R. 23661

BARTHOLOMAEI A SALYCETO I. C.

In Primum, & Secundum Codicis Libros Commentaria.

DOCTISSIMORVM QVAMPLVRIVM I. C. adnotationibus illustrata.

CVM LOCVPLETISSIMIS SVMMARIIS ac duobus vberrimis Repertorijs; vno in nouem libros Cod. altero verò in secundam ff. Veteris Partem, quam Auctor selegit interpretandam.

PARS PRIMA.

IN QVA EXTREMA EDITIONE TANTA ADHIBITA FVIT diligentia, vt ab omnibus, quibus adhuc labefactata erat, vindicaretur erroribus, quanta posset adhiberi.

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y Santa Catalina.
E. 17 C. 49 N. 1.º

VENETIIS, MDLXXXVI.

Index Rubricarum huius Voluminis In Primum, & Secundum Codicis Libros.

Aduocatis diuersorum iudiciorum. fol. 106
Aduocatis diuersorum iudicum. 107
Aduocatis fisci. 107
Alienatione iudi.mutan.causa fact. 155
Apostatis. 35
¶Contractibus iudicum,& eorum quæ sunt. 52
¶Diuersis rescriptis. 52
Dolo malo. 130
¶Edendo. 53
Episcopali audientia. 32
Episcopis,& clericis. 22
Errore aduocatorum. 107
Errore calculi. 104
Etiam per procur.causam in integ.rest. 148
Ex quibus causis alicui infamia irrog. 108
¶Fideiussoribus minorum. 134
Filiofamilias minorum. 134
¶Hæreticis,& Manichæis. 34
His quæ vi,metusve causa,gest.sunt. 128
His qui ad ecclesias confugiunt. 36
His qui ad statuas confugiunt. 52
His qui in ecclesijs manumittuntur. 37
His qui potentiorum nomine. 122
His qui veniam ætatis impetrant. 147
¶In integrum restitutione minorum. 131
In integrum rest.post.ne quid. 148
In ius vocando. 59
In quibus causis in integrum rest.non est necess. 144
Iudæis,& Celicolis. 35
Iureiur.propter calum.dan. 160
Iuris,& facti ignorantia. 41
¶Legibus,& constit.Principum. 37
¶Mandatis Principum. 41
Modo mulctarum. 53
¶Ne Christianum mancipium hæret. 36
Ne fiscus vel respu.procur.alic. 123
Negocijs gestis. 123
Ne liceat potentioribus patrocinia. 122
Ne sanctum baptisma,reiteretur. 35
¶Officio præfecti prætoris. 52
Officio præfecti vrbis. 52
¶Pactis. 60
Paganis,& templis,& eorum sacrifi. 36
Precibus Imperatori offerendis. 47
Postulando. 104
Procuratoribus. 111
¶Quando libellus Principi datus lit.cont.faciat. 48
Quibus ex causis maiores restituuntur. 158
Qui,& aduersus quos in integ.rest.non postu. 145
Quod metus causa. 127
¶Receptis arbitris. 156
Repud.quæ fi.in iu.in integ.rest. 148
Restitutio militum. 149
¶Sacrosan.eccle. 7
Satisdando. 159
Senatusconsultis. 41
Si aduersus rem iudicatam. 135
Si aduersus venditionem. 138
Si aduersus venditionem pignoris. 140
Si aduersus donationem. 141
Si aduersus libertatem. 141
Si aduersus transact.vel diuisi. 141
Si aduersus solutionem. 142
Si aduersus dotem. 142
Si aduersus delictum. 143
Si aduersus vsucapionem. 143
Si aduersus fiscum. 144
Si aduersus creditorem. 144
Si communi eademque causa in integ.rest.postu. 135
Si contra ius vtilitatemque publicam. 48
Si maior factus ratum habuerit. 147
Si minor se ab hæreditate abstineat. 144
Si minor se maiorem dixerit. 146
Si sæpius in integ.rest.postu. 147
Si tutor,vel curator interuen. 135
Si vt omiss.hæred.vel bono.poss. 144
Statuis,& imaginibus. 52
Summa Trinitate,& fide cathol. 4
¶Temporibus in integ.rest. 151
Transactionibus. 86
¶Vbi,& apud quem. 147
Vt lite pendente. 48
Vt nemo priuatus sit. 122
Vt nemini liceat sine iud.autho. 123
Vt quæ desunt aduocatis. 122
Vxoribus milit.vel eorum qui. 151

FINIS.

BARTHOLOMÆI DE SALYC. BONON. IVRISCONS. EXCELLENT. IN TOTVM COD. NON SATIS VNQVAM LAVDATA COMMENTARIA.

Nunc denuò castigata, & ad suam nataliciam puritatem restituta, perquamplurimis etiam apostillis I. V. Consulti celeberrimi, D. Ioannis Mariæ Riminaldi Ferrar. illustrata.

Distinctione quoque addita materiarum per numeros digesta, cum Repertorio ad eos, & secuta folia remissuo, in unico uolumine congesto, nunc ut nunquam anteà, ita dilucidè emisso locupletata.

¶ Sequitur prologus.

Vm ego. Bartholomæus de Salyceto natus, Bononiẽsis origine. In Patauino studio, quatuor annis iura ciuilia perlegisse ordinariã regẽs sedẽ, ibiq; nouũ librũ scripsissem, & inde ad patriã remeassem: Cũq; nefanda discordia inter pastores ecclie orta esset, ob quã nõ mõ nauicula Petri fluctuabat: sed tota ferè Italia [a] guerris, incẽdijs, & excidijs cõquassabat: Nõ sic assiduã, & cõsuetam dabã operã studio: multoties vacans ocio auditui sedẽs in cubili vocẽ bis clamantis ad me: Surge surge, vigil esto. Manũ porrige calamo, vt sicut alienã decorasti patriã, ita venereris propriã. oportet.n.te plurima nrãe legis arcana cũctis reserare lucidius: eiusq; veritatẽ per tua scripta studiosis intimare pfectius. Egoq; huius votis sonitu, p̃ nimio stupore territus, pfestim exurgẽs cõspexi, & vidi mulierẽ formosam oẽm muliebrẽ staturã excedẽtẽ: in cui⁹ capite erat velũ p̃ciosum, & corona gẽmarũ, zonaq; aurea ad mãmillas ei⁹, & vestimẽta purpurea, & in dextera ei⁹ Codex: in sinistra sceptrũ regiũ. Ecce mox meæ cõsiderationis aspectib⁹, grex occurrit doctorũ, in q̃bus Deus artifex, & ancilla: nã ingeniorũ optimorũ, & sciarum celebriũ plantauerũt radices, ꝓquerentiũ de suarũ glossarũ morsibus, & laniatibus, ex prauis modernorũ intellectib., pcedentib. Quib. fit vt lateat in obscuris clara ꝓdita virtus: & ardẽtes lucernæ p̃ defectũ olei pẽnitus extinguant. Qui vna uoce dixere: Hæc est lex dñi immaculata, eius sine ꝑdictione imple mãdata. als hæc mẽ filios pariendo abortiri ꝓpellitur. Sol eclypsatur in aurora clarissima, & planeta ꝓgrediẽs regitat: ac nrãm, & speciẽ veræ stellæ p̃cedens subito decidit. Quid poterit prius homo intueri miserius. Quid misericordiæ viscera penetrabat acutius? Quis cordis cõgelati uentus incalcens guttas resoluens facilius? Hic vere allectus fui: sed magnitudinẽ q̃siti mente reuoluens, oĩno tam arduũ subterfugere decreui opus dicẽs: ah ah puer ergo sum: nescio loqui: tardioris ingenij, & impeditioris linguæ sum. At illa subridens ait: Nũ quid nos deludis? Sic uolo: sic iubeo. Ego aũt operis arduitate tremens, & mandato prudentiæ parere cupiens, meam insuper impotentiam agnoscens, iustas cõtinuo dabã excusationes. Sed viri illustres, & strenui circunstãtes, illas nõ admittentes, tũc dixere: ne timeas: tecũ continue erimus: & supplebimus, q̃ tibi deesse videbimus. Vt igitẽ nostri finis intentiõ inquit spectabilis dña tam posteris pateat, q̃ modernis: & ora puerũ loquentium quantum ad nos pertinet obstruas: perpetuo pro culdubio deliberatione solerti, & circũspectione multiplici te dilectũ nostrum, qui iam nobis placita compilasti, solum ẽligimus ad hunc nostrum exequendũ intentum. Multi.n. de nostris se vocãt filios, & a nostro declinant imperio: solũ cum primatib. populi consistere q̃rentes, vt gloriosi appareant: lumen sapientiæ non amantes. tales.n. non merẽtur, vt interminabili noĩe dotenẽ &c. Tibi ergo dilecte nobis, plãtũ laq; nostra, hic labor ex hoc suauis, & dulcis sit: quia in salicib. figam tabernaculũ meũ. Vbi oẽs, qui me petent accipient, & qui q̃rent inuenient; & pulsantib. aperietur: & in torrente, secus stagnum inuenient, quod bibant aiæ sitibundæ. Nosĉis.n. quod corrũpuntur omnia, & tabescunt in tẽpore, & Saturnus, quod generat, deuorare nõ cessat, oẽm mundi gloriam operiret obliuio, nisi Deus mortalib. autẽticorũ scriptorũ remedio prouidisset. Alexãder orbis domitor: Iulius & vrbis, & orbis inuasor, qui & marte, & arte primus in unitatem gloriæ assumpsit imperium. Fidelis Fabricius, & Cato Rigid⁹ hodie memoria caruissent, si memorabilium gestorũ suffragia defuissent. Quãdiu ergo hæc tua super codicem separata lectura superest, nomen tuum seculo colendum interire non potest. His ergo sermonibus, & imperio conuictus. humili allocutione sic dicere cepi: O imperiosa domina. O directrix prudentissima. O munus celeste liberalitatis diuinę mentem rationalem prouehens, vsq; ad cœlum, tu morum moderatrix, & regula, quam seruantes peccare non sinis, per te reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. per te, cui cultores deposita ruditate natiua apices consequuntur bonorum; fiuntq; patres patriæ, & comites principũ, qui sine te conflassent lanceas in ligones, & vomeres, vel cùm filio prodigo pascerent forte sues. Quin igitur in sui laudes vlterius progredior. Quid vlterius moror? non diuitias non primatum populi fauores, sed tui assistentiam in hoc opere cordis genibus flexis exposco. Impera ergo domina, & quid sum explica. At illa inquit, Recipe hunc codicem, & super eo nouam scribe lecturam. Cui nomen erit Salycetus, sumpto uocabulo a nomine generis tui, quòd nobis retro plurimos genuit filios. & vt hoc opus sit laude dignum, talem tene stylum. Textus enim digesto, meditare consilio, nec decipiaris repentino iudicio, tam leges, quàm glo. difficiles, tuo experto diuide calamo. Notanda tua clara pande scriptura, spectabilium glossatorum nostrorum sententias a morsibus & laniatibus modernis, tuo eburneo protege clypeo, & acutissimo defende ingenio. nec tibi sit satis varias, quandoque recitare lecturas, sed cuiuslibet earum causam diligenter inquirere, vt causa cuiuslibet discusa studiosus videat, quid tenere debeat. In opponendo multipliciter, & soluendo ne gligens, ne esto, quia ex dissolutione nodorum, quod ab intra latebat, tunc clarescit, & auditorem quietatum reddit. Si plures obiectis datas solutiones reperis, non simpliciter dicas hæc, vel illa est vera, quia multoties varietas intellectuum, varias tradi facit solutiones obiectorum. Sed per prius cogita, an vniuscuiusque causa discussa possit per tui ingenij perspicaciam omnes reducere ad bonam concordiam. Sitque ibi præcipuum, tractatam materiam recolligere in vnum, per tua seriosa membra distinctionum, illę enim si sint seriosæ, & vt oportet conglutinatæ, non, vt murus, sine calce, subtilem, altum, & profundum, compilantis indicant intellectum. Scriptum est enim: Qui bene distinguit, proximus est veritati. Ad practicam applica, quæ ibi videntur vtilia. Transcriptor simplex ne esto, nec dubia faciliter relinquas sub indeciso iudicio, quia necessitas respondendi his, quæ tibi ipse obijcit, speculatiorem, & multo subtiliorem te efficiet. & finem verbis imponendo, inquit ipsa, si hæc fili feceris, laude, & gloria dignus eris. Ego tunc flexis genibus recepi librum ab ea dicens, Domina veneranda implebo iuxta posse, omnia vota tua. Iussitque illa illustribus viris, qui secum erant, vt mecum existerent singulis horis, & mihi ministrarent, quæ deesse viderent, qui reuerenti sermone dixere, Mater nostra faciemus hæc omnia. Et ego eis, Scitis patres, & viri spectabiles, quòd sine gratia omnipotentis Dei, nihil boni valeo operari. Ideo una mecum exorate ipsum dominum Iesum Christum saluatorem nostrum, vt a sede magnitudinis suæ, mittat eius increatam sapientiam, quæ mecum sit, & mecum laboret. & ita deprecati sunt omnes. Post hoc mater, & domina me benedixit, & ab oculis meis euanuit, & qui cum ea erant. & fuerunt hæc, anno natiuitatis saluatoris nomini, Domini Iesu Christi, Mccclxxxij. die. 3. mensis Maij in meridie. Et 20. die eiusdem inchoaui hanc le. nouam scribere. Ad laudem omnipotentis Dei, & sui filij vnigenitidomini nostri Iesu Christi, & gloriosæ matris eius, [b] semper virginis totiusque curiæ cœlestis, & ad gloriam, & exaltationem

ADDITIONES.

a ¶ Italia. Adde qd̃ sicut anno Dñi. Mccclxxxij in huius operis cõfectione, prout hic in fine dicit Sal. Italia guerris incendijs, & excidijs cõquassabatur, ut p eundẽ Sal. etiã infra, in rub. pro socio. ita & hodie in hac eius nouissima impressione sub annis dñi. M.cccccliij. seuissimis seditionibus, penurijs, guerris, incẽdijs, & ruinis. vna cũ quãplurimorũ illustrissimorũ dñorum, ac principũ ipsi Italiæ uitæ, statusq; priuatione, quotidie tota crudeliẽ cõquassat, pp quod, nec hodie dici pót Italia, non modo prouincia, sed prouinciarũ dña, prout gl. in Aut. ut oẽs o.t.e. in. prouin. §. hoc cõsiderãtes, nec ꝙ hẽat priuilegia, puinciæ tãtę, mater, & dña, prout in Aut. qua in prouincia. j. ubi de crimi. agi oportet. sed potius hodie misera Italia, prout nominari vẽ p eundem Sali. in l. fi. j. ad l. Iuliam repetun. in primo not. quã Deus omnipotens, & misericors a talibus & tantis infœlicissimis, ac horribilissimis influẽtijs, & malis benigno placatoq; vultu, eam liberare, defendereq; dignet. Amen.

b Gloriosæ matris eius, ꝙ gloriosa uirgo Maria fuit mater Chri. Dei. Adde cle. fi. §. j. de pœnis quam hic glossando denuo, ut aduocatam, & protectricem nostram corde optimo inuoco, ut nobis adsit, & semper fauendo nos a peccatis & malis, & periculis cunctis liberet, atque defendat. amen.

¶ Deus omnipotens, quare dicatur omnipotens, uide per Soc. consil. 102. incip. in presenti consultatione. ver. cum itaque, & circa medium. 3. col. in pri ma parte char. 168. & ibi per eum, quod Deus omnipotens est.

tionem patriæ, & totius studij Bon. & ad profectum omnium studentium. Non propterea desistens a quotidianis lectionibus vnde parum scribere potui. Si ergo tam grande, & latum opus inchoaui, cui me insufficientem cognosco, sit mihi apud vnumquemque excusatio, sublimis hæc visio, & præceptum irrefragabile tantæ autoritatis dominæ. Et si in præsenti lectura aliquid sit bene dictum, soli omnipotenti Deo attribuatur, & si quid male dictum reperitur, mei intellectus debilitati imputetur, & per eũ ad quem spectat, corrigatur. Incepturus super Iustiniano codice lecturam nouam scribere, secundum votum præfatę sublimis, & imperiotæ dominæ omnipotentem dominum saluatorem, & dominum nostrum Iesum Christum suppliciter oro, sic dicens.

Domine Deus omnipotens. Et salutator noster domine Iesu Christe, antequam ponam calamo, te supplicitor exorò, vt tuo clementia mihi præstare digneris veram intelligentiam, & discernendi copiam, laram memoriam & dicendi facundiam, in manibus meis, calamum tu ipse pone. Quid scribam iube, vt sic gratia agens, dicat vnus quisque, iussit dominus eum benedicere, & secundum iussum sublimis, & imperiosæ dominę recta scribere.

De nouo Codice faciendo. Tit. 1.

1 *Causę libri Codicis, quæ fuerint.*
2 *Codex in duodecim libros diuiditur.*
3 *Causa finalis omnium Iurium vtilitatem reipub. concernit.*
4 *Codicis liber, quare sic vocetur.*
5 *Subiectum iuris ciuilis, quod sit.*

REscatis præfationibus. Superuacuis & inutilibus vnico, & simplici verbulo lecturam huius libri incipio dicẽs cuilibet scholastico. Sume librum grandem, sic enim dixit dominus ad Esaiam propheram, vt scribit Esaia 8. in prin. & non immerito dixi grandem. Nam hic liber codicis vere, est grandis, & multiplici ratione. Primo ratione cuiuslibet suæ causæ prænotandæ. Secundo ratione sũę intitulationis demõstratæ. Tertio rõne pclaræ phylosophiæ, cui supponitur vere. Quarto ratione sui subiecti, refulgentis nobilitate. † Dico primo, quòd liber iste grandis est ratione cuiuslibet sue causę, quòd patet primo ratione suæ causę efficientis, quæ secundum Gul. de Cu. potest dici triplex, vna proxima, & immediata, & hæc fuerũt iurisconsulti, in hac constitutione nominati. vt in ver. ideoque. alia mediata, & hæc fuit Imperator Iustinianus, qui eis mandauit, & autoritatem interposuit, & approbauit, vnde & ipse dicitur, vt j. de ver. iu. enuc. l. j. §. sed neque. Alia est magis remota, & mediata, & hoc fuit Deus, ideo iura dicuntur diuinitus per ora principum promulgata. vt j. de præsc. lon. tem. l. fi. & ff. de leg. l. 2. & ita secundum quamplures intelligi debent in auth. de hære. & Falc. super rubri. vel secundum aliquos dici potest, ꝙ Deus causa proxima. Nam cum opus sit bonum, & perfectum, potest dici, quòd Deus sua proxima actione attingat illud, & sic potest dici causa immediata, sicut in qualibet operatione bona. iuxta illud Io. j. & xv. capitulis, non tamen totalis, sed partialis, quia cum iurisconsultis: & ideo Iustinianus hic in princ. constitutionis dicit cum auxilio omnipotentis Dei &c. & sic etiam potest intelligi gloss. prædicta. Patet. & 2. quòd hic liber sit grandis, ratione suæ causæ naturalis, quam asserit Azo in summa: & hic Gul. de Cu. triplicem esse, scilicet generalem, communem, & propriam, generalis est ius, & iustitia, hominum negotium, & duo vitia, error, & contumacia. communis est æquitas rudis, & ius approbatum, vel sunt codices tres, & aliæ constitutiones de quibus fit mentio in constitutione ista, in prin. ex quibus liber hic, fuit compositus resecatis superfluis, & contrarijs, vt hic dicitur. in §. quibus. Et licet ista sint communia verba doc. circa materiam, tamẽ dicere possumus, quòd operationes humanę simpliciter sunt materia huius libri, quia de eis principaliter hic tractatur, propter bonum tamen humanum. Patet hoc etiam ratione suæ causæ formalis, quæ est duplex, scilicet forma tractatus, & forma tractandi. forma tractatus est diuisio operis in libros. † Diuiditur enim hic liber codicis in xij. libros. licet causa, sine gratia commodoris voluminis in hoc volumine sint tantum nouem repositi, & alij tres in alio volumine cum libro Institutionum Autenticorũ, & vsu feudorum, item librorum in titulos, titulorum in leges, legum in paragraphos. Forma tractandi est exemplorum positio, quęsitorum solutio, per membra diuisio, quæ res lucidius patefit. vt ff. de rer. di. l. j. & de do. exce. l. j. Et ideo hæ ll. clarissimæ nuncupantur. vt infra, de emen. Iustin. co. circa fi. † Patet. 4. quòd est grandis, ratione suæ causæ finalis, quæ similiter est duplex, vna proxima, scilicet bonum regimen, & honestum, hominum, tam in vniuerso, quàm in particulari: vt infra. titu. j. in princ. & infra, de leg. l. 2. & inst. in procœmio. Non enim ad aliud anhelant iura, nisi vt bene regatur respublica. vt in Auth. vt diui. iussi. in princ. Alia est remota ad prędcedentem consecutiua, scilicet beatitudo æternа, quàm consequentur hi, qui secundum ll. vixerunt, in omni. n. eo leges suos possessores faciunt scrices, vt in procemio ffortũ §. discipuli. Sumat ergo vestrũ quisq; sibi hunc librum grãde summa opę, & alacri studio. ga nihil in eo ꝗrium ꝗ nihil superfluũ, nihil obscurum: sed omnę lucidum: & purum in ipsius cõpositione permanet: vt j. de emen. Iusti. co. in fi. & de vet. iu enu. §. ꝗriũ. & hic. in §. quibus. † Dixi secundo, ꝙ iste liber est grandis, ratione suæ demonstratę intitulationis. Intitulatur enim codex domini Iustiniani &c. ad differentiam trium codicum, de quibus in constitutione fit mentio. Et codex, ideo vocatur, quia multitudinem librorum in se continet, a caudicibus arborum dictus. Caudices enim arborum; idem sunt, quòd radices, multa ramalia iuncta continentes. vnde veteres caudex, nos vero codex appellamus, librum multitudinem librorum in se eontinentem: secundũ Papiam. Vel dic codex dicitur a cogo, gis: quòd idem est: quòd colligo, gis: & sparsa in vnum cogo. i. coacta in vnum reducо vnde flores trium aliorum codicum: & quæ sparsim in pluribus libris etiam fforum dicta fuerunt, sub compendio hic reperiuntur coacta. i. collecta: & ideo pratum in quo nihil est spinosum nuncupatur: vt hic hr, & j. de vet. iur. enu. l. j. §. nulla. Dixi iij. quòd hic est grãdis, rõne præclarę phylosophiæ, cui supponitur etiã ethycæ: & sic vere philosophiæ morali: vt patet. ff. de iusti. & iu. l. j. §. ibidum dicit veram: nisi fallor philosophiam affectantes. † Quarto dixi: quod est grandis ratione sui subiecti refulgentis nobilitatis, est enim subiectum legalis sciętię nobilissimum, quia homo politicus, & ciuilis, cuius causa secunda, omne ius est constitutum, ff. de stat. ho. l. 2. per has enim. ll. disponitur homo ad obtentiam politiæ mundalis: alias non supponeretur hęc scientia ethycę: quòd falsum est dicere, & sic politia mundalis posset etiam dici subiectum. Quidam tamen dixerunt: quòd ius: & iustitia est subiectum in scientia legali. non est verum, secundum præfatos docto. qui tenuerunt: quòd ius: & iustitia sit de materia generali, vt §. dixi. subiectum autem differt a materia, & in qualibet scientia nam materia est id, de quo principaliter tractatur. subiectum vero est id, ad quòd materia refertur. Operationes autem humanæ, de quibus hic tractatur non referuntur ad ius: & iustitiam inducendam. Sed ad ipsum hominem bonum, & politicum faciẽdum, ideo hominem politicum dico subiectum in hac scientia. Ex prædictis modo bene patet, ꝙ solutę sunt illę quatuor quæstiones quæ contueuerunt fieri in prin. cuiuslibet libri: videlicet quot, & quę sint causę illius libri; qs sit libri titulus: cui parti philosophiæ supponatur: & quid subiectum in scientia illa &c.

1 *Codicis appellatione, quid veniat.*
2 *Iustinianus quis fuerit, & qualis, ac cuius filius.*
3 *Genitiuus quem effectum habeat, & cuius sit naturæ.*
4 *Perpetuum sub sole nihil.*
5 *Augustus quis, & quare sic fuerit dictus.*
6 *Donatio Constantini Sylucstro facta, an valuerit, & ry. 8.*
7 *Papa quam iurisdictionem habeat.*

Nunc descendo ad rubrũ. Et diuido a nigro, vt primo positum. intitulatio. secundo intitulatum. Rubrum autem videtur diuidere prima. gl. & quarta. in tres partes: vt primo ponatur inuocatio diuini nominis: secundo generalis rubrica, ad totũ librum: tertio spãlis ad constitutionem tũ. secunda ibi: codicis. tertia ibi: de nouo. Sed hæc diuisio non placet Ia. Bu. quia cũ genitiui[a] veniant ad determinationem alterius, non possunt per se partem facere, vt ff. de aur. & ar. le. l. si non sint. §. peruenianus. & ff. de rei vend. l. in rem. § si quis rei suæ. Ideo ipse diuidit in partes duas tantum, quia primo inuocatio diuini nominis. secundo hujus constitutionis, inuocatio usque ad fi. rub. secunda ibi, codicis. Sed caue, quia æque bene possum dicere, quòd nec ista est bona diuisio, quia constructio secundæ partis non est perfecta: quia cõstitutio ista non incipit de no. codi. compo. sed constitutio codicis domini Iustiniani &c. quæ tractat de no. cod. compo. incipit, quę necessario: vt sequitur in nigro. & ita debet construi iste tex. Quapropter vtranque diuisionem soluẽdo dico, ꝙ utraq; diuisio est mẽtalis, & intellectualis, intẽsiua põt appellari, nõ ex se partiũ positiua, ut inquit Iac. But. No. ꝙ a diuini nominis[b] inuocatione debemus

ADDITIONES.

a Genitiui, de eorum natura, uide per Soc. conf. 74. inc. in præsenti consul. uer. præterea dictum ibi, ꝙ & secundo etiam clarius. in 1. parte. char. 127. & iltis adde, ꝙ no. j. eo. nu. 4. in apost. in uer. quia genitiuus.

b Quod a diuini nominis. Quòd inuocatio diuini nominis semper fieri debeat, adde. 23. dist. c. in nomine. & ibi Ab. de test. 26. q. 5. non licet, 1. q. 1. cum pau. 2. tuum. c. 17. 25. q. 7. non obseruerís. de of. prælat. ff. l. in nomine domini in Aut. de q. & in Aut de armis. in prin. col. 6. & Bal. in proe. 4. libri. C. eo. cum terra, & c. cum inter uniuersas, de cle. in Spe. de aduo. §. 7. uer. I. suppositis & instr. edi. §. 2. uer. ante omnia & in cle. 1. §. nos, & ibi cha. 22. no. de iureiu. itẽ adde, quod inuocatio domini nostri Iesu Christi in omni opere tria operatur. f. bonum principium, melius medium, & optimum fi. in Aut, quomodo oportet episcopos, in prin. & Bar. in 3. const. fforum, in prin.

debemus incipere. pcor. sunt in gl. 1. In eo. n. debemus ꝙ fidere: ga
1 iple est prope oẽs inuocantes illũ in veritate, scribit pars. 1. † Primo op. ꝙ ineptè iste liber intitulet codex. nã codex liber rõnum dr, vt ff. de eden. l. si qs ex argẽtarijs. §. de edi. So. ꝙ imò apte. nam codex idẽ est, ꝙ liber ꝙtinens in se multitudinem librorũ, in eodem collectorũ, vt s. dixi. Sed liber rõnũ multitudinẽ librorũ nõ cõtinet, sed forte multitudinẽ rõnum diuersorũ factorum, & diuersarum personarũ: vnde talis improprie appellatur codex, & similitudinariè: sed quia sicut iste multos libros, sic ille multas rationes: vnde ille cũ adiuncto profertur, quia codex rõnum nũcupat hic simpliciter, & per eccellentiã codex simplr nuncupatur. Simile de verbo publicũ, ꝙ simpliciter prolatũ intelligitur de publico fiscali hodie: vt l. eum qui vectigal. ff. de ver. sig. licèt olim d publico Romanorum, cum adiuncto aũt intelligitur de publico illius ciuitatis, vel castri cui adiungitur, vt in tit. j. de vi. & reip. Ro. li. & videbis in l. fi. j. de lac. san. ecc. vel dic, ꝙ subiecta materia no
2 bis indicat, de quo codice loquantur a. l. si vno. ff. loc. † Secundo op. ꝙ inepte dicatur dñi Iustiani, quia nobis non constat, ꝙ iste sit iustificatus & maxime eius vita. Sol. vt in gl. 2. quia nõ dr Iusti
a nianus ꝗ a sic iustus fuerit, qn non peccauerit. Cũ ẽt scriptum sit, ꝙ septies in die cadit iustus, nec ideo, ga iustificatus, vel sanctificatus in morte: sed ga sic proprio nomine vocabatur, ꝙ ideo fuit ei sic impositũ, ga pater eius Iustinus fuerat vocatus: vt Insti. de do. §. est & aliud. Sed ꝗ hanc fo. extra gl. op. ꝙ imò fuerit filius Constantini: vt 16. dist. c. habeo librũ. Vnde quidã hoc ꝙ titẽtes dixerũt, ꝙ hoc nõ fuit propriũ nomen: sed ab euẽtu sic fuit denoãtus, ga iustitiã coluit, & subditis colẽdã mãdauit: & ita no. gl. in proęmio ffortũ. & inst. in rubro. Quidã alij istorũ opi. reprobauerunt, quasi iniqua ꝓpofuerit: ga vsucapiones, & pscriptiones, quæ sunt odiosæ, & ꝗ æquitatẽ naturalẽ: vt l. nã natura. ff. de ꝓd. inde. & l. iure nãæ. ff. de reg. iur. sed rõ ista non vrget, ga nihilominus sunt de iustitia, & bono publico introductæ: vt ff. de vsuca. l. j. Alij istos reprobant quia nõ est verũ, qd ab euentu, sed ab origine hoc nomẽ ei fuit impositũ, vt propriũ, ga nõ est verisiſe, ꝙ ipse nomen sibi mutauerit. Itẽ in hac rub. staret tũc adiectiuè, vt cętera noia hic se quętia, & sic essent hic plura adiectiua, sine vllo substãtiuo ꝗ regulas grãmaticales, & legales: vt ff. de pe. hæ. l. nec vllã. §. si qs absentis: & si cer. pe. l. eius qui. §. quas vero. Itẽ ex hoc nõ cuitatur ꝗ riũ, d. c. habeo librũ, ad dcm. §. est & aliud. Alij dixerunt, ꝙ filius fuit Iustini, quo ad generationẽ, sed Constantini quo ad successionẽ, quã fecit ei in regno, ex regula qua dr hrdem hæredis &c. vt j. de hær. insti. l. si. Sed de hr. de ad filiationẽ similitudo non est bona. Ideo doc. cõiter sequuntur primam sol. quam gl. posuit in proęmio Inst. in rubro. f. quod ibi de alio Iustiniano loquatur, ꝗ iura nostra loquuntur. Et hoc teneo, quia ante Iustinianum qui autor fuit huius libri, plures fuerunt Imperatores Christiani, vt probatur in l. primi legia. & l. decernimus, j. de sa. san. ecc. & in earum suprascriptionibus, & tñ prius Imperator Christianus fuit Constantinus. vt l. diui. j. de natura. li. igitur Iustinianus qui Christianissimus fuit, vt patet in l. j. de summa Trini. & le. quas ipse fecit, & in epistola liquet in prin. non fuit filius Cõstantini, cũ alij plu-
3 res fuerint intermedij. † Opp. 4. & extra, quod ineptè dicatur co-
b dex do. Iustiniani, quia genitiuus,[a] proprij, nemini, adiuncłus rei possibili, denotat rem illam fore sub dñio noiati, vt l. 2. §. 2. ff. de reli. & sump. sic sequitur quod iste codex, & cæteri erũt sub dñio Iustiniani, qd est falsum: tũ quia ille mortuus est: tũc ga quilibet nostrũ dominus est sui libri, & insolidũ, ita qd alius esse nõ põt. vt ff. ꝙmo. l. si vt certo. §. si duob. vehiculũ. fol. qd illud ꝙ de genitiuo, in intitulationib. librorũ non hẽt locum: qa in eis genitiuus ponitur per modũ cautæ efficientis, vt hic, quod superius in proęmio declaraui. Et hæc faciũt ad q. statuto caueẽ qd in libro bãnitorũ dẽat scribi nomẽ bãniti, & eius agnomẽ, & cognomen, aãs bãnum sit ipso iure nullũ, cõtingit qd notarius scribit. Matthęus Petri de Asinellis: & dicebat bãnũ non valere, quia cognomen bãniti nõ est descriptũ, vt regrit statutũ qa nõ sequit Matthę Petri, ergo filius Petri, forte eius familiaris, idẽ garzonus in statione ꝑ longũ tps fuit ĩõ sic noiatus, vt accidit in Petro canolini aurificis. Ego dicebã valere, qa cũ illud verbũ: Petri, nõ possit operari ꝑ modũ dominij, ex co. ga liber homo non est sub alterius dñio. vt l. inter stipulantẽ §. sacrã. ff. de verb. obl. Intelligitur Petri, ꝑ modũ causæ efficientis, vt hic, nisi ꝗ probarẽt. & pro hoc inducebã ẽt quandã gl. & est sedã in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Treb. Op. v. quod ineptè dicat sacratissimi, qa nõ reperit quod sacrũ fecerit, nec vt sacerdos, vel eps consecratus fuerit. fol. vt in gl. quod ideo sic dr, quia unctus fuit oleo sacro, vel quia sacras leges con-
4 fecerit. vt l. leges sacratissimæ. j. de leg. † Opp. 5. quod malè dixerit, ꝑpetui: quia nihil est sub sole perpetuum. vt in Authen. de alie. §. j. de sac. san. eccl. l. fi. & ff. de vsufru. l. an vsusfr. Sol. vt in gl. expo-
nẽdo perpetui. i. generalis. Sed ꝗ expositionẽ facit, ga genus ꝑdicatur de plurib. differentib. specie. vt ff. de iust. & iu. l. j. §. huius stu dij. & no. ff. si cer. pe. l. 2. §. j. & tũ Imperator non prædicat nisi de seipso. Sed defendendo dic, quod generalis non est quantũ ad p sonæ substantiam, vt in ꝗrio. Sed quo ad dignitatẽ sic, ga illa est generalis, quo ad omnes actus suos, & partes Imperij, & quo ad cæteras dignitates. vel dic extra gl. qd ꝑpetuus est, quo ad dignitatẽ Imperij: ga Imperiũ ꝑ est, vt in Auth. qũo oportet epis. §. fi. iõ legatũ successori deberet, qd alias nõ deberet. vt ff. de lega. 2. l. qd prim. cũ l. sequen. uel tertio rõne bonarũ operationũ, ad quas vniusquisq; princeps dẽt anhelare, vocat ꝑpetuus, ga per gloriã viuere dr, ut Insti. de excu. tuto. § sed si in bello. & j. de qõ. l. diuo
5 Marco. in fi. † Oppo. 7. quod male dicat Augustus, cũ ipse qũque diminuat: ut j. de sac. sanc. eccl. l decernimus. & in Auth. de non alie. §. si minus. Sol. ut in gl. qd quo ad propositũ debitũ: & iuridi cũ est Augustus, vt hic. sed non qñq; vt in ꝗriis. Simile dicit glo. in matrimonio, qd est quo ad propositũ indiuidua coniũctio, licet qñq; diuidat. ut l. ex cõsensu. j. de repu. uel dicit gl. ꝙ dr ab Octauiano Augusto. Sed hoc nihil est, quia & idem ꝗrium remaneret in persona Octauiani. ideo ꝓcedentẽ dicũt docto. veriorẽ. sed cauc. ga secũda vr uerior. nam uocatus fuit Octauianus Augustus, ga diuinus, dum. n. auxisset Imperium in pace, & longissimo tẽpore possedisset uoluerunt pagani eũ adorare, vt Deum: & tunc sybilla Tiburtina aliũ esse Deũ sibi, in area cœli ostendit, vbi virgo Maria apparuit filiũ tenens in brachijs. Qd videns Octauianꝰ, se in Deum coli prohibuit. Sed titulo, & nomine eũ consecrauerũt, Augustum eum appellantes. & hoc nomen originẽ ab augurio traxit: ga auguratores fururi pronosticantes, vt dij colebãtur, & in æde sacra habitabant, quã non omnib. ingredi licebat, & augusta vocabãt quasi diuina ex eo, ga augurator, ꝗ tanquã vnus ex dijs colebãt, in ea habitabat. Hoc vult hystoriographus Suetonius in hystoria, quã de Octauiano describit. Sed supposito quod hoc nomẽ ab augeo, auges, deriuetur, quod dixit Vguitio, quod
6 magis credo, ꝓcedens est vera. † Sed tunc oritur dubium an dimi nutio, quam facit teneat de iure, pro quo declarando q̃ro, an donatio[c] facta per Cõstantinũ in Papã Siluestrũ, qui eũ curauit a lepra, & instruxit in fide, valuerit de iure, vel non, tam in sui ꝑiudiciũ quàm etiam successorum. Et fuit hæc q̃stio dubitabilis apud gl. & modernos tam defunctos quam viuentes. & forte nõnulli ex eis magis fuerũt applausuri, quã ueritati inuestigaturi, uel positiui. Quod autẽ non ualeat de iure, nititur glo. probare octo rationib. in Auth. de hæ. & fal. §. j. Primo quia tẽporalis iurisdictio & spiritualis sunt diuersæ, & propter mixtionem temporaliũ turbaretur diuinum officium, quod non debet fieri, neq; concedi, vt j. de epi. & cle. l. placet. ergo &c. Secũdo quia unus nõ põt exercere officium plurium. ff. de pac. l. si plures. ergo nec Papa vtrasque iurisdictiones. Tertio quia Imperator debet augere Imperiũ, ut hic cuius ꝗriũ faceret si donatio illata teneret, ergo &c. Quarto ga nõ potuit sibi imponere legẽ, a qua nõ liceat discedere. vt j. de leg. l. digna vox. & ff. eo. ti. l. princeps. uel saltẽ successori suo, ut d. l. digna uox. ergo &c. Quinto ga administratores, nõ possunt donare bona eius, cuius administrationẽ habẽt, ff. pro emptore. l. q fundũ. §. si tutor. ergo nec Imperator Imperij. Sexto ga sic posset successiuè totũ Imperiũ, particulariter a se abdicare, uel successores sui, & in manibus alterius ꝗ eius qui cõcessit, contra l. legatus. ff. de offi. præsi. & contra not. ff. de orig. iur. l. 2. §. cum placuisset. Septimo fines mãdati diligenter sunt custodiendi. vt ff. man. l. diligẽter. in prin. sed per Romanũ populũ, fuit in principẽ trãslatũ Imperium, ut per unũ gubernaretur, nõ per plures, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. notissime. Octauo, quia pactũ factũ super iure publico ꝗ publicam utilitatẽ, non ualet, quominus cõtrauenire possit, ut j. de sac. san. ecc. l. iubemus. §. sane, & j. de transa. l. trãsigere. ergo nec ista alienatio iurisdictionis. & hæ duæ ultimæ rõnes fuerunt Iaco.

ADDITIONES.

a Iustinianus. Adde, quod sic dictus, quia fuit filius unius sororis Iustini Imperatoris, & in regno relictus, ut docet historia in uita Io. Papę, & imperauit ann. 80. ut per Platinam in uita Sylucstri Papæ.

b Quia genitiuus. Quod genitiuus importet dominium, adde Bar. in rub. ff. de ope. noui nunciat. in 2. col. & gl. in uerbo, terram. in c. 1. extra. de postu. prælа. & latè per Io. And. in c. fi. de sen. excom. & Bal. in l. 3. in prin. ff. de neg. gest. & in l. 1. fi a non compe. iud. in pen. col.

c An donatio. Quòd donatio facta ꝑ Constantinum ecclesiæ Ro. ualuit. adde l. pe. uer. ex his offerre nostra. j. de bonis. quæ lib. secundum Bal. ibi. & in c. j. circa fin. de iure iur. Io. An. in Spe. de iu. om. iud. §. j. in addi. uidisti duas opi. uer. habeo. consilium. Dy. etiam dicit ꝙ illa comprehendit etiãm merum Imperium terrarum donatarum, ut per Ale. in rub. de uer. ob. in princ. Pan. de Cass. cons. 72. pro qua est tex. secũdum Ab. in c. per uenerabilem. qui fil. sint le. & in c. fundamenta. de ele. in 6. uide Bal. & do c. hic. & in addi. Spe. de inst. edi. uer. Papæ. & Imperatori. & ibi Spe. uer. fi. Bar. & Ale. in j. constitutione fforum. & in l. omnib. ff. ad Trc. & in l. j. in princ. & §. j. post gl. ff. de off. præsi. & Ale. in l. legataris eo. tit. Bal. in prin. feu. 7. col ꝑ Inn. in c. quod in dubijs, & in c. fi. de re. permu. & c. fi. de rest. in inte. car. ple. in c. Rom. uer. porrò. de iureiur. & in c. translato. de const. & in cle. j. de summ. Trini. & Alex. in rub. de uer. obl. & Ale. post Bar. in l. prohibetur §. plane. qui aut clam. & Bal. in c. 1. fi de feu. fit contro. & per Bar. in l. j. §. differentia. de acqui. pos. Lu. in l. is qui hæres. in prin. de acq. hær. doc. in c. ex ore. de his quæ fiunt a ma. parte. capi. & in c. ex insinuatione. de ly. per Bald. in l. barbarius. ad fi. de off. præsi. item adde quod uerba d. donationis, & priuilegij sunt 66. di. c. Constantinus, eius uero confirmatio ponitur. 63. c. ego Ludouicus. ubi etiam dicit gl. quod illa reuocari non potest per Imperatorem. sed quid de illa donatione facta ecclesiæ Ro. de prouincia Romandiolæ, & Bononia per Rodulphum Regem Alamaniæ nondum coronatum. Dic ꝙ ualet, ut in Spec. de rescrip. præsen. §. fi. uer. item quod obtentum. & ibi Bal. in addi. uer. donatio.

Iaco.But. Ad ꝗriam partem,quam videtur tenere gl.ff.de offi. ꝑfec.vr.l.j.§.initio,inducitur Primo quia Imperator est dñs totius mũdi.vt l.de precatio.ff.ad l. Rho. de iac.ergo donando alienare potuit,vt Instit.quibus alie.licèt,in prin. Secundo quia ea, q̃ sunt priuatorum,potest eis auferre,& alij ꝓcedere, vt l. itẽ si verberatũ.ff.de rei vẽd.& l.2.j. d fun.limi.ergo multò magis fiscalia,quorum est dñs.vt d.l.deprecatio.vel saltem in quibus maius ius hẽt & de quibus iudicatur, ut de eis proprijs.vt j. de quadr.præscr.l. bene a Zenone. Tertio quia tanta est eius potestas, ꝙ illã negãs, quasi sacrilegium committit.ut l.sacrilegii.j.de sacr.Quarto quia rõne nobilitatis valet donatio, q̃ alias non valeret.vt ff. de do.l.si filius.§. nonnunquam.Quinto quia omne imperium fuit translatum in principem.ff.de orig.iur.l.2.§. deinde cum esset.& de con sti.princ.l. j. ergo vr ꝙ donare potuit;quia aut illa translatio intelligitur quantum ad plenũ dominiũ , & tũc clarè potuit.vt Instit. qui alie. non licèt.§.i. Aut quo ad administrationem tũ,& idem quia talia verba habent liberam,vt l.i.ff.de offi.proc.cæt.& l.prætor.ff.mand. Sexto quia administratores legitimi, vt tutores pupilli,donare possunt magistro pupilli,& cæteris ex causã iusta,ergo fortius Imperator Papæ Silueſtro, qui eum liberauit a lepra, populum instruxit in fide. primum probatur. ff.de admi. tut.l.cũ plures.§.pen. & de tutel. & ra. dist.l.j.§. sed nonnullos. Septimo qa in principe omnis immẽsitas est mẽsura: ideo eius tenent donationes,vt in Auth.de nõ alie.§.si minus. Octauo qa Iustinianus dicit ad literã, quod Cõstantinus auxit ecclesiã, & eius honorẽ. ergo affirmat donationẽ valuisse,& tenere. vt i Auth.de nõ alie. in prin.Nono,qa si dicas imperium procedere ab ecclesia , velut a matre,ut tenent Cano. sequitur ꝙ donatio valuit,quia tutor donare põt bona pupilli,eius matri inopi.vt l.cũ plures.§.fi.§.alle.& j.de impo.luc.deferi.l.2.lib.x. Et si dicas,quod ambo procedunt a Deo,ut frater, & soror, vt probari videt,in Authen.qũo oportet episc.in prin.similiter sequit qd donatio valuit:quia in dotem redit ecclesiæ.vt ea.l.cum plures.§. pen.cum ibi no.Et harũ rationũ aliquæ fuerunt gl.aliquẽ Gul.de Cu.qui hanc partẽ tenuit.Decimo quia ꝓctus principis hẽt vim legis.j.de don. inter virũ & vxorem.l.donationes.sed celebrata inter maiorem,& minorem, vel a minore tm̃.non reuocat minor.l.nã, & magistratus.ff. de arbit. & l.ille a quo.§.tempestiuum.ff.ad Treb. ergo Imperator, vt minor poterit donationem reuocare a Papa, ut maiore reluctante. Quòd Papa,vel sacerdotium,sit maior Imperatore,vel maior imperio patet, quia sacerdotiũ immediatè procedit a Christo , Imperium a populo.ut d.l.j.§.cum esset.ff. de orig.iu. nec repugnat, qd̃ dicitur in Auth.de fid.inst.in prin.ubi dr̃ ꝙ Deus de cœlo constituit imperium, quia debet intelligi mediante Dei prouidẽtia , & dispositione,ut no.glo.in Authen.qũo oportet epis.in prin.Itẽ alio respectu est maior.s.quia præest diuinis rebus , q̃ perfectissimæ sunt,ut j.de uete.iu. enu.l.2.§.sed qa diuinę.Itẽ præest animę, q̃ est immortalis: Imperator corpori,quod est mortale,& corruptibile,ut rationes aliæ.& hæc fuit ratio Richar. Malum.Vndecimo.ad idem induxit Iaco. But. qa omnis iurisdictio originaliter est in Papa,solum autem exercitium temporalis iurisdictionis in Imperatore. igitur nõ tã potuit donare,q̃ quod suum est resignare,ergo ualuit. & quia quod suum erat recepit,frustra de reuocã
7 do quæritur. † Quod aũt omnis iurisdictio sit in Papa,probat ipse ex eo,quia est uicarius Christi,cuius erat,& est terra, & omnis plenitudo eius,ut ingr Psalmista.Itẽ qa in uicariatũ dedit ei oẽm ptãtem,dũ ei dixit:quicquid ligaueris sup terrã , erit ligatũ, & in
a cęlis , ꝙ etiã ualidat p id, quod dicit beatus Petrus.s. duo gladij[a] sunt hic.cui rñdens Iesus dixit,sufficit,quasi dixerit,duo gladij tẽporalis,& spiritualis sufficiũt, & cũ gladiũ unum euaginasset Petrus,dixit dñs,pone illũ in uagina: qa qui gladio ferit, gladio perit,dũ inquit ipse, non qd̃ utrunq; gladiũ Petro dimisit:qa unum abstulit,sed exercitiũ unius,id est tpalis ei prohibuit,apud Imperatorẽ illud manere permittens.Ideo alibi in Euangelio dixit ipse:quicquid est Cæsaris,reddatur Cæsari: & sic finaliter conclusit donationem tenuisse,licèt qñq; dixisset oppositum. Hoc etiã audiui confirmari per Io. de Ligna. dum in cathedra hanc qõnem pertractaret ex eo,quia philosophus inquit, quod sicut in machina cęlesti fuit necessarium vnum principem esse, qui regulariter omnia,& ad cuius nutum disponerentur cuncta,sic & in hac machina terrestri,est necessarium vnum principem esse, sed non est conueniens,quod Imperator sit ille, quia diuinis nõ pòtest præesse.ergo summus pontifex necessario erit ille,& maximè,quia locum tenet ille cœlestis principis a quo cuncta reguntur.Ego autem , quod loquar in re tam ponderosa , & per tantorum scripta vulgata,tutius esset tacere,inquiente sapiente Salomone : in dubijs suspensam tene sententiam . Sed quia Deus interdum reuelat paruulis, quæ fuerunt occulta sapientibus plurimis: Ideo non taceo,quid sentio . & quod ante euentum Christi fuit præmitto . Nam reperio,quod tempore quo Moyses deduxit populum Dei de Aegypto,Moyses inducebat populum Dei, super eum constitutus a Deo , a quo legem receperat, super montem Synai,vt in Exodo. 18. 19. cap. Postea Aaron frater Moysi electus summus sacerdos,mandato Dei seu Deus ipsum elegit,& Moysi nunciauit.vt eo.lib.c.28.& sic Moyses temporalem & Aaron spiritualẽ iurisdictionẽ in populo Dei habuerũt,ab ipso Deo. Post hæc populus Romanus Imperiũ vniuersus Deo fauẽte sibi virib. assumpsit, qd̃ postea in principẽ trãstulit, & natus est Chrs̃. qui Petrũ Apostolũ sacerdotẽ summũ ꝓstituit,quẽ populus Roman̄ prius nõ habuerat,Imperatori ãt cẽsum reddi mãdauit vt s.dixi, dũ dixit:g.eqd est Cęsaris &c.unde imperiũ approbauit.Licèt ergo oĩs iurisdictio fuerit in Christo.tũ solũ spiritualẽ exercuit. Vicarium ergo ꝓstituit Petrum,vt eius vices gereret in his, quæ ipse gesserat,& gerere desinat,cũ omnis Christi actio eius,& nostra fuerit instructio.& pro tanto Petrus de temporali iurisdictione, se non intromisit, cum ergo ei dixit, quicquid ligaueris super terrã &c. quo ad animam,& sic spiritualia loquutus fuit,licèt ei cuius anima est ligata,Deus nõ sit propitius,quo ad temporalia.Terra autẽ,& eius plenitudo fateor, qd̃ Dei est ,& Chri eius vnici filii,sed nõ sequit ergo Papæ,quia,& ꝙ ipse hẽt Dei est, similiter exercitium gladij tpalis prohibuit, quia alteri cõcesserat , vt Deus fecit Moysi.vt s.dixi,& sic in messem alteri ꝓcessam.noluit eũ ponere manũ,nisi quatenus ille cui cõcesserat abuteretur illa. vt in ca.nouis.extra.de iudi. & nisi quatenus per illum sibi permitteret. Licèt ergo in machina sit vnus princeps,qui cœlestia,& super cęlestia,ac etiam terrena gubernat, & regit, & sic fm̃ philosophum fuerit necessariũ esse, tamen in machina mundali,voluit ille summus princeps cœlestis , duos constituere, & vnum præesse temporalibus,alium spiritualibus, & vnum fateor maius,& nobilius altero,scilicet Papam , sicut sol , qui est luminare maius nobilius est luna,q̃ est luminare minus,nec ẽt dixit Petr̃ habeo duos gla-
8 dios.sed duo gladij sunt hic . † His taliter suppositis nõ propterea nego donationem valuisse,& etiam successoribus donantis pũdicasse,eo modo quo sibi,sed non omni respectu.Pro quo declarando aduerte,quia in hac donatione, considero primo proprietatem rerũ donatarũ,& earũ fructus,& prouentus,& in his dico donationem valuisse,quod probant quasi omnia argumenta,vt que ad x.pro ista parte facta Et ita intelligo tex.in clemen.romani.de iureiur. dũ dicit , qd̃ princeps retroacti, & q nũc sunt anteq̃ coronentur recognoscũt,& fatentur ꝓprietatẽ eorũ esse ecclesiæ,& ad illã spectare . Sed o ꝓsidero iurisdictionẽ tpalẽ ꝓnexè tributã, & ꝓcessam tanq̃ cohrntẽ reb.& terris donatis.& idẽ dico, qa sic esset ĩ quolibet comitatu,vel ducatu,quẽ princeps de nouo faceret.& alteri ꝓcederet,seu de quo aliquẽ nouiter inuestiret,nec iurisdictionẽ ista minus ltimè põt ecclesia ꝓtpales vicarios,vel ꝓsides exercere,qa diuinũ tũc nõ turbat officiũ,nec Deus,vel Chrs̃ resistit,ex quo de uolũtate principis,ꝓcessit,sanctificatus nõ esset Silueſter,& reliqui successores,qa vt beati sunt canonizati. Tertio considero reuocationẽ,quã nonnulli successores Cõstantini uoluerũt facere,qa nulla subest iusta cã, dico eos nõ posse reuocare.ut l.perfecta.j.de do.& etiã p ea quæ dixi.§. in x.& in xj.

ar. Quarto

A D D I T I O.

a † Duo gladij.Luce.xx.& in c.nouit.deiud.& Matth.2.6.23,q.j. §. j. ut per gladium extractum intelligatur potestas spiritualis , quam summus pontifex debet habere ad vsum,per gladium uero qui in uagina remansit, intelligat potestas in temporalibus,quam habet spiritualis potestas ad nutum . Nec per hoc minus dicitur habere perfectè gladium materialem, quia nobilius est aliquid ad nutum habere, quam ad usum, sicut nobilius est aliquid habere uirtualiter,quam formaliter solũ,ad inuocationem.n.quã facit potestas spiritualis voluntatẽ suam monstrando,quia in vnicũ actũ uolũtatis ducit,& suadendo armorũ assumptionẽ contra malefactores principi seculari,cui gladius materialis est commissus exponendo, etiã legem diuinã qua pcipitur non patieris malefactores uiuere , debet princeps secularis arma sumere,& vti gladio materiali.unde Berna.gladium materialem habet Papa nutu,Imperator iussu,& miles usu,uel mun. ad quod uide notata.c.miles. 23.q.5.& idem Bernard.ad Aegenium Papam super isto verbo, ecce gladij duo hic.Quid denuo vsurpare gladium tentas,quem semel reponere iussus es in uaginam.& loquitur de gladio temporali,& subdit,qui tamen gladiũ esse tuum negauerit,non satis mihi uidetur attendere uerbum domini, sic dicentis,Conuerte gladium tuum in uaginam. Tuus est ergo gladius euaginandus ad tuum imperium,alioquin dicentibus Apostolis , ecce duo gladij non respondisset Christus satis est,sed nimis,igitur inferendum ad quęstio.qua quæritur,an Papa habeat vtriusque gladij potestatem,quod potestas iurisdictionis spiritualium , & temporalium immediata est in solo Papa,deriuata uero in omnibus episcopis,& prælatis. sed omnibus principibus secularibus est in ministerium data. Quod etiam satis innuit hodie Bonifacius in extrauag.unam sanctam,& gl.in cle.ad nostram . in ver. ecclesiæ de hær.quæ clarè probat quod Papa est,summus , & omnes subduntur sibi. Facit gl.in c.cautam.extra.qui fi.sint le.ubi per Innoc.not.Host.in c. licet.de for.comp. & in c.per uenerabilem. qui filij sint legi. & in summa eiusdem tii.§.qua iter & a quo & per Anch.in repe.c.canonum statuta. de consti.per Ioan.Fa. in l.j.infra de fum. tri.Io.de Lig.& Fran.in cle. Romani.ver.irritũ. in 5.q.de ele.de quo uide plene collec.in c.antiqua.nu.3.uer.nunquid ergo Papa habet potestatem in temporalib. & ibi notaui in apostol. ad ipsum in eo.ver.extra.de priui.& in præalle.c.causam,nu.6.in apo.in ver.Petro vterque gladius commissus fuit.qui fil.sint leg.& not.Fely. in c.nouit. colum.2. uer.iu gl.2.extra de iud.& do.Aufrerij.in repe.cle.1.in 2.& 3.quæstio.de offi.ord. Et dico fortius quod licèt Papa non habeat exercitium gladij temporalis,tamen Imperator recipit gladium materialem a Papa in approbatione,unctione, & coronatione. arg.ff.de testa.mil.lex eo. & l.Titius. & in Auth.de defen.ciui.§.interim. & his moti quidam dicebant quod Imperator ante approbationum administrare non poterat,alij tamen contra.ut in clem.1.de iureiu.& per Oldr.quæstio.23.

ar.Quarto considero transmutationem. vel transfusionẽ census persoluendi ꝙ Constantinus fecit de fisco in Papam.& similiter dico eam valere, quia potuit populum illarum terrarum liberare a fisco persoluẽdo,sicut prouinciales fecit.vt j.de vsucap. trãs. l.j.§.fi.& per no.per doc.in l.uacuatis.§.de decu.li.x.' & ff. de iure immu.l.2.facit l.placet.j.de fac.san.eccl.Quinto considero iurisdictionem totalem,& vniuersalem Imperij cohærentem principi,quia Imperatorem,& istam dico,quam Imperator noluit,nec potuit aliter donando minuere,seu in aliqua sui parte finire.rõ , quia ex hacdõne non definit, nec desinere voluit Imperator esse,& g consequens iurisdõnem vniuersalem imperij etiã in quibuscunq; donatis, respectu præeminentiæ imperialis, non perdidit,aliàs Imperator nõ esset,& falsificaret illa prolocutio imperialis:Ego sum dominus totius mũdi.de qua in l. deꝑdicis.ff.ad l. rho.de ia.& l.bene a Zenone.j.de quadr.ꝑscr. Simile hẽs in tuto re,g prohibito in aliqua fuit parte, non põt administrationẽ sibi tributã,quia tutor faceret,finiri.vt Insti.de tu. in prin. & qui.mo. fi.per totum simul iunctis.& in dominio rei legatæ ꝙ licet transeat in legatarium a morte testantis, tamen, & hęredis adeuntis dr̃ esse,inspecta vniuersitate.vt l.cũ hæredis.ff.de acq.pos. Simile in hæredis instõne quam paganus non potest facere vsem oĩum bonorum non esse l.j. §. si ex fundo. & l.si ita quis.in ulti. char.ff. de hær.insti.Ex ꝑdictis,ut videatis eorũ effectum,infero,ꝙ leges generales, q̃ etiam hodie conditæ essent ab Imperatore ligarent etiam in subiectis ecclesiæ , & in ciuitatibus in ditione comprehensis: quia illarum promulgatio concernit vniuersalem iurisdõnem Imperij.& hoc,si non sint contrariæ legi canonicæ , quia in terris ecclesiæ succumbit.l.canonicę.vt j.de sacr.san. ecc.l.priuilegia.Et ibi plenè scripsi . Ex hoc etiam teneo,si Imperator existẽs in terris illis , legem concederet vniuersalem.nam , & multæ leges fuerunt per Imperatorem post donationem in vrbe conditę, vt patet in tit.seq.in fi.illius constõnis . & l.iubemus, in fra.de sac. san.eccl. & in multis legibus. infra.in ti. de offi.Ex prædictis etiã dico, ꝙ nedum extra terras ecclesiæ potest Imperator legitimare subditum ecclesiæ,seu cum illegitimo dispensare,vt cõsequatur etiam ius succedendi in terris eccl.arg.l. ex ea.ff.de postu.sed etiam existens in terris ecclesiæ poterit iuridicè hoc facere . Qd̃ etiam tenuit Iacob.Butr.si verum esset, quod Imperator totã iurisdictionem a se non abdicasset, quam respectu vniuersalis dixi a se non abdicasse,legitimando enim solum tollit obstaculum ꝑ leges imperiales inductum,quod tollendo donationi non cõtradicit , & voluntariam exercet iurisdictionem, quod debet posse facere.quia etiam in alieno territorio voluntaria exercetur iurisdictio,vt l.emancipari.ff.de adopt.& l.secunda.ff.de officio proconsulis & legati,& maximè, quia ratione suæ vniuersalis iurisdictionis ipse facit, & hæc procedunt de iure ciuili. Sed de iure canonico audiui a quodam valentissimo doctore dici, expeditum
a esse,quod non potest,[a] quia quilibet Imperator ante eius coronationem iurat quod nullam iurisdictionẽ exercebit in terris ecclesiæ,vt de forma iuramenti patet,in d.cle.Romani. & si nullã, ergo nec contentiosam nec voluntariam , quia qui omne excludit.nihil ponit vt j.de sum.Tri.l.nullus. & ff.de reb. dub.l. si is q. §.vtrum. Sed certe illa cle. videtur magis pro,quam contra,cum videatur supponere Imperatorem in illis terris iurisdictionẽ habere,ideo iurat illam non exercere.Item licèt ipse exerceat,cle.illa non annullat contra factum , licèt contra faciens incidit in periurium . Actus autem singulares per quos contradiceret ditioni in proprietate , & possessione, vel in perceptione reddituum , & prouentuum,& in exercitio iurisdictionis meri , vel mixti imperij,in ecclesiam translati non posset ipse exercere,ecclesiæ nõ cõsentiente.Et post hoc audiui secundum prædicta obtentũ fuisse in curia Romana, & quę dixi de legitimatione vendicant sibi locum in Imperatore. Sed an idem possit electus, & confirmatus in Imperatorẽ postmodum promouendum qui pro tũc Rex Romanorum nuncupatur,dixi in l.fi.j.de quadri.præscr.hæc tamen mundalis machina exigeret,vt inuicem fraternizarent, ad hoc vt tãta mũdi malitia compesceretur,& guerrarum strepitus silerẽt.

A D D I T I O.

a † Quod non potest.Et ista est communis opi.prout not.Bal.in l.eam quã, col. 6.nu.28.ver.contuenit esse quæstio.& ibi no.in apo.ad ipsum in ver. in terris ecclesiæ.j.de fideicom.Bar.in l.ex complexu.in fi.& in apo.in ver.in terris imperij.j.de incest.nup.no.hic Bal.nu.7.& in apo.in uer.sed tã.no.idem prçal.Bal.consi.37.inci.punctus quæstio.talis est.vol.2. Pet. de Anch consi. 320.inci.primum dubium non est nouum.Fran.de curte.consi.37.inci. sup memorata facti narratione col.33.uer.4.differentia.Alex.consi.67.inci. consideratis his,quæ in themate narrantur.ad fi.uersi. insuper ad aliam facultatem.vol.1.ubi dicit quod ista est communis opi.& quod ab ea,non est recedendum in iudicando,idem no.Card.Ale.in ca.per uenerabilem.§.quod autem.col.77.uer.glo.2.recitat quatuor opin.extra qui fil. sint † legi.idem not. coll.in c.antiqua.num.4,uer.unde solet quæri,& ibi no.in apo.ad ipsum in uer.terris ecclesiæ.extra.de priuile.no.Bar. consi.75.inci. uisto instro locationis,Pau.de Cast consi.211.& 225.& Ang.cõsi.301.incip.pro decisione primi puncti,de quo etiam in stylo.parla.parte quarta arti.144.& 251.

LEX PRIMA.

3 *Commendare se an liceat.*
4 *Audacia an & quando sit permissa.*

3 *Princeps an & quando legibus teneatur.*
4 *Verbum censuimus quomodo exponatur.*
5 *Rerum communium nomine,quæ veniant.*

Hæc quæ necessario. Diuide ĩ quatuor part. vt in gl.j. Nam qa primo ponitur intentio seu causa finalis huius libri , seu huius nouæ copulationis,vsq; ibi, Ideoque. secundo ponitur causa efficiens, quia numerantur iuris periti, quibus mandatur cõpilatio ista fieri,vsque ibi quibus.ibi dat eis modum,& formam compilandi.& sic potest dici quod ponatur ibi causa formalis, vsque ibi, hic ergo,ibi quarto concludit,addendo singularem eius intentionem, & generalem totius operis. Prima pars potest sic summari.retrouisa communiter vtilia , litium que decisiua, audacter sunt atten
1 ta superfluitate resecãda.h d.† No.quòd licet se aliqualiter commendare de bono.concor.ff de offi.procon.l.obseruare, in princ. contra quod facit , quia dicitur quod omnis laus in ore proprio sordescit,dicunt quidam quod hic se non commendat:quia deo attribuit.sed truffa est . Dic ergo,vt dixit Iaco. de Bel. in auth.de hær.& fal.in prin.quod commendatio quãdoque est necessaria , & illa est permissa imò ideo necessaria , quia ad necessitatem redacta, vt j.de his qui ve.æta. l.2.& j.de pro.sacr.scri.l.vnicutiqe. lib.xi. Quandoque est voluntaria,& tunc si vtilis,est permissa,vt hic , & infra.titu.j.l.j. in princ. & in d.l.obseruare, si non vtilis : & tunc si notoria,permittitur,vt hic in suprascriptione. Ideo nomẽ dignitatis suæ,quis non debet tacere , si non est notoria,modica est permissa,vt hic,&.d.l.obseruare. Sed magis est prohibita vt in
2 contrarijs.† Secundo no.quòd audacia[a] dicitur bona,quia ad bonum est permissa.sed ad malum temeraria est:ideo reprobata,vt infra vnde vi.l.si quis in tantam.Tertio not. quòd prolixitas litiũ est amputanda.quod concor.infra , de transa.l. fratres.Quarto ꝙ superuacua sunt amputanda.concor.infra, de preci.imp.offe.l.fi.
3 †Primo opp.extra gl.quod male dicat,necessario, quia princeps legibus non subijcitur,vt ff.de leg.l.princeps & infra de legi.l. digna uox.Sol.ꝙ hoc de necessitate in sita rebus,non personæ principis, nisi ex quadam congruentia,vt rempub.melius gubernet , de quo latius dicam in d.l.digna vox. Secundo opp.ꝙ maledicat, corrigenda,per quod supponit,quod tempore huius constitutionis , hęc non erant correcta , quòd videtur falsum quia infra. in ver.quibus nisi, videtur dicere codicem hunc iam compilatum , & in eo positas esse nonnullas ll.ad certas partes directas. Huius timore,quidam exposuerunt,corrigenda:id est.directas quod gl. reprobat,quia diffitetur hunc librum tempore huius constitutionis esse compilatum.& ideo dicit quòd debet legi,vt iacet.& ad tex.in contrarium all.ibi respondet,quod illud verbum fuerit ibi positum , est temporis futuri. quod tamen in fin.plenius examinabo . Tertio extra glossoppo. quod verbum istud corrigenda , vt iacet stare non possit : tum quia corrigenda , lites non amputant,sed ampliant , vt infra dicit text. tum quia donatario vtilitatem non afferunt:sed laborem corrigendi, & iuris noui componendi inducunt, & postea correcta sunt inutilia vt in procemio. ff.§.illud.Solu.quòd corrigenda censuit Iusti.rebus donare com
4 munibus scilicet cum erunt correcta . & ita bona glo. † Quarto opp.quòd male dicat,in præsenti censuimus, quia censuimus est præteriti temporis.& sic non in presenti, sed in præteritum censuit, Sol. vt glo. quæ dicit quòd illud verbum in presenti, debet legi,cum in infinitiuo donate,non cum verbo cẽsuimus. sed iste modus legendi non videtur etiam tutus,quia in præsenti non donabat,sed censuerat donare in futurum,cum erunt correcta,vt §. dixi.ideo vtrunque modum salues,& pone in presenti.i.tempore nostri Imperij,secundum Iaç.de Are.vel præsenti, idest statim
5 censuimus,&c.† Quinto oppo.quòd male dicat rebus communibus quia nedum qui res habent communes,sed cęteri omnes vtilitatem habebunt.Sol.vt glo. quæ exponit rebus communibus , id est communi vtilitati omnium , & non dixit tex. rebus publicis, quia publicum concernit rem tantum publicam. ratio olim hodie fiscalẽ imperij,vt l.cũ q vectigal.ff.de ver.sig.cõe autem respicit omnes,vt l.j.in fi.j.de cad.tol.Et qd̃ gl.subdit,quod hic titulus prouenit ex ꝓstitutionib. dic, vt resecatis, & enucleatis vobis postea traditis,vel dic, quod proueniebat ex constitutionibus , ꝑ modum cognitionis .nam cognito quod earum multitudo esset nociua,sequitur quod earum resecatio est vtilis,& proficua.

A D D I T I O.

a Quod audacia. Adde cle.1.de off.ord.& ibi Archi.post gl.

1 *Exquestor quis sit.*
2 *Doctoratus an sit dignitas.*
3 *Doctor qui viginti annis legit clarissimus dicitur.*

§.Ideoque. Casus pro magnitudine rei gerẽdæ, sunt artifices eligẽdi.h.d.ꝑcor.ff.de offi.prętoj.ad fi.† Quærit gl.quis dicatur exquæstor. dic vt in ea.vel.dic qd̃ hic de summo cãcellario principis loquitur,de quo in l.fi.j.de diuer.rescri. Quærit gl.quis dicat consularis dic, vt in ea.in qua addebitur cõsequitur . ordinem tm̃ consultatus non hẽt,sed expectat vt no.in l.2.infra de consul.lib.12.Et super verbo largitionibus in fi.dic vel qui præerãt auro largitionis.vt, j.de suscep.& ar.l.duos.

2 lib.x.† Quero extra gl. an doctoratus sit dignitas[a] & dic ꝙ sic vt
a in c.qsi, extra de magistris. quod etiam vr̃ posse probari de iure
nostro, hic in ver. Theophillum virum, &c. sed nil facit, quia alter
erat clarissimus, ſ. quia comes sacri palatij, sed fortius facit. j̃. tit. j.
§. ad istum. ibi, & vir illustris, & magister. sed non vrger, qa copu-
la sequẽs dũ ibi sequitur, & iuris doctor ibi repugnat. Iurisdictio-
nem aũt ordinariam habet, qui actu legit inter scholares suos, vt
in procemio. ff. pen. in fi. & infra ne filius pro parte. Auth. habita.
Ex quo potest inferri, quod dignitatem habet, quia infamia quæ
repellit a dignitatibus, vt l. 2. j̃. de digni. lib. 12. & no. ff. de sena. l. 2.
3 repellit a iudicãdo, vt l. cum prætor. §. nõ autem. ff. de iudic. † Du-
b biũ tamen non est, quod doctor efficitur clarissimus: qa comes[b]
cum legerit per xx. ann. vt infra de profes. qui in vrbe constanti.
doc, ex l. metu. eo. in rubro, & ĩ nigro. & sic doctoratus est digni-
tas, sequitur quod excommunicatus, qui ad dignitates non ad-
mittitur a doctoratu repellitur, sic, & iudæus. j̃. de iudæ. l. fi.

ADDITIONES.

a An doctoratus sit dignitas. Adde contra quod proprie non dr̃ dignitas, & iõ
potest conferri etiã infami, & excõicato. Bal. hæc, sed Bar. in §. ſ. eo. contra.
vide Bar. in j. constitutio. ff. or fi. & ibi per Alex. in l. ex eo tempore. ff. de test.
mili. & in cle. 1. de magi. & omnino per Alex. consi. 94. 1. parte, sed non spu-
rio. Cardi. in procemio decreta. secus dicit de legitimato. & Card. in cle. 2.
de magi. quod illegitimus non potest doctorari. sed de vsu non seruatur. Itẽ
adde quod ſm Bartolum loco allegato, quod nec apostata, nec Iudæus do-
ctorari possunt, sed Bal. contra hic.

b † Quia comes. Ita no. Bar. hic, & in l. Alexandrinis. C. de decur. li. x. Pa. de Ca. in
l. nulla iuris. ff. de leg. ubi etiam habes an per illam dignitatem superuenien-
tem perdat dignitates alias, quas habet, de quo per eundem in l. falsa. de cõ
di. & demon. & p Iac. Rebuff. in alleg. l. Alexandrinis. & ibi in addi. ad ipsũ.

1 *Præfationes debent resecari.*
2 *Contraria in iure non debent inuenivi.*
3 *Leges sunt certitudinaliter intelligendæ.*
4 *Detrahere, & mutare, an & quando licitum sit.*
5 *Leges prius factæ, priorem locum sibi vendicant.*
6 *Lex in codice sine die, & consule, posita, vi legis non caret.*
7 *Lex personis incertis posita, legis generalis vim habet.*

§. Quibus. Primo ponit decem præcepta vsq; ibi. & si
qua. ibi remouet vnum dubium circa vlti-
mum p̃ceptũm, vsq; ibi, sicut, ibi ad dictam remotionem inducit
1 similc.† No. quod p̃fationes sunt resecandæ, j̃ quod opp. glo. de
l. j. ff. de orig. iur. ſol. quod ibi de vtilibus, vel necessariis, hic de su-
peruacuis, vt in tex. Secundo no. quod similia nõ debent in hoc
volumine reperiri. j̃ quod oppo. glo. de l. arbi. & de l. fi. ff. de dist.
pig. quę similes sunt. Sol. glo. quod ibi vitio scriptoris. Alij extra
glo. dicunt, quod interdum idem reperitur, vt aliquid addatur, vt
ibi, & sic diuisione iuuatur, vt hic dicit text. Alij dicunt quod illa
similitudo est in ff. non in C. de quo hic dicitur. sed a simili indu-
cuntur illæ leges, & etiam credendum est, quod simile mandatũ
fuerit factum in ff. tamen in C. potes dare exemplum. j̃. de episc.
& cleric. l. si quis in conscribendo. & de pac. si quis in conscriben
do. sed solue, vt supra, vel dic, quod eodem titulo non dicunt esse
similia, vt hic. in diuersis possunt. quia lex illa ad materiam vtriusq;
2 que tituli adaptatur.† No. tertio quod j̃ria non debent esse in iu
re concor. j̃. de vete. iure enunc. l. 2. §. j̃rium. j̃ quod oppo. glos. de
l. si post diuisionem. j̃. de iur. & facti. ignoran. & l. si cõputarem.
ff. fam. ercisc̃un. Antequam soluam, scias quod quidam dicunt,
quod gl. inepte opponit, quia altera ex illis legibus est in ff. cum
ambæ deberent esse in C. in quo nihil deberet esse j̃rium, vt hic.
Dant ergo ipsi exemplum, de l. donatione. & l. illud. j. de col. Sed
non est tuis: quia nec in iure, sicut in C. non debent esse j̃ria. Ideo
solutio est quod prima facie in iure videntur esse j̃ria. sed ſm ve
ritatem intrinsecam, & occultam non sunt in iure j̃ria, qa subtili
animo diuersitatis ratio excuti potest, qua excussa, & in lucem p
doctores deducta patet, quod id quod videbatur j̃rium nõ est,
3 nec nunc apparet, quia diuisione iuuatur, vt dicit iste tex. † Item
not. quod leges debẽt esse de earum intellectu certæ. j̃ quod põt
opponi, de l. j. j̃. de ser. fug. Sol. gl. quod fallit, quando. ſ. sunt opi-
niones doctorum variæ. Ex quo not. quod diuersitas lecturarum
reddit legem incertam, dubiam, & obscuram. & ideo no. gloss. j̃.
de legib. l. leges sacratissimę, in fine. & ff. de leg. l. ideo. Et ex hoc
dicimus, quod iudices excusantur, si alteram ex eis sequant, dũ-
modo illa euidenter non sit reprobata, vel omissa non sit cõsue-
tudine reprobata, vel ex stylo curię sic interpretata. l. minime. ff.
4 de legi. † Item not. quod detrahere, & mutare permittitur. Sed
videtur quod non vtrunq; permittitur: sed mutare tantum: quia
a dictio imò,[a] sui natura est correctiua, vt ff. de hęred. inst. l. si ita scr i
ptum. in prin. ff. ad l. Rhodiam. de Iac. l. si vehenda. §. pen. in fi. Sol.
gl. quod hic non corrigit, sed ponitur pro copula; &, sed isti nõ be
ne dicunt, quia copula est etiam hic in text. Dic ergo quod si di-
ctioni imò adiungitur copula, vel implicatiua etiam, stat augmẽ-
tatiue, vt hic. Si non adiungitur copula, tunc si ponitur inter j̃ria
stat correctiue, vt in j̃rijs, si inter diuersa, & tunc si maior est rõ in
eo quod precedit, quam in eo quod dictionẽ, imò, sequitur, tunc
stat augmentatiue, vt j̃. de sacrosan. ecc. l. iubemus. §. sane. Si vero
in præcedenti est minor ratio, vel dubitatio, tũc corrigit, vt in pri-
5 mo allegatis.† Item no. quod leges prius editæ primo loco sunt
ponendæ, j̃, quod op. glo. de l. properandum. j̃. de iud. & l. fi. j̃. vt
infra certum tempus, in quarum ordinatione, non videtur serua-
6 tus ordo hic datus. Sed responde, vt in glo. & bene.† Item not. ex
ver. si qua, quod licẽt lex sit in hoc volumine posita sine die, &
consule, nihilominus vim legis obtinet. Cõtra quod opponit gl.
de l. si qua. j̃. de diuer. resc. Sol. vt gl. quia hic de clausis in corpore
7 iuris ibi non.† Item no. ex versi. si cui. quod leges in certis pionis
præscriptæ, obtinent vim legis generalis. Contra quod opponit
gl. de l. 2. j̃. de legib. & de l. neque Doroteum. j̃. de decurioni. Sol.
vt in gl. & eius solutiones simul iunge: quia aut Imperator referi
bit animo, vt sit ius generale, quo ad omnes, & tunc obtinet vim
legis generalis, vt hic. Aut eo animo, vt sit ius speciale in persona
illa tm̃, & tunc secus, vt in j̃rijs. Aut dubitatur, & tunc si illa lex
sit in corpore iuris clausa, habet vim generalis, vt hic, & I. nõ pos-
sunt. ff. de legi. Aut extra corpus iuris est reposita: & tunc si referi
bere voluit quid iuris, obtinet vim legis generalis, alias secus. vt
d. l. 2. j̃. de leg. Quæro modo an per hanc epistolam, vel constitu-
tionem mandetur, vt codex fiat: an vero prius factus esset, & sic
non notificetur senatoribus. Quidam dixerunt eum prius com-
pilatum esse, quia verba aliqua hic posita, concernunt præteritũ
non futurum, vt est verbum, censuimus, in princ. positum, & ver
bum eligimus, positum in ver. ideoq;, & verbum permisimus, po
situm in ver. quibus. & hic in fi. dicit indulte fuerint. quod sonat
in præteritum, & sic mandatum de faciendo non inducunt, vt ff.
man. l. si vero non remunerandi. §. post creditam. Item quia non
dirigitur ad honoratum, quod fieri debet. ff. mãdat. l. 2. Sed ad ho
noratum, quia ad senatores, ergo. in fi. rempub. repræsentes, cui
pollicetur hic in prin. donare. Et pro hoc facit. ff. de lega. 2. l. peto.
§. mater. & de annu. leg. l. auia. §. petitio. Item quia iam erat fa-
ctum mandatum istis. x. iurisconsultis. & sic sola inducitur eius re
petitio non autem dispositio, vt fiat, & sic dicebant cessare lex
scriptura. ff. de donatio. vbi verba prolata de præterito ab eo qui
potest disponere de præsenti disponunt eo modo quo possunt.
Sed gloss. tenet j̃rium, quæ est hic signata super verbo fuerint, di
cens non tm̃ hic esse mandatum, vel notificatio. Sed lex, & con-
stitutio disponens de faciendo, & sic cessat. §. post creditam. & di
spositionem inducit, quia ad certum tempus senatorum directa,
vt j̃. de legi. l. 2. & sic quia de dispositione est certum, non refert
cum quo quis loquatur vt ff. de leg. ij. l. cum patet. §. donationes.
& pro ista parte facit responsio, quæ futurum concernit. non. n.
dicit de no. codi. composito: sed componendo. Item text. in ni-
gro, dum dicit hic quæ corrigenda. & tex. hic in fi. dum dicit fue
rint. loquitur in futurum non in præteritum, vt in gl. & hæc opi-
nio est communis.

ADDITIO.

a Dictio imò Quòd de sui natura sit correctiua, adde Bar. in l. stichus imò Pam-
philus. ff. de ma. test. & ibi gl. & adde ꝙ operatur, ut dispositio vltra præua-
leat, ut cõdemno imò absoluo gl. sing. in c. prædicator. xv. q. j. Lu. pon. in l. j.
ff. de re iud. per Bar. hic. & in l. iubemus. §. 1. de sac. san. eccl. & in l. si ita scri-
ptum. de hær. insti. ubi dicit de teste deponente de mense Aprilis, imò Maij,
in Spec. de teste Bald. in l. 1. j̃. de fur. 8. col. ubi etiam dicit ꝙ est electiua, vide
omnino Bal. in l. quidam eulogio. 2. col. j̃. de iur. deli. & in tractatu schisma-
tis. pen. col. dum dicit ꝙ finis corrigit principium, secus si dicit condemno.
vel absoluo, quia nulla est Bal. hic Bar. in l. pupillorum §. quid ergo, de reb.
eo. & est gl. xi. q. 3. is qui ſm Ludo. in l. 1. de re iud. & in rub. de arb. x. ij. col.
& Bal. in d. l. 1. in 8. col & idem si dicit condemno, & absoluo. Bal. ibi & Lu.
ibi. ẽ. quando que stat additiue. l. iuris gentium. §. quinimmo. de pactis.

De summa tri. & fide catho. Tit. 4.

¶ Quia hic est caput libri: ideo ad præcedentia non vr̃ congrue
posse ꝓtinuari. hinc est, quod gl. nostra cõtinuat tm̃ ad sequentia,
& inter eius cõstitutiones tertia plenior est: verũ quia sequentia
sunt illa, quæ propriè ꝓtinuãtur ad prima: non ideo aptius est q̃-
rere, quare in cõpilatione ista principiauit ab hac Rubri. Et respõ
deo qa mandatũ autoritbus fuerat, vt prima primo loco poneret,
vt §. de no. cod. com. §. quib. ergo sum. Trini. & fid. catho. sint omni-
nedum tractandorum prima principia: & iõ merito ab eis
principauit, & qd̃ sint prima principia patet, qa ab ipsa Trinitate
pcedunt cũcta, vt dr̃ in euãg. Io. primo, qd̃ ẽt probatur per alias ra
tiones positas hic in glo. verũ, quia disputare publice de fide, pos-
set errores inducere: ideo subiecit tertiã partẽ rubricę, ſ. vt nemo
de ea publ. contendere audeat. qualiter aũt diffiniatur fides, po-
nit hic gl. ij. & fuit diffinitio apostoli Pauli, tũ plenius vide, vt no.
extra eo super rubr. & si plura scire cupis, illa quære a theologis.

LEX PRIMA.

1 *Princeps clementia pollere debet.*
2 *Pater filijs nomina honesta imponat.*
3 *Relatiuum quis vel qui, verbum sibi iunctum limitare debet.*
4 *Conuentus alibi quam in loco domicilij, an iudicandus sit iuxta statuta loci cui non subest.*
5 *Consuetudo loci vbi contrahitur, vel vbi iudicatur in his, quæ post cõtractũ accidunt, an consideretur.*
6 *Consuetudo loci mulieris, vel mariti in dote restituenda, vel lucranda quando attendatur,*

7 *Delinquens*

7 *Delinquens in loco qui non subest, an statutis eiusdem loci, vel sui domicilij mulctetur.*
8 *Occidens in proprio territorio: an in territorio puniri debeat, si ibi captus fuerit.*
9 *Statutum locale in ciuilibus expresse disponens forenses non ligabit.*
10 *Statutum habilitans, vel inhabilitans, an forenses complectatur.*
11 *Statutum an afficiat forenses extra territorium in substantia rei gestę.*
12 *Testamentum in bonis quæ sunt extra territorium, an sit obseruandum.*
13 *Filij decedentis ab intestato qualiter succedant.*
14 *Consuetudo loci forensem ibi domicilium habentem arctabit.*
15 *Mulier in quibus ligatur statutis suæ originis.*
16 *Iustinianus vsurarum exactionem permittens doctrinam Pauli nõ seruauit.*
17 *Hæretici an dicantur infames & an infamia repellat a testimonio. & numero sequen.*

Vnctos populos. Glo. 1. legem. Diuiditin tres
partes, sed supple. 2. ibi, hanc legem. tertia ibi, re
liquos. Casus, fides Trinitatis ſm apostolicã doc-
trinã est seruanda: seruantes sunt vocandi Chri
stiani. Et non seruantes dementes sunt reputan
di, & velut hæretici, & infames sunt puniendi, hoc dicit. † Not. ex
prima parte, ꝙ clementina debet esse in principe. concord. j̃. de
nup. l. Imperialis. in princ. & vide quod de ea dicit hic glossa. Itẽ
2 quia debemus esse catholici, & attendere religioni. † Ex secunda
parte no. ꝙ patres debent imponere nomina authoritatis & ho-
nesta filijs, non turpia, vel quodammodo infamiam denotantia.
Item ꝙ a fide quam sequitur quis cognominatur. Expone text.
ibi talia ea, vt sic demonstratiuum qualitatis, resoluatur in demõ-
stratiuum substantiæ: & hoc consentit relatiuum quam, ꝙ sequi
tur: ꝙ est relatiuum substantiæ, nõ qualitatis vt no. in l. 1. j̃. de sen.
quæ pro eo. Nec placet expositio quam quidam faciunt ecõuer-
so exponentes, quam, id est qualem: quia tunc sequeretur, ꝙ om-
3 nium non esset vna fides. † Ad rectionem gl. 2. oportet prius op-
a ponere sic, relatiuum quis vel qui, adiunctum verbo infinito, vel
vniuersali, habet illud restringere, & ſm se limitare, vt ff. de leg. 3.
l. ea tm̃ adiectio. & sic innuere vr̃ hic, ꝙ Imperator non regat vni-
versos populos, ꝙ vr̃ falsum vt l. deprecatio. ff. ad l. Rho. de Ia. So.
ꝙ interdum relatiuum, quis, adijcitur alicui qualitati vel facto, ꝙ
conuenit cuilibet speciei de genere permisso, & tunc stat relati-
ue, & totum genus præcedens implicat, & ſm se declarat. & ita
in l. omnes populi. ff. de iust. & iur Interdum adijcitur alicui quali
tati, vel facto, ꝙ non conuenit cuilibet speciei, de genere permis-
so, & tunc stat restrictiue, vt l. tm̃ adiectio. §. alleg. & de au & arg.
leg. l. quintus. §. 1. Modo ad propositum, aut hoc verbum regit, ꝙ
huic relatiuo quos, adijcitur, intelligitur prout de iure, & esse de-
bet, & tunc cum de iure omnes populos regat, vt d. l. deprecatio,
stabit hoc relatiuũ implicatiue, & declaratiue, vt exponãt quos. ſ.
cunctos. Aut intelr̃ prout de facto est, & tunc cum nõ regat om-
nes, qa plures sunt inobedientes, stabit hoc relatiuum restrictiue.
Et ſm hunc vltimum modum dicit Cy. ꝙ sumitur hic, ꝙ probat
primo, ne hæc lex sit facta ludibrio, respectu populorum, quos
de facto non regit. secundo quia tales non sunt digni legum la-
queis innodari, arg. j̃. de adul. l. qui adulterium. Sed inquit Bar. hę
rationes non multum vrgent, quia sic sequeretur ꝙ leges impe-
riales non ligarent longobardos, qui essent inobedientes. ꝙ etiã
confirmo quia sic sequeretur, ꝙ Iudæos, Saracenos, & alios vo-
luisset Iusti. Princeps Christianissimus sub hac fide, & religione
uersari. arg. l. cum prætor. ff. de iu. ꝙ deriſorium est dicere, quia j̃
eius propositum & votum, ut patet. j̃. eo. epsa victor. & clarius. j̃.
l. proxi. in fi. ibi toto orbe, &c. dicendum est ergo, ꝙ de omnibus
indifferenter loquitur, licet aliquos compellere ad hoc non pos-
4 sit, veruntamen prout hic sumeretur restrictiue. † Quod facit ad
qõnem hic notatam in gl. 2. quæ est an Bon. conuentus Mutinæ,
debeat iudicari ſm statuta Mutinæ, cui non subest, & vr̃ ꝙ non, p
hanc l. 1. sed quia hæc qõ multa potest habere capita: ideo eam
vlterius examinemus, tam si cõueniretur ex j̃ctu, q̃ si ex delicto,
vel vltima voluntate. Quæro ergo. j. quid si Bon. erat conuentus
b Mutinæ ex j̃ctu: & br̃ dic, an j̃ctus[b] fuit celebratus in Mutina, &
tunc non est quæstio, quia statuta Mutinensia sunt seruanda, &
quo ad ordinationem causæ, & quo ad decisionẽ. Aut j̃ctus fuit
celebratus Bon. tantum, ita ꝙ nullo modo Mutinæ: sed conueni
tur Mutinæ, quia ibi adeptus est domicilium, & tunc dicunt om-
nes, ꝙ quo ad ordinationem causæ, seruari debet statutum Muti-
nense. arg. ff. de testi. l. 3. §. fi. & j̃. tit. 2. l. cum clericis. ad fi. sed quo
ad decisionem seruari debet statutum ciuitatis Bon. vel alterius
loci in quo j̃ctus est celebratus, argu. ff. de euic. l. si fundus. & de
vsu. l. 1. Aut j̃ctus fuerat celebratus in utroque loco, puta Bono.
vere, & ficte Mutinæ: puta quia mutuum recepit Bon. & promi-
sit se soluturum Mutinæ quo casu intelligitur ibi j̃xisse, vt l. 2. ff.
de bon. autho. iud. poss. & l. j̃xisse. ff. de act. & oblig. Et iste passus
per doct. est intactus, & mihi vr̃ dubius. sed ſm variationem oc-
currẽtiũ, magis & minus dubito. Nam si promisisset se soluturũ
Bon. Mutinæ, Ferrariæ, Imolæ & generaliter vbique locorum, vt
est moris; dico ꝙ quo ad solennitatem j̃ctus, & sic quo ad deci-
sionem validitatis statuti, consuetudo Bon. & eius statutum de-
bet seruari, non loci in quo conuenitur. alias oporteret dici ꝙ so-
lennitas cuiuslibet loci debuisset seruari, ꝙ est impossibile. Vn-
de non dicendum, ut l. impossibilium. ff. de reg. iu. Si autem Bon.
in vno loco tantum, se soluturum promisisset, puta Mutinæ, &
tunc licet Bon. ipse possit Bon. conuenire ratione originis, & do-
micilij, ut l. 2. j̃. de iur. om. iud. & l. actor. j̃. vbi in rem act. tamen ra
tione j̃ctus non uidetur ibi posse conuenire. sed tantum Mutinę,
vt clare patet in aduena, & peregrino, qui Bon. mutuum recepis-
set redditurus Mutinæ. Nam Bon. non potest conuenire ratione
domicilij, quia ibi nullum habet. nec ratione j̃ctus, quia nec ibi
videtur celebratus, sed solum Mutinæ, ut probat tex. ff. de iudi. l.
hæres absens, in princ. ver. proinde. & in §. fi. & probatur etiam. ff.
de solu. l. quæro. Et si ratione contractus ibi non potest conueni-
ri, quasi nõ sit ibi celebratus. sequitur ꝙ solennitas j̃ctus, quo ad
decisionem causæ ciuitatis Mutinæ debet attendi, & non ciuitatis
Bon. Sed in j̃rium facit, quia hoc esset durum, & asperum. Et
maxime in ignorantibus consuetudinem ciuitatis, in quam solu-
tio destinatur, ut est uidere in scholaribus Vltramontanis, desti-
nantibus solutiones sibi fiendas Italiæ. vbi consuetudines sunt a
suis discrepantes, & variæ. Et de facili datur occasio eis non solu-
endi. Item videtur sequi aliud inconueniens. ſ. ꝙ statuta ciuita-
tis, in quo destinata esset solutio extenderet vires suas in alieno
territorio, contra l. fi. ff. de iurisdi. om. iud. & l. ex ea. de post. Qua, ꝓ-
pter ergo credo ꝙ solennitas ciuitatis, in qua contractus prout
est facti vere fuit celebratus, debeat attendi. & pro hoc vr̃ quasi
casus, in l. si fundus. nec obst. l. j̃xisse. cum simi. quia loquitur quo
ad facilitatem concuendi. & ita uidetur ibi Dyn. sentire q hãc
5 opi. dr̃ tenuisse. † Quæro quia prædicta loquuntur de solennitate
requisita tempore contractus, quid de his quæ ex post facto de-
bentur, propter moram non soluentis, an consuetudo loci con-
tractus vel iudicij inspiciatur. Dic si locus fuit destinatus solutio-
ni, ille inspiciatur. Alias locus ubi petitur, ut ff. si cer. pet. l. uinum.
& de tri. l. in hac. & ff. de vsur l. 1. in princ. cum glo. & ratio est, qa
ibi mora dicitur celebrata. Ex hoc infert Bart. quod si Florẽtinus
mutuauit cẽtum Bon. in Florentia, & steterit per quinquennii, ,
quod ipse non petierit, quod iuri petendi sit præscriptum, ut tute
statuti Bon. disponentis, quod iuri petendi præscribatur spacio
5. anno. licet simile statutum non sit Florentię. Ego hoc verum
puto, ubi simpliciter mutuauit Bon. ut aduenæ, quia tunc solum
potest in Bon. conueniri, vbi domicilum habet, ut supius dixi, &
idem si solutionem destinasset in Bon. tantum. Sed vbi generali-
ter conuenisset reddere ubique locorum: tunc alibi conuentus,
non posset opponere præscriptionem illam, quia statutum Bon.
extra territorium suum non porrigit vires suas, ut ff. de iur. omn.
6 iu. l. fi. & depos. l. ex ea. † Item quæro si in ciuitate originis mulie
ris sit consuetudo, vt muliere præmortua sine liberis maritus lu-
cretur dimidium dotis, & in ciuitate mariti solum tertiam, uel ni
hil, an præmortua muliere sine liberis, inspiciatur consuetudo ci
uitatis mariti, uel mulieris, uel etiam contractus dotalis. & dixit
Bart. quod mariti per l exigere. ff. de iu. quasi, uelit quod per illã
semper uideatur actum ut dos reddatur in loco domicilij mariti.
& sic locus illie tantum inspiciatur ut plus, uel minus petatur,
ut dicta l. uinum. & dicta l. in hac. quod placet, nisi in alio loco sit
mortua, in quo domicilium sibi constituisset maritus, quia puto
locum domicilij, quod habebat tempore mortis uxoris debere
considerari, quia non prius lucratur maritus, quam eueniat casus
restitutionis, in domicilium ergo, illa est collata restitutio, ut di-
cta l. exigere. Quia prædicta vendicant sibi locum in his, quæ per
fectionem seu implementum contractus respiciunt. Quæro qd
in his, quæ eius resolutionem, seu restitutionem concernunt, ut
restitutio in integrum. & sentit gloss. singularis, quod consuetu-
do, & statuta loci, ubi agitur, seruentur in decidendo, non loci
contractus. & ita not. in l. secunda, ff. de eo quod cer. loco. Sed il-
la glo. reprobatur per Iacob. Butr. & communiter omnes Doct.
per dictam l. si fundus. ff. de euictio. & l. semper in stipulationib.
ff. de regulis iuris. Sed Guil. de Cu. hic uolens saluare illam gl. di-
cit quod ll. contra eam allegatæ, loquuntur in his, quæ ueniunt
ſm naturam j̃ctus, gl. illa, in his quæ contra naturam j̃ctus. Pro
re probantibus gloss. facit l. qui incerto. ff. de condi. indeb. ubi in
loco solutionis indebiti fit repetitio. sed dici potest, ꝙ ibi ex natu-
ra quasi contractus, hoc accidit. Item pro eis quia restitutio cau-
sãt ex lesione & minoritate. ff. de iureiur. l. nã postea. §. si minori.
at læsio prouenit ex contractu, ex quo minor obligatur. ideo ad-
uersus

ADDITIONES.

a ¶ Relatiuum quis uel qui. Quod materia relatiui quomodo, & quãdo restrin-
gat & amplier, uide Bar. in l. omnes populi. in 1. col. ff. de iust. & iur. & in l.
ea tamen adiecto. ff. de leg. 3. Bald. in l. præcipimus. in princ. j̃. de ap. Ang. de
Are. in 5. ius autem. in princ. inst. de iu. na. gen. & ciui. Item adde Ias. de May.
qui dat regulam cum pluribus limitationibus in l. nam quod. §. fi. per Bart.
ff. de penu. leg.

b Aut contractus. Quod statuta loci contractus attendi debeãt in causa deci-
denda, quia talis locus inspicitur non qualitas personarum. uide per Socin.
consil. 170. incu. in præsenti consultatione consl. his tamen non obstant. circa
princ. in 2. par. car. 273.

extra territorium, vt.ff.de mu.& ho.l.rescripto.§.fi.l.munerum.§. patrimoniorum, vt no.super rubr.C.de mu.pa.lib.10.Et si hoc in collecta, fortius in successionis prælatione, cum inuitus collectetur, & successor & voluntarius spontaneo detur. Confirmatur.3. per simile de tutore dato simpliciter pupillo, ab vno iudice, qui habet administrationem bonorum, nedum intra, sed etiam extra territorium dantis, vt ff.de excu.tut.l.propter litem.§.licèt.vbi casus, & probatur ff.de reb.eo.l.magis.§.illud. licèt vna gl.videatur sentire contra in l.non solum.§.qui testamento.ff. de excu.tut.& male, & ibi per Old.& Dy.& no.Cy.ʒ.ubi pe.tut.l.j.& ibi dicam. si successor uniuersalis datus a statuto originis debet præferri in 15 oĩbus bonis: imò, & fortius quia lex potentius agit quàm iudex, ut ʒ.dicetur. Confirmatur.iiij.nam interdictio bonorum, facta a iudice etiam sm̃ legem municipij, porrigit effectum suum, etiam ad bona extra territorium, vt ff.de test.l.is cui. & de verbo.ob.l.is cui. Quinto quia statutum originis est validum, tam authoritate iuris ciuilis, l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.quàm canonici, vt extra de elect coniu.c.cum olim.& de verbo. sign.c.ex parte. lo.3. & est casus in c.1.extra de const.lib.6.cum ergo statutum det vniuersalem successorem, & hæredem defuncto, sequitur q̃ eadem authoritate dat in omnibus bonis, vbicunque positis.arg.l.hæredem.& l.nil aliud.ff.de reg.iur.Et tanto fortior est hæc ratio, quãto omnes doct.tenent.q̃ vbi statutum vel lex noua aliquid disponit, omnia iura & alias super dispositio aliquid determinantia, vẽdicant sibi locum, vt probat tex.& gl.ʒ.de fur.l.si quis seruo perseuerauerit.Et ex his habes quod statutum originis & ius domicilij, quo disponitur vt filius masculus vel frater defuncti ab intestato succedat, filia exclusa, quæ debeat dotari, debet seruari etiã in bonis immobilibus, extra territorium situatis. Sinautẽ essent iura, & actiones, & tunc siue competãt ad mobilia, siue ad immobilia, dico in dubio statutum originis in illis seruãdum esse, quia actiones & nomina cum extero contracta, non sunt bona extra territorium sita: cum non occupent locum, sed sunt iura personæ cohærentia, & eius ossibus affixa, vt l.2.ff.pro so.& in concernentibus personam potior est locus originis, vt ff.ad mu.l. libertis.§. præscriptio. ac etiam quia cẽsentur esse potius intra territorium vbi est persona, licèt verè non sint in loco, vt l.Cayus, in prin.cum concordantijs ibi not.ff.de le.2.Licet quantum ad onus administrationis, & curam, & solicitudinem quandoque censeantur ex patrimonio loci celebrati contractus, vel vbi est fienda exactio, vt ff.de admi.tu.l.Titium & Mæuium.§.tutores.& de solu.l.quæro. Nunc ad allegata in oppositum respõdeo, & ad primum, cum dicunt q̃ statutum non porrigit vires extra territorium, per.l.fi. ff.de iur.om.iu.& l.cum vnus.de bo.au.iud.poss.in fin.respondeo multipliciter, primo quod illæ leges loquuntur in actibus exercẽdis a iudice extra territorium, quę solenniter acta intra territoriũ, & cum persona legitima effectum suum extendunt, extiam ex̃ territorium, vt in multis exemplis.§.positis.ac etiam patet in sna quæ effectum suum dirigit extra territorium, licet executio per iudicem loci vbi possessio est sita, debeat fieri, vt d.l.cum vnus.§. fi.& ʒ.vbi in rem, ac.l.fi. Nos vero loquimur in dispositione l.municipalis, quæ est perpetua & generalis: ideo effectum suũ extra municipium extendit, vt l.fi.ff.de decre. ab ordi.fac. Vel aliter illæ ll.locum habent, qũ principaliter disponitur de bonis ex̃ territorium sitis, sed in casu nostro disponit de prælatione p̃sonarum succedendo, & de personis q̃ non sunt exempteæ a statuto. Itẽ de successione & hr̃ditate defuncti, & sic de iure concernente personã, vt ff.de acq.re.do.l.hr̃ditas.ff.de fideiu.l.mortuo.& sic de iure vniuersali locũ non occupant. Et per quod quis subrogãt loco defuncti. Præterea hoc statutũ vt dixi est declaratiuum, & interpretatiuum voluntatis defuncti: Vnde iura illa ad nostrũ propositũ non faciunt. Ad sm dũ dicunt, q̃ statutũ est odiosum: rñ.etiã multipliciter. Primo q̃ odiosum non dẽt iudicari, quia principãr in odio alicuius non est factũ: sed vt agnationes, & ordines dignitatũ p̃seruent, ergo, &c.iuxta no.per gl.in l.qui exceptionẽ. ff.de ꝓd.inde. Principalis eãn intentio dẽt extendi, vt l.si quis nec cãm. ff.ʒ cer.pe. Præterea si lex mosaica p̃sideret q̃ disponit, vt masculi p̃ferantur fœminis, vt hr̃ Deuteronomij.27. odiosa dispositio nõ debet iudicari nec impia, qua sẽminæ debent dotari. præterea & si quod odio põt cogitari, potentius tñ agit fauor, ideo fauorabilis iudicanda. arg.l.quæritur. cum si.ff.de sta. ho. Præterea vt dixi statutũ est interpretatiuũ voluntatis defuncti, ideo hæc non sunt consideranda. Item est dispositio legis non iudicis. Ad vltimum quod quidam dicunt de iure accrescendi, q̃ non habet locũ inter succedentes de iure speciali, admirando de arg.rñd.q̃ de iure accrescendi hic nõ tractatur, cũ exclusis nulla portio deferatur: sed potius, vt ita loquatur de iure non decrescendi, seu non auferendi, quod sibi soli debetur. Item l.mulieri, & Titio.ff de cond.& de. per quã mouentur, nõ habet locum in hr̃dibus, sed legatarijs tñ sm̃ Bar.hic & ff.de ꝓtrab.l.si duobus.in prin.& ff.de cõiun. cum eman.li.j.§.si quis ex nepotibus. Et hæc duo procedunt, si-
a ne statutũ [a] loquatur per verba personalia, vt fatetur Bar.siue per verba in rẽ scripta, ut hr̃ditas, siue bona intestati deuoluantur ad primogenitũ, vel ad filium masculum exclusa filia, q̃ debeat dotari. Quia ista verba a lege prolata intelliguntʒ iure vsi, & directo iure hæredis, seu hæreditario: vnde bona non sunt affecta, vt primogenitus, vel masculus de manu alterius habere debeat. sed vt hęres in eis ut in cæteris succedat. quod ista verba intelligantur iure directo, satis colligitur ex verbis statuti, & ꝓbatur ʒ. de pac. conuen.l. hæreditas. & de iure del.l.si infanti. & de cad. tol.l.j.§. fi.& ʒ.de leg.hæred.l.de emãcipatis.& ff.de vul. & pup.l.titius.2. respon. Vnde infero, quod quouis modo ex prædictis statutum originis loquatur, ille erit hæres in omnib.bonis cęteris, ex interpretata testatoris tacita voluntate. prædicta bene no. quia sic consului, & de facto obtinui, & in hanc opi. concurrunt valentissimi
17 doct. tam in Bon.q̃ in Flo.† Item attende quod mulier licèt extra territorium sit nupta, nihilominus ligatur ex dispositione statuti suæ originis, circa ea, quæ ab obsequijs viri non abstrahitur, vt plenè not. Barto. in l.fi.§.idem rescripserunt.ff.ad mu. Et habent locum prædicta, etiam si statuututum fratrem defuncti præferret filiæ in successione. Et tortius vnica alia ratione, quia si aliter dicatur, defunctus non reperiretur aliquem vniuersalem successorem habere, quia non filiam, repugnante statuto, ac etiam in præsumpta voluntate defuncti, vt dixi, nec fratrem, ex quo dicis eum non succedere in bonis extra territorium, sed filiam de iure communi in illis, & fratrem per statutum in bonis ab intra, quod est contra omnes regulas iuris. Nec obst.si dicas, q̃ hoc reperitur in milite: quia casus ille, vt specialis nõ est extendẽdus. vt l.qd̃ vero cõtra.ff.de leg. Quinimmo licèt illa specialitas obtinet in milite: tamen eius voluntas a lege p̃sumpta non resistit. vt l.si rusticus.ʒ. de test.mi.cum si.sed in nostro proposito lex municipalis, & ex ea defuncti præsumpta voluntas resistit, vt §. deduxi, ergo, &c.
16 †Opp.successiue quod male seruauerit Iustinia.id quod hic dicit: quia vsurarum exactionem permisit, sm̃ formã l. cos. ʒ. de vsur. quod non est de religione, & de fide, quam primo Apls tradidit Romanis. Sol.vt in gl.primo secundum Azo.quia fatebatur p̃ hanc l.vsuras peti non posse, q̃ illa esset correcta per hanc l. Sed hæc sol. non tenetur: quia hæc prior, illa posterior, & sic potius hæc determinatur per illam. Alij dixerunt, quòd hic quãtum ad fidem loquitur tantum, sed male: quia de fide est, dicere vsuram prohibitam esse. ideo pertinaciter dicentes oppositum sunt hære
b tici b ut in cle.de vsur.c.j. Alij ut sequitur dicebant, quòd in quatuor conciliis de quibus ʒ.eo. epistola victor.§. suscepimus. non fuerunt usuræ prohibitæ. Sed hoc nihil est, quia sufficit prohibitas esse per Euang. vnde Luc. mutuum dantes nihil inde sperantes. Ideo dicebat Iac. But. q̃ de mente iuris ciuilis vsuræ non erãt prohibitæ sm̃ formam, & modum d.l. cos. sed de eius potestate ideo non fuit, quia imperator legem Dei tollere non potuit. vt l. nam magãtus. ff. de arb. cum si. Et si dicatur quomodo permisit hic Iustinianus, qui sic fuit catholicus, rñ. cum gl.x. dist. c.1. quòd cõuniter fecit sicut Herony. fecisse. dicitur. xxv. dist. c.1. Et error iste, fuit causatus forte quia d.4. concilijs non fuerunt prohibitæ, nec iure euan. putauit prohiberi, & ita solue ꝓriũ. l. factum valer. Sed an possint peti. ut vsuræ. dic q̃ non. Aut, vt. interesse tãni cõtingentis, dic q̃ sic, vt sequitur in glos. utq; ad fi. Opp. ad tertiam partem, quòd isti non debent puniri temporaliter, sed Deum expectent vltorem. ut ʒ.de iureiu.l.2. sol. gl. q̃ pœna corporali non puniuntur, vt ibi, sed aãr sic, ut hic. melius dic, q̃ hic de hæretico, ibi de periuro, nec cẽm periurus est hæreticus, nisi diceret piuriũ
17 non esse peccatum † Op. q̃ hæretici nõ sint infames, quia tunc a
c testimonio repellerentur. [c] ut ff.de test.l.3.iu. sed ipsi admittũtur. vt l.qm̃.ʒ.de hæreti. ergo &c.sol. duobus modis, ut in gl.1. vnde solutio melior est, ad istum tex. ut ibi de infamia iuris, hic de infamia facti loquatur, q̃ patet ex continuatione, quã tex. facit ad chr̃anos, quos asserit nomen bonæ famæ reportare, & sic hæreti ci tempore isto non repelluntur in certis casibus hodie in omnibus. vt in auth. gazaros. ʒ.eo.ti. sed tũc ob.l.casius. & quod ibi no. ff.de senato. ubi infames infamia facti repelluntur a testimonio. Quidam reprobant gl. illam, sed dic melius quod illud glo. ibi di cit ad dignitatem iudicaturæ refertur, a qua sola facti infamia re-
18 pellit. ut ʒ.de digni.l.neque.lib.12. † Cum tamen quæritur an in-
d infamia [d] reppellat a testimonio dic latius. Aut quęritur de infamia iuris. & illa repellit indistincte, ut.l.3.§.l.iulia ff.de testib. nisi forte in subsidium, & cum tormentis. ut l.seruii. & l.ob carmẽ. in eo.ti. aut de infamia facti, & tunc in ciuili causa, non repellit. ut hac

ADDITIONES.

a ¶ Siue statutũ. Adde Soc.consi.36.incip. recte & mature.in 3. & 4.col.in 1. parte char.72.ubi hoc inducit allegat & firmat.

b ¶ Sunt hæretici. De quo uide Bal.in auth.ad hæc.nu.4. & quod ibi posui in addi.an ipsum in uer.est hæreticus infra de usur. de quo per Ang. consil.219. & 272. Pet.de Anch.consi.244. Roma.consi.101. & quid de annuis redditib. vide Old. consi.207. Roma. consi.202. Bart. consi.17.& 384. uol.1. & consi.118.uol.3.

c ¶ A testimonio repellerentur. An hæreticus possit esse testis, uide l.quoniam.ʒ. de hæreti.& ibi gl.& Bar.i l.cũctos populos.& ibi glo.& Spec.i tit. de teste. §.j.uer.item q̃ est.iudæus, & tex.in c.licet. extra de testi.& an pro hæretico possit aliquis reddere testimonium, uide Bar.in l.cum lege.ff.de test in prin.

d ¶ An infamia, an infames a testimonio repellantur. Adde gl.in verbo palam. l.3.§.lege.ff.de testi.glo. in l.imperialis, in verbo macula.§.de nup. Bart.in l. cum lege.ff.de testa.& Ioan.An.in c.testimonium. extra de testi. Spec.in tit. de teste.§.j.versi.item excipitur, quòd est infamis.

hac glos. fidem tamẽ aliqualiter minuit. vt no.gl in l.3.§. duæ causæ.ff.de arbo.edi. posset etiam sic esse uilis, & ignotus quod tormẽta essẽt necessaria, ut in auth. de testi.§.si vero ignoti. in prin. Aut in cã criminali, & non admittitur: quia in ea, luce meridiana probationes debent esse clariores. vt ʒ.de proba.l.sciant.& probatur hoc ex̃ de testi.c.ad testimonium, quod fatetur Bar. nisi in subsidium. ar. eius: quod de infamia iuris dixi.& pro hoc etiam induc it.l.qui vltimo.ff.de pœ. Sed credo quod potius esse dicere, q̃ faceret indicium ad torturam, nõ plenam probationem. ar. eorum q̃ scripsi.ʒ.de accu.l.fi. Quæro vltimo quę erit pœna quã princeps se impositurũ dicit, & dic, vt in gl.& per Bar. extra de hære.c.pe.

LEX II.

a Nullus. [a] Hæc lex ex quodã græco fuit compilata: ideo spiritum sanctum a summo rerũ patre dicit procedere. Nos autem quod nedum a patre, sed etiam a filio, vt hic, in gl.& in hoc discrepamus ab eis in articulis fidei, ideo signa gl. & gl.5. super verbo in fraudem.& plenè super verbo, ortodoxi.

ADDITIO.

a ¶ Nullus quod spũs procedat a patre, & filio, licèt lex dicat a patre procedere Spe.in tit de contu.§.4 ver.sed pone.in tit.de sum.trin.& fi.catho.ver.& no.

LEX V.

1 *Disputare de fide, vbi, quibus, & contra quos liceat.*
2 *Iudicata semel iterum licèt discutere.*
3 *Nobilis an grauius puniatur quàm ignobilis.*

Nemo. Casus, nemini licèt publicè disputare de fide sub pęna hic statuta. h.d. Diuide, vt in prima glo. No. quod iniuriam facit reuerendissimæ synodo &c.ex quo collige quod de principijs cuitiuis scientiæ non est disputandũ. Et quod tunc fit iniuria his, qui posuerint illa principia. Item no. quod ma
1 gis punitur ignobilis, quàm nobilis & pauper quàm dives. † Quærit gl. an priuatis liceat disputare de fide gl. est dubia, quid sentiat. nam dicit q̃ vr̃ plus puniti, postea dicit contrarium, quia ibi est cã maioris erroris, & sic non videtur dicere, quod non puniatur. sed non in plus puniatur, vel potest intelligi, vt non puniatur. Ego credo quod publicè non liceat coram turbis coadunatis, vt hic. si militer nec priuatim coram turbis: quia ratio non est diuersa, sed eadem, scilicet ne turbæ deducerentur in errorem. sed disputare publicè & priuatim turba non coadunata, non prohibet lex, & & ideo in scholis non est prohibitum: quia in his non conueniũt turbæ nisi scholarium addiscere volentiũ, vt infra, in alia gl. Non ob.mo.l.fi.ff.de ritu nup.quia, & ibi palam factum, & clam puniũ
a tur. sed non semper vni formiter in casu dubij: quia maior dolus præsumitur ibi faciendo clam quam palam, vt ibi not. Sic dico, & hic quod turbis coadunatis clam disputare, est præsumptio maio ris doli, quia sic videtur facere, vt facilius errores suos imprimat [a] in plures audientes, & est præsumptio quod ex certa sciẽtia hoc faciat. Generalius tamen loquendo, possumus dicere quod interdum quæritur an actus clam, vel palam sit punibilis. & in hoc videre meo, sic debet dici. Aut actus ille est de genere prohibitorum, & tunc vtroque casu iudicandus est punibilis, licèt secundũ magis, & minus. vt ʒ. subijciam. aut actus ille est de genere permissorum, tunc non est iudicandus prohibitus, nisi quatenus apparet. & ideo secundum hoc lex disponit vt actus palam, vel clam factus sit punibilis. ita serua, vt patet, ff.ad ille. l. non intelligitur. §. si quis palam. Interdum quæritur quando actus est sui natura punibilis, an magis puniatur factum clam, quam palam vel econtra, & tunc dico quod ille actus magis punitur per quem maior dolus præsumitur in eo, qui actum illum facit, siue sit actus clandestinus. vt l.fi.ff.de ritu nup.& l.non existimo.ff.de admi.tut.siue sit actus palam factus, forte causa maioris erroris. & pro hoc Inst. de obli.quæ ex delic.na.§.pœna. vbi autem ratio, doli eadem esset in vtroque actu, pariter esset pœna vt ʒ.de pœ.l.sancimus. Indubio autem si actus gestus sit de genere permissorum, licèt in specie illa sit prohibitus facilius dolus, & maior præsumitur in clandestino, vt d.l.non existimo.& d.l.fi. Si vero sit de genere prohibitorum, maior præsumitur in publicè, vel palam faciente, nisi aliquæ circunstantiæ extrinsecæ, suaderent oppositũ. Opp. quod immo liceat disputare de fide. vt infra titu.2.l.etiam sol. vt in glo.
2 † Opp. quod semel iudicata liceat reuoluere, & disputare, nec iudicanti dicatur iniuria inferri, vt infra de appel. l. & in maioribus Sol. quod hæc sententia synodi habet vim generalis. nec ab ea ap
3 pellatur sicut nec a responsis iurisconsultorum, quod not. † Op-
b po. quod magis puniatur nobilis, [b] & in dignitate positus, quã nõ positus, vel plebeius. vt ʒ.de episco. & cler. præsbyteri. sol. vt glo. l. quod ideo minores hic grauius punitur, quia duplex delictum committunt, sed solu. non est bona: quia sequeretur, quòd miles grauiter esset puniendus, quia & ipse duplex delictum diceretur committere. Dic ergo quod in l.præsbyteri. ideo grauius punitur: quia delictum tendit in contumeliã dignitatis, hic secus. Tũc qa latior declaratio exigeretur. vide quod hic scribit Cy. de hoc Broc. & quod ego scripsi in l.seruos ʒ.ad l.Iul.de vi. plene hic tractaui. Quæro vltimo quid in liberto, & dic in ea. vsque ad finem.

ADDITIONES.

a † Facilius errores suos imprimat. Et ideo est, quia plus punitur docens hæresim, quia pœna mortis, quàm addiscens, vt no. collec.in c.j.nu.3.& in apost. in versi. præstant auctoritatem. extra de offic. deleg. no.gl.c.pe. extra de hæred. Bar. supra eo.l.j.col.mihi.nu.5.ver.quæritur quæ sit illa vindicta. ibi, aut quis docet hæresim.

b ¶ Puniatur nobilis. Adde q̃ immo diuites, & nobiles non suspenduntur, vt Bar.in l.capitalium.§.seruiũ cæsi.ff.de pœ.tex. in gl.in verbo torquentur. in l. detertorem.§.pœna militum.ff.de re milit.& ibi Bart.Bal.& gl.in c.1.§.rusticus.in fi.de pa.tenen.& Alb.de Ros.in l.præsbyteri.ʒ. de epis.& cle.

¶ De sacrosanctis ecclesiis. Tit. 5.

1 *Concilium quid sit, & in quo differat a collegio, & an possit ei legari.*
2 *Collegio an possit relinqui. & nu.3.*
4 *Collegium mortis tempore licitum quanquam testamenti tempore illicitum obtinet legatum sibi factum.*
5 *Legatum in genere factum ecclesiæ an valeat.*
6 *Fratres minores an sint legatorum capaces.*
7 *Legatum conuentui, vel vni fratrum quomodo debeat distribui.*
8 *Fratres quomodo agant ad legatum sibi assequendum.*
9 *Lex prima. C. de sacrosan. eccle. quæ concernat personas.*
10 *Filiusfamilias de quibus bonis testari possit.*
11 *Monachus & seruus, quia propria non habent testari non poterunt.*
12 *Voluntas vltima, quæ dicatur.*
13 *Milites an possint testari, & quæ sint eorum priuilegia.*
14 *Solennitas testamentorum quibus remittatur personis.*
15 *Solennitas testamento: ũ in mortis articulo constitutis quando remittatur.*
16 *Legitima filijs an auferatur si ecclesia, vel collegium instituatur.*
17 *Filius si legato fuerit donatus: ecclesia vniuersaliter instituta, non reclamabit.*
18 *Legata ecclesiæ vel ad piam causam relicta, an debeantur hæreditate non adita. & num.19.*
20 *Hæredes scripti, testatorem captiuum an redimere teneantur.*
21 *Testator in parte bonorum ecclesiam instituens, an in alia parte dicatur ab intestato decedere.*

¶ Continua rubricam, vt in glo. vsque ad fi.&c.

LEX PRIMA.

Abeat. Hæc lex habet materiam diffusam, & speculatiuam. Et publice eam repetij, multi sunt anni. Et tunc erã in octauo anno lecturæ meæ; & licentiæ prehabitæ: sed in septimo doctoratus mei eram. Et repetitionem illam seriatim hic pono addendo, vel minuendo. Diuide ergo hanc legem in partes tres. Nam præponitur dictum, in quo tacite interserit rationem, personam cui concernentem. secundo reuocat ius antiquum, quod videbat ei contrarium. tertio ponit rationem testatoris principaliter concernẽtẽ. secunda ibi, & non sint casta. tertia ibi nihil. vel diuide in duas tantum, & primo dictum bipartitum, secunda ratio. secunda ibi nihil &c. Casus. Collegium catholicum iuridice potest institui, & ei relinqui. & vltimis voluntatibus defunctorum est fauendũ. h.d. Pro positione casus in terminis est aduertendum quod hæc l. lata fuit ad populum, per Imperatorem Cõstantinum, vt patet in eius præscriptione; quam maxime habent libri antiqui. Con-
a stantinus autem fuit primus Imperator Christianus [a] vt ʒ. de natur. lib.l.diui. Et sic ante eum, & postea donec conuersus fuit, collegium catholicorum erat reprobatum, adeo quod nil eis poterat relinqui, nec eorum collegio, velut ratione sectæ improbato. Et ideo relinquentium iudicia cassabantur. Qui Constantinus christianus effectus considerans iniquum fore, ad instantiam populi promulgauit hanc l. Vel dic, quod forte, ante promulgationem huius l. & post conuersionem Cõstantini poterat collegio catholico, velut approbato relinqui. Sed non tantum quantum decedẽs optabat, sicut hodie est in Padua, vbi immobilia religiosis locis relinqui non possunt, ideo statuit Constantinus, vt pro liuello, collegio catholico quisquam relinquere possit, & rationẽ annecti. Literã expõe ibi sanctissimo, ex hoc adiectiuo, & se. collegiur ratio permittendi, ex parte huius collegij, ibi bonorum, & omnium salua legitima liberis, & cæteris alijs, vt in quæstionibus ʒ. subijciam. ibi, relinquere quoquo relicti titulo, vt no. ʒ. eo. l. generaliter. Et quando hoc verbum relinquo, inducat directam institutionem, vel fideicõmissariam, not. hic Guil. & ego dicam ʒ. de test.l.qm̃ indignum. vbi melius cadit. Ibi iudicia. i. vltimæ voluntates, vt patet, ex sequentibus, sumitur enim varijs modis hoc nomen iudicium, vt Instit. qui. non est permi. face.§. præterea. Ibi nihil est enim, hiperbolica locutio est, cum magis debeat religio circa Deum, vt l. veluti. ff. de iust.& iur. sm̃ gl.& doct. licet Bar. di screpet dicens, q̃ totum est de religione erga Deũ relinquere collegio catholico, & sic inquit ipse, q̃ non est hiperbolica locutio. Quod faterer verũ, nisi hæc ratio esset generalior dicto, sed mihi vide-

ADDITIO.

a † Fuit primus Imperator Christianus. Adde q̃ si standũ est chronicis, ut probent, & signantur in antiquis fastis, q̃ non Constantinus, ut uoluit hic Sali. fuit primus Imperator Christianus. Sed quidam nomine Philip. & ita not. Franc. Petrarcha in suo lib. Augustorum sing. de Imperatoribus. q̃ autem sit illis adhibenda fides, uoluit expresse Felyn. in c.ex parte. col. fin. uersi.& dum supra tacitum est. extra de reseri.& in ca. inter dilectos. col.8. uersi.in glo. in uersi. magis. extra de fi. instru.

videtur generalior: quia principaliter concernit fauorem testantium, & eorum, vltimas voluntates, nedum in collegium catholicum, sed in quancunq; personā directas. ideo est hic hiperbolica. locutio. Ibi supremæ. i. vltimæ. Et hic collige, quòd superlatiū, rem ponit in termino, vltra quem non est progressum, cōcor. §. de sum. tri. super rub. & l. nemo. cum sua gl. notabilia collige, vt in summario, & aliud quod proxime dixi de superlatiuo. Item ꝙ vltima voluntas est ambulatoria vsq; ad mortem, & signa tex. hic
1 in fi. † Ad apparatum accedo, & ne procedam super ambiguo, vel incerto capio secundam gl. Tex. dicit, ꝙ vnusquisq; potest relinquere sanctissimo concilio, &c. ꝯ. quia concilium est, quædam congregatio sanctorum patrum in vnum, per summum pōtificem cōuocatorum, ad aliquid statuendum & prouidendum, vt. §. tit. 1. in epla victor. §. suscepimus. sed tales cōgregationes sūt temporales, quia modico tempore duraturæ. & tunc non expedit ꝓuocatus habere nisi solum victum, cum finito tempore illo, vnusquisq; redeat ad propria loca, & desinat esse conciliū. at hæc l. permittit legari id bonorum quod optauit, & sic nedum uictū, sed mobilia, iura, & actiones, ac etiam permittit institui, ut super tex. dicit per quod videt loq; de consilio durabili ꝯ. & a quo possint actiones moueri, ergo male dicit, ꝙ in hoc concilio non congruit hæc l. rubro suo. Sol. vt sentit glo. 2. in prin. §. ꝙ hic non loqtur de tali concilio sed de tali, quod faciat corpus & collegium monachorum uel clericorum, vel de vniuersali collegio catholicorum, nam & quodliber collegium monachorum, uel religiosorum potest dici cocilium. Nam inquit Vguitio, ꝙ conciliū est aduocatio gentium, & cōponitur ex comodo, & conciliū, & dictio cum, simultatem notat, & cilium idem est quod ordo pilorum, & sicut cilia coniunguntur, quando oculi quiescere uolunt, sic & homines iunguntur concilio. vnde concilio, as, idem est ꝙ concordo, as. & coniungo, gis, quasi conciliaria sint idem, quòd animos uarros vel ꝓios in unum coniungere, & concordare, sed hæc concordia, & pacificatio est in collegijs religiosorum, & maxime claustralium, ut in Auth. de mo. §. cogitandum-ergo. & de his hic loquitur. licet ex more, & usu loquendi congregatio sanctorum patrum, quam dñs papa mandat fieri, & inquā interest, vt aliquid statuatur, & ordinetur super obseruatione spectantiū ad uniuersalem ecclesiam, dicatur concilium elegantiori nomi-
2 ne sumpto: & quod faciunt episcopi uocatur synodus. † Opp. secundo, ꝙ nedum collegio clericorum possit relinqui, sed etiam cuilibet collegio laicorum, ut ꝯ. de hær. insti. l. hæreditas. de le. 1. l. si hæres. §. vitis. Sol. ut in ea. gl. confitendo ꝯrium, dum tamē collegium sit licitum. Sed de isto hic, dicit propter dubia, quæ in casu in terminis dixi, & alia quæ. ꝯ. latius declarabo, & etiam propter subiectam materiam. Tertio op. ꝙ alia collegia laicorū non possint institui, nec eis legari. ut. ꝯ. de iudæ. l. 1. & de hæ. insti. l. collegium. Sol. ut gl. fi. ꝙ prædicta in collegijs licitis & approbatis, cō-
3 traria in illicitis, & reprobatis. † Quarto opp. ꝙ etiam si sit reprobatum ei posse legari, ut l. cum senatus. ff. de re dub. sol. vt in ea. gl. ꝙ collegio non potest, sed singulis de collegio potest, ut ibi. Tunc. v. opp. ꝙ nec cuilibet possit. ut l. manichæos. ꝯ. de man. sol. vt in ea. gl. vsq; ad fi. & vult gl. quod ibi sit spāle. Sed caue, quia inepte glo. fuit scripta. Nam cum omnis exceptio debeat esse de contentis sub generalitate regulæ. ut ff. de fun. instru, l. quæsitum. §. idē quæsit. & no. glo. in l. in his. ff. de leg. sequit ex serie scriptu ę huius gl. ꝙ collegium manichæorum non sit reprobatum ratione sectę, quod est falsum, ideo mentem gl. declara, & latius p̄
a dicta colligendo distingue. Aut collegium, a est approbatum, & eis ut singulis potest relinqui, nisi aliud utiū obstaret ei, ut hic cum si. Aut collegium est reprobatum, & tunc ipsi collegio non potest relinqui; sed in singulis dic, aut illi sunt de secta approbata, & potest ut l. cum senatus. ff. de reb. dubi. Aut sunt de secta improbata & tunc si secta illa sit perpetua, quia secundū comunē legem fuit, & est reprobata, ut sunt hæretici. & tunc nec singulis potest legari. ut d. l. manichæos. Aut secta illa nō fuit nec est ꝓpetuo reprobata, ut secta iudæorum, qui leges habuerunt a deo, ut in Exod. 18. & 19. c. ad huc sperant saluari, & tunc singulis potest relinqui. ut no. gl. ꝯ. de iud. l. 1. Opp. tunc. 6. ꝙ iudeo legari nō possit, ut no. gl. ff. de le. 1. l. sed si res. So. ꝙ legari ei potest, sed nō omnis res, quia non mancipium xp̄anum, ut in ꝯrio. Absurdum. nforet. ꝙ episcopanus subijceretur iudæo. Septimo opp. ꝙ illis de collegio possit relinqui, ubi collegium non sit approbatū. quia vnusquisq; eorum tenetur criminæ læsæ maie. ut ff. ad l. iul. maie. l. 1. & sic eis legari non possit. ut inst. de le. §. legari. cum ibi no. & ꝯ. ad l. iul. maie. l. qsquis. Sol. ꝙ hi, qui sunt de collegio reprobato, quia non approbato non incidunt in crimen læsæ maie. ideo eis, vt singulis legari potest, & accipiunt, & capiunt. ut d. l. cum senatus. nisi collegium esset factum ad seditionem, ut d. l. 1. in ꝯrium alle. Et tunc antequam sint damnati, nulla l. prohibet eis legari, postea autem, an teneat ipso iure instō, uel legatum, nō est mate
4 ria nostra, sed l. 1. ꝯ. de hære. insti. & hæc sufficiant de ꝯriijs. † Quæ
b ro si tēpore testamēti b collegium fuerit illicitū, tēpore mortis licitū, an ualeat relictum. dic, ꝙ sic, si titulo legati fuerit relictum, quia tunc sufficit legatarium esse capacem tempore mortis. ut ff. de le. 3. deportati seruo. in prin. & de reb. du. l. si cogitatis. de le. præstan. l. interuenit. secus si titulo institutionis, quia tunc tribus tēporibus dēt esse capax, inter q̄ est tēpus testamēti ut ff. de hære.
5 insti. l. si alienum. §. in extraneis. & ibi not. † Secundo quæro si le-
c tur ecclesiæ c in genere, nec dicitur cui, an valeat. Et vī, ꝙ non, sicut qñ incertæ personæ relinquitur. vt Instit. de leg. §. in certis. Cōtrarium tenent doct. quia per l. certificatur, vt intelligatur relictū ecclesię, cuius testator erat parochianus. vt in Auth. de ec. tit. §. si quis autem. col. 9. & ar. ff. de ꝓdi. & de. l. quæ conditio. §. fi. Sed iuxta idem thema quæro tertio, quid si duarum ecclesiarum erat parochianus, puta, quia eius habitatio in duab⁹ parochijs erat situata. quidam, vt Pe. & Cyn. ꝙ illa parochia vocetur ad q̄ defunctus maiorē gerebat affectionem ar. l. si seruus pluriū. de leg. j. & si de affectione non appareat, vterq; repellatur ratione incertitudinis, ar. Inst. de le. §. incertis. & ff. de testa. tut. l. duo sunt Titij. & de le. 2. l. si quis seruū. §. si inter. Ego dico ꝙ in Ecclesia p̄fertur, in cuius parochia est illa pars domus, p quā hēt adtij principalem, & frequentantum in domum, ar. ff. de dam. in fect. l. quod claue. & de le. 3. l. si cui ædes. & l. prædijs. §. pe. & vbi ille principalis aditus esset cōis ad vtranq; parochiam, tunc, quia hoc legatum intelligitur in dissolutionem vinculorū aīæ relictum, Sanctius est dicendum, vt f̄m aliā liberationem similem non ꝓcernentē, non reguletur, iō vī dicendū, ꝙ inter vtranq; ecclesiā ditiidatur arg. ff. de so. l. illud. & quod no. ꝯ. de sol. l. j. Et pro hoc bene facit. tex. eā. de sepul. c. cū quis. li. 6. vbi dī, ꝙ quarta funeraliū q̄ debetur parochię dēt dividi inter duas ecclesias æque pares. Quæro. 4. an relictum p̄sbytero, videatur relictum ecclesiæ, vt sic successor debeat habere. & Cy. sol. hic, sed minus perfectē. Et ego in repetitione mea hoc scripsi. sed nunc remitto ad ea quæ scripsi. ꝯ. eo. l. non plures. vbi gl. tan-
6 gere vī. Quæro. v. quid in fratribus minoribus, qui nec in communi, nec in singulari possunt habere proprium, vt in cle. exiui de paradiso. §. cæterū. de ver. sig. Et qui successionum nullatenus sunt capaces, vt ibidem. §. cupientes. & §. qui agit. Et primo de institutione hæredis facta de conuentu, vel de aliquo ipsorum. Et videtur, ꝙ ipso iure teneat institutio. Sed fiscus auferat ab eo, vt ab indigno, vt dicitur in deportato, qui ciuitatem, non libertatem perdit. ff. de hære. insti. l. i. f̄m opi. gl. ibi positæ. Item, quia hoc totum videtur fieri, propter deum ar. ꝯ. eo. l. no. plures. in fi. auth. ingressi. & ꝯ. ti. j. & l. nulli, & l. si quis ad declinandam. Sed vicarius Dei est Papa, ergo habet eius cameram, quæ in hoc casu censebitur esse fiscus. contrarium teneo, quia talium successionū ipso iure sunt incapaces, vt d. §. quia igitur; & sic institutio nulla. vt ff. de his quę pro non scri. ha. l. si in metallum. de re mil. l. neque. §. ii. & de iure fisi. l. metallum, & pertinebit hæreditas ad substitutum, vel cohæredem iuris accrescendi, vel eis non extantibus, ad venientes ab intestato, vt ꝯ. de cad. tol. l. j. §. improprio. & ex hoc patet respōsio ad rationem primam in contrarium factam. Nam supposita di. gl. pro vera, scilicet, ꝙ deportatus accipiat, simile illud non est bonum, quia in communi, vel in singulari fratres minores nullatenus accipiunt. vt d. §. quia igitur. Nec etiam ob. secūda ratio: quia falsum est, quod Deus dicatur institutus, licet ꝓpter Deum, & liberationē animæ suæ, dicatur fratres instituere. Et probatur hoc in Auth. de eccle. ti. §. si quis in nomine. coll. 9. vbi tex. facit diffe-
7 rētiam, an quis instituat Deum, an ecclesiam. † Quæro. 6. quid de legato facto conuentui, vel alicui ex fratribus. Et dicendum, ꝙ si legatum sit in pecunia, nec ad thesaurisationem tendit, legatum debetur, & per guardianum petitur, modo quo ꝯ. dicā, & per eū conuentui, vel fratri illi dēt de necessārijs prouideri, & residuum in necessitates fratrum conuerti, vt in extrauaganti Nicolai 4. incipit exijt qui seminat §. ad hoc. Sed si legatū esset in immobilib. constitutio illa nō disponit. Sed dicunt doct. ꝙ legatū non dētur, quia vexationem hēt, & quia eius penitus sunt incapaces pp votum. & in d. cle. exiui de paradiso. Sed Bar. dicit, ꝙ licet fundus nō
d debeatur, tm̄ æstimatio debetur, d quia æstimationis vī capax per dictā extrauagantem, ad exemplum militię cursoris, claudo relictæ. ff. de leg. 1. apud Iulianum. cum sequen. & l. filiusf. §. si quid. in eo. ti. Ego credo, quod nec æstimatio debeatur, primo, ꝙ immobilia sunt, vt prius, & illorū penitus incapaces, ergo licet dispēsātiuè extrauagans illi permittat legata pecuniaria, ad thesaurisatio nē non tendentia, prohibitio facta de immobilibus remanet firma, quia quod non mutat, & c. l. ꝓcipimus. in fi. ꝯ. de ap. cū si. Scēdo,

quia

ADDITIONES.

a Aut collegium. Adde Bart. in l. cum senatus. in fi. ff. de reb. dub. quod collegio approbato relinqui pōt, quia dī capax. sed contrarium tenet Bal. in l. cōuēt. culas. 2. col. in uer. item no. ꝙ oia collegia. de pa. iura fir. in usi. feud. ubi uide.

b † Quæro si tpe testi. Inn. tm̄ uiderur dicere. c. cum ex in deiūcto. in prin. extra de no. ope. nun. quod si tpe testamenti erat approbatū, & post testōris mortē, & ante solutionem legati fuerit improbatū, quod idem est iuris, quod in reprobato a prin. de quo aliquid per Bal. in l. collegium. ꝯ. de hære. insti.

c † Secundo quæro si legatur ecclesię. Adde ultra ea quæ hic no. Gul. de Cu. nu. 10. ubi posui in addi. ad ipsum in uer. ubi testator habet domiciliū. Collec. in c. iudicante. nu. 7. ubi etiam posui in add. ad ipsum in uer. quod de parochiali. extra de testa. not. rn c. fi. extra de sepul. Bar. in l. j. ff. ad muni. & in l. fi. C. de ann. ciu. lib. 11. & Ang. in Auth. de non alie. §. fi uero.

d Tamen æstimatio debetur. Adde Bar. & Bal. in l. apud Iuli. §. fi. de le. 1. & Bar. in l. fideicommissa. §. fi seruo. de leg. 3. Bald. in l. cum quæstio. in fi. infra. de leg. Ang. in l. antistius, de acquir. hęr. & Bal. in l. cum seruus. §. fi. de leg. 1.

quia quæ misericorditer concedunt, ius commune non corrumpunt. ff. de compen. l. si cum militi. §. j. Tertio, ꝙ ex quo sunt penitus incapaces immobilium, æstimatio non dētur. sic nec damnatus in metallum. ut ff. de his, q̄ pro nō scrip. l. si in metallum. & est bona sic, ꝙ illi capiunt pro necessitatib. eorū sicut, & fratres minores. vt patet ff. de capi. di. l. legatū. Quarto ꝙ simile in mancipio Christiano iudæo legato. nā ei non dētur æstimatio, licet sit incapax mācipii legati, & capax æstimationis. ut l. sed si res. §. j. cū ibi no. de leg. j. Et iō, ꝙ secta eius ꝯdicit legi rei legatæ, sicut regula fratrum minorum ꝯdicit commercio rei sibi legatę p uotū. Quinto, ꝙ nec legati pecuniarij aliqd̄ ius capacitatis in fratrib. minoribus radicat. non. n. ulla actio, vel obło ei ꝓpetit, vel oriū, ꝙ principale fundm̄ regulæ est, ut fratres nil sibi approprient. Et sic non ob. ꝙ de militia cursoris claudo relicta dī, ꝙ claudus cui legat, ē vlt capax, licet pp extrinsecum corporis vitiū, quo impedit seruire oneri rei legatæ, videbat legatū non dēri. Sic nec legatum sub mō relictū, qñ staret p legatariū. vt ꝯ. de ꝓd. infer. l. legatū. & ff. de ꝓd. & dem. l. Titio. §. j. vel ēt p casum in eius psona ꝓtingentē, ut in e. ti. l. in testō. Videlicet, ꝙ non stat p claudū, nec p casum postea ꝓtingentē, sed tpe legati existētē. & ꝙ testōr extare sciebat, æstimatio dētur, rata tm̄ oneris deducta, vt no. ꝯ. de col. l. illud. Sic non ob. l. fideic. §. fi seruū. de le. 3. ꝙ ibi seruus accipit, licet nō retineat. vt l. si deportati seruo. in prin. de le. 3. ꝓterea psona dm̄, ꝙ est
10 capax dēt inspici. vt l. si tibi, & mihi, de leg. 1. & l. debitor. §. seruo.
a de leg. 2. Sed in casu nro fratres, a & ordo, & B. Franciscus penitus se fecerunt incapaces, ergo, &c. Similiter non ob. ff. de vsufr. leg. l. legatū. ꝙ, & ibi legatarijs est capax, licet onus adiectum legato, transmittet in aliud, ex p̄sumpta mente testantis, ꝙ onus manda uerat, non fieri in sui memoria. nam licet nō eo mō, tm̄ aliter eius
8 memoria ꝓseruari poterat. † Quero tunc 7. ꝙ dixi, ꝙ legati pecuniarij licet debeant, fres nulla hēnt actionem, quo eis ꝓferat, ut illud ꝓsequant. Dicit Bar. in suo libello minoricarū, ꝙ hrdi obligato rōne nālī ad implendum uoluntatem defuncti, fratres pñt ei suas necessitates narrare, & eum exhortando rogare, ut sibi commissa fideliter exequat. Similiter, & ep̄s, & non iudicialiter qui se promptum dēbit exhibere, ad faciendum impleri pias deficiētiū uoluntates, vt in dicto extrauaganti §. ad hoc, qa fratrib. Similiter
11 iudices seculares. ar. ꝯ. de peti. hęr. in fi. Et in compulsionē, facient ex officio. In iudicio aūt non pñt petere, nec officium iudicialiter implorare, ꝙ ex uoto, a curijs, & litigiosis actib. debent se abstinere, ut in cle. exiui. §. verum & §. amplius. & in dicto extrauagā ti. §. ad hoc. Quinimo dicit Bar. ꝙ quilibet de populo posset petere. arg. eius ꝙ no. gl. in l. iubemus. §. 1. vers. prædia. in quo ad præsens non insisto. Et hæc sufficiant de fratrib. minoribus, & de col
9 legijs, & de psonis quibus relinquitur. † Nunc transeamus ad ꝓnas testantium, & relinquentium, & q̄o, qa text. dicit, hēat vnusquisque, &c. an p hanc legem alias habilitenē, & gl. 1. dicit, quod non. Sed Bar. in sua repetitione dicit, ꝙ hæc lex concedit hanc licentiam aliquibus inhabilibus: licet non omnibus, & hoc probat vj. rōnibus, vel mediis: Primo, quia lex ista priuilegium induclt, igitur non restringēda ad habiles tm̄, patet, quia nulli parti rubricæ pōt deseruire, nisi vltimæ: qa nō primæ, siue sumat ecclesia pro loco muris circundato, ut sumit. ꝯ. de his, qui ad eccl. confu. cum hic de loco non tractetur: siue sumat pro personis, & collegio habitante in loco, quia nec de his hic disponit: nec etiam secundæ, quia hic nō tractatur de rebus ecclesiæ, iam quæsitis, ꝙ genitiius earum, positus in rubrica requirit, ut l. 2. ff. de reli. & sump. fu. sed de quærendis hic tractat. igitur necesse est dicere, vt ꝓgruat ultimæ parti rubricæ, q̄ est de priuilegijs earum, alias non esset hæc l. situata sub congruo titulo, ꝯ §. quibus. s. de no. codi. compo. f̄m l. consequentiam patet, quia si ad habiles restringatur, priuilegiū non inducit, quia priuilegium ꝯriatur iuri communi. ut ff. ad mu. l. j. in fi. & de legi. l. ius singulare. Sedo ad idem, quia hæc lex debet esse prolata in casu dubij, sed restringendo hanc legem ad habiles tm̄, erit plata sup certo, nō dubio, qa nemo dubitare debet, qd̄ ante hanc l. poterat relinqui collegio catholico, uel ut iam per Constantinum approbato, ut supponit l. ista, & patet. ff. de colle. illi. l. j. circa medium. Tertio, qa si aliter dicatur Imperator Cōstātinus lator huius l. populo seruiret de vento, ꝯ l. 2. in fi. ꝯ. communi. de leg. Quarto, ꝙ de proprio significato illius dictionis, unusquisque, est omnes includere, & neminem excludere. ut ꝯ. de pac. l. si creditores. & ff. de hær. inst. l. hoc articulo quisque, & maxime ī casu nro, ꝙ dictio, & geminata, & ꝓposita cū dictione, vnusq; q;, omne includit. ut ff. ad Trebe. l. balista. & de iure fisci. l. ita diuus. §. j. Quæro, quia signum vniuersale adiunctum verbo futuri temporis conuenti, extensionem actus cui adiungitur, non recipit limitationem de habilitate, & per hoc allegat ipse tex. cum glo. ff. de tut. l. 2. §. pen. ubi dicit, ꝙ procurator ad litem quolibet loco, & tpe dari pōt, & glo. super l. etiam quo ius non redditur, simile. ff. de no. ope. nun. l. j. §. item nunciare. ubi glo. exponit omnibus diebus, scilicet feriatis. Cum ergo hic fiat extensio actus iam cōcessi, quale est relinquere collegio catholico iam prius approbato, vt dixi, non debet hoc verbum, quisque, limitationem recipere, de habilitate. Et pro hoc do tibi glo. quæ hanc rationem facit in simili ꝯ. commu. de suc. Auth. omnes peregrini, & aduenæ. Secū-

do probat ipse per hanc l. dicens, ꝙ hæc licentia est in libera uoluntate testantis reposita. ut probāt illa verba, liber sit ftilus. cum seq. Et si sic, sequitur, ꝙ nonnulli alias non inhabiles, hic priuilegiant, & habilitantur, ut patet in simili. Nam militi conceditur libera iacultas testandi. ut l. 1. ff. de mil. test. Et ex hoc statutum fuit, ut miles licet surdus, & mutuus posset testari, quia alias non poterat. vt l. iuri militari. ff. de mili. testa. Verum fatetur non dispensari cum omnibus, quia cum carentibus sensu, & intellectu, ut sunt infantes, & proximi infantiæ, furiosi, & mēte capti, & hoc probat text. hic dum dicit, quod non sint cassa iudicia, & dum dicit supremę uoluntates. Hi enim iudicium nec uoluntatem habent, ideo nec naturaliter obligantur, ut ff. de condi. inde. l. quod pupillus. & de fideicommis. l. Marcellus. & de noua. l. j. Similiter, nec cum pupillo, quia nec ipse iudicium habet, ideo non obligatur ex dolo. ut ff. de polli. l. j. & patet clare, quia libertas militibus concessa, non proficit pupillo ꝯ. de test. mil. l. fi. Similiter nec condemnatus ad mortem, quia illi seruī efficiuntur. vt l. qui ultimo. ff. de pen. Et sic iudicium non habent. ut l. quod attinet. de reg. iur. quinimo nec habent bona cum illa perdant, & fiscus habeat, licet reseruentur hodie agnatis, ut ꝯ. de bonis proscript. auth. bona damnotorum. Aut hæc l. in quit ipse loquitur in habente bona, ut patet dum dicit. id bonorum, &c. Simile in milite, qui liberam habet, & tamē ad mortem damnatus non testatur. ut ff. de mil. test. l. ex militari.
10 in prin. a sensu contrario. † Ex hoc infertur, ꝙ filius fā. b de peculio
b aduentitio in quo pater non habet vsum fru. ut in casibus notatis. in auth. idem ꝯ. de bonis quæ lib. poterit testari, ad pias causas relinquendo, absque patris consensu, per hanc l. tum, quia de bonis testatur, tum quia patria potestas uelut obstaculū iuris ciuilis nō habet obstare, quia hæc l. impedimenta iuris ciuilis remouet. In adūtitio autem, in quo pater haberet vsum fructum, idem dicit
c ipse, si patre volēte, c & author ante testetur, quia licet ultimæ uoluntates, ex alio non debeant dependere arbitrio, tamen fallit ad pias causas. extra de test. c. cum tibi. & apparet de iure ciuili in libertate, quæ est res pia. ff. de fideic. li. fideicommissaria libertas. & quia hoc impedimentum de iure ciuili, ꝯ quod dispensare dicit, ubi autem patre inuito, uel ignorante faceret, l. ista f̄m eū non dispensat ex eo, quia in alienum redūdaret præiudicium. † In mo
nacho, & seruo dicit, dispensatum non esse, quia bona non habet, ꝯ. eo. auth. ingressi. in dubio de statu suo dicit dispensatum, quia illud est impedimentum iuris ciuilis, & pro hoc inducit, qa idem in milite. ut ff. de mil. test. l. ex militari. §. similes. & postremo inqt ipse, hæ dispensationes locum habent, qñ duntaxat testat in articulo mortis p̄stitutus, & hoc inquit ipse probat tex. iste dum dicit, decedens, ut sic in mortis articulo intelligatur esse in bello cū diabolo, a cuius viribus animam l. ista sic liberare permittit. Licet istorum quodlibet ēt suppositum opi. Bar. dubium haberet, nec aliqua forent forte bñ decisa, ut in p̄fata repetitione scripsi, ꝙ nūc re citare, vel scribere nedum necessarium, nec utile mihi vī fore. Iō illis omissis, causa etiam breuitatis principalem eius opinionem reprobo, & cum glo. nostra teneo, quod inhabiles hic non habilitentur, & ita se habet communis opi. Ex eo primo, quia hoc non reperitur lege cautum, ergo, &c. Secundo, vt euitetur legum correctio. Tertio, quia ecclesia si non apparet priuilegiata, expressim regitur de iure communi. vt in 10. col. de ali. feu. c. j. Quarto de generali sermone excipitur, vt leges legibus concordentur, vt ff. de pig. l. ob generali. & de ritu nup. l. quamquam. & de mu. & hono. l. vt gradatim. §. sed si lege. Quinto, quia non est verisimile principem per hæc generalia verba inhabiles habilitare, argu. ꝯ. l. seq. in princ. de inoffici. testa. & maxime, quia hæc licentia operatur circa aliud. vt ꝯ. dicam in responsionibus obiectorum. Sexto, quia inhabilis non potest testari inter liberos, cum l. nō caueatur, & sic stet regula prohibitiua, ergo minus ad piam causam, cum maior sit liberorum fauor, quam ecclesiæ, vt probat glo. ꝯ. tit. j. l. fi quis ad declinandam. Nec dicas, ꝙ immo potest nedum inter liberos, sed etiam inter quasdam alias personas. vt ꝯ. de secundis nup. l. fœminæ. & de ince. nup. l. si quis incestę, quia ibi non erat vniuersaliter inhabilis, sed prius uniuersaliter habilis, priuatus fuit illa habilitate, & non simpliciter, sed respectiue, quia inter cæteras personas

eadem

ADDITIONES.

a † Fratres. Adde Bar. in l. 1. nu. 6. ver. item si fratrib. minorib. & ibi no. in apo. in vers. fratrib. ff. de le. 1. Bal. in auth. si qua mulier. & in apost. in ver. fratrib. ꝯ. e. collect. in c. super quorundam. nu. 2. in vers. vt statim cum vendant. extra de sta. mo. Corse. no. fin. suis, in vers. mendicantes. inci. licet fratres prædicatores. & Hypol. de Mar. fi. n. 122. inci. in alienatione.

b ¶ Filius fa. Adde Bal. in l. 1. §. 1. de le. 3. Ange. in Auth. de nup. §. veniente. Bar. & Do. & Imo. in l. qui in potestate. ff. de test. ubi d. ꝙ potest testari volēte patre, in his in quibus pater non habet vsum fructum, per ca. licet. de sepul. in 6. a contrario sensu, & tenet Bar. hic, in 3. q. Bal. in l. fenium. ꝯ. qui testa. face. pos. per Pau. de Cast. consi. 125. & consi. 199. item ad piam causam potest testari de licentia patris, etiam generali, Bal. hic, in 8. col. Alex. in l. filius fa. de dona.

c ¶ Si patre uolente. De quo hic plene per Bar. & Bald. & in addi. ad vtrunque. Sed an ex tali uolūtate patris poterit filius donare causa mortis, Bart. hic. nu 5. q. prin. & l. fenium. in fin alib. uerbis. ꝯ. qui testa. fac. pos. no. de hoc & in l. alio. ff. de ali. & cib. leg. & an in casu quo pater permisit, & consensit filium testari ad pias causas, poterit pater solus illud testamentum reuocare. vide Bal. in alle. l. fenium. & in simili Dy. & Bar. in l. qui precio. ff. de dona. cā mor.

eadem remansit habilitas. Septimo, quia solennia debẽt interuenire, vt dicam in sequenti quæstione, ergo non minus habilitas p sonæ, immo magis prius sit quærendum de personis. vt ff. de test. l.4. & de iur. cod. l. quidam referunt. & J. qui accusanon pot. l. non ignorar. Octauo dr̃ cajus J. eo. l. generali. ubi text. exigit, quod testamentum sit omni iuris ratione munitum, qui enim omne dicit, nihil excludit, vt ff. de reb. du. l. si is, qui ducenta. §. utrum. Nec est bona solutio Bartoli dicentis, quod ibi testator nõ erat in mortis articulo, seu periculo, sperata de propinquo, hic sic, quia trusa est, infra in 10. quæst. Nono, quia dicere, quod Imperator hoc fecerit in fauorem pupilli, quod voluerit cum inhabilibus dispẽsare, & non cum omnibus, sed cum duobus, vel tribus, est quoddam ridiculum, & maxime si ratio dispensandi fuit illa, quam ipse Bar. dixit, scilicet, quia tunc est in bello cum diabolo, cum hęc ratio, quasi omnes species inhabilum cõcernat, & sic in illis idẽ ius deberet statui, infra eodem l. illud. & de liber. præte. l. 1. & ff. ad l. Aquil. l. illud. Decimo, quia per hanc l. potest aperte probari
a contrarium, dum hic dicit, & nõ sint cassa iudicia. nam iudiciũ,[a] licet multis modis sumatur, vt no. Instit. qui non est permis. facere t. §. præterea. & quandoque pro mera voluntate, ut l. Thays. §. Lucius. ff. de fide. lib. & quandoque pro vltima uoluntate, vt Institu. de testa. milit. §. cæterum. tamen hic nõ primo, sed secundo modo sumitur, vt patet in sequentibus. & maxime ibi dum dicit, su-
12 premæ voluntati. † Modo arguo sic, vltima voluntas est, quæ debitum habet solennitatem, vt infra de codicil. l. fin. & quæ a persona habili sit confecta, vt l. 4. ff. de testamen. & l. quidam referũt. in fine. de iure codicil. & sic quod deficit, non debet appellari vltima uoluntas. sed uoluntas vltima, vt sic cum omni iuris ratione sit munita, illud verbum vltima supponitur, & tunc ambo, p uno toto solennizato sumantur. vt d. l. finali. in fine J. de codi. Hinc est, quod plurimum frequenter leges de ista materia loquentes anteponunt illud verbum, vltima. Sic, & alias dicimus, quod aliud est bono. poss. quæ est ius prosequendi, &c. ut not. J. qui admi. ad bon. pos. super rubrica. & aliud pos. bonorum quę est facti, vt ff. de acquir. pos. l. fi. & ff. ex qui. cau. in pos. ea. per totum. Et quod non debeat appellari vltima voluntas, ubi aliquod illorum deficiat, patet, quia tunc deficit esse rei, vt de causa efficienti patet in dicta l. 4. & d. l. quidam. de formali, ut ff. de exhi. l. lul. §. fed. & si quis. & de aur. & argen. leg. l. Seia. & de solennitate substantifica, uel extrinseca. in l. quęcunque. §. fi. ff. de publi. Item probatur ex illo verbo, cassa. Nam cassari non potest, quod essentiam vel validitatem aliquam non habet, ut J. eo auth. cassa. & ff. de test. mil. nam & si, §. quot. Cum priuatio supponat habitum. l. manumissiones. ff. de iust. & iur. & de reg. iu. l. eius est nolle. Item probatur ex illis uerbis, quæ sequuntur, liber sit stilus, nam licet intelligatur de dispositione in scriptis, quia stilo scribebatur, tamen, ut ipse Bart dicit, hic stilus sumitur pro ordine, vt J. de bo. va. l. si qñ. lib. 10. Modo ad propositum no. q̃ tex. non dicit, q̃ sit liber ab ordine, sed q̃ ordo sit ei liber, quasi innuat, q̃ ꝑm ordinem iuris testetur libere. i. sine terrore cassationis iudicii sui. Cum ergo de ordinatione iuris sit, vt testatores sint habiles, & legitimus numerus testium adsit, sequitur nostrum propositum, videlicet, q̃ inhabiles hic non habilitantur. Ad rationes in ꝓrium inductas respondeo, & ad primam dico, q̃ hic tractatur de ecclesia, in quantum sumitur, vel pro collegio inter muros clauso, vel pro uniuerso collegio catholicorũ, & sic pro ecclesia militante. Et sic bene cõgruit primæ parti huius rub. similiter, & tertiæ, quia hic apparebat collegium catholicum ecclesiæ militantis, & etiam singula, quæ tunc erãt, quia eis permittit, & relinquit, & cum effectu, quod prius non erat, ut dixi in positione casus. Nec ob. tũc alia rõ. per q̃ replicat Bart. q̃ lex ista non fuisset tũc facta de dubita bili, cum iam prius collegium catholicum fuisset approbatum, quia per aliquam l. ante ista non apparet de eius approbatione, quia non p epistolam victor. §. eo. illo a Iustiniano, qui fuit post Constantinum, ut declaraui §. super rubrica primæ constitutionis. Et idem dicas de l. j. §. de fum. trini. Fuit. n. Constãtinus primus Imperator Christianus, ut l. diui J. de naturali. lib. & sic diceret, q̃ l. 1. ff. de col. illi nõ ob. quia, vel ibi ad hibitum a cõpositorib. noui iuris fuit, vel ibi loquitur de religione quæ hr̃ erga Deum, quam gentiles pagani noscuntur habuisse, vt l. veluti. ff. de iusti. & iur. Item non obst. si dicas, statim, q̃ Cõstantinus fecit de Christianum, approbauit collegium catholicũ, quia possum negare, q̃ approbauerit illud, vt collegium, sed fidẽ Christi sic. Sed esto, q̃ sic fit, tamen de interuallo vsque ad promulgationem huius legis, nobis non constat. Item & supposito, longũ fuisset interuallum respon. populus. non ignorans, q̃ prius cassabant eorum iudicia, per quæ catholicis relinquebant, merito dubitans, vel titubans p viam legis a Cõstantino certiorari petiit, qui ad titubationem populi tollendam, hanc l. promulgauit. Item esto, q̃ collegium vniuersale catholicorum fuisset approbatum, per Christianitatis, & baptismi assumptionem, a Constantino factam, tũ adhuc speciali approbatione erat dignum, nec dicetur neglectum arg. ff. de publi. l. j. §. publicanus. & de iniur. l. item apud Labeonem. §. hoc edictum. Item singula collegia clericorum, non erant per hoc approbata, quæ hanc l. prout in singularibus collegijs loquitur, vt sentit glo. erunt approbata, q̃ intelligo tunc extantia. sed postea facta non intelliguntur approbata, nisi quatenus de licentia summi Põtificis, vel antistitis loci appareat, vt in Auth. de monac. §. 1. colla. j. & in Auth. ut nul. sibi fa. ora. do. per totum. & extra de reli. do. c. fin. & in eodem tit. c. 1. lib. 6. & ita debet intelligi lac. But. dum dicit, q̃ per hanc omnia collegia pia intelliguntur approbata, vt tunc de extantibus intelligatur. Prętea esto, q̃ prius etiã omnia & singula, fuissent approbata, tũ dubitari potuit, an eis relinqui potuisset, uel saltem quantum homo optabat, cum leges permittẽtes collegijs approbatis relinqui, de laicalibus loquebantur, & sic de subiectis iurisdictioni ecclesiastícæ, videbantur prohibere. arg. ff. ad Treb. l. omnibus. a sensu contrario. l. cum prætor. ff. de iudic. & maxime, quia ecclesia in suis bonis multum erat priuilegiata, ut J. eo. l. placet. propter, quod res publica videbatur lædi. vt J. eo. l. sacrosanct. a Thesalon. in fi. quæ omnia remouerat Constantinus, per hãc l. nec ex hoc lædit̃r respu. sed potius conseruatur, vt J. de ve. iur. enu. l. j. in princi. cum si.
13 † Ex prædictis patet, q̃ omnes rationes in ꝓrium factæ, sunt subtilitæ, & q̃ materia militaris, legem nostram non attingit, quia in militibus est concessa libera testandi facultas, multum late lex processit, declarando militum priuilegia, hic vero lex strictius locuta, ad alium effectum & finem, nec vltra declarãdo processit, vel vltra se extendit, immo per l. generali J. eo. hæc declaratur, ut de
14 habilibus & inhabilibus loquatur, ut supra dixi. † Viso de personis, nunc uideamus de solennitate, ideo quæro, an solennitas te-
b stamentorum sit remissa his, qui collegio catholico relinquere uolunt. & glo. hic 4. vr̃ uelle, q̃ non. Sed Barto. J. Primo per hunc tex. dum dicit, nec sint cassa iudicia, nam iudicium idem est, quod voluntas. l. Thays. §. Lucius. ff. de fi. li. & per illa verba, liber sit stilus. nam cum stilus idem sit, q̃ ordo, ut J. de bo. va. l. si qñ. sequitur, q̃ tex. iste facit eos liberos, ab ordine, & sic a solennitate. Simile in milite, cui libera facultas est concessa, ut ff. de test. mil. l. j. in fin. & J. de test. mil. l. in testamento. & l. quanquam. Secundo, quia ubi p sonis habilibus, libera facultas est cõcessa, solennitas intelligitur remissa, ut aliquid operetur concessio, ut no. in l. si qñ. in princ. J. de mosti. test. Tertio, quia in vltima dispositione, facta inter liberos, sufficit cuiuslibet uoluntaris iudicium. infra fam. ercis. l. inter omnes. & de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto, ergo magis in dispositione facta pro anima, arg. J. eo. l. sancimus. Quarto, quia militibus ad discrimen belli pergentib. fit remissio solennitatis, ut J. de test. mil. l. milites. & ff. eo. tit. l. Lucius. Sed cum quis relinquit ecclesiæ, uel aliter ad pias causas, existens in mortis articulo, sperat de proximo, quia sic restringit ipse listam, dum testator duellum facit cum diabolo, sagittas emittes aduersus eum in redemptionem animæ suæ. Quinto potest induci, quia monasterium hr̃ loco filij, in Auth. de san. epis. §. sed hoc de præsenti. & nedum per ingressum, sed in quacunque dispositione, ut notare vt quædam glo. singularis. ff. de uer. obl. l. si ita quis. §. ea. lege. Sed testamentum ꝑter solennitatem, testium valet inter liberos, ut d. §. ex imperfectio, ergo, &c. Sexto, quia legatum in minus solẽni voluntate relictum rõne affectionis debetur, ut ff. de fideic. lib. l. in testõ. & no. gl. J. de fideic. l. eam quam. Sed ecclesię religionis rõne, magna debetur affectio, ut J. eo. l. iubemus. & c. nonnulli. post prin. & ff. de iust. & iu. l. veluti. & de reli. & sum. fu. l. sunt personę. ergo, &c. Ego teneo glo. quam communiter omnes sequuntur. Primo, quia minime sunt mutanda, &c. ut l. minime. ff. de leg. ded nedum a nostris Doct. sed etiam a summo Pontifice, & cęteris, qui hoc magis debuerunt notare, hęc l. extitit interpretata, ut ex gat regularem numerum testium, vt ipse Papa, & clerici, quorũ fauorem respicit, attestantur, extra de testa. c. cum omnes. & c. relatum. ergo, &c. Secundo, quia casus est, non cauillando. tex. J. e. l. generali. dum ibi dicit, testamentum debet esse omni iuris ratione munitum, cum. n. ibi dicat omnia, nihil excludit. Tertio, quia facultas testandi concessa non operatur remissionem solennitatis, ubi aliud põt operari, ut J. de inoffi. test. l. si qñ. & ibi no. & patet. J. de test. testandi. & ff. eo. & l. si mutus. sed hic aliud operat, & alium effectum concedit, vt in solutione obiectorum in prece denti qõne declaraui. ergo, &c. Quarto per regulam traditam in d. §. ex imperfecto, a quo solum liberti excipiuntur. Nec est verũ, q̃ monasterium habeat loco filij, ut plene scripsi J. e. auth. si qua mulier. vel si hr̃ loco filij, hr̃ per ingressum, & non aliter, ut not. J. ad Treb. auth. nisi rogati, quicquid dixerit gl. in d. §. ea. l. Quinto, quia in minus solenni voluntate relictũ, nõ debet Imperatori, ut J. de test. l. ex imperfecto. & de le. 3. l. ex imperfecto. ergo nec eccłię, tũ q̃ frater, ut l. Auth. quo oportet epi. I pri. tũ, q̃ illa regit̃ d̃ iur cõi. ut l. x. eo. d. alie. feu. c. j. & princeps legib. ē solut°, vt l. princeps. ff. d̃ legib. tũ, q̃ idẽ ē i-ciuitate cui eccłia ęgparat, ut J. e. l. fi. Sexto, q̃ legatũ alimẽtorũ, q̃ i dubio ꝑsumit ad piã cãm relictũ, ut ff. d̃ trãsa. l. cum

ADDITIONES.

a Iudicium. Iudicium quot modis sumatur, adde l. 1. §. 1. in glo. ff. de dolo. Host. in summa 60. tit. & gl. in c. forus. de ver. sig.

b An solennitas testatorum, quod solennitas testamenti non requiritur in relictis pijs. adde c. cum esses. & c. 1. e. de testa. Pau. de Cast. consi. 181. incip. causa quæ utitur pergami. nec solennitas statuti. Bal. hic, & Pau. de Cast. consi. 33. quod incipit, omisso ordine.

l. cum hi. §. de alimentis. & melius in Auth. de eccle. tit. §. interdicimus. col. 9. non valet in minus solenni voluntate, vt J. de fideicom. l. j. nec legatum libertatis, vt J. de test. l. non dubium, §. j. Septimo potest probari per hanc l. deducendo ipsam, vt in præcedenti quæstione deduxi. & sic non faciet pro alia opi. sed contra, & ex his habes, tres rationes in oppositũ facere. Nec obstat alia dum dicitur, valet inter liberos, ergo magis pro anima: quia consequentia non tenet, eo quia ratio est diuersa. Nam inter liberos valet, ne de facili oriatur discordia, eos remittendo, quod patris fuit intentio, vt aliquid inter ipsorum haberet, quod habere non potuit, altero fratre nolente intentionẽ illam implere. Sic & aliàs aliquid statuitur, vt discordia inter fratres non oriatur, J. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. cum autem. Vel quia liberi ab intestato sunt successuri, sed non ecclesia, sic, & aliàs propter hanc rationẽ aliquid de iure relaxatur, J. de testa. l. hac consultissima, §. fi. & ff. de iniusto testamento, l. posthumus. ver. idem. & de cõtratab. l. si duobus. § si prius. Ad rationem aliam, de militibus ad discrimen belli pergentibus, respondeo, q̃ illa ratio suadet, vt Imperator idem statuere debuisset, in casu nostro, sed non propterea probat q̃ l. ista hoc statuat. Præterea, quod ibi conceditur militibus, in expeditione existentibus, denegatur militibus domi remanentibus, licet testentur in mortis periculo constituti, vt l. pe. J. de milit. testamẽ. Et est ratio, quia plenius & validius potuerunt prouidere. Ad l. in testamento. de fideicom. lib. respondit Guil. de Cu. q̃ ibi filij erant instituti, inter quos minus solenniter potest testari: Sed hæc solutio supponit, q̃ filijs minus solẽniter institutis legatum deberetur ecclesiæ, quod non videtur, per d. §. ex imperfecto. Ideo dico aliter, f̃q̃ in l. in testamento. legata erant repetita a venientibus ab intestato, & numerus testium erat sufficiens ad codicillandum, vel si non erãt repetita, vt videtur probare implicatiua etiam, dic q̃ ibi debentur naturaliter tantum, vt not. in l. cum quis, J. de iur. & fac. igno. Et in foro conscientiæ, vt J. de fidei. l. 2. Et quatenus ratio pietatis eos moueat, vt J. de necess. ser. l. cum quidam, §. filio. Hinc est, q̃ dicit ibi textus, pios filios manumitti debere, & hic rebus integris, sed postq̃ agnouissent, teneo etiam exequi, vt J. de test. l. non dubium. & de fidei. l. si inutiliter. Concludam ergo de iure nostro ciuili, q̃ regularis numerus testiũ requiritur in relicto ecclesiæ, vel ad piam causam. de iure vero canonico requiruntur tres, & quandoq; duo, vt extra, de test. c. cum esses. & c. relatum. & illud prætaleat etiã in foro secularis, vt no. glo. in d. c. cum esses. ius enim nostrum magis dubitauit de falsitatibus, quas cognouit de facili cõmitti. vt J. de test. l. iubemus, & l. nolumus. & de fidei. l. quęstionẽ. q̃ faceret ius cano-
15 nicum. † Quæro decimo, an hæc licentia sanis in mortis periculo
a constitutis,[a] sit concessa? Et dixit Bart. q̃ non, per hunc tex. in tribus partibus sui, videlicet propter verbum illud, Decedẽs, quod notat tempus prẽsens, quo quis est in actu mortis, vt ff. de man. test. l. qui duos. §. j. Item per illa verba (postq̃ iam aliud velle non possunt) ex quibus patet, q̃ in his loqtur hęc l. in quibus mors est sperata, & vita desperata. Item per illa verba (q̃ iterum non redit arbitrium.) Ego credo, q̃ etiam non cõstitutis in mortis periculo sit concessa, tum quia in omni tẽpore decedere dicimur, vt in Auth. de non alie. §. vt autem. ideo in sacra pagina viatores appellamur, & testatores quouis tẽpore appellantur deficientes, J. de test. l. testamentũ, & l. fi. in princ. & testari dicuntur propter mortem speratam, cuius diem ignorãt & horam. tum etiam, q̃ quouis tẽpore testamentũ fecerit, tempore mortis fecisse dicetur, ex quo moriens in ea volũtate perseuerat, vt probatur in l. vnum ex familia, in princ. de lega. 2. & no. per Doct. in l. post mortem, J. de fideiuss. Hinc est, q̃ eius vltima volũtas nuncupatur, & probatur J. de inoffic. testamẽ. l. cum quæritur, & ff. de admin. tut. l. cũ quidam decedens, & de leg. 3, l. cum quis decedens. Et hoc respectu dixit hic (postq̃ iam aliud velle non possunt) quid plura? tex. hic dicit (id bonorũ quod optauerit) licet enim partjcipium, Decedens, prǽsens notet, tũ illud verbũ, Optauerit, est tẽporis prǽteriti perfecti, & sic optio prǽsupponitur anteriori tẽpore facta, quod
16 quantũ distet a morte, non curauit l. ista, nec quęuis alia. † Quæro vndecimo, an instituẽdo ecclesiã, vel collegiũ aliquod catholicum, legitima possit auferri filijs, & cæteris: Et vr̃ q̃ sic, per ista verba (id bonorum quod optauerit) hic posita. Et in ꝓrium est veritas, q̃ sine alterius iniuria concessa debet intelligi hæc licẽtia, vt l. nec auus. J. de emanc. lib. & ff. ne qd in lo. pub. l. 2. §. si quis a Principe. & patet in milite, cui sic libera facultas est cõcessa, vt ff. de mil. testa. l. j. & tũ nõ põt ius alienum minuere, vt l. cũ filius. in fi. & l. si filius, in eod. tit. Item, quia ut æs alienum cẽsetur, quod ante omnia detrahitur, ut ff. de inoffic. testa. l. Papin. §. pacta. & §. qñ aũt pacta. Item, qa auferendo quartam filijs, est facere cõtra officium pietatis, ut l. j. & 2. J. de inoffic. testa. & p cõsequẽs quantum ad illã quartã & eius respectu institutio in ecclesiã collata, nõ posset dici pia, uel ad piã cãm facta, arg. J. qui po. in pig. habe. l. assiduis. Itẽ pro hoc satis uidetur casus J. eo. auth. si qua mulier. Item quia hoc non est de causis, propter quas legitima permittatur auferri filijs, ut patet in Authen. ut cũ de appel. cog. §. aliud quoque. Vltimo confirmatur auctoritate Beati Augustini dicentis, Qui nult Deum instituere & filium exhæredare, alium pro con-
filio quærat, & recipiat, non Augustinum, ut transumpriue p gl. J. tit. j. l. si quis ad declinandam. Non obstant ista uerba (id bonorum quod optauerit) quia restringuntur secundum prædicta, qa cum actũ prius concernant, arbitrio boni uiri intelligenda sunt, ut l. fideicommissaria libertas, ff. de fidei. lib. Ex his infero, q̃ filijs prǽteritis, uel exhæredatis contra ecclesiam instituram, dantur remedia cõmunia, quæ darentur contra priuatas, & singulares p sonas institutas. Ad quod facit J. l. generali, eo. tit. ubi exigitur testamentum omni iuris rõne munitum. Item, qa ecclesia regitur de iure communi, nisi appareat de priuilegio speciali, ut in tit. de
17 alie. feud. c. j. † Quæro duodecimo,[b] ad declarationẽ proxime di-
b ctorum, si ecclesia sit uniuersaliter instituta, filio uero iure legati tantum sit aliquid relictum, an filius contrauenire poterat? Et dixit Bar. q̃ non. sed ad supplementũ ãgit. Et hoc ideo, qa testamẽtum non est factum cõtra officium pietatis, quia de iure antiquo sufficiebat filium habere legitimam quoquo relicti titulo, ut J. de inofficio. testamen. l. cum quęritur. per consequens consilium Augusti, qui pietatem inspexit non vendicat sibi locum. Item inducit ipse J. cod. authent. si qua mulier. Item, quia q̃ filius habeat quartam iure institutionis, est de solennitate iuris ciuilis, quam asserit per hanc l. esse remissam, vt §. per eum dixi. Ego puto testamentum non valere, quia ecclesia regitur de iure communi, vt proxime dixi. nec est verum, q̃ hæc lex solennitatem iuris relaxet, vt §. latius declaraui, & maxime formalem, de qua loquimur. Item, quia in persona Principis non valeret, quia imperfectum, & J. de testa. l. ex imperfecto. de quo magis videretur, quia legibus solutus est, vt ibi dicitur. Item, quia §. aliud quoque. in Auth. vt cum de appel. cog. qui mandat filium in aliquo instituì, loquitur indistincte. Item, quia tex. J. eod. l. generale. exigit q̃ testamentum sit omni iuris ratione munitum. Nec potes replicare, q̃ lex illa de obseruantia iuris nouissimi non videatur cogitasse, quia imò generaliter loquitur, & per verba etiam futurum denotantia, & quia lex omni die loquitur, & est continuo in viridi obseruantia, vt J. de hæret. l. Arianus. Nec ob. authen. si qua mulier. quia ibi bona erant iam in ecclesiam solenniter transacta: sed misericorditer lex se habuit postea erga filios: nec verba Augustini repugnãt, cum exhæredare sit extra hæreditatem ponere, Sed filius, licet ei aliquid legetur, nihilominus extra hæreditatem est positus, licet non extra bona, vt J. de instit. & substit. l. 4. & de liber. præter. l. maximum vitium. circa medium. & J. de testamen. milit. l. si cum vel in vtero. §. fi. & Instit. de exhæred. lib. §. mater. & hoc de iure ciuili. Si autem ius canonicum aliter di-
18 sponat, illud seruà. † Quæro decimotertio,[c] an hæreditate non
c adita, & sine fraude, debeantur legata ecclesiæ, vel ad piam eausam relicta? Et Vber. de Bobio dixit q̃ non, per tex. ff. de rut. l. si nemo. & J. si quis omis. causa testa. l. 2. §. fi. vbi dicitur, q̃ libertates non debentur: & tamen sunt res fauorabiles, & piæ, & pro tãto fuit inuentum, vt bona adijcianẽ causa seruãdarum libertatũ, J. de milit. testa. l. fi. & Instit. de eo cui libe. causa bo. adi. per totũ. Ioan. vero in quæstionibus suis, non credo diuersum voluisse, dixit enim si testamentum de iure non valet. vel ex eo adiri hereditas non põt, vel bo. poss. pe. non põt, vel si põt, & hæres scriptus bona fide omittit, & tertius ab intestato succedit, procedit opin. Vber. vt d. l. 2. In casibus autem, in quibus legata, vel fideicõmissa deberentur, quamuis hæreditas non sit adita, vel adiri possit, quod no. J. de fideiuss. l. eam quam. legata ad pias causas debẽtur, & ita refert Ioã. And. super Spec. & de instru. edi. §. nunc aliqua. ver. sed pone. vbi Spec. etiam ponit istam q. Sed Bart. hic dicit q̃ indistincte debentur. Primo, quia in eis cessat solennitas iuris ciuilis per hanc l. Sed hanc rationẽ falsam esse, vt §. dixi. ideo non curandum. Prǽterea quǽstio supponit testamentum fuisse solẽne, ideo non procedit. Secundo inducit auctoritatẽ Apostoli ad Hebręos 8. qui dicit ad literam sic (vbi testamentum est, necesse est vt mors testatoris intercedat, quia testamentũ in mortuis cõfirmatum est) & ibi gl. exponit in mortuis, i. in morte. ex quo dicit Bart. no. q̃ testamentũ confirmatur, nec aditio requiritur. Sed hæc ratio nil valet: qa idẽ esset in legatis non pijs. vel Apostolus consideratuit ius poli, non fori, quo regritur aditio, vt oia impleãtur, vt J. de testa. l. omniũ. versi. ne qd sane. Vel meliùs, q̃ ibi Apostolus vult ꝓbare, q̃ necesse fuit Christũ, in quãtũ erat homo, pati, & mori, vt eius testm̃ in quo oẽs sumus instituti, hęret effectũ. Quia ante mortẽ testatoris, nõ põt adiri hæreditas, & iõ eo mortuo cõfirmatũ fuit testm̃, vt a modo vnusquisq; hominum hæres institutus, ad vitã æternã vocatus, ad ear hæreditatẽ, mãdata legis seruãdo, q̃ nõ seruanti imputetur, qa sibi est datũ liberũ arbitriũ.

Nec

ADDITIONES.

a ¶ Mortis periculo constitutis. Adde quis dicatur in mortis articulo constitutus, tex. in l. si pater, §. fina. & ibi Ange. ff. de fideicom.

b † Quæro duodecimo. Adde de hoc quæsito Guil. de Cu. in l. precibus, nu. 73. & quod ibi posui in addit. ad ipsum in uersi, non habet locum detractio, quartæ. C. de impub. & alijs substitut. Bal. plene in l. cum is, §. si mulier. de condictio. indeb. & Pau. de Cast. consi 131.

c † Quæro decimotertio. Adde ultra not. hic per Bal. nu. 52. uersic. super 9. q. eundem Bal. in lectura antiqua, huius l. in uersic. rei uendicationem. & in l. fina. §. donec. infra, de jure deliberan.

Nec aliqui sunt in eo legatarij, sed omnes instituti, & sic nec aliqui ab intestato vocati, quod secus est in casu nostro, quia aliqui instituti, aliqui legatarij, & aliqui veniētes ab intestato, aliqui nō vocati vllo modo. Tamen hic, & ibi requiritur aditio quo ad institutum, licet diuersimode, quia ibi verbo & animo, vel facto, ꝑ quod animus colligatur. ibi animo & opere, & nō temporaliter, sed continue & successiue vsq; ad finem vitæ, & tunc incepit hereditatem possidere. Tertio, quia relinquendo ad pias causas, videtur testator ea quæ reliquit, Deo pollicitasse, in euentu mortis: sed hæres vouentis quicunq; sit, tenetur obligationem voti soluere, vt ff. de pol. l. 2. §. ergo &c. Quod videatur Deo pollicitasse, probat ex diffinitione voti. Est enim votū alicuius boni Deo facta promissio, seu pollicitatio, vt d. l. 2. in fi. Sed hæc ratio non valet, quia falsum est, q̃ talia legata sint votum, cum non sint obligatoria personæ legantis. Sed hęres vouentis quicunque sit, ideo votum reale defuncti cogitur implere, quia defuncti obligatio ad eū est trāsitoria, vt d. l. 2. & sic illa lex potius facit in oppositū.

19 †Quarto dicit ipse, hoc pōt demōstrari saltem de iure notissimo quo disponitur, vt hæreditate non adita, ex eo, quia de legatis nō possit detrahi Falcidia, nihilominus debeantur legata, & fideicōmissa, vt in Auth. de her. & Falc. §. si vero expressim. & ī. de fideicom. auth. hoc amplius. Sed de relictis ad pias causas non potest

a detrahi Falcidia,[a] vt in authē. similiter, ī. ad l. Falc. ergo, &c. Hæc ratio colorata non vr̄ mihi vrgere: quia lex tunc prouidet, vt legata debeantur, cū hæres scriptus non adit ex eo, quia Falcidiam nō potest detrahere propter expressam testatoris prohibitionē, quo casu hæreditas non statim deuoluitur ad venientes ab intestato, sed ad nominatos in testamento secundū ordinē traditū, in d. auth. hoc amplius. At vbi legata sunt facta ad pias causas, ita q̃ non testatore, sed lege prohibente non pōt detrahi Falcidia, lex non prouidet, q̃ deuoluatur hæreditas ad alios in testamēto nominatos, & per consequēs neq; legata soluantur. Et si indagator speculatiuus, & subtilis replicaret, q̃ ad casum nostrū prouisionē illā debemus extendere, vt nō minus operetur prohibito legis, q̃ testatoris, cum illa seruetur, vt in Auth. de nup. §. disponat. vel vt non minus lex prouideat, in casu suæ prohibitionis, q̃ testatoris. aliàs daret causam irritandi deficientium voluntates, ad cuius ꝯrū semp anhelat, vt d. §. disponat. Ego tali replicationi respōdeo, q̃ illud locum haberet vbi omnia legata essent ad pias causas, & hæres non aditet, quia Falcidiam detrahere non posset, & tunc frustra tractaretur de legatis ad pias causas soluendas, cum hereditas tota primo deberetur ipsis legatarijs, vt d. auth. hoc amplius. Sed vbi pauca legata essent ad pias causas, vel si hereditas, nō, ob illam causam, sed q̃ forte morte præuento hæredē scripto non fuisset adita, vel locus nō fuisset Falcidiæ, & sic hæreditas immediate fuisset deuoluta ad veniētes ab intestato, procedit quæstio nostra. Nec ratio Bar. locū habet. Et sic firma manere vr̄ opin. dicti Vber. Sed tertio cōtra eam facit, quia ratione pietatis, & affectionis legata debentur, quæ aliàs non deberentur, vt ff. de fideicō. lib. l. in testamento. & no. gl. ī. de fideiussi. eam quam. sed nulla maior affectio q̃ ad seipsum, & animā suam: cum omnis charitas ordinata incipiat a seipso, vt l. preses, ī. de seru. & aqua. & scribitur Eccles. 30. Miserere animæ tuæ placens Deo. Sed legata pia, pro salute relinquētis animę fiunt, vt ī. tit. j. l. nulli. & de leg. 2. l. si quis a Titio. cum ibi no. Sed hæc ratio non vrget: quia vel in d. l. in testamento, legata fuerunt repetita a venientibus ab intestato, vel ibi filij non poterant ad libertatem prestandam compelli, vt l. nō dubiū, §. i. ī. de testa. quia tamen pietate moti præstiterunt, & sic voluntatē defuncti agnouerunt, compelluntur ad legatū pecuniariū, vt declarat i. §. in 9. q. in rissionibus obiectorū. ad glo. l. eam quam. dic, q̃ debenē rōne pietatis, i. quatenus pietas eos mouear: sed compelli non pōt, vt ī. de seruis. l. cum quidam. §. illo. videlicet

20 nisi prius agnouisset, vt dixi. † Sexto ad idē, q̃a hæredes scripti tenent liberare, & redimere testatorē captiuū, vt ī. tit. j. authē. si captiui. & in cor. vnde sumit. & si corpus, multo magis animā, a captiuitate diaboli. soluēdo legata ad piā cām facta. Sed dic, q̃ illud in scriptis hęredibus, nō in succedentibus ab intestato, in scriptis omittētibus. Ideo imputetur testatori, qui scire debuit venientes ab intestato non teneri, nisi ab eis tacite vel expresse legata fuissent repetita, ut in d. l. eā quam. Preterea de animę eius captiuitate non cōstat, an possit liberari, uel nō: sed a diuina ꝯcedit misericordia, dicente Psl. Insita. Apud te Dñe nullus iustificabit̄ homo. Cōcludo ergo opi. Vber. de iure tutiorem, licet alia nitatur ęqtate. Remediū tñ ꝯ primam dāt multi Doct. & Bar. vt legatarius ad pias causas faciat sibi adici bona, ad instar eius, cui libertas est relicta, ut Instit. de eo cui lib. cau. bo. adi. in rubro, & nigro. & ff. de fid. lib. l. 2. & ī. de ma. test. l. fi. Cum id quod ex pietate inductum est, & pro tēporalibus libertatibus cōseruandis, longe magis debeatur, ꝑ libertatibus animarū, ut ī. eo. l. sancimus. Sed hoc simile nō vr̄ tutū, tū propter ea quę proxime dixi: tum q̃a libertates minuūt legitimā filij, ut ff. de inofficio testa. l. Papi, §. quarta, & tamē legata alia, ad pias causas illā nō minuūt, ut s. dixi & no, per Doc. in auth. similiter. ī. ad l. Falc. Tū ēt, q̃a libertates nullo tēpore defalcabant, ut ff. ad l. Falc. l. sed si nō seruus. & l. eris alieni. Sed legata pecuniaria licet pia sint, ut ī. tit. j. l. si q̃s ad declinandā. licet hodie non defalcētur. & de fauorabili, igitur ad minus fauorabile, non uidetur argumētatio bona. † Quæro ultimo, si testator instituat ecclesiā in parte bonorū, an in alia parte dicatur decessisse intestatus, & loquor in pagano, q̃a in milite, uide quod not. in l. j. de mil. testa. Et cōni respōdit Bar. q̃ si de alia parte nihil dixit, ecclesia totū habebit: q̃a hoc est in priuato, ut l. i. §. si ex fundo. ff. de hære instit. & l. qui certarum, ff. de testa. mil. Aut dixit expresse, q̃ in alia parte volebat intestatus decedere & verba æqpollentia, ꝑtulit, puta iubens ecclesiam esse tacitam, & contentam. & dicit ipse, q̃ pro alia parte ipse decessit intestatus, & hoc quia testator voluit, & potuit ex priuilegio huius l. sibi liberam facultatem testādi concedentis ad instar militis, vt l. si miles vnū ex fundo, ff. de milit. testa. Ego dixi s̄. & repeto, q̃ materia militaris non attingit l. nostrā. ideo in mil. te sic testante, fateor eius opi. Sed in pagano dico ꝯrium: q̃a nō reperio eū priuilegiatū, ergo, &c. vt l. si nō speciali, & l. testādi, ī. de test. Nec ecclesiā quā hæc l. priuilegiare voluit: dico fore deterioris cōditionis, q̃ priuatā personā sic institutā. Ideo esset videndū, q̃d iuris, si paganus paganū instituit, in certa re, vel portione inbens eū tacitum, & contentū, de alijs portionibus nullā faciens institutionē. Et tenuit ahbi Bart. q̃ intestatus decedat, per l. quoties. §. si duo. ff. de heredib. instit. & ibi per eum. Sed ego scripsi contrarium in l. quoties, ī. de hæred. instit. vbi tex. & glo. videtur contra eum: & quam plures alios vbi tex. ibi allegaui. vnde vide quod scripsi. Et hæc sufficiant. Laus Deo.

ADDITIO.

a †Actum pium. Vide Gemi. in c. decet. & ibi gl. extra, de immun. eccle. lib. 6. dixi post Guil. de Cu. in apost. ad ipsum hic. nu. 6. in apost. in uer. in ecclesia.

¶Falcidia. Quòd Falcidia non detrahitur de legatis pijs. Adde Doct. in d. auth. similiter, in tex. alleg. & Bal. in l. ut in epistola. de fideiussi. & in l. 4. infra, ad l. Falc. & Pau. de Castr. consi. 131. & Alex. post Bal. in l. cum is, §. similiter. de cōdict. in deb. in Spec. de instr. edi. §. 12. uersic. sed cum deducto. quod limita uerum, nisi eidem personæ sit factum aliud legatum ad nō piam causam, quia tunc detrahitur. Ange. singul. in l. si seruus. ad leg. Falcid. & in l. non est. in fi. eod. tit. & in l. qui quadringenta. in fi. princ. eod. tit. secus si alteri. secundum gl. & Doct. in d. auth. similiter. & Ang. contra gl. in d. l. non est. Item uerum, quando superſunt aliqua de relicto ad piam causam, quia de residuo Falcidia detrahitur. Ang. sing. in d. l. si seruus. cum l. Iulia. Item nisi pius locus sit hæres, quia detrahit Falcidiam de alijs legatis, factis alteri pio loco. Ang. in Auth. de san. epis. & cler. §. sed hic de præsenti. & Lud. in d. auth. similiter. Itē uerum, siue hæres sit in mora, siue non, quia non detrahitur Falcidia. Bal. in d. auth. similiter. Item ad istam materiam uide Ias. de May. hic in 5. col.

LEX II.

1 *Corpora humana, an debeant sepeliri in ecclesijs.*
2 *Iudicia, quæ possunt in ecclesia celebrari.*

Nemo Apostolorum. Varias habet lectu.

1 bet. Casus. †Humana corpora non debent sepeliri cum corporibus sanctorum martyrum. h. d. secundum vnam lect. Vel humana corpora non debent sepeliri in ecclesijs. h. d. & ista videtur sentire q̃ extra ecclesiam in cimiterijs sepeliri poterant tempore huius l. sed de iure antiquo intra ciuitatem sepeliri non poterāt, vt ff. de sepul. viola. l. 3. §. diuus. Vel laici non debent sedere cum clericis in choro. h. d. secundum aliam, vel contractus non debēt celebrari in ecclesijs. h. d. secundum quartam. Contra istam vltimam facit, quia ꝑcurator constituitur in ecclesia, vt ī. de his, q̃ ad eccle. cōsti. l. p̄senti. §. cū aūt. Et in ecclesijs seruti manumittunt, vt ī. de his q̃ in eccl. ma. Quapropter distingue, aut ꝯhens nō pōt secure ecclesiā exire, & tūc pōt, vt d. §. cū aūt. aut secure pōt exire, & tūc si ꝯctus cōcernit actū piū, pōt intra ecclesiā fieri. vt d. l. j. & in Auth. gb. mod. nat. effic. legit. §. quantū. Nec obst. l. basilicam, in fi. ī. de oper. pub. quia ibi basilica ꝑ domo imperiali sumit, vel si pro ecclesia, dic. q̃ ibi loqtur de nuptijs iuxta vulgare, id est, vel

a conuiuijs nuptiarum. Si autē cōtractus nō concernit actum piū, [a] & tunc fieri non dēt, vt hic, factus tamē tenet, vt no. de immunit.

2 eccle. c. decet. † Extra quæro, quid de iudicijs. dic, aut sunt ecclesiastica. & possunt in ecclesia celebrari. Aut secularia, & tunc, aut pertinent ad iurisdictionem voluntariam, & possunt in ecclesia agitari, arg. ī. de his q̃ in eccl. ma. l. j. & 2. Aut ad contentiosam, & nō pūt, nec agitata valent, vt extra, de immu. eccle. c. decet. Salyc.

ADDITIO.

a †Actum pium. Vide Gemi. in c. decet. & ibi gl. extra, de immun. eccle. lib. 6. dixi post Guil. de Cu. in apost. ad ipsum hic. nu. 6. in apost. in uer. in ecclesia.

LEX III.

1 *Ecclesia vendi, nec reliquiæ mercari debent.*

1 Nemo. † Not. quòd ecclesia non venditur, nec reliquiæ

a sanctorum [a] mercantur. Quærit glo. an contra-

b faciens puniatur. [b] & dic quòd sic, extra ordinem, quod est verum, quando de sacro eas aufert, aliàs non punitur l. Iul. peculi. vt ff. ad l. Iul. peculi. l. sacrilegij pœnam. facit quod not. infra, de furt. l. si rem nondum. & vide quod ibi scripsi. Quærit glo. an va-

c leat contractus. [c] & dicit q̃ non, & bene, & quando. quod no. per hanc

ADDITIONES.

a ¶Reliquiæ sanctorum. Adde Bal. hic, q̃ non sunt in commercio. Item adde, q̃ nec in dominio. c. j. de reliq. & uener. sanct. Sicu. in c. nullus. in j not. de iure patr. & de materia reliquiarum, uide in tit. de reliq. & uener. sanct.

b ¶Puniatur. Adde Bal. hic, in j. q.

c † An maleat contractus. Vide per Bar. in l. prætor, in princ ff. de noui ope. nunci. & Mod. in l. non solum, §. morte. in addi. no. ff. de noui ope. nunci.

hanc glo. tu defendas aliam contra Iacob. de Are. in l. non dubium, infra, de legi. scilicet, vt ibi senserit glo. contractum haberi pro infecto, solum quo ad iuris effectum, quem alias sortiri solēt, non quo ad ipsum contrahere, quod est facti, & pœnam, quæ ex eo debet imponi, secundum Richard.

LEX IIII.

1 *Clerici plures iuxta ecclesiarum facultates sunt ordinandi.*
2 *Priuilegium clericis datum, ecclesiæ dicitur concessum. & nu. 3.*
4 *Clerico quòd quæritur, ecclesiæ quæri dicitur. & nu. 5.*

1 Non plures. Licet hæc l. sit localis, tamen eius effectus, & ratio est generalis. † No. duo. primo, q̃ clericorum pluralitas ordinanda est. secundo, q̃ ecclesiārum patiuntur facultates, concor. sunt in glo. 3. q̃ etiam tu no. ne plures teneas familiares, quam tuæ exigant facultates: & ne maiores facias sumptus, quam tui patiuntur reditus: alias vel ad inopiam irremediabilem deduceris, vel cogeris illicita lucra cōmittere, quæ nedum animam, sed famam, & interdum corpus

2 faciunt extinguere. † Secundo no. q̃ priuilegium datum clericis, contemplatione ecclesię intelligitur concessum ecclesiæ. In tex.

a ibi, præter numerum, arg. q̃ Doct. supernumerarij [a] in collegio non gaudeant priuilegijs Imperatorum. Item facit tex. cum glo. ad quæstionem. Statuto olim vniuersitatis cauebatur, vt nullus alius q̃ clericus ad lectu. sexti, & cle. possit libros illos legere. & statuto ciuitatis cauetur, vt Doct. legentes a muneribus personalibus, & collectis sunt immunes. Contingit q̃ cum electo alter Doctor legit sextum, q̃ immunitatē petit virtute statuti, an possit, & vr̄, q̃ non, quia attento statuto vniuersitatis supernumerarius vr̄, & sic priuilegium non dēt habere, vt in tex. isto. Hic sunt multæ glo. sed literales, ideo cæteris omissis solum vltimam re-

3 citabo, quæ dicit. † No. q̃ priuilegium concessum clerico, præsumitur causa ecclesiæ concessum. Et hoc deducit Iac. But. in arg.

b quod si alicui [b] concessum est priuilegiū, vt ipse possit eē de consilio, & ēt filij, postea ei adimatur priuilegium, vt videatur ēt filijs adempt̄ū, quibus propter patrē fuit concessum, vt magis attēdamus personā patris, q̃ personā filij, arg. ff. de vsu & hab. l. si habitatio. §. j. Sed ꝯrium puto verius. primo, q̃a ex concessione illa, in qua expressum de filijs est facta mētio, filij veniunt iure, ꝑprio ad similitudinem eius, q̃ est stipulatus operas sibi, & filijs, vt ff. de oper. l. l. si q̃s operas. & l. vt iureiur. §. si liberti. & not. in l. si nō sortem, §. libertus, ff. de condict. indeb. & eius q̃ accepit in emphyteusim pro se, & liberis, vt per Cy. no. ī. de ope. lib. l. si liberti. & ꝑ Bar. ff. de verb. oblig. l. quod dicitur patrem. Item, q̃a regula est, vt delictū patris non obsit filio, maxime in dignitatibus & honoribus, q̃a non ab eo immediate proueniūt, sed ab alio, licet ꝑpter eum, vt l. emancipatum, ff. de sena. & l. 2. ī. de lib. & eorū lib. Tertio, quia ex quo non fuerunt expressim remoti, videntur dimissi,

4 arg. l. cum prætor, ff. de iu. & melius ī. de cad. toll. l. j. §. finaūtē ad

4 deficientis. † Item inducit glo. vt acquisitiones factæ per cleri-

c cum [c] intelligantur factæ contemplatione ecclesiæ, & sic ecclesiæ quæranturr, vt in Auth. de eccl. tit. §. interdicimus. collat. 9. & ī. tit. j. authē. sententiā. vbi plenius tangit q̃ hic, sed non pfecte. Ideo dic. Aut quæritur de quæsitis ex vltima voluntate, aut ex contractu. Si ex voluntate, tunc facio duo membra principalia, quæ facit tex. in c. requisisti. extra, de testa. aut quærimus in prælato ecclesiæ, aut in clerico eiusdem ecclesię. Primo casu, aut constat de mente relinquentis, vel testantis, & illam seruat, vt l. cum quæstio. in fi. & l. cum virum, ī. de fideicom. & l. in conditionibus, ff. de cōditio. & demonstratio. Et mentem satis puto cōprehendi ex causa, uel ratione legādi, quæ cohæret personæ, uel dignitati, arg. ī. de leg. I. non dubium. cum ibi no. Aut aliter de mente non constat, & tunc aut prælato est relictum sub nomine proprio, aut sub appellatiuo tantum, aut mixtim utroque. Primo casu glo. in d. c. requisisti. dicit, quod contemplatione ecclesiæ personæ tantum dr̄ relinquere, ideo non deberetur successori in officio, & est ratio, q̃a nomina propria ad recognitionem tantum personæ, sunt imposita, ut ī. de ingenuis, & manu. ad recognoscendos. Secundo casu, s. quando sub nomine appellatiuo, licet quidam dicant, q̃ contemplatione ecclesiæ, ut l. annua. §. Titia. ff. de annu. leg. tamē tex. in d. c. requisisti. distinguit notabiliter: Aut fuit relictū ab extraneo, & tunc contemplatione ecclesiæ intelligitur relictum. Quod ibi pulcherrime limitat gl. uidelicet nisi diu, dilectionem, & amicitiam testator, cum illo prælato habuerit, arg. sumpto ex illo tex. Pro quo facit, quia talis amicitia habet uim fraternitatis, ut lucrum, ff. pro soc. & ita potest intelligi opi. Ioā. & Azo. posita in d. auth. licentiam. Aut relictum fuit a propinquo, & tunc contemplatione personæ dicitur relictum, vt ibi tex. & in d. authē. licentiā. vsq; autem ad quem gradum dicatur propinquus, ibi vide tex. cum gl. Tertio casu q̃ mixtim, tunc dico idē quod in præce-

3 denti, & multo magis si a propinquo, vel diutius amico. † Sed, vbi ab extraneo prorsus, tūc Iac. de Are. subdistinguit, vt attendat q̃d præcedat, arg. ff. de stip. seru. l. si seruus cōis, & eius quod no. glo. in l. cum ita, ff. de cōdit. & demōst. vt sic nomē dignitatis sequens adiectum intelligatur ad propriū præcedēs certificandū, & clarificandum, arg. l. quoties, §. si q̃s nomen, ff. de hęr. instit. & ecōtra ęquens proprium certificat antecędens appellatiuū, & ita forte loquitur d. §. Titia. licet gl. dicat vtrunque ibi fore appellatiuū, in ꝯrium non, vt sequens nomē dignitatis, vel officij magis attenditur, q̃ proprium præcedens. facit ff. de instit. l. fi. & de admi. tut. l. cū post. §. j. & de fideicom. li. l. Thays. & aliqualiter ī. de iure deliberan. l. cum aliquis. & maxime cum pōnamus isto casu extraneum non diutius amicum. Secundo casu principali, quando non prælato, vel administratori ecclesię, licet clerico, puta presbytero, vel canonico filio illius ecclesiæ. in qua alius præest relinquitur, & tunc siue proprio, siue appellatiuo nomine, videtur contemplatione personæ relinquere, vt d. c. requisisti, §. quod est notandū. Et pro hoc accedat authē. presbyteros. ī. tit. j. & tex. cum glo. in l. ciuibus. & l. cum senatus, ff. de reb. dub. & ī. de aduoc. diuer. iud. l. causa restituendum. Ideo & de eo testato, & ab intesta. succedunt, propinqui, quod no. in d. c. requisisti. & inter viuos donare potest, vt d. auth. presbyteros. De acquisitis autem ex contractu, tunc si ex re ecclesiæ, vel propter rem ecclesiæ, vt fructus fundi, vel pensio domus, causa vectura nauis, & sic de cæteris, & tunc hæc sunt ecclesiæ, vel quæruntur ecclesiæ, vt ī. eo. l. placet. & l. sacrosan. & l. iubemus. ī. & auth. si quas. & auth. perpetua. ī. tit. j l. 2. & hoc de iure ciuili. De iure canonico prælati habentur, vt vsufructuarij, & cum infirmantur in vsuarios trāsformantur. presbyteri vero, & clerici suos faciunt cum in horreis reconditi sunt, vt c. præsenti. & ibi glo. ordinaria, extra, de officio ordinarij. lib. 6. Si autem ex opera sua, puta ex scriptura prout multi faciunt, tunc si esset dedicatus illi ecclesiæ, licet seculari, ita quòd subiectus ei dici posset, nec ab ea recederet, secundum glo primam. ī. in authē. ingressi. licet errauerit in aliquo, tunc quæreret illi ecclesiæ, vt ibi vult glo. Facit quod de bonorum possessione dicitur, in l. liber homo. in princip. ff. de acquiren. rerum domin. Si autem non esset dedicatus illi ecclesiæ, vt regulariter presbyteri seculares, tunc ecclesiæ non tenetur operari vltra diuinum officium, & cōseruationem rerum, & iurium ipsius. Dico quod sibi quærit, vt sæpius allegata authent. presbyteros. & ideo illud donare poterit, & alia facere quæ ibi dicuntur. Accedat l. sacrosan. in eodem titu. & hoc etiam tenet Iacob. Butriga. in l. secunda. infra, titu. j. licet variauerit in authent. licentiam. infra, eodem titu. & ibi hoc latius examinabo. Si extra rem, & operam quærit, vt quia aliquid est ei donatum, & idem dico, vt dicta authent. presbyteros.

d Et nedum si presbytero, [d] sed etiam si prælato ecclesiæ sit datum in l. sacrosan. infra, titu. j. & not. glo. in d. cap. requisisti. versic. nec est contrarium. & in bonis istis morientibus eis sine hęrede ex testamento, vel ab intestato succedit ecclesia illa, cuius erant prælati, vel clerici excluso fisco, vel camera Romana, vt in dicta authent. licentiam, in fin. & in Authent. de eccle. titu. §. si quis autem episc. quod not.

ADDITIONES.

a †Doctores supernumerarij. Vide Feli. in c. consitutus. nu. 24. ad fi. c. uersi. item an de iure. extra, de rescript.

b ¶Quòd si alicui. An priuilegium concessum patri, & filijs, si postea pater fuerit priuatus, filij censeantur priuati, hic uide, adde an transeat ad uxores uiduas. Bar. in l. 2. infra, de Epis. & cler. & uide no. in l. magistros, inf. de profe. & med. li. 10. item adde an transeat ad nepotes, si filius efficiatur infamis no. in l. diuo Marco. inf. de quæstioni. Item adde q̃ priuilegium patris censetur esse filio attributum per Soc. consi. 252. inci. uisis instrumentis concessionū, uer. j. quod nepos. in 2. parte. char. 147. item an priuilegium personale concessum patri extendatur ad filios, & hæredes per præfatum. & Soc. in cōs. 59. inci. uisis priuilegijs uer. 2. hæc conclusio, cum uer. seq. in j. parte. char. 102. item an concessum filio comprehendat nepotem, in d. consi. uersi. præterea. licet circa col. 3. Item adde quòd licet aliquando priuilegium transeat de persona in personam, tamen quādo est causa immediata priuilegij, semper extinguitur una cum persona, ut per præfatum Soci. consil. 116. incip. non potest negari. circa medium. 7. col. in prima parte, char. 185.

c ¶Acquisitiones factæ per clericum. An quæsita per clericum censeantur facta contemplatione ecclesiæ, & an possit de eis testari, uide Ioan. And. in c. nemo. de his, in nouella. de reg. iur. in 6. & tex. in c. j. de testa. & in c. relatum. el 2. Inno. in c. cum in officijs. extra, de testa. Ioan. And. in c. præsenti, & ibi gl. in uerb. reseruatis. extra, de offic. in ordi.

d †Et nedum si presbytero. Adde tex. in l. annua. §. a Titia. & quod ibi posui, in addi. ad tex. in apostil. in eo. uer. ff. de an. lega. Bart. in l. 2. ff. de reb. dub. Ital. in auth. similiter, in f. ad leg. Falc. & Panor. in c. requisiti. nu. 3. & quod ibi not. in apost. ad ipsum. in uer. non intuitu ecclesiæ, fel personæ. extra, de testa.

LEX V.

1 *Vsurpare, verbum, in mala proprie, in bona improprie sumitur parte.*
2 *Prædia ecclesiarum, munera, & superindictum, tribuere tenentur. & nu. 3.*
4 *Ecclesia propter hoc non transfertur, si tributa non tribuantur.*
5 *Clerici an, & ad quæ imposita suis prædijs teneantur.*
6 *Exceptio excommunicationis in iudicio seculari, quando possit opponi.*

a Placet. [a] Primo ponit exordium, in quo pollicetur. Secundo declarat pollicitum. Tertio punit contra facientem. Secunda ibi, priuilegia. Tertia ibi, si quis. Secunda subdiuiditur in plures, vt in prima gloss. nota. Casus. A sordidis muneribus, & superindictis, & etiam ab extraordinarijs ecclesiæ sunt immunes, pœna excommunicationis, & perpetui exilij,

ADDITIO.

a ¶Placet. Adde quòd l. ista est canonizata in decre. 16. q. j. in §. placet. & ibi per Archid. & de hoc per Bal. in c. constitutus. extra, de rescript.

1 exilij, contra facientibus imminente. h.d. †No. quod, vsurpare, de
sui proprio significato in malã partẽ sumitur, quandoq; tamen
in bonã partẽ. sed tunc improprie, vt j. de sta. lib. vrbis Romanæ.
2 l. i. lib. 11. & j. de fide instru. l. Iolemus. †Item no. quod prædia ec-
clesiastica a sordidis muneribus absoluuntur. Contra quod opp.
glo. de l. fi. j. de exac. tributu. lib. 10. fol. tribus modis, vt in gl. vltima
vera, prout l. illa contradicit, in fi. in hac parte. Sed contradicit, &
in alio §. quo ad translationem fiendam in fiscum, & tunc sol. vt
3 j. dicam. † Item not. q̃ ecclesia non tenetur ad superindictum, &
videtur tex. iste dicere, q̃ priuilegium sit ecclesiæ. Contra quod
oppo. glo. quia nullus alius tenetur soluere, vt j. de superindi. l. i.
lib. 10. Sol. vt in glo. quam declara, q̃ a nullo exigitur sine Princi-
pis mandato, vt in contrario. Et intellige mandato generali quã-
tum ad personas, puta exigas a quocunque, sed hoc mandatum
generale ad ecclesiam, velut priuilegiatam non extenditur, vt
hic, & si mandatum esset speciale cõtra ecclesias iure nostro va-
leret, sed canonico secus. Et tunc quæro, an hoc superindictum
sit ordinarium, vel extraordinarium. Et gl. hic in fi. sui dicit, q̃ est
ordinarium per d. l. j. de superindi. In contrarium facit ea, glo. in
princ. quæ dicit, q̃ erat quoddam superimpositum, tempore fer-
tilitatis, & sic non videtur regulare, vt ordinarium. & pro hoc fa-
cit allusio ipsius vocabuli. Item quia si esset ordinarium non ex-
cusaretur ecclesia, vt hic sequitur, ibi, præter canonicam illatio-
nem; Quapropter Iac. But. dixit, q̃ duplex est superindictum, vnũ
quod præstatur per lustra, & indictiones, & ab illo velut ordina-
rio, non excusatur ecclesia. Aliud est extraordinarium, quia præ-
uideri non potest, & ideo superindictum nuncupatur, & ab hoc
ecclesia excusatur. Ego aliter dico, videlicet, q̃ superindictũ per
lustra, & indictiones præstabat tẽpore huius l. & extraordinariũ
a appellabatur, & ideo ecclesia,[a] & cæteri immunitatem habentes
ab extraordinariis, ab illo erant immunes: hodie post hanc l. tale
superindictum factum est ordinarium, & in numero ordinario-
rum positum, & ideo excusati ab extraordinariis, ab illo non in-
telliguntur hodie excusati, vt est casus in l. j. §. de indicto. lib. 10.
Et ideo hæc lex videtur hodie correcta in hac parte, nisi intra il-
lud superindictum, aliquid vltra ordinatam trãslationem causa-
liter adderetur, quia tunc ab illo vltra posita ecclesia esset immu-
nis, vt hic, & ita põt verificari hæc glo. in princ. & id quod §. dixi
4 per Iac. But. † Item not. q̃ ecclesia non patitur translationem, ob
cessationem tributorũ. Contra quod oppo. glo. de l. de his. j. tit. j.
fol. duobus modis, prima vera. Sed extra, ad idem opp. de l. fi. j. de
exactione tributorum. lib. 10. Sol. vt in contrario, & primo q̃ hic
de prædijs, ex quorũ fructibus fit eucharistia, sed truffa est, quia
oia sunt ad hæc deputata, & de meliori frumento, & vino, debet
postea eucharistia confici. Secundo q̃ translationẽ non patiũtur,
vt hic, sed assignationem loco pignoris sic, vt ibi. Est etiam maio-
ris præiudicij translatio, quia de vno in alium transfusio, vt ff. de
noua. l. i. in prin. Sed assignatio, de proprio significato, non signi-
ficat dominij translationẽ, vt ff. de leg. 2. l. cum pater, §. pater plu-
ribus. & no. per Iac. de Are. ff. de verb. sig. l. assignare. Hęc tamen
sol. non placet, quia si causa assignationis sit habilis ad translatio-
nẽ dominij, patere põt, ex subiecta materia, vt ff. locati. l. si vno. &
ex precedentibus, vel sequentibus, vt l. si seruus plurium. in fi. de
lega. i. tunc talis assignatio, licet improprie notat translationẽ do-
minij, vt ff. de rei vend. l. itẽ si verberatũ, & de euict. l. Lucius. & de
assigna. lib. 1. i. §. assignare, cũ d. l. fi. dicat publice vendicentẽ, quod
translationẽ dominij notat, vt j. de bo. vac. l. j. & de delatoribus
l. oẽs, & de exactione tributo. l. 2. lib. 10. sequitur q̃ versic. assignare.
postea sequẽs intelligitur quo ad dominij translationẽ, vt d. l. j.
§. assignare. Tertio igitur soluit glo. ibi, domo diuina, i. Imperatoris, sic j. eo. l. ad instructionẽ, sed q̃ ibi põt stare proprie pro ecclesia, ideo sequẽdo Dy. & Iac. But. dic quod hic de prędijs, q̃ fuerũt ecclesiæ tẽpore huius l. ibi de prędijs tributarijs, postea in ecclesiã per priuatũ trãslatis, quæ transeunt cũ onere suo, tanquam affecta, alias ff. de lega. 2. l. peto. §. fratre. Opp. successiue ꝯ tex. iste vẽ innuere, q̃ quod sarcina repentina aduentus Principis sit canonica, vt probare vẽ relatiũ, quã, hic positũ: sed hoc est falsum, vt
p̃bat verbũ, repẽtina, hic positũ, & l. neminem, j. eo. fol. vt in glo.
sup ver. aduẽtitiæ. q̃ legit tex. per subauditũ. Oppo. q̃ nec ad ordi-
b nariã teneat[b] j. tit. j. fol. vt ibi, & sic remittit gl. Opp. auth. itẽ nul-
la, j. tit. i. Sol. quod illa corrigit istã, ut glo. Melius dic, q̃ ibi loqtur
de extraordinario, ut p̃bat illud uerbũ, imponãt. ibi positũ quod
respicit futurũ cõitatis, & alias concernit personas non Principẽ,
nec quę imposita sunt a lege cõi concernit l. illa. unde tributa te-
nẽtur sicut olim, & q̃ istorũ pleniori doctrina dic, quod ecclesia,
uel clerici nõ tenent ad sordida. Itẽ nec ad extraordinaria, nisi in
repẽtino Principis aduẽtu, ut hic, & j. eo. l. iubemus, & l. neminẽ.
Et nisi extraordinariũ eẽt impositũ p̃dio priua. ut terraticũ quod
ante solutionẽ eẽt translatũ in ecclesiã, qa transiret cũ onere, ut
C. sine cẽsu, uel reliq. l. oẽs. nec auth. itẽ nulla, j. tit. j. ad hũc casum
se extẽdit, ut p̃bat uerbũ, imponant, ibi positũ. & ibi per Iac. But.
5 † Similiter uẽ quod clerici non tenentẽ ad extraordinaria p̃dijs sui
p̃prij patrimonij imposita, qa in eis censentẽ, ut priuati, & ad sui li-
bitũ ea alienare possunt. facit j. tit. j. l. de eis. sed in ꝯrium est uerita
tis, ut ibi d. c. am. In ordinarijs autẽ dic, aut sunt personalia, & illa
agnoscunt, ne diuinum turbetur officium. Item quia illa in clerici
sunt sordida. Aut sunt mere realia, vt sunt tributa cõmunia, &
illa agnoscunt, & ad ea tenentẽ, vt hic: aut sunt mixta, & illa agno-
scunt quatenus rem concernunt, secundum Iac. But. licet Cy. cõ-
trarium, & male ex quo munus est ordinarium, arg. j. eod. l. iubemus nullam. & l. neminem. vbi ad mixta tenetur, & quia munus reale separari põt a personali, ideo personale nõ habet impedire reale, alias secus, arg. l. certi condictio. §. quoniam. & quod ibi no. ff. si cert. pera. Aut proprie non sunt realia, quia non ex re proueniunt, quod datur, nec p̃prie personalia, quia corpus nõ afficiũt, & per consequens nec p̃prie mixtum, sed est munus impositũ p̃sonæ p̃p res, vt quod glibet soluat tantum pro libra æstimationis bonorum. Et hæc quãdoq; sapiũt naturã ordinariorũ, puta si singulis mẽsibus solueretur certũ quid, sine temporis præfinitione. Quandoq; sunt mere extraordinaria, puta si ex casu repẽtino imponatur collecta, vt no. s̃. in gl. super verbo, ad hinc l. & in rescrip. §. fi. ff. de mune. & hon. quas glo. tene cordi. & ab his quouis modo, ecclesiæ sunt immunes, vt hic. & authẽ itẽ nulla. j. tit. j. ex qua videtur q̃ hodie ad datia, & gabellas, ecclesia non tenetur, nisi quatenus imposita essent pro refectione viarũ vel murorum, vt j. eo. l. ad instructionem, vel pro defensione bonorũ ipsarũ, Et hoc forte voluit hic dicere glossa dum dicit, quod hic per illã authen. corrigebaẽ, & vide remedia quę ponit Bart. in d. l. & in rescripto. §. fi. & adde quod dixi in authẽ. itẽ nulla. tit. j. Vltimo oppo. quod conueniens est q̃ puniaẽ leuiori pœna, q̃ deportationis, j. tit. j. l. si ecclesiæ. gl. remittit ad ibi no. sed dic melius, secundum Iac. But. quod vbi cõtra violatores priuilegiorũ ecclesiæ, nõ est imposita certa pœna, tunc habet locũ pœna generalis imposita per d. l. si ecclesiæ. vbi autẽ est imposita pœna specialis, illa specialis habet locum, & non generalis, arg. ff. de verb. obligat. l. doli clausula. & de pẽn. l. sanctio legum. & c. graui, extra, de regul. lib. 6. specialis autem diuersimode reperitur posita, quia si propter indebitam exactionem hẽt locum pęna huius l. si propter illicitam emptionẽ, hẽt locũ pęna l. iubemus, §. sane, cũ authẽ. seq. j. eo. si propter falsam interpretationẽ, habet locũ l. 2. j. de legi. & sic de cæteris. Quæro, qa tex. dicit perpetuę deportationis, an simplex rescriptũ in ꝯrium emanatum liberet a pęna. dic, vt dicam j. eo. l. iubemus,
6 §. his tabellionibus. † Itẽ quero, an exceptio excõicationis, posit
c opponi in iudicio seculari, & dicunt Doct. q̃ sic, nã & ius ciuile
excõicationẽ canonicam hic approbat, & sic oẽm eius effectum
probare videtur, arg. l. 2. ff. de iurisdic. omn. iud. & l. illud, ff. de acq.
her. & pro hoc casus extra, de sentẽ. excõ. c. decernimus. lib. 6. vbi
patet q̃ excõicatus nõ p̃põt ferre testimonium in iudicio seculari.

ADDITIONES.

a ¶Et ideo ecclesiam. An ecclesia teneatur ad collectas. Adde Barb. in l. rescripto. §. sciendum, ff. de mune. & ho. & in gl. fi. in c. fi. extra, de uita & honesta. cler. Spec. in c. de cler. coniug. l. fi. in uer. huiusmodi autem. & uer. seq. Item adde Ias. May. hic, qui plene.

b †Nec ad ordinariam teneatur. Vide Bal. plenissime disputantem in l. fina. & in auth. sed periculum, in f. sine censu uel reli. & in l. neminem, in f. eo. Bar. in l. 3. infra, de pig. & in tit. de pa. Constan. in glo. in uer. munitione. & consil. suo incip. si aliqua, &c.

c ¶Item quæro, an exceptio excommunicationis in foro seculari possit opponi. Adde glo. in uerb. ecclesiasticis. in c. pia, de excep. in 6. Spec. in tit. de exce. in §. 2. uer. porro. ibi, & no. quòd iudex.
†Adde no. in c. decernimus, de senten. excom. lib. 6. & dic, q̃ si incidat coram iudice seculari, quòd debet remitti ad forum ecclesiasticum, etiam si a principio non fuit opposita, ut notaui in apostil. ad Guil. de Cu. hic. nume. 10. in uersic. uidetur quod sic post Gemin. in c. fi quis. lo 2. nu. 10. in uersic. ecclesiasticum. de excep. lib. 6. & post Panorm. in c. pastoralis. nu. 12. uer. an exceptio excommunicationis, extra, de except.

LEX VI.

Omni. Casus. Innouata contra canones hic inualidantur, & eius est interpretari cuius est condere, vel conditæ rei auctoritatem impartiri. hoc dicit. Ibi, Antistitis, qui prædictos canones fecerat vna cum Imperatore, vel de eius licentia, secundum Iacob. Butrig. Oppo. quòd Ecclesia Constantinopolitana non habeat priuilegia Ecclesiæ Romanæ: quia tunc esset par, & æqualis, sed hoc falsum: quia subest Ecclesiæ Romanæ, vt supra titu. 1. epistola victor. Solut. vt in glo. quod hic dicit de ciuitate, in contrario de ecclesia. & propter hoc alleg. in Authen. de eccle. tit. in princ. & quod no. in Authen. vt Ecclesia Romana. in rubr. vbi dicitur, quòd Ecclesia Constantinopolitana est secunda sedes post Romanam. Et adde ibi in gl. dum dicit, & facit, scilicet, q̃ eius sit interpretari, cuius est condere. Iac. But.

LEX VII.

1 *Ecclesiæ, an ad viarum & pontium refectionem teneantur.*
2 *Ecclesia, & domus diuina, qualiter differant.*
3 *Ecclesia, an ad construendos ciuitatis muros tribuere teneatur.*

Ad instructiones. Casus. Ad refectionẽ itinerũ, & põtiũ, domus diuinę & ecclesiæ non sunt immunes. h. d. †Quærit glo. an pro quolibet itinere teneantur. dicit & bene, q̃ nõ, qa solũ pro publico, & sic regali, vel prętorio: nõ prouinciali, vel priuato, arg. ff. de loco & itinere pub. & ne qd in lo, pu. l. 2. §. fi. Quærit gl. an pro pontibus de nouo faciẽdis teneaẽ, & dicit q̃ sic. & bene, qa tex. est in Auth. de eccl. tit. §. ad hęc. col. 8. & est rõ, qa tam in nouo faciẽdo, q̃ in facto reficiendo, reficiendo. est hic eadẽ ratio: aliàs esset fauorabilior refectio, q̃ de
2 nouo factio, vt ff. de itine. actuq; priu. l. 3. §. pe. † Quæro, qa copu-
la dẽt stare inter diuersa, quę differentia sit inter domũ diuinã. &
ecclesiã. Solu. vt in 3. glo. q̃ hic diuina sumitur pro imperiali. Ex
quo collige, q̃ Imperator debet, vt Deus terrestris venerari, &
a Deus in terris appellari.[a] concordat j. eodem l. iubemus nullam.
3 †Quero, an ad constructionem murorum ciuitatis teneantur. di-
xit gl. q̃ nõ, vt j. de exac. trib. l. fi. sed illa potius facit in oppositum.
Sed pro gl. magis facit j. de excu. mu. l. maximarum. lib. 10. vbi dĩ
q̃ constructio domus est munus sordidum, ad quod ecclesia nõ
tenetur s̃. eo. l. placet. & hanc tenet. Primo, quia ecclesia stare nõ
p̃ōt sine vijs, & pontibus: sed sine muris sic. Sed sequẽdo Iac. But.
dic, aut muri sunt ad ornatũ, & non teneantur: aut ad necessitatẽ
p̃ tuitione ciuitatis, & teneantur j. de ope. pu. l. omnes. & l. ad por-
tus. & quia tunc eadem est ratio, q̃ in vijs & pontibus. Nec obst.
d. l. maximarum, quia de alio ædificato, vt de domo pu. in qua re-
ponebantur arma publica ciuitatis, vt ibi per glo. notatur.

ADDITIO.

a ¶Appellari. Et adde quòd qui ei non obedit, morte moriatur c. 2. extra, de maiorit. & obedien.

LEX VIII.

Sacrosanctæ. Ecclesia sub p̃textu priuilegij sibi cõcessi, non debet priuatos a muneribus defensare. h. d. Not. q̃ sub prętextu liciti non dẽt cõmitti illicitũ, concor. j. eo. l. seq. & j. qui legitimam personam l. momentaneæ.

LEX IX.

1 *Priuilegio abutens eodem priuari debet.*
2 *Doctores nonnulli, falsi prophetæ dicuntur.*
3 *Licentia superioris requiritur, si de vna ad aliam religionem transeatur.*
4 *Clericus non deseruiens, priuilegio clericorum, quando gaudeat.*
5 *Scholaris mercator, scholarium priuilegio, an potiatur.*

Qui sub prætextu. Primo ponit exordium. Secundo declarat illud applicando ad speciẽ. Tertio inferendo prouidet ecclesiæ. Quarto circa prouisionem dubium remouet. Secũda ibi, nec argentariorũ. Tertia ibi ideoque. Quarta ibi, subrogatiue. Casus. Implens diuinum officium solo nomine, non dẽt gaudere priuilegio clericis concesso: imò alius debet subrogari loco eius, de voluntate tamẽ
1 priuati illius, h. d. † Not. q̃ priuilegium meretur amittere, qui con-
a cessa abutitur[a] dignitate. concor. ff. de pecu. l. liber. & ideo scho-
laris, qui non facit ea quæ scholaris tenetur, non dẽt gaudere pri-
uilegio scholaribus cõcesso. Idem de eo, qui est in matricula ali-
b cuius artis, nec artẽ exercet.[b] facit j. de milit. test. l. scriniarij. Item
no. q̃ sub prætextu liciti, non dẽt ad illicitum transiri. concordat
ff. de offic. præsid. l. illicitas. §. veritas. cum fi. in gl. alleg. Item q̃ ex-
cluditur a professione, qui munus refugit occasione religionis, vt
in glo. Item no. tex. nec argentariorum contra falsos Prophetas,
de quibus in Euangelio inquit, qui veniunt in vestimentis ouiũ,
& intus sunt lupi rapaces. volunt apparere, & reputari, sed non sic
2 esse. †Hoc faciunt Doct. plurimi qui scholares attrahunt conui-
ijs, enxenijs, & sermonibus blandis, vt ex scholarium pluralitate
reputentur magis. q̃ ex scientiæ profunditate. Sed ab his caue-
te, quia licet vos a principio recipiant blande, tamen eritis morsũ
velut a colubro, in fi. vt inquit Boetius in suo libello, de scholasti-
3 ca disciplina. †Vltimo no. q̃ de vna regula seu religione non trã-
c situr ad aliam[c] sine licentia superioris sui, circa quod glo. antepe.
distinguit. Aut vult transire ad strictiorem, aut ad latiorem. dic vt
in ead. & plenius, extra, de relic. c. licet. Scias tamen q̃ bona iam
quæsita monasterio, a quo descendit, remanent penes eum, sed
post transitum quæsita debentur posteriori, vt in Authẽ. de mo.
§. si non relinquens lo 2. & de sanctis. episc. §. simonia. in 4. char.
4 †Quærunt Doct. an vere clericus, qui non seruit, gaudeat priuile-
gio clericorum, & dicunt ipsi, q̃ priuilegio quod ei immediate
tribuitur propter seruitium, vt fructus præbendæ, non debet gau-
dere, vt hic, sed priuilegio quod ei tribuitur in honorem clerica-
tus, vt priuilegium fori. bene gaudet. facit ad prædicta j. tit. j. l. ge-
neraliter. Et dicit Iac. But. q̃ clericus existens in studio, dẽ seruire
ecclesiæ studendo. Nam impinguari videtur, vt postea vberiorẽ
fructum reddat ecclesiæ, & sic dicitur esse in eius seruitio. ff. so-
lu. matrimo. l. diuortio. §. non solum. Sed melius facit de legat. 2.
l. quæsitum in prin. Non studens autem non dicitur ecclesię ser-
uire, ideo non debet præbenda gaudere, licet sit ei priuilegium
concessum, vt ad certum tẽpus moratus in studio fructus præbẽ-
5 dæ recipiat. Et hoc etiam sentit hic Cy. † Quærit Guil. de Cu. an
scholaris etiam mercantiam exercens, vt quendam vidi in stu-
dio Paduano, debeat gaudere scholarium priuilegio. Et respon-
det q̃ debemus attendere ad id, quod principaliter intendit, vt
ff. de statu homi. l. quæritur, de auro & argen. lega. l. & si non sint.
§. perueniamus. & no. in fi. ff. ex quib. caus. maio. l non videtur. Si
hoc non appareat inspicienda est potius causa quæ nocet, argu.
ff. de fun. instru. l. q̃situm, §. si eius, & ad Silla. l. si quis in graui, §. si.

ADDITIONES.

a ¶Qui concessa abutitur. No. quòd priuilegium per abusum perditur, ad quod adde 6. q. 3.

b ¶Nec artem exercet. Adde Bal. in auth. habita. nu. 17. & in apostil. in uersic. sequitur, in tex. scholaribus, infra, ne fil. pro pat. Iac. Rebuf. in l. j. nume. j. & in apostil. in uersic. non intrat scholas. uel etiam post Bart. infra, de colle. illi. lib. 10. & dixi in apostil. ad collec. in prooem. Decret. nu. 7. uersic. si uagatur in studio. & ibi Bal & Felin. col. 16. uersic. secundo limita. & Panormit. in c. quidam, nu. 1. & in uer. scholaris, extra, de priuileg.

c ¶Non transitur ad aliam. Vide in no. in c. sicut. extra, de iureiu. in gl. j. gl. in c. intelleximus, in uer. curam. extra, de ætate & qua it. & quid si unus transiuit de uno monasterio ad aliud, de quo exiuit iterum, & uult redire ad primum. uide Bal. quòd non possit in l. cum in adoptiuis, infra, de adopt.

LEX X.

1 *Rescripta publice vtilitati contraria non valent.*
2 *Delictum prælati, an noceat ecclesiæ. & nu. 3.*

Iubemus. Primo prouidet. Secundo rescriptum contrarium annullat. Tertio extendit. Quarto ponit. secunda ibi, nec si cœleste. tertia ibi, q̃ etiam. quarta ibi, quicquid. Nauis ecclesiæ, vel cuiusuis personæ etiam in dignitate positæ non excusatur ab onere ferendi res, neque personas pro vtilitate reipub. & nauis subtracta publicatur, & rescripta excusatio-
1 nem concedentia sunt nulla. hoc dicit. †No. rescripta vtilitati pu-
blice aduersa, non valere, concord. l. rescripta. j. de precib. Imper.
offer. Item negligentia prælati nocet ecclesię. Item q̃ Imperator
Deus est in terris. Corrige tex. ibi, duorum millium, subaudi ma-
xime: nam idem si minus, vt j. de na. non exc. l. j. lib. 11. & in l. fi.
in eo. tit. vbi lex ista ponitur ad contextum. ibi non valere. dic nisi
rescriptum haberet clausulam derogatoriam ad hanc l. per Doc.
2 j. si contra ius vel vtil. publi. l. fi. † Oppo. q̃ delictum prælati non
habeat nocere ecclesiæ, sicut nec tutoris pupillo, vt j. de iud. l. j. p-
perandum. §. pe. & j. vnde vi. l. meminerint. Sol. q̃ damnum pati-
tur ecclesia a principio & prima facie, sed nõ in effectu, qa dam-
num resarcietur ab administratore, vel prælato, vt in contrarijs.
Hæc sol. non conuenit l. dictæ meminerint. Item quia nec dam-
num vllum patitur a principio, vt j. eo. l. iubemus. §. œconomus,
secundum glo. & quod ibi contrahendo, & bene quantum ad §.
œconomus. sed quantum ad legẽ meminerint, Sol. aliter vsq; ad
fi. glo. s̃. q̃ hic omnes clerici delinquerant. ibi solus administrator.
3 Sed in casu nostro diuinat. †Ideo pro veritate latius habenda, cũ
a quæritur an factum prælati,[a] vel administratoris noceat ecclesię.
Quia aut in quærendis, aut in quæsitis. Primo casu, prę iudicat ne-
gligẽdo, vt in Auth. cũ de app. co. §. si quis de prædictis, & in Auth-
ẽ. de san. epis. §. si qs rapuerit. Aut per sactũ remittendo, & nõ p̃-
iudicat, de quo dic, vt j. de trãsact. l. ples. & de pac. l. pactũ curato-
ris. Secũdo casu dic. aut q̃ritur, an ei p̃iudicet negligẽdo. & dic, q̃
sic, vt j. eo. l. fi. cũ auth. ibi posita. aut sibi præiudicet cõtrahendo.
& dic, q̃ nõ, si solenniter contrahat, vt j. eo. l. iubemus. & authẽ.
hoc ius porrectũ. cũ seq. Aut an præiudicet delinquendo, & tunc
aut delinquit ecclesia ipsa, i. capitulũ solenniter conuocatũ, quod
totam ecclesiã repręsentat, & ei p̃iudicet, vt hic glo. in fi. no. & est
ratio, quia delictũ proprium nocet, vt j. si aduer. delic. l. j. Aut de-
linquit administrator solus, & tunc aut pœna imposita, & impo-
nenda p̃ōt imponi administratori: puta si pœna sit pecuniaria, &
tũc ipse solũ punitur, qa ex alterius culpa nõ dẽt quis damnũ pa-
ti, vt j. vnde vi. l. meminerint. aut pęna illa primitus in administra-
torẽ nõ cadit, vt in casu nostro, qa nauis publicanda, nõ est sua, &
tunc nocet ecclesiæ, vt hic. licet damnum sibi illatum repete-
bat ab administratore, vt ff. de eo, per quẽ fac. est. l. fi. & hic. in glo.

ADDITIO.

2 ¶An factũ prælati. An prælatus noceat ecclesiæ, & an pater nõceat filio ex suo delicto Bar. in l. 3. ff. de interdi. & rele. & in l. si quis patris. ff. ad l. Cor. de fal. ¶ Adde Card. in clem j. in 5. opp. de restit. in integ. Panorm. in c. si diligenti, nu. 24. & in apostil. in uersic. nocet ecclesiæ. extra, de foro competen. & in c. cum uenisset. nu. 17. ubi etiam in apostil. in uersic. uita sua. extra, de instit. & de hoc per Alex. consi. 23. uolu. j. & post collec. in c. plerunque, nu. 4. in uer. nocet ecclesiæ. extra, de rescript.

LEX XI.

1 *Gualdana Imperatoris, quod accipit, quando iuste alienet.*
2 *Ciuitas absque scitu Principis, quando possit collectas imponere.*

Neminem. Casus. In aduentu principis ecclesia, & eius prædia non sunt immunita. hoc dicit. Expone tex. vt in glo. Oppon. quòd imò excusentur, vt infra tit. j. l. 2. solu. vt dixi supra eod. l. placet. Oppon. de l. fi. ff. de mune. & hon. fol. glo. quod fallit in militibus, & veteranis, vt ibi: credo tamen. quod id quod ibi dicitur, locum non habeat in repentino
1 aduentu Principis, vt hic. † Quærit glo. an quod accipit gualdana
Imperatoris iuste alienetur ab ea. & arguitur primo, q̃ sic, postea
determinatur oppositum, quia suum non est. Sed præmunire se
debent: & si quid deest, debent a Cõmunitatibus terratum exi-
gere. ita dicit gl. quam vt tollas aliqua dubia supple, q̃ a commu-
nitatibus terratum debẽt exigere, antequàm perueniatur ad gra-
uamen singulorũ. vt ff. q̃ cuiusq; vni. l. j. §. q̃ si nemo. Sed vbi ni-
hil esset in communi, debet collecta imponi, vel si tempus nõ pa-
titur, dẽat ab habẽtibus recipi, & postea collecta imponi, vt eis sa-
2 tisfiat a q̃bus receptũ est, arg. j. de ope. publi. l. oẽs. lo 2. † Et q̃ ciui-
tas, absq; scientia Principis, p̃ vtilitate ciuitatis, possit collectam
imponere, no. gl. menti tenẽda. in d. §. quod si nemo. & Iac. de Ra.
ff. de reg. iur. l. 4. §. actor municipiũ. & Dy. ff. de ali. leg. l. 3. in prine.
Sed p̃ vtilitate Reip. Ro. vel ẽt hodie Impij, nõ pōt sine Principis

licentia,

licentia, vt l.j.§.de superindicto.lib.10. Nec ob. ff.de mun.& hon.
2 I munerum, §.præterea. vbi videtur casus quod ciuitas [a] aliquod munus reale non possit imponere sine Principis authoritate, qa ibi non prohibet, vt ciuibus imponat, sed nec forensibus. nam ratione rerum, licet ibi possessarum, non tenentur forenses subire onera, quæ imponuntur propter res, quia nec commoda, & honores ciuitatis percipiunt. ergo nec in collectis grauari, arg. l. eum qui in prin. ff. de iureiu. onera autem mere realia tributorum, vel onera, conseruationem rei, & fructuum concernentia, in terraticum pro itineribus, & pontibus reficiendis, subeunt prædia etiã forensium, vt §. eod. l. administrationes. & ff. de cen. l. forma. §. si quis aurum. licet Rog. aliter text. illum intellexit, vt ibi not. sed male, vt ibi per Doct. Quod autem dixit ciuitatem posse collectam imponere, absque Principis scientia, intelligo quãdo Princeps habet sua regalia separata a repu. singulari illius ciuitatis, alias si talis sit Princeps qui sibi vsurpet, vt propria omnia ciuitatis cõmoda, vt hodie in multis partibus Italiæ, tũc nõ puto posse ablq; illius sciẽtia. & hoc tene cordi, quia sunt quotidiana. Salyc.

A D D I T I O.

a ¶Quod ciuitas. Adde Salyc. sup. in l. cunctos populos. in 6. col. de summa Trin. ¶Et dixi de hoc plenissime, & remissive in lib. consuet. Belg. in tit. de iust. & illius effectus. ledroit. de indire. in gl. in eo. uersic. ubi tract. an, & per quos, quibus, & quando collecta possit imponi.

L E X XII.

1 *Lex ciuilis canonicæ legi subiecta est.*
2 *Caposoldum de pecunia monasterijs debita non detrahitur, nec de salarijs Doctorum minuitur.*

Priuilegia. Primò confirmat priuilegia ecclesijs concessa. Secundo annullat rescripta eis cõtraria. Tertio præcipit eleemosynas de publico fieri. secũda ibi, omnes. tertia ibi. & quia. Casus, priuilegia retro ecclesijs cõcessa cõfirmantur omni contraria cõsuetudine, vel lege cessante, & eleemosynæ retro factæ roborantur, & in futurum fieri mandantur.
1 h.d. † No. ꝓ lex canonica derogat ciuili, & sic lex subest canoni, vt in glo. Circa, ꝓ dicunt Doct. aut quæritur in spiritualibus, & lex succumbit canoni. vt hic, extra, de constit. c. ecclesia Sãctæ Mariæ. aut in temporalibus, & idem si obseruantia l. fouet peccatum, vt ꝓ possessor malæ fidei præscribat, vt extra, de reg. iur. c. 2. lib. 6. Si vero peccatum non fouet, adhuc idem in terris subiectis ecclesiæ. in terris vero non subiectis ecclesiæ, sed imperio. adhuc idem si litigetur in foro Episcopali, secus si in foro seculari, quia tunc inter laicos præfertur l. canon. vt extra, qui fil. sint legit. c. per venerabilem, & not. per glo. extra, de reg. iur. c. 2. lib. 6. sed inter clericum, & laicum canon debet præferri, vt extra, de foro cõpet. c. ꝓ clericis. cum ibi not. circa quod vide ꝓ plenius dicam
2 in authẽ. quæ sequitur. † Item no. ibi, immunitatem præstari. quia hic habes, ꝓ thesaurarii non possunt detrahere caposoldum de pecunia, quę singulis annis debetur ex forma statutorum monasterijs ciuitatis. Sic etiam non debet detrahere de salarijs Doctorum. vt j. de aduo. diuer. iud. l. post duos. in fi. & j. de profes. & medi. l. medicos. & l. fi. lib. 10. Opp. quantum ad salaria, de quibus hic dicit. l. ista seruiat de vento. quia nullam certam quantitatem p̃fert, ff. de iu. do. l. cum post genere. & de verb. obliga. lita stipulatus, in princ. Sol. dupliciter, vt in glo. primo ꝓ hoc sit speciale, sicut in annuo legato, & legato ad refectionem vię. Secundo confitendo contrarium, & hoc dixerunt quidam, vt in glo. Tu dic aut solita præstatio salariorum semper fuerat vniformis, & tunc hæc l. disponit de certo habita relatione ad illa quæ de præterito fuerant præstita, vt j. de aduoc. diuer. iu. l. quicquid. & de sent. quę sine cer. quanti. l. 2. & ff. de regul. iur. l. in summa. aut fuerat disformis, quia quandoque maior, quandoque minor, prout tempora processerant, & tunc debentur secundum quod procuratori fisci, & cæteris videbitur conuenire, argumen l. quidam scripsit, de leg. 2. & de annu. leg. l. si cui. Et si quæratur qua actione petantur, dico, quòd condictione ex hac largum. ff. de condict. ex lege, l. j. non exprimentibus anterioribus, argumẽ. l. si certis annis, infra, de pact. & de act. & obligat. l. obligationum fere, l. placet. & hoc nisi successores in Imperio contradicant, quibus non potuit promulgator huius l. imperare, arg. j. de legi. l. digna vox. cum simil.

A V T H E N T I C A.

1 *Consuetudo quæ tollat legem sibi in futurum derogantem.*
2 *Libertas quæ omnibus ecclesijs competat.*
3 *Pœna auth. cassa & irrita. quando locum habeat.*
4 *Priuilegium libertatis, an possit statuto contrario, ab eo qui illud concesserat, reuocari.*
5 *Statutum declinans forum Potestatis priuans protectione communis, an valeat.*
6 *Statutum disponens occidentem eum qui iurisdictioni communis non subest, in centum libris, quando sit contra libertatem ecclesiæ.*
7 *Testamenta in archiuo publico non reperta, quando valeant.*
8 *Statutũ, quod clericus litigans in seculari foro id obtineat, quod laicus contra clericum in foro ecclesiastico, qualiter intelligatur.*
9 *Statuta clericos ligantia quæ sint. & nu. 10. 11. & 12.*
13 *Clericus, an possit testari absque præsentia parochiani.*
14 *Filia tempore mortis patris monacha cum masculo concurrens, an succedat*
stante statuto. & c.
15 *Alienatio facta a laico in clerico, vt valeat quæ requirantur.*
16 *Statutum quamoncta solui debeat precium rerum disponens, an liget clericos.*

a **Cassa & irrita.** [a] Materiam habet quotidianam, & nõ modicum latam, & dubiam, nec eatenus lucidatam, Deo tamen duce, eam sic in præsenti attingam, ꝓ cæteris dabo ingressum perueniendi ad portam veritatis. Et in ea author seruat hunc ordinem: quia primo, annullat statuta iam facta. Secundo fienda. Tertio punit. secunda ibi, & de cætero. tertia ibi, & si contra hæc. Tertia subdiuiditur in duas, quia primo, pœnam imponit, secundo illam propter contemptũ, & perseuerantiam augmentat. Secunda ibi, sed si per annum. vel aliter subdiuiditur, vt primo puniat, qui post hanc l. similia attentauerunt. secundo punit eos, qui prius attentata de capitularibus amouere neglexerant per annum. Et hanc diuisionem sentit gl. fin. dum dicit, ꝓ hic de anno quo facta fuit ista constitutio. Casus. Statuta [b] contra libertatem ecclesiæ, vel personarum ecclesiasticarum sunt ipso iure nulla, & de volumine statutorum removenda, pœna seruantibus illa, & contemptoribus imminente. h. d. Super text. ibi, per Italiam & quancunque aliam prouinciam, vt in gl. ibi, de capitularibus. Ex hoc collige, quod non suf-
c ficit clausula, in fi. voluminis apposita [c] dicens, ꝓ si qua statuta essent in illo scripta contra libertatem ecclesiasticam, non valeant, secundũ Bart. Et in hoc casu certi, sed vbi verisimiliter poteſt de statuto dubitari, an sit contra libertatem ecclesiæ, illam clausulã
1 puto statuentes excusare. ibi decernit. † Et sic no. ꝓ hæc consuetudo non tollit legem sibi in futurum derogantem. concor. j. de fur. authent. nauigia, aliàs tradita est regula, vt consuetudo tollat legem, vt ff. de legi. l. de quibus, in fi. & dic ibi per Doct. & j. quæ sit longa consuetu. l. 2. ibi statuto. in 10. col. in tit. de statu. & consue. contra libertatem ecclesiæ, vt vltra pœnam excõmunicationis, incurrunt ipso iure, extra, de sent. excõ. c. nouerint. Ibi per annum computandum a die promulgationis huius constitutionis, secundũ gl. vel a die quo sciuerint statutum esse contra statutum ecclesiæ, quia aliàs non possunt dici contemptores huius constitutionis, vt exigit tex. iste. Facit l. si ignorans. ff. loc. & sic exponẽdo, ver. iste põt referri ad vtrunque dictum. in princ. l. Et secundũ hoc no. ꝓ perseuerantia in delicto augmentatur seu adijcitur pœna. Facit ff. de pœn. l. capitalium. §. solent. & §. famosos. & ff. de adult. l. mariti. §. sex mensium. cum ibi no. de quo plene scripsi in l. seruos. j. ad l. Iul. de vi. No. ꝓ habes in summario, & in apostillis supra dictis. Ideo ad declarationem materiæ accedamus; in cuius protecutione tractabo materiam, quãdo statuta dicantur cõtra libertatem ecclesiæ, & hoc per 10. q. Secundo tractabo an, & quando statuta quæ non sunt contra libertatem ecclesiæ, ligent clericos, & materiam prosequar postea vsq; ad fi. Quæro primo in genere, quãdo statutum dicatur esse contra libertatem ecclesiæ, vel ecclesiasticæ personę. & rndet Inn. in c. nouerint. de sent. excõ. ꝓ tunc est contra libertatem, qñ est ꝗ priuilegia eidẽ a principe, vel a summo Pontifice concessa, sed Bart. dicit non curare, an statuantur cõtra eius priuilegium, an contra ius cõe competens pariter laicis, & ecclesijs seu clericis, asserens proprie contra libertatẽ esse, quãdo aliud statuitur, per quod clericus timidior, q̃ prius cõtra iura, efficiatur. Et dix: probari ff. quarũ re. act non da. l. j. §. quæ honorandæ, sed p eundẽ tex. mihi vr fortificari opi. Inn. nã ꝗ naturam beneficij libertatis seruo concessæ, facta erat ibi p dñm stipulatio. Et ideo prima opin. tutior, quę probatur in d. §. q̃ honorandæ. & hic & in d. c. nouerint. nam text. iste bene dicit ꝗ libertatem ecclesię, quia vult notare aliqd specialiter concessum fuisse ecclesiæ, quod laicis nõ erat cõe, arg. l. cũ prætor, ff. de iud. & p hoc vide simile in rubro, & nigro j. de Rep. Ro. li. 11. vbi sic rubricatur, vt demonstretur aliquid specialiter iudici in fauorem ciuitatis Rom. quod alijs non cõmunicatur, vt ibi patet in nigro. Nec repugnat iste tex. dum dicit, earumq; personas, quod dẽt intelligi respectu libertatis ecclesię, vt, pbat illa cõiunctiua, ꝓ cuius effectus est trahere vnũ de copulatis ad naturã alterius j. de impub. & alijs subst. l. quis. & de fundo instructo. l. Seia. §. Caia. & cõiũcta nõ disiungere. Quãuis aũt assentiã Inn. vt hic loqtur, qñ statuitur cõtra priuilegia ecclesię, nõ tñ me restringo, vt ipse ad priuilegium duntaxat concessum a summo Pontifice, sed generaliter a quouis concessum intelligo, vt dicam in 2. & 4. q. Dico ergo, ꝓ statutũ tũc est ꝗ libertatẽ ecclesiæ, qñ p ipsum directo, vel per

A D D I T I O N E S.

a ¶Cassa & irrita. Ad materiam huius auth. adde Innocẽ. in c. nouerint. extra, de sent. excom. & gl. in c. grauem. extra, eo. tit. & Bar. hic, & Doct.
b ¶ statuta. Adde Soci. consi. 56. incip. uiso decreto. circa prin. in 1. parte, char. ea. ubi hoc idem inducit, & allegat.
¶Et quæ dicantur esse contra libertatem ecclesiasticam. Vide Bal. hic nu. 1. in 3. quæsito, & in apostil. in uer. ecclesiasticam libertatem. Phil. Franc. in c. j. & ibi Do. Pet. in repet. d. c. in 11. q. princ, de constit. lib. 6. Bal. no. in l. de quibus. ff. de legi. & Ioan. de Imo. in l. non amplius. in princ. de leg. 1.
c ¶Non sufficit clausula in fine voluminis apposita. Tu uide de huius dicti ueritate Bart. in l. Imperator. §. fi. de pac. & Pet. de Anchar. in c. canonum statuta. uer. sic etiam quæro. extra, de constit.

per indirectum aliquid disponitur, propter quod ecclesia, seu p̃sona ecclesiastica timidior efficiatur, quam libertas ex priuilegijs validis eis concessa exigit, & requirit; Et pro hoc induco tex. istũ. & j. tit. j. auth. statuimus. & sæpius alleg. §. quæ honorandæ. & q̃
2 not. qa sic late non reperies hæc declarata. † Quæro secundo, an hæc libertas dẽat vniuersaliter omnibus ecclesijs competere, an sufficiat si solũ illi ecclesiæ competat, quam statutum, vel cõsuetudo concernit. Respõ. Innoc. in c. nouerint. quod dẽt vniuersaliter omnibus ecclesijs competere, aliàs si vni vel certis tantũ, non vendicaret sibi locum d. c. nouerint. alleg. tex. ibi qui simpliciter, & indefinite dicit, ecclesiæ, sic, & hic, licet indefinite loqtur. Sed cõtra Innoc. vr̃ tex. j. eo. l. decernimus. qui de priuilegijs singularibus aliquarũ ecclesiarum loqtur. Itẽ quia priuilegium quantũcunq; singulare, intelligitur concessum animo priuandi qualibet l. sibi contrariã, aliàs non esset priuilegium, vt ff. ad munic. l. j. ad fi. Et sic priuilegium concedendo, tollit princeps populis potestatẽ statuendi contrariũ, vt l. 3. §. diuus. ff. de sepul. viol. & p tãto mandatur iudici seculari, vt in eius foro seruet priuilegia clerico. j. tit. j. authẽ. clericus. Et ex his concluditur statutum contra priuilegia secularia certarũ ecclesiarũ non valere, similiter & pœna eius l. vr̃ locum habere. Nam si priuilegiũ foret vniuersale, nõ propterea condentes statutũ, & populus confirmans, agunt derogare priuilegijs ecclesiarũ, in suo territorio non existentium; sed intra, arg. l. fi. ff. de iurisdict. omn. iud. & de tut. & cura. da. ab his. Cum ergo hæc l. puniat statuentes, & contẽptores, sequitur ꝓ de delicto intra territoriũ tantũ punit. Et sic, siue priuilegium sit generale, siue singulare illius ecclesię, pœna huius auth. debet locũ habere. Et ex his patet, ꝓ opi. Innocẽ. non vr̃ tuta, nn tamen maiora tribuamus clericis, q̃ ipse eorum præsul, & custos interpretatus fuerit, dicere possumus, ꝓ priuilegium vniuersale exigitur, vt pœna excõicationis, de qua in c. nouerint. Et pœna huius auth. locum habeat sibi vendicare, sed respectu pœnæ annullantis statutum, velut contra l. factum, hẽt locum l. decernimus, j. eo. & ratio ꝗ posita Nec obst. ratio proxime facta, quia quãdo priuilegium vniuersale violatur, delictum censetur grauius: ideo grauius punitur, vt j. de pœ. l. fancimus. & §. de Episc. & cler. l. clerici.
3 & extra. de homi. c. sicut dignum. † Quæro tertio, an pœna huius auth. locum hẽat, quando statueretur contra priuilegia post hãc legẽ a Principe, vel summo Pontifice cõcessa. Et in d. c. nouerint. dixit Inn. ꝓ sic. & licet nil alleget, ratio est clara; qa lex omni die loquitur, & in viridi obseruãtia semper est j. de hęret. l. Arrianus. & sic omni die inualidãtur talia statuta, & præcapitularibus mãdantur aboleri, per hanc auth. Quæro quarto, si statuatur contra priuilegium non a Principe, vel a summo Pontifice concessum: sed a Rege qui in partem priuilegium concessit Ecclesijs cathedralibus totius sui regni, vt pro earum prædijs non teneantur ad refectionem pontium, & viarum. contra l. ad instructionẽ. §. eod. An Cõmunitas al qua statutum faciens, vt sua ecclesia cathedralis teneatur, incidat in pœnam huius authẽt. Dico ꝓ non, per ea quæ dixi in 2. q. ad finem. non tamen valebit statutum, tanquàm contra libertatem illius ecclesiæ, vt j. eod. l. decernimus. Item qa Cõmunitas illa non potuit tollere priuilegium a suo superiore concessum, vt ff. de arbit. l. nam magistratus. & ff. ad Trebell. l. ille
4 a quo. §. intempestiuum. † Quæro quinto, quid si priuilegium huiusmodi libertatis fuerit concessum ab eo, qui nunc statuit contrarium. dicit Bar. §. l. proxima, ꝓ statutum non valet, per illa m. l.
a ego puto tenere, quia tollere [a] l. suam nemo vetatur, vt j. de leg. l. fin. & ff. de legat. 3. l. si quis, in princ. testamenti. Et pro hoc facit specialiter j. eo. l. fi. vbi Imperator priuilegium præscriptionis cẽtum annorũ reduxit ad quadraginta. Nec l. proxima probat contrarium. nam licet Imperator mandat eleemosynas retro factas in futurum solui, nõ propterea dicit, medio tpe reuocatas debere solui. Nec ex eo mandat solui, quia reuocari non possit: sed quia res vr̃ sibi honesta, & pia. Quæro de exẽplis, qñ statutum sit contra libertatẽ ecclesiæ. Et vnum indubitatum pono, successiue de aliquibus quæram: exemplum recipe, si statuto cauetur, ꝓ clericus conuentus coram iudice seculari, si declinauerit eius forum, sit exutus a protectione cõmunis, & ei ius non reddatur. Indubitanter hoc statutũ est ꝗ libertatẽ ecclesię. Nam pp priuilegiũ fori in opponendo, factus est timidior qd est concessum sibi a summo Pontifice, & a Principe in priuilegium, extra, de foro cõpet.
5 c. si diligenti. & j. l. i. auth. statuimus. † Quæro septimo, quid si sta-
b tutum [b] disponit, vt declinans forum Potestatis, sit exemptus a protectione cõmunis: & Potestas de iniurijs ei illatis non habeat cognitionem, nec iurisdictionem. Iac. But. videtur velle, ꝓ statutum valeat, nec dicatur contra libertatem ecclesię: sed potius iurisdictionem Potestatis limitare, qui vt priuatus iurisdictionẽ nõ habet, nisi quatenus per statuta sibi tributur. Sed certe contra libertatẽ ecclesiæ est ex eo capite, quo declinantẽ forum eximit a protectione cõmunis, vt proxime. Et licet verba statuti, per quæ tollitur iurisdictio Potestati, non videantur cõtra libertatem ecclesiæ, quia nõ derogant alicui priuilegio clerici, sed tm̃ iuri communi: tamen credo, ꝓ limitatio ista non valeat ipso iure in casu nostro, duplici rõne. Prima, qa adiecta in pœnam alicuius rei impossibilis de iure, & a iure improbatæ. & sic non debent tenere.

j. de his quę pę. nomine. l. i. in fi. Secunda, quia si prima pars velut contra libertatem ecclesiæ est ipso iure nulla, & sic habetur pro non apposita, quicquid consecutiue ex illa venit, haberi debet, p
6 nullo, & pro non appositio, vt j. de leg. l. non dubium. † Quæro octauo, de statuto Perusino disponente, ꝓ si quis occiderit non suppositum iurisdictioni communis, puniatur in centũ libris, an inquantũ concernit clericũ, dicetur cõtra libertatẽ ecclesiæ. Bar. dixit, quod sic, per ea quæ no. per ipsum in j. q. Ego idem, sed non p eius rationẽ, sed quia clerici habẽt ex priuilegio, vt iniuriæ eis illatę, cæteris grauius puniantur, vt j. tit. j. l. si quis in hoc genus. sed attento dico statuto, punirentur leuius. & sic statutũ est ꝗ libertatẽ clericorũ & habẽt locũ quę in j. q. dixi. † Quæro nono, statuto
7 cauetur, vt testamẽta non valeant, nisi in archiuo publico posita, reperitur testamentũ in dicto archiuo nõ positum, in quo ecclesia est instituta, an valebit. Dico, ꝓ sic, qa statutum inquantũ cõcernit ecclesiam, non valet, vtpote cõtra eius libertatem, & priuilegium, quod ad solennitatem testamentorum duos vel tres testes tantũ exigit, vt extra, de testa. c. cum esses. & c. relatum. Et ex hoc põt inferri, ꝓ legatarij, ex illo testamẽto petant legata ab ecclesia, quia ex institutione valida debentur. Et pro hoc induco in simili, j. de testa. authẽ. quod sine. in fi. nec potest ecclesia inualiditatem testamenti, ex quo velut valido se iuuit, allegare j. de fur. l. i. Nec obstat j. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. vbi testamentum imperfectum, quod valet quo ad liberos, non valet, quantum ad personam extraneam eis admixtam, quia ibi solennitatem iuris cõmunis non habebat, in casu nostro sic. Item in casu nostro valet, vt testamentũ solenne, ibi secus. Præterea ille §. est in parte correctus per d. authẽ. quod sine, & hic vbi ecclesia est instituta. Sed vbi priuatus foret institutus, ecclesiæ autẽ esset quid relictum, expiraret legatum, quia ex testamento ex quo non potest adiri hęreditas, & sic succeditur ab intestato, legata nõ debẽtur, vt j. si quis omisi. causa test. l. 2. & ff. de reg. iur. l. si nemo. Nec habet obstare, ꝓ dicatur in piam causam factum, vt plene scripsi §. eod. l. j. 13. q. Et hoc nisi a venientibus ab intestato, legata forent repetita, qa tunc ex codicillo petet ecclesia, quia licet quo ad cæteros sit minus solennis, quia in archiuo non positus, quo tamẽ ad ecclesiam est solennis, quia statuto illo non ligatur, vt dixi. Et tunc ad hunc casum bene facit d. §. ex imperfecto. Et
8 quia hęc subtilia, ideo in ea bene no. † Quæro decimo, de viribus statuti Florentini disponentis, vt clericus litigans in foro seculari, id cõsequatur ꝗ laicum, & nõ plus q̃ cõsequeretur laicus ꝗ clericũ in foro Epãli. Circa quod dico, ꝓ inquãtum concernere posset priuilegia clericorum a Romano Põtifice, vel ab Imperatore cõcessa, statutũ non valeret, per ea quę dixi §. in j. & 2. qõ. Sed inquãtum concernere põt, puisiones aliquas cões laicis, & clericis, & per statuentes inductas, dico illud statutum tenere, per ea quę scripsi §. in 4. q. Et vt res lucidius appareat, pono rem in exemplo, retento præfato statuto, pone, ꝓ alio quodam statuto cauetur, vt inuentus portare vuas de alterius vinea, domino inuito vel ignorante, teneatur pro quolibet racemo, soluere domino solidos decẽ, contingit, ꝓ laicus inuentus portare vuas de uinea cuiusdam clerici, cõuenit ab illo, vt soluat p̃dictã pœnã decẽ solidorũ, laicus excipiẽdo dicit, se nõ dẽre condẽnari, nisi ad ęstimationẽ dãni de iure cõi, ex eo, qa Eps nõ seruat illud statutũ laicis ꝗ clericos. Vnde clerici nõ plus debẽt cõseq a laicis, in foro seculari. Et hoc vigore statuti primo loco §. scripti. Certe puto ipsum bene excipere, & dictũ statutũ hẽre locũ, cũ statuentes potuerint legẽ suã in dictis casib. tollere, seu restringere, ut ff. de leg. 3. l. si qs in prin. testamẽti. & latius dixi in dicta qõne. Itẽ dico, ꝓ si pstõne synodali cauerẽt, ut nullus clericus posset se in ꝗctu obligare vltra summã decẽ librarũ, sine licentia Epi, uel eius uicarij. Nã licet forte inter clericos tm̃ illa pstõ, eẽt restringẽda, quod tñ nõ affirmo, posito tñ qd̃ ubi clericus se obligaret laico, locũ hẽret, & seruaret in foro Epi. Sit dico, ꝓ laicus q̃ se, vltra dictã summã obligasset clerico, defendi dr̃ in foro seculari uirtute statuti p̃allegati, p qd̃ clerici ad ęqualitatẽ seruãdã in iudicijs sunt redacti, & ad obseruãtiã edicti sũmę ęqtatis, positi ff. ꝓ qſq; iur. & j. de fru. & lit. expẽ. l. fi.
9 Et hęc sufficiãt de statutis cõcernẽtib. libertatẽ ecclesiæ. † Nũc q̃ro de statutis, quæ sunt ꝗ ea, q̃ sibi & cæteris a iure cõi sunt conces-
c sa. An illa ligent clericos, [c] licet cõtra libertatem ecclesiasticam non dicãtur, ut in j. q. dixi. & Bar. in sua repetit. sup l. j. §. de summa Trinit.

A D D I T I O N E S.

a ¶Quia tollere. Adde Soci. consi. 241. incip. circa primam difficultatem. uer. secunda fuit opi, in 2. parte. char. 124. ubi hoc idem allegat, & tenet.
b ¶Quid si statutum. Adde Soci. consi. 122. incip. præstantissime Doct. in fine cõsiij. in j. par. char. 193. ubi hoc idem allegat, & firmat.
¶Adde ultra not. hic per Bar. & Bal. & in 2 post. ad utrunque Fel. in c. j. col. j. uersic. secundo concludit. Card. Alex. extra, de maiorit. & obed. Tho. Ferra. plene in suo tract. cautelarum. caut. 28. incip. prouisum reperitur. & in stylo præla. parte 4. arresto. 179.
c ¶An illa ligent clericos. Adde Soci. consi. 81. incip. in præsenti consultatione, circa fi. 3. col. in j. parte, char. 149. & consi. 241. incip. circa primam difficultatem, uersic. circa primam causam. & uersic. aut v. uolumus. in secunda parte, char. 121. & uer. v. quia, char. 123. & uer. aut v. char. 24. ubi hic inducit, allegat, & declarat.

Trinit.& fide cathol.distinxit. Aut statuta specialem mẽtionem faciunt de clericis, vel eorum bonis,& tunc non ligant eos, imò statutũ vitiatur,vt extra,de constit.c.quæ in ecclesiarũ.& c.ecclesia Sanctæ Mariæ. Aut de eis expressam,seu specialem mentionem non faciũt, & tunc dicit ipse ꝙ statuta bona, & honesta ratione introducta,ligant clericos,& ab eis ẽt in foro Episcopi sunt seruanda.& alleg.c.cũ venissent.extra,de eo qui mit.in poss.caurei ser. vbi vero non bona nec honesta ratione fuissent inducta, tunc nec a clericis, nec ab Episcopo, sunt in eius foro seruanda. extra,de re iud.c.cum causam. & ibi bona glo.de hoc. Sed Ioan. de Lig.in suis reportatis primum,& vltimũ fatetur, sed medium negat,dicens casum in oppositũ esse extra,vt lite pend.c.ecclesia Sanctæ Mariæ. vbi statutũ erat generale, & bona ratione introductum, & tamen non ligauit monasteriũ, vt ibi colligitur ex positione casus, quem facit glo.similiter. & d.c.cum causam. Et pro hoc accedat ratio conditi posita,in c.ecclesia Sanctæ Mariæ. extra,de constitu.quæ magis debet attendi quam termini ipsi, vt ff.de leg.l.non pōt.& ad l.Aquil.l.illud.& de iure patron.l.adigere,§.quamuis.Ad c.cum venissent.Respon.ipse,quod ibi de consuetudine concernente processum iudiciarium , vel si concernit actũ extraiudiciarium. dicit ipse, quod ibi erat cōmunis clericorum,& laicorum,vel si non cōmunis dicit ipse,ꝙ legatus de latere illam approbauit. Quid dicemus,Certe opi.Do.Ioã.teneo,tamen per eam non puto veritatem in singulis casibus haberi,ideo decreui plures quæstiones super hac materia formare , vt veritas
10 lucidius in singulis possit aperiri.† Quæro ergo primo,de statutis concernẽtibus processum, seu dantibus ordinẽ iudicio, & instantiæ. Dic, quod ligant clericos, vt quoslibet alios forenses, vt ȷ.tit.j.l.cum clericis,in fi.& ff.de testa.l.3.in fi. Et pro hoc d.c.cum venissent.secundũ vnum intellectum,de proxime datis, per Do. Ioan. quod illud verbum,procedere. ibi positum videtur approbare.Et ex his infero,quod statutum terminans instantiam infra triginta dies, vel pauciores ligat clericum agentem in foro seculari. Similiter statutum Bonon. quo cauetur, vt si ab actore non subdito iurisdictioni potestatis peratur satisdatio de soluẽdis expensis , si ipsum contingat in expensis condemnari , & non præstatur , non teneat processus,ligabit clericos. Nil enim per dicta statuta de iure ipsorum petit , nec per secundum statutum onus vel grauamen inducitur, proprie loquendo: sed reo prouidetur, vt sine difficultate cōsequi valeat condemnationis effectum , ab actore non subdito. Et hoc intellige secundum cōmunem opinq̃ est,ꝙ clerici actores non priuilegiantur in satisdationibus iudiciarijs,vt l.generaliter,ȷ.tit.j.quam dixerant correctam per tex. in Auth.de sanc.Episc.§.si quis autem pro pecuniaria. quod si verum esset,statutum illud velut contra clericorum priuilegiũ,non teneret, vt in i.q.dixi.Ille tamen §.loquitur in reo, vt in d.l.gene-
11 raliter. †Quæro secundo, de statutis concernentibus actum probatoriũ seu modum probandi , puta statutum prohibet creditũ , vel eius solutionem,vltra certam summam probari per testes,an illo statuto clerici erunt alligati. Et dixit Do.Ioan.de Calder.qui hanc quæstionẽ disputauit , ꝙ nedum si agant pro debito ecclesiæ:sed etiã proprio,probat per ȷ.scripta argumenta. Primo,quia clerici non sunt suppositi iurisdictioni statuentium,vt ȷ.tit.j.l.placet.& authen.clericis,& sic illorum statuto non possunt ligari, vt ff.de iurisdict.omn.iud.l.fi.& ff.de tut.& cur.da.ab his.l.j.in fi.Secundo , quia ipsi vt maiores non possunt arctari legibus inferiorum,Instit.de iure naturali,§.plebiscitum.& extra,de foro cōpet. c.si diligenti.Tertio,quia sicut in his quæ cōcernunt processum, attenditur locus iudicij, vt §.proxime dixi. Et in his quæ concernunt litis decisionem attenditur locus contractus , vel delicti , vt
13 ff.de euict.l.si fundus. & de vsur.l.j. Sic cum de iure concernente personam, quare qualitas personæ cohærens debet attendi,& secundum ius illius iudicari,& in quocunque foro agatur, alleg.de iure patron.c.j.lib.6.& de pritil.c.porro. Ego induco de iure nostro,§.eo.l.placet.sic deducendo. Clerici non tenentur ad munera personalia,vt ibi. & tamen ad illa nō vocantur,vt clerici, sed vt ciues, vel vt quilibet ratione personæ sufficiens . Simile in tutela quæ defertur agnatis , vel cognatis , qui ad successionem pupilj vocantur, vt in authẽ.sicut.de legi.tut. & tamen clericus in sacris constitutus, licet ad successionem pupilli vocetur, nō propterea ad tutelam astringitur. ȷ.tit.j.l.generaliter, & authẽ.presbyteros. Ad prædicta etiam facit ȷ.vbi sena.vel cla.l.3. & de postul.l. quisquis.& de iniur.l.fi. Cum ergo probatio cōcernat personam,cui onus probandi incumbit , sequitur quod ius super hoc ipsi competens debet seruari in quocunque foro. Sed indubitatum est ꝙ clericis competit ius probandi creditum,vel eius solutionem per testes cuiusuis summæ, ergo &c. Quarto, quia hoc statutum est iniquum, quia contra communem l.diuinam, canonicam, & ciuilem, ergo seruandum tantum in subditos statuentium, vt ff.ꝙ quisq; iuris.l.j.in fi.non contra clericos,vt c.cum causam.extra,de re iudic.Quinto inducit quasi pro casu,extra,de foro competen. c. quod clericis. vbi causæ clericorum contra laicos mandantur iure canonico terminari,etiã in foro seculari. Sexto inducit quæ not.Cy.infra,quæ sit longa consuetudo. l.2. in quæstio.antepen. vbi simpliciter dicit,ꝙ cōsuetudines laicorum non ligãt clericos. Quid dicemus, certe ista credo, indubitanter vera, vbi statutum scriptum esset in personam. puta quod nullus possit probare per testes &c. Nam tunc actor clericus illo statuto nō ligabitur. Sed vbi esset in rem scriptum , puta creditum non possit probari per testes,dubito,non propterea discedo a decisione tanti Doct.sed potius disputationis, & veritatis magis indagandæ causa,non obticeo aliqua mihi in prædictis occurrentia. Confiteri enim volo, quod statutum illud non ligat nec afficit clericum , vt in fide suspectum , tanquàm sibi non suppositum . Sed laicum,vt pote sibi suppositum ligat,& afficit,& de eius fide minuit,& detrahit.Ex hoc infero , ꝙ si clericus clericum producit in testem,statutum locum non habebit. Si vero clericus laicum producit:tunc videtur statutum locũ habere : quia per ipsum videtur affici fides huius laici, ne sibi vltra tantam summam credatur, cum ipse sit qui probat,& quia fidem iudici facit,vt ff.de probatio.l.quinquaginta.& de testi.l.3.§.eiusdem.& § sequenti.& Lob carmen.§.fi. licet clericus producens concurrat ad fidem fouendam iudici , mediante attestatione producti,vt ȷ.de probatio. auth.at qui semel. Constat autem quod quandoq; producẽs potest esse suspectus , & non productus & contra,vt probatur hic.& ff.de edend.l.si qs ex argentarijs,§.j.& Authen.de testi.§.si vero ignoti. & nota.per Iac.But.§.de eden.in authẽ.si quis in aliquo documento. Et quãdoque vterque, vt in authẽ.qui semel. Sinautem laicus producat clericum: & tunc licet iste casus sit mihi dubitabilior præcedenti ex eo , quia fides immediate videtur colligi ex attestationibus producti,vt ll.supra alleg. tamen adhuc videtur laicum repellendum. & non,quia clericus productus sit affectus, sed,quia laicus producens obstante statuto, non est audiendus. Nam ipse particeps probationis est, vt ȷ.de probatio. l.actor. & ff.in eod.tit. l.ei qui dicit. Et causã nocẽs in materia maxime indiuidua magis est attendenda q̃ ea quæ prodest.ff.ad Sillan.l.si quis in graui.§.fi.& de fund.instruct.l.quæsitum.§.si quis.Cogitabis.Vnũ tamen non omitto, videlicet, ꝙ statutum illud non porrigit vires suas ad ea, quæ non possunt aliter probari q̃ per testes . & hoc ne omnimoda probatio auferatur,aliter sibi de modo probãdi prouidere nō valenti,vt ȷ.de iure fisci.l.facultas.lib.10.vt est interesse quod petitur quod principaliter,id est,quantũ interest, nisi per testes possit probari:non enim per scripturam cōtractus pōt apparere quãtum interst,cum postea demum incipiat interesse . & ita contuluit Iac.But.vt refert Bart.ff.si cert.petat. l.certi condictio.§.quoniam. vbi est vna glo. bene faciens ad prædicta. Nunc accedo ad statuta concernentia decisionẽ causarum,vt sunt statuta solemni-
12 tatem actuum,seu gestorum inducentia. †Et quia ista quandoq; geruntur ab vno,quandoque a pluribus, videamus primo de his quæ geruntur ab vno tantũ , seu quæ a voluntate vnius tantũ dependent. Et primo quæro de statuto, ꝙ prouidet circa formã rei localiter fiendæ seu iam factæ reparandę : puta quando dat formã,& modum ædificijs: puta vt ædificantes porticum,vel viam, tantæ latitudinis dimittant:Certe tale statutũ ligabit clericos,argumẽ.§.eo.l.ad instructionẽ. cũ ibi no.coniuncta l.in totum,ȷ.de ẽdi.priu. facit ȷ.de predijs va.l.fin.lib.11. Et propterea dico,quod statuta Notarij de fango , quę sunt edita in Bonon. circa stratas cloacas,& immũditias extra electas, habẽt ligare clericos.& etiã statuta de aqueductibus, & discursorijs earum . Ad quod ẽt ȷ. de aqueduc.l.oẽs.lib.11. Verũ ad eorũ obseruantiã,per vicariũ Episcopi debeãt cōpelli,& pœnæ p eius officiũ debẽt exigi,non per iudicẽ laicũ,in eos potestatẽ non habentẽ. Inquilini tamẽ,& eorũ coloni sic.Consiliũ tũ est vt Notarius recipiat licentiã ab Episcopo,& eius authoritate pœnas exigat:& ad obseruantiã pdictorũ clericos cōpellat , ex commissione eiusdem.† Secundo circa actũ ab vnius voluntate tantundẽ pendentẽ;quero,de statuto prohibẽte testari absq; pōtia Parochiani:& aliter factum inualidat testũ.Et vt̃,ꝙ clericus volẽs testari,debeat pręsentiam Parochiani adhibere,cũ statutũ bona, & honesta rōne sit factũ, ne falsitates in vltimis excogitẽtur eulogijs, ut ȷ.qui testam.fac.poss.l.hac consultissima.in fi.de testa.l.iubemus.ergo a clericis seruandũ,vt in c.cũ uenissent.extra,de eo qui mit.in poss.cã rei seruan.In priũ facit extra,ut lit.pẽd.c.ecclesia Sanctę Marię. attẽta positione casus,quã facit ibi gl.& c.cũ cãm. extra,de re iud. Et ratio conditaquã pōderat tex.in c.ecclesia Sãctæ Marię.extra,de cōstit.uideli, cet,qa nō sunt statuẽtibus subditi;licet enim in terminis ibi positis facta fuerit de clericis mẽtio specialis,tũ idẽ ut̃ dicendum,ubi est facta mentio generalis : tum,qa eadẽ ratio;locũ hẽt in utroq; casu;tum quia specificata,& verbis generalibus expressa equiparantur,ut ff.de uulg.& pupil.l.Lucius. & ȷ.de impub.& al.js subst.l.precibus.ad fi.& ibi no.in ulti.glo.& in l.in testamẽto, ff.de milit.test. Item,qa hoc est grauosum,& onerosum clericis,de iure cōmuni sine eo testari ualẽtibus,ergo,&c. & hoc puto uerius. Et pro hoc accedant rōnes quas scripsi pōst Ioã.Cald.§.proxime q.3.quę ad hoc possunt adaptari. Non ob. c.cum uenissent. quia rn.ut secundũ Ioan.de Lig. scripsi §.in uersic.nunc quero,&c. Et idem dico, si laicus instituerit ecclesiam uel clericũ, in sacris ordinibus constitutum,& multo fortius per ea,quę scripsi §.in i.parte. in 9 quęstio. Similiter idem dico,si statutum annullaret testamentum : quia in archiuo publico non positum , ut ibi scripsi.

Et

14 †Et ex his infertur ad statuta,causam intestati cōcernentia,quorum aliquo cauetur , vt filijs masculis extantibus , filiæ fœminæ non succedant patri ab intestato, vt statutum illud non vendicet sibi locum,si tempore mortis patris filia cōcurrens cum masculo sit monacha.Et idem si cauetur statuto , ut extantibus agnatis vsque ad tertium gradum,cognati licet intra illam gradum,non succedant.Nam cognatus intra gradum illum , & in sacris cōstitutus non erit exclusus:sed in iure communi remanebit per rationes,& iura supra alleg. Et ita vidi determinari per valentissimos Doct.in persona domini Viti de Alidoxijs ep̃i Imolen. Et prædicta intellige,qñ tempore mortis defuncti,ille de cuius exclusione tractatur,erat clericus in sacris constitutus. alias si post mortẽ clericus esset effectus,de iure remaneret exclusus, & ei non prodesset superuenięs clericatus,quia tempore delatæ successionis , iam erat per statutum legatus exclusus. Vnde clericatus superuenięns,ius alteri iam quæsitum tollere non potest,ut ȷ. de emanc. lib.l.nec auus.& ff.ne quid in loco public.l.2.§.si quis a principe. accedat quod dicimus,ꝙ casus superuenięns non annihilat, nec imperficit,vel destruit rem quam suo esse, consummatam reperit,vt ff.de his qui sunt sui vel ali.iur.l.patre furioso.2.respon.& ȷ.
15 qui test.fac.pos.l.furiosum.cum si.& ȷ.de sen.pas.l.fi.†Quero modo de statuto concernente actum gestum a pluribus , vt sunt ꝯctus,& rem subijcio,in exemplo. Statuto cauetur vt in alienatione rei immobilis fienda a minore annis 25. cōsensus alicuius de ꝑsius agnatione debeat interuenire, alias ꝯctus non valeat. Pone,laicum minorem annis 25 rem aliquam alienasse clerico,titulo venditionis,vel donationis , sine alicuius sui agnati consensu, an valebit,& sub breuitate dico,ꝙ non,quia alienans est suppositus iurisdictioni statuentium , ergo sibi prouidere potuerunt , & eum suo statuto alligare;tum etiam quia ex isto statuto nullum ius deperit clerico, tum etiam quia dignitas recipiens , non tollit legem prouidentem danti pp imbecillitatem cōsilij,ut ȷ.e.l.generali.& ȷ.de testã.l.ex imperfecto.& nedum in vltima voluntate,vt ibi,sed nec inter viuos ut ȷ.de dona.l.pe.Et idem puto eȝ.si clericus minor donaret laico maiori,ratione æqualitatis seruandæ.ut ff.quod quisque iu.l.1.& ȷ.de fruct.& lit.expen.l.fin.& etiã, quia militia non tollit l.pp imbecillitatem cōsilij personæ cui cohæret,vt ȷ.de test.mili.l.si Rufinus.& l.fi.Quinimo illas roborat , & confirmat vt probatur ȷ.de donat.inter vir. & vxo.l.2. coniuncta.ff.man.l.si vero non remunerandi.§. si vero adolescens. Facit ꝙ no ff.de do.l.affectionis. Vbi autem clericus ȝheret cum clerico,adhuc idem putarem pp rationes prædictas,& etiam quia priuilegiatus ȝ pariter priuilegiatum,non vtitur priuilegio suo,ȷ.ad
16 Treb.auth.nisi rogati.cum si.eȝo tñ suo, inter eos ius reddere de benti.hoc relinquamus. † Quæro , an statuta prouidentia in qua moneta solui debeat rerum precium,vel pensiones prædiorum, vel quo tempore ligent clericos.& br̃ dico sic,quia ex quo specifice in ꝯctu de his vel super his,non aliter est conuentum, tacite est actum,ut ꝛm consuetudinem loci fiat solutio, & sic habet tacita conuentio, vt pars ꝯctus est seruãda,quia ipsius ꝯctus est supletiua,vt probatur ex dictis,per gl.in l.ædem.ȷ. loca. & hoc nisi clerici ꝯriam constitutionem haberent. & ꝛm prædicta posset intelligi sæpius allegatum c.cum venissent.de eo,qui mit.in posc.cã rei seruandæ. Et ex his infertur , ꝙ licet quis beneficio clericali gaudens,domum locauerit vni scholari, locatio illa intelligit̃ facta cum priuilegio inquilinatus scholaribus concesso.Et hęc sufficiant de præsenti repetitione per me Bartholomeum de Salic de Bon.ll.minimum Doctorem,publicata,& publice pronuncia ta. Mccclxxviii.die mẽsis Nouembris in fœlici studio Bononiæ. Laus Deo.& Christo saluatori nostro. Amen.

LEX XIII.

Generali. Iure isto quælibet persona quantumcunquẽ dedicata de bonis suis poterat in vltima volũtate disponere.h.d.Not.tex.ibi omni iure ratione munitum. ꝙ dicit,glo.& testium.quod est verum de iure nostro, sed de iure canonico sufficiunt duo , vel tres in relictis ecclesiæ vel ad quamlibet causam piam,ut extra.de testa.c cum esses.&c.relatum.clerici tamen in sui testamenti factione actiua, non reperiuntur priuilegiati:ideo reguntur iure communi.Sal.

AVTHENTICA.

1 *Nec, dictio. cuius sit naturæ.*
2 *Argumentum entimematicum iure probatur.*
3 *Monasterium ingrediens,an dicatur se,& sua dedicare.*
4 *Bona filij familiæ monasterium ingredientis,an transferantur.*
5 *Ingressus monasterij,an vitietur si ingrediens sibi,quicquam ex pacto,retinuerit.*
6 *Bonorum adiectio quando quis se,& sua dedicat,quid operetur.*
7 *Bona ingredientis monasterium,cuius sint,ingressu uitiato.*
8 *Ingrediens monasterium si cuipiam ex contractu,vel delicto sit ligatus qualiter teneatur.*
9 *Ingressus religionis,an vitietur libello,vel precario.*
10 *Vsusfructus bonorum ingredientis monasterium cuius sit.*
11 *Ingrediens monasterium quando possit retinere feudum.*

a Ingressi. [a]Hanc auth.publice repetij, legens in studio paduano,& secdm ordinẽ quẽ tenebo narratione omissa continuo,seu adapto primo auth.ad l.codicis hoc modo, videlicet in l.generali §.eo.permittebatur, ꝙ mulier dedicata posset testari ꝙ postea per auth.istã correxit Imperator. ideo Guar. post illam l.posuit hanc auth. sumptam ex cor. de mona.§.illud. collat.1. Rationes aũt huius correctionis dicebat dñs meus esse potuisse,quia nō poterat mulier dedicata hoc facere sine sui,vel condedicatarum personarum mala præsumptione, vel suspicione cuius occasionẽ Imperator voluit remouere.arg.l.fiqs cũ seq. ȷ.de postu.vel ne laici videntes, ꝙ dedicati sua proprijs non relinquebant monasterijs perniciosum sumerent exemplum , ut nec ipsi relinquerent,ꝙ forte relinquere affectassent. Tali autem pernicioso exemplo voluit Imperator occurrere,sicut alias ȷ. de ꝓbat. l.exemplo.& de fur.l.si quis seruo.iõ hanc auth. condidit. & quia hæ rōnes non tidebantur concernere casum , qñ aliam ecclesiam instituebant hrdem,iõ adiecit tertiam rationem , videlicet ne detegatur vnum altare,& maxime proprium,ad aliud cooperiendum.ut ȷ.de fideic.l.cum acutissimi.& ad Treb.auth.nisi rogati,& qui potio. in pig. ha.l.assiduis. Hæ rationes sunt bonæ, si dicamus olim bona transferri in monasterium, sicut hodie,sed quia puto,ꝙ olim non transferebantur,ut no.gl.in Auth. de non alien.§.sinautem creditor.& vr̃ probari in auth. hæc constitutio interpretatur priorem.colla.6.ideo vr̃ tutior rō,ut dicamus,quod olim ideo permittebatur testari , quia bona non transferebantur in monasterium,& sic dñs remanebat,hodie secus.Et hæc rō probatur,per tex.nostrum,quinimo vt puto monachi dedicati poterant de monasterio exire,& priuatam vitam eligere, ꝙ forte per Auth.de monach.permitti vr̃ eis,ut in corpore c.§. si quis autem semel.& §.si vero relinquens.Sed postea magis fuerunt coarctati,ut nec uolentes uitam monasticam relinquere possint,ut in decre.17.q.3.c.1.19.q.3.c.propositum monachi.ꝙ forte fuit de mẽte iuris nostri in Auth.hæc constitutio interpretatur constitutio. de monachis. col. 6. dum dicit,ꝙ corpus & animam dedit Deo. Diuido modo tex.nostrę auth.in tres partes,quia primo dictum, secundo illatio,tertio ratio.Vel primo dictum antecedens,secũdo consequens, tertio probatio consequentiæ. Secunda ibi , nec
1 ergo.Tertia ibi,utpote casus,dedicatiuus ingressus monasterij aufert dedicandi potestatẽ,de bonis disponendi.h.d.† Expone tex.
b ibi nec ergo hæc dictio,nec.[b] licet sui nã sit implicatiua. ut l.fi filiæ.ȷ.de dona.ante nup.& ibi no.& probatur in l.& quia.ff.de iurisdic.om.iud. & Auth.de fideiuſ.sed ſi nec hic,tñ ſm aliquos nō implicat:sed simpliciter negat.vt l.falsus.ȷ.de fur.sed verius est vt implicet,quod nedum de eis testari,sed nec ȝhere possint.Ibi testãtur.hoc expressum non hr̃ in cor. de mona. sed in dicta auth. hæc cõstitutio interpretatur &c.ibi nec dñi.si hæc dictio,nec implicatiue ſm sui naturam summatur,aliam rationem ab expressa implicabit,uidelicet quia non dñs rerum , nec uolũtatis proprie. & libere,q̃ & qualem habuit ante ingressum,quia nedum bona, sed etiam se transtulit.ut hic in princ.Et intellige,ꝙ nedum bona præsentia transfert,sed etiam futura,cum erunt quæsita.ut patet in glo.in Auth.de non alie.§.sinautem creditor. & hoc operatur votum paupertatis,& renũtiatio seculi,ut hic.& in c.cum ad monasterium.extra.de sta.mona.Et ex hoc patet falsam esse opinio. quorundam patauinorum dicentium,ꝙ bona postea quæsita nō transferuntur in monasterium. & sic monachus tanq̃ eorũ dñs postea posset testari,& hæc probantur, per no. per glo.in l.intercidit.ff.de condi.& demon.sed illa loquitur in testamenti factione passiua,non actiua,ut hic,nec quæ ex passiua quærit, negat;il
2 la glo.monasterio quæri.†Not. ꝙ ar. entimematicum est in iure validum.concor.ȷ.de ser.fug.l.1.Item ꝙ per ingressum quis trãsfert se,& sic corpus,& animam,ut dicit tex.in cor. hæc constitutio interpretatur constitutiones de mona.ꝙ facit , ut capite dicat minui.De quo dicam in auth.seq. Item ꝙ non dñs non testatur, concordat gl.in l.qui se patris.unde liber.ȷ.Item no.ꝙ lege correcta singulari,& euidenti & necessaria ratione corrigitur lex.i.dictum ex ratione illa illarum ut hic.Nam olim testabantur qa dñi remanebant,quia autem per Auth.de mon.fuit statutum,ut omnia transferantur & quærantur monasterio,cōsecutiue correctũ fuit,ut non possint testari.Ad idem facit,ꝙ excusati uniuersaliter a muneribus extraordinarijs excusati ꝛtelligãtur a superindicto, quia inter extraordinaria erat numerarum,& cum postea fuit factum ordinarium excusatio cessauit, ut hic hr̃ ȷ. de indict.l.1. lib. 10.& dixi §.eo.l placet.Ad idem faciunt omnes ll.quæ permittũt argumentari ab antecedẽti destructo. vt ȷ.de fur.l.apud antiquos. & ibi per Cy.& ff.eo.tit.l.quidam tabularum.& ibi gl. Ad idem quia sublato fundamento non potest ædificium permanere. ut ȷ.de interd.l.1.& in Auth.de mon.§.illud.ergo ad idem omnes le

ges

ADDITIONES.

a Ingressi. Adde quod hęc auth.est canonizata.19.q.4.in c.quia ingredientibus vbi vide.

b ¶Dictio nec.Quod dictio,nec,sit implicatiua,adde Bartol.in l.sæpe.ff.de verbor.signifi.& in l.si ita quis.ff.de verbor.oblig. Tu vide Bart.in l. si finita.§.si de vectigalibus.n.10.ver.& sic dictio,nec.& in apostil.in eo. ver. ff. de dam. infect.& in l.2.§.quod dicitur.ff.de dam.infect.& Bal.in auth. cui relictum. ȷ.de indi.vidui.tol.

ges quæ dicunt, ꝙ cessante ratione l. cessat eius dispositio. vt ʒ. c. l. illud. & de lib. præte. l. i. & ff. de pa. l. quod dictũ. & ff. ad l. Aqui. l. illud. & de iure pat. l. adigere. §. quamuis. cum si. ad idem facit, quia emancipati olim conferebant omnia suis propter iniuriam quam eis faciebant. vt ʒ. de coll. l. si emancipati. i. resp̃o. & l. ea demum. & ff. de colla. bono. l. j. in prin. sed cum postea emancipati ferunt a iure ciuili solum profectitia suis tenentur conferre, quia iniuriari non dicuntur suis. vt l. fi. ʒ. de colla. ergo patet ꝙ correcta ratione legis corrigitur dictum ex ea illatum. & pro hoc quia si non tenet id ex quo, nec id quod sequitur ex eo, vel ob id, vt ʒ. de leg. l. non dubium. & pro ista parte accedat, quod no. gl. ff. de dona. causa mor. l. fi. in gl. 2. Non ob. quod no. glo. in l. tam is. §. j. ff. de dona. causa mor. quia illa ratio, quam gl. ibi sensit, non erat ratio, quare filius prohiberetur testari, etiam cum uoluntate patris, & sic non erat illa ratio necessaria, & illatiua prohibitionis, factionis testamenti. sed erant aliæ etiam rationes, vt dicam in l. seniũ. qui testa. fa. pot. Nec obstat quod dicunt quidam, ꝙ olim filius fa.
a non poterat testari, quia non habebat bona, & tamen hodie habet bona, & sic correcta est ratio. & nihilominus remanet dictũ, vt nec hodie possit. ut l. pen. ʒ. qui testa fa. quia salua reuerentia dicentium, illa sola nõ erat ratio, sed etiam integritas personæ, quæ
3 & hodie durat patria potestate durante. † Transeo ad apparatum nostrum, & contra primam partem tex. op. quod per ingressum monasterij, quis non dedicet se, nec sua, quia aliàs sequeretur, ꝙ ingrediens causa orandi, vel visitandi amicum transferet bona, cuius contrarium uidemus quotidie, & merito, quia deficit animus, & uoluntas, sine quibus non fit translatio. ff. de acquir. poss. l. qui iure familiaritatis. & ff. si cert. peta. l. si ego. quinimo certus modus professionalis exigitur, per quem ingredientes vouere debent paupertatem, honestatem, castitatem, & obedientiam, sine quorum uoto, nec fui, nec bonorum fit translatio. ut d. c. cum ad monasterium. extra. de sta. mo. Sol. vt hæc intelligantur secundũ prædicta, & sic hic loquitur de ingredientibus solenniter, ita ꝙ renunciant seculo tacitè vel expressè. quod facere dicuntur, professionem solennem faciendo, & hoc vult glo. ʒ. usque ad uer. idẽ ergo. Opp. ꝙ etiam per ingressum factum animo morandi in perpetuum, & solenniter, non transferuntur bona. vt in Authen. de san. epis. §. præsbyteros. & ʒ. tit. i. l. sacrosanctæ. Sol. vt in ea. glo. usque ad fi. quia prædicta loquuntur, quando quis ingreditur monasterium monachorum. ibi, quando capellam secularem. Quo casu gl. dicit idem si ingrediens capellam secularem renuciat expressè vel tacitè seculo, secus si non renunciat seculo expressè, vel tacite, vt in ʒrio, & sic vr glos. hoc probare per istum tex. qui dicit, ingressi monasterium. &c. Sed monasterium appellant Vltramõtani, etiam quamlibet ecclesiam secularem, ergo &c. Sed aduerte quia Io. An. vr reparare istam gl. in c. quod a te. extra. de cle. coniug. ex eo, quia tunc capella secularis non differt a monasterio, cuius ʒrium volunt leges prædictæ, quæ earum presbyteris permittunt proprium habere. Pro huiusmodi gl. defensione, est aduertendum, ꝙ actus professionalis, quem faciunt monachi, formã traditam a nostro iure non habemus: sed credendum est, ꝙ præsupponat actum professionalem quem ius canonicum declarat: scilicet, ꝙ voueat quis paupertatem, castitatem, & obedientiam, & in c. cum ad monasteriũ. extra. de sta. mona. & p hãc professionem dr̃ tacite quis, non specifice, renunciare seculo, & multomagis si expressim adiciat, ꝙ seculo renuciat. Dico ergo, ꝙ si quis ingrediatur cã orandi uel amicum visitandi, non differũt monasterium vel ecclesia secularis, sed qũ ingrediatur animo commorandi ibi perpetuo, dico, aut expressim dedicat se, & sua, & adhuc non differunt, ga bona expressa in dedicatione transferuntur: aut de bonis expressam non facit mentionem, & tũc aut renunciat expressim seculo, & etiam non differunt, quia etiã bona dicuntur transferre, quia hæc sunt opposita bona retinere, & seculo renunciare. & sic renunciando seculo, non dr̃ bona velle retinere, ex quo nõ apparet expressim de ʒrio. Aut de bonis nullam facit mentionem, nec expressim seculo renunciat, & tunc p actum professionalem, & solennem transferuntur bona in monasterium, sed in dedicando se capellæ seculari, actus sic arduæ professionis non exigitur, quia non uotum paupertatis, nec obdientiæ nisi sit superior in ecclesia; Et ideo simplex sui dedicatio non egreditur personarum, ideo perpetuo ad illius ecclesiæ seruitium tenetur, licet bona tñ habere, quia non reperitur prohibitum, & ita intelligo dictum Io. An. Tertio opp. ꝙ bona nõ transferantur, ut l. 2. ff. de pollici. sol. vt in gl. in princ. l. ꝙ se transfert, & proprie, sed bona nõ proprie, ut in ʒrio, sed improprie sic, ut hic. Caue, quia glo. non vr̃ bona, cum ẽt bona transferantur, & proprie quo ad dñium, & possessionem, ut ff. de preca. l. si adoptauero: & facit ʒ. eo. l. fi. iõ reprobata glo. rñ. ad l. 2. in princ. ff. de pollic. ꝙ ibi in simplici voto rerum, hic personæ simul, & rerum. Vel sustinendo glo. dic, ꝙ glo. non negat rerum translationem, immo supponit illam, sed impropriam asserit, ideo quia sine alia apprehensione, & manuali traditione transferuntur, ex l. potestate, & fictione. Nã regulariter translatio fit per traditionem, vt l. in traditionibus. ʒ. de pac. Vel aliter, quia glo. non considerauit dedicationem rerum respectu translationis dñij, sed respectu quasi cuiusdam consecrationis, quasi dicat, ꝙ per ingressum solennizatũ per votum, quis consecrat se Deo, vt l. quisquis emersio. ʒ. ti. j. sed non bona, vt l. 2. ff. de pollici. quę etiam de consecratione loquit. Et istam puto mentem glo. per ll. quas allegat, & per aliam gl. q̃ sic intelligit. ʒ. eo. l. iubemus nulli. §. sane. la 1. signata super verbo, sacrilega. Quarto oppo. extra glo. ꝙ bona nullo modo transferantur, quia non nudis titulis, sed traditionibus, &c. ut ʒ. de pac. l. in traditionibus, & de rei ven. l. seruum. Sol. ibi in singulari acquisitione. de qua dic in communi, ut ibi no. sed in ecclesia dic, vt ʒ. eo. l. fi. hic in vniuersali, in qua dic, ꝙ hæreditatis aditione, quærit dñium sine possessione, vt l. cum hæredes. in princ. ff. de acq. pos. ex ꝯctu vero societatis dñium, & possessio mediante socio, ut ff. pro socio. l. 2. & 3. ex translatione vero personæ trãsfertur etiam utrunque. ff. de adoptio. l. si pr̃. & de preca. l. si adoptauero. sic & hic per ingressum solennem monasterij, ex quo collige, ꝙ non debes dicere in hac vniuersali translatione esse speciale fauore ecclesiæ. Quinto opp. ꝙ nõ omnia bona transferantur, vt in Authen. vt nulli iudicum. §. adulteram. transumptiue, ut in auth. sed hodie. ʒ. de adulte. Sol. vt in ea. glo. in fi. videlicet, ꝙ ibi ingressus est inuitus non spontaneus, & sic ibi deficit animus, & cõsensus, & solennitas, ut in primo ʒrio dixi, & hæc vera intra biennium, intra ꝙ maritus potest sibi cõciliare, sed postea, vel ante mortuo iam marito induitur habitu monastico, & inuita & in pœnam delicti. ideo tunc successit alia solutio, ꝙ ibi non erat monacha, licet vitam duceret monasticam, & hanc posuit gl. in auth. seq. & hæc communis, & uera, licet aliqui dixerint ꝙ illa corrigit istam, & male. Sexto oppo. extra glo. ꝙ bona nullo modo transferant, vt in cle. exiui de paradiso. §. cæterum. & §. non autem. sol. quod prædicta in monasteriis quæ possunt habere proprium in cõmuni, sed in monasterijs mendicantium, & maxime Beati Francisci, ꝙ in altissima paupertate est fundatum, loquuntur ʒria, ut extra de relig. do. c. 1. & tunc insurgit dubium, quid de bonis ingrediẽtium tunc erit. circa ꝙ dixit Iac. But. probabiliter dici posse, vel ꝙ Papa debeat illa habere, vel venientes ab intest. primum probat, quia se vel bona dedicando, dr̃ illa dare Deo, cuius Papa est Vicarius, licet de sui clementia, & ordinatione illa dimittat monasterijs habentibus proprium in communi, ut hic. vbi autem non possunt habere proprium in communi, non potest dici ꝙ eis relaxet, igitur apud se retinet. Secundum probat, quia ingressus dr̃ ciuiliter mortuus, ut ʒ. tit. 1. l. Deo nobis. & cum hæc mors ciuilis consummauerit effectum naturalis, eo ꝙ nec ipse bona retinet, nec monasterium accipit, sequitur ꝙ venientes ab intestato in eis succedunt. Et quod qñ mors ciuilis consummauit effectũ naturalis, de ea ut de naturali debeat iudicari, probatur ʒ. de donat. inter vir. & uxo. l. res vxoris. Alij dixerunt ꝙ venientes ab intestato debent habere, sed æstimationem debent monasterio dare, argu. l. sed si res. de lega. 1. & l. fideicommissaria. §. si seruo. ut sic ęstimatio conuertatur in necessitatem conuentus, & allegant quandam extrauagantem Nic. quarti. f. Papæ, quæ incipit. exiit qui seminat. §. ad hoc. Sed istorum opi. non est bona: tum quia monasterium non est in his bonis legatarius, & sic cessant ll. prædictę: tum etiam quia res immobiles legatæ eis non debetur ex testamento, ut plene probaui §. eo. l. j. Alij dixerunt, aut bona tendunt ad thesaurizationem, & monasterio non debeantur, alias secus, per eandem extrauagantem, ut no. Cyn in vlt. q. in l. Deo nobis. Sed isti non declarant cur primo casu debeantur, & remanet primum dubium. Præterea illa distinctio locum habet, qñ aliquid transfertur titulo singulari, non vniuersali, vexationem habente, vt in cle. exiui de paradiso. §. cupientes. & §. quia igitur. sed monasterium vexaretur in debitis per soluendis, & actionibus ꝯ se recipiendis, ut ʒ dicerur. ergo istorum opi. nõ est bona. Teneo ergo cum Iac. But. distinguendo, aut ingressus nullam mentionẽ specialem fecit de bonis, & tunc illa habent venientes ab intestato. Primo quia ciuiliter est mortuus, ergo, &c. ut §. declaraui. Secundo, quia ubi primus uocatus est incapax, sequens in gradu admittitur, ut ff. de contratab. l. 1. §. quidam. & de bon. quæ lib. l. si necẽ. §. si deportatos. sed monasterium ut successor prius uocat, ut notauit glo. 2. fi. in auth. seq. ergo illo penitus incapace, venientes ab intestato, ac si monasterium non esset, debent succedere. Tertio, quia nulla coniectura potest haberi, nisi ista, ergo, &c. arg. l. conficiuntur. & l. si quis cum nullum. ff. de iure codi. Primum patet, quia non sibi uoluit retinere, ideo paupertatem vouit, & seculo renunciauit, nec in monasterium voluit transferre, ex quo in cõi proprium sciebat se nõ posse habere, nec l. disponit, ut in tale monasterium trãsferantur. Similiter nec præsumẽdum, ꝙ ea pro derelicto voluerit habere, quia hæc species est fatuitatis, quæ nõ est præsumenda, ubi alia possit haberi coniectura, ut ff. de acqui. rer. do. l. qua ratione. §. fin. & quia habere pro derelicto est primo occupanti donare, ut ff. pro derelic. l. j. at donare est perdere, ut ff. de probat. l. cum debito. & de dona. l. filiasfa. in princ. ergo, &c. Aut

ingressus bona expressim dedicauit, & tunc, quia de eius voluntate sumus certi, locus non est coniecturis, vt l. continuus. §. cum ita. de verb. obli. sequitur ꝙ cum dedicare sit Deo dare, quod vel Papa vt Dei Vicarius, vel loci cp̃s Deum ibi representans, uoluntate Papæ ibi eum instituentis. ar. ʒ. tit. 1. l. nulli. §. cum autem testator. & in Auth. de eccl. tit. §. si quis in nomine, debent bona illa habere, non venientes ab intestato, ad quos apparet voluisse puenire, ex quo ille est capax, in quem asserit, vel vult eam transferre. Vnde secus dicerem, si non Deo, sed monasterio voluisset dare, quia tunc ad venientes ab intestato dico bona pertinere, p ea quæ plene de hæredis institutione dixi §. eo in l. 1. Septimo oppo. ꝯ secundam partem tex. nostri, de auth. seq. vbi ingressus testatur post ingressum. Solu. vt seq. gl. quod ibi speciale fauore liberorum, & sic not. ꝙ glo. hic sentit, ꝙ dispositio illa sit testũ, de quo ibi dicam. Octauo oppo. ꝙ ratio hic posita, non sit generalis, sed necessaria, quia non dñs de alieno testatur, ut ʒ. de leg. l. cum alienum. & de leg. 1. l. si res obligata. Solu. vt in ea. gl. q̃ fatetur ꝯrium, sed non est credendum ꝙ Imperator rationem non necessariã, nec generalẽ apposuerit. ideo sol. aliter videlicet ꝙ non dñs actu, & potentia, quasi nullo modo potest testari, ut hic. Simile patet in seruo, vt l. si filius. ff. de testa. non dñs vero actu, sed potentia. sic dicebat dñs meus, ꝙ si aliquid habet potest proprie de suo testari, cum hæredis institutione, non de alieno, quia hæreditas in alie nõ non consistit. vt ff. de verb. sig. l. nihil aliud est hæreditas, & de regu. iur. l. hæreditas. Et huius est rõ, quia per aditionem transfert dñium, ut ff. de acq. pos. l. cum hæredis. sed transferri non potest, ꝙ defuncti non fuit, ut ff. de reg. iur. l. nemo plus iuris. legando vero vel fideicommittendo, potest testari de alieno, in præiudiciũ hæredis, non dñi rerum ut in ʒrijs. Vbi vero nihil omnino habet in mundo, dicit ipse, ꝙ proprie non testatur nec disponit. & ita intelligit hanc l. & glos. ʒ. in fi. & l. qui se patris. ʒ. unde liberi. Et est rõ, quia deficit subiectum vel mã, sine qua nulla est dispositio. ut ff. de ver. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. Sed hoc vltimum reciperet hodie dubium ex eo, quia hæres qui non fecit inuentariũ, tenetur vltra vires hæreditatis. vt in Auth. de hære. & fal. §. si vero
4 non fecerit. † Expeditus de ʒriis, venio ad qõnes, & extra glo. quęro, quid de bonis filijfa. qui potest se monachare, etiam patre inuito. vt ʒ. ti. 1. l. Deo nobis. & in Auth. de san. epis. §. interdicimus. Et br̃ dic, ꝙ castrensia vel quasi, transferuntur, quia illa alienare, & in vltima voluntate, & ꝯctu potest, ut ʒ. qui testa. face. poss. l. nemo. & de bonis quæ libe. l. cum oportet. §. filius. ff. ad Maced. l. 2. profectitia vero non transferuntur, quia pleno iure sunt patris. vt ʒ. de bonis quæ libe. l. cum oportet. in princ. dubitari tũ põt, ando patre profecta, cuius actio est communis patris, & filiæ trãferatur, ut sic hæredes quondam mariti soluendo monasterio liberentur, & tenui, quod non, in quæstione per me Bonon. disputata, quæ incipit maritus. &c. Aduentitia in quibus pater non habet vsum fr. dico trãsferri, tum per generalia verba huius auth. tum quia ea alienare potest, vt d. §. filius autem, ea vero, in quibus habet pater vsum fructum, non videntur transferri nisi pater consenserit, vt §. filius. Sed ꝯrium puto verius, per hanc auth. Item ga ex quo patre inuito permittitur personæ trãslatio. ut d. l. Deo nobis, sequitur, ꝙ etiam bonorum personam sequentium. ar. l. cum principalis. de reg. iur. Nec obstat §. filius, quia ibi in alienatione voluntaria, & per se principali: hic necessaria, & consecutitia, quę prohibita non intelligitur. vt l. alienationes. ff. famil. erciſc. Sed de vsufructu patri competẽti fortius potest dubitari, & maxime pp opi. illorum, qui dicunt ꝙ per ingressum liberatur a patria potestate, de qua dicam in sequenti, auth. sed non credo finiri. Primo quia cautim non reperitur ergo, &c. ut l. illam ʒ. de colla. Secundo quia factum filij præter consensum vel culpam patris, nõ debet patrem afficere damno. arg. ʒ. unde vi l. meminerint, cum concordantijs ibi notatis in gl. Tertio, quia mors naturalis superueniens in persona filij, non facit in persona patris usum fructũ finiri, ut ʒ communia de succes. l. fi. & ad Trebel. l. fina. §. fin. & de bonis quæ lib. l. quod scitis. in fin. licet Placen. senserit ꝯriũ, & male in l. 2. ʒ. de bonis mater. ergo multo minus hic mors ciuilis: ubi pr̃ autem ingrederetur monasterium, dicam in auth. sequenti. &
5 ibi tangam in penult. quæstione. † Reuertor ad quæstiones posi-
a tas, in gl. 2. & quæro quid si ingrediens[a] aliquid retinuit ex pacto, an vitietur ingressus vel pactum tũn, & dicit gl. ꝙ pactum uitiat, sed non ingressus, & ad hoc probãdum inducit tres rationes. Prima, quia de vniuersali translatione moriens non potest excipere, vt l. si ita quis hæredem. ff. de hære. inst. sic nec monachus, qui dr̃ ciuiliter mortuus. ut ʒ. tit. 1. l. Deo nobis. Secundo, quia alterius iuris est, & sic proprium habere non potest. Tertio, quia inutile vitiatur, & non uitiat. ut ff. de vsu. l. placuit. & hoc uult glo. usque ad ver. item si. Et cum ista glo. concor. glo. in l. si pater. ff. de adop. sed ꝯrium no. ff. de vsu & habi. l. per seruum. §. pe. dicens, aut in ipsa dedicatione fit retentio annorum, & tunc ingressus uitiatur, sicut vitiatur cum legatur vsufructus deducto vsu, uitiatur legatum. ut d. §. pe. in fi. Rñ. Quid dicendum: br̃ mihi vr̃, ꝙ forma facta deductionis bonorum debeat attendi similiter, & tp̃s. Item dic, aut de diũctio bonorum fit ex interuallo, & sic ex professione iam facta, & tunc pactum uitiatur, & non ingressus. ut d. l. per seruum. §. pe.

in fi. & ff. si vsufru. pe. l. 1. §. 1. de ser. l. pro parte. & de adim. leg. l. 1. & sit ratio, quia pactum factum cum absente nõ valet, sicut nec serui cum domino. vt l. interpositas. ʒ. de transac. & quia legitime facta, superuenienti casu non sunt retractanda, ut ff. de his q̃ sunt sui vel ali. iu. l. patre furioso. & de fideicom. l. Vranius. Aut pactũ fit in ipsa dedicatione: & tunc aut per uerba expressim conditionalia, aut vim conditionis habentia: aut per uerba modalia, aut per verba causalia, aut per uerba exceptiua, aut per verba pacti simplicia. Primo casu, subijcio rem in exemplo, puta si dicat, dedico me: sed mihi proprium habere, vel bona mea retinere volo: & tunc uitiatur ingressus: quia voluntas cor & animus repugnant substantiæ ipsius ingressus, & dedicationis: Nam conditio de præterito, vel præsenti si est falsa, vt in casu nostro, statim uitiat actum cui adiungitur, ut ff. si cer. pe. l. cum ad præsens. & de iniust. test. l. cum in secundo. & de uer. obl. l. conditio in præteritum. Et pro hoc bene facit. ff. de act. & ob. l. non solum. & pro hoc proposito uidetur tex. & glo. extra de reg. & tran. ad relig. c. consulti. facit in simili gl. in l. similiter. ʒ. de condi. ob cau. nec huic repugnat ca. 1. extra. de sta. mon. vt ibi no. Secundo casu quando per uerba uim cõditionis habentia. Sume exemplum si dixit, dedico me retentis meis: nam ablatiui absoluti, sui natura resoluuntur ĩ uim cõditionis. ut l. etiẽtis. ff. de usu. & l. à testatore. ff. de ꝑd. & dem. & sic erit sensus dedico me, si mihi licet retinere mea. & tunc idem quod prox. dixi, & ita ad literam loquitur gl. in d. l. per seruum. §. denique. Tertio casu, quando per uerba modalia, ut dedico me cum pacto, ut liceat proprium mihi habere: & tunc cum modus respiciat futurum tantum, & actum de præsenti non suspendat, ut l. cum ab eo. ff. de contrahen. empt. nõ uitiatur ingressus, nec effectum habet modus, & est ratio, quia uoluntas non repugnat substantiæ dedicationis, sed eius sequelæ. Non enim bonorum sequela est de substantia, sed dẽ bene esse, cum penitus inops, non prohibeatur monachari, & hoc membrũ probat tex. in Auth. de san. epis. §. sin autem affuturus. & glo. in ca. 2. extra. de stat. mon. Facit in simili quod no. gl. l. cum donationis. ʒ. de transac. Quarto casu, quando per verba causalia, ut dedico me, quia licitum est mihi proprium habere, tunc quia causa est impossibilis, & falsa, nec eius falsitas præsumptiuè est incognita dedicatui, non uitiatur ingressus, & transibunt bona. argu. ff. de cond. & de. l. demonstratio. §. quod autem. & ʒ. de fal. cau. adie. leg. l. 2. Item quia uoluntas, ut dixi, non repugnat substantiæ dedicationis, sed sequelæ, & de accessorio nõ infertur ad principale. ut ff. de uulg. & pup. l. ex pupillari. nec retentio potest dici finalis causa, sed impulsiua: finalis uero falsus animæ, & requies corporis. ut ʒ. titu. j. l. quisquis emersis, cui retentio bonorum magis obsisteret, quàm assisteret. ut ʒ. eo. tit. l. decernimus. Quinto casu quando per uerba exceptiua, priuatiua, uel remotiua, uel separatiua, ut dedico me sine meis: & tunc s'm dominum meum nõ uitiatur ingressus, nec propterea transeunt bona in monasterium. Ratio quia illa dictio, sine, sui significato excludit, ut ʒ. de insti. & substi. sub condi. fac. l. generaliter. in prin. & de condi. inser. l. j. & ad Treb. l. fi sine. Excludet igitur bona, quę erant de generali dedicatione, & consecutiua ad personam. & sic cum mens appareat certa, ꝙ noluit ea dedicare, non est recedendum ab ea. ut ʒ. de fideicom. l. cum virum. & maxime quia in incertis, non certis locus est coniecturis. ut l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. Nec inquit, ipse potest dici in dedicatione perplexitas, uel repugnantia, quia ex his verbis non apparet ingredientem sibi velle retinere bona, sed solum non velle in monasterium transire. Et si dicas, qd ergo tũc erit de bonis. Respon. ipse ꝙ, uel ut uacantia applicabuntur fisco, vel ut habita pro derelicto concedentur occupanti, ꝙ non denegabitur monasterio, vel proximioribus ab intesta. deferent, quasi eo mortuo. ut ʒ. tit. 1. l. Deo nobis. Et licet inter ista non eligat, tñ ego prę ligerem hoc vltimum, per ea quæ dixi §. de bonis ingrediẽtis mona. fratrum minorum, & hoc si teneam ꝙ bona in casu prædicto non transferantur in monasterium. Sed ego puto ꝙ transferant. Primo, quia exceptio partis, de qua non disponit excipiens, uitiatur, & non vitiat. ut ʒ. de hær. insti. l. si ita qs. in fi. tit. nec dicas ibi ꝙ illud nõ repugnat regulæ, quæ non permittit quem decedere, p parte testatum, & pro parte intesta. At in casu nostro nulla cadit repugnantia, si bona non transferantur, quia eo instanti quo se dedicat, illa hr̃e definit, quia respon. vt colligere potes ex sequentib. rõnib. Secundo ad idem & fortius, quia tex. in corpore de mona. §. illud

ADDITIONES.

a Filiusfam. non poterat testari. De quo vide quod notaui in apost. ad istũ post eundem. in l. habeat. nu. 11. verſ. & ex hoc infert quod filiusfam. in apost. in eo. verſ. & in verſ. patre volente. §. eo. tit.

ADDITIO.

a ¶ Quid si ingrediens. An ingressus cum reseruatione bonorum valeat, uide Bar. hic in 2. col. in lect. ver. quæro vlterius. & in repe. in 6. col. verſ. quæro ergo quid si. vbi distinguitur. & Bartho. Cep. de serui. tit. de vsu. & Bal. hic in 4. col. ver. venio ad quæstiones. quod sic intelligendo, vt ibi per Bart. de quo vide canonistas. in c. fin. maxime Do. Anto. de condi. appo. & omnino per dominum Ias. May. hic, in 10. col. cum quatuor seq. vbi refert principales opi. & Angel. in Auth. de monac. §. illud. & ita communis opin. est, vt valeat ingressus, non reseruatio bonorũ. Ale. in l. j. §. pe. ff. de ver. obl. post gl. in Auth. de mona. §. illud. Io. An. in c. fi. de condi. app. per Bal. in l. si pater. ʒ. de adopt. & in l. 1. §. de illo. de lati. lib. tol. Bal. Ang. & Imo. in l. si ita quis institutus fuerit excepto fundo. de hære. instit. & Imol. in l. vbi. de donat. cau. mor. doc. in cle. si de re. & in c. 2. de stat. mo.

na.§.illud conſuluit,vt primo diſponat de bonis quam ingrediat renuncians eidem,ꝓ ſi non fecerit, bona omnia eum ſequentur: ſed in caſu noſtro prius de eis nõ diſponat,cum omnis exceptio, vel excluſio ſequatur, & non anticipat regulam , ſeu generalitatem,a qua fit exceptio,vel excluſio.Tertio,quia cum hæc prono
a mina,meus,& ſuus,notent dominium in rebus.[a] vt ff.ſi cet.pet.l. eius qui prouinciam.circa prin.& de leg.3.l.cum ſine.& de au.& arg.leg.l.quintus,& l.quaſi.Ita ſequitur ꝓ dicens,dedico me ſine meis,non vī bona a ſe abdicare,& ſic nec venientib.ab inteſt.relinquere,vel pro derelicto habere,ſecus forte eſſet,ſi diceret,dedico me ſine bonis,non adiecto pronomine,meis, quaſi tunc declaret ſe bona non habere cogitabis. Quinto caſu , qñ per verba ſimplicia pacti.vt dedico me cum pacto, vt retineam mihi bona. & tunc quia pactum non eſt ꝯ ſubſtantiam,ſed ſequelam dedicationis,tenet ingreſſus,& vitiatur pactum, vt in verbis modalibus dixi.& pro hoc bene facit in Auth.de ſan. epiſ. §. ſi vero futurus. Et idem dicit dñs meus, ſi pactum eſt ꝯ naturam dedicationis intrinſecam,& inſeparabilem ſubſtantiæ dedicationis conſeruatiuam,vt dedico me cum pacto, ꝓ proprium hñe poſſim , tunc uitiatur pactum,& non ingreſſus.vt patet etiam in pacto ꝯ caſtitatem,ꝓ eſt aliud naturale dedicationis.vt d.§.ſi vero futurus.& in pacto ꝯ naturam depoſiti.ut ff.dep.l.1.§.pe.& ꝯ naturam precarij vt ff.de preca.l.cum precario.Nec obſt.l.pacta.ff. de ꝯhẽ.emp. quia ibi pactum eſt ꝯ naturalia extrinſeca,ut quem de euictione
6 non teneri,in caſu noſtro,contra naturalia intrinſeca.†Quęro no no,an bonorum adiectio,cum quis dedicat ſe,& ſua,aliquid ope
b retur.[b] & arg.glo.primo,ꝓ non,poſtea ſoluit dupliciter, & vtraque vera ſimul iuncta. Nam ſi bonorum dedicatio antecedit bona,habet monaſterium,ex expreſſa tranſlatione, quæ facit ſilere tacitam,vt �means.de pact.conuen.l.fi.& quia ſpecies præcedens , non includitur in genere ſequenti,ex mente proferentis. vt in Auth. �means.de colla.Si vero dedicatio bonorum ſequitur, tunc ſi ſtatim & immediate,& idem,vt bona habeat expreſſa tranſlatione. Si ex interuallo,tunc habet ex tacita ad dedicationem perſonæ conſecutiuam,nec aliud operatur expreſſio poſtea ſubſecuta, cum trãſlatio perfecte ex priori tacita,fuerit conſummata,& hoc verum ſm omnes.Dubium inſurgit,ꝓ non tangit gl.videlicet,an in primis duob.caſib.bona tranſlata dicãtur principaliter,vt de per ſe, an conſecutiue ad perſonam.& in primo membro,qñ dedicatio bonorum antecedit,non eſt dubium ꝓ per ſe principaliter tranſferuntur.Primo, quia transferens ab eis principiat, ergo &c.vt �means.de iura.calum.auth.principalis.�means.de iura.cal.l.principalis.& ff.de noxali.l.3.Secundo,quia regu.eſt , vt copula poſita inter præcedẽtes ſpeciem,& genus ſequens de ſpecie , diſponit per ſe. vt ff. de leg.3.l.ea.tñ adiectio.In ſecundo vero membro, qñ ſtatim ſequitur dededicatio bonorum,magis dubito. Nam vī,ꝓ conſecutiue,& acceſſorie transferantur, quia ea q̃ tacite inſunt, ſi exprimantur, vt inſunt,nihil operantur.ut �means.de fideiuſſ.nõ recte. & de leg.1.l.hæc verba.Sed tacite hoc inerat , vt bona conſecutiue ad perſonam tranſirent vt hic,& in corpore eo. ergo &c. contrariũ tenet dñs meus,quia cum ſtatim præſupponatur bonorum dedicatio,non poteſt dici,ꝓ illa tranſiuerint cum dedicatione perſonæ,quia ꝓ ſtatim fit interuallum excludit, quinimo ſtatim fieri dī,ꝓ in ipſo ingreſſu rei agẽdæ fit, & ſic donec res nõ eſt in eſſe perfecto,& conſummato.vt �means.de pac.l.ꝓ bonæfidei.& l.petẽs. & l.cum antiquitas,circa medium.�means.de teſta.Secũdo induco tex. in fi.�means.ſi pendenꝑ.ap.mors interu.l.3.ubi publicatio bonorum expreſſa,quæ inerat tacite,non extinguitur morte appellantis,quæ extingueretur ſi acceſſorie veniſſet.ut ibi patet.& hæc vera quãdo per monoſyllabam cuius natura eſt principaliter coniungere,ubi poteſt,ſecus ſi expreſſio facta eſſet per cõiunctiuam,cum: quæ ſui natura coniungit acceſſorie.ut ff.de fun.inſtru.l.1.& 2.in fi.& l.3.in princ.& de pec.leg.l.1.& 2. Licet enim dictiones illæ non differant in coniungendo,vt ff.de vſufruc.accre.l.ſi quis Titio.& ff.commo.l.ſi vt certo.§.ſi me rogaueris.& de leg. 1. l. Titiæ textores.§.nihil.Differunt tñ in coniungendi modo. ut in l.5. alleg.& ita no.Dyn.in d.§. nihil.& ex his habes reſponſionem ad rõnem,quam feci in oppoſitum , quia non exprimuntur eo modo,quo inerãt,cum copulatiue exprimunt.& effectum huius diuerſitatis colllge in ſeq. q.Quęro quarto,[c] ſi ingreſſus non tenet,
c an bona remanebunt penes monaſterium,ut tranſlata in eum.& reſpondet glo.ꝓ non:quia vitiato expreſſo vitiatur & tacitũ , ſed contra glo.facit ff.quib.mo.pig. vel hyp.ſol.l.1. §.j. ſed reſpondere potes,ꝓ ibi expreſſim vitiatur de iure ſpeciali. In gõne iſta de iure communi,quod eſt fortius.ut ff.de teſta. mil.l.eius.§.militiæ miſſus,cum ſi.Item hic ab ipſo initio eadem eſt ratio nullitatis,& vitij,in tacito,& expreſſo.Et hæc dico vera,qñ dedicatio bonorũ venit tacite, ſin autem expreſſa eſſet,venit æque principaliter, & pure,vt dedicatio perſonæ,& tunc bona remanent penes monaſterium,quia in ſeparabilibus inutile non vitiat utile , ut not.in l. certi condictio.§. qñ.ff.ſi cer.pet.Aut uenit acceſſorie, & tũc uitiatur utrunque.arg. l.cum principalis.ff.de reg.iu.& ex his patet
8 effectus præcedẽtis qõnis.†Quæro quinto[d] quid ſi ingreſſus erat
d alteri obligatus ex contractu,uel delicto.Rñ.vt ſequitur in ea.gl. v.que ad ver.item quid.ſed caue,quia dicit gl.ꝓ tenetur ad inſtar capite minuti,per ꝓ vī ſupponere eum non minui capite, cum ſi milia non ſint idem.vt ff.depoſi.l.ꝓ Nerua.Sed de hoc dicam in auth.ſeq.Item aduerte,ꝓ licet glo.dicat monaſterium tenet non propterea dicit,ꝓ in monaſterio libellus dũtaxat dirigatur , ideo de hoc remitto ad dicenda.�means.ti.j.auth.cã.quæ ſit cum monacho. Item,quia ut dicit glo.monaſterium tenetur,dubitari poteſt quo iure teneatur,& dico,ꝓ iure ſucceſſionis.ut no.in fi.gl.2.in auth. ſeq.& non iure hæredis,quia uiuens non habet hæredem. ut ff. de hære.vel ac.ven.l.j.ad fin.& de acquir.hæred.l.qui ſuperſtitis. & �means.de cap.l.nec nos.ſucceſſorem autem habere poteſt , ga ſucceſſio nedum in loco mortui,ſed etiam remoti ſubmiſſo,vt ff.de vſufru.l.inutilium.ſic & fiſcus uiuentis dī ſucceſſor,qñ bona ſub nomine quotæ transferuntur in eum , vt �means.de jul.de vi.l.2. cum ſi.ibi no.& dicebat dñs meus, ꝓ hæc ſunt vera , qñ ingreſſus qui ſe dedicauit,de bonis nullam expreſſim mentionem fecit:ſinautem expreſſim ea dedicauit, tunc ſi uniuerſaliter uel indefinite , adhuc idem dico:aut ſingulariter ſingula ſeparatim,& tunc glo. ſingu.& notanda in l.ſi peculio.§.j.ff.de pec.leg.tenet , ꝓ monaſterium tunc non teneatur per l.ſi peculium ſeruo,in eo.titu. ſed Dy.ibi eam reprobat,quia cum non appareat alius ſucceſſor, eccleſia ſemper dicetur uniuerſalis ſucceſſor.arg.l.j.§.ſi ex fundo.l. ſi ex facto.in princ.ff.de hæred.inſti.ſed gl.illa vera , ſane intellecta, videlicet,qñ ante ſe,& ex dedicationẽ ſui,res ſingulariter tradidit,quia tunc monaſterium in his uniuerſaliter non ſuccedit , nec obligationes ſequũtur ſingularem ſucceſſorem. ut l.eum q. & l.aduerſus.ff.ſi cer.pe.Et ſi dicas nonne ſaltem ſuccedit in mo dicis,quæ remanſerunt.Reſpon.fatendo , ſed ultra peruenta non tenetur,ut l.i arrogatione.ff.de pec.& ita dicebat dñs meus. Sed tunc eſt remedium,ut creditores agant reuocatoria cum eccleſia habet bona illa titulo lucratiuo,ut �means.de his quæ in frau. cre.l.j.
9 & l.ignoti.Facit ꝓ no.glo.2.in auth.niſi rogati.�means.ad Trebel.† Sex to quæro,quid ſi ingreſſus habeat liuellum,uel precarium an duret,& dicit glo.ꝓ ſic. Quod declara, vt in ea, & extra glo. induco tex.in Auth.de alie.& emphy.§.ſi vero contigerit.in j.coll.9. ubi patet,ꝓ emphyteuſis quam hẽt ab eccleſia aliqua , durat niſi reuocetur intra biennium. & quia illud eſt ſpeciale in eccleſia,ut ipſa poſſit reuocare,ſequitur,ꝓ priuatus iure communi obſiſtente non poſſet.ar.ff.ad muni.l.j.ad fin.cum ſi. & quia non eſt diuerſa ratio in liuello,& ꝑcario q̃ in emphyteuſi:ergo diuerſum ius non
10 debet ſtatui.vt l.j.�means.de lib.præte.† Septimo quærit glo.quid in vſu
e fructu.[e] & dicit glo.ꝓ durat.& idem dicit �means. de bo. quæ lib. auth. idem eſt.Nec ob.ꝓ habetur pro mortuo. ut �means.titu.j.l. Deo nobis. quia non quo ad commodum.ut no.glo.in d.auth. nec ex hoc dī habere proprium,quia nõ ad commodum ſui ſed monaſterij , vt ſic commoditas fruendi tranſeat in ius,tamen vſusfructus penes monachum remaneat,& ob utilitatem monaſterij ne pereat.Et pro his accedat.ff.pe peri.& commo.rei uen.l.neceſſario.§.fin. & de iur.do.l.ſi vſufru.& ſol.mat.l.ſi vſufr. & ꝓ no.gl.in ſimili. & ff. de uſufru.l.arborib�.§.vſufructuarius.Et pro hoc bene facit, quia ſeruus non poteſt eſſe niſi vſufructuarius,ut l.ſi.�means.de uſufruc.& l. vſufructus.ff.de ſti.ſer.& per conſequens monachus.argu.eius ꝓ not.Inno.in c.cum olim.extra de cenſi.& hoc tenent omnes præter quam in uſufructu,quem pater ingredien�s haberet in bonis filij,ratione patriæ poteſtatis,& bonorum adminiſtrationis, quia talis uſusfructus,ſm Mar.Syll.& Cy.finitur,cum patria poteſtas, & bonorum adminiſtratio finiatur , ſicut alias dicitur �means. de bon. mat.l.3.& de bo.quæ lib.l.cum oportet.§.eum autem. nec dimidiam retineret,quam in præmium emancipationis debet habere.ut d.§.cum autem.quia exiſtentiam ſui iuris non habet hoc ca
11 ſu filius a patre,ſed a Deo,ſm ꝑdictos.†Quæro octauo extra glo. quid de feudo,& communiter tenent Doct.quod duret ſi res vel pecunia preſtatur,ex eo.arg.ff.de ſtat.hom.l.Arethuſa. vel etiam aliud ſeruitium perſonale ualens a clerico honeſte preſtari p ſe, vel per idoneum ſubſtitutum propter iuſtum impedimẽtum. ut �means.titj.l.quiſquis.& l.ad ſimilitudinem.alias non durat,ſed finitur, & ad dñm directo reuertit, & ingreſſus a ſacramento fidelitatis abſoluitur,

ADDITIONES.

a ¶ Pronomina,meus,& ſuus,notent dominium in rebus. Vide Guil. de Cu.in auth.omnia priuilegia.nu.1.& in apoſt.ad ipſum in ver.quæ tunc habebat. �means.de epiſc.& cler.quem in d.loco Alle.Anto.Corſe.ſing.ſuis.in ver.meus.in ci.licet verbum,meus.de quo per Bar.in l.certum. §. ſed & ſi fundum.nu.1 . uerſ.not.quod uerbum,meum.ſignificat dominium. & ibi in apoſtil.in eo. uerſ.ff.de confeſ.

b ¶ Aliquid operetur.Tu vide vltra hic notata per Bal.eundem in l.generali.nu me.1.& ibi in apoſtil.in ver.oblati.ſ.eod. & Imol.in cap. quod a te.extra.de cle.coniug.

c ¶ Quæro quarto.Vide Bal.in l.1.per illum tex.�means.de inge.ma.eundem poſt glo. in l.eum qui duas.in fi.inf.de adul.& in c.quod a te. vbi gl.& Doct. extra.de re ind.de quo per Lud.Rom.conſ.297.& Bart.hic in 1.lect.num.3.hoc præmiſſo quæro.& ibi in apoſt.

d ¶ Quæro quinto.Tu vide de hoc quæſito,Bal.in 1.col.4.de hær.vel ac.ven.Roma.in l.ſi marito.in prin.ff.ſol.mat.Ant.de But.in c.in præſentia.ext.de proba. & Abb.conſi.3.vol.2.

e ¶ Quid in vſufruc.Tu vide de hoc per Spe.in tit.de ſtat.mon. verſ.quinto quæritur.Bal.poſt gl.in auth.excipitur.C.de bo.quæ lib.Bar.poſt gl. in auth.idẽ eſt.eo.tit.& Cy.& Imol.in l.cum filio.ff.de leg.1.

abſoluitur,vt in 10.col.in tit.de mili.qui ar.bel.depo.c.1. & in tit. ſi de feu.fue.contro.c.1.§.qui clericis.& in tit.de benefic.feu.c.1. in fin.& ibi gloſſ. quæ ſic intelligit dicta capitula. Et dicitur feudum improprium ſi ſeruitium ſit reale:proprium ſi perſonale.ut in vſi.feu.in titu.de ſer.fugi.cap.1.& in titu.de capi. qui eum inueſti.in fin.& hæc ſufficiant.

AVTHENTICA.

1 *Monaſterium quando ſit filij loco habendum.*
2 *Ingrediens monaſterium,capite an minuatur.& nu.5.*
3 *Bona ingredientis monaſterium.ſi in teſtamento liberorum defectu, extraneum inſtituerit,ad quem ſpectabunt.& nu.7.& 9.*
4 *Filius fictus,quando legitimam,& quo iure obtineat.*
5 *Teſtamentum militis emancipati,quando dicatur valere.*
6 *Teſtamentum ingredientis monaſterium inter liberos factum , quando ſit rumpendum.*
8 *Monaſterium quo iure ingredientis bona conſequi dicatur.*
10 *Teſtamentum imperfectum inter liberos eſt validum.*
11 *Ingrediens monaſterium quantam filijs , & quantam ſibi portionem retinebit.*
11 *Filij quando legitimam petent,ſi pater eis nihil reliquerit.*
13 *Legitima,quo iure ſit petenda.*

Si qua mulier. Hæc auth.eſt canonizata. 19.q.vlt. c.ſi qua mulier.& diuiditur principaliter in duas partes,quia prima,in liberos non habente. Secunda in liberos habente.ſecunda ibi,ſed ſi perſona.hæc ſecũda ſubdiuiditur in tres:quia in prima ingreſſus vult relinquere filijs,quãtum minus poteſt.in ſecunda quantum plus poteſt, in tertia prouidet,vbi nihil eis relinquitur:ſecũda ibi,ſed ſi omnes, tertia ibi , ſed ſi poſt.Caſus,dedicatiuus ingreſſus monaſterij,non auſert poteſtatem diſponendi liberos habenti,quibus legitimam non poteſt minuere,plus autem poteſt ſibi dare virili ſibi retenta , & ea non diſponente.l.prouidet,vt legitima datur cuilibet liberorum. h.d.No.ꝓ perſonam ſuam connumerat loco vnius liberorum , & non dicit tex.de monaſterio. & ſic facit vt monaſterium non habeatur loco filij,de quo �means.dicam.Item ꝓ lex ſuppler defectum morientium.Item ꝓ lex fauet liberis , vt eccleſia non habeat totum.Item ꝓ in legitima priuilegiatiores ſunt liberi, quam eccleſia.Quod facit ad multum quæ ſcripſi.ſ.eod.l. 1. Ex quibus potes colligere,ꝓ l.non diſcrepat a conſilio beati Auguſtini , de quo ꝓ glo.�means.tit. 1.l.ſi quis ad declinandam.Oppo.ꝓ res ingredientis monaſterium,etiam ſi elegerit mõnaſticam vitam, non transferantur.Primo quia habet annum probationis , �means.quæ bona transferuntur.nec etiam poſtea, niſi præcedente profeſſione legitima , vt extra de reg.c.apoſtolicam.& de ſtatu mo.c.fi.Sol.ꝓ hic ſm il lam,vt hic ſentit glo.1.Secundo oppo.ꝓ etiam poſt profeſſionẽ ſolennem bona ſic ex toto non transferantur,quin pacta nuptialia ſeruentur.�means.tit.1.l.Deo nobis.§.j.Sol.ꝓ hæc determinatur per illam,vt in prin.gl.2.& bene,tñ non poteſt monachari,niſi vxore conſentiente,& ſe vouente.vt in c.vxoratus.extra de conuer.coniug.Tertio oppo.ad idem.�means.titu.j.l.ſi quis præsbyter. & Auth. de ſan.epiſ.§.præsbyteros.Sol.ꝓ hic in monachis,ibi in præsbyteris ſecularib.vt in glo.4.vltra medium, & plenius dixi ſuper glo.j.in auth.ingreſſi.Quarto opp.vt in Auth.ut nulli iud. §. ad vltimam. ſol.vt in glo.vſque ad fi.& declara,vt dixi in v.ꝯrio. in auth.præcedẽ.Quinto oppo.ꝓ poſt ingreſſum diuidere non poſſit, vt �means.tit. 1.auth.nunc autem.Sol.vt glo.ſuper verb.diuidere.circa fi.Sexto oppo.de auth.ingreſſi.ſol.ꝓ illa determinatur per iſtam, vt in ea. glo.& hoc ne liberi fraudentur ſua legitima , quæ vt æs alienum
1 iudicatur,vt ff.de inof.teſt.l.Papi.§. quoniam autem quarta.†Redeo ad quæſtionem,& quia glo.2.ad deciſionem quæſtionis inducit aliquas rationes,quæ ſupponunt aliqua pro veris, quæ non ſunt,ad quorum declarationem ſubtilis indagatio requiritur , & aliqualiter prolixa,quæ magis haberent reſeruata intricare , quã deciſionem quæſtionis declarare,ideo de ſuppoſitis illis ante om
a nia quæro,& primo,an monaſterium habeatur loco filij.[a] & vī hæc glo.ſupponere,ꝓ ſic.Et idem no.ff.de verb. obli.l.ſi ita quis. §. ea.l.& ibi dicit expreſſim ꝓ loco filij,& ĩ poteſtate habetur, & mouentur per tex.in Auth.de ſan.epiſ.§.ſed hoc de præſenti, vbi honoratus ſi liberos habuerit ingrediendo monaſterium,,conſequetur relictum,& grauatus ſi liberos non habuerit, releuatur a grauamine per ingreſſum,quaſi liberos videatur habere. In ꝯtiũ vī inclinare glo,2.auth.niſi rogati.�means.ad Treb. & pro ea facit. Primo,quia monaſterium ingrediẽs non repellit monaſterium, cui debet reſtitutio fieri ſub conditione, ſi ille deceſſerit ſine liberis, vt d.auth.niſi,& in corpore co.§.ſed hoc de præſenti.ergo non hñ loco filij. Secundo, quia monaſterium inter liberos non connumeratur,ut hic,& in corpore vnde hæc auth.ſumitur , ut dixi ſup tex.ergo loco filij non hñ,ut Inſtit. de hære.libe.§. emancipatos. & de hęr.ab inteſt.§. emancipati.Tertio,quia ingreſſus in obediẽtiam abbatis eſt tranſlatus,vt hic & in corpore.§. in omnibus. & in Auth.de monach.§.illud. & ſic monaſterij in perſona abbatis repreſentati.7.q.ſcire.& extra.de dona.c.2.ergo monaſterium nõ habetur loco filij,cum pr̃ non debeat obedientiam filio,ſed eꝯ filius patri.ut ff.de iuſti.& iure.l.veluti.& in Auth. de nup.§.ſi vero expecter.collat.4.Quarto,quia per ingreſſum ſua transfert in mo

naſterium,ergo,&c.quia bona de filio habent trãſire in patrem , non eꝯ,vt patet in filio arrogato.ut ff.de adop.l.ſi pater. & l.arrogato.& Inſti.de acq.per arro.§ j.Quinto,quia per ingreſſum quis perdit ſpem liberorum,cum ſanctimonialiter viuere debet.ut in Auth.de mo.§.cogitandum.& de ſanc.epiſc.§. in omnibus , ergo illos non acquirit,obſtante ratione oppoſitorum , ut l. ubi repugnantia,de reg.iur.& l.j.�means.de fur.Et hãc partem de iure ciuili puto veriorem,& tutiorem,ex eo maxime,quia tex.in §.ſed hoc de præſenti.in ꝯtium allegatus.dicit conditionem eſſe inualidam,& pro non ſcriptam,& non dicit eam proſimpleta haberi, inter hæc autem eſt longa differentia.ut no.�means.de inſti.& ſubſtit.ſub condit. fac.l.j.& de condi.inſer.l.j.& ſic patuis§. ille potius facit, ꝓ, quã contra.Ratio quare habetur pro non ſcripta, fauor religionis , & ingredientis,ne metu perditionis lucri,vitam deſerat contemplatiuam,quæ ad ſalutem animæ tutior eſt quam actiua.vt in Auth. de non eligen.ſecundo nubcn.§.cum ergo. col.j. & de leno.§.1. col.3.& ſic gloſſatores noſtri videntur erraſſe.de iure vero canonico dī,ꝓ tex.eſt apertus.in c.in præſentia.extra de proba. ubi dicitur,ꝓ non vī ſine liberis deceſſiſſe qui ingreditur monaſteriũ, ut ſic,quod ibi dicit,ꝓ ſine hærede non videtur deceſſiſſe,intelligatur.ſi liberis,ut reſponſio cõueniat interrogato,ſed ille tex. fuit ſuper erronea opi.fundatus,& quia iſte error ſic a modo communiter inoleuit,ꝓ facit ius,vt alias dicitur in l.j.�means.de teſta.cum ſi. & minime ſunt mutãda,&c.ut l.minime.ff.de leg.ideo ad ſaluationem etiam glo.noſtrarum dico,ꝓ monaſterium habetur loco filij,per ingreſſum.ut d.c.in præſentia. & d.§. ſed hoc de præſenti, ſic interpretato.& in caſi b.in eis expreſſis,ſed aliter non,quia nõ ratione inductum vel ſpecialiter,ad conſequentias non eſt trahẽdum.ut l.quod ratione.& l.ius ſingulare.ff.de le. & ex his infero , ꝓ licet lege caueatur,ꝓ dos profectitia,cuius de iure eſt actio cõmunis patris,& filiæ.ut l.2.§.j.ff.ſol.mat.poſſit iuridice filiæ reſtitui,ut ſibi uel filijs ex alio viro egenis conſulat, ut in eo.tit.l.quãtuis,non propterea hæres quõdam mariti iuridice dotem reſtituet ei,uel monaſterio,in quo eſt monacha facta, ut monaſterio tãdem,non liberis conſulatur, niſi pater conſentiat. & ita tenui in
2 quæſtione quam diſputaui,quæ incipit maritus, &c.†Quæro,ſecundo,an ingreſſus monaſterium dicatur capite minui , & gl.hic licet narratiue vī ſupponere,ꝓ ſic.in auth. vero præcedenti videt ſupponere,ꝓ nõ,dum ibi, quod monaſterium tenetur pro eo,ad inſtar capite minuti, & ſic cum illud ꝓ fit ad inſtar alterius,nõ ſit idem cum illo.ut l.quod Nerua.ff.depoſiti.& l.immunitatis.�means. de impu.& aliis ſubſti.ſequitur,ꝓ vere non dicatur capite minui,ſm mentem illius glo.Quid dicendum.Iac.Bu.dixit eum non minui capite,quia non maxima capitis diminutione , quia tunc ſeruus efficeretur,ſed hoc falſum, quia teſtis eſſe poteſt , ut in Auth. de mona.§.cogitandum.ꝓ non poteſt ſeruus.ut �means.de teſti.l. quoniã liberi.Nec obſt.ꝓ no.glo.�means.tit. 1.in auth.cã.quæ non vere,ſed ſimilitudinarie loquitur, vel quo ad ſpiritum cui deſeruit , dicitur ſeruus Dei,vt ibi.Item nec media,quia tunc ciuitatem perderet. & ſic vſumfructum,ſed hoc falſum , quia ius vſusfructus retinet. ut no.in auth.præcedenti.ergo,&c.nec etiam poſſet eſſe teſtis,quia infamis eſſet effectus.ut ff.de publi.iud.l.infamem.& de va.& extraor.cog.l.1.conſtat autem infamem repelli a teſtimonio,ut no. �means.de ſum.Trin.l.1.ad fi.nec etiam eſt uerum,ꝓ ſit infamis, immo omnis macula tollitur ſaltem poſt triennium ut in Auth. de mona.in princ.& §.1.verſ.triennii.Et hoc etiam patet quia ad dignitatem.i.ad prælaturam aſſumitur , & ſic ſequitur quod mediam capitis

ADDITIO.

a ¶ An monaſterium habeatur loco filij.Vide Bar.in l.ſi ita quis.§.1.ff. de leg.2. Spec.in c.de ſtatu mona.in §.j.verſ.116, & ibi Io. And. Item quod habeatur loco filij,& excludit ſubſtitutum ingreſſi, adde auth.niſi rogati. ad Treb.in Spe.de loca.§.6.verſ.153.& per Io.And.in Spec.de luc.ab inteſt.§.1.in fin.& Ant.de But.in c.per venerabilem.qui fil ſint leg.quod verum , niſi pius locus ſit ſubſtitutus,ſecundum Ang.ſing.in Auth.de ſan. epiſc. & l. Deo.§.ſed hoc de præſenti.in prin.& eſt tex.& Bal.in d.auth.niſi rogati.vbi etiam glo. Bar.& Doct.item verum in caſib.in iure expreſſis,non alijs.not.Bal.in d.authen.niſi rogati.ver.denuo quæro.& hoc. Item niſi dictum fuerit de filijs, de proprio corpore natis,Doct.ibi.& Bal.in l.Deo nobis.de epiſc. & cler.& Bar.in conſil.Narnenſis.quidam & c. quem etiam vide in l. pupillari. & ibi Io.de Imo.de vulg.& pup.& tenet Bal.in marg.in verbo,ſubſtitutio.vbi dicit,niſi ſit incapax,vt monaſterium tertij ordinis ſancti Frãciſci,uel ſanctæ Claræ.& vide omnino per Alex.conſi.121.2.parte. & in conſi.73.4.par.Angel.in quæſtio.nobilis quidam genere.Bal.in l.Gallus.§.cius.de lib.& poſth. Io.de Imol.in l.Lucius.de hære.inſt.item niſi dictum ſit de hęrede maſculo, quia monaſterium non dicitur hæres maſculus,& ideo non habetur pro filio,nec ſubſtitutum excludit.Bal.in d.authen.niſi rogati.penul.col.item niſi dictum ſit ſi filium genuerit.Bal.ibidem in penul.col.item verum eſt,ſi alius eſt,qui conditionem liberorum appoſuit,& alius is,cui dicta conditio apponitur,ſecus ſi idem de ſe ipſo loquatur.Bal.ibidem in vlt.col.item verum quod excludit ſubſtitutum etiam a bonis ſibi reſeruatis , per hæredem ingreſſum tempore ingreſſus.Bald.ibi in vlt.col.idem eſt in epiſcopo ſecundũ Bal.ibi in fi.quando hæres in manu epiſcopi profertur , quia monaſterium non inuenit , non tamen idem in conuentu ſororum tertij ordinis ſancti Franciſci.Bald. ibidem. item quid ſi teſtator diſponat , quod monaſterium non excludat ſubſtitutum.Bald.in authen.niſi rogati.1.col.verſ.opponitur. nam ſi in lect.antiqua.item ad hanc materiam plene per Iaſo, May. in 3. col. vbi plene.

capitis diminutionem non patitur. Item nec minimam, quia sic perderet agnationem, sed illam non perdit, quia tunc non haberet necesse pater ei relinquere iure isto, tanq̃ incognito, quod tñ habet necesse facere, ut ℣.ti.1.Deo nobis.ergo, &c. Similiter nec et succederet ab intestato, ut Instit.de exhær.li.§.emancipatos.& de hered.ab intesta.§.emancipati.superuenit Bart. & in repetitione huius autu.dixit eum minui capite, & minima capitis diminutione, ex eo quia mutat familiam.ut no.gl.ff.de mino. l. si ex causa.§.Papi. & nihil aliud allegat, sed respondet ad rationem Iacob. But.quod licet succedat ut suus, non propterea sequitur, ergo familiam non perdit.quia de iure isto emãcipatus succedit ut suus. vt ℣.de le.hære.l.meminimus.§.1.Ego puto, quod etiam minimã capitis diminutionem nõ patitur simpliciter, & probo primo ex descriptione eius. Nam capitis diminutio est status mutatio in deterius seu minus, ut probatur tam ex eius allusione vocabuli, cuius probatio valet in iure.l.2.§.appellata.ff.si cer.pe. q̃ per tex.l. 1. ff.de capi.diminu.& ff.ad Mace.l.3.§.fi.& ibi iuncta gl. & Inst.de capi.dimi.in prin.& ibi no.in glo.2. Sed per monachationem status augmẽtatur, & transmutatur in melius, ut in Auth. de mona. in prin.& §. 1.& patet.℣.tit.1.l.quisquis emersis.ergo, &c. Secundo ad idem, quia si minimam pateretur capitis diminutionem, ipse liberaretur simpliciter a patria potestate, vt ff. de capi.di.l.fi. & Insti.eo.tit.§.minima, sed iste non liberat simpliciter, ergo, &c. quod non liberetur probo plurib.medijs. Primo, quia discurrendo tex.Insti.qui.mo.ius pa.po.fol.iste casus non enumeratur, ergo, &c.arg.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.l.patre furioso.cum simili. Secundo, quia licet episcopalis dignitas liberet a potestate, vt ℣.tit. 1.auth.sed hodie.non tamen alius ordo anterior. vt ℣.tit.1. l.sacrosanctæ.licet gl.de iure Cano. dicat per diaconatum liberari, extra.de æta.& qual.c.indecorum. Tertio quia militia nõ liberat a potestate. Insti.qui.mod.ius pa.pote.fol.§.filius.ergo nedum terrestris, sed nec cœlestis.cum tex.ille loquatur, indistincte simpliciter, & indefinite.& quia multoties Doct.& gl.de vno arguũt ad aliud.vt patet.℣.de procu.l.militem.& de exce. rei iudi.l. si stipendia.& ff.de procur.l.filius fa.§.milites. & per Cyn.℣. de iur.& fac.igno.l.1.Quarto pro hoc facit.d.l.Deo nobis.Nec ob.l.meminimus.quam Bar.inducit vt s̃.dixi.quia licet l. illa eum admittat ab intestato cum suis, tamen est posterior, quã l.Deo nobis. Præterea ibi eum vocat ab intestato, non ꝗ testm̃, ut facit l. Deo nobis. Fateor tamen, q̃ aliqui effectus quos patria potestas operabatur, & inducebatur nunc remittuntur uel cessant, & illorum respectu potest dici eum liberari a patria potestate: cessat enim, qa pater ratione potestatis filium nõ vendicat de iure Quiritum ut prius poterat.ut l.j.§.per hanc.ff.de rei ven.& ita verificabatur gl. quam Bar.allegauit.ff.de mi.l.si ex causa.§. Papinianus. Et idem dico respectu acquisitionis bonorum, quæ prius patri, nunc monasterio quærit, & sic de cæteris effectibus patriæ potestatis cessantibus. Cum ergo non omnes effectus eius cessent per ingressum, nõ debemus dicere eum simpliciter a potestate liberatum, sed potius effectus quos patria potestas inducebat in patrem cessare. Confirmo hæc, quia seruus post triennium non potest a monasterio retrahi per dñm, si tñ fugiat a monasterio, & seruitij necessitate dñs potestatem suam exerceret in illum. ut in Auth. de mona.§.1.in fi.sic etiam in filio, vt sic, quæ postea quæreret, cum monasterium exijsset, patri quærerentur, quæsita vero interim, apud monasterium remanerent.ut ibidem. §. si non relinquens. & d.l.Deo nobis.§.1.in fi.Nec obst.q̃ dr̃ transiuit in familiã alienam, ergo liberatur a potestate: quia consequentia est fallibilis. ut patet.℣.de adop.l.cum in adoptiuis. vbi licet datus in adoptionem extraneo, dicatur in eius familiam transire, tñ non liberatur a potestate patris naturalis. Præterea monachus non transit in familiam, sed in obedictiam, nam monachi inter se cognationem nullam habent.ut in Auth.quomodo oportet iu.mo.in §.non ingredientur. Simile in vxore, quæ transit in familiam viri, & eius obedientiam, & seruitia, & tñ non liberatur a potestate patris. ut l.si vt proponis.℣.de nup.cum simil. & hoc in filio monasterium ingresso, qui ideo nõ liberatur a patria potestate. licet patria potestas in aliquibus non operetur effectum consuetum. Sed econtra vbi paterfa.ingrederetur monasterium maius est dubium: ga hic factum, & volũtas eius qui habet in potestate, interuenit. Itẽ quia renũciat seculo, & sic potestati quam habet in filio, sicut potestati quam habet in rebus, & dñio, & quia per filium alias quæsita quærerẽtur ei, & sic monasterio saltem quo ad vsumfructũ, quod videtur absurdum, quia in eis administrationem nõ potest habere. Et propterea ego puto, quod potestas non duret præter quam quo ad ius succedendi, vt d.l.Deo nobis.licet hodie non sit vis, quia pariter succedit ut suus, & ideo vsumfructum quem habebat in bonis filij, dico perire.ut dixi in auth. præcedenti, in penultima quæstione. Similiter dico, quod liberi eius potuerunt testari tanquam a patria potestate liberati, similiter, q̃ actio, p dote consolidaretur in personam filiæ. Nec mireris de ista diuersitate inter filium ingredientem, & patrem, quia rationes sunt diuersæ, ut patet ex præmissis. Item propter similem differentiam qa pater arrogatus perdit potestatem patriam, sed non eõ perdit, si filius in adoptionem extraneo detur. ut l. cum in adoptiuis. ℣.de adopt. Ex prædictis concludo, q̃ ingressus non minuitur simpliciter capite, sed respectiue, uidelicet respectu eorum, quę perdit: quia eorum respectu status eius est mutatus in minus, vel deterius. † Quæro igitur modo, & 4.de q.formata in gl.si ingressus liberos non habens, prius fecerat testamentum, in quo instituerat extraneum, quid iuris sit, de iuribus testamenti. Et sol.vt in glo.2. quæ primo recitat opi.quorundam dicentium omnia competere monasterio, vsque ad ver.sed dic.nec aliter istorum motiua recitat glo. Aliam opi.ut propriam ponit glo.s.q̃ si in testamento illo monasterium non instituit in aliquo, testamentum rumpetur velut agnatione posthumi, vt l.2.℣.de ℣t.& de posth.hær.inst.l.2. sed vbi in aliquo eum instituit, tunc testamentum nõ rumpetur, sicut nec p verum posthumũ rumperetur.vt in Auth.cum de ap. co.§.aliud quoque capitulum. † No. ex ista solutione, q̃ filius fictus vel legitimus, sic debet habere iure institutionis legitimam, sicut naturalis. Confirmat glo.q̃ rumpatur si in aliquo non instituit monasterium, quia tunc vr̃ omnia dediſſe extraneo, q̃ p hãc l.prohibetur etiam in personis filiorum, quasi innuat glos. q̃ hoc testamentum, licet prius factum, sumat vires post ingressum, & tempore mortis naturalis. & hoc vult gl.vsque ad vers.item aliã rationem ponit glo.quia omne dominium rerum per professionem solennem, reperitur translatum in monasterium, & sic tempore mortis naturalis reperiretur nomen hæredis inane. & hoc vult glo.vsque ad vers.item propter.sed caue, quia ista nõ probat, q̃ etiam si monasterium in aliquo instituit, non propterea hæres habebit aliquid in effectu, licet non rumpatur per ingressum, ut glo.dixerunt. Quartam rationem adijcit, quia capite minuitur p ingressum, & sic testamentum statim, q̃ professionẽ fecit, factum est irritum, ut in gl.ista, ideo cõcludit, q̃ licet monasterium in aliquo factum fuerit institutum, tamen non teneat testamentum, quia irritum, & sic monasterium habebit totum. Alia est opin.q̃ sequitur in glo.in ver.& eõ vr̃, &c.quæ vult, q̃ testm̃ etiam si monasterium non sit in aliquo institutum, non rumpatur agnatione posthumi: nec irritetur capitis diminutione, nec etiam si nomen hæredis inane, quia statim testm̃ sumit vires, & confirmationem per ingressum, quia testator hr̃ pro mortuo, ut d.l.Deo nobis.℣.titu.1.Hanc vltimam reprobat glo.quia quo ad comedẽdum, aut alia naturalia faciendum, non hr̃ pro mortuo, & sic viuentis non potest esse hæreditas, ut l.nec nos.℣.de capti.& ff.de acquir.hære. l.qui superstitis. Quod confirmo, quia hæredis institutio confert post mortem.l.j.s.eo.igitur de morte vera, & naturali, quia illa, p pria eum extinguat omnia.ut in Auth.de nup.§.deinceps.non de ciuili, quæ est impropria.argu.ff.de leg.2.l. cum pater.§.hereditatem.& de iur.fil.l.status.in fin. Item quia hæc mors ciuilis in hoc de quo quærimus, non consummauit effectum, quem habet inducere naturalis, ideo æquiparantur.ut l.res uxoris.℣. de dona.inter vir.& uxo.facit ℣.de his qui ven.æta.impe.l.fin.& ad Mace.l.1. §.si pendeat. Reprobata ergo hac ulti. opi. quam & communiter Docto.reprobant, dicit glo.ego sto primæ opinioni, quam intelligunt multi, & ea quæ posuit in vers.sed dic. Sed dices tu, illa opinio est bona, ad soluendum dubium, nunquid testm̃ rumpatur per ingressum, sicut per posthumum, & dic ut in ea, uel aliter, ut colliges ex dictis s̃.in q.1.sed non est bona ad soluendum alia dubia, quæ tetigerunt duæ ultimæ rationes s̃. positæ, quia sic est capitis diminu.ut videtur sentire ultima ratio, nil operari videt mo nasterij institutio.ut supra dixi. † Ideo est uidendum, an dicatur quantum ad testamenti factionem capite minui, & ut patet ex dictis in conclusione 2.q.habemus dicere, quod isto respectu est capite minutus, quia per ingressum testamenti factionem actiuã perdit, ut hic.& s̃.auth.ingressi. Et licet hoc sit verum secundum Bart. tamen inquit ipse non propterea irritabitur testamentum, quia

ADDITIONES.

a ¶Episcopalis dignitas. Tu vide de hoc Bar.in auth.consti.quæ.de dig.§.fi.in fi. & in apost.in ver.an aliud sacerdotium.colla.6.Bal.in l.sacrosanctæ, nu.1.& in apost.in ver.episcopalis autem dignitas.℣.tit.1.Dy.no. in reg.decet. & in apost.suis iuris collec.in c.meminimus.in fi.& in add.in ver.solus ordo episcopalis.extra.qui cle.uel no, dixi post Pan.in c.cum uoluntate.nu.5.in uer. speciale est in episcopatu.extra. de senten.excom.

b ¶Nõ liberatur a patria potestate. Adde de hoc dicto ultra ea quæ nõ. hic Bar. nu.28.ver.q̃ æro an ingressus monasterium.in 2.lect.Bal.in auth.si qua mulier.nu.10.& in apost.in uer.desinat esse in mea potestate.inf.eo.Panor.c.si quis.nu.7.ubi etiam in addit.in uer. patria potestas.extra de reg. An autem per ingressum patris, uide per eundem Pan.c.cum scimus.nu.5. & in addit. in uers.si pater intrat monasterium.eo.tit.& in c.constitutus.& in addit. in uers.religio approbata.prælegati.de regula.

c ¶Si ingressus. Adde Bal.hic in 2.col.uers.modo ueniamus ad quæstiones.& Bar.1.q.& 1.col.uers.ueniamus ad q.& per Bal.in addi.Specu. de statu.mo. uer.an per ingressum.glo.in uer.uoluerit.uer.sed nunquid intrando.& Angel.in Auth.de mo.§.illud quoque.circa medium.Io.de Por.in l. si in pupillari.de uulg.& pupil.do.Old.renet contra. in l.si quis hæres institutus, de iniusto testam.cum secundum aum monasterium habeatur pro filio, prout supra dictum est, cuius natiuitate rumpatur testamentum.uide But.& Docto.in c.præsentia.de prob.& per Bar.in 1.1.in 3.col.in fi.in uers.& pro hoc dico.fi.de test.Sed quid si in eo sit institutus filius, uide Bar.hic.2.q.in 3.col. in fi.item adde quod testamentum fratrum prædicatorum non rumpitur per ingressum, Bal.hic in 4.col.uers.sed modo restat.c.& in addi. Spec. ubi s.uers.an per ingressum.

quia uirtualiter est capite minutus, scilicet, quod Deo militãdo, inimicum humanæ naturæ ieiuniis, & orationibus debellando. vt in Auth.de mon.in prin.& uirtualiter capitis diminutio testm̃ non irritat, vt patet in milite capto ab hostib.quia licet seruus efficiatur, non tamen testm̃ irritatur, ut ff.de vul.& pup.l.lex Cornelia.ergo, &c. Item confirma, quia per hãc capitis diminutionem monachus mutat statum suum in melius, ut in Auth. de mo. in princ.ergo eius testm̃ non erit irritum, ut nec testamentum filij, qui testatus est, de castrensi.& postea emancipatus extitit.vt ff.de bon.poss.fm tab.l.1.§.exigit.vers.sed si filius.& ibi gl.pro hac parte. Sed certe istæ rationes licet sint coloratæ, nõ propterea in nostro casu sunt bonæ: primo, fm dñm meum, quia rationes istæ loquũtur in milite dispositionis tpe. sed nos in eo qui miles nõ est, licet forte Deo speret militare, & minus est spe, q̃ in re. ut ff. de reg.iur. l.minus.ergo tex.illi ad non militantem tpe dispositionis non sunt extendendi.ut l.pen.℣.de mili.testa. Secundo hoc confirmo, quia prima ratio Bart.loquitur in eo qui est captus militãdo, nos in eo qui militando vincitur, & non detuincitur. Item ipse in eo, qui inhabilis est ad testandum militando, nos eõ in eo qui militando, & pp militiam factus est inhabilis ut hic in principio. Præterea ibi non irritatur fictione l.Corne.uel postliminij, in casu nostro, nulla talis fictio potest haberi, uel adaptari, ergo, &cęt. Præterea ibi inuitus capite minuitur, ideo eius priuilegio, & fauore.l.permisit statum eius interim pendere, & postea fictionibus adiuuari: sed in casu nostro uoluntarie minuitur capite, & tali uoluntate quę repugnat primeuę uolun. dispositorie, cum ad seque lam primo transferantur omnia bona, dedicationis uirtute. Secũda etiam ratio Bar.non obst. quia fateor, q̃ status eius mutatur in melius quantum ad animam, & corporis quietem. ut ℣.tit.1.l.quisquis. Sed quo ad id, de quo quærimus, mutatur in peius, quia inte stabilis est factus. & sic non obstat.§.exigit. quia per emancipationem habilior est ad testandum, q̃ prius, quia & paganus tunc poterit, q̃ non ante. ut l.nemo.℣.qui testa.fac.pos.& l.seq. † Præterea testamentum militis postea emãcipati valet ex noua præsumpta voluntate. ex eo, quia est habilis vt prius, vt est text. ad hoc not. per quem dictus.§.exigit.declaratur. Instit.de mili.testa.§.penul. vers. denique. sed hæc præsumpta voluntas non potest colligi in eo, q̃ se fecit intestabilem. ut in casu nostro. Ergo si leant rationes præ dictæ: sed supposito, q̃ non irritetur ut quidam alij uoluerunt, ut statim dicam, est videndum, an verum sit id, quod tertia ratio hic concludit. s̃.q̃ inane sit nomen hæredis ex eo, quia per ingressum omnia sint collata in monasterium. Et dicit Iac. Bal. q̃ si expressã mentionem de bonis transferendis fecit in ipsa dedicatione bonorum, tunc glo.dicit verum, quia & prioris dispositionis vr̃ pęni tuisse.arg.℣.de testa.l.nostram. Aut expressam mentionem nõ fecit.& tunc dicit ipse, q̃ etiam si monasterium non instituit in aliquo, testamentum remanet validum, & uires habeat, & cum testator naturaliter morietur, & nõ ante. Et mouetur ex eo, quia alias nullum fuisset l.consilium positum in Auth de mo.§.illud, quod esse non debet. vt ℣.communia de leg.l.2.in fi. Quinimo videretur deceptibile ℣.l.2.℣.de his qui ve.æta.& l.meminerint.℣.vn de vi.con.uluit enim ibi ut ante ingressum, quo voluerit modo, utatur bonis suis. Cum ergo dicat, quo voluerit modo, intelligit̃ etiam testando, & sic concludit q̃ bona transferuntur in monasterium cum oncre suo, ut si sic contingeret hæredem mori ante testatorem, remanerent penes monasterium, alias si superuiuat, & testator præmoriatur, habeat ipse ex testamẽto. & hoc sequutus est Iac.de Ra.& Iac.de Are. Hæc opi.Iac.Bal. non videtur tuta. Primo, quia si ut ipse dicit, testm̃ fuit reuocatum per expressam collationem bonorum, ergo, & per tacitam: tũ quia expressum, & tacitum æquiparantur. ut ff.si cer.per.l cum quid. tũ quia tex.in Auth.de mona.§.illud.dicit quod licet nõ exprimat, tamẽ res, & bona introducit, & sic ipso facto, sed non refert, an verbo, vel facto demonstretur voluntatis intentio.ut ff.de leg.l.de quib. & de ædi.edic.l.fi tamen.§.ei qui.& in testamentorum reuocatione ut ℣.de testa.l.nostra. ergo hæc distinctio non uidetur bona. Item quia hæc truffa est dicere, q̃ per institutionem hęredis bona sint affecta. Præterea non sequitur, testatus primo fuit, ergo p filio illius motus, quapropter forte Iaco.But. ut euitaret omnia ista, dixit, aut ingrediens fuerat testatus simpliciter, nullo habito respectu ad ingressum. & tunc indistincte omnia transferantur in monasterium, & irreuocabiliter testamento præcedẽti extincto, & reuocato per rationes p̃dictas: aut testatus fuit propter ingressum, & eius cã, & cogitatũ: & tũc, aut iure institutionis aliquid reliquit monasterio, & tunc non intelligitur reuocatum, quia de ꝗ ria intentione constat. nec rumpitur, siue æquiparatur monasterium, siue parenti uel filio, ut in simili.l.filio quem.§.1.ff. de libe. & posthu.sed habebit monasterium id quod est sibi relictum in supplementum. si quid deest usque ad legitimam per hanc auth. & iure institutionis. Reliqua bona iure collatiõis inter uiuos possidebit ecclesia, ut eis fruatur, sed dñium eorum stabit in pendẽti, donec ingressus & dedicatus moriat̃ naturaliter, quia ante nõ habet hæredem, ut s̃.dixi, & si medio tpe moreretur hęres, & deficeret institutio, in totum ius dñij haberet ecclesia. Aut nihil reliquit monasterio, & tunc dicit ipse, q̃ testm̃ rumpetur velut agnatione filij præteriti, & ita declarabat dñs meus Iac.But.cui est credendum, quia scholaris eius fuit. Superuenit Bar.& confitetur, q̃ vbi præ cogitatione ingressus ipse non fuit testatus, uerum dicit Iac.But. sed vbi habuit cogitatum ad ingressum, ipse tenet, quod indistincte valeat testm̃, quia autoritate legis hæuit sibi præterire monasterium. & hoc quia tex.i d.§.illud. permittit ei ante ingressum disponere quo uult modo: sed is qui habet licentiam disponendi quo vult modo, potest filios præterire, ut patet in milite.℣. de test.mili.l.sicut certi.& l.seq.& hoc ideo, quia conceditur licẽtia testandi quo vult modo. ut ℣.de test.mil.l quanq̃. & ff.eo.in e. tit.l.1.Constat autem q̃ dedicatus militat Deo, & pugnat pugnamentali, & contemplatiua, ergo, &c. Hanc opi.vr̃ impugnare do minus meus, quia tpe huius dispositionis testamentariæ, miles nõ erat postea dedicatus, in legib.s.alle.secus, & licet speraret militare, tñ minus est in spe, q̃ in re. ut l.minus.ff. de reg.iur. Nec discipuli qui sperant magistrari, habent priuilegia magistrorum ut no.in l.j.de iurisdi.iud. Confirmo, quia priuilegium q̃ datur militibus, non datur in domo existentibus.℣.de test.mili.l.pe. & no. l.milites.in eo.tit.ergo nec in casu nostro. Item quia, & si in domo existentes priuilegium haberent circa præteritionem filiorum, talis esset qui in expeditione existente testari posset, sed dedicatus qui dr̃ esse in militia testari non posset, ergo, &c. Item qa in militum testõ præteritio, hr̃ pro exhæredatione, sed posthumi hodie non possunt exhæredari, ergo &c. Item ll. illæ loquuntur de filio iam nato, uel existenti in utero, nos de postea quærendo, & sic non hñt obstare. Opi. ergo Iac.But.vr̃ uera, & eam uidebatur sequi dñs meus. Et licet eorum autoritas sit magna, nec ab eis discreparem, ubi putarem, q̃ tex.in d.§.illud. pmitteret, vel consuleret, ut testarentur ante ingressum tñ quia non puto, q̃ de dispositione per modum ultimæ uoluntatis loquatur ille tex. ideo credo, q̃ prima opi. quorundam, quam glo. hic refert, sit ipsa ueritas, quam forte hic tenet glo. dum post recitationem opinionum dicit. Ego sto primæ opinioni, nam illa est prima, in cuius recitatione non præcessit alia, nec iam quod glo.dixit in uer. sed dico, est opin.ꝗria primæ nec diuersa, nisi forte in idem: quia solum decidit dubium, an quasi agnatione posthumi rumpatur testm̃. Et iõ dico, q̃ si habuit in testando cogitatum ad ingressum, & etiam instituerit monasterium, q̃ testm̃ nullum habuerit effectum, quia quantum ad testamenti factionem actiuam, ipse capite estiminutus per ingressum professionalem, quem fecit. Nec obstant rationes Bar.vt s̃.est demonstratum. Item quia licet monasterium instituerit in aliquo, bona omnino transferuntur ex collatione inter uiuos in monasterium.ut d.§.illud. Itẽ quia esse dr̃ res ipsius, & in bona introducere, ut ibi sequitur in tex. Ex quo sequitur q̃ ipso facto ꝗ testm̃, & uoluntatem præcedentem, vr̃ uenire, quod sufficit.ut l.nostram.℣.de test.nec uoluntas, seu cogitatus præambulus habet obesse, quia in actu reuocabili factum ꝗrium sequẽs præualet protestationi antecedenti.ut ff.loc l.cum plures.§. locator horrei. Item, quia dixi, tex.dicit, q̃ omnino res transferuntur, & loquitur etiam quo ad dñium, ut ibi patet ex sequentib. ergo sequitur necessario, q̃ inane erit nomen hæredis & q̃ uerum nõ dicit Iac.But. qui dicebat, q̃ monasterio aliquo instituto proprietas erat in pendenti. immo si nullus interim erat dñs, concedebãtur occupanti, fm regulam.ut Insti.de rer.diuis.§. fere. nisi dicat, q̃ hoc fallit in casu isto, ut in duob.casib.no.ff. de rer.diui.l.1.circa princ. Nec possumus dicere, q̃ per testm̃, uel hr̃dis institutionem bona sint affecta: quia tunc sequeretur q̃ uendi, uel aliter alienari postea non possent, ℣l.rem leg.ff.de adim.leg. cum si. infinitis. Dicamus ergo, q̃ ille tex.de dispositione ultimæ uolunta.non loquitur, q̃ etiam probo, qa si ut omnes prædicti fatentur, ultima huius uoluntas locum habebit eo moriente naturaliter tñ. ergo reperietur collata in tps, quo testari non posset, & sic uitiabitur. argu.ff.de hære.insti.l.in tps.& Insti.quib.mo. test.℣. §.non tamẽ, sed loquitur de dispositione inter uiuos, q̃ probat uerbũ, uti, postum, quod magis ad factum inter uiuos adaptatur, vt ff.de usufr. accres.l.j.§.pen.& quib.mo.usufru.amit.l.utifrui. & ff. commo.l. si ut certo.§.si duob.vehiculum.ver.vsum. Hoc probant ẽt exempla, q̃ statim ibi sequunt.in ver.vbi tex.exemplificat, qs̃ prius fuit bonis usus, p dispositiones inter uiuos, quia per ꝗctus, ut sequentia declarant precedentia gñalia, uel consequentia, ut de similib. intelligant̃.ut ff.de vino, oleo, & trit.le.l.fi.§.cui dulcia.& de le. 1. l.si seruus plurium.in fin.hoc etiam confirmat rõ ibi posita, dum dicit, ingredientem namque &c.quę habet dictum antecedẽs restringere, & fm se declarare.ut l.hac act.ff.de calum. & sic rõ illa velit nũciare ingredienti, q̃ ubi usus bonis suis taliter nõ fuerit, & quod

ADDITIONES.

a ¶Iac.But. Adde q̃ Bal.hic nu.5.in 4.no.uers.tertia opi.est.Iac.But. & Bar.ubi uidetur in illos moueri, sed minus fideliter, quia Bar.hic tangit si prærerijt, uel exhęredauit filium, quod tale testamentum non rumpitur. & Bal.hic de hoc nullam fecit mentionem, de quo uide And.Barb.in c.quia nos. ubi ponderat uerbum tex.ibi, libere disponere.extra.de testa.

b ¶Eo moriente naturaliter. Tu uide de ratione huius dicti Bal.in 1.2.inf.si quis alteri, uel sibi.quæ alle.pro hoc dicto text.singu.in l.2.ff.de publi. uide eundem.in l.2.in 2.oppo.inf.de condi.ob cau. Alex.in l.a Titio, de fur.& Pau.de Castr.cons.99.in fi.

quod dñium a ſe abdicauerit, bona conſequentur, & in monaſterium transferentur, nec amplius vti poterit: vtpote non dñs. Et etiam vñ hæc opi. eſſe de mente gl. ibi poſitæ, & ſimilia verba videmus quotidie proferri ab his, qui interdum conſulunt alijs, ut aliquas pœnas euitent. vel in aliquem laqueum non incidant, & ſic intelligendo ſoluuntur regulæ, & tolluntur obſtacula omnia, quia tñ communis opi. & antiqua cõſuetudo illud verbum, vti, eſt interpretata, ẽt per ultimam uoluntatem. iõ ſequendo talem interpretationem in conſulendo ſequor opi. Iac. But. & dñi mei.

6 †Quæro quarto, ſi prius fuit teſtatus inter liberos tm: & nil mona
a ſterio reliquit.[a] dicit glo. q̃ non rumpitur per hunc tex. in ſecũdo
10 reſponſo a ſenſu ꝓrio q̃ fatet Do. Bart. ſi teſtatus eſt per reſpectũ
ad ingreſſum, alias rumpatur, quia non omnia filijs dare pot, vt in
quit ſ. dixi in glo. in ver. præterea. Ego autem q̃ gl. ibi dixit, intel-
lexi poſt ingreſſum, ut declarau in compoſitione illius rõnis. Itẽ
pondero. q̃ glo. dicit, q̃ non rumpitur, q̃ poteſt eſſe uerum, tanq̃
per agnationem filij poſthumi, & eſt rõ, quia §. ſed hoc de preſen
ti. in Auth. de ſan. epiſ. & c. in præſentia. extra. de proba. qui ut di-
xi, ſm communem opi. uolunt q̃ monaſterium habeatur loco fi
lij, loquuntur, qũ filios non habent, ergo vbi filios habẽt, ceſſat, p
uiſio ſpecialis illarum legum, q̃ eſt ſumme not. ideo hanc glo. te
ne cordi, ut eam ſcias allegare ad hoc, licet glo. hoc euitet, tñ non
euitat alia ꝓria. i. q̃ bona videantur tranſlata in monaſterium, &
ſic inane ſit nomen hæredis, nec aliud de capitis diminutione, ut
in præcedenti dixi, & maxime, ſm opi. quam tenui. Ideo credo
verius dicendum, q̃ de iuris ſubtilitate irritetur, non de equitate,
ex præſumpta noua ingredientis uoluntate, cum poſt ingreſſum
permittetur ei inter liberos diſponere vt hic. Simile in milite de
caſtrenſib. teſtante, qui ſi detur in arrogationem, de iuris rigore ir
ritat teſtm, ſed quia de caſtrenſib. in poteſtate exiſtens poteſt te-
ſtari, teſtm hr̃ pro irrito. ut Inſti. de milita. teſt. §. pe. verumtamen
monaſterium utile retinebit per hunc tex. Extra quæro & quin-
to, an voluntatem inter liberos prius factã poſt ingreſſum in eoſ-
b dem mutare poſſit,[b] & dic q̃ ſic, quia ſi pot de nouo diſponere,
fortius diſpoſitum reformare, cum voluntas vſque ad mortem ſit
7 ambulatoria, vt ſ. eo. l. i. † Quæro ſexto, & extra gl. ſuppoſita opp.
Iac. But. q̃ vbi inſtituit extraneum vniuerſaliter, & monaſterium
in aliquo habito cogitatu ad ingreſſum, teſtm remanet validum,
vt ſ. ſcripſi, an poſt ingreſſum mutare illam voluntatem poterit.
Et dico, quia monacho permittitur quærere monaſterio, & quia
vltima voluntas eſt ambulatoria vſque ad mortem. Dic q̃ muta-
re poteſt, ut monaſterio remaneat, ſed non vt in extraneum con
ferat vt hic. Et pro mutatione huius voluntatis permiſſa, accedat
caſus. ad hoc notan. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. q̃ ſi mors. ver. ita
tamen. vbi mors ciuilis confirmare habens, q̃ eſt geſtum, & ſui
natura reuocatorium, non impedit illud reuocari poſt eius inter-
8 nentum, q̃ ſumme eſt notandum. † Quæro ſeptimo, cum ea. glo.
quo iure monaſterium habeat bona ingredientis, an hereditario
vel iure collationis inter viuos. Et dic de iure ſucceſſionis, ut in
glo. vſque ad ſi. & intelligo iure vniuerſali ſucceſſionis, & inter vi
uos, non iure heredis, ut dixi in auth. ingreſſi. in 5. q. q̃ declara la-
9 tius vt ibi. † Quæro octauo, cum glo. ſeq. quid ſi dedicatus liberos
non habet. ſed parẽtes, & ponit gl. duas opi. & ſecunda fuit Azo-
nis, q̃ parẽtes nihil petere poſſint, quam gl. tenet in decretis. 19.
q. 3. c. ſi qua mulier. vbi tex. iſte eſt canonizatus. & allegat gloſ. q̃
monaſterium hr̃ loco filij. vt in §. ſed hoc de preſenti. in auth. eo.
tit. & in c. preſentia. extra de proba. ſed filius excludit patrem, vt
in auth. in ſucceſſione j. de ſuis & legiti. hered. ergo, &c. Hoc ꝓ-
firmat Pet. quia filius fictus excludit patrem vt ff. de ſuc. & legi.
hær. l. 2. §. parui. ergo monaſterium, q̃ ſaltem eſt filius fictus, pro
eo etiam facit, quia monaſterium habet volũtatem dedicati, qui
omnia iura collationis tranſtulit in eum, ergo a monaſterio reiu
ctante portio eorum non poteſt auferri, vt l. id quod noſtrum. ff.
de reg. iur. Item quia, q̃ pater diuidat inter liberos eſt ꝗ̃ ius com-
mune, vt ſ. auth. ingreſſi. quia inhabilis eſt effectus p ingreſſum,
ſimiliter q̃ eo nil diſponente, filij petant legitimam eius, quod tẽ
pore mortis eius dedicatus non habet in bonis, q̃ eſt ꝗ̃ iura com
munia: ergo ad parentes non extendendum, vt ff. de legi. l. ius ſin
gulare. & l. quod non ratione. & j. ſi in communi eademque cau
ſa, in integ. reſt. poſt. l. j. faretur tamen q̃ monaſterium ne periret
fame, tenetur eum alere. Sed primam opinio. filij tenent Iac. But.
Bar. & dñs meus. Primo, quia monaſterium non eſt loco filij in
terminis. d. §. ſed hoc de præſenti. & d. c. in præſentia. Secundo, qa
eſto, quod etiam haberetur vt filius, tamen erit fictus filius, qui
non excludit ſubſtitutum, ut ff. de leg. 2. l. ſi quis ita §. fi. ergo nec
parentem alias vocatum, ſi liberos non habuerit. Tertio, quia ea-
dem eſt ratio æquitatis in patre, quæ in filio, cum viciſſitudinarie
hereditas ſit debita, ſaltem ordine turbato: licet non ex voto. l. nã
& parentib. & ita patri datur querela, ſicut filio, vt ibi, & l. pater fi
lium. ff. de inoffic. teſta. Et ſic etiam dicimus, quartam auctam ad
trientem in parentibus, ſicut in liberis. vt not. Docto. in auth. no-
uiſſima. j. de inoffic. teſta. Quarto dicit dominus meus, in legiti-
ma patres ſuperant pauperes, & captiuos. vt in §. presbyteros. hic
allegato per Pet. & j. tit. 1. auth. præsbyteros. Nam tex. illi loquiſ-
tur indiſtincte, ſed pauperes egeni, & captiui, ſuperant monaſte-
rium dedicati, vt j. ad Trebel. auth. niſi rogati. & d. §. ſed hoc de
præſenti. ergo, & parentes in legitima ſupererant monaſterium.
Quinto dicit Bart. de dicatus dicitur conferre ſua monaſterio iu-
re donationis, ſed parentes poſſunt vſque ad legitimam donatio
nem inofficioſam reuocare, vt j. de inoffi. do. l. ſi filius. ergo, &c.
Et hæc æquior ſm dominum meum, & licet aliter non ſoluantur ꝓria, tamen ex prædictis patet ſolutio: quia legis autoritate fit
extenſio, nec debet appellari extenſio hominis, ſed l. facit qã no.
Iac. But. j. de fur. l. ſi quis ſeruo. ubi dicit, q̃ ſtatutum in ſeruo, ha-
beat locum in filio, & quod no. glo. j. vnde vir. & vxor. auth. præ-
terea. & quod dicam j. eo. l. illud. † Quæro nono, an hęc diuiſio ſit
c teſtm.[c] & prodeſt hoc ſcire. inquit glo. propter actiones mouen-
das, propter numerum teſtium. Sed hæc ſecunda non eſt bona ra
tio dubitandi, quia inter liberos valet teſtm imperfectum, ut j. de
teſta. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto, & ſimiliter in relictis
monaſterio. vt c. relatum. & in c. cum eſſes. extra. de teſta. & circa
ſolutio, j. ponit duas opin. Prima Ioan. & Vgo. quod non ſit teſta-
mentum vſque ibi. ſed Azo. alia quæ ſequitur eſt Azo. & reſpon-
det ibi obiectis vſque ibi ſi velis, &c. ibi teneatur defendere pri-
mam opin. Ioan. vſque ibi. item vr̃. & illum ver. recitaui in oppo.
Quid dicendum. Iac. de Ra. & Cyn. quod eſt teſtamentum idem
Iac. But. & primo dicit ipſe, q̃ eſt vltima voluntas, quia diſponit
de eo, cuius effectus confertur poſt mortem, igitur nhil habet vl
timæ voluntatis, vt l. Seia. ff. de dona. cau. mor. & l. legatum. ff. de
leg. 2. Secundo, quia ad minus legitimam dare debet, ſed hæc le-
gitima eſt coarctata, quia triens vel ſemis, & etiam tempore mor
tis naturalis, ut j. de inoffi. teſt. l. cum quæritur. & ff. de coll. bo. l. j.
§. ſi impuberi. & ff. de lib. agn. l. fin. ergo vltima uoluntas eſt iudi-
canda, ſed nulla alia poteſt eſſe, niſi teſtamentum. quia hic diſpo
nit de bonis ſub vniuerſitate, & nomine quotæ, & directo, & ſic
eſt teſtm, cum talis diſpoſitio non poſſit fieri in alia vltima uoluſ-
tate. ut j. de teſt. l. non codicillum. & de codicillis. l. hæreditatem.
Nec obſt. quod hic dicit diuidere, quia per talem diuiſionem di-
citur illos inſtituere, vt no. j. fam. ercicil. quoties. & pro hoc bene
facit l. diuus. ff. de mil. teſt. & no. pro glo. in l. his verbis. ff. de hær.
inſt. Hanc opin. ſequitur Bart. Dominus meus dixit, quod per in-
greſſum, deſierat dedicatus eſſe dominus ſui, & ſuorũ, quod hic
erit quædam diſpoſitio irregularis, & anomala, participans de di
uiſione inter viuos. & de vltima voluntate. & ideo dico, quod ex
11 diſpoſitione quam fecerat hic, cognoſcetur. † Quæro decimo, qũ
vult dare filijs plus quam poteſt, quanta debet eſſe portio quam
ſibi retinere debet. Et duæ ſunt opi. in glo. 2. & diſtinguatur: aut
ſunt æquales portiones inter liberos, & tũc virilem cum illis. aut
inæquales, & tunc quanta eſt maior portio ex portionibus libe-
ris aſſignatis, minuere tamen alicui ex liberis ſuam legitimam
non poteſt. Prima opin. videtur conſiderare qualitatem partium.
ſed dicit, quod tantum debet retinere, quanta eſt legitima, quam
habet neceſſe dare cuilibet liberorũ. Et hæc fuit opin. Io. & Azo.
ſed non videtur vera, quia ſi duo eſſent liberi, & monaſterium
haberetur pro tertio, monaſterium reperiretur ſolum habere ter
tio trientes. & ſic paulo plus quam vncia, quia ſolum nonam to-
tius: alij duo liberi totum reſiduum, quod non eſſet æquum, im-
mo contra hunc tex. qui permittit, vt plus habeat monaſterium,
& non minus, ut colligitur ex præcedenti verſ. coniuncto cum
iſto. quare alia opi. videtur magis tuta. Reperio quod tamen do-
minus meus aliter vr̃ intelligere opi. gl. q̃ nõ velit variare ab alijs,
qñ partes ſunt æquales, ut tunc monaſterium virilem habeat ſm
hunc tex. ſed qñ inæquales, tunc ad minus debet pro ſe, & mona
ſterio retinere, quantum eſt legitima, quam habet dare cuilibet
liberorum. Et eſt ratio, ſm eum, quia cum lex poſt ingreſſum cõ-
cedat ei licentiam diſponẽdi, & in caſu, in quo vltra quam minus
poteſt, non poteſt propterea fauore monaſterij liberis liberam le
gitimam minuere, vt hic in præcedenti ver. ſic eõ volendo in eos
transferre plus quam poteſt, nõ debet poſſe ſibi, uel monaſterio
legitimam minuere, vt contrariorum ſit eadem cognitio, & diſ-
ciplina. ut j. de teſtam. mil. l. ſicut certi. & ff. de his, qui ſunt ſui, vel
alie. iur. l. j. in princ. Et pro hoc facit hæc litera, dum dicit connu-
merata ſua perſona cum filijs. Et ſic habetur pro vno de filijs, at
illis vltra legitimam non tenetur, ergo, &c. Sed adhuc meo iudi-
cio iniquitas inſurgit, de qua ſ. dixi, cum pro modico exceſſu par
tes poſſint fieri inæquales. & ideo no. q̃ tex. iſte dicit partem ſibi
retineant: & non dicit legitimam. & licet alias appellatione par-
tis in dubio intelligatur dimidia, vt l. nomen filiarum. §. portio-
nes. ff. de verborum ſignificationibus. tamen non ita hic intelli-
go propter præcedentia verba, quæ dicunt perſona ſua filijs con-
numerata, vt ſic de minori portione quam ſit dimidia loquatur,
& de

ADDITIONES.

a ¶Et nil monaſterio reliquit. Tu vide de hoc dicto vltra ea, quæ hic no. Barto.
nume. 1. ad fi. ver. ex hoc dico. col. 3, aliquid per Imol. in l. filius a patre, ff. de
liber. & poſthu.

b †Poſſit mutare. Tu vide vltra no. hic per Bar. nu. 2. verſ. quæro quid ſi inter fi-
lios. eundem Bar. in l. 1. ſed & ſi mors, in prin. ff. de dona. inter vir. & vxo. late
per Imo. poſt alios in l. j. ff. de teſta.

c ¶An hæc diuiſio ſit teſtamentum. Tu vide Bart. hic. nu. 6. verſ. venio ad aliam
vl. & in l. 2. ff. de leg. 1.

& de maioti quàm ſit legitima: quia non dicitur coæquata: ſed
connumerata: ad denotandum, q̃ ſm numerum liberorum par-
tem feratadeo intelligo de virili, quam retineat ſibi, & monaſte-
rio reſiduum diuidat, quo velit, dum tñ ei cui minus dedit, legiti-
12 mam non minuat. † Quæro. 11. qũ, id eſt, quo tpe filij in caſu quo
pater inter filios nil diſpoſuit, legitimã petere poſſunt. Rñ. q̃ duæ
opi. ſunt in gl. pe. ſed tene primam quam doct. cõiter ſequuntur,
videlicet, q̃ demum poſt mortem, vt probat tex. hic in fi. dum tri
buit poteſtatem dedicato diuidendi bona vſq; ad mortem, & ſic
naturalem, quia ciuilem iam erat paſſus per ingreſſum. Hoc etiã
ꝓfirmatur, quia legitima ante mortem naturalem nõ eſt debita,
vt ff. de lib. ag. l. fi. & de col. bo. l. j. §. ſi impuberi. Et hoc etiam ſuaſ-
det vtilitas monaſterij, quia poſſet filius ante patrem mori: & ſic
euaneſceret ſpes ltimæ petẽdæ, vt ff. de iure fiſci. l. ſtatim. in fi. fed
caue quia tex. vr̃. q̃ ſtatim petere poſſit. extra. de ſta. mo. cum ſci-
a mus. in fi. Tñ dicendum vr̃, quod forſan aliud de iure nanonico,[a]
vel melius, ibi pater erat mortuus dum filius habitũ deſerit mo-
nachalem, vel ſi non erat mortuus, debet intelligi ſm prædicta,
vt bona q̃ ſibi ex ſucceſſione proueniũt, poſſit poſtulare. l. cum
ſucceſſio ei: defertur. rõ ſtatim præcedens magis puenit illi litera,
in verbo proueniunt, poſſunt tñ filij interim petere alimenta vt
hic in gl. Quod not. ad ſtatutũ quo cauetur, vt filiæ non ſuccedãt
cum maſculis: ſed debeant dotari cum erunt nubilis ætatis, vt in-
terim alimenta poſſint petere: licẽt ſtatuta de alimentis nil diſpo
13 nant. Quæro. 12. quo iure petatur hæc legitima, & rñdeo, q̃ condi
ctione ex l. quia hæc eſt diſpoſitio l. non teſtatoris, vt hic no. gl. fi.
& ſic debet dari ꝓdictio ex l. vt ff. de cõd. ex le. l. j. Quæro ultimo,
an quæ ſ. dicta ſunt in quæſtionibus varijs, habeant locum, vbi
quis eſt ingreſſus monaſterium, quod nõ poteſt habere propriũ
in cõi, & breuiter dico, q̃ tunc mors ciuilis eſt operata effectum
naturalis vt dixi in auth. ingreſſi. in 6. op. & ideo hæres prius inſti
tutus ſtatim profeſſione facta, omnia habebit vel proximiores
ab inteſtato, ſi nil diſponit, vt ibi dixi. nec habebit licẽtiam com-
mutandi, quod prius fecerat: quia ſolum ad vtilitatem monaſte-
rij poſſet, ſi capax eſſet, & ita intellige, quòd ſupra dixi, non ſi in-
capax, vt in caſu noſtro. Et hæc ſufficiant.

ADDITIONES.

a †De iure canonico. Quo iure poteſt peti per filiũ legitima: licẽt pater ingreſ-
ſus adhuc uiuat ita no. Panor. in c. Raynutius. in fi. ubi etiam no. And. Barb.
extra. de teſta. not. idem Panor. in c. cum ſcimus. nu. 3. ibi, poteſt petere legiti
mam, extra. de regula. prima tamen opi. communior eſt, quam tenet Bar. hic
num. 8. verſi. quæro quando filij. licẽt Bal. hic nu. 14. ver. 5. no. videatur aliter
ſentire. Sed cum Bar. & iſto eſt allegatio. l. ſi cum dotem. char. 3. ff. fo. ma. Pe. de
Anch. in c. 1. extra de delic. pue. & no. in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta. per
Roma. & Alex. ff. de verb. obliga.

LEX XIIII.

1 *Eccleſia quando poſſit diuidere, & ad diuiſionem prouocare. & nu. ſequẽtib.*
2 *Iura & actiones inter immobilia recenſentur.*

Iubemus. Diuiditur in tres partes. vt in j. gl. ſed ultra gl.
ſubdiuide primam, quia primo ponit quod
ſtatuere intendit. Secundo, vt aliquid addat, illud repetit. Tertio
illud ꝓfirmat, & rõnem annectit. 2. ibi, verum. 3. ibi, ea cm̃. Caſus.
Res immobiles eccleſiæ Conſtantinopolitanæ nullo tit. poſſunt
alienari, ẽt ſub colore officij collati: diuidi tñ poſſunt, coli, & au-
geri, vt patrimonium eccleſiæ matris fidei ſeruetur illæ ſum. h. d.
1 No. ex prin. deſcriptionem œconomi. † Item quia eccleſia poteſt
diuidere vera diuiſione, & ad diuiſionem prouocare, vt j. declara
bo. Item q̃ annonæ ciuiles cõputãtur inter immobilia: & ſic actio
a nes, & iura cenſentur hic immobilia. Item no. q̃ eccleſia[a] eſt ma-
ter fidei, & religionis: ulterius. q̃ res immobiles eccleſiæ nõ alie-
nentur. Op. q̃ non poſſit diuidere, quia una diuiſio ſaltem in par-
te diuidentis eſt alienatio, ut j. cõia utr. iud. l. j. & ff. de fun. do. l. 2.
ſed in prin. huius l. prohibet alienationem. ergo &c. Itẽ eccleſia
æquiparatur minori, ut no. j. ex quib. cau ma. l. reſpub. ſed minor
non põt ad diuiſionẽ prouocare, ut j. de ꝑdi. mi. l. inter minores.
ergo &c. cuius timore eſt facta glo. ſuper uer. diuidere, quæ varijs
modis exponit hũc tex. ut primo diuidatur per ſepes, & foſſata,
hoc non habuiſſet dubium, nec de tali diuiſione facti vr̃ hic loq-
qui pp ſequẽtia uerba, colere, & augere, poſita ut in tex. A lij igi-
tur de ſecunda diuiſione intelligentes dicunt, q̃ hic intelligitur, ſi
eccleſia ſit prouocata, & ſic non obſt. ſecunda ratio ſ. facta, nec
prima, hic eſt alienatio neceſſaria pp prouocationem. hæc bona,
ſed diuinat. Alij q̃ in eccleſia ẽt prouocante loquitur, ſed nõ cũ
priuato, ut in ꝓrio. ſed cũ alia eccſia, quia & permutatio, nec inter
eas eſt ꝑmiſſa, ut j. eo. aut. itẽ ſibi inuicẽ. hæc ẽt in ſe uera, ſed diui-
b nat. Alij ut Pla. & Alb. q̃ cũ priuato p̃t[b] ẽt illũ, puocando, cũ ſibi
expedit, qa ẽt ꝑdiũ inutile alienat, ut j. e. aut. itẽ ꝑdiũ. uel ulti. dicit
gl. accipiendo partẽ fructuũ, & locando, p̃ parte. cũ ſocius noluit
ſuã partẽ locare, q̃ ex iſtis ſit melior, ſtatim dicã. ſed hanc ultimã
uolunta. ſingulr̃ no. qa hic hẽs deciſum, qd̃ quotidie euenit in fa-
cto, ut ſi ex duobus ſocijs fundũ cõem hñtibus in fundo, alter no
lit facere laborari fundum, põt alter facere laborare partẽ ſuã. i. di
midiã, nec tenetur ad fructus, ex illa dimidia perceptos, & rõ põt
eſſe. primo uoluitas ſocij exp̃ſſa, uel tacita, per quã uĩ perceptioni
fructuũ renũciaſſe. Sed ꝛo, qa ſm naturã ad illũ dẽt ſpectare com-
modũ, ad quẽ ſpectat icõmodũ. l. ſm nãm. ff. de reg. iu. ſed incõ-
modũ expẽſarũ ſpectabat, ſi nil pcepiſſet ad cũ. q̃ ij ẽias feciſſet,
vt ſ. de neg. geſt. l. ſi ergo &c. Iſta tñ ſol. licet in ſe ſit vera, tñ tex.
nõ, nõ ſolũ de tali diuiſione loquit̃, ſed de vera, q̃ inducat aliena-
2 tionẽ, iõ pcedẽs melior. † Sed tũc q̃ro, qũ dicet eccleſiæ expedi-
re, dñt doct. qũ ꝓfocius eſt hõ rixolus, & q̃ fructus dilapidat, ita
q̃ ꝑdiũ quodãmodo eccẽæ reperiẽt inutile. & maxime, qũ ille ẽ
homo potens, & hæc eſt notanda. Sed Guil. de Cum. quẽ doct.
cõiter tenent, dicit q̃ cũ quocunq; & cuiuſcunq; condõnis põt
diuidere p hũc tex. q̃ loquitur indiſtincte, licet in minore & mu-
liere teneat diſtõnem glo. Et eſt rõ. qa illi ſunt impedimento tẽ
porali, eccleſia ꝑpetuo, & iõ ei concedetur, ꝑpria, & vera iuris di-
uiſio, vt hic. & hoc, quia cõio ꝑpetua, eſt prohibita, vt ff. cõi diui.
l. in hoc iudicio. §. ſi pueniat. Itẽ, qa cõio inducit diſcordiã, vt ff.
de ſeru. vrb. præd. l. in re cõi. ideo non dẽt eſſe perpetua, licet fa-
uore ætatis ſit tpalis, quia ſperatur, vt minor maior efficiatur. &
pro hac ratione optime facit quod no. gl. ſingr̃ notanda. ff. de tu-
3 te. & rat, diſtra. l. niſi. §. fi. † Quæro, tex. dicit, q̃ non põt alienare
ſub prætextu beneficij colorati. Sed quid ſi verũ fuit beneficiũ.
glo. ſuper verb. permiſſa. arguit pro & ꝗ̃, vt ſit permiſſa. Facit iſte
tex. à ſenſu ꝓrio, & hoc tenet Cy. arg. l. cũ plures. §. pe. ff. de adm.
tut. cũ ſi. ibi no. in ꝓrium inducit gl. §. fi. j. ea. l. vbi vnum caſum re
munerationis permittit, & ſic cęteros prohibet, arg. ff. de iud. l.
cum prætor. & hanc tenet Mar. Syl. & ego confirmo, per tex. j.
proxi. §. ibi, dum dicit, exceptuque, niſi eo q̃ nunc ſtatuimus &c. &
ſic clare cæteros caſus prohibet, cum oĩs exceptio in caſibus ex-
ceptuatis firmam dimittat rẽm, vt no. in l. in his. ff. de legib. Item
ne aperiatur via fraudibus, & malitiis, vt ff. de rei. ven. l. in fundo.
4 † Quæro, an iura,[c] & actiones inter immobilia ſunt computan-
da. & vr̃ q̃ ſic, vt in annonis ciuilibus priuatis, vt in Auth. de non
alie. §. hoc ergo. Hoc tenet gl. in l. fi. j. in quib. cau. in integ. reſt. nõ
eſt neceſ. & ff. de ver. ſig. l. mouentium. Alibi tenet q̃ computentur
inter mobilia, ſi p̃ mõbilibus cõputant, & immobilia, ſi pro im-
mobilibus. vt no. in d. §. hoc ergo. & no. j. ſi aduer. tranſ. l. j. Alibi
ponit tex. ea p̃ ſpecie ab his diſtincta, vt ff. de re. iud. l. a diuo pio.
§. j. Dy. in l. poteſt. ff. de auto. tut. dixit, aut conſideramus ius ob-
ligationis. & illud eſt immobile, vt in gl. j. allega. aut conſidera-
mus eas reſpectu effectus, & tunc iudicantur mobilia, ſi ad mo-
bilia competunt, & immobilia, ſi ad immobilia dantur. arg. l. q̃
actionem. ff. de reg. iur. Iaco. de Bel. in Auth. de non alie. §. j. di-
xit, aut fauor exigit, vt inter mobilia computentur, & ſerua ſa-
uorem illum, & ita intelligit. j. de rei vxo. act. l. j. §. exactio. vbi p̃
mobili computatur, & idem contra ſi fauor exigit, vt inter im-
mobilia computentur, vt hic. cum ſimi. Hæc diuiſio Dy. & Iac.
de Bel. non vr̃ reſpondere, ad d. l. a diuo pio. § j. vbi ponunt p̃ ſpe-
cie diſtincta. nec diſtinctio Iac. de Bel. conformari bene vr̃ huic
legi: quia hic ſolum prohibentur actiones pro annonis compe-
tentibus, non pro alijs mobilibus, ideo aliter vr̃ dicendum, vide-
licet, q̃ iura, & actiones ſunt quid immobile, prout illa ſyllaba
vel dictio, in, adiecta illi dictioni mobile, ſtat excluſorie, & abne
gatiue, prout vero ſtat priuatiue, iura & actiones ſunt quid p̃ ſe
diſtinctum a mobili, priuatiuè ſumpto. Et hoc ſic demonſtro: oẽ
mobile eſt corporale, vt ſic per ſe, vel aliũ moueatur, vt prodat.
ff. de re. diui. l. j. & j. qñ, & quib. quar. pars debe. l. j. lib. x. ſed iura,
& actiones non hñt corpus. vt d. l. j. ergo non ſunt quid mobile,
& per ꝑns nec quid immobile ſumptũ priuatiuè, cũ ſic ſumptũ
ſit corporeũ. Quod probo. nã tunc immobilitas eſt priuatio im-
mobilitatis, ſed oĩs priuatio ſupponit habitũ qualitatis priuatę,
potẽtialiter ineſſe rei, a qua qualitas illa priuatur, vt patet in hoc
adiectiuo inteſtatus, qd̃ non cõuenit, ꝑprie, niſi ei, q̃ põt teſtari,
vt ff. de ſuis, & legi. l. j. in prin. facit. l. manumiſſiones. ff. de iuſti. &
iu. Et ſic ſequitur, qa immobile eſt porentialiter mobile, ſed nõ
põt eſſe mobile, niſi ſit corporeũ, vt ſ. dixi. ergo cũ non ſit corpo
reũ, ſequitur, q̃ nõ eſt immobile ſic priuatiue ſumptũ. & ad hũc
ſenſũ patet, qa actiones inter mobilia nõ ꝓputãtur, & ſm hunc
ſenſũ põt intelligi tex. in d. l. a diuo pio. ff. de re iu. & in l. ciuitates.
ff. quod cuiuſq; vni. & j. qñ & q. quar. pars dẽatur. ſed cũ q̃ritur
an ſtatuta in mobilibus, vel in immobilibus, ex interpretatione
vel mẽte iuriſcõſultorũ intelligant̃ ſtatuta ĩ actionib̃, dic q̃ nõ,
vbi i eis ẽ de p ſe diſpoſitio facta, vt l. a diuo pio. ſed vbi de eis nõ
eſt expreſſa diſpõ, dico q̃ ſtatuta in immobilibus debent intelli-
gi, & in actionibus p̃ annonis ciuilibus, vel priuatis cõpetẽtibus
vt hic. cũ ſimi. Nã licet annuatim dẽndum ſit mobile, tñ eſt velut
quidã redditus proueniens ex aliqua re immobili, ſibi debita. vr̃
per alienationẽ huius iuris, videret̃, quodammodo rẽ ipſam ſic fa
ctã alienare, & p̃ tanto, ſi non ius ipſum totale alienaret, ſed ius
per-

ADDITIONES.

a ¶Quod eccleſia. Adde quod eſt tronus Dei, ſm Spe. in proœm. in principio.

b †Cum priuato poteſt. Tu vide de hoc quęſito. ſi quando, & quos eccleſia pro
uocet ad diuiſionem, omnino per Auge. in l. cum hi. §. ſi vni. ff. de tranſact.
Ro. conſi. 471. & Bart. hic. nu. j. & in add. ad ipſum. in vet. pc teſt prouocare.

c ¶An iura. iura & actiones an inter immobilia computentur, adde Barto. in l.
poteſt pupillus. ff. de auth. tu. & in l. mouentium. de ver. ſi. Spe. in ti. de fruc-
ti. & intereſ. in §. j. ver. 2, quæritur. & ibi Ioan. And. & notatur in l. ſi. §. mo-
biles. j. quando & quib. quarta pars.

percipiendi locaret ad modicũ tps posset: vt ex. ne pla. vi. fin. c. vlti. In actionib. uero simplicib. p debitis cõpetentibus distingue fauorem ab odio, vt §. per Iac. de Bel. & si materia esset indifferens, quia fauor vel odium non esset euidens, tunc sto cum gl. & Dy. distinguentib. aut cõpetunt pro re mobili, aut immobili, vt §. dixi.

1 *Perenne quod dicatur.*

2 *Ecclesia precium debitum non solutum, an possit petere.*

3 *Oeconomus quæ vendidit; quando vendicare possit.*

§. Sane. Hæc est secunda principalis, in qua multi puniũtur, & primo ponit emptorẽ: secũdo vẽditorẽ: tertio tabellionem instrũm officientem, quarto iudicem autoratẽm. Partes sunt in se claræ, & prima pars h. d. in summa. Emens rẽ ecclesiasticã ꝯ legem, rẽ cum fructib. restituit, & precium non repetit. h. d. No. tex. ibi, quia ea quæ ꝯ legem, &c. & concor. j. de legi. l.

1 non dubium. † Opp. ꝯ tex. qui dicit nostræ perennitatis, cum nihil sit perenne sub sole, vt in auth. de non alie. §. vt aut. So. vt in glo. 1. vel dic, ꝙ hic appellat se perennem ratione operis virtuosi, cuius cã eius perpetuo habebit memoriã, vt j. de quæst. l. diuo Marco. Opp. ꝙ ineptè dicatur, mente sacrilega: cum res ecclesiæ non propterea, quia sunt ecclesiæ, dicuntur sacræ vt ff. de sol. l. 2. Sol. ꝙ improprie hic loquitur, vt in gl. 2. quam not. ad declarationẽ eius, quod dicit glo. in prin. in auth. ingressi. Opp. ꝙ precia non acqui-

a rantur ecclesiæ, [a] quia tunc locupletaretur cum aliena iactura, habendo rem & precia. ꝯ l. nam hoc nã. ff. de condi. indebi. & maximè sordescit in ecclesia, q̃ est mater fidei, & religionis. vt §. ea. l. in prin. So. vt gl. ꝙ æquum hic esset, tũ nulla actione ciuili compelli põt, quia debitum recepit, & auth. l. retinet, quinimo dicunt doc. ꝙ iactura ista non est consideranda, quia prouenit emptoris culpa. ergo, &c. vt l. quod quis. ff. de reg. iur. hoc tũ limita, vt statim di-

2 cam. † Quæro cum gl. quid si nondum erat solutũ precium, an poterit ecclesia petere. Pla. ꝙ non, quia non est honestum. alij ꝯ. per auth. qui res iã dictas j. eo. & sit rõ fauor ecclesiæ, & odium emptoris. ar. ff. de da. inf. l. fi. & hæc cõis, & vera. sed dubitẽ qua actione petetur, & dicunt quidã condictione ex hac l. quia actio ex eo ꝯctu dari non põt: quia in fecto hr, vt hic. Alij, & melius, ꝙ pro infecto habetur, inquantũ respicit incommodum ecclesiæ, non aliãs, iõ datur actio ex eo ꝯctu, vt probatur in auth. de non alie. §. si quis, & patet in simili. ff. de ꝯh. emp. l. sed Celsus. §. i. & de actio. empt. l. ex empto. §. si quis virginẽ, sicut & aliãs claudicat ꝯctus, ex causa. vt ff. de do. l. eleganter. in prin. & ita tenet Iac. Bu. Quæro successiuè, an hæc procedant emptore existente bonę fidei, & rẽdet gl. ꝙ sic, licèt tũc agat ꝯ œconomum. & allegat §. j. proxi. sed nil facit: quia loquitur de damno reseruando ecclesiæ, nec tex. in cor. de nõ alie. §. si quis igitur. loquitur in bonæ fidei emptore, vt patet ex prin. dũ dicit præsumpserit, & similiter in consequenti. §. pœnam imponientibus. verbũ istud, pſumpserit, ptinuo apponit, vnde vr, ꝙ gl. non benè dicat, sed propterea non eam reprobo, ga delictũ œconomi non dẽt remanere impunitũ, q̃d fieret, si eccle sia non posset p̃cium retinere, vel petere. retinendo aũt vel exigẽdo, punitur œconomus, quia ꝯ eum emptor habet regressum. Pro hoc ẽt facit, quia ꝯctus in fauorem ecclesiæ dr valere, vt d. §. si quis igitur. ideo ꝯ emptorem dẽt posse agere, quantuncumq; fuerit bonæ fidei. si tũ œconomus non foret soluendo, tuendus est isto casu emptor, aduersus ecclesiam, ne locupletetur ex dolo œconomi, & sine culpa emptoris. ar. ff. de eo per quem factũ. l. fi. in prin. Sed vbi vterq; fuisset in dolo, an ęconomus teneatur emptori, dicã j. eo. auth. qui res iam dictas. vbi ponit. vbi vero œconomus fuit in dolo, & emptor in culpa, quia putauit rẽ ecclesiæ alienari posse, tunc ꝯ œconomum recurrit, cuius dolo præponderat culpæ emptoris. arg. ff. ad l. Aquil. l. item si obstetrix. in fin. sed illo non existente sol. ꝑpea tuetur aduersus ecclesiã ꝑp eius culpam, vt l. quod quis. de reg. iur. Quæro successiuè, quia hic dr, ꝙ œconomi, qui pro tpe fuerunt, vendicare alienata possint, an illis nõ existentibus, vel non vendicantibus, patroni, vel parochiani amittãt.

3 Et dic quod sic, vt in gl. quod no. † Quæro an ipse œconomus, ꝙ

b vendidit, [b] possit vendicare. gl. arg. pro & ꝯ, & remittit ad, notata in l. post mortẽ. ff. de adop. & ex ibi dictis colligitur ꝙ idem œconomus potest. Primo, quia ꝯctus non tenuit ipso iure fauore ecclesiæ, & ideo contra factum suum potest venire, vt j. de agri. & censi. l. quea dmo. in prin. lib. 10. Secundo quia venit alieno nomine. ergo debet posse. vt j. de lib. cau. l. j. & de admi. tu. l. cũ quidã. Tertio, quia proponet rei vendicationem in qua probato, ꝙ ecclesia sit domina non poterit aduersarius excipere de contractu, qui non tenuit ipso iure in eius odium, & hanc opi. tenent Ia. de Ra Cy. & Ia. Bu. Sed Ia. de Bel. & Ray. contra, quia malè versatus fuit in administratione saltem illius rei. igitur ipso iure a lege fuit ei administratio interdicta, vt Inst. de suspec. tut. §. sed si quis. ff. de suspe. tut. l. eum quem. Prima opi. placet tam per rationes prædictas, quàm per istum tex. qui dicit ab ipsis clericis &c. & sic relatiuum, & demonstratiuum ipsum, loqui videtur de eisdem quos alienare prohibuerat. Non ob. ratio prædicta, quia in administratore pupilli loquitur, qui per se ex defectu ætatis non potest suspectum facere, nec remouere. ideo l. eius defectum supplet, sed clerici qui œconomũm ordinauerunt, illum remouere, & priuare possunt, quod si non faciant, ut germaneat, consentire videntur. ideo non interdicitur ei administratio, & pro hoc accedat etiam §. sequens, vbi hoc probari videtur.

ADDITIONES.

a Œconomus. Adde Bal. hic, item quis sit propriè œconomus, & in quibus locum habeat, & quid hypocrisarius, qui quandoq; ponitur pro œconomo. vide Spec. de his qui ali. no. in iud. interuenit. uer. œconomus, & præcedenti. Item qualiter œconomus formet libellum contra alium, & qualiter contra ipsum formetur in Spec. de lib. concep. §. 11. de fi. contra syndicum. Item an possit postulare contra eum, cuius est œconomus. in Spec. de adiu. §. 1. uers. sed nunquid potest.

b † Per sniam. Et ista est ueritas, ut no. hic Bar. aliàs est in §. sane. nu. 4. uers. quæro ulterius in uer. œconomus, & ibi in apost. in uer. an per sententiã, & Bal. nu. 2. uer. 5. quærit. gl. in §. œconomus, & ibi in apost. in uer. per sniam, & in uer. priuatiua. ꝙ probo pderãdo uerbum, priuetur, quod est futuri tpis. Quo casu requirit sentẽtiam declaratiuam, ut plenè per Pan. in c. in quibusdam. nu. 7. & ibi in apost. ad ipsum in uers. uerbum futuri temporis. extra. de pœnis. de quo per Ro. fin. suo j. & seq. & in addi. & per Corse. fin. fuis. in c. 112. incip. no. quòsi ubicumque, & 125. incip. no. quòd ubi lex. & plenè per do. meum Iaso. May. in l. 2. col. 3 1. in repet. d. l. j. de iur. emphy.

1 *Tabelliones instrumenta vetita si confecerint, relegabuntur.*

1 §. His tabellionib. † Tabelliones [a] instrã officiẽ-

a tes, de ꝯctibus vetitis, debẽt relegari. h. d. Et multũ notabilr, ga tex. iste non loquitr respectiuè, sed simplr de oib. ꝯctib. veritis. Itẽ no. ꝙ tex. dicit, reuocabitr, & si simplex liberatio, vel reuocatio p rescriptũ nõ, pdesset, ꝙ clarius pbat in auth. de non alie. §. uult aũt. dum dicit nullã ei clementiã profuturã, sed necessaria esset spãlis clausula, huic, & illi legi derogatoria, arg. l. si quis. in prin. testi. ff. de le. 3. & per no. per doct. j. si ꝯ ius, vel uti. pub. l. fi. & idẽ dico si diceretur perpetuo exilio, ut d. §. vult aũt. qui hunc tex. interpretatur, & declarat, ꝙ tene menti: quia hæc verba reperiuntur quandoque in statutis apposita.

ADDITIO.

2 † Tabelliones. Adde, quia certum est in notario, quod no. hic Sal. & communiter tangitur per omnes. Sed quid in dictatore contractus illiciti. uide Bar. in auth. sed nouo iure. & quod ibi no. Alex. in Apostil. ad ipsum j. de ser. fugi. Bald. in rubr. j. res inter alios acta, & Ang. in l. si sciente, & ibi aliquid per Alex. ff. ad l. Pompe. de parici.

1 *Notarij ius digestorum habentes, qui sint.*

§. His quoq; Iudices ꝯctib. illicitis autorãtes puniũ-

tur in bonorũ publicatione, & dignitatis amissione. h. d. Sed an idẽ in pxeneta. dñt quidã sic, p not. ff. ad

1 muni. l. ordine. §. i fraudẽ. & ff. de pari. l. sciẽter. † Quæro q̃ sint isti notarij, q̃ hũt ius fforũ. Rñ. dupłr ut i gl. Et no. primã expositionẽ, p qua facit j. de asse. l. 2. sed in ꝑriũ facit j. de decu. l. uniuersos. li. x. & in aut. de defen. ciui. §. ex puin. vbi dr, ꝙ iudices dẽnt tabelliones hẽre, & sic, utrumq; offiũ nõ pñt exercere. Potes dicere, ꝙ in minimis iudicib. logr, q̃ in parua quãtitate iuridiciõnẽ hũt, & i rure i' inter rusticos reddũt. & ita seruat hic ꝑtuetudo quã sortè inspexit gl. ista. Quæro cui bona istorũ applicabũt, & dico, ꝙ fisco, vt i gl. p l. mulctarũ. j. de mo. mul. & j. ad l. Iul. d vi. l. 2. & melius i vsi. seu. q̃ sint rega. c. 1. & dicam plenius de ista mã. in d. l. mulctarum.

1 *Res ecclesiæ, quando in alium transferri possint.*

1 §. Sane. Hæc pars 3. pmittit. Casus. † Res immobilis ecclesiæ

põt in aliũ transferri, quo ad usum fructũ, dũ tũ p pactũ sit ꝯuentũ, ꝙ ipsam rẽ restituet tpe ꝯuẽto finito, & aliã tãti ualoris, & fructus ecclesiæ relinquet, & de eis ꝓficienda est sciẽtia, aliãs nõ ualet. h. d. Op, ꝙ tex. malè dicat, ꝙ tpe finito, pprietas reuertatur ad ecclesiã, per quod supponere ur, interim illam esse penes fructuariũ. sed hoc falsum, cũ sola possessio in eũ sit trãsiata, ut §. dicit text. ergo &c. Sol. dupliciter, ut exponãt pprietas, p possession, vel dicit gl. secundum aliquorum interpretationem, ꝙ de proprietate possessionis. non de proprietate, quæ est idem, quod dominium loquitur. Et hæc expositio est notãda, sed meo iudicio loquitur de proprietate, id est dominio rei transferendæ in ecclesiam, quam statim dicebant fieri, & malè, vt in gloss. seq. Oppo. quòd non in morte, sed statim prædium aliud, debeat quo ad proprietatem in ecclesiam transferre, vt in Auth. de non alie. §. fi quis voluerit. Sol. vt in glo. ꝙ illa corrigit istam, & benè. Sed intellige, ꝙ vsumfructum sibi tenet, donec viuat, quo mortuo redibit ad proprietatem, & sic ad ecclesiam ſm doct. Vltimo sciatis, quòd quidam aduocatus pridie allegabat istum tex. in prin. in quadam. quæstio. in qua vertebatur dũbium, de significato hu-

a ius dictionis, plerumque. [a] ꝙ dictio ista non notaret frequentationem actuum, nec regularitatem notaret, sed casualitatem: quia in vno casu tantum verificatur vt hic. Sed in contrarium est veritas, vt no. glo. j. per quas perso. no. acqui. l. 2. in gl. pen. in fi. c. probatur j. de fideicom. l. cum virum, & j. de sen. & interl. omn. iud. l. post sententiam, & ff. de off. prefe. vr. l. j. §. j. de interro. act. l. 3. & de iure dot. l. plerumque, & clarius. ff. de vulg. & pup. l. si plures. coniuncto prin. cum fi. & clarissimè. ff. de aqua quo. & æsti. l. j. §. ij. Ad hunc tex. respondeo, quòd licèt de isto casu tantum loquatur, tamen in hoc casu plerunque, id est semper, vel frequenter vtile iudicatur, & sic facit pro, & non contra.

ADDITIO.

a Dictionis, plerunque. Dictio, plerunque. an notet actum frequentatum. vide Bar. in l. j. ff. de tute. & rat. distra. Et quod facit regula. adde l. cum virum. & ibi gl. Bal. d. in 3. col. uers. deinde no. & doct. j. de fideicom. insti. de legi. pub. in §. fi. in l. antepe. de tute. & Nico. de Neap. in d. l. j. in prin. ff. de tut. & rat. distrahen. & quod Bart. in l. j. ff. deverb. sig.

AVTHENTICA.

1 *Donaria principis, quare seruari debeant. & nu. 2.*

Hoc ius porrectum. Solennitas huius Auth. vt in quit Inn. & Cano. in c. nulli. de reb. eccle. non alien. non attenditur hodie. sed de ea quæ ponuntur. 12. q. 2. c. sed ea quæ sine exceptione, & si consuetudo aliquid addit, illud etiam attenditur, non si minuit. Diuiditur autem in 7. partes: quia primo prouisionem Leonis positã in Liubemus. in prin. §. eo. extẽdit vsque ibi, & perpetuo. ibi ponitur, & quando, & in quibus hæc extensio incommutabiliter locum habet, vsq; ibi, & in certis: ibi ab extensione excipit, vsque ibi: primo tamẽ ibi declarat exceptionem vsq; ibi emptore. ibi dubium circa declarationem remouet, vsq; ibi sit tamen. ibi ponit in quibus rebus declaratio locum habeat, vsque ibi: & is creditor: ibi declarat in quo creditore, vsq; ad finem. Casus. Res immobiles cuiuscunque ecclesiæ ab Imperatore prouentę, non alienantur vel pignorantur indistinctè, aliunde vero quæsitæ pignorantur, vel alienantur debito vrgente, cum solennitate tamen hic subiecta.

1 h. d. Casum in terminis per te pone. † Not. primo ꝙ donaria principis perpetuo debent retineri, vt videantur, & cognoscantur cõcor. l. in agris. ff. de ac. re. do. quod intellige in immobili[b], vt hic, in mobilibus secus, quia stat regula, a qua nõ est prohibitio facta, vt in re sua, &c. vt j. man. l. in re mãdata. facit j. l. res q̃ tutores. j. de admi. tut. Scdo ꝙ facilius ꝑceditur pignoratio q̃ venditio. Tertio quod ecclesia priuilegiatur, ut pro scripturis hmõi ꝯctuum nihil soluat, non ꝑpea labor notarij remanebit irremuneratus, quia ab emptore exiget sui laboris mercedem, quia in eius commodum hæc respiciunt. nec ad eũ extendit priuilegiũ, licèt in iudice secus, ut j. de fruc. & lit. exp. l. fi. ſm primam lec. Quarto quia res mediocres nõ meliores tenetur ecclesia dare insolutum. Quinto modũ cognoscendi quałr res sint mediocres. Sexto modum æstimationis, & augmentũ decimæ ipsius æstimationis. Septimo q̃d spãle est in ecclesia, quod creditor probet pecuniam in eius utilitatem uersam esse. Octauo q̃d ex mobili b. primo soluì debet, ut §. in 3. parte. Sed dubitatur an inter mobilia sit ordo dic, ꝙ sic: quia primo ad pecuniã peruenitur, q̃ facilius cõsumĩt, & minus debitorẽ ledit, ut no. gl. §. in. in l. a diuo pio. §. j. ff. de re iu. & eius est rõ ẽt alia q̃ §. quia debitũ est pecuniariũ. ergo in primo petitio fiat exactio. sed an primo mobiliũ, q̃ immobilium dic, ꝙ sic fi facilius sit exactio, ut dr in pupillo. ff. de reb. eo. ut. l. magis. §. ne passim cui æqparat ecclia, ut in auth. de eccl. ti. ad fi. nec ob. d. l. a diuo pio. quia in executione sniæ loquitur q̃ dẽt esse pura, ut ibi & l. ciuitates. ff. ꝙ cuiusq; uniuer. & ita hic no. Cy. qd tene menti. Transeo ad apparatũ op. qd tex. hic i prin. malè dicat dũ dicit, q̃ actio pia, ga actio est ius pseqendi & c. ut inst. de act. in prin. Sol. ut in gl. 3. ga hic sumit actio pro acta. Scdo op. qd pignoratio pmittit, ut in Auth. de nõ alie. §. fi. n. Sol. qd spãliter non põt, sed gñałr sic, ut in ꝯrio. hãc gl. reprehendit Pe. quia datio pignoris plurium rerum, uel gñałr omnium non minus, sed magis ꝑiudicat q̃ spãlis. ar. ff. de pig. l. qui gñaliter. sed gl. intellige sanè, quia hypotheca reprobatio Petri ꝑcedit in pignore, quia dr a pugno, & sic ꝯdictione, quare aũt specialis hypotheca erat prohibita, & sic non generalis, no. per gl. in auth. de nõ alie. §. nos igitur. in fi. uidelicet, quia plus iuris ꝓstituit creditori per specialem quam gñalem, ut j. de ser. pig. da. ma. l. 3. hodie aũt quilibet permittit, & non solũ hypotheca, sed pignus si debitum urgeat, ut hic, & sequitur hic in glo. 4. usque ad finem.

2 † Tertio contra secundam partem oppo. quod nedum res quæ fuerunt principis, sed nec alię. vt j. eo. auth. quibuscunq; modis. & in Authen. de alie. emph. §. sanctissima. So. confitendo contrarium, ideo gl. enumerat sex casus speciales, & vt rationẽ videas cuiuslibet super glo. ibi §. ea vero. & est ratio, quia princeps vult sciri videri & cognosci, quid donauit ecclesię. vt ff. de acq. re. do. l. agris. ibi multomagis. & est ratio, quia rei sacræ nõ habetur cõmercium. vt ff. de re di. l. j. & de ver. obl. l. inter sti. §. sacram. ibi qui buscũq;, & ibi ratio, vt fraudibus obuietur, vt ff. de rei ven. l. si in fundo ibi. §. sacratissimam. ibi ratio, quia pactum cum. l. concordat. & duo vincula sunt fortiora q̃ vnum, vt Inst. de adop. §. sed hodie. & in Auth. de confang. & vter. fra. in prin. Item quia in casu permisso intelligi debet prolatum, vt aliquid operetur, vt l. si qñ. de leg. i. & est hoc in ar. ꝙ si mulier, vel eius pater dat dotem, & facit pactum de non alienando, quamuis postea superueniat casus in quo alienatio sit a iure permissa. vt l. quamuis. cum seq. cum materia seq. ff. fol. mat. non tñ alienari possit, obstãte pacto quod tũc incipit effectum habere, & vires suas operari ſm Gul. de Cu. ibi. §. iubemus. & hoc operatur delictum hæretici. ibi. §. sinautem. ibi est ratio, quia nullus alius redditus vtilior est ecclesiæ, cum istis tempestatibus non possit fructuare nec diligẽti agriculturæ; vel cura ad ecclesiam habet spectare. Oppo. contra tertiam partem, quod etiam si ex mobilibus solui possit, dumtũ non cõmodè, habet locũ l. ista, arg. l. nepos proculo. ff. de ver. sig. Sol. vt gl. ꝙ hæc ſm illam. Opp. ꝯ quartam partẽ quod fructus cõputet in vsuris tñ. vt j. de pig. act. l. j. & 2. solu. quod ibi sic fuit pactus aliàs in vera sorte computaretur, vt hic in glo. Opp. ꝙ imò fuit prius in vsuris, vt j. de sol. l. i. Sol. duobus modis, vt in glo. Primo cõsitendo, nec ordo huius tex. attendit, sicut nec alias. ff. de sol. l. nec enim. & est ratio, quia certa est iuris disposito, vt prius in vsuras, vt d. l. j. alias in dubio seruetur ordo, vt l. cum pater. §. pe. in gl. alle. aliàs secundo dicit glo. quod speciale fauore ecclesiæ. Oppo. ꝙ hæc lex nos dimittat in obscuro, contra. §. quibus. §. de non. codi. comp. non enim hic declarat quanta sit ista cẽtesima. Sol. vt glo. quia alibi est declaratum, vt l. eos. j. de vsur. Opp. similiter quod apud eũ, a quo ordinatur quia episcopus a Papa, vel cui mandauit ordinatur, & tamen iurat apud archiepiscopũ, vt in Auth. vt nullus fa. ibi ora. in do. §. fi. sol. quod hic loquatur de inferioribus ab Episcopo, quod declara. vt in gl. & si episcopatus vacaret dicit Iac. But. adeundum totum capitulum ecclesiæ cathedralis argum. l. vbi adsunt. ff. de tu. & cu. da. ab his. Opp. qd iurare non debet, vt j. tit. j. l. cum clericis. §. fi is. Solue hoc speciale, vt not. gloss. Oppo. quod licet maior pars non hoc iuret, vt ga sint pares sufficiant. vt l. maiorem. ff. de pactis. Solue confitendo contrarium, dummodo illa pars coequalis sit dignior. & sic primo numerus, vt hic. Secundò dignitas attenditur, vt ibi, sed Ia. But. post. Mar. de Syl. dicit quod dignitas, & distinctio in casu nostro est consideranda prius, quàm personarum numerus. arg. in Authen. de mona. circa prin. & quia hic tractatur de commodo vniuersali non singulari, quia tunc inspiciendus esset primo numerus, vt d. l. maiorem, quod est notandum. quod autem dicit glo. non conumeratis seruientibus, intellige, idest famulantibus. & sic tex. iste non contradicit glo. Oppo. quod maior pars totius ordinis non sit necessaria, sed sufficiat, quod maior pars duarum partium consentiat, ut infra de decu. l. nominationum. & ff. de decr. ab or. fa. l. j. Sol. ut glo. quod prædicta, quando omnes sunt præsentes, contraria quando aliqui sunt absentes, quo casu duæ partes debent adesse, sed sufficit duarum illarum partium maiorem partem consentire. & hoc idem tenet gl. in l. nulli. ff. quod cuiusq; uniuer. & ibi dicit lege non caueri, sed rationibus duabus posse probari, quas omitto, sed ibi uide. & ita etiam docto. pertranseunt & consuetudo probat. Sed mihi uisum fuit alias, & tunc quod de iure maior pars illarum duarum partium nõ sufficiat nisi sit maior totius ordinis. primo per istum tex. qui loquitur indistinctè. & idem dico de si. Secundo quia mihi videtur casus. in d. l. nominationum. ubi dicit tex. quod absentia paucorum non debet debilitare, quod a maiore parte ordinis est factũ, cũ ergo in casu in quo duæ partes sufficiũt, loquat, & nõ dicat a maiori pte duarũ partiũ, sed a maiori pte ordinis factũ hẽo propositũ. Nec obst. ꝙ ibi subdit qd duæ partes ordinis, totius ordinis instar hũt, quia illa est ratio ad suadendũ, quare paucorũ absentia nõ habet nocere. Hoc confirmo, ga si paulo pluris, q̃ tertiæ partis absentia, & sola habet debilitare qd est gestũ ẽt si oẽs pãtes consenserũt in vnũ, quanto magis, si illius tertiæ partes & satis pluris qdã sint absentes, & qdã pãtes, sed ꝯdicentes & si ꝯdicentiũ numerus vna cum absentibus transcẽdat maiorẽ partẽ totius cũ ꝯdicẽtes tortius debeant obesse, q̃ si essent absentes arg. l. 2. §. pe. & fi. ff. sol. mat. Præterea si totus ordo esset pñs non sufficeret maior pars duarũ partiũ. sed requiritur maior pars totius ergo, & idẽ vbi totus representatur, & fingitur in duabus partibus. ne vbi põt euitari fictio addat fictioni, vel improprietas impropriati. cõtra l. j. ff. de dec. p hoc suadet. v. rõ absurdi euitadi, qd sequerẽt, vt de ordine, qui esset ĩ numero sexaginta pſonarũ. 21. ligarẽt totũ ordinẽ, supposito, ꝙ xx. ligarẽt totũ ordinẽ & supposito, ꝙ xx. ex eis fuissent absentes, nõ obstãt rõnes gl. qa remediũ

I.non est frustra, quia duæ partes sufficiant in congregatione fuit inuentũ, ne absentia aliquorũ impediret factum siue actum tunc fortè necessarium. Item ne debilitaretur a maiori parte totius ordinis gestum. Nec ob.q̃ quasi vnum corpus est, vel instar habet totius ordinis, quia verũ fictè, vt dixi, quinimo si instar totius ordinis habet, ergo maior pars totius requiritur, aliàs instar non haberet illius, sed nouum corpus censeretur. nec obstat, q̃ replicari posset, q̃ concilium populi repræsentat totum populum, vt no. super rub. quæ sit lon. psue. & cũ maior concilij ligabit totum populum, quia concilium populi habet hanc potestatem a populo & etiam ipsum cõcilium est per se vnum corpus, q̃ totum cessat in
a casu nostro. Op. q̃ ista maior pars[a] non debet iurare debitum existere, quia hoc onus incumbit creditori, vt hic, in fi. Sol. vt gl. quæ exponit debitũ existere, & solutum nõ esse, vel fortè finis loquitur clericis reluctantibus. hic psentientibus, & cõfitentibus, & ad venditionem venire volentibus, vt creditori satisfaciant, & ita dicit Cy. in 8. q. Op. q̃ non compellantur deierare, vt l. videamus. ff. de in litem iuran. Sol. vt ea. gl. Op. tex. dicit aliter, q̃ res emptori non pcedetur, sed hoc non vũ, quia licèt pretium non sit in debitum conuersum, non propterea emptori, qui solenniter emit, debet gsiari præuidicium. ad curam. u. emptoris, non vũ hoc spectare, sed eius, q̃ decretũ interponit, vt l. magis. §. ne passim. ff. de reb. eo. & l. ait prætor. §. permittitur ff. de mi. so. vt gl. vt exponatur aliter nisi solennitas prædicta seruetur, & hæc bona. Vel secundo nisi pretium cedat in vtilitatem ecclesiæ, & hæc non bona, quia ꝗ prædicta iura, vt notare videtur Inn. in c. i. extra. depositi. sed sustinendo gl. dic, quod emptor non habet inuestigare, an pretium cedat in verum debitum, vel non: sufficit enim q̃ per præbentem auctoritatem suam approbatũ sit, debitum esse, sed curiosius dêt esse, vt debitum taliter ab auctoritate probatũ soluat vt vult glo. præcedens per quam istam declarationem recipit. aliàs si nõ apparet debito huic satisfactum fuisse, conueniri posset, & sibi imputare posset emptor qui caurelã in soluendo nõ adhibuit, & ad hoc bñ facit tex. ꝗ. de iu. deli. l. fi. §. si vero creditores. lo primo. &
b ea. l. lo secũdo, & hoc tene cordi. Op. q̃ ẽt in alijs casib. b res immobilis ecclesiæ posit alteri in emphy. dari vt ꝗ. eo. auth. perpetui. & in auth. item sibi inuicẽ. sol. vt gl. quæ enumerat casus speciales dic, vt in ea. Oppo. quod tex. dicit abdita 10. par. & sic nos dimittit in obscuro, & in ambiguo: quia abita per b. idem est, quod diminuta, & deriuatur ab abdico. ab. & si per. d. & tunc idem est q̃ aucta: ab addo. is, & tunc non declarat an addatur ecclesiæ vel creditori. So. vt gl. quæ varijs modis exponit, & illa vera quæ dicit, quod ecclesiæ fit additio. nam innuit. l. q̃ ecclesia nõ decipiatur in æstimatione �means Ia. Bu. & doct. Op. q̃ aliud pro alio nõ compellatur recipere, vt l. ij. §. j. ff. si cer. pe sol. vt in ea. gl. vsque ad fi. Op. q̃ non mediocrem sed meliorem teneatur dare in solutum, vt in Auth. de fidei. §. quod autem. sol. vt gl. q̃ hic speciale fatore ecclesiæ, & hæc cõis. licèt aliqui aliter dixerint, vt hic in gl. Cy. tũ voluit, q̃ in priuato & in ecclesia esset idem ius, ideo meliorem ibi intelligit pro mediocri: quia comparatiuum est medium inter superlatiũ, & positiuum, & pro hoc tex. in simili. ff. de au. & ar. le. qui lãcem. pro hoc bene facit. ff. de re mili. a diuo pio. §. in venditione, quæ dicit, quod debet capi res illa, q̃ minus nocet debitori. Ego puto vtranq; veram. s. vt meliorem possit in totũ rapere, vt hic gl. dum modo tũ nimis, graue præiudiciũ non generetur debitori, vt ibi. quid. n. si res satis maioris precij peteret vendi, vel sibi adiudicari, vel ẽt eius partem cum aliam possit æquè commodã, nec debitori sic damnosam petere, certè non dẽt audiri. ar. ff. de aqua plu. arc. l. i. §. de eo. in fin. cum fi. ideo hoc residendum dico in iudicis arbitrio, facit, quod no. de distr. pi. l. quamdiu. Nec obst. l. legatum gñalr. ff. de le. j. quia ibi creditor tractat de lucro, hic de damno vitãdo, & de debito prosequendo, vel ibi nõ pstat cuius rei debitor esset, iõ lex declat, & disponit. hic constat cuius rei debitor esset, vel creditor esset, qa pecuniæ. iõ dic, vt ꝗ. Op. qd̃ creditor non hẽt necesse probare in vtilitatẽ ecclesiæ pecuniã puersam fore, quia compelleretur curiosus, & diligẽs esse, ꝗ. l. fi. ff. de exer. & l. doli. ff. de noua. Sol. vt gl. fi. in prin. ff. si cer. pet. l. ciuitas. & in creditore restõnem minoris impedire volente, ꝗ. si aduer. credi. l. j. nec obst. tex. ꝗ. ea. l. j. ibi iuret delictũ cõsistere, vt in op. dixi. Quæro modũ probandi. rñ. successiuè, vt in gl. & ꝗm modũ probandi quẽ gl. ponit oẽs admittũt, videlicet si mutuatum fuit omnib. de capitulo. i. toti capitulo, quia ecclesiæ ꝑdõnem põt in totum deteriorem facere, vt ꝗ. eo. l. iubemus. & clarius ex̃. de fideiu. pe. nec ob. §. l. proxima. in prin. dum dicit. nec si oĩs, &c. quia ibi in alienatione interdicta, hic in mutuo promisso, & idem dicas in ꝑlato vel administratore q̃ de consensu capituli credidit. d. c. pe. Sed vbi, pbet eĩ ꝑsensum. tũc inquit. hic gl. qd̃ per ꝓiecturas videlicet, qd̃ administrator est diligens, & huic accedat. l. j. cũ ibi no. Item qd̃ ecclesia tunc indigebat. ita dicit gl. sed atrẽde, quia hoc dẽt capitulari specificè. s. q̃ in refectione domꝰ, vel in emptione vini indigebat. Itẽ supplẽdo gl. adde qd̃ in eam rẽ impendendã pecuniã mutuauit. Item quod illa domus fuit refecta, vel vinum emptum per dictũ administratorem, & pro hoc accedat. ff. de priu. l. si in ventri. in fi. & ff. de exer. l. fi. ꝗ. de iu. deli. l. fi. §. & si præfatã. ver. si vero, & hãc opin. sequitur hic, Iac. de Are. & Bar. in l. si ciuitas. ff. si cer. pe. Sed glo. in corp. vnde hæc auth. sumitur, hunc modum probandi per coniecturas reprobat. & Gul. de Cu. & similiter Ia. Bu. ex eo, quia ecclesia est in hoc priuilegiata per l. istam, & quia in tutore pupilli qui quasi mandatum habet a lege, vt præiatus ecclesiæ, non sufficit per tales coniecturas probari, vt ff. quando ex fac. tu. l. 3. in fi. & ad l. j. §. sinautem, & ad l. 3. & ad l. fi. ff. de exer. rñ. quod ibi in eo, qui habet mandatũ. ab homine, vt est in exercitio nouo, secus si a lege, vt hic. & d. l. 3. loquit qñ causã ex qua pupillus veniebat obligãdus, nõ tendebat in vtilitatem pupilli, sed in incommodũ & obsonem ipsius, depositi, & possessio hæreditatis alienæ. Sed mutui receptio at cum receptio cã ex qua recepit, tendit ad proficuum ecclesiæ, ideo probato, qd̃ ecclesia indigebat tali re, & administrator est diligens, & in ea re ꝗxit, & illius rei necessitas, & indigentia cessauit, iufficit, & idem dico esse in pupillo, quia non vento hæc indigentia dicet cessasse in rebus pupillarib. vt in simi
c li dr̃ ꝗ. de ali. pu. ꝑstan. l. fin. vbi aũt necessitas[c] siue indigentia illa non cessasset locum haberet ꝗria opi. & ita ꝓcordantur opi. sis ergo cautus in omnib. coniecturis necessarijs capitulãdis, quia hic, in gl. omnes inseruit, colliges ex prędictis. Quæro vltimo, quid si consuetudo esset in contrarium dicit gl. quod valet ꝗm Azon. tu dic contra secundum doct. per auth. cassa. §. eo. & pro hoc etiam accedat quod §. in prin. scripsi. vbi dixi, quod consuetudo minuẽs de solennitate licèt nona non attenditur, sed addens sic.

ADDITIONES.

a Oppono quod ista maior pars. Adde quando dicatur maior pars Ant. Corl. omnino in suis sing. in ver. vniuersitas, quod incip. quod fit a maiori parte. vbi multa de hac materia vtilia, & quotidiana in medium profert.

b ¶Quod etiam alijs casibus. Adde Soci. consi. 208. incip. visis actis. v. ersi. sed ad hoc fundamentum. in 2. par. char. 83. vbi hoc idem allegat & tenet.

c †Vbi autem necessitas. Adde not. in cle. 2. §. j. de reb. eccl. non alie. & quæ in fin. no. in l. si furiosi. per Bald. in fi. post gl. ꝗ. de nup. Dyn. consi. 10. inci. in Christi nomine amen factum tale est. Bal. in l. cum ipse ꝗ. de contrah. emp. Ioan. An. in reg. qui tacet. in mercuria. vbi quid si episcopus emi. & per gl. & doct. in c. 1. extra. de his, quę fiunt a præl. sine con. capi.

AVTHENTICA.

1 *Additio hæreditatis damnose an noceat ecclesiæ.*

1 **Sicut.** Casus. alienare, vel acquirere damnosa ecclesiæ pariter sunt prohibita. h. d. † Et not. q̃ hic videtur probari q̃ aditio hæreditatis damnosæ ipso iure non nocet ecclesiæ & possit dimitti sine restitutione in integr. facit quod de Cæsare dicitur. ff. de offic. procur. cæsa. l. j. Op. q̃ prædium non possit dici inutile propter onus fiscalium, vt ꝗ. de alluui. & palu. l. 1. & 2. solu. vt in gl. & supple. ibi. Imperator melius. ff. de exac. trib. l. fin. lib. 10. item not. secũdo quod dicit gl. quòd onus tributorum potest excedere dimidietate fructuum. Bartho. de Salice.

AVTHENTICA.

a **Multomagis.** Iuris dispositio[a] fortior est in causa quã in causato. ad hoc allegatur con cord. ꝗ. de leg. l. digna vox. vel propter quod vnumquodque tale, & illud magis, quòd reincidit in idem.

ADDITIO.

a ¶Iuris dispositio. Adde Soc. consi. 268. incip. eleganter, & subtiliter circa fin. j. col. 3. parte. char. 180. vbi hoc idem firmat.

AVTHENTICA.

1 *Venditio coniunctionis ratione fraudulenta præsumitur.*
2 *Tutor res pupilli emere, quando possit.*
3 *Cognati pupilli, an possint eius bona emere.*

Quibuscunque. Casus. alienatio rei ecclesiastici prohibetur in œconomum, vel sibi coniunctum. h. d. † Not. q̃ ratione coniunctionis venditio quandoq; præsumitur fraudulenta. concor. ꝗ. quod met. cau. l. si per impressionem. Item q̃ officium hic affert damnum. Item q̃ syndicus non admittitur, vt qui libet. Op. q̃ syndicus emere posset, vt in auth. de sanct. epis. §. finautem so. vt in glo. † Op. extra gl. de l. non existimo. & de l. tutor. ff. de admi. tu. & de. l. cum ipse. ꝗ. de contrahen. empt. in quibus patet q̃ tutor. & eius contutor possunt emere palam res pupilli. sol. secundum Pe. aliud. in tu. pupilli. quia eius administratione finita successurus est pupillus factus adultus qui læsus aduersus contractum venire poterit, hic in administratore, cui ecclesia non est successura: quia semper sub administratione erit, & ideo emptio eius administratori quamuis palam ementi est prohibita, & si dicas successor in administratione faciet. respondetur quod fortè transibit quadriennium infra, quod posset restitui vel non confidit. l. de successore dubitans ne, & ipse taceret, vt & ipsius contra-
3 ctus similiter firmi remanerent quod est notandũ. † Quæro quare cognatis eius non liceat emere. respon. gl. quia ratione officij non licèt per se vel per alium, quasi innuat, quòd præsumptio est vt mediante cognatione œconomi sibi emant. hæc rõ implicat si cognatus sibi emeret, & hoc constaret quod posset, quòd est cõtra l. istam, ideo melior videtur ratio vt fraus euitetur, quam l. ita præsumpserit in cognato sicut in œconomo.

AVTHENTICA.

1 *Circa, dictio, diuersimode capitur.*
2 *Emptor sciens rem quam emit esse ecclesiæ, an sit in dolo.*
3 *Œconomus si non fuerit soluendo emptore existente bonæfidei, datur regressus contra ecclesiam.*

Qui

Quires iam dictas, Diuiditur in quinq; vt clarè ex Ifa colliges. Casus. accipiens rem ecclesiasticam tit non lucratiuo præter l. formam, rem restitut, & quod dedit perdit. accipiẽs vero titulo lucratiuo reddit quod accepit, & tantundem de suo. h. d. ibi, sed melius de-
1 clarat proximè dictum. † No. q̃ dictio, circa.[a] hic potest stare pro
2 priè, & impropriè ꝗm diuersitatem seu occurrentiam casus ꝑtingentis vt in gl. 3. Ex qua no. singulariter, q̃ vbi causa ꝗhendi legitima subest, si solẽnitas debita nõ sit seruata, ꝗctus debet dici præter l. ex quo in l. non dubium. ꝗ. de legi. in fert Iac. Bu. q̃ tunc licèt ꝗctus non valeat, accessoriũ tñ debet valere, vt d. l. stipulatio ista. §. alteri, & de verb. ob. & no. in l. pacta quæ ꝗ. ꝗ. de pact. sed vide q̃
2 scripsi in d. l. non dubium. in 15. quæstio. † Quero circa primã partem, an si emptor tunc fuit in dolo: quia sciebat ius, & factũ id est rem esse ecclesiæ, & alienari non posse. an agat ꝗ ęconomum, & gl. hic vẽ velle, q̃ sic, allegans, q̃ dolus ęconomi propter dolũ officij præponderat dolo emptoris: sed ꝗrium tenet gl. in corpore. §. si quis igitur, allegãs q̃ dolus cum dolo compensatur. licèt ista ratio non multũ vrgeat, quia vicissitudinariè iste dolus non est cõmissus: sed aduersus ecclesiam, & sic de eo non põt aliter excipere vt ff. ex quib. cau. in possessorium. l. Fulcinius. §. si aduersus. tñ dictũ illius gl. est verius, vt 15. q. 3. §. potest, ver. vniuersas. & ꝗ. ne rei dñi. vel tẽplo. l. vniuersas, & ex ratione ne emptor ex suo dolo lucretur vt ꝗ. de leg. l. si legatarius. Item, quia in pari causa melior est ꝑditio possidentis vt ff. de condi. ob. cau. l. si ob turpem. & hoc tenet Ia. Bu. & Canonistæ nisi de euictione cauisset vt ꝗ. de euic. l. si fundum, & no. per glo. in c. ad audientiam. ex̃. de re. ecc. non alie.
3 † Quæro ęconomus non est soluendo[b] dicit gl. quod tũc regres-
b sus dat ꝗ ecclesiam, q̃ intellige si emptor fuisset bonæfidei, non in dolo, quia tunc ꝗ ęconomum nõ datur actio vt proximè dixi. & licèt daretur ẽt non ageret ꝗ ecclesiam: quia non agit qñ fuit in culpa vt dixi. ẽ. eo. l. iubemus. §. j. Quæro emphy. accepta debet soluere ac si iure ꝗxisset: sed, an pro futuro tempore, dicit gl. q̃ sic auth. qui rem huiusmodi ꝗ. eo. rñ. quod ibi delinquit in non soluendo. & sic in omittendo, q̃ est minus q̃ in committendo. hæc opin. nimis videtur mihi dura, & maximè vbi emphy. esset longa vel perpetua. vnde credo quod tpe futuro vlteriori a præsenti anno non teneatur, ex quo rem non possidet. pro futuro aũt tpe anni non cõpleti põt agere vt hic, & ita verificetur ista gl. & pro hoc induco istum tex. qui dicit, q̃ soluturus est ac si iure ꝓtraxisset, sed vbi iure ꝗxisset & ecclesia eius rem aduocaret, pñtis anni initiati, & nõ futuri pensionẽ solueret vt ꝗ. eo. auth. qui rẽ hmõi, ergo, &c. Hoc confirmo, quia si aliter dicatur grauior reperitur pœna recipientis in emphyteusim quam donatarij qui plus delinquit, quia per talem donationem dominium totaliter abdicaretur a donãte, & transferretur in donatarium: sed in emphyteusi remaneret directum & transfertur solum vtile, & in eius compensationem aliquid annale datur ecclesiæ. Si igitur in emphyteusim est perpetua, id est in 30. annos, in duplo plus reperiretur ecclesia habere quam esset totius rei æstimatio, & sic non cõmensuraretur pœna delicto, cõtra l. sancimus. ꝗ. de pœ. Præterea in emphyteusi perpetua tempore certo non limitata de qua in Auth. seq. in glo. 2. non posset practicari hæc auth. aliter intellecta.

ADDITIONES.

a Dictio circa. Dictio circa quid importet. Adde Gul. de Cu. & doct. in l. j. ff. de pig. act. glo. in l. publia. ff. deposi.

b ¶Non est soluendo. Adde vltra ea quæ hic no. Bar. nu. 1. ver. quæritur hic quid si ille administrator non est soluendo, eundem Bal. in l. iubemus. §. sanè. el 1. in prin. ẽ. eo. & in l. si prædium. ꝗ. de prædijs mino.

AVTHENTICA.

1 *Res ecclesiæ, an possint dari in emphyteusim.*
2 *Emphyteusis quot modis perpetua dicatur.*
3 *Possessio sola inuestitura non transfertur.*

Si quas ruinas. Hæc autem differt a sequenti, quia hæc in re ruinosa, seu propter ruinã deposita, illa in non ruinosa. hęc diuiditur in duas partes. Quia primo quando pensio est inchoanda in initio contractus. Secundo quando post contractum, & demum re refecta. Tertio rationem diuersitatis assignat. secunda ibi, aut prius. tertia ibi: nam priore.
2 Casus. † Res ecclesiæ ruinosa pensione inchoanda in initio ꝗctus dari potest in emphyteusim, reficienda pro tertia parte pẽsionis, quæ colligebatur ante diruptionẽ: pẽsione vero inchoanda ædẽta potest haberi. h. d. Op. q̃ dari non possit in emphyteusim perpetuo, vt in auth. de non alie. §. alienatio. solu. vt in gl. 2. in fi. quod hæc corrigit illam. Sed attendendum q̃ gl. hic dicit quod hoc ho
a die in emphy.[a] in perpetuum potest dari. & loquitur indistincte, & idem no. in d. §. alienationes. sed Iacob. de Bel. dixit quod hæc emphyteusim. positum in Auth. de non alie. solũ in liberis, & descendentib. & non in extraneis, vt sic pro se, & liberis in infinitũ recipi posset, sed pro se, & hæredibus extraneis nõ, sicut nec ante quibus ad tempus dari poterat, non in his, quibus nullo modo ꝓcedi poterat, & pro hoc potest induci glo. j. & l. etiam ff. sol. mat.

hoc etiam tenet Spec. in ecclesia. In priuato vero dicit quod etiã pro extraneis in infinitum, vt per eum no. in ti. de loca. §. nunc aliqua. ver. 113. in fin. per l. 2. ꝗ. de iure emphyt. quod dixi in ecclesia, vt possit in perpetuũ in emphyteusim dari, intelligo in re cõsueta in emphyteusi dari, alias potest vsq; ad septennium locari,
2 vt extra, vt præla. vic. suas. c. fi. † Quæro modo ad huius declaratio-
b nem qñ emphyteusis[b] dicatur perpetua. & dic quod tribus modis, vt in ead. glo. Primus tamen modus magis cõgruit huic tex. qui simpliciter loquitur. & quod gloss. dicit q̃ debet fieri reuocatio, intellige de cõsilio, non de necessitate, nisi per pactum fuisset conuentum, vt patet ex his quæ sequuntur, ne quis dicat se ꝑscripsisse &c. ad probandum tñ solutiones factas, & sic interruptionem præscriptionis sufficere videntur libri antiqui ecclesiæ, id est, nouiter fabricati. ar. extra. de præscr. c. ad audientiam. & de prob. c. cum causam. Item no. ex eo quod gloss. dicit super tertio modo, q̃ si plures sint inuestiti ordine successiuo de eadem re, vel vnus eorũ receperit pro se, & alijs q̃ primo mortuo nõ est nec cesse, q̃ sequentes petant se inuestiri, non propterea dico, q̃ ex sola inuestitura transferatur possessiõ, sed solum licentia de appre
a hendendo, vt dixi in l. traditionibus. ꝗ. de pac. In feudo[c] autẽ noua inuestitura est necessaria, quæ debet peti. ꝗ. annum & mensem si sit miles, vt in ti. quo tpe miles inuest. pe. dc. & non miles infra annum, & diem, vt in constõne Federici quæ incipit Imperialẽ. §. præterea. quæ omnia tene cordi. Opp. tex. dicit, vt pẽsio minuatur in tertiam partem. & hæc verba duplicem sensum possunt habere. ne igitur hæc lex dimittat nos in incerto, contra § quibus. s̃. de no. cõd. cõpo. quæro de vero intellectũ. rñ. vt in gl. in prin. & tene secundam, vt glo. Oppo. quod immo pro pensione nũc stãte posit vt in auth. perpetua. ver. at si ob cladem. so. dupliciter, vt in ca. gl. vsq; ad fi. & secundam reproba. vt gloss. primã non tenẽt doc. quia in diuersis casibus loquitur. & sic vna non potest per aliam terminari, vt in auth. de fi. an. do. instr. na. §. i. solu. ergo, vt no. in d. §. quia vero leonis. in gl. alle. vbi gl. bona, & magistralis. & io. illam posuit gl. etiam in auth. perpetua. & ibi dicam. Oppo. ab extra. q̃ hæc lex sit damnosa ecclesiæ si plus posset haberi, quã statuat. & maximè in 2. responso. vbi minuit additam pensionẽ. So. q̃ immo fauet, quia ibi prohibetur in minus locari, quàm hic dicatur, sed non prohibetur in plus, si vltra possit haberi. Quæro, de expositione huius literæ ibi, ex additis nunc pensionibus, &c. & dic, vt in glo. in cuius fi. adde, & si nihil prius percipiebantur pro dimidia præsentiũ potest dari, quia & præsens pensio dr̃ addita, quia sicut minus est, quod nihil est. vt ff. de tri. li. illud. §. minus, sic per locum ab oppositis plus est, quod aliquid est. & quare plus est ita additum, dici potest, quod not. & sic non proprè, vt in authen. hoc ius porrectum. s̃. eod. tamen impropriè, ex quo propriè stati non potest. ff. de officio proconf. & leg. l. 2. ¶ Auth.

ADDITIONES.

a ¶In emphyteusim. Adde no. per Spe. in ti. de loca. in § 2. & fi. & vide not. inc. fi. extra. ne prelati vices suas. & Imo. in cle. j. de re. eccl. non alie. Item an emphytheusis perpetua dari possit. & si detur quomodo intelligatur. Alb. sing. in prœemio de verb. perpetui. & Bar. cepo. in sing. uer. 120. Pau. consi. 137. in perpetuum intelligitur. s. in tertiam generationem. item Adde Bar. ꝗ. e. auth. qui rem. quod emphyteusis ecclesiastica consueta dari ad tempus, in perpetuum dari non potest, & data non tenet etiam ad tempus, tamen Bald. hic ꝗ.

q ¶Quando emphyteusis. Adde quando præsumatur perpetua. responde si emphyteuta possedit. 30. an. etiam si non constet de forma concessionis, Gu. de Cu. in l. malè agitur ꝗ. de præsc. 30. an. in Spe. de loc. §. e. uer. 142. Ang. in l. qui aliena. § j. de acq. hæ. uide Ang. in auth. de non alie. § emphyteusim. in l. qui luminibus. & de ser. urb. præd. ubi tenet idem.

c ¶In feudo. Tu uide Bal. in l. 1. & Bal. in rub. 1. de iu. emph. Bal. in l. liberti. ad fi. ꝗ. de oper. lib. Spe. in ti de feu. q̃ autem. uei s. 4. & se. Andr. de Iser. in princ. char. 3. & Ioan. de Imol. in c. 2. in princ. extra de feu.

AVTHENTICA.

1 *Res immobilis ecclesiæ in quota parte pensionis possit in emphyteusim dari. & nu. 2.*
2 *Pensio rei per quos debeat æstimari.*

Perpetua. Hęc auth. loquitur in re non ruinosa seu ob ruinã non deposita, & diuiditur in quatuor, quia primo in re æquæ fructifera sicut pertuenit ad ecclesiam. Secundo quando fructus, seu redditus sunt tminuti. Tertio in re pretiosa cujus fructus fuit, & est quasi nullus. Quarto quartam conclusionem generalẽ ponit circa emphyteusim. Secũdo ibi, aut si ob
1 cladẽ. tertia ibi, quod si res. quarta, ibi ea tamen. Casus. † Res immobilis ecclesiæ, cuius pensio nõ est diminuta, potest in emphyteusim dari, diminuta ad plus illius pẽsionis sexta parte: vbi verò pensio respectu eius; quod percipiebatur, quando ad ecclesiam peruenit, sit diminuta, dari potest in emphyteusim pro pensione nunc stante: ac res preciosa, modici tamẽ fructus, dari potest pro
2 pensione iusta per architetos æstimanda h. d. † Oppo. contra primam partem, quia si pensio debet minui in sextam partem, ergo ecclesia erit deterioris conditionis quam priuatus, qui nullam diminutionem faciet. Sol. glo. quod licèt prima facie videatur deterioris condõnis, tamen non est, quia si sterilitates venirent, nihil tenebit remittere, sed priuatus sic, vt ff. loc. l. quero. §. j. Ista sol est mirabiliter notanda, si esset vera, quia relata ad tex. vult quod ob sterilitatẽ priuatus emphyteuta remittat priuato pensionem, qd̃

facit, vt simpliciter propter guerram remitti debeat de quo per Iac.de Are.j.de iure emphy.l.2.sed in sui dicto de sterilitate,non est vera vt l.j.j.de iure emphy.& inst.locati.§.adeo. Sed eam saltare posses referendo eam. ad l.quæro, quam allegauit, quæ in conductore simplici loquitur. Secundo so.gl.q hæres erat deterioris quã qñ ecclesiæ fuit data q.d. ideo diminuitur in sexta parte,quia in ea deterior erat facta,& sic non est deterioris cõditionis, quam priuatus,hæc non est bona solutio, quia tunc hæc prima pars non differet secunda,in ver.ac si ob cladem.Quare dic,q sextam partem non cogitur remittere,seu pro sexta minus dare sicut nec priuatus,sed si pro minori nunc stante vltra dare nõ potest ad plus nisi sextam remittere vbi priuatus plus posset, & ita dicunt doct.hanc so.tene cordi,quia per eam tunc limitationem habes ad l.2.j.de resc.vend. quæ vult q deceptus vltra dimidiam justi precij petat rescindi venditionem,& idẽ de loc. vt ibi no.ecclesia decepta vltra sextam partem poterit petere rescindi cõtractum vt hic,q non priuatus,vt ibi. Op,in auth.de non alie.& emphy.§.i.sol.vt in eadem gl.vsq; ad finem.Opp.ad ver.at si ob claudem.de auth.si quis ob ruinas.Sol,tribus modis,vt in glo.& licèt gl.approbet primam,tamen secũda est vera, vt notauit gl.in cor. §.quia vero Leonis,pōr tamen latius declarari, quia auth. si quas ruinas loquitur in ædibus ex toto propter ruinam depositis.ideo ibi nullus supererat fructus, hic poteſt loqui, & in ædibus non ex toto depositis,vel in nullo depositis, sed ad ruinam de proximo tendentibus, ita q fructus seu pensio aliqua rebus sic stantibus percipiebatur potest etiã loqui in prædio rustico pomarijs, & ficubus pleno, cuius fructus ob cladem,i.nimiam vetustatẽ, vel flatum ventorum est minutus, quia euulsę sunt arbores,& vites diruptę pensio tamẽ aliqua percipitur.Quæro si res sit precio sa justa pensio est statuenda,quanta sit ista justa pensio,dicit gl.vt
3 in xx.ann. collecta rei æstimationem contineat. † Quæro modo ab extra per quos debeat æstimari,dic per architectos bene peritos, qui de legali & justa æstimatione debent iurare,vt in cor.eo. §.vt neque,quicquid ibi senserint gl,sic & alias de peritia artis deponentes iurant.j.de fi.instr.l.comparationes.de secun.nup.l.hac edicta.§.& is illud,& not.gl.in l.medicos j.de profes,& med.lib, x.vide quæ scrip.in d.§.illud,circa narrationem æstimationis.

AVTHENTICA.

Sed & permutare. Cum principe, vel alia ecclesia permutatio est permissa h.d.cum seq. Not.quod fauor reipublicè præfertur fauori ecclesiæ,& sic videtur, quod in fauorẽ reipublicę quis possit fortificare,& permunire curam ecclesiæ,quod tenet Cy.§.tit.j.l.2.

AVTHENTICA.

Item prædium. Inutile prędium propter onus fiscalium potest ecclesia alienare servata debita solennitate.h.d.

AVTHENTICA.

Hæc vsus præstati. Casus. alienatio permissa Ecclesiæ Constantinopolitanæ supra eadem l, iubemus, extenditur ab omnem locum pium.hoc dicit.

AVTHENTICA.

1 *Canonem ecclesiæ debitum per biennium non soluens iure suo priuatur.*
2 *Ecclesia habens ab alia emphyteusim si non soluerit ei debitum canonem, an cadat a suo iure.*
3 *Emphyteuta si rem emphyteosis deteriorẽ fecerit in emphyteusi appellatur.*

1 **Qui rem huiusmodi.** Casus.† Omittens soluere Ecclesiæ debitũ canonem biennium continuum cadit ab omni suo iure, & nihilominus tenetur soluere pensionẽ pro prętęrito & præsenti tpe, licèt non futuro.h.d.not.quæ habes in summario. Oppo.q triennium,vt j.de iure emphy.l.2.q sol.ibi in emphyteuta priuati,hic ecclesiæ.Opp.q imò biennium sit statutum in vtroque,vt ff.loc. l.quæro.§.inter.So.q illa in colono simplici:& sic qui ius non habet,in re,nos in emphyteuta, qui habet vtile dominium vt ff. si ager vecti. l. 2. ideo maius tempus exigitur in eo, & hæc inquit Iac.But.vera vbi dominus velit prædictos priuare omni suo iure, sed vbi velit eos expellere a præsenti vsu rei tãtum,tunc cum statim nõ soluerunt debito tempore poteſt illos ab vsu præsenti do nec soluant expellere,ut l.cũ domini.ff.loca. & l.cum soluendæ, ff.de dist.pig.quod est notãdum.Quæro ecclesia dedit in emphyteusim pro quingentis statim receptis cũ parum plus valeret statuta pensione annali vnius nummi.an illo non soluente per biennium,illum nummum habeat locum pęna huius auth.& arguit gl.duab.rationibus,q sic & tribus, q non: non tñ expressim aliquam approbat,sed doct.& Ia.But.tenent q non, & hoc per primam rationem glo.vbi contractus iste non appareat approbatus consuetudine,sed vbi toleraretur consuetudine,vt in ecclesia nostantulana,idem dicunt potissimè per tertiam rationem glo.quæ est,q hæc l.pœnalis non cogitauit pœnam imponere contractui quam non putauit nec imaginabatur consuetudine approbari, & maximè tam graue pro ita minimo,cum pœnæ debeant commensurari delicto j.de pœn.l.sancimus,& extra.de ho.c. sicut dignum,quod no.contra Bart.de bona valle bo.episcopum.Sed in contrarium facit.ff.de contrahen.empt.res bona fides.cũ ibi no. sed dic,q ibi pœna venit ex cõuentione,hic ex l.dispositio.Item casus ille non est per omnia similis,sinautem a prin.liberaliter pcessisset,& ꝗctus approbatus esset, tũc vẽ dicendum,q cadet a iu
2 re suo:quia cessant rationes prædictæ.† Quærit gl. si vna ecclesia habet ab alia,& non soluit per biennium.dicit gl.q idẽ, vt cadat a iure suo allegat j. de fru.& lit.expensis.Ia.Bu.dixit q illa potius facit j,ut sic priuilegijs hincinde pquassatis melior sit pditio possessoris,& ultra nõ dixit,nec declarat,quid uelit.i.an nullo tpe cadat a iure suo,an uel triennio trãsacto cadat,ut sic priuilegijs sublatis utantur iure priuati.Quid dicimus,gl.Ber.ex.de reli.d.c.constitutus,tenet expresse,q biennio repellatur. Ego puto uerius,q per lapsum triennij,& pro ueritate lucidãda.Primo probo,q cadat a iure suo.Secundo q per lapsum biennij argumẽtabo.Tertio q per lapsum biẽnij,tm̃ uerificabo. Quarto, obiectis rñdebo. primũ patet,quia prælatus negligẽdo præiudicat ecclæ,ut §.i.iubemus nullã,& j.eo.l.fi. Item quia præscriptiones triẽnales in effectu currit ꝗ ecclam,ut j.e.auth.quas actiones, cũ ibi no.in gl. pe.Item ne ei detur occasio,non soluendi,uel ultra debitũ retardandi.Itẽ quia ecclesia regitur iure cõi nisi de expsso apparet privilegio,ut in x.col.de alie.feu.c.j.cũ ergo ecclesia non reperiatur priuilegiata,ut non soluens emphy.non cadat a iure suo stabit ergo in iure priuatorũ.Nec ob.l.placet.j.eo. quia ibi de trãslatione fienda in fiscum, ob tributũ non soluẽdum,& de pdijs prius nõ, postq̃ tributaria facta sint in ecclesia trãslatis,quia illa transeunt cũ onere suo.ut l.fi.j.de exac.trib.Et sic idem dẽt esse in casu nro. Prętera hic tractat̃ de translatione fienda in eã a quo recepit,& qui directũ dñium sibi retinuit,& ex nã ꝗctus, uel quasi ex quo facta fuit in ecclesiã translatio,nec ibi inter donãtem,& recipiẽtem est aliqua uicissitudinaria præstatio,uel obło.sed in emphy. sic.pro ista parte facit auth.nisi rogati.j.ad Treb.in fin.& hoc de primo.s.q cadat a iure suo. De secundo.s. q per biẽnium probat rõ.§.posita per q̃ dixi,ea uti de iure priuati.ut in ti.de alie.feu.c.r. Sed priuatus cadit per biennũ, ut hic ergo &c. Item quia priuilegiũ uni pcessum circa aliud q̃ circa hoc de quo quæritur,non hẽt impedire a duersarij priuilegiũ circa hoc, de quo agitur in dubiũ. ut l.fi.ff.ex qui. cau.ma.quod aũt per triẽnium,& nõ minori tpe, pcludo ex eo,quia una ecclia ꝗ aliam ecclesiã non utitur priuilegio suo,sed iure cõi ubi priuilegiata tractat de lucro,& alia de dãno,ut j.ad Treb.auth.nisi rogati,& in cor.unde sumitur.cui pueniet quod dñt doc.in auth.sllr.j.ad l.Fal.ubi dñt,q una ecclesia de trahat alteri Falcidiã.licèt priuatus alteri nõ detraheret, ut ibi.& ex hoc patet q rõnes proximè in op.factæ nõ ob.quia una ecclesia aduersus aliã est in priuilegiata,ut illa,nõ utat̃ aduersus illam suo priuilegio,nisi expsim in pcessione priuilegij dictum fuerit, & sic vna aduersus aliã regitur iure cõi. Et ex hoc patet & q dependentiã hẽt alterum priuilegiũ ex pcessione alterius,sicut in l. fi.de fru.& lit.exp.q̃ non immerito gl.fuit allegata,& quod gl.dirñ.Idem intelligo,vt cadat a iure suo,sed nõ per biennũ. sed per triennium,& hoc,vt dixi fortè voluit Ia.But.Sed ꝗ omnia prædicta fortissimè ob.in vsi.feud.in tit.de ca.cor.c.1.§.fi clericus. per quod vr̃, q pro tpe prælati ille, qui non soluit oẽ ius,& commodũ transferat̃ in dñm,qui pcessit oẽ, & ꝑlato mortuo ad eius successorem ius,& commodũ reuertatur,& licèt ille multoties me fecerit dubitare,tñ tunc subtilius speculando vidi, q aliud est in rege pcedente,& aliud in ecclesia,quia si ecclesia est ꝗ regẽ priuilegiata,vt ibi sequitur,quod hoc priuilegio ꝗ aliam ecclesiã nõ pōt vti.vt d.auth.nisi rogati.Et quod ibi de rege dr̃,fortius dico in alio inferioris dignitatis,vel nullius. Est ergo cõclusio,q ecclesia hñs emphyteosim ab alia eccl̃ia cadit a iure suo per triennũ non soluẽdo,nec successor prælati recuperat.secus si a rege,vel priuato,quia tpe illius prælati reuertitur ad dñm,sed successori recuperatur,& rationem diuersitatis dic,vt §.not. vt ibi aliàs incognita. Quæro si alius soluit debitum canonem quàm verus emphyteota,an tũc ipse cadat a iure suo,vel sibi possit obijci de canone,nõ soluto dic,de hoc & de aliquibus alijs,vt scripsi.j.de rei ven.solenibus. Quæro tex.dicit totius tpis, an intelligatur etiã futuri dic, q non sed præteriti & præsentis,vt in gl. & dicit Gul.de Cu.esse speciale in ecclesia.nam priuatus fm eum non ageret etiam pro
§ præterito,sed alij contra,vt dicam.in l.2.j.de iure emphy.Quæro text.hic dicit qui deteriorem fecit rẽ emphyteosis; repelli potest ab ecclesia,sed an in priuato idem erit.Pe.dixit quod sic, quia nõ est diuersa ratio,ergo,nec diuersum ius,vt l.j.j.de lib.præte.& rationem collige ex his,quæ statim dicam.j. locati.† Quæro an idẽ quod hic,in fi.de meliorationibus perdẽdis dicitur ad vtrumque casum §.positum referatur,dicit Pet.q sic, quia perdit qñ in non soluendo delinquit, & sic in omittendo,quantomagis in cõmittendo,& sic in deteriorando.ar.ff.de impen,in re.dot. fa.l.4.est.n. maius delictum id quod committitur faciendo,quàm negligendo.vt ff.ad l.fal.l.qui seruus seruum.§.si maritus,& ff.fo.ma.l.si pstante.§.fi maritus.Sed quomodo potest euenire,quod res dicatur deteriorata,& ideo expellatur,& de impẽsa meliorationis repetẽda quæratur, cum repugnare hęc videantur.non video saltẽ habito respectu ad rem totalem,sed respectu diuersarum partiu larum potest procedere. Quæro an hæc auth. procedat in emphy. perpe-

perpetua quidam quod non quantum ad casum deteriorationis, quasi non interfit domini, vel ecclesiæ. sed contra tenent docto. quia interest eius,cum canone postea non soluto res fit ad eum reuersura vt hic.& l.2.j.de iur. emph. nec fortè huic damno posset postea remediare, vnde lex voluit occurrere. arg. j. ex quib. cau.in integ.resti.non est necess.l.fi.

LEX XV.

1 *Funditus dictio, quid operetur.*

Decernimus. Hic annullantur statuta contra liber
1 tates,& priuilegia quarundam ecclesiarum facta.† Not.gloss. super verbo,funditus,ex qua collige q
2 verbum cui adiungitur, ipso iure,[a] de facto intelligitur. Not.tamen quod hic adiungitur verbo præteriti temporis, quod sui natura idem haberet abiq; eo importare.ar.eius quod not. j. vnde vi.l. si quis in tantam. Sed vbi adijceretur verbo futuri temporis, puta,funditus infirmentur,tunc dubitari potest per no.j.de iurisdõm.iud.l in criminali.tamen adduc credo idem q intelligeret, infirmentur, per præsentem. & erit temporis præsentis subiunctiui modi.sic & hoc, verbum, infirmitat.s. intelligitur per præsentem. & fortè cum l.toilit l.semper verba prædicta intelligunturipso iure,quia sic est natura rerum contrariarum,nec aliud factum hominis spectatur, quia ei potestas data est derogare legi. Vnde verbum,funditus, tunc modicũ operatur, quia solum auditoris mentis expressionem not.vbi autem adijceretur actui,qui factum hominis exigit sui natura. & tunc aut actus factus ille est meri facti, aut eriã iuris. si meri facti vt iunditus deleatur,vel tollatur de matricula scholarium,tunc intelligitur sic quod legi,vel videri non possit,vt in auth.cassa.§.eo.si actus etiam iuris,vt iundi tus,vel penitus. & tunc est sensus, quod tunc tam de iure, quam de facto iste debet priuari.& pro hoc accedat tex.cum gloss.j.de de post.l.si qui.in fin.

ADDITIO.

a ¶Ipso iure.Verbum ipso iure quid importet.adde not. in l.fed & socius.§.fina. ff.pro socio.
† Tu. Adde de hoc verbo,ipso iure,funditus,omnino & similibus & quid operentur addita verbo futuri temporis quod nota.in apost.ad istum §.eo. l.iubemus.§.economus.nu.2.in ap. o.in ver.per sententiam.quibus adde Phili.fran.in c.vnico.nu.nero 5.& in apost.in ver.verbum ipso iure.de vi.& hone.cle.lib.6.Panor.in c.vni.nu.3. & in addi.in v.r. colligitur.extr. de lagitt. ex quo not.plenè Feli. ca.rodul.col.15.& sequen.extra de rescrip.

LEX XVI.

1 *Donatio facta priuato, & ea quæ fit ecclesiæ vsque ad quam summam possit esse.*
2 *Donatio hoc modo facta,dono talem rem pauperibus: an valeat.*
3 *Donatio extra causam piam debet insinuari.*
4 *Statuta contra regulas facta in consequentiam sunt trahenda.*

Illud. Primo recitat ius antiquum quod limitat. Secundo
1 limitationem,& statutum suum ponit. Tertio ad casus similes extendi prohibet. secunda ibi, vt alijs. tertia ibi. vt
2 nulli.secunda subdiuidi posset,sed satis in se claret. † Casus.donatio priuato collata non valet vltra ducentos solidos nisi insinuata, in ecclesiam vero collata valet vsq; ad quingentos, etiam non insinuata,principis tamen est priuilegium,vt ab eo valeat sine insinuatione donatum.h.d.No. vltra ea quæ sunt in summario citatitatem & ecclesiam hic,æquiparari sic.j.eo.l. fi. Item no. qualiter donatio insinuatur hic in tex. ibi citra actorum & cę.& ibi vi de glos.Omisso principio gloss.magnæ oppo.quod in priuato valeat donatio vsque ad quingentos aureos, sine insinuatione.vt j. de do.l. pen. Sol.vt in gl. quod hodie in hac parte est correcta. ex quo inferebant quidam quod hodie valet in ecclesia vsque ad quingentos, quod gloss. fatetur, & male secundum docto. quia non cauetur l.nec nostrum est legem extendere.ff. solu.matrim. l.si vero.& videtur mihi,quod glo.sit in hac sententia. j. de don. l.sancimus,post.princ.signatum super verbo, quingentos.& etiã casus est contra istam glo.§.eod. l.iancimus. vbi statutum de ducentis aureis in non piam causam augmentat in trecentis, & statutum prius de quingentis, non ampliat in causam piam, sed vt olim statutum erat dimittit,& confirmat. Oppon. quod in immẽsum donari possit ecclesiæ,vt in authen.de non alie.§.si minus.solu.vt sequitur in ead.gl.qd̃ ibi in Imperatore,hic in priuato. Opp. quod idem in priuato quod in imperatore, vt in Authen. vt non fi.pi.§.fina.So.quod interdum priuato, vel ecclesiæ, & haberi locum l.sancimus. & ista,interdum Imperator ecclesiæ , vel priuato,vel econtra priuatus Imperatori.& tunc l.contraria.& §.si minus. & est ratio , quia in eo omnis immensitas est mensura.vt ibi. Item quia insinuatum dicitur, quod coram tanto principe agitatur,vt infra.de te.l.omnium.† Quæro successiue cum glo. quid si in præsentia aliquorum dixi, dono talem rem talibus pauperibus,an valeat,& arguit glo.quod sic,postea determinat in oppositum,quia donatarius nõ fuit præsens per se,nec per alium. Sed huic glo.videtur alia contrariari.ff.de iureiur. l. pe. Sed dicit Iac. But.ibi intercessit persona media , scilicet nuncius, vel epistola, hic nullus,ideo non valet vt l.nec ambigi.cum ibi no. infra de donata.R cuertor ad princ.gloss.& quæro tex.hic dicit quod hoc statutum vltra causas specialiter enumeratas non debet extendi. sed quid si causa alia similis esset prædictis,dicit glo.quod extendi potest , & ad hunc textum respondet vt in ea patet . † Ex hac
3 glo.[a] no.duo,primo,quod donatio facta extra causam piam licet facta sit ob causam debet insinuari.& de hoc est casus,j.de dona. l.si quis in redẽptione.ver.cæteris,accedat.l.donatio.in eo.titu.ad idem j.de do.ante nupt.l.fina.& de iu.do.l.fin.in princip. & §. similique modo.In contrarium videtur expressim gloss.in l. Aquilius,supra de do.& pro illa gloss.facit l.si pater.in eod.titu.Gul.de
b Cu.hic dicit,quòd si causa [b] concurrit cum donatione,id est tantæ æstimationis quantę res donata quòd tunc insinuatio non est necessaria vt in l. supra in contrario allegata , cum gloss.l. Aquilius. Aut non concurrit : quia donatio excedit causam , & tunc quatenus concurrit,valet sine insinuatione.quatenus vero excedit,valet vsque ad quingentos aureos,& non vltra.argu.ff. de dona.inter vir & vxo.l.quòd si vir.& in Authen.ut ſpon. lar.in prin. colum.9.verumtamen subiungit , quòd causa abiecta debet probari vera cum alias non creditur vt ff.de castren. pen.l.si forte. & l.si Castrense.& ff.de proba.l.qui testamentum, & hoc not.quia ex eo apparet , quòd dictum Gul.intelligi debet, quando causa est reciproca.vbi autem non esset reciproca,tunc insinuatio esset necessaria,vt d.l.si quis in redemptionem.§.cæteris, & d.l.fin. infra.de iure dot.cum si. & pro tanto cum dos non insinuatur, & donatio ante nuptias fit ut l.fin. infra de donat.an.nup.fuit correctum ut nec donatio illa insinuaretur hodie vt in Authen.ibi posita.† Secundo not. ex glo. quod statuta specialiter contra regulas trahi possunt in consequentiam concor.gloss.pen.in l.sequen. & infra de transact.l.transigere, circa medium gloss. 2. Sed contrariari uidetur l.quòd uero.ff.de leg.& l. quæ propter necessitatem.ff.de re iud.& glo.ibi posita.& in l.Gallus.§. quid si tantum. de li.& posth.Dy.in c.in ar.extra.de re iud.lib.6.distinguit aut est apposita dictio taxatiua.& tunc extensionem non recipiunt ut l. 2.de pat.qui fi. di. contra Dyn. induco l.ob ęs,infra de præd. mino.Sed potest dici,quòd illa taxatiua legatur cum sequen.uel ibi ideo quia casus ad quos fit extensio,per alias leges erant iam expressi . unde non fit ibi expressio ab homine, sed declaratio extensionis factæ a l. Aut nulla taxatiua est apposita & tunc aut illud est sine ratione statuti, & tunc extendi non debet nec potest ut l.quod non ratione.ff.de leg. Aut aliqua bona, & euidenti ratione est statutum , & tunc extenditur ad omnes casus in quibus est ratio eadem uel maior ut l.i.§.hoc interdictum.ff.de fonte,& prædicta faciunt ad quæstionem si statuto cauetur,quòd filia dotata excludatur per filium a parentis successione,quòd etiam nepos ex filia excludatur,quòd dixit Richar. Malumb.de facto obtinuisse, & in hanc sententiam inclinant Iacob. de Are.& Nic.de Mat.ut patet ex narratis per Cyn.infra , quæ sit lon. consuetu.l.1. uersic.iuxta hoc.& hoc idem tenet Barto. clare, & aperte . in l. liberorum.ff.de uerb.signifi. & licèt multa possunt allegari in oppositum tamen unam gloss.habes in fin.C. unde uir.& uxo. Authen.præterea,& est glo.fin.quę optime facit pro opinione prædictorum,& text.optime facit j. de bonis mater.l.iij.§. in nepotibus.uer.tamen non est inde ab re,&c.& uide quæ dixi j.de in ius tuoc.l.2.super gloss.4.

ADDITIONES.

a †Et hac glo pro opi gl.folet allegari gl.in l.fi.§.finautem.in uer. consummationem, & j.de iure de ibe.de quo per Alex.in l. hac consultissi.col.pen.& fin.j.qui tetta.fac.e.poss.& per Fely.in c.Ecclesia Sanctæ Mariæ.col.38.uersi. primum.est extra de testa.
b Quod si causa.Adde Socyn.consi.91.incip.uisa & diligenter.uer.non ob.quia in prima parte char.153.& consi.165. incip.circa primam q uer. tem uidetur fuisse.in parte char.113.& consi.295.incip.in causa contra filios.uer. 3. quia donatio in 2.parte char.217.ubi hoc idem allegat,& tenet.

LEX XVII.

1 *Res diuinæ ab hominum commercio sunt eximendæ.*
2 *Libellus nobis restitui potest alternatiue.*
3 *Episcopus,an possit vendicare rem,quæ non est episcopatus.*

Sancimus. Visa prohibitione facta de immobilibus
trãsit ad prohibitionem, & permissionem
mobilium. Casus. res mobiles etiam sacrę non possunt alienari,
uel pignorari,nisi in redemptionem captiuorum, uel si debitum urget quod aliunde solui non ualet , & alteri ecclesiæ tantum . Aliàs uendicantur extantes & consumptarum æstimatio conce-
1 ditur.h.d.cum auth.præterea.† Not.text. ibi cum etiam ueteres, & cæ. ex quo not. quòd res diuinæ , a comercio hominum sunt exemptę.concor.l.inter stipulantem.§. sacram.de uerbo.obliga. Item not.text.ibi,nec etiam sacrorum &c. quia facit , ut is cui est commissa rei custodia, uideatur tacitè habere mandatum,ut illam possit uendicare a quocunque illam postea possidente. Sed Gul.de Cu.dicit quòd non admittitur , ut custos,cum nulla actio ordinaria ei detur.ut infra de furt.l.manifestissimi.§. sed tales, & maximè non daretur rei uendicatio, de qua, infra statim subijcitur,sed admittitur,ut quilibet de populo, seu de parochia,ut not. supra eod.l.iubemus.§. sanè , & de hoc plenius dicam in d.§.sed
2 tales, & aliqua scripsi in l.falsis. infra de furt.† Idem not.text.ibi, uel ad ipsa principia , quia hic habes , quòd nobis restitui potest libellus alternatiuè alternatione conditionali, & successiua con-

cipi, puta peto rem mihi restitui si extat[a] & si nõ extat, peto eum mihi condemnari ad æstimationem, & c. facit l. in re furtiua. ff. de condi. fur. facit etiam l. non dubium. §. fi. de leg. 3. Item not. tex. in fi. ex quo not. quod animæ hominum, & corpora cunctis rebus
b sunt præferenda[b] quod not. contra auaros, qui viuunt miseri, vt moriantur diuites. thesaurizant enim, & nesciunt cui. Opp. pro re sacra non detur rei vendi. vt l. in rem. §. locaff. de rei ven. So. variis modis, vt in glo. signata super verbo articulis. vltra medium. Op. contra tex. in fi. quod in pendentibus iudiciis locum non habeat. So. vt glo. fi. quam tenementi. † Quarto dicitur in prima parte, quod episcopus potest vendicare. quæro an hoc procedat si res non sit episcopatus, sed alicuius ecclesiæ parochialis. & dic, vt sequitur in gl. secundum Iac. But & est ratio, quia vbi subditi sunt negligentes in vendicando, superiores admittuntur vt in auth. de man. prin. §. si tibi. & probatur. ff. de tu. & cu. da. ab. l. vbi adfunt. & ℣. si per vim, vel alio modo. l. i. & §. de pac. puen. l. i. in fi. Quæro an idem economus, glo. seq. dicit quod non. melius dic quòd sic, vt scripsi. §. eo. l. iubemus. §. sanè. Quæro, an emptoribus contra economum detur actio. respon. glo. quod sic, melius dic, vt dixi in d. §. sanè. & in auth. qui res iam dictas. §. eo. Quæro de exemplis in quibus datur hæc actio in factum, quæ varijs articulis debet dari
c respon. vt in glo. Quero tex. dicit in redemptionem captiuorum[c] prædictas res alienari posse, & sic de mobilibus de quibus prædixerat. Sed quid de immobilibus. dic idem nisi peruenerint ad ecclesiam vt in gl. quod facit ad quæstionem quam scripsi in auth. hoc ius porrectum. Quæro an pro alimentis pauperum alienatio sit permissa. dic, quòd sic vt in glo. Et sic not. quòd statuta specialiter contra regulam extenduntur. circa quod vide quod scripsi supra l. proxima.

ADDITIONES.

a † Peto rem mihi restitui si extat. De quo vide quod in simili no. Bal. in l. 1. ℣. de concef. & Pau. de Castro in c. tertio loco. ver. ad tertium not. cum seq. extra. de proba. & pro huius libelli saluatione dic, quod si petitur, & res æstimatio intelligitur si res non extat, de quo per Bar. in l. si olei. ℣ loca.

b ¶ Sunt præferenda. Adde Soc. cons. 97. inc. licet difficultas ver. 3. ex eo quia in 2. parte char. 76 addè quia vt præstantior, & preciosior corpore, ideo potius attendi debet, vt per præfactum Soc. consil. 97. incip. circa prædictam consultationem circa medium. 2. col. in 1 parte char. 70.

c † In redemptionem captiuo. Adde similem. & opp. glo. in l. si propter necessitatem. ff. de re iud. & an hæc l. vendicet sibi locum in captiuis, & in carceratis pro maleficio. vide quòd no Bald. Imol. & Mod in l. quamuis & seq. ff. fol. ma. & est glo. 12. q. 2. facto. quæ hoc non decidit quam all. Bald. in l. illud. in prin. supra eo. & in l. quamuis. de iudi.

AVTHENTICA.

1 *Sacra postquam conflata fuerint cuilibet an vendi possunt.*

Præterea. Hæc authen ex tui serie venit augmentatiuè ad legem. C. in ver. excepta, quod probat illa dictio præterea, quæ repetit, & addit, licèt dici posset quod principio. l. considerato, quod erat prohibitorium veniat etiam dero-
1 gatiuè. † Opp. quod constituta cuilibet vendi, non possunt, quia sacra remanent, vt institu. de rerum diui. §. sacrę. & ff. in eod. titu. l. in tantum. §. semel. Solutio, vt in gloss. quod ibi in ede. diruta, hic in calice constato, id est liquidato, & est ratio dicit gloss. quia nihil tunc calicitatis remansit. sed in ede pars eius remanet, quia area. & ideo idem esset in calice fracto, ita quod pars calicis remaneret. Hanc glo. not. quia per eam dico, quod si quis iurauerit statuta collegij, & singula in eis contenta, quod si statutum aliquod tollatur, vel cassetur eis, qui sic iurauit, non tenetur plus, ad observantiam eorum, quæ in statuto illo continebantur, non obstante illa clausula iuramenti. & singula cõtenta in eis, quia illud verbum in eis est adiectiuum, & demonstratiuum. & sic intelligitur in eis statutis. ergo statuto sublato nihil est, quod demonstretur, nec cui adiectiuetur, vt l. nec vllam. §. si quis absentis. ff. de petitione hæreditatis. Accedat. l. fina. in fin. ℣. de inoffic. testa. & pro hoc optimè facit ista glo. secus, si iurasset quodlibet capitulum statuti, per se non habita relatione ad statutum, vt iuro sic facere, vel obseruare, argumento. l. si peculium. §. i. ff. de peculio lega. & ita intelligo, id quod scripsit Ioan. And. extra. de his, quæ fiunt a maiori parte c. licèt quidam aliter eum intelligere conentur. Oppo. quod res sacra alteri ecclesiæ vendi non possit, cum æstimationẽ non recipiat. vt ff. de rerum diui. l. sacra. §. fi. Solu. vt sequitur in ea. glo. vsque ad fi. vt fiat æstimatio per respectum ad materiam, & formam, non per respectum ad sacrum secundum Iac. But.

LEX XVIII.

Sancimus. Primo dictum, secundo remouet obstaculum. tertio ponitur so. quarto declarat in quibus casibus hæc l. locum habeat. secunda ibi. l. 3. ibi cũ enim, quarta ibi, quæ oportet. Casus. Fauore ecclesiæ permittitur a scripto curie totam suam substantiam in ecclesiam, vel locum pium transferre, nulla fienda diminutione. h. d. Vel sic, quia res diuinæ prærogatiua dicuntur gaudere. ideo venerabilia loca per hanc l. a lucratiuorũ descriptionibus sunt immunia. No. tex. cum. n. &c. quæ sacit ℣ Flo. qui exigit. 4. denarios pro libra legatis factis ecclesiæ, vel pro anima defunctorũ, nec valent replicare, quæ faciunt, pro fabrica ecclesiæ seu reparatione, ar. l. si assiduis ℣. qui po. in pi. ha. cum si. Opp. de auth, sed neque ℣. tit. 1. Sol. vt in fi. gl. ℣. Et est ratio diuersitatis, quia per ingressum curiæ plus grauatur cum seruire amplius non possit curiæ. ideo in alio relaxatur. ar. l. enim qui. in prin. ff. de iureiur. sed per solam translationem bonorum a seruitio curiæ personali non terrahitur secundum[a] Gul. & Iac. But.

LEX XIX.

1 *Argumentum de publicis ad priuata non valet affirmatiuè.*
2 *Viuus præsumitur qui mortuus non probatur.*
3 *Imperator circa diuina quando possit aliquid statuere.*
4 *Ius publicum Romanorum esse dicitur.*
5 *Infinitas, an sit vitanda.*
6 *Actionibus ciuitati competentibus viginti annis præscribitur.*
7 *Actiones personales, quæ dicantur.*
8 *Dominium vtile quando transferatur precio non soluto.*
9 *Possessio sine traditione, quando transferatur.*
10 *Ecclesia ciuitas & captiui in quibus priuilegientur.*
11 *Hypotheca in quibus bonis competat.*

Vt inter diuinum. Primo ratio statuẽdi. secũdo statuit. tertio declarat in quibus casibus statutum habet locum. secunda ibi sancimus. tertia ibi, hic autem. secunda sub diuiditur, quia ponit statutum vnũ circa priuilegium præscriptionis. secundo illud repetit, vt addat. tertio ponit priuilegium circa actionem. secũda ibi, siue itaque. tertia ibi, in his. Casus, ciuitati vel ecclesiæ, vel alij pio loco aliquid sic relictum venditum, vel donatum simpliciter, vel pro redemptione captiuorum, dominium transit sine traditione cum priuilegio hypothecę, & actiones pro his cõpetẽtes tollunt spacio cẽtũ annorũ. h. d. Not. quòd inter diuina, & priuata dẽt esse dria, vt hic,
1 in prin. & §. l. proxima. † No. quòd inter publica, & priuata est dria, & sic de publicis ad priuata non est affirmatiuè arguendum, sed destructiuè. No. quòd longeuum vitæ tps hominũ est spacium. c. annorũ. 2 pcor. l. an vsufr. ff. de vsu. † Et ex hoc dicimus, quòd quis pstumitur viuus nisi probetur mortuus[a], & ita no. gl. in l. 2. §. fi dubitetur. ff. quẽad
a test. ape. quòd no. quale aut mors[a] probetur, no. doc. in l. si quidẽ. ℣ Soma. vbi gl. tangit. tũ nõnulli dicunt, quòd probato die natiuitatis alicuius si vsq; mõ trãsiuerũt centũ anni, præsumeretur ille mortuus, per istũ tex. & ad l. an vsufr. vbi quasi vũ casus, sed forte iste tex. probat oppositũ, cum nõ permittat pscri. nisi spacio c. an. & sic testes tã actoris volentis docere relictũ eccliæ iam sunt 98. anni, vel rei volentis probare pscriptionem, erit necesse qtatẽ. c. ann. excessisse per plures annos. & sic tex. iste supponere vũ hoies vltra 10. an. viuere. Sed dic quòd ista oppo. est de casu certi ad dubiũ. ideo non procedit. No. quòd infinitas euitatur. concor. ℣. de sen. q̃ pro eo. l. j. Itẽ no. quòd in 4. casibus tũ locum habet l. ista, vt no. in gl. super verbo, vẽdiderit. Itẽ quia hic datur actio personalis, & realis. quòd notãdũ.
3 † Op. ut circa diuina nõ possit Imperator aliqd statuere: q̃ illa immutabilia sunt nec per Imperatorẽ tolli pũt: vt l. nã. & magistratus. ff. de ar. Sol. quòd dupliciter dr̃ius diuinũ, vno modo: quia a Deo pstitutum vt sunt leges, & mandata Moysi tradita, Exo. xviij. & c. xix. & Euãgelia legis mandata pcernẽtia, & illa possent tolli, vel mutari, vel distingui per principẽ. Statuta tũ ℣ transgressores fieri possunt: vt §. de sum. tri. l. j. in fi. & l. ij. & l. iiij. licèt ius diuinũ quòd sub mandato non subest, illud distingui põt vt illud: in ore duorũ, vel triũ, & c. vt no. in l. i. ℣. si ℣ ius vel vti. pub. Alio mõ accipiẽ ius diuinũ: quia à Deo pstitutum super rebus ecclesiasticis & istud a principe statui põt, vt hic simile dicit gl. quòd de iure publ. quòd dr̃ius, vt
4 hic in gl. no. † Opp. ij. ius publicum proprium Romanorũ: aliæ aũt ciuitates loco priuatorũ habentur, vt l. eum qui vectigal. ff. de verb. sig. Sed tex. iste vũ dicere quòd aliẽ ciuitates hẽnt publicum, vt hic in prin. ℣ iuncto ver. siue itaq; ergo, & c. gl. 2. circa mediũ format hoc ℣ riũ, & non vũ prima facie soluere, & tũ soluit statim dicens quòd re
b publica[b] sumitur triplr̃, vt in ea patet vsq; ad fi. tũ latius declara sic quòd respublica simplr̃ absoluto prolata intelligitur in dubio de republica Romana. quia sic erat propriũ significatũ: vt d. l. cũ q. a quo non est in dubijs recedendũ: vt l. non aãt. de le. 3. & hoc ante translationẽ Imperij factã in principẽ: sed post translationẽ respublica simplr̃ prolata pro Imperiali, & fiscali sumit. & de hac ppriè tractat ℣. de iure fi. li. x. Impropriè aũt, & cũ adiũcto, & sic in casu certo q̃libet ciuitas põt hẽre rempublicã, & non simplr̃ dẽt noãri sed respectiuè cum adiuncto. s. respublica ciuitatis Bononiæ vel respu. ciuitatis Ferra. & sic de singulis. verumtũ resp. ciuitatis Romanæ hẽt quasdam prærogatiuas & priuilegia, vt ℣. de priu. vrb. constan. l. j. & no. ℣. de iure reip. super rub. In ea tũ sicut in cæteris. imò multum habet locũ ista & etiam in fiscali. Sed dubium est
c de republica alicuius municipij[c] nam, & ipsum rempublicã hẽt, vt no. in Auth. de hęr. & fal. in prin. & dixerũt Iac. Bu. Gu. de Cug. & do-

ADDITIONES.

a ¶ Autem mors. Mors qualiter probetur. adde Bar. in l. ij. §. si dubitetur. ff. quẽ admo. testa. aper. & in l. de minore. §. si plurium. ff. de quæst. Spec. in tit. de notori. §. fama versi. quid si agenti. no. in c. frequenter. §. porro. extra. de litẽ nõ contesta. & ibi glo. in verbo præsumatur.

b ¶ Respublica. Respublica, quę dicatur. Adde Spe. de res. in integ. §. 2. in 3. char. uer. idem quoque. 2. par. Bar. in l. cum rem. ℣. qui po. in pi. ha. quod Romano. est proprie, & nõ aliarum ciuitatũ l. eum qui. de uer. fi. Car. in cle. 2. de re iu.

c † Alicuius municipij. Tacit ad prædic. l. Suchum & seq. quib. ex cau. mato. & per Bald. hic quem omnino uide.

& dominus meus, quòd respublica municipiorum habet priuilegia huius l. in rebus suis præscribendis, quia lex ista loquitur de ciuitate publica. respectu publici iuris quod habet & ratione statuta est l. ista. in prin. cum ergo municipium habet publicum. vt ff. de pub. l. fed & hi. §. præterea. sequitur quòd in eo idem ius statuitur. vt l. illud. §. eo. l. j. ℣. de lib. præte. Item quia hoc est beneficium, & sic latissimè interpretandum. l. j. ff. de consti. princ. Sed Ray. contra pno. ℣. ex quib. cau. ma. l. respublica. & de dam. in fec. l. si finita. §. si de vectigalibus. vbi glo. clara, quòd res alicuius castri, vel villę præscribuntur spacio lõgi temporis. & res ciuitatis spacio c. ann. Sed prima magis placet, quia circa hoc de quo quęritur, non est dare rationem diuersitatis, cum municipium regatur per suos administratores sicut, & ciuitas. & ad dictum illius gloss. Respon. quòd non probatur l. nam ille. §. si de vectigalibus. vel loquitur respectu vtilis domini conductoris, vel loquitur quando res erat alie-
5 na non municipij, vt ibi per Iaco. de Aren. † Oppo. 3. quòd infinitas
a non euitetur.[a] vt in Auth. de non alie. §. fi minus. & ff. de fideiut. l. si ita stipulatus fuero. gl. non soluit Dy. & Iac. But. suam breuem distinctionem fecerunt, Bar. vero in l. qui bona. in fi. ff. de dam. infec. latissimè hanc materiam tractauit. istos cõbinando dicamus, quòd varijs respectibus de infinitate quæri potest. Primo respectu temporis. & tunc capio verba Dy. quia aut tractatur de excep. cõseruanda, & illa in infinitum conseruatur. vt l. purè. in fi. ff. de do. except. & l. licèt ℣. de except. fallit in exceptione non nu. do. & nõ nu. pe. vt dẽ nõ nu. pe. l. in ℣ctib. & de dote cauta non numera. l. fi. & auth. ibi posita, & in eis est ratio, quia in potestate rei est illas eciam non cõuenti coram iudice per viam querelæ proponere, aut tractatur de obligatione inducenda, & dicit Cy. quòd infinitas euitatur: vt l. qui bona. in fi. & l. si finita. 2. respon. in eo tit. Bar. vero illud fatetur, quòd obligatio ex necessitate inducitur non si ex voluntate. & allegat d. l. si finita. 2. respon. dum ibi dicit, si quidem ex conuentione &c. Sed certè ibi de obligatione iam inducta conseruanda non de inducenda, &, an, quis cogatur se obligare perpetuo. & ideo similiter tene cum Dy. aut tractatur de obligatione iam inducta conseruanda, & tunc aut obligatio fuit inducta in casu in quo obligatus tenebatur ex necessitate se obligare, & tunc ex certa scientia inducta conseruantur vsque ad tempus cõuentum quantũcunque sit. vt d. l. si finita. 2. respon. sed per errorẽ interposita ad tempus debitum reducitur, & sic vltra illud tẽpus infinitas euitatur: vt ℣. eo. l. j. Aut fuit obligatio inducta in casu voluntario, & tunc si reus est paratus satisfacere, infinitas euitatur, vt ff. fol. mat. l. semel mora & de vsu. l. acceptam. si non est satisfacere paratus sed tacet, & tunc actore etiam tacente infinitas euitatur vt hic & per omnes. tit. ℣. de præscri. sed eo præscriptionem interrumpente in infinitum conseruatur obligatio. vt ℣. de præscrip. long. tem. l. nec bona fide. & de præscri. 40. ann. l. fi. ff. de ser. vrb. præd. l. eum debere. & hoc de infinitate temporis. sed quando tractatur de infinitate respectu rei in obligatione deductæ, & tũc infinitas propria. i. quæ numerum non habet, euitatur: vt ℣. de sen. quæ pro eo cuius interest. l. j. ff. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare. Infinitas vero impropria quę potius appellanda est immensitas quędam similiter euitatur, quando obligatio contrahitur præter voluntatem obligati. vt ff. de pig. ac. l. si seruos. & ff. de dam. infec. l. ex damni. in princ. Quando autem ex eius voluntate contrahitur tũc, tolleratur. vt l. continuus §. illud ff. de verb. ob. dum modo solẽnitas debita interuenerit. vt l. sancimus §. eo. ℣. de do. l. sancimus, quandoque vero tractatur de infinitate respectu numeri & respectu obligationis multiplicandę seu rei spãlis præstandæ, & tunc aut mens, & verba sunt apta ad infinitatem. & tunc illa tolleratur: vt l. in annalibus ℣. de leg. ff. de ar. l. si duo. in fi. aut mẽs & verba nõ sunt apta ad infinitatẽ, & tũc euitaẽ vt l. qui sic. 2. rñ. ff. de verb. obl. aut dubitatur, & tunc aut multiplicatio ptingit culpa eius qui obligatur: & tunc tolleratur vt l. qui sic. 2. respon. de verb. obl. aut contingit facto eius cui obligatio quęritur: & tunc aut obligatio ex hoc non læditur, & tunc infinitas toleratur: vt ff. de eden. l. vbi. & de dam. infec. l. si finita. in princ. Aut ipse lędit ur ex tali multiplicatione: & tũc aut ei tantũ adest ex facto eius cui obligatur, quantum reddere videtur: & tunc etiam toleratur: vt l. si cũ in annos ff. quibus mod. vsufru. amit. aut. ei nihil adest, & tunc euitatur. vt ff. de le. 3. l. fideicommissa. §. si quis decem: & vt leg. no. ca. l. j. §. si cui. & de ver. sign. l. boues. §. hoc sermone. aut multiplicatio non contingit facto alicuius ipsorum, sed casu vel a fortuna, & tunc tolleratur vt l. iul. & l. singulis ff. de an. le. & idẽ
6 si ex natura rei ad cuius vsum est legata. vt l. penul. in eod. titu. † Oppon. 4. quòd non centum annorum sed xx. prescribatur actioni bus ciuitati competentibus: vt l. in omnibus ff. de diuer. & temp. prescr. Sol. vt in seq. gl. quę hic dat quinque solutiones, & penultimam probat gl & doc. vt hic sit speciale in his 4. casibus, scilicet hęreditate, legato, donato, & vendito, latius tamen qualiter res fiscales præscribantur, dicam ℣. de quadri. prescri. l. j. Oppo. v. d. l. cũ qui. ℣. de fu. rei prin. so. vt sequitur in ea. gl. Oppo. 6. d. l. præscrip. ℣. de opc. pu. so. vt in ea glo. vsque ad finem. Quæro tex. dicit siue ℣ primas personas &c. quero quę sunt primæ personæ, dicit glo. re linquentium hæredes, & tamen dicit, & subdit, & contrahentiũ, & hic subaudi personas, nam contrahentium sunt primæ personę, hæredes ipsorum sunt secundæ. Quero quid si ecclesia non agat contra personas primas vel secundas hic nominatas, sed extraneos, quod exemplificando dicit Gul. potes adaptare in peti. hęre. & non in alijs. q. d. non in personali ex vendito vel donato, nec in actione ex testamento pro legato, quia illæ non dantur ℣ extraneos, sed contra primas personas vel hęredes vel successores vniuersales petitione hęredi. & sic dicit gl. quòd tunc minori spacio repelletur ecclesia, vel ciuitas, pura spacio quo aliàs prescribit contra priuatũ, de quo in l. hęreditatis ℣. de pet. hęr. & l. si. de edi. diui. adri. Ista glo. non dicit verum in petitione hæreditatis directa quando ecclesia foret hęres instituta, quia tunc habet spaciũ c. ann, nec iste tex. hic repugnat, quia ipsa est tunc principalis persona cui competit, non contra quàm competit, in fideicommissaria non, di. Ia. Bu. quia illa datur ecclesię contra hæredem, vel successorem eius, tunc durat spacio c. ann. Sed contra extraneos minus spacio, vt hic a sensu contrario. Ego dico, quòd fideicommissaria petitio hęreditatis, vel durat contra quẽcunque c. ann. vel contra quẽcunque minori tempore. Nam restitutione verbali facta hæres conuentus fidei. hęre. petit. conuenitur ut quilibet possessor, non ut hæres rogatus. igitur contra eum durant c. ann. similiter, & contra quemlibet alium extraneum, & si nõ contra extraneũ, ergo nec contra hęredem, qui vt extraneus conuenitur: credo tamen quòd contra quẽcũque durat spacio c. an. sic directa, quia non ratio diuersa. & quia fideicommissarius succedit loco hæredis, vt ff. ad Treb. l. j. in prin. nec ob. tex. iste, quia de actionibus personalib. loquitur, quæ contra primas personas, vel contra hęredes, vel successores competunt, vel hoc ar. à sensu contrario hic, sumi
7 non debet. quia dubitationis causã tollendæ sic dicit. † Quero q̃ sint personales actiones de quibus hic dicitur in ver. in his autẽ. Respon. vt in gl. & no. quòd petitionem hęreditatis, hic appellat personalem actionem. Alibi dixit eam mixtam, alibi, quòd est realis, sed personales prestationes continet, de quo dicam ℣. de pet. hęr. l. hæreditatis. Quero tex. dicit quòd datur in rem actio, an vtilis erit vel directa, dicit gl. quòd vtilis. Sed in contrarium facit l. a Titio. ff. de fur. vbi videtur, quòd dominium directum trãsęat in legatarium saltem agnito legato, vt l. proinde. 3. respon. ff. si cer. pe. Possumus dicere quòd ad aduentitiũ, & donatũ referat se gl. non ad legatum, vt in
8 contrario, vel in legato dic, vt dicam ℣. cõmunia de le. l. 2. † Quæro an hoc vtile dominium transferatur præcio non soluto, dic quòd non nisi fides sit habita de eo, vel aliter satisfactum vt in gl. vsq; ad ver. item nunquid. † Quæro an possessio sine traditione[b] trãs-
b feratur dic, quòd non vt sequitur. in ea. glo. nec ob. l. si adoptauero. ff. de preca. quia illud in consequentia personę trãslatę, vt dixi §. eo. auth. ingressi. Quero si vni ecclesię precio recepto vendidit, sed nõ tradidit. postea alteri vendidit & tradidit, quis potior erit, dicit glo. quòd prima, quia in illam vtile fuit translatum quod non potest in secunda transferri, vt l. id quod nostrũ ff. de reg. iur. & hoc utile debet preferri directo in secundum emptorem translato, sicut prælatum fuisset in persona venditoris: vt l. in causę ff. de procur. nec ob. l. quoties ℣. de rei ven. quia illa in priuato in quem absque traditione non transfertur dominium, hęc in ecclesia in qua iure extraordinario, id est speciali translatum, & vult glo. dicere vsq;

ADDITIONES.

a ¶ Quod infinitas non euitetur. Quod infinitas sit euitanda, adde l. fideic. §. si decem. & ibi doc. & Dyn. de lega. 3. & in l. 1. in princ. & ibi Bald. & doct. ℣. de sen. quæ pro eo quod inter. & l. dominus, de condi. inde. Ale. in d. l. quæ bona. §. fi. alle. in tex. de dam. infec. dicit uerum nisi uerba contrarium sonẽnt. & in l. videamus. §. iurare. de in lit. iur. & Bar. in Spec. de cef. act. §. 1. versi. quid si bona. & de instr. edi. §. 7. versi. illud autem. & omnino per Alex. cons. 145. 2. parte, & in l. Stichum. §. stipulatio. de uerb. obl. & in d. §. fi. Item adde quod infinitas euitanda a iure inducta est inter alia quod promittens iudici repræsentare aliquem toties, & quoties opus fuerit non tenetur vltra bis. Ang. in l. si finita. in prin. de dam. infe. & in l. oratione ff. de fer. & in l. 2. §. exhi. de cust. reo; ar. cõtra in l. veluti. §. hæc uox. de eden. gl. in l. cum quęstio. ℣ de re. Bal. in l. 1. ℣. de his quæ pe. no. & omnino per Ale. d. consi. 145. 2. parte. & per Ale. in d. l. qui bona. §. fi. Item quòd promittens dare pecuniam in tribus terminis intelligitur de tribus annis. l. legatam, & ibi Bar. ff. de an. leg. licet contra faciat l. eum qui. Calen. de verb. obli. & ibi Ang. & l. cum debitor, de consti. pe. Item adde quòd clausula toties committatur pœna quoties fuerit contra factum, intelligitur usque ad bis non ultra secundum Bart. in l. si duo. §. semel ff. de arb. item quia potestas prorogandi intelligitur semel tũ, in Spe. de arbi. §. excipitur. uer. quid si fiat. item quia iudex bis tantum potest reuocare granamen interlocutorię. Bar. in l. quęstiones. de re iud. Itẽ quia probatio per testes post publicatum processum bis tantum fieri potest. Bald. in c. iurauit. de proba. item quia licentia de extrahendo non durat vltra septẽ dies. Bar. in l. 1. de extraor. lib. 12. & Alex. ubi §. item quia per iuramentũ nõ potest probari impedimentum, nisi bis tantum, tex. est sing. in l. si. ff. de bonis auth. de iu. possi. secundum Ang. in l. 2. §. quod dicimus §. si quis omisi. & Alex. ubi supra.

† Vide de materia hac licet amplè, & latè sit per do. coappostillatorem meum hic tract. Bar. in l. si finita. §. si de uectigalibus. in prin. ff. de dam. infe. & quod no. in §. hoc edicto. ℣. ea. l.

b † An possessio sine traditione. Tu uide de hoc ultra ea, quæ hic no. Bar. nu. 6. & 9. & utrobique in apostillis ad eum Bal. in l. licet. ℣. de acq. pos. & fall. ad hãc reg. ponit Alex. in addi. ad Bar. hic nu. j. de sine traditione, de quo per Pa. de Cast. consi. 133. & omnino per Mat. Mathe. sing. suo. 43. inci. no. quòd licet speciale sit.

10 vsque ad finem. † Quero in quo per hanc legem priuilegientur ecclesia ciuitas, & captiui. Aliqui vt Azo. & Hug. q̃ in duobus scilicet circa præscriptionem, & vtilem rei vend. non circa tertiũ de hypo. quia per l. antiquam hoc erat iam dispositum in legatis, & in fideicom. ad quæ solum refertur, quod de hypotheca hic dicitur, & secundum istos debet præsentari post illud verbum in rẽ. Alij dixerunt, quòd in tribus, ut sequitur in gl. vsq; ad fi. & quod de hypo. dicit ad emptionem, & donatum referatur, sicut aliàs statuit in legatis, & fideicom. Alij extra glo. vt Iac. Bal. de Ra. & Pet. tenent, quòd tantum in uno, scilicet in pręscrip. & hoc, vt in dubiis legum correctio euitetur, quàm magis potest, & ad hunc tex. dum dicit in his, autem omnibus respondent scilicet, quãdo legat ecclesiæ ciuitati, & captiuo. Sed mihi uidetur hoc ꝯ mentẽ iurisconsulti, & text. quia tunc iste non esset nisi unus de casibus prædictis, licèt in diuersis personis. ideo ab ista recedo: & secũdũ opi. glo. teneo quam etiam sequor, primo, per rationem generalem positã hic in prin. l. Secundo ꝑ dictionẽ vniuersalem hic posita, dum dicit in his omnibus casibus. Tertio propter implicatiuam posita ibi, sed etiam quę vult, q̃ vbi p̃sonalis datur, & realis competat, & non solum realis, sed etiam hypo. vt probat monosyllaba, & quæ sequitur quę copulat connectit, & coniungit hypothecariam cum reali. Tunc quero quomodo realis concurrit, cum personali, quia vna ad dandum alia ad restituendum. Respon. quòd vtraque ad possessionem dandam, & personalis ad dandum illud directum dominium, quod remansit penes vendẽtem, realis ad declinandum, & ad restituendum rem propter vti
11 le dominium, quod est penes actorem. † Item quero in quib. bonis hypotheca competit. Respon. hic gl. circa princ. in alijs bonis relinquentis, donãtis, vel vendentis quasi innuat q̃ in bonis donatis venditis vel relictis, & mota est gl. timore l. neque pignus, de reg. iur. Ego dico, q̃ etiam res ea quæ donata, vel vendita fuit est hypothecata, quia ex toto non est facta eius donatio propter directum dominium quod remansit penes illum hypotheca cõpetit, & sic non ob. d. l. neq; pignus. in re legata est maius dubiũ, sed decidam. j̃. de lega. l. j.

AVTHENTICA.

1 *Præscriptio in ecclesia, quot sit annorum spatio completa.*
2 *Ecclesiæ contra ecclesiam præscr. se tuenti, quot requirantur anni.*
3 *Priuilegiatus contra priuilegiatum qualiter suo vtatur priuilegio.*
4 *Ecclesiæ præscribenti contra priuatum quantum tempus sufficiet.*
5 *Ciuitas in præscribendo ad quadraginta annos est restricta.*
6 *Ecclesiæ potest concedi, ne contra eam præscribatur citra centum ann. spacium.*
7 *Præscriptio, vt non oriatur nullo modo conceditur.*
8 *Ecclesia, vel ciuitas contra quas possit restitui præscriptiones.*
9 *Ecclesia si priuato successerit, contra quem præscriptio incepta sit.*
10 *Vsucapio triennij, & præscriptio quadriennij effectualiter currunt contra ecclesiam.*
11 *Clerici in bonis proprijs, non gaudent priuilegio præscriptionis.*

1 Quas actiones. Casus. † Hodie vbi contra priuatũ haberet locum pręscriptio 10. 20. vel 30. an. gaudet ecclesia spacio 40. an. sublato c. an. spacio, q̃ soli ecclesiæ Romanæ reseruatur in priuilegiũ h. d. Opp. q̃ imò vbi in priuato esset triennalis in ecclesia sit annalis. in auth. cum de ap. cog. §. si vero liberi. & in auth. de sanctis. epi. §. antep. Solut. quòd fallit in illis duobus casibus, ut in glo. 2. in princ. vsque ad uer. sed quid. Opp. contra fi. huius auth. hæc constitutio innouat, & c. col. 8. Sol. ut in glo. fi. videlicet, q̃ Ir. posuit hãc caudã hic, quia in opi. fuit quod illa auth. hęc constitutio &cæ. non corrigeret aliã constitutionem. s. vt ecclesia Ro. &c. Sed Hug. & Accur. dixerunt, q̃ malè dixerit, quia & illa correcta est. vt sequitur in gl. vsque ibi: sed iure canonico, & licèt ita dicat hic, tamẽ in authen. hæc constitutio. super rub. & in auth. vt ecclesia Ro. super verbo centum annorum, tenent opi. Ir. q̃ Gul. de Cu. sequitur, quia specialis constitutio non debet intelligi correcta per generalem, cum species deroget generi, vt ff. de reg. iu. l. in toto. Ego post Pe. sto cum glo. hic posita, quia uerba illius constitutionis in rubro, & nigro, sunt apta ad corrigendum, etiam in ecclesia Ro. & ratio ibi posita pariter concernit omnem ecclesiam, & locum pium. imò si aliter dicatur sequeretur, q̃ Imperator magis faueret alijs ecclesijs, q̃ Romanæ, quia hanc reductionem ad spacium 40. an. ipse facit in fauorem ecclesiarum, vt ibi patet in tex. sed de iure can. opi. Ir. est approbata, & non obst. ratio illius tex. & ipsi prouiderunt sibi de
2 agilioribus modis probandi. † Redeo ad gl. 2. & quæro si ecclesia contra ecclesiam, se velit tueri præscr. an 40. anni erunt necessarij, an sufficient xxx. dicit glos. q̃ 40. erũt necessarij, licet quidam contra. opin. glo. est vera, secundum Gul. per eius rationem q̃ declarat videlicet, quia ecclesia priuilegiatur in rebus suis non præscribendis, non in aliorum pręscribendis. ideo præferenda est ecclesia cõtra q̃ præscribitur tanq̃ in hoc de quo agitur priuilegio. aliàs secus, & pro hoc facit ff. ex quib. cau. ma. l. fi. & hæc rõ me mouet, quia ipsa cõtra q̃ præscr. bit, tractat de damno vitãdo, alia
3 de lucro, ergo, &c. vt ff. de mi. l. minor xxv. ann. † Veruntamen de
4 brocardo quo quęritur, an priuilegiatus contra priuilegiatum [a] vtatur priuilegio suo. hic, vide Pe. & Cy. vel latius dic. aut priuilegium quo quis vult uti, habet dependentiam à priuilegio aduersarij. & dic, q̃ ille põt uti, vt j̃. ad Treb. auth. nisi rogati. ad fi. & j̃. de fruc. & li. exp. l. fi. Aut priuilegium illud non habet dependentiam, a priuilegio aduersarij. & tunc aut allegans priuilegium est in alio priuilegiatus, q̃ in casu de quo agitur, & tunc priuilegium suum nihil ei prodest, ut l. fi. ff. ex quib. cau. ma. & hic, in q. gl. Aut est priuilegiatus respectu eius de quo agitur, & tũc distingue priuilegia clausa ĩ corpore iuris ab aliis. Nã de clausis in corpore iuris maius præfertur minori, vt ff. de min. l. verum §. fi. & l. seq. & extra, de reg. iu. c. priuilegia, & ibi per Dy. & si priuilegia sunt paria contra tertium pariter admittantur, vt ff. de priui. cre. l. priuilegia. inter se vero priuilegijs hincde sublatis seu conquassatis, melior est conditio possessoris, ut ff. de mino. l. si minor xxv. ann. & ff. fol. mat. l. viro atque uxore. In positis uero extra corpus iuris, quod p̃cedit ualet, quia posterius intelli concessum sine læsione prioris. ut j̃. de eman. lib. l. nec auus. & ff. ne quid in loco pu. l. fi. §. si quis a principe. & hoc nisi expressim in secundo esset derogatum primo. Sed ubi de prioritate nõ apparet, tunc si alterum est speciale illud ꝑ ualet generali, ut ff. de leg. 3. l. uxorem §. fœlicissimo, & de re. iu. l. in toto, & extra eod. tit. c. generi. Si utrunq; speciale, vel generale, & tunc si circa diuiduum tendit priuilegium quilibet ad partem admittitur, ut j̃. de leg. l. fi fortidianum. Si circa indiuiduum inter se melior erit conditio possidentis, ut ff. de leg. 2. l. fi quis §. si inter. contra extraneum uero si simul concurrant per concursum, & propter dubium se impediunt, ut l. duo sunt titij ff. de test. tu. & l. si fuerit ff. de rebus dub. & per cano. vi-
4 de extra, de rescrip. c. j. & de reg. iur. c. qui prior. † Quæro successiuè cum glos. quid si ecclesia præscribit contra priuatum. respon. glos. q̃ illud tempus sufficit quod sufficeret priuato contra pritum. Nec obst. ff. quòd quisq; iuris l. i. quia hic, ex liberalitate, ibi ad petitionem fuit concessum, vt in gl. vel dic, quod hic, de priuilegio in corpore iuris clauso. unde non currit ad petitionem, vel ibi de clausis extra corpus iuris, quo casu si constat, q̃ absq; petitione sit concessum contra eum, non retorquetur, vt in eo. tit. l. 3. in prin. Si ad petitionem, & hoc constat, & tunc priuilegium est generale in omnibus, non in petente tantum, & tunc etiam non retorquetur, quia eius postulatio, nõ videtur principem commouisse, sed excitasse, vt l. leges. 3. respon. j̃. de legi. secus si quo ad petentem tantum est speciale, vt d. l. j. In dubio præsumitur concessum ad petitionem eius cuius commodum respicit, vt extra; de
5 præb. ca. fi motu proprio. lib. 6. † Quæro successiuè cum glo. an si cit ecclesia est reducta ad 40. an. sic ciuitas, & captiui. Pla tenuit quod sic duplici ratione. Prima ratio, qa rõ corrigendi, in ecclesia locum habet in ciuitate, & captiuis. ergo idem iuris, vt l. illud ff. ad l. aquil. cum si. ratio autem corrigendi ponitur. in auth. hæc constitutio innouat. colum. 8. scilicet, quia nec actis fides, nec integritas documentis, nec ętas testibus suffragatur. Secunda, qa hęc parificantur in concessione ergo, & in abrogatione. licèt expressim in uno tantum loquatur, vt l. j. j̃. de diuer. rescr. & hanc sequutus est Pe. & Cyn. contrarium tenuerunt Py. Io. & Accur. vnica ratione, quia in eis non est immutatũ ergo, &c. ut l. præcipimus. in fi. j̃. de ap. & hanc sequitur Mar. fil. Ia. Bu. & communiter Mode. ex eo, quia propter identitatem rationis non inducitur correctio legis, vt patet ex no. per gl. in l. tã is §. j. ff. de don. causa mor. & pro hoc bene facit l. furiosi j̃. de nup. & l. si vero §. fi. ff. fol. mat. nec contradicit hæc ratio his, quæ dixi s̃. auth. ingressi. circa prin. ubi dixi, q̃ correcta ratione l. corrigitur dictum, quia hæc inter se differunt. p̃terea. in l. inter diuinum, aliqua euidẽs ratio sic statuẽdi, non reperitur nisi fauore ecclesiæ, & ciuitatis, & sic solus motus principis eis fauere putantis, qui nunc læsionem videns afferre, quòd putauit fauere corrigit in ecclesia, & ad breuius tempus reducit. Ratio igitur correctionis, est remouendæ læsionis. læsio autem causãbatur, quia nec actis fides, nec integritas documentis, &c. vnde ratio antiqua. s. fauendi, non est correcta, sed permanet. Est igitur solum videndum, an per identitatem rationis inducatur correctio l. & p̃fati. doc. q̃ non dicunt, quibus assensit glo. ista, & probant ll. §. all. Sed etiam contra fortiter facit quod not. gl. fi. in aut. p̃terea j̃. vnde vir, & uxor, & quod doc. ipsi no. in auth. res quæ j̃. com. de le. ubi causam dotis, & ante nup. do. extendunt ad alimenta, & ad aliquos alios casus, & etiam ad liberos rogati. ut ibi dicam. Item contra eos facit quod no. in l. si pecuniam ff. si cert. pet. vbi casum l. 2. j̃. per quas perso. extendunt ad fideiussores. licèt de pignore, vel hypotheca tantum loquatur. Item cõtra eos facit l. 2. in princ. infra, de ind. vidui. vbi Imperator dixit, q̃ per l. suam per quam correxit l. Iul. missellium, in fœminis, intelligitur correcta etiam in masculis. Cogitabis donec ibi legã. Quid ergo dicendum de. q. gl. quidam Mod. dicunt, q̃ casus est in corpore,

a † Priuilegiatus contra priuilegiatum. Adde ultra ea, quæ hic, not. Barto. num. 4. uers. secundo quæro utrum priuilegiatus, & in apo. ad ipsum in uers. priuilegiatus Bar, in l. fi ex causa §. fi. in fi. & in Addi. ad ipsum in ver. planè l. fi. de mi. ale in l. fi apud eo. tit. Bar. cons. 129. & Pau. de Ca. consi. 217.

a pore, quod in ciuitate non est correctum, [a] quia ibi dicit tex. q̃ solis religiosis locis hoc indulget. ergo quę in cæteris prius statuta dimittit illæsa. vt probat illa dictio. solis, ut j̃. de le. fulũ. ca. tol. l. i. in fi. & de lati. li. tol. l. j. Ego credo quod sit correctum, & plus dico, q̃ de virtute sermonis ciuitas sit redacta ad pścriptionem primęuam 30. ann. & pro hoc allego tex. per proximos allegatum, vbi dicit, q̃ hanc additionem x. ann. s. 30. solis religiosis locis indulget, & circa aliàs personas, & causas præscriptio. xxx. an. q̃ ante hanc l. locum vendicabat, & nunc vult sibi locum uendicare. Ibi enim verba illa, quę ante hanc constitutionem, &c. de ista loquuntur de qua in prin. & in rubro fecerat mentionem, sed constat, q̃ ante l. istam ciuitas gaudebat spacio tantum 30. ann. vt l. omnes, & l. competit j̃. de præscri. 30. an. licèt enim illæ sint in cõpilationem huius libri posteriores, tamen in promulgatione fuerunt priores, quia hæc vna de quinquaginta decisionibus additis fuit. licèt tamen hoc de virtute sermonis putem uerum, tamẽ ꝑ principium huius l. quod diuinum, & publicum ius æquiparare voluit, & publicum à priuato differre, possum dicere, q̃ ĩ ciuitate etiam illa adiectio x. an. intelligatur facta, & dictio, solis, ibi posita sit exclusiua dissimilium, non similium, ut alle. in l. ob es j̃. de præd. mino. & §. eo illud. cum ibi, no. in gl. & q̃ ibi scripsi uide pro
6 claritate prædictorum, facit etiam quod de dictione, solis. notaui j̃. de bo. pos. contrata. q̃ prætor. li. pol. l. j. † Quero successiuè, an hodie alicui ecclesiæ concedi possit ne contra ea præscribatur, nisi spacio c. anno. Respon. glo. q̃ sic duplici ratione, vt in ea sequitur vsque ad uersitem an. Sed inquit Pe. q̃ licet possit tamen, vt concesso teneat oportet, q̃ Imperator dicat, q̃ non obstante tali lege. s. hac auth. quia cum hæc l. corrigat tempus antiquum uelut damnosum, sequitur, q̃ hæc auth. habet clausulam derogatoriã ad ius simile correctum, arg. j̃. de p̃ci. impe. offerren. l. rescripta, & l. nec damnosa, q̃ est multum notandum si verum est, q̃ lex corrigens dicatur habere clausulam derogatoriam. Sed dubito, quia tex. allegati, in glo. & ipsa gl. j̃. de test. l. hac, consultissima. in
7 prin. signata super verbo. conscripta sunt ad oppositum. † Quæro an poterit concedi, ut nulla præscriptio oriatur. respon. gl. q̃ non ar. ff. si quis cau. l. sed si quis §. quæsitum. sed ille nil facit, nisi gl. voluisset assignare rationem. quare in casu p̃cedenti videlicet hic, secus. l. quia spãliter concessa plus operantur, q̃ generalia. ideo Iac. Bu. dicit, q̃ non valeret, quia esset contra l. inter diuinum, quæ nõ vult earũ actiones, & iura esse perpetua nisi Imperator tolleret l.
8 illam, & idem dicit Pe. & communiter omnes. † Quærit gl. an cõ-
b tra has præscriptiones ecclesia [b] vel ciuitas poterit restitui, & recitat duas opi. & prima est, quòd sic. vsque ad quadriennium, & hanc dicit communem alia, q̃ non. hæc secunda vera aliàs incidemus in absurdum, videlicet, vt nunq̃ curreret pścriptio ecclesiæ, vel semper contra cursum restitueretur, q̃ esset contra l. p̃cedentem. Item, quia tunc nullum esset priuilegium ecclesiæ Ro. ar. l. j. ff. de nundi. & hoc tenet Inn. & Host. in c. audãtis, de in integresti. & mihi uidetur casus in cor. vltra medium in tex. dicit, quod transacto hoc temporis spatio tam personales, quàm hypo. perpetuo conquiescunt, sed perpetuo non conquiescerent si restituto daretur ergo, &c. pro hoc etiam facit, quod scripsi §. eo. l. iubemus §. his taber. sed ad l. in contrarium all. Respon. q̃ in contractibus æquiparatur minori non in præscr. siue restitutionibus aduersus præscriptiones, vt in gl. † Quærit gl. [c] quid si ecclesia successit
9 c priuato contra quem præscrip. x. xx. vel xxx. an. est inchoata. Rñ. Py. & Io. dixerunt, q̃ efficitur 40. an. Sed gl. tenet, q̃ si initiũ perficiatur, ut sic ecclesia vtatur iure priuati per l. si fundum ff. de fundot. Cy. videtur tenere primam opi. faciẽs tria membra. nam aut successoris priuilegium est tale, q̃ pścr. impedit, & tũc successor, non vtitur priuilegio, ut d. l. si fundum. Aut priuilegium successoris pścr. retardat, & tunc utitur eo. vt l. sicut j̃. de pścr. 30. ann. Aut pścr. transmutat, ut in casu nostro. & tunc pro tempore trãsacto utitur iure priuati pro futuro, & pręsenti suo priuilegio, ut idem sit de parte temporis quo ad partem, quod de toto quo ad totũ. ut sic de pścriptione x. ann. transiuerat quinq; ecclesia succedens pro alijs, quinq; habeat dimidietatem de 40. & sic xx. & pro hoc inducit j̃. de præscrip. long. temp. auth. q̃ si quibusdam. hæc verba non ædificãt sicut nec arena sine calce. primo, quia sic est impeditiuum pścri. priuilegium pupillaris ętatis sicut fundi dotalis, vt no. j̃. si aduer. usuc. l. j. Secundo, q̃ si priuilegium, q̃ est impeditiuum pścrip. & sic potentius nihil operatur. multominus ubi, nõ est impeditiuum, vt in casu nostro, secundum eum. Tertio, quia auth. q̃ si quibusdam. loquitur in eadem persona, & eadem specie p̃scri. nos in diuersa omnino. Quarto, quia aut prior volet se tueri ex pścriptione longi temporis cõtra defunctum inchoata, & non potest, quia illa non est finita secundum eum, nec currit ecclesię, & etiam non poterit, quia nec illa est finita. Dico igitur, q̃ gl. uerius dicit, & eam tenet Iac. But. ut patet ex distinctione, q̃ sequitur cum q̃ritur, an priuilegiatus succedens non priuilegiato utatur suo priuilegio dic, aut q̃ritur in pścriptionibus, aut in obligationibus. Primo casu si pścriptio erat consummata cum defuncto, priuilegium successoris nihil operatur, ut j̃. de rest. mi. l. qui a patre, & ff. de min. l. emilius. Si uero erat initiata cum defuncto, sed cõsummanda, cum hęrede dic, aut successerit priuilegiatus ex parte præscribentis, aut ex parte eius cui pręscribitur. primo casu si vtitur adminiculo sui auctoris, priuilegiũ suum ei, nõ prodest, aliàs sic. vt j̃. de pręscr. 30. an. l. cum notissimi §. illud, & l. Põponius §. cum quis ff. de acqu. pos. Secundo casu verbis Cy. reiectis dic, q̃ priuilegium nihil operatur, quia pścr. secundum initiũ finitur, vt l. si fundum ff. de fun. do. nec restitueretur ecclesia. vt in princ. q. dixi licèt si minor esset, & pścriptio mero odio cãta esset dormiret tempore pupillaris ætatis, vt l. sicut j̃. de pścr. 30. an. postea curreret, sed daretur restitutio, vt no. j̃. si aduersus vsuc. l. j. & in his pupillis, & minor priuilegiatiores sunt quam ecclesia, nisi fortè ecclesia, ex alio capite restitutionem peteret. s. quia ius alterius successit, q̃ ignorauit se habere, vel ei cõpetere. ar. l. qui alterius, de re. iu. & q̃ no. Dy. extra, de re. iu. c. q̃ quis. Secundo casu principali. s. in ob. dic aut erant perfectę, & consummatę cum defuncto, & priuilegium successoris, nil operatur, vt d. l. qui a patre, cum simili, aut erant cęptę cum defuncto, & consummandę cum hęrede, & tunc si consummentur seu perficiantur propter fieri, & tunc vtitur hęres suo priuilegio, quia versatur factum hęredis ex quo tota committitur obligatio. vt l. cum filius §. in hac, de verb. obl. & ibi de hac glo. facit l. filius. in eo. tit. & ff. qui po. in pig. habe. l. potior. & l. qui balneum §. amplius. Si vero consummentur, vel perficiantur propter non fieri, & tunc glo. in d. §. in hac. dicit, q̃ non vtitur priuilegio suo per l. j. & 2. j̃. si aduer. vend. pig. & per d. l. emilius. Sed Iac. But. in d. l. 2. & Bar. in d. §. in hac. dicunt hoc verum quando nullus actus est gestus cum minore hęrede. aliàs si actus aliquis gestus esset, puta, quia minor hęres defuncti fuisset interpellatus, vt cõstitueretur in mora hęres, vtatur suo priuilegio restitutionis sicut in priori membro, & pro hoc induerunt gl. d. l. si cum militaribus j̃. de mino. & hic in vna pśtatione, & obligatione. sinautem sint plures fiendæ pro tempore tunc in qualibet suum tempus inspiciam, vt l. cum quidam §. fiscus, & §. ie. ff. de vsur. hic in gl. pro prima opi. all. † Quero an vsuca. triennij, vel pręscr. quadriennij currant effectualiter contra ecclesiam. dic q̃ sic, vt in glo. pen. facit quod dixi §. proxima. q. 3. & idem de redhibitoria, & quanti mino. vt sequitur in ead. gloss. & in hoc est melior conditio, vt sequitur in glo. vsque ad finem. Et hoc de iure ciui. & idẽ dicit Dy. esse de iure canonico, vt in c. professor, de re. iur. li. 6. Sed remitto ad ea quæ dicam j̃. de vsuca. trãsfor. l. j. vbi glo. tangit. Item quæro an hæc pręscriptio. 40. an. requirat titulum, & bonam fidem, an sola bona fides sufficiat. dic vt di
11 xi in l. omnes j̃. de præscr. 30. ann. † Quæro ab extra, an clerici in proprijs bonis habeant hæc priuilegia pręscriptionis. dic quod non ar. j̃. titu. j. l. de his, & quia non reperiretur expressum nisi in ecclesia, vt hic, & extra, de præsc. c. de quarta. & c. ad vites. licèt alibi dicatur, quòd res clericorum, & ecclesiarum gaudeant. eodem priuilegio: vt extra. de vi. & ho. cle. c. fi. Sed de alio priuilegio ibi loquitur.

ADDITIONES.

a † In ciuitate non est correctum. fac ad hæc quod not. Bald. s̃. l. proxi. nu. 5. uers. tertio quæritur, & not. idem Bal. in l. 2. C. ne rei don. vel templorum. & in l. 2. C. communia. de vsu.

b Contra has præscriptiones ecclesia. Adde Socy. cons. 266. in c. inc. causa q̃ vertitur. ver. secundum quòd obst. in secunda parte. char. 75. vbi hoc idem allegat, & firmat.

c † Quærit glo. Adde ultra ea, quę hic no. per Bar. nu. 8. ver. quærit glo. quid si ecclesia, & Bal. nu. 5. uers. modo sequitur uidere, & utrobique in addi. ad ipsũ Dy. in reg. 18. qui in ius. & ibi in Add. do. boetij. in uer. Iunica. Bar. in l. cum filius. post prin. uer. & istam glo. ff. de uerb. obl. a Gemi. in cap. 1. extra. de iure patron. lib. 6. & Iac. rebuffi. in l. si sub pignore, nu. 2. & in addi. in uersi. priuilegiato. j̃. de fisca. vsur. lib. x.

De episcopis, & clericis. Rubr.

1 *Clerici, an debeant esse hospitales, & an ad munera teneantur.*

LEX PRIMA.

1 Vxta. a receptione hospitũ sunt immunes. h. d. † Op. quod hospitalitatem debeãt: vt j̃. l. proxima. & extra, de empt. & ven. c. j. Sol. q̃ hospitalitatem debent pauperibus, & peregrinis, vt in contrarijs, & sic charitatiuam, non necessariam muneris causa, vt hic. & 42. distin. hinc etiam nec uoluntariam lucri faciendi causa, vt extra. ne clerici, uel mona. c. j. & j̃. l. proxima. Oppo. q̃ imo munus hospitalitatis compellantur subire: quia est munus patrimoniale j̃. de mu. patri. l. 3. & l. etiam ff. co. ti. l. fi. §. in autem, quod clerici nõ possunt euitare, vt inf. eo. l. de his. Sol. tribus mod. vt in gl. j. fol. non est bona, ut colligitur ex tertia. Secũda uero ualet, quia si non excusatur, quando prouideri põt multominus, si casus est repentinus, & subitaneus: vt s̃. eo. l. neminẽ, & l. iubemus nullã. Tertia uera, vt a patrimonialib. non excuset, nisi speciale priuilegium super hoc sit ei indultum, vt hic, & l. sunt munera ff. de va. mu. Quero. an alij excusentur dic, q̃ sic, vt doct. in fi. glo. Quæro, an in repentino principis aduentu prædicti excusentur, dic, q̃ non, vt s̃. tit. j. l. neminem. Quero vbi est constitutio de qua hic loquitur. dicit gl. q̃ est l. placet. s̃. tit. j. q̃ potest tollerari si illa facta fuit a Constantino sicut ista, sed ubi ab alio Principe

Principe non poteſt tollerari quicquid dicat gl.quia nullus Impe e † Ad eorum familiares, & ſcriptores. Tu uide de hoc Bal. in l. quidē. ĵ. ſi manc. ita fue, alie, & in 1. conſti ſſorum, ad ſin. & omnino in auth. habita ĵ. ne filius pro patre. & qui dāt familiares, & qui domeſtici. no. Bal. in l. 1. C. de teſt. col 1. c. ſi. nu. 4. uer. ſed qui intelligantur familiares. in apoſt. in eo. ver. extra, de priui. & Fel. in c. infinuante. col. 2. uer. & quæ differentia ſit. c. x̄. de of. dele.

rator Chriſtianus fuit ante eum: vt l. diui. ĵ. de nat. lib. at eccleſijs priuilegia prius non erant conceſſa, nec pagani habebant eccleſias, ſed templa. ideo tunc eſſet dicendum, quòd illam non habemus vt dixit Pet.

LEX II.

1 *Clerici pro precio ſcribere, ſcholas tenere, ſtationes ſeu tabernas quo ad proprietatem habere poſſunt, & nu. 2.*
3 *Filij in parentum ſeruitio quandiu fuerint eorum potientur priuilegio.*
4 *Priuilegium in filij perſona non moratur ſi pater priuilegiatus moriatur.*
5 *Papa ſi reſeruauerit beneficia ſuorum familiarium, an per hoc ſint reſeruata beneficia eorum qui ſunt familiares ſuorum familiarium.*

Omnis. Tria facit vt in glo. j. Caſus. Clerici ſunt immunes ab extraordinarijs, & ſordidis munerib. & per ea quæſita pauperibus ſunt eroganda, & priuilegium eis conceſsū competit eorum liberis vxoribus, & familiaribus q̄diu ſunt in ſeruitio ipſorū. h. d. No. tex. ibi mercatura honeſtati cōſentanea. Ad q̄ in prin. l. dixi de hoſpitalitate lucri cauſa, quia illa eſt honeſta. Not. quod parſimonia non dicitur res inhoneſta, neque deteſtanda. † Item. q̄ non eſt res inhoneſta ſi clerici ſcribunt ad precium, vel ſi ſcholam tenent, vt literas vel ſcribere doceant. Item, q̄ ſtationes, & tabernas habere poſſunt quantum ad proprietatem, & a dominium, & eas locare [a] ſed tabernam negotiandi cauſa non b poſſunt exercere, [b] nec in tabernam [c] debent intrare: vt in gl. Itē c quod ex concedentia quadam tenentur omnia, per eos quæſita pauperibus erogare licèt compelli non poſſint: vt in gl. alia notabilia ſunt in ſummario. Opp. ad primam partem de l. placet ſ. tit. j. Sol. vt in gl. 2. ſ. q̄ hic de extraordinarijs, vel de ſordidis, ibi de ordinarijs non ſordidis, & dic plenius vt ibi ſcripſi. Opp. q̄ uniuerſi clerici non habent hoc priuilegium, vt ĵ. eo. l. generaliter. Solu. vt in gl, ſuper uerbo, vniuerſis. Opp. ad ſecundam partem, q̄ per eos queſita non ſunt pauperibus eroganda: vt ĵ. eod. l. fac. ian. Sol. vt in gl. exponendo oportet. i. decet: ſed tex. violat, ideo dic vt in ea ſequitur. & vide, q̄ plenius ſcripſi in l. non plures. in ſi. ſ. tit. j. † Opp. q̄ tabernam tenere non poſſunt vt extra de vita, & hone. cle. c. clerici. Sol. q̄ quidam exponebant tabernam. i. ſtationem. ſed male, & tunc ſuperfluereт præcedens verbum ergaſterijs, alij q̄ hic loquitur de queſito ex taberna. ſ. locata. & ſic de penſione dicit, & hæc bona. Opp. extra, q̄ liberi non habeant priuilegia, quia clerici poſt ſacros ordines, nō poſſunt habere vxores, nec propriè concubinas, prout concubinatus eſt a iure approbatus cum vxorem habere non poſſint, vt ĵ. de concu. l. j. & ff. eo. l. j. §. j. & ſic filii ſunt d ſpurii licèt gl. dicat huiuſmodi inceſtuoſi, & male. [d] ſed ſpurii ex perſona parentum non habent priuilegium: vt inſt. de nup. §. ſi ergo, &c. ſol. ut in gl. quod hic de vxore, & liberis ante ſacros ordines conceptis. † Quæro quamdiu filii habeant hoc priuilegium. 3 dicit glo. q̄ q̄diu ſunt in ſeruitio parentum, & bene dicit, quia eis ideo priuilegium conceditur vt facilius, & liberius ſeruiant patri in officio. ceſſante igitur cauſa ceſſare debet priuilegium, & effectus: vt ĵ. eo. l. generaliter, & ſ. tit. j. l. ſub pretextu. & extra. de vita, & ho. cle. c. fi. & idem dicas de miniſtris, vt eis competat quādiu 4 ſeruiant. † Quero, an patre mortuo duret priuilegium in filij perſona, & dicit gl. q̄ non, ſed q̄diu pater viuit, & ſeruit. & idem not. in l. medicos. ĵ. de profeſ. & medi. lib. 10. & bene dicit, quia vt dictum eſt, priuilegium datur propter officiū miniſterij, & ideo illo finito non durat, ſecus ſi ei competeret propter dignitatem pſis tantum, quia adhuc poſt mortem patris duraret, vt l. fœminæ ff. de ſena. Vlteriùs dicit Iaç. But. q̄ hic eſt ar. q̄ priuilegia conceſſa ſcholaribus per auth. habita. ĵ. ne filius pro patre. extēduntur ad e eorum familiares [e] & ſcriptores, quandiu eis miniſtrant, & ſcribunt, & idem de bidellis eorum, ſed in contrarium facit l. ſcrinia 5 rios ĵ. de re mi. † Vltimo facit ad quæſtionē, Papa reſeruauit omnia beneficia familiarium ſuorum, contingit, q̄ vacauit beneficium familiaris vnius prælati, qui familiaris eſt Papæ. queritur, an illud intelligitur reſeruatum. facit hæc l. q̄ ſic: quia ſeruiendo familiari Papæ dicitur, & ipſe familiaris Papæ, arg. iſtius tex. & ff. nau. cau. ſtab. l. debet §. ſi ſeruus. ſic, & inſtrumentum patris ſa. venit vbi fundus, & inſtrumentum legatur, vt l. ſi cui ff. de fun. inſtr. & ſic ſeruus vicarius appellatur ſeruus ordinarij, & ſeruus domini, ut ff. de pecu. leg. l. dominus §. j. & eſt quaſi tex. ff. de fun. inſtr. l, quæſitum §. ſed an inſtrumentum inſtrumenti.

ADDITIONES.

a Et eas locare. Quod clericus poſſit locare domum ſuam pro taberna exercenda. adde Io. de Imo. in c. fi. 7. col. de ui. & ho. cle. arc. in c. nullus. 44. diſt.
b Non poſſunt exercere. Adde cle. j. de uj. & ho. cle. ſed per alium ſic, glo. & doc, & ibi no. in c. ſignificante, de app. item adde Spe. in ti. de cle. coniu. in 2. col. uer. ſed quam dices, & ibidem omnino uide Io. An. in addi. & ſi exercet dēt trina monitione moneri ad deſiſtendum. d. cle. j. aliàs nō perdit priuilegia, ut ibi per Car. j. 99p. & plenius in 17. q. & niſi occultè uel per. alium glo. & Car. in d. cle. j. non poteſt exercere pro alio. Car. ibi. q. 6.
c Nec in tabernam. Dic quòd ex cauſa neceſſaria poteſt ingredi tabernas 43. diſt. c. non oportet. c. clerici. de ui. & ho. cle. in cle. 1. eo. ti. 3. q. in fi.
d † Inceſtuoſi & male. Adde, an clericus in ſacris committat inceſtum. Bal. in l. ſi quis inceſti. ĵ. de ince. nup. Rom. ſing. 420. inci. dic quòd filij lacerdotis. & ant. Car. fin. huiſ. in ver. fornicatio.

AVTHENTICA.

1 *Eccleſia, an teneatur ad onera. ſibi vel prædijs ſuis impoſita.*
2 *Bona eccleſiarum quauis cauſa inuadentes. qua pœna plectentur.*
3 *Requiſitio quæ ſit ab eccleſia iudicialiter fieri debet.*
4 *Poteſtas ciuitatis, an poſſit cognoſcere de delicto laici in laicum intra limites eccleſiæ commiſſo.*
5 *Bannum onera eccleſiæ imponenti, indicium quale ſit cenſendum.*
6 *Bannitum licèt cuilibet depredari.*
7 *Bannum onera eccleſijs imponentibus, an indicatur ipſo facto.*
8 *Bannitus, an ſicut dignitates beneficia, & honores perdat etiam ius teſtādi.*

Item nulla. Qui illicitam exactionem impoſuerit, vel exactionē fecerit aduerſus eccleſiam, vel eccleſiaſticam perſonam, & legitime requiſitus non emendauerit, vltra refuſionem triplici ſubijcitur banno imperiali. h. d. † Quero, quia tex. dicit quod non imponant, &c. quid ſi pdio onus erat impoſitum, & poſtea in eccleſiā translatum, dic, q̄ eccleſia tenet, quia in eam tranſit cum onere ſuo, vt dixi ſ. tit. j. l. placet. nec hæc auth. locum habet ut colſr ex hoc verbo, imponant. Et hoc facit, ſi ſtatuto cauetur, q̄ bona in eſtimis deſcripta, ſint pro collectis obligata, q̄ bona æſtimata poſtea in clericum tranſlata tranſeūt cum onere collectarum. In contrarium facit: quia hypotheca nō videtur poſſe contrahi antequam perſonalis, & ſic demum collectis impoſitis. vnde p̄dium cum trāſfertur videtur liberari pro ſuturis, licèt non pro preteritis, & ſic poſt traſlationem collectari nō poſſit, ſecus ſi pdia eſſent facta tributaria ſub cenſu collectarū: vt no. Bar. ff. de mu. & hono. l. reſcripto. §. fi. ſi tamen ſtatutum diceret pro collectis impoſitis, & imponendis, tunc tanq̄ affecta cenſerentur. ar. l. cum oportet. §. fi. ĵ. de bonis quę li. cum ibi not. & ff. qui po. in pi. habe. l. j. & hæc q̄diu ſunt in eſtimo eius a quo trāſlata fuerunt, & ſibi collecta imponitur, non poſtea: quia tunc eccleſia collectari non poſſet: vt hic, alia uide quę dixi in l. placet ſ. ti. j.
2 † Quero an quauis cauſa inuadātur bona eccleſiaſtica pœna hic poſita locum habeat, dicit glo. q̄ ſic: quia inducta in fauorē ſunt extendenda. No. in gl. q̄ pœnalia extenduntur, quando prohibitio cui pœna eſt adiecta in priuilegium, & fauorem eſt inducta, q̄ eſt notandum. pro hoc facit, quia principale, q̄ eſt fauorabile debet attendi, non conſecutiuum odioſum, vt l. qui ex quacunq; ff. de condi. inde. accedat. l. ſi quis nec cauſam ff. ſi cer. pet. & hoc gl. maxime eſt vera in caſu noſtro, quia hæc uerba, autem inuadere, &c. ponuntur per ſe vt pars principalis, ut indicat diſiunctiua hic poſita. aut, item, quia generaliter, & indiſtinctè, aut vadere, &c. proferuntur, & ſic non ob illa gl. quę huic videtur contraria. Inſtit. de act. §. item in iſta. † Quero an requiſitio ab eccleſia 3 fienda debeat fieri iudicialiter. gl. hæc Pe. ſentit, q̄ ſic dum dicit, q̄ ratione delicti erit laicus in foro eccleſiæ. hoc idē tenet Cy. & Ia. Bu. quia ſic eſt in Imperio ergo, & in eccleſia, cum pariter diſiunctiua hæc concernat utrūque, & ſic æqualiter, vt coniuncta vt l. q̄uis ĵ. de impu. & aliis ſubſti. q̄ autem gl. dicit, q̄ ratione delicti, &c. intellige delicti eccleſiaſtici, vt erat hic, vt patet extra. de foro compet. c. cum ſit generale. Propter aliud. n. delictum, quis nō ſortitur eccleſię forum niſi in ſubſidium, cum actor iuſtitiam poteſt habere in foro ſeculari: vt in c. nouit. extra de iudi. de quo plenius ſcripſi in materia denunciationis ĵ. de accu. l. ea quidē, & ex his patet, q̄ hic ferunturque duæ ſententię vna de emendatione ſimplici, altera de triplo pp contemptū, ſic, & aliàs ff. q̄ me. cau. l. 4 cum except. §. in hac. in fi. † Quero laicus in laicum delinquit intra limites eccleſiæ, an poteſtas ciuitatis poterit cognoſcere. quidam dicūt, quod non, allegant id quod dicit iſta gl. dū dicit, & idē ſit in loco, &c. dicētes qd locus eccleſię nō eſt de eius iuriſdictione, ſed ep̄i tūn, imo plus dicunt, q̄ teſtamenta, q̄ fiunt intra ſites eccleſiæ dūt habere ſolēnitatē iuris cōis, & non ſolēnitatē ſtatutorum illius ciuitatis, q̄ puto o ſno falſum: tū per rām traditā in l. j. §. cum urbem ff. de offi. præ. vrb. tū per iſtam l. q̄ iudicē cauſę laicū facit, & p l. placet ſ. ti. j. & p l. ſi quis in hoc genus ĵ. eod. & per notata in l. ex eo. ff. de poſtu. & probatur etiam de iure can. dicente, q̄ eccleſiæ pars ciuitatis ſunt extra, de pb. c. q̄uis. ver. q̄q̄ lib. 6. & de ſen. exc. c. ciuitas. lib. 6. & quia eccleſia laudabiles ſuuetudines laicorū obſeruat. extra. de cog, ſpi. c. ſup eo, & uide q̄ poſt hoc 5 dixi ĵ. de his qui ad eccl. pſu. l. fideli. † Quero quale erit hoc bannum. [a] Ia. Bu. hic vī ſentire, quod iſte debet banniri de ciuitate illa a in qua hoc p̄miſit, & eius ſit effectus, ut ſi intra territoriū ciuitatis venerit a qua bānitus extitit, grauius puniatur ad inſtar relegati, vt ff. de pœ. l. relegatis licèt hoc ſit poſſibile, non tamen vī de ſignificatu verborū, nec de mēte huius l. & ideo puto aliter dicēdū. nā q̄n; l. diffidit, & bannit tūc eos pro inimicis, & hoſtib. reputat

ADDITIO.

a † Quero quale erit hoc bannum. Tu uide de hoc &, an ſit diffinitiua uel interlocutoria, Bal. hic, nu. 3. uer. ult. no. & quid operetur. uide eundem Bald. in auth. item quæcunque per tex. j. eo. ti.

putat eo ipſo, q̄ diffidit. & eo ipſo, q̄ bannit extra honores, & dignitates, & beneficia ponit, & q̄ hoſtes reputantur, bona ēt publicantur. nam hoſtes ciuitatis Romanę perdit: vt ff. de capi. d. l. amiſſione §. qui deficiunt. ff. de cap. l. poſtliminium §. filius, & p̄ conſequens bona ſicut deportatus, vt ĵ. de bo. dam. l. 2. & ita loqtur ad literam auth. gazaros ĵ. de hęre. Quandoq; l. bannit, & in contumaciam, & contemptum. & tunc non habetur, vt hoſtis, & tunc patet, quia hic bona retinere ſupponit: nec puto, q̄ de certo loco relegetur, vel extra mittatur ex quo l. non cauetur. ſi. n. dicer et de noſtro imperio banniatur, vel de tali loco, & c. tūc faceret, quod Ia. Bu. dicit quinimmo vbi de ſacro imperio bāniretur pro hoſte haberetur, vt ĵ. de ſer. & occurrit l. 2. lib. 12. Sed vbi ſimpliciter tex. dicit banniatur, vel ſubiaceat imperiali banno, in quolibet loco eum puto morari poſſe: ſed pœnam quam ſignificatū, verbi enunciat, patitur, & non vltra. Vnde de ſignificato eius videamus, & dico, q̄ bānio is componitur ex ban, & ineo is. ban, autem idem eſt, q̄ extra, & ineo is idem eſt, q̄ facio is. vnde initi pacta cum Titio. i. feci pacta cum Titio, & ſic banni Titium. i. Titium extra facio, vel bāno. & ſic bannitus. i. extra poſitus, & factus. Eſt igitur poſitus extra ea intra quæ erat actu, vel potentia, & ſic extra dignitates honores, & beneficia, vt ſic amodo nō poſſit eligi, nec electus exercere, & in hoc, & reſpectu iſto equiparatur excommunicato, vt ſicut ille eſt poſitus extra communionē fidelium. vt extra, de ſenten. excommu. c. cum non ab homine, & c. pe. ſic iſte imperiali banno, ſubiectus extra communionem, & participationem dignitatum, & officiorum ad quę ciues Romani poſſunt aſſumi, & non miteris, quod ſicut eccleſia iſtos, de qui bus hic loquitur excommunicat, vt ſ. titu. j. c. licèt placet. in fi. ſic, & Imperator requirens eos, & contemptores reperiens eos laicaliter excommunicat banniendo, & pro iſta æquiparatione facit etiam tex. in 10. col. in tit. hic finitur lex deinde conſu. regni in 6 ci. c. j. & c. autem quācunque ĵ. eo. † Sed plus dicit glo. quod licitū a eſt unicuique bannitum depredari [a] & in rebus ſuis damnum dare, & ita no. glo. in d. c. j. dicens quod aſs bannum nil operaretur, & aſs in corpore eod. ĵ. ti. de mili. vaſ. qui contu. eſt c. j. in fi. & ibi eſt gl. alia idem dicens, & ſic bannitus extra protectionem pręſidis diceretur poſitus, ſaltem reſpectu coram ſecundum glo. illas, ſed Ia. de Bel. intelligit illas gl. quando poteſtas illa in banno data eſt, ſeu per l. effectus banni ponentem, & tex. illum qui depredari permittit intelligit dominus, qui vaſallum expoliauit, & aufugit. ita, q̄ vaſallus coram iudice, non poteſt copiam habere. arg. ff. de dam. infect. l. 3. §. ſi tam vicinum, & de his, quæ in frau. cre. l. 7 aut prætor §. ſi debitorem. † Quero, an bannum de quo hic queritur lex imponat ipſo facto, an per ſententiam, & qualem ſerendam ab ipſo Imperatore, vel eius uices gerente, dubito: quia verbum, ſubiaceant videtur probare, q̄ ipſo facto, quia alterius miniſterium interuenire, nō denotat. ad quod facit ĵ. eo. l. autem. item q̄cunque. Cautela tamen eſſet, vt per ſententiam interlocutoriā propter contemptum banniretur. Quero, an ſimpliciter intra terminum banni, non comparens habeatur pro conuicto, vel cōfeſ. 8 dic quod non, vt ĵ. de re. cre. l. 2. & adde, q̄ ibi dixi. † Quero dixi, q̄ iſte, ſic bannitus ponitur extra dignitates honores, & beneficia ciuium Ro. an perdat ius teſtandi, & ſuccedendi. dic, q̄ non, quia nec excommunicatus perdit, qui eum numeretur inter perſonas prohibitas teſtari, ut patet in l. 4. cum ſeq. ff. de teſta. nec cauetur l. vt prohibeatur ſuccedere. ergo, &c. vt l. illam ĵ. de col. nec dicas hoc verum, de iure communi. ſed debet prohiberi ſuccedere ex beneficio ſpeciali. vt in caſu l. infanti. in prin. ĵ. de iure deli. & l. ſi ĵ. de repu. hære. l. meminimus ĵ. de legi. hęre. & ſic, de cæteris, ex quo tu dixiſti beneficia, & honores eum perdere: quia reſpon. q̄ verum eſt, q̄ ad honores, & beneficia, non poteſt aſpirare donec ſit remiſſum, vt hic. ſed intelligo de beneficijs publi. non de priuatis, & priuatum commodum concernentibus, nec per viam electionis delatis hoc patet, quia relegatus extra ciuitatem aliquam, qui & bannitus eſt, & extra territoriūm poſitus, non perdit ius ſuccedendi, vt ff. de teſta. l. ejus, qui. licèt ad honores, & commoda, & officia ciuitatis aſpirare nō poſſit, & hoc eſt in ſimpliciter bannitis, ſed in his, qui vltra bannum patiuntur publicationem bonorum, vel ſi bona non publicantur, vt in communi in bannis ex homicidio tamen grauantur, vt impunè poſſint occidi, & in fortiam poteſtatis redacti decapitentur, quid iuris ſit, dicam ĵ. de hære. inſti. l. j. ubi per Cyn.

ADDITIO.

a † Depredari. Nec poteſt ſe cum offendiſur defendere. ita no. Bald. in l. vt uim. ĵ. nu. 3. uer. quę ſolutio determinat. q. & in apo. in uerſi. quod ſic. ubi etiā Pau. ducuntur ad q. ff. ſolut. mat. & no. Fel. in c. quæ in eccleſiarum, col. 2. & ſeq. in ver. & per iſtam concluſionem iretur. extra, de conſt.

LEX III.

1 *Clerici pro prædijs ſuis, an teneantur ad fiſcalia, & quando patiantur traſlationem.*

a Deijs. [a] † Clerici pro p̄dijs proprijs tenentur ad fiſcalia, a 1 prouinciales: ſed ēt italici, vt Lommes, ĵ. vt ſine cen. vel reli. ſolu. ut in gl. Op. inſt. de re. di. §. per traditionē. ſol. vt in gl. Opp. ĵ. de vſuc. tranſ. ſol. vt in gl. Op. quod tranſlationem, non patiantur, vt l. placet, ſ. ti. j. Sol. vt ibi in prima ſolu. uidelicet, qd hic de pdijs clericorum, ibi eccleſiæ, quo caſu dic, vt ibi dixi. Opp. de auth. item nulla ſ. eo. dic, q̄ hæc eſt correcta. Sed veritas eſt in contrarium, quia illa de extraordinarijs, & ſordidis, hic de ordinarijs, & fiſcalibus, & tributis. vt ibi dixi, & in d. l. placet, & cum hæc l. loquatur de p̄dijs proprij patrimonij clericorum, No. quod clerici pro illis prædijs. ſ. proprijs collectari non poſſunt. nec extraordinaria pati. vt in hac glo. pro hoc auth. item nulla. nam diſiunctiuè loquitur de eccleſijs, aut eccleſiaſticis perſonis, & pro hoc facit ratio, quia p̄dia propria deſeruiūt clerico, q̄ deſeruit diuino officio ut teneat in eccleſia ſeruus eſſe. ergo priuilegio perfruantur bonorum eccleſiaſticorum ar. ĵ. eod. l. 2. in fi. hoc tenent exp̄ſſe canoniſtę per cle. de immutatione eccleſiæ, lib. 6. & c. q̄q̄. de cenſib. eo. lib.

ADDITIO.

3 De his. Quòd clerici pro collectis prædiorum non trahantur ad forum ſeculare. adde Bald. & doc. hic.

LEX IIII.

1 *Officiales publici non aſtringuntur iugo clericali, & nu. 3.*
2 *Primipilarius non obligatus, an poſſit clericus eſſici.*

1 Officiales. Caſus. † Officiales publici ad rōcinia obligati, non poſſunt ſe iugo clericali aſtringere. ſecus ſi non ſint obligati, quia poſſunt palam. i. conſentientib. his, qui pręſunt publicis ratiocinijs, & ſine pęna, non clā, aliq; patiantur translationem duarum partium bonorum, ſm formā hic traditam. h. d. Diuiditur in duas, quia primo, quando publicē. ſecūdo, qñ clam. vt in litera paret. Quæro circa primam partē, an aliā pœnam patiantur, q̄ retractionis ab officio. reſpon. glo. quod ſic, quia in facultatib. puniuntur, vt hic in fi. tu dic, ſm Ia. Bu. q̄ in prima parte l. nullam pœnam pecuniariam iam imponit, quia ad priorem p̄ditionem retrahitur ut curiæ ſeruiat, & q̄ debet reſumdat, ſed hic in fi ad priorem conditionem non retrahitur. ideo pę 2 nes officium remanet. † Op. ō ſecundam partem, vt primipilarius de quo, in princ. huius l. dixi etiam non obnoxius, non poſſit clericari, vt ĵ. eo. l. quiſquis, la 2. in fi. Sol. duob. modis, vt in gl. primā tenet Pe. ſm Ia. Bu. ut ibi finito officio loquatur, &, quando debitor remanſit, hic, quando officium durat, quo caſu diſtingue, vt hic. & hanc ibi firm. at gl. ſed meo iudicio hoc eſt ō mentē illius l. in fi. quæ ideo ſic diſponit, ut in perpetuum publicis vtilitatibus ſit ſubiectus, & ſic etiam debito ſatisfacto loquitur. ideo vel prima ſol. hic poſita eſt vera. vel hic, non loquitur de Primipilario, ſed de rationali, qui neceſſitatem Primipili neglexit, & rationē fiſcalem interuertit, ut probat ſeries huius tex. in prin. Officium āt huius rationalis, non habemus. ſed vī quidam, qui habebat prouidere neceſſarijs pro aliis officijs, & in rationes deducere. Opp. q̄ nullo modo curialis poſſit effici. in auth. ſed neque, quę ſequitur ſol. vt in gl. illa, quæ corrigit iſtam. Sed Pet. dixit, q̄ l. loquitur in officiali ſimplici, non deſcripto curiæ, ſed auth. in aſcripto curie, ſed in diuerſo caſu loquitur, licèt quo ad hanc l. præuideatur, uerum dicere, tamen illa auth. loquitur etiam de officiali, non curiali, ut patet in eius principio vbi diſiunctiuè, de officio loquitur.
3 † Extra gl. op. Ia. Bu. q̄ officialis clericari poſſit, vt ff. de arbi. l. non diſtinguemus §. ſacerdotio. Soluit ipſe, qñque quis habet officiū priuatū, & vult aſſumere publicū, vt ſacerdotij, & poteſt vt in ĵ. rio, qñq; ecōtra habet ſacerdotium, & vult aſſumere officiū priuati, & etiam poteſt, vt ĵ. eo. l. præsbyteros, qñ habet officium pu a blicum, & vult aſſumere ſacerdotium, [a] & habet locum. l. noſtra.

ADDITIO.

a † Sacerdotium. Tangunt hic communiter doc. an milites gaudētes, & becheri gaudeant priuilegio, de quo hic dſ. de quo uide omnino per d. Ant. in c. nullus. ex̄. de for. cōp. ubi etiā tangit de ieſuatis. an gaudeant priuilegio clerico.

AVTHENTICA.

1 *Monaſterio iniuria irrogatur cum ab eodem quis retrahitur.*
2 *Habitum religionis deferens eius profeſſionem præſumitur amiſiſſe.*
3 *Curiales quare clericari non debeant.*

Sed neque. Officialis publicus, vel curię aſcriptus nō poteſt clericari, niſi forma hic ſubiecta, q̄ clericus poſtea repertus vxorem ducere vel concubinam tene a re a clero debet expelli. a & curiali fortunæ ſubijci. h. d. † Not. ex princ. quòd monaſterio fit iniuria, cum aliquis retrahitur ad vitam ſecularem, vt hic in prin. coniuncta gl. Item, quòd talis iniuria tolleratur, quando recipientes fuerunt in culpa. Item, quòd in mino-

ADDITIO.

a Debet expelli. Et adde quòd clerici concubinarij non debent comedere bona eccleſię, gl. in c. hanc. x. q. 1. ſed priuantur beneficio de conſuetudine aliquorum laicorum, Car. in cle. 1. 2. q. de of. ordi. item adde, quia adulterantes dūr priuari beneficijs, & ſuſpendi officio diuino, niſi ſit diſpenſatum cū eo, ſed an poſſint diſpenſari per vicarium epiſcopi. vide Pau. de Caſt. conſ. 117. itē adde, q̄ clerici fornicatores ſunt ipſo iure ſuſpenſi a ſacerdotio. Ange. in Auth. quomodo oportet epiſcopos, 6. hæc autem de Deo. col. 1. q̄ uerum niſi pro ſimplici fornicatione, quia tunc non deponitur ſi pſuitet, q̄ uerum. ſ. miſericordia. ſecus de rigore, Car in cle. 1. 2. q. de of. ordi. item, q̄ clericus retinens concubinam publicè, uel etiam occultè priuari debeat beneficiis, habes per Abb. in c. ex parte, de teſt. de quo uide omnino Ang. cor. qui multa de hac materia ſolennia, & præclara ac notatu digna dicit in ſuis ſiu. in ner. fornicationi, inc. an ſimplex fornicatio.

minoribus ordinib. constituti possunt legitimè uxores accipere. Item no.q̃ non est honestum clerico in minoribus ordinib. constituto concubinam habere. Op. contra prin. folu. ut dixi. Oppo. in versi. nisi monasticam, qui supponit, q̃ monachus habet proprii. vnde obstat auth. ingressi. §. eo. tit. j. Sol. ut in glo. j. quia ibi de monacho, hic de non monacho. vitam tamen monasticam ducente contra sol. O ppo. de ver. idem est, vbi ponitur dictio, aliquis. quæ est implicatiua similium, vt not. in auth. ex testamento j. de col. solu. quod ibi de monasticis loquitur, sed respectiuè eos monachos appellat. † Tunc op. vt glo. si monachus, non est cur uxorẽ
2 ducere hæc lex prohibet, sol. vt in ea. propter habitum quem deferebat. ex quo no. q̃ deferre habitum alicuius professionis est, facere professionẽ, sicut hic in clerico. vt in prin. huius l. Opp. qd̃ seruus tradatur domino, vt j. eo. auth. seruus. sol. q̃ hic de alio, nõ seruo, vt in glo. Opp. si isti restituuntur pristinæ conditioni: ergo ex calliditate ipsorum consequentur contra l. pen. j. de leg. & l. sine hæreditaria ff. de neg. ges. Sol. quod ad onera subeunda reducuntur, non ad honores, vt in glo. & sic faciunt religiosi, qui apostatas reducunt, vt onera sustineant, & honores nõ subeunt. Sed dices tu. quid si iste, non erat prius curiæ ascriptus, qui tamen curiæ datur, vt in fi. dic idem, vt quo ad onera intelligatur. Op. contra fi. q̃ in alio monasterio detrudantur, vt in Auth. de san. epi. §. si monacha. So. quod ibi bis fugerat. vel dic, secundum doc, & Iac. Bu. hic ausugit, & uxorem duxit. vnde in monasterio recludi nõ debet, ne thorus separetur. ibi tantum ausugit, & vxorem non du
3 xit. † Quero quomodo iniuria fieret clero, si isti permittuntur clericari, vt hic i prin. dicitur dicit Pe. & Cy, quia curiales multa mala, & inhonesta committunt. iuxta illud, omnia mala nouerunt, qui iuxta reges, & principes conuersantur, & ideo noluit. vt clerici fierent: vt in Auth. ut ij qui obl. per. res minorum §. 1. & maximè, quia opprobrium insurgit ɔ̃ clericum, postea expelluntur, & gesta panduntur. Quero, an de iure cano. hęc auth. in prin. seruetur. dic q̃ non, sed aliter distinguitur, ut extra. de ob. ob ratio. c. 1. dic ut ibi quę fuit Gul. quis iudex cognoscat de delicto per laicũ commisso clerico postea effecto: sed dicam j. eo. auth. statuimus.

LEX V.

1 *Illicitum perpetrantem non excusabit honesta causa.*
2 *Pena delicto est commensuranda.*
3 *Affectus effectu non sequuto, quando sit puniendus.*

Si quis non dicam. Casus. In atrocib. punitur affectus: licet, nõ sit sequtus effectus. h. d. No. qd̃ habes in summario. † Item, q̃ qui facit rẽ
1 illicitam licet sibi assumat cãm honestam, nihilominus punitur. Item, q̃ argm̃ a maiori locum hẽt in delictis, & dicit Ia. But. hoc arg. procedere in delictis ad eũdẽ effectũ tendẽtibus, ut hic aliàs esset probabile, & non necessariũ, qa pœnæ sunt moliẽdæ, vt l. si ꝑses, & l. interpretatione ff. de pœn. facit l. non oẽs §. a barbaris ff.
2 de re mili. † Sed op. qa fm qualitatẽ delicti pœna debet imponi, ut ff. de offi. ꝑsi. l. diuus. in fi. & de incen. rui. & nau. l. pedius. Sed qa grauius delictũ est rapere q̃ attentare ergo, &c. Sol. qd̃ illud ī delictis diuersum effectũ producẽtib. hic vnũ, & eundẽ. vel hic in atrociorib. imo atrocissimis, illud in aliis. Op. 2. q̃ non debeat ea-
2 dẽ statui pœna in delicto imperfecto a q̃ statuitur in perfecto, vt ff. de extraor. cri. l. 1. in prin. & in fi. dnt q̃dam, q̃ hic fm illam, & q̃ rapuit morte, & q̃ attentauit deportatione punit, & vtraq; pœna est capitalis, vt hic, & dnt gl. §. hoc uoluisse. Alii dnt, q̃ pœna est hic uniformis: sed hic spãle in istis virginib. sanctimonialib. Op. 3. q̃ violator castitatis, qd̃ est plus, mitius punitur, q̃ hic puniat attentator. ut In Auth. de publi. iu. §. eadẽ. Sol. in aliis virginib. q̃ sanctimonialib. de qbus hic inspecta qualitate personæ, hoc delictum
3 est grauius illo ar. j, eo. l. si qs in hoc genus. † Nunc opp. ad generale qd̃ non puniatur affectus, si non est sequutus effectus. cũ gl. Op. de l. cogitationi ff. de pa. & l. qui falsam. ad l. Corn. de fal. Sed pro sol. gl. ponit unam notabilem distinctionem, verum, qa latius per plura ꝑria hic esset examinanda, ut hic per Cyn. & ego alibi scripsi istam materiam, ideo circa illud, an puniatur affectus, licèt non sit sequutus effectus, vide, quod scripsi ad l. Cor. de sica. l. is qui cum telo. Et, an & quando in delictis locus sit pœnitentiæ. vide, q̃ scripsi de cri. stel. l. j. Quero qualis erit hæc pena capitalis, sunt duæ opi. q̃ ponuntur in gl. fi. credo, quod prima sit verior, qa tex. in l. j. j. circa principium. de rap. vir. dicit, quod pœna mortis igitur in dubio de propria, & vera. ar. j. de his qui ve. æta. l. fi. & p̃ hoc l. qui ultimo, ff. de pœnis. cum simi.

ADDITIO.

a † In delicto imperfecto. Adde Bar. in l. 1. ff. de extraordi. cri. eũdem in l. qui ea mẽte, & ibi Ale. in addi. ad ipsum ff. de fur. & in l. diuus, ad prin. ff. ad l. Cor. de sica. Bal. in l. non dubium, in prin. j. de legi. & omnino per Fel. in suo tra. qn̄ puniatur conatus, q̃ nunc imprimitur post titulum de sponsalibus.

LEX VI.

Presbyteros. Casus. Etiã clerici ostiarij a p̃sonalibus munerib. sunt immunes. h. d. Querit gl. de exẽplo, & dicit gl. vt tutelæ vel curæ, q̃ intelligũt qdã nisi pupillus fuerit filius alteri⁹ presbyteri, vel diaconi. ar. ff. de excu. tu. l. sed & si milites §. i. sed Gul. ɔ̃riũ, qa hęc l. & j. e. l. gnãliter, & auth. ibi posita ĩdistinctẽ loquunt, l. vero ꝑria ī militia seculari locũ hãt.

LEX VII.

1 *Episcopi non compelluntur testimonium ferre.*

1 **Nec honore.** † Episcopi, non sunt citandi, vt testimonium ferant, nec venientes decet in ciuili foro recipere: sed iudex vel minister ad eorum domum debet accedere, & propositis non rectis sanctis euangeliis debet deponere. h. d. Not. quod in dignitate positi, non debent cum alijs confundi.

AVTHENTICA.

1 *Testimonium valde dicitur necessarium.*
2 *Testis nedum super articulis, sed super tota causa iurabit.*
3 *Examinatio ex causa iusta committitur notario.*
4 *Testis iurans, an debeat scripturas tangere.*

1 **Sed iudex.** Summata est cum præcedenti. † No. q̃ testes debent de veritate deponere. Item, q̃ pro vtraque, vt in
2 auth. in fi. & concor. sunt in gl. † Ex quo collige, q̃ iudex dẽt facere iurare quẽlibet testem super tota causa, & non tm̃ super articulis, qa tunc non posset bene dicere, q̃ nouit pro vtraq; parte: & si faceret, non teneretur, qa extra articulos reperiretur deponere non iuratus, vt in Auth. de testibus §. iurisiurandi. Opp. ɔ̃ auth. sed iudex. in auth. vt defunc. seu fu. §. illud. ubi iudex debet per se testes recipere, & sic nõ per ministrum. so. gl. q̃ erat impeditus ire. sed in casu nostro dicit Gul. idem, si impeditus non esset, quia iustam causam habet mittendi, ne eundo dedecus inferat officio,
3 vt j. eo. l. iubemus. in fi. sed illa in subditis loquitur. † Quicqd tñ sit, no. q̃ ex iusta causa iudex committit examinationem testium notario, quod hodie in cõsuetudinem regularem deductum est: & hoc propter multitudinem agendorum. Quærit gl. an idem si esset egregia persona. & dicit, q̃ sic, vt l. ad egregias ff. de iureiur.
4 † Querit, an debeat tangere scripturas, & dicit Py. q̃ sic, gl. q̃ nõ, hoc bene, sed an dẽat iurare, licèt scripturas nõ tãgeret, credo, q̃ non, quia in manib. laici, nec hæc l. de aliquo sacerdote mittendo dicit, & hæc puto de mente huius gl. quæ pro simili induxit l. rẽ non nouan. vbi nec iura, & hoc operatur eius authoritas, & fides approbata, & superioritas, quam tenet in spiritualibus in ciuitate
a illa. Querit glo. an si nolit dicere, cogatur, a & dicit, q̃ non.

ADDITIO.

a Cogatur. Au, & quando clericus testis cogatur, gloss. ordi. 2. 2. q. 6. statuendum. c. 14. q. 2. c. quanquam.

LEX VIII.

1 *Testes non præsbyteri, si vacillent possunt torqueri.*

1 **Presbyteri.** Casus. Presbyteri licèt uacillẽt in testimonio, non sunt torquendi, quod aliis clericis non conceditur, de falso tamen presbyteri non prohibentur
1 accusari. h. d. † No. primo, q̃ testes vacillãtes possunt torqueri. Secundo, q̃ priuilegium presbyteri est, vt non de facili subiiciatur torturæ, si tamẽ magna indicia sint contra eum, potest torqueri, ut extra, de deposi. c. gratis. Item no. q̃ clerici citantur, & torquẽ
a tur a a iudice seculari, hodie canones prohibent, ut c. si diligenti, de foro compe. & c. sane, & c. significasti. in co. tit. Item no. q̃ vbi dignitas est de causa delicti, vel auget delictum, maior pœna exigitur, ut sic not. quod ab eo cui plura committimus plura exigimus. Opp. q̃, & maiori pœna non puniantur in dignitate positi, vt ff. de incen. rui, nau. l. pedius, & de pœ. l. capitalium §. fin. sol. secundum Gul. q̃ hic delinquit prætextu dignitatis, propter quã torqueri non poterat. vel dic latius, vt dixi in l. nemo §. de sumtri. Quero, an ex sola vacillatione, quis subiiciatur tormentis, dicit, glo. 4. q̃ non, nisi dicat se fuisse facto, quod no. ut plenius scripsi in l. fi. j. de q. Quero, quæ sit hęc falsa actio. respon. ut in gl. qa ciuilis in factum, vel accusatio criminaliter agendo. Quero quare sic ferebat testimonium suo nomine. dic, ut in gl.

ADDITIO.

a Torquentur. Quod clericus testis uacillans torqueri possit. Inn. in c. conquestus, de reg. iu. Bal. in mar. clericus. ver. 10.

AVTHENTICA.

1 *Presbyter punitur leuius, quàm clericus inferioris gradus.*
2 *Suspensio ab officio quid sit.*

Presbyteri. Casus. presbyteri pro falso testimonio in cã ciuili lato, per triennium suspendũtur ab officio, pro lato in cã criminali puniũtur pœna falsi, qa in quacunq; causa punirentur ceteri clerici. h. d. † Not. leuius presbyterum, quàm inferioris gradus clericum puniri. item falsum in cau
2 sa criminali magis puniri, quàm in ciuili. † Quero quæ pœna est suspensio ab officio, dicit Ia. Bu. quia in consequentiam perdit p̃bendam, quę propter officium datur, & oblationes quotidianas. Can. faciũt differẽtiam inter suspensum ab officio, vt ille solum perdat distributiones quotidianas, & suspensum a beneficio, ut ille perdat, & præbendam. in c. illud. in c. si celebrat, de cle. excom. mi. not. q̃ in alio monasterio detruditur, ut hic, & j. e. auth. interdicimus. in quo dicẽdum est quod durior vita ducitur. Quæro, quę sint legitimæ, pęnę, de quibus, hæc dicam. Respon. deportationes, ut l. j. in fi. ff. ad l. Cor. de fal. Vltimo scias, q̃ quidam sunt hic

hic in tex. pro verberib. monasterijs tradantur, & ita est in corpore. & hic, & ibi gl. exponit. i. loco quæstionis. i. tormentorũ, q̃ nõ placet Ia. Bu. quia tormenta imponuntur ad eruendum veritatẽ. hic autem pœna imponitur pro crimine falsi, quare exponit ipse pro verberib. q̃ erant pœna infligebatur pro falso testimonio.

AVTHENTICA.

Presbyterum. Clerici in maioribus ordinibus constituti debent esse ætatis hic scripę. h. d. cum auth. se. hodie serua cle. de æta. & qual. Not. q̃ bigamus non potest esse diaconus. Item not. maiorem ætatem in muliere diaconissa, quàm in masculo diacono:

LEX X.

1 *Iniuria sacerdotibus in cultu diuino existentibus illata qualiter punienda.*
2 *Crimen iniuriarum quando publicum, & quando dicatur priuatum.*
3 *Sententia in sponte confessum ferenda.*
4 *Officiales mutuo sibi debent auxiliari.*
5 *Gloria sanctorum est in se peccantibus ignoscere.*

1 **Si quis.** In hoc Casus. † Iniuriam sacerdotib. vel ministris illatã intra ecclesiam tpe cultus diuini antea, vel postea debet præses vindicare capitali pœna in conuictũ, & cõfessum inferenda. & quilibet ad accusandũ, vel denunciandũ admittitur, & vbi p̃sidis potestas non sufficiat, auxilium militare de
a bet implorare. h. d. Not. q̃ Crimen iniuriarum a † est publicũ pp
2 reuerentiam diuini cultus, regulariter est priuatum, vt j. de iniur. l. iniuriarum. Item q̃ de eo iudex inquirit, & sine accusatore punit, cuius ꝑium vult regula fm doc. vt l. rescripto §. si quis accusatorem non habens, ff. de mun. & ho. sed dic, vt scripsi in l. ea qui
3 dem j. de accu. in materia inquisitionis. † Item no. quod hic in cõfessum fertur sententia, quod intelligo in sponte confessum, vt in gl. circa quod vide quod scripsi in l. si qs j. de cust. & exhi. reo-
4 rum. † Item no. quod vnus officialis põt implorare brachium alterius, & imploratus debet se exhibere. cõcor. j. de his qui latro. occi. l. 2. Item not. quod iniuria illata sacerdoti dicitur inferri eẽo, & ratio est, quia sacerdos subest episcopo, & eius officialis censetur i administratione ecclesiæ, quod facit, quod iniuria illata ciui per forensem, consecutiue videtur illata toti cõitati, cui consentit
5 totus vulgus florentinus. † Item no. q̃ gloria sanctorum, & bonorum virorum est ignoscere. vnde Stephanus orauit pro persecutorib. eius. item no. q̃ licèt pars remittat suam iniuriam, non propterea resp. dẽt remittere sua, neq; pœnam. Vlterius no. gl. super verbo, cultui. quia in auth. seq. faciam mentionẽ de eius intellu.

ADDITIO.

a Crimen iniuriarum. Adde, q̃ iniuriarum accusatio est publica, quando ponit imponenda pœna pecuniaria non corporalis Bal. in c. iniuria, j. col. de pa. in fin. post gl. Bal. in l. fi. ff. de priua. delic, & in l. lex Cor. in fi. ff. de iniu, & in l. j. §. si quis eo. tit. item adde, q̃ iniuria illata clerico Deum tangit. 3. q. j. nõ nulli. item tangit totam ecclesiam, & ideo si remittatur ab offenso, non vt remissa ea quæ est facta toti ecclesiæ 23. q. 4. si is qui. 43. dist. falo nirane, de male. c. fi. & Car. in cle. 2. in princ. de pœ. item adde q̃ clericus potest remittere actionem iniuriarum non autem excom. Inn. in c. non dubium. in glo. j. in fi. de sen. excom. & Bal. in mar. in uer. clericus. uer. 12.

AVTHENTICA.

1 *Laicum percutiens in ecclesia, capite plectendus est.*

Sed nouo iure. Non aliter sumatur. ibi, pro tali iniuria illata clerico, quãdo celebrãtur sacra ministeria, & ita est in corpore. vbi autem coniunctiuè pro & sumitur, ut clarè in corpore etiam probatur hic in ver. idem. Quero quomodo auth. ista veniat ad legem codicis. dic correctiuè, quia pro iniuria illata clerico intra ecclesiam quando sacra celebrantur, licèt illa non turbarentur, capite puniebatur, nunc secus. sed verberatus in exilium traditur. Item quia capite punieba tur licèt sacra tunc non celebrarẽtur. Quero, an hodie mitius puniatur, vt in tantum verberatus in exilium detur. & dicit Iac. But. q̃ sic. aliàs absurdum sequeretur. s. vt gratius puniretur, qñ sacra non celebrantur, q̃ quando celebrantur, & tamen magis hoc casu deberet puniri pp reuerẽtiam cultus, vel saltem pariter, q̃ no. Quia ex hoc habes, q̃ propter, maioritatem rationis, & in causa absurdi vitandi inducitur correctio legis. hoc etiam firmatur per notata in gl. fi. j. vnde vir & vxor. auth. præterea. facit quod dixi §. tit. j. l. illud, & j. de ind. vi. in l. fi. Quero quid si intra ecclesiam qs irruit in laicum. dicit Ia. Bu. quod de iure Codicis puniatur capite, & h. d. voluisse glo. in l. proxima signata super verbo, cultus. q̃ dicit ac si dicat cuilibet, &c. sed fortè illa glo. vult quod si turbat cultus diuinus iniuria inferatur cuilibet hic existenti. Tũ quicqd sit si per iniuriam illam in laico turbatur officium, punitur capite, vt hic probatur, si vero non turbauit, tũc si de iure C. puniebat capite, hodie non punietur: quia si non propter iniuriam sacerdoti illatam, minus propter illatam in laicum, sed pena exilij, vt hic sicut, quando clerico, quia sic equiparantur in l. C.

LEX XI.

1 *Originarij non autem extranei, in ecclesiis ordinari debent.*

1 **In ecclesijs.** Casus. † Originarij loci ubi ecclesia est situata dicunt̃ in ecclesijs ordinarij, & numerus iudicio epi debet taxari. h. d. hodie prima pars huius l. non

seruatur per Papam. No. q̃ ascriptitij ordinãtur hodie præter dominij voluntatem, vt j. eo. auth. ascriptitios. Op. q̃ etiam de alio dico, q̃ vlterius ordinentur, q̃ inhabiles non sunt ordinandi s. eod. auth. presbyteri. Sol. q̃ hæc auth. locum habet quando sunt habiles in eo vico castro, vel ciuitate, aliàs extranei habiles sunt ordinandi. quare autem primo, & eodem loco. respon. Gul. de Cu. qa ipsi tenentur ad subeundum onera illius loci. ideo ad honores ante alios sunt vocandi. arg. ff. de regu. iur. l. fm naturam. Opp. q̃ iudicio episcopi tantum non ordinentur, sed etiam patroni. ut in auth. eo. §. si quis oratorij domum. Sol. vt in gl. & ambas solutiones simul iunges. s. quod numerus sit in iudicio ẽpi, sed facultates ecclesię exhibendo, vt s. tit. j. non plures, sed electio spectet ad patronum. confirmatio vero ad episcopum, vt in contrario.

LEX XII.

1 *Ascriptus alicui officio, non liberatur bonis cedendo.*

1 **Si quis.** Curialis non potest clericari, & si clericatur, & ad iussum iudicis non restituitur, manu militari retra
hitur, etiam si bonis cedat. h. d. † Not. q̃ ascriptus alicui officio cedendo bonis non liberat̃, licèt olim se clericando, & bonis cedẽdo liberaret. Itẽ no. hic opti. arg. q̃ si possessio debitoris, q̃ ingredi propria authoritate creditori licebat ex pacto, vt j. de pig. l. creditores. in ecclesiam transferatur, q̃ pactum firmum remanet, & ei ingredi licebit. quod tenet Io. An. & Host. cõtra Inn. c. verum. extra, de fo. compe. Quærit glo. an desinat esse clericus, & dic vt in ea. & sine dubio clericus est de iure can. sed forte de iure nr̃o clericus non desinit, quia, nec fuit, quia sublata est ei potentia clericandi, ut s. auth. sed neq; in prin. supposito tamẽ qd̃ sit clericus gl. op. & non sol. dic igitur, quod ibi delinquit postquam fuit clericus, hic ante. Vel ibi degradatur pp delictum, quod constat ab eo commissum, hic vero nullum certum delictum prælumit̃ cõmissum, nisi in fugiendo munera curiæ dum se declericat.

LEX XIII.

1 *Violator priuilegiorum ecclesiæ in quinque libris auri tenebitur ecclesiæ applicandis, & nu. 2.*

1 **Si venerabilis.** Si ecclesiæ. † Violator priuilegiorũ ecclesiæ punitur in quinq; li. auri. h. d. Op. glo. de l. placet §. tit. j. sol. ut in gl. & illa est uera, quod ibi de priuilegijs circa tributum. Opp. de l. iubemus §. sane. sol. ibi de priuilegijs circa alienationem, & hęc uera. Op. de l. 2. j. de leg. sol. ibi de eo qui impugnat per falsam, vel iniquam interpretationẽ: hic alio modo, & hæc uera, & dicit glo. intellige hic de nõ inclusis in corpore iur. hæc potest esse bona quo ad omnia contraria sane intellecta. s. vt illa loquat de priuilegijs in corpore iuris clausis, quæ habet semper, vel vt plurimum specialem pœnam annexam. hic de non clausis, uel clausis, quæ non reperirentur habere specialem pœnam, quia tuncad hanc generalem recurritur se
2 cundum Ia. Bu. † Quero cui applicabitur hæc pœna dixit Gul. de Cu. quod ecclesiæ: quia pœna est ordinaria, & certæ quantitatis non qualitatis bonorum: at tales pœnæ quantitatis certę in similibus casibus applicantur ecclesię, vt in corpore eo. circa princ. & §. qui vero talem, & §. seq. & §. hoc igitur, & §. si quis autem ɔ̃ ea. & §. neque clericus. ergo ista. quod not. quia regula vẽ in oppositum, vt dicam in l. mulctarum j. de modo mulct.

AVTHENTICA.

1 *Iudex violans priuilegia ecclesiæ impunè offendi potest.*
2 *Bannitus non absoluitur a banno, nisi prius satisfecerit offenso.*

Item quæcunque. Hæc authen. venit augmentatiue ad l. Codicis. Nam auget pœnam violatorib. priuilegiorum ecclesię. Super tex. ibi, propter libertatem, dic, quam violauit sibi subiaceat, & si quis extor
1 sit, in triplum refundit, vt s. eod. auth. item nulla. † Et præstat hæc l. ar. quod iudices, & cæteri violatores priuilegiorum ecclesię possunt impune offendi, nigore statuti disponentis simpliciter vt bãniti possint impune offendi, cum ipso iure per hanc l. sint banniti, & de effectu huius banni dixi supra eod. auth. nulla. ibi, obten
2 to. † Not. quod iuridice quis non potest uel debet absolui a banno, nisi pacificatus fuerit cum offenso, & ita disponit statutum ciuitatis nostræ.

LEX XIIII.

1 *Episcopus quietem publicam si turbauerit, per centum miliaria depositus relegabitur.*

1 **Quicunq;** † Episcopus ɔ̃ quietem publicam molitus ab epatu depositus per cẽtum miliaria est relegandus: nec ad reuertendum prodest sibi principis rescriptũ. h. d. Ibi, careat, nisi Imperator in rescripto tolleret l. istam fm cõmunem opi. nisi ex certa sententia rescriberet fm Gul. de Cu. qd̃ examinabo j. si ɔ̃ ius vel vti. pu. l. fi. not. q̃ moliti contra quietem publicam, non sunt deferendi. Bar. de Sal.

LEX XV.

1 *Conuenticula quæ licita, & quando illicita dicatur.*
2 *Argumentum a contrario, an veniat ex mente, vel ex verbis, & in quibus locum habeat, nu. 3.*
4 *Statutum pœnam alleuians in excessu maiori, an alleuiet in minori.*
5 *Monachi de abbatis correctione tractaturi intra ecclesiam conuenient.*

Conuen-

a **Conuenticulam.** [a] Casus. Conuenticula illicita est prohibita, & domus ī qua celebratur est publicanda.h.d.Primo prohibet. Secundo punit,
1 secunda ibi:proscriptionis.† Opp. ar.à sensu contrario est validū. l.i.§.huius rei ff.de officio eius cui man.est iurisd.ergo conuenticula extra ecclesiam prohibita intra ecclesiam erit permissa. quod est falsum,quia maior ratio est prohibendi intra,quàm extra.So, vt in gl.& primo ponit in tex.implicatiua etiam,quia tūc ꝛrium non ob.quia ar.a sensu ꝛrio tunc sumi non potest,quia casus implicitus habetur pro explicito,& expresso, & sic idem ius dicatur dispositum in vtroque casu.i.in expresso, & ꝛrio ad expsum,vt l. etiam.ī.si tu. vel cu.nō interue.prout autem non est in tex.dictio etiam,soluunt quidam exponendo ecclesiam.i.ecclesiasticā religionem, & tunc est declaratorium illius dictionis illicitam,& ad illud verbum refertur.Sed hæc sol.non tollit contrarium: quia si in priuatis ędibus est prohibita conuenticula illicita, quia extra ecclesiasticam religionem.ergo a sensu contrario in domibus,& locis publicis erit permissa,q̄ est falsum:vt l.3.§.de sum.trini.Quare alij solunt,vt in ca.gl.s.q̄ arg.a sensu contrario non semper valeat,vt ī.de iur. om.iu. in l.nemo. ista sol.in sui forma,non est bona:quia vbicunque sumi potest ar.semper est bonum, & valet,vt fortissimum,vt in ꝛrio.licèt bonum sensum possit habere.Dicendum est ergo, q̄ quedam apponuntur in dispositione p modum dubitationis tollendę, & ab illis non potest sumi ar.a sensu ꝛrio: qa illa ius commune non ledunt,l.q̄ dubitationis ff.de re.iu.quædam apponuntur in l. seu dispositione.per modum causæ finalis illius dispositionis,& ab illis pt, & debet sumi ar.à sensu ꝛrio.Modo in casu nostro verbū illicita,est hic causa prohibitionis, & per ns est ratio,seu causa finalis,qua cessante,cessabit hæc prohibitio,vt ī.eo.l.generaliter,ab illo ergo verbo,debet sumi a sensu ꝛrio:illa aut verba,extra ecclesiam, & in priuatis domibus sunt apposita causa dubitationis tollendę, & ab illis non debet sumi, & sic sumendo erit hic casus a sensu contrario, q̄ conuenticula licita non est prohibita extra ecclesias,& in priuatis domib. Nec ex hoc ītras ergo,phibita ex ecclesiā,erit licita intra ecclesiā, qa vt dixi ab illis verbis,extra ecclesiā,nō dēt sumi,argu. qa dubitationis tollēdæ cā sunt apposita,& ita dicebat Iac.Bu.& nō vltra.Sed tūc q̄ro quomodo cognoscam, qñ sunt adiecta dubitationis tollendę causa.vel per modum causæ finalis.rñ.quoties ꝛrius sensus illorum uerborum est ꝛ iura,semper in dubio dic, verba ista fuisse apposita dubitationis tollendæ causa, vt clarius in l.si quis patrem,ī.de cōdi.inser.& in l.nemo.hic allegata in gl. & ita debet intelligi hæc glo. dum dicit,non semper verum.i. quia sumi non potest,& ratio huius impotētiæ est vt legum correctio euitetur, ex quo expssim de ea non apparet, q̄ induceretur si ꝛrius sensus alteri legi ꝛdicens mutatur. Nec ob.quod no.gl.ī.eo.l. generaliter,vt ibi scripsi.illa autem per modum causæ finalis adiecta intelliguntur,quorum contrarius sensus iuribus alijs nō est cōtrarius.
2 † Quæro an ar. a sensu cōtrario veniat ex verbis vel ex mēte.dic, q̄ ex mente no.gl.ī.de furtis.l.apud antiquos. in gl.super verbo, coniectura.& idem nō.in l.iurisgen.§. quinimo ff.de pac.& in l.si quis ex argentarijs §. prohibet ff. de eden. & pro illis gl.est quasi casus ff.si cer.pet.l.pecuniam.dum ibi dicit, tanquam si sub cōtraria condictione, &c. Quæro, an habeat locum in rescriptis. glo.
3 tenet,q̄ sic.ff.mand.l. si procuratorem §.si ignorantes. † Quæro, an habeat locum in statutis.& vī, q̄ non,quia venit ex mente extensiua,q̄ in statutis locum,non habet secundum cōpm opi. vt p doc.no.in l.2.ī.de noxa.& l.Cesar.ff.de pub.sed verius puto vt locum habeat:sed non semper.Ideo distingue:aut id quod resultat a ꝛrio sensu statuti ꝛdicit alteri statuto uel iuri communi, & locum non habet,quia nec sumi debet: vt legum correctio euitet: aut neuter ipsorum ꝛdicit,quia casus ille a statuto vel iure cōmuni non reperitur decisus, & tunc locum habet, nec tunc interpretatio extensiua cessat,quia deficit ratio propter q̄ : aut illud resultans a sensu ꝛrio cōformat se cum iure communi, & adhuc locū habet,& sumi pōt licèt opus nō sit, quia sufficit casus de iure cōi expressus.hęc distinctio probatur tota ex dictis §. in primo ꝛrio,
4 & in j.q.& pro istorum clariori doctrina,† Quæro, an statutū corrigens, & mitigans pœnam in casu maioris excessus,dicatur corrigere in casu minoris excessus.exemplum statuto cauetur,vt cōmittens adulterium in violentam solum castretur, an si in uolentem castrabitur: certè non, quia per directum sensum statuti de violenta tm loquitur, & per sensum ꝛrium si sponteneam adulterauit,non castrabitur.& in hoc iuri communi conformabit.Sed, an pœna iuris communis imponetur,& sic mortis,vt l.q̄uis ī.de adul. & vī, q̄ sic quasi vt casus omissus relinquatur in dispositione iuris communis, vt l.si extraneus ff. de condi.ob causam,& l. commodissimè,ff.de li.& posth.Item ut legum correctio euitetur,vt ī.de ap.l.pcipimus.in fi.In contrarium facit absurdū, quod sequeretur vt minor excessus puniatur grauius quàm maior ꝛ l. quoniam mulctarum ī.ad l.Iul. de vi. sed responderi posset per l. conspexit ff. qui & a quibus, sed ista responsione reiecta puto,q̄ pœna iuris communis vt correcta non debeat imponi,ne absurdum illud quod s.dixi,sequatur,& p hoc s.eo.auth.sed nouo per Iac.Bu.& p no.per gl.fi.in auth.præterea ī.vnde vir & vxor. & p ea quæ scripsi §.tit.j.l.illud.per Ia.de Are. & per no.per Bart.ff.ad Treb.la filia.in prin.& quod ibi no.glo.& doc.in auth.res.q̄ ī.cōmunia de le.vbi auth. illam correctiuam iuris antiqui in duobus casibus extendunt ad similem casum,l.2.ī.per quas personas.fit quib.mo.pig.vel hypo.solui.corrigit ius antiquum. doc. extēdūt ad fideiussores.vt ibi per eos, & p Bar.si cer. pe.l. si pecuniā.fac.l. fin.in prin. ī. de ind.vid. hęc probo ratione. nam sicut mandatis arbitri mandātis aliquid dari ad diem duo continet.ī. dari: & ad diem dari,sic hoc statutum duo facit: quia pœnam iuris cōis corrigit.& sic in hoc casu expresso pœnam nouam adijcit:in sponta neo autem adulterio pœna noua non est adiecta, sed antiqua remanet vt simpliciter correcta. ?firmo, quia prouisio hominis in vno casu de duobus contrarijs in quibus l. pariter prouidet, facit vt in alio non expresso cessat.l.prouisio.vt l.inter socerum §.cum inter ff.de pac do.& l.si cum dotem.in prin.fm veram lect.ff.sol. mat.sic,& hic in vniuersitate sibi in prædicto casu prouidente.cōfirma etiam p no. per glo:ī.de adul.l.pe.vbi gl.vult,quod mulier pro stupro hodie sicut adulterio detrudatur in monasterio vt euitetur absurdum de pœna stupri.& reperitur hodie maior,quàm adulterij que olim minor erat.vt Instit.de publi.iudi. §. item l.& ī.de adul.l.quamuis,& erit hic interpretatio declaratiua mentis, & comprehensionis verborum, non extensiua vltra quam modus, & termini sint apti comprehendere. ideo si econtra statutum mitigaret pœnam in casu spontanei adulterij,non diceret pœnam iuris communis in violento esse correctam, quia tunc cessaret absurdum prædictum.Item quia tunc propriè fieret extensio ultra mentem,& cogitatum ac etiam significatum verborum.In casu ergo nostro iudex arbitrabitur pœnam, & mitiorē vel statuere similem ex eo, quia de iure communi in vtroque casu pœna erat vniformis.vel si dicas non correctam,erit cōsilium vt iudex in sententia dicat se pœnam illam minorare ex causa, scilicet,quia non sit atrox sicut in violento,qd̄ potest s.l. quid et
5 go §.pœna grauior ff. de his, qui notan. in fa. † Vlterius scias, q̄ Gul. vt euitaret primum contrarium nouum casum hic posuit, scilicet de conuenticula quę est intra ecclesiam licita,& extra,cā est illicita.loquatur, q̄ exemplificat in monachis volentibus tractare de correctione abbatis, qui intra ecclesiam debent conuenire. non etiam in domibus priuatorum, nec sub pretextu liciti transite ad illicita, & scādalosa, & inducit pro simili de oratorio, q̄ in ecclesia permittitur, q̄ in priuatorum domibus prohibetur. vt in Auth.vt nullus sibi fabricet oratorij domum. coll.v.sed non credo.q̄ pœna proscriptionis domus isto casu locum haberet iō cum lectura gl.remanet. Quero ultimo quid si dominus domus fuisset ignorans,dic,q̄ domus tunc non publicatur,vt ff.de pub.l. cum te.§.dominus,& ī.de ser.fugi.l. quicunq;. ver. quod seruus, & ibi in princip.l.gl.bona.

A D D I T I O.

a Conuenticulā. Adde tex.no.& Bal.in c.cōuenticulas.de pac.iu.fir.Item adde q̄ conuenticulæ dār omnia collegia illicita. Bald. in d.c. conuenticulas.1.col. uer.itē no.in uersi.leq.nalet facū sine authoritate superioris, ut ibi & Inn. in c.cum ab ecclesiarum.in gl.sua,de of.ord.Item adde q̄ socij criminis possunt etiā probare conuenticulas.Bal.in l.qm.ver.quæro igitur ī.de test.

L E X XVI.

1 *Colonus ascriptitius,vel censitus quando possit clericari.*
2 *Vasallus quando possit per substitutum seruire.*
3 *Hæres aduocati si imperitus fuerit,an poterit per substitutum seruire.*

1 **Quisquis.** Casus. † Coloni ascriptitij seu censiti inuito domino non possunt clericari, & eo volente debent per subrogatum obsequia præstare.h.d. Opp.quod inuito domino possint,ut ī.eod.auth. ascriptionis. Sol.vt in glo. Opp. extra quòd per substitutum seruire non possint, ut ī. de ca. tol.l.unica.§.ne autem,& ff.de solu.l.inter artifices. sol. secūdum Pe.hic speciale ecclesiæ. vel dic uerius, q̄ in casu superuenientis dignitatis uel necessitatis potest ut hic, & l. nullus ī. de dec.lib. 10.& de princi.agen.in rebus l.penul.li.12.& s.locati.l. excepto, & est ratio,quia necessitas non habet legem,vt ff.de offi. consul.
2 l.j.Hoc inducit glo.in ar.ad duas.q. † Prima est, q̄ vasallus potest seruire per substitutum : sicut hic ascriptitius uel censitus, quòd fatentur communiter doc. in casu superuenientis dignitatis, uel necessitatis ut dictis ll.nam in feudis semper uidetur electa industria personę:quia illa ob nobilitatem, & industriam concedunturr,& sic non per substitutum,ut ī.de cadu.tol.§.ne autem,& d. l.inter artifices,nisi in casu necessitatis,& ita debet intelligi.c. imperiales §.firmiter, de prohibi. feu. ali. &, quòd nota.Io.de Bel. in ti.si de feu.fuc. contro.c.si quis decesserit, & adde quæ dixi §.
3 tit.j.auth.ingressi.in fi.† Secunda q.est, quòd hæres aduocati nō iure peritus possit seruire per substitutum, & sic succedit in feudo ob aduocaturam patri concessam,contra,quòd op.gl.de l.dolo ff.pro socio,& l.fi.ī.de proc.potest etiam induci l.fi.ff. de exc. tu.sed illæ leges loquuntur in principali,& in materia non feudali. Ideo in hac q. dic quòd hæres non potest habere nisi domino uolente, quia nec pater post annum inuito domino retinere posset,quia hoc est feudum pro mercede certe rei.i. aduocationum datum.unde potest dominus illud reuocare post annum,vt in tit. de feu.gua. & castal.c.j. & no. in tit. de contro. inter do.& vasal.

c.j.§.

c.1.§.similiter.& ita no.Bar.ff.de ver.obl.l.cōtinuis.§. si ab eo.vbi glo.hanc q.tangit,& hæc vera,qñ concessio est facta in feudum. alias si simpliciter dixi,concedo tibi hoc feudum, vt sis meus aduocatus : tunc videtur cōcessum iure plenij dominij,& sufficeret aduocatum fuisse dominum donec vixerit, & hæres ad nihilum tenetur.vt ī.de suffrag.l.1.§. quod si prædia. intellige tamen solennitate interueniente ipsi posita.

L E X XVII.

Placet. Casus Clerici ab actibus publicis, & officijs debēt esse alieni,& medici neque ad spectacula neq, ad iudicium,nisi in propria causa vel sui corporis possunt accedere sub pœna hic statuta.h.d.No.quod pro se vel suo corpore aliqua
a conceduntur,quæ alias prohiberentur.Item, quod medici [a] non possunt esse procuratores in iudicijs.Quærit glo. an clerici in curia episcopi possunt publicis actibus interesse. & dicit, quod sic, quod vide.

A D D I T I O.

a Medici. Adde Io.de Pra.in l.filius.§.veterani.vlt.colum. ff. de procu. & Specu. de procur.§.1.ver. item quod est medicus.& Ioan. And.in mer. in regula in argumentum.

A V T H E N T I C A.

1 *iurans non ludere si pecuniam alij dederit ad ludendum,periurus erit.*
2 *clerici ad schachos,sed non ad ludos fortunæ ludere possunt.*

a **Interdicimus.** Clerici per se,vel alium non possunt ludere,ad ludum [a] subiectum fortu-
1 næ,quinimo nec inspicere sub pœna hic subiecta.h.d. † Ibi participes in tex.ar.ī eos,qui iurant non ludere, & postea dant pecuniam alijs,ut ludant pro eis,quia nihilominus videntur periurl.ut hic.Ibi redigi.in quo vitam ducebant durioṫē.Ibi sacerdoti.i.episcopo.Ibi reddere.Et dicit Guil.q̄ speciale est ibi in clerico pp diuinum cultum.nam iudex si quem ad tempus relegasset licet eū pœnitentem postea videritū residui temporis pœnam remittere non posset.vt ff.de pœ.l. relegati. & l.in metallum. & l. ad bestias.& ī.de pœ.l.pœnam.& hoc,quando per diffinitinam sentētiam alias si interloquendo propter improbitatem aduocati interdixisset ei officium aduocationis vsque ad tempus sui regimi
2 nis possit tempus abbreuiare,vt dixi in d.l.pœnam.†Quærit glo. an ad schachos possint ludere.Et dicit, q̄ sic. quia ludus ille non subijcitur fortunę.& idem tenet glo.extra de vi,& hone.cle.quoniam.& ita teneatis, quia l. non tam consideraui vacationē a diuinis,quam qualitatem ludi:cum nec per alios permittat ludere,nec ludentibus inspicere. Item , quia tunc sequeretur quod tempore medio quo diuina non exercent ad tabulas ludere possint,quod non est dicendum cum hic simpliciter prohibeatur.

A D D I T I O.

a Ad ludum.Ludus,& iocus,& per ludum certatio, an sint necessaria dummodo aliquid vitij non admisceatur,& quæ sunt permissa,& quibus , & quid sit ludus plene per Socinum consil.16.inci. circa prædictam consultationē ver.verum prædictis non obst.cum ver.seq.& in ver.est enim ludus in 1.parte char.16.item quis ludus sit permissus , & quis prohibitus uide not.ff.de præscr.ver.l.si gratuitam.§.fin.glos.& in l.1.ī. de spec.lib.11. secundum.c. cum decorem.de vi.& ho.cle.& in auth.alearum vsus.de reli.& sump.fune. & de aleato.ī.& dic,q̄ regulariter est prohibitus ludus , tam azardi , quam alearum.etiam cum taxilis iustis d. auth.alearum vsus. Old.consl.88. gl.in l. 1.§.1.ff.quarum rerum act.non de. q̄ est verum,si in ludo versetur fortuna, & ingenium,vel fortuna tantum,non si ingenium tantum vt in ludo schachorum,qui etiam clericis est permissus,gl.in c.plene.de vi.& ho .& ho.cle. contra Iac.de Are.in l.si quis cum sciret.ff.de vfuca. pro emp.Cy.hic.Ange. in d.l.1.§.1.qui dicunt dictum ludum schachorum solum laicis esse permissum, non clericis,ne cessent a diuinis secundū Io.An.in c.clerici.§.plene.de vi.& ho.cle.Sicul.& Imo.dicunt contra in clericis , & no. in c.lator.de off. arc.35.di.episcopis.& Raph.hic nisi lucri causa auaritiæ.Arch. vbi supra, & Imo.in c.clerici 19.col.vbi dicit etiam laicis esse prohibitum ex causa auaritiæ in foro conscientiæ,sed quia ludus in se est permissus,non tenetur restituere, vel dare pauperibus,sed de cupiditate debet agere pœnitentiam,sed ibi Sicul.tenet contra,& quod debet dare pauperibus, vide Imo.in l.si quis cum sciret.de ver.obli.c.ar.in cle.fi.§.pen.de vi.& hon. cle. dicit clericis esse prohibitum extra ludum schachorum , si ludit in contemptum auaritia , vel voluntate.

L E X XVIII.

1 *Medici in arte sua experti eligi debent.*

Parabolani. Hęc lex est localis.& breuiter dicit,q̄ sex centi medici in Alexandrina ciuitate dñt
iudicio antistitis sistu.h.d.In alijs ciuitatibus dic spectare ad iudicium ordinis decurionum.vt l.1.ff.de decre.ab ord.fa. quæ videtur huic contraria.†Not.quod illi medici debent eligi , qui experientiam gerunt ex consuetudine curandi.Itē no.tex. illi sub eius cura consistunt ex quo habes ar. quod Doct. collegij qui iudicio Archidiaconi sunt approbati sub eius cura consistunt.

L E X XIX.

Eum qui. Cum clericis non debent habitare mulieres eorum castitatem infamantes.h.d.& de hoc dicit,vt extra de coha.cle.& mu.c.nostra.& c.fin.

A V T H E N T I C A.

Multomagis. Ad noua conitigia non possunt clerici aspirare. solis enim cantoribus. & lectoribus permittitur, dum tamen tertias non contrahant nuptias.hoc dicit.cum glo. Et no.quod bigamus nou potest esse sacerdos,& forsan,nec diaconus,vt supra eod.l.diaconissam.sed de iure canonico,ad nullos sacros ordines promouetur.extra de bigamis.cap.2.

A V T H E N T I C A.

Episcopo. Cum episcopo,uel monacho nulla. fœmina etiam nō suspecta potest habitare , hoc dicit.cum glo.

L E X XX.

1 *Ecclesia in quibus bonis succedit clerico sine successoribus defuncto.*
2 *Dominus,quando sit fisco præferendus.*

1 **Si quis.** † Iure nostro non extantibus legitimis successori
2 bus clerico defuncto succedit ecclesia cui erat destinatus præterquam in bonis hic descriptis. † Ibi, censibus ascripti,ar.quod si emphyteuta priuati commisit delictum propter q̄ eius bona veniunt confiscanda,quod in bonis emphyteuticis dominus præferatur fisco:sed contrarium est veritas quia prędia vectigalia ob culpam denuo transferuntur in alium. ut l.si finita.§. si de vectigalibus.ff.de dam.infec.& videtur casus ī.de sim. patri. l.fundi.coniuncta ibi glo.& hoc nisi de forma concessionis aliud appareret.ideo illa prius est consideranda,& prædicta in emphyteuta priuati : in emphyteuta ecclesiæ videtur casus , quod in electione sit ecclesiæ,an velit emphyteusim dissolutum esse, & rem ad ipsam reuerti,vel velit ipsam remanere, & si sicum pro emphyteuta habere.quod ī. biennium , debet declarare , vt in Auth.de non alie.& emp.§.fi vero contigerit.in 1.col.colla.9 Et de iure cano.casus est, quod ipso iure statim rescissa ad ecclesiam reuertitur in cap.fœlicis.post princ.extra de pœ.Et forte, quod ille text. debet intelligi,nolente ecclesia, vt in d.§. si vero cōtingerit.quod ecclesia debet semper velle,nisi similem canonem reperire non posset,quia forte res esset in parte perempta, vel non ita in bono statu vti fuerant tempore concessionis,quod no.

A V T H E N T I C A.

1 *Testari inter liberos,an possit is,qui vel igionem ingreditur.*

Nunc autem. Hæc authen. venit ad l. codicis correctiue in eo,quod permittebat mo
nachis habere proprium , & in eis solum corrigit : sed authen.ingressi. supra titulo primo , generalius loquuta est in quolibet ingrediente monasterium.in præsbyteris autem hæc auth.nil inno
1 uat.†Oppo.contra text.qui dicit eius cessante. per quod suppone re videtur quod non posit inter liberos testari. ideo videtur obstare.supra titulo primo,auth.si qua mulier.Solut. tribus modis , vt in glo.& licet vltima sol.sit vera.quod ista sint verba Ir.tamen, quia bonum intellectum habent,sol.aliter,secundum Io.vt in gl. & dixi in d.auth.si qua.& quia Ir.hic videtur,quod testamentum ante factum non rumpatur.ideo vide,quod circa hoc scripsi ibi , & quia glo.fi.hic dubitat , an filij recipere possint suam quartam in vita patris.Dic etiam,vt ibi scripsi.

L E X XXI.

Ad similitudinem. Curialis legitimè clericatus, vel episcopus factus , seu illustralem dignitatem adeptus potest curię per substitutum seruire.hoc dicit.Oppo.de l.si quis clericus. supra eo. Solut. ut in glo.in vlt.sol.

L E X XXII.

1 *Accusans calumniose episcopum qualiter sit puniendus.*
2 *Clericus absque episcopi licentia diœcesim non exhibit.*
3 *Clericus exiens diœcesim absque literis episcopi,an possit suam licẽtiam per testes probare.*
5 *Clericus , si quis esse dubitetur, an sibi , vel aduersario probatio imponatur.*
5 *Literis testimonialibus,quando sit habenda fides.*

1 **Si qua per calumniam.** †Proponēs calumniosam accusationem contra episcopum,punitur in triginta pondo auri , & priuilegia ecclesijs concessa sunt seruanda, & etiam non debet ad vrbem proficisci sine licentia , vel literis sui episcopi. hoc dicit.Nota, quod præses erat competens iudex etiam contra episcopos ; quod est correctum iure canonico. Item , quod lex ciuilis poterat facere clericum non haberi pro clerico , quo ad pœnam sibi
2 subdito imponendam.† Item nota,quod clericus non potest exire extra diœcesim sine licentia episcopi. Item nota, quod potest statui, ne quis permittatur exire sine licentia superioris sui.quinta, hic in text. & gloss. penultima , & tenebit statutum etiam infra clericos, quia non afficit, sed conseruat eos in obedientia. ac etiam , quia literæ licentiæ sunt testimoniales clerici qui ignoratur. Opponitur,quod immo similitudine supplicij puniatur, vt l.fin.infra,de accus.Solut. vt in glos. quod hic ciuiliter agitur,sed non placet Iacob. Butri. quia hic criminaliter agitur, cum pœna hæc fisco applicetur,ideo dicit,quod speciale est in episcopo , qa quantumcunque minimum sit delictum in quo iste sit calumniatus contra episcopum,hac pęna punitur: ideo in alio releuatur,vt in grauioribus similitudine supplicij non puniatur , quia tam e

glo.variant,an dicatur agi ciuiliter, vel criminaliter, quando applicatur fisco,vide quæ scripsi in l.i.ʒ.de iu.Quæro,an de euidenti,vel præsumpta calumnia puniatur.de præsumpta, dic, vt in gl. prima , quòd sic, prout est regula , ut dicam ʒ.de calum.l.2.& 3. Guili.inducit istum tex.in fin. vt his, qui verberauit clericum intõsum,nec in habitu,non puniatur , de quo per canonistas extra de sententia excommu.cap.si vero. & in cap. in audientia. & illa in sententia excommunicationis loquuntur.Sed quo ad pœnam aliã pecuniariam,vel corporalem,uide quod scripsi ʒ. ad l. Iul. de vi.l.quoniam multa,in fi. distinctionis positæ super quinta quęst.

3 †Quæro si isti clerici non haberent literas,sed vellent probare licentiam,per testes,an possent.Pet.& Cy.dixerunt,quod non per istum tex.ut ff.de leg.l.1.& ʒ.de decu.l.si quis decurio.libr.10.& in hoc fallit.l.in exercendis. ʒ. de fi.instru. de iure vero canonico

3 potest.vt extra,de cle.pere.cap.2.& 3.† Quæro tunc, an clericus in habitu,& tonsura repertus debeat,si negetur probare se clericum,an aduersarius eius debeat negatiuam probare. Dicit Pet. quod si hæc quasi possessio clericatus non est de proximo,quod releuatur ab onere probandi, & transferatur in aduersarium. argu.l.moueor ʒ.de ser.expor.secus,si non sit in hac quasi poss.uel sit de proximo,quia fraudulenta præsumitur.argumen. l. 3. §. si

5 seruus,ff.de acquiren.possess & ff.de pri.cre.l.neutri.† Quæro generaliter,an literis credatur.& dixit Iac.de Rau.quod literæ testimoniales,cum publico sigillo,vel habẽtis authoritatem a publico ,pbant.& eis credit, vt hic, qñ modici sunt ꝓudicij : alias non probant, nisi formam publicam habeant,vt vult glo.in l.pacta nonissima ʒ.de pact.& ibi hoc tenet Cyn.Iac.vero But. hic simplici

6 ter dicit,quod habentes sigillum publicum probant,[a]vt hic.& in

a alijs ll.hic alle.in glo.secus si priuatim,quia tunc aut habent testimonium publicum,& probant,alias non probant, nisi cõtra scribentem.vt l.instrumenta ʒ.de probat. vel contra scientem sigillã tem.ut nõ.glo.singularis ʒ.de re.a.si.l.2.ʒo.An.varias aliorum multorum scripsit op.in cap.post cessionem.extra de probat.Sed inter alias op.ipse approbat op.Arch.qui dicit,quod literæ quęcunque habeat sigillum publicum,vel habentes authoritatem a publico non probant , nisi trium testium habeant subscriptionm , vel nisi per notarium curiæ apud acta sint scriptæ.vel nisi consuetudo hoc approbauit.& est ratio,secundum Ioan.And. quia sigillum de facili per domesticum potest subtrahi, & falsis literis apponi,quo posito deficiet reprobatio. a notario vero impossibile est furripi actum scribendi,& sic non deficit per comparationem literarum reprobatio. & idem , quando per testes sunt manibus eorum subscriptæ.& ita intelligit ipse omnes istas ll. & hæc opinatior est.& de ista materiam habes per Innocen.in cap.1. de fid. instrumen.Sed forte dici potest , quod etiam literis habentibus sigillum publicum, & authoritatem habentibus ab illo authoritate scriptis,fides detur in spectantibus ad officium illius:quia nõ minoris debet esse authoritatis,quam tabellarij in actu illo cum, & ipse sit maioris dignitatis,& authoritatis,& officium suum iurauit legaliter exercere,sicut,& ille,quia tunc cessãt ratio Io. An. supra alleg.in habentibus vero sigillum priuatum,& ex causa priuata factũ,dic,'ut supra per Iac.But. Sed pone, quod quis producit literas mandati sui,& solennes , quia subscriptiones habentes testium,& sigillum ita,quod de scriptura non dubitatur. sed dicitur,non es ille de quo in literis fit mentio.Dicit Cyn.quod præsu-

b mitur ille [b] alias huius l.nulla est prouisio. Item ex quo defert illas,præsumptio est pro eo,& maxime si in literis cõtinentur portatores præsentium,ut moris est.

ADDITIONES.

2 Probant.Sed quid de literis minorum dominorum sigillatis, an probant,uide per d.Soc.consi.231.incl.in præsenti consultatione.ver.2.quia ad hoc circa fi.in vers.seq.in 2.par.art.110.

b † Præsumitur ille. Adde Salic.in titu.de insti.edi.§.restat.vers.sed quid si producitur.Bartol.in l.4.§.duæ.ff.ad Carbo.& limitat hoc dictum Pau.de Cast. in l.Mæuia.in princ.ff.solu.matrimo. & sequitur Angel.in l.si procurator.ff. de procuratoribus.

AVTHENTICA.

Nullus. Episcopus non trahitur inuitus ad iudicium seculare pœna imminente iudici mendati,& executori exequenti.h.d.de iure canonico clericus quisque in sacris constitutus etiam volens,non potest. h. d.vt in c.si diligenti. extra de foro compe.

LEX XXIII.

Quoniam. Memoria iusti debet extolli, & memoria iniusti aboleri h.d.

LEX XXIIII.

1 *Natum,& firmum,quid discriminis habeant.*
2 *Legatum incertis personis,an valeat.& nu.seq.*
3 *Institutio hæredis incerti non valet.*
6 *Executor incertus,an possit dari.*
7 *Executor,quando possit alium substituere loco sui.*

a **Id quod pauperibus.** [a]Pauperib.relictum nõ

1 nem pionarum.h.d.†No.dñiam inter ratum,& firmum, vt hic in tex.coniuncta gl.multoties.n.in ʒctib.& maxime in compromissis hæc verba, ponitur, vnde quid importent hic habes.Item no. ꝙ legatũ incertis pſonis relictum non valet, ut in similitudine , q̃ fecit iste text. q̃ est hic per ʒrium. Item, ꝙ fauore pietatis non vitiatur legatum incertis pſonis relictum. f̃m gl. vel non vitiat,qñ l.est certificatum,ꝙ magis placet Ia.Bu.Opp.ꝙ similitudo , q̃ facit tex.non sit bona,quia legatum incertis pſonis non valet.vt insti.de le.§.incertis.& ff.de vsufr.leg.l.qui plures. ff.de re.du.l.Paulus.& tñ relictum pauperib.valet,vt hic,& ʒ.eo.l.si qs ad dechnã dam.Sol.similitudo est hic p ʒrium nõ p directum & regula est, ꝙ non valet,ut in ʒrijs.fallit hic,& in l.nulli.& in l.si quis ʒ.eo.& hoc pietatis fauore,f̃m gl.Sed Iac.But.dixit,ꝙ fauor pietatis hoc non operatur,sed quia licet videat incertum per l.ad certitudinẽ est reductum,ut patet in d.l.si qs ʒ.e.& ,p eo induco simile in quo fauor pietatis cessat in l.qui pecuniam.ff.de sta.lib.versitũ,qa pietatis fauor mouit legislatorem ad certificandum,ꝙ prius reddebatur incertũ in pauperib.& captiuis. iõ gl. tollerat , ut eius sit rõ rõnis,& sic remota, non immediata,sic in d.l.si pecuniam.rõ est, quia hrs,qui gratuãt in libertate : iõ de eo credit testatorẽ sensisse

2 in emolumento soluendo implendæ ꝑdõnis cã.†Opp.2.ꝙ incertis pſonis relictum valeat, vt l.1.& l.generali.§.ti.i.gl.hic dicit , qd̃ ibi speciale fauore pietatis.sed non bũ dicit,quia ibi in relictis collegio approbato, ꝙ tenet ẽt in quocunq; alio collegio licito.ut l. collegium.ʒ.de hær.inst.& ff.de re.du.l.cum Senatus.ʒ.ad Treb. l.3.Quapp dic,ꝙ in eius pſona est certa,licet non vera, sed representata.l.vt mortuo,de fideiut.hic incerta. Opp.3.ꝙ ubi l.non certificat,nec fauor pietatis tubest valeat incertę pſonæ relictum. ut d.§.incertis.ver.sub certa,in st.de leg.& ff. de reb.du.l. 1. Quidam sol.f̃m gl.p̃dictam,qñ incertis de incertis relinquitur in ʒrijs , qñ incertis de certis.ista sol. non est vera , quia relictum incerto de certis non valet , ẽt in actu fauorabili. ut ff. de ma.te. l. cũ ex pluribus.& de reb.dub.l.si quis de plurib.quia ambæ possunt intelligi vbi pſona non fuit nominata,licet gl.hic in fi.dicat , ꝙ ibi in libertate fallit.tñ non bene dicit,quia non consueuit ipsa esse deterioris ꝑdõnis alijs legatis : sed melioris,vel æqualis. Præterea, qd̃ in libertate ibi dr̃,ẽt i pecuniario legato statuit, ideo si quis legat alicui ex cognatis suis non valet.vt l. Paulus.ff.de re.du.lõ Ia.Bu. dixit,ꝙ ubi persona incerta per aliquem futurum euentũ est certificanda,valet legatum,ut in ʒrijs.& l. si seruus legatus. §. huiusmodi.de leg.1.& l.si fuerit.& de re.dub.in prin.secus si nec per l. nec per vllum futurum euentum est certificanda , siue sit incerta de incertis,vt hic,& d.l.Paulus.siue certa de incertis. vt ea.l. Paulus.& l.si quis de plurib.§.alle.nam,& illę,ut dixi intelligi pñt, qñ nulla persona fuit.sed dicet vnus ex uobis,hæc sol.est ʒ tex.l.si qs Titio.§.si hæres.de le.2.& ʒ gl.in l.si plures.ff.de vsufr.leg. ego re spon.ille tex.& illa glo.debet intelligi,qñ uni ex liberis relinquit dando electionem hæredi.& ita intellexit Dyn.in eius apostillis, & Bar.idem dicit expresse in d.§.si hæres. & sic remanet sol.Iac. But.vera.& eam teneo,vbi ex nullo euentu persona est certificãda:sed ubi esset certificãda, videamus, an sit aliqua differentia , si incerta persona de certis,vel incerta de incertis. Et vr̃ , ꝙ non sit dñia.nam sicut valet legatum vbi est certa de certis. ut d. l. si seruus.& d.l.si fuerit.sic, qñ est incerta de ĩcertis.vt d.l.si quis ita scripserit.& l.quidam.de reb. dub.In ʒrium casus.in §.incertis. instit. de le.In duob.primis exemplis ibi,positis , gl.dubitauit in d.l.quidam.tandem vr̃ uelle, ꝙ non sit differentia. & ad d. §. incertis.tñ. ꝙ corrigitur per vers.sed nec huiusmodi species ibi,paulo post sequentem,ad casus illos etiam refertur. & in hoc inclinat hic Cy. Bar.firmat in d.l.quidam.sed si ita est deberet corrigere f̃m, quatenus apparet in constitutione,q̃ ibi asserit positam in codice, & licet gl.ibi dicat,ꝙ eam non habemus, tñ non est credendum, ꝙ ibi mentitus fuerit, & probabilius est dicere , ꝙ sit l. si quis ad declinandam ʒ.eod. & sic extra casum illius cõstitutionis casus ibi remanerent incorrecti.cogitabam igitur si probabiliter dici posset,cum relinquitur incertæ personæ ex futuro euentu certificandæ, aut ĩcerta de certis,& valet,ut l.§.alle. aut est incerta de incertis:& tunc aut ille futurus euentus concernit testatoris commodum,& valet.vt d.l.si quis ita.& d.l.quidam. Aut eius commodũ non concernit,vel ad eius commodum non tendit: puta cum legat ei qui primo ascenderet capitolium, vel consul factus fuerit, tunc non valet,ut d.l.incertis.ver.illud.& est rõ, qa posset qs ascẽdere,vel ꝓsul fieri cui testator,si cogitasset,non fuit relicturus, qd̃ non est in casu p̃cedenti.Accedat pro simili.ff.si quis cau.l.fed. & si qs.§.q̃ situ.cũ ibi no.& ꝙ no.glo.ff.de leg.j.l.si qs a filio.§.si plures aut dubitãt puta si dicat,q̃ ei filio nupserit x.dato,cum possit euenire,ꝙ illa sit vna meretricula,vel pſona vilissima statui,vel dignitati testatoris,& filio incongrua,& idem , ut non teneat. ut d.

3 §. incertis. verficul, si quis ita.† Oppon.quarto, quod relictum in-

certæ

ADDITIO.

a Id quod pauperibus. Adde Cy.hic,& an,& quando legatum , in certæ personæ factum,valeat,vide l.iudicante.& ibi Doct.ʒ. de testa.& plene per Bar.in l.quidam.in prin ff.de re.iu.& in l.si quis,eo,tit.Item adde , ꝙ legatum simpliciter factum.i.non expresso legatum.ideo nec causa intelligitur ad piam causam factum.Pet.de Peru.in tract.can.epi.c.10. & not.in l. si quis Titio, per glo.& Doct.de leg.2.ver.& subdebat,ibidem. &c.Sed quod non valeat, probatur l.qui plures.& ibi Bar.vide omnino in l.quidam.de reb.dub.Item adde quæ dicantur legata incerta.Old.consil.51.

certæ personæ,licet de certis non valeat quantuncunque ex futuro euentu debeat certificari,vt ff.de vsufrtu.le.l.qui plures. Sol. ideo ibi non valet,quia futurus euentus deficit, nec amplius euenire potest.ideo ex defectu certificationis deficit,prædicta,quando non deficit.Nec huic sol.ob ʒ.de insti.& substi.l.si testm̃.& qa pſona erat certa,& in testõ specificata,vnde si testator non appo

4 suit conditionem,quam asserit instõ pura remansit. † Oppo.5.ꝙ relictum incertæ personæ valeat,vt l.si seruus.& l.si inter duos.ff. de leg.2.& l.3.§.si duob.de adi.leg.& l.si fuerit 3. respon.ff.de re. dub.Sol.ꝙ nos loquimur,qñ nomen alicuius non fuit specificatum,& sic persona est incerta.ibi,quod specificatũ,& sic est certa.sed nobis incognita,quia plures æquæ amici testatori eodem nomine sunt nuncupati.quo casu ius non deficit ideo legatum in se valet,& potest hæres gratificare.vt d.§. si inter.sed eo gratificare nolente,quia deficit probatio dr̃ in effectu non valere, ut d. §.si duob.& d.l.si fuerit.Oppo.tunc 6.ꝙ vbi persona sit nominata legatum non valeat ipso iure,vt sępius alle.l. cum ex plurib.& l.si quis de plurib.Sol.ibi nulla persona fuit nominata,licet hunc intellectum putem veriorem.tamen,quia Doct.intelligunt etiã, quod procedat persona nominata,ideo solu.aliter.vt per Dyn in c.in obscuris.de reg.iu.li.6.videlicet, ꝙ vbi est sola incertitudo pſonæ nominatæ,tunc valet,f̃m ꝙ proxime dixi.vbi vero est incertitudo rei nominatæ legatæ,& tũc etiam valet,& hæredis est electio.vt l.si quis a filio.§.si plures.ff.de leg.1.quo non eligente , qd̃ minimum est debetur.ut in eo.tit.l.apud Iul.§.scio.Sed vbi est incertitudo mixta,& rei & personæ , & tunc legatum est prorsus inutile.vt in ʒrijs.Si enim Sticho lego libertatem , & plures sint Stichi est incertitudo personæ cui,& per pñs rei , quia illa cohæret personæ.& ratio diuersitatis est,quia in casibus præcedentib. vel est persona,quæ ad rem obligatur, ut hæres licet persona cui sit incerta,uel est eiam persona cui est certa licet res sit incerta , sed in isto vltimo casu ꝓp incertitudinem personæ deficit subiectum ad quod obligatio ꝑhatur, & pro tanto legatum est ab ipso principio nullum. Concludamus modo istam materiam sic: nam interdum legatum est incertum ratione personæ a qua legatur : interdum ratione personę cui legatur , interdum ratione rei quæ legatur. Primo casu non utiatur,quia hæredi onus iniunctum intelligitur.vt no.in glo.4.in prin.in l.Marcellus.ff.ad Treb. licet fideicommissarius singularis ʒ vniuersalem cui facta est restitutio,agat.ut l.fin.ff.ad Treb.Secundo casu,aut persona incerta ex futuro euentu est certificanda,& tunc si erat incerta de certis valet a principio,vt l.si seruus.§ huiusmodi.de le. 1.& l.si fuerit.in prin.ff.de reb.dubiis,sed deficiente futuro euentu redditur inutile.ut ff.de vsufr.l.qui plures.Si vero est persona incerta de incertis tunc Doct.communiter dicũt idem,vt valeat per l. quidam.ff.de reb.dub.Ego puto hoc posse dici verum , qñ implemẽtum illius futuri euentus tẽdit ad commodum testatoris,ut ibi , & l. si quis ita scripserit.in eo.tit.alias secus,uel si dubitatur,ut d.§.incertis.in primis duobus exemplis ibi positis , aut persona incerta ex futuro euentu non est certificanda,tunc valet, si per legem certificatur,vt hic,& ʒ.eo.l.si quis.& de sta.li.l. qui pecuniam. sed si nec p legem certificatur, & tunc , aut incertitudo procedit,quia nulla persona nominata fuit:aut quia taliter nominata , quod ex defectu nostræ cognitionis reputatur incerta.Primo casu,si est incerta de incertis non valet,vt hic,& d.§.de incertis.in princ.si in certa de certis,& tunc valet,ut l.si quis Titio.§.si hæres. de leg.2.sed Iac.But.dicit quod non valet per l.cum ex plurib.ff.de ma.te. qd̃ placet.& pro hoc l.Paulus.ff.de reb.dub. & l. si quis de plurib.in eo.tit.non obst.d.§.si hæres.quia ibi debet intelligi, quod electio data fuerit hæredi.ideo eo non eligente omnes uocantur ad illã. ut l.cum quidam,eo.tit.per quem ille.§.si hæres.declaratur. Secũdo casu,qñ persona est nominata,sed taliter,quod nobis redditur incerta,& tunc aut ex incertitudine personæ insurgit incertitudo,& sic defectus in subiecto rei legatæ,& tunc non valet a principio.vt d.l.ex pluribus.& l.si quis de plurib.f̃m aliam lect. aut non insurgit aliqua incertitudo in re legata, & tunc valet in se , & locus est gratificationi,quia probatio deficit,& hærede non gratificante redditur inutile.ut l. si seruus. §. si inter duos. ff.de legat.2. Quinto casu principali,quando est incertitudo in re legata,dic vt per tex.& Doct.in l.legato generaliter.ff.de legat.1.& etiam per glo.ff.fam.ercisc.un.l.hæredes.§.si incerto.& instit.de le.§. cum

5 autem.ver.sed si generaliter. † Quæro,an quæ dixi in legatis locum habeant in institutione hæredis.dic,quod sic,hinc est,quod institutio hæredis prorsus incerti non ualet. vt ff.de hære.instit.l. quoties.§.hæres.& ʒ.de testa.l.iubemus.& idem si certi,sed ignoti ex defectu probationum.l.in tempus.§.quoties.ff.de hæred.institu.quia tunc redditur inutilis institutio. Sed vbi ex aliquo futuro euentu hæres est certificandus, tunc tenet institutio , si est incertus de certis.vt d.l.quoties.§.si quis ita.& ff.de condi.in sti.vter ex fratribus.sed vbi esset incertus de incertis.& tunc dic.ut supra

6 dixi in legatis,cum ratio non sit diuersa † Nunc quæro de execu

a tore dato in testamento.an possit dari incertus.[a]Et videtur,quod non,quia nec tutor.vt ff.de testa.tute.l.cum tutor.ita, & instit.de le.§.tutor.æquiparari autem,videtur executor iste tutori.ar.eius, quod no.glo.in l.antepe.ff.de tu.vel si procuratori æquiparatur,

nec ille datur incertus.ut ff.de procu.l. dummodo. & hoc in eo, qui ex nullo futuro euentu est certificandus per d.ll.& ea,quę supra de hærede,& legatario dixi.Sed vbi ex aliquo futuro euentu est certificandus tenet Bar.in d.l.quidam,quod valeat ad instar legati.vt supra dixi cui merito æquiparatur,quia vtroque casu testator sibi prouidet.Item,quia procuratoris constitutio teneret, ut extra de procu.c.j.lib.6.& quod no.Cyn. in l.quod quis.in t.& 2. q.ʒ.de procu.qui,tamen non potest dari incertus.ut d.l.dummodo.Sed in contrarium facit,quia tutoris dario non teneret.vt l.tutor.ita,& alijs ll.supra alleg.& argu.eius quod no. glo. in l.si quis a filio.§.si plures.ff.de leg. 1.Sed respondet ipse, quod aliud in tutore cuius officium est prouidere pupillo nedum in bonis a patre,sed etiam aliunde peruentis,sed in casu nostro soli sibi , & in bonis suis prouidet.Quid dicendum breuiter , an tutor discrepet a procuratore,alibi dicam , & similia de procuratore inducta in diuerso casu loquuntur:tamen in terminis quæstionis nostrę credo,quod datio teneat executoris , quia hoc onus est executoris datio,& testatoris prouisio. nec potest euenire , quin vtilius non sit testatori certificatum executorem esse,quam nullum esse, & sic cessant rationes aliquæ habẽtes infringere tutoris dationem, vel legatum in casibus in quibus tenui non valere. & locum habent illę per quas tenui in casibus valere.†Quæro si testator fecerit aliquem certum suum commissarium,& adiecerit, quod ille si nollet,& posset,quod ei dabant potestatem alium substituendi,vel faciendi, an si iste alium substituat, vel faciat executorem, valeat.Et videtur,quod sic,quia ille a testatore dicitur electus,& constitutus,ut ff.quod cuiusque uni.l.item eorum. §. si Decuriones.& de condi.instit.l. talis. & argumen. ff.de seruit.vrb.prędio. l.cum essent.§.primo,& pro hoc accedat.quod no.Dyn.infra,de procur.l.quod quis in vltima quæstione. Ego puto contrarium , quia in utroque casu voluntas est captatoria,& sic non tenet, ut l.captatorias.ff.de testamen.mili.l.captatorię.ff.de legatis primo, & l.vtrunque.§.penulti.ff. de rebus dubijs. Quod declaro , quia potestas substituendi est data sub cõditione,si ipse nolit esse executor,vel esse non possit.si igitur potest esse, substituit , quia non vult,& sic non,vt executor,sed vt Titius. & eodem modo si esse non possit,substituit, seu aliam facit, vt Titius,non,vt executor, quod esse non potest.& dubium non est , quod si testator dicat: ego facio illum executorem quem Titius faciet, volsitas erit captatoria,ut patet ex not.per glos.in dicta l.captatorias.ergo , &c. & ex his patet contraria nõ obstare,& hoc forte,nisi ad pias causas debeat fieri distributio,ar.eius,quod not.glos.in fin. in dicta l. captatorias.& per cap.cum tibi. & quod ibi per Innocẽ. extra de test.Vbi autem testator dicat, eligit Titium in executorem meũ, cum potestate substituendi,tunc persona Titij tenet,& ipse substituendo,vt executor facit,nec est uoluntas captatoria , quia tenet in Titij persona,nec substitutus substituẽdi est incertus : ideo tunc valet,vt dicto capitulo,qui ad agendum.cum simil. supra alleg. Substituendo autem non puto Titium posse eligere incertũ, sicut nec defunctus potuisset.alia autem de officio istorum executorum,& quæ circa illud versantur, ponit hic Cy. Ego dicam ʒ.eo.l.nulli.vbi melius cadit,quam hic.

ADDITIO.

a An possit dari incertus.Quod non valet.Adde Ge in c.1.de proc.in 6.& ibi,& Per Bar.in l.quædam.in prin.ff.de re.dubia.& Pa.de Ca.consi.163.

LEX XXV.

1 *Actor quem voluerit iudicem eliget,si reus plures habeat.*
2 *Citari nullus debet absque iudicis mandato.*
3 *Oeconomus,& defensor qualiter differant.*
4 *Clerici de quibus iurent,& de quibus non.*

Cum clericis. Primo tractat de foro clericorum ciuitatis. Constantinopolitanæ vsque ibi,memorati. Secundo tractat de ipsorum satisdatione vsque ibi.statuimus. Tertio tractat de sportulis per eos soluendis. Casus. Iure isto in ciuitate Constan. clerici poterant conueniri etiam sub præfecto , & tenentur satisdare de iu. sisti , vel iudicatum solui,forma hic descripta,& minus debent soluere pro spor

1 tulis,quod alij.hoc dicit. † Not. ex prima parte, quod vbi reus habet plures iudices,electio est actoris coram quo eum conueniat, & hoc ne sit in potestate rei, an debeat : quia semper vararet.simile,in l.2.ff.de eo,quod cer.loc. §. si Stichum. fallit in scholari-

2 bus,ut ʒ.ne filius pro patre.auth.habita.ad finem,ut ibi no.†Not.

a ex secunda parte,in princ.ꝙ nuncius[a] non debet procedere ad citationem

ADDITIO.

a Quod nuncius. Adde Bal.hic,& l.neminem.ʒ.de exhib.reis.per Alex.in l.fciẽdum.vlt.char.de ver.obl.& in l.si nomine.ff.de fal.nisi consuetudo sit in cõtrarium,ut ibi,& Bal.in l.si quando ʒ.de test.& hic Io.de Imo.in c.cum paratis.de ap.& uide Lan.in sum.de cita.q.5.& Io.An.in ad.di.Spe.eo.tit.quod est verum etiam die feriata non ob.dicta consuetudine,Bal.hic vbi dicit nõ valere citationem die feriata sine commissione factam.

zationem alicuius,niſi præcedat iudicis mãdatum,ut ibi,niſi ſententiarum tuarum,&c.& ſcias,q̃ ei non creditur, q̃ iudicis mandato fecerit,niſi quatenus apparet in actis, vt dixi ſ.de accu.l.abſentem.in 5.q.Item no.ibidem,q̃ præceptum iudicis, dr̃ ſententia interlocutoria. Item no.q̃ nũcio præſtabitur ſatiſdatio de in
3 dicio ſiſti.hodie autem clerici non ſatiſdant,vt in glo.†Item not. differentiam inter œconomum,& defenſorem.nam œconomus principaliter ad gubernationem,& cuſtodiam omnium rerum, vt l.iubemus.in prin.ſ.de ſac.ſan.eccl.defenſores ad cauſas tantũ. Item no.tex.in ver.ipſe vero,quia hic habes,quod fideiuſſor peti non debet ab eo cuius fides approbaretur pro alio fideiubendo.
4 †Item no.q̃ clerici non iurant,q̃ reſtringe,vt in gloſ.videlicet de iudicio ſiſti,de iud.ſol.ſed de calumnia ſic. Et vbi iuramentũ purgationis debeat præſtari.& in alijs caſib.no.in gl.Item no.q̃ duos aureos ſoluit pro ſportulis.q̃ quod opp.de l.omnis qui.ſ. eo. Sol. vt in glo.hodie obſerua auth.quę ſequitur.Item no.quod quo ad ordinationem iudicij ſeruatur conſuetudo loci in quo agitur de quo plene dixi ſ.in l.1.de ſumma Trin.& fi.catho. & in auth. caſſa.ſupra, de ſacroſan.eccle.

AVTHENTICA.

1 *Clerici quomodo ſoluunt ſportulas.*

1 **Sed hodie.** Caſus.†Hodie clerici ſoluunt, ſportulas, ²
a ſm modum, hic prætaxatum.h.d.Oppo.q̃ fi.quod fiſco detur triplum,ut in auth.vt liti.iu.ſol.vt glo.fin.Quęro,quid ſi ſit aliqua,dic,vt in glo.1.Quæro, quid ſi non ſit œconomus,& epiſcopus conuentus pro re epiſcopali.dicit gl.quod ſyndicum,vel œconomum conſtituere non poteſt,ſed actorem, cũ autoritate Archiepiſcopi,quaſi ſentiat glo. q̃ procuratorem conſtituere non poteſt,ſicut nec tutorem,niſi lite conteſt.ut ſ.de procu.l.neque.ſed veritas eſt,quod procuratorem conſtituere põt,vt in auth.de ſan.epiſ.ſ.fi quando.licet glo.illum deſtruat. & d.l.neque.& Canoniſtæ habent tex.extra,de proc.c.quia in cauſis. &c. petitio.& optime facit tex. in l. pater ſeuerinam. §. conditionum verba,de condi.& demon.niſi tutor exponatur procuratore,quinimo,ſecundum eos non eſt differentia,ſi conſtituat procuratorem,vel ſyndicum,ut ibi patet.& ſequitur, quod non eſt neceſſaria auth. Archiepiſcopo.

A D D I T I O.

a †Sportulas. Adde,q̃ ſoluuntur,ſecundum conſuetudinem fori,ut no.Gul.de Cu.in l.cum clericis.n.u.2.& ibi in apoſt.ad ipſum.in ver.extra conſuetudine ſ.eo.Bal.in l.ſe.nu.2.ver.in tex.ibi ſportulas.Pan. in c. cum ab omni. nume.10.& in addi in ver.valeat conſuetudo. extra de vi.& ho.cle. no. Ro.fin. ſuo 182.alias eſt fin.r 80.quod inci.tu ſcis,quod ius canonicum.vbi nihil alle.ſed vide Ant.Cor.in ver.ſportulæ inci. ius canonicum reprobat ſportulas,vbi vide.

AVTHENTICA.

1 *Actor fideiuſſorem de proſequendo,& de expenſis dare debet.*
2 *Satiſdatio de lite proſequenda,quando debeat præſtari.& nu.4.*
3 *Agere,vel accuſare in iudicio nemo cogitur.*
5 *Actor immobilia poſſidens ſatiſdare non tenetur.*
6 *Expenſæ litis ad quotam partem ſint æſtimandæ,& nu.7.*
8 *Sacramentum calumniæ,an & quando ab expenſis releuet.*

Generaliter. Primo prohibet,ſecundo punit.ſecunda ibi poena.Caſus.Iudex ad citationẽ rei non debet procedere,niſi actor prius ſatiſdet de proſequẽdo, & de expenſis reficiendis.h.d. Pro poſitione caſus in terminis p̃mitte id,q̃ ponit glo.1.in fi.videlicet,q̃ actor prius porrigit libellum iudici,& ad vlteriora iudex non procedit, niſi actor ſatiſdet de lite inchoanda ſ.duos menſes,ut in auth.libellum ſ.de li.con teſt.ea autem præſtita citatur iudex, qui pro tunc nil haber ſoluere,nec fideiuſſorem præſtare,ſed comparens coram iudice petit cãm ſuæ citationis,dicens ſe libellum,non teneri recipere, niſi actor præſtet ſatiſdationem,de qua hic loquitur.& ita dicit Ia.Bu.
1 ſed põt ẽt dici,q̃ quælibet ante citationem rei præſtetur.†No.q̃ actor præſtat fideiuſſorem de proſequendo,& de expenſis, ut in ſummario dixi.Item,q̃ vbi aſſerit,quod non põt fideiuſſorem dare,iurat ſe non poſſe,quo iurato præſtat ſacẽm de proſequẽdo uſque ad fi.& de expenſis reficiendis. Item,q̃ pœna imponitur iudici pariter,& officio,& ſic dicit Iac.But.per medium diuidet, ut no. ſ.eo.cã,quæ fit cum monacho.& adde,quod ibi dixi.Item,q̃ executor non debet parere iudici, niſi prius ei conſtet ſideiuſſorẽ datum,uel iuratoriam cautionem præſtitam.de cã autem principali executor non põt cognoſcere.ut l.ſi ut proponis.ſ. de exercitu.Item ea, q̃ concernunt partis fauorem eius conſenſu pũt remitti,ut hic in fi.cum concor.l.ſi quis in cõtribendo.ſ. de pac. & ibidem mã plenius tractatur.Oppo.quod hæc auth.ſit ſuperflua per l.cum clericis.Sol.vt in glo.in prin.q̃ ideo eſt,quia illa de ſatiſdatione præſtanda a reo,hæc ab actore.Opp.tunc ſecundo, q̃ hæc l.non erit ſituata ſub competenti.tit.cum hic generaliter de actore laico loquatur.Sol.ut ſequitur in gl.quod Ir. ideo hic poſuit,quia alibi q̃modius poni nõ poterat,ex quo l.codicis de ſatiſdatione iudiciaria locuta erat,vel melius hic de actore nedũ laico,ſed ẽt in clerico loquitur,nec obſt.in auth.eo.§.ſi quis autem, pro pecuniaria.quia illa in clerico conuento,nos in actore,vt ſequitur in ea.gl.vſque ibi item nunquid. Opp. quod hæc ſit ſuperflua per auth.libellum ſ.de lit.conte.ſol.ut ſequitur in ea.gl. vſque ad fi. Opp.q̃d licet actor ſcribat in libello, q̃d ipſe,p̃ſequereẽ cãm vſque ad fi.&c.Reo vero,p̃ſit, qa eo abſente facta erit dicta p̃ſeſſio vel ſtipulatio.ff.de p̃ſeſ.l.certum.§.ſi qs abſente.& de ver.ob.l.i.§. 1.ſol.vt ſentit gl.ſup verbo p̃ſcribat.q̃d hæc ſcriptura nõ eſt obligatoria,ut in p̃riis.ſed facit,ut p̃etat iudicis offõ. hoc nõ placet, qa,& ſine ea p̃etereret.quare alij dñt, q̃d naſciẽ p̃dõ ex lege. hæc peior,quia hæc ſcriptura non eſt lex.dic ergo,q̃d in hac ſcriptura ſcribit ſolennis promiſſio,q̃ facit verbo,vel iudici,uel notario ſtipulanti vice,& nomine conuenti de proſequendo, & de expẽſis reficiendis,ſeu de decima parte litis ſoluenda, &c.& huic,p̃miſſioni fideiuſſor accedit.Tunc opp.quia alter alteri ſtipulari nõ p̃t vt inſti.de inutil.ſtip.§.ſi quis alij,&c.cum ſi.Sol.vt vult alia glo.q̃ ſequiẽ ſup verbo officijs,qa fallit ĩ ſtipulationib. iudicialib. & ſic ĩ ſtipulationib.p̃ſtitis iudici,uel notario actori, quia ex eorum ſtipulatione q̃ritur utilis.ut l.cũ q̃ritur.ff.rem publi.ſal.fore.†Oppo. q̃d ſatiſdatio de lite,p̃ſequenda non ſit præſtanda, ut l.cos.in fi.ſ. de app.Sol.ut in eo.gl.& ſcda non eſt bona.primã aũt reprobant Vltramontani,& Cy.dicentes,q̃d in utraque cã caueri debet per hanc auth.quæ loquiẽ indiſtinctẽ, nec cautio p̃ſtita in principali cã ſe extendit ad cãm appellationis,ut l.cũ apud. ff.iu. ſol. iõ dñt, q̃d coram iudice a quo non teneẽ cauere.& ita intelligunt. l. eos, ſed coram iudice ad quem ſic,ut hic,ſed tene gl.ſm Ia.Bu.qa ĩ cã appellationis dicit,iõ non caueri,qa intereſt victoris, ne uictus,p̃ ſequat,qa p̃ lapſum inſtantiæ firma remanet ſnſia,p victore lata: ſed in cã principali finita inſtantia nõ perit ius actoris, & cum de nouo põt inſtaurari,ut ſ.de iu.l.properandum.§.illo valet,iõ intereſt reipubl.ne litib.& ſumptib.fatigeẽt,q̃d cã ad finẽ p̃ducat. Optunc ſexto,& ex gl.q̃d hæc cautio nõ debeat p̃ſtari quaſi nõ poſſit committi,ut ff.ut le.no. ca.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.& de proc. l.non cogendum.§.Sabinus.q̃d aũt nõ poſſit committi,patet, qa ad intereſſe dẽt committi,vt l.p̃tore.§.1.ff.de p̃tor.ſti. & ff.qui ſatiſ.cogan.l.2.§.fi.ſed rei non põt intereſſe,q̃d actor proſequiẽ,immo non proſequat,ne conuincat actor ſoueat iuſtam cãm, uel ne fatigeẽt litib.ſi nõ ſoueat iuſtam cãm.maxime cum q̃libet bonus vir debeat lites euitare.ut l.2.§.2.de alie.iu.mu.cã facta.& l.qdam.ff.ſi cer.pe.Sol.q̃d ſi actor,deſiſteret,& renunciaret tunc vti le reo foret,qa amplius inſtaurare litem non poſſet.ut ſ. de pac.l. poſtq̃.ſed vbi velit differre nõ intereſt ſua,ſed potius,ut expediatur,ne hac p̃peti cura reddat,& ne mercatores,& cæteri teneant,
3 ſecum ĩhere putantes eum illi fore obligatũ.†Opp.2.& ex gl.qa nemo in iudicio agere,uel accuſare cogit, ut ſ.nemo inuit.&c.ĩ rubro,& nigro.Sol.q̃d illud verũ anteq̃ ſcipiat,ſed poſtq̃ incępit, & ſatiſdedit cauſatiue p̃elliẽ,qa alias ſtipulatio cõmittit, ut hic, & ſi libellum dedit actor reo,p̃t ipſe reus hodie actore contumace,p̃ſequi, & cãm liquidare.vt in auth.q ſemel ſ.qũo, & qñ iu. &
4 nihilominus ad intereſſe ſuum agi,ut hic.†Opp.9.& ex,q̃d ſatiſdare non dẽat,ſi immobilia poſſideat.vt l.ſciendum.ff.qui ſatiſ.cog. Sol.q̃d ibi in reo,hic in actore,quo caſu reo p̃ter ſatiſdationẽ non eſt conſultum,ſed actori ꝗ reum, ſic,vt mittatur,p̃ debito petito in poſſbo.ipſius rei, iõ ſi bona immobilia poſſideat,pro quantitate debitori actori eſt prouiſum,iõ noluit lex, tunc eſſe cauendũ,
5 & ita dicit Cy.Pet.& Iac.But.†Ego puto, q̃d actor poſſidens immobilia euitet ſatiſdationem,ſed non promiſſionẽ de proſequẽdo,& de expenſis reficiẽdis,cum hypotheca bonorum, cum reo ſit bene cautum.ſicut dr̃ in ſimili in auth.cui relictum.ſ.de edi.di ui Adri.tol.& hoc,p̃bo,quia ipſe eſſet idoneus ad fideiubendũ,p̃ alio in tanta q̃titate.vt ff.q ſatiſ.cog.l.ſi vero.§.q pro rei qualitate. ergo,& pro ſe iudicandus eſt idoneus,vt fideiuſſorem p̃ſtare,nõ dẽat,ut ſ.eo.l.cum clericis.uer.ipſe vero.Scẽdo,qa cũ nõ eſt diuerſa rõ,ſed eadẽ in utroque,ergo idẽ ius dẽt ſtatui.de libe.p̃te.l.j.cũ ſi.qa actorẽ hẽbit reus obligatũ ad ſuũ intereſſe, & expenſas, & bona ĩmobilia hypothecata in qb.petet ſibi ſatiſfieri,ut eꝗ actor in bonis rei.Tertio p̃firmo,qa ſic eſt in criminalib. in qb.accuſator dat fideiuſſorẽ de p̃ſequendo,& de expenſis.ut in l. q crimẽ, ſ.q accu.non poſ.ut fideiuſſionẽ illã non p̃beat,ſi amplas facultates poſſideat.ut ſentit gl.ad hoc ſingularis in d.l.q crimẽ.ſignata, ſup verbo fideiuſſorem,ut ibi eã declarando ſcripſi. ergo multo magis in ciuilib.q̃d no.qa p̃ hoc tu defendes gl. q̃ hoc tenet in d.
6 l.ſciendũ.& a nemine reperio defenſatam.† Op.10. cũ gl.q̃d non ſufficiat p̃ſtare decimã partẽ litis,p̃ expẽſis, qa forte expenſæ ultra x.extẽdunt.& lege cauet,ut oia dãna reſarciat.ut ĩ auth. libelli.de lit.p̃te.& l.terminato.ſ.de fruc.& lit.expẽ.Sol.ut in gl.ſuper verbo expẽſarũ.q̃ p̃ſitẽdo p̃riũ dicit hãc determinari p illas. Alij ex gl.dñt,q̃d reducti ſumus p hãc aũt.ad ius antiquũ x.partis,litis.
7 de quo inſti.de pęna teme.ligi.§.hoc aũt.†Ia.Bu.dicit, q̃d tria ſũt vera.Primũ,q̃d x.pars litis,p̃ expẽſis petebat iure actionis,ut d.§. hoc aũt.Scẽdo,q̃d decima illa in deſuetudinẽ abijt,& ſtatutũ fuit, ut expẽſæ litis,iudicis offõ reficerent.ut ibi.& l.,pperãdũ.§.ſinãt. ſ.de iud.& in auth.iudici aũt.§.oportet. Tertiũ vero ius eſt illud, quo decima pars petiẽ ex eo,qa actor ſic p̃ſcripſit in libello,& petiit iudicis offõ,ut hic no.gl.ſm Azo.Ego credo,q̃d petat hic decima iure actionis ex p̃miſſione,vt ſ.dixi,& hęc decima,ſic ſpecificat ĩ p̃miſſione,ut fideiuſſor eẽt certus ad q̃d obligareẽt. ſi q̃d ſũ plus eſſet in expẽſis a reo exigereẽt iudicis offõ.& §.oportet.ſi-

cet fideiuſſor vlra decimam obligatus non eſſet,& pro hoc intellectu habes tex.in auth.de exhib.reis.§.1.col.5. hodie vero iſtę ſatiſdationes non ſunt in vſu.vt no.gl.in §.ſed hodie.inſtit.de ſatiſd.
8 †Venio ad quæſtionem,& primo quæro,an ſacramentum calũ
a niæ releuet ab expenſis.& hanc q.ſatis diſputant hic Pet Cyn. & Iac.de Ra.& ſina liter concludunt,q̃ non.& eam ſcripſi ſuper d.l. qui cumen ſ.qui accuſ.non pot.& cum copiam fecerim eius, qñ ſuper toto nono libro ſcripſi.ideo non audeo abinde remouere, & hic ſcribere, ſed remitto ad ea,quę ſcripſi,& teneo ſimiliter,q̃ non ab expenſis,quæ veniunt propter victoriam cauſæ.Sed quero cum gl.fin.hic.an hæc auth. habeat locum in arbitro, & dicit glo.q̃ quidam dixerunt,q̃ non,dicentes hic eſſe catum in fi. p̃riũ determinat gl.ex eo,quia arbitria, ſunt redacta ad inſtar iudiciorum.vt de arb.l.i.ſ.de iudi.l.rem non nouam.ad hũc tex. reſpon. vt ſequitur in ca.vſque ad fi.& ita pertranſit Iac.But.ſed Pe.tenet primam.quia volentes compromittunt,& de pœna ſibi prouidẽt & ſi plene non prouiderunt ſibi imputent.vt l.quod quis.ff. de reiudi.ſed iudicia redduntur in inuitum,vt l.ſi inter ſtipulãtem.§.1. ff.de verb.oblig.Ego non recederem a glo.quia tacite agitur per compromittẽtes,ut ad inſtar iudiciorum procedatur ad quorum inſtar arbitria ſunt redacta.ut per gl.alleg.igitur pro expreſſis habentur.vt ff.ſi cer.pet.l.cum quid.cum ſi.Quæro, an in iudice delegato locum habeat.dic,quod ſic,vt patet in Auth. de exhi.reis. in prin.coniuncto.§.1.& 2.& hæc ſufficiant.

A D D I T I O.

a An ſacramentum,quod iuramentum.cal.non excuſat ab expenſis adde Bart. in l.1.ff.ad Tertul.Cy.& Bar.& Bal.hic glo.2.Angel.in Auth. de iud.§.oportet.in l.qui ſolidum.§.etiam.& ibi Bar.de leg.2.Bar.in l.properandum.§.ſin autem alterutra.ſ.de iu.& Spe.de expenſis.§.nunc de expen. verſ. in hoc. de dolo,& contu.c ſententia.in glo.in 2.q.1.expediſſet.in fin.Hoſt. in c.cum dilectus.de ele.& Bal.in marg verſ.iuramentum.& Lanfran.in c.quoniam,cõtra.ad fin.de proba.& Bar.in conſi. Adructionis agitur contra paulucium c. fi.de dol. & contu.Car.in cle.1.de re iudi.in 1.q.gl.in d.c.finem.Alex.plenius in l.ait prætor.in prin.de iureiuran.

LEX XXVI.

1 *Nomina debent ſuis conuenire rebus.*

Decernimus. Caſus. Reliquiæ ſanctorum iudicio epiſcopis debent in eccleſijs collocari,nec debent a clericis in locis publicis uoluptatib. deputatis apportari,& vnuſquiſque debet id, quod eſt conueniens nomini, & dignitati ſuæ exercere.h.d.Signa tex.hic in fi.& no.vnde dicit
1 monachus,vt in gl.in fi.†Et ſic no.q̃ nomina debent eſſe conuenientia rebus.vt Inſt.de dona.§.eſt,& aliud.quod intellige de nominib.ab euentu impoſitis,ut hic non proprijs,quia illa ad placitum imponuntur.vt ad recognoſcendos.ſ.de inge.& ma.in fi.Itẽ no.q̃ patientia & modeſtia dẽt eſſe ſpecialiter in monachis.Opp. cum gl. de l.tuguri,ff.de verb.ſig.dic,quod illa concordat. Oppo. etiam de l.tabernæ.in eo.tit.dic,quod arg.ab ethymologia vocabuli negatiue inductum eſt validum,& neceſſarium. ut l.2.§. appellata. ff.ſi cer.pet.Affirmatiue vero inductum eſt etiam validũ, ut h.c.& d.l.tuguri.niſi repugnaret dictio. rei. vt d. l. tabernæ.uel communis vſus loquendi.ut inſti.qui da.tu.po.§.fi.

LEX XXVII.

2 *Officiales clericali poſſunt officio finito.*

Qui quis. Caſus. Officiales finito officio poſſunt clericari etiam ſi ex adminiſtratiõe ſint obnoxij,niſi ſint p̃mipilares.h.d.No.quod poſt longeuos labores uita quieta eſt eligenda.Opp.de l.officiales ſ.eo. Sol.diſtinguendo, vt in gl.quod tamen gl.in fin.dicit, quod primipilares finito offõ poſſunt clericari,ſi non teneantur ex officio, videlicet ꝗ hunc tex. in fin.vt dixi in p̃rio,niſi dicas,q̃ de eius officio non finito loquatur,hodie tamen eſt,recurrendum ad id,quod no.Cano.extra de obli.ad ratio.c.i.Iſte tex.allegatur,q̃ contractus,uel obligatio nõ inducit præuentionem quo ad forum,& non tenetur ſub præfecto reſpondere,ſecundum Iac.de But. de quo per Doc. in l. cum quædam puella.ff.de iuriſdiſ.in.dicam ſ.eo authen. ſtatuimus.

LEX XXVIII.

1 *Diſtributio bonorum in pauperes fit iuxta conſcientiam hæredis.*
2 *Executorum duplex eſt ſpecies.*
3 *Epiſcopus inuentarium faciet de receptis.*
4 *Legatum incertis perſonis,an valeat*
5 *Exigere quid ſit.*
6 *Executor merus pro quibus agere poſſit in iudicio.nu.8.& 9.*
7 *Executor merus qui dicatur.*
10 *Legatarij,an poſſint agere contra executorem.*
11 *Executor hæredi de exequendo,quando ſatiſdabit.*
12 *Executor rationem reddere tenetur,& qua actione compellatur.nu.14.*
13 *Executor qualiter ſe eroganda erogaſſe probabit.*
14 *Executores duo ſi ſint inſtituti,an vnus ſine altero poterit exequi.*
15 *Executor in quibus caſibus, ante litem conteſtat. procuratorem conſtituere poſſit.*
17 *Epiſcopus,quando debeat teſtamentum exequi, & eo negligẽte quis exequitur,& an poſſit ſi teſtator retuerit eum ſe intromittere. & nu.ſeq.*

Nulli. Diuiditur in quinquẽ.Nam primo validat legatũ.ſecundo prouidet de perſona adminiſtratorum.tertio declarat eorum officium.quarto remouet dubium, vbi de patre defuncti non ſit certum.quinto dat licentiam denunciandi cuilibet,& ipſum commendat.ſecunda ibi,& ſi quidem.tertia ibi, cũ autem.quarta ibi,q̃ ſi teſtator quinta ibi,& ne pium.Caſus. Legatum in redemptionem captiuorum,non vitiatur, vt incertis perſonis relictum,& executor a defuncto datus habet actionem, & diſtributionem quo non dato epiſcopus loci in quo defunctus oriundus eſt,debet exequi, & ſi de patria originis dubitetur exequ debet eps loci in quo moritur,& prouinciæ rectori debet de executione ratio reddi.h.d. Expone literam, & not. aliqua ſuper ea
1 collige.†Ibi pro conſcientia ſua.ex hoc collige, q̃ diſtributio in pauperes fienda per hęredem poſita eſt in eius conſcientia.vnde diſtributio non eſt reprehendenda, niſi conſcientia fuerit temeraria.ibi exigẽdi.ex hoc collige, q̃ executori p̃etit aliqua actio, cum nemo ſine actione experiatur.ff.de neg.geſt.l.ſi pupilli.§.uideamus.ibi apud rectorem prouinciæ.No.q̃ executor iſte cũ pecuniam recipit,debet notificare ſuperiori cui rõnem reddere teneẽ. Ibi poſt unius anni.no.q̃ annus datur eꝗ a lege ad exequẽdum,& eo negligẽte executio deuolutitur ad Archiepiſcopũ, ut in gl.ſi.Ibi manifeſtare.no.q̃ executor librum rõnum teneẽ conficere,& rõnem reddere.Ibi ſine diſpendio no duo.Primo.q̃ diſpendium non debet hãc eps.ideo expẽſa facta in miſſione ad redimendum detrahitur.Item ſecundo,q̃ ſi executor litigat,p̃ pecunijs exigendis notarij non debent facere acta gratis. Ibi ne humanitatis.No.q̃ deputati ſuper fabrica ſ.Petronij,pro eorum p̃ſonis non debet fabricam minuere.Ibi tam laude ar.q̃ præceptũ epi eſt laudabile quo mandat,q̃ uniuerſi notarij dẽt ei in ſcriptis
2 legata ad pias cãs ſub pœna excommunicationis.†No.vltra ea q̃ hẽs in ſummario,q̃ ubi non eſt teſtamentarius,eſt executor legitimus,ex quo colligẽ hic duplicem ſpẽm executorum.quia alius teſtamẽtarius,alius legitimus.ut l.3.§.ſolet.ff.de ali. & cib.le. Sed Iac.de Rau.dicit ſire non cauteri, q̃ executor detur a iudice.ad §. ſolet aliter non riſdet.ſed dicit p̃t, q̃ illa non tam eſt executio voluntatis,q̃ q̃dam,p̃uiſio ꝗ difficultatem,p̃uenientem ex pluralitate hẽdum illius,q̃ legauit alimenta liberis,q̃ patet,qa unico hẽde relicto ceſſaret illa,p̃uiſio.& ita dicit Io.An.ſup Spe. de inſtr.edi.
3 §.nunc vero aliqua.in prin.†Item no. q̃ eps de receptis teneẽ facere inuẽtarium, & de diſtributionib.poſtea p̃ficit librum rõnũ. Ex quo dicit Iac.But.q̃ curator ad unum tm negotium datus de puẽtis debet p̃ficere inuentarium,ſicut, hic eps, q̃ non eſt ſ̃gialis diſtributor,ſed unius legati tm̃.Et ad id ad q̃ teneẽ. hic eps puto,q̃ teneaẽ executor teſtamentarius,cum rõ non ſit diuerſa. & qa idẽ in tutela,vt l.ſi ſ.arbi.tu.& l.lex,q̃ tutores.ſ.de admi.tu. Item no. ex fi.q̃ delator non eſt,q̃ ad utilitatem fiſci non defert,iõ non in-
4 firmat,ut l.ex qbuſdam.in prin.ff.de iur.fiſ. † Venio ad apparatũ, & opp.q̃ legatum non teneat,ut incertis p̃ſonis relictum.inſt.de le.§.incertis.Sol.q̃ hic ſpale fauore pietatis,vt in gl. ſup ver.incertum.de quo plene ſcripſi ſ.e.l id,q̃ pauperib.& ẽt ibi ad fi.uide q̃ ſcripſi de mõ p̃ſtituendi executorẽ.Opp.ſcdo, q̃ tex.male dicat, dum dicit executor hẽt licentiam legitimam exigendi p q̃ vr̃ innuere,q̃ in eius ſit ptãte,ut ſ.e.auth.licẽtiam.& ſ.tit.j.l.j.& p̃ p̃ſis cogi non poſſit,ut ff.de off.præſi.l.ſæpe. & de iudi.l.nunqd. q̃ tñ vr̃ fallum,vt ĩ Auth.de ec.ti.§.ſinaũt, hoc facere.Solu. q̃ acceptatio huius commiſſariæ,uel executoriæ eſt in eius licentia,& ptãte,ut clarius.ff.de reli.l.ſi qs ſepulchrum.§.funus.in prin.& hoc reſpectu exactio eſt in eius licentia.verũtũ ſi non acceptet,priuatur omni commodo ſibi relicto,ut in p̃rio,& d.§.funus.& ita intelligẽ gloſ. hic poſitam,q̃ dicit,q̃ p̃elliẽt,vt intelligaẽt.ſ.cãtiue.Siſe in tutore,ut l.pe.ſ.de le.& ff.de excu.tu.l.Neſennius. primũ, q̃ non p̃pellaẽt intellige,niſi teſtõr p̃ſenſum p̃buerit. argu.l. uxori.ff.ad l.Cor.de fal.non tñ ex eo,q̃ p̃ſens fuerit diceẽt p̃ſenſiſſe.ar.ff. de arbi.l.ſi de meis.§.recepiſſe.item niſi poſtea acceptauerit.ar.in e.tit. l.3.§.tam & ſi.& eſt caſus expreſſus.ex de teſt.c.Io. q̃ facere dẽt ẽt vnũ legatũ ſoluendo.ar.l,p hẽde.ff.de acq hę.idẽ ſi legatũ ſibi relictum,q̃ in dubio ob hanc cãm factũ p̃ſumit, ut in tutore dr̃ ĩ d. l.pe.agnouerit.nã tñc executionem,ſeu p̃miſſum ſibi implere cogeẽ,ut in pr̃e dr̃,q̃ poſt agnationẽ legati filiũ emãcipare cogit, ut l.ſi cui,i.& 2.rñ.ff.de p̃d.& dem.& l.cogi.§.ſi Põp.ff.ad Tre.Scdm aũt.ſ.vt nõ acceptãdo priueẽ legato,,p̃cedit ſi habilis ſit,non alias
5 ad inſtar tutoris,ut l.adminiſtrationẽ ſ.de leg.†Opp.3.tex. dicit,q̃ hẽt ltimam exigẽdi,ſed cũ exigere ſit ab iuto extorquere p modũ iuriſdictionis p̃ẽtioſę,ut l.fideicommiſſa.§.ſi rẽ,de le. 3. nõ p̃t hoc,p̃cedere,cũ non poſſit ſine actione,ut l.ſi pupilli.§.uideam². ff.de neg.ge.cũ ſi.ſed executor nullam hẽt actionẽ,ut ff.de alim. le.l.filio.§.mr̃i.& ad Treb.l.Lucius.§.Mæuia. ergo,&c.Sol.ut ĩ ea gl.in fi.q̃ ſpãle eſt in relictis ad piã cãm,ut hic,& ſ.c.l. ſi qs ad declinandã.inter q̃ ẽt numeranẽ legata alimentorũ,ut ff.de alimen. le.l.alio hẽde.& no.in l.ſi qs Titio.ff.de leg.2.Opp.tuno.4. & extra gl.q̃d non ſit ſpãle,ſed ius cõe,ut ff.de le.j.l. ſi ſertus legatus.§. cũ qd.& de leg.2.§.Imperator.in prin.& l.ſi qs Titio.Sol.q̃d hęc l.& p̃dicta in mero executore,& nudo miniſtro loquunt,p̃ria in non mero,qa aliqd commodum eſt habiturus.nã ille non eſt miniſter nudus,ut l.mulier.ff.de don.inter vir.& ux.q̃ ad hoc eſt notanda.
6 ſm Ia.de Are.†Opp.5.q̃d ẽt d non pijs merus executor hẽat actionem,ut ff.fam.erci.l.ſi filij.§.Papi.& de leg.i.l.q dã.§. ſi ſcriptus.& in eo.ti.ſi a plurib.Inn.& Io.An.in d.c.Io.de teſta.dixerunt, q̃d in

eis actionem testator concessit, vel agere non posset, ꝓ est notandum, quia tota hęc materia limitatur, & prouidere potest testatoribus, vt potestatem agendi de executorib. licet Guil. de Cu. hic dicat, quod ex tali potestate concessa, actionem propterea nõ haberent. ar. ff. de test. tute. l. iure nostro. & l. nemo. de le. 1. quod nõ credo, quia sicut l. hic dat, ita, & testator cuius uoluntas vim legis habet, vt in auth. de nup §. disponat. Item, quia & alias testator actionem concedit. quæ non concessa non competisset, ut ĵ. communia, de lega. l. 1. §. cum enim. facit ĵ. de interdi. ma. inter tu. & pupillam, l. ti patris. in fin. ĵ. qñ decre. opus non est. l. 3. Nec ob. l. iure nostro, quia ratio quare mulieri est interdicta tutela. l. fragilitas sexus locum habet tam ex testamento, quam sine. Item ibi grauedamnum posset pupillo euenire, hic autem eis ad quorum ꝓuisionem datus est executor damnum non potest euenire, sic faciliter, nec tantum. Alij tamen, vt Bart. in d. l. si quis Titio, dicunt, ꝓ in dictis ll. illę cohæres non est merus executor. vnde dicit ipse executor non est illę, in quem verba dispositiua cõferuntur, siue
11 pure rogetur alij restituere, vt lego Titio decem, quæ volo cum restituere Gaio: sed legatarius est, & actionem habet, vt d. l. si qs Titio siue post tempus, & multo magis, quia commodum percipit, vt d. l. mulier. † Executor autem est illæ in quem verba executoria conferuntur, & hic dicendum, aut ex eo, ꝓ debet exeq, nec aliundę commodum percipit a testatore. & iste est merus executor, & minister nudus, ut hic. & l. liberto. §. largius. ff. de annu. leg. & l. diuus. ff. si cui plusquam per legem Falci. & iste actionem ꝓ nõ pijs, non habet. aut ex eo, vel aliunde commodum habet a testatore. & tunc non est merus executor. vt d. l. quidam. & d. l. si a plurib. in quib. patet, ꝓ commodum percipit ĩ alio, quàm in hæreditatis parte, & sic est executor nedum facti, sed iuris. ideo satisfdat, & ei satisfdatur, quod alias non faceret, vt d. §. largius. & l. diuus. & ex his ĩfert, quod si testator executori suo aliquid legaret, tunc non est merus executor, quod est notandum si foret versũ. hoc ideo dico, quia in d. §. si scriptus. & in l. si a pluribus, testator verba præceptiua dixit in eũ quẽ eligebat executorem. ideo in parte cohæredum non solum est executor, sed percipere debens ab inuitis hæredib. vt quilibet cui ius petendi esset concessum, & sic commodum extrinsecum non faciet eum desinere esse merũ in alio cuius executor est electus. ideo Innoc. forte melius dicit,
8 vel dic, vt statim dicam. † Oppo. sexto, quod merus executor indistinctę in omnib. pijs, vel non executionem habeat, vt d. c. Ioannes. extra. de test. Sol. vt ibi per Innoc. videlicet, ꝓ tota hæreditas debebat distribui in pios vsus ære alieno deductõ. & ideo ibi edita soluunt. Sed Host. dicit hoc est diuinare, & mihi vĩ, ꝓ text. hic repugnet dum dicit de bonis suis, &c. per ꝓ vĩ, ꝓ non omnia, sed aliqua reliquerit. Vnde dicit ipse, ꝓ fm canonistas executores sẽper possunt agere ꝗ hæredes in his, quæ spectant ad executionẽ vltimæ voluntatis, ut ibi, & eis negligentib. faciet diœce. vt in eo. tit. c. tua. & c. nos quidem, & hoc magis placet. Aliqui tamen dñt, quod idem est de iure nostro dicendum. dicentes, quod quidam sunt executores vniuersaliter dati, & illi actiones intentant, ut l. quæ fundum. §. si scriptus. l. si a plurib. superius alle. & ĵ. eo. si quis. Quidam ad singularem actum sunt dati, & illi actionem non habent, vt l. Lucius. §. Mæuia. ff. ad Trebe. nisi legatum sit factum in piam causam, ut hic cum si. inducunt, ꝓ dr̃ de delegato ad vniuersitatem causarum, qui sub delegat, & non delegatus ad vnã cãm tantum, ut l. a iudice ĵ. de iud. cum ibi no. Similiter maior est potestas actoris generalis, quam specialis: nam primi officium non finitur sententia lata, immo appellationem ab eo interpositam, ꝓsequitur, vt no. in l. neque ĵ. de ꝓc. sed vero secus, ut in l. si actor. ĵ. de app. præcedens est communis, & tutior, fm q̃ concludamus, ꝓ de iure canonico indistincte actionem habent de iure ciuili. idem pro legatis pijs, vt hic, vel non pijs si testator concessit, ut §. dixi per Innoc. & Io. And. extra autem casus prędictos actionem
9 non habet, & maxime singularis, vt d. §. Mæuia. † Quæro modo, quam actionem intentabit. & dicit hic ea. gl. ꝓ condictionem ex
a hac l. vel iudicis officium, nõ alias eligit: sed iudicis officium[a] placet Cy. Iac. de Rau. aliter dicit: sed Bar. utrunque coniungit, ut in casib. in quib. dixi eum non habere actionem, implorct iudicis officium, vt l. hæreditas. in fi. ff. de peti. hære. & l. quintus. ff. de annu. leg. in casib. autem. in quib. dixi actionem habere, tunc nouã non habet. sed exercitium actionum competentium his quib. debet solui quorum nomine vĩ agere, vt hic. & d. l. alio. de adimen. leg. vicem tñ hæredis interdum habent, ut qñ pauperes hæredes instituit, & executorem, qui debebat distribuere eligit. vt ĵ. eo. si
10 quis. & extra. de test. c. j. cũ ibi no. p Inn. † Quæro secũdo, cum ea, glo. an legatarij habeant aliquam actionem ꝗ executorem. & dicit gloss. ꝓ sic iud. auxilium, in ꝗrium vĩ tex. cum glo. in l. firmio. §. 1. in princ. ff. qñ dies le. ce. Br̃ dic latius, q̃ dicunt Doct. ꝓ si non agnouit hoc officium, qõ non habet dubium, cum compelli non possit, vt §. dixi, aut officium agnouit, & qõ procedit, quo casu dicit, aut quæritur in executore non mero, qui commodum percipit. & ille cõueniri potest actione ex testõ, ut exequat. ff. de leg. 1, l. si a plurib. & de le. 2. l. Imperator, in princ. & §. cum quidam. sed actionem cedẽdo liberatur, vt ea. l. in prin. aut quærit in mero, & sic, qui commodum non habet. & tunc, aut sustinet vicem hæredis, vt in exemplo §. posito, & ꝓueniẽt actione ex testõ. vt ĵ. e. l. si qs ad declinandam. aut vices hr̃dis non sustinet. & tunc aut rem penes se non hẽt, ga ꝑ hr̃dẽ tradita non est. & tunc si sit legatũ piũ, ꝓueniri põt iudicis officio, vt exequat, ut hac gl. si non sit piũ, idẽ vĩ de iure canonico, fm opi. Host. §. positam, sed de iure nr̃o, non vĩ posse conueniri, nisi sibi data esset ptãs agendi, vel soluẽdi, seu insolutum tradendi, ut est hodie in cõi vsu, fm intellectum quem dedit Inno. & Io. An. ad l. quidam. §. si non scriptus, & ad l. si a plurib. de l. 1. nec puto, ꝓ liberentẽ tunc edendo actiones, ga non tam ꝓp actiones quas habent ꝓueniuntur, sed ẽt ꝓp ptãtem alienãdi, & in solutum dãdi. Sed ubi p hr̃dem res sibi tradita est, tũc actione ex testõ ꝓueniri non põt: vt d. l. firmio. §. j. sed vel ex stipulatu, si stipulati fuerunt legatarij, uel vtili depositi, si ea l. deposita fuit, vt ĵ. ad exhib. l. si res. & ita no. gl. in d. §. j. vel ut dicit Cyn. actione neg. gest. ꝓueniri potuerunt, & hoc vbi quantitas fuit: sed re testatoris legata, & ei tradita rei vendicatione ꝓueniri posset, vt ĵ. cõia
11 de le. l. 1. & 2. † Quæro secũdo. & extra gl. an ꝓpellat executor satisfdare hr̃di de exequendo. dic, aut est executor legitimus, & ille, nec satisfdat, nec cauet, ut hic, in ver. cum autem, ga eius fides approbatissima est, ergo, &c. ut §. e. l. cum clericis. aut est datiuus, & ille satisfdat, ut §. de adimen. le. l. 3. §. debebit. Aut testamentarius, & tunc, nisi testator dixerit, satisfdare non tenetur, nec cauere, ga eius fides a testatore est approbata, nisi post testũ effectus esset, non soluendo. vt l. liberto. §. largius. ff. de ann. le. & ff. qñ di. leg. ce. l. firmio. §. j. & hoc in executore mero, in alio non mero dic, ꝓ satisfdationem de legatis soluendis,
b [b] cum dies, uel ꝑdõ euenerit, ꝑstat, ut l. qdam. §. si scriptus. de le. j. & de ꝓferuando hr̃des indemnes, ut l. si plurib. in eo tit. Nec ob. l. pecuniæ, de ann. leg. ga de cautione de reddẽdo loquit̃ de qua dic, ut ibi. & l. diuus. ff. si cui plus
12 quam p l. Fal. ubi p Bar. † Quæro, an teneat rõnẽ reddere,[c] & qua
c actione possit ꝓpelli, qñ, & a quo, vel cui. Et ad primum dico, ꝓ tenetur. Primo ex regula cõi qua cauet, ꝓ pro creditis gubernationib. q̃ sue ꝓueniri possit, & rõnem reddere teneat, ut in authẽ. de san. epis. §. œconomus. & quia sic est in gestore tutore, & curatore. ut ff. de neg. gest. l. 2. & de admin. tut. l. actus. & ĵ. de admi. tu. l. rõnes. Scẽdo, gã hæc suadet æquitas alias quare faceret inuẽtariũ, ut hic. Ad fm dic, fm Iac. But. ꝓ executor legitimus tenebit utili actione neg. gest. ga necessitate gerit. ar. l. tutoris §. de neg. ge. Testamentarius vero, si contensit testatori tenet mandati, ga morte non finit cũ post mortẽ dirigat. ut ff. man. l. si vero remunerãdi. in fi. si ei non ꝓsensit in vita, tunc quasi uoluntarie gesserit, ꝓ directa actione neg. gest. teneatur. Ad tertium, qñ. f. offo finito, uel nõ dũ finito. De primo non est dubiũ, de secõ est dubiũ: nã officio nõ finito vĩ, ꝓ non possit p gl. q̃ gnaliter loq̃t in l. qui, ꝓprio. §. fi. de, ꝓcu. sed Iac. de Ra. dixit ꝓueniri posse offo non finito ex male gestis. Fallit in tutore cuius ptãs fortior. Tu dic, ꝓ in casib. in qb. tutor, uel curator p̃t ꝓueniri, vt executor poterit, alias secus, ut in gl. ꝑal. In tutore aũt, & curatore vide gl. & Doc. ĵ. de admi. tu. l. 2. Ad quartũ rñdeo, ꝓ si executor, de plurib. administrauit vnus, immo & durante offo põt vnus petere ab alio, ut cõicet secũ actũ suę gestionis, ut l. actus. ff. de adm. tu. Similiter, & hr̃dib. & ceteris quorũ interest, q̃ nimo, & p̃fidi si ad pias cãs exequatur, ut & hodie ẽpo, ẽt si commissarius non fuerit ei subditus, ga exemptus. ut in cle.
13 de testa. eos. q. & in auth. de eccl. ti. §. si quis aũt. † Quæro qualiter de erogatione docebit, dic, ꝓ de his, q̃ in secreto eroganda sibi ꝑmissa sunt stabitur eius sacro, & ad hoc facit l. Theopompus. ff. de dote ꝑleg. & text. iste ibi pro sua conscientia votum testatoris adimpleant & si prius fuerit ꝑstitum sacrm de fideliter exequẽdo sufficeret, cũ ad eandẽ ꝑsonã in eodẽ negotio, non debeat pluries iurari. ut ff. de dã. infe. l. q bona. §. si quis. De his vero, q̃ palam sunt erogãda, in minimis stabimus eius sacro: in magnis vero certis personis factis, vĩ, ꝓ per testes, & alias legitimas, probationes, alias per sacramentũ. ut l. si quis in redẽptionẽ captiuorum ĵ. de

dona.

ADDITIONES.

a Sed iudicis officium. Quod executor habet officium iudicis contra hæreditatem, vt præstet sibi bona pro executione fienda. Ang. in l. Lucius. §. Mæuia. ff. ad Treb. Car. in cle. 1. 13. q. de test. ꝓ non agit contra hæredem, uel alium, nisi testator ei concesserit potestatem petendi, item nisi sit particeps legati p l. si quis Titio. de leg. 2. vide omnino Archi. 88. dist. episcopus. el 2. vide Bal. hic 1. col. & Ang. in auth. de eccl. tit. §. si autem pro. col. 9. ꝓ est verum, quando non habet actionem, secundum Bar. in d. l. si quis Titio, per l. quintus. de an. le. Item habet actionem, secundum Bal. hic 1. col. & in l. id, quod pauperib. §. eo. 5. col. Pau. de Cast. consi. 146. & l. alio. & ibi Bat. ff. de alij. leg. dic verum in legatis pijs tantum, non in alijs, quia est nudus minister.

b Delegaris soluendis. Tu vide de hoc dicto Bar. in l. si seruus. §. 1. & ibi in addi. ad ipsum in versiculo dicit maxime, ff. de leg. 1. & in l. firmio eliodoro. nu. 3. versiculo quæro, utrum executor possit conuenirí a legatarijs. vbi in apost. ad ipsum, in eo. versi. ff. quando dies leg. cedit,

c An teneatur rationem reddere. Adde Spe. de instr, edi. §. 14. ver. sed an simplex & ibi Bal. in addi. ver. omnis executor. & Bal. in d. l. id, ꝓ pauperib. sup. e. ad fi. quod tenetur, ꝓ verum etiam si sit religiosus executor, cum licentia superioris, quia tenetur reddere rationem episcopo, etiam de relictis prophanis distributis. Car. in cle. 1. 3. q. de test. Bar. in l. interdum. §. Senator. ff. de iu. Item adde, quod talis ratio reddi debet episcopo superiori executoris, non testatoris. car. ibi. 7. q. sed vide per Archi. 98. dist. in c. Episcopus vbi dicit verum etiam si ordinarius non petat, & præceptis, & distributis tantum, etiã ibi. q. 24. post glo. & sufficit si offerat se paratum, gl. & Cardi. ibi. q. 26.

dona. fm Pet. Ego credo, ꝓ si librum cõfecit rationum, ut debet quod eius libro, cum sacramento stetur. & si sit eps, quod non iuret, ut hic, facit d. l. si quis. & ĵ. de ali. pupil. præstan. l. 2. de bono. autho. iud. pos. l. fi. §. fi. & ĵ. de sol. debi. ciui. l. vnica. li. 11. & quod no. in l. diuus. ff. si cui plusquam per l. fal. & in d. l. si quis. sed si de mendacio possit argui, & tunc non stetur. vt ĵ. de proba. l. iubemus. & de adult. l. si qui. & ff. qui satisfd. cogã. l. de die. §. fi. & ita tenet Spe. vt §. & hanc inuestigationem facit præses, vel episcopus cui ratio reddetur, vt est de mente huius tex. & maxime ab his, quib. asserit se soluisse, & quos asserit se redemisse. facit pro hac exploratione, & inuestigatione. ff. de verb. obli. l. hoc iure. & de leg. 2. l. si
14 tamen. † Quæro tunc sexto, quid si redditio rationum fuerit ei re
a missa per testatorem: Dic ꝓ nihilominus tenetur reddere.[a] & sola scrupulosa inquisitio quo ad culpam, vĩ remissa, nõ quo ad dolum, & reliquorum restitutionem. vt ff. de admin. tu. l. quidam de cedens, & de leg. j. l. si seruus vetitus. & de hoc, vide quod plenius
15 scripsi in l. cum necessitate. ĵ. de fideicom. † Quæro septimo, cum Iac. But. si sint duo commissarij seu executores vltimæ voluntatis, an vnus sine altero,
b [b] facere poterit: & ne de indubitabili sit q̃stio, scias, ꝓ hodie est expeditum, quod vno mortuo absente, vel nolente exequi, alter exequitur. vt in c. religiosus. de test. lib. 6. nisi testator aliud dixerit, ut ibi. Si ergo ambo sunt præsentes, nec alter exequi se nolle non dixit, procedit quæstio, & breuiter, si ille, qui exequitur de voluntate alterius facit, ad hunc nõ est quęstio, cum & unus possit administrare satisfdando socio. vt Instit. de fasisda. tut. §. 2. & is cuius voluntate alter exequitur, per illum exequi vĩ, vt ff. de admin. tut. l. tres tutores. §. non solum. sed ubi sine alterius consensu, & uolũtate facit, est dubium. & vĩ quod possit, nisi cuilibet sit tributa potestas in solidum, ut l. pluribus. ff. de procura. & extra. de procu. c. si duo li. 6. In contrarium facit, quia quilibet tutorum dicitur habere administrationem in solidum, vt ff. de admi. tu. l. decreto. §. fi. & l. Lucius. §. 1. in co. tit. sed executores isti videntur esse tutores ergo, & c. Et hãc partem tenuit Mar. Sil. sed ꝗ eum inducit Iac. But. d. c. religiosus. quia cum illis tribus casibus sit speciale, ut vnus tantum exequi possit, in cæteris in ꝗrium est ius commune, vt ff. ad munic. l. 1. in fi. Item in his, quę pertinent ad tutelam finiendam oportet omnium consensus interuenire. vt ĵ. de auth. præstan. l. fi. in fi. & sic ratio Mar. Sil. fm eum non obstat. Sed Io. de Deo. & Spec. & Io. An. intelligunt illud. c. qñ distributio est incerta. & arbitraria, & tunc unus non possit sine alio. vt l. item si unus. §. si plures. & l. si quem. ff. de arbitr. Fallit in casib. illis specialib. ne mora fiat, ut ibi. sed vbi executio fit de re certa non arbitranda, & certę personę fienda: tunc licet male faciat, si socios non requirat, tamen factum tenet cum & ipse, cõpellebatur, sic facere. sic & alias, quod fieri non debet factum, ta-
16 men tenet, ut ff. qñ ap. sit l. j. §. biduum. † Quæro octauo, in casibus in quibus potest executor experiri in iudicio, an possit ante litem contest. procuratorem constituere. & dic, quod non, nudus minister, uel executor. arg. l. neque ĵ. de procu. sed non nudus, uel merus potest, ut dñs, ut ff. de iniur. l. sed si unus. §. Iulianus. Reuertor ad glo. & quæro nono, si defunctus in una ciuitate sit ortus, & in alia domicilium habeat tempore mortis, quis episcoporum exequatur. & dicit glo. quod vterque, ꝗ quod inducit. ff. ad mu. l. prouinciales. & non soluit, & merito, quia potius concordat. nam ꝑuinciales ibi, appellat nedum originarios, sed ẽt domicilium ibi, habentes. & sic de vtroque loquitur. Pet. dixit, si species est legata, exequitur ẽps, vbi res est. ar. ff. de iudi. l. fideicommissum. & de legat. 1. l. cum res. si quantitas, tunc cum illa non concernat locũ, si utrobique sunt bona. & tunc pro reb. in sua diœcesi sic quilibet est competens, ut in §. Celsus, hic alle. si vero in altero eorum tãtum, tunc ille solus, si in neutro, sed in tertio silet Pet. sed Io. And. dicit ẽpm originis p̃ferendum. ar. huius l. & ĵ. de incol. l. ciues. & si origo sit dubia, tunc ẽps domicilij, & si de eo dubitet, ẽps loci in
17 quo defunctus est. ut hic in ver. ꝓ si. † Quęro decimo, cum gl. qd
18 si ẽps negligat exequi, dic, ꝓ succedit metropolitanus. ut i Auth. de ec. ti. §. sinaũt. † Quęro vndecimo, qd si testator nolit, ẽpm se intromittere. dic ut in glo. ꝓ nihilominus se intromittit, ut Auth. de eccl. tit. §. sinaũt. ver. & in omnib. & transumptiue hic in auth. licet. Aliqua posuit Cyn. §. eo. l. id. ꝓ pauperib. q̃ ibi uide, & maxime, qñ dixit testator, ut exequeret cum ꝑsilio, vel de ꝑsilio talis: an teneat sequi illus ꝑsilium. ꝓ ẽt Spe. ponit in ꝑallegato. §. nunc vero. circa prin. sed plenius examinat Bart. in repetitione. §. si plures. in l. j. ff. de exercito. & quia mã est prolixa sufficit remissio p̃dicta, & an testator possit dare ptãtem executori de bonis eius alienandis, ꝓ executione testamenti. & aliqua alia scripsi. & ibi uide ĵ. e. fi qs ad declinandã. & similiter, an executori possit dare ptãtẽ substituendi. & an possit incertus dari scripsi in d. l. id, ꝓ paupib.

ADDITIONES.

a † Nihilominus tenetur reddere. Tu vide de hoc omnino per Thomam Feratũ in suo trac. cautelarum, cau. li. inci. fi quis relinquit. ubi ponit etiam cautelam in simili, quod nõ teneatur. de quo vide Bar. in l. Aureliæ. §. Gaius. nu. 8. versan videatur. & ibi in apost. ff. de lib. leg.

b An vnus fine altero. Sed quid si quis est electus executor, una cum alijs executorib. alicuius testamenti, an possit sibi consignare res sibi legatas a testatore irrequisitis, & inscijs alijs, & executorib. vide Soc. consi. 11. inci. circa præsentem consultationem. in prin. cum ver. seq. in 1. par. char. 14.

AVTHENTICA.

1 *Interdictum defuncti, quandoque non seruandum.*

a Licet. Etiam testatore inuito[a] episcopus se intromittit pro eius voluntate exequenda, & negligentes moniti priuantur commodo a defuncto percepto, & ad episcopum de-
1 uoluitur executio. h. d. † No. ꝓ interdictum defuncti hic non seruatur concor. extra, de test. c. tua nobis. Secundo, ꝓ negligentiã hæredum debet præcedere monitio episcopi. Item sine monitione episcopi precedente deuolutionem istam non fieri. sed hodie isti Episcopi stias constitutiones faciũt per quas istę monitiones locum nõ habent de quib. omnib. vide, quod scripsi, in l. quinquaginta, ĵ. de excusa. tut. & quod dixi in l. forma §. de offi. pręfec. pręto. Item no. quod episcopus tenebatur reddere rationem olim p̃fidi. vt §. l proxima, hodie Archiepiscopo. ar. in Auth. de eccle. tit. §. sinautem, qui hoc facere. col. 9.

ADDITIO.

a † Testatore inuito. Tu vide Bal. hic, & ibi Alex. in apost. ad ipsum, in ver. ad excludendum episcopum, ubi dat Bal. in contrarium cautelam, & alter, rationes. de quo tamen. vide Car. in cle. 1. q. 12. qui tenet cum isto. de test. & Bart. in l. j. in fi. prin. ĵ. de cad. tol.

LEX XXX.

1 *Episcopus reclamans non effugitans est eligendus.*

1 Si quenquam. Primo statuit. secundo punit. secunda ibi: cum sane. Casus. † Episcopus debet eligi effugiens, & non appetens. & proprijs meritis, & uirtutib. non pecuniæ interuenientib. alias non solum electus, sed etiam eligens a sacerdotio repelluntur, & infamia notantur. h. d. No. bene hanc l. quia tunc mundus bene regebatur, cum l. ista seruabatur. Item vltra, quę sunt in summario no. ꝓ suspectus est, qui se ingerit. concor. l. alleg. in gl. Item, ꝓ crimen simoniæ est publicum. Oppo. ꝓ non cogatur uelle, ut in Auth. quomodo oportet epis. §. sed & si constitutum. fol. vt in glos. super verbo, cogendus. Oppo. quod appetens episcopatum non puniatur. vt 8. q. 1. qui episcopatum. fol. in ea. glo. Oppo. quod non pariter puniatur eligẽs, & electus, nec ordinans, & ordinatus. ut ĵ. de hæret. l. quicunque. in fin. ff. ad l. Iul. de adulte. l. si adulterium cum incestu. glo. fi. quæ de his oppo. non sol. sed hic pariter delinquunt, alias non pariter punitur agens, & consentiens, ut plene scripsi. infra, de aggerinil. non rum. l. 1.

LEX XXXI.

1 *Orphanotrophus, quis sit.*
2 *Orphanotrophus, an possit bona orphanorum sine decreto alienare.*
3 *Orphanotrophus ab orphano, quos fecit non repeteret sumptus.*
4 *Orphanotrophus, an & quando, & cui rationem reddere teneatur.*

Orphanotrophos. Hospitalarij orphanorum cẽsentur illis loco tutorum, & curatorum, ideo pro illis lites mouere, & defendere possint sine vlla satisfdatione. & illorum bona gestis interuenientibus debent recipere, & si res exigeret illa possunt alienare, nec iure isto
1 tenentur reddere rationem. hoc dicit. † Quæro primo, qui dicantur orphanotrophi. Respon. receptatores puerorum orbatorum utroque parente uere, uel incertitudinis ratione. Secundo quęro, an hæc lex ubique locorum uendicet sibi locum. dic, quod sic, ut
2 in prima glos. † Tertio, an sine decreto possit fieri hæc alienatio, quidam, quod sic propter disiunctiuam hic positam ibi: tabularijs autem interuenientibus gestis. Alij quod non, ut in gl. & disiunctiuam resoluunt in coniunctam. Breuiter dic, ut sentit glos. sequens. scilicet, quod aut res illa seruando seruatur, & non potest sine decreto, alias sic, ut lege, lex, quæ tutores. infra, de administr.
3 tutor. † Quęrit glossa finalis, an orphanotrophi repetunt sumptus ab his, quos alimentauerunt. & dicit glossa, quod non, & bene, sed addit Petrus, quod nec ab hospitali, si de bonis hospitalis expẽsas fecit: sed si de proprio hospitalarius fecisset dicit ipse, quod nec ab eo alimenta repetet, sed ab hospitali, qd̃ habetur, ut persona repræsentata. arg. l. mortuo. ff. de fideiuss. de cuius bonis pupillus iste debebat alimentari. † Quæro, an hodie hæc l. sit correcta,
4 ut rationem reddere teneatur. dicit gl. quod sic per §. œconomos autem. in Auth. de sanc. epis. Sed dic melius, secundum Pet. quod ipsi orphanotrophi. i. ipsi. hospitalarij rationem reddere tenẽtur, seu episcopo eius nomine, ut in contrario, sed ipsi orphano cuius iste, ut pater censetur, non, ut hic.

LEX XXXII.

1 *Clerici extra, suam prouinciam in ius non sunt trahendi.*

1 Omnes. † Extra. suam prouinciam clerici, non debent in ius uocari. hoc dicit. Oppo. de §. ita que si Imperator. infra hac eadem l. Solut. ut in gl. secunda. Oppo. quod non sit priuilegium clericorum, sed ius commune, ut in criminali. ĵ. de iurisdictio. omn. iudic. glos. tertia. fatetur, & respon. quod hic ne clerici uiderentur neglecti. Oppo. quod immo extra prouinciam uocentur in §. sequent. Sol. ut in ea. glo. f. quod non uocantur, ut ueniant, sed ibi reperti, bene conueniuntur, ut ibi. nec obst. §. uerum. ut sequen. in gl. usque ad fi. Opp. ad idem de l. iubemus. §. fi. ĵ. eo. sol. ut ibi, quicquid dicat glo.

1 *Constantinopolis est patria communis.*

§. In hac. Casus. clerici extranei non prouinciales in ciuitate Constãtinopolitana reperti ibi possunt
2 & solum coram perfecto. h. d. †No. quod ciuitas Constantino. habeatur, vt communis patria sicut Roma. ideo reperti, ut in cõmuni patria possunt conueniri. uetteris enim Romæ prærogatiua lętatur. Oppo. quod hodie clerici non conueniantur coram laico: sed coram episcopo, ut in auth. causa. & authen. clericis. sol. quod hodie hæc corrigitur, ut in glo.

§. Præterea. Clerici citati non compelluntur dare alium fideiussorem de iudicio sisti, quam œconomum ecclesiæ. h. d. No. & signa text. ibi nedum executorum, &c. Opp. quod hodie non debet fideiussorem de iudicio sisti. vt in auth. eo. §. si quis autem sol. confitendo, vt in glo.

§. In hac. Clerici extranei, in vrbe Constantinopolitana conuenti tenentur præstare fideiussores, nisi vicissitudinarias, aut p proprias promissiones cum obli. bonorũ. h. d. No. ex tex. ibi delegauimus, ꝙ causæ ordinarię iurisdictionis possunt dici delegatæ. Et sic collige, ꝙ ex hoc verbo. delegauimus, a principe promulgato causa ordinaria non propterea dicitur ordinaria cui dirigitur rescriptum delegata, & ibi facultatum obligationum. No. quod in defectum satisdationis recurrit ad iu-
2 ratoriam cautionem: sed ad nudam promissionem promissio debet fieri sub hypotheca bonorum, vt hic. Oppo. de l. clericis §. eo. vt in gl. Opp. auth. eo. §. si quis. Sol. hic corrigitur, ut in glo. Quero extra, quę dicantur vicarię fideiussiones. Respon. quando plures sunt conuenti, & vnus pro alio, & econtra fideiubet.

A D D I T I O.

2 Ad iuratoriam cautionem. Adde quod iuratoria cautio non habet locum, quando quis potest reperire fideiuſſ. in alio loco eiusdem prouinciæ, sed de mum, quando in prouincia non potest secundum. Alex. fin. in l. si fideiussor. §. si necessaria. qui satisd. cog. & ibi tenet Pau. de Cast. qui dicet verum, nisi promisisset sponte satisfiare, quod intelligitur, sin loco promissionis, nec tunc habent locum cautio iuratoria, nec remisso ad alium locum prouinciæ, quod est not. fing.

§. Hoc nihilominus. Oeconomus ordinatus in causa ecclesiæ est cõueniendus. h. d. Not. bene hunc text. qui uult, quod a principio œconomus sit conueniendus: sed forte debet intelligi post legitimam comparitionem, quam fecit, alias a principio, videtur, ꝙ episcopus, vel capitulum debeat citari, ut principalis. dic vt in gl.
1 *Citatio quæ extra, & quæ intra territorium fieri possit.*

§. Executoribus. Sportulę sunt soluendę. fm tarationem, hic subiectam. h. d.
1 †Aduerte, quia Pet. quem sequitur Cy. dicit, ꝙ iste ver. si vero apparitor. est casus. ꝙ licet citatio realis non possit fieri extra territorium. vt j. de adul. auth. si vero. verbalis, tamen potest per hunc tex. probant etiam, quia paria sunt aliquid fieri loco permisso, vel prohibito; sed effectum dirigi in permissum, vt patet in prefecto vrbis, qui extra territorium existens delegat intra territorium, vt ff. de off. prefec. vrb. l. fi. ergo a simili tenere debet citatio facta extra, cuius effectus dirigitur intra. & ad l. fi. ff. de iurisd. om. iu. vbi videtur casus in op. Respondet, ꝙ loquitur in actu iurisdictionis ibi exercendæ. & h. d. Cy. tenuisse Iac. de Are. Sed reperio, quod idẽ tenuit Bar. sed canonistæ habent tex. cõtrarium in cle. pastoralis. de iud. vbi annulatur citatio facta ad iussum principis in territorio ecclesiæ. & tamen Bar. respondet, quod ibi in habentibus iurisdictiones separatas, & distinctas ab eodem principe, non dependentes. Nos in habentibus dependentiam ab eodem principe. s. ab Imperatore. & pro ista diuersitate allegat. ff. de administ. tuto. l. Titium. §. tutores. & de sol. l. quæro. Ego puto dicendum, vt prædicti dicunt, qñ iurisdictiones ab eodem principe non habent dependentiam, vt d. c. pastoralis. sed vbi ab eodem principe dependent, tunc in presidatu vnius non potest citare præses alterius presidatus a suo præsidatu distincto, vt d. l. fi. & in hac l. in prin. & ad hoc accedat d. l. Titium. cum fi. sed per totum eundem præsidatum possit præses ille citare licet per ciuitates præsidatus ille sit distinctus. & iste est casus hic, ꝙ patet, quia ver. iste si vero apparitor non disponit de citatione fienda: sed sportulis soluendis, fm varietates de quibus ſ. dixerat. vnde tex. iste dum dicit in tuam, p uinciam. non debet intelligi extraneam. sed ipsi præfecto commissam. & in ver. in hac sequitur, qñ clerici prouinciales reperiuntur in ciuitate Cõstantinopolitana. & hæc omnia probantur per relationem & continuationem ad superius; dicta & hãc partem firmat glo. fi. j. eo. iubemus. § omnes. Nec obst. l. fi. ff. de off. præfec. vrb. quia actus delegationis ibi differtur & suspenditur etiam respectu sui effectus in locum permissum non citationis, quia illa statim citatum afficit & affligit, vt j. de fer. l. dies festos. Item delegatio in loco in quem confertur fieri posset si ibi delegatus existeret: sed citatio committitur in personam non suppositam iurisdictioni ciuitatis. in eodem autem præsidatu in quo sunt plures magistratus municipales, & sic qui substunt præsidi prouinciæ: an
2 possit vnus citationes committere in territorio alterius, a est maior dubitatio. & videtur, quod sic per ea, quæ dixit Bar. & suadet ratio, quia ille in cuius territorium fieret citatio, non tam suo iuri, quam præsidis ibi iurisdictionẽ exercet, ar. ff. de tuto. & cur. l. iusdandi, cum ibi not. vnde iurisdictiones non sunt radicaliter diuersæ, cum vnusquisque vice præsidis ibi ius reddere debẽtis cognoscat. in contrarium facit arg. de respectiuo ad respectiuum, quod sic debet operari sicut simpliciter ad simpliciter, vt l. qui sit. ff. de vsu. & l. quæ de tota. ff. de rei vend. sed unus præses non potest in territorio alterius, ut dixi ergo, &c.

A D D I T I O.

2 An possit unus citationes committere in territorio alterius. Ego plene examinaui istud dubium, in li. consuetu. burgun. in tit. de iusti. & executione iudicium, § item inessiers, & sergens. in gl. in eo. vers. vbi vide.

§. Præterea. Contum eliæ reales verbales, vel personales non debent per executores inferri citatis. hoc dicit.

§. Priuilegijs. Priuilegia circa munera ecclesiis, & clericis concessa per hanc l. confirmãtur. hoc dicit.

§. Præterea. Casus clericis iniustæ pulsatis damna, & litis expensæ per victum sunt retinẽdæ. h. d. Opp. quod hoc non sit speciale clericis: sed ius commune, ut j. de iud. l. properandum. §. sinautem. Sol. vt in gl. plenius de materia dicetur. in l. sancimus. j. de iudi.

A V T H E N T I C A.

1 *Monachus, quando possit conueniri, & contra eum libellus dirigi.*
2 *Abbas, vel syndicus nomine monachi agere potest.*
3 *Monachus de veritate dicenda in facto proprio iurare potest.*
4 *Episcopus secundum leges, & regulas sacras decidere debet.*
5 *Iudex cum officio in decem libris condemnatur.*
6 *Verba multiplicatiua in pœna librarum sunt multiplicatiua.*
7 *Delictum commissum in clericum ab episcopo est puniendum.*

Causa. Hæc auth. corrigit l. Codicis in eo, quod illa permittebat monachos uocari coram iudice sæculari. Et diuiditur in duas, quia primo statuit, secundo punit. secunda ibi: si eõ. secunda iterum diuiditur in duas, vt patet in litera. Casus. Canonici ad iudicium sæculare non sunt trahendi pœna iudici notarijs, & executori contra facientibus imminẽte. h. d. Collige not. fm ordinem tex. & cuilibet per se adaptabo gl. suas, & õria.
1 †No. primo, ꝙ monachus conuenit, a & ꝗ eum libellus dirigit, ut
2 ex principio hic colligitur dum dicit, cã, q̃ fit cũ monacho. & hoc vult gl. tertia. in ver. sic ergo, & probatur in cor. in rubro, & nigro. Cõtra hoc opp. quia monachus pro mortuo, hr j. eo. tit. l Deo no bis, & monasterium eius hæres censentur, ut notari vt per gloſ. tit. 1. auth. si mulier. ergo ꝗ monasterium debet agi, & libellus dirigi. & hoc tenet Cy. Iac. But. rñ. ꝙ non est uerum, ꝙ habeatur p mortuo, nisi quo ad ea, q̃ nõ põt participare cum laicis, & sic quo ad ea in quib. mors ciuilis consummauit effectum nãlis, non igit ante habet hæredem. q̃ uere sit mortuus, ut dixi in auth. ingressi. in 5. q. & in auth. si qua mulier. in 7. q. Tunc opp. fortius negari nõ põt, ꝙ monasterium succedat in bonis uiuentis licet non iure hæredis ac successor uiuentis in quota tenetur, & conueniatur, p illa rata, ut j. ad l. sul. de pi l. 2. & de bo. proscri. l. si ut proponis, & ubi omnia transeunt in fiscum non possunt, hi quorũ bona transeũt, pœnitus conueniri. ff. de capi. dimi. l. 2. §. 1. Soluunt quidam confitendo ꝗrium, & exponunt cãm, quæ fit cum monacho. i. pp monachum. sed isti destruunt tex. ideo gl. melior, ꝙ patet, quia de iure C. conueniebatur monachus, ut in l. præcedenti. & §. eo. l. quisquis, & hoc non corrigitur, sed illud solum, ut non conueniatur coram iudice laico, ergo, &c. uit l. præcipimus. in fi. j. de ap. & hoc etiam probatur in Auth. de san. epit. §. si quis ꝗ aliquem. Dicit ergo, ꝙ leges ꝗriæ loquuntur in his, qui patiuntur maximam, vel mediam capitis diminutionem. nos in eo, qui uel nullam patitur vel minimam, tantum, fm varietatem opi. quas scripsi in d. auth. si qua mulier. sed quia ista sol. posset cauillari ex eo, quia relegatus, cum partis bonorum publicatione non patiẽ mediã, nec maximam capitis diminutionem, ut l. fi. ff. de cap. di. & tamen fiscus pro illa rata conuenitur, ut d. l. 2. j. ad l. Iuliam, de vi. ideo dicit, ꝙ contraria loquuntur in fisco succedẽte in quota bonorum ex delicto, quia licet non veri hæredis, tamen quasi hęredis nomen sibi assumpsit, ut no. gl. sing. in l. 3. §. cum ex cã. ff. de iure fil. Sed iterato opp. ad idem de tex. Insti. de acqui. per arro. §. fi. ubi tex. dicit, ꝙ pr̃ arrogator conuenitur ergo, & hic monasterium, vel Abbas in cuius potestatem, vel obedientiam transiuit. Sol. ꝙ tex. ille potius concordat. nam vt ibi patet, pater arrogator non tenetur ipso iure. ꝙ ergo ibi sequitur, ꝙ nomine filij arrogati conuenie̅t subaudi, ut ipsum filiũ ꝗ quem libellus dirigit, defendat. & hoc demonstrant ẽt verba, quæ ibi sequunt dũ dicit, sed si nolit eũ defendere,

A D D I T I O.

a Monachus conuenitur. Adde, ꝙ monachus, vel Abbas pro eo ad optionẽ actoris conueniri possit car. in cle. 3. & 5. de procu. fallit in rei ven. quia cõueniri non põt. Bal. in l. a possidentib. j. de rei vend. item fallit, si sunt impetratæ literæ contra clericos, uel contra laicos notatos, quia ex quo non dr clericus conueniri nõ pt Spe. de resc. prin. §. 9. ver. item no. Itẽ an, & qñ ciuiliter, vel criminaliter conueniri possit, vide Bal. in addi. ad Spe. de reo ver. monachus, an possit. Item adde, ꝙ conuenitur si dedit aliquid, ut in monachum recipe retur, quia tunc dicitur simoniam committere, & de ea tenetur. Spec. de simo. sed quid an possit ob debitum carcerari. Bal. hic, quod non,

dere &c. Est ergo glo. nostra bona, vt libellus concipiatur contra monachum, quia ipse obligatus remanet, vt d. §. si quis cõtra aliquem. cum actiones personales sic inhæreant ossibus obligatorum quod separari non possint, vt l. 3. in princ. ff. pro socio. & citetur abbas vt veniat defensurus quod potest facere etiã per syndicum monasterii nemine autem defendente mittitur actor in possessionem eorum bonorum tantum, quæ peruenerũt ad monasterium, vt d. §. fi. Sic & aliàs dicit glo. quod pro hęreditate materna conuenitur filius, & respondet pater administrator legitimus, vt j. de bon. mater. l. j. licet in hęreditate aduentitia fiat alia diuisio, vt sequitur in gl. in quo non insisto. Sed vide quod scripsi j. de bon. quæ liber. l. fi. §. vbi autem. Simile gl. dicit de pupillo & tutore, in quo etiam non insisto. sed vide quod scripsi in l. 2. j. qui accusa. non poss. & est expedita glo. 3. vsque ad ver. sed & sic contra. Oppo. tunc quod nedum contra monachum, sed contra monasterium possit actor dirigere libellum, vt §. eod. authẽ. sed hodie. sol. glo. confitendo. Facit quod de tutore dicitur in l. j. §. sufficit, ff. de admin. tut. Et forte dicendum est ꝙ directæ actiones intentantur contra monachum, vt hic: vtiles vero contra monasterium, vt ibi. & pro hoc accedat in tex. ff. de capi. dimi. §. si libertate. ibi dum dicit, sed vtilis &c. Oppo. ꝙ monasterium nec conueniri possit, nec in bonis a monacho prouentis possit fieri missio, arg. ff. de capi. dimi. l. 2. §. ait prætor. & §. hi qui. & ff. de pec. l. in arrogatione. Sol. vt in glo. j. quia hic loquitur de obligationibus ante ingressum contractis, contraria de celebratis post ingressum, quæ non possunt præiudicare monasterio in bonis iam sibi perfectæ quæsitis, sicut nec filius patri vel seruus domino, vt j. de pact. l. filius. quod intellige, nisi monachus sit præpositus per abbatem alicui administrationi: quia tunc pro debitis contractis ratione illius actus, siue administrationis teneretur monasterium, arg. ff. de instito. l cuicunque §. non tantum. & de pec. l. sed mihi. §. interdum. secundum Guil. de Cu. & idem dicit si post ingressum monachus delinquit non tenetur monasterium, argu. j. de seru. fugit. l. quicunque. & j. vnde vi. l. meminerint. Quod etiam supple, nisi administrationi esset præpositus. quo casu recurre ad
2 ea quæ scripsi §. tit. j. l. iubemus nullam. † Quæro modo cum gl. 3. an abbas vel syndicus agere possit nomine monachi, & dic qd
3 sic. sicut tutor pro pupillo absente, vt d. §. sufficit. † Quærit glo. in casu, in quo syndicus experiatur, an monachus de proprio facto iurauit de veritate dicenda: & dic quod sic, & bene arg. l. interrogari. j. de quæstionibus. & l. is apud quem. j. de eden. & pro hoc accedat tex. iste in prin. qui generaliter dicit, quod Episcopus ordinabit quod de personæ præsentia conuenit. Quæri potest extra glo. contra quem fertur sententia, sed solu. collige ex not. & quæ ibi dicam j. de sent. & interloc. omn. iud. l. j. & hoc de primo not.
4 cum spectantibus ad ipsum sufficiunt. † Not. secundo, ꝙ Episcopus causam debet secundum legẽ, & sacras regulas decidere. Ex quo colligunt quidam, ꝙ Episcopus debet iura scire, quod videtur l. certi iuris. j. de iud. sed intellige hanc secundum illam, vt decidat causam per se, uel eius assessorem, & an legem uel canonẽ debeat proferre, uidetur Cy. hic in princ. dicere quod canones & illis non disponentibus ll. ut extra, de opc. noui nuncia. c. j. de quo plenius scripsi §. tit. j. l. priuilegia. tamen in casu nostro dico ꝙ Cy. non bene dicit: quia nos loquimur de contractu ante ingressum celebrato, & sic secundum legem, quæ tunc ligabat contrahentes, debet iudicari, non secundum illam fori mutati, sicut dicimus de legibus mutatis post sententiam latam: nam decidendo iudex appellationis sequitur antiquas, non nouas, ut in Authẽ. ut cũ de appel. cog. in prin. col. 8. & quia regula est, ꝙ in decidendo seruẽtur consuetudines loci, in quo contrahitur, non in quo agitur, ut ff. de euict. l. si fundus. & de usu. l. j. in princ. No. tertio, ꝙ etiam in
5 foro reuerentia debetur clericis. † No. quarto, ꝙ iudex cum officio condemnatur in decem libris. Circa quæ quærit gl. quantum soluere debet officium, & dicit glo. quod dimidietatem, quia dictio. cum. diuidit in partes, ut ff. de uerb. obligat. l. stipulatio. §. cũ qui, & l. eum qui ita, in princ. sed illę modum faciunt, quia de copula, &, loquuntur, quæ sui natura diuidit in partes, ut j. si plures una sententia fu. con. l. j. & authẽ. si quando. j. de constit. pecu. sed alleg. ff. de usufru. lega. l. illi cum illo. ubi dictio, cum, sic diuidit in partes sicut copula, & j. de impub. & aliis substitut. l. fi. Et pro ista interpretatione, vide quasi casum in subiecta materia, j. de appel. l. quoniam indices. Sed reuoco in dubium, an notarij ignorantes huic pœnæ subiaceant, puto ꝙ non est, sed consentiens tantum. & pro hoc §. eod. lib. authẽ. generaliter. in fi. & quod hic sequitur de executoribus. & ff. de public. l. cotem. §. dominus. si igitur plures cõsenserunt illi plures, simul ad dimidietatem tenentur: & est ratio, quia illi plures, vt coniuncti habentur loco vnius, vt l. plane. in princ. de lega. i. & ex his collige bonum arg. ꝙ si per consilium populi fit aliquid commissum terminandum Capitaneo ancianus tantam potestatem habet Capitaneus solus, quantam anciani omnes, idem si vniuersitas scholarium aliquid committat Rectoribus & consiliarijs, vt duo Rectores idem possint quod omnes consiliarij, & sic pro numero personarum nõ debet tunc poni numerus partium. Quærit gl. si pœna esset in denis libris quãtum soluere, dicit gl. quod 20. & sic quilibet 10. vt l. si quis testa-

6 mento. de legat. i. † Ex quo no. ꝙ in pœna librarum verba multiplicata multiplicant. concor. glo. in procemio Digestorum. §. discipuli. & in Authẽ. de liti. §. ad excludendas. col. 9. sed contra videtur tenere glo. in l. qui texterini, j. de murib. lib. 11. arg. l. interpretatione. ff. de pec. quam sic inducãs verbum, dena: quandoque sumitur pro 20. vt d. l. si quis testamento: quandoq; pro 10. vt l. 3. de annu. lega. in princ. & l. si ita stipulatus fuero. ff. de verb. obligatio. Sed pœnæ in dubijs sunt moliendæ, ergo &c. sed illam gl. communiter Doct. damnat per d. l. si quis testamento. vbi dicunt esse interpretationem claram, quod verbum, dena. de 30. intelligitur: & de proprio significato, vt no. glo. in d. l. si ita stipulatus. Et ego de hoc interrogaui valentes grammaticos, qui dixerunt ꝙ in singulari numero hæc nomina: binus, trinus, denus, & similia nõ geminant, sed pro suo simplici nomine significant, ex quo inferunt, ꝙ in plurali numero geminant, seu multiplicant: quia pluralis locutio non est vno contẽta, vt l. vbi numerus. ff. de testa. Dicunt tamen, ꝙ auctores quãdoq; in plurali prolatione non sumũtur geminate, vel multiplicatiue, sed simpliciter, vt in illo versic. Boetij lib. 4. vltimo metro. Bella bis quinis operatus annis, vt autem hic cognoscamus dicere possimus, quod vbi sunt opposita, iuxta alia verba multiplicatiua, tunc non multiplicent, quasi vna multiplicatio sufficiat, vt in d. versu: in quo apponitur verbũ, bis, & in legibus §. alleg. in quibus apponũtur illa verba, annua, bina, trina, dic &c. Quęro cum ea. glo. quid si Episcopus contra monachum, vel clericum iustitiam non exhibeat: quia retardat vel differt, dic ꝙ actor similem iudicem potest adire, vt in Auth. de san. episc. §. si quis autem pro pecunia causa. & vt in am iura canonica
7 hoc stare permisissent. † Vltimo no. ex hoc tex. in fi. ꝙ ratione delicti commissi in clericum delinquẽs subijcitur iurisdictioni Episcopi. concord. §. eod. authen. item nulla. dic. vt ibi dixi.

A V T H E N T I C A.

1 *Clericus in causa ciuili coram Episcopo in criminali, coram iudice seculari conuenitur.*
2 *Natura causæ, quando impediat.*
3 *Processus clerici coram Episcopo inceptus est, quandoque coram iudice seculari terminandus.*
4 *Iudex ciuilis, quando dicatur moram facere.*
5 *Crimen quod ciuile, & quod ecclesiasticum sit dicendum.*
6 *Episcopus, vel Archiepiscopus delinquens sub quo conueniatur, & ad quem appelletur.*
7 *Episcopus clericum degradaturus processui, coram iudice seculari facto fore debet.*

Clericus. Authẽ. causa correxit l. in monachis. hæc generaliter corrigit etiam in clericis cæteris: & quia hæc plene non correxit, vel pro uidet ideo, & hæc in parte
1 corrigit per seq. auth. statuimus. Casus. † In causa pecuniaria clericus conueniendus est coram Episcopo, nisi aliud impediat: in causa vero criminali corã iudice seculari, si crimẽ sit ciuile: sinautem crimen sit ecclesiasticum, coram Episcopo est agẽdum. h. d. No. specialiter, ꝙ instantia causæ criminalis contra clericum du-
a rat duobus mensibus tantum. a Oppo. quod etiam hodie in causa pecuniaria coram iudice seculari conueniatur, vt in Authẽ. de san. episc. §. sinautem pro pecunia. Solut. vt in glo. 2. quia illud in subsidium Episcopo deferente. Oppo. ꝙ imò cum damno sportularum conueniatur, vt authẽ. sed hodie. Sol. vt in glo. 3. quia hic
2 de alio damno, aliàs illa corrigit istam. † Quęro ad expeditionem huius partis, quando natura causę habet impedire. & dic, vt in gl. & ad instar causæ liberalis, dicit Guil. de Cu. idem si esset feudalis, vt in vsib. feud. in tit. an. ap. iu. vel cur. domi. q. & c. c. j. Aliud aũt exemplum de cognato agente, & ꝙ etiã glo. seq. dicit de aduocato aliquibus non placet, quia per delegatum expedire posset, vt l. prætor. ff. de iurisdict. omn. iud. Quæro tunc, quando alia ratio habet impedire, & dic, vt in glo. seq. saluo eo, quod proxime
3 dixi. † Quero ab extra tex. dicit, quod postea per ciuilem iudicem procedit, an inchoabitur nouus processus, vel perficietur inchoatus. dic ꝙ perficietur per iudicem secularem inchoatus corã Episcopo, vt probat iste tex. in arg. ꝙ si causa sit alicui commissa infra duos menses terminanda, ꝙ si iusta causa forte infirmitatis non potuerit illam terminare ꝙ post duos menses possit cognoscere, & terminare vsq; ad triennium quo finitur instantia, vt l. properandum, §. j. j. de iud. facit ad predicta l. quinquaginta. ff. de excus. tut. & l. intra vtile. ff. de mino. latius tamen scribam in d. l. prope-
4 randum. † Quero, quando moram dicetur facere iudex ciuilis, gl. respõ. lapsu duorum mensium, arg. eius, quod de causa criminali hic subsequitur: sed Iac. But. non placet, quia longiori tempore durat causa ciuilis, quia triennio, vt d. l. properandum. q̃ criminalis quæ regulariter durat biennio, vt intra certũ tempus cri. quæstio termi. l. fi. ideo cum hic non determinet, sed potius iudicem
5 exciteat, dicam instantiam esse triennij. Quero ad declarationem secundæ partis, ꝙ dicatur crimẽ ciuile vel ecclesiasticum. & duas opin. ponit glo. & secundam tenet, Pet. vero primam, ne detur occasio,

A D D I T I O.

a ¶ Duobus mensibus tantum. Adde Auth. ut cle. aut proprios Episcopos. in fi. & ibi Ange. col. 5.

occasio, q̃ ecclesia sibi vsurpet cognitionem omnium delictorũ, & sic ne promiscuis actibus rerum turbentur officia, vt ĵ. de testa. l. consulta diualia. Iac. But. dixit quod tunc crimen est ciuile, quando iudex ciuilis de eo potest cognoscere, & pœnam imponere, vt sic sit necesse hæc duo concurrere. Sed hodie frustra fit hæc disputatio, quia de nullo crimine potest coram iudice ciuili
a conueniri,[a] vt in auth. seq. & no. glo. hic in fi. Opp. tunc q̃ non infra duos menses, sed biennio causa criminis terminetur, vt ĵ. & intra cer. temp. & c. l. fi. Solu. illa in laico conuento, hęc in clerico speciale, vt citius vacet diuinis, & de eius irregularitate citius innotescat, vel secundum Iac. But. hic, quando coram laico clericus conuenitur, ibi si corã Episcopo: quia tunc duraret biennio, quia coram iudice suo conuenitur. sed certe quilibet erat hic in casu suo competens iudex, licet hodie secus, præcedens igitur tutior. Oppo. innuit hic quod soluere potest: sed non condemnare, nisi degradatus fuerit. contra, quia is potest absoluere, qui potest cõdemnare & econtra, vt l. nemo. ff. de reg. iur. fol. vt in seq. glo. quia illud in generibus singulorum, nõ in singulis generum, quod de clausula & similiter inducas, vt in glo. vsque ad finem. vel dic secundum Iac. But. quod hic condemnat, sed non exequitur antequam sit degradatus, arg. ff. de iniust. testamen. l. si quis filio, §. iritum. Oppo. quod vbi crimen sit ecclesiasticũ cognoscebat præses, vt in Authẽ. de manda. princ. §. si vero canonicum. Solu. vt in
6 glo. fi. in princ. †Quæro, si delinquat Episcopus, vel Archiepisco-
b pus sub quo conueniatur,[b] & dic vt in eadem glo. vsque ibi, si a sententia. Quæro tunc, si appelletur, ad quem appellari debeat,
7 dic vt in ea sequitur vsq; ad finem. † Reuertor ad glo. pe. & quæro, an Episcopus cui clericus mittitur degradandus debeat stare processui facto coram iudice seculari. dicit glo. quod sic si sit rite, & recte factus. hoc quod dicit glo. procedit tempore huius l. quo iudex secularis competens iudex erat. sed hodie quo competens iudex non est, vt in seq. authent. non tenetur illis stare, tanquam coram non competẽti iudice factis, vt infra si a non compet. iud. per Ioan. facit l. diuus. ff. de custo. reorum. & vide quod scripsi infra, qui accusa. non possunt. l. ea quidem. in 10. q.

ADDITIONES.

a † De nullo crimine possunt coram iudice ciuili conuenirí. Fallit hoc dictum ubi Papa daret potestatem alicui Principi iudicãdi de clericis sui territorij. item in clerico falsum deponente, item ubi dicit ecclesiastica potestas, item in degradato actualiter. item in deposito excommunicato & crescente contumacia anathematizato. item in ioculatore, qui anno uel tertio monitus non desistit. item in coniugato non deferente habitum & tonsuram clericalem. item in bigamo uel ei, qui cum vidua aut corrupta contraxit. item in tenẽte carnificium publice uel cauponem. item ubi iudex secularis cognoscit ex delegatione sedis Apostolicæ. item ẽt in clerico facto post delictum. item in causa violationis salue gardie. item in portu armorum. item quando offendunt regios officiarios officiando. item quãdo uolunt usurpare iurisdictionem regiam. item in artificio delinquente. item si assumat officium & administrationem laicorum illisq; delinquẽdo. item in assassino. item in eo qui se immiscet scenis, & enormibus habitu & tonsura relicto, si in delicto deprehendatur. item si est apostata, qui ordine & habitu clericali dimissis in crimine deprehenditur. item in clerico in minoribus, qui effectus miles arma exercet. itẽ si arma militaria deferat ei tertio monitus a suo prelato non desistit, quas fallentias, uide omnino per Dũm Austreri. in repetit. clementinę primę, in j. q. de offic. ord. ubi eas p ordinẽ ponit, ut hic ponunt.

b ¶ Sub quo conueniatur. Sed quid si fuerit degradatus, an debeat tradi puniendus iudici seculari. dic quod sic. nouimus, de uerb. sig. c. 2. de pę. in 6. Bal. in l. j. inf. si fer. ex fac. suo. & c. cum non ab homine. de iudi. & traditus dicitur factus de foro laici, ut ibi no. ante c. at si clerici. in fi. de iud. unde debet uiuere clericaliter & horas dicere. 21. dist. c. dictum. & adde Spec. de compe. iud. §. 1. uersic. in quibusdam. sed ab extra quæritur, an percutiens Episcopum degradatum incidat in canonem, si quis suadẽte. dic quod sic. 17. quæstio. 3. glo. & Docto. in cap. 1. de pę. in 6. uide glo. in c. accedens. 54. distinct. cap. 2. & d. c. dictum. 81. distinct.

AVTHENTICA.

1 *Clericus in nulla causa ad iudicium seculare trahi potest.*
2 *Clericus coram quo iudice trahatur de delicto ante clericatum perpetrato.*
3 *Clericus forum seculare declinans, quando careat protectione communis.*

Statuimus. Primo prohibet. Secundo statutum pęna-
1 le annectit. secunda ibi, quod si fecerit. tertia ibi, sancimus. Casus. †Hodie clericus non potest coram iudice seculari in quauis causa trahi, nec ei iustitia denegari sub pœna hic statuta. h. d. Opp. de authẽ. clericus. Solu. hæc illam corrigit, vt in glo. sed dices tu: imò non, quia hic dicit quod non trahitur cõtra Imperiales sanctiones inter quas authẽ. clericus. est vna quæ permittitur in casibus. Et ego fateor ex illis solis verbis, sed alia posita sunt hic in tex. s. & canonicas sanctiones. at ille prohibent, vt nullo casu trahi possit etiam si renunciauerit foro, vt in c. si diligenti. extra. de foro competẽ. ex quo potest dici, quia etiam de iure ciuili clericus non possit hodie renunciare priuilegio fori.
2 † Quæro extra glo. quid si non erat clericus tempore perpetrati delicti. Dic aut ante accusationem est clericus, & videtur quod fori priuilegio vtatur quasi ex solo delicto non sit præuentus, vt hic, & d. c. si diligenti. sed Guil. de Cu. §. eod. authen. sed neque. & ff. de constituta pecunia. l. quod sic effecti. §. j. & Dy. ff. de excusa. tuto. l. item Vlpianus. & Bar. ff. de pe. l. j. dicunt, quod si in fraudẽ facit se clericũ, q̃ exceptio fori sibi bene non prodest, vt l. hos accusare, in prin. ff. de accusibi dum dicit, si non retractandi, &c. & de adult. l. si maritus. §. j. aut fecit sine fraude, & tunc exceptio fori ei profit. In dubio secundum Guiliel. fraus pręsumitur si statim clericum se fecit, arg. ff. de priuil. credit. l. ventri. vel si diffamatus erat de crimine, vt ff. de his, qui mort. sibi consci. l. fin. Canonistæ volunt, quod ei profit ex quo clericus ante accusationem reperitur. Si vero post accusationem priuilegium fori superuenit, Doc. nostri dixerunt, quod iudex ipse laicus prosequitur in cognoscẽdo, & non culpabilem absoluit. Culpabilem vero remittit ad Episcopum degradandum, & degradatum iudex condemnat, vel priuat cõdemnatum, vt puniatur secundum varietatem, q̃ dixi s. in auth. clericus. Sed Spec. in tit. de reo. circa princ. dicit quod coram iudice seculari causa finietur: sed ecclesiasticus exequetur, vt extra, de foro competen. c. significasti. & de rapt. c. j. Idem videtur tenere Ioan. And. extra, de ob. ad ra. c. j. Adde quod iudex secularis etiam lite pendente ad nullam executionem corporalem cõtra ipsum clericũ procedere potest, puta incarcerationis, vel torturæ, sed ecclesiasticus hoc faciet. Ad realem vero posset etiam laicus, vt extra, de foro competen. c. sane, ex his infertur quod si Episcopus non vult eum degradari non poterit supplicium pati.
3 †Pone quod statuto cauetur, q̃ clericus declinans forum seculare sit exemptus a protectione cõmunis, & Potestatis, an si clericus conuentus dicat domine libenter litigarem, & coram vobis responderem si possem, sed non possum velle, vt in c. si diligenti. confirmatum de iure ciuili, vt in auth. statuimus. an dicetur forũ declinare. Dicit Iac. But. quod non: quia non dicit se nolle, sed nõ posse, inter ista autem est differentia, vt ĵ. de leg. l. ab administratione. & de lega. 2. l. cum filius. §. non videtur. Sed pone, quod statutum vltro prosequitur, l. vt possit impune offendi, & de tali offensione ei ius non reddatur, & pone q̃ forum declinauit, & postea offensus fuit, & accusat offensorem, qui excipit, quod ei ius non reddatur. Dicit Iac. But. quod exceptio non est admittenda: quia statutũ in ea parte non valet, per authẽ. cassa. s. tit. j. Secus dicit ipse si statutũ sub alia forma loqueretur puta, & Potestas de tali iniuria nullam hẽt cognitionẽ, nec iurisdictionem cognoscẽdi: quia tũc Potestas requisitus a clerico de iustitia ministranda se legitime excusat, dicendo, ego libẽter facerem si iurisdictionem haberem, sed non habeo in casu isto: quia sic mihi limitata est a cõmuni, & statuto, & sic non incidet in pœnam huius auth. in fi. quia loquitur in iurisdictionem habente. Ego puto, q̃ Potestas iurisdictionẽ habeat ex potestate generali sibi concessa de criminibus cognoscendi & puniendi, &c. nec ista exceptio, vel limitatio facta in casu isto, valeat ipso iure, tanquàm adiecta in pœnam alicuius rei impossibilis de iure, & a iure improbata, vt ĵ. de his, quę pen. nom. l. j. in fi. Secũdo, quia & in hac parte statutũ est cõtra libertatem ecclesiæ, arg. l. j. §. quæ honorandæ. ff. quarũ rerum act. nõ datur, quod declara latius, vt dixi in auth. cassa. circa princ.

LEX XXXIII.

1 *Episcopus, an sit sub patria potestate. & auth. seq. nu. 1.*
2 *Clerici alienare, & testari possunt de quæsitis ratione clericatus. & nu. 3.*

Sacrosanctæ. Clerici etiam in parentum Potestate cõstituti lucra occasione clericatus p̃
1 uentitia sibi quærunt, & pro libito de eis disponunt in vltima voluntate, vel inter viuos. h. d. † No. q̃ Episcopus est in potestate patris, vt prius erat. contra, quod oppo. gl. 2. de authẽ. sed Episcopalis dignitas. solu. quod illa corrigit istã, & bene: quinimò scias, quod glo. iuris canonici tenet, quod ordo diaconalis liberet a potesta-
2 te, vt no. glo. in c. indecorum, de ætate, & qualit. † No. secundo, q̃ vndecunq; quæsita occasione clericatus, vt eleemosynę, & legata pro Missis cantandis, & orationibus dicendis, ipsi possunt alie-
a nare, & de ipsis testari,[a] contra quod opp. glo. de auth. licentiam. Sol. vt in glo. 4. quod illa in prælatis, & administratoribus corrigit
3 istam. † No. tertio, q̃ illa bona nõ tenentur fratribus conferre. Itẽ nota, q̃ de eis possunt testari patre excluso. Sed huic obstat auth. presbyteros. sed illa corrigit istam. Item not. q̃ ab intestato succedunt filij patre excluso, cui ob. ff. de ca. pe. l. 2. solu. vt in gl. fi. q̃ hic speciale, q̃ intelligo habito respectu ad ius antiquum, sed de iure codicis fi. fa. liberos habet hæredes, vt ĵ. com. de suc. l. fi, & de bo. quæ lib. l. q̃ scitis. Vltimo oppo. de l. 2. §. eod. sol. vt ibi.

ADDITIO.

a ¶ Et de ipsis testari. Adde Bal. hic, & Bar. in c. cum clericis. supra, eodem. & Abbas in c. quia uos, de testi. & in Spec. de sta. mona. uersic. 52. & 58. item adde, quod potest testari de bonis, quasi castrensibus non de ecclesiasticis, nec de aduentitijs. Hostien. in summa, de test. §. fi. Bal. & Doct. in auth. licentiam. in j. col. in uersic. modo reuoco in dubium. infra, eod. item potest testari de patrimonialibus, uel de quæsitis ex artificio, uel ex Doc. d. c. quia uos. & c. relatum. de testa. quia in eis etiam ab intestato succedũt ei proximiores exclusa ecclesia d. c. relatum. & c. 1. & 2. de succe. ab intest. item adde, quod capellanus non potest testari de oblationibus, & reliquis quęsitis ex confessionibus, & ministrationibus sacramentorum cum talia dicantur quæsita propter ecclesiam, non propter se, licet labore suo, cum non potuisset ea facere, nisi propter ecclesiam Doctores. in c. præsenti, de offic. ord. in 6.

AVTHENTICA.

Sed episcopalis dignitas. Casus. Episcopalis dignitas, & cæteræ hic nominatę liberant a patria potestate ad pficuũ, nõ ad damnum. h. d. Opp. de l. si pater filiũ. ff. de ado. solu. vt in glo. si quod hic speciale, ne inducta in fauorem redundarent in lęsionẽ, vt l. quod fauore. ĵ. de leg. Et ex hoc D. Pet. dicit, quod si consuetudo esset, vt morienti sine liberis in potestate succedat fiscus in certa portione, & moriatur quis habens filium Episcopum, non aliter emancipatum, quòd fiscus ei non succedat, quia in potestate habetur cum de suo cõmodo tractaret, vt hic. Quæro, an prius liberentur, quàm sint in administratione, dic quòd non regulariter, vt ĵ. de decu. l. fi. lib. 10. & de offic. præfect. præto. Alexã. fallit in consulatu, & patriciatu, vt hic in tex. & glo.

AVTHENTICA.

1 *Episcopi, & cæteri prælati, de quibus bonis possint testari.*
2 *Episcopi bona, quomodo probentur ante Episcopatum vel post adepta, & generaliter, quæ ad successores, & quæ ad amicos, parentes, vel agnatos, transmittat, & nu. seq.*

Licentiam.[a] Casus. †Episcopus & cæteri prælati pos-
1 sunt testari de bonis propriis, non de contemplatione ecclesiæ quæsitis. h. d. Et no. q̃ hæc authen. loquitur de secularibus, non autẽ de religiosis, quia illi non habent proprium, sed vsum nec testantur, vt s. tit. j. authẽ. ingressi. & hoc sen-
2 tit glo. & ibi expresse dicit Ioan. And. in c. j. extra, de testa. † Quæro modo, quomodo isti successores Episcopi probabũt ante Episcopatum quæsita. dixit Ioan. quod eo ipso, q̃ contrarium nõ probatur. Et est ratio, quia præsumptio est quod prius quæsierit, vt l. si defunctus, ĵ. arb. tutel. sed illa modicum facit, quia ibi est quæstio, an post tutelam de bonis pupilli dicantur quæsita: ideo pro Ioan. vt ante præsumantur quæsita fortius facit, vt ff. de oper. nouncia. l. non solum. §. sciendũ. ver. sed vt, p bari. vbi actor probat, quantũ post nunciationem fiat ædificatum. facit etiã l. quoties. §. si iusiurandum. in fi. ff. de noxa. in contrariũ facit iste tex. & aliæ leges hic alleg. in glo. 2. Sed ad hũc tex. patet responsio per verba Ioan. Ad alias vero leges respõderi põt, q̃ in vxore loquuntur, & ibi constabat quæsita post matrimoniũ, vt igitur sinistra suspicio euitetur de bonis viri quæsita præsumũtur. Iac. de Are. dixit, q̃ ille probet, qui agit. & sic ecclesia probet si successores possident, quæ postea quæsita fuerunt, vt l. j. alleg. Si vero ecclesia possidet, tunc successores Episcopi, qui agunt, probent prius quæsita, arg. l. Arethusa. ff. de sta. ho. & l. matrẽ, ĵ. de probat. & quia regula dictat, vt actor probet cãm suæ intentionis, vt in eo. tit. l. actor. idem secundũ Hostiẽ. vt no. Ioã. And. in d. c. j. hæc puto vera, nisi tẽpore mortis Episcopi res illæ erãt intra domos Episcopatus, in quibus habitabat Episcopus: qa post mortem exportatæ p̃sumẽdæ sunt
b ecclesiæ,[b] quæ vt persona repręsentata dicitur domus possidere: at ea, quæ sunt intra ædes ab aliquo possessas, præsumuntur esse illius, vt ĵ. ne vxor pro marito. l. 2. & de ptiuil fil. l. j cum ibi no. iõ
3 hoc solum sufficeret tũc ecclesiæ probare. † Sed quæro nũc, pone q̃ eorũ quilibet fatetur post episcopatũ res illas quæsitas, sed ecclesia dicit, q̃ ex rebus ecclesię, vel ad ecclesiã spectare: aduersarius dicit, q̃ ex rebus proprijs Episcopi, quis probare debebit, si non apparet, vnde pecunia ex quibus sunt emptæ, processerit. dicit Iac. But. aut bona non habebat, ex quorũ fructu possit dici ea quæsisse: & tunc præsumantur ex bonis ecclesiæ, arg. eius, q̃ no. glo. ĵ. de bon. quæ lib. l. cũ oportet. in princ. Nec obstat l. si defunctus, ĵ. ar. tu. vt in seq. q. dicã. Aut bona propria habebat ex quorũ fructibus possit dici hęc quæsiuisse, tunc dicit ipse, quod tam ex proprijs, q̃ ex bonis ecclesiæ dicetur quæsiuisse, sed de redditibus ecclesiæ antea deducetur tantũ, quantũ ad alimenta est necessariũ ipsi prælato, cum ecclesia illũ alimentare teneatur, & de superfluo, & de bonis proprijs fiet computatio pro rata, arg. ff. de petit.
4 hære. l. sed fi lege. §. quod autẽ quis. † Quæro tunc, si bona nõ habebat, sed erat industriosus iste Episcopus, vel administrator, q̃ erat bonus scriptor, & ponamus, quod ipse scripsit sibi libros. vel erat bonus Doctor, qui ex lect. vel consiliis quęsiuit, an de eis poterit disponere. dixit Iac. But. quod nõ, q̃ operari debet ecclesię, a qua percipit alimenta, arg. l. q̃ in vxore, ĵ. de negoc. gest. & ĵ. de reli. l. q̃ nulla. & de ope. lib. l. pen. Et ex hoc dicit non obstare l. si defunctus. ĵ. arb. tu. quia tutor non tenetur operari pupillo, similiter nec filius patris: & ideo quærit sibi ex sua industria, & labore, vt d. l. cum oportet, in princ. Mihi videtur, q̃ ista ratio non vrget: quia operari non debet ecclesiæ, nisi circa diuinum officium, & conseruationem suorũ iuriũ, & bonorum, vt l. qui sub prætextu. §. tit. j. & propter hoc alimenta percipiũt ab ecclesia, & non simpliciter, vt alimenta, sed vt fructus, & redditus sibi concessos. Itẽ non semper ex eo, q̃ quis alimentatur operari tenetur, vt probatur in l. Scio. in prin. & l. Męuia. ff. de annu. lega & l. Caio. §. Imperator. de alimen. leg. & Illis liber. ff. de condit. & demõ. & sic nõ obstant ll. alleg. in ꝓtium. Præterea ad omnẽ operã honestã tenetur vxor viro. ideo ex quanis opera lucrũ ei quæritur, & pro hoc facit authẽ. presbyteros. quæ sęqtur, sed iste tex. fortius mihi obstat in ver. cæteris, qui regulam facit, vt cætera quæsita alio modo reseruentur dominio ecclesiæ, a qua excipiuntur tantũ casus pręcedentes. quapropter dicere possum. quod ipse quæsita ex opera teneatur reseruare dominio ecclesiæ, vt hic. Alij sacerdotes, & clerici secus, vt in auth. presbyteros. ratio diuersitatis potest esse: q̃ in administratione sunt onerati: ideo in alio nõ grauãtur, vt l. eum qui. ff. de iureiurã. Et quia eis sunt plura commissa, ideo ab eis exiguntur, vt s. eod. l. presbyter. Item, quia l. cogitat, q̃ non sic sint feruẽtes in sibi cõmissis administrationibus propter proprũ commodũ, & lucrum, quod sibi facere voluerunt, & per consequens ex negligentia dãnificetur ecclesia: ne igitur hoc eueniat voluit, q̃ quæsita ex opera reseruentur ecclesiæ, cuius prælatura, & administrationem habẽt, & hoc de iure nostro, sed de iure canonico solũ quæsita contemplatione ecclesiæ reseruant, cætera sibi quærunt, & de eis testantur, nisi sint religiosi, vt dixi. & patet 12. q. i. si manifeste. & q. 5 c. j. & ibi glo. dicit, quod hæc autẽ locũ
5 non habet hodie. † Reuertor ad glo. 3. & quæro, quid si a cogna-
c to[c] intra gradũ quartũ quæsiuit Episcopus tit. donationis, an ad successores transmittat. dic q̃ sic, vt in prin. gl. vsq; ad ver. de quar-
6 ta. † Quæro tunc, quid si ab aliquo de cognatis vltra quartũ gradũ ei donatum fuerit, dicit glo. q̃ tunc contemplatione ecclesiæ non iure cognationis videtur recepisse, ideo ecclesię quærit. Ioã. & Azo. dixerunt, q̃ etiam si non cognatis det q̃ idem. Quasi dicant, siue cognatus vltra quartum gradum, siue extraneus idem est, vt prælato quæratur, & sequitur in glo. dummodo contra ecclesiam probetur, quod non contemplatione ecclesiæ fecerit. & hãc tenet gl. Tu dic melius, q̃ si ille a quo quæ siuit, sit intra quartũ gradũ, contemplatione personæ non dignitatis, vel ecclesiæ in dubio præsumitur fecisse. & intelligo agnationis, vel cognationis, vt hoc voluit Ir. licet tex. in corpore dicat ex genere sibi coniuncto: nam illud verbũ, ex genere, potest intelligi late, scilicet ex genere agnationis, vel cognationis: & maxime, quia text. in corpore dicit, quibus ab intestato succedere poterunt: at constat q̃ differentia agnationis, & cognationis in successione ab intestato est sublata, ergo &c. extra autẽ quartũ gradum dicunt quidam, q̃ idem asserentes, quia hoc videtur sentire glo. Ioã. & Azo. vt ex serie huius glo. patet. Et pro his facit tex. in c. requisisti. extra, de test. qui latius loquitur, & simpliciter quando propinquus ei legauit, nec gradum distinguit. Ego dico, q̃ ipsi volunt contra, vt si intra gradũ, præsumatur, q̃ contẽplatione personæ fecerit, extra gradũ, non præsumatur contemplatione personę, sed ecclesiæ fecisse, nisi contra ecclesiam probetur, quod contemplatione personæ fecerit: quia forte aliqua verba, hoc significãtia dixerit, alias si ita Ioã. & Azo. nõ intellexissent, frustra sibi accissent illa verba, & hoc probetur contra ecclesiam, & c. requisisti. restringe secundum istum tex. Verum, quia vltra quartũ gradũ existens pro extraneo iudicatur, ideo limita, vt in extraneo dixi in l. non plures. §. tit. j. Vlterius ad declarationem prædictorum quæro, si quis extra coniunctos intra gradum, vel extraneus diutius amicus beneficium recepit ab eodem Episcopo de bonis ecclesiæ, & postea simpliciter donat, vel legat illi episcopo, an contemplatione ecclesiæ, vel personæ, & sic coniunctionis, & amicitię dicetur fecisse. glo. est hic singulariter notanda, quia remunerationis causã & contemplatione ecclesiæ dicatur fecisse, arg. l. sed & si ille. §. cõsuluit, ff. de petit. hęre. & prout gl. facit, quia pręsumptio dissoluẽdæ obligationis ad antidora est in specie, alia vero coniunctionis est in genere. species autem derogat generi, vt in c. generi. extra, de reg. iur. lib. 6. & hæc sufficiant. aliqua alia prædictorum declaratiua scripsi in l. non plures, quæ non repeto.

ADDITIONES.

a ¶ Licentiam. Quod Episcopus non possit testari de bonis ecclesiæ, adde c. cum in officijs. & ibi Doct. & glo. & Ioan. And. de test. 12. q. j. si manifeste. 22. q. 5. nulli dubium. c. obitum. & c. fixum. ubi dicitur uerum de acquisitis post acquisitam ecclesiam, uide in Spec. de sta. mo. uer. 23. secundum Auth. de eccl. tit. §. interdicimus. & Doct. hic in c. quia uos. de test. 12. q. 3. quicũque. in c. 2. & ibi glo. ordi. de suc. ab intest. & c. j. eod. tit. & c. j. de pecu. cler. sed de fructibus sic, & eos relinquere seruitoribus pro mercede, sed non coniunctis etiam pro bene meritis, ut per Spec. in tit. de sta. mo. uer. 58. sed coniunctis pauperibus dare potest libere. An. Abb. in c. exhibendum. de cohab. cler. & mulie. & Bal. in marg. uer. clericus. uer. 16. 20. q. 2. Episcopus. 12. q. j. ex his non diuitibus, quibus dare præsumitur ex indistinctu carnis. glo. ibi & Bar. in l. tutor petitus. §. j. de excusat. tut.

b ¶ Præsumendæ sunt ecclesiæ. No. q̃ bona Episcopi præsumuntur esse ecclesiæ, nisi contrarium probetur. Arch. c. statutum. §. assessorem, de rescrip. in 6. Innoc. in c. cum in officijs. de test. c. j. 2. & 3. de pecul. cler. Hostij. in sum. eod. tit. §. fi. Bal. in l. si quis presbyter. sup. eo. & hic & glo. in l. etiam, de donat. inter uir. & uxo. in Spec. de statu mona. uer. 58. 12. q. 4. c. j. Bart. in l. facultas. inf. de iure fisc. lib. 10. Bal. in c. j. de lite in do. & Fede. nisi sit acquisita ex opera sua. Innoc. ubi sup. item etiam si sunt feu. Bal. in c. j. de cleri c. qui inuesti. feu.

c † Quid si a cognato. Tu dic quod si bonus amicus reliquit Episcopo, quod pręsumitur reliquisse respectu sui, & non respectu ecclesiæ, ut plene per And. Barbat. in c. requisisti. extra, de testa.

AVTHENTICA.

1 *Clericus de castrensi peculio disponere potest.*
2 *Clericus parentes, vel liberos, an possit exhæredare. & nu. 3.*

Presbyteros. Hæc authẽ. sumpta est ex tex. de sanct.
epis. § presbyteros. Pro euidentia dic, q̃ clerici, de quibus hic loquitur, habere possunt bona tripliciis speciei. Quædam vt laici, quia non contemplatione ecclesiæ mediate, vel immediate, nec clericatus causa. & ista si sunt aduentitia patri quæretur vtusfructus, quia per sacerdotium non sunt liberati, vt hic, & sic l. cum oportet. in prin. ĵ. de bon. quæ lib. in eis locum habet, quę ab hac l. non corrigitur. Quędam habent contẽplatione ecclesię immediate, & de eis etiam non loquitur hic, sed

sed l.2.§.eo.l.licet, de iure canonico secus, vt statim subiiciã. Quædam habent contemplatione ecclesiæ, sed mediate, vel proprius contemplatione dignitatis suæ, vt sunt sibi legata, vel data, p̃ missis, & orationibus dicendis: & ista sibi quærunt quantuncunque sint in potestate, & peculium quasi castrense nuncupatur, sicut q̃ sita aduocatis ex aduocationibus suis, vt j. de aduoca. diuer. iud. l. aduocati. & in eis parentes non habent vsumfructum, vt d.l. cũ oporter. §. exceptis. & de eis testari permittitur, vt hic, & successorem possunt habere ab intestato, vt §.eo.l.sacrosan. Hodie autẽ fructus beneficiorum sacerdotum, & aliorum clericorum nõ religiosorum, nec administratorũ, ſ. Episcoporũ cum sint percepti, & reconditi sub dominio eorũ sunt, & in numero quasi castrẽsis peculij censebuntur, & de eis inter viuos, & in vltima voluntate disponunt, vt in c. presenti. extra, de offic. ordin. lib. 6. & ibi glo. q̃
1 forte processit etiã de mente istius tex. Casus. † De quasi castren-
a si [a] peculio possunt clerici, licet in potestate sint, tam inter viuos, quam in vltima voluntate disponere liberis, & parentibus legitima portione seruata. h. d. Not. vnde dicitur clericus, vt in glo. 2. Quæro primo, quomodo hæc authen. veniat ad l. codicis. Respõ. secundum Iac. But. dupliciter. Primo adiectiue, quia l. codicis, nõ de omnibus clericis, sed de presbyteris, & diaconis loquebatur. hæc addit de subdiaconis lectoribus, & cantoribus. Secũdo, correctiue in eo, quod ibi non dicebatur, q̃ liberis, & parentibus le-
b gitimam [b] deberent præbere. † Quæro secundo, an parentes, vel
2 liberi a clericis exhæredati possint agere querela, & glo. hic firmat quod non, vt legum correctio euitetur, cũ de iure codicis nõ subijceretur testamentũ de castrensi, vel quasi querelæ, vt j. eo. l. cũ lege. & de inoffic. test. l. fi. & j. qui testa. fac. possunt. l. fi. Ad hũc tex. respondẽt, q̃ per cõdictionem ex hac l. petũt legitimã, & hoc sequutus est Iac. & nonnulli alij sequuntur, & glo. idem tenet ff. de inoffic. testa. l. testamentum. & l. aduersus. Sed ꝓrium tenet in eod. tit. l. Papi. ff. si quis a patre fu. manu. super rubrica. & j. de inoffic. testa. l. fi. j. ad Trebel. authẽ. in testamento. & hanc opin. sequutus fuit Iac. de Rauẽ. & hanc opi. teneo, pro qua dico esse casum in Authẽ. cum de appellatio. cogno. §. si tales. dum ibi dicit: sed reciso testamento, &c. non loquitur iste text. in emancipato tantũ, sed in suo, & sic in testante de castrensibus, vel quasi, vt patet in pluribus locis, in §. & hoc idem, qui antecedit ad quam cõfirmationem se hẽt dictus §. si tales. & hoc colligo dum ibi dicit text. in rebus, in quibus habent testandi licentiam, & idem dico, quod vult ille text. vt conformetur illi, & patet ex sui serie dum
3 præcipit, vt testentur secundum legem. † Et not. q̃ dicit, præcipimus, & non promittimus. nam de præcepto est, vt exhæredentur cum causa legitima, quæ probatur per hæredem, & si relinquatur. q̃ iuri institutionis relinquatur, sicut econtra parentes facere debent de liberis, vt d. §. & hoc quidem. hoc probat limitatiua, & aduersatiua, quæ sequitur ibi, sicut tamen &c. quæ aduersando restringit præceptum, & potestatem testandi. hoc confirmat illud verbum, ferant, quod sequitur. non enim dicit aduocent, sed quod ferant, quod subaudiendum est in testamento illo, & ideo dico, q̃ subijcitur tale testamentum querelæ iuri dicendi nullum ex causa præteritionis, & cõtra tabulas intentandi, vt scripsi in repetitione mea in auth. ex causa, j. de liber. præter. vel exhæredatis.

ADDITIONES.

a ¶De quasi castrensi. Adde quod dixi in l. sacrosanct. supra, eod. tit.
b ¶Legitimam. Tu uide Bal. in l. in quartã, ubi plene ponit, a quibus petitur legitima. ff. ad l. Falc. & Ang. in l. si pater, inf. de insti. & substit.

LEX XXXIIII.

a **Omnia.** [a] Primo confirmat priuilegia hospitalibus concessa. secundo addit noua. secunda ibi domus. Casus. Priuilegia hospitalibus retro cõcessa hic firmantur, & noua conceduntur, vt res hospitalium gaudeant priuilegiis concessis, & concedendis rebus maioris ecclesiæ. h. d. & notabiliter. No. quòd Idocus fuit primus hospitalarius.

ADDITIO.

a ¶Omnia. Tu uide pro intellect. huius l. Moderniores, in c. j. extra, de in integ. restit. licet de hac materia ibi tractantes, non legant istum tex.

LEX XXXV.

1 *Iudex non tenetur ad domum subditi ire causa reddendi iuris.*

Iubemus. Primo de adscriptitijs, secundo de seruis, tertio dat iurisdictionem præsidibus. secũda ibi, seruos. tertia ibi, omnes. Prima in duas, quia primo de clericatu seculari. secundo de monachatu. secunda ibi, idem. Casus. Adscriptitij non possunt clericari, vel monachari, sine domini voluntate. serui vero, nec cum domini volũtate, & Episcopi, & cæteri clerici præsidibus prouinciarum, incusati sub eis debent respõdere, nec debet prẽses ad eorum domũ accedere, sed illos coram se facere comparere, põt tamẽ cãm etiam loco, in quo illi degunt delegare. h. d. Prima pars corrigitur per authẽ. adscriptitios. secunda per auth. si seruus. tertia fuit correcta per auth. clerici. & auth. sta-
1 tuimus. §, eo. † Not. q̃ iudices non debẽt ire ad ius reddendum ad domũ subditorum: debent autẽ dignitatẽ augere, & non minuere. vt l. obseruandum. ff. de offic. præsid. Contra hãc vltimam partem opp. q̃ iure naturali non conueniat: quia illo iure dominia, & subiectiones non erant distincta, vt l. j. §. ius naturale, & lex hoc iure, ff. de iustit. & iure. Sol. quod hic sumitur ius naturale pro diuino, vt in glo. super verbo, naturali. Oppo. secundo, de l. omnes. §. eo. Sol. vt hic. in gl. fi. in prin. vsque ibi, sed hoc. Opp. de auth. clericus. & auth. statuimus. sol. vt in ea. glo. vsque ad fi. Quæro, circa primam partem, an adscriptitij sint seruij, vel liberi, dic, q̃ liberi, vt hic probatur quod declara, vt in glo. super verbo, prohibemus.

AVTHENTICA.

1 *Seruus, vel adscriptitius, an possit domino inuito clericus effici.*

Adscriptitios. Casus. Adscriptitij pũt hodie clericari, per substitutum tamen possunt
1 seruire. h. d. † Gl. quærit, an contra domini volũtatem possint clericari. & dicit q̃ sic, vt in Nouellis. eo. §. si adscriptitius. & Iac. But. dicit posse probari, per hunc tex. quia cum possit præter eius voluntatẽ, vt hic sequitur, q̃ ẽt ꝗ̃ eius voluntatẽ potest, quia cũ tractetur de eius præiudicio, dicitur ꝗ̃ eius voluntatem fieri, vt l. qui vas. §. vetare. ff. de fur. quod est notãdum. & pro hoc dicto habes gl. in l. falsis. j. de fur. sup verbo, citra. &, pro hoc facit, quod de trãseunte ad arctiorem religionem, dixi in l. sub prætextu, §. tit. j.

AVTHENTICA.

1 *seruus qui semel fuit, non potest fieri ingenuus.*

Si seruus. Hæc auth. corrigit §. seruos. Et nota, q̃ loqui-
2 tur, quando seruus clericatũ, l. sequens cũ auth.
1 verum, loquitur, quando monachatur. † Oppo. quod per ordinationem in clero non efficiatur ingenuus, quia semel seruus non efficitur ingenuus, vt l. homo liber. ff. de sta. ho. Sol. vt in gl. j. in fi. quia hoc operatur fauor cleri. Opp. contra secundam partem, q̃ dño non incumbat onus probandi seruilem fortunam, quia per discessum, vel fugam serui, dñs non perdit possessionem eius, vt l. 3. §. si seruũ, ff. de acq. possess. igitur dẽt seruus probare se ingenuũ, non dñs seruũ, vt l. circa. ff. de probat. Solu. vt in gl. super verbo, probare. in prin. quæ dicit, quod sufficit probare ante ordinationem cũ possedisse. non aũt seruitutis proprietatẽ, vt in contra, quod fatetur Iac. But. si arguitur possessorio, nõ petitorio: quia se dominũ probare deberet. Oppo. q̃ imò dñs probet se dñm, vt in Auth. de mo. §. hoc aũt. Solu. vt sequitur in ea. glo. vsq; ibi, sed q̃s. sed Iac. But. dicit, q̃ si dñs agit petitorio, debet se dñm probare: si possessorio, tunc si recuperandæ sufficeret probare, se possedisse tẽpore ingressus monasterij, sed adipiscendę, vel retinendæ sufficeret, quia monasteriũ possidet, vt in gl. Quæro tunc, vsq; ad quẽ gradum clericatus loquatur hęc l. nã. vsq; ad subdiaconatum, vt in gl, & ideo factus sacerdos, remanet sacerdos, & peculium domino restituitur, & diaconus domino redditur, vt 54. dist. c. si seruus. de quo dic plenius, extra, de fer. non ord. c. 2. & ibi per Inno. Tamen vnum not. q̃ sacerdotium liberat a potestate dñi, & non a potestate patris, vt ea. auth. presbyteros. & l. sacrosan. §. eo.

LEX XXXVI.

Seruis. Casus. Serui possunt cum licentia domini monachari, sed vitam monasticam deserentes ad prioris
domini seruitutẽ restituũtur. h. d. Opp. de l. presb. §. seruos. sol. gl.

AVTHENTICA.

Episcopalis. Non potest breuius summari. Opp. de auth. sed neque. §. eo. vt in glo.

AVTHENTICA.

Verum. Seruus liberatur a iugo seruitutis. h. d. Op. quod abbas statim possit ponere cuculam, vt in auth. eod. §. si quis autem. Solu. vt in glo.

LEX XXXVII.

Repetita. Casus. Insinuatio, siue publicatio testamen-
torum, debet fieri in vrbe, coram magistro
census, non coram alijs iudicibus, nec ecclesiarum defensoribus. h. d. No. tex. ibi, absurdum est, &c. Opp. quòd etiam coram defen-
a sore ciuitatis, vt infra, de test. l. omnium. solu. vt in glo. 4. vsque ad
verſic. cum sit. Quæro de modo publicandi. [a] dic, vt l ea. vsque ad ver. quia ergo. Quæro, qua ratione defensores ecclesiarum sibi vsurpauerant, dic vt in ea. vsque ad fi.

ADDITIO.

a ¶De modo publicandi. Quomodo fiat publicatio testamenti. adde Bart. in l. 2. uer. item quærit. hic Cy. inf. quemadm. testa. aper. ubi etiam dicit, quomodo fiat publicatio attestationum, & in l. fi. inf. de re iud. in 2 colum. uer. quæro qualiter. & in d. l. publicati. in 1. col. & adde Spec. in tit. de instr. edi. §. omnino. in ulti char. uer. & no. q̃ tex. & uer, & no. q̃ in publ. sed an fiat uiuo testatore. Bal. in d. l. publicati. in ulti. q. q̃ sic. q̃ uerum est si testator eo uiuo aperiri uelit, quod potest, aliàs non, nisi post mortem testatoris. l. 2. ff. quẽ admo. testam. aperi. & l. 2. & ibi Ang. & Pau. de Cast. inf. eo. tit. & ibidem per Do. Alex. ad fi. uer. tangit. Ange. hic, & Bar. in d. l. 2. §. si dubitetur. in 2. col. in uer. quæro, an aliquo casu. ff. eod. tit. & adde Bal. in l. 2. ad fi. inf. de test. & an ad instantiam hæredum, uel legatarij. Bal. in l. publicati. 7. q. de test. q̃ ad instantiam utriusque, licet dicat, pronunciari contrarium in legatario.

LEX XXXVIII.

1 *Dolus bonus est admittendus.*
2 *Falcidiam euitat quis captiuos, vel pauperes instituerit.*
3 *Institutio pauperum, quando sit indiscreta.*
4 *Alimenta, de quibus sint legatarijs præstanda.*
5 *Episcopus nomen, & eius hæredis habere dicitur.*
6 *Pauperes in quos debeat erogari, quales esse debeant.*
7 *Legatum in certam piam causam, non potest in aliam mutari.*

Si quis ad declinandam. Primo validat testamentum, in quo captiui sunt instituti, vsque ibi, sed si pauperes. Secundo validat testamentũ, in quo pauperes sunt instituti. vsq; ibi, sed si quidem. Ibi tertio reddit ad primum casum, declarans eius effectũ ibi, aut. ibi quarto reddit ad secundũ casum, declarans eius effectũ, quãdo vnus xenon est in ciuitate tantũ vsq; ibi, licentiã. Ibi quinto. in vtroq; casu declarat, per quem actiones moueãtur, vsq; ibi, sinautẽ ampliores. Ibi sexto, circa secundũ casum remouet dubiũ, quando plures xenones sunt in ciuitate, declarans cui debeatur, vsq; ibi, sinautẽ nullus. Ibi septimo, aliud dubiũ remouet, dum nullus xenon est in ciuitate, vsq; ibi, hæc tamen omnia. Ibi octauo, restringit præcedentia, quando testator non sensit de certo xenone, vsq; ibi, sinautem. Ibi nono, quãdo sensit de certo, vsq; ibi, in omnibus. Ibi decimo, & vltimo, pœnam comminatur, aliter se habentibus, vsque ad fi. Et hæc diuisio sufficiat pro sum-
2 mario. † Not. ex prima parte, quod dolus bonus admittitur, vt in glo. j. Item, quod institutio de captiuis, vel pauperibus, non vitiatur, vt incerta. Opp. tamen gl. q̃ superfluo de pauperibus hic adiecerit propter l. id quod pauperibus. §. eod. Solu. vt in glo. 3. & 4. in
2 prin. † Item no. q̃ Falcidia euitatur [a] captiuos, vel pauperes insti-
a tuendo. Circa quod quærit glo. an tolli possit debita filijs, & dicit, q̃ non, & bene, & inducit consilium Beati Augustini, & pro hoc §. tit. j. authẽ. si qua mulier. sed dubitari põt, an tale testamentum subijciatur querelæ, & iuri dicendi nullum. circa quod vide, quod scripsi §. tit. i. l. j. in 12. q. Item not. in ver. sed si quidẽ. q̃ Episcopus ciuitatis, in qua degit defunctus, hanc distributionẽ facit, cui ob. §. eo. l. nulli. §. sinautem. Sol. vt in glo. quia hic dubitatur de domicilio originis, ibi est certum. Item not. ex eod. ver. ex prin. huius l. q̃ instituendo pauperes, & captiuos Falcidia euitatur. & nimirũ, quia hęredes sunt, qui detrahunt, & hoc erat ante l. istam, sed hodie dubitatur, si pauperes, vel captiui sint legatarij, an eis Falcidia detrahatur, & glo. hic varias opi. ponit. & in authẽ. si qua mulier. j. ad l. Falc. & conclusio cõmunis cõsuetudine roborata est, q̃ nõ, & iura antiqua sunt correcta per §. sinautem hæres. in Authẽ. de eccle. tit. col. 9. & quia alia opin. fuit, quam Iac. But. fuit sequutus, q̃ ideo ibi, ga hæres in mora fuit, ostendo q̃ illa opi. non sit bona, quia casus in hac l. est in ꝗrium, non cauillando, tex. j. hanc l. in ver. sinautẽ, in personam certam. & hoc inuenit hæc l. quod prius non erat, vt hic in prin. licet dici posset, quod in prin. persona erat incerta. ibi certa, sed ratio diuersitatis nulla est. ideo præcedens melior, q̃ no. quia miror, q̃ Doct. de illo tex. non vidẽ-
3 tur perpendisse. † Item no. ex ver. ibi, indiscrete, in prin. q̃ indiscreta est pauperum institutio, vbi ad certum xenonem non habetur relatio, vt hic, & coniuncto ver. hæc omnia. ver. seq. ex quo dicit Iac. But. q̃ cum quidam instituisset pauperes Christi, quos Conuentus Fratrum Prædicatorũ nominasset, & cõuentus nominasset pauperes, qui in futurum venirent ad mendicandũ ad eorum iantuam, q̃ ista talis nominatio est indiscreta, & per consequens institutio est discreta, & sic electio, & distributio spectãt ad Epi-
4 scopũ, vt hic, qui vices hęredũ sustinet. † Item no. ex eo. ver. q̃ immobilia emunt, vt ex redditibus, pauperes in hospitali positi alimententur. Ex quo collige, quod alimenta legatarijs præstanda sunt de redditibus, non de proprietate rerum, vt hic, & ff. vbi pu. edu. deb. l. ius alimentorũ, §. mouet. & ff. ad Trebell. l. Imperator. quod tene cordi. Item collige, q̃ immobilia xenodochijs relicta non debent, nec possunt per eorũ administratores vẽdi, quod est notandum. sed hic moueo dubiũ, an pro redemptione captiuorum immobilia vendantur, & dubiũ oritur: quia tex. in prin. videtur solum de venditione mobilium facere mentionẽ. Aliqui tamen habent ibi vnã glossellam, quæ dicit idem de immobilibus, quia eadẽ est ratio, & hanc partẽ puto veram: tum propter identitatem rationis, vt illa glo. dicit: tum quia sacra vasa, alias vendi prohibita ob hanc causam venduntur, vt §. tit. j. l. sancimus. in fi. tũ etiam, quia tex. videtur in Auth. de eccl. tit. §. sinautẽ, pro redemptione captiuorũ. ver. sinautẽ. dum illa. ibi dicit, oẽs res cũ fructibus medij, &c. Itẽ vides hic, q̃ nullo alio hærede instituto, q̃ pauperibus, & captiuis, q̃ Episcopus habet potestatẽ alienãdi bona, licet non omnia, quãdo pauperes sunt instituti. Idẽ dicunt Doct. Christi, per cõmissarios meos: quia tũc isti cõmissarij nomen, & extra, de testi. sed istos puto posse etiam immobilia vẽdere: quia sariorum voluntate, & omnia sunt distribuienda, aliàs distributio congrua fieri non posset: sic potestas alienandi videtur concessa, l. ad legatum. & hoc in istis cõmissarijs vniuersalibus, sed in singularibus, puta in aliqua eroganda, alio ex testamento vel ab intestato succedente, videtur dicendum, q̃ alienare non possint, vt l. alio. ff. de alimen. leg. nisi testator eis concesserit, vt j. quãdo detreto opus non est l. 3. & ibi de hoc glo. & in d. l. alio. sed Spec. in tit. de instru. edi. §. nunc aliqua. ver. quid si non ad vniuersa. dicit, q̃ vbi testator dixisset, tale prædiũ pro anima mea relinquo, vo-
5 lo; illud venundari, & preciũ inter pauperes distribui, & postea executores elegerit, q̃ satis potestas vendendi dicitur eis concessa, sed Ioã. And. plus dicit, i. q̃ sufficit, q̃ dicat, lego tale prædium distr. buendũ inter pauperes. allegat j. de iure de lib. l. fi. §. & si præfatam. ver. sed si legatarij. facit ratio §. posita, cum alias non possit fieri congrua distributio, ergo. &c. vt d. l. ad rem mobilem, cũ simil. §. alleg. nec exigitur iudicis decretũ, etiã si hæres sit minor, vt in glo. d. l. 3. An aũt hęres per executores debeat requiri, & qd eo contradicente possit fieri, vide per Bar. in d. l. alio, & ver. licentia. † No. q̃ Episcopus [b] sic habet ius, & nomen hæredis. Et hoc
5 b infert Iac. But. q̃ ipse põt se petere, mitti in possessionẽ ex beneficio, j. de edi. diui Adria. quia si ius habet, & nomen hęredis, ergo sibi nihil deficit. Item, quia intentat actiones, vt hæres, vt hic, ergo, & hoc, ius petendi, se mitti. Item, quia porrigendo testamentum, in quo pauperes sunt scripti hęredes, apparet iudici Episcopũ, a iure loco pauperũ vocari, & pro scripto haberi, vt hic quod no. Ex ver. sinautẽ ampliores. no. q̃ vbi plures sunt xenones, pauperiori assignatur hęreditas. Ex quo colligit glo. q̃ paupertas, & vilitas prodest. Contra, quod oppo. glo. in Auth. de testi. §. sancimus. & ff. de incen. rui. naufr. l. Pedius. Solu. q̃ secundum diuersitatẽ materię, & rationis omnia ad concordiam reducuntur: vnde respectu indigentiæ supplendæ, magis subuenitur pauperi, quàm diuiti, vt hic. idem respectu oneris pecuniarij iniungendi, magis subuenitur pauperi, ga in plus grauatur diues, vt j. de decur. l. ad subeunda. lib. 10. quod intelligo respectu quanti, non quoti, quia pro rata æstimationis bonorũ, vt j. de perequato. per totũ. respectu vero fidei, magis creditur diuiti, quam pauperi, quia nõ sic de facili creditur deierari, vel corrumpi, vt d. §. sancimus. quod limitat primo, nisi dites fęnus exerceret, quia sicut pro fęnore animã diabolo tradidit: sic, & nunc, arg. l. si cui. §. eisdem. ff. de accusa. fed hoc iudicis arbitrio relinquo, vt l. 3. in prin. ff. de testi. quia vsurarius describitur, quod legalis est latro prædicens, quod intendit, & nonnulli reperiuntur, qui probatæ fidei sunt. Quantum autem ad pœnam infligendã, dic, vt dixi §. de summa Trinit. l. 3. & quantum ad impositam remissionẽ, vbi pœna est pecuniaria: dic, q̃ si pœna est ordinaria, paupertas nocet, quia fuit in corpore, vt l. q. cunque, j. de fer. fugi. vbi latius hoc membrum examinaui. Si vero fuerit extraordinaria, quia multa tũc prodest, vt l. illicitas, §. fi. ff. de offic. præsid. & soluta sunt contraria glo. quantum ad remis-
6 sionem satisdationis tutelę, uel appellationis, hic uide Cy. † Item no. ex fine, q̃ electionem pauperum non facit solus Episcopus, sine capitulo, quod bene nota. Ex uer. sinautem nullus. no. q̃ in distributionibus pauperibus fiendis penitus mendicantes, uel alia sustentatione egentes sunt perquirendi. Quod notent isti distributores, quia ad Episcopũ spectat correctio, ut hic in fi. Et inter mendicantes habentur etiã carcerati, ut j. tit. j. l. iudices. Ex uersi. sinautem, in certam personam. not. j. tex. dum dicit, uel legatum, quia iste est tex. quem allegaui §. ut per l. istam sentiatur, q̃ dele-
7 gato ad pias causas, Falcidia non detrahatur. † Secundo collige, q̃ si testator mandat erogari in certam piam causam, non potest Episcopus, uel executores in aliam, licet piam transmutare, quia ex quo dispositio testatoris est certa ratione causæ personæ, uel loci, non põt per Episcopum alterari, ut hic, & ita Iac. But. dicit consultũ, & obtentum, quod non. Et ex his sequitur, q̃ quando executores debẽt distribuere bona in pauperes, non possunt ipsi pauperem unum tãtum eligere loco hęredis, quia distributio facta non esset, ut testator uoluit, & satis est q̃ ipsius, & nomen hęredis habent, & an hoc procedat in compendiosa substitutione facta impuberi. dixi j. de impub. & alijs substit. l. precibus. in 5. q.

ADDITIONES.

a ¶Quod Falcidia euitatur. An hospitale detractionem Falcidiæ patiatur. Pau. de Cast. consi. 288. & consi. 175. idem dicit de Treb.
b ¶Episcopus. Sed dic, q̃ secus est in bonis hospitalis ædificati per aliquem ante hæresim, postea confiscatis ob hæresim si ea inquisitores præscripterint. Cardi. in clem. 1. §. fine. de hæret. quia tunc non habet ius.

AVTHENTICA.

Si captiui. Sicut l. precedens priuilegiauit captiuos, ut non utiaretur institutio, uel legatum, ut incertis personis relictum. sic auth. ista eos priuilegiat, ut hæreditas captiui auferatur hęredi ingrato, expendenda in redemptionem captiuorum. alia etiam priuilegia concedit in fauorem, ut declarat glo. Or. hęc authẽ. in nimia breuitate fuit posita, ideo supple tex. Ibi, possunt in testamento fiendo, quando liberatus erit a captiuitate. Ibi successio ab intestato, uel ex testamento illo in captiuitate moriente. Ibi, fuerunt in captiuitatem. ibi, testamẽtum, arg. ut legata petantur ex testamento, de quo sunt opi. in auth. ex causa. j. de liber. præter. sed eas ibi concordaui ecclesia conficere inuentarium debente, ut in corpore. ibi, captiuorum, & in alijs causis, ut in corpore. ibi, excipitur a pœna huius auth. ibi, contrahant pignorando, uel uendendo, ut in corpore. No. specialia, quę inducit l. ista, ut in glo. 3. quam signa.

LEX XXXIX.

Cum lege. Casus. Iure isto testamenta clericorum nõ subijciuntur querelæ. hoc dicit, hodie secus, ut dixi in authen. presbyteros. supra, eod. Item hodie Episcopus liberatur a potestate, ut in glo.

LEX XL.

1 *Renunciare iuri pro se introducto, an quis possit.*

Si quis in conscribendo. Casus. Iure isto clericus poterat renunciare priuilegio fori, & contra pacta non licet uenire. h. d.

1 †No. ꝙ quilibet potest renunciare iuri pro se introducto.[a] Oppo.

2 ꝙ sacerdos, nec clericus in sacris constitutus possit renũciare priuilegio fori, vt extra, de foro competẽ. c. si diligenti. Sol. ꝙ in hac hac parte hæc l. est correcta, licet possit hæc l. intelligi in clerico habente forum speciale, vt sunt aliqui exempti, qui renunciando priuilegio exemptionis sibi præiudicabunt, vt hic. & ad suum ius ecclesiæ reducentur, vt sub Episcopo conueniantur, & sic intelligendo hæc l. remanebit incorrecta. cætera alia, quæ hic tangit glo. examinare omitto, quia repetuntur, & latius declarantur in l. si quis in conscriben. ℣. de pac. & ibi examinabo.

ADDITIO.

2 †Iuri pro se introducto. Adde Bart. & Doct. in l. j. §. & post operis. ff. de noui ope is nunciatio. & Bal. in l. si quis in conscribendo. & ibi posui in apostil. ad ipsum infra, de pac.

LEX XLI.

1 *Vagabundus, beneficio est priuandus.*

2 *Causa cessante, qualiter intelligatur effectus cessare.*

3 *Causa, qualiter cognoscatur esse finalis, vel impulsiua.*

Generaliter. Primo statuit. secundo, statutum limitat, & declarat. tertio, rationem annectit. quarto, statutum prorogat circa locum. secunda ibi, eos. tertia ibi, cũ propter. quarta ibi, & hoc. Casus. Clerici hic nominati sunt immunes a tutelis, & curis, vt vacẽt diuinis, & cessante causa

1 cessat effectus. h. d. † No. ꝙ vagabundi perdũt beneficium in his, quæ sunt immediate causa beneficij. priuilegiũ autẽ fori nõ perdunt; qa illud non conceditur illis immediate, quia vacent diuinis, sed qa clericis, vt dixi in l. qui sub prætextu. §. tit. j. Oppo. quod immunitatẽ non habeant ipso iure, sed excusationem debeant proponere infra quinquaginta dies, vt Instit. de excus. tut. §. q autem. Sol. vt in glo. 2. ꝙ in istis est speciale, vsq; ad versi. hodie. Oppo. secundo, si immunitatem habent, ergo si volunt tutores esse possunt, cũ beneficium non cõferatur in inuitum. & sic cum hic de qualibet tutela loquatur, s. testamentaria legitima, & datiua sequitur, ꝙ quamlibet suscipere possunt. sed hoc est falsum, vt in auth. ea. §. Deo amabiles, transsumptiue ℣. proxima. in auth. presbyteros. Solu. vt in ea. glo. vsq; ad fi. videlicet, ꝙ hoc corrigitur, vt hodie solũ tutelam legitimam sumere possint, nisi sint Episcopi, vel monachi: qa tunc nullam possunt recipere, vt in ℣rio. Contra istam sol. & gl. insto, qa tex. in ℣riis non dicit, ꝙ testamentariam, vel datiuam sumere non possint, nisi a sensu ℣rio legitimam permittendo, vt no. glo. in d. §. Deo amabiles. sed si sic est, quomodo dicendũ est, ꝙ per ℣rium sensum inducatur correctio l. antiquæ, certe non vr̃ dicẽdum, vt l. si patrem, ℣. de cõdi. infer. & ita tenuit in l. conuenticulam. §. eo. tit. Possum soluere dupliciter. Primo, qa sensus ℣rius nouę legis corrigit id, quod veniebat per sensum cõtrarium antiquæ legis, vt hic. non autẽ per directũ, & expressum sensum veniebat, vt ibi. Solut. ꝙ ideo hic corrigit, quia necessario in cõtrario elicitur, secus si voluntarie eliceretur: quia tunc elici non dẽt, vt correctio euitetur in contrario, quod autẽ in d. §. Deo autẽ amabiles, &c. necessario elicere habemus, quod colligitur ex principio, dũ non permittit Episcopos, & monachos ex nulla l. tutores fieri, & cuiuscunq; personæ, & sic nec testamentarij, nec legitimi, vel datiui fieri possunt. dum ergo sequtur, ꝙ presbyteri diaconi, vel subdiaconi, legitimam suscipere possunt, sequtur necessario, ꝙ non datiuam, nec testamentariã, quam monachos, & Episcopos suscipere prohibuerat, vt saluetur glo. quæ alias nõ vr̃ bene dicere, de ea re recordare in allegationibus, quia facies

2 mutare aduersarios. † Oppo. tertio, ꝙ cessante causa cesset effectus, vt ff. de postul. l. j. §. sexum. Solu. hic de fi. ibi, de impulsiua, vt no. gl. fi. quia hoc incidit in brocardum. latius dic secundum Iac. But. quia aut quæritur de causa efficienti, & tunc quandu res est in fieri, si cessat causa, cessat effectus, non si in facto esset, vt ℣. qui testa. fac. poss. l. furiosum. & ff. de his, qui sunt sui, vel alie. l. patre furioso, aut de causa materiali, & illa cessante cesset effectus, siue sit in fieri, siue in perfecto esse, vt ℣. de cõmit. stipul. l. non morituru. & ff. de verb. obligatio. l. inter stipulantem, §. sacram. & de sol. l. qui res. §. areaum. aut de causa formal. & idem, vt ff. ad exhib. l. Iulia. §. sed, & si quis. & de auro, & argen. lega. l. Seio. §. Caio. & ad l. Falc. l. is, qui quadringẽta. §. quædam. Aut de causa fi. & tunc Iac. But. dicit, ꝙ cesset effectus factus, & fiendus, vt hic, tamen vr̃ dicendum, aut effectus finis, seu causę finalis est ordinatus ad impediendũ effectũ ex tunc, & retro, & verũ dicit ipse. Aut ex tũc, sed non retro, & tunc retro non cesset. primum probatur ff. de ser. le. pro parte. & ff. de lib. agno. l. 3. §. adeo. & ff. de fideiuſ. l. Vranius. ver. quemadmodũ. Secundum probatur ff. de capi. diminu. l. tutelas, in prin. ff. vnde le. l. fi. & Institu. de excu. tu. §. item qui reipublicæ. & hoc est, quod voluit hic dicere Cy. Aut quæritur de causa impulsiua, & tunc non cessat effectus, vt l. j. §. sexũ. ff. de po-

3 stul. † Quæro tunc, qualiter cognoscetur, an causa sit impulsiua,

a vel finalis.[a] Pet. & Cy. hic ponit, Iac. But. ff. de condict. ob causam. l. j. glo. tangit. & ibi latius ponit Bar. in l. 2. §. fi. ff. de do. & pro maiori parte fuerunt verba Pet. dic ergo ꝙ si causa ponitur per modum conditionis, ipsa iudicanda est finalis, vt d. §. fi. ff. de verb. sig. l. cedere diem. fallit in casibus notatis, in l. j. ℣. de instit. & substit. sub cond. fa. & in l. in testamento, ff. de condit. & demonst. si vero apponitur in vim modi, & tunc si implementum modi cõcernit vtilitatem alterius, q̃ eius cui datur, & tunc iudicanda est finalis, vt ff. de condit. & demon. l. quibus diebus. §. fi. & l. Titio. 2. fũ. & §. in eod. tit. & de annu. leg. l. liber. §. Lucio. aut concernit tantũ commodũ eius, cui datur, & tunc aut ad illius actus validitatẽ erat necessaria illius causæ expressio, & præsumitur finalis, vt ff. de donatio. inter vir. & vxo. l. sed si mors. §. fi. cum l. seq. & l. quod adipiscende. ℣. eo. tit. Aut ad validitatẽ illius actus non erat necessaria expressio illius causæ, & tunc si ille modus, vel causa cõcernit actũ piũ, & fauorabilẽ, causa finalis est iudicanda, vt ℣. de do. l. si quis pro redemptione. & ff. de iu. dot. l. si ego. in princ. Si actũ fauorabilem, & piũ non concernit, tunc impulsiua est iudicanda d. l. Titio. in prin. & ita intelligatur gl. in d. l. 2. §. fi. ff. de do. vbi autem non est in vi cõditionis, vel modi, sed proprium per, cum. vel per, quia. vel per similia verba. & tunc si causa concernit præteritum, quod est causa propria, vt l. damnus. ff. de condict. indeb. & tunc pro lata a lege, iudicanda est impulsiua, vt l. j. §. sexum. ff. de postula. & in prolata ab homine distinguendi sunt actus inter viuos ab vltima voluntate, vt per Bar. no. ℣. l. demonstratio. §. j. ff. de condit. & demon. dicam in l. j. ℣. de falsa causa adiecta leg. Si vero causa cõcernat futurũ, & sic ꝓprius loquẽdo, rõ dẽt appellari, vt ff. solu. matri. l. cum mulier. & tũc talis rõ semper finalis, iõ cessante causa cessat dispositio, vt ff. de iure patro. l. adijcere. §. quamuis.

ADDITIO.

2 ¶An causa sit impulsiua, uel finalis. Adde no. in l. j. §. sexum. ff. de postula. & ibi glo. in uer. inquietans. & Doct. Instit. de nup. §. affinitatis, & in Spec. de fer. §. j. ad fi. uer. item no. & de instru. edi. §. nunc autem uidendum. uer. itẽ, quod fuit ob causam, & in tit. de disput. & alleg. §. post hoc. 10. uer. istud statutum fuit ex causa, & in tit. de solu. §. cæterum. uers. item, ꝙ fuit finalis, & ibi uide quæ dicatur causa finalis, & quæ impulsiua. item adde quod in dubio præsumitur impulsiua. Bal. hic. 3. colum. in uersic. 2. oppo. & glo. & Bart. in l. j. §. fi. ff. de dona. & plenius per Bal. ubi sup. 7. col. & in l. si repetendi. uer. quæro nunquid. j. de condict. ob causam.

†Adde de hoc Bar. plene in l. fi. ff. de testam. tute. Alexan. post eum in l. fi. ff. de dona. Ioã Fab. Instit. de testa. milit. §. illic autem. Cardin. Alex. in c. statuimus. §. neophitum. 6. dist. & ibi glo. Panor. in c. 8. si Christus. extra, de iureiur. & Bal. hic nu. 3. & in apostil. ad ipsum in uer. cessante causa impulsiua.

AVTHENTICA.

1 *Vocatus ad legitimam tutelam, se sponte suscepisse declarare debet.*

2 *Immunitatem habens, si nam sponte susceperit, an dicatur, quo ad cæteras suo renunciare priuilegio.*

a **Presbyteros.** [a] Hæc authen. venit ad l. C. correctiuã. nam illa omnes volentes admittebat hic quosdam repellit in totum, vt Episcopum, & monachũ alios admittit, sed non propterea ad omnem tutelam, vt faciebat l. C & hoc vult glo. j. Casus ad legitimam tutelam, volens admittitur

1 clericus, nisi sit Episcopus, uel monachus. hoc dicit. † No. ꝙ vocati ad legitimam tutelam, uolentes etiam non inuiti debent infra quatuor menses declarare apud iudicem, ꝙ tutelam sponte susceperunt, ꝙ est notandum, & maxime propter matrem, & auiã, quæ uolentes uocãtur, ut ℣. quando mulier tu. officio fun. potest. authẽ. matri, & auiæ. Nam uides, ꝙ ita demum eis suscipere permittitur, si intra quatuor menses hoc declarent. ergo postea non admittuntur. sed forte hoc non est sic expeditum, ubi mulieres istæ essent rusticæ, arg. ℣. qui ad bo. poss. l. quicunque, nec etiã ubi cõsuetudo est in patria, quod propter mortem uiri mulier, id est, uxor non exit domum usq; ad annum, & sic de honestate non põt ire ad iudicem, ad petendum sibi decerni tutelam, & eius ad-

2 ministrationem, & hoc satis est ꝗusũ. † Item no. ꝙ immunitatem habens sponte unam suscipiens, non dicitur renunciare priuilegio suæ immunitatis, quo ad cæteras. cõcordat l. uoluntariæ, ℣. de excusat. tut. Item collige secundum Barth. de Capua. & Cy. consilium, & cautelam, ut attestationibus eorum, qui inuiti non cõpelluntur ferre testimonium, qui numerãtur ff. de testi. l. 3. §. l. Iuliã, apponat, ꝙ uoluntariè sic testificati sunt. Item not. ex princ. ꝙ cura est legitima, quod intellige furiosorum, & prodigorũ, alias est

ADDITIO.

2 ¶Presbyteros. Adde Bal. hic, & quod clericus uolens admittitur Bar. in l. legitimos. §. fi. de legi. tu. Bal. & Ang. in l. ad agnatos. inf. eo. tit. & in Spec. in tit. & generaliter. uer. item excipitur, quod & Episcopus, uide 80. dist. procedit cum glo. ꝙ uerum cum satisdatione, secundum Bart. ubi sup. item uerum in clerico seculari, non regulari canonico monacho, & Episcopo, secundum Bart. ibidem. item uerum, nisi clericus sit auus, ut quia habet nepotes ex filio illegitimo, ut tutor esse non possit. Bar. in consil. Vanneus, filius Domini Gualteri, &c. Item cogitur usque ad quartum gradum agnatorum. Nic. de Neap. in l. sed milites. in si prin. in lect. Bar. ff. de excus. tut. quod est uerum si sit uagans, & diuinis non intendens, alias habet immunitatem, ut l. generaliter. & ibi per Bar. sup. eod. Item cogitur ad tutelam filiorum clerici. Guil. hic & Nic. de Neap. in l. administrantes. §. quæ corporis. in lect. Bart. ff. de excus. tut. sed Bar. contra, in d. l. sed milites. in prin. in uer. item. tex. facit in lec. Bar. sed uide tex. in c. j. de ob. ad ratio. adde gl. in §. item, & in milite. in negbo, uolens. Instit. de excus. tut. & Abbas in c. ex parte M. de conuit.

est datiua, vt ℣. eo. l. de creationibus. licet glo. sentiant oppositum. ff. de excusat. tut. l. amicissimos. in fi. sed male, vt ibi per Dy. & per Bar. in eod. tit. l. sed & milites. §. iam autem.

LEX XLII.

1 *Raptores mulierum dedicatarum, sunt decapitandi.*

2 *Reatus, in quibus tollat priuilegium fori.*

3 *Bona ex pœna mortis naturalis, non veniunt publicanda.*

4 *Consensus mulieris rapientem, se non excusabit.*

5 *Proprietarius, an habeat possessionem plenam.*

Raptores Primo raptoribus, pœnam capitis imponit, vsque ibi, qui ita. Secundo, eos occidi permittit vsque ibi, sinautem. Tertio, contra euidentes prouidet, vsq; ibi, bonam. Quarto mulieribus raptis, & eorum monasterijs, & ecclesijs consulit vsq; ibi pœnas. Quinto, prouidet aduersus comites conscios, & ministros vsq; ibi huic. Sexto, hanc l. extendit.

2 Casus. † Mulierum dedicatarum raptores capite puniuntur, etiã si mulieres fuerint volentes, bonaq; eorum, quo ad proprietatẽ monasterio, vel ecclesiæ ipsarum applicantur. vsusfructus autem ipsis mulieribus debetur, & in fragranti crimine reperti a personis hic nominatis, possunt occidi impune, sociantesq; eos consocij, & ministri pœna hic scripta sunt puniendi. hoc dicit. No. vltra contenta in summario, ꝙ propter dedicationem nõ extinguitur tutela, vel cura, vt hic in secunda parte ibi, vel tutoribus, seu cu-

2 ratoribus. † Item no. ex tertia parte in fi. ꝙ reatus tollit priuilegiũ fori, quod hodie non procedit in clericis, vt §. eod. authen. statuimus. Item not. ꝙ præbentes auxilium, & fauorem, secundũ qualitatem eius magis, & minus puniuntur, vt hic in versic. ponas. ex quo collige, ꝙ agens, & consentiens non pariter semper puniũ-

3 tur. de quo plene scripsi ℣. de raptori. virgi. l. j. † Item not. ex litera ibi, tantummodo capitali, &c. quod ex pœna mortis naturalis nõ publicantur bona, & ex hoc etiam habes, ꝙ damnatus ad mortem naturalem non efficitur hodie seruus, est enim hoc ius no-

4 uum: quia hæc est vna de quinquaginta decisionibus. † Item not. ꝙ consensus mulieris non excusat rapientes, & sic cõsensus mariti non excusat iniuriantem, de quo vide quod scripsi in l. j. ad fi. & ℣. de iniur. l. si non contiuij. Opp. quod nedum in dedicatis, sed etiã in non dedicatis mulieribus procedat l. ista, vt ℣. de rapt. virg. l. j. Sol. vt gl. j. quæ fatetur contrarium, licet non alleget l. quod intelligo, nisi esset meretrix, vt ibi dixi. Oppo. ꝙ non possit impune occidi, vt ℣. de iudicijs, l. nullus. Solu. vt in gl. 3. quia hoc speciale.

5 † Opp. quod proprietarius non habeat plenam possessionem cũ vsufructuarius habeat naturalem, vt ff. de acq. possess. l. naturaliter. in prin. Solu. tribus modis, vt in gl. & vltima sol. non est bona, quia legum correctio euitatur, ideo glo. tenet primam, & cõmuniter Doct. ideo eam sequutus fui in summario, sed meo iudicio secunda magis congruit textui, qui non dicit habeat, sed consequatur, & non simpliciter, sed dicit ab ecclesia. Item dicit, dum supereſt, & sic non definit posse petere, nisi morte: at vsufructus alijs modis finitur, vt Institu. quib. modis vsufruc. fi. per to. & pro hoc bene facit tex. in præcedenti ver. Opp. quod ministri puniantur, quia concrematur, vt infra, de rapt. virgi. l. j. Solut. quòd hæc secundam illam, vt hæc de liberis, illa de seruis.

LEX XLIIII.

1 *Corrigi debet, quod contra Dei timorem permissum fuit.*

2 *Sponsalia, quandoque diriminntur arris non restitutis.*

3 *Maritus nolente vxore monachatur, & vita solitaria eligitur.*

4 *Renuncians, quandoque pro mortuo habetur.*

5 *Lucrari, quando dicatur quis legitimam.*

Deo nobis. Primo exordiẽdo narrat ius, quod in spõso, & sponsa vigebat, vsq; ibi, vnde. Ibi secundo illud corrigit vsq; ibi nam, & mortuus. Ibi tertio in marito, & vxore, quid iuris sit declarat, vsque ibi, hoc etiam. Ibi quarto, in filio fami. disponit, & ne priuetur parentum successione, prouidet vsque ibi, huiusmodi autem. Ibi quinto, prouidet circa bona prædictis ad singularem vitam redeuntibus vsque ibi, his ita. Ibi sexto, aliqua prouidet circa seruos Iudęorum, & Paganorum vsque ibi, hoc igitur. Ibi septimo, obseruantiã huius l. præcipit, & contempto res punit vsq; ad fi. † Pro summario, secundum partes collige notabilia. Et primo no. ꝙ permissa contra Dei timorẽ

2 sunt corrigenda. Item quod statuta contra religionem contradicunt, mansuetudini principantium, vt ibi, ꝙ nostræ mansuetudinis, &c. Item no. ꝙ Principes debent esse mansueti. † Ex secunda parte no. casum, in quo sponsalia diriminntur, nec arræ duplicatæ restituuntur, & hoc ne illo timore ductus ab eligendo, vitam cõtemplatiuam desistat. simile in authẽ. nisi rogati, ℣. ad Trebel. Ex quo collige, ꝙ vita contemplatiua est tutior, quàm vita actiua. Ideo dixit Dominus in Euangelio; Martha, Martha, tu erga plura es solicita. Maria autem optimam partem elegit, quæ non au-

3 feretur ab ea. † Ex tertia parte nota, ꝙ vita solitaria est eligenda. Item ꝙ maritus monachatur vxore inuita, & e contra, concordat in Authen. de sanc. Episc. §. si vero constante. & hoc de iure ciui-

2 li, sed de iure canonico[a] neuter eorum potest, alio in seculo remanente, quando matrimonium est consummatum copula carnali, vt hic erat, si non erat consummatum carnali copula, qa tũc põt, vt c. j. & c. vxoratus. extra, de conuer. coniug. quia habemus

4 stare, dic, vt ibi. † Item no. ꝙ renuncians habetur, pro mortuo, ex quo sequitur ꝙ mors ciuilis hic habet effectũ naturalis, vt in Authẽ. de nup. §. distrahitur. Contra ꝙ opp. glo. signata super verbo, legitimè. de l. ex ea parte. §. insula. ff. de verb. obligatio. & non solut ad idem ff. de legat. 2. l. cum pater. §. hæreditatem. & ff. de iure fisc. l. Statius. so. secundũ Dy. Pet. & cõmuniter omnes. Aut mors ciuilis, vel ciuiliter factum operatur eundem effectum, quem naturalis, seu naturaliter factũ, & tunc æquipollent, seu æquiparantur, vt hic: nam matrimonium dissolutũ hac morte ciuili amplius solui non põt, vt d. §. distrahitur. Ad idẽ ff. qui satisd. cog. l. si decesserit. & ff. pro soc. l. actione. §. publicatione, aut nõ operatur eundẽ effectũ, & non æquipollent, vel non æquiparantur, vt in ℣riis. Pro vtroq; membro est casus ℣. de donatio. inter vir. & vxo. l. res vxoris. hoc semper intellige respectu eius, de quo agitur, vt dixi

5 §. tit. j. in auth. si qua mulier. † Quæro, cum disiunctiua debeat stare inter diuersa, quando dicetur lucrari legitimam ita, ꝙ non ex pacto, cum etiam ex pacto legitime lucretur, vt ff. de pac. do. per totum. & maxime in l. cum res. Respõ. tribus modis, vt in glo. & prima responsio non est bona, quia illa figura non est necessaria, vt patet ex sequentibus. secunda, & tertia bona, sed secunda magis notanda. Ex qua collige arg. vt id, quod maritus lucratur ex dote vigore statuti vxore premoriente, lucretur ea monasterium ingrediente, ꝙ hodie stare non põt, quia vel sunt cõiuncti copula carnali, & oportet vtrunq; monasterium ingredi, vt §. dixi. Aut non sunt coniuncti copula carnali: & tunc licet vxor ingrediatur viro etiam inuito, tamen an tunc pactum vires haberet, non declarat l. ista, & merito potest dubitari, quia secundum proprium, & potentius significatum nondum vxor est, nec etiam est matrimonium, secundum totalem eius perfectionem, ideo verba pacti multum essent ponderãda, similiter forma statuti ad eius declarationem, vide quod scripsi ℣. de donat. ante nupt. l. cũ in integ.

5 & in l. si cõstante. ver. sed si eõrio. † Quæro cum gl. quid si vterq; ingrediatur, dicit glo. ꝙ neuter lucratur, quod dicit primo verum si pactũ fuit, vt ille lucretur, qui superuixerit, nec apparet quis posterior ingressus fuerit, alias ille lucretẽ, vt l. q duos. ff. de reb. dub.

ADDITIO.

a ¶Sed de iure canonico. Quòd maritus nõ potest ingredi monasterium, nisi etiã uxor ingrediatur. adde 23. q. 2. quia Agathosa. c. scripsi, & Agathosa. & c. q. s, de conuer. coniug. c. cum sit secus, in sponso. 27. q. 2. desponsatam, & c. seq. nec possunt amplius simul coire, c. j. & c. ad Apostolicam, de conuer. coniu. Item adde c. uerum, c. coniugatus, & c. cum sis. de conuer. coniuga. de quo uide Ange. in Auth. de Episc. & cler. §. si uero constante. col. 9. Bal. in auth. sed hodie, inf. de adulte. consummatum non dissoluitur, sed non consummatũ bene dissoluitur per ingressum alterius tantũ c. ex publico. de conuer. coniug. & Io. de Imo. in l. si cum dotem. in prin. c. ff. solu. matri. & ibi Alex. & ad de Bal hic, in 3. col. uer. ulterius no. hic, & uer. religio. uer. 2. Card. in clem. j. 22. q de consang. & affinit. post Landul. dicit, quod si uir promotus sit ad sacros ordi. sciente uxore, & reclamante, ꝙ ipsa non obligatur ad continentiam, sed potest uirum repetere. 27. q. 2. Agathosa. 33. q. mulier. sed sciuerit, & consensit ordini, sed non uoto uno contradixit, & uir non debet ordinari, nec ipsa debet contineri uiuo, uel mortuo uiro. de conuer. coniug. in c. j. si uero consensit uoto, & ordini, debet continere in uita tantum. 32. distin. feriatim. & per Card. in c. ex parte. de conuer. coniug.

1 *Filius familias retinens ius succedendi patre inuito, potest monachari.*

2 *Filius familias monasterium, an sicut patri, ita agnatis ab intestato succedat.*

3 *Monachus, an debeat hæreditatem sibi euenientem adire.*

4 *Ingressus monasterij, quo ad quid capitis diminutionem inducat.*

a **§. Hoc etiam cognitum nobis.** [a] Filiusfamil. † inuito patre potest clericari, & monachari, & retinet ius succedendi ex testamento, vel ab inte. nec ob hoc potest reputari ingratus. h. d. Oppo. ꝙ filiusfamil. non obligatur ex voto, ff. de polli. l. si quis rem. §. voto. Sol. vt in glo. 2. in fi. & qualiter bona filijfam. trãseant in monasterium, dixi in auth. ingressi. §. tit. j. Opp. ut extra, de statu reg. c. j. & eo. tit. lib. 6. c. j. Sol. ut hic, secundũ illa, s. ut uotũ professionale facere possit si sit uiri potens, non alias, ut ibi. Quæro, quid si ante ingressum causam ingratitudinis cõmiserat. Duas opi. ponit glo. 2. est uerior de iure nostro, arg. huius tex. qui causam ingratitudinis dũntaxat per ingressum insurgentis excludit, & sic cęteras permittit, & includit, arg. l. cum prętor, ff. de iu. sed de iure cano. aliud uẽ, ut no. gl. in Authẽ. de mona. in princ. & extra, de apostata. c. 2, & alleg. in decretis. 19. q. ult. c. non liceat, ubi casus rotũdus, & qa per ingressum religionis dẽ nasci de nouo, & ablata intelliguntur oia peccata. de pęnit. dist. j. mensurã. uer. rõne quoq; Petri. † Quæro, an sicut patri, ita cæteris agnatis, & cognatis succedat ab intest. & dicit gl. ꝙ sic, & bene secundum omnes. & similem glo. habes, in Auth. de san. Episc. §. nullã.

3 †Quęro tũc, qs hęreditatẽ adibit. dicũt gdã, ꝙ monasteriũ, quasi monachus hẽatur pro mortuo, quod nihil est, qa tũc, & hæreditas

ADDITIO.

a ¶Hoc etiam cognitum nobis. Adde glo. fi. Instit. de nup. §. 2. & in Auth. de sanc. episc. §. nunc autem, col. 9. item adde, ꝙ filius ingressus religionem est exhibendus patri uiuuro, non extracturo eum de religione. Bal. in l. j. infra, de liber. exhib. sed uide melius 10. q. 2. in prin. cum gl. quæ dicit, patrem præsentem non posse reuocare ingressum absentem, sic usque ad annum, & diem, nec peccaret eum reuocando, nec filius obediendo.

ditas non potest exhæredari, ergo monasterium adit. Iac. de Are. dixit, quod monachus adhibit iussu abbatis, arg. l.si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hæredit. quod si omnino recusat, dubitari dicit, an æquiparetur seruo, qui potest dominũ non adeundo excludere, vt j. de hæred. instit. l. cum proponas. vel filio, qui si repudiet, pater adibit, & sic abbas, vt j. de bon. quæ liber. l. fin. Et hoc secundum puto tutius, quia seruus non est, prout seruitus opposita est libertati, vt §. eo. auth. si seruus. & authẽ. verũ. Si vero monasterium repudiaret, monachi aditio nihil ei prodest, cum proprium habere non possit, & si monachus hæreditate non ædita moriatur, tunc hæreditatẽ ascendentium transmittit in monasterium, per tit. j. de his, qui ante aper. tab. cum monasteriũ habeatur loco filij, vt in Authen. de san. Episc. §. sed hoc de præsenti. & d. §. in præsentia. sed extrancorũ secus. nisi monachus fuisset minor, ex cuius persona restitutio petatur, vt ff. de mi. l. ait prætor. & de acq. hæred. l. Pantonius. vel secundum opi. eorum, qui dicunt, mortuo filio patrem adire posse, dicẽdum esset, quod abbas posset, de quo per Doct. in d. l. fi. Et hoc vbi monasterium potest habere proprium in cõmuni, aliàs quid de successionibus sit fiendũ, collige ex his, quæ scripsi in authẽ. ingressi. §. tit j. in 6. oppositione. † Quærit Iac. But. an ingressus monasterij inducat aliquam capitis diminutionem, & dicit ꝙ non, per hanc l. quæ eum vocat ab intestato, quod non faceret iure isto, si minimam passus esset, qa de iure ciuili esset incognitus, nec etiam mediã, quia succedit ex testamẽto, quod tũc non faceret, vt j. de here. insti. l. j. & si non mediam, multominus maximam. Sed puto, ꝙ quo ad quid minuatur capite, vt plene scripsi § tit. j. auth. si qua mulier. circa prin. Vlterius collige ex isto text. ꝙ statuta priuantia clericos, & monachos a successionibus nõ valent. [a] sicut enim pater non potest ecclesiæ fauore: ita nec statutum contra libertatem ecclesiæ factum, vt in auth. cassa, supra tit. j. de quo ibi plene scripsi.

ADDITIO.

a † Non ualent. Quod statuta priuantia clericos a successione non ualeant, not. hic Bal. nu. 5. uer. sed hic quæro, de duabus quæstionibus, & Bar. in l. fi. & ibi per omnes Doct. in fra. de pact.

§. Huius autem. Casus. Bona monasterio quæsita per ingressum nõ reuocantur, licet ingressi ad secularem remeauerint vitam. hoc dicit. Vbi autem quæsita nõ fuissent ingressus non tenuisset, vel infra annum probationis exisset, locum habet, quod hic not. glo. vt extra, de regul. c. statuimus. an autem aliquo casu bona quærantur ecclesiæ ingressus non tenente, vide quod no. per glo. & quod ibi scripsi supra tit. j. authen. ingressi.

§. Hi sita dispositis. Casus. Iudeis, Paganis, vel hæreticis, non licet seruos Christianos habere, quinimò statim liberi efficiuntur. Et non Christianus ad catholicam fidem conuersus liber efficitur, nec dominus aduersus eum restituitur. hoc dicit. Oppo. ꝙ liberi non efficiant: nam Apostolus dixit, Serui subditi estote dominis vestris &c. solu. vt in glo. Oppo. ꝙ dominis conuersis restituantur, vt vxor marito, vt in auth. sed hodie. j. de adult. Glo. non soluit, dic, ꝙ ibi interim vxor erat sequestrata a viro ipsius mulieris delicto, hic seruitus prorsus erat extincta domini delicto.

¶De Episcopali audientia, & de diuersis capitulis. Titul. VII.

¶Viso de Episcopis, & eorum priuilegijs, tam circa contractus, quàm vltimas volũtates, restabat videre de eorum iurisdictione, & potestate: ideo ponit hic rubricam, quam declara, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Episcopus curare debet, ne a redemptis vltra condignum exigatur.*
2 *Vendere res, quando quis cogatur. & nu. 4.*
3 *Emere, quando possit quis cogi, vel prohiberi. & nu. 5.*

Negociatores. Præmitte varietatẽ lectu. nam alij in fi. non habũt illud verbũ Epi, & in medio l. habent verbũ, Christiani, & tũc exponitur, i. Epi, & cõiungitur cũ verbo, puideãt. Alij hẽt in fi. Epi, & in medio habẽt Christianos, & tũc iungitur cũ illo verbo, pauperes, ex manitiuo adiuuare. Itẽ præmitte, quod hæc l. tota nõ põt legi sub vno cõstructo, vt Epi, q; bus verus cultus est adiuuare pauperes Christianos, & positos in necessitate, puideat negociatores ẽt si ad domũ Principis spectãt, & commodũ mercãdi excedãt, & hęc plana est, & melior alio modo legit ꝑ subauditũ, vt sint duo dicta, primũ vsq; ibi, Christianos. aliud vsq; ad fi. & quia primũ est imperfectũ, subaudiat hic, q, puideãt Epi, vt in gl. Item premitte, ꝙ hęc l. cũ seq. vsq; ad l. si q. nõ tractant de iuridictione Epi, sed de spectantibus ad eius curã, vt no. in d. l. si q. in glo. fi. in fi. Itẽ, ꝙ gl. in prin. legit istã l. in mercatura hominũ, donec soluat j. de l. nemo, & ibi secunda sol. legit ipsam in mercatura cuiuslibet rei, & sic duę sunt lecturæ. secundũ primã est casus † quod ad curã Epi spectãt, ne a Christianis, a captiuitate redẽptis exigant redẽptores vltra condignũ, & equũ. h. d. Contra hãc l opp. vt hodie nil vltra petat, q̃ statuit in l. fi. j. de cap. Sol. cõstendo nec ꝑpterea desinit ad curã Episcopi spectaret, vt hic. Opp. secũdo, ꝙ Episcopus modum adhibere non possit, vt j. de Iudęis. l. nemo. & ff. ad l. Iul. de anno. l. fi. Sol. vt in gl. quod hic speciale in mercatura hominũ, sed quia hæc l. generaliter loquitur, ideo glo. dat aliam sol. per quam hanc l. intelligit in mercatura cuiuslibet rei, secundum quam hoc intendit, ad curam Episcopi spectat modũ in mercãdo statuere. h. d. Cõtra hanc l. opp. de l. nemo. Respon. glo. hic res erat exposita venalis, ibi secus, sed certe, & ibi venalis erat exposita, vt ibi, in tex. patet, quare aliter soluitur ibi, ſ fine causa modus statui non potest, vt ibi, sed cũ causa sic, vt hic, causam autẽ subesse videtur intelligere Cyn. quando res spectabat ad victum, vt l. j. §. cura. carnis. ff. de offic. præfec. vrb. Ego puto, ꝙ l. nemo. aliter sit intelligenda, vt inter Iudæos ex vtraq; parte nõ statuatur modus in mercando per Episcopum, nec Rectorem prouinciæ: sed suos ꝑceres permittitur statuti, vt ibi. Sed inter Christianos modus statuatur, vt hic. Idem puto vbi emptor esset Christianus vẽditor Iudæus, sed non ecõtra: quia leges suos fauores non extendunt ad eos, qui sunt eis rebelles, vt §. tit. j. generaliter. & j. tit. j. l. j. & in authen. ibi posita. & j. de quæstio. l. milites. & j. de tab. l. 2. lib. 10. & ff. de executat. rut. l. sed reprobari. Oppo. ad idem de l. fi. ff. ad l. Iul. de anno. Solu. vt hic in glo. quia hic erat venalis, ibi secus. Sed hoc non videtur de mente l. contrarię. ideo solu. ꝙ ibi nõ compellitur minus iusto precio, vt hic probat tex. nõ potest plus iusto, vt hic. Oppo. tunc extra, & contra solu. ꝙ plus iusto possit, nec pro iusto compelli possit, vt l. non enim. ff. rerum amot. ff. de in li. iuran. l. fi tutor. Sol. ꝙ hic res erat venalis, ibi secus, vt ibi sentit glo. Alij quod hic in rebus ad victum spectantibus, ibi secus. Sed tunc ob. quia res ad victum nõ spectantes, vltra iustum precium non venduntur, vt ff. ad l. Rhodiam, de iac. l. 2. §. corporum. cum seq. ideo solu. 3. ꝙ ibi in odium emptoris, propter cuius delictum ad vendicationem coactam, nõ spontaneam peruenitur, vt ibi. Vt tamen hæc materia latius aperiatur, speculare volentibus, sunt quinque videnda. Primo, an quis compellatur vendere. Secundo, an quis compellatur emere. Tertio, pro quãto precio. Quarto, ad cuius curam hæc spectent. Quinto, an quis possit ꝑhiberi vendere, vel emere. Ad primam respondeo, quod vendicationem, seu liberationem personarum, quæ pro rebus non habentur, compellitur quis facere, vt hic, secundum primam lectu. & pro precio redemptionis, vel opera, & seruitio quinquennali, vt j. de capti. l. fi. † Circa res [a] autẽ dic, aut non spectant ad victũ, & regula est, ut non compellatur quis vendere, vt l. inuitum, j. de contrahẽ. empt. Fallit in casibus ibi no. per glo. Item fallit ob necessitates reipublicæ. Et est ratio, quia cõis vtilitas præferenda est priuatæ, vt j. de caduc. tollẽ. l. fi. in fi. & ff. solu. matrim. l. j. & in Authẽ. de hæred. & Fal. c. in princ. & quia sic est in emptione, vt statim dicam. ergo in venditione cum rõ non sit diuersa, & pro hoc accedat ff. de rei uendi. l. itẽ si uerberatum. §. præterea. & de etic l. Lucius. & ff. cõmu. præd. l. uenditor. §. si constat. Item fallit, quãdo aliter rem consequi non potest, nisi deueniendo ad eius exercitium, ut ff. rer. amot. l. non enim accedat. ff. ad l. Rhod. de iac. l. §. corporum. Item fallit ex consilio, non de necessitate, ut cum grauiora damna. ff. fi. reg. & l. j. §. si cõmunem. j. de in litem dã. tu. l. an tibi. Aut quæritur in rebus spectantibus ad victum, tunc aut res est in foro uenalis exposita, & compellitur uendere, ut hic secundum unam solu. & lectu. facit ff. nau. cau. sta. l. j. §. fi. Et est ratio, quia ab initio uoluntatis, ex postfacto efficiũtur necessitatis, nisi iusta sit pœnitentia, ut j. de ac. & ob. l. sicut. & res in domum illatæ, tacite sunt obligatæ, quæ non fuissent, si illatæ non essent, ut j. locati. l. certi iur. & ff. ex qui. cau. pi. contrahi. l. eo iure. aut res in foro uenalis non est exposita, & tunc, aut de pluribus, a qbus res illæ possunt haberi, unum tantum, uel duos uult cogere, is ad cuius curam spectat, & non potest, ut d. l. inuitum. & pro hoc accedat ff. qui, & a qui. l. fi priuatus. facit ff. de polli. toties. §. j. Et est ratio, quia lex debet esse generalis, non cõtra aliquos tantum, ut j. de legi. l. 2. & l. leges. & quia dolum uidetur committere, igitur ei resisti potest, arg. ff. de doli excep. l. j. in fi. aut in genere omnes habentes quotidie, uel alternis uicibus uult cogere, & tũc potest secundum aliam sol. §. datam. & ff. de offic. præfec. urb. l. j. §. cura carnis. & de mune. & hon. l. fi. §. item si Episcopi. accedat l. nemi-
3 nem. cum ibi no. §. tit. j. † Ad secundam quęstionem dico, ꝙ regulariter quis non cogitur emere, ut j. de iure delib. l. nec emere, & d. l. inuitum. Fallit in casibus ibi no. Itẽ fallit pro fertilitate habenda, & caritatis euitanda: nã nullus põt tunc se excusare, ut j. ut nemini liceat in emp. specierũ se excu. lib. 10. & ꝑ illã l. hẽs, ꝙ reformatio ualida põt fieri, ut qlibet mercator ciuitatis teneat j. certũ tempus

ADDITIO.

a † Circa res. Tu fac regulam generalem negatiuam, scilicet, ꝙ regulariter quis non cogat rem suam uendere, ut in l. nec emere, C. de iure deliberan. quam restringe. 58. fallentijs, ut per Barth. Soci. in ſuo tractatu. fal. regu. 455. in uer. uenditio. de quo per Bar. in l. j. §. cura carnis. num. 1. & in apostil. in l. nemo. ff. de offic. quæsto. Franc. de Are. in l. non est. C. de iure deliberan. & in l. seruus, de uulg. & pupil. dominus meus Iason Maynus. no. Instit. de ac. in prin. nume. 2. & nu. 4. Fel. in c. j. col. j. uersic. nltimo not. extra, de iud. Parif. de Pateo, tract. syndi. in uer. iudicis. & per Philip. Corn. consi. 160. incip. in hac cu princ. uolu. 3. & consi. 25. in princ. & in litera h, uolu. 4.

4 tempus p̃sentare certa sextaria grani forinsecũ in ciuitate. † Ad tertiã rñdeo. ꝙ ꝑcio iusto ꝑpellitur, quis vẽdere, vt ff. ad l. Ro. de iac. l. j. §. corporũ, & ff. ad l. Iul. de anno. l. fi. ff. ad muni. l. non debere, & non uiliori, vt ibi: nec maiori, vt hic. Fallit in odium emptoris ꝑp cuius delictum ad vendicationem coactam non spontaneam pueniatur: vt l. non. n. ff. re. amo. sed hic dubitari ꝑt, quod intelligatur iustum ꝑcium qñ compellitur, quis uendere res ad victũ. Nã in alijs reb. tex. est in l. ꝑcia rerum, ff. ad l. fal. Ego dico, ꝙ in ciuitatibus aliquibus fuit taxationes carnium quatuor vicib. in anno, & illa sunt ꝑcia iusta. sed ubi non fiat credo ad curam eius spectare, qui præest, qui ſm diuersitatem temporũ, & sterilitatem rerũ variabit ꝑcia ipsarum, & hoc ꝓbat text. in d. l. fi. & l. non debere. Dum dicit, ꝙ annona exigit. Ad quartam rñdeo, ꝙ inter Iudæos hoc ad curam spectat p̃sulum stiorũ, non aliorum, vt j. de iudi. l. nemo. Inter Christianos ad curam ꝑfecti in vrbe, vt d. §. cura carnis. In, ꝓuincijs ad curam episcoporum, vt hic, vel hodie p̃sidẽtiũ
5 ꝑ statuta terrarum. † Ad quintam rñdeo, ꝙ regulariter qs emere, non prohibetur: quia contractus emptionis est de genere ꝑmissorum, sed ex causa potest prohiberi ne ultra indigẽtiam emat. ne alijs res cariores reddat, ut incommoditatem habẽdi inducat, & meo iudicio casus est hic dum dicit, ne incommodum mercãdi exedat. cum mercari propriè ad emptorẽ refertur, vt l. nemo mar tyres §. de sac. san. eccle. & sic uides, ꝙ hi qui habent curam fori licitè possunt statuere. vt nullus emat i foro vltra duo sextaria grani, vt sit commodius, & omnes habere possint, quod no.

LEX II.

1 *Appellari ab interlocutoria non debet.*
2 *Pęna pecuniaria clerico indicta cui debeat applicari.*

Si clericus. Casus. Etiam clerico ante diffinitiuam sententiam interdicta est appellatio, & cõtrafacientes puniuntur in quinquaginta libris argenti pauperib. erogandis. h. d. Pœna autem laici applicatur fisco, vt j. quo. app. non reci. l. ab executione. in fi. quæ est illa lex generalis de qua loqui-
1 tur iste tex. † No. ꝙ ab interlocutoria non appellatur, [a] concor. j.
2 quorum ap. non reci. l. ante. Item quod pœna ablata clerico, non intrat bursam fiscalem, sed debet pauperibus erogari. Oppo. prima sic, prohibita vni videntur concessa alteri, vt l. cum lege §. prætor ff. de iud. ergo appellatio hic interdicta clerico dicetur concessa laico. sed hoc consequens est falsum: ergo & antecedens, falsitas consequentis apparet. in d. l. ab executione. in fine, & in eod. tit. l. ante sententiæ tempus. ergo. Solut. quod hic de clerico dicitur ob specialitatem aliquam non statuitur, sed demonstrandi cã quod in hoc non sunt priuilegiati. de quo dubitatio erat orta propter priuilegia multa eis concessa, & hoc vult glo. vsque ibi, sed videtur. Opp. 2. quod puniri non debeat: quia appellatio iuris effectum sortiri non potest, ut d. l. ante, & per consequens, nec pœnam committi, vt insti. §. man. fu. alie. l. ea quidem. Solu. vt sequitur in ea. glo. vsque ad fin. quam sic declarat: quia hic de pœna legali. quapropter merum factum illicitum committitur, cum aliũ iuris, non expectet effectum, vt l. iubemus §. sane. §. de sacrosan. eccle. l. eum qui duas. j. de adul. & ff. ad l. Cor. de fal. l. l. si quis obre perit. ibi in pœnæ conuentionali in qua, secundum Iaco. Butri. voluntas contrahentium attenditur, ut si eam committi propter merum factum noluerunt, ꝓpellitur illud committatur, alio iuris effectu non expectato, & si propter iuris effectum committi noluerunt, ille expectetur. in dubio, si iuris effectus sequi potest, propter illum intelligatur apposi. vt d. l. ea quidem. vbi autem sequi non potest, tunc mero facto adiecta intelligatur ff. de verborum obliga. l. stipu. ista. §. hi quoque, & §. quatenus, & j. de transactio. l. si quis maior. Sed tunc 3. & extra oppo. ex quo ab eadem lege prohibente pœna adijcitur, valere debet quod est factum, licẽt pœna committatur, vt j. de test. l. consulta. & ff. de diuor. l. fin. in principio. Sed §. est dictum quod appellatio non tenet: nihilominus pœna huius l. committitur, ergo, &c. Solu. quod contraria locum habent, quando ab eadem lege inducatur prohibitio, & pœna ita quod per aliam legem prohibitio nulla sit facta, sed vbi vna lex simpliciter prohibet, & per consequens etiam annullat: vt j. de legi. l. non dubium, & postea, per aliam legem reperitur prohibitio, & adijcitur pœna: tunc locum habet pœna vtriusque legis: vt j. de sepulc. viola. l. qui sepulchra, & ff. de actio. & obligat. l. quoties, & ita dicit hic. Iacob. Butriga. & docto. in d. l. non dubium. ubi hoc latius pertractatur. Quarto opponitur, cum glo. sequenti, quod appellari possit, ante diffinitiuam sententiam, vt ff. de appellatio. re. l. 2. Solutio quod hæc regula fallit vbi sententia trahit secum executionem, uel quando per appellationem a diffinitiua non potest tolli grauamen prius illatum, de quo plenius dicam in dicta l. ante. Quinto oppo. quod indistinctè possit: vt ex
2 tra. de appellatio. capitulo cum sit Romana. Solutio quod illud de iure canonico, & hoc latius in d. l. ante declarabo. † Sexto oppo. quod non pauperibus: sed fisco detur hæc pœna: vt l. mulctarum j. de mo. mulct. Solu. quod illud regulare, fallit hic, quia aliter est prouisum. Septimo oppo. de l. apertissimi. infra, de iudi. Solu. ibi in recusatione quæ ante lit. contesta. admittitur, hic in appellatione quæ ante diffinitiuam regulariter non admittitur: sed pofstea sic ab ipsa diffinitiua: licet, & ab ea temere appellans puniatur, vt infra. de appellatio. l. eo. §. ne temere. An autem ab executione licet appellari. dic, vt in l. ab executione infra, quorum appellatio. non reci. Quæro quia textus dicit, si dilationis casu, quid in dubio, dicit glossa qd̃ præsumitur dilationis causa facere, qd̃ intellige nisi in casibus a lege permissis.

ADDITIO.

a ¶Non appellatur, an & quando a sententia interlocutoria licitum sit appellare, uide ꝑ Soc. consi. 96. inc. uiso processu. in prin. 4. col. in prima parte char. 2. 3. & ibi etiam an, & quando parte absente ferri possit.

LEX III.

1 *Consuetudo principis, & patrifamiliæ attendenda.*
2 *Delicto si semel fuerit indultum non amplius indulgeri debet.*
3 *Consuetudo quot vicibus constituatur.*

Nemo. Casus. absque alio Principis mandato, diebus pascalibus carcerati per iudices sunt relaxandi, ex-
1 ceptis ibi exclusis ob immunitatem criminis. hoc dicit. † Not. quòd consuetudo Principis inspicitur sicut, & consuetudo patris fam. vt ff. de pign. act. l. vel vniuersorum. Contra quod oppo. glos. 3. in fin. de leg. prima, §. si de functus. ff. de re. eo. fol. quòd ibi ratio, quæ mouebat ibi patrem, cessat in persona filij, & faciunt hæc, vt commodatarius qui equum commodatum dimisit in pascuis, vt dominus faciebat, non teneatur, eo a lupis depasto, quod tangit gloss. ff. de neg. gest. l. si negotia. Pet. & Cyn. dicunt verum si omnes diligenter de loco illo sic faciebant: quia tunc excusaretur, ar. infra de pig. act. l. pignus, & ff. de ędil. edi. l. quid sit fundus §. apud Labeonem. alias non excusetur: quia culpam saltem leuissimam committit de qua tenetur: vt ff. commoda. l. si vt certo §. si duobus vehiculum, quæ in alienis rebus est puniendа, licet in propriis solum detestanda: vt ff. fol. mat. l. etiam §. licet, & sic non ob. l. ista cum simi. facit ad hoc fol. quam dedi ad contra.
2 gl. † Item no. ex fi. quod delictum semel indultum amplius non est indulgendum. ex quo colligit gl. ꝙ delictum reiteratum plus punitur, & sic grauius, quod certe satis improprie hic notari potest. tamen dic vt scripsi in l. seruos. instr. ad l. Iul. de vi. † Item nor.
3 a ex fi. quòd duę uices a faciunt cõsuetudinem, contra quod opp. glos. ꝙ nec etiam trinus actus inducat consuetudinem, ut extra de cau. pos. & proprie. cap. cum ecclesia suttrina. ad fin. dicit gloss. quod hic in criminibus, ibi in alijs actibus. melius, dic qd̃ est consuetudo, quę sonat in factum, & idem est, ꝙ assuefactio. & de ista loquitur hęc est consuetudo, quæ est ius non scriptum, & de ista loquitur contra. & quot actus ad ista requirantur, & quando inducantur, dicam infra quæ sit lon. consue. l. j.

ADDITIO.

a ¶Quod duæ uices, ꝙ consuetudo inducatur ꝑ duos actus ad minus infra decẽniũ celebratos, gl est ordi. Insti. de iure naturali §. ex nõ scripto. in ver. diuturni, qd̃ est uerũ, nisi derogetur iuri ecclesiastico, quia nõ nisi per leg. inducitur ſm Inn. fin. in c. cũ dilectus. in 2. col. in gl. sua. uer. talis, de consecra. & Lu. pon. in fin. uer. consuetudo. ver. consuetudini præter legẽ, & per Bal. quẽ uide in auth. quas actiones. in pe. col. in uer. extra quæritur, supra de fa. san. eccl. idem Abb. in cap. fin. uer. fecundo requiritur, de consue.
† Adde, ꝙ dixi in libro cõsuetudinũ Burgũdiæ in tit. de iust. & illius executione §. seaul cũg. in gl. in uer. pour la premiere foys. & in gl. in per. filen chiet.

LEX V.

Mimæ. Casus. Mimæ, & meretrices non debent inducere habitum mulierum dedicatarum. h. d.

LEX VI.

Archigerõtes. Casus. seniores p̃sbyteri ad p̃fessiones audiendas debent deputari. h. d.

LEX VII.

1 *Clericus appellans pro donatis non efficitur irregularis.*

Addictos. Casus. Ad supplicium missum nullis licet arripere: pro eo tamen licet cuilibet appellare.
a h. d. Not. quod clericus punitur [a] à iudice seculari. Contra quod
1 oppo. de auth. clericus §. tit. j. Sol. vt in eo. tit. † Itẽ no. quod clerici appellant pro donatis, nec efficiuntur irregulares, & rationes ponuntur in glo. Vltimo coniuncto principio huius l. cum fin. tridetur hic casus, quod in criminalibus sententia mandetur executioni. j. tempus datum ad appellandum, de quo dicam in l. addictos j. de app. ubi hæc lex ponitur ad contextum.

ADDITIO.

a Clericus punitur, contra quòd non possit a iudice seculari puniri. adde 11. q. j. in clericum 16. dist. in rescriptis c. si iudex laicus. de sent. exc. in 6. nisi, de periurio, quia falsum testificatus est, Aug. in l si uacantia j. de bo. uacan. lib. x. & doct. & Bald. & Pe. de Suza. in l. nullum j. de test. etiam si sit iudici laico inhibitum ab episcopo, ut ibi Lanfran. de probatio. c. quoniam contra. uer. confessiones 6. col. & Fede. de senis. consi. 88. Arch. & Gul. de paradiso magister. Io. And. in c. præsbyter. el. 2. q. 7. contrarium tenet Lud. in fin. uer. testis uer. potest iudex, rationem Io. An. in c. si clerici, de iudi. & in c. j. de mu. Pet. & But. & Host. in c. uerum, de fo. compe. & Spe. de teste §. j. uer. sed qualiter, & per Ale. in l. j. ff. de iud. uide Imo. in c. uerum, & in c. pen. de pe. Ang. Aret. ubi §. per Inn. in c. nouimus, de uerbo. sign. Bal. in marga. uer. falsarius quod non semper traditur iudici seculari. item adde Soci. consi. 11. inc. quoniam in præsentiarum, uer. circa. 4. q. cum uer. seq. & uer. & non solum, in 1. parte char. 16. quòd clericus etiam in maioribus constitutus non potest conuenari regulariter coram iudice laico, sed coram suo iudice ecclesiastico, ex quo solus episcopus de iure habet iurisdictionem contentiosam in clericos suæ diocesis, & quid si est conueniendus una cum laico, & quid si sint plures laici, & unus clericus, & quid de bigamo, & quid de clerico coniugato, & de eius uxore, ibi per eum plenè uide.

LEX VIII.

1 *Superior in arbitratorem a subdito potest eligi; in arbitrum vero non, item & num.4.*
2 *Clericus in laicum compromittere quando possit.*
3 *Compromissum factum per metum an sit validum.*

Si qui ex consensu. Præmitte fm Iac.But.quod episcopus ex compromisso cognoscit:l.sequens, quando ex prorogatione iurisdictionis:auth.ver.si quis litigantium, quãdo ex propria iurisdictione,& non prorogata cognoscit. Item præmitte,q̃ ver. q̃ his, duplicem habet lect. vnam per d. & f.scilicet adfuisse aliam per b.& f.scilicet.absfuisse.prima est communis. Casus.per non subditum potest compromitti in episcopum,& compromissum factum metu ipso iure non ualet.h.d. † No.quod superior p subditum, non potest eligi ut arbiter:Sed ut arbitrator sic vt dicam. Item, q̃ metus præiuritur. Item quod metus tribuens,vel prorogans iurisdictionem reddit actum ipso iure nullum. Oppo. quod in episcopum,non possit compromitti, quia iurisdictionẽ ordinariam habet,vt l.proxi. at in ordinarium non potest fieri cõpromissum,vt l.sed si in seruũ §.2.ff.de arbi. Sol. ut in gl.j.in prin. quia illud in subditis,hic in non subditis.siue sint laici, siue clerici alterius iurisdictionis,& hoc vsque ibi item ponũt. Alij dicũt, q̃ in laicis tantum loquitur, non in clericis, licẽt alterius sint iurisdictionis:quia illi iurisdictionem sui episcopi non possunt declinare.vt in Authen.de san.episc.§.œconomus, quod gl.non placet, quia ille §.in casu speciali reddendæ rationis loquitur,vt sequitur in gl.vsq; ibi,sed fm. Vel dicit Iac.But.q̃ dictus §.non obst.quia ibi de iurisdictione sui episcopi declinanda, & alterius prorogandа,quod fieri non potest sine licentia sui episcopi.vt extra de fo. compe.c.significasti.hic vero de compromisso faciendo,ex quo nec tribuitur iurisdictio.sed sola notio.vt j.de arbit.l.j.& ff.de ver. sig.l.notionem,& statim pẽna commissa expirat compromissũ, vt ff.de arbi.l.si quis rem.Alij vt Lot.dicebat eũm nullam iurisdictionem habere, & sic indistinctè compromissum facere posse in eum,quod reproba.vt in gl.j.vsque ad fi. & sic prima sol.uera.

2 Sed dubitari põt,an econtra clericus possit ꝓmittere in laicũ. & dic, q̃ sic in rebus tpalibus:sed de spũalibus in clericum tũ,vt extra de arbi.c.contingit,& c.per tuas,sed mixtim in clericum,& laicũ potest si licentia episcopi interuenit,non als,vt no.in d.c.cõtingit.Opp.quod nec in laicũ cõpromitti possit:vt l.nõ distinguimus §.Iulianus ff.de arbi.fol.ut in gl. quia hic in ciuili,ibi in criminali,siue imponenda sit pœna corporis inflictiua,vt ibi,siue pecunia fisco applicanda,& non ipsi parti.fm Ia.Bu.Op.q̃ eps nõ spõte resideat,vt ff.de ar.l. 3.§.i.fol.duob. modis.vt in glo.Primo, q̃ a in episcopo sit speciale. Secundo quod hic loquitur, vt ab initio non compellitur suscipere: sed susceptum cogit expedire,vt ibi,
3 & hæc communis. † Opp.extra gl.quod compromissum factum metu valeat,sed veniat rescindendum, vt ff.quod met. cau.l.metum,§.sed q̃ prætor.sol.dic,q̃ cum compromissa sunt redacta ad instar iudiciorum,vt ff.de arbi.l.j. ut in eis sit speciale sicut in iudicijs,ut ff.de iudi.l.2.in prin.& not.ff.quod me causa l.si mulier §. si dos.Opp.vl.contra fi.secũdum aliam literam.l.prout.est ibi absuisse,quod nihilominus laudum,& sententia teneat,vt ff.de arbi.l.diem.§. si quis litigatorũ.Solu.vt in gl.quia ibi sic actum erat
4 inter partes. † Quæro modo dixi,q̃ subditus,non potest compromittere in episcopum, vt in arbitrum,sed an, vt in arbitratorem, & sic in amicabilem compositorem.Iac.de Ra. Pet.Cy.dicũt qd̃ non. quia eadem est ratio, quę est in arbitro, uidelicet timor, ne sua potestate arbitretur. & timor, ne impressionem, & metum inferat ei contra quem,& sic impediret de iniquitate sua cognosci per reductionem ad arbitrium boni uiri.Alij contra,quia iudici,conceditur amicabilis partium compositio, & suasio.vt j. de sen.l.& stipulatio. & ff. de vsufl.æquissimum.aliàs est l.si vsusfructus legatus §.si inter duos ff.de ope.no.nun.l.j.§. tamen quęritur.hoc firmat dominus meus:quia in re propria, quis potest esse arbitrator,vt no.in l.pen.j. de ar. Ergo fortius in subditum ratione iurisdictionis. Inducit etiam tex. in auth. ut diffe. iu. §. si non contingerit, transumptiuè j.de iu. Auth.si vero. vbi episcopus associatus ordinario parti suspecto per amicabilem compositionẽ potest dirimere litem, & tamen per associationem illam factus erat arb.iudex illius causæ.non obstant obiecta: quia non potest esse impressio, uel metus ubi interuenit amicabilis compositio. Item ratio est diuersa,cum de arbitratoris,non arbitri iniquitate possit conqueri.vt ff.de arbi.l.diem.§.stari,& ff.pro soc.l. societatem.§.arbitrorum.Quæro quid.in monacho dic,vt nota ff. de ar. l.pedius.§.j.

LEX IX.

1 *Iurisdictio episcopi,an possit prorogari.*
2 *Appellari à sententia episcopi quando possit.*
3 *Appellari a sententia ex iurisdictione prorogata lata,an possit.*
4 *Iurisdictio prorogata non durat vltra sententiam.*

1 **Episcopale.** †Hęc l.tria dicit.primũ q̃ iurisdictio epi
a scopi potest prorogari. Secundum, q̃ ex sententia illius licẽt ex prorogata iurisdictione lata, nõ appellatur.Tertium, quòd eius sententiam iudex ciuilis exequitur, & hoc ne eius sententia reperiatur inutilis,quod extendit gl.ad sententiam a magistro,vel doctore latam,quod no.Opp.quod principium huius l.sit superfluum per præcedentem l.Sol.ut in glo.j. in prin.scilicet quod illa quando cognoscit,ut arbiter ex compromisso: hic ex iurisdõne prorogata, & hoc vsque ad ver.si aũt.quo omisso statim q̃ro,quid in dubio.respon.vt in gl. in versi. quid in dubio.usque ad fin. scilicet,aut pœna est adiecta: & tunc vt arbiter videtur electus:aut pœna non adiecta: & tunc,vt iudex prorogatus,ut res potius valeat,q̃ pereat.quod limitat, nisi ex his, q̃ inter eos præcesserũt, aliud colligat.arg. ff.de testa.l. hfdes palam,
2 §.sed si notan.& ita no.glo.j.iuxta fi.ff.de iud.in l.j.† Opp.2. q̃ ab episcopi sententia appelletur,vt in auth. quę sequitur. Solu.ut in ea.gl.q̃ illa corrigit istam.hęc non tenetur: quia diuisiuè concordantur.ideo alij dicũt,quod ibi quando inter subditos iudicauit; hic quando non inter subditos. hanc tenet primo Ia.Bu.& Cy.firmat gl.in contrario,& dicit Iac.quod hoc operatur cõsensus partium,qui in eis sibi tribuit iurisdõnem, sed in subditos initos hẽt iurisdõnem a principe. vnde facilius subuenitur eis,qui se in hac necessitate non posuerunt.argu.ff.qui sat. cog.l.si fideiussor, §.si necessaria. hæc ratio non est illa,sed alia.f.reuerentia episcopi,ut hic in tex.ideo uide,quod in quarto contrario dicam. Op.3.quod a sententia potestatis appellet,ut j.de appel.l. præcipimus.Sol.ut in gl.2.uidelicet, quod hic nõ de omni potestate loquitur,sed de his a quibus non appellatur,vt sic relatiuum, a quibus,hic stet restrictiuè,& non simplicem relationem faciat. hi autem sunt pẽfecti prętor.vt ff.de offi.præfec.prętor.l.j.supplicari autem ab eorũ sententijs potest,vt auth.quæ supplicatio.j.de preci.impe. offe.& in l.j.j.de senten.præfe.prætor.idem dico de sententia episcopi ex ꝓrogatione lata,arg. q̃uiparationis prædictæ, quam fecit tex.iste.
3 † Opp.extra,& quarto, q̃ a sententia lata ex iurisdictione prorogata appellari possit b vt ff.de app.l. ex consensu. Solu.quòd speciale in episcopo:in alio autem iudice a cuius sententia potest appellari,secus est: quia licẽt in non subditos ex prorogata iurisdictione pronũcier,appellari potest:ut ar.d.l.ex consensu,secundũ Cy.& Dy.& Bart.in contrario.sed Iac. But.uidetur hic sentire opositum,dicens,quod in d.l. ex consensu. ex delegatione principis cognoscit:hic ex partium conuentione. & fortè ibi erat aliàs priuatus, aliàs ex consensu partium absque delegatione cognoscere potuisset,ut l.j.& 2.ff. de iudi. & sic uidetur ipse sentire, q̃ non sit speciale hic in episcopo: sed regulare in quocunque ex prorogata iurisdictione cognoscente, quod esset summè notandum.Ego puto quod tam in episcopo quam in quouis alio, iurisdictio prorogata sit eius naturæ,cuius erat prius, vel prima,cum idem sit iudicium de augmento, quod de ipso augmento, quod patet in dote, & eius augmento,vt ff. de pac.do.l.inter socerum, §.cum inter.& quia non diuersa est iurisditio a prima, sed eadem extensa.vt in precario dicitur: ut ff.de pre.l. sed si manente,& in iurisdictione prorogata: vt l. meminisse ff. de offic. proconsu.& leg.Et ex hoc infero cum Cyn.supr.l. proxima.quod si a sententia lata ex iurisdictione ordinaria non potest appellari, nec à lata ex iurisdictione prorogata,quod tenet gl.& doc.in c.Pe. & Io.de offic. dele. Et econtra si poterat appellari,& nunc potest, ut contrariorum eadem sit disciplina: vt l.fin.infra, de sent. pas.& quia appellationis permissio, vt fauorabilior est amplianda, l. & in maioribus.infra.de appell.ex hoc sequitur, quod ista lex est correcta. nam hic ideo a sententia episcopi non appellabatur, ex sola reuerentia episcopi, ut hic in text. & in hoc æquiparabatur præfecto prætoris:nec est verum, quòd prorogatio esset causa, vt patet ex proximè dictis. Cum ergo sententia lata ex iurisdictione ordinaria hodie appelletur, vt in authen. seq.sequitur necessario, quod appellatur etiam si feratur ex iurisdictione prorogata,per l.& rationes prædictas.nec erit hæc correctio hominis, sed legis,quinimmo, vt dixi in authen. ingressi.& in l.si supra titu. primo,correcta ratione legis, quæ sit unica, & necessaria, correcta erit l.ista.ratio autem quam scripsi per Iacob. But. potest esse impulsiua,non finalis, & decisiua, nec est vera, quia in necessitate non appellandi non posuerunt, sed cum pote
4 state consueta,& permissa prorogant.† Quæro an iurisdictio prorogata duret ultra sententiam.Dicit hic Iaco.But. quod non,dicens hic esse casum,& asserens hoc notari per gl.in l.2.§. primo, ff.si

ADDITIONES.

a Potest prorogari.adde,q̃ prorogantes iurisdictionem ipsi tenentur stare eius iudicio,si eum sponte elegerunt,vt l.si qui ex consensu.supr.eo.& ibi Bald. in princ.

b Possit appellari, quòd prorogatio iurisdictionis etiam cum iuramento, non tollit appellationem, gl.est in 6.q.4.quòd benè, per tex.fing.in c.ad hoc,& ibi doc.& Philip.de app.sed facit præcisè cogi.lex.post do. in l.si conuenerit,de iurisd.omn. iu. sed quod appellatio a sententia prorogati iudicis fieri non potest,si aliàs ab eius sententia non poterit appellari,ut hic per Bar.& per Cy.in l.si quis ex contentu §.eo.sed Ange.contra in l.2.ff.de iud.secundum Iud.potest in fing.uersi.si duo alterius,& est fin.12.in c.quid si sit prorogatio.in Spe.de app.§.in quibus,vers.22.uide d.Ias.May.in l. qua aduersus j.de preci.impe.offe.

ff.si quis in ius vo.non ier.quod ibi dicitur,q̃ sententiam nõ mandat executioni.sed illa glo.potius probat oppositum, dum dicit quod ad eius requisitionem iudex ordinarius,illorum mãdat exe
d cutioni sentẽtiam:: & sic iurisdictionem habet requirẽdo,& qua ratione in requirendo eam in exequendo, si bona habet in suo territorio,vt est tex.in c.Romana,§.ꝗentes.extra,de fo.ꝓpe.li.6. & in cap.postulasti.de fo.compe. vel fortè verius aliud in iurisdictione prorogata vt hic:aliud in prorogata ex contractu vel delicto vt in contrarijs:quia tunc quis efficitur de foro. vnde propriè non est prorogatio.ideo episcopus suam sententiam exequi nõ posset in bonis laici in diocesi existentibus, qui eius iurisdictionem prorogasset. licẽt forsan in bonis clerici posset, quia bona clericorum sunt sibi subiecta.

ADDITIO.

a † Iudex ordinarius illorum mandat executioni sententiam. uide oino Alex. hic in addi.ad Bal.nu.2.ver.quarto nota,q̃ sententia.in apost.in uer. territorio,ubi facit optimam distinctionem post Iac. But. per quam totus hic passus remanet dissolutus dubiis.

AVTHENTICA.

1 *Appellare licet ab episcopi sententia,& nu.2.*
3 *Episcopus delegatus si delegauerit ad quem appellabitur a sententia subdelegati.*

Si quis litigantium. Casus. a sentẽtia episcopi lata ex ordinaria uel delegata iurisdictione appellatur, quæ si confirmata fuerit, amplius
1 appellari non poterit.h.d.† No.tria.Primũ quod hodie a sua episcopi appellatur.Secundum quod bis non appellatur, & hoc fm de iure canonico correctum, vt dicam super glo.Tertium quod iudex appellationis exequitur suam sentẽtiam. concor. j. de appella.l.præcipimus.ver.in his.Quartum quod a delegato appellatur ad delegantem.Opp.quod tex.iste dimittit nos in obscuro,§. §. quibus ś. de nouo co. compo. dicit.n. si quis condicat. at modi condicendi sunt plures.f.appellando, vt hic in fin.supplicando ś.l.proxi.& j.de sen.pas.l. j. & per simplicem querelam principẽ, vel alium superiorem adeundo,vt l.ab arbitro ff.qui satis.cog.ergo,&c.Solu. vt in glos. 2.quod hic loquitur appellando,ut probant sequentia verba.ibi,vt non liceat iterum appellare, quæ sup ponunt appellationem fuisse. Opp.tunc quod appellare a sententia episcopi non licẽt,vt supra l.proxi.Solu.glos.sequens quod ila, quando ex iurisdictione prorogata cognoscit, hic quando ex
2 ordinaria,alij,quod hæc illam corrigit,& istam ibi tenui.† Opp.3. à minori magistratu appellatur ad maiorem,vt de appel.l.præcipimus, sed episcopus est de maioribus, quia æquiparatur præfecto, vt supra l.proxi. ergo non ad iudicem loci, qui inferior est. Sol.vt ea.glos.videlicet quod de maioribus censetur,quando ex prorogata iurisdictione cognoscit,non quando ex ordinaria, vt hic.hęc truffa est,quia prorogatio extendit iurisdictionem,sed in maiori dignitate, non ponit,ideo dic,q̃ olim æquiparabatur præfecto ratione appellationis non interponendæ. hodie secus.Itẽ, q̃ ad iudicem loci appelletur est adiuentum in fauorem litigantium ne uacent in remotis, & in fauore cuius diuini,cui facilius uacare potuerunt. Hoc tamen de iure canonico est correctum, quia ab episcopo appellatur ad metropolitanum, vt in c.Romana,de fo.compe.lib.6.& non medio omisso,nisi ad Papam,vt extra,de ap.ca.dilecti.lib.6.Opp.4.q̃ 2.liceat appellare vt j.ne liceat in vna eademque causa l.j.Sol.vt in seq.glo.quod hic speciale, & rationes dic,vt in præcedenti, sed iure canonico licẽt bis appellare:vt extra,de app.c.directe.Opp.v.q̃ non ad principem delegantem,sed non ad nominatos:vt j.de appel.l.præcipimus. in fin.deuolũtur appellatio.Sol.vt in glos.fin.vsque ad ver.item, secũdũ
3 Azo. & plenius dicetur in contrario. † Quero quid si episcopus delegatus subdelegauerit, ad quẽ appellabit a sentẽtia subdelegati.Respon.quia aut erat subdelegatus principis, & tunc ad episcopum sub delegantem:vt j.qui pro sua iurisdi.l.j. Aut alterius, & tunc ad ipsum primo delegatem: vt ff.quis,& a quo l.j. & hoc vult ea.glo.vsq; ad fin.Vlterius habes hic,q̃ iudex causę appellationis suam sententiam mandat executioni.concor.j.de app.l.p̃cipimus.ver.an mandat executioni.cõcor.j.de app.l.p̃cipimus, in ver.in his,& ibi dicetur.

LEX X.

Iudices. Iudex debet prouidere, ne carcerum custos in- humaniter se habeat erga carceratos,pœna sibi, & eius officio imminente, & cura ad episcopum spectante.h.d. No.q̃ pauperibus relicta dari possunt carceratis.

LEX XI.

Mathematicos. Casus. libri improbatæ fidei deberi,& artem mathematicam exercens, nisi errore dimisso dẽt expelli de sacro imperio.j.quod postea repertus est deportandus. h.d. No.q̃ bannitus j.territorium repertus gratuiter est puniẽdus. Item quod ex simplici banno quis non perdit bona,nec pro hoste ciuitatis habetur.

LEX XII.

Christianos. Casus.ad curã eorũ spectat,vt redeũtes a captiuitate nemo iniuriis afficiat. h.d.

LEX XIII.

1 *Filiusfamilias aduersus patrem,& seruus contra dominum iudicis officiũ, quando possint implorare.*

Si lenones. Pater,vel dns,qui necessitatem peccãdi imposuit filiabus uel ancillis eorũ ptãte priua
1 tur.h.d.† Not. q̃ filiusfa.implorat iudicis officium ꝗ patrem, a &
a seruus cõtra dominum.Quærit in quo pater, vel dominus hic punictur.respondeo in emancipatione, vel manumissione:vt in gl. ꝗ quod oppo.gl. de l.fi.dominus ff.de his.qui sunt sui uel alie.iur. fol.ut in gl.secundam so.tenet Iac.Bu.propter uerbum,lenones. hic,in princ.positum.Item no.gl.de.§.fi.Instit.qui.mo.ius pa.po. fol.q̃ hic speciale, vt in ea vsq; ad fi.

ADDITIO.

a ¶Contra patrem.dic uerum,sed adde.quod prius debet ueniam impetrare.gl. in l.cogis.§.fi.pater ff.ad Treb.

LEX XIIII.

Decernimus. Casus.in vrbe Cõstantinopolitana iudex clericorum erat archiepiscopus, uel præfectus,ut actor eligeret.h.d.Not.q̃ non refert an causa sit de bonis ecclesiæ, vel de proprijs ipsius clerici. Hodie solus archiepiscopus est competens iudex, vt ś.eo.tit. auth.statuimus,& extra,de fo.compe.c.ti diligenti. Opp.quod nemo inuitus agat,vt j.vt nemo inuitus in rubro,& nigro.fo.ut in gl. quia uerum præcisè,sed causatiuè sic,vt hic.

LEX XV.

1 *Aduocatus non admittitur,nisi Christianus.*
2 *Relegati an sint bonis spoliandi.*

Nemo. Casus.† non potest esse aduocatus,qui non est verus Christianus, & iudex seiente hoc passus, & eius officium punitur, & ipse ab officio aduocationis depositus
2 deportatur.h.d.& est hæc l.de uerbo ad uerbũ j.de postu. † Opcõtra fi.q̃ relegatis bona non auferãtur, ut ff.de interdi.& releg. l.relegatorũ,§ tempus.Sol.quod illud quãdo l.simpliciter statuit quem relegauit, hic ultra processit,etiam ad bonorum conscriptionem.Opp.quod male dicat exilij,ut l.2.de pub.iud. fol.quod hic improprie,ut in gl.uel dic, quod illa in casu dubij: hic certi, quod colligitur ex uerbis adiunctis.

LEX XVI.

Si legibus. Casus. impedimentum extans a principio imputatur scienti,& non ignorãti.h.d. Opp. q̃ scientia patris non obsit filiabus,vt ff.de iur.& fac.ign.l.iniquissimum.Sol.dupliciter,vt in gl.& secunda sol.est cõis,& de materia dicetur j.de spon.l.fi.vbi l.repetitur de verbo,ad uerbum.

LEX XVII.

Iubemus. Casus.ciuitatum defensores non possunt eligi,nisi ortodoxi.& quod ita sunt,debent iura re electi.h.d.

AVTHENTICA.

Statuimus. Præsides,vel ciuitatum rectores debent iurare, quòd damnatos pro hæresi per ecclesiam omnibus iuribus exterminabunt, aliàs non ualent eorum sententiæ.h.d.

AVTHENTICA.

Præsides. Hæc auth.declarat qui debẽt eligi ciuitatum defensores,& quales,& per quos,& pœnam imponit electo declinãti,& eius officiũ,& iurisditionẽ annectit, & inter alia, No. q̃ non omnes,sed nobiles sunt eligendi:& non omnes,sed is cui aliqua ratio sit,& bonæ opi.

LEX XVIII.

1 *Absens ratione potestariæ interim poterit in loco domicilij conueniri.*

Si præsens. Casus. Vbi is cõtra quẽ debet proponi q̃rela, non numeratæ pecuniæ, sit in administratione maiori positus, põt aduersarius ad præscriptionẽ eius interrumpendam adhibere alium administratorem per quem ei notificetur querela sibi delata,uel loci eũm per quem similis denunciatio fiat.h.d.Op.quod non possit contra confessionem venire,nisi per scripturam,ut l.generaliter j.de non num.pec.So.ut gl.2.& plenius dic,ut in ꝗrio.Opp.q̃ non idem sit in exceptione, nõ numeratæ dotis: q̃a maritus est ille,qui cõfitetur uxori,& sic tex.vĩ supponere,q̃ vxor sit in administratione posita, qd̃ nõ pt,
a cũ mulieres ciuilib. nõ fungant officiis l.2.ff.de re.iur. Sol. ut in gl.fi.uel dici põt,q̃ locũ haberet ubi mulier in aliqua baronia,&
1 dominio successisset. † Quero cum gl.j.si aliquis absens esset ratione potestariæ an in loco domicilii interim possit conueniri.dicit gl.quòd sic,&intellige,q̃ proceditur ad sententiam,sed vbi in loco administrationis conuenitur.dic aut est de minoribus,& cõueniri potest: ita q̃ ad sententiam procedetur,ut ff.de iniur.l.nec magistratibus. Aut de maioribus,& tunc usque ad interruptionem præscriptionis ut hic, & l.senatus ff.de offi.præsi. de hoc ibi plenius,& hoc in ciuilibus. in criminalibus scripsi, infra ad l.Iul. repe.l.iubemus.

ADDITIO.

a Mulieres ciuilibus fungantur officijs.uide Spe.in ti.de syndic.uer. qd de mulierib.& in ti.de cu.uer.sed nunquid mulier, & aliquid per Iacob. Rebuff.in l. j.nu.5.& in apo.ad eum in uer.mulierib.C.de mulie. & in quo loco.li. 10.

LEX XIX.

Nemini. Casus. Nec colligentes pueros expositos, non efficiuntur eorum domini, sed sunt illi liberi sui iuris, & ingenui etiam si ex seruili conditione sunt nati, & sibi q̃runt, & quæsita etiam ad extraneos hæredes transmittunt. h. d. No. hic casum in quo nati ex seruili conditione, non sunt serui. Opp. quòd ex ancillis nati remaneant serui, vt infra, de infant. expo. l. 2. solu. ut gloss. quod hic quando uolente domino ibi quando ignorante.

LEX XX.

1 *Datio curatoris in testamento filio furioso non tenet, & num. 3.*
2 *Curator ad litem, an debeat inuentarium conficere.*
4 *Diuitias possidens satisfiare non tenetur.*

De creationibus. Casus. Curator in testamẽto furioso datus est confirmandus, & cæteris præferẽdus nullo vero dato ad legitimũ peruenit quo, uel cessãte, uel idoneo nõ existẽte, iudex de uno hẽt, puidere, & administrationem eis habet decernere forma, & solennitate descripta hic seruata. hoc dicit. † No. secundum gl. q datio curatoris facta in testamento filio furioso ipso iure non tenet, ideo confirmatur a iudice. Sed mihi, videtur q teneat, sed ei decernatur administrator a iudice, & cæteris testamentarijs, de quo plenius dicam j. de cur. fu. l. fi. §. fi. & suppósito, quod veniat confirmandus, an sit iudicandus testamẽtarius, uel datiuus dicam j. de confir. tuto. l. 2. vbi gl. ponit. Item no. q inuentarium debet scribere, & statim, vt hic in gl. super verbo conscripto. † Circa q quærit gl. an curator ad litem debeat cõficere inuentarium, & respõdit, q non quia inuentarium fit de receptis, at ipse nihil potest recipere, vt liberetur aduersarius ut l. hoc iure ff. de so. contra quod op. gl. de l. nulli §. ti. i. & non soluit, sed dic, q hic pinguior peruenit ad episcopum administratio. nam percipit erogandam in redemptionem captiuorum, & hanc opi. sequitur Iac. de Ra. & primo, sed aliqui moderni inferunt a ratione cessante vel a contrario sensu huius gl. q si haberent potestatem recipiendi inuentarium facere deberent. Ego puto, q inuentarium facere nõ teneãtur, quia inuentarium est de inuentis hic nihil inuenit vltra demãdationem ergo, &c. Item effectus inuentarij est repellere tutorẽ, vel curatorem ab administrando prius, q̃ inuentarium conficiat, vt ff. de admi. tu. l. tutor, qui repertorium, sed curator ad litem, nõ ante repetit administrando, q̃ obtinuerit in causa, & solutio sit ei facta, & tunc ea reddit, vel soluit suo principali, vel administratori. non diffiteor tamen, quin librum de expensis factis in lite, & de receptis tenetur facere. ar. j. de bo. va. l. si quando li. x. † Itẽ not. q furioso datur curator a lege, vt hic in ver. sinautem. circa quod quærit gl. quid de cæteris. & respondit idem, quod in prodigo. vt Inst. de cura. §. i. in cæteris vero non a lege sed a iudice, & sic in cæteris cura est datiua, & in hoc gl. dicit veritatem licẽt contrarium glossetur ff. de excusa. tu. l. amicissimos. in fi. & malè vt infert Dy. † Item no. q diuitiæ excusant a satisfiando vt in ver. ita si quidẽ, q̃ quod opp. gl. super uerbo. sufficientem, de l. si minor §. fi. & l. seq. ff. de procur. sol. q hic in defensore necessario ibi volũtario. Et est ratio, q a hic in vno grauatur in alio releuatur, vt in gl. Vel dic, q ibi aliàs nõ esset cautũ aduersario hic sic pp hypothecã bonorũ. Quæro tũc an hæc hypotheca sit expressa, vel tacita, & dicit hęc gl. sup verbo hypotheca, q tacita. ar. l. pro officio, de admi. tut. sed non propterea vitiaret expressa. argu. infr. de re vxo. act. j. circa princ. & hoc in testamentario in alijs debet esse expressa, & ibi in glo. l. quod not.

1
2
3
4

ADDITIO.

a ¶ Statim. adde q tutor uel curator debet prius inuentarium facere, q̃ administrationi se ingerere, & qñ fieri debeat uide Ipe. in ti. de tu. §. 5. ver. itẽ q tutor. & fe. & de inst. edit. §. 14. uer. sed an tenet, & fe. & uersi. cæterum.

a

LEX XXI.

1 *Dos secundum personarum dignitatem, & patrimonij quantitatẽ assignatur.*

Tam dementis. Casus. Liberi de mentis, vel furiosi, licèt in potestate, possunt contrahere nuptias dote, & donatione constituenda de bonis parentum sine dispendio aliarum expensarum. hoc dicit. No. quod furor patris non liberat filios a potestate concor. l. patre furioso ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. † Item quod dos constituitur secundum dignitatem personarum, & quantitatem patrimonij, Item no. quæ sunt personæ quarum arbitrio dotes constituuntur ut hic statuta tamen terrarum aliter prouident. Item no. ex fine, quòd afflictio non debet addi afflicto. & dicit glo. quòd nihil tabellioni dabit, & bene. Sed puto quod per hunc rex dici possit, q̃ ad gabellam aliàs ex forma statuti soluendam, non teneatur, nisi expressim de eis in statuto caueatur; & cum ex verbis generalibus statutorum excepti intelligantur a iure communi exceptuati, vt l. 2. & ibi per doc. j. de noxa. & not. doct. in l. cęsar. ff. de publi. & dixi in l. j. post Bart. §. de sum. tri. in gloss. fi. ibi lex Romanis appulsus. solut. ibi pupillorum fauor suadet enim ad vtrumque teneri hic fauor dementis suadet in contrario,

1
a
2
3
4

ADDITIO.

a ¶ Quod dos constituitur. adde Bal. in auth. res quæ 3. col. j. communia de leg. & gl. & Bal. auth. q locum j. de col. item adde. l. dotantis & mariti, & l. q̃ro ff. de iur. dot. & l. filiæ, & ibi Bar. de leg. 3. item adde, quod inspiciat tempus dotationis, vt no. in d. auth. res quę. Alex. consi. 31. 4. parte.

a

LEX XXII.

Liberi. Casus. filij furiosorum negligentes eorum curam a successione eorum priuantur, licèt hæredes sint scripti, deferenda ei, qui furiosum in domo suscepit. h. d. No. q an teq̃ per alium suscipiatur filio debet nunciari. Quærit glo. quid si nemo eius curam procuret. dic, vt in ea. & ride, vt in ea., & adde, q nec potest dici, q tacens ei uideatur gratitudinẽ remittere, vt l. j. & l. fi. j. de reuoc. dona. quia ibi in scienti, & sapiente, hic in eo qui nescit, nec sapit. ideo lex pro eo supplet.

LEX XXIII.

Sancimus. Casus. vbi aduersarius sit absens, infans, vel furiosus, vel in maxima paupertate constitutus per solam libelli porrectionem factam corã præside, vel episcopo interrumpitur præscriptio. h. d. concor. l. ut perfectius j. de anna. excep. & ibi de hac materia tractabitur.

¶ De hæreticis & manicheis & scismaticis. Rub.

¶ Continua rubricam vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Banniti etiam bona retinentes iure succedendi sunt priuandi.*

Priuilegia. Casus. Qui in legem cõmittit † Et per hanc l. habes argumentum, q banniti licèt retineant bona, tamen perdunt ius succedendi concessum ex beneficio statuti, q̃ ius cõmune, puta, q succedat filius masculus exclusa filia fœmina, vel frater exclusa sorore. Si enim masculus sit bannitus, non vtetur hoc beneficio, sed pariter succedent de iure communi, quia illud nõ perdit. sed de hoc dic, ut dixi in l. j. de hære. inst. j. Quæro quid de rebus mulieris hæreticæ per maritum venditis ad fidem retertæ, an recuperare possit. & dic, q sic, vt j eod. auth. idem, nec ob. §. tit. j. quia ibi legitimè erant translata, & sine spe rehabendi.

1

LEX II.

1 *Dare non potest quis quod non habet.*

Omnes. Casus. Mandatur, vt hæretici conquiescãt, & episcopos non habeant, & hęreticus declaratur q a minimo fidei deuiat articulo. h. d. † No. tex. ibi nec antistites, &c. ex quo collige, q non miles, non potest alium militẽ facere. Nec non habens doctoratus insignia potest alium insignire. facit ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. quamquam. Item not. tex. ibi, docere, vel discere. ex quo no. vt in glo. quòd par culpa est prohibita discere quam docere, vt j. de mathema. l. culpa. Quærit gl. quid si disputãdi causa dicat. dic, quod non est hæreticus. & qui dicantur hæretici prosequere, ut in ea.

1
a

ADDITIO.

a ¶ Qui dicantur hæretici. uide Bal. in l. captatorias. col. 2. C. de test. mil. Car. in cle. j. nu. 2. & in apo. in uer. sit hęreticus, de sum. tri. Panor. in c. capellanus, nu. 6. & in apost. in ver. ubi sunt uarie opi. extra de fer. & in c. damnatus, nu. 1. in apost. in uer. si quis, ubi plenè. extra de hære. & Phili. Fran. c. 1. nu. 6. & in apost. in uer. crimen hæresis. eo. ti. de sum. tri. lib. 6. Oldra. consi. 220. & 271. & Fed. de Senis consi. 133. 154. & 157.

a

LEX III.

Cuncti. Casus. hæretici non debent habere loca, a in quibus conueniant, nec missas, vel letanias dicere, pœna iudicibus non uendicantibus imminente. h. d.

a

ADDITIO.

a ¶ Habere loca. quòd heretici non possint habere sinagogas, & in unum conuenire, adde Cyn. post gle. in l. 2. supr. de sum. trin. fide catho. de iude c. Iudæus. el. j.

a

LEX IIII.

1 *Hæresis a quolibet accusari potest.*
2 *Hæresis quare dicatur crimen publicum.*

Manicheos. † De crimine hæresis publicè potest à quolibet accusatio institui, & reo damnato publicantur bona, & memoria defuncti potest damnari, nec ei succedunt filij, nisi sint catholici. hoc dicit. Sed hoc vltimum hodie inquit Iaco. But. correctum per auth. gazaros. j. eodem. † No. quòd crimen est publicum, & nimirum, quia læditur diuina maiestas. Item no. quòd cognitio, & condemnatio spectabat ad iudicem secularem, ut hic, & l. precedenti. hodie solum ad inquisitores hæreticæ prauitatis, uel ad episcopum tantum. ut extra de hæretic. c. ut inquisitionis. §. prohibemus. li. 6. Et adde, quæ scripsi j. de accusa. l. ea quidem. in materia renũciationis. in 10. q. Quærit glo. vsq; ad quod tempus memoria defuncti possit accusari. & dicit vsque ad quinquennium, ut in ea. Opp. hic glo. q venia pęnitentibus non detur, ut l. hi qui sanctam j. de apostata. dicit gloss. quod ibi fallit. & uide que scripsi de materia j. de cri. stel. l. j. Item scias, q Iaco. But. dixit per hanc l. q crimen non definit esse publicum:

1
2

publicum: licèt per statutum pœna pecuniaria pro corporali sit insligenda, quia atrocitas criminis, quę omnibus iniuria videtur, facit eum censeri publicum, vt hic. Sed responderi potest, q atrocitas cognoscitur ex genere pœnę, vt l. 2. ff. de publi. iudic. & not. glo. 2. de requi. reis. l. j. & sic quod olim fuit visum atrox iurisconsultis non videtur hodie statutarijs.

AVTHENTICA.

Si vero. Casus. Si temporales domini ab ecclesia moniti neglexerint hæreticos extirpare catholicis conceditur terram eorum occupare. h. d.

AVTHENTICA.

Credentes. Hic seriatim ponuntur pœnæ hęreticorum, & receptantium, & defensorum, & fautorum ipsorum, & dic super tex. Ibi, ex tunc. ergo non ante, & sic iterum poterunt adiuncti ad sequentia. ibi ad testimonium, & cum hoc videatur speciale in hæresi, sequitur, q excommunicatus regulariter non erat infamis, nec intestabilis a nec a cęteris, q̃ sequuntur repelluntur de quo per Inn. in c. pia. extra de excep. & per Ioan. Anto. c. decernimus. extra, de sen. excom. lib. 6.

a

ADDITIO.

a Nec intestabilis. Vide de hoc plenè p Bar. consi. 228. inci. existens. & in l. 1. sup. de sac. san. eccl. & in l. quæramus. ff. de test. & Bal. in l. j. co. 3. C. de secun nup.

a

LEX V.

1 *Hæretici in territorio Romano non possunt morari.*

Ariani. Tria no. † Primo, q hęretici in Romano solo non habent facultatem commorandi. Secundo, q lex sp est in viridi obseruãtia, & sic quotidie loquitur, & disponit, & suas vires emittit quãtumcunq; pœnalis, & hoc cum lex disponit in futurum, & non in pteritum, vt ff. de legi. l. cum lex. & concor. ex lege l. vna. cum ibi notatis. in fi. gl. Tertio, q factum procuratoris, vel domus conductoris, non nocet domino ignorãti, sed scienti sic, vt j. eo. l. quicunque. versic. q si fecerit. facit j. ne quis, vel re. l. 2. cum ibi no. Bar. & de Salyc.

1

LEX VI.

Damnato. Not. imitantes legem alicuius denominari ab authore illius legis, vt Christiani a Christo Arriani ab arrio. Et idem dicimus de imitãtib. opinio. aliquorum doc. Item no. q libros improbatæ fidei non est licitum etiã legere, vel describere. Salyce.

LEX VII.

Curiales. Hæc l. concordat cum l. j. §. eo. & quæ ibi dixi possunt hic repeti. Tamen no. vt in gl. q pœna non tribuit immunitatem, concordant leges allegatæ in ea.

LEX VIII.

1 *Testimonium testium in sententia, & corpore concordantium, sed in nomine discordantium, an sit validum.*

Quicunq; † No. tex. a in ver. idcirco. in princ. pro testibus concordantibus in sententia licèt non verbis, & discrepantibus in nomine, sed concordantib. in corpore, vt valeat testimonium de identitate tamen corporis debet cõstare. & plus dicit Iac. But. q̃ si vnus de testib. q̃ accusatum de hæresi productus dicat, q audiuit eum dicentem Christũ non venisse in virginem, & alter dicat eum dixisse Christum non esse filiũ Dei, quod probata est hęresis. nam licèt testes sunt singulares in specie, seu indiuiduo hęresis: tamen in hęresi conueniunt omnes ideo probant. ar. huius tex. & §. eo. l. Arriani. post princ. ibi dum dicit, & cæteri qui vsq; ad vnam scelerum nequitiam peruenerunt, & hoc vbi de hęresi in genere accusatur, secus si de certa specie hæresis accusaretur: quia tunc non esset probata accusatoris intentio quod not. Item no. tex. in ver. item, q si fecerint no. q sciẽtia propria nocet, & non factum procuratoris actoris, & conductoris. Item no. ex fi. quod libri improbatæ fidei debent concremari. alia dic, vt in gl.

1
a

ADDITIO.

a ¶ No. tex. Adde, q hæresis probatur per signa etiam lenta, quæ tamen plenè probari debent Bal. in l. fi. in fi. j. fam. erc. item, an probetur per testes singulares dic, q sic, quia unus probat hæresim super uno articulo, alter sup alio. Bal. i l. 1. j. de proba. & in marga. testis. 14. col. sed Ant. de Bu. contra in c. cũ oportet. de accu. & Ale. consi. 3. 4. parte. & per eundem Sal. in l. testamentum. j. de testib. item adde do. Ant. in c. cum oporteat, de ac. in hoc tenentem contrarium, & per do. Ia. f. Mayn. in l. admonendi. in. 82. col. item, q duo sufficiũt. Car. in cle. j. §. pa. de hæreti. non vnus. car. in cle. 2. §. j. eo. tit.

a

LEX IX.

Si quis. Si in hęreticam personam alienentur, prædia in quibus sint ecclesiæ, vel oratoria ortodoxæ fidei prędia illa a fisco sunt vendicanda. h. d. Opp. & sol. vt in glo. 2.

LEX X.

1 *Liberi tantum ortodoxi potiuntur iure succedendi.*

Cognouimus. † Liberi dũtaxat ortodoxi vẽdicant sibi ius succedẽdi in bonis parentũ alimentari a parentib. etiam non ortodoxis pelluntur, & dotes, & donationes propter nuptias petere possunt. h. d. Not. q̃ Iudæũ, qui non vult alimentare filium Christianum.

AVTHENTICA.

Idem. Si liberorum aliqui sint ortodoxi, aliqui non, ad ortodoxos tãtum deuoluitur successio tota, donec nõ ortodoxi ad fidem sint conuersi. Nota, quod vbi quis ex delicto suo non admittatur ad partem, nec facit partem, postea habilis factus recuperat illam. Quod an sit hoc speciale colligę ex his, quæ scripsi in l. fi. j. de sen. pat. & relegat. Item no. q fructus non recuperant, quod optimè facit, q banniti restituti nõ possunt fructus bonorũ, nec redditionem rationis medij temporis petere, quod est verum si iustè fuerunt Banniti, vt j. de re mili. l. cum allegatis. lib. 12. secus si iniustè, ff. de re mil. l. pen. & extra, de concess. præben. c. quia diuersitatem, & ita no. gl. in fin. extra, de ap. c. pastoralis, vltra medium gl. fi. quod not.

1
2
3
4

AVTHENTICA.

1 *Filij hæreticorum non succedunt parentibus.*

Gazaros. † No. q filij hęreticorum non admittuntur ad eorum successionem, sed fiscus. contra, quod facit auth. idem §. eo. Rofre. dicebat hanc determinari per illam, arg. l. nam, & posteriores. ff. de legi. Sed Iac. de Ra. & Iac. Bu. §. eo. l. manicheos. dicunt, q hęc corrigit, quia sic est in crimine læsę maiestatis, vt j. ad l. iul. ma. l. quisquis. ergo, & crimine hæresis, vt in ratione hic posita, quod hodie videtur expeditum, vt extra eo. cap. vergentis, & in l. eo. tit. cap. cum secundum. lib. 6.

1
a
2

LEX XII.

1 *Hæretici non possunt testificari contra christianos.*
2 *Probationum facultas restringi non debet.*
3 *Acta iudicialia testibus probantur.*

Quoniam. Casus † Ad testimonium iudiciale contra christianos nõ admittitur hæreticus. a sed in contractibus uel ultimis uoluntatibus sic: inter se vero possunt testes esse, exceptis quibusdam hic nominatis qui nec inter se possunt esse. h. d. † No. quòd probationum facultas non debet angustari, vt hic in fin. concor. sunt in gloss. Item no. nil iudæus iudęo, & hereticus hęretico, vt hic. in ver. inter se. Contra quod oppo. gloss. in fin. de l. is qui reus. ff. de publ. iudi. vbi vnus reus non admittitur ad accusandum alium, & per consequens non debet admitti ad testificandum contrarium, quia hæc parificantur ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. si non accusauerit. Sol. secundum Iac. Bu. q hic dubiũ erat de criminc: ibi certũ. sed certè, & hic erat certum. Ideo dic, quòd reus damnatus est infamis, ideo repellitur, vt l. infamem. in eod. tit. sed hęretici isti non erant infames iure isto. vt statim subijciam. Vel dic, quòd testificari, & accusare equiparantur, ubi ratio nõ est diuersa vt in contrario, non ubi diuersa, vt hic, cum aliàs testimonia de facili inter istos haberi non possent. Opp. secundo, cum gloss. fin. quod cum hodie isti sint ipso iure infames, vt §. eod. auth. gazaros, non admittantur etiam in contractibus uel testamentis, ut supra, de sum. trin. l. j. in fin. Solu. ut glo. remittendo ad ibi not. Quęro modo, vt in glo. j. an ortodoxus possit huic priuilegio renunciare. dic, quòd sic, ut in cad. gloss. facit l. si quis in conscribendo, supra tit. primo. Quęro, an ortodoxus contra clericum admittatur. dic, quod sic vt in ea. glo. Quęro cum gloss. quæ sunt ista iudicialia testimonia, cum satis videatur diuersum dicere, quòd possunt esse testes in contractibus, & vltimis uoluntatibus, & postea non possunt testificari in iudicijs, & respondet glo. dupliciter, vno modo quando testificantur de attestatis in iudicio. † Et ex hoc no. quòd acta iudicialia possunt probari per testes, b huic consensit alia gloss. ff. de iudi. l. si prætor. §. j. Sed Cyn. tenet contra. in l. errore. infra, de testi. dicens, quòd solũ per scripturam probantur, & allegat l. proconsulibus, infra de appel. & c. quoniam contra falsam. extra, de probatio. potest dici, quod primitus ad scripturam est recurrendum, sed vbi pars vult probare plus, vel minus, uel aliter rem se habere, quam sit scriptum, possit probare illud per testes, uel partium confessiones, vt hic, accedat infra, de religio. l. j. & hoc probat d. c. quoniam cõtra, in fin. dum dicit, quod non præsumitur pro processu, nisi quatenus constiterit legitimis documentis: cum appellatione documẽtorum contineantur etiam testes, ff. de fide instru. l. j. & ita intelligit ibi Inn. & Host. & hoc de prima expositione. Vel, dic quod acta probantur, per testes deponentes de gestis, & de eorundem scriptura per notarium facta. ar. eius quod not. infra, de bon. poss. secundum tab. l. 2. est enim scriptura, de actorum substantia l. gesta. infra, de re iud. ideo illius probatio est necessaria. Alio modo exponit gl. iudicialia, id est quæ incipiũt in iudicio, quod declara vt in gloss. & eam no. quia ex ea potest limitari id quod no. doct. in l. j.

1
2
3
a
b

ADDITIONES.

a ¶ Non admittitur hæreticus, quod hæreticus nõ potest esse testis, adde Bal. in marg. uersi. crimẽ versi. hæresis. contrarium tamen probatur per istam l. & tenet Bar. in l. cassius ff. de senato. & ibi glo. no. & Bar. in l. cunctos populos. 2. char. de sum. trin. & fi. cath. sed dic, secundum Bart. & Saly. hic non põt ẽe testis in iudicio, sed in contractibus, vel quasi, & in testamẽtis sic, & in Spec. de testa. §. j. ver. quid deportantibus, & uersi. item quod est iudæus. ubi dicit, q non potest contra Christianum, sed contra hæreticum sic. Itẽ, & pro Christiano vt ibi, & de offi. omn. iud. §. 4.

b Acta iudicialia possunt probari per testes. Tu uide de huius dicti ueritate omnino in apostil. Lanfran. de oriano. in repe. c. quoniam contra falsam. in prima apostil. extra, de probat. & serues distinctionem quæ fit in d. apostil.

a
b

in l.i.ʃ.de testa.& maximè per Iac.But.dicit enim,quod testis qui tempore testamẽti liber fuit vel ita communi opin.reputabatur, vel erat bonæ famæ,si tempore publicationis testamenti, & sic tempore quo testimonium reddet in iudicio infamia vel seruitus sit detecta,nõ nocet, quia tempore quo adhibitus fuit, videt testimonium suum reddidisse seu deposuisse, vt d.l.prima,& in l.si non specialiter in eod.tit. Et sic dicamus illud procedere in actibus in quibus ante iudicium fuerunt testes adhibiti, non in aliis vt delictis.& præscriptionibus in quibus non dicitur prius adhibiti vt in hac glos. & sic non possunt dici prius deposuisse vel officio functos esse, vnde cessante ratione l.debet cessare eius dispositio,vt l.adigere.§.quamuis,ff.de iure pa.

LEX XII.

Diuinam. Casus.Etiam ex militis testamento non reciprum hæretici.hoc dicit.Et no,q̃ tex.loqtur per verbum,accipere, & non per verbum,capere.& sic vt quod ipso iure non accipiant.vt ff.de ver.obli.l. aliud est capere.& pro hoc facit.§.eo,auth.iudæi,& videtur facere ꝑ not. per Ia.But.in l. prima.ʃ.de hære.insti.facit.§.tit.1.l.3.

¶ Ne sanctum baptisma iteretur. Tit. IX.

LEX PRIMA.

1 *Episcopus rebatizans per ignorantiam iuris priuatur sacerdotio.*

a **Antistitem.** a † Episcopus iuris errore aliàs baptizatum rebaptizans priuandus est sacerdotio,h, d. Quærit glos, quid si de facto dubitabatur , quia non credidit illum vnquam baptizatum,dic, quod nõ punit , vt in gl,ar.& quod gl. dicit,sed contra,dic immo concordat, cum ibi paria sint non esse,vel dubitari.

ADDITIO.

a ¶ Antistitem.Quòd baptismus iterari non potest adde gl.in verbo,certissimũ, & doct.in l.nihil,ʃ.de ma.uin.c8.dist.c.1.de consec,dist.4.ostendimus.

LEX II.

Si quis. Casus. scienter rebaptizans, & rebaptizatus punitur capite.h,d.

LEX III.

1 *Baptizans Christianum sub alia lege,qua pœna,plectatur.*

1 **Nulli.** Casus † baptizantes Christianum sub alia lege puniuntur pœna hic statuta, quod iudex non pot dissimulare,vel minuere,h.d. Nota quod iudex non potest minorare pœnam , quod intellige nisi ex causa : vt l. quid ergo.§. pœna grauior.ff.de his,qui notantur infamia, secundum Iacob But.

¶ De apostatis. Tit. X.

LEX PRIMA.

a **Siquis.** Casus . Apostatæ bona publicantur a h. d. Op. de l.seq.& de l apostatarum. vbi ad legitimos deuoluuntur,dic,vt ibi dicam.

a Bona publicantur,sed quibus casibus non perdat bona sua not. in c.constitutus,& ibi gl.Arc.& doc.de reg.iur. in 6.Bal.in l.fi.ad fi.in uer, huius uero,§. de episc.& cle.

LEX II.

Si quis. Casus. Apostatatus crimen pot accusari post mortẽ vsq; ad quinquennium.h,d.Op.de l.apostatarũ. ʃ. eo.vbi perpetuo agitur.Sol.ut ibi in gl.& secũda vera.Opponi.cẽ, quod etiam ʃ.quinquennium nõ agatur vt ff.de acc.l. ex iudiciorum.Sol.illud regulare,hoc speciale ut in aliis casib. ibi notatis.

LEX III.

1 *Hæredes scribendi non sunt.*

2 *Pœna maxima est hominum potiri societate,& eorum carere suffragijs.*

Hi qui sanctam. Casus, apostatãtes a fide perdũt omnia etiam a iure communi

1 Christianis concessa,nec admittitur pœnitentia.h.d.† No.tex.ibi quod a nemine scribendi hæredes,q̃ tex.probat,quod institutio sit nulla ipso iure,q̃ lex resistit potestati scribẽdi ipsos hæredes, & sic institutio nulla arg.ʃ.de legib.l.non dubium,& ff.de conditione indeb.l.si non sortem. in principio. sic nec ab intestato,vt proximè dixi.Et ex his collige hic casum, quod exclusus de iure cõi ipso iure ab intestato,excludit similiter ipso iure ex testamento,quod facit pro his,quę dixi infra. de hæredibus instituen.

2 l.i.† Item no.quod nulla maior pœna,quam inter homines esse, & hominum carere suffragijs, Opponitur,quod imo debeãt expelli de ciuitatibus,vt §.de summa trinitate l.2. Solu.illa in docẽtibus hẽsim,hęc in apostatis:vt in glossa prima. Opponi.quod pęnitenti venia detur: vt §.de hæreti. l. quarta.de summa trinitate, epistola inter claras. in fine. Solutio,vt in glossa fina, quod illud in hæreticis, qui non apostatant a fide,hoc in apostatis.Oppo.q̃d idem in apostatis: quia dicit Psalmista : Cor contritum,& humiliatum Deus non despicies . Solu. vt in ea glosiq̃ illud quantum ad Deum,& saluationem animę.

LEX IIII.

1 *Apostasia est crimen publicum,& ab omnibus est accusandum.*

1 **Apostatarum.** Casus.† Crimen apostatatus est publicum.ideo quilibet admittitur ad accusandum, & alienationes ipso iure sunt apostatis interdictæ, & post mortem possunt accusari,bonis proximioribus applicandis.h.d.Opp.rex.in prin.dum dicit.nullus finita temporalib.& in medio dñi dicit,perpetuare,male dicat.vt patet §.eod.l.2. Solu.q̃ hic, quando contra viuentem: ibi contra defunctũ,vt hic in gl.3. Opp.q̃ nec ꝑ viuentem perpetuentur.vt l.querela,ʃ. de fal.Solu. quod hic speciale,vt in glo.super verbo,perpetuari. Op.ꝑ finẽ,q̃ bona applicentur fisco,vt §,eo.l.j.& ʃ.l.proxi.Sol.quod in ꝑrijs, qm ꝑ viuentem accusatio defertur,hic quando contra mortuum .

LEX V.

1 *Apostatare suadens a fide plectendus est capite.*

1 **Eum quicunq;** Casus.† Qui persuasionib.seruũ, vel liberum fecerit apostatare a

a fide,puniri debet capite,h.d. No. quod q̃ persuasionibus fiunt, a quasi violenter fieri dicuntur. facit ʃ. de rap. vir.l.j. ad fin.vbi tex. dicit, siue volentibus,siue nolentibus mulieribus.

ADDITIO.

a † No.q̃ persuasionibus fiunt,vide Bal.sing in l.raptores.ad fi.§.de epis. & cler. Aug.in addi. ad Ang.are. in trac, malefi.in glo.in uer.adultero, & de hoc ꝑ Pan,plene in c.si seduxerit.nu.2.in uer.cum uir decipit, & seducit mulierẽ. extra.de adul.

LEX VI.

Eos. Casus etiam monachi hęretici pœnis legitimis sunt puniendi, & de sacro imperio expellendi.h.d. Bartho.de Salice.

¶ Nemini liceat signum saluatoris Christi humo , vel marmore sculpere, vel pingere. Tit. XI.

LEX PRIMA.

a **Vm sit.** a Casus,signum crucis non debet sculpi vel pingi in loco , qui possit pedib. calcari.h.d. quod no,contra istos religiosos mendicantes permittentes super lapidibus sepulchrorum sculpi sanctæ crucis signum.

ADDITIO.

a ¶ Cum sit. Adde Ioan.de Pra.in l.si procu,ix,col.de procu.

¶ De iudæis,& celicolis. Tit. XII.

LEX PRIMA.

1 *Iudæorum collegio,& an singulis de collegio possit legari.*

1 **Vod cornelia.** † Collegio iudæorũ a legari non pot.h,d. Quærit

a gl.an singulis de collegio legari posset. & dicit,q̃ sic, ar.l.cum senatus.de re.du.sed melior est ratio,q̃ collegium non fuit perpetuum reprobatum ,nec est hodie ratione sectæ.plenè scripsi §.de sacrosan.eccl.l.j.& dic,vt ibi.

ADDITIO.

a Collegio Iudæorũ. Quòd collegio iudæorũ possit aliquid relinqui. adde Bart. hic & in l.cũ senatus.de reb.dub.sed cuilibet Iudæo sic,Cy.in l.j.§.de sacrosan.eccl.& l.spadonẽ.§.iam aũt Iudæi.de excus.tuto.Bar.in d.l. & l. cũ senatus.ubi etiam dicit,quod si relinquitur iudæis de pisis,ualet relictũ,quia nõ dẽ relinqui,ut collegio, sed ut singulis. secus in hæreticis, quibus relinqui non potest,nec ut collegio,nec ut singulis.Bar. ubi sup,quia collegium Iudæorum ratione sectæ non est reprobatum,sed hæreticorum sic.Bar.ubi §.

LEX II.

Iudæis. Casus,Iudęi.irruentes in cõuersum ad Christi cultum sunt concremandi.h.d.Sali.

LEX III.

a **In synagogam.** a Casus. Christiani non debẽt irrue re ꝑ synagogam iudęorum. h.d.

ADDITIO.

a In synagoga. Adde q̃ synagoga dicitur cõgregatio latinè , & est locus, in quo Iudæi congregant,quam Christiani dicunt ecclesiam,sed Saraceni,mesquitas secundum Abb.post gl.in c.iudæi,de iud,

LEX IIII.

Iussio. Immunitas antiquitus iudæis concessa per hanc.l. reuocatur.h.d.

LEX V.

1 *Christianus cum iudæa matrimonium contrahens capite punitur.*

1 **Ne quis.** Casus † Christiani cum Iudæis nõ possunt matrimonium contrahere sub pœna capitis,licentia accusandi cuilibet concessa,h. d. quia pœna adulterij iure istò erat capitis,vt infr. de transl.transigere. de adul.l.quamuis,& illa in muliere est correcta , vt eod. tit.auth. sed hodie. an & hic dic, quod non,quia si mulier est iudæa,illa non potest detrudi in monasterio nec uitam monasticam ducere , nec reconciliari viro,vt hic. & hac ratione , nec mulier Christiana, præterea hic propriè non est adulterium,Salic.

LEX VI.

Nemo. Nuptiæ inter Christianos prohibitæ,similiter inter iudæos prohibentur,sua l.cessante , hoc dicit, Barth.de Sali.

LEX

LEX VII.

a **Iudæi.** a Causa iudæorum secundum iura nostra est agitanda, & si in arbitrũ ꝓmiserint, valebit sua per iudicẽ exequenda.h.d.sed per quem iurabunt in sacramẽto calumniæ. dicit,quod per Moysen , vel Deũ,nõ p euãgelia q̃ nõ colũt.

ADDITIO.

a Iudæi. Adde Soc.cons.70.inc.in præsenti consultatione.versi.2.quia in 1. par. char.123.quòd Iudæi simul cum christianis legib. & statutis loci ubi habitant,subijciuntur.

LEX VIII.

Nemo. Ad curam Christianorum non spectat statuere precia rebus iudæorum.hoc dicit.No.quod in re sua vnusquisq; est moderator,& arbiter,& materiam huius l.scri psi.§. de episcaud.l.j.

LEX X.

Iudęos. Quando iudæi celebrant sua solẽnia,non debent aliquid agere in contemptu Christianæ fidei , alàs puniuntur.h.d.No.q̃ sectantes illicita puniuntur in permissis , & priuilegium perdunt,vt in gl.

LEX XI.

Cęlicolarum. Casus. nisi cęlicolæ conuertantur ad fidem, vt hæretici puniuntur. h.dicit. Not.tex.in fi.ex quo collige.quod in gl.no.Item, q̃ quicquid nõ est ex fide,peccatum est.

LEX XII.

Die sabbati. Casus . etiam pro fisci commodis die sabbati iudęi ad iudicium non sunt vocandi,nec vocari possunt.h.d.Contra vltimum op.gl. de l. quod fauore ʃ.de leg.sol.vt ibi.

LEX XIII.

1 *Bannitus in ciuitate toleratus non impunè offenditur,& nu.2.*

a **Nullus.** Casus.nec iudæos offendere, nec bona eorum a

1 tra.h.d.† No.bonum arg.vt banniti, qui tolerantur in ciuitate pmanere, non possunt impunè offendi : licèt de banno non sunt cancellati . nam hæc tollerantia securitatem eis præbet , vt hic.

2 Quærit gl. quid si aduersarius meus non vult comparere coram iudice , nec ab eo cogi potest, quia est vnus tyrannellus habens castra:nunquid licèt tunc mihi propria authoritate vindicare, vel ius dicere.& respondit gl.quod sic.arg.l. generali ʃ. de decu. & l. ait prætor §.si debitorem ff.de his,quæ in frau.cre.Sed caue,quia leges illæ loquuntur,antequam iudex sit aditus, & quando persona est fugitiua , quæ capi permittitur, & vt ad iudicem iustitiã ministrare debentem ducatur.hic quando iudex est iam aditus : & sic superior eius,quo casu gl.in x.col.in tit.de mili. vasal.qui cõtu.est c.j.in fi.uidetur sentire, quod tibi liceat , cum ex contumacia bannitus est,quia ex hoc videtur data potestas,nedum actori, sed vnicuiq; eum depredandi , & ita sentit Iac.de Bel.circa cuius vires non insisto.Sed vide,quod scripsi in auth.itẽ nul. §. de epis. & cle.tamen ex ibi dictis colligo, quod a iudice debet impetrari hęc licentia , & quod iudex licentiam debet dare , & ita videtur de mente huius gl.Nam quodam modo iuris executionem,licèt in causa propria,facit,quod potest,vt ʃ.solu.mat.l. doris.ʃ.de pig. l.creditores.ff.de pig.ac.l.fi.& maxime quando alias iustitia ei periret,vt in casu nostro.& si iudicis copia nõ haberetur, adhuc sua authoritate potest , vt ff. quod vi aut clam.l.alius.§. bellissimè cũ ibi no.per gl.& Bar.& plenius de materia dicam.ʃ. quãdo liceat se sine iudice vindicare. l.j.

ADDITIO.

a ¶ Nec bona eorum. Adde Inn.in c.quòd nuper.de voto,Io. An.in addi. Spec. de iudæis.Ioan.Pa.in sum.in libello rei uen.uers.xv.col.

LEX XIIII.

Si qua. Iudæus actor,vel reus forum sequitur Christianũ . hoc dicit.

LEX XV.

Iudæi. Bona iudæi Christianum circuncidentis , sunt publicanda.hoc dicit.

LEX XVII.

a **Hac valitura.** a Casus.portæ,dignitates,honores,& officia ciuilia Iudæis sunt interdicta . h.d.Opp.& sol.vt in glo.

ADDITIO.

a ¶ Hac valitura. Adde Soc.consi.63.incip.in præsenti consultatione, uer.3.hæc conclusio cum uersi.sed in j.parte.c.109 q̃ non admittuntur ad honores,& sunt infames,& contra eos seruatur rigor scripturæ, & non æquitas.

¶ Ne Christianum mancipium hæreticus, vel paganus, vel iudæus habeat, vel possideat, vel circuncidat. Tit. XIII.

LEX PRIMA.

Vdæus. Casus. Mancipia Christiana iudæis sunt interdicta, & statim libera fiunt: mancipia vero alterius sectæ eis sunt permissa , sed non potest eos circuncidere sub pœna hic statuta. h. d.Barth.de Salic.

¶ De paganis, & templis, & eorum sacrificiis. Tit. XIIII.

LEX PRIMA.

Lacuit. Casus . Templa ad sacrificandum dijs debent claudi , & sacrificantes conscii , & ministri gladio debent puniri, & bona confiscari, & iudices negligentes incurrunt pœnam quinquaginta librarum auri. hoc dicit l.ista, & l. penul.infra eodem titulo.

LEX IIII.

Vt prophanos. Conuentus ciuium, & eorum lætitię, & festa consueta non debẽt eis interdici,hoc dicit.omnia hæc prohibent tyranni.

LEX V.

1 *Princeps perpetua donatione publica donare potest.*

1 **Omnia.** † Princeps potest publica donare,& dona in patrimonio donatarij debent perpetuo remanere. Et no.q̃ tex.duplicem habet sensum. vnum, vt donatio sit perpetua,& non temporalis:quia principum beneficia decet esse perpetua, vt in auth.cõstit.quæ de dig.§.illud quoq;.ideo donata res hæredi transmittit, vt ʃ. si io. lib. impe.l.j.lib.x. Alius est sensus,vt donatarius perpetuo non alienet : quia princeps sua donaria vult sciri videri,& cognosci.ar.l.in agris.& ff.de acq.re.do.ut probatur iste intellectus in Auth.de alie.& emph.§.quia vero.

LEX VI.

Christianis. Christianis non licèt paganos offendere,nec eorum bona rapere sub pęna duplii.h.d.Opp.quod pœna sit quadrupli.vt insti.vi bonorum rap.in prin.solue,ut in glo.

LEX VII.

Nemo. Summata est cum prima . Vnum not.q̃ agentes, & consentientes.& ministri puniantur pari pœna. & est hic speciale , ut scripsi.ʃ. de agg. nil. non rump.l.j. Barthol.de Salic.

LEX VIII.

1 *Militia an sit dignitas .*

Nemo. Cuilibet licet de hoc crimine accusare, & dominii , in quorum prædijs committitur scientes puniuntur pœna hic scripta.h.d.Not.quod acrius punitur priuatus , quam in dignitate positus , circa quod uide , quod scripsi §. de

1 sum.tri.l.3.† Item no.ex tex.ibi,dignitate, uel militia,ar. q̃ militia

a non sit dignitas a facit ʃ.de libe.& eorum.lib. l. fi.coniuncta l.j.ʃ. ad Liul.maie. Item , q̃ priuata persona dicitur, quæ in dignitate , vel militia non est posita.concor.ʃ.de adu.diuer.iudi.l.j.& in auth.de hære.& fal.§.quia vero.

ADDITIO.

a † Qd militia nõ sit dignitas.Tu uide de hoc Bar.idem tenentem in l.ex eo tempore.nu.1.& in apostil.in uersi.in doctore ff.de test.mili.per l.j.C. de quæst. dig.lib.x.idem no.Iac.Rebu.in l.1.nu.1.& in addi.in uersi. potest esse miles. C.de mun.& ho.lib.x.& Ro.sing.505.incip.an sit mili.dignitas.

¶ De his, qui ad ecclesias confugiunt, vel exclamant. Tit. XV.

LEX PRIMA.

a **Vdæi.** a Iudæi ad ecclesias confugientes nõ prius debent suscipi, quam diuersa debita soluerint,uel suspecti de crimine se purgauerint.h.d. No. q̃ ecclesia non est tutela his,qui non sunt sub l.sita.

ADDITIO.

a ¶ Iudæi. Adde authen.de man.prin.§.publicorum.c.inter,de immu.eccl.Oldra. consil.54.inci.an fugiens ad ecclesiam,in fi. q̃ uerum etiam pro debito , & stante statuto,q̃ debitor capi possit Old.ubi.§. Arch.17.q.4.diffiniuitur .

LEX II.

1 *Extrahens ab ecclesia eum , qui ad eam confugit, an , & a quo iudice puniatur.*

a **Fideli.** Fugientes ad ecclesias a inde non sunt extrahendi sub pœna hic statuta: hoc dicit. † Et not. glo.fi.

1 quæ vult,quòd per hanc l.puniatur , nedum qui abduxit,sed qui conatus est abducere. argu. l. si quis non dicam. supra . de episc. & cle.Op.cum gl.in auth.de man.prin.§.neq; autem.Sol.vt in gl. vt hæc

ADDITIO.

a ¶ Fugientes ad ecclesias.Fugiens ad ecclesias, an sit tutus.Adde Bar.cõsi. statuto ciuitatis Tuderti &c.& Oldr.cõsi.4.quod no.etiã pro debito, si statutum est,quod debitor capiatur,immo si captus ducatur per ecclesiã,pot extrahi de ea,Oldr.ibi.& Archi.17.q.4.antiquitus.sed idem Oldr.in consi.54.dicit q̃ fugiens in ecclesiam captus in ea pro membri mutilatione debet ecclesiæ restitui in qua capi non potuit, & q̃ ecclesia non tuetur latronem publicũ nec rap.alias sic,unde ibi not.item adde,q̃ etiam in ecclesia uerbo citari nõ pt ẽm Ang.in l.pieriq.& ibi p Alex,de Imus nocan.q̃ c.decet. de immu.eccl. in 6.sed Bar. ibi tenet cõrariũ in citatione uerbali,ut ʃ ecclesia fieri possit, nõ citatio realis,Bar.in l.in ꝑsenti.ʃ.eod.& Bal.in l.et.ʃ de execu iudica.

vt hæc secundum illam,& sic pro criminib.grauiorib. extrahat, vt ibi.& idem sentit gl.hic & ibi,hodie pro quocunq; maleficio, ꝙ puto verum si pœna corporalis sit infligenda, non aãs, & hoc de iure ciuili, sed de iure canonico si delinquit in ecclesia non iuuatur.vt extra de immu.eccl.c.pe,si extra, iuuatur, vt non puniat personaliter in vita,vel membro, nisi sit publicus latro, & notorius depopulator agrorum.vt ĵ.eo.tit.c.inter alia.† Quis autē iudex esi punire dēt dicit Cy.ĵ.eo.l.fi.ꝙ ecclesiasticus, qñ in ecclesia,& intra eius limites,alias secularis.Ego puto verius,ꝙ in vtroque casu iudex secularis.vt patet §.de epi.& cle.l. si quis ĵ hoc genus, & l.raptores, & in auth.vt liee.mat.& auiæ,§.quia vero.l.fi. Op.§.eo.l.j.Solu,illa in Iudæis,ista in Christianis. Bartho.de Sali.

LEX III.

1 *Furem,vel seruum fugientem tenetur quilibet iudicare.*
2 *Familia potestatis si criminosum capiendo cum vulneret, non punitur.*

Si seruus. Seruus alienus ad ecclesiam confugiens a clericis eijci debet,ꝙ si non possunt,domino nũcient, cui facultas extrahendi conceditur etiam manu armata,adeo quod si in pugna occideretur,delicto non ascribitur.h.dicit.
1 † Glo.inducit istum tex.in ar.vt quis teneatur indicare furem,sicut hic seruum,qui fugiendo facit furtum ipsius:vt l.j.ĵ.de ser. fugi.contrarium est veritas cum lite pecunia accipiatur,vt ff.de cōdi.ob tur, causam l.4.§.fina.ad hanc l.respondit glo.quod hic speciale: quia nõ, vt furem indicant,sed vt rem suam quam pœnes se
2 nolunt,& de hoc plenius dixi in l.ciuile ĵ.de fur.vbi gl.ponit.† Itēno.tex.in fi.in ar. quod si familia potestatis capere volens homicidam,vel alium criminosum, & in certatione illum vulnerauit vel occiderit,quod puniri non debet.Oppo.contra tex.quod seruus eijci non debeat,nec domino nũciari,sed retineri, & nisi dominus intra triennium venerit,perdat eum, vt in auth. de mona. §.si vero intra,& de san.epi.§.si quis autem.Sol.ibi ob bonam cõscientiam confugit ad ecclesiam, quia causa monachandi, & Deo seruiendi, hic ob malam.Tunc opp. quod domino non restituatur,immo compellatur ipsum vendere.Insti.de his,qui sunt sui,vel alie. Sol. illud quando ob nimiam seuitiam domini aufugit,hic ob eius culpam vel delictum.

LEX IIII.

1 *Officium iudicis implorari potest ab eo,qui timet.*
2 *Fideiussor an debeat dari ab eo,a quo securitas petitur.*
3 *Arma portandi licentia,an possit a iudice dari.*

Denunciamus. Casus. Seductiones tumultus, & conuenticulæ,vel conspirationes in ecclesijs etiam contra priuatam personã non debent fieri sub
1 pena vltimi supplicij.h.d.† No.tex.ibi;nam si quis aliquid,&c.qa hic videtur casus, ꝙ timens offendi ab aliquo possit iudicis officium implorare, vt ille prestet securitatem de non offendendo. Ad idem facit l.illicita §.ne potẽtiores ff.de offi.præsi.suadet hęc ratio: quia si damnum timetur de re ad rem præstatur cautio, vt ff.de dam.infe.quasi per totum.& idem si timetur de persona ad rem.vt ĵ.de eroga.mi.anno.l.penul.lib.12.Accedat ff.qui satisda. cog.fideiussor.in fi.& de appel. Imperator in fin.ergo quando de persona ad personam.arg.l.fan cimus §.de sac.san.eccle.& quia p hunc modum pacatur.i. pacificatur prouincia, qd facere spectat ad p̃sidem,vt l.congruit,de offi.p̃si. & hoc iusta causa timoris p̃cedente,vt l.interpositas.ĵ.de transac.& l.metum. cum seq.ff.qd metus causa.est autem iusta causa præcedens inimicitia, vel si p̃sona,quæ minas infert, sit rixosa cõstiteta talia committere,quod velut indeterminatum iudicis arbitrio relinquetur secundum
2 doc.† Quæro tunc,an fideiussor debeat interuenire. respõ. quòd si is, a quo securitas petitur idoneas habeat facultates, sola eius promissio sufficit,argum.l.sciendum fl.qui satisda. cog.& supra, de custo. reo. l. j. & quia tunc pro alio idoneus esset. ergo alium non præstet. vt l. cum clericis §. de episco.& cleri.& intelligo in eadem ciuitate.argu.l. fideiussor.ff.qui satisda.cogan. Item intelligo de promissione cum hypotheca bonorũ, vt plenior sit cautela, vt in auth. cui relictum,infra. de indic. vidui. sinautem idoneas facultates,non possideat fideiussorem illius quantitatis pœnalis præstat,quam iudex statuat,vt dictis legibus.Quæro an pro se, & filijs familias, & sibi subiectis promittere debet,& dicit Guil.quòd sic.argum.ff.loca.l.in lege,& l.qui in sulam.in fin.facit
3 ff.de dam.infec.l.fluminum §.quamquam. † Quæro an pro securitate, & defensione personæ suæ iudex si viderit expedire alicui debeat dare licentiam portandi arma vel etiam ducendi secum homines armatos. Dic,quod sic, vt ĵ.de eroga,mili.anno.l. fi.in princ.lib.12.

LEX V.

1 *Homicidæ,& adulteri an possint ab ecclesijs extrahi.*
2 *Clericus de deposito apud eum suspectus iuramento se purgabit.*
3 *Statuta in debitore principali locum habent in accessorio.*
4 *Dominus se non offensurum seruum,& vir vxorem iurare debent.*

Præsenti. Primo in libero. Secundo in seruo. Secunda ibi sanè. Prima subdiuiditur in tres, nampri, mo pronidet in confugijs.secundo eorum aduersarijs.tertio prædicta extendit ad fideiussores,& mandatores.secunda ibi, sed si quidem.tertia ibi adijcientes. Prima iterum subdiuiditur in quinque. Nam primo mandat confugas de ecclesijs non protrahi vsque ibi:nec pro his. Ibi secundo mandat clericos pro his non exigi vsque ibi: is qui.Ibi tertio punit contra attentantes usque ibi: ex his. Ibi quarto concludit primum dictum vsque ibi:nec in ipsis. Ibi quinto addit primo dicto prouidendo, ne ecclesia auferatur, confugijs. Recitemus primo gloss.huius partis. Opponitur quod malè dicat in principio cuiuscunque conditionis: quia serui sunt extrahendi.vt supra eod.l.si quis. Solu.dupliciter,vt hic in glossa.sed illa vera in seruo,hic in libero.vt patet ex principali diuisione legis.† Oppo.secundo quod homicidæ, & adulteri, & si-
1 miles possint extrahi. vt in Authen. de manda. principum §.neque ãt. Sol. quod facit in illis casibus,vt glo.hic super uerbo confugas.Oppo. tertio contra tex.in versicu.is qui. quòd malè dicat, aut nuda cogitatione,cum cogitatio pœnam non mereatur.vt l. cogitationis,ff. de verbo. significat. Solu. vt in glo.seq.ibi distingue, &c.nam tex.iste copulatiuè dicit cogitatione atque tractatu.Sequitur versiculus,sed si quidem.Et iste uersiculus diuiditur: quia primo loquitur,quando confuga comparet publicè, licèt intra terminos ecclesiæ vsque ibi:quòd si. Ibi secundo quando omnino latè.vsque ibi.cum autem. Ibi tertio eo citato ponit modũ, & formam procedendi eo comparente,vel non,& hic subdiuiditur,vt in litera patet.Opp.quòd per procuratorem respondere nõ possit,vt l.pen.§,ad crimen ff.de publ.iud.Sol.hęc in ciuili,illa in criminali vt in glo.Oppo.quòd tex.solitum ordinem non ponat, quòd hic incipit a possessione immobilium. & tamen ordo est, ꝙ primo a mobilibus ff.de re iudi.l. a diuo pio.§.j.Sol.vt gloss.super uerbo solitus confitendo contrarijs.& sic ordo scripturæ hic positæ non seruatur, sed ille. Oppo. quòd non usque ad modum debiti,ut hic dicit,sed in omnibus bonis fiat missio, ut l.j.ff.ex quibus cau.in posse.a.Sol.quòd id, quod hic dicitur, ad uenditionem refertur. licèt alij aliter dixerunt, ut in gl.usque ad uer. item notant. Tunc opp.si hic fit uenditio: ergo pro executione rei iud.ut ordo.ĵ. de excep.rei iu. & per consequens lite non conte,feretur hæc diffinitiua,quia uidetur contra iura,quæ in causa appellationis permittunt lite non contestata ad diffinitiuam procedi, & sic in ea est speciale,ut l.fi.§.fi.ĵ.de temp.app.Contrarium est in causa principali.argu.ff.ad munici.l.j.ad fi.Sol. ut sequitur in eadẽ gl. Et primo secundum Mar.qui dixit, ꝙ in causa appellationis nullum erat speciale.sed idem in principali causa.ut patet in auth.at qui semel.ĵ. quomodo, & quando iu.& ĵ.de inge.manu.l.diffamari.& ĵ.ubi quis decurio,uel chor.l. fi.& in alijs allegatis in glo. & sic dicebat.& hic lite non contesta.ad diffinitiuam contra hũc absentem contumacem procedi.Sed Bulga.Io. & Accur.contra per rationem prædictam. & hic dicunt se absentasse lite contest. & respondet ad leges contrarias, ut sequitur in glo. usque ad fi. & hæc communis . Et ex his collige id, quod no.alia glo.posita §.super uerbo respondere scilicet, quòd procurator potest consti-
2 tui etiam lite contest. † Vlterius no. tex.in uersũ.sicubi.qui uult, quòd habitus suspectus de depositione rerum pœnes eum facta, etiam si sit clericus,tenetur iurare,& suspitionem iuramẽto purgare,quod est menti tenendum . Sequitur uer.adijcientes. † Ex
3 quo no.quòd statuta in principali debitore locum habent in accessorio, & est ratio quia non est in eo diuersa ratio ergo,&c. ut in fde liber.præte.l.j.Sequitur uersicu.sane. qui hic uult,quòd seruus libertus colonus , uel ascriptitius qui fugerit ad ecclesiam cũ rebus, uel sine restituendus est ad pristinum statutum cum competenti ultione,si causa fuit friuola,sed si iusta,quia domini seuitia, tunc dominus debet ei parcere,& iurare de non lædẽdo eũ.
2 Et ex hoc text.primo no.qui dicantur domestici,a ut hic in prin-
4 cip.& in glos.super eo posita.† Secundo no.quod sicut dominus iurat de non offendendo seruum, ita dicit glos.debet uir iurare de non offendendo uxorem, quam repetit , & signa gloss. quia quotidiana est. Vlterius uide glos. quæ summat istam materiam signatam super uerbo pauperum , & quia indiget suppletione, dic super ea , ut in fin. huius l. quando timet puniri a domino. Si autem a iudice , tunc idem in seruo , quod in libero , cum apud iudicem non sit personarũ acceptio.ut in authen. de mona. ad finem secundum Cyn.ibi.§. sed neque . sed Iac. de Rau.hic.& Iac. de Bel.ibi intelligunt aliter illum tex. scilicet vt detur ei securitas exeundi , & standi extra ecclesiam per xxx. dies.infra quos respondebit uocatus ad iudicium , & si iudex ferret sententiam intra illos xxx.dies , tunc iudex dabit sibi electionem parere iudicatis , & renunciare securitati,uel redire in ecclesiam.ibi . sup. eod.l.2. & dic ut ibi plenius scripsi. An aũt de inquisitis uel de accusatis de crimine possit securitas dari , uel data debeat seruari. hoc dicit Cyn.sed plenius scripsi.ĵ.de senten.pas.l.cum indulgentia.dic ut ibi.

ADDITIO.

2 † Qui dicantur domestici . Tu dic ut per Bar.in l.etiam.C.de test. ꝙ domestici dicuntur omnes habitantes in eadem domo,& familia.Idem in l.respicien dum.§.furta.ff.de pe.Spec.in tit.de aduo.§.6.versi,sed si iste. & in tit.de test. § j.uersi.item excipitur etiam domesticus.

De

¶De his qui in ecclesiis manumittuntur. Tit. XVI.

LEX PRIMA.

Iamdudum. Minor. 25. ann.cotã antistite, & plebe potest seruum suum manumittere scriptura interueniente. hoc dicit. Nor. quod contractus pius celebratur in ecclesia.

LEX II.

Qui religiosa. Clericis permittitur inter viuos, & vltima voluntate seruos suos manumittere,& plenam libertatem consequuntur.h.d.gl. sunt clarè.

¶De legib. & constitutionib. principum. Tit. XVII.

1 *Lex genus est in species diuisibile.*

¶Continua vt in gl.quam latius declara quia ã.de veris sacris, & diuinis eorum ministris reb.& priuilegijs.Nunc de quasi sacris,&
1 humanius sacratissimis.vt ĵ.eo.l. leges sacratissimæ. † Sed vltra quæro cũ copula de sui natura stet inter diuersa,in quo differant hæc tria posita in rubrica. Respondet Old. quod lex est genus, & diuiditur in plures species,quarum vna assumit sibi nomen generis sui,& vocatur lex.Alia assumit sibi proprium nomen,& vocatur constitutio principis.Alia idem facit,& vocatur edictum principis.Sunt,& aliæ species,vt senatusconsulta:plebiscita, & prætorum edicta.Sed de istis specificè rubricauit hic nec tractat in nigro.tñ quod iuris statuitur in primis idem,& in eis,quia ratio nõ est diuersa.Modo ad propositum,hic potest sumi in genere de legibus , & quod sequitur,& constitutionibus. &c.sumatur in specie,vt patet ĵ.d.3.& tunc possimus dicere,quod prima copula nominaliter copulet diuersa.Secũda effectualiter, vt dicimus,quod prima copula stet declaratiuè pro id est,non tñ restrictiuè, vt tñ de sequentibus loquatur. Sed de his indubie sic. & alias sumitur ĵ.de transactionib.l.vbi pactum,& ff.ad legem Aquil.l.ij. in prin. vel dicamus,quod ex mente proferentis copulat diuersa:quia species generi adiectæ de proferentis mente in prolatione illa non cõprehenduntur sub genere. Potest & hic sumi in specie:& tunc copulat diuersa. Alia plura quæri possent, quæ gl.& doct.ponũt. ff.eo.super rubr.& maximè cum in toto isto libro tractet de legibus.quare hic singulariter de eis dic,vt ibi per glo.

LEX PRIMA.

1 *Lex scripta an debeat a iudice inspici,& æquitas non scripta attendi.*
2 *Populus potest aliquam legem specialem in ciuitate condere.*
3 *Interpretatio iam interposita a quolibet est attendenda.*
4 *Iudex an debeat principem adire,quando ius scriptum inuenit æquitati repugnare.*
5 *Interpretatio quadruplex est.*
6 *Scriptura est substantiale legis esse.*
7 *Interdictio quid significet .*
8 *Æquitas quid,quotuplex: vnde dicatur,& quid operetur.*
9 *Interpositio quid sit .*
10 *Interpretatio quid significet .*
11 *Interpretationis effectus qui sint .*
12 *Loqui de seipso pluraliter vni soli quando liceat.*

Inter æquitatem. Hæc lex , licèt breuis dubia est,& materiam habet subtilem,& altam & gl.scabrosam.Præmitto ad euidentiã,quod hæc l.varias habet lecturas.Prima tñ est cõior, & magis amica literæ, & magis cõuenit rubro,& illam ponit gl.1.& 2.vsq; ibi.Item pōt poni,& fm eam hoc intendit.Solius principis est æquitatem non scriptam ad iuris præcepta redigere.h.d.Pone casum fm istã lect. sic.Quidam iudex dixit principi:reperio ius scriptum,sed rigorosissimum,cui repugnat omnis æquitas,vt in casu l.prospexit. ff.q & a qui.& l.inter causas.§.non omnia.ff.mand.æquitas autem illa non est scripta:nunquid ego possum æquitatem illam licèt nõ scriptã attendere,& pro lege gñali seruare.R.ñ. Imperator, ꝙ nõ, quia hoc nobis solis oportet,& licèt inspicere. No.primo quæ habes in summario.Secundo,ꝙ iudices debẽt seruare ius scriptum, & strictum,æquitate nõ scripta reiecta.Tertio quòd princeps est adeundus super lege de æquitate non scripta condenda. Quarto quod Imperator congruè de seipso loquitur in plurali.Quinto,ꝙ
1 libet lecturam concernunt,† Op.primo extra gl.ꝙ vnicuiq; oportfm merita.vt ff.de iusti.& iur.l.institia. Et tñ quisq; meretur quãtum æquis est,& rectus operatur virtuosius,& in hoc non est acceptio personarum.vt in auth.de mona.ad fi. & qñ oportet epi. in prin.so.fm dñm meum,quia illud quãtum ad merendum, vel demerendum apud Deum, non quantũ ad ius generale alteri staruendum,vt hic dicitur.Op.2.ꝙ nec tunc sit necesse principẽ adi re,cum ius ipsum semper sit bonum,& æquũ, & ab æquitate diffinitionem suscipiat.vt ff.de iust.& iur.l.j.§.j.sol.fm eundem,ꝙ illud est verum cõsiderato iure in genere,& in abstracto prout est in se virtus,vel ẽt cõsiderato eius speciebus principalibus, siue generalibus,vel subalternis vt est ius naturale gẽtium , & ciuile . vt ff.eo.l.j.§.ius naturale.cum seq.& l.pe.in prin.eo.tit.vel etiam cõsideratis alijs speciebus inferioribus,vt sunt leges plebiscita senatusconsulta ac prudentum rñsa &c.prout ꝓsideramus ipsa,vt species singulorum,& in seq.sed si ꝓsideramus, vt singula specierũ.i. vt decisionem casuum quotidie occurrentium.& tñc quia in decisionibus istis qñq; ius scriptum repugnat æquitati,vt in exem-
2 plis §.positis,locum habet l.nostra.† Tertio op.& ab eã,ꝙ nec tñc sit necessarium principem adiri.quia pōt populus super hoc lege stattuere.vt l.oẽs populi.ff.de iust.& iur. So.ꝙ verum quo ad legẽ spãlem in ciuitate illa:sed non generalem,vt hic.Nec etiã populus posset,qui superiorem recognosceret lite pẽdente, quod posset princeps p decisionẽ cãm finiendo,& diffinitiuè pronuncian do,vt ĵ.eo.l.fi.Reuertor ad gl.& op.4.ꝙ princeps nõ adeatur, sed vtrumq;.ĉius,& æquitas seruetur vt infra ad macc.l.pe.ff.eo.tit.l. sed Iulia.§.mutui.fo.vt sequitur in gl.2.in ver. item qñq; vsque.ad ver.& dic interpositam.videlicet,ꝙ lex nostra loquitur,qñ rigor, & æquitas inuicem repugnant.ꝓria qñ non repugnant.sed se inuicem habet fm magis,& minus.Et licèt docto. sic pertranseãt, tñ ista verba visa sunt dño meo obscurissima, qa aut dices, ꝙ Accur.in exemplis,& casibus prædictis ponat regulam, q̃ est,vt mutuum reddat pro iure stricto exceptionem: quæ dictat vt filiusfa. non teneatur pro æquitate, & tunc primum exemplum non erit bonum,quia regula latior est,& plures personas comprehendit, q̃ exceptio. Aut eõ scripsit regulam pro æquitate, & exceptionẽ pro stricto iure,& tunc fm exemplũ non procedit,quia tũc æquitas se haberet in plus tanquam regula,& non strictius.Item esset hoc contra l.qui æquitate.ff.de do.exce.sed defendit ipse subtiliter. Et primo,ꝙ gl.loquitur de iure scripto ipsius exceptionis. iõ notanter nihil repetit iure stricto.sed solum de scripto q.d.qæquitas exceptionis qñq; latior,qñq; strictior est,quamuis scriptum in ipsa exceptione.sed ex seriæ continuationis nominis, & ex vi repetitionis illius dictionis.item credẽdum est, quod de iure stricto loquatur,de quo prædixerat.ideo dixit gl.2.ꝙ Accur.sumpsit ius strictum pro regula,& æquitatem pro exceptione,vt d.l.qui æquitatẽ,quæ licèt in exceptuato repugnet regulæ,tñ in hoc , vel hoc respectu latius se habet , quia regula non extendit tur vltra casus, quos comprehendit,& licet plures casus comprehendat, non tñ in terminis regulæ differentes:sed exceptio macedoniani in filio de æquitate se extendit ad filias nepotes,& pronepotes,qui sunt in terminis differentes,nec exceptio in his nominatim resistebat regulæ,quia illos non excipit,nec in his, vt non exceptuatis eam ꝓfirmat,quia ad eos se extendunt ex identitate rationis, vt in primo exemplo merito latius se habet.Sic ecõtra strictius se habet, quia cum regula mutui reddendi comprehẽdat omnem casum, & materiam mutui scilicet ponderis mensuræ, & numeri , æquitas exceptionis filiofa.fauentis se habet strictius , vt comprehendat solũmodo casum pecuniæ numeratę, nisi alia darẽtur in fraudem.vt d.§.mutui.Vel tertio dicat Accur.ꝙ æquitas ipsius exceptionis latius,& strictius se habet,quamuis strictũ ipsummet exceptionis strictè representatur in ea tãquam genus in sua specie, quasi nõ sit æquitas sine iure, sicut nec species sine genere.sic de-
3 fensata gl.† Op.5.quod lectura prædicta non procedat,quia text. iste loquitur de interpretatione iam interposita,& sic vnũquodq; oportet illã inspicere.vt ĵ.eo.l.leges sanctissimæ,& maximè,quia minimè sunt mutanda , quæ semper interpretationem certã habuerunt.vt l.m.minimè.ff.de legi.Sol.vt sequitur in ea.glo. in ver.& dic interpositam.& primo,vt ponatur tempus pro tempore,& p̃ teritum resoluatur in futurũ.vt alle.ĵ.ex qui.cau.infa.irro.l.possidonium.& ã.de epise.& cle.l.nulli.§.j.& quod dicit nobis, subauditur a nobis.hoc literam violat. & extendit.ideo gl.dicit secũdo, ꝙ hic stat propriè,sed intelligat interpositã in meritis, & finib.iustitiæ.prout est virtus,hanc solus princeps habet inspicere,vt eam ad iuris præcepta reducat,vt hic,& in casu summario,& in termi
4 nis §.posito.† Op.tunc sexto,ꝙ nõ sit necesse principem adiri:sed iudex debet æquitatem sequi.vt ĵ.de iud.l.placuit.fol.vt sequitur in versi.& huic intellectui scilicet,ꝙ ibi vtrunque scriptum,& ad precepta redactum,hic qñ æquitas non est scripta,& hæc vera.licèt quidam tam antiqui quam moderni dicant, ꝙ lex placuit.loqui potest qñ neutrum est scriptum,vt æquitas in simili præferatur,vt ibi quæ si in simili scripta non reperiretur, princeps adeat, vt hic.Et quod de vtroq; non scripto vel saltem de æquitate non scripta ibi loquatur,probant ex tex.generalitate:& quia tex.dicit præcipuam æquitatis rationem:sed rationes,vt plurimũ non seriburtur:ut ff.de legi.l.non omnium.sed prædicta rationali natura percipiuntur vl ff.de excu.tu.l.scire oportet.§.sufficit . & de aqua plu.arcen.l.2.§. ĩtẽ varijs. Sed a primo defende, quia cum ibi tractetur de cã decidenda,ut patet ex situatione tituli,non est uerisimile,ꝙ tex.ibi faciat prælationem inter nõ entia, uel nõ scripta, nisi diceremus illa in simili fore scripta. Vel ad utrunq; dic, quod si ita est,ut dicunt , ꝙ de ratione æquitatis non scriptæ loquatur, infertur quod dictum æquitatis est scriptum:quia hoc abnegatiuum, ratio æquitatis non est scripta, implicat aliquod positiuum, scilicet,quòd æquitatis dictum sit scriptum,sed nõ ratio.præterea argũ.secundum non infert necessario,sed de uerisimili,ideo non probat : ut ĵ.unde cogna.l.non ob hoc.cum simili.fm dominum
5 meum.† Oppo.7.ꝙ non solum Principi hoc liceat,sed cuilibet iudici:

dici:vt ff.eo.l.non possunt,cum seq.& etiam doct.vt j.de profes.q
vr. psta.l.i.lib.10.fol.vt j.in gl.in vers. item in eo omisso ver. item
a pōt.cum seq.videlicet,cp quatuor sunt genera interpretationum[a]
alia gñalis,probabilis,& necessaria,de qua in l. nostra. alia proba
bilis tñ,vt magistri.alia necessaria tñ, vt iudicis in cā decisa. alia
generalis tñ,vt consuetudo.Ex quo dicit dñs meus collige,cp iu
dex pro speciali cā decidenda:doctores,& magistri pro legali scē
tia influenda:consuetudo pro populari voluntate declarāda seu
confirmanda:princeps pro generali lege condenda est adesidus.
6 †Item ex primo membro gl.dñ dicit, in scriptis redigenda, colli
ge,cp substantiale esse legis est scriptura ,quod dicetur j.eo.l. hu
manum.Op.8.cp non solum imperator,sed populus prefectus,&
senatus.vt ff.eo.l.non ambigitur.& j.de offic.prefe.l norma.So.
vt sequitur in gl.vsq; ad finem.Et dñ gl.dicit,cp auctoritate princi
pis facit,dic solius,ita,cp non alterius,vt hic.& sic ipse solus vī fa
cere.vt j.de vet.iure enu.l.j.§. sed neq;.ver.ola.n.& an hoc sit ho
die innouatum,dicetur j.eo.l.fi.Reuertor ad id,quod in gl.omisi.
in ver.item pōt poni.& quæro,an hæc l.possit loqui in vtroq; nō
scripto.& dicit gl.cp sic vsq; ad alium ver. itē pōt poni. Pro cuius
b declaratione adde ibi rigor sit,vtpote quia filius[b],ibi equitas nō,
vt vacet diuinis,& promiscuis actibus rerum non turbentur offi
cia:vt j.de test.l.consulta diualia.Sed attendēdum,quia Ia.de Ra.
hoc exemplū reprobauit ex eo,quia æquitas illa reperiretur scri
pta in 10.col.in tit.de mil.vasal.qui ar.belli.deposuit.c.1.& in tit.si
de feu.contr.fuer.inter dñm,& genertum.c.qui clericus, & in tit.
an monachus,c.1.& si defendendo diceres iura feudalia sunt iu
ra non scripta,vt tenet gl.ff.eo.l. de quibus.quod ēt hic sentit.Dici
t ipse male dicis,quia in 10.col.est vna rubr.q̄ sic incipit.hic fini
tur lex, deinde psuetudines regni incipiunt.& sic apparet cp præ
cedens est lex.Itē alia m rub.hic incipit lex conradi. Item ibi sunt
multæ pstōnes principum. & ideo alia exempla extranea quæsi
uit,& alia posuit Odof.sin debilitato non mancho,& hermofro
dito incalescente sexu fœmININO,quæ ēt nonnulli reprobant,sed
non est vis.quia & ipsa, & exemplum gl.defenditur per dominū
meum, qui sequitur Ia.Bu.& Gui.de Cu.asserentes,cp iura feuda
lia,sunt iura non scripta,quod probant ex prima rubr.q̄ dicit inci
piunt psuetudines feudorum.& alia,q̄ dicit de consuetudine rec
ti feudi.& quia sic applone vulgari,& cōi vsu loquendi sic appel
latur. Cōis aūt vsus loquēdi optimus est interpres,vt ff.de fun.in
strum.l.cum delanionis.§.asinam molendinariam,& si sic est,quōd
consuetudines sint,hī propositum:quia consuetudines sunt iura
c nō scripta[c] vt ff.e.l.de quib,& scripta de eis facta solū ad memo
riam facta sunt.ideo solum cōsuetudines esse probat,vt j.de pro
ba.l.cum res.& ff.de pign.l.ōhitur.nec pp hāc scripturam debet
immutari esse primum,sicut in simili dicimus de mero imperio
merē,& liberē ab initio principi tributo,quod non desit esse me
rum,& liberum pp cōicationem,quam facit præsidibus sibi sub
ditis cum necessitate iurisdicendi.vt ff.de offi.præsi.l.illicitas.§.ve
ritas.& de iur.om.iud.l.imperium.& de mun.& ho.l.munerum.
§.iudicandi. Et vltimo pro hac parte est casus in tit.de cog.feu.c.
obertus.de orto.Non obstant obiecta.quia,vel in eis sumitur lex
in genere,prout sub se continet quamlibet partē iuris etiam non
scripti,vt super rubrica dixi.& tunc omnia iura feudalia erunt iu
ra non scripta,licēt ad memoriam in scripturam redacta.Vel si su
matur in specie quædam erunt scripta,quædam nō,cum ad simi
litudinem consuetudinum feudalium potuerunt nouæ consue
tudines, & scriptæ nouas species feudorum introducere, vt in ōrijs.
Quæro modo secundo, an eōs hæc l. possit intelligi in vtroq;
scripto.Et dicit gl.quod sic,& ponit exempla,vt sequitur in ea.&
literam adapta vt in ea vsque ibi.item in eo. Sed huic lectu.repu
gnat,quia facta erit de indubitabili.quia de casu pluries tam deci
so tam in ff.quam institu.vt in legibus in gl.allega. sed ab hoc de
fendi potest , quia illis legibus non declaratur expressum, quōd
præualeat. sed solum refertur æquitatem a iure scripto discorda
re. & sic statutum fuisse, sed diuersimode.ideo potuit dubitari,
quod dubium secundum hanc lectu. l. ista decidit, quinimo, &
olim,& hodie casus est,de quo potest dubitari in l. bona fides.in
prin.ff.depositi.Item huic literæ obstat,quia sm eam hæ sunt im
proprietates,& subauditiones , quæ de facili non admittuntur.ut
ut j.de dotis promis.l.j. Sed ab hoc, & præcedenti pariter potest
defendi,cp hic non tractetur de æquitate præferenda,uel non,sed
ubi interposita interpretatione inter ius scriptum, & æquitatem
scriptam declarandam abrogandam, uel derogandā tractetur,so
li principi licēt inspicere,& ad eū debemus incurrere. Quæro.3.
an econtra hæc l.possit intelligi econtra ad primam,scilicet in æ
quitate scripta,& iure non scripto,& dixit Odof.Mar.fyl.& Iaco.
But.quōd sic.sed de exemplis quæri oportet, & ponit Odof.exē
plum per l. fin.j.famil. ercis. ubi æquitas in filijs scripta est,ut ua
leat inter eos minus solennis uoluntas.ius autem scriptum,vt nō
ualeat in eis specificē non reperitur scriptum .licēt colligi possit,
quōd de iure scripto uoluntas minus solēnis etiam inter filios ser
uari non debuisset,& idem dicunt de qualibet exceptione a regu
la: quia illa est de æquitate.ff.de do.excep.l.qui æquitate.& excep
tuatio sub iure scripto,& stricto non est comprehensa, licēt sub
uniuersitate regulæ possit comprehendi.ut ff.de reg.iur.l.j.l.om-
nis diffinitio.& ibi not.& in l.in his.ff.de leg.Sed Ia.de Ra.& pri
mo dicunt hanc lec. de indubitabili, quia si ius strictum, & scri
ptum præfertur æquitati non scriptæ,vt ff.qui,& a qui.l. prospe
xit.ff.man.l.inter causas.§.non omnia.dubitari non debet, quod
multomagis æquitas scripta præfertur iuri stricto non scripto.
sed defendendo dicit dominus meus, quod præfati doct. non
intellexerunt de ipsa prequalentia in causa decidenda , sed de
ipsa æquitate declaranda corrigenda abroganda arctanda , vel
proroganda: quia omnibus istis modis dicitur interpretatio fie
ri,vt no.gl.ij.in l.j.ff.de orig.iu.&ad senatu scon.tertu.l.j. §.qui o-
peras.& hāc interpretationem licet inspicere soli principi,vt hic.
& l.fi.& expeditæ sunt glo.& lectu. Venio ad quæstiones,& pri
d mo quæro, quando rigor , vel æquitas præseratur.[d] & licet alias
in repetitione huius l.scriperim: tamen quia proprie nō est dos
huius l.sed patet ex dictis in l.placuit.j. de iud. & dotes propriæ
vnicuiq; legi sunt assignandæ. ideo remitto ad ea quæ scribam
7 in l.placuit.j.de iud,† Quæro. ij. de significato huius dictionis ,
e seu aduerbij,inter , [e] quod primum est verbum nostræ legis . Et
respondit dominus meus,quod est aduerbium loci,vel quasi, &
deriuatur ab in,quod rem intra significat.vt ff.ne quid in flu.pu
bli.l.j.§.in flumine.& componitur cum ter,quasi trium vnius, &
inter alia duo,mea.vt j.fa.er.l.fin.& ff.de verb. sig.l. inter illam.
& semper duo extrema significāt medium,vt in e.ti.l. inter hæc
verba.l.inter stuprum.& l.inter diuortium.& l.inter domum,cū
si.Diffimiliter tamen medium illud stare significat.Et quia quā
doque positiue,vt hic ponitur,dictio illa , inter , posita , sic.j.de
pscr. lon.tēp.l.fi.& ff.de vsuca.l. naturaliter. quandoque discreti
ue,vt locis, vel inter loca adiecta.sicut intercapedo.quandoque
dilatiue,vt inter tempora,vel temporibus adiecta.vt j. qui testa.
fa.pos.l.furiosum.& de mu.& hon.non continuan.inter patrē.&
fi.l.fi.lib.x.& de vsu.l.iij.in prin.ff.de admi.tu.l.tres tu. in fi.Quā
doque transumptiuè.vt de vno extremorum in aliud,vt internū
cius vel interuuntiare . Quandoq; permansue. vt inter agentes
decoratus,vt in j.constitutione C. quandoq; vicissitudinarie, vel
obiectiue.vt ff.de iud.l.inter litigantes.Quandoq; causatiue pro
per,vel propter,vt ff.fi.reg.l.iiij.§.non solum.† Quæro.iij.quid sit
æquitas,& quotuplex, & vnde dicatur, & quis sit eius affectus.
Ad primum dicit Archi.in prin. decretorum. §. ius naturale. &
Io.And.ex de transact.c.fi.cp beatus Cyprianus dixit , cp æquitas
est iustitia misericordia dulcorata . & notanter dixit misericor
dia dulcorata,cum quædam sit seuera. vt j ex qui.cau. infa.intro.
l.& si seuerior. cum l. seq. & sic non misericordia dulcorata. sed
hoc aliqualiter repugnat . quia cum iustitia sit constans , & per
petua voluntas ius suum vnicuiq; tribuens. in quantum dulcore
minuatur,iustitia non videtur . sed intelligitur hæc diffinitio vbi
cum causa iusta dulcoratur.ideo forte Spe.in ti.de leg.§.dispositio.
ver.æquitas.aliter diffinitionem Beati Cypriani recitat vide-
licet:Equitas est motus rationabilis regens misericordiam,& ri
gorem.per hoc enim,cp dicit,rationabilis : Non ob.obiectum,cp
autem subijcit,misericordiam, & rigorem,intellige altera ex his
adiuuando.quia rigorem misericorditer mitigando. nec ob.op-
positorum ratio . Aliam diffinitionem ponit Tullius primo re-
thori.videlicet æquitas est cum causa iustitiæ cōuenientia in pa
ribus causis paria iura desiderans.huic accedat tex.x.col.de pac.
tenend.& iur.fir.§.fi.& hic,& secunda perfectior,cum magis pri
ma arctet ad pœnas,& delicta, in quibus proprie cadit minima,
vt j.de nup.imperialis.ad secūdum dicendum est, cp æquitas est
duplex.vt ex.glo.nostra colligitur.quia altera rudis, & primæua
nondum ad præcepta redacta, nec scripta. sed pars est sapientiæ,
quæ a domino deo est,& cum illo fuit semper,& ante cuū prior
omnium est creata.Ecclesiasti.c. 24. in prin.Altera secūdaria, &
scripta, & bono publico inrroducta , & sic ad præceptum reda-
cta.ad tertiā dic,cp ab æquatione,vel æqualitate dicitur.vt cpuus
cp qui adiecta,tas,sit æquitas . quod est diminutiuum æqualitatis.
vt sicut æquidium est æqualitas dierum, & æquinoctium æqua-
litas noctium , sicut æquitas æquantium qualitas . Huius autem
effe-

A D D I T I O N E S.

a ¶Interpretationū.De materia interpretationis, vide plene per Bartho.Cepol.
in rub.ff.de ver.sig.post Bar.in l.omnes populi.de iust.& iur. & ibi p Alex,
b †Quia filius.Sed de æquitate contrarium reperitur per glo. l.de quibus.ff.de
legi.vtrum autem succedat monachus in Regno,Ducatu vide Bal.in l.deo
nobis.colum.vt ō.de epis.& cleri.& in l.data opera.ad fi.C.qui accusar.non
poss.& in l.qui se patris.j. vnde liber.
c ¶Consuetudines sint iura non scripta.Tu vide hoc scilicet,an consuetudo de
necessitate exigat scripturam, quod notaui in procœ. consuetu. Burgun.in
gl.in versic.& letout metroy etiam, & feroy etiam mētre par escript.
d †Qñ rigor,vel æquitas præferatur.Adde glo.in l.in summa.§.itē varus.in ver.
etiam si iure stricto.& ibi no.in apost.in vers.æquitas.ff.de aqua plu.arcen.
Dy.in l.j.& in additio.ad eum.in versi.est scripta in aliqua specie.ff. de vsuca.
no.in apo.ad Bart.post eum in l.vxoris.nu.1.in ver. æquitas scripta.j. de
posthu.hære.instit.post Bal.in l.placuit.in prin.in versi.& æquitas non scri-
pta.post do.Bocriū in reg.possessor.in addi.ad Dy.in vers. sed dicendum.&
post collec.in c.ex parte.nu.4.in ver.ius non reperitur scriptum.ex de trās.
e ¶Aduerbij inter.Adde quod habetur in l.veluti.& l.quicquid.§.j.l.insulam.&
l.hoc iure.ff.de verb.obli.

effectus, & dispositionem, vel propositum omnibus suis causis
congruè adæquare,vt neque ad vnguem iuris stricti rigorem,vel
asperitatem obseruet,neque in tutum relaxet.Sed ex causis iustis
ex duobus ōrijs optimum eligat tēperamentum.vt ff.si quis cau.
l.1. & 2.§.si quis tñ, & ff.de pign.ac.l.si seruos.& de an.le.l.5.in fi.
hæc omnia dñs meus . Quæro quarto de sequenti verbo, ius. id
a est, quid sit,[a] quot sint eius species, & operationes.& dic,vt ff.de
iusti.& iur.l.1.§.1.& sequenti.vsque ad l.iustitia. Quæro quinto
b de natura illius copulæ,que,[b] quæ sumitur pro,&,de hoc remit-
9 to ad ea, quæ scribam j.de cod.† Quæro sexto propter verbum,
interposita.quid sit interpositio , & dic inter aliqua positio . sicut
inter curas gaudia.vt not.in procœmio fforum.§.nobis autem , &
sicut aquiliana inter contractum iuris gentium , & acceptilatio-
nem.vt ff.de transa.l.cum aquiliana. & iudex inter dissentientes,
10 vt inst.de satisd.tuto.§.finautem.†Quæri potest septimo,quid sit
interpretatio,& dic per aliam linguam interpretati expositio,vel
declaratio,vt ff.de ver. oblig.l.j.§. fin.in fin. Vnde autem dicatur,
11 plenè hic scribit dominus meus. † Quid autem operetur [c] dic , cp
c declarat,mediat,statuit, transfert,dictat,corrigit, extendit, & ar-
ctat.& omnibus his modis sumitur , quorum quosdam not.glo.
2.ff.de origin.iur.l.j.& quosdam.ff.ad turpi.l.j.§. qui operas.quos
tene menti ad quæstiones de interpretationibus statutorum .
12 †Quæro,an de seipso quis potest loqui in plurali, & breuiter dic,
quōd respectu naturę naturantis in quauis dignitate positus non
congruè loquitur in plurali,vt in Authen. de mon.in prin.Respe-
ctu vero naturæ naturatæ,dic quantum ad actus ipsius naturæ nō
congruè loquitur in plurali,quia non competunt actus illi homi
ni dignitatis ratione.ff.de inst.& iur.l.j.§.ius naturale.& j.de testa.
l.iubemus.quantum autem ad actum iurisgētium,vel ciuilis . idē
est,si non est in aliqua dignitate,vel officio vices pluriū non pos-
sit substituere,vt ff.de pac.l.si plures.Sinautem est in dignitate,vel
officio:& tunc aut in suprema, vt papa,vel imperator:& tunc be
nè,& congruè de se loquitur in plurali,vt hic. & tūc j.l.fi. & quia
eorum dignitas est generalis ad omnes alias,quas in se repræsen-
rat.vt no.super rubr.s.de nouo codi.compo.& probatur in l.2.§.
deinde,& nouissimè.ff.de orig.iur.Aut est in dignitate minori,&
tunc cum superiore nec congruè nec aptè loquitur in plurali. ar.
j.de in ius voc.l.1.& 2.& j.de obse.patro.præst. per totum.& ma
d xime in l.manumissori.Aut cum posito in dignitate pari,& idem
arg.j.eo.l.digna.Aut cum priuata persona:& tunc potest propter
plures quos repræsentat, & quia dignitatem suam debet augere.
vt ff.de off. presi.l.obseruandum.in fi. Quæro vltimo an princeps
necessitati legali sit subiectus.Et videtur,quod sic propter verbū,
oportet,hic positum j.eo.l. digna vox. & ibi dicam.

A D D I T I O N E S.

a ¶Ius j.quid sit.Adde gl.& Ioan. An.in mercurialibus.in 6.
b ¶Copulæque.Adde gl.& Bar.in l.his verbis.de duob.re. & Bal.in l.edita.j.de
eden.quod fine diphtongo ponitur pro, & debet scribi breuis alias est lō-
gum,& relatiuum,& cum diphtongo.
c †Quid autem operetur.Tu vide de hoc,& quot, & quibus modis, & de qui-
bus fiat, & per quos notata in procœmio consue.Burgun.in glo.in uersi. &
difficultatem,ubi habes multa utilia de materia interpertationis.

L E X II.

1 *Impetrans specialiter astutè infamia notatur .*
2 *Statuta in auditorio communi ius generale dicuntur .*
3 *Iura specialia quando efficiantur generalia .*

Quæ ex relationibus. Primo statuit . secūdo ponit.secunda ibi: nec aliquo.Secunda subdiuiditur in duas.vt ex litera patet.Casus spe cialiter,& in priuilegium concesta non sunt extendenda nec per rescriptum retractantur,quinimo impetrans præter annullatio-
a nem rescripti notatur infamia . & iudex illud rescriptum admit-
tens,vel principi non referens punitur h.d.†Not.specialiter astu-
tè impetranti notam infamiæ imponi.Opp.distinctiua debet sta-
re inter diuersa.ff.de ver.sig.l. ille.aut ille. sed relatio consultatio,
& suggestio videntur idem.ergo &c.Sol.vt in gl.2.& 3. quæ dif-
ferentias assignant,& dum gl.dicit relatio simplex suggestio cō-
2 sulendo subaudi.hoc no.Op.2.quod statuta in communi audito-
rio sint ius generale, non speciale:vt j.eo.l.si imperialis.So.duo-
bus modis.vt in gl.sed iunge simul,scilicet cp ibi vtroque præsen-
te cognitionaliter,& diffinitiuè.hic altero præsente,& in priuile-
gium,& latius dicam in l.seq.Opp.3.quōd certis personis,vel cor
certis personis directæ,vt iura generalia seruantur & præualet ex
positionibus sanctorum patrum . vt 20.distinct.c.1.& eadem di-
stinct.c.2. Solu.vt in seq.contrario. Oppo.4.de no.codic.compo.
circa fin. Solu.ibi de his , quæ sunt clausa in corpore iuris . vt in
3 gl.† Ex qua collige,quōd prius specialia ad corpus iuris redacta
efficiuntur generalia.Opp.de l.fin.in fin.quæ sit lon. consue. Sol.
dupliciter, vt in gl.& quælibet solutio bona.Oppo.de l.j.ff. quod
quisque iuris, vbi personam egreditur. Solu.tvt in prima solutio-
ne.glo.2.autem nihil valet,quia nisi ad postulationem esset con-
cessum.personam non egrederetur.& sic frustra tunc de l.illa op
poneretur,Oppo.7.cum tex.in fin.quōd relatio sit permissa,vt in
Authen.de iud.§.fin.Sol.remittendo ad l.j.j. de rela.& ibi dicam
quia propriè est illius materia . licēt hic ponat Iacob. Butr. Op-
po.8.quōd non hac pœna:sed alia vt l.placet.supra.de sacrosanct.
eccles.& l.si ecclesiæ ō.de epis.& cler.Solu.vt in glo.& in quali-
bet earum scrip.

L E X III.

1 *Lex sub vocabulo edicti nuncupata nedum prætoria , sed & ciuilis potest dici .*

a Leges, [a] Casus . Si leges extra corpus iuris positæ aliquo
de quinque signis hic positis sint roboratæ , vt ge-
nerales sint seruandæ. Interlocutio principis non est extenden-
1 denda,sicut nec in priuilegium concessio . hoc dicit. † Not. vltra
posita in summario,quōd lex edicti vocabulo nuncupata non est
iudicanda prætoria,quia,& ciuilis potest esse,ut hic . & l.hac edi-
tali.j.de secun.nupt. Oppo.supra de no.codi.compo. in fin. ubi,
& sine his signis habet vim l. generalis . Solut. ibi de clausis in
corpore iuris , hic de non clausis,vt in gl. pe. Opp.ad contrarium
de l.fin.infra de constit.pecu.Sol.ibi in diffinitiua.vt in seq.gl.Op.
ad idem de l. metum.infra , quod met.cau.& l. sed quod prætor.
ff.quod met.cau.& de l.fin.infra de constit. pecun.Solut.vt in ea.
gloss. Pro quorum collectione dic. Aut sententia diffinitiua, vel
interlocutoria est in corpore iuris clausa,& facit ius generale : vt
supra.de no.codi.compo.in fin.nisi eius tenor non pateretur. ar-
gumen.l.non plures.supra de sacrosanct. eccles. Si in corpore iu-
ris non est clausa : tunc interlocutoria ius generale non facit , vt
b hic: [b] quia non de illa materia deliberatione , & cognitione lata
creditur quantum ad diffinitiuam: diffinitiua vero dicit . Aut est
contra legem scriptam lata,& non facit ius nisi in causa illa,quia
non est credendum principem corrigere iura scripta.argum.j.de
inoffi. test.l.si quando.in princ.aut est præter legem, & tunc sine
causæ cognitione lata ius extra causam illam non facit. ut infra
eod.l.fina.a sensu contrario.cum causæ uero cognitione si parti-
bus præsentibus, facit ius generale.ut d.l.fin.non sic parte absen-
te.vt ff.de inoffi.testa.l.qui repudiatis.nisi roboratæ essent aliquo
de signis hic scriptis .

A D D I T I O N E S.

a †Leges.Adde quōd no.Bar.in l.j.de constit.prin.& de no.codi.compo.l.fi.&
in l.apud Iulianum.§.utrum.& ibi doct.ff.ad Trebel. & limita ut per Host.
& Ioan.And.in c.in causis,de re iudi.
b †Ius generale non facit,ut hic.Ioan. And.post Host.in c.in causis. extra.de re
iudi.limitat hoc dictum, nisi in interlocutoria , quæ partibus præsentibus
fertur,quia illa habetur pro lege generali,casus est in l.fin.j.eo.de quo.nide
Gemin.in c.1.super gl.1.extra.de constit. lib.6.

L E X IIII.

1 *Imperator legibus ligatur. & nu.3.*
2 *Par pari non imperat .*
3 *Imperium a qua lege dependeat .*

Digna vox. Primo dictum. secūdo illud probat du-
plici ratione,quarum vna est directa . alia
obiecti est remotiua.Tertio dubium remouet.secunda ibi adeo.
tertia ibi oraculo . Casus . de debito honestatis princeps legibus
est subiectus,& paribus licēt iudicare, non imperare. hoc dicit.
1 Pone casum in terminis, ut colliges ex notabilibus. † Primo, qd
imperator profitetur se legibus alligatum , & probatur infra de
testam.l.ex imperfecto.Secundo quōd nobilius subiectum est il-
lud a quo quid dependet,quam ipsum depēdens . ut in uer.adeo.
Tertio quia augmentum imperij est illud submittere legibus, ut
in uer.& reuera.Et huius est ratio,quia honor non est,sed pudor
legibus non alligari,ut infra de adul.l.quæ adulterium.Item quia,
quod instū credit in alijs,debet,& in se credere . ut ff. quod quis-
que iur.in rubro,& nigro. Item quia si leges sunt sacratissimæ,ut
infra eod.l.leges.non debet princeps sacratissimus appellatus ex
tra illas se ponere.Item quia aliter agere est inuidiam,& blasphe-
miam contra imperium, & imperatorem prouocare.l. pen.j. ne
fis.uel respu.procu.sibi assumat. Ex his patet,quōd imperator sic
proferendo dignitatem suam nō minuit:sed perpetuat, & auget.
2 sicut non obstat.l. obseruandum.ff.de offic. præsi. † Quarto not.
a ex fin.quōd par in parem [a] non habet imperium. concor. sunt in
glo.Item,quōd exemplis,& operationibus uirtuosis alijs indica-
tur , & quōd quanto quis est nobilior maior , & potentior,tanto
moralius,& uirtuosius debet se habere,& speculum cæteris esse.
Oppo.contra principium.ff.eod.l.princeps.& ff.de leg.2.l. ex im-
perfecto.Solu.ut in prima solutione gl.2.est truffa.Vel dic,quōd
de necessitate, & plenitudine potestatis non est subiectus,ut ibi.
3 sed de honestate,& proposito iuridico sic, ut hic. † Latius tamen
quærēdo,an princeps sit subiectus necessitati legali, uel alij. Dic,
aut quæritur de necessitate naturæ seu iuris naturalis, & primæ-
tui,

A D D I T I O.

a ¶ Par in parem.Adde l.nam & magistratus.ff. de ar.& in Specu. de leg. 1.§.2.
uersi.sed secundum . nisi in casu.l.j.j.ne lice.poten.ibi quando officialis pa-
trocinatur priuato in causa coram alio officiali:quia etiam a minori puni-
tur,& sic adde,quōd licēt inferior non ligat superiorem.21.distin.inferior.
& c.fi.in summa.22.dist.c.1.in prin.in clem. ne Romani,de elec.l. minor.ff.
de minori.fallit, nisi maior se inferiori subijciatur.11.q.1. peruenit . Ille a
quo §.tempestiuum.ad Trebel.est receptum & ibi doct.de iur.om.iud.& ui-
de omnino.Spec.de pœ.& remis.uer. pe. & fi.

ul, quòd natura omnia docuit animalia, & illi subijcitur: quia vis quædam ei est a natura insita, quæ impellit, & vrget. vt ff. de iustit. & iur. l.j. §. ius naturale. Aut de necessitate extra naturam, & sic de accidentia facti, & tunc aut de violentia facti, & illi, ut quilibet subijcitur, quia vis est maioris rei in pœnis, cui resisti non potest. ut ff. quod me. cau. l. 1. aut de violentia iuridica, & iuris, & tũc aut de preciosa, & illi non subijcitur. ut ff. eod. l. princeps. Aut de causatiua respectu rerum, uel subditorum suorum, & tunc illi subijcitur, quia nisi re ipsa reficerentur, ruerent. & nisi iura statuerentur summa tuitione pereunte respublica periet, ut ff. de Iustiniano codi. compo. in prin. & ita loquitur s̃. eo. l.j. & s̃. de nou. codi. compo. in prin. Respectu uero suæ personæ, & tunc necessitate congruente subijcitur, de qua in l. congruæ. ff. de offic. præsi. & ita etiam potest loqui hic. & de hac loquitur beatus Augu. dũ dicit, ꝓ oportuit Christum pati. nam licet nos multis modis redimere potuisset. nullo tamen congruentiori potuit. Necessitati autem legali uel alterius iuris positiui non subijcitur, licet ex debito
4 honestatis se subiectum profiteatur, vt hic.† Quæro a cuius iuris autoritate dependeat imperium. respondeo, ut in glo. quia a lege regia, quod declara, ut in ea. Quæro hic dicit, quòd maius est imperio, &c. & cum illa dictio magis stet comparatiuè, uel electiuè respectu cuius fiat hæc comparatio, uel electio: respondeo, ut in glo. super uerbo, principatum. & declara ut in ea, & ut dixi in tertio notabili. Extra glo. tamen no. quòd imperium est de fortuna, quod probatur j̃. de bon. quæ lib. l. cum multa. quod intelligo in concreto, id est prout cohæret personæ, nõ in abstracto, quia tũc procedit a Deo. ut in auth. quo. oport. episc. in prin.

L E X V.

1 *Committere in legem quis dicatur.*
2 *Homicidium committere, & homicidium facere, qualiter differant.*
3 *Lex loquens generaliter quando debeat restringi.*
4 *Legis verba quando sint extendenda.*
5 *Legis verba quando sint eius menti, & æquitati præferenda.*
6 *Legis mens, vel verba quando sint attendenda.*
7 *Chirurgus flebothomiam in palatio faciens nõ punitur §statuto dicẽte &c.*
8 *Pactum, & conuentio an idem importent.*
9 *Facta contra legem quando dicantur nulla, & nu. 16.*
10 *Sententia, quæ ferri non debet sub conditione: valebit tamen si lata fuerit.*
11 *Vtile quando ex inutili sequatur.*
12 *Tutoris authoritas requiritur, quando hæreditas aditur. & nu. 15.*
13 *Fauor quando retorqueatur in odium, & odium in fauorem. & nu. 14.*
17 *Matrimonium prohibitum est dissoluendum.*
18 *Pœna hic quando locum habeat actu existente nullo.*

Non dubium. Hæc lex est multum uulgaris, & repetibilis, & per dominum meum satis benè legitur. Et ideo, ut plurimum eius uerba recitabo. Diuinide in quinque. Nam primo dicitur quis dicatur contra l. facere, & illam non seruare usque ibi. nec pœnas. Ibi secunda commina tur contra factum statuendo comminatum usque ibi: ꝓ ad omnes. Ibi in 3. in qua proximè statuta prorogat, & prorogatum declarat usque ibi. sed, & si quid. Ibi. 4. in qua effectum statuti, uel prorogati extendit usque ibi: secundum, ibi. 5. in qua concludendo dubia remouet usque ad fi. Casus. Is committit in legem, qui facit contra eius uerba, uel mentẽ, quòd sic factum nullum sortitur effectum proximum, uel remotum licet fuerit iuratum. h.d. Casum in terminis pone secundum partes supra assignatas. No-
1 tabilia collige.† No. 1. quòd in legem committit, qui saluis verbis mentem circumuenit. Secundo, ꝓ qui legem offendit, pœnas legales incurrit. Tertio, ꝓ actus, cui lex resistit, ipso iure nullum red dit. concor. ff. de condi. inde. l. si non sortem. circa princ. & ff. de fideiusſ. cum lex. Quarto in annullando prohibitum lex non exi-
a git annullationis processum. Quinto, ꝓ dictio ex a causam proximam, & ob id causam remotam significat. concor. quod no. in l. fi. in prin. j̃. de bo. quæ libe. Ex quo sexto not. quòd a lege prohibitum nullum producit iuris effectum proximum vel remotum. Septimo, ꝓ contra l. factum non uaridatur per iuramentum. Venio ad apparatum, & opp. ꝓ ille non dicatur facere contra l. qui saluis uerbis mentem circumuenit. sed fraudem dicit facere legi, & horum differt vnum ab altero saltem spẽ, & probatur vtrumque. ff. eo. l. 5̃, & l. fraus. Sol. ut in gl. j. (. ꝓ hæc ratio non dicit, ꝓ facit ꝓtra l. sed, ꝓ in legem committit. & hoc potest dupliciter cõtingere, (. fraudem faciendo, uel contra l. faciendo. quod exempli fica, ut in gl. usq; ad fi. sed dices tu hoc non est de intentione gl. & gl. alternatiuè dicit, ꝓ 5̃ l. facit, uel in l. committit. & sic fraudem faciendo dicitur 5̃ legẽ facere. Et ego rñdeo, ꝓ secunda pars disiunctiuè fuit apposita ad correctionem primæ. uel dic, ꝓ propriè loquendo in l. committit qui fraudem facit l. ut hic. Impropriè verò latè, & abusiuè loquendo, qui fraudem facit, 5̃ l. facit, cum propriè sint species distinctæ, ut in contrario, & ita debet intelligi. ff. de reg. iu. l. qui non facit. ubi ponitur. verbum, vr̃. quod est no ta improprietatis, ut l. qui actionẽ, & l. minus. in eo. ti, simul iũctis.
2 †Et hoc inducebat dñs meus ad qõnem statuto cauetur uno, ut uerba statutorum debeant intelligi s̃m proprium significatum. Alio statuto cauetur, ut qui homicidiũ fecerit, decapitetur. Et dubitatur, an mandans, vel tractans debeat decapitari, ex forma, & verbis statuti. & dicit ipse, quod non. secus asserit, si statutum diceret, qui homicidium commiserit. quia committere velut genus comprehendit ẽt qui per interpositam personam. facit, vt in hac l. & in hac glo. allegant etiam. ff. de adul. l. & si amicis. vbi tex. dicit quod colloquio, & tractatu committitur adulterium. Ego allego tex. magis ad propositum ex de sent. excom. c. mulie res: vbi tex. dicit. ꝓ is vere delictum committit, qui committi mãdauit. hoc ẽt tenet hic Iac. Bu. & de his plenius scripsi. j̃. in l. non ideo minus. j̃. de accu. Opp. ij. ꝓ amplius verba l. non possint niti 5̃ eius voluntatem. quia ex verbis colligitur voluntas, vt j̃. de sen tẽ. ex peri. reci. l. ij. & de noua. l. fi. & ff. de legi. l. de qb. & de edẽ. l quædam. §. nihil. Sol. vt sentit glo. ij. in princ. vt hic sumatur amplexus in mala parte pro circumplexo: vt sic circumplexus dicat qui corticem circuit exteriùs, mentem, & effectum dimittit latitãtem interius, vt faciunt Iudæi, qui corticem verborum, & rudi corum significatum sequuntur: & propterea in interitum deducuntur. Verba enim sane intellecta, tunc declarant voluntatem, & mentem: vt in contrarijs, non sane, vt hic. & ideo scribitur, ꝓ scire leges non est verba earum tenere, sed vim atq; potestatem. vt ff. c. l. scire leges. oportet enim qñque verba restringi: quãdoque ampliari: quandoque in aliud significatum transferri: sed ra tione probationis eorum, & euitationem contrarietatis, & correctionis legũ, quod declara succesiue per exempla. vt sequitur
3 in eadem gl. vsq; ad ver. sed an verba.† Et antequam vlterius ꝓcedam opponendo duo dubia tacta per gl. declaro. Primo an, & qñ lex generaliter loquens sit restringenda. Circa quod dic: Aut per aliã l. specialem restringitur, & distinguitur, & tunc lex generalis restringi debet, vt hic in gl. & l. non est nouum. & l. nam posteriores. ff. c. Aut per aliam non restringitur. & tũc aut habet rõnem scriptã secum annexã, & tũc restringitur secundũ illam. vt ff. de iure pa. l. adigere. §. quamuis. & de le. ij. l. cum pater. §. dul cissimis. Aut non habet rationem scriptam secum annexam, & tunc, Aut fuit scripta cum æquitate, & ratio, de qua constat, licet non sit scripta. & tunc secundum illam limitatur & distinguitur, vt hic. & ff. de excu. tut. l. scire oportet. §. sufficit. Et est ratio, quia ratio legis nil aliud est, quam mens ipsius condentis. vt no. j̃. de interdi. l. j. & ff. fo. ma. l. cum mulier. & no. per Dyn. cẽ de reg. iur. c. fi. Aut fuit constituta sine ratione, vel de ea constare non potest. & tunc generali significato verbi est standum. vt ff. qui, & a qui. l. prospexit. & de leg. iij. l. non aliter. in princ. & §.
4 j. Sed quod tetigit glan verba legis possint extendi. Circa quod dic, aut quis vult illa extendere vigore alterius extensionem facientis, & potest vt hac gl. Aut extẽdere ꝑter. l. aliq̃ extensionem facientẽ. & tũc aut vult extẽdere ad casum, sine quo illud, quod est dispositum, non potest sortiri effectum. & tunc potest. ar. ff. de iu. om. iu. l. ij. & de procu. l. rem mobilem. & l. legatum. & de ver. obl. l. si stipulatus fuero per te non fieri. Aut ad alium casum, & tunc, aut dissimilem, & non potest. Aut similem, & tunc aut in il lo casu reperitur contraria iuris dispositio, & non potest vt ff. fo. matr. l. si vero. §. de viro. ff. de test. mil. l. quod constitutum. Aut nõ reperitur contraria iuris dispositio, & tunc aut casus extendendus est de iure communi, & potest, & debet extendi. vt ff. e. l. nõ possunt. aut est de iure speciali. & tunc dic, vt dixi. j̃. de sacrosan. eccle. l. Illud. dicitur autem casus similis, quando in vtroq; est eadem ratio. non diuersa. vt j̃. de libe. præte. l. j. & ff. ad l. Aqui. l. illud cum simi. vel maior in eo, ad quem fit extensio. vt dixi in l. ij.
5 §. de nox.† Opp. & extra gl. quod a verbis non liceat recedere: licet mens, vel æquitas sit in contrarium. vt ff. de exer. l. j. §. is qui nauem, & ff. qui pet. tu. l. credendum. & qui & a qui. l. prospexit. sol. vt sequitur in ea. glo. & primo secundum Pla. qui confitebatur contrarium, & pro eo videbatur casus s̃. eo. l. j. secundum veriorem lect. Sed Bo. dicit contra istum tex. & aliqua supradicta, & contra illud generale, sensum magis quam verba spectari. vt j̃. de fideicommis. l. cum virum. & ff. de adimen. lega. l. iij. §. conditio. Iõ Ioã. reprobauit Plã. gl. postea sol. 5̃ria illa cõcordãdo. ga aut mẽs est in scriptis redacta: & tũc a verbis nõ recedat q̃ tũcunque sint rigorosa, & dura & aspera s̃. e. l. j. Sed hic aduertẽdũ, qd̃ gl. in l. 5̃ legẽ. ff. e. vr̃ tenere, qd̃ licet mẽs nõ sit in scriptis redacta, dũmodo possit probari per rationẽ, vel simile, sit seruanda. arg. ff. qui pet. tut. l. credendũ. & ff. de excu. tut. l. l. scire oportet. §. fili cit. hoc tenet dñs meus, quia ratio cõditi est prima cogitatio, & mẽs mouẽs cõdẽtẽ. vt I auth. diuinæ iussi. in prĩ. §. j. & patet in cõ
b stõne huius libri ĩ fi. Ex quo patet, ꝓ rõ illa nil aliud ẽ, q̃ mẽs generalis

ADDITIONES.

a † Dictio ex. Vide de ea. Bal. in l. j. §. emancipatus, in prin. de coniun. cum emãc. libe. vbi etiam ponit differentiam inter, ex, & propter, de quo ibi per Bart. num. 1. in ver. ex & pp. no. idem Bart. in l. cũ filius. §. hæres meus. nu. 1. & in apost. in vers. natura distin. ex. ff. de leg. 2. no. Bal. in l. 1. num. 4. versi. 4. & in apost. & ibi l. in apost. in eo. versi. C. si ter. extero. & nota col. ec. in c. fi. num. 4. & in apost. in ver. proprie ex. ex de capel. mon. & in c. qd̃ dilectio. nu. 3. ver. quia magna est differentia inter ex & pp. extra de consang. & affinit.
b † Nil aliud est quam mens. Ita hic not. Bald. ubi ponit eandem rationem. num. 8. versi. sequitur videre, ibi, nam ratio legis est mens legis, & idem no. ipsemet Bald. in l. j. infra, de inter,

neralis ꝑdentis, & mõ insurgit regula, ad quam extendit se rõ, vel stringit mens. vt j̃. de interdi. l. j. & de iure pa. l. adigere. §. q̃uis. sufficit. n. legislatorẽ cogitasse rõnem, & cãm iui statuti, cũ non possint oẽs iuris articuli sigillatim cõprehendi. vt ff. eo. l. non possunt, & sic dũmodo pstet de mente, sufficit, & hoc est, quod voluit Io. & idem tenuit Dyn. in c. fi. de reg. iur. lib. 6. Opp. 4. & eẽ, quod nec mens nec verba ei 5̃ria seruentur. vt ff. de le. j. l. si quis in fundi vocabulo. & de reb. dub. l. in ambiguo. So. qd̃ illud, qũ mens oino di scordat a verbis, qd̃ nec propriè nec impropriè põt his cõuenire.
6 †Pro tũ pleniori collectione prædictorum, & maximè qñ mens, vel verba sint seruanda, distingue. Aut mens oino est dubia: tunc a verbis non est recedẽdum. vt l. prospexit, vt ff. qui, & a qui. & l. non aliter. de le. 3. Aut mens est certa, & tunc aut omnino verbis repugnat, ita qd̃ propriè, vel impropriè ei ꝑuenire non põt, & tũc si verba sint prolata ab homine, neutrũ seruatur. vt ff. de leg. i. l. si q̃s in fundi vocabulo, & de reb. du. l. ĩ ambiguo, & est rõ, qa nõ dixit, qui mente non agitauit: vt l. quod labeo. in fi. & de suppel. lega. qd̃ non cogitauit, quia non creditur errasse in verbis sic distãtibus: sed potius penituisse, & verba talia truffatorie protulisse. si a lege, tunc si mens est alibi scripta, & illa præualet, alias verba, ut in hac gl. Aut mens certa omnino cũ verbis ꝑcordat: tunc vtrũq; seruatur, vt j̃. eo. l. leges, & ff. de pœnis. l. sanctio legum. in fin. Aut mens diuersificat, ita quod non repugnat: quia se hẽt plus vel minus: & tũc mentẽ seruamus, si verba sint ab homine prolata. ut l. librorum. §. quod tũ cassiũs. de leg. 1. l. si alij, a sensu 5̃rio. de vsufr. legato. Si a lege: tunc si mens habet in se minus, illa seruatur, & maxime in l. municipali. ut l. 2. j̃. de noxa. & l. omne. j̃. fin e censu, vel reliqui. Si vero in plus mens se habet, & tunc idem si alibi scripta: vt in hac glo. & idem si non sit scripta, ut in hac glo. & idem si non sit scripta dummodo habeat rationem euidentem de qua constet: ut in glo. l. contra legem. ff. eo. & argum. ff. de excu. tuto. l. scire oportet. §. sufficit. & de aqua plu. arcen. l. 2. §. idem varus, &
7 de iure pa. l. adigere. §. quamuis.† Et ex his concluditur, quod bar
a bitonsor, [a] qui fecit flebothomiam in palatio, non est puniendus verbo statuti dicentis, quod faciens sanguinem in palatio puniatur pœna capitis. cum mens statuti se habeat in minus, quam verba, ut de iniuriose faciente loquatur. Item faciũt in ar. ad quæstionem equi peruenientis ad brauiũ sine ragazino. vt nihil ominus debeat habere brauium ex mente disponentis, verbis statuti non obstantibus: quia cum de viribus equi experiũdis tractetur, sufficere debet. facit in simili. ff. quemadmo. seruitus amitta. l. qui fundum. & de aqua quoti. & æsti. l. j. §. his quæ situm. Doctores tamen communiter dicunt verba statuti velut stricti iuris esse inspi-
b licẽt ibi post Dyn. tenuit, quod non, [b] quia equus animum quærendi non habet. Quia tamen gl. 1. dixit hanc legem loqui etiam, quando quis facit fraudem legi, & exemplum posuit per l. penul. j̃. quod metus causa. in qua fit fraus de persona ad personam dubitari potest. an & si alijs modis fiat fraus, locum habeat lex ista. Et dic quod sic. Quod autem fiat fraus legi, vide per glo. ff. eod. l. contra. Addunt tamen Odof. & Gu. alios modos, sed omnes, sunt reducibiles ad modos per glo. positos: ut inquit Dyn. in fin. extra de reg. iur. lib. 6. & ibi, & modo plene dixi in d. l. fraus. vbi referuo,
+ 8 ut breuior sit præsens repetitio.† Expedita prima parte legis tran pactum nullamque conuentionem & c. cum copula debeat stare inter diuersa: ut notatur. ff. de iur. & fact. igno. super rubrica. vnde innuere videtur, quòd pactum non sit conuentio nec cõtractus, contra l. j. & l. conuentiones. ff. de pac. Sol. varijs modis exponendo, vt in tribus gl. super ea positis. Vel dic secundum Odofr. nullum pactum in faciendo: nullam conuentionem in dando, nullũ
+ 9 contractum simul in vtroque.† Nunc ad tertiam partem opp. & sexto, quòd contra l. facta non habeantur pro infectis: ut patet in maleficijs, quibus pœna imponitur. & sic pro infectis non habentur. Solu. vt in 1. glo. super verbo infectis, scilicet quod hic in his, quæ alias sortiuntur effectum de iure: ut sunt contractus. hanc solutionem reprobauit Odof. per auth. siue j̃. ad velleia. & per l. pe. contra l. si sequatur forma illarum legum. Preterea in d. l. pe. con- Rau. quem sequitur Cyn. alia ratione reprobauit, scilicet, quia si na, quæ alias imponitur per legem, vel extra ordinem, vt s̃. de lagum. Sed defende: quia gl. nõ intellexit respectu ipsius facti, quod est punibile: nec infectum potest fieri: sed respectu effectus videtur, quem alias solet sortiri, & ita declarat alia gl. in l. nemo mardixit. quia tunc melioris conditionis reperiretur contrahens cõtra legem, quàm secundum legem, quod esse non debet: ut ff. de noxa. l. non solum, & quod vi aut clam. l. seruus. Melioritas autem apparet, quia primo casu non obligaretur. secundo sic. Sed defen de, quod in odium scienter cõtrahentis contra legem est aliquis, reprobauit: quia si hic in his, quæ de iure sortiuntur effectũ: sequi-

tur, quod pro infectis non habentur, imo erit oppositum in obiecto: ut per eum notatur in c. quæ contra. de reg. iur. lib. 6. Sed Dy. videtur errare defectu scripturæ suæ: gl. motus. non enim habuit illud verbum alias in glo. quòd communiter habetur, vt sic dicat gl. Hic de his. quæ alias, id est, fi contra legem non essent. iuris sortiuntur effectum. Non diffitentur tamen aliqui, quòd solu. Dyn. etiam est bona, scilicet, quòd in his, quæ ad primæuum statum reduci non possunt: sed non ex toto videtur perfecta, cum furtum: rapina, violentia simplex expulsiua, & nonnulla alia possunt ad pristinum statum reduci, & tamen pro infectis non habẽtur, ideo sol. gl. tutior, quam in maleficijs limita. nisi æquitas suadeat, factũ haberi pro infecto, vt ff. ad l. aquil. l. liber homo. & de reg iur. l. non videtur. §. qui iussu.† Opp. 7. cum glo. de l. 1. §. biduum, quando ap. sit. vbi sententia non debet ferri sub conditione: lata tamen tenet. sol. vt in ea. gl. quia illud non est contra sed præter legẽ, quod latius declara vt notatur in contrario. Sed Gu. de Cu. & Pe. dicit, quod ibi nõ debet dici, quod sit lata præter legem: sed s̃m legem si ex lege procedit vltra confirmando. Item quia talis sentẽtia parit exceptionem iudicati, ꝓ non faceret si præter l. esset, ut patet in stipulatione. ff. de ver. ob. l. stipulatio ista. §. alteri, quare dicunt ipsi, quod ibi de conditione intrinseca quæ. taugit negotium principale, sub ea tamen proferri potest, ut no. j̃. de sent. l. cum index. & ff. de re iu. l. a diuo pio. §. 2. Hæc sol. tolerari potest, si teneamus, quod tex. ille totus loquatur de cõditione intrinseca. sed si teneamus, quod pars præcedens in ver. & sanè loquatur de conditione extrinseca, & extranea: tũc sequens. ver. sed si fuerit dicta. de eadem conditione loquitur: ut series continuationis demõstrat. & probat aduersatiua, sed. Quod aũt prima pars de ꝓditione extranea loquatur, tutius dicendũ vr̃ s̃m dominum meum, ne obstet l. a diuo pio, qua propter dicit ipse, possumus dicere cum Dy. in d. c. quæ 5̃, & Ia. But. ꝓ hic quando l. stat in finibus prohibitionis. ibi vltra processit confirmando, vt j̃. no. in alia gl. Vel dicit ipse, quod gl. põt defendi. nã ibi nõ prohibetur substantia sententiæ, quæ est absolutio. uel condemnatio. ff. de re iudic. l. j. & j̃. de sent. l. 3. nec eius solennitas, & forma, quæ est, ut in scriptis feratur, & a iudice sedente, & in loco maiorum: vt j̃. de sen. ex peti. reci. & l. pen. ff. de iusti. & iur. sed quædam extrinseca accidentia prohibentur adijci. (. conditio extranea, quæ adiecta sententiæ non resistit, vt improbet, nec assistit, vt conditionẽ valere permittat, sed, vt conditione habita pro non adiecta, sententiam in suis viribus dimittat, aliter non restringendo, uel assistendo: ut in hac gl. & gl. magna in contrar. Oppo. 3. cum gl. de l. j. infra de conta. iud. & de. l. & si contra j̃. de nupt. solu. glo. quod illa sunt prohibita inchoari, non confirmari. ista verba possent cauillari, sed bonũ sensum habent. ideo declara, quod pro tempore, quo prohibentur, pro infectis habentur: vt hic, nõ pro tempore, quo permittuntur, vt ibi. & ideo tempore prohibito inchoata, vel facta. non prohibẽtur tempore permisso confirmari: sed confirmatio nõ trahitur retro: sed ex nunc incipit ualere confirmatum: unde proprius loquẽdo põt dici, quod nunc recipit initium, sicut in l. obseruare. in fi. ff. de offi. proc. & legati. Op. 9. cũ gl. de toto ti. de dolo & metu, & de sena. cõs. velleiano, & maced. Sol. vt sequitur in gl. qd̃ satis pro infectis habentur quo ad effectum. hæc sol. non benè conuenit huic legi, quæ nedum efficaciam inualidat: sed ipso iure illam impedit, dũ copulatiuè dicit, nedum inutilia, sed pro infectis habentur. Solu. igitur, ut in solutione generali, quæ datur in seq. gl. scilicet, quod hic cum l. stat in finibus prohibitionis, ibi cum ultra procedit ad modum infirmationis, uel hic, fiendum prohibet: ibi iam factum infirmare disponit. Op. 10. de l. liberi. ff. de contrahen. empt. sol. vt sequitur in ead. gl. quàm declara: quia contractus liberationis s̃m quid est prohibitus, id est, s̃m scientiam, vel ignorantiam: ut in ꝓtrario, non simpliciter, ut hic, facit l. sed celsus. in princ. & in l. si in emptione. §. omnium. ff. de contrah. empt. Alienatio autem, per quam dominium transferatur, simpliciter est prohibita, ut ff. de uer. ob. l. inter stipulantem. §. sacram. Op. 11. de l. Titio. ff. ad muni. sol. ut in gl. & sol. posita in contrario non tollit obiectum. sol. prima hic posita potest tollerari, ut dicatur, ꝓ hæc l. simpliciter prohibet ubi vltra processit actionem dando. Sed uerius est dicendum, ꝓ hic de his, quæ alias solent sortiri iuris effectũ, ibi de his, quæ solum pœnam sortiuntur, ut falsa nominis mutatio, q̃ quantũ ad pœnam pro infecta nõ habetur. ideo, quod lucratur ibi ex labore impetrandi pp præambulam dolosam nominis mutationem, ei aufert: ut hic not. Opp. 12. de l. idem §. sed meretrici. ff. de cond.

ADDITIONES.

a † Barbitonsor, qui fecit Phlebothomiam. Adde vltra doct. hic per Bart. nu. 31 versi. pone exemplum statutum erat Bononiæ, & per Bal. nu. 9. versi. & ideo ex prædictis, & vtrobique in apostil. quod posuit in apostil. ad istum in l. si ferui. nu. 11. versic. & idem si dicat: si quis sanguinem, in apost. in uersic. non flebothomandi causa, quæ de noxa. acti.
b † licẽt ibi post Dy tenuit ꝓ non. Adde ꝓ contra Bart. & Dy. vbi supra tenent cõiter Paul. de Castr. & Alex. & doct. & Bal. & flo. in 1. quæsito. uersi. quæritur. ff. quemadmo. ser. amit. Ioan. de Imol. Angel & Alex. in l. continuus. de uerbo. obligationib. Ang. in l. j. de acq. post. & in l. eum qui. ad Treb. Ioan. de Imol. in l. hoc articulo. & in l. duo Tocij, & de hæredi. instituen. & Cyn. & doct. in l. Gallus. §. eius ff. de lib. & postli.

a cōd.ob tur.cām.sol.q̃ ex quo meretrix non est, [a] turpiter accipit.
+ 21 †Modo ad quartam partem op. q̃ ex inutili ꝗctu sequatur vile: quia dñio translato.ut ff.de dolo.l.& eleganter.§.i.fol.ut in prin. gl.super uerbo ex eo.sed sol.vr ꝗ istum tex.quare aliqui dicūt, ibi disponit de facto cessando,& irritando, hic fiēdum prohibet.sed nil valet: quia ante traditionem ipso iure annulat.vnde Dyn. dicit,q̃ ibi l.vltra procedit,hic in finibus prohibitionis stetit:& hæc cōis.hoc tñ sanè intellige fm Ia.Bu.& dñm meum:ut non ex illo ꝗctu inutili, & nullo transferatur:sed ex uoluntate tradētis moti ex cā,quam efficacem putauit,quæ sola sufficeret licēt nullus ꝗctus præcederet:ut ff.man.l.fertum titij,& patet per totum tit.de cond.inde.Opp.13.ad idem de l.3.ꝗ.de cōd.ob.tur.cā.ubi transfert dñium,nec repetit,qui dedit.fo.dicit gl.q̃ fiscus repetit. & sic ibi lucrum non sentit:ut ff.de iur.fis.l.lucius,& hæc fol.bona,si oppo natur,q̃ nec dñium debeat transire,cum hic dicat ꝗctum pro infecto haberi, aliàs fol.melior est.f.q̃ ibi l. ultra procedit modum infirmationis ponendo, & sic ponderes,l.ultra procedit, qñ non substātia,uel forma ꝗctus prohibetur:sed modus aliquis vel qualitas aliqua.Op.14.ad idē de pecunia filio f.mutuata,cuius dñium trāsfertur in eum:& tñ illud est illicitē factum:ut ꝗ.ad mace. per totum.fol.ut in gl.vsq; ad finem, ex qua collige, q̃ ꝗctus est nullus ad fauorem faciētis,ꝗ l. sed in eius præiudicium valet. Ex hoc sequitur declusio,ut statutum,quo cauetur,ut ꝗctus de quo gabella non fuerit soluta,non ualeat,intelligatur ad fauorem non soluentis partem sibi pting entem pro sua gabella:sed in eius præiudicium teneat in fauorē eius,qui pro sua rata soluit, & ultra hæc uide q̃ scripsi ꝗ in l.vniuersa.de preci.imper.offeren.Op.15.quod sequitur ob id ualeat:ut ꝗ.de prædi.mi.l. & si is,ubi pignora tenent.fol.ut in seq.gl.in prin. & primo fm Mar. q̃ hic in perpetuo prohibitis:ibi qñq; permissis licet regule prohibitis,& hāc fol.reprobat,ut sequitur in ea usq; ad uer. dico ergo, & ibi fo.secundo, q̃ in ꝗrio pignora tuoris tenent: quia illius respectu prohibitio nō facta.sed non tenerent pignora pupilli, cuius respectu prhibitio est facta.co.mō soluit gl. ꝗrium de l.si pupillus.de arbi. & Iubemus.§.sanè ś.de sacro f.eccl. ubi in præiudiciū œconomi tenet uenditio.Sed ꝗ istam fol.facit:quia si principalis non ualet,nec accessorium;ut l.titia.in prin.de uer.ob.& no.in l.pacta.ꝗ.de pact.& ga dixit tex.q̃ si l.uendicationib.occurrit fideiussor non tenetur: ut ff.de fideiuss.l.cum lex.quare aliqui forte hoc timentes tuit reuersi ad fol. Mar.quā,ut prius reprobat gl. ut sequitur in ea. & ad ll.prædictas rnde,quod intelliguntur ubi l.simpr prohibet;nō respectiuē:quia tunc respectu eius, quo facta est prohibitio, neutrū ualet.f.nec principale nec accessoriū. Respectu uero eius,quo,prohibitio non est facta,valet vtrunq; , & sic non stat accessoriū sine principali.Ideo in d.l.iubemus,agitur ꝗ œconomū actione ex eo ꝗctu:ut ibi scripsi.dicit tñ Ia. Bu.q̃ licēt gl.dicat uerū, tñ Mar.habuit alium intellectum, q̃ senserit gl.ut hic loquatur in perpetuo prohibitis.ꝗ.in casu,quo stat prohibitio , & non subest cā permissionis:puta ꝗ non subest cā necessitatis uendēdi rē ecclæ uel minoris:& tunc nō ualet principale nec accessoriū ;ga tunc est improbata substantia ꝗctus.sed ubi cā iusta uendendi subest:ut in re ecclæ ob es alienū:ut in aut.hoc ius porrectum. ś. de sac san.ecc. & in re minoris:ut l.ob æs ꝗ.de ꝗdijs mi.& tūc quia ꝗcessa est uēditio, & sic substātia ꝗctus est permissa tñ nō sit solēnitas debita seruata,non ualebit ꝗctus,& sic principale, sed tenebit accessoriū fideiusso.& pigno. ut d.l.& si is. Est rō dicit ipse, quia ubi in casu permisso solennitas nō seruatur,ꝗctus non est ꝗ, sed præter legē, ut notaui.†Ne igitur regula illa oppugnaret,fuit necesse statui vt sine auctoritate tutoris hēditas non possit adiri,& hæc secūda rō melior,cum fortè hēditas esset euidenter locupletior,& sic vexationes non haberet. Alij fuerunt,qui dixerunt,q̃ hēditatem in se lucrosam,non pōt adire,ut in ꝗrio.& d.l.obligari.§.hēditatem.Et est rō,quia illa nō vexationes,sed creditorū oblōnes supponit,ut in gl.sed opulentam pōt adire,quia illa uexationes nullas habet, ut notatur.ff.de acq.hær.l.si quis mihi bona,§.si seruus fisci.Et est rō,quia tūc non repugnat regula prædicta.Item ga illā procurator fisci pōt adire.ut d.l.si seruus;& ff.de offi.proc.ces.l.j.in fi.Sed dic,qā nec opulentam pōt adire,sine tutore.ut d.§. neque.& d.§. hēditatem,qui indifferenter de lucrosa loquūtur. Item q̃ licēt in rei ueritate nullæ sint oblōnes creditorum:tñ nominis significationē esse creduntur, quia hæreditas est nomen iuris continens commoda, & incommoda. Hoc igitur attento non permisit lex adiri,sicut nec peculium,ubi in eo esset corporalia tūn,vendicari,ut in tex.& gl. & ad hoc propositum bene facit.ff.de rei uen.l. vēdicatio, non vt gregis.Item quia hoc raro accidit,q̃ credita nō fint, & per consequēs ius regulare non debuit, ut ff.de legi.l. nam ad ea.Item quia licēt euidenter locuples, & opulēta appareat, & fortè sit,tñ vere huius notitiam non habemus pp dubium.quod est, ne in futurum creditores appareant, pp hoc igitur dubium cautius fuit agendum,ut l.3.§.cæt.ff.de cat.edic.Item quia per additio nē saltem obligatur ad funerandū.ut ff.de reli. & sum. fun.l.si qs sepulchrū.§.funus. Hoc ēt tenet Dy.in c.q̃ ob grām.de reg.iu.li. 6.Non ob.q̃ de proc.Cæsaris,dr,q̃ nomine Cęsaris facit,& in eo speciale,vt per procu.adeat.Sed nos de persona principali loquimur,quod sine tutoris autoritate potest obligari . Et si dicas, cur saltem non prodest ei aditio, vt sibi quærat , & alios sibi obliget.vt eo.l.obligari. in prin. quia ius aditionis est indiuiduum. vt ff.de acquir.hær.l. j.& ij. & hæreditas indiuidualiter continet cōmoda,& incommoda,vt dixi.Item si dicas,cur saltem non tenet aditio,vt obligetur,quatenus est locupletior,vt in deposito.ff.de positi.l.j.§.an in pupillum.& in mutuo recepto, ho empto,& vēdito.vt ff.de aut.tu.l.pupillus.§.ut.& §.i. Respondeo quod id de facto,& traditione alterius locupletatur, vnde æquum est,vt restituat.sed per aditionem non ex facto alterius, sed suo locupletatur,nec prius, sed post obligationem inurgentem ex quasi cōtractu aditionis , sed cum obligatio non possit procedere absq; tutoris authoritate, necesse est dicere aditionem non tenere,& sic nec eum locupletiorem esse.Oppo.xvj.de l.pridem.ꝗ.de quęstioni.Sol.vt sequitur in glo.& adde ibi auth. sed iudex.& sic nō auditur contra dominum illius fauore : vt ff.de qō. l. j. nec pro eo,quia testimonium repelleretur,vt domesticum: vt ꝗ.de test.l. quæ.Oppo.xvj.de l.die sabbati. Sol.vt in pe.vel vltima sol.& dic quod ibi vltra procesit,vel secundū præceptum fecit, vt qualitas seruaret in iudicijs,vt l.fi.ꝗ.de fruc.& lit.expen.& ita no.Dy. in d.c.quod ob gratiam.& ne plus haberet superstitio, quā vera religio, & pro tanto si ibi vltra non processisset, idem, quod ibi esset,quia fauor non pōt separari nisi abiurditate:vt in primo cōtrario,q̃ no.Opp.xviij.de l.j.ff.de iu.aur.annu.Solu.vt in glossa. Oppo.xix.de l.cum ex oratione.ff. de exc. tut.Sol.vt in glo.quia ibi nō propter se,sed propter aliud , erat priuilegium cōcessum, vnde quātum ad ea,quæ non patitur,fauor concessus retorquetur in læsionem. Vel dic priuilegiū dabatur libetto,qui nomē libetti pdidit pp inoperationē iuris ad actum.& sic tacita renūciatione:vt ff.de acqu.hære.l.si duo.ff.de iu.au.an.l.2.Opp.xx. de l.si vina.ff.de peri.& com.rei ven:Sol.vt in gl. qd ibi nō est fauor tendēs ad priuationē, vel derogationē alicuius legis, vel dispositionis antecedētis:hic sic.eadem est sol.Pe.& gl.licēt Cy.ꝗ diuersis posuerit.Oppo.xxj.de l.inter.§. cum inter.ff.de pac.dot. fo.vt in glo.vel secundum Dy.in d.c. ob gratiam.ibi pactum expressum concernens fauorem non retorquetur in læsionem:sed tacitū pactum a contrario sensu conuentionis expresse resultās fic;ga illud p expresso hr. arg.ff.de testi.l.ex eo, & de testa.l.qui testamēto.§. mulier. & sic neutro casu fauorabile interpretatur ꝗ eum,in cuius fauorem tendit.Oppo.xxij.& extra,de l.fi.ꝗ.de fru. & lit.expen.Sol.illud propter æqualitatem seruādam in iudicijs: vt ꝗ.de pro.fa.scri.l.in sacris. lib.xii.† Nunc autem prædicta concludamus sic. Aut q̃ritur de vtili,legem cōem tūn , vel aliam dispositionem non priuanti & illud potest torqueri in læsionē: vt d.l.si vina.& d.l. cum inter,secundum solutionem gl.licet subtilius intuēdo aliter dici posset ad dictam l.eum inter.vt dixi. Aut quæritur de fauorabili,legem communem priuanti, & tūc si ad fauorem alterius principaliter erat inductum,in læsionem ipsius cui erat cōcessum,retorqueri potest:vt d.l.cum ex oratione.ff.de excu.tuto.licet aliter intelligi possit,vt dixi. Si vero ad fauorem suipsius,& nō alterius,& tūc aut ipse expsse,vel tacite renunciauit illi priuilegio,& fauori, & idem:vt l.2.ff.de iure au.ann.& ita ēt potest intelligi d. l. cum ex oratione . Aut tacite vel expresse nō renūciauit, & tunc aut ad postulationē fuit cōcessum.& idē vt ff.quod quisque iuris.l.j.& rationem ś. dixi.Aut proprio nutu principis, & tunc propter æqualitatem seruandam in iudicijs retorquetur in læsionem:vt ꝗ.de fru.& lit.expen.l.fi. Item propter euitandam repugnantiam aliarum regularum:vt.ꝗ.de quęs.l.pridem,& insti.de au.tu.§.neq; .& ff.e.tit.l.obligari.§.hæreditatem. Item pp absurditatem : vt ś.de iudi.l.die sabbati.licet, & illa subpcedenti mēbro possit intelligi, alias in læsionem non debet retorqueri:vt hic.& ff.e.l.nullam.& ꝗ.de procura.l. non enim minus. †Restat quærere quid econtra, an inducta ad odium, & læsionē vel pēnam aliquo casu retorqueantur in fauorem. Et bī sequendo verba Dy.in d.c.quod ob gratiā, & in l. decreto. ff.de iuspectu.dic quod retorqueri non possunt, vt idem actus dicatur cā immediata pēnę,& præmij:vt l.situe hæreditaria.ff.de neg.ge.& de inte.& re.l.relegatorum.§.fi.& l.seq.& ꝗ.de decur.l.ne quis.ś.de hæret.l.curiales.Sed causa mediata potest esse,vt delictum sit cā pœnæ. pœna vero causa inhabilitatis alicuius actus, inhabilitas causa remotionis ab actu; remotio cā remotionis oneris, imminentis pp actum:vt d.l.decreto.& ff.de exc.tuto.l.sed & milites. §.si ignominia.& ita dicit Dy.& bene.Tamen pōdera, qd hic cā mediata pręmij non procedit ex directo proposito legis pēnam infligentis.Sed ex directo vi pñtiæ necessariæ,adeo quod is, cui pēna est inflicta,non dicitur posse aliud velle.& ideo præmium non debet dici proprie , cum onus illud si veller subire nō posset. Cōtra ista tū facit l.j.ff.de his qui.vt indi. vbi idē actus.ś. delationis est causa pœnæ, & præmij.sed dicit Dy.quod diuersitas rerū, & personarum tollit ꝗ.q̃ declara , quia delatio respectu fisci parit meritum,& ex eo progreditur præmium . respectu vero patroni parit delictum,& ex eo progreditur pena, & sic idem non est cā pœnæ,& præmij. Vlterius hanc l.induco ad qōnem quotidianā. Titius promisit mihi dare decem in paschate,aut pignus:cum pascha euenit, volo eū compellere ad dandum decē , ipse offert pignus,ego nolo pignus,sed decem,vel pignus recipi.sed nihilominus volo ipsum compellere ad illa decem , & pignus restituere: a quæritur,an possim.Et vr,quod non,quia in alternatiuis electio [a] est debentis.ff.de iur.do.l.plerunq; . In contrarium est ista l.q̃ de pignore conuentum fuit,in fauorem,& ad cautelā creditoris adiectum fuit,ergo in eius læsionem non debet retorqueri, vt hic. & ff.de pig.act.l.quamuis.in prin.quæ ad qōnem bene facit,vt ibi per Gul.de Cu.hoc cōfirmat Bar. quia als in quit ipse sequeretur, q̃ in potestate debitoris foret,an deberet, q̃ esse non debet:vt ff. de eo quod cer.loc.l.2.§.secuola.sed hæc rō non vrget,ga pignus vendi pōt,vt ff.de pig.act.l.si conuenerit.& l.seq.& ꝗ.de iure dom. impe.in l.fi.non ob.ꝗrium,quia tunc in alternatiuis electio est debentis,qñ alternatiua ponitur inter duo,quorū vtrumq; sit in obligatione,licēt alterum in solutione,Sed in casu nostro decē sunt in obligatione,& pignus ad eius cautelam , & velut accessorium, q̃ no.Op.23.cum gl.1.ff.quod quisq; iuris.Sol.vt in eadem,quod hic,qñ proprio motu principis fuit concessum:ibi qñ ad postulationem,vt probatur in eo.tit.l.3.in prin.& extra.dic.ratio est,quia quando ad postulationem non tam fauorabiliter ꝗ extra.sed opportunitate petentis creditur esse concessum:† vt ꝗ.de petitio.bo. iubla.lib.10.Op.24.ad idem cum gl.de §.neq.insti.de auct.tu.vbi hæreditatem lucrosam non adit pupillus absque tutoris auctoritate, & tñ quod per se non possit adire,in fauorem fuit inuētum, ne onerosam hæreditatem adiret,credēdo adire lucrosam. igitur deberet posse, q̃ ibi negatur.solu.vt in gl.q̃ licēt hæreditas sit lucrosa, tamen vexationes habere potest, quibus lex mortem affligi noluit.Opp.25.de l.barbarius:& sol.vt sequitur in eadem gl. & adde ibi,quod error communis, & fauor publicæ vtilitatis faciunt communem opinionem . circa quod vide,quōd scripsi in l. si arbiter.ꝗ.de senten.Oppo.26 de l.stipulatio ista.§.alteri.de ver. oblig.solu. seq in glo. vsque ad fin.quōd ibi principale est præter legem,quod declara,vt dicam ꝗ.de pac.l.pacta quæ cōtra,& huic solutioni non obstat,quia tunc nec accessorium valere deberet; vt ibi is ꝗ.de prædijs mino.vbi pignora pupilli non tenent,quādo cōtractus deficit ex defectu solennitatis,puta decreti omissi;quia respondeo vt ś.dixi.in 16.oppositione in fine.† Et sunt expeditæ glo.totius l.vsque ad vltimam partem,quæ de iuramento tractat, ante cuius accessium prædicta sic concludo:nam aut quæritur,an facta possint verè fieri infecta,& dico, quōd non: vt ff.de capti.& postlimi.reuer.in l.bello.§.factæ.an a lege habeātur pro infectis, & tunc aut sunt facta secundum legem, aut ꝗtra,aut præter . primo casu contractus pro infectis nō habentur, sed iuris fortiuntur effectum.l.j.ff.de pac.maleficia autem quo ad pœnam a lege imponendā pro infectis non habentur l.gracchus.ꝗ.de adulter.& ff. ad l.aquil.l.qui occidit.in prin.de adult l.patri.cum seq. secundo casu quando contra legem tunc pro infectis non habentur,quia pœna imponitur, nisi æquitas aliter suadeat:vt ff.ad l.Aquil.l.fi liber homo.& de reg.iur.l.non videtur.§.qui iussu.In contractibus autem dic,aut lex stat in finibus prohibitionis,& habētur pro infectis,& nullum iuris fortiūtur effectūm,vt hic.aut lex vltra procedit annullando,& idem multo fortius.aut procedit dando modum infirmandi,& tunc ipso iure valent,& sic pro infectis nō habentur,sed infirmanda sunt per modum, quem lex permittit: vt patet in dolo,metu.mace.cum si.respectiuē.aut l.procedit confirmando, & tunc valent etiam in effectu:vt ff. quando appel.fit l.j. §.biduum.& de interdic.& rele.l.relegatorum.§.ad tempus . aut lex vltra procedit pœnam tantum imponendo,& statim quid iuris in quęstione subijciam.Tertio casu ipso iure non valet,siue sit defectus in fin.vt l.stipulatio ista.§.alteri.siue in solennitate , vt ś. de sacrosan.ecclesauth.hoc ius porrectum,& ꝗ. de præd.mi.& si is,& ff.de publ.l.quicunque . in fin.& hoc in ipso principali,sed si de secuto ob id quæratur.dic aut est secutum ob factum cōtra l.aut præter l.si cōtra,& tunc aut contractus erat simpliciter prohibitus,aut respectiuē.si simpliciter,tunc si secutum ob id potest esse sufficientiam habere,& tunc valet,licēt contractus sit inutilis:vt l.eleganter.ff.de dolo.vbi propter cōtractum inutilem,efficacem tamē putatum,transfertur dominium,quia ex causa putatiua,licēt nullus contractus præcederet,transferretur, vt ś.dixi, si per se sufficientiam non potest habere,non valet,vt hic. Si autem respectiuē est prohibitus,& tunc aut secutum ob id concernit eum,cuius respectu fit prohibitio,& etiam nō valet vt hic.aut non concernit eū,& valet:vt d.l.& si is.Et hoc ideo,quia tunc est alia rō in eo,quod principaliter fit,alia in eo,quod sequitur ob id, nimirum si diuersum ius statuitur.si vero est secutum ob id,quod est factum præter legem,& idem possumus dicere.f.aut est eadē ratio annullandi vtrunque, vel non,vel etiā possimus dicere, aut sequutum ob id potest per se sufficientiam habere, vel non,vt si non sit eadem ratio annullandi vtrunque,vel per se sufficientiam posit habere,& tunc valet.l.stipulatio ista.§.alteri. de ver.obli.& sæpius allega.l.& si is.a sensu contrario,& latius dixi in 16.oppo. Quæro vt membrum omissum expediam,quid si lex vltra procedit pœnam imponendo , siue eadem siue alia sit lex , & videtur quōd non propterea valeat, quod est actum: ut ś. de sacrosanct. eccles.l.iubemus.§.sanè,& de episco.audien.l.si clericus.cum ibi no.& quia tex.iste dicit,nec pœnas insertas legibus euitabit.Item pro hac parte facit,quod not.glo.in l.nemo martyres.ś.de sacros. eccles.in contrarium facit ꝗ.vt omn. iudi.tam ci.quam.l.j.§. quod si quis,& de testa.l.consulta diualia.circa finem,& quia pœna generalis huius legis debet cessare , vbi specialis imponatur, l.sanctio legum.ff.de pe.facit lex dosi clausula.ff.de verb.oblig.In primam inclināt Pet.& Cyn.sed Rich.distinxit, aut hoc factum est aliàs de genere prohibitorū in sua specie:& tunc non valet,quod est actum,& etiam pœna illa habet locum: vt d.l. si clericus.& ꝗ. de sepul.vio.l.1.aut est de genere permissorum:& tūc valet,quod est actum,& sufficit pœna,vt d.l.consulta. & argum. ff. de pact.l. rescriptum.§.si pacto,& casum dicit esse in l. pe.alias fin. ff.de diuor. & pro hoc facit , quia facilius tolluntur iura specialia, quam communia,vt ff.de testam.mil.l.eius.§. militia, & in auth.de non alie.§.quia vero.Iaco. vero But.in duobus videtur hoc secundum membrum limitasse dicens prohibitum, quod est in suo genere permissum,valere,nisi eadem lex vltra procedat annullando : vt d.l.iubemus.§.sanè . vbi casus contra Richar. Item prædicta dicit vera,quando ab eadem l.prohibente pœna specialis est imposita. si autem pœna specialis nō ab eadem l.sed ab alia imponitur : & tunc non ualet,quod est actum,& nihilominus pœna locum habeat,& allegat,quod l.2.pœnam imponens tendit ad roborandū personam, & eius effectum,scilicet,vt id non fiat, sed factum valeat, & sic non debet operari contrarium,vt eius cōfirmationem inducat:ut ꝗ.de iura.calu.l.1.ad fi. Idem tenet do.meus,& simpr allega.l.qui sepulchra.ꝗ.de sepul.viola.& l.quoties.ff.de act.& ob. sed cum reuerentia illis pōt rnderi de facili,per ea, q̃ in d.l.qui sepulchra.scripsi. Ideo ratio prædicta fortius concludit, & vrget, & in hoc mēbro sto cum eis.sed in primo membro: qñ ad ea l. prohibet,& prohibitum est de genere permissorū,reperio,quod Bar. in l.prætor ait.§.hoc interdictum.ff.de oper.no.nunc. non stat cū eis,& inducit pro casu contra eos.d.l.iubemus.§.sanè.sed non obstat:quia Ia.Bu.ei respōdet,vt ś.patet.inducit etiam.ff.de his, quæ pro non scrip.habētur l.j.versi.non senatus,&c.Sed rnderi posset, quod sibi ascribens in testō committit quasi falsum:vt ꝗ. de his q̃ sibi ascrip.l.senatus,& no.ibi super rubr.vnde illud est prohibitū solū in testō vel codicillo.ideo non debet dici de genere prohibitorum.†Et sic stat dictum Bart.q̃ ego sequor tam per dictam l.q̃ per rationem,nam matrimonium prohibitum non tenet.& nihilominus pœna locum habet ꝗ.de incest.nupt.l.qui contra , & de interdic.ma.l.pen.& tamen matrimonium est de genere permissorum ꝗ.de nuptijs.per totum, & ff.de reg.iu.l.nuptias.Item appellatio est de genere permissorum, & interdum appellatio non tenet, & pœna etiam locum habet, vt quorum appel.non recip. l. quisquis.Item quia sicut se habet simpliciter ad simpliciter:ita se debet habere respectiuum ad ipsum respectiuum.ar.ff. de rei vē. l.quæ de tota,& de vsuris l.qui scit.in prin. sed fm eos, si prohibitum est de genere prohibitorum:& sic non respectiuē,sed simpliciter,& indefinitè prohibeatur,ipsum factum remanet inualidū, & pœna nihilominus habet locum.ergo & idem in ea specie, & eo respectu,quo prohibetur. Præterea si pœna non esset adiecta, non est dubium, quod gestum esset ipso iure nullum,vt hic.ergo minus,cum est adiecta,quia pœna præmium non debet afferre: vt l.siuè hæreditaria.ff.de neg.gest.& l.non solum.ff. de noxalib. Præterea hic vr casus dum dicit , nec pœnas legibus insertas &c. & maximè attenta illa implicatiua,nec,per quā includi vr, quōd nedum pœnam annullationis,& sic intrinsecam , sed extrinsecam non euitabit. Ad l.sanctio legum.ff.de pœ. Respondeo,quod loquitur,ubi pœna generalis, & specialis sunt extrinsecæ, & vtraq; factum merum cōcernit,sed hæc pœna annullationis est extrinseca causa,& statim lex exequitur, & concernit solum affectum, alia merum factum : vt eius metu se abstineat a faciendo:vt ff. de iust.& iur.l.j.§. fin. Ad l.fi.ff.de repud.respondet Bart.q̃ ibi pœna locum habere non posset,nisi actus validus remaneret:nam si diuortium ibi annullaretur,matrimonium duraret,& per pñs pœna ne alij nubere possit inuito patrono,dici non posset pęna,cum alteri nupta alteri nubere nō possit.accedat l.j.ꝗ. vnde vir & uxo. & iuxta l.consulta diualia. Respōdeo,quod ibi est speciale defunctorū fauore,qui nihil peccassent,& sic potius facit pro,quam ꝗ, per locum a speciali,vel aliter:aut nullitas actus concernit præiudicium

+ Q. Dig. de auct. tutor. diuina opulenta. ꝗ. ff. effert omq; sine tutore. ratione; ita ex ea tū, q̃ effert omq; eorum cum vendatione.

ADDITIO.

2 † Ex quo meretrix non est. Licite enim recipit post cœptum meretricium. vt not.Saly.in l.2.& 3.& ibi posui in addi.ad ipsum in versi.post quām meretrix est.ꝗ.de cond.ob turp. causam. ante vero, quām sit meretrix,s,vt consentiat in copulam non recipit licitè, nec de illo potest facere eleemosynā, licet bñ de prima,vt no.in c.trāsmissa. nu.1.& ibi in apost.ver.lenocinio.& melius num.2.in ver.non tamen ocsium remunerando, extra de deci.

ADDITIO.

a ¶ Quia in alternatiuis electā. Adde Spec.de citatio.§.3.vers.sit ergo,& ver.quid si tres, & se.& an alternatiuē promissorum vnum præcisè peti possit in Spe. de libe.conce.ver.& no.& sequen.
† Adde pro horum, quæ hic dicuntur enodatione tex.in l.fi quis. nu.1.& q̃ ibi posui in addi.ad ipsum.in ver.electio est debentis ꝗ.de condi. indeb.vbi posui,quibus alternatiuis,quia non in omnibus vt in l.plerunque. eo.ti.de quo etiam uide collec.in c.ex parte.nu.1.& quōd ibi no.in apost.in versi.in alternatiuis est electio debitoris.extra.de censi.

dicium eius, cui pœna imponit. & habent locum, quæ dixi, aut in alterius præiudicium tẽderet, & tunc actus est aliquis, vt ibi. & ff.
18 de falsis. l. filiusfa. §. fi. de reg. iur. l. nemo vt. lo primo. † Concludamus tũ ex prædictis, aut a l. diuersa imponitur pœna: & tũc actus est nullus, & nihilominus pœna locum habet, & hoc probat ratio Iac. But. & gl. in l. nemo martyres ẽ. de sac. sãn. eccle. aut ab eadem lege, & tũc aut actus ille est in sui genere prohibitus, & idẽ, vt ẽ. de episc. & cle. l. si clericus. aut permissus, & tunc respon. Iac. But. & dominus meus, q̃ ualet. Pet. uero, q̃ non. sed tu distingue sm Bar. aut pœna locũ habere non posset, si actus remaneat nullus: & tunc actus ille est aliquis: ut l. fin. ẽ. de repu. aut actus potest nullus remanere, & sic concurrere potest pœna intrinseca: & tũc aut nullitatis pœna tendit in præiudicium eius, cui pœna extrinseca imponitur, & tunc actus est nullus, & pœna locum habet: ut hic in secundo responso. & j. de secun. nup. l. qui contra, & ẽ. de sacrosan. eccles. l. iubemus. §. sanè, & ff. de his, quæ pro non scrip. habentur l. i. & in rationibus ẽ. allegatis. aut pœna nullitatis alterius præiudicium, qui non delinquit, concernit: & tunc actus est validus, & pœna locum habet. ut j. de testa. l. consulta diualia. &
19 ff. de falsis. l. filiusfa. §. fi. de reg. iur. l. nemo vt. † Nunc ad vltimam partem, quæ de iuramento loquitur, accedo, & opp. cum gl. fi. de l. j. j. fi aduersus uenditio. sol. ur glo. & primo sm Mar. hæc solutio non est bona: ut ẽ. dictum est, dicit ergo glo. ibi, q̃ contractus erat nalidus, hic nullus, & sacramentum ibi tollit beneficium restitutionis, quod de iure speciali cõceditur ætati, & hæc uera. Et quod ibi de restitutione danda, uel deneganda, quæratur, probat rubr. sub qua l. illa est situata. Op. tunc extra. de auth. sacramẽta. ibi posita. sol. vt ibi, & licẽt quidam teneant, q̃ in ꝑctu valido loquatur, tũ communis opin. quæ consuetudine in practica roboratur, est, quod de iure nouo ꝓtractus, qui est nullus iure speciali, sicut ibi in fauore ætatis: quia non interuenit debita solennitas, ualidetur
2 iuramento.[a] vt ibi, secus si iure cõi non valeat propter sui odium, uel turpitudinẽ, ut hic, & est ratio: quia facilius tolluntur iura specialia, quam cõia: ut in auth. de non alienan. §. quia uero. cum similibus. Op. & extra. q̃ iuramentum validet id, quod est nullum de iure communi: ut ff. de leg. 2. l. cũm pater. §. filius matrem. sol. quod ibi speciale ultimæ uoluntatis fauore. arg. ff. de reg. iur. l. in testamentis. uel dic, q̃ ibi testm non tenet: quia in eo non sunt septẽ testes, nec valet, ut codicillus, licẽt adsint quinq; quia testari, & non codicillari uoluit. ut j. de testa. l. nõ codicillum. nec sacm adiectum ꝓfirmat testm: ut ibi patet: sed facit fideic. intelligi repetitum a uenientib. ab intestato, & sic habet vim clausulæ si non ualet &c. Iure autẽ fideicommissi ab intestato repeti valet, quia aderant quinque testes, & sic non ob. Op. ad idem, quia prohibetur pactum, per quod filia renunciat futuræ successioni paternę, ut j. de pac. l. pactum, quod dotali. & de colla. l. pactum, & tamen firmatur iuramento, ut de pac. c. 2. lib. 6. fol. Dy. in c. non est obligatorium de re. iu. eo. lib. quod illud pactum est improbatum fauore personæ, non quia sit turpe in sui substantia. ideo ualidatur iuramento: sed quia latior perquisitio super hoc requireretur, vide quòd in d. l. pactum. j. de collat. gl. tangit. Et hic sit finis, ut euitetur prolixitas. Et gratias altissimo referamus debitas.

Lit. Cod. si aduersus venditionem post legem Ro.

Iust. Novella 7. cap. 5. & 11. § 23. & 12.

A D D I T I O.

2 †Validetur iuramento. De hoc quæsto, scilicet an iuramentum, quod in contractu aliàs nullo & inualido interuenit, validet illum, Tu vide omnino An. de Petrucia. in rep. l. j. in 4. effectu. ver. temperatis. & in 9. effctu quasi per totam illam repet. ff. de iureiur.

L E X VII.

1 *Lex futuris, & etiam præteritis formam parat.*
2 *Lex quando ad futura, & quando ad præterita sit trahenda. & nu. 3.*
4 *Lex ciuilis, vel municipalis scripta verbis præsentis, vel præteriti temporis quando ad futura trahatur. & nu. 5.*

Leges, & constitutiones. Primo regula affirmatiua. secundo regula negatiua. Tertio ab illa exceptiones ponit. Secũda ibi, non facta. tertia ibi, nisi. & licẽt sit breuis, quòd summario non indigeat, tũ ut ordo non mutetur, potest sic summari. In dubijs leges dant[a] formam futuris negotijs, non præteritis, uel pẽdentib.
1 h. d. No. quæ in summario dixi, & concordant in glo. Adde aliàs auth. de nup. in fin. 1. col. & in auth. de resti. & ea quæ parit. §. hoc igitur, & in auth. ut factæ no. consti. per totum. & in auth. de hær.
1 ab intest. §. fi. † Op. q̃ nedum futuris, sed præteritis lex dat formã. ut j. de pac. l. fi. & in auth. de fi. ante do. ta. instr. na. §. fi. colla. 3. & j. de quadr. præscrip. l. bene azenone. §. quia igitur. sol. sm Iacob. de Belq. & Bar. distinguendo, quia interdum lex ciuilis, uel municipalis procedit declarando: interdum confirmando: interdum annullando, interdum inducendo. si declarando, tunc porrigitur ad præterita, ut d. l. fin. j. de pact. & in authen. de filijs ante do. instrumenta. §. fin. Est ratio, quia qui declarat, non inducit aliquid de nouo, sed quod prius est, existit. ut ff. de acq. rer. do. l. adeo. §. cũ quis. Si cõfirmando dicit Iac. de Bel. q̃ ad præteritum porrigitur, ut j. de quadr. præscr. l. bene azenone. §. quæritur, & in auth. de mo. §. oĩbus. Alij ut Bar. dicunt aut ll. illæ sunt prolatæ per uerba præteriti temporis. & tunc ad ꝓterita porrigantur. ut d. l. aliàs secus. ut l. si quis argentum. j. de donatio. §. si autem. nam nemo dicet, l. illam quæ confirmat pacta nudæ donationis, trahi ad præterita. sed ad futura tantum, & idem de auth. ex cã. j. de lib. præte. nam ad futu-
2 ra, non ad præterita iam mortuo testatore est trahenda. † Ista distinctio Bar. non est tuta: nam lex scripta per verba præteritiẽ poris interdum ad sola futura trahitur. vt infra dicam. Ideo videtur dicendum, aut lex confirmat iam facta: aut fienda, cum tamen erunt facta: aut dubitabatur. Primo casu trahitur ad præterita, vt in l. alleg. pro Iaco. de Bel. Secundo & tertio casu ad futura tantum. & ita intelligatur dictum Bart. si annullando procedit, & tunc aut l. annullans est illa, quæ inducit causam annullationis; & tunc solum ad futura porrigitur, & prius facta remanent in validitate, qua erant, vt hic probatur & j. de testa. l. iubemus. in fi. infra. de cura. furio. l. fi. in fi. & in auth. de non alie. §. alienationes. Aut l. annullans causam annullationis non inducit. sed mouetur ex causa, quæ prius erat, & de præterito, & tunc etiam ad præterita trahitur: vt infra. de incest. nup. l. pénul. & fi. & in Authen. de incest. nup. §. & hoc quidam col. 2. & in Auten. de alien. & emphy. §. omnia igitur. col. ix. Et est in eis ratio. ga non tã annullat, quam retro nullum fuisse declarat, vt in eis patet. Si inducendo seu de nouo statuendo lex procedit: tũc aut circa ea, quæ respiciunt litis ordinationem, aut ipsius negotij decisionem. Primo casu ad lites futuras porrigitur, licet fiant de negotijs præteritis. arg. l. 2. in princ. & §. penul. j. de iura. cal. & infra de fi. instru. l. comparationes. in fi. & de emanci. l. ber. & l. j. & ita tenet Iac. de Are. & Cyn. & Od. & communiter omnes, ad præteritas nullo modo: sed an tunc ad pendentes, dubitari pōt, & videtur q̃ non, vt hic, in contrarium videtur d. l. 2. §. pe. Dicunt quidam, quod ibi ideo, quia sic in l. est expressum, vt hic dicitur. Ista est solutio mirorum, nam qui sapit, cogitat, quod ibi imperator non fuit motus sine causa rationabili ad dicendum, quod in litib. pendentibus. l. illa habet locum, vt præstetur iuramentum calumniæ. Et ideo videtur dicendum, quod si inductum per l. nouam, ad iudicij ordinationem potest. in lite pendente ordinari, & cõsummari: tunc ad pendentes porrigatur, vt ibi: alias secus, vt hic. & ideo si lex noua ciuilis, & municipalis disponat, vt iudices ꝓcudãt in causis, certe in litib. pendẽlib. in qb. nondũ venit tps ꝓcludendi, dicã legem illã locum hãe: secus si tps transiuisset. Et iõ dico, si lex noua municipalis, progat instantiã cãæ, eadẽ est instãtia, licet prorogata. ff. de præcar. l. fed si manente. Sedẽ casu. f. qñ l. disponit circa negotij decisionẽ, formo aliquas qõnes. Prima, qñ lex disponit, aliqñ dictum, gestũ, vel factum est delictũ, q̃ prius non erat, an talis lex ad prius dicta facta, vel gesta trahat. & bẽ dic, q̃ non. Primo per rãm hic traditã. Sedẽ quia ille nõ peccauit, q̃ de lege ferenda fuit ignarus. j. de test. l. iubemus. ad fi. & in Auth. de san. epis. §. fi. & sic non puniendus. l. absentis. §. j. ff. de pe. Secũda qõ est, qd si lex nõ disponit circa essentiã, vel in essentiã delicti: sed circa augmẽtũ, vel diminutionẽ pœnę, puta. l. antiqua cauet, qd quicũq; priuatus deinceps vẽdiderit sal alicui priuato, puniat capite, vel mẽbri abscissione, lege vero noua cauet, vt pecuniariter puniatur, puta in cẽtũ aureis. Cõtingit, q̃ Titius vigẽte prima lege vendidit sal alicui priuato: sed accusat tpe legis scdæ. Et dubitat, an puniat pena legis antiq, vel nouæ. Et refert Bar. q̃ Rica. Mal. dixit, q̃ duo hẽmus ꝓsiderare videlicet actũ obligatorijũ, & iste est casus ꝑteritus vendõnis: quo fuit obligatus ad pœnã. Itẽ actum liberatorium: & iste actus est, quo satisfit obloni: vt ff. de pig. act. l. fi. re. §. oĩs. Modo inquit ipse, q̃ statutũ minorans pœnam, cõcernit actum liberatorium, & sic actũ futurum. ergo merito ad ipsum porrigatur, vt hic. & quia liberatio fit ab actu præcedẽti obligatorio: sequit q̃ licet actus ꝑcedens obligatorius ꝑcedat legẽ pœnã minorantem, tũ sufficit, q̃ actus liberatorius sequatur legẽ illã, vt sic tpe satisfactionis iudicemus sm legẽ minorantẽ pœnã: quia illa de actu liberatorio disponit. & ꝓ hoc speciaĩr inducit. j. de testib. l. testium. & in auth. hæc ꝓstõ interpretatur ꝓllõnẽ. §. fi. col. 8. Bar. non placuit hæc decisio, quia leges illę non vsũr sufficienter hoc ꝓbare, vt ipse scribit in l. cunctos populos. ẽ. de sum. tri. Ideo dixit ipse, q̃ solo huius qõnis pendet ex solutione duarum legum, quæ sibi inuicem videntur repugnare, videlicet ex l. pe. ff. si ex nox. causa agatur. quæ videtur velle, q̃ inspiciatur in dictis tẽpus ferendæ sententiæ, & ex l. j. ff. de pœnis, quę videtur velle, q̃ inspiciatur tempus delicti. Et glo. in d. l. pe. dixit, quod in publicis iudicijs tempus sententiæ inspicitur. Sed in priuatis tempus delicti, vt d. l. fi. & sic secundum istam solutionẽ in casu nostro videtur tempus sentẽtiæ inspici. Sed illa solutio nõ est bona. quia in criminibus publicis tempus delicti inspicitur, vt j. de falsis. l. si quis decurio. ad finem. & ff. de iniurijs. l. iniuriarum. Præterea tit. de pœnis. ff. eod. positus est in materia publicorum iudiciorum, & l. pe. ff. si ex nox. causa aga. est posita in materia noxalium. & sic in materia priuatorum delictorum: quia de publicis non habet locum actio noxalis, vt ff. de ædil. edic. Liquid sit fugitiuus. §. noxa. & de verb. oblig. l. hęc stipulatio. Ideo tam Doct. Vltramontani, quam Citramontani dixerunt totum econtra, videlicet, vt d. l. pen. loquatur in priuatis delictis. & d. l. j. loquitur in publicis delictis. Et assignant rationẽ, quia in publicis iudicijs pena statim a lege est imposita, & certa, nec ad iudicem spectat, nisi declaratio, & executio, vt ff. ad Turpil. l. j. §. i. ad munic. l. ordine. in prin. sed in priuatis pœnis est magis in iudicis arbitrio, & facilius alterabilis, vt ff. de his, qui notan. infamia. l. quid ergo. §. pęna gratior. ideo tempus sententiæ, vel arbitrij debet inspectari, vt d. l. pe. Et hanc solutionem videtur sensisse glo. ff. de statuliber. in l. statuliberum a cæteris. in 3. glo. videndum ergo esset secundum eum, an hoc crimen esset publicum, vel priuatum. & an pœna esset reposita in iudicis arbitrio, necne. Ego huic opinioni non assentio: quia leges illæ, & earum materia casum nostrum non attingunt. Ratio est euidens: quia ibi vtraque lex suum vigorem habet tempore delicti commissi, cum vna non corrigat aliam in aliquo: sed vna aliter punit liberum, & alia punit aliter seruum. Et idem dico, si esset vna, & eadem lex, quæ diuersimode puniat liberum, & seruum. Sed in casu nostro, statutum minorans pœnam, corrigit primum in hoc, nec qualitatem personarum concernit. igitur alia solutione opus est. Et ideo credo, q̃ determinatio Richard. Malumb. sit vera. Et est ratio, quia ex quo secũdum statutum, nihil immutat circa essentiam delicti, sed solum circa pœnam, & eius impositionem, sequitur, q̃ solum concernit actum futurum condemnationis, & executionis pœnalis. Cum ergo condemnatio non fuerat facta prius, secundum antiquum statutum, sequitur, q̃ debet fieri secundum nouum, concernens principaliter actum condemnatorium, & executiuum in futurum fiendum.
3 † Et ex hoc do talem conclusionem, quod lex noua minorans, vel transmutans pœnam, & nil circa essentiam delicti disponens, concernit, nedum delicta futura, sed etiam præterita, nondũ punita. Et pro hoc induco pro casu j. de ter. fugi. auth. sed nouo iure. in prin. & in corpore vnde sumitur. & j. de adult. auth. sed hodie. sed clarius in corpore, vnde sumitur. nam de ea, quæ commiserat adulterium ante minorationẽ pœnæ, loquitur. Similiter probatur j. de bo. damna. authẽ. bona damnatorum, & in corpore vnde
4 sumitur. † Quæro tertio, an lex ciuilis, vel municipalis scripta per verba præteriti temporis, vel prẽsentis: dat formam futuris negocijs, & loquor in decisoriis. Et videtur, quod non, arg. ff. eo. l. cum lex. & j. de genera. aboli. l. 2. In contrarium facit ff. de condi. ex lege. l. vna. Et pro hoc facit, quòd diximus, quòd lex omni die loquitur, & sic est in viridi obseruantia, vt ẽ. de hæret. l. Arriani. Distingue, aut lex illa habet clausulam annexam, vt in præteritis tantum locum habeat, & tunc cum mens sit clara, & certa, illam seruat: aut clausula illa non est apposita, & tunc fac tria membra. Nam aut intelligendo de futuris, deducitur absurdum, & inconueniens: puta, quia datur occasio delinquendi, & tunc de præsentibus, non de futuris debet intelligi, vt j. de genera. aboli.
5 l. 2. accedat. ff. de pac. l. si vnus. §. illud. & de pac. do. l. cõuenire. † Ex
a hoc deciditur quæstio. pone q̃ prouisione populi cauetur,[a] vt bãniti pecuniariter ex delicto cancellentur de banno, soluendo cõmuni decimam banni, certe talis prouisio intelligi debet de banitis tẽpore ꝓuisionis, non postea: ne detur occasio delinquendi, vt dictis legibus. Itẽ dico, si prouisione cauetur, vt creditores non possint exigere debitores suos, vsq; ad annum. Nam de tunc præsentibus, nõ postea futuris prouisio intelligẽda est, tum qa odiosa, vt ff. q̃ quisq; iuris. l. 3. §. si is. & §. pe. Tum quia aliter tolleret facultatẽ decidendi, & inuicem ꝓhendi. & sic talis intellectus esset prauus, & absurdus, contra l. quod si minor. §. non semper. ff. de mino. & l. similiter. ff. ad Velleia. & ideo nõ admittendus, vt ibi. & ff. de legi. l. benignius. & in l. ambiguo. Aut eõ intelligendo de futuris deducimur ad conueniẽs, & intelligẽdo de præsentibus deducimur ad absurdũ, & incõueniens, & tũc intelligetur de futuris, & non de præsentibus, vt in hoc exemplo. Statuto disponitur, vt possessores immobilium nõ possint inquietari, si possederint spacio quinq; annorũ titulo, & bona fide. certe tale statutũ debet intelligi de possessoribus, postquã statutum habuit vires, siue de nouo inceperũt possidere, siue prius possidebãt, sed postea continuarunt per quinquennũ. nõ autẽ dẽt intelligi de his, q̃ prius per quinquennũ possedissent, qa de prioribus intelligẽdo res deducitur ad absurdũ, & prauũ intellm, qui esset, quod dominus priuaretur in instãti dominio rei suæ, ciu non põt imputari, cur prius non interrumpit præscriptionem, cum sciebat facultatem interrumpendi se habere, vsq; ad spacium decem annorum inter præsentes, vel viginti inter absentes, vt j. de præscri. long. temp. Et sic sciebat ius suum longiori tempore durare. & per consequẽs non peccauit huius legis ignarus, vt j. le testa. Iubemus. ad fi. Et aliter intelligendo lex esset iniusta, & inhonesta. contra l. 2. ff. eo. & inde iniuriarum nasceretur occasio. vnde nasci debent iura. contra l. meminerint. j. vnde vi. facit, quia ad prædictam determinationem tex. in authent hæc constitutio, interpretatur constitutionem. &c. §. fin. col. 8. Aut intelligendo de præsentibus, & futuris nullus resultat absurdus intellectus. sed iuri consentaneus, & tũc de præsentibus ideo, quia verba sonant: de futuris ideo, quia in eis est eadem ratio, quæ in præsentibus. Item dispositio est apta nata futuros, & præsentes comprehendere, & non est ratio, quare magis eorum alterum, vt in hoc exemplo, Statuto cauetur, vt liquidato debito coram iudice, debeat iudex ad instantiã creditoris debitorem facere capi, & in carceribus detrudi. Certe statutum illud, nedum in debitoribus, & creditoribus, qui tunc erant, sed etiam in his, qui post statutum fuerũt, locum habebit. Et pro hoc accedant leges ẽ. in princ. secundo loco allegatæ. Hæc tene cordi, vt quotidiana, & vt plurimum inaudita. Quæro vltimo, vt in gl. & dic, vt in ea. Et adde in fine. & hoc verum in his, quę pertinent ad decisionem causæ. In his autem, quæ pertinent ad ordinationem litis, seruabitur de ordinatione illa vigente tempore litis, vt j. de emancip libe. l. j. & ff. de testi. l. 3. §. fi.

A D D I T I O.

a †Prouisione populi cauetur. Tu uide de hac q. Bal. hic, nu. 6. uersic. ex quibus, & alijs prædictis, & in l. cum in secundo. ff. de iniusto rupto, & irri. fac. testamen. & Ange. in Authen. ut cum de appell. cog. in princ. col. 8. & in Authentur factæ nouæ constit. col. 4.

L E X VIII.

1 *Leges generales, multorum iudicio examinari debent.*

1 Humanum. Hæc lex dat modum, & formam legis condendæ. † Et not. quòd leges generales cum consilio plurium debẽt fieri, & plures, & a diuersis personis reuideri, & examinari. Item, quòd gesta cum consilio pleniorem sortiuntur effectum, concord. infra, de repud. l. non dubium. Item, quòd leges debent redigi in scriptis. & sic de esse legis, videtur requiri scriptura,[a] vt hic, & infra. eod. l. leges. & ff. eo. l. de quibus. & hoc ibi sentit glo. & supra, eo. l. j. & ita le haber cõmunis opinio. & allego pro casu, Institu. de iure natura. §. ex non scripto. Item no. quòd vniuersitas consensit. Contra, quod oppo. glo. ff. de acquiren. possess. l. j. in fi. & de liber. exh. l. i. & non solum. Sed dic, quod vniuersitas consensit, vt hic. sed non de facili, vt ibi. & ff. de dolo. l. sed ex dolo. §. i. alia dic, vt in glo. j.

A D D I T I O.

a †Videtur requiri scriptura. Adde ultra hic dicta per Bal. nu. 6. ver. tertio quero, utrum de esse legis, eundem in l. Gallus §. idem credendum. ff. de lib. & posthum. Archid. omnino. c. lex est, dist. j. facit l. inciuile. ff. de legi. & quod no. Isido. in j. lib. ethimologiarum, c. 3. ubi dicit, quod lex dicitur a lego legis. Econtra tamen no. Ant. de Bat. in prooem. Decret. & Doct. in c. fi. de constue. & in c. j. de renunc. lib. 6. & in c. de iureiur. eod. tit. Ange. in tit. de iure natu. §. ex non scripto. & Ioan. And. in rubr. de constit. in addit. ad Spec. de quo uide in illorum concord. And. Barb. in rubr. extra, de constit.

L E X IX.

1 *Leges a nemine ignorari debent.*

1 Leges. Casus. † Ab omnibus debent sciri iura ad permissa sectanda, & prohibita declinanda, & legum obscuritas, vel duritia a Principe est interpretanda, & modificanda. hoc dicit. Ex principio collige, quòd ignorantes iura dicuntur esse in lata culpa, vt l. latę. ff. de verb. significatio. quod alibi intelligit gl. de regularibus, non de casibus specialibus a regulis, & iure communi deuiantibus, vt no. glo. fi. in princ. in l. quod re. ff. si cert. peta. & ibi in repetitione mea scripsi. Oppo. cum glo. de l. repetita. ẽ. de Episcop. s, & cler. vbi clerici non dicuntur scire leges. Solu. q̃ permissa sectanda, & prohibita declinanda scire debent, vt hic, quo ad alia, secus, vt ibi. Ad idem oppo. de l. j. j. de iur. & fac. igno. & de l. fi. in princ. j. de iure deliberan. Solu. eo. modo, vel dic, vt ibi no. vel secundum Pet. ab omnibus sciri debent, vt hic, licet tamẽ ignorentur, sunt aliqui, quibus parcitur, quãdoq; si contra faciũt, vt in contrarijs. Opp. q̃ male dicat disunctiue, vel permissa sectẽtur, cum non sufficit abstinere a malo, nisi fiat, quod bonum est. Solu. vt in secunda glo. q̃ hic disiuncta ponitur pro coniuncta, & bene dicit glo. quia alternatiua artis semper in coniunctam resoluitur. ne ars reddatur incerta, vt l. Quintus in fi. la 2. ff. de ann. lega. Vltimo vide glo fi. quæ dicit, quod propter diuersitatem opinionum lex redditur obscura, concordat alia glo. in §. quibus. ẽ. de nouo Codi. componen & ibi vide, ad quid istas glosias allegaui.

L E X X.

1 *Legis sensus si sit obscurus, Princeps est tibi adeundus.*

1 Cum de nouo. Casus. † Vbi legis intellectus consuetudine, vel alia lege non est declaratus, Princeps est adeundus. hoc dicit. Quæro. de exemplo legis. dic vt in princip. glo. vsque ibi distingue, postea distingue, vt in glos. Sed quia glo. reputatur inordinata, & etiam aliqualiter defectuua, ideo sine ꝓxiliori recitatione supple illã. ibi dũ dicit, ne

a Leges dant. Adde q̃ lex noua trahitur ad præterita, quatenus pendet de futuro, non quatenus de ꝑterito sumitur, robur habet. l. de vsu. & ibi Bar. j. de
de usu. & q̃ trahitur ad causas pendentes. adde in Auth. in medio lit. non
fie. fac. for. col. 8. & si dicatur expressum. f. quo ad causæ decisionem, secus
vero quo ad ordinationem iudicij. Bal. in l. fancimus, j. co. ẽ. de sac. san. eccl.
de quo articulo vide Cy. hic, & in Auth. ut cũ de ap. cog. §. j. in gl. & gl. iq c.
licet canon, de elec, & in c. fi. & ibi doc. de præscri. & in Spe. de app. §. 2. uer.
sed quid si dum causa & quod non trahitur ad præterita, sed ad futura, ad
de l. meminimus, & ibi Bal. j. de leg. hære. & in l. fi. & ibi Bart. j. de pig. & de
consti. c. 2. & fi. cle. 1. §. præmissis. & ibi Cardi. de sequestra. po.

† Ego plus dico, q̃ lex noua quantuncunq; faciat mentionem de præteritis, q̃ non extendatur ad pendentia in iudicio etiam si motu proprio principis emanauit, ut per Fel. in c. fi. col. 6. uersi, modo aduerte. ex de consti. & quamuis ibi se in hoc nõ firmet, imo dubitare de hoc uideatur, illud tamẽ teneo pro constanti, & indubitato, & moueor, quia leges generales fiunt motu proprio principis, ut l. seq. j. e. ubi hoc idẽ no. Bal. in auth. quas actiones. ẽ. de sacro. eccl. & tamen non extenduntur ad lites pendentes, vt hic, & in Auth. in medio li. non fie. ꝓ. iussio. §. j. & in Auth. ut cũ de ap. co. in prin.

A D D I T I O.

a Leges dant. Adde q̃ lex noua trahitur ad præterita, quatenus pendet de futuro, non quatenus de ꝑterito sumitur, robur habet. l. de vsu. & ibi Bar. j. de
de usu. & q̃ trahitur ad causas pendentes. adde in Auth. in medio lit. non
fie. fac. for. col. 8. & si dicatur expressum. f. quo ad causæ decisionem, secus
vero quo ad ordinationem iudicij. Bal. in l. fancimus, j. co. ẽ. de sac. san. eccl.
de quo articulo vide Cy. hic, & in Auth. ut cũ de ap. cog. §. j. in gl. & gl. iq c.
licet canon, de elec, & in c. fi. & ibi doc. de præscri. & in Spe. de app. §. 2. uer.
sed quid si dum causa & quod non trahitur ad præterita, sed ad futura, ad
de l. meminimus, & ibi Bal. j. de leg. hære. & in l. fi. & ibi Bart. j. de pig. & de
consti. c. 2. & fi. cle. 1. §. præmissis. & ibi Cardi. de sequestra. po.

† Ego plus dico, q̃ lex noua quantuncunq; faciat mentionem de præteritis, q̃ non extendatur ad pendentia in iudicio etiam si motu proprio principis emanauit, ut per Fel. in c. fi. col. 6. uersi, modo aduerte. ex de consti. & quamuis ibi se in hoc nõ firmet, imo dubitare de hoc uideatur, illud tamẽ teneo pro constanti, & indubitato, & moueor, quia leges generales fiunt motu proprio principis, ut l. seq. j. e. ubi hoc idẽ no. Bal. in auth. quas actiones. ẽ. de sacro. eccl. & tamen non extenduntur ad lites pendentes, vt hic, & in Auth. in medio li. non fie. ꝓ. iussio. §. j. & in Auth. ut cũ de ap. co. in prin.

compellatur. dic ℊ intelligitur pro iure condendo, & decisione per modum legis, alias si tractamus de decisione per modũ sententiæ, prius inspicienda est consuetudo, qua deficiente de similibus ad similia, prius debet procedi, q̃ Princeps aditi, etiam si sit eius copia, arg. ff.eo.l.non possunt. absurdum enim esset ex propinquitate, vel longinquitate eius statui ius diuersum, argu. j. de tempo. restit.in integ. l.fi. l.si interpretatione. dic a sensu contrario ibi.in ambigua. dic, quod est verum, vbi verba l.habent plura significata. & sic oratio l. est æquiuoca. alias si vnum tantum, non recedam a significato verborum, quod intelligẽ, vt in seq. postilla. Ibi non aliter. dic, ℊ est verum, vbi significatum est certum, & mens est dubia. alias si mens est certa, potius statur ei, vt plene scripsi supra eod. l.non dubium, quod per te vide.

LEX XI.

1 *Sententia diffinitiua Principis, quando habeat vim legis generalis.*
2 *Leges condere, quibus liceat.*
3 *Electio Imperatoris ad quos spectet.*

1 a Si Imperialis Casus. † Sententia Principis [a] diffinitiua cum causæ cognitione lata, habet vim legis generalis, & solius Principis est legem condere, & interpretari, legibus ab alijs iuris auctoribus, in suo statu durantibus. hoc dicit. Opp. contra princ. ℊ hæc sententia non sit omnibus casibus lex generalis, cum non sit condita forma tradita in l.humanum.§.eo. Sol. vt in prima glo. quod hæc loquitur in sententia lata super casu, l.non deciso. secus si contra casum, l. decisum, quia tunc l.generalis non seruaretur per rationem prædictã. Item vt legum correctio euitetur. Item, quia non esset credendũ Principem vnica sententia, &c. vt j. de inoffic. l.si quando. Opp. ℊ in similibus vim l.non obtineat, vt l.2.§.eo.fol. & ibi distingue, vt in l.3. dixi. Opp. ad idem, quia exemplo iudicantis alij iudicare nõ debent l. nemo. j. de sententijs. Sol. hic Principis habentis auctori.l.condendæ, ibi, alterius, vt in ea.glo. † Opp. ℊ non soli Imperatori liceat legem condere, quia ẽt populus Rom. potest, vt Instit. de iure natura. §. lex. Sol. vt ibi in glo. pen. vsque ibi. Item non ob. videlicet, ℊ hic nõ dicitur solum per aduerbium, sed etiã per nomen, ad denotandum, ℊ nullus alius potest, nisi solus Princeps: nam populus constat ex personis pluribus. simile inducit glo. ℊ de Scipione dicitur, vt patet in ea. contra hanc sol. replicat glo. in ver. Nec ob. omissio, versi. item non ob. quod populus non possit
b hodie, quia omnem potestatem populus transtulit in Principẽ, [b] vt ff. de offic. præfec. præto. l.j. ver. regimentis. cui respondet gl. ℊ ibi exponatur translatis, i. cõcessis, vt in simili. in l.j.§.j. ff. de offic. eius, cui manda. est iur. sed magis ad propositum facit ff. de constit. Princ. l.j. vbi tex. ad literam dicit, ℊ populus omne Imperium Principi cõcessit, & sic quo ad administrationem, vt in simili not. in l. quæ necessario. §. fi. ff. de peric. & cõmod. rei ven. sed quia expositio visa est Ioã. literam violare, & æque, bene verbum, cõcessit, exponitur, pro transtulit, vt alias in l. quis ergo casus. ff. de pecul. Ideo dixit, populum Romanum hodie, l. generalem condere non posse, quod tenere videtur glo. vt in eadem sequitur, vsque ad fi. Iac. But. videtur velle, ℊ posset, potestatem Principi concessam reuocando, quod asserit posse, quia per viam l.f. regiæ trãstulit, vt d. l.j. igitur per contrariam l. reuocare posset, vt ff. eod. l. non est nouum. & ff. de legat. j. l. si mihi & tibi, §. in legatis. & de legat. 3. l. si quis. in prin. testamenti. & patet, quia potestatem, quam prius dederat senatui, & cæteris, reuocauit, vt l.2. §. nouissimæ. ff. de orig. iur. Concludit, quod Imperium ad se populus Roma-
3 nus reuocare posset. † Hæc opi. forte olim tolerari poterat, sed ho
c die non toleratur, cum electio Imperatoris spectet [c] ad Principes de Alamania, & ius priuandi eum spectet ad Papam, vt extra, de re iudic. c. vt Apostolicæ, & sic cum populus de Imperio, & potestate Imperatoris non habeat se impedire, videtur, ℊ nec legem generalem possit condere, & ẽt vacante Imperio, quia tunc donec electio sit facta, succedit ecclesia, seu Papa. Opp. de senatu. vt ff. eo. l.non ambigitur. Sol. vt in gl. ℊ verbum, sol. contrarium. ista nõ est multũ tuta, quia senatus ℊ vno reputabatur. alij dixerũt ℊ hodie immutatũ est per hanc l. ista non vt tuta, qa j. tit. 2. improbat senatusc. A lij dicũt, ℊ senatus hodie põt, sed Principis auctoritate facit, vnde & ipse facere dicit, vt j. de veteri iur. enucle. l.2. §. sed neque. auctor. autẽ dr ei impartiri. per l. illam non ambigit. & per l.j. j. de senatusc. & hæc communis. Opp. de l. formam. j. de offic. præfec. præto. Solu. ℊ author. Principis facit, vt in glo.

ADDITIONES.

a ¶Sententia Prinipis. Quod sententia Principis diffinitiua habet ꝛum legis, adde Bar. hic, & in l.j. ff. de constit. Princ. Item interlocutoria redacta in corpore iuris. Bar. in 1 metum. §. sed quod prætor. ff. quod met. causa. & in l. leges. sup. eo. secus tamen in sententia inferioris gl. & Ang. in l.j. ff. de fer. licet Ange. contra. in l. item ueniunt. §. ca terum, de fer. & Alex. in l. ciuitas. si cert. pet. qui idem dicit, & subdit idem in ciuitate non recognoscente superiorẽ,
b ¶Transtulit in Principem. Adde Soc. consi. 288. incip. circa primam q. uerfic. 2. quia eorum, circa fi. in 2. parte. char. 206.
c ¶Cum electio Imperatoris spectet. Adde quod electionarij Imperatoris sunt certi, uidelicet Archiepiscopus Coloniensis, qui est cancellarius totius Italiæ, & qui Imperatori electo potest dare administrationem totius Imperij, Archiepiscopus Treueren. qui est cancellarius Galliæ Archiepiscopus Maguntinensis, qui est cancellarius Germaniæ, Marchio Brandeburgensis, qui est præpositus cameræ Imperatoris, Dux Saxoniæ, qui est portator ensis Imperatoris, qui tamen non interuenit electioni, nisi alijs discordantibus, ita Bal. in marg. in uer. auus. ubi dicit prædictos fuisse deputatos electioni Imperatoris anno Domini 1400. uide plenius per gl. & doct. in d.c. Apostolicæ. de reg. iur. in 6. uide Bal. in tit. de pa. Constan. §. in ciuitate. 3. col. & Bart. hic, hodie per Principes Alamaniæ debet eligi Imperator, de his etiam uide Cardi. in clem. j. in princ. de iureiuran. ubi di cit in fi. quod eis negligentibus infra tempus a Papa præfigendum, Papa eligit per c. uenerabilem, de elect. & in glo. in d.c. Apostolice, de re iudic. in 6. & per Abb. in d.c. uenerabilem. Item eligunt, ut collegium non ut singuli. Abb. ibi. Item adde quod maior præualet in electione, ut ibi, & possunt uariare ibidem.

¶De mandatis Principum. Tit. XVIII.

¶Continua rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Mandata Principis, debent scriptis probari.*
2 *Notariatus, an sit dignitas.*
3 *Naturales spurij, & manumissi notarij esse possunt.*

1 Siquis Prætextu mandati Principis non debet mitti quis cuiusuis dignitatis, nisi illud probet in scriptis. hoc dicit. † Vel breuius, mandatum Principis debet probari scriptis. h.d. & notabiliter. Quid in inferiore. dic, ℊ cum hic sit speciale in Principe, in cæteris cõtrarium erit ius cõmune, vt ff. ad munic. l.j. in fi. & in eis stabit regula, vt parem vim obtineant testes, & instrumenta, vt l. in exercendis, j. de fide instrumẽ. & hic in mandato ad negocia, de mandato autẽ ad iudicia ponunt Doct. & Cy. in l.j. j. de procur. in 6. q. & tangit gl. in l. maritus. in eo. tit. Vnum tamẽ scito, quod Cardi. Sanctæ Romanę ecclesiæ referenti, cõmissionẽ sibi fore factã de aliquo negocio a Papa viuę vocis oraculo, dẽt credi, si sit notus, & honestus, ita no. gl. ord. in c. cum olim. lo primo. extra, de priuil. & in c. ego. de iureiur. & idem per Inno. in d.c. cum olim. & in c. cũ dilectus, extra, de accus. Idẽ Ioã. And. in c. cum a nobis. extra, de restit. in fi. idem Lau. 97. dist. c. nobilissimus. Idẽ Spec. in tit. de teste. §. j. versi. qd si aduocatus. & in tit. de legato. §. excipitur. versi. ẽt excipitur. & maxime sup ministerio absolutionis, vt no. ipse Inn. in c. quod
2 sup his, de fide instrumẽ. † Itẽ no. ℊ hic vr̃ casus, ℊ notariatus sit [a]
a dignitas, vt ibi, siue notarij, &c. Et, ℊ hoc facit, qa seruus ℊ non admittitur ad dignitates, vt j. de dignita. l.2. lib. 12. non potest esse notarius, vt j. de tabularijs. l generali. lib. 10. Aliqui dicũt, quod solũ est officiũ: qa non est ex aliquo de quatuor ordinibus dignitatũ, de qbus in l. q indignus. ff. de senatori. & ℊ hoc sit verũ, pbo, qa libertus, ℊ non põt aspirare ad dignitatẽ, vt j. ad l. Iul. Miscellã. l.j. põt eẽ notarius, vt j. de ser. reip. man. l.fi. & ℊ sit offiũ tantũ, tenet gl. in l. vniuersos. j. de decu. li. 1 r. & vile, iõ decuriones quãdiu sũt in decurionatu, nõ pñt offiũ illud pp eius vilitatẽ exercere, vt ibi est tex. cũ gl. Et vilitas insurgit ex eo, qa populice seruire tenent, licet nõ gratis, vt ff. de adopt. l.nõ enim. Nõ obst. hęc l. qa de notarijs ad cãcellariã deputatis loqtur. idẽ de ipsis cãcellarijs Imperatoris, q pronotarij appellantur, licut & illi Papæ. † Ex his infero, qd
3 naturales, & spurii pñt eẽ notarij, tũ qa hoc officiũ est de genere pmissorũ: tũ qa solũ serui reperiunt prohibiri, vt j. de tabularijs. l. generali. lib. 10. tũ ẽt, qa nati ex ancilla sunt spurij, & tũ manumissi possunt esse notarij, vt l.fi. j. de ser. reipu. ma. nec, ppter manumissionem desinunt esse spurij, ideo non succedunt patri.

ADDITIO.

a ¶Quod notariatus sit. Adde quod secundum Bar. in cõsi. secundum To. de Cal. diruti, & hic dicit uerũ in notarijs sacri palatij. & ita etiam per eum, & Alex. in l eadem. ff. ad l. Iuliam rep. & Abb. in c. uenerabilem. 2. col. de elec. sed tũ notariatus non est dignitas, sed quoddã munus. l. uniuersos. j. de dig. lib. 11.

¶De Senatusconsultis. Tit. XIX.

¶Continua, quia Senatusconsult. est species legis, vel eius vim obtinet, ideo de eo sequitur.

LEX I.

1 *Senatusconsulta etiam ab Imperatore, sunt seruanda.*

1 Vamuis Casus. † Senatusconsulta sunt seruanda, & contra ea rescripta non valent, & imperator punitur. h d. Quæro, qua pœna iste vltra bona afficiatur. Respondet glo. deportationis, vt j. ad l. Iuliam ambitus. l.j. Ego dubito, ℊ hoc nõ procedat: quia ad deportationis pœnam sequitur publicatio bonorum, vt l.2. & l. si deportatus. j. de bonis damnatorum, & ff. de contratab. l.j. §. pen. sed hic tertiam partem tantum mandat publicari, ergo &c, nisi dicas, ℊ hic deportetur in pœnam contumaciæ, vt no. gl. d. l.j. Alij dicunt, ℊ hic pœna ambitus est solum tertiæ partis bonorum, & infamiæ, & quod dicit damnatus, fit ratio quare infamatur.

¶De iuris, & facti ignorantia. Tit. XXI.

¶Continua rubricam, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Miles peremptoriam, exceptionem iuris errore omissam, opponere potest. & nunc. 6.*

Exceptio

2 *Exceptio peremptoria, quando post sententiam possit opponi. & nu. 3. & 4.*
5 *Tempus instantiæ, si lapsum fuerit, an & quando restitui possit.*
7 *Statuta aduersus ius commune, non sunt extendenda.*
8 *Milites nostræ tempestatis, quo gaudeant priuilegio.*
9 *Aduocatis non licet iura ignorare.*
10 *Miles causam sui collegij, defendere potest.*

1 Vamuis. exceptionem peremptoriam q̃ omisit iuris errore, ẽt post sniam põt opponere. h.d. Oppo. ℊ tex. iste implicat ꝯdictionem, & qa in prima parte dũ dicit agẽs, supponit eũ actorẽ. in fi. vero dũ dicit, satisfecisti, & dũ dicit, defensionibus, supponit eũ reũ, & condemnatũ. Sol. vt gl. Et primo, vt exponatur agẽs, i. defendens. Alio modo, ꝓprie, vt dicatur, i. excipiẽs. Nã in exceptionibus rei sunt actores, vt ff. de exce. l.j. sed ibi, quo ad onus, ꝓbandi, nec est verũ, ℊ ꝓprie exceptio sit actio, vt ff. de verb. signific. l. verbũ oportebit. §. actionis, & Instit. de exce. in prin. & sic prima expositio tenẽda, nõ secũda. Præterea inquit Cy. miles hic nõ excepit, sed excipere omisit, sed ab hac rõne gl. faciliter defenditur: qa dici põt, ℊ aliquas exceptiones proposuit, sed aliquã vtiliorẽ omisit. Oppo. ℊ pp omissas miles nõ audiatur, qa cũ allegationes cõsistũt in iure, nõ in facto, vt j. de iu. auth. iubemus, & illę iuris p̃sumptiones sint notæ iudici, vt l. 2. §. Mutij auditores. ff. de orig. iu. & potuit iudex illas supplere, j. vt quæ desunt aduocatis partiũ, l.j. nulla subest ęqtas militẽ admittẽdi. Sol. hic nõ loqtur de allegationibus iuris, sed facti, puta omittẽdo, ꝓponere exceptionẽ peremptoriã sibi competentem, & hoc vult
2 gl. sup verbo, allegationes. Oppo. tertio, ℊ exceptionẽ peremptoriã nõ possit post sniam opponere, vt j. sniam rescin. nõ poss. l. peremptorias. Sol. vt in gl. 2. in fi. ℊ hoc speciale. Et rõnes specialitatis tres ponit gl. fi. in princ. s. quia miles. & qa tractat de dãno vitãdo, & qa reus, ita ℊ plene deliberatus non potuit ad iudiciũ venire, vt j. de dilat. l.fi qñ, & de tẽp. in integ. restit. l. petendę. qd autẽ in milite actore subijciam in q.i. † Opp. quarto, ℊ ẽt in alio casu post sniam possit opponi except. o, vt ff. de re iu. l. Nesennius. §. fi. Sol. vt sequtur in ea. gl. quod est ẽt spãle. Et dicũt Doct. ℊ rõ est. qa exceptio illa, ne qs cõueniat vltra, q̃ facere possit, nõ ꝯdicit sniæ. nõ enim eam impugnat, sed executionẽ tẽperat, & modificat. iõ ꝓprie non est peremptoria, vt hic. Opp. quinto, ad idẽ de l. si fideiussores. §. idẽ rñdit. ff. de fideiuss. Sol. vt in gl. ℊ ibi speciale. Et rõ specialitatis est, qa exceptio cessionis actionũ nõ impugnat sententiã, sicut nec ea, de qua in pcedẽti ꝯrio. Opp. sexto, de l. tam, & si. ff. ad Maced. Sol. vt gl. ℊ ibi speciale in exceptione Macedoniani, & Velleia. & in prima creditoris odio, in secunda mulieris fauore: qa de facili ad intercedendũ subducit. Opp. septimo, de l. licet, j. de, pcu. Sol. vt gl. ℊ ibi fallit, & ibi rõ, qa exceptio falsi, procuratoris reddit iudiciũ retro nullũ, & sic nedũ ante sententiã, sed ẽt ante lit. cõtest. dr̃ opponi, qa nulla cõtestatio, nisi de facto dr̃ p̃cessisse. Opp. octauo, de l. ex diuerso, §. fi. ff. solu. matri. Sol. ℊ ibi ẽt fallit, & rõnem dixi ẽ. in quarto ꝯrio. Oppo. nono, de l.j. & p totũ. j. si a nõ compe. iud. & qñ prouo. non est necess. p totũ. Sol. ℊ ibi iudiciũ est nullũ, & sic ante reperitur opposita. Oppo. decimo, & extra glo. ℊ ẽt vbi iudicium valet, post sniam opponi regulariter possit, vt ff. de trãsac. l. & post. & de cõd. indeb. l. elegãter. §. fi post. Sol. ℊ hic de exceptione ante sniam competẽte, ibi de post sentẽtiã supueniente, & ita intelligã ẽt l.j. j. de re iud. Opp. vndecimo, & extra, ℊ nedum miles, vt hic: sed ẽt minor post sniam opponat exceptionem omissam, vt ff. de mino. l. minor 25. anno. aduersus omissam allegationẽ. Sol. ℊ ibi snia erat rescissa iudicis officio ꝑ restitutionẽ in integrũ, & sic restitutione attenta, dr̃ ante oppositã, facit l. ipso iure, vt hic no. gl. super verbo, permitto. licet qdam cõtra, & male: tum quia beneficia Principũ sunt latissime interpretanda, vt ff. de constit. Princ. l.fi. tũ qa hęc per verbum præsentis temporis, dicit permitto. & non per verbum, futuri temporis, & sic iudicis snia non est necessaria, arg. eorũ, quæ notantur j. vnmo, qa ẽt citra restitutionẽ possit, vt j. de tẽp. appel. l. per hanc. sol. ℊ ibi, de medio appellationis, hic secus. Opp. decimotertio, quod indistincte etiã prius competens, post sententiam possit opponi: nam per sententiam primam actio non est sublata. ideo si agatur ex ea debet posse opponi exceptio, quę prius competebat, vt j. si trariũ, vbi ageretur primæua actione, sibi imputaturo, qui vetus
4 grauamen elegit, vt alias j. de iure deliber. l.fi. §. pe. sed vbi ageret
a ex sententia procedat l. nostra. † Concludamus prædicta distinguendo, cũ quæritur, an post sententiã [a] possit opponi exceptio peremptoria, quia aut illa superuenit post sniam, & tunc indistincte opponi põt, vt j. de re iu. l.j. & ff. de transa. l. & post. & de cõdi. indeb. l. elegãter. §. fi qs post. Aut exceptio cõpetebat ante, & tũc aut illa reddidit iudicium retro nullum, & adhuc põt, vt j. de procurat. l. licet. & j. si a non compet. iudi. per totum. aut non reddit iudicium retro nullum: tunc aut agitur actione primæua, & idẽ, qua sententiæ non cõtradicit, & sibi imputet, qui agit, vt j. si plu. vna sent. condem. fue. l.j. cum ibi no. & de vsur. rei iud. l. fi. Aut nõ agit primæua, sed ex re iudicata: & tunc si exceptio non contradicit sententiæ, põt opponi quãdocunque, vt ff. solu. matrim. l. ex diuerso. §. fi. & de re iud. l. Nesennius. §. fi. & de fideiuss. l. fideiussores. §. idem respondit. Si vero exceptio contradicit sententiæ, & tunc aut per beneficiũ restitutionis imperrare põt, vt ff. de mino. l. minor 25. ann. aduers. omisiãm. Aut per beneficiũ appellationis interpositæ, & idem vt j. de rẽp. appell. l per hanc. Aut præter restitutionẽ, vel appellationẽ, & tunc regulariter non põt opponi, vt d. l. peremptoria. fallit in exceptione Maced. & Velleia. vt ff. ad Maced. l. tam & si. & in milite, vt in hac l. Sed tunc dubium est, si lex ista ipso iure militẽ restituit, & exceptionem opponere permittit, vt supra dictum est, vsque ad quod tempus permittit, & videtur, ℊ vsque ad annum vtilem, vel hodie quadriennium continuum, vt l. fin de tempor. in integ restit. sed nil facit, quia ibi de restitutione iudicis officio imploranda. hic de beneficio ipso iure concesso. ideo videtur perpetuum: tum quia Principis beneficiũ, vt in auth. constitutio quæ. de dig. §. j. tum, quia exceptiones possunt opponi perpetuo, quandiu degat aduersarius. ff. de do. exce. l. pure. in fi. In contrarium facit, quia si ipso iure l. sibi hoc permittit, sequitur, ℊ l. eum reponit in statum, in quo erat tempore, quo exceptionem proponere debuit, & omisit: quia restitutio in pristinum statum est repositio, vt j. de publ. quæ fiunt a iudi. l.j. & ff. de minor. l. ℊ si minor. §. restitutio, Item, quia in restitutione concedenda hoc dicunt Doct. in eo, qui restituitur ad totam causam in l. fi. ff. de in integ. restit. & in eo, qui restituitur aduersus probationẽ omissam in l. minor aduersus. ff. de minori. ergo & in ista, quia isto respectu non videtur differentia. hanc partem sequitur
5 Iac. de Rauen. & Cy. hic in 8. q. & ego cum eis. † Ex quo infero, ℊ licet instantia, alias esset finita, tamen isto casu non restituitur sibi a l. tempus instantiæ lapsum, intra quod opponebat, ℊ obsit, ex hoc decido aliud, ℊ statim postq̃ scituit, quod intra terminum præfixum, & ante sententiam opponere debuit, & se a lege restitutum, si negligens fuit tanto tempore, quanto prius fluxerat tẽpore ignorantiæ ad intra, ℊ opponendo sibi facta est restitutio. ℊ amplius ex isto capite non audietur, & sententia remanebit firma. nam idem in tempore restituto ad appellandum, vt not. in d. l.fi. & in tpe aduersus vsucapionem restituto, vt per Doc. j. de re milit. l. quod tpe. & de tpe restitu. l. superuacuam. Et ex his patet rõnes in p̃rium inductas non obstare, qa beneficiũ hoc non est sui natura tẽpore coarctatum, quod ex subiecta materia colligitur, sic non obstat ratio prima, nec ẽt secũda, qa hæc non tam est exceptio q̃ tẽpus j. quod restitutio petit. Itẽ nõ hẽt expectare, vt victor agat, cũ non prouocatus iudicem possit adire, & exceptionem suam proponere, imò & debeat, si vult obtinere, nec ob. l. ista: quia debet intelligi, quãdo tẽpus adhuc superest, intra quod opponere põt, quod dixit currere, cũ sciuit se a lege restituti eẽ, & ex his habes practicã huius l. & glossam d. l. minor. ff. de min. Tunc decimoquarto opp. quod in l. nostra exceptio, opponi non possit, qa exceptio, q̃ opponit, sniam nõ concernit, cum non illi, sed primæuę obstabat obsoni: iõ velut inepta est reijciẽda, ar. ff. si men. fal. mo. l.j. fol. fm Iac. But. quod illud verũ, si diceret directo, Ego excipio ꝯ sniam, si ipse proponet eã modo acto. dices tu, recte ex snia ageres, vel illã recte exequi peteres, nisi miles essem, ℊ pp iuris ignorantiam omisi in causa opponere exceptionem peremptoriã, ob q̃ causam l. beneficio sum restitutus aduersus sententiã ipso iure, qua restitutione attenta, apparet rescissa sentẽtia, &

ADDITIO.

a ¶An post sententiam. Adde, ℊ exceptio peremptoria regulariter non potest opponi post sententiam, nisi per modum restitutio in integ. ad opponendum. l. peremptorias, inf. sen. rescin. non poss. no. hic per Doct. ℊ est uerum in instrumento guarentigiato. Bal. in d. l. peremptorias. 5. col. item uerum ẽt si reus ignorauit eam sibi competere. Pau. de Cast. in l.j. inf. de re iudic. & in d. l. peremptorias. gl. & Doct. in l. qui procuratorem. §. si quis omiserit. ff. de procur. Ioan. de Pra. in l. Pompon. in §. rati. eod. tit. Pet. de Suza. in l. exceptionem. inf. de probat. item uerum, quando talis exceptio competebat ad sententiam, secus si possit competere post, l. post rem. §. j. ff. de transac. l. 2. infra, de consor. eiuf. li. l. fi autem. §. j. de rei uend. l. rei uend. l. rei iud. solu. matrim. l. Pau. ff. qui. mo. pig. vel hip. sol. Bar. plene in l.j. antepe. q. de excep. ité uerũ, quando est talis, qui impugnat sententiam. secus si eam modificat, puta, ℊ non teneatur, nisi quatenus facere potest. Bart. & in l. Nesennius. §. fin. de re iud. l. ex diuerso. §. fi. solu. matri. Item uerum, ubi contra excipientem agitur actione inde orta ex sententia, secus si actioni ueteri gl. & Bart. in l. duobus. de execut. rei iud. item uerum, ubi ius excipiendi erat tale, ℊ poterat in iudicium deduci, solum per uiam exceptionis, secus si per uiam actionis, ut est exceptio compensationis, quæ etiam post sentẽtiam potest opponi, l. ℊ in diem. ff. de compensat. Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de uerb. oblig. Innoc. in c. fi. de ord. cog. Bal. in marga. uer. exceptio. uersi. 3 1. uerum, nisi exceptio esset mera odiosa, sicut exceptio banni, & Maced. l. tam & si. ad Macedo. & gl. & Bal. hic, & Doct. in d. l. peremptorias. item nisi sit exceptio obreptionis, quia etiam post sententiam opponitur Innoc. in c. quia propter, de elect. item nisi sit exceptio inuentarij. Bal. hic, & in d. l. peremptorias. Itẽ nisi sit exceptio rei iud. quæ non omissa dolo, potest opponi post sententiã Bal. in addit. ad Spec. de app. uer. super uno libello. Item nisi sit appellatum a sententia, quia etiam potest opponi. gl. in c.j. inf. de except. item uerum in casu huius l. ut hic per Doct. non in clerico, qui non opponit post sententiã Bar. ibidem, & per Do. Matth. Matef. in tract. extensi. secun. ar. item nisi exceptio rei non traditæ, quia põt opponi etiã in executione sententiæ, per glo. ord. in d. l. tam & si. uide in Spec. de exceptionibus. §. 3. uer. hic tamẽ. ubi ponit septẽ casus, in quib. exceptio peremptoria admittitur post rẽ iudicatã.

& sic ex ea non posset agi, vel illam non posset peti executioni, mandari, exceptio aut, quã omisi, pponere, est pacti de nõ petẽdo, q̃ nũc ppono, & q̃ j. dilationem competentẽ, pbare intendo, & tunc iudex dabit sibi dilationẽ competentẽ ad pbandũ incũ-
6 bẽtia. † Et no. q̃ tria, pbanda sibi incumbunt, s. quod miles erat, q̃ hæc exceptio sibi cõperebat; & q̃ illã omisit p iuris ignorantiã: q̃a hic ignorantia iuris aliter, pbari nõ põt, q̃ p sacramentũ cũ so-
a lus Dei sit hoc scire, ideo sacramentum dico sufficere, [a] & ita tenet extra, de rescrip. caudientiam. Cætera aut, pbabit per testes, vel instrumẽta, vel alias, pbationes legitimas, q̃bus nõ pbatis sententia remanet firma, vt in l. i. j. de aduoca. diuer. iud. Et est ratio, q̃a tũc apparet nõ rescissa. Modo quæro. hæc lex loqtur in milite conuento, q̃d in actore, qui p̃ exceptionẽ, omisit replicationẽ, pponere. breuiter dic idẽ: q̃a cadẽ tunc subest rõ æquitatis, cũ sicut reus in exceptione, ita actor in replicatione nõ potuit plenius instructus venire, vt j. de eden. l. fi. cũ ibi no. & p Doct. j. de dilat. l. si quãdo. Itẽ, q̃a vbi hẽt locũ rõ l. & ipsa iuris dispositio. vt ff. de iure pat. l. adigere. §. quãuis. & ad l. Aquil. l. illud. sed rõ huius l. est simplicitas militiẽ causantis iuris ignorantiã in milite, vt hic patet, ergo &c. nec dicas hoc esse statutũ p̃ ius cõe, qa rñdeo, qd nihilominus põt extẽdi ad casum, in quo est eadẽ rõ, vt no. glo. in l. quæ propter necessitatẽ, ff. de reg. iu. & in l. illud §. de sacros. eccl. & ibi plene scripsi. Item ad idem, quia Principum beneficia sunt plene interpretanda, vt ff. de cõstit. Princ. l. fi. & de re iud. l. quidam consulebat, in fi. Quæro cum gl. fi. in fi. quid in exceptione dilatoria, & remisit glo. ad no. j. de proba. l. exceptionem. sed illa nil faciũt: quia loquuntur, quãdo de iure cõmuni possint opponi. hic quærimus, an suo tempore nõ opposita possit postea opponi priuile-
b gio militari, [b] quo casu dicunt alij, q̃ dilatoriam solutionis possit vt peremptoriam opponere, cum ratio nõ sit diuersa. inducũt etiã l. si. j. de iure deliberã. in prin. & quia hæc l. loquitur indistincte. Sed declinatoriam, siue dilatoriam iudicij dicunt, q̃ non possunt, quia sufficit bona fide actum, vt l. fideiussor. §. quædam. ff. mand. Confirmo, quia æquitas in specie derogat æquitati in genere, l. in toto. ff. de reg. iur. & c. generi. extra. in eo. tit. lib. 6. sed militem admitti, suadet æquitas in genere propter simplicitatẽ militiæ, vt hic, & cum in casu prædicto non admitti, suadet æquitas in specie, ne veniatur contra gestũ bona fide, q̃ læsionem in substantia non habet a fere, vt d. §. quædam. ergo &c. Primum vero refert Cyn. & dixit, q̃ nec dilatoriam solutionis possit miles opponere, vbi cæteri non possunt. nam iure cõmuni statutum in exceptione peremptoria non extẽditur ad dilatoriam, ergo minus statutum de iure speciali. Antecedẽs patet, quia tutus exceptione peremptoria per errorem solũs repetit. quod non facit tutus exceptione dilatoria solutionis, vt ff. de condict. indeb. l. q̃ in eliẽ, & l. nam si cum moriar. consequentia bona per l. q̃ non contra. ff. de legi. & per ea quæ scripsi in l. illud. §. de sacrosan. eccle. Et ex hoc patet sol. ad obiecta, q̃a vt patet ex prædictis, ratio est diuersa inter has exceptiones, cum vna perimat, & alia differat, & lex ista in peremptorijs est restringenda propter rationẽ prædictam, arg. ff. de test. l. quæsitum, & hoc forte fuit de mente Accursij, qui tex hunc, cũ dixit, allegationes, restringitad exceptiones peremptorias, & hoc in fi. de dilatoriis remisit ad not. in l exceptionem, quasi in illis iuis aliquod speciale, nõ seruaretur in milite. Ego distinguo. Aut dilatoriam solutionis vult opponere ad hunc effectũ, ne cõpellatur pro nũc soluere, sed vsq; ad tẽpus conuentum, differatur creditore inuito, & tunc non possit. Aut opponit, & vt interusuriũ medij tẽporis deducat, & tũc possit, quia cessat ratio Pet. & ratio, quæ est in peremptoria, vẽdicat sibi locum. Hoc declaro, q̃a licet tutus exceptione temporali solutum non repetat, vt legibus §. alleg. interusurium tamẽ medij tẽporis põt repetere, secundũ Mar. Sylla. & Iac. But. arg. ff. manda. l. si tibi mandauero, §. j. & ff. solu. matri. l. si constante. §. quoties. Nunc autem cum per iuris ignorantiam dilatoriã solutionis omisit, simpliciter condẽnatus, in p̃senti tenetur soluere, vt ff. fam. ercisc. l. cũ putarem. & sic in interusurio medij tẽporis ex simplicitate militiæ est læsus, q̃ prius erat indebitũ, & tunc repeti nõ possit solutũ, vt d. l. cũ putarem, & ideo ne hoc damno afficiat, ad ipsius exclusionẽ dilatoria ista opponitur. Et no. q̃ aliter opponitur, q̃ si prius opposita fuisset, vt ex p̃missis colligere potes, quod breuitatis causa latius nõ extẽdo. Quæro tertio, sed extra gl. lex ista loqtur, cũ errauit in iure, sed q̃d si errauit in facto. dic sm Doctores, q̃ remanet in iure cõmuni. nã p̃textu militiæ iuuandus est solũ in eo, in quo militia eũ læsit, vt ff. ex qb. cau. maio. l. pe. sed militia non læsit eũ in facto, q̃a æque bene dẽt illud scire, vt cæteri, ergo iuuandus est, non vt miles, sed vt priuata persona, de qua scripsi j. eo. l. error. in 3. q.
7 † Quæro quarto, cum gl. 2. q̃d in rustico. Et dicit gl. idem, si nõ potuit consulere peritiores, ar. ff. eo. l. regula. §. sed iure. Sed Iac. But. q̃a statuta p̃ ius cõmune extra personas, quorũ priuilegio, & fauore emanarunt, nõ sunt extendenda, vt ff. solu. matrim. l. si vero. §. de viro. & de lib. & posth. u. l. cũ q̃dam. & hoc placet, vt nõ iuuetur ipso iure, vt miles, iuuaẽ, vt hic, sed an ope exceptionis ex cła general, põt dubitari, ex quo peritiorem non potuit consulere,
8 quod non vt iniquum. † Quæro quinto, quid in militibus nostri
c temporis. [c] Videtur, q̃ isto nec alio gaudeant militũ priuilegio, quia non sunt milites facti sm solennitatem, & formam, quẽ ponitur per glo in l. pe. ff. ex qb. caus. maio. & hoc vt tenere Spec. in tit. de, pcu. §. j. ver. itẽ q̃d est miles. & ibi ct Ioã. And. in addi. & extra, de senten. excõ. c. cũ desideres. & ibi per Host. In p̃tium facit, q̃a solennitas actionũ est sublata, vt j. de for. impe. act. tubla. p totum. & tamẽ ciusdẽ naturæ, & officij remanserunt actiones, vt l. actio. ff. de neg. gest. ergo a simili arguendo, dicamus idẽ in militibus nostri tẽporis, in q̃bus solennitas antiqua p consuetudinem generalẽ est sublata, cũ consuetudo sit altera lex, vt j. quæ sit lon. consuet. l. 2. & ff. de legi. l. si diuturna. Itẽ, q̃a Imperator hãc consuetudinẽ scit, & tolerat. quinimõ secundũ illam plurimos milites fecit, & hodie facit, & ipso facto illã approbat, ff. de legi. & de re iud. l. quidam consulebant, ad fi. j. de instit. & substit. l. reprehẽdenda. pro hac parte facit a simili, quod dicunt Canonistę de clericis, quos dicunt gaudere priuilegio, quo olim, licet variatus sit modus ordinationis ipsorũ, vt no. Inno. in c. fi. de sacra. nõ iteran. Iac. de Rauen. dixit, q̃ rõ l. & ipsa iuris dispositio. vt ff. de iure pat. l. adigere. §. quãuis. & ad l. Aquil. l. illud. sed rõ huius l. est simplicitas militiẽ causantis iuris ignorantiã in milite, vt hic patet, ergo &c. nec dicas hoc esse statutũ p̃ ius cõe, qa rñdeo, qd nihilominus põt extẽdi ad casum, in quo est eadẽ rõ, vt no. glo. in l. quæ propter necessitatẽ, ff. de reg. iu. & in l. illud §. de sacros. eccl. & ibi plene scripsi. Item ad idem, quia Principum beneficia sunt plene interpretanda, vt ff. de cõstit. Princ. l. fi. & de re iud. l. quidam consulebat, in fi. Quæro cum gl. fi. in fi. quid in exceptione dilatoria, & remisit glo. ad no. j. de proba. l. exceptionem. sed illa nil faciũt: quia loquuntur, quãdo de iure cõmuni possint opponi. hic quærimus, an suo tempore nõ opposita possit postea opponi priuile-
9 gio militari, quo casu dicunt alij, q̃ dilatoriam solutionis possit vt peremptoriam opponere, cum ratio nõ sit diuersa. inducũt etiã l. si. j. de iure deliberã. in prin. & quia hæc l. loquitur indistincte. Sed declinatoriam, siue dilatoriam iudicij dicunt, q̃ non possunt, quia sufficit bona fide actum, vt l. fideiussor. §. quædam. ff. mand. Confirmo, quia æquitas in specie derogat æquitati in genere, l. in toto. ff. de reg. iur. & c. generi. extra. in eo. tit. lib. 6. sed militem admitti, suadet æquitas in genere propter simplicitatẽ militiæ, vt hic, & cum in casu prædicto non admitti, suadet æquitas in specie, ne veniatur contra gestũ bona fide, q̃ læsionem in substantia non habet a fere, vt d. §. quædam. ergo &c. Primum vero refert Cyn. & dixit, q̃ nec dilatoriam solutionis possit miles opponere, vbi cæteri non possunt. nam iure cõmuni statutum in exceptione peremptoria non extẽditur ad dilatoriam, ergo minus statutum de iure speciali. Antecedẽs patet, quia tutus exceptione peremptoria per errorem solũs repetit. quod non facit tutus exceptione dilatoria solutionis, vt ff. de condict. indeb. l. q̃ in eliẽ, & l. nam si cum moriar. consequentia bona per l. q̃ non contra. ff. de legi. & per ea quæ scripsi in l. illud. §. de sacrosan. eccle. Et ex hoc patet sol. ad obiecta, q̃a vt patet ex prædictis, ratio est diuersa inter has exceptiones, cum vna perimat, & alia differat, & lex ista in peremptorijs est restringenda propter rationẽ prædictam, arg. ff. de test. l. quæsitum, & hoc forte fuit de mente Accursij, qui tex hunc, cũ dixit, allegationes, restringitad exceptiones peremptorias, & hoc in fi. de dilatoriis remisit ad not. in l exceptionem, quasi in illis iuis aliquod speciale, nõ seruaretur in milite. Ego distinguo. Aut dilatoriam solutionis vult opponere ad hunc effectũ, ne cõpellatur pro nũc soluere, sed vsq; ad tẽpus conuentum, differatur creditore inuito, & tunc non possit. Aut opponit, & vt interusuriũ medij tẽporis deducat, & tũc possit, quia cessat ratio Pet. & ratio, quæ est in peremptoria, vẽdicat sibi locum. Hoc declaro, q̃a licet tutus exceptione temporali solutum non repetat, vt legibus §. alleg. interusurium tamẽ medij tẽporis põt repetere, secundũ Mar. Sylla. & Iac. But. arg. ff. manda. l. si tibi mandauero, §. j. & ff. solu. matri. l. si constante. §. quoties. Nunc autem cum per iuris ignorantiam dilatoriã solutionis omisit, simpliciter condẽnatus, in p̃senti tenetur soluere, vt ff. fam. ercisc. l. cũ putarem. & sic in interusurio medij tẽporis ex simplicitate militiæ est læsus, q̃ prius erat indebitũ, & tunc repeti nõ possit solutũ, vt d. l. cũ putarem, & ideo ne hoc damno afficiat, ad ipsius exclusionẽ dilatoria ista opponitur. Et no. q̃ aliter opponitur, q̃ si prius opposita fuisset, vt ex p̃missis colligere potes, quod breuitatis causa latius nõ extẽdo. Quæro tertio, sed extra gl. lex ista loqtur, cũ errauit in iure, sed q̃d si errauit in facto. dic sm Doctores, q̃ remanet in iure cõmuni. nã p̃textu militiæ iuuandus est solũ in eo, in quo militia eũ læsit, vt ff. ex qb. cau. maio. l. pe. sed militia non læsit eũ in facto, q̃a æque bene dẽt illud scire, vt cæteri, ergo iuuandus est, non vt miles, sed vt priuata persona, de qua scripsi j. eo. l. error. in 3. q.
7 † Quæro quarto, cum gl. 2. q̃d in rustico. Et dicit gl. idem, si nõ potuit consulere peritiores, ar. ff. eo. l. regula. §. sed iure. Sed Iac. But. q̃a statuta p̃ ius cõmune extra personas, quorũ priuilegio, & fauore emanarunt, nõ sunt extendenda, vt ff. solu. matrim. l. si vero. §. de viro. & de lib. & posth. u. l. cũ q̃dam. & hoc placet, vt nõ iuuetur ipso iure, vt miles, iuuaẽ, vt hic, sed an ope exceptionis ex cła general, põt dubitari, ex quo peritiorem non potuit consulere,
8 quod non vt iniquum. † Quæro quinto, quid in militibus nostri
c temporis. [c] Videtur, q̃ isto nec alio gaudeant militũ priuilegio,

ADDITIONES.

a ¶ Sacramentum dico sufficere. Quod ignorantia probatur iuramento, adde gl. in l. si cui. §. is, de crimine ff. de accusa. Arch. 2. q. 1. in primis hoc uerum, cum agitur de his, quæ sunt intrinseca, secundum Laud. in clem. j. de consang. & affinit. secundum Card. ibi. q. 5. 2. ubi dicit probari iuramento, quando aliter non potest probari. c. præsentiarum. de testi. Item nisi probetur contrarium Bar. & Alex. in d. l. si cui. §. hi dem. de accus. per gl in c. 2. de temp. ordina. in 6. Ioan. de Imo. in l. qui bona. §. quidam, de dam. infec. q̃ est uerum, si sit uerisimilis. no. in c. ut circa. de elect. in 6. & c. nulli. in uer. uerisimiliter. eod. tit. in c. pastoralis. de except. & in d. c. præsentium. gl. in c. notuit. de elect. Ioan. de Pra. in l. si procu. §. si omiserit. glo. & Bart. in l. atque. §. cum me absente, ff. de neg. gest. q̃ est uerum, nisi sit contra notorium, i. de notorio, secundum Do de Rota. in decisio. 415. Item nisi sit publica nox, & fama de re ignorata. gl. in c. nulli, de elect. in 6. & glo. & Bal. in c. conueniculas. j. col. de pa. iur. fir. q̃ loquitur de receptante famosum malefactorem, ut etiam per iuramentum non excuset dolum suum. Item uide in Spec. de excep. §. 2. uersic. potest esse. rem nisi præsumptio iuris sit in contrarium. Alex. in l. inter omnes §. recte, de fur. Ioan. And. post Inno. in c. 2. de constit. & Alex. consi. 71. in 1. parte.

b ¶ Possit postea opponi priuilegio militari. Adde Soci. consi. 242. inci. circa primum consultationis, uer. confirmatur ista opi. in 2. parte. char. 125. ubi hoc idem allegat, & tenet.

c ¶ Quid in militibus nostri temporis. Tu uide de hoc quod posui in additio. ad istum sup. ea, l. in prin. in apostil. in uer. miles.

post Iac. de Rauen. scilicet, vt currant a tempore confirmationis, per l. tutor. ff. de vsuris, arguendo de appellatione ad restitutionẽ, nisi appareat de malitia subterfugientis, quia a tempore prioris sententiæ, vt ff. de reg. iur. l. vlt. cum ibi not. Ego dubito, quin casus iste sit diuersus ab illis: forte enim eo exceptionem non probante, restitutio non intelligitur ei a lege concessa, & sic sententia non dicitur rescissa, sed valida, & firma, vt alias in l. prima. infra, de aduoc. diuer. iudic.

LEX II.

1 *Maior hæreditati maternæ renuncians, non habebit regressum, prætextu iuris ignorantiæ.*

1 **Cum ignorantia.** Casus. † Maiori repudianti hæreditatem matris, non subuenitur prætextu ignorantiæ iuris. Et habet hæc lex duas lecturas, quarum altera intelligit l. istam in renunciatione expressa, vt prima facie sonat litera, altera in tacita per lapsum anni inducta. sed prima verior. Opp. de l. fi. j. de repudi. Solut. hic in materna, ibi in paterna, vt in glo. 2. in princ. & hæc vera licet glo. illam reprobet. & dic in paterna repudiata a filio in potestate: alias idem erit, quod in materna, vt plenius no. in contrario. Oppo. ff. ad Tertull. l. filij mater. §. j. Solu. quod hic expressim repudiauit, ibi verba suspensiua dixit, non adeo: quo casu ibi expectatur vsque ad annũ hæc est vera. Solu. quicquid dicat glo. de significato istorum verborum, non adeo, scripsi j. vnde legit. l. fin. & plenius in l. accusationem, j. qui accus. non poss. Vel dicit glo. quod hic transigerat, antequam filius adire poterat. Ista solutio posset esse vera, si supponeremus, quod hic expresse non renunciasset, sed illa verba, non adeo, protulisset. vel diceremus, quod hic volebat venire de iure prætorio, vt l. j. & l. emancipata, j. qui admit. ad bono. possess. possunt, nam de iure eriam poterat adiri, vt l. licet, & l. cum antiquioribus. & ibi not. j. de iure deliberan. Tertiam solutionem dat glo. quod hic ideo non auditur, quia alius adiuerat, in l. autẽ §. j. de repud. hæred. nullus adiuerat, hic non, videlicet, quia hic non auditretur, etiam si nullus adiisset, & in l. fi. non curatur alterius aditio: dummodo res sint in eod. statu. Oppo. extra, de l. nonnunquam, ff. de collat. bono. Solu. hic renunciauit hæreditati, ibi collationi, seu dixit, se nolle conferre. Concludo igitur sic: aut filius recusauit conferre, & habet locum l. nonnunq̃. ff. de collatio. bonorũ. Aut recusauit adire, & tũc aut expressim repudiando de p̃senti, & tunc suus auditur j. triennium, rebus in eo statu durantibus, vt j. de repu. hæred. l. fi. non suus vero, vel emancipatus non
2 auditur amplius, vt hic, & l. si tibi. j. de repu. hære. Aut nõ expressim repudiauit, sed dixit nõ adeo, nec volo adire, & hẽt locũ l. filij mater. §. j. vt vsque ad annũ audiatur. Vbi autẽ dixisset, non adibo simpliciter, vel temporaliter. Remitto ad ea, quæ scripsi in d. l. accusationem. vbi autẽ nil dixit, tunc aut vult venire de iure prætorio, & excluditur anno. vt in l. sequẽ. Aut de iure ciuili, & auditur perpetuo, vt d. l. cum antiquioribus. quod quatenus intelligatur, ibi scripsi.

LEX III.

1 *Ignorantia iuris in lucro, non excusabit.*
2 *Exclusus ex vno capite, quando ex alijs admitti possit.*

a 1 **Si emancipata.** [a] Casus. † Iuris ignorantia non excusat in lucro, vel quasi. hoc dicit. Oppo. de l. fi. j. de repud. hæred. Solu. dupliciter, vt in glo. licet secunda solutio sit vera: tamen cum prima est iungenda, & latius subest distinguenda, vt in præcedenti l. dixi. Oppo. d. l. bonorum. ff. de bono. possess. Solu. vt in glo. 2. in princ. Oppo. de l. iuris ignorantia, & de l. error, ff. eodem. Solu. vt in eadem glo. vsque ad versic. item potest. Oppo. extra, de l. quamuis, supra eodem. Solut.
2 ibi beneficio restitutionis, vt ibi notatur. † Quæro, an exclusus ex vno capite possit admitti ex alio. & dicit glos. quod sic, & intelquandiu ex illo capite illi possunt admitti, iste non auditur, vt no. infra, quando non pe. partes l. prima.

ADDITIO.

a ¶ Si emancipata. Ad materiam huius l. adde Alex. in l. in is. infra, qui admitt. & uide Bart. hic.

LEX IIII.

1 *Testamentum in dubio solenne, est præsumendum.*

a **Si post.** [a] Primo, dictum in theorica Secundo, illud clarifi-
cat in practica. secunda, ibi ostende. Casus. Diuisio extraiudicialis facta cum hærede putatiuo non præiudicat.
1 hoc dicit. † Not. ex secunda parte, quod testamentum in dubio præsumitur solenne. concordat infra, de probatio. l. si scriptum. Similiter quod error probatur probando rem aliter se habere, & in casu in terminis dic, quod iste fuit deceptus errore facti, putantes testamentum valere, quia sigilla ostẽdebantur taliter, quod septem apparebant, quæ vere non erant, nisi quinque, secundum glos. sed melius dic, quod putauit omnes testes liberos, quorum aliqui communi opin. erant serui, vt d. l. super glo. Oppo. de l. cum putarem, ff. familiæ ercisciundæ. Solut. ibi iudicis sententia facta est diuisio, hic sine, vt in glo. magna. in princip. Et est ratio, quia sententia inter eos habetur pro veritate, vt ff. de statu hominum. Lingenuum. & hæc communis. Alij extra glo. dicunt, quod si es-

set facta diuisio cum iudice, debet subdistingui. Aut prætextu falsæ scripturæ, quam veram putauit, vel non solennis, quam solennem putauit, quæ falsa dici potest, vt infra, de testamẽt. Iuba. emus. in fi. & tunc diuisio retractatur restitutione præhabita, vt infra, si ex falsis instrumen. l. j. secus si scripturæ prætextu lata non fuit, vt d. l. cum putarem. & hæc fuit addatio Cyn. Oppo cum glo. de l. non dubium, j. de testamẽt. Solut. vt glo. & ibi dicam. Oppo. si testamentum, vt dicitur, erat non solenne, sequitur, quod portio hæreditatis naturaliter cohæredi debita fuit, igitur soluta repeti non potest, vt infra eod. l. cum quis. Solu. tripliciter, vt in glo. Primo, quod inter cohæredes non nascitur hæc naturalis, sed inter hæredem, & legatarios sic, hanc reprobat glo. vsque ad versi. dic ergo. & ibi solut. 2. quod tunc non repetit, quando iuris errore soluit, vt d. l. cum quis. secus, quando soluit errore facti, vt hic, & ff. ad Macedonianum. l. fina. & hoc vsque ad versic. credebat enim. ibi ponit exemplum huius facti erroris, quod testamẽtum non habens quinque sigilla, sic demonstrabatur, quòd apparebant septem. Sed hoc exemplum non placet Doct. nec Iac. But. quia error talis nimis esset supinus, ideo exemplificant in testamento, cuius alter ex testibus, reuera erat seruus. & ita communi reputabatur opi. vnde testamentum non valebat de iure, vt infra, de testa. l. j. hæres autem illum reputabat liberum, & hæc solut. communis. Tertia est solut. quam ponit glo. in fi. ibi, sed Placentinus, &c. quod hæc solu. seu traditio non erat facti. & ideo siue esset error facti, siue iuris sibi non præiudicat traditione non secuta, & errore probato, vt hic. secus si traditio facta esset: quia tunc quouis errore soluatur, non repetitur. Ista solutio Plac. non est bona in eo, quod dicit solutum nullo modo repeti, ut not. infra eod. l. cum quis. sed vbi non est solutum not. q̃ Plac. vult, quòd possit se tueri exceptione, non obstante iuris errore, cuius contrarium sentit glos. j. eod. l. si non transigendi. & ibi dicam. Sed Pet. qui fuit in opin. quod etiam naturalis obligatio nata non es-
b set ex testamento minus solenni, [b] soluebat cõtrarium, quod ibi in naturaliter debito, hic in omni iure indebito. sed opi. Pet. non teneamus, vt dixi in l. cum quis, ideo tene solutionem supra positam, quod hic facti errore soluit, ideo repetit. Quæro tunc, cum glo. qua actione repetat, & dic, ut in glo. & adde uel condictione indebiti ad possessionem utriusque portionis, ut ff. de condict. indeb. l. indebiti. §. sed si nummi. secundum Doct.

ADDITIONES.

a ¶ Si post. Adde Bal. in l. 2. in fi. infra, de edic. diui Adri. quod testamentum habet præsumptionem pro te per ha cl. & in Spec. de testi. §. j. in ulti. char. uersic. quid ergo. ubi dicit pro eo interpretandum esse in dubio, & de instru. edic. §. nunc uero aliqua. in 14. col. uer. quid si sint plures.

b ¶ Ex testamento minus solenni. Adde quid in foro conscientię. Inno. in l. nemo potest. & ibi Alex. in repet. d. l. ff. de lega. 1. Bal. in l. cum quis. in fe. eo. & Ant. de But. in c. nouit. extra, de iud. & in c. quia plerique. extra, de imm. eccle.

LEX V.

1 *Confessio erronea, an sit confitenti nociua.*
2 *Confessio extraiudicialis, an præiudicet confitenti. & seq.*
4 *Confitens suum esse alienum, quando perdet ipsius dominium, & nu. 5.*

a 1 **Cum falsa.** [a] Casus. † Confessio erronea non præiudicat confitenti, nec ex certa sciẽtia in eo, quod solo consensu non potest induci. hoc dicit. secundum utrãque lectu. Habet etiam hæc l. duas lectu. Vnam, quòd hic loquatur in errante, & hanc ponunt 1. & 2. gloss. Aliam quod in sciente. & hanc sentit 3. gloss. secundum Iacob. Butriga. sed certe dici potest, quòd 3. gloss. non mutet lectu. ut infra patebit. Pone igitur casum in nube, & exemplifica, ut in prima glo. & not. quod dixi in summario, & specialiter in secunda parte. Oppo. cum glo. secunda, quòd confessio præiudicet, ut ff. de confess. l. non fatetur. Solut. quod confessio ista potuit emanare in iudicio, & extra iudicium, sed in iudicio dic, quod hic errauit in facto, quia putabat matrem emisse, ideo respondet matris fuisse: & tunc non præiudicat, ut hic, quòd intellige extra glo. errore probato ante sententiam, ut infra eodem l. error. In contrario uero errauit in iure, & talis error non excusat, ut in contrario. si uero hæc l. intelligatur, quòd confessio emanauerit extra ius, Solue, quòd ibi
2 in iudicio, hic extra confessus fuit. † Oppo. quod confitendo etiã extra ius sibi præiudicet, quia possessionem sibi item perdit, ut ff. de acquirenda possessione. l. si quis. ui. §. differentia. Solut. ut sentit gloss. 3. scilicet, quod hic, quando errauit ibi, quando sciente, quo casu in dominio perdendo, uel transferendo sibi nõ præiudicat, sed in possessione amittenda, sic, ut in contrario. ex isto modo opponendi, & soluendi patet, quod hæc glo. non facit nouam lecturam ad l. istam, cum semper in errante intelligit eam. licet Iacob. Butrig. dicat, quod hæc gl. mutet casum, & hanc l. intelligat in sciente, qui sibi non præiudicat, quo ad dominium, ut hic: sed quo ad possessionem sic, ut ibi, quod statim reassumã p
3 quæstiones. † Opp. quod confessio præiudicet, ut ff. de pact. l. tale pactum.

ADDITIO.

a ¶ Cum falsa. Adde Soci. consil. 61. incip. in præsenti consultatione. uersic. præterea. si non erat. in prima parte. char. 106. item adde Specul. de confess. §. iequiter. uersi. 3. non ualet.

pactum.in prin.glo.non soluit. dicit quidam, vt Cyn. in vna solutione,ibi ad liberandum, hic ad obligandum: sed truffa est vbi p errorem confessus vtrobiq; fuisset. quare dic,q̃ hic per errorem, ibi ex certa scientia, vel si hanc l.intelligas in sciente, vt dixi per Iac.But.dic,q̃ ibi de eo quod solo consensũ non potuit induci, vt in dominio perdendo:ibi secus in liberatione reducenda. Oppo. ab extra confessio scientifica circa id,quod sola voluntate potest induci,præiudicat. Nam facit,quem teneri de occiso, si fiat in iudicio.vt ff.ad leg.Aquil.l.inde Neratius.in fin. & ff.de confess.l.si is. & tamen constat sola voluntate, quem occidi non posse, vt l. cogitationes,ff.de pœ. Solu.quod ibi speciale, vt ibi no.& est ratio, quia timore pœnæ crescentis per inficiationem dicitur confessio emanasse, & sic negocium dicitur decisum quadam ficta
4 transactione,quod sufficit,vt ĵ.eod.l.error.cum ibi not. †Quæro, dicitur hic in glo. q̃ si confiteor rem meam esse tuam,erranter, non perdo dominium, & hoc indubitatum. sed si scienter idem dicit: sed an in sciente hoc procedat indistincte. dicit Pet. q̃ sic, quo ad translationem dominij, cum talia verba dispositionẽ non habeant,sed solum enunciationem quandam, vt l.Publia.in fi.ff. depositi.sed quo ad probationem parandam aduersario præiudicat confessio, vt d.l. Publia. Nec curatur, si causa sit adiecta, vel non, quia ex vna causa tantum res potest esse nostra, vt l.3. §. ex plurimis. ff.de acq.posset. & quo ad sententiam ferendam, si sit facta in iudicio,vt l.de ætate.§ qui interrogatus.ff.de interrog.ac.
5 † Quæro, si scienter confiteor rem meam esse tuam, an transferam possessionem, seu iliam perdam. glo. ista videtur sentire, q̃ sic.sed contra no.in d.l.fi quis vi. §.differentia. sed videtur verius per ibi not.videlicet,quia non perdidi dominium, ad quod principaliter tẽdunt verba,ergo nec possessionem,vt accessoriam, & consecutiuam,arg.ff.de ser.rust. præd.l.3. §.fi. & de donatio.inter virũ & vxo.l.si sp̃ōsus.§.j. Item, quia si possessio perderetur. ergo & dominiũ, quia dominium sola voluntate perditur,cum res ipsa non possidetur,l.j.& 2. ff.de religio. hanc opin.tenet hic Pet.& Cy. quia possessio non perditur sine animo,vt l.3.§.in amittenda. & l.si quis ante.ff.de acquir.posset.sed per hæc verba non habet animum transferendæ possessionis: quia hæc verba non sunt dispositiua, sed enunciatiua, vt dixi, & idem tenet Bart. in l. quod meo.in princ.in eod.tit.& pro tanto: secus esset si fateretur tuam esse rem, & constituerem me tuo nomine possidere, quia ꝓpter hoc constitutum transfertur possessio: quia sic intendo,& dispono,vt d.l.quod meo.& per consequens etiam dominium transfero: licet procedat alius titulus verus, & habilis ad translationem dominij.Quia sufficit fictus tit. donationis præsumptæ per l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.& l.Campanus.ff.de ope.libe. secundũ Pet. quod not.quia Iac. But. in hoc vltimo tenuit contrarium, vt dicam in l.traditionibus.ĵ. de pac. Possumus tamen istam glo.intelligere in casu certo,vbi voluntas principalis est perdendæ possessionis,& sic ad casum nostrum, seu ad tex.nõ referatur Salyc.

LEX VI.

1 *Error iuris non præiudicat in damno vitando.*
2 *Error iuris, an exercet promittentem naturaliter debitum, & ciuiliter indebitum.*

Si non transactionis. Casus. Errore facti promittens vltra debitũ nõ animo transigendi debito soluto, condicit liberationem a residuo.hoc dicit.Opp.de l.2.ĵ.de condict.indeb.Sol. vt in glo.Quæ-
3 ro, † an hic loquatur, quouis errore sit promissum: & dic q̃ sic, quia iuris error non nocet in damno euitando, vt in glos. vsque ad versic.& dic.Oppo.quòd in iuris errore non loquatur:nam solutum repeti non potest,vt infra eod.cum quis. & per consequẽs, nec liberatio potest condici ab efficaciter promisso,vt infra, ad l. Falc.l.fi. Solu.vt sequitur in eadem gl. vsque ad fi. videlicet,quòd prædicta intelligantur in debito omni iure, vel naturaliter tantũ:
2 secus si naturaliter esset debitum,vt in contrario.†Ex hac gl.colligе,quòd promittens per errorem iuris naturaliter debitum, sed ciuiliter indebitum,non tuetur exceptione,cuius cõtrarium sentit Pla.supra eod.l.fi post,vt patet ibi in fi.magnæ glo. Possumus dicere.quod ibi in nudo pacto diuisionis,quod obligationem efficacem non inducit,vt ff.de pac.l.diuisionis.hæc in stipul.de soluendo,quæ actionem parit,sed huic obstat, ff.vt in poss.leg. l.j.in princ. vbi stipulatio interposita iuris errore non valet ipso iure. Sed dic, quòd stipulatio de soluendo ab hærede facta valet,quia super debito interposita,nec condicitur, vt ibi per Doct. sed fideiussio præstita. & sic fideiussoris promissio non tenet, vt ibi,quia omni iure erat indebita, quia a testatore remissa. Vel si dicas ibi satisdationem tenere ipso iure, sed condici liberationem, vt litera sonat, dic,quòd ibi ideo condicitur, & per consequens fortius exceptio competeret,quia defuncti voluntas eius præstationi repugnabat, hic autem ideo non condicitur, nec exceptio obst. quia defuncti voluntas hoc suadebat. Vel dic, quòd ista glo.in soluto loquitur,sed in promisso tantum obstaret exceptio,& cõdiceretur liberatio. Nec ob.l.fin. infra,ad leg.Falc. quia etiam in sciente,promittente loquitur.

LEX VII.

1 *Verba enunciatiua prolata per errorem,an noceat proferenti.*

1 **Cum testamentum.** Casus. †Verba enuncia-
a ciua * facti emissa, etiam in causa liberali non præiudicant proferenti.hoc dicit. Primo facti repetitio.secundo quæstionis decisio. secunda ibi errati. Oppo.q̃ hæres sibi præiudicauerit,vt ff.ad l. Falcid.l.j.§.si legatarius. Sol.vt in glo.videlicet,quòd in possessione præiudicat,vt ibi,non in proprietate, vt hic, vel vt ibi notatur, hic errauit in ipso principali. ibi secus, quia in soluendo legato, sed in facultatibus hæreditatis,vel hic fuerunt verba enunciatiua,ibi dispositiua. Quæro, quid si scienter hæres protulit ista verba Guar. ponit hic vnam suam glo. per quam videtur decidere istam quæstionem, dicens, quod sibi præiudicat, vt hic in glo. & sic verba sua attendentur. Ipse mouetur. Primo, per hunc tex. a sensu contrario. Secundo, quia tunc videtur insurgere tacitũ pactum dandæ libertatis. Tertio inducit,quia delictum cõmittitur a sciente, quod nõ ab ignorante,vt ĵ.ad l.Corn.de sica.l.j.Sed Ioã.And.dixit contra. Primo, quia ista verba non sunt dandæ libertatis,quia enunciatiua.& sic a sciente prolata non disponunt l.ex his,ĵ.de testa.milit. Secũdo, q̃ ex his verbis non insurgit aliquod factum dandæ libertatis, & si insurgeret, non valeret, tanq̃ inter seruum, & dominum, vt ĵ. de transac.l.interpositas.& ĵ.de collu.dete.l.j.Accur.vero hic approbat primam,vt patet in fi.gl.& ad obiecta Respondet, q̃ hoc operatur obligatio naturalis, qua hæres tenetur libertatem præstare ex testamento minus solenni, vt not.ĵ.eod.l.cum quis. Sed Patauini dicunt,q̃ glo.no.contrarium ĵ.eo.l.non idcirco. Tu dic, q̃ in diuerso casu loquitur,videlicet,quando nulla naturalis obligatio dandæ libertatis præcedit, hic sic, vt dicitur. Item verba enunciatiua fuerunt ibi prolata propter aliud,hic, ꝓpter se.Vnde facilius dispositionem hic possent inducere,vt l.tale pactum.ff.de pac.Sed Pet.dicit,q̃ hęc cõfessio libertinitatis nõ præiudicat,nisi quo ad ꝓbationem,sicut cętera alia verba enunciatiua,vt d.l.Publia. ad fi. ff. depositi. Item,q̃a si dispositiua essent,vel alias dispositionẽ inducerent,hic tñ non possent,q̃a libertas dari non pōt,nisi coram iudice,vel in ecclesiã, vel in vltima volunt. vt §.de his, qui in eccle.ma.l.fi.& ĵ.de lati.lib.tol.l.j. Ego teneo glo.tum p istum tex.ut dixi a contrario sensũ,uel conditione cessante: tum quia p ista uerba,hęres approbat uoluntatem defuncti,circa hoc legãtũ libertatis,quod sufficit.l.non dubium.ĵ.de testa.& quomodocũque.ut no.glo.in l.2.& l.si ueritas.ĵ.de fidei. & hoc indubitanter, qũ in iudicio, idẽ dico,si extra iudiciũ, q̃quid sentiat gl.in d.l.nõ dubiũ,ut ibi scripsi. & hoc intelligo,ubi sciens fatetur ius, sed id, quod ex facto resultat, quia libertum fatetur,ut hic. Secus si merũ factũ, puta libertatem sibi relictam,quia tunc approbasse non dicitur testatoris uoluntatem,cum uerba hæc non inferant.

ADDITIO.

a ¶Verba enunciatiua. Sed quid si sint geminata, an probant, ubi alias non probarent,uide Soci.consil.67.incipien.circa primam q. uersic.circa aliam q.in j.parte.char.114.

LEX VIII.

1 *Error,quando noceat etiam causa non decisa.& nu.4.& 5.*
2 *Erroris reuocatio,quando admittatur,& nu. 3.& 7.*
8 *Lex error facti. C.de iur.& fact. igno. locum habet, tam in confessione iudiciali, quam extraiudiciali.*
9 *Error facti alieni,an noceat,vel non,sicut proprij.*
10 *Exceptio errore facti omissa,quando suppleri possit.*
11 *Error facti,quomodo probetur.*
12 *Error iuris,quando excuset.*
13 *Error iuris,qualiter probandus.*

a **Error facti.** [a] Breuis est, & in materia difficillis,& duas regulas ponit, & casum in terminis pone in nubæ,ut in litera iacet. Et supple ibi facti, non iuris, ff.de confess.l.non fatetur.in fi.de quo infra dicam in 5.q.ibi nocet ipso iure probato contrario, secundum Ioan. uel quod fatetur glo. ubi confessio emanauit in iudicio, non si extra, sed utrunque cõcor. ut ibi subijciam. ibi decisa sententia, uel transactione, uel alio simili modo.ibi non instruatur,nisi ætas, uel causæ paritas,uel doli connexitas,uel erroris communitas,uel actionum uarietas,uel personarum diuersitas, a liud inducat, & sic non ob. contraria signata in glo.fi. † Opp.q̃ causa non decisa noceat error,ita q̃ conueniri non pōt,ut §.ea.l.fi non transactionis.a sensu contra. Solutio. princ.glo.ut in uersic.sed eo finito,s.quod illa potius concordat.nam per transactionem finitur negocium, & deciditur, ut ĵ. de trãsact.l.fratris.& de fur.l.post decisionẽ,& ideo per trãsactionem,uel sententiam finito negocio,non inuenitur ꝓriũ,ut hic & ibi,& hoc uult usq; ad uersi.est enim differẽtia,&c.q̃ omitto usq; ad uer.sed ad istã.Opp.q̃ negocio non finito cõtrauenire nõ possit,ut ff.de interrog.act.l.de ętate.§.fi.Sol.ut gl.quod ibi confessio emanauit a sciẽte,hic ab errãte. Sed Iac.But.hic,& Bar.in l.nõ fatetur,ff.de cõfessis. & dominus meus in contrario soluunt,aliter &

ADDITIO.

a ¶Error facti. Adde quod illud, quod hic dicitur in errante, habet locum in dubitante,quia a pari procedunt l.fi.§.finautem nesciens.& ibi Bart. infra,de furt. & in Spec.ad terminos nostros Cyn. & Bal. ibi ita habes per Ias.May. hic,ubi omnino uide.

& melius, s. q̃ hic, & ibi error interuenit; sed hic circa decisoria,
2 ibi circa præparatoria iudicij,quo casu distingue,vt ibi. † Sed tũc extra glo. opp. quod etiam in præparatorijs pœnitentia, & reuocatio erroris non admittitur,vt l.pen.ff.de dolo. Solu.prædicta in errante, contra.in sciente, quo casu, quia captio est actoris in eo, quod res ibi fuit vsucapta,licet lis nondum fuerit contestata,purgatur dolus in alia instantia per actionem de dolo, vt ibi. Itẽ oppo. q̃ aduersario non capto; sciens non admittatur ad pœnitentiam,etiam ante litem contest.vt ff.de rei vendicat.l.finautem.in prin.Solu.vt glo.pe.& ff.de rei vendicat.l.is,qui se obtulit,s.quod pro capto habetur cum a certa persona petere voluit.& idem dicit Bar.in d.l.non fatetur.circa principium. sed diuersitatem non video.quare secus,quando ab incerta persona eram petiturus, vt d.l.is,qui.Item non video,quare re vsucapta,quod est fortius,pœnitentiæ,seu reuocationi sit locus ante lit. contesta. licet actione de dolo ad sumptus, & damna possit conueniri, vt d.l.pen. ff.de dolo.Item non bene percipio,quomodo l.finautem.in princ.loquatur ante lit.cõtest.tum quia tex.exigit actorem probasse, nec etiam reus foret aliter condemnandus, vt ĵ. de eden. l. qui accusare. tum etiam, quia illa l.finautem non habet tex.præcedentẽ, qui specificet, quãdo ab incerta persona actor petere vellet, imò lex antecedens,is qui,loquitur in eo, qui liti se obtulit. at cum lis non sit cum certa persona, dicendum est,quod quælibet illarum legum loquitur,quando cum certa persona agere volebat. Et sic ponantur in illis tribus legibus,duo casus principales, scilicet, vt ante lit.cõtest. posit reuocare, & desistere indistincte,post litem contest.distinguatur,aut actor erat sciens,& idem,vt l.nam & fi. aut ignorans,& tunc non possit desistere.nec ex eo,quia desistere velit,est absoluendus.l.is qui,in prin.Sed si actor probauit,quæ debet,omnimodo est cõdemnandus,vt in d.l.finautem,quæ supplet id,quod l.is qui.in prin.omiserat, & hunc puto verum intel-
3 lectum in illis ll.†Item oppo.& extra,q̃ error circa præparatoria etiam post sententiam reuocetur,vt ĵ.fi a non comp.iud.l.j. & 2. ff.de iud.l.2. Sol.q̃ prædicta locum habent,quando est error circa præparatoria causæ,contraria,quando est error circa præparatoria iudicij,quia circa iurisdictionem iudicis,& tũc quia talis error reddit iudicium nullum, & sententiam, ideo de eo perpetuo docetur,simile est in errore falsi procuratoris, vt ĵ.de procur. l.licet.Concludamus modo istum primum passum sic,cũ quæritur an & quando error circa præparatoria reuocari possit. aut error est circa preparatoria iudicij,quia circa iurisdictionem,& tunc q̃libet error reuocatur,& ante sententiam, & postea cũ reddat iudicium retro nullum, vt ff.de iurisdict.omn.iud. l.fi per errorem. & de iudi.l.2. & ĵ.fi a non compe.iud. l.j.& 2. Aut error est circa præparatoria causæ,tunc aut qd olim negaui, volo confiteri, aut econtra. Primo casu, possum secundum distinctionem l.electio. §.neq; hæredi.ff.de noxali. Secũdo casu,qũ confessus volo reuocare,dic. Aut aduersarius meus fuerat sciens,& possum etiam lit. contest.& indistincte ff.de rei vendic.l.nam & fi.Et est ratio,quia certus amplius non est certiorandus,ff.de act.emp.l.j.& ga volẽti dolus non infertur,vt ĵ.de transac.l.cũ donationis.cũ si. Aut ipse erat ignorans,& tunc aut ante litẽ contest. volo reuocare, aut postea:si ante,aut nulla captio est actoris, & possum indistincte, siue ego fuerim ignorãs,siue sciens,vt ff.de interrog.act.l.de ętate.§.fi.finautẽ aliqua captio est actoris: & tũc iusto errore motus ad reuocandum admittor,vt ea.l.de ætate. §.qui iusto. motus vero iniusto errore,vel vbi sciens fui, non debeo admitti, vt d.§.fi.si tamen fui admissus, purgabitur dolus meus in alia instantia per actionem de dolo,vt de dolo.l.pe.ff.si post lit.contesta.tũc sciens non admittor, nisi & aduersarius fuerit sciens, vt dixi in l.is qui. ff. de rei vend. Ignorans vero admittor, si fuit error facti, & probabilis,nõ supinus:qui cadit in latam culpam, vt d.§.qui iusto. Si
a vero fuisset error iuris,[a] similiter non sum audiendus:ga in latam culpã trãsit,vt l.leges. §.de legi.ĵ.eo.l.pe. & sic locum hẽt d.§.qui iusto,vt ibi no.& hoc negocio nondũ deciso,alias locũ hẽt,quod dicetur ĵ.in glo.fi.inquantũ poterit adaptari,& quod in secunda
4 op.subijciam de muliere.†Reuertor ad gl.& opp.q̃ confessio erronea noceat,vt ff.de confess.l.fi is qui,Sol.dupliciter,vt in glo.& vtraq; vera simul iuncta,vt dicamus hic per errorem, ibi in certo ex certa sciẽtia: ga in facto,ꝓprio,& sibi noto. verũ,ga factũ illud eius,ꝓpria voluntate nõ poterat induci, sibi nõ debuit nocere. ꝓbato rẽ aliter se hẽre,vt no.§.eod.l.cũ falsa. sed qa fingitur fecisse timore pœnæ crescẽtis p inficiationẽ,vẽ fictẽ trãsegisse, & sic negociũ diceẽ cadẽs ficta trãsactione finitũ, ideo veniri ꝑ non pōt,
5 vt hic. & §.eod.l.fi non transactionis.a sensu ꝓrio. † Oppo. de l.fi mulier in iure. ff.ad Velleia. vbi nocet error ipso iure, ideo datur exceptio Velleiani.Sol.tribus modis,vt in gl.Primam tenẽt Pet. & Cy.sed non videtur tuta:quia beneficium Velleiani debet intelligi concessum in priuilegium. & sic ibi ius cõmune cessaret, vt ff.ad Velle.l.j. Secũda pōt tolerari:ideo eã declara,videlicet,q̃ ibi duo interuenerũt,s.cõfessio erronea, & illa nocet errore probato,vt hic.Itẽ intercessio,quã fecit,& illa in se errorẽ nõ habuit, licet ex causa erronea,pecserit,ideo ex illa tenetur,sed exceptio-
d.l.si mulier.loqtur de errore circa præparatoria, de quo plenius

vide §.in distinctione.Opp.de l.iubemus.ff.de lib.causa. Sol.vt in seq.glo.& qualiter error probetur,ĵ.dicam.Oppo.ad idem de l.fi. ĵ.arbitrate. Sol.vt in gl. q̃ ibi speciale:quia est ibi contra tutorem præsumptio iuris,& de iure, ꝗ quã nõ admittitur probatio in cõtrariũ, & ita pertranseunt Doct. Sed aduerte,ga quædã gl.singularis vult, q̃ aduersus præsumptionẽ iuris, & de iure admittatur ꝓbatio ꝑ confessionẽ aduersarij: & hoc est in Auth. de equa.do. §.fin autẽ mulier.coll.7.Vnde suppofito,q̃ in d.l.fi.per cõfessionẽ aduersarij posset error ꝓbari, ꝑrium põt aliter solui, videlicet q̃ error non nocet, si ꝑrium legitime ꝓbetur. at in ꝑrio non fiebat legitima ꝓbatio,quæ fienda erat solũ ꝑ confessionem aduersarij. Opp. q̃ etiã negocio non finito noceat error, vt ĵ.de erro.aduoc. l.fi.Sol.fm Pla.& reproba,& dic,vt notatur in ꝑrio.s.q̃ illa l.continet facti accidentia,non ministeriũ iuris. Et sunt expedita contraria primæ glo.contra primam regulam. Sed extra opp. contra eandem de l.de ætate.§.qui iusto. Solu. hic de errore facti, & iusto, ibi de iniusto a lata culpa errantis causato.
6 †Concludamus modo istum alium passum,& sic cum quęritur, an confessio erronea de iure tamen valida circa decisoria præiudicet,quia aut emanauit a sciente,& præiudicat,vt de donat.l.qdam in iure.& ff.de confess. l.Iulianus.& hic in glo. Aut ab ignorante,& tunc in causã, quæ crescit ꝑ inficiationem,præiudicat,vt ff.de confess.l.fi is qui. In causa autẽ ꝑ inficiationem non crescẽte dic.Aut error in latam culpam cadit,& præiudicat, vt iniustus, vt §.qui iusto.aut in latam culpam non cadit,& tunc anteq̃ reuocet,& ꝑrium ꝓbet,nocet,vt ĵ.de libe.causa.l.iubemus.sed illo reuocato ante sententiã,& ꝑrio ꝓbato non nocet; vt hic. post sententiam vero dic,vt statim subijciam, & ad declarationem erroris iusti,vel iniusti,vide,q̃ in 2.q.dicam.Nunc omissã glo.2.quam expediam ꝑ quæstiones transeo ad gl.fi.& oppo.ꝗ secundam regulam.Primo de l.j.ĵ.de erro.cal. Sol.vt in glo.q̃ porius concordat.Item opp.de l.fi.ĵ. de rebus credi. Solu.vt in glo.ibi,dolus aduersarij interuenit,vel magis ad ꝓpositum,ibi error non interuenit.Item oppo.ĵ.fi ex fal.instru.l.j.& 2.ff.de re iudi.l.diuus. Solut. secundum glo.eodem modo.Vel dic,vt proxime dixi. Præterea ibi beneficio restitutionis in integrum,vt in eis notatur.Item oppo.de l.2.ĵ.fi aduer.rem iu. Sol. q̃ ibi non ratione erroris, sed priuilegio ætatis,& beneficio restitutionis. Item oppo.de l.fi.§.finautem nesciis.ĵ.de fur. sol.q̃ ibi aduersus alium,non ad eundem, vt in glo. Ex ista glo.not.q̃ §.finautem dubius. locum habet sententia lata, quod non declarat tex.ille, ideo no. Oppo. de lege 2. alias j.§.fi.ff.quando act.de pecu.est an.Solu.q̃ hic error erat proprius,ibi communis.non igitur proprium,sed communeм, licet post sententiam allegare. Et est ratio, quia vno casu est probabilis,alio non, vt sequitur in gl. Opp. ad idem de l.habebat.ff.de instit.fol.vt in 2.fol.gl.quia actio erat diuersa.Opp.extra,q̃ post sententiam errore probato rescindatur sententia,vt ff.de confess.l.fideicommissum. Solut.q̃ ibi beneficio restitutionis in integrum, vt ibi no.in glo.fi.& ita potest intelligi,ff.de interrog.act.l.de ętate.§.ex causa.& datur illa restitutio nõ ratione ætatis,quia in maiore loquitur,sed ex clausula generali, si qua iusta causa mihi esse videtur,iusta autem causa est repetitio testamenti prius ignoti.
7 †Opp.& extra,q̃ si error non potest reuocari post sententiam,nec ante debet posse,quia confessus in iudicio habetur pro iudicato, vt ff.de confess.l.j.& ĵ.de confes.l.j.& sicut post sententiam nihil quæritur,ita nec post confessionem,vt ff.de regul.iur.l.post rem. Quidã cõfitentes ꝑrium dixerunt, q̃ lex ista cũ similibus locum hẽt,quãdo quis confessus est partẽ, non totũ,quia confessus partem non habet,p iudicato,arg.ff.de vsu.l.tutor.§.Lucius.sed confessus totũ sic, vt in ꝑriis. Alij dicunt,q̃ etiã in confessione totius procedit lex ista. & ꝑria loquantur in confessione non erronea. l.ista cum simil.in erronea.& istorum opin.est communis. & pro ea dicit Bar.esse casum in l.pen.ff.de confessis.& ꝓbari ex continuatione l.j.& 2.in eo.tit.& hoc placet. Oppo.ad idem de l.j.§.eo. solu. q̃ ibi speciale in milite, vel ibi in omisso, hic in dicto,seu af-
8 firmato,& hæc melior. † Quæro modo,an hæc lex vendicet sibi locum tam in confessione iudiciali,quàm extra.Et breuiter dic, q̃ sic, vt in glo. j. circa princ. Verum dixit Ioan. q̃ inter eas erat
b aliqua differentia, quia in iudicio[b] præsumitur sic esse. nec sufficit simplex reuocatio,sed oportet,vt contrarium probetur. extra iudicium vero sufficit simplex reuocatio,quia non p̃sumit̃ sic esse.sed in eo,quod Ioan. dicit de confessione extraiudiciali,nõ videtur ex toto verum.Pone enim,q̃ extra iudiciũ confessus fuit se hæredẽ Titij debitoris mei,cum aditio cõsistat in animo,ut ĵ.de iure deliber. Lauia. certe nõ sufficiet ei postea dicere,nõ sum hæres,q̃a hereditas semel adita amplius non repudiatur,ut l.sicut,ĵ. de repu.hęre.& sic oportet,q̃ ꝓbaret se repudiasse,uel aliũ ꝓximiorem,

ADDITIONES.

a †Si uero fuisset error iuris. Tu adde de hoc ultra ea quæ hic no.Bal.nu.7. uersi. uenio ad quæstiones.Guil.de Cu.in l.error iuris.nu.3. & ibi in apost.ad ipsum.in uer.error iuris.infra,de rei uendic.

b †Quia in iudicio. Adde ad propositum eorum,quæ hic dicuntur,s.an,& quando confessio facta iudicialiter in actis, uel possit præextu erroris corrigi, uel reuocari,uide plene per Roma.consi.fuo 475.

miorem, ſeu alij delatam eſſe hæreditatem, ita ꝙ adire non potuit. Dicamus igitur in confeſſione iudiciali idem, quod Ioan. in extraiudiciali, adhuc idem, quod Ioã. in his, quæ ſolo animo non poſſunt induci, quæ ſolo animo poſſunt retractari, in aliis ſecus,
9 vt in exemplo permiſſo. † Quæro ſecundo, an hæc lex habeat locum tam in errore facti proprij, q̃ alieni. Et glo. hic in ſi. dicit, ꝙ ſic. Et idem videtur dicere in l. non fatetur ff. de confeſ. Quidam reprobauerunt iſtas glo. ex eo, ꝙ error in facto proprio non eſt tollerabilis, vt §. ad Velleia. l. quanquam. hinc eſt, ꝙ gl. æquiparat eum errori iuris. in l. regula. ff. de iur. & fac. igno. Sed error iuris nocet, vt d. l. non fatetur. in ſi. ff. de his, qui no. infam. l. liberorum. §. notatur. ergo & facti proprij. Et iſtorum eſt ratio, quia error iuris cauſatur a lata culpa, vt l. late. ff. de verb. ſignificat. & §. de legi. l. leges ſacratiſſimæ. & ĵ. eod. l. conſtitutiones. ſimiliter error facti proprij, vt d. l. quanquam. Sed error cauſatus a lata culpa nõ excuſat, vt ff. de interrog. ac. l. de ætate. §. qui iuſto. Sed ſuſtinẽdo gl. intellige eam de tali errore facti proprij, qui ſit probabilis, & nõ ſupinus & ſic de tali, qui non cadat in latam culpam, quia tũc eadem eſt ratio, quę in facto alieno. & ita ſentit Dy. in c. ignorantia. in j. opp. & in c. præſumitur. extra, de reg. iur. lib. 6. & Bart. in d. l. nõ fatetur. Et ponit Dyn. exemplum, quando factum proprium fuit de longinquo, quia memoriæ tunc non retinetur, vt ff. de acquir.
13 poſſeſſ. l. peregre. in prin. & Bart. addit aliam, ſcilicet ſi factũ ſit de proximo, ſed eſt negocium maiũ extrinſecum, vt ff. de cõ. l. pe. Item ſi perſuaſione aduerſarij ad hoc fuit ductus, vt l. j. §. cæterũ. cum ibi not. in glo. ff. de vent. inſpi. & forte alia ratio eſt tunc, ſcilicet ne dolus aduerſarij patrocinetur ei, vt ff. de negoc. geſt. l. ſiue hæreditaria, cum ſimilibus ibi allegatis. & quia illius dolus p̃ponderat culpæ confitentis, vt ff. ad l. Aquil. l. item obſtetrix. & hæc in confeſſione facta in iudicio; ſecus ſi extra, quia tunc ſi tractat de damno vitando, & abſque iniuria alterius error facti proprij excuſat, vt ff. de condict. in deb. l. ſed ſi me putem. in princ. & §. cum inter. & ff. de act. empt. l. ſi tibi liberum. non ſi iniuriam alterius, vt ſæpius alleg. l. quamquam. Item quod glo. dicit de errore facti alieni, quod excuſat: intellige ſecundum Dyn. ꝙ illud factum nõ erat publice notum, aliàs ſecus, vt ff. de inſtito. l. & ſi pupillus. §. præſcribere. Et eſt ratio, quia tunc errans eſt in lata culpa ignorando, quod omnes intelligunt ff. de verb. ſignificat. l. cedere diem. §. fi. & l. late, & l. magna. nimirum igitur ſi non excu-
10 ſat, vt d. §. qui iuſto. † Quæro tertio, an hæc lex habeat locũ in exceptione omiſſa facti errore. Et glo. 2. hic ſignata ſuper verbo, facti. dicit, ꝙ ſic, in exceptione dilatoria, quæ ante litem conteſt. debet oppo. vt infra, de procur. lita demum. & ff. eod. tit. l. Pompon. §. rati. vt poſtea poſſit opponi, vt hic, quod not. quia hic eſt caſus. coniuncta glo cum tex. & pro iſta glo. facit ĵ. de furt. l. ſi. §. fin autem neſcius. & hoc tenuit Iac. de Rauen. & Iac. But. ĵ. de conſor. eiuſ. lit. l. 2. Sed caue, quia glo. in l. ſi quis omiſ. ff. de procurat. videtur velle, ꝙ ſciens, vel ignorans non poſſit poſtea illam opponere. Sed dicendum, ꝙ aliàs eſt, ibi in textu remiſit. & ſic expreſſam. & tunc illa glo. vera, aliàs eſt, omiſit. & tunc ſi per errorem facti, procedit iſta glo. ſi per errorem iuris, procedit illa: quia ille eſt improbabilis, vt l. non fatetur. in ſi. ff. de confeſſ. & hoc niſi ſit minor, qui iuuatur beneficio reſtitutionis. ff. de mino. l. minor omiſſam. vel miles, qui quandoq; iuuatur, vt dixi §. l. j. De exceptione autem peremptoria non dixit glo. quia conſtat illam opponi poſſe vſque ad ſententiam, vt l. peremptorias. & ĵ. ſen. re. nõ poſſ. non poſtea, quia cauſa eſt deciſa, vt hic, niſi in caſibus not. §. l. j. vel mediante reſtitutione ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa, &c. Iuſta autem eſt cauſa, ſi ignorauit exceptionẽ defuncto, cuius eſt hæres, competere, vt extra, de reg. iur. c. ſi quis in
11 ius. & per Dyn. vel procuratori ſuo pactum, de non petendo fa-
a ctum fuiſſet, vt l. ſi. ff. pro ſuo. † Quæro quarto, qualiter error facti probetur. [a] & glo. ff. de legat. 1. l. ſi res obligata. diſtinxit errorem in facto ſuo, vel alieno. Aliæ glo. ſimpliciter dixerunt, quod probatur, probando, rem aliter ſe habere, vt not. in ſæpius allega. l. de ætate. §. qui iuſto. & ff. de probatio. l. de indebito. circa prin. Solu. aut quæritur de errore circa profeſſum, aut circa omiſſum. Primo caſu, aut profeſſio, vel confeſſio eſt alterius, vt procurator, quam dominus reuocat, vt erroneam, & tunc ſufficit probare rẽ aliter ſe habere, vt l. certum, §. ſed an ipſos. & ibi glo. ff. de confeſſ. Aut cõfeſſio eſt ꝓpria, & tunc aut circa factum alienum, aut proprium: ſi alienum, tunc quia in facto alieno tolerabilis eſt ignorantia, l. ſi ancillam. ff. pro ſuo. ſufficit probare rẽ aliter ſe hẽre, vt no in l. ſi quis delegauit. ff. de noua. & probat tex. §. eod. l. ſi poſt. nec curo ſi confeſſio facta eſt in iudicio, vel extra, quia quæſtio noſtra procedit ſolum in caſu, in quo error poteſt reuocari, alias fruſtra de eius probatione tractatur. ſi circa proprium factum, & tunc, aut errans certat de damno vitando, & ſine alterius iniuria, & idem, vt d. l. ſi poſt. & ita glo. in d. l. cum de indebito, non enim habeo probare niſi cauſam, cuius prętextu ſolui, non eſſe veram, vt l. ſed ſi me putem. ff. de condict. indeb. quod probo monſtrando rem aliter ſe habere. Sed vbi non tractetur de damno vitando, vel cum alterius iniuria, & tunc, quia talis error non eſt tolerabilis, niſi adſit aliqua de circunſtantiis dictis ſupra, in ſecunda quæſtione, oportet probari, & rem aliter ſe habere, & inſuper aliquam de circunſtantijs illis interueniſſe, & ſecundum prædicta intellige gl. in d. §. qui iuſto. Secundo caſu, quando error eſt omiſſus, vt in exemplis in proxima quæſtione poſitis, tunc fruſtra tractaretur de probando rem aliter ſe habere, imò hoc eſſet ridiculum excogitare. probandum eſſet ergo, ꝙ omiſſum a facto alieno habuerat ortum: quia tunc ignorantia præſumitur, vt ff. de probatio. l. verius, & not. in d. l. ſi res obligata. & eſt talis ignorantia tolerabilis. ff. pro ſuo. l fin. & infra, de furt. l. fin. §. ſi autem neſcius. niſi illud factum eſſet publice notum, vt ſupra dixi. vel ſi a proprio facto ortum habuit, probari expedit, quod tantum tempus tranſiuit, quod iuris præſumptione a memoria euanuit, & quod ſibi per tertium ad memoriam eſt reductum, alias ſi prius, & nunc per ſe recordetur, medio tempore recordaſſe præſumi-
12 tur. † Quinto, quia lex noſtra loquitur de errore facti, quæri potest, quid de errore iuris, & loquitur in iudicio, & breuiter dic ſecundum Dyn. in cap. ignorantia. quòd error iuris in iudicio, ante lit. conteſta. excuſat probata cauſa erroris legitima, vt ff. de rei vendicatio. l. is, qui ſe obtulit. & de interrog. act. l. de ætate. §. qui iuſto. & §. Celſius. prout in errore iuris intelliguntur poſt lit. conteſt. non excuſat d. cap. ignorantia. & ff. de confeſſ. l. non fatetur, & hoc ibi ſequitur Bart. De errore vero iuris extraiudiciali re-
13 mitto ad nota. per Dyn. in præallega. cap. † Tunc ſexto, quæro
b qualiter error iuris probetur, [b] cum de facili non præſumatur, vt vt l. ſi hæres ab eo. in fi. ff. ad Trebellianum. & dicit Bart. quòd ex qualitate perſonarum, & facti colligitur, & pro hoc allegat ff. de adulte. l. ſi adulterium, cum inceſtu. §. j. Et pro hoc accedat l. j. ſupra eod. vbi militis præſumitur iuris non militaris ignorantia. facit etiam infra eodem l. fina. cum ibi not. vnde ſi errore iuris contraxit quis publice, & palam matrimonium prohibitum, & ſtatim, cum dictum fuit, pœnituit, & de facto diſſoluit, præſumitur iuris errore contraxiſſe, ita inquit ipſe, & idem dico, vbi de intellectu alieuius. l. eſt diſſentio inter Doctores, vt dixi in d. l. leges ſacratiſſimæ. ff. de legi. Quæro, quid ſi in iudicio etiam lit. conteſtat. aliquid eſt confeſſatum per partem eſſe de iure, cuius contrarium eſt veritas, dic, quod talis confeſſio non præiudicat, quia error iuris in confeſſione eſt expreſſus. & ſic vitiat ſententiam, vt infra, quando prouoc. non eſt neceſſ. l. 2. & ſic debet confeſſionem vitiare, argumen. infra, de confeſſ. & in eodem titu. l. prima. Hinc eſt, quod poſitioni iuris dicimus, non debere reſponderi, vt l. ſecunda. ff. eodem titu. & not. ſupra, de iuramen. calum. l. ſecunda. §. obſeruare. & pro prædictis eſt gloſſ. in d. l. j. de confeſſis. dum dicit, quòd confeſſio debet eſſe de eo, cui ius non reſiſtit. & hoc niſi ſit de iure communi conſuetudinario non ſcripto, vel ſcripto, ſed alterius ciuitatis, quàm vbi lis agitur: quia de eo, vt ignoto poteſt fieri poſitio. ideo præiudicat confeſſio, donec probaretur rem aliter ſe habere, id eſt, aliud ibi pro iure ſeruari. quod autem liceat conſuetudinem alterius patriæ ignorare, patet extra, de conſtitutio. capitu. primo, libro ſexto. & nota gloſſ. ff. ad leg. Aquil. l. item Mela. in princip. & hæc de præſenti l. ſufficiant.

ADDITIONES.

a ¶ Probetur. Vide d. l. non fatetur. ff. de confeſſ. & d. l. de ætate. §. qui iuſto. ff. de interrog. act. vbi dicitur idem, ꝙ hic Sal. ꝙ probatur probando rem aliter ſe habere, & ibi ponitur practica per Bart. quomodo debet fieri cum notario, & indice in reuocatione erroris.

† Adde de errore, qualiter probetur. Bal. in l. generaliter. col. 2. infra, de non numer. pecun. Bar. omnino in l. cum proponebatur. ff. de legat. 2. collecta. in c. ex literis. nu. 5. uer. qualiter probatur error, & ibi in apoſt. in eo. uer. extra, de diuor. & Alex. conſi. 214. uolu. 2.

b ¶ Qualiter error iuris probetur. Adde Bart. in d. l. non fatetur. ff. de confeſſis. & Bal. in l. uenditionis. inf. pro empt. & in l. 2. inf. ſi quis rem mino. igno. quibus adde omnino Bar. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. fi. ff. ad l. Iul. de adult.

LEX IX.

a Non idcirco. Caſus. Verba enunciatiua, per errorem in contractu, [a] vel quaſi emiſſa non diſponunt. hoc dicit. No. quòd non conſentit, qui errat, concord. ſunt in gl. Quæro, quid ſi ſciens. dic vt in gl. & adde, quòd dixi ſupra eod. l. cum teſtamentum.

ADDITIO.

a † In contractu. De uerbis enunciatiuis in contractu poſitis, an indicant diſpoſitionem. Tu uide plene Mathefila. ſingul. ſuo 24. incip. nota, quod in inſtrumento procuratoris. Roma. ſing. ſuo 536. incip. uerba enunciatiua. Bar. cõſil. 23. incip. factum ſic ſe habet. & not. Lanfran. de Oria. in c. quoniam contra. in prin. nu. 24. uer. nunc quæritur. & ibi notaui in apoſtil. ad eum, in uer. interueniſſe. ubi pleriſſime, extra, de probat.

LEX X.

1 *Indebitum errore facti ſolutum, repeti poteſt. & nu. 2.*
3 *Indebitum quocunque errore ſolutum ab eo, qui fauorabili exceptione tuetur, repeti poteſt. & nu. 5.*
4 *Indebitum errore iuris ſolutum, quare repeti poſſit. & nu. 6.*
7 *Debitum vtroque iure, ſed eliſum exceptione, quando petatur. & nu. 9.*
8 *Interuallum temporis medij, quando ſit repetendum.*
10 *Exceptio rei iudicatæ, quare inuenta ſit.*
11 *Sententia abſolutoria naturalem, nec ciuilem diſſoluit obligationem.*
12 *Soluens lite pendente, quando poſſit repetere.*
13 *Actio, quotuplex ſit.*

Cum

Cum quis. Duas regulas ponit. vnam negatiuam in iuris ignorantia. vnam affirmatiuam in facti
1 neſcientia. ſecunda ibi per ignorãtia. Caſus. † Indebitum ciuiliter
2 tantum facti errore, non iuris ſolutum, repetitur. [a] h. d. Pone caſum in nube, vt litera iacet, quam poſtea in ſol. primi p̃rij declarabis per exempla. Oppo. ꝙ indebitum quouis errore ſolutum repetatur. vt C. & ff. de condi. inde. quaſi per tot. Et maxime in l. ſi non ſortem. §. indebitum. in eo. titu. Pro ſolutione diſtinguit glo. ſpecies indebitorum, quia aliud ipſo iure, aliud exceptionis. Primum ſubdiuiditur in tres ſpecies. Nam aliud eſt ciuile indebitũ ſed naturaliter debitum. Aliud vtroque iure indebitum de iſtis duobus vltimis loquuntur p̃ria. De primo iſtorum trium loquitur l. noſtra. Et ponit glo. in princ. exemplum in legato integraliter ſoluto per errorem, quod tamen defalcari poterat, vt errore facti ſolutum repetatur, non ſi iuris errore ſoluatur, vt ĵ. ad l. Falci. l. error. Similiter exemplificat in legato, vel fideicommiſſo minus ſolenni voluntate relicto, vt ff. de condi. indeb. l. fideicommiſſum. & ff. eo. tit. l. fideicommiſſum. Quidam, vt Pet. de bella. re probant iſta exempla, & primo exemplum de legato, ꝙ poterat defalcari, dicens, illud omni iure indebitum ex eo, quod l. reſecat legata ipſo iure, vt ff. ad l. Fal. l. Plautius. & l. linea margaritarã. & ff. quorum le. l. j. §. ſed & ſi. Item, quia vbi lex reſiſtit obligationi, vel prohibet ſimpliciter, qd fieri, non naſcitur aliqua obligatio, ut ff. de legi. l. non dubium. & ff. de condi. inde. l. ſi nõ ſortem. in prin. ſed lex Falcidia reſiſtit legato, vt dodrantem non excedat, ut ff. ad l. Fal. l. 1. in princ. & prohibet vltra relinqui. vt inſti. eo. in prin. ergo, &c. Proponebat igitur Petr. exemplum in obligato ex pacto nudo. vt ff. de pac. l. j. & l. iuris gentium. §. ſed cum nulla. vt hic refert Cyn. Iac. de Ra. tenebat glo. ex eo, quia iura ciuilia nõ poſſunt tollere naturalia. vt inſtit. de iure naturali. l. fi. ff. de capitis di-
b mi. l. eas. Ergo nec lex Falcidia naturalem obligationem, [b] q̃ oriẽ ex voluntate teſtantis conſenſu hæredis, qui adeundo conſentit teſtantis voluntati. ideo quaſi p̃here dẽ cum legatarijs. vt ff. ex q. cau. in poſſ. ea. l. apud Julianum. Item Gul. ex eo, quia voluntas defuncti, quæ in his regit, & prædominatur, vt l. in conditionibus. ff. de condi. & demon. non deficit. ſicut nec olim, qñ licebat legare, quantum volebat. ideo l. Falcidia dẽ p̃ voluntatem teſtantis, ut ff. ad l. Fal. l. Titia. cum ibi no. Idem tenent Iac. But. & dñs meus per prædicta. & per l. 1. ĵ. ad l. Falc. vbi text. dicit, quod hæres non plus debito ſoluit. Ex quo infertur, quod aliquo iure debitum erat, ſed non ciuili, lege Falcidia prohibente, ergo ſequitur, ꝙ debitum eſt de iure naturali. Idem Bar. quia illud dẽ donari, quod nullo iure cogente conceditur, vt ff. de dona. l. donari. Sed illud, per ꝙ Falcidia põt defalcari, qd omni iure eſſet indebitum, tunc donari dicetur. cuius p̃rium dicit d. l. 1. & l. ſi patronus. de dona. & de dona. inter vir. & uxo. l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus. ergo. &c. & hãc opinion. Ad p̃ria reſpondeo, ſm Iac. But. ſ. ꝙ lex Falcidia non ſtetit in finibus probationis, & reſecationis. Sed vltra proceſſit dando modum, & formam reſecationi: videlicet ſi per hæredem reſecari petatur. Simile in compenſatione, vt ĵ. de compen. l. 2. cum ibi not. Vel ſm Bar. reſecat dominium ipſo iure, non obligationẽ naturalem. quod poſſet procedere in ſpecie legata, & teſtatoris, non in aliena. nec in quantitate, cuius nullum dominium tranſit. ideo hæc ſol. non bona, vt pote non generalis. Vel dicit ipſe, quod lex Falc. non prohibet legari vltra dodrantem, ſed quadrantem bene vult apud hæredem remanere, quod idem eſt cum ſolutione Iac. But. Et ſic primum exemplum bonum, quod intellige tã de eo, quod defalcatur ratione Falci. de legatis, quã ratione Trebellianicæ de fideicommiſſis vniuerſalibus, quia in eo habent locum rationes prædictæ. & probatur ff. de his quę in frau. cre. l. debitores. Secundum exemplum de relicto in teſtamento minus ſolenni reprobat ſimiliter Pet. ex eo, quia conſenſus teſtatoris deficit, qui inſtitutum tantum obligare uoluit, non alios ab inteſtato ſucceſſuros, quos ſuccedere ignorabat, & quos non grauabat. Et pro hoc induco l. pe. ff. de iure codi. ſimiliter nec ab inteſtato venientes conſentiunt. ergo ſi conſenſus deficiat, naturalis obligatio exiſtere non poteſt, ut ff. de pac. l. 1. Et ſi idem eſſet inſtitutus, & ſuccedens ab inteſtato, non propterea dẽ conſentire, quia venit, ut alius. arg. l. ſi pater. & l. ſi arrogator. ff. de adop. Confirmãt, quia teſtamentum peccat in forma, & ſic nullo iure valere debet. vt ĵ. de teſtamen. l. non codicillum. & ff. de ver. obl. l. ſi quis ita. Et eſt ratio, quia forma deficiente deficit eſſe rei. ff. ad cxhib. l. Julianus. §. ſed & ſi quis. & de auro, & argen. leg. l. Scia. Sed quod non habet eſſe, obligationem aliquam non debet poſſe producere. ergo, &c. Hoc idem tenet Guil. de Cu. dicens, ꝙ hæres nunquam obligatur naturaliter, ſed quaſi naturaliter, ꝙ non vere p̃hit: ſed quaſi p̃hit, ut ff. de act. & obl. l. ex maleficijs. §. hæres. & inſtitu. de ob. quæ ex quaſi de. na. in princ. & tunc quaſi p̃hit, cũ legata ſunt debita, quia non eſt credẽdum, quem velle iactare ſuum, ut ff. de proba. l. cum de indebito. Sed Iac. de Ra. tenuit cum glo. per ęquiparationem, quam facit glo. §. eo. l. ſi poſt. ubi gl. dicit, ꝙ ita ex teſtamento non ſolenni debet naſci naturalis, ſicut ex ſtipulatione non ſolenni, ut ff. de accep. l. an inutilis. 1. reſpon. ſm Py. literam, & notatur in l. iuris gentium. § ſed cum nulla. ff. de pac. Sed quia hæc ratio non omnibus viſa eſt vera: Ideo Iac. But. qui etiam glo.

tenuit, addit aliam, ſcilicet, quia ea fictione, qua hæres, & defunctus finguntur eadem perſona, vt in Auth. de iureiur. a mo. præſtu. in prin. eadem fingitur idem velle, & ſic ficta naturalis dicatur eſſe. Et ad l. penul. ff. de iur. codici. poteſt reſponderi, quod ibi ex efficaci obligatione. Bartho. Veronen. idem tenuit: ſed reſponſio nem Iac. But. non approbauit quaſi voluntas hæredis non curet. Ideo dicit ipſe, quod obligatio naturalis procedit ex actu valido de iure gentium tantum. vt ff. de re iud. l. cum amplius. §. fi. & no. glo. interlinearis. ff. de ſol. l. Stichum. §. naturalis. Ex quo infert, ꝙ ſi teſtamentum eſt efficax de iure gentium. i. quod voluntas teſtatoris poſſit probari per duos teſtes etiam non rogatos, licet ſolennitas iuris ciuilis ſit remota, nihilominus ex æquitate iuris gẽtium naſcitur naturalis. ar. eo. quæ no ĵ. de teſt. l. hac cõſultiſſima. in princ. & ĵ. de codicil. l. fin. Et quia ſic eſt in milite, cui conceſſa eſt licentia, ut poſſit teſtari ſine ſolennitate iuris ciuilis. ff. de teſt. milit. l. 1. & eius voluntas per duos teſtes, & non rogatos probata ſufficiat, vt ĵ. de teſta. mili. l. milites. & l. 1. & l. Lucius. & l. diuus. ff. de teſta milita. Sed mihi vr, quod hæc ratio modicum vrgeat, qa naturaliter de iure gentium tenetur is, cuius fidem ſequuti ſumus, ut d. l. cum amplius. in fine. ſed ubi alius ſucceſſit, quam inſtitutus, illius fidem non vr ſecutus teſtator, ut dictum eſt. ergo, &c. Item in teſtamento militis adeſt naturalis, & ciuilis, quia licet ſolennitatem vniuerſalem nõ habeat, tñ particularem habet in actu illo ſufficientem, & pro tanto, vt ſi vnus teſtis tantum adeſſet, vbi duo exigerentur, an tunc hæres teneretur naturaliter, eſſet reincidere in dubium noſtrum, vbi præteriit filium ignorãter. & ſic teſtm non valet. ĵ. vt de teſtamen. mili. l. ſicut certi. & an tunc filius ſuccedens teneretur naturaliter ad legata, eſſet queſtio noſtra. Addit ipſe aliam rationem. ſcilicet, quia naturalis obligatio p̃hitur abſque conſenſu, qſcunque naturalis æquitas hoc dictat. patet in eo, qui gerit utiliter negotia abſentis. nam abſens & ciuiliter, & naturaliter ei obligatur, vt ff. de neg. geſt. l. qui vtiliter. Sed huic reſponderi poteſt, quod ibi gerẽs tacite ſequitur fidem abſentis, & cum non habeat iuſtam cauſam p̃dicendi, cogitur ſoluere. Inducit etiam ad probandum, quia cõſenſus non exigitur: quia ex maleficio quis ciuiliter, & naturaliter ex quadam æquitate obligatur, ut ff. de iuſtitia, & iur. ar. l. 1. §. vim. & de iniuriis. l. nõ ſolum. §. 1. & tamen conſenſus patientis non interuenit. Hæc ratio in ſuppoſito. ſan ex maleficio oriatur naturalis, in ſe dubium magnum habet. ſed hoc ſuppoſito, illa natura lis oritur ex conſenſu tam inferentis quam patientis inferti, quia ſemper vr ad pœnã ſe velle obligare, vt ff. de iur. fil. l. Imperatores. & in Auth. de non alie. §. quia vero leonis, la 2. col. 2. patientis, quia licet non conſentiat in iniuria inferenda, conſentit tamen in obligando inferentem ad pœnam. ſed in caſu noſtro teſtator nec hæres vr conſentire, ut §. eſt deductum. ergo ſimile non eſt bonum. Vltimo ipſe inducit pro caſu. ff. de condi. inde. l. fideicommiſſi. & de fideicom. liber. l. in teſta. & ff. de reb. eorum. l. fi. & ĵ. de relig. & ſump. func. l. militis. & ĵ. de fideicom. l. 2. & l. fi. in eo. tit. in quibus omnibus apparet, ꝙ vel ex fide, vel ex conſcientia, vel ex pietate debentur. & iſtæ leges ſatis bene faciunt, vbi eadem perſona ſucceſſit ab inteſtato, quæ erat inſtituta in teſtamento, licet minus ſolenni, quia illius fidem, vr teſtator ſequi, & fides perſonam concernit, nõ qualitatem inſtitutionis. ideo quadam lata naturali obligatione reſidente in cõſcientia animæ, & pietate tenetur illa ſoluere. Sed vbi alius ab inteſtato ſuccedit, & tunc maius eſt dubium, quia leges illę non concernunt hunc, caſum, ante cuius deciſionem dubium aliud decido, ex cuius deciſione inferam ad caſum noſtrum. Dico igitur, ꝙ ſicut relicta in codicillis ſolennibus debentur ciuiliter, & naturaliter a quocunque ſucceſſore etiam in gradu poſteriore, qñ ſimpliciter fuerunt relicta, ut ff. de iure codic. l. ſi quis cũ nullum. & l. conficiuntur. & non qñ nominatim a primo. ut l. 1. §. fi. de le. 3. & ibi no. Dy. & Docto. in l. 1. ĵ. de codi. Sic, qñ codicilli non ſunt ſolennes, debeantur a quocunque ſucceſſore, & naturaliter tantum, quando ſimpliciter ab vno fuerunt relicta, quia ſi nominatim, tunc nec naturaliter debeantur ab alio, vt quod operatur ſolennis uoluntas quo ad utrãque obligationem, operetur minus ſolennis quo ad naturalem tantum. ar. l. quæ de tota ff. de

rei

ADDITIONES.

a ¶ Repetitur. In quibus caſibus indebitum ſolutum repetatur. Vide gl. & Bar. in l. eleganter. §. ſi qua lex. ff. de condi. inde. & in to. ti. ff. & ĵ. de condi. indeb. & per Alex in l. 1. ff. eo. tit.

b † Naturalem obligationem. Vtrum id, quod de legato per Falc. defalcatur ſit debitum naturaliter, vide glo. & Bar. qui tenet, quod naturaliter in l. 1 ff. de cond. inde. & in l. prima, §. ſi quis ex mortis. ff. quorum le. idem in l. 1. in princip. ff. ad l. Falci. tenet Guil. de Cu. & Iac. But. vt refert. hoc idem tenet Bal. in l. 1. ff. de condi. indeb. Pet. de Bellaper. per hoc, & Vltramon. tenent hic quod nullo iure fit debitum, & hanc opin. ſequitur Bal. hic, nu. 2. verſ. reuertor ergo ad primum. & in l. error. ĵ. ad l. Fal. & Io. de Imo. in l. 1. ff. ad l. Falc. & in c. fi. extra. de ſo. vnde Bal. hic, nn. 3. verſ. ex prædictis apparet, inferebat quod detrahentes falcidiam non peccant in foro conſcientiæ, de quo per eũdem in authen. ad hęc ĵ. de vſu. tu tamen in his dubijs non recedas ab opinio. Bart. per tex. in l. fin. ĵ ad l. Falc. & per id, quod no. ipſemet Bart. in l. j. C. ad l. Falc. Sed Do. Bened. de Plumbino fuit in alia mirabili opinio. dicens, quod eſt debitum naturaliter, & ciuiliter per plures rationes, quas habes in l. fi. ĵ. ad l. Falcid.

rei ven.& l.qui scit.ff.de vsurf. Et ex hoc infero ad testamentum, quod vbi idem succedit ab intestato,naturaliter teneatur,quia si testamentum fuisset solenne,in vtroque teneretur, & quia illius fidem, vt supra dixi,testator vī sequi, & pro hoc ll. supra allegat. Vbi vero alius succesit, non teneatur ille naturaliter ad legata, quia si voluntas fuisset solennis instituto non adeunte sine fraude,successor alius non teneretur ciuiliter,nec naturaliter, qa eius fides electa extitit.facit ad prædicta.J.si quis omis.cau.test.l.2. & de fideicom.l.eam quam.& ff.de testa.tut.l.nemo. & ita possunt concordari opinio.Ad rationem Per.qua dicit, quod peccatum formæ non permittit nasci ciuilem , nec naturalem obligationē. Respōdet Bart.q̃ illud verum,qñ est circa formam essentialem, seu substantiam rei , ut est voluntas testantis. secus si defectus sit circa solennitatem,& substantiam probationis,vt in casu nostro, quia tunc argumentum non procedit.vel dic subtilius, q̃ testātis voluntas est causa efficiens,institutio hæredis est causa formalis, & in his non est defectus:numerus testium est quædam solennitas intrinseca concernens potius probationes,quam formam. licet ergo illa deficiat remanet voluntas, & forma habilis naturalem obligationem producere,& productam conseruare.†Verificatis exemplis glo.est notādum,q̃ Guil.de Cu.reprobauit ipsam in suo principali dicto.& idem Pet.vt hic refert Cyn.in 4.q.dicēs, quod naturaliter debitum licet ciuiliter indebitum etiam per errorem facti solutū,non potest repeti.Primo per l.si pœnæ.in principio.& l.naturaliter.ff.de condi.inde. quæ indistincte loquiuntur; Secundo, quia speciale est in minore,vt illud repetat,vt ff.de condi.inde.l.interdum,ergo in cęteris in ꝓrium est ius commune, ut ff.ad muni.l.1.in fi.cum si. Tertio, quia condictio indebiti nititur æquitate naturali,vt ff.de condi.indebi.l.inde.in princ.& l.hæc ꝓdictio.& sic non debet dari ad repetendum id,quod eadem naturali æquitate est solutum,alias eadem æquitas repugnaret sibijpsi,contra l.vbi repugnantia.ff.de reg.iur. Quarto, quia si de naturali debito ad aliud debitum potest obijci compensatio , ut ff. de compen.l.etiam.quanto fortius de seipso ad seipsum.ideo hac ratione attenta dicamus solutum non posse repeti naturalē debitum.Quinto,quia in pari causa potior est conditio possessoris,vt J. de condi.ob tur.causam.l.2.ff.de ver.obli.l.si seruum. §. de illo. Igitur supposito,quod æquitas sit ex parte repetentis , tamen est etiam ex parte eius,cui soluitur,qa naturaliter ei debetur. ergo , &c.Licet Pet.gl.simpliciter reprobauit,tamen Guil.distinxit debitum naturale,quod nunquam habuit concomitantiam cum ciuili,vt debitum ex pacto nudo,& istud nullo modo repetatur,ꝓter id,quod de compensatione dictum est. quando autem habuit concomitantiam cum ciuili,tunc quia in eo cessat compensatio.vt no.ff.de comp.l.quecunque.ipse distinxit. aut ciuilis desiit facto hominis,ut iudicis,vel principis.& idem,vt non petat.vt ff.de condi.inde.l.si pœnæ.in prin.& l.verum debitorem. in prin. & ff.quod quisque iur.l.3.in fi.Aut desijt ex dispositione l. & tūc dixit glo.nostram procedere , vt solutum facti errore repetatur, non iuris,ut hic.ar.l.si quis postquam.ff.de fideius.Primum membrum huius distinctionis reprobat Bar.per l.error.J.ad l. Falc.nā inquit ipse ex dictis §.circa exemplum legati defalcandi, patet,q̃ ibi concomitantia ciuilis non fuit cum naturali,& tamen errore facti solutum repetitur.Et idem potest allegari de legato in minus solenni uoluntate relicto.[a]& hāc opi.sequor. Licet dominus meus contuetur seq Guil.in debito ex pacto nudo:sed ꝯ eos sunt rationes,& similia prædicta,& meo iudicio gl.hoc sētit, & vult. vt ff.de condi.inde.l.cum his §.1.quæ alias frustra de compensatione dubitasset.& huic opinioni consentire vī Iaco. But. & hoc de iure ciuili.Sed de iure canonico actionem dante ex pacto nudo.ut extra.de pac.c.fi.aliud esset. Sed illud seruetur in suo foro. Subdiuisio autem secundi membri , quam facit Guil. non est tuta,quia quod iudex facit,autoritate legis facit.vt ff.de pœ.l.si præses.cum si.ibi alleg.Et sic eadem est ratio,si tollatur ciuilis. per l. vel hominem.i.principem, qui est lex animata,siue per iudicem, vt in l.§.alieg.Præterea,an per sententiam iudicis tollatur ciuilis, est dubium,& communiter tenetur , q̃ non , vt dicam circa vltimum membrum huius glos.Doct. igitur nostri tenuerunt gloss. istam,quam & ego sequor,per l.in ea allega. Item per rationem a pari, vel minori.Nam debitum exceptione odiosa elisum, quod per consequens non potest exigi, facti errore probabili solutum potest repeti,ut ff.ad Maced.l.fi.ergo, & hoc,immo multomagis non obstant obiecta,quia non primum : cum illud procedit, ubi per aliam legem,vel rationem non distinguatur,ut ff.de testi.l.q̃situm.Nec fm,quia tunc est speciale in minore,qñ soluit iuris error,vel facti minus probabili,quibus casib.maior repetere non posset.Nec tertiū,quia fateor,q̃ vna æquitas alteri repugnat.Sed illa,ꝓp quam datur repetitio,est in spē.Ideo derogat alij , quæ est in genere per quam videbatur repetitio prohiberi,ex eo,quia naturaliter erat obligatus soluere:sic,& alias æquitas in spē derogat æquitati in genere.ff.de in integ.resti.l.diuus.& de vsuc.l.1. & ita soluebat Iac.But. Non obst. quartum, quia illud procedit in petente,non in repetente.& hoc operatur iustus error repetitionē concedens.& ita no.glo.in d.l.interdictum.&c.l.cum his.§ 1.in eo.cit. Et ratio est fm Iac.Bu. quia error ille videtur repetentem ꝓliasse.ideo ante omnia restituendus,vt J.de dona.inter virum, & vxor.l.si maritus.& J.ad l.Iul.de vi.l.fi quis a se fundum. Vel tubi lius,fm dñm meum stante solutione,non est aliqua obligatio naturalis,ideo non potest compensatio obijci , & cum naturalis resurgit,q̃ est pecunia redacta,& non ante,frustra opponitur, cum nil tunc petatur.Pro hoc bene facit,quod no.gloss. in simili.ff.de condi.inde.l.sed si nuncij.3.respon.Nō obstat quintum, quia nō est par causa vtriusque,vt pater in responsione facta ad tertium. Defensata igitur,& verificata gl.tam in exemplis,quam in dicto, Oppo.quod indebitum naturaliter tantum per ignorantiam iuris solutum,repetatur,ut ff.de condi.indeb.l.interdum.& ad Velle.l.quamuis.§.interdum.Solu.vt sequitur in gl.in ver.fallit in mu liere,& est vsque ad ver.item eō.Sed extra glo.attende,quia licet minor repetat:tamē,an ipso iure,vel restitutionis ope, est dubiū. 3 de quo remitto ad no.in d.l.interdum.†Opp.cum gl. iuxta finem sui.Tutus exceptione fauorabili quocunque errore soluat, repetit,vt ff.de condi.indebi.l.qui exceptionem. Sed hæres hic tutus erat exceptione fauorabili legis Fal.vel testamenti non solennis, ergo distinctio iuris,vel facti locum non habet. Sol. ut in gl.quia hæres non dī habere exceptionem , cum legatarij non habeant actionem,quod declara,vt in glo.vsque ad finem.Est enim exce- 4 ptio actionis exclusio,ut ff.de exceptio.l.1.†Oppo.extra gl.quod iuris errore solutum repetatur,quia hæres certat de damno virādo.ergo non nocet error iuris,vt ff.de iur.& fac.igno.l.error.in fi. & l.iuris ignorantia.Sol.quidam,quod hæres certat de lucro , qa de hæreditate retinenda,quam titulo lucratiuo dicitur possidere. & ita sentit glo.in l.1.J.de condi.indeb.Sed hæc solu.non vī tuta, quia cum de hæreditate quærenda tractat , tunc de lucro certat. Sed cum suo patrimonio iuncta est,tunc, quia unum accetum , & vnicum patrimonium dī,ut J.de iure delib. l. quidam elogio. & ff.de vulga. & pup.substi.l.sed si plures. §. filio. certat de damno virando,quia patrimonium suum minuit,ut ff.de dam.infect. l.damnum.Solu.ergo alij,non simpliciter certat de damno , quia aliquo iure soluit debitum,& per solutionem soluta est illa obligatio naturalis.ideo adhibetur distinctio,an fuerit error facti,uel iuris,ut hic.Sed nec sol.est tuta, quia, & idem dici potest in debito naturaliter,& ciuiliter debito , quia per solutionem dissoluta est illa ciuilis obligatio.& tamen in eo non distinguitur error iuris ab errore facti,ut no.in d.l.1.J.de condi.inde. & ff. eo.tit.l.1.iō sto cum præcedenti sol.quæ fuit gl.Et est ratio, quia licet per additionem hæreditatis sit factum vnum accetum cum proprio pa- b trimonio,tamen titulus hæreditarius , qui est lucratiuus , est cā° huius diminutionis,cum sit causa huius debiti naturalis,ab eo de pendentiam habentis. & ita de lucro tractare dī. & uide , q̃ post hæc scripsi in l.1.J. de condi.inde. Et hæc de indebito ciuiliter, 5 sed naturaliter debito sufficiant.†Reuertor ad gl. in ver. item eō. & quæro,quid econtra si debitum sit ciuiliter, sed naturaliter indebitum,& dicit,quod quouis errore solutum repetitur, ut ff.de condi.indebi.l.si non sortem.§. indebitum. & hoc dicit vsque ad ver.fallit,&c.Sed antequam ad vlteriora procedamus,quærendū est de exemplis.& ff.de condi. indebi.l.1. ponitur triplex exemplum.Primum in chirographo ante biennium.Secundum in pacto liberatorio.Tertium in iureiurando. Sed primum reprobat Iaco.de Ra.dicens,q̃ ante biennium etiam ciuilis obligatio non est nata,quia confessus vī promittere sub quadam conditione,si numeretur,ut J.de non nume.pecu.l.si ex cautione.l.in ꝯctibus.ergo ante numerationem debet esse nata obligatio,ut ff.de ver.sig. l.cedere diem.Sed Pet.& Gul.reprobando etiam gl. dixerunt totum eō ad Iac.s.quod in vtraque obligatio statim est nata,ex eo, quia confitenti competit exceptio non nu.pecu.vt d.l.ex cautione.cum fi.Sed exceptio supponit actionem,ut ff.de condi.indeb. l.qui se debere.in princ.& ff.de excep.l.1.& actio supponit vtranque obligationem.vt insti.de obli.in princ.& ff.de pact.l.iuris gētium.in princ.& §.1.ergo, &c. Item, quia ipse condicit liberationem,ut J.de cō.cau.da.l.si cum extinguam.in fi. & l.si quasi.J.de non nume.pecu.Sed liberatio supponit obiectum , ut ff. de verb. obli.l.decem.ergo,&c.maxime,quia alias conditio sibi non esset necessaria.Item,quia vbi forma contractus adest,implementum deficiens,non propterea impedit ciuilem , & naturalem obligationem nasci,licet obstet exceptio,ut ff.de act.emp.l.Iul.§.offerri.ergo,&c.Item,quia ex quo forma adest iustitia causæ, uel iniustitia non est impedimento, quo minus nascatur vtraque obligatio,ut patet in ꝯctu celebrato metu,vel dolo,ut J.de inutil.stipulatione,l.si dolo.Sed in proposito non deficit forma literarum , & consensus,licet deficiat numeratio , quæ non est de forma ciuilis mutui:licet naturalis sic.ut insti.de litera.oblig.per totum. & ff.si cer.pet.l.2.§.pen.in fi.vbi notatur:sed his non obstantib. tene glo.

secundum

ADDITIONES.

a †De legato in minus solenni voluntate relicto.adde de hoc quæsito Bald.in l. 1. col.3.J. de test.vbi dicit,quod nullo modo in foro conscientiæ repetetur, de quo per eundem hic,nu.9.ver. secundo quæritur.& Ale.in l.cum is.& ibi Bar.ff.de condi.indeb.

b ¶Lucratiuus est causa. Adde Ias.May.hic,qui tenet contra hanc opi.Sal.& sequitur Bar.eam defendendo,prout ibi vide.

secundùm Iac.But.& communiter nostros Docto. Citramontanos.Ratio,quia dicit text.quod non accipiendo pecuniam, se nō obstringit,vt ff.si certum petatur.l.qui pecuniam. ex quo sequt, quod aliquo iure interim non est obstrictus,sed ciuili, quia adest eius solennitas,& forma. vt in rationib. proxime allega. ergo sequitur,quod iure naturali non est obstrictus. & ita reduxit illam legem Iac.But.confirmat Bar.quia antequam numeretur , cessat æquitas,per quam obligatio naturalis inducit̄,vt l. cum amplius. §.1.de reg.iur.Hoc etiam valide , quia confessio de recepto non probat corporalem receptionem. ff. si quid in frau. patro.l.1.§.si mutuam.& J.de non nume.pecu.l.si cui.& de bo.proscri.l.si quis posthac.in princ.& sic nec diffinitio mutui,nec allusio vocabuli. de qua in l.2.§.1.ff.si cer.pe.cum fi.locum habet.naturalis igitur, quæ ex numeratione nascitur,cessat,& sola ciuilis, quia ꝯctus ille ciuilis est,locum habet.Non obst.obiecta, quia non primum, quod de exceptione dicunt,quia exceptio est anomala,& irregularis.quod patet ex tribus.Tum,quia tollitur biennio,ꝯ l. pure.in fi.ff.de dol.excep.Tum,quia per modum agendi potest proponi, vt d.l.si quasi.quod non est in alijs.vt l.si qñ J.de dila.& l. petente. J.de temp.re.in integ.Tum,quia non reus eam , sed actor ꝯ eam probat,q̃ est ꝯ naturam aliarum exceptionum.vt J.de proba.l.in except.nec secundum dicit,q̃ ꝓdicit liberationem, quia & soluto debito, & sic omai obligatione sublata condicitur cautio. vt J.de condi.sine cau.l.dissolute.fm Iac.Bu.Nec tertium de l.Iul.§.offerri.quia in contractu vltro citroque obligatorio loquitur. & sic in contractu,in quo non rei traditio,sed vnius obligatio est causa alterius immediata.nos in casu , in quo spes futuræ numerationis est immediata cā naturalis obligationis. Similiter non obst.quartum,quia dolus,vel metus,vt quid extrinsecum non tollit id , q̃ est immediata causa producendi naturalem obligationem.s.consensum.sed defectus numerationis, cuius spes erat immediata cā obligationis naturalis,illa bene impedit,& consensus, qui fuit,interuenit,vt ciuiliter,non naturaliter obligaretur, nisi cum numeratio vera,vel præsumpta interuenerit , quam post biennium lex præsumit.ut J.de postu.l.fub spe.& de non num.pecu.l.si intra.& ideo post biennium soluendo forte non repeteret.ut no. glo.in l. maritus.ff.solu.mat.& hoc de primo exemplo.Secundum videlicet de pacto liberatorio procedit. fm omnes , si per verba meræ liberationis factum fuit.sed si fuisset pactum de non petendo, dixit Guil.de Cu.q̃ naturalem non tollit,quia ad hoc non interponitur.sed regulariter omnes tenent contra.& melius,ut dicam in l.pacta nouissima.J.de pactis.Tertium de iuramento procedit,se 6 cundum omnes.†Redeo ad glo.& opp. quod indebitum non repetatur vt in tit.de obli.quæ ex quasi ꝯctu.§.fi.& J.de condi.indeb.ea quæ.& ff.eo tit.l.fundum.& ff.mandati.l.si fideiussor.§. in omnibus.sol.vt in glo.sequitur vsque ad ver. item si indebitum.s.quod in eis fallit & in tribus primis.est ratio , quia ex facti transactione videtur solutum & in vltima,quia post rem iudicatam soluit, qd sufficit ad inhibendum repetitionem.vt §.eo.l.error. Quæro successiue.vt in gl.quid si vtroque iure est indebitum.& dic,ut in ea. 7 vsque ad ver.quid si autem est vtroque iure indebitum. Quæro tunc,si vtroque iure est debitum,sed exceptione elisum.& respōdeo,vt sequitur in glo.distinguendo,quia aut sciens soluit, & nō repetit.vt ff.de condi.indebi.l.1.Aut ignorans, & tunc aut exceptio non est inducta ad rigorem iuris conseruandum , aut est inducta ad ipsum rigorem conseruandum,& primo casu subdistingue,vt in glo.quia aut est dilatoria,aut perpetua.& si perpetua, aut fauorabilis,aut odiosa,aut dubitatur.Secundo casu dicit glo.q̃ non repetit,sed examinemus ex prædictis ea,quæ sunt dubia.Et primo, quando tutus est exceptione dilatoria. & dicit glo. quòd soluens errore facti repetit,non si soluat errore iuris.vt ff. de condi.inde.l. in diem.& ff.man.l.fideiuf.quamuis ista verba latiorem exigunt tractatum.ideo dicendum.Aut dies est incerta,& remitto ad no. per glo.& Doct.in l.nam si cum moriar.ff.de cōdi.inde.Aut dies est certa,& tunc aut quærimus de repetendo ab eo,cui soluit,aut ab eo.pro quo soluit.Primo casu,siue errore iuris, siue facti solutum non potest repeti,vt probat tex in d.l.in diem. quæ indistincte loquitur,& quia dicit adeo debitum est,& pro hoc glo.ibi po 8 sita,quæ errorem non distinguit.†Interusurium tamen medij tē- a poris repetitur secundum Mar.de Syl.argu.sol.mat.l.si constante. §.quoties.cum ex tali sol.commodum sentiat is, qui recepit.ut ff. man.l.si tibi mandauero.§.1.in fi.a sensu contrario. Et plus debito eo respectu dicitur recepisse,& ille soluisse.ut inst.de ac.§.plus autem.& hoc fore æquum dicebat Iac.Bu. Sed dñs meus non reputat iustum, nec æquum,quia condi.indeb.non datur.nisi ad solutum indebite.vel quoniam ad plus ꝓp solutionem.& tamē insurrendo totum tit.J.ff.de condi.inde. Sed in casu isto nihil indebitum est solutum,nec pro indebito,vel ꝓp indebitum. ergo,&c. nec interusurium,vel commodum medij temporis est solutum , ergo non repetendum.Item,quia tale commodum,vel interusurium erat incertum,& fortuitum habens se ad esse,& non esse.& per dñs non venit in condi.inde.quæ datur rātum ad certa, vt cer & no.ff.de condi.inde.l.sed si me putem.§.cum inter.& l.qui excep.§.si quis.& hoc sequor.Et pro hoc facit ff.de leg.2. l. Lucius. §.testator.Ad §.plus autem.respondeo, q̃ illud non consideratur in hac repetitione,ut d.l.in diem.Nec obst.d.l.si constante.qa casus est omnino diuersus: non enim de repetendo , sed retinendo tractatur.& ibi ad soluendum compellitur maritus,ideo regulariter in retinendo commodum medij temporis, hic spōte soluit. Secundo casu,qñ vult repetere ab eo,pro quo soluit puta,si fideiussor a reo,vel procurator a domino petere uelit, tunc distingue errorem iuris,& facti,vt si iuris errore soluit,putans forte dilationem datam domino,vel pactum factum reo,sibi procuratori,vel fideiussori non prodesse,& tunc non statim possit agere,vel petere:sed cogatur diem expectare,ut ff.mand.l.si fideiussor conuentus.post princ.& §.1.& l.fideiussor quamuis. in eo.titu.nec ab eo aliquod interusurium petit,quia ex tali sol.interim nullum commodum sentit,ut l.si tibi.§.1.in eo.tit.Si vero fuit error facti,puta quia dilationem ignorauit , postea datam principali.& tunc die nō expectata repetit ab eo sibi imputaturo,qui fideiussorem fiui- 9 non certioratuit,vt d.l.fideiussor conuentus.ff.mand.†Secundum membrum,qñ est tutus exceptione perpetua recita,vt in gl.quia aut exceptio est fauorabilis,vt Velleiani , & tunc quocunque errore solutum repetitur.Aut odiosa , & tunc errore iuris solutum non repetitur,ut ff.de condi.inde.l.qui exceptionem.sed facti errore sic,vt ff.ad Maced.l.fi.Et prædicta inte]lige, nisi exceptiones sint replicatione elisæ.quia tunc non repetit.ut dicit , hic Cyn.in 7.q.Quomodo autem cognoscatur,quod sit fauorabilis,vel odiosa,colligitur ex d.l.qui exceptionem. vt inspiciatur cuius cā principaliter est inducta,sic,& alias principale propositum inspicitur vt ff.si cer.pet.l.si quis nec causam.in princ.& ibi not.Circa tertiū membrum,qñ dubitatur,an sit temporalis,vel perpetua, dicit gl. quocunque errore solutum repeti,vt ff.de condi.indeb. l. sufficit. quod est verum in tali dubio, quod etiam dissoluit vinculum naturale,ut in exemplis ibi positis:sed in eo , qui nō dissoluit, ut exceptio, ne quis teneatur vltra,quam facere possit: quia potest peuenire ad pinguiorem statum simpliciter, & nō peruenire, & tunc glo.videntur verissimæ.nam in l.nam,& si maritus.ff.de cōdi.indeb.simpliciter videtur dicere, q̃ non repetat. & clarius in l. 3.in gl.magna.ff.de exceptio.sed contrarium videtur sentire glo. in l.ex diuerso.§.fin.ff.soluto matrimonio. vnde dixit Dy. quod si facti errore soluitur,repetatur,vt in glo.l.ex diuerso.non si error iuris,vel ex certa scientia,vt in alijs glos. Alij autem,vt Dude Cu.quem postea in aldi.sequutus fuit Cy.hic in 5.quæst.& Bar. in dicta l.ex diuerso.dixerunt hanc exceptio. esse mere temporalem,& certam,saltem iuris præsumptione qua præsumitur locupletior fieri.argumentum.l.si defunctus.J.arbit.tut. Et pro hoc inducunt quasi casum in l.cura.§.deficientium.ff. de mune.& hon.& hoc est,quod dicit glo.in l.3.ff.de exceptio. & ideo solutum dicunt indistincte repeti nō posse,vt in exceptio. temporali dixi. & istorum rationem posuit glo.in dicta l.quod nomine.ff.de condictio.indeb.& maxime videtur hoc verum esse,quia extraneo hæredi non competit illa exceptio.vt l.etiam.ff.soluto matr.& ultra tempus mortis non est dilata,vt l.sciendum.ff.de re iud.ideo ante soluens indistincte non repetat.vt ff.de conditio. indebi.l.nam si cum moriar.Sed verba Dyn.videntur ab his posse defendi, rō, quia licet hęc exceptio sit temporalis & in pluribus finiatur mortę,ita quod non sit transitoria ad hæredes,vt dicta l.sciendum,tamen ar citeriori die finiatur,est dubium,quod nō est in alijs. Cū ergo soluit deceptus errore facti probabili, quò putauit,& merito exceptionem sibi competētem finitam esse,videtur,quod debeat ipse repetere,vt in hoc exemplo,si ad ipsum peruenisset hæreditas opulenta ex defuncti testamēto,& pro hoc tanto soluisse putans exceptionem finitam,& amplius nō durare.& postea aūt in lucē deducatur testamētum posterius , in quo alius sit institutus,p quod apparet reuocatum prius, vel apparet præteritum viuere,qui putabatur mortuus communi opinione , vt alias in l.fi. ff.de hær.instit.videtur , quod isto casu possit repetere, vbi aliter non fuisset solutuirus.Ex his patet.l.in diem.& l. nam si cum moriar.non obstare,quia exceptiones illæ ante diem, vel mortem re vel spe non erant finiendę.& sic ibi nullo iusto facti errore potuit credere exceptionē finitam:ante finitam esse.Nec obst.quod dicit Cyn.quod iuris præsumptione creditur, quod locupletior fieret,quia hæc prę̃sumptio respicit futurum,nec etiam prę̃sumptū necessario euenturum,ideo nec ante dicitur hæc præsumptio impleta,quam ita euenerit re ipsa,& cum hoc euenerit, apparet, q̃ tunc vsque ad illam diem exceptio fuerit temporalis, & hoc est, quod dicitur in d.l.cura.§.deficientium.& sit glo.bona in l.ex diuerso.sane intellecta,& post Dyn. eam sequebatur etiam dominus meus.Similiter non obst.quod vtroq; iure debitum recipit, quia verum.sed except.dubia in tempore elisum,quod solutionis

tempore

ADDITIO.

a †Interusurium tamen, &c. Tu vide de hoc Bartol.in l.si socer.§. Lucius.ff.soluto matrimonio.& in l.prima, ff.de condi.indebi.glo.in l.fideiussor.& in l. quamuis.ff.man.& no.Innoc.in alleg.§.Lucius. & ibi plene Alexan. in apostil.ad Bartol.

tempore iusto, & communi errore putauit finitam esse. accedat ad confirmationem prædictorum l.2.cum ibi not.ff.qñ ac. de pe. est annalis.vbi actio communi opi.sed erronea tempore annali finita non prohibetur intentari post latam sententiam,ꝗ d.l. error. & ꝗ l.cum putarem.ff.fa.erc.& ꝗ totum tit.de excep.rei iud.Et si hoc in actione,non minus in repetitione,quæ nititur æquitate,cũ & ipta solo communi errore sit causata,quia non minus reis,quã actoribus sit fauendum,vt l.fauorabiliores.ff.de re. iur. & hoc de exceptionibus non inductis ad rigorem iuris conseruandũ.Nũc autem videamus de eo,qui soluit tutus exceptione, ad iuris rigorem seu iurisdictionem conseruandum inducta.& dicit glos. hic in versiteni si est tutus,ꝗ nullo modo repetit. & alleg.ꝗ. de condi.inde.l.1.& ff.in eo.tit.l.Iulianus.†Ex ista glo. & eius processu
10 not.duo.Primo,quod exceptio rei iud.appellatur exceptio ad iuris rigorem seu iurisdictionem conseruandam. Quod nõ placuit Bart. sed dixit illam esse ad iuris rigorem conseruandam.de qua in d.l.Iulianus.1.respon.de pendentia lit.non exceptio rei iud.qa illam dicit in fauorem reorum inductam. Sed ego sto cum gl.qa exceptio illa est inducta,vt sententia quantũcunque rigorosa, & iniusta siue iniqua seruetur.& persiqsequens,vt iurisdictio, quæ ꝗsistit in pronunciando,vt l.solent.in princ.ff.de offi.procon.& le-
11 ga.seruetur.†Secundo no. quod sententia absolutoria non tollit naturalem neque citilem obligationem ipso iure,sed eam elidit ope excep.Idem no.& clarius in d.l.Iul.in glo.2.sed ꝗ no.in eo. ti. l.1.vbi glo.dicit,ꝗ efficitur ciuiliter indebitum,sed naturaliter remanet debitum,ex quo ibi dicit, ꝗ errore facti probabili solutũ repetitur,vt ꝗ.ad l.Fal.l.error.& hoc ſm exempla hic in princ.posita.Circa primum est sciendum,ꝗ Pet.& Iac.de Ra. tenuerunt, quod ciuilis non tollatur.ita etiam dñs meus.Sed Ia.distinxit cãs absolutionis.ſ.Aut,quia non probatur,& tunc tollatur.vt d.l.Iul. in princ.vbi vr casus quasi.& est ratio,quia tunc super dubio pronunciat.& per consequens in dubio agit ciuilem tollere, quę habebat absoluto obstare.Et pro hoc allegat Bar.l.quid tamen.§.j. ff.de arbit.Aut,quia nullo iure debitum, & tunc licet iudex tunc agat vtrunque tollere,tamen solam ciuilem tollit, quia actus ciuilis ciuilem tollit,naturalẽ verò non,vt inst.de iur.nat.gen. & ciui. §.naturalia autem iura.& insti.qui.mo.tol.ob.§.est autem.& ff.de acc.l.an inutilis.§.acceptum.Addit Bart. quod hæc naturalis nullo modo proderit parti obstante.excep. rei iud. quæ inter partes, habetur pro veritate,vt ff.de re.iur.l.res iudicata.Aut absoluit simpliciter,quia non debitum.& hoc casu variauit Iac.But. quia aliquando dixit,quod nulla tollitur,quia iudex hoc non agit,quandoque dixit,ꝗ ciuilis sola tollitur,per iura.§. in primo membro allegata.& hoc tenet Bart. Aut absoluit ex eo,quia non ꝗctu.& dicit ipse sola ciuilis tollitur.Addit Bar.ꝗ naturalis tamen remanet elisa ꝗ rem iudicatam,vt §. in secundo membro.ar.ff. de iureitur. l.duobus.§.colonus.& l.fin.in princ.eo.tit. Sed his non obstantibus ego sto cum glo.in d.l.Iulianus.& cum Pet.& Iaco. ac etiam dño meo.Et mouetur Pe.quia per absolutoriam non sublata prima actio,vt ff.de excep.l.2.sed actio cõpetit,vbi utraque est obligatio,ut ff. de pac.l.iuris gentium.in prin.& §.j.ergo,&c.Sed hęc ratio non multum vrget,vt inquit Bar.quia illud est verum,quod sine vtraque ob.non potest actio producirsed producta bene põt absque altera cõseruari,ut ff.de pac.l.si vnus.§. pactus ne peteret. simile in fitia,quæ sine coniunctione maris, & fœminæ non nascitur:sed nata bene cõseruatur.Sed allegant ipsi,quia actus agẽtium non extenditur vltra intentionem eorum. vt ff. si cert.pet.l. omnes.in princ.& de act.& obl.l.obligationum subſtantia.§.1.sed
13 iudex non agit vllo ex prædictis casibus obligationem tollere, sed declarare,vt ff.si per vim.vel alio mo.l.sicuti.§.sed si q̃rat.& q̃ declarant,non inducunt.l.adeo.§.cum quis. de acquir.rer.domin. Quod autem iudex absoluit, quia non probatum, ipse non agit tollere.declarat dñs meus, quia non credendum, iudicem velle tollere id,quod ignorat,nec apparet sibi subesse,vt ff.de inoffi. testamen.l.mater. & de condi.inde.l.cum indebitum. §. 1. & quod verisimiliter debet credere non esse probatione deficiente. Tũ, quia sunt paria non esse,vel non apparere,vt ff.de contrah.empt. l.in lege.Tum,quia actore non probante narrata in libello, lex præsumit pro reo,qui negauit,vt ꝗ.de procu.l.actor.& de non numme.pecu.l.asseueratio.& ff.de proba.l.ei qui dicit. Dicendum est igitur,quod ideo tunc sic absoluit,quia in libello narrata non credit in sui essentia vera esse,nec fuisse.Et idem fortius apparet, qñ absoluit,quia non debitum,vel quia non contractum, cum hæc verba sint declaratiua non entis in iure, uel in facto. & quæ declarant,non inducunt,vt l.§.alleg.cum nec tolli possit, quod non est,& asserit non esse.Et procedũt ista, etiam si reus exceptionẽ probauit,vel etiam negationem, assumpto sibi onere probandi, quia non est verisimile iudicem aliud velle, quam probationes, ad quas necesse habet se referre,ut ff.de offi.præsi.l.illicitas.§. veritas.Tertio,allegant prædicti pro casu.instit.de except.§.item si in iudicio.Ad l.alle.per Bar.respon.& primo,ad l.quid tamen.§.j. ff.de arb.per quam ipse dicit,ꝗ iudex agit tollere, & mirandũ de eo,cum lex illa loquatur in arbitro, cuius sententia nihil tollere potest;cum nec actionem,nec exceptionem pariat iure illo,ut in eo.tit.l.2.& §.de arb.l.1.& ideo tex. illę loquitur de petitione facti,quam actor faciendo incidit in pœnam.& si dicatur.Iudex similiter agit,ne petatur.hoc est verum obstante eius sententia, ꝗ quam paratur exceptio,non autem tollitur obligatio,vt d.§.item si in iudicio.Ad l.Iul.respondeo, quod cum ibi nulla sit dictio exclusiua ciuilis obligationis.nõ sequitur, naturaliter debitum permanet,ergo non ciuiliter.Sed de naturali ideo dixit, quia illa potissime inhibet repetitionem, & efficacior est,quam ciuilis, quæ elisa est,vt dicit glo.in d.l.Iul. Ad id, quod dicit ipse de iuramento per l.duobus.& l.fi.ff.de iureiuran. respondeo, quod aliud in sententia,quæ redditur in inuitum.vt l.inter stipulantem.§.1.ff.de ver.obli.& aliud in iuramento iudiciali, ꝗ defertur a parte parti. & sic consentit deferens iuranti,& fateri videtur,ita esse,si ille ita iurauit.ut in eo.tit.l.qui iurasse.in princ.& §.fi.& sic in dissoluendo concurrit consensus,qui in construendo fuerat necessarius,ꝗ non est in sententia.ergo,&c.vt ff.de sol.l prout quisque.& de regul.iur.l.nihil tam naturale.Nec replicare potest,ꝗ non appellãs consentit,vt ꝗ.quomodo,& qñ iudex.l.ab eo.quia verum,ut sententia producat suos effectus,non alios,,nec maiores. sed circa secundum,ꝗ dixit glo.in d.l.1.ff.de condi.indeb.ſ. quod absolutus soluens iusto errore facti repetat cuius ꝗrium hic vr dicere. & in d.l.Iul.verum debitorem.in glo.2.in fi.puto illud verius esse, qa exceptio est perpetua,& fauorabilis.ergo,&c.vt d.l. qui exceptionem.& quia hoc est in odiosa,vt l.fi.ff.ad Mace. & §. dixi,ergo,& hic fortius. & hoc etiam fuit de mente Py.vt patet in d.l.Iul.in gl.
12 1.in fi.& modo sunt expeditæ glo.nostræ.†Extra quæro de eo,ꝗ soluit lite pendente,& postea fuit absolutus.Dicit Bar. quod non repetit, vt d.l.Iul.ſm lect.Py.sed forte glo.ibi sentit oppositum circa principium.vnde vide,quod ibi scripsi. Quæro vtrerius,quid in pluribus correis,ut fideiussoribus,qui habẽt beneficium diuisionis,vt ꝗ.de duo.re.auth.hoc ita.de fideiusso.auth.præsente. dicit, quod soluens solidum,& partem non repetit,quia lex illa,vel epistola non diuidit ipso iure,si petatur,vt ff.de fideiuss.l.iure soluẽs. ergo vtro que iure debitum soluit.ideo nõ repetit,vt ff.de fideiuss. l.si testamento.§.quod si fideiussores.vbi casus.Ex his patet idem dicendum,quod in fideiussore, qui habebat exceptionem ordinis,vt prius conueniretur principalis,ut d.auth.præsente. Quero quid in tuto exceptione non nume.pecu.vel non numer.do. dic, vt dixi §.in vers.reuertor ad glo.in fi.Quaro quid in eo,qui est tutus except.præsci.& dicere possimus, ꝗ repetat, quia similis est ei,qui soluerat,ut ff.de adminst.tuto.l.si pupillus.sed nemini dubium iterato soluente repetere posse,ergo,&c.& ita determinauit glo.singularis.& Dyn.ff.rem ra.habe.l.fi.§.1.& Cy.hic. Quod fatentur quidam,si præscriptio procedat ex partium conuentione,puta quia ad certum tempus voluit obligatus esse, & non ultra,quia cum conuentio habeat vim pacti,vt ff.de verb. obli.l.si qui ita.§.qui ita.naturalis erit sublata,sed qñ præscriptio procedit ex lege,tunc dicunt naturalem remanere, quamuis ciuilem non potuit tollere.vt ff.de actio.& obli.l.obligationum fere.§. placet. & ff.de fideiuss.l.vbicunque.cum ibi no.& insti. de iur.na.gen& ciui.§.sed & naturalia.ideo isto casu distinguit,vt §.dixi in debito naturali tantum.Sed Dyn.dixit,ꝗ ista naturalis remanet sine vllo effectu per l.sicut.ꝗ.de præscript.30.ann. vbi tex.dicit, quod post tempus 30.ann.viuendi non habent facultatem. & per l.omnes. in fi.in eo.titu. vbi text.dicit, quod debitor est plenissima munitione securus.Bar.in d.l.fin.ff.rem ra.hab.idem fatetur, vbi actio sui natura non est temporalis. alias dicit naturalem cum effectu remanere,ut dicta l.at qui natura.in princ.cum ibi no. de ne.ge.
13 †Ego autem in priori dicto aliter sentio,vt patebit ex sequentibus. Ideo concludo sic,& latius, & clarius, quod interdum actio est temporalis,seu tempore limitata:interdum nõ, sed est perpetua. Primo casu,aut est temporalis,sui natura,aut ex partium conuentione:si sui natura,remanet naturalis,& cũ effectu, vt l. at qui natura.cum ibi not.ff.de neg.gest.& an tunc soluens repetat, distingue,vt §.in glo.fallit in casu d.l.at qui natura. vbi nullo modo repeteret:quia obligatus est efficaciter actione neg.gest. ex eo, qd ante tempus cursum a se debuit exigere.vt ibi no.Si vero est temporalis ex partium conuentione,tunc dic, ꝗ naturalis e st sublata.arg.d.l.eum qui.& ꝗ.de fideiusso.l.pe. ideo non repetit indistincte.Secundo casu principali dic, aut actio est præscripta præscriptione fauorabili,aut odiosa.si fauorabili, tunc actio nõ tollitur: sed efficax constituitur,vt ꝗ.si aduer.credito.l.1.in princ. ideo solutum dico repeti.vt l.qui exceptionem.ff.de condi.indeb.Si vero odiosa,ut est præscrip.30.ann.quæ principaliter in odium negligentis est inuenta,vt ꝗ.de edi.diui Adria.l.fi.ad fi. tunc secundum Dyn.vr dicendum,quod quocunque errore solutum repe-
a tatur,quia ciuilis est sublata,& naturalis elisa, vt sine effectu remaneat.

A D D I T I O.

a Quocunque errore solutum repetatur. Tu dic, pro totius materiæ repetitionis indebiti soluti enodatione,quod ad hoc,quod soluens indebitum illud repetat,debet duo probare.ſ.solutionem,& ignorantiam,vel errorem. l.cũ de indebito.in fin.princ. & ibi glo.de sol.quæ ignorantia, secundum Bart. ibi post glo.præsumitur,quia agitur de damno vitando.de quo per Bar.in l. non fateur.col.4.ver.verbi gratia soluo aliquid,de confess.no.Bal.in l.cum te non solum.nu.3.& ibi in apost.ad ipsum in ver. soluens per ignorantiam. C.de neg.gest.

maneat.Ego credo distinguendum,aut soluit errore iuris, vel facti improbabilis,& non repetat:aut facti probabilis, & repetat. vt in except.ma.dixi.Tum etiam,quia non credo naturalem sine effectu remanere.arg.d.l.obligationum fere.§.placet. cum simil. Nec obst.l.sicut.& l.omnes.quia loquuntur respectu effectu contentionis,& exactionis non respectu soluti repetitionis. Et quod naturalis cum effectu remaneat,patet,quia alias hypothecaria sibi accedens non duraret,quod tamen facit,vt ꝗ.de præscri.10.anno.l.cum notissimi.in princ.& hoc ibi confirmat glo. super verbo,prorogari.Nec ob.quod sit similis soluenti, vt l. si pupillus.ff. de admiaist.tuto.quia illud quo ad effectum conueniendi ipsum, non quo ad alia.vt ibi not.glo. & secundum hanc distinctionem intelligo glossin dicta l.fi.ff.rem ra.habe. & hic sit finis præsentis repetitionis.

L E X XI.

Quamuis. Casus.Non iuris ignorantia,sed ætas subuenit mulieribus de iuero certantibus. hoc dicit.Quæro,an ipso iure,vel per restitutionem.& dic, vt in glo.

L E X XII.

Constitutiones. Quæro.quid de alijs partibus iuris,dic vt in glo. Quæro, quid si
a istæ constitutiones sunt extrauagantes.[a]dic idem, si sunt generales,& trãsiuit tempus legitimum a die publicationis. vt in Auth. vt factæ no.constitu.Secus si locales, quia extra locum illum, licet alijs ignorare,vt de consuetudine,& statutis terrarum dicitur. extra de cõsti.c.1.lib.6.quod plenius examinaui in l.1.§. 1.de summa Trini.& vide quod scripsi §. de legi.l. leges sacratissimæ.

A D D I T I O.

a †Quæro quid si constitutiones sunt extrauagantes.Tu vide de hoc Bal.in l.leges sacratissimæ.nu.4.ver.secundo quæro, an liceat ignorare constitutiones extrauagantes.sup.de legi.rit.proxi.& Pet.de Anch.in c canonum statuta.vers.quid etiam quæri potest extra.de constit.

L E X XIII.

1 *Mulieribus non magis, quam masculis propter ignorantiam iuris subuenitur.*

a **Ne passim.** [a]Casus.†Mulieribus etiam in damnis nõ
1 subuenitur magis, quam masculis ,ppter ignorantiam iuris,nisi in casibus a lege expressis.h.d.Opp.ꝗ fœminæ videantur deteriores conditionis, quam masculi, per hanc l.cuius contra.debet esse,vt ff.ad Velleia.l. 1. & ꝗ. ad Velle.l.fine. Sol.vt in glo.2.ver.sed nonne.vsque ad fi.Et postea quaero,in quibus casibus sunt melioris conditionis. ad quod respondeo, vt in ea.glo.in prin.vsque ad ver.sed nonne.

A D D I T I O.

a Ne passim.Vide Bart.hic,& adde Card.in clem.1.q.5.de consangui. & affinita. Item adde quod non excusatur mulier per ignorantiam iuris, si potuit consulere peritiores,alias sic.l.iuris.& ibi Doct.& Alex.& Bal.ꝗ.qui admi & ibi etiam dicit post Bar.quod si est in loco,vbi non est copia peritorum, præsumitur pro ea.ſ.quod non potuerit consulere peritiores, alias secus.

¶ De precibus Imperatori offerendis,& de quibus rebus liceat supplicare,vel non. Tit. XXIII.

L E X P R I M A.

1 *Seruus principi non supplicabit.*
2 *Seruus crimen publicum non accusabit.*

Licet. Quamuis hæc l. vno conglutinato cõstructu claudatur,tñ liberam habentibus mentem clarere debet, qd in eius serie quatuor colliguntur.ſ.rõ gñalis supplicãti denegandi vsque ibi,tam admissi.Secundo,specialis supplicãti concedendi vsque ibi,ornamẽto. Tertio, ipsius supplicati concessio vsque ibi,quam adhibere. Quarto,effectus concessi,& excitata solicitudo vsque ad fi.Casus. Seruus, qui ad supplicandum regulariter non admittitur pro laudabili exemplo, & atroci delicto in personam dñi commissio auditur.
1 hoc dicit.†No.duo,quæ sunt in summario. Primum,ꝗ seruus nõ admittitur ad supplicandum principi.quod fatetur glo.j. de his,q̃ per seruum nõ possunt agitari,quale est esse in iudicio,vt ꝗ.de iudi.l.seruus.alias dicit glos.ꝗ in casibus in quibus interesse potest, supplicare liceret,subaudi,vt iudex delegaretur,alias frustra supplicaret,vt interesset, cum a iure communi sibi concessum esset. Secundum.pro laudabili exemplo conceditur,ꝗ alias non cõcederetur.concor.ꝗ.de furt.l.si quis seruo.& ff.de pę.l. aut facta §.fi. & aliis ll.hic in glo. 2.allegatis.Tertio no.ꝗ æquitas præferr rigori & species derogat generi,vt ꝗ.de iu.l.placuit.ff. de regu iur.l.in toto.Quarto,ꝗ merum imperium delegatur a principe, ab alijs inferioribus regulariter non potest.ꝗ.de peda.iu.l.placet.& ibi de
2 materia.†Quinto,ꝗ seruus regulariter non accusat de crimi.pub. Et ad hoc vltimum oppo.glo.1.de l.vix certis.ff. de iud.Sol.quod fallit in casibus ibi no.Et an in casu nostro fallit,statim subijciam. Oppo.secundo,de l.vniuersis.ꝗ.eo.Solu.quod,post impetrationẽ non refert,a quo fuerit impetratum,vt ibi, nisi vt ibi dicam.sed an te interpretationem refert,vt hic, licet in casu nostro admittatur. Oppo.secundo frustra precibus impetratur,ꝗ a iure communi ꝗceditur.ꝗ. de thesau.l.1.lib.10.sed seruo licebat accusare de nece domini,ut ff.ad Sil.l.3.§.vtrum.ergo,&c.Huius timore Cy.& Ia. Bu.dixerunt,ꝗ hic non supplicauit seruus,vt liceret occisores domini accusare:sed vt delegaretur iudex,qui de crimine cognosceret.Sed eis repugnat glo.super verbo iudicanda. & etiam mentaliter glo.1.quæ sentit,ꝗ accusare non potuerit sine hac interpretatione.Sed ipsi dicunt,ꝗ gl.non bene dixit per dictum.§.vtrum. & l.1.ꝗ.pro qui.cu.ser.pro præ.li.ac.sed tuendo glo. allegare possumus pro ea regulam l.seruus.ꝗ.de iu.a qua casus iste non est exceptus.nec in l.vix certis exceptio. & sic regula stat ſ seruis firma. Ad l.1.ꝗ.pro qui.ca.patet responsio,quia ibi testificando,quo casu non dr actus iudiciarios exercere,nec admittitur ad testificandum.ergo ad accusandum,vt plene declarauit.ꝗ.qui accusa.nõ pos. l.2.Ad §.sed vtrum respon.quod illa sunt verba narratiua, quę ꝗcedente licentia sunt intelligenda,& sic illa, ſm istam,cogitabis, quia dubito. Oppo.extra, quod merum imperium delegetur, vt l.1.§.huius rei.ff.de offi.eius,cui man.est iurisd.so. vt in notabilib. dixi.Quæro,an in casu nostræ l.seruus consequebatur libertatem dicit glo.quod sic.quod intellige coniuncto prius occisore. ut d. §.vtrum.& ita no.in l.j.ꝗ.de his,qui pro præmi.li.

L E X II.

1 *Deferri potest quid,& tamen hoc ipso non auferetur.*
2 *Rescriptum perimens ius aduersarij,an sit validum.*
3 *Dilatio a debitore impetrata,quando valeat.*
4 *Dilatoria,quando fideiussoribus prosit.*

Quoties. Primo in dilatoria. Secundo in peremptoria. secunda ibi,quod autem. Casus.Rescriptum exceptionis dilatoriæ concessum est validum,non autem peremptoriam tollens,vel concedens.h.d.Vel dilatoria per rescriptum
1 conceditur,non peremptoria.h.d.†No.quod differtur,non auferitur.concor.ꝗ.de eman.lib.l.nec autus. Item, ꝗ in mora modici tẽporis non est periculum.vt l.si debitori.ff.de iudi.Pone casum dupliciter,vt in gl.& quemliber potes ad l. adaptare,quicquid dicat Cyn.Oppo.extra glo.ad primum casum, vt non teneat rescriptũ dilatorię exclusiuum,vt ꝗ.de procu.l.militem. Sol.ut ibi in vlt.so. Oppo.ad idem,vt ꝗ.de pac.inter emp.& ven.l.antepen. Solu.vt in gl.melius dic.ꝗ ibi non est dilatorię,vt exclusiuum, sed augmentatiuum:& sic inepte opposuit glo.secundum quosdam, vel quia non potest esse augmentatiuum ex parte venditoris, vt ibi, quia sit exclusiuum ex parte emptoris.ideo dic,ꝗ illa augmentatio tẽporis habet naturam peremptorię concessæ,quia emptori absorbet id,quod post tempus conuentum esset irreuocabile.ideo nõ
2 valet,vt hic,in fi.†Oppo.ad secundam partem, ꝗ rescriptum perimens ius aduersarij ualeat,vt ꝗ.de rescin.vend.l.ratas.sol. vt in gl. Oppo.ad idem cum glo.fi.in fi.de l.si quis pulchrum. in princ.ff. de reli.& sum.fu.so. quod modicum inferebat ibi præiudicium. & ita soluit glos.infra eodem, l. rescripta. Vel dic ibi speciale fauore vtilitatis publicę.& ita soluitur in l.fin.infra,si con.ius vel vtilita.pub.Quæro cum glos.prima, in fin. quid si ex certa scientia concedat.& dic,vt in ea,sed remitto ad ea,que scribam in l.fin.infra,si contra ius,vel utilita.pub.†Extra quæro, quid si per debitorem impetratur dilatio temporis longi, puta decem, viginti, uel
3 triginta annorum.& dic,quod tenet.argumen.huius tex.ibi,& si ne graui dispendio,&c.facit,quod not. glos. hic in princip. dum assignat rationem primi dicti huius l.scilicet, quia in mora modici temporis,&c.a contrario sensu. Item, quod notatur in soluendo contrarium de l.antepenult.infra de pact.inter empt. & vend. Accedat etiam,quod not.infra eodem,l.vniuersa.in fin.Item quero an dilatione concessa ualente medio tempore currant, vel debeant usuræ.Dic,aut hoc est expressum in rescripto,ut debeantur.& hoc clarum,quod interim currunt,& debentur, ut ff.de pactis.l.item,quia conuentiones.in fin.Aut hoc non est expressum. & tunc aut ante currebant usuræ,aut non. Si currebant,tunc adhuc currere intra hanc dilationem dico, ne principis rescriptum interpretetur taliter,quod dispendium afferat creditori in iure iã quæsito,ut hic.Et pro hoc induco tex.qui prima facie uidetur facere in contrarium.infra,de usu.rei iudic.l.fin. ubi intra dilationẽ datam a lege condemnatis ad soluendum non currunt usuræ cõtractus,& hoc ideo,quia post quadriennium tempus minores efficiuntur centesimæ.a sensu ergo contrario,ubi non sit prouisum de augmento usuratum,current priores usuræ, licet, & aliter respondeat posset,quod ibi sic est prouisum per l.nec obst.ff. si certa peta.l.lecta.uersi.sed cum sortis.quia ibi partium consensus interueniat in differendo.hic secus.Item ibi tertium pactum sortis distributiuum,seu diuisiuum uenit ad limitandum secundum simpliciter de sorte prolatum.similiter non obstat.l.solum.§. primo, ff.de liber.lega.quia ibi consensus, & uoluntas testantis interuenit,& in testamentis etiam plenior fit interpretatio, ut l.in testamentis.de regulis iuris.non autem in rescriptis,ut hic.ubi autem prius non concurrisset,nec nunc inciperet, Dico, quod ex mora non possunt incipere deberi,quæ non potest committi, ut dicta
4 l.lecta.& secundum prædicta limita uerba Dyn.& Cyn.†Quæro,

an

a an dilatoria ista prosit fideiussorib.ª dic breuius pariter, & latius, quam Cyn. Aut de fideiussore ex causa concessæ dilationis, & ꝓ deest ei, non tam ex beneficio rei, q̃ sui, vt j. eo. l. vniuersa. Aut de si deiussore de iudicato soluendo. & tunc si ex clausula, qua verbũ sonat, prodest, vt l. fi. §. fin. j. de vsur. rei iudi. Et est ratio: quia alias non prodesset reo pp promptam excusationem, quam habet ꝗ reũ, vt ibi in litera. Ex clausula vero de defendendo, an dilatio superueniens reo prosit fideiussori, non insisto, quia nostram quæstionem non attingit, sed tex. est, ꝙ non in l. si rem. ff. iud. sol. ꝙ illud operatur mera præuentio, de quo plenius dic, vt ibi. Aut de fideiussore ꝗctus, & subdistinguo. Aut priuilegium concessum reo est generale respectu omnium suorum creditorum. & tunc vendicat sibi locum decisio Cyn. vt ad fideiussores non extenditur, quia exacti regressum interim non possunt habere ꝗ principalẽ, cum & ipsi tempore concessi priuilegij lato sumpto vocabulo possint creditores dici. ar. l. j. ad fi. ff. si cer. pet. Et quia soluendo facit ex obligatione ꝗcta retro, ideo non tam modo, quam illo tpe reputatur oriri oblig. arg. ff. de inoffi. test. l. si nõ mortis. in fi. & de pig. act. l. si rem. §. fi. & per ꝙ ns cessat ratio posita in tex. dictæ l. fi. in fi. j. de vsu. rei iud. Aut est speciale puta respectu vnius creditoris tantum: & tunc aut postulatione ipsius fuit concessum: aut, ꝓprio motu principis. Primo casu non prodest fideiussori, quia talia rescripta ob importunitatem petentum intelligũtur concessa, vt l. 1. j. de pe. bo. sub. li. 10. ideo distinguenda, vt ibi, & j. de edi. pri. l. si qñ. Item talia rescripta in lesionem qñque retorquenẽt, ut ff. quod quisque iur. l. 3. in princ. Et quia est, quid imputetur ei de fideiussore nil dicenti. Secundo casu credo, quod prosit, quia rescriptum seu beneficium proprio motu principis concessum, fauorabilius, & plenius interpretatur, vt d. l. 3. & §. de leg. l. quod fauore. & extra de concess. præben. c. si motu proprio. libr. 6. & quia tunc habet locum ratio l. fi. j. de vsu. rei iu. vt non minus operetur beneficium principis quam l. cum, & ab ipso cõcessa legis hẽant vigorem. inst. de iur. natu. §. sed quod principi. accedat l. omnes. ff. de exce. Non ob. l. & si fideiussor. ff. de reg. iur. per quam Iaco. de Ra. & Pet. videntur tenuisse ꝓrium: quia supposito, ꝙ exceptio illa, ne quis conueniatur, vltra q̃ facere possit, sit temporalis, & nõ perpetua. quod examinaui. s. eo. l. cum quis. tñ non omni certitudine est certum, qñ finiatur: quia saltem ignoratur, an ante mortẽ. & per consequens ibi eius finis est dubius, in casu nostro certus. ibi possibile est in longum. quinimo, & longissimum spatium extendi in casu nostro solum vsque ad modicum tempus concessum, merito, quia ibi maximum præiudicium posset generari creditori, non extenditur ad fideiussorem. hic autem modicum potest generari, in cuius recompẽsationem ei prouidetur, vt nouus fideiussor detur. vt j. eo. l. vniuersa. quod not. ibi. Præterea in casu nostro dilatio non datur, quia non sit soluendo. ibi sic. Item non obst. j. de fideiuss. auth. præsente. vbi fideiussor potest conueniri, vbi reus non potest, quia illud ibi est in potentia ratione absentiẽ, vel inopiæ. in casu nostro etiam diuiti, & præsenti concessa est dilatio, quia non tantum directo, sed per indirectum habet prodesse reo, vt d. l. fi. de vsu. rei iud.

A D D I T I O.

a Prosit fideiussoribus. An moratoria concessa principali extendatur ad fideiussores, qui renunciauerunt beneficio fideiuss. adde post Cy. Bar. Bal. hic. & facit in l. cum filius. §. stipulatio. de ver. obl. & l. fi. §. fi. j. de vsu. rei iud. Bal. in l. tam mandatorij. de non num. pec. adde l. si is qui. si quis cau. & per Alex. plenius. in d. §. stipulatio. vbi dicit, quod si fideiussor soluit j. tempus moratoriæ, non potest j. illud repetere a principali.

L E X III.

Nec damnosa. Quære de exemplis, vt in glo. Sed extra glo. oppo. ꝗ id, quod dicit gl. de minore 14. an. concessio teneat, quia ei prodest, & nemini nocet, vt j, eo. l. rescripta. sol. quod lædi possunt venientes ab intestato, quos testando potest excludere, vt pro socio l. cum duob. §. societatem. & hoc intellige, nisi diceret: non obstante tali lege, vt dicam in l. fi. j. si contra ius, vel vtilitatem publi.

L E X IIII.

1 *Priuilegium solutionis dilatorium antequam debitor satisfecerit, an valeat.*
2 *Lex iubens aliquid fieri post aliquam dispositionem perfectam, an omissio illius vities.*
3 *Priuilegium, an sit inutile, si per impotentiam debitor fideiussorem non dederit.*
4 *Satisdationis onus, an possit remitti.*
5 *Debitor obtento dilationis priuilegio, an semper debeat satisdare.*

Vniuersa. Rescriptum solutionis dilatorium ita demũ habet effectum, si reus fideiussorem præstet
1 idoneum. h. d. & multum notanter. † Quæro cum glo. an priuilegium valeat antequam satisdet. Pla. ꝙ non. Accur. ꝙ sic, sed caret effectu. & hoc verius, quia ire cum fideiussoribus ad principem esset laboriosum, nec talia exigit princeps, vt j. de his, qui ve. æta.
2 l. 2. † Ex isto igitur tex. cum glo. no. quod, qñ lex iubet aliquid fieri post aliquam dispositionem perfectam, etiam si dicat, & aliter
a non valeat, omissio illius. non vitiat dispositionem ipso iure. ª Ex quo infero, quod licet non probetur causa exhæredationis in testamento inserta, non propterea deficit testũ ipso iure, sed per q̃relam. vt dixi in auth. ex cã j. de libe. præte. Item infero, ꝙ licet statutum dicat, ꝙ de emptione, vel venditione immobilium solnat certa gabella, alias ꝗctus non valet, nihilominus gabella non soluta, ꝗctus valet ipso iure. Sed non in effectu, obstante exceptione gabellæ non solutæ, poterit tamen gabella quandocunq; solui. ar. huius l. nisi per statutum eius solutioni tempus sit præfixũ. & idem dico de instrumentis in memorialibus ponendis ex forma nostri statuti, qa præfixio termini impedit postea illa registrari. quinimo, & instrumẽtum annullat statutum ipso iure, & ideo verbis statuti est inhærendum, ut no. Bar. in fi. ff. de verbor. obli. l.
3 si ita quis promiserit. §. ea. l. † Quæro extra, quid si iste debitor allegat impotentiam dandi fideiussorem, & dicit Cy. ꝙ si verisimiliter non potest, priuilegium non erit omnino inutile. sed fiet statim exactio deducto interusurio medij temporis. vt ff. sol. mat. l. si constante. §. quoties. Et hoc quandoque fuit visum mihi verum. vbi proprio motu princeps cõcessisset, non si ad postulationem, sibi imputaturo, qui de impotentia dandi fideiussorem nihil expressit, quo expresso Imperator forte verisimiliter non fuisset cõcessurus, nunc autem puto verius, vt etiam proprio motu concessum sit omnino inutile non præstito fideiussore per hanc l. quæ indistincte loquitur. Item quia hanc dilationem habet a principe nõ valente aliter cõcessionem effectum habere, vt hic patet. Sed in d. §. quoties. habet ex natura ꝗctus, & obligationis, cui fm sui naturam consensit creditor a principi. & sic ibi consecutiue volens fuit, hic inuitus. Item hic post ꝗctum, & ꝗ eius naturam superuenit priuilegium, ibi ante ꝗctum, priuilegium etiam in suo genere concessum, sufficit ergo si in sibi totum non ignoto Imperator, ꝙ
4 uidit amico, vt l. tutiori. ff. de nego. gest. † Quærit gl. an onus satisdationis remitti possit, & dicit gl. ꝙ non, quod intellige de iuridica potentia, & æqua, sed absoluta, & stricta potest, vt insti. de iur. natu. §. sed quod princip. Et tunc licet possit, non creditur velle, & hoc voluit dicere glo. quod intellige, nisi dixerit, non obstante ta
5 li lege. ar. l. si quis. in princ. testamenti. ff. de legat. 3. † Quæro, an indistincte habens dilationem ad soluendum, debeat satisdare. Dic, aut a principe, qui præest legi. & debet, vt hic. aut a lege. & idem, vt ff. sol. mat. l. si constante. §. quoties. nisi eadem æquitas, quæ dilationem concedit, satisdationi repugnet, vt ff. de iud. l. 2. §. penul. Aut ab homine, & tunc aut in vltima voluntate, & debet satisdare, vt j. lega. nomi. ca. l. 1. per totum. Aut inter viuos, & idem si timetur bonorum dilapidatio, ut l. omnib. ff. de iu. non alias, vt ff. de priuileg. cre. l. si creditores.

A D D I T I O.

a †Ipso iure. Adde vltra hoc no. per Bar. & Bal. eũdem Bal. & Imo. in l. 2. in principio. ff. sol. mat.

L E X V.

a **Si quis.** Supplicatio,ª & non appellatio permittitur aduer
b sus sententiam præfecti prætorio,ᵇ & tantũ semel.ᵇ hoc dicit. Oppo. j. ne liceat in vna eademque causa. sol. vt in glo.
c Quæro de ratione diuersitatis.ᶜ Respon. quod in appellatione cõqueritur de iniquitate sententiæ, quod lex abhorruit de sententia tantorum virorum. Sed in supplicatione petitur venia erroris proprij, seu misericorditer secum agi, ut hic, probatur ff. de mi. l. præfecti.

A D D I T I O N E S.

a ¶Supplicatio. Supplicatio, quid sit, & quid differat a precibus, & a petitione. vide Innocen. in cap. ex literis. in glo. sua. in ver. supplicauit. de restitutio. in integrum.
b ¶Tantum semel. Adde Spe. de supp. §. differt. ad fi. vers. item semel. & de appe. §. quoties. vers. penul.
c ¶De ratione diuersitatis supplicatio, & appellatio, in quibus differant. Adde glo. in verbo, supplicauit. & Docto. in cap. ex literis. de in integ. restit. Arch. 2. quæst. canterioris. Iaco. But. in authen. hic posita. in Spec. de supp. §. differt autem supplicatio. per totum. & per Innocen. in dicto cap. ex literis. in verbo, supplicauit.

A V T H E N T I C A.

1 *Tempus est de forma rei in ipso fiendæ.*
2 *Consiliarij de supplicatione porrecta coram ipsis non cognoscent.*
3 *supplicatio, an sit in scriptis offerenda.*
4 *Supplicatio, an possit post decennium porrigi.*
4 *Instrumenta sufficit coram actorum notario produci.*

Quæ supplicatio. Prima quando, & apud quẽ supplicatio porrigitur. secundo eorum effectus reseruatur. Tertio addit, quid sequatur, si forma in supplicando non seruatur. secundo ibi, quo subsequuto. tertio ibi, nisi. Casus. Supplicatio porrecta coram ipso præfecto, uel eius consiliarijs. infra decem dies porrectam impedit executionem, nisi victor idoneam præstet fideiussionem, & infra tempus
1 non porrectam executionem impedit. hoc dicit. † Not. ex text. in ver. nisi, quod tempus. infra, quod est aliquid fiendum, cẽsetur de forma illius. & alibi dicitur, quod pars est stipulationis. ff. de edẽ.
2 l. 1. §. diem. Vide, quod dicam. infra titu. 2. l. 2. super glo. 3. † Quæro circa primam partem legis, an de supplicatione porrecta coã consiliarijs cognoscant consiliarij, vt sententiam retractent, dic
3 quod non, vt in gl. prima. † Quero, an in scriptis sit offerenda. glo. tertia, quod sic ad instar appellationis, ex quo inferas hoc procedere

dere, nisi fiat illa die, vt in appellatione, vt ff. de app. l. 1. in fin. & l.
4 seq. † Quæro ad declarationem partis vltimæ, an post decem dies possit supplicari, & videtur, quod sic, per istum text. qui reseruat ius retractationis sententiæ, cum retractari non possit, quod non tenet, vt ff. de iniu. rup. & ir. test. l. nam & si sub conditione. Glos. hic videtur determinare in oppositũ ad instar appellationis omisse, & ad hunc tex. respondit, quod retractatio reseruatur, quando sententia lata fuit contra ius constitutionis, & sic fuit nulla, vt l. 2. j. quando prouo. non est necess. Ex ista glo. no. duo. Primo, quod per viam principalis petitionis post decem dies de nullitate sententiæ potest conqueri. & pro hoc l. si expressim. ff. de appel. Secundo, quod id, quod nullum est quatenus de facto procedit, eatenus retractatur. Sed quæ prædictarum opi. est vera. Respon. illa, quam prius recitaui, quæ in glo. est secunda per rationem, quam dixi. Tum, quia si nulla est sententia perpetuo retractatur, vt d. l. si expressim. & quia tempus non est modus obligationis inducendæ, vt j. de pact. l. si certis annis. & ff. de act. & obli. l. obligationũ fere. §. placet. sed retractatio, vt sequitur in glo. non fieret perpetuo ergo, &c Dicam ergo, quod præfecto licet supplicari. j. decẽdies sed principi potest supplicari vsque ad biennium. vt j. de sen. præfe. præto. l. 1. & ibi no. glo. pen. vsque autem ad quod tempus possit retractari, dic, quod supplicetur præfecto vsque ad annum, vel ex causa biennii ad instar appellationis. Si principi, tunc non currit tempus in eius consistorio, vt j. de temp. appel. auth. sed lis. & ita concordo opi. positas in d. l. 1. in glo. fi. & alia potes hic age-
5 re, quæ ibi scribam. † Vltimo no. hic bonum arg. quod sufficiat in-
a strumenta produci coram ipso notario actorum, & causæ. ª licet non coram iudice, vt hic in 1. parte. dum alternatiue dicit, vel casus introducentibus, & est quasi casus. j. de app. l. eos. §. super his. conjuncta glo. super verbo, ad scrinea. facit etiam in eod. tit. l. præcipimus. §. in his.

A D D I T I O.

a †Notario actorum, & causæ. Tu vide ad hoc Bartol. in l. si finita. §. Iulianus. colum. 5. ff. de dam. infect. & in l. eos. §. super his. infra, de appel. & in l. præcipimus. §. in his. eodem titulo. Sed Bald. hic. nume. 2. ver. item nota ex hac litera. dicit, quod non credit dictum Bart. verum in instrumentis, quæ producuntur ad probandum, quod debent produci iudici, non tabellioni. vt legitur. & no. in Iiubemus. j. de lib. cau. & j. de testa. l. hac consultissima. §. penul. vide omnino Bal. hic.

L E X VI.

1 *Factum tenet. quod fieri prohibetur.*
2 *Impetratio ab excommunicato facta pro alio est inualida.*

Vniuersis. Casus. Sufficit rescriptum esse concessum, non attento per quem fuerit impetratum.
1 hoc dicit. † No. quod id quod fieri non debet, factum tenet, quod declara, vt in princ. glo. Quæro, hæc l. procedit, quando pro alio
2 impetrauit, quid si pro se. dic, vt in glo. † Item quæro, si impetrans
a pro alio erat excommunicatus, dic, quod non valet. a extra de rescri. c. 1. lib. 6. Quid si asserit se procuratorem illius, & fuit mentitus, dic, quod non valet. extra de rescrip. c. nulli. & c. ex parte. de in famia autem non curatur, vt hic, & ibi.

A D D I T I O.

a ¶Quod non valet. Adde Doct. in d. c. 1. extra de rescr. contra Host. in cap. quo ad consultationem. de re iud. sed quid si rescriptum sit impetratum p duos, quorum vnus est excommunicatus, alter nõ, super re communi indiuidua, dic, quod non valet, secus si res sit diuisibilis, quia valet pro parte non excõmunicati. Ioan. And. in mercu. in re. vtile. in 6. & Lud. in sing. ver. excommunicati. vers. sic quæro vtrum.

L E X VII.

1 *Rescriptum iuri contrarium, quando sit nullum.*
2 *Imperator quando crimen remittere possit.*

1 **Rescripta.** † Rescriptum ꝗ ius non valet,ª nisi aliũ mo
a dice lædat, vt pœnam indulgeat. h. d. Opp. sic, lex debet esse de dubitabili, de Carb. edic. l. quod Labeo. sed nemini dubium, ꝙ vbi l. prohibet rescriptum, impetratio non tenet. vt patet §. de sac. sanc. eccl. l. iubemus nulla. & j. si nup. ex rescrip. pc. l. 1. ergo huius timore est facta. gl. c. quæ dicit, ꝙ hæc lex loquitur in casibus, in quibus rescripta sunt in specie prohibita: in contrarijs sed loquitur, vbi in specie non reperiuntur a iure prohibita, quæ modo per hanc l. generaliter prohibentur, vbi postulata sint contra iura, puta si impetrauit quis, vt post sententiam scin. non poss. non enim prohibet lex illa rescriptum impetrari, sed simpliciter prohibet exceptionem opponi. Alia exempla infinita possent dari. Et ꝙ hæc lex, sic debeat intelligi, dicit gl. ꝙ proptio debet esse de contentis sub generalitate regulæ. vt ff. de penu leg. l. nam quod. §. fin. & no. glo. in l. his. ff. de leg. sed except. hic in fin. posita de supplicante remissionem pœnæ, non potest habere locum ibi, specifice in casu illo, in quo prohibetur rescriptũ. vt d. l. 1. j. si nup. ex rescrip. petan. ergo necessario intelligitur, ubi rescriptum in specie non est prohibitum, & sic excep. ergo, & retari leges non bonas, pro concor. induxit. Item not. ex ista glo. qd exceptio restringit regulam, sicut & ratio dictum, vt ff. de calum. l. hæc actio. Oppo. contra primam exceptionem, ꝙ rescriptum legens alium teneat. vt §. eo. l. quoties. Sol. vt in glo. 3. quia aut modice, aut immodice. vt in ea. Opp. ad idem de l. si quis sepulchrũ. in princ. ff. de reli. & sum. fun. glo. soluit eodem modo. Potes sol-
2 uere, & aliter, vt scripsi in l. quoties §. eo. & super glo. fin. † Oppo. ꝗ secundam exceptionem, ꝙ Imperator non possit remittere crimen, cum facta non possint fieri infecta, vt ff. de cap. l. in bello. §. factæ. Sol. ꝙ ꝗrium procedit intelligendo text. quo ad correctionem verborum, sed non quo ad mentem, vt intelligatur crimen, i. criminis pœna, vt in princ. gl. fi. & pone exempla. vt in ea. Oppo. tunc extra. fm Iac. But. ꝙ tale rescriptum sit ꝗ publicam vtilitatẽ, quæ suadet crimina non remanere impunita. vt ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus. in fi. & sic non debet valere, vt j. si ꝗ ius, vel vtil. publi. l. si. soluit ipse, ꝙ illud procedit, qñ essent directo principaliter, & immediate ꝗ publicam vtilitatem, quod est, qñ remitteretur pœna delicti inchoandi, quia tunc remitteretur dolus futurus, & daretur occasio delinquendi, quod fieri non dẽt, vt ff. de pac. l. sum ptus. §. illud. & ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. scire oportet. & hoc ne inde iniuriatum nascatur occasio, vnde iura nasci debent, vt j. vnde vi. l. meminerint. Hic autem loquitur, qñ remittitur pœna delicti consummati, quod licet puniri interest reipublicæ, non tamẽ principaliter, & immediate, sed secundario, ideo tale interesse nõ attenditur, vt rescriptum vitietur, & maxime, quia tunc aliqua rationabilis causa in specie principem præsumitur mouere, quæ habet derogare illi interesse concernenti rempublicam in genere. & hoc in pœna corporali, in pecuniaria non debet intercedere secunda iussio. vt in auth. vt nulli. §. & hoc non iubemus. col. 9. Vltimo hic potes addere, quæ dicam j. tit. 3. l. fi.

A D D I T I O.

a ¶Non valet. Adde Socin. consil. 169. incip. circa primum consultationis articulum. vers. confirmo hanc respõsionem. in 2. par. char. 35. Item adde, quod dicitur rescriptum, secundum ius commune, priuilegium vero, si cõtra ius commune concedetur. glo. est in c. 1. de consti. in 6. in vers. noscatur. Item adde, quod non valet, nisi in eis fiat mentio cum clausula non obstante. Bal. in l. fin. in 2. col. 4. q. j. fi contra ius. & per eum hic 1. col. & in cap. 1. 2. col. qui feu. da. possunt.

L E X VIII.

Instrumentorum. Casus. Superflua non debẽt scribi i supplicatione, sed necessaria tantum pro negotij instructione. h. d. Opp. cum gl. de l. ut responsum. j. de transa. Sol. quod ibi de vtili, & necessaria narratione: hic de inutili.

¶ Quando libellus principi datus litis contestationem faciat. Tit. XXIII.

1 *Rescriptum actiones prætorias, quando faciat perpetuas. & nu. 3.*
2 *Actiones qualiter perpetuari intelligantur.*

1 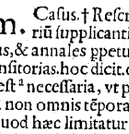 **Vbium.** Casus. † Rescriptum delegatorij supplicanti cõcessum, actio
a nes prætorias, & annales ppetuat. & eas facit ad hæredes transitorias. hoc dicit. cum seq. Nota, ꝙ supplicatio est ª necessaria, vt patet in vtraque l. Oppo. quod non omnis tẽporalis actio sit transitoria, vt j. l. proxi. Sol. vt glo. quod hæc limitatur per illam, nec est hoc nouum. vt l. nam & posteriores. de le. Oppo. quod etiam executor sit mittendus. vt l. sicut j. de præscri. 30. ann. Sol. vt in gl. 2. in prima solu. quæ est communis. aliqui tamen aliter soluerunt, vt dicam in sequenti l. Oppo. de l. libertus. ff. de in ius voca. Glo. non soluit. Dic, quod libellus non habet vim vocationis quantum ad pœnam temerarie vocantis, sed quantum ad perpetuationem actionum prætoriarum sic, vt hic. Ad l. seq. oppo. de l. vt perfectius. j. de anna. except. solut. speciale in illis quatuor casibus, vt ciuiles
2 perpetuentur, regulariter contra: nos autem in prætorijs. † Quæro extra glo. quomodo intelligatur, quod hic de perpetuatione dicitur. respondeo, quod Accurs. intellexit, vt perpetuetur, id est, morte non extinguantur, vt prius. sed vltra annum non darent, & sic circa vnum tantum innouetur ius prætorium. & ideo sol. contrarium positum in l. præcedenti. de l. sicut. quod ibi de alia interruptione, quæ perpetuat actionem in quadraginta annos, de ea, quæ facit solum transitoriam in hæredes. Sed gl. nostra hic in sol. contra. de l. vt perfectius. sentit, quod etiam hic de perpetuatione quo ad vitam longissimam loquatur. & ita se habet communis
3 opinio. cum text. iste loquatur simpliciter, & indistincte. † Quæro, an actiones prætoriæ, quę per veram litis contestationem non perpetuantur, de quibus in l. fin. j. de præscri. 30. ann. & j. de do. l. fi. perpetuentur per hanc rescriptionem. Dicit Mar. Syl. & Iacob. But. quod non, vt quod non potest vera contestatio, non operatur hic, quasi contractus, quæ per hoc rescriptum inducitur. vt §. eo. l. j. & hic in rubr.

A D D I T I O.

a ¶No. quod supplicatio est. Adde Spe. de suppli. §. 4. & 5. quid sit supplicationis effectus, & ad quid extendatur, & quos possit, & qualiter.

Vt lite

¶Vt lite pendente vel post prouocationem, aut diffinitiuam sententiam nulli liceat supplicare. Tit. XXIIII.

ADDITIO.

a †Vt lite pendẽte. Adde vltra hic no. & pro huius tituli facili elucidatione, qñ dicatur pendere lis, gl in c. 1. extra eo. Alex. in l. cum notissimi. ʒ. de præsc. 30. anno. & in l. ceptum. ff. de iu. quibus adde Bal. in l. causas. ʒ. de transac. vbi ẽt quæ sit differentia inter litem, & causam. & l. exceptionem, ʒ. de proba. & in l. si fundus, in prin. & ibi alle. ff. si cer. pet. & in l. amplius non peti. ff. rem ratam hab. & Cano. in c. super quæstionum. extra de offi. deleg.

LEX PRIMA.

1 *Sententia diffinitiua decretum quandoque vocatur.*
Impetratio iudicis ante litis contest. an sit licita.

1 Licet. Casus. sententia post supplicationem lata, ante tamen, q̃ princeps rescribat, valet. h. d. †Not. sententiam diffinitiuam hic, decretum appellari, sed ꝗ quodlibet decretum nõ esset diffinitiua sententia. vt l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offi. procon. & lega. Quæro de quo iste supplicabat. dic, vt in gl. 1. in princ. Quæro de ratione, respondet gl. ꝙ princeps non est ante adeundus, &c. sed caue, qa leges allegatæ per glo. sunt de iure notissimo. ideo alia esset perquirenda de iure isto. Fuit ergo solũ ratio, quia lis pendebat. Nec obstat, ꝙ glo. dicit ante lit. contest. fuit supplicatio porrecta, quia
2 non tamen obtenta, vt hic in tex. † Vnde ad declarationem prędictorum, quæro vtrum ante litis contest. sit licitum iudicem impetrare, vt sic prius impetrati concessio teneat. & dicit hic Cy. quod non. & dicit glo. hoc velle. sed certe glo. ponit exemplum, quando reus impetrat priuilegium ne coram suo certo iudice conueniatur. Sed fortius facit glo. in l. seq. ꝙ leges hic allegatę loquuntur, quando princeps aditur, vt in eius cõsistorio ius reddatur. sed vbi in prouincia peteretur iudex delegari, non loquuntur leges illæ. & ideo quod non mutatur, stare non prohibetur, sed iure antiquo, & nouo princeps, & præses, de quo minus, potest delegare ante lit. contest. ergo, &c. Quod autem posset, patet. ff. de officio eius cui man. est iurisdi. l. 1. in princ. & de iu. omnium iud. l. morẽ. cum seq. & ʒ. de iu. l. a iudice. & ʒ. de dila. l. si quãdo. & auth. quod fieri, & videtur expressum extra, de rescri. c. quia nonnulli. quod intellige, vt dicam. in l. seq.

LEX II.

1 *Sententia, an veniat appellatione processus, vel actorum.*
2 *Supplicare lite pendente, vel ante lit. contest. quando liceat.*
3 *Supplicatio simplex cum clausula generali non obstante lit. pendentia, non valet.*
4 *Pœna dispendij litis quæ sit.*

a Supplicare. [a] Lite pendente non licet supplicare, nisi pro actore, vel sentẽtiæ copia denegata. cã vero finita nullo modo, sub pœna dispendij litis, & infamiæ.
1 h. d. †Ibi vel pronunciationis. arg. ꝙ sententia non contineatur appellatione actorum, sic ʒ. de sen. q̃ sine cer. quanti. l. 3. de reg. iur. l.
b fi. Sed verum est contineri. [b] ʒ. de eden. l. 2. & ff. de reg. iu. l. actorũ. fm Cy. hic ergo ꝓstabat de mente proferentis. Opp. ꝙ licet supplicare lite pẽdente, & postea. vt ſ. tit. 1. l. quoties. & l. vniuersa. & l. rescripta. & ʒ. de reg. iur. l. ad solutionem. Sol. ꝙ dilationem peteno licet vt in ꝗrijs, non autem aliquid petere, ꝑ ipsa cã, nisi in casibus hic in gl. notatis. Pro cuius declaratione dicit gl. attende tria tpa. sante lit. pte. post lit. contest. & ante sentẽtiam. Item post sententiam. & x. dies, sed hoc tertium debuit glo. subdiuidere, quia post sententiam, & appellationem interpositam. Item post sentẽtiam, & pendente tempore ad interponendum appellationem, ꝙ est x. dierum. Item tpe illo elapso, & appellatione non interposita. & sic quinque tempora sunt in effectu, quorum quodlibet
2 per se videmus. † Circa primum. ſan ante lit. contest. est dicendũ. Aut nulla citatio facta est de parte, & licitum est supplicare, & iudicem impetrare indistincte, vt dixi ſ. l. proxi. Aut citatio facta est de parte, & tunc non licet obstante præuentione, nisi tunc iudex negligeret ius reddere. & ita intelligatur, ꝙ hic no. glo. & de his, & alijs statim dicendis oportet fieri tunc mentionem in supplicatione. Circa fm. ſ. post lit. contest. vr̃, ꝙ supplicare non licet, nisi in casibus, vt hic. Item ꝗrium extra de re. iu. c. inter monasterium. & de rescri. c. dilectus. vbi licet, dummodo fiat mentio de processu, & causæ statu, posset dici aliud de iure ciuili, aliud de iure canonico: sed verius puto, vt hoc determinationem recipiat ab illis, ut non liceat supplicare lite pendente, nisi fiat mentio de processu, & statu cauſæ, vt ibi. Et est ratio, quia tunc princeps rescribendo
3 ex certa scientia tollit harum legum impedimentum. † Et ex his no. ꝙ nihil agunt hi, qui simpliciter supplicant cum clausula generali, videlicet non obstante litis pendentia, & nullam fecerunt mentionem de processu, & cã. an autem debet adijci clausula, & non obstante tit. ne lit. pen. credo, quod non, quia facta mentione de processu supplicare permittitur. Cautela tamẽ est, vt apponatur, propter ea, quæ dicam ʒ. titu. 1. l. fi. Item scias, quod est ẽt necesse, vt fiat mentio de priuilegio aduersarij, & eius confirmatione, puta si priuilegiatus esset, vt sub certo iudice tantum posset conueniri, vt extra de confir. vti. vel inuti. c. bonæ. Item de rebus, de quibus agit, extra de do. & contu. c. ex literis. Item si quæ literæ primo erant obtentæ. & de his specialis debet fieri mẽtio, vt extra de rescrip. c. cæterum. & de offi. deleg. cap. ex literis. licet enim reuocatio sit iure permissa. vt ff. de iudic. l. iudicium, tamen inferri videtur contumelia iudici. ut ff. de arb. l. litigatores. in principio. ideo reuocatio, ut odiosa exigit expressam mentionem de literis primæuis delegatorijs. hic in parte not. Ioan. And. in d. cap. inter monasterium. Iuxta hæc formo quæstionem, quam ponit Cyn. supra, l. prima, quid si procurator Titij impetrauit iudicem delegatum. Titius ignorans impetrationem tractus coram ordinario lis est contesta. postea procurator venit, & delegationem Titio notificauit, propter quod Titius vult uti rescripto, & iudicẽ declinare, quæritur an possit. videtur, quod sic, quia aut dicimus, quod exceptio declinatoria superuenit post lit. contestatio. & hæc propositum. vt l. 2. cum ibi no. ʒ. de consor. eiusdẽ lit. Aut ante, & idem, quia per errorem, & ignorantiam fuit omissa, ergo, &c. vt supra de iur. & fac. ignor. l. error. coniuncta glo. ibi 2. Petrus tenet oppositum. per l. ff. man. l. fideiussor. §. quædam. & per not. extra de appellat. cap. vt debitus. Ad contraria respondet, quod de alijs excep. quam dilatorijs loquuntur. hæc responsio non est tuta, per l. si per errorem. ff. de iurisd. om. iud. Dictum tamen credo verum ista ratione, quia præuentus fuit, qui impetrauit, ergo, &c. vt l. si quis ex aliena ff. de iudi. & sibi imputet, qui non citius impetrauit, vel impetratum præsentari nõ fecit. vnde eius culpa, vel negligentia non debet aduersario præiudicare de iure suo sollicito. & sic, contraria cessant. Circa tertium tempus, scilicet post sententiam, & appellationem interpositam. & hic dicendum, quod interdum causa appellationis est coram ordinario initiata. & dic idem, quod de principali dixi. Interdum non est initiata, & tunc aut appellatio fuit interposita ab interlocutoria, & tunc dixerim quidam, quod quia principalis nondum est finita, de toto processu debet fieri mentio, per dictum. cap. inter monasterium. sed hoc non tenetur. Sed sufficit sub compendio narrari, quomodo in tali causa vertente inter tales, iudex interlocutus fuit, & c. ob quam interlocutionem ex tali causa grauatus appellauit ad sanctitatem vestram, quam appellationem supplico, vt delegatis, &c. & sic in hac supplicatione oportet causam grauaminis, & sic appellationis exprimi. argumen. de app. c. cordi. libr. sexto. sed si a diffinitiua fuit appellatum, variauit Innocen. quandoque dicens literas valere, & si de appellatione non sit facta mentio. sed generaliter de quæstione vertente inter talem, & supplicantem. Quandoque dixi, quod de appellatione debet fieri mentio, licet non de causa. & hæc opinio verior. per cap. ex parte. §. 1. extra de rescrip. & cap. bonæ. de confir. vti. vel inut. & ita tenent Host. & Io. And. in c. ex literis. de offi. deleg. & pro hoc bene facit ʒ. tit. 1. Circa quartum, scilicet intra decem dies datos ad appellandum, & nondum appellatione interposita, & tunc nulla quæstio, quia non possit per delegari. & pro hoc accedat nostra Rubri. dum alternatim dicit, aut post sententiam. & ff. nil nou. appel. penden. Circa quintum, scilicet post lapsum dierũ frustra supplicatur, ut hic. & in §. 1. imò punitur: super nullitate tamen sententię quam ſ. ti. secundo. auth. quæ supplicatio. dixi per viam principalis petitionis posse proponi, dico delegatum posse impetrari. Transeo ad gl. 3. & op. quod extra istos duos casus liceat supplicare, ut in auth. vt in medi. iis. §.
4 super. solu. addendo duos alios casus, vt in gl. † Quero, quę sit pœna dispendij litis, cum iam erat omissa. responde æstimationis, ut in gl. fi. & sic dupli habito respectu ad priorem sententiam, prędicta sunt cordi tenenda, quia sunt quotidiana.

ADDITIONES.

a ¶Supplicare. supplicatio principi, an & quando, & de quibus fieri possit, vide Bar. hic & Spe. de sup. §. 1. & 2. & quis causam supplicationis examinet, vide per Spe. eo. tit. & §. versf. solus tamen princeps.

b †Sed verum est contineri. Adde vltra ea, quæ hic no. Bald. nu. 1. & ibi in apost. in versf. pronunciatio. & in ver. nec contineatur sententia. Ant. de But in c. prudentiam, in prin. & ibi Panor. extra de off. deleg. no. Lanfran. de Oria in c. quoniam contra falsam. in prin. nu. 9. versf. no. hic videri, & in apost. in ver. contineri. ext. de prob. & no. Bar. in l. is apud quem. in prin. & ibi in addit. ipsum in versf. acta. inf. de eden.

¶Si contra ius vtilitatemque publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum, vel impetratum. Tit. XXV.

1 *Supplicatio non vitiatur omissione leui.*
2 *Pronunciare an possit is, cui cognitio committitur.*

1 Nonidcirco. Leuis omissio in supplicando nõ vitiat delegationem. hoc dicit. † Not. quod leuis omissio nõ vitiat. glo. exemplificat l. istam in causa appellationis delegata. ideo ad eius declarationem vide, quæ dixi supra titu. 1. l. 2. Dicit tamen Cyn. quod in principali causa potest exemplificari. puta si creditor debitori fecit pactum de non petendo. & debitor postea econtra fecit creditori pactũ de petendo, licet ista omiserim. valet tamen rescriptum,

rescriptum, ut ff. de pact. l. si unus. §. pactus. Oppo. de l. & si legibus. ʒ. eo. tit & no. ʒ. l. proxi. Sol hic fuerunt omissa ea, quibus ex-
2 pressis nihilominus habuisset rescriptum, ibi secus. † Vlterius attende, quia hic videtur casus, quòd ille, cui mandatur cognitio, habeat potestatem pronunciandi, cuius contrarium tenet glo. in l. qui procurator. ff. de procu. Sed potest dici, quòd causa hic fuit simpliciter delegata. ut sentit glo. nostra. & circa hoc uide, quod plenius scripsi. in l. ubi ʒ. de fal. Barth. de Sali.

LEX II.

1 *Iudex veritatem sequi debet.*
2 *Præscriptio multipliciter capitur.*
3 *Contenta in supplicatione faciunt fidem contra supplicantem.*
4 *Mendacium supplicantis supplicationem eneruat.*
5 *Ignorantia consuetudinis tolleratur, sed non legis.*
6 *Mendacium, an possit esse in facti narratione.*
7 *Mendacium an possit esse in tacendi fraude.*
8 *Iudex, an aliqua causa debeat, se non iudicem pronunciare. & nn. sequenti.*
10 *Delegatus quando sua, & quando delegantis vice fungatur.*
11 *Dolus doloso non patrocinabitur.*
12 *Exceptio mendacij, vel falsitatis quando opponatur. & seq.*
14 *Mendacium si ad veritatem redigatur, delegatio procedet.*
15 *Veritas si in mendacium conuersa fuerit, an delegatio locum habebit.*
16 *Exceptionem propositam, quis probabit.*
17 *Impetranti rescriptum, an possit infamia, vel homicidium opp.*

Præscriptione. Hæc lex repetita transit per uaria materia subtilis est, & dubia, & modica noua possunt dici, sed alienа præuisa recitari. Diuido igitur legem in duas partes. ut primo dictum tacitæ quæstionis solutiuum. Secundo eius effectum. secunda ibi, & secundùm. prima facit plura intellectu non carenti. Not. quia tamen uno clauditur strictu, ideo eam aliter non subdiuido, & etiam, ut breuior reddar in scribendo. Summariè secundum omnem lecturam hoc intendit. Mendacium supplicantis delegatum cognoscere, & pronunciare non impedit pro tenore ueritatis. Vel magis strictè. supplicantis mendacium in qualitate, uel circunstantia rei non impedit delegatum cognoscere, & pronunciare pro ueritate tenoris. hoc dicit. Pone tamen casum in terminis generaliter, & in nube, ut commodius postea
1 explicentur sect. † Not. quod ueritatem sequitur iudex concor. ff. de offi. præs. l. illicitas. §. ueritas. Item quod de eo, quod cognouit pronunciat. concor. l. de qua re. ff. de iudic. Tertio nota, ut in summario dixi. Oppo. secundum dominum meum, quòd inepte dicat text. præscriptione mendaciorum, cum præscriptio, sit quædam uris acquisitio per temporis lapsum, ut patet infra. de præscrip. longi tempo. per totum. Solu. exponendo, ut in prima glos.
2 † Pro cuius lata doctrina dicit ipse, quod est proscriptio per o. & hæc est quædam confiscatio bonorum. ut ʒ. de bon. proscript. in rubric, & l. si quis post hac. Est & pere, & hæc sumitur æquiuocè. Vno modo pro exceptione, ut hic, & infra de except. l. præscriptione, & l fina. Secundo modo pro acquisitione alicuius iuris ex lapsu temporis, ut in infra de præscript. per omnes illos titu. Tertio pro regulari, & limitata præfinitione, ut infra, quomodo, & quando iudex l. consentaneum & de appellat. l. præses, & ꝗ de sacrosanct. eccles. l. placet. Quarto pro quadam patenti scriptura in loco publico posita. ut ff. de institu. l. & si pupillus. §. præscribere. Quinto pro simulatione quadam, ut infra. de transact. l. cum eadem. Oppo. quòd rescripto non possit opponi mendaciorum exceptio, ut infra. de dila. l. si quando. Solu. ut glo. 2. quòd illud in impetrante, hic in eo, contra quem. argu. ʒ. de transact. transactio-
3 ne. † Ex ista glo. no. quod narratio contentorum in supplicatione facit fidem contra supplicantem. facit. l. cum præcum. ʒ. de libe. causa. potest tamen error probari, ut ʒ. de erro. aduo. l. i. Item not. nouum intellectum ad d. l. si quando. ut supplicanti non detur dilatio, quando uult uenire contra narrata tanquam mendaciosa.
4 † Opp. fm dominum meum, ꝙ tex. iste supponat unum falsum. l. ꝙ mendacium possit esse in narratione iuris, quia si est mendacium, non est narratio iuris seu iniuriæ quod est omnino non iure factum, ut ff. de iniur. l. j. in prin. sol. ut sentit glo. 3. quòd hic non loquitur, quando id quod est de iure, affirmatur. sed quando id, quod est contra ius, affirmatur esse, & ius de iure, quod exempli-
5 quitur. † Ex quo collige. ꝙ ius cõsuetudinis legitimæ ignoratur, ne ignorare, sed non in lege, & pro hoc lex est certa. de pstit. c. 1. l. j. Vel pone exẽplum tertium, ut sequitur in gl uiq; ad fi. Ex quo pars rei accidẽtalis, & qualitatiua, non substantiua, quod uidetur §. quinimo. dicebat, ꝙ dies legalis pars substantiua est conuentionis, non conuentionalis, sed primum est contra istam gl. & fm cõ ꝙ gl. ista loquitur de actu fiendo ex legis permissione limitantis actum illum tẽpore, & nulla præcedente conuentione, quo casu tex. ſ. tit. 3. authen. quæ obligatio. uidetur uelle, ꝙ sit de forma, & sic de essentia, vt ff. ad exhib. cõ. l. Iulianus. §. sed, & si quis. Sed dic, ꝙ est de forma qualitatiua fiendi, vt in hac gl. non de forma. substantiua facti. i. ipsius actus fiendi, ꝙ patet, quia nec est pars ipsius integralis, nec subiectiua, & differunt hæ formę, quia substantiua cõcernit mere ipsum factum, vel actum. qualitatiua vero eius effectum. hinc dicimus. ꝙ duo sunt facere, & infra tempus facere. arg. ff. de arb. l. arbiter. sed ꝗria loquuntur, qñ conuentio præ-
6 cedit. quo casu remitto ad no. per Iac. But. in d. §. quinimo. † Oppo. successiue, ꝙ mendacium non sit in facti narratione, quia cũ facta non possunt alterari, vel immutari. ff. ex qui. cau. ma. l. denique. & de cap. l. in bello. §. factæ. si narretur aliud, q̃ factum est, non erit narratio facti. Sol. ut sentit gl. seq. quæ huius timore est facta, videlicet ꝙ illud procedit, vbi vere factum fuisset, quod pro facto narratur. at hic affirmatur factum esse, quod nunquam
a fuit. [a] & sic narrat pro facto, quod non fecit, puta, quia se appel-
7 lasse dicit, quod non est verum, vt in glos. † Opp. successiue, ꝙ in tacendi fraude non sit mendacium, cum tacere nihil sit dicere, quod est medium inter affirmare, & negare. vt ff. de tu. l. j. §. scientiam. & de reg. iur. l. qui tacet. Sol. fm dominum meum illud verum, si omnino nihil diceret. sed vbi in narrando factum supprimat verum, mendacium committitur in tacendi fraude, vt hic. & ʒ. de epi. & cle. l. presbyteri. & ff. ad leg. Cornel. de fal. l. j. §. i. & l. si quis obrepserit. & pone exempla, vt hic in glo. super verbo, tacendi. primum tamen exemplum potest reuocari in dubium, per ea, quæ dixi ſ. tit. j. l. 2. ideo alia sunt clariora. † Oppo. successiuę, ꝙ iudex non cognoscat pro tenore veritatis, sed se iudicem non esse pronuncier, quia fines rescripti non sunt excedendi. ʒ. si a non compet. iud. l. j. & l. si de proprietate. facit l. si diligenter. ff. manda. Solu. vt sentit sequens gl. ꝙ tenor veritatis erat contentus in rescripto, non extra, vt in contrarijs. & hoc prout in glo. est contentũ sine p. Sed prout est cum p. quia idem est, quod omissio, neglectio, tunc directo obstat contra. & tũc sol. ꝙ tenor veritatis omissus erat circa aliquam qualitatem, vel circunstantiam, non circa substantiam, neque rem, vel causam: quia tunc iudex
10 impetrans super vna re, vel causa, puta, libro, vel commodati, nõ posset pronunciare, vel cognoscere virtute rescripti super alia, puta equo, vel locati, vt in contrarijs, & extra de rescr. c. dilecti. & not. per Inno. & Ioan. And. in eo. tit. c. super literis. & per Iac. But. & Cy. & dominum meum. † Opp. ad idem, quod iudex nedum
9 pronunciet, sed etiam de principali negotio non cognoscat, qa mendax precator. tunc enim careat penitus impetratis, quod esse debet, vt infra eo. l. & si legibus. huius timore facta est glo. pe. & fina. simul iungo, ne vtar superfluis. Et dixit Placenti. ego confiteor, contra. & dico, quod iudex datus auditis exceptionibus mendaciorum, & eis patefactis, & per consequens cognito, qd tenor veritatis se habet in oppositum, pronunciabit se iudicem esse. Et si obiciatur quod nullam habet iurisdictionem, ex quo rescriptum est nullum, & per consequens non potest pronunciare. Respondet Placent. quod hoc euenit ratione dubitationis & incertitudinis, vt alias in l. si quis ex aliena. ff. de iudi. & hic vult glo. fi. in prin. vsque ad verific. vel dic. Hæc lectu. communiter reprobatur. & tunc non pronunciat pro tenore, seu de tenore veritatis, sed fraudis, & ꝗ ꝗ dacti. cuius contrarium vult lex ista tam in medio ibi, pro tenore &c. quam in ff. dum dicit, de causa conuenit proferre sententiam; & sic de principali in dubio debet intelligi. Præterea respondet Placent. ad id, quod dicebatur, ꝙ iurisdictionem non habet, non est semper vera, vt ʒ. dicam in quæstionibus. Reprobata lectu. Placen. alij, vt Ir. similiter confitent, ꝙ ex vi rescripti nil possit cognoscere, vt d. l. & si legib. Sed legẽ intelligit de delegato, qui erat aliàs ordinarius partium, qui non ex vi rescripti, sed ordinariæ iurisdictionis cognoscet, & pro
10 nunciabit de negotio principali. † Huic lectu. oppo. glo. fi. sed cõtra. de l. & si prætor. ff. de off. eius, cui man. est iurisd. vbi tex. dicit, quod ordinarius delegatus non sua, sed vice fungitur delegãtis. Solu. quod ibi delegatio tenuit, vt in gl. licet hæc lec. in se fit vera, non tamen bene conuenit literæ nostræ, quæ dicit, datum iudicem, & sic cum delegati consueuerint dari: ordinarij eligi, vel excitari, vt ʒ. de iudi, l. a iudice. & qui pro sua iurisd. l. j. de delegato, non de ordinario videtur loqui. Item quia de delegato intelligendo magis conuenit rubro, & materiæ subiectæ, cum hic tractetur principaliter de virtute rescripti, & delegationis. non autem ordinariæ iurisdictionis, quinimo negari non potest, quin diuinet. Alij ergo similiter confessi contradixerunt, quod ex vi rescripti mendaciosi non cognoscit, sed ex delegatione sic: quia in delegatione consenserunt partes. non obst. ergo l. & si legibus. quia ibi sola delegatio mendosa, hic etiam consensus in ea. Sed fortius ob. quia si delegatio non tenet, priuatorum consensus validat, vt infra de iurisdictione omnium iudicũ. l. priuatorum.

ADDITIO.

a Quod nunquam fuit. Adde ad hoc propositum, quod excipiens exceptione mendacij contra rescriptum debet illam probare. ita not. hic Bart. num. 5. ver. mihi videtur. ibi, nam ille, qui opponit exceptionem mendaciorum, de quo vide Innoc. in c. super literis. in glo. in ver. forsan. vbi limitat hoc dictum, nisi rescriptum esset suspectum. extra de rescrip.

uatorum.respondet dominus meus ibi solus consensus,hic delegatio,& consensus:& non post delegationem,sed in ipsa delegatione,& eius tempore,consensit quilibet, vt isti delegarentur,& ita in substantia delegationis, sed nõ consensit aliter in qualitate narratorum,quia supplicationẽ porrexit.Hæc lec.satis est notanda,sed negari non potest,quin in hac litera diuinet,nec est verisimile,illum,contra quem impetratur,à principio consentire,cum reorum sit fugere,vt ff.de iura.calu.l.2.in prin.& si consensit,tunc consensit,vt veritate in supplicatione narrata delegaretur,nõ aliter verisimiliter consensurus. Alij ergo similiter consessi contradixerunt,ꝓ hic de principali causa cognoscitur,sed non per delegatum.vt d.l.&si legib.sed per alium,qui est ordinarius,& virtute ordinariæ iurisdictionis cognoscit,& ꝓ text.dicit datũ subaudi.a l.hoc vult gl.pe.in ver.4. & gl.fi.in vers.vel dic datum,& est vsque ad ver.item.Et ibi gl.op.ꝗ hanc lect.ꝓ delegatus, & non ordinarius cognoscat,& soluit vsq; ad ver.vel dic,sed hanc lect.reprobo. eisdem rationibus,quibus lec.Ir.reprobaui.licèt in facto hæc differat ab illa,quia ibi delegatus,& ordinarius erant eadem persona;hic diuersa.Alij ergo,& Azo dixerunt, ꝓ hic delegatus virtute rescripti cognoscit de negotio principali, & de eo pronuntiat,
a quia tacita veritas[a] habetur pro expressa:hoc vult gl. pe.in ver.5. & glo.fi.ibi,vel dic ex vi rescripti,& ibi ad l.& si legibus.Respondet,quòd illa fm istam,vt careat pœnitus impetratis, mendacio se expressis,vt hic,quia taliter expressa habẽtur pro nõ expressis, & fraudulenter omissa habentur pro expressis.Solu.ista licèt per gl.cõiter teneatur,non tũ applaudet literæ.in l.& si legibus:quia non dicit tex.ꝓ careat narratis,sed impetratis, ideo gl.r.ibi dixit, ꝓ hæc in rescripto delegatorio,illa ĩ priuilegio impetrato,& hęc bona,sed quia,& gl.fin.ibi eam intellexit ẽt in rescripto delegatorio,ideo sol.ꝓ in supplicatione euidens dolus,& calumnia suppli cantis interuenit in re,vel causa in supplicatione contenta.hic seeus,ꝓ statim declarabo latius,& ita dicebat dñs meus.Op.modo extra.gl.ꝓ virtute rescripti non debeat cognoscere.vt ff.de fal.l.si
11 quis obrepserit,sol.illa in falso,nos in non,sed mẽdoso.†Tunc replicando op.si per mendacium impetratur,ergo per dolũ:sed do lus suus,nemini debet patrocinari, nec quẽquam ex eo fructum consequi.ff.de trãsa.l.transactione,& ff.de dolo.l.si legatarius.sol. ꝓ non patrocinatur ei,in quo est mentitus,quia mendacijs exclusis,iudicatur pro tenore veritatis nec mendositas fuit in re,vel cã in supplicatione contenta,sed in circunstantijs,vt dixi,& sic princeps fuisset delegaturus etiam si sciuisset. Iterato ad idem op.nã decretum per mendacium impetratum ipso iure non tenet.vt ff. de reb.eo.l.magis.§.pe.& ff.de fideic.lib.l.cum vero.§.subuentum, & so.fm Io.An.ibi in decre.ꝓ est periculosius,quàm rescriptum, quia illud diffinit. hic verò dat iudicem ad finiendũ,vel fm dñm meum l.magis.loquitur in prętore,qui sine cã decretum non põt interponere,vt ibi tex.nos in principe,qui sine cã potest reiciere.Ad §.subuentum.dicunt aliqui, quod ibi in libertate est spãle, quia de facili non reuocatur.vt ff.si aduer.li.l.1.& 2.Sed dñs meus dicit, quod ibi in prætore, qui non habet potestatem a senatu sic pronunciandi,vel discernẽdi,nisi qñ relicta est fideic. libertas.merito si relicta non est,decretũ nullum est,als essent ibi duæ fictiones,videlicet,ꝓ per tale decretum fingeretur eum directo esse liberum,qui debet esse per fideicom. Item ꝓ esset libertas relicta ei,cui non est,quod esset absurdum.vt l.j.ff.de do. promiss. Iterato ad idẽ op.quia ꝓditio de pñti adiecta ꝓcessioni si falsa est, statim illam vitiat.ff.si cer.pe.l.cum ad rẽs,& de iniustest.l.cum in secũdo.sed in rescripto ponitur,vel intelligitur clausula,si præces veri
b tate nitantur.[b] vt ff.tit.j.l.fi.ergo cum veritate non nitantur,rescriptum non tenet.Sol.quod talis clã intelligitur apposita ad suspẽdẽdum effectum supplicationis,seu qualitatem effectus. Cum.n. supplicans narret sua,vel sibi debita iniuste detineri,& supplicet de iudice,qui summariè &c.faciat sibi restitui,iste talis effectus restitutionis est ille,qui per talem clausulam suspenditur, & non actus.ff.de arbi.l.ita demum,& de sol.l.sub conditione,& ita solue bat do.meus. Vel dic,ꝓ clausula illa locum sibi vendicat quando princeps non esset aliter concessurus.quod qñ sit, patebit ex statis dicendis. Defensata sic opi. Azo.& Io. Accur.opp.quod aliter debeat distingui.vt extra.de rescrip.c.super literis.vbi distinguitur.Aut supplicans fuit in dolo,vel fraude,& nõ tenet.Aut in sim plicitate,vel ignorantia,& tunc aut princeps fuisset concessurus, vel non.Sol.vt in gl.pe.in fi.quia prædicta de iure ciuili,illa de iure canonico,& dicit Iac. But.illa seruetur in suo foro, hæc in nostro,& idem sentit Pet.& Cyn.dicentes,quod illa decre.est erronea op.fundata,quia cum secundum Augu.mendacium sit falsa vocis assueratio cum intentione fallendi,non potuit supplicans mentiri, qui dicitur ignorans. sed dñs meus hoc detestatur, tum quia dolus qñq; est bonus,qñq; malus. vt ff.de dolo.l.j.§.dolum. tum,quia mendacium latius sumptum,quàm fm Aug.ibi fecerit, põt esse sine intentione fallendi, vt si credat dicere verum,eo qã factum est alienum.arg.ff.pro suo.l.fin.de reg.iur.l.qui in alterus. tum ẽt quia falsum est omnis immutatio veritatis etiam sine dolo,vt in auth.de fi.instr.in prin.tum etiam, quia in materia nostra mẽdacium consideramus solum,qñ afficit damno aduersarium, vt patet §.l.proxi.& ff.de euic.l.qui libertatis causa. Dicebat tamẽ ipse,quod iura nostra eum canonis optime concordantur, vt sic, l.& si legibus.loquatur,quando est in euidẽti calumnia,in re, vel causã vniuersaliter,vel respectiue,& sic loquitur c.super literis.in primo membro.Lex autem nostra loquitur,qñ calumnia,vel mẽdacium est in iuris,vel facti qualitate circunstantia,vel accidẽtia, quo casu, quia talia faciliter absunt præter subiecti corruptionẽ, vt ff.de contrahen.empt.l.quid tamen.modicumq; afferunt præiudicium,debet distingui.Aut princeps delegasset alias saltem in forma communi, & tunc cognoscat de negotio principali.alias secus.vt d.decre.in fi.per quam hæc l. declaratur,& distinguitur, quæ distinctio videtur confirmari per l.maiorem ff.de fal.hęc verba demulcent aures meas,& nedum sane intellecta declarant l. nostram,sed etiam decretalẽ illam,licèt nonnulli decretistæ verba ista obumbrantes ea reprobare nitantur,& male. Ideo ad declarationem istorum verborum quæro de exemplis,quando impetrator dicitur esse patefacto mẽdacio in euidenti calumnia in re,& causã vniuersaliter.Respondebat ipse,si impetretur delegatus super hæreditate Titij, quam ipse errãs dicit,ad se spectare,& alium possidere,vel super crimine occisionis illius,quem probatur viuere,vnde cum nemine actio,vel accusatio potest nec hæreditas dici,& sic calumnia est euidens in re,& causã,& vniuersaliter: quia cum omnis delegatio merito isto casu non teneat, tanquam de impossibili,ita nec confessio ẽt iudicialis.ut ff.ad l.aqui. l.inde nera.in fi. Et hac ratione attenta procedunt prædicta, siue impetrans fuerit in dolo siue in simplicitate,vel ignorantia, licèt vbi fuisset in dolo,& euidenti calumnia,tanto magis careret pœnitus impetratis.Tum quia euidentem calumniam abhorrent iura.vt ff.de iur.calu.l.2.§.antiqua, & ff.vt leg.no.cau.l.hæc stip.§.diuus.tũ quia illa imperficit transactionem.ut ff.de condi.indeb.in summa.§.j.quæ est fauorabilis,quia litiũ decisiua.vt ff.de transac. l.quamuis,& sic fortius delegationem,quæ est specialis extraordinaria,& litium extinctiua . Quãdo autẽ mendacium sit in re, vel causã non vniuersaliter,sed respectiue,exemplificat ipse,quãdo non in re,vel causã, de qua supplicatur,est actio, sed in alia re, vel ex alia cã,puta si supplicauit de boue,nũc verò agat de equo, vel si de commodato, nũc agat ex locato,vel de mutuo nũc agit ex deposito,& tunc etiam super petito pronunciat se iudicẽ non esse,quia fines rescripti diligenter sunt custodiendi.ff. si a non cõpe.itu.l.j.& l.si de proprietate. Sed dubitari posset , quid si patefactò mendacio apparet cum alio actionem esse , sed non cum eo, cum quo agit vel quem accusat,puta,qtia probatum est,quod alius occidit,& non is,contra quem agitur. Ego respondeo,quòd tunc absolui debet diffinitiue,sicut, quando actor intentionem suam non probat , nec etiam reus in se onus probandi suscepit. Quia tunc non cognouit de alio,quã datus esset,nec de alio pronunciauit, & a possibili non impossibili absoluit, & diiudicat,qd; secus esset,quando cum nemine actio esse posset.vt §.dixi.Exempla alia quando mendacium fuisset in qualitate facti,vel accidẽ
12 tia sint de se no.ideo non insisto.†Quæro,quando exceptio[c] mẽ
c dacij,vel falsitatis debeat,& possit opponi.Breuiter dic,quod exceptio falsitatis vel subreptionis,id est, furtiuitatis potest opponi quandocunque etiam post diffinitiuam sententiam.extra. deresp.c.cum dilecti,& ff.ta non compe.iudi.per totum. Et est ratio;quia deficit substantia delegationis; & sic per eum agitur retro sunt nulla.ff.de procu.l.licèt. Et procedunt ista , etiam si pronunciasset rescriptum verum, & se iudicem ex eo;quia nec talis sententia transit in rem iud.nec prohibet de incompetentia iudicis perpetuo opponi,& de falso quærit.vt d.l.licèt,& ff.de fal.l.qre la.nec consensus priuatorum acquiescentium potuit iurisdictionem tribuere.vt l.priuatorum.ff.de iurisd.om.iu.hic videatur uelle contrarium cum domino meo,concor.Io. An.in q.2.in d.c.super literis.Addens,quod ubi litera dicitur falsa,iudex hoc incidẽs diffinire non potest,sed superior.19. di.in memoriam,& de re iud.c. de cætero. Et est ratio,quia sicut faber falsi rescripti nõ potuit il
d lum facere iudicem,[d] in principali,sic nec in hoc incidẽti,nec dicas

ADDITIONES.

a †Tacita veritas. Tu uide de hoc, quod not.in l. Paulus.ff.de fal.& ideo allegatur in regu. culpa.de reg.iur.li.6. nunquid videns committere homicidium, & prohibere potens,si non prohibeat,teneatur de homicidio , de quo per Ange.in l.j.§.ferui.& in l.actoris . de eo per quem factum est,& Panor.post alios.in c.sicut dignum.extra.de homi.

b †Clausula,si præces veritate nitantur. Adde de ista clausula vltra Bart.hic nu.j. & Bal.nu 9.cum 2.fe.& nu.19.eundem Bal.in l.fi.de diuer.rescrip. vbi dicit, ꝓ debet poni in rescriptis , aliàs illud non valet, quod an sit uerum,dixi in tractatu clausularum in clausula rescriptorum uersi. præces ueritate nitantur,ubi teneo,quod non apposita subauditur,pro quo fac.quod no. Flo.in l.fi cui.ff.de ser.tit.generali,& cano.in c.ex parte.extra . de rescriptis.

c ¶Quæro,qñ.exceptio subreptionis,vel mendaciorum contra rescriptũ an,& quãdo opponatur,& quoties, & quoqiuidetur.uide plene per Bar.hic

d †Iudicem.utrum rescriptum omnino falsum tribuat iurisdictionem.Inn.no. ꝓ non.c.super literis.extra.de rescrip.& facit,quòd no.extra.de excep.cum venerabilis,& de proba.c.licè causam ipsam.tamen Inn.in c.2. de dila.uoc. contrarium & illud hic uidetur tenere Bal, & communiter legitimè idem tenent,& Flo.in d.c.super literis , reprobat Inn.ibi.sed do.Ant.tenent ibi opi. primam sequendo Inno. & respondet ad omnia obiecta,& idem hic no.Bal. cuius opin. & sequacium uidetur esse uerior.

cas inquit ipse, ergo quilibet impediet processum dicendo literas falsas, quia si in tex videt probabile quod op. informatione præhabita superfedebit,& ad superiorem remittet.si nil videt,ꝓ ipsum moueat,procedit in negotio principali,& si appareat postea rescriptum falsum,vitiatur omne,quod est gestũ.Et pro de
13 claratione maiori prædictorum vide , ꝓ scripsi in d. l.licet. † De exceptione vero mendacii,& obreptionis dicebat dñs meus, ꝓ si detecto mendacio detegit vniuersalem calumniam supplicãtis,ita quod cum nemine actio esse posit,vel etiam respectiuam in re,vel causã,de qua facta est supplicatio, ꝓ potest opponi quãdocunque,quia declarat, ꝓ nulla sit delegatio , vel saltem nõ de re, vel subiecto, de quo facta est supplicatio, vt in rationibus, in præcedenti quæstione factis, hoc secundum habeo pro indubitato per l.j.& l.si arbiter ff.si a non comp. iu. Sed de primo scilicet quando calumnia est vniuersalis,dubito. per l.j.in fi.ff. de q̃stion.Sed dici posset, ꝓ ibi delictum fuerat commissum, licet dãnatus innocens esset. In casu nostro per neminẽ erat commissum, vel ibi in ordinario nos in speciali delegato.Si autem mendacium vel calumnia detegitur circa qualitatem, vel circunstantiam facti,vel iuris,ita ꝓ non circa subiectum , vel substantiam , Dic aut exceptio mendacij opponitur ad impediendũ delegationem,vt quia princeps sciens non fuisset delegaturus,& tũc ante lit.cõtest.debet opponi.arg.ff.de procu.l.ita demum. & de excep. l. fi. Et potest poni exemplum in exceptione pendentiæ litis.& huius est ratio, quia substantia delegationis in re,vel subiecto non deficit,potuit ergo pars litem contestando inuitcem cõsentire,& sibi materiam ab opponendo præcludere.Et idem dico,si oppositit, & iudex se iudicẽ esse pronunciauit , & ipse pronunciationi acquieuit.Et est rõ, quia iudex super hoc dubio, videlicet,an princeps fuisset delegaturus,vel non,pronunciare dñ, quod facere potuit substantia delegationis non deficiente,qd ie
16 cus erat in casib.præcedentib.& ita intelligatur,qd not.glo.in d. a c.super literis.& qd ibi Io.And.in j.q.& hæc Pla. Et sibi imputet pars quæ acquiescendo consensit,sicut qñ non oppositit,& vt ꝓ xime dixi.Aut nõ opponitur ad inualidationem rescripti, vel delegationis, & tunc distingue, vt cõiter dñ in alijs exceptionibus. Quia aliæ concernunt tũ declinationem , vel dilationem iudicij,& tunc opponi debet ante lit.ptest. vt dicit l.ita demum,& d. l.fi. Aliæ concernunt tũ merita causæ,vt pacti, doli,metus, & si, & tunc qñcunq; ante iniam,vt ff.sen.resc.non pos.l. peremptorias. Aliæ concernere pñt vtrũq;, vt sunt excep.litis finitæ, & transactionis,iureiur.rei iudicatæ,& tunc si ad impediendum processũ opponuntur,qd fieri põt, vt §. de transac.l.fratris.& ff.de condi. in re.l.eleganter.§.si posit,ante lit.conte. debent opponi , & si ad
14 merita causæ,tunc ante iniam,vt in priorib.dixi.† Quæro si mẽdacium sit ad veritatem redactum,per supeueniens factũ, an delegatio procedit,& processus ex ea factus,& vt ꝓ ñq.argu.de reiuend.l.fructus.in fi.ff.de pig.ac.l.si rẽ.§.fi.& de pecu.l. quæsitum, in prin.& mandati.l.si tibi mandauero. In contrarium facit.ff.de reg.iu.l.quæ ab initio.& in simili.ff.de excu.tut.l.2.§. minorum. & de va.mu.l.2.§. qui ad munera. & quia contractus futuri temporis non spectat ad iudicem.vt ff.de iudi.l.non potest. & l. non quemadmodũ. Et hoc tenet Odofr.ex eo ispãliter,quia principis mens erat delegare super narrato,quod erat de præterito,nõ de futuro.arg.ff.de arb.l.de his.& de auro & arg.de.l. si ita. cum nec præsens trahatur ad futurum , vt ff.de ver. ob.l. si a colono.cũ si. Pe.vero. & probabilius fm Cy.distinxit. Aut ius supuenit ex cã de præterito, & tũc teneat processus.& delegatio,vt in argumẽtis primo tactis.Aut ex causã contingente ex post facto,i.post rescriptum:& tunc vera sit opi.Odof.Dominus vero meus attẽdẽs ꝓ tempus delegationis multũ operatur in iurisdictione tribuenda etiam ignoranti,vt ff de iudi.l.cum furiosis.& l. iudex. latius & iubtilius distinxit hoc mõ. Aut tpe delegationis ius , & actio competebat impetrãti, sed eius exercitium deficiebat aduersus eum,ꝗ quem impetrauit,quod nunc superuenit, puta si ille nũc debitori impetranti successerat, vel tunc non possidebat,qd hodie possidet,& tunc procedit delegatio, & processus totus,vt ff. de rei vend.l.si autem.§.i.d.l.quæsitum.de pecu.prin. Aut superuenit ius,& actio impetranti,cum ante non competeret: & tũc aut habet retro tractum ad tempus rescripti: & idem,arg.ff.si cer. pet.l.proinde.& qui po.in pig.hab.l.qui balneũ.& l.potior: Aut cã totaliter noua, & tunc rescriptum pro impetrante non sortit effectũ,sed mendacio patefacto in substantia,vel subiecto,se iudicem non esse pronunciet.Aut hoc ius, vel actio,quæ retro nõ trahitur,superuenit ex cã, vel mã præcedente tempus delegationis,& tũc licet rõ Odof. videlicet de mẽte principis remordeat, fuisse iuris superuenientis,& litigij,vt d.l.si rem.§.fi.de pig.actio. & d.l.si tibi mandauero.cum sim. quasi princeps videatur de ipsa cogitasse,saltem quadam mente generali, & cõsecutiua.arg. videatur de mã, & cã sibi narrata respondere , quæ tunc re ipsa ignoratorem. & ff. viu.fr,quemad.ca. l.iij. §.desinere.Item quia cum delegatio , & rescriptum contineat duo, scilicet facti narrationem , & restituendi conclusionem , quod vltimum suspendit clausula,si preces veritate nitantur, vt ff.tatu.i.l.fi. sufficere debet sententiæ tempore.& conclusionis causæ,veram causam,& materiam esse, maximè quia delegatio rẽdit ad iuris obseruantiam, & effectum,vt ff.tit.j.l.j. & sic sufficere debet tunc saltem ius esse. Et hæc distinctio placet , & aures cuiusque sanæ mentis demulcere debet.ideo singuliter notanda, cum per eam multæ soluãtur quæstiones,& nota.†Sed quæro cum Odofr. quid econtra, si post impetrationem veritas in mendacium est conuersa , puta si postea fecit aduersario pactum de non petendo,transactionem, vel acceptilationem , & dixit ipse , vocatus à iudicio est relaxandus vt ff.de in ius vocand.l.neque . in fine,& si quis cau.in principio.Pet.& Cyn.contrà,quia rescripta sunt permanenda,donec iudex sit functus officio , infra.tit. i.l.falso.& ff.de re iudica.l.iudex. Quid dicendum? opinio Pet.vera quo ad vires rescripti , & delegationis,quo autem ad qualitatem sententiæ ferendæ,distingue. Quia aut interuenit solùm pactum,de non petendo ; & tunc fertur diffinitiua super negotio principali,& sic pro tenore veritatis etiam de eo cognoscit,& per cõsequens nec a iudicio relaxatur. Aut interuenit solutio,vel acceptilatio,vel etiam nouatio, & tũc verum dixit Odoffred. ut delegatus reum dimittat a iudicio , id est absoluat ab obseruatione iudicij , quia cum omnis sit sublata obligatio,vt ff.de sol.per totum,& de accep.l.i.& instit.quib.modo tol.ob.per totum,non potest simpliciter nec a causa fieri absolutio quia ab eo,quod non est,absolui non potest,& pro hoc gl.interlinearis vltima. ff.de iureiu.l. iusiurandum etiam ad pecunias. §.fi. Aut interuenit,vel superuenit solum transactio,vel iusiurandum,& tunc quia tales exceptiones habent naturam mixtam,distinguitur , aut opponitur ad processum ad idem,vt absoluat ab
16 obseruatione iudicij,aut merita causæ,& tunc diffinitiuè.† Quæro modo,quis debet exceptionẽ propositam probare , & dixit Odofr.ꝓ impetrator,qui est actor,ut ff.de eden.l.qui accusare,& de proba.l.actor.non enim rescriptum,quod tendit ad obseruantiam iuris communis,debet operari contra , vt probationem de vno transferat in alium . arg.ff.de iura.calum.l.2.§ fi.& ff.de condit.& demon.l.cum tale.§.falsam. Item quia talis exceptio est negatiua,scilicet præces veras non esse, igitur probet affirmator,ut in simi.ff.de nõ nu.pe.l.si ex cautio.l.assueratio. Itẽ pro hoc induicit casum in simili. ff.de his qui ue. æta.l.2. Alij ꝗ,per l.si qñ.ff. de dila. & ff.de procu.l.in exceptionibus, & l.quoties.§.qui dolum. Et ad d.l.2.rescriptum,quòd ibi speciale,quia priuilegium est cõtra ius commune; rescriptum vero delegatorium ad eius obseruantiam. Ad illud de exceptione non nu.pe.respõdent,ꝓ ibi speciale propter facilem discursum ad confitendum,vt ibi not. Pet. distinxit,& dominus meus aliqualiter eo latius : videlicet aut exceptio concernit rescriptum,vt suspectum ratione formæ vel materiæ,vel ratione producentis,uel scribentis,quod esse potest,ut in his ll.patet ff.de test.l.si unus,& de edi.di.adri.l.fi.& ff.de eden. l.si quis ex argentarijs.in prin.tunc producens fidem debet facere.vt ff.de proba.l.iubemus,& ff.de fid.instr.l.2.in fi. Aut exceptio concernit rescriptum,ut falsum furtiuum, vel subreptitium,& tunc excipiens debet probare.ut d.l.quoties.§.qui dolum,& in l.in exceptionibus. aut concernit rescriptum, ut mendosum,uel obreptitium,& tunc aut exceptio illa concernit principale negotium, vt pacti, metus,vel doli,& similium, & tũc probat,quia in principali negotio debet probare, sicut coram ordinario, vt in rationibus Odofr. Aut concernit processum,& tunc probet excipiens, quia ipse videtur negare ius, seu iuris solenitatem, uel habilitarẽ personæ.vt ff.de probat.l. ab ea parte, & hoc nisi euidentiam,vel notorium seu præsumptio legitima transferat onus probandi in
17 aduersarium,ut ff.de proba.l.siuè possidetis,& de codicillis.l.nec
b codicillos. † Quæro an contra rescriptum[b] possit opponi, ꝓ impetra-

ADDITIONES.

a ¶Quis debet exceptionem propositam probare.adde vltra hic no.per Bart.& Bal.& vtrob q; in addi.ad eos,ꝓ notant in apo.ad illum.§.ea.l.nu.5.ver.oppono.fuccetur,ꝓ mendacium,& in apost. in ver.ꝓ nunquam fuit.

b ¶An contra rescriptum.Adde ꝓ rescriptum non habetur loco libel.i,qui debet offerri parti Bal.in addi. spe.de libel.cõced.versi.1.ita.sic ibi. ex.3.& Inn.in c.dudum.el.2.in 3 col.in gl.in ver.contest.de elec.item adde,ꝓ habetur pro libello,quo ad actionem perpetuam, non quo ad ordinem iudicij præsumendum & validitatem sententię.Bal.in l.j.in j.no.ff.quando lib.prima.& ibi etiam Ful.& do.Ia.de ma.in j.no.& in l.j in 5.no. supra eo.sed Sali.ff.qũo,& quando iudex in auth.qui semel.tenet iudicinetè haberi pro libello ẽt quo ad validitatem sniæ,licèt alius appareat. Itẽ habetur pro libello quo ad concludẽdum iurisdictionem iudicis no. per Bal. in l.j.in 3 no.§. de præci.impe.offe.item adde do. Ant.in c.præterea in 3.col.de dila.item in causis summarijs simpliciter pro libello.In.& Anb. sicut in d.c.præterea.3. col.in ver.sed pro declaratione.de dila.& in c.dudũ.el 2.in gl.de qua §.de elec. vbi dicit in ipsa libello sufficere rescriptũ pro libello , quia in eis proceditur summariè,ut in cle.di peadiosam.de iud. Alex.plenius in cons.202.2.par.& in l.j.§.libelli.de app.& vide ibi an ap.ft loco libelli, & per Alex.in l.j.fi de exor cog.post Inn.in d.c.dudũ.ꝓ qñ ordinaria, vel ordinariũ iudicis ex rescripto producto, hẽ ipsum loco libel.item adde Bal.in l.fi.spe.in ti.de lib.cõcep.uer.litera apostolica.item adde,ꝓ rescripti formam inserendam in libello.Ian.& Host.in c.dudũ.in 3.col.de elec.& Bal.in margine.forma.uer.3.

petrator, est infamis criminosus vel homicidia, dic, ꝙ nõ. vt §. de ꝑci, per l. vniuersis ẽt suposito, ꝙ si principi dictum fuisset, iudicẽ non dedisset. de exceptionibus enim, quæ non contingunt processum nec causam principalem, non oportet in rescripto fieri mentionem, & hæc regula, vt d. l. vniuersis. fallit quandoque, vt si dicatur per excommunicatum, vel pro excommunicato obtentum vel per falsum procuratorem, vt dixi. Vel si impetrator renũciasset literis impetrandis, vt extra. de rescri. c. ex parte. & no. Ioã. And. in eo. titu. c. super literis. ad fin. & idem dicit de iudice impetrato. Quæro an rescriptum possit porrigi in vi petitionis. dic vt scripsi in authen. qui semel. j. quomodo, & quando iud. Et alia vide quæ ibi dicam j. eod. l. & si legibus.

Puniri. LEX III. Hic punit iudicem, & clara est cum sua gloss.

LEX IIII.

1 *Executio quando possit delegari.*
2 *Rescriptum per mendacium impetratum, an debeat executionem sortiri.*
3 *Sententia non legitimè lata, an valeat. & seq.*
4 *Rescriptum ad aliud subiectum non extenditur.*
7 *Executio quando committitur, an dicatur alicuius rei cognitio committi.*
8 *Executio rescripti per fraudem impetrati, an debeat cessari.*

Et si non cognitio. Hæc l. est canonizata. 25. q. c. & si nõ cognitio, & eius intellectus est mihi valde dubius, & faciliter transiuerunt docto. in eius declara. Casus. Executionis delegationi opponi potest exceptio mendacij, quo probato cognoscitur de toto negotio. h. d.

1 †Opp. cum gl. 2. quod executio delegari non possit. vt l. iubere cauere. ff. de iu. om. iud. Solue. tribus modis, vt in gl. Sed omnes solutiones sunt simul iungendæ, quia aut quæro de principe, & ille potest, vt in prima solutione: aut alius a principe, & tunc, aut quæritur de cognitione de mittẽdo, & illa delegatur, vt ff. de offi. eius cui man. est iuris. l. cognitio. §. vt bonorum, & hic in secunda sol. Aut de missione re ipsa, & tunc aut ex primo decre. & illa regulariter demandatur. Aut ex secuneo, & illa non demandatur. vt d. l. iubere. & ff. de off. eius cui mand. est iuris. l. prima. Oppo. quòd non de omni negotio, quia non de eo, quod sub petitione porrecta non potest includi. vt ff. de iudic. l. solemus, & infra si à non compe. iudi. §. si de proprietate. solut. confitendo, ideo exponitur de omni. i. toto principali negotio, vt in gl. Et hanc expositionem no quia multoties est necessaria. similem expositionem habes ad Hebre. 3. in prin. Quæro modo, a quo cognoscetur. R. fidet glo. ab ipso delegato. contra, quod oppo. gl. de l. si proponis. j. de except. rei iudi. Et respondet tribus modis vsque ad fin. Sed vltima sol. est contra id, quod dixit gl. in prin. ideo a nemine tenetur. secunda, ꝙ hic in iudice, ibi in nuncio. communiter tenent doct. & rationẽ assignant, quia nuncius est merus executor facti, quia de nihilo habet cognitionẽ annexam, sed delegatus missus, quia precum cognitioneni habet, vt hic & sic iurisdictionem aliquam habet, quam lex prorogat ad negotium principale, si fraus interuenit in habenda sententia. vt ff. de iud. l. si prætor. §. marcellus, & ita declarat dominus meus verba Cy. & Iaco. Butr. & sic dicebat coniungendam secundam sol. cum prima. Sed ꝙ iste intellectus non possit in iudice delegato stare, patet per decreta. de cætero, de re iud. dicit gl. hic parum. §. dic, vt ibi. Sed aduertendum, ꝙ ibi tex. videtur velle ꝙ delegans cognoscat, & non executor delegatus, & ita tenuit vna gl. in canone, & si non cognitio. §. allega. Sed text. ille, & iste violatur, qui ex serie continuationis loquitur de eodem, qui de mendacio cognouit, & pro hoc §. eo. l. præscriptione. Ideo alij, vt ibi refert Inn. in dicta decre. de cætero, dixerunt, ꝙ ibi in principe executionẽ propriẽ sententiæ delegante, hic, quando executionem alterius sententiæ delegat. Et est ratio, quia primo casu de viribus sententiæ, & an fraus interuenerit, est certus, quod non est, quando sententia fuit alterius. Et hac ratione attenta in quocunque inferiore a principe, qui delegauerit, & potuerit delegare executionem suæ sententiæ, quia vbi eadem ratio, ibi idem ius, vt §. de sacr. sanct. eccles. l. illud. Sed licet prædicta sint colorata, solutio tamen ab intra perspecta nõ videtur tuta. Nam princeps in propria sententia potuit decipi ex falsis attestationibus, vel falsis instrumentis, vel etiam falsis suggestionibus, & ista habent suspendere executionem sententiæ, vt j. si ex fal. instru. l. fin. & præallega. l. si prætor. §. marcellus. Præterea ista lex loquitur indistincte. Alij similiter distinguentes, aut quis delegat executionem suæ sententiæ, aut alterius, assignant aliam rationem videlicet, quia primo casu meram, & nudam executionem facti videtur delegare. secundo casu mixtam. Hæc truffa, quia tunc primo casu nunquam esset suspendenda. vt j. de excu. rei iudica. l. si vt proponis, & tamen suspenditur quandoque. vt in d. decreta. & dicto. §. marcellus. Alij dicunt, quod canon, & si non cognitio. est correctus per decre. de cætero. & per consequen. lex ista. Et tunc dicendum aliud de iure canonico, aliud de iure ciuili. Sed hæc non tuta, quia legum correctio est euitanda. Alij, vt glo. in dicto canone, & si non cognitio. dicunt, quòd si fraus reperta est talis, quæ sententiam reddat nullam ipso iure, habet locum lex ista, & canon ille. alias habet locum decre. de cætero. vt referat superiori, si tale quid reperit, propter, quòd suspendi debeat executio, & in hanc opin. videtur inclinare Inno. in ver. illud autem incunctanter, &c. postea j. subdens, ꝙ si sententia est aliqua, delegatus nũquam debet aliquas probationes recipere super negotio principali, vt super illo iudicet, vel etiam iudicet, sententiam executioni mandandam vel non, quia ad eum illa cognitio, vel decisio nõ spectat, sed ad sui instructionem sic, vt si reperit aliquid, quod eum moueat, supersedeat, & negotium remittat ad superiorem, si nihil reperit, exequatur, vt in d. decre. de cætero. Et ita intelligit text. nostrum in d. §. marcellus. dicens ꝙ tex. ibi non dicit, ꝙ pronunciet non exequendam, sed exequi non debere. Nam si pronunciaret non exequendam, præiudicaret cognitioni superioris, ideo lex non permisit. Et hũc intellectum no. d. §. marcellus. Sed meo iudicio. §. marcellus, vult quod pronunciatio ibi talis fiat in casibus ibi permissis, quòd sententiam prætoris remanet sine effectu, & elusoria, vt patet ibi in princ. Alij, vt glo. in c. pastoralis. §. quia vero. de offic. deleg. dixerunt, ꝙ aut quærimus in nuncio, & habet locum l. si vt proponis. j. de execu. rei iud. Aut in iudice, & tunc aut in ordinario executore, quia deputato executionibus sententiarum, & habet locum. §. marcellus. aut in delegato executore, & habet locum hæc l. & decre. de cætero, vt si sententiam reperit ipso iure nullam, non exequatur: alias si aliquã, distinguatur, vt in decre. de cætero. Ista in duobus primis casibus placet mihi, & in delegato etiam placet, vt ubi est nulla, ipsa non exequatur. Sed an tunc de negotio principali cognoscat, non declarauit ipsi. Et hoc est principale dubium quod habeo infra l. ista, quòd per quæstiones secundum ea, quæ occurrere possent, volo declarare.

2 †Quæro igitur, supplicans dicit Titium per sententiam diffinitiuam legitime latam sibi condemnatum in centum, vel ad restitutionem fundi, quare supplicat iudicem delegatum dari, qui exequatur dictam sententiam. Pars aduersa per delegatum citata opposuit, quòd per mendacium [a] rescriptum est impetratum, quia nulla sententia lata fuit & ita patefactũ est, an tunc de principali negotio, id est, an ille sit debitor eius ad dicta centum ex causa allegata, vel ad restitutionẽ fundi teneatur, poterit cognoscere, videtur, quòd sic per istam l. coniuncta gl. 2. & 3. hic positis. Contrarium teneo secundum dominum meum, quia delegatio est ipso iure nulla tanquam facta de non ente, & impossibili; & sic non tenet sicut nec confessio, vt ff. de interro ac. l. confessionibus. cum seq. quod enim non est, exequi nõ potest, vt j. de sent. experi. recid. l. fi. & quando prouo. non est nece. per totum. Item quia apparet euidens dolus, & calumnia supplicantis in re vel subiecto. igitur careat, impetratis. vt j. proxima, & plenius dixi. in l. ꝑscriptione. † Quæro quid si sententia reperiatur lata, vt dixi, sed non eo modo, quo dixi, quia non legitime, vt asseruit, quia die feriata, vel parte non citata vel non legitime, & sic de iure non tenet, dicebat dominus meus, quia mendacium non est in substantia, vel subiecto, sed in circunstantia, vel qualitate, & per ꝓsequens non vitiatur delegatio. vt §. eo. l. præscriptione, & ibi dixi de toto principali negotio cognoscet, vt hic, & ff. de iud. l. si prætor. §. marcellus. † Contra hoc facit, quia fines rescripti sunt diligenter attendendi, & ad aliud subiectum non extendendi. vt j. si a non compe. iu. l. j. §. si de proprietate, sed executio sententiæ iam lata est delegata, non autẽ cognitio principalis negotij, ergo &c. nec valet respondere, executio; in qua tenet delegatio, non potest fieri, nisi præcedat solennis decisio, & illa fieri non potest, nisi de principali negotio plenè cognito. igitur omnia ista velut accidẽtia necessaria, vt consecutiuè delegasse. argu. ff. de iu. om. iudi. l 2. & de iudi. l. quoties, & j. de ori. iudi. l. 2. Quia respondeo. ꝙ hæc nõ sunt accidentia necessaria, sed remota. nam executio sententiæ ferendæ non est delegata nec petita, sed sententiæ iam latæ. & per talẽ iudicem si de iudice supplicans fecit mentionem, igitur cum illa nõ possit includi sub petitione porrecta, de eis non est delegatio facta, ut l. solemus. ff. de iud. & pro hoc etiam facit, quia uerisimiliter princeps non delegasset executionem sniæ, q̃ nulla est, si ipse sciuisset, igitur delegatio est nulla. vt c. super literis. extra. de rescr. Non ob. hęc lex, quia intelligo, ꝙ de viribus sniæ cognoscat. quia illud est principale negotium in pñti cã, nec aliud quærit aduersarius, nisi pronunciari sententiam nullam, & non exequendam, & ita si benè ponderent, loquitur §. marcellus. vel ad hanc l. fnde, vt in seq. quæstione subijciam, cogitãdum tñ in præmissis relinquo.

5 †Quæro retento themate § posito, quid si supplicans vltra addit, puta, quia dixit, ꝙ petebat iudicem delegari, qui exequeretur dictam sniam, & prædictum fundum faceret sibi restitui. certe credo, ꝙ licèt snia lata reperiatur nulla. ꝙ tunc de negotio principali possit cognoscere, & hoc propter illam clausulã. prædictum fundum faciat sibi restitui, quia tunc cessat ratio d. l. solemus. quã in præcedẽti allegaui. Et cognitio, & decisio negotij principalis velut accidentia necessaria videntur esse delegata, cum aff. fundi restitutio fieri nõ debeat. ut l. j. de excu. rei iud. Nec dicas, quòd illa clausula de restõne fundi dẽt intelligi ī executionẽ sniæ narrate vt sic in ꝑcedẽtibus dicta, in sequẽtibus intelligaṅ repetita. vt l. Titia. §. idẽ rñdit. ff. de verb. ob. & per ꝓñs, idem dẽt hoc casu dici, quod in qõne præcedẽti, quia male diceres, cum repetitio nõ sit necessaria. cum clausula ista per se subsistẽtiã possit hẽre, nec etiam vtilis, sed vitiosa, iõ non facienda, vt in eo. §. idem rñdit. in fi. & per hunc modum põt etiam intelligi l. ista, & verificabũ

6 tur glo. illæ duæ hic positæ. † Quæro tunc, quid si snia narrata ꝙ cuius executione iudex est delegatus, est aliqua, sed oppono, ꝙ omissum fuit dici, ꝙ snia est retractabilis ratione minoris ætatis, vel ratione iustæ absentiæ, vel quia prætextu falsorum instrorũ lata, quo casu tener, sed reseinditur, an iudex delegatus de his cognoscere possit, & an his sibi patefactis sententiã rescindere possit, & de principali negotio cognoscere. Dicunt aliqui, ꝙ sic per istam l. & l. si prætor. §. marcellus. ff. de iu. Ego puto contrarium, quia sibi facultas non est concessa rescidendi sententiam, & condemnatum restituẽdi aduersus illam, sed eam exequendi, & sic restitutio opposita nõ potest dici sibi delegata, vt j. vbi & apud quos. l. fi. sed executionem suspendere & deleganti debet rescribere, vt in decre. de cætero. de re iu. Non ob. hæc lex, quia alio casu loquitur, vt in præcedẽtibus dixi. nec etiam. §. marcellus. quia in ordinario executionibus deputato loquitur. vt supra dixi, qui habet potestatem pronunciandi exequendam esse, vel non exequendam esse, sed non exequendam esse non potest pronuncia re stante sententia firma, ideo de eius rescisione mediante restitutione petita cognitionem, & decisionem habet, vt de quolibet incidenti, & necessario antecedenti. vt j. de iudic. l. quoties. & d. l. fin. infra vbi & apud quem & de orig. iur. l. j. & sic restitutione concessa, pronunciabit illam non esse exequendam. De negotio autem principali puto eum non posse cognoscere, si sit ordinarius super executionibus seu libellis executorijs tantum deputatis, secus si ordinariam iurisdictionem haberet etiam de negotijs principalibus, & secundum prædicta intelligo. §. mar-

7 cellus. † Vlterius ampliando materiam, cum quæritur, an illi, cui commissa est executio, dicatur esse alicuius rei cõmissa cognitio. Dic quandoque est commissa executio rei nondum per sententiam decisæ, puta in rescripto dicat princeps: cum Titius nobis fuerit conquestus, quod Gaius eum indebite spoliauit possessione talis fundi: ideo ibi committimus, vt eam sibi faciat restitui, tum quia rescriptum intelligitur, si preces veritate nitan-

8 tur. [a] vt infra titu. j. l. fi. indubitanter de veritate precum cognoscit. & ita potest hæc intelligi. Quandoquè committitur executio rei decisæ per sententiam, & tunc aut quæritur de commissione, quam lex facit in defectum iurisdictionis eius, qui causam decidit, puta sententiæ latæ a delegato ordinarij, cuius executio a lege committitur deleganti. vt l. a diuo pio. in prin. de re iud. & tunc executor ille de principali non cognoscit, sed solum de his, quæ sunt necessaria pro executione facienda, de quibus per dicto. in l. 2. ff. de re iudi. & j. de excep. rei iud. per totum. Aut quæritur de commissione quam iudex, & lex facit in auxilium suæ iurisdictionis, vt quando iudex vnius prouinciæ literas suas dirigit iudici alterius prouinciæ pro executione suæ sententiæ, quod potest, vt d. l. a diuo pio. §. j. & tunc ille non habet cognitionem de exceptionibus, veritatem principalis negotij cõcernentibus, de qbus. in l. j. §. de iur. & fac. igno. sed de exceptionibus nullitatis sententiæ, vel falsitatis instrumentorum, prætextu quorum sententia fuit lata: non tamen, vt super eis pronunciet, sed vt executionem suspẽdat. & si verã reperit, ad iudicem, qui sibi literas destinauit, remittat. vt d. l. fi prætor. §. marcellus. ff. de iu. & extra. de re iu. c. de cætero. ita no. Bar. in d. l. a diuo pio. in prin. quod fateor verum esse, nisi ante prædictam commisionem iudex negotij principalis de his cognouit. Aut quæris de commissione, quam iudex facit mero executori, vt sunt nuncij palatij, & de nihilo cognoscit, vt l. si vt proponis. §. de excu. rei iud. Aut q̃ris de ordina-

8 denti quæstione dixi. † Quæro modo, an post executionem de fraude possit quæri, & executa retractari. Dic breuiter, qd si de fraude contentorum, vel omissorum in rescripto patefacta apparet ipsum iudicem incompetentem fuisse, quia tũc de fraude illa etiam post executionem legitimo modo potest cognosci, cũ omnia agitata sint nulla, j. si a non compe. iudi. per totum. Quando autem hoc eueniat, dixi §. eo. l. præscrip. in j. q. vbi autem non appareret eum iudicẽ nõ fuisse, & tunc dicebat dominus meus, quod si de tali fraude, vel mendacio non fuit oppositum, vel oppositum, sed nõ plene cognitũ, & tũc de eo, vel ea poterit in nouo iudicio agi, & cognosci, vt no. in l. j. j. si ex fal. instr. & de fi. instru. l. fi. in fi. cum glo. ibi posita. & quod etiam no. glo. & Dyn. in l. qui agnitis. ff. de except. & arg. ff. de neg. gest. l. si nautem. §. fi. & de compen. l. quod in diem. §. j. Aut de eis fuit plene cognitum, & tunc ad eundem finem amplius non potest agi: sed ad diuersum. arg. ff. de euic. l. vendicantem. cum sim.

LEX V.

1 *Priuilegium mendaciter impetratum est nullum.*
2 *Impetrans mendaciter qua pœna, & a quo iudice puniatur. & nu. 3.*
4 *Delegatio in expresso si sit inefficax nulla erit in tacito.*

Et si legibus. Hæc lex hẽt duas lec. Vna, ꝙ loquatur in priuilegio ꝗ ius cõe. nã priuilegiũ, ideo dr̃. quia priuans legem. Alia, ꝙ loquat̃ in rescripto delegatorio ad obseruantiam iuris cõis tendente. & ambo ex gl. colligun-

1 tur, & f̃m utramq; summabo. Casus. † Priuilegiũ, uel rescriptum in re, uel cã fraudulento mendacio impetratũ, est nullũ, & impetrans punitur. h. d. Op. f̃m dñm meũ, ꝙ tex. ineptè loquat̃, & quodãmodo implicet ꝗdictionẽ. rõ, quia qd̃ a lege annullatur, & punitur non põt dici. legibus ꝓsentaneum. ut §. de legi. l. non dub ũ. & j. de pe. p. totũ. Sed rescriptũ in casu nostro est hmõi, ergo &c. Sol. ut in gl. j. subaudiendo alias, & exemplifica, ut in ea. & in glo. seq. Et ex eis collige primam lec. uidelicet, ꝙ hic loquitur in priuilegio, qd̃ tenet Cy. sed alia gl. interlinearis sup uerbo, oraculo. q̃ exponit. i. rescripto, uẽ intelligere in rescripto delegatorio. Et hoc putabat dñs meus uerius, ga si hic de priuilegio loquat̃, tunc illud non erit legib. ꝓsentaneũ, ut dicit tex. sed ꝗrium, cũ priuilegiũ priuet legẽ. ut §. dixi. Itẽ ga subijcit de mendace improbo puniẽdo, ꝙ in priuilegio non est necesse, ga in exẽplis gl. priuilegio annullato remanet pœna ordinaria delicti, q̃ ex priuilegio petebat sibi remitti, & hãc opi. sentit ẽt hic gl. fi. Op. igit̃ ꝗ hãc lec. de l. 2. §. e. dicit gl. fi. sol. ut ibi, uidelicet, ꝙ careat pẽnitus impetratis. i. impetratorũ effectu, & mõ, ga pro tenore ueritatis cognoscet, ut ibi. hæc violat istum text. ideo dic melius, ut ibi scripsi f̃m dominum meum uidelicet, ꝙ hic qũ mendacium fuit fraudulenter in substantia re, uel cã, ibi, qũ in qualitate, uel accidenti, quo casu di-

3 stingue, ut ibi dixi. † Quæro, quæ pœna imponet huic improbo

a mendaci. [a] quidã, ꝙ arbitraria. ar. ff. de effr. l. j. §. expilatores. nam in determinata in iudicis arbitrio intelligunt̃ relicta: ut ff. de iure cõn. l. iusiurandũ. §. fi de qualitate, & de iure delib. l. j. Alij ꝙ pœna falli. p l. si qs obrepserit. ff. ad l. cor. de fal. cuius pœna est in eo. tit. l. i. in fi. Et hãc tenet glo. in canone, & si legib. 25. q. 2. ubi hæc l. est canonizata. Et hanc partẽ tenet dñs meus, tũ per d. l. si quis obrepsi-

3 rit. tũ ẽt p l. j. §. tutores, in eo. tit. uer. at si quis. † Quæro à quo iudice punietur, quidã ꝙ à delegato, quia posito antecedente ponit̃ & ꝓñs. ut ff. de mino. l. 3. §. scio, & de ꝑdi. in deb. l. indebitum. tex. hic, qd̃ improbitate nimia supplicantis cognoscit, ergo & de ea puniẽ

4 da. † Contrariũ tenet dñs meus, quia cũ delegatio non tenet in expresso, ut in scdo ꝗrio dixi, nec tenere dẽt in tacito. ar. ff. de fer. urb. ꝑdio. l. 3. §. qui habet. Itẽ quia rescriptũ non trahitur ad aliud, quàm ꝓtineat supplicatio. j. si à nõ compe. iu. l. j. & l. si de proprietate. non obst. ꝙ de calumnia, & fraude cognoscit, quia uerum, ut ea patefacta se iudicem non esse uigore illius rescripti pronunciat. dicamus ergo, ꝙ ordinarius punietur. Quæro tũc, an acta facta corã delegato super hac calumnia, & improbitate probabun: coram ordinario. dicit dñs meus ꝙ non, quia ciuiliter probata in criminibus non sunt sufficientia. ar. l. fi. j. de proba. licèt multum fidei, & autoritatis præstent, ut ff. de iure iu. l. si duo patro. in prin. facit quod no. Ia. But. & ibi scripsi. j. qũ ciui. act. præiu. cri. l. i. Quæro tunc, si iste erat aliàs ordinarius supplicantis, an tunc in eadẽ instãtia, & ex eisdem actis poterit eum punire, & uẽ ꝙ sic. ut j. de calum. l. j. ꝗrium tenet dñs meus, & uerius, quia in hac cã tenet uicem delegantis, & ut delegatus cognouit, non ut ordinarius. ut ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. si prætor, & sic erit opus noua instantia. Nec obst. d. l. j. quia ibi cognouit ut ordinarius.

ADDITIO.

a † Huic improbo mendaci. Tu dic quod ut hoc, quod hic dicitur, habeat locum, debet probare aduersarius, quod falsè impetrauit falsum rescriptum. de quo uide glos. fing. secundum mod. in cap. super literis. extra. de rescri. ubi non præsumitur dolo impetrasse, uide gl. in l. fi tu tor. j. de in integ. re mi & c. ex parte. extra. de offi. ord.

LEX VI.

1 *Rescriptum legi diuinæ contrarium, an sit cassandum.*
2 *Rescriptum iuri repugnans naturali annullabitur.*
3 *Rescriptum contra ius gentium, an sit validum.*
4 *Rescriptum contra ius ciuile, quando possit valere.*
5 *Rescriptum contra vtilitatem publicam, an valeat.*
6 *Promittens soluere ad certum terminum, an sit periurus, si dilationem impetrauerit.*

Omnes. Rescripta contra ius, uel utilitatem publicam

1 non sunt fernanda. hoc dicit concor. sunt in gl.

2. in princip. usque ad uersic. & distingue. † Quæro, an rescriptum

a contra legem diuinam [a] ualeat, dicit gl. ꝙ non, ut tollat, uel abroget,

ADDITIO.

a ¶ Contra legem diuinam. Rescriptum contra ius diuinum ualeat, scilicet derogando, ut interpretando, non abrogando sine causa: secus si cum ca[illegible] Bar. in l. j. in 2. col. ver. quæro nunquid rescriptum. ff. de cõsti. prin. uide [illegible] Bar. hic, in uersi. quæro ergo primo, & Bal. in j. col. in uers. j. quæro.
† Adde de istis quæstis ultra Bar. & Bal hic, & in apost. ad utrunque, Bar. [illegible] in proe. fforum in prin. Bald. post gloss. in l. rescripta §. de præci. imp. o[illegible] quid in papa, uide Fel. plene. c. 2, col. j. uersic. uidetur etiam quòd ex [illegible] extra. de maio. & obe.

get,sed vt deroget & distinguat sic:quod declara, vt in ea vsq; ad
ver.si vero,hoc intellige nisi distinctio euidenter foueat peccatũ,
vt patet ibi,vsuris , quas ius ciuile non pōt iuridicè permittere, vt
dicetur in auth.ad hæc ʒ.de vsuris.Et idem in relicto ad pias cās,
quod debetur absq; solennitate testatorum.vt ex de testa. c.cum
2 esses.& c.relictum.ʒ.Quero successiuè quid si sit ʒ ius naturale.[a]
a dicit gl.q̃ non valet,quia illud est incommutabile.Sed illud verũ
in sui totalitate,sed in parte pōt ei derogari,vt patet.ff.de sta.ho.l.
3 in seruorum.& ff.de pœnis.l.qui vltimo.† Quæro,quid si sit ʒ ius
b gentium.[b] puta vt res alterius detur supplicanti. Rñdet gl.per re
gulam,& casus speciales à regula vsq; ad ver.fin aūt ius ciuile. vt
sit rña,q̃ non possit,quia iura illa sunt incommutabilia.fallit in ca
sibus enumeratis in gl.Sed Iac.Bu.oēs illos casus reducit ad rñam
distinguendo, quia aut vult auferre iurisdictionem exercẽdo, &
pōt,vt l.fi.ʒ.de iur do.impe.Aut ʒhendo & pōt,siue res erat cum
eo,vel fisco cōis,vt ʒ.de alie.re.fi.cum priua.eo.in nigro.lib. 10.si
ue tota erat alterius.vt ʒ.de quadr.præscr.l. 1.& 2. Aut legem cō
dendo,& pōt,licèt interdum ipso facto,interdum per sniam,vt ʒ.
de mulie. q̃ se propr.ser.iunx.l.j.& in auth. de incest. nup.§.j.& ʒ.
vnde vi.l.si quis in tanta,& ʒ.de bo.da.per totũ. Aut rescribendo,
& tunc dicit ipse,q̃ cum cã,vel ad vtilitatem reipublicæ pōt. l.itẽ
si verberatum.ff.de rei vend. & ff.cōia prædio.l.venditorem. §. si
ꝓstat.sine cã vero dic, q̃ non pōt.ar.l.id quod nñm.ff.de re.iur. Et
quia tale rescriptum ꝓdiceret charitati,& legi diuinæ. Verumta-
men licèt dñs non perderet dñium , tñ in foro iudiciario seculari
non audiretur ñm quosdam, & sic dñium penes eum esset inane,
quod non puto per istam l.& si.q̃ non vult, q̃ iudices seruent
rescriptum.quasi nec ipse in corde gesserit dñium ei auferre, nisi vt
ʒ.dicam.l.sustulerit.in dubio præsumitur iusta causa moueri, ñm
eum.arg.ʒ.de testa.l.omnium, & ʒ.vnde vi.l.meminerit.Quod in-
telligo si constet eum ōmnimodo velle,quia in dubium non præ
sumitur velle , si legem obstantem non tollit, & hoc in principe.
Ciuitas vero,aliqua vim principis non obtinens sine cã iusta non
pōt quem priuare dominio rei suæ,vt ff.qui, & à qui.l. si priuatus,
& de pollic.l.toties.§.fi.cum cã iusta pōt.vt d.l.venditor.§. contra
4 stat.† Quæro,quid si ʒ ius ciuile rescribat, puta circa actiones.di-
cit glo.Aut vt prorsus tollat,& non pōt:aut vt differat, & valet,vt
§.de preci.impe.offe.l.quoties,& circa hoc vltimum vide quæ ibi
scripsi. Circa primum autem dixit ibi glo.q̃ rescribendo ex certa
scientia actionem tollere posset, & hæc fuit opinio quorundam,
de quibus stat.m glo.hic facit mentionem,quã ibi approbat. Sed
gl.hic videtur tenere,q̃ sit necesse , vt expresim tollat dicendo,
c lege tali non obstante. l.quoties.§.de preci. impe. offer. & idem
tenet glo.& ʒ.de incest.nupt.auth.ex complexu.& ʒ.de natu.lib.
auth.licet Est & tertia opi.quæ vī velle,q̃ sufficiat, q̃ generaliter
dicatur,non obstante aliqua.& hanc sentit gl.ʒ.de natu.lib.l.j.&
de decu.l.exemplo.lib 10.Est & quarta,quæ hęc duo exigit copu
latiuè. videlicet, q̃ ex certa scientia,& non obstante lege aliqua
dicat se facere,& hanc sentit gl.j.in fi.quid dicemus Ia.de Ra.Pet.
vt refert Cyn.dixerunt,q̃ rescriptum contra iura ex certa scientia
valet.etiam si lex in genere,vel in specie non tollatur, & pro hoc
inducunt.ff.de re iud.l quidam consulebat, & de excusa.tut.l.idẽ
Vlpianus.in fi.& dicetur ñm eos ex certa scientia facere,siue hoc
exprimat in rescripto , siue ex facto narrato apparet petitum esse
contra iura : quia tunc sciens dicitur ex certa scientia contra iura
scribere.vt l.idem Vlpi.dum ibi dicitur in rex.sciens quidem,&c.
Iac.de Beluti.contradicit.per l.si quis in prin.test.ff.de leg.3.domi-
nus meus distinxit sic. Aut constat de principis volũtate,& illam
serua.vt ff.de consti.princi.l.j. aut dubitatur, & tũc aut rescribitur
ʒ priuilegium, vel ius speciale,& per consequens ñm ius commu
ne,& tunc sufficit,si literis significet se ex certa sciẽtia facere, vel
si ex eis appareat eum scienter ʒ iura rescribere, vt d.l.idem Vl-
pianus. Et est ratio.quia facilius tolluntur iura specialia,quàm cō
munia. vt ff.de re milit.Leius militis.§.j.& in auth. de non alien.§.
quia vero. Item quia res de facili redit ad naturam suam. vt ff.de
pac.l.si vnus.§ pactus.versquòd in specie.Aut rescribit contra ius
commune,& tunc aut in casu aliquo de prohibitis specialiter sup
plicari,seu impetrato vti rescripto,vt in casu l.iubemus nullam.§.
de sacrosan.eccles. & ʒ.de transact.l.causas,vel lites, & si nupt.ex
resci.pe.& in auth.omnes ʒ.communia de successio. cum simil.
& tunc non valet,nisi dicatur,non obstãte tali lege,id est,nisi tol-
latur lex illa, quæ speciaiter prohibet rescriptum impetrari.arg.
ff. de solu.l.prout quisque,& de reg.iur.l. nihil tã naturale,& pro
hoc accedat d.l. si quis in principio testamenti , & ita secundum
vnum intellectum intelligo c.ex parte.extra.de cape.mo.vbi tex.
videtur pro isto membro,licèt dominus meus ipsum nō alleget.
Aut rescribit in casibus.in quibus prohibitio specialis non est fa-
cta,sed solum generalis.per hanc l.& § de preci.imp.offe.l. rescri
pta.& l.quoties, & tunc inquit ipse, q̃ sufficit,vt dicatur, lege ali-
qua non obstante, & se ex certa scientia facere , vel saltem ex re-
scripto colligatur, q̃ ex certa faciat scientia , vt quemadmodum
sola clausula generalis obstabat, sic eius obstaculum generalis
clausula posita in rescripto ex certa scientia tollat,& non aliter,vt
in gl.d.§.si is.quasi non sit verisimile principem vno verbo velle
tollere legem.diu excogitatam,vt ʒ. de inoff.testa.l.si quando . in
prin.& sic non ex defectu potestatis , sed uoluntãtis dicatur non
valere.Ista verba debẽt demulcere aures vniuscuiusque, & bona
sunt in communi,tamen aliquas singulares limitationes intendo
tibi facere. Vbi igitur dixi,q̃ ex certa scientia sufficit rescribi, uel
d cum clausula generali.l. aliqua non obstante.[d] est verum,nisi id,
contra quod rescribitur,foret statutum pro salute eorum,ad quo
rum petitionem nunc contrarium rescribitur:quia tunc oportet,
vt rescriptum valeat,q̃ prius statutum tollatur, & ita intelligunt
multi canonistæ.d.c.ex parte.Per concilium enim fuit statutum,
vt singuli monachi in singulis prioribus non deberent commo-
rari,vt si ceciderint,sit qui eos subleuet. vt extra. de statu mo.c.r.
circa prin. Rescriptum in contrarium nõ tenet, nisi in eo tollatur
statutum per codicillum.vt d.c.ex parte. Secũda est, quia ubi lex
prohibet rescriptum impetrari,uel eo uti,lex illa debet tolli,quã-
do contrarium eius concederetur singularibus personis : secus si
rescriptum esset generale quo ad omnes , uel unam prouinciam
uel ciuitatem : quia tunc tenet rescriptum etiam si non tollatur
lex illa.ita no.g.l.sing.ʒ.de decu.l. exemplo .lib.10. Tertia limita-
tio est,q̃ ubi lex,cōsuetudo,seu statutum ciuitatis unum & idem
disponit,non sufficit,q̃ per rescriptum tollatur lex tñ:sed opor-
tet utrumque tolli.ita no.gl.de colla.do.l.j.lib.10.& inducit illam
legem.sed melius facit.l.exemplo.ʒ.de decurio.eo. li.ubi videtur
casus. Et potest probari,quia consuetudines, & statuta terrarum
principi sunt ignota.ut extra.de constit.c.1.lib.6.& no.glo.§.eo.l.
2.ideo nō dicatur illa tollere.ut d.c.j. & sibi imputet impetrator,
qui de consuetudine,uel statuto utique de lege non fecit mẽtio-
nem.ut ff.de pact.l.ueteribus.Item pro hoc facit,quia uno uincu-
lo sublato non tollitur aliud.ut ff.de serui.urb.prædio.l.si domus,
& §.de luitio.pign.l.intelligere.Sed in contrarium facit quod no,
glo.Ioan. An.in d. c. 1. ubi tenet q̃ Papa per nouam constitutio-
nem non tantum tollat antiquam cõtrariam nouæ,sed etiam sta-
tutum episcopi,quod idem disponebat , quod ius cõmune,& ibi
rationes assignat,& ultra illas fortius mihi uī facere,quia ius illud
in statuto comprehensum non debet appellari ius diuersum, &
de per se à iure cõi,ex quo per omnia idem disponit & non plus,
uel minus,ut probatur in l.ius ciuile.ff.de iust.& iu.Et quia eo cæ
teræ gentes utuntur,& sic in communi non proprio debet appel
lari,ut in eo.tit.l.omnes,& sic potius autorizatio quædam. uide-
tur.unde sublato autorizato cessat autorizatio.Cogitabam si pro
concordia dici posset,q̃ aliud in l.seu constitutione gñali,de qua
loquitur gl.Io.An.aliud in rescripto speciali ʒ legem.Et pro ratio
ne diuersitatis accedat,quod in præcedenti limitatione dixi. Vel
dicendum,q̃ glo.nostra procedit ubi consuetudo plus,uel minus
disponit,quàm lex communis. Pro præcedenti etiam facit. ff.de
sepul.uiolà.l.3.§. diuus.Ia.2.in fi. Et hoc,q̃ rescipta sunt ʒria, sed
5 non principaliter ʒ commodum,& utilitatem publicam.† Quæ-
ro igitur in modo,quid si princeps rescribat cõtra utilitatem pu
blicam , puta ne quis teneatur ad tributa. Et responde, ut sequi
tur in gl.uidelicet,quod non obseruabitur,ut hic, nisi secũda iussio
intercedat.ut in auth.ut nulli iud.§. & hic uerò iubemus.Sed
ʒ ista facit,quia secunda iussio nõ sit necessaria.§. de preci. impe.
offer.l.rescripta.in fi.Solu.q̃ ibi de remissione pœnæ corporis af-
flictiuæ,secus si pecuniariæ,quia tunc secunda iussio expectatur.
6 † Quæro cum Ia.de Ra.& Cy.si tu promisisti soluere decẽ in pa-
schate sub certa pœna, & iurasti non impetrare aliquod rescriptũ
ʒ me,& postea impetrasti ampliorem dilationem,an pœna sit cō
missa,& etiam sis periurus.Rident ipsi,q̃ ubi de his non est facta
mentio in rescripto,rescriptum est obiectiuũ,& nihilominus pœ-
na si nō soluerit in termino,est commissa,& in periurium incidit,
quia non pōt dici,cum eo dispensatum. Vbi aūt in his fecit men-
tionem,pœnam euitat.Sed de primo est dubiũ.Et quidam,q̃ il-
lud nō incidit, quasi imperator dispensare potuerit.arg.ʒ.de nup.
l.imperialis,& ff.de iureiu.l.iusiurandum,quod ex conuentione,
ʒ.fi.Quod uī facere posse.ut ff.qui satisd. cog.l.fi. & de iure pat.l
adigere.§.quãuis.Sed alij dicunt,q̃ in periurium incidit,quia ab-
solutionem prius petere debuit,nec super periurio imperator di-
spensare pōt.sed solus Papa.ut ex.de iure iu.c.quãtæ,& c.fi uerò.
& c.quẽadmodum,& hoc uerius.Vltimo nosce,q̃ Cy.ponit hic
unam distinctionẽ in mã tituli,cuius uerba in qualibet sua l.sunt
plenius rummata,& discussa,& q̃nq; alr decisa.iõ de illa non cur-

De

ADDITIONES.

a ¶ Quid si contra ius naturale.adde doct.hic,& Bal.in 12. q.& Barto.in l.j.de vlt.col.i ver an contra ius naturale.ff.de constit. prin.ubi dicit verum sint causa,eius si cum causa.

b ¶ Quid si sit contra ius gentium.adde Bar in d.l.j.in vlti.col.ver.sed an possit ff. de consti.prin.& in 1.constit.ff.§.omnem. in 4.q.

c ¶ Lege tali non obstante. Adde Soci.consi.272. inci.non prosequendo.vers.3. ut est casus 2.parte char.1 85.vbi hoc idem allegat, & tenet.

d † Clausula generali lege aliqua nõ obstãte. Tu uide de dicto & illius veritate uitra hic not.per Barto.& Bald.in apostil.ad utrunque,Panor.in rubr.extra. de rescrip.num.2.& in apostil.in uer.contra ius.Felyn.in ca.nonnulli.colum. 6.uer.ampliat.2.& colum.12.uer.secunda regula.eo.tit.a.not. Phil.Fran.c.1. num.5.de iu.& in addi.uer.contra ius extra. de consti.lib.6.& trac.clausularum in clausu.non obstantibus,vers.3.& 26.& Alex.no. consi.6.& 7. vol. 2.& consi.26.& 8.uolum.5.

De diuer.rescr.& pragmaticis sanctionib. Tit. XXVI.

¶ Viso de rescriptis in specie,nunc de eis tractat in genere.vt hic in prima parte [illegible]cæ. Verum quia species rescripti est annota-
tio, quæ ex solo principis nutu emanat, similiter , & pragmatica
sanctio,quæ procedit de procerum consilio.vt ʒ.eo.l. fin. ideo de
his subsecutiuè Rubrica .

LEX PRIMA.

1 *Rescriptum in causa communi , an ad vnum restringi, & quando ad plures possit extendi.& nu.seq.*

1 Si libellum. Casus. † Rescriptum in cã cōi vni de supplicantib. directũ ad
vtrunq; porrigit suum effectum.h.d. Notabilia col
lige,vt in gl.& inducas ad ꝓcordantias, vt in eadẽ.
Opp. quod rũsio vni facta non extendatur ad aliũ,
vt ff.de mino.l.quod si minor.§.si seruus,& de conditio. furti.l.4.
glo.non sol.dic,quod ibi ideo,quia non potest ad alium trahi,cũ
liber homo non possit dari pro noxa.& etiam ibi prius dicta non
intelliguntur repetita, quia vitiosa esset repetitio,& impossibilis.
hic secus.Quærunt doctores,hæc lex loquitur in libello supplica
torio ad iuris cōis obseruantiam.Quid in conuentionali per duos
in cã communi ʒ tertium porrecto, qui postea per iudicem in re
petita vni ex illis condemnatus, de alio non est facta mentio . an
talis sñia proficiet alteri,& dicunt,q̃ non per l.j.& ij.ʒ.qui.res iud.
non nocet.per ti.res inter alios acta.per totum,& hoc pp magnũ
præiudicium , quod sententia haberet inferre : sed maius est du-
bium,an talis valeat,& videtur quod nō per no.in l.j.ʒ. de senten.
2 & interlocuto. om.iu.† Quærunt doctores hæc lex,vt dixi loqui-
tur in rescripto delegatorio,quid in priuilegio:puta si duo suppli
carent in eodem libello pro priuilegio sibi obtinendo , & Impe-
a rator cōcessit vni,an proficiet vtrique,& dicunt,quòd non,[a] quia
priuilegia personas non egrediuntur.ff. de regu.iur.l. priuilegia.
& in omnibus , & tanquam legem priuantia, & per consequens
contra ius commune non sunt extendenda.ff.de legi. l. quod ve-
ro contra,& l.ius singulare,licèt in persona,cui est concessum la-
tissimè sit interpretandum,vt l.fi.ff.de constit. pec. Forte quod si
esset de communi causa intelligeretur vtrique prospectum pro-
pter generalitatem huius l. & rubricæ. puta in hoc exemplo , si
supplicasset,ne teneretur soluere sportulas,vt in l.fin.ʒ.de fruct.&
lit.expen. Barth. de Saly.

ADDITIO.

a ¶ Et dicunt,quòd non.induco hoc dictum ad unum aliud ualde notabile,sci-
licet,quòd pendente lite cum reo principali,potest capi fideiussor,de qu
uide Bal.per illum tex.in l.fi.ʒ.de fideiuf.fa.quòd no.Bart in l.hæres.§.quod
si stipulator.ff.de fideiuf. Sed an pendente lite cum uno ex correis debendi
alter correus,qui soluit possit ex iure cesso facere capi correum,contra quẽ
lis pendet.uide Bal.in l.per diuersas. nu.25.ʒ. manda

LEX II.

1 *Rescripta quæ sint perennia, & quæ non.& nu.2.*
3 *Rescriptum quando possit post triginta annos executionem sortiri.*
4 *Princeps quando possit inceptam litem alteri committere finiendam.*
5 *Priuilegium quando sit perpetuum .*
6 *Priuilegium, an perdatur per actum ipsi contrarium .*

Falso. Casus . Rescripta sunt perennia , nisi fuerint a prin-
cipe tẽpore limitata.h. d. Pro huius l. declaratione,
est aduertendum,q̃ hæc l.duplicem habet lect. Vna, q̃ loquatur
in rescripto delegatorio. Alia,q̃ loquatur in priuilegio. Istam se-
cundam vī prosequi glo.& doct.sed prima magis amicatur lite-
ræ in versi.cum ca.vsque ad fin.Item quia materia huius l.est fre-
quens,& quotidiana , ideo benè cordibus nostris imprimenda.
1 † Contra primam op. extra glo.q̃ rescriptum derogatorium non
sit perpetuum, quia finitur re integra morte delegantis l. more ,
& l.quia ff.de iur.om.iu.Similiter morte delegati,qũ personæ nõ
dignitati sit delegatio facta,vt in auth. vt nulli iudi.§. & hoc vero
iubemus. & extra.de offi. & po.iudi.dele.c.qũ abbas.similiter re-
uocatione delegantis.vt ff.de iu.l.iudicium soluitur.sol.prædicta,
q̃ delegatio,& eius rescriptum est perenne , vt per non vsum nõ
pereat tempore,vt hic, propter alias causas legitimas sic,vt in cõ-
2 trariis.† Opp.ad idem,q̃ etiam per non vsum pereat tẽpore,a quia
a actio super qua delegatio est facta , perit tempore , vt l.sicut.& l.
omnes ʒ.de præscr.30.ann.nec rescriptum illas perpetuat,nisi fue
rint ꝓtoriæ,& annales.vt §.qũ lib.princ.da.l.2.& tñ sic perpetuata
tollentur postea spacio 30.vel 40.ann.vt l.§.alleg.sol.q̃ licet actio
interim tollatur tempore,tñ rescriptum delegatorium durat,cu-
ius virtute potest iudex datus cognoscere,vt hic,coram tñ eo po-
rerim proficeretur præscriptio , non propterea desinet ille delega-
3 tus esse.† Sed tunc quæro, an a die rescripti post 30. an. possit de
iure delegatus adiri suppposito mandato aliter non reuocato , vt
dixi in prin.Et ista quæstio videtur satis dubia.tñ quia non tñ fa-
cultas delegatum adeundi vī ꝓcessa suppositi sed ẽt iurisditio dī
delegata ipsi delegato,qui vice delegantis fungitur, vt l.j.§.j.ff.de
off.eius cui man.est iurisd.Credo,q̃ quandiu iurisdictio inerit de
leganti,de legatio ipsa duret,cum per delegationem in ipsum sit
iurisdictio eradicata,vt no.ʒ.qui pro sua iurisd.l.j. qua non vtẽdo,
quia casus non euenit,non propterea perdit, cum nec Imperator
5 actum contrarium fecit.† Quæro tunc,quid si litem inchoatam
princeps alteri delegauit cognoscendam aut terminãdã.dic aut
dixit ex nouis actis & tunc idẽ,quod in præcedentibus dixi. Ca
ueat tñ imperator, ne ad actum faciendum procedat coram prio-
ri iudice,quia impetrationi videretur renunciasse,vt ʒ. de re iud.
l.ad solutionem.& ʒ. latius dicam . Aut dixit , q̃ causam reassũ-
mat in eo statu , in quo est , vel simpliciter litis pendentia non
obstante alij delegauit, quia tunc in eo statu,in quo est, vī dele-
gasse,dicit hic Iac. Butr.q̃ finietur eo tpe,quo iudicium , & eius
instantia,q̃ de iure cōi durat triẽnio,vt l. properandum.§.j. ʒ. de
iudi.& pro hoc allega.quia subrogatum,&c.vt si quis cautio.l.si
eũ.§.qui iniuriarũ.cum si.Sed contra hoc facit, quia prior iudex
ordinarius,licet instantia foret perempta, adhuc iudex illius cau
sæ in noua instantia remanebat,vt ʒ.de iud.l.properandũ.§. de il
lo videlicet.ergo,& iste subrogatus,sol.subrogatus est ẽt in instã
tia causę , vñ tps est ei præfixũ,vltra qđ cognitionẽ nõ hẽt vt hic
in tex.Sed tũc fortius instatur,vt instantia illa triennio non finia
tur:sed si minus anno superest, vsq; ad annũ suppleat.vt d.l.ope-
randũ.§.finaūt in medio.Sol. confitendo ʒ. sed totũ illud tps de
instantia intelligitur,& ita credendũ est,q̃ intellexerit Iac.Butr.
Alij tñ voluerūt dicere, q̃ illa supplicatio fiat ordinario,nõ dele
gato.p l.fi iudex.ff.de iudi.& male,vt hic no.Bar.& Host.Io.An.
in c.licet.& ex de accu. circa q̃ plenius scribã.in d.§.sinaūt in me
5 dio.& hæc sufficiant de prima lectura.† Transeo ad aliam lectu
ram,ñm q̃ gl.intelligit l.istã in priuilegio.Et opp.gl. q̃ priuilegiũ
non sit ꝑpetuum.vt ff.de mino.l.j.Sol.glo.q̃ principis priuilegiũ
est perpetuũ, si priuilegiatus vtatur illo,& ita dẽt intelligi hæc l.
& in Auth.de const.quæ digni.§.illud. sinautẽ eo non vtatur, di-
stinguit gl.Aut priuilegiũ est concessum ad agendũ, & tunc du
rat vsq; ad xxx.annos.vt l. sicut. Et intelligo priuilegiũ esse con-
cessum ad agendum,qñ actio ei datur, quæ prius nõ dabatur pu
ta ex pacto nudo , vel ex stipulatione inter absentes facta. secus
aūt si nouam actionem non cõcedit,sed anteq̃ restituat,quia tũc
eius vitæ restituit, cuius fuit prius,q̃ fuisset sublata vel elisa. vt ff.
de min.l.fi,& ad Velle.l.aliqñ.§.fi. Nec obstat, quod dicit Cy.in
addi.noua videlicet,q̃ priuilegium nõ possit perdi per nõ vsum,
quasi sit lex priuata,& constat legem tolli per non vsum,vt
de fabri.l.fi. & licet tollatur per ʒrium vsum,vt not.in l.de quib.
ff.de legi.quia rñdeo,q̃ beneficiũ non tollitur. sed eius effectus ,
vel beneficium hic statim cõsummatũ est, ga illud solum fuit in
concedendo actionem,& illã statim habuit,cui actioni lex præ-
scribi permittit. Aut inquit glo.priuilegium est cõcessum ad ex-
cipiendum,& tunc,& ipsum,& exceptio concessa est perpetua,
ff.de excep.do.l.pure.§.fi.Quod intellige nemine agente,sed ad
uersario agente,debet exceptionem opponere cõgruo tempo-
re,alias illo elapso excluditur in eadem instantia.vt ʒ.de procu.l.
ita demum.& ff.in eo.tit.l.filiusfa.§.miles. Item intelligo prædi-
cta,si exceptio sui natura sit ꝑpetua, alias suo cursu naturali tol-
litur.vt ʒ.de non nu.pecu.l.in contractibus. Aut inquit glo.con-
ceditur ad aliquid faciendum , id est facultatem alicuius rei fa-
ciendi concedit,& tunc non tuẽdo,tollitur spacio decem annor-
um.vt d.l. j. de minoribus , & ratio hic assignatur in glo.aut ex-
tra glo. Aut conceditur econtra ad aliquid non faciendum. &
tunc actus contra ius requiritur,& an sufficit vnus vel quod,dic,
6 vt seq.quæstione.† Quæro extra glo.an & quando per actum in
contrarium emissum perdatur priuilegium . Et breuiter quan-
tum ad nostrum propositum spectat , dic, aut actus ille contra-
rius emanauit ab aduersario tantũ, tunc per actum illum solum
non perditur , sed vna cum legitimo temporis cursu inchoante
ab actu illo,vt ff.de seruitu.vrba.prædio.l.hæc autem iura.aut e-
manauit a priuilegiato,vel ab vtroque, & tunc aut beneficium,
vel priuilegium concernit vnicum actum, & tunc per actum il-
li contrarium mihi præiudico, & extinctum est priuilegium . vt
ʒ.de pact.inter empt. & vendi.l.comissoriæ.& de re iudic.l.ad so
lutionem.& de iure do. impe.l. 2. Aut priuilegium concernit a-
ctus plures in tempore successiuos . & tunc aut actus contra ius
emanatus concernit substantiam ipsius priuilegij , & tunc per
actum illum extinguitur totaliter,& in omnibus priuilegium.vt
ff.de excu.tut.l.cum de oratione.in fi.& de iur.aur.anul.l.2. Aut
actus ille non concernit substantiam priuilegij , sed eius exercı-
tium: & tunc,aut priuilegium excusat a munere personali, aut a
reali.si a personali,tunc solum præiudicat in actu illo , non in fu-
turis illi non connexis, vel ab eo nullam dependentiam haben-
tibus.vt infra de excu.tuto.l.voluntarie.in connexis autẽ,vel de-
pẽdentibus sibi præiudicat. Vt est videre in munere decurionа-
tus,quod si quis spōte suscepit,in cæteris sibi præiudicat,propter
cõnexitatem,quam habẽt cum illo,velut vniuersali seu genera-
li ad cętera alia.vt ʒ.q̃ cũ eo.l.j.2.responso.& ʒ.de decu.l.3.& de

his

ADDITIO.

2 † Tempore,de rescripto an finiatur tempore.vide Inno.in c.cæterum.in fi.ex de rescrip.vbi ponit omnes casus,in quibus quis perdit rescriptum per se impetratum.& uide not.per Bart.in l.fi.circa fi.ff.de consti. prin.& Spec.in tit.de instr.edit.§.nunc autem.versi.item oppono.ubi etiam idem not.po-nendo omnes casus.

his qui ſpon.mu.ſubeunt.l.j.lib.10.Si autem priuilegium illud ex cuſata munere reali,vt in decimis non ſoluendis,& tunc in ſolutis ſibi præiudicat,non in ſoluendis in futurum,niſi actuum continuatio per tempora longiſſima interuenerit.vt extra.de priuile. c.accidentibus.& c.ſi de terra. Et de iſta materia hic tangit Cyn. & plenius.in d.l.voluntariæ,& Canoniſtæ extra.de conſti. c.cum acceſſiſſent,& ibi glo.magiſtra. Bernar.

LEX III.

a **Sancimus.** Caſus Originalia,non exempla[a] probant, vel ſunt inſinuanda. hoc dicit ſecundũ vtrã-
b que lect.in glo.poſitam.Not.quòd in ſinuatum[b] non inſinuatur. ad hoc quotidie hæc l.allegatur,& docto.hoc tenent.j. de eden. authen.ſi quis,& ibi ſcripſi.

ADDITIONES.

a ¶Non exempla probant. De exemplationis materia vide in Spe.de inſtr.edit. §.3.in prin.& verſ.ubi autem,& ſe.& §.4.per totum.7.& 9.verſ.item quòd non eſt,vbi quomodo fiat,& ad quem finem,ad cuius inſtantiam, & an probet. Item adde quòd probant exemplum ſumptum ab eodem notario, qui fecit originale Bar.in l.ſi quis.§.prætor.ff.de edẽ.& in auth.ſi quis in aliquo, & ibi Bal.eo.tit.Item adde,q̃ exemplum tantum ſemiplenè probat,quando originale eſt perditum, Bar.in l.admonẽdi. 7.& 8. col.ff.de iureiuran.Flo.in l.lege,4.col.ad l.aquil. ſed Bal.9.col.j. de eden. dicit tunc probare plenè Bal. in l.bonæfidei.4.col.in fin.j.de reb.cre.dicit quod exemplum ſumptum per notarium bonæfamæ ſine autoritate iudicis etiam ſemiplenè non probat ſecundum Ray.contra gl.in l.2.ff.de ſi.inſtr.

b ¶Inſinuatum. Adde quid ſit inſinuare.& vide Bart.in l.modeſtinus.cum concor.ff.de dona.& in l.omnium.j.de teſta.Bald.in l.illud.C.de ſac.ſan.eccle.& Imo.& doc.in c.cum contingat.extra.de iureiu.

LEX IIII.

Si qua. Caſus. ſine die, & conſule non valent reſcripta.h.d. Opp.& ſolue,vt in glo.& ibi declaraui.

LEX V.

Sacrilegij. Caſus. Negare principem poſſe, eſt crimen quaſi ſacrilegij committere.h.d. & exempli fica,vt in glo.

LEX VI.

Sacri affatus. Caſus. Reſcripta debent eſſe ſcripta cũ encauſto cocti muricis, & in chartis membranis. aliàs non valent, & nemo priuatus tale encauſtum poteſt habere ſub pena capitis,& bonorum amiſſione. hoc dicit. Hodie non ſeruatur,vt in glo.

LEX VII.

1 *Clauſula ſi præces veritate nitantur,in reſcriptis eſt in ferenda.*
2 *Reſcriptum quinque requirit,vt ſit validum.*

a **Vniuerſa.** [a] Caſus.† In reſcriptis debet eſſe ſcripta clau-
ſula,ſi præces veritate nitantur,aliàs non valent de iure noſtro,& debet eſſe etiam ſubſcriptio cancellarij, & aliter ſcribentes puniantur.h.d.Opp.quod clauſula illa non ſit neceſſario ſcribenda, vt extra.de reſcrip.c.2. Solu.vt glo. quia aliud de iure canonico.Pet.dixit quod de iure noſtro fienda erat diſtinctio, quia aut Imperator reſcribit ſuper negotio ſibi incerto, & tunc expreſſio clauſulæ ſit neceſſaria.Aut ſuper negotio ſibi certo,vt puta quia latam ab eo ſententiam mandat exequendam,& tunc nõ ſit neceſſaria præterquam fortè,ſi meram executionem
1 mandaret.† Quæro,an alia requiratur in reſcripto.dic, quod ſic. Quia primo nomen imperatoris,vt in auth.vt præpo.nom.impe. Secundo dies & conſul.vt ſ. eo.l.ſi qua.Tertio illuſtratio ſacri encauſti.vt ſ.l.proxima. Quarto clauſa.Quinto ſubſcriptio cancellarij, vt hic: & in authenti.vt diui.iuſſio. hodie alius eſt ſtylus in curia Papæ, & Imperatoris.

ADDITIO.

a ¶Vniuerſa.Adde quod clauſula,ſi preces veritate nitantur in reſcripto ſubauditur,licèt expreſsè non ſit poſita. de iure canoni.c. ex parte,de reg. iur.Io. An.in c.1.de lit.conte.in 6.nouel. & Flo. in l.ſi cui.ff.de fide.vbi dicit verum quo ad cognitionem,non quo ad deciſionem.Ia.Bu.& Bar.in l.præſcriptione.in 2.col.ſuper ver.contra Azo.opp.fortiter.j. ſi cõtra ius.De iure autem ciuili non ſubauditur,vt hic eſt text.& habes hic per Bald.imo, quòd debet poni in reſcripto, aliàs non valet,& in Spec. de reſcr.preſ.§.ratione quoque defectus.in uer item quòd non eſt ibi clauſula. item q̃ ſubintelligatur ad de Soc.conſi. 184.inc.viſa bulla Bonifacij.uer.confirmantur etiam premiſſa. in 2.par.char.24.item uide Bart.hic,qui dicit uerum, quod reſcriptum debet continere clauſulam, ſi præces ueritate nitantur,aliàs non ualet in his, quæ conceduntur ſine conſenſu procerum.item adde Bar,qui uiſus eſt uelle, quod etiam de iure ciuili talis clauſula, ſi ſit omiſſa, ſubintelligatur.l.a diuo pio.in 2.col.ff.de re iudi.

De ſtatuis & imaginibus. Tit. XXVII.

¶ Continua rubrica,vt in glo.& quære vt in ea.

LEX PRIMA.

Iquis. Caſus iudices non debent permittere erigi aliquas ſtatuas ſine principis licentia ſub pena hic ſtatuta,hoc dicit. No.quòd adulatores[a] non placent principi.

ADDITIO.

a Adulatores. Item adde,quod adulatio non conuenit philoſophis.Speculum.de aduoca.§.nunc de ex exordijs.uer,aduocatus igitur.

LEX II.

Si quando. Caſus.Quando ſtatuæ eriguntur in honorem principis,iudex loci debet adeſſe, nõ tamen ſtatuam debet adorare, hoc dicit.

LEX III.

In noſtræ. Caſus. Populares non debent cogi ad conſi. tendum pro principis ſtatua.h.d.

LEX IIII.

Et virtutum. Caſus. Sine principis licentia non poteſt erigi ſtatua in honorem alicuius virtutum præmia merentis: ſed non expenſis popularium,ſed illius,in cuius honorem erigitur, hoc dicit. Signa text. in princip. Item not. quòd ſine principis licentia non erigitur ſtatua in alicuius honorem.

De his qui ad ſtatuas cõfugiunt. Tit. XXVIII.

LEX PRIMA.

1 *Præfectus prætoris legem condere poteſt generalem.*

Via ad ſtatuas. Caſus. Qui confugerit ad ſtatuas principis ab omni violentia debent eſſe tuti, ſi tamen ſine iuſta cauſa ibi confugerint, veniunt puniendi,hoc dicit.
1 † Not.ex tex.in fin.quod prouocantes curiam contra aliquem fraudulẽter,quia ſine cauſa, veniunt puniendi, quòd vtinam ſeruaretur.

De officio præfecti prætoris orientis & illirici. Tit. XXIX.

LEX II.

1 *Prouocans curiam contra innocentem punitur.*

Formam. † Not. quod præfectus prætorio poteſt facere legem generalem, & in hoc dicit glo. quod æquiparatur principi. Sed mirandum eſt,quod de legegenerali extra prouinciam ſuam loquatur iſte tex. De præfecto autem vbis non foret timendum, cum vrbs romana ſub ſe cæteras habeat prouincias. Item not. quod legem principis tollere non poteſt, quia contrariam legem ſuæ facere non poteſt: quod not.contra epiſcopos,qui contra legem Papæ leges faciunt.

LEX III.

Si quos. Not. quod propter valetudinem, vel negligentiam,furtum, vel barathariam iudices poſſunt re moueri ab officio.

LEX IIII.

De ordinario. De iniuria, vel iniuſtitia iudicis præfecto ſubditi cognoſcit ipſe præfectus. hoc dicit.

De officio præfecti vrbis. Tit. XXXI.

LEX PRIMA.

Studentibus. Not. quod licet ſpecialis officialis cõſtituatur ſuper annona,vel abundantia,vel ſuper damnis datis, non propterea tollitur iuriſdictio, quam poteſtas habet ſuper his ratione vniuerſalis iuriſdictionis. Cum iſta concordant tex.& gl.in l.ſi.j. de iuriſdiſ.iud.

LEX II.

Quod promulgatis. Caſus. Solum obnoxij ſunt ad iudicem deducendi.h.d. Et ex illo verbo.obnoxius.probatur, quod ad inquiſitionem non poteſt procedi contra aliquẽ, niſi fama publica contra illum procedat,cum aliter non conſtet cum obnoxiũ, & pro hoc j.de offi.rec.prouin.l.clariſſimos.

LEX III.

Præfectura. Caſus. Præfectus vrbis præeſt cunctis officialibus, & poteſtatibus.h.d.

LEX IIII.

Omnia. Caſus. vniuerſi ciues, & collegia præfecto ſunt ſubdita.hoc dicit.

LEX V.

Primicerius. Officium primicerij durat biẽnio,quo finito,ſiue tempore, ſiue morte, ſiue alia ratione, ſequens in ordine matriculæ locum eius debet obtinere.hoc dicit.

De contractibus iudicum & eorum, qui ſunt circa eos. Tit. LIIII.

LEX PRIMA.

1 *Neceſſitas legem non habet.*

Vicunq; Diuidit in duas. Primo in maioribus magiſtratibus. Secundo in minoribus. ſecunda pars, prouinciarum. Caſus. Prætores, & prouinciarum rectores non poſſunt per ſe, vel alios gerere in loco ſibi commiſſo, niſi pro neceſſitate victus, & veſtitus,

1 tus,hoc dicit. † No.q̃ neceſſitas[a] non ſubeſt legi.Glo.quærit de
a vna notabili quæſtione,& notabiliter ſoluit,dic,vt in ea, & eam tene cordi, quia doc. de ea faciunt ſingulare feſtum.in l. cum ipſe.j.de contrahen. empt. & plenius ſcripſi materiam huius l. j.ſi cert.peta.l.j.& ibi vide.

ADDITIO.

a Neceſſitas,quod neceſsitas non habet legem. Adde l.j.j.de ope.lib.l.2.de offic. conſul.doc.in l.2.ff.ſi cer.pe.Bar.in d.c.j.de conſue. c.quanto, de re iud.q̃ non eſt de obſeruantia iciunij conſilium,& in regula,quod non eſt.in 6.& ideo ſi ſit neceſſitas celer,& imminens poteſt alienari res eccleſiaſtica, ſine ſolennitate.Card.in cle.j.28.quæſt.de reb.eccl.non alie.

De modo mulctarum, quæ iudicibus infliguntur. Tit. LV.

LEX PRIMA.

1 *Damnatus ex inquiſitione non efficitur infamis.*

Vlta. † No.gl.hic poſitam,quæ conſuetuit allegari, q̃ damnatus ex inquiſitione,non ſit infamis,a quod clarius tenet glo.j.de ſuſpe.tut.l.fin. Sed remitto ad ea, quæ plenè ſcripſi.j.de accu.l.ea quidem,ſuper materia inquiſitionis in ulti. q. non omitto, tamen te cautum facere,q̃ iſta gl.loquitur vbi pœna eſt pecuniaria.

ADDITIO.

a †Non ſit infamis. Adde Ang.& Imo.in l.infamen.ff.de publ.iu.Bar.in l.Actus fuſtium ff.de his,qui no.infa.& an banniti ſint infames.vide per Bal. in l.Caſſius.ff.de ſenato.Ang.in l.non poterit ff.de fur.Bal.in l.cum mulier ff. ſolut. mat.& Ian.in c.cum ex iniuncto.extra,de oper.nou.nunc.

LEX II.

Procuratores. Not. q̃ procurator Cæſaris, non habet poteſtatem mulctandi vt hic. Et idem in procuratore fiſcali,vt in l.ſequenti.

LEX V.

1 *Mulcta cui ſit applicanda.*
1
a **Mulctarum.** † Not. duo,primo quod mulcta applicatur[a] fiſco.Secundo, q̃ iudex poteſt mulctam in eius impoſitione in ſalarium aduocatorum deputare,vel in reſectione alicuius rei ſpectantis ad rem publicam.Contra primum opp.gl.de l.2.§.de epiſco.aud. Et reſpondet per regulam,& caſus ſpeciales.tu plenius dic,aut lex declarat, cui pœna, vel mulcta ſit applicanda,& iſtam ſerua, ſiue inducat actionem, ſiue accuſationem,ſiue ſit per verba ſimplicia, ſiue per verba reſpectiua dupli,uel tripli, &c.vt patet ſ.de aſſeſſo.l.3. & ff.ad tyl.l. lege Corne.§.j.& ff. de liti.l.ſi. & de termino moto.l.agraria.aut lex hoc non exprimit,uel declarat,& tunc aut lex pœnam imponens inducit actionem aut accuſationem, aut dubitatur.Primo caſu pœna applicabitur parti, cui actio competit, etiam ſi ſit popularis:ut ff.de iuriſd.om.iud.l.ſi quis id quod,in prin.cum ibi no. in gl.& de his,qui deie.vel effu.l.j.in prin.& l.ſi vero.§.hæc actio. eo.tit.& ff.de ſepul.vio.l.3.2.reſponſo. & de verbo.ſign.l.ſi cui.Et prædictorum eſt ratio clara, quia cum actio ſit ius proſequendi in iudicio, quod ſibi debetur,vt Inſtitu.de actio.in prin.Sequitur in dubio,quòd ex quo actio datur parti,illud,ad quòd datur, debetur ei.& ex his patet,q̃ gloſſ.in d.§.hæc actio.non benè loquuta fuit. Secundo caſu pœna debetur fiſco,vt hic.in tit.quæ ſint regalia.c.j.colla.x. Tertio caſu dic, aut pena eſt quotę bonorum,& tunc accuſationem induceret,& pœna debebitur fiſco,vt ſ.de ſacroſ.eccl.l.iubemus nullam §. his quoque,cum ibi not. & j.ad l. Iul.de vi.l.2.& in d.§.quæ ſint regalia.aut pœna,eſt certæ rei,vel quantitatis ſoluendæ.& adhuc idem, ſi per nomina ſimplicia lex loquatur,puta cõdemnetur in duplum,vel triplum,& adhuc idẽ, ſi per nomina ſimplicia lex loquatur, puta, cõdemnetur in decẽ, vt hic,& l.ſeq.& ar.d.c.quę ſint regalia.Si uero per nomina reſpectiua,puta condemnetur in duplum,uel triplum: & adhuc idẽ,ſi in hoc duplo, uel triplo conſtet rei perſecutionem nõ ineſſe: vbi autem conſtat ineſſe,q̃ etiam preſumitur in dubio.vt no.gl.ff.ad l.Iul.pec.l.is qui quædam,& probatur j.de ſpon.l. fin.in princ. & §.pen.& ff.quod met.cau.l.ſi cum exceptio.§. quadruplabitur, & ff.de publ.l.ex hoc edicto.§.j. & iſtis caſibus dico, q̃ actio præſumitur inducere,& ſic ei cui ſimplum debetur,ſiue ſit fiſcus, ſiue priuatus,reſiduum pariter debeatur, ut j.ad l.Aquil.l.contra negantem,& d.l.ſi.ff.de litig.Nec contradicit l.3.§.de aſſeſſ.quia ibi conſtat de legis voluntate,vt in prin.dixi,,quinimo illa lex ſubtiliter inſpecta probat hoc membrum. Nam vbi duplum illius quadrupli in vno duplo ineſt, rei perſequutio debetur ſpoliato:aliud duplum,in quo non eſt rei perſequutio, debetur fiſco,& hoc totum operatur reſpectus,qui habetur ad ſimplum,vt ſupra cui certitudinaliter una pars debetur:& alia, de qua dubitat, argumen.j.de cadu.tollen.l.j.§.ſinautem ex his,& pro hac parte facit etiam l.j.j.proxi. Interdum pœna eſt per modum auferẽdæ alicuius rei,ab aliquo velut ab indigno, & tunc debetur fiſco,ut j.de his.qui.ut indig.l.j.& ff.de inofficteſta.l.Papi.§.meminiſſe.fallit in caſibus,vt in qualibet earum nota. Et de iſta materia habes per Bar.in d.l.agraria.Sed hic plenius,& vt puto iuridius.

ADDITIO.

a Mulcta applicatur. Adde l.2.§.j.ff.ſi quis in ius vo.non ier.& in Auth.q̃ ſint rega.col.x.& gl.in l.1.ff.ſi quis ius di.non obtem.quod eſt verum etiam in dubio.Bar.hic,ſed poteſt applicari parti per iudicem in comminatione,ut per Alex.in l.1.§.ſi.pen.col.ſi quis ius di.non obtem.

† Adde Bar.in l.1.C.de excu.mu.lib.x.& in l.ſi filius familias §.diui.ff.de leg.1.

LEX VI.

Eos. Secundum varietatem iudicum maior, & minor mulcta poteſt imponi,ob correctionem tamen malorum,
a mox vltra ter[a] in anno quis non poteſt mulctari. Et cõtra faciẽs punitur,nec mulcta impoſita poteſt minorari,niſi ob pauperratẽ mulctati,hoc dicit.Oppo.quod q.toties quis delinquit,toties puniri poſſit,vt j.de ſer.fugiti.l.quicunque.Gloſſ.remittit ad ibi no. vel dic,ut dixi in ſummario,quod ibi declarabo.

ADDITIO.

a † Vltra ter.Adde quod Old.conſi.ſuo.xv.incip. circa proceſſum &c. dicit,q̃ illud, quòd dicit hic,quod iudex in mulctando non poteſt excedere metam taxatam,fallit niſi in præcepto iudex adieciſſet aliquam pœnam etiam,quę excederet metam taxatam, & ita dicit ſentire Hoſt.in ſum.in tract. quem fecit de mulcta,quod reputatur uaide ſingulare ad materiam huius l.

Finis liber Primus.

1 *Editio quotuplex in tiulo de edendo tractetur.*
2 *Rubrica de edendo, quare ponatur in gerundio.*
3 *Gerundium quam naturam habeat.*

a ¶ Continua rubricam, vt in gl.a vsque ibi, & nota, & supple gl.ibi iudiciorum. cum præparatoria debeant præcedere ea, ad quæ sit præparatio. vt ff. de procura. l. ad rem mobilem, l. ad legatum. & si
1 vsuf. pe. l. pe. in fin. † Quæro de quotuplici editione in isto tit. tractetur. & dicit glo. q̃ de triplici quod declara. vt in ea. Sed verius est, quod de quadruplici. quia & de editione actorum. vt ĵ. l. 2. qd̃
2 omisit dicere glo. † Quæro quare rubricauit in gerundio. respondet gloss. remittendo ad no. ff. eo. in ru. & ibi dicit gl. quod rõ fuit, quia gerũdium importat necessitatem, quod doctores reprobãt: quia lege non cauetur, imo contrarium habetur ĵ. de in ius voc. vbi rubricatur in gerundio. & tamen non cogitur, quis in ius vocare, quia nec agere, vt ĵ. vt nemo inui. in rubro. & nig. & idem ĵ. de postu. & tamen non cogitur quis postulare. vt eo. tit. l. si quis. propterea docentes grammaticam dicunt, q̃ gerũdium nullam necessitatem importat. dic ergo, q̃ ideo in gerundio rubricatur, quia principaliter tractat de actu edendi prout est in fieri, & modo fiendi, cum gerundium descendat a verbo, quod est significatiuum agendi, vel patiendi. sed quando tractare intendit de effectu ipsius actus, tunc rubricatur in ablatiuo descendente a nomine, quod est notandum, quia per ipsum notamus substantiam, & qualitatem rerum propriam, vel communem secundum Isidorũ lib. ethymologiarum. ad q̃ facit l. j. & 2. §. appellata ff. si cert. pet. Et dicebat dominus meus, q̃ gl. hoc voluit. Insti. de act. super rubr. quod nota ad prædicta. † Quidam moderni dicunt, q̃ gerundium in actiua significatione, non necessitat, ut in contrarijs. sed in passiua sic, vt hic. & ita defendunt gl. Quæro modo, quare non subiunxit accusatiuum. Respondeo, quia de multiplici editione erat tractaturus, ut ẽ. dixi. Voluit igitur sub breuitate, & indefinitè de omnibus loqui.

3

ADDITIO.

a ¶ Continua rub. ut in glo. Adde Soci. in sua lectu. hic, qui dicit non uideri aliquo modo istam gl. defendi poste, quia aut vis dicere, quòd oblatio libelli, quæ fit iudici prout no. Bal. post odo. in l. cum clericis §. de epis. & cler. est p̃ paratoria, & de hac non vt intelligenda gl. quia per illam nõ demonstratur spes futuræ litis aduersario, de qua loquitur tex. in l. edita. quam gl. alle. Auuis dicere. q̃ loquitur de oblatione libelli, quæ sit parti. & ista non vt ppara toria iudicij, sed de actis ipsius iudicij, quia huic præcedere debet citatio. vt in auth. offeratur ĵ. de lit. conte que dicitur de actis & quicquid sequitur. ut d. Spe. in 2. parte. in ti. de præpa. iud. nam iudicium incipit a citatione. in sti. de pe. te. liti. in fin. nisi dicas ẽm quosdam modernos, quod quicquid pce dit lit. cont. dr̃ de præparatoriis, quod probatur autoritate, & ratione, & primo per Bar. in l. si in fulam. in 8. opp. 1. partis ff. de ver. obl. & per Bald. in auth. clericis ẽ. de epis. & cle. & per glo. in cle. 1. in uerbo, actiones, de iud. Ratione: nam iudicium propriè incipit lit. conte. uoluit glo. in Auth. in medio lit. non fie. fac. for. col. 8. quam Ange. dicit non esse alibi. in l. 1. ĵ. de præscri. lon. temp. Et cum ista continuatione, ex quo tenent omnes, q̃ præparatoria præmitti debent l. 1. ff. de orig. iur. & l. ordinarij ĵ. de rei uen. Adde cõtra gl. & doc. Ial. May. hic, qui tres difficultates recitat obstare eis, quas summatim ponam hic. & .i. actio ad exhibendum est præparatoria rei uendicationis. not. gl. in l. ad rem mobilem, ff. de procur. l. 1. & ibi Bar. & Bal. ĵ. ad exh. 2. est, quia tota editio actionum, & sic libelli, bene est præparatoria iudicii, sed nõ aliæ species editionum, quæ non sunt præparatoriæ, sed instructoriæ. & sic fiunt post lit. cont. de qua etiam habes per Ale. hic 3. quia editio libelli non est præparatoria iudicij, cum iudicium incipiat a citatione, prout dictũ est Soc. & plenè per præfa. Ial. May. hic quem omnino uide, & ibi per eum habes plures remissiones, & quod secundum dominum Ant. & Ale. hic quod nedum citatio, sed etiam oblatio libelli est de præparatoriis iudiciorum p gl. fing. supra allega. per Soc. & per eos in dicto §. fi. in uerbo, proœmijs. in Auth. in me. lit. non fie. fac. for. quod pro singulari. ad hoc not.

LEX PRIMA.

1 *Litigare volens cogitet, an probare sit potens.*
2 *Reus actori rationes suas edere non cogitur, & nu. 3.*
4 *Prætor iubere potest sine causæ cognitione rationes edi.*
5 *Editio, an debeat fieri iudicis officio, & nu. 7. & 8.*
6 *Editionem petens iurabit, quòd non calumniosè petat,*
9 *Rationes editæ, an faciant plenam fidem.*
10 *Libellus contra non edentem rationes ad iussum iudicis, qualiter formandus sit.*
11 *Notarius non edens propter mercedis defectum non excusatur.*

IPse despice. Primo consulit. Secundo rationem annectit, per quam quæsito respondet, secunda ibi: nam quòd. Casus. Editio petitur iudicis officio causa cognita exhibendo. h. d. & habet duas lecturas, vna, q̃ in rationib. loquatur, ut litera sonat: alia,
1 q̃ in instrumentis, ut hic & in gl. 3. & 4. † No. ex prima parte, q̃ q vult litigare, debet primo de probationibus deliberare. facit ĵ. eo.
2 l. qui accusare. & de probat. l. actori. † Secundo no. q̃ reus rationes & instrumenta sua non tenetur edere actori. a concordat inf. de testib. l. nimis graue. Tertio quòd iudicis officio petitur editio: & ex causa, non sine: ut ff. eod. l. si quis §. pertinere, & l. prætor. in prin. Oppo. quòd consilium hic ab imperatore datum fuit superfluum, per l. qui accusare ĵ. eo. & de indubitato. quia constabat iã quærenti, quòd ipse probare tenebatur, ut cæteri actores, ut ff. de proba. l. ei qui. Ideo petebat rationes sibi exhiberi. Sol. ut in prima, & secunda gl. videlicet, quòd consilium hic datur non vt sibi innotescat, quod probare debet, ut supponit contrarium. sed de modo probandi & sic de specie probationis: ut in glo. 2. in fin. & hæc uera, licèt aliqui dixerint, quòd hic de genere vel specie credendi, & sic de causa agendi loquatur. vt in eadem gl. in princ. & malè: quia hic in tex. supponitur certa causa agendi, ut depositi, nisi saluando dicas secundum dominum meum, quòd de intentione sic exponentis fuit huic coniungere dictionem, quemadmodum.

ADDITIO.

a ¶ Non tenetur edere actori. Adde no. per do. Soc. hic, qui dicit, quod ex quo reus regulariter non tenetur edere, nisi ex iusta causa hanc iustam causam subesse actori incumbit onus probandi, & sic hic esse casum pro eo, quod d. Bar. in l. quoties ff. si quis cau. ubi uult, q̃ alleganti exceptionem contra regulam incumbit onus probandi ad q̃ d. etiam uidere gl. in l. omnis diffinitio, de re. iu. & q̃ regulariter editio actori a reo fieri non debet, adde tex. in l. qui accusare ĵ. eo, q̃ limita uerum, nisi fauore fisci l. nec quisq̃ ff. eo. & Al. in c. j. de prob. non tamen emptori gabellarum fiscalium secundum Alex. contra Bal. in d. l. nec quisq̃, per no. in l. licitatio. §. fi. de pub. Item nisi ratione officii, quod habet reus, ut quia sit hæres notarii l. argentarius. in princ. & l. quædam § nihil. Cy. & ibi Bar. ff. eod. tit. item nisi reus conueniatur, ut quilibet posseßor l. prætor §. sed si seruus ff. eo. tit. Item nisi reus ipsis instrumentis utatur, gl. in l. j. in fi. eo. tit. Item nisi reus sit usurarius, cle. j. de usur. Bar. Bal. & d. Soc. hic. in 4. no. & Bar. in l. quædam. in princ. ff. eo. Ang. in l. j. §. edenda. eo. tit. ubi idem dicit in hærede, & qui præsumitur habere librum apud se tenetur edere, & dicit uerum, etiam si desijt exercere usuras, Bar. & Ale. in l. prætor, §. etiam eo. tit. & d. Soc. hic no. & plenè. Item uerum, nisi usurarius restituerit usuras, quia non tenetur edere, Bal. in ru. ĵ. de usur. 2. q. & Ale. in d. §. is etiam, & d. Soc. loco. ẽ alle. Item nisi reus, qui exerceat artẽ cõfuerus sit scribere data recepta. Ia. Bu. in c. j. ĵ. de usur. quod uerum si librum retineat in publico, secus si clam, uel nisi sit memoriale, quod retineatur in cassa secundum Ioan. pe. in d. l. si, eo. Item nisi in foro conscientiæ ratione peccati euitandi. Abb. in d. c. j. de probatio. post Ant. de Bu. & Io. pe. in d. l., Item nisi de protocollo, ut fiat comparatio literarum ad publicum instrumentum. Bal. ibidem Item nisi ad intentionem coadiuuandam. Bald. Bart. & doc. in l. qui concubinam §. 2. & in l. prædiis §. titia. de leg. 3. Item nisi ad replicandum, quando reo fit editio ab excipiendum, Bal. in d. l. fi. 4. q. l. fi. §. fi. & ad l. fal. ubi reus edit actori ad replicandum, uel ad replicationem fundandam. Item nisi fit usus certis instrumentis, de quibus in iudicio fecerit mentionem doc. in d. l. fi. & l. j. ĵ. eo. tit. & gl. in l. j. ff. eo. Item nisi ex natura præcedentis contractus l. quædam, in prin. eo. tit. & gl. in l. j. ff. eo. Item nisi ex natura quasi contractus præcedentis l. j. §. officio. de tu. & ra. distra. Item nisi scriptura facta fuerit de mandato petens sibi edi, Bal. & Fran. in d. l. fi. Item nisi ad probandum errorem calculi. an. in l. j. ĵ. de error. cal. Fran. in d. l. fin. Item nisi in causa matrimoniali, & in causa ecclesiæ, & in causa dotis, & in causa pia, in quibus omnibus reus tenetur edere actori secundum Abb. in d. c. j. ubi plenè. Quæ uerè dicit esse, si notarij copia haberi non potest, alias ipse est adeundus pro instrumentis, & non reus, nisi in criminali ibidem, & ad p̃dicta adde dominũ Soc. hic, qui notat esse casum contra decisionem d. de rota, quam allegat d. Ant. in d. c. r. de prob. qui uoluerunt, q̃ ubi deficit alia probatio cum iuramento calũniæ ipsi actori reus possit cogi edere ad fundandam intentionem. nam hic dicit ipse, si non subesset causa, actor succumberet, licèt alio modo probare potuisset. & hic, p declaratione dat tres no. conclusiones. j. quod quando quis prouidit de aliqua specie probationis, & illam amisit, hoc casu potest petere a reo editionem ad fundandam intentionem, quia nulla culpa potest sibi imputari, & ita d. ipse intelligendum esse dictum Inno. do. Ant. & Ioan. de Imo. in d. c. j. ita etiam potest intelligi ista lex, pro quibus dicit esse bonum tex. in ratione decidendi in d. l. fi quis, ex argentarijs §. fin. ff. eo. 2. quod quando deficit facultas probandi, quia illã nunquam habuit, & tunc propter hãc cãm non potest petere editionem, quia imputet sibi quare de probatione non prouidit, l. qui accusare ĵ. eo. & ita d. posse intelligi. tex. in lege prima in fi. ĵ. de quæst. & quod habetur per locum a speciali. in l. 2. §. diuus ff. de iure fisci. & ita dicit posse intelligi alia, quæ sunt adducta per d. Abb. & Aret. in d. cap. j. contra præcedentem conclusionem. do. Ant. 3. quod ille, qui habuit probationes a principio, quę long. temporis lapsu præterierunt, nõ potest petere editionem, quia potest sibi culpa imputari, quare eas neglexerit tanto tempore deducere in iudicio, & ita d. intelligi tex. secundum iudicium d. Abb. in d. c. j. de prob. super quibus dicit esse cogitandum, & adde quod ad hoc, ut ad editionem quis compellatur actione ex contractu præcedẽti, requiritur, q̃ talis contractus contineat in se commissionem administrationis ita d. Soc. hic in 6. no. q̃ dicit ita loqui tex. in l. quædam. in prin. ff. e. aliàs dicit, quod non petitur editio actione descendente ex contractu præcedẽti, prout est casus hic secundum Bal. nisi præcedat contractus depositi, & tamen non petitur editio actione depositi, sed officio iudicis, quia depositũ non pertinet ad commissionem administrationis, sed simplicem custodiã, de quo latè per Mod. & adde d. Fran. de Are. hic ad omnia prædicta, qui dicit etiam, quod semper editio iudicis officio petatur, nisi quando pcedit cõtractus, cuius occasione facta est ratio, uel quando præcedit mandatum gratuitum. Et ibi no. quid, quando est casus, in quo facienda est editio, & ita constat ex actis, tamen pars non petit, nũquid tunc iudex ex officio potest compellere, quod edat, uide hic in fin. per eum qui d. quod fortè dicere possit, quod sic,

modum. eum verbo, deberi. & tunc verum deposuisse sumatur latissimè & exponatur deposuisse. i. deorsum posuisse quacunq; de causa mutui commodati &c. Sed præcedens magis amicatur
3 literæ † Opp. 2. q̃ ista mulier non tenetur edere rationes suas: vt & infra eodem l. qui accusare, & infra. de testi. l. nimis graue. Sol. vt in glo. 3. vide licèt, q̃ illæ legès in instrumentis publicis: tex. vero noster in rationibus j. in codicibus rationum, in quibus accepta & data solent scribi, vt ff. eod. l. si quis §. rationem. Alij vero intelligebant illam l. etiam in instrumentis, & potuerunt isti mouere ex vno communi vsu loquendi, quo vulgares dicũt loquentes de instrumentis publicis, hæ sunt rationes meæ. i. iura mea, & sic intelligentes respondent ad contrarium, vt in gl. 4. in ver. alij. vsq; ad fin. vnde edi non debent sine causa iusta. vt in contrarijs. Sed cum causa, sit secus, vt hic. & est iusta causa, si petat ad replicationem probandam, non iusta si ad intentionem fundandam: vt ĵ. eo. l. fi. de quo ibi plenius dicetur. Ista lectura non benè amicatur literæ de proprio significatu verbi de quo credendum est scienti
4 ficum legislatorem. ideo tenę præcedentem. † Oppo. tunc tertio, q̃ rationes sine alia causa, & cognitione debeãt edi, cum prętor sic iubeat vt ff. eo. l. prętor. in prin. Sol. vt in gl. super verbo, ex causa in princ. vsque ad uer. sed quo. videlicet, quòd licèt prætor iubeat. vt in contr. tamen, & aliqua causæ cognitio interuenit. sane vel procuratore meo mandante sunt scriptæ, vt ff. eo. l. si quis §. pertinere, & hoc antequàm edantur. Item, & postquàm fuerint editæ: si iterato petantur, vertitur in causæ cognitione, an sint perempte casu fortuito, vel negligentia, vt d. l. fi quis §. pe. & se. qui casum asserit, illum debet probare, vt ibi, & qualiter probetur ibi notant docto. Opp. quarto, quòd in rationibus non possit loqui l. ista. cum fœmina, de qua hic loquitur, non possit esse argentaria, vt ff. eo. l. fœminæ. sol. vt in gl. vsque ad ver. item quomodo. videl cet, quòd hic successit argentario, & tunc cum leuiori causæ cognitione, si titulo vniuersali successit. Si vero titulo singulari, maior requiritur cognitio: vt ff. eo. l. quædam §. nihil. vel extra gl. dicunt doctores, quòd istius mulieris seruus fuit argentarius. vnde ipsa ad editionem potest compelli, vt ff. eo. l. prætor §. sed & si seruus. non enim est officium publicum, quia tunc seruus non admitteretur, vt ff. de reg. iu. l. quod attinet. & ĵ. de tabu. l. generali. licèt causam habeat publicam, vt ff. eo. l. argentarius §. j. vel secundum Pe. licèt ista mulier non esset argentaria, nec eius seruus, tamen, quia rationes conficiebat, tenetur illas edere ex causa, non sine, vt hic, & secundum eum, causa legitima est, si illis vtatur, vt l. j. §. edẽda ff. eo. vel si sit priuilegiatus, qui petit, ut fiscus: vt ff. eo. l. 3. vel secundum Iac. But. causa legitima est, si ex consuetudine patriæ conficiebat rationes, licèt argentaria non esset, & sic ex cõsuetudine ad eius fidem recurrebatur publicè, vt in ciuitate asteſi, vbi mulieres publicè mutuant ad vsuras. & sic eis sicut masculis tacitè videtur mandatum, vt conficiant rationes. ar. ff. de pig. ac. l. vel vniuersorum, & quod cum eo. l. Titianus. & ex hac æquitate statutum fuit, vt fœneratores deberent edere eorum libros, vt in clementina. de vsuris, & idem dicit si apothecam aliquã forte tenebat, quod potest, vt probatur ĵ. de naturalibus liberis l. j. vt ex æquitate huius tituli, iudicis officio teneatur rationes edere, vt
5 videantur accepta, quòd est notandum. † Op. tunc quinto, quòd non iudicis officio, sed per actionem in factum fiat editio, vt ff. e. l. si quis ex argentarijs §. ex hoc edicto. solue vt in gl. quæ remittit ad ibi no. & licèt ibi gl. det duas solutiones, Prima tamẽ communis, vt iudicis officium imploretur, vt iubeat editionẽ fieri vt hic, & si ad eius iussum non fiat editio, tunc in factum agatur ad in-
6 teresse, vt ibi. & est expedita tota gl. 4. † Opp. sexto ab extra, q̃ petens non audiatur nisi prius iuret, q̃ non calumniæ causa petat, vt ff. eo. l. si quis §. exigitur. solue, vt hæc intelligatur secundum illam. Et, quia glo. ibi dicit, q̃ hoc hodie est correctum. dic melius quia aut petita a tertio iurare tenetur, vt o lim. aut ab aduersario, & tunc distingue, an fuerat præstitum generale sacramentum, & amplius non præstetur, aliàs sic: vt ĵ. de iure calculi. auth. hoc iusiurandum. Oppo. septimo cum gl. sequenti, q̃ non officio sed actione descendente ex contractu, vel quasi, pura tutelæ, si tutor fuit, vel negotiorum gestorum, si curator, vel aliter negotiorũ gestor, vel mandati, si fuerit procurator, vel pro socio, si socius fuit, & sic cum rationes sint confectæ domino, vel procuratore eius mandante, vt d. l. si quis §. pertinere. iudicis officium debet cessare, vt remedium extraordinarium, vt ff. de mino. l. in causę, & de act. emp. l. qui per collusionem, & de an. lega. l. quintus. & actio mandati locum haberet, ut l. quędam ff. eo. fol. ut in eadem glo. si nullo præcedente contractu dixit scholaris argentario, vt confieret rationes, debet dari actio mandati, cum verba sint apta ab obligationem, & actionem mandati inducendam, vt ff. man. l. j. Sol. secundum dominum meum, quòd illud procedit, quãdo haberet animum inducendi mandatum, & ex illo secum contrahẽdi, sed in casu nostro non habet, sed potius est officium iud. excitandi, quod publicam quodammodo concernit vtilitatem, & cu ff. eo. l. argentarius. in principio, at principalis intentio attenditur, vt ff. si cer. pet. l. si quis nec causam, & ff. ad l. rhodiam. de Ia. l. naues & instrumenta sua non tenetur edere actori. a concordat inf. de testib. l. nimis graue. Tertio quòd iudicis officio petitur editio: & ex causa, non sine: ut ff. eod. l. si quis §. pertinere, & l. prætor. in prin. Oppo. quòd consilium hic ab imperatore datum fuit superfluum, per l. qui accusare ĵ. eo. & de indubitato. quia constabat iã quærenti, quòd ipse probare tenebatur, ut cęteri actores, ut ff. de proba. l. ei qui. Ideo petebat rationes sibi exhiberi. Sol. ut in prima, & secunda gl. videlicet, quòd consilium hic datur non vt sibi innotescat, quod probare debet, ut supponit contrarium. sed de modo probandi & sic de specie probationis: ut in glo. 2. in fin. & hæc uera, licèt aliqui dixerint, quòd hic de genere vel specie credendi, & sic de causa agendi loquatur. vt in eadem gl. in princ. & malè: quia hic in tex. supponitur certa causa agendi, ut depositi, nisi saluando dicas secundum dominum meum, quòd de intentione sic exponentis fuit huic coniungere dictionem, quemadmodum.

uis aduersa, & ĵ. de suffragijs l. j. pro hoc ẽt facit: quia tale mandatum non vt gratuitum, cũ ex necessitate officij faciat, & sic non
7 nascit actio mãdati, vt d. l. j. † Op. nono extra, quia licèt pręcesserit ꝯctus aliquis, uel quasi, nihilominus iudicis officio rõnes, vt edãtur possint peti, cũ nõ prohibeatur iudicis officiũ implorari, ubi ordinaria actio locum habet, vt ff. de rei uend. l. non solum, & de edi. edic. l. ediles §. item scien tum, & l q̃ si nolit. §. i. & not. ĵ. de iudi. l. j. Sol. ẽm Dyn. in l. j. §. c[illegible]io ff. de tutel. & ra. distra. quia aut petũtur distrahi secũdario, vel incidẽter puta gratia alterius iudicii inchoati, ad cuius verificationem petunt edi, & tũc iudicis officiũ locũ habet, & erit mercenarium deseruiens actioni intentatæ, quod placet si ab eodẽ petuntur, contra quem agiũt, vt dictis legibus. secus si a tertio peterentur, quia tunc esset nobile: ut l. q̃dam §. his autem, ff. eo. uel etiam tunc esset mercenarium deseruiens probationi fiẽdę in lite: & verius. Aut petunt principaliter exhiberi, & pp se, tunc ex quo pcesſit ꝯctus, uel quasi, cuius occasione sunt confectæ, igit actione ordinaria ex illo ꝯctu uel quasi, ut ff. eo. l. q̃dam. aliàs si talis ꝯctus non pcessit, iudicis officio no-
8 bili agit ut hic. † Opp. decimo, q̃ ẽt ubi nullus talis contractus pcessit, non officio, sed actione ab exhibendũ agatur, vt ff. ad exh. l. 3. §. pen. Sol. quòd interdum petens dicit, se dominum chartæ, & sic allegat interesse dominij, & tunc actio ad exhibendũ com petit. vt ibi, interdum prætendit interesse probationis fiẽdæ, & veritatis indagãdæ, uel calculi faciendi. & tunc habet locum materia nostra, & est speciale, ut pro rationibus exhibendis non cõpetat actio ad exhibendũ, nisi allegetur, q̃ sunt propriæ ipsius pertẽtis, ut d. §. pe. qd̃ non regrit in certis speciebus, quia sufficit, quodlibet interesse, vt ibi no. & fuit fortè ea ratione, qa materia nostra de edendo reperiret superuacuo introducta, & producta in chartis, seu in instris, ad vltimã voluntatem non spectantib. nã ubi ad ultimã uoluntatẽ, spectaret editio p edictũ de tabulis exhi. ẽm distinctionem ĵ. de tab. exhib. l. j. & ff. quẽ ad. test. ap. l. 3. Quero primo dicit gl. exponendo rõnes. i. codicẽ rationũ. an liber totus a debeat edi. dic, q̃ nõ. sed illa pars, q̃ haberet instructã cãm, & a capite, ut ff. eo. l. argentarius §. edi. & cũ die consule, licèt alia instra fine, ut ff. eo. tit. l. j. §. editiones. & §. rationes. † Quæro secũdo, an rõnes editæ faciãt plenariã fidẽ, & breuiter licèt sint priuata scriptura, ꝯ ipsum scribentẽ faciũt fidẽ. ar. ĵ. de non nu. pe. auth. ꝯ qui propriã, & l. generaliter, & ff. de admin. tu. l. lucius §. tutelę, & ff. de ꝯtab. l. nõ putauit. §. si quis sua manu. & ĵ. arbitrium tu. l. fi. & omnium ratio est. ẽm d. medium, quia faciendo uidetur approbare. & ꝯ factum proprium licèt inefficax, uel turpe, non licet contrauenire, ut ĵ. de transl. transactione. cũ simili. ibi nota. & ne hęc materia editionũ, & prętoris edictum sit elusorium ꝯ l. fi. §. pen. ĵ. de bon. quæ lib. Contra uero petentem editionem, uel etiam nõ petentẽ in fauorẽ scribentis faciũt fidem, si scribẽs sit talis, ad cuius fidẽ publicè recurratur, & cuius principalis opera, & ministeriũ sit actus sũt rationem diligentem conficere, ut l. argentarius ff. eo. & ibi probatur. in prin. sil̃r probatur. in l. quædã §. nũmularios. dũ ibi dicit, & erogãt p partes, quarũ probatio in scriptura codici busq; eorũ continet, & hic, nisi aliqua præsumptio esset in ꝯriũ, uel scriptura esset suspecta, quod uarijs modis accidit, ut ff. eo. l. si quis §. j. & ĵ. de testa. l. si unus. hi autem erant olim argentarij, & nummularij, hodie argentarios nõ habemus, nummularios idest campsores sic. Sed gl. in d. §. nummularios dicit, q̃ hodie eis, non crederetur pro se. sed ꝯ se, sic, quia non eliguntur hodie p fiscũ, ut olim, & quia pro libito quis se facit nummulariũ, qd̃ olim nõ poterat, & cũ illa gl. cõiter doc. antiqui pertransesit, quã tene mẽti. Sed dominus meus, uidetur uelle, quòd licet non adhaerat illa plena fides, quæ olim, tamen non ex toto repellatur, sed in iudicis stetur arbitrio, & deliberationi: ut ff. deposi. l. publia. in fin. attenta qualitate personæ, & uerisimilibus cum iuramento, ut ĵ. de le. si quis pro redemptione §. pen. & de aroga. mili. anno. l. per hanc §. pen. idem tenet Bar. in l. nulla ff. de do. & Bald. post Nico. de Matarel. in l. rationes ĵ. de proba. & hoc satis æquũ, cum cursus

ADDITIO.

a An liber totus. not. quod editio debet fieri de tota ratione, non de toto libro continente plures rationes, ut hic, per Sal. & Ale. in d. l. argentarius allegata. in tex. §. edi. ff. eod. & quod editio libri rationum fieri debet Bal. hic. in 3. col. quod verum est etiam ab usurario. cle. j. §. pe. de vsu. quod verũ, si prius doceatur saltem summariẽ, quòd sit vsurarius. Car. in cle. j. §. j. de vsu. Bald. in l. 2. ẽ de condi. ex l. & Bar. & Bal. hic, ubi dicunt uerum etiam in hærede vsurarij, nisi quando apud eum non remansit Bal. in l. fi. ĵ. de fide instru. & gl. in d. cle. remansisse, quod non præsumitur apud hæredem, ut etiam habes per Bal. in l. alio iure ĵ. de iure do. Item uerum etiam a nauta caupone stabulario gabellario, vel publicano. Bal. in d. l. 2. ĵ. de condi. ex lege. Item uerum ẽt ab hærede mercatorum. Bar. & Bal. hic item uerum etiam a tutore Bart. post gl. in l. fi. ff. de libe. leg. & in l. cum seruus, & ibi Ioan. de prato. de condit. & demonst. Item uerum etiam a stationario. Bar. in l. quędam §. nummularios ff. de eden. Item uerum a procuratore, & proxeneta, ut per Bal. hic, in 4. col. item uerum ab artifice conficiente librum de consuetudine pro trafico artis suę. f. de æquitate, si ipse eo utatur, aliàs non secundum Ang. & Alex. fin. in d. l. argentarius, in prin. allegata. in tex. Car. in d. cle. j. §. j. v. opp. de vsuris. sed quid. de tagliola an etiam ẽsi debent, dic quod sic, Bart. in l. non solum §. sed ut probari, ff. de ope. non. nuntiato.

Salycetus super secundo Cod.
LIBER SECVNDVS.

De edendo. Tit. I.

1 *Editio quotuplex in titulo de edendo tractetur.*
2 *Rubrica de edendo, quare ponatur in gerundio.*
3 *Gerundium quam naturam habeat.*

a ¶ Continua rubricam, vt in gl.a vsque ibi, & nota, & supple gl. ibi iudiciorum. cum præparatoria debeant præcedere ea, ad quæ sit præparatio. vt ff. de procura. l. ad rem mobilem, l. ad legatum. & si
1 vsus. pe. l. pe. in fin. † Quæro de quotuplici editione in isto tit. tractetur. & dicit glo. q̃ de triplici quod declara. vt in ea. Sed verius est, quod de quadruplici. quia & de editione actorum. vt ĵ. l. 2. qd̃
2 omisit dicere glo. † Quæro quare rubricauit in gerundio. respondet gloss. remittendo ad no. ff. eo. in ru. & ibi dicit gl. quod rõ fuit, quia gerũdium importat necessitatem, quod doctores reprobãt: quia lege non cauctur, imo contrarium habetur ĵ. de in ius uoc. vbi rubricatur in gerundio. & tamen non cogitur, quis in ius vocare, quia nec agere, vt ĵ. vt nemo inui. in rubro. & nig. & idem ĵ. de postu. & tamen non cogitur quis postulare. vt eo. tit. l. fi quis. propterea docentes grammaticam dicunt, q̃ gerũdium nullam necessitatem importat. dic ergo, q̃ ideo in gerundio rubricatur, quia principaliter tractat de actu edendi prout est in fieri, & modo fiendi, cum gerundium descendat a verbo, quod est significatiuum agendi, uel patiendi. sed quando tractare intendit de effectu ipsius actus, tunc rubricatur in ablatiuo descendente a nomine, quod est notandum, quia per ipsum notamus substantiam, & qualitatem rerum propriam, vel communem secundum Isidorũ lib. ethymologiarum. ad q̃ facit l. j. & 2. §. appellata ff. si cert. pet. Et dicebat dominus meus, q̃ gl. hoc voluit. Insti. de act. super ru-
3 br. quod nota ad prædicta. † Quidam moderni dicunt, q̃ gerundium in actiua significatione, non necessitat, ut in contrarijs. sed in passiua sic, vt hic. & ita defendunt gl. Quæro modo, quare non subiunxit accusatiuum. Respondeo, quia de multiplici editione erat tractaturus, ut ẽ. dixi. Voluit igitur sub breuitate, & indefinitè de omnibus loqui.

A D D I T I O.

a ¶ Continua rub. ut in glo. Adde Soci. in sua lectu. hic, qui dicit non uideri aliquo modo istam gl. defendi poste, quia aut vis dicere, quòd oblatio libelli, quæ fit iudici prout no. Bal. post odo. in l. cum clericis §. de epis. & cler. est p̃ paratoria, & de hac non vẽ intelligenda gl. quia per illam nõ demonstratur spes futuræ litis aduersario, de qua loquitur tex in l. edita. quam gl. alle. Aut uis dicere, q̃ loquitur de oblatione libelli, quæ fit parti. & ista non vẽ p̃paratoria iudicij, sed de actis ipsius iudicij, quia huic præcedere debet citatio. vt in auth. offeratur ĵ. de lit. conte. quę dicitur de actis & quicquid sequitur. ut d. Spe. in 2. parte. in ti. de præpa. iud. nam iudicium incipit a citatione. in sti. de pe. te. liti. in fin. nisi dicas ſm quosdam modernos, quod quicquid p̃cedit lit. cont. dr̃ de præparatoriis, quod probatur autoritate, & ratione, & primo per Bar. in l. fi in fulam. in 8. opp. 1. partis ff. de ver. obl. & per Bald. in auth. clericis ẽ. de epis. & cle. & per glo. in cle. 1. in uerbo, actiones, de iud. Ratione: nam iudicium propriè incipit lit. conte. uoluit glo. in Auth. in medio lit. non fie. fac. for. col. 8. quam Ange. dicit non esse alibi. in l. 1. ĵ. de præferi. lon. temp. Et cum ista continuatione, ex quo tenent omnes, q̃ præparatoria præmitti debent l. 1. ff. de orig. iur. & l. ordinarij ĵ. de rei uen. Adde cõtra gl. & doc. Ial. May. hic, qui tres difficultates recitat obstare eis, quas summatim ponam hic. & .i. actio ad exhibendum est præparatoria rei uendicationis. not. gl. in l. ad rem mobilem, ff. de procur. l. 1. & ibi Bar. & Bal. ĵ. ad exh. 2. est, quia sola editio actionum, & sic libelli, bene est p̃paratoria iudicii, sed nõ aliæ species editionum, quæ non sunt præparatoriæ, sed instructoriæ. & sic fiunt post lit. cont. de quã etiam habes per Ale. hic 3. quia editio libelli non est p̃paratoria iudicij, cum iudicium incipiat a citatione, prout dictũ est Soc. & plenè per præfa. Ial. May. hic quem omnino uide, & ibi per eum habes plures remissiones, & quod secundum dominum Ant. & Ale. hic quod nedum citatio, sed etiam oblatio libelli est de p̃paratoriis iudiciorum p gl. fing. supra allega. per Soc. & per eos in dicto §. fi. in uerbo, procemijs. in Auth. in me, lit. non fie. fac. for. quod pro singulari. ad hoc not.

LEX PRIMA.

1 *Litigare volens cogitet, an probare sit potens.*
2 *Reus actori rationes suas edere non cogitur, & nu. 3.*
4 *Prætor iubere potest sine causæ cognitione rationes edi.*
5 *Editio, an debeat fieri iudicio officio, & nu. 7. & 8.*
6 *Editionem petens iurabit, quòd non calumniosè petat,*
9 *Rationes editæ, an faciant plenam fidem.*
10 *Libellus contra non edentem rationes ad iussum iudicis, qualiter formandus sit.*
11 *Notarius non edens propter mercedis defectum non excusatur.*

Ipse despice. Primo consulit. Secundo rationem annectit, per quam quæsito respondet, secunda ibi: nam quòd. Casus. Editio petitur iudicis officio causa cognita exhibendo. h. d. & habet duas lecturas, vna, q̃ in rationib. loquatur, ut litera sonat: alia,
1 q̃ in instrumentis, ut hic & in gl. 3. & 4. † No. ex prima parte, q̃ q
vult litigare, debet primo de probationibus deliberare. facit ĵ. eo.
2 l. qui accusare. & de probat. l. actori. † Secundo no. q̃ reus rationes & instrumenta sua non tenetur edere actori. a concordat inf. de testib. l. nimis graue. Tertio quòd iudicis officio petitur editio: & ex causa, non sine: ut ff. eod. l. si quis §. pertinere, & l. prætor. in prin. Oppo. quòd consilium hic ab imperatore datum fuit superfluum, per l. qui accusare ĵ. eo. & de indubitato. quia constabat iã quærenti, quòd ipse probare tenebatur, ut cęteri actores, ut ff. de proba. l. ei qui. Ideo petebat rationes sibi exhiberi. Sol. ut in prima, & secunda gl. videlicet, quòd consilium hic datur non vt sibi innotescat, quod probare debet, ut supponit contrarium. sed de modo probandi & sic de specie probationis: ut in glo. 2. in fin. & hæc uera, licèt aliqui dixerint, quòd hic de genere vel specie credendi, & sic de causa agendi loquatur. vt in eadem gl. in princ. & malè: quia hic in tex. supponitur certa causa agendi, ut depositi, nisi saluando dicas secundum dominum meum, quòd de intentione sic exponentis fuit huic coniungere dictionem, quemadmodum.

A D D I T I O.

a ¶ Non tenetur edere actori. Adde no. per do. Soc. hic, qui dicit, quod ex quo reus regulariter non tenetur edere, nisi ex iusta causa hanc iustam causam subesse actori incumbit onus probandi, & sic hic esse casum pro eo, quod d. Bar. in l. quoties ff. si quis cau. ubi uult, q̃ alleganti exceptionem contra regulam incumbit onus probandi ad q̃ d. etiam uidere gl. in l. omnis diffinitio, de re. iu. & q̃ regulariter editio actori a reo fieri non debet, adde tex. in l. qui accusare ĵ. eo, q̃ limita uerum, nisi fauore fisci l. nec quis q̃ ff. eo. & Al. in c. j. de prob. non tamen emptori gabellarum fiscalium secundum Alex. contra Bal. in d. l. nec quis q̃, per no. in l. licitatio. §. fi. de pub. Item nisi ratione officii, quod habet reus, ut quia sit hæres notarii l. argentarius. in princ. & l. quædam § nihil. Cy. & ibi Bar. ff. eod. tit. item nisi reus conueniatur, ut quilibet possessor l. prætor §. sed si seruus ff. eo. tit. Item nisi reus ipsis instrumentis utatur, gl. in l. j. in fi. eo. tit. Item nisi reus sit usurarius, cle. j. de usur. Bar. Bal. & d. Soc. hic. in 4. no. & Bar. in l. quædam. in princ. ff. eo. Ang. in l. j. §. edenda. eo. tit. ubi idem dicit in hærede, & qui præsumitur habere librum apud se tenetur edere, & dicit uerum, etiam si desijt exercere usuras, Bar. & Ale. in l. prætor, §. etiam eo. tit. & d. Soc. hic no. & plenè. Item uerum, nisi usurarius restituerit usuras, quia non tenetur edere, Bal. in ru. ĵ. de usur. 2. q. & Ale. in d. §. is etiam, & d. Soc. loco. ẽ alle. Item nisi reus, qui exerceat artẽ cõfuerus sit scribere data recepta. Ia. Bu. in c. j. ĵ. de usur. quod uerum si librum retineat in publico, secus si clam, uel nisi sit memoriale, quod retineatur in cassa secundum Ioan. pe. in d. l. fi. eo. Item nisi in foro conscientiæ ratione peccati euitandi. Abb. in d. c. j. de probatio. post Ant. de Bu. & Io. pe. in d. l., Item nisi de protocollo, ut fiat comparatio literarum ad publicum instrumentum. Bal. ibidem Item nisi ad intentionem coadiuuandam. Bald. Bart. & doc. in l. qui concubinam §. 2. & in l. prædiis §. titia. de leg. 3. Item nisi ad replicandum, quando reo fit editio ab excipiendum, Bal. in d. l. fi. 4. q. l. fi. §. fi. ff. ad l. fal. ubi reus edit actori ad replicandum, uel ad replicationem fundandam. Item nisi sit usus certis instrumentis, de quibus in iudicio fecerit mentionem doc. in d. l. fi. & l. j. ĵ. eo. tit. & gl. in l. j. ff. eo. Item nisi ex natura præcedentis contractus l. quædam, in prin. eo. tit. & gl. in l. j. ff. eo. Item nisi ex natura quasi contractus præcedentis l. j. §. officio. de tu. & ra. distra. Item nisi scriptura facta fuerit de mandato petens sibi edi, Bal. & Fran. in d. l. fi. Item nisi ad probandum errorem calculi. an. in l. j. ĵ. de emore cal. Fran. in d. l. fin. Item nisi in causa matrimoniali, & in causa ecclesiæ, & in causa dotis, & in causa pia, in quibus omnibus reus tenetur edere actori secundum Abb. in d c. j. ubi plenè. Quæ uerè dicit esse, si notarij copia haberi non potest, alias ipse est adeundus pro instrumentis, & non reus, nisi in criminali ibidem, & ad p̃dicta adde dominũ Soc. hic, qui notat esse casum contra decisionem d. de rota, quam allegat d. Ant. in d. c. 1. de prob. qui uoluerunt, q̃ ubi deficit alia probatio cum iuramento calũniæ ipsi actori reus possit cogi edere ad fundandam intentionem. nam hic dicit ipse, si non subesset causa, actor succumberet, licèt alio modo probare potuisset. & hic, p declaratione dat tres no. conclusiones. j. quod quando quis prouidit de aliqua specie probationis, & illam amisit, hoc casu potest petere a reo editionem ad fundandam intentionem, quia nulla culpa potest sibi imputari, & ita d. ipse intelligendum esse dictum Inno. do. Ant. & Ioan. de Imo. in d. c. j. ita etiam potest intelligi ista lex, pro quibus dicit esse bonum tex. in ratione decidendi in d. l. fi quis, ex argentarijs §. fin. ff. eo. 2. quod quando deficit facultas probandi, quia illã nunquam habuit, & tunc propter hãc cãm non potest petere editionem, quia imputet sibi quare de probatione non prouidit, l. qui accusare ĵ. eo. & ita d. posse intelligi. tex. in lege prima in fi. ĵ. de quæst. & quod habetur per locum a speciali. in l. 2. §. diuus ff. de iure fisci. & ita dicit posse intelligi alia, quæ sunt adducta per d. Abb. & Aret. in d. cap. j. contra precedentem conclusionem. do. Ant. 3. quod ille, qui habuit probationes a principio, quę long. temporis lapsu præterierunt, nõ potest petere editionem, quia potest sibi culpa imputari, quare eas neglexerit tanto tempore deducere in iudicio, & ita d. intelligi tex. secundum iudicium d. Abb. in d. c. j. de prob. super quibus dicit esse cogitandum, & adde quod ad hoc, ut ad editionem quis compellatur actione ex contractu præcedẽti, requiritur, q̃ talis contractus contineat in se commissionem administratio nis ita d. Soc. hæc in 6. no. q̃ dicit ita loqui tex. in l. quædam. in prin. ff. e. aliàs dicit, quod non petitur editio actione descendente ex contractu præcedẽti, prout est casus hic secundum Bal. nisi præcedat contractus depositi, & tamen non petitur editio actione depositi, sed officio iudicis, quia depositũ non pertinet ad commissionem administrationis, sed simplicem custodiã, de quo latè per Mod. & adde d. Fran. de Are. hic ad omnia prædicta, qui dicit etiam, quod semper editio iudicis officio petatur, nisi quando p̃cedit cõtractus, cuius occasione facta est ratio, uel quando præcedit mandatum gratuitum. Et ibi no. quid, quando est casus, in quo facienda est editio, & ita constat ex actis, tamen pars non petit, nũquid tunc iudex ex officio potest compellere, quod edat, uide hic in fin. per eum qui d. quod fortè dicere possit, quod sic,

modum. eum verbo, deberi. & tunc verum deposuisse sumatur latissimè & exponatur deposuisse. i. deorsum posuisse quacunq; de causa mutui commodati &c. Sed præcedens magis amicatur
3 literæ † Opp. 2. q̃ ista mulier non tenetur edere rationes suas: vt & infra eodem l. qui accusare, & infra. de testi. l. nimis graue. Sol. vt in glo. 3. vide licèt, q̃ illæ leges in instrumentis publicis: tex. vero noster in rationibus ĵ. in codicibus rationum, in quibus accepta & data solent scribi, vt ff. eod. l. si quis §. rationem. Alij vero intelligebant illam l. etiam in instrumentis, & potuerunt isti mouere ex vno communi vsu loquendi, quo vulgares dicũt loquentes de instrumentis publicis, hæ sunt rationes meæ. i. iura mea, & sic intelligentes respondent ad contrarium, vt in gl. 4. in ver. alij. vsq; ad fin. vnde edi non debent sine causa iusta. vt in contrarijs. Sed cum causa, sit secus, vt hic. & est iusta causa, si petat ad replicationem probandam, non iusta si ad intentionem fundandam: vt ĵ. eo. l. fi. de quo ibi plenius dicetur. Ista lectura non benè amicatur literæ de proprio significatu verbi de quo credendum est scienti
4 ficum legislatorem. ideo tenę præcedentem. † Oppo. tunc tertio, q̃ rationes sine alia causa, & cognitione debeãt edi, cum prętor sic iubeat vt ff. eo. l. prętor. in prin. Sol. vt in gl. super verbo, ex causa in princ. vsque ad uer. sed quo. videlicet, quòd licèt prætor iubeat. vt in contr. tamen, & aliqua causæ cognitio interuenit. sanme vel procuratore meo mandante sunt scriptæ, vt ff. eo. l. si quis §. pertinere, & hoc antequàm edantur. Item, & postquàm fuerint editæ: si iterato petantur, vertitur in causæ cognitione, an sint perremptæ casu fortuito, vel negligentia, vt d. l. fi quis §. pe. & se. qui casum asserit, illum debet probare, vt ibi, & qualiter probetur ibi notant docto. Opp. quarto, quòd in rationibus non possit loqui l. ista. cum fœmina, de qua hic loquitur, non possit esse argentaria, vt ff. eo. l. fœminæ. sol. vt in gl. vsque ad ver. item quomodo. videl cet, quòd hic successit argentario, & tunc cum leuiori causæ cognitione, si titulo vniuersali successit. Si vero titulo singulari, ma ior requiritur cognitio: vt ff. eo. l. quædam §. nihil. vel extra gl. dicunt doctores, quòd istius mulieris seruus fuit argentarius. vnde ipsa ad editionem potest compelli, vt ff. eo. l. prætor §. sed & si seruus. non enim est officium publicum, quia tunc seruus non admitteretur, vt ff. de reg. iu. l. quod attinet. & ĵ. de tabu. l. generali. licèt causam habeat publicam, vt ff. eo. l. argentarius §. j. vel secundum Pe. licèt ista mulier non esset argentaria, nec eius seruus, tamen, quia rationes conficiebat, tenetur illas edere ex causa, non sine, vt hic, & secundum eum, causa legitima est, si illis vtatur, vt l. j. §. edẽda ff. eo. vel si sit priuilegiatus, qui petit, ut fiscus: vt ff. eo. l. 3. vel secundum Iac. But. causa legitima est, si ex consuetudine patriæ conficiebat rationes, licèt argentaria non esset, & sic ex cõsuetudine ad eius fidem recurrebatur publicè, vt in ciuitate. altẽsi, vbi mulieres publicè mutuant ad vsuras. & sic eis sicut masculis tacitè videtur mandatum, vt conficiant rationes. ar. ff. de pig. ac. l. vel vniuersorum, & quod cum eo. l. Titianus. & ex hac æquitate statutum fuit, vt fœneratores deberent edere eorum libros, vt in clementina. de vsuris, & idem dicit si apothecam aliquã forte tenebat, quod potest, vt probatur ĵ. de naturalibus liberis l. j. vt ex æquitate huius tituli, iudicis officio teneatur rationes edere, vt
5 videantur accepta, quòd est notandum. † Op. tunc quinto, quòd non iudicis officio, sed per actionem in factum fiat editio, vt ff. e. l. si quis ex argentarijs §. ex hoc edicto. solue vt in gl. quæ remittit ad ibi no. & licèt ibi gl. det duas Solutiones, Prima tamẽ communis, vt iudicis officium imploretur, vt iubeat editionẽ fieri vt hic, & si ad eius iussum non fiat editio, tunc in factum agatur ad in-
6 teresse, vt ibi. & est expedita tota gl. 4. † Opp. sexto ab extra, q̃ petens non audiatur nisi prius iuret, q̃ non calumniæ causa petat, vt ff. eo. l. si quis §. exigitur. solue, vt hæc intelligatur secundum illam. Et, quia glo. ibi dicit, q̃ hoc hodie est correctum. dic melius quia aut petita a tertio iurare tenetur, vt olim. aut ab aduersario, & tunc distingue, an fuerat præstitum generale sacramentum, & amplius non præstetur, aliàs sic: vt ĵ. de iure calculi. auth. hoc iusiurandum. Oppo. septimo cum gl. sequenti, q̃ non officio sed actione descendente ex contractu, vel quasi, puta tutelæ, si tutor fuit, vel negotiorum gestorum, si curator, vel aliter negotiorũ gestor, vel mandati, si fuerit procurator, vel pro socio, si socius fuit, & sic cum rationes sint confectæ domino, vel procuratore eius mandante, vt d. l. fi quis §. pertinere. iudicis officium debet cessare, vt remedium extraordinarium, vt ff. de mino. l. in causę, & de act. emp. l. qui per collusionem, & de an. lega. l. quintus. & actio mandati locum haberet, ut l. quędam ff. eo. sol. ut in eadem glo. si nullo præcedente contractu dixit scholaris argentario, vt conficeret rationes, debet dari actio mandati, cum verba sint apta ab obligationem, & actionem mandati inducendam, vt ff. man. l. j. Sol. secundum dominum meum, quòd illud procedit, quãdo haberet animum inducendi mandatum, & ex illo secum contrahẽdi, sed in casu nostro non habet, sed potius est officium iud. excitandi, quod publicam quodammodo concernit vtilitatem, & cu ius opera principalis, vt actus sui diligenter conficiat rationem: vt ff. eo. l. argentarius. in principio, at principalis intentio attenditur, vt ff. si cer. pet. l. si quis nec causam, & ff. ad l. rhodiam. de Ia. l. naues & instrumenta sua non tenetur edere actori. a concordat inf. de testib. l. nimis graue. Tertio quòd iudicis officio petitur editio: & ex causa, non sine: ut ff. eod. l. si quis §. pertinere, & l. prætor. in prin. Oppo. quòd consilium hic ab imperatore datum fuit superfluum, per l. qui accusare ĵ. eo. & de indubitato. quia constabat iã quærenti, quòd ipse probare tenebatur, ut cęteri actores, ut ff. de proba. l. ei qui. Ideo petebat rationes sibi exhiberi. Sol. ut in prima, & secunda gl. videlicet, quòd consilium hic datur non vt sibi innotescat, quod probare debet, ut supponit contrarium. sed de modo probandi & sic de specie probationis: ut in glo. 2. in fin. & hæc uera, licèt aliqui dixerint, quòd hic de genere vel specie credendi, & sic de causa agendi loquatur. vt in eadem gl. in princ. & malè: quia hic in tex. supponitur certa causa agendi, ut depositi, nisi saluando dicas secundum dominum meum, quòd de intentione sic exponentis fuit huic coniungere dictionem, quemadmodum.

uis aduersa, & ĵ. de suffragijs l. j. pro hoc ẽr facit: quia tale mandatum non vẽ gratuitum, cũ ex necessitate officij faciat, & sic non
7 nascit actio mãdati, vt d. l. j. † Op. nono extra, quia licèt præcesserit ꝯctus aliquis, uel quasi, nihilominus iudicis officio rõnes, vt edãtur possint peti, cũ nõ prohibeatur iudicis officiũ implorari, ubi ordinaria actio locum habet, vt ff. de rei uend. l. non solum, & de edi. edic. l. ediles §. item scien tum, & l q̃ si nolit. §. j. & not. ĵ. de iudi. l. j. Sol. ſm Dyn. in l. j. §. c. tio ff. de tutel. & ra. distra. quia aut petitur distrahi secũdario, vel incidẽter puta gratia alterius iudicii inchoati, ad cuius verificationem petunt edi, & tũc iudicis officiũ locũ habet, & erit mercenarium deseruiens actioni intentatæ, quod placet si ab eodẽ petuntur, contra quem agiũ, vt dictis legibus. secus si a tertio peterentur, quia tunc esset nobile: ut l. q̃dam §. his autem, ff. eo. uel etiam tunc esset mercenarium deseruiens probationi fiẽdę in lite: & verius. Aut petunt principaliter exhiberi, & pp se, tunc ex quo p̃cessit ꝯctus, uel quasi, cuius occasione sunt confectæ, igitur actione ordinaria ex illo ꝯctu uel quasi, ut ff. eo. l. q̃dam. aliàs si talis ꝯctus non p̃cessit, iudicis officio ne-
8 bili agit ut hic. † Opp. decimo, q̃ et ubi nullus talis contractus p̃cessit, non officio, sed actione ab exhibendũ agatur, vt ff. ad exh. l. 3. §. pen. Sol. quòd interdum petens dicit, se dominum chartæ, & sic allegat interesse dominij, & tunc actio ad exhibendũ com petit. vt ibi, interdum prætendit interesse probationis fiẽdæ, & veritatis indagãdæ, uel calculi faciendi. & tunc habet locum materia nostra, & est speciale, ut pro rationibus exhibendis non cõpetat actio ad exhibendũ, nisi allegetur, q̃ sunt propriæ ipsius peteẽtis, ut d. §. pe. qd̃ non regrit in certis speciebus, quia sufficit, quodlibet interesse, vt ibi no. & fuit fortè ea ratione, qa materia nostra de edendo reperiret superuacuo introducta, & producta in chartis, seu in instris, ad vltimã voluntatem non spectantib. nã ubi ad ultimã uoluntatẽ, spectaret editio p. edictũ de tabulis exhi. ſm distinctionem ĵ. de tab. exhib. l. j. & ff. quẽ ad. test. ap. l. 3. Quero pri-
a mo dicit gl. exponendo rõnes. i. codicẽ rationũ. an liber totus a debeat edi. dic, q̃ nõ. sed illa pars, q̃ haberet instructã cãm, & a capite, ut ff. eo. l. argentarius §. edi. & cũ die consule, licèt alia instra
9 fine, ut ff. eo. tit. l. j. §. editiones. & §. rationes. † Quæro sẽcũ, an rõnes editæ faciãt plenariã fidẽ, & breuiter licèt sint priuata scriptura, ꝯ ipsum scribentẽ faciũt fidẽ. ar. ĵ. de non nu. pe. auth. ꝯ qui propriã, & l. generaliter, & ff. de admin. tu. l. lucius §. tutelę, & ff. de ꝯtab. l. nõ putauit, §. si quis sua manu. & ĵ. arbitrium tu. l. fi. & omnium ratio est. ſm d. medum, quia faciendo uidetur approbare, & ꝯ factum proprium licèt inefficax. uel turpe, non licet contrauenire, ut ĵ. de transi. l. transactione. cũ simi. ibi nota. & ne hęc materia editionũ, & prętoris edictum sit eluſorium ꝯ l. fi. §. pen. ĵ. de bon. quæ lib. Contra uero petentem editionem, uel etiam nõ petentẽ in fauorẽ scribentis faciũt fidem, si scribẽs sit talis, ad cuius fidẽ publicè recurratur, & cuius principalis opera, & ministeriũ sit actus sui rationem diligentem conficere, ut l. argentarius ff. eo. & ibi probatur. in prin. sit̃ probatur. in l. quædã §. nũmularios. dũ ibi dicit, & erogãt p partes, quarũ probatio in scriptura codici busq; eorũ continet, & hic, nisi aliqua præsumptio esset in ꝯriũ, uel scriptura esset suspecta, quod uarijs modis accidit, ut ff. eo. l. fi quis §. j. & ĵ. de testa. l. fi unus. hi autem erant olim argentarij, & nummularij, hodie argentarios nõ habemus, nummularios idest campsores sic. Sed gl. in d. §. nummularios dicit, q̃ hodie eis, non crederetur pro se. sed ꝯ se, sic, quia non eliguntur hodie p fiscũ, ut olim, & quia pro libito quis se facit nummulariũ, qd̃ olim nõ poterat, & cũ illa gl. cõiter doc. antiqui pertransesũt, quã tene mẽti. Sed dominus meus, uidetur uelle, quòd licet non adhibeatur illa plena fides, quæ olim, tamen non ex toto repellatur, sed in iudicis stetur arbitrio, & deliberationi: ut ff. depositi. l. publia. in fin. attenta qualitate personæ, & uerisimilibus cum iuramento, ut ĵ. de le. si quis pro redemptione §. pen. & de aroga. mili. anno. l. per hanc §. pen. idem tenet Bar. in l. nulla ff. de do. & Bald. post Nico. de Matarel. in l. rationes ĵ. de proba. & hoc satis æquũ, cum cursus

A D D I T I O.

a An liber totus. not. quod editio debet fieri de tota ratione, non de toto libro continente plures rationes, ut hic, per Sal. & Ale. in d. l. argentarius allegata. in tex. §. edi. ff. eod. & quod editio libri rationum fieri debet Bal. hic. in 3. col. quod verum est etiam ab usurario. cle. j. §. pe. de vsu. quod verũ, si prius doceatur saltem summariẽ, quòd sit vsurarius. Car. in cle. j. §. j. de vsu. Bald. in l. 2. §. de condi. ex l. & Bar. & Bal. hic, ubi dicunt uerum etiam in hærede vsurarij, nisi quando apud eum non remansit Bal. in l. fi. ĵ. de fide instru. & gl. in d. cle. remansiste, quod non præsumitur apud hæredem, ut etiam habes per Bal. in l. alio iure ĵ. de iure do. Item uerum etiam a nauta caupone stabulario gabellario, vel publicano. Bal. in d. l. 2. ĵ. de condi. ex lege. Item uerum et ab hærede mercatoris. Bar. & Bal. hic item uerum etiam a tutore Bart. post gl. in l. fi. ff. de libe. leg. & in l. cum seruus, & ibi Ioan. de prato. de condit. & demonst. Item uerum etiam a stationario. Bar. in l. quędam §. nummularios ff. de edẽn. Item uerum a procuratore, & proxeneta, ut per Bal. hic, in 4. col. item uerum ab artifice conficiente librum de consuetudine pro trafico artis suę. f. de æquitate, si ipse eo utatur, aliàs non secundum Ang. & Alex. fin. in d. l. argentarius, in prin. allegata. in tex. Car. in d. cle. j. §. j. v. opp. de vsuris. sed quid. de tagliola an etiam edi debent, dic quod sic, Bart. in l. non solum §. sed ut probari, ff. de ope. nou. nuntiato.

sus publicus ad aliquorum eorum fidem non cessauerit, nec opera, & ministerium conficiendi rationes sui actus, vt antiquitus, & hoc maxime quando compellitur cedere, quia cum petens vtatur illo codice rationum in iudicio, imo & producat illum, licere debet, & aduersario illo vti, inquantum faciat in fauorem sui in instrumento. no. gl. ff. eo. l. j. §. diem. in glo. magna. vers. itē quid si sponte, & tex. in gl. extra, de cens. c. cum olim, & quia fidem illius elegit, quam non debet proj[illegible] approbare, & pro parte im
10 probare, vt fi. de vsur. l. cayus. † Quæro tertio dixi, quod non edēs
a ad iussum iudicis [a] tenetur parti ad interesse, sed qualiter forma-
b bitur libellus. [b] Respondeo, quòd eius formatio colligitur ex tex. ff. eod. l. argentarius §. cum autem. Dicet enim actor quomodo ad eius instantiam talis iudex mandauit, seu iussit tali notario, vt ederet tale instrumentum, uel argentario, vt ei ederet rationes & quod ille iussum contemnens non edidit, propter quod causam, quam habebat cum tali, perdidit, quam obtinuisset, si rationes illas, vel instrumenta illa ei edidisset, cum per illa, vt sufficientia ad victoriam suæ causæ probasset. vnde petit illū sibi condemnari ad interesse litis perditæ, & expensarum factarum in dicta lite. & earum etiam, in quibus extitit aduersario suo condemnatus, quæ omnia ascendunt in summa ad quantitatem &c. & specialiter non omittas illa verba, quæ erant sufficientia ad victoriam suæ causæ, quia illa potissimè faciunt libellum concludere, & illa specialiter sunt articulanda, & qualiter probetur, declarat
11 tex. successiuè, in d. c. cum autem. † Quæro nunc, & quarto, quid si tabellio se excusat, quod ideo non edidit, quia ille noluit sibi soluere de eius labore, & mercede, dicunt quidam, ꝙ talis excusatio non est, admittenda, cum nihil recipere debeat, vt l. j. §. 2. ff. de var. & extraor. cogni. & hoc dicunt gl. sensisse. ff. eo. l. argētarius, in prin. Sed contrarium est uerius, si aliàs non fuerat ei satisfactū, ab eo, cum iuridicè possit pecuniam petere, vt j. de princ. agen. in rebus l. fina. circa medium. lib. 12. & de proxi. sacro. scri. l. in sacris. & in Authen. de san. epis. & Deo amabil. col. 9. Nec obst. d. l. argentarius, quia fateor, quod illius l. remedio vti non potest, sed alijs sic, nec glo. s. allegata vult oppositum, vel loquitur, vbi prius fuerat satisfactum, & hoc sufficiat de l. ista.

ADDITIONES.

a ¶ Ad iussum iudicis. & Adde, quod cum iudex cum præcepto mandare potest editionem fieri, quod nisi edatur instrumentum edendum, non habeat uires pro non edente, & quod eo uti non possit Bar. & Ale. in l. j. §. edenda. ff. de eden. & tex. & ibi Alex. in l. 12. j. eo.

b ¶ Qualiter formabitur libellus. Adde per Spe. de instr. edi.

LEX II.

1 *Iudex appellationis acta causæ principalis petere potest.*
2 *Acta coram primo iudice debent statim coram successore a parte produci,*
3 *Acta non eduntur parti, sicut nec fisco.*
4 *Editio actorum, quo iure fieri petatur.*
5 *Probari eisdem actis contra omnes, quod fuit contra vnum probatum, quando possit.*

a Is apud quem. [a] Acta tam criminalia, quàm ciuilia exhibentur iudicis officio tam sibi, quam parti. h. d. notabilia vltra ea, quæ sunt in summario colligā ex lecturis, vt j. subijciam. Oppo. sic, editio debet fieri ei, cuius interest, & non alij, vt ff. eo. l. si quis ex argentarijs. §. j. sed iudicis nō uidetur interesse, ergo &c. Solue, quòd hæc lex potest intelligi dupliciter. vno modo, vt faciat exhiberi parti, & tunc cessat contrarium. Alio modo, vt sibi faciat edi, quando eius interest ratione cognitionis causæ, & sententiæ ferrendę, & adhuc non obst. contrarium, & quando parti concernit, secunda, & quinta positio casus. in glo. & quando sibi concernit in prima & quarta, ter-
1 tia, vero ad vtrunq; adaptatur. & hoc de tota prima gl. † Ex prima tamen lectura no. ꝙ iudex a appellationis potest iubere primo iudici, vel parti, ut exhibeant sibi acta causæ principalis, & vbi pars non vult exhibere, vt dicit Inn. in c. si perpetuus. extra, de fide instrumen. & Spe. in tit. de instru. editio. §. nunc uideamus. uer. sed pone, peto &c. ꝙ iudex appellationis pronuntiabit, si & inquantum illa appareat. eis nullam fidem adhibendam esse, & illa procassis, & var. is haberi, ad quod facit, quod not. Iac. de Are. & Cy. in l. si ead. j. qui accu. non pos. & Dyn. in c. indultum. extra. de re-
2 iu. † Ex quarta uero no. præcticam quotidianam, & cautelosam, ut coram successore primi iudicis, pars incontinēti producat omnia agitata in causa. facit quod no. gl. in l. quæ omnia ff. de procu. & in l. quoties §. fi. de proba. & hoc prout hæc lectura concernit partem, licèt ut supra dixi cōcernere etiam possit iudicem, quod autem in quarta lectura. gl. dicit de administratore, intellige de
3 delegante causam reseruata sibi sententia. † Opp. secundo, quòd acta non edantur parti, quia non fisco, vt ff. de iure fisc. l. 2 §. diuus. de quo magis uidetur, cum in editionibus sit priuilegiatus, vt ff. eod. l. 3. solue, ut in gl. 2. post principium. videlicet, quòd hic in actis, ibi in alijs instrumentis, quæ tamē fisco exhiberi non negat ille textus. sed dicit, quòd eoipso, quod ciuilia non exhibentur, dicuntur suspecta, non sic in criminalibus, & sic casus est ibi diuersus, & non aduersus † Quæro quo iure petatur hic fieri editio actorum. Respondeo, ut in gl. 2. & prima vera, quòd ex officio, cum uerba dirigantur ad iudicem, & sic per eius officium, ut j. de col. l. si soror. cum ibi notatis. in gl. quę hoc notabiliter probat. ideo menti tenenda. Necessitatur tamen iudex ad eius officium imploratum exhibendum per hanc l. & ideo si notarius, q scripsit sententiam excommunicationis in curia Episcopali, non edat illam laico. qui vult excommunicatum repellere, ab agēdo in foro ciuili, quod potest, ut no. ff. de postu. l. ex ea. iudex ecclesiasticus, uel etiam laicus, si notarius non sit clericus, potest, & debet illi iubere, ut, isti, cuius interest, fiat copia sententiæ prædictæ,
5 arg. huius l. & hoc etiam tenet Bart. ff. eod. l. j. † Quæro an eisdem actis probari potest contra omnes, quod contra vnum fuit probatum per testes, respondet glo. quòd non. & ad obiecta duo respond. ut sequitur in ea, usque ad finem. Sed latius pertractando, Dic, aut quęritur, an per ipsa acta publicata probetur factū quod in eis continetur, puta talem citatum fuisse, & libellum oblatum inter tales, vel talem dilationem datam fuisse, & similia. & dic, quòd sic in quocunque iudicio, & contra quemcunque, vt infra, de reg. iur. l. gesta. & extra. de prob. c. quoniam contra. aut quęrit, an ipsum factum sic probatum faciat fidem in alio iudicio, & tunc aut contra diuersos, aut contra eundem. Primo casu est regula, quòd non, ut j. res inter alios acta per totum, & infr. quibus res iudicata, non no. l. 2. Fallit in casibus ibi no. per glo. Item fallit, quando quis habet causam ab eo, pro quo acta facta sunt, ut ff. famil. ercis. l. hæredes §. idem scribit. & hoc sentit, hic in secunda solu. quam ad utrunque contrarium dedit, presumptionem tamen faciunt, ut ff. de iureiur. l. si duo patroni. in princ. & ff. de crimi. expil. hęre. l. si res. Secundo casu uidelicet contra eundem dic, aut quæritur de actis ad litis ordinationem. & illa pereunt lite mortua, ut ff. iudica. sol. l. 2. præter quam ad aliquos effectus consummatos, videlicet quo ad vitium litigiosi, secūdum quosdam, de quo dicam j. de iudic. l. properandum §. si quidem. iuxta finē, & quo ad constituēdum possessorem malæ fidei, & interruptionem præscriptionis, ut infra, de prescrip. long. temp. l. j. cum ibi notat. de fruct. & litis expen. l. 2. & per notata per Innocent. extra, de testi. c. causamque. Io primo, aut quęritur de actis, ad decisionem causæ, ut sunt probationes, & tunc, aut quod olim fuit probatum, sequitur probabiliter, uel necessario, quòd hodie non esset uerum, tunc non faciunt fidem, ut ff. de excu. tutor. l. spadonē §. qui absolutus, aut olim probatum infertur probabiliter etiam hodie uerum, & tunc, aut acta probatoria sunt confessionalia, ut responsiones factę positionibus, per quas ille confitetur, & similia. & tunc probant in alio iudicio infr. de libe. cau. l. iubemus. & ita intelligi debet glo. infr. de arbi. l. cum antea. §. fin. aut acta probatoria sunt attestationum expressiua, & sic de dictis testibus, & tunc aut per iudicis pronuntiationem fuerunt publicata, & tunc faciunt fidem, ut d. l. gesta. & in hac gl. aut fuerunt taliter publicata, & tunc non faciunt fidem in alio iudicio, ut no. gl. ante, in l. 1. ff. quæ in frau. credi. in eodem no. dic, ut dixi. in l. si ut proponis j. quomodo, & quan. iudi. Vltimo glo. inducit l. in argu. quod minor teneatur iurare de ueritate dicenda, & dic, ut in ea. & adde, ibi non iuret. ut j. de iuramento calumniæ, l. 2. §. quod obseruari.

ADDITIO.

a Is apud quē. Quod editio fiat officio iudicis, & cum causa, adde Bal. hic. & in l. 1. §. eo. & Bal. & doc. in l. 1. §. officio. ff. de tu. & ra. di. & si iudici nō pareē ad de, quod datur actio in factū. Bar. in l. si quis, §. ex hoc. de edendo, & in l. quidam. eo. ri. & in l. 1. sup. eo. & ibi per esid. Sal. in 5. opp. Et adde, quod si iudex facere denegat, uel sibi facere debet parien. Inn. in c. interposita. de app. itē adde quod si editio non fiat, agitur ad interesse etiā contra iudicem, l. argentarius §. fina. & ibi Bar. ff. de eden. item contra partem non exhibentem, j. j. de ta. exhi. & adde quod no. do. Soci. hic, quod notarius actorum non debet dare copiam, nisi de licentia iudicis ad quem, hic pertinet all. Bald. hic, & tex. in d. in fraudem §. quoties ff. de iu. fisc. & idem not. Fran. Are. hic, & ad prædicta uide per d. Ias. de May.

LEX III.

1 *Libellus quare conuento edi debet, & nu. 7.*
2 *Libellus quæ continere debeat.*
3 *Iudicium triplex est.*
4 *Iudicium generale quod sit.*
5 *Iudicium singulare hic describitur.*
6 *Iudicium personale, & reale differunt.*
8 *Libellus in reali iudicio causam immediatam continere debet.*
9 *Actio quando debeat exprimi nominatim in libello.*
10 *Libellus parti editus, an, & quando possit emendari, & nu. 11.*
12 *Libellus, an & quando possit mutari, & quid sit mutare, & nu. 13.*
14 *Prout, dictio: multipliciter accipitur.*
15 *Iudex quando discernere debeat libellum non mutari.*
16 *Reus liti cedens quando teneatur actori ad expensas.*
17 *Actor reseruans sibi ius minuendi, vel addendi, an ad nutum possit in libello addere, vel minuere.*
18 *Cumulatio, quid sit.*
19 *Cumulatio in quibus prohibeatur casibus.*
20 *Actiones, an possint ab eodem, & contra eundem cumulari, & quomodo sint actiones contrariæ.*
21 *Iurari de calumnia quando possit super actione cumulata.*
22 *Pronuntiari, an debeat super actione primo proposita.*
23 *Dilatio noua, ad deliberandum in actione cumulata, an dari debeat.*

Edita actio. Primo effectum editionis actionis enunciat. Secundo dubium emendationis declarat. Tertio limitat. secunda ibi, quem. tertia ibi prout. Casus. editio actionis, secundum edictum vel æquitatem mutabilis demonstrat qualitatem litis, hoc dicit. Pone casum in terminis in prima, quòd quæsitum fuit a principe. ego video frequentari in iudicio, quod citato reo actor edit sibi actionem suam. vnde vestrum est scire ad quem effectum. respondet quia actio ei edita demonstrat qualitatem futuræ litis. Quęro secundo, an post editionem possit emendari, vel mutari. & respondet, vt in litera, quę
1 est clara. † Not. primo, quod libellus debet edi conuento. concordat, infr. de lit. contesta. authen. offeratur. ff. eod. l. j. Secundo, qđ ei offeratur, vt instruatur, an velit cedere, vel contendere ff. eod. l. j. in princip. Tertio est mutabilis, vel emendabilis, secundum, quod æquitas dictauerit, & sic non semper. Oppon. sic actio est quid incorporale, & eius, quod prosequitur, ut Institu. de act. in princip. igitur nec edi potest, vt hic supponitur, uel saltem edita per se sola, non potest speciem futuræ litis demonstrare. Huius timore dicunt, quidam, quod glo. exposuit, id est editio actionis, sed hæc expositio peior videtur, quia cum editio sit ipsum factū, quod est edere, tale edere non demonstrat speciem litis, sed ipsum, quod est editum. vnde. Mar. fil. & Iac. Bu. soluentes primum contrarium dicebant, quòd de actione æquiuocatur in iure. nam quandoque sumitur pro solo iure, quo prosequimur, ut in contrario. quandoq; pro quolibet actu, vt s. de fac. san. eccl. auth. hoc ius porrectum. quandoque pro libello bene dictato, & formato, vt ff. de iur. l. si seruus nauem, & j. de lit. contest. authen. offeratur, & ita hic. Debet enim continere rem, & causam, ex qua resultet actio. & sic possit reus deliberare, an velit cedere, uel cōtendere, vt ff. eo. l. i. & ita sumitur hic. sed gl. ideo forte sic exposuit, vt comprehendat ipsum edere, quod est idem, quod absque libello rē in iudicio narrare, vt in d. l. j. §. edere. Opp. secundo, quòd species futuræ litis non possit demonstrari, quia quod futurum est, nondum est, & per consequens eius species, idest substantia demonstrari præsentialiter non potest: sumitur enim species pro rei forma, & sic substantia, & essentia. vt ff. de iu. l. cum proponebatur. sol. quòd æquiuoce de specie, habetur in iure, ut dicam j. de post. l. iub specie. tamen hic sumitur pro qualitate, ut in glo. 2. & probatur ff. eod. l. j. 2. respon. Sed dicet vnus ex vobis, hoc quo modo, cum qualitas non sit sine subiecto, vt ff. de pet. hær. l. nec vllam §. si quis absentis. & si cer. pet. l. eius, qui in prouincia. circa fi. & ego respondeo, quod non est sine subiecto, quia qualitatem, quę tūc inerit liti, cum lis erit, demonstrat ex præsenti editione, & ipsa re edita, quæ continet rem, & causam, ex qua petitur, & sic, & ex præsenti statu rei colligitur qualitas futura rei futuræ, quę demū ipsi rei inerit, & sic litis, cum ipsa lis erit, nondum est, quia reus forte uolet cedere videns, quod lis esset iusta & æqua pro actore,
2 vel contendere attēdens, quod pro eo lis erit iusta, & æqua. † Sed tunc quero, quæ libellus debeat continere, ut iusta qualitas reo possit apparere, & remittit glo. ad no. ff. eod. l. j. quam sub compedio nobis ad presens necessarium trado. Et dico, quòd suppositis personis actoris, & rei, libellus debet continere rem petitam, & causam, ut de re pertinet ff. de rei uendic. l. si in rem. & depositi. l. j. §. si quis. & de causa. infra. de edi, diui. adria. tol. l. fi. ibi, arbitriū requiratur, & causa. & ff. de re iudi. l. an eadem §. actiones, similiter circa rem est aduertendum, quod secundum diuersitatem iu
3 dicij res aliter, & aliter designatur. † Ideo aduertendum, quod triplex est iudicium, uidelicet uniuersale generale & singulare. vniuersale est, quando uniuersitas petitur, & posuerunt glo. exēplum in hereditate, idē, & in alijs, si petatur peculium: vt ff. de rei ven. l. vendicatio, non vt gregis, & de condi. inde. l. frater a fratre. Idem sīn Inno. si petatur iurisdictio, vel obedientia, vt per eum notatur extra. de offic. ord. c. conquerenti, & vniuersale ideo dicitur, quia de uniuersali subiecto sub se continēte particularia plu-
augmentū, & diminutionem recipere, & in hoc vniuersali sufficit rē uniuersaliter designari. nec est necesse res singulariter expriminit patet in petitione hęreditatis, ut ff. de petit. hær. l. licèt. & clarius. in l. possessori §. sed cum de hereditate ff. de iureiu. & condemnato reo ad restitutionem hęreditatis, executor requiret, qd restitui debeat, ut j. de peti. hæred. l. j. & l. in restituenda. & sic in hoc uniuersali liquidabitur sentētia in executione, & ita dicit gl. in d. l. j. ff. eo. & puto hoc verum, vbi reus similiter vt actor, se hæredem contendat, quia tunc hęreditatis possessor condēnari dēt ad hęreditatis restitutionem. sed vbi reus non diceret, se hēdem, sed reus pro possessore possidere, tunc non debet peti condemnari ad restitutionem hęreditatis, quam nō possidet, nec asserit, se possidere. ideo meo iudicio res, quæ per eum possidentur, debent in libello declarari, ut dicit actor, quomodo est hęres talis defuncti. & quomodo Titius tales infra scriptas res hęreditarias possidet. & illas res ei denegat restituere, quasi petit se hēdem. declarari, & illum condemnari ad restitutionem dictarum rerum, quæ sunt istæ &c. & hoc, ut sententia conformetur libello: ut ff.
4 communi diuid. l. ut fundus, & de fideic. lib. l. fi. † Iudicium uero generale est in quo proponitur actio generalis, ut tutelæ, uel negę. fm gl. sed qa, vt j. dicā, nomē actionis nō est necessario specificādū: vt j. dicā, iō Tutius est dicēdū, qđ gñale est, qđ est implicitū ad plura capitula, vel ad plures species administrationis, & in eo sufficit rē gñalr designari, & sic pcludi, quare peto pdemnari, & cōpelli ad restitutionē rōnis administrationis, & ad aliqua restituēda, vt l. cū seruus ff. de condi. & demon. & si feretur sñia absolutoria. dic, ut in l. licèt j. de iudi. si condemnatoria, tunc executione sñia ipsa liquidari, & rō administrationis videri, & calculari: ut q̄ sint reliqua appareant, & in iudicio in eis executio fiat: vt in d. l. cum seruus, sicut si fuisset pfessus se administrasse, & paratū se ad restitutionē: vt ff. de confes. l. cum fideicom. Item quia in hoc non est diuersa ratio a iudicio uniuersali. Iudicium vero singulare est, qñ reus singulariter petitur, in quo res singulariter designari dēt cū suis circunstantijs, & qualitatibus, siue agat reali actione ut ff. de rei uen. l. si rem §. si vestimenta. siue personali ad speciem certam. ut depositi. l. j. §. si quis argentum. siue ad quantitatē: ut s. de epis. & cle. l. generaliter. & sic concludam ut reus possit deliberare an velit cedere, vel contendere. & si res sit immobilis, debet locus ubi est situata, & eius uicini confines saltem duo apponi: vt ff. de censib. l. forma. in prin. & ibi glo. in materia ista singulariter notanda, quæ dicit, quòd licèt in confinibus sit erratum, dum tamen constet de corpore, non uitiabitur libellus, nec sententia con
5 demnatoria impedietur, quod tene menti. † Circa causam distinguit gl. iudicium personale a reali: quia in personali cā ipsius obligationis debet exprimi, cū eadē res ex pluribus causis possit deberi: ut l. 4. §. ex pluribus ff. de acquirend. poss. & talis, quę sit habilis ad obligationem inducendā, aliàs iudex non admitteret libellum, ut l. j. ff. de offi. assef. si tamē causam specialem non expressisset, nec reus apposuisset, procederet libellus, & sententia generalis absolutoria super eo lata præiudicaret in omnibus casibus possibilibus sub tali petitione includi: ut j. ad exhibend. l. neq;. & ibi
6 no. & j. de anna. exc. l. fi. & extra. de re iudic. c. Abbate sane. † Sed hic potest excitari vnum dubium, si actor in suo libello dicat reū sibi obligatum ex tali causa, ut patet per publicum instrumentū scriptum manu talis notarii, uel per quamuis aliam scripturā: an tūc tenebitur reo petēti edere copiā illius instrumēti vel scripturæ, vt possit deliberare plenius an uelit cedere, vel contēdere, dicit Inn. in c. j. extra. de probat. ꝙ sic, ei ea habet in pśenti, aliàs nō obstante, quod non exhibeat, procedit in cā. & hoc intelligo, nisi petēs debeat esse instructus a seipso. arg. l. si legatū ff. eod. qā est no.
7 & de hoc p Bar. i l. postq̄ §. si dies ff vt lega. no. caueā. † In iudicio reali dicunt gl. q̄ sufficit cām immediatā exprimi in libello: puta dominiū uel quasi, licèt cā. ex qua se dñm dicat, vel quasi, in libello nō exprimat. Et est rō, qa non ex plurib. causis, sed ex una tūm potest quis esse dñs: ut d. §. ex plurib. & reus sic satis redditur certus. sed dubitarunt glo. s. an si certā causam expresserit, & succubuerit. an postea agenti ex alia tū antiqua obstet exceptio rei iudicatæ, & tenuerūt gl. in d. l. j. ff. eo. ꝙ nō, sed opi. Petr. q̄ opinio. gl. est uera per tex. l. an eadem §. actiones ff. de except. rei iud. a sensu contrario, & per l. si mater §. sinautem. in eod. titu. ut aduersatio sit bona, confirmo ratione: quia sicut omissio in personali, ubi cā debuit exprimi, inducit generalē effectū, ut in omnib. obstet sententia. ut s. dixi, sic expssio specialis in reali, ubi potuit omitti agēs in eius oppositum, specialem debet inducere effectum, arg. j. de sententiā passis. l. fin. ff. de mino. l. fi. & est not. ꝙ in reali agitur ad declarationem dominij vel quasi: ut ff. de rei uen. l. ex diuerso §. j.
8 & si seruit. uendicetur l. sicuti §. si quæratur. † Circa tertium de
a actione, an nominatim debeat exprimi a in libello, dubitat glo. in d. l. j. Sed Io. & Azo. tenuerunt ꝙ non, & Modemi cum eis, & communis cōsuetudo ita seruat in practica. Et mortua sunt ista, quia

ADDITIO.

a ¶ Debeat exprimi. Adde, quòd actio in libello non est necessario exprimenda explicitè, sed implicitè: sic, Bal. in add. ad Spe. de ac. seu peti. uer. j. Bar. & gl. in l. 1. in prin. in ultri. col. uer. 2. utrum quis ff. de eden. Cy. & Bald. in l. fi. j. de interd. l. cum mota. & ibi Bart. in ult. col. in uer. ult. not. ex hac l. j. de transac. Sed uide hic Io. Fa. & d. Ant. & Alex. qui tenent contrarium, & hic uide d. Ias. de May. in 4. colum. & Spec. ubi s. §. 1. per totum. & adde Bal. in l. maioribus. in fin. j. communia utriusque iud, item adde Inno. in c. dile. de iu. Bal. in marg. uer. actio. uer. 2. quòd actio etiā implicite potest proponi, & adde d. Soci. hic in princ. huius l. quod communis conclusio est, quod sufficiat sola narratio facti & expressio causæ, ex quibus colligatur actio, allegat ar. in l. 1. §. si eius. & ibi probatur ff. de libe. & posthu. & dicit esse hodie casum in d. c. dilecti. de iu. nisi aliter consuetudo curię obseruaret, ut dicit Bal. in d. l. maioribus j. communia utriusque iu. ex quibus infert ipse, quod cum non sit necessaria expressio, si exprimatur, & inepte, non uitiat, allegat ita dicere Bart. in d. l. 1. in princ. ff. eo. tit. & Inno. in c. examinata. de iud. facit glos. magna. in fin. in l. unum, ff. si cert. pet. Item adde. do. Soci. consi. 188. incip. uisa bulla pauli. 2. uer. confirmatur, quia satis est in 2. parte cha, 62. quòd libellus satis est, quòd uirtualiter dicat, quòd intentandum erat, licèt non formaliter. Item adde, quod libellantes cauere debent, ut uideant, quam cām exprimant in libello, quia si illam non probant, succumbunt, etiam si ex alia uincere potuissent, unde utile est plures causas deducere in libello, & nō astringere se ad aliquod onus probationis superfluæ, quia satis erit probare quamcunque causam inferentem ad intentum, & quando sit utile unam causam exprimere, uide per præfata d. Soci. consi. 39. incī. uisis, & inspectis circa med. 8. col. in 1. parte char. 89.

quia expressione causę, & rei petitæ potest reus æq̃ bene deliberare, an velit cedere vel cõtẽdere, & sic debet sufficere, cũ ad hũc finem solum editiones sint inuentę, vt ff. eod. l. j. Item; quia libelli non debẽt esse verbosi, & superuacua non necessaria continere: vt §. de pci. impera. offeren. l. fi. & j. de appel. l. ampliorem §. in refutatorijs, ad hanc l. respondent, quia hic sumitur actio pro vulgari formula actionis. i. libelli bene concepti, vt in prin. dixi. Sed supposito, q̃ non debeat actio exprimi in libello, q̃ro quid si fuit p̃posita, sed inepta, gl. nostra, allegando tamẽ videtur sentire, quod libellus retrahitur, ut ineptus per l. j. §. i. ff. si mensor fal. mo. di. & idem not. in l. j. j. ut quę desunt aduoca. per Innocen. not. contrarium in c. examinata, extra. de iudicijs, quem sequitur Bar. nil allegant, & Io. And. stat cum Innocen. in additione super Specu. de act. & pe. §. sequitur, uersic. hoc quocunque, & eius motiua sunt ista, quia ex quo cætera sunt aptè proposita, non debent illa vitiari per hanc inutilem editionem propositionis ineptæ actionis p̃ regulam iuris, vtile per inutile non vitiatur, de regu. iu. lib. 6. & ff. si cert. peta. l. certi condictio §. quoniam. Item quia ex quo actionis expressio non est de forma vel libelli substantia, vt patet ex proximẽ dictis, sequitur, q̃ eius inepta propositio non vitiat rem aliàs vtiliter gestam: vt nota. de bapt. & consec. dist. 4. si non sanctificatur, & extra. de baptis. c. i. Dicitur enim, q̃ si forma verborum congrua in baptismo iam prolata, addantur aliqua uerba, nihilominus uerum est baptisma. & si hoc in baptismo, fortius in libello. hoc confirmo, per l. quæ extrinsecus, & l. inter stipulantẽ §. si in stipulante ff. de verbo. obliga. ad l. ff. si mensor fal. mo. di. non respondit. sed potest dici, q̃ ibi nedum actio, sed & causa apparebat inepta. quia tanquam locasset operas suas agebatur, ex locato, & tamen ibi non est locatio. Prædicta sunt cordi tenenda, si vera sint; tamen mihi videtur, q̃ nostra glo. bene dicat ex eo, quia actio reddit causam incertam vel falsam, & econtra. nec iudex est certus de qua, ideo libellus ineptus, quia reum non certificat. allegata vero in oppositum loquuntur in casu certi, & vbi certo addatur, sed non detrahitur, uel ad incertum non deducit. vnde dico libellum, ut ineptum seu incertum a principio reijciẽ
a dum esse: a si tamen fuit admissus, & causa probata, tunc quia cõstat illam ueram, & sola actio apparet tunc inepta, dico. non impediri secundum causam prolatam ferri sententiam, & eo casu p̃
10 cedat opinio prędictorum, & hæc de prima. † Transeo ad secũdã, & oppono cum domino meo, q̃ libellus postquã est editus parti, non possit emẽdari, quia aut erat solẽnis, & emendatio nõ est necessaria. aut minus solẽnis, & tunc ante editionem debuit iudicis officio lacerari, ut ff. de officio assesso. l. j. & si mensor fal. di. l. j. in princ. Sol, q̃ solennis erat in forma, sed iniustus, & inutilis in materia, circa quam petitur emendari. puta si primo petebam minus, nunc plus, vel econtra, vt in glo. 4. vsque ad vers. quod dicũt. Et licèt quidam post Ia. de Ra. dicant, q̃ emẽdatio potius concernat formam, vt j. de emenda. seruorũ, & de emienda. propinquo. per totum, cum anima sit in homine formata secundum Filosophum. 3. de anima, tamẽ concernit etiã materiam, vt §. de emen. Iusti. C. per totum, & §. de nouo. C. com. §. quibus. cũ id propriè non possit operari circa formam, ut probo, merito glos. subijcit exemplum in materia. Quod autem circa formam nõ possit operari, patet, quia hic loquitur de emendatione edictionis, q̃ demõstrat qualitatẽ futuræ litis, ut hic ĩ principio. sed si peccaret in forma, tunc non demonstraret qualitatẽ litis, ut d. l. j. ff. si mẽsor fal. mo. di. quinimo deficiẽte forma, deesset essentia, & sic emendatio nulla, ar. ff. ad exhib. l. Iulianus §. sed & si qs, & de aur. & arg. l. Seia, & de re. iu. l. 4. §. condemnatur. Item quia limitatio hic in fine posita, prout edicti perpetui &c. nihil operaretur, cum ex inepta editione, & libello non posset sequi ulla sententia. & sic emẽ datio poset fieri quandocunque, cum res semper diceretur inte-
11 gra. quod est contra mentem huius tex. in. fi. † Quæro modo vsq;
b ad quantum tempus ista emendatio potest fieri, [b] & loquitur, quando libellus in sui forma est aptus, quia esset ineptus in forma, vt proximè dixi, posset fieri quandocunq;. sed si uolo mutare in materia plus, uel minus petẽdo, & gl. nostra distinxit iudicium uniuersale, & generale, a singulari, ut in primis possit emendari vsq; ad sententiam. in tertio vsq; ad litem contestatam, vt l. non potest ff. de iu. & hoc vult gl. usque ad ver. sed quare. Et ibi oppono, quod etiam in singulari possit fieri emendatio vsq; ad sentẽtiam, & sol. vsq; ibi ei autem. ibi iterato opponit ad idem de Lin delictis §. si detracta. ff. de noxali. & so. q̃ ibi circa qualitatẽ, prędicta quando circa rẽ. Examinemus ista p̃ tres quæstiones. Primo quando fiat emẽdatio circa rem. Secundo quando circa qualitatem. Tertio quando circa accessoria, de quo nihil in gl. Circa primum est sciendum, quod Iac. de Ra. dicit, quod in iudicio uniuersali nulla fit emendatio. quia in illo per uiam actionis agitur ad declarationem iuris agentis. quia se hæredem declarari petit, ut l. licèt ff. de peti. hær. & officio iudicis petitur restitutio rerum hæreditariarum, unde iudicis officium augetur. non aũt actio emẽdatur, q̃ pro hoc allegat tex. in l. 4. ff. de peti. hær. Sed caue, ga gl. non vult, quod actio in libello deducta licèt implicitè, emẽdetur, sed ipse libellus editus, de quo tex. noster loquitur, vt dixi sup gl. quoliber officio cæterarum rerum erat petita restitutio. & sic ex eo non meruit gl. reprobari. Sed caue, quia non semper in vniuersali iudicio vsq; ad sniam permittetur emẽdatio, sed demum vsq; ad litem cont. vt in singulari pp rationis identitatẽ, vt in hoc exemplo. Pone, q̃ dicebatur actor se hæredem insolidũ, nũc vult dicere pro parte, quia alium simul cum eo repetit hæredem, vel econtra prius pro parte, nunc insolidum, certe eadem est ratio in hoc uniuersali, quæ in singulari iudicio. Sed tunc circa vtrunque quæro, an glo. bene dicat, ut post litem contest. non possit fieri emendatio, vbi ratione iuris, & actionis vult emendare in minus, & quidam, vt hic refert Cyn. dixerunt posse per diminutionem, quia boni iudicis est lites relecari, ut ff. si cer. pet. l. quidam estimauerunt. contrarium facit, quia ex quo lis est contestata, de toto p̃ nuntiari oportet, ut ff. de iu. l. qua re. & sic in eadem instantia nõ audiatur. Ego puto utranque partem posse procedere ad sanum intellectum, vt emendare possit per diminutionem, & probare solum de parte illa, non emendata. & pro ea parte non condẽnabitur reus, & in parte emendata tanquam ex confessione ipsius probata; non vera absoluetur reus. & sic de toto pronuntiabitur. ut d. l. de qua re. & pro hoc accedat ff. de doli excep. l. apud celsũ §. item quæritur cum eo. & quod ibi no. gl. & Cy. j. de li. cõtes. l. i. ad fin. quinimo factus esset reus, si propter emendationem non permitteret absolutoriam fieri super libello seu a contẽtis in eo; putans in noua instantia actorem minus uetere posse, quod falsum est obstante exceptione rei iudicatæ, ut ff. de excep. rei iudi. l. si quis cum totum. & opera talis emendatio. vsq; ad diẽ emẽdationis teneatur ad sumptus aduersario, cui licuit totum negare ratione partis, ut extra C. de confessis l. 2. lib. 6. & de testi. c. pũctũ eo. lib. & ibi no. & a tpe emendationis vsq; ad sniam ad expẽsas. pdẽnetur; reus, qui in parte nõ emẽdata, expectauit sniam, & hoc de emẽdatione circa rẽ. Circa emẽdationẽ, vel adiectionem vero qualitatis, dic latius q̃ gl. ut dicit, q̃ si p̃ detractionẽ, vel adiectionem qualitatis contingeret mutatio actionis propositæ, ut in casu l. ptor §. docere ff. ui. bono. rapto. & tunc ante lit. cont. licet, nõ postea, ut in mutatione actionis, j. dicetur: sinasit ex tali detractione, uel adiectione non mutatur actio. sed inducitur facti diuersitas in substantia, ut in casu l. denuntiasse §. quid tamen ff. de adulte. & adhuc non licet lite. cont. l. de qua re. ff. de iudi. ubi aũt neutrũ istorum contingat, tunc licet etiam lit. cont. vt in l. in delictis §. si detracta. & in hic gl. Et pro istorum maiori declaratione uide, q̃ scripsi j. ad l. Iul. de iu. l. 2. in gõne, q̃ ibi formaui. Circa accessoria vero, ut fructus, dic, aut ante lit. conte. & potest. aut post, & tunc aut ipse fructus petere. & de per se, ut rem principalẽ sine obloquio. & sic per uiam actionis, & non potest, quia tunc accumulare uidetur actionẽ actioni, quæ isto casu prohibetur, cum absolutoria lata in principali pariat exceptionem rei iudicatæ in accessoria, ut l. fundum quẽ ff. de exce. ubi casus, aut illos petere iudicis officio, ut rem accessoriã. & tunc aut erant ante litẽ percepti, aut postea. Primo casu non põt de illis adiectionẽ facere, quia in libello hoc debuit petere, sm Pet. & Cy. & pro hoc inducit glos. ff. de dam. infe. l. si quis iussum §. fi. sed illa gl. prima facit in oppositum. Secũdo dic, aut tpe libelli fructus illi erant pẽdentes, & tũc, quia cẽsentur pars rei, intelligunt petiti, ut ff. de rei uendic. l. fructus. & ff. de his, q̃ in fraud. cred. l. fin. §. peti. & ideo adiectio de his non esset necessaria, facta tamen non uitiaret, nec reijceretur. aut tunc non erant pendentes, licèt postea sint percepti, & tunc inducitur adiectio fieri potest, quia contingẽtia post lit. contesta. spectant ad iudicis officium, ut ff. de rei uendic. l. fundum. §. j. in fine. & de ædil. edic. l. ædiles. §. idem sciendum. † Vlso de emendatione, nunc quæro de mutatione. Et primo quando dicatur mutare, seu quid mutare, respondit gl. successiuè in uerbo, subijcit, q̃ mutare est vetera relicta noua eligere. quod declara per exempla, putà si primo agebam ex causa locati, nunc ex empto, uel econtra. vel si primo ex causa commodati, nunc depositi. Idem de re. vt si primo petebam stichum, nunc dico de Pamphylo, in totum recedendo, a Sticho, & probantur hæc ff. de testib. l. hæredes §. si quis, & §. de nouo. C. componendo. §. quibus.
13 ibi, imo & commutantes, &cæte. † Secundo circa idem quæro vsq; ad quod tempus, respondit glo. quòd vsq; ad litem contesti. non postea, ut l. non potest, & l. de qua re. ff. de iud. & hoc usque ad uersi. sed cumulatio. Hodie autem dicit glo. hoc esse correctũ p̃ auth. qui semel j. qũo, & qũ iudex, distinguendo, aut reus nondum est p̃ libellũ conuentus, & possit, aut iã est conuẽtus: & non possit

ADDITIONES.

a ¶ Reijciendum esse. Et adde. do. Soci. con. s. 116. incip. nisi processu circa med. 5. colum. in 1. parte char. 220. q̃ regulariter libellus ineptus per iudicium repelli debet, etiam parte non opponente, sed quid si est pro parte aptus & pro parte ineptus, an pars inepta uitiat, dic, q̃ non, ut per præfa. Soci. in d. consi. uer. confirmantur prædicta, circa medium char. 1019.

b ¶ Potest fieri emendatio libelli. an & quando fieri possit, uide pulchrè & no. cũ q̃ plurimis limitationibus d. Soci. & hic. & eius. consi. 41. inc. antequam ad quęstionem. uer. uerum prædictis non obstantibus. circa fi. in 1. parte char. 82. ubi, quod libellus est demonstratiuus futuræ litis, unde ante lit. cont. est infieri, & esse, & potest fieri emendatio, post lit. cont. uero prejudicat, nec fit emendare, quia amplius non est in fieri, sed in facto esse. & adde hoc plenè per d. Francil. Aret. quem omnino uide, qui dat ad prædicta 7. no. fal.

possit reo inuito, vt ibi, & hoc vult glo. post ver. Sed cumulatio, quam pro continuanda materia omitto. in uer. quod autem dixi, vsq; ad ver. sed nunquid, & hæ sunt opinio. Azo. Odof., uero dicit plures se obtuuisse contra glo. istam, & cum Iac. Bulduini & Iac. de Bellu. & Iac. de Rauen. & quandoq; Iac. Bu. dixerunt, q̃ p̃ illam auth. non est innouatum: quia legum correctiio debet euitari, vbi ea, quæ videntur contraria, possunt diuisione iuuari: vt §. in j. cõstitutione C. §. quib. j. de appel. l. præcipimus, sic est in proposito, quia hic in emendatione, & sic in litigare nolente, & in mandato procedente, vel mutato, ibi in differente, & differre uolente, per tit. j. ut nemo inuitus & c. hanc solutionem dicũt etiam probari in corpore, de litigiosis. §. omnem uero. Vnde illa auth. sumitur ubi in prin. ponitur actorũ allegatio, quæ erat, quod uti uolebãt auxilio l. quæ disposuit, ut nemo inuitus agere cogatur, per quam rationem apparet, quod in differente, & reum frustrãte loquitur tex. ille, cum ratio limitat, & restringat dictum, ut ff. de iure patro. l. adigere §. quamuis, & hanc opinionem tenet gl. j. de iureiur. propter cal. l. 2. §. quod si actor. Pet. uero cum Azo. & glo. hic posita dicit, quod ex quo actor reo libellum edidit, vẽ fecisse suum contestationis extremum. ideo ab eo non licèt recedere inuito reo, qui conatur persistere, & suum extremum adimplere. arg. l. sicut j. de act. & obli. & extra, de reg. iur. c. quod semel placuit, & sicut ex parte sua lis est quasi contestata. vt no. glo. 2. in d. authen. qui semel. Confirmatur, quia in perniciem alterius non licèt mutare consilium, in c. mutare consilium, de regulis iuris libro 6 Hanc opinionem sequitur Cyn. præcedentem opinionem Odofred. & alterius glos. positæ, in d. §. quod si actor. puto veriorem per rationes ẽ. positas, quæ procedunt maximè in emẽdatione. Sed in mutante idem dicò, & alia ratione, quia nemo dubitat, q̃ si actor vellet renunciare liti, posset inuito reo, vt j. tit. j. l. postquàm. cum tunc reus non haberet iustam causam contradicendi, quia per talem renunciationem actor amplius ad causam non posset redire. Sed per mutationem actoris, de qua loquimur ipse veterem deseruit, ut hic in gloss. & per consequens illi renuntiare dicitur. argumen. l. destitutiẽ. ff. de iudic. & infra. de furt. I. manifestissimi §. sinautem nescius. ad fin. facit l. falsos. infra. de falsis, & sic non interest rei, ut persistat in illa, saluo nisi cum protestatione mutaret: quia tunc authen. qui semel. locum haberet. Consilium tamen datur conuento, ut de hac mutatione faciat in actis contra, quod & iudex, ad eius instantiam debet facere, ut sic de ea postea possit solenniter probare. Quinimo, & cautela esset, ut super actione mutata iudicem pronuntiare faceret. Non obst. ratio Petr. quia non est uerum, quod ex parte actoris sit contestatio, uel quasi facta: quia tunc frustra esset postea ab ambo. fienda, quod est necesse. cum contestatio sit simul testatio. i. continuata affirmatio, & contradictio, vt j. de lit. contest. l. j. à dictione, con, quę simultatem notat, ut l. j. ff. de pact. & l. ex consensu. ff. de actio. & obliga. præterea Petr. ratione attenta, hoc idem debemus dicere de iure antiquo, & nouo. quod tamen non est versũ, vt hic, & ff. de iustitia, & iure, argumento l. cum fundum. in fin. Ad aliam rationem de cap. mutare consilium. Respondeo, quia hæc mutatio non fiet cum rei detrimento: quia dico, quod admitti debet demum cum refectione expensarum factarum in deliberando cum aduocatis, & procuratore, & etiam itineris, quia temerariè eum fatigauit. fortè enim nõ litigasset, si aliter libellum formasset ab initio, & pro hoc facit iste tex. in fin. & infra, de iudi. l. iancimus, & sic faciendo non reculat iniuste. aliàs sic, & hæc vult in §. omnem. dum ibi dicit iniuste tantum reculat &c. & ita dicebat dominus meus fuisse cõsultum in Bononia, & fortè fuit de mente glossæ hic positæ, quę dicit, quod actor impunè potest desistere, si reus nõdum erat conuentus, quasi illud per verbum, impunè, concernit pœnam damnorum, & refectionis expensarum. Nunc vt proximè dicta declarem, & materiam continuem,
14 † Transeo ad tertiam partem, & oppono, quod tex. malè dixe-
a rit, dum dixit, prout edicti perpetui, &c. Nam aut dices, quòd hęc dictio, prout, [a] stet similitudinariè: vt sit sensus, quod Imperator ita permittit emendationem per hanc legem, sicut prætor per eius edictum, & hoc stare non potest: quia tunc indistinctè permissa esset emendatio, vel mutatio: quia similitudo esset in substantia dispositionis, & autoritatis, & tamẽ hoc est falsum. Nam non semper potest fieri: ut supra est dictum. Præterea hic non potest stare similitudinariè propter secundam partem disiunctiuam, quæ dicit vel ius reddentis decernit æquitas, quæ rem non ponit in certo, sed dimittit in iudicis arbitrio. Aut dicis, quod stet demonstratiuè, & ad huc male: quia nec edictum, de quo hic loquitur, apparet. Præterea secunda pars disiunctiue uelut dubia, & incerta hoc non patitur. Aut dices, quod stet relatiue, & male, & relatio, & dispositio nulla, nisi quatenus appareat de eo, ad quod fit relatio, ut infra eodem auth. si quis in aliquo documento, & de sententijs, quæ sine certa quantitate. lege tertia. sed de edicto, nec de æquitate iudicis decernentis apparet, ergo, &c. Sol. ut sentit glos. super uerbo, prout, & sequen. in prin. videlicet, quod nõ stat similitudinarie tantum pro sicut, sed stat similitudinarie, & relatiue, & non simpliciter limitatiue ut similitudinem, & relationem faciat ad edictum in permissione emendationis, & mutationis. & permissionis, qd̃ edictũ licet non habeamus quo ad verba. tñ huius mentem habemus l. j. in prin. ff. eod. similiter relationẽ faciat ad æquitatẽ, licet indeterminatam in iudicis arbitrio re scindentem, & sic ad æquitatem generalẽ, vel in genere sumptã, & non simpliciter, sed qualificatiue, & temporaliter, ut ante lit. ptesta. non postea, nec ẽt semper ante litis contesta. vt j. subiiciã, ut sic concludẽdo sit sensus, quod emendatio, & mutatio pmittatur, & eatenus permittatur, quatenus autoritas edicti permittat, & ęquitas iudicantis sugesserit considerando tempus, & qualitatem emendationis vel mutationis, & de hac dictione, prout, habes hic, & ff. de mune. & hono. l. rescripto. in princip. & ibi notat tempus cum perfectione actus. Et canonistæ habent in c. Abbate. extra, de verborum significatio. † Quæro successiue pro prędictorum declaratione, quando iudicis æquitas decernit non posse mutari. respondeo ſm dominum meum, qſi mutatio nõ tẽdit ad ꝓmodum mutantis, sed ad incommodũ rei, tũc non dẽt iudex permittere ar. ff. de aqua plu. l. j. §. idẽ aiunt, & in l. summa. §. item Labeo. vt in hoc exemplo. Si uolet mutare rei uendicationem in condi. furtiua. Nam licet condi. non infamet infamia iuris, vt ff. de act. & obl. l. cessat. tũ furtiua infamat infamia facti, vt no. in l. parens, & l. licet ff. de obsequijs. quæ, & a dignitate repellit, & ad quærelam facit admitti, quod aliàs non admitteretur, vt nor. in l. nulla. in princ. j. ex qui. cau. infa. itro. & in testimonio minus fidei facit adhiberi, ut no. in l. 2. ff. de senato. Vbi uero prodesset mutãti uel emendanti, nec ex mutatione conuẽtus redderetur minus instructus, tunc idem debet permittere, nec refectio expẽsarum tunc debet fieri, nisi propter emẽdationẽ, vel mutationem cõuẽtus modo cedat liti. vbi aũt conuẽtus redderetur minus instructus ex mutatione, tũc dicit glo. nostra, & bene, quod noua dilatio ad deliberandum debet dari cum emẽdatione damni, & interesse, & subiungit gl. quod pro hoc interesse datur actio in factum cõuento, & allegat ff. eo. l. si quis ex argẽtariis §. ex hoc edicto, quæ modicum aut nihil facit ad casum. Ideo gl. no. & eam intelligo, ubi conuẽtus uiam actionis uellet eligere, sed dico eũ posse implorare officiũ iudicis, ut ex æquitate huius legis mutantem uel emẽdantẽ nõ admittat, nisi prius refundat expẽsas, vt §. dixi in qõne, an hodie hæc materia esset correcta p̃ auth. q̃ semel. facit l. sancimus j. de iud. Et forte glo. ẽt hæc paulo supra idẽ uoluit, dũ dicit, q̃ noua dilatio datur cum emẽdatione damni, vt vult hæc gl. in fi. an minor rusticus vel mulier incurrãt pœnam emẽdationis dãni, & interesse, & dicit, quod sic p̃ l. j. in fin. ff. eo. quod est notãdum, q̃ lex illa in diuerso casu loquitur, uidelicet, qſi interesse ve nit obj contemptũ iudicis p̃ceptũ, quo casu forte actio restitueret in antiquũ debitorẽ, q̃ commodũ, & lucrum sniẽ reportatur. ar. l. fi. ff. eo, per quem factum est. Nos autẽ loquimur in casu, in quo conuentus remaneret in damno. Præterea ibi ob imbecillitatem ætatis sexus, uel imperitiæ creduntur editionem omisisse, hic creduntur cũ deliberatione, & cõsilio libellum talẽ obtulisse, arg. j. de dila. l. si quando. præterea ibi in omittẽdo delinquit, hic in cõmittendo. Præterea cũm iste casus, non reperiatur expressis in iure, vẽ eis subueniendum non esse, ut §. dicit de iur. & fact. igno. l.
16 ne passim. † Quęsiuit Gul. de Cu. [b] an reus, q̃ deliberat cedere, &
b non contendere, tenetur actor ad expensas citationis l. belli, & aduocati. & rũdet, qd̃ si eius mora præcessit uocationẽ in ius, tenetur ad refectionem sumptuum, non aliàs, quia tunc nõ subest æquitas, quod no. Et caue, q̃ sumptus ante facti in libello, debẽt
17 peti. ar. eius, quod no. glo. ff. de dam. infec. l. si quis §. fin. † Quęro,
an si actor in libello, ut est moris, reseruauit sibi ius addẽdi, & mi
c nuendi, [c] & mutandi, an postea pro libito poterit mutare, minuere, uel addere, dic, quod si tenes opi. Pet. §. posita circa correctionem huius legis, quod talis reseruatio declararet, qd̃ ex eius parte non esset factũ sniũ extremum litis contestatio. & sic remaneret hęc lex incorrecta. sed tenendo opi. quã tenui, hic reseruatio non

ADDITIONES.

a † Hæc dictio prout. Adde. q̃ si ista dictio cadat super eo, quod pro certo affirmatur, ponitur assertiuè, & demonstratiuè, ut not. in c. Abbate. extra, de uerb. sign. si uero ponatur in oratione incerta, & imperfecta, quòd tunc ponitur relatiuè, & quandoque limitatiuè, quandoque causatiuè, & quandoque iustificatiuè, ut no. in c. neniens, & ibi Pan. extra, de testi. & in c. 2. extra, de confes. lib. 6. Bar. in l. præsbyteris §. de epis. & cle. & Ale. consi. 30. uol. 2. & consi. 66. uol. 1.

b † Quærit Gul. de Cug. Adde quod plenè notaui in apos. ad dictum Gul. hic, nu. 24. in apost. 5. q̃ non possim a te petere expensas Pan. ca. licèt eli. nu. 13. & ibi in apost. in uer. ad expensas. extra, de simo. Fely. c. nouit. col. 1. uers. fal lit primo. extra, de iud. Bal. in l. non ignorat j. de fru. & lit. exp. & Rom. sing. suo. 396. incipi. alio sero dominus Emanuel.

c ¶ Reseruauit ibi ius addendi, & minuẽdi. Adde quod hæc clausula nihil operatur, quia a lege taxatum est tempus usque ad quod licèt addere uel mutare. l. lit. contest. quia post illud non licèt, secundum Bar. in l. Nesennius. uers. & ideo illa uera ff. de neg. gest. & hic, in pen. col. uers. quæro dixi. & Abb. in glo. in c. inter dilectos, de fi. instr. operatur tamen, quod actor non uidetur connexe agere secundum Host. in d. c. inter dilectos. uide Bal. & doct. hic in 24. col. magna. uers. item dubitatur de clausula, in repet. Perusina, & Bar. in l. non solum §. mo te, v. col. de ope. no. nun. Ang. in Auth. de non alie. re. eccl. in prin. colum. 2. uide omnino Ang. in Auth. de litig. §. omnem, uer. sed quæro in fi. libelli. col. 8.

non tribuit sibi maiorem potestatem circa eam, quã haberet, ga hoc nõ dependet ex eius potestate, sed l.& iudicis, vt hic, & sum°
18 expediti de principali materia nostræ legis. † Reuertor ad mate-
a riam cumulationis, ª quam gl. 3. §. ponit in verſ. sed cumulatio. Et quæro primo. extra, gl. quid sit cumulatio. Respon. cumulatio est plurium rerum, vel actionum coaceruatio contra eundem propositione legitima facta in iudicio, vt probatur in l. si idem cum eo. ff. de iur. omn. iud. Secundo, an de jure cumulatio sit regulariter permissa, & respondet glo. q̃ sic; & probat dupliciter. Primo, quia nulla lege vetatur, ergo dicere contrarium est, inhærẽdo ad absentiam illam incurrere, de qua in l. illã j. de colla. & in Auth. de tri. & se. §. consideramus. Secundo, quia omnia intelliguntur de iure permissa, quæ non apparent prohibita, vt fl. ex quib. cau. ma. l. nec non, §. quod eis, & de procu. l. mutus §. cum quæritur, & de prob. l. ab ea parte, & de testi. l. j. Tertio addit dominus meus, quia testes hoc probãt. videlicet ff. de iur. om. iud. l. si idem, & de trib. l. quod in hæredem §. eligere. 3. respon. & inst. quod cum eo. §. is quoque, & j. de anna. excep. l. si quis ex multis. Cõtra ista pluribus modis arguit Dyn. in c. nullus plurib. de reg. iur. lib. 6. & ea ibidem soluit, quæ gratia breuitatis omitto. Verum tamen attende, q̃ glossi. nostra, istam materiam intelligit, quando vna actione proposita, aliam, ex post facto, vult proponere, & ita Dy. in d. c. in responsione, quam fecit ad 4. arg. quod inducit ad impugnãdum
19 regulam cumulationis permissam; † Quæro in quibus casibus regula fallit, & sic cumulatio sit prohibita. respondet gl. q̃ in duobus, videlicet quando sententia lata in prima pareret exceptionẽ rei iudicatæ in secunda. Item quando actiones ita se habẽt ad inuicem, vt tollantur electione. Sed hic attendendum, quod Dyn. in d. c. annectit tertium casum, vtlicet quando actiones sunt ꝯriæ, & tolluntur electione, vt est falsum, & inofficiosum, vt l. eum qui. & l. contra maiores j. de inoffi. testa. quod declarat. Ia. Bu. ga cũ electio sit de pluribus, vt ff. de optione leg. l. j, & 2. & l. si optio. & falsum, & inofficiosum sunt contraria in origine, & per consequens alterum tantum sit in esse productum, sequitur, quod propriè in eis non cadat electio. Hinc est, quod dicimus, quod vna via ex eis erroneè electa, non præiudicat in alia, vt dicam l. eum qui, & l. contra maiores ff. de inoffi. testa. l. mater §. penult. & l. si ex certa, & est sciendũ, q̃ electa vna præiudicat in alia, vt ff. de petitione hæreditatis l. legitima. hoc non est vi electionis, sed tacitę repudiationis, & hoc licet sit verum, tamen putat dominus meus fuisse satis de mente glo. per leges, quas allegat, videlicet infr. de fur. l. j. & de codic. l. fin. Alij, vt Bart. addunt alios tres casus videlicet, quando duæ actiones sic inuicem se habent, quòd ratione maioritatis prima maior non admittit secum aliam maiorem secundo loco propositam, ut infr. de ordi. iu. l. fi. & de iu. l. per minorem, sed ille casus non attingit materiam cumulationis, de qua nunc tractatur, cum contra eundem ambæ proponi quæruntur. non, quando vicissim, vt in ll. per Bar. inducts, & q̃ contra eundem, si ex eodem facto descendunt, minor electa facit silere maiorem j. de app. l. i. & ad l. falc. l. damus, & j. q̃ ciui. act. l. j. & tunc est ratio, quando ista lata in prima, & c. vt §. dixi, & j. dicam, & latius hoc declarauit in d. l. j. in septimo, & decimo contrario, & in distinctione ibi posita. Item addit casum, q̃ actiones sic se hãt, q̃ ex ordine vna debet aliã precedere: vt in casu l. ordinarij j. de rei vendi. & in l. incerti j. de interdic. sed certè, & iste laborat eodem morbo, quo præcedens. Nam petitorium, & possessorium simul ꝯ eundem proponuntur, quando ratione ꝯrietatis nõ repugnãt: vt in dictis legib. notatur: sed non uicissitudinariè ambo admittũtur: ut appareat qs actor & reus, & sic de cumulatione ibi nõ tractat. Itẽ addit aliũ casum videlicet, q̃ sunt duæ cãæ talis nãæ, q̃ p dẽnatione & executione facta ex vna cõtingit liberatio in alia. hoc probat p notata in l. j. in fi. ff. si fa. fur. fe. dica. Sed mihi vr, q̃ iste casus vel nõ attingit materiã cumulationis, vel sub p̃cedentibus comp̃hendat, nã vt Bar. intelligit, sniia lata frustra de cumulatione q̃rit, cũ prima sit finita, licèt eius executio pẽdẽte differat. Sedo pp solutionem, q̃ vtranq; extinguit actionẽ. aut prima pendẽte, & dico, q̃ cadit sub exceptione glosę, nã cũ agat ex eodem facto primo, ppositio. s. ex furto a familia facto, qd̃ cesset vnicum factũ, vt ff. de iurisd. om. iud. l. si familia. sententia absolutoria põt taliter ferri sup facto, qd̃ obstaret exceptio rei iudicatæ in secda & eq̃ parat̃ talis absolutoria pdẽnatorię, cuius facta esset executio: vt ff. de excep. rei iudi. l. si qs cum totũ §. planè. Addit ẽt quartum casum in l. nãliter §. nihil. ff. de acqren. pos. uidelicet, q̃ ex ppositione secdæ accusationis vr actor asserere se habere id, quod petebat ex prima, vt ibi in possessorio, & petitorio fm̃ tertiã lecturã ibi positã: sed certè nec ibi de cumulatione tractat: qã tũc primæ renunciatum intelligitur vt ibi in gl. & si renunciatum nõ intelligitur ratione ꝯrietatis, cumulatio impeditur, & sic sub exceptione glossæ cõprehendetur: & sic Dynus, & gl. uidentur pfectè sa-
20 tis dixisse, & clarius patebit in distinctione sequenti. † Verũtamẽ concludo sic istam materiam sequendo stilum domini mei: cum quæritur, quando cumulatio actionum ab eodem ꝯ eundem sit permissa. dic aut actiones sunt ꝯriæ in effectu uel origine, & cumulari non possunt obstante ratione contrarietatis, & repugnantiæ, quæ allegantem contraria facit repelli, ut j. de inoffi. test. l. cũ qui. & l. j. maiores. si seruus extero. l. j. & de furtis l. j. & de codicillis l. fi. fallit si actor redderet incertus ex facto aduersarij sui, quã proponere deberet, ut l. j. §. quod autem, ff. quorum legatorum: aut actiones non sunt contrariæ: & tunc aut in nullo se contingunt: quia sunt diuersæ in formula ipsarum: item in causa, & facto, ex quo descendunt: item in effectu, & fine: quia ad prorsus diuersa competunt: & indubitanter cumulatio est permissa: ut in legibus, & rationibus §. allegatis in secunda quæstione, circa hãc materiam. Aut in aliquo ex pdictis conueniunt: & tunc uidendũ est in quo. nam interdum conueniunt in formula tm̃, sed differũt in causa, & facto, similiter in fine, & effectu, interdum conueniũt in formula fine, & effectu, sed differunt in causa, & facto. Interdũ differunt in formula tm̃, & conueniunt in causa, & fine, vel effectu. Interdum differunt in formula, & causa, & conueniunt in fine uel effectu. interdum differunt in formula, & in fine, & in effectu: sed conueniunt tantùm in causa, & facto: & sic erunt sex cõbinationes, & membra. Primo casu, quando in formula tantùm conueniunt, sed in alis duobus differunt, q̃ ex diuerso facto, & causa cõpetunt, & ad diuersa, & cumulatio tũc est permissa, imo & vna formula potest proponi pro omnibus: vt ff. fa. erc. l. hẽdes, §. de plurib. & pro socio l. cum duob. §. si plures. & de actio. emp. l. non est nouum, cum si. nisi cumulatio fieret de accessorio, ut. l. fundi ff. de excepti. & est ratio, quia tunc obstaret exceptio rei iudi. in accessorio, absolutoria lata in principali. Ratio rõnis est, qa cuius iudicij obstat sniia, eiusdem obstat & dependentia, ut ff. de cõdictio. inde. l. Iulianus uersi debitorẽ. Sedo casu, q̃n puenisset in formula, & causa, puta, qa dantur ex eodẽ facto, sed differũt in fine, & effectu: qa ad diuersas res dantur, & tunc cumulatio est prohibita, qa cũ actiones descendant ex eodẽ facto, possibile est absolutoriam taliter ferri, puta super facto, q̃ obstaret exceptio rei iudicatæ super actione cumulata, ut l. si duo §. idem Iulianus ff. de iureiu. & no. in l. duob. §. colonus, in eo. tit. & si sic, debet obstare iudicij dependentia. ut proximè dixi, & pro hoc facit, quia, & si in formula different, ex quo in causa pueniret, cumulatio esset prohibita, ut in alio mẽbro infra dicet, ergo fortius, ubi ẽt in formula conueniunt. Tertio casu, quando conueniunt in formula, & effectu, & sic eodẽ noie uuncupant, & ad idẽ dãtur: sed differũt in facto, & cã ex qua cõpetunt: qa ex diuerso facto oriunt, & tunc cumulatio est permissa, ut in iuribus: & ll. 3. in primo mẽbro allegatis, quæ hoc membrum, & illud probant. Quarto casu, nõ solum differunt in formula, sed conueniunt in cã & effectu, & sic eadem causa ad idem competunt, & tunc cumulatio est prohibita etiam in eo, q̃ plus esset in una, q̃ in alia, vt ff. de trib. l. q̃ in hæredem §. eligere j. responso. & de reiur. l. nemo ex his §. quoties, & de iureiur. l. duob. §. colonus, & rõ est, quia sic est impossibile pronũciari in prima, quod nõ obstet exceptio rei iudicatę in secda: ut §. dixi. Quinto casu, quando differunt in formula, & causa: sed conueniunt in effectu: quia dantur ad idem, licèt ex facto diuerso: & hic sunt opiniones. Nam Dy. cum gl. tenet quod cumulatio sit permissa, tum, quia una electa non præiudicatur in alia, tum quia nec sententia potest sic ferri in una, q̃ obstet exceptio rei iud. in alia: & sic eius iudicij non debet p̃iudicare dependẽtia, ut d. l. Iulianus. a sensu ꝯrio, cuius est rõ, qa frustra expectaturille casus, cuius nil operatur euentus, ut ff. ad Vellej. l. aliqñ §. fin. sed cum causa sit diuersa, sniia in vna lata non parit exceptionem rei iudicatæ i alia, ut ff. de exce. rei iu. l. cum quæritur, & l. cũ de hoc, ergo, & c. tũ & tertio per textũ expressum ff. de leg. j. l. eiusmodi, §. qui seruum. Pet. uero Ia. de Ra. & Cy. tenent ꝯrium, ex eo, primo, quia superuacuis nõ debemus uti, maximè cum in brigatione aduersarij, ut §. de preci. imp. off. l. fi. & j. de app. l. ampliorem §. refutatorijs. sed hæc cumulatio esset superuacua, cum non possit fieri exactio nisi ex una, ergo & c. Secundo quia hoc est in criminalib. ut j. de accusl. qui de crimine, & ff. eo. tit. l. senatus, ergo & in ciuilibus, cum in eis ratio non est diuersa. Tertio per tex. ff. de reg. iur. l. nemo ex his §. quoties, qui loquitur indistinctè. Quarto per tex. ff. de pecu. l. quoties §. si creditor, ubi non admittitur contra diuersos, ergo multo minus contra eundem, & ad idem, & eodem modo induco alium tex. ff. si fa. fur. fe. dã. l. j. in fi. Mat. syl. Iac. But. & dominus meus stant cum gl. & Dyn. distinguendo tamen, quod aut ambæ, uel saltem altera est ex causa non litigatiua, & tunc earum cumulatio est permissa, ut ff. de act. & obl. l. si is qui Stichum, cum seq. nam ex quo causæ sunt plures, & facta diuersa, est quid imputetur pluries contrahenti, uel facienti, vnde nimirum, si ex suo facto pluribus actionibus potest imbrigari, ut unius actionis effectus extendatur ad rem alterius, non ad æstimationem, & sic non obstant obiecta, quia loquũtur, cũ unicum est factum, & causa, nos, quando plura, & diuersa. Aut ambę, seu utraq; actio licet ex facto diuerso uenit ex causis lucratiuis,

A D D I T I O.

a ¶ Ad materiam cumulationis, an & quando cumulatio admittatur, uide est gl. & Bar. & doc. in l. maiorem ff. de pac. & Alex. in l. si plures, eo. tit. in l. fi. idem cum eo. de iu. om. iu. & in d. l. 3. ff. de arb. Item uide per d. Franc. [illegible] ult. col. ibi quod autem sit, & de Soc. qui uiitur defendere Bar. & [illegible] omnino uide, & Ias. in add. in 9. col.

tiuis, & tunc cumulatio est prohibita, quia eius effectus est prohibitus, & causa. vt §. de fac. fan. eccle. auth. multomagis. & ff. de spon. l. oratio. cum si. sed acquisitio ex duab. causis lucratiuis est prohibita, vt ff. de act, & obl. l. omnes. ergo, &c. Quinimo iudex, hic videns libellum actionis cumulatiuum tanquam de iure non procedentem. secundum, dominum meum debet lacerare. vt l. j, ff. de off. assef. & iste casus continebatur sub secunda exceptione posita in gl. videlicet, quando actiones tolluntur electione ratione incompatibilitatis, non quia sint contrariæ, sed alias incompatibiles. l. concurrere prohibente. Sexto casu, quando differunt in formula, & fine, & sic dantur diuersa, sed conueniunt in facto, qa
2 ex eodem facto descendunt, & tunc cumulatio ª est prohibita, vt sæpius allegato. §. eligere. & d. l. nemo ex his. & d. l. duob. §. colonus. in quibus est casus. Et est ratio, quia sic est impossibile, pnunciari in prima, q̃ exceptio rei iudicatæ obstabit in secunda. & sic eiusdẽ iudicij debet obstare dependẽtia, vt d. l. Iulianus. verum de bitorem. Hæc sic late per sex membra tractaui, quia commodius & maxime non speculatiuis singulas causas singulis modis expri mere, & separate, non pmixtim tractare. vt Inst. quib. mo. te. infir.
21 §. sed quia sane. & inst de le. §. non vsq; in fi. † Quæro modo quarto, an super actione cumulata iurabitur de calumnia, & dic, quod sic, vt in glo. 3. quam prosequor in vet. sed nunquid. Nam quancunque opinionem teneas tiue Azonis, vt iuret super actione, habeo propositum, siue teneas opinionem. V go. q̃ iuretur super facto, habeo similiter propositum, quia vt patet ex proxime dictis oportet, q̃ factum. & causa sint, diuersæ, alias non admitteret cu-
22 mulatio. † Quæro successiue cum glo. an super actione primo, ppo-
23 sita pronunciabitur. & dic, q̃ sic, vt in glo. licet prius videretur velle oppositum, & hoc vlque ad. ver. item an in noua. † Quæro vltimo, an in actione cumulata debeat noua dilatio ad deliberãdum dari. & dicit glo. q̃ sic, nisi ex deliberatione prima potest esse instructus in secunda. & est ratio, quia causa propter quam dilatio datur, tunc cessat, exemplum tamen, quod ponit de actione furti, & vi bo. rap. ex eadem rapina, non videtur tutum, cum ambæ descendant ex eodem facto. & sic non debet admitti cumulatio per ea, quæ §. dixi. sed exemplum procedit, ex quo pars aduersa consentit. & hæc sufficiant.

A D D I T I O.

a Cumulatio. Adde vltra ea quæ hic no. Bal. in l. nc. nu. 62. ver. nunc de cumulatione. & in repe. huius l. nu. 92. vet. l. 3. quæritur ad materiam, quando procedat cumulatio Bar. in l. hæredes. §. plurib. ff. fa. erc. & in l. non est nouum. in prin. ff. de act. emp. & Spe. in ti. de act. & peti. §. vtrum actio. paulo post prin. & in ver. item repellitur. & seq. vbi plene.

LEX III.

1 *Litigat temere qui probationes non habet.*
2 *Ius & æquum an sint diuersa.*
3 *Reus quando absoluatur, actore non probante. & nu. 4.*
5 *Reus suscipiens onus probandi, si non probauerit, quomodo absoluatur.*

a Qui accusare. ª Reus non tenetur edere actori, pria instrumenta ad intentionem
1 eius probandam, qua non probata, reus debet absolui. h. d. † Not. quod temere agit, qui probationes nõ habet, vt hic in prin. prius enim illas sibi parare debet, ut §. eo. l. 1. Item, quod aduersario suo quis non tenetur probationes parare, concordat j. de testi. l. nimis graue. Tertio quod actore nõ probante, reus absoluitur. Quarto, q̃ reus, qui negat, probare non compellitur. concordat l. actor. j. de proba. Quinto, quod absolutoria tenet, licet reus sciat se debitorem, quinimo, si apud se habeat instrumentum debiti, & instrumento postea ad manus creditoris peruenio, an aliquod remedium detur ei. vide tex. cum gl. man. l. fi fideiussor. §. in omnibus. & quod no. Cy. j. de condi. inde. l. 1. & attende, quod reus in occultando proprium instrumentum non committit dõlum: quod patet, quia edere non tenetur. sed secus si occultaret originale, vt protocollum notarij, cui successit, quia tunc dolum, & falsum committeret. vt ff. de falsis. l. Paulus. & j. de fal. l. eum. cum ibi no. Oppo. quod textus inepte dicat, qui accusare, quia si in accusatione loquatur, ratio posita ibi actore non probante. & c. non conuenit dicto, cum illa in agente ciuiliter loquatur. & de separatis nõ recte arguitur, vt ff. de mi. l. Papinianus exuli. & de acq. pos. l. naturaliter. §. nihil. Sol. exponendo accusare. id est agere, vt in gl. j. veruntamen, agere hic sumitur late, vt etiam accusationes compre-
2 hendat, vt patet ex notatis in glo. actione. † Oppo. 2. quod copula posita inter uerbum iuris, & æquitatis non sit posita inter diuersa. cum & ipsum ius sit bonum, & æquum. vt ff. de orig. iu. l. 1. §. j. fol. exponendo, vt gl. 2. & 3. Opp. 3. quod reus debeat instrumentum edere. vt ff. eo. l. 1. fol. quod ibi utitur eo, hic secus. Oppo. 4. ꝯ solutionem de l. nec quicquam. ff. eo. vbi edit, etiam si eo non vti
3 tur. solue speciale in fisco. Oppo. 5. de l argentarius. fol. q̃ ibi ratio nibus, quæ dicuntur esse communes. † Oppo. 6. q̃ actore non probante reus non absoluatur j. de fal. l. vbi. & de abolitio. l. fallacitor. ad finem. Sol. quod hic ponit regula: fallit, vbi l. inducit probationem vtrique parti, vt in contrarijs Oppo. 7. ad idem de l. in bonæfidei, & l. de lari. j. de re. cre. fol. quod hic, quando actor nihil, p bauit: ibi quando semiplene, quia tunc deferetur iuramẽtũ actori, vel reo, & etiam quandoque neutri, vt dicam in d. l. in bonæfidei. Dicamus ergo latius, & in parte melius, quam Innoc. in c. solet. de senten. excom. q̃ vbi hincinde nil est probatum, actor succumbit, & reus vincit, vt hic idem si vterque probauit plene, quia vel probationes hincinde conquassantur, si sunt contrariæ, vel diuersæ, quia probationes actoris super eius intẽtione, & rei super eius exceptione, debet reus obtinere. quia exceptio probata excludit actoris intentionem. ubi autem actor semiplene, & reus nihil, ad iuramentum recurrendum est, vt §. dixi & vbi vterque semiplene, & tunc si probationes sunt contrariæ, conquassantur. & melior est conditio conuenti. vt l. verum. §. fi. & l. si apud. ff. de minor. Si diuersæ non dico conquassari, sed locus erit sacramento, vt scripsi in d. l. in bonæfidei. quod autem dixi, q̃ probationes cõtrariæ conquassantur, est verum, si sunt pares. sed ubi non essent per omnia pares. sed una præponderat alteri. & tunc pro illa debet iudicari, vt j. de edi. diui Adr. tol. l. fi. circa medium. & not. Docto. j. vti posl. 1. vbi dicunt, quod is, qui iustificauit possessionem suam titulo, obtinet ꝯ illum, qui probauit solum liget plenè se possidere, & pro hoc extra de proba. c. licet causam. † Sed octauo extra
4 glo. oppo. quod actore non probante, reus non absoluatur. vt j. de pœnis. auth. nouo iure. & §. de his, qui a l. eccles. consu. l. præsent. fol. quod hæc regula fallit, q̃n iuramentum purgationis inducitur. reo: nam tunc nisi illud prestiterit non absoluitur. vt in ꝯrijs. Oppo. quod actore non probante, reus, qui non probauerit, cõdemnetur, vt j. de proba. l. siue possidetis. & de codicillis, l. nec codicillos. & ff. de proba. l. cum de indebito. fol. quod hęc regula habet locum, q̃n actoris intentio non est fundata de iure communi. i. iuris præsumptione, & quandoque vere, vt in contrarijs. Opp. 10. ad idem de l. si quando j. vnde vi. solue, quod ibi actor, pbauit violentiam, sed de rebus exportatis, & earum æstimatione, statur eius iuramento in odium violenti. sed, & propter difficultatem probationis, vt ibi no. & de hoc plenius dicam, hic cessabant ista. ideo eius iuramento non statur. Quæro, dixi an diffinitiue, vel ab obseruatione iudicij hic absoluatur. dic, quod diffinitiue, & ita no. de iud. l. properandum. §. fi quidem. & j. quomodo, & quando iud. auth. qui semel, & hoc concernunt oppositiones §. factæ. Sed oppo. vltra prædicta de d. §. & si quidem. fol. ut ibi,
5 vel aliter, vt ibi per. do. & plenius, vt ibi scripsi. † Quæro, quid si reus in se suscepit onus probandi, & non probauit. dic, quod nihil hominus absoluitur diffinitiue, & simpliciter, non autem declaratiue, quod factum fuisset eo probante se debitorem non esse, ut no. glo. magna in l. circa. ff. de proba.

A D D I T I O.

a Accusare. Adde D. Fran. Ate. hic, qui concludit, quod cum tex. dicat æquitatis, quod concurrat ius scriptum, & æquitas ad hoc, vt reus edere non compellatur, vnde quærit, nũquid lex loquens de æquitate intelligatur scilicet scripta, & remittit se ad not. per Bal. in l. 1. ff. de iust. & iur. & ad not. in l. placuit j. de peda. iudi. & adde no. per D. Ant. de Butr. in repertorio iuris ciuilis in litera a. in ver. arbiter. vbi referr eum dicere, quod ista æquitas non sumitur solum, prout vult ius gentium, sed intelligitur secundum regulas iuris ciuilis per l. bona fides. ff. deposi. & dicit, quod tunc, quando seruatur æquitas, iudex non debet curare de exceptionibus dilatorijs per l. fideiussor. §. in omnibus. ff. man. ad quod dicit esse videndum not. per Bal. in l. si pro ea. j. man. & hic vide per eum no. quando commissio fit de bono, & æquo, quid importet illud verbum, de bono.

LEX V.

a Non est. ª Actor tenetur edere reo codicem rationum ad probandum exceptionem, h. d. No. ex tex. in fi. quod editio fit, vt veritas deducatur in lucem.

A D D I T I O.

a Non est. Adde D. Soc. hic qui no. limitationem ad illud, quod dici solet, quod in præparatorijs iudiciorum faueamus actori, vt l. si quis intentione ambigua ff. de iud. & inde fauemus reo, vt l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. tamen circa medium cauæ. dicit, quod fauor debetur pariter vtrique. allegat Azo. in sum. pandec. in tit. de reb. dub. quem d. referre Aug. in l. inter stipu. §. vero. ff. de ver. ob. & dicit esse tex. in l. dedit. in prin. ff. qui satisd. cog. nam dicit hoc vltimum limitari per Mod. in materia editionis, prout hic per eum plenè vide. & no. & ad prædicta vide etiam per D. Azo. May. hic.

LEX VI.

1 *Rationes fiscales edi quare debeant.*

1 Iustum. † Rationes fiscales debent edi, vt constet, quantũ reus teneatur soluere. h. d. Op. & solue duob. modis, vt in gl. & secundo verior. Quæro, vt moris est, isti procuratores communis faciunt debitoribus apocas de recepto, qui dicunt se illas perdidisse, & velle probare per libros communes, an possit, dic quod sic, nec possent petere vt iterato sibi fieret apoca de recepto, vt de utroque est tex. j. de discu. li. 10. l. nec casu. & vide, quæ ibi scripsi dum volumen legi.

LEX VII.

1 *Instrumenta communia penes digniorem seruantur, & nu. 4.*
2 *Procurator Cæsaris inter fiscum, & priuatum iudicabit.*
3 *Dignitas superueniens in tam perfectis nil operatur.*

a **Procurator.** [a]Fiscus tenetur edere instrumenta communia sibi, & priuato, tam vt exemplentur, quam etiam vt ex eis, eum necessitas exegerit, probetur. hoc
1 dicit.†No. quod instrumenta communia ratione proprietatis, &
b vtilitatis debent stare penes dignioremˣ. [b] concordat.ff.fam.ercisc.un.l.si qua.Item not.quod fiscus est dignior, quam priuatus.
2 †Item, quod procurator Cæsaris est competens iudex inter fiscũ & priuatum, concordat ĵ.si aduer.fil.l.1.& 2.Oppo. quod procurator priuati non sit iudex.vt l.priuatorum ĵ.de iurisd.om.iud.& per consequens iubere non possit.vt ff. eod.tit. l. eum qui. solut. quod hic non loquitur de procuratore priuatæ personę, sed fisci, vel Cæsaris, vt in prima glo. quod tamen de procuratore fisci dicit, non procedit, quia in sua causa non potest iudicare.vt ĵ.vt nemo in sua causa, &c.nec sibi imperare, vel iubere.vt ff.de arb.l.pe. Quæro cum glo. 2.qualiter cum fisco poterunt esse communia, & dic, vt in ea, puta. quia fiscus successit defuncto vna cum priuato, & penes fiscum, vt digniorem instrumenta fuerint deposita,
3 vel collocata.†Sed circa hoc quærit Guil.de Cu.si penes seniorẽ ex duobus fratribus instrumẽta fuerint deposita velut dignioriẽ, quod præsumitur in dubio, vt ff.de fide instrumen.l. fi. & de le.2. l.cum pater.§.pater pluribus.& fiscus successit postea iuniori, & sic minus digno, propter quod fiscus, vt dignior per hãc l. vult instrumenta penes se habere, an possit hoc de iure petere. & dicit, quod non. Quia in iam perfectis superueniens dignitas, vel casus nihil operatur, vt ĵ.de nuptijs.l.fin.& de restitutio.mi.l. quæ a patre.& ff.de re.mil.l.milites.argumen.sed fortius facit: quia fiscus succedẽs priuato debet vti iure illius: vt ff.de iure fisci.l. fiscus. sed in contrarium facit, quia talis dispositio instrumentorum, vel collatio non videtur habere actum momentaneum, sed successiuũ. Et sic priuilegium successoris, secundum varietatem temporis, & personæ debet attendi, vt ff.de vsuris.l.cum quidam. §. si debitores.& de iure dotium.l.promittendo.§.si debitor. & priuilegiũ prioris cessante causa finiri, vt ff.de tu.& ra.distra.l.si tutor reip.in
4 princi. & de le.2.l.Titia Seio.§.vsuras. † Item quærit ipse si magis dignus post collationem instrumentorum penes eum factam, sit vilior effectus, an instrumenta sint eidem auferẽda, & penes aliũ dominum deponenda.& dicit, quod sic. quia si secus fieret, elideretur virtus instrumenti propter vtilitatem personæ illius, a quo postea ederentur, aut eorum, quæ notaui ĵ.de proba.l.iubemus.& ff.de eden.l.si quis ex argentarijs.§.1.Et ultimo quæro, an in hoc text.in fi.iste, qui petit instrumenta edi, esset actor, vel reus.& dicit glo.quod erat reus, & male, vt patet in tex.ibi ad fidem petitionis tuæ, &c.dic ergo, quod erat tutor, sed is, qui conueniebatur, desiderabat originale produci, quia non credebat exemplo.

ADDITIONES.

a Procurator. Adde D.Soc.hic in vlt.no.qui dicit intellectum glo.fi.posse dupliciter intelligi.primo, ꝙ hic reus conuentus petebat editionem a fisco, ex quo intellecto dicit secundum Are.no.colligendum esse, ꝙ sicut reus cogit actorem ad edendum, quando actor habet penes se instrumẽtum ita potest cogere tertium directa via, a quo actor posset editionem petere ratione cõmunionis, ex quo ipse infert fin.limitationem ad glo.in l. in frau. §. neque. ff.de iniur. quam videtur.ibi approbare Bar.dum vult, quod non possum cogere tertium possessorem, qui est dominus instrumenti ad edendum. nam illud procedit, nisi habeat illud commune cum alio, quem cogere possum, quia contra me agit, vt probatur.hic no.secundo dicit posse intelligere glo. quod reus conuentus petebat ab actore, vt cogeret fiscum ad edendum, ut sibi ederet, & ita intelligendo dicit hic esse casum no.pro eo, quod d.l.o.An. in rubr. de instru. edi.dum vult, quod debitor, qui non potest agere contra creditorem, ut cogat tabellionem ad sibi edendum, & postea sibi edat, ut ibi latius per eum.& ita dicit declarare Are. in d.c.1.de prob.& alia dic, ut hic per Doct.

b Penes dignioremˣ. Adde D.Soc.hic qui d.ad hoc esse videndũ tex. in l. si qua. ff.fam.ercif. & iex.no.in l.fi.ff.de fi.instr.qui primo considerat maioritatem respectu ętatis.vnde est dicendum, quod claues fortalicij debeant esse apud maiorem natu, vt habetur in l.cum pater.§. pater pluribus.ff.de le.2.vnde dicit, quod si aliquid debetur maioribus de domo, verba debent naturaliter intelligi, de maioribus ratione ætatis alleg.tex.in l.fin.infra, de his, qui uenęta.impe.& ita refert consuluisse Bald.in consil.573.incip. sic factum proponitur, de quo consi.dicit, quod Pet. de Ancha. meminit in c.1.14. quæst. principali.uersicu.Bald. etiam consulunt, de constit.Item dicit, quod illa litera considerat maioritatem respectu dignitatis, quam dicit intelligendam esse in dignitate perpetua, non in temporali.ita dicit uelle gloss.in l.maiore. ff.de pac.dot.

AVTHENTICA.

1 *Exemplo quando credatur originali non producto. & nu.3.*
2 *Instrumentum publicum faciens mentionem de alio, an probet.*
4 *Citari debet pars ad instrumenti insinuationem.*
5 *Dominus an citari debeat ad insinuationem instrumenti procuratoris.*
6 *Insinuatum non insinuabitur.*
7 *Instrumento sine autoritate iudicis exemplato quando credatur.*
8 *Instrumentum dotale an probet matrimonium.*
9 *Instrumenti exemplo ab eo, qui originale fecit, an sine insinuatione credatur.*

1 **Si quis,** Primo dictum.secundo exceptio. secũda ibi, nisi
2 quis.Casus.†Exemplo non creditur,[a] ideo debet originale produci, vel aliter rei veritas comprobari.hoc dicit. Oppo.cum glossa, quod credatur exemplo, vt ĵ.de testa.l. publicati. & in Auth.vt fra.fi.§.fi.sol. fm Albericum, quod aut exemplum est a priuata persona conscriptum.& tunc ei non creditur, vt hic, aut a publica persona est scriptum.& tunc ei creditur, vt in ꝑrijs, hæc solutio non est bona, quia non est dare rationem diuersitatis, immo vtroque casu habet locum eadem ratio, vt statim patebit, ergo non diuersum, sed idem ius est statuendum.vt ĵ.de liberis præteritis.l.1.quare glossa dicit, aut originale est insinuatum,
2 quia iudicis autoritate exemplatũ. & tũc probat, vt in ꝑrio, alias secus, vt hic.†Oppo.ab extra, fm Iac.But.quod instrumentum pu
b blicum faciens mentionem de alioᵒ probet illud, vt not.in l.1.in glossa magna ĵ.de fide instrumentorũ.de conu.fil.deb.l.fi.lib.10, solutio, quod illa glo.est falsa.dic, quod fidem facit in præiudiciũ præsentis, & inseri patientis in instrumento ea, quæ præcesserunt confectionem ipsius instrumenti.vt ibi, arg.l.optimam.ĵ.de contrahenda, & committenda stipulatione, non in præiudicium absentis, nec consentientis, vt hic, quod tene menti, quia ex hoc dicimus, quod verba narratiua prolata a iudice in sententia, dum dicit, visa litis contestatione coram nobis legitime facta, &c.non, pbant litem contestatam, nisi in præiudicium præsentis, & tacentis.& idem in cõfinibus plebanatuũ, villarum, vel curiarum: vt no.glo.in lege.cum aliquis ĵ.de iure deliberandi. Opponitur, quod exemplo statur, nisi contrarium per originale probetur, ut ff.de iure fisci.l.in fraudem.§.neque.solutio.quod illud verum cõtra eum, qui edit exemplum, vt ibi, non contra aliud, vt hic, simili
3 ter, & ꝑ eum, qui exemplum producit.vt l.2.ĵ.de er.aduoca.facit l.pactum ĵ.de libera.causa.Quæro modo, quæ est ratio, quare nõ creditur exemplo.dicit glo.quia possibile est, quod in originale erant cancellationes, vel rasuræ, quæ non continentur in exemplo.& tũ ille forte habuissent utiare originale, ut ĵ.de testib.l.si vnus.& de edi.diui Adriani tollen.l.fi. & sic daretur materia falsum fabricandi. Aliam rationem addit Iac.But. videlicet, quia nõ creditur tabellioni, nisi de gestis, fm tempus confecti instrumẽnti. Sed originale, & contenta in eo tempore exemplationis non fuerunt gesta: nec a testibus visa, ergo, &c. Item quia de facili posset generari alteri magnum præiudicium, si crederetur exẽplo, quãdo originale esset falso fabricatum, de cuius falsitate nec pet
4 tabellionis signa nec ipsius literarum comparationem potest doceri, cum illud non appareat.†Quærit Iac.But.r. an ad insinuationem instrumenti debeat aliquis citari.& dicit, quod sic. Item quilibet, qui ex tali insinuatione lædi posset.arg.ff.de adop.l.nam ita diuus.& hoc intelligo, vbi est tale quid, quod concernit præiudicium certæ personæ, quia tunc specialis citatio illius personæ est facienda.vel sufficit edictum, vel proclama generale. vt patet in priuilegijs, quæ quotidie insinuantur. Ita no. Innocen. extra de testibus.c.Alberi.& de fide instrumentorum.cap.secundo, consuetudo tamen loci prius debet attendi. Quæro postquam transactum est tempus datum ad comparendum, & ad opponendum, ne fiat insinuatio, quid iudex debet facere, vel si quis compa-
reat

ADDITIONES.

a Exẽplo non creditur. Sed quid in instrumentis sumptis ex alijs instrumẽtis parte non citata, vbi etiam non constat de notariatu illorum, qui dicta exẽpla sumpserunt, & scripserunt, an in antiquissimis faciant probationem, vide D.Soc.consi.187.inci.in controuersia, quæ vertitur ver. & quia sup. fuit allegata, cum tribus ver.seq.in secunda parte, char.3. Item adde, quod exemplatio instrumenti debet peti ex iusta causa ab eo, cuius interest, & ad eius instantiam fieri parte citata, & iudicis autoritate, & an, & quando præsumatur solenniter facta, vide per D.Soc.consi.193.inci.subtiliter, & eleganter absoluta est præsens consultatio.ver. & istæ duæ responsiones.ibi cum ver.preterea.& secundo, quod licet in d.par.car.69.

b Faciens mentionem de alio instrumento. Facienti mentionem de alio instrumento, an credatur, nisi aliud, ad quod fit relatio, producatur, & quid si tabellio dicat in eo, prout est in publico instrumento manu talis a me visto, & lecto, an eius narrationi statur, iuide per D.Soc.in consi.231.inci.cum in presenti consultatione ver.1.cum versi.seq.in 2.par.char.109.& no. secundum eum hic in tertio, & vlt.no.quod quando vnum instrumentum refert se ad aliud instrumentum, non probat illud, in quo se refert, nisi aliud producatur, quod limita, vt per eum hic no.vltra Bar.hic quem sequuntur Docto.& secundum Mod.in scriptura principis, vt habetur in c. si Romanorum.19. dist.nam dicit ipse, si vna l.facit mentionem de alia, probat, licet illa alia nõ producatur, ut refert no.Bal.in l.1.sup.de epis.& cler. princeps enim est lex animata in terris.in Auth.de consul. in fi.§.igitur. Item limita in scriptura Cardinalium.allegat no.per Inno.in c.olim.de pri.& Bal.in l.exemplo, in fi. de proba.& l.iuristuran.ĵ.de testa.Item limita, quando partes, quæ faciunt mentionem de aliqua, postunt illud de nouo facere, allegatur ad text.cum glo.& ibi Bar.in Ladmonendi.ff.de iureiu.ut hic latius per d.Ale. ex qua limitatione infertur, quod si libris mercatorum in eorum fauorem datur fides, & producatur una partita libri, in qua appareat de certo debito, & certa causa, quæ referat se ad aliam scripturam alterius libri, probabit, licet illa a ia tion producatur, quia posset de nouo conficere.& ita dicit alias in q. de facto fuisse responsum in cinitate Senarum, ultimo limita per eum, nisi notarius, qui refert se ad aliud instrumentum illius tenorem insereret, vel diceret se uidisse, & legisse secundum Spec.in tit.de instru.edi.§. restat.uersi. pe.cuius dictum refert Pan.de Cast.hic impugnare per istum tex. Alber.de Rol.ita tenuisse, sed tu declara dictum Spec.prout hic declarat d.Ale. in fin. & plenique alij moderni. & fuit prius declaratio domini Card. quem non allegant in cap.fin.de fi.instru.dicentis dictum Spec.non esse ab alijs bene intellectum, de quo hic latius per Mod.& maxime per Fran.de Are.quem omnino uide.

reat infra terminum.dic quod aliquo comparente causę eius examinabuntur.& si iustæ videbuntur, insinuatio impedietur. alias eis non obstantibus pronunciabitur instrumentum insinuãdum esse, & mandabitur notario, vt illud scribat de verbo, ad verbum. & illud sic exemplatum legetur, & auscultabitur cum originali per ipsum tabellionem, qui scripsit, & alios notarios duos in præsentia iudicis, & postea iudex interponet suam autoritatem, & mandabit cuilibet notariorum, qui se subscribat, & inter alia in subscriptione cuiuslibet continebitur, quom odo ipse auscultauit dictum exemplum cum originali in ꝑsentia talis iudicis, & aliorum notariorum.& sic vidit de verbo ad verbum cõtineri in originali, vt in exemplo.& nõ plus nec minus. ideo de mandato iudicis ĩ præsentia aliorum notariorum se subscripsit: & hoc habet locum etiam si nullus comparuit, nec est absurdum, immo saltẽ cautelosum dicere, quod iudex se subscribat. & ita vidi in aliqui-
5 bus ciuitatibus practicari.†Quæro cum Innocent. in d.c.Albericus.de testi.si procurator ad plures, & diuersas lites nõ potest originale instrumentum sui mandati vbique producere: vnde vult facere illud insinuari, & allegat, quod dominus debet citari, qui forte est in remotis, quod erit sibi consilium.dicit Innocen.quod ex quo originali fides habetur, citatio domini non est necessaria: quia ex quo per procuratorem præsens censetur dominus esse in præsentia.& sic ex originali poterunt plura exempla sumi, &
6 omnia insinuari: quod no.†Quæro, an insinuatum possit insinuari. Richar.Malum.dixit, quod nõ, & allegat pro casu l.sancimus.§. de diuer.re. quæ indistincte de exemplo non insinuando loquitur, & licet assumptum insinuatum est exemplum, ergo, &c. Secundo, quia tempus suppletum suppletionem nõ recipit. vt ff. ex qui cautis maio. l. nec non §. si quis sæpius. sic nec scriptura sup-
7 pleat suppletionem, nec recipiat.†Quæro si sine alia iudicis autoritate creditor, & debitor rogauerunt tabellionem, vt quoddam instrumentum eis exemplaret, qu eritur, an tali exemplo credatur, dicit Innocen. quod sic argumen. ff. de fide instrumen. authẽ. ad hæc, & ff.de eden. l. si quis ex argentarijs.§. prohibet, contra enim edentem, & consentientem fidem facit, licet non contra alios, vt dixi in tertia oppositione. Ego non puto hoc sic simpliciter verum, ex quo pars licet rogauerit, vt exemplaretur, diffitetur sic in originali contineri & per consequens exemplificationem negat bonam. nec si testes fuerunt adhibiti rogationi, sufficiunt. quia non propterea attestantur de contentis in originali. sed dictum illud potest procedere, vbi adhibiti testes, & rogationi, & exemplationi, & auscultationi, & subscriptioni notarij, & quod
8 postea quilibet eorum se subscribat.†Quæro si in instrumẽto do tali dicitur, quomodo talis recepit a tali mille in dotem pro matrimonio inter eos contracto: an ex tali instrumẽto probetur matrimonium. Innoc. extra de præsump.c.illud. dicit, quod nõ, si alij matrimonio fieret præiudicium, & non dicit plus. Aduerte, quia ipse vult, quod inter eos probetur, nisi hæc probatio impugnaretur: quia alterius iam vxor erat.& sic huius esse non poterat. sin autem sentiret, quod postea alteri nubere posset, quasi per illud instrumentum non probetur matrimonium, non credo ubi sunt apposita illa verba, quod recipit pro matrimonio contracto. quia per illa verba, etiam consensus tũc induceretur, secus si essent, verba, simplicia receptionis dotis argum. l.si scriptura. ff. de iur. dot.
9 †Quæro tabellio originarius, id est qui fecit protocollum fuit ille, qui sumpsit, & dedit exemplum: an tunc ei stetur sine alia insinuatione,[a] dicit Bar. quod sic. quia, & ipsum originale est iudicandum propter identitatem personæ. arg. l.vnum. ff. de testa. & le.2. l.Sempronius Proculo.& ibi per eum, quod no.

ADDITIO.

a Sine alia insinuatione. Sed quæritur, an insinuationi renũtiari possit, vide per D.Soc.consi.77.inci.in præsenti consultatione.ver.præterea est etiam. circa fin.in 1.parte.char.133.

LEX VIII.

1 *Rationes, & instrumenta, an debeant actori a reo edi, & conuerso. & nume. sequen.*
3 *Possessor tituli sui instrumentum edere debet.*
4 *Instrumentum reo defertur, actore semiplene probante.*
5 *Instrumentum an debeat edi ad intentionem fundatam coadiuuandam.*
6 *Instrumentum an debeat edi ab actore ad exceptionem rei fundandam.*
7 *Iudex illicitas extorsiones fieri permittere non debet.*
8 *Reus instrumenta propria actori edere ad replicationem probandam an debeat.*
9 *Replicatio est exceptionis exceptio.*

a **Et quæa diuo.** [a]Ista lex est notanda, quia in ea cõcludit
cusare.cum duabus sequentibus. supra eodem. Et licet communi
ter dicatur, quod habeat duas literas, quas explicite ponit glo. primam tamen dico, quod habet tres, vt ĵ.patebit, secundum primam lectu. tota hæc lex loquitur in instrumentis, & vbi tex. dicit rationes, exponitur, id est instrumenta, & validatur ista expositio. quia instrumentum est, quod iustruit mentem. vt ff. de fide instrumen. l.1. Sed rationes sunt huiusmodi, vt supra eodem, l. non est. in fin. ergo possunt pro instrumento sumi, & fit hæc expositio, vt principium huius l. concordet cum fine. & erit solum diuersitas inter actorem, & reum, & prima pars durat vsque ad vers. anni verbo. & ibi secunda vsque ad fin. & secundum hanc lecturam summa-
1 rie. hoc dicit. † Actor tenetur edere instrumenta reo ad exceptionem probandam: sed non reus actori ad intentionem fundandã. hoc dicit. Hæc lectura ponitur in glo. in princ. de cuius veritate. ĵ. tubiciam. Sed, quia visa est literam violare exponendo, rationes, id est instrumẽta, cum in ista materia inter ea sit dispositio diuersa, vt patuit in ll. præcedentib. & ĵ. dicetur ratio. Alij dixerunt, qd prima pars huius l. loquitur in rationib. tũm, & in ea demõstratur, ꝙ non est differentia inter actorem, & reum. secunda pars loquit in instrumentis, & in his facit differentiam inter actorem, & reũ, & tunc secũda pars incipit ibi, ꝙ hũc casum, iuxta fi.l. & fm eam. h.d. Rationes edũtur indistincte a reo actori, & eꝯ. sed instrã propria non eduntur a reo actori ad intentionem fundandam, sed reo sic ad exceptionem probandam. h.d. Hæc est secunda lectu. in glo. 1.& 4. hæc lectura multis non placuit dicentib. ꝙ licet rei sint fauorabiliores in deciorijs: non tũ in probatorijs, negãtibusque hunc tex. facere differẽtiam inter actorem, & reum: sed affirmantibus solum facere differentiam inter rationes, & instrumẽta.& fm eos.h.d. Rationes edũtur reo ab actore, & eꝯ. sed instrumenta, quibus quis non vtitur, nullo modo.h.d. & ꝯ istos est tex. hic in fi. dum dicit, originem petitionis, intelligitur tam actoris q̃ rei, de quibus promiserat. Nam, & rei in exceptionibus dicuntur actores, ut ĵ.de prob.l.in exceptionibus.& ff.de excep.l.1. & hãc tenebo. Lecturis sic positis accedamus ad declarationem, & verificationem ipsarum, & circa editionem rationum, de qua nõ est discordia, Oppone, & quære, vt dixi §.eo.l.1. restat pro expeditione gl. solum quærere, de ratione, quare rõnes indistincte edũtur: & instrumenta non indistincte, vel nullo modo Respon. quia rationes censetur instrũm commune, vt ff.eo.l.prętor.§.1. & §.eo.l. si quis.§.rationem. licet quo ad dñium sint eius, a quo petunt edi. sed alia propria instrã non sic dijudicantur, quia non sunt consecta ab eo, qui est dñs, mandante saltem tacite petitore. & ista rõnem ponit gl.1.& antepe.ex qua inferas, ꝙ vbi instrũ esset commune, vel sic censeret. tunc idem, ꝙ de rationib. iudicaretur. facit §.eo.l.procu.& ff.de tab.exhi.l.1.in prin. Ad editionem instrorũ, de qua hic dubitatur accedens oppono, ꝙ illa indistincte edantur hincinde, vt ff. eo.l.1.§ edenda. Sol. ꝙ discordia istarum lectu
2 rarum inter Io.& Azo. non fuit de instrumentis, quibus quis utit in iudicio, vel uti intendit, puta qũ actor in libello, vel reus in exceptione de instro fecit mentionem. nam omnes fatentur indistincte illa esse edenda, vt d.§. edenda, & notibi, & hic in prima gl. in fi. per Inn. in c.1. extra de proba.& dixi §.eo.l.edita. in prima parte. De instrumentis vero, quib. quis non vtitur, nec dixit se uti velle, loquitur l. ista, & vendicat sibi locum prædictorum discordia. † Opp. ꝙ instrã edantur ad petitionem fundãdam. ut ff. de ta. exhi.l.1.in prin.& l.locum §.solent. in eo.tit. ubi eduntur ei, cui ali quid est legatum uel iniunctum in testõ, tanq̃ sua interfit. solu. ꝙ testũ cẽsetur commune omnib. personis in testõ descriptis, quarum interfit. ideo de eo, ut de rõnibus indicatur, vt §. dixi. Tertio ad idem oppo. de l.Titius. ff. de act. emp. Sol. ibi petens pretendit cãm ab actore in eo, vel super eo, ꝙ certum sibi debet demõstrari.& sic ex natura ẑctus tenetur reus instrumenta confitens probantia edere. pręterea hic non tenet edere ad fundandam, sed ad fundatam coadiuuandam sic, vt ibi, fm Gul. de Cu. ꝙ ĵ. declarabo. Quarto ad idem opp. de l.3.§.pe. ff. ad exhi. fol. ꝙ ibi petitur tanq̃ proprium, & per uiam actionis, non iudicis officio p uiam editionis fiendæ ex hoc edicto. Quinto ad idem oppo. ff. ad l. Fal.
l. maritus.§.fi. Sol. ut sentit hic glo. fi. quod non eduntur ad peti
b tionem fundandam, ut hic, sed ad coadiuuandam sic, [b] vt ibi. uel secundum Iac.But. ibi instrumenta eduntur, vt corpora hæreditaria, & sic integra cum die, & consule, & per consequens non ex hoc edicto, sed vt fiat bonorum, & iurium discussio. quod videtur reus afferre, dum dicit, Falcidiam imminere, ut ff. de probat. l. cum lege. discussio autem ista aliter fieri potest. ideo reus hæres producit, vt videatur verum esse, quod dicit, vel dic, vt dixi ĵ. in 3.
3 q.†Sexto ad idem opp. de l.cogi. ĵ. de pe. hær. Sol. quod ibi possessor iõ instrumentum tituli sui edit, quia sola allegatio tituli non sufficit, nisi aliud probet. vnde ad sui iuris probationẽ, non aduersarij

ADDITIONES.

a Et quæ a diuo. Adde D.Soc.hic, qui sequitur lecturam Io. ad istam l. quam refert communiter approbari reiectis lect. Azo. & Pet. quæ communiter improbantur. ad quod vide hic per dominum Ias.M.y.

b †Sed ad coadiuuandam sic. Adde vltra ea, quæ notaui in apost. ad istum supra eo.tit.1.1.nu.1.in apost.in ver.non tenetur, vbi dixi in apost. ad Bal.nu.3.in ver.ad reputationem primum.nu.8. & ibi in apo. in ver.confitetur ĵ.quando & quibus quarta pars lib.10. Bald in l.2. col.2. ver.sed nunquid ĵ.quomodo, & quando in.Bar.in l.cum concubinam.§.qui ita.& in l.ex prædijs.§.pe.ff.de leg.2.& quod no.Do. meus Iacobinus de Sãcto Georgio.col.17.ver.an autem rex, vel princeps, & Bart.Soc.in suo tract. fallen.reg.112 fall.2.

sarij producit,& quia vtitur eo.ideo aduersario fit editio. vt dixi ī primo contrario.Octauo ad idem oppon.q̃ si creditor potest petere a debitore,vt sibi debiti conficiat instrumentum,vt no.ff.soluto matrimonio.l.2.in princip.gloss.magnæ.in fi. & ʒ.de fide instrumen.l.plures apochis. ergo fortius debet stringi ad editionē instrumenti iam confecti.Solu.quod argumen.procederet cæteris paribus.nam de debito liquido,& sic de quo constat ad æternam rei memoriam tenetur conficere instrumētum, non de eo, quod negatur,& aliter non constat; sed in casu nostro non constabat.igitur sicut non tenetur conficere, ita nec edere,vt hic, &
4 si non edere minus conficere.†Nono opponitur ad idem, in quo actor semiplene probauit debet deferri,secundum vnam opinionē iuramentum reo,quæ opinio saltem, quandoque est vera. & tenetur ipse iurare,& iuramentum est species probationis,vt hic habetur ʒ.de iureiu.l.in bona fide.& ff.eo.tit.l.admonendi. ergo instrumentum,& probationem tenetur edere. sol. dupliciter. & primo,quod hæc pet illam restringatur ad casum, quando actor per se non habebat semiplenam probatiouem,quam si haberet, compelleretur reus edere actori sua instrumenta,vt ibi,quod nō placuit Rayn. de For. tum per regulam, quam ponit text.hic in fi. tum etiam, q̃a l.non cauetur,q̃ ad supplendam actoris probationem reus teneatur edere suum instrumētum.ergo,&c.vt ʒ.de colla.l.illam.dicit ergo ipse,quod præstatio iuramenti,& eius dilatio pariter concernit fauorem actoris, & rei. quia tam pro se, q̃ pro actore potest iurare.sed editio instrumēti petitur gratia actoris tantum,& in eius fauorem,patet igitur conclusionem nostræ l.hic in fi.veram esse,videlicet,quod reus non tenetur edere actori ad fundandam originem petitionis, siue instrumenta propria ipsius rei,quibus non vtitur,nec dicit se vsurum,nisi illa instrumēta censerentur communia,vel quasi,vt testamentum originale,q̃ ob omnium legatariorum vtilitatem fit,ut ff.de ta. exhi.l.1. & rationes text.nostri ponuntur in l.minus graue ʒ.de testa. Et ex his patet,quod si mulier viro mortuo repetit dotem ab eius hæredibus,non potest ab illis petere edi instrumentum dotale, quod dicit penes illos fore,quia petit ad originem petitionis fundādam. vt hic,& hæc intellige vera,quia editio, petitur reo, vt a reo in illo iudicio conuento.secus si ab eo,tanquam ab hærede, vel successore notarij, qui protocollum fecit,quia tunc, vt quilibet hæres,vel successor compelleretur actori edere,vt ff.eod.l.prætor.§. sed si dominus,& l.quædam.§.is autem.& est ratio,quia originale,& protocollum censetur quasi illius, cuius vtilitatem concernit,ideo nec sibi potest occultari absque pœna falsi, vt ʒ. de fal.l.
5 eum,& ff.eo.tit.l.Paulus.† Sed tunc quæro.secundum Guil.si nō ad fundandam:nunquid saltem edetur ad fundatam coadiuuandam.vt in his exemplis.Actor habet instrumenta,quibus probatur,quod reus promisit sibi centum,sed in eis non est expressum
a de qua moneta,[a] reus vero habet instrumentum, per quod declaratur,de qua moneta actoris instrumentum intelligatur,q̃ actor petit sibi edi,non ad principale factum probandum,sed ad ipsum adminiculandum,vel declarandum.Et dicit Guil. quod sic.argu. eius,q̃ de instrumento finium dr̄.vt l. Titius,la secunda.ff.de act. emp.& l.creditor ʒ.eo.tit.& l.qui concubinam.§. qui ita.& l.prædijs.§.Titio,de leg.3.& quia iste textus non prohibet, nisi ad originem petitionis fundandam.& sic ad fundatam coadiuuādam, vr̄ permittere,vt l.cum prætor.ff.de iudi.pro hoc etiam potest ad duci l.maritus.§.fi.ff.de fal.&,quia æquitas,super qua fundat edi tio,hoc suadet,videlicet æquitas veritatis declarandæ, & habendæ, vt s̄.eo.l.non est.in fi.pro hoc etiam facit,q̃ no.gl. nostra fi.in princ.& hanc opi.vt æquitati consonam sequitur Bart.ff.eo.l.1.§. editiones.& hic Cy.& ego ēt cum declaratione,q̃ subijciam ʒ.in fi.3.q.Idem dicit Guil.si ō re produco scripturam sigillatam, quā assero te scripsisse, & tuo sigillo sigillasse. q̃ totum negas, pp qd pero tuum sigillum edi,vt veritas,& comparatio sigilli appareat. similiter pero,vt judex faciat te scribere,vt ex tua scriptura fiat ꝓ paratio literarum,certe per prædicta facere debet, idem dicit, si
7 reus negat instr̄m ab actore productum fuisse scriptum ab illo notario,de quo asseritur, quia actor poterit petere, vt reus certa protocolla illius notarij,quæ habet penes se,producat,& edat,ut
6 literarum comparatio fiat. † Quæro modo,quid si reus petat ab actore ad suam exceptionem fundandam, & ista est principalis qō,de qua,vt s̄.patuit in lecturis,dubitabatur.& vt res pateat exē plo.pone,q̃ actor petit centum,reus excipit sibi factum pactum de non petendo,cuius instr̄m dicit esse penes actorem, vel quod actor incisit instr̄m,vnde illud petit sibi edi.& Pe.& Cy.sequunt illam opi.q̃ ad probandam exceptionem actor teneatur sibi edere his rationib.Primo,quia rei sunt fauorabiliores,q̃ actores, v ff. de reg.iu.l.fauorabiliores.Secunda, quia est quid imputeturacto ri,& non reo,cum potuit,& debuit actor plene instructus venire ad iudicium,vt de tpe resti.l.petēdæ.& de dila.l.fi qñ. & sic diuersum ius in eo statui. Tertio, quia omnis exceptio nititur æquitate,vt ff.de doli exce.l.quia ęquitate. Quarto, quia si ad originem petitionis fundandam non eduntur.vt hic,sequitur, q̃ ad originē exceptionis dñt edi.ar.l.cum prætor.ff.de jud.Quinto, quia testis iste ponit dr̄iam inter rationes,& instr̄a.sed in rationib.dixit non referre,actor petat a reo, vel ō, quia sp debent edi. ergo vt aliqua sit dr̄ia,cum hic dicatur,q̃ instr̄a non edunt actori,sequitur, qd reo in casum oppositum testis ille vult edi. & hic finit opi. Ioā, post præfatos sequitur Gul.& Bar.ff.eo.§.editiones.& dicit Bart. pro hoc fore casum ʒ.de condi.ex lege.l.dissolutę.& ff.de furt.l.q tabulas.aliqui nostri temporis confirmant esse ex eo, quia iudex non debet pati illicitas extorsiones: immo ex officio supplet, ne fiant.ut ʒ.de transā.l.vbi pactum.cum ibi no.in glo.Item,quia replicatio est quędam exceptio.sed in quantum ipsi ad replicandi instr̄m.vt l.maritis.§.fi.ff.ad l.Fal.ergo & reo ad excipiendum.& hoc dicunt verum in mera exceptione petitionis, vel impugnationis vim non habente,sed in habente vim petitionis, & impugnationis,vt est exceptio compensationis,per quam excipiens dicitur petere.vt ff.rem ra.ha.l.amplius. ad finem. tunc editio fieri non debeat instrumenti,per quod probetur debitum,quod compensatur,ut hic:quia tunc sumus sub illa litera, originem petitionis,&c.& idem dicunt,qñ exceptio non concernit iustitiam, vel iniustitiam causæ,sed inhabilitatem personæ, puta, quia excommunicatus,qui non potest agere.Nam instr̄m snīæ, q̃ dicetur penes se habere,non teneretur edere reo ad exceptionem prędicti probandam,quia criminosa est,arg.ff.de iureiu.l.alias.& l.qui iurasse.in prin.§.1.& de iure fisci.l.2.l.item diui fratres.q̃ ultimum, & præcedens tenco pro indubitato. Sed circa meram exceptionem iustitiam petitionis concernentem, Azo ō dicit Ioā.& cū eo Old.& Iac.But.& Ray.primo ratione æqualitatis seruandę in iudicijs.ut ʒ.de fru.& lit.exp.l.fin.cū si.Ex qua infertur, q̃ sicut reus non tenetur edere actori ad intentionem suam fundandā,sic nec actor reo ad eius exceptionem fundandam.Secundo,quia in exceptionibus rei sunt actores.vt ff.de exce.l.1.& ʒ.de proba.l.in exceptionibus.Tertio per rationem,q̃ ponit tex.in l. nimis graue ʒ. de testi.Quarto per tex.ff.eo.l.1.§. edenda. a ō rio sensu, Quinto, quia si diceret,se reus notitiam testium,qui fuerunt prędentes,vel eorum nominum memoriam non hr̄e,non teneretur actor eidē nomina illorum edere.ut in tex.notatur.ff.de arb.l.non ex omnibus,ergo,&c.Et maxime cum parem vim obtineant testes,& instrumenta.vt l.in exer.ʒ.de fi.instru. Sed quia licet in decisorijs in dubijs faueamus reo,vt in l.fauorabiliores.in ō rīs allegata, tamē in probatorijs,& onere probandi pariter iudicamus de utroque. vt ʒ.de in inte.rest.l.si minorem.& clarius.1.de tpi.re. l. petendæ. & sic nō obstat prima ratio in ō rium facta.Septimo, quia pp modicam prouisionem immo nullam,quam reus ex improuiso cōuentus debuit,& potuit facere,l.sibi subuenit in dilatione concedenda,vel plurifariam,quam actori.vt ʒ.de dila.l.fi qñ.& l.fi.Sed nulli dubium,q̃ prudens reus de probatione exceptionis sibi p uidere potuit,& debuit,cum ad hoc tps habuit, licet prouisione facta, qñquе nō sic habeatur in promptum,ideo datur dilatio ad perscrutandum,si ergo sibi non parauit probationem, sibi vt culposo debet imputari.ut l.q̃ quis.ff.de reg.iu. Scire debemus regulas iuris disponentes,de domo aduersarij quem non debere moneri,vel instrui.& sic non obstat secūda ratio in ō rium facta, nec etiam tertia.Octauo dicebat Azo,iste tex. facit potius pro me,ga non facit dr̄iam inter actorem,& reum, sed solū rōnes,& instr̄a. & pro tanto tex.cum loquitur de instr̄is hic in fi.in ver.qñ hoc casu,nihil exprimit de actore vel reo,sed simpliciter loquitur, nec potest replicari de illis uerbis,originem petitionis, &c.quia intelliguntur,i.id,q̃ est cā petitionis tam actoris,q̃ rei,quia sic,ut actor ex cā proposita petit se absolui.& sic non obstat quarta, & quinta ratio ō facta.Nono dicebat Azo.si rationes edunt,quia instr̄m quodammodo commune cēsetur. vt s̄.dixi.ergo à rōne cessante, instr̄m suum proprium edere reo non teneat. & hanc opin. sequor,quia validiorib.fundat rationib. Ad l.dissolutę.& l.qui tabulas per Bar.pro casu inductas,rndeo,q̃ uel non intelligo modum, per quem inducant,uel nihil faciunt.Nam ibi,qui agit conditione ex l.probat se soluisse,merito solutione probata cautio reddi, uel alia sibi fieri de soluto debet,vt sic probationē solutionis penes se habeat,quam ab aduersario exigere non posset. & sic po
7 tius faciunt pro Azo.Ol.& Iac.But.† Ad rationem modernam, q̃ quam dr̄,q̃ iudex non debet pati illicitas extorsiones fieri,&c.respondeo,quod illud verum,ubi sibi ex productis, vel agitatis in iudicio constat.vt ff.de offi.prę si.l.illicitas.§.veritas,& no.ʒ.vt quę desunt aduo.partium l.j,& ita intelligi debet gl. in l. vbi pactum. in contrarium allegata.Nam ibi acceptilatio solennis erat allegata,& probata. Ad vltimum, quo dicitur, quod ad replicationem probandam edunt̄ur per l.maritus.§.fi.Respon.Iac.But.q̃ ibi editur,vt corpora hæreditaria.vel diç ad l.illam,vt dixi s̄.in 5.opposeci ad l.istam.in fi.quod tamen,an ad replicationē edātur,est dubium. vt in seq. quæstione subijciam. ideo negari posset antecedens.sed illo supposito,quod tamen non tenebo, dico quod illatio de replicatione ad exceptionem non est bona,quia replicatio habet pro se fundamētum petitionis probatæ,licet per exceptionem elisę,quę tamen reliquias non facit deficere.unde maior est æquitas pro replicante,quam pro excipiente nil pro se habente.

† Quero

A D D I T I O.

a De qua moneta. Adde D,Soc.hic tertio no.& declara latius, vt per Bal.hic qui plura refert ex hoc.

5 †Quæro igitur,an reus teneatur instrumenta propria edere acto
a ad replicationem probandam,vt in hoc exemplo,peto centum ex mutuo:reus opponit exceptionem pacti de non petendo. replicat actor de alio pacto de petendo,& petit sibi dari instrumēt̄um huius tertij pacti,quod asserit penes debitorem esse. Vel si ago rei vendicatione contra Titium, ipse excipit de emphyteusi, ego replico,quod ab ea cecidit, quia rem vendidit me irrequisito.vt ff.de iure emphy.l.secunda,& peto instrumentum venditionis,quod ipse habet penes se mihi edi.& sic de similibus. In hac quæstione certarunt Ioan.& Azo. Nam dicit Ioan. quod editio fieri debet,primo per hunc text. a sensu contrario. Nam si ei hic non fit editio ad fundādam originem petitionis,ergo ad iam fundatam licet elisam,debet fieri editio, per quam elisionis tollatur obiectio. secundo adducebat l.maritus.§.penult.ff.ad l.Falcid.& & ita tenuit Gul.& successiue Cyn.hoc etiam sequitur Barto.& dicit tertio,quasi esse casum.infra,de fide instrumen.l.plures. vbi dicitur,quod sicut actor facit debitori soluenti apocham de soluto,& receptor:ita debitor creditori antipocam,per quam creditor possit probare,quod solutum erat debitum,& non indebitum,si velut indebitum repeteretur per soluentem: ad securitatem igitur creditoris nouum conficitur instrumentum. ibi ergo fortius
9 editur iam confectum,& per hunc modum facit illa lex.†Confirmatur etiam,quia si editor reo ad exceptionem: ergo, & actori, respondeo,ad replicationem,quia replicatio est exceptio contra exceptionem. & procedit hoc secundum illorum opinionem, qui tenent,quod edatur ad exceptionem probandam, de quo in præcedenti quæstione.Quinto suadet causa,& ratio inuentæ editionis,quæ est inuestigandæ veritatis,ad quam iudex debet laborare,vt supra eodem, l. secunda, in fin. & l.non est nouum. Sexto,quia fit editio ad intentionem fundatam coadiuuandam, ut dixi supra eadē, l. secunda quæstione. ergo & ad replicationem fiendam, quia replicatio coadiuuat actionem. Accurs. vero tenuit contrarium, & cum eo Oldra: Pet.& Iacob. Butr. & Rayn. eorum mōtiua sunt ista. primo, quia reo non eduntur ad eius exceptionem probandam.vt in l.& rationibus. in proxima quæstione positis,& pro hac parte inductis,ergo nec actori ad probandā eius replicationem,quæ est exceptio contra exceptionem.Secūdo,quia replicatio iudicatur illius naturæ,cuius est actio. ut ff.de pact.l.quæsitum.§.penultimo.licet contradicere videatur l. si pactum.infra,de exceptio.sed dic,vt ibi notaui.Tertio probatur per istum tex.qui secundum eos solum facit differentiam inter rationes,& instrumenta.vt supra dixi. Quarto confirmo per l.non ex omnibus.ff.de arbi.quæ loquitur indistinctē.Quinto, quia si non eduntur ad fundandam intentionem,vel originem petitionis, vt hic:ergo nec ad fundamentum destructum reparandum, vel in pristinum statum reponendum. consequentia bona, quia paria sunt fundamentum non esse,vel inutile esse, vt ff.qui satisdat.cogan.l.quoties.& de edendo.l.vbi.& maxime hoc procedit secundum opinio.illorum.qui tenent, quod per tertium pactum de petendo, nascitur noua naturalis obligatio,quæ coniungitur primę ciuili, ex quibus simul iunctis agitur,ideo replicatio seu ipsum replicatum est pars originariæ intentionis. & sic habet locum tex. iste in fi.& cessat prima ratio in contrarium facta.& hanc partem sequor. Ad l. maritus. Respon. quod inquantum de instrumentis creditorum loquitur,facit,quia hæres,qui de Falcidia excipit,illa producit,inquantum vero loquitur de instrumentis contra debitores hæreditarios,aliqualiter tacit.Sed respon.Iacob.Butr.& Oldra.quod ibi exhibentur,ut sunt corpora hæreditaria. Vel dic,ut in alia quæstione dixi,quod ibi reus penes quem instrumenta, cū dicit Falcidiam imminere,dicit discussionem bonorum, & iuris fieri. ideo omnia bona, & iura hæreditaria debet demonstrare, quæ ut hæres possideat.prætereа, licet.instrumenta hæreditaria sint,& esse debeant penes hęredem,vt vniuersale ius habentem: tamen non tantum ad commodum sui, sed etiam legatariorum ius in bonis prætendentium. & sic est in illis quodammodo unaquasi communio,& is,cuius fuit instrumentum, sic creditur uoluisse,vt voluntas habeat exitum. Ad l.plures apochis. respōdeo, quod materiā nostrā non attingit,& q̃ nō attingat,patet:quia ibi præcessit contractus inter partes,cuius natura, & occasione petitur illa confecti instrumenti,hic vero non: sed ex prętoris æquitate,& officio petitur editio.prætereа ibi constabat de solutione.& sic de debiti,seu crediti solutione. ideo cautio illa merito pro securitate petitur, sic & in l.dissolutę.ff.de condict. ex leg. vbi igitur de solutione non constaret,& similiter de apoca ob eam causam debitori facta, non tenetur ille antipocam facere. sicut nec hic instrumentum edere ad probandum replicata, quæ negātur omissis,quia satis.supra est respōsum.& dico, quod ad fundatam coadiuuandam edere tenetur,quando editio coadiuuatiua petitur ex actu intrinseco, non extrinseco a contractu principali, & ex tunc inhærenti,non postea superuenienti. & sic potius est declaratiua petiti iam probati,quam exceptionis postea supuenientis remotiua.Quæro modo,& quarto de exemplo,quomodo qs
b utilitate,& probatione dicatur pertinere ad aduersarium, qui petit illud edi,cum sic tabellio,qui illud confecit, uel eius uniuersalis,vel singularis successor in protocollis semper teneatur edere, vt ff.eodem,l.prætor.§.secundo, & l.argentarius. in princip. & l. quædam.§.is autem.& ff.de ꝓtrata.l.non putauit.§. si quis sua manu.Respon.quia aduersarius a tabellione recolligit illud suis propriis sumptibus.& sic est eius proprium,& debuit sibi tabellio instrumentum conficere, si vtilitas communis continebatur in illo.alias si aduersarij tantum,non debuit.not.ff.eodem, l.prætor.§. primo. Si tamen imperitē hoc fecit, habet locum etiam l.nostra. petat ergo à tabellione,qui illud confecit, & non a suo aduersario,Circa hoc proxime quæro,pone, quod tabellio perdidit suū originale,id est protocollum, quod frequenter accidit in terris partialibus,in quibus frequenter fiunt incendia,& rapinæ ita, qd parti non potest edere,vel sibi in forma publica illud tradere, an poterit notarius petere ab eo,qui recolligerat illud, vt sibi edat, & ipsum scribat,& postea aduersario illud edat.Respon.secundū Iacob.But.quod sic,per textum.ff.eo.l. si quis ex argentarijs.§ penult.quod no.Vltimo sub breuitate colligamus materiam distin
b guendo.Nam aut quæritur de editione actionis; & dic, vt supra eodem,l.edita.& infra,de lit.contesta.auth. offeratur. aut de editione actorum,& illa sunt edenda.vt supra eodē, l.2. & dic vt ibi. aut de editione rationum.& illæ hincinde eduntur,vt hic in princip.& supra eodem,l.non est nouum.& l.iustum. & circa hoc uide,quod scripsi supra eodem,l.1.aut de editione instrumētorum, & tunc aut editio instrumenti petitur principaliter propter se,aut propter aliud.Si propter se,quod est, quando actor ipsum vendicat ratione dominij: & tunc ex hoc edicto non fit editio.sed per viam actionis in factum agitur ad exhibendum. ut ff. ad exhi.l.3. §.pen.sed si propter aliud, puta propter probationem in iudicio moto fiendam,& tunc.Aut is,a quo petitur extitit faber ipsius instrumenti,vel eius hæres,vel aliter in protocollis successor,& tenetur edere,ut ff.eod.l.argentarius. & l.si quis ex argentarijs. §. is autem.Aut est ab eis diuersa persona, & tunc. Aut quis sibi edi petit penes illum iure cogente deponi, vel etiam voluntarie, & tenetur deponenti edere. ut supra eod.l. procurator. & ff.famil. erciscun.l.si quæ cautiones.Nam si depositarius,qui communionem in illis habet,tenetur edere,fortius quādo nullam communionem,sed simplicem custodiam: quinimo celans falsi teneretur.per no.per l.eum ʒ.de Fal. Aut penes illum non deposuit, & tunc,aut vitiose illud possidet,& tenetur edere.vt ff.de fur.l.q tabulas.& l.quidam tabularum.aut possidet sine vitio illud,q̃a illud propriis suis nummis recollegit.& sic est eius proprium,& tunc aut utitur illo in iudicio,vel se usurum dixit, & tenetur indistinctē edere aduersario,ut ea.l.1.§.edenda.aut illo non utitur,nec se vsurum dixit.& tunc aut actor petit a reo,aut eō. primo casu, aut est instr̄m pertinens ad vltimam uoluntatem,vt testm̄, per quod actor uult probare hęredem sibi teneri ad legatū, quod petitur, & tenetur edere vltimæ voluntatis fauore, vt exitum suum consequatur,vel quia quasi commune cēsetur instr̄m, licet principaliter spectet ad hæredem.vt ff.de ta.exhi.l.2.in prin. & l.locum.§. solent.aut pertinet ad ęctus,& tunc aut actor petit ad intentionē suam fundandam,& sibi non tenetur edere, vt hic in fi.aut ad iā fundatam coadiuuandam.& tunc tenetur, qñ coadiuuatio petitur ex causa,quæ inhæreat ipsi principali ō ctui, ex quo agitur. ut lege Titius.& l.creditor.ff.de act.empt. aut petit ad replicationē fundandam.& tunc licet sit opi.trī teneo,q̃ non teneatur edere, iuribus,& rationibus,quæ dixi s̄.in 3.q. si vero eō reus petit ab actore ad eius exceptionem probandam. & tunc aut exceptio cōcernit inhabilitatem personæ ipsius actoris, pp quam vult eū repellere ab agendo.& non tenetur ei edere, quia suam turpitudinem,vel delictum probare non tenetur. vt ff.de iureiur.l.alias.& l.iurasse.in prin.§.i.& melius in proposito.ff. de iure fisci.l.2.§. itē diui fratres.aut exceptio concernit iustitiā petitionis.& tunc,aut illa exceptio non tam habet vim defensionis, q̃ etiam petitionis, vt exceptio compensationis.ut ff.rem ra.ha.l.amplius. & tunc indubitanter non debet edi.vt hr̄ in fi.aut duntaxat meram defensionem continet.& tunc licet opiniones sint inter Io.& Azo.trī teneo opi.Azo.s.q̃ non teneatur edere actor reo per rōnes, quas scripsi s̄.in 2.q.tabellioni aūt sic, qñ suum originale pdidisset. ut dicit Falcidiam imminere,dicit discussionem bonorum, & iuris fieri. ideo omnia bona, & iura hæreditaria debet demonstrare, quæ ut hæres possideat.prætereа, licet.instrumenta hæreditaria sint,& esse debeant penes hęredem,vt vniuersale ius habentem: tamen non tantum ad commodum sui, sed etiam legatariorum ius in bonis prætendentium. & sic est in illis quodammodo unaquasi communio,& is,cuius fuit instrumentum, sic creditur uoluisse,vt voluntas habeat exitum. Ad l.plures apochis. respōdeo, quod materiā nostrā non attingit,& q̃ nō attingat,patet:quia ibi præcessit contractus inter partes,cuius natura, & occasione petitur illa confecti instrumenti,hic vero non: sed ex prętoris æquitate,& officio petitur editio.prætereа ibi constabat de solutione.& sic de debiti,seu crediti solutione. ideo cautio illa merito pro securitate petitur, sic & in l.dissolutę.ff.de condict. ex leg. vbi igitur de solutione non constaret,& similiter de apoca ob eam causam debitori facta, non tenetur ille antipocam facere. sicut nec hic instrumentum edere ad probandum replicata, quæ negātur omissis,quia satis.supra est respōsum.& dico, quod ad fundatam coadiuuandam edere tenetur,quando editio coadiuuatiua petitur ex actu intrinseco, non extrinseco a contractu principali, & ex tunc inhærenti,non postea superuenienti. & sic potius est declaratiua petiti iam probati,quam exceptionis postea supuenientis remotiua.Quæro modo,& quarto de exemplo,quomodo qs
b utilitate,& probatione dicatur pertinere ad aduersarium, qui petit illud edi,cum sic tabellio,qui illud confecit, uel eius uniuersalis,vel singularis successor in protocollis semper teneatur edere, vt ff.eodem,l.prætor.§.secundo, & l.argentarius. in princip. & l. quædam.§.is autem.& ff.de ꝓtrata.l.non putauit.§. si quis sua manu.Respon.quia aduersarius a tabellione recolligit illud suis propriis sumptibus.& sic est eius proprium,& debuit sibi tabellio instrumentum conficere, si vtilitas communis continebatur in illo.alias si aduersarij tantum,non debuit.not.ff.eodem, l.prætor.§. primo. Si tamen imperitē hoc fecit, habet locum etiam l.nostra. petat ergo à tabellione,qui illud confecit, & non a suo aduersario,Circa hoc proxime quæro,pone, quod tabellio perdidit suū originale,id est protocollum, quod frequenter accidit in terris partialibus,in quibus frequenter fiunt incendia,& rapinæ ita, qd parti non potest edere,vel sibi in forma publica illud tradere, an poterit notarius petere ab eo,qui recolligerat illud, vt sibi edat, & ipsum scribat,& postea aduersario illud edat.Respon.secundū Iacob.But.quod sic,per textum.ff.eo.l. si quis ex argentarijs.§ penult.quod no.Vltimo sub breuitate colligamus materiam distin
b guendo.Nam aut quæritur de editione actionis; & dic, vt supra eodem,l.edita.& infra,de lit.contesta.auth. offeratur. aut de editione actorum,& illa sunt edenda.vt supra eodē, l.2. & dic vt ibi. aut de editione rationum.& illæ hincinde eduntur,vt hic in princip.& supra eodem,l.non est nouum.& l.iustum. & circa hoc uide,quod scripsi supra eodem,l.1.aut de editione instrumētorum, & tunc aut editio instrumenti petitur principaliter propter se,aut propter aliud.Si propter se,quod est, quando actor ipsum vendicat ratione dominij: & tunc ex hoc edicto non fit editio.sed per viam actionis in factum agitur ad exhibendum. ut ff. ad exhi.l.3. §.pen.sed si propter aliud, puta propter probationem in iudicio moto fiendam,& tunc.Aut is,a quo petitur extitit faber ipsius instrumenti,vel eius hæres,vel aliter in protocollis successor,& tenetur edere,ut ff.eod.l.argentarius. & l.si quis ex argentarijs. §. is autem.Aut est ab eis diuersa persona, & tunc. Aut quis sibi edi petit penes illum iure cogente deponi, vel etiam voluntarie, & tenetur deponenti edere. ut supra eod.l. procurator. & ff.famil. erciscun.l.si quæ cautiones.Nam si depositarius,qui communionem in illis habet,tenetur edere,fortius quādo nullam communionem,sed simplicem custodiam: quinimo celans falsi teneretur.per no.per l.eum ʒ.de Fal. Aut penes illum non deposuit, & tunc,aut vitiose illud possidet,& tenetur edere.vt ff.de fur.l.q tabulas.& l.quidam tabularum.aut possidet sine vitio illud,q̃a illud propriis suis nummis recollegit.& sic est eius proprium,& tunc aut utitur illo in iudicio,vel se usurum dixit, & tenetur indistinctē edere aduersario,ut ea.l.1.§.edenda.aut illo non utitur,nec se vsurum dixit.& tunc aut actor petit a reo,aut eō. primo casu, aut est instr̄m pertinens ad vltimam uoluntatem,vt testm̄, per quod actor uult probare hęredem sibi teneri ad legatū, quod petitur, & tenetur edere vltimæ voluntatis fauore, vt exitum suum consequatur,vel quia quasi commune cēsetur instr̄m, licet principaliter spectet ad hæredem.vt ff.de ta.exhi.l.2.in prin. & l.locum.§. solent.aut pertinet ad ęctus,& tunc aut actor petit ad intentionē suam fundandam,& sibi non tenetur edere, vt hic in fi.aut ad iā fundatam coadiuuandam.& tunc tenetur, qñ coadiuuatio petitur ex causa,quæ inhæreat ipsi principali ō ctui, ex quo agitur. ut lege Titius.& l.creditor.ff.de act.empt. aut petit ad replicationē fundandam.& tunc licet sit opi.trī teneo,q̃ non teneatur edere, iuribus,& rationibus,quæ dixi s̄.in 3.q. si vero eō reus petit ab actore ad eius exceptionem probandam. & tunc aut exceptio cōcernit inhabilitatem personæ ipsius actoris, pp quam vult eū repellere ab agendo.& non tenetur ei edere, quia suam turpitudinem,vel delictum probare non tenetur. vt ff.de iureiur.l.alias.& l.iurasse.in prin.§.i.& melius in proposito.ff. de iure fisci.l.2.§. itē diui fratres.aut exceptio concernit iustitiā petitionis.& tunc,aut illa exceptio non tam habet vim defensionis, q̃ etiam petitionis, vt exceptio compensationis.ut ff.rem ra.ha.l.amplius. & tunc indubitanter non debet edi.vt hr̄ in fi.aut duntaxat meram defensionem continet.& tunc licet opiniones sint inter Io.& Azo.trī teneo opi.Azo.s.q̃ non teneatur edere actor reo per rōnes, quas scripsi s̄.in 2.q.tabellioni aūt sic, qñ suum originale pdidisset. ut

A D D I T I O N E S.

a An reus teneatur. Vide p D.Soc.hic qui refert quinq; not. limitationes. Mod. & his addendo primo,q̃ reus non tenetur edere actori instrumenta ad fundandam intentionem, est verum, nisi in legatario agente contra hæredem. item secundo quando actor semiplene probauit.tertio in causis pijs alimētorum,& dotis.quarto quando actor perdidisset instrumētum, & notarius protocollum.nam tunc ex æquitate subuenitur.quinto in iudicijs duplicibus,in quibus quilibet est actor,& reus,quia quilibet tanquam reus potest editionem petere.remissiones ad quamlibet limitationem habes hic per ꝓfarum Soc.quas ad partem omnino uide.

† Adde eundē Soc.in suo trac.fall.reg.12.fall.3.& Bal.in Lipse dispice.nu.3. & ibi in apost.in ver.ad replicationem fundandam.sup.eo.tit.

b Nam aut quæritur. Adde Do.Franc.de Are.hic plene, & per eum plures fallentias habes.

De in ius vocando. Tit. II.

1 *Iudicium an incipiat a vocatione, vel a lit. contesta.*
2 *Libellus an possit iudici offerri parte præsente absque citatione.*
3 *Libelli oblatio, an sit de processu, vel iudicio.*

1 †Continua rubricam, vt in glo. quam sic declara. Viso de præparatorijs iudiciorum, vt §. tit. 1. l. 1. restabat videre de iudicijs: sed, quia iudicia incipiunt ab ea parte, quæ est de in ius vocando: ideo hac rubricam ponit. Ista continuatio non videtur tuta, quia iudicium in sui substantia non incipit a vocatione; sed a litis contestat. vt in auth. de lit. §. si non initium, nec obstat §. fin. in glo. allegata, quia non dicit de iudicio, sed de institutione actionis fienda in iudicio futuro. & sic probat potius contrarium. Sed saluando glo. dic, q. a iudicium incipit a vocatione [a] vel ita præparatione. ideo continuando plenius dic. Tractaturus de iudicijs tractauit in parte de eorum præparatorijs, puta de editione actionis, id est, libelli, quæ primitus fit iudici, vt §. titu. 1. l. edita, ac etiã consulit parti, vt prius sibi prouideat de probationibus, & sic illas sibi præparet. vt in eodem titu. 1. & l. qui accusare. sed præparationibus istis factis, ad hoc, vt ad iudicium peueniri possit, est necessaria partis citatio,
2 & sic aduersarij vocatio. ideo successiue ponitur ista rubr. †Circa rubricam quærit Barto., an parti præsenti coram iudice possit ipsi iudici, & parti ibidem existenti libellus absque citatione offerri. & dicit, quod sic, per no. per Guil. ff. eod. l. 1. alij dicunt glo. hoc tenere. J. de temp. appel. l. fin. §. illud. sed nihil dicit, puto tamen hãc partem veram, cum citatio ad hunc finem fit, vt compareat absens, si ergo præsens est, non est necessaria, vt l. 1. in fin. ff. de act. emp. cum simil. & pro hoc J. quomodo, & quãdo iu. l. 2. & quod
3 ibi no. glo. 1. in fi. †Quærit etiam ipse, an libelli oblatio sit de processu, vel de iudicio. & dicit, quod non; quia quoddam præparatorium est? & quia potest offerri die feriata, nam tamen iudicium agitari, siue actitari. vt ff. de fer. l. 1. & de adul. l. miles. §. si vaginta. dico, quod a principio non est de processu causæ, vel iudicij. argu. l. causas J. de transa. & §. de allegatio. §. si vero initium. sed litis cõtestatio incipit esse de processu causæ, & iudicij, quia lis contestatur super libello affirmando ex parte actoris, & negando ex parte rei. & tunc censetur iterato libellus produci in ipsa contestatione. aliquos tamen effectus operatur prius, & de processu vniuersali potest prius dici.

ADDITIO.

a Incipit a vocatione. Adde Soc. hic qui no. ex glo. quod iudicium incipit a citatione. & ideo dicit, quod immediate citatione facta dicitur lis pendere, ab. l. si quis postea. ff. de iud. & sic dicit, quod per citationem, dicitur esse facta præuentio iurisdictionis. allegat d. l. si quis post ea. & c. proposuisti. de for. compe. sed secundum eum dubitatur, ex quo citatio habet tres partes. j. pars est commissio iudicis. secunda est notificatio nuncij. tertia pars est relatio nuncij, vt dicit patere ex his, quæ ponit Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de nou. ope. nun. & Bal. in l. fi. ff. de fer. nunquid per primam partem citationis inducatur præuentio, & an per secundam, & an per solam oblationem libelli quo ad iudicem, sit cœptum iudicium, prout refert voluisse Bal. hic, vide per eum hic plene, & no.

LEX PRIMA.

1 *Reuerentia marito debita vxori est exhibenda. & nu. 2.*

a Sicut. [a] Libertus vxorem patroni sui non potest in ius vocare sine venia. hoc dicit.
1 †Not. quod reuerentia, quæ debetur marito, debetur vxori. Item, quod pœnalis constitutio ob honorem mariti porrigitur ad vxorem. Item, q. reuerentia, quæ debetur in iudicio. vt, & in secũda expositione, quæ est melior quo ad tex. Item no. reuerentiam in assurgendo æquiparari reuerentiæ in non faciendo. vt in glos.
2 †Quærit gl. quare reuerentia debita viro trahatur ad vxorem, nõ econtra. respon. vt in glo. quæ mouetur, argu. eids, quod de iniuria illata vxori dicitur. vt in sti. de iniurijs. §. patitur. sed in ejus fi. ad de nobilitantur enim vxores per viros, non econtra, ut J. de dignitatibus l. mulieres. lib. 12. & de in colis. l. fin. lib. 11. no. igitur. ex p̃missis, quod qui honorat alterius vxorem, honorat ipsius virum, & qui iniuriatur illi, iniuriatur, & viro. & hoc collige.

ADDITIO.

a Sicut. Vide D. Fran. Are. hic, & adde D. Soc. hic qui refert Raph. Ful. inferre, q. filius quam reuerentiam debet patri, debet nouercæ, quod an sit verum, declarant hoc Mou. sed dicit, quod non respondent ad tex. in l. de his J. de fur. & dicit, tu potes forte dicere, quod ibi tollit honorem, & reuerentiam, ut in l. vnica. J. si quacunque sic. præ. po. vel dicas. d. ipse quod opi. Ful. non fit vera, contra quam facit tex. in l. fi J. eo. quia si idem fuisset dicendum in vxore patris, quam in patre, frustra Imperator dubitasset, ibi, de mente tamen, d. ipse cogitandum esse, & uide omnino ad hoc Doct. Ias. May. hic.

LEX II.

1 *Reuerentia ad eum, ad quem ius patronatus, transit.*
2 *Prohibitio penalis dispositio dicitur fauorabilis.*
3 *Neptis ex filia amitam non excludit.*
4 *Ignorantia iuris non officit, vbi de damno vitando tractatur.*
5 *Delinquens ignoranter, non est puniendus.*
6 *Pœna per rescriptum remitti potest.*

Venia. Patroni, & eius parentes, & liberi, ac etiam eius hæredes extranei non possunt a liberto in ius vocari sine venia, nec ei parcitur, licet sit rusticus, nec per rescriptũ
1 pœna remittitur. hoc dicit. † Not. tria. Primo, quo ad quencunque transit ius patronatus, transit & reuerentia. Secundo, quod in delictis, ratione naturali prohibitis rusticitas non excusat. Tertio, quod pœna applicanda parti non debet per rescriptum, nec principem remitti. Opponitur primo, quod ius patronatus non transeat ad hæredem extraneum, ut infra, de oper. liber. l. liberti. solut. vt glo. remittendo videlicet, quod hic quo ad reuerentiam, & sic quo ad operã obsequialem. ibi quo ad alias operas. de quo ibi plenius vide, quod etiam notatur. iustra, de bon. liber. l. prima. Secundo opponitur de l. prima, §. sed sub conditione. infra, de lati. liber. tol. solu. vt in glo. Tertio opponitur, quod liberi ipiorum libertorum non teneantur, cum ipti sint ingenui. vt infra, de ope. liber. l. quod ex liberta, & per consequens ad talia obiequia non sunt astricti. solut. vt in glossã quarta. in principio. videlicet, quod hic liberi cum patribus fuerunt manumissi. & sic sunt liberi, non ingenui. hanc reproba. vt in gloss. & hic solut. secundo, vt in cauque ad ver. sed cur. scilicet, quod hic speciale, quia pater videtur agere, & hæc specialitas durat viuente patre, & non ultra. Quæro pro expeditione huius partis, cur hæredib. extraneis debetur
2 reuerentia, sed extranei hæredes liberti, non debent, solut. vt in gloss. vsque ad fin. †Et ex eo nota, quod prohibitio pœnalis potest dici fauorabilis dispositio, quod videtur contra. not. per Iaco. de Belun. in authen. de non alio. §. quia vero Leonis. Sed dic, quod interdum dispositio, vel prohibitio pœnalis ex parte agentis, & passi est indifferens, & tunc iudicandi est simpliciter odiosa ratione pœnæ. interdum est differens, & in personis respectiua. & tunc ex parte prohibiti, & puniendi dicetur odiosa, ex parte vero illius, cuius commodum honorem, vel fauorem respicit, dicetur fauorabilis. vt in hac gloss. cui concordat alia gloss. ff. eodem titulo. l. sed si hac. §. semper autem, & ex his pœnæ patur optimum argumentum, vt statutum disponens, quod filij masculi succedant, & non filiæ fœminæ, non debet dici simpliciter odiosum, sed dicatur fauorabile ex parte masculorum, & odiosum ex parte fœminarum duntaxat, & hoc si odiosum dici potest. de quo dubito propter illud, quod scripsi in l. prima, ad fin. supra, de summa Trinitate. quod omnino vide. & sic nepos ex filio præmortuo excludat amitam a successione aui paterni, & ipsius amitæ, cũ fauor sit propagandus, ut hic. Pro hoc etiam facit, quia statutum videtur factum, vt agnationes in suis bonis, & dignitatibus cõseruentur,
3 vt ff. de ven. in int. l. prima, §. fina. †Et ex hoc sequitur aliud videlicet, [a] quod neptis ex filio non excluderet amitam, sed pariter de
a iure cõmuni concurrerent ambæ, cum filia, & neptis nisi respectu masculi, sit exclusa per statutum. Sed dubitari fortius posset de nepote ex filia, an per auunculum excluderetur a successione aui. quod non videtur ex parte matris, quia dispositio. est odiosa, & sic restringenda. vt hic. Sed contrarium tenet in l. illud, supra, de sacrosanct. eccles. ex eo, quia fauor filij, & ratio statuti non sinit plus concedi filio, quam matri, seu nepti, quam filiæ, & alias rationes ibi feci, quas vide. Transeo ad secundam partem, & opponitur, quod iure naturali ista reuerentia non debeatur, cum illo iure omnes sint liberi, vt ff. de iustitia, & iure. l. prima, §. ius naturale, & l. manumissiones. solutio. vt in gloss. Nam hic non dicit iure naturali, sed ratione naturali. & uerum dicit: quia ratio solum hominibus conuenit. ideo homo est animal rationale, sed
4 ius naturalæ conuenit omnibus animantibus. vt dicto §. ius naturale. & hanc diuersitatem not. †Opponitur, quod rusticitati subb
ueniatur. nam iuris ignorantia [b] non nocet, quando de damno vitando tractatur. ut ff. de iur. & fac. ign. oran. l. error. & l. regula. solutio. vt in eadem gloss. videlicet quod ibi de errore iuris, cuius: hic quasi naturalis. Opponitur extra, non parere iudicis præcepto est error iuris quasi naturalis. ideo Cato dixit, para re foro. & tamen subuenitur rustico. ut ff. eodem. l. prima, §. fina. solutio. quod mandatum iudicis potest concernere ius quasi naturale, & tunc non subuenitur rustico, sicut nec in l. præcepto. vt hic, interdum potest concernere ius ciuile tantum, vt circa editionem ficdam,
5 & loquitur lex contraria. † Opponitur extra, quod delinquens non putans, tamen delinquere non puniatur. vt infra, de adulter. l. eum qui duas. & ff. de iniur. l. item apud Labeo. §. si quis virginem. & arg. eorum, quæ no. ff. e. l. si quis ignorans. Sol. quod interdum factum, q. iudicatur delictum, est de genere permissorũ, & habent

ADDITIONES.

a Quod neptis. Adde Socin. consilio 196. incipien. in præsenti consultatione. versicu. quarto etiam, & ultimo in secunda parte, char. 218. vbi hoc idem allegat, & firmat.
b Nam iuris ignorantia. Adde D. Soc. hic in 4. no. & plenius per Dom. Fran. Are. hic in princ. l.
† Adde pro hoc dicto scilicet, an rusticus errans in iure subueniatur, per istum in l. prima, verficul. quæro quarto, cum gloss. secunda, & quod ibi posui in additio. ad ipsum. in versic. & hoc placet. supra, de iuris, & facti ignor.

habent locum ll. supra alleg. interdum est de genere prohibitorum. & tunc locum habet glo. in d. l. si quis ignorans, quia ratione qualitatis in ignorante delictum est impunibile. non respectu substantiæ facti. Modo in proposito, & si hoc delictum vocationis in ius centetur de genere permissorum, dic, quod qualitas cohærens personæ, quia patronus eius est. nõ fuit hic ignorata. ideo punitur, cum qualitas illa in hac specie faciat delictum censeri. Item. & fortius si dicas esse de genere prohibitorum, in l. autem si quis ignorãs. qualitas personæ fuit legitime ignorata. & de his plenius scripsi in l. quoniam J. ad l. Iul. de vi. & vide ibi omnino.
6 †Oppo. ad vltimam partem, quod pœna per rescriptum possit remitti vt supra de preci. Impe. offe. l. rescripto. Solu. vt in glos. fina.
b quod ibi de pœna applicanda fisco, non parti [b] qualis autem sit hæc pœna, notatur. ff. eod. l. penult. & sequen. Et hanc glo. no. ex qua habes, quod vbi pœna pro parte deberetur fisco, & pro alia parte iniuriato. remissio vel compositio facta per commune non extẽditur ad partem debitam iniuriato, vel damnum passo, & sic singulari personæ, secundum Doct. fac. ff. de pact. l. fin. & de contratabu. l. post mortem. §. fin. Oppo. successiue, quod hæc pœna remittatur, vel etiam non committatur. ut ff. eodem. l. libertus. & l. quamuis. Solut. vt in eadem glo. vsque ad finem. Quærit Iac. But. si hanc pœnam non potest soluere, quid fiet, dic, quod luet in corpore, ut ff. eo. l. fi.

ADDITIO.

a Non parti. Adde do. Soc. hic in 5. no.

LEX III.

1 *Filius sub patria potestate constitutus contra patrem agere non debet.*
2 *Mater non habet filios in sua potestate.*

a Qui in potestate. [a] Filius non potest parentes in ius vocare sine venia. hoc di-
1 cit. No. ex prim. parte, quod filius in potestate non potest contra patrem agere. Contra quod opponit glossa de pluribus legibus, & soluit, quod hic est regula, in contrariis sunt casus speciales a regula. & quia non omnes hic enumerantur in glo. vide glo. quæ aliquos alios ponit in l. lis nulla. ff. de iudi. & alios ponit gloss. in l. actiones. lo primo. ff. de act. & oblig. & nota, quod in casibus permissis etiam si iudicis officium imploretur. vt in casu l. lenones. §. de episco. & cler. & in casu l. Imperator. ff. ad Trebel. venia debet
2 peti. vt no. per gloss. in l. cogi. §. si pater. ff. ad Trebel. †Oppo. quod extensio, quam facit iste tex. de patre ad matrem non sit bona. cũ fœminæ non habeant filios in potestate vt in sti. de ado. §. fœminæ. & sic inter matrem, & filium potest esse iudicium. Solutio. vt in gloss. quod de primo casu l. non fit extensio: sed de secundo. Quæro, an in vulgo concepto locum habeat finis huius l. dic, quod sic, vt in glo.

ADDITIO.

a Qui in potestate. Adde Doct. Fran. Are. hiic, qui quærit nunquid, quando imploratur iudicis officium, sit opus impetrare veniam, sicut quando intentatur actio, dicit ipse videndum glo. valde no. in l. eog. §. si pater. ff. ad Trebel. & hic per eum, ad prouisio istius l. habeat locum in filio spurio, sicut in legitimo, vbi videtur tenere, quod sic, licet appellatione coniunctorum non veniunt spurij, vt dicit Bal. in l. id quod, supra de episc. & cle. & ibi per eum, vide qui tenentur impetrare veniam, quod vasallus quando agit contra domini, discipulus quando agit contra magistrum, clericus quando agit contra prælatum, gener quando agit contra locerum, & ad prædicta habes per eum plures remissiones.

a ¶ De pactis. [a] Tit. III.

ADDITIO.

a De pactis. Pro intellectu huius rub. vide do. Soc. hic, qui facit differentiam inter pollicitationem, & pactum. cum pollicitatio est solius offerentis promissio, & sic in pollicitatione est tantum consensus promittentis, sed in pacto si pollicitatio fit alicui præsenti, & tacenti, ex quo rendit in commodũ eius, censetur ille consentire, vt in l. qui patitur. ff. mandati. ergo erit consensus duorum, & sic pactum, & non pollicitatio, dicit esse respondendum, quod dicatur fieri præsenti, & tacenti, puta si fecerit promissionem ex titulo onoroso, & non quod pollicitatio dicitur, quando fit absenti, uel præsenti, qui dicat, se nec consentire, neque dissentire, prout dicere coacti fuerunt Io. de Imo. in c. cum contingat. extra de iureiu. & Abb. in c. per tua. s. de arb. & Pa. de Cast. in l. j. ff. eo. in recol. ectis flor. & quidam moderni hic, quia tunc non præsumeretur consensus, ex quo promissio posset se habere etiam ad commodum iuxta no. per Bar. in l. quæ dotis ff. sol. mat. & consequenter ibi esset consensus vnius, & etiam pollicitatio.

Visis de præparatorijs iudiciorum restabat videre de ipsis iudicijs, sed quia partes metu iudiciorum veniunt ad pacta, & transactiones, ideo de eis interserit, vt in glo.

LEX PRIMA.

1 *Ius futurum pacto quandoque remittitur.*
2 *Pactum non deficit deficiente causa impulsiua.*
3 *Remittens spem euentus dubij læsi non dicitur.*
4 *Conditio incerta quare non possit remitti.*
5 *Iuri futuro an possit renunciari. & nu. 7.*
6 *Renuncians duo in se debet habere.*
8 *Consensus an præindicet in iure futuro.*
9 *Consensus triplex est.*
10 *Renuntiatio non intelligitur prohibita, prohibito contractu.*
11 *Renunciatio, & simplex consensus permissiuus differunt.*
12 *Pactum remissiuum fideicommissi non valet.*
13 *Substitutionis pupillaris ius, an possit pacto remitti.*
14 *Pactum & transactio differunt.*
15 *Pactum multiplex reperitur.*
16 *Filius an possit compelli ad soluendum sextantem, si pater eius non soluerit.*
17 *Acceptilatio an sit necessaria ad remissionem conuentionis.*
18 *Pactum de non petendo quando sufficiat.*
19 *Cautionem offerre non poterit qui non petere conuenit.*
20 *Cautionem sponte suscipiens vt det, conuenti potest.*

1 Onditionis. †Ius futurum potest remitti per pactum. & defectus causæ impulsiuę non præbet impedimentum. hoc dicit. secundum dominum meum. Vel magis ad literam. Fideicommissum pendẽs ex euentu futuro potest remitti pacto, nec vitiatur eius remissio, licet casus cueniat, quo nulla eius potuisset esse petitio hoc dicit. Diuide in duas, quia primo præmittit dictum in genere. secundo ex illo infert ad quæsitum in specie. secunda ibi cum igitur. & ibi incipe casum in terminis, quo posito notabilia collige. Primo, quod remissio fideicommissi inter fratres est æqua: non iniqua. vt hic in prima parte. Et ratio huius æquitatis est: quia licet fideicommissum sit vicissitudinarium, tamen improbabile votum captandæ mortis alterius remouetur. vt infra, titulo primo, l. de fideicommiss. Item, & si non sit vicissitudinarium tam prædicta, quam alia ratio vendicat sibi locum videlicet, quia inter fratres inuidia tollitur, & discordia placatur, quæ inæqualitatis ratione inducitur, & nutritur, vt infra, de bonis quæ liberis. l. cum oportet. §. primo, ff. de legatis secundo. l. cum pater. §. dulcissimis. & not. in eodem §. euictis. facit in Authen. de nupt. §. penultimo. columna tertia. Item per regulam generalem, qua cauetur, vt sito fauore inducto possit renunciare quilibet. vt infra eodem, l. si quis in conscribendo. & has rationes posuit hic Cyn. Secundo, quod remittens conditionem dicitur remittere etiam ipsum conditionatum. & istud declarabitur
2 in primo contrario. † Tertio, quod defectus causæ impulsiuę nõ facit deficere pactum. concordat. l. prima, §. sexum. ff. de posl. ratio enim impulsiua quare Filynus locum Frontono dedit, fuit, quia tunc Filynus liberos non habebat: sed ratio finalis dandi
3 fuit, quia Frontonus sibi remittebat ius fideicommissi. † Quarto nota, quod remittens spem dubij euentus fideicommissi modico recepto non dicitur læsi. Et est ratio, quia dubius euentus, non minus respiciebat incommodum, quam commodum. ex hoc infero, quod talis remissio non inducit iustam causam querelæ. ut hic in princip. facit l. pater filiæ. infra, de inofficioso testamento. & melius. infra, de vsu. l. si ea. l. & ex hoc sequitur, quod inter minores facta remissione non possit postea liberis susceptis peti restitutio in integrum, cum æqua, & iusta ratione locum sibi vendicante in personam cuiusque maioris, sit facta remissio, vt hic, ideo minor noc est restituendus: quia non debet dici læsus, vt infra, de in integrum restitutio. l. non videtur. facit dicta l. de fideicommiss. licet ibi fuerit vicissitudinarium. Alia notabilia colligamus ex glossis simul iunctis cum text. † Opponitur primo,
4 quod incertum conditionis non possit remitti, quia illud non dependet a potestate remittentis. sed a fortunæ insidijs, vt infra, de institu. & substitutio. sub condi. fac. l. si pater. & l. fina. & nullum hominum consilium potest prouidere, ut ff. de adm. re ad ciu. per ti. l. secunda, §. si eo tempore. Solu. exponendo, vt in glossa prima, videlicet quod stante conditione illius incertitudo non posset remitti. vt in contrario: quia esset ponere oppositum, ut in obiecto. sed ipsa conditio, quæ dicitur incerta, bene potest remitti, ut hic, ideo in transitiua lege. & pone incertum conditionis, id est, ipsa conditio, quæ est incerta. hæc expositio non placuit Iacob. Bald. quia remota condit. fideicommissum remanerent purum. vt ff. de adimendis legat. l. tertia, §. conditio. & sic non esset remissum contra istum textum in verficulo, cum igitur. quare ipse exponit, conditionis incertum. id est fideicommissum sub incerta conditione relictum. Sed caue, quia expositio gloss. sufficiens est, vnde aduertendum, quod interdum conditio remittitur a testatore, interdum a patre. Si a testatore distingue: quia aut remittit cõditionem fauore honorati. & hoc constat. & tunc fideicommissum remanet purum: aut fauore grauati, & hoc constat, & tunc remittitur ipsum conditionatum. & sic fideicommissum: alias nõ faueret grauato, cui intendit prodesse: sed noceret. Aut dubitatur cuius contemplatione remiserit. & tunc cum a significatu verborum in dubijs non sit recedendum. ut l. non aliter. de le. 3. & ff. qui, & a quibus. l. prospexit. dicendum est, quod remittendo cõditionem, totum videtur remittere. & si fideicommissum remis-

sio vel ademptio. sit de iam dato vel debito re, vel spe. quod non cadit in sola conditione. & de hoc est casus in d. §. conditio. Si vero remittatur a patre. tunc aut remittit obligatus. & tunc purificatur contractus, vel obligatio. ar. l. Iecta. ff. si cer. pet. Aut remittit is, cui obligatio erat quærenda, & tunc conditionatum, & sic fideicommissum intelligitur remittere, vt hic, & est triplex. ratio, prima, quia si sola cõditio esset remissa, remissio prodesset remittenti. & ei non noceret, & noceret ei cui fit remissio, & non prodesset contra l. quod fauore. §. de legi. & j. de iura. calum. l. 2. ad fi. Secũda, quia cum remissio sit alicuius rei debitore, vel spe. liberatio. vt ff. de iusti. & iur. l. manumissiones. & de condi. ob cau. l. si qs accepto. & l. si mulier, & si conditio non debeatur, sed rei debendæ ascribatur, quod non de ea, sed de fideicommisso fit remissio. vt §. allegato. §. conditio. Tertia, vt verba aliquid operentur, & ut res potius valeat, quam pereat. vt ff. de vsufruct. l. quoties. & de re li. do. l. quoties. remissio autem non valeret, si de sola conditione facta intelligeretur. vt in primo ar. patet, ergo, &c. Opp. secundo ad literam, cum tex. in prima parte dicat, quod incertum fideicõmisi finitum est per pactum. & sic per participium præteriti tẽporis sequitur. quod in prima parte huius l. non loquitur generaliter de potentia fienda, sed specialiter de existentia, & de cessione. Item, quod est falsum, quia in vers. seq. cum igitur, respondet ad quęsitum in specie. & in prin. ponit. dictum generale. vt dixi in diuisione. Huius timore glo. 2. exponit finitum. i. finiri potuit. Oppo. tertio, & infra glo. magnam, quod remissio non teneat, immo datum repetatur. quia ob eam causam, quia Felinus liberos non sustulerat hæc facta fuerant. ergo causa cessante, vel non impleta debet repeti. Solu. vt in glo. Nam causa dati fuit remissio fideicõmissi, licet incerti, quod sufficit, vt in glo. vsque ad vers. sed videtur. & circa hoc in alio contrarium latius me extendam. † Oppo. quarto, quod pactum non valeat, quia iuri futuro, & nondum p-
a petenti non potest renunciari. vt ff. de acquir. hære. l. qui superstitis. & l. is qui. & de leg. 2. si ita scriptum. §. si sub conditione. Solut. quod illa iura in simplici repudiatione: nos in pacto remissiuo. & h. d. glo. vsque ad ver. ar. contra. ibi contra solutionem opponit videlicet, quod nec pactum valeat. vt j. de cap. l. nec nos. Solu. vt in glo. quod ibi fuit error. sed certe ibi fuit error, quia viuebat, quem mortuum putabat. tamen error non inualidat ibi. quia, & si viuẽs fuisset, non teneret super bonis viuentis. vt j. eo. l. fi. ideo Mar. Syl. & Iaco. But. dicunt hic melius, quod is super bonis suis, & super
b hæreditate iam mortui, ibi viuentis.[b] remanet ergo conclusio ad cõtrarium principale, quod ius futurum tolli potest per pactum, sed non simplici repudiatione. Sed quæri potest, cur diuersum. & respondet glo. successiue in ver. & potest: quia cum pacta validẽtur duorum consensu, & repudiatio vnius tantum, fortius, & potentius in tollendo debet esse pactum. ar. j. qui testa. fac. pos. l. hac consultissima. in fi. & j. communia de successionibus. auth. itaq;. & in cor. vnde sumitur. Aliam tamen rationem diuersitatis glos. posuit Iaco. But. & dominus meus videlicet, quia renuncians vult a se abdicare. sed paciscens vult se obligare ad non faciendum. Primum non est de potestate renunciantis, vel repudiantis, quia, quod non habet, nec habere potest a se abdicare non potest. vt l. eius est nolle. ff. de reg. iur. & l. nemo. in eodem titu. sed ius futurum penes se non habet, nec potest habere. vt l. cedere diem. ff.
6 de verb. signific. ergo, &c. † Hinc dicimus, quod renunciatio in re nunciante exigit duo, potestatem renunciandi, & acceptandi. ut ff. de nego. gest. l. Pomp. scribit. & de acquir. hæred. l. is potest. Præterea, quia renuncians quærit, quod iam habet, quærit enim de præsenti non habere, quod repudiat. sed de præsenti illud nõ habet, ergo frustra renunciat, vt ff. de suspec. tu. l. post finitam. & vti pos. l. 1. §. interdictum aũt hoc. secundum autem bene est de potestate paciscentis. cum quilibet habilis possit se obligare, ad aliquid de præsenti, vel in futurum faciendum, vel non faciendum. Et rationis prædictorum est ratio: quia repudiatio fit per verba, præsentis temporis tantum, quæ ad futurum non extenduntur. vt ff. de verb. oblig. l. si a colono. & l. cum stipulamur. Sed pactum fit per verba futurum concernentia. vt promitto non petere. nam illud infinitum etiam futurũ respicit. & licet quando non sit adiectum, tacite tamen inesse intelligitur. ut ff. eod. l. tale pactum. in princip. cum ibi nõ. in gl. & hoc in renunciatione, vel repudiatione extraiudiciali, in iudiciali, vero tenent gl. quod facta etiam parte absente illa præiudicaret in iure futuro. vt no. glo. ff. de acquir. hæredit. l. is qui hære. & l. plurium. in fin. & de cur. bo. dan. l. 1. & quibus ap. non licet. l. 1. §. si quis ante sententiam. & ita dicebat dominus meus, & ita pertransit communis opin. quidam tamen dicunt, quod istud procedit iudicio, vel quasi inchoato cum renunciante, ita quod ex natura illius iudicij, & necessitate sit facta renunciatio. vt ff. de hæred. instit. l. si quis instituatur. alias dicunt renunciationem in iudicio factam non præiudicare: vt ff. de succ. edic. l. 1. §. decretalis. sed certe nec ibi est iudicium, ut ff. de bo. pos. l. seruus. Sto igitur cum opin. communi. Quod autem dixi de extraiudiciali limitat Iac. de Are. nisi sit facta præsenti, & acceptanti: quia tunc præiudicaret, vt pactum. arg. l. tale pactum. ff. eo. ubi enunciatiua confessio præiudicat, ergo fortius dispositiua: sed nõ multum vrget, quia ibi in ꝓfessione, quæ potest de nouo obliga-

tionem inducere, vt ff. de constitu. pecu. l. Titius. & l. quidam. ergo fortius liberare. ut l. fauorabiliores. de regulis iuris. Præterea in dicta l. tale pactum. confessio est facta de iure præsenti: nos q̃rimus de iure futuro, quid dicendum. Iac. But. & dominus meus idem tenent: sed alijs rationibus. Prima facta præsenti, & acceptãti transit in pactum, quod est duorum plurium ve in idem placitus consensus. ut ff. eo. l. 1. nec obstat, quod is est vsus verbo, renũciationis, non pacti, quia non tam verba, quam mens est attenden-
da, vt j. de iure do. l. etiam. cum similibus. ibi no. Secunda, quia cũ deliberando tractetur, si non valet, ut ago, valere debet, ut potest. ut ff. de pac. l. si vnus. §. penul. & de accep. l. inutilis. secundum vnam lec. Tertia, quia inualida proprie sumpta impropriantur, vt valeant, ut ff. de vsufruct. l. Proculus. & de præscrip. verb. l. insulam. & de rebus dubijs l. quoties. Quarta, quia: quotidie sic scribunt notarij. talis renunciauit tali. & facit sibi finem quietationẽ, & remissionem. ideo ex frequenti, & quotidiano vsu debemus ei fauere. argumen. ff. si certum petatur. l. certi conditio. §. si num
7 mos. & infra, de preca. l. certum. in fi. † Concludamus ergo, quod
b renunciatio facta de iure futuro[b] in iudicio præiudicat sicut pactum, extra iudicium vero facta præsenti, & acceptanti similiter præiudicat. facta vero absente parte non præiudicat. Sinautem fiat de iure præsenti, tunc aut illud ius est reale, & tibi præiudicat: licet in alium inuitum, vel etiam ignorantem ius illud dominij non transferatur, ut ff. de relicto. l. prima secunda, & tertia. Aut est personale ad rem: & tunc, quia sunt opin. remitto ad ea.
8 infra eodem, l. post quam liti. † Opponitur quinto, quod per consensum non præiudicetur in iure futuro. vt ff. quorum lega. l. prima, §. quod ait prætor. Solutio. vt sequitur in glo. vsque. ad ver. tio oppo. &c. Videlicet, quod ibi repudiatio magis videtur, quam pactum. quidam contra: quia cum ibi fuerit duorum consensus, & voluntas magis debet accedere pacto per ea, quæ dixi in proximo contrario per uerba Old. videtur glo. defendi, & declarari dicit enim, quod licet ibi duorum consensus intertuenerit. tamen non fuit in idem dandum, vel faciendum, prout est necessarium ad existentiam pacti. vt ff. eodem, l. prima, §. pactum. Sed fuit ibi quædam licentia, & assensus permissiuus, & non dispositiuus, & astrictiuus. & ita etiam dicit Iacob. de Rauen. Pe. & Cyn. Ex quo infert dominus meus, quod talis assensus velut quoddam medii participat cum pacto propter duorum consensum, & cum repudiatione propter finem, & effectum ipsius, quia non obligat, & quia effectus & finis potentius agit cum ad ipsum tendat omnis causa. & etiam cum ipse sit quid primum in intentione agentis. vt colligitur. infra de iura. calum. l. secunda, in fin. & de iudi. l. rem non nouam. in fin. glo. bene dixit, dum comparatiue, & electiue dixit, quod ibi consensus accedit magis repudiationi, quam pacto, & hæc fuit pulchra, & subtilis defensio nostræ glo. ad quam vnusquisque deberet intendere, cum glos. sint nostræ nauiculæ, per quas portum valde arctum ingrediamur, vt postea in naues latiores, & profundiores transeamus, & ad portum claræ ueritatis perducamur. † Colligimus tamẽ ex prædictis, quod triplex est
9 consensus, unus licentię, & sic permissiuus. & iste ius quærẽdum non excludit, abdicat, & tollit: alius conuentionis, & sic obligatiuus, & sic excludit iste a iure quærendo, vt hic. tertius repudiationis, & per consequens non obligatiuus. & ille non excludita
10 iure futuro, ut in præcedenti contrario. † Ex his sequitur, quod ꝓhibito contractu per statutum, non intelligitur prohibita renunciatio, vel repudiatio, quia aliud est renunciare, & aliud contrahere. cum ꝯctus sit pactum, ẽr si ordinetur ad distractũ. vt no. in glo. magna, in l. 1. ff. de act. & ob. Sed repudiatio, vel renunciatio nõ, vt patet ex prædictis, similiter consensus simplex nõ intelligit ꝓhibitus: cum aliud sit consentire, aliud ꝯhere. ut probatur ex ꝓxi-
me

ADDITIONES.

a ¶ Non potest renunciari. Adde Soc. consi. 189 inci. viso testamento. ver. 1. quia cum seq. in 2. parte. char. 62. vt ibi hoc idem inducit, & allegat. Item adde ꝓfatum Soci. consi. 30. incip. quamuis ex his, ver. item patet ex verbis circa fi. in 1. parte char. 59. ꝙ ius competens alicui duplici iure si renunciat, vel aliter excludatur per vnam viam non propterea intelligitur exclusus ab alio iure, ꝙ potest sibi competere per aliam viam immo, si vnum competit propter aliud & qui uni renunciat, in neutro sibi præiudicat. Item adde prafa. Soc. hic in quarto no. ꝙ licet iuri de futuro per viam renunciationis non possit renunciari, ut hic in gl. potest renunciari per uiam pacti. & refert ultra rationem gl. Iac. But. adducere rationem differentię, ut ibi plene p eum, uide tamen tenentem rationem gl. quia d. magis tutam esse eam, quæ communiter apdrobatur, ut per Doct. hic.

† Ibi uiuentis. Adde in quantum hic Ale, post Bar. tãgit, an ualeat pactum de non succedendo pupillo ex substitutione pupillari, quod pulchre consuluit Bal. consi. 7. uol. 4.

b † De iure futuro. Adde, ꝙ renunciatio iur. de futuro intelligitur. ſ. de eo, qd habet causam de præsenti. alias non præiudicat. & no. Bar. in l. post emanci. §. illud. ff. de lib. lega. Bald. in l. pactum. q. 13. C. de colla. quem etiam uide in l. postquam. col. 3. in 1. q. j. eo. Bar. post gl. in l. quod seruus. ff. de cond. ob causam. & in l. Aurelio. §. Gaius. ad fi. ff. de lib. leg. & in l. emptor. 6. Luctus. ff. eo. & in l. qui tutoribus. uersi. ex hoc dicto. ff. de transactio. & late in l. qui Romæ. §. duo fratres. in sexta quæstio. de uerborum obligatio. & in l. 1. vers. diuus. ff. de adulte.

11 pater. † Item ex prædictis colligo, quòd cum aliud sit renunciatio, aliud simplex consensus remissiuus, quòd etiam si hæres post aditam hæreditatem consentiret legatario, vt sibi rem legatam acciperet, non propterea de facili iuri Falcidiæ detrahendæ renunciasset, licet, quia tempore consensus adita erat hæreditas, interdictum quorum legatorum cessaret, & apprehensa possessio fuisset, vt ff. quorum legatorum. l. i. in princip. & pro hoc fortius facit, quia hæres promittit illam accipere rem, vt sibi legatam, & sub simplici, & nuda appellatione legati: sed talis appellatio, seu locutio, vel prolatio sine aditione integri, vel solidi non continet, quod non poterat desalcari, vt in text. singulari. infra, ad leg. Falcid. l. fin. ergo, &c. & pro tanto text. in authen. sed cum
12 testator. quæ in soluente loquitur, dixit subtiliter, agnoscens substantiæ mensuram, &c. pro hoc etiam facit, quia simplex, & absoluta prolatio non trahitur ad indebit. ff. de condictione indebiti. l. si procurator. cum similibus. † Reuertor ad Glo. & oppon. scilicet, quod pactum huius fideicommissi remissiuum non valeat, tanquam de futura successione, & sic improbatum, vt infra, eodem l. pactum quod dotali. & de col. l. pactum. solut. vt sequitur in glos. vsque ad versic. 4. &c. quam declara, quia per hoc pactum remittitur ius fideicommissi, per quod succeditur testatori iam mortuo, vt ff. de vulga. & pupilla. l. cohæredi. §. cum filiæ. & infra, vt in possess. lega. l. cum Archimedoram. & sic pactum non est de hæreditate viuentis, vt est in contrarijs. Item nec per hoc pactum prohibetur succedere fratri suo ex testamento, vel ab intestato. & nedum in alijs rebus, vt dicit glos. sed etiam in his, quæ sub illo iure fideicommissi potuissent comprehẽdi, &
13 sic non infringit hoc pactum liberum testandi arbitrium. † Vidi tamen dubitari, an ius substitutionis pupillaris possit per pactum remitti: & videtur quod non, quia pactum tunc esset de hæreditate viuentis pupilli, & sic improbatum, vt l. ita tamen. §. a patre. ff. ad Trebellianum. & in alijs legibus supra allegatis. Oppo. septimo, hoc pactum est contra voluntatem defuncti, & sic l. vt in Authent. de nupt. §. diſponat. ergo non valet, vt infra, eodem l. pacta. Solut. vt in glo. vsque ad versic. 5. videlicet, quod hic non est contra voluntatem defuncti, sed præter, quia non vetuit remitti. & ex ista glo. not. quod si defunctus vetuisset hoc fideicommissum remitti, quod pactum ipsius remissiuum non valeret. Pro hoc facit, qa si res ecclesiæ legata sub conditione alienetur, non potest alienari in casu, alias permisso, vt in Authent. de alie. & emphyt. §. sanctissimas. & not supra, de sacrosanctis ecclesijs. authent hoc ius porrectum. nec potest dici, quod cum hæc prohibito concernat fauorem tantum eius, cui restitutio debet fieri, videtur posse illi renunciari per pactum, vt infra, eodem l. fina. & argumen. infra, vt in possess. lega. l. 2. cum ibi no. quia illud procedit in fiendis ei, cuius fauorem respiciunt, non in prohibitis fieri ab eo, vt infra, ne fideiuss. dot. dentur. l. j. & ibi not. glo. j. in fi. & Doct. notant infra, ad Velleianum. authent. si qua mulier. & ibi per Cyn. ¶ Oppo. octauo, pactum ideo sumpsit vires, quia Filinus liberos non sustulerat. cum ergo postea sustulerit, pactum debet cessare, & datum repeti, vt in text. huic contrario, infra, de reuoca. donatio. l. si unquàm. Nam cessante causa, &c. vt supra, de Episcopis, & clericis. l. generaliter. cum similibus. Solut. vt sequitur in glos. vsque ad versic. 6. videlicet, quòd causa defectus liberorum fuit impulsiua. ideo illa cessante, non cessat remissio, & conuen. vt ff. de postulat. l. j. §. lexum. causa autem finalis ex parte Filini, qui conuenit dare sextantem, fuit cum Fronto, quia facto sibi remitteret fideicommissum, & Fronto conuenit illud remittere, alias non remisserus, vt Filinus ei daret sextantem. & vterq; motus fuit æqua ratione, vt repelleret improbabile votum captandæ mortis suæ, vt in princip. dixi. & neutra istarum causarum cessat, quia impleta fuit. igitur nec eius effectus debet cessare. Quidam nituntur solutionem istam improbare dicentes, quod ista solutio sentit, quod remissio duret, quod secundum eos est fallum, quia cum defecerit cõditio fideicommissi, sequitur, quod fideicommissum est nullum, vnde dicunt ipsi, quòd exceptione huius remissionis non est opus. Nam cum superuenerit nullitas ipso iure, exceptio, quæ prius competebat, euanescit, cum amplius non supponatur actio, cui obstet illa exceptio, & ideo soluunt, quod interdum deficit causa dilatiua contractus, & habet locum l. nostra. interdum causa ipsius obligationis, & habet locum l. contraria. Sed meo iudicio ista non sunt diuersa a dictis glo. quinimò dico, quod licet fideicommissum hodie sit nullum propter conditionis defectum, tamen remissio, ob quam fuit datum, non desinit retro facta esse, vt conuenit: Nec est verum dicere, quòd dubius euentus non deficit. & ideo cõdictio ob causam ad repetendum datum non competit. fateor bene, quod si fideicommissum peteretur, de remissione non est opus objici, cum fideicommissum sit nullum. & ita loquitur reprobatio eorum, de repetendo autem datum, non de fideicommisso soluẽ-
14 do hic tractatur, † Oppo. nono, cum hic res fuerit incerta, & aliquid datum, & retentum: sequitur, quod hic fuit transactio, & non pactum, vt infra titu. j. l. transactio. & sic debuit hæc lex poni, infra, titu. j. vt supra, de nouo Codice componen. §. quibus. Solut.

vt sequitur in glos. vsque ad versic. item an possit agi, &c. quam declara, videlicet, quod transactio exigit rem dubiam esse propter litem præsentem, vel futuram, quæ speratur, vt ff. de transact. l. j. & infra titu. i. l. 2. & ff. de condictione indebiti. l. eleganter. §. si post. hæc autem est dubia, solum propter dubium conditionis euentum, quod non sufficit, vt hic. nec obstat huic solutioni. ff. de verborum obligationibus. l. qui Romæ. §. duo fratres. vbi tex. appellat transactionem, quia ibi est dictio, quasi, quæ est nota dimi-
a nutionis, & improprietatis, [a] vt ff. de vsufructu eorum, quæ vsu.
15 consu. l. 2. † Ex prædictis igitur no. quod pactorum, aliud est gratuitum, aliud non gratuitum, & non gratuitum, quandoque stat in nomine generis sui. & vocatur pactum non gratuitum, vt hic, quandoque transit in proprio nomine, & vocatur transactio. de
16 qua infra titu. j. & ibi not. super rubri. † Venio ad quæstiones, & quæro si filius non soluit istum sextantem, an filius hæres ipsius possit compelli ad soluendum. & respondet glos. distinguendo formam, & verba conuentionis: quia aut conuenit dare, vt remitteret. & ille in remittendo solenniter præuenit: tunc quia ex sua parte plene impleuit, ad sextantem agere poterit. aut conuenit dare, vt ille non peteret, vel si non peteret, & tunc agere non possit, & ratio diuersitatis est, quia factum remissionis est instantaneum, & finitum, ideo potest statim impleri. Sed non petere, est factum successiuum, & infinitum tempus concernens: ideo non potest impleri in tempore. Nam licet hodie non petat, in crastinum petere poterit. & sic successiue de quolibet tempore. Ratio, quia primum affirmatiuum, secũdum negatiuum. vbi igitur non est conuentio perfecte impleta, agi non potest, vt infra eodem l. cum proponas. & infra, titu. j. l. siue apud acta. Ista solutio est vera, sed indiget declaratione, & etiam aliqua perfectione. Ideo circa eam quæro, quando conuenit remittere æquali modo, & quo debet fieri remissio. dicit glo. hic propter acceptilationem, quod reprobant Cy. & aliqui alij, quia acceptilatio nõ perimit, nec elidit ante conditionis euentum, vt ff. de acceptilat. l. quod in diem. & de noua. l. si Stichum. §. j. & l. quoties. §. si id, quod. & licet statim in euentu conditionis perimat, vt ibi, tamen non in casu nostro: quia deficit conditio, igitur nec ante, nec postea hoc pactum vestit. & ideo dixerunt, quod nec isto casu potest agi pro sextante. Dominus meus dicebat, quod sicut spes conditionalis debiti, potest vendi, & donari, vt infra, de dona. l. specie. & ff. de contrahen. emptio. l. nec emptio. sic potest acceptilatione, & pacto perimi, vel elidi, quia hæc donationis species sunt, vt ff. eodem l. contra regulas. §. fina. & de donatio. l. quidam in iure. & sic cõuentio sup illa spe facta vestiri põt acceptilatione spei illius iuris incerti, vt in hac glos. quam tene cordi. ad contraria respondet, quod loquuntur de nouatione, & priuatione rei, non spei, & iuribus acceptilationis in tollendo obligationem, quæ non est. hic autem tractatur de roboranda, & ualidanda cõuentione, quæ præcessit, & est, pro his etiam allegat, quia si obligatio iam contracta, & ualida tollitur nouatione, & acceptilatione, fortius species eius debet tolli, & natiuitas obligationis impediri, cum facilius impediantur contrahenda, quàm dirimantur iam contracta, ut l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui, uel alien.
17 iur. † Quero tunc, si conueni dare, ut remitteres fideicommissum, an ad remissionem, & implementum huius conuentionis sit necessaria acceptilatio. & uidetur, quòd sic, per istam glos. contrarium uidetur tenuisse Iacob. de Rauen. & forte Iacob. Butriga. qui intellexerunt glo. extra casum nostræ l. & sic, quod sufficit simplex pactum remissiuum fideicommissi, & dubij eius euentus, cum partes aliud non egerint, ut l. non omnis, ff. si certum petat. & pro hoc uidetur hic casus. & maxime, quia hic de uiribus pacti, non acceptilationis, & nouationis tractamus. possumus tamen distinguere, aut conuenit dare, ut remitteret per pactum, & tunc pactum sufficit: aut ut remitteret per acceptilationem, & tunc illa est necessaria: aut simpliciter, ut remitteret, & tunc ualidiori modo, quo potest. & sic per pactum, & per Aquilianam acceptilationem, remissionem faciat, & euitabit
18 opiniones prædictas. † Quæro modo, pro declaratione secundi membri positi in glos. quid si conuenit dare sextantem, & alter faceret sibi pactum de non petendo, an pro implemento huius conuentionis sufficiat pactum de non petendo. dico, quòd sic, quia non plus fuit conuentum, & sufficit impleri, quod in conuentione est deductum. & quia hoc est quoddam factum instãtaneum, & finitum, non infinitum, ut in exemplo glos. quando conuenit dare, ut non peteret, quia tunc est successiuum, & infinitum. Sed tunc quæro, quando conuenit dare, ut non peteret, an moriente eo, qui petere debet, num dicetur impletum, quod conuenit ex parte sui, ut sic eius hæres postea agere possit. & uidetur quod sic, quia conditiones negatiuæ in facto consistentes, implentur ultimo uitæ spiritu, ut ff. de condition. & demonstration. l. Mutianæ. in princip. & l. tale. in princip. Contrarium dico:
quia

ADDITIO.

a † Improprietatis. De dictione, quasi, an sit nota diminutionis, & improprietatis, Adde istum in l. j. nu. 7. & quod ibi signani in apostil. ad ipsum in uer. dictionem, quasi. infra, ut ac, ab hære. & contra hære. inci.

quia ius petendi, quod ipse habuit in hæredem suum transmisit, qui eadem persona fingitur cum illo. & ideo sicut nec in vita impleuit; ita nec in articulo mortis, non enim de repetitione personali ipsius tantum personam concernente videtur actum de petitione facti, sed in iure effectum exactionis concernente, vt probatur in d.l. Mutianæ. versic. vnde. †Quæro modo, cum glos. an qui conuenit non petere, poterit pro implemento cautionem offerre: & dicit gloss. quòd non, quia in vltimis voluntatibus est speciale, vt ff. de condition. & demonstration. l. Mutianæ. vbi idem, quod not. hic gloss. Sed Guiliel. de Cun. in l. dedi. ff. de condictio. ob cau. tenet contra, dicens casum esse. ff. locati. l. insulam. §. fina. Secundo confirmat, quia in contractu eadem est ratio, ne cogatur expectare perpetuo. Tertio, quia de vltimis voluntatibus arguitur ad contractus, & econtra, vt infra, de leg. l. fina. & ff. de pact. l. pactum. Quarto, quia conditiones negatiuæ in contractibus, & vltimis voluntatibus æquiparantur, vt ff. de verborum obligatio. l. impossibilis. in fin. Doctor. communiter tenent cum gloss. per l. ita stipulatus. de verborum obligationibus. & l. dedi. ff. de condictio. ob cau. quas gloss. allegauit in d. l. Mutianæ. Rationem diuersitatis assignant: quia in contractibus imputandum est contrahenti, qui sibi plenius, vel aliter non prouidit, vt ff. de pact. l. veteribus. sed in vltimis voluntatibus non imputatur, quia tunc mortis cogitatione turbatus non valuit, saltem iuris præsumptione, plenius sibi prouidere, vt infra, de testamen. l. hac consultissima. §. at cum humana. & in simili nota. infra, de pact. eius, qui lime. l. j. & ex hac diuersitate patet secundam, & tertiam rationem in contrarium factas non obstare. Ad quartum respõdeo, secundum Dominum meum, quòd illa æquiparatio procedit in conditionibus necessarijs, & omnino extituris, non in modo, qui est voluntarius, & non omnino extiturus ad l. insulam. §. fina. quæ fortius vrget, respondent communiter Doctor. quòd in cautione onerati, non honorati loquitur. Constat autem, quod reus sæpius cogitur ad cauendum, vt ff. de iudic. l. in omnibus. & de priuileg. credito. l. si creditores. Ista solutio potest impugnari, quando contractus est vltro, citroque obligatorius, & sic quilibet videtur oneratus, & grauatus. ideo aliter videtur, & cautius soluendum, videlicet, quòd ibi conuentio est valida, & vestita, ex qua conuenitur, qui sub modo se obligauit: vnde de modo excipiens, cogitur de cautione contentari. hic nuda, ex qua nulla, datur actio. & sic ibi offertur pro valida exequenda. ideo faciliter auditur. hic pro nuda vestienda, & sic pro obligatione inducenda. ideo non auditur. Item ibi modus ex ipsa pecunia est implendus. vnde cogitur conuentus de satisdatione contentari. cum aliter modus non possit impleri, hic, non ex eo, quod debet dari, sed propter ipsum non debet petere. Item ibi deductum in modo erat in se finitum tempore. & sic implebile, vel explebile: quia ibi modus erat affirmatiuus, hic negatiuus. & sic deductum in eo erat infinitum, & inexplebile etiam per cautionem. vnde nõ cogitur de cautione contentari. & ita soluebat dominus meus.

19

20 † Sed tunc potest quærij, si cautionem sponte suscipiat, an sufficiat, vt aduersus eum postea possit agi, vt det. & tenet glo. quod sic in l. siue apud acta. infra tit. j. & ibi dicam. Quero, quidam conuenit non petere, vt detur, an offerens liberationem per acceptilationem videatur implere, vt sic aduersarius debeat contentari. & videtur quod sic, vt ff. de condit. & demonstra. l. Mutianæ. ver. vnde dicam in l. siue apud acta, vbi glo. tangere videtur.

LEX II.

1 *Pactum tacitum absenti, & ignoranti prodest.*
2 *Emptor hæreditatis actionem tenetur suscipere, sicut successor vniuersalis.*
3 *Actiones vtiles in emptorem hæreditatis transferuntur.*
4 *Emptor, an possit inuitus conueniri.*
5 *Actiones suscipere, nemo sponte dicitur.*
6 *Pactum inter absentes, sine medio est inualidum.*
7 *Creditor agens contra emptorem hæreditatis, an præiudicet contradictoribus cæteris.*
8 *Emptor non existens soluendo, an possit reuerti contra venditorem.*

Post venditionem. Licet claudatur sub vno constructo, tamen intrinsece duo facit, quia primo thema repetendo quædam necessaria ad solutionem quæstionis præmittit, secundo quæstionem soluit. secunda ibi, exceptione. Casus. Creditor hæreditarius, qui sponte egit contra emptorem hæreditatis, intelligitur pacisci de
1 non conueniendo hæredem. hoc dicit. † Nota. tacitum pactum prodesse absenti, & ignoranti, secundum Cyn. vel tacitum pa-
a ctum valere inter absentes, [a] secundum dominum meum. Not. quod creditores possunt conuenire hæredem, sed non cogunt-
b ur. Item quod emptor conuenitur volens. non inuitus. Ex quibus collige, quòd emptor hæreditatis [b] non tenetur creditoribus directis, nec vtilibus actionibus, sed si sponte suscipit iudicium, vtilibus teneri videtur, & venditor liberatur ope exceptio-
2 nis taciti pacti, quod est notandum. † Oppo. extra glo. quod emptor non sponte, sed iuris necessitate compellitur suscipere actionem, vt quilibet successor vniuersalis, vt infra, ad leg. Iuliam. de vi. l. 2. & ff. ad Trebellianum. l. j. §. i. & Institut. de fideicommiss. hæredit. §. restituta. Solut. quod interdum transfertur successio in alium ex dispositione l. & tunc ille tenetur creditoribus vtilibus actionibus, vt d. l. 2. & ff. soluto matrimonio. l. si constante. §. fina. & not. ff. de iure fisci. l. 3. §. cum ex causa. Interdum transfertur ex dispositione hominis, & tunc aut per actum mere inter viuos, aut per actum mere voluntatis. Primo casu ille, in quem transfertur, nec directis, nec vtilibus actionibus potest conueniri, siue titulus sit onerosus, vt hic, siue lucratiuus, vt ff. de do. l. hæreditatem. vbi vide glos. & ratio, quia creditore non consentiente, a nexu actionum quis non potest se liberare, & suam obligationem in alium transferre. Hinc est, quod nec fideicommissarius restitutionem potest delegare, vt ff. de iur. do. l. mulier. §. si ex asse. facit ff. mand. l. si mandato meo. Secundo casu, aut quæritur de hærede primo, & transferuntur directæ, vt infra, eodem l. pacto successorum. & si certum peta. l. j. & de acquirenda hæreditate. l. pro hæreditarijs. aut de hærede secundo, vt fideicommissario ex restitutione sibi facta, & tenetur vtilibus, vt ff. ad Trebellianum. l. j. §. i. & §. restituta. & Institut. de fideicommiss. hæredit. §. restituta. aut de legatario hæreditatis delatæ defuncto. & tunc dic, quòd in legatarium non transferuntur actiones passiuæ. sicut nec hic, sed vtiles actiuæ sic, vt hic in tex. & glo. ff. de legat. 2. l. cum filius. §. Lucio. & ratio patebit in sequenti contrario. & ex his infertur, quòd si quis hæreditatem sibi delatam donatit causa mortis, q eo mortuo, donatarius intentabit vtiles contra debitores, sed a creditoribus inuitus non poterit conueniri, siue dicas donationem causa mortis accedere contractui, siue legato, siue mixto, vtrique, vt dixi infra, qui testamen. facere possunt. l. senatum. §. j.
3 † Oppo. quòd in emptorem transferuntur vtiles, vt infra, de hæreditate vendita. l. emptor hæreditatis. Solut. quòd vtiles actiuæ, quia contra debitores ex sola emptione transferuntur; vt ibi. & directæ ex cessione, vt ibi nota. Sed vtiles passiuæ non transferuntur, vt hic. & ratio diuersitatis not. per gloss. in l. 2. in eodem
4 tit. & patet ex supradictis. Oppo. quòd inuitus conueniatur a creditoribus, vt infra, de hæreditate vendita. l. j. Solut. vt ibi speciale, quando fiscus uendit, & hoc eius fauore. Oppo. quòd emptor conueniri posit inuitus, etiam fisco non uendente, ut infra, de hæreditate uendita. l. 2. Solu. quod inuitus non conuenitur a creditoribus, ut hic, a uenditore sic, pro eo, quod creditoribus conuentus soluit, ut ibi, & uu it glo. hic penulti. Oppo. quod emptor inuitus conuenitur a creditoribus, ut not. in d. l. 2. Solu. quòd ante excussionem uenditoris non conuenitur inuitus, ut hic, sed post illius excussionem, postquàm reperitur non soluendo, conueniri potest, ut d. glo. quæ fundatur per casum econtra. ff. de legat. j. l. plane si filium. §. j. & ratio est, quia commodum sentit ex hæreditatis emptione. & quia sic conuenitur tacite, uel expresse, ut satisfaceret debitoribus. Igitur merito contra eum in subsidium habetur regressus, ut l. fina. ff. de eo per quem factum est.
5 † Oppo. ab extra. quod non dicatur spontaneus susceptor actionum, quia ex quacunque causa uocatus compellitur uenire ad iudicium, ut l. 2. ff. si quis in ius uocatus non ierit. Solut. quòd respectu comparitionis est necessarius: sed respectu successionis iudicij, quod potuit euitare, est uoluntarius, ut hic. Oppo. tunc, quia non ope exceptionis pacti, sed ipso iure quasi facta nouatione quadam, uenditor fit liberatus, ut ff. de solut. l. solutione. Solut. illud, quando pro alio in iudicio conuento quis suscipit iudicium, quo casu dic, vt ibi per Doctor. hic, quando pro seipso conuento, licet causa originalis ortum trahat ab alia, scilicet ab hærede venditore. Oppo. tunc fortius, emptor conuentus nullo iure fuit obligatus. ergo contra eum actio moueri non potuit, vt ff. de negoc. gest. l. si pupilli. §. videamus. & si sic tanquam ex iudicio nullo, alteri non debet quæri exceptio, argumen. ff. de seruit. rustic. prædio. l. 3. §. fina. & de donatio. inter virum, & vxo. l. si sponsus. §. si maritus. Solut. quod ex parte agentis non deest actio. ex parte conuenti, non deest facultas exercendi illam in ipsum, saltem in subsidium, ut supra dixi. cum ergo sponte suscipit exceptionem, non opponens sibi præiudicat, ut hic. Quod est notandum ad materiam excussionis fideiussoris, & rei principalis. de qua per Doctor. in anthent. præsente. infra, de fideiusso. uel dic,

ADDITIONES.

a †, Inter absentes. Hoc est uerum pacto tacito, q̃ inducitur a lege ex aliquò facto. de quo per Feder. de Sen. consi. 277. & consuluit Roma. consil. 295. contra communem opi. Cy. quod donatio facta absenti ualeat absque nuncio, uel epistola, dummodo aliqualiter certificetur.

b ¶ Quod emptor hæreditatis. Adde D. Soci. hic in primo notab. & D. Ias. May, qui d. Iac. d. rationem esse, quia actiones hæreditariæ actiuæ, adeo sunt affixæ ossibus hæredis, quòd non possunt pacto, uel contractu tolli, allegat l. pacto successorum. infra eodem. ad quod facit, quod habetur per D. Soci. consil. 101. incipien. uiso testamento Antonij. uersic. confirmatur per ea, in j. parte, char. 167. & prædicta intellige, & limita, secundum Soci. hic, & ut habetur in l. prima, & secunda. infra, de hæred. uel ac. uend. & quando hæres non esset soluendo, & ut per Cy. hic, & ut in l. plane. la secunda. §. qui rogatus. de legat. j. & dicit Soci. esse uidere pulcheam decisionem Pet. de Anchara. in materia, in suo consil. 5. in ordine, & adde, quòd habetur per Do. Ias. hic, quem omnino uide.

dic, quod sufficit actionem sponte susceptam esse: quia fingitur iuridice actum. ff. de alien. iud. mutan. cau. fac. l. 3. in fi. & ff. de in-
6 terrogat. acti. l. qui ex parte. † Quæro modo, inter quos dicetur hoc pactum initum esse. dicit glo. vltima, in princip. quod intelligitur actum inter venditorem, & creditorem. & sic inter easdem personas, quibus prodest, & nocet. Sed contra hoc facit, quia inter absentes non valet pactum absque medio, id est, sine epistola, vel nuncio, vt ff. eodem l. Labeo. & de actio. & obligatio. l. 2. cui respondet Cyn. & dominus meus, quòd illud in pacto expresso, vel tacito, præsumpto, vt in exemplis ibi positis, nos in legali, & tacite intellecto a lege, in quo non requiritur præsentia, neque medium, vt infra eodem l. si creditores. & ff. loca. l. quæritur. §. qui impleto. Nec est verum, quòd in hoc pacto non insit consensus, licet quidam dicant non inesse, & male, quia l. quæ subintelligit pactum, subintelligit, & fingit consensum vtriusque, ex quo causatur pactum, vt ff. eodem, l. prima. §. primo. Simile in stipulationibus, vt infra, de rei vxo. act. l. vnica. §. primo. Sed an dici possit, vt pactum istud censeatur initum inter creditores agentes, & emptorem sponte suscipiẽtem. Cy. & dominus meus, quòd non, argumen. infra, per quas personas nob. acqui. l. prima. & ff. eodem, l. scriptum. l. fina. in contrarium mihi videtur facere, quia pactum factum cum uno prodest alij, qui conuentus contra illum esset habiturus regressum, vt ff. eodem, l. & hæredi. §. fina. & l. fideiussoris. versicu. cum alio. Sed venditor conuentus esset reuersurus contra emptorem, vt infra, de hæreditate vendita. l. secunda. ergo, &c. Et sic intelligendo pactum non
7 esse absque medio, cogitabis. † Quæro secundo, cum eadem glo. an vnus creditorum agendo, contra emptorem præiudicet cæteris, vel etiam sibi in alijs actionibus non propositis. & respõdet glo. quod non, vt ff. eodem, l. si vnus. §. ante omnia. & l. rescriptum. in princip. & infra, de excusation. tutorum. l. voluntatiæ. Nec obstat primo dicto. ff. eodem, l. maiorem. quia in diuerso casu loquitur, scilicet, quando de quota debiti remittenda tracta-
7 tur, de quo dic, vt ibi. & glos. est expedita. † Sed extra, quæro, cum Oldrad. si emptor non est soluendo, an reuerti poterit contra venditorem, & videtur, quod non, quia pactum subintellectum non est reuocatum, ergo seruandum, vt infra, eodem l. pacta nouissima. Item, quia hæc lex loquitur indistincte. Item, quia est, quid imputetur ei sponte agenti, vt l. quod quis. ff. de regulis iuris. In contrarium facit, ne hæres cum creditorum iactura locupletetur, contra, l. non natura, vt ff. de condictione indebiti. Secundo, quia ad eum loco hæreditatis peruenit precium, ergo debet posse conueniri in subsidium, vt ff. de eo per quem factum est, l. fina. Tertio, quia creditores tractant de damno euitando, hæres de lucro, ergo iuris, vel facti ignorantia non debet eis obesse, vt liuri signorantia. & l. error. ff. de iur. & fac. igno. Quarto, dicit dominus meus, quia errans non consentit, vt ff. de iurisdictione omnium iudicum. l. si per errorem. igitur in casu nostro non tam pacisciturquam decipitur, vt ff. de transactio. l. qui cum tutoribus. Et ex his patent alia argumenta, in contrarium facta non obstare. Quid dicendum? dicunt aliqui, quòd glos. decidit, quòd possit, vt infra, de hæreditate vendita. l. secunda. sed salua eorum reuerentia, illa glos. loquitur in casu illius leg. vbi nullum tacitum pactum inducebatur, cum creditores compellerentur inuiti agere contra emptorem, fisci fauore, hic quando sponte egerunt, & sic, tacitum pactum fecerunt, & ità dicebat dominus meus. quidam alij dicunt, quòd deciditur per glos. in l. secunda. eodem titu. Sed certe ibi loquitur econtra, quando venditor non est soluendo. Dicamus igitur ad quæstionem nostram, aut creditores sciuerunt emptorem non esse soluendo, quando egerunt, & sibi imputent, argumen. ff. de regulis iuris. l. cuius per errorem. & infra, de furt. l. manifestissimi. §. primo. aut ignorauerunt. & tunc sibi non præiudicãt per rationes supra factas. & per d. l. manifestissimi. & pro hac distinctione facit, infra, de sponsal. l. prima. §. is quoque. & idem dicebat dominus meus, si pendente iudicio efficeretur, non soluendo, quia quę de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt ff. qui satisda. cogan. l. si ab arbitrio. §. primo. & de interrogato. actio. l. de ætate. §. ex causa. & pro hoc etiam facit dictus §. is quoque. versicu. si vero. Et attende, quod hæc distinctio non habet locum econtra, quia venditorem compellitur primo excutere: vnde frustra de eius scientia, vel ignorantia quæritur. Barthol. de Salyc.

LEX III.

1 *Seruus in quæstis domino, prodesse potest, non obesse.*
2
1 **Seruus.** [a] †Seruus potest in domini fauorem, non læsio-
nem pacisci. hoc dicit. Vel magis stricte. in quæ
sitis seruus potest prodesse domino, & nõ obesse. hoc dicit. Cum
primo concordant omnes leges allegatæ in prima glossa. Cum
secundo concordant leges allegatæ in secunda glossa. in princip.
& confirmat glos. per rationem de iure communi. vsque ibi, item
quod dicit. Oppo. quòd præiudicet seruus domino, vt infra, de acquirenda possessione. l. fina. & de hæredibus instituendis. l. 3. Solut. vt in glos. quòd hæc in quæstitis: illa in quærendis. Oppo. quòd etiam in quæstitis præiudicet domino, vt ff. de vi & vi arma. l. j. §. quod adijcitur. & ff. de pactis. l. si quis seruum. §. etiam. Solut. distinguendo res dominicas a peculiaribus, vt in dominicis non præiudicet domino, nisi in duobus casibus, qui sunt facti. non iuris. puta delinquendo, vel se præcipitando, vel occidendo. In peculiaribus est regula, vt domino præiudicare possit, vt ff. de pecul. l. damnum. § sed si ipse. Fallit in septem casibus notatis. in glo. & ratio specialitatis est ipsorum, vel quia actus ille est ei a iure interdictus, vel eius non est capax. Oppo. de l. finautem. ff. eodem. Solu. quod ibi in quærendis, & in ipso contractu, quem dominus non potest acceptare, nisi cum suis modis, & conditionibus, vt ff. mandati. l. Caius. quæ similiter est contra, hic in quæsitis, vt dixi. Et adde, quod dicam infra eodem, l. filius. in quantum hic possint adaptari.

ADDITIO.

2 ¶ Seruus. No. secundum Do. Soci. hic, quòd seruus habens mandatum ad contrahendum, dicatur habere mandatum, & ad recipiẽdam solutionem. Item, quòd licet possit præiudicare in ipso contractu, a principio tamen non potest alterare formam obligationis iam quæsitæ, ex quo infert, secundum Bal. & Doctor. quòd præpositus ad recipiendam solutionem non potest terminum prorogare, ad quod dicit esse uidendum text. & ibi late in l. qui Romæ. § Callimachus. ff. de uerborum obligatio. & dicit utile esse, secundum Bal. ad monachos, qui seruis æquiparantur, secundum Innocen. in c. olim. de priuileg. lib. 6. & de hoc etiam uide D. Ias. hic, qui dicit, quòd idem in filiofamil. alleg. l. filius paciscen. infra, eodem, & d. intelligendum esse tex. in quæsitis, secus esset in quærendis, ut in glo. quam ipse hic comprobat per tres text. Item dicit simile esse in prælato ecclesię, qui non potest solus sine capitulo præiudicare ecclesiæ in quæsitis, sed bene aliquando in quærendis, & refert, quòd hic est solus prælatus in recipiendo canonem ab emphyteuta, qui triennio cessauerat soluere, & sic poterat expelli, præiudicare eccle. quia iuuius in quærendis, ita dicit tenere Cardi. Floren. in dic. potuit. de lo. & i. si Imo. in 38. colum. & sequen. Et adde, quòd refert Bal. facere, magnum uerbum in rubr. extra, de constitut. quòd ideo nolet statuti in laicorum, quòd nullo tempore ecclesiæ præscribant, ne ciuitas perdat datia, uel collectas, eo quòd tale statutum respicit quærenda, & non quæsita. Et limita illum tex. ut hic per eum. Facit ad ea, quæ hic per Do. coapostillatorem meum in princ. huius apostil. & per totam apostil. dicuntur, q̃ not. Roma. sing. 1110. 620. quod incip. constituo procurat. meum.

LEX IIII.

1 *Exceptio renunciationis litis, processum impedit.*
2 *Exceptiones litis finitæ, quæ dicantur, & quæ non. & nu. 3.*
4 *Causa, an dicatur finiri litis renunciatione.*
5 *Renunciatio simplex litis motæ, an æquiparetur renunciationi iuris.*
6 *Litis contestatio, an sit necessaria.*
7 *Renunciatio, an præiudicet, nulla lite mota.*
8 *Lis, dictio, quid significet.*
9 *Renunciatio litis fieri potest, aduersario absente.*
10 *Lites sunt odiosæ, ideo reuocandæ.*
11 *Renunciari potest liti, aduersario inuito.*
12 *Renunciatio voluntatem respicit renunciantis.*
13 *Dissolui quimquodque eo, quo ligatur vinculo, qualiter sit intelligendum.*
14 *Pactum, quid sit.*
15 *Renunciatio litis, multis modis fieri potest.*
16 *Renunciari liti, an dicatur ex solo lapsu triennij.*
17 *Renuncians instantiæ, an dicatur iuri & causæ renunciare. & nu. 18.*
19 *Renuncians liti ad expen. tenetur.*
20 *Appellator appellationi renunciare potest.*
21 *Exceptio resistenti non quæritur.*
22 *Renuncians liti, an possit eam instaurare.*
23 *Renuncilitio iuris futuri, quando valeat.*

Postquam liti. Renuncians liti finit causam, nec instaurat eam: hoc dicit secundum dominum meum, vel secundum Bart. Qui renunciat liti motæ, videtur renunciare instantiæ, & causæ. Pone casum, in terminis in nube, quo posito. Nota, quòd renunciatio litis excludit renunciantem a iure domini; & obiectionis. Secundo, quòd post re-
1 nunciationem litis non est locus pœnitentiæ. † Tertio, quòd hęc exceptio renunciationis litis impedit processum inchoati, & inchoatum, priusquam exceptio cõpereret, perfici, vt probat istud verbum, instaurari. hic positum. concordat l. cum mota. infra, titu. j. & probatur vtrunque in exceptione transactionis. quæ similiter, vt ista est litis finitæ. ff. de condictione indebiti. l. eleganter.
2 §. si quis post. & §. sed si post. † Et vt de istis exceptionibus aliquid dicamus, est notandum, quòd quædam exceptiones appellantur exceptiones litis finitæ, sic dictæ, quia earum causa productiua emanauit, vt finem imponeret litiam motæ, vel speratæ. & ideo de lite sperata dico, quia transactio fit timore litis præsentis, vel speratæ, vt d. §. si quis post. & ibi glo. exempla istarum exceptionum sunt hæc, videlicet exceptio renunciationis litis motæ, vt hic, exceptio transactionis, vt infra, tit. j. l. fratris. & l causas, vel lites, vt d. §. si quis post. & exceptio iurisiurand. vt ff. de iureurand. l. secunda. l. nam & postea. §. dato. & exceptio rei iudicatæ, vt ff. de re iudicata. l. prima. & has tres vltimas enumerat tex. extra, de lit. contesta. cap. j. lib. 6. Hæ exceptiones huius sunt finis, & effectus, vt propositæ in forma declinatoriæ impediant processum, vt legibus, & iur. supra allega. & hæ oppositæ, vel propositæ in forma peremptoriarum. & sic ad merita causæ, seu ad ipsius iustitiam,

vel

vel iniustitiam non impediunt processum. & sic imputetur sibi, qui illum modum, & formam proponendi elegit. non est tamen omittendum, quod Innocē. extra, de in integrum restitutio. cap. cum venissent. dixit, quod hæc exceptio non est vna in substantia, quæ sic varietur in proponendi forma. sed dicit ex eodem facto duas oriri in substantia, & diuersas numero, videlicet vna peremptoria, alia declinatoria, seu dilatoria. quod an sit verum, non
3 insisto, sed eius verba nota. † Quædam sunt exceptiones, quę non possunt dici litis finitę, quia earum causa non emanauit, vt finem liti motæ, vel speratæ imponerent, sed ob aliam causam, istarum exceptionum causa productiua, quandoque omnem obligationem tollit, & perimit, quandoque alteram tantum, quandoque neutram. Si omnem obligationem tollit, vt est videre in exceptione solutionis, & acceptilationis, tunc talis exceptio ad processum potest opponi, cum nemo experiatur sine actione, vt l. si pupilli. §. videamus. ff. de negoc. gest. cum similibus. & hoc not. glo. in acceptilatione. infra, titu. j. l. vbi pactum. Si alteram tantum tollit, vt pactum de non petendo. quod secundum communem opinionem, tollit naturalem, & elidit ciuilem, vt dicam plene infra eodem, l. pacta nouissima. & adhuc dicunt quidam, quod potest opponi ad processum, quia sine actione non potest experiri. facit l. neque impuberes. ff. de in ius vocan. & hanc opinionem videtur Bart. sentire. ff. eodem, l. si vnus. §. pactus. sed opinio non est bona, quia licet tollatur naturalis, nō propterea tollitur actio, vt dicam in l. pacta nouissima. ¶ Si vero neutrā obligationem tollit: tunc distingue, aut exceptio concernit actionem, & eius substantiam: aut concernit eius exercitationem tantum. Primo casu solum ad merita causæ potest opponi, quæ solum concernit, vt est videre in exceptione præscriptionis, suppositia illa opinio. pro vera, quod actionem non tollat ipso iure, sed elidat ope exceptionis, vt not. glo. in l. sicut. ¶ infra, de præscription. triginta annorum. & ibi dicam. Similiter in pacto de non petendo, secundum opinio. Guiliel. de Cun. Secundo casu, quando non ipsius actionis substantiam. sed eius exercitationem concernit, quod est videre, quando ciuilis, vel municipalis l. denegat audientiam, dicens non audiatur, vel audientiam non dabo, vel alia similia verba. & tunc exceptio illa iudicanda est declinatoria, seu iudicij dilatoria, vt infra, ne quis, vel a regia. l. secunda. & supra, de his, qui ad eccle. confu. l. si fertus. & ideo ante litem contestat. debet opponi, vt infra, de procurator. l. ita demum. sed forte etiam postea: quia quoties aliquid proponitur, vel dicitur renasci, exceptio videtur, argumen. ¶ l. sicut. & l. repeti. in princip. & ff. quibus modis
4 vsufruc. amit. † Venio ad glo. per quartum introitum oppo. quod ex renunciatione litis non finiatur causa, quin instaurari possit: cum ex tali renunciatione nil depereat de renūciantis iure, quod sic probo: quia lis, & ius deductum in ea sunt valde differentia, vt vidisti, in l. edita. supra, de eden. ergo de renunciatione litis non infertur renunciatio iuris, argumen. ff. eodē, l. si vnus. §. ante omnia. & infra, de excusatio. tutorum. l. voluntarie. Solut. quod contraria habent locum in prorsus separatis. ita quod vnum non sit alterius illatiuum, vel significatiuum, sed in casu nostro litis nomen significat actionem, vt l. litis nomen. ff. de verborum significatio. ergo merito ex renunciatione litis infertur renunciatio instantiæ, & iuris, vt in glo. j. in cuius fi. pro supplemento dic, argumen. l. litis nomen. ff. de verborum significatio. & infra, de do. l. prima. cum similibus. Et not. quod glo. dicit in dubio, quasi dicat, secus esset, si renunciaret liti, cum protestatione, quod ius suum saluum sibi remaneat, quia illi non intendit renunciare: quia tunc intelligeretur renunciatum liti, id est, instantię tantum. Nam & instantia pro lite intelligitur, vt infra, de procuratoribus. l. neque. & de iudic. l. properandum. §. fina. & ibi not. & prolata proprie sumpta impropriantur, ex quo constat de mente, vt infra, de fideicommiss. l. cum virum. & ff. de præscriptis verbis. ¶ insulam. & sic ex glo. not. quod renunciatio in dubio intelligitur in suo potiori, & pleniori significatu. facit l. prima. §. qui in perpe-
5 tuum. ff. si ager vectig. vel emphyteu. peta. † Oppo. secundo, quod
a per simplicem renunciationem litis motæ, [a] non renuncietur iuri, vt in hoc exemplo. Pone, sine libello, & iudice creditorem cōtendere cum debitore, certe dicimus, quod lis inter eos orta est. & tamen si creditor dicat ei, renuncio liti, intelligeretur discordiæ, & non iuri, quia lis talis non significat nomen actionis. facit l. libertus aduersus. ff. de in ius vocan. Solut. quod hæc non intelligitur de tali lite impropria, sed de lite, quæ significat nomen actionis, quia in iudicio & apud iudicem mota est, vt in secunda glossa. Sed tunc dubium est, quæ requirantur ad hoc, vt lis dicatur mota. & fatentur omnes, quod libelli oblatio, & partis citatio de iudicis mandato. & eius citatio, similiter, & libelli oblatio
6 sunt necessaria. † Sed dubium de litis contestatione. & dicunt quidam, quod litis contestatio est necessaria, argumen. ff rem ra. habe. l. amplius. & multi dicunt, quod glos. nostra hoc sentit. dominus meus dicebat litis contestationem non esse necessariam. Nam ante litem contestat. lis dicitur mota, & res effecta litigiosa, vt in Authent. de liti. §. omnem. & infra, de liti. authent. litigiosa. Secundo, quia lis dicitur ante litem contest. vt not. infra, titu. j. ¶ causas, vel lites. & ff. de testi. l. prima. §. primo. Non obst. d. l. am-

plius. quia ibi in stipulatione pœnali amplius non peti, quæ est stricti iuris, & quia pœnalis, & sic odiosa, ideo restringenda, vt ff. de liberis, & posthumis. l. cum quidam. hic de renunciatione, quę est fauorabilis, vt l. Arrianus. ff. de act. & obligatio. ideo late interpretanda. Ad hanc glos. & sequen. respondet, quod facit pro hac parte, cum aliud sit motio litis, & aliud contestatio. in hanc
7 partem inclinat Iacob. Butriga. vt communem. & ita teneo. † Oppo tertio, quod etiam nulla lite mota, valeat renunciatio, vt supra eodem, l. prima. Solut. vt sequitur in tertia glo. in princip. videlicet, quod ibi per pactum, hic per simplicem renunciationem, quæ demum lite mota nocet. Et sic innuit glo. quod si lis non fuit mota, quòd renunciatio non præiudicasset. sed hoc videtur falsum, quia cum tempore renunciationis ius sit præsens, & parum compereus, renuncianti in ipso debet præiudicasse renunciatio, argumen. eorum, quæ notantur, & dixi in prima glos. Solut. defendendo secundum dominum meum, quòd dicta in glo. procedunt, quando lis est mota. ita quòd per ipsam actio significatur, vt l. litis nomen. ff. de verborum significatio. vnde valente renunciatione in ipso principali, & expresso, valet in ipso significato tacito, & consecutiuo. Sed vbi lis mota non esset, & per consequens lis nulla dici posset, & sic nec actio ab ea significata dici potest, sequitur, quòd renunciatio est in expresso, quia quòd nondum est, non tenet. & per consequens nil operatur in consecutiuo, & tacito, vt ff. de seruit. rusti. prædi. l. 3. §. fina. & de donatio. inter virum, & vxorem. l. si sponsus. §. j. & in simili not. glo. infra, de rei vendicatione. l. mater. in glos. magna. in prima quæstione. sed contra istam defensionem facit, quia vbi contractus, vel dispositio non tenet in continente, vel significante, valet & tenet in contento, vel significato, vt patet infra, de do. l. prima. & ff. de pact. l. Labeo. de legatis primo. l. seruum filij. §. eum qui. Sed iterato defendit dominus meus, quod in illis legibus, dispositio non erat nulla, sed aliqua, licet infructuosa, igitur in contento, velut in fructu continentis, fortius operatur, q̄ hic renūciatio nulla facta de lite, quę non est. Similiter non obstat, quod res debet interpretari sic, vt valeat, & non pereat, vt ff. de vsufruc. l. quoties. & de rebus dubijs. l. quoti. quia ibi oratio est ambigua, hic renunciatio
8 funditus nulla, vt ex prædictis. † Extra oppo. quarto, licet litis nomen significet actionem in libellum deductam, tamen non significat processum futurum, & sententiam ferendam, ergo in his non debet posse præiudicare, ut ff. de legatis secundo. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. Solu. quidam, quod hic facta fuit in iudicio. ideo præiudicat in iure futuro, ut plene dixi supra eodem, l. prima. in contrario extra iudicium, hæc diuinat in nostra l. Ideo dic melius, quod interdum futurum habet dependentiam a iure præsenti: quia ab illo fomentum est recepturum. & tunc habet locum lex nostra. Interdum futurum nullam habet dependentiam a præsenti, sed ipsum futurum est per se principale. & tunc habet locum l. contraria, & pro hoc accedat, quod in simi-
9 li not. glo. in l. non quemadmodum. ff. de iudic. † Quæro modo, continuando materiam, cui facta fuit hæc renunciatio litis. & di-
b cit glos. quod non exigitur cui: quia & absente aduersario [b] fieri potest. & sic sufficit simpliciter facta, dummodo probari possit. cum ista glo. concordat Guiliel. de Cun. in l. Pomponius scribit. ff. de negocijs gest. & Innocen. in cap. cum pridem extra, de pactis. & in cap. veniens, extra, de renunciationi. Bart. refert Petrum tenuisse contrarium, quem ipse sequitur in l. non solum. §. liberationis uerba. ff. de lib. lega. distinguens tamen, quod si renunciatio facta est de iure reali, valet inter absentes, ut in hac l. quia secundum eum notanter dixi, liti de prędio. & est ratio, quia cum illud resideat solum in renunciante, debet merito posse sola renunciatione a se abdicare, ut supra, de iuris, & facti igno. l. cum falsa. & ff. de acquirenda possessione. l. 3. §. in amittenda. & l. si quis vi, §. differentia. quare pro derelicto habeatur, argum. l. primę, secundę, & tertię. ff. pro derelicto. & pro hoc do tibi glo. claram. ff. de usufruc. accre. l. prima. §. interdum. Si uero sit facta de iure personali. & tunc si mediante nuncio, uel epistola, etiam valet. remittit. & l. Labeo. ff. de iureiuran. si absque nuncio, uel epistola. & tunc si alteri recipienti uice, & nomine absentis, & sic ut gestori, & etiam valet. ita intellexit glo. in d. §. liberationis uerba, pro qua facit l. penulti. ff. de negoc. gest. & l. rescriptum. §. fi. ff. de pact. Aut absque tali medio, licet uocatis uicinis, & amicis, uel alijs testibus, & tunc non valet. Primo, quia unumquodque dissoluitur, debet eo uinculo, quo ligatur. ff. de solut. l. prout quisque. & de regulis iuris. l. nil tam naturale. igitur cum personalis obligatio uoluntate debitoris, & creditoris sit causata, & uno nexu residet in utroque, ut ff. de accept. l. prima. & ibi glos. sequitur, quod pro

utriusque

A D D I T I O N E S.

a † Per simplicem renunciationem litis motæ. Vide de hoc no. in cap. dudum. extra, de electio. & in c. cum pridem. extra eo. de pact. in uersic. liti cedere. ubi uide Cardinalem.

b † Absente aduersario. Infert ex hoc dicto, quod ista renunciatio partis non requirit præsentiam. idem not. Innocen. in capitu. cum pridem. extra, de renunciat. secus autem in renunciatione literarum, ut ibi per eundem Innocen. & scribentes,

utriusque voluntate debet tolli. Secundo, quia pactum factum 12 extraneo de non petendo a tertio, non valet ipso iure, vt ff. de pactis. l. si tibi. §. si pactus. & l. & hæredi. §. nos autem. & not. glo. in eadem l. §. idem Iulianus. & in l. idem in duobus. §. fina. Hinc est, quod speciale est in quibusdam personis, vt earum pactum alij producat exceptionem doli. quæ no. in l. rescriptum. §. fina. ff. eodem, & l. sequen. Tertio, confirmat ex eo, quia confessio ad liberandum facta parte absente nō valet, vt ff. de confessis. l. certum. §. si quis absente. & not. glo. ff. de negociis gest. l. Pomponius scribit. in glo. magna. quod fore verum nititur ipse probare ratione, quam ibi potes uidere. cum ad præsens non sit necesse, hoc hic tractare. Quarto, hoc fortifico per l. legatus. ff. de offic. præsid. vbi patet, quod abdicatio debet fieri in manibus eius, a quo quis rem a se abdicandam recipit. alias non valet. Quinto, quia donatio non potest fieri absenti absque medio, vt l. nec ambigi. cum ibi not. infra, de donatio. & not. in l. illud. in fin. supra, de sacrosanctis ecclesijs. Sexto, induco duas glo. quæ videntur velle, quod repudiatio non teneat in iure, quod non consistit in sola repudiantis voluntate. ita not. glo. ff. de succes. edicto. l. prima. §. decretalis. & l. qui potest. §. quod quis. ff. de regulis iuris. Quid dicendum? dominus meus, qui semper est conatus defendere gloss. stabat cum ista gloss. & cum gloss. in d. l. liberationis verba. qui istam l. allegando vult, quod renunciatio inter absentes, absque medio nullo de æquitate producat exceptionem doli. Mouetur primo, per
13 istam l. quæ indistincte loquitur, partis nullam requirens præsentiam, vel aliud medium, similiter nedum de iure reali. sed de personali disponens, cum satis sit lis de prædio, vbi peritum est, dari, vt in fra, titu. primo. l. si pro fundo. & de euictio. l. si prædium.
30 † Secundo, quia fauendum est actui, per quem lites velut odiosæ amputantur, vt in fra, de iudic. l. properandum. in princip. & ff. si certum petat. l. quidam extimauerunt. & per quem liberationes inducuntur, vt fauorabiliores, vt ff. de act. & obliga. l. Arrianus. Tertio, quia sicut totius ad partem, idem est iudicium. sic simplicis, & respectiui, vt ff. si quis cau. l. sed & si quis. in fin. & ff. de inofficio. testamen. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. & de rei vendicatione. l. quæ de tota. & de vsur. l. qui sit. de administratio. tuto. l. si duo. in fi. & si sic est, sequitur, quod sicut, quando ius totum, & integrum residet in persona vnius tantum, valet renunciatio in toto, & integro iure. sic quando est commune, vel residet in pluribus, valere debet in parte renunciantis, vel saltem eius respectu, & aduersus eum saltem paretur exceptio, non attenta persona, cui quæratur, quam nec renuncians intuetur, vt l. Meuius. ff. de conditio. & demonstratio. facit l. si duo. in princip. ff. de iureiuran. & hæc tres fuerunt eius rationes. Addo alias rationes, quæ sequuntur. Quarto, quia in absentia tacite potest renunciari, vt infra, de accusatio. l. si ea. ergo, & expresse, cum tacitum æquiparetur expresso, vt ff. de seruitu. l. si cui. & si cert petat. l. cum quid. & de ritu nupt. l. quamquam. Quinto, quia præfixio terminorum cum cōmminatione, de quibus dicitur in d. l. si ea. non fiunt ad alium effectum, quàm vt non veniens renunciasse intelligatur. Si igitur vocis expressione constet clare de renunciatione, sequitur, quòd hoc certum, & clarum, non minus debet operari, quàm illud coniecturatum, & fictum, vt ff. de verborum obligatio. l. continuus. §. cum ita. & infra, de rei vxo. actio. l. vnica. in princip. Sexto, quia hæc exceptio doli subsidiaria non est odiosa, nec generalis concurrens cum alia. sed ex quadam æquitate in subsidium concessa. & sic maiori æquitate nititur, quàm sit natura communis exceptionum, vt ff. de exceptio. do. l. qui æquitate. igitur merito concedenda in odium litium, & fauore libe-
21 rationum. † Septimo, quia potest liti renunciare aduersario inuito, licet ei, quandiu restiterit, non quæratur exceptio, vt dicam infra, in quæstione duodecima. ergo fortius eo absente, & ignorante, vt l. qui potest inuitus. ff. de regulis iuris. quod possit aduersario inuito, proba. Nam si quis non compellitur inuitus agere, vt infra, vt nemo inuitus. in rubro, & nigro. sic nec in agendo persistere, vbi non intersit aduersarij, vt in authent. qui semel. infra, quomodo, & quando iudex. & clarius in corpore, vnde sumitur. & not. ff. de iuramen. calum. l. secunda. §. quod si actor. sed aduersarij non interest, cum per renunciationem litis sit iuri renunciatum, vt in primo contrario dixi, nec ratione expensarum, vt infra dicam, ergo &c. Octauo, quia vbi præsentia exigitur, ibi citatio de absente mandatur, & econtra, vt ff. de adoptio. l. nam ita diuus. & de mino. l. in causa. §. causa. & infra, de auth. præstan. l. fina. & si per vim, vel alio modo. l. fina. sed citatio tunc mandatur, quando de eius incommodo, non quando de commodo tractatur, vt in d. ll. & l. prima, & fina. infra, qui admit. ad bonorum possessio. possunt. ergo tunc præsentia exigitur, non quando de commodo eius quæritur, vt in casu nostro. Nono, quia vnicuique res sua est commissa, vt supra, de Iudæis. l. homo exterus. & in re sua quilibet est moderator, & arbiter, vt infra, manda. l. in re mandata. igitur cum actio sit propria actoris, debet posse absque aduersarij præsentia illi renunciare. Decimo, quia licet ius obligationis resideat actiue in creditore, & passiue in debitore: tamen hoc est fauore creditoris inductum, vt patet Institut. de act. in princip. ergo debet posse illud spernere, & a se abdicare, argumen. infra

12 eodem, l. si quis in conscribendo. † Vndecimo, quia renunciatio ex verbi significato non concernit, nisi voluntatem renunciantis, nec actum plurium exigit personarum, ergo statim debet producere aliquem effectum, vt l. quemcunque. ff. de actio. & obligat. & non est prohibita, sed permissa, cum omnia credantur iure licere, quę non apparent esse prohibita, vt ff. de probatio. l. ab ea parte. & probatur infra eodem, l. si quis in conscribendo. Cum ergo non possit in iure personali fundamentalem, & radicalem liberationem ipso iure inducere, qa actiones personales sic sunt ossibus affixæ radicaliter, quod nisi certis modis non possunt ab eis separari, vt ff. pro soc. l. 3. sequitur, q̄ illam ope exceptionis debet inducere. Duodecimo, quia ille, qui tenetur ad vsumfructum constituendum, tenetur ad duo, videlicet ad dandum, & patientiam præstandum successiue, vt l. 3. in princip. ff. de vsufruc. a primo liberatur, cum vsufructuarium induxerit in possessionē constituendo vsufructuarium, a secundo non est liberatus, sed permanet obligatus, quandiu durat ius vtendi. Sed pone, quòd vsumfructū iam quæsitum repudiauit, an liberatur proprietarius ex ista repudiatione a patientia præstanda. & sic ab illa personali obligatione. certe sic. ff. de vsufruc. accrescen. l. prima. §. interdum. & si dicas, illud euenit consecutiue. replico, quòd fortius & principaliter deberet euenire, quia illam tunc imprimit repudiatio absque medio, argū. l. cum quæritur. ff. de statu hominum. Ex his concludo opinio. quam dominus meus sequitur, fore verio-
13 rem, & clarius concernetur ex responsione ad obiecta. † Ad primum igitur, quo dicitur, quòd vnumquodque debet dissolui eo vinculo, quo ligatur: Respondeo verum, quantum ad dissolutionem fundamentalem, & radicalem inducendam ipso iure, non quantum ad inducendam ope exceptionum. Ad secundum, de pacto de non petendo, respōdeo, quia aliud in pacto. ratio diuer-
14 sitatis apparet clare. † Nam pactum est duorum pluriumve in idē dandum, vel faciendū ab vno alteri placitus & consensus. & sic nimirum, si in legibus in contrarium allegatis, pactum est inutile, & non producit exceptionem doli: quia non sibi, sed extraneo paciscitur. Renunciatio vero, de qua loquimur, in vno, seu vnius voluntate consistit, & plurium voluntatum concursum non requirit, vt dixi in vndecima ratione, quam feci pro ista parte. Præterea paciscens de non petendo, agit se obligare ad non petendum in futurum, vt dicam infra eodem, l. pacta nouissima. & sic consensus eius, cui debet obligari, est necessarius, vel per se, vel procuratorem, vel nuncium, vel epistolam, vt l. Labeo. ff. eodem titulo. Renuncians vero non agit se obligare, sed renunciatum a se abdicare ipso iure, vel in effectu. Ad tertium, de confessione ad liberandum, quòd magis videtur vrgere, suppositia illa opinio. pro uera, quod absente parte facta non ualeat, quam multi non tenent. & etiam circa quam glo. uidentur uariæ, ut dicam in l. prima. infra, de confessis. Respō. primo, secundum dominum meū, quod aliud in confessione, quia illa non fit ad aliquid noui inducendum, sed principaliter fit ad declarandum id, quod in confessione illa est deductum, & consecutiue ad ipsum ualidandum, ut ff. de interrogato. actio. l. de ætate. §. qui interrogatur. & ibi glo. Renunciatio uero fit ad abdicandum, quod est, ad inducendum liberationem, & ad tollendum in casu nostro litem motam. ergo merito aliud in confessione, aliud in renunciatione, quę fauorabilior est, cum liberationem inducat, & lites tollat, & in his residebat dominus meus. Sed dicet perspicuus ingenio, si confessio declarat, cur illa declaratio non obstat declaranti, ut contra se sicut fatetur, credatur esse, & hoc probatur ex ipsa confessione. & ego respondeo, quod ipse non agit hoc aduersario inducere, quia ipse præsens non est sciens, quòd probationes fiunt præsentiideo sacramentum testi defertur in præsentia partis, ut infra, de testi. l. si quando, & ad tempus sacramenti depositiones referuntur, ut ibi. uel dic, quod aliud in confessione, & aliud in repudiatione, quia uerborum significata aliud exigunt, & requirunt in uno, quàm in alto. Nam renunciatio unius tantum uoluntatem exigit, & requirit: sed cōfessio plurium. Nam licet derijuationem recipiat a uerbo, fateor, ris. fiue, for, faris: tamen simultatem exigit propter dictionem, con: cum qua componitur, ut de consensu dicimus, qui est simul assensus. ff. eodem l. 1. §. primo. & de act. & obligat. l. ex consensu. Ad quartum, de l. legat. Respon. ibi, in iurisdictione, in qua inest munus iudicandi, vt ff. de muner. & hono. l. munerum. §. iudicandi. & sic vt ita loquar, nos in obligatione actiua, quæ solum fauorem renunciantis concernit, ibi in passiua, quam creditor a se abdicare non potest, quia eius fauorem non concernit, vel secundum Richar. renunciatiua ibi habebat superiorem in iure, cui renunciare intendebat, hic non tantum æqualem, sed inferiorem, & subditum. Ad quintum, de donatione respondeo, quòd illa exigit voluntatem plurium, cum fiat pacto, vel stipulatione, seu traditione. Renunciatio vero secus, vt dixi. Ad glo. quas quinto loco induxi. Respon. q̄ intelligi debent de fundamentali abdicatione, non de fienda exceptionis ope: vel dic, quòd ibi de renunciatione iuris quærendi, non quæsiti, in quo quærendo oportet, quòd tempore renunciationis sit habilitas per se quærendi, vt teneat renunciatio repudiantis, vt ibi in tex. & glo. & idem esset in quæsito, vbi tractaretur de

alterius

alterius præiudicio. vel vbi authoritas iudicis deberet interuenire, vt patet in persona minoris. & tunc est ratio, quia plures sunt pares, & æquales in eodem actu. hic secus, vt dixi. Quæro modo secundo, quomodo fuit facta hæc renunciatio litis. & solu. quòd per verba, nolo amplius venire ad causam, &c. Et attende, quòd glo. notanter apposuit illud aduerbium, amplius, quod futurum
a concernit.[a] alias nisi præfixio alicuius termini præcederet, ista verba non trahûtur necessario ad tempus futurum, vt plene scripsi in repetitione, in ea: l. qui se patris. infra, vnde liberi. † Quæro
15 tertio, an aliter fiat renunciatio litis, & dicit glo. quòd sic, tacite. & hoc potest dupliciter euenire. vno modo actum contrarium faciendo, ex quo tacite præsumitur renunciatio, vt ff. de mino. l. si filius. & de inofficio. testamen. l. si proponas. §. primo. & l. penulti. in fi. & infra, de in integrum restitut. mino. l. prima. & de re iudicata. l. ad solutionem. Alio modo tantum omittendo, & hoc dupliciter, vno modo lite mota, & termino ei præfixo ad prosequẽdum, vt infra, qui accusare non possunt. l. si ea. & dic, vt ibi plenius. Alio modo lite non mota, sed præfixo ei termino ad mouẽdum propter diffamationem, quam faciebat de eo, quem debitorem suum asserebat, vt infra, de ingenu. & manu. l. diffamari. & de remis. pig. l. si eo. & not. infra, vt nemo inuitus. l. j. in fine. & de vsu. pu. l. singul. Et tunc non liti, quæ non erat, sed iuri dicitur renunciasse, quod intelligebat dominus meus, respectu eius tantum, qui petijt tempus statui, & limitar, non respectu aliorum, qui etiam dicerentur plures rei debendi, vel credendi, & vni tantum fuit statutum, argumen. ff. eodem, l. si vnus. §. ante omnia.
16 † Quæro quarto, an ex solo lapsu triennij,[b] dicatur renunciatum
b liti, vt dicit glos. quidam dicebant, quòd sic, & male: quia per missionem executoris, vel per litis contestatio. interrumpitur præscriptio, & perpetuatur actio, vt infra, de præscriptio. triginta annorum. l. fina. & sic sequitur, quòd triennio instantiæ litis præfixio non finitur. & pro hoc text. infra, de iudic. l. properandum. §. fina. concludit tamen glos. & Doctor. quòd per triennium renunciatur liti, prout lis sumitur pro instantia causæ: sed non renunciatur liti, prout concernit ius, & actionem. Sed contra hoc videtur text. ff. ne de sta. defun. l. secunda. Solu. ibi triennium, nedum instantiæ, sed iuri, & actioni erat præfixum, quia finis erat quinquennij, infra quòd causa status defuncti debuit terminari, nec litis contestat. perpetuatur, vt ibi not. glo. simile in actione de dolo, vt infra, de dolo. l. fina. & in iudicis officio, quo petitur restitutio, vt infra, de tempo. restitutio. in integrum. l. petendæ. & l.
17 superuacuam. ad fin. † Quæro quinto, extra glo. cum ita sit, quòd instantia causæ incipiat in causis ordinarijs a tempore litis contestatæ, vt infra, de iudic. l. properandum. §. j. an renunciando instantiæ, videatur etiam iuri, & causæ renunciasse. & dixit Bart. quòd sic, nisi in renunciatione sibi reseruauit ius ipsum in causa deductum. & tunc dicit renunciationem factam de instantia, nõ tenere: quia non potest fieri, nisi & iuri causæ renuncietur. & sic ratione perplexitatis, & repugnantiæ vitiatur, argumen. eorum, quæ not. supra, de sacrosanctis ecclesijs. authent. ingressi. Quod autem renuciando instantiæ, simpliciter renunciare dicatur causæ, probat ex eo, quia in actione cogitur persistere, vt in authent. qui semel. infra, quomodo, & quando iudex. & si non potest renunciatio instantiæ fieri, nisi fiat etiam causæ. ergo, & de causa intelligi debet facta, quia qui vult vnum, videtur velle antecedens ad illud necessarium, argumen. l. illud. ff. de acquirenda hæreditate. Sed Iacob. Butriga. hic sentit contrarium, & communiter omnes, nec est verum, quòd renunciatio causę sit antecedens necessarium ad renunciationem instantiæ. nec ab ea vllam trahit dependentiam. ideo dicit, quòd renunciari potest instantiæ parte aduersa consentiente, non inuita, vt in authent. qui semel. & tunc cum consentit in sola instantia, valet, nec præiudicat in iure, vel actione. & ita not. glos. infra, de præscript. long. temp. l. prima. in glos. j. Cum vero pars aduersa non consentit, in nihilo tenet, &
18 persistere cogitur. & ita se habet communis opinio. † Quæro sexto, actor renunciando liti, videtur renunciare & causæ, vt hic, quid in reo liti renuncianti. Dicit Iacob. Butriga. quod sicut actor actioni, ita reus exceptioni. Bart. vltra dicit, videlicet, quod si reus nullam exceptionem haberet, quòd renunciatio ex ipsius parte facta nil prodesset actori, qui aliter suam intentionem non fundasset, argumen. eorum, quæ notantur l. circa. ff. de probatio. Alij, quòd reus nedum exceptioni, sed & conditioni, quam fecit, renunciasse intelligitur. & per consequens videtur fateri vera esse, quæ actor in libello proposuit, & sic ex illa confessione, licet cõsecutiua fundatur ius actoris, argumen. infra, de iudic. l. rem non nouam. & de fide instrumentorum. l. si aduersarius. & de re iudicata. l. ad solutionem. & ff. de adult. l. si maritus. §. si negauit. Conscientia enim malę litis creditur cessisse liti, vt extra, de simo. cap. per tuas. in fi. & ff. de iudic. l. destitisse. tertio respon. & hoc placet. Quæro septimo, an vni articulo renunciari possit. & dic, quod sic, argumen. l. quæ de tota. ff. de rei vendicatione. cum similibus.
19 Et probatur infra, de fide instrumẽtorum. l. si aduersarius. † Quæro octauo, an renuncians liti debeat in expẽsis condemnari, dic,
c quòd sic, [c] quia ex conscientia malæ litis creditur renunciasse, vt d. cap. per tuas. in fi. item, quia mutans, vel emendans, tenetur ad refectionem sumptuum, vt no. & dixi supra, de edendo. l. edita. & hoc, nisi retro iustam causam habuerit litigandi. & tunc veniret absoluendus, argumẽ. ff. de legat. secundo. l. qui solidum. §. etiam.
20 & probatur in l. destitisse. in fi. ff. de iudic. † Quæro nono, an appellator possit renunciare appellationi. dic, quod sic in præiudicium sui, non appellati, vt not. Doctor. infra, de appellatio. l. ampliorem. in princip. & Innocen. extra, de rescriptis. cap. ex parte.
d Quæro decimo, an dilationi sibi [d] concessæ, quis possit renunciare. dic, vt dicam in l. petendæ. infra, de tempo. restitutio. in integ. vbi per Cy. & Doctor. Quæro vndecimo, an rescripto impetrato. dic, vt dixi supra, de diuer. rescrip. l. secunda. † Quæro duodecimo, an quia supra dixi, quod absenti, & ignoranti, imò, & inuito aduersario potest fieri litis renunciatio, nunquid si pœniter
21 renunciantem, aduersario quæretur vlla exceptio, dic quod resistenti non poterit exceptio quæri, vt ff. de regulis iuris. l. intuito. veruntamen renunciante perseuerante in renunciatione, & resistente desistente a resistentia, & sic pœnitente tempore renunciationis aduersarij durantis sufficit, vt non postea reuocari possit. Sufficit enim in eodem tempore vtriusque volũtatem in idẽ concurrisse. facit, quod no. glo. in l. si pecuniam. infra, de negocijs gest. absenti vero, & ignoranti facta, dico, quod si, cum sciuit exceptionem sibi quæri, noluit, sibi imputet. & idem si de ea excipere noluit. nam sicut inuitus, quis non cogitur agere. sic nec se defendere, vel excipere, vt infra, vt nemo inuitus. & ibi nota. & ff. de in ius vocan. l. satis. sinautem cum sciuit, ratum habuit, & sic acceptauit, tunc si adhuc illo perseuerante in renunciatione, pœnitentia postea superueniens non admittetur: si vero prius pœnituit, quam ille sciuerit, vel ratum habuerit, tunc videtur pœnitentiæ locus esse, argumen. l. non erit. §. fina. & l. sequen. ff. de iureiuran. & infra, l. si quis iusiurandum. In contrarium facit: quia in alterius perniciem non licet mutare consilium, vt in c. quod semel placuit. & in cap. mutare consilium, de regulis iuris. libro 6.
22 † Quæro decimotertio, cum glo. an verum sit indistincte, quòd renuncians nullo iure possit litem instaurare. & dicit glo. fi. quod sic de iure cõmuni, non speciali minorum. quod intellige, quandoque ipso iure, quãdo iudicium in persona minorum esset nullum, & sic renunciatio nulla, vt infra, qui legitimam personam, per totum. quandoque beneficio restitutionis mediante, quando iudicium fuisset aliquod: similiter, & renunciatio, licet tutor, vel curator interuenerit, vt supra, si tut. vel curat. interue. l. etiam.
23 & ita dicebat dominus meus. † Vltimo, vt effectus renunciationis ex parte rei, vel actoris sit in generali notus, licet ex iam dictis apparcat, tamen sub breuitate distinguendo concludamus, quia aut illud, cui renunciatur, est futurum dependens a futuro euentu. & dic, vt dixi supra eodem, l. prima. aut est præsens purum, & simplex. & tunc, aut illud residet solum penès renunciantem, & tunc tenet renunciatio, quicquid sit de alterius acquisitione, & hoc tam in iure quærendo, vt infra, si vt se ab hæred. absti. l. prima. & de iure deliberan. l. fina. §. fina. & ff. de procurator. l. antelitem. & de inofficio. testamen. l. Papinianus. in princip. & de acquirenda hæreditate. l. hæres. & l. is potest. quàm etiam quæsito, vt in quolibet iure reali, vt ff. de acquirenda possessione. l. 3. §. in amittenda. & l. si quis vi. §. differentia. & pro derelicto. l. 3. & sit hęc renunciatio, quandoque expresse, quandoque tacite permittendo labi tempus acquisitioni præfixum, vt infra, qui admittad bono possessio. l. j. & l. emancipata. & not. in l. si ego. ff. de negoc. gest. vel ad mouendum quæsitæ actioni statutum, vel actum cõtrarium exercendo, vt dixi supra, in quæstione tertia. aut id, cui renunciatur, non residet penès renunciantem tantum, sed etiam alterum: & tunc, aut illud est onus, & grauamen renunciantiinuito, & non potest, vt l. munerum. §. iudicandi. ff. de mune. & hono. & pro hoc l. legatus. ff. de offic. præsid. secundum vnam solutionem, quam supra dedi. facit l. sicut. infra, de act. & obligat. Aut est commodum, vel honor: & tunc, aut habet in hoc superiorem, aut

A D D I T I O N E S.

a † Quod futurum concernit. Ita no. glo. in l. a diuo Pio. in uersic. quòd prius, & ibi posui in addit. ad ipsum. in uer. fi pignora. ff. de re iud. not. Bart. in l. si seruus, §. si ita scriptum. & ibi in addit. ad ipsum, in uer. amplius. in j. oppo. ff. de legat. j. & in l. j. §. hæc uerba. ff. si cui plus quam, per l. Falc.

b † Quæro, an ex solo lapsu triennij, &c. Adde ultra Bart. hic, nume. j. & quod ibi dicitur in apostil. Roma. consil. 431. ubi idem tenet cum isto, distinguendo tamen.

c ¶ Quod sic. Adde Bal. hic in ulti. colum. uersicu. ubi quæritur. Ange. & Pet. de Siuz. in d. l. destitisse. de iud. quòd non, sed dic uerius, si habuit iustam causam, alias sic, secundum Dom. Franc. de Capi. lis. d. l. fina. ubi Bal. loquitur in act. re, sed secus forte, in reo, argumen. in l. qui in alterius. de regulis iuris. & adde Bal. in additio. ad Specul. in tit. de lib. conce. uersicu. actor. sed an renuncians liti, possit statim cogi per iudicem ad satis faciendum aduersario, dic quòd non, glo. est singularis, in l. sciendum, §. si quis fundum. ff. qui satisda. cogan. Ange. in d. l. destitisse. in fi. allegat Innocen. in cap. accepta. de restitutio. spoliat. unde non perdit possessionem, si alter non citetur. allegat etiam Ange. in d. §. si fundum.

d † Quæro decimo, an dilationi sibi. Adde ultra ea, quæ hic not. Bald. nume. 17. uersic. 7. quærit, Lanfran. de Oria. in cap. quoniam contra falsam. §. dilationes. nume. 3. uersic. sed pone. & quòd ibi posui in addit. ad ipsum, in uersic. renunciare. extra, de probatio.

aut habet parem, & æqualem, aut subditum, & inferiorem. Primo casu non potest, nisi illius superioris autho. & consensu, vt ff. de orig. iur. l. secunda. §. & cum placuisset. & d. l. legatus. cum similibus ibi not. Secundo casu etiam non potest, nisi alio consentiente, vel authorante, vt ff. de regulis iuris. l. qui potest. §. quod quis, cum ibi not. in glo. licet quandoque vnus ex socijs possit altero inuito vti re ad vsum destinatum, vt ff. communi diuidundo. l. Sabinus. & etiam contra vsum destinatum libertatem præstando, vt infra, de communi seruo manu. l. prima. vel manumissum in libertate tuendo, vt not. infra, de lib. & eorum lib. l. prima, & secunda. & hic libertatis fauore. Tertio vero casu, quando in eius commodo habet inferiorem, licet eiusdem iuris, & nexus participem, & consortem, vt est videre inter creditorem, & debitorem, qui in substantia obligationis sunt pares, & participes, vt ff. de accep. l. prima in incommodo tamẽ sunt dispares. Non tamẽ creditor superior, & debitor inferior, vt ff. de actio. & obligat. l. nihil. & Institut. de ac. in princip. Hinc est, quòd glo. dicit, quòd quasi seruus est creditoris, vt not. in glo. fina. infra, de no. l. 3. Et isto casu die, aut quærimus de ipsa substantia obligationis fundi tus, & ipso iure tollenda per creditoris renunciationem. & dic quod debitore inuito, vel ignorante tolli non potest directo, sed per indirectum, alio nouante, vel soluente sic, & tunc non principaliter ex vi renunciationis, vt ff. de negocijs gest. l. soluendo. & de sol. l. solutione. eo autem volente, & idem, nisi mediante delegatione, vel acceptilatione, quibus modis tolluntur actiones ipso iure: aut quærimus de renunciatione respectu effectus, & efficaciæ ipsius obligationis, & tunc aut est facta ipsi debitori præsenti, vel etiam absenti: sed mediante nuncio, vel epistola: & tunc tollitur mediante exceptione pacti, vt ff. eodem, l. secunda. cum fi. aut absenti, & ignoranti: & tunc, aut alicui vice, & nomine absentis recipienti. & sic, vt gestori, & tunc habet locum exceptio doli, secundum Bart. & cæteros: aut nulli tali præsenti, sed duntaxat coram testibus, & tunc sunt opi. quia Pet. & Bart. tenet, quod talis renunciatio in nihilum præiudicet. Dominus meus, quòd ope exceptionis doli præiudicet, illo ratũ habente, vt dixi in 12. q. & hoc, quia in hoc exactionis commodo, creditor est debitoris superior, vt supra dixi. & pro hoc accedunt omnes allegationes, quas pro ista parte supra feci, & in hac distinctione secutus sum, quasi in totum stilum do. mei: & modo sit finis.

LEX V.

1 *Solutio & pactum. quomodo liberant.*
2 *Causa in pactis liberatorijs, est attendenda.*
3 *Pactum de non petendo, non indiget infinuatione.*
4 *Exceptio doli repetitionem soluti, quando impediat.*
5 *Indebitum si soluatur, per ignorantiam repetitur.*
6 *Exceptio non denegatur, cui actio conceditur.*

Creditori tuo. Primo thematis repetitio vsque ibi ab obligatione. ibi, tacite quæstionis solutio, vsque ibi, nam exceptio. ibi solutionis ratio, & per locum a minori. Casus. Eadem obligatio potest dissolui, partim solutione, & partim pacto. & cui datur actio, fortius datur exce-
1 ptio. hoc dicit. † No. vltra summarium, quod solutio liberat de iure ciuili, pactum vero de iure prætorio. Item, quia text. hoc dicit, quòd iure honorario liberatus es. Not. quòd hic videtur tex. contra Guiliel. de Cu. qui dixit, quod pactum de non petendo non tollit naturalem. Nam cum text. iste dicat, quòd liberatus es, & pactum liberatorium tollat naturalem, vt l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. sequitur, quòd pactum de non petendo, de quo hic loquitur, naturalem tollit: alias proprie liberationem non induceret, sed in effectu ope exceptionis. Pro hoc facit, quia ista verba, liberatus es, referuntur pariter ad solutionem, & pactum de non petendo, de quibus prædixerat. igitur quàm plus potest, pariter debet operari in vtroque, argumen. infra, de testamen. milit. l. in testamento. & de impub. & aliis substitut. l. quamuis. & de hoc
2 plenius dicam infra eodem, l. pacta nouissima † Quinto not. quòd
a in pactis etiam liberatorijs, consideratur causa, [a] contra quod videtur tex. ff. eodem, l. tale pactum. quinimò videtur, quòd nec in obligatorijs, vt ff. de oper lib. l. Campanus. dic secundum dominum meum post Iacob. Butriga. Aut causa exprimitur in pacto, & illa consideratur, vt hic. & ff. de doli exceptio. l. secunda. §. primo. Aut nulla exprimitur, & tunc aut factum est a sciente, causam non subesse, & tunc alia causa non consideratur, quam donationis, quæ subesse præsumitur, vt d. l. Campanus. & de re iudicata. l. cuius per errorem, aut ab errante. & hoc constat, & tunc causa putatiua attenditur, & non præiudicat; Aut dubitatur. & tunc in liberatorio causa non curatur liberationis fauore, vt d. l. tale pactum, sed in obligatorio sic: ideo obligationis odio, magis creditur errasse, & ex causa putatiua se obligasse, quam ex certa scientia, & animo donandi, cum illud sit iactare, vt ff. de probationib. l. cum de indebito. in princip. & in fi. Sexto not. quòd pactum in tantum protenditur, quantum ipsius causa per se tumpta meretur. facit l. empto. §. Lucius. ff. eodem. & de condictione indebiti.
3 l. fina. §. idem quæsiuit. † Septimo not. secundum Iacob. Butriga. quod pactum de non petẽdo, etiam si quantitas legitimam iuramam excedat, insinuatione non indiget, [b] cum non sit donatio. & valeat sine causa, quod est summe notandum. Sed in contrarium inducit dominus meus text. ff. eodem. l. contra iuris ciuilis regulas. §. fina. & ff. de do. l. quidam in iure, in princ. defenditque, quod pactum istud est species donationis fictæ, vel tacitæ a lege intellectæ, quam l. approbat ipso iure liberationis fauore. ideo non eget alia iudicis cognitione, vel decreto, seu authoritate; se-
4 cus in vera, quod no. † Octauo no. quòd exceptio doli non impedit repetitionem soluti, contra quod facit l. qui exceptionem. ff. de condictione indebiti. Solu. quod loquitur de exceptione doli communi, & generali, vt hic in glo. quæ non censetur odiosa inspecta magis origine, ex qua nascitur, quam nomine ipsius, vt not. glo. in contrario, vbi vero exceptione doli, quæ ex dolo proprie nascitur, & sic odiosa iudicatur, est enim quadruplex, vt ibi
5 no. in glo. i. † Item no. quod indebitum solutum per ignorantiam repetitur. Contra oppo. de l. errore. infra, ad l. Falcid. sol. quod hic de indebito naturaliter ciuiliter debito. ibi totum ecõtra. & hoc si teneamus opinionem, quod pactum de non petẽdo tollat naturalem, quæ est communis. alias si teneamus, quod nullam tollat: dic, quod ibi de indebito naturaliter ciuiliter debito, hic de debito vtroque iure, sed exceptione elisio, & fauorabili. & vtrunque sentit hic glo. fina. & vide plenius in l. cum quis. ad quam re-
6 mittit glossa. † Vltimo no. cui conceditur actio, fortius exceptio, concordat ff. de superficiebus. l. 1. §. 2. & de regulis iuris. l. inuitus. §. cui damus. sed non sic in denegatione: nam licet actio denegetur, exceptio non tolletur, vt ff. de condict. indeb. l. si in area. & de doli except. l. Paulus. quamuis econtra, cui denegetur exceptio, fortius actio, vt infra, tit. j. nec intentio.

A D D I T I O N E S.

a † Consideratur causa. Adde D. Soci. hic, qui refert eundem Salyc. & hoc idem notat ipse, dicens hoc procedere, quando fit ex aliqua causa, & ita procedere d. hic, quia factum fuit ex causa patrocinij præstiti, alias autem in pactis liberatorijs, causa non attenditur, & quia secundum Salyc. infra statim infertur, quòd pactum liberatorium, ex quo nõ requiritur causa etiam donationis, non eget insinuatione, cuius contrarium refert communiter concludere, ex quo remissio est donatio, ut est glo. sed d. illam glo. probare op. quia nullus, q̃ insinuetur ubicunque sit liberatio ex causa donationis expresse, ergo a contrario ubi fit simpliciter, & non ex causa donationis non requiritur insinuatio, ita dicit sentire ibi glo reputatam sing. in l. si quis obligationes. ff. de reg. iur. de quo hic late per Do. Alex. uide tamen ipsum Soci. hic, qui comprobat communem opinionem, ratione concludenti.

b ¶ Insinuatione non indiget. Et adde, quòd non indiget insinuatione, quando debitum non sit liquidum, sed quando debitum sit liquidum, ex quo sapiet donationem, pactum de non petendo non ualet, nisi fit insinuatum, si est de summa magna, scilicet, supra quingentos aureos not. in d. l. contra iuris. §. fina. & ibi Doctor. & Pau. de Cast. ff. de pactis. & tenet Angel. & Pau. de Cast. in l. tale. in princip. eodem titu. uide not. in l. tutor. in princip. ff. de iureiuran. & in l. si quis obligatione. & ibi Alexan. de regulis iuris. Bal. in l. illud. 3. colum. uersic. 2. quæritur. supra, de sacrosanctis ecclesijs. Ange. in l. Nesennius. §. seruo. in fine. ad l. Falcid. & plenius per Alexan. in l. si mulier. de condict. ob causam. Bal. in l. j. infra, de bonis ma. secus in transactione de lite, ut ibi. & Alex. in d. l. si quis oblig.

† Adde in quantum hic dicitur, quòd pactum de non petendo, non requirat insinuationem, quòd idem not. Angel. consil. 77. & Bal. consil. 478. uolume 4. Sed an exceptio solutionis impediat litis ingressum, uide Rotam decisio. 154. in antiqui. & an præceptum de soluendo per Rotam decisio. 412. & an requirat insinuationem. uide Cardin. consil. 2. in titu. de empt. & uendit. & Bal. consil. 128. uolu. 5.

LEX VI.

1 *Facere contra iura, & contra bonos mores, idem est.*
2 *Canonistæ a Legistis, discrepant in pacto succedendi.*
3 *Facta contra leges, vel partes iuris non valent, & nu. 4.*
5 *Pacta contra iura, an sint omnino nulla.*
6 *Accessorium quando valet in his, quæ sunt præter legem.*
7 *Pacta, quot vires habeant.*
8 *Pacta perimentia, quæ sint, & quæ informantia. & nu. 9.*
10 *Venditio rescinditur, si pretium non constituatur.*

Pacta quæ contra. Pacta contra iura, vel bonos mores, sunt ipso iure nulla.
1 hoc dicit. † No. aliquid fieri contra iura, vel bonos mores [a] equi-
a parari. pone exempla, vt in prima, & secunda glossa. Ex tertia oppo. quòd contra bonos mores facta non sint nulla, vt ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. idem ait. Solu. vt in glo. quod facta contra bonos mores communes omnium sunt nulla, vt hic, non facta contra bonos mores singulares facientis tantum, vt in contrarium exponit gloss. Exemplum, quando pactum est de futura successione. Nam tunc dicetur contra bonos mores, &
2 communes, vt infra eodem, l. fina. † Et hic attende, quòd Canonistæ discrepant a nobis in aliquo. Nam nos dicimus, quòd pactum

A D D I T I O.

a ¶ Vel bonos mores. Quando autem dicantur esse contra bonos mores de iure naturali, diuino, canonico, uel ciuili, uide hic per Bal. & Iarius per eum in l. pactum quod dotali. in 29. q. infra, de coll. & latissime per Do. Ant. & Ioan. c. cum contingat. extra, de iureiuran. & per Bar. in l. si quis pro eo. in primo membro. ff. de fideiuss.

ctum de succedendo, vel de non succedendo est contra bonos mores. sed ipsi fatentur in pacto de succedendo: tum quia infringit liberum testandi arbitrium, tum quia inducit votum captandæ mortis alterius. & sic fouet peccatum, sed in pacto de non succedendo hoc non fatentur, dicentes, quòd non fouet peccatum, ideo validatur iuramento, vt extra, de pactis. cap. 2. libro 6. nec infringit, quo minus renuncians institui possit, argumen. l. fina. ff. qui & a quibus. Sed certe pater filios non mercentes sua legitima non debet priuare, & priuando videtur peccare, attenta doctrina Augustini posita per glo. l. si quis ad declinandam. supra, de Episcopis, & clericis. dicam plenius in l. pactum quod dotali. infra, eodem. Oppo. secundo, extra glos. quod gesta contra bonos mores valeant, [a] vt infra, de furt. l. incivile. & l. civile. & de pign. l. 3. Solu. quod gesta contra bonos mores non valeant, vt hic, sed gesta præter sic, vt ibi, dicuntur autem contra, quando boni mores imperant, vel vetant aliquid fieri-præter vero, quando permittunt, vel solum consulunt. tunc enim gesta non sunt
3 nulla, licet sint detestabilia, vt in contrarijs. † Oppo. tertio, cum glo. quòd nedum contra legem, sed nec contra alias partes iuris facta valeant, vt ff. eodem, l. iuris gent. §. præter ait, Solu. confitendo contrarium, vt sequitur in glo. vsque ad versic. & distingue, & sic, quod hic dixit, de legibus, & constitutionibus, non dixit, vt alias iuris species excluderet. sed quia sic in facto quæstio fuit. vel dic, quòd hic de legibus generaliter fuit loquutus. & sic
4 non fuit hæc lex defectiua. † Oppo. quarto, etiam extra gloss. quod contra l. facta non sint ipso iure nulla, sed aliqua, licet rescindenda, vel per actionem de dolo, vel quod metus causa, vel per exceptionem, vel per replicationem, vt infra eodem, l. cum proponas. & infra, de dolo. vel quod metus causa per totum. Solu. quòd hic loquitur de pactis improbatis in substantia. In contrarijs de approbatis in substantia, sed reprobatis in causa, & de
5 his plenius dixi supra, de legibus. l. non dubium. † Oppo. quinto, cum glos. quod pacta contra iura, non omnino careant viribus, cum solum valeat accessorium pœnale, vt ff. de verborum obligationibus. l. stipulatio ista. § alteri. Solu. distinguendo, vt in glo. quia pactorum, alia sunt secundum legem, alia contra legem, alia præter legem. primo casu dicit glossa, quod valeat principale, & accessorium. quod intelligo, nisi accessorium, in se esset vitiosum, vt ff. de seruis expor. l. seruus ea lege. secundo casu, neutrum valet, secundum gloss. sed vide plenius, vt in d. l. non dubium. tertio casu, non valet principale, sed accessorium sic, vt in glos. & in contrario. Sed hic attendendum pro perspicuitate intellectus. Nam dicet quis, quomodo in d. §. alteri. principale est præter legem, imò clare contra legem. nam ibi Institut. de inutilibus stipulationibus. §. alteri. expresse prohibet alteri, ergo contra legem facit, qui alteri stipulatur. Respō. dominus meus, quòd ideo appellatur, præter l. quia. l. expresse non prohibet, sed enunciat, vt quilibet facere posset, & enunciatum esse impossibile declarant, & narrat impossibilitatem prouenientem ex defectu causæ finalis. & rationis, ob quam stipulationes, & pacta sunt inuenta, vt ibi patet, nec dicas, si est impossibile, ergo est prohibitum, quia consequentia non est bona, cum fiat de genere ad speciem affirmando. & non sequitur: animal est, ergo homo. sic in proposito, cum omnia a iure prohibita sint impossibilia, vt ff. de condi. institu. l. prima. & l. conditiones, quæ sunt contra. & infra, de institut. & substitutio. l. reprehendenda. sed omnia impossibilia non prohibita, sed in suo esse permissa, cum prohibitio de impossibili est frustra. & sic inanis, & vacua, & pro hoc glo. bona, quæ
6 fuit Irnerij, infra, de condictio. ob causam. l. cum ancillam. † Item est notandum, quod in his, quæ sunt præter legem, accessorium valet: nisi & ipsum sit proprio vitio infectum, vt d. l. seruus ea lege, vel nisi sit tale accessorium, quod per se subsistentiam habere non possit sine principali, vt sunt fideiussores, & pignora, argumen. l. cum principalis. ff. de regulis iuris. seu nisi ratio, quæ est in annullando principali, concernat etiam accessorium: quia tūc vtrunque annullatur, vt infra, de prædijs minorum. l. si is. secundum vnam lecturam. Pro quorum declaratione vide, quæ scripsi supra, de legibus. l. non dubium. in 6. oppo. Oppo. sexto, & extra, quod pacta contra l. valeant, vt ff. eodem, l. paciscl. Solu. vt ibi, in princip. glossa, quia ibi non est contra, l. quia. l. non prohibet pacisci. sed est contra l. beneficium per edictum ædilium curruliurn concessum. Oppo. septimo, quod tex. non bene dicat, cum dicit nullam habere vim, quia imò aliquam licet inefficacem, vt ff. eodem, l. contra iuris ciuilis. in princip. cum ibi nota: & quia pupillus saltem naturaliter obligatur, vt infra, de inutilibus stipulationibus. l. prima. & Institut. quibus modis tol. obliga. §. præterea. Solut. quod hic in simpliciter prohibitis. ibi vero l. non simpliciter prohibet, nec in finibus stetit prohibitionis, sed vltra processit, quo ad naturalem obligationem confirmando. & sic respectu ciuilis obligationis, quæ non contrahitur, vel inducitur, potest dici præter legem. respectu naturalis permissiue potest dici
7 secundum legem, secundum Richard. de Sal. † Quæro modo, cum tex. hic a contrario sensu innuat pacta, secundum leges plures vires habere, quot sunt vires pactorum. & dicit glos. sequendo quatuor, licet quidam dixerint quinque, vt sequitur in ea. vsque ad versic. parit. quandoautem pariant, pollicetur glos. sequen. dictura. infra eodem, l. legem. & ego ibi dicam, licet glos. ibi remittat. & intellige de pactis ad obligationem interpositis, sed de pacto, de non petendo, an pariat vllam obligationē, ponit hic Cyn. ego autem dicam infra eodem, l. pacta nouissima,
8 vbi glo. tangit. † Quæro, quæ pacta perimant, & quando. respondet glos. quod per. mint acceptilationes, & stipulationes animo nouandi interpositæ, vt Institut. quibus modis tol. obliga. & non vltra dicit, sed adde, & vbicunque per pactum tollitur actio ipso iure, vt ff. eodem, l. si tibi. §. quædam. & l. si vnus. §. pactus. versic.
9 sed si pactum. † Quæro successiue, quæ pacta [b] informant, &
10 qualiter. & respondeo, vt sequitur in glos. vsque ad versic. item eligunt. Sed hic attende, quia Oldrad. Ia. Bal. Iacob. de Rauen. Pet. & Cyn. similiter Marti. Sylu. & Iacob. Butriga. reprobant glos. in duobus, primo in eo, quod dicit, quod actio ex vendito succedit loco actionis præscriptis verbis, quia inquiunt ipsi, quod vtraque competit. & vtraque æque principalis, & coæqueua; nam actio ex vendito datur ad factum, velut ad partem precij, vt ff. de contrahenda empcio. l. fundi partem. de actio. empti. l. tenetur. §. primo. Item præscriptis verbis datur ex contractu quodam innominato resultante ad contractum ipsum, puta vendo pro tanto, vt sic facias, vt l. secunda. infra, de pactis, inter empto. & vendito. & sic cum oriantur ex diuerso fonte, & vna est æque principalis, vt alia, non potest dici, quod actio ex vendito sit loco alterius subrogata, vt l. secunda. §. quòd additur. ff. de constitutio. pecu. & de legatis primo. l. si creditori. §. id quod. cum ibi notatis. Secundo, reprobant in eo, dum dicit, quod actio ex vendito efficitur stricti iuris, quod ipsi negant. Primo, quia, vt dixi, est de per se æque principalis, vt esset, si pactum non esset. igitur eius natura non immutatur, sic de actione prætoria dicitur in d. l. si creditori. in glos. Secundo, quia hoc l. non cauetur, & quod non mutatur, stare non prohibetur, vt in legibus vulgatibus. Tertio, quia datur ad factum, velut ad partem precij, vt ff. de contrahenda emptione. l. fundi partem. & de act. empti. l. tenetur. §. primo. Igitur est bonæfidei, sicut quando pro precio intentatur, vt Institutio. de actio. §. actionum. Quarto, quia in ea veniunt accessiones naturales ex mora, vt infra, de pactis, inter empt. & vendit. l. secunda. sed hoc proprium est actionum bonæ fidei, vt ff. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei, &c. Quinto, addendo reprobat Guil. iel. de Cun. in tertio dicto vbi dicit, q etiam actio præscriptis verbis isto casu est bonæ fidei. Nam cum illud factum sit loco precij, vt legibus supra allegatis. videtur præscriptis verbis actio ad illud pro æstimato proponi. & sic est bonæ fidei. dicto §. actionum. ff. de æstiact. l. prima. Confirmat: quia in ea, sicut in actione ex vendito, veniunt accessiones ex mora, vt dicta l. secunda. infra, de pact. inter empt. & vendit. Dominus meus subtili intellectu motus tenet glos. Primo, quia si ut præfati Doctor. fatentur, actio ex vendito informata ad hoc factum datur, ut in l. iuris gentium. §. quinimo. ff. eodem, probatur. sequitur, quòd si noua forma datur, & per consequens primum esse tollitur, ff. ad exhib. l. Iulianus. §. sed si quis. & de auro & argen. lega. l. Seia. & sic prima qualitas non potest remanere, ut ff. de iustitia, & iure. l. ius autem ciuile. & de petitione hæreditat. l. nec ullam. §. si quis absentis. cum similibus. † Secundo, quia venditio sine constitutione precij est nulla, ut ff. de contrahenda emptione. l. prima. §. primo. & Institutio. eodem titulo. §. item precium. & in contractum innominatum alteratur, seu contractus innominatus indicatur, ut ff. de præscriptis verbis. l. insulam. modo sic in materia diuidua, quod iuris est de toto, idem de qualibet eius parte, ut ff. de rei vendicatione. l. quæ de tota. cum similibus. sed ubi venditio est totaliter sine precio, in contractum innominatum alteratur, ut dicta l. insulam. ergo & idem, ubi precium non est pro parte, quia in ea parte, in qua factum loco precij est adiectum, substantia venditionis debet alterari. & pro ea parte contractus innominatus censeri. Tertio, quia si aliter dicatur, sequeretur, quod qua ratione talis conuentio ualeret pro parte, ut venditio sine precio, eadem ratione, & tota ualere posset sine precio. quod est impossibile, ut in legibus præallegatis. Quarto, quia contra naturam eius ad hoc factum datur. ergo non est bonæ fidei. quia tunc secundum eius naturam daretur. Ad obiecta uidetur respondere per prædicta, quod tamen declaro. ad prima duo dic, quod coequariæ sunt actiones, & ex diuerso fonte nascuntur. sed quod gloss. dixit, quod subrogatur in locum præscriptis uerbis, non intelligatur, uelut illa non competat, sed subrogatur, id est, ubi illa non intentatur, licet possit hic intentare, & in idem competit, & intentatur. Ad aliud, dum dicunt, quod lege non cauetur, respondit, quod uerum est

ADDITIONES.

a † Valeant. Adde ultra hic dicta, de hoc proposito per Bart. & Bal. & utrobique in apostil. eosdem post Cy. in l. 1. infra, qui bon. ced. poss. & Alexan. in l. alia. §. eleganter. in apostil. ad Bartol. ubi omnino, & in sua lectura. ff. soluto matrimonio.

b ¶ Quæ pacta. Pro intellectu & declaratione huius quæstio. uide Domi. Soci. hic, ubi nc. & plene.

est expresse, & specifice: sed sufficit ratione probari. Ad aliud, dum dicitur, quod datur ad factum, uelut ad partem precij, fateor sed non vere est pars precij, vt in legibus per eos inductis probatur. Et est ratio: quia in venditione precium debet esse certum, vt sepius allegato §. item precium, sed facta sunt incerta. ut. ff. de uerbo. obliga. l. ubi autem §. qui id quod. Et si dicas, quare datur, respondeo, quod vnum uice mutua alterius est causa, cū aliter uenditurus ei non fuisset, nisi pactum fecisset: & quia uno connexu & contextu ambo sunt facta, & uenditio, & pactum inducens contractum innominati, & ut plura remedia habeat ad ualendum, & pro tanto sibi ad inuicem robur, & efficaciam præbent, & in tantum se coadiuuant, quod sicut uenditori datur ex uendito, & præscrip. uer. actio. sic ecōtra emptori, qui plenè impleuit, dabitur ex empto, & præscrip. uer. actio, si factū sit tale, ex quo adsit aduersario, uel forte, & si non adsit, ut hic dicam in l. cum mota infra tit. 1. Ad alia duo, per quę dicitur, quod in utraque ueniunt accessiones naturales, ut in l. 2. infra, de pactis inter empto. & uendito. Respondent quidam ex nostris doctoribus, qui tenebant, quod illud debet ibi referri tantum ad actionem ex uendito: non ad actionem præscrip. verb. Sed dominus meus putat in utraque actione illum tex. intelligendum esse. ideo aliter respondet & multum pulchre, uidelicet quod ibi illę actiones dantur ad factum resoluendi, & retrahendi, qua si succedant loco actionis sine causa, uel ad nō causam redactæ, in quibus ueniunt accessiones illæ ex mora: quia petitur, quod, est, uel fuit petentis, vt ff. de usur. luideamus, quasi per totum vsque ad §. si actione, inclusiue, & de condi. ob. cau. l. qui se debere, in fi. & de cond. indeb. l. naturalis, in princ. & de contrahend. emp. l. sed celsus §. si fundus. Nos autem loquimur, quando ad factum aliud prorsus extraneum agitur, nullam continens retractationem, & tamen hic & ibi actio ex uendito ad factum quod libet competens erit stricti, iuris, & naturam sibi assumit actionis prescrip. ver. vt dicit glo. ista, multum subtiliter defensata. Ad penultimum argumentum Guliel. per quod dicebat actionem prescriptis ver. esse bonæ fidei: quia pro æstimato proponitur. respondeo quod tex. ff. de æstimatoria actione, loquitur quādo res æstimata traditur vendenda, & sic diuerso casu loquitur, gatamen prædicta supponunt ex pacto apposito iuxta contractū vtro citroq; obligatorium oriri contractum innominatum, qđ moderni quidam reprobant. ideo uide, quæ dicam infr. eod. l. in bonę fidei. Quæro successiue, cum gloss. quæ sunt pacta, q̄ elidunt, & dic utin ea usque ad finem.

LEX VII.

1 *Actio quando confundatur ex aditione hæreditatis, & num. 2.*
3 *Obligatio non tollitur obligatione pari.*
4 *Hæreditatem tradere non potest ex hoc, quod de ea sententiam obtinuit.*
5 *Actione ex stipulatu an agi debeat, vbi quantitas soluenda est certa.*
6 *Sententia declaratoria neminem facit hæredem vel dominum.*
7 *Hæreditatem dimittens apud reum condemnatum qua actione illam repetet.*
8 *Agere ex sententia quando quis possit.*
9 *Replicare de dolo nomine pactijan quis possit.*

Debitori. Primo pro euidentia quoddam dictum pmittit. Secundo quæsitum decidit. Tertio contra facti remedium adijcit. secunda ibi, sed si. tertia ibi, quæ si. Casus. † Ex aditione hæreditatis debitoris cōfunditur actio a
2 creditoris, & ex pacto traditione vestito competit actio, hoc dicit. Not. ultra illa duo, quæ habes in summario, ex pacto uestito de aliquo alteri dando, paciscenti datur actio, quando intersit paciscentis. intererat enim hic heredis, ut cæteris creditoribus solueretur: quia ipse ad eis soluendum tenebatur, secus si paciscentis non interesset: quia pactum non teneret, vt ff. de uerbo-
2 rum obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. † Oppo. quod aditione hereditatis non confundatur actio. vt in fr. de iure delibe. l. fina. §. fin uero & ipse. Solu. ut in glo. 2. in uer. sed contra, usque ibi: & distingue, & caue, quia gloss. loquitur caute, dum dicit, quin de-
b ducat. Declara igitur sic eam. aut non fecit inuentarium, [b] & habet locum l. ista. aut fecit: & tunc aut quæris quo ad effectum deductionis, & detractionis Falcidiæ de legatis in residuo præstandis, & actio non censetur confusa, vt ibi. & infra. ad l. Falcidiam l. in imponēda, quod semper intellige, nisi actio esset mortę extincta, ut iniuriarum, ut ff. si quis cautio. l. si eum §. qui iniuriarum, quia illam inuentarium non resurgit etiam quo ad deductionem, cum non fuerit cōfusa aditione sed morte: aut quęris quo ad substantiam, & obligationis ueram essentiam, & puto illam confusam, quia impossibile est, quem sibiipsi obligatum esse, cum agens, & patiens eodem respectu esse non possit ut ff. de condi. indeb. l. frater a fratre, & de fideiuf. l. vranius. licèt quo ad ad deductionem fingatur non adhibita, ut dixi. Aut quætis quo ad iudicij exercitium, uel etiam quo ad necessitatem exactionis fiendam cum seipso, & actio remanet confusa: quia cum seipso non potest litigare, ut ff. de iudi. l. inter litigantes: nec necessitatem sibi imponere, à qua non licèt discedere, ut ff. de arbi. l. penui. & hoc quando hęreditas remanet ipsius fa

cto non extinguitur eius actio. ut ff. de inoffic. test. l. cum qui. §. fi. Si uero cum eius facto, uendicat sibi locum secunda pars huius l. quo casu dic: aut eius factum non est culpabile, aut est culpabile, ut infra dicam in fine quęstionis. Opp. secundo cum eadem glos. quod aditione non confundatur actio, ut ff. de duobus reb. l. si reus, & de solu. l. si duo. Et solu. distinguendo, ut in eadem gl. usque ad fin. quod aut creditor succedit debitori, vel contra. Et extinguitur principalis, & accessoria, & extra glo. est ratio, quia idem sibiipsi, nec pro eodem apud eundem potest obligatus esse, ut ff. de fideiuf. l. vranius, & l. hęres §. si stipulator. Aut reus debendi, reo debendi. Aut reus credendi, reo credendi, & tunc ambæ remanent, vt d. l. si duo. † Et est ratio, quia cum
3 obligationes sunt paris potestatis, non potest una per aliam tol
c li, [c] ut inquit tex. l. generaliter in eo. tit. aut fideiussor fideiussori & similiter neutra tollitur, ut in eodem tit. l. hęres debitoris. §. non est. & ratio est, quam proxime dixi. Aut fideiussor reo credendi, uel econtra, & tunc accessoria tollitur, ut d. l. hęres §. qđ si idem & est ratio, quia idem sibiipsi non potest esse astrictus, vt d. l. vranius. Aut fideiussor reo promittenti, uel ecōtra. & tūc si reus erat efficaciter obligatus, fideiussoria tollitur. & est ratio quia cum fideiussor accedat alienæ obligationi, ut Instit. de fideiuf. §. fideiussores, & nunc propter aditionem censeatur eadē persona cum defuncto, vt in Auth. de iureiurand. à mo. præsti. in princip. sequitur, quod fideiussor suiipsius, non potest esse, uel remanere secundum dominum meum. Aut reus non erat efficaciter obligatus, & tunc fideiussoria non extinguitur, ut l. hęres. §. quod si hic, & ratio est ne fideiussionis iam ualidæ fiat annullatio cum creditoris damno, quod si secus esset, inde iniuriarum nasceretur occasio, unde nasci iura debent, contra. l. memi nerint, inst. vnde vi. Et ex his determinauit Dyn. quod si fideiussor succedat reo existenti non soluendo, & creditori cōtra eum agenti ex obligatione principali opponat beneficium inuentarij, propter quod ultra uires patrimonij defuncti dicit, se non teneri, ex quo creditor pro residuo ad obligationem fideiussoriam vult accedere, non poterit dicere fideiussor illam peremptam per aditionem, cum demum confundatur, quando principalis est efficax, quod intelligendum est nedum quo ad actionem, sed quo ad exactionem, quia utroque casu uendicant sibi locum rationes supradictæ. Item & ea ratione, ne beneficiū fideiussori concessum redundet in creditoris lęsionem, ut infr. de emanc. li. 1. nec auus, & ff. ne quid in loco publ. l. 2. §. si quis à principe, & §. merito. Et pro ista determinatione accedat ff. de separationibus l. debitor, & quod notat ff. de fideiussoribus, l. ge
4 neraliter, ver. denique, ubi idem sequitur Bartol. † Opponi. 3. ad secundam partem, quod ex eo quod quis sententiam de hę reditate reportauit, non propterea tradere illam potuerit, cum per solam sententiam illam non consequatur, ut l. licèt ff. de petitione hæredit. & per consequens eam tradere non potest ut l. nemo ff. de regu. iuris. solu. quod hic quid obtinuit cum effectu, quia restituta ei fuit, ut in gloss. 3. & 4. Opponi 4. quod cęteris creditoribus, non potuerit pacisci uel stipulari, quia alter alteri stipulari &c. ut ff. eodem l. rescripto §. finali, & de uerborum obligatio. l. stipulatio ista §. alteri: Solu. quod illud uerum, nisi interfit paciscentis, ut hic erat, ut in gloss. secunda, &
5 se. in princip. † Oppon. quinto cum gloss. [d] fin. quod ex stipula
d tu non agatur, cum quantitas certa sit soluenda: ideo certi condictione debet agiut ff. si cer. pet. l. si quis certū, & Insti. de uer. oblig.

ADDITIONES.

a Confunditur actio, quæ confusio an fiat per niam solutionis, & qūo, uide p Bar. in l. vranius ff. de fideiuf. quod limita ut per Soci. & Moder. hic allegantes. Bal. in l. si uxor §. de bonis auto. iud. possi. quod dictum declara, ut per do. Soci. hic in 2. not. limita. & 2. quando hæres coactus a fideicommissario adiret, ut est tex. quem ibi ponderat Barto. in l. debitor, in princ. ff. ad Treb. & non est alibi secundum 1mo. ibi & sequuntur hic Moder. cuius contrarium tenet ibi do. pau. quia aditione licèt coacta cōfunditur actio. ad hoc est gloss. magna in fin. l. frater a fratre ff. de cōdic. inde. & quia sicut uoluntas coacta inducit obligationem etiam naturalem, ut per totum ff. q̄ metus causa, ita potest illam tolere secundum ipsum. Et ad illum tex. respon. prout hic dom. Soci. & dic in prædictis, prout hic per eum habetur plenè & no. quem omnino uide.

b Aut non fecit inuentarium. ad hoc uide plenè no. hic per do. Fran. Are. & ad de d. Soci. hic qui refert ꝛm quosdam modernos ultra ea, quæ ponunt hic doc. unam pulchram difficultatem, nunquid hæres grauatus post tps restituere hæreditatem, si adiuit uoluntariè non confecto inuentario in restitutione hæreditatis possit deducere, quod sibi debetur, & uidebatur concludendum, quod non, quia hodie non confecto inuentario hæres tenet ad legata, & fideicommis. in solidum, tenet tamen contrarium, ut hic uide per eum & ex hoc no. ut ipse in fin. huius l. refert, quòd alias consultum fuit, q̄ filius in restitutione hæreditatis deducit dotes maternas, licèt adiuerit, non confecto inuentario, & prædicta debent esse notanda, qa sunt de pane lucrando.

c ¶ Vna per aliam tolli. vide hic d. Ias. May. & limita prout hic per eum.

d Cum glo. pro intellectu huius gloss. adde do. Ias. May. hic versi. capio gloss. in uerbo, ex stipulatu.

oblig.in prin.Solu.vt in glo.quæ confitetur ꝯrium, & sic hic ex stipulatu non denotat nomen actionis,& formam: sed materiã ex qua.Sed caue,quia si stipulatio fuisset pœnalis, & certæ quãtitatis glo.optimè procedit,sed vbi non fuit pœnalis: sed stipulatus est sibi & cæteris satisfieri,vt sonat tex. tũc respectu tui ipsius glo.pōt procedere,sed respectu cæterorum glossa nō procedit: quia illorum respectu factum est in obligatione deductũ, vt ꝓbatur in tex.singulari ff.de verb.oblig.l.liber homo §.fin. & ibi per Bar.quod tene cordi . Quero cum glo.quid si stipulantis nō intersit.Respon.glossf.distinguendo: aut traditio interuenit,vt in tex.supponit.& tunc,vt implcatur cõuentio agetur p scrip. vers. allegat l.in reb.j.de rerum permu.Sed tex. est in l.hrditatẽ ff.de do.& idem putat Mar.fy l.& Iac.Bu.si quasi traditio interuenit, puta quia res tpe conuentionis erat in pscntia,ar.ff. de rei ven.l. hoc si res, & de pub.l.siue §.i.& Inst.de re.diui.§.per traditionẽ. aut traditio vera.vel quasi non interuenit, & tunc aget ex snia, & si possessor excipiat de pacto,replicabitur de excipiẽtis inobseruantia:vt j.eo.l.cũ proponas. Quidam moderni reprobãt gl. in eo,quod sentit,ꝓ in primo casu,vbi facta est tradito, nõ agit ex sententia,quasi a sentẽtia victus,fuerit liberatus per traditionem rerum hereditariarum,vt in simili no.glo.in l.Pōponius §. si bis ff.de procu.Sed hoc dicunt non procedere in realib.actionibus,in quib. duo concluduntur in libello . Primum actorem dñm declarari,vel in nostro casu eum hæredem esse. Secũdum aduersariũ ad rerũ restitutionem condẽnari, vt ff. de peti.hær.l. licèt,per rerũ ergo restitutionẽ liberatur a sẽdo,non a primo iõ si ad eũ res reuertatur, pōt ex primo capite cõueniri: vt probat ff. de iureiur.l.sed,& si possessori, & de excep.rei iu.l.si a te §.fi qs fundũ.† Sed ego satis miror de istis:quia ex snia declaratoria quis non efficitur hæres vel dñs:sed tm declaratur,& qui declarat non inducit,[a] vt l.adeo.§.cũ quis ff.de acqui.re.do.vñ fateor, ꝓ tradẽdo res victori liberatur a rerũ restitutione , & à rei vẽdicatione ꝯ eos directa rõne possessoris,q̃ tũc habebãt,& si retraditio fiat p hærede,dico, q dñiũ sic declaratũ; qd erat penes victorẽ,transfertur in victũ , ideo nec ex snia, quia illa nõ fecit eũ dñm,nec ex dñio,ad cuius probationem snia posset induci,quę inter eos habet pro veritate , pōt agi,qa desit dñs extare,retradẽdo victo.ideo pscriptis verbis, & snia pōt agi, & sic glo.vera, quinimmo & si sine facto victoris fuisset ad victũ reuersa pscns possessio,ꝓpeteret in rem actio victori probanti se dñm,qd faciliter faceret per snıam , & per hũc modũ non dr liberari à snia , non aũt , ꝓ ex snia agatur. Contra fm membrũ arguunt, ꝓ ex dimissione possit agi pscriptis verbis,qa traditoni æqparat: vt l. si mulier ff.de cond.ob cau.sed defende,ꝓ hic simplr dimisit,& etiã pactũ de non petendo fecit,in ꝑrio vero per acceptilationẽ liberatur.vnde ibi quasi traditio interuenit,& sic plenè vestiuit, ideo datur pscri.ver.ad ꝯctus implementum,ut no.§.eo.l.j.in gl. magna.† Quæro successiue,quid si sine pacto dimisit hæredita tem post snıam pœnes,rem cõdemnatum.Dicit glo.ꝓ si aget actione primæua pro aliis ex iure cesso, vel si non sit ei cessum , aget ex snia.Examinemus ista,& primo,ꝓ pro se non agat iure primęuo,vt clarum:quia eius actio per aditionẽ fuit confusa,& extincta vt hic in prin.igitur illam non poterit intentare:vt ff.de sol.l.qui res §.aream,& ita tenet Iac.de Ra.Pe.& Cy.Sed Ia.Bu. & dñs meus tenẽt glo.dicentes,ꝓ actio non habetur pro extincta,quia non remanet pœnes eũ,sed deuenit ad alium sub noie hæreditatis continentis iura,& actiones actiuę, & passiue.& iõ primęua potest agi:vt l.2.§.pen.ff.de hære.vel act.ven.sed possumus distinguere,aut dimisit, hæreditatis restitutionem negligẽdo,& Pe.& Ia.dicunt verum.Aut remittendo saltem verbo , & tũc gl. dicat verum, & est ratio,quia primo casu.vicem hæredis non obtinet,quia in eius loco non est positus.secundo sic, vt d. §.pen. & fi.est ratio , quia licèt hæreditas eius facto transeat ad alium,factum tale non est dolosum,nec culpabile:ideo actio resurgit,secus si foret culpabile,vt in tex.notabili ff.de his quib. ut indig.l.hæredem,secundum Iac,Bu.Secundo videamus an pro aliis possit agere ex iure cesso.& dicunt prædicti Iac. de Rau.& Pet.quod non:quia cum nullam actionem habeat cõtra possessorem victum:sed contra ipsum,qui obtinuit,sequitur illũ cedere non posse;arg.ff.de reg.iur.l. nemo plus iuris,quod fortifica , quod licèt quantum ad eum,qui vicit, & hæreditatem penes victum dimisit,ipse victus habetur loco hæredis,non tamen quo ad alios creditores:quia non possunt ipsum conuenire,nisi spōte volente:vt §.eo.l.2.& j.de hæredi.ven.l.2.sed dominus meus defendit in casu,in quo iuridice poterat esse incertitudo de successore,vt l.controuersia ff.de transact.& ponit rem in exẽplo.si à sentẽtia poterat appellari, vel erat intra tempus appellationis: vel si in cubitum reuocatum,an esset iudicatum, vel an sentẽtia valeret,& his cessantibus,aliam opinionem fatetur verã.† Tertio videamus , an ex sententia agere possit, & dicunt prædicti, quod non,qa actio restitũs ex ea ꝑ solutionẽ fuit sublata,ut Insti.quib.mo.tol.ob.in princip.sed tex. noster supponit,ꝓ satisfactũ fuit,ergo &c.tu defende fm dominum meũ, quod gl. se nõ refert ad tex.sed ad q̃stionem suam.s.q̃ non tradidit;sed sine pacto dimisit.† Quarto uideam[9], an si agat ex snia,& ille excipiat, Tu mihi spōte dimisisti hrditatẽ : possit actor replicare de dolo noie pacti,& dicit gl.qd hic,vt sequtur in ea vsq; ad fi.sed ꝯ hoc facit, qa nullũ pactũ interuenit, ergo eius noie de dolo replicari non pōt,sed defende,qd verũ,& expressũ,sed tacitũ sic,nã cum hrditas[b] ꝑtinet cõmoda & incõmoda, & ut ff.man.l.hrditatẽ. sequtur,ꝓ ex quo dicit,dimitto tibi hrditatẽ.& ille sic retinet,vtr tacitè paciscì,ꝓ ille omnia onera suberat, & cõmoda ꝓcipiat, vt sic per omnia in loco heredis succedat,vt d.l.2.§.pe.ff. de hære. ven.& l.hæreditatem ff.de do.& modo est expedita,& clarifica ta l.nostra,quam pridie scholaris noster habuit in punctis.

ADDITIONES.

a † Non inducit,ꝓ declarans nihil inducat noui,patet per tex.in cle. fi Romanus in patre,& ibi Card.ubi dicit,ꝓ uerbum,declaramus, nõ est uerbum inductiuum noui iuris,de præben.& in cle.j.§.fi.de re.eccl.non alie.idem in cle.constitutionem §.j.de ele.l.hæredes §.sed si notam. & ibi Bal.de test. & no.can.in c.cum dilecti.extra,de accu.& in c.j.de fum.trin.lib.6.

b ¶ Nã cũ hæreditas. Addu.Soc.cõsi.236.in fin.placet cõclusio.versi.quib.tamẽ nõ obstantib.cum seq.in 2 parte char.125.ubi hoc idẽ allegat, & firmat.

LEX VIII.

1 *Pactum de fetuum diuisione inter dominum,& pastorem pecorum quale contractus sit.*

2 *Animalia data ad pascendum cum pacto,ꝓ vtilitas erit communis: si perierit,cuius erit periculum.*

Si pascenda. Pactum inter dominum, & pastorẽ pecorum de fœtib.diuidendis est validum.h.d.Quæro de ratione dubitandi.dic,vt in gl.j. Quæro secundo,qua actione compellatur . Resp. distinguendo,vt in gl. sed cate,quia in secundo membro non vr dari præscrip.ver.rõ: quia hic non fuit do,ut facias,sed facio,vt des:quia conuenit pascere,& operam præstare,vt fœtus nascituri postea diuiderent; sed in facio,ut des,datur de dolo,vt ff.de præscrip. uer.l.naturalis §.quod si facio.Solu. ꝓ ibi quando ex facto non adest aduersario:hic adest pastus pecorum,ideo præscrip.ver.ad danda:vt j. tit.j.l.cum mota.& no.in d.§.ꝓ si facio,vel dic, ꝓ licèt pastus pecorum ex ordine naturæ præcedat,tamẽ conuentio fuit de dãdo,licèt in futurum , ut tm de præsenti vt vsq; ad tps pasceret:vt in gl.& sic no. ꝓ conuentio in faciendo tacite intellecta nõ mutat ꝯctum,nec eius actionem . † Quæro quid in dubio,an dicit ꝯctus societatis,vel innominatus,[a] & dicit Pet.& Cy.ex quoque cora non ueniunt diuidenda:sed fœtus tm, est contractus innominatus,& non societas:vt in d.§.fi.in coeunda,& forte hoc sentit ista glo. quod colligo ex modo,& ordine prolationis verborum , sed ꝯ hoc facit: quia cum societas possit sub conditione coiri,ut j.pro so.l.pe.& ff.eo.tit.l.j. uidetur societas in fetib.diuidendis,si nascantur, & pactum adijcere,ut interim pascas pecora,vel etiam sub conditione,si pascas pecora,& tex.de fundo dicere videtur,in d.§.fi in coeunda,& pro hoc facit,quod no.glo. in l.fi id quod,in princ.in eo.ri. & quia cessat ratio posita, in l.si rem, quam gl.allegatit. † Quero quid si bos, vel vacca equus, vel equa datus est æstimatus, vel æstimata pascẽda cum pacto : ꝓ fœtus , & quælibet utilitas sit communis, & postea perit cuius est periculum,uidetur, ꝓ rustici propter æstimationem,quæ facit emptionem:vt l.necessario ff.de peri.& commo.rei vend. sed veritas est,ꝓ emptionem non facit:quia utilitas tota nõ pertinet ad recipientem,quod facere deberet,ideo in quæstione distingue,an pereat casu,uel culpa rustici,ut in tex.notabili ff.pro solu.l.cum duob.§.damna fatalia,secundum Pe.

ADDITIO.

a ¶ Vel innominatus. Vide ad hoc d.Soc.hic in vlt.no.

LEX IX.

1 *Pactum dolo initum ipso facto est rumpendum.*

2 *Actionem non pariunt quæ ad exceptionem inducta sunt.*

Cum postea. Primo ponit dictum,secundo eius effectum,secũda ibi,& cũ ex ea. Casus. remittens ius, quod habet ex sentẽtia propter dolũ aduersarii, tuet exceptione doli.h.d. † No.ꝓ pactum dolo initũ in effectu non ualet.No quod p ista verba,[a] promitto controuersiam non mouere inducitur pactum de non petendo. Oppo. extra glo.ꝓ pactum

ADDITIO.

a ¶ Per ista uerba.No.fm d.Soc.hic,ꝓ per ista uerba,promitto controuersiam non mouere,inducit exceptio pacti de non petendo, & qd etiã intelligat de cõtrouersia extrainditiali,& ideo fm eũ oritur exceptio , quæ impedit litis ingressum,ut refert notare,& declarare Bar. in l. amplius non peti.ff. re ra.ha.& adde d.Ias.May.hic,q dicit,ꝓ ista uerba operãtur,qd intelligitur,nec in iudicio,nec extra,& sic et ante lit.contesta.item intelligitur,ꝓ nec de iure,nec de facto,fm Bart.in l.amplius non peti.in 2.col.ff.rem ra. ha.& aliqd in l.Lucius §.tres hrdes,per illum tex.cum glo.ff.ad Treb.& in l.diuus.ff.de pe.here.Bal.in l.j.j.de testib.& in addi.ad Spe. in tit.de emp. & uen.in uerbo cõtrouersia,& in l.j. ubi etiam Ange.j.de pscrip.lon.tẽp. & in l.causas j.tit.1.per eundem S. l.in l.qui fundum.infra,tit.1.d, Ant.de But.in c.si diligenti,de præsc.do.Ale.in consi.194.inc.Viso testamento Bartholomei,& talis promissio, committitur etiam per oppositionem exceptionum.l.non solum §.fi status,ubi Bar.& doc.ff.de procu.Bal. in d.l.j.j. de testi.Ang.in l.sed & sic tenere §.quod exigimus ff.de consti.pecu.

a pactũ non sit irritum,[a] quia tunc ipso iure esset nullum, cũ text. ilte loquatur per verba præsentis temporis,nõ futuri, & sic ipso iure fm doctrinam,quam ponunt gl in l. in criminali j. de iurisd. om.iud.& in l.si quis in tanta j.vnde vi, sed falsum est,ꝓ ipso iure sit irritum,vt patet ex tex. hic in fine,dum dicit,ꝓ iudex ab illo pacto non matrem tuam liberabit, & sic supponit illam vinculatam.ar.l.manumissiones ff.de iust.& iur.de verbo.obl.l.decem, & de reg.iur.l.eius est nolle,& ff.si quis om.cau.test.l.si qs sub conditione.Sol.ꝓ intelligitur irritum.i.irritandũ,& sic fallit hic illa doctrina:quia sumus certi de mente , & iuris dispositione ꝯria,quæ vult,vt dolus dans causam conuentioni stricti iuris nõ validet illam ipso iure: vt ff.de do.per totum,& specialiter in l.eleganter,& j.de inuti.stip.l.si quis dolo.Quæro igitur modo, quomodo irritabitur?Respon.gl.pen.quod si actio prima,vel ex sententia qua mater ageret,durabat,ꝓ tunc irritatur replicatione,quasi dicat,ille excipiet de pacto, & mater replicabit de dolo.vbi autem prædictæ actiones fuissent sublatæ per Aquilianã subaudi, & acceptilationem sequutam, tunc talis conuentio liberatoria irritabitur per exactionem de dolo : vt j.ti.j.l.sub prætextu, in fi. † Sed tũc opp. cum hęc conuentio facta fuit ad liberandum vel ipso iure,vel ope exceptionis,vt proxi.dixi, sequit, quod ex ea non potest agi:quia inducta ad excipiendum actionem non pariunt,l.statuas, ff.de acquiren.rer.dom.sol.vt gl.fi.videlicet,ꝓ in conuentione illa stipulatio pœnalis fuit adiecta,ex qua nunc agitur , quia conuentum fuit,& tunc litera plana,vel si stipulatio pœnalis nõ interuenit,expone, agi,id est excipi.vel agi.i.experiri , vel exerceri. vt aliàs §.de iur. & fac.igno.l.j.& sic vbi pœna non fuit adiecta, iudex liberabit eam ab actione proposita,id est pacti de non petendo , quod non tantum exceptionem parit: sed etiam paciscentem obligat naturaliter nõ petere,& ab hac naturali dicunt quidam hic eam liberari, & ideo istum tex.allegant, ꝓ pactum de non petendo inducat naturalem,ꝓ an sit verum,dicam.j.eo.l.pacta nouissima.

ADDITIO.

a Irritum. Ad hoc dictum Sal.adde Gem.in c.quisquis,de elec.per gl. in c.molita.in gl.1.in fi.11.q.1.qui eandem doctrinam tradit, vt hic Sal.tu dic secundum d.Ias.hic, ꝓ dictio,irritum est,non semper importat ipso iure,rex.in auth.ex causa.in uerbo,irritum est j.de libe.præte.uel exhære.& ibi Bal.in 4.col.dicit,ꝓ est generale,& potest intelligi ipso iure,& in effectu: & dicitur irritum,i.sine ritu seu solennitate,& idem Bal.in auth.non licèt, eo.ti. fallit uirtute geminationis,quando diceretur esse irritum, & cassum, tunc bene intelligitur ipso iure,ut vult glo.fi.in auth.casta.in gl.j.§. de fac.tan, eccl.no.Bal.in l.non dubium,in c.no.per illum tex.§.de ll. imo fortius verba futuri temporis si sint geminata,intelliguntur ipso iure,si dicatur,irritentur,& cassentur,ita sing.not.Bal.in tit.de pa.constan.in 10.col.in uerbo,& in irritum deducantur.Item ad hoc adde,quod no.Soc. hic.a. not.ꝓ uerba impugnatiua actus de præsenti ratione subiecta materiæ non semper significant actum ipso iure nullum,quod dicit esse no.ad ea quæ habẽtur in l.criminali j.de iur.om.iud.& in c.fi diligenti,de fo.compe.

LEX X.

1 *Pactorum aliud nudum aliud vestitum.*

2 *Conuentio priuatorum inter eos lex dicitur.*

3 *Pactum in traditione appositum quando sit validum.*

4 *Condictio ex pacto non datur,quæ traditione rei non vestitur.*

5 *Condictio æquiuocè capitur secundum quod diuersimodè scribitur.*

6 *Pactum nudum quomodo à vestito cognoscitur.*

7 *Pacti nudi effectus quis sit,& num.8.*

8 *Ius canonicum discrepat a ciuili in materia pactorum.*

10 *Pactum vestitum quod sit:& quibus vestiatur vestimentis,& nu. 11.*

12 *Contractus non omnes consensu vestiuntur,& quare.*

13 *Vestimentum re,& vestimentum rei interuentia, quomodo differant.*

14 *Contractus dotalis,an sit nominatus.*

15 *Pacta quæ vestita nascantur,& quæ non.*

16 *Pacta alia naturalia,alia sunt accidentalia.*

Legem. Hanc legem solenniter commẽtauit dominus meus respectu materię concernentis pacta nuda,circa quam eius stilum sequar, quasi in totum materiam pactorum uestitorum,quam ipse omisit,ego attingam,& oppositiones plures contra legem faciam . † Pro euidentia dicendorũ præmittẽ , ꝓ pactorum alia nuda alia vestita . Nuda regulariter non pariunt actionem,casualiter sic. Vestita uero totum econtra:quia regulariter pariunt actionem,casualiter non. Vestitorũ vero plura sunt genera , vel species: vt j.dicam. Diuide in duas, quia primo dictum. secundo repellit obiectum ab eo, diuersificando casum nostrum,secunda ibi,non obesse casus . Pactũ rei traditione vestitur,& actionem parit,non nudum.h.d. No.tria , quæ habes in summario. Item quarto, quia simplex appellatio pacti refertur ad nudum.facit in ar.ff.de le.3.l.quęsitum , & l.illud.Oppo.ꝓ priuatus non possit dicere l.vt §.de le.l.j.& l.fi.Sol. exponendo l.id est conuentionem,vt in prima glo. & sic non l. generalem.vt ibi:sed conuentionalem:vt hic,& qualis fuit conuentio dic , vt in ea. † No.tamen, ꝓ conuentio priuatorum lex est inter ipsos priuatos.facit j.de condi.ob cau.l.ea.l.& ff.depositi l.j.§.si conuenerit, & ff.de regu.iur.l. contractus.Conuentio autem populi, quia facta ab eo, qui habet potestatem condendi.l.municipalem:vt ff.de iust.& iu.l,omnes populi.habet etiam

tum l.& non priuatar , sed publicæ,& illius ciuitatis tantum.ar. j.de dona.inter vir.& vxo.l.pen.Ex quo infertur probabiliter,ꝓ per conuentionem populi singulares homines illius, & eorum bona possunt obligari,sicut possent per statutum. facit l.uenditor §.si constat ff.commu.pred.hoc tene mente. † Opp.extra, ꝓ pactum in traditione appositum non valeat:vt ff.de reli.l. quod si locus.iol. ꝓ hic de pacto præter l.ibi contra l. vel bonos mores,quod non valet:vt §.eo.l.pacta , & hæc solutio est generalis etiam ad sequentia contraria,vel dic specialiter ad legem illam, ꝓ ibi speciale religionis fauore,ar.l.sunt personæ;in eod.tit.siue locus sit tempore pacti religiosus,siue religioni, & sepulturæ iã destinatus.vt ibi no.Opp.ad idem de l.nemo ff.eod.tit.fol.ꝓ ibi pcñ in traditione rei non fuit appositum:hic sic,vt ibi notatur, vel si in traditione rei nõ fuisset appositum.Sol. ut in glo. in l.in traditionib.ff.eo.uidelicet , quod ibi speciale religionis fauore , uel fm Ia.Bu.hic,quando super re tradita pactum est appositũ , ibi super alia re. quo casu dicit distinguendum esse, aut interest pecuniariter pactum seruari, & valet,als secus quod no.Opp.ad idem de l.si creditor §.fi.ff.de distra.pig.prout in litera est ibi,cõuentionem , non venditionem.Sol.ibi speciale odio creditoris ad tale pcñ debitorem arctantis.Opp.ad idem de l. si tibi decẽ, in prin.ff.eo.Sol. ꝓ ibi de pacto obligationis qua re ꝯhitur augmentatiuo , quæ obligatio cum re ꝯhatur, pacto non augetur , quod declara latius , ut ibi no. hic de pacto potius diminutiuo , vel super eadem re appositò ad impediendum obłonem nasci alteri,& ad acquirendum sibi : Op.ad idem de l.seruus §.ead.ff. de seruis exportan.Sol.ibi speciale: quia pactum seruari non interest paciscentis: ideo pœna in nudo pacto deducta nõ potest peti tanq̃ odiosa , vt hic etiam, quia est adiecta ad solam duritiã paciscentis,seruandam,quam lex reprobat.Opp.ad idẽ de l.quãtus j.de viu.solu.vt ibi speciale in vsuris,& odiosis,ut non debeãtur citra vinculum stipulationis. Opp.ad idem de l.ex morte.circa medium ibi,& si pactum, &c.infr.de pact.conuen.fol.ibi speciale,vt æqualitas seruetur inter coniuges in lucris nuptialibus, & hoc forte ne propter inæqualitatem discordia oriatur inter eos . Oppo. ad idem contra text.de l.ania.infr. de iur.do.ubi pactum in donatione dotis appositum per patrem non valet . Solue, quia hic in extraneo dotem dante:ibi patre filiam,quam habet in potestate,dotante, cuius officium est filiam dotare , ut j. de don.pro l.sing. quòd non extranei nec matris vel auiæ, vt d. l.ania.& ibi alias rationes diuersitatis ponit gloss. Opp.ad idem, quòd pactum etiam ab extraneo interpositum in traditione dotis[a] non valeat,cum tempore promissionis non traditionis debeat esse appositum,ut infr.de pac.conuen.l.ex morte, in fi.Solue,ꝓ interdum promissio simplex præcedit actionem , & tunc pactum in traditione appositum nõ valet, ne eadem solutio pariat liberationem, & obligationem,cõtra l. in numerationibus, in fin.ff.de solu.Interdum nulla promissio præcedit: & tunc habet locum l.nostra.Quod dixi de promissione præambula, intelligo in casu nostro etiam nuda, cum illa sicut uestita dotis fauore sit efficax ad agendum,ut j.de dot.promis.l. ad exactionem , & sic sequens traditio est necessaria,non uoluntaria.Pro prædicta solu.facit gloss.posita super l.si in traditionib.ff.eo. & in l.pecta j.de donatio.quæ sub modo,licèt illud,quod no.ibi gl. videlicet, ꝓ pactum appositum uolente donatario valet, non sit uerum , quia aliàs semper pactum ualeret, cum fiat de placito ambarum partium,vt ff.eo.l.j.§.j.quod tamen est falsum per rationem dictæ l.in numerationibus, & hoc probatur etiam p id , quod de patre dotante filiam dixi. Pro illa gloss.tamen uidetur casus ff.de act.emp.l.tenetur §.primo.vers.sed si aream,qui tex. uidetur uelle,quod vbi præcedit obligatio efficax , pactum postea in traditione appositum valeat , & sic omnes alias glo.destruit.Sed dico,quòd ille tex.debet intelligi, quòd pactum tempore contractus fuit appositum.& ex his habes,ꝓ hic debet poni casus,quod iste nulla conuentione præcedente,dedit dotem pro alumna sua,& procedunt, quę dixi de præambula conuentione uestita,uel non,in extraneo indistinctè nedum paciscente,sed etiam sibi reddi , postea tempore traditionis stipulante: sed in patre habente in potestate distinguitur.Aut traditionem dotis , cuius tempore stipulationẽ apposuit, fecit post nuptias , & tunc stipulatio non ualet:ut infra,de iure do.l. cum a socero. aut ante nuptias,& tunc stipulatio ualet,vt ff.solu. ma.l.quoties uer.plane.Et est ratio:quia tunc traditio non trahit necessariam consequentiam à pręcedenti obligatione , quia ab illa poterat pater resilire dirimendo sponsalia filiæ,quam habet in potestate. quod extraneus non potest facere, vt ff. de spon.l. in potestatẽ, & ff.de iure do.l.adoptiuum §.j. & ibi tex. qui hanc differentiã facit.† Opp. 11.cum glos.quod ex isto pacto sic rei traditione vestito non detur condictio, sed præscrip.uer. actio ad implẽdum conuenta.j.de rerum permu.l.rebus,& de pac. cõuen. inter emp. & ven.

ADDITIO.

a † In traditione dotis.adde Soci.consil.92.inc.circa j.huius l.in 5.colum.in j. par.char.154.vbi hoc idem inducit,& allegat.

& ven.l.secunda,& de don.l.legẽ,& ff.de p̃scrip. verb.l.si dominus,† vt sentit glo.super verbo, Conditio,quam sic declara fm
5 Richar.q̃ conditio æquiuocè sumitur,& varijs modis scribitur. Nam quandoq; sine,c.& cum.t.puta conditio, & tunc stat pro conuentione,vel conditionis modo,& si ita hic sumatur,nõ obstat p̃rium,qa hic de cõuẽtione,ibi de actione. Qñque cum.c.& tunc interdum cum solo.c.sine.t.puta conditio, & tũc sumitur pro actione. Nam,omnis cõdictio est personalis actio, vt Instit. de acti.§. sic itaque, & fm hoc etiam nõ obstat contrarium, qa vtilis est actio,vt hic,quæ nominatur præscr.ver.vt in p̃rio. Interdum scribitur cum utroque.i.cum.c.&.t.& tunc stat pro nomine actionis, & directo obstat p̃rium,sed sol.q̃ prescri. ver.actio datur,vt in p̃rio, & nihilominus certi conditio generalis cõpetit vbicunq; certum petitur, ex quocunque p̃ctu petatur,vt ff.sicer.pe.l.certi conditio.in prin.& est glo. expedita vsq; ad vers. & dic.Opp. 12.in eadẽ gl. q̃ certi conditio vel præscr. ver.actio vtilis non detur,sed directa,quia concurrunt edicta de pac.mẽs, & verba.ergo actio est directa vt no.j.de act.& obl.l.j. & de interdic.l.j.Sol.exponendo vtilis.i.efficax. ad differentiam inefficacis,& inquit Richar. q̃ æquiuocè in iure sumitur: quia qñque pro p̃ria competente gestori ad differentiam directæ competẽtis ei, cuius negotia geruntur,vt Insti.de obli.quæ ex quasi p̃ctu §.j.qñq; pro non solenni ad differentiam solẽnis, & formulatę, vt ff.de neg.gest.l.actio. & Insti.de inter.in fin. qñq; pro efficaci ad differẽtiam inefficacis vt hic, & j.tit.j.l.cum mota.& ff.de eo quod cert.lo.l.j. qñq; pro sensuali,quę venit ex mente tũ ad differentiam eius,quæ venit ex verbis,& mente. vt in p̃,& not.in l. curatoris j.de nego.gest. Opp.13.cum eadem glo. de l.si tibi j. loca.dicit glo.solue,vt ibi in secunda solutione,quæ est communis,sed eam iunge cum tertia, quia aut pactum factum est cum alio,q̃ cum eo, cui res traditur & habet locum l. contraria, aut cum eodem,& tunc si incontinenti,valet,vt vestitum.vt hic,nõ, si ex interuallo,ut in p̃rio,& hic quando pacisciturſibi,non alij, etiam incontinenti:quia regulariter non valet. Fallit in deposito, & in alijs casib. notatis in l. penul.j. ad exhi.Expeditus de p̃rijs accedo ad materiam,quæ est tractanda per quęstiones;vt se
6 quitur in gl. † Quæro igitur primo, qualiter nudum pactum cognoscatur: & dicuntomines per cognitionem vestiti: quia vno de contrarijs cognitio reliquum cognoscitur: vt ff.de his q̃ sunt sui vel.alic.iur.l.j.& de furt.l.nec manifestum. subdit Richar. per carentiã nominis,& causæ:vt ff.eo.l.iuris gen.in prin.& §.sed cũ nulla. Item per carẽtiam effectus:quia actionem regulariter nõ producunt, ut j.loca.l.si tibi.Quæro secundo,qualiter nudũ pactum diffinitur. Cyn.hic refert aliquas diffinitiones,de quibus non curo:quia non sunt per genus & differẽtias.ideo recito diffinitionem.d.Richar.dicit enim,q̃ pactum nudum est conuẽtio stans in fine solius placiti. Conuentio, ideo dixi, quia est genus ad pactum vestitum,& nudum:vt l.conuentionum ff.eod.tit.& significat simultatem ex monosyllaba con.vt ff.eod.l.j.§.j.& de actio.& oblig.l.ex consensu,quasi duorum simul ventio, & per hoc differt a pollicitatione,quæ est solius offerentis sponsio: vt ff.de polli.l.pactum stans in solius placitis fine:ideo quia nõ trãsit in aliud nomen,vel formam,causãm,vel solennitatem,vel efficaciam,unde uestimentum uel robur assumat vt l. iurisgen.in princ.vtq; ad §.quinimo, & hęc diffinitio colligitur ad literam, in l.si tibi j. locati.Quæro tertio,de exemplis pacti nudi,& glos. ff.eod.l.iurisgen.§.sed cum nulla, ponit seriatim quinque exempla,primum quando contrahentes hoc uoluerunt. vt eadem l. §.quod fere, hoc reprobant hic Pet.& Cyn. nam ex quo sumus stipulati,licet agamus, quod non sit stipulatio,tñ erit, quia hoc facere non possumus,quia cõtractus sunt facti,vt ff.de cu.furio. l.consilio; & facta non possunt fieri infecta,vt ff. ex quibus cauma.l. deniq; , & de captiuis l.in libello §. factæ, sed do.Richard. post Iac.But.tener glo.quia licet protestatio,vel conuentio p̃ria non tollat merum factum,vt in contrarijs, tamen mentẽ a verbis & a iuris effectu tollit, & priuat: vt ff.de reli.l.at si quis §.interdum,& §. plerique,& de lega.tertio l.si quis,in princip.testamenti,& est ratio,quia non videtur quis uerbo dixisse, quod nõ agitauit in mente:vt ff.de sepell.lega.l.Labeo.in fi.Secundũ exẽplum est de responsione,uel ut proprius loquar de sponsione sine interrogatione, vt ff.de pol.l.pactum. Sed recedit ab isto , & bene,quia non est pactum sed pollicitatio.i.solius offerẽtis spõsio.Tertium quãdo stipulatio est inutilis, quia facta inter absentes,& hoc reprobat etiam Petr.& Cyn.quia stipulatio,licẽt inutilis,nõ idcirco debet dici pactum vt Ian inutilis ff.de accep.cõfirmat domin. Richar. quia propter extrinsecum uitium res nõ transit de contractu in alium , licet in se res maneat inutilis;ipso iure,uel in effectu,ut j.l.proxi.& j.titu.j. l. sub prętextu,& inut. stip.l.dolo, & pro ista parte videtur glos.l.an inutilis.in princip. Confirmo,quia stipulatio inter absentes videtur peccare in forma,cum debeat fieri inter præsentes,& se exaudientes: vt ff. de verb.obli.l.prima,in princip.& insti.eod.tit.in princip. & sic non debet ualere etiam vt pactum:vt ff.de constitu. pecu. l. prima §. cum qui.& infr.de testam.l.uerba. A primis duobus faciliter defenditur per Iac. But.& Rayn.dicentes,q̃ uel illæ leges loquuntur in casu certo,quando aliter contrahentes voluerunt valere, uel si in dubio intelligantur,etiam non obstant,quia cum quęlibet stipulatio in se habeat pactum , & sub illo continetur, ut sub genere suo,non sequitur,stipulatio est inutilis: ergo non est ibi pactum, sicut non sequitur,non est homo,ergo non est animal, & per consequens non est uerum , quod de suo esse transeant in aliud. Ad tertium dicunt,quod non est defectus formę, sed solennitatis intrinsecę ad stipulationem,non ad pactum, ut ff.eodem l.secunda. Dominus meus idem sentit in parte,uidelicet ut non sit uitium formæ , quia forma in stipulatione est , ut præcedat interrogatio: & sequatur respõsio. sed defectus sit potius in causa efficienti , qualis est consensus,qui debet esse in p̃sentia absque medio.defectus igit est causæ efficientis , uel qui causam efficientem concernit,ubi aliter non constat de contrahentium uoluntate,sed dubitatio non impedit,quominus stipulatio inutilis ualeat ut pacti, si partes sunt habiles ad pactum faciendum,secus si inhabiles,ut infans mentecaptus, & furiosus, & est ratio:quia cum absentes ideo fuerunt stipulati,ut sibi prouiderent ualidius,& non potuit prouisio illa vt stipulationis ualere,uidentur in dubio uelle,quod ualeat omni meliori modo, quo potest.arg.ff.de usuf.l.proculus, & de reb. dubiis l.quoties, cum simili. Et licẽt ab his defendatur:tamen cõtra eos & gl.sic arguo,si stipulatio inter absentes ualeret in nudi pacti, sequeretur , quod promittens obligaretur naturaliter,sed hoc falsum , probatur in l.his uerbis ff.de duo.reis,ubi colligitur,quod naturaliter non obligatur,quia si naturaliter obligaretur non impediretur constitutio duorum reorum cum unus possit obligari naturaliter,& ciuiliter,alter naturaliter tantum: ut l.si ex duob. §.si actio.in eod.tit.& notat glo.in l.duobus, la.j.in eodem ti. tũ in d.l.his uerbis,dicitur,quod impeditur.ergo, &c.Cogitãdum est de solutione : quia hæc ratio fortissime urget ; & ad præsens aliam non uideo , nisi q̃ ibi duo rei non constituuntur respectu efficacis obligationis , & sit tam naturalis , quàm ciuilis,sed respectu naturalis tãtum sic,uel si respectu naturalis etiam ibi loquatur,dic.q̃ ibi illud procedit ex contrahentium uoluntate,de qua constat.Quartum exemplum est, quando responsio præcedit interrogationem, ut j.de uer.sig.l.j. quod intellige sane.i.responsio præcedat interrogationem.l.consensum sequutum,cũ propriè non sit responsio sine interrogatione, & hoc bonum, Quintum exemplum est , quando ratione materiæ non tenet acceptilatio.puta, quia contractus iurisgentium immediate est deductus in acceptilatione sine medio Aquilianę stipulationis: ut ff.eod.l.si unus §.si acceptilatio.& de accepti.l.si acceptilatũ, & j.tit.j.l.ut responsum.Sed Pe.& Cy.contra,quia acceptilatio est inutilis,& sic nudum pactum non debet dici,uel ui nudi pacti ualere : quia tunc utilis esset ui exceptionis , quam produceret, sed salua , q̃ quo ad uerba acceptilatio est inutilis , sed non quo ad uim,& effectum,& contrahentium mentem,quam magis debemus spectare:ut supr.de legi.l.non dubium, & infra,de fideicommissis l. cum uirum , cum enim ad ualidiorem modũ liberationis recurrunt, si non ualeteo modo , ualere debet eo modo,quo potest,liberationis maxime fauore:ut in d.§.si acceptilatio.cum simi.supra allegatis . Sextũ exemplum posuit Pet. & Cy.quando interroganti an promittat,respondetur nutu.sed contra eos uidetur tex.ff.de uerb.obli.l.j.§.non tantum.ubi dicitur, q̃ nec naturaliter obligatur. Ex quo infertur,quòd non est
7 pactum nudum , sed defende , ut Pet. intelligendo in muto aliter respondere non ualente, contraria in non muto.† Quero 4. quid pactum nudum operetur, & sic de eius effectu , respond. quòd si fit ad excipiendum inducet exceptionem:ut ff.eod.l.iurisgent.in prin.& §.sed cum nulla.aut fit ad replicandum, & sic ad actionem coadiuuandum , & coadiuuationem inducit , de quo dicã. j. eo. l. pacta nouissima.aut fit principaliter ad obligãdum:& tunc si contra l.non ualet: ut supra eodem,pacta.si non contra l.& tunc regula est,quod solam naturalem inducat: ut l. fideiussor obligari ff. de fideiusso.ideo non est efficax ad agendum:ut hic,& d.l.iurisgentium, §.igitur nuda. Quod fallere dicit glossa.in septem casib. ibi no. in quorum enumeratione est attendendum,quod quidam dixerunt , quod in illis casibus nõ fallit,quia in eis pactum auxilio l.est uestitum dicentes,quod sicut impossibile est uirginem parere, uel prorsus sterilem : ut j. de spon.l.fina.sic pactum nudum sui frigiditate actionem parere,uel producere,& sic quando leges dicunt,ex pacto nudo nasci , uel dari actionem, debet intelligi de nudo ab alijs regularibus , & communibus uestimentis, non a uestimento auxilij legis, & ita diuisit gloss. in d.§. igitur nuda pactio,quod satis pertransiri potest.licẽt tale uestimentum nõ cohæreat pacto , ut cę
8 tera uestimenta:ut j.patebit. † Quæro igitur quinto,qui sunt illi casus,& quę eorum rationes:& primus j.de probat.l.ex actionem, & ibi fauore dotis;& l.prima ff.soluto matrimon.infr.qui pot.in pig.hab.l. assiduis. Secundus in donatione, & hic attendendum , quod proprię non est actio , sed propter pactum datur condictio ex l.ut infr.de dona. l.si quis argentum.rationem tamen,

tamen,dicit Ray.esse,quia cum donatio fiat,vt plurimum ratione meriti præcedentis,vt ff.mandati l. si vero nõ remunerandi, l.idem Papi.in fine.voluit illã,qui primo exercuit libertatẽ verè,vel p̃sumptiue dare ex sequenti,& nudo pacto actionẽ. Aliã. ponit Richard. ne quis fallaciter properet ad donandum : vt sic, postquam fecerit,reuocet,& donatarium fraudet , qui forte ob eandem causam medio tempore donatori multa seruitia impẽdit.Tertius in constituta pecunia,vt Insti.de act.§.de constituta, & duplex potest esse ratio.vna frequentia cõstituti, & eius equitas: quia nisi debitum saltem naturaliter non deducitur in constitutum:vt ff.de consti.pecu.l.j.§.debitum,propter quod nõ est verisimile constituentem incaute , & minus deliberate sine iusta causa hoc fecisse: ut colligitur,in d.l.j.in prin.Alia ẽt pōt esse, quia accidat alteri sicut pignus, & hypotheca,q̃ ipsorũ vsus frequentia nudo consensu efficaciter constituuntur : vt ff.eo.l.si tibi §.de pignore,fm Richar. Quartus in vsura debẽda ex pecunia nautica:vt ff.de nauti.fœno.l.periculi,contra l.quamuis j.de vsur. & illud operatur equitas. suscepti periculi nautici contra naturam mutui , & crediti : vt j.si cert. petat.l.incendium, vnde merito lex permisit ex pacto in alio creditorem releuari, & debitorem obligari,maxime attento lucro magno, quod p̃sumit fieri,facit ff.de iureiurand.l.etiam qui,& de regu. iur.l.secundum naturam,Quintus ff.de vsur.l.etiam,& illud operatur fauor publicus ciuitatis , cuius res administratur per alios , qui non sic in
10 ea,vt in sua p̃sumuntur diligenter , & sollicite versari:argu.j. de serui.l.præses.secundum Richard.Sextus j.de vsu l. frumenti, & ibi propter incertum estimationis exitum verisimiliter se habentem ad minus, licet posset tũc causaliter plus ualere,arg. ff.de eo,quod cer.loc,l.2,& 3.Septimus est.in pollicitatione facta ad honorem reipub.vt ff.de polli.l.pactum, & sic illud operatur fauor publicus,& ciuitatis honor,& decus,licẽt quod fortius est ibi , non sit pactum . Octauus addit Oldrad. & Guil. de
11 Cun. in pacto de salario aduocato præstando , vt j. de suffra. l. vna:Nonus in salario procuratoris,vt j.mand.l.prima, alias l.adtertius . Decimus in vxore pacisceute se ali quocunque iterit, vt ff.de pac.do.l.inter socerum §. conuenit . Sed caue, quia in illis tribus casibus pactum non tam inducit,q̃ declarat,eum,& sine pacto salarium deberetur,vt in ll.supra allegatis noratur secundum dominum meum,quod an sit verum, ibi dicã , & maritus tenebatur alere uxorem,vt j.de iure dot.l.pro oneribus,& l.pactum,concordant cum l.& equitate remunerationis:ideo in eis speciale, remanet ergo regula , q̃ ex pacto nudo non dat actio. vt hic.Circa quod quero,& sexto, an hodie hoc sit correctũ,de iure ciuili,& quidam argumentarunt,q̃ sic,dummodo non sit interpositum ex causa erronea,& putatiua:quia cum tũc soluti velut indebiti daretur repetitio,vt ff.de condi.indebi.l.j.& 2.fortius daretur exceptio ipsi obligato , cum,n. sine causa aliqua a sciente sit factum,& sponte donationis causa vt inesse ; vt ff.de ope.lib.l.cãpanus,& de reg.iur.l.cuius per errorem, & l.donari. sed ex pacto donationis hodie datur actio,ut j.de dona.l.si quis argẽtũ,§.fi.ergo &c.& hoc fatetur Guide Cu.in pacto simplici de aliquo dando,nõ si fiat ob cãm,vel si simplex de aliquo faciendo , quia in illis iura ista , & antiqua dicit incorrecta, sed in obligatione facti p̃dicit ei gl. ordinaria in l. qui saxum ff.de dolo.vñ fortè fac.de Are.& Iac.Bu.& dñs meus dixerunt argumẽtum procedere in casu scientię certę paciscentis,non quãdo de eius certa sciẽtia dubitatur, cũ nemo credatur velle iactare suũ, vt ff.de proba.l. cum de indebito,in prin. & donare simpliciter sine causa sit perdere, vt ff. eo.l. p̃ iuris,ciuilis regulas §. filiusfa. Vnde p̃sumatur errasse, vel non donasse, nisi fortè liberatoria conuentione,vt ff.eo.l.tale,in prin. Rayn.autem de for.dicebat, q̃ l.si quis argentum , loquitur in expressa,& specifica causa donationis, q̃ ad tacitam non est extendenda,cũ legum correctio p̃terquàm in expresso non est faciẽda:vt l.p̃cipimus j. de appel. cum simi. nec specialia p̃ ius commune sunt ad consequentias trahenda,vt ff.de leg.l.ius singulare,& l.quod vero p̃. Itẽ ne cõcurrant duo specialia,q̃ donatio p̃sumatur,& quod ex nudo pacto agatur,contra l.primã j.de do.promit.sed nedum p̃dicti docto.sed etiam Bart.& gl.est p̃ eum l.3.§. primo, & in l.hactenus
9 §.primo ff.de consti.pe.& sic se habet communis opi. † Quæro 7. an in ista materia ius canonicum discordet a nostro, & tenẽt
a canonistæ , q̃ sic [a] per c.j.extra, de pac.vbi tex.dicit,quod pacta suam obtinent firmitatem, & quia mortaliter peccat,qui recedit a pacto 22.quęstio.secunda c.præiudicandum.& quia Deus non facit differentiã inter simplicem loquelam,& uramẽtum, 22.quæstio.5.c.iuramenti,& quia dixit Psalmista,quę procedũt de labijs meis non faciam irrita . Sed dominus meus dicebat,q̃ ista iuribus nostris non debent dici contraria,ex quo possunt recta diuisione iuuari.argu.ff.de iureiurand.l.sed & si §. item si iurauero,& sic iuramento illa intelligantur de pacto uestito non nudo,nisi in casib.supra allegatis,& pro hoc inducit d.c.primũ, extra.eod.vbi tex.notum robur,vel esse non addit, uel tribuit , cum dicit,suam obtineant firmitatem,sed solum confirmat robur antiquũ,vt j.de dona.inter uirum,& uxo.l.ex uerbis,& j. q

b pot.in pign.hab.l.scripturas , & ibi no. Et dicunt ipsi canonistæ [b] in confirmatione priuilegiorum alicuius ecclesiæ, uel personæ extra,de confir.utili,uel inutili c.1.& no.Iac.But.in l.omnes j.de præscrip.30.vel 40.ann. & pro hoc facit illud pronomen ,suam, quod est demonstratiuum,& restrictiuum,non extensiuum;ut l.quintus,& l.si ita ff.de aur.& argent.lega.sic ergo suam firmitatem obtineant in agendo,si sunt uestita,uel excipiẽdo si sunt nuda , vt in quarta quæstio. dixi, & per hunc modum rñde ad alia obiecta.Si tamen omnino aliud teneãt canonistæ,dicas ius ciuile motum fuisse optima ratione ad statuendum , q̃ ex simplici nudo pacto non detur actio,videlicet defectus causæ in pacto non adiectæ.arg.l.cum is §.in causa ff.de trãsac. & l.filiusfa. §.diui. ff.de legat.i.& per consequẽs indiscretio cauẽtis sine causa,cui fuit succurrendum:vt ff.de proba.l.cum de indebito,in fi. & quia indiscreti,seu non expedienti cautela,& prudentia pleni utique maxime,& plurimi sunt homines mechanici faciliter prolabuntur in talibus cautionibus , & quandoq; per iocũ,uel solatium, unde reperirentur illaqueati contra mentem ipsorũ , & maximè per prudentiores , seu astutiores, quib.obligatio esset quærenda, fuit expediens eis succurri,& ideo cum nõ videatur uerbo dixisse , quod in mente non agitarunt: vt ff.de sepulcro.vio.l.quod Labeo.non implendo pactum,non dicuntur recedere ab eorum loquela, & sic non obstant canonistarũ obiecta secundum Richard.& hoc de pacto nudo.† Circa pacta uestita:ad quæ transeo,quæro primo, & octauo,quid sit pactũ ve
10 stitum describendo,& licẽt doctores eius descriptionem nõ ponant,tamẽ mihi videtur,sic posse describi. Pactum vestitum est conuentio , quæ in solius placiti fine non stans transit in propriũ nomen vel in formã,seu solennitatem,,vel cãm, per quam robur,& efficaciam sibi assumit, unde actionem producit.Hãc descriptionem colligo ex tex.ff.eo.l.iuris gentiũ, in princ. & ex apposito descriptionis nudi pacti,quã §.scripsi,quã vide pro hac declaranda.† Quæro secũdo.& nono,q̃ sunt uestimẽta pactorũ, seu modi,quib.pacta dñr vestiri,& gl.ff.eo.l.iuris gentiũ §. quinimo.enumerat octo uestimenta,& nouũ addit Guil. de Cun. videlicet uestimentũ re. vt in mutuo naturali, & in deposito,& commodato,ut Instit.quib.mod.re p̃.ob.per totum.Secundum verborum , ut in stipulatione,q̃ denominationem recipit a forma verborũ,idest præcedentis interrogationis,& sequutę rñsionis,ut Instit.de verb.oblig.in prin:Tertium literarum, vt in chirographo ex causa mutui,uel dotis post sua tempora . nullus.n. p̃ctus à p̃dictis vestitur literis,vt Insti.de lit.ob.& j.de non num. pecu. & de dote cauta nõ numerata p totũ . Quartũ consensus vt in emptio.& uendi.& locatione,& p̃ductione cũ simili,vt Institu.de obliga.ex consen.Quintũ cohærentia contractus : ut in p̃allega.§.quinimmo,& j.eodem l.bonæfidei,& l.petens. Sextum

ADDITIONES.

a Quod sic.adde D.Soc.hic,quod licet communis opi.sit,quod de iure canonico oriatur actio ex pacto nudo,vt tenent communiter canonistæ per illum tex.in cap.1.in verb.pacta custodiantur. tamen in puncto iuris contrarium sustineri posset intelligendo,quod pacta custodiantur,prout intelligit iurisconsultus in tex.in d.§.prætor ait.nec est ab sonum, quod lex noua canonica a lege veteri ciuili interpretationem recipiat.l. non est nouum.& l.nam,& posteriores,& ibi Bar.ff. de ll. prout etiam tenẽt Richar. & Salyc.hic.Sed tenendo communem opi.pro ea habes tex.quem ibi pon derat D.An.in c.1.de iudi.& tex.quem etiam ponderat D.Anto. subtiliter in c.1.extra de proba.quod tamen limita,prout hic do. Soc. quem omnino vide,quia plene,& pulchre comprobat.suas limitationes adductas p plures conclusiones,vt ibi,quod autem pactum nudum regulariter non producat actionem,fallit in multis casibus , quos enumerat do. Ias.May. in l.lecta ff.si cer.pe.solent poni in l.iuris gentium §.sed cum nulla, ubi ẽt plenius ipse posuit ff.eod.ubi eum uide.item adde notandas,& peregrinas limitationes secundum do.Fran.Are.in l.bonæfidei j.eo.ultra communiter dicta per doct.quod fallit etiam,ubi instrumentum,in quo est pactũ nudum continens guarentigiam.Item fallit quando illud, quod est deductum in pacto nudo , erat primo debitum de iure communi, ut signanter d.tenere gloss.in l.legitima ff.eo.& pro hoc uide no.tex.in l. inter socerum §.conuenit ff.de pac.do.& idem dicit esse dicendum, quando illud, quod est deductum in pacto nudo erat primo debitũ naturaliter, ut not. dixit Bar.in l.fi.j.ad l.fal.dicendo quod ibi est tex.quod tamen secundum Fran.Are.no.recte probat.

† Adde de hac materia pacti nudi,& an quo iure actionem pariat ultra ea, q̃ notaui in apostil.ad istum §.ea l.nu.j. uersi. nuda regulariter non pariunt actionem in apostil.in eo ver.vbi diffuse,& remissiuè dixi, quod not.Bar. in Liuris gentium §.sed cum nuda.aliàs est §.quinimo , nume.12. & ibi in apost.ad ipsum ff.eo.de pact.ubi omnino.no.Alex.

b † Et dicunt ipsi canonistæ , adde quod communis est doct. conclusio, q̃ de iure canonico actio ex pacto nudo oritur,prout tex.est in c.1.& 3. extra. eo.glo.& archi.in c.iuramenti 22.q.5.gl.in c.1.in gl.2.21.q.1.Archi. 12.q. 2.in c.q.ur que suffragio, & ita notaut communiter canonistę in alle. c.1. & do.Anto. & Inn.in c. per tuas,extra,de arbi.Ang in l.si certis annis,col. 4.j.eo.tit Roma.in l.2.§.ex his ad fi.ff.de uerb.obl. do. meus Iason May. in §.sed cum nulla,nu.5.uersi.quia de iure communi,& nu.68.uer.in glo.fin. ultra hos sex casus,Insti.de actio.& not.Bal.in l.fi diuisione,num.3.uer.sed de iure canonico , & ibi in apostil. in uer.oritur actio.j. fami.erc.de quo omnino per Barth.Socin.in suo tract.fallen.reg.9.in uersi. actio. fallen.9.

tum rei interuentu in ℭctibus innominatis, vt d.l.iurisgentium. C. sed si in aliũ, & infra, de rerũ permutatio. l.in rebus, seu operis initio vt in pollicitatione, licèt propriè non sit pactum, vt ff. de pollicita. l. pactum. Octauum legis auxilio: vt in casibus, quos §. scripsi in quibus dixi ex pacto nudo nasci actionem. Nam illa dici possunt vestita legis auxilio. Nonum secundum Gul. iureiurando, & generaliter dixit omnem conuentionem, dummodo non sit ℭ legem, vestiri iureiurando: vt ff. de ope. libe. l. vt iusiurandi, & de libera. cau. l. fi. & quia iuramentum inductum ad declarandum, & litem decidendum, inducit actionem, vt ℣. de iureiuran. l. actori, & ff. eo. l. nam, & postea §. fi. ergo fortius inductum ad obligandum, & quia validat ℭctum nullum fauore p̃sonæ ꝓ̃m opinio. Mar. consuetudine approbatum, vt in auth. sacramenta puberum ℣. si aduer. ven. Sed nostri doctores dicunt non esse generale vestimentum, sed in operis tantum, vt patet in d. l. fin. de libe. cau. & sic in ℣rium est ius commune: vt ff. ad muni. l. prima. ad fi. Similiter est speciale in iuramento litis decisiuo odio litium, & sic regula est in ℣rium, & quando ℭctus est inualidus iure speciali, & fauore: vt in dicta auth. sacramenta puberum, secus igitur si esset inualidus de iure communi, & hoc de iure ciuili, sed de iure canonico secus, ex quo iuramentũ potest seruari sine interitu salutis æternę, vt extra. de iureiuran. c. fi.

12 † Quæro modo, & tertium ad prædictorum declarationem, cũ in omni ℭctu sit consensus, quare non omnes vestiuntur cõsensu: sed quidam ratione ℭctus dicuntur uestiri ab eo, quod in eis agit principalius, & sic per prius, & non per posterius, sed forma verborum in stipulatione agit per prius, & potentior cõsensus ꝑ posterius, & idem in obligationibus, quæ re contrahuntur, res ipsa agit per prius, vt in sequenti quæstione declarabitur, & sic de cæteris, sed in ℭtu empti, & venditi: locati, & conducti consensus, & causa effectiua agit potentius; q̃ res, & pretium vel eorum interuentus, licèt actio non possit quo ad exercitium in iudicium efficaciter deduci, nisi actor impleuerit contractum ex

13 parte sui, vt ff. de actio. emp. l. Iulia. §. offerri. † Quæro quarto, in quo differant uestimentum re, & uestimentum rei interuẽtu, respondeo si uestimentum rei interuentu sumatur generaliter pro qualibet traditione; tunc differsit ut genus, & species, sinautem sumatur strictè pro specie vestimenti, & sunt duæ species distinctæ, ut in exemplis supra positis, tunc differunt in hoc, quia uestimentum re designat ad quid obligatio cõtrahatur: ut mutuo ad tantundem: vt ff. si cert. pet. l. secunda. & in deposito ad idem restituendum, similiter, & in commodato vsu finito, & sic imponitur super eodem, & non super diuerso, sed uestimẽtum rei interuentu non designat ad quid obligatio contrahatur, sed conuentio ipsa: vt patet in ℭctibus innominatis ff. eo. l. iurisgẽtium §. primo, & non super eodem, sed super alio interponitur vt l. naturalis ff. de præscr. ver. per totam legem. Dicũt, & aliqui vltramontani, & citramontani, ꝙ in alio differunt, quia vestimẽtum re interuenit a principio ℭctus, cum non prius ℭctus nomẽ assumat, q̃ res ipsa interuenerit, sed uestimentum rei interuẽtu demum ex interuallo: quia semper ante præcedit cõuentio. qd̃ est verum frequenter, sed nihil prohibet absq; vlla ꝑcedenti cõuentione quid dari, vt aliquid fiat, vel aliud detur, & erit ℭctus innominatus, & pro hoc accedat l. fin. ff. de cond. ob cau. Quæro & respondet gl. 4. ꝙ vestit rei interuentu. Old. ℣, dicens vestiri cohærẽtia ℭctus matrimonij: sed diuinare est, nec etiam hoc est expeditum: vt not. ff. eo. l. iurisgen. §. quinimmo. ver. vt puta. Iac. But. dixit uestiri cohærentia traditionis, quia ℭctus est nominatus non innominatus, in quo solo habet locum uestimentũ rei interuentus, vt proxi. dixi, & sic gl. non bona ℣. Iac. But. facit, qa per enumerationem uestimẽtorum ꝑ positorum apparet, ꝙ nõ est dare uestimentum cohærentiæ traditionis, sed cohærentiæ ℭctus sic. Credo, ꝙ ipsa idem velit: vt dicat, ꝙ ipsa traditio pecuniæ in dotem inducit ℭctum dotalem, & ℭctus ille est nominatus. igitur pactum appositum vestitur cohærentia traditionis, q̃ ℭctum nominatum inducit re vestitum, & sic cohærentia cõtra ctus. Idem sentit dominus meus, saluat tamen gl. vt non intelle xerit de uestimento rei interuentu, prout est species distincta a vestimento re, sed generaliter de interuentu dixit, comprehendens vt genus uestimentum re, vt in præcedẽti. quæstione dixi.

14 † Ex prædictis no. ꝙ contractus dotalis est nominatus [a] secun-
a dum prædictos. Sed quia hoc non est sic expeditum: ideo examinemus hunc passum latius. Et ꝙ dicatur contractus nominatus facit primo, quia ex conuentione eius licèt non uestita uerbis datur actio: vt ℣. de do. promiscl. ad exactionẽ, ergo per locũ ab effectu nominatus dicitur, cum nominatim statim producat actionem, vt ff. eo. l. iurisgentium l. j. Secundo, quia dos, & olim, & hodie elegans nomen habuit, & speciale, sicut mutuum vel depositum. Tertio, & fortius: quia ipsius rei dotalis traditio designat ad quid dote finita per dissolutionem matrimonii contrahatur obligatio, ut in deposito, & commodato ergo, &c. Quarto, quia sicut in contractibus nominatis non est locus pœnitentiæ, vt l. sicut ℣. de actio. & oblig. sic nec in dote stante matrimonio locus est pœnitentiæ, vt ℣. de repu. l. consensu. Quinto dicũt quidam esse casum in l. eas ff. de capi. dimi. sed nil facit, quia licet sit contractus iurisgentium, vt ibi, tamen non sequitur, ergo ut nominatus, & ff. eo. l. iurisgentium, in princ. In oppositum facit, quia speciale uidetur, ut dotis fauore non sit locus pœnitentię, ut ff. de iure do. l. si ego §. j. at in contractibus innominatis regulariter locus est pœnitentię, ut ff. de cond. ob cau. l. si pecuniã, in prin. ergo &c. Possum dicere, ut ante matrimonium conuentio sit innominata, sed contracto matrimonio conuentio vestitur eius interuentu, & facto, ideo dos conuenta potest peti, & dos data constante matrimonio, vel sequuto nouum cõtractũ inducit, qui est nominatus dotalis, sic in conuentione de contrahendo non inducitur commodatum, nec de locando locatio, uel conductio, sed demum locatione sequuta uel commodato sequuto, ut ff. de eo quod cer. lo. l. in bonæfidei. 2. respon-

15 † Vltimo attendendum, quod quidam glossatores antiqui dixerunt omnia pacta nasci uestita, & sic non vestiri, pręterquam cõtractus innominati, quorũ conuentiones non pariunt actiones; & sic postea rei interuentu vestiuntur, sed cõtra eos inducit gl. id, quod dixit. Iob. pelle, & carne vestisti me domine: vnde non
16 est uis nascantur uestimenta uel postea uestiantur, quia satis vestiti dicuntur. † Vt tamen perspicaciori intellectus efficiatur, arende, ꝙ vestimẽtorum prædictorum alia sunt naturalia, & propria: ita, ꝙ contractu separari non possunt, quin extingueretur contractus, uel sine eis non posset produci in esse, ut est vestimẽtum consensu re: & uerbis, hęc enim uestimenta uestiunt contractum, sicut corpus uestit animam, & hoc dicit. Iob. & tamen corpus dum uestit animam est propria substantia hominis, alia sunt accidẽtalia, & separabilia a pacto, & istorum duæ sunt species: quia alia uestiunt ex postfacto, ut est uestimentum in contractu innominato præambulo alia uestiunt incontinenti, ut in eodem uestimento rei interuentu nullo pacto prędambulo prędcedente: ut in l. fi. ff. de cond. ob cau. Nam tunc vt de aliquid dãdo, uel aliquid fiat, conuentio inducitur in ordine intellectus, & immediate uestitur. Et idem dico in uestimento cohærentię cõtractus. Nam uestit pactum incontinẽti appositum, nec dicitur sui natura nasci uestitum: quia nõ ex suo principio naturali, sed a prexima causa accidentali, cui cohæret, & sibi robitur, & uestit acconimodanti dicitur uestiri, & hæc uestimẽta sunt causa mediata uel immediata actionis productiua, ut ex prædictis patet, sed post actionem producta quandoque aliud uestimentum seu implementum exigitur, ut actio prodũcta in iudicium deducatur seu exerceatur cum efficacia, vt patet in contractibus ultro citroque obligatoriis. Nam oportet agentem prius impleẽse ex parte sua: ut ff. de actio. empt. l. Iulianus §. offerri. & loqatur l. quæro §. inter locatorem, cum fin. nisi quando præcedens contractus esset conditionalis, vt patet in casu ff. de pericu. & cõmo. rei ven. l. si in uenditionale cõditionali, quam uide, quia est casus contra prædictos, & hic sit finis præsentis repetitionis.

A D D I T I O.

a † Est nominatus. Quod contractus dotis sit nominatus; an hoc sit uerum simpliciter. Adde ultra hic no. per Bar. & Bal. nu. 5. uersi. quæro vnum aliud, vbi no. alij. doc. eundem Ba'd. in rub. ℣. de re. permu. uer. sed qualiter actus. ad medium, & omnino per Alex. in §. flauius ff. de uer. ob.

LEX XI.

1 *Pactum ab interesse causatum, an transeat ad hęredes.*
2 *Agi ex vendito quando possit.*
3 *Maritus quando teneatur ad vsuras de re dotali.*

Ex conuentione Primo quando res in dotem data non fuit æstimata, secũdo quando fuit æstimata, secunda ibi sed si fundus. Casus, ex pacto inito cum marito de usuris creditoribus dotis per uxorem soluendis non datur actio hæredi mariti, nisi quando res in dotem data fuit æstimata, hoc dicit ad literam, uel aliter, iuxta sententiam aliorum, ex pacto quamuis uestito nata desinit actio, & non competit, nisi interfit, hoc dicit, secundum Richar. uel tunc ad hęredes transit pactum defuncti, quando ad eos transit
1 res, super qua interponitur, hoc dicit. † Not. quòd pactum causatum ab interesse non transit ad hęredes, & ad quos non transit interesse desinit actio competere, de quo per Ia. Bu. ff. de condi. fur. l. si seruus, in prin. Item no. ex secũda parte, ꝙ ex qualiber
a parte instrumenti inducitur probatio. Itẽ, ꝙ in dubio æstimatio rei in dotẽ datę facit emptionẽ [a] l. si inter virum ℣. de iure dot. & ibi no. Opp. cum gl. 4. ꝙ hæres ex cõuentione defuncti agere possit, cum actiones p̃sonales sint transitoriæ ad hęredes, ut si de usu-

A D D I T I O.

a ¶ Facit emptionem. Adde d. Soc. hic 3. no. & consi. 57. incip. stantib. 2. scriptis, quasi per totum vbi plenè, an & quando æstimatio rei in dotem datæ faciat emptionem, in j. parte char. 101. & ibi in uer. 8. casus quando in dubio, & uide per eum in consi. 189. inc. difficultas non parua, in princ. ibi ex quo in casu nostro, cum uersicu. seq. usq; ad fi. in 2. parte. char. 110. Item limita prædicta, ut per do. Ias. Mayn. hic.

de vsufru. l. adhuc §. si operas, & ℣. de hæred. ac. per totum Solu. ꝙ speciale est in pacto super dote facto, vt hic, & ita rõ specialitatis nõtatur in prin. in eadem gl. & illam reprobat gl. & non dicit rõnem reprobationis, sed ista est rõ, quia pactum super dote transit ad hęredes, vt ℣. si aduer. do. l. j. & de rei vxo. ac. l. i. §. exactio. redde ergo aliam, vt sequitur in gl. vsq; ad finem, quam declara: quia pro futuro tempore non agit: quia non interest hęredis, & neminem sine causa audit prętor ff. de transac. l. cũ hi §. in causa. Oppo. extra gl. quod etiam si non interfit, ex pacto possit agi: vt ff. de ser. l. quoties. la. j. in 2. respon. Sol. quod & ibi interest prædij, sed nõ personæ, licèt consecutiuè interfit pp æstima-
2 tionem prædij. † Oppo. cum gl. super verbo, ex vendito, quod non agatur ex uendito, qa æstimatio non facit emptionem, vt ℣. de iure dot. l. si inter virum, lo. illa in casu certi. hęc in casu dubij: vt ibi no. in dubio. n. ex vendito præsumitur, vt hic. in prin. Opp. ꝙ tunc non ex vendito, qa illa venditori, sed empto debeat agi, quæ competit emptori, vel eius hęredi, vt ℣. de iure dot. l. prima, & l. quoties. Solu. quod hic exponitur, i. ex empto, vt in gl. Opp. successiuè, ꝙ re extincta, hæres non possit agere: vt ℣. si sine cen. vel reli. l. j. Solu. quod hic in vsuris. ibi in tributis, sed eam reprobat gl. & Sol. secũdo, vt in ea vsq; ad finem, & licèt hęc secunda solutio tolleretur in se, tamen solue tertio, & melius. vt no. in ℣rio videlicet, ꝙ ibi de æstimatione, quæ non facit emptionẽ ex eo, quia facta est causa designandi interesse deteriorationis, vel meliorationis. hic de ea, quæ facit veram emptionem, & ita in dubio creditur facta, vt hic cum simi. & ita no. ℣. de iure dot. l. si
3 inter uirum, per gl. & doc. quod intelligo, si æstimatio sit iusta, vel ei proxima. arg. eorum, quæ notant doctores in sol. duarum legum sibi prima facie repugnantium, videlicet l. 3. §. i. ff. de condi. ob cau. & l. si is ℣. si man. ita fuerit aliena. dicunt enim, quod si pecunia data pro seruo manumittendo correspondet p̃cio, succedit post moram constitutio, quæ facit eum liberum, quasi emptus ad manumittendum fuerit traditus, vt d. l. si is. secus si p̃cio non correspondet, vt d. l. 3. Hoc confirmo per quandam glo. ad hoc notandum positam ff. de superficieb. l. j. §. i. item prędicta intelligo, quando ab initio res in dotem data fuit æstimata. secus si ex postfacto, quia ad declarationem deteriorationis, & melio rationis intelligetur æstimata, cum fundus dotalis sine causa iusta non possit alienari, inter quas hæc non enumeratur: vt ff. de fun. do. l. j. per totum, & melius in institu. qui. ali. licèt §. j. nec cõtãte matrimonio sine causa legitima restitui, vt ff. ſol. matri. l. quoties, cum seq. & ℣. si dos constante matrimo. l. i. nec etiam præsu
3 mi debet nouandi causa fieri: vt ℣. de nou. l. fi. † Vltimo extra gl. quæro, si maritus non fecit hoc pactum de vsuris soluendis, & de re dotali a creditorib. liberanda, an vxor teneatur illam liberare, an maritus teneatur talem qualem recipere, & videtur, ꝙ maritus, vt ℣. sine cen. uel reli. l. j. & ff. de impen. in re. do. l. neq; stipendium. In contrarium, ꝙ uxor, quia rem liberam debet tradere, ita quod a uiro non possit euinci, vt probatur in §. allegato §. fin. & l. pater ff. de iu. dot. Solu. ꝙ onera fructuum, vel propter fructus imposita spectant ad maritum, ideo mulierem ab his oneribus liberam præstare debet, nisi pactum fecerit, ut in primo allegato, quod intelligo pro tempore futuro non pro præterito, quo mulier fructus percepit, & obligata fuit, onera aurẽ creditorum fœneratorum, & per consequens hypothecæ in re dotali per mulierem contractæ, spectant ad mulierem, vt in secundo allegato, nec obstabit hæc l. quia sic in pacto fuit, sed necessarium non erat tale pactum.

LEX XII.

1 *Pacta quot sint: & quæ, secundum quid consona, & opposita.*
2 *Pactum primum vltimo derogat, habens clausulam derogatoriam.*
3 *Actio quando per pactum sit ipso iure sublata.*
4 *Peccatum, siue conuentio clausulam habens derogatoriam ad sequentem, prima secundam inualidat.*
5 *Protestatio an, & quando actui faciendo præiudicium inferat, & nu 6.*
7 *Pacta, seu conuentiones non minus validæ sunt extra acta celebratæ, quàm si penes ea factæ essent.*
8 *Actio in esse perfecto producta non tollitur ipso iure, per secundũ pactum,*
9 *Pacti de non petendo diffinitio, & quotuplex eius efficacia, vsq; a nu. 14. inclusiuè.*
15 *Pacti de petendo quot sint iura.*
16 *Pacta secũdũ qd cõsona, & opposita, quot & quæ verba habeãt; remissiuè.*
17 *Pactum de non agendo, aufert solum exercitiũ actionis in iudicio faciẽdũ.*

1 Pacta nouissima. † Premittit dominus Richar. pactorum alia sunt consona, seu conformia, vt est videre quando quis idem bis promittit, vt ff. de ver. ob. l. qui bis: alia dissona, seu disformia, & istorum quędam diuersa ita, ꝙ non opposita, seu contraria, & de istis ℣. eo. l. in bonæfidei, & l. petens. Quędam opposita, seu contraria. vt in l. nostra, & ista non sunt opposita priuatiuè cum ambo sint vera, & in esse producta sed sunt opposita incompassibilitatis causa, & in his residet ipse, sed addo vnum aliud membrum, vt quędam dicantur ꝙ̃m quid consona, & opposita, vt est videre quando quis rem uendit pro certo precio, & re integra iterato vẽdit eidẽ pro maiori, uel minori p̃cio. licèt. Pe. & Cy. ista ponant pro similib. & de istis, in l. iurisgen. §. adeo ff. eo. & ita rõ reprobatur. Diuido l. in duas partes, in j. parte ponit dictũ in gne, in secunda infert ad quæsitum in specie. Catus in pactis ℣rijs prętualet ultimũ & pactũ de non utendo pacto, uel de non petendo uaiidat obligationem elisam ab eo. No. duo, quæ sunt in summario. Itẽ no. ꝙ gesta apud acta licèt non sint de natura iudicij, multum sunt efficacia, facit l. siue apud acta ℣. ri. j. Hinc est, ꝙ testiꝰ valet cum duob. testib. factum coram iudice, & in eius actis insinuatum, vt in tex. notabilis l. omnium ℣. de rest. & pp iudicis decretum do-
a lus, & metus abesse præsumitur [a] ℣. l. predium. cum l. i. & de decur. l. si quos lib. x. Opp. ꝙ ultimum non prævalet, sed seruetur vtrunque, ut ℣. l. proxi. & l. petens. Sol. ꝙ ibi sunt diuersa, & compatibilia. hic incompatibilia puta, quia primum de non petẽdo, ꝙ̃m de petendo. simile in ultima uolunrate, ut sequitur in gl. j. vsque ad ver. item verum. † Opp. 3. si idem est in pactis, quod in vltima volunrate, vt dixi. sequitur, ꝙ vltimum debeat ꝑualere, nõ primũ, ut ff. de leg. i. l. si mihi, & tibi §. fi. Sol. vt in ea. gl. vsq; ad sequẽ. ver. item verũ uidelicet, ꝙ ibi primũ derogat ultimo hic, secus, & intelligo primum derogare ultimo, qñ habet clausulam derogatoriam ad ꝙ̃m, & est tunc ratio, quia ꝙ̃m est inualidũ, & inutile, ideo non potest prętualere primo derogãti valido. & vti li, vt §. dixi, quod intellige, nisi vltimũ faceret mentionẽ de cta derogatoria in primo posita, & illam tolleret dicendo, non obstante derogatione in primo pacto facta. vid. §. fi. de le. 3. l. fi qs.,
3 in prin. testamenti in prin. ꝙ̃m Richar. † Oppo. 4. ꝙ ꝙ̃m non prævalet, sed primum, ut ff. eo. l. si vnus §. pactus. ver. pactum. Sol. ꝙ hic per pactum primum actio ipso iure non est sublata, ibi quando ipso iure actio sublata, & ꝙ̃m pactũ est inhabile eam producere. Opp. 5: ꝙ pactum ꝙ̃m non sit sufficiens ad eneruandum uires primi, ut ff. eo. l. ab emptione. Sol. ut sequit in gl. vsq; ad fi. videlicet, qꝑ ibi res erat sequita ex primo, & sic res nõ erat integra, hic secus. Dic melius, ꝙ si ibi fuisset pactum de non petendo precium re integra, vel nõ integra ex parte uenditoris pactum teneret, & derogaret primo, quo obligatus erat emptor precium soluere, ut ibi notatur, & est ratio, qa tunc ꝙ̃m est primo ℣rium, & sic concordaret cum l. ista, sed vbi fuit pactum de rescindendo contractum, ꝙ pactum non directo primo est contrarium: ideo re non integra ex tali pacto nõ potest agi, quia nudũ, ut d. l. ab emptione, in fi. quinimmo, nec re integra, quia non agitur. vt ℣rio consensu de pũti uendicatione abijciatur, sed vt per mutuum consensum postea ex nouo p̃standũ resoluatur. ar. l. in bonæfidei, secundo tñ. cum ibi no. ff. de
4 eo, quod certo loco. † Expedita prima gl. per quã limitata est regula hic, in prin. posita, reassumo vnam ex limitationib. quę est multũ notanda, videlicet, ꝙ ubi prima cõuentio habet cfam de
b rogatoriam [b] ad sequẽtẽ, prima inualidat secũdã. sicut i ultimis voluntatib. quod deducit Iac. ℣u. & dñs meus in argumento ad quæstiones, quarũ prima est hæc. Si quis dixerit abbati, ꝙ vult veriari verbaliter, & non realiter, & postea conuerseturꝰ, & promittat obseruantiam regulæ, ꝙ talis protestatio reddat conuersationem nullam, & simulatam ex eo, quia clausulam habet derogatoriam ad actum sequentem, ut in hac glo. & ℣. plus uã. qd̃ agitur per totum, sed maximè in l. fi. protestatio. n. declarat animum, & excludit consensum protestantis ab actu sequenti, ut ff. qui satis. cog. l. si fideiussor, in princ. & nautæ caupo. & sta. l. final. §. j. & de religiosis l. at si quis §. plerique, & de acqui. hære. l.
5 qui alienam, in fi. † Alia quęstio est, si requisitus, ut fideiubeat, accedit ad credere debentẽ, & protestetur ei, quod non vult fideiubere, nec teneri seu recipi, ut postea fideiubens non teneaꝰ per ll. & rationes p̃dictas. In ℣rium facit ff. loc. l. cũ in plures §. locator horrei, extra, de consti. c. cum M. Ferrariensis, & de appe. c. solicitudinẽ. Ia. p̃dictus dixit, aut protestationis uerba p̃cernũt actũ futurum quãtũcũq; ex interuallo fiendum, & tunc protestatio ꝑualet, & plenum ab actu postea sequẽti excludit: aut cõcernũt tñ actum præsentẽ, uel simpliciter sunt prolata: & tunc si actus fuit incõtinẽti, ꝑualet protestatio, & uitiatur actus, tanq̃ sibi

A D D I T I O N E S.

a ¶ Dolus & metus abesse præsumi. Adde Bar. in l. j. & ibi in apostil. Barb. ad eũ ℣. de precijs curia. lib. 10. ubi ẽt no. in apo. post hoc Rebuff. nu. 5 in uer. decretum iudicis Bal. in l. j. §. fi. ff. de pub. & in c. j. col. 5. in utu. qui feu. da. pos. in u fi. feu. & in addi. ad Spe. in tit. de emp. & uen. §. j. uer. j. & breuiter scias & uer. no. ꝙ ubi est Io. de Imo. in l. fi quis, cum aliter, in fi. ff. de uerb. obl. Alex. omnino in l. sciendũ eo. ti. & Ant. Corte. sing. suis, in uer. minor.

b ¶ Clausulã derogatoriã. Adde hic d. Ias. May. q, plene disputat, an & qñ, & in quib. procedat, ꝙ ultima derogẽt prioribus. item adde do. Sociꝰ consi. 263. inci. nõ fuisset opus ulteriori discussione. uer. præterea ex diuisione, in 2. parte char. 22. ꝙ clausulam derogatoriã specialem, qua ratione uꝰ habere ad sequentia testamenta pari rõne uidetur habere ad præcedẽtia, & cuius importantiæ, & uirtutis sint clausula derogatoria, & clausula expressa p̃ testatorem ad consequentia testamenta, ibi uide in uersi. confirmantur p̃missa, in d. parte char. 23. & ad prædicta adde d. Fran. Are. hic, & ꝙ pacta nouissima derogent prioribus. uide per præfa. Soc. consi. 27. inci. ex his, quæ in facto. uersi. ex hoc etiam ibi si cantã prio. in j. par. char. 51.

a sibi inhærens. si vero fiat ex interuallo [a] pualet actus, quia præsumitur de protestatione pœnituisse, & ita intelligũt d. §. locator horrei. Ista verba sunt notanda, tamen ex toto videntur uera: quia verba protestationis simpliciter plata vũr derogare actui qũcunq; etiam ex interuallo fiendo. arg. l. si ita sit scriptũ ff. de lega. primo. nisi dicas, q̃ ibi in ultima uoluntate, in qua uerba, licèt diuersis temporib. pro lata eo. tempore capiunt vires, puta in morte, & eo tempore omnia vũr esse prolata. ar. §. de sacrosc. eccle. l. i. & ita defensetur Iaco. But. vt tamen hæc materia alibi in codice non tractanda latius liqueat; sub compendio possumus ita distinguere. Aut propositũ seu in mente conceptum fuit tũn in corde retentum ita, q̃ non protestatur, & nihil valet, vt j. de cond. ob ca. l. si repetendi, & est tex. fm vnam lec. in d. §. locator horrei: quod intellige, nisi ex natura rei illud esset tacitè actum ab vtraq; parte, vt ff. si cer. pe. l. cum quid, fm Richar. aut conceptum in mente fuit expressum, & protestatum, & tunc, aut q̃ritur in facto generaliter prohibito sui natura non solito fortiri iuris effectũ, vt in delictis, & tunc protestatio ꝗ factũ nihil operatur, ut j. de appel. l. si quis pronocatione. & est rõ, quia in delictis factũ operatur potẽtius, q̃ uerbum, ideo illud attendendũ ff. de sta. ho. l. queritur, & ad l. Rho. de Iac. l. nauis aduersa, & pacto magis q̃ verbo declaratur intentio, ut j. de test. l. nõ codicillũ, & ff. de legi. l. de quib. nec verbo vũ quis dicere, q̃ non agit in mente, ff. de supel. leg. l. quod Labeo. quod intellige, nisi factũ esset violentũ, vel coactũ, vel iussu superioris admissum, quia tunc dũ faciens magis pati, q̃ agere, vt C. & ff. quod metus causa, per totũ, & de re iu. l. non creditur, & l. non videtur §. quod iussu, & sic fa
6 cientis protestatio pualet facto fm Richar. † Sed, quod de iussu superioris dicit, limito per ea, q̃ scripsi j. de accu. l. nõ ideo min°. circa prin. aut quæritur, quando protestatio est facta circa actũ permissum, & tunc si factum dependet a solo protestante, vt in vltimis voluntatibus, protestatio sequens prejualet facto, vt l. si ita scriptum, cum ibi notatis, de lega. i. antecedens uero etiã pre ualet, nisi in facto sequenti illa tollatur, vt ff. de leg. 3. l. si quis in prin. testamenti. sinautẽ factum consistat in uoluntate vtriusq; scilicet protestantis, & eius, cui protestatur, & tunc, aut protestatio sequitur actum seu factum, & protestatio nil operatur respectu iam facti, vt j. quod metus causa l. metum, & est ratio, quia ius alteri quæsitum tollere non potest, ut j. de act. & obli. l. sicut, aut protestatio factum antecedit, & tunc capio verba dñi mei, quia, aut protestatio repugnat facto in eius adminiculis, uel antecedenti, aut in eius substantia. Primo casu, aut protestatio est facta de re possibili de iure, & præualet, pteſtatio, ut ff. de pact. l. iurisgen. §. quod fere, in fi. aut est facta de re de iure impossibili, puta cum se dedicans, vel dedicaturus protestatur se bona retinere, & protestatio nihil ualet, nec utiatur dedicatio. vt no. & ibi plenè scripsi ſ. de sacrosan. eccle. auth. ingressi, q̃ autem dedicatio bonorum sit de accidenti probatur in Auth. de san. epi. §. sinautem affuturus, & patet ratione, quia nihil habens potest se dedicare. Secundo casu, quando inuicem sibi repugnant in substantia, & tunc, aut protestationi consenserat alter, & tunc pualet protestatio, neq; sequens factum illam tollit. ar. j. de act. & obli. l. sicut, & hic in gl. & ff. nau. cau. sta. l. fi. §. item si prædixerit, aut alter non consensit, & tunc, aut factum est sequutum ex interuallo, & tunc, aut factum præualet: quia de protestatione vũ penituisse, vt §. locator horrei, fm alium intellectum, aut factũ est statim sequutum, & tunc preualet protestatio, & actũ totũ vitiat: vt l. non solum ff. de act. & obl. & hæc, qñ protestatio ꝗriatur facto, vbi autem non ꝗriaretur, sed sensum facti eligit, & declarat, cum fm varios sensus possit exponi, & interp̃tari, tũc protestatio non aũt factũ dẽt attẽdi, vt ff. de reli. l. at si q̃s §. plerique, secus si protestatio sequeretur factum, quia tollere non posset ius prius alteri quæsitum, ut ſ. dixi. Et est notandum, quod protestatio non extenditur ultra significatum verborum, vt d. §. plerique, ver. sed ad illud, ad quod facit j. de vsur. l. per retẽtionem, & ex prædictis patet decisio prædictarum q. Et de materia ista habes per Cyn. in l. voluntarie j. de excu. tut. plenissimè per. Bartol. ff. de ope. nou. nun. l. de pupillo §. si quis ipsi, & per Inno. extra, de consti. ca. cum M. ferrarien. & plenius per Ioan. An. extra,
7 de reg. iur. cap. in generali. lib. 6. † Oppo. 6. quod gesta apud acta valeant, & non gesta extra acta, cuius contrarium implicat di-
b ctio. maxime, [b] hic posita, vnde videtur obstare infr. de senten. ex pericu. reci. per totum, & de reg. iur. l. gesta. Sol. quòd iudicialia, ut contestationes, iuramentum de calumnia, dilationes, & sententiæ, acta sunt valida in iudicio, nõ extra, vt in contrariis, sed extra iudicialia, vt conuentiones & pacta non sunt validiora apud acta, vt hic, & infr. tit. j. l. siue apud acta. nisi presumptione, & fidi faciliori probatione, vt in glo. De vltimis voluntatib. dic, vt in l. omnium infr. de test. & supr. in notabilibus dixi, & prædicta inducit glo. pro literis sigillatis ab episcopis, vt eis maximè debeat credi, si in literis continetur, quomodo sunt scriptæ apud acta suæ curiæ, quæ remitto ad ea, quæ scripsi in l. si qua per calumniam, sup. de epis. & cle. Oppo. 7. quòd prohibeatur exercere actionem ex prima conuentione, cum prima conuentio sit ipso iure sublata respectu saltem naturalis obligationis vt l. Stichum §. naturalis ff. de solu. nemo experiretur sine actione: vt ff. de neg. gest. l. si pupilli §. videamus. Solu. vt in glo. fi. quæ remittit ad notata, in l. si vnus §. pactus ff. eod. & breuiter suppo sita opi. glo. pro uera, quòd pactum de non petendo tollat naturalem, quam tamen plures non sequuntur, vt infr. dicam. Solu. ita est, quia licèt tollatur naturalis, non propterea tollitur actio ipso iure, quæ iam erat in esse perfecto producta, vt Instit. de ac. §. præterea, & est ratio, quia robur obligationi ciuili iam præstitum ab ipsa naturali non tollitur, licèt obligatio naturalis velut efficiens causa dissoluatur. arg. j. qui testa. face. pos. l. furiosum, & ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. l. patre furioso, & in simili, no. glo. j. eo. l. petens, in q. vlt. Simile in natura, matre perempta non propterea perempta est filia, & sic licet ciuilis sola actionem non producat, vt ff. de act. & oblig. l. obligationum substantia, in fi. conceptam tamen, & iam natam conseruat, & retinet, & hoc respectu dicuntur remanere reliquiæ naturalis obli-
8 gationis, secundum dominum meum Richar. † Quero. modo virib. istorum pactorum, & primo de virib. pacti de non petendo, & dicit Ioan. & Azo. q̃ tria facit, Bul. uero addit quartũ. Primo. n. obligat creditorem naturaliter ad non petendũ, quod probatur sic, tale pactum est duorum pluriumve in idem faciendum placitus consensus, ergo obligatorium, vt l. j. in princ. ff. eo. Confirmatur, quia sicut se habet stipulatio ad naturalem, & ciuilem obligationem producẽdam: sic se debet habere pactum nudum ad solam naturalem, sed ex stipulatione amplius non peti quis obligatur naturaliter, & ciuiliter, ut ff. de ver. obl. l. eadem §. cato. & ff. rem ra. hab. l. amplius, ergo &c. & hanc rationem facit gl. in d. §. pactus ne peteret. Confirmatur, quia deducibilia in contractum sunt deducibilia in obligationem, sed nõ petere est in ꝗctum deducibile: vt d. l. & per consequens in pactum, cum & ipsum sit ꝗctus: vt no. ff. de act. & obl. l. j. ergo, & in obligationem per pactum, confirmatur per tex. in l. ubi pactum j. tit. j. vbi dicitur, q̃ in acceptilatione est vinculum, ergo fortius in pacto, confirmatur per tex. l. cum postea, §. eod. deducendo, vt ibi dixi. pro hoc dixit dominus meus esse casum §. eo. l. j. & j. eo. l. cum proponas, & j. tit. j. l. de fideicommisso. in quib. patet, q̃ per pactum tolliturius futurũ, quod fieri non posset, nisi pactum obligaret de præsenti ad non petendũ in futurũ, cum ius illud erit, vt no. in d. l. j. In contrarium, q̃ nulla oriatur, facit primo, quia istud pactum inducit liberationem fm istam gl. & latius in sequenti, vi, & operatione, dicam ergo, q̃ non inducit obligationem, q̃ idem actus non potest operari ꝗtios effectus: vt ff. de solu. l. qui hominem §. fin. sed non obstat: quia hæc duo liberatio, & obligatio tendunt ad vnam, & eandem exuberationem, & pleniorem liberationis effectum, & sic non contrariantur. Item ad idem facit secundo, quia talis productio obligationis esset superuacua, cum debitori per exceptionem sit promissum, quod debet sufficere, vt in pos. leg. l. j. §. si debitori, sed non obstat, quia ibi de cautionis prouisione inducta à lege, quæ cessat, ubi aliter est prouisum, hic de hominis prouisione, quæ non est ei deneganda, ex quo ex uerbis insurgit utraq; prouisio. argu. ff. de arbi. l. celsus. Nec propterea est superflua ista obligatio naturalis ad non faciendum: quia si contra fiat, cõmitteretur ad interesse, vt ff. de reg. iur. l. si quis ab alio, in fi. cum si. qua cõmissa de interesse ad aliud debitum in quantitate poterit obiici cõpensatio, vt ff. de ꝓpensa. l. ẽt. Tertio ad idẽ facit, q̃ a si pactũ istud pareret naturalem, deberet posse nouari ipso iure, vel in effectu per stipulationem penalẽ, vt ff. de noua. l. i. & tũ non nouatur, vt ff. eo. l. rescriptum §. si pacto. Sed non obstat, quia ipso iure dico non nouari: q̃ a obligatio ista est de iure gentium, q̃ non nouat ipso iure per stipulationem pœnalem, q̃ est de iure ciuilium ff. p socio l. si quis a socio, & de actio. emp. l. prædia. In effectu aũt. ope exceptionis, an fiat nouatio, possum dicere, quod sic respectu naturalis obsonis, non respectu exceptionis, uel naturalis nouatur, quando est simplex, & sola, uel cum ciuili mixta, non quando ad effectum liberationis est inducta: quia tunc concomitatur naturam exceptionis, cui cohæret, ut no. §. si pacto, & pro ista solutione accedat tex. ff. si quis cau. l. si eum §. qui iniuriarum, de quo latius dicam j. eo. l. si pacto. Quarto ad idẽ, quia si naturalis inducitur, ergo illi præscribere tur. arg. ff. rem rat. ha. l. fi. sed hoc falsum: vt ff. de dol. excep. l. cure, in fi. Sed nõ obstat, quia obligationi efficaci præscribitur: quia ex ea pt̃ agi: vt in cõtrario, nõ soli naturali: quia ex ea nõ potest agi, ergo &c. ut j. de

except.

ADDITIONES.

a ¶ Si uero fiat ex interuallo. Adde Soc. cons. 262. inc. in causam Pe. uer. praetea, & 4. in 2. parte, char. 165. ubi hoc idem allegat, & tenet.

b Implicat dictio maxime. Tu uide de hoc Bart in l. prima, §. ubi maximè, & ibi in apost. in eo. uersi. ff. de colla. bo. Panorm. plenè ca. damnamus, in num. 3. uersi. not. ibi maximè, & in apost. in eo. uersi. extra, de sum. trin. & in c. quoniam frequenter, in u. 7. ubi etiam in apost. in uersi. exponit istam dictionem maximè, extra, ut lit. non co pte. glo. in l. illud, & ibi Flo. ff. ad legem Aquil. & Fran. Aretin. consil. 50.

except. l. i. in fin. Quinto, & fortius videtur probari per textum expressum ff. de iure dot. l. si pater. §. qui debitorem. Sed solue duobus modis: vt ibi notatur. primo, quòd ibi non obligatur ad dandum, quia ibi verba non erant pacti obligatorij sed transitorij de debito ex vna causa in aliam. vel secundo ibi non obligatur ciuiliter sed naturaliter. sed contra vtranque opinionem fortius instatur, vt nedum naturalis sed etiam ciuilis nascatur. Nam in ipso pacto de non petendo. si alia causa non subest, causa donationis subesse videtur in tex. singulari. ff. de dona. l. in diebus. sed ex pacto donationis vel propter pactum donationis datur hodie actio, vt j. de dona. l. si quis argentum. §. pen. ergo &c. sed non obst. secundum opinio. Guliel. & Ray. quam posui. ſ. eo. l. legem. in 2. quæstio. Dicunt enim in obligationibus facti, & in tacita donatione non habet locum. l. si quis argentum. Sed quia gloss. ordinaria eis contradicit, vt ibi dixi. ideo aliter solue, uidelicet, quòd ex pacto donationis datur actio, quando non est sequuta quasi traditio: vt hic, penes se enim habet, quod peti ab eo non debet, & sic sua non interest, vt actio ei detur, vt in simili. ff. de eo, per quem fac. l. j. §. si reus, & ff. vt in possess. lega. l. j. §. si debitor. secundum Richar. de Saly. Ex prædictis bene patet, q̃ pactum de non petendo naturalem inducit, quod limitant quidam, quando stat in sua propria vi, & producit exceptionem pacti, non quando datur subsidiaria exceptio doli, vt in l. refcri-
9 ptum. §. fina. ff. eod. quod est notandum. † Secunda operatio pa-
a cti de non petendo est, quia tollit creditori naturalem [a] ei competentem ex primo contractu: vt l. Stichum. §. naturalis. ff. solut. Gul. de Cu. tenuit contrarium, quia actus agentium non extẽduntur vltra intentionem eorum: vt ff. eo. l. si vnus. §. pactus. ver. quòd si non vt totum, & si cert. peta. l. non omnis. in princip. & intentio colligitur ex verbis, vt l. non aliter. de lega. 3. sed verba pacti sunt interposita super illa petitione, vel actione, non super obligatione, ergo, &c. Secundo quia ciuilis obligatio est proximior actioni & petitioni, id est maiorem similitudinem, & participationem cum illis habet, quia, & illæ ciuiles sunt: vt ff. de orig. iur. l. secunda. §. deinde, & ff. commo. l. in commodato. §. fi. eut, igitur si in consequentiam petitionis aliqua debet ipso iure tolli, debet esse ciuilis obligatio, vt proximior, non naturalis, vt remotior. argu. ff. de dam. infect. l. si finita. §. ex hoc edicto, versi. itaque. cum simili. Tertio quia pactum de non petendo non tollit dominium, nec rei vendicationem. vt infra. tit. primo. l. si prò fundo, & l. siue apud acta. cum ibi notatis in glos. ergo nec respectu debiti obligationem debet tollere, cũ idem debeat posse consensus operari in vtroque, ex quo vtrunque est penes debitorem, cum patientia ex causa habili habeatur pro traditione. vt instit. de rerum diui. §. interdum, & ff. de rei vendica. l. quædam. Quarto hoc confirmat Iacob. Butr. dicens esse casum. ff. ad vellej. l. secunda. & ad mace. l. prima. in princi. in quibus patet, quòd ista verba, actionem petitionem ve non dabo, non tollunt actionem nec obligationẽ ipso iure. sed in effectu, exceptionis ope. Quinto ad idem induco, quia ex legato, quo hęres damnat non petere, nulla tollitur obligatio, nisi interponatur acceptilatio: vt ff. de libe. lega. l. si quis decedens. §. nunc de effectu. ergo nec ex pacto, cum plenior in vltimis voluntatibus consueuerit fieri interpretatio: vt ff. de reg. iuris. l. in testamentis. Ad §. naturalis. respondent ipsi, quod loquitur in pacto liberatorio, quo dicitur, libero te, vel absoluo: quia tale pactum concernit obligationem non in pacto de non petendo, quod concernit solã petitionem, & ita multi sequuntur, dominus meus stat cum gloss. & primo per dictum §. naturalis, qui indistinctè in suo dicto loquitur de quolibet iusto pacto. ergo, &c. Secundo per rationem, quam ibi textus ponit, quàm sic deduco: ex pacto vel contractu de petendo inducitur naturalis ex æquitate, qua nihil magis congruum, &c. vt ff. eod. l. prima. in princip. ergo ex contrario pacto de non petendo, quod eadem æquitate nititur, naturalis debet tolli, vt contrariorum æqualis ad oppositum sit operatio, vt instat. de sent. pas. l. fina. & vt vnum quodque eodem vinculo æquitatis dissoluatur, quo ligatur, vt ff. de re. iu. l. nil tam naturale. cũ si. Tertio per text. supra eodem l. creditori. vbi text. dicit, quod debitor de non petendo per pactum liberatus est, sed secundum eos ista verba, liberatus, concernunt obligationem: vt supra dixi, & naturalem tollunt: vt d. §. naturalis, & maximè, cum ibi pactum istud æquiparetur solutioni. Quarto per tex. ff. eodem l. si vnus. §. sed si stipulatus. vbi tex. dicit, per pactum de non petendo totam obligationem submoueri. Sed submouere est auferre id, cui adijcitur: vt ff. de compen. l. 2. & de except. rei uend. &
10 tra. l. secunda. † Quinto, vt dicit philosophus, finis operis est principale in intentione agentis, & probatur in prima constitutione. supra. de no. codi. compo. vt in authen. vt diui. iussi. in princi. Hinc dicimus, quod habito effectu, non curatur de modo, vt infra. de instit. & substit. sub condi. fac. l. tertia. Tendentia igitur ad finem sunt tanquam accessoria præambula ad ipsum finem tã quam ad principale, igitur si pactum de non petendo agit in ipsa petitione, & exactione, vt ipsi dicunt, & ipsa petitio, & ipsum principale, ad quod causatur obligatio, sequitur, quòd pactum, quod agit tollere petitionem iuris, tollit ipsam obligationem. nec dicas, quòd agat tollere petitionem facti, quia ridiculum esset & impossibile, vt infra. titu. primo, vbi nec credas, quod tollat petitionem iuris, quam ꝗctus immediatè nõ induxit, nisi tollat petitionem eius productiuam, & ciuilem, non potest, igitur sequitur quòd necessario tollit naturalem, qua sublata remanet pentio, & actio exceptione elisa. vt in solu. vltimi contrarij dixi. Ad obiecta respondetur, & primo ad primum, cũ dicitur actus agentium, &c. respondeo, quod minor est falsa, quia hic agunt saltem tacitè obligationem tollere ex vi antecedentiæ necessariæ. argu. l. illud. ff. de acqui. hæred. & ff. de procura. l. ad rem mobilem, & l. ad legatum, quod in proxi. argu. est demonstratum. Ad secundum respondeo, quod licèt ciuilis obligatio sit proximior actioni, tamen consensus priuatorum sine actu rei ciuilis non potest actionem nec obligationem ciuilem tollere: vt not. infra titu. primo l. vt responsum. igitur naturalem, cui magis cohæret, & quam induxit, tollit, argum. l. prout quisque. ff. de solu. cum simili. Ad tertium de dominio: respondeo, quod non est par ratio. nam consensus solus dominium non inducit vt infra. eodem l. traditionibus, merito nec tollit, vel trasfert, sed consensus solus naturalem inducit, merito consensus contrarius illam tollit. argum. infra. de sen. pas. l. fina. vel aliter pactum de non petendo non tribuit titulum. ideo, & merito non transfert dominium, vt l. nunquam nuda. ff. de acquir. re. domi. sed benè habet in se consensum, qui sufficit ad tollendum naturalem, quam induxit. argum. ff. de reg. iur. l. nil tam naturale. Ad quartum de l. prima, ad Maced. & secunda, ad Vell. respõdet dominus meus, quòd illa senatusconsul. quia sunt ius ciuile, vt l. ius autem ciuile. ff. de iustit. & iur. obligationem ciuilem tollere possunt, non naturalem, quæ est de iure gentium vt l. eas. ff. de capi. dimi. sed consensus contrarius sic, vt d. l. nil tam naturale. sed caue, quia argu. Iaco Butri. non meretur hanc responsionem: quia ipse non inducit illas leges directo respectu naturalis: quia ibi non tollitur, sed respectu ciuilis, & etiam actionis, quæ ibi non videtur tolli ipso iure per illa senatusconsulta, petitionem, & actionem denegantia, sed ope exceptionis. sicut igitur ibi ius ciuile non tollit obligationem ciuilem: sic nec hic consensus inducens naturalem nõ tollat primæuam naturalem. sed potest dicere, quod licèt ibi naturalis non tollatur, ciuilis tamen obliga. tollitur, & quamus ciuilis tollatur actio, tamen ipso iure non tollitur: quia non tantum a ciuili sed etiam a naturali, quæ durat, originem traxit. vel dic quod ibi lex vltra declarando processit. Ad quintum de vltima voluntate respondeo, quod aliud est in ea, aliud in pacto: quia illa à voluntate vnius processit, & sic naturalem non tollit a voluntate duorũ causatam. & si dicas, hæres adeundo, quasi contrahit cum legatarijs, respondeo impropriè dicitur contrahere, vt notat verbum, quasi, quod est nota diminutionis, & improprietatis. vt ff. de vsufruc. earum rerum, quæ vsu cõsum. l. secunda, & originem trahit a præambula voluntate defuncti. nec in eodem tempore concurrit consensus vtriusque. ex his concludamus cum gloss. pactum de non petendo tollere naturalem, quod limitant quidam in pacto de non petendo, quod operatur secundum se, & non secundum propriam vim, & naturam operatur, quod est, quando parit exceptionem pacti, sed lex propter pactum dat exceptionem doli, vt est videre. ff. eo d. l. rescriptum. §. fina. & ad quod etiam facit, quod not. gloss. ff. de libe. lega. l. non solùm. §. si liberationis verba. tunc tale pactum naturalem non tollit. sicut nec exceptionem pacti producit. quod satis videtur rationi consentaneum, & hoc de
11 secunda operatione. † Tertia vero eius virtus, & operatio est, quia ciuilem obligationem elidit. est autem aliud tollere, aliud elidere: nam tollere est penitus extinguere. sed elidere est infirmare, vel exinanire, sed valdè lædere. componitur enim ab e. & lædo, secundum Vgutionem, & Papiam, læditur enim valdè, quia aufertur ei socia, cuius viribus validior erat & eius effectus licèt non substantia tollitur: ideo valde læditur, & ab intra, & ab extra. contra hoc videntur obstare aliqua, quæ contra præ
12 cedentem operationem induxit, sed solue ea. vt supra. † Item circa hoc modo potest quæri, quare naturalis tollitur ipso iure, & nõ ciuilis respondeo quia naturalis causatur ex consensu: ideo contrario consensu tollitur. vt l. prout quisque. ff. de solue. cum si. sed ciuilis causatur ex solennitate, & robore iuris ciuilis, pactum autem solennitatem non habet à iure ciuili, sed robur habet a iure gentium, quod non tollit immediatè ius ciuile: vt ff. de transactio. l. cum aqui. & de capi. dimi. l. eas. Item obligatio ciuilis habet plurimum iuris, & minimum facti; pactum vero econ-

ADDITIO.

a Tollit creditori naturalem. vide hic per do. Soc. ibi in gloss. fina. communis conclusio est.

† Adde an istud pactum repellat agentem, si non allegetur, no. Bar. q̃ not. in l. si vnus, §. pactus ne peteret. col. 7. ff. eo: quod intelligę, scilicet quod allegetur per eum, quia si allegetur per actorem, quia actor confiteatur, non prodest aliter non opponenti. vt plene no. Bar. ibidem, vbi vide.

econtra habet minimum iuris, & plurimum facti. vt ff.eod.l.si
vnus.§.pactus, merito non potest tollere ipso iure, id quod ha-
13 bet plus iuris.arg.j.de codicil.l.si idem.cum si. † Sed iuxta hæc
quætunt Iac. de Ra.& Pe.quando hæc ciuilis eliditur. & vt re-
fert Cy.§.e.l.pacta quæ contra.ipsi dicunt elidi demum, quãdo
a exceptio opponatur,& non ante. [a] & mouentur, quia exceptio
num aliæ dilatoriæ,aliæ peremptoriæ.vt ff.de excep.l.2.in fi.sed
inter peremptorias est exceptio pacti de non petendo,ergo ipsa
perimit,cum objicitur,& non pactum, cum est initum:quia iã
peremptũ amplius perimi non posset.vt in Auth.de nup.§.dein
14 ceps.†Confirmant exemplo naturalisi,quia ars dẽt imitari:natu
rã:vt ff.de adopt.l.adopt.& l.arrogato. §.non tantum.sed in na-
tura hoc euenit, quod duo pugiles nõ prius se perimunt, vel eli
dunt,quam ad colluctationem veniant,ergo, &c. sed dominus
meus dicit hanc subtilitatem inutilem, & non veram. quod pa-
tet,quia ciuilis ideo eliditur,quia naturalis sibi socia aufertur, vt
in præcedenti quæstione dixi.sed naturalis ante oppositionem,
& exceptionem tollitur.ergo ciuilis ante eliditur.Quod natura
lis tollatur ante,patet per æquiparationem,quam facit tex.in l.
Stichum.§.naturalis.ff.de solu.dicit.n. quod pacto naturalis tol-
litur sicut numeratione.sed constat, quod numeratione statim
tollitur.vt institu.quibus mod.tol.ob.in princi. & infra. de solut.
l.obsignatione.igitur.Item text. ibi.& ff.de iureiu.l.fina.in princ-
cip.dicit,quod pacto tollitur naturalis,tunc autem tolleretur ex
ceptione,non pacto: ergo. Confirmatur,quia ea,quæ tolluntur
in totum per pactum,ipso iure tolluntur ante exceptionis obiec-
tum, vt ff.eod.l.si tibi.§. quædam.ergo. & quæ in parte tollun-
tur.argu.ff.de rei vendi.l.quæ de tota.& de admin.tuto.l.si duo.
in fi. Ad obiecta respondeo.l.& ad primum dico,quod statim pe-
rimit naturalem non ciuilem,sed elidit.exceptio autem cum op-
ponitur,actionem inductam ex ciuili,& naturali, quæ duranit,
licet mater fuerit perempta, vel elisa,perimit,vt Insti. de excep.
§. præterea. & sic bene procedit actio, nisi oponatur exceptio.
Ad secundum respondet,quod contractus primus,& obligatio
resultans ab eo,& pactum postea factum,& exceptio resultans
ex eo,non sunt pugiles ciuiles,sed arma pugilum.vt Insti.de ex-
cep. & replicatio.in princip. qui postea in ciuili prælio iudiciali
colluctando se vincunt,permuut,& elidunt:vt l.fina.infra. com
minationes,vel epistolas.& cum creditor ab initio facit contra-
ctum validum, induit arma actoris ad offendendum.cum vero
postea fecit pactum de non petendo,cepit armis offensibilibus
se spoliare, & reus arma defensibilia se induere, cum creditoris
iuuamine,& voluntate. ideo ex tunc cepit obligationem dissol
uere,& iuribus, vt flebothomatus exinanire.& sic exinanitus
ad bellum veniens iudiciali exceptionis lancea fortius infixa b
adhuc viuens non succumbens dicitur,vt viuus interemptus.&
isto respectu exceptione perimit. Vel dicendum, quod contra-
ctus obligationis,& pactum de non petendo statim pugnat ab
intra, & intestina, vt contractus induxit pactum sibi repugnãs
statim inter ius, & intestina ea sustulit, & elidit. sed actio non
est sublata vna cum exceptione opposita, cum inuicem postea
pugnant in bello exteriori, nec exceptio obligationem tollit:
quia illam iam perempram inuenit, nec ciuilem elidit: quia si-
militer elisam reperit. sed actionem, quæ ex reliquijs obliga-
tionis naturalis, ꝓ ex substantia ciuilis reperit consistere, &
campum iudicialem discurrere, & victoriam reportare, si se
non opponat, perimit cum se anteponit, quod cum est in iu-
dicio, opponitur congruo tempore, & modo. & infra. sen-
ten.rescin.non posse.l.peremptorias. & ex his patet falsam opi-
nionem esse eorum, qui dixerunt, quod in casu nostræ legis,
non poterat fundari libellus super veteri contractu, nisi fieret
mentio de secundo pacto de non petendo. & de tertio de pe-
tendo, vt sic primus contractus iungeretur cum vltimo. & na-
turalis inducta ex tertio poneretur in locum naturalis primæuę
per secundum pactum extinctæ, dicentes aliter actionem com
petere. quod ex prædictis patet falsum esse.& super primo con
tractu libellum fundari posse. & si excipiatur, tunc replicetur.
vt insti.de replica.in princip.non diffiteor tamen, quod actio,&
replicatio possent cumulari in eodem libello, vt peto centum,
quæ mutuaui non obstante pacto, quod feci de non petendo.
quia postea fecisti mihi pactũ de petendo. vt notat Innocen. in
15 c.super literis.extra de rescrip. † Nunc de quarta vio operationis.
quam addit Bulg. videamus. dixit enim, quod pactum de non
petendo exceptionem inducit,vt institu. de excep.§. præterea.
b & erit hæc exceptio dilatoria, [b] si pactum sit factum ad certum
tempus: vt dicta l.si vnus. §.primo.perpetua,& peremptoria si
pactum sit perpetuum, vel simpliciter sine tempore initum: vt
d.l.si vnus.§.pactus.& de excep.l.3.dubia, quando sub conditio
ne,vel in tempus incertum omnino:vt ff.de condi.indebit.l.suf-
ficit.& licet quidam dixerint,quod exceptio prius non compe-
tit,quam actio deducatur in iudicium,tu dic contra. Nam sicut
actio est per se substantia,& ius persequendi,quod debet actori.
vt insti.de actionibus.in princi. & eius editio est obligationis
narratio,& contractus executio: vt ẽ, de eden.l.edita. Sic exce-
ptio est per se substantia,& eius repellendi actionem, & perse-
cutionem indebiti reo competens, & eius propositio est illius
iuris iam competens executio. ut institu. de except. in princip.
vnde prius est actio,& exceptio,quam illarum propositio.vt de
hæred.uel actio.uendi.l.fina.& ff.de mino.l.quod minor.in prin.
& familiæ erciscun.l.plane, & hæc de pacto de non petendo.
16 †Quæro modo de viribus pacti de petendo post pactum de nõ
petendo subiecti. Respond.quod sunt quatuor. Primo namque
nouam naturalem inducit primæ similem in effectu.vt ff.eod.l.
prima. in princip.non autem primam extinctam suscitat. vt d.§.
pactus,& de sol.l.qui res.§.aream. Secundo per illius inductio-
nem parit replicationem. Tertio per replicationis partum exce
ptionem elidit,& perimit. Quarto per illius elisionem, vel per-
emptionem patet, quod primitiuam actionem, & obligation-
em elisam sanat,& iuuat: vt d.§. pactus. Quæri potest, quid de
pactis, quæ sunt secundum quid consona, secundum quid op-
posita,quæ Petr.appellat hic similia,& solu.quod opin.fuerunt
inter Ioan. & Azo.ex una parte: & gloss.ex alia, & etiam inter
modernos:sed remitto ad l.iuris gentium.§.adeo. ff.eod. & l.pa-
cta.ff.de contrahend.emp.& in eis plenè per dominum meum.
7 †Quæro vlterius quid de pacto de non agendo, [c] an naturalem
c tollat, an ciuilem elidat.dic quod non, quia obligationem non
concernit: sed eius exercitium fiendum in iudicio, & hoc nult
Innocen.extra.de sit.contest.cap. exceptionis obiectus. Quæro
ultimo, Titius pluribus exceptionibus tutus:puta prescriptionis
pacti de non petendo,& rei iudi. fecit creditori suo simplex pa-
ctum de non petendo, an hoc pactum intelligeretur generali-
ter factum contra quamlibet prædictarum exceptionum,an ve
ro contra solum illam pacti de non petendo, & dicit Pe.& Cy.,
quod contra omnes prodest, cũ aliter creditor petere non pos-
set. qui ergo nult consequens, velle dicitur antecedens.vt ff.de
iurisd.omn.iudic.l.secunda,& de aequir.hæredi.l.illud. pro hoc
etiam facit, quia pactum generale non debet restringi,ex quo
ratio recti sermonis remanet salua:ut ff.de lega.3.l.quæsitum.§.
j.& de liberatione lega.l.Aurelius §.Sticho.& melius. ff. de ex-
cept.l.pluribus. Nec obst.l.sed si, quis.§.quæsitum.ff.si quis cau,
quia ibi in exceptionibus competituris, & incertis. hic in iam
competentibus, & certis. secus si pactum fuisset restrictum ad
unam tantum exceptionem, quia tunc in alijs non præiudica-
ret.vt l.si domus.ff.de servi.urba.prædiorum.cum similibus.

ADDITIONES.

a † Quando exceptio opponatur, & non ante. Adde de hoc, quòd notaui in apostil.ad istum.§ ea.l.nu.10.versi.secunda operatio pacti de non petendo. in ver. tolli creditori naturalem.

b † Et erit hæc exceptio dilatoria. Adde quod Bald. in sua marga.in versic. pactum.versi.1. dicit, quòd pactum de non petendo,vel non conueniendo, impedit processum,& parit duas exceptiones, scilicet declinatoriam,& peremptoriam.

c † De pacto de non agendo. Adde ad hoc pactum, & pactum de non petendo sint diuersa,& Bald.in l.peremptoriam. colum.8.j.fen.rescin.non posse.tenet,quod sic,Bart.in l.si vnus.§.pactus ne peteret.col.8.ver.sum expeditus.ff.eo.no.idem,sed Alex.de Imol.post Bart.aliter loquitur in alle.§.pactus.in apostil.ad Bart.& in sua lectura vbi vide. & in l.amplius.ff.rem rat. hab.& Bart.in l.si prius.in 8.oppo.ff.de noui ope,nuncia.

LEX III.

1 *Pactum appositum in contractu, quando pariat actionem:*
2 *Actio præscriptis verbis, in quibus detur contractibus.*
3 *Actio informata quando nascatur.*
4 *Actionem veterem informare,& nouam parere conuertuntur.*
5 *Pacto cohærentia vestito nascitur obligatio.*
6 *Contractus innominatus ex relatione contractuum ad pactum consurgere dicitur.& num.8.*
7 *Contractus nominati a contractu innominato differentia.*
9 *Species diuersæ,an possint vnum totum integrare.*
10 *Pactum cohærens quare dicatur contractus innominatus.*
11 *Pactum quando dicatur incontinenti factum.*
12 *Incontinenti,dictio,quid significet.*
13 *Contrahentes ad alia diuertere quando dicantur.*
14 *Pactum ex interuallo adiectum actionem non parit.*
15 *Exceptio fideiussoris non dati dilatoria est, non actionem, sed exercitium eius concernens.*

In bonæ fidei. Casus. Pactum cohærẽs contractui parit actionem: distans vero solum exceptionem.hoc dicit. Et diuide in duas,vt in summario patet. Opp.quod nedum hoc sit in contractibus bonæfidei:sed etiam in stricti iuris.vt j.eo.l.petens.cuius contrarium videtur texr.inuenire ar.l.cum prætor.ff.de iudi. Solu.cõfitendo contrarium, vt in prima gloss. quod hic de bona fide dixit; non fecit, vt aliquam specialitatem in eis notaret:ideo vt dubitationem circa secundum responsum hujus legis remoueret. Nam propter exitberantiam bonæfidei,quæ in eis maximè debet attendi:vt insti. de

de actio.§.in bonæ fidei,& ff.de eo quod cer.lo.l. in bonæ fidei. videbatur, quod pactum etiam distans produceret actionem, quod tamen non facit,quia pactum sibi non cohęret,sed distat: & sic nudum remanet, & per consequens eadem est ratio in cõtractu bonæ fidei,quæ est stricti iuris, & econtra, & sic non ob.
1 d.l.cum prætor.† Opp.2.& extra glo.quòd pactum incontinenti appositum non producat actionem: vt j. de usur.l. quamuis, & j.de iure dot.l.auia. Sol.hoc,& alia contraria:vt seriatim scripsi.ẽ.eo.l.legem,quæ hic potes repetere,cum opportunum tibi
2 visum fuerit.† Opp.tertio quòd tex.dimittat nos in incerto,cum dicat,quòd actio competat,& non dicat,quæ.contra.§. quibus. ẽ.de nouo codi. compo.solu.quòd licèt iste non dicat brevitatis causa:tamen alia lex dicit puta j.de pac.inter emp.& uen. l.2.ut præscriptis uerbis actio similiter,& uetus informata:ut ff.eod.l. iuris gentium.§.quinimo,& si cer.pet.l.lecta.uer.dicebam, & j. eo.l.petens,& hic gloss.2.Contra gloss.insurgunt Iaco.& Raph. Pet.& Cyn.dicentes actionem præscrip.uerb. non semper dari, cum illa detur in contractibus innominatis,qui sunt quatuor:ut ff.de præscr.uer.l.naturalis.per totum. sed contractum,bonæ fidei sunt nominati. ergo &c. Item quia illa datur, ubi dubitatur de nomine contractus,uel obligationis.ut ff.de æstima.ac.l.unica,quod non est in casu nostro.ergo &c. Item illa non competit,ubi & alia competit:& ff.de præscrip.uerb.l.1.2.& 3.& l.quo ties: sed uetus informata hic competit, ut legibus super glo. allegatis,& patet in emp.& uen.ff.de contrahen.emp.l.fundi partem,& de act.emp.l.tenetur.§. 1.ergo &c. Sed ipsi defendentes gloss. distinguunt quod interdum habita relatione contractus præcedentis ad pactum immediatè sequens,resultat aliquis cõtractus innominatus do, ut des, uel do, ut facias, & tunc datur actio præscriptis uerbis, ut est uidere in contractu ultro citroque obligatorio. Nam eo respectu quo ille,pro quo pactum est interpositum:est creditor, & ei datur uetus informata:ut d.l.tenetur,& d.l.fundi partem,& eo respectu, quo est debitor habita relatione contractus ad pactum, nascitur ei actio præscriptis uerbis,si plenè impleuit ex parte sua,& nõ prius,& j.de rerum permu.l.ex placito.& ita intelligunt. l.2.j.de pac. inter empt. &
3 uend.† Ex his nota,quod actio informata statim nascitur ex cõtractu uestito, & efficaci,quæ a pacto informatur:tamen agenti obstabit exceptio contractus ex sua parte non impleti: ut l.Iulianus.§ offerri.ff. de act. empt.sed præscrip. uerb. non nascitur, priusquam conuentio impleatur: & tunc non ex implemento, sed ex conuentione præcedenti propter implementum tamen. ut dicta lege.ex placito. ff.de pac.l.iuris gentium.§. j. & not. hic Cyn.in 4.& ultim.q.& idem dicunt ipsi, si contractus non esset ultro citroque obligatorius.dumtamen contractus sit pro uno: pactum uero pro altero. ita quòd habita relatione cõtractus ad pactum possit resultare contractus innominatus. Nam contractu impleto nascitur ratione præscriptis uerbis, ut pactum impleatur, & nihilominus antiqua informata ei competet, si tale quid est in pacto,quod informare potuit. Circa autem istud de informatione non insistam super ista l.sed dicam.j.eo.l.petens. Secundum ergo præfatos doctores, vbi contractus, & pactum sunt pro eodem,præscriptis verbis actio locum habere non potest.Sed Iacob.Butrig.dicit præscriptis verbis actionem semper locum habere,& alio respectu, quam ipsi dicant.nam ex pacto vestito contractus cohærentia dicit immediatè actionem præscriptis verb.nasci,nec ad eius natuitatem aliud implementum fore necessarium, quod ẽt nostri glossatores voluerunt in locis, quos j.subijciam, & probat primo per istũ texr.vbi dicit hic esse
a causam,dum ex pacto actio competit. Nam dictio,ex,[a] denotat causam proximam,& immediatam.ẽ.de legi.l.non dubium,& j.si ser.exte.l.j.& not.in l.cum oportet.in prin.j.de bon.quæ lib. hoc idem probat lex. ff.eod.l. iurisgentium.in tribus ver.ibi po-
4 sitis.†Secundo quia informare veterem ex cõtractu,& nouam parere videntur conuertibilia:secundum eum,vel vt tollam omne dubium saltem partus noue actionis est necessario ꝓsequens ad informationem veteris.vt ff.eod.l.iure gentium.§. quinimo: ergo cum veterem informat etiam si contractus,& pactum sint pro eo,vt est text.j.eo.l.petens ff.si cer.pet.l.lecta. ver.dicebam. sequitur ꝓ nouam actionem producit. Tertio quia cum pactũ statim appositum sit vt pars contractus,cui adhæret.vt d.l.lecta. ff.de contrahen.emp.l. fundi partem.non minus debet vna pars suam producere actionem,quam alia.cum ratio sit eadem,non diuersa: vt j.de lib.præte.l.j.hanc opin.sequitur dominus meus per rationes prædictas, & ego etiã sequor:& vltra induco quasi pro casu.ff.de contrahen.emp.l.labeo scribit sibi bibliothecam. vbi traditio facta non est,& tamen præscrip.verb.actio competit ex illo tacito pacto,quod inerat in illis verbis conditionaliter appositis,vt impetret a campanis loci venditionem.similiter induci potest vt ff.de pericu.& commod.rei vend.l. in venditione conditionali. in princ.vbi patet,ꝓ si res vendita sub conditione nondum tradita interim perit ex pacto in venditione apposito: vt pereat emptoris periculo tanquam valido,ꝓ cohærentia con
5 tractus vestito potest agi.†Ex quibus legibus collige duo,videlicet pactum vestiri cohærentia, cuius contrarium dixerunt vltramontani:vt dixi ẽ.eod.l.legem.Item ex eo vestito obligationem,& actionem nasci.Ad contraria respondeo per notata per gl.super rubr.ff.de præscr.ver.videlicet ꝓ de alia actione præscr. ver.loquitur, quàm nos, nam in tribus generibus negotiorum locum habet,videlicet ex pacto incontinenti apposito,& de ista dicta loquũtur.Item in contractu innominato, vel quando de nomine contractus dubitatur, & de ista loquuntur obiecta. Itẽ ista, quæ competit ex pacto incontinenti apposito fortè est eadem cum vtili,vel in factum,quæ datur,quando æquitas suggerit actionem dari,& deficit alia,de qua in l quoties.ff.de præscr. ver.Nec tunc obstat tertia ratio in oppositum facta,dum dicunt hic competit alia,quia antiqua informata: quia licèt hoc sit verum:vtraq; tũ non nascitur ex eo.fonte: sed diuerso.nam vetus informata nascitur ex contractu velut ex sua causa proxima informata per pactum,vt eius causam remotam.sed præscr.ver.na scitur ex pacto statim apposito:vt ex sua proxima causa propter ꝓtractum tũ ipsum pactum vestientem,& roborantem,vt suam causam remotam:& ideo nimirum si ista actio præscri.ver.concurrit cum alia ex eo fonte non orta.& dicebat Iac. But.esse casum j.eo.l.pacto successorum. ver. de chirographis.vbi præscri. ver.concurrit cum alia respectu diuerso. licèt dici posset, quod ibi dantur ad diuersa:ideo mesus facit text.j. manda.l. cum ex causa maxima. fin vltimam lecturam ibi positam, & ff.de contrahẽ.emp.l. labeo scribit sibi bibliothecam.Nã valet replicare, ꝓ actio præscr.verb.nascitur ex ꝏctu.ff.eo.l. iurisgentium.ver.& ideo,quia ibi de alia specie præscr.ver.quæ ex cõtractu innominato nascitur,cum impletur. nos de alia specie,vt dixi, quæ immediatè nascitur ex pacto vestito,quam etiam ex contractu nasci dico:quia & pactũ est contractus, quia duorum plurium ue, vt in idem simul tractus:vt ff.eo.l.j.in prin.& ita dicit glo.ad lite-
6 ram,quæ est secunda in sui fine.in l.j.ff.de actio.& ob.† Viso,qd ex pacto cohærentia ꝓtractus vestito immediatè nascitur actio,
a quæro an verum dixerint prædicti doctores vltramõtani,a dum dixerunt,ꝓ habita relatione contractus ad pactum insurgit,vel resultat contractus innominatus:ex quo inferunt,ꝓ impleti cõtractum nascitur post implementum præscri.ver.actio,vbi contractus sit pro ambobus vel pro vno,& nõ pro alio.Dicunt quidam perusini,repetentes.l.petens j.eo.quod non, & mouentur primo quia contractus nominati, & innominati specifica differentia distinguuntur:vt ff.eo.l.iuris gentium.in prin.ergo sequitur, quod ex contractu nominato ad pactum velut innominatum,cum duæ species diuersæ non integrent vnum totum:vt j. qui nu. tu. l. j. Secundo quia multiplicationem in contractibus ponere non debemus.vt ff.de procu.l.licet.§.ea. & depositi.l.j.§. quod vbi rem tibi. Tertio quia id, quod põt valere per modum ꝏctus nominati non debet valere per modum innominati.vt ff. depositi.l.j.§.si quis seruũ,& notat doct.j.de iure emph.l.j.Quar to a diuisione,quia aut dices,ꝓ iste ꝏctus innominatus,quem dicunt resultare immediatè ex se producat actionem sine alio rei interuentu.& hoc nòn potest esse:quia esset contra eius naturã: vt j.de rerum permu.l.ex placito.aut dices, quod implemẽtum per rei interuentum expectet:& hoc est impossibile,vt rei interuentu possit impleri,& vestiri,& per cõsequens impossibile est exactionem dari.Ex his sequitur aliud,ꝓ talis resultatio contractus innominati est frustratoria inanis,& superuacua. igitur nõ facienda.arg.ff.de procu.l.non cogendum.§.sabinus. vt legatorum.nomina caue.l.& cum stipulatio.§.diutus,quod aũt impleri, & sic vestiri non possit, probo: quia interuentus seu traditio rei in contractu deductæ non esset uoluntaria,& libera,vt exigi tur in ꝏctibus innominatis:sed necessaria ex vinculo actionis,& obligationis illius contractus nominati.igitur ꝏctum innomina tum vestire non posset:vt ff.eo.l.si intra:cum ibi notatis,& eo.ti.

l.in

ADDITIONES.

a Nam dictio,ex.Adde do.Soc.in secunda not.& do.Ias. & adde Bald.in ca.iniuria.ad fin.de pac.iur.fir.& Bart.in l.j §.si plures.4. colum.ff. de except.& in d.l.non dubium,& in l.quo tpe.§.seruus.ff.de pec.leg.& Bal.in l.maximum uitium.3.colum.j.de lib.præte.& Abb.in c.inter delictos.de fide instru. Et quid importet dictio,ex,uide Bal.in l.j.j.si seruus exte.& in l.ex nostra.lib.j.de ac.emp.in l.secunda.j.de fideiuf.& in l.petens.j.eod.8.colum. Bart.in l.prætor.§.j.ff.de bonis auto.iud.pos.& in l.j.§.j.ubi, per Alex.de incen.rui.& nau.& in l.liberorum.4.colum.de uerb.sig. & in l.cumque j. de bo.quæ li.Pau.de Castr.in consi.39. & Odofr.consil.49. ubi plenius, & Host.in c.cum in cunctis.de electio.Bald.in l.ex hoc iure.de iust. iu.& Pet. de Anc.in ca.si propter de rescrip.in ui.& glo.in c.pe.§.fi.de offic. delega. Item adde do.Soc.consi.14.in cap.sequendo ordinem. uersi.tertio.probatur.in prima parte char.20.quòd dictio, ex, ex proprio significato denotat causam proximam.

† Adde de ista dictione, ex,quid denotat quod notaui plenè in apostil.ad istum post eum in l.non dubium.num.1.uersi.5. quòd dictio,ex,in apost. in e.uersi.& ibi dixi in addi.ad Bar.num.4.uer.no.quòd dictio,ex,in apost. in eo.uer.C.de legi.

b Vltramontani. Adde do. Soc.qui dat materiam defendendi opi. ultramonta. dicit tamen non recedendum esse a contraria opin. quam dicit esse limitandam prout hic latè per d.Alex.

l.In traditionibus.Ne ergo sequantur ista absurda,dicendum est ꝯctum innominatum non resultare.Quinto,quia pactum cohærens contractui nominato non debet iudicari ꝯctus innominatus,sed nominatus, & per consequens ex duobus contractibus nominatis non pōt resultare vnum complexum innominatum: quia qualis est habitudo partium, seu simplicium,tale iudicatur ipsum totum seu compositum:vt l.3.j.de bo.mat.& no.in l.2.ff. de ver.ob.q̄ autem pactum cohærens contractui vestito siue vltro citroque obligatorio sit pars illius,est tex.de contrah.emp.l. fundi partem,siue non vltro citrōq; obligatorio, probat tex.ff.si cer.pe.l.lecta.ver.dicebam.ubi tex.dicit,q̄ inesse creditur ꝯctui: sed illud ineſt,quod intra est,sumpto argu.a dictione,in, quæ significat rem intra id,cui adijcitur.vt ff.ne quid in loco pub.l.j. & ne quid in flu.pub.l.i.§.in flum.& quasi per totam l.† Cōfirmo, & aliter videlicet per locum ab effectu. nam ꝯctus nominatus, & purus: quia de illo loquimur,statim obligat,& actionem producit,innominatus non,nisi post implementū, & ipsius implenti:ut j.de re.permu.l.ex placito,& probatur vtrunq;.ff.eo.l.iuris gentium.usq; ad §.sed cum nulla.ex isto pacto sic cohærenti immediatè nascitur obligatio,& actio non expectato alio impedimento:vt in præcedentibus est demōstratum. ergo pactum est ꝯctus nominatus,licèt prædicti doct.Perusini sentiant ꝯrarium in rationibus suis §.primo loco positis.Sexto potest cōfirmari, quia absurdum esset,& ꝯ naturam conditionis eundem contractum nominatum,& innominatum,& sic contrario iure censeri:ut ff.de cond.& demon.l.Titiæ,& de usucap.l.cum qui ędes.

8 †Concludendum igitur vt.ex præmissis nullum contractum in nominatum resultare ex relatione contractus ad pactum, quicquid dixerint ultramontani,& citramōtani, qui postea eos fuerunt secuti. Sed his non attentis quantuncunq; subtiliter dictis vt contrarium taliratione. Condictio ob causam ad repetendū data non uendicat sibi locum in contractu nominato,sed mn in innominato : ut no.in l.si pecuniam.in prin.ff.de condi.ob cau. & in l.si.eo.tit.sed in terminis nostris,si non impleantur conuenta repetuntur.data:ut j.de pac.inter emp.& uen.l.cum te. quod intelligi debet per condictionem ob causam,quicquid dicat gl. & latius declaraui in repetitione mea.l.petens.j.eo.in 4 q.ergo aliquo respectu resultat aliquis ꝯractus nominatus huius actionis productiuus:& hoc nō potest euenire nisi ex mutua relatione, ergo &c. Ad obiecta rndeo,& ad primum, cum dr, q̄ duæ diuersæ species non integrent vnum totum:vt j.qui num.tu.l.i. Respon.tripliciter,vt faciunt doctores in l.bonæ fidei j.de iureiur.Primo quod regula est in oppositum:ut patet ad sensum in quolibet toto,quinimo dicimus,q̄ ex duobus ꝯrarijs mixtis fit unum totum compositum habens in se optimum temperamētum.speciale est in cōtrarijs fauore pupillorum, & ita dixit Dy. Secundo quod ibi quælibet species est in se imperfecta:hic quælibet pars ꝯctus in se perfecta.ideo unum perfectum possunt inducere.Tertio ibi quelibet species seu ambæ non tendunt ad finem unius totius, sed quælibet ad finē suiipsius, in casu nostro tendunt etiam ad unum nominatum ꝯctum inducendum per relationem mutuam. Ad fm de multiplicitate contractus non ponenda respondeo dupliciter.Primo quod eo respectu,quo in casu nostro inducitur cōtractus innominatus,nullus alius inducitur,sed diuersi sic.Secundo quod multiplicitas non est ponēda,nisi necessaria,& prouisoria, ut est in casu nostro : quia aliàs non repeterentur data per condict.ob causam,ut dixi. Ad 3.rndeo eo.modo. Ad 4.a diuisione factum respondere possum dupliciter.Primo confitendo primum membrū:ut statim sine alio rei interuentu producat actionem uēditori:ut uidetur fuisse de mente Bart.in d.l.lecta.uer.dicebam : ex eo quia sola uenditione implet conuenta , quod fortè procederet, ubi prius uendere conuenisset,ut iret,uel faceret:sed ubi a principio uendit rē pro decem,ut uadat Romam,uel scribat librū:puto ipsum prius debere rem tradere,quàm agere possit,ut pactum impleatur:quia uenditionem debet implesse ex sui parte.arg.l.Iulia §. offerri.ff. de actio. emp.ut sic ipsum factum uenditionis plenè impleat,sicut quamlibet nudam conuentionem,quæ consisteret in dādo, uel faciendo.nec tunc obst.quod dicitur q̄ rei traditio,cū fiat ad liberandum,non potest uestire pactum:ut l. si intra.cum ibi notatis,ff.eod,quia illud procedit,qn pactum appositum tempore traditionis, non qn a principio tempore quētionis,ut hic,quod

10 nota. † Ad quintum dico , quod pactum cohærens de per se consideratum est ut conuentio nuda:& stat in nomine generis sui:ideo ꝯctus innominatus est iudicādus:vt ff. eo.l.iuris gentiū, in prin.facit quod no.j.de rerum permu.super rubr.nec huic uaget replicare, q̄ pars contractus uenditionis censetur : ut l.fundi partem.in contrarium allegata, quę per similitudinem ibi loquitur.nec.n.nerè est precium, licèt actio ex uendito informata detur adipsum factum,ut dixi §.eo.l.legem. Item nec ualeret dicere,q̄ mō illa conuentio debet iudicari nominata,cum ex ea uelut uestita ꝯctus cohærentia immediatè detur actio fm opinio. quàm §.tenuit:quia rndeo,q̄ conuentio nominata ex se,& pp se p.o iucit actionem.hic uero non pp se;sed propter robur, & cali

ditatem,quam habet a contractu cui cohæret.Ad vj.respōdeo, quod eodem respectu non iudicatur noiatus , & innominatus, sed diuerso.qd fieri pōt.ar.ff.de inof.test.l.Papinianus.§.sed nec impuberis:& sic vr,quod ex tacita quadā relatione insurgit qdā ꝯctus innominatus, vt alias in tex.& glo.ff.fami.ercisc.l.his pūr. §. sed & cū monumentū. & hoc teneo pro indubitato si teneamus,quod in d.l. cum te.competat cōdictio ob causam ad repetendū,quod tenuit Bar.in d.l.fi.sed si teneamus, qd detur actio ex vendito:vt quidam tenent,vt ibi per Cy.tunc forte alia opi.esset verior.Et not.q̄ hoc dubium procedit,vbi pactū vestitur cohærentia contractus;nam vbi non vestitur,contractus innominatus benè pōt resultare:vt sentit glo.j.eo.l. petens.& ibi scripsi

11 in 4.q.† Quæro modo, quando pactum dicatur fieri incontinēti.& respon.vt in gl.3.cuius verba attende cum fi. & dicit,& diuerterint pacisccntes ad alia &c. Quia ēt si ad alia non diuerterint,pactum appositum post contractum perfectum,& a partibus absolutum non dicetur fieri incontinenti, vt dicatur vestiri a contractu,& actionem parere.j. de dona. quæ sub mo.l.perfecta,cum ibi no.& ff.de sol.l.j.in fi.l.cum se.vbi dicitur,qd illud fit incōtinenti,vel pūti,qd fit in agendo, & donec est in fieri,nō

12 in perfecto esse.hoc suadet ethimologia vocabuli.† Nam incō-

a tinenti idē est, q̄ in actu simul se tenenti : sed simul cum ꝯctu non est,quod fit contractu a partibus absoluto. vt j.de fid.instl. ꝯctus.ergo &c.similiter eō, si contractus non esset apartibus factus,& absolutus,& interim ꝯhētes ad alia diuerterint,pactum postea in perfectione sequutum, non dicetur ex interuallo, sed incontinenti fieri, vt patet in testamento eodem contex. fiēdo. j.de testa.l.cum antiquitas.versi.& si quidem. & in violentia,pulsata.ff.de vi & vi arma.l.2.§. cum igitur, & ibi notatur, & in filia,& adultero a patre occiso.ff.de adulte.l.quod ait lex.§.fi.& hoc in casu certi.Sed si dubitaretur, an cōtractus fuisset habitus pro perfecto,& absoluto a partibus,tūc recurrendum est ad gl. istam,vt si diuerterint ad alia,credatur absolutus: secus si non diuerterint, quia credetur imperfectus.& ita dixit Iac.de Raue.&

13 dominus meus. † Sed quæri potest , quando dicentur diuertisse ad alia,respō.quando illa,ad quę diuertuntur,sunt prorsus extranea a contractu.secus si essent adiacentia, vt tabellionis scriptura.nam si notario adhuc scribente fiat pactum,dicetur incontinenti,nō ex interuallo fieri:vt no.gl.in l.duos.§.fi.ff. de duo.reis. q̄ intellige,si scribit , vt postea quōd scriptum est coram testib. & partib. legat: secus si iam in breuitate recitauerat corā testib. & postea solum nomina testium subscribit,vel scripturam extēdit,quia ꝯctus erat perfectus , & absolutus. Nec obstat dicta gl. quia in constitutione duorum reorum loquitur, & ibi iam erat actum,vt constituerentur duo rei.& idem dicerem, si inter contrahentes de illo pacto prius fuisset conuentum: quia pacto illo post contractum absolutum immediate apposito, & coram eisdem testibus,& in eodem loco,& tempore,ita q̄ nulli ipsorum ad extranea diuerterint, intelligitur factum esse incontinenti.

14 † Quæro,pactum ex interuallo appositum etiam si ponatur ad petitionē,puta vt fideiussor detur pro euictione , nō parit actionem,vt hic.& in gl.antepen.sed an parier exceptionē.Gl.hic posita super verbo:sed exceptionem:vr dicere,quod non:& sic vēditore petente precium non poterit emptor excipere,vt fideiussor detur fm pactum,quia replicabitur,q̄ ex eo non datur exceptio,& potest esse ratio , quia ad hoc non fuit interpositum. & sic non debet egredi intentionem pacisccntium; vt ff.si certum petat.l.non omnis.in princ.& ita no.gl.fi.in simili,in l. 2.j. quanlic.ab emp.dif.& ff.eod.l.ab emptione.in glo. fina. in princi.ad hunc tex.qui videtur casus in oppositum,respōdere videtur ista glo.penul. quod non de eodem pacto loquatur tex. sed de alio interposito ne fideiussor detur , vel ne res petatur . Sed mihi vr casus in oppositum in l.pacta.versic.sed quidam casu.ff.de contrahen.empt. vt ꝯ venditorem agentem ad precium excipiatur de fideiussore non dato ex pacto præstando, licet interuallo apposito.pro hoc etiam,quia pactum nudum, quod naturalem tātum inducit exceptionem,& ius compensandi inducit; vt ff.de compens.l.etiam.Ad gl. in contrarium , & earum rationem respondeo , q̄ interdum pactum ad obligandum inductum concernit obseruantiam æquitatis fiendæ,vel reducendæ inter ꝯhētes.& tunc exceptionem non producit; quia operaretur contra principalem intentionem pacisccntium; quod fieri non debet; vt j.de iuramento calum.l.ij.ad fi.& ita loquuntur gloss.pdictæ in glo.l.ij.j. quan. lice. ab empt. disce.clare notatur. Item interdum pactum hanc æqualitatem non concernit, sed ipsius obligationis faciliorem exactionem seu cōseruationem , vel etiam augumentū ; & tunc super naturalibus ipsius cōtractus interpositum,vt in fideiussore de euictione,licet non producat actionē ex interuallo appositum,parit tamē exceptionem; vt hic.& d.l.

pacta.

ADDITIO.

a Incōtinenti Idem est q̄ in actu simul se tenēti.adde Bar.& in l.petēs.nu.47. ver.nunc venio ad vltimā gl.j.eo. & in l.iuris gentium.§. quinimmo.nu.19. ver.qualiter ītelligat incōtinēti.vbi posui in addi.ad cū in apo.i e.ver. ff.e.

pacta.ff. de contrahen.empt. quia tunc non repugnat, imò con-

51 formatur intentioni pacisccntium. †Et est notandum,quòd hæc exceptio fideiussoris non dati est dilatoria,& non actionem,sed eius exercitium concernit:vt ff.de actio.emp.l.Iulianus.§.offerri,& hæc sufficiant.

LEX XIIII.

1 *Stipulationis pœnalis effectus quis sit & nu.4.*
2 *Principale non vestitur a suo accessorio.*
3 *Missio in possessionem iuris ordine seruato fieri debet.*
5 *Stipulatio pœnalis quando mouet obligationem præcedentem.& nu.6.*
7 *Pœnæ quantitas in nouatione quando attendatur.*
8 *Stipulatio vsurarum quando debeat vestire pactum.*
9 *Agens ad pœnam quid consequi debeat.*
10 *Agi ad pœnam quando possit ex stipulatu.*
11 *Stipulatio ex mora quando committatur : & quando mora attendatur.*
12 *Lis super quo sit contestanda.*
13 *Reus quando moram purgare possit.*
14 *Mora quando purgatur, & quomodo hoc ipsum efficiatur.*
15 *An ex sola possibili petitione vtriusque impediatur purgatio moræ.*
16 *Mora non purgatur, si per pactum eius purgationi renunciatur.*
17 *Mora non purgatur,vbi de non contraueniendo iuratur.*
18 *Mora non purgatur,vbi debitum ex pœna exigitur.*
19 *Mora non purgatur,vbi pœna ad executionem fortitur.*
20 *Mora non purgatur si eius pœna ius morosō competens in alium transferatur.*
21 *Mora a debitore non purgatur a quo particulare interesse cum re debita non auferitur.*
22 *Mora non purgatur,si creditoris persona obligatio principalis cōcipiatur.*
23 *Mora non purgatur,si ab homine pœna,vel dies certus adijciatur.*
24 *Mora purgatur,vbi dies est terminis solutionis,& pœna a lege inducitur.*
25 *Mora purgatur, vbi dies,& pœna obligationis multiplicandæ gratia adijcitur.*
26 *Mora purgatur,vbi dies præstationis multiplicandæ causa apponitur.*
27 *Mora purgatur, vbi dies incertus solutioni adijcitur.*
28 *Si:& cum:quomodo differant.*
29 *Mora purgatur,vbi pœna,sed non dies exprimitur.*
30 *Mora purgatur,vbi dies,& non pœna ab homine adijcitur.*
31 *Mora purgatur non expressa die,si post moram obligatio sequatur.*
32 *Mora purgatur, si post moram obligatio non succedat,vel ad aliud non inducatur.*
33 *Mora purgatur a fideiussore,qui conuenitur,si principalis excludatur.*
34 *Mora purgatur,etiam si clausula,rato manente pacto:adijciatur.*
35 *Mora à creditore purgatur,vt ei actio quæsita conseruetur.*
36 *Mora purgatur, quando iudicia præparantur.*
37 *Mora non purgatur,quando in arbitros compromittitur.*
38 *Mora purgatur circa media causæ in iudicijs,quando litigatur.*
39 *Mora non purgatur, vbi in decisorijs causæ dies, & pœna ab homine apponitur.*
40 *Mora quando purgatur vsque ad quod tempus purgare volens audiatur. & nu.41. 42.& 43.*
44 *Mora quando purgatur,quid ad hoc requiratur.*
45 *Mora quando purgetur de delicto,quod perpetuatur.& nu.46.*
47 *Mora, an purgatur offerendo rei æstimationem peremptæ,sicut purgari poterat, antequam perimeretur.*
48 *Mora quando purgatur,quos effectus operetur.*

Si pacto quo pœnam. Primo facti narratio. Secundo exhibitio pslii.Tertio denegatio supplicati. Secunda ibi:nam bona.

1 †Casus effectus stipulationis pœnalis pacto subiectæ est exactio sessionem.hoc dicit.secundum Richar. Pone casum in terminis coniungendo tertiam partem cum prima . quia tertia pars continet id,quod principaliter quærebatur a principe, & licèt glos. dicat tria pacta interuenisse:tamen legi potest cum duobus tātum , videlicet cum primo nudo de permutando, cum secundo vestito de stipulatione pœnali obiecta , clarior est hæc positio, & in pacto de permutando non ponas terminum aliquem fuisse præfixum.aliàs purgatio moræ non admitteretur inuito acto

2 re:vt infra dicetur in vltima oppositione.† Not. quod principale non vestitur ab accessorio,principale est hic pactum nudum de permutando , accessorium vestitum est stipulatio pœnalis: & tamen primum non vestitur a secundo , rationes infra videbitis. Secundo nota , quod si conuentio nuda non seruatur, ex stipulatione pœnali iuridice agitur. Tertio quod petitio pœnæ habet quasi vim petitionis alternatæ,cum ipsum principale possit solui vsque ad sententiam. Quarto ex proximè dictis habes,

a quod admittitur purgatio moræ vsque ad sententiam.a † Quin-

3 to not. in possessionem missionem , vel bonorum adiudicationem fieri non posse,nisi seruato iuris ordine . cōcordat l.prima, & l.ordo.infra.de except.rei judic.& pro tanto, si citra iuris ordinem,& solennitatem induci quem faceret in tenutam,& pos-

sessionem sicut de facto,& non de iure fecisset : ita de facto reuocare , & inductum extrahere debet : vt not.ff.de euict.l. minor.facit ff.de re iud.l.si cum nulla.& ff. si mulier ventris nomine.l.prima.§. primo.cum ibi notatis. Pro declaratione huius vlt. quæstionis hic in princi. quæritur de isto ordine, & dic vt in eo. tamen in casu nostro iste deprecabatur principem , vt aduersario aliter non citato , vel conuicto ipse mitteretur in possessionem bonorum,vel sibi adiudicaretur,vt in fin.colligitur. Imperator autem hoc denegat , & vult illum citari , & conuinci. & tunc ordo est , quem gloss. secundo loco dicit . Opponitur primo,quod ex stipulatu non debeat agi, sed certi cōdictio. vt ff.si cert.pe.l.si quis certum,& de verbo.oblig.l. stipulationum quædam,& in l.vbi autem non apparet,& instit.eo.d.titu.in princip. Solu. tripliciter , vt sequitur in eadem glossa vsque ad ver. item quæro.vltimam reproba.vt in gloss. & primam & secundam simul iunge,quia aut pœna consistit in facto, & habet locum prima solutio,aut in dando,& habet locum secunda , & dictio,ex stipulatu,non denotat nomen actionis,sed materiam, ex qua actio nascitur, obligationes autem facti ideo dicuntur incertæ , quia possunt augeri ex mora rei , quod non est in obligationi-

4 bus dandi,vt d.l.vbi autem.§.qui id quod.† Opponitur secundo, quod effectus stipulationis pœnalis non sit exactio pœnæ vel contractus perfectio , cum per stipulationem pœnalem præcedens conuentio sit nouata,vt ff.de actio.& oblig.l. obligationū ferè.in fin.& de verb.oblig.l.ita stipulatus. in fin.& sic in prima conuentione deductum tanquam non debitum , nō potest pro alio solui creditore inuito,vt ff.si certum pet.l.secunda.§.primo. & de solu.l.Paulus.Secundo vt sequitur in eadem glo.vsque ad ver.item nunquid.videlicet , quod hic actum fuit quod non nouaretur . aliàs innouatio facta esset iure isto , & iure veteri vt in contrariis.licèt hodie secus per l.fin.j.de noua.Sed hic attendēdum , quia consistit vna de difficultatibus nostræ legis, pro declaratione cuius est sciendum , quod secundū communem opi. lex fin.j. de noua. solum habet locum,vbi stipulatio est principalis,& cœqueua ad contractum præcedentem . lex vero nostra quando est pœnalis,& accessoria,quo casu dicunt nil innouari per legem illam.quod an sit verum,ibi examinādum relinquo.sed circa stipulationem pœnalem,glossatores antiqui varia uerūt, & etiam Moder. & sic secundum varias opiniones ad cōtrarium prædictum variæ darentur solutiones . nam secundum vnam opinio.quam sentit gl.magna in l.prædicta.ff.de act.emp. dicendum esset,quod hic non fit nouatio ipso iure, quia præcedit conuentio de permutando:vt patet in gl. t.quæ est iuris gentium : vt ff.de iusti.& iure l.ex hoc iure . ideo non nouatur , nisi exactione facta:& quatenus concurrunt,vt ff.pro soc.l.si quis a socio.cum seq.& d.l.obligationum fere.& in d. l. ita stipulatus , vbi præcedit conuentio de iure ciuili,ideo nouatur.arg.ff.de acceptila.l.an inutilis.§. accepto ferri. & §.fin.l.si acceptolatum,& hanc Gul.de Cug.tenuit,& Iacob.But.Ista solutio non est tuta: quia licèt contractus iuris gentium immediatè non possit per acceptilationem tolli, tamen in stipulationem benè potest trās fundi.vt ff.de transa.l.aquil.& l.cum aquil.Præterea nec contractus iuris ciuilis semper nouatur per stipulationem pœnalem : vt patet.ff.de verb.oblig.l.qui Romæ.§.Flauius,& de do.exceptio. l.apud celsum.§.labeo.secundum vnam lect.& patet in contractu emphyteutico,qui est iuris ciuilis.vt no.ff. de iust.& iur.l.ex hoc iure,& de pact.l.legitima,& tamen per sequentem stipulationem pœnalem non nouatur.vt not.j.de iure emph.quapropter alij dederunt vnam aliam solutionem,videlicet, quòd non nouatur,vt hic cum si.nisi contrarium sit actum , vt in cōtrarijs. Et hanc sentit glo.in d.l. ita stipulatus.§.fin.in glo.j. licèt alia gl. dicat contra postea.Ista diuinat, & tex.destruit in contrarijs.qua propter alij dixerunt,quòd ipso iure non nouat:vt hic cum si.sed exactione facta sic , & quatenus concurrunt, vt in contrarijs, & mouetur per d. l.si quis a socio, & l.prædia.§. allegatas. hoc destruit text.in d.l.obligationum fere.in fin.& in d.l. ita stipulatus. in fi.in quibus nulla exigitur exactio,& videtur clarè cōtra text. l.j.ff.de penu.leg. l.prima.§. item si ita.ff.ad l.fal. quapropter alij dixerunt aliter,vt colligere potes ex solutionibus positis in glo.

dicta

ADDITIO.

a Vsque ad sententiam. Adde do.Soc.hic qui no.hic esse casum secundum intellectum Bald.per quem limitatur illa l.si insulam.ff.de verb.ob.in qua dicitur,quod post litem conte.non admittitur purgatio moræ . nam illud est verum,nisi in contestatione mora contrahatur,quia tunc vsque ad sententiam potest mora purgari per illum tex. quem ita intelligit,quod dictum dicit in se esse uerum,ut probatur in l.si maior.j.eit.proxi.secūdum vnum intellectum,& dicit esse communem cōclusionem, sed quantum ad istam l.dependet ab alia dubitatione , an possit mora purgari ante lit. contesta. per interpellationem huius l. de qua hic per docto.

†Adde inquantum hic dicit,moram posse purgari &c.vt l.si insulam.ff.de verbo.oblig. & l.& si post hæc ff. si quis cau.hoc est verum, nisi sit apposita dies,& pœ,navt in l.magnam.j.de contrahen.stipu. Bald.not.in l.cum allegas.infra de vsu. Alexan.omnino in præall.l.si insulam.colum.1.& consi. 46.& consi.117.volum.4.

dicta l.ſi quis a ſocio, ſed neutra per ſe bona, & rationes omitto
propter prolixitatem ſcripturæ. Et ad ſolutionem originaliter
Old. quam dicunt fuiſſe fac. de Are. tranſeo. Dicit enim Oldr. q
hæc non diſcordat ab alijs. Vnde dixit iplę not. q in d.l. obligationum
fere. tex. non dicit, q verè nouetur: ſed q quaſi nouatur:
& ſic cum quadam improprietate. vnde dixit ipſe, dic, q nouatur:
ſed non ſic omnino, q tollatur poteſtas ſoluendi, quod in
priorem conuentionem fuerat deductum, vt hic. quod ſecus eſt
quando ſtipulatio etiam eſt cœaequeua, & principalis: quia tunc
debitum in prima ſic trãsfunditur in ſecundam, quod debitum
ex prima ſolui ex ſecunda non poteſt: vt ff. de nouatio. l.j. Vſque
autem ad quantum tempus hæc poteſtas ſoluendi detur: declarabitur
in ſequẽtibus in materia purgationis moræ. Iſta ſolutio
eſt notanda: ſed contra eam facit. ff. de penu leg. l.j. & ad l.fal. l.j.
§. item ſi ita. in quibus videtur primum legatum totaliter transfundi
in fm pœnale. fol. q & ibi trãsfunditur cum poteſtate ſoluendi
primum vſque ad lit. conte. vt in d. l.j. circa principium patet.
Sed iteraro fortius contra Old. obijcio de eo, quod §. dixi. videlicet
quod non faciebam differentiam, an præcederet contractus
iuris gentiũ, vel ciuilis, vt ibi probaui: ſed vbi præcedit contractus
iuris gentium, non ſit per commiſſionem ſtipulationis
pœnalis iſta quaſi nouatio, quod patet, quia ex prima conuentione
poteſt agi. vt d. l.ſi quis a ſocio, & d. l. prædia. & idẽ ſi
preceſſit cõuentio iuris ciuilis. vt patet in l. qui Romæ. §. Flauius. de
ver. ob. Nam ibi in ſtipulatione, qua cauit ſeruum manumittere
ibi conuenitur, non obſtante, quod ſtipulatio pœnalis fuit commiſſa,
quapropter ſolutionem Oldr. habemus limitare per ſolutionem
dominii, & etiam Barto. videlicet, quòd interdum
obligatio, vel conuentio præcedens eſt facta ex cauſa onerola:
interdum ex cauſa lucratiua. Primo caſu habet locum lex iſta
fm exemplum in l. ſigl. poſitum, & l.ſi quis a ſocio, & l. prædia. &
l. qui Romæ. §. Flauius. aut ex cauſa lucratiua; & habet locum l.
obligationum fere. & l. ita ſtipulatus, & l.j. de penu lega. cum ſimilibus
vna cum declaratione, quam dixi per Old. & rationem
aſſignat dominus meus: quia duæ lucratiuæ cauſæ non poſſunt
concurrere in eadem re. vt ff. de act. & obli. l. omnes debitores.
ſed pœna loco rei videtur ſubrogata. vt l.ſi quando. §. ſi hæres.
de leg. j. ergo &c. vel fortè hoc operatur fauor liberalitatẽ exercẽtis: vel quia in vna actor tractat de damno. in alia de lucro. & hæc non ſunt paria. vt j. de iure deliberan. l.ſi. §. licentia. & de co
6 dicil. l.ſi. † Concludamus, ergo modo ſic, cum quæritur, an ſtipu-
a latio pœnalis nouet obligationẽ præcedentem: quia aut quæ
b ritur ante illius commiſſionem, & non nouat. vt ff. de nouationi
bus. l. quoties. §. ſi ſub conditione, & no. in d. l. obligationum fere. §. ſi. aut poſt commiſſionem, & tunc aut conſtat de expreſſa
voluntate contrahentium, & illam ſeruat: aut dubitatur, & tunc
aut obligatio præcedens eſt liberatoria, & tunc illa nõ nouatur:
vt ff. eo. l. reſcriptũ. §. ſi pacto, & l. ſi vnus. §. pactus, & in vtroque
not. aut obligatio præcedens eſt obligatoria, & tunc aut fuerat
dictum rato manente pacto. & non nouatur: vt ff. de tranſa. l. qui
fidem, & j. titũ. j. l. cum proponas, & in vtraque no. aut fuerat dictum: & tunc quidam diſtinxerunt. aut in pœnali eſt tantum: aut
minus, quàm in prima, quam diſtinctionem non ſic ſimpliciter
admitto: ſed prius aliter eſt diſtinguendum: vt j. patebit. Alij dixerunt: aut præcedit pctus iuris gentium, aut ciuilis: ſed nec hoc
admitto: quia §. reprobaui. Ideo ſolùm diſtinguo: aut precedens
conuentio eſt ex cã onerola, aut lucratiua. ſi onerola: & tunc ipſo iure non nouat ante exactionem, ſed poſt ſic, & in totum ſi
tfm. vel plus eſt in ſtipulatione pœnali. alias ſi minus, tunc quatenus concurrunt, & non in plus, ſiue ſit contractus iuris gen. vt ff.
de act. emp. l. prædia. & pro ſocio. l.ſi quis a ſocio, & ita debet intelligi. l. duo. §. locietatem. in eo titu. ſiue ſit pctractus iuris ciuilis:
vt ff. de do. excep. l. apud celſum. §. labeo. fm vnã lecturam. ff. de
ver. obl. l. qui Romæ. §. Flauius. ſi vero prima obligatio ſit ex cã
lucratiua, & tunc ſi ambæ ſint in perſona eiuſdem, ipſo iure fit
nouatio: vt ff. de act. & ob. l. obligationum fere. in fi. & de ver. ob.
& l. ita ſtipulatus. in fi. & de penu. lega. l.j. & ad l. fal. l.j. §. itẽ ſi ita,
& hæc nouatio cenſetur quaſi nouatio. ut d. l. obligonum ferè. in
fi. quia pacta facta cum poteſtate offerẽdi in prima obligatione
deducuntur: & ſic cum poteſtate purgandi morã, vt hic. Si vero vna in perſona vnius & alia alterius, & tunc nõ nouat ipſo iure, ſed exceptionis ope: vt ff. de ſtipu. ſer. l.j. §. fi. & ibi no. Et ratio
diuerſitatis in gl. ibi aſſignatur. quare autem vbi præcedit cauſa
onerola non nouatur niſi exactione facta, & vbi præcedit cã lucratiua nouatur, ſtatim §. dixi, & tres rationes aſſignaui. † Sed du
7 bitari poteſt, vtrum vbi præcedit cauſa lucratiua debeat attendi
quantitas pœnæ, vt pro rata innouet, & non in plus, ſi ſit minus:
ſicut dicitur, quãdo præcedit cauſa onerola, & videtur, quod ſic,
quia a pleno nõ videtur recedi propter minus, & ſemiplenum:
vt ff. de reſt. in. ncnd. l.ſi id quod. §. j. ff. de uei b. obl. l. qui uſum fructum. Contrarium tenet Bart. in d. l. ita ſtipulatus. Quod placet
primo, quia lege non cauetur, ut fiat pro rata. ergo &c. ut j. de collatio. l. illam. Secundo quia l. ſimpliciter dicit fieri nouationem, uel quaſi, nec diſtinguit quantitatẽ pœnę. ergo &c. & maxime, quia legũlatores æque bene ſciuiſſent diſtinguere in cauſa lucratiua, vt fecerunt in onerola, ergo &c. vt in ſimili dicitur,
infra. de cad. tol. l. prima. §. finautem a deficientis. Tertio, quia arguere de cauſa onerola ad lucratiuam non eſt argumẽtatio bona, cum paria ſint debita, & lucratiua non capere vt infra. de his
qui ante aper. tabul. l. vna. & de codicil. l. fina. † Quarto, quia credendum eſt liberalitatem exercentem in plus voluiſſe ſe obligare, quam adiecerit immediate in ſtipulatione pœnali. ſimiliter & ſtipulantem attenta liberalitate donantis, quod ſecus eſt,
vbi deductum in priore cõuentione ex cauſa onerola debetur:
quia illud damnum pati velle non creditur: ideo ſolum pro rata fit nouatio exactione facta, vt dixi. non ob. d. l. id, quia magis
facit pro, nec dicta l. vſumfructum. quia non loquitur in pœnali:
ſed æque principali. Et eſt ratio diuerſitatis: quia pœnalis immediate adijcitur. & ſic deductum in prima non ſic efficaciter debitum cenſetur, ſicut quando prima fuiſſet ſimplex, & pura ſine alia ſubrogatione ſperata. Contra prædicta videtur obſtare
l.ſi rem. ff. de arbitris. vbi pœnam nullo modo nouat. Solut. quia
ibi de pœna adiecta loco cõremptus arbitri: nos vero de pœna
adiecta loco rei, vel intereſſe, vt ibi. De materia habes hic per
Gul. de Cug. & per Cyn. hic. & j. de nouatio. l. fina. & hic, Batto,
in ſæpius allegata. l. ita ſtipulatus. Opp. 3. & principaliter, quoniam ex ſtipulatione, ſed etiam ex primo pacto velut veſtito
cohærentia contractus agere poſſit. vt §. e. l. in bonæ fidei. & j. e.
l. petens. Sol. vt ſequitur in glo. vſque ad ver. item quomodo valet, quod contraria loquuntur, quando ſtipulatio eſtit æque prin
cipaliter interpoſita, & nõ ad nouandum, ſed augmentandum,
hic quando eſt pœnalis, & accęſſoria. Et ratio, quia ex acceſſorio nõ infertur robur ad principale. nec ex eo emanãt aliqua influentia in ipſum principale: vt ff. de vulg. & pup. l. patris & filij.
& l. ex pupillari. & facit §. de epiſco p. & cleric. l.ij. & j. de nupt. l.
9 fina. & ff. de ſenator. l. fęminæ. † Contra gloſſ. videtur ff. ſi certũ
petatur. l. lecta. vbi ſtipulatio vſurarum debet veſtire pactum ſuper ſorte interpoſitum. & tamen illa eſt acceſſoria. vt j. de vſur.
l. eos. Solutio. quod nõ tantum, vbi vſurarum fuit ſtipulatio: ſed
etiam ſortis. quia omnia vno tempore, & contextu fuerunt facta. nec hoc habet impedire ſtipulatio media vſurarum: quia ipſa non cenſetur actus extraneus, cum ad conſeruationem ſtipulationis præambulæ ſortis, & ad eius finem tendat, vt ff. de ſeruitu. ruſti. præd. l. qui ſella. in fi. Sed iterato contra glo. facit, quia cũ
ars imitetur naturam: vt ff. de adop. l. adoptio. & ſecundum naturam congruentius eſt ſeruum infere robur domino, quamecontra. quinimmo ſeruus non iuuans dominum punitur: vt ff. ad
ſy. l.j. & j. ad l. fi. Sol. quod illud in extrinſecis obſequijs. Nos vero de extrinſeco robore qualitatem; & efficaciam intrinſecam
concernente ſecundum Richar. Iterato fortius cõtra glo. facit, quia
quod pœna iſta precium a priuatione ſuccedit loco rei permutandi. argu. inſti. de verbo. oblig. §. fina. & ff. de leg. j. l. ſi quando.
§. his. igitur eius ſolutio, tanquam ex interuentu rei debet pactũ
veſtiri. & infra de rerum permu. l. ex placito. & l. rebus. cum ſubrogatum aſſumat naturã, & effectum eius, in cuius locum ſubrogatur: vt ff. ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus. l.j. §. Scæuola.
Solu. ſecundum vltramontanos, & Cy. in l. petens. infra eodem,
vbi hanc oppoſitionem format, quod glo. loquitur de veſtimento cohærentiæ contractus. Obiectio vero de veſtimento reinteruentu, quo veſtimento confitetur veſtiri, pœna ſoluta, & nõ
ante: & quando æquiualet æſtimationi rei. quia alias non videtur plene impleſſe, quod eſt neceſſe, vt agi poſſit; vt dicta l. ex
placito. & l. rebus. ff. de ac. empt. l. Iul. §. offerri. & pro hoc facit,
quia pro rata videtur tunc prior conuentio nouata; vt ſupra dixi, hoc videtur ſequi Iaco. Butr. Dominus autem meus ſimpliciter tenet contra, vt nec rei interuentu dicatur veſtiri. & eius
ſunt motiua, primo, quia res, quæ nouatione ſpontanea ſuccedit loco alterius, non aſſumit vim. & priuilegia illius; vt ff. de cõdi. furt. l. parui. & de noua. l. aliam. j. de fideiuſ. l. nouatione. Secũdo quia pactum formaliter pœnam non comprehendit, igitur
ab ea teſtimentum non recipit. argu. ff. de pactis. l. unus. §. ante
omnia. Tertio quia rei interuẽtus tũc teſtit pactum, quãdo eſt
materia ipſius, ut ff. eo. l. iuris gen. in prin. & uer. ſed ſi in alium,
& de præſcr. uerb. l. naturalis. per totum. ſed pęna nõ eſt in materia

ADDITIONES.

a †Stipulatio pœnalis. Adde vltra ea, quæ hic not. Bar. nu. 3. verſi. quæro vtrum ſtipulatio pœnalis. quod Pet. de Ancha. conſi. 276. incip. quod donatio. videtur tenere contrarium eius, quod hic dicit Barto. in l. ita ſtipulatus. ff. de verb. obl. ſcilicet quod commiſſio ſtipulationis pœnalis non innouat præcedentem obligationem ex cauſa lucratiua.

b ¶Nouet obligationem præcedentem. Adde l. prædia. & ibi Bart. in 3. col. & doc. ff. de ac. em. & in l. ſi quis a ſocio. in prin. ff. pro ſoc. & in l. duo ſocietatem. & ibi Bar. in j. q. quod non. eo. tit. & hic in 3. q. & Bal. hic in ij. col. & 1. op. & doc. ff. de pact. & ibi late per do. Iaſ. May. in 15. col. per totum. do. & Alex. in l. ita ſtipulatus. in prin. de verb. obl. quod ſic, niſi cum in: ameato, vel cũ clauſula, rato manente pacto, vt ibi in fi. item niſi prima ſit ex cauſa onerola. l. qui Romæ. §. flauius. & ibi doc. de verbo. oblig. & vide per d. Iaſ. May. hic circa medium vltimæ col.

teria pacti, & eius cauſa. imò interponitur, vt per eam a pacto recedatur. Quarto quia pœna non conſueuit præmium afferre: vt
ff. de neg. geſt. l. ſiue hæreditaria. cum ſimili. ibi allegatis. ſic fidẽ
frangentem non debet pactum veſtire. nec recipientem, cuius
fauore fuit apposita, lædere: vt §. de leg. l. quod fauore. Quinto,
quia cum exactio pœnæ nouet pactum præcedens. ff. pro ſoc. l.
ſi quis a ſocio, & §. dixi, ſequitur, quod illud non roborat, neque
veſtit. quia ꝗdictio non conſentit. ff. de condi. & demon. l. Titiæ.
Sexto quia conuentus ideo pœnam ſoluit, vt a pacto recedat, vt
hic, ergo eius ſolutio pactum recedenti ab eo non veſtit. Septimo prius debet implere, qui ſibi petit impleri. d. l. Iulianus. §. offerri. ſed qui pœnam ſoluit, nõ prius impleuit, ſed fregit, & rumpit: vt j. tit. j. l. vbi pactum, & l. ſi quis maior. ergo &c. Nec inquit
ipſe, dicas, q ſponte recipiendo videtur eſſe cõtentus pro impleme
nto: quia non recipit ſponte: ſed cauſatiua coactione, quia pactum ſibi non implebatur: nec tunc pro pacti implemento, ſed
pro eius reſciſſione. Iſta verba ſunt multum pulchra, & ſubtilia,
& demulcere debent aures auditoris. Tamen vnũ dubium pro
veritatis inueſtigatione videtur prius dicẽdum, videlicet an antequam pœna cõmittatur, ſit neceſſe ex parte petentis id, quod
in primæua conuentione deduxerat, offerre. & deponere, quod
videtur, cum alibi dicatur, quod pœna committitur ex parte illius, qui nõ impleuit ex parte ſua: vt ff. locã. l. quæro. §. inter locatorem. Sed oblatio, & depoſitio habetur pro implemento: vt
j. de vſu. l. acceptum. ergo &c. Præterea de oblatione conſtare
videtur: vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. offerri, & j. de cond. inſer.
l. ſi. ſed de depoſitione videtur per no. in d. §. offerri. & ſi ſic, videlicet
dum eſſet, an iſtud oblatum, & depoſitum peti poſſit ab eo, cuius nomine fuiſſet depoſitũ, quod vi, quia pro traditione habetur vt ff. de ſol. l. qui decẽ. & quod peti poſſit, probatur j. de vſu.
a l. accepta, & ſi ſic, ad quid quæritur, cum ſolutio pęnæ ei veſtiat
pactum rei interuentu. Sed ego reſpondeo, quia res eſt depoſita, non vt ſimpliciter ciſſed demum ſi & ipſe velit implere conuenta, cum non fecerit ex eo capite, patere nõ poterit, ideo merito queritur, an poſtea ſoluendo pœnam impleſſe per ſubroga
tionem videatur, vel ꝗra locum habet in efficaciter obligatis,
nõ in alijs. arg. d. l. ſi. j. de cond. in ſertis. Præterea poſt depoſitio
nem & pœnæ commiſſionem fortè recipit eam deponens; vt d.
9 l. acceptam. in fi. † Reuertor ad gl. & op. 3. & principaliter, quod
agens ad pœnam non conſequatur, quod in conuentione deuenit, ſed ſolum pœnam peritam: cum ſententia debeat cõformari libello: vt ff. communi diuid. l. vt fundus, & j. de fideicom.
libe. l. ſi. Solu. vt ſequitur in gl. vſque ad ver. in caſu tamen. videlicet, quod per ſententiam non conſequitur: ſed metu pœnæ parebit conuentioni primæuæ. ſic & alias vnum petitur, & aliud
ſoluit, & maxime, quãdo id, quod petitur eſt in obligatione propter id, qd ſoluitur. vt ff. locã. l. in naue Sauphoij. & de le. j. l. ſi ſundum per fideicom. & de re iud. l. miles. §. j. & inſti. de offic. iud. in
prin. Oppo. 5. quod non ex ſtipulatione pœnali. ſed ex pacto primo debeat agi: vt ff. de ope. lib. l. ſi ita ſtipulatus. ſolu. vt ſequitur
in gl. quod ibi fallit, & eſt ſpeciale: ſed dices tu, quomodo fallit:
quia ſtipulatio pœnalis incepit ibi a præcedenti conditione. puta ſi decem operas non dederit. 22. dare ſpondes: ſed dic ſecundum dominum meum, quod in hoc eſt ibi ſpeciale, quod lex
ibi fingit promiſſionem, & pactum præceſſiſſe, quod intelligendum veſtitum non nudum, ne lex videatur imperfectum ſanxiſſe, contra l. cum ſill. j. ad ſil. Et maximè, quia defectum intendit
ibi perficere: vt de rei vxo. ac. l.ij. in prin. Et quia text. dicit, q operæ finguntur ibi promiſſæ, quod debet intelligi efficaciter, argu.
ff. de pact. l. iuris gentium. §. quod fere, & j. de vſur. l.j. cum notatis, & ne ibi fiant duæ fictiones, vel improprietates. videlicet, qd
tra l. mulieri, & Titio. ff. de condi. & demon. & contra not. j. de
20 do. promiſ. l.j. † Oppo. 6. quod ex ſtipulatione non poſſit ad pœnam. quia cum illa ſit ſub conditione concepta, nõ poteſt ex ea
agi, priuſquam ſit commiſſa: vt inſti. de verb. obli. §. conditionalis. ſed hic non eſt commiſſa, quinimo, nec potuit committi. ergo &c. Minor probatur, quia ex prima conuentione velut nuda
nulla potuit eſſe petitio. vt §. eo. l. legem, & per conſequens, nulla mora, vel caſſatio fieri: vt ff. de verb. ob. l. ſi pupillus, & de reg.
iur. l. nulla mora, & ſic nulla mora committitur, nec commiſſio
pœnæ inducitur j. de contrah. & commit. ſtipu. l. magnam, & ff.
ſin. Remittendo ad notata in l. & ſi poſt tres. ff. ſi quis cautio. & ibi glo. dicit, quod lite conteſta: ſuper nudo pacto cõtra mittitur.
alibi dicit, quod committitur lite conteſta. ſuper pœnali ſtipulatione, & hæc fuit opinio Ioan. vt not. in l. nuda. j. de contrah. & commit. ſtipu. Sed neutra iſtarum opin. ſoluit contrarium, licèt cuiuſliber veritatem j. dicam. ſol. quidã, quod de iuris rigore hæc ſtipulatio non committatur: vt in contrario. ſed de æquitate ſic,
lite ſuperę principali: vel ſuper ſtipulatione pœnali, conteſtata: vt
d. l. nuda. de æquitate ideo dicunt, quia lis conteſtatur de facto,
& non de iure: cum nulla prius competat actio: quia non ex pacto nudo: vt §. eo. l. legem. nec ex ſtipulatione pœnali, quia non
eſt commiſſa: vt §. dixi. Sed docto. vltramonta. de iſta æquitate
ſunt mirati, quomodo æquitas poteſt dicture, vt ſine actione cõtra regulas quis experiatur, & lis conteſtetur, & ad finem, vt ſtipulatio pœnalis ſui natura odioſa committatur, contra l. cũ quidam, & cum ibi notatis. ff. de lib. & poſthu. Ideo dicunt, & ipſi, quod per ſolam interpellationem pœna committitur: quia conuentio nuda de dando, vel permutando intelligitur cum petiero. ff. de verbo. oblig. l.ſi decem cum petiero, & per conſequens
pœna intelligitur promiſſa, ſi non dat, cum petitur. & interpellatio ſola ſufficit, vt ſic tali ratione exiſtentis conditionis pœna
committatur, licèt non ratione moræ, ſic, & alias committitur
ſtipulatio ex conditionis exiſtentia: vt ff. de verb. oblig. l. quoties
in diem, & l. ſi quis ita ſtipulatus. cum ſimili. Hanc opinionem
ſequutus eſt Bart. primo per iſtum text. qui dicit more priuatorum iudiciorum exiges, cum de more iudiciorum non ſit experiri ſine actione, vt ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. videamus, & de
admi. tu. l. quoties §. item ſi pro temporali. Secundo per l. ſtipulatio iſta. §. alteri. de verb. ob. ubi tex. dicit, quod ſufficit ita factum
non eſſe, vt comprehenſum, vt pœna committatur. & tamẽ ibi
preambula ſtipulatio erat inefficax: vt eſt hic pactum nudũ. Tertio inducit. ff. de arbi. l. ſi cum dies. §. fi. vbi ſufficit interpellari reũ
extra iudicium, quod pareat ſententiæ arbi. vt ſtipulatio pœnalis in compromiſſo adiecta committatur, & tfi ex ſnia arbitri nõ
datur actio, vt ff. de arbi. l.j. ſicut nec ex pacto nudo ut hic. Ad l.
nuda. per quã noſtri maiores fuerũt moti, rñdent, q ibi de commiſſione impugabiliter facta, nos de purgabili, quæ fit per interpellationem. Sed dñs meus dicebat, q hæc rũſio non conuenit textui d. l. nuda. qui dicit, poſt litem motam conditionẽ extitiſſe. & non prius conditio extitit. & per conſequens, nec com
a miſſio pęnæ facta fuit, cum dictio poſt oẽ anterius excludit. vt
11 ff. de manumiſ. te. l.ſi ita fuerit. † Præterea, quod prædicti dicũt,
quod mora non currat, impugnat ipſe dicens, q in ꝓditione caſuali, vel mixta ipſi dicunt verum: vt legib. per eos allegatis. ſed
in conditione poteſtatiua mora attenditur, licèt immediate ſtipulatio ex mora non committatur: ſed eiuentu ꝓditionis, ꝓp mo
ram tfi, vt cãm mediatam. ut j. de contrah. & commit. ſtipula. l.
magnam. & ff. ſi quis caut. l. & ſi poſt tres. & de arb. l. celſus. §. idẽ
ait. & ff. ſi cer. pe. l. lecta. & de uer. ob. l. ita ſtipulatus. licèt diuerſimode hæc mora committatur. vt j. dicam. ideo dicebat ipſe, q
opi. Ia. & Pet. quam ẽt ſequutus fuit Bar. non eſt bona. Ad leges
ſuperius allega. rñdet, vt j. ſubijciam. ſed antea præmitto, q ipſe
non concordat ſe cum Io. & Azo. qui dixerunt, q litis conteſta.
eſt neceſſaria. Nam ipſe dicit, q ſola motio litis ſufficit: vt dicit
tex. in d. l. nuda, ſed motio litis præcedit lit. conteſt. vt §. eo. l. poſt
quam, & clarius j. de litigio. aut. litigioſa. & ff. pẽti. hæ. diuus, facit l. lites, vel cãs j. de tranſac. ergò &c. quod forte de ſtricto ſignificato eſt uerum. licèt communis opin. interpretetur illa verba
exigere litis conteſt. Ad obiecta rñ. ipſe, & primo ad rationem
vltramontanorum, quod illam clauſulam, cum petiero; dicunt,
debere intelligi, cum petiero legitime, fm quod ius requirit per
litis motionem non ſimplicem interpellationem extra iudiciũ:
ut d. l. nuda. vt ſic l. aliam viam elegerit, quando obligatio eſt efficax ad agendum, vt in contrario. aliam, quandò eſt inefficax:
ut in pacto nudo ut hic. Ad hunc tex. reſpõdet, quod modicum
facit: quia iſta verba more priuatorum &c. adijciuntur exactioni, & eius effectui, non initio iudicij, & ſic nõ initium iudicij, &
commiſſionem ſtipulationis qualificant: ſed exactionem tm: vt
etiam probant ſequentia verba. nam bona &c. Præterea, inquit
ipſe, licèt initium iudicij concernerent, adhuc non obſtat. quia
initium eius eſt per lit. conteſt. ut in auth. de litij. §. omnem. Sed
motio litis, per quam mora inducatur ex qua conditio purificatur, ex cuius purificatione ſtipulatio committitur, antecedit litis
conteſt. & ſic eſt uerum dicere, q tpẽ litis conteſt. & ante experiritur cum actione. Iſtarum ſolutionum prima procedit tenendo
opi. gl. q litis conteſt. exigatur. Secunda eſt bona tenendo, q ſola litis motio ſufficiat. Ad l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Reſpondet ipſe, q ibi, uel actum erat expreſſe, q pœna committeretur ex interpellatione extraiudiciali, uel tacitè per diei appoſitæ lapſum:
ut ibi uidetur tex. dum dicit. ut ſi ita factum non eſt, ut comprehenſum ſit. & ubi hæc non interuenerunt, dicit, quod ille §. dẽt
intelligi fm l. nuda. ut in eo ſentit gl. j. ut apparere debeat, non ita
factum eſſe, ut comprehẽſum erat per litis motionẽ. Vel tertio
inquit ipſe, ibi prima conuentio nõ tam fuit ineffica x, quàm nul
la pp defectum cãæ finalis, unde petitio non poteſt eſſe ibi, niſi
de mero facto, & pp ipſius contemptum pœna adiecta. ſed hic
aliqua, licèt inefficax. Ad l. ſi cũ dies. §. fi. rñdet, q per ſtipulationẽ promiſit parere ſentẽtiæ arbitri. & ideo ſuper illa interpellatur.

ADDITIO.

a Dictio poſt. Dictio poſt quo modo ponatur, vide Bart. & doct. in l. 2. §. creditum. ia prima colu. cum ſequen. uerſi. uenio ad uer. neluti. ff. ſi certum pet. Ioan. de Imo. in l. diuortio. ſolu. mat.

†Adde glo. in l. quoties. §. ſi quis ita, in uer. medio, & ibi poſui in addi. ad Bart. nu. 1. uer. dictio poſt. ff. de hær. inſtit.

tur.vt l.diem proferre.§.fi. in eo.tit.vel si per nudum pactum sic cõuenit dici, quod ibi est pœna meri contemptus facti,cum ex sententia arbitri nulla oriatur actio. & ideo sufficit ibi sola interpellatio de facto;vt infra titulo,prima.l. vbi pactum. & l. si quis maior.facit quod nota. J.si manc.ita fuer.alie.l.ea quidem. Concludamus igitur,quod vbi præcedit conuentio valida,& vestita
a sufficit interpellatio extraiudicialis[a] super illa: vbi inualida, nec vestita,tunc si pœna est meri conteemptus . & idem , vt in d.l.si cum dies.secundum vnam lecturam,sinautem non est meri cõtemptus. quia ex prima oritur obligatio licet inefficax,tunc lex elegit vnam mediam viam:vt lis debeat moueri,priusquam cõmittatur:vt d.l. nuda. quod intelligunt nostri maiores communiter per lit.contest, præter quam dominus meus, qui intelligit per simplicem motionem,vt tex.iacet. & sic intelligendo euitabis quodam contrarium,cui aliter non potest responderi: vt dicam J.proxi.quæstio.† Quæro modo ad declarationem prædictorum, super quo lis debeat contestari tenendo opi.glo.quod
12 litis contestatio sit necessaria.& gl.in d.l. nuda. recitat duas opinio.& tertiam addam,quæ fuit Dy. Dixit igitur glo.quod Ioan. dicit;quod super prima cõuentione nulla lis contestabitur. Sed ei obstant quatuor. Primo quia sine actione experitur. Secũdo quia iurãdo de calumnia deierauit, cuius periurij lex autor erit, contra l.videamus.ff.in lit. iuran. cum simi. Tertio quia ex sola
b naturali non agitur.Quarto,quod vbi nulla petitio [b] committitur:ad quę singulariter respõdet Ioan.vt nota.in d.l.nuda.& hãc opin.Ioan.videtur tenere glo.in l.si post tres.ff.si quis cau. in gl. fina.Azo. vero dixit, quod super pœnali stipulatione lis contestabitur.& mouetur per istum tex.vbi etiam Iaco. But.dicit esse casum.& sic dicit debere intelligi d.l.nulla. vt ibi de motione lis super eo.quod proxime dixerat , loquatur.& in hac ibi inclinare videtur glo.vt nimis absurda.quia tenẽdo opin.Ioan.oportebit lite contestata super conuentione nuda, postea porrigere libellum super stipulatione pœnali,& primam dimittere, & secundam persequi.minus igitur absurdum est litem contestari a principio super stipulatione pœnali,Dyn. dixit vtranque opin. veram: vt sic in electione actoris sit, quam velit , practicare.ga vnam probat lex ista.aliam d.l. nuda. quancunq; teneas,habes , quod de facto lis cõtestabitur.& postea de iure agetur.quia per litis contestationem exititi conditio. & hoc dicit Dyn.esse speciale,& legis dispositione permitti,ne contractus, & stipulatio reddãtur inutiles,vt per eum.nota.in c. non est in mora. extra de regulis iuris libro sexto.quod euenirет,si ex alterius tantum cõtrahentis penderent arbitrio,contra l. Pomponius.ff. de negot. gestis.sed dominus meus,ut dixi,dixit,quod nec sola interpellatio sufficit, nec litis contesta. est necessaria , sed alia media via : quia sola litis motio , vt dicta lege nuda , quæ litis contestationem antecedit : vt in Authen. de litig. infra. de litigio. & super altero prædictorum sufficit hæc litis motio , vt dicebat Dyn. de lit. contesta. Et secundum hanc opinionem patet , quod lite mota ex sola conuentione contrahitur mora , vel quasi conditio impletur , & stipulatio pœnalis purificatur , & pœna committitur : vt infra,titu.primo.l.si quis maior.& l.vbi pactum . & postea cum actione experitur,& litem cõtestatur. & sic cessant prædicta obiecta : vt hic plenius nota. per eum in dicta l. quod inuenire fuit pulchrum,& subtile, & alias inauditum. ideo not. Dy.Quæro secundo, quando aliæ stipulationes committantur, & respondeo,vt in gl.remittendo ad no.in dicta l.& si post tres. quod aliter non prosequor : quia nõ est nostra materia, supple-
13 tiones tũ quas ibi scripsi, poteris videre. † Nunc ad materiã purgationis moræ accedo, & videtur, quod reus hic purgat morã. Contra , quod oppono , quod moram purgare non possit: vt J. de contrahen.& commit.stipu.l.magnam.& ff. de act.& obli.l. traiectitię. §.de illo.So.secundũ Dy. quod ibi fuit dies, & pęna, hic pœna,& non dies.Sed hic attendendum, quod vltramonta ni videlicet Iacob. & Petr. reprobarunt istam distinctionem di-
c centes, qd in ꝑctibus,licet sit dies,& pęna [c] mora potest purgari, qa hoc in iudicijs ; vt d.l.& si post tres, ergo,& in contractibus, tum quia in iudiciis quasi contrahitur,vt ff. de pecu.l.3.§.idẽ scribit.tum,quia non est ratio diuersa inter ea.hoc cõfirmauit And. Zaffus de Pisis per l. qui Romæ.§.flauius.ff.de ver.ob.vbi pęna est expressa,& dies manumittendi tacitus,quia cũ petiero,q debet æquiparari expresso;vt d.l.quoties.& l.idem.in e.tit.inducebat ẽt in e.ti.l. si ita quis.§.seia.vbi dies erat expressa,sit & pęna, quia priuatio iuris iam quæsiti pro ortis hũdis . & tũ ibi purgat mora,nisi multo post & c.vt ibi in tex. Idẽ fertur, qd tenuit Ray.
14 de Forli.& inducebat l.j.in fi.ff.de pe.le. † Ad l. magnam.rũdebat,quod ibi de commissionæ pœnæ,non de purgatione morę disponitur. Ad l.traiectitiæ.§. de illo.quod ibi pęna poterat peti una cũ ipso principali.iõ non purgatur;quia oportet;vt utrunq; saluet.secus ubi pęna cũ principali nõ potest peti,quia sic mora purgat ; vt d.l.si post tres.non ergo dies est ibi cã exclusionis purgationis morę sm cos,sed pmissa petitio utriusq;. & ita concludebant in ista materia.licet qsi utrunq; peti non potest, subdistinguãt.ut hic scribit Dy. qd prosequi nõ curo.Moderniores nostri,ut Ia.But.Bar.& dũs meus tenent cum Dy.ut in ꝑctibus si sit dies & pœna.non purgatur mora,quia hoc est in ultimis voluntatibus;ut d.l.de penu lega.uer.nisi , ergo.& idem in cõtractibus,cum ea.fit ratio, uidelicet, ut permissum ad tempus postea censeatur prohibitum:ut l.statuliberum:de le.2. & quia idẽ est in decisionijs iudiciorũ,ut ff.de arb.l.celsus,& in iudiciis quasi contrahitur.l.3.§.scribit.ff.de pecu.ergo.&c.& pro hoc specialiter inducebat Bar.d.§.de illo.in fi. ubi dicit esse diẽ expressum, & pœnam,quia amissio partis precij iam soluti,quæ pœna censetur:ut ff.de peti. hære.l.sed & si lege.in prin. & J.de pact.inter emp.& uend.l.1. Sed illi tex.faciliter potest rñderi, quod in illa parte precij iam soluti statim termino elapso facta est executio de eo, nimirum si mora non purgatur : ut J.dicam,& eo modo rñdeo ad l.qui fundum.ff.de cõtra.empt.in qua vẽ casus per Dy. Nam ibi pęna non erat in quantitate rei emptæ,sed in parte precii soluti ultra modum precii.& sic executio, uel quasi in pœna reperitur iam facta. Item dicit Bart.in d.§.de illo,in prin.fore casum pro Dy.ut ipse dicebat, nec rationem decidendi ibi fuisse, quia pœna potest peti una cũ principali, ut dixerunt ultramontani,sed illam fuisse:quia ibi dies fuerat cum pœna,quod nititur probare ttib.rationib.primo quia in actionibus arbitrariis tõne loci post moram interesse põt peti:ut ff.de eo quod cer. loc.l.2. in princ.& tũ si actor habet electionem, ubi petat,& reus antequã actor sit litem cõtestatus,eligat,ubi soluat, mora purgatur, ut d.l.2.§.qui stichum.uer generaliter. ergo.&c. Secũdo quia J. non parentem sũæ arbitri pœna , & ipsa res principalis põt peti,ut ff.de arbi.l.si quis rem, & si dies parendi apposita non fuit, mora purgatur:ut in eo.tit.l.si cum dies.§.fi.ergo appositio dici est illa,quæ ibi cã impeditiua, non potentia petendi utrunque. Tertio quia ubi pœna excedit debitum principale,utrunq; peti põt.i.ipsum principale debitum, & pęna in eo, quod exceditur ff.pro soc.l.si quis a socio.& de act.emp.l.prædia.Ista ratio est ut puto corrupta,debet.n.dicere econtra.i.q ipsa pęna potest peti, & ipsum debitum principale,quatenus pęnam excedit,ut dictis legib.& tũ purgatio moræ admittitur ẽt quo ad totam pęnam, ut d.l.i.in fin.de penu leg. & d.l. qui Romæ.§. Flauius . & sic ex prædictis ꝓcludit Bar.quod in l.traiectitiæ.§.de illo.et casus pro
15 Dy.ut dies apposita sit ibi cã impeditiua purgationis moræ, nõ aũt sit illa cã, quia utrunq; peti possit.† Quia attende quod ego non credo,q præfati doct.uoluerunt dicere , q ex sola possibili petitione utriusq; impediatur purgatio,& ratio tũc est in se euidens:quia purgatio morę impedit exactionem pœnæ,& purgãtur mora offerendo debitum principale,sed cum per solutiõ principalis nõ impediatur exactio pęnæ,sequitur necessario,qd ubi utrunq; potest exigi,purgatio non admittitur.imò de ea ista quæritur. Petitio.n.tunc esset de alterutro,non simul,de utroq;,& pro ista distinctione habes gl.or.ff.de uer.ob.cũ stipulatus sum mihi a proculo,& fuit Rugerius.& est signata super uerbo,& prope modum.cũ ergo in d.§. de illo.utrunq; possit peti, & exigi,sequit q tex.ille non fundat opi.Dy.sed ultramontano. Alius autem text.§.allega.de l.1.de penu lega. est ille solus,qui opin.Dyn.fundat.Restat respondere ad leges,quas And.de Pisis induxit contra eum,& primo ad l.qui Romæ.§.Flauius,& dicebat Dy.quod ibi est pœna,sed non dies.nec obstat,quòd dies intelligitur in qua petiero : quia illa est tacita, quæ non tantum operatur,sicut expressa respectu purgationis morę:ut ff. de arb. l.si cum dies in fi.& l.celsus simul iunctis.Præterea talis dies inest potius demonstrandi causa,quam causa solutionis differendæ :& sic non impedit purgationem moræ:ut etiam hic est,secundum intellectum ultramontanorum , qui dixerunt hic pœnam cõmitti ex sola interpellatione extraiudiciali , ut d. §. dim. Ad l.uero si ita quis.§.seia. quæ fortius vrget. Respondebat Dy. q ibi erat dies:sed non pœna . ut sentit gl.Contra quod replicebat.

ADDITIONES.

a Sufficit interpellatio extrãiudicialis. Adde text. fin.in l. cum postulasset. prout ibi not.in apost.ad tex.post Bolog.in uer.tex.in l.cum postulasset. & ibi Bart.fing.in prin.ff.de dam.infe.not.Bart.in l.fi ex legati causa.n.2. & ibi in addi.in uer.extraiudicialis . ubi omnino Alex.& l.interdum.ff.de uerb.oblig.& not.colle.c.1.num.4. & ibi in apost. in uer. post interpellationem , extra.de commoda.

b Vbi nulla petitio.Adde do.Soc.consi.180.incip.diligenter puncti narratione.uer.3.etiam excusantur . in 2.parte char.52.

c Licet sit dies,& pœna.Adde Soc.consi.288.incip.circa primam q.uer.dcult.in 2.parte . char.220.ubi hoc idem all.& firmat, & adde casum Bartolus dum Ang.& Alex.in l.qui Romæ.§. Calimachus. de uerb. oblig.q ubi est dies, & pœna mora.non purgatur,nisi dies esset apposita pacto nudo,sed in testamento non solenni.Bald.in l.1.13.q.J.de his quæ pe.no per hanc l. & per Alex.in l.si insulam.11.col.8.fal.vbi plenius.sed de rigore iuris mora non purgatur etiam,vbi non est dies,& pœna.l.fi feruum.§.sequitur & Alex.de uerbo.oblig. Item uide do.Soc consi.199.in incip. causa tacta in nozi.uer.nec ob.cum uer.seq in 2.parte. char.74.

¶ Adde ad propositum eorum , quæ hic dicuntur tam per Sali. quam do. coapostillatorem meum,quod not.in apo.ad Sal.supra ea.l.in princ.j.uer. nu.4.ex proximè dictis.in apost.uer, usque ad sententiam.

bat. And. quod imò erat pœna priuationis iuris iam quæsiti ad ortos , vt ex solutione quæstionis colligitur , & sic illi legi dicebant non posse responderi, sed Bart.ibi dixit, quod vbi est dies, 17 & pœna,purgatio non admittitur,vt pœna commissa euitetur, sed bene admittitur,vt actio quæsita conseruetur,& ita ibi. Ista solutio non videtur habere saporem , ex quo pęna erat in amissione actionis.licet prius quæsitæ.Nam tunc purgatio non potest admitti,vt actio conseruetur, quinetiam admittatur pœna, vt commissa euitetur. Præterea, si purgatio non admittatur, vt petitio pœnæ non euitetur, multominus debet admitti , vt exceptio ei denegetur.& tollatur iuxta regulam dicentem,cui damus actionem: fortius exceptionem, quapropter disputationis 18 causa cogitati alias dicere , quod Dyn. in contractibus non dicebat bene per dictum §.Seia. Et ad tex.l.j.versi.nisi.de penu.lega.qui solus,vt dixi,videtur fundare opin.Dy.cogitabam respõdere altero de duobus modis. Vno, quod ille versic.non ponitur,vt purgationem moræ simpliciter excludat, sed vt includat vsque ad illud tempus, quo testator verbis,vel mẽte.voluit purgari posse,quod si non apparet,vsque ad lit.contesta.lex permit- 19 tit; vt predixerat . Alio modo, quod ibi ponatur simpliciter exclusorie. Cogitabam dicere,quod in vltima voluntate esset speciale,vt faciliorem habeat exitum,ad quod facit d.l.j.in fi. & ff. de regulis iuris. l. in testamentis. sed quia communis opin. resistit , & aduocati ; .& alii practici non faciunt diuersitatem inter contractus, & vltimas voluntates.ideo vt communem opin.defendam,cui inhęrere intendo,dico quod in §.Seia,nulla fuit pęna ex partium conuentione,vt ibi dixit glo.& Dy.quod demõstro.Pro euidentia tamen præmitto,quod qui vult agere,debet ex sui parte conuenta prius implere,vt ff.de act.emp. l.Iuli.§.offerri.& loca.l.quæro. §.inter. Modo ad propositum, Lucius Titius , qui promisit omnem summam soluere Sciæ in calendis Aprilis, per non solutionem abstulit soluendi vltra terminum, & sic potestatem offerendi,& hoc de iuris rigore,quia ad tempus permissa post tempus cẽsentur prohibita, infra, de iure emphyt.l.2.sublata ista potestate insurgit 20 l.quia non permittit,eum agere, nisi prius offerat, offerre autem non potest,quia ex conuentione terminus præfixus transiuit , & sic consentire videtur se priuasse iure agendi, quia se priuauit potestate offerendi; sed insurgit æquitas , quæ hanc facultatem ei statim restituit , dumtamen infra modicum tempus soluat, vt d.§.Seia. non ergo est ibi pœna aliqua adiecta,sed dies tantum apposita, & si qua pęna insurgit a lege procedit pœna,at legalis purgatio non impedit infra modicum tempus,vt extra,de loc.c.potuit.quia minus agitur cum lege, quam cum homine in his, quæ ipsa l.disposuit 21 inducere . Nam eius est modificare, cuius est inducere,vt ff.de in litem iuran.l.videamus.§.penult. Ad l.j.in fi.de penu.leg.quã inducit Rayn.Respondeo,quod ibi loquitur,quando dies apponitur causa multiplicandæ obligationis , quo casu cuentus talis diei non inducit moram , imò in legatis , quæ prouenientibus annis censentur conditionalia purificata , & inducunt obligationem , & sic eo momento in mora non constituit, vt not. per Doct.in l.minorum.infra,de in integrum restitutio minor.Igitur cum ad moram inducẽdam exigatur interpellatio, meritò eius sic inductę admittitur purgatio.Nos vero loquimur,quando dies apponitur solutioni,non obligationi,& quando apponitur animo committendæ pœnæ sibi adiectæ, quo casu concludo cum Dyn.moram purgari non posse, & hoc per d.l.j. versic.nisi.ff.de penu leg.quia ratio temporis prætaxati,quæ est ibi causa sic decidendi,locum habet etiam in contractibus. Item, quia hoc est in iudiciis,vt l.si cum dies. §.fina. & l.sequen. ff.de arbit. ergo & in contractibus,argumen.l.omnem, ff.de iudic. l.3 . §.idem scribit.ff.de pecul. Item, quia creditor prouidendo sibi de pœna, si non soluatur in termino per eum apposito, videtur hoc velle,& promittens consentire; argumen.eius, quod dicitur,vt permissa ad tempus, post illud tempus videantur prohibita,vt ff. de legat.2.l.statulibe.& infra,de iure emphyt.l.2. Item, quia æquitas suadet , vt debitor non adiuuatur contra exactionem pęnæ , in quam incidit sua prouisione,& spontanea voluntate, vt l.2. §.si quis cum possit. ff.si quis cautio, & hæc fuit directa composita in l magnam.infra,de contrahen.& committen.stipulat.& hæc æquitas vult in specie derogare æquitati in genere , per quam admittitur purgatio moræ,vbi factum suum, & culpa non possit reo imputari, vt ff.de verborum obligatio.l.si seruum.§.sequitur.Ex his,& prædictis patet dictum Dyn.defensatum,licet aliquas modificationes recipiat, vt ex prædictis solutionibus patet, sed quia & aliæ sunt addendæ, ideo per nouum stylum materiam assumo,quia oppositiones dimitto,& per conclusiones materiam trado,& incipio a negatiuis purgationem nõ admittentibus, successiue ponam affirmatiuas purgationem admittentes , & primo in contractibus , vel vltimis voluntatibus, postea in iudicijs, & postea aliquas quæstiones formabo , vt se- 16 riosius patebit. †Prima conclusio est,quod vbi purgationi moræ per pactum fuisset renunciatum , purgare volens non audit: tex.singularis est, infra, de fideiuss. l.Iancimus. §.sed si quidẽ,&

fundatur super regula posita , infra eodem, l. si quis in conscribendo . vbi autem simplex fuisset renunciatio , & non per pactum,dic,vt dixi s.eodem.d.j. † Secunda conclusio,quod vbi iu- 17 ramentum est de non contrauieniendo, mora non purgatur, vt in tex.ad hoc singularis.infra tit.j.l.si quis maior.& hoc operatur
a iuramentum, [a] contra quod veniendo efficitur periurus , & sic infamis,extra,de iureiuran.cap.querelam.2.quæstio.j. cap.infames. & sic non infamiæ pęnæ statim est executio facta, per cõsequens non debet posse moram purgare , vt dicetur in tertia conclusione,& maxime quia in pristinum statum non potest se restitui, , cum solus Princeps infamiam restituat , ff. de postula. 18 l.j.§.de qua.excludenda. † Tertia conclusio,quod vbi vtrunque, id est, pęna , & debitum principale,potest exigi, mora non potest purgari,tex.est in l.traiectitiæ.§.de illo. ff.de actio.& oblig. & glos.ordina.ff. de verborum obligatio. l.cum stipulatus sum mihi a Proculo. signata super verbo,& prope; & huius est ratio euidens,quia alias exactio esset de altero non vtroque,vt in cõclusione supponitur,quod no.ad quęstionem,quam infra subijciam. † Quarta conclusio, quod facta executione pęnæ, vel interesse nõ admittitur purgatio moræ, siue traditio fiat post moram , & etiam per errorem a putante se moram, non posse purgare, vt ff. de condictione indebiti. l.qui ob rem. & ff. iudic. iol. 19 .Iam tamen , 2.responso. siue ante moram . & pro hoc induco tex. ff.de contrahen.emptio. l.qui fundum. & de actio.& oblig. l.traiectitiæ.§.de illo. in fi. idem si executio sit facta a l.vt probatur ff.de legat. 2.l.si is cui.j.respond.Nam electione facta,statim fit executio a lege , quia dominium rei legatæ transit in legatarium,& ita not. Dy.in l.seruum.§.sequitur.de verborum obligatio. quod not.quia ex hoc dixit Bart. quod si testator legauit Titio centum,& si illa ei non daret,legauit ei fundum,& hæres interpellatus centum non dedit. propter quod fundi legati dominium transiuit in legatarium,vnde hæres non poterit purgare moram,Nec obst.l.j.in j.responso.ff.de penu.lega. quia ibi secundum legatum est quantitatis, non species: vnde dominium non potuit transire in legatarium.†Quinta conclusio,quod vbi pęna moræ est iuris,vel facultatis prius moroso competentis in alium translatiua,ibi purgatio moræ non admittitur.Hæc conclusio probatur per casum l.fi.§.sed & si quis. infra.commu.de leg.vbi actu electiuo iuris eligendi in alium translato non purgatur mora, simile in l.cum quidam. ff.de legat. 2. infra, qui admit.ad bon.poss. l.j. 2. & fi. Nam vt in eis patet,primo tempore exclusio , sequens admittitur,nec prior vltra tempus suum audi- 20 tur , Confirmatur ratione , nam ex quo ius est in alium translatum , non debet ipse illo priuari , vel auferri ab eo , absque eius facto.ff.de pac.l.fi.& de reg.iur.l.id quod nostrum.† Sexta conclusio , quod licite a purgando moram debitor repelitur , si ab eo particulare interesse cum re debita non auertur . Hæc conclusio probatur ex eo , quod super æquitate fundatur purgatio moræ, vt l. si seruum. §.sequitur. ff. de verborum obligatio. sed æquum non est,vt sine refusione in interesse admittatur purgatio morę. Hinc est,quod prętor in arbitraria loquitur,& nititur equitate,vt ff.de eo quod certo loco,l.quod si Ephesi. §.fin.arbitratur,vt morosus ad interesse teneatur,l.2.in.princ.in eodem tit. ergo, &c. Hoc probatur in interesse expensarum in iudicio factarum . Nam nisi illis refusis contumax non auditur, vt ff. si quis cati.l.& si post tres. & infra.de iud. l.sancimus.& in alio interesse extraiudiciali,ff.de verborum obliga.l.si ita quis. §.Seia. Et hanc conclusionem firmat glo.de constit.pec. l.sed si aliam . in glo.3.& l.item illa.in glo.2.& de verb.obligat.l.qui Romę. in prin.& proderit tunc purgatio, vt pęna,quatenus excedat,vertit interesse euitetur, & vt res oblata pro rata sit interesse excipiatur,vt ff de act.& oblig.l.fideiussor euictionis,& secundũ prędicta intelligo,l.insulã.ff.de verb.obliga.† Septima cõclusio,quod
22 b mora non purgatur,quãdo in persona creditoris [b] est concepta principalis obligatio . In persona vero tertij est cõmissa pęnalis obligatio. Hęc conclusio probatur primo, quia cum pęnalis stipulatio est commissa,ius est quęsitum illi tertio, cuius note fuit cõcepta,vt est videre in casibus notatis.Instit.de inutilib.stipul. §.alteri.sed cõstat,quod ius alteri,quę sitũ sine eius facto nõ põt auferri ab eo.ff.de pact.l.fi.& de reg.iur.l.id quod nostri ũ.& J.de fideiusso.

ADDITIONES.

a ¶Iuramentum.Quòd iuramentum impedit purgare moram,Bart.in l.si quis maior.infra,de transact.& Lud.in fing. uersic.iuramentum excludit,quod uerum est in foro temporali; secus in foro pœnitentiali, glo. not.22.q.1. apud misericordem iudicem, secundũ Lud. in fing. uersic.iuramentum. Item adde D.Alex. in l.insulam.in principio.char.de uerb.obligat.& ibi per Doct.& Bar.Bal.& Imo.per d.l.si quis maior.& Ange.in d.l.& si post tres, nisi subsit causa iusta,secundum Doct.ubi supra.

† Adde quando allegauit D.Coapostillator meus hic,Romæ.in suis fing.q uoluit eum allegare fing.suo 446.incip.iuramentum excludit.

b ¶Quando in persona creditoris . Tu uide de hac conclusione eundem Barth. Salyce.in suo tracta.de mora. quæ est in repetitio. l. semel mora. in 5.quæstio.negatiua. uer. debitor non purgat moram. char.3. ubi hæc, & multa alia dicit,ff.soluto matrimon.

fideiusso. l.nouatione. ergo nec in casu conclusionis prædictæ, & sic sequitur, quod mora purgari non potest, quia illa purgata, tertius ius illæ pœnam petere non posset, vt ff.de penu.lega. l.j.Secundo, quia principalis obligatio est nouata per pœnalem commissam exceptionis ope. ff.de stipul.ser.l.j.in fi. & cum debitoris voluntate, igitur non debet ipse posse soluere principali creditori in præiudicium tertij, in cuius persona est nouatio, vt l.3.infra,de noua.& l.fina.infra,de transact.Et ex ista conclusione infertur, quod si quis stipulatur aliquid sibi dari, vel fieri, quod si non detur,vel fiat,stipulatus sit dari mille fisco, vel alteri,cui possit stipulari, quod pœna commissa mora non poterit purgari in præiudicium fisci, vel illius tertij. Huic conclusioni obstare videtur text. ff. de adimen.lega. l.3. §.si quis plusquam. Bart. dixit, quod nisi constet de contraria voluntate stipulatoris,facultas soluendi ipsi stipulatori non dicitur adempta,vbi inquit ipse sibi videri, quod ista verba, si Titio non dederis, dato Seio, hunc habent sensum, videlicet dato Seio, si non potueris dare Titio : vbi ergo dare possit, continuo audiri debet, si dare velit,sed certe tex.ille non attingit materiam nostram: nam ibi ex mora facta primo legatario, non debetur secundo; iii casu nostro secus, & sic casus ille est diuersus a nostro, & vt clarius videas attende, quod quædam verba in themate ibi posita sunt illa, quæ ibi illud operantur. Dixit enim, Titio dato, aut si Titius ante decesserit,quam accipiat, Sempronio dato, modo illa verba,si ante decesserit,quam accipiat, hunc habent sensum,id est, antequam accipere possit,quod est ante diem legati cedentem, vt ibi in glo.not.si ergo post diem legati cedentem decedat Titius, quantumcunque mora in dando sibi facta fuerit, nihil debetur Seio. sed in casu nostro est totum econtra, quia non mora facta primo debetur, & committitur pœna secundo, & stat

23 conclusio nostra. †Octaua conclusio, mora non purgatur, quãdo pœna est adiecta ab homine,& similiter dies certus pro termino solutionis appositus, & ita debet conclusio Dy. restringi, & verificari,quæ fuit,quod vbi est dies,& pœna,mora non pur-

a gatur [a] in actu extraiudiciali,vt supra vidisti. Pro ista conclusione Dy.inducit l.magnam.infra,de contrahen. & committen.stipula.quæ satis probat,secundum Iacob.Butrig.ibi,dum dicit ad euitandam pœnam,&c. Licet Vltramontani dixerint,quod de commissione pœnæ,non de purgatione moræ loquitur. Induceit etiam l.traiectitiæ. §.de illo. in princip.sed non facit, quia ibi vtrunque exigi potest,quod fieri dico semper posse,quando cõcernit nouum interesse extra debitum principale. & est ratio, quia tunc noua obligatio adijcitur, nec prima nouatur ipso iure,nec in effectu, & de hoc est text. not. in d.§. de illo. quem ad hoc tene cordi. sed Bart.induxit eundem §.in fi. Sed responderi potest,quod facta erat iã executio in pœna, vt supra dixi Mod. & ipse Bar.vltimato induxerunt l.j.ver.vbi.ff.de penu lega.& ille melius facit,& succedit ratio,quia ad tempus permissã postea videntur prohibita,vt l.statu liberum.de legatis 2. & argu.l.cum prætor.ff.de iudic Et quia lex quæ inducit purgationem moræ, non debet inducere, vt tollat ius parti quæsitum ex sua prouisione, argumẽ.ff.de arbit.l. Celsus. & de fideicommiss.libe.l.filius. §. erit. Lex enim suum, non partis denegat auxilium, vt dictis legibus. Et etiam,quia hoc est in stipulationibus,quæ deciforia concernunt,vt d.l.Celsus. & hæ rationes,& aliquæ aliæ, quas supra scripsi, fundant istam conclusionem, nec huic conclusioni obstat,extra,de locatio. c.potuit, vt patet in sequẽti cõ-

24 clusione. †Nona conclusio,quod vbi dies est terminus solutionis,sed pœna est a lege inducta,purgatio moræ est permissã et si dies illa ab homine sit apposita, & de die apposita ab homine, est casus in l.si ita quis.§.Seia. ff.de verb.oblig. secundum quod supra eam declaraui in responsionibus,quas feci,& si hoc est in die apposita ab homine,fortius in apposita allege,vt l.cum dies. §.fi.& l.Celsus.ff.de arbit. Et pro hac parte est casus in c.potuit. extra,de loca. vbi dies & pœna imponitur a l. & tamẽ mora purgatur,& ratione prædicta attenta patet, quod glo.Ioan.And.in c.more. de reg.iur. non bene dixit, dum dixit,quod in c.potuit, ideo purgatur: quia ab eadem lege cauetur,quod falsum est,qa idem,si non caueretur in eadem lege,cum sufficiat rõne ppbari.

25 † Decima conclusio,vbi dies seu tẽpus apponitur,& causa multiplicãdæ obligationis etiam adijcitur pœna, põt purgari mora, vt l.j.ad fi.de penu leg etiam si pœna excedat in multo pluri ipsum debitũ principale;vt est tex. facit ff.de verb.oblig.l.stipulationũ,quæ est l.5.§.fi.& l.qui Romæ.§.Flauius. † Vndecima cõ-

26 clusio, vbi tempus apponitur,non causa multiplicandæ obligationis,sed causa diuidendæ & multiplicandæ præstationis, purgatio moræ debet admitti : exemplum quæstionis, seu conclusionis summe in stipulatione annua,vt patet in l.senatus.in fi. ff. de donat. causa mort. & licet casum l.de ea nesciam, & Doctorũ authoritatẽ non valeam inducere, qa eam non reperio tactã, tamẽ eã sic probo:tẽpus istud respectu diei ipsius anni est sui, pplatione incertũ, & non specificatum a partibus, & ideo insurgit l.disponẽs,in prin.anni deberi,vt ff.de verb.obliga.l.cum qui ita. §.qui ita.& de castren.pecu.l.si seruus communis Mẽuij. §.fi.& infra,quando dies leg.cedat.l.j. & ff.in eod.tit.nec semel.l.j.responso. Cum hac ergo l.quo ad purgationem moræ mitius debet agi,vt in sexta conclusione dixi. Item si bene consideretur, stipulator non agit diem apponere principaliter solutioni, sed obligationem solidi in plures præstationes diuidere, ergo secũdum eius principale propositum est iudicandum,vt ff.si cert.peta.l.si quis nec causam. Tertio potest probari per l.j. versi. quod in annos.vsque ad fin.ff.de penu lega. Nam licet in sequentibus annis legatum sit conditionale, tamen in primo anno est purum,& tamen ibi vult text.quod si omissa solutione primi anni pœna sit commissa,possit mora purgari.Ex quo sequitur,quod interpellatio fuit necessaria, & sic nec primus, nec secundus dies, & sic de cæteris, constituit in mora, quia si fecisset, mora purgari non potuisset, vt in ead.l.versic.nisi. Ex illo ergo primo anno, cuius obligatio est pura, & tempus sic confusum, rectẽ potest inferri ad stipulationem annuam, quia ratio non est diuersa, & secundum hoc habes, quòd in stipulatione annua singulis annis interpellatio est necessaria, vt reus constituatur in mora,quod no.secus dicerem,si stipuletur singulis annis die tali sibi dari sub certa pœna, &c. † Duodecima conclusio, & fuit

27 Cy.in l.magnam.infra,de contrahen. & committen.stipulatio, b quòd vbi est pœna,& dies [b] incertus solutioni appositus,euentus diei non impedit purgationem moræ, & ponit exemplum c in eo,qui promittit facere, & curare, quòd tertius consentiret [c] alicui contractui, cum ille tertius peruenerit ad ætatem legitimam. & est ratio,quia probabiliter potest errari in tempore, & sic cessat ratio posita in l. magnam. & hoc habet pro indubitato in prorsus extraneo,sed in patre,& alio coniuncto, qui præsumitur ætatem non ignorare, vt l de tutela, infra,de in integrũ restit.mino.& ff.vnde cogn l.octaui,dimisit in dubio. Ego idem credo in reis,quod in extraneo:nam tempus hoc in persona tertij adiectũ reddit stipulationem, & dispositionem conditionalem, præterquam libertatis fauore. ff.de manu.testa. l.si ita scripsum.facit ff.de condit.& demonstr.l.hæres meus. & legibus die-

28 bus.§.quidam Titio. † Nec enim dictio,si,& cum, differunt,qũ alicui extrinseco apponuntur,vt ff.de verb.obligat.l.quodcunque.§.non solum. & ibi not.Bart. sed nemini dubium,quod per dictionem,si,redderetur illa stipulatio conditionalis,ergo & per dictionem.cum,pro hoc etiam facit,quia dictio,post quam,conditionem facit,vt ff.de verb.sig.inter illam:ergo,& dictio,cum, hoc supposito sequtur,quod tempus legitime ætatis,quod habet conditionem purificare,nõ cõstituet promissorem in mora,sed interpellatio erit necessaria, & sic purgabitur, vt §.in septima

29 conclusione dixi,hic not. quæ sunt quotidiana. † Tertiadecima d conclusio [d] fuit Dyn. quod vbi est pœna, & non dies expressã, quantumcunq; sit pœna,purgatio moræ admittatur, etiã si dies a lege tacite subintelligatur : hæc conclusio probatur in l.q Romæ.§.Flauius.ff.de verb.oblig.& de penu leg.l.i.in princ.& in fi. ff.de arbit.l.si cum dies.§.fina. & l. Celsus. coniuncta l. non distinguemus in princ.in eodem tit. Et huius conclusionis,quo ad primam partem, scilicet, vt excessus pœnæ non attendatur, potest esse ratio, quia pœna adijcitur principaliter, vt eius principali pareatur,vt hic, & ff.de verb.obligatio. l.stipulatio ista.§. alteri. & ratio quantitatis illius non attenditur, & tanto minus, quia quanto maior, tanto odiosior, & purgatio moræ fauorabilis nitens æquitate,vt ff.de verb.obligatio.l.si seruum.§ sequitur. quantum ad secundam partem, vt dies subintellecta non attendatur, potest esse ratio, vel quia ei prouideri non potuit, vbi dies incerta fuit, vel si certa, vt est videre in tempore dato iudicatis,quod olim fuit duorum mensium,hodie quatuor,potest esse ratio,quia benignitas legis in hoc dispensat. & modificando procedit illud,quod induxerat,arg.ff.de in litẽ iuran.l.videamus.§.pen.& ideo dicimus,quod in istis pœnis extrinsecis mitius agitur cum l.q̃ cũ hoc,vt d.l.Celsus.cũ §. & hoc quando pœna non est prioris iuris,vel facultatis ademptiua,seu priuatiua,& in alium translatiua,quia tunc nõ purgatur, vt §.in quinta conclu-

ADDITIONES.

a ¶Non purgatur. Adde quod fallit in multis positis per Alexan. post Doct.& Ange.in l.insulam,de verb.oblig.& quid in actore Alex ibi ultra Bar. † Tu uide de hac conclusione, & illius ueritate,quòd no.in apost.ad istum, supra ea.l.nu.j.uer.4.ex proxime dictis in apost.in uer.usque ad sententia. Do.coapostillatorem meum,ubi hunc articulum examino.& not.ea ycin repet.l.semel mora.in 6.conclu.negatiua,uer.debitor non purgat moram. ubi poni: hic ferme in terminis,licet ibi amplius,quàm hic procedit.

b ¶Pœna,& dies. Adde Soci.consi.100.inci.non potuisset.uer.confirmatur. hæc in j.parte.char.176.ubi hoc idem inducit,& firmat.

c ¶Quòd tertius cõsentiret. Adde ad quid ille teneatur Bar.in l.stipulatio ista habere licere,nu.j.& in apost.in uer.facturum,& se curaturum.ff.de verb. oblig ubi do.meus fas.de May.col.6.uer.sed iuxta hoc cadit uitio,& Iolẽnis dubitatio,& de hoc per prædall.Bar.consi.136.inci.Martinus promisit, cuius simile consi.h.habes in consi.F.de.de Sen consi.122.quod inci.Martinus promisit se facturum, quod fuit 10.Palatiẽsis. ubi de hoc plene habes.

d ¶Tertiadecima conclusio.Tu uide de ista conclusione per istum in repetitio. l.semel mora.in 6.conclusione affirmatiua,uer.ubi in conuentione est pœna.ff.soluto.matrimo.

30 cõclusione dixi. †Decimaquarta conclusio,& fuit Dyn.quod vbi est dies, & non pœna ab homine adiecta, purgatio moræ est permissa,probatur per l.si ita quis.§. Seia. ff.de verborũ obligationibus. nec obstat, quod ibi de interesse offerendo dicitur, quia illa est pœna legalis, non conuentionalis. nec etiam obstat, quod ibi erat pœna etiam iuris iam quæsiti ad ortos, quia, & illa pœna est legalis,& consecutiua ad priuationem iuris, & potestatis offerendi,vt plene supra dixi in responsione ad obiecta contra Dyn. inducta, probatur etiam ratione, quia ex quo creditor de alio sibi soluendo post diem illam non prouidit,cõtinuo illud sibi soluit volui. Et ex prædictis habes, quod illud, quod non potest dies, vel pœna de per se operari, vel impedire, operantur, & impediunt ambo simul iuncta. & hoc quia tunc

31 maior contemptus,& contumacia,vt ff.de arb.l.Celsus. †Decimaquinta conclusio, quòd vbi non est dies expressa, sed post moram obligatio succedit ad aliud, purgatio admittitur, vt ff. de verborum obligationibus. l. si insulam. & ibi ponitur vique ad quod tempus. Et ratio cõclusionis apparet ex proximis duabus:nam si ambo simul impediunt,vt in quinta conclusione,& altero ipsorum deficiente,alterum non impeditur,vt in duabus præcedentibus, sequitur quod minus impeditur, vbi vtrunque

32 deficit. †Decima sexta conclusio,vbi post moram obligatio nõ succedit,vel non inducitur ad aliud,mora purgatur, sed improprie de purgatione quæritur, vt est videre in simplicibus obligationibus dand.ff.de verborum obligationibus. l.si seruum. §. sequitur. & ita debent intelligi l.interdum. §.fina. in eodem tit.

33 † Decima septima conclusio est,vbi a purgando moram principalis excluditur, fideiussor conuentus admittitur, vt ff. de doli except. l.fideiussor. secundum lecturam secundam, quæ in stipulatione duplæ intelligit l. illam, & est ratio, quia fideiussor laborat alieno vitio, ideo facilius ei subueniitur, vt j. de natura. libe.l.legem. & etiam mora principalis censetur grauior, quam fideiussoris,vt ff.de verb.obligatio.l.mora.hæc etiam conclusio probatur j. de fideiuss. l. fancimus. licet illa in stipulatione iudi-

34 ciali loquatur. † Decima octaua cõclusio, [a] clausula,rato manẽ-

a te pacto alio non adiecto, non habet impedire purgationẽ moræ. Hanc conclusionem posuit Bar.in l.insulam.de verb.obliga. & eam probat sic, clausula ista habetur pro expressa in contractibus bonæfidei, in quibus pœnalis stipulatio, licet commissa, non nouat principalem obligationem, vt hic, & ff.pro socio.l.si quis a socio. & de acti. empti. l. prædia. & tamen si sit tacite intellecta,non impedit purgationem,vt hic,& ff.de penu lega.l.j. ergo nec expressa,cum ratio non sit diuersa.Confirmo,qa clausula ista, alio non adiecto, non plus operatur, nec alio fine apponitur, quàm vt nouatio impediatur, & ita ex eius mente, & significato colligitur,& per consequens purgationem non impedit,vt d.l.j.versic.2.de penu lega.Et hoc puto verum,quando principale pactum cedit ad obligandum: secus si ad liberandũ, quia tunc mora nõ purgatur, vt infra tit.j.l.cum proponas.& ibi rationem assignaui. Item in pacto obligatorio attende,ne vltra clausulam adiciantur verba; exactionem vtriusque importantia:puta si dixit,quod toties pœna committatur, & exigi possit, quoties fuerit contractũ, rato manente pacto, quia tunc impeditur purgatio moræ,vt in tertia conclusione dixi, & hæc de

35 conclusionibus ex parte debitoris sufficiant. † Nunc ex parte creditoris videamus, & dico, quod ei purgare moram permittitur, vt actio etiam quæsita conseruetur, vt l. si ita quis. §. Seia. ff.de verb.obligat. Item,vt ei per neglectum rei pœna commutatur,& per consequens,vt actio sibi quæratur,vt l.Celsus.§.fin. cum l.sequen. ff.de arbitris. Item, vt ei per factum suum ius, & actio quæratur, quando tempus adiectum facto per eum fiendo est oneris augumentatiuum,vt ff.de statu liber.l.seruus.§ seruus.& l.cum hæres.§.fina. denegatur autem ei,quando tempus adiectum facto per eum fiendo est potestatis limitatiuum vt ff. de fideicom.libe.l.Thays. §.intra,& ratio huius,& præcedentus

36 per se patet. †Modo ad actus iudiciales,vel quasi accedamus,& prima conclusio sit ista,circa præparatoria, seu iudiciorum constructiua admittitur purgatio moræ, licet dies,& pœna sit adiecta ab homine. Hoc probatur per text. l.& si post tres. ff.si quis cautio.secundum vnam lecturam,per l.3.§.fin.ff.de iudicijs.Solu. quod isto casu non æquiparantur iudicia contractibus, in q-

b bus,his concurrentibus,mora non purgatur, [b] vt dixi in octaua conclusione,& est ratio, quia in iudicialibus fit interpretatio ex mente,& æquitate prætoris,quod non est in conuentionalibus, vt l.in conuentionalibus.ff.de verb.obligatio. Prętor igitur,quia summa æquitate nititur,l.quod si Ephesi. ff. de eo quod cer. loco.§.fi. interpretatur, vt si ius aduersarij non sit factum deterius, circa negocium principale, mora purgetur, & sic sola deterioratio iuris attenditur, vt d.l.& post tres. quod non est in actibus extraiudicialibus,vt ff.de penu lega.l.j.ver.nisi. & j.de cõtrahẽ. & committen.stipula.l.magnam. & ratio rationis potest esse in iudicijs, vt rei veritas, de qua dubitatur apud iudicem, deducatur in lucem. Item,quia in eis mora non est commissa circa aliquod totale, sed circa aliquod particulare actus totalis, & successiui, videlicet circa comparitionem fiendam coram iudice, ideo æquum est, vt ratione actus futuri explicandi, in quo mora commissa non fuit, mora circa actum præteritum commissa purgetur, sine cuius purgatione ad actum futurum procedi nõ potest. Hæ rationes cessant in actibus extraiudicialibus, quia in eis committitur circa rem ipsam totalem, quam non præstitit.

37 † Hæc conclusio licet procedat in iudicijs, tamen non procedit in arbitris compromissarijs,cum simplici pœna electis. Nam in eis purgatio moræ non admittitur : ratio,quia statim cum arbitrio non paretur, pœna committitur, & compromissum soluitur,vt ff.de arbit.l.si quis rem.& l.diem proferre. §. si quis litigatorum.& ibi no. Nõ ergo coram eo, qui arbiter esse desijt,mora purgari poterit,& ex hoc inferri videtur,qꝑ si in compromissi instrumento fuerit apposita clausula, vt toties pœna commutatur,quoties fuerit cõtrafactum, rato manente compromisso, tunc mora purgari posset, sicut in iudicijs, quia clausula illa facit durare compromissum,& sic quia arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta,vt l.j.ff.de arbit.videtur,quod mora tunc purgari possit. In contrarium facit : quia licet ad vlteriora procedi possit, tamen æquitas arbitri nihil potest arbitrari, cum nullam iurisdictionem habeat, fed simplicem notionem ex partium conuentione: ideo,vt in conuentionalibus iudicetur,in quibus vide,quod dixi supra,in vltima conclusione:cogitandum relinquo. † Secunda conclusio, circa media causæ in iudicijs admittitur purgatio moræ,non obstante pœna intrinseca a iudice cõminata,nisi super ea sit sententia lata. Hęc conclusio quo ad primam partem probatur ex dictis in præcedenti conclusione, & in l.3.§.fina.ff.iudi.fol.quo ad secundam partem probatur: quia lata sententia super illa pœna comminata, cessat æquitas prætoris, per quam dixi purgationem admitti, & maxime vbi sententia traxerit secum executionem, vt in alijs conclusionibus

c dixi. [c] Pro ista illatione est casus, infra,de iuramen.calum.l. 2. §. quod si actor. vbi habes,quod siue contra actorem, siue contra reum de calumnia non volente iurare, iudex pronunciauerit eum cadere a causis,contra quem pronunciauerit,non auditur postea iurare volens. Idem dico in nolente respondere positionibus, vt si iudex comminetur, quòd eo non respondente ipse pronunciabit illas pro confessatis, quod si illo in contumacia perseuerante iudex pronunciauerit eas haberi pro confessatis, quòd is contra quem sic pronunciauerit, moram purgare non poterit, vt extra,de confess. c.j. lib.6. Idem dico in eo, cui sacramentum veritatis defertur, vt eo recusante sine iusta causa, & iudex super hoc contra eum pronunciauerit, nõ poterit postea velle iurare,& moram purgare, vt l.generaliter. §.finautem. in-

39 fra,de iuramen. calum. † Tertia conclusio, circa deciforia cau-

d sæ, [d] non admittitur purgatio moræ, vbi dies, & pœna sit apposita ab homine: secus si dies sit apposita a lege, & pœna ab homine : hæc conclusio apparet euidẽter vera in sententia arbitri, vt ff.de arbit.l.si cum dies.§.fina.cum l.sequen.& si hoc in arbitro: fortius in iudice,cuius efficacior est sentẽtia, vt infra,de arbit.l.j & ff.eod.tit.l.2.Et ratio diuersitatis inter deciforia,& præparatoria potest esse, quia lata sententia iudex est functus officio suo.ideo æquitas eius amplius non speratur,vt infra,depositi. l.3.sed in præparatorijs durat,vt §.dixi:alia ratio potest esse,quia per sententiam diffinitiuam mandatur,quid dari,vel fieri,quod datum, vel factum post se aliud nõ expectat, & sic mora respectu totalis actus reperitur commissa, qꝑ non est circa præparatoria,vt in prima cõclusione dixi. Item potest esse alia ratio:qa in sententia deciforia iudex operatus est æquitatem suam,& secũdum illa arbitratus est,dum tempus apposuit, infra quod iudicatũ solui mandauit,& sic non expectatur,vt amplius arbitretur:sed in comparitione, quam iudex mandat coram se fieri,nihil arbitratur fieri ex sua æqrate, sed potius exequẽt dispositionẽ iuris ciuilis,vel municipalis necessitãtis eũ,ad sic faciẽdũ. Ex

38 pdictis inferi, qꝑ si iudex in sua duos mẽses olim,hodie quatuor ad soluẽdũ cõdemnato pfixerit,& sic tps legale,qꝑ expsitio talis tpis nõ impedit morã purgari, qa nihil est arbitratus,ppria æqtate,sed aliena, puta iuris cõis est sequutus, cũ expressio eorũ,q̃ tacite insunt nihil operetur,vt l.nõ recte.j.de fideiuss. & ꝑ hac sua bene facit tex.ff.de re iud.l.4.§.si qs,& ibi gl.pe.hãc opinentit,

ADDITIONES.

a ¶Decima octaua conclusio. Tu uide de hac conclusione per istum in repetit. sæpe,allega.l.semel mora.in octaua conclusione affirmatiua. uersic.licet in conuentione pœnali.

b ¶Mora non purgatur. Adde Bal.in d.l.& si post tres.ff.si quis cau.& Mart.de percussio.in consi.uerba statuti,&c.

c ¶Dixi. Salyc.in repetit.sæpe alleg. l.semel mora.in 3. conclusione iudiciaria. ue. sic.circa media causæ.post hęc uerba.adde inferens ex ista conclusione, quod siue actor, siue reus noluerit de calumnia iurare, propter quòd iudex per sententiam suam pronunciauerit, nolentem iurare cadere a causa,& is, contra quem sit pronunciatum, & nõ poterit postea uolens purgare moram,& postmodum sequitur.

d ¶Circa deciforia causæ. Adde Bar.in d.l.si cum dies. §.fi. de arbit.alleg.in tex. & in l.si post tres, si quis cautio.

tit, & Bar. tenet hoc in l. 3. ff. de legat. j. Et ego etiam sequor. Sed
a dubitatur,[a] an idem sit in arbitrio, & dixit Bar. ibidem, q̃ non, qa
in eius sententia tempus legale non inest ex necessitate, sed ex
voluntate. cum ipse possit quantuncunque aliam diem statuere. & partes tenentur, vt l. diem. §. stari. ff. de arbit. ideo si illud exprimat, sua æquitate dicitur facere, & non aliena. quia pro libito poterat minuere, quod non est in iudice: ideo eo minus arbitrante lex supplet, vt d. l. 3. §. si quis. In contrarium fortiter facit, quia si arbiter de tempore nihil dixit, tacite videtur legale præfigere, vt in simili in l. si quis cum nullum. ff. de iure codicil. Item, quia & si tempus legale exprimat, nihil ab eo addit vel detrahit, & per consequens nihil proprium statuit, vt ff. de iustit. & iure. l. ius ciuile. Item, quia pariter vtriusq; sententiæ illud tempus inest ex legis dispositione. Item, quia iudex habet potestatem illud minuendi cum causa, vt ff. de re iudicata. l. 2. & ampliandi sine causa, vt d. §. si quis. & sic idem videtur dicẽdum in eo, quod
40 in iudice. † Quæro modo in casibus, in quibus purgatio moræ admittitur, vsque ad quod tempus purgare volens audiatur. & licet quilibet debeat formidare hanc quæstionem, sic generaliter propositam decidere, tamen in præsenti cohærendo eõclusionibus supra scriptis, mihi videtur sic dicendum. Et primo in creditore puto. & sic de præsenti: quia aut ad purgationem suæ moræ exigitur eum aliquid offerre. & tunc vsque ad modicum tempus iudicis arbitrio æstimandum, vt ff. de verb. obligatio. l. si quis. §. Seia. aut non exigitur eum aliquid offerre, & tunc potest quandocunque, nisi res sit perempta, vt ff. de arbit. l. Celsus. §. fi. & l. sequẽ. & ibi glossa. Vnum tamen hic no. quod creditor isto casu non potuit moram committere, nisi quia rem debitam nõ voluit recipere sine iusta causa: vnde petitio, quam postea facit debitori, non cõstituit illum in mora prius, quam cum illo fuerit litem contestatus: nam ex tunc, & non ante debitor incipit teneri de casu. & de hoc videtur mihi casus singularis in l. sed & si alia. ff. de constitut. pecu. licet aliter Rayn. intelligat illum tex. vt infra dicam. sed eius intellectus non videtur mihi sic amicari literæ. & si ita est, satis videtur inferri, quòd creditor per petitionem eius extraiudicialem non purgeret moram, cum debitorem non constituat in mora. quod est notandum. In creditore vero conditionali, & intelligo de potestatiua conditione habente tempus certum annexum: & tunc si illud tempus est appositum pro termino implementi conditionis, non habet locum quæstio nostra, cum tunc non possit moram purgare, vt supra dixi. Si vero illud tempus est appositum ad taxandum quãtitatem oneris iniuncti, tunc mora purgabitur quandocunque,
41 vt ff. de statu liber. l. tertius qui. §. seruus. & hoc in creditore † In debitore vero videamus primo, quando ab eo offertur id, quod petitur, vt est videre in obligatione dandi, & in quibus casibus mora obligatio non succedit ad aliud, tunc dixerunt glos. quod mora purgatur, vsque ad litem contest. non postea: ita not. in l. interdum. §. fi. ff. de verborum obligatio. & mouetur per l. insulam. in eod. tit. quæ hoc non probat, quia loquitur, quando aliud offertur. Ideo Iacob. de Rauen. Pet. & Cyn. in l. magnam. infra, de contrahen. & committen. stipulatio. quòd perpetuo purgatur. Quia per litis contestat. non tollitur facultas soluendi, quòd petitur, vt Instit. de perpet. & tempo. actio. §. fi. Sed Ray. contra eos dixit, quod casus erat pro glos. in l. sed si alia. ff. de constitut. pecu. Sed dubito an hunc intellectum tex. ille patiatur. Ad dictum §. fina. responder, quod illud quantum ad effectum sententiæ absolutoriæ ferendæ ab obseruatione iudicij. Bart. vero dixit, quod ante lit. contesta. per simplicem oblationem extraiudicialem purgat moram, & lite contesta. etiam purgat, sed requiritur, quod tunc in iudicio offeratur, argumen. ff. de procur. l. si reus. & ff. de pigno. actio. l. si rem. §. fi. & rationem sumit ex l. nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. & l. prout quisque. ff. de solut. Et hoc quo ad purgationem moræ. Sed quo ad effectũ absolutoriæ consequendæ ab obseruatione iudicii, requiritur etiã consignatio, quæ vim solutionis obtinet, vt infra, de solu. l. obsignatione. & no. in d. l. si rem. & ita not. ipse in d. l. interdum. & l. si insulam. & quod de purgatione per oblationem fiendam in iudicio dixi, est bene notandum: tum quia locus moræ non videtur attendi: tum quia de facili non itur ad iudicem, quin mo-
42 ra sit prius commissa. † Secundo videamus, quando a debitore offertur aliud, quàm petatur. quo casu fac tria membra, aut id quod offertur fuit a principio in petitione, seu obligatione, aut solum in mera soluendi facultate, aut in neutro. & si in neutro non habet locum nostra quæstio: quia cum moram nõ purget, argumen. ff. de sol. l. Paulus. cum simil. frustra quæritur vsque ad quod tẽpus purgare possit: primo igitur casu dic, aut illa obligatio fuit efficax, & valida, aut inefficax, & valida: si valida, & efficax, & tunc si iam super petito erat in mora, purgare poterit vsque ad litem contest. non postea, vt ff. de penu. lega. l. i. in prin. & de verb. obliga. l. si insulam. nisi de aliquo minori tempore caueretur in l. sinautem prius non erat in mora, sed per lit. contest. mora fuit inducta, tunc potest vsque ad sententiam, argumẽ. eorũ, quæ not. infra tit. j. l. sine apud acta. & in l. si maior. facit quod in sequẽti membro dicam, sed si inualida, & inefficax, vt est cõuetio nuda, & tũc aut causa illius obligationis inualidæ non est productiua alicuius exceptionis, & tunc potest vsque ad sententiam, vt in hac l. si pacto. & est ratio, quia ante lit. contesta. seu motam proprie non potest esse in mora, vt ff. de regulis iuris. l. nulla mora. cum simil. licet quasi mora dici possit: ideo per lit. contesta. ab offerendo ipsum principale non excluditur. Aut causa illius obligationis inualida, est productiua alicuius exceptionis, quia ex causa transactionis est facta, & tunc quia oblatio moræ purgatiua habet cohærere exceptioni: ideo de ea iudicandum est, fieri possit vsque ad tempus, quo exceptio opponi potest, & ideo tunc considerari oportet, an exceptio opponatur in vi peremptoriæ, vel dilatoriæ, an ante lit. contesta. vel postea, quæ declara, & prosequere, vt scripsi in d. l. siue apud. in vlti. quæstione. & hoc de primo membro quod est, quando id, quod offertur, fuit in obligatione. Secundo vero casu, quãdo fuit solum in mera soluendi facultate: dicunt aliqui, aut contenuitur ex facto alieno, & potest purgare etiam post sententiam, donec lis sit contesta. super actione iudicati, vt ff. de petit. hæredit. Item venisunt. §. idem rectè. aut ex facto proprio, & tũc potest, donec super petito sit lis contest. non postea, vt infra, de so. l. si quis stipulatus sit decem in melle. Ratio diuersitatis, quia maiori venia sunt digni, qui laborant alieno morbo, quam qui proprio, vt infra, de naturali. lib. l. legem. contra istas facit ff. de doli excep. l. fideiussor cuiũctionis. vbi fideiussor purgat moram post sententiã, & tunc ex propria obligatione tenetur, vt l. blanditus. infra, de fideicõ. & licet dicant, quòd ibi proprie non tractatur de aliqua purgatione moræ, quia fundus, qui offertur, est pars interesse, quod petitur, tamen non bene dicunt: quia idem haberemus dicere in l. insulam. de verb. obligatio. Nam, & ibi insula, quæ offertur est pars interesse, quod petitur, tamen dicimus, quod ibi de purgatione moræ tractatur. Alij dixerunt, aut hanc facultatem habet a lege, & tunc habet locum, § idem recte. aut habet ab homine, & habet locum, §. si quis stipulatus. & secũdum primum membrum potest intelligi d. l. fideiussor. & istam opinionem sequitur Bart. Ego puto cõuenienter dici posse, aut in casu nostro, quis tenetur ex facto proprio, & propter factum proprium, & habet locum l. si quis stipulatus. aut non ex facto proprio, sed propter factum alienum, & habet locum d. l. fideiussor. & infra eo. l. sancimus. aut ex facto alieno, & propter factũ alienum, & habet locum §. idem recte. prædicta in conuctionalibus, vel quasi.
43 † Nunc ad iudiciales accedamus, in quibus dic, q̃ in stipulatione de iudicio sisti reus principalis purgat vsq; ad tempus positũ in l. si post tres. ff. si quis cautio. fideiussor vero vsq; ad tẽpus positũ in l. sancimus. j. de fideiusso. & sibi magis tẽpus tribuitur, qa laborat alieno morbo, arg. j. de natu. liber. l. legem. Et in stipulatione de defendẽdo purgat vsq; ad tẽpus ferendę sentẽtię super interesse, vt ff. iudi. sol. l. 3. §. fi. & l. seq; & in hac, ideo maius tẽpus conceditur, q̃ in præcedenti, quia illa cõmittitur solũ ad interesse particulare illius desistentię tantum: sed hæc, quę intelligitur vsq; ad sententiã inclusiue, statim cõmittitur ad totale interesse non expectato, q̃ totũ tempus transeat, infra q̃ causa potuerit expediri contra naturã regularis obligationis facti, vt j. de verb. oblig. l. stipulationes non diuiduntur. §. Celsus. & ideo aliud pro eo inducitur, vt vsq; ad sententiam purget moram, argu. l. eum qui. in princ. ff. de iureiurã. In stipulatione vero de parendo sententiæ purgat vsq; ad tempus appositũ in l. si cum dies. §. fi. ff. de
44 arbitris. & hoc de quæstione prædicta. † Viso in quibus casibus mora purgatur, vt in conuentionibus, & vsque ad quantũ tempus, vt in qõne præcedenti: nunc videamus, quæ in purgando
b moram requirantur, [b] & respõdeo, quod ex parte debitoris requiritur, vt res debita creditori offeratur congruo loco, & tpe, vt ff. de solutio. l. si soluturus. & vt interesse particulare cum ipsa re offeratur, vt in 6. conclusione dixi. & ecõtra ex parte creditoris suã morã purgare uolentis requiritur, vt cõgruo loco, & tẽpore interpellet suum debitorem, & cõgruitatem istam declaraui plene in repetitione mea l. si ex legati causa. ff. de uerborũ obligationibus. & ultra ibi attende, quod ad purgationẽ requiritur quandoque, quòd petitio fiat in iudicio, & a iudice, ad cuius mandatum res fuit penès tertiũ deposita, seu consignata, & eõ, quandoq; ex parte debitoris oportet, quod offerat in iudicio secundũ Bart. ut dixi in distinctione præcedenti, & secundo
45 membro. † Quæro quarto, quia prædicta habent locum, quãdo propter neglectum mora est commissa, quid si, propter cõmissum, & malefactum mora fuerit cõmissa, an tũc locus erit pur-

gationis.

ADDITIONES.

a † Sed dubitatur. Salyc. in sæpe alleg. l. semel mora. in repetit. d. l. ff. solu. matrimo. in 2. q. princ. facit de hoc quartam conclusionem iudiciariam, uer. licet in præparatorijs.

b ¶ Quæ in purgando moram requirantur. Barthol. Salyc. in sæpe allegata l. semel mora. in repetitio. d. l. nu. 4. quæstio. principali. format hanc quæstionem, & in proprijs ferme terminis illam decidit, ut hic, de quo per eum, in repetit. l. si ex legati causa. ff. de uerb. obligatio.

gationis moræ. & dixit And. de Pisis, quod non, & pro hoc inducit l. cum filius. §. in hac. ff. de verborum obligationibus. cum ibi not. vbi patet, quòd ad eius purgationem restitutio ratione ætatis, vel ex clausula generali est necessaria. & sic iure communi non purgatur. Item induxit ff. de posti. l. ?. §. fi rem. & in 10. coll. in titulo, quid iuris sit, si post aliena. feu. vasal. illud recuperet, vbi vasallus, qui illicite feudum alienauit, licet illud recuperet, non potest retinere iure feudi. & sic malefactum non potest purgari. in cõtrarium facit ff. loca. l. in lege. § colonus. quòd Bar. dixit, aut factum momentaneum est in obligatione, vt rem restitui, & non purgatur, vt in §. si rem. & in casu supra allega. 47
a aut factum successiuum. sicut quando quis tenetur ad patiendum alium ire, vel agere, vel fundo suo vti, vel frui, & tunc contraueniens potest purgare intra modicum tempus, vt d. §. colonus. Et quod glo. dicit in d. l. cum filius. quòd restitutio est necessaria, intelligit ipso transacto tempore ad purgandum moram concesso. Sed attende, quia contra membrum primum videtur casus ff. de seruis fugitiu. l. j. §. j. ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. satis clementer. & ff. de public. l. j. §. quod si fecerit. & §. ex hoc edicto. in princip. & contra secundum videtur tex. in d. l. cum filius. §. in hac. vbi text. videtur velle, quod promissor nullo modo purget moram. sed eius hæres purget factum proprium, mediante restitutione in integrum, vel propter ætatem, vel propter iustam ignorantiam: quia in ius succedat alterius. Ideo mihi videtur aliter dicendum, & plenius, quia aut quæritur in obligationibus descendentibus ex delicto: aut ex contractu præambulo: primo casu, aut uult purgare moram, ut ammodo periculum rei non spectet ad ipsum, & potest, ut l. parui. ff. de condictio. furti. aut ut euiter pœnam committendam. & sic impediat eam committi, & potest, quandocunque ante eius commissionem, ut d. §. satis clementer. facit l. cum qui. in princip. ff. de iureiurand. aut ut euitet pœnam iam commissam, & sic punitionem euadat: & tunc, aut pœna nondum erat commissa a principio suæ moræ, sed ex post facto eo in mora perseuerante, & tunc non purgat moram, ut d. §. satis clementer, & hoc operatur eius indurata pertinacia: aut pœna fuerat commissa ab initio sui malefacti, & sic actio pœnalis a principio, & tunc aut malefactor fuit incitatus a re, & tunc purgat moram usque ad uiginti dies, non postea, ut ff. de ser. fugit. l. j. §. j. aut non fuit a re illa incitatus, & tunc aut delictum, ex quo actio illa pœnalis causatur, erat ordinarium, & tunc nullo tempore purgat moram, ut euitet pœnam, ut ff. de fur. l. qui ea mente. & ff. ui bo. rapt. l. j. Aut erat extraordinarium, & tunc mora purgatur, ut ff. de public. l. j. §. quòd si fecerit. & usque ad sententiam, ut in eod. tit. l. hoc edicto. facit ff. de alie. iudi. mutan. causa fac. l. ex hoc. d. l. penulti. & ibi glo. pro ista diuersitate, licet ibi non tractetur de purgatione moræ. & hoc in obligationibus
46 descendentibus ex delicto. † Secundo ergo casu, scilicet in obligationibus descendentibus ex contractu ad malefactum præambulo: dic, aut propter malefactum res non potest reduci ad pristinum statum, ut est uidere, quando debitor rem debitam interemit, quo casu moram committit, l. si ex legati causa. ff. de uerborum obligationibus, & tunc moram non potest purgare, ut euitet interesse, uel pœnam conuentam, ut ex solutione sequentis quæstionis apparebit. Aut res potest in statutum primæuum reduci, & tunc aut executio pœnæ est facta ipso iure a l. tunc mora non purgatur. ita potest intelligi d. c. quid iuris. in tit. si post aliena. feu. vasal. illud recuperet, nam per alienationem ipso iure perdidit utile dominium. & transfertur in dominum, ut in tit. de alie. feu. c. si clientulus. circa princ. & in tit. quæ sit prima causa benefi. amit. c. i. §. pe. nimirum igitur si ibi mora non purgatur, vt dixi in 4. conclus. licet, & aliter intelligi possit tex. ille, vt statim dicam. Aut executio pœnæ non est facta a lege, & tunc aut factum momentaneum erat in obligatione: aut successiuum: si momentaneum, & tunc, aut quæritur, an per simplicem actum priori contrarium, a quo fuit mora causata, purgetur ipsa mora respectu rei, circa quam dicitur commissa, & dico, q̃ non, vt l. i. §. si re. ff. deposi. & ita potest intelligi etiam d. cap. quid iuris, &c. Aut quæritur, an per ipsius rei recuperatæ oblationem possit purgari, vt ammodo periculum eius spectet ad recipere nolentem. & dico, q̃ sic, vt l. parui. ff. de condi. furti. nec hoc vetat litera in d. §. si rem. Si successiuum, & tunc verba Bart. possunt locum habere, vt infra paucos dies posit, non postea, vt d. §. colonus. vel, vt puto verius, in facto successiuo. Dic, aut propter illud factum statim fuit commissa obligatio ad totale interesse, & tunc admittitur purgatio infra modicum tempus, non postea, vt d. §. colonus. aut fuit commissa ad particulare interesse tantum, & tunc non purgatur, vt d. l. cum filius. §. in hac, cum glo. sua. ff. de verb. obligatio. Ratio primi, quia vnum aliud pro eo inducitur, &c. vt l. eum qui. in princ. ff. de iureiuran. Ratio secundi, quia ex simplici oblatione non desinit illud particulare interesse. & ideo si volet purgare, necesse habet etiam illud offerre, vt dixi in §. conclusione. q̃ si illud nolit soluere: tunc necessaria erit in integrum restitutio. vt in glo. d. §. in hac. Vel aliter, aut commissa est obligatio ad interesse, & habent locum prædicta: aut ad pœnam conuentam, & tunc non purgatur mora. nisi mediante restitutione, vt d. §. in hac. cum glo. sua. Ratio, quia in pœnis non consideratur interesse, vt ff. de verb. obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. Item, quia mitius agitur cum l. quæ facit teneri ad interesse. Non ob. quòd dixi in 13. conclus. vbi dixi moram purgari, vbi est pœna, & non dies: quia ibi, quãdo propter neglectum est commissa, hic quãdo propter factũ, quod censetur gratius, vt not. in l. si mora. ff. solu. matrimonio.
47 † Quæro quinto, quia constat, q̃ vbi res perit, post moram, licet
a infra tempus purgationis, perit periculo morosi, [a] vt ff. de solu. l. qui decem. cum simil. an possit reus purgare moram offerendo æstimationem, sicut poterat offerẽdo rem ante eius perempionem, & dicit Bar. per tex. ff. de legat. j. l. cum res. versũ. item si res. Item, quia subrogatum, &c. vt ff. si quis cau. l. si eum. §. qui in iuriarum. cum simil. sed mihi videtur, q̃ d. l. eum res. coniuncto principio cum illis potius faciat ad oppositum, nec ratio de subrogato vrget: tum quia in particularibus pretium non succedit loco rei, vt ff. de furt. l. quas, in fi. & no. in l. si rem, & preciũ. ff. de petit. hered. tum quia hoc precium non est a partibus subrogatum, sed ex necessitate peruenitur ad illud in odium morosi. tale ergo odium sibi non debet afferre premium, vt ff. de negoc. gest. l. siue hereditaria, cum concordantijs. Discutio igitur istam quæstionem in duos casus. Primus est, quãdo res perit culpa, vel facto debitoris. Secundus, quãdo sine eius culpa. primo casu dico, quod offerendo precium non purgat moram. Primo, quia purgatio moræ conceditur ex æquitate. l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig. sed æquum non est, vt qui moram commisit, & postea nouam culpam adhibet, per quam facit, vt rem non possit offerre, per cuius oblationẽ debebat moram purgare, auditur volens pro purgatione precium offerre, imò æquitas suadet contrarium. Secundo, quia si aliter dicatur, moroso dabitur occasio vltra moram iã cõmissam malignandi, & peiora prioribus accumulandi, cõtra l. scire oportet. ff. de tuto. & curat. da. ab his. & l. scire. j. vt in poss. legatorum. malignitas apparet, vbi ex noua eius culpa siue causa legitima res periret. Tertio, quia reiteranti delictũ augmentatur pœna, & ẽt reiteratur. §. de Episc. audi. l. 3. & j. de ser. fug. l. quicunque. & ff. de pe. l. si quis diutino. ergo, & in casu pœna est aggrauãda. & sic benignitas l. cõtra quam cõmisit, eũ non iuuet, nec ei prosit, vt l. auxilium. ff. de minõ. Et his rationibus teneo, q̃ isto primo casu offerendo preciũ non purget morã, si nõ offerat totale interesse, qn pœna totalis propter morã cõmissam exigatur, & propter hoc bene facit d. l. si seruũ, in prin. & in §. sequitur. Secũdo vero casu, qñ res perit absq; noua culpa ipsius morosi: tunc dico, quod in casibus, in qbus morosus liberatur in totũ, quod est qñque, vbi eodẽ modo res fuisset interemptura penès actorẽ, quæstio nostra locũ nõ hẽt: quia tũc nõ est necessaria aliqua precij oblatio: sed in casibus, in qbus nõ liberatũ, q̃ est regulare, vt scripsi plenius in repetitione mea, l. quod te. §. certũ petatur, pcedit qõ. & tunc licet opinio Bart. videatur locũ habere, tamen verius puto nõ posse ẽt tũc moram purgare, vt pœnã iam cõmissam euitet, quia sic discuterem oẽs leges de hac materia loquẽtes. Primo, qa mora purgãt, qñ offeretur id, quod ante moram debebatur, vel quid aliud, quod tũc fuisset in soluendi facultate, sed precium nõ erat huiusmodi, ergo &c. Secundo, quia non precium petitur: sed res ipsa, licet in precio fiat executio in necessitate rei peremptæ, & in odiũ morosi, vt ff. de verb. oblig. l. si seruũ. §. fi. tale igitur odium non debet ei afferre premium, vt in præcedẽti dixi. Concludo ergo, qd̃ vbi res extaret, ipse purgaret moram, & pœnã euitaret: qa nunc re perempta non põt purgare, vt pœnã euitet. & sibi imputet, q̃ casum istũ expectauit. & pro hoc bene facit, ff. de verb. obli. l. ita
48 stipulatus. in fi. † Quæro sexto, & vltimo quos effectus purgatio morę producat. Respõdeo, quod purgantẽ exuit a periculo rei: & illud trãsfertur in aduersariũ, vt l. semel. ff. solu. mat. Itẽ quod fortius est, vbi ante morã tenebatur de leui culpa, & post morã delata, & dolo, per purgationẽ desinit teneri de leui in omittẽdo cõmissa: de cõmissa vero in cõmittendo tenetur, vt prius, qd̃ hoc preponderat, vt ff. ad l. Agl. l. si seruus seruũ. §. si maritus. & hoc no. ff. solu. mat. l. si mora. Itẽ liberat a pena cõmissa, nisi quatenus cõcernat interesse, vt dixi in §. cõclusione. Item vbi, ppter moram tenebatur de fructibus percipiendis, vt j. de lega. l. cum res. & j. de vsufru. lega. per totum: per purgationẽ desinit teneri de percipiendis, quia de negligẽtia desinit teneri, vt ff. solu. mat. l. si mora. Item vbi vsuræ currebãt propter moram, nũc desinũt currere earũ cessatione, similiter si quæ currebãt ex cõuẽtione, illæ desinunt currere facta consignatione, vt j. de vsuris. l. accep-

tum.

ADDITIO.

a ¶ Perit periculo morosi. Adde Do. Soci. consi. 213. incip. in præsenti consultatione. uer. circa. ultimum concludo, in fine. in 2. parte. 88. & istis adde eundem. Salyc. in terminis in repetit. l. semel mora. ad finem. in 6. q. principali. uer. quæro autem. de sexto principali. ff. solu. matri.

ptum. & infra, de solut. l. assignatione. Aliquos alios effectus potes colligere in illa distinctione, quam feci super quarta quæstio. & si quos alios reperis, hic adde. & hæc sufficiant de hac profunda, & subtilissima materia. Laus sit nostro creatori.

LEX XV.

1 *Pactum facultatem testandi impedens, est inualidum. & nu. 3.*
2 *Pactum inter patrem, & filium, an valeat.*
4 *Pactum de quærenda successione, quando valeat.*
5 *Pactum de succedendo, vel non, an possit iuramento firmari.*
6 *Pactum iuramento roboratum filiæ obstans, an præiudicet nepoti ex ea vendicanti successionem.*

a 1 **Pactum quod dotali.** Casus. † Pactum, per quod impeditur libera facultas testandi, non valet. hoc dicit. Vel magis ad literam. Pactum, per quod pater in instrumento dotali promittat se instituturum filiam, æqualiter cum fratribus, non valet. hoc dicit, quòd no. vt contemplatione talis pacti, filiam alterius non ducas in vxorem. Item not. secundum aliquos, quod libertas vltimi arbitrij fauorabilior est, quam causa dotis. Item quod hæreditas viuentis non potest in dotem dari tota: nec eius quota. Item no. glo. fi, hic positam, quæ hanc l. generaliter intelligit in omni eo, quod debet esse liberi arbitrij de iure. Item not. quod tex. dicit, neque vnam obligationem, ex quo nota, quod naturalis, nec ciuilis nascitur, reprobatur enim tanquàm contra bonos mores, vt ff. de verborum obligatio. l. stipulatio hoc modo concepta. ideo nullam vim habet, vt supra eod. l. pacta, quæ contra. Opponi. quod ista lex sit de indubitabili, neque ratio infringendi liberi arbitrij, non fuerit causa sic decidendi, sed alia, videlicet, quia instrumentum dotale, & pactum fuit inter generum, & socerum. Igitur maritus vxori non potuit querere obligationem, vt ff. eod. l. rescriptum. §. fi. & de verb. obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. & si fuisset inter vxorem, & maritum patri ex tali pacto nullum potuisset fieri præiudicium, vt j. eod. l. pacto successorum. quin mò cum pacis centium. alteri non fuisset aliquid dandum, vel faciendum, non fuisset peccatum, vt ff. eod. l. i. §. i. ergo, &c. Solu. ꝓ non fuit inter illos. sed inter patrem, & filiam fuit initium, vt hic in glo. i. & sic non vendicant sibi locum rationes prædictæ. sed aliæ in notabilibus positæ. & quas j. subijciam. † Oppo. tunc secundo, quod alia ratione valeat: quia inter patrem, & filiam non valet pactum, vt ff. de condict. indeb. l. frater a fratre. §. quæsitum. & sic non vitietur ex eo, quia sit de futura successione tantum. Solu. ꝓ ibi quando est in potestate, hic sui iuris, vt in glo. 3. Oppo. tertio, & extra. ꝓ pactum valeat, vt Instit. de legi. agna. succ. §. fi. Solu. quod ibi valet quia suo beneficio repellitur a succedendo. hic secus. ne igitur retardet beneficium, l. admisit pactum, vel secundum Bart. ibi pactum de successione consertanda, hic de finienda, & quærenda. non enim hic conseruat, sed quærere & patrem ad hoc necessitare intendit. ideo lex non sic fauet. † Vt tamen ista materia latius liqueat, præmitto cum Bart. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga. ꝓ interdum pactum est de futura successione conseruanda. interdum de futura omittenda, vel renuncianda, interdum pro futura quærenda, vel facienda. interdum de futura obuenienti certo modo disponenda. primo casu dicit Bart. ibi, quod pactum valet, vt Instit. de legi. agna. succ. §. fi. quod intelligo, quando suo facto, & legitimo, seu a iure permisso perdebat ius succedendi. vt erat ibi per emancipationem. secus si non suo facto, quis esset exclusus a succedendo, sed aliquo iuris rigore: quia tunc pactum nil prodesset. quia nec si ille vellet eum instituere, posset facit in 10. col in tit. de succ. seu ca. vno. & idem si facto culpabili, quod a testatore non posset remittit: secus si remitti posset, vt ingratitudo, vt j. de reuoc. don. l. fi & j. fam. erc. l. in ipsius, quia tunc pactum prodesset, vt ingratitudine non obstante succedere posset, quod intelligit ipse de præterita, quia futura remittere non posset. quia inutiaret ad delinquendum, vt ff. eod. l. si vnus. §. illud. & sic esset contra bonos mores. Quod no. pro pactis appositis in instrumentis donationum, quibus, p
b mittitur illas non reuocare propter ingratitudinem,[b] quia non tenet. Item ex prædictis no. ꝓ pactum non prodest, vbi nec per testamentum institui potest, quod deducit Bar. j. co. l. fi. ad quæstionem. Statuto cauetur,[c] vt filia dotata non succedat ab intestato. id que filijs masculis existentibus: sed ex testamento sic, in eo, ꝓ sibi relinquitur. modo pone, ꝓ tempore, quo dotatur, ipsa reseruat sibi ius succedendi. videtur tunc, quòd pactum valeat, & vires operetur secundum eum, ꝓ intellige si fratres consenserunt pacto. alias secus. quia filiorũ fauore, & priuilegio, l. statuti facta est. ideo eorum consensus ad tollendum est necessarius. facit in simili l. 2. cum ibi no. j. vt in po. leg. Secundo casu, quando pactum est super successione omittenda, & sic de non succedendo: tunc aut delictum fuit pacto admixtum, & tunc
4 valet pactum, vt non tam virtute pacti excludatur, q̃ vigore delicti, vt ff. si quis a paren. fu. ma. l. i. §. fi, vel pares. i. repo. Aut delictum non est pacto admixtum. & tunc pacis cens solum vigore contrarij pacti admittebatur, vt olim pater emancipans filium contracta fiducia, & tunc per pactum repellitur, vt d. §. fi, vel parens. 2. rñ. & no. j. de colla. l. pactũ. Aut pacis cẽs, alias sine pacto admittebatur, & tunc pro cedit vna solutio posita in l. si quãdo, j. de inoffic. testa. q̃ approbat Bar. in d. §. videlicet, ꝓ aut pacis cẽs tantũ percipiebat in vita, quantũ sibi occasione legitimæ deberetur, & tunc pactum valeat, vt d. §. fi, vel parens. 2. rñ. & ff. ad l. Falc. l. cum quo. §. fi. Aut minus percipiebat, & tunc de iure ciuili non valet pactum, vt d. l. si quando. & j. de coll. l. pactum. Hoc vbi nullũ interuenit iuramentũ. vbi vero interuenit, infra subijciam. † Tertio casu, quando pactum est de successione quærenda, seu fienda, & tunc pactũ non valet, vt hic, & j. eo. l. licet. & j. tit. j. l. cum donationis. in fi. l. licet, militis fauore valeat iure vltimæ voluntatis, quandoque, vt d l. licet, an aũt in vim conditionis vel modi talia verba possint apponi, not. in d. l. cum donationis. Quarto casu remitto ad l. fi. j. eo. & quæ ibi dicam, quia illius l.
5 d est materia. † Quæro modo, an pactũ de succedendo, vel de non succedendo validetur iuramẽto.[d] Plac. dixit, ꝓ sic, arg. authẽ. sacramenta. j. si aduer. vend. Accur. ꝓ nõ per l. nõ dubiũ. §. de legi. & auth. quod eis. j. de nup. & hoc no. in l. pactum. j. de colla. Cano. dicũt pactũ de succedendo non validari iuramento, qa illud est contra bonos mores, & nutrit peccatum. Pactum vero de nõ succedendo sic: qa illud nõ nutrit peccatum, nec creditur ꝗ bonos mores præstitũ, sed ea rõne creditur improbatum, quia pro modico de præsenti dato multũ remitteretur sperata in futurũ, & pro hoc dicunt esse tex. extra, de pactis. c. 2. lib. 6. Sed attende, dñs meus dixit, ꝓ Canonistæ sic late loquentes nõ sunt imaginati bene, ad quod declarandũ oportet nos inuestigare rõnes, quare pactũ de succedendo est improbatum, & ꝗ bonos mores reputatũ. & ratio est quadruplex secũdũ eũ. Prima, quia necessitat qs ad id, quod liberi arbitrij esse debuit, vt hic, & §. de sacrosan. eccl. l. j. Secũda, qa inuitat ad captandũ mortẽ alterius, vt j. tit. j. l. de fideicõ. Tertia, quia nedũ inuitat, sed ẽt de facto parat insidias vitę, quod est pnicioſum, & graue, vt j. eo. l. fi. Quarta, qa ꝗ ius sanguinis, & nõ inducit odium irrationabile, vt ff. de accepto. l. fi. Et ex his apparet, quod est ꝗ ius diuinũ naturale gentium, & ciuile, nutriens peccatũ: ideo omni iure improbatũ nõ validat p sacramentũ, vt de iureiurã. c. cũ contingat. & j. de nup. auth. quod eis. In pacto aũt de nõ succedẽdo hę rõnes, vt plurimũ vendicãt sibi locũ, ergo idẽ ius statuendũ, & ꝓ vendicẽt sibi locũ, patet p distinctionẽ specierũ, & causarũ: nã vt dixi in specie, pacis cebaur, ne ei ex testõ posset succedere. Et tale pactum tria ꝑfida induceret. Primũ, qa liberũ minueret testõri arbitriũ pacis cẽtes instituẽdi. Secundũ, qa auferret ei instituto facultatẽ adeundi. q̃ dẽt eẽ in eius libero arbitrio, vt Instit. de hęred. qual. & differẽtia. §. vlti. ff. de acq. hęre. l. qui in alienam. §. fi. Tertiũ, qa inducit,

A D D I T I O N E S.

a ¶ Pactum. Limita. hanc l. secundum Do. Iaf. May. hic, ut procedat, quando pater fecit postea testamẽtum, in quo solos masculos hæredes instituit, prout proprie loquitur ista l. si autem ab intestato decessisset, ista pactio inter filios seruaretur ab intestato loco vltimæ voluntatis patris. l. fin. infra, familiercisc. & alia æqualiter succederet cum fratribus, dato quod extaret statutum, quòd extantibus masculis fœminæ non succedunt, secundum D. Alexan. hic. pro quo adde bo tex. in l. hæreditas. in uerbo, uice testi. infra, de pactis conuen. quamuis contrarium teneant Paul. de Cast. & Dom. Ant. & Alexan. hic. secundo limita inter milites, ut est tex. singul. in l. licet. infra eod. tertio a paritate limita in pia causa, secundum Bal. in l. cum. eod. quarto limita, nisi per statutum de consuetudine tale pactum validaretur, secundum Bal. in l. Archimedoram. per tex. in c. si nati. in uerbo, usu admittitur: si de feud. fuer. controuer. inter dom. & agnatum. & idem Bal. in l. de quibus. in 2. colum. ff. de l. facit quod pulchre uult Imo. in l. ille autem ad fin. ff. de hæredib. instituen. quòd inter fratres quos uulgo iuratos, dicimus, pactum de succedendo ad inuicem firmaretur consuetudine, uel statuto, sicut l. statuit in militibus. d. l. licet infra eod. & ex his adde quod infert Do. Iaf. May. quòd plus potest consuetudo, uel statutum, quàm pactum iuratum patet, quia pactum de succedendo non firmatur iuramento, ut prædixi. Sed bene consuetudine, uel statuto. & hæc conclusio sic bona, uel non, uide hic plene per eum. & ad prædicta uide Do. Soci. hic.

b ¶ Non reuocare propter ingratitudinem. Spec. in tit. de donatio. Bal. in l. fi. colum. 3. in j. q. infra eod. & in l. fi. uersic. extra quæro. infra, de bon. quæsiber. & Alexan. in l. stipulatio hoc modo concepta. ad fi. ff. de uerb. obligatio tenet, quod ualet cum iuramento, idem no. consi. 39. volu. 4. secundum Ioan. And. in addit. ad Spec. tit. de donat. §. j. uersic. quid si actum sit. & in quemadmodum, extra, de iureiurando.

c ¶ Statuto cauetur. Sed ob extra quæritur, quare statutum attendendum ẽt circa successiones ex testamento, uel ab intestato, an statutum loci, in quo testamentum celebratum est, t. domicilij, an loci originis, seu loci hæreditatis adeundæ, uide pul. hre per Do. Soci. consil. 36. incip. recte, ac maturè uersic. uerum prædictis non obstat. circa prin. cum seq. in j. parte, char. 72.

d ¶ Validetur iuramento. An pactum de non succedendo cum iuramento uallatum uale. ꝓ nu. l non, adde Bart. in l. qui superstitis. de acq. hæredit. & Paul. de Cast. consi. 37. & Bal. in l. pactum. in 4. col. in q. 18. infra, de collatio. ubi quòd de iure ciuili non ualet, sed secus esset de iure canonico, per cap. de pact. in 6. idem tenet Bal. in c. j. §. moribus. si de feu. fue. contro. & in c. j. §. si quis. de feu. da. in vi. le commu. sed Alex. de Imo. in l. stipulatio hoc modo. de uerborum obligatio. dicit contra Bal. & quòd opin. Bal. est uera, & communis etiam apud Canonistas, quando ex eo inducitur priuatio facultatis testandi.

inducit, & nutrit illud odium irrationabilis voti mali reciproci
unius ad alium. ergo his attentis tale pactum non debet validari per iuramentum: aut dixit, quod ei non posset ab intestato succedere, & simili modo prædicta inducit ab intestato, & odium nutrit, maxime in filio contra dictum Apostoli ad Galatas 4. si filius, ergo hæres, & ad Corinthios 13. dicitur parentes filijs thesaurizare debent, & idem in sanguine coniuncto, ut not. ff. de bon. damn. l. cum ratio. Aut dixit, quod ei non posset succedere contra uoluntatem, & testamentum. & ad hoc inuitat patrem contra charitatem, & nutrit impietatem; contra rationem naturalem, & ciuilem, quinimò & diuinam: unde Augustinus, qui uult alium instituere, & filium exhæredare, alium quærat Consultorem, quàm Augustinum, ut not. supra, de Episcopis, & clericis. l. si quis ad declinandam. & sic nec isto casu ualidari debet iuramento. Aut pacis citur filia, ut do-
a te contenta,[a] amplius ad bona paterna non habeat regressum, & tunc firmatur iuramento, ut d. cap. quamuis. & est ratio, quia non auferitur patri liberum testandi arbitrium: quia filiam non prohibetur instituere, nec instituta prohibetur, cum tale sacramentum non uideatur exactum, nec præstitum, quando pater eam instituendo uocaret, ut ff. qui & a quibus. l. fina. & ff. de bonis liber. l. si patronus non aluerit libertum. nec nutrit impietatem propter dotem iam receptam, quæ exiuit de patrimonio patris, quod imo forte, nec succedere prohibita uidetur ab intestato, nisi extarent fratres: uel alij liberi, quorum contemplatione pater uideretur hoc pactum exegisse, ut infra, de collatio. l. peccatum, nam his extantibus pater ab intestato non uidetur eam uocare, sed in primæuo proposito exclusorio persistere, quod secus est illis non extantibus, quia uerba generalia debent sic restringi, quod non uideatur quis alienam potestatem suę anteponere, ut infra, de institutio. & substitutio. l. generaliter. §. cum autem. & de fideicomiss. l. cum acutissimi. Item quia renunciatio contemplatione personæ facta ultra illam non extenditur, ut ad Velleianum. l. iubemus. & per istum modum restringo dictum cap. quamuis. ut non habeat locum, quando filia sit dotata, uenireet ex iuratione expressa, uel tacita, quæ non habeat contra se præsumptionem aliam sibi oppositam, quia illa præsumptio coniuncta cum pacto, vt sortius excluderet omnem aliam tacitam uoluntatem. Sed indistincte habet locum, quando veniret cõtra patris voluntatem. Hæc nota pro intellectu dicti cap. & pro hoc facit, quòd not. Bart. ff. de operis noui nunciatio. l. prima. §. & posset in quadam
6 quæstione ibi per eum formata in fi. quæstionis. † Quæro modo suppositio, quòd iuramentum obstet filiæ, nunquid obstabit nepoti ex ea successionem vendicanti. & videtur quòd non:
b quia iuramentum est personale,[b] vt not. Innocen. in cap. veritatis. extra, de iureiuran. Item quia proximo exclusio, etiam in querela, locus est successorio edicto. ff. de inofficio. testamen. l. si pater. Item quia nepos venit ex persona priore. ergo sibi non obstat renunciatio materna, argumen. ff. de contrahenda. l. non tantum. §. fi emancipatus. & de bonis libert. l. si ex patronis. in fi. & maxime si non est hæres matris, per notata in l. cum a matre. infra, de rei vendicatione. & pro hoc vitimo videtur text. in d. cap. quamuis. extra, eodem libro 6. in fine. dum text. dicit, nec redundet in alterius detrimentum. & fertur, quòd hoc tenebat Paul. de Leazaris, maximus Doctor Decretorum. In contrarium est glos. Ioann. Andr. ibi posita, quid dicendum? ista quæstio videtur determinanda per notata in parte per Doctor. infra, de liber. & eorum libertis. l. secunda. in illa quæstio. an delictum filij circa feudum commissum, viuo auo noceat nepoti. Ex illo dicamus, ergo sic: aut filia decessit viuo patre: tunc nepos non repellatur, quia ex propria venit persona, vt in supra allega. & specialiter illa, si ex patronis. in fine. quod intelligo verum, nisi sibi foret necesse ex persona matris venire: puta si cum auunculo veller succedere ab intestato: quia tunc nepos existens in secundo gradu, non vocatur cum his, qui sunt in primo, nisi ex persona patris, vel matris, infra, de legitimis hæredi. authent. cessante. & clarius in Authent. de nupt. §. solutio. uersic. si uero filiorum. qui singulariter ad hoc est notandus. & tunc, vt hæres matris repelletur, vt in sequen. Aut filia decessit post mortem patris: tunc aut venit, vt hæres matris, & non est dubium, quòd repellitur obstante exceptione, quæ matri habet obstare. aut venit proprio iure. & hoc est totum dubium nostrum: tamen videtur, quòd excludatur, quia ex pacto matris iuramento validato, quæritur hæreditas instituto a patre, velut ex quodam pacto de non petendo, quod instar habet cuiusdam donationis in hæredem collatæ ab ipsa matre, quam pater defunctus suo hæredi potuit quærere. & sic filius excludi-
tur, ac si mater nunc viuens pactum de non petendo hæredi scripto faceret: quia nunc purificata est illa tacita conditio, quæ paretur hæreditas. & ita verificatur glos. Ioan. And. habet enim pactum de non petendo instar donationis, vt ff. eodem, l. contra iuris regulas. §. fina. & de donatio. l. in edibus. in princip. &

de regulis iuris. l. si quis obligationẽ. & per consequens supponere videtur quandam tacitam, & præambulam hæreditatis aditionem saltem in ordine intellectus. & sic non potest nepos ex sua persona venire, nec obstat, quod iuramentum sit quid personale: quia verum ad vinculum animæ, sed quo ad robur contractus est quid reale, si etiam contractus sit realis, vt in authent. sacramenta puberum. infra, si aduersus venditio. est etiam quid personale, si contractus, cui cohæret, sit mere personalis, non obstat dictum cap. quamuis. quia supple, vt ibi in glos. hæc sunt notanda, vt quotidiana.

A D D I T I O N E S.

a ¶ Vt dote contenta. Sed quid si pater reliquit in testamento decem filiæ, iubens eam esse contentam, & tacitam, ita quòd de bonis suis non possit plus petere, uel habere occasione legitimæ, uel alia quacunque ratione, an acceptans legatum, & id recipiat a fratre faciendo finem, & refutationem, possit agere ad supplementum legitimæ. ex quo agnouit iudicium defuncti. uide Do. Soci. consi. 230. incip. uiso testamento, dominæ Catherinæ. uer. 4. dico nullo modo, in 2. parte, char. 103.

b ¶ Est personale. Adde Do. Soci. consi. 115. incip. circa primam q̃. uersic. præterea. not. circa medium. in j. parte, char. 183.

LEX XVI.

1 *Fideicommissum, quod inter fratres iniungitur per pactum, quandoque remittitur. & nu. 3.*
2 *Tacens, quando consentire dicatur.*

Cum proponas. Primo thematis repetitio, ex quo tacita eliciebatur quæstio
usque ibi, quoniam. Secundo decisio cum ratione præambula.
1 Casus. † Fideicommissum inter fratres iniunctum potest vicissim remitti per pactum. hoc dicit. Quæro de ratione dubitandi. Respond. vt in glos. quia videbatur contra ius, quasi contra voluntatem testantis, quæ habet vim l. vt in Authent. de nupt. §. disponat. sed non est, quia nec l. prohibet. nec etiam testator, & sic contra voluntatem dici non potest, sed contra fauorem, vt alias in l. pacisci. ff. eodem. cui licet renunciare, vt in glos. Ex hoc infero, quòd si alter tantum remisisset. & sic non vicissim, nihilominus teneat remissio. licet ista videatur prima facie so-
2 nare oppositum. † Quæro secundo, retento themate huius legis, vnus fratrum vnam ex rebus subiectis, restitutioni venditi alterio præsente, & non contradicente, post modum euenit dies fideicommissi, vult illam ab emptore petere, quæri-
a tur, an possit. & videtur dicere glos.[a] quòd non, quasi tacens sibi præiudicauerit, argumen. infra, de fideicommiss. l. quoties. & de legatis secundo. l. cum pater. §. libertis. In contrarium arguitur de l. si fundum per fideicommiss. de legatis primo. Sed non obstat: quia, & ibi sibi facit præiudicium, quo ad fundum, licet non quo ad precium. Alia glos. quæ allegatur pro contraria, dicit, quòd nec sibi præiudicat, quo minus fundum possit vendicare in l. Titia. §. Lucia. ff. de legatis secundo. & mouetur per illum tex. & per rationem, quia actus venditionis potuerit interim fieri pro parte ipsius vendentis, vt ff. de legatis secundo. l. peto. §. prædium. ergo necessarius non fuit huius tacentis consensus, & sic frustra quærimus, an tacendo sibi præiudicauerit, vt ff. de pig. act. l. Caius. cum sua materia. nec est hodie innouatum, vt dicamus, quòd alienare non possit per authent. res quæ, infra, communia, de success. & ibi not. per Doct. & ex eo, quòd alienare non posset, quo ad dominij translationem, tamen uendere non prohibetur, ut l. rem alienam. ff. de contrahenda emptione. & sic tacens non sibi præiudicat, ut in eod. l. Caius. præterea per simplicem renunciationem absq; pacto sibi non præiudicat in fideicommiss. futuro, ut no. supra eodem, l. j. ergo minus sola præsentia, uel taciturnitate. Non obstant cõtraria, quia loquuntur, ubi clare, & expresse consensit, non protestando, quòd ius suum sit sibi saluum, ut l. codicillis. §. j. de legatis secũdo. nec dicas, quòd hic sit affectio, & sanguinis coniunctio inter istos fratres. & sic taciturnitas inter eos inducat quandam præsumptam donationem, ut l. Procul. ff. de probatio. l. si seruus communis. ff. de donatio. inter uirum, & uxorem. quia in l. Procula. & alia inuicem fuerunt gest. & in l. si seruus. res erat tacentis, & patientis, hic uero uendentis. dubitari tamen posset, si iste frater uendens affirmasset, fundum nulli restitutioni subiectum alio fratre præsente sciente, & tacente: an tunc sibi præiudicasset in fundo uendicando, quod uidetur per l. si sine. cum ibi no.
3 infra, ad Velleianum. † Quæro, in quo differt hæc lex. a prima huius titu. & dic, ut in glos. Quæro, si non fuisset facta hæc remissio fideicom. an indistincte altero moriẽte posset peti. dic, ꝓ non, si morienti superessent liberi. & hoc uoluit dicere glo. fi. & probatur in l. cum acutissimi. j. de fideicom. secundum Richar.

A D D I T I O.

a ¶ Et uidetur dicere glo. Ad declarationem huius glo. uide omnino Do. Soci. hic, & plene per Do. Iaf. May. ibi capio glo.

LEX XVII.

1 *Pactum etiam si sine scriptura probetur, debet seruari.*
2 *Fides non scripta, quando seruari debeat.*

1 **Pactum quod.** [a] † Probabile pactum, licet sine scriptura, est validum, & seruan-
2 dum. hoc dicit Ray. † No. quòd fides, non scriptura est seruanda, vt scriptura. & tantum valet res sine scriptura, quantum cum eadem, ratio huius est: quia scriptum fit ad probandum, & demonstrandum, vt infra, de probatio. l.cum res. ff.de pign. l.contrahitur. non igitur curandum, quomodo demonstretur, vt l.certum. ff.si cert.petat. & ideo parem vim habent testes, & instrumenta, vt l.in exercendis. infra, de fide instrumentorum. Oppo. de l.cum postea.supra eodem. solu.quòd verbum bonæfidei tollit cõtrarium, & hoc vult prima glossa, secundum Ray. Oppo.quòd bona fides sola non sufficiat, vt l.pacta, quæ contra l.cum ibi nota. supra eodem. solu. confitendo, quod etiam illæ probationes iuris, debent assistere tam circa personas, quàm res in pactum deductas, vt in glossa secunda. Oppo.tertio, si pactum est iuridicum, vt supra est dictum: ergo superuacuo fuit hic dubitatum, an secundum ius esset seruandum. solu.quòd de obseruantia non fuit dubitatum. sed de modo obseruandi. ideo expone secundum ius, id est, secundum iuris formam in agendo, vel excipiendo, vt in sequen. glos. secundum Rayn. Oppo. quarto, quod sine scriptura non valeat, vt supra, de sacrosanctis ecclesijs. authen. hoc ius porrectum. & infra, de non numer. pecun. l.generaliter. cum simil. Solut. quod hæc regula fallit in casibus, & alijs notatis in glo. & est ratio: quia in illis scriptura est de substantia ex legis dispositione, vel partium voluntate. & quare, l.in eis exegerit magis scripturam, quam in alijs. dic, vt in eis. ad hanc tamen gl. vt magistram remittunt Doc. ideo eã no.

ADDITIO.

a ¶ Pactum quod. Adde D.Soci. hic, qui dicit hoc probari una responsione. Salyc. quam ipse dat in l.legem. supra eod. ad cap. primum. extra, de pact. tenendo, quòd de iure canonico non oriatur actio ex pacto nudo, dum tex. dicit pacta custodiantur, intelligit ipse uestita in uia agendi, & nuda in uia excipiendi, quæ responsio, ut uides probatur hic cum glo. secundum præfa. Soci. de quo latius in d. l. legem. & ad text. adde quod consuluit Lud. Roma. in consi. 100. 6. quod incipit, uiso themate prænarrato, quod ualet societas contraria, inter quos licet non sit factum instrumentum. sed probetur per testes. Item adde, quod collatio beneficij, sicut & renunciatio potest probari per testes, nec requirit scripturam. ita not. Bal. in cap. 2. per illum tex. de restitutio. spoliato. Item adde, quod regula huius tex. fallit in multis casibus hic remissionem no. in glo. & in l. contrahitur. ff. de pign. & est glo. magistra, quæ enumerat. 3 casus, in quibus scriptura de necessitate requiritur in cap. j. de censibus. in 6. Specul. in titu. de instrumen. edi. §. restat. uersic. sed si alij. Bal. in l. gesta. infra, de re iudicata. ultra quos adde quòd no. Do. Iaf. May. hic primo, quod licentia iudicis de intrando in possessionem, non potest probari, nisi per instrumentum, seu scripturam, & non per testes. ita singulariter refert tenere Bart. in l. fina. in ultimis uer. infra, de edic. diui Adria. tollen. Lud. Roma. in singul. 7. §. in solutione canonis publici. l. j. cum glo. infra, de apoch. publi. lib. 10. Bal. in l. 2. in 2. col. infra, de iure emphyteu. limita tamen secundum præfatum Iason. omnes casus, in quibus requiritur scriptura, quod si intercessisset, & fuisset perdita, admitteretur postea probatio per testes. allegat l. testium. in fi. infra, de testi. refert ita Bart. tenere in l. j. §. Iufficit. per illum text. ff. de bono. possessio. secundum tabul. & in l. emancipato. ubi etiam Bal. infra, de fide instrumentorum. Bal. in d. l. gesta. & in l. 2. & in 3. col. supra, de edendo. & per eundem Salyc. in Litigatoribus. infra, de appellat. Item adde etiam alium casum notabilem, in quo requiritur scriptura in nuncio, qui nullt facere executionem perso ia enim. nam non potest familia potestatis aliquè personaliter capere, nisi ostendat licentiam in scriptis. ita dicit Bal. in cap. cum parati. in 2. col. de appell. & in l. contentaneum. in 7. nota 5. quomodo, & quando iudex, per textum in l. mini opinatores. infra, de exactio. trib. lib. 10. & in l. facultas infra, de iure fisci lib. 10. sed an commissio citationis requirat scripturam, uide per Bal. in l. prohibitum. in ulti. col. infra, de iure fisci. lib. 10. Item adde, quod magna priuilegia requirunt scripturam, secundum Baldum in c. constitutus. in ulti. col. de rescrip

LEX XVIII.

1 *Diuisio alia a lege, alia fit ab homine.*
2 *Diuisio totius ex perceptione, virilis portionis inducitur.*
3 *Exceptio nulla opponitur, vbi pactum non apponitur.*
4 *Creditor eligere, vel diuidere, quando dicatur.*
5 *Fideiussores diuisionis beneficium habentes, quomodo inter se conuenire debent.*
6 *Exceptio pacti, quando tollatur beneficio superuenienti.*
7 *Creditor quandoque protestatur, ne præiudicium sibi pariatur. & nu. 8.*
9 *Debitor nesciens suum correum debendi soluisse ratam suam, an possit id, quod vltra suam ratam soluit, repetere.*

Si creditores. Præmittit dominus meus, quod litera, quæcunque. est signum vniuersale, & idem est dicere, quod quælibet, vt ff. de hæredibus instituendis. l. hoc articulo. litera, quæcunque, est signum particulare. & idem est dicere, quod aliqua. † Item præmitto, quod duplex est diuisio. vna quæ fit ab homine, alia quæ a l. Itẽ q̃ fit ab hom ne, quandoque fit a principio obligationis, vt quando plures se obligant proprijs nominibus expressis, quilibet enim tunc tenetur pro viriliff. de duo reis. l. reos. §. cum tabulis. & infra, si plures vna sententia, &c. l. j. & de istis nihil ad nos. quandoque fit ex post facto ex superueniente exceptione, vel petitione partis pro rata. & de ista & eius effectu tractat lex nostra. Diuisio, quæ fit a lege, est illa, quæ fit beneficio epistolæ Diui Adriani in fideiussoribus, vel nouæ constitutionis de duobus reis, vt ff. de fideiussor. l. inter reos. & in Authẽt. de duobus reis. in princip. & de ista nil ad l. nostram. licet infra, in quæstion. aliquid tangam. Diuido l. istam quo ad intellectum, vt primo thema, ex quo quæstio. secundo eius solutio. secunda ibi, adhibitus. Casus. Diuisiua ratæ, & receptio partis parti exceptionem inducit in alijs. hoc dicit secundum Dominum meum. vel aliter, quando per receptionem partis debiti ab vno de correis, indu-
2 citur diuisio, & taciti pacti oritur exceptio. † Nota bene textum hic in fine, quia vult, quod perceptio virilis portionis inducat diuisionem totius, & sic non tantum respectu eius, qui soluit, vt vlterius non possit conueniri, sed etiam respectu eorum, qui nõ soluerunt, vt non possint conueniri vltra virilem portionem residui, secundum Oldrad. & Doct. Et ex hoc no. aliud, videlicet, q̃ alijs creditoribus absentibus videtur simile pactum, factum esse etiam absque medio, quia a lege tacita colligitur conuentio, alias secus, vt ff. eodem, l. Labeo. simile supra eodem, l. 2. nisi dicamus, quòd is, qui soluit, fingatur medius, & sic eorum nuncius, cum alias non posset alteri pacisci, vt l. stipulatio ista. §. alteri. de verborum obligatio. Oppo. quòd ista lex sit de indubitabili, cum omnibus innotescat, quòd debitorum vnus pro alio non potest exigi, vt ff. eodem, l. si vnus. §. ante omnia. & de reg. iuris. l. non debet. Solut. quòd illud in disparatis non solidum obligatis, & sic obligatio solidi fuit hic ratio dubitandi, vt in prima glossa. Oppo. quòd ad præsidem non spectet curare, quod hic dicitur, nisi petatur, cum de facto supplere non possit, infra, vt quæ desunt aduo. partium iud. l. j. solu. quòd hæc secundum illam, vt demum curet si petatur, & opponatur, vt in glo. 2. argumen. ff. de dam. infec. l. 4. §. hoc autem. & Institut. de exceptio. in
3 princip. † Oppo. tertio, quòd nulla pacti exceptio possit hic opponi: quia nullum fuit pactum, nec ex tali receptione fit recipienti præiudicium, vt infra, de fideiuss. l. reos. Solut. multipliciter, vt sequitur in glo. Primo, quòd hic fuit pactum expressum, licet nõ specificatum. dixit enim, admitto quenquam vestrum pro parte, id est, quemlibet vestrum est enim litera, quenque. signum vniuersale, vt l. hoc articulo quisque. ff. de hæredibus instituendis. hæc bona si in litera esset quemque, & omnes fuissent præsentes, vt hæc solutio supponit. sed in litera communiter est quemque, quod est signum particulare, nec in tex. apparet de aliorum præsentia. Ideo glo. soluit secundo, secundum Azo. quòd hic diuisit, partem petendo, vel accipiendo, ibi collegit vnum insolidum conueniendo. Ista solut. mentem habuit perfectam, sed in verbis peccauit in vno, dum dixit, quòd ibi vnum insolidum conuenit: quia text. ibidem dicit pro parte, ideo forte tertij dederunt aliam soluit. vt hæc secundum illam, vt quòd hic dicitur, quòd alter, pro altero non exigatur, intelligatur, si reperiantur soluendo, alias secus, vt ibi. ista destruit hanc l. & l. liberum. infra, de fideiuss. quapropter Doct. tenent præcedentem, illam sic declarando, vt dicamus, quòd ex electione pactum non inducitur. nec illi præiudicium generatur, vt d. l. reos. sed ex diuisione sic, vt hic l. liberum, infra, de fideiuss. sed tunc dubium est, quando dicitur eligere, vel diuidere, quod declarabo in prima quæstione. Oppo. quarto, de l. si ex toto. §. i. de legatis primo. solut. pluribus modis, vt sequitur in glo. 2. non valet, quia contra propriam significationem literæ alterutro. Tertiam reprobat glo. in contrario. & Cy. hic per dictam l. reos. quæ indistincte loquitur, nec diuersitatis est ratio, vt infra, de leg. fu. ca. tol. l. j. ideo intelligit illam l. quòd ibi elegit, non autem diuisit, & hanc sequitur Dominus meus, sed Bart. in contrario tenet, quòd ibi diuiserit: sed ibi sit speciale vltimæ voluntatis fauore. hic solutio mihi non placet. ideo sto cum prædictis, ratio est: quia vltima voluntas meretur executionem, quando a legatario non est facta remissio. & remissione facta non est ei fauendum, quando respicit solum fauorem remittentis per nota. in l. 2. vt infra, vt in possess. legato. & infra eodem, l. penulti. sola ergo vis stat, vt videamus, quando videatur diuidere. & sic per pactum remittere. Oppo. quinto, de tale pactum. §. post diuisionem. ff. eod. solu, quod ibi vltra ratam soluentis recepit. & sic non diuisit, hic pro rata. & idem dicunt Doct. si minus rata recepit, vt non dicatur diuidere, sed extenuare, vt Instit. de actio.
4 §. si minus. † Quæro igitur modo, ad declarationem prædictorum, quando creditor dicatur eligere, vel diuidere. Et hic attende, quia diuisio interdum inducitur ex petitione, interdum ex
a receptione, [a] circa petitionem. dic, quòd si a quolibet solidum, & idem si ab vno, videtur diuidere. & hoc clarum: aut petit partem, & tunc aut ab omnibus pro virili. & tunc videtur diuidere

ADDITIO.

a ¶ Ex receptio. No. secundum d. Soci. & Iaf. May. hic, quod creditor recipiendo solutionem pro sua parte ab uno ex pluribus obligatis insolidum, sibi præiudicat, ne possit amplius solidum petere ab uno ex eis, sed intelligitur summam inter eos pro rata diuisisse. q̃ limita quatuor modis, ut per D. Iaf. hic, & adde q̃ per præfa. do. Soci. hic dicitur, quem omnino uide.

uidere secundum omnes, vt d. l. liberum. nec curo, an petat in iudicio, vel extra, quia non est ratio diuersa quicquid videatur hic sentire Dyn. cum non possit dici electio, vbi omnium simul virilis est petitio, vel conuentio secundum Rayn. Fateor tamen, quod talis petitionis locus est pœnitentiæ ante lit. contestat. ut dicta l. liberum. aut ab vno partem. & tũc insurgunt opiniones. quidam dicunt quod ex sola partis petitione, non diuidit. vt l. reos. sed ex partis receptione sic, vt hic: Alij dicunt inter petitionem, & receptionem non esse differentiam. sed in rata quotæ petitæ, vel receptæ. & hoc quia vtrunque regulatur ab eadẽ ratione. & ita ex petitione potest induci diuisio, sicut ex receptione. sed primum videtur tutius per dictam l. reos. cuius est ratio, quia petitio ratæ ideo fit, vt soluatur, non vt differatur. & sic contentatur de rata. si soluatur, ut petitur. Petitio ergo sola quo ad effectum non diuidit. sed vna cum receptione. & sic receptio est illa, quæ potissime operatur. cum, & sine petitione inducatur diuisio ex sola receptione. Dicamus ergo, quod ex sola petitione non inducitur diuisio. Circa receptionem distinguamus, aut hæc pars excedit ratam soluentis, aut eam minuit, aut ad vnguem cum ea cõcurrit. Primo casu videtur eligere, non diuidere: vt hic not. glo. in fin. In solutione contrarij de §. post diuisionem. Secundo casu idem dico, quia potius est suæ ratæ extenuatio. facit l. nouissima, in fin. ff. quod fal. tut. aut. & institu. de act. §. si minus. ff. de fideiuf. l. si stipulatus. §. primo. Et vtriusq; membri est ratio secundum dominum meum: quia petitio quæ supra vel infra ratam, concernit duntaxat quantitatem, vel rem ipsam, & non personas, argument. dicti §. fi minus. fine quarum personarum consensu expresso, vel tacito præsumpto, vel facto non esset pactum, vt ff. eodem, l. prima, in principio. & §. primo. Tertio casu, quando concurrit ad vnguem. tunc aut sub commemoratione partis suæ virilis. & tunc videtur diuidere, vt in hac l. secundum vnum sensum. Et est ratio, quia rata concernit personas: ideo illarum respectu appellabatur virilis; ut institu. de inofficioso testamento. §. fin. & primo, de sententijs, quæ sine certa quantitate. l. prima, & sic ab eis potest tacite pactum induci. aut sine illa commemoratione. & tunc aut sunt recepta, vt de parte talis debiti, & tunc videtur potius erigere, & non diuidere. argumen. l. cum de indebito. ff. de probat. aut simpliciter sunt recepta, & ab eo debita. & hic reperio, quod quidam referunt, quod Oldr. dixit, quod videretur eligere, & non diuidere, quia actus qui potest adaptari naturæ debiti, nunquã inducit tacitam remissionem debiti, quod secus est, quando dicit, quod pro sua rata, vel persona soluit. quia tunc actus ille sic restrictus non potest naturę debiti adaptari, quinimo est contra naturam debiti in pluribus solidari. Sed Cyn. hic videtur tenere oppositum. argumen. l. quoties. ff. de solut. vbi solutio videtur simpliciter facta, & quia ista verba pro sua persona, &c. sunt verba l. & non hominis. Et confirmatur ratione, quia ex quo pars soluit suam ratam, respectu ratæ credendum soluisse. & ille recepisse, qui nil aliud dixit, vel protestatus fuit. & non refert verbis, vel factis intentio demonstretur: ex quo verba non sunt de substantia. sed solus consensus. vt ff. si cer. peta. l. certum. & rem rata. l. Paulus. & sic parte soluta liberatur ipso iure a residuo pacti exceptione, & alij correi in residuo, vltra eorum ratam tuebuntur taciti pacti exceptione, vt hic, & d. l. quoties. & cum Cy. videtur stare dominus meus in si. suæ distinctionis, sed in quæstione sua finali videtur stare cum Oldr. quod tutius est, ex quo soluens, nec ad ratam, nec ad personam se retulit, & pro hoc facit d. l. si ex toto. §. i. supposito, quod ibi non sit speciale in vltima voluntate, vt supra dixi, vbi autem ad ratã, & pro rata possit dici, quod videatur soluisse. procedit alia opinio. puto autem sic simpliciter soluentem ad suam ratam se soluisse, quando petitio fuerat facta pro rata, & eius respectu. argumen. infra, de sententis quæ sine certa quantitate, l. tertia, & ff. de verborum obligationibus. l. Titia. §. idem respondit. & ita concordo prædictos, & hoc in pluribus principalibus, & ante ius authentic orum.
3 † Quæro modo, quid in pluribus fideiussoribus, qui habent beneficium diuisionis ex epistola diui Adriani. vt ff. de fideiuss. l. inter fideiussores. & institu. de fideiuf. §. fi plures. quo viso apparebit, quid hodie in pluribus correis debendi, qui habet beneficiũ diuisionis per auth. de duo. re. Et breuiter si beneficio fuit renũciatum, vendicant sibi locum, quod in præcedenti dixi. Si autẽ non fuit renunciatum, distinguo, aut is, qui soluit partem: siue sit eius rata, siue minus pactus est, ne vltra se petatur, & pactum ei prodest. & tuetur exceptione: vt ff. de fideiusso. l. si stipulatus. §. si ex duobus. aut pactum expressum non fecit, & tunc aut soluit minus, quam pro sua rata. & tunc non liberatur, nisi pro illa, pro residuo vero remanet in iure communi: & sic nulla inducitur exceptio pacti. Aut soluit suam ratam. & tunc text. cum gl. dicit, quod liberatur: vt contra eum pro residuo agi non possit si aliter tunc fuit soluendo. vt ff. de sol. in his. §. qui duos. & ita videt intelligenda, l. quoties. ff. de sol. quæ simpliciter dicit soluẽtem liberari. Et ex his. patet, quod simplex solutio partis non in
a ducit pactum de non petendo, alio tunc non existente soluendo. aut creditor in iudicio egit, & tunc lite contra omnes pro parte contestata, vnus non tenetur pro altero, etiam si ille nõ reperiatur soluendo tempore lit. contest. tex. est. ff. de fideiuf. l. inter. & j. de fideiuf. l. liberum. Ex quo nota, quod talis diuisio implicat pactum de non petendo [a] ante litem non conte. variabilis est petitio: vt d. l. liberum, ut si egit in iudicio vnum tantum, p parte conueniendo. & tunc etiam inspicitur an alter fuerit soluẽdo tempore li. contest. vt d. l. inter. §. j. & sic ex his patet, quod fideiussor soluens suo nomine suam ratam non tenetur pacti exceptione alio non existente soluendo. Sed cur secus in pluribus correis. Resp. la. de Are & Oldr. quod rationes sunt, quia in diuidente: & sic pacitcentre supponitur quædam liberalitas: vt ff. eo d. l. contra iuris regulas. §. fi. sed in fideiussoribus, qui beneficio diuisionis non renunciauerunt, ista liberalitas non cadit: qa creditor pro rata compellebatur recipere, & diuidere &c. cum nemo in necessitatibus liberalis existat, vt ff. de le. 3. l. fideicommissum. §. fi rem. & de admi. leg. l. rem legatum. Secundo, quia actus promiscuus, vel indifferens ad duo attribuit in dubio potius causæ debitæ, & necessariæ, quam spontaneæ, & gratuitæ. vt j. de dotis promiss. l. fi. & ff. sol. mat. l. si cum dotem. §. si pater. Tertio quia quilibet videtur vellẽ id, ad quod de iure tenetur. j. de acqui. poss. l. ij. cum si. Ex prædictis inferunt, quod ista lex hodie non haberet locum in duobus reis, qui habent beneficium diuisionis, per auth. de duo. re. nisi renunciassent beneficio illi: quia tunc per talem renunciationem excluderentur a beneficio l. non taciti pacti postea superueniẽtis, quod no. † Sed ex prę
6 dictis fortiter obstat: quia beneficium superueniens tunc non bene faciet, sed male. quia ei tollent exceptionẽ pacti: quæ prius ex solutione pro sua rata inducebatur: contra l. quod fauore. supra de legibus. Sol. quod non facit directo: sed per indirectum, & consecutiuæ ad beneficium, per quod sibi conceditur, ne ad solutionem solidi vrgeatur: vt in simili notat gl. in dicta l. quod fauore. & quia hoc est inductum contra creditores, aliud sequitur in eorum fauorem. argumen. l. cum qui. in principio. ff. de iureiuran. & isto respectu potest tertia solutio hic data per gloss. ad l. reos saluari. Sed attende, dominus meus satis ista videtur fateri in ipso soluente. & eius respectu, sed quantum ad alios, & eorum respectum, puta si essent tres, vel quatuor; nil probet illos habere beneficium diuisionis, & exceptionem pacti taciti per hanc l. & similes, cum exceptiones sint compatibiles. vt l. nemo. & l. ex his. ff. de exceptio. & l. nemo. de regul. iur. & in eodem titul libro sexto. c. nullus pluribus. & hoc eis vtile, quia exceptio pacti est exuberantior. quia vsque ad sententiam potest opponi: vt l. peremptorias. infra. senten. rescindi non possit. sed exceptio diuisionis per epistolam, vel consti. vsque ad litem contesta. vt instit. de fideiussor. §. si plures. & secundum communem opin licet glo. varient vt dicetur. infra, de fideiuss. l. fideiussor. Itẽ quia forte vnus ex illis est absens, vel non soluendo, vel forte in futurum efficietur, & sic alius ex his beneficium diuisionis legalis obtinere non poterit: vt infra, de duo. re. authen. hoc ita. & de fideiuss. authe. præsente. & sic ei proderit exceptio pacti. & p ista parte facit. l. liberum. j. de fideiusso. vbi diuisio inter fideiussores exceptionem pacti inducit. & hoc velut noua sunt notanda. † Tamen vt opin. ista euitetur, & vt subtilitas huius legis, &
7 similium non inducat creditori præiudicium, consuluit Gui. de Suzaria. Cy. & doc. omnes, quod ipse protestet; quia ipse recipit saluo iure solidi, cui per hoc præiudicare non intendit: sed si bi vult saluum esse, & ita reseruat. ut ff. qui. mo. pig. uel hypo. solu. l. si debitor. §. i. nam incertis non certis, & c. l. cõtinuus. §. cum
8 ita. ff. de ver. obl. † Quæro, vt videtis, absentib. fit etiam hoc pactum, sed quid, si antequam ad eorum notitiam peruenerit, creditorem pœnitet protestando, quod cum illis non intendit pacisci. Quæritur an possit, & videtur quod sic: quia pactum nondum fuerat utriusque consensu vallatum, ut exigitur: ut ff. eo. l. prima, in principio. & §. primo, quia liberalitatem cõtinet, ut ff. eodem, l. contra iuris in fin. & sic expedit comprobari, ut ff. de donatio. l. absenti. & not. ff. de iureiuran. l. Labeo. Sed comprobari non potest, iam quia reuocatum est, ergo, &c. Contrarium tenet Richar. quia lex intelligit, eos consensisse propter eorum commodum. & ab initio ei ius præsitum esse, & probatione eorum postea sequuta, retrotractat etiam creditore inuito, argumen. ff. de neg. gest. l. si ego. quasi tam cum ipsis, quam cum soluente ab initio sit facta diuisio, & eis ratum habentibus quæratur pacti, uel doli exceptio. no. ff. de liber. leg. l. non solum. §. ter-
9 tio. Hæc sunt etiam utilia propter quæstionem sequen. † Quæro ultimo alius debitor ignarus, quod eius correus soluerit pro sua persona, suam ratam, conuentus ad solidum soluit ultra ratam suam. an illud, quod est ultra ratam, poterit repetere, & uidetur, quod non, quia tempore solutionis non uidetur tutus ex ceptione

ADDITIO.

a † Talis diuisio implicat pactum de non petendo. Tu vide de hoc plene per Bar. in l. si. col. 1. ad fi. in 1. opp. ff. si cer. pet.

ceptione pacti, quia nondum ratum habuerat, quod est necesse, vt in præceden. quæstione dixi. Contrarium videtur, quia hodierna comprobatio retrotrahitur, vt dixi, & sic debet posse repetere, vt l. qui exceptionem. ff. de cõdictio. indebi. sed responderi potest, hæc comprobatio est serotina: quia per solutionem sublata erat obligatio, sine qua pactum non potest esse. & sic nil debeat operari. vt l. bonorum. ff. rem ratam haberi. cogitabitis.

LEX XIX.

1 *Pactum successionis futuræ inter quos valeat. & nu. 3.*
2 *Hæreditas nomine rerum intelligitur. & nu. 4.*
5 *Donatio causa mortis quare excludatur a pacto futuræ successionis.*
6 *Priuilegium futuræ successionis quando militibus concedatur.*
7 *Associans alium tempore delicti de ope, & de auxilio tenetur.*
8 *Testes quot requirantur.*

a 1 **Licet.** [a] † Casus. Pactum futuræ successionis inter priuatos non valet etiam pro donatione causa mortis: inter milites vero factum contemplatione mortis vim habet vltimæ voluntatis. hoc dicit. secundum Richar. Vel pactum de inuicem succedendo non valet etiam iure vltimæ voluntatis, nisi inter milites ad discrimen belli pergentes. hoc dicit. diuide in quatuor. Nam primo obstaculum statuendi ponit. Secundo illud reijcit. Tertio thema repetit. Quarto quæstionem soluit. Secunda ibi, tamen cum voluntas. tertia ibi: proponas, quod, quarta ibi existente cõditione, secundum Richar. Casum in terminis pone, vt ex diuisione patet, & a thematis propositione incipe. Nota, quod dixi in summario, & maxime in vltima parte: quia casus iste non est alibi, secundum Bartol. Item nota, quod tale pactum licet post mortem collatum non est donatio causa mortis. Item no. quod verbum, poriatur, & verbum, pertinent, hic ponuntur in directa significatione. sed quandoque in obliqua, vt ʒ. de iure do. l. prima, & l. etiam. & ff. de don. l. prima. cum ibi not. ideo dicunt Docto. esse communem secundum Bartol. Not. etiam hic reciprocam institutionem, & in eadem charta, vnde dicit Bartol. Nota, quod duo in eadem charta [b] possunt testari, & se inuicem instituere. † Item ex fine not.
b 2 quod rerum nomine hæreditas significatur. & sic ille, cui decedens legat omnes res suas nullo aliter instituto, dicetur vniuersalis hæres. alias secus, vt l. fin. ff. de vsufru. leg. circa quod vide, qd̃ dicam in l. quoniam indignum. infra, de testamen. † Opponitur extra gloss. quod hoc pactum non valeat: quia etiam de futura successione inducit votum captandæ mortis, vt supra eodem, l. pactum quod dotali. & infra eodem, l. fina. solutio. istud pactum non est pactum, sed testamentum. & est speciale in milite propter simplicitatem militiæ: nescitnt enim milites sic apta
4 iuris verba proferre. † Quæro modo, quia iste tex. dicit, licet in-
c ter priuatos. quid inter publicas personas alias a milite [c] vt magistratus, & similes. Dic non est idem, quod in militibus, quia ratio est diuersa, cum isti sciant verba iuris apta proferre, quod nõ milites, quibus licet iura ignorare, vt supra de iur. & fac. ignor. l. prima, nec obstat hæc litera, quæ excludit priuatos, per quod videbatur permittere in publicis. argumen. infra, de procura. l. si maritus. & ff. de iudi. l. cum prætor. quod non excludit eos per respectum simpliciter ad publicos, sed per respectum ad priuile-
5 giatos, vt sunt milites. & hoc vult gl. secunda, hic posita. † Quæro secundo quare potius excludit hic donationem causa mortis, quam alias vltimas voluntates. Respon. vt in glos. tertia, quia iste illi magis videtur accedere, quod declara: quia illa fit quandoque per contractum, & stipulationem, vt ff. de donatio. causa mortis. l. inter mortis. & no. de legatis secundo, l. cum pater. §. j. & de dote prælega. l. secundo. Quæro tunc si illi magis videtur accedere, quia igitur non est, & respondeo, vt sequitur in eadẽ gloss. quia alius est hæres, & alius donatarius. sed hic esset idem, & confunderetur donatio, vt dicimus in legato facto hęredi a seipso. Item dicit gloss. quia hic non est mera liberalitas, cum pactum istud sit factum ob causam, & sic habet in se onus. Item dicit Pet. & Cyn. quod in donatione causa mortis requiruntur quinque testes, qui hic non interfuerunt, sed truffa est: quia in milite sufficerent duo, sicut in testamento. & multo magis, vt ff. de mi. testamento. l. prima. Item dicit Bartol. quia per donationem grauatur hæres, sed non honoratur. hæc est in effectu eadem cum illa gl. addunt alij, quia illud est idem cum alio, quod vbique speciem seu formam illius retinet. vt ff. de iudi. l. cum ponebatur. sed cum donatio causa mortis fiat per stipulationẽ, vel traditionem, vt ll. supra allegatis, & nullum horum interuenerit. ergo, &c. hæc non valet, quia, secundum aliquos hæc, hodie potest fieri etiam pacto argumen. l. si quis argentum. infra, de do. Præterea per hanc rationem non respondetur plene ad quæsitum. quia nec proprie est testamentum. & ideo quæritur, quia non est, nec censetur donatio causa mortis, sed testamentum, quod totum soluit ratio glo. ideo illam sequor pro melio-
6 ri; & pleniori. † Quæro quarto, an ista conuentio sit proprie testamentum, quidam, quod sic, vt in gloss. Alij, quod est vltima voluntas in genere. & sic erit innominata, & specialis in isto casu. quod not. pro statutis disponentibus, quod vltimæ voluntates valent coram duobus testibus. Nam erit vltima voluntas innominata habens vim testamẽti etiam quo ad institutionem hęredis. Pet. & Cyn. tenent primam. quia tex. iste in medio dicit vim postremi iudicij. & in fin. dicit ex fratris tui iudicio, &c. & sic debet habere bona, ut hæres, sed non potest esse hæres ex alia ultima voluntate, quam testamenti, ut infra, de codicil. l. prima & 2. Hæc ratio Pet. non multum releuat: quia alij, ut dixi, volunt, quòd etiam quo ad instititutionem hęredis habeat vim testamenti, sed non est vis; quia habito effectu, nõ curamus de nomine, quia tamen secundum Pet. a regulis minus deuiamus. ideo eum sequor. Quæro modo, quando militib. detur hoc priuilegium. & gl. hic Pet. dicit, quod quando sunt iam armati, & pergunt ad discrimen belli, quòd no. quòd ista gl. vult. quòd iã armati pergentes ad discrimen belli ornati acies, & signa continuo, uel de proximo ingressuri, tubarum fortè sonitu intonante gaudeant hoc priuilegio, non qui pergunt inermes ad cam-
7 pum. vel quia etiam sunt in causa po. nec speratur de bello. † Ité scias, quòd Inn. extra. de cle. percu. c. continentia. dicit quòd associans alium tempore delicti tenetur de ope & auxilio; si ex proposito fecit, ut ibi. & infra de rap. uir. l. 1. ex proposito autem dicitur fecisse, si erat armatus, quia tunc uidetur de bello, & ri-
8 xa cogitasse. & pro hoc facit gl. ista. † Quæro nunc quot testes sunt necessarij. gl. antepe. remittit ad no. in l. milites. infra de militari test. dic ut ibi.

ADDITIONES.

a † Licèt. Limi. no. istam l. ut per d. Ias. in l. ʒ. eo. in 4. no. in 5. extẽsione, & adde quod Bart. & Bald. & Pau. de Cast. dicunt istam l. fing. esse multum & nesciunt eam alibi.

† Adde ꝙ Lud. Ro. consi. 3. inci. uidetur mihi de iure dicendum. ubi consuluit, quod non valet conuentio, ut bona non possint aliquo tempore alienari, quin ad alios veniant. & ad hoc allegauit. l. istam, & eum ad hoc refert hic And. Bar. in apostil. ad Bartol. in princ.

b ¶ In eadem charta. adde quòd Bald. d. se ita pluries consuluisse. adde quod Pau. de Cast. refert se uidisse, quòd vir, & vxor in vna charta per omnia similiter fuerũt testati. facit tex. in l. eo quod a multis. & ibi doc. ʒ. si cer pet. Idem consuluit Old. consi. 174. sed aduerte, quòd quãmuis in eadem charta fuissent uir, & uxor testati, prout hic dicitur, ꝙ altero ex duob[a] defuncto, is qui superuixit, potest illud reuocare & ita concludit Oldr. vbi supra.

c † Quid inter personas alias a milite. Adde videdũ omnino i terminis huius l. Rom. consi. 26. incip. pro clariori; vbi multa notabilia colligit de hac materia. & Card. consi. 1. in tit. de dona.

LEX XXXI.

1 *Fidem frangenti fides frangitur. & nu. 2.*

Cum proponas. Aliqui habent l. traditionibus, sed prosequor l. cũ proponas. Casus. ex pacto diuisionis non datur actio, sed exceptio possidẽti, quæ tollitur replicatione fidei non seruatæ. h. d. In tex. ibi ad-
1 uersario tuo. subaudi, primæua actione conuento. † Nota, quod
a non seruanti fidem [a] fides non seruatur eidem. concordantiæ sunt

ADDITIO.

a Non seruanti fidem. Adde D. Soc. consi. 213. inci. in præsenti consultatione. ver. confirmatur. nam circa me. in 2. parte char. 98. & adde D. Ias. hic q dicit istam regulam etiam procedere, si iuramentum interuenisset. allegat tex. in c. 3. & ibi no. Inn. & canonistæ. de iureiu. in tex. in c. sicut. vbi Imo. in fi. & ibi Pa. no. de iureiu. facit gl. in c. 1. in gl. pe. de eo. for. fideli. qui dicit, ꝙ si dñs non seruat fidem vasallo, ꝙ vasallus similiter nõ tenetur ei seruare iuramentum fidelitatis. item ad primam regulam adde, ꝙ dicit glo. in ca. in gl. pe. de no. for. fideli. Item adde, ꝙ vult glo. in c. cupientes. in prin. in verbo. malignam turrim. de elect. in 6. ꝙ qui habet ius in cã prin. potest malitias aduersarij per alias malitias, & fraudes repellere. item d. D. An. de Bu. in 3. de regula ꝙ cauillosum aduocatum licitum est cauillatio illic. & dupli citatib. repellere, dum tamen non repellatur falsis probationib. ité aliud, ꝙ vult Bal. in rub. ʒ. de fi. iuste. in 8. col. in ver. incidenter, & ꝙ alibi tamẽ no. Bal. & Sali. in l. si te. per illum tex. ʒ. de iure delib. ꝙ licet ab alio patiaris iniuriam, non tñ pro hoc alijs iniuriosus eris, ꝙ dicunt esse mentiri tenendum, contra repressalias tñ videntur loqui quo ad tertium, non quo ad inferentem iniuriam. istam regulam limitat per D. Ias. hic non procedere in conuentione treugæ, refert fuisse dictum originale Vincentij Hispan. in c. 1. in fi. de treuga, & pace refert & sequitur Io. And. in addi. spec. in tit. de treug. & pa. super rub circa prin. vbi refert idem tenere Arch. in c. illi. 34. q. 3. idem tenet Io. And. D. An. & cõter alij in c. 3. de iureiu. Ang. & Imo. in l. si ex lege. cã. ff. de ver. ob. Ang. & Pau. de Cast. & Raph. Cu. in l. q. seruum. ff. de ver. obl. adde, ꝙ idem tenit Bal. in c. dudum 2. in 12. col. de elec. & in rub. de treug. & pa. & in pe. col. & in proœmio gregoriano decretaliũ. nõ 2. col. Imo. tamen in l. qui seruum. dicit, ꝙ istud potius procedit de equitate, q̃ de iure per regulam huius tex. idem tenet D. Alex. hic & in dict. seruum. & in l. semel mora. vlt. col. ff. fol. ma. sed tu pondera secundum. Ias. ꝙ contrarium tenet Pan. in c. 1. de treug. & pace. Tene opi. Archi. et dẽ ire, & ꝙ ea consuluit D. Marianus Soc. consi. 26. inci. Ianuensiũ dix. in 9. col. adiungens differẽtiam inter pacem, & treugam, prout ibi plene, vide, fosti. in summa. de treug. & pa. treuga vero ad ips fit, & cauiatur ad ips. breue, bene finita treuga potest iniurias vlciici, ideo debet expectari lapsus temporis treugæ, cum posit seruare fidem, infra. tempus, & vlciici poti tempus non sit in pace, cum si, perpetua, facit prout, vide plene, & copiose per d. Ias. hic, quem vide.

sunt in glo. fi. hoc opponit glo. de l. cum mota. ʒ. tit. j. dic vt ibi. Extra ad idem opponit Petr. & Cyn. de l. fina. §. penulti. ff. de eo, per quem factum est. Sol. vt hic secundum illam videlicet, quod circa idem cap. vel connexum fides non seruatur: vt hic. sed circa separatum ab eo, contra quod venitur, loquitur l. contraria. ff. de dolo. l. si duo. & ibi glo. rationẽ diuersitatis assignat Richar. quia vbi est idem negotium, vel capitulum, fides dicitur tunc frangi ad defensionem sui, & repulsionem fraudis, & doli, quod licet, vt ff. de nego. gestis. l. at qui natura. §. cum hæ. & de iuossi. testa. l. Papinianus. §. quarta, sed vbi negotium, vel capitulum est diuersum, fiet ad offensionem, & vindictã. quod non licet. ʒ. vnde vi. l. j. nec in fraudem attenditur temporis interuallum, cum fraus inferentis continuo duret, & instet recẽs, & viridis. & ideo sunt in pari causa. & melior debet esse conditio restituentis. Quæro, cur huic fratri, qui maxime ius fouebat secundum ius commune, non est nata actio ex pacto diuisionis. Respon. glo. pen. quia non videtur ex sui parte plene impleisse. licet actionem remiserit transigendo, vt hic fuit, & huius est ratio, quia transactio implicat pactum de non petendo. vnde licet hodie non petatur, non tollitur, quin in crastinum peti possit, & sic non plene impleuit, vt dixi s. co. l. j. Sed tunc quæro, si non plene impleuit, vt tu dicis; cur si stipulatio intercessit, ei datur actio ex stipulatu. Respon. secundum doc. quia stipulatio est contractus nominatus: & ex ea statim est nata actio. vnde ne natiuitas eius sit frustra, l. permittit ex ea faciliter experiri, & maxime contra eum, qui se tam solenniter obligauit. & fidem frãgere cupit. sed vbi stipulatio non intercessit, pactum est nudum. & ex eo non est nata actio, vnde non plene implenti nõ potest esse petitio, cum implementum sit causa obligationis, & actionis producente, vt ʒ. de re. permiu. l. ex placito. conceditur ergo facilius exercitium actionis iam natæ quam ipsius actionis producẽdi in esse. Vltimo nos vidistis hic, quod pactum videtur appositum pro eo, qui seruat illud, & non pro eo, qui venit contra illud, ad quod facit. ff. loca. l. quæro. §. inter loc. & quod no. ff. de transactio. l. qui fidem. & ʒ. de iure emphy. l. ii. hinc est, quod dicit Inno. quod rescriptum non prodest ei, qui venit contra rescri-
2 ptum, quia non videtur pro eo scriptum. † Ex hoc determinatur quæstio, quod si Titius, & Sempronius capitales inimici fecerunt pacem adinuicem, & promiserunt pœnam, si contra facerent: & postea Titius fœdera pacis rupit; post eius ruptionem Sempronius dictum Titium vulneratuit, propter quod dubitatur an Sempronius in pœnam violationis pacis inciderit. & dicit Gui. de Suz. quod non; quia cum Titius fregerit contractũ, ex eo non debet iuuari nec agere posse, vt hic, cum alijs legibus superius alleg. & specialiter inducit. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. libertis. pœnam igitur contractus dixit non commirri, sed delicti sic. vt ʒ. vnde vi. l. j. & ʒ. ad l. Iul. de vi. l. si quis a se fundum. & procedunt prædicta etiam si in contractu sit dictum, quod pœna toties committatur, quoties fuerit contra factum, quia talis clausula non videtur apposita pro non seruante, vt no. glo. in d. l. qui fidem. Hanc determinationem limitat Bal. vbi Titius pœnam, in quam inciderat, non solusset tempore, quo Sempronius eũ vulneruit, alias si iam soluerat, dicit, quod Sempronius incideret in pœnam. Mouetur ex quodam dicto Pe. quod ponit Cy. ʒ. eo. l. petens. vbi dicit, quod soluens pœnam, ex sui parte dicitur implere contractum. sed illud dictum reprobat dominus meus, vt dixi. §. eod. l. si pacto quo pœnam. limitationem tamen approbo, vbi clausula erat apposita cum exactione, scilicet vt toties committatur, & exigi possit, quoties fuerit contra factum rato manente contractu, quia illa soluta vult soluens, & recipiẽs contractum manere firmum, quod no. Salyc.

LEX XXII.

1 *Administrator an possit gratuita remissione liquidum debitum remittere. & num. 2.*
3 *Administrator an possit debitum non liquidum gratis remittere per pactũ.*
4 *Administrator an possit debitori terminum prorogare.*

a **Pactum curatoris.** [a] Administratorum ex actio, non pactum gratuitum vel remissio liberat debitores. h. d. secundum Rayn. vel
1 larius: † De debito liquido per administrationem nõ potest fieri gratuita remissio. h. d. Diuide, quia primo dictum. secundo tollit obiectum. secunda ibi tutores. Oppo. cum gio. quod remittere possit. ff. de fur. l. si pignore. & l. interdum. §. qui tutelam. Sol. quod hic quando est liquidum, ibi quando non est liquidum. simile. ʒ. ti. j. l. si præses. Ratio est secundum glo. quia debitum liquidum remittendo dicuntur pupillum spoliare, & non administrare, & sic ad eorum officium non spectat, vt in l. alle. in gl. & clarius. ff. de mi. tit. generali. l. seruus furio si. Item, quia tũc remittere est donare. ff. e. l. contra. iuris. §. fi. & l. in ædibus. ff. de do. sed donare non potest administrator, nisi cum speciali mandato, vel in casu a iure permisso. vt ff. de do. l. filius. &, quod vi aut clam. l. prohibetur. §. plane. & de tu. & ra. distra. l. j. §. sed non nul-

los. & ex his dicunt aduocati, quod tutor, curator, vel procurator non potest expresse renunciare exceptionibus peremptorijs, vel declinatorijs domino competentibus, facit etiam, quod not. ff. de noua. l. si quis delegauerit. licet tacite possit ex processu, & ordine iudicij. vt §. de exhi. l. fi. Op. ii. de l. sed si vnius. §. j. ff. de iniur. fol. vt in glos. Opp. iij. de l. iusiurandum. §. j. ff. de iniu. fol.
2 quod ibi non erat liquidum, vt in primo contrario dixi. † Extra opp. quod etiam liquidum possit remittere, vt vsura. vt not. in l. præses. ʒ. tit. j. quinimo, & proximum iam quæsitum; vt ff. de admini. tuto. l. cum plures. §. pe. & l. tutor secundum dignitatem. §. fi. fo. vt hic. & alia clarius patent distinguendo, secum Richar. quia aut tractamus de iure quærendo, & nascendo, & tutor remittere potest, & eius natiuitatem impedire, vt ff. de iniu. d. l. sed si vnius. §. j. Aut de quæsito, & iam nato: & tunc, aut nõ liquido, & potest de eo transigere; vt infra titu. j. l. præses. decretũ tamen iudicis requiritur quandoque, puta si esset tale quid, quod sine eo alienari non possit, vt nota. infra de transac. l. j. & illam glos. tene cordi, pro qua facit. infra de prædijs mino. l. fi ad resoluendum. similiter iuramentum potest deferre, & præiudicare pu-
3 pillo; vt ff. de iureiurando. l. iusiurandum. & l. tutor. † An autem non liquidum ex defectu probationum possit gratis remittere per pactum, non videtur, quia illud ius tale quale videretur donare. In contrarium videtur tex. cum glo. ff. eodem l. contra iuris, in fine. Aut quæritur de iam nato, & quęsito, & etiam liquido, & proprio, & tunc aut remittendo agit principaliter vtilitatem animæ pupilli, & pactum interimit, quod animam occidit, vt vsuras remittat, & valet, vt nota. in dicta l. præses. & forte idem esset in quolibet, quod solutum repeti posset propter inanem actionis effectum. Aut remittendo, vel donando agit principaliter in scientia, & virtutibus infundendis pupillo. & adhuc potest, vt dicta l. cum plures. & dicta l. tutor. & ff. vbi pupillus educari debeat. l. qui filium. & de tu. & ra. distr. l. j. §. j. & §. præterea. & argu. ff. de do. l. aquilius. dum tamen modum non excedat, vt nota. in d. l. tutor. secundum dignitatem. Ex his dicit Iaco. Butri. quod doctores, & aduocati determinauerunt, quod tutor cuiusdam infantis valde diuitis propinquis, & amicis intrinsecis destituti, cuius pater fuerat occisus, dum timeret eum sic occidi, si inimicitia duraret, poterat principaliter propter salutem personæ illius facere pacem eius inimicis etiam gratis. Et pro hoc facit, quia ex reconciliatione non videtur quis perdere, sed lucrari, vbi discordia possit esse damnosa; vt l. creditorem. §. j. manda. vbi autem guerra non fuisset pupillo damnosa, nec periculosa, non posset pacem facere; quia dignitatem pupilli debet tueri, vt sæpius allega. l. tutor. Et ex hoc inferunt quidam, quod pax, quam tutor potest facere, non potest uallere stipulatione pœnali pupillum obligante; quia stipulatio pœnalis censetur damnosa; ut ff. de mino. l. minor. §. fi. & de hoc per Specu. in titu. de treuga, & pace. uersi. hoc quoque. † Quarto, ut hic videtur, administrator non potest debitum remittere, ut hic. & ʒ. titu. j. l. præses. Sed an terminum potest prorogare. Dicunt aduocati, quod non, per l. qui Romæ. §. calimacus. ff. de uerb. obli. & pro hoc etiam facit. infra de iure fis. l. iustam. lib. x. & de erog. mi. anno. l. penul. lib. 11. In contrarium facit. ff. de pub. i. penulti. §. fi quis professus. prout intelligitur in publicano, non pro se, sed pro fisco recipiente. Bart. ibi dicit, quod habens madatum speciale ad unam solutionem recipiendam, non potest terminum prorogare; ut dicto §. calimachus. Sed habens uniuersalem potest, ut dicto §. fi quis professus. Bald. dicit, quod neuter eorum potest prorogare, nec obstat dictus, §. fi quis professus, quia non prorogauit; sed moram in accipiendo commisit. nam ibi soluere uoluit; sed publicanis recipere noluit. ut ibi dicit sentire glo. super uerbo, concedente, signatam.

ADDITIO.

a ¶ Pactum curatoris. Et sic nota. quod administratores ciuitatis nõ possunt remittere debitum liquidum debitoribus vniuersitatis expresse. Sed adde, quod tacite sic, scilicet, negligendo petere, donec currat præscriptio. l. imperatores, & ibi Bart. ff. de pac. no. in l. adversus ʒ. de vsu. & in l. præses. ʒ. de transa. vbi Bartol. idem dicit in alijs administratoribus, & in l. item. magistri. ff. de pact. vbi omnino per Alex. & quando possint præiudicare ciuitatibus in consi. Pupillus, vide Pa. de Ca. in d. l. imperatores.

LEX XXIII.

1 *Persona coniuncta sine mandato agere potest, non tamen sine mandato ei solui debet.*
2 *Pactum filij quando officiat patri.*

Filius. Nec recipiendo nec paciscendo præiudicat filius
1 patri. hoc dicit. † Not. quod licet coniuncta persona agat sine mandato, vt ff. de procuratoribus. l. ʒ. ed hæ. non potest ei solui sine mandato, vt hic. & no. in l. qui hominẽ. ff. de solu. & hoc etiam si actio sit communis, vt ff. solu. matrimo. l. non solum. Ad prædicta facit infra de pact. conuentis. l fina. & de solutio. l. cum maritum. Quæro primo de ratione dubitandi in l.

ista

a ista, vt fideo, quia filij in bonis paternis sunt quasi domini, vt ff. de liber. & posthum. l. in suis, & insti. de hæredum qualit. & differentia. §. sui. Sed illud verum quo ad quid, & respectiue, non simpliciter, & absolute. vt hic, secundum Odof. & Richar. Oppo. cũ glo. de l. si filius. ff. de excep. Solut. vt glo. & sic ibi non pacto, sed l. erat res redhibenda. Oppo. extra ad idem de l. si vnus. §. primo. circa princip. ff. eod. & de l. quod seruus. ff. depositi. & l. quod seruus. ff. de solut. Solut. ibi soluebatur filio ex contractu proprio, hic paterno, quod no. quod dicit Bart. quod si monachus deponit pecuniam, & ei restituitur sine consensu abbatis, quod liberatur nihilominus depositarius, quia omnia iura loquentia de seruis quatenus possint adaptari monachis, locum habent & in illis, vt no. Innocen. de priuileg. credi. cap. cum olim. & idem de
2 filijs, vt hic in fi. no. glo. † Oppo. modo cum glo. quod pactum filii noceat patri. vt in l. contra iuris. in fin. ff. eo. dicit glos. quod ibi fallit, quia de debito non liquido ex defectu probationum pactus fuit, vt ibi no. & sic fecit, quod diligens paterfam. faceret. ut ibi no. vel dic, quod hic in debito paterno, ibi in peculiari, in quo sic distingue. Salycetus.

ADDITIO.

a ¶Sunt quasi domini. Et adde, quod hinc est, quod æstimum patris censetur æstimum filij glo. est. not. in l. 2. §. qui ven. æta. lib. 10. quam ad hoc reputat singularem Bal. in l. diximus. §. si pater. ff. de excu. tut. & in c. quæ in ecclesiarum. circa fin. de consti. na. glo. sequitur Bal. in l. si. ad fin. §. de impu. & alijs substi. & in l. 2. circa fi. §. de lib. & eorum lib. & in l. non plures. in fi. sup. de sacrosan. eccl. Et no. quod per illam. glo. dicit Bal. in l. illud §. communia de succes. quod habitatio patris censetur habitatio filij. Alibi per illam gloss. dicit Bal. in l. etiam. in pen. col. §. de execu. rei iud. quod pater & filius quãtum ad æstimum communis pro uno capite computantur alibi no. Bart. in l. 1. §. domini. el 2. argu. illius tex. ff. ad Syll. quod libra seu catastrum patris prodest filio, siue in potestate siue emancipato, accedat, quod pater, & filius cẽsetur eadem persona, & caro & vox patris dicatur vox filij, vt per D. Soc. consi. 31. incip. prosequendo ordinem ver. circa medium, 3. q. cum versi. seq. in 1. parte char. 62. item filij caro dicitur, quodammodo caro patris augmentata, licet ergo efficitur nouus homo propter nouam animã, tamen non dicimus primum hominem omnino extinctum. quia quando vna res extinguitur, & altera eius loco subrogatur, prima non dicitur omnino extincta, vt per præfa. D. Soc. consil. 2. incip. visis instrumentis cõcessionum ver. ad 3. respondetur cir. med. in 2. parte, char. 149. sed quid si filius viuo patre liberauit debitorem patris, deinde mortuo patre successit, an post mortem patris talis liberatio nocebit filio. vide not. d. Ias. hic, qui cum quamplurimis remissionibus tenet, quod non, & ibi vide ex quo istũ tex. ampliat & limitat.

LEX XXIIII.

1 *Pactum vni ex hæredibus factum, alijs quando prosit. & nn. 3.*
2 *Actio, & exceptio euincenti datur ex pacto successoris.*
4 *Pacisci, an quis possit alteri etiam quo ad ius excipiendi.*

1 Si actionem. † Pactum factum vni ex hæredib. nõ
2 prodest alijs. a hoc dicit. secundum primam lecturam. Concordantiæ sunt in glos. in princip. & attende, quod tex. iste non supponit, qd pactum sit factum de parte illius, cum quo pacisciturſed simpliciter de legato non petendo. & tamẽ restringitur solum ad partem eius, cui pacisciturſ, quod not. pro remissione, & restitutione legatorum simpliciter aliquibus ex hæredibus facta, vt non intelligatur, nisi quo ad partes illorum recipientium. Vel sic. pactum factum hæredi putatiuo ipsius propria contemplatione non prodest hæredi vero. hoc dicit. secundum aliam lecturam glo. quod not. pro uxore testatoris. quæ fratri testatoris remisit legatum putans eum hæredem, quod si postea alius appareat hæres, non prohibeatur petere legatum. † Contra hoc opponit gloss. de l. si post. ff. de consti. pec.
2 vbi ex pacto possessoris datur actio euincenti, & sic vero hæredi, ergo fortius exceptio, supra eo. l. creditori. quod hic negatur. glos. remittit ad notat. in contrario. & ibi soluitur. Primo, quod ibi actio decernitur euincenti per cessionem, & non aliter. hæc diuinat, & tex. violat, & etiam dubium non habuisset. Secundo quod ibi datur ei actio prima, non autem illa de constituta. Hãc tenet Iac. de Rau. Sed modicum haberet dubium, nec esset illa lex congrue situata. Tertio aliter soluitur. ff. eod. l. si tibi. §. cum possessore. videlicet, quod vero hæredi nõ datur directa, ut hic. & dicto §. cum possessor. sed vtilis sic. vt in contrario. Odoffr. & sequaces hanc reprobant, quia tex. iste, & ille §. cum possessor. generaliter prohibet. & sic deber remouerí quęlibet generis species. vt ff. de alie. l. 1. §. quod autem. Solut. ergo. Quarto, quod pactum simplicis possessoris non prodest, vt hic. & dicto §. cũ possessor. sed possessoris & etiam veri hæredis prodest euincenti p contratabulas, & querelam inofficiosi, quia in eum transit omne ius. Et hanc confirmauit Accur. in lege. si hæres pecuniam. ff. ad Trebel. & eam tenet Bartol. Sed attende, quia ista solutio, videtur destruere tex. in dicta l. si post. in contrarium alleg. nam primo loquitur in vero hæredc. postea ampliando dicit idem in hæreditatis possessore. & sic de possessore hæreditatis loquitur per oppositum ad hæredem, nec si ampliando tantum respectu restituentis, & euincentis, sed etiam respectu veri hæredis, & non hæredis, sed possessoris tãtum, & sic respectu vtriusque vnde Petr. & Cyn. forte dixerunt Quinto, quod ibi speciale in constituto, quia cõstitutum sit de debito, vel per respectum ad debitum, vt ff. de constitu. pec. l. 1. §. debitum. igitur concomitatur illud, vt suum principale, a quo essentiam recepit. vt infra per quas personas, l. 2. & ff. de regul. iur. l. cum principalis. licet hæc solutio sit colorata, tamen contra eam facit. ff. ad Trebel. l. si hæres pecuniam. vbi pignus, & hypotheca, quæ pro debito tantũ eius respectu contrahitur quæsita per hæredem, non transeunt in fideicommissarium, vel euincentem, nisi cedatur, & sic suum principale non concomitatur. & hic eadem lege contradicit et in præcedenti solutione, quam Bartol. tenuit. Quid igitur dicendum? dominus meus consueuerat dicere, iunge omnes simul, & habebis veritatem. Ego prius addo illam solutionem, quam ponit glo. in l. antepenult. ff. eod. de qua subsequenter gloss. nostra hic opponit, videlicet, quod hic pactum fuit factum contẽplatione, & affectione personæ; vnde personam eius non egreditur, in contrario secus. Ideo distinguamus tria membra, quia, Aut constat, quod proprie contemplatione possessionis pacti est factum, & sic alij non voluit prodesse: & tunc non prodest alij etiam euincenti, vt hic. Aut pactum factum est cuiusliber contemplatione, & sic constat, quod omnibus voluit prodesse: & tunc prodest euincenti saltem ope exceptionis doli. vt l. antepenult. ff. eod. & ibi no. in princip. glos. Aut dubitatur, & tunc, Aut quærimus de possessore, & hærede, & sic vero titulo hæredis in titulato, & tunc eius pactum prodest euincenti, sed denunciatione facta, vt dicta l. si hæredis pecuniam. ff. ad Trebel. & de contratab. l. cum emancipatus. in princip. & de fideiuss. l. hæredes a debitore. in princip. cum ibi not. in glo. ratio est, quia aliquid remanet pœnes verum hęredem, cui actio vel exceptio per eum quæsita cohæret, ideo necesse est, vt euincenti cedantur nec alter transeunt. Aut quæritur de possessore non hærede. & hic distingue bo. fides, a mala fide vt isto casu non prosit pactum exceptionis productiuum, quia in persona sui non habuit fundamentum, cui cohærere posset. & sic nec in euincẽtem. transire, vel transferri, ita loquitur dicta l. si tibi, §. cum possessor. ff. eod. & ibi gloss. secundum vnam solutionem, & idem dico de actione altert cohærere debenti, vt ibi vult glo. quia eadem est ratio primo casu, quando est bonæfidei, quia ille possidet cogitatione dominij, vt infra, de fur. l. apud antiquos. & actiones mouet hæreditatis, vt l. si bonæfidei. & l. euicta. ff. de peti. hęred. in fra eod. titu. l. fin. & quicquid quærit quatenus est locupletior, restituere tenetur. vt eod. titu. l. sed si le. §. consulit. & de condi. indeb. l. tertia. Dico eius pactum vero hęredi prodesse, & ita potest intelligi. l. si post. ff. de consti. pecu. est enim actio de constituta ex causa hęreditaria quæsita, & in ea cesetur locupletior, ideo restituenda. sed tunc dubium, an per restitutionem hæreditatis, quã fecit, transeat vtilis in euincentem. & si fuerit cessa, clarum est, quod sic. ea autem non cessa, dubitatur, sed non destruẽdo tex. casus videtur, quod sic, in dicta l. si post. & huius potest esse ratio, quia censetur quasi hæreditaria, quia ex causa hæreditatis quæsita. Item, quia licet actio de cõstituta sit coæquęua ad primam, tamẽ sine illa esse non potuit. quia debito accedit, & illo respectu concomitatur illam, vt dixit Pet. & necessario. quia nihil de actione primæua remanet pœnes hunc possessorem, cui illa de constituta possit cohęrere. quod secus est in vero hærede qui coniuctus non propterea desinit ipso iure hæres esse, nec per restitutionem hæreditatis ex Trebelliano. vt l. prima, §. primo, ff. ad Trebel. Ideo actiones cohęrentes non transeunt nisi cessę. & ita loquitur l. si hęres pecuniam. ff. ad Trebel. ex his patet so-
3 lutus difficillimus nodus. & est expedita secunda lectura. † Accedo ad tertiam secundum quam hoc intendit, partis remissio non prejudicat in residuo. Concordat. ff. eo. l. si vnus. §. ante omnia. hęc vera est sine dubio, sed violat text. qui videtur loqui de remissione totius. Ideo Iac. de Raue. Pet. & Cyn. legunt. Quæro modo, vt dicamus, quod ista mulier habens affectionem ad hęredes remisit alijs. i. quibusdam extraneis hęredum nomen recipientibus, & paciscientibus de non petendo, certè huic mulieri
4 non nocet tale pactum, ut hic. † Et sic no. quod alteri quis nõ potest pacisci etiam quo ad ius excipiendi. Ista le. est amica nostręliterę. & ista lectu. videtur fundare opinionem glossatoris nostri contra Mart. positam in l. idem in duobus. in fi. ff. eo. titu. sed attende,

ADDITIO.

a ¶Non prodest alijs no. secundum istum tex. vt per Dominus Ias. hic, quod si legatarius, vel creditor facit pactum de non petendo legatum vni ex hæredibus intelligitur pro sua parte tantum, nec extenditur ad alium, licet de parte non sit factamentio per l. j. §. titu. j. & per l. si vnus. §. pacta. ff. eo. vnde facit prout refert Do. Ias. hic, secundum Bal. & Mod. quod pactũ de hæreditate patris factum per sororem vni ex fratribus intelligitur pro eius parte. & ideo alijs fratribus potest partem hæreditatis petere, non obstante pacto, idem refert tenere Bal. in l. pactum quod dotali, in 8. & 9. quæstio. infra, de colla. quod prosequere, ut per Pau. de Cast. & plenius d. Alexam. hic.

tende, quia contra istam lect. & glo. prædictam videtur alia glo. posita in l. non solum. §. liberationis verba. ff. de liber. lega. Solu. quod interdum extraneus simpliciter pacisciturſ, ne ab alio petatur, & tunc nulla exceptio competit illi. ut in glo. d. l. idem. nec est fideiussor extraneus, ut ibi not. interdum pacisciturſ, ut illius gestor saltem in hoc acto, puta quia stipulatur sibi recipienti vice, & nomine hæredum, quod ipse creditor non petet ab illis, & tunc non quæritur exceptio pacti, ut hic secundum lectu. Pet. sed exceptio doli subsidiaria pacti sic, ut in glo. d. §. liberationis verba. & hoc vult ibi Bar. & probat tali ratione. recipiẽs nomine alterius potest illi quærere, & tenetur illi actionem cedere, ut l. penult. ff. de nego. gest. & est text. & glo. in l. huiusmodi. in princ. de legatis primo, ergo exceptionem doli quærit illi, & sine cessione liberationis fauore. ut l. rescriptum. §. fin. ff. eodem. hæc no. quia sunt quotidiana. Vltimo contra istam lecturam oppono, si ista mulier remisit legatum, ergo amplius non potest ad illud habere regressum. ut infra. fideicommiss. ex repudiatione. & de legat. secundo. l. si ita scriptum. Sol. quod hic iam ignorauerat, ideo actionem, quam habebat, remittebat. in contrarijs nondum ignorauerat. Item & hic remittebat faciendo pactum de non petendo, ibi renunciando, uel remittendo.

LEX XXV.

1 *Pactum debitorum quando creditoribus sit nociuum.*
2 *Debitor non pacisciturſuper iure, quod creditori debetur.*

1 Debitorum. † Pactum debitorum nocet creditori-
bus. hoc dicit. Opp. de l. & suum. ff. eo. Sol. ibi loquitur econtra. Et ideo ibi videlicet maioris partis eorum, & cæteris etiam inuitis præiudicat: quia sit pro communi vtilitate omnium, ut possit ad suum peruenire saltem in parte, & defunctus habeat hæredem, quem conueniant, ut ibi nota. Opp. secundo, in hac litera, nec, quæ est exclusoria, implicita est vna copula. vt nota. infra de dona. ante nupt. l. si filiæ. & ff. de iurisdictione omnium iudi. l. & quia. in princ. quæ exclusorię habet diuersa coniungere, sed mutare, & tollere videntur idem esse, & significare, ergo, & cætera. Solutio. quòd immo sunt diuersa, ut in gloss. secunda, & tertia, & quod dicit glo. tolli, in totum intellige, vt nihil pœnitus soluatur, idẽ tamen esset de par-
2 te. † Extra vos videtis hic, quòd super iure creditoris debitores non possunt pacisci, vt infra eod. l. pacto. quòd facit, vt subditi non possint facere ligam, vel alium cõtractum in præiudicium ipsorum, sed, an domini possint subditos in alios transferre, vel castrum aliquod vel villam alienare sine consensu debitorum
2 tex. & glo. videntur probare, quòd non, a ff. de fideicom. lib. l. initius. in prin. & hoc nota pro gestis modernis temporibus. Item no. hunc textum ad id, quòd euenit quotidie, dum creditor agit contra unum ex correis debendi. allegat ipse, quòd verè fuit fideiussor. vnde petit alium prius conueniri, & ad hoc probandum inducit instrumentum, quo probatur quod alteri promisit eum seruare indemnem, certè tale instrumentum, & pactum inter eos factum nil præiudicat creditori. ut hic, & probatur in authenti. de duobus reis. post princip.

ADDITIO.

a ¶Quod non. Et adde, quod hic dicit Bald. in specie, vt refert do. Ias. May. in capitulo in generali. si de feu. fue. contro. inter do. & vasa. quod Rex Franciæ non potest alienare vnam de ciuitatibus regni sui inuitis illis ciuibus allegat Hostien. in capitulo dilecti filij de maio. & obe. & ibi Ioan. And. in no. vnde secundum eum, quando Imperator Constantius donauit vrbẽ Rom. Papæ Sylue. fecit populum Rom. consentire. ad quòd pulchrè not. Bart. in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. prædictis adde facere, qd vult Bar. in l. si is qui. §. fin. ff. de pign. & in l. si non sortem. §. libertis. in pencolum. ff. de condi indeb. & si dominus vendat rem feudalem vasalli inuiti non cogantur ei promittere, uel iurare fidelitatem, secundum Cy. in l. j. inf. de nouati. Bal. & Mod. in l. 2. §. fi. ff. fol. mætri.

LEX XX.

1 *Dominium, an possit transferri sine traditione. & nu. 4.*
2 *Traditio vera, uel ficta, an fiat per inuestituram.*
3 *Causa, an sufficiat ad dominij translationem.*
5 *Colonus nummis colens, quando faciat suos fructus.*
6 *Dominium quando vsucapione, & quando præscriptione quæratur.*
7 *Vsucapionis præscriptione quæ sit differentia.*
8 *Dominium vtile triplex est.*
9 *Alienare quando dicatur, qui vsucapi patitur.*
10 *Dominium an transferatur, priusquam conditio impleatur.*
11 *Verba quando dicantur ad resoluendum obligatiua.*
12 *Dominium quando solo pacto absque traditione transferatur.*
13 *Dominium quando in vniuersalibus ex titulo solo transferatur.*
14 *Possessio in alium non transfertur sine causa.*
15 *Dominium sine possessione non transfertur.*
16 *Ius reale dominij vtilis vel directi ex conuentione sola non transfertur.*

Traditionibus. Expone text. ibi, vsucapionibus: quid sit vsucapio habes. ff. de vsu-
a capio. l. tertia, ibi domina, est autem dominium a potestas ratio, nabilis rei pro libito disponendæ, vt hic no. Richar. No. duas regulas affirmatiuas, & vnam negatiuam. primæ duæ affirmatiuę sunt circa traditionem, & vsucapionem, vt ex qualibet earum quæratur dominium. Tertia est de pacto, ut ex eo solo nõ quęratur dominium, & sicut sunt tres regulæ, ita sunt tres glo. quarum quælibet concernit suam regulam. † Opp. contra primam
1 regulam, quod sine traditione transferatur dominium, vt Insti. de re. diui. §. interdum. Sol. quod ibi patientia habetur pro traditione, & sic est ibi quasi traditio. Et sic traditio aliqua: est autem vera traditio, quando interuenit actus corporalis, ut hic. Quasi traditio ex quadam fictione iuris ciuilis inducitur, quod variis modis exemplificatur per doctores. quandoque enim per pre-
b carij rogationem, vel constitutionem. b vt ff. de acquir. possess. l. interdum. & no. in l. ab emptore. ff. de pac. vbi glo. singulariter notanda, quod venditor constituens se præcario possidere nomine emptoris liberatur a traditione, c ad quam tenebatur ex
c venditione. & sic inducit liberationem ficta traditio, sicut vera. quandoque per clauium traditionem. vt l. clauibus. ff. de cõtrah. emptio. quandoque per instrumenti traditionem, ut infra. de donatio. l. prima, cum concord. ibi allega. quandoque per vsufructus formalis retentionem: vt inf. de dona. l. quisquis. quandoq; per patientiam eius, ad quod ex contractu præambulo tenebatur, vt infra. de acquiren. possess. l. secunda, & ff. eod. tit. l. prædia. quandoque per celeritatem vnius actus alium occultantis. vt ff. si certum peta. l. singularia. & de donatio. inter virum. & uxorẽ. l. tertia. §. si debitorem. Et ex his pridie dicebam quod si vxor reliquisset maritum vsufructuarium omnium bonorum, qui dotem ceperat in pecunia, & vxore mortua maritus acceptasset legatum, quod ad pecuniam dotalem amodo non tenetur ex causa dotis, quia fingitur ipsum dotẽ restituisse, & retro sibi datam ex causa vsufructus, & per consequens omnes hypothechas, & obligationes ex causa dotis restituendæ initas dissolutas esse. quod tene menti. Quid autem terminabitur; nescio, qa quæstio est de facto. Item per appositionem custodis inducitur quasi traditio, vt ff. de acquiren. possess. l. quarundam. & ex hoc dicunt doct. quod ille dicitur possidere castrum, cuius nomine
2 custoditur. † Per inuestituram autem non dicitur res tradi verè vel fictè, sed dari licentiam de possessione apprehendenda propria auctoritate, vt extra. de his, quæ fiunt a maiori parte capituli. cap. ex ore. & ita notauit ibi Innoc. & idem notat in capitulo ex literis. de consuetu. Idem vult summista super vsibus feu. in titu. si duo separatim sint inuestit. & in titu. an possessio, & cætera. non enim ex sola inuestitura transfertur, vt in titu. de no. jfor. fide. capitulo primo, in fi. & in titu. si de feu. controuersia fiat. c. si facta. & in titu. de consuetu. rec. feu. in princip. & ibi per Iaco. de Belu. & in titu. quid sit inuestitura. & per eundem, nec ante possessionem adeptam ei competit vtilis rei vendicatio, quia l. non cauetur, nisi in ecclesia, in casibus not. in l. fin. supra. de sacrosan. eccl. & hoc vult. Specu. in titu. de locato. §. postquam. in quinto sexto, & septimo libello. & in §. nunc aliqua. vers. 56. & sequen. Opp. quod per solam traditionem, vel quasi nõ transferatur dominium, vt ff. de acquiren. re. do. l. nunquam nuda. Sol. quod etiam causa requiritur, vt in contraria. & in glo. vsque ad ver. &
3 idonea. † Opp. tertio, quod sola causa non sufficiat. vt Insti. de rerum diui. §. per traditionem. Sol. ut sequitur in glo. quod prędicta debent intelligi de causa habili, & idonea ad translationem dominij, ut in contrario. nam paria sunt non esse, vel minus idoneè vt ff. qui satisda. cogan. l. quoties. & si quis cau. l. quoties. Minus idonea autem causa secidum Richar. est illa, quæ a iure est reprobata, ut supra. de legi. l. non dubium. vel etiam permissa, sed ei non adest voluntas in transferendo, vt patet in deposito, commodato, pignore, locato vel præcario, ut in fra. loca. l. si quis conditionis. & ff. deposi. l. licèt. §. rei. & locati. l. non solent. & de pigno. actio. l. cum sortis. in fi. Opp. 3. quòd nec prædicta omnia suffi-

ADDITIONES.

a Est autem dominium. Adde Soc. consf. 176 incip. præsens consultatio. vers. 8. & vlt. in 2. parte. char. 48. vbi hoc idem allegat, & firmat.
b ¶Per præcarij rogationem, vel constitutionem. Adde glo. & doc. in l. ab emptione. ff. de pactis. Bal. in l. j. 2. quæst. inf. quando lic. ab emptio. dif. & Ang. in l. quamuis. de acquir. poss. vide Bal. in l. j. inf. pro donato. & Bar. in l. quadam. de rei ven. & Bal. in rub. inf. de contrahea. emp. 16. q. per l. quod meo. ff. de acq. poss. quod verum etiam nomine procuratoris, quia domino quæritur dominium, & possessio ficta. Bart. in l. si is qui pro emptore. pen. col. ff. de vsuc. & in l. certe. §. fi. ff. de præcario. vide Bart. in l. ab emptione. §. j. ff. de pactis. Item nisi ad præiudicium tertij. Bal. in l. empt. inf. plus val. q. agi. & Inn. in c. cum dilectus. de fide instru. vel a notario recipiente contractũ pro alio. Bal. in l. si qs emancipatũ. j. de do. & Alex. in l. si pupillus. de repu.
c ¶Liberatur a traditione. Adde inquantum dicit iste, quod venditor constituens præcario nomine emptoris possidere, liberatur a traditione. Tu vide omnino de hoc, & huius dicti veritate, quod no. in trac. clausularum in clau. contrac. versic. constituens se præcario nomine emptoris possidere.

sufficiunt.vt ff.de acquiren.re.do. l.traditio. & iusti. quibus alie.
li.§.primo.Sol.quod hæc secundum illam videlicet suppleri de
bet,quando his concurrentibus traditio fit a domino, vel quasi.
vt in glo.& intellige quasi a domino,vt tutore vel procuratore,
qui habeat expressam domini voluntatem, vel creditore,qui ha
bere dicitur tacitam, ut infra.debit.ven.pig.impe. non pos.l.pri-
ma, & secunda,& not. in l.id quod necessarium. ff. de regu. iur.
4 † Opp. quinto , quòd etiam his concurrentibus non transferatur.vt Insti.de rerum d.tu.§.venditæ.Sol. vt sequitur in gl. vsque
ad fi.& dicit glo.quòd fallit in venditione, ubi oportet quod sa-
tisfiat de precio.& no.quod non dixit, quod precium soluatur.
sed quod de eo satisfiat . Satisfacere est autem ad creditoris vo-
luntatem, vt l.si rem.§.si omnis.ff.de pig. ac. & sic sufficit,quod
fidem habeat de precio,vt ff.de contrahen.empt. l.quod vendi-
disti.& sic glo.non fuit defectiua, ut quidam dicunt,licèt potuis
set esse magis lata. Vnum tamen attende,quia quod glo.hic di-
cit de uenditione , alibi extendi ipsam ad alios contractus simi-
les, in quibus merces,vel pecunia ex alia parte debet interuenire,& ita nota glo.singulariter notanda.ff.de fur. l.si seruus.§.lo-
5 cari quam tene cordi. † Ex qua habes,quod colonus,qui num-
mis colit,non facit fructus suos, nisi mercede soluta , vel habita
fide de ipsa.& quod sit idem in ea, quod in vēditione,probatur.
Primo illa ratione generali, quia de similibus idem est iudicisi.
vt ff.depositi.l.i.§.si quis seruum.& ff.de legibus. l.non possunt.
Secundo idem in pignore reddito.vt patet.ff.de pigno.act.l.ter-
tia,& ibi etiam glo.ad §.venditæ.dic,quod in ca dixi causa dubi-
tationis tollendæ. vel largè accipe , vt aliàs in statulib. nunquid
autem idem sit in contractibus innominatis, sentit gl. quod sic,
infra.de dolo.l.cum proponas.in glo. penult. sed infra.de rerum
permu. Iaco.de Are.per l.secundam, tenet expresse, quod non.
Innoc.autem in l.precibus.in eodem titu.opinio recitat. & nul-
lam firmat. & Pet. ibi Cyn. tenet , quod sit idem , quasi non sit
diuersa ratio.Qui vero contrarium tenent, rationem assignant,
quia in contractu innominato traditio fit ad obligationem , &
actionem producendam. Producere autem non potest nisi dominio translato.vt l.ex placito.& l.rebus.infra de rerum permu
tatio.& ff.in eodem titu. l.prima,in fi.ergo qui tradit,dominium transferre voluit, quia qui vult consequens,videtur velle, & antecedens necessarium, ut ff. de procura. l.ad rem mobilem.&
l.ad legatum. & ff.de iurisdictio omn.iudi.l.secunda,sed in contractibus nominatis obligatio efficax ciuilis,& naturalis est iam
nata . vnde traditio fit, vt alter soluat. & ideo transferre nō vult
nisi solutione facta vel aliter fide habita, vt ff.de triticar.l.procu
rator.§.penult.& de contrahen.emp.l.quod vendisti. Sed atten-
de, si teneamus opin. glo. quam habes notatam in qualibet le-
gum prædictarum.videlicet quod in venditione in dubio videa
tur dominium transferre , tunc inter contractus nominatos , &
innominatos nulla erit differentia. sinautem teneas,quod in du
bio non videatur velle dominium transferre , vt prima facie vi-
detur probare tex.qui præponit regulam negatiuam. in d.l pro-
curator.§.pen.in d.l.si seruus.§.locaui.ff.de fur tunc procedit dif
ferentia prædicta,& alibi hoc decidam , & forte hoc in l.inciuile.infra.de rei vendi.& hoc de prima regula, quam amodo per-
6 fice ex prædictis. † Accedo ad secundam,& quia ibi dicitur vsu-
a capione quæritur dominium , [a] quæro quid in præscriptione,&
glo.hic posita dicit,quod in hoc differunt,quia per vsucapionē,
quæ habet locum in mobilibus quæritur dominium directum.
vt hic. Per præscriptionem vero quæritur vtile , vt ff. de vsucap.
l.eum qui.& Insti.de vsucap.§. primo,non directum. vt infra. de
præscrip triginta ann. l.si quis emptionis. licèt Mar. dixerit quæ
ri directum.adeo quod si præscribens caderet a possessione,pri-
mus dominus non posset vendicare a nouo possessore.hanc opi.
tenet Petr. in præscriptione longi temporis , & longissimi cum
bonafide tamen.Primo per omnes.ll.inductas per Mar.quas vi-
de allegatas. infra de bonis mater.in glo. posita super auth. nisi.
quę simpliciter dicunt dominium quæri . & sic directum debet
intelligi, vt ff. de vectiga.l.prima. § qui in perpetuum.Secundo
quia si in mobilibus, in quibus est leuior possessio, vt ff. de acq.
possess. l.rem quæ nobis. & l.si rem mobilem. directum quæritur dominium.vt & hic,in glo.fortius per præscriptionem in im
mobilibus,in quibus fortior est possessio,ut ibi.Tertio quia aliàs
præscriptio bonæfidei cum titu.esset ludubrio, & frustra in feudatario , & superficiario emphyteuta , & similibus, qui habent
vtile dominium,tantum,si non quærerent directum, quòd non
est dicendum. ut infra. de bo. quæ li.l.fin. §.non autem. Quarto
quia immobilium exemplo seruitutes quæruntur,& directæ,vt
infra. de seruitu. l.secunda. ff. si seruitus vend.l.si quis diuturno.
Quinto quia alienare videtur, qui vsucapi paritur,vt l.alienationis verbo,ff.de verborum signific.ergo sicut alienando transfertur directum,ita per vsucapionem.Sexto,quia tam longa patien
tia habetur pro consensu:vt no.infra.communi.diu.l.penult. &
sic adest præsumptus cōsensus domini, qui est immediatè translatio dominii,vt l.tertia.§.tributius.ff.de condi.ob cau. Septimo,
quia ex facto contractu directa quęritur personalis obligatio,&
actio vt infra.de rei vxo.ac.l.prima, in princip.ergo,& fortius ex
facto alienationis consensu in realibus transfertur directum dominium, cum illud facilius transeat, quàm obligationes personales,ut ff.de pec.l.quis ergo casus.& pro socio.l.secunda,& ter
tia, in princ. Octauo, quia quod potest fieri per pactum , potest
fieri, & cum causa.per l.vt infra.de rei vxo.act.in princ. & com-
munia de leg.l.prima, & qui potio.in pign.ha.l.fi. & de fideiuss.
l.fin. Sed traditione cum causa trāsfertur directum dominium
si tradens erat dominus, vel quasi, vt hic. & in ll.alleg. in prima
glo.ergo, & per l.præscriptionem inducentem . Ad leges, quas
statim inducam cum gl. respondebat.vt infra.subijciam. Nostri
citramontani communiter tenent glo.& dominus meus cum il
lis, & primo in præscriptione longi temporis per tex.l.emptor,
& l.super longi. infra. de prescrip. Ion. temp.cum si.alleg.in glo.
auth.nisi. quæ dicunt exceptionem dari præscribendi.Cū igitur
exceptio sit actionis exclusio,vt Insti.de excep. in prin.sequitur,
quod actor rei vendicationem habet,vt prius,quæ per exceptio
nem prescriptionis eneruata est . Sed cum rei vendicario datur
domino. l.in rem.ff.de rei ven.sequitur, quod dominus remansit, & quod per prescriptionem reus quæsiuerit dominium,vt
in ll.per Mar. inductis, & non possunt plures esse domini eiusdē
rei insolidum,ut l.si vt certo.§.si duobus vehiculū.ff. com.sequitur necessario,quod primus remanet dūs directè , & alter vtili
ter, & sic vnus habet directum,alter vtile. Respondebat tamen
Pet.quod illę.ll.loquuntur de exceptione intentionis , uel facti,
quod truffa est,quia illa l.emptor.dicit, postquam actor intentionem suam probauerit.& sic supponit eum habere actionem,&
quòd hoc sit verum,patet per alium text. quem induco ad confirmationem prędictorum. infra si aduers. credito. l.prima, quæ
dicit,quòd inefficacē constituti actionem . & sic non ipso iure,
sed in effectu loquitur ibi de hypothecaria , quæ est res sed
eundem modum in præscriptione triginta anno. induxerunt gl
l.si quis emptionis,infra.de præscrip.triginta ann.quæ exceptionem, & actionem concedit prescribenti . Confirmatur secundum Dyn.Bart. & dominium meum. Nam sicut se habet quasi
possessio in præscript. incorporalium: ita se debet habere vera
possessio in corporalibus præscribendis. sed in incorporalibus
ex quasi possessione queritur vtile, non directum. ut ff. si seruus
vendi.l.si quis diuturno.in prin.& de aqua plu.arcen. l.prima.in
fi.ergo,& idem in corporalibus.hanc rationem sentit gl.in d.l.si
quis diuturno.sed tenendo cum Mart. hic potest responderi, qd
incorporalia,ut seruitutes reales, de quibus dicte leges loquuntur,prescribuntur sine tit.ut d.l.si quis diuturno.& infra.de serui.
& aqua.l.secunda,& ibi no.glo.prima. Ideo minus ius,& leuia
tali possessione debet queri, quàm quando prescribitur tit. Sed
replicando dic, quod saltem argu. procedit in prescriptione triginta vel quadraginta ann.& cum bona fide.vt solum quęrant
vtile, cuius contrarium negauit. Mar. & Pet. quinimo argum.
procedit simpliciter, quia & si cum tit. prescribantur , non propterea non quęruntur,nisi vtiles.ut l.si diuturno.quę indistinctè
loquitur. & quia in prescriptione longi temporis equiparantur:
7 vt infra.de prescriptio long. tempo.l.fin. † Confirmat dominius
meus. quia inter vsucapio.& prescrip.ratio est diuersa, igitur &
ius diuersum , ut infra. de libe. prete. l.prima. Ratio diuersitatis
est, quia in vsucapione vertitur fauor, qui est amplissimus, in alijs
odium simpliciter, vel respectiue, ideo non sit fauendum. ut ff.
de libe.& posth.l.cum quidam.& de actio.& obliga. l. Arianus,
& extra.de reg.iur.c.odia.libro sexto.Declaremus ista.usucapio
enim mera simpliciter bono publico est introducta , ne rerum
dominia remaneant in incerto. & sic ne ex incertitudine illa insurgant lites,& scandala.vt ff.de vsucap.l.prima,& pro suo.l.fin.
igitur nimirum,si usucaptori quęritur directum dominium,nec
vllum remanet pēnes primum dominum . Prescriptio vero triginta anno.merè in pœnam,& odium negligentis tanto tempo
re est introducta, ideo præscribitur cum mala fide, quod potest
de iure nostro,licèt secus,de iure canonico.vt in capitulo secundo,de reg.iur.libro sexto, tunc propter malam fidem,& merito
nullum quæritur dominium,sed sola exceptio,quamdiu pœnes
eum est possessio,vt infra. de præscriptio. triginta anno. l.si quis
emptionis.§.primo. Si vero bona fide,& sine titu. tunc, ut bona
fides plus aliquid habeat,quàm mala,iustum fuit, ut per præscri
ptionem prædictam vltra exceptionē sibi quæreret vtile dominium , quod tamen non prævalet contra dominum habentem
directum, ut d.l.si quis emptionis.§.primo,& ibi per glo.In prescriptione vero longi temporis, quæ partim causatur odio negligentis,partim fauore possidentis titu.& bona fide, quem habet
possidens, vltra bonam fidem, æquum fuit , vt plus ei tribueretur , quam in præcedenti . & ideo minus tempus requiritur, ut perfi-

ADDITIO.

a ¶ Vsucapione quæritur dominium. Adde quod dominium transfertur vel acquiritur multis modis vsucapione, adtione, legato, monachatione, arrogatione, & alijs multis ll.dispositionibus.Bal.in l.in rem.de rei vendi.in Spec.de act.& pen.§.2.ver.si autem.de resti.in integ.§.j. vers.sed nota,

perficiatur,ut infra. de præscrip. Ion.temp.l.fin.& vtile dominiū tantum quæritur. Sed propter titulum prædictum hic est maioris afficiaę quā præcedens,quia hoc præfertur directo, & eum vincit; ut dicta l.si quis emptionis.in princ.& ibi no.nec fuit contueniens propter odium admixtum fauori , vt quæreretur directum , sicut quando merus fauor tantum versatur , ut in vsucapione triennali , quia odia a fauoribus debent per effectum discerni, & minus operari, vt supra dixi . Ac etiam,quia res soli sicut sunt firmiores, & stabiliores,ita sunt in transferendo,vel acquirendo difficiliores,vt ff.de acquir. possess. l.si quis vi.§.differentia.& vnde vi.l.prima,& argum.eorum,quæ notan. ff.de reg. iur.l.id quod necessarium. Et ita in effectu declarabat dominus meus hanc materiam. Restat respondere ad obiecta , & primo ad ll.inductas per Mart.dic,quod de vtili dominio loquuntur,& sic debent necessario intelligi, ut in prima ratione pro ista parte probaui. Ad secundam rationem respondeo , quòd fauor,& odium, vt dixi , soluunt contrarium . Ac etiam, quia res soli sunt stabiliores , vt dixi . Ad tertiam, quæ fortius vrget , respondeo, quod ex hoc non est præscriptio ludubrio, & frustratoria in superficiario feudatario, & similibus, quia illi habebant prius vtile dominium diuersum, & non aduersum directo:nunc per pre
8 scriptionem acquirunt vtile , contrarium directo. † Et sic dica-
a mus, quod vtile dominium est triplex [a] saltem respectibus,& ef
fectibus : quia quoddam est vtile diuersum a directo originem
sumens ab illo,nec est ei oppositum sui natura, nec contrarium,
immo semper præsupponens ipsum . & istud est vtile dominiū
superficiarij, feudatarij, & emphyteotæ, & similium.vt ff.de rei
vendic. l.superficiario. & si ager vectig.l.prima.§. qui paupertem.& de pigno.actio.l.tutor.§.fin. cum seq. & in vsibus feudorum de prohibita feudi alienatione per Federicū. c.Imperialē.
§.primo. Quoddam est vtile,quod directo est contrarium.& op
b positum, ut est illud quod prescriptione quæritur.[b] vt d.l.si quis
emptionis.in princip.Quoddam dominium vtile dominio directo simile , & conforme. ut est illud , quod transit ex cessione.
vt infra.de hæred.vel ac.vendi.l.fi.& ita dicebat dominus meus,
quod no.quia verba sunt pulchra, & subtilia. Sed de hoc vltimo
dubito. Nam alibi tenet Dyn. quòd per cessionem rei vendicationis non transferatur vtile dominium. vt per eum no.in c. pro
possessore. in vltima quæstione,& de regu. iur.libro sexto . Sed
de hoc remitto ad ea , quæ dicam in l. prima , infra de actio. &
obliga. Ad quartam respondeo, illam declarando , quia in præscriptione seruitutum quæruntur utiles non directæ , ut dixi in
ratione, quam pro hac parte fecit secundum Dyn.& Barto. nisi
forte secundum aliquos in seruitute prescripta , cuius initij non
existit memoria, ut ff. de aqua.quoti. & esti.l.hoc iure.§.ductus
aquę, sed Tutius est,ut intelligatur illa secundum alias & sic re-
9 spectu effectus.† Ad quintam respondeo,quòd alienare dicitur,
qui usucapi patitur, sed diuersimode, & non semper volens,sed
quandoque inuitus.pro quo declarando attende,quod in vsucapione rerum mobilium propter bonum publicum , & finem litium, propter quas vsucapio est introducta , dominus sciens,vel
ignorans sponte alienare fingitur.ut dicta l.alienationis. Nimirum igitur cum fictio æquipolleat veritati, si transfertur totale
dominium,& sic directum.In prescriptione vero immobilium,
quando mala fide præscribitur : tunc inuitus solum exceptione
repellitur in odium negligentiæ suæ.vt infra.de annali exce.l.fi.
in fi. Frustra igitur de dominii translatione tractatur, cum nec
voluit,nec a iure fingatur velle. In eadem præscriptione immo-
bilium, quando bona fides sola interuenit, dicitur nolle, & fingitur velle diuersimodè.nam si respectu pœnæ damni sui, verè
non vult nec præsumitur velle,sed propter bonam fidem possessoris aduersatijq; sui l.fingit eum velle. Ideo fingitur alienare,vt
transferatur vtile,non directum,qui alio respectu,vt dixi,creditur nolle.simile vides licèt econtra.ff.quod me.cau.l.metum.§.
volenti . Nam ibi directum dominium transit per traditionem,
& voluntatem licèt coactam , & vtile sibi remanet propter voluntatem a iure fictam secundum dominum meum Richar.
qui in speculatione non habuit parem . & ex his colligitur etiā
ratio sexta & septima . Et ex his habes , quod fictio æquipollet
veritati efficacia, & effectu, non forma,& essentia vera . Ad ra-
tionem octauam respondeo , quod l.potest. sed non voluit, nec
velle debuit, ut directum dominium transferatur rationibus,&
causis superius allegatis. & hoc de parte secunda . Nunc ad tertiam partem dicitur hoc, quòd nudis pactis non transferuntur,
sed hoc falsum.vt infra.de rei vendi.l.seruum. & ff. de rei ven.l.si
ager.Sol.quod hic appellat nudum alio respectu, scilicet quod
non est traditione submissum licèt non sit,nudum respectu solennitatis.& causę:vt in contrarijs,& quod sic intelligatur hic,patet ex serie , & continuatione text. Hoc vult glo. ex qua no. q
equiuoce nudum quid dicitur in iure. Primo in naturalibus, qd
caret vestimento,vt in Lombardia de iniurijs mulieribus.l.anuin
ciatum . Secundo in artificialibus , & scientificis nudum est, q
caret forma productionis.ut infra.de eman.li. l.tertia. Tertio si-
mulatum, quòd caret essentia veritatis:ut ff.de contrahen. emp.

l.nuda.Quarto quod caret accessione hypothecæ,uel fideiussoris.ut infra.de verborum signific.l.Sancimus. Quinto, quod caret perceptione fructuum vltra proprium vsum . ut ff. de vsu & ha.l.prima. Sexto,quod causa,& ratione,vt infra. de testi. l.solā. & in Authen.de testi.§.licèt.Septimo,quod caret gradu,& sensu corpore apprehensionis.vt inf.de acquir.possess. l.licèt. Octauo, quod frigiditate caret, & efficacia parienti, seu producendi actionem, ut supra,eodem l.legem. & ff.eodem. l.iurisgentium. §. quinimo . Nono , quod caret substantia , uerę vel fictæ traditionis.ut hic. & ff.si seruitus uen.l.si a te.cum sim.Et hos modos enumerat dom.Richar. per quos eius memoria referatur. Opp. secundo ad hanc regulam de l.si quis.ff.de rei uendicatio.Sol.vt sequitur in glo. quod hęc regula fallit in pacto. l.commissorię , & adiectionis in diem.& idem nota.in contrario.ut ff.eo.l.iuris, gentium.§. quinimo.& ff.de pac.inter emp. & uen.l.commissorię.Sed in l.prima, de dona. in princ. in glo.super uerbo, mortis.
10 † Dicit, quòd in pactis illis, quandoque apponuntur uerba conditionalia, & suspensiua, & quandoque conditionaliter resolutiua, quandoque ad resoluendum obligatiua . Primo casu non transit dominium,priusquā conditio impleatur:ut ff.de in diem adie.l.2.,Secundo casu dominium in emptorem transuit, & solo pacto in uenditorem retransit,ut inf.de pa.inter empt.& ven. l.commissorię.& ff.in eo.titu.l.lege.in princ.& §.j.& de in diem adiec.l.ubi §.sed,& Marcellus.& l.item quod dictum, & l.Sabinus. & sunt uerba resolutiua, qñ uerba sunt merè directa . puta res sit inempta , si ad diem pecunia non sit soluta , uel si melior conditio sit oblata,ut not.glo.in d.l.j.ff.de dona.& infra. de pac. inter empt.& uen.l.j.Similiter idem dico, si simpliciter dicatur, uendo sub pacto l.commissorię,uel adiectionis in diem:quia in suo potiori sensu,& proprio factum esset pactum.argum. huius glo.& glo.in d.l.prima.inf.de pac.inter empt.& uend. & probatur.ff.de l.commissoria.l.prima,& tertia,in prin.& uide, quę no. glo.ff.de in diem adiec.l.secunda.& rationes, & motiua fuerint. Primo, quia sicut ab initio non transit sine causa: ut ff.de acq.rerum do.l.nunquam nuda.sic nec remanet ipsa dissoluta.argum. ff.de fideiusso.l. Vranius.post medium.secundum Dyn. & Iaco. But. Secundo, quia lex fingit retro rem nunquam uenditā fuisse,ut d.l.si quis hac.l.secundum Pet.Tertio, quia conditio resoluens impleta habet retro tractum:ut ff.qui po.in pign. ha. l.qui Balneum,& l.potior.in prin.Quarto,quia licèt ipsum contrahere sit factiut ff.de cura. furi.l.consilio.in fi.contractus tamen forma potestas,& efficacia est iuris:ut ff.de iust.& iur.l.ex hoc iure. ergo quia quam plurimum est iuris.& ex iure,ideo ius multum debet posse in ipsius fictione, ut in simili no. in l.prima,infra. de acquir.poss. Quinto , quia paria sunt ab initio causam non fuisse, uel ex post facto ad non essentiam deuenisse : ut ff.de condi. sine causa.l.secunda,& istas tres rationes addit dominus Richar. Tertio casu quādo sunt ad resoluendum obligatiua dominium trāsiuit per traditionem,& quia causa non est resoluta uerè nec ficte,sed ad resoluendum,& retradendum obligatio contracta: ut inf.de pac.inter emp.& uen.l.j.2.& 3.dominium non transfertur ipso iure.& ita no. gloss. pro qua facit in simili. ff.de eo quod cer.lo.l.in bonæfidei.in fi.& infra.fi aduer. li. l.fin.& vbi,& apud quem. l. fin. quæ uerba sunt notanda , quæ limitat gloss. in l.ab emptio.ff.eodem.in gloss. pen. quando pactum l.commissoriæ, uel adiectionis in diem factum est in ipso contractu , non ex interuallo, quod etiam ibi sequuntur docto . † Sed reuoco in dubium , quando dicantur ad resoluendum obligatiua , & exemplum ad sonum uerborum est clarum : puta promittis , uel pactum facis , quòd tu resolues contractum,& ad hoc tendunt leges superius allega. Aliud exemplum ponit tex. in d.l.tertia, de pac.inter empt. & ven. puta si non solueris infra mensem , fundus ad me reuertatur. Aliud ponit glo.in d. l.prima,infra.de donatio.puta fundum mihi retradas uel restituas, & hæc exempla satis admitto in pacto l.commissoriæ.puta si non solueris, & cętera.per d.l.tertiam.inf.de pact. inter empt.& vend. sed in pacto adiectionis in diem, hæc exempla non uidentur procedere, quod

ADDITIONES.

a ¶ Est triplex.tu vide de hoc Bar.in l.si quis.§.differentia.nume.4.verf.quæro quotuplex est, & quod ibi no.in addi. ad eum in apost.in eo. versicu. ff. de acquir.poss.& in l.minor.§.j.ff.de mino.

b ¶ Præscriptione quæritur. Adde q̄ præscriptio probata in iudicio reali,quo actum est iure dominij,vel quasi , licèt ex ea oriatur utile dominium non quasi dominium, sufficit.Bar.post gl.in l.minor.§.j. de euictio. vnde præscriptio acquirit dominium vtile,ut ibi,& in authen.nisi tricennale.& ibi docto.præsertim Bal.in vers.non quæro.infra de bo.mater. & prout hic Sal. nisi titulus eius sit secundum decretum,Bal.fing. in l.possessionem.inf. de bon.au.iudi. pos. Alexan. contra. in l.fi finita. §.Iul.in princ. de dam.infec. Item nisi statuto caueatur , quòd ex præscriptione quæratur dominium , quia intelligitur secundum directum , ut statutum aliquid operetur contra ius commune,Bar.no.in l.2.in 2.q.de vsu.Item adde Arch.in c.j.de præscrip.lib.6.qui tenet, q̄ de iure canonico acquiritur non solum vtile , sed etiam directum dominium,per Panor.per illum tex.in c.ad aures.extra.de præscrip.ver.item facit.& prædicta limita sex modis,ut per dominum Sal. May.hic, quem vide circa medium.3.colum.

quod demonstro. Nam pactum istud de quo quæritis, est, ut si alius attulerit meliorem conditionem &c. & sic implicat, qd alteri rem vendere possim plus offerenti, & in eum rem transferre, ac si non vendidissem. igitur semper adueniente conditione contractum resoluit ipso iure, cuius resolutionis causa cum tamen erit ipso iure facta per conditionis implementum, pactum dicitur factum, & tunc vires incipit habere. nec obstat, quòd pactum dicitur factum, ut restituas, vel retradas fundum: quia intelligi debet respectu possessionis: quia verba possunt adaptari. vt l. restituere. ff. de rei vendi. & l. i. ff. de act. emp. & l. si stipulatus. ff. de vsuris. & l. rem tradi. de verb. oblig. quod hæc sit intentio huius pacti, probatur inf. de vec. & com. l. pœnes. Hoc cõfirmo, per tex. ff. de rei vendi. l. si quis hac l. vbi ponitur verbum, recedatur ab emptione. & per l. 2. ff. de in diem adiec. vbi ponitur verbum, resoluatur, quæ, ut verbalia. & futurum concernentia videntur exigere contrahentium factum. argum. eius, quod no. in l. in criminali. j. de iurisdi. omni. iudi. & l. si quis in tantam. unde vi. & tamen intelliguntur ipso iure propter naturam cõtractus, & pacti implicantis conuentionem; quamuis cogitabitis in prædictis aliàs inauditis, donec legam titulum inf. de emptio. vendi.

12 † Opp. tertio, ꝓ solo pacto ab initio sine traditione transferatur dominium: ut l. fi. sup. de sac. san. eccl. Sol. vt sequitur in gl. quod ibi speciale in ecclesia, & ciuitate, & adde, quod illud operatur fauor publicus, & diuinus. ut patet in princ. illius l. & alterius ibi

15 præcedentis. solent tamen quæri in d. l. fin. an hoc procedat pretio non soluto. Item an sine traditione transeat possessio, & an si vni ecclesiæ solum fiat venditio, & postea alteri fiat venditio, & traditio, quæ præferatur, quæ omnia soluit, ut ibi notaui, & scripsi. Opp. 4. ad idem de l. j. inf. de dona. quæ sub modo. solu. ut in glo. quod ibi fallit alimentorum fauore. vt ibi not. Probat ibi tex. cum dicit hoc casu vtilem, &c. Et attende, ꝓ secundum dominum meum motiuũ ibi sic decidendi fuit modus. & lex adiecta donationi, & inobtemperantia aduersarij. Nam sicut conditio suspendit substantiam: sic modus effectum arg. j. de his quæ sub. l. j. quasi mens donantis fuerit, ꝓ licèt iuris subtilitate transeat dominium directum, non tamen vtilitas, & effectus, nisi impleatur modus adiectus. ideo effectu remanet vtilis rei vendicatio, quæ præfertur directo dñio translato. & hęc ratio videtur generalior, quam solum dictet alimentorum fauor. ideo eam not. Oppo. 5. ad idem de l. si quis sub hoc pacto. ff. de contrah. empt. sol. duobus modis, vt sequitur in glo. & secunda solutio approbatur in contrario. & est vera, licèt tamen post rem apprehensam habeat verum dominium, tñ ibi est speciale, vt sua propria auctoritate possit manus iniicere, etiam si per plures manus ambulauerit, ut l. extat. ff. ꝓ metus causa. & sup. de Iudæis. nullo, fauore castitatis, & odio prostituentis. Op. vi. ad idem de l. Papinianus. ff. de seruitu. & de la Titio. ff. de fur. Sol. ut glo. ꝓ speciale in vltima voluntate eius fauore, & quia dubitari posset de donatione causa mortis, quæ magis accedit contractui, ideo Cyn. supplenit, & idem in donatione causa mortis, & ff. de do. causa mor. l. si mortis causa res donata sit. Opp. 7. extra. glo. de l. reb. inf. de iure do. coniuncta. l. doce. inf. de rei vend sol quod ibi speciale in trãsatione ex causa dotali. arg. l. i. ff. sol. mat. Vel dic, quod in re dotali mulier aliquale habuit dominium, ideo adueniente casu restitutionis non tam nouum quæritur, q̃ primum fortificatur, & hoc videtur de mente illius tex. l. in rebus. Opp. 8. de auth. donationem. in eo. tit. & in Auth. de equalitate dotium. §. illud. Sol. ꝓ ibi speciale, vt transferatur utile propter sustentationem matrimonij, & cui comitatur naturam dotis. Opp. 9. ad idem de l. hac edictali. §. nisi illud. inf. de secun. nup.; vbi propter transitum ad secunda vota proprietas locorum nuptialium transfertur in liberos primi matrimonij. Sol. ibi nõ ex pacto, vel ex conuentione, sed ex liberorum fatiore, & in mulieris odium sic, & aliàs transfertur ex l. ff. de publicia. l. commissa. † Quæro primo an in vniuersalibus siue generalibus ex solo titulo trãferatur dominiũ, respondeo, ꝓ regula est, ꝓ non, vt no. gl. in l. j. ff. de vsuc. pro dote. Nam si mulier omnia sua bona dat in dotem, nõ transfertur

a dominium sine apprehensione. [a] argu. huius l. fallit in societate omnium bonorum. l. secunda. ff. pro socio. & hoc quia propter reciprocationem contractus, vnus dicitur possidere alterius causa, vt ibi no. Item fallit in hærede adeunte hæreditatem. vt l. cum hæredes. ff. de acquir. poss. Item vt tenere glo. in fideicommissario, cui hereditas est restituta solo uerbo, vt ff. de publica. l. cum sponsus. §. is cui. sed non idem in emptore hereditatis, vt l. siue autem. §. item si hæreditatem in eo. titu. quod no. Quæro. 2. quia tex. hic dicit de dominio, quid in possessione, dicit glos. aliud in ea. Circa quod attẽde, quia aliud est in ea, nam licet solo animo, & pacto, transferatur in alium, sicut nec dñium, tamen solo animo perditur, quod non est in dominio, vt l. 3. §. in admittenda. ff. de acq. poss. & de reg. iur. l. id quod nostrum. & ad hoc facit l. si quis ui. §. differentia. quam gl. hic allegat. & ita ad literam declarat alia gl. in l. quod meo. in prin. ff. de acquir. re. poss. & est glo. j.

14 in fi. † Quæro. 3. extra glo. an sine causa transferatur possessio in alium. & quædam gl. multum singularis, in l. quod meo. in prin. ff. de acq. possess. dicit, ꝓ non. dicens, ꝓ illa causa est habilis ad translationem possessionis, quæ est habilis ad translationem dominij; sed sine causa non transfertur dominium. vt sup. est dictũ. ergo nec possessio. & hanc conclusionem sequebatur Iaco. de Are. sed Dyn. contra, per l. j. §. fi vir. in eo. tit. Pet. & communiter dicit dicunt, ꝓ §. fi vir. loquitur de vera traditione, & naturali possessione. gl. autem. in l. quod meo. de ficta. Vnde post Andream Zaffu. de Pisi. Cyn. Iac. But. Ray. & cæteri communiter dixerũt. aut est titulus, & vera traditio, & transit dominium, & vera possessio, vt hic. cum si. aut est tit. verus, sed ficta traditio, & tunc ẽt transferatur vtrunque. vt d. l. quod meo. & ff. de rei vend. l. quędam. & de don. l. quisquis. aut econtra titulus fictus, & vera traditio, & idem. vt ff. de cond. inde. l. j. in fin. & de reg. iur. l. cuius per errorem. aut vtrunque fictum. s. titulus, & traditio, & tunc neutrum transit, vt in illa gl. l. quod meo. ne duplex sit fictio in eode subiecto. contra l. mulieri. & Titio. ff. de condi. & demon. & inf. de dotis promit. l. j. Exemplum huius est, quando ex certa scientia nullo titulo præcedente, quis constituit rem suam alieno nomine possidere. est enim fictus titulus donationis. vt d. l. cuius per errorem. & ficta traditio. vt d. l. quod meo. vel quando conduco a te rem meam scienter. vt l. ei a quo. ff. de vsuc. licèt quædam gl. in l. fi rem aliquam. ff. de acq. poss. videatur aliter sentire, & malè secundum Bar. quod ego examinabo in l. qui rem. infra

16 locati. ubi glo. idem no. ꝓ ibi. † Quæro. 4. an possit transferri dominium sine possessione. [b] & breuiter dic, ꝓ non per vsucapionem. vt infra. de vsuca. transfer. l. j. & ff. de vsucap. l. secunda. &

b & extra. de reg. iur. c. fine possessione. per traditionem vero sic, vt in tex. singulariter notando. in l. fi fundum. ff. de fun. do. & no. l. cum res. infra. de prob. in gl. pen. in prin. similiter per l. vt supra. in vltima opp. dixi. † Quæro. 5. quare ex sola conuentione non transfertur ius reale dominij vtilis. vel directi, vt hic, sed ius reale hypotecę sic. vt ff. de pignora. actio. l. j. & de pigno. l. contrahitur. Respondent aliqui, quod maioritas, & minoritas præiudicij hoc operatur, alii, ꝓ hypotheca est sequela personalis iam natæ ex contractu, cui accedit, & fit ad eius conseruationem, & ficliorem exactionem. vt l. quamuis. ff. de pigno. act. Igitur fuit necesse vltra pœnam personalem aliquid plus cautelæ inducere, & sic ius in re: sed ex promissione alia principali de dando non fuit necesse hoc inducere, quia sua personalis obligatio sufficit, quia ad roborandum aliam non indeuitur. Quæro quid sit dominium, & quot sint eius species. [c] dic, vt, scripsi in repetitione mea, in l. ex hoc. ff. de iusti. & iure. & hic sit finis.

A D D I T I O N E S.

a Sine apprehensione. Quod dominium dotis non transeat in maritum sine traditione, adde Bal. in l. nulla. inf. de iur. do. & in l. j. ꝓ dote. & vide Bal. hic in fi. & Spec. de act. seu. pe. §. 1. ver. alius quòd verum etiam si vniuersa bona dentur in dotem, glo. no. in l. j. ff. pro dote secundum Ioan. de Imo. in l. de diuisione. ff. solu. mat. sed fiat sola inductio, & sic sola naturali possessione. et transit dñiũ. & sic dotalis. l. fi fundum. cum gl. ff. de fun. do. & vide.

b † Sine possessione. Adde an. dominium retransferatur sine traditione possessionis titulo rescisso, quando fuit translatum per titulum, & traditionem possessionis, & dic, quòd non, prout no. Bald. in l. j. C. de inoff. do. Ang. de Periglis. in l. commissa. de pecu. Idem Bald. in l. j. C. si quid in fraud. pa. & Alex. in l. ab emptione. ff. eo. & conf. 92. volum. 7.

c Et quot sint eius species. Bal. in l. i. rebus. C. de iur. do. & in l. proprietatis. C. de proba. dicit esse triplex. idest directum, vtile, & quasi dominium. Idem Bar. in l. fi quis. §. differentia. nu. 4. ver. quero quotuplex est dominium, & ibi in apostil. ad eum in eo. ver. ff. de acq. poss. & in i. ub. ff. de pub.

L E X XXVI.

1 *Aes alienum absque creditorum præiudicio inter hęredes diuiditur.*
2 *Obligatio hæredum non differt ab ea, quę fuit in persona defuncti.*

Pacto successorum. Primo dictum in succedentibus de iure prætorio. Tertio remouet dubium. Casus. † Aes alienum ipso iure inter hæ-
1 redes diuiditur, nec eorum pacto creditoribus præiudicatur, & non exhibito instrumẽto communi ad interesse potest agi. hoc dicit. Et vt intelligas versiculũ de chyrographis. attende, quod hæredes inter se fecerunt pactum, vt vnus eorum creditoribus teneretur, & soluere, & similiter contra debitores ageret, & ob hoc chyrographa fuerunt ei tradita, vt hic in glos. tertia. & fortè cessione facta, quia aliàs pro parte aliorum non potuisset experiri, & sic not. quod vbi cessione facta ob causam illa non impleta, repetuntur instrumenta, & cessione non obstante, potest pristino iure vti, secundum Barto. quod tene menti, quia ex hoc habes pulchram, & singularem limitationem. ad legem Iuliannus. infra. de noua. vt vtilis cessionarii præferatur directæ cedentis in casibus ibi positis, nisi cessio sit facta ob causam, quæ impleta non fuit, vt hic. vel fortè sufficit instrumentum traditio animo transferendi. argum. infra. de donatio. l. prima, & ff. de legat. primo, l. seruum filij. §. eum qui. Opp. quod por-

portiones non quærantur singulis ipso iure, sed demum hæreditate adita, vel immixtione facta, vt instit. de hære. qua. & dif. §. fi. ff. de acquir. poss. l. cum hæredes. in princi. Solu. quod illa verba, ipso iure, si cum prioribus coniungantur, & sic determinent illud partiespium, quæsitis, obstat contrarium, & tũc subaudi per vel post additionem, non ante, vt in contrarijs. Sed quia hic aliqualiter literam violat. ideo glo. dixit. secundo vel dic verius, & illam tene. & sic determinãt sequentia. Quæro, quid dicatur æs alienum, & dic, vt in ea. glo. Quæro qua actione agatur de his instrumentis. Sol. vt in gl. super verbo, exhibendis, videlicet condi. ob caus. ad repetendum, vel iudicis officio, vt exhibeantur, vel vt in prin. glos. fin. addetur præscri. verb. ad interesse, vt impleantur conuenta, quia plenè vestiuit ex parte sua, quia tradidit instrumenta, si plus non exigebat conuentio facta. Quæro modo in casu nostro, an creditores teneantur primo exigere eam, qui prius creditoribus debuit respondere. Solu. quod non, vt in glo. fin. quam sequuntur doct. Extra no. quod hæc lex consueuit allegari, quod si inter duos conueniat de aliquo dando cuidam, quod illud sit pactum, quia sic hic appellatur, & s. eod. l. debitorum. In contrarium facit: ff. eod. l. i. §. i. cum ibi not. sed dic, vt ibi not. Ioan. & glo. & communiter omnes videlicet, quòd est pactum, quia formam habet pacti, non tamẽ efficax, nisi interfit, vt ff. de verborum obligationibus. l. stipulatio ista. §. alteri. Non enim peccat in forma, vel materia, quæ sunt intrinseca causæ, nec efficiẽti causa, sed in finali extrinseca, puta interesse, & ideo dicunt ipsi, cum habeat causam habilem, pactum est, sed inefficax, quod postea incipiet efficax esse, & sic cum incipiat interesse, puta, si succedat creditor ei, cui pactus, vel stipulatus fuit, vt not. glos. in simili. ff. mand. l. si remunerandi. §. si tibi, & pro hoc allegat Guliel. de Cun. ff. de euict. l. habere licere, & de verborum obligationibus. l. stipulatio ista. §. quę situm, & ad Velle.

l. quamuis. §. si mulieri, & de solu. l. si stichum. §. aditio. versi. ali-
2 quando. † Similiter consueuit induci, vt obligatio hæredum sit eadem in substantia cum illa, quæ erat in persona defuncti, cum non possit ex pactis, & personis eorum immutari, vt hic, & infra. de hæred. act. per totum. ff. de verborum obligationibus. l. secunda, quod dicunt docto. verum esse fictè ea fictione, qua hæres fingitur eadem persona cum defuncto, vt in Authen. de iureiuran. a morien. præsti. §. i. Not. verò, quia mors omnia soluit, vt in Authen. de nupt. §. deinceps, & obligationes istæ inhærebant eius animo, & animæ, ideo transeunt cum illo, vt cæteræ virtutes, & vitia secundum Ricar. de Sali.

L E X XXVII.

1 *Contractus, & pactum nonnunquam ambo pro vno, quandoque contractus pro vno, & pactum pro altero sunt.*
2 *Roborans aliud respectu efficacia illius causa dici potest.*
3 *Pactum cohærens contractui stricti iuris ipsum, & veterem actionem informat.*
4 *Sententia est ferenda pro iurium efficacia.*
5 *Stipulatione ad deductum in pactum quando agatur. & nu. 9.*
6 *Contractus si alium declaret ex declarato contractu agi potest. & nu. 7.*
8 *Stipulatio pœnalis quando committatur.*
10 *Actio competens ad deductum in stipulatione, an competat ad deductum in pactum.*
11 *Actio præsciptis verbis datur ex pacto cohærente stipulationi.*
12 *Actio ex stipulatu, an informatur vsurarum datione.*
13 *Contractus innominatus ex relatione contractus ad pactum consurgit.*
14 *Contractus nominatus specie differt a contractu innominato.*
15 *Contractus innominatus resultat ex contractu facto pro vno, & ex pacto pro altero inito.*
16 *Pactum potentius agit, quam precium in contractu.*
17 *Pactum principale quando vestiatur ab accessorio pœnali.*
18 *Pacta duo nuda sibi cohærentia si fuerint, an si vnum rei interuentu vestiatur, reliquum ab illo robur recipiat. & num. 20.*
19 *Modus quomodo pro conditione capiatur in contractu innominato.*
21 *Pactum contractus cohærentia vestitum, an remaneat tali contractu sublato.*

Petens. In ista lege ego ponam nouam, & singularem lecturam. & quamuis in text. sit valde breuis, tamen in glos. & materia est valde grauis, & longa, & intantum, quod humeri scholastici, vt plurimum non valent illam sustinere, sed Deo duce illam sic reddam leuem claram, & lucidam, quod iuuenes, & proiecti dicent: Capiamus illam vt Margaritam præciosam, & ne urat superfluis, de omnibus remittam,

1 quæ in alijs legibus huius titul. reperiam me scripsisse. † Et pro euidentia dicendorum præmitto cum domino meo, quod quãdoque contractus, & pactum sunt ambo pro vno, vt in 3. lectura, quam approbat, & ponit hic glo. quandoque contractus pro vno, & pactum pro alio, vt in lectura, quã posuit hic Pet. & Cy. quandoq; pactum pro vno, & contractus pro vtroque, quod est quando contractus est vltro citroque obligatorius. ut j. de pact.

inter empt. & vendit. l. 2. Et licet quidam valens, & famosus docto. dominus Bald. de Perusio dum legẽ istam repereret in isto studio, diceret nõ debere diuidi, quia tota clauditur vno stricto, & sic non esset tam diuidere, quam concidere, & verum dicat in diuisione formali, & extensiua. i. extra se partium positiua, tñ diuisionem intellectualem, & intensiuam recipit, & tales diuisiones non sunt negligendæ maxime in repetitionibus, in quibus tractatur de illuminatione, & subtilitate intellectus. & hoc videmus frequentari in theologis in eorum sermonibus, & collationibus. Diuidunt enim singulas propositiones, & authoritates, vt tam per diuisionẽ rei, quam ẽt intellectus proprij ostẽdãt profundam subtilitatem, ita & in lucem deducã misteria legis. quod attendens præceptor meus diuidebat legem istam in tres partes, quia primo thema ex quo elicitur quæstio. Secundo altior indagatio. Tertio quæstionis solutio. secunda ibi seu. tertia ibi, recte, Casus. Pactum cohærens contractui stricti iuris informat illum, adeo quod ex eo sic informato datur actio ad id, qd in pacto deuenit, hoc dicit. Pone casum in terminis in nubc, puta inter Titium, & Meuium interuenit stipulatio, & pactũ, quæritur, an si ex stipulatione agatur ad id, quod deuenit in pacto, recte agatur. vt si ex tali libello iudex pro actore possit ferre sẽtentiam. Respondet imperator, quod sic, si pactũ antea, vel postea statim interpositum fuit. Expone literam ibi, petens, subaudi in iudicio per libellum, & litem contestando, vt patet ex sequentibus, cum alias ad diffinitiuam non posit peruenirl. vt j. de temp. appel. l. fi. §. illud. nec ante litem contestatam dicit quis petere. vt ff. rem ra. ha. l. amplius. Ex stipulatione nomẽ est actionis. si factum erat deductum in pactum, vt institu. de verborum obligatio. in princ. alias si certum quid dandum, non erit nomẽ actionis, sed materiam notabit, ex qua datur actio, quæ nuncupatur certi condictio ex stipulatu. ff. si certum petatur. l. si quis certum. & supra eodem, l. si pacto, & ibi nota. glos. (secuta est.) id est interposita. vt sic comprehendat vtrunque casum, qui sequitur, seu hic condictio sui natura est applicatiua. vt ff. de auro, & argen. leg. l. si ita statim. hæc litera restenat literam præcedentem, postea, quæ alias notaret interuallum. vt ff. eodem. l. iurisgentium. §. adeo. & quando statim dicatur pactum interponi, scripsi supra eodem l. in bonæfidei. (Recte) id est iuste. quia recte iustitiam notat. rite vero solennitatem. vt ff. de contratabu. l. non putauit. §. non quæuis. & de inoffi. testamen. l. 2. secundum se. i. pro se. & sic hęc dictio sumitur hic intentionaliter, siue finaliter, alias formaliter. vt infra, de institu. & substitu. sub con. fa. l. pen. nec prolata ab homine conditionem facit, vt ibi. quandoque sumitur pro iusta, & prout illa variatur & ista de cuius variatione dic, vt scripsi secundum Richar. in l. t. de episcopis, & clericis. ferri, id est proferri, & pronunciari. & sic simplex pro cõposito per sententiam diffinitiuam. vt l. i. ff. de re iudic. & l. quod

2 iusit. in eodem titulo. † Not. quod illud, quod roborat aliud, potest dici causa illius saltem respectu obseruantiæ, & efficacię. facit in Authen. de defen. ciui. §. interim. & ff. eodem. l. iurisgentium. in principio. † Nota. etiam quod in contractu stricti iuris

3 pactum cohærens informat ipsum contractum, & veterem actionem. concordat ff. si certum petatur. l. lecta. idem in bonæfidei. vt supra eodem. l. in bonæfideic. Tertio quod non refert, an pactum antecedat, vel sequatur, dummodo incontinenti apponatur. concordat ff. eod. l. iurisgentium. §. quinimmo. Quarto, ꝓ stipulatio hic excedit limites proprios, quia fines verborum. nã ad id datur, ꝓ in stipulationem non est deductum. & hoc ideo, quia pactum incõtinenti appositum inesse. i. intra esse creditur,

4 & interpretatur, vt d. l. lect. ver. dicebam. † Quinto quod pro iurium efficacia debet ferri sententia, vt hic in fi. & j. de edic. diui. adri. tollen. l. fi. & j. de iudic. l. properandum. §. & si quidam. & ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. veritas. Sexto, quod narratis narrandis

a in libello procedit hæc conclusio, quare [a] peto pro me ferri sententiam, & idem si dicatur, quare peto causam debito sine terminari,

A D D I T I O.

a ¶ Procedit hæc conclusio, quare. Adde do. Ias. May. hic, qui refert Bald. tenere in l. edita. in 16. col. §. de eden. quod ista conclusio, quare peto pro me ferri sententiam continet omnia necessaria, & similiter peto declarari actionem mihi competere, quod operatur, ac si petijssem condemnari reum ad contenta in libello. alleg. l. fi finita. §. eleganter. in verbo, actionem. & ibi Bart. in ult. col. no. ff. de dam. infe. tamen dicit ipse, ꝓ utilior cõiunctis est illa cõclusio, quare peto in prædictis mihi ius, & iustitiam ministrari, de qua dicit else tex. in c. cum dilectus. & ibi canon. de ord. co. & in c. fi de off. or. & in c. j. in uerbo, iustitiã exhiberi. & ibi no. do. Ant. & alij. de off. del. ubi Pano. in j. nota. dicit, quòd ista clausula, quę hodie cõiter apponitur in libello, est ualde utilis, eo quia comprehendit omnem actionem, & omne ius cõpetens, de qua clausula est etiam tex. in c. j. in uerbo, iustitiam poscitur exhiberi. & in c. 2. in uerbo, iustitia fiat, de mutuis peti. & tex. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. el j. & ibi do. Ant. in j. no. ut lit. non cõtest. & idem. d. Ant. in c. 2. de libel. obla. & in c. examinata. in x. col. de iu. & licet Bal. dubitauerit de ista cõclusione libelli, put hic refert d. Ia. May. an sit nociua. in l. fi. i ult. col. ff. de iust. & iu. & in l. incerti. ult. col. in xv. q. j. de inter di. tamen cõiter tenetur, ꝓ sit bona, & utilis, ut p Bal. in d. l. edita. in 13. col. An. in l. fi. j. de anna. excep. & l. j. in prin. ff. de ede. Imo. in l. fi cũ nulla. ff. de re iud. & in c. fi

minari, vt ff. de in ius voc. l. libertus. secundum Bal. quod satis puto tolerari posse, sed hæc litera non vrget, tum quia verba sunt legislatoris. tum quia potuerunt dicere, aperte iam cōclusum in causa. Venio ad apparatum, pro cuius declaratione attende, qd glo. ponit primo tres lecturas. Secundo materiam declarat per quæstiones. Secundam dicunt quidam incipere ibi, sed quid. ego autem dico, quod paulo ante incipiunt quæstiones, videlicet in illis verbis quæ præcedunt, & ex pacto præscrip. verb. &c. Prima pars subdiuiditur in tres, & secunda in quinque, vt apparebit ex ordine, & ex cōtinuatione quæstionum quam faciam.

5 † Vt igitur cum subtilitate intrem gloss. & motiuum ostendam lecturam, Opp. simul cum domino meo, quod ex stipulatione non agatur ad deductum in pactum, quia in stipulatione quicquid est omissum habetur pro omisso, nec potest peti ex ea, vt ff. de verborum obligatio. l. quicquid astringendæ. Solu. quōd huius timore quidam posuerunt hic casum in pacto obligationis, & stipulationis declaratio non nouæ obligationis inductiuo, vt in contra. & sic de informatione declaratiua, non nouiter inductiua, & ponit exemplum, quando pactum præcessit, in quo promisisti decem, & post ea per stipulationē promittis id, quod in pacto deuenit, & sic stipulatio est clara, & certa, & per relationem ad aliud, vt ff. de contrahen. venditio, l. hæc venditio. §. hui usmodi, & §. fin. facit infra. de sentēt. quæ sine certa. quanti. l. 2. & 3. & idem exemplum vide in permutatione, vt infra. de rerum permu. l. explacito. idem dicit gloss. si stipulatio præcedit pactum, puta quia promittit quis stipulanti id, quod per pactum conuenit, & postea paciscitur de decem, certe illa decem possunt peti ex stipulatione. facit ff. de lega. j. l. talis scriptura. cum

6 sequen. † Ex hac lectura notquod quando vnus contractus declarat alium, quod potest agi ex contractu declarato si de se sit efficax ad agendum. simile in vltima voluntate. vt l. asse toto. ff. de hære. instit & l. institutio illa. ff. de condi. & demon. Hanc lectu. licēt in se veram reprobat gloss. tanquam inconuenientem nostro textui. primo. quia text. iste dicendo (statim) innuit quōd secus esset, si ex interuallo pactum appositum esset, vt ff. de testi. l. ex eo. quōd in exemplis glo. non potest procedere, quia idem si ante, vel postea per mille ann. pactum intercessisset: vt d. l. asse toto, & d. l. institutio. ff. ad Treb. l. si quis priore, & quia ille in vltima voluntate loquuntur, induco l. item quia conuentiones. in fi. ff. eod. vbi patet, quod interpretantia, & interpretata non exi-

7 gunt continuationem actus. † Secundo quia tex. iste dicendo, statim, innuit, quōd hic loquitur de pacto, ex quo potest agi propter cohærentiam, quam habet, vt §. eo. l. in bonæ fidei. sed secundum lectu. extra. gl. ex tali pacto declarante non potest agi, sed ex stipulatione declarata. vt in legibus §. alleg. patet, & est ratio, quia omnis virtus pacti in stipulatione est transfusa, vt ff. ud. sol. l. cum apud. vnde concluditur, quōd lectura ista, & eius exempla non procedunt in l. ista, & ex ista gloss. in prima sua ratione reprobatiua, no. quōd iuri declarandi nunquam præscribitur vllo spacio temporis, quia nec per mille ann. vt in glo. cuius potest esse ratio: quia libero arbitrio cōtrahendi non præscribitur. arg. J. manda. & J. de fideiusso. l. si quis post quam. non enim possidet quis, quōd in alterius libero arbitrio positum est, & sic non potest dicere se præscripsisse. vt in c. sine possessione. extra de reg. iur. lib. 6. Quidam tamen istam lecturam voluerunt defendere dicentes, quōd quādo declaratio pendet a tertio, tunc possit fieri ex interuallo. vt d. l. cum apud. ff. iudic. sol. sed quando pendet ab ipsis contrahentibus, tunc debet fieri actu continuato, vt hic. secūdum lecturam antiquorum. sed dicit dominus meus, quōd truffa est in actu merè declaratiuo, quia in dictis legibus, aliquo to, & institutio illa, per glo. allega. erat in potestate testantis statim perficere, & declarare, quod in testamento adiecerat, & tamen si ex interuallo faciat, competit actio, vt in eis patet. facit. ff. de noua. l. si ita stipulatus fuero. §. fin. & l. sequen. & pro hoc suc

8 cedit ratio, quam §. feci. † Item no. ex ista glo. quōd ex contractu declarato, non ex declarante potest agi. quod intellige, quando declarans non est habilis ad producendum actionem. vt in legibus in gl. allegatis. aliās secus, quia non est absurdum, vt ex vtroque agatur. vt ff. pro socio. l. duo, & de contrahen. empt. l. empto rem. in princ. nec gloss. hic vult oppositum, quia intelligi debet, quando pactum esset appositum ex interuallo, vt prædixerat, quod ita esset nudum, non cohærentia stipulationis vestitum. Restat ergo solum dicere, quōd ista prima lectura nō est bona, quia textui non conuenit, qui exigit pactum fieri incontinenti, vt ex stipulatione possit agi. quod non est necesse in hac positione. Ideo alij legerunt secundò, vt sequitur glo. vsque ad versiculum. tu dic. Sed ista lectura reprobatur eisdem rationibus, quibus præcedens. Item quia tunc stipulatio non esset interposita, causa pacti seruandi, vt exigit iste text. sed pactum esset appositum causa declarandi stipulationem. vnde glo. legit tertio, vt sequitur in gloss. vsque ibi, & ex pacto præscrip. verbis. Sed hic attende. quia adhuc obstat primum contrarium. nam secundum istam lecturam agitur ex stipulatione ad id, quod non fuit in ea deductum, sed tunc solue, quia licēt non sit sic specifice deductum, tamen quia incontinenti est appositum, creditur inesse, id est inrus esse, vt dicit tex. ff. si certum petatur. l. lecta. versic. dicebam, & sic pars stipulationis dicitur argu. ff. de contrahen. emp. l. fundi partem. §. 1. ideo ex stipulatione agitur. sed contra hanc lecturam obstat, quia tex. iste supponit, quod stipulatio fuerit interposita causa pacti seruādi, sed secundum istam lecturam non videtur apposita ad obseruantiam pacti, ergo, &c. Iacob. de Rau. Pet. & Cyn. legerunt quarto modo, vt stipulatio interposita sit pro vno, & eius fauore, pactum vero, pro alio, puta promitto dare 10. & tu paciscris ire pro me Romam. nam cum ego promittam, vt tu vadas, stipulatio est interposita, vt tu impleas pactum, & tui fauore, vt pactum serues, quia pactum est eius causa, & econtra. & sic vice mutua nascitur quidam contractus vtro citroque obligatorius habita relatione contractus ad pactum. Sed contra hanc lecturam facit, quia hic non agetur ex stipulatione deducta in pactum, sed agetur præscriptis verbis, & quod ex stipulatione non agatur, probatur, quia stipulatio obligat eum, cuius fauore fuit appositum pactum. ideo si vult agere ad pacti implementum, oportet quod ipse prius impleat ex parte sua, & sic soluat, quod per stipulationem promisit. Igitur nunc cum soluerit ex stipulatione, non agit duplici ratione. Prima quia solutione videtur extincta, vt instit. de perpe. & tempo. actio. §. fin. Secundo quia pro eo nec eius fauore fuit interposita, sed aduersarij sui. sed iste tex. vult, quod stipulatione agatur, ergo lectura non bona, sed agi præscript. verb. quia ex sui parte contractum innominatum resultantem ex relatione stipulationis ad pactum impleuit. Ad hunc text. qui dicit, ex stipulatione

b petens. Respondent, quōd ista verba non denotāt nomen actionis, sed causam, propter quam, & exponunt pro propter. b sic & aliās exponitur. j. tit. j. l. si ex falsis. asserebant etiam, quod vbi stipulatio, & pacti essent pro vno, præscr. ver. non posset agi, quod hic statim fieri posse asserit glo. Sed dominus meus dicebat, q. expositio istorū violat tex. istum, & eius verba impropriat. ideo vna cum Iac. Butr. sequebatur lecturam glo. Et ad id, quod dicebatur, quōd secundum eum stipulatio non est apposita causa pacti seruandi, sed sui ipsius tantum: Respondet quinimo sic, quando cohæret pacto, quia interponitur tūc, vt robur, & efficaciam ei tribuat, & sui cohærentia cum vestitur. Et hęc fuit intentio huius tex. ideo ex stipulatione informata agitur ad id, quod deductum fuit in pactum, quantuncunque ambo sint pro vno: arg. d. l. lecta. dicebam. an autem præscr. verb. agatur ex pacto, statim di

3 cam. † Lecturis quatuor positis lecturam gl. eligo, vt meliorem, tamen quintam pono: tu scis, quod vbi stipulatio pēnalis incipit a præcedenti conuentione vestita, sufficit debitorem interpellari super cōuentione, vt stipulatio pēnalis committatur. vbi uerò incipit a pūentione nuda, habuistis varias opiniones. §. eo. l. si pacto. at vbi incipit a præcedenti conditione, expectatur, quod desinat posse dare, vel facere deductum in conditione, vt ff. de verb. obli. l. ita stipulatus. modo ad propositum, l. ista dicit, quōd licēt

A D D I T I O N E S.

cautio. de fideiustr. & uide do. Iaf. hic, qui ponit tres notabiles effectus huius clausulæ. primus est fractor in libello narrauerit peritorium, & possessorium, & in conclusione libelli solum dixerat de petitorio, & adiecerat clausulam, petens in prædictis ius, & iustitiam ministrari, postea in processu probauit solum de possessorio, quod debeat obtinere in gore illius clausulæ, per quam enim clausulam uidetur omne ius sibi competens deduxisse, allegat Ioan. Cal. in d. c. cum dilectus. de ordi. cog. quem refert, & sequitur Pano. ibi antepe. col. in ferens ex hoc, ut ibi per eum sequitur Ang. de ar. §. 1. ubi etiam do. Iac. insti. de act. & ibi reputatur ualde singulare in practica. sequitur etiam do. Lanfran. de oria. brixia. in repe. c. quoniam contra falsam. in uerbo, cōfessiones, de proba. Secundus effectus est, q̄ quis ex libello alias inepto per istam clausulam libelli debet pro se sententiam obtinere, si constat de intentione libellantis, & actio uere sibi competat licēt inepte proposuerit: secus quando nulla actio competeret secundūm Io. Cal. & doct. in d. c. cum dilectus, & Lanfran. in d. c. quoniam contra. in verbo, confessiones. Iud. Ro. in fin. q̄ incipit clausula petens &c. Pau. de Cast. in cons. 165. quod incipit quæritur primo vtrum hæres, in vlt. col. vbi etiā tenet, q̄ si fideicommissarius vniuersalis ante restitutionem sibi factā ageret petitione hæreditatis, vel rei uendicatione, & apponeret illam clausulam, peto ius, & iustitiam mihi ministrari, tamen succumberet, cum ante restitutionem saltem verbalem nullum ius sibi competat. l. facta, in princ. ff. ad Treb. Tertius effectus est adeo implicitus, q̄ actor nescit, quod remedium seu ius dēat intentare, tū optimum consilium est quod factū simpliciter narret, deinde in cōclusione solum petat ius, & iustitiam ministrari, nā intelligitur oē ius sibi competens deduxisse. ita inquit Ang. Are. in §. institu. de act. & ad prædicta omnia adde do. Soci. consi. 160. inci. præsenti consultatione subtiliter. ver. 3. hic idem in fi. in 2. par. char. 128. & cons. 159. incip. in causa tacita Ianozi. ver. difficultatem facere videbatur. cum versi sequen. in d. parte, char. 74. & cuius virtutis, & importantiæ sit, & quid intentare videatur, vide præfa. Soci. consi. 39. incip. visis, & inspectis verb. insuper prædicta. in 1 parte char. 128. & cons. 128. incip. iustissime iudex. ver. prima conclusio, char. 198. & cons. 146. incip. uiso processu. ver. confirmātur prædicta circa medium. in d. parte. char. 219.

a † Exponunt, ex, pro propter. Vide de hac præpositione, ex, & quid denotet, per istum in l. non dubium. num. 1. versi. 5. quod dictio, ex, & ibi posui in apostil. ad eum in eo. ver. ubi etiam signaui post Bart. nu. 3. uersi. nota quod dictio, ex, in apost. in eod. uersi. supra. de legi.

licēt incipiat a præcedenti conditione, si tamen deductum in ea ponatur statim post stipulationem in pacto, quōd perinde fit, ac si principasset à pacto. vt in hoc exemplo. si stichum non dederis, promittis dare 10. & per pactum conuenis stichum dare, & poterat agi ex stipulatione, non ex pacto, quo stichum dare pos 11 se desinat, quia pactum habetur pro apposito ante, & in hoc limitatur dicta l. stipulatus. Similiter limitatur l. si pacto supra eodem. ut demum. l. illa habeat locum, quando pactum nudum sequitur incontinenti stipulatio pœnalis, non si ex interuallo. Exemplum, conuenisti dare stichum, & post hoc interuallo si stichum non dederis, stipulatur 10. certè, ut committatur hæc stipulatio, oportebit, quōd desinat stichum posse dare, ut d. l. ita stipulatus. nec sufficiet interpellatio super nudo pacto, ut tenuerunt ultramontani. nec etiam litis contesta. ut tenuerunt gloss. super pacto, uel stipulatione, pœnali, sed ut dixi oportebit, quod desinat posse dare stichum, quōd secus esset, si pactum antea. vel postea in contingenti appositum fuisset, ut hic, & hæc stipulatio propriè dicitur interposita causa pacti seruandi, vt d. l. si pacto, & infra titu. j. l. cum proponas, & ff. de uerborum obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. cogitabitis, quia vereor hoc de iure defendi posse. nec aliter hoc prosequor. sed redeo ad lecturam gl.

9 † Contra eum tamen extra oppo. quod ex stipulatione non possit agi ad id, quod fuit deductum in pactum. quod patet, quia actus agentium non debent operari ultra intentionem eorum, ut ff. si cert. peta. l. non omnis. in princip. & multo minus contra intentionem, ut infra. de iura. calum. l. 2. in fin. sed in casu nostro contrahentes gerunt saltem tacitè, ne ageretur ex stipulatione, ergo, &c. Minor probatur ex serie, & forma stipulationis, & pacti. stipulatur enim centum sibi dari, per pactum sibi quid fieri. sed cum dicit per pactum, siue statim ante stipulationem, uel statim postea, & uno contextu cum stipulatione non euidenter apparet, quod tam interrogans, quām respondens non voluit deductum in pactum per stipulationem deberi, tum quia in uno dixi per stipulationem, & non in alio. argum. l. cum prætor. ff. de iudic. & l. maritus. j. de procu. tum quia æque in alio poterat dicere per stipulationem sic, ut dixit in alio. ergo &c. argu. infra de cad. tol. l. una. §. sinautem ad deficientis. tum etiam, quia in altero dixit expressum per pactum, ergo &c. argum. ff. eod. l. iuris gentium. §. quod fere. Solue, quōd non agitur ad pactum tanquam deductum in eo sit sua speciali, & singulari stipulatione promissum, quia tunc rectè obstarēt contraria. sed agitur ad eius implementum, & ad deductum in eo, tanquam in pacto stipulationi cohærenti, & ita partes egerunt, cum pactum stipulationi coegerunt. unde dum dicit promittis per stipul. certum, & per pactum conuenis ire Romam, intelligitur per pactum. f. cohærens proxime stipulationi, & sic non obstant obiecta, quod no. quia contrarium faceret te mutare. ac etiam propter ea quæ

10 statim in proxima quæstione dicam. † Circa lecturam gl. quando stipulatio, & pactum est pro uno tantū, quæro, an illa actio, quæ competit ad ipsum deductum in stipulatione, competat ad id, q̄ est deductum in pactum, & uidetur quod sic per hanc l. in contrarium facit, quia si in stipulatione est deductum certū, daretur certi condi. ex stipu. & si in pacto, esset deductum incertū, deberet dari actio ex stipulatu. vt ff. si cert. peta. l. si quis certum. istud dubium formauit gl. uer. dicebam, & non decidit Iac. But. quod pactum cohærens continuo informat contractum. sed nō semper actionem. Informat enim contractum, ut deductum in pactum intelligatur deductum in contractum, cui inesse creditur, ut d. l. lecta. ut sic si in pacto sit deductum incertum, & in stipulatione certum, ego uidear utrunque stipulatus, si pro certo, detur certi cond. pro facto, & si pro incerto, detur actio ex stipulatu, ut sic quot sunt res, tot intelligantur stipulationes. ut ff. de uerbo. obl. l. scire debemus. in prin. & si utrunque sit certum pro vtroque detur certi condi. & pro utroque detur actio ex stipul. & de his dicitur esse casus in d. l. lecta. uer. dicebam. ibi dum dicit, ut per inde &c. & post eum idem ibidem dixit Bar. Sed contra eum facit, quia actio ex uendito informata datur ad factum in pacto cohærenti deductum, ut j. de pactis inter empt. & uen. l. 2. ff. de contrahen. empt. l. fundi partem, & de actio. empt. l. tenetur. §. j. tamen ipsum factum de per se non potest in uenditione deduci. ut d. l. tenetur. Item contra eum facit, quia pactum apositum iuxta contractum mutui non informat contractum nec actionem. ut ff. si cert. peta. l. rogasti. §. si tibi. & ibi not. Credo, quōd opinio ipsorum sit uera. tamen pro solutione obiectorum distinguo sic. quandoque deductum in pactum per se solum poterat deduci in contractum, cui cohæret, & tunc uerum dicunt ipsi, ut contractum informet, & non actionem. sed notam ex contractu illo producat, ut exemplum habes in stipulatione, de qua hic loquitur, quandoque deductum in pactum per se solum non poterat deduci in contractum, cui cohæret, & tunc informat actionem ex eo contractu, quam tunc informādam reperit. ut in ll. superius allegat. fallit in mutuo usurarum odio. ut dicto §. si tibi, & intellige, quōd informant antiquam, quando pactum dat legē contractui, & non aliās. ut probat text. ff. eodem l. iurisgentium. §. quinimo. ver. ea enim pacta. & ideo si depono rem penes Titium, & appono pactum, quod vadat Romam, hoc pactum non dat l. contractui. nec illum concernit. ideo nullam informat, nec producit, quia ab illius obiectu 11 nullum fomentum, vel influentiam recipit. † Quæro secundo cum gloss. an in casu nostro ex pacto stipulationi cohærenti detur aliqua actio. & dicit glo. quod sic. præscrip. verb. vt sequitur in ea. vsque ad ver. sed quid. Contra glo. insurrexit Iacob. de Ra.

a & Petr. dicentes, præscriptis verb. a actionem non posse competere, cum illa detur in contractibus innominatis, vel vbi dubitetur de nomine contractus. vt ff. de æstima. ac. l. vna. vel in subsidium. vt ff. de præscrip. verb. l. 1. 2. & 3. & l. quoties. & l. naturalis. per totum. sed hic alia competit, nec de nomine contractus stipulationis dubitatur, nec etiam hic contractus innominatus, quia habita relatione contractus ad pactum, in nominatus contractus non potest resultare, cum pactum sit pro vno, ergo, & cætera. sed teneo gloss. secundum Iacobum Butriga. per textum, supra eodem l. in bonæfidei. & per rationes alias, quas ibi scripsi, quas hic non repeto. sed ibi vide. Quæro. 3. cum glo. mutuaui Titio centum sine vsuris, & ex pacto statim apposito, ergo creditor conueniire pro Titio Romam. an debitor ex hoc pacto certi condi. ex mutuo informata, vel ex stipulatu informata, vel si stipulatus fuit mihi reddi, agere possit, & dicit gloss. subsequenter, quod non, quia debitor nec ex mutuo nec ex stipulatione habet, quando non interposuit. quasi dicat ei informari non potest, quod non habet. argumen. ff. de petitio. hæredita. l. nec nullam. §. si quis absentis. & si certum peratur. l. eius qui in prouincia. in fine. Item inducta pro vno, & eius fauore non debent contra eum redundare, vt supra de legibus. l. quod fauore, & hoc tenent omnes. Quæro tunc iiij. retento eodem themate. mutuator recepit vsuras, & pactum interuenit, vt debitori per creditorem aliquid fiat, dicit gloss. quod forte contra 12 esset, quia gratia vsurarum se creditor onerauit. † Circa intellectum huius gloss. est aduertendum. nam cum verba glo. veniant aduersatiue ad proxime dicta, videtur velle gl. quod propter dationem vsurarum actio ex stipulatu informetur. sed hoc esset falsum propter rationes falsas, quas in præcedenti dixi. Quinimmo gloss. alibi, tunc esset isti contraria. vt ff. eodem. l. iurisgentium. §. quinimmo. in glo. quæ incipit. sed quid. in fine. vbi dicit, quod quando stipulatio est pro vno, & pactum pro alio, pactum non vestitur: quia non habet pro se, a quo vestiatur, & si non vestitur, ergo sui cohærentiam non informat. & hoc indubitanter. verum. Sed quidam alij dant alium intellectum gl. & dicunt, quod exceptione velut vestito agitur præscrip. verb. & non intelligunt, quod vestiatur cohærentia contractus, quia negant, vt supra in lecturis dixi. sed dicunt. vestiri rei interuentu, & istorum sunt variæ opiniones circa istum rei interuentū. Nam aliqui dicunt, quod sola promissio relata ad pactum inducit contractum innominatum, & promittens statim implet sola promissione per stipulationem factam. nec exigunt promissum aliter solui, vel dari. & sic gloss. positam in dicto §. quinimo. dicunt male dicere, dum simpliciter & indistincte dixit pactum non vestiri. Alij dicunt, quod solutio rei promissæ debet interuenire, & eius interuentu iste contractus innominatus resultans vestitur. sic per dationem vsurarum, quare causa reperiens se onerauit ad pactum. & ita intelligunt istam glo. sed ante solutionem eius, quod in stipulatione est deductum, dicunt non vestiri. & ita intelligunt aliam glossam pro contrario allegatam. Istorum intellectus melior est, nam qua ratione conuentio sola non sufficit, eadem ratione nec promissio sola, licet efficax sit ad agendum. vt l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. & l. ex placito. & l. rebus. infra. de rerum permutatio. & maxime in casu nostro, in quo vsuræ non possunt hodie peti. vt 13 nota. infra de vsuris. authen. ad hæc. † Ex gloss. ista tamen nota, quod ex relatione contractus licet accessorij ad pactum resultat contractus innominatus. & hoc idem nota. glo. ff. fami. ercis. l. is consequenter. §. sed & cum monu. & hoc simpliciter tenuerunt vltramontani, & successiue citramontani vsque ad præsentia tempora, in quibus præfatus doc. dominus Bald. tenuit contrarium pluribus rationib. quas licet scripserim §. eod. l. in bonę fidei. tū quādo nā præsentis actus. i. repetitionis requiritur, vt & illas hic repetam, & scribam, ut repetitionē perfectam penes bidellum vniuersitatis deponā. ideo illas dixi repetere, & plenius 14 quæstionem attingere. † Mouet ipse primo, gā ꝯctus noiati, & innoiati. specifica dria distinguntur, vt ff. e. l. iurisgētiū. in pri. sed in themate nostro suppositō ꝯctu noiato locati, vel uenditi, cui pactum cohæret, contractus ille est nominatus, & pactū est conuē tio

A D D I T I O.

a † Præscriptis verbis. Adde, an actio præscriptis verbis sit bonæfidei. Barto. nota, quod sic. in l. j. & ibi plenius Alexan. ff. de rerum permu. præterquam in casu l. j. de rerum permu. ubi est stricti iuris. secundum Bald. ibi, uers. & hic quæro nota. idem Bald. hic, num. 52. uersic. secundo & ultimo quæritur, in repeti. huius l.

tio innominata. arg. eius, quod not. glo. 2. in §. ff. de act. & oblig. ergo ex his non potest resultari vnum totum innominatum, cũ duæ diuersę species non integrent vnum totum, vt j. qui nume. tutel. se exc. l. j. Secundo, quia multiplicitatẽ in contractibus ponere non debemus, vt ff. de proc. l. licèt. §. ea. & deposi. l. j. §. quod si rem tibi. Tertio, quia id, quod potest valere per modum contractus nominati non debet valere per modum innominati, vt ff. depositi. l. j. §. si quis settum, & not. doct. j. de iure emphy. l. 2. Quarto a diuisione, quia aut dicemus istum contractum resultantem statim actionem producere, & hoc non potest, ex quo est innominatus, vt j. de rerum permu. l. ex placito. Aut dices, ꝙ implementum per rei interuentum expectat, vt actionem producat, & hoc est impossibile, qui talis rei traditio non est voluntaria, & libera a vinculo obligationis exempta. vt in cõtractibus innominatis requiritur, sed est necessaria, quia ad ipsa vinculo obligationis, & actionis potest astringi. quæ ex contractu nominato nascitur, & sic traditio innominatum contractum nec pactum vestire potest, vt ff. eo. l. si intra. cum ibi no. in glo. 2. & j. eo. tit. l. traditionibus. non ergo debemus dicere talem cõtractum resultare, qui esset inanis, & frustratorius. Quinto, quod qualis est habitudo partium, talem debemus iudicare ipsum complexum totum, vel compositum vt j. de bo. ma. l. 3. & no. in l. 2. ff. de verb. obl. sed pactum cohærens contractui innominato propter coherentiam contractus est conuẽtio innominata, sicut ipse ꝯctus, cui cohæret. ergo ex his innominatis non potest resultare aliquis contractus nominatus. Minor probatur, quia pactum est pars contractus, cui cohæret, vt ff. si cert. pet. l. lecta. versi. dicebã. ff. de contrahen. emp. l. fundi partem. Item quia ex eo sic vestito nascitur actio. vt dixi in 2. q. quod nõ esset, si innominatus esset, vt ff. eod. l. iuris gentium. in prin. & d. l. ex placito, & hoc videtur esse de mente glos. positæ super rubr. ff. de præscr. ver. & in hoc hæc ratio contradicit primę. Sexto confirmo, quia contradictio non consentit, vt idem contractus censeatur nominatus, & innominatus, vt ff. de cond. & demon. l. Titiæ, & de vsucap. l. cum
15 qui edes. † Sed his non obstantibus licèt subtiliter dictis, ego teneo glossas nostras pro verissimis, similiter, & opi. Cyn. licèt originaliter vltramõtanorum. Et concludo quod ubi pactum licèt cohærens non vestitur coherentia, & per consequens non informat veterem, quod ex cõtractu facto pro vno, & ex pacto inito pro alio resultat contractus quidam innominatus, & datur condictio ob causam, si non impleantur conuenta ad repetendum data, vt j. de donatio. quæ sub modo. l. j. Ex quo infero, ꝙ quia condictio ob causam habet locum duntaxat in contractibus in nominatis. vt statim subijciam. vera sit hæc glo. nostra, & alia posita in l. his consequens. §. sed cum muniment. ff. fa. erc. Vbi autem pactum vestitur coherentia, & informat antiquam, tunc succedunt rationes prædictæ contra vltramontanos factæ. tamẽ sto cum eis, quia condi. ob causam ad repetendum data non vẽdicat sibi locum in contractu nominato, sed innominato tantũ, vt no. in l. si pecuniam. in prin. & in l. fi. ff. de cond. ob cau. & j. de contrahen. empt. l. donationis. sed in terminis nostris si non impleantur conuenta in pacto, data repetuntur per condi. ob causam, vt probabo. ergo &c. minor patet auctoritate Pet. & Cyn. dicentium esse casum. in l. cum te. j. de pact. inter emp. & ven. licèt glo. ibi aliter intelligat. Et probant ipsi tali ratione. vbicunq; data ex contractu licèt innominato repetuntur, quia pactũ non impletur, nos debemus dicere, ꝙ pactum fuit, & est causa finalis contrahendi, aliàs solum ad implendum non ad repetẽdum ageretur, vt j. de rescin. ven. l. ea conditione, & ibi not. sed cum. in l. cum te. repetantur data, sequitur. ꝙ pactum ibi fuit causa finalis contractus. † Et ex hoc infertur aliud, ꝙ pactum agit potẽtius, quàm pretium in ipso contractu. arg. l. quæritur. ff. de sta. ho.
16 & pactum est conuentio innominata. contractus autem conuẽtio nominata, & ex mutua relatione, ad sensum patet, ꝙ resultat ex mutua relatione quędam conuentio hincinde, & illa non debet appellari nominata, cum pars eius potentior videlicet pactum, sit innominata. ergo debemus dicere contractum resultãtem innominatũ, & pro tanto condictio ob causam locum sibi vendicare pro repetitione datorum. Cõfirmo alia ratione, quia ad repetendum data ex eo, quia causa finalis datorum non impletur, est originaliter, & naturaliter, & regulariter inuenta condictio ob causam, vt l. j. ff. de condi. ob caus. & actio ex vendito, ad implendum conuenta, igitur in l. cum te. vbi dictur, ꝙ repetantur data, debet intelligi per illam actionem, quæ originaliter naturaliter, & regulariter consueuit ad talia dari, & ad cuius offi cium hoc spectat, non per aliam. arg. l. cum consulta. j. de test. & hoc quando potest fm suam naturam adaptari, secus si non potest adaptari, sicut in casu l. fed celsus. §. si annua. ff. contrah. emp. per quam glo. fuit mota in l. cum te. quia ibi pactum fuit tituli resultatiuum, & sic dominium erat in venditorem retransiatũ, vt dixi § eo. l. traditionibus. ideo ibi venditori non potest dari cõdictio ob cãm, quæ datur ad dandum, & non ad restituendum, præter quàm contra iurem, vt l. fin. ff. vsufru. quemadmo. caue. & inst. de act. §. sic itaque. Et ex his patet benè probatũ, quod condictio ob causam, locum habet. vt dixit Pet. similiter & Bar. in l. fin. de condi. ob causam, & hoc non potest esse nisi, quia aliquis contractus innominatus resultat. ergo conclusio prædicta vera. Ad obiecta respondeo. ad primum dum dicitur, ꝙ duæ diuersæ species nõ integrant vnum totum, &c. Respõdeo tripfr, primo fm Dyn. licèt in alia materia, ꝙ regula est in oppositum, vt patet in quolibet toto, sed speciale est in l. i. j. qui nume. tu. fauo. pupil. vt restringatur accusationes tutorum, & sic hic integratur vnũ totum recipiens denominationem a sua potentiori parte, vt dixi. Secundo quod ibi quælibet species est in se imperfecta, hic quælibet in se perfecta, ideo ex eis vnum totum integratur. Tertio ꝙ ibi quælibet species non tendit ad finem vnius totius. sed quælibet ad finẽ suiipsius. in casu nostro pactum, & contractus ad finem unius contractus innominati. Ad fm de multiplicitate contractus non ponenda, Respondeo dupliciter, ꝙ ex eo respectu quo vnus inducitur, non inducitur alter. vel quod multiplicitas non est ponenda, nisi sit necessaria seu vtilis, & prouisoria, sicut hic. cum aliàs non repeterentur data, quia causa non esset secuta. vt §. dictum. Et eo. modo respondeo ad tertium. Ad quartum respond. & primo confitendo primum membrum: vt statim sine aliquo interuentu producat actionem venditori. vt videtur fuisse de mente Bart. in l. lecta. versi. dicebam. ff. si certum peta. ex eo quia ex sola vẽditione implent conuenta, quòd forte procederet, vbi prius vendere conuenisset, vt emptor futurus aliquid faceret. sed vbi nulla alia præcessisset conuentio, nisi præsens, qua vendit rem pro prima, & vt ille scribat librum, puto vẽditorem prius debere rem dare quam possit ad factum agere, vt l. Iulianus. §. offerti. ff. de actio. empt. & tunc respon. ad contrarium, quo dicitur, ꝙ rei traditio cum fiat ad liberandum non debet vestire pactum, vt ff. eo. l. si intra. cum ibi not. respõdeo quod illud procedit, quando pactum non interuenit a principio contractus, sed postea. nos vero quando a principio, nec tunc vestit pactum cohærens, sed contractum innominatum resultantem ex relatione contractus ad pactum. Ad 5. respondeo, quia pactum cohærens de per se consideratum est conuentio nuda, & stat in nomine generis sui, ideo contractus innominatus debet dici. vt ff. eo. l. iuris gentium. in prin. & not. & in simili super rubr. ff. de re. permu. Nec obstat, quòd dicitur, quòd est pars contractus, quia verum improprię, & similitudinariè. ideo actio ex cõtractu, quæ datur pro eo est informata, nec ipsum factum verè est pretium: vt dixi §. eo. l. legem. Nec etiam obstaret, quòd ex se producit actionem, vt §. dixi: quia uerum, sed nõ propter robur, & caliditatem, quã habet a cohærenti nominato. Ad 6. respondeo, ꝙ eo. respectu non inducatur nominatus, & innominatus, sed diuerso, ꝙ potest fieri. ar. ff. de in of. te. l. Papinianus. §. sed nec impuberis, & modo bene claret, ꝙ in casu qõnis glo. solutis vsuris potest agi ad pactum. ex qua glo. not. ꝙ vsuræ omni iure sunt
a hodie illicitæ. si tamen creditor earũ gratia se onerat ad aliquid æquale vice mutua, ꝙ tunc non erunt nisi nomine vsuræ, & nõ illicitæ, sed licitæ permutationis cuiusdam vice. & intelligebat dominus meus paritatem debere esse saltem vsque ad dimidiã
17 iusti pretij. arg. l. 2. j. de rescin. vend. quod est no. † Quinto quæro cum glo. si pactum principale est nudum, accessorium vero pœnale vestitum, an principale vestietur ab hoc pœnali, & intelligo, quando pactum est vicissitudinarium. ut in exemplo glo. de permutatione, aliàs quæstio non haberet dubium; quia tũc nec eius coherentia nec pœnæ solutione non vestiret, sed potius trãsfunderet vt ff. ad l. fal. l. j. §. si ita. & sol. gl. quod non, quia si pactũ esset vestitũ per interpellationem, ex quo ex eo cõperet actio, committeretur mora, & pœnalis stipulatio, vt ff. de vsuris. l. mora. & si cert. pe. l. quod te. & de verbo. obli. l. ita stipulatus. quæ tamen non committitur, sed litis contestatio exigitur, vt j. de cõ. & commit. stipu. l. nuda. ergo &c. & hoc vult vsque ad versiteni nudo, & idem tenuit glo. §. eo. si pacto. hoc confessi sunt omnes in vestimento coherentiæ contractus, sed in vestimento rei interuentus, dicunt vltramontani Iaco. & Pet. quod si pœna est commissa, & soluta, & est tanta, quantus est ualor rei principalis permutandæ, quod pactum vestietur tunc interuẽtu rei, cum pœna

A D D I T I O.

a ¶ Ad aliquid. vide hic do Ias. May. qui dicit hoc esse valde singulare, & memoratu dignissimum, quod sufficit dictarum vsurarũ paritatem esse vsque ad dimidiam valoris. per d. l. 2. de rescin. ven. allegatam in tex. & sic dumodo pactum ex parte creditoris æqualem dimidię vsurarum, sufficiat, quam decisionem refert, & simpliciter sequitur do. Alex. consi. 292. inci. egregio & copiose. in 2. col. & per hæc fm do. Ias. hic datur singularis limitatio ad materiam vsurarum, & ea, quæ ipse dixit in l. j. §. de sum. trinit. & prædicta confirmat ipse per aliud, quod vult singulariter Bal. in auth. ex testamento. in 2. col. j. de coll. ad hoc, qd donatio facta propter benemerita per patrem filio in potestate statim irreuocabiliter valeat, iuxta gl. in auth. vnde si parens j. de inoff. testa. & l. si donatione. j. de coll. sufficit, quod benemerita non sint §. dimidiam dictæ donationis. per d. l. 2. j. de rescin. ven. sequitur Lud. Roma. in d. l. si donatione. sed ibi solet reprobari post altos mod. per tex. in relatum, in verbo. iuxta seruitij meritum. de test. & per alia, de quibus ibi, per quæ putat ipse decisionem Sal. hic esse falsam, quod nisi pactum æquiualeat vsuræ in eo, quod vsura excedit, sit prohibita.

pœna succedit eius loco, ut ff. pro sol. si quis a socio: & de actio. empti. l. prædia. secus si in pœna esset minus, quam in re. quia cum tunc impletio non esset ad plenum facta, non diceretur pactum vestiti. vt d. ll. & de contrahen. empt. l. si fistulas. §. qui fundum. sed dominus meus indistinctè tenet gloss. & ego cum illo, vt dixi in dicta lege si pacto in tertio contrario principali, &
18 in quarto, & quinto illi cohærenti. quod hic non repeto. † Quæro sexto, si tunt duo pacta nuda sibi inuicem cohærentia, puta conuenimus, inuicem de permutando, & statim cõueni ire pro re Romam: an si primum vestiatur rei interuentu, secundum dicetur vestiri, & robur recipere ab illo, & dicit gl. quòd non, quia considerato principio illud pactum fuit nudum, & à principio solam reperit naturalem, licèt ex postfacto per eius impletionẽ illi naturali accesserit ciuilis. Contra se ipsam arguit glo. de l. si in venditione conditionali. in princ. ff. de peri. & commo. rei uend. solu. ipsa, quòd in casu nostro non erat nata, nisi naturalis à principio in l. si in venditione, erat nata ciuilis, & naturalis. Examinemus istam solutionem contrarij, antequam ad decisionem quęstionis veniamus, & quòd illa solutio in nulla parte sui sit vera, probo. & primo in eo, quod dicit, quòd in pacto de permutando nata est naturalis, quod videtur falsum. quia tex. dicit, quòd traditio rei initium præbet obligationi. ut ff. de rerum permu. l. j. ergo non est nata. Secundo, quia in contractibus innominatis modus habetur pro conditione. vt l. item quia ff. eo. sed in conditionali conuentione non est nata obligatio. ut l. cedere diem. ff. de verb. sign. & hoc tenuit repetitor huius l. sed ego sto cum gloss. quia consensus de permutando de præsenti adest, & purè ergo naturalis non deest, quæ nascitur ex eo: quia nihil tam naturale est &c. vt ff. de pact. l. j. in princ. Ad obiecta respondeo, & primo ad l. ff. de rerum permu. & dupliciter, primo, quòd de initio obligationis efficacis ad productionem actoris loquitur, vt ex serie tex. colligitur. Secundo, quòd ibi loquitur de permutatione, quæ ante rem tradita non est: nos de conuentione de permutando, & inter hæc est differentia. vt ff. de eo quod certo loco. l. in
19 bonęfidei. in fin. † Ad secundum dicitur quòd modus in pactu
a innominato habetur pro cõditione. a Respondeo illud posse procedere, vbi modus, vel causa est antecedens necessarium ad conuenta, & sic vbi conuenta non possunt locum habere, nisi illo præcedente, vt in promissione dotis. ut d. l. item quia: sed in conuentione de permutando nullum antecedens necessarium habet præcedere, ergo &c. Fateor benè, ꝙ simplex conuentio in contractibus innominatis habet in se tacitam cõditionem, nisi pœniteat pacisentes, uel alterum eorum. l. quod seruus, & l. si pecuniam. in prin. ff. de cond. ob cau. & ibi no. & hæc non suspẽdit voluntatem, quæ ab init o fuit, sed resoluit, quia de eo, quod fuit, pœnitet. facit l. i. & ii. j. de l. commisso. Et hoc de prima parte solutionis glo. & eius defensione. Contra secundam partem, dñi gl. dicit, ꝙ in d. l. si in uenditione. nata est à principio naturalis, & ciuilis. videtur contra l. conditionales, & l. cedere diem. ff. de ver. sig. soluunt quidam, ꝙ gl. loquitur improprię respectu essentiæ obligationis, quia illo respectu nulla est obligatio: sed respectu speciei, & perfectionis contractus voluit loqui glo. ut in contrarijs. Et sic volunt istij, ꝙ contractus quantum in se, & sui forma perfectus, licèt interim nõ sit realiter obligationis productiuus, uestiat statim pactum, quod satis est notandum, & mirandum, cum pactum nudum, quod naturale statutum producit, non sit tantæ potentiæ, ꝙ uideretur fortius posse. Alij dicunt, quòd glo. uult dicere, ꝙ ibi à principio est naturalis, & ciuilis ficta ex eo, quia conditio existens retrotrahitur, & sic retro fingit naturalem, & ciuilem. vt ff. qui po. in pig. habe. l. potior, & l. qui balneũ, & no ff. de reg. iur. l. quæ legata, & hoc fuit originaliter dictum Iac. But. sed caue, quia hæc solutio non uidetur tuta. primo, quia d. l. si in venditione. loquitur indistinctè in uenditione conditionali, & sic de qualibet conditione, & sic casuali, vel potestatiua. sed licèt casualis trahatur retro ll. superius allega. non tamen potestatiua. ut in ea: l. potior. in prin. & §. j. & probatur in eo. titu. l. j. & quæ res pig. dari pos. l. pen. & no. Dy. in c. qui prior. de reg. iur. lib. 6. & Bart. in l. si is qui ff. de usuca. & ex hoc patet quòd illa solutio non est generalis. Secundo alio respectu non est bona: quia in d. l. si in vẽditione. conditio non extitit, sed deficit, & propter dubium defectus conditionis pactum fuit appositum, & sic non fingitur retro naturalis, & ciuilis, imò si est eius spes aliqua euanescit. vt ff. si cert. peta. l. proinde. ad finem. Et per has rationes doctor ille, qui hanc l. repetijt, reprobauit solutionem, quam Iacob. But. fecit. Ego credo Iacobum But. & gloss. dicere veritatem. unde attende, quòd in l. si in uenditione. duplex est conditio. Vna expressa, de qua in princip. dicit l. illa, & an illa fuerit casualis, uel potestatiua, non curo, & de illa loquitur præfatus docto. & eius rationes. Alia quæ in pacto fuit expressa, uel inest, dum conuenit, ut interim res esset periculo emptoris, cuius fuit, & est sensus, ut si interim res pereat, emptor soluat pretium nulla conditione expectata, & sic res interim peremptą, & per consequens à conditione impleta venditio redditur retro pura. vnde pactum non propriè uestitur à contractu, seu venditione conditionali, sed demonstrat venditionem sub duplici lege, & conditione factã esse, & pactum primæ conditioni in casu superuenientis interitus derogare, nam & per contrarium consensum a venditione habetur in totum, & in parte. vt ff. eodem. l. iuris gentium. §. adeo. l. ab emptione. in eodem titulo. j. & hæc vera sequendo eius intellectum. Sed forte verius est dicere, quod licet reciperet, expectetur tamen, an conditio principalis veniat, vel non; vt si euenìat, teneat emptio, alias expiret. & hoc ne iniquum sequatur, vt emptor careat re, & precium soluat, & modo apparet verus intellectus in d. l. si in venditio. & quolibet sui membro, glo. candido lumine defendandam esse.
20 † Reuertor modo ad decisionem quæstionis nostræ. & dicit gl. quod secundum pactum non vestitur a primo originaliter nudo: licet nunc ex interuallo rei interuentu vestito, & hoc indubitanter est verum vestimento cohærentiæ contractus secundũ omnes. Et est ratio secundum Iacob. But. r. quia a primo non vestitur, cum primum sit nudum, & per se robur non habeat. & sic alij tribuere non potest, nec vestitur postea, cum primum vestitur, quia tunc quando primum incipit esse contractus vestitus inuenit pactum secundum distans, & non cohęrens, vnde illud non vestit, vt hic, & supra eodem l. in bonæfidei. nec hoc vestimentum trahitur retro: quia fuit potestatiuũ. vt l. j. & l. potior. in princi. & §. i. ff. qui pot. in pigne. habe. & probatur. infra. de rerum permu. l. ex placito. Confirmabat dominus meus ex eo, quia non cauetur lege, quod conuentio contrahendi vestiat pactum sibi cohærens, sed contractus vestitus ac permutatio non est contractus ante rei traditionem. vt ff. de rerum permu. l. j. ergo nec ante vestit, & conuentio contrahendi differt a contractu. vt ff. de de eo quod cer. loco. l. in bonæ fidei. sed de vestimento rei interuentu dubitatur, & dixit Petr. secundum quod refert Cyn. supra eodem. l. in bonæ fidei. in 9. quæstione. quod vestitur rei traditione, quasi conuenerit permutare, id est, rem suam dare pro alia. & pro hoc facto, vt vadat Romam, & conclusio libelli erit fundanda super impletione, non super coherentia contractus. quasi sit do, vt des, & do, vt facias. & eandem
21 dationem implet vtrunque. † Quæro, 7. suppolito aliquo pacto vestito cohærentia contractus, si postea contractus ille tollatur per acceptilationem, an remaneat pactum, ita quod ex eo agi possit. & videtur gloss. tenere, quod sic. argumen. ff. de contrahen. empt. l. cessus. §. si fundis annua. & de contratabu. l. si post mortem. §. fina. sed illa modicum facit: quia ibi erat quæstum ius tertio: hic pacisentibus tantum. & hanc partem tenet Odoffr. quasi partes non videantur egressæ, vt pactum tollant, sed tantum contractum in acceptilatione deductum. vt ff. eodem. l. si vnus. §. ante omnia. & de seruitu. vrba. prædio. l. si domus. Item quia quod non mutatur, stare non prohibetur. vt infra de testa. l. sancimus. de appellatio. l. præcipimus. in fin. hoc Idem tenuit Iacob. Butriga. ex eo, quia contractus vestiens pactum agit in ipsum, seu in eius robur, & efficaciam vt ipsius causa effectiua, licet primo consensu pacisentium, igitur cessante illa non debet cessare effectus iam esse perfecto deductus. secus si esset in fieri. vt infra qui testamen. facere possunt. l. furiosum. & ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre furioso. cum ibi nota. Alij autem contra, vt Guido de Suza. per regulam iuris. cum principalis. infra de vsuris. l. eos. & depositi. l. 4. in quibus dicitur accessorium tolli principali sublato. Idem Iacob. de Ra. Pete. & Cyn. ex eo quia censetur pars contractus, cui cohæret. vt l. lecta. versi. dicebam. ff. si certum petatur. & l. fundi partem. ff. de contrahen. emptio. ergo contractu in totum acceptilatione sublato ex parte vtriusque non potest pactum remanere, licet secus si tolleretur pro parte. vt ff. de acceptilatio. l. pars stipulationis. cum sequen. Primam partem tenebat dominus meus per rationem Iacob. But. r. Ego puto sic distinguendum. Aut pactum cohærens, etiam si aliter foret vestitum, non potest per se subsistentiam habere absq; contractu. & tunc sublato cõtractu pactum remanere non potest. vt in hoc exemplo, Emisti fundum & per pactum conuenit venditor, ut duplam promitteret de euictione, uel propter eam fideiussorem daret, & pro hoc accedat ratio Guid. de Suza. §. posita, Aut pactum per se subsistentiam habere posset, & tunc inspicienda sunt uerba acceptilationis, & aquilanæ stipulationis in casu, in quo illa fuerit necessaria: nã & si sint gñaliter promulgata, ut sint apta nata cõprehẽdere ẽt deducta in pactũ, puta quicquid te dare facere oportet ex ꝯctu stipulationis, acceptum hẽo, & acceptum fero. & tunc puto contractũ, & pactum sublatum. & pro hoc facit. ff. de acceptil. una. in princip. dum ibi dicit, uel omnibus, &c. & pro hoc accedat rõ Iacob. & Petr. posita supra. Aut uerba sunt singulariter, & specifice pro lata de re, uel quantitate in ꝯctu deducta: & tunc non tollatur, sed remaneat pactum, ut in gl. nostra, quã exemplifica per lecturam, quam posuit glo. in hac l. & pro hoc succe-

A D D I T I O.

a † Pro conditione. Quod modus habeatur pro conditione, quando apponitur in cõtractu inominato. uide Bar. & doc. in l. cũ ex eo. ff. de cõtrah. emp.

succedunt rationes supra per Odoffre. & Iacob. Buttrig. factæ in hoc, vbi pactum non cohæret contractui ultro citroque obligatorio. vt in d. exemplo, & in l. ista. vbi autem contractus esset vltro citroque obligatorius, tunc videtur pactum remanere non posse. argumen. ff. de rescin. vend. l. cum emptor. Sed veritas est in oppositum. & ll. illæ loquuntur, an vno liberato, liberetur & alter, nos vero quærimus, an liberatus ab eo, quod est deductum in cõtractu, liberetur etiam in eo, quod est deductum in pacto, quasi pactum ammodo caret vestimento, & efficax remaneat. quo casu idem dico in vtroq; contractu, & distinguo. vt supra.

a Quæro. 8. a quãdo pactum dicatur statim postea interpositum. Respondeo ut in gl. seq. & plenius dixi supra. eo. l. in bonæfidei. Nono quero, an actio informata, quando competit ad pactum, remaneat bonæfidei, vel efficiatur stricti iuris, & idem de actione præscrip. verb. quæ datur ex pacto vestito, & de ambabus dic, vt scripsi supra eo. l. pacta quæ contra.

ADDITIO.

a ¶ Quæro octauo. Tu nide ad propositum eorum, quæ hic dicuntur, & huius quæstionis enodationem ultra Bald. hic. num. 49. uersi. nunc uenio ad istamam glo. Gem. in c. cordi. § in quibus. nu. 1. & ibi in apostil. in uersi. intelligit illico. extra. de app. lib. 6.

LEX XXVIII.

1 *Præstatio temporalis, an sit modus validandæ obligationis.*
2 *Præstatio temporalis, quando in futurum obliget. & nu. 4.*
3 *Legatum annuum pro dote, an veniat alimentorum nomine.*
5 *Præstatio vnica, an obliget in futurum.*
6 *Præstatio trium annorum, an sufficiat contra fiscum.*
7 *Præstatio decennalis requiritur vt obligatio dandi allegata præsumatur, & numero 9.*
8 *Factum minus solenniter non differt ab eo, quòd solenniter fit, cum cursu decennali.*
10 *Lex cum de in rem verso, an habeat locum in seruituibus prædiorum.*

Si certis annis. Primo dictum, in quo thema. quæstio, & eius solutio concluduntur. Secunda exceptio. secunda ibi, nisi. Casus. temporalis præstatio non vestit conuctionem nudam, licèt annuam. hoc dicit. supple tex. ibi, indebitum. subaudi ciuiliter, sed naturaliter est debitum.

1 ut ff. de pac. l. j. in prin. & §. j. & §. de iur. & fac. ign. l. cũ quis. † Not. quòd temporalis præstatio non est modus obligationis inualidæ ualidandæ: sicut nec obligationis inducendæ, ut ff. de act. & oblig. l. obligationum §. placet. no. q̃ indebitum non parit debitum, not. quòd stipulatio uestit pactum. Venio ad gloss. & op. quòd ex isto pacto licèt nudo obligetur ad præstandum in futurum, nec solutum sit indebitum, sed debitum. vt j. de do. l. si quis argẽtum. fol. ut in prin. gl. quia illud verum in donatione, & sic ubi pactum fieret ex causa donationis. at hic pactum nõ fuit ex causa donationis. unde pone exemplum, ut dicit glo. in usuris. ut j. de usu. l. creditor. Nam in illis non est liberalitas, & sic nec donatio: quia creditor nõ mutaret, nisi debitor usuras promitteret, & econtra, nec debitor promitteret, nisi mutuum reciperet. & sic ex liberalitate neuter facit. arg. ff. de adi. leg. l. rem legatã. Vel secundo dicit glo. & si in donatione hic loquatur, dic tempore huius l. non dabatur actio: hodie sic, ut in contrario, q̃ intellige innouatum, quando expressa est causa donationis: quãdo uero non est expressa, quid iuris sit, scripsi §. eo. l. legem. in 6. q. Vel tertio dicit, pone exemplum in seruis promittentibus, qui liberi facti soluerunt qui tantũ naturaliter erant obligati: vt j. an seruus ex suo facto. per totum. igitur ad prestandam in futurum non tenetur, & benè dicit glo. Sed attende, quia gl. sub iunxit, q̃ soluerunt scientes se non teneri, nisi naturaliter, contra q̃ facit: quia tunc solutum efficeretur debitum. ut l. j. ff. de cond. indeb. & de ope. libe. l. campanus. & de reg. iu. l. cuius per errorem, & tamen hic in tex. appellatur indebitum. sed gl. uolens hoc euitare dicit, q̃ si soluit credens illam naturalem habere iim ciuilis, & sic per errorem, putans se efficaciter obligatum. ideo censetur indebitum, & hunc intellectum dant quidam huic glo. Sed caue, quia intellectus iste est prauus: quia si soluerunt putantes naturalem habere uim ciuilis. ipsi errauerunt in iure, & sic non repeterent. Nam licèt iuris ignorantia non noceat in damno uitando. ut ff. de iur. & fac. igno. l. error. in fi. non tamen censetur damnum, si naturaliter est debitum, quod iuris errore est solutum: ideo non repetit. ut l. j. & l. error. j. ad l. fal. & no. §. de iur. & fac. igno. l. cum quis, & ff. de cond. indeb. l. j. & ideo aliter intelligo glo. ut uelit dicere, q̃ hæc l. in. 1. par. potest exemplificari in seruis, qui in seruitute promiserunt, ut liberi facti soluẽtes non teneantur propterea in futurum, quia naturaliter tantum sunt obligati, secus si liberi facti per stipulationem idem promiserunt, scientes se naturaliter tantum obligatos, & sic ex certa scientia, vel etiam putãtes suam naturalem habere uim ciuilis quia tunc tanquam in iure errantes efficaciter tenẽtur. ut hic in fi. & dictis ll. §. alle. & ad hoc modo benè sequitur ver. sinautem. qui uult, q̃ secus esset, si non errore iuris, sed facti promisisset, quia sibi non præiudicaret errore probato. ut j. de erro. calc. l. j. in fi. & iste est uerus, & rectius intellectus Accur. licèt non benè ex toto applaudat textui qui in prima parte loquitur de nudo pacto, & est expedita gl.

2 usque ad ver. dic ergo. † Opp. successiuè q̃ temporalis præstatio saltem per triẽnium facta licèt ex dispositione inualida, obliget

a in futurum: vt j. de fideic. l. j.[a] So. tribus modis, vt in glo. usque ad ver. & sic etiam prima nil valet: quia, & si per plures annos, vltra, quàm per triennium non obligaretur in futurum, cum tempus non sit modus obligationem inducendi. vt d. l. creditor. j. de vsur. & ff. de act. & obl. l. obligationũ fere. §. placet. nec inualida validandi, vt hic. & ff. de reg. iur. l. quod ab initio, & extra eo. ti. c. non firmat. lib. 6. Secunda approbatur in ꝓtrario cõiter per doc. Tertia nil valet, quia etiam sciens sibi non preiudicat in futuris. vt no. in l. non dubium. j. de testa. media igitur vera, ad cuius declarationem attende, q̃ quidam dicunt, q̃ ibi præstatio triennalis non propterea validat testũ minus solenne respectu alimentorum, vt ex eo detur actio, quia non potest esse pro parte solenne. vt j. de test. l. iubemus. sed dicitur competere iudicis officiũ, quia alimentorum legatum magis in facto quàm in iure consistit: vt ff. de capi. di. l. legatum, & de ali. leg. l. seruus ad custodiam,

3 & de annu. leg. l. quintus. §. Pompo. facit j. de fideic. l. eam quam, de quo ibi latius dicam. † Item attendendum est, q̃ id, quod ibi

b dicitur de alimentis, Bar. extendit[b] ad annuum legatum pro dote reliẽtum. nã & pro dote aliquid relinqui potest. vt l. virilis. §. fi. ff. de leg. præstan. Nam sit testũ si minus solenne, & præstitum

c sit per triennium,[c] compelletur præstare in futurũ, quia duplex fuit testi, & doris concurrit. vt d. l. virilis. sed hoc non puto iuridictum, quia speciale extendere non debemus. l. ius singulare, & l. quod vero. ff. de legi. nec etiam possumus. vt ff. fol. mat. l. si verũ negotium. §. de vito. nec est omnimoda ratio in vtroque, quia in alimentis fauetur, quia piam causam concernunt, & vitam legatarij conseruant. ideo de eis transigi non potest inconsulto prætore. vt ff. de transac. l. cum hi. sed legatum pro dote reliẽtũ, licèt causam fauorabilem concernat, quia non tamen piam, vel sic piam: ideo de eo transigi posset, nec legato deficiẽte prohiberetur mulier agere actione competenti pro dote. ideo cum ratio sit diuersa, diuersum in iure est dicendum. similiter illam l. extẽdit ad legatũ annuum in refectionem viæ, itineris, vel põtium, cum & ibi sit duplex fauor. i. testamenti, & publicæ vtilitatis, vel pietatis. vt l. quidam. de leg. 2. sed hoc mihi non placet eisdem rationibus. Item quia legato isto non valentem, non deficit refectio pontis, & viæ, ad quam tenentur oẽes, ibi prædia possidẽtes, vt §. de sacros. eccl. l. ad instru. sed legatario ab alimentis excluso timor remanet, ne pereat fame, saltem in senectute, vel ægritudi

4 nis tempore, & sic in eo euidentior & maior est ratio. † Redeo ad glo. & opp. q̃ ex temporali præstatione preiudicetur in futurũ, quia partis solutio præiudicat sibi in residuo. vt j. de non nu. pecu. l. cum fidem. Sol. vt gloss. quod hic soluit errans, ibi sciens: sed nil valet, quia hic diuinat. Itẽ quia & si hic fuisset sciens, non præiudicaret sibi in futurum: quia non plus potest operari scientia, quãm simplex consensus, qui velut nudus, simplex, & abstractus ab omni solennitate, non obligat, nec inualidũ validat. ideo dic melius, q̃ ibi ex contractu competebat actio, & pro toto, licèt obstaret exceptio, quam faciliter tollit sciẽtifica agnitio, hic vero nulla competebat actio. vnde agnitio non solennizata, nec partis præstatio præiudicat in futuro. secus si sit stipulatione solennizata, vt hic in fi. Oppo. de l cum de in rem verso. ff. de vsur. sol. vt in gloss. fin. quæ remittit ad ibi not. & solutio est ista, q̃ hic causa allegatur, vt inefficax, & inualida: quia pactum nudũ, vnde prestatio sequens etiam fortè decennalis pactum non vestit, nec roborat se, aut validat. sed in contrario causa efficax, & solennis ad agendum allegatur, & ad ipsam probandam decennalis præstatio inducitur. vnde sicut hic non roborat, vel validat, ita nec ibi, sed causam allegatam præsumit, & probat, & sic talis, qualis allegatur, per præstationem decennalem, præsumitur.[d] & præsumptionis est ratio, quia nõ creditur manualiter

tor

ADDITIONES.

a ¶ Vt j. de fideic. l. j. Hanc legem limita, vt refert hic do. Ias. limitare Angel. in repe. tribus modis, quos sequitur Flor. in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. sed tertiam reprobat do. Alex. hic. & Sal. in d. l. j. in fin. & adde quartam, prout hic Ias. ad eius intellectum. do. Fran. de Are. hic, circa medi. 1. col.

b ¶ Bar. extendit. Adde, q̃ cum Bar. vt refert do. Ias. hic, tenent etiam alij, excepto Sali. per aliqua, quibus responder do. Alex. hoc idem tenet Bart. in l. cũ de in rem verso. in j. col. & ibi Raph. Ful. de vsur. & Bar. in q̃. quæ in cis. mulier habens amplum patrimonium. in pe. col. 1. mol. in l. si. vero. § de vicario. 12. col. ff. fol. mat. Matheus. in tract. extensionũ. in 5. col. do. Ant. de Butrio perugnit. in 6. col. de censi. sic et extendit Ang. hic, in repet. in legato ibi pro redemptione captiuorum, vel alijs pijs causis. cõfirmat do. Ias. hic ad duplici fundamento, quem o. no vide, & ad prædicta adde do. Fran. de Are.

c † Et præstitum sit super triennium. Adde vltra ea, quæ hic not. Bal. nu. 4. nam dicit Bart. quod idem esset, & eundem in l. cum de in rem verso, & ibi omnino Alex. ff. de usuris. ibi per Bart. col. 2. uer. 1. casu, & Bal. in addi. specialitit. de restitu. fol. uersi. qui longo tempore.

d † Præsumitur. Adde ultra Bal. hic, num. 9. uersi. nam qualis apparet. eundem Bald. in c. 1. in tit. de feu. da. in uim legis commis. in usib. feu. & in l. j. col. 2. uersi. pone ergo tanquam vasallus. infra. de fideicom. & Bar. in alleg. l. cum de in rem uerso. in fin. ff. de usuris.

tot reiteratis vicibus quis à se abdicasse, & alteri tradidisse sine causa legitima, & efficaci. & ista solutio communiter tenetur, & est multum l. illa notanda, in eo maxime casu, in quo ibi ex solutione vsurarum, & sic accessorij infertur ad obligationem

5 sortis: & sic principalis. † Extrà gl. opp. quinto, quod per vnicam præstationem ex certa scientia factam obligetur ad alia, & in futurum præstanda, vt in authen. sed cum testator. infra. ad leg. Falcid. Solu. ibi, de titulo obligationis constabat, & valido, licet hæres eius haberet falcidiam deducendi ex priuilegio, siue ex beneficio, quod facilius perditur, & tollitur, quam obligatio ef-

6 ficax inducatur, vt hic. † Opp. 6. quod trium annorum proxima præstatio sufficiet etiam contra fiscum, vt in tex. notando, & singulari. infra, de apoc. pub. l. quicunque. lib. x. Solu. hic de obligatione inducenda, vel probanda, in qua dic, vt supra, ibi de liberatione inducenda ex solutione præsumpta in antecedenti tempore, quæ præsumitur si per tres proximos annos solutio probatur, vt ibi, & sic ibi prodest danti, & præiudicat recipienti. Et est diuersitatis ratio, quia fauorabiliores sunt liberationes, quam obligationes. vt ff. de actio. & obligatio. l. arrianus. cum similib. & intellige, quod solutio allegatur a debitore. vt de obligatione efficaci dixi. Concludamus prædicta sic distinguendo. Aut solus cursus temporis allegatur: & tunc quo ad obligationem inducendam nil prodest. vt ff. de actio. & obligati. l. obligationum fere. §. fin. cum similibus. quo autem ad obliuionem inducendam, & præsumendam prodest. Et quantum tempus requiratur dic, vt in l. furtum. §. fundi. cum ibi nota. ff. de vsucap. simi liter prodest in præscriptione iurium, quæ præscriptibilia sunt, vt infra, de præscriptio. 30. anno. l. sicut. & l. omnes. non eorum, quæ imprescriptibilia sunt. vt in eodem tit. l. competit. Aut protestatio allegatur: & tunc facit quatuor membra. quia aut allegatur ad obligationem inducendam: Aut inductam coadiuuandam, & corroborandam: Aut ad allegatam probandam, & præsumendam: Aut ad probatam tollendam. Primo casu non prodest. argu. huius l. quia si naturalis non roboratur, vt hic, minus noua inducitur. Et pro hoc etiam. infra, de vsur. l. creditor. Secũdo casu, Aut ex obligatione inducta competit actio, licet ei obstet exceptio, Aut nulla ex ea competit actio, primo casu præstatio prodest, vt actionem corroboret, & coadiuuet, & agẽtem exceptione repellat. vt infra, de non nume. pecu. l. cum fidem. & supra, in tertio contrario. & infra, ad leg. falc. authen. sed cum testator. & supra, in quinto contrario. Secundo casu presta tio regulariter non prodest: vt hic etiam diu purificata. fallit fauore alimentorum, & vltimæ voluntatis si præstatio fuerit triẽ-

7 nalis. vt j. de fideicommis. l. j. † Tertio casu principali dic, quod decennalis præstatio requiritur, vt obligatio dandi allegata præsumatur, & probetur, verum talis præsumitur, qualis allegatur: vnde si solemnis, & efficax allegatur, per decennalem præstationem præsumitur, & probatur. vt d. l. cum de in rem ver. si minus solemnis allegatur, talis præsumitur. & non plus operatur hæc præsumptio, quam si fuisset confessata a prin. vnde nõ solẽnis, & inefficax actionem in futuro tempore non produceret. vt hic. Quarto casu, quando allegatur ad obligationem tollendam. & tunc aut in præterito tempore. & sufficit probari præstationem trium proximorum an. vt j. de apo. pu. l. quicunq;. lib. x. Aut tollatur pro tempore futuro. & tunc præstatio præteriti nõ

8 sufficit. & hoc indubitatum. † Opp. 7. q̃ factum minus solemniter est idem, quod solenniter factum concurrente decennij cursu. vt j. de testi. l. fancimus. ver. sinautem. Solu. quod id in contractu, qui a voluntate duorum procedit, & annuæ præstationis, & post quam temporis cursus fluxit, ibi in vltima uoluntate, quę ab unius tm̃ volũtate depẽdet. & in qua de annua præstatione non tractatur, nec de obligatione inducẽda, vel roboranda. sed de prima voluntate solenni irritanda, & cursus decẽnii post primam, & ante secundam fluxerat, vnde casus ille est omnino diuersus, non aduersus. Opp. 8. contra id, quod vltimo dixi; videlicet, quod ad liberationem inducendam, vel præsumendam sufficiat probari cursum decennij. vt j. de patria potesta. l. j. & quod ibi no. & in l. post mortem. ff. de adopt. Sol. quod id, quod ibi dixi de triennali præstatione, habet locum in obligatione dandi, & annali. contrarium vero in liberatione a patria potestate, in cuius liberatione sufficit vnica præstatio siue emãcipatio. vnde illa solennis allegata præsumitur, si per decennium patre parien

9 te, vt emãcipatus vixit. vt ibi. & hęc de contrarijs sufficiãt. † Quęro, dixi, quod decennalis præstatio causam solennem & efficacem allegatam præsumit, & probat, an in probatione huius decẽnalis prestationis est necesse, quod capituletur, quod est causa allegata in libello & singulę prestationes sunt factę, sufficiat, probare simpliciter decennalem prestationẽ, & sine allegationib. pro vtraq; parte dico probari debere prestationes ex causa allegata factas fuisse, alias nõ inferretur ad causam allegatã, vt l. ad probationẽ. & l. neq; natales. j. de prob. & l. non ob hoc. j. vnde cogna. Itẽ, quia alias insurgerẽt duę improprietates, & præsumptiones. cõtra l. j. j. de dot. promis. Vna, vt præstatio simplex p̃sumeretur ex causa allegata. Secũda, vt ex decennali p̃statione probaretur, vel præsumeretur causa allegata verè, & secundum prædicta intelligo l. cum de in rem verso. Sed contra ista videtur obstare, quia si præstatio, & solutio est facta sub commemoratione causæ in libello allegatæ, sequitur, quòd soluens illam causam fatebatur veram, dum soluebat. argum. infra. de fide instru. l. plures apochis. sed ex confessione facta parte præsente, vel ad partem transmissa plenè probatur. vt infra. de non nume. pecu. l. generaliter. ff. de positi. l. publia. in fin. ergo sequitur, quòd probatio decennalis præstationis non est necessaria. Item quòd causa allegata probatur verè, & non præsumptè. cuius cõtrarium supra dixi. Sed dic, quòd ex tali præstatione licèt cum causa non inducitur confessio causæ, sed solum præsumptio, quòd ille, qui soluerit, causam illam. vt veram subesse crediderit. vnde hæc credulitas præsumpta ab probãdum causam oportet decennali præstatione roborari. in ll. autem superius alle. cõfessio erat facta expressim super causa, & pro tanto collectores Sancti Proculi, dum census, vel afflictus recipiunt, faciunt soluentes expressim cõfiteri rem emphyteuticam, vel cõsuariam esse, & tali confessioni statur, nisi erronea probatur. vt supra. de iur. & fac. ignoran. l. cum falsa, & hæc sunt notanda, vt quotidiana, & istam materiam illuminantia. Et ex istis, & alijs, quæ supra in distinctione dixi, apparet, quid dicendum in quæstione de rustico, qui diu annuatim præstiterat vnum par caponum domino prædij, an in futurum posset compelli. de qua tãgitur per

10 glos. in l. solent. in fin. ff. de offic. procon. & lega. † Quæro. 2. an lex cum de in rem verso, quæ expressim loquitur in præstante habeat locum in seruituibus prædiorum, & loquor de habentibus causam discontinuam, quæ non præscribitur tempore longo: sed cuius initij memoria non existit. vt ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. fin. l. 2. §. antepenult. & de aqua quotidia. & æsti. & l. hoc iure. §. ductus aquæ, & tenet gloss. quòd sic. in d. l. cum de in rem ver. & ff. de serui. seruitutes. in prin. & in d. l. j. de aqua plu. arcen. & hoc tenet Dyn. & insti. de ac. §. neque. Iac. de Ra. contra: quia non est tanta præsumptio in patiente, sicut in tradẽte, & sic cum cesset ratio l cum de in rem verso, debet cessare iuris dispositio. vt infra. de libe. prete. l. j. Secundo quia patiens tunc habetur pro tradente, quando ipse est obligatus tradere. vt j. de acquir. poss. l. 2. in eo. tit. l. fundi. & l. ex stipulatione, & ita inquit ipse debet intelligi l. quoties. ff. de serui. sed vbi quis est non obligatus tradere, tunc inquit ipse patientia non habetur pro traditione, immo pro contradictione vel saltem pro non consensu vt ff. de furt. l. qui vas. §. vetare, & maximè cum de eius præiudicio tractatur. vt j. de pactis. l. inuitus. Tertio confirmatur per Ia But. qui idem tenet, ex eo, quia aliàs ludibrio, & frustratoriæ essent §. allegatæ leges, quæ memoriam non extare requirunt. Bart. tenet glo. per

a l. si filius.[a] j. de peti. hæred. ubi si filius à patre patiente diu hæreditatem possedit, præsumitur, q̃ filius iussu patris adierit, & per l. qui in aliena. §. j. de acquiren. hære. & per id, quod not. gloss. pen. infra.

ADDITIO.

a ¶ Bart. tenet gl. per l. si filius. Adde, q̃ Bart. dicit illum tex. esse sing. & nescire alibi de possessione decẽnali, quæ in filiofã. facit præsumi iussum patris, additionem contra tex. not. in d. l. quæ aliena. allegata in tex. in princ. ver. sed si non adierit. ff. de acquir. hære. & adde, q̃ per ista duo iura consuluit do. Alex. in consi. 396. quod incipit. viso, & diligenter considerato themate. in pen. col. q̃ ex longa patientia decennali præsumitur dominum consensisse, q̃ emphyteuta alienaret ius fuum. facit, quod not. Bal. Ang. & Moder. in d. l. quæ aliena. in princ. per illum tex. q̃ si prælatus diu fuerit in possessione prælaturæ, præsumitur q̃ ritè fuerit institutus, sed hic dicit d. Ias. May. nõ putare verum per id, quod ipse dicit hic, in 7. limitatione, & ponit Io. And. in c. illud. de præsump. facit etiam, q̃ si aliquis per decennium rem tenuit tanquam emphyteuta, & pro ea soluit debitum canonem, præsumitur emphyteuta, & solenniter inuestitus, & idem in eo, qui decem annis tanquam vasallus possedit castrum, præsumitur inuestitus de fendo. gl. in l. 2. in glo. magna. j. de iur. emphy. ubi plenè per do. Iaso. Mayn. Bart. in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. pos & in l. litibus. j. de agri. & censi. lib. 11. Bal. hic. & in c. ecclesia futrina. ad fi. de cau. pos. & proprie. & per eundem Sali. in d. l. cum de in rem verso. in 6. quæst. Ang. & Moder. in l. prætor. in prin. ff. de eden. & vide bonũ tex. in c. j. qualiter olim feu. pos. ali. facit quod uult Archi. de conse. dist. 1. in c. nemo. Car. Flor. in c. req. sisti. de testi. q̃ ecclesia, uel capella iam decennio ædificata patiente diocesano præsumitur ædificata ipso episcopo autorante. facit etiam quòd ex possessione decennali præsumitur titulus diuisionis inter fratres qui 10. annis reperiuntur diuisim possedisse. gl. est sing. & ibi magis communiter approbata in l. pe. j. communi diuid. quam reputat sing. Nico. de Neapo. in §. quæ dam. in 4. q. extra glo. instit. de actio. Cy. & Bal. hic, qui rationem assignat, & Bal. in l. j. in 3. col. j. de fideicom. & sing. do. Ant. in c. peruenit. de censi. facit etiam si filius per 10. ann. habitauit seorsum à patre, præsumitur emancipatus, si hæc alleget, sm̃ Bal. in l. si post mortem. ad fi. ff. de adop. & in l. 2. j. si aduerem iud. facit etiam, quod uult Bal. sub dubio tamen fortè in d. l. j. in 4. col. j. de fideic. q̃ qui per decennium se gessit, ut notarius, præsumatur creatus solenniter notarius. facit etiam, quia stante statuto, quòd minor, uel mulier non possit obligari sine consensu propinquorum, certè per lapsum decennij præsumitur talem solennitatẽ statuti intercessisse. sm̃ Bal. Ang. Imol. in d. l. quæ aliena. in prin. per illum tex. & in l. sciendum. in prin. ff. de verbo. oblig. contrarium tamen tenuit idem Bal. in 1. 2. Bal. & Saly. in d. l. si filius. Ludo. in d. l. sciendum. do. Alexan. in d. l. qui aliena. in prin. & in consi. 502. quod inci. uiso instrumento locationis. in 3. colum.

infra. communi diuidun. sed primæ leges modicum faciunt, quia de commodo patientis, non de incommodo ibi tractatur, & pater, & filius vna persona censentur. j. de hære. insti. l. fin. glo. autem in l. pen. potest dici, quòd non est vera. vt ibi notat Cyn. quod tamen ibi examinabo, quid igitur dicemus? puto dicendum, quòd si probantur ista, videlicet actorem usum fuisse via, uel itinere ex causa seruitutis competentis, vel debitæ ex causa in libello allegata, & dominum prædij sciuisse, & passum fuisse, quòd diu ex illa causa, & iure illo sic vsus fuerit, tunc gloss. nostræ dicunt verum, quia ex tali patientia sic qualificata, vel circunstantionata inducitur, seu colligitur consensus ipsius patientis in ipso iure seruitutis, & talis consensus in patiendo in ipsis corporalibus. vt ff. de acquir. rer. domi. l. seruus. §. incorporales. & d. l. quoties, & isto casu cessant rationes Iacob. de Rauen. nec etiam obst. Iacob. But. quia locum habent illæ leges, quando volo niti, & iuuari ex sola præscriptione, ut dicit gloss. in d. l. seruitutes Vbi autem ista non probantur, procedit alia opin. cum rationibus suis, & hæc diuersitas probatur per ea, quæ in præcedenti quæstione dixi, alia tangit glo. in d. l, cum de in rem verso, & Cy. hic, quæ omitto alibi pertractanda, vbi melius cadent.

LEX XXIX.

1 *Priuilegio fori, an possit renunciari. & nu. 3.*
2 *Renunciare iuri pro se introducto vnicuique licet.*
4 *Renunciare iuri naturæ, vel sanguinis nemo potest.*
5 *Arbitrator partem in modicè lædens an litem suam faciat.*
6 *Sententia interlocutoria, qua iudex se non iudicem esse pronunciat, vim diffinitiuæ obtinet.*

a **Si quis in conscribendo.** a Primo dubium, vel quæstionem ponit. Secũdo, illud soluit. Tertio, duplicem rationem solutionis ponit. Quarto, inferendo obseruantiam huius legis mandat, & contrafacientes punit. Secunda ibi, sancimus. Tertia enim. Quarta ibi, omnes itaque. Casus. Priuilegio fori à principe, vel lege inducto potest etiam in contractu renunciari, & arbiter, vel iudex, qui admittit exceptionem declinatoriam non
1 admittendam, facit litem suam. hoc dicit. † Not. quòd confessus non vti aliquo videtur renunciare illi. Secundo, quòd priuilegio dignitatis renunciatur: Tertio, quòd non licèt contra propriam promissionem venire, & sic alios decipere. Quarto quod vbi ratio non est diuersa idem ius debet statui, concordantiæ sunt in
2 gloss. † Quinto no. regulam generalem, quòd unicuique licèt renunciare iuri pro se introducto. concordant ll. alleg. in glo. Sextò, quòd excepto, quæ non potest opponi coram delegato, non opponitur etiam coram arbitro, collige, quòd eodem tempore, quo possunt opponi coram delegato, possunt coram arbitro, & nõ alio. Septimo not, quòd vltimo dixi in summario. Opp. quòd hæc renunciatio idem operetur, si in instrumento, vel scriptura non sit redacta. vt §. eod. l. pactum. cuius contrarium hic videtur innuere. arg. l. cùm prætor. ff. de iudi. Solu. confitendo, ut in prima gloss. & quòd hic de instrumento dicitur, accidentiam facit not. Opp. quòd milites priuilegium hoc non habeant. Et sic renunciatio non sit necessaria. vt in sta, vbi senatores, vel clarissi. l. j. Solu. quòd illud in delicto enormi, in quo reatus omnem honorem excludit, hic in ciuili causa, & militari, in qua habet priuilegium, nisi ei renunciet, de quo plenius in l. magisteriæ. in glo. 2. allegata. Oppo. 3. quòd sacerdotium sit dignitas, vt supra. de episcop. & cler. l. presbyter. & l. sacrosanct. cuius contrarium hic videtur innuere, propter diffinctiuam inter eam positam. solu. quòd vnum genus alterum species eatenus alternantur. vt
3 in 3. gloss. in princi. † Oppo. 4. quòd priuilegio fori non possint renunciare sacerdotes, vt extra. de foro compe. ca. fi diligenti. & §. de episco. & cler. auth. statuimus. solu. vt sequitur. in ead. gloss. quod vel hic de sacerdotio, quod est dignitas temporalis, siue laicalis. hæc per illas corrigitur, & hæc secunda videretur tutior propter l. si quis in conscribendo. supra de episc. & cler. quæ secundum subiectam materiam debet intelligi. sed, quia legum correctio debet, vt plus potest, euitari: ideo Mar. Syl. Iacob. But. & dominus meus dicebant, quòd hanc l. & illam possimus intelligere in clericis, & sacerdotibus; plures iudices, & ecclesiastícos habentibus, vnum de iure communi episcopum: alios de iure speciali. vt sunt isti mendicantes exẽpti & priuilegiati, vt non teneantur respondere, nisi coram suo prouinciali, vt superiori. natali priuilegio possunt renunciare, & renunciando tenentur respondere coram episcopo: & sic ordinario de iure communi, quod est notandum, & ad §. œconomos. hic in fi. glo. all. respondent. quòd loquitur in casu rationis reddendæ, in quo non potest totum declinari. ad quod facit infra. vbi de cri. agi opor. l. j. & 2. Oppo. 5. quòd liceat contra sua pacta venire, & contrahentes decipere, vt supra cod. l. pacta, & in casibus infra no. in gloss. magna. in quibus ꝓtra pactum suum quis venit. ff. de mino. l. in cau. vbi licèt secum contrahentem decipere. solu. vt in seq. glo. videlicet, quòd hic simul iuncta, & sic in sensu composito sit vera, non separato, & sic in sensu diuiso non procedunt: quia quodlibet de per se permittitur. vel dic ad l. pactum, quod illa in prohibitis: hęc in permissis procedit gl. Opp. 6. cum gl. magna in prin. de l. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iudi. gloss. remittit ad ibi not. pro cuius declaratione nota, quòd quandoque tractatur de iurisdictione proroganda ad non subditum, & habet locum lex contraria, vt ante litem contestatam locus sit pœnitentiæ, licèt si pœna fuisset promissa, non negat l. illa per contrauentionem committi, Quandoque tractatur de iurisdictione per subditum saltem iure ordinario non declinanda, & sic de tollendo ei priuilegium speciale, & habet locum l. ista, vt in quarto ꝓtrario dixi. ratio diuersitatis, quia primum est ꝑ ius cõe, ideo nõ sic faciliter conceditur. fin vero est ꝑ ius speciale reductiuũ ad ius cõe, ideo illud facilius tollitur, & ad primæuum ius redditur. vt ff. eod. l. si unus. §. pactus. ver. q̃ & in spẽ. & ff. de test. mili. l. eius. §. j. in auth. de non alie. § quia vero. quod aũt dixi de iurisdictione proroganda. intellige, vt verbum sonat, pura cõuenio respondere sub tali iudice, vel per pactum volo ibi cõueniri posse: secus per ꝑctum solutionis in locum aliquem destinatæ: quia tunc ibi soluitur forum, q̃ non licèt ibi inuento declinare. vt ff. de iudi. l. hæres absens. §. fi. & de admi. tut. l. Titium, & meuium. §. tuto. & de act. & obl. l. ꝑxisse, & no. in l. ff. si quis in ius vo. non ie. Opp. 7. ꝑ regulã generalem. vt ff. de pac. do. l. de die in diem. & sol. ma. l. alia. & de alijs multis ll. all. in gl. iol. fin gl. quod hic ponitur regula, quæ fallit in contrarijs, & quia multi ex illis casibus habent candẽ specialitatis rationem: ideo docto. ex illis rationibus distinctionem
4 quandam faciunt, licèt in verbis q̃nq; varient. † Compendiosius tamen sic dicas: Aut quis renunciat iuri naturę, vel sanguinis, & non potest, quia illud non habet ab homine, sed a lege naturæ, & sic necessariò ei inest, pater in libertate. vt ꝑ. de lib. cau. l. nec si volẽs, & in iure agnationis, vt ff. eo. l. ius agnationis, & sanguinis. vt ff. de re iu. l. iura sanguinis. Aut renunciat iuri ciuili positiuo, & tunc si illud disponat circa formam, & solennitatem actus, ei renunciari non pôt. vt ꝑ. de sent. l. prolatam, & de le. j. l. nemo potest. ff. eo. l. ꝑ iur. in prin. Si vero aliter disponat, & tunc triplicem facio diuisionem: quia aut illud pcernit vtilitatem vel fauorẽ renunciantis tm̃, aut tertij tantum, aut mixtim vtriusq; . Si renunciãtis tm̃, subdiuide: quia, Aut ius illud principalr est inductum in fauorẽ renunciantis, Aut principaliter in odium alterius, licèt cõsecutiuè fauorem concernat renunciantis. si in fauorem eius principaliter, tunc si ratio vel causa fauoris æquè disponit in annullatione, seu inualidatione renunciantis, & tunc renunciatio non valet saltem in effectu, vt patet in beneficio ætati, vel sexui concesso. vt ꝑ. de in integ. rest. l. si intra, cum ibi no, & de mi. l. si iudex. & de nou. l. doli. §. diuersum. Si vero ratio fauoris, & rensiciationis in validatione non disponit, quia illa non concernit, & tunc, aut renunciatio est ꝑ bonos mores, vel alium inuitat, & inducit ad delictum, & non valet. vt ff. sol. ma. l. aliàs. §. eleganter, & de pac. do. l. conuenire. Aut nec est ꝑ bonos mores, nec alium inuitat ad delinquendum, & valet vt hic. sin aũt in odium alterius principalr sit inductum, & tunc non valet, nisi renunciatio faceret odij cãm cessare. vt ꝑ. ad macedo. l. fi. & ff. eo. tj. l. cum tã, & si. & hoc de primo membro, q̃ vtilitatẽ, vel fauorẽ renunciãtis tm̃ pcernit. Secundo vero casu, q̃ ius, & fauorem tertij tantum concernit, & non valet. vt ff. eo. l. ius publicum, & de ꝑab. l. post mortem. §. fi. Tertio casu, q̃ mixtim vtriusq; fauorem pcernit, & tunc, aut renunciantis vtilitas est separabilis ab vtilitate illius, & valet in ꝑiudicium sui, nõ tertij, nec curo, an tertius ille sit fiscus. vt ff. eo. l. iuris gẽtium. §. si pacisear, & l. si vnus. §. pacta. ver. itẽ ne experiar. vel priuatus, in e. ti. l. fi. d. l. post mortẽ, aut est inse parabi-

ADDITIO.

a ¶ Si quis in conscribendo. Adde quòd vult glo. fingu. & admiranda. in l. j. & ibi Barto. & alij not. ff. si quis in ius voca. non ier. quòd ista renunciatio priuilegij fori operatur mirabilem effectum, quòd in contractibus habeat locum remissio. hoc est, quòd si iste, qui contraxit in ista ciuitate, reperiretur hic, posset hic conueniri. pone quòd sit alibi, ex eo quòd renunciauit priuilegio fori, debet remitti ad istum locum, & ita limitatur text. in c. Romana. §. contrahentes. de foro competen. in 6. glo. & doct. in l. hæres absens. in princip. ff. de iudi. an tamen illa glo. verum dicat, vide do. Iaf. May. ibi. Et pondera tex. in verbo, confessus. iungendo doctri. Bald. in l. si uero. j. ne de statu defun. vbi fingu. dicit Bald. quòd quando prorogatio iurisdictionis fit per confessionem, non habet locum pœnitentia. de l. depositi. §. fin. ff. deposi. & sequitur Alexand. in l. si conuenerit. in 6. fall. ff. de iurisd. omn. iudic. uer. sed æque. quia licèt text. iste dicat confessus, non tamen se fundat in confessione, sed in ratione, quando quilibet potest renunciare fauori suo, & adde do. Iaso. hic, qui ponderat istum tex. ibi, militia, vel dignitatis. ex quo videtur probari, quòd militia sit dignitas, ad quod induit plures rensissiones, & infert plus. secundũ Bal. in l. ex eo. ff. de testamili. & in reper. l. j ꝑ. de digni. lib. 12. in 10. colum. in versic. 4. quòd militia nedum est dignitas, sed nec nobilitas, & hinc sumit argumen. quòd doctor de iure debet præcedere militem, cùm doctoratus sit dignitas. capit. quanto. de mag. Barto. in proœ. C. ad fin. princip. & in l. fina. supra de iudæ. & in l. omnes. in fin. ꝑ. de decur. lib. 10. & in l. ex eod. ff. de testam. mili. cum alijs re. ibi alleg. & quòd militia non sit dignitas, limita tribus modis, prout hic per do. Iaf. quem uide.

probabilis, & tunc non valet etiam in præiudiciũ renunciantis. vt ff. de pac. dot. l. de die, coniuncta l. j. ff. solu. matr. & ff. de postu. l. quos prohibet. & de procu. l. filiusfa. §. milites, & infra. de iurcalum. §. j. sed qui, ad probationẽ huius diuisionis, separabilitatis, & inseparabilitatis accedant omnes ll. quę allegantur ad illud generale vtile per inutile vitiari, vel non. de quo per glo. in l. si certi condictio §. quoniam ff. si cer. pet. & ff. de do. inter vir. & vxo. l. cum sponsus §. generaliter, vbi tex. & si quem casum reperies ad prædictam distinctionem non reducibilem, dic in eo speciale, & rationem assigna. quam putas meliorem. Oppon. 8. quòd tex. hic superuacuo, quod dixerat iudices debere obseruare, extendat ad pedaneos iudices, cum & illi iudices sint, vt infr. de peda. iudi. l. fin. Solut. exponendo, scilicet ordinarios, & pedaneos delegatos, vt in duabus gloss. hic positis. Oppo. 9. quòd ine pte copulent compromissarios, & elector arbitros, cum idem sint. Solu. tribus modis, ut in glo. antepen. Sed tunc x. opp. quòd in compromissario non possit procedere, quia cum sit electus de partium voluntate, non potest eius notio delegari, vt ff. de iudi. l. sed si susciperit, infra, de senten. l. Papinianus, & authen. con sequenter. Solu. duobus modis, vt in glo. pen. & secundum primam solu. confiteor contrarium, & tunc duplex ratio impedit, vbi sine renunciatione vna sola impedit, secundum aliam dic, quòd arbiter hic fuit electus super hoc, an declinatoria coram iudice proposita per eum, qui renunciauerat in contractu, debeat admitti necne, & si pronunciat illam admittendam, facit litem suam, vt hic, & sic no. quòd licèt sententiæ arbitri debeat stari, vt ff. de arbi. l. diem §. stari. tamen pars læsa contra ipsum habet regressum, vt hic. Vndecimo oppon. quòd arbiter non facit litem suam, vt in authen. decernimus infra, de arbi. solu. vt in gl. fi. Quæro modo, quo iure teneantur, dic vt in ea. gloss. in princ.
5 † Quæro extra, an arbitrator a facit litem suam. doc. dicit, quòd
2 sic, si non modicè lædit partem, argu. huius l. si men. fal. mo. di. l. j. non modice: quia partes dicuntur hoc permisisse, vt infr. no. de arbit. l. sed si in seruum §. si quis iudex, & l. si de meis §. recepisse. Quæro tunc, inquantum iudex, vel arbiter in casu nostro
b non teneatur parti. Et Barto. dixit, quòd ad totale interesse b rei petitæ, ex eo quia impedit procedi in causa, vt dicitur in eximẽte ff. ne quis eum qui in ius voc. l. penul. § j. & in eo qui non permisit defendere, vt l. 3. in fi. & l. cum quærebatur ff. iud. sol. Alij quòd solum in eo, in quo partem læsit, non debet in plus teneri, quàm conueniat arbitrio boni uiri, ut ff. de var. & extraor. cog. l. si iudex. Alij distinguunt, aut culpa hoc fecit, & uera est secunda opi. aut dolo, & prima est uera, per notata, in l. si filius
6 ff. de iudic. & hoc teneo. † Vltimo exista l. colligo, quòd interlocutoria, qua iudex pronunciat se iudicem non esse, habet uim diffinitiuę, ideo non potest contrario imperio reuocari: quia si posset, illam reuocando, non interesset partis, & sic ei non teneretur, & hoc in delegato est expeditum, vt extra, de offi. dele. c. significantibus. Et potest esse ratio, quia finitum est iudicis officium, & hoc intellige, quando pronunciat se iudicem non esse super principali, secus si super aliquo dependenti a principali, quia tunc cum iudex duret super principali, poterat interlocutoriam latam super dependenti reuocare, argu. extra, de offic. delega. c. super gratia, lib. 6. secundum Pau. de Liaza. & ita intelligatur c. dilectus filius, extra, de prcẽ. licèt aliqui dicant, quòd ibi fuit appellatum, & pro appellante pronunciatum. & de his plenius scripsi in repetitione mea. ff. de re iud. l. quod ius, & scribã ꝑ. de sent. l. post sententiam.

ADDITIONES.

a ¶ An arbitrator. Quòd arbitrator faciat litem suam malè arbitrando, sicut & arbiter. Adde Barto. hic, in 6. col. in ver. ultimo ex hac l. & Bal. in ult. col. in uer. quid in arbitratore, ubi distinguit, & per do. Iaf. in 3. colum. & Pau. de Cast. in consi. 71. ubi etiam dicit eum de dolo teneri, etiam si sit renunciatum arbitrio boni uiri, uel reductioni, per l. arbiter. §. de eo. ff. de arbi. uide Bald. in l. quæ fortuitis ꝑ. de pigno. act. 8. colum. in vers. redeo ad primum, dicit idem censendum esse de eo, sicut de agrimensore, & proxeneta, uide etiam Barto in l. fi. ff. de var. & extraor. cog. glo. & doc. in l. fi. infra, de contrahen. empt. & Pe. de Suza. in l. filius, la 2. ff. de iud. Laufr. in tract. de arbi. 7. par. 36. q. item adde Barto. in l. si per illum tex. ff. de mensi. al. mo. dix. ubi idem dicit esse in arbitro, & proxeneta, & Bart. in l. j. infra, de discu. lib. x. Imol in l. diuus, in ult. colum. ff. de re iud & ad prædicta adde do. Franc. de Aret. hic, in fi. Et ad id, quod dixi de dolo teneri, adde do. Socin. consi. 220. incip. uisis compromissis, laudo, & statuto, uer. circa secundam difficulta. circa fi. in 2. par. char. 95. quòd dolus arbitratoris arguitur propter enormissimam læsionem.

† Adde pulchre Rom. in l. j. col. 7. ff. de do. not. d. meus Iaf. May. hic, col. 4. uers. quid autem. Bart. in l. si. & ibi Bal. ff. de na. & extraor. co. P. n. de Cast. consi. 71. & Bal. consi. 233. vol. j.

b ¶ Ad totale interesse. Adde secundum Bart. este hic sing. casum, quòd iudex, qui absoluit ab obseruatione iudicij, licèt pro hoc nõ sit peremptæ actio, uel ius partis, tamen facit litem suam, & tenetur ad totale interesse, quod dicit Barto. esse not. in infinitum pro ampliatione huius tex. Adde etiam, quod consuluit Rom. consi. 338. quod inc. in casu propositæ consultationis aduertendum censeo. in secundo dubio, ubi in contingentia facti con parti, & facit litẽ suã, sed etiam tenetur ciuitas, uel princeps, qui creauit illum iudicẽm.

LEX XXX.

1 *Aduocatus in dubijs, eum, qui legis concendæ potestatem habet, consulere debet.*
3 *Pactum de hæreditatis aliena in pactum non deducitur.*
4 *Per se an quis possit minus quàm per alium.*
5 *Donatio quæ dicatur, vbi simpliciter, & sine adiectione donatur.*
6 *Donatio sub his verbis, dono tibi omnia bona mea post mortem, de quibus bonis intelligatur*
7 *Qualitas verbo adecta iuxta tempus verbi est intelligenda.*
8 *Donatio bonorum præsentium, & futurorum, an vitietur in omnibus, an in futuris.*
9 *Donatio fratri facta à fratre post mortem quæ dicatur.*
10 *Pactum de hæreditate obuenienda disponens, an valeat.*
11 *Concessio præbendæ non vacantis, quando valeat.*

a **De quæstione.** a Primo thema, & quęstio usque ibi, faciebat. ibi secundo dubitandi ratio. uel pro utraque parte allegatio secundum gloss. usque ibi, sed nobis. ibi tertio ponitur solutio cum ratione decidendi, vsque ibi, nisi ipse. ibi quarto a solutione excipit, & rationem exceptionis annectit, vsque ibi, iubemus. ibi quinto extendit, & extensionis rationem ponit usque ad finem. Casus. Pactum, per quod disponitur de hæreditate viuentis, non valet, nisi ille consenserit, & in eodem consensu usque ad mortem perseue-
1 rauerit. hoc dicit. † Not. quòd de arduo dubio aduocati debent consulere eum, qui habet potestatem condendi legem, & sic disponendi super illo, quod notent consiliarij dominorum. Secundo, quòd spes succedendi non attenditur, ut pactum perimatur, facit infra, de lib. leg. l. post emancipationem. Tertio, quòd pactum, per quod insidiatur vitæ alterius, non valet, & est ratio, quia inuitat ad delictum, præsumit enim lex de hac insidiatione uitæ. Quarto, quòd hæc præsumpta vitæ insidiatio cessat, si ille consentiat, quod not. Sed hoc non credit regina Apulliæ, ideo regi Vngariæ, nec domino Carolo voluit cõsentire. Quinto, quòd iste tertii consensus reuocabilis, & usque ad mortem ambulatorius, quod est notan. Sexto, quòd consensu non reuocato tollitur causa prohibitionis, & per consequens legis præiudicium, facit l adigere §. quamuis, de iure patro. Septimo, quòd licèt quis possit in genere obligare bona præsentia, & futura, vt infra, quæ res pig. oblig. pos. l. fin. tamen non potest bona viuentis, quæ sperat per successionem euenturam obligare. Octauo, quòd in rebus alienis nil potest fieri contra domini uoluntatem. Nono, quòd pactum cõtra bonos mores est inualidum,
2 concor. supr. eodem l. pacta. † Venio ad apparatum. Dicitur hic, quòd spes alienę hæreditatis non potest deduci in pactum, & sic à sensu contrario innuit, quòd spes hęreditatis suorum possit deduci in pactum, & sic filij poterunt pacisci de hæreditate parentum illis viuentibus, quod est falsum, cum & ipsi insidientur uitę parentum, vt ff. ad macedo. l. j. Insti. quod cum eo. §. pen. & sic in eis est eadem ratio, quæ in extraneis, & cognatis, qui omnes prohibentur, ut hic l. 2. in fine ff. de his quibus vt indign. Solu. confitendo contrarium, ut in gloss. 2. Nec obst. litera illa, quę dicit, alienæ, quia reuera viuo patre domini sunt, ut in gloss. & sic ratio posita in fine huius legis vendicat sibi locum, similiter ratio hic in medio posita, quæ non tantum in filijs, sed in pacisentibus cum eis sibi locum uendicat, & sic, siue filij inter se, siue cum extraneis pacisentur, locum habet lex ista, & idem econtra in parentibus, licèt scriptum sit, quòd nullus amor vincat paternum infra, de cura. furio. l. fina. in princi. & ff. quod met. cau. l. isti quidem, in fine. Oppo. quòd licèt dominus consentiat, tamen pactum non valet, quia nudum, vt supr. eodem l. legem, & ff. eod. l. iurisgentium §. sed cum nulla. solu. vt in 4. glo. in prin. quia hic intelligitur de uestito per stipulationem, & subaudi, uel alio legitimo modo. Quidam contra: quia simplex appellatio pacti debet ad nudum referri, vt supr. eodem l. legem, & ff. eod. l. iurisgentium §. quinimo, & quia genus attribuitur speciei, quam deprehendit in materia iudic. ff. de leg. 3. l. lana. & l. hæres §. j. & l. quæsitum §. illud, & ibi not. Sed hic loquitur simpliter de pacto, igitur. Mar. syl. & communiter omnes sequuntur gloss. quia non est verisimile Imperatorem hoc induxisse in pacto nudo, argu. l. si quando, in princip. infra, de inofficioso testamen. & quia lex generalis distinguitur per speciales, ut l. nam & posteriores ff. de legibus, & l. quæsitum ff. de testi. & l. gradatim §. sed si lege ff. de muner. & hono. Confirmabat dominus meus, quia aliàs quæstio hic proposita, in qua nihil de consensu domini dicebatur, fuisset de indubitabi. contra l. quod Labeo. ff. de carbo. edic. Item quia extensio, & ampliatio, seu interpre-

ADDITIO.

a ¶ De quæstione. Amplia istam legem septem modis, prout hic do. Iaf. May. quem omnino uide.

terpretatio, quam facit Imperator hic, in fine. loquitur de pacto efficaci, & vestito consensu, vel alio modo: ergo & præcedentia interpretata, & declarata eodem modo debent intelligi, vt in Authen. de filijs an. do. instrumen. in fine, & l. seruus plurium, de lega. primo. Non obst. in oppositum allega. quia ad nudum pactum non potest referri, vt patet per prædicta.

3 † Oppo. tertio, quòd pactum quantumcunque vestitum etiam consentiente domino non valet: quia pactum de succedendo alteri non continet quid dari, vel fieri. ergo non est pactum, vt ff. eodem l. j. §. l. cum ibi nota. Solut. vt sequitur in eadem gloss. vsque ad finem, scilicet, quòd hic non erat de succedendo, sed de hæreditate, si ad eum peruenerit pro certa parte danda, vel diuidenda, vt in gloss. licèt aliqui dicerent, quòd erat de succedendo alteri, & malè, tum quia pactum peccaret in forma, & sic non valeret etiam consensu domini accedente, cuius contrarium hic dicitur. Est enim forma pacti etiam vestiti, vt contineat aliquid dari, vel fieri à parte, vt dixitum etiam quia esset in casu nostro de impossibili, & prohibito à iure, vt supra eodem l. pactum, & infra, de inofficioso testamento l. si quando §. primo. Oppo. quarto, quòd pactum valeat indistinctè, quod patet, quia fiscus aufert ab illo, velut ab indigno, vt ff. de donat. l. primo. §. fin. in l. sequen. & de his quibus vt indignis l. secunda, in fine. Solu. quòd pactum non valet, vt inter eos detur actio. vt hic, si ipsum pactum ut improbatum contra bonos mores, facit eos hæreditatis incapaces, ideo si contingat postea eis deferri, fiscus aufert, velut ab indignis in pœnam huiusmodi delicti pacti improbati, vt in contrarijs. Nec ob. l. nec nos infra, de captiuis, vt ibi not. & hoc vult glo. super verbo, obseruari, in princip. vsque ad ver. ita no. quem refertur in fi. Oppo. 5. quòd licèt dominus pacto consentiat, non propterea valeat, quia nec ipse de propria hæreditate potest pacisci, vt supra eodem l. pactum, & infra titu. primo l. cum donationis. Solu. vt in seq. glo. in princip. videlicet quod pacisci non potest, vt ibi, sed aliorum pacto consentire potest, vt hic, & similia inducit gloss. vsque ad versi. sic ecòtra. ratio autem diuersitatis est, quia proprium eius pactum si valeret tanquam obligatorium tolleret ei liberum testandi arbitrium, ideo lex non voluit valere, sed iste consensus nõ obligat consentiẽtem, sed solum permittit, & reuocabiliter, & ideo sibi non aufert liberum testandi arbitrium, nec inuitat pacisc̃ntes ad delinquendum, sed potius eos allicit ad consentientis fauorem, & commodum, vt inducant ipsum ad perseuerandum.

4 Oppo. 6. quod immo minus possit quis per alium, quam per se, vt infra, de the. au. l. nemo. lib. x. & ff. de vi, & vi. arma l. cum fundum. Solut vt sequitur in eadem gloss. ad fi. & vult glos. dicere, quòd in illis legibus est casus conuersus ad nostrum, verum in illo casu econuerso videtur facere regulam, vt quod quis potest per se possit etiam per alium, fallit in l. supra alleg. & ita latius dicit glo. in l. prima §. vsus ff. de procu. vbi alias leges enumerat quàm istas, & circa generale, quod quæritur. an qui non potest per se non potest per alium, vide glos. qua nulla plenior est, in l. Labeo, & Neratius ff. de vsuc. vbi gloss. quadruplicem causam impotentiæ not. & per Dy. in c. quod alicui suo nomine non licet, lib. 6. Oppo. tamen. 7. & extra glo. ad lucidationem nostræ legis, dixi supra, quod pactum est prohibitum, quod est in bonos mores, adeo quòd pacisc̃entes puniuntur, quia ab eis aufertur uelut ab indignis. ex quo sequitur, q̃ sic pacisc̃entes delinquunt, sed delicto non licet consentire, immo punitur vterque, supra, de episcopo, & cler. l. si quem, in fi. de heret. l. quicunque, §. si fecerit, infra, de accusa. l. qui explicandi, & de fal. mo. l. j. & de his qui la. oc. l. prima. Solut. secundum dominum meum, aut factum est prohibitum in substantia propter se, quia propter sui turpitudinem improbam: & locum habent contraria. aut est prohibitum consentientis tantum fauore, & propter insidias vitæ eius, & sic tristem euentum ac futurum periculum euitandum & tunc irreuocabiliter consentire non potest, vt infra. titu. primo l. cum donationibus. reuocabiliter sic, vt hic. & rationem dixi in quinto contrario. Oppo. cum gl. & oclauo, quòd dominus nedum possit pacisc̃entibus consentire, sed per se possit pacisci bona sua promittere post mortem, vt infra, vt do. ab hęre. & contra hæred. inci. l. prima. Solut. ut in ea. glo. vsque ad fi. vel pacisci de succedendo non potest, vt dictum est supra. sed bene potest per stipulationem promittere bona sua post mortem, vt in contrario, & subdit glo. quòd erit donatio inter viuos vel causa mortis, ista glo. est multum notanda, sed in pluribus est examinanda, vt eius veritas appareat, & quod ista glo. in sua forma non dicat benè, videtur, quòd stipulatio sine causa non valet infra, de non numer. pecu. l. generaliter. & ff. de interrog. act. l. j. sed in themate nostro promisit bona sua dare, & causam non adiecit ergo, &c. Respondeo, quòd glos. non debet intelligi, q̃ promisit ex causa donationis: ideo subiunxit, & erit donatio,

5 &c. † Sed tunc quæro, qualis donatio ex illis erit. Respõdeo aut expressit, quòd causa mortis donabat, tunc erit donatio causa mortis, aut quòd inter viuos: & tunc erit donatio inter viuos,

a aut neutrum [a] ex his expressit, & tunc si nullo modo facta est mentio mortis, creditur inter viuos, sed vbi facta est mẽtio mortis, creditur ex causa mortis, vt ff. de do. cau. mor. l. Seia. in fin. cum igitur in casu nostro dixerit, causa mortis, quæ reuocari potest pro libito donantis, vt in eod. tit. l. 2. & non reuocata remanet firma, & tenebitur ad eam hæres ex testamento, uel ab intestato, vt infra, de codicil. l. fi. in fi. & si nullus uellet adire, iste capiat omnia, vt ex vltima voluntate, argu. infra, de dona. causa mor. l. fi. in fi. & ita dicebat dominus meus, & istã donationem etiam si dicamus trahi nedum ad præsentia, sed futura bona, dicit ualidam esse, nec instingere liberum testandi arbitrium: tũ, quia reuocari potuit, vt dixi: tum etiam quia de ea detrahitur

b Falcidia, vt infra ad l. Falcidiam l. si mortis, cum concord. ibi positis, sed vbi donatio fuisset inter viuos [b] insurgit dubitatio inter

6 docto. † Prima dubitatio est, an per ista uerba, dono, uel promitto tibi ex causa donationis bona mea post mortem, intelligantur donata præsentia, & futura, an præsentia tantum, & fuit Pe. & Cyn. in opi. quòd solum præsentia per l. si tibi mandauero §. id cuius ff. man. & leg. 2. l. fi. §. qui in diuisam, de auro, & argen. leg. l. si ita, in quibus ll. dicebat esse casum, confirmatur ratione quia in ambiguo res sic debet intelligi, vt valeat, & non pereat ff. de vsufru. l. quoties, & de re. du. l. quoties, sed si hanc stipulationem uel donationem traheremus ad futura bona, auferretur p indirectum liberum testandi arbitrium, cum perfecta donatio non possit reuocari, ut infra. de dona. l. perfecta, sequitur, quòd scriptus hæres non uolet adire, sciens se nullum commodum posse reportare cũ totum donatario teneretur præstare, at prohibita directo non debent concedi per obliquum, ut infra, de vsu. rei iudi. l. fina. §. fi. & ff. de tuto. & cura. da. ab his l. scire oportet, & hæc est quasi una communis opi. pro qua facit tertio: qa legata non possunt deduci in contractum donationis in damnum, & fraudem hæredis. vt ff. ad Trebel. l. quod de bonis §. j. Sed dominus meus tenebat, quòd etiam futura sint donata, & hoc propter illa uerba adiecta post mortem meam, nam licèt uerba illa bona mea uideantur restrictiua sui natura propter illud pronomen, mea, ut l. si ita, & l. plautius, de au. & arg. leg. tamẽ propter adiecta verba, post mortem meam, ampliantur ad

7 illa, quę tempore mortis sunt sua. † Et est ratio multiplex. Prima, quia qualitas adiecta verbo intelligitur secundum tempus illius uerbi, vt ff. de noxa. l. si in delictis. §. si extraneus, & l. ait prætor §. Iulia. & ff. de test. mili. l. fi Titius. Secunda, quia uerba adiecta debent aliquid operari, ut ff. de leg. j. l. si quando, & ad l. Falc. l. Titia, sed ista verba, post mortem, nil operarentur nisi ad futura restringerentur. Nec dicas post mortem eius nil est promissoris, quia fateor verè, sed fictè. q̃ hęreditas, in qua sum, cũ repræsentat, ut ff. si cer. pet. l. eum qui in prouincia, & de acquir. do. l. hæreditas, uel in eadem instantia sunt, & desinunt. ideo illa uerba sunt sane intelligenda. scilicet de bonis, quæ eruntẽ pore mortis, & illo instanti desinunt. & si mea fuerint, uel apparebunt post mortem meam. tertia propter, text. infra, de pact. conuen. l. hæreditas, ubi casus secundum eum, quòd verba post mortem comprehendant etiam postea quæsita tantum mortis tempore sua reperta, nisi in fraudem vice testantis sint apposita, vt ibi. ex prædictis concludit, quòd ista verba, dono tibi bona mea post mortem meam, comprehendunt etiam futura, quod ego sequor. quarta ratio est: quia si valet, ut asserunt in præsentibus, pone donatorem nil postea lucrasse, vel nil vltra illum tempore mortis habere, tenebit donatio iam perfecta, & ualida, vt infra, de do. quæ sub mo. l. perfecta, & ff. de his quæ in frau. cred. omnes §. Lucius. & tamen hęres scriptus vides se nullum commodum posse percipere, inuitatur ad non adeundum. sicut quãdo etiam futura donasset. si igitur vno casu valet, & alio cur nõ? cum non sit diuersa ratio, nec dicendum, q̃ spes lucri hoc operetur, quia id, quod est in spe, non est in re, & apparet in articulo mortis, quo testamentum incipit uires habere, speratur inane, ut tempus illud est considerandum, quia de uiribus tunc eius tractatur, ut l. i. supra, de sac. san. eccle. Ad obiecta Petr. & Cy. de se pater responsio: nam in illis non est verbum ampliatiuum, sed restrictiuum. aliàs idem esset, quod hic, ut patet in d. l. Plautius. Ad aliud, dum dicitur, q̃ per indirectum auferretur liberũ testandi arbitrium. Respondet ipse, q̃ hoc est non verum, quod patet, quia licèt sit obligatus dare, interim tamen retinet totũ, & plenum dominium, infra, de rei uend. l. quoties, infra de hęredi. vel act. vend. l. quoties, infra, de hæred. uel act. uend. l. qui tibi & per consequens liberum testandi arbitrium, ut pote dominus rerum retinet, vt supra, de sacro. san. eccle. authen. ingressi. Item, quia licet sic se obligando hæredem aliciat, vel inuitet ad repudiandum, vel non adeundum, non propterea necessitat, at talis attractio propter lucrum non querendum non est prohibita, vt l. Titio §. i. ff. de condit. & demonst. & maxime hodie, cum possit prohibere Falcidiam directo, vt infra ad l. Falc. authen. sed cum testator, & in corpore unde sumitur. licet olim secus, vt in l. cum de bonis, in contrarium allegata, & sic si directo potest id fieri, per quod datur causa non adeundi, ergo fortius per indirectum. Et ita concludit donationem tenere, nisi in fraudem videlicet testamenti donatio ista processerit, vt d. l. hæreditas, quæ fraus non presumitur, nisi probetur, vt infra, de dolo l. dolum, & ff. de proba. l. quoties, & l. qui dolum, & secũdum prædicta habes, quòd si donata fuissent expressim præsentia, & futura, valeret donatio. & sic tenuit Dyn. vt no. Cyn. in l. j. supra,

8 de sacro. san. eccle. † Secunda dubitatio est suppolito pro vero, quod dicit Pet. & Cyn. quòd non possint donari præsentia, & futura per rationes proximè allegatas, an si sit facta donatio pręsentium, & futurorum, vitietur donatio in omnibus: an in futuris tantum, & loquor de donatione insinuata, aliàs vltra modũ permissum non valet, vt infra, de dona. l. sancimus. Et breuiter dico, quod si sub vna generalitate verborum futura venirent: pone si dixi, omnia bona mea post mortem: vt in præcedenti quæstione dixi, puto totum vitiari: quia ipsa totalis donatio esset causa licet per indirectum tollendi liberum testandi arbitrium. aut ueniunt specificè: quia dixit bona pręsentia, & futura, & tunc teneret donatio in præsentibus, ne in futuris. Ratio, quia duæ donationes licèt vaico contextu verborum censentur, ar. l. scire debemus ff. de verborum obligat. & l. si peculium seruo. ff. de pecu. leg. ideo cum secunda totalis sit causa tollendi per indirectum arbitrium testandi, ideo illa vitiatur in omnibus postea quæsitis, velut sub illa generalitate comprehensis. Prima autem de præsentibus ualida remanet, & pro hoc accedat ff. de pecu. leg. l. si peculium legetur §. j. & quòd ibi no. gloss. & quòd scripsi in authen. ingressi supra, de sac. san. eccle. in illa quæstione, an vitiato ingressu, uitietur dedicatio bonorum, & ex his pa

9 tet gloss. nostram eleganter declaratam. † Iuxta hanc quæro: pone, quod duo fratres pro bonis sibi inuicem conseruandis promiserunt sibi inuicem per solẽnem stipulationem, vt si quis eorum prius decederet sine liberis, is sic moriens promittit ex causa donationis dare superstiti omnia bona sua, & pone præsentia, vt tollam omnem dubietatem, post mortem suam, cum pacto quòd reuocari non possit, propter quòd apparet, quod

a non est donatio causa mortis [a] vt ff. de dona. cau. mor. l. quę mortis, & l. senatus, in fin. & ibi notatur, an ab hæredibus præmorientis sine liberis poterit superuiuens petere ista bona, supposito, quod de huiusmodi contractu non fuerit facta insinuatio. & uidetur, quòd non possit vltra quingentos aureos, vt l. sancimus infra, de dona. in contrarium, vt totum possit, est veritas: tum, quia non censetur mera, & absoluta donatio propter reciprocationem seu vicissitudinariam promissionem, vt not. in l. licèt supra eod. & sic l. sancimus, non debet obstare. Tum etiã, quia ex parte utriusque habetur ob causam facta, & tunc quoties causa æquiualet rei donatæ, insinuatio non est necessa-

b ria, [b] vt ff. de dona. l. si pater, in fin. & l. Aquilius, & ibi not. gloss. & Gul. idem tenet in l. illud supra, de sac. san. eccle. vt ibi scripsi, & ita refert Ioan. And. fuisse consultum in prædicta quæstione, vt per eum not. in additionibus super Specu. de instru. & §. porro. versi. fi. & ego cum duobus docto. idem consului. Nunc transeo ad glo. penul. quæ tractat de principali materia l. nostræ, & Oppo. 9. quòd in alienis rebus contrahi possit, vt ff. de contrahen. empt. l. rem alienam. Solu. vt in princ. gloss. videlicet, quòd non licèt pacisci sic, quod de eius successione fiat pactum, sed aliter sic, vt in contrario. Oppo. 10. quòd pactum de successione alterius valeat, vt ff. pro soc. l. 3. §. de illo. Solu. ut in glos. quia ibi,

10 incertæ personæ, hic certę. Item oppo. tribus alijs modis, vt sequitur in gloss. & sol. vt in ea vsque ad fi. † Concludendo tamẽ, cum queritur, an ualeat pactum de hæreditate obuenienda certo modo disponenda, Dic secundum Richar. & docto. Aut de hæreditate hominis incerti, aut certi. primo casu valet, vt ff. pro soc. l. 3. §. de illo. Et est ratio, quia non est verisimile captare mortem alterius in spem, propter id, quod multorum morte potest faciliter euenire, vt in Authen. de non alie. §. vt autem. Secundo casu. Aut hoc euenit iuris necessitate ex consequentia prioris contractus validi, & valet, vt ff. de actio. emptio. l. si quis seruus, & hoc operatur consequentia necessaria, vt ff. de minõ. l. 3. §. Seio. Aut hoc non euenit iuris necessitate, nec ex consequentia necessaria, & tunc, Aut fit hoc sub quadam vniuersitate, & valet, vt de hæred. vend. l. 2. §. illud la. j. secundum unam lectu. Et est ratio, quia mista transeunt cum uniuersitate, quæ non per se, vt ff. de contrah. emptio. l. in modicis, & de acquirẽ. do. l. quædam. Aut fit per se principaliter, & tunc aut continet liberationem pacisc̃entis, & valet, vt ff. de pac. l. & suum §. idem pro bat. Aut continet obligationem, & tunc aut ille, de cuius bonis agitur, non consentit, & non valet, vt hic, etiam si iuretur: tum quia contra bonos mores ut hic, & sic iuramentum non obligat: ut extra, de regu. iur. c. non est obligatorium, tum etiam, qa nutrit peccatum, quia insidiat uitæ alienæ, & sic non potest seruari sine interitu salutis æternæ, vt c. cum contingat. extra, de iureiuran. & de nup. authen. quòd eis. Aut consentit, & tũc valet, si consensus perseuerat vsque ad mortem, alàs non, vt hic. & hoc in pacto, de hæreditate obuenienda certo modo disponenda. In pacto autem de successione quærenda omittenda vel cõseruanda, dic, vt scripsi supr. eod. l. pactum quod dotali. Quæro in casu nostræ l. quid si consensus illius non interuenit a principio: sed ex post facto perseuerauerit, an roboretur pactum, uidetur, quòd sic, argu. l. fi. infr. ad macced. l. si fundus §. j. ff. de pigno.

11 † Vltimo gloss. nostra signata super verbo, ferian, inducit legem istam in argu. quod concessio præbendæ non vacantis nõ valeat: post determinat, quod ualeat, per l. 3. §. de illo ff. pro sol. Old. dixit aut conceditur prębenda certi hominis, & non valet vt hic, aut incerti, & valet §. de illo, & ita transiuit Iaco. Butr. & quasi omnes nostri doct. Sed dominus meus, latius tamẽ quam cæteri, subdistinguebat, aut concessio facta erat ab inferiore a Papa, vt pone episcopo abbate, vel capitulo, & non valet, vt de concess. præben. c. 2. & eod. tit. c. 2. lib. 6. Aut a Papa, & tunc aut de ordinaria potentia, & de illo debito honestatis facta est concessio, & non ualet. Primo propter euitandum improbabile votum captandæ mortis alterius, & euitandum tristem, & periculosum euentum insidiarum, vt hic, & infra, de fideicommiss. l. j. in fi. Secundo ne inde iniuriarum nascatur occasio, vnde iura nascuntur, vt infr. vnde vi. l. meminerint. Tertio quia contra lateran. concilium, [c] in c. 4. de concess. præb. Aut de absoluta potestate, & tunc possit propter illud diuinum, quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, de absoluta autem potestate dicitur facere, si hoc exprimat, vel æquipollentia uerba dicat, per quę concilio lateranensi videatur derogare, circa quod uide, quod scripsi in l. fi. supr. de diuer. rescri. Quando vero incerti: & tunc si incerti de incertis, vel de certis quam pluribus, & valet indistinctè, quia cum omnis nostęr status super perpetuo modo consistat, & sic sit fragilis, & immutabilis, vt in Authen. de non alie. §. ut autem, non est verisimile, concessionarium tanto tempore expectare, quod pro captanda morte alicuius insidietur eius vitæ, cum casu cuiuslibet prębendati aliquid debeat obtinere: si vero incerti de certis & paucis, non quam pluribus, & tunc concessio facta a Papa valet, ut in c. cum te. extra, de rescrip. non ab episcopo abbate uel capitulo, ut in ca. 2. de cõcess. præben. lib. 6. quod limitant quidam, nisi ille iam esset receptus in fratrem, uel canonicum, ut extra, de præbend. & dig. c. relatum, & c. dilectus filius, & pro istis facit: quia expressio eorum, quę tacitè insunt, nihil operatur, ut infra, de fideius. l. non rectè. sed taliter recepto lex mandat, cum facultas euenerit, prouideri vt dictis c. ergo &c. Sed limitatio uidetur contra text. dicti c. fin. lib. 6. & ibi contrarium tenet Ioan. And. dicens, quod ex promissione, vel concessione nil debetur: sed ex iuris supplitione, uel prouisione sic, & pro hoc facit i. expressa nocere ff. de regu. iur. Et si dicas, nonne hic iuris prouisio inuitat ad insidiandum uitæ alicuius ex fratribus, uel canonicis. respondeo, quod non, propter charitatiuam receptionem de eo factam, & propter subsidium, quotidianarum distributionum, quod recipit, ut dicto cap. & pro hac ratione accedat, infra ad l. Iulian. repe. l. fina. in fine.

ADDITIONES.

a ¶ Aut neutrum. Donatio in dubio, an dicatur causa mortis, uel inter uiuos, & quando, & qualiter, & quid sit donatio inter uiuos, & quid causa mortis, uide plenè per do. Soci. consi. 53. incip. in præsenti consultatione, uersi. circa primam quæstio. cum uersi. sequen. in 3. par. char. 96. & uer. tertio confirmatur. char. 98.

b ¶ Inter uiuos. Adde do. Soc. consi. 235. inci. nisa contingentia facti. uersi. adduco etiam Pau. de Cast. q̃ donatio inter uiuos præsentium, & futurorũ non ualet, in 2. par. char. 204.

ADDITIONES.

a † Non ex donatio. causa mortis, casus est in l. si alienam §. Marcellus, in fin. & ibi not. in apo. ad tex. in uersi. reuocabitur, & ibi notat Barb. ff. de don. causa mor. no. Dy. in l. j. & ibi in apost. ad eum, in uersi. mortis causa, eod. tit. no. colle. in c. transmissa, nu. 2. & in apo. in uersi. taliter quòd non pôt reuocari, extra qui fil. sint leg. & plenè de hoc no. Tho. Ferrarius in suo tractatu legum. cautel. 30. in c. scitur uulg.

b ¶ Non est necessaria ad quod facit, quod habetur per dom. Soc. consi. 48. inc. in præsenti consultatione, uersi. 2. est aduertendum, in prima parte char. xcj.

c ¶ Contra lateranense concilium. Adde dom. Ias. May. hic idem alleg. & tenentem.

De transactionibus. Tit. IIII.

¶ Quia transactio est species pacti, ut ff. de pact. l. j. §. conuentio. ideo post rubricam generalem de pactis subiungit de transactionibus, vt de specie.

1 *Transactio cum quibusdam administratorum quando cæteris prosit.*
2 *Pactum unius administratorum an prosit.*
3 *Administratorum uno liberato an liberentur cæteri.*
4 *Transigens cum uno administratorum quomodo prosit, uel præiudicet sibi.*
5 *Administrator si quid mandato aliorum gesserit, alij tenentur.*

Beneficium

6 *Beneficium diuisionis quare competat dolosis.*
7 *Transigens quibus casibus contra tertium sibi prejudicet.*
8 *Fideiussor quare contra fideiussorem nullam habeat actionem.*

a NEque pactio. [a] Primo dictũ in genere. Secundo illatio in specie, vt in 3. glos. casus. † Pactum vel transactio facta cum quibusdam ex administratorib. non prodest cæteris, hoc dicit. No. quòd hæc regula locum habet siue simul gesserint:
1 siue diuisim: siue vnus gesserit, alter non, siue nullus. Oppo. cum pactum sit genus, vt dixi super rub. sequitur quòd negando pactum prodesse, negatur quælibet species l. si chorus, de leg. 3. & no. infr. eod. l. si cognita, & sic transactio, igitur frustra, & superuacuo. addit iste tex. neque transactio. Solu. quòd pactum simpliciter sumptum stat pro genere suo, vt in contrario, sed cum adiuncto transactionis verbo, stat pro specie: nam pactionum alia gratuita, & hæc stat in nomine generis sui. Alia non gratuita, & vocatur transactio, vt infr. eo. l. tranctio. & ita sumitur hic, & hoc voluit glos. f. secundum dominum meum, simile in ado-
2 ptione l. 2. ff. de adop. † Oppo. 2. quòd profit pactum vnius alteri, quòd patet nam vna actione videntur teneri scilicet tutelæ: ergo ratione vnitatis factum cum vno intelligitur factum cum altero, vt supra, de diuer. rescri. l. j. & infr. si vnus ex plu. appel. l. j. & 2. vel ergo videtur factum cum vno ex reis debendi, & sic alteri debet prodesse, argu. infra, de duo. reis l. fin. Solut. vt vulgo glo. 4 in princ. videlicet, quòd vnitas actionis fuit ratio dubitandi in ista l. sed tamen non obstat, vt in hac l. & alijs pluribus alleg. in glos. & ratio decidendi est, vt hic in glos. 2. Nec obstant contraria, quia pluralitas tutorum, & personarum diuersitas inducit pluralitatem administrationis respectu ipsorum: licèt respectu pupilli, vel adulti sit vna tutela vel cura. & sic plures actiones sunt numero, licèt vna generalis nomine dici possit, quòd not. in simili ff. de pac. l. si plures, in glo. 2. Et sic patet, quòd non sunt duo rei, nec de eis, vt de duobus reis est iudicandum. licèt, & in illis latior distinctio exigatur, an pactum vnius profit alteri. Item l. j. supra. de diuer. rescrip. non obstat: quia ibi vel causæ indiuiduitas hoc operatur, vel causæ connexitas, & rationis identitas, & præiudicij paritas, nam modicum affert præiudicium rescriptum delegatorium. at hic causa est diuidua, & ratio diuersa & transactio magni est præiudicii: ideo ad alios
b non debet trahi, [b] & ita soluit dominus meus, & expedita glos. vsque ad ver. sed contra. Oppo. 3. de l. si ex duobus, in fi. ff. de tu. & ra. dist. Solut. vt sequitur in glos. quia ibi in eo, quòd accepit, & non vltra, & sic ibi vi solutionis non transactionis sibi præiudicat. & hoc vult glos. vsque ad ver. & distinguè. Contra hanc solu. oppo. & extra, quòd immo pro tota rata eius, cum quo trãsegit, sibi præiudicet, licèt minus recepit, quia videtur eis satisfactum ad plenum, ex quo ad eius votum est satis factum, vt ff. de pig. act. l. si rem §. omnis, sed responde secundum dominũ meũ, quod illud est verum, si administratio fuit diuisa. aliàs si indiuisa, & adhuc idem si petitio fuit facta pro parte virili. Nam tunc ipse uidetur obligationem diuisisse, vt supra titu. j. l. si creditores, ibi uide, quod scripsi. Si vero petitio non fuit facta pro virili, sed pro pluri, uel minori in solidum, tunc non præiudicat, nisi in eo quod recipit, vt in hac glo. & d. l. si in duobus, in princ. &
3 prædicta not. quia sunt per maximè necessaria. † Redeo ad glo. & oppo. quod vno electo cæteri liberentur, vt ff. de admini. tut. l. si pupillus, huius timore, & aliarum legum glos. distinguit faciendo quatuor membra, quæ ad duò reduci possunt, quia aut administratio fuit diuisa aut non, & si diuisa, aut a iudice, vel testatore, aut ab his tutoribus. si a iudice, uel a testatore, quia non est inter istos duos casus differentia, tunc quilibet tenetur solum pro sua parte, & non pro alia, ut hic ibi, separatim, &c. vt infra, de admi. tut. l. 2. §. j. & subdit glos. quod fallit in tribus casibus ibi positis, & duobus alijs ibi no. in glos. super verbo, prodierint. Sed hic attendendum extra glos. quod in casibus illis, in quibus alter tantum tenetur pro altero, potest dubitari, si trãsactio in illis casibus facta ab ipso principali qui debuit, vt suspectus remoueri, vel citius, &c. an illa transactio in parte remouendi, uel tarditus remoti præiudicat transigenti, ut pro ea parte contra illos negligentes non possit agere, & videtur quod sic tribus rationibus. Primo, quia pro eo quod recepi transactionis causa uideor contentus esse pro tota sua parte, argu. ff. de pign. act. l. si rei §. omnis. Secundo, quia sublato principali tollitur accessorium, ut infra, depositi. l. 4 & ff. de noua. l. aliam. Tertio per tex. infra, de his qui a non do. ma. l. fina. in fin. Et contra videtur, quod non, cum illi ex sua propria negligentia teneantur, vel dolo, & sic causa vnius est diuersa a causa alterius, & sic teneatur unusquisque ex suo delicto, vt no. supra, in glos. 2. Secundo qa, quod habet ex transactione, ab isto uidetur habere ex sua diligenti prouisione, vt ff. ad l. Falc. l. 3. §. sed si is, & sic non debet releuare alios ab eorum dolo, vel negligentia, argu. tex. & glo. ff. de eo, per quem factum est, l. fin. in fin. Tertio quia cum talia facere spectabat ad eorum officium, non tam ex alterius parte, vel administratione teneri videntur, quàm ex propria administratione. Nec obst. obiecta: quia, vt patet ex prædictis, hoc non est accessorium primi, nec transactio in negligentia una tollit causam actionis in alia, immo magis fortificat, vt ff. de lie. in. mu. causa facta l. item si res, in princip. & ita dicebat dominus meus concludebatque quod solum in recepto sibi præiudicauerat, ut proximè dixit glos. f. ex eo, quia actio competit ad damnum, & interesse. Ego dubito, quod licèt non in toto sibi præiudicet: tamen in pluri recepto sibi præiudicauerit, vt in tanto, quantum exigi plus potuit, id est quantum soluendo fuit, quia in subsidium ita uidentur teneri, vt dicta l. 2. infra, de diui. tuto. ubi autem econtra transiegisset cum vno ex illis, qui remoueri debuerunt, fateor, quod non præiudicat sibi contra remouendum principaliter obligatum, & hoc quãdo administratio
4 fuit diuisa a testatore, uel a iudice. † Quæro modo, quid si diuisa nõ fuit a testatore, nec a iudice, sed a seipsis, vel a nemine, dicit glo. distingue quatuor casus. Primus est, quando omnes decesserunt, & sine dolo, & isto casu, cum quilibet teneatur in uiriliis beneficio diuisionis, transigens cum vno præiudicat sibi in viriliis illius, & est ratio: quia si in uiriles residuo agere vellet, actionem cedere non posset conuento, & sic in effectu sibi in virili præiudicauit, & in hoc benè dicit glos. f. Secundus casus est, quãdo unus gessit, & tunc dicit glos. f. quod electo gerente subaudi, & transactione facta cum eo, liberantur alij, vt l. si pupillus ff. de administratio tuto. Pro declaratione huius membri quæro, an necesse habeat eligere gerentem primo, & illum excutere, & uidetur tex. pro glos. f. quod sic ff. de admini. tut. l. tutores, qui §. in eum, quod fatetur Iaco. de Rau. Pet. & Cyn. quando adinuitem administrationem non diuiserunt, nec alteri administrationem commiserunt, quando autem diuiserunt, ut hic suppoluit gl. vel etiam alteri commiserunt: tunc dicunt, quòd tenetur nõ gerẽs in dubio de gestis ab alio, quia per illum gerere videtur, vt l. ita autem §. gessisse, de admin. tuto. l. tres tutores §. non solum, in eodem titu. & sic beneficium ordinis locum non habet. Dominus meus tenebat glo. in casu diuisionis, & etiam simplicis permissionis, sed in casu commissionis, vel mandati fatebatur, quod illi dicunt. Et est ratio, primo, quia simplex promissio non est mandatum, vel commissio, ut ff. de his qui not. infa. l. ob hæc verba, in fi. cum si. ibi no. & ff. man. l. idemque, §. sed & si quis. Secundo, quia qui diuidit, non mandat, uel committit: sed potius ad exonerationem sui hoc facit, & sic non ad se obligandum ex gestione alterius, ideo contra propositum obligari non debet, ut l. non omnis, in princip. ff. si cer. pet. & hoc ne inducta ad unum effectum operetur contrarium, vt supra, de legi. l. quòd fauore, & infra, de iur. calum. l. 2. ad fi. Sic ergo diuisio ista habeatur pro non facta, ut uoluit hæc glo. & conueniat
5 magis permissioni, quàm mandato, vel commissioni. † Concludamus ergo sic, quando vnus gessit aut ex mandato, uel commissione aliorum: & tunc omnes æque principaliter tenentur. nec beneficium ordinis habet locum, vt d. l. tres tutores, §. non solum, quia omnes pro gerentibus habentur. Aut ex aliorum negligentia, uel permissione sola: & tunc prius gerens, in subsi-

ADDITIONES.

a ¶ Neque pactio, & sic no. secundum do. Iaf. hic, regulam, quòd pactum, uel transactio facta cum una persona alii non prodest nec etiam nocet, & de transactione. Adde tex. in l. Imperatores. in princi. & ibi not. Bald. in §. fin. ff. eod. de pacto, & alia conuentione est text. in l. si unus §. ante omnia, & ibi Bartol. ff. de pac. limita in conuentione acta cum Principe, uel ciuitate, quia cum habeat uim legis, extenditur ad omnes l. penul. & ibi Barto. & Bald. ad hoc no. j. de do. inter ui & uxo. Bart. in l. ciuiles, in 1. colum. ff. si cer. peta. cum concor. quas habes ibi per domi. Iaf. secundo limitat et præsumpta mente paciscentis, l. tale pactum §. fina. & ibi no. Angelus ff. de pactis.

b ¶ Non debet trahi. no. secundum domi. Alex. & dom. Anto. de Alexand. not. quòd in habentibus connexitatem ratione officij, & in obligatis insolidum, tamen pactio, uel transactio facta cum uno non prodest alij. tu cauto, ut est de mente glos. magnæ in princip. quod hic est proprie connexitas, aliàs transactio ratione connexitatis extenditur, glo. est not. in ca. accusatus. in uerbo. iudicari. de hæreti. in 6. quam not. Pau. de Cast. in l. si de certa, in princ. j. eo. Angel. Imol. & alij, in l. qui Romæ §. duo fratres ff. de uerborum obligatio. ita connexorum idem est iudicium tex. est loquens, in illa materia tutelarum, in l. quid ergo §. pen. in uerbo, connexum, & ibi Bald. not. de contrario iudic. tu. Bald. in l. cum necessitatem, infra, de fideicommis. facit, quod uult glos. not. in cap. quia in tantum, & ibi Panor. ad hoc de præben. quod dispensatio extenditur ad connexa, & tamen dispensationes sunt odiosæ, & multum restringendæ. cap. 1. in fin. de præscri. in 6. glos. in c. ordinarij. in uerbo, dispensationis, de offic. ordi. in 6. hinc conluluit Paul. de Cast. in consil. 30. quod procurator apponens manus ad connexa mandato non dicitur excedere fines mandati. idem est in delegato. glos. in c. licèt ergo, in glos. in 7. q. j. idem in teste secundum Bald. in l. peremptorias. cur. fi. infra fen. rescin. non pos. Iai. in l. si duo patroni §. idem Iulianus ff. de iure iu. & ista secundo loco poterat etiam facere dubitationem in hac l.

subsidium non gerentes, vt l. tutores qui §. in eum. Aut ex diuisione quam fecerunt, & tunc pro gestis ab vno non conueniatur alter, nisi in subsidium, vt in hac glos. & rationibus supra positis. Et cum hac glo. concordat alia ff. de tut. & ra. distra. l. j. §. nunc tractemus, & hoc quantum ad gesta. Quãtum vero ad neglecta, distinguitur. Aut sunt connexa gestis ita, quòd separari non possunt. tunc de eis idem iudicamus, quod de gestis, sed vbi non sint eis sic connexa, tunc omnes pariter de illis tenentur, vt l. tres tutores §. in eum 2. respon. & ibi no. electo igitur gerente, & transactione facta cum eo, liberatur non gerens, vt in glo. Et est ratio, quia non gerenti non potest actio cedi contra gerentem, obstante transactione. Sed quid econtra, si prius egit contra non gerentem, nec ille eum repulit, sed transegit, dic, quòd transactio illa non præiudicat, quominus exigere possit residuum, quod non recepit a gerente, vt hic in 3. casu. Et est ratio, quia gerens non habet beneficium ordinis, nec cessionis, pro recepto vero tenetur soluenti cedere actionem, licèt & sine cessione habeat vtilem, vt ff. de tut. & ra. distra. l. j. §. nunc tractemus. nec est cessio superuacua, & inutilis, quia per eam transfertur exercitium directarum, & impossibile est obstare exceptionem in vna, & non in alia, vt not. in l. quoties §. j. ff. de admi. tut. Reuertor ad glo. quæro de tertio, & quarto casu, quando nullus gessit, vel omnes dolosè, & si minus fideliter. Et respondeo, vt in glos. quòd quilibet tenetur in solidum ipso iure: sed tunc dubium, an habeant beneficium diuisionis, vel cessionis, quantum ad beneficii cessionis nemo dubitat, quod non, propter eorum dolum, vt ff. de admin. tut. l. si plures, sed de beneficio dubitatum fuit, & tenuit Azo quòd non, Hug. contra, & opi. Hug. approbat hic glos. f. in l. §. nunc tractemus. vers. planè ff. de tute. & ra. distra. & ita communiter tenent doct. & dicunt esse casum in l. si plures ff. de admin. tut. licèt Azo nitatur ei respondere, vt ibi notatur. Sed attende, quia pro opi. Azo. videtur casus in l. nam magistratus ff. de magistr. conue. nisi dicas aliud in magistratibus, arg. ff. de admin. tut. l. Lucius §. j. in fi. licèt glo. ibi repugnare videtur, vel nisi dicas, quòd electio in l. magistratus cum dolosos competit pupillo, vt ibi dicit litera. sed electo beneficium diuisionis detur, vt d. l. si plures, quod non videtur
6 de mente illius tex. in fi. or cogitabitis. † Sed tunc quæro, cur beneficium diuisionis competat, & non cessionis istis dolosis. Respondet Iaco. But. & doct. quia beneficium diuisionis est mera defensio, & executionem trahit secum excipiendo, sed beneficium cessionis tendit ad alium impugnandum, & actionem consequendum. Sed constat, quòd lex magis fauet in defensionibus, quàm actionibus, vt ff. de in ius vo. l. libertus, & de regu. iur. l. fauorabiliores. Potest addi, & alia ratio, quia si diuisionis beneficium non concederetur, tum tutoris dolosi remaneret delictum impunitum, contra l. ita vulneratus ff. ad l. Aqui. & est
7 expedita glo. vsque ad versi. his ergo casibus. † Quæro igitur a modo, in quo transigens sibi præiudicet contra tertium in casibus prædictis. Et respon. gl. quòd in proximis duobus casibus, quando vterque tenetur insolidum, non præiudicat sibi, nisi in recepto, & est ratio: quia illi tertio postea conuento in residuo non debet cedi actio, & sic de ea non poterit obijcere. In alijs autem casibus dic, vt sequitur in glo. sed supr. latius scripsi, ideo non insisto. & est expedita glo. vsque ad vers. iterum not. Quæro tunc, dixi, quòd ubi potuit opponi beneficium cessionis, q̃ solutione solidi facta datur actio neg. gest. vtilis sine cessione, vt
8 in §. nunc tractemus. † Sed cur aliud in fideiussore, qui contra fideiussorem nullam habet actionem, vt ff. de fideiuss. l. vt fideiussor. Solut. annectendo tres rationes sequitur in glo. vsque ad fin. Prima est, quia fideiussor habet rem obligatum mandati per hanc solutionem, sed reus nullum. Hanc reprobant quidam nam illa actio mandati est forte inanis, si reus non est soluendo, sed ab hoc defenditur, quia sibi imputet, qui potuit non intercedere, vel post intercessionem agere, cum reus cœpit bona dilapidare: vt ff. mand. l. Lucius, & si tunc est soluendo, non est verisimile, quòd postea desinat, vt infra. arb. tut. l. si defunctus, secundum Ric. Sed adhuc defensio non uidetur generalis, quia pone, quòd pro pupillo fideiussit, contra quem regressum non habet: vt ff. de fideiuss. l. Marcellus. Secunda ratio reprobatur primo, quia non habet regressum contra alium, vt d. l. vt fideiussor, & ibi no. similiter dico rei stipulandi tenentur actione stricti iuris, & tamen qui soluit solidum recurrit contra alium, vt insi. de duo. reis l. j. Tertia est ratio, quia lex magis subuenit his, qui obligantur ex necessitate, vt sunt tutores, quàm his, qui obligant se ex uoluntate, vt nota. ff. de procu. l. procurator pro euictione. Sed eam reprobant Iaco. de Raue. Pe. & Cyn. quia duo rei promittendi se obligant ex uoluntate, non ex necessitate, & tamen inter se agunt, vt infra, de duobus reis l. j, sed defendit dominus meus, quia non sine necessitate saltem causatiua puta rei familiaris, uel habendæ pecuniæ causa, arg. ff. de procu. l. fertum quoque, §. fi. in fi. cum fi. Quarta ratio ponitur per glo. in l. ex facto ff. de neg. gest. videlicet, quòd tutor soluens liberat contutorem officio gestionis: fideiussor confideiussorem natu-

ra obligationis, & hæc melior, quam declara, quia fideiussor agit principaliter liberare reum, qui propter eius obligationem solvit, quo liberato ex consequentia quadam prouenienre ex natura obligationis, liberatur fideiussor siue obligationi accedens, vt ff. de pac. l. hæredi §. fin. cum l. se. & sic per medium liberantur fideiussores, sed contutor soluendo agit principaliter se & contutores liberare. nec est dare aliquod medium, per q̃ liberatio transeat ad illos. constat autẽ, q̃ id, quod principaliter agitur, & quod non consecutiuè prouenit, debet attendi, vt ff. ad l. Rho. de Iac. l. nauis aduersa. & ne quid in loc. pub. l. 2. §. idem Labeo.

LEX II.

1 *Transactio ualidatur timore litis uel motæ, uel mouendæ.*
2 *Transigens quare actor propriè dicatur.*
3 *Transactio nulla dicitur, ubi lis nisi de facto non habetur.*
4 *Pecunia recte cauta non dicitur, ubi lis tantum de facto habetur.*

Cum te. Primo decisio quæstionis in priuato. Secundo extensio in fisco. secunda ibi, ex qua. prima pars licet sub vno contextu continet sub se quatuor videlicet thema ex quo quæstio. Item rationem dubitandi & rationem
1 decidendi & quæstionis decisionem. Casus. Timor † litis [a] vel
2 motæ, vel mouendæ etiam de facto & non de iure est sufficiẽs causa transactionis validandæ, ideo ex cautione interposita datur, & actio, & soluti inhibetur repetitio. h. d. Not. quòd iustitia, vel iniustitia causæ non attenditur in transactione. Secũdo, quòd idem iuris in fisco, quod in priuato. Tertio no. singula,
2 quæ habes in summario. † Oppo. sic secundum do. Rich. transigens propriè est actor: quia ab actione transigens, & ille debet recipere non dare, vel cauere, vt infr. eod. l. cum mota. sed hic dicitur, quòd ipse cauit se daturum, ergo male. Solu. vt in j. glos. & 2. quòd proprie transigens est actor, & tunc respondeo, quòd hic cauit de certa pecunia danda vt totam hæreditatem consequeretur, vel dic quòd reus cauit, & tũc impropriè ponatur verbum transegisse, & sic dicatur transegisse ab actione passiua: actor ab actiua: sed quia actio est vnius propriè & non alterius,
3 ideo vnus transegit propriè, alter impropriè. † Oppo. 2. quòd si lis hic non fuit, nisi de facto, non ualeat transactio. primo quia non est de re dubia, & lite incerta, vt ff. eod. l. j. Secundo, quia euidens est calumnia, ergo & c. vt ff. de condi. inde. l. in summa, in princ. Solu. in glo. 3. & latius scilicet, quòd hic poterat esse lis de facto & bona fide, vel si non bona fide, non erat euidens calumnia,

ADDITIO.

a Timor litis. Adde, quòd sicut idem operatur timor litis futuræ, ac si de præsenti esset lis. idem in simili operari uiderur timor guerræ, ac si guerra esset, quantum ad remissionem, quæ debet fieri ex pacto gabellarijs seu datiarijs propter guerram, secundum Pet. de Anch. in consil. 87. quod incipit, præmissa facti serie considerata, quem sequitur dom. Alex. in l. diuortio. in princip. in 4. colum. ff. solut. matr. idem similiter operatur timor & suspicio fugæ, ac si debitor esset in actu fugiendi, ut possit propria autoritate capi. glo. in l. quæsitum ff. de pign. & per eum. Sal. in l. pen. per glos. ibi infra, de pig. act. Bald. in l. si quis in tantam, in 6. colum. infra, unde vi. & in l. generali infra, de decu. lib. x. quòd illis de hic vltimo dubitet Ange. in l. Aristo. ff. de iu. deli. & in l. nemo carcerem infra, de exact tribus lib. x. item adde, quòd similiter sufficit timor armorum l. 3. §. armis deiectum, & ibi Barto. & Angel. ff. de vi & ui ar. Bart. in c. cum dilectus, in ult. colum. ubi limitat de ordin. cog. adeo quod ille, qui stat cum alio armatus, dicitur ei ferre opem in delicto, quamuis non faciat aliquem actum secũdum Inno. c. in c. continentiam, de cle. percusso. refert & reputat tenendum mẽti Bald. in l. raptores, in pen. no. infra, de ser. fugi. & in l. ob. hæc uerba infr. de infa. & in l. 1. §. sed in eo. ff. ad sil. & in l. data opera. in 12. col. qui accu. non pos. Ludo. Rom. in consi. 107. quod incip. ex præmissa statuti particula, immo plus tenet Bald. in l. non ideo minus, in ulti. colum. infra, de accu. quòd licèt quis sit in loco remoto & longinquo a loco, in quo facio homicidium, tamen si propter eum ego reddor audacior & offensus timidior, dicitur præstare auxilium homicidio, immo no. plus Ang. in d. l. 2. §. armis, ubi pondérat glo. 1. quam dicit esse diligentissimè notandã pro dicta regula, quod sufficit timor armorũ, & procedit etiam, si ille, qui armatus accessit, arma deposuit, unde ille, qui surgit contra aliquem, licèt arma deponat, antequam aliquid faciat, tamen illud, quod facit dicitur armis fecisse, sequitur do. Alex. consi. 476. quod incipit quoniam per excellentissimum. Item adde singuliter, quòd paria sunt aliquid fieri coactè vel timore coactionis l. nouissimè, in princ. in uerbo, metu, ff. quod falsf. tut. auto. ubi Bald. ad hoc not. & dicit, quòd alibi non ita benè reperitur & pro hoc infert, quod idem est confiteri metu & formidine tormentorum, ac si confiteretur in tormentis. infert etiam ad alia nota. de quibus ibi per eum, & Dy. in d. l. nouissime. not. ex illo text. quòd suspicio tormentorum idem operatur, quòd ipsorum illatio. idem dicit Bald. in l. interposita, in fi. infra eodem tit. & in c. 1. §. sacramenta, de pa. iur. fir. in vsi. feu. & in c. fi. ad fi. de appe. facit, quod tenet Io. in regula. bona fides, in princip. de regu. iur. in 6. quod, qui soluit nulla coactione adhibita, sciens se posse cogi, dicitur inuitus soluisse & idem Io. And. in c. præterea. 2. de iur. pa. no. ex illo text. in uer. extorquentes, quod dicitur ab inuito extorqueri illud, q̃ quis ultro solut petenti, sed solito extorquere, sequitur Io. de Ana. in ca. 2. in 13. col. de deli. pue.

lumnia, vel si erat euidens, erat in reo & non in actore. Et ratio diuersitatis: quia fauorabiliores sunt rei, quàm actores, vt l. fauorabiliores ff. de regulis iuris, & exceptiones quam actiones l. si in area ff. de conditio. & indemon. Item quia vbi in actore est euidens calumnia, deficit subiectum & materia, sine qua transactio esse non potest, sicut nec res alia, vt ff. de verborum obligatio. l. inter stipulantem §. sacrã. quia deficit actio, quæ nulla competit secundum Richar. Contra istam solutio. extra glos. oppon. quòd dolus, & calumnia in actore non vitiet transactionem: sed debeat agi ex dolo vel excipi: vt infra eadem l. actione, & l. sub prætextu. solu. ibi de dolo proximo dante causam transactioni, hæc de dolo remoto in calumniosè agendo commisso. tunc fortius instio. quòd idem sit in reo, quod in actore, nam si reus desistit per calumniam, turpiter recipit, quod habuit, cum gratis desistere debuit & petita soluere ff. de condit. ob turp. causam l. fina. & sic opi. Ful. vera. solut. vt dicam infra

4 eodem l. sub prætextu. la. 2. † Oppo. ad tex. quod pecunia non sit rectè cauta, ex quo quæstio erat tantum de facto, & non de iure: argu. ff. depositi. l. quod Neruaiin fin. & pro socio. l. 3. in fin. & solut. quod illud uerum, quantum ad iustitiam vel iniustitiã causæ, sed respectu conuentionis, & transactionis factæ dicitur rectè cauta, si fiat spontè & naturali causa, quia timore litis iam motæ vel moueri speratæ, vt in 4. gloss. Oppon. quod ex transactione facta cum sorore nil debeatur fisco ff. de pac. l. si vnus §. in summa, & supra l. proxi. & infra res inter alios acta. Solut. ut in quinta glo. Quæro, si non est solutum, qua actione petatur. Respondeo vt in glo. fin.

LEX III.

1 *Iudex in negantem vel excipientem generaliter officio suo fungetur.*
2 *Agere an quis possit inuitus.*
3 *Relictum quo iure solui iubeatur.*
4 *Transigens quando contra transactionem venire possit.*

Age cum Geminiano. Primo consuluit in genere. Secundo ei factum ponit in specie. Tertio rationem annectit. secunda ibi: & si apud. tertia ibi: quia non. Et notandum, quòd duobus modis legitur hæc lex. vno modo, si petitio fuerit specialis, sicut & transactio: vt not. super uerbo nominati: & hæc lectura non habet dubium. Alio modo, quòd petitio fuit generalis, sed transactio specialis. & hæc melior, vt magis dubitabilis, secundum utranque, hoc dicit. specialis transactio non præiudicat vltra deducta in ea, hoc dicit, & si vis adde licèt petitio fuerit generalis, & tunc erat casus specialis ad lecturam magis veram in text. dum ibi dicit de quanta. Not. quòd non dicit pro quanta: sed de quanta. Ibi relinquam, dic ab ea, de

1 qua, non pro qua transactum est. † Not. vltra ea, quæ habes in summario, quòd contra generaliter excipientem vel negantem iudex potest officium exercerẽ: vt declaret, an neget, vel accipiat de toto vel eius parte. Item quòd excipiens de transactione non videtur fateri debitum. Item quòd vbi petitur plus debito; iudex condemnat in parte probata & absoluit a residuo. Oppo. quòd malè dicat (age) cum nemo audiatur sine actione: vt ff. de nego. gest. l. si pupilli §. videamus. Solu. supplen-

2 do text. vt in gloss. in princip. † Oppon. quòd malè dicat (age) quod est imperatiui modi & sic necessitatem importat, sed nemo inuitus cogitur agere: vt infra, vt nemo inuitus &c. solut. vt sequitur in ead. gloss. Et est ratio, quia uerba hæc diriguntur ad eum, cuius commodum respiciunt. ideo consulunt & permittunt, vt ff. man. l. 3. §. fi. Oppo. quòd ratio, quam tex. hic ponit, dum dicit, quoniam transactio & Aquiliana stipulatio &c. potius faciat contra Geminianum ipsum allegantem. Cum Aquiliana stipulatio obliget & non liberet: vt l. cum Aquiliana ff. eodem. solu. supplendo text. scilicet & acceptilatione sequuta ut in glo. Oppo. quòd iudicia hoc est sententiæ, & actiones descendentes ex eis, vt est actio in factum, non sint bonæ fidei, vt patet in §. actionum. Institu. de act. Solu. vt in princ. alterius glo. quia aliter hic sumitur iudicium, videlicet pro actione nego. gest. de qua supra dixerat. sumitur enim iudicium pro discretione, pro sententia, pro instantia, & pro actione, vt no. in §. præterea. Instit. qui non est permissa. Oppon. quòd iudex non suppleat, de facto. vt infra, ut quæ desunt aduo. partium l. vnica. Solut. ut in ea gloss. scilicet quòd hoc erat deductum in iudicio &c. nec valet replicare, quòd tunc iste tex. non induceret aliquã specialitatem in bonæfidei iudicijs; quia respon. vt sequitur in ea. glos. usque ad fin. Oppo. quòd iudex non debeat quærere de quanta pecunia &c. cum administratio tutoris non consistat in pecunia tantum: sed in omnibus eius bonis, ut ff. de admin. tut. per totum. Solu. vt in seq. videlicet, quòd hic pecunia sumatur

3 latissimè pro omni re vel specie, vt l. 2. ff. de constit. pec. † Quæro quo iure vel ordine iudex iubeat relictum solui. respon. glo. quidam dixerunt opposita replicatione contra exceptionem transactionis, ut l. licèt ff. de iudi. quod glo. reprobat. Ad l. licet respon. qualiud in iudicijs, sed hic attẽde circa duo. primo circa reprobationem, nam glo. dicit uerum circa replicationẽ iuris, quia cum transactio fuerit spãlis, ipso iure non nocet in nõ deductis in ea. Sed respectu replicationis intentionis vel pacti illi potuerunt dicere veritatem, vt adultus quõdam replicet frustra de transactione excipienti, quia illa est spãlis, & ipso iure tibi nõ prodest in non deductis in ea. verum tamen & sine ista replicatione iudex absoluisset in pluri Geminianum, q̃ transactio induceba t, ut hic. Secundo est attendendum, q̃ glo. in responsione, quam facit ad l. licèt, vult, q̃ de sententia non rectè inferatur ad transactionem, & idem no. ff. co. l. sub prætext. specierum, quod reprobant quidam per no. in l. non minorem ff. eo. & non bene,

4 quia tunc æquiparantur, ubi ratio est eadem, non quando diuersa in eo, de quo agitur, quod declarabo in seq. distin. † Opp. igitur ultimo, q̃ contra transactionem venire non possit: ut ff. eo. l. sub ptex. sol. distinguendo quatuor casus, ut in ea. glo. vsq; ad fi. sed hic attende, q̃ vbi petitio est specialis & transactio genera-

2 lis, dicit glo. q̃, generalis transactio restringitur ad petita tantũ per l. si de certa. Quod Iac. But. fatebatur ui transactionis, sed in residuo non petito valebit vi pacti de non petendo ar. l. in sulam ff. de præscri. uerb. l. quoties ff. de vsufr. & hoc fatebatur dominus meus, si est generalis mente & uerbis, secus si verbis & non mẽte, & verum dicit in casu certi, de quo constat. sed in dubio, tu habes sic dicere. Aut præscri. uer. generalibus transactionis ad petita vel sequuta remanet ratio recti sermonis salua. & tunc uerum dicit glo. & ita loquitur l. si de certa, nec est in ea specialis: quia idem in alijs generalibus liberationibus: vt ff. de sol. l. si pluribus, & ff. de pac. l. emptor §. Lucius, secundum lecturam Ioan. & infra eodem l. si quidem. Aut ratio recti sermonis non remanet salua, si restringantur uerba, generalia, & tunc verum dicit Iac. Butrig. quia restrictio tunc non est facienda ad petita tantum, vt l. pluribus ff. de accep. & ar. l. quæsitum §. primo, ff. de lega. tertio l. Aurelius §. fi. cello ff. de libe. leg. & ita debet intelligi l. post decisionem infra, de furt. Et hæc sunt bene notanda, & ex eis patet, quòd gloss. dixit uerum, quia aliud in sententia generali, quæ semper restringitur ad petita, vel prosequuta: vt infra, de iudi. l. licet, & est ratio, quia redditur in inuitum, & aliud in transactione quandoque, quia illa procedit ex spontaneo pactium consensu, & uoluntate.

ADDITIO.

a ¶ Ad petita tantum, & sic no. secundum Bald. & eun. Sal. hic, quòd limitata causa limitatum producit effectum, & hoc quotidie à uulgo allegatur, & concordat l. in agris limito. ibi Barto. & de acq. re. do. in bonis lecturis, & Soc. consi. 30. inc. prosequendo ordinem, uer. 2. probatur, in 1. parte char. 63. hinc dixit tex. in l. 2. §. corporis debilitas ff. de uacat. mun. q̃ infirmitas corporis præstat uacationem & excusationem ab his muneribus publicis, quæ corpore implenda sunt, non quæ pecunia facit tex. in l. antep. ff. ex qui. cau. maio. & tex. no. in l. cum duobus §. cum duo ff. pro socio, & in l. 1. §. eo modo. ff. nau. caupo. sta. ad idem tex. in l. fi. §. de iurisdi. omn. iud. per quem no. ibi Bal. in 3. no. & etiam antiqui Cy. & Ang. ibi, q̃ consules mercatorum, qui habẽt cognoscere de causis mercatorum, intelligitur de causis, quæ ueniunt occasione mercantiæ, secus si aliter, & idem in consulib. notariorum secundum eos, unde consuluit Lud. Ro. in consi. 30. quod incipit in casu proposito, q̃ stante statuto, quod consules artium cognoscant de causis, intelligitur de causis spectantibus ad illam artem, & non de alijs. Similiter uidemus, q̃ stante statuto, q̃ libris mercatorum adhibeatur plena fides, intelligitur, quando scribunt de spectantibus ad suam mercantiam, puta si mercator pannorum scriberet de panis traditis alicui, secus si scriberet de alio deposito, uel mutuo secundum Io. And. in addi. Specu. in ti. de instru. edi. §. nunc dicendum, in addi. mag. posita super uerbo, priuatorum, in 1. col. sequitur Ludo. Rom. in consi. 24. quod incipit pro discutienda ueritate thematis, in consi. 25. quod inc. in puncto proposito breuiter dicendum, do. Fran. de Are. in consi. 32. quod incipit consultatio præmissa, in 1. col. & in consi. 44. quod incipit in præposita consultatione uiso articulo, & d. Alex. quamuis nihil alleget de prædictis, in l. admonendi, in 28. col. ff. de iureiur.

LEX IIII.

1 *Tutor dolum triplicem committere potest.*
2 *Actione neg. gest. vtilis Aquiliana stipulatione an tollatur.*
3 *Nisi, dictio, quando affirmet, & quando neget.*
4 *Nisi dictio exceptiua an, quando, quid & qualiter ponat, & num. 5. & 6.*
7 *Actio de dolo, an detur, si in transigendo non fuit dolus.*
8 *Transactio per dolum super dolo facta an valeat.*
9 *Transigens super actione tutelæ, an transigat super dolo in præcedenti administratione commisso.*

Actione. Primo dictum. secundo exceptio. tertio exceptionis exceptio. secunda ibi, nisi de dolo. tertia ibi, nisi specialiter. Casus, Generalis transactio acceptilatione vallata actionem sic extinguit, q̃ ad eam amplius regredi non haberi non pōt, sed dolo inductus agit de dolo; nisi de illo dolo transactũ fuerit. h. d. No. quę habes in summario. Item q̃ hæc

2 hæc, prima dictio, nisi, 2 stat priuatiuè & exceptiuè, aliàs positi-

1 uè. † Pro euidentia dicendorum in gloss. magna præmitto, q̃ tutor vel curator triplicem dolum committere potest. Vnum in administrando, & de hoc nõ loquitur tex. iste, sed gl. fin. in vers. item quæritur. Secundum dolum potest committere in inducẽdo ad transactionem, & de isto loquitur hic versi. nisi de dolo. Tertium in non seruando promissa, & de isto loquitur glo. ma-

2 gna secundum Plac. † Venio ad apparatum, quem recito per q̃stiones: & omissis duabus primis glo. quæro qualiter hæc actio purè & sic neg. gest. vtilis vt hic in prima glo. fuerit in Aquiliana stipulatione deducta, & sol. vt in glo. 3. in cuius fi. adde, & ratio rationis est, quia cõtractus iuris gentium, vt magis fortis nõ patitur se a iure ciuili & minus potenti corrumpi, vel tolli, vt ff. de capi. dimi. l. cas. & Instit. de legi. agna. tu. §. fin. Nec obstat, si dicas: imo per Aquilianam stipulationem tollitur & nouatur, vt hic: quia respondeo, q̃ a iure ciuili nõ tollitur, q̃n directo ius ciuile tenditur ad oppositum sui, vt in acceptilatione. & est ratio, quia tunc resistentiam facit, sed quando tendit ad idem, & eundem effectum, puta ad obligandum, patitur tunc se tolli, velut a suo simili, & quasi proditoriè Aquiliana stipulatione se ostendente idem velle: licèt in effectu velit contrarium, Aquiliana tamen faciliter tollitur, quia in habentibus symbolum & similitudinem facilis est transitus: vt ff. de accep. l. an inutilis §. si acceptum, & probantur hęc Instituta, de accepti. §. est autem, & hęc secundum Iacob. But. sed meo videre ista non sunt necessaria, quia nec obligationes iuris ciuilis possunt accepto ferri præterquam sola verborum obligatio: vt d. §. acceptum, & Insti. quib.

3 mo. tol. obli. §. quo genere, & no. ff. eod. l. vt responsum. † Quero, an prima dictio, nisi, hic posita ponat. respondeo cum glo. quòd sic. Et est ratio, quia cum neget & priuet vniuersalem negatiuã præcedentem, sequitur per resultationem quandam ex mente, q̃ ipsa ponat negatum iuxta regulam, qui negat negatum, ponit affirmatum, vt ff. de verb. sig. l. duobus verbis negatiuis, secũdum Gul. de Cu. sed contrarium facit fortiter ff. de manu. test. l.

4 Titia §. fi. † Ad cuius cõtrarij solutionem multum laborauit Pe. & Cy. sed eorum verbis omissis, dic secundum dominũ meum, quod quatuor sunt formandæ quæstiones, videlicet, an ponat: quando ponat, quid ponat, & qualiter ponat, & loquor de qualibet dictione exceptiua. Circa primam dic, q̃ de sui natura & significatione verbi non ponit: vt hic in fi. cum fi. sed de mente loquentis ex quadam resultatione sic, vt hic in pen. q. ff. de fer. l. si feriatus, & extra, de regu. iur. c. pctũ, & per Dy. Ad secundam quando ponat dic, aut id, quod sequitur, non est de genere, vel materia prælibata & tunc ponit quod sequitur, puta si dicat, lego omnes æquos præter librum uel nisi librum, vel sine libro, quasi dicat illos simul & conuinctè: hunc separatum & per se: vt de pig. act. l. i. in fi. & de au. leg. l. Seiæ §. vxori. aut quod sequitur est de materia prælibata vel genere, & tunc aut præcedit oratio negatiua, & tunc ponit ex mente & per resultationem affirmatiuè: vt §. dixi, & ita hic in parte penul. Aut præcedit oratio affirmatiua, & tunc dictio, nisi, priuat & non ponit: vt hic in fi. & ff. de reg. iur. l. quo tutela, in princ. cum simi. Vnum addo, quod dixit Inn. in c. dudum il. 2. de electione, q̃ vbi aliàs dictio priuatiua poneret, si ex positione odium irrationabile insurgeret, quod tunc nec ex mente ponit, & ibi dicit esse casum, vt ipse ibidem notat circa finem. Ad 1. quæstionem, quando quæritur, quid ponat, dic, q̃, quando id, quod sequitur, non est de genere vel materia prælibata: tunc cum non excipiat, sed ponat, vt dixi, necessario ponit, quod exprimit: quando autem est de materia prælibata, & præcedit oratio affirmatiua, tunc non est quæstio nostra: ga excipit & non ponit, sed quando præcedit oratio negatiua: tũc ponit, q̃ negatur. ideo aduertendum, quid negatur, quia aut negatur actus vel essentia & dictio, nisi, illam ponit vt l. si feriatis ff. de fer. Aut negatur solum actus, facultas, vel potentia, & tunc dictio, nisi, illam ponit, vt ff. de regu. iur. l. quo tutela §. i. & ita debet intelligi l. Titia, in fi. de manu. te. & hic soluitur quæstio, de qua remittit hæc glo. de qua est casus ff. de act. empt. l. si sterilis §. si tibi. ver. si ita. Aut de prædictis est dubium, quid negetur, & tunc si oratio negatiua est per uerba futuri temporis: tunc videtur esse negata & posita solum potentia & facultas, vt d. l. si sterilis, si per verba præsentis temporis vel præteriti, tunc videtur

5 negatus & positus actus & essentia vt hic. † Ad 4. quæstionem qualiter ponat. dic aut in ultimis uoluntatibus, & ponit conditionaliter & suspensiuè, ut ff. de condi. & demon. l. quibus diebus §. 2. & l. aliquando, in fi. Aut in contractibus, & tunc adiecta ab initio & rei fiendæ ponit conditionaliter & suspensiuè, adiecta ex postfacto, & sic rei iam factæ ponit resolutiuum, vt ff. de in diem adiect. l. 2. & ibi glo. Aut in sententijs, vt excommunico te, nisi sic feceris, videtur gloss. sentire, quòd ponat resolutiuè tantum, vt ff. de actio. & oblig. l. obligationum fere §. conditio. Gul. uero de Cu. dicit, q̃ ponat conditionaliter & suspensiue: quia sententia æquiparatur testamento, vt ff. de testa. l. i. sed in testamentis ponit suspensiue, vt dixi, ergo &c. & quod æquiparetur ultimæ uoluntati, probat etiam: quia ab vnius uoluntate pendet, sicut testamentum. Ia. Bu. fatetur, q̃ ab vnius uoluntate regulata, s̃m iura pendet, sed sententiarum regulata probatio non est, vt sub conditione feratur. ff. de interdi. & rele. l. relegatorum §. ad tempus, & quando appel. sit. l. 2. §. biduum, & sic vẽstare cum gloss. Dominus meus dicebat, q̃ in sententia interlocutoria procedit opi. Gul. quasi illa sit magis comminatio, q̃ sententia, ut ff. comminationes, vel epistolæ l. i. & interlocutio. In diffinitiua autem procedit alia opinio, hoc no. pro præceptis, q̃ quotidie faciunt iudices, ut quis tale quid faciat, nisi senserit se grauatum, quo casu compareat coram eo tertia die ostensurus de grauamine. nam tunc præceptum est conditionale & resoluitur dictio, nisi, si non, vt no. ff. si quis eau. l. eum qui §. qui iniuriarum, & inquit Innoc. quod recomparente resoluatur præceptum in simplicem citationem, vt per eum no. in c. fina. de co-

6 ha. cle. & mu. † Reuertor ad gloss. & quæro pro quo dolo detur hic actio de dolo, cũ triplex poterit intertenire dolus, vt in euidentialib. dixi. respondet gl. pro dolo in transigendo cõmisso, vt quia ad transigendum, uel ad sic transigendum fuit inductus, ut ff. eod. l. sub prætextu. secundo responso. Et est ratio: quia primitiua non competit, quia per acceptilationem est sublata, nec cõdictio ob causam ex pœnitentia: quia illa cessat in transactione odium litium, ut ff. eod. l. si maiori, & l. si pro fundo, & clare, in l. quamuis, ergo de dolo in transigendo commisso dari debet de dolo: quia pro illo dolo alia non competit, & hoc indubitanter

7 verum. † Sed tunc quæro, si in transigendo non fuit dolus: an ex eo, q̃ curatores non implent conuenta, & sic de præsenti videt dolum committere, detur actio de dolo. Plac. q̃ sic, quasi alia actio non sit, & allegabat forte id, quod no. Instit. de dona. §. fin. autem dolus, sed gl. contra per tex. in l. secũda §. si quis ff. de dolo. secundo, quia curatores isti alia actione possunt conueniri, vi delicet condictio, ob causam, vt aduersarij reponerẽt in priorẽ obligationem, si debitum a quo fuerant liberati, non erat liquidum. ut l. si quis accepto ff. de condi. ob cau. uel agerent actio. p̃scrip. ver. vt implerẽtur conuenta, si erant, & liquidam, quasi remittere per acceptilationem fuerit dare, ut l. si mulier ff. eo. tit. & ff. qui po. in pig. ha. l. si debitor, & de condi. & demonst. l. Iulianus, & sic resultat ꝯctus do, vt des. ex quo datur præscriptis verbis, vt ff. de præscrip. verb. l. naturalis §. at cum do. nõ ergo datur de dolo, quæ cum alia concurrit, ff. de dolo l. secũda, & hoc vult gloss. vsque ad ver. sed si velis, ibi gloss. nititur Pla. defendere ex eo, quia pro hoc dolo alia non datur: quia non cõdictio ob causam: quia illa datur ei, qui plene impleuit, ita quod aduersarius tũc dolo facit ex sui parte non implens, ut l. eleganter, §. pen. ff. de

ADDITIO.

a Dictio, nisi, adde do. Soc. consi. 115. inci. præstantissime doctor. uer. tertiam, unde ibi, nam dicitur ibi in 2. parte q̃ dictio, nisi, est exceptiua, tamen ex quo hic est bis posita, prima ponit, & affirmat, secunda priuat seu negat, & dic ut per Bart. & alios ac plenius Bar. in l. si eum §. qui iniuriarum ff. si quis cau. & tene. q̃ dictio, nisi, cum sit exceptiua, necessario significat oppositum antecedentis, cum immediate aduersatur, unde, si præcedat oratio negatiua, dictio, nisi, ponit & affirmat: si uero e contra præcedit oratio affirmatiua, dictio, nisi, negat & priuat. adde tex. in l. extraneo ff. de uen. in pos. mit. & in l. 3. ff. de cust. reo. & in c. cum accessissent, in fi. de constit. Et no. ad actum practicum unum, ex quo potes magnum honorem reportare, quod sing. ponit Bal. in d. c. cum accessissent, in 5. colum. quod si ego actor facio tibi positionem, q̃ debes mihi centũ ex causa mutui & tu reus respondendo positioni dicas, nego uel non confiteor, nisi probetur, illa dictio, nisi, ponit: & ideo si probo per testes, aderit geminata probatio, s̃. per testes & per confessionem tuam, ex hoc ergo sequitur effectus q̃ si feratur sententia contra te, non poteris appellare, quia confessus in iudicio non appellat, l. 2. & l. abstinendum ff. quorum ap. non reci. & dicit Bald. quẽ aduocati imperiti nesciunt aduertere, quid sit hoc dictum, nego, nisi probetur, & teneas benè cordi, Item ad prædictam doctrinam, adde facere, q̃n per ista uerba, nolo aliquam in uxorem ducere, nisi te, certè isto casu dicor te in uxorem accipere, secundum Spec. in tit. de spon. §. j. ner. j. do. Anto. de But & Pan. in c. ex parte de sponf. ubi fortius tenet Pan. quod si dico, non habeo aliam in uxorem nisi te, ista uerba important matrimonium de præsenti, licèt sint uerba futuri temporis importantia habitum, & non actũ. Contra prædictam doctrinam, quod quando præcedit oratio negatiua, q̃ dictio, nisi, non affirmet, nec ponat, facit tex. in regula, non remittitur peccatum, de reg. iur. secundo fortius obstat fortiter tex. in l. diuus, in princ. cum glo. ff. de petit. hære. propterea. glo. ibi declarando tex. exponit, nisi, pro, sed. sequitur Rich. Malum. & Alb. in d. l. si eum §. qui iniuriam, in pen. col. uide Bar. in d. l. diuus, qui aliter latè respondet, sed non ex toto satisfacit. Quot autem modis ponatur in iure ista dictio, nisi, habes ultra Sal. hic per Bal. & latius per Alb. in d. §. qui iniuriarum, quorum dictis adde, quod dictio, nisi, aliquando exponitur pro fine, gl. in l. fancimus, in princip. ff. de don. & illam glo. ponderat ibi Rapha. Fulg. facere ad illud, in quo dicit se consuluisse, dum esset controuersia inter regem Vngariẽ tunc electum Imperatorem, & Serenissimum Ducale dominium Venetorum, fecerũt compromissum in summum Pontificem, sub hac forma uerborum, ut ipse Romanus Pontifex de omnibus, & quibuscunque eorum controuersijs, nisi partium uoluntate pronunciare posset, dicit, quod super illa dictione, nisi, uarij uaria dicebant, sed quod ipse consuluit, quod ibi dictio, nisi, caperetur pro fine, & esset sensus, quod summus Pontifex posset pronuntiare de quibuscunq; controuersijs, sine partium assensu, aut uoluntate per illam gl. quam dicit sibi fecisse magnum honorem.

de condictione indi. sed hic non plenè impleuit, ergo, & cętera. minorem probat gloss. hic in versicu. vel tertio, videlicet, quia hic agebatur, vt in perpetuum desisteret, quantumcunque acceptilatio interuenisset, & ad l. si quis accepto. respōdet, quod ibi, de certi condictione loquitur, quod non placet: quia tunc non conueniret titulo. Ideo secundo dixit gloss. quòd ibi remisit debitum certum, & liquidum, hic incertum, & per hunc modum vult etiam dicere, quod ibi daretur prescrip. verb. quia remissio certi, & liquidi debiti est datio, non remissio incerti. sed hoc nō valet: quia condictio ob causam non cessat, vt reponat in priorē obligationem, vbi debitum, non est liquidum, & de hoc est casus, in d. l. si quis accepto. & sic ei, non est responsum. praterea quod gloss. dicit, quòd hic non plenè impleuit, quasi actū &c. est diuinare. Et esto, quòd sic actum esset, tamen condictio ob causam: non debet deficere, cum plenius, & perfectius non potuerit de iure implere, licet de facto sine actione inquietare posset, quod etiam quiliber alius posset, vnde quod impleuit, condicere posset. Quapropter fortè gl. in ver. vel hic. dicit, ꝙ quandoque fit remissio ex causa transactionis de re, quæ est in controuersia, & lite, & habet locum opi. Plac. Quandoque fit remissio simplex de eo, quod non est in lite: & tunc habent locum rationes contra Pla. inductæ, hanc videtur tenetur Iac. But assignans rationem: quia primo casu dicitur remittere dubium litis euentum, & sic est facio, vt des: quia cedit liti, vt detur. at cum facta nō possunt repeti, vt ff. de condict. indeb. l. si non fortem §. libertus, & de cap. l. in bello §. factæ. non datur cōdictio ob causam, nec præscrip. ver. vt impleantur conuenta, sed de dolo ex contractus natura: vt ff. de præscrip. verbis l. naturalis §. quod si faciam. Secundo vero casu remittere liquidum est dare, & sic incidit in contractum do, vt des. Ista defensio placuit Barto. quia quando factum est tale, quod ex eo abest patienti, & adest aduersario, tunc præscrip. verb. actio competit impleuti, & non recurritur ad actionem de dolo, vt. l. solent. ff. de præscrip. verbis, secus si aduersario nihil adest, vt manumittere seruum, in d. §. quod si faciam. & ideo: solum defendit Pla. in casu, in quo actū fuit, vt perpetuo desisteret: vt §. dixit gloss. sed attende, nam secundum Theoricam Pe. & Cy. in l. cum proponas j. de dolo. Ia. But. dicit verum, inquiunt enim, quod quando ex facto adest aduersario, quòd actio præscript. verbis competit, vt impleantur conuenta. & de hoc est gloss. j. ead. l. cum mota, in fin. vltimæ gloss. sed si non vult agere, vt impleantur, sed vt repetantur facta, tunc agitur de dolo, si est tale quid, quod repeti non possit. Quæro cum gl. quæ sunt tempora actioni de dolo concessa. respondeo, vt in ead. † Quero circa vltimam partem, quid si de dolo transigitur per dolum, dicit glo. quòd valet, ne in infinitum abeatur. ex illa ratione collige, quod glo. vult quod ualeat in effectu: vt sic amplius de dolo non possit quæri, quod non est verum, nec communiter tenetur: nec etiam hoc tenet glo. j. de
9 plus peti. l. vna. † Vltimo quæro, an transigens super actione tutelæ, vel curæ videatur transegisse super dolo in præambula administratione commisso, arguit glo. quod non, & postea determinat, quod sic, vsque ad fi. & quia gl. non est benè clara, dic, quod si liberatio est legata in vltima voluntate, non videtur dolum remisisse. & est ratio, quia legata vt plurimum fiunt propter meritum, sed non meretur, qui dolum committit: vt ff. pro soc. l. nec adiecit. Item legatum generale quo ad personas non comprehēdit personas demeritas seu testatori odibiles, vt l. Lucius. la. 2. §. Lucius Titius, de lega. 2. Item legatum a uoluntate vnius pendet plerunque mortis cogitatione turbati: vt j. de testa. l. hac consultissima §. at cum humana. an tamen sit differentia, legetur liberatio, vel dicatur, remitto ei actionem, dicam j. de fideicom. l. cum necessitatem, in contractu vero liberatione facta, statur verbis generalibus, quæ implicitè remissionem doli includunt j. eod. l. sub prętextu instrumenti, & ff. de pact. l. emptor §. Lucius, nisi de errore vel ignorantia remittentis doceretur: vt l. tres fratres, in eod. titu. & no. in l. Pomponius ff. de nego. gesto. nec in contractibus maximè ex causa onerosa attenditur meritum, vel demeritum, nec contrahentes possunt dici mortis cogitatione turbati, & sic cessant rationes, quæ in ultima uoluntate locum habent secundum Richar.

LEX V.

1 *Confessio probat etiam sine scriptura.*

Cum te. Primo dictū. secūdo remouet dubium. secunda ibi. licēt. Casus. Confessio probat & defe-
1 ctus scripturę transactionem non uitiat. h. d. † No. quod cōfessio probat, vt instrumentum publicum. Secundo quod de essentia transactionis non est scriptura. Tertio, quod officium scripturæ non est inducere. sed probare, concordat j. de probat. l. cum res, & ff. depositi. l. publia. in fi. Quærit glo. quid si intercessit scriptura, sed est amissa. dicit gloss. idem: quod intellige in omnibus, in quibus scriptura non est de substantia: vt no. §. tit. j. l. pactum.

LEX VI.

1 *Conuentio dandi, ut liti cedatur, actionem, quam pariat, & quo vestiatur.*
2 *Actio præscrip. verb. non nascitur ex contractu innominato à lege impleto & non ab homine.*
3 *Querela ipso iure per pactum non tollitur, & nu. 8.*
4 *Actio sui natura non transitoria, per pactum quando fiat transitoria.*
5 *Actio directa competit, ubi concurrunt mens & verba legis.*
6 *Contractus innominati ex conuentione dignoscuntur.*
7 *Denominatio specificans contractum a principio eis innascitur: non peracidens imponitur.*
9 *Actio præscrip. verb. an natiua sit, an datiua.*
10 *Filij & hæredes matris quo casu condictione ob causam agere possunt.*
11 *Actio rem gestam iudicat: & nedum est ius, sed factum.*

Cum mota. Primo thema, ex quo quæstio vsque ibi, instaurari. Ibi secundo quęsiti solutio. vsque ibi, verum. Ibi tertio absurdi remotio usque ibi: aut. ibi quarto remoti declaratio vel probatio. vel diuide tantum in duas: quia primo soluit quæstum, secundo tollit absurdum adi-
1 ciendo remedium. secunda ibi. uerum. Casus. † Conuentio dandi, ut discedatur a lite, ipso discessu vestitur, & parit prescriptis ver. actionem, uel ex stipulatu, si interceßit. hoc dicit secundum Richar. uel sic, ubi casus mortis superueniens operatur effectū pleni uestimenti, actio præscriptis uerb. datur hæredi, licet defuncto non competierit: quia plenario non impleuerit. hoc dicit secundum lecturam Mar. Sil. & Iaco. But. Vel. magis generaliter, ut quemlibet comprehendat. Querela inofficiosi sopita non potest instaurari etiam ob non obseruantiam promissorū: sed agitur præscriptis verbis uel ex stipulatione, ut seruentur promissa. hoc dicit. Not. remissa a defuncto non instaurari per hęredes. Item ob non obseruantiam promissorum actionem extinctam non suscitari. Item non seruantem pacta vestita teneri ad interesse. Item not. actionem præscriptis uerbis dari deficienti
2 ex stipulatu agere. † Vltimo colligunt quidam, quod quando contractus innominatus impletur a lege & nō ab homine, nō nascitur actio præscriptis uerbis, sed datur a lege, sic est datiua, non natiua, quod in casu nostro non est verum, vt infra subijciam. Transeo ad gloss. & oppo. quod mota querela transmittatur ad hæredem, cuius contrarium uidetur hic dici. vnde ob. ff. de inoffic. testam. l. posthumus, cum seq. Solu. vt in prima gloss. quod illud uerum, nisi esset transactione sopita. vt hic erat. Op. 2. quod etiam non præparata transmittatur, ut infra, de inoffic. testam. in l. si quis filium. solu. ut in eadem gloss. quod illud de
a iure nouo, quod intellige ut transmittat ad liberos non adiuredes extraneos, nec curo liberi sint de suis uel non, * licet gloss. in l. si quis affirmauerit ff. de dolo, videatur differentiam facere. Item not. quod Iacobus. Butrigalius secundum Mar. sil. intelligit illam l. quando exhæredatus non potuit præparate, quia hæres scriptus nondum adiuerat, & sic interim decessit. alias si præparare potuisset, dicit quod non transmitteret, sicut nec olim. & hoc, ut legum correctio euitetur, nisi in casu expresso, ut in d. l. si quis filium, in princip. Oppo. tertio, quod transactione sopita, instauretur, vt ff. de inofficio. testam. l. si instituta, in princip. Solu. tribus modis, vt in gloss. 4. Tertia solutio nil ualet: quia quo ad matrem uiuentem de præparatione frustra tractatur. Secunda in se uera, cum conditio suspendat, & non modus: ut not. super. rubrica ff. de condit. & demonst. sed diuinat. Ex ea tamen no. quod simplex remissio intelligitur in uim modi, & non conditionis. Prima communiter tenetur, ut mater posset uiuens: ut ibi, quod non filij cuiusque hęrede, ut hic.
3 † Ex ista solutione not. quod quęrela non tollitur ipso iure per pactum, licet descendat ex iniuria patris in filium, ut ff. de inofficio. testam. l. Papinianus, in princ. cuius contrarium uideretur g l. si tibi §. quidam ff. de pac. sed speciale filiorum fauore. Sed cōtra istam solu. fortiter facit, quia si mater posset, & querela erat prępparata, quia instituta, ergo & hęredes eius debent posse, ex quo per pactum, uel transactionem sublata non fuit. ideo ista solutio quibusdam non placet. sed sequens, uel tertia sane intellecta. Vult enim tertia solutio, quod in l. si instituta, filij ibi admitterentur matre mortua: quia ibi habetur pro præparata, nec pactum

ADDITIO.

a Vel non. Adde d. Ias. May. hic qui dicit quòd solus Sali. ex glo. not. quòd di: quis filium, infra, de inoff. test. allegata in glo. habet locum non solum in filiis, qui sunt sui sed etiam in filiis, qui non sunt sui. vt patet hoc in aliqua specta matris, & quamuis Ray. & Alb. teneant contrarium & ante eos Sil. in d. l. si quis, affirmauerit allegata in tex. in glo. magna. in uerbo, hæredem. in prin. ff. de do. dicit tenendum esse cum Sali. per tex. in l. scimus. fin. uersi. ad suam posteritatem j. de inoff. test non autem transmittitur ad penitus extraneos hęredes, uel ut ibi in tex. sicut in simili quærela inofficiosæ donationis non præparata transmittitur ad liberos, sed non ad extraneos hęredes secundum Bal. in l. 1. in pen. colum. j. de inoff. do. limitatamen sing. d. l. si quis filium, ut per præfatum. d. Ias. hic, secundum Ia. But. & Iano. & per Sal. in 4. colum. quem omnino uide.

ctum habet obstare: hic non habetur pro præparata, quia pactū habet obsta. & ideo inquiunt, quod sola diuersitas est in verbis pacti, quia interdum pactum concernit instantiam causę tantū: quia est de lite. i. instantia causæ. & tunc habet locum l. institutā. Interdum est de lite. i. de actione deducta in lite, quia litis nomē actionem significat. vt ff. de ver. sign. l. litis nomine. & sic transactio. & pactum est, vt a lite discedatur, renunciando liti, & causæ. & tunc habet locum l. nostra. & ideo, ibi dicit de lite, hic, ut a lite discedatur. & pro hoc faciunt ista verba, omissam querelā. & per istum modum cessant prędicta contraria, & pro prędicta distinctione facit ff. de iud. l. destitisse. licet ista verba sint vera in se in casu certi, & in quo ista constarent. tamen ista verba, vt a lite discedatur, non implicant quod litis causæ debeat renunciari, vt d. l. si instituta. Ideo in dubio primam solu. quæ est communis, tenco. Et ad obiectum de præparatione respondeo, quod a præparatione fuit recessum propter pactum, & litem sopitam. vnde quo ad transmissionem non habetur pro præparata. ipsa tamen viuens agere potest, quia per tale pactum extincta non fuit, vt ibi & si iterato præparasset, transmitteret. secus si præparare omitteret, vt hic. & sic verbum, omissa. non intelligitur hic hic pro repudiata. & iste intellectus probatur in simili. j. de præscrip. lon. temp. l. 1. cum ibi not. quinimmo pro eo est casus in l. nam, & simi. §. primo. ff. de inoffi. testa. Ex prædictis. not. actionē sui natura non transitoriam factam transitoriam per pactum ex trinsecum factum, si illi actui sit renūciatum, actionem illam remanere in sua primæua natura, & transitoriam non esse. Cōcludamus ergo prædicta sic distinguendo. Aut transactio matris facta fuit sub conditione, & procedit secunda solutio, secundum quam conditione non impleta non impeditur trāsmissio. Aut facta fuit simpliciter, & pure, & tunc, aut processum fuit ad renūciationem actionis, vel litis. & causę, & tunc nedum non fit trāsmissio, quinimmo nec inter audietur, vt in solutione istorum modernorum. Aut simpliciter fuit renunciatum liti, & remitto ad ea, quæ scripsi §. tit. j. l. postquam liti. Aut ad nullam talem renunciationem fuit processum, sed simpliciter ex pacto a lite discessum. & tunc mater viuens audiatur, vt. l. si instituta moriens non transmittit, ut hic. & d. §. primo, nisi iterato præparauerit, cū prior præparatio euanuerit. an autem hodie hoc sit correctum per l. si quis filium. j. de inoffi. testa. tenet Bar. hic, quod sic. sed
4 Mar. Sill. & Ia. But. contra. vt dixi in secundo contrario. † Opp. 4. quod directa actio, & non utilis competat, quia cōcurrunt mēs, & verba legis, non mens sola. vt j. de interdic. l. j. & de neg. gest. l. 3. §. hæc verba. Solu. vt in glo. pe. quod hic exponitur vtilis. i. efficax ad differentiam ineficacis. alias sumitur pro ea, quæ venit ex mente tantum, ut in contrariis sumitur, & alijs modis, ut dixi in l. legem. §. de pac. Oppon. quinto, quod non præscriptis verb. sed de dolo competat, quia hæc fuit facio. vt des. i. a lite discedo, vt des partem bonorum. & sic debet dari de dolo. vt ff. de præscrip. verb. l. naturalis. §. quod si faciam. Sol. vt in gl. fi. in princip. quod immo fuit do, vt facias. licet præuentum fuerit in faciēdo, & vnde hoc colligat glossa declarat alia glo. puta secunda §. posita. † Et sic ex glo. no. quod contractus innominati cognoscun-
a tur ex conuentione * non ex implemento. Iac. de Ra. Pet. & Cy. quod ex implemento, ex eo quia denominatur ab actu facti, & de præsenti non noua conuentione dandi, vel faciendi. & inter hæc est differentia, vt no. in l. in bonæ fidei. ff. de eo, quod certo loco. Bar. verò nec ex ordine conuentionis nec ex ordine impletionis: sed ab ipso initio ex contractus natura denominatur: secū dum varietatem extremorum. vnde ex parte date debentis, ut sibi fiat, est do, ut facias. & ex parte facere debētis, vt recipiat, est, facio, ut des. sic ex parte ementis dicitur emptio. & ex parte uēdentis uenditio. & idem in locatione & conductione. Iac. uero Bu. & dominus meus sequuntur glo. & motiua ponit dominus meus. primo quia contractus ex conuentione. non ex implemēto. legem accipiunt, vt ff. depositi. l. 1. §. si cōuenerit. & initium est spectandum, vt ff. de nego. gest. l. Pomp. in negotijs, & mandati. l. si procuratorem. in principio. & j. ad Macedon. l. 3. & ordo attendendus. vt ff. de acquir. rerum do. l. j. & de vulga. & pupil. l. 2. vtitur Hermofroditum. sed in istis cōtractibus innominatis vnū rię, vt causa sic conueniendi. & illud est illud, quod est in modo
7 nominatio fieri debet a principaliter conuento. † Et ex hoc patet, quod specifica denominatio est innata a principio, non ex implemento peruento per accidēs, quicquid dixerit Pe. & Cy. vnus agere præscriptis verb. alter de dolo, cōtra l. eum qui ędes. ff. de vsuc. nec de vno possunt fieri duo. Vltimo dicit esse casum pro gl. in d. l. naturalis. quæ sic prædicta exemplificat. & mihi videtur casus contra Bartol. cui non potest responderi. ff. de pact. l. iuris gentium. §. primo. versicul. ideo puto. vbi manumittenti non datur actio de dolo, sed præscriptis verbis, quod esse deberet secundum doctrinam Barto. cum ex illo facto nihil adsit ad

uersario. Nec obstat, quod de emptione & vēditione dicit, quia ibi quælibet pars contractus est æqua & principalis. similiter & personæ contrahentes, hic secus. verificata glo. quantum ad cognitionem contractus innominati, est tamen attendendum, quod glo. hic supponit, quod si fuisset, facio vt des, daretur de dolo, quod non est verum in casu nostro, quia ex hoc facto adest aduersario, ideo præscriptis verbis datur. ut l. si solent. ff. de præscr. verb. & nota. in d. §. quod si faciam. & ita potest etiam hæc l. intelligi. Opponitur sexto, de l. cum proponas supra titulo primo, quæ obst. in duobus. primo quia fidem non seruanti fides non
b seruetur, * sed primæua intentatur. Secundo, quia ibi ex pacto transactionis nulla actio datur, hic sic præscriptis verbis. Solut. duobus modis, ut sequitur in eadem gloss. primo, quia speciale in filijs quia in uno grauantur videlicet, ut querela prępparata eis non transmittatur, &c. ista solutio non est bona ad primum modum opponendi, cum non sit fauor filiorum seruare fidem nō seruanti. nec etiam est uerum, quod post pactum querela dicatur præparata, vt dixi. similiter nec ad secundum modum opponendi, quia non tantum in filijs hoc esset, sed in quolibet extraneo matris hærede. nam in subsidium haberet præscriptis verbis actionem, ne aduersarius locupletaretur cum eius iactura. Secundo soluit, quod hic est speciale non contemplatione personarum, sed ratione querelæ, quę ipso iure extitit sublata per pactum. Ideo necessarium fuit succurri per actionem subsidiariam
8 præscriptis uerbis. † Ista solutio non est bona, quia si querela ipso iure per pactum tolleretur, mater viuens ad ipsam redire non potest, quod tamen facit, ut ff. de inofficio. testamē. l. si instituta. Item ll. allegatę in gloss. loquuntur de actionibus famosis, & penalibus ex delicto, quod non hic secundum Pet. uel si per pactū tolleretur, ut quidam uolunt, illud haberet locum, quando pactum concerneret remissionem actionis, non quando concerneret instantiam vel motionē litis. ut hic. & d. l. si instituta. Mar. de Sil. & Iacob. But. dixerunt, quod per pactum non tollitur. sed per pactum morte sequuta, sic extra eodem, quia trāsmitti non potuit præparatione defecta propter pactum, ut supra dixi. hæc solut. est multum no. quia secundum hoc erit singulare & mirabile uestimentum & robur facti scilicet mors naturalis & impossibilitas transmittendi. Dominus meus dicebat, quod non putat, hæc fore necessaria in casu huius l. nam inquit ipse per solum discessum a lite pactum rei interuentu fuit uestitum, quia de hoc solum fuit conuentionis forma, & non aliud. ut patet in princip. l. ab ipsa. igitur non debet recedi. ut infra, de iure fisc. l. certa forma. & ff. ad municip. l. constitutionibus. in fi. & ideo, & matri uiuenti præscriptis uerb. quæ nascitur ex pacto uestito, & etiam primitiua ei competit, si fides ei seruata non fuit. ut d. l. si instituta. prout elegerit, hæredes eius primæuam haberenon possunt, quia illa transmissa non fuit, sed præscriptis uerb. sic, qa illam transmisit, & secundum hoc actio ista præscriptis uer. initium habuit in uita matris secundum Iacob. But. & Mar. Sil. initium sumpsit in personam hæredum quod alias est permissum, ut j. de actio. ab hære. & contra hære. in rubro & nigro. ubi autem aliud ultra fuisset in conuentione, quam tex. iste sonat, puta quia conuenisset a lite discedere & de cætero querelam non intentare, uel mouere, habet locum solutio Mar. Sil. & Iac. But ut casiis mortis superueniens habeat uim pleni implementi propter extinctionem querelæ, quod not. quod hoc extenderet ad omnes actiones, quæ morte extinguerentur, & sic ad hæredes non essent transitoriæ. nec ei obstat, quod promittens factum uidetur nedum pro se, sed etiam pro hærede suo promittere. ut ff. de verborum obligatio. l. stipulatio ista. §. sed quatenus. & sic in casu nostro mater uideatur promisisse etiam de hæredibus. & per consequens ex casu mortis non fit plene implemētum, quia respondeo, quod istud procedit in transitorijs ad hæredes, in his uero, quæ non transeunt, sed extinguuntur, hæres nō potest dici in illis succedere, sed ut extraneus habetur, ut ff. de preca. l. quęsitum. §. fin. & ibi no. & in l. si hominem. ff. ad Turpilia. §. depositi. sicut igitur factum cuiuslibet pœnitus extranei non esset impeditiuum implementi, sic nec huiusmodi hęredis. Reuertor ad gl. in versidem, & ubicunque. Et opponitur sexto, ꝙ non prescrip. uerb. sed actio. de dolo. ut supra eodem l. actione. sol. quod ibi de dolo in trāsigendo commisso. de dolo uero cōmisso in obseruando promissa non agitur de dolo, nisi propter repetitionem facti, quod sui natura esset repetibile. ut ibi dixi. sed ad implendum conuenta agitur prescriptis uerbis. ex quo actio prima per acceptilationē fuit extincta, ut hic, & hanc solu-
tionem

ADDITIONES.

a Ex conuentione. uide omnino d. Ias. hic. in vltima col. vbi plene de hac materia habes declaratum.
b Fides non seruetur. de hoc vide etiam D. Fran. de Are. in fi. De quo vide omnino quod no. in apost. ad istum in l. cum proponas. nu. 1. vers. no. quod seruanti fidem in apost. in eo. vers. sup. titu. proxi. ubi plene examinati hunc articulum.

tionem no.quia ita tenui ibi.& ex ea habes, quod in materia no
stra paria sunt actionem ipso iure esse sublatam conuentione,
vel morte.Opp.§.quod non præscriptis verb.sed primæua actio
competat,vt ʃ.co.l.siue apud acta.Sol.vt sequitur in gloss. vsque
ad fi.videlicet,quod ibi primæua durabat, hic extincta erat. &
hæc bona, attenta Sol.Mar.Silli.& Iac.But.data §.ad l.cum pro
ponas,sed non est bona attenta solutione domini mei,qui vole-
bat,quod etiam mater viuens haberet actionem præscriptis ver.
ideo secundum eum ibi non plene impleuerat,quod conuene-
9 rat;hic sic.†Expeditus de contrarijs venio ad quæstiones.& que
ro primo,an hęc actio præscriptis verb,sit natiua, vel datiua? di-
xerunt quidam,quod est datiua, per istum tex.in fi.qui dicit dã-
da,& dicunt voluisse glo.ibi positam in princ.confirmant, quia
non est hic præexistens materia,vnde nascatur,cum contractus
facto hominis non fuerit plene impletus,ergo, &c.vt ff.de pac.
l.iuris gentium,§. 1. Alij ; quod est natiua , quia habet præexi-
stentem materiam,ex qua nascitur, vt probat iste textus , vbi rẽ
gestam demonstrat. & hoc est indubitanter verum secundum
opin.domini mei,qui dixit pactum hic fuisse plene vestitum. si-
militer est verum secundum opin.Mar.Silli. & Iac.But.qui dixe
runt per desistentiam,& casum mortis pactum fuisse vestitum,
quia non tam casus mortis,quam desistentia,& discessus a lite ,
& magis discessus, quam casus,quia casus operatur principaliter
confirmando,& perpetuando discessum.& sic discessus priuatu
s agit per prius,& potentius,igitur vt principaliter vestiens de
bet attendi, vt dicimus in alijs vestimentis pactorum , ut scripsi
in l.legem.§.tit. 1.præterea licet l.propter casum fingat plene im
pletum,actio præscriptis verb.non impeditur nasci ex conuen
tione præambula.ac si vere fuisset impleta.ff.de dolo.l.si oleum
in princ.versi.sed Pompo.nec actio ex testamento, vbi conditio
habetur pro impleta,vt no.in l.3.§.fi.ff. de conditio. ob causam.
ad hunc tex.cum glo.respondeo, quod debet intelligi secundũ
10 prædicta.†Quæro 2.an in casu nostræ legis possent matris filij,
& hæredes agere condictione ob causam , vt hæres patiatur se
reponi in priorem obligationem,& de facto contra se agi. & di
xit Pet.quod sic,nec opponet exceptionem,sicut in actione ad
exhibendum cogitur,quis exhibere, vt de facto patiatur rem a
se vendicari completa vsucapione;ac si non esset vsucapta: vt ff.
ad exhiben.l.Iulianus,§.quæsitum. contrarium tenet dominus
meus, quia sine actione non auditur quis , & querela cum non
fuerit transmissa impediente lege,non potest partium consensu
transmissibilis esse facta,nec resuscitari extincta , ut ff.de pactis.
l.si ynus.§.pactus.versi.& si pactum.& maxime, quia querela nõ
tantum hæredi præiudicaret,sed omnibus, quia quo ad omnes
ius facit, vt ff. de inoffi.testa.l.si suspecta.in prin. & sic in illorum
præiudicium non posset fieri hoc pactum. Non obst.§. quæsitũ,
quia sibi tantum fit præiudicium . Item ibi in iure reali , in quo
non est obligatio,sed tantum compulsio iudicis officio. vt insti
tuta.de actio.§. 1.& ʃ.si vnus ex pluribus hæredibus credi.vel de
11 bit.l.2.& digestis.de act.emp.l.qui per collusionem.in fi.† Vlti-
mo per istum textum,qui dixit,quod actio rem gestam demon
strat,dixerũt quidam, quod actio nõ solum est ius, sed factum ,
contra no.per Doc.in l.edita.§.de edendo,& insti.de act.in prin.
sed male,quia demonstrans non est idem cum demonstrato. ut
ʃ.de probationib.l.cum res.& ff.de hæred.insti.l.asse toto. & de
condi.insti.l.institutio talis.& sic actio est ius demonstrans rem
gestam,vt hic.& econtra factum enarratum, seu demõstratum
demonstrat actionem.ideo non est necesse, vt actio exprimatur
in libello.vt notatur in l.j.in princip.in glo.magna.iuxta fi.ff.de
eden.& dixi in l.edita.§.de eden.

LEX VII.

1 *Procurator ad agendum an transigendo præiudicet domino.*

2 **Transactionis.** Casus. † Procurator ad agẽdum.
transigendo non præiudicat do-
mino.h.d.vel procurator litis non transigit.h.d.Et est ratio,quia
a exercitationi,nõ desertioni datus est.& ex hoc patet , quod nec
compromittere potest.[a] Opp.sic qui mandat,actionem transfert
vtilem,vt ʃ.de act.& obl.l.2.de dolo.l.illam.igitur , vt cessionã-
rius potest transigere.ʃ.manda.l.in re mandata.ff.de procurato-
ribus.Sol.exponendo actionem pro actu. vt in glo.2. Oppo.de
l.procurator cui libera.& de l.iusiurandum. Solut.vt in glo.3.in
qua adde ibi,liberam , non tamẽ potest tunc de debito liquido,
vt ʃ.eod.l.præses.

ADDITIO.

a ¶Nec compromittere potest,hoc idem infert Bal.Pau.de Ca. & alij moder.
quia censetur quædam transactio,vt est glo.in Auth.vt diffe.iudi.in princ.
Bart.& alij in auth.si vero contigerint.ʃ.de iudi.facit in c.per tuas.de arbi
tris.Bart.in l.mandato generali.ff.de procu.licet Ange.ibi limitet,prout re
fert Do.Ias.hic quem vide.& limita prædicta,prout hic per eum.

LEX VIII.

1 *Autoritas prætoris si desideretur,non valet,quod sine ea geritur.*
2 *Transigi de alimentis sine prætore quando possit.*
3 *Agi potest pro alimentis futuris.*

De alimentis. De alimentis præteritis non futu-
ris in vltima voluntate relictis tran
sigitur sine prætore.h.d. & est ratio. quia ex futuris pendet vita
1 hominis,non ex præteritis.† Et not. quod vbi prætoris autoritas
2 desideratur,sine ea factum non valet.† Oppo.ext.glo. quod etiã
de futuris possit sine prętore,vt ff.eo.l.cum hi.§.plane.Sol.quod
hic de relictis in vltima uoluntate. ibi de debitis inter viuos , &
hoc operatur fauor vltimæ uoluntatis plenius exequendæ, ut
ff.de regãur.l.in testamentis.Item quia ex contractu sua prouisi
one vera vel ficta ei sunt debita.ideo facilius ei conceditur , ut
eadem prouisione remittat.arg.l.nihil tam naturale. de reg. iur.
cum simil.Nec obst.ʃ.de iure delib.l.fi.§.licentia.la j.vbi plus fa-
uetur creditoribus ex contractu, quam ex vltima uoluntate,ga
verum in exigendo & persequendo,ut ibi no. non in remittẽ
do,vel liberando ab alimentis,ut hic.Oppo.cum gl.quod etiam
cum prætore non possit.vt d.l.cum hi.§.causa.& §.modus.Solu.
quod verum sine causę cognitione,ut ibi. sed causa cognita sic.
& quid versetur in causæ cognitione,dic vt in glo. & plenius in
3 contrarijs.†Quæro,an possit agi pro futuris alimentis. dic quod
sic,vt ʃ.de fideicom.l.j.& melius.ff.de ali.leg.l.libertis.§.j.

LEX IX.

1 *Transactio conditionalis valet , & quid requiratur , vt transactio validatur .*
2 *Timens ením in possessione pati,iudicis officium imploret.*

Si super. Primo thema,in quo ponitur alternata transa
ctio,secundo taciturn quæstionis solutio. tertio
remedium contrauentionis.quarto fortificatio solutionis.secũ
da ibi,consequens.tertia ibi,cuius rei.quarta ibi, præcipue.Ca-
1 sus.Transactio† conditionalis valet , & sufficit ad transigentem
aliquid peruenire posse , vt transactio valeat & transactio pant
exceptionem contra realem actionem.h.d.Et hic tria no.cõcor
dat cum primo.ff.de pac.l.tale pactum.§.qui prouocauit.contra
secundum oppono de l.transactio.ʃ.eo.Solu.vt in glo.De tertio
2 dicetur plenius.ʃ.eo.l.siue apud acta.& l.si pro fundo. † Quarto
no.quod timens sibi vim fieri in possessione potest iudicis offi-
a cium implorare, concordat ff.de off.procu.Cesa.l.fi.& de offi.
præsi.l.illicitas.in princ.§.i.& nedum si sibi nulla competeret ex
ceptio;sed etiam si aliqua sibi competeret,vt hic in.fi.ubi ponitur
dictiones implicatiue pręcipue, & etiam,ad quod ff.de peti
hær.l.plane.& l.fin.

ADDITIO.

a ¶Implorare. Adde quod idem tenet Bal.& Mode.hic,facit tex. no. in lã
prin.& ibi Bar.no.ff.quod met.causa.& tex.in l.ferunt. ʃ. quod cum ea &
poni in simili ad practicam Bar.in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori,in
tim.col.ff.de ope.no.pun.sed quid si solum esset intentata. vide no.Bartol.
l.j.§.necessariæ.ff.si mulier,ven.no.& quod no.Bal.in l.fi.in a col.ʃ.de edẽ
di Adria.tol.item adde tex.no.in l.si pater.inf.qui.bo. ce.poss,per quę not.
ibi Bal.quod ille,qui timet pro debito alterius grauari,potest antęactum
implorare officium iudicis,quatenus iudex inhibeat,quod alibi non repe-
ritur secundum eum.Item adde,quod multo fortius,si quis timet offendi
in persona,potest implorare officium iudicis & eo mediãte cogere aliud
facium,ut sibi præster securitatem de eo non offendendo. l. denunciamus.
vbi Bar.in fde his quinq eccl.confu.no.Bar.in l.j.per illum tex.inf.in quib
cau.cok censib.libr.1.idem Bar.in l.capitalium.§.ad statuas.ff. de poni.spe
& lo.And.in tit.de pig.§.sequitur.videre ver.quid si timeo. & melius qua
alibi Bar.vbi in materia ponit plures quæstiones in l.illicitas.§. ne.poten
tiores.ff.de offi.præsi.Et addo,quod istud procedit etiam si culpa mea pre
cessit,quia timeo,ne similiter me offendas,adhuc possum per officium iu
dicis te cogere,vt præstes fideiussionem securitatis. ita singulariter Bartol
l.qui bona.§.si quis iuxta.ff.de dã.infec.item qui timet offendi ab aliquo,
potest petere a iudice,ut sibi præster familiam , quæ cum associet.per glo.
sing.in l.fi.inf.de erog.mili.anno,li.12.Bar.in l.factum.ff.de re.dub.Bar.in
l.j. ne lic.potentio.in vlt.col.& ex solis minis potest sibi securitas peti , qũ
persona,quæ est minata,est solita mittere minas executioni , in qua latur
arbitrio iudicis , secundum Bar.in l.hic animi.in princip.ff.fi cui plusquam
per legem Fal.dicit,quod no.in l.metum.inf.quod metu causa.per Bar.in l.
famosi.ff.ad.Iul.maie.& si tu petis a me cautionem de non offendendo,
& similiter ego peto a te,nisi tu caueas mihi,nec ego tenebor tibi caueri,
nisi ex vna parte lubesset iustus timor,ex alia vanus,secũdum Bar. & alios
in d.l.qui bona.§.fi quis.in fi.limita tamen prædicta non habere locum in
forensi,nisi sub iurisdictione potestatis loci hic contrahat ; vel delinquat
vel nisi longam contuerlat.sub tali iurisdictione faciat.ita determinat Bar
Bar.in l.fed & si suscepeerit.§.fi. & ibi Bal. & Ang.ff.de iudi.

LEX X.

1 *Exceptio transactionis,finitæ litis exceptio dicitur.*
2 *Exceptio litis finitę quando dicitur processum impedire.*
3 *Venire contra sanguinem suum nemo debet.*
4 *Nunc,dictio,extremitatem temporis denotat.*

Fratris. Primo reprobat postulata , per quærentem.se
cundo annectit rationem.tertia ibi,nullus.Ca-
sus.Exceptio trãsactionis impedit processum, ut finis sit litium.
1 hoc dicit. † Nota primo, quod exceptio transactionis est exce-
ptio litis finitæ.sunt & aliæ tres scilicet iusiurandi,& rei iudi-
catæ. Item renunciationis litis iam motæ. Primas tres enu-
merat

merat text.extra de lit.contesta.c.1.libr.6. Quartam addo per l.
postquam liti.§.tit. 1.& merito,quia exceptio iusiurandi,& tran
sactionis ideo litis finitæ nuncupantur,quia ad hoc interponun
tur.& etiam,quia per eas liti renunciatur videtur. & propter
quod vnumquodque,& illud multo magis,vt in auth.multo ma
gis.§.de sacrosan.eccle.& circa has vide,quæ dixi in d.l.postquã.
2 in princ.†Ex prædictis no.secundo generaliter,quod exceptio li
tis finitæ impedit processum,quod intellige, si opponatur ad ip
sum,alias si ad merita causæ,non impediret processum.l.perem
ptorias.ʃ.senten.rescin.non pos.nec resert ante litem contest.vel
postea fiat transactio.l.eleganter.§.fi quis post.ff.de condi.inde.
3 †Item no.quod contra coniunctionem , vel sanguinem suũ qs
non debet venire.ad quod.ff.de receptato.l.j.in fi. Item quod in
ter coniunctos est innata quædam fides defensionis, & conser-
uationis roboris,& consilij.vt hic probatur, dum dicit contra fi-
dem sanguinis.quod no.contra miseros auaritia rectos, qui nec
inter suos charitatem vllam habent. Item quod de quæstione
status potest transigi.& intelligo status nedum,vt in glos. sed si
4 fuerit quæstio spuritatis:& sic sanguinis. † Oppon.dictio, nunc,
denotat extremitatem temporis & excludit omne tempus an-
terius.vt l.4.ff.de condi.& demon.cum ergo hic dicat,nunc cõ-
tra fidem sanguinis,videtur innuere,quod non prius contra san
guinem suum veniebat,quod est falsum,quia a natiuitate hęc fi
des sanguinis fuit debita, ergo,&c.Solu. quod contrarium tollit
dictio,etiam.quæ coniungitur cum illo aduerbio tẽporis, nunc,
quæ est implicatiua temporis anterioris & sic ante. & tunc con
tra fidem sanguinis faciebat.& hoc vult dicere gl. 2. Opp. quod
alius remaneat litium finis,quia rei iudicatæ & iusiurandi , &c.
Sol.per subauditum,vt in glo.pe.Oppo.de l.actione.§.eo.Sol.vt
in glo.fi. Extra oppo.de l.si diuersa ʃ.eo. vbi a transactione rece-
dit.Sol.secundum Iac.But.ibi vtraque pars consentiebat , hic
altera contradicebat.de quo tamen ibi plenius no. Item opp.de
l.2.ʃ.si aduer.transactio.Sol.ibi fauore ætatis & per beneficiũ re
stitutionis.Item oppo.de l.si ex falsis.ʃ.eo.fol.quod & ibi per re-
stitutionem in odio doli & falsitatis.vt ibi not. Vltimo iste text.
probat,si statuto cauetur , vt affines de qualibet lite teneantur
compromittere in arbitros,&c.quod si contra petentem com-
promissum opponatur,quod non sit audiendus,quia de hoc est
transactum,quod ille non debet audiri probata transactione ʃ.
dilationem competentem ad hoc assignatam.

LEX XI.

1 *Spes fideicommissi est remissibilis.*

a **De fideicommisso.** Primo dictum, secũdo
eius ratio, tertio obiecti
reiectio.quarto noui dubij remotio. secunda ibi , cum fratrum.
tertia ibi,& non potest.quarta ibi.nec si ageres.Casus. Fideicõ-
missum vicissim iniustum potest remitti.nec ex hoc dicitur mi-
1 nor lædi.h.d.† No. quod spes fideicommissi potest remitti.con-
cor.§.tit.j.l.fi. & ibi scripta hic possunt repeti.Itẽ, quod illa tran-
sactio est potentissima,quæ concordiæ est conseruatiua & quæ
improbabilia vota repellit. Item quod ex reciproca remissione
æqualis spei nullus dicitur lędi. ideo minor non potest restitui.
ad quod facit ʃ.de inoffi.testa.l.si pater puellæ. Oppo.quod tex.
inepte dicat,dato. quia si erat datum & præstitum frustra,de re
mittendo tractatur,cũ solutione eius,quod debetur, omnis tol-
latur obligatio.vt insti.qui.mo.tol.obli.in princ.& §.j.Sol.expo-
nendo,dato.i.relicto.vt in prima glo.Opp.tunc,quod transactio
non valeat,quia non est de re dubia,&c.vt ff.eo.l.1. Sol.vt in gl.
3.Oppo.de l.actione.§.eodem.& l.cum proponas. & l. cum po-
stea.§.tit. 1.Sol.vt in glo.4.videlicet quod ibi dolus & machina-
tio aduersarij.hic secus.Oppo.quod minor possit restitui.§. si ad
tiet.transac.per totum. Sol.quod illud procedit , vbi non fuisset
in iure communi.prout hic fecit,cum bene æque fuerit,remisit
ei,vnde non restituitur solo fortuito euentu damni.vt ff. de mi-
nori.l.verum.§.semper.& hic in glo.fi.

ADDITIO.

a De fideicommisso no.secundum Pau.de Ca.& D.Alex.q̃ quando aliquid ha
bet,ie ad lucrum & ad damnum,sed causaliter contingat damnum,non p
hoc dicitur lædi.& si sit minor,per hoc non debet tanquam læsus restitui,
& ad hoc istum tex.reputat singularem Bald.in l.cum archimedorum ʃ.vt
in pos.leg.sed concordat tex.in l.si pater puellæ.ʃ.de inoffi.testa.& ibi Do.
Ias.May.& in l.si ea.l.j.ʃ.de vsu.fallit in dote,tex.est not. in l. Attilianus.in
fi.ff.de pact.do.de quo ibi miratur Bar propter istum tex. & relinquit co-
gitandum.Sed tu dic secundum Imo.in l.si locer.§.latius.ff.fol.mat.& Do.
Alex.hic ibi esse speciale fauore matrimonij,quando propter tale pactum
retardandæ dotis posset contingere mulierem tardius maritari , alias vbi
cessaret ista causa,secus esset.per tex.in l.si pater.§.pe.& fi.eo.tit. item ad-
de,quod iste tex.facit secundum Pau.de Ca.& Moder.hic, quod si aliquis
emerit ab ecclesia pro trecentum ducatis redditus cuiusdam fundi eccle-
siastici pro toto tempore eius vitæ,si contingat eum tanto tempore viue-
re,quod perceperat fructus,qui ascendunt ad mille ducatos,non tenetur
in foro conscientiæ,tanquam sit lucrum vsurarũ,eo quia econtra potuis-
set mori primo anno.& sic pactum fuit iustum, quia habuit se ad lucrum
& damnũ.tex.est in c.in ciuitate.de vsur.de qua q.p Iasin.l.j.§. de fum.tri.
Vide de hoc,q̃ in §.huius apost.dicit Old.cons.208.& Bal.cons.18.volu.1.

LEX XII.

1 *Administrator gratiam non faciet.*
2 *Administrator gratis & debitum liquidum remittere,an possit.*
3 *Prælatus debitum liquidum quando remittere possit.*
4 *Transactio bonę fidei iudicis decretum quando requirat.*
5 *Pater legitimus administrator si fuerit, sine iudicis decreto quę alienare possit .*
6 *Administrator debitum liquidum ex iniqua causa debitum an remittere possit.*

Præses. Primo dictum,secundo declaratio. secunda ibi,
nam priore,casus.Administratores de dubijs pos
sunt transigere,licet liquida non remittere.h.d.& est ratio,quia
remittere est donare.sed administratoribus hoc non est conces
sum,vt ff.de pact.l.contra iura.§.fi.& ff.manda.l.creditor.§. Lu-
1 cius.† No. quod ad administratorem non spectat gratiam face-
re.Item collige,quod administratores ciuitatis habent ipso fa-
cto liberã,quod pater,quia possunt trãsigere,vt hic, quod alias
non possent,vt §.eo.l.transactionis.cum ibi notatis. Ex quo col-
lige aliud,quod licet procurator habeat generalem & liberam,
& sic facultatem transigendi tamen non intelligitur ei data po
testas,vt de debito liquido transigat.quod perpetuo tene cordi.
2 In contrarium videtur tex.ff.de pactis.l.nam & nocere.† Oppo.
primo,quod administrator possit gratis remittere,vt ʃ.de vsuris.
l.aduersa.Solu.vt in gl.remittendo ad ibi no.videlicet, quod hic
de expressa remissione.ibi de tacita ex negligentia & cursu tẽ-
poris causata.vnde liberatio præcedens ex præscriptio.potest di
ci a l.procedere, Opp.ab extra quod potest debitum liquidum
remittere.vt ff.de public.l.fi.§.fi quis professus.Sol. quod ibi de-
bitum non remisit.nec tentisset remissio.vt hic, sed pœnã com
mitti impediuit propter dilationem, quam cõcessit vel propter
moram, quam adhibuit,vt dixi §.tit.j.l.pactum curatoris.Quero
hic loquitur in administratore ciuitatis,quid in alijs.Respon.gl.
idem in quolibet,& ponit exemplum in prælato tutore,vel cu-
3 ratore,quod bene not.† Sed quæramus primo de prælato,[a] de
a quo magis potest dubitari,quia plenioren & vberiorem admi-
nistrationem habet , quia ad eius commodum administrat: an
debitum liquidum remittere possit.& tenet ista glo.quod non,
intellige de debito ecclesiæ,non personę puta si deberetur ei ra
tione sui ministerij.ideo suum facit,ut dixi in auth. licentiam.&
in auth.presbyteros.§.de episc.& cler. Sed de non liquido bene
potest transigere.quod intellige,si transegit de rebus, quæ non
sunt de mensa ecclesiæ suæ:secus si essent de mensa,ut sunt res,
quæ non possunt alienari inconsulto Romano Pontifice , quia
tunc transactio non teneret,cum in ea decretum sit necessarium,
4 vt statim in tutore & curatore subiiciam. & pro his facit , quod
no. Inno.extra eo.c.de cętero. † Nunc,de tutore & cura.& breui
ter vltra not.§.tit.j.l.pactum curatoris.dic quod transactio bonæ
fidei facta quandoque exigit iudicis decretum , puta si sit facta
de re,quæ alias non possit alienari sine decreto,vt no.gl.ʃ. si ad-
uer.transactio l.1.pro qua facit ʃ.de prædijs mi.l. si ad resoluen-
5 dum.& tunc sine decreto non valet.† Sed dubitari potest ; quid
b de patre[b] in rebus,in quibus est legitimus administrator ratio-
ne vsus fructus,& dixit Azo in summa ʃ.de bo. quæ lib.ultra me
dium in versi.nec puto.quod in alienatione immobiliũ permis
sa iudicis decretum non exigitur.ergo nec in transactione,quod
puto verum,vbi filius est maior ætate:sed si sit minor , tunc du-
bitari potest,quia pure est verum dicere , quod minoris prædiũ
alienatur,nisi dicamus,quod affectio paterna,quæ omnes exce
dit.vt fi.quod metus causa.l.isti quidem,in fi. hoc operetur po-
tentior,quod tamen non videtur tutum,quia hæc pietas & affe-
ctio paterna desinit,si filius sit sui iuris,tamẽ pater eius tutor le-
gitimus nõ posset alienare sine decreto.vt ʃ.de præd.mino. l. cũ
6 emancipatis,† Reuertor ad glo.& quæro, quid si administrator
remisit liquidum debitum,& non ambitiose,sed ex iniqua cau-
sa debitum.dicit.gloss.quod valet. Plac. contra. & licet quidam
teneant opi.Pla.tũ opi. gloss. est ipsa veritas secundum Iac.But.
quia remissio non est ambitiosa , vt hic exigitur. nam tunc am-
bitiosa est,quando concernit principaliter eum , cui remittitur,
& cuius contemplatione, & respectu fit: sed q̃ contemplatio-
ne creditoris,cui bona administrãtur,tunc nõ est ambitiosa, ga
ob

ADDITIONES.

a ¶De prælato.vide no.in c.idem,de depos.
b ¶Quid de patre.Adde D.Ias.de May.hic,qui dicit,quod Saly.hic æquiuocauit tenendo contra Azo.quia motus per tex.d.l.cum emancipatus.allega. in tex poterat etiam ad idem allegare tex.in l.si pupillorum.§.fi pater.& il li tex.loquuntur,quando pater est tutor,vel curator filij emancipati quo casu si vult alienare res immobiles filij,requiritur decretum iudicis cũ causæ cognitione,tamen tunc iudex debet esse pronior ad concedendum, dixit tex.in d.§.fi pater.sed nos loquimur,quando filius est in potestate, quo casu pater est legitimus administrator , quibus casibus adest triplex differentia,de quibus plene vide hic omnino per eum.

ob eius vtilitatem, & interesse fit. interest autem pupilli iniquã pecuniam non recipere, ar. l. cæteræ. §. 1. ff. fam. ercisc. cum, & illas in effectu teneretur restituere, & sic, nec in effectu potest dici debitum. nec tutor debet peccato illaqueari propter pupilli, quod faceret recipiendo. vt no. 49. dist. sicut. nec obstant alle. in opp. quia sol. distinguendo, vt scripsi in d. l. pactum curatoris. & adde alia, quæ ibi dixi.

LEX XIII.

1 *Transactio metu facta non ratificatur.*
2 *Vsurariuꝰ contractus qualiter esse probetur.*
3 *Metus qualiter probetur.*
4 *Metu facta quibus modis sint irritanda.*
5 *Metus iustus præsumitur, si damnum in proprijs rebus timetur.*
6 *Actio, quod metus causa quanto tempore sit danda.*

Interpositas. Primo vbi metus ad rescindendam transactionem allegatur. Secũdo vbi seruitus eius, cum quo transactum fuit, inducitur. secunda ibi, quoniam. prima in tres, primo dictum. secundo illud declarat in theorica. tertio certum modum probandi reijcit in practica. secunda ibi: nec tantum. tertia ibi: ad vim tantum. Casus. Transactione facta iusto metu rescinditur, metus tamen, & iustificatio ex qualitate facti principalis non probatur, & inter seruum, &
1 dominum transactio non tenet. h. d. † No. quod meticulosa transactio non habetur rata. Item quod iustus metus est mortis, vel cruciatus corporis. Item quod metus non debet probari in genere, sed in specie. concor. sunt in glo. 2. Ex quo sequitur aliud, quod metus comminatus debet esse certi periculi. vt hic, & in
2 concor. gl. † Et ex hoc habes, quod ad probandum contractum vsurarium non sufficit probare contrahentem fenerari, nisi specifice probetur de illo contractu. sed constitutiones synodales sunt intuendæ. quia in his, vt plurimum prouident. Item, quod cruciatus corporis residet in iudicis arbitrio, vt hic coniuncta
3 glo. hic posita. † Item no. ex vers. ad vim. quod ad probandũ metum non sufficit probare quasdam verisimilitudines, vel hominis coniecturas. ideo errant: qui dicunt, non est verisimile, quod domini Cardinales Vltramontani elegissent citramontanum, nisi metus & impressio eis facta fuisset. Item quod sufficit alteram ex exceptionibus probari,[a] quæ sit sufficiens ad victoriam causæ. nam hic, qui metum non probauit, sufficit vt exceptionẽ seruitutis probet. Item quod pactum inter dominum & seruũ non valet. & sic secundum doctrinam Innoc. in c. cum olim. extra de censib. qui dicit, quod de seruo arguendo ad monachum non valeret pactum inter monachum & abbatem. Vltimo ex
fi. tex. no. quod a quo remouetur genus & sic quælibet eius spe
4 cies. concor. l. chorus, de leg. † Oppo. quod metu facta non irritẽtur tantum edicto, sed quandoque ex constitutionibus, quandoque ex officio, quandoque ex mente edicti. vt in hallegi. in 1. glo. & quandoque sunt ipso iure nulla, vt super ea dicam. Solut. confitendo contrariũ, vt in 1. gl. vsque ad ver. item quod dicit. super qua adde ibi. §. qui onerandæ. & ibi dicitur in gl. quod si mulier
b renunciat propter minas mariti,[b] vel ob reuerentiam eiusꝰ, vel filia ob reuerentiam patris, quod talis renunciatio rescinditur, ac si per metum facta esset. ar. illius tex. & l. fi. ff. de fur. quod no.
5 & adde quod dixi. ℣. eo. l. transactione. † Item di. Cyn. quod si timetur graue damnum, in rebus proprijs, iste est iustus metus ar gu. d. l. fi. §. fi fœneratoꝰ. & ℣. de reuo. do. l. fi. & ibi, rata non habẽtur. adde prædicta in effectu, sed quãdoque ipso iure, vt in dote, matrimonio, compromisso & in iurisdictionis prorogatione, vt §. de episc. audi. l. si qui ex consensu. & ff. quod met. causa. l. si mulier. §. si dos. & de iud. l. 2. in princ. de verb. obli. l. Titia. 1. re-
6 sponso. secundum Richar. † Oppo. 2. quod non detur hæc actio perpetuo, sed vsque ad annum. vt ff. quod me. cau. l. si quis cum exceptiones. §. 1. nisi in simplum. Solu. dupliciter, vt in gloss. vel dic sic: aut quæritur, an edictum, vel actio sit generalis in omnibus. & dicit, quod sic. aut an sit perpetuum, quia sine temporis præfinitione dic, quod sic, edictum. Sed de actione dic, aut quantum ad pœnam, & est annalis. aut quantum ad simplum & rei persecutionem, & tunc est perpetua. i. in annos 30. vt institu. de perpe. & temp. act. in princi. nisi forte quando datur contra titulo possidentem, vt in casu l. 2. ℣. quod met. cau. secũdum Richar. Opp. de l. isti quidem. ff. quod met. cau. sol. vt in glo. 3. Opp. quod ratio seruitutis non reformet pactum, immo ipsum destruit, vt hic in fin. Solu. exponendo, reformat. i. rescindit, vt in glo. Oppo. contra vltimam partem de l. cum affirmes ℣. de lib. cau. Solu. vt in glo. fi. videlicet quod ibi quo ad honestatẽ, non quo ad necessitatem, vt ℣. de neces. ser. l. pen. §. illo videlicet. & hoc vult vsque ad versiculum. sed contra. Oppo. contra dictam solutionem, ꝙ immo valeat quo ad necessitatem, vt ff. de acqui. hær. l. fi quis ser
f num. §. fi quis dederit. Sol. quod hic domino præsenti, ibi futuro dedit, vel ibi pactum pro libertate fecit Oppo. de l. fi. ℣. eo. sol. vt sequitur in ea. gl. vsque ad fi. vt tamen colligas prædicta, dic aut pactum de alia re, & non valet, vt hic. aut de libertate, & tũc aut cum futuro domino, & valet, vt d. §. fi quis dedit. & infra, de bo. quæ lib. l. prima. cum præsenti non valet quo ad honestatẽ, non quo ad necessitatem, nisi forte quando de libertate sit dubium. vt ℣. eod. l. fin.

ADDITIONES.

a Probari. Adde Bal. & Fulg. hic. & ex hoc no. secundum Pau. de Ca. & D. Alex. hic, quod quando plura allegantur, vel plura per modum exceptionis opponantur, quorum quodlibet sufficit de per se, si est verum, tunc non est necesse vtrunque probari, facit glo. no. in l. circa. ff. de proba. facit, quod notant glo. & Doct. in c. 2. de rescri. & in c. licet causam. de proba. Bart. & alij in l. duos. ff. de re jud. cano. in c. examinata. de iudi. hinc in specie no. Cyn. in l. cum te. ℣. de proba. quod quando in libello plura narrantur, non requiritur probatio omnium, sed sufficit probare vnum de substantialibus limita ex eo, quod vult Inno. in cap. ex parte de priui. quod quando aliquid narratur in libello per modum causæ ad intentionem agentis, semper necesse est illud probare, quod nunquam fit illud substantiale quod reputat Pau. de Cast. hic perpetuo menti tenendum, quia potest de facto & frequẽter contingere secundum eum.

b †Propter minas mariti. Ego puto, quod illæ minæ non sufficerent ad probationem metus, si non probarentur verbera illata, nisi forte ille maritus talis esset, qui esset solitus eam diuiuscule tractare, & minas suas executioni demandare, vt no. Bal. in l. ad inuidiam. ℣. quod. met. cau. & in l. 1. §. quæ honorandæ. ff. quarum re. act. nõ detur. Alex. plene in l. fi cum dotem. §. eo autem. ff. fol. mat. & Inno. in c. accedens extra. quod met. cau.

LEX XIIII.

1 *Transactio dissensu & contrario actu soluitur.*
2 *Pactum posterius non firmatur, si semel decisum negetur.*
3 *Renunciari iuri ex sententia quando possit.*
4 *Actio quæ reo detur repetenti pecuniam, cum a transactione receditur.*
5 *Actori denuo agenti quo iure obstet transactio.*
6 *Actor quare condictione ob causam, vel præscri. verb. vt reus, se vt prius obligari patiatur, agere non possit.*

1 **Si diuersa.** † Casus. Transactio dissoluitur simul consensu & actu contrario & agitur causa ex integro. h. d. supple tex. ibi, pars, quæ acceperat aliquid nomine transactionis. ibi, desideras. i. consentis. No. quod a transactione altera parte inuita non receditur. No. quod vnumquodque dissoluitur eo vinculo, quo ligatur, concor. l. prout quisque. ff. de ſo lu. & l. nihil tam. de reg. iur. Item, quod exceptioni transactionis
2 & sic litis finitę potest reus renunciare. † Opp. quod semel decisio negotio pactum posterius non valeat, vt ℣. quando prou. nõ est neces. l. j. Sol. quod aliud in sententia, aliud in transactione & no. bene gl. in eo, quod supponit, quod in casu. d. l. 2. non. valeat secunda sententia, etiam si partes consenserint. cur autem diuersum: respondeo, vt in gl. fi. in ver. item quare. vsque ad fi. Ex qua conclusione collige secundum Iac. But. quod vigor & auctoritas iudiciorum illud operatur. ar. ff. de iud. l. si prætor. & ℣. de cõdi. inde. l. 1. Sed diceres tu supposito partium consensu, vt dicit hic gl. videtur, quod secunda sententia valeat, & non prima, ar. l. j. in fi. ff. de præto. stipu. & sic idem, quod in transactione. Sed responde, quod ibi in interlocutoria, quæ non est tantæ potentiæ,
3 quantæ diffinitiua, de qua dicit gl. l. quod iussit. ff. de re iud. † Sed tunc fortius obstat, quia iuri sententia quæsito potest renunciari, ut sentit Iac. But. l. 1. ℣. qſi prou. non est necess. & glo. in l. duob. ff. de excep. rei iud. & vr̃ quasi tex. ff. de bo. quę lib. l. in seruitute. §. si petierit. Et pro hoc succedit regula, quæ ponitur. §. ti. j. l. si qs in conscribendo. Harum legum, timore quidam dicit, ꝙ assumptum gl. & quæstionis non est uerum, quando partes consenserunt, ꝙ ferretur secunda, quia tunc idem, ꝙ in transactione. Sed communiter glo. tenetur & aliud est consentire, ut secunda sententia feratur, quia per hoc dr̃ primæ renunciasse, & aliud renũciare, ut in ꝓrijs. ratio, quia stante prima, consensus, ut feratur, secunda nihil operatur, quia tendit in actum ipso iure nullum. & non ex defectu partium consensus, sed ꝓ autoritatem rei prius
4 iudicatæ, quæ durat, nec in dubium extitit reuocata. † Quærо est gl. pe. si a transactione est recessum & pecunia soluta reo nõ est restitura, an sibi detur ad repetendum aliqua actio. & dicit gl. ꝙ
a sic[a] condictio indebiti. sed Iac. But. sine cã, quia cã ad non cãm est redacta. ut l. 2. ff. de condi. sine cau. gl. autem procederet, ubi
5 ob transactionem putatiuam uel inualidam soluisset. † Quæro, an actori denuo agenti obstabit isto iure transactio. Rñdet gl. fi. in prin. ꝙ sic. Sed replicabitur, ꝙ est rescissa. ut l. si unus §. pactus. ff. de pac. & sic no. ꝙ pactum retro priori similem trãsactionem nõ tollit ipso iure, licet secus ĩ emptiõe. ut ℣. qñ lic. ab emp. dic. l. i. & ẽ rõ, qa elusionẽ pfecerat trãsactio. Quæro tũc, qd si ex cã trãsactiõis prima sublata erat ipso iure, puta acceptilatiõe, & aſ-

guit

ADDITIO.

a ¶Dicit glo. quod sic. Adde, quod ista expresse facit etiam, quod hic per Bal. Pa. de Ca. & ultra eos pondera. in tex. ablatiuos absolutos, ibi refusa pecunia, quod resoluuntur in conditionem, si pecunia refundatur l. a testatore. vbi Bar. cum fi. ff. de cond. & dem. ergo solus consensus partiũ non sufficit.

guit primo glo. quod primæua agatur de facto, nec excipi possit. arg. ℣. eo. l. vbi pactum. & postea in contrarium, quia hoc pactum sequens non est sufficiens ad resuscitandam actionem ex tinctam: vt ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. vers. sed si pactus. Postea determinat pro prima, quod vtilis detur de æquitate. arg. ℣. si ad uer. transac. l. pen. & fin. quod reprobant Doct. quia non est sufficiens ad restituendum primæuam, vt d. §. pactus. ibi sic. quia restitutio in integrum, vt ℣. de repu. quæ fin. in iu. l. 1. & ff. de mino. l. quod si minor. §. restitutio. & adde l. vbi pactum. ℣. eo. Respondeꝰ. quod ibi de facto agitur, non vt inuito aduersario procedãt: licet de facto legis pœna committatur, vt ibi secundum Azon. not. Nec etiam ob. ff. ad exhib. l. Iulianus. §. quæsitum. per quam Iac. de Ra. dixit prima agi, & aduersarius compelli potest, quia respondet Pet. Mar. Sil. Iac. But. & dominus meus, quod hic pactum vltimum transactionis rescissuum nullam habet compulsionem, sicut actio ad exhibendum contra morosum. Imputet ergo sibi, qui sponte resiliuit a transactione, sciens primam sublatam esse acceptilatione. Sed caue, quia pro opi. gl. videtur casus. ff. iud. so. l. pupilli. §. 1. nã ibi magistratus tenebatur ex delicto, ut ibi in princ. & per consequens transactione erat actio sublata, vt l. si tibi. §. quædam. ff. de pac. & tamẽ si a transactione recedatur partium conuentione, prima vtilis a lege restituitur. nec dicas glo. ibi tenet, quod ope exceptionis esset sublata, quia non bene dicit, vt d. §. quædam. & d. §. pactus. Verum addit Iac. But. quod pecuniam, quam restituit propter resilitionem, quam a transactione fecit, repetere poterit condictione sine causa. arg. ff. de ꝙ
6 di. inde. l. eleganter. in princ. & de condi. sine causa. l. 1. † Sed quæri potest, cur non potest agere cõdictione ob causam vel præscr. ver. vt reus patiatur, se reponi in pristinam obligationem, quasi resiliendo a transactione, & restituendo data plene impleuerit, quod conuenerit. Respondet Richar. quia hoc expressius non egit: sed simpliciter, & absolute credẽs transactionem funditus rescissam, & se primitiua agere posse, restituit.

LEX XV.

1 *Transactio actione tollit per acceptilationem.*
2 *Interroganti inepte vel obscure quando benigne responderi debeat.*
3 *Obligationes quæ accepto ferri possunt.*
4 *Stipulari rem suam an quis possit.*

a **Vtresponsum.** [a] Casus. † Transactio per accepti
1 lationem ipso iure tollit actionem. h. d. In terminis pone casum in nube, videlicet an non seruãtis in transactione cõuentis possit actor ad primæuam actionem habere regressum. ad quod respondet Imperator distinguendo vt in summario. No. quærentem obscure instruendum esse, vt declarat. Item, quod res lucidatur per exempla. Item qd ignorans factum non potest respondere certum. Alia duo not. quæ habes in summario. Prima glo. ponit casum in princ. sed ad de ibi, dum dicit conuenire. Dic hoc principaliter non quęritur. sed an ad primam actionem possit regressum habere, licet glo.
2 per subauditum sic intelligi possit. ibi: Domitius. † Dic, cum quæritur, an inepte vel obscure interroganti debeat benigne responderi, quia aut interrogans quærit de eo, quod iure naturali, uel gentium debuit scire: & tunc ei congrue respondetur, inepte, vt ℣. de cõdi. ob tur. cau. l. mercalem. & de fur. l. in ciuilem. Aut quærit de eo, quod constitutionib. vel iure ciuili debuit scire, & tũc aut est iure peritus in talib. quia quotidie versatur in illis. & potest ei, inepte, responderi, vt ff. de test. l. domitius. & hoc quia turpe est patritio, &c. vt ff. de ori. iur. l. 2. §. Mutij auditores. versiculo seruus autem. Aut est simplex idiota, vel mechanicus, vel miles seu iuris ignarus, & tunc benigne debet instrui, vt hic, & ℣. de im pu. & alijs substi. l. precibus ꝓuis. & maxime cum teneatur consulere peritiores, vt ff. de bonorum possessionib. l. in bonorum, & quis ordo. in bonorum possess. ser. l. 2. in fin. licet tamen de congruentia iuris sic fieri debeat. De accidẽtia tamen facti quilibet respondit quandoque bene, quandoque male, prout temperatus & bene dispositus. ar. ff. de cond. inde. l. si non sortem. §. liber
3 tus. vers. nam plerumque, &c. secundum Richar. † Oppon. quod istæ obligationes non possint accepto ferri. vt ff. de accepti. l. an inutilis §. acceptum Solut. vt in glo. fin in princip. vsque ad versicu. sed quomodo. Et not. glos. quia glossi. vult, quod etiam obligationes iuris ciuilis non possint accepto ferri, nisi deducantur in aquilianam stipulationem. Est enim petitio hæreditatis, de qua etiam hic loquitur de iure ciuili, vt infra, de petitio. hæreditatis. l. final. quod facit ad id, quod dixi supra eodem l. actione. in
4 princ. † Opponitur secundo, si oportet, vt deducantur in stipulationem nouantem, & hic loquitur de rei vend. ergo hic supponitur, quem posse stipulari rem suam, quod non est verum, ut l. Sol. vt sequitur in eadem glo. vsque ad fin. vel dicit Iacob. Butr. quod stipulabitur rem suam, sibi restituit: non autem dari. Opp. quod aquiliana & acceptilatione interposita actio esse possit, ut

℣. si aduer. vend. l. 2. Sol. vt in gl. fi. videlicet, quod illud mediante restitutione in integrum.

ADDITIO.

a ¶Vt responsum. Adde Pa. de Ca. hic, qui multum late & diffuse. & D. And. de Alex. & adde, quod ex hac l. no. Bald. & Moder. limitationem ad regulam l. cum proponas secunda §. de pac. & ibi retulit D. Ias. de May.

LEX XVI.

1 *Rescriptum principis litem resuscitans.*
2 *Transigi quando possit ante litem contestatam.*
3 *Rescriptum Imperatoris cum clausula non obstãte lista, valet.*

a **Causas.** [a] Casus. Transactio non rescinditur ex rescripto.
1 h. d. † No. quod rescripta [b] principis resuscitantia
b litem non valent. Quæro cum disiuncta ponatur inter causas, vel lites, quæ differentia sit inter ea. respondeo, vt in gl. & primã tenet Pet. arg. in Auth. de litig. §. omnem vero. ver. si vero initiũ. sed non videtur tuta: quia lis est etiam ante contestationem, ut patet ℣. quomodo & quando iud. auth. qui semel, vbi text. dicit, quod vsque ad finem tenetur exercere litem. & tamen nõdum erat ibi lis contest. pro hoc facit etiam §. tit. 1. l. post quam. & similiter causa non est ante contest. litis, vt probat diffinitio Tullij ℣. alleg. secunda non est de mente tex. tene ergo tertiam, quã glo. ponit, quam Iac. But. deducit in arg. quod si statuto municipij cauetur, si aduocatus aliquo crimine se absentauerit causa rei publicę, non possit in eo procedi, donec redierit. & si aduocatus ante litem contesta. se absentauerit, statutum non vendicet sibi locum: cum sit strictiꝰ iuris & non possit extendi. ut ff. ad municip. l. constitutionib. in fi. & maxime odiosum & cõtra ius commune, & sic poterit procedi, cum non sit causa, nisi lite contestata, loquendo proprie & stricte, licet improprie leges abutantur
2 vocabulis his. † Quæro an ante litem contestatam possit transigi, & arguo primo, quod non. postea determino, quod sic, vt in glo. usque ad fin. & adde, quinimo sufficit timor litis futuræ, ut §. eo. l. 2. & quod glo. dicit, quod non post sententiam, intellige, contra quam uenire non possit, ut in fi. d. §. si post. Et est ratio, qa tunc fieret super certo, ut ibi no. quod facit ad quæst. quam scripsi. ℣. eo. l. si causa. Quæro de ratione inualidationis rescript. Sol.
3 ut in glo. fi. in princ. usque ad uers. nisi. † Quæro, quid si Imperator in rescripto dixerit, non obstante lege ista, [c] dic, quod ualeret
c ut sequitur in glo. usque ad fin. & uide, quod scripsi in l. fin. supra de diuer. rescrip.

ADDITIONES.

a Causas, figura casum hic, ut per Pau. de Cast.

b Rescripta. Et an, valeat rescriptũ principis, si ibi est clausula nõ obstãte tali trãsactione. gl. dicit, quod sic, quam sequuntur Bal. & Ias. hic. Adde etiam Bar. in l. rescripta. & in l. nec damnosa. per illum tex. sup. de preci. imp. off. & Io. And. in c. 1. de excef. prela. in nouel. in 6. Bar. & alij in l. fi. sup. si contra ius, vel uti. pu. Et an, clausula non obstante aliqua lege in contrarium faciente, sufficiat in rescripto contra legem. Bal. in §. libellariæ. in versi. & hic collige ar. de pa. constan. Et Bar. in extrauaganti ad reprimendum. versic. non obstante. & in l. 1. de vulg. & pupil. substi. & Pau. de Cast. in consi. 54. incip. passus iste, &c. & Alex. consil. 104. in 4. parte. & Fel. in cap. nonnulli. de rescript.

c Non obstante l. ista. Adde, quod immo plus dicit Pau. de Cast. hic, quod non sufficeret, si in rescripto diceretur, non ob. transactione, quod ita l. apponat clausulam derogatoriam, vnde necesse est, quod huic l. fait en derogetur in genere. & sic dicatur in rescripto, non obstante quacunque l. secundum Bar. in l. rescripta. & in l. nec damnosa. per illum tex. sup. de preci. impe. offi. in specie autem non est necesse, quod dicatur nõ ob. ista l. quicquid dicat gl. hic, de quo late per Io. An. in c. 1. de excef. prela in nouel. in 6. Bar. & alij in fi. sup. si contra ius vel uti. publi.

LEX XVII.

1 *Clausula, rato manente pacto, moram purgari impedit. & nu. 2.*
3 *Electio cui competat.*
4 *Pœna & res quando simul petantur.*

Cum proponas. Primo thema, ex quo quæstio. sol. distinguendo, secunda ibi, perspicis. Casus. Ex transactione pœnali cum clausula, rato manente pacto, datur exceptio & pœne exactio, ex non pœnali uero, sola exceptio. h. d. Pone per te casum in terminis. exponẽ litera ibi, resoluisse, subaudi nouiter agendo primæua actione,
1 ibi pietas. ℣. exponendo. † No. collige, ut in summario, ex quibus habes, ꝙ clausula, rato manente pacto, impedit purgationẽ morę, & rationem ℣. dicam. Op. ꝙ etiam si mulier ista fuisset minor ætate, nihilominus aduersario competeret actio & exceptio. ut §. de in integrum restitutione. l. si curatorem 2. responso ℣. si aduersus transactio. l. prima. & 2. Solutio, quod uerum ipso iure, sed non in effectu, quia iuuaretur restitutio, ut dicta l. prima, & d. l. si curatorem. & hoc uult glo. signata super uerbo, fuit. Oppo.

nitur secundo, quod male dicat, habeat de præsenti, cum demũ actio competat, si contra factum est, & non ante. similiter, nec excipere possit prius, quam aduersarius agat. Solutio. vt ponatur tempus pro tempore, vt in princip. sequen. gloss. quod procedit secundum expositionem, quam facit gloss. super verbo, resoluisse. sed exponendo, vt dixi super text. litera est plana, nec
2 obstant contraria. † Opponitur tertio, quod non habeat utrunque, vt ff. de pactis. l. rescriptum. Solutio. vt in eadem gloss. quia hæc fuit clausula rato manente pacto, vt patet in text. ibi secus. Et est ratio, quia pactum principale hic factum est ad excipiendum, & deliberandum. & ipsam exceptionem statim producit. Vnde simplex clausula, rato manente pacto, non potest aliud operari, quam vtriusque executionem. secus si pactum tenderet principaliter ad obligandum, quia clausula tendit solum ad impediendum nouationem. & ideo tunc non impedit purgationem moræ, vt dixi supra titulo primo. l. si pacto. in decima octaua conclusione. Opponitur quarto contra proximam solutionem, & contra vltimum responsum huius legis, videlicet, quod etiam vbi clausula illa nõ intercessit, adhuc habeam vtrũque, vt infra eodem. l. si quis maior. Solutio. vt in gloss. sequen. in principio, quod illud in odium eius, qui iurauit non contrauenire, & dejerauit. & sic nota, quod iuramentum habet vim clausulæ, rato manente pacto. Opponitur quinto, iste text. hic supponit, quod male actionem habeat: sed contra eam exceptio solum competat, immo vtrunque non potest agere nisi de facto, sed non auditur, & nihilominus restituit accepta. vt infra eodem l. vbi. Solutio. vt sequitur in eadem gloss. vsque ad versicul. sed quid. Opponitur sexto contra text. in fin. quod immo habeam datorum repetitionem, vt ff. de condictione indebiti. l. eleganter. §. si quis. in fine. Solutio. vt in gloss. fina. quod vtrunque simul non habeo, seu exercere non possum, vt hic, & hoc probat implicatiua, etiam. hic posita. sed de per se sic, vt altero
3 tantum sim contentus, vt in contratio. † Quæro igitur modo, cuius est electio. & respondeo, vt in gloss. præcedenti, quod repetere possetis. vt dicto §. si quis post. Et est ratio, quia est alternatiua iurium, vt proxime dixi. igitur electio est eius, cui competũt: vt l. secunda. §. generaliter. ff. de eo, quod certo loco. secus si esset rerum, quia tunc debentis, vt ff. de iure dotium. l. plerunque.
4 † Vltimo circa materiam distinguo, cum quæritur, an res, & pœna possit peti. dic, aut pœna est legalis. & dic per gloss. in l. secunda, alias tertia. §. nouissime. ff. nau. cau. stabu. & plenius dicam in l. ancillæ. infra de furtis. aut est conuentionalis. & tunc aut est pœna contemptus. & dic vt in l. si duo. §. item. §. si duo. ff. si quis cautionibus. & de arbitris. l. si quis rem. si vero esset pœna interesse concernens, & tunc dicit Petrus, & Cynus, aut succedit loco particularis interesse. & potest peti vtrunque. vt ff. de actioni. & obligatio. l. traiectitiæ. in principio. Aut succedit loco totalis interesse, & tunc aut est apposita clausula, rato pacto manente. & potest peti vtrunque, vt hic, & l. qui fidem. ff. eodem, quod intelligo secundum ea, quæ scripsi infra eodem. l. promissis. aut non est apposita, & tunc alterum, tãtum, ut ff. de pactis. l. rescriptum. §. si pacto. verumtamen, si minus sic in petito & exacto, potest agi ad residuum in alio. vt ff. pro soc. l. si quis a socio. & de actio. empt. lege, prædia. ista verba procedunt, vbi ex commissione pœnæ non est nouatio facta, vel quasi, alias secus: quia tunc ex pœnali tantum potest agi. circa quod vide, quod scripsi supra titulo primo. l. si pacto quo pœnam. in 2. oppositione.

LEX XVIII.

1 *Crimen capitale. quod sit.*
2 *Transigere de capitali crimine an liceat indistincte.*
3 *Adulterium pœna sanguinis, quandoque puniendum.*
4 *Transactio iuxta effectuum eius varietatem consideranda est.*
5 *Transactio in transigentis non in aliorum permittitur præiudicium & nume. 21.*
6 *Iuramentum an omnibus præiudicet.*
7 *Pactum reipublicæ contrarium censetur invalidum.*
8 *Exceptio à regula ad casum similem est extensibilis.*
9 *Transigere de adulterio quando liceat.*
10 *Punitio an sit facienda de maleficio, super quo facta est concordia.*
11 *Pœna fustium pro quo crimine infligatur.*
12 *Iudex in criminibus ante condemnationem non reconciliabit.*
13 *Transigens quare repellatur.*
14 *Lex transigere de quibus loquatur criminibus.*
15 *Redimere sanguinem suum cuique licitum est.*
16 *Transigi an possit, quando pœna sanguinis ad pecuniariam per statutum redigitur.*
17 *Transactio an sit permissa, quando pœna est in dispositione sanguinolenta, & nume. 24.*
18 *Exceptionis adulterij ratio duplex.*
19 *Redemptione sanguinis cessante consurgit zelus delicta puniendi.*
20 *Transactio in quibus permittatur criminibus.*
21 *Corrumpens aduersarium pecunia conniclus reputatur.*
23 *Actor in delictis proprijs an desistere debeat.*
25 *Transigens pro confesso an sit habendus.*
26 *Pacisci an liceat, an gratuito criminibus super quibus transigi non liceat.*
27 *Transactio in crimine falsi quare permittatur.*
28 *Pecunia ex transactione promissa quando peti possit.*
29 *Mandans an possit transigere in his, in quibus transigit principalis.*

Transigere, vel pacisci.

Primo regulam affirmatiuam cũ eius exceptione in criminibus pœnam sanguinis ingerentibus. Secundo regulam negatiuam cum sua exceptione in alijs criminibus. secunda ibi in alijs. Casus. De omni pœna sanguinis potest transigi, vel pacisci, exceptaꝰ adulterij, de alia non, nisi fal-
1 si. hoc dicit. † No. quarto ex summario, quod crimen capitale dicitur cuius pœna est sanguinis. Item quod dictio, citra, est in natura dictio priuatiua licet hic ponat, quia præcedit oratio negatiua. vt plenius scripsi. supra eodem l. actione. Opponitur, quod textus inepte dicat, transigere, vel pacisci, quia cum transactio sit species pacti, vt notatur. supra eodem in rubrica, superfluet primum per secundum, contra §. quibus. in prima constitutione, nec disiuncta stabit omnino inter diuersa, contra l. ille, aut ille. de verborum obligatio. Solut. vt sentit gloss. prima, vt transactio sumatur pro pacto non gratuito, & pactum non sumatur pro suo genere, sed pro specie pacti gratuita. vt ff. eodem l. prima. & hunc puto intellectum tex. & glo. licet dominus meus diceret, quod quia glo. non est posita super verbo, pacisci. sed duntaxat super verbo, transigere, quod glo. voluit dicere transactionem diuidi in duas species, quia alia gratuita, alia non gratuita, licet vtraque de re dubia lite incerta: pactum vero etiam de reliquida, & de certa, quod est notandum: sed hoc non videtur tutum per l. transactio. infra eod. & l. prima. ff. eodem. & per nostra eodem l. super possessione. & quia l. prima. ff. eodem, ad quã l. se refert glo. de transactione, & pacto loquitur, & sic secundũ illam habemus intelligere intellectum glo. nostræ, arg. infra de sententijs, quæ sine certa quantitate l. secunda. & tertia. Quicqd tamen glo. senserit concludamus, quod regula prima habet locum, siue maleficium esset certum, & liquidum, vt probat verbum, pacisci, siue incertũ, & non liquidũ, vt probat verbum, transigere, & siue gratis pacisceatur, siue non gratis, & sic transigatur.
2 † Oppo. secundo, quod non liceat indistincte transigere de crimine capitali. vt ff. de bon. eo. qui mor. sibi consci. l. secunda. §. i. vers. sed in his. Solu. vt in gloss. secunda. videlicet, quod crimen capitale est triplex, & cętera: sed potes dicere, quod quadruplex vt latissime sumptum comprehendat etiam pœnam relegationis. vt ff. de verborum significatio. l. licet. & subdit glo. quod hic sumitur strictè pro eo, quod ingerit pœnam sanguinis, quod tamen supra dixit fore vltimum supplicium. vnde not. quod de mente glo. est, vt hic crimen capitale sit, cuius pœna est sanguinis, siue per hanc pœnam extinguatur in totum, vel in parte. nã & pars extincta vltimum supplicium passa, & pœna illa dicitur capitalis, vt in Authen. de collationibus. §. ad hoc prohibemus. & pro hoc accedat glo. in l. Imperium. ff. de iurisd. om. iud. signa
3 ta super verbo, animaduertendum in toto, vel in parte. † Item not. ex textu, & gloss. simul iunctis, quod hic est casus, quod pœna adulterij est sanguinis. & ita debet intelligi l. quamuis adulterij. in fi. infra de adul. licet aliqui aliter tex. illum intellexerant, vt ibi scripsi. Oppo. tertio, quod hic prima regula non sit bona, quod transigens in pœnam Turpilianam incidat. vt ff. ad Turpil. l. ab accusatione. quod facere non debet, si ei trãsigere licet. vt infra, de adulte. l. Gracchus. Solu. quod accusato licet, non accusanti, vt in contrario. Et est ratio, quia accusato licet quomodocunque redimere sanguinem suum. vt in princip. tertiæ gloss. vsque ad ver. nunquid. Sed contra istam rationem extra gloss. oppo. quia cum accusator inscribat se ad pœnam talionis. vt infra, qui accus. non poss. l. pen. & fin. sequitur, quod ipse transigendo sic videtur sanguinem suum redimere, sicut reus. sed defende, quod accusatori forte non sic fauetur, quod deliberatus magis debuit venire ad iudicium, arg. infra, de dila. l. si quando. cum si. & etiam quia iudicem ad faciendum iniquum inducere voluit. Vel melius secundum Richar. quia non redimit sanguinem suum per transactionem, quia de illo non agitur, sed redimenti potius vendit, cum pecunia recepta transigit, vel etiam consentit cum gratis facit, & ab accusatione transit. Iterato contra eandem rationem arguo, quod reus transigendo non dicatur sanguinem suum redimere, quia pecuniam dando accusatori, videtur crimen fateri, vt ff. de his qui not. in fa. l. quoniam. & de iure fisc. l. eius qui. Sol. quod illa vendicarent sibi locum in transactione prohibita vt hic in secunda regula, non in permissa. vt in prima regula. & sic illa sm istam est intelligenda. Nunc contra prædictam sol. opp. & extra, vt hæc lex non mn in accusato: sed etiã in accusante loquatur. Tum quia hæc l. imperionaliter, & indistincte loquitur. Tum etiam quia trãsactio causatur ab veritate, partis consensu. vt §. eod. l. si diuersa. quinimo accusatorem magis

gis concernit, quam reum: quia propriè transigit, qui ab actione transitum facit. vt no. supra eod. l. secunda. & infra eod. l. iub. præ textu specierum. in glo. fi. & sic insolutum remanet contrarium de l. ab accusatione. Quapropter quidam dixerunt, quod hæc l. habet locum, si transactio est facta ante inscriptionem, non si postea vt in contrario: sed, non bene. dicunt, absolutè restrin-
4 gendo istam l. quia in quacunque parte litis loquitur. † Quapropter dic, quod est considerare transactionem secundum eius varios effectus. primo respectu processus impediendi: vt supra, eo. l. fratris. & quantum ad ipsum transigentem, ut amplius non audiatur, valet transactio. similiter vt nec iudex officio suo super eadem instantia possit procedere, in diuersa secus, ubi aliàs de iure posset, sic nec præiudicat alijs nouam accusationem instituere volentibus, vt in seq. contrario. Tertio, respectu pœnę Turpilliani, & diffinitiæ. & hic distinguendũ est tempus: quia ante inscriptionem, & dationem fideiussoris est permissa, nè incidat in pœnam. vt in l. ad Turpil. prima & eo. tit. l. quæsitum. post inscriptionem vero, accusanti est prohibita, non accusato. ut in glo. & accusanti est prohibita non principaliter, vt hic, sed in cõsequentiam vi desistentiæ. ut ff. ad tur. l. in senatus. §. qui post. & ita communiter dixerunt doc. præterquam Iaco. de Ra. qui singularem habuit opin. circa secundum effectum an amplius audiendi vel
5 non, vt infra dicam in q. 9. † Opp. quarto & principaliter, quod transactio non sit permissa. ut ff. ad l. Iulia. de vi pub. l. qui cetu. §. fin. Solu. quod permissa est in præiudicium sui, vt hic, non aliorum, vt in contrario. nec huic solutioni obst. ff. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. & de præcar. l. præuaricationis, quia ibi iudicis auctoritas interuenit, hic secus: ut sequitur in gloss. vsque ad versicu. alij dicunt. Hæc solu. quantum ad l. præuaricationis, procedit sine dubio: quia sententia lata in criminibus præiudicat omnibus, & ius facit, quo ad omnes ut ibi, & l. si cui. §. iisdem. de accusa, & hoc ne de delicto eiusdem hominis sæpius quæratur. ut ff. nau. cau. stab. l. penult. & de accusa. l. senatus. sed inquãtum se refert ad iuramentum, de quo loquitur. §. in popularibus. non videtur tuta cum iuramentum sit triplex: quia aliud conuentionale, &c. vt in eod. titu. l. prima. §. in popularibus. qui cum loquatur indistinctè, videtur etiam in conuentionali loqui, quod iudicis auctoritatem non habet, licèt pro gloss. faciat verbum, exactum, ibi positum, quod iurisdictionem contentiosam interuenire, notat. arg. ff. de leg. tertio. l. fideicommissum. §. si rem. & de his quæ in frau. cre. l. si pupillus. similiter similitudo, quam text. ibi induceit de sententia, quod tene menti pro intellectu illius. §.
6 † Qui igitur tenent, quod in omni iuramento loquatur, dicunt, quod ideo præiudicat omnibus: quia iuramentum habet effectum declaratiuum, & pro veritate habetur. ut in eod. tit. l. eum qui. §. si mulier. & in eod. tit. l. sed si possessor. §. item si, iurauero. sed pactum, & trãsactio secus: immo habent effectum remissionis inductiuè. quod non potest fieri de iure publico. ut l. ius publicum. ff. de pact. Aliqui tamen, ut Bar. dicũt quod §. in popularibus. loquitur in ciuilibus actionibus popularibus: & quando agens agit pro proprio commodo, & interesse, cum duplex sit actio popularis. vt not. in l. si cui. ff. de verborum significatione. hic vero, in accusationibus criminalibus, in quibus quando possit iuramẽtum deferri, not. per eum de quæst. l. maritus. §. primo, & per doc. infra. de iureiur. l. in bonæfidei. & ff. eodem. titu. l. tertia. §. quicunque. & ibi not. per gloss. Sed attendendum, quod Bartol. non declarat, an in casibus, in quibus sacramentum potest deferri, an præstitum præiudicet omnibus. ideo glo. ista notanda, quæ vult, quod sic, quando iudicis auctoritatem habet, quod tene menti, & sic est conclusum, quod sententia præiudicat omnibus. & idem in iuramento, si habet iudicis auctoritatẽ. Pactum vero, & transactio præiudicat sibi, non cæteris. vt l. qui cętu. §. fin. Sed hoc vltimo fatebantur quidam in pacto. & ita intelligunt d. §. fi. sed transactionem dixerunt omnibus præiudicare vt hic. & hoc sequitur in glo. in vers. alij dicunt. vsq; ad ver.
7 item contra: hęc solu. non est bona: vt dicam in seq. contrario. Opp. 5. quod hęc regula permissiua, non sit vera: quia pactum cõtra publicam utilitatem non ualet. vt ff. de pac. l. iuris gen. §. si paciscar, & hoc contrarium format ead. gloss. in fin. Solu. dupliciter, ut in glo. primo quod illa distinguatur per istam. & hęc vera. Secundo, quod ibi in pacto gratuito, hic in transactione. & sic in pacto non gratuito. Et mouebantur isti, quia accusans de crimine publico exequitur, & administrat ius alicuius, quia omnium de populo, quibus iniuria dicitur illata. ar. sup. de episc. & cler. l. si quis in hoc genus. & l. raptores. & ff. de popu. ac. per totum: sed administrator non potest pacisci, sed transigere. ut sup. eod. l. pręses. & sup. tit. primo. l. pactum curatoris. Ad hunc text. qui eis obstabat, cum in pacto etiam loquatur, respondebant, vt in glo. ut exponeretur: idest transigendo pacisci. sed isti violant hunc tex. ideo istam solutionem reproba, primo per tex. nostrũ. secundo quia si transactio permittitur, fortius etiam pactum. ut ff. de his qui. no. in fa. l. athletas. in fi. & l. quoniam. Nec obst. l. pręses. & l. pactum. quia ibi in administratore reipublicę. hic in eo, qui non est administrator, sed solum habet exercitium actionis.

Item ibi in iure aliter spectante ad rem publicam, quam hic spectet. Primam ergo teneas secundum doct. Opp. 6. quòd a regula hic permissiua non tantum adulterium excipiatur, sed etiam raptus. vt inf. pro quibus cau. ser. premi. lib. acci. l. pen. continẽta l. Gracchus. inf. de adul. Solu. dupliciter. ut in glo. primo confitendo contrarium, vt vtrunque intelligatur exceptum propter similitudinem. quam habent, & sic ibi de remissione facti, non iuris loquitur. † Ista solutio est multum no. quia sentit, quod exceptio
8 a regula extendatur ad casum similem, vel in se maioritatem ra
a tionis continentem. [a] de quo plene scripsi in l. illud, supra. de sacrosan. eccl. & hanc solu, tenet Iacob. de Are. & Cy. per l. unicã. in fi. inf. de rapt. uirg. vbi dicitur, quod parentes transigentes puniũtur. Ex quo infertur, quod transactio est prohibita, aliàs non esset punienda. vt d. l. Gracchus. Secundo solu. secundum Ioan. quod solum adulteriũ excipitur, ita quod non raptus. Ad l. pen. in contrarium allegatam dic, quod immo concordat cum regula nostra, cum ibi supponatur, quod per pactum crimen fuit remissum. & sic remissionem tenuisse. Istam solu. tenuit Iaco. Bur. Bar. & dominus meus. primo per regulam generalem, quæ est, quod exceptio extra casum exceptuatã in alijs firmat regulã. vt in Authen. de non alie. §. ut autem. & not. in l. in his. ff. de leg. secundo, & fortius, quia exceptio nunquàm extenditur ad casum dissimilem, & in quo ratio est diuersa, ut etiam sentit hic præcedens solu. gl. sed ratio in adulterio est in punicitia, per quã reducitur sanguinis perturbatio. & hęc ratio solũ habet locum in nupta. vt infra. de quæstio. l. super statu. Item ipsius delicti frequentatio, vt sic multis crassantibus. vt ff. de pœnis. l. aut facta. §. quod si. & ad l. pen. in contrarium alleg. respond. quod ibi de raptu nuptę, in qua concurrit adulterium. sed secũ Richar. hic, & ibi de raptu virginis intelligitur, tamẽ nuptę. & sic sicut nec hic, ita nec ibi tenet remissio: Sed meo iudicio hęc sol. violat illum tex. ideo tutius videtur dicendum, quod remissio tenet quantum ad remittentem, vt amplius non audiatur: sed non præiudicat alijs accusare uolentibus, nec iudici inquirere volenti, vt sup. in testia oppo. & eius declarationibus dixi. Seruus tamen, qui facilius raptus detexit, premium libertatis consequitur, vt ibi, & ista valde bene stant simul. nam nedũ si fuit remissum: sed etiã si sub dissimulatione fuit transitum, libertatem consequitur, vt ibi in tex. Ad l. primam. in fi. de rap. vir. quam alij induxerũt pro prima solu. hic posita. respondeo, quod speciale est in parentibus quorum maximè interest tale facinus puniri, ut transactio in eorum persona dicatur prohibita, quantum ad effectum pœnæ eis imponendæ, vt supra dixi in desistente: sed tenet transactio, vt amplius transigens non valeat, accusare volens, ut hic.
9 † Oppo. 7. quod de adulterio [b] licet transigere. vt Authen. vt lic.
b ma. & auiæ. §. penult. Sol. ut glo. videlicet, quod clausula generalis ibi posita non refertur ad crimen adulterii: ne relatio esset iuri contraria: & ne l. correctio inducatur, quod tamen hic voluit prima solutio. & male. Alij tamen volentes, quod clausula referatur ad omnia, dicunt, quod ibi gratis, & amicabiliter non transigendo, vel pacisccendo. vt hic, ita no. in contrario, mouentur per §. adulteram, in authen. vt nulli iudi. sed hęc solu. non est tuta. quia in §. adulteram, pena erat iam inducta. vt no, in seq. contrario. & sic delictũ non remanebat impunitum. Item nec antę §. adulteram. erat prouisum de pœna sustigationis, sed erat pœna mortis. vnde non potest dici, quod nullo tempore reconciliatio foret permissa. vnde secunda hic posita tutior. vel ex gloss. dixit Ia. de Belui. quod hęc l. habet locum in adulterio vero: illã in presumpto. quia trina protestatione præcedente, iterato repetitur loqui cum protestante vxor, & ideo facilius transactio permittitur. † Hęc. sol. est notanda ad quæstionem, statuto cauetur, vt de maleficijs, quib. est facta concordia, nulla fiat punitio excepto homicidio. alio statuto cauetur, quod qui aliquem de oculis cęcauerit, puniatur, ut homicida. Quæritur an si de hac cęcatione sit facta concordia, sit punitio impedita. & dixit Bar. quod sic attenta solutione prædicta. & eodem modo videtur, supposito primo statuto. Et alio statuto cauetur, quod accusator de homicidio cõtumax habeatur pro conuicto & cõfesso, & condemnetur ad mortem, & aliquis ex contumacia fuerit cõdemnatus de

ADDITIONES.

a ¶ Vel in se maioritatem rationis continentem. tu vide omnino pro huius dicti elucidatione, quod no. Anto. Corse. sing. suis in versic. statutum, quod inci. no. Vnum dictum.

b † Quod de adulterio, quod transactio super adulterio non valeat. adde Bal. hic in 1. col. in tribus locis, præsertim. in 2. no. & Doct. maxime de iure canoni. Pau. de Cast. consi. 120. inci. notandum, quod adulterium. vide glo. in Auth. vt li. ma. & auiæ. vet. fin. si amicabili.

† Adde Pau. de Cast. consil. 120. incipien. notandum, quod adulterium, & quid in clerico. vide Bal. hic nu. 12. & ibi in apost. ad ipsum. in versicu. recepta pecunia. Feein. in c. nulli. colum. secunda. versicu. tamen in quantum. Do. Abb. alleg. Bar. extra eo & an licet facere pacem super eo. vide Ioan. de An. c. 1. col. 15. ext. de collus. dete. Bar. consi. duo 44. inci. super eo, quod quæritis a me domine potestas. & an stante furto de adulterio pacificado nificiat hoc casu, habere pacem a marito. Vide Pet. consi. 91. & Bar. consil. 76. & melius consi. 162. inci. potest ci terræ.

de homicidio, & pax fuerit sequuta, certè impedita erit condemnationis executio, quia statutum verum non presumptum vel fictum exceptat homicidium secundum solu. predictam. sed pro hoc optimè facit. ff. de nego. gest. l. tertia. §. hęc verba, cum glo. sua. Oppo. octauo, in Authen. ut nulli iudi. §. adulteram. solu. ut sequitur in glo. quia ibi de gratuita reconciliatione, & condemnatione iam facta, & pœna iam inchoata. vnde delictum remanet
11 impunitum. † Ex ista sol. quam docto. communiter sequuntur, notanter collige, quod de crimine, in quo imponitur pœna simplex fustium, facit transigere. & dicitur crimen capitale: quia, & sanguis funditur, & parificatur crimẽ capitale, & sanguinem fundi, vt ex sequenti regula colligitur. Nam cum speciale sit in adulterio, in quo pœna est hodie fustium in muliere. vt in authen. hodie, inf. de adulte. vt non possit transigi ante condemnationem, & fustium illationem, sequitur quod in alijs in
12 contrarium est ius commune. † Item ex ea no. quod in criminibus iudex non debet studere ad reconciliationem partium ante condemnationem: sed postea sic. & hic referunt quidam Iaco. Butrig. hoc dixisse in l. equissimum. ff. de vsufru. Opp. 10. ad idẽ, & fortissimè de l. si maritus. §. si negauerit. ff. de adulte. sol. ut sequitur in glo. quod ibi in repudiante, hic in transigente, vel pacisente. Pro huius sol. declaratione est attendẽdum, quod suppo-sito, quod gloss. dicat uerum, quod ibi repudiauerit. solu. non est tura: quia renunciatio non debet plus operari, quam pactum. vt no. sup. tit. 3. l. I. immo si pactum nõ nocet, quod sui natura est potentius ad nocendum, minus repudiatio. vt infra. de collati. l. pactum. Et licet quidam conentur defendere dicentes illud verũ, nisi renunciatio induceret, vel implicaret quandam tacitam confessionem, per quam renuncians videtur fateri, se ius non habere, quod non est in pacto: ideo contra confessionem suam venire non potest. argu. inf. de fide instr. l. tertia. Defensio nihil valet, Primo quia fallum est, quod renuncians, vel repudians videtur fateri, se ius non habere, immo totum cõtrarium. vt l. post quam liti. sup. tit. primo. & sup. de iur. & fac. igno. l. secunda, & de lega. secundo. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. Secundo quia si illud verum esset, quod hic tacita confessio induceretur; si expressum inducens non valeret, nec tacitum resultans, vel inductum valere debet, nec obesse. vt ff. de seruit. rusti. præd. l. item in fi. cum
13 si. sibi alle. Quapropter forte Pet. dicit, quod sicut pactum nec transactio tenet, vt hic. ita nec repudiatio valebit, vt ius reo quæratur, per quod repudiatem repellere possit accusare volentem videlicet extraneum, sed bene valet, vt tollat sibi priuilegium accusandi ex priuilegio marito, vel patri concesso, ne de præsumpta calumnia teneatur, ut ibi: & est ratio: quia specialia facilius tolluntur, quam communia. ut in Authen. de non alie. §. quia vero. & ff. de test. mil. l. eius. §. i. & hoc sequitur Cyn. Alij dixerunt, quod in nihilo præiudicat. sicut nec pactũ. sed ibi est ratio, alius enim præuenit in accusando. ut ibi nota. hæc diuinat, & præce-
13 dens videtur contra illum tex. in fi. † Alij, vt Bar. dicunt quod pactum, vel transactio non valet, vt hic. vnde pacisens, vel transigens virtute transactionis, vel pacti non poterit repelli: sed bene repelletur: quia animo suspectũ se fecit, siue accusatio erat iam instituta. ut ff. ad tur. l. qui desistit. & de adul. l. miles. §. socer. siue non erat instituta: quia in negligendo in crimen lenocinij incidit, ut l. prima. §. cæterum. & §. seq. eodem. titu. sic, & in repudian-
14 te, siue accusatio erat instituta, siue non: & ita debet intelligi. §. si negauerit. † Nec dicas: ergo lex ista seruit nobis de vento, excipiendo crimen adulterij, cum idem sit tunc in eo, quod in alijs criminibus pœnam sanguinis ingerentibus, in quibus pacisendo libi præiudicat, quia respon. quod in illis sibi præiudicat: ut exceptione pacti, vel transactionis repellatur, quod non erit in adulterio. Item in alijs criminibus super accusatione instituta non poterit iudex procedere etiam ex officio. quod secus erit in adulterio: quia iudex eum repellit demum, vt suspectum de collusione. ideo vlterius proceder, & supplet de facto recipiendo testes ex officio, quos voluerit ad conuictionem accusatio. arg. l. secunde, infra. de abol. quæ ad hoc est notanda, quod tenementi pro statutis concordiam, vel renunciationem quandoq; in casibus prohibentibus. vt ibi scripsi. & ex his patet intellectus huius primæ regulæ, & suæ exceptionis. Vel si vis tenere solu. gloss. attende, quod differentia est inter repudiationem, seu renunciationem, pactum, seu transactionem. nam qui repudiat, vel renunciat iuri accusandi, repudiat ius delatum in eius persona non radicatum, nec aliquid libi conseruat. vnde ipso iure excluditur, ac si sibi non deferretur, cum vindicta sit reipublicæ, & cuilibet uolenti negotium sit commissum. vt ff. de publ. l. licitatio. §. quod illicitæ. & dixi supra. in 5. cotrario. ideo merito post simplicem repudiationem, non auditur, nec beneficio speciali: quia nec iure patris, vel mariti, nec iure cõmuni, & sic nec iure cuiuslibet extranei. vt d. §. si negauerit. in fi. simile in eo, qui simpliciter repudiat hereditatem, vt l. i. §. sed videndum. ff. de successorio edicto. cum ibi no. sed qui pacisitur, vel transigit, ius accusandi ipso iure a se non abdicat. sed exceptionem pacti, vel transactionis contra se parat, vbi pactum, & transactio valeat. ut hic. & sup. eo. l. fratris. & ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. secus ubi non tulet. quia tunc nec pacti, uel transactionis obstat exceptio: ut hic in exceptione de adulterio, nec ex hoc solum puto eum omiti, ut suspectum: ex quo non negligit, sed persistit, & per consequens non desistit, & cessant ll. allega. per Bar. aliàs l. ista uerbis, & non rebus erit imposita, contra l. secundam. infra. communia de leg. licèt fateatur, quod iudex semper; debet esse in speculatione, ne aliqua fiat collusio, nec obstat ratio doc. per quam reprobant gl. quia in casu nostro ius, quod repudiatur, est præsens, & purum. ideo repudiatio valet ibi in conditione: & sic sub spe fallibili in futurum, ideo non valet. Nec etiam obstat, si dicatur, quod per pactum actiones criminales tolliturʼ ipso iure. ut ff. de pac. l. si tibi. §. i. quia illud in actionibus: hic in accusationibus tum dictam publicam concernentibus, & ex his apparet glo. defensata, & etiam est expedita tota glo. magna. Nam 3. quod sequitur in glo. expediui supra pro. 5. contrario. Opp. 10. extra glo. de l. si quis dicat. ff. man. Sol. quod hæc in publicis. illa in priuatis. hoc non valet: quia idem est in priuatis, quando pœna non applicatur parti, ut dicam in 8. q. ideo melius solu. ut in sol. quam ibi dicam. † Nunc transeo ad quæstiones, in quibus expediam glo. seq. Quæro primo, quæ sit ratio primæ regulæ. Respon. quia unicuique licere debet sanguinem suum redimere. ut no. hic in prin. 3. glo. & dixi sup. in tertia opp. Quæro. 2. si pœna sit mutilationis membri, die, quod est permissa ut dixi in secundo, 3rio. Quæro. 3. si pœna sit fustigationis. dic quod permitti uidetur. ut
16 dixi in octauo contrario. † Quæro, quid si pœna sanguinis ad pe
a cuniam sit redacta per statutum, [a] an poterit transigi. Istam questionem latius hic examinat Cyn. & breuiter ueritas est, quod non: per regulam secundam hic positam: & quia cessante causa, uel ratione cessat effectus, & iur. dispositio: sed causa permissionis est redemptio sanguinis. ut sup. dixi. ergo, &c. Item, quia iudiciorum qualitas iudicatur ex genere pęnę. ut ff. de publi. iud. l. 2. si ergo a pœna est recessum: ergo, & ab omnibus prouenientibus in consequentiam illius pœnę. inf. de lati. liber. to. l. I. in prin. & inf. de edic. diui. adri. to. l. I. fin. in princ. & sic per accidens origo erit conuersa. † Quinto quæro, quid si pœna pecuniaria est
17 in dispositione, sanguinolenta in conditione, uidetur quod transactio sit permissa, si in eo iudicio tractetur de pœna sanguinis, non aliàs, cum primo casu causa proficiens absorbeat impedientem: ideo spectanda. ff. de iur. fiscal. non intelligatur. §. si quis pilam. & etiam quia potentior. ut ff. ad sil. l. si quis in grauì. §. fi. & circa prædicta uide, quod scripsi in simili inf. de accu. l. reos. & in
18 repetitione mea. §. ad crimen. † Sexto quæro, quę fuerit ratio
b exceptionis adulterij. [b] Resp. duplex. l. impudicitia, per quam inducitur sanguinis perturbatio & delicti frequentatio. ut dixi in sexto contrario. non autem granitas delicti, ut quidam uolunt,
19 cum homicidium, & alia plura sint gratiora. † Septimo quero, quę fuit ratio secundæ regulæ negatiuę. resp. quia cum cessaret ratio redemptionis sanguinis, insurgebat zelum, & fauor publicus puniendi delicta, ne remanerent impunita. ut ff. ad l. Aquil. l. ita uulneratus. & de facili diuites, & potentes corrumperent pauperes, & humiles oppressos pecuniis, ut euaderent, & sic daretur occasio delinquendi, 5. l. conuenire. ff. de pactis.
20 † Octauo quero cum gl. cum hęc transactio non permittatur in publicis criminibus pœnam sanguinis non ingerentibus, quid
c in priuatis c delictis pœnam sanguinis non ingerentibus. dicit Io. quod transigi, & pacisci potest: quia omnia dicuntur licere, quæ iure prohibita non apparent. ff. ex quibus cau. maio. l. nec non. §. sed quod eis: & de proba. l. ab ea parte. Confirmatur, quia quod in uno prohibetur in alio permittitur. l. cum prętor. ff. de iudi. & l. maritus. §. de proc. sed hoc in publicis prohibetur, ergo, &c. Item quia causa est propria remittentis. ergo remitti potest: ut Iuris gentium. §. si pacisear. ff. de pac. In 3rium facit: quia compromitti non potest. ut ff. de arb. l. non distinguemus. §. Iulianus. at compromissum instar habet transactionis, ut in Auth. ut differentes iud. in prin. ergo, &c. Sed hoc non obstat: quia illud ideo, quia arbiter imponere pœnam non põt, ut ibi notatur. sed pars bene potest remissionem facere. Item, quia si posset transigi, non imponeretur pœna. ut inf. de adult. l. Gracchus. sed pœna infamiæ reo imponitur, & pro cõfesso habetur. ut ff. de his qui no. infam. l. quoniam. ergo, &c. Sed non obstat: quia illud quo ad infamiam, non quo ad condemnationem ex delicto fiendam. ut ibi no. quid igitur dicendum? gl. ut in ea. sequitur, distinguit. aut de crimine agitur criminaliter, & non potest, aut ciuiliter, & tunc põt. & ita pertransit Cyn. sed ista uerba non sunt clara. nam glo.

vt

ADDITIONES.

a Per statutum. Adde quid in quasi termino huius. q. quid si quis transegerit, vel pacem fecerit, debeat commune habere illam pœnam pecuniariam, & vide Io. And. in addi. ad Spec. titu. de accus. §. 5. versi. sed pone.

b Quę fuerit ratio exceptionis adulterij. Adde Pau. de Cast. hic, q. difficile est de hoc quæsito reddere rationem, nisi persuasiuam delicti, vel fauore matrimonij.

c Quid in priuatis. Adde Cyn. hic. in 3. q. Alb. Io. Fa. Pau. de Cast. in 2. colum. d. Ant. de But. in c. i. de collu. deteg.

variarunt, quando dicatur agi criminaliter, & quando ciuiliter: nam in l. si qua per calumniam. supra, de Episcopis, & clericis. vult glos. quod tunc dicatur agi criminaliter, quando agitur, vt
23 pœna corporalis imponatur; ciuiliter vero, quando agitur, vt pecuniariter puniatur, licet pœna fisco sit applicanda, & idem sentit in l. qui sepulcra. infra, de sepul. viola. sed in l. lege. in eodem titu. & in l. aut damna. ff. de pœnis. dicit, quod ciuiliter agitur, vbi pœna parti applicatur: secus vbi fisco, & omnes veræ, secundum diuersas constitutiones, & respectus, vt scripsi in dicta l. prima. Restat modo videre in quæstione nostra, quid dicendum? & breuiter recitabo opinio. nouas, post glos. & Modernores, & earum motiua; & postea concludam, quid mihi videtur tenendum. Dicit enim Iacob. Butriga. quod opinio. Ioan. erat simpliciter, & indistincte vera, vt etiam si criminaliter agatur quouis ex prædictis modis agatur, vel quia pœna sit corporalis, vel pecuniaria applicanda fisco, teneat, & valeat transactio, ita quod sequi non possit amplius condemnatio, & mouetur ex quatuor; Primo, per hunc text. qui prohibet in publicis; ergo permittit in priuatis, argumen. l. cum prætor. ff. de iudic. Secundo, quia absurdum est, vt substantia rei sublata remaneat eius imago, vt infra, de latinitate liber. toll. l. prima. in princip. sed in casu nostro, si aliter dicamus hoc absurdum sequitur, ergo & cætera. Minorem declaro, nam licet ex iniuria prædicta pœna debeatur fisco; non ideo debitum, quia fisco facta sit iniuria, sed tantum in vindictam iniuriæ factæ priuato; igitur si iniuriam illam priuatus remittit, substantiam iniuriæ tollit, & penitus extinguit, vt ff. de pactis. l. si tibi. §. quædam. & l. iuris gentium. §. si pacisear. in princip. & l. si vnus. §. pactus. & per consequens sequitur, quod ex illa procedi non potest, nec condemnatio sequi ex eodem processu. Tertio, quia si sequi deberet condemnatio, hoc non posset euenire, nisi ex nouo processu; sed hoc est impossibile, quia in istis delictis priuatis non competit ius accusandi, nisi ipsi iniuriato, vt not. in l. fina. ff. de priuatis delict. & super rubric. de populari actione. sed ipse non potest obstante transactione, nec iudex in priuatis delictis potest inquirere. & maxime in terminis nostris, in quibus substantia iniuriæ est sublata, quod secus est in publicis, in quibus iniuria fit omnibus in vniuerso, vt supra, de hæreticis. l. Manichæos. Quarto videtur text. ff. de manu. l. si quis dicat. & hæc opinio singulariter est notanda, quia concludit etiam si iniuria, vel de-
21 lictum fuerit iam probatum. † Superuenit Bart. & dicit, pactum, & transactionem tenere in præiudicium sui, per supra allegata, sed non in præiudicium fisci, nec aliorum, quos dicit de iure accusare posse, vt sunt hi de cognatione iniuriati, de quibus in l. lex Cornelia. in princip. ff. de iniur. & l. neganda. infra, qui accusare nõ possunt. Et mouetur primo, per l. secunda. infra, de abolit. sed illi respondebat Iacob. Butriga. quod in publicis delictis loquitur. Secundo, quia in læsionem fisci non licet pacisci, vt supra allega. §. si pacisear. ad fin. ff. de iure fisci. l. in fraudem. in princ. vbi debitor fiscalis non potest lucrum delatum non quærere in præiudicium fisci. Tertio, quia priuatus nõ potest in præiudicium tertij legatum repudiare, cui ex legato commodum potest quæri, vt ff. de bonis liber. l. liberto octuaginta. Simile de hæreditate, quæ in præiudicium legatariorum non repudiatur, vt infra, si omisicati. test. l. secunda. nec in preiudicium fideicommissarij, cui debet restitui, vt infra, ad Trebellianum. l. non iusta. cum similibus: ergo fortius, nec in præiudicium Iuris, qui consueuit priuilegiatus dici, vt infra, de priuileg. fisc. per totum. Sed ab his potest Iacob. Butriga. defendi, quia in vltima voluntate loquuntur, quæ est fauorabilis, vt l. prima. supra, de sacrosanctis ecclesijs, nos in pœnalibus, & odiosis. Vel in dict. ll. non præiudicat ei, cui emolumentum debet quæri ex dispositione, & voluntate tertij, hic præiudicat ei, cui emolumentum debet quæri ex voluntate, & facto remittentis, & non quærentis. Quarto, quia remissio facta ab vno, non debet præiudicare cæteris ad accusandum vocatis, vt ff. ad l. Iul. de vi pub. l. qui cętu. §. fina. & not. supra, in tertio contrario, & probatur ff. de sepul. viola. l. tertia. §. si is cuius. & ff. de pactis. l. in persona. & pro hoc regula generalis posita in eodem titu. l. si vnus. §. ante omnia. Sed secundum Bart. ad accusandum vocantur cæteri de cognatione iniuriati, vt ff. de iniur. l. lex Cornelia. in princip. & infra, qui accusare, non possunt. l. neganda. ergo, & cętera. Sed ab hoc defenditur, quia hoc, quòd in l. lex Cornelia, dicitur habet locum, quãtum ad vim, & potestatem cognoscendi, & iudicandi, vt ibi in text. non quo ad hoc, vt eis detur actio propria ex tali lata iniuria, quòd patet, quia speciale in parte, & filio, vt l. sed si vnus. §. filiem non foret remissa, alias secus, vt in casu nostro. Et eodem
22 effectus. † Quinto confirmat, quia qui aduersarium corrumpit data pecunia in causa fiscali, habetur pro conuicto, vt ff. de iure fisci. l. eius qui. in princip. & sic non est permissa transactio. Sed aliud est gratis pacisci, vel etiam non gratis transigendo, aliud est corrumpere aduersarium, vt contra se patiatur ferri senten-

tiam. Præterea licet habeatur pro conuicto, non potest procedi, quia tublata est substantia iniuriæ per remissionem. vt inquit
23 Iacob. Butriga. † Sexto confirmant, quia actori non licet etiam in priuatis delictis desistere, vt ff. ad Turpillianum. l. si quis. §. primo. sed hoc nil obstat, quia etiam in publicis pœnam sanguinis ingerentibus, in quibus permissa est tranactio, hoc euenit, vt in tertio contrario circa primam regulam dixi. Et prædictarum rationum aliquæ fuerunt formaliter Bart. aliquas ex dictis eius in solutionibus collegi. Septimo, hoc idem confirmat Bal. dicens simpliciter transactionem non tenere, quia non tam persona, in qua originatur iniuria, quam persona, ad quam commodum debet peruenire, est spectanda, imò magis, argumen. ff. de donatio. inter virum, & vxorem. l. mulier quæ, & ad leg. Falcid. l. cum dotem. Sed responderi potest, primo ad l. mulier, quod ibi ratio considerandi personam ad quam, est: quia in prima persona originatur non est donatio in substantia, sed electa, vt ministra. In casu nostro in persona prima est sublata iniuria, & propter eius iniuriam pœna debetur fisco, vel corporalis imponitur: vnde extincta iniuria, debet cessare pœna. Secundo, ad l. cum dotem, respondeo, quia Falcidia debet detrahi de legati commodo, quod quia ibi non extat, ideo non detrahitur: similiter pœna debetur ex iniuria priuata, ea igitur remissa, non debetur pœna, & sic magis facit pro, quam contra. Octauo, inducunt, quod not. glos. ff. ad Sillanianum. l. secunda. sed nil facit, quia in absolutione plenaria loqtur, & in crimine publico homicidij. Nono, pro ista parte induco talem rationem, beneficio alterius ad aliquod beneficium admissus, non excluditur pacto renunciatione, vel omissione illius, vt ff. de contrat. tabul. l. si post mortem. §. fina. & not. in eodem tit. l. tertia. §. si quis ex liberi. ergo, nec in proposito fiscus. Sed non obstat, quia illud vendicat sibi locum, quando admisso, vel vocato bona alterius petenti daretur actio, petitio, vel accusatio, quod non est in casu nostro, quia ex accusatione iniuriati fisco non competit ius agendi, vel accusandi. Decimo, pro ista parte induco rationem, quam ponit text. in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publica. Sed dici potest, quod ibi nulla facta fuit remissio, & etiam, ibi violentia interuenit, quæ crimen publicum concernit, quid igitur in quæstio. di-
24 cendum? † Breuiter ego sic distinguo. Aut pœna est capitalis, aut pecuniaria; primo casu, aut sanguinolenta, aut non: si non sanguinolenta, dico, quod transactio valet, sicut in publicis, quia ratio redemptionis sanguinis proprij, quam dixi fore in publicis, habet locum etiam in priuatis; sed in hoc erit diuersitas; quia in publicis non præiudicat alijs, sed in priuatis non expedit hoc tractare, quia alij ad accusandum non admittuntur. vt not. in l. fina. ff. de priuatis delict. Nec ob. l. Cornelia. ff. de iniurijs. nec l. neganda. quia respondeo, vt supra, si pœna non est sanguinis, licet capitalis; dico, quod pactum, vel transactio non tenet ipso iure etiam in præiudicium remittentis, & hoc ideo, quia negari non potest, quin mixtim tractetur de remittendo ius priuatum, & publicum; licet in consequentiam, & secundario de priuato constat, ideo priuatum delictum dicitur de publico, patet propter pœnam, quam rigor disciplinæ publicę expo-scit, vt dict. l. licitatio. §. quod illicite. vbicunque enim pœna applicatur parti, vendicat sibi locum ratio illius text. Et pro hoc accedat etiam l. si ita vulneratus. in fin. ad leg. Aquil. cum similibus. Modo sic arguo, vbi mixtim tractatur de renunciando iuri priuato, & publico, vel priuato tantum; & vnum non potest separari ab alio, non tenet renunciatio, vt probatur ff. de pactis dot. l. de die. coniuncta l. prima. ff. soluto matrimonio. & ff. de procurator. l. filius famil. §. milites. & infra, de iuramen. calum. l. secunda. §. sed quia veremur. sed ita est in proposito, ergo, & cętera. Minor patet ex iam dictis, quia non potest tenere renunciatio in priuato, quin teneat in publico, cum alij pręter iniuriatum non admittantur ad accusandum, sed preiudicare nõ potest in publico, vt l. iuris gentium. §. si pacisear. ad fin. & l. ius publicum. ff. eodem. & l. in fraudem. in princip. ff. de iure fisci. & l. liberto octuaginta. ff. de bonis libertorum. & l. non iustum. ff. ad Trebellianum. ergo necessario non tenet renunciatio. Et pro hoc regula, quę dictat, quod in inseparabilibus vtile per inutile vitiatur, vt not. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si certum petat. pro hoc induco l. istam, in secunda regula, vbi dico esse casum mentaliter, & subtiliter considerata; pro tanto pondera, quod prima regula est quodam modo exceptio secũdę; ideo secunda restrictiua generalior ea, vt hic not. secunda. glossa. Item pondera, quod in criminibus publicis, licet non ingerentibus pœnam sanguinis, cuilibet de populo competit ius accusandi, ideo appellatur publicum, quia populicum: sed hic est casus, quod licet cuilibet accusare, tamen non tenet ipso iure pactum, vel transactio etiam in preiudicium pacisentis iniuriati, cuius principaliter interest iniuriantem puniri, & hoc non est, nisi quia ad lęsionem publicę disciplinę, non licet transigere, nec priuatus fauor potest ab illo publico separari, & hęc ratio habet locum in crimine priuato, cuius pęna sit capitalis, & non sanguinolenta, ergo, & cętera. & ex hoc patet, quod obstat

prima

prima ratio Iacob. Butriga. cum hic non loquatur de publicis eo respectu, quia quilibet admittatur ad accusandum, quod nõ in priuatis, sed loquitur in publicis eo respectu, quia rigor publicæ disciplinæ pœnam exposcit, quod est quandocunq; ut pœna non applicetur parti, vt dict.§.quod illicite; Similiter secunda, & tertia eius ratio non valent, quia supponunt pactum, & transactionem valere, saltem respectu transigentis, quod non est verum, vt patet ex prædictis. Ad quartum, de text. l.si quis dicat, ff. de manumiss. respondeo, quod ibi seruus traditur puniendus domino, non liberandus; vel iam ibi patefactum erat delictũ in iudicio, & super eo renunciatum super principali, pnũciando ꝗ seruum, vel ibi speciale; ne addatur afflictio afflicto, id est, domino iniuriato: nam pœna non tam esset serui, quàm domini, quia amodo careret seruo, & si ibi speciale, in contrarium debet esse ius commune, & sic magis facit pro, quàm cõtra. Et hoc de primo membro principali. Secundo vero casu, quando pœna est pecuniaria, dic, aut fisco applicanda, & dico idem, quod transactio non valet, neque pactum, per proxime dicta; & hoc etiam voluit glossa nostra, quia tunc causa est criminalis, vt in princip. nostræ quæstionis dixi. Aut pœna est parti applicanda, & tunc valet pactum, & transactio, vt dicto §. si
25 pacifcat, & modo est verificata, & lucidata glossa nostra. † Quæro cũm glos. sequen. an transigens habeatur pro confesso, & dicit glos. quod sic, vt ff. de præuia. l. in omnibus. Quod secus intellige in pacto gratuito, vt ff. de his, qui notantur infam. l. furti. §. pactus. ideo notanter glos. in transactione dixit, quæ est pacto non gratuita; ideo glos. est signata, super secunda regula negatiua, alias non habetur pro confesso, vt dixi in tertio contrario. Item not. quod in dict. l. in omnibus. text. dicit, quod habetur pro victo, quod gloss. hæc interpretatur pro confesso, & sic victus per confessionem intelligitur, quod intelligeipso facto, quo ad notam infamiæ, vt dict. l. quoniam. de his, qui notantur infam. & infra, de iur. ma. l. si tutor. sed quo ad alia est necessaria
26 sententia, vt ff. de iure fisci. l. eius qui. † Quæro decimo. cum glo. sequen. an in istis criminibus, de quibus hic in secunda regula, non potest transigi, saltem liceat gratuito pacisci. Respond. glo. quod sic, quia text. hic solum de transigente repetit. Doct. contra, quia vtrobique est eadem ratio, ne processus retardetur, & disciplinæ publicæ præiudicetur, ergo idem ius. Item, quia in præcedentibus dicta intelliguntur in sequentibus repetita, vt l. Titia. §. idem respondit. ff. de verborum obligationibus. & responsio facta vni de duobus intelligitur facta, & in alio, supra, de diuer. re. l. prima. sola ergo remanet differentia respectu factæ confessionis, vt in præcedenti quæstione dixi. Quæro vndecimo, an eisdem criminibus inter eos teneat transactio, vel pactum. Quidam, quod sic, sed sola glos. determinat in contra. alias nulla esset differentia, si quis transigat super re familiari, vel publica, vt sequitur in glos. vsque ad fin. Adde, quod non esset differentia inter hanc regulam, & præcedentem, cum in præcedenti præiudicet sibi, & non alijs, vt not. hic in glos. magna. Sed hic aduertendum, quia si ita est, quod hic non valeat quo ad se: multominus debet valere in præcedenti regula, quãdo pœna est sanguinolenta, alias melioris conditionis esset plus delinquens, quod esse non debet, vt supra, de Episcopis. & clericis. l. presbyteri. & ff. de offic. præsid. l. diuus. & de donatio. inter virum. & vxorem. l. tertia. §. primo. Quapropter ne hoc cuemiat, Iacob. de Aret. dixit, quod siue crimen sit sanguinolentum, siue non, transigens, vel pacisens ante accusationem instituta in, iterum poterit accusare, pacisens, vel transigens, postea non poterit propter pœnam Turpilliani, in quam incidit. Et ad hanc l. respondet, quod solum notare voluit, vt pactus, vel transigens in causa sanguinis non præsumatur fateri, & isto respectu plus delinquens, non præsumatur fateri propter grauissimam pœnam ei infligendam: vnde cautius prouidendum, vt infra, de appella. l. addictos. & hunc intellectum Iacob. Butriga. dixit, sibi non displicere; sed communiter Doctor. sequuntur glos. nil vltra addendo. Ego etiam sequor glos. nam in titu. isto tractatur de validitate, & efficacia essentiali transactionis; ideo rubricatur a nomine iuxta ea, quæ dixi super rubrica, de eden. Secundo hoc confirmat text. iste, qui de licita, vel non licita; & sic de iuridica, vel non iurid. ca loquitur; & iuridica consueuit præiudicare partibus, vt supra eodem, l. fratris. & l. si diuersa. ergo, & cætera. Tertio, quia in text. isto nil de vi confessionis dicitur, ergo ad hunc intellectum tantum. l. ista non inducitur, vnde intellectus Iacob. tanquam diuinitiuus est reijciendus, licet satis esset æquus. Quarto, quia tunc exceptiones non essent bene hic positæ: nam si in crimine sanguinolento licet quo ad hunc solum effectum, ne reus habeatur pro confesso, non quo ad hoc, ne accusator non possit conuenire; ergo in crimine adulterij a prima regula excepti, habebitur pro confesso. Et in exceptione a secunda regula, falsarius non habebitur pro confesso, quod videtur absurdum per eandem rationem Iacob. de Aret. quia maior est pœna adulterij, quam vt plurimum pœna falsi, vt not. in sequen. gl. & quando esset par; quia vtraque sanguinis, non video rationem, quare magis vnus, quam alter, imò minus adulter, ne fedentur matrimonia. Quinto suadet ratio, quia transactio ab allusione vocabuli, magis concernit actorem, quàm reum, quia transactio est ab actione transitio. Sexto, quia text. iste nedum de transactione, sed pacto loquitur, propter quod quis pro confesso non habetur, vt ff. de his, qui notantur infam. l. furti. § pactus. & sic non potest stare hic Iacob. intellectus. Ad rationem Iacob. de Aret. respondeo, quod ratio redemptionis proprij sanguinis, quæ nedum vertitur ex parte accusati, sed etiam accusantis puniendi similitudine suppliciij, est illa, quæ transactionem permisit: non enim de facili mortis hominem lex quæsiuit ignara, & dubia de delicto, quod asseritur perpetratum; alterum enim eorum perire fore necessario, vel transactionem per pactum voluit obstare in odium eius, qui de tam grauidelicto pepigit, vel transegit. Vel secundum intellectum Bart. in primis remouetur vi transactionis, in secundis vi suspicionis, & sic effectu satis est idem, sed præcedentes magis
27 placent per ea, quæ in sequen. quæstio. dicam. † Quæro duodecimo, cum glos. sequen. quare in crimine falsi sit permissa transactio. respondet glos. primo, quia in crimine falsi, vt plurimum imponitur pœna sanguinis, & sic sub prima regula continetur. Sed glos. istam reprobat, & merito, quia exceptio est de vniuersitate regulæ, & sic cum istæ regulæ sint de criminibus, quorum pœna non est sanguinis, similiter erit exceptio, & sic concludit, quod quæuis pœna imponatur, transactio erit permis-
a sa. [a] hoc confirmatur, quia eadem res iure diuerso non debet censeri, vt ff. de vsuc. l. cum qui ædes. sic nec hæc exceptio falsi, & ita tenendum. Sed ex hoc non est soluta quæstio; ideo cum Hug. de Fontana dicendum, quod ratio est, quia conuicus de falso, amplius iudicandus non est homo, cum amodo sit sine fide; quæ magis congruit homini, vt ff. de pactis. l. prima. in principio. hinc est, quod ei amodo veritas non creditur; hæc enim est pœna mendacis, vt infra, de non numerata pecunia. authen. contra, qui propriam. & infra, de suscep. & arc. l. si quis aliquid. libro decimo. nam semel malus semper in eadem specie creditur malus. l. si cui. §. ijdem. ff. de accusatio. & sic, quodammodo iudicandus est extinctus, cum peior sit eorum vita, quam mors, argumen. supra, de apostat. l. hi qui. vnde ne ad hanc extinctionem peruenireturtransactio, & pactum permittitur. sicut quã-
28 do pœna est sanguinolenta, vt in prima regula. † Quæro decimo, cum Mart. sill. an pecunia ex tali transactione pro ista peti possit, & respondet iste, quod non, si conuentio fuit nuda; idem si vestita in casu, quo transactio fuit nulla, vt supra, de ꝛ ga. l. non dubium. secus si fuit aliqua, vt hic, in prima regula, licet accusator inciderit in pœnam Turpilliani, & turpiter fecit desistendo, vt infra, de contrahen. & committen. stipula. l. si quidem. vbi casus, & glos. † Quæro decimoquarto, cum Bart. in
29 casibus, in quibus principalis potest transigere, posset, & mandans. Respond. iste, quod sic, quia verba huius l. sunt in rem scripta, & sic locum habet etiam in mandante, & auxiliante, vt ff. quod vi, aut clam. l. aut, qui aliter. §. fina. & de adulter. l. hęc verba. puto, quod in casu nostro si etiam scripta sit in personam transigere posset, quin non persona, sed delicti pœna considerator, ideo illa solum intuenda secundum ea, quę scripsi in l. non ideo. de accusatio. sed extra casum nostrum, in casu exorbitantia iure communi, vbi pœna non est sanguinolenta, ut in l. Iulia de ui, non potest transactio nec pactum fieri; & sic nec concordia facta tenet. Sed pone, quod statuto municipij cauetur, ut si ei, qui ui aliquem expulerit de possessione sua, facta fuerit pax, & concordia, amplius de illo delicto proceda non possit. Et dubitatur, si pax facta fuerit mandanti, an contra ipsum procedi possit, & loquor de ipso mandante, non mandatario, non ignarus, quod in delictis pactum factum uni non prodest alij, ut ff. de adulter. l. denunciasse. §. queritur. & de fal. l. athleta. Et uidetur quod non, primo ex d. ratione Bart. quia verba in personam scripta sunt. secundo, ut ius commune non intelligatur correctum, nisi in casu specificato. Alij qui Perusini tenent oppositum, dicentes, quod ex mente statuti permittitur concordia fieri cum mandante, sicut principali, & ita prohibetur procedi; quia mens est magis attendenda, quam rigor; & maxime, quia hic tractatur de beneficio, & non de odio; constat autem beneficia faciliter prorogari, ut ff. de liberis, & posthumis. l. cum quidam. & l. penulti. & ad predicta facit ff. de ritu nupt. l. non solum. §. primo. ad fin. & infra, de in die. tit. l. fina. hanc partem puto ueram, & per ea, quę latius scripsi in l. non ideo minus. infra, de accusatio. Et prętentis repetitionis sit finis. Laus sit Christo. Amen.

A D D I T I O.

a ¶ Et it permissa. Adde Doct. hic, & in l. Polla. infra, de his, quib. ut indig fel quid de mandatore falsitatis, dic idem, sicut de falsario, proutpte tatum d. Salyc. & ut per Ba. hic in ulti. col. in verfic. ultu. uiderur hic post Bart. ad finin uer. quæro hic dicit.

L E X XIX.

1 *Transactio non vitiatur nouo instrumenti repertione.*

2 *Probationem aduersario subtrahens dolo, transactionem extorquet.*
3 *Dolus an vitiet transactionem.*
4 *Actio quæ detur, si parti probatio subtrahatur.*
5 *Transactio an valeat ipso iure.*
6 *Transactio non vitiatur emergente probationis facultate.*

Sub prætextu. Primo, quando transactio est facta bonæ fidei ex vtriusque parte. Secundo, quando ex parte rei mala fides interuenit. secunda ibi, sane, & illa subdiuiditur in duas: quia primo, quando
1 actio prima non erat extincta. secundo, quando erat extincta. secunda ibi, si vero. Casus. † Noua repertio instrumenti non vitiat transactionem, sed dolus ipsum occultantis eam inualidat: si actio prima non erat ipso iure sublata, alias inducit actionem de dolo. Not. primo, quod facultas probationis emergens, non vitiat transactionem. Et est ratio, quia alias transactio non esset terminus, & finis litium, quod falsum est, vt l. fratris. supra eo-
2 dem. quod facit in argumen. ad id, quod infra dicam. † Secundo not. quod videtur per dolum extorquere transactionem, qui subtrahit aduersario probationem, vt hic, in versicu. sane.
3 quòd facit in argumen. ad id, quod infra dicam. † Tertio, quod quando dolus aduersarij dedit causam transactioni, si actio prima non fuit ipso iure peremptа, transactio rescinditur replicationis ope. Ex quo not. quarto, quod dolus non vitiat transactionem ipso iure, ex quo concludit, & aliud, quod transactio non est contractus bonæ fidei, cum alias vitietur ipso iure, vt ff. de dolo. l. eleganter. in princip. scilicet, quod prima actione extincta, datur actio de dolo, & sic in subsidium. Oppon. contra princip. l. nostræ. quod iure permittant transactionem rescin-
a di [a] prætextu instrumenti nouiter reperti. ff. de re iudicata. l. Imperatores. vbi sententia rescinditur, quæ litem finit, vt eodem titu. l. prima. sicut transactio, vt supra eodem, l. fratris. ergo & cætera. transactio per locum a pari, & pro hoc infra eodem. l. non minorem. Similiter obstat text. in Authent. de alien. §. si minus, & ll. allega. in prima glos. Solut. vt in glos. per regulam, & casus, specialis a regula, vt in eadem glos. vsque ad fin. Sed attende, quod in eis rescinditur diuersimode; nam in causa publica mediante restitutione in integrum, vsque ad triennium, vt infra, de sent. aduers. fisc. l. prima. libro decimo. Bart. tamen voluit dicere, quod hodie detur quadriennium, vt l. fina. infra, de tempo. restitutio. in integrum. sed dicam de hoc infra, de regulis iuris. l. sub prætextu. vbi glos. de istis temporibus tangit, & videtur quodammodo velle, quod in personis hic nominatis tempora sint vniformia, quod etiam ibi discutiam. Adde tamen glos. ibi, dum dicit. Item publicam. & idem in causa furiosi, & prodigi, qui æquiparantur pupillo, vt ff. ex quibus caus. in possessio. ca. l. Fulcinius. §. adeo. & in causa liberali, vt ff. si ingen. esse dicatur. l. secunda. in fin. in iuramento necessario idem, vt
4 l. admonendi. ff. de iureiuran. † Oppon. secundo, text. hic dicit, quod si per se, vel per alium subtraxit, & actio fuit peremptа,
b datur de dolo, [b] sed hoc videtur falsum, quia competit actio furti, vt ff. de fur. l. qui tabulas. & sic non de dolo, quæ est subsidiaria, vt ff. de dolo. l. prima. §. ait prætor. & l. secunda. Solut. vt sequen. glos. videlicet. quod hic fuit subtractio taliter facta, quod furtum non fuit commissum, quod exemplifica, vt in glos. Ex qua not. duo: primo, quod subtrahi dicitur, quòd duntaxat celatur, & non amouetur, vt in primo exemplo; secundo, quòd in his, quæ sunt de genere permissorum, licet in specie sint prohibita, obtemperans mandato ignoranter non punitur, vt in exẽ-
c plo secundo. concord. glos. ff. de rei vendicatione. In rem. §. ri-
gnum. quod not. Tertium, quòd ista stant simul [c] aliquid subtractum esse, & tamen furtum non committi: tamen ista solut. extranea quærit exempla, nec quibusdam antiquis est visa vera dicentibus, actionem furti concurrere cum actione de dolo, & moti erant ex eo, quia ambæ sunt famosæ; sed glos. hanc rationem reprobat per l. ideoque. ff. de dolo. ex quo videtur persistere in prima opinio. vt non concurrat actio furti. & de dolo, sed Pet. quem sequuntur multi, tenet, quòd vtraque competat ex eo, quia hic non concurrunt, cum non competant ad idem, sed ad diuersa, quia actio furti ad meram pœnam, vt infra, de furt. l. ancillæ. actio vero de dolo ad interesse, vt l. cum quis. ff. de dolo. Cogitabam glos. defendi posse ex eo, quia pet furti pœnam consulitur indemnitati illius, cui instrumentum fuit subtractum, & sic cessare debet de dolo, vt supra, de donat. l. eleganter. in fin. princip. antecedens patet, quia interesse est illud, quod duplicatur, vel quadruplicatur, vt infra, de furt. l. manifestissimi. in princip. & ff. in eodem titu. quitabulas. & sic remanent sine damno, cum plus consequantur illo Confirmo, quia quando dolus cadit in speciale nomen maleficii, nec ad idem, nec ad aliud potest ex illo dolo agi actione de dolo, quod sic probo, ex tali non potest de crimine stellionatus accusari, ergo, nec ciuilis actio de dolo dari, antecedens patet in text. l. secunda. ff. de crimi. stellion. consequentia est glossatoris ibidem, est ergo dicendum, quod hic dolus in subtrahendo fuerit talis, quod ex eo non datur actio furti, vt in glos. Sed tunc fortius obstat, quia dolus in celando cadit in speciale nomen maleficii, quia falsi, vt infra, de fal. l. eum qui. & ff. eodem titu. l. qui testamentum. ergo non poterit dari actio de dolo. Solutio. quod prædicta, quando ciuilis actio ex illo maleficio datur, vt furti: secus si criminalis accusatio competit, vt in contrario, & pro hoc, ff. de dolo. l. si quis affirmauerit. in fi. vel aliter, interdum instrumentum aliud a testamento celatur, ne vniuersaliter veritas appareat, & tunc pœna falsi puniatur, vt l. Paulus. in fi. ff. de fal. interdum celatur respectu aduersarij tantum. & tunc pœna falsi non teneatur, vt hic, vt ff. de tabull. exhib. l. tertia. §. si quis dolo. & ita tenuit Bart. licet Cyn. simpliciter dixerit pœna falsi non teneri, vt scripsi in dict. l. eum. Oppo. tertio. quod hæc l. nos dimittat in incerto non declarando, quod sit hoc constitutum tempus, cõtra § quibus. supra, de nouo Codice componen. Solut. imò est certum per relationem ad aliud, quod sufficit, vt l. secunda. & tertia. infra, de senten. quæ sine certa quantit. quod autem sit illud tempus, declaratur in sequen. glos. † Oppo. quarto, quòd transactio non debeat ualere ipso iure, vt ff. de condictione indebiti. l. in summa. Solut. vt in sequen. glos. in princip. quòd actore insistente procul non valet, vt ibi, sed reo calumnioſe resistente, bene valet ipso iure, vt hic. Contra solut. & l. oppo. quòd imò reo calumnioſe resistente non valeat ipso iure, quia dolus dedit causam transactioni: ergo ipso iure nulla, sicut in venditione dicitur, vt l. eleganter. in princip. ff. de dolo. Solu. primo, secundum Bulg. & multum subtiliter, quod quia trãsactio parit liberationem, & liberatio est contractus executio: sequitur, quòd talis liberatio vim habet traditionis propter executionem, sed in contractu, alias nullo secuta traditione, datur de dolo, vt d. l. eleganter. ergo, & cætera. Sed ista solut. non est tuta, quia liberatio non semper vim traditionis habet, vt ff. de condictione indebiti. l. si quis accepto. cum ibi not. Item, quia supposito contractu trãsactionis pro nullo, sequitur, quod executionem nullam secum trahit, vt l. non dubium. supra, de legi. alias sequeretur repugnantia, scilicet, quod l. actum annullaret, & non annullaret, quia iure executionem ex eo faceret, cõtra l. vbi repugnantia. ff. de regulis iuris. quod in vera traditione dici non potest, quia illa est executio facti, & pro hoc ff. de iniust. testamen. l. si quis. § quòd si quis. alij vero merito soluerunt aliter, vt sequitur in glos. dicentes, quod hic in transactione, quæ est contractus stricti iuris. ibi vero in venditione, quæ est contractus bonæfidei. Sentit igitur hæc solut. quod transact o sit stricti iuris, præcedens vero. quod sit bonæfidei, & hoc clarius sentit glos. infra, de in integrum restitutio. l. de tutela. Bart. circa hoc dixit, Aut interponitur super actione bonæfidei, & tunc sit bonæfidei, vt in glos. l. de tutela. Aut super actione stricti iuris, vt in hac glo. & pro ista distinctione bene facit ff. de pactis. l. ab emptione. versic. quia bonæfidei. ista distinctio Bart. non valet, quia transactio est contractus, & conuentio, vt ff. de pactis. l. prima. §. conuentionis, sed non bonæfidei, ergo stricti iuris, vt Institutio. de acti. §. actionum. modo sit contractus stricti iuris, licet interponatur ad tollendum contractum, quasi bonæfidei, non propterea transmutatur in contractum bonæfidei, sed remanet stricti iuris: ergo di. Bart. non bona, consequentia necessaria, antecedens patet supra eodem, actione. & l. respõsum. & ff. de verborum obligationibus. l. si quis cum aliter. nec obst. d. l. ab emptione. quia ibi nulla est transactio, sed a contractu simplex discessio, quo casu dic, vt ibi est conclusum, quod transactio est stricti iuris, & ita tenet Pet. & Cyn. infra eodem, l. si maior. Contra, quod op. Iacob. Butriga. quod tunc dolus actoris non deberet annullare transactionem, sicut nec alios contractus stricti iuris, vt infra, de inutilibus stipulationibus. l. dolo. & ff. de dolo. l. eleganter. Soluit ipse, quod dolus proximus, & immediatus non vitiat, vt in contrario, sed dolus remotus in agendo commissus sic, vt d. l. in summa. sed huic solutioni obst. quia dolus in litigando infert dolum in transigendo,

vt

A D D I T I O N E S.

a † Transactionem rescindi. Adde unum notabile uerbum, quod quandò transactio rescindi tur prætextu instrumentorum de nouo repertorum, sicut & sit sententia in certis casibus, non est necessaria restitutio, quæ in sententia est, sed potest mero iure redire ad actionem priorem, uel de dolo, secundum Paul. de Cast. hic, & in hoc est maioris authoritatis sententia, quam transactio, quia difficilius rescinditur sententia.

b † Datur de dolo. Paul. de Cast. hoc dicit esse menti tenendum, unum notabile dictum Bal. hic, quod si pars abstulit probationem testium corrumpendo, uel mandando eis, quod habeat locum hæc l. scilicet, quòd per actionem de dolo possit rescindi transactio, quia testes & instrumenta æquiparantur, l. in exercendis. infra, de fide instrumen.

c ¶ Ista stant simul. Et sic not. quòd uerbum, subtrahere, non importat de necessitate furtum, & ad hoc ista glos. multum not. Bald. in l. edita. supra, de eden. & per ea iatert, quod iste libellus, dico Titium mihi subtraxisse centum, non concludit necessario in furto, nisi ex superius narratis in libello aliud appareret: facit bene tex. in l. subtracto. infra, de fur. ubi additur furto, ad denotandum, quòd uerbum, subtracto. de per se non importat furtum, facit regula l. merito. ff. pro solut. quid autem sit de uerbo, asportauit. habes tex. in c. j. & ibi Doct. de depo.

vt hic, in versic. sane. Item, quia si dolus proximus non est tantæ potentiæ, minus debet esse remotus, vt minus gerens; argumen. ff. rerum amot. l. si mulier. & de statu hominum. l. quæritur. Et propter ista, quidam reprobant Iacob. Butriga. & male: primo, quia eius opinio fundatur ex regula, quæ est, quod dolus dans causam contractui stricti iuris, non annullat ipsum cõtractum, & ab hac regula casus iste non reperitur exceptus. Secundo, quia dolus remotus in litigando commissus non vitiat vniformiter ex parte actoris, & rei; sed actoris tantum, vt supra in quarto contrario, & sic eius respectu aliqua specialis subest causa. Tertio, quia nec ex parte actionis omnis calumnia vitiat, sed euidens calumnia, vt l. in summa. Et ex his patet responsio ad obiecta: nam fateor primum, sed dico inferi consecutue, & remote. Ad secundum respondeo, quod ratio, quæ subest in calumnia euidenti in litigando, non habet locum in dolo proximo dante causam transactioni non existente dolo, seu calumnia euidenti in litigando, & ideo si quæratur, cur ex parte actoris calumnia, & dolus reddit illum ipso iure nullum, vt dict. l. si non sortem. Respond. Doct. quia qui calumniose agit, tanquam obrepẽs parti, & prætori nihil agit. ff. de fal. l. si quis obrepserit. sed reo parcitur prouocato: ideo fauorabiliores sunt rei, vt ff. de regulis iuris. l. fauorabiliores. Est, & alia ratio secundum dominum meum, quia vbi in actore est euidens calumnia, deficit subiectum, & materia, sine qua non potest esse transactio, sicut nec alia contientio, vt ff. de verborum obligationibus. l. inter stipulantem. §. sacram. deficit enim actio, super qua fundatur, & ethymologizatur transactio, quæ est ab actione transitio: hæc autem ratio cessat ex parte rei, cum non deficiat actio actoris: Potest addi tertia ratio, quia quod de reo datur actori, si pars est rei petitæ, vt debitum ex causa allegata, licet per transactionem, videtur dari, sed cum causa nulla fuerit, sequitur, quod velut indebitum repeti potest, sed quod reo dimittitur, vel etiam datur ex noua causa, datur, vel dimittitur; puta transactionis. Nec obst. si dicas, quod imò in reo idem debet esse, quod in actore: nam reus calumniose resistendo, & aliquid recipiendo turpiter recepit, cum gratis desistere debuit, & petita soluere, vt ff. de condictio. ob tur. causam. l. fina. quia respondeo, quod aliud est quid dari simpliciter, vt quid fiat, quod non facere est turpe recipienti, & habet locum l. contraria. Aliud est quid dari ex contractu sui natura licito, & habet locum l. nostra. nam hic datur ex transactione, quę in se turpitudinem non habet. Facit pro hac solutio. ff. de condi. sine causa. l. auunculo. versic. sed reor. ibi, non enim stupri, & cætera. & etiam id, quod not. glos. in l. fina. §. fina. ff. de aleato. Præterea conuentio facta ex causa turpi non expressa, non est ipso iure nulla, vt sentit ff. de condictio. ob tur. causam. l. secunda. in glo. fina. & not Cyn. infra, de inutilibus stipulationibus. l. dolo. & plene scripsi in additio. in l. penulti. ff. de condictio. ob tur. causam. vbi videtur casus. Item l. illa fina. habet locum in dato, non dimisso in parte, vt pars alia restituatur, quia dimissi non dicitur dominium trãsferri, vt not. infra eodem, l. si pro fundo. & sic, nec condictio ob turpem causam dari, quia illa ad dandum, & reddendum, vt Institutio. de ac. §. sic itaque. Reuertor ad glos. in versic. item quomodo. & oppon. quod de dolo non competat, cum alia quandoque competit, vt l. secunda. §. si quis. ff. de dolo. Solu. dupliciter, vt in gl. & licet secũda sit vera, prima tñ nostræ literæ magis conuenit. Oppon. sexto, quod non de dolo cum detur ad repetendum condictio ob causam, id est, vt reponatur in priorem obligationem, vt ff. de condictio. ob causam. l. si quis accepto. Solut. vt in glo. & vide, quod dixi in dict. l. actione. alleg. in glos.

6 † Vltimo videtis, quod facultas probationis emergens, non vitiat transactionem, sed quid in arbitramento? videtur idem, quia instar habet transactionis, vt not. in Authen. vt diffe. iudi. in princip. Contrarium tenent aliqui, quia ipsum est reducibile ad arbitrium boni viri, quod non est transactio. partium voluntate explicita immediate, vt hic & ff. ad Trebellianum. l. Lucius. §. fi. fic, & sententia, vt l. sub specie. infra, de re iudicata. Item quæro, quid si quis non subtrahat instrumenta, sed facit, quod testes

a non deponunt [a] minis, dolo, vel blanditiis, propter quod actor ad trãsactionem peruenit, an l. ista locum habebit, videtur quòd sic, quia & testes instrumenta sunt, vt ff. de fide instrumen. l. prima. & blanditiis, & minis sit subtractio, vt l. prouidendum. infra, de postul. quæ ad quæstio. istam bene facit.

A D D I T I O.

a ¶Facit quod testes non deponunt. Adde de hac q. quòd notati in apostil ad istum, supra eod. l. nu. 4. uer. oppono. 2. tex. hic dicit in apost. in uers. datur. de dolo. ubi tetigi hanc quæstionem.

L E X XX.

1 *Transactio in quibus rei iudicatæ æquiparetur.*
2 *Colere Deum, an magis hominem deceat, quam fidem seruare promissam.*
3 *Transactiones, & contractus, an possint de nocte fieri.*
4 *Contractus si de nocte celebretur, an luminaria requirantur.*
5 *Dies, quando esse intelligatur.*

Non minorem. Diuiditur in tres partes: natur primo dictum, secundo eius ratio. tertio noui dubij, seu obiecti remotio. secunda ibi, nec enim. Casus, contra transactionem non potest veniri, sicut nec contra rem iudicatam, nec tempus noctis vitiat transactionem.

1 hoc dicit. † Not. primo, quod transactio æquiparatur rei iudicatæ. [a] Secundo, quod nihil magis conuenit homini, quam fidem promissam seruare. concord. sunt in secunda glos. Tertio, quod contractus possunt fieri de nocte, idem in vltimis voluntatibus, vt ff. de test. l. ad testium. §. posse, & hic in princip. glos. 4. Contra primum oppo. glo. de l. si diuersa. supra eodem. Solutio. vt in ea, videlicet, quod quo ad lites decidendas, & executiones parandas æquiparantur, vt hic, & ff. de iureiuran. l. secunda. sed non quo ad omnia alia, vt in contrario, sed attende, quia glo. est corrupta: nam, quod glo. dicit, cum retinet ex causa transactionis, & cætera. non debet esse in glos. sed vult glo. dicere, quod transactio contra transactionem valet, sed non sententia contra sententiam, de quo plenius per glos. in dict. l. si diuersa. Oppon. ad idem de l. diffamari. infra, de inge. manum. & dicta l. ingenuum. ff. de statu hominum. Solut. vt in glo. Et concludendo dic. quod habent se, vt excedentia, & excessa, vt not. in l. secunda. ff. de iureiuran. † Oppo. contra secundum, quod colere Deum magis congruat fidei humanæ, cum anima sit cunctis præferenda, vt supra, de sacrosanctis ecclesiis. l. sancimus. Solu. vt glossa prima, l. prima, in princip. ff. de pactis. confitendo contrarium, sed hic hyperbolice loquitur. Ex quo not. quòd conuentiones, quæ deducunt animam ad interitum, vt sunt hæ, quæ sunt contra præcepta legis datæ Moysi, non sunt seruandæ. Vel solut. contrarium, quod fidem seruare in licitis totum est de religione, & cultura erga Deum. Oppon. contra tertium, & primum textualiter, quòd tex. non bene dicat, ibi, nec enim ad rescindendum pactum, & cætera. cum de pacto hic non tractemus, sed de trãsactione, quæ differt a pacto, quia pactum est gratuitum, transactio non gratuita, vt not. supra eodem, l. transigere. in prima glossa. Solue, vt glos. supplendo pactum, scilicet, transactionis, & licet glos. dicat transactionis, tamen idem est in quolibet pacto gratuito, vel non, & ex quacunque causa legitime facta, cum eadem sit ratio. Et ideo forte hic locutus est de pacto in

3 genere. † Oppon. quod æquiparantur facta de nocte his, quæ fiunt de die, cum facilius puniantur facta de nocte, quam de die, vt infra, de adulter. l. Gracchus, vt licet occidam adulterum nocturnum, & non diurnum, & quia glos. non soluit: die, quod ibi in delictis, quæ magis aggrauantur facta de nocte, quam de die, vt not. infra, ad l. Cornelia. de sicar. l. si, vt allegas. ideo contra delinquentes aliqua permittuntur, quæ alias non permitterentur, vt ff. de furt. l. furem. hic in contractibus, qui celebrantur ex consensu, qui non alteratur, nec qualificatur ex solo tempore. Oppo. quòd etiam in permissis non æquiparentur, vt in Authent. de iudic. §. sedebunt. vbi videtur, quòd sententia non possit ferri de nocte. glos. non sol. & nimirum, quia dubium est, an sententia possit de nocte ferri. & glos. Instit. de verborum obligationibus. §. id autem. dicit, quod vsque ad vesperas ferri potest, vt d. §. sedebunt. non postea ex interuallo, sed statim sic, quia quæ incontinenti fiunt inesse creduntur, vt ff. si cert. petat. l. lecta. ver. dicebam. sed glo. in l. more Romano. ff. de dila. simpliciter tenet, quod vsque ad vesperas. Alia vero glos. extra, de offic. delega. cap. consuluit. tenet, quod etiam de nocte lata valeat, licet ferri non debuit. Et ad §. sedebunt. respondebant quidam, quod de necessitate loquitur, sed postea etiam de nocte potest si vult, argumen. huius text. & l. more. supra allega, & ibi not. glos. Innocen. in d. cap. consuluit. dixit, quod vbi iurisdictio esset expiratura, tunc possit de nocte, & ita vidi seruari in iudicatibus officialium. Et pro hoc accedat dictum cap. consuluit. Et idem si actio esset tempore peritura, argumen. ff. de fe, & dil. l. prima. in fin. & l. solet. alias non potest, nisi de vtriusque partis

A D D I T I O.

a ¶Aequiparatur rei iudicatæ. Adde, quòd fallit in uno not. casu, secundum Do. Ias. hic, quia super his, quæ dependent ex testamento, non ualet transactio, nisi inspectis, cognitisque uerbis testamen. l. de his. ff. eod. l. prima. in princip. ff. quemadmodum testamen. aperian. sicut nec ualet iuramentum. glos. in l. fi. a. in glos. secunda. infra, de rebus creditis. & tamen isto casu ualet sententia. glos. est not. in l. tertia. §. item si ipse. in uerbo, euitare. ff. si cui plus quam per legem Falcidiam, quàm ibi notauit Ange. & Imo. eam etiam not. Alexan. infra, l. sub prætextu. la prima. supra eod. & in l. Imperatores. ff. de re iudicata. facit, quòd consuluit D. Soci. consil. 181. incipien. in præsenti consultatione. uersicu. circa primam difficultatem. ibi considerando tamen. in secunda parte. quòd transactio generalis facte petitione generali, licet includat omnia, etiam ignorata, tamen quando fiuret super controuersia dependente ex testamento, uel alijs ultimis uoluntatibus semper adijci debent hæc uerba, uisis, & inspectis, & cognitis uerbis testamenti, uel talis ultimæ uoluntatis.

tis processerit voluntate, & ita intelligit opinio. aliorum, pro quibus tunc facit iste text. in fin. Item ratio, quia sicut prorogatio fit de loco ad locum, infra, quomodo, & quando iudex. l. si, vt proponis. sic, & in tempore, argumen. ff. si certum petat. l. vinum. & de tritica. l. in hac. parte autem reclamante hoc fieri nõ poterit, quia sicut loco maiorum, vt l. penulti. ff. de iustitia, & iure. ita tempore visitato a maioribus, vt præallega. l. facit, infra, de sentent. l. cum sententiam. Item, quia sicut iudex potest nolle, quia vult se recipere intra hospitium, quia luce transacta hora videtur incongrua, vt ff. quando appellan. sit. l. prima. §. dies autem. versic. quid ergo. sic debet pars posse, quia illa hora potest esse sibi incongrua, & suspecta, vt æqualitas seruetur inter personas substantiales iudicium, & isto casu, quo dico non posse. Solu. contrarium, scilicet, quod hic in contractibus, ibi in iudicijs, quæ redduntur in inuitum, l. inter stipulantem. §. primo. ff. de verborum obligationibus. & quæ non debent fieri in secreto, vt infra, de sentent. l. cum sententiam. † Quæro, si contra-

4 ctus [a] celebretur de nocte, vel seratur sententia, an luminaria

a sint necessaria, & respondeo cum glos. quòd sic, si alias legi non

b posset [b] sententia, vt infra, de senten. ex peric. reci. l. secunda, &

5 tertia. & partes cognosci a testibus. † Quæro tunc, quando dicemus de die nocte factum esse. respon. si Sol lucet super terram, dies est, & cum deficit lucere, nox est; sed puto, quòd ipsium vtriusque satis sit nobis incognitum. Sed vulgi opinioni esset standum, vt l. cum delationis. §. afinam. ff. de fun. instru. & iudicis interpretationi, argumen. l. primę. in fin. ff. de iure deliberan. sunt tamen in aliquibus ciuitatibus statuta hoc declarantia; puta, quod tali sono campanæ intelligatur de nocte vsque ad talem sonum campanæ, & tunc intelligatur de die, & illis primitus est standum: verum supposito statuto isto sic declarante, pone aliud statutum punire maleficia nocturna pœna duplicata: quæritur vsque ad quem locum statutum istud porrigat eius effectum, & Iacob. Butriga. in quæstio. ista per eum disputata respondit, quod solum vsque ad locum, in quo possit exaudiri campana, & vltra illum locum pœna statuti locum nõ habeat, sed in iure communi remaneamus, argumen. l. si extraneus. ff. de condict. ob cau. cum a verbis statuti non debemus recedere, vt ff. qui, & a quibus. l. prospexit. & ad municip. l. constitutionibus. quod est notandum. sed vide, quæ post hoc scripsi in l. fina. infra, ad Sillanianum. Quæro, aliquis promisit soluere suo creditori infra certum tempus sub pœna, vult illi soluere de nocte: quæritur, an possit, & secundum glos. in dict. l. more Romano. dicendum est, quod non, quasi tacite actum sit, vt de die soluatur Guiliel. de Cun. contra, quia totum tempus vsque ad vltimum momentum fauore debitoris est appositum, vt ff. de verborum obligatio. l. qui hoc anno. & l. eum qui chartarum. in princ. & de sol. l. quod in diem. sed gl. salua si creditor ad crastinum erat paratus prorogare, vel si locus erat ei insidiosus, vel erat ei periculum ostij aperire propter inimicitias.

A D D I T I O N E S.

a ¶Si contractus. Sed quid si notarius in instrumento dicat actum tali die, & erat de nocte, an instrumentum reddatur falsum? dic, quod non, quia intelligit de die naturali uiginti quatuor horarum, iuxta l. more. ff. de fer. secundum Innocen. in cap. consuluit. ad fin. de offic. delegat. Bal. & Pau. de Cast. hic Bald. Ange. & Moderonio. in dict. l. more. & in l. fina. infra, de his, quib. ut indig. Bald. in cap. 2. de fer. Ange. in l. prima. ff. de manu. & in l. in usucapionibus. ff. de usucap. & in l. Titius. §. fina. ff. de liberis, & posthum. Imo. in l. qua ætate. ff. de testa.

b ¶Alias legi non posset. Pondera secundum D. Ias. May. hic, dum Bart. & communiter Docto. dicit, quod sententia lata de nocte non uallet, prout etiam tenent Canon. in cap. consuluit. reprobat glo. ibi, de offic. delega. & Ioan. And. in additio. ad Specul. in titu. de senten. prola. §. iusta. uersic. sed quid tunc. Ista est magis communis sententia, quamuis Alber. dicat, quod in practica uidit seruari contrarium. Quod limita quatuor modis: primo, nisi iurisdictio delegati expiraret, secundum Bart. hic, secundo quando pars est absens, uel si est præsens, contradicit, ne sententia feratur de nocte, si enim ambæ partes essent præsentes, & nulla contradiceret, ualeret sententia lata de nocte propter tacitum consensum partium, qui quando partes possunt contradicendo impedire, ne actus fiat, certe tacendo intelligantur consentire, tertio, nisi iudex esset impeditus multitudine causarum. quarto, quando sententia fertur super re tempore peritura de remissionibus, uide hic per Do. Ias.

L E X XXI.

1 *Simulatum an sit vero præferendum.*

a Cum ea quæ. [a] Primo dictum imperfectum. Secundo eius ratio. Tertio dicti perfectio: secunda ibi, his quæ: tertia ibi, frustra. Casus, Transactio vera præualet venditioni ex causa transactionis simulatæ, ideo

1 precium ex ea fictum peti non potest, hoc dicit. † Not. quod simulatum præualet vero, de quo infra, plus valere, quod agi; vide glossa prima, quæ ponit casum dupliciter, id est, in actore, & reo, in qua adde pro faciliori intellectu, ibi teneri actor, id est, quod scholaris erat actor, quando conuentio facta fuit, vt reus fundi possessor retinet fundum modico scholari dato, ibi dari

reus, id est, scholaris erat reus, quando contientio facta fuit, vt fundum actori, sed vtroque casu finxit, emptionem, & venditionem. Oppon. quod text. male dicat, præscribit, cum præscriptiones sint iure acquisitionis, vt infra, in titu. de præscript. per totum. Solut. quod ibi alio modo sumitur, quam hic, vt in glossa super verbo, præscribitur, & sic æquiuoce de hoc verbo in iure tractatur.

A D D I T I O.

a ¶Cum ea quæ. Adde quod traditur hic per Do. Ias. May. ultra alia, quæ sunt diligenter not. & ualde utilia ad precium; primo, quod instrumentum simulatum est tanquam corpus sine spiritu, quia consensus est remotus ab actu, ita egregie inquit Bald. in l. prima. infra plus ua. quod agi. ideo tale instrumentum non retinet amplius nomen instrumenti. ita not. Bald. in l. precibus. per illum textum, infra, de probatio. & in l. fina. §. in computatione. infra, de iure deliberan. & in l. si non sortem. in princip. ff. de condictione indebiti. Ioan. de Imo. in l. fina. ff. a quibus appella. non licet. & in commento. cap. cum contingit. in secundo membro, de iureiuran. hinc est, quod stante statuto, quod contra instrumentum nulla exceptio possit opponi, tamen semper potest opponi, quod est simulatum, secundum Bart. in l. prima. §. & parui. ff. quod ui aut clam. Bald. in l. prima. ubi limita, infra plus ua. quod agi. & in l. ita nobis pudor. infra, de adulter. D. Anto. de But. & alij in cap. item cum quis. de restitutio. spoliato. secundo aduerte, quod contractus simulatus, adeo est nullus ipso iure, quod etiam si apponatur iuramentum, non firmatur iuramento. Imo etiam iuramentum est nullum. glo. est singul. in l. emptione. & ibi Bald. & alij, infra, plus ua. quod agi. quam glo. ad hoc reputat singularem. Panor in cap. ad nostram. de emptio. & uenditio. imo non obstante iuramento simulatus contractus allegari potest, etiam si iurasset omnia, & singula uera esse, ut per Soci. consil. 264. incipien. uisis in instrumento. uersic. circa finem, ibi non obstante etiam. in secunda parte. & de ueritate prædictorum, uide per Bal. in l. prima. in prima colum. infra, de oper. lib. per Bald. & Ange. in l. fina. ff. qui satisd. cog. per Bal. in l. rogasti. §. fina. in ulti. colum. ubi limitat. ff. si certum petat. Ange in l. secunda infra, de donatio. cau. non nu. Imo. in l. nemo potest. ff. de legatis primo. Canon. in cap. cum contingat. de iureiuran. Tertio aduerte, quod simulatio non potest liquide probari, ideo sufficiunt uerisimiles coniecturæ, sicut in dolo. l. dolum. infra, de dolo. ita per aliqua uulgaria consuluit Pau. de Cast. in consil. 82. quod incipit, uisis his, quæ superius allegantur in ulti. colum. & in consil. 326. quod incipit, causa mota. Et adde Do. Soci. consil. 204. incipien. uisis in instrumento. uersic. 7. & ulti. circa fin. in secunda parte. & ibi in uersic. præterea non admittitur. circa fin. ibi ex quibus concluditur, quod exceptioni simulationis, quis renunciare non potest, & ibi in uersicu. circa secundam quæstionem, quot species simulationis.

L E X XXII.

Si maior. Casus. Protestatio, vel contestatio super dolo non facit dolum præsumi. hoc dicit. & dupliciter, vt in glossa. Et primo not. quod narrata in protestatione non præsumuntur, nisi probentur, & de materia protestationis dixi in l. pacta nouissima. supra titu. primo.

L E X XXIII.

1 *Conuentus, vt hæres non opponens, quod non erat hæres, quod soluit, repetere non poterit.*
2 *Soluens, vt hæres, cum non sit, an repetere possit a vero hærede.*

Nec intentio. Diuiditur in quatuor. Nam primo allegatio pro parte repetentis. Secundo, illius reiectio. Tertio, quæstionis solutio. Quarto, solutionis probatio. secunda ibi, sed hoc. tertia ibi, huius. quarta

1 ibi, cum & si. Casus. † Si conuentus, vt hęres, non opposuit, quòd non erat hæres, sed vt hæres transegit, & soluit, repetere non potest, licet vere non sit hæres; imò, & si non soluisset, compelleretur soluere, si stipulatio interuenisset. hoc dicit, textualiter. Vel breuius post rem transactione decisam non potest opponi exceptio intentionis, vel facti, nec soluti repetitio concedi. hoc dicit. Not. cui denegatur exceptio fortius soluti repetitio. Item, quod exceptio intentionis est, quando quis non habet actionem, vel si habet, non contra conuentum; & sic agit de facto, non de iure. Item quod agens contra aliquem, vt hęredem, debet probare illum hæredem. Alia not. vt in secundo summa-

2 rio. † Quærit glo. an in casu nostro repetat a vero hærede, & dicit, quod non ex eo, quia ex tali transactione, & solutione verus hæres non est liberatus, ff. de pactis. l. si tibi. §. decimo. igitur ex quo non sentit commodum, nec incommodum, vt in regula, iuris secundum naturam; contra hoc oppo. glos. duobus modis solut, vt in ea. Sed videtur Pet. glos. fateri, vt a veris hæredibus non expectat interim, prius quàm commodum senserit; sed inquit, ipse, quod veri hæredes conuenti creditoribus possunt excipere, vt tanto minus ab eis exigatur, quantum a possessore receperunt, alias creditores essent solliciti de alieno, quod esse non debet, vt ff. pro empt. l. tertia. nam licet soluerit ex contractu proprio; tamen, quia transactionem fecit, vt liberaretur ab obligatione defuncti, immediate dicitur soluisse, vt ab illo liberaretur, & ideo si bonæ fidei possessor fuit, tunc a veris hæredibus, qui minus solucrunt, repet. argumen. l. si quis possessor. ff. de petit. hæredit. & vide, quæ not. in d. l. si tibi. §. cum possessor. & supra tit. primo. l. si actionem. Oppon. de l. in summa. ff. de condictione

dictione indebiti. Solut. vt glos. in fine. & eius ratio est: quia ibi actor erit in euidenti calumnia: hic secus, quod nota.

LEX XXIIII.

1 *Solutio partis, quando liberet a toto.*
2 *Actor rei confessionem partim acceptare, & partim repellere potest.*
3 *Creditor minus sibi debitum confessus, an sibi præiudicet.*

Si quidem. Primo, in transigente. Secundo, in confitente. secunda ibi, singul. vero. Casus.
1 † Solutio partis debiti ex causa transactionis, liberat a toto, non simplex partis confessio. hoc dicit. Oppo. cum glo. de primo casu ad secundum. Solutio. vt in diuisione, vel aliter quære, quæ fuit ratio dubitandi in secundo respon. & dic, vt in glos. sed ratio decidendi fuit, quia in primo interuenit transactio: in secundo simplex confessio. † Extra collige ex secunda parte, quòd actor potest diuidere confessionem rei, & in parte illam acceptare, in parte reprobare, quod patet, quia confessionem pro illa parte acceptat, sed taxationem reprobat, & sic residuum tantum probat, ad quod etiam facit ff. deposi. l. Publia. §. fina. quod videtur contra not. infra, de exceptio. l. si quidem. Solut. quod illud procedat, quando confessio in vna oratione facta est aliquo accidenti qualificata: nam tunc non potest diuidi, cum qualitas non possit a subiecto separari, nec accidentia esse sine substantia, vt ff. de petitio. hæredita. l. nec nullum. §. si quis absentis. & ff. si certum petat. l. eius qui. in fi. sed hæc non est confessio qualificata, sed simplex, licet in substantia debiti præta-
2 xata: vnde totius debiti pars est confessata, & pars negata; ideo diuiditur. Et sic not. quod dictio taxatiua nõ qualificatur. Quærit Bart. si quis soluit suo creditori, an sit præsumptio, quod ipse tunc nil debuerit ab illo recipere, & dicit, quod non, vt probatur ff. rerum amot. l. si cum dos. In contra. facit ff. de probatio.
3 l. Procula. sed ibi erant aliæ coniecturæ. † Quærit etiam, quid si creditor fuit confessus, se debere minus recipere, quàm deberetur: dic, quòd sibi non præiudicat, si simpliciter fatetur, vel petit: secus inquit, ipse si taxatiue, vel pro resto. & hic not. secundum Azo. infra, de probatio. l. rationes. & pro hoc tex. ff. de adimen. lega. l. 3. §. cum Titio, quod not. quòd puto, nisi peteret pro resto ex computatione rationum, quia tunc de errore potest docere, vt infra, de erro. cal. l. prima.

LEX XXV.

Si malores. Casus. Defectus causæ impulsiuæ, vel fi-
tu non præiudicat liberis, hoc dicit, argumen. quod per recognitionem subiectionis, quam fecerint parentes, non præiudicetur liberis.

LEX XXVII.

Sanum. Infamia transactionē vitiat non corporis ægri-
tudo. hoc dicit. Sanitas autem mentis præsumitur, vt not. infra, de codicil. l. nec codicillos. & adde, quod ibi dixi. Item hunc textum restringe, nisi facta fuerit ab infirmo cum medico, ff. de var. & extraor. cog. l. medicus. & hoc voluit glossa, supra eodem, l. interpositas, dum allegat l. illam, quia facta metu mortis.

LEX XXVIII.

1 *Scriptura non est de substantia in transactione.*
2 *Insinuatio non requiritur, nec apud acta, nec in iudicio.*
3 *Dominium rei ex causa transactionis, penes reum dimisse in eum non transfertur.*
4 *Purgatio, quasi moræ admittenda.*
5 *Actio an detur ex pacto transactionis, nu. 14.*
6 *Condictio ob causam data ad repetendum, an oriatur ex pacto.*
7 *Pactum duplex est, tacitum, & expressum.*
8 *Actoris, & rei differentia.*
9 *Actor reum, quandoque liberare potest.*
10 *Paciscens non petere, an possit implere.*
11 *Cautio Mutiana a Mutio inuenta, in quibus locum habeat.*
12 *Transactionis modi varij, & effectus diuersi.*
13 *Actor conuenit nil petere, & paratus est reum acceptilatione liberare, an sufficiat reum compelli.*
15 *Condictio ob causam actori, an reo ex pœnitentia competat.*
16 *Pactum transactionis, & contractus facio, vt des, differunt.*
17 *Rei vendicatio duobus modis pendere dicitur.*
18 *Rem vsque ad quod tempus offerre potest. nu. 19.*
20 *Venditor agens ad precium contra emptorem, non tenetur dicere, se rem venditam tradere voluisse.*

Siue apud acta. Hanc legem difficiliorem red-
dunt glos. quàm text. ipse, sed eam sic declarabo, quod remanebitis contenti. Diuido igitur text. in duas: nam primo in decisione quæsiti præmittit quoddam dictum generale. secundo quæsitum soluit dubium remouendo, uel iuxta quæsitum consulit dubium remouendo, secunda ibi, sed quoniam. Casus. Transactio cum scriptura uel sine penes acta, uel præter inducit exceptionem, licet si sit nuda non pariat actionem, & reus eam non seruans, potest conueniri primęua, contra quam si excipiat, replicatione repellitur, cuius uirtute compelletur implere conuenta, uel ad ulteriora in principali causa procedere. hoc dicit, uel breuius. Ex solo transactionis pacto non datur actio, nec primitiua tollitur, & si agatur contra excipientem replicatio datur. hoc dicit. Pone casum in terminis, quod ego uendicabam fundum a Titio, cum, quo conueni transactionis causa, ut certum quid acciperem, & ulterius non petere. & hoc sine scriptura, nec apud acta: quæritur de remedio, quia reus non seruat conuenta. Respondetur, præmittendo, quod siue apud acta, &c. uel potes quærere de duobus. Primo, an transactio sit seruanda, quia non interuenit scriptura, nec apud acta fuit facta: & responde, ut in princip. Secundo quæritur, de remedio si non seruantur promissa, & respondet, quod primitiua debes agere, & si excipiatur debes replicare, ut in summario. prima positio magis amicatur literæ.
1 † No. quòd de substantia transactionis non est scriptura, nec al-
2 terius contractus. ut supra titu. primo. l. pactum. fallit, ut in casibus ibi notatis. † Secundo not. quòd nec in iudicio, nec apud acta insinuatio est necessaria. concord. supra titulo primo. l. pacta nouissima. & oppo. & solu. ut dixi in 6. oppo. Tertio no. quòd ex pacto nudo, licet ex causa transactionis, & litis decisuo non
a datur actio.[a] Quarto no. quòd ex simplici transactione non tol-
3 litur primitiua, ut supra titu. primo. l. cum proponas. † Quinto no. quòd de re dimissa penes reum ex causa transactionis non transfertur in eum dominium, quia nec per actorem perditur, & hoc infra latius declarabitur. Sexto no. quòd replicatio doli transactionis non seruatæ, non impedit eius obseruantiæ potentiam, id est, non impedit ius, quominus in obseruantiam
4 transactionis redire possit. † Septimo no. quòd purgatio quasi
b moræ ad mittitur,[b] & notanter dixi, quasi more, quia propre reus non potest in mora constitui, cum non possit exigi, ut ff. certum petat. l. lecta. uersic. sed non fortis. Octauo no. quòd aliqua consequimur causatiue, quæ petere non possumus præcise. No. quòd contra parentes, & patronos temperatur replicatio, sicut actio, vt l. non debet. ff. de dolo. Venio ad apparatum, & prima pars habet tres glos. in notabilibus recitatas. Oppon. contra secundam partem, quod male dicat, certum quid conuenisse, quasi innuat, quod secus esset, si incertum, argumen. l. cum prætor. in princip. ff. de iudic. sed siue sit certum, siue incertum, non est differentia, quia in vtroque est eadem ratio, & probatur supra titu. primo. l. cum proponas. & l. si pacto. Solut. cum glos. confitendo contrarium, & ideo supple idem, si incertum; nec ob. contra. quia hæc denotat accidentia facti, non ministerium iuris. Oppon. quod text. male dicat, quamuis ex pacto nudo, cum de pacto non formaretur quæstio, sed de transactione, quæ est species distincta a pacto, vt infra eodem, l. transac. & ff. eodem, l. prima. & de separatis non recte infertur, ff. de minor. l. Papinianus exuli. & de acquirenda possessione. l. naturaliter. §. nihil. Solut. vt in princip. glos. magnę, quę supplet ex pacto transactionis, & merito, quia pactum est genus ad omnes contractus, & distractus, ut est transactio, vt ff. de pactis. l. prima. §. conuentiones. & sic repræsentatur in sua qualibet specie. vt hic,
5 & ff. si certum petat. l. prima. † Oppo. ex eadem glos. quod imò ex pacto transactionis detur actio, vt ff. de condic. ob causam. l. tertia. §. primo. & de conditio. & demonstratio. l. eleganter. §. penul.

ADDITIONES.

a ¶ Non datur actio. Adde, quod notaui in apostil. ad istum post eundem in l. si diuisionem. in fi. & ibi posui in additio. ad ipsum. in uer. de iure canonico. infra, famil. ercisc. & in l. legem. in. j. uersic. nuda. regulariter non pariunt actionem, & ibi posui in apostil. in eo. uer. supra, de pact.

b ¶ Admittitur. Ad hoc idem not. Fulg. & Alexand. quod reus, qui fuit in mora adimplendi id, quod promisit in transactione, si conueniatur prima actione, potest moram purgare, & sic satisfacere usque ad sententiam. Nec obstat si dicatur, quod purgatio moræ non admittitur, nisi usque ad litcontestat. & non ultra l. si intulam. ff. de uerborum obligationibus. quia est uerum, quando mora committitur ante lit. contest. hic autem fuit commissa post, nimirum si admittitur purgatio usque ad sententiam, de quo per D. Ial. in l. pacto quo pœnam. supra, de pactis. uel potes subtilius respondere, secundum Bald. hic in ulti. colum. quod proprie hic non agitur de purgatione moræ, quia cum actionem non perfecte impleuerit, ut habes hic in glos. reus non potest dici in mora, unde hic non agitur proprie de purgatione moræ, sed potius de facultate, quàm habet reus obseruandi transactionem, ut iudicium de nouo reintegratum euitet.

§. penultimo. Solut. vt in glos. vsque ad versic. sed quare, &c. & vult dicere glos. Aut quæritur, an ex pacto nudo transactionis datur actio ad dandum. Et dico, quod non indifferenter, vt hic. Aut an detur ad repetendum, & tunc refert, quia reo datur ad repetendum, quod dedit, vt in contrariis, sed non actori, argumen. l. fauorabiliores. de regulis iuris. Circa istam solutionem
6 sunt tria videnda, quæ successiue subijciam. † Primo vnũ, quod asserere videtur glos. videlicet, quod condictio ob causam ad repetendum data oritur ex pacto, cuius contrarium innuit Iacob. & qui sequuntur eum triplici ratione. Prima, quia hæc cõdictio datur ad facti, seu ad contractus resolutionem, ergo ex illo non potest nasci, quod resoluit, & distrahit, vt Institut. quibus modis re con. ob. §. is quoque. versic. sed hæc species. & de ob. quæ ex quasi contractu. §. item is cui. Secundo, quia inducta ad vnum effectum, non debent operari eius oppositum, supra, de legi. l. quod fauore. infra, de iuramen. calum. l. secunda. ad ff. ff. de negoc. gest. l. siue hæreditaria. & est ratio rationis præcedentis. Tertio, quia hæc condictio oritur ex quasi contractu, vt d. §. item is. & sic non ex pacto, & extra id, quod agitur, vt ff. cõmo. l. si is qui. §. si libero. Quarto, quia hæc obligatio re contrahitur, vt dic. §. is quoque. & ex re non pacto nascitur, vt not. alia glos. posita in l. si, vt proponis. infra, de condict. ob cau. & etiam
7 glo. fina, huius l. quæ huic videtur contraria. † Saluat Dominus meus, vt sic exponatur, ex pacto, id est, propter pactum, sic, &
a alias dictio, ex,[a] ponitur pro, propter. infra eodem, l. si ex falsis. sed meo iudicio aliter est dicendum, videlicet, quòd duplex est pactum, vnum expressum, quo conuenit dare, vt fiat, & ex illo non nascitur ob causam condictio, vt hic in glos. fina. Aliud tacitum, quod inest, vt si non impleat recipiens conuenta, restituat repetenti data, & ex isto tacito pacto nascitur, vt in hac gl. & sic non obstat prima, & secunda ratio, & quia hoc est tacitum, & non expressum; ideo quasi contractus nuncupatur, & sic ex quasi contractu nascitur, vt dic. §. item is cui, qui notanter ponitur sub rubri. de obligat. quæ ex qua. con. nasc. & sic non obst. tertia ratio, & quia iste quasi contractus, sine re ob causam data, nec impletur, nec celebratur, nec obligatio producitur, sicut nec veri contractus, quire contrahuntur: ideo re contrahi dicitur, vt dicto §. is quoque. qui notanter ponitur in titulo, de ob. quæ re contrahuntur. qui licet loquatur in condictio. indeb. idem tamen dici potest de condict. ob causam, quia ratio non videtur diuersa, vt notat Azo. in sum. de condict. ob cau. & isto respectu glos. dixit, quod ex re nascitur, in dicta l. si, vt proponis. non quod immediate ex re sola nascatur, sed ex quasi contractu, qui re impletur, & perficitur, & sine ipsa obligatio non producitur, & in quo res ipsa designat ad quid hæc obligatio contrahitur, & sic non obst. quarta ratio. Et concordatæ sunt omnes glos. quod not. quia hoc est subtile. Et prædictis ponderatis posset dici ad contrarium, quod hic de pacto nudo, ibi de tacito pacto, seu quasi contractu rei interuentu vestito. Secundo circa solut. glos. est attendendum, quod in eo, quod facit differentiam inter petitionem, & repetitionem, reprobant quidam per l. cum mora. supra eodem. vbi etiam petitio datur. sed hæc reprobatio nil obstat, quia vbi pactum non erat nudum, sed vestitum, & actor, qui impleuit, actionem habet, hic vero non impleuit, & sic nudum remansit ius, vt latius super hac gl.
8 infra dicam, quæ hoc contrarium format. † Tertio circa eandem solutionem est attendendum, quod differentia, quam facit glos. inter actorem, & reum, non videtur tuta, quasi non sit differentia inter eos. & sic nec ius diuersum, vt infra, de liber. præter. l. prima. Sed prosequendo glos. respondeo, quod imò est differentia, secundum Vgo. quia hæc transactio incidit in contractum, facio, vt des, ex quo debet dari de dolo, quæ hic competere non potest, quia primitiua competit, vt hic, sed reo nulla competit. Hanc rationem reprobat glos. quia remittere est dare, vt l. si mulier. ff. de condictio. ob causam. & sic non est, facio, vt des. sed do, vt facias, & per consequens ita posset repetere actor, sicut reus: ista ratio reprobatiua glos. non est bona duplici ratione, quia tunc remittere est dare, quando debitum est liquidum, vt ff. de condictio. ob causam. l. si quis accepto. & not. supra eodem, l. actione. sed quando ex causa transactionis remittitur, illud non est liquidum, quia super dubio transigitur, & non super certo, & dubius euentus dicitur remitti, vt ff. eodem, l. prima. & sic defenditur. Vgo secundum Iacob. Butriga. Sed alia ratione reprobat Odoffred. & Dominus meus: nam esto, quod sit facio, vt des, tamen remittere actionem, est dare liberationem; & sic est factum in se continens dationem, vt alias in l. manumissiones. ff. de iustitia, & iure. & est tale, ex quo adest aduersario. Et sic haberet locum præscriptis verbis, & nõ de dolo, vt ff. de præscriptis verbis. l. solent. & not. in l. naturalis. §. quod si faciam. in eodem titulo. Ratio ergo Vgolini non est bona, & pro tanto glo. dicit, dic, quod ratio est, quia hic pactum est nudum, & non vestitum, quia licet remiserim dubium litis euentum, tamen adhuc agere possum primitiua, quæ non est sublata, vt hic, & ff. de condictio. indebiti. l. eleganter. §. penulti.
& nunc supple glo. & sic actori non datur actio ad repetendum id, quod habet, sed reo sic id, quod dedit; & apparet ratio diuersitatis inter actorem, & reum circa id, quod in princip. dixit gl. quasi actori non datur actio ad repetendum, sed reo sic. Sed Iacob. de Rauen. & multi Doctor. non continuant illum versic. sed quare &c. ad præcedentia dicta in glos. sed quæstionem referunt ad l. videlicet, quare in casu nostræ l. actori non datur actio contra reum, vt impleantur conuenta, sicut datur reo soluenti, & respondeo, quia actor non plene impleuit, cum adhuc agere possit, vt in glos. nam pactum de non petendo, non tollit ipso iure actionem, vt dixi in l. pacta nouissima. supra titu. j. Sed prior modus legendi, magis congruit literæ, & continuationi huius glos. licet aliqua consequentia congruat huic secundo modo. Sed tunc extra glos. opponebat Dominus meus: si hic transegit faciendo pactum de non petendo, nonne per pactum sequens se obligauit naturaliter non petere, ac etiam per pactum naturali sublata, & ciuili elisa, vt dixi supra tit. primo. l. pacta nouissima. ergo habet, quid repetat, vt saltem sibi faciat pactum de petẽdo, vel etiam potest præscriptis verbis agere, cum sic impleuerit conuenta, quod naturali deficiente non potest ex sola ciuili; & maxime elisa, agere. Solut. quod nec repetere, nec agere potest: repetere non, quia repetitio per cõdictionem ob causam conceditur, vel pœnitentia allegata, vt l. dedi. in princip. & §. fina, & l. si pecuniam. in princip. ff. de condictio. ob causam. & isto respectu non potest, quia in transactione non est locus pœnitentiæ odio litium, & causarum minuendarum causa, vt infra eodem, l. quamuis. & quia res non est integra exceptione iam quæsita, & sic cessat condictio ratione pœnitentiæ, vt in contrariis. Vel conceditur, quia non implentur promissa, & tũc illam causam non potest etiam allegare, quia ipse non impleuit plene ex parte sua, cum adhuc agere possit, vt hic, & qui petit sibi impleri, prius debet implesse, vt ff. de act. empt. l. Iuli. §. offerri. Nec obstat, quod dicitur, quod naturalis est sublata, & sic non competit sibi actio, quia hoc est falsum; nam non propterea tollitur actio ipso iure, vt scripsi in l. pacta nouissima. supra titu. j. propterea, quo ad omnia prædicta condictio ob causam nascitur ex quasi contractu, qui re vestitur, vt in tertia oppositio. dixi. sed in pacto de non petendo res non interuenit; nec aliud, quod habetur loco rei, ergo ipsa non potest competere, & sic est responsum ad primum modum arguendi, similiter ad secundum, quia dico, quòd nec præscriptis verbis sibi com-
9 petit, quia dixi ex sua parte non plene impleuit. † Oppo. quod imò actor potest plene implere liberando reum per acceptilationẽ, subaudi in casu nostro, & per Aquilianam stipulationem præcedentem, cum actio esset hic realis, iuxta nota. in l. vt responsum. supra eodem. & tali liberatione præcedente, cum tunc nulla supersit actio, poterit actor condicere liberationem, id est, vt ponatur in priorem obligationem, si debitum non erat liquidum, vt l. si quis accepto. ff. de condictio. ob causam. vel si debitum erat liquidum, & purum, potest repetere ipsam pecu. vt l. si mulier. in eodem titu. & in qualibet earum not. vel si non vult repetere, potest præscriptis verbis agere, vt impleantur conuenta, cum iple plene ex sui parte dicatur vestisse, cuius contrarium innuit text. iste. Solut. vt sequitur in glos. in verb. quid ergo. vsque ad versic. item. & primo secundum Azo. qui fatetur contrarium, vbi mediante acceptilatione liberatio facta fuisset, sed in casu nostro solum intercessit pactum de non petendo, licet ex causa transactionis. Secundo, secundum Vgolinum, quòd etiam si acceptilatio intercessit, locum habet hæc l. quia adhuc de facto agere potest. Opin. Azo. est indubitanter vera, quo ad condictionem ob causam per ll. quas supra allegauit; sed quo ad actionem præscriptis verbis, similiter eam firmauit glos. in l. prima. supra, de pactis. & eam communiter omnes tenẽt, quasi plene impleuerit, & pro hoc bonus textus. ff. de condi. institu. l. mulier. in princip. consimilis est in l. Mutianę. versic. vnde. ff. de condi. & demonstrat. Nec obstat ratio Vgolini, quia licet de facto agere possit, & agendo incidat in pœnam, vt d. l. vbi, non tamen in casu nostro hoc debet præsumi, vel cõsiderari, tanquam non verisimile, cum absque eius dolo hoc non possit contingere, præterea ex tali potentia agendi non debent tolli iuris remedia ex sua parte plene implenti, vt patet in l. supra allegata. quinimò agentem de facto repellit iudex suo officio, vt not. in d. l.
10 vbi pactũ. † Oppo. successiue cum glo. quod paciscentes de non petendo possint bene implere, quia potest cauere, & cautionẽ præstando dicitur implesse, vt l. 4. ff. de condi. insti. respondit gl. confitendo contrarium, vbi cauit; sed cautione non præstita, procedit l. ista. fatetur tamen glos. quod ad cauendum cogi non posset, vt l. 3. in princ. ff. de condic. ob causam. & huius est ratio, quia reus tutus est exceptione, quod sufficit, vt ff. vt in possess. legato.

ADDITIO.

a ¶ Dictio, ex. Adde quod dictio, ex, de proprio significato denotat causam proximam, ut per Do. Soci. consi. 14. incip. sequendo ordinem. uer. 3. probatur. in prima parte. char. 30.

legato.l.prima. §.si debitori. licet quandoque in contractibus, quis compellatur cauere, vt l.in omnibus. ff.de iudic. & de hoc dic,vt ibi,& in aliis casibus,quos subijcit glos. vsque ad versicu.
11 nec obstat.†Quod attende,quia ista glos.allegatur per aliquos, vt velit,quòd cautio Mutiana,licet fuerit inuenta a Mutio in vltimis voluntatibus, tamen quo ad mẽtem habeat etiam locum
a in contractibus, [a] & fuit opin. Guillel. de Cun. quam plene discussi supra tit.j.l.prima.ad fin.& ibi tenuit opi.secundum Dominum meum,& ita se habet communis opinio. Ad hanc glos. respondeo,quod ista glos.non vult,quòd possit pro implemento offerre cautionem, vt sic aduersarium compellat contentari; & merito, quia in vltimis voluntatibus est speciale, & in eis prouidit Mutius contra iam prouisa in contractibus. Ideo in illis remansit dispositio primæua, vt l.cum prætor. in princ. ff.de iudic. cum simil. sed vult ista glos. quod si cauit, & reus sponte cautionem recepit,quòd sufficiat pro implemento,vt si cãtens possit repetere, quod sibi abest, & aduersario adest, vel agere præscriptis verbis,vt impleantur conuenta;& dicetur vestimentum voluntarium, non necessarium; & ex vtraque parte, quia nec iste cogitur cauere,nec ille de cautione cõtentari;sed postquam suscepit,sibi præiudicat,sicut aliud quàm solutionem recipiens,præiudicat sibi in pignore,vt ff.de pigno.act. l.si rem. §. omnis.& sicut sponte suscipiens debitum,præiudicat sibi in pœnam,vt ff. de eo,quod cer.lo. l.si.nec poterit agẽti opponi, quod non plene cauit;quia de spõtanea receptione replicabitur,quasi ab initio de cauendo actum fuerit, vt ex sequenti spontanea
14 successione declaratur, & ita declarabat Dominus meus istam glos.& bene.Ideo vide,quæ scrip si in dic.l.j. & hoc nisi pactum fuisset de cauendo, quia tunc cautio esset vestimentum necessarium,& plenarium,vt hic inquit Cy.Prosequor glos.& oppo. de l.cum proponas. supra tit.j.& hoc in versic.nec huius rei causam.a sensu contrario. Sol.quod in illis interuenit stipulatio, & sic pactum est vestitum:ideo ex eo datur actio,hic vero erat nudum,& est ratio diuersitatis,vt in glos.vsque ad versic.item not. Oppo.ad idem,quod ex pacto transactionis agatur,vt supra eodem,l.cum mota.& de l.si pro fundo.infra eodem.Glo.dat duas solutio. communes ad vtranque, & tertiam ad l.cum mota. sed ad l. si pro fundo. dic, vt ibi dicam. Ad l. cum mota, non placet prima solut. quia non est dare rationem fallentiæ: nec secunda, quia ibi est actio natiua, vt in j.q. ibi scripsi:nec tertia,quia diuinat. Item,quia supponit,quod si ibi fuisset contractus, facio, vt des, daretur de dolo, quod non est verum in casu huius l. quia ex illo facto adest aduersario, & sic præscriptis verbis, contra eum competeret,vt ff.de præscriptis verbis.l.solent. Illud tamẽ, quod sentit,quod contractus innominati cognoscuntur ex cõuentione, teneo pro vero, licet quidam contra,vt plene scripsi in dic.l.cum mota.in 5.oppo. Alia solutio datur in contrarium, scilicet quod hic primæua actio durabat, vt in textu patet, ibi vero extincta erat,& illa bona, secundum quandam opi. quam ibi habuit Mart.Sill. & Iac.But. qui dicebant,quod saltem casu
15 mortis superuenientis erat extincta. Alia quinta solutio fuit domini mei,scilicet quod hic non plene impleuerat,quia non petiturum conuenerat,quod respicit actũ futurum, & non instantaneum,sed successiuum per tempus infinitum,vt ff.de condic. indeb.l.eleganter. §.pe. & sic huius pacti effectus nõ potest haberi,vt dixi in l.j. supra tit.j. Sed in l.cum mota.plene impleuerat,quod conuenerat, quia cõuenit a lite discedere, quod respicit litem præsentem tantũ,& ita desistit.Circa quod vide,quod
12 scripsi plenius in d.l.cum mota.in 6.oppo. † Concludamus igitur varios esse modos trãsigendi, ex quibus diuersi resultant effectus, quia quandoque actor conuenit a lite discedere, vt quid sibi detur; & dic, vt in l.cum mota. cum materia. supra eodem. Quandoque conuenit liti renunciare, & dic, vt l.postquam liti. §.tit.j.& adde quod dixi in d.l.cum mota.in 3.opposi.Quandoq; conuenit remittere debitum vel actionem.& dic,vt dixi in l.j.in 2.q. §. tit.j. Quandoque conuenit accepto ferre, vel per acceptilationẽ liberare,& tunc solenniter accepto ferendo dicitur plene impleſſe,vt hic in gl.quid ergo. Quandoque conuenit cauere de non petendo,& tunc per cautionem dicitur impleſſe,quæ autem debent esse cautiones, remitto ad nota.per Iac.But. j.de procur.l.j.& per eundem,& Cy.j.de verb.significa.l.i. & ibi dicam.Quandoq; conuenit non petere ex causa transactionis,& ista est materia huius l.& veritas est,quod non dicitur impleſſe; ideo pactum est nudum, vt hic; nec sufficit cautionem offerre, vt §.dixi,sponte tamen recepta sufficit,& ita intelligi debet glo.
13 ista,in ver.item quid. † Sed moueo dubium,quod fui pollicitus in l.i. supra titu.j. quid si actor conuenit non petere, vt quid sibi detur, & offert se paratum solenniter liberare reum per acceptilationem,an sufficit,vt reus compellatur;& videtur,quod sic per no.hic in gl.ver.quid ergo.& per no.in d.l.j.§.tit.j.Item,quia pactum simplex de non petendo: ideo nõ vestit, quia finis eius, & effectus haberi non potest; sed per acceptilationem reus cõsequetur huius pacti effectũ, cum per ipsam extinguatur actio, & amplius ipso iure peti nõ possit,vt supra dixi.Sed contrarium puto verius.Primo,quia hoc non fuit conuentum,& a conuentione non est recedendum,ff.si cert.petat.l.non omnes.in prin. & depositi.l.j.§.si conueniat.& de exerci.l.j.§.si is qui nauem.& de leg.3.l.non aliter. Secundo,quia aliud pro alio solui non potest creditori inuito, vt ff.de sol. l.Paulus. Tertio,quia licet plus conuento offeratur,aduersario tamen non est plus,ex quo non contentatur,& forma conuentionis ei mutatur, argumen.ff.de vsufruc.l.hactenus.in fi.alias incipit,l.non poſte.cum l.seq.& Instit.de actio. §.præterea. Quarto, quia acceptilatio fit vtilior respectu extinctionis debiti principalis, non tamen est plus, vel vtilior ei propter,quod offertur, quia ea præstita, non obligatur præcise ad soluendum conuenta,ad quod ex forma conuentionis non erat præcise obligatus, sed causatiue, vt in hac l. & pro eius libero arbitrio. Item,quia forte vult potius litigare,nec trãsactionem opponere,cum nunc defensiones suas habeat paratas,quas prius, dum sic transegit, non habebat. Quinto, ratione qualitatis seruandę,quia reus non posset compellere actorem in casu prædicto accepto ferre; ergo nec ecõtra actor reum per acceptilationem recipere,cum vterque sic nude transegit,sciẽs ius suum ipso iure durare,argumẽ.ff.quib.mod.pign. vel hypot. sol. l.sicut. §. non videtur. & imputetur ei, qui sibi plenius non prouidit,argumẽ.ff.de pactis.l.veteribus.cum simil.Ad gl.istam respondeo, quòd debet intelligi, quando sponte recepit, vt de cautione supra dixi,vel quando conuenit ipsum liberare,vel accepto ferre. Ad aliam rationem patet responsio ex prædictis.
14 †Reuertor ad glo.& omissa causa huius glos.& alijs gl. sequentibus transeo;ad glo.fina.in versi.item,&c. & oppo.quod ex pa-
b cto transactionis [b] semper detur actio, quia aut dolus rei dedit causam transactionis, & datur de dolo, vt supra eod.l.sub prætextu.in fi.aut causam non dedit transactionis,sed quia non seruantur promissa,agitur condict.ob causam, vt ff.de condict.ob causam.l.si quis accepto. Solu.quod in primo casu actio de dolo oritur ex delicto,hic procedit ex pacto;in secundo casu similiter condictio ob causam non oritur ex pacto, vt in glos. Sed mordaces reprobant glos.in vtroque membro; nam in l.nostra alia cõpetit,vt patet in text.& sic cessat de dolo, vt in primo casu,vt ff. de dolo. l.2. §. si quis. & quia ipsi dicunt verum in casu huius l.ideo salua glo.extra casum l. quando acceptilatio interuenerat,vt d.l.sub præ textu.† Et hæc fuit intentio gl.dum in opponendo dixit, oppo.quod semper; id est, etiam si acceptilatio intercessent,ita quod prima non pendeat, nec duret. In secundo casu similiter reprobant,dicentes,quod in casu nostro non datur,quia primitiua durat, & sic non est necesse, vt in ea se repanat,sed dic,quod glo.loquitur,quando acceptilatio solennis intercessit,vt proxime dixi. Oppo.successiue ex eadem glo.quòd primitiua agi non possit;etiam si simplex pactum interuenerit, vt infra,ad Turpil.l.quamuis. Respon.glos.quòd fallit in accusatione,vt ibi, circa quòd latius vide,quod dixi supra eod.l.transactione. & attende,quia nec ibi condictio ob causam locum habet. † Concludamus modo circa condictionem ob causam sic,
15 quia aut quæritur,an reo vel actori transigenti competat expenitentia;& dic quòd non, vt in fra eod.l.quamuis.& hoc,vt finis sit liti,a qua est discessum;aut an ei detur,quia aduersarius ei nõ implet conuenta,& tunc differt reus ab actore; nam reo datur, vt ff.de condic.indeb.l.eleganter. §.pe. In actore vero distinguitur, an prima actio durat, & tunc condictio ob causam ei non competit,& frustra eam intẽtaret ad id,quod penès se haberet. Item, quia non potest allegare hanc causam aduersario, vt dixi §.in vers.sed tunc ex. Aut primæua non durat,& tunc aut illa est talis naturę,quòd possit restaurare,seu induci partium cõsensu, & tunc condictio ob causam competit,vt reus in priorem obligationem se reponat, vt ff. de condic. ob eau. l. si quis accepto. Nec obstat j.eod.l.si pro fundo,vt dixi in primo contrario.Aut non est huiusmodi naturæ, vt sunt actiones ex delicto, vt ff. de pac. l.si vnus. §.pactus. impossibile competeret contra.l.impossibilium.de reg.iur.& sic potest intelligi l.quamuis.j.ad Turpil.
16 †Expeditus de contrariis transeo ad quæstiones.Et primo quæro,quæ differentia est inter contractum facio,vt des,& pactum transactionis,de quo loquitur lex ista.Respondeo,vt hic in glo.

magna,

ADDITIONES.

a ¶In contractibus. An cautio Mutiana locum habeat in contractibus, uide glo.j.Bar.& Doct.in l.Mutianæ.ff.de condit.& demonstra.in 2.col.in tex. oppo.de l.ita stipulatus.quod not Bart.in l.ad fi. uer.quærit glo.supra,de pact.Bart.hic contra glo.in 3.fol.ubi Bal.in 5.col. uersi.1.quæro, uide Bal. in l.dedi.in princ.ff.de condic.ob causam. in 2.col. in 3.oppo. & in l.insulam.§.quidam. ff.locati. ubi dicit eam præstari posse pro implendo modo contractus,seu contractu,& peti promissionem in contractu, maxime si modus sit implendus de pecunia, adde Bal. in l.j. ad fi. in uersic.quæro,an conditionum. infra,ut in possess.lega. uide omnino Dom.Iaf.May. hic in 4.colum.& uide hic Dom.Franc.Aret.

b Ex pacto transactionis.Adde licet sit incidens quæstio,an transactio sit cõtractus,& Bal.in l.contractus.in 2.not infra,de fide instrumen.dicit,quod est contractus semiuocratiuus.Idem no.in l.suus.in 6.not. infra,de reputat. hæred.& Alex.omnino in l.si quis,de reg.iur.

magna,circa fi. Et attende, quod circa illud pactum glos.duo dicit.scilicet,quod illud perficitur, & perfectum non potest reuocari.sed circa pactum transactionis solum de professione dicit,de reuocatione omittit,& merito,quia quandoque reuoca-
17 tur,quandoque non,vt dixi in distinctione precedenti.† Secundo quæro,quomodo in text.nostro dicatur rei vendicatio pendere.Et glos.respondet duobus modis, & vterque bonus sanè intellectus,ideo declarando dic,quod si lite pendente super rei vendicatione conuenit non petere,& est infra tempora instantiæ, tunc dicitur pendere, & prosequi potest illam inchoatam pacto de non petendo sublatam, & compellitur reus rem constituere,vel conuenta seruare,& ad hunc sensum potest intelligi.ff.de pactis l.tale pactum,§.qui prouocauit. Secundo modo potest intelligi non de intentata prosequenda,sed noua inchoãda,& proponenda,& ista etiam vera indubitanter,vbi fuisset pactum de non petendo, sed vbi rem remisisset ex causa transactionis,dicit glos.nostra idem.Quod secundum eam est notandum,& merito,quia remissio uidetur plus importare.quàm pactum de non petendo,vel simplex dimissio. Contra quod opp. glos. de l.3.§. sed si is.ff. ad legem Falcidiam, & non soluit,sed dic, quod ibi text.non dicit, quod retinens sibi ex transactione quærat dominium: quia non posset,cum iam ex causa hæreditaria dominus esset, & non creditores. vnde quod ibi dicitur, quòd ea decisione habet,debet intelligi,id est possidere incipit, & ius retinendi habet:quia creditores legatarii sunt potiores,vt infra, de iure deliberan. l.fi.§. licentia. ex pluribus enim causis quis potest possidere, sed non dominus esse, vt ff.de acquiren. possessio.l.3.§. ex pluribus. Sed extra glos.oppo.ad idem. nam qui rem dimittit, vel remittit ex causa transactionis,videtur illã tradere.argumen.ff.de rei vendi.l.quædam mulier, & de acquiren.rerum domi.l.qua ratione §.interdum,& Institut.de rer.diuisio.§.interdum,& sic est ficta traditio,& verus titulus traditionis.ergo &cætera, vt §.tit.j.l.traditionis.Soluunt quidam, quod transactio non præbet tit. quia non super re, sed super dubio litis euentus celebratur, sed hoc est contra.l. penul.infr.pro emptore.Alij dicunt,ut Petr.quod titulum præbet transactio.quando ex ea quis obligatur tradere, non quando tenetur solum silere,vel patientiam præstare, vt in casu nostro, & uerum dicit, & pro hoc glo. 2. infra eodem l. si pro fundo. tene igitur glos. cum qua concordat alia infra, de vsucap. pro empto.l.penul.& ff.in eodem titu.l.j.& de verbo.oblig.l.stipulatio ista §.sed quatenus,& pro eis facit supra eodem l.si super possesin fi. & infra eodem l.si pro fundo, & l.si quis maior. ibi dum dicit.& rerum proprietate careat,& hic.Tertio quæro,an in casu nostro possit
18 præcisè vrgeri ad obseruantiam placitorum. respondeo, quod non,vt gl.fin.in princip.sed causatiuè, vt §.tit.j.l.si pacto.† Quæro tunc 4. vsque ad quod tempus poterit reus offerre conuenta. Et glo. hic respondet alternatiue,& nos dimittit in incerto. sed secunda pars nullo modo est hic vera: quia ibi loquitur, quando illud, quod debetur est in solutione ex dispositione legali,hic ex conuentione. Item ibi nullo modo est in obligatione,sed in mera facultate,hic in obligatione licet inefficaci,quia solum naturaliter tenebatur. Item ibi ex facto alieno, hic ex proprio. Primam autem non tenet Petrus nec Iaco.de Rauen. sed dicunt, quod si super rei uend.noua inchoabitur instantia, & nouus libellus porrigetur, sed antiquus reiterabitur: sed vsq; ad litis contest. reus poterit offerre, & moram,vel quasi purgare,arg.infra,de verborum obliga. l. si insulam, & l.si ita quis.§. Scia.Hoc idem tenet Barto.sed non per illas ll.quia in eis illud, quod offertur,erat in obligatione efficaci, hic vero solum in facultate,licet hominis dispositione. Item in §. Scia,erat dies apposita, hic secus, sed allegat pro casu ff. de solu.l.si quis stipulatus fuerit decem in melle. sinautem super antiquo libello,& in antiqua instantia procedatur,& adhuc idem, si transactio fuerat facta ante lit.contest.sinautem post litem contest. tunc Bar. simpliciter dicit, quod usque ad sententiam. Sed præfati Petr. & Iaco. ut colligo ex his, quæ Cyn. hic recitat in x. quæst.dicunt, quod audietur usque ad primum actum contradictorium, qui postea fiet in processu, & non postea,sicut dicimus, quod contra procuratorem exceptiones dilatoriæ apponuntur ante lit. contestat. si ante procurator interuenerit. si postea, tunc opponetur usque ad primum actum iudiciarium, quem agitabit cum aduersario, non postea, vt l.nihil, cum ibi not.& l.ita demum, infra, de procurat. & ibi per doct. Alij moderni nostri temporis dicunt, quod audietur usque ad liquidationem probationum exclusiue, nam iniquum foret, quod in potestare rei esset expectare probationes, & tunc offerre, & si non esset probatum non offerre, sed simpliciter petere, si absoluit, & sic claudicaret iudicium, & daretur facultas reo fatigandi actorem in onere probandi, argu. ad hoc ff. de iureiuran. l.cum qui.in princip. ubi beneficium confessionis tollitur reo, qui fatigauit actorem in onere probandi, pro hoc etiam facit ff. de euict.l.si rem §. quolibet tempore. Quid dicam ubi tanti doct.

variauerunt, & sic coloratæ eorum opin. probauerunt subsisto.Sed ne sub silentio pertranseam,quod sentio Dei patris, & saluatoris Domini nostri Iesu Christi implorato subsidio, dico quod huius quæstionis sententia ex practica debet attendi. Pro cuius declaratione præmitto,primo quod exceptio transactionis potest opponi dupliciter. vno modo in vim dilatoriæ. alio in uim peremptoriæ,vt dixi supra eodem l.fratris,& supra tit.j. l.post quam. Secundo,quod replicatio opponitur ad contrarii finem eius,ad quem extenditur exceptio.Tertio quod si dilatoria ante lit.conte.cepit competere, debet ante litem conte.opponi,vt infra de procura.l.ita demum.& si post lit.contest.cepit competere, potest opponi postea vsque ad primum actum agitatum in processu. Quarto quod oblatio, de qua loquitur iste tex.tendit ad replicationem enerudandam, & ad exceptionem coadiuuandum:& roborandam.& sic non ad alium finem tendit,quam ipsa exceptio, vt in tex.nostro patet.& supra titu.j.l.si pacto. modo ad propositum si reus excepit de transactione in forma dilatoriæ ante litem contest. & actor replicat de transactione non impleta,ad hunc finem replicat,vt non obstante exceptione iudex ad li.conte.procedat. Si igitur reus vult offerre, & transactionem implere, hoc debet facere ante litem cõtest. quia transactio non impleta ex parte opponentis, non impedit litis contest.& lit.contest.prior oppositio euanescit, nec postea opponi potest.vt d.l.ita demum. Si vero exceptio superuenit lite contesta.& actor,quia non implentur sibi conuenta, procedit ad vlteriora causæ, reus, si vult processum impedire, debet in forma dilatoriæ de transactione excipere ante aliquem actũ iudiciarium.& si actor replicet, debet reus ante eundem actum offerre,alias excluderetur,& per hunc modum opi.Petr.verificetur. Sed si reus de transactione non opponat in forma dilatoriæ,sed peremptoriæ, tunc quantuncunq; prius competeret per lit.contesta.non excluderetur ab opponendo postea.vt j.sentẽ. rescin. non poss. l. peremptorias. & per consequens nec ab implendo. Nec huic ob.ff.de sol.l.si quis stipulatus fuerit decem in melle.quia ibi reus nullam habebat exceptionem, cui facultas offerrendi cohæret: hic sic.vnde facultas ista sequitur naturam ipsius exceptionis,& sic allegatio,quam fecit Bar. nostrum ca-
19 sum attingit.† Videndum est igitur vsque ad quod tempus tũc poterit offerri.Et breuiter dico, quod usq; ad sententiam, sicut exceptio ipsa,& replicatio.vt d.l.peremptorias.quicquid ibi dicat gl.de probatione, cum semper diuerso capitulo post didicita.testificata possit fieri probatio: quia cessat illa suspicio per q̃ alias prohiberetur.& est tex.in c.fraternitatis. extra de testa. Et per hunc modum gl.nostra hic posita dicit verum, pro qua est hic casus non cauillando tex.dum dicit,lite pendente &c.cum lis dicatur pendere vsque ad sententiam & probatur j. eod. l.si maior. in verbo,exigi. quod per sententiam intelligitur. j. de lega.3.l.fideicommissa.§.si rem.& §.titu.j. l. si pacto quo pœnam. Nec obstant ea,quæ supra allegarunt aliqui moderni; quia nõ est verum,quod iudicium claudicet.quia sicut reo exceptio,ita actori replicatio post probationes permittitur, nec habet actor suam replicationem probare,quia est negatiua,de non ente. vt j.de probati.l.actor.sed reus,uel quod impleuit promissa,vel of ferre conuenta. Nec obstat l. cum qui. in princ.de iureiur. quia in penitus diuerso casu loquitur. nam reus qui oneratuit actorẽ in probando per testes,perdit beneficium:quod ex confessione consequebatur; sed reus non prohibetur de transactione post probationes actoris, ut dixi, opponere. nec obstat, quod tarda denunciatio non iuuat.ut ff.de euiction.l.si rem §. quolibet tẽpore,quia ibi est tarda,cum denunciatus sibi prouideri non potest de necessarijs pro defensione causæ,& sic denuncians est in culpa,hic secus. nam excipiens non culpatur, si prius non excipit, quam actor probauerit. imo caute agit, nec replicationem tollit actori.ut dixi.& si dicas fatigauit eum in expensis litis, & ego respondeo,quod in illis uenit condemnandus, & fortè poterit actor dicere,tu debes offerre cum totali interesse. aliàs nõ teneor recipere,cum aliàs non purgetur mora,ut no.ff.de constitut. pecunia l. item illa, in glo.3. & hic nota, quia subtilia,&
20 inaudita.† Vltimo collige ex isto text.bonum argumen. quod si uenditor agat contra emptorem ad precium, non est necesse,quòd in libello dicat, quod rem uenditam tradere uoluit,uel etiam offerre, nisi cùm reus excipiat, quod uenditor prius implere debet, & ita intelligatur l. Iulianus §. offerri ff. de actio. emp.Nam ex hoc excipiens de transactione, non habet necesse offerre,nisi replicatione obiecta,& non replicatur,& transactione probata obtinebit reus, vt hic uidetur probari. sed aliàs plenius examinabimus.Laus Christo.

LEX XXIX.

1 *Transactio generalis prætextu specierum nouiter repertarum non rescinditur.*

2 *Transactione generali non præiudicatur in his,de quibus non cogitatur.*

3 *Transactio, & arbitrium, an sint idem, & an quę in altero dicuntur locum habeant in altero.*

4 *Transactio generalis, an prædiudicet, si res est, & erat pœnes tertium.*

a Sub prætextu specierum. [a] Dividitur in duas, & secundum aliquos in prima non intervenit error, in secunda, sic, sed malè. quia in prima errabat transigens, putás rem illam in transactione nõ includi. ideo d. uide a liter. nam primo loquitur de rebus, quæ in transactione includuntur re, licet non transigentis opinio. secundo loquitur de rebus, quæ includebantur opinione, sed non re. Vel aliter, primo quando res, in qua fuit erratum, non erat constituta extra personas transigentium. secundo quando erat constituta pœnes tertium. secunda ibi error. Casus. † Generalis transactio, non rescinditur prætextu specierum nouiter repertarum, nisi transactionis tempore apud tertium fuerunt constitutæ, hoc dicit. vel aliter. Generalis transactio præiudicat in omnibus sub ea includi possibilibus, non in alijs, licèt actor ea includi puravuerit, hoc dicit. Et quia in secunda parte gloss. varis modis ponit casum. sed non clare; ideo pone casum in tota lege. sic. Pupillus quidam agens contra tutores petit generaliter reddi rationem administrationis, & transegit generaliter cum illis sciens aliqua peruenisse, vel sciẽs eos aliqua malè administrasse, & aliqua malè administrata ignorabat, post hanc generalem transactionem ad eius notitiam peruenit illa mala administratio, quæ prius ei fuerat occultata, vel illarum rerum peruentio. vnde quæritur, an huius rei prætextu possit rescindi transactio. & respondeo, quod non, vt in prima parte. quęritur secundo, si tempore transactionis, res aliqua erat pœnes tertium, quæ verè erat pupilli, sed pupillus errabat putans eam esse possidentis, & post transactionem generalem reperit ipsam pœnes tutorem, vnde pupillus vult de nouo ipsum conuenire & rem ipsam ab eo vendicare. obijcitur de transactione generali. replicatur de errore, & de aliena tunc possessione, quæritur, an replicatio prosit pupillo. respondet quod sic, lege, ij teram. Et not. quæ habes in summarijs quæ infra declarabuntur. Et vltra illa no. ex tex. in secunda parte, quod in dubio res præsumitur possidẽtis etiam quo ad proprietatem, & quod iustè errat, qui sic putat. Item quod stupinè errat, qui putat verba generalia non comprehendere omnia sub generalitate possibilia, & hæc in sta declarabuntur. † Accedo ad apparatum, & opp. quod generalis transactio [b] non præiudicet in his, de quibus non est cogitatum, vt l. tres fratres ff. de pact. solu. vt in glo. j. iu princ. quod generaliter præiudicat in omnibus etiam transigenti ignotis, sibi imputaturo, quòd sic generalem fecit transactionem, scire debens sub verbis generalibus omnia comprehendi. fallit si aduersarij dolo fuerint occultata, vt in contrario. Et tunc duplex est ratio. prima ne fur & dolosus ex improbitate sua lucretur ff. de neg. gest. l. siue hęreditaria, & de fur. l. itaq; fullo. secundo quia aduersarius occultando est in dolo. actor sic generalem transactionem faciendo est in culpa. sed dolus præponderat culpæ ff. ad l. Aquil. item si obstetrix. Oppo. 2. quod nullo modo transactio præiudicet ff. eodem lege, de re filiorũ. Solu. vt sequi. in glos. quia ibi alia subest causa, quia de re ad se non spectante transegit. nec ibi dicit, quod præiudicet sibi: sed quod non præiudicat filio, de cuius re pater transegit, de quo plenius dic vt ibi. Oppon. 3. de l. his, & de l. non est ferendus ff. eodem tit. Solu. quod hic de gestis inter viuos, ibi de relictis in vltima voluntate, in qua est speciale, vt pleniorem consequatur exitum argu. l. primę, supra, de sacrosan. ecclesi. & probat d. l. de his. Oppon. 4. ad idem de. l. age supra, ea. so. vt ibi videlicet, ꝙ hic fuit transactum de dote, ibi de parte. Opp. 5. ꝙ generalis transactio non præiudicet nisi in petiris, vel prosecutis, sicut nec sníja, vt j. de iu. l. 2. cui transactio ęquiparatur, vt ſ. eo. l. non minorẽ. Sol. primo gl. quod hic fuit petitio generalis, & transactio generalis: in d. l. 2. fuit petitio specialis, licèt sentẽtia fuerit generalis. merito ibi restringitur, ut prejudicet solum in petitis. hęc non placet gl. & rationem in ꝓrio assignat gl. uidelicet, ꝙ si ibi petitio fuisset specialis, sententia ipso iure non prejudicaret, nisi in petitis cuius ꝓrium vult tex. ibi. Sol. igitur secundo quod ibi in sententia, hic in transactione. Et ratio diuersitatis; quia sentẽtia redditur in iniuitum, ideo restringitur ad cogitata tm̃, transactio fit ex consensu, ideo omnia comprehendit etiam non cogitata. & sic non obstat l. non minorem ſ. eo. quia æquiparãtur. vbi est eadem ratio, non diuersa. Hæc sol. non placet Pet. ideo dixit, ꝙ in d. l. 2. prosecutio media fuit specialis, vt ibi no. & ex probationibus factis in causa colligitur. hic vero omnia generalia. ideo in omnibus præiudicat. sed tene glo. quia, & si hæc prosecutio media fuisset specialis, illa non attenderetur in transactione generali. ratio, quia in sentẽtia ideo attenditur, quia iudex dẽt pronunciare de eo, quod cognouit ff. de iu. l. de qua re. cũ igitur solum de prosecutis cognouerit, & merito l. prouidet; vt eius sníja generalis, remedio replicationis restringeretur ad prosecuta tãtũ: at in transactione non est sic: ga partes vltra prosecuta, ꝓprio cõsensu transigere possunt, cũ ẽt de nouis nõ inchoatis, q̃ tñ sperantur moueri, possint transigere, vt dixi ſ. eod. l. 2. q̃ non est in sníja, quia illa non procedit de partium consensu. sed reddit in inuitum, vt ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem §. i. Sed ꝗ istam rationẽ fortius facit, quia si transactio fit ex ꝓsensu, & in eo, de quo quis non cogitauit, non consentit, sequitur q̃d ad illud trãsi non debuit, vt l. cum Aquil. ff. eo. & l. fi. §. idem q̃ſ; ff. de cõdi. inde. Sol. ꝙ licèt non fuit cogitatum specificè. extitit tñ cogitatum uerbis, & mente generali: cum mens declaretur ex verbis ff. de mi. testa. l. qui in re. fm Pet. Et si dicas in verbis generalibus forte non cogitauit hoc comprehendi. R. ſi. quod talis non cogitatio est una fatuitas, & supina ignorantia iur. ideo non tendit in præiudiciũ alterius sibi plenarie prouidẽtis, nec huic obstat ver. error aũt, hic positus: ga in eo fuit error facti, & talis, in quem cõmuniter quilibet incidisset, & sic iustus, non supinus, nec res illa ex quo erat tunc apud aliũ, poterat sub transactione generali includi, & sic possessio ei superueniens est iusta causa agẽdi, vt ff. ad exhi. l. si de eo. §. si sępius, & de excep. rei iu. l. si. gs ab exhibendũ. Opp. 6. de l. si de certa. j. eo. sol. ut sequit in gl. in ver. itẽ & qũ, videlicet quod hęc petitio est generalis, similiter & transactio. ibi vero petitio est spãlis. ideo transactio restringit ad petita tũ, ꝙ est verũ vi trãsactionis. sed, an ex vi pacti vltra pe tita possit extẽdi, dic. vt ibi dicã. Subiungit gl. q̃d aliud est in sententia: ga illa gñaliter prolata ꝓiudicaret ipso iure ultra spãliter petita. licet remedio replicationis non noceret, quod gl. dicit sibi non placere. & merito, quia cũ sníja debeat esse ꝓformis libello, vt l. fundus ff. cõi diuidun. cũ ſi. non põt sníja vltra cõtenta in coipso iure ꝓiudicare. Opp. 7. de l. j. j. si aduer. rẽ iudi. Sol. ut gl. in tertia solutione, quia ibi beneficio ętatis, & remedio in integrũ restitutionis. hic de iure cõi. Concludo modo p̃dicta distinguẽdo, ga aut utrunq; ſ. petitio, & transactio est spãle: & tunc ultra specificata in transactione non porrigit: & idem in sníja. Aut vtrũq; est gñale: & tunc oia possibilia includi ꝓprehendit trãsactio, vt hic, & idem in sníja, nisi media prosecutio fuerit spãlis: ga tũc differt sníja a transactione: ga sníja restringit ad prosecuta. transactio secus. Aut alterũ tñ est gñale. tunc si petitio est spãlis, & trãsactio gñalis. dic vt dixi in l. age. ſ. eo. & dic, vt ſ. in l. si de certa. In sníja vero ipso iure non nocet vltra petita, ut j. de fili. lñ. & ff. cõi. diuid. l. vt fundus. S. nautem econtra, petitio est gñalis, & transactio vel sníja est specialis: tunc ultra in eis specificata non ꝓiudicat transactio, ut ſ. eo. l. age. in sententia vero, quia non videt lata super toto, remitto ad no. j. ſi aduer. rem iu. l. j. † Quæro tunc pro huius primæ partis complemento, an dicta in transactione habeant locum in arbitrio, & dicit gl. quod sic. ego non bene habeo intellectum huius gl. nam si gl. intelligit, an cõpromisso facto, & transactione sequuta idem sit, quod ſ. dixi. & dico, ꝙ sic. sed si intelligit, an idem sit in arbitrio. i. in sníja lata ab arbitro, & tunc de sníja arbitri idem iudico, quod de sentẽtia iudicis, vt sic attendat libellus coram arbitro porrectus, ar. l. j. ff. de arb. veruntamen si maligne aliqua omisit petere, incidit in pœnã, vt l. de reb. in fi. in eo. ti. quod est notandum. Quærit etiã ead. glo. an transigens cum tutore, vel generalem liberationẽ ei faciens liberet eum de dolo ꝓterito, [c] & remittit ad no. in §. illud. ego

A D D I T I O N E S.

a Sub prætextu. Adde d. Ias. May. hic qui pro intellectu, & practica regulæ huius l. format quæstionem, quam ipse refert Raph. Ful. habuisse de facto in persona cuiusdam nepotis sui. Aunculus huius nepotis administrauerat tutelam, & successiue curam illius nepotis, quibus finitis iste nepos egit cum aunculo petens reddi generalem rationem de omnibus administratis, tam ratione tutelæ, q̃ curę, pendente lite fecit transactionem generalẽ cum eius aunculo hoc modo, quia aunculus dedit certam quãtitatem pecuniæ, & nepos eum generaliter liberauit, quib. pactis accedit, ꝙ vxor huius aunculi veniens ad ecclesiam habebat quædam iocalia, plerique dixerunt huic nepoti, ꝙ illa iocalia erant matris suæ, & ea portauit in dotem, uel ſ. dotem, & ꝙ peruenerunt ad manus aunculi occasione tutelæ. vnde iste nepos intendens ea uendicare non obstante transactione generali petit consilium a Rap. Ful. qui sibi consuluit, ꝙ peteret, non poterat, per hanc l. si pater. tamen aspernendo consilium Ful. petijt in iudicio, & lata est sententia contra eum per illam l. ita residet Ful. & alij non tangit. Sed dicit hic d. Ias. fuisse male consultum, & malè iudicatum. primo p̃ tex. in d. l. tres fratres ff. de pac. allegata in glo. ubi quietatio generalis non extenditur ad res occultatas dolo, prout præsumitur in istis mobilib. pretiosis, quæ semper occultantur nec eius vxor vnquam portauit, nisi post factam transactionẽ, & istò casu fallit regula huius tex. ut in gl. j. item uide do. Ias. qui ex alijs rationib. mouetur prout latè per eũ quę omniao uide.

† Adde supra dictis. Pet. de Anch. in c. j. extra eod. tit. de transl. ubi allegat consil. Iac. de Aret. & de hoc uide j. eo. l. si de certa, & quod ibi posui in apostilla uer. tene cordi. nu. 2.

b Generalis transactio. Tu uide, de hoc dicto & illius materia, quod notat dominus Co apostillator meus ſ. ead. l. in prima apostillat. & quod ibi subdidi, & quoad etiam notaui in apostilla ad istum, in l. si certa, nume. 2. in fi. apostilla. in uersi. tene cordi. j. eo. tit. ubi diffusè hanc materiã examinaui.

c † Liberet eum de dolo præterito. Tu uide de hoc Pet. de Anch. in c. j. extra eod. tit. de transactio. & ibi allegat consi. Iac. de Are. de quo etiam uide eũdem, & alios in c. conquerente, extra de offic. ord. & Roma. consi. 363.

ego remitto ad ea, quæ scripsi ſ. eod. l. actione, in fi. Expedita prima parte transeo ad secundam, quæ habet duas gloss. & prima declaratur in secunda. Incipio igitur a secunda, & ex ea declarando oppo. de prima parte ad hanc secundam. Huius timore quidam dixerunt, quòd tex. hic in secunda parte allo quitur reũ, non actorem transigentẽ, & tunc non contradicit, imo concordat, vt vtroq; casu noceat actori & prosit reo. & hoc vult gl. iuxta fi. in ver. alii dicunt, hoc uiolat tex. quia aduersatur primę parti in facto, & in iure. Item cõtradicerent multa iura: licèt aliquo casu possint saluari, vt ex j. dicẽdis colligere poteris. Dixerũt ergo alij, vt Accur. & sequaces, quòd transigentem actorem alloquitur, vt in prin. glo. Et hanc lecturam diuersificant tripliciter, & primi duo modi concernunt errorem circa possessionem tantum, tertius circa proprietatem tantum. Et respondent ad contraria. in prima parte non errauit circa rei possessionem, sed tantum circa malam, & culposam administrationem, & sic circa personalem actionem. hic vero errauit circa rei possessionem. nam eam rem putabat esse apud transigentem, cum esset apud aliũ: ideo sibi non præiudicat. Et huius extra gl. potest esse ratio duplex: Vna quia ex noua causa reus cœpit posse conueniri. ſ. ex noua possessione, ergo non debet actori obstare exceptio transactionis, sicut nec sententia. vt ff. ad exhi. l. de eo. §. si sępius, & de exce. rei iud. l. si quis ad exhibendum. non enim ex trãsactione ei debet quęri exceptio ad id, quod tunc non possidebat. Secunda potest esse ratio, quia transactum erat super actione personali tutelæ, non super reali, quia non potest conueniri, ar. l. cũ quæritur, & l. cum de hoc, de exce. rei iud. Sed attende, quia iste li. & aliæ ſ. allegatæ loquuntur in iudicio singulari, non gñali. in quo actione dominii petuntur etiam res restituì: puta quia petit rationem reddi, & reliqua sibi restitui: nam sub nomine reliquorum uidetur petere sibi restitui etiam sua, vt l. cum seruus, ff. de cond. & demon. Et ideo circa hunc intellectum videtur tutius, vt distinguatur: aut sub illa petitione generalis res illa poterat includi, saltem nomine reliquorum petitorum restitui, & tunc de ea videtur transactum. aut non poterat includi, quia sine vlla tutoris culpa, vel facto res non erat pœnes eum, & hęc de prima lectura in princ. gl. posita: Sed subiungit gl. quod potest legi eõ ad proximam, videlicet, quod rem istam putabat esse apud aliũ, quæ verè erat apud tutorem, & tunc talis error ei prodest, quia non obstante transactione a tutore petere potest. Sed ꝗ istam lecturam facit, quia generalis trahitur ad incognita & incognita absq; dolo aduersarij, vt hic in prin. & ideo videtur dicẽdũ. Aut res ista dolo aduersarij fuerat sibi occultata, vel incognita, seu eius possessio. & tunc glo. vera. vt l. tres fratres ff. de pac. Aut absque eius dolo erat agenti incognitum, pęnes quem esset huius rei possessio: & tunc, aut sub generali petitione res illa poterat includi: quia in ea reliqua erant petita restitui, & tunc generalis transactio ꝓiudicat, vt hic in princ. Aut non poterat res illa in petitione proposita includi saltem ratione dominij: & tunc generalis transactio non præiudicat in re illa, si restricta ad petita remanet ratio recti sermonis salua. vt j. eo. l. si de certa, & est expedita secunda lectura. Vnum tamen not. ꝙ ambæ istę lecturæ loquuntur, quando fuit error circa possessionem rei, non circa proprietatem, & sic non ex toto applaudent literæ. Ideo gl. in fi. sui dicit, quod potest intelligi tertio, quod circa possessionem non errabat, quia apud tertium constitutã sciebat, sed circa proprietatem. i. dominium eius, quia putabat esse ius pœnes quem erat possessio, & hoc magis amicatur literæ, & iustiorem continet errorem, & ideo talis transactio nihil nocet vt hic, in fin. Et ex hac lectura colliguntur notabilia vltra ea, quæ supra scripsi. nec obstat hæc lex in prin. vt scripsi ſ. in 4. contrario. ad finem. Expeditis lecturis quæro cum glo. quid si actor sciebat rem esse apud tutorem, sed non credebat suam. Placen. dicit idem, vt hic in gl. quod puto verum, si super petitione porrecta realis actio non intelligeretur inclusa, aliàs secus: puta si adiectũ fuit, vt reliqua restituat, vt in aliis ſ. dixi. † Quæro ab extra, si res erat, & est hodie pęnes tertium, an illa generalis transactio præiudicet, quominus cum illo tertio agere possit. Dico ꝙ non, ar. infr. nia, nisi causam haberet a tutore, ita quod ex illius persona posset exceptionem opponere, & tunc demum potest, quando tutori competeret, si postideret, quod quando sit, dictum est supr. Alia quærit hic Cyn. quæ per supradicta sunt expedita, & per dicenda. j. eo. l. si de certa. ideo illa transcribere non curo.

a l. si duo. ff. de dolo. Sol. vt in glo. seq. quod hæc dictio, magis. [b] ponitur electiuè, & non comparatiuè: vt in casu contrario. Tu dic, quod hoc potest stare comparatiuè, & sic in l. si duo. neuter aget de dolo: quia dolus cum dolo compensatur, & per consequens remanet ratum, quod est gestum, sic & hic rata remanebit transactio. & sic illa cõcordat cum ista. Sed supposito, quod hic stet electiuè, quærit glo. an aduersarius possit rescindere, si vult, vel agere, vt impleantur conuenta. Et dicit glo. & benè, ꝙ sic. de actione tamen dic plenius, vt ſ. eodem l. siue apud acta.

2 † Quæro quomodo cognoscitur. an dictio, magis, stet electiuè, an comparatiuè. Dic secundum Rich. Aut adijcitur pluribus, aut vni tantum, primo casu aut illa plura sunt incompassibilia, & tunc stat electiuè, vt j. de procu. l. eligendi, & ff. si cer. pe. l. 2. §. j. Aut se habent inuicem, vt excedentia, & excessa, & tunc stat comparatiuè ff. de le. l. benignus, & de verb. obl. l. vbi autem. secundo casu stat positiuè ff. de nego. gest. l. hęres uiri. † Circa generalem quęstionem, an licèt turpitudinem suam allegare, per transeo cum verbis ßar. positis in l. aliàs ff. de iureiu. dicit enim. Aut contra se, & in sui præiudicium, quis allegat turpitudinẽ suam, & tunc auditur, ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius, §. fi. cum se. & de custodia re. l. si confessus. & extra, de concess. præb. c. ex tenore. Aut allegat turpitudinem suam pro se, & ad sui profectũ: & tunc, Aut agendo, & intentionem suam principaliter ex illa fundando, & non auditur. vt hic, secundum vnam lectu. & j. de cond. ob tur. cam l. uercalem, & per totum ff. de fur. l. itaq; fullo. Aut excipiendo, vel replicando: & tunc, Aut cõtra eum, qui fuerat actor & particeps eius turpitudinis: & tunc, Aut iste actor, vel particeps tractat de lucro, & allegans de damno, & tũc allegans auditur. vt j. de in integ. resti. mi. l. de tutela. Aut ille, cõtra quem allegatur, tractat de damno, & tunc allegans non auditur. ut ff. fol. mat. l. uiro atq; vxore ff. de do. ex. l. apud Celsum, §. Marcellus. Aut excipiendo allegat ꝗ alium, quam participẽ, uel actorem: & tunc, Aut turpitudo erat iam detecta, & tunc audit ur. vt ff. de iureiur. l. aliàs, secũdum intellectum quem dat ibi Per. Aut non est ab aliquo detecta. & tunc non auditur, arg. huius l. cum simi. fallunt prędicta, in auth. nouo iu. C. de pœna iu. & in l. quisquis C. de posthu. & extra, de proba. c. 3. loco.

A D D I T I O N E S.

a Non auditur, de quo uidere est per gl. & can. in c. item dilectos, de don. gl. in c. 3. loco, de præsump. & in c. ex tenore, de concess. præben. latè Bart. & alij in Liufiur. quod ex conuentione. ſ. procurator, & ibi d. Iaso. May. ff. de iureiur. & uide de iudice, qui tulit sententiam contra aliquem, & postea est effectus eius hęres, an possit appellare, & dicere sententiam suam iniquã. Gl. habes, quæ de iure ciuili reputatur singularis, in l. 1. ff. de excep. rei ven. & tradit. Adde tamen, quod licèt ille, qui commisit dolum, non possit allegare dolum proprium ad infringendam transactionem, potest tamen dicere gestum l. resistente, non obstante dolo suo, glo. est no. in l. 2 diuo pio. ff. de re iudi. quam ad hoc reputat singularem Bald. in l. 1. j. plus va. quod agitur, & in l. non dubium, in 9. oppo. ſ. de leg. & in l. si creditoribus j. de reuo. his, quæ in frau. cre.

b Dictio magis. Adde d. Soc. consi. 154. inc. difficilis, & dubius. uer. 1 adducetex. in prin. in 2. par. char. 56. & Bal. in l. iubere cauere ff. de iurisd. omn. iud

LEX XXX.

1 *Allegans propriam turpitudinem non est audiendus, & nu. 3.*

2 *Magis, dictio comparatiuè, & electiuè capitur.*

Transactione. Casus. Ex dolo proprio nõ rescinditur transactio. h. d. Vel, allegans dolum proprium ad rescindendam transactionẽ, nihil agit. h. d.

† No. quod allegans turpitudinem suam non auditur. [a] Opp. de

LEX XXXI.

1 *Transactio generalis an restringatur ad certam speciem.*

2 *Clausula generalis liberatoria ex causa transactionis apposita, quando differat ab alijs clausulis.*

3 *Clausula, promissum est nihil amplius peti, an extendatur ad pœnam.*

4 *Transactio specialis facta de re certa quando præiudicet.*

Si de certa. Intellectiuè tria facit. primo thema repetit. secundo rationem dubitandi ponit, & reijcit. tertio soluit & tacite q. annectit. secũda ibi, & si.

1 tertia ibi, de cæteris. Casus. † Transactio generalis restringitur ad speciem petitam, hoc dicit. Oppo. quia de re certa, & liquida non potest fieri transactio. ff. eodem, l. j. solut. ut glo. j. Oppo. 2. quod generalis transactio præiudicet in omnibus, vt supra eodem l. sub prętextu. solu. quod hic petitio fuit specialis, ibi uero generalis. licet hic sicut ibi transactio fuit generalis, & hæc fuit ratio dubitandi, ut in secunda gloss. sed ratio decidendi secundum doct. est, quia cum transactio fit de re dubia & lite incerta, vt ff. eodem l. 1. merito restringitur ad speciem petitam tantum, cum illa sit in litem, & dubium euentum deducta: quia de alijs non dicit actum, nec cogitatum, ut in 4. gloss. in princ. Sed tunc extra glo. oppo. 3. quod prædicta ratio non sit bona: quia idem est in cæteris liberationibus non ex causa transactionis factis, ut in l. si ex pluribus ff. de solu. & l. emptor. §.

2 Lucius. ff. de pact. secundum lec. Io. † Sol. quod clausula generalis liberatoria ex causa transactionis apposita tunc non differt ab alia ex causa alia quam transactionis apposita, quando restrictione facta remanet ratio recti sermonis salua. vt ſ. dictis ll. & hic. nã hęc verba, nihil amplius peti, optime restringi psit subaudito huius rei nomine, & sine illa uiolatione: sed ubi cũ violatio

ne recti sermonis restringi non possunt: tunc est aliqua differẽtia, nam in alijs liberationibus nullo modo fit restrictio, sed generaliter de omnibus intelligantur, quatenus verba patiuntur, arg.l.quæsitum,§.i. de leg.3. & l.Aurelius §.sacco. de lib.leg.& melius ff. de accep.l.plurib. & hoc ne a verborum significatione recedatur, vt l.non aliter, de leg.3.sed in transactione fit restrictio.vt in deductis in lite valeat & operetur clausula generalis,vi transactionis,in alijs autem valeat & operetur, vt pactum, nec in eis vitiatur propter verbum transactionis ibi positum vt ff.de præscri.verb.l.insulam.sic &.alias verbũ semel positum sumitur diuersimode relatum proprie,& improprie ff.de offi.pro con.& lega.l.2.& ita tenet Ia. Bu.s.ea.l.& ibi dixi.& ita Bar.in d. l. si ex plurib. & fuit originaliter opi. Pet. quam Cy.sequitur s. eo.l.sub prætex.in fi.quartæ opp.quam ibi facit Cyn.& fm prædicta ego intelligo gl.in l.post decisionem,j.de furt.& prędicta tene cordi.† Sed iuxta hoc quęro:petita est certa res,ex cuius solutionis omissione pœna erat commissa, sed deuenitum est ad trãsactionem de dicta re, & promissum nihil amplius peti: quęritur,an hæc clausula extendatur ad pœnam,dic, q̃ fic,quia pœna est accessoria,& sequela rei principalis,vnde de ea iudicatur secundum quòd de principali fuit ff.de eo,quod cer.lo. l.si.in fi.

4 † Nunc transeo ad gl.fi.cuius principium recitaui cum glo.2.& quæro,nunquid specialis transactio facta de re certa petita ex certa causa habeat nocere si postea de eadem re agatur, sed ex causa diuersa, & ut fortior sit dubitario,ponamus,quod clausula intervenerit generalis,per quam promisit actor amplius non petere,nam ita videtur intelligere gl,re referẽdo, ad q.tex. & arg. primæ gl. quod non noceat, vt ff.eo.l. qui cum tutorib.coniuncta l.minorem s.eo. Postea determinat oppositum tribus rationibus,licèt nitatur respondere primæ,quę erat sicut se habet genus,quo ad ipsum genus:ita species quo.ad ipsam speciem:quia illud uerum, quãdo ageretur ex eadem causa,ar.l.cum de hoc, j.de excep.rei iudi.nunc quando ex diuersa, vt est tex.in transactione loquens,vt ff.de verb.obl.l.si ita quis §.fi.& sic prima ratio non obstat,similiter secundum doc. nec secunda,quia illud procedit, quando ex natura contractus promittens tenetur de euictione,vt ff de act.empt.l. emptorem §. qui autem,sed actor rem dimittens ex causa transactionis non tenetur de euictione,vt j.eo.l.si pro fundo,& no.in d.l.cum tutorib. similiter nec tertia,vt not.in gl. quia in §.pen.non petitur vsusfructus formalis,sed causalis,qui est pars dominij,vt ff.de vsufruc.l.4. Concludigitur,quod hæc opi. Vgo.& Accur.non est bona in casu dubij, sed potest saluari in casu certi, vbi respectu omnis actionis, & causæ transegisser, vel quando actio & causa non fuisset proposita,sed generaliter actum fuisset:quia tunc sicut sententia in omnibus causis tunc competentibus præiudicat,ut j.de an.exce.l.fi.sic transactio.vt s. eod.l.non minorem.

LEX XXXII.

1 *Transactio non fit post sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam.*
2 *Petitio restitutionis in integrum quid operetur.*
3 *Transactio super re, quæ transiuit in rem iudicatam, est nulla.*
4 *Transactio,vel quietatio sententiæ executionem impedit.*
5 *Accepto ferri quando possit ex actibus ciuilibus.*
6 *Ordo iuris in exequenda sententia seruandus.*
7 *Transigi an possit super actione primæua per sententiam non nouata.*
8 *Transigi an possit super actione noua iudicati in Aquilianam transfusa.*
9 *Transactio super iudicato,an valeat,si actio iudicati in Aquilianam transfusa sit.*

Si causa cognita. Primo trãsactionem super iudicatum exequi mandat.secunda ibi proinde.Casus. † Post sentẽtiam,quæ transiuit in rem iudi.non potest transigi, actio tamen ex ea potest nouari,& acceptilatione perimi,hoc dicit.Not.primo,quod appellatio suspendit pronunciatum,vt hic in litera suspensa &cæt. Contra quod facit ff.ad Turp.l.j.§.j.vbi dicit,q̃ extinguit,veritas est, q̃ propriè loquendo non extinguit, sed suspendit,quia extincta non sunt in reuirescendi potentia,vt ff.de verb.obl.l.inter stipulantem.§.sacrã.& de solu. l.qui res §.area, sed renunciatum est in reuirescendi potentiæ. ergo &c. minor patet,quia instãtia causæ appellationis perempta agitur ex sententia prius lata,& reus infamis est,vt l.furti.ff.de his, qui notantur infa. Ad contraria respondeo,quòd extinguitur, sed non penitus,uel extinguitur respectu aliquorum effectuum, qui interim silent,sed non radicaliter, vel extinguitur, si postea contraria feratur sententia,vel etiam ipsius expressim confirmatoriæ, quia tunc non agitur ex prima, sed ex secunda, vt d.l.furti.ver.

2 quamuis.† No.2.quòd petitio restitutionis,in integrum suspen-

a dit sententiam & sic impedit executionem sententiæ, [a] supplicatio autem secus, vt supra, de preci. impe. off.authen.quæ supplicatio. Not.3. quòd transactio super eo,quod transiuit in rem iudicatam,non valet & huius est ratio secundum gloss.positam hic & in l.eleganter §.si post,in fi.ff. de condi. indeb. quia transactio debet fieri super in certo,non certo, vt ff. eod. l. j. & quia est inuenta vt finem imponat litibus, vt s.eodem l.fratris, qui per sententiam est iam impositus, merito uelut nihil operans non est admittenda, ar. ff. vt le.nom.ca.l. hæc stipulatio.§. diuus,cum similibus,& hæc probant, quod habens sententiam diffinitiuam contra sibi coniunctum, non possit compelli ad compromissum vigore statuti disponentis, quòd coniuncti infra certum gradum debeant compelli ad compromissum in arbitratores faciendum, quia tale compromissum æquiparatur transactioni, ut in Authen. ut differ.iudi.§.j.& infra,de iud.authen.si vero.Quinimo dicit hic Pe.& Cyn.quod etiam de re iudicata non potest compromitti in arbitrum: quia finis iam impositus est liti, & sic frustra per arbitrum petitur imponi, ut in transactione dixi. ad quod facit, quod not. glos.l.ad sin.supra eodem l. sub prætextu speciemum. Et idem si haberet instru-

b mentum publicum debiti [b] quod ex dispositione statuti posset

3 sicut sententia executioni mandari,secundum Barto. † Not.4. quòd transactio vel quietatio impedit executionem sententiæ, quod est notandum,quia cum transactio sit actus liberatorius, si non valet,vt agitur,& sicut transactio,saltem debet valere,vt potest & sic vi pacti de non petendo,ar.ff.de accep.l.an inutilis, & de pac.l. rescriptum §.fin.Solu.secundum Bart.quod in mero pacto liberatorio illud: sed transactio non est merus actus liberatorius, quia est de aliquo dando vel faciendo aduersario, & sic de obl.ando, ideo implenti datur præscript. verbis actio.ut dixi supra eodem,l.sue apud acta,ideo non valet, quod ago, vt ago,nec valet vt potest,vt ff.de const.pecu.l.i.§. cum qui.& de verbor. oblig.l.j.§. si ita.Nec ob.huic, quod pactum de non petendo non est actus merè liberatorius,quia paciscens obligatur ad non petẽdum.vt no.in l.si vnus §.pactus ne peteret ff.de pac. & dixi s.tit.i.l.pacta nouissima,& tamen si non valet,ut pactũ, valet ut potest,ut d.l.rescriptum §.fi. quia illa talis obligatio nõ obligat aduersarium, sed ipsum paciscentem tantum, & sic ad finem liberationis fortificandæ tendit:sed in transactione obligatur aduersarius.Alii vero dicunt,quod illud generale,sed nõ quod ago &cætera procedit,quando actus,secundum quem dicitur valere,possit includi in actu facto,sed nullo:quia tunc mẽtem contrahentium possem trahere ad actum nullum, sed vbi non potest includi,ar.non procedit,sic est hic. nam pactum de non petendo gratuitum, non potest includi sub transactione, quæ est pactum non gratuitum ideo ad ipsum non potest trahi contra mentem,& voluntatem paciscentium. Ista sol.non placet per ea,quę scripsi secundum Petr.Iaco.But.& Barto.s. eod. l.proxi.in tertia oppo.etiam per l.ibi allegatam. Item quia licet transactio sit non gratuita pactio, tamen pactum de non petendo potest esse gratuitum, & non gratuitum, & propterea erit transactio, licet non de re dubia, nec lite incerta. teneo igitur

5 prędecentem.† No.5.quòd actus ciuiles,vt sententia,& obliga-

6 tio ex ea non potest accepto ferri, nisi mediante Aquiliana stipulatione,ut uoluit glo.in l.vt responsum supra eodem. † Not. 6. quòd in executione sententię iuris ordo est seruandus.qui & qualis sit, remittendo no.hic glo.fi, Oppo. quod de re iudi.possit transigi,ut l.post rem ff.eodem.Solu.quod ibi negabatur indicatum,ut in tex.patet,contra quod oppo.& solu. vt ibi in glo.

7 notatur.† Quæro ab extra, an super primæua actione, quæ per sententiam non est nouata, vt plenè notatur infra,de vsu.rei iu. l.j. possit transigi. Ego puto, quod & sibi imputet actor, qui illam intentauit,& a iudicato uidetur recedere, nam & tunc valet noua sententia,quæ aliàs non valeret,vt not.per Iac.But.infra quando prou. non est necesse, l. 1. & idem dico si sententia fuisset absolutoria, nec fuisset appellatum ab ea,per ibidem notata,& sic hæc l.cum fi.locum habet, quando super ipsa sententia,vel super actione in factum transigitur,& pro hoc faciunt

8 aliquæ gloss. hic positæ. † Quæro cum glo. pen.si actio iudicati est trãsfusa in Aquilianam stipulationẽ,an super ista noua actio ne possit trãsigi,& dicit gl.qd sic,ar.ff.de mino.l.minor 25.ann. in prin.

ADDITIONES.

a ¶Impedit executionem sententiæ.Adde,quod hf per moder. & per Bar. in rubr. j.de ap.& per do.Fran.de Are.hic.& Car.in c.uenientes,de iureiur.an aũt restitutio in integrum suspendat,uel extinguat,dic,ut per Bart. in l.illud 2.ff.de appel.& in l.j.j. fi aduersus li.cau.i c.fuscitata, de in integr.res.

† Non ualet.Adde hoc esse intelligendum scilicet,quod transactio,quæ fit per eo, de quo est iudicatum,non ualet,ut fit uerum, nisi in transactione fit dictum,non obstante sententia,quia tunc ualet compromissum, & trãsactio,secundum doct. hic quibus adde,Roma.consi.364.

b Instfm publicũ debiti.Adde fm Pau.de Cast.hic, hoc esse uerũ nisi cõtradictum instfm ex forma statuti possit aliqua exceptio opponi ad impedienda illius executionẽ,nã tunc haberet similitudinem cum sniaiuris,ut l.peremptorias j.sniam rescind.non poss.Sed si non esset tale statutũ, tũc qa cõtra tale instfm possũt opponi oẽs exceptiones, q̃ pũt objici in iudicio ordinario ante latã sniam ex his,q̃ no.Bar.in l.j.de edẽdo,& in l.2.de le.2.nõ haberet uim sniæ, & posset super eo trãsigi, & cõpromitti ut p Bal. cõs.448. uol.2.& consi.144.uol.3.Pet.de Anch.consi.183.& Pa.de Cast.consi.189.

9 in princ. & est pen.l. quæ incipit,minor. † Quæro tunc cum ea. glo.si actio iudicati in Aquilianam est transfusa,sed super iudicato transigitur,an valeat transactio.Quidam, quod sic in gl.& malè,vt sequitur in ea,quia a quo remouetur genus, &c. vt l.si chorus, de leg.3. & l. fundi, & de fun.instru.sed hic prohibetur transactio simpliciter. ergo & eius species. quę sunt duæ,vt in glo.Attende quia glo.dicit uerum, sed non illa ratione, quia a quo remouetur genus &c. sed ea, quia transactio facta est de non empto, quia de eo, quod est iudicatum seu super sententia,quæ iam supponitur in Aquiliana transfusa, vel glossi.bona. Et hæc,sit ratio rationis.

LEX XXXIII.

1 *Transactio non infirmatur,licèt res data euincatur, & nu.4.*
2 *Fundus quando liber tradi dicatur.*
3 *Actione primitiua quando agatur.*
5 *Transactio iudicatur iuxta contractum, cui magis æquiparatur.*
6 *Actio quando detur pro euictione, si res ex causa transactionis dimissa est euicta.*
7 *Transactio ex causa transactionis iustum titulum quando præbeat.*
8 *Renuntians liti, & causæ,an perdat dominium.*

Si pro fundo. [a] Diuiditur principaliter in duas. Primo quando actori fundus fuit traditus.Secundo quando fuit dimissus:secunda ibi,si tamen.Prima iterum in duas, quia primo prohibet actorem redire ad litem. secundo ei prouider de remedio,per quod agere possit, vt sibi impleantur conuenta.secunda ibi ex stipulatione.Casus.Euicta re nomine transactionis data,agitur præscr.ver.vel ex stipulatu, si intercessit, vt impleantur conuenta. Euicta vero re nomine

1 transactionis dimissa non agitur,hoc dicit.† Not.quod a transactione non receditur, licet res data euincatur, & quod euictio debetur, ubi res traditur non vbi dimittitur. Ex quo collige, quod dimittens non agit trãsferre,vt dixi s.eo.l.sue apud acta.

2 † Item no.quòd fundus tunc traditur liber quando non est alteri obligatus,nec alienus in totum,vel in parte, quod not. pro significato istorum verborum, & hoc confirmat gl.2. in princip.

b Item,quòd re tradita demũm euicta agitur [b] & non ante, vt in re permutata,& hic,in glo.v.in princ. Ex quo not. aliud, quod in obligatione rem dari,re tradita licet aliena, non prius potest

3 recipiens conqueri, quam res fuerit euicta. † Contra primum notabile ex glo. oppo. quia si euicta a transactione non receditur,quia lis non potest instaurari, sequitur,quod licèt non seruetur promissa, non propterea datur condictio ob causam, vt actor reponatur in obligationem pristinam, quod est contra l.fi. ff.de condi.ob.causam Sol.quidam quod in transactione est speciale fauore minuendarum litium. Hoc non ualet, quia illud procedit, quando ex pœnitentia sola uellet repetere, vt j.eod.l. quamuis,non quando causa non impletur ab aduersario, vt est hic,& l.3.in princ.ff. de cond. ob causam, nec est differentia inter actorem,& reum,vt dixi s.eo.l.sue apud acta. quare alij dixerunt,quod actor hic,ex sui parte non plenè impleuit. hæc est falsa: quia aliàs non daretur ei præscrip. verb. actio, quæ hic in tex.dicitur competere.Quare alij dixerunt,q̃ hic transactio inci dit in contractum,facio,vt des,& sic cum detur de dolo,vt l.naturalis §. quod si faciam ff. de præscrip. verb.cum alia non concurrit,sed hæc nil valet per ea,quæ dixi,in d.l.sue cir.prin.Item quia iste tex.dat ei præscrip.verb.actionem. Vnde alij, ut Bart. dicunt,quod hic duplex fauor hoc operatur simul iunctus,videlicet litium finis,& quia reus fecit quicquid potuit,& in eo fuit. Hæc etiam non uidetur tuta,quia licet fauor finis litium hic adsit,tamẽ non debet prodesse ei,qui non impleuit, ut conuenit. nam vt hic,in prin.patet,conuenit dare,quod est accipientis facere Inst.de act.§.si itaque,quod hic vtiq; non fecit,prętera re euicta habetur pro non tradita, ut l. fi. ff.de cond. ob cau.Ideo alij ponderantes magis uerba tex.multũ notanter dicunt, q̃ in

b ꝓrijs res fuit in totum euicta,hic pro parte,vt in tex. notãter dr. Nec obstat l.quæ de tota ff.de rei uen. quia rõ diuersa hoc operatur,ideo attendendum,quod ubi res est euicta pro parte,non posset agere condi.ob cau.nisi retro redderet aliã partẽ,sed hoc facere non põt, quia experientia vr facere, quę locum non hẽt in transactione, ut j.eo.l.quãtis. Nec etiã obstat, si dicas,hic ẽt loquitur,qñ tota fuit euicta per hypothecariam actionẽ: qa rũ. q̃ per illam sola possessio aduocatur,sed dñium apud eũ remanet:vt ff.de euic.l.si cũ uenditor, & sic cum aliquid habeat ex

4 implemento,non permittatur ei agere cond.ob cãm.† Transeo ad apparatum,& omissis gl.in nota bilib.resitatis capio, vt s.gl. super uerbo,agere,& opp.cum ea de l.sue apud acta s.eod.vbi permittitur primitiua agi.& sic nõ prescri.verb.quæ in subsidiũ competit.Solu.ut in glo.primo quod interdũ conuentio transactionis habet similitudinem cum permutatione,quæ postea est impleta, sed non pfectè,quia res est euicta, & tunc non agit primitiua,vt hic,sic nęc in pmutatione,ex qua nulla primitiua cõ

petit.interdum similitudinem non habet cum illa, & tunc agit

5 primitiua, vt in contrario.†Ex ista sol.no. quod de transactione nos iudicamus secundum contractum. cui magis æquiparatur. tamen sol. in se non est tuta:quia, & ibi potuit habere eandem similitudinem,quam hic.nam tex.ibi non dicit, quod ad quantitatem ageret actor:sed rei vendicatione.propterea actor hic nõ conuenit reo dare fundum,quem petebat, sed dimittere, quod non est de permutationis natura.ideo forte glo.dicit, vel sol.ut ibi dupliciter soluitur.primo quod illud regulare, hic vero speciale.nec aliam reddit rationem specialitatis,nisi forte fuisset illa.quia similitudinem habet cum permutatione,vel tertio dicit glo.q̃d hæc est datiua,sed hæc est vna truffa.qa non habet præexistentem materiam,ex qua nascatur.item si hæc esset datiua, ergo sequitur,quod prima est sublata,alias non esset opus, vt daretur,sic nec ibi.quapropter dominus meus aliter dicebat: videlicet,quod ibi actor non plene impleuit,quia conuenit,non petere.quod in futurum perpetuo potest facere, vt ibi dixi. & per consequens ibi etiam durat primitiua,licet elisa. hic vero impleuit:quia conuenit rem petitam dimittere, & a lite desinere. qd, & ipse fecit,quia liti, & causæ ipse renunciauit. vt colligitur hic in tex.ibi instaurari litem decisam,&c.Item reus videtur tradẽdo desistentiam illam pro pleno vestimento acceptasse.ut in simili de cautione dixi.in l.sue apud. merito datur actori præscr. verb.euictione sequuta.Sed tunc extra opp.quod re tradita euicta agatur primitiua.vt j.de sent.l.libera.solu. quod ibi primitiua durabat,hic secus per renũciationem,quam fecit liti,& cau-

6 sæ.vt j.in vlt.q.dicam.†Nunc opp.ad vltimam partem videlicet, quod re ex causa transactionis dimissa euicta,agi possit pro euictione.ut ff.de dona.inter vir.& uxo.l.si donatæ. Sol. cum gl.fi. videlicet,qũod possessor causam habuit ab actore,cui litis æstimationem soluit.nam prius sibi tradidit.hic vero secus. quia dimissio ex causa transactionis non concernit rem,sed litem,ideo titulum non præbet.vt s.glo.2.& est ratio,quia reus rem sibi dimissam non retinet,vt rem actoris.& quasi ab eo traditam, sed, vt propriam,cum iam negauerat illius esse, nec actor illam dimittebat,vt eam tradere vellet permutãdi causã. sed propter du

7 bium litis euentum,qui eum induxit ad transigendum.†Quęro modo,an traditio ex causa transactionis præbeat iustum tit.Respon.hic glo.2.quod sic,licet nullum tribuat dimissio. de primo est casus j.de vsucap.pro emp.l.ex causa. & de secũdo ibi disputat glo.sed dic,vt dixi s.eo.l.sue apud acta.in 2.q Quæro,an per

c renunciationem litis & causæ quis perdat dominium. [c] & dixit Bar.quod non,quia ex tali actu non dicitur,quis renunciasse dominio,nec in alium transtulisse,vel debetur euictio.arg.ff.de le. j.l.si domus,§.de euic.& h.d.voluisse glo.s.eo.l. sue apud acta. signata super verbo,pendere.Ego dico contrarium per tex. s.ti. j.l.post quam liti.nam a se abdicat ius,& actionem,quam habet. vt ibi plenius notaui,fateor bene, quod rem non tradit nec dominium transfert immediate in possessorem,quia nec intentionem habet transferendi, sed solum a se abdicandi, si dominus est,& pro derelicto habendi.ideo de euictione non tenetur, sed simpliciter rem dimittens a se dominium non abdicat.vt in glo. d.l.sue apud acta.quæ tamen idem sentit de remittente, ut ibi dixi.sed plus est renuntiare liti,& causæ,ut hic. Quod confirmo ratione,quia si dominium a se non abdicasset, primitiua posset agere,quod hic negatur.Nam qui dominium habet, rei vendi. habet,licet qui rei vendicationem habet,non propterea dominium habet,vt no.Dyn.in c. pro possessore.in fi.extra.de regul. iuris.lib.6.&c.

ADDITIONES.

a Si pro fundo. Adde,quod ista l.secundum Bar. prout referunt Raph.Ful. & Pa.de Cast.in prin. huius l.est vtilior & singularior l. quam alia, quæ sit in hoc tit. & vt d.Pa.de Ca.in fi.huius l.quod in toto isto tit.no.videtur l.sub tilior ista & pro intellectu vide per eum hic per d.Ias.May.

† Agitur. Adde inquantum iste dicit, tunc demum agi contra venditorem, quando res est euicta.tu vide ad hoc propositum Bar.qui ponit cautelam, vt etiam agatur ante euic.vt venditor satisfdet de euictione in l.j.§.stipulationem.nu.3.ver.secundum hæc inuenta est fraus.& ibi in apost.ad eum in eo.ver.ff.de acce.

b

c †Quis perdat dominium. Adde de hoc vltra Bal.hic in fi.eundem in l.3.j.de ff.instr.& in l.sicut.de repu.hær.& Bar.in l.fi te.j.de inge.& manu.Afe.plene in l.naturaliter s.nihil commune.col.5.ff.de acq. hær. & Fel. in c.olim. col.fi.ver.de mun. circa prædicta.extra de rescr.

LEX XXXIX.

1 *Promissio de hærede instituendo,an vitiet.*
2 *Remissio sub conditione,si eum faciat hæredem,est nulla.*
3 *Remissio sub modo facta quando valeat.*
4 *Modus a quo reddatur turpis,& improbatus.*
5 *Promissio de aliquo instituendo,si non valuerit,nec modus conuentioni adiectus valebit.*

Cum donationis. Diuiditur in duas, quia primo ratione doli vult restringere contractum.secundo vult petere impleri conuenta. secunda ibi:nec ad implendum.Casus. † Dolus non infertur scienti. [a]

1 nec promissio de hærede instituendo obligat nec vitiatur debiti remissio, licèt non impleatur prædicta promissio. hoc dicit. No.tria,vt in summario,& concor.sunt,in glo.Oppo.iste frater, qui tutelam gessit, sciebat se ius non habere, ergo transactio ei non prodest,vt ff.de cond.ind.l.in summa,§.i, Sol. quod ibi in actore,hic in reo,vt in gl.i.de quo latius dixi ſ.eo.l.sub prætextu. la.j.& not.gl.quia requirit actorem scientem,& tunc debet esse in euidenti calumnia:vt d.l.in summa. Oppon. quod nedum si fuit pollicitatio,sed etiam si intercesserit solennis stipulatio, nõ obligetur, vt ff.de verborum obl.l. stipulatio hoc modo concepta.sol.confitendo contrarium,vt in glo. 2. & rationem redde, vt in ea.in princ.& sic quod de pollicitatione hic dicitur, gratia dubitationis tollendę dicitur, nõ vt denotet ministerium iuris, nec ad differentiam stipulationis. vel dic, quod hic ex pollicitatione non volebat agere,nec de hoc dubitatur hic,sed an ex cõuentione vestita ex parte remittentis debitum,posset agi præscrip.ver.ad implendum promissum , vel ad interesse:quia non est implendum,& ita pone casum.Oppo.3.quod hæc l.sit superflua per l.si maiores ſ.eod.tit.contra §.quibus ſ.de nou.C.compo.solu.vt in ea.gl. a ver. no. vsque ad ver. aut dixit, videlicet, quod hic causam expressit, ibi in corde retinuit, licet in iure nõ

2 sit diuersitas. † Quæro , quid si remiserit sub conditione,si eum faciet hęredem.gl.recitat opi.& non determinat. prima est opinio Bul. dicentis, quod statim remissio est nulla ipso iure ad instar stipulationis conceptæ sub impossibili conditione, quæ ipso iure non valet,ut Inst.de inut.stip.§.si impossibilis.licet in vltima voluntate sola conditio vitiatur,non dispositio. ut l.j.& l.cõditiones ff.de cond. inst. quod autem hæc conditio sit impossibilis,probat ipse,quod turpia de iure censentur impossibilia, vt d.l.conditiones,& filius, in eod. tit. Quod autem hæc sit turpis de iure non probat gl.sed potest induci, quia solum ad hanc institutionem coarctatur causatiuę,si non vult in obligatione permanere , & sic non remanet ei libera factio testamenti contra d.l.stipulatio hoc modo concepta.Secunda est opinio Plac. dicentis,q̃ ipso iure valet,& quælibet alia stipul. seu remissio conditionalis debet suspendi in euentu conditionis, vt si hæres instituetur,valeat remissio,aliàs secus. Et ad contraria respond.q̃ hæc conditio non est turpis,quia non inducit votum captandæ mortis alterius : sed hęc responsio nihil ualet: quia non respondetur ad id, quod de libera factione testamenti dicitur.Quid dicendum?Pet.& Cy.tenent opi.Pla. ex eo, quia conditio ista nõ astringit, nec obligat.vt ff.si quis omiss.causa test.l.quæ sub conditione,nec liberum tollit testandi arbitrium:sed solum inuitat & allicit:vt aliàs de matrimonio dicitur j.de instit.& substit.sub condi.fac.l.j.& ff.de condit. & dem.l. Titio §.j.q̃ simpliciter debet esse liberi arbitrij j.de spon.l.fi.& de inuti.stipu.l.2. Item gaeo non instituente nihil ei decrescit , sed in suo primęuo statu permanet.Sed Bar.tenet primam ex eo, quia mẽdum metu pœnæ,sed nec etiam sub spe lucri consequendi, vel perdẽdi potest institutio fieri,vt ff.de hęred.inst.l.illæ autem,sed illa modicum facit: quia ibi est alia ratio, videlicet, quia institutio reddebatur captatoria,quia à uoluntate tertij descensura: in casu nostro secus.Sed aliam rationem induco pro Bul.quia non debemus dicere illam remissionem pendere, cuius pendentia non põt producere diuersum effectum,ab eo,quem produceret,si dependẽtiam non haberet:quia frustra expectatur casus,cuius nil operatur euentus:vt ff.de pec.leg.l.quis ergo casus,vt leg.nomine cauea.l. hęc stipulatio.§.diuus, sic videtur in proposito nostro,ergo &c.minor patet a diuisione:quia aut creditor eum non instituet,& remissio nulla. aut instituet, & tunc per aditionem hæreditatis confundetur actio:& sic impossibilis erit remissio.Sed huic ar. respondeo , quod est dare alium casum: quia institutus forte non adibit,& tunc remissio tenebit,& eius hęredi proderit.Et sic uidetur ex prędictis , quod uerior sit opi.Pla.tamẽ illã

3 non sequor,per ea, quę dicam in sequen.q.† Quęrit 2.gl.quid si remissio facta est sub modo , scilicet ut me hęredem instituas : Dicit gl.quod remissio valet statim,& quia modus est turpis ex parte utriusquę, vitiatur modus, quia in pari causa turpitudinis &c.vt j.de cond.ob.cau. l.2.Et ex ista determinatione no. quod modus impossibilis de iure non uitiat contractum,sed conditio sic,vt in prędecenti.q. Sed attende quod ratio motiua huius gl. non uidetur bona,quia hic nulla est turpitudo, sicut nec in matrimonio,vt l.Titio centum §.j.in princ.ff.de condit. & demon. quod etiam debet esse liberi arbitrij , vt supra dixi. determinatio tamen bona secundum omnes in primo casu huius l. quando remittit ex causa donationis,& est ratio:quia modus non suspendit.l.cum ab eo.ff.de contrahen.empt. nec vt impleatur potest agi,quia ad instituendum non potest astringi.vt d.l.stipulatio hoc modo.Sed in remissione facta ex causa transactionis,vt in secundo casu huius legis,variant aliqui dicentes, quod eo casu si nil aliud dandum , vel fiendum apponitur in modo , quod tunc non valet remissio,quia transactio est ipso iure nulla,cum deficit vnum de substantialibus ipsius,videlicet spes aliquid habendi,vel percipiendi,cum causa habendi sit nulla, & per consequens transactio.vt j.eo.l.transactio. secus , si aliquid aliud esset adiunctum.puta,vt mihi des librum , & vt me hęredem instituas:quia tunc ualet , cum spem libri habendi habere possit. Ego puto , q̃ idem sit in isto casu transactionis , quod in primo donationis per istum text. quia totus loquitur continuatiuè , in utroque casu supponit remissionem valere, nec de aliquo alio dando,vel faciendo mentionem facit . & quia,ut plurimũ transactio fit in vim modi. ideo puto hic esse casum de ista quęstione. Et ad id, quod dicitur, quod hic non subest spes aliquid habendi,vel percipiendi , ego nego illam: quia spes est, sed inefficax.simile ſ.eo.l.super possessione. nam ibi transactio fuit facta sub conditione , si dederit.x. & hæc sunt in conditione dependenti a potestate dare debentis.sicut hic instituere debẽtis.Defensata determinatione gl.† Videamus si ratio ipsius possit defensari,& vera iudicari:quod est necessarium sciri propter dicta in prędecedenti.q.& quia puto , q̃ sic, pro euidentia prędmitto, qd in contractibus illud debet reddere modum turpem,& improbatum , quod deductum principaliter in contractum reddit ipsum contractum improbatum. Hoc probo per plura exempla. nam hominem occidere furtum,vel plagium committere principaliter in contractum deductum vitiat ipso iure contractum, ut l.generaliter, & l.plagij ff.de uerb.obl. Item si apponatur, in vim modi,vt j.de cond.ob cau.l.2.& l.mercalem , & ff.in eo.tit. l.ubi,& l.idem,modum enim reddit turpem, & melior est conditio possessoris.Simile si promittam accipere in uxorem eam, quam habere non possum , promissio nulla est , & si quid promittatur, vel datur, vt eam in vxorem ducam, similiter promissio,uel datio est in causa turpi , & inhonesta,a iure improbata, & loquor quando scientes fuerunt iuxta no.in l.auunculo ff.de cond.sine causa,& l.qui contra,de incest.nup.& hæc in contractibus.In ultimis uero uoluntatibus aliter in conditione distin-

5 guitur,ut not.j.de his,quæ pen.nomine l.j.† Hoc supposito pro gl.nostra sic arguo . Promissio de aliquo instituendo non ualet ipso iure: ergo nec modus conuentioni adiectus , consequentia bona per euidentialia supposita. antecedens patet per tex.j.de pac.conu.l.hæreditas,& no.glos.ſ.de pac.l.fi.signata superverbo,accommodauerit,& ibi allegat etiam istum tex.pro casu,& si hoc est in modo,idem est dicendum in conditione, ut improbata principaliter in cõuentione intelligantur improbata in cõditione,ut ff.ad l.Falc.l.Scius, & augerius.in fin. & quia non est diuersa ratio , & sic est impossibilis conditio. vt Bulg. dixit,& pro hoc facit d.l.stipulatio hoc modo. Non obstat,quod dicit, quòd conditio non astringit , sed inuitat , & allicit : quia non considero , ubi conditio sit a iure improbata, vt est in casu nostro.Item astringit causatiuè : Nec huic obstat simile, quod de matrimonio inducitur : quia non est bonum , respectu eius de quo quærimus : nam promissio de aliqua recipienda in uxorem , & econuerso , est a iure approbata infra , de spon.per totum, & ff. in eodem titu. l. j. & 2.ideo in conditione, uel modo apposita dummodo ex alia causa non sit improbata , censebitur approbata ; quod secus est in hæredis institutione , ut supra demonstraui , & quod hoc sit uerum, patet ex alia diuersitate. nam si in conuentione aliqua apponatur matrimonium in uim modi, matrimonium omnino debet a recipiente impleti,ut ff.de condition.& demonstration. l. Titio centum , §. j. sed non modus de hęrede instituendo , vt hic est casus, & supra latius est probatum . Ex prædictis concludo,quod glo.& Bul.in omnibus dixerunt ueritatem,& prædicta sunt subtilia, & benè notanda.Concludamus tamen omnes glo.nostras sic.Aut spes institutionis est in corde retenta : & dic,ut supra eod.l.si maiores.Aut est in nuda pollicitatione deducta,& uindicat sibi locũ

lex

ADDITIO.

a ¶ Scienti.nota.quod volenti,& scienti non fit dolus.limita nisi in fraudem, scilicet contrahatur.ita limitat Bal.in c.j.in 3.col.de plus peti.similiter volenti non fit iniuria,l.j.§.vsque adeo.& ibi Bar.ff.de iniur.l. quamuis , in fi. & ibi Bar.no.ff.de in ius voc.facit tex.no.in l.non putauit §.fi quis fu manu.ff.de contratabu. facit quod disputat glo. not.in l. si quando §.fin.j.de inof.test.quando filius non instituitur a patre,eo quia non vult & ibi Bar. & doc. ponunt , an filius uolens possit exhæredari absque quod exprimatur una ex 14.causis enumeratis , in §. causas, in Authen. ut cum de appel. cog.& per glo.in capitulo,quintauallis,de iureiurand.de quo puncto uide per Ang. Imo. & Mod. in l. si quis posthumos §.j.ff.de lib.& posth.per Imo.in commen.d.l.filio præterito,in 11.char.ff.de iniust. & rup. per Gul. de Cug.& d.Ale.in auth.non licet j.de liber. præt. & ad prædictam regulam,quod uolenti non fiat iniuria,facit , an ualeat pactum,quod facit rusti.cum nobili.quod si a modo eum reperiat in uinea , possit eum impune percutere,uel sibi auferre uestes,uel pignora.ponit Barto. in d.l. suscipe adeo.Gul.de Cu.Adde Bal.Angel.& Raph.Ful.in l.si unus §.illud ff.de pac. & an ualeat pactum quod liceat facere uindictam propria autoritate,ponit Bar.in auth.sacramenta puberum j.si aduersus uenditio.

lex nostra secundum vnam lect. Aut est deducta in stipulatione.& dic, vt in l.hæreditas j.de pac.conuen.& per gl.in l.fi.ſ.de pac.Aut est deducta in conditione,& tunc aut negatiuè,& hẽt locum l.stipulatio hoc modo ff.de ver.ob.Aut affirmatiuè,& habet locũ ista gl.quæ recitat opi.licèt inclinet in opi. Bul. quã sequor per supra dicta.Aut est deducta in modum,& dic, vt in fi. gl.Quæro extra , an in casu nostro posset agere conditione ob causam.dic,quòd non,vt patet ex prędmissis.

LEX XXXV.

1 *Metus non præsumitur in transactione,nisi probetur.*
2 *Præsentia amicorum metus præsumptionem tollit.*

Transactionem. Primo thematis repetitio , ex

1 quo tacita elicitur quęstio. Casus . † In transactione non prędsumitur metus,nisi probetur,& si qua suspicio foret,in-

2 teruentus amicorum illam tollit.h.d.† Not.q̃ prædsentia amico

a rum[a] facit cessare prędsumptionẽ metus, vbi aliàs inducereturￜ Oppo.quod immo non facit cessare,vt l.non est verisimile ff.q̃ met.causa.Sol.quod prædsumptionem facit cessare,sed non propterea essentiam eius tollit:ideo contra hanc prædsumptionem probari potest:sed clarioribus probationibus,quam si amici nõ interuenissent,& h.d.gl. ex qua collige, quod prędsumptio qñq; aggrauat onus probandi,sed aliàs,quandoq; minuit, quandoq; penitus liberat,& in alium transfert,vt no.d.l.non est verisimile.

b Vlterius per hanc l. limitat Bar.[b] quandam notabilem gl.positam in l.j.§.quæ onerandæ ff.quarum rerum act.non da.vbi dicitur,quod contractus factus ab vxore in prædsentia viri prędsumit factus ob nimiam mariti reuerentiam.Modo inquit Bart. quod hæc prædsumptio tollitur, si in prędsentia fuerunt mulieris cõfan-

c guinei & amici. ar.huius l.Sed non ita putarem de filia[c] cõtrahente in prædsentia patris , cum nulla reuerentia coæquetur paternæ,vt ff.de iust.& iur.l.veluti.Vlterius per istum tex. roborãtur statuta disponentia,quod mulieres,& minores non possunt se obligare sine antoritate proximorum .

ADDITIONES.

a Prædsentia amicorum.Adde Soc.consi.283.incip.capio primum consultationis.uersi.cir.prin.6.col.in 2. parte ubi hoc idem allegat,& declarat.& limita,quando persona, quæ infert merum, uerisimiliter potest inferre etiam prædsentibus amicis,ut in tyranno secundum Ang.in consi. 280. quod inci.reperitur in quadam char. & fuit consilium & collegium Perusinum , ut patet ibi ex subscriptione , & facit , quia fortior prædsumptio tollit minus fortem l.diuus ff.de in integ.rest.& ut per d.Soc.consi.21.inci.uisis & diligenter lectis.uersi.prædictis non ibi.Item recedere in l.parte,& ad prędicta uide do.Fran.de Are.hic.

b † Limitat Bar.Adde quod uidetur tex.esse contra limitationem Barto.in c. causam matrimonij,extra,de offi.dele.ubi uide Io. de Im. qui aliter loquitur,quàm Bar.hic similiter idem uoluit in l.j.j.de prædi.curia.lib.10.uide eundem Bart. in l.fi.ff.si quis aliquem testi.prohi.

c Ira putarem de filia.Vide d.Ias.May.qui refert istam limitationẽ Sal. p Alex. hic reprobari,& per And.Sicu.in c.causam matrimonij,in 3.col.de offic. del.per tex.in c.quamuis,de pac.in 6.iuncto.c.cum contingat,de iureiu.& contra eum etiam inducit illud,quod singulariter tenet Bal.in l.pactũ,in ult.col.in 21.q.j.de coll.ut latius per eum hic habes, quem omnino uide.

LEX XXXVI.

1 *Transigens vsque ad sententiam moram purgabit.*
2 *Actor actione primæua non agit ante terminum solutionis.*

Si maior. j. [a]Hæc l. tribus modis legitur, duobus per

1 matur sic . † Transigens potest moram purgare vsq; ad sententiam.hoc dicit.Oppo.quod reo non implente, quod conuenit, possit exigi vltra conuenta: quia primæua potest agi, vt ſ.eod.l. siue apud acta.& ſ.tit.j.l.cum proponas.Sol.ut in princ.gl. quia ibi perseuerabant in sua contumacia,siue mora.hic vero secus: quia in lite offerebant,& quia glo.dicit in lite,& lis durat vsque ad sententiam.ideo collige,quod dixi in summario.Alij dicunt, quod non vsque ad sententiam. Aliqui , quòd etiam postea, vt hęc plenè scripsi in d.l.siue. Opp.ad idem de l.cum proponas, ſ.eo.tit.quam glo.simul allegauit cum alijs.Sed solu.illa ei non congruit . nam ibi non potest mora purgari , quia erat adiecta clausula,rato manente pacto, per quam patuit, quod exceptionem.& repetitionem datorum locum habere voluit.& hoc,ga clausula iuxta exceptionem apposita fuit , ut ibi dixi. Item erat ibi reus,non actor vt dixi in l.seq.& in l. qui fidem ff.eod. hic secus,& hoc quo ad primum casum illius l.sed quo ad secundum quando clausula non fuit adiecta sol.q̃ illa concordat cum ista, quod nec ibi exigit vltra conuenta.Opp.succesiuè cum glo.de l.si quis in suo j.de inoffi.test.& de l.fi.j. de fideic.lib.sol. vt glo. quod fallit in illis duobus casibus in quibus plus petitur.Attende,quia licet in eis plus petatur,tamen dubito,an glo.velit dicere , quod in eis non possit moram purgare, quod hic potest, & ex continuatione ad prędcedentia videtur velle , quod non possit purgari,quod puto verum.Et est ratio: quia vbi vtrunque peti potest,scilicet debitum,& pęna,non potest purgari mora,ita not.glo.or.ff.de verborum oblig. l.cum stipul. sum mihi a proculo,& est text. in l.traiectitiæ §. de illo.ff de act. & oblig.& est euidens ratio , quia vel esset petitio de altero non de vtroque , quare autem in illis legibus peti possit utrunque. Respon.in l.si quis in suo,quod operatur odium non soluentis,qui sic abundãter,& benignius fuit tractatus a testatore,& fauor filij. qui vltra legitimam suam non recepit de patris hæreditate, in l.si uero j. de fideic.lib.est fauor libertatis,& plenioris executionis uoluntatis testantis,& quia materiam purgationis morę scripsi plenè ſ.tit.j.in l.si pacto quo pœnam.ideo ad ea remitto, quæ si his

2 addantur,facient solennem repetitionem . † Transeo ad secundam lect. secundum quam, hoc dicit . Actor non potest agere primęua,priusquam venerit terminus solutionis fiendæ in transactione,& istam lec.colligit gl.ex verbo,præsentata, quod anticipationem no.ut Inst.de leg.§.si debitori ff.sol.mat.l.si constãte §,quoties,& quæ fuerit ratio dubitandi, dic vt in ea.sed dicũt doct. q̃ illa ratio dubitandi satis est friuola , & supina contra l. quod Labeo ff. de Carb edic. ideo tenent primam,& verbum , representata.exponunt,idest oblata.vel legunt tertio , ut hæc l. dicat,quod in contractu transactionis nõ veniant vsuræ ex mora non soluentis,& huius est ratio,quia est contractus stricti iuris,cum non enumeretur Inst.de act.§.actionum,& sic non debentur vsuræ citra uinculum stipu.j.de vsu.l.quamuis,sed quia glo.aliquando uidentur sentire,quod sit bonæfidei,aliqñ,quod sit stricti iuris:ideo remitto ad ea quę scripsi ſ.eo.l. sub ptex.la.j.

ADDITIO.

a † Si maior. allegatur quotidie ista lex ad hoc, quod periurus repellitur ab agendo,quod est uerum,si uelit agere super eo,super quo est periurus,& aliàs secus ea, dilecti, & ibi do. extra , de excep. & ita not.Petr.de Ancha. consi.167.

LEX XXXVII.

1 *Pęna in transactione prædmissa an possit exigi.*
2 *Pęna cum eo,quod dari conuenerat, quando peti possit.*

Promissis. † Casus. Pœna a promissa in transactione

1 a potest exigi, licèt sit adiecta dationi.h.d.notabiliter, quia per eam uidetur limitari id , quod notatur j. de vsu.l.cum allegatis,& idem dicit Iac.But.in pœna compromis

2 si, licet prædceptum arbitri contineat dari . † Quærit glo. vtrum peti possit,scilicet pœna & id,quod conuenerat dari,& dicit gl. quod non,nisi dictum fuisset,rato manente pacto . Quia attende,quia contra istam gl.tenet Bart.in l.insulam ff.de ver.obl.dicens,quod ista clausula solum apponitur, ut nouatio impediatur,non ut utriusque exactio permittatur, quod ipse probat pluribus rationibus , sed de vna sola curo , videlicet quod quando hæc clausula tacite intelligitur in contractibus bonæ fidei, in quibus pœnalis stipulatio non nouat priorem obliga. vt ff. pro sol.l.si quis a socio,& de act.emp.l. prædia. tamen utrumq; non potest peti,ut ibi patet & si hoc operatur tacite intellecta,idem in expressa,arg.j.de fideiuſ.l.non recte.hoc confirmo,quia verba hoc non important. ergo ultra significatum non sunt extendenda ff.de exerc.l. j. §. si is qui nauem,& solu. matr.l.si uero §. de uiro,& de leg.3.l.non aliter. Ego istam opi. sequor. Sed pro defensione gl.& ueritatis elucidatione est attendendum,quod interdum de exactione pœnæ est facta mentio aliqua , & clausula prædicta apposita. putà quia dicit, toties pœna committatur,& exigi possit , quoties fuerit contra factum rato manente pacto , uel solum dixit , quæ commissa peti,& exigi possit,rato manente pacto,& tunc utrunque peti potest,& exigi.nec tunc poterit mora purgari,ut dixi in præcedenti l.interdum, de exactione nulla est facta mentio : & tunc distinguo , aut quæritur in actore aut in reo.primo casu utrunque non potest petere,sed alterum tantum per rationes supra allegatas.secundo casu vtrũque possit petere , idest pœnam exigere, & nihilominus tueri pacti,uel transactionis exceptione,ut ſ.eod.l.cum proponas,& ff.eodem l.fidem . Et huius est ratio: quia cum stipula. pœnalis non nouet liberationem præcedentem , vt ff. de pac.l.rescriptũ §.si pacto , & l.si unus §.pactus. sequitur, quod alia clausula ad impediendam nouationem non est adiecta , sed ad aliud , puta circa exactionem , cum uerba debeant intelligi prolata, ut aliquid operentur,ut l.si quando,de leg.primo, & proprie scripta, si non possunt operari , impropriantur, vt operentur ff.de præscrip.uerb.l.insulam.

ADDITIO.

a ¶ Pœna,quid aute.in pœna adiec.in compromisso per Iaco. & Bal. & alios hic,per Raph.Cu.in consi.166.inc.facta fuit quædam transactio.

LEX XXXVIII.

1 *Transactioni fiendæ debet aliquid ex vtraq; parte interuenire.*

1 **Transactio.** Casus. † In transactione debet aliquid hincinde interuenire, hoc dicit. Oppo. duobus modis, vt in glo. & solu. vt in ea. Extra oppon. de l. eum. donationis supra eodem, vbi tenet transactio. & tamen nulla subest ibi spes aliquid percipiendi, cum pollicitatio illa sit nulla. Solu. quod licèt sit nulla quantum ad effectum obligationis, tamen spes non tollitur, quam transigens habet in fide pollicitoris, sperat enim quod impleat, & per implemẽtum sperat obtinere, sic in l. si super, spes est in conditione potestatiua in aduersarij potestate collata. & hæc vera licèt alij intelligant legem illam, vt ibi dixi.

LEX XXXIX.

1 *Pœnitentia an locum habeat in transactione.*
2 *Pœnitentia locum non habet in pactis liberatorijs.*

1 **Quamuis.** Primo dictum. Secundo detestatur dicentium oppositum. Casus. † In transactione nullo tempore est locus pœnitentiæ. hoc dicit. Et propositione casus pondera illud uerbum, statim, quod dubium fecit quęrenti idiotæ. Oppo. transactio æquiparatur contractui innominato: vt not. supra eodem, l. si pro fundo, & l. siue apud acta. in fin. gl. magnæ, sed in contractibus innominatis locus est pœnitentiæ: vt ff. de condi ob causam l. si pecuniam, in principio, ergo &c. Solu. secundum Iac. de Ran. quod ibi in contractibus innominatis tendentibus principaliter ad obligandum. hic in tendentibus principaliter ad liberandum, & sic potest dici hic speciale liberationis fauore. Sed hæc sol. non placet Bar. per l. si quis acceptis ff. de cond. ob causam. ideo dixit speciale odio litium, seu fauore minuendarum litium, vt §. co. l. si pro fundo, prima communiter tenetur, quia ex solutione Bart. infertur, quod in pactis liberatorijs ob causam factis nulla mora lite, nec sperata locus esset pœnitentiæ, quod est falsum, quia per pactum liberatoriũ saltem est sublata naturalis, l. Stichum §. naturalis, ff. de solu. & ibi scripsi latius, in l. pacta nouissima, & duorum consensu. igitur vnius soli voluntate non potest resuscitari. ar. ff. de neg. gest. l. Papin. scribit si negotium, & de solu. l. dispensatorem. & quia duorum consensus exigitur, vt inducatur, vt l. j. in prin. ff. de pac. & l. ex consensu ff. de act. & obli. Item quia liberatus in obligationem non reponitur inuitus, & sine nouo consensu in l. fi. ff. de pac. Ad l. si quis accepto. Respon. q̃ ibi conceditur cautio ex
2 defectu modi, vel causæ: non ratione pœnitentię. † Concludo igitur, q̃ in pactis liberatorijs ex quauis causa factis non est lo-
a cus pœnitentiæ,[a] & nedum in actore, sed in reo: vt l. 3. in prin. ff. de condi. ob causam, nec propterea in totum recedo a Bar. quia dare est casum in transactione, in quo non potest dici, q̃ locus non sit pœnitentiæ liberationis fauore, quia liberatio nulla est, immo fortior obligatio. puta trãsigit actor cum reo hoc pacto, vt actor daret certum quid reo: & reus sundum petitum restitueret actori. pone actorem dedisse, & vult ex pœnitentia repetere, vel pone, q̃ non dedit: sed vult ex pœnitentia actionem primæuam intentare, certè non potest obstante transactione. Nec versatur hic fauor liberationis, sed odium litium resuscitandarum, & sic possum dicere, quod in transactione non est locus pœnitentiæ quandoque liberationis fauore, quandoque litium minuendarum causa, & modo habes hæc clarè conclusa, vel in hærendo antiquæ limitationi gl. quæ erat, q̃ re non integra non licèt pœnitere, arg. l. quod tertius §. de condi. ob causam, & not. in d. l. si pecu. possum etiam dicere, q̃ ideo in transactione non est locus pœnitẽtiæ, quia ex neutrius parte res est integra, quia reo est quæsita exceptio, similiter, & actori: quia nec ad prosequendum potest compelli, ad quod aliàs teneretur, & in expẽsis condemnari posset: vt j. quomodo & qñ iu. auth. qui semel.

ADDITIO.

a †Non est locus pœnitentiæ. Adde in quibus contractibus nominatis, uel nõ nominatis pœnitentia locum habeat, & quando, doc. post glo. in l. si pecuniam §. si seruum, & in l. dedi. & ibi omnino Alex. post Bart. ff. de condi. ob causam, & Bal. in l. ex placito. q. x. j. de rer. permu.

LEX XL.

1 *Veniens contra transactionem pœnalem qualiter puniatur, & nu. 10.*
2 *Mora non purgatur, vt pœna commissa ex causa transactionis euadatur.*
3 *Transactio quando pactum dicatur.*
4 *Disiunctiua inter genus, & speciem posita quid operetur.*
5 *Alternatiua diuersimodè capienda.*
6 *Firmitas iuris subuertitur uinculis Aquilianæ stipulationis.*
7 *Acceptilationis effectus qui sint.*
8 *Conuenta omnia an sint seruanda.*
9 *Pœna promissa quando petatur.*
11 *Pœna delinquenti præmium non dabit.*
12 *Transactionis solennis effectus qui sint.*
13 *Conuentus ad pœnam an illam euitet, si ab actione intentata desiterit.*
14 *Agens quando repelli possit.*
15 *Stipulatio pœnalis an committatur agendo de facto.*
16 *Collectæ non soluenti an reddatur ius, stante statuto &c.*
17 *Iudex an possit procedere contra accidentem bannitum stãte statuto, &c.*

Vbi pactum. Hęc lex est repetibilis, & licèt tota sub uno constructu sit posita: & sic commodè non possit diuidi, tamen ut ex formatione casus in terminis pcipiẽdis in duas partes intellectiuè pt diuidi: quia primo repetitio thematis, ex quo tacita elicitur quæstio. secundo eius bipartita solutio. secunda ibi, aut subsequutis. Vel primo recitatur forma solennizati contractus. secundo ponitur eius re-
1 sultans effectus, & hæc melior. Casus. † Veniens contra transactionem pœnalem acceptilatione roboratam restituet data, & soluet pœnam: & etiam repellitur exceptione ante cognitionẽ causæ, sed aduersarius hanc exceptionem ad processum debet opponere. hoc dicit. secundum lect. Azo. quæ est communis,
a & vera,[a] & secundum quam illa verba, ante cognitionem causę, cõstruuntur cum illo verbo, maluerit. Casum in terminis pone secundum diuisionem secundam: quia f'm illam cõmodius euitantur contraria, & pro eius positione vide, quod j. scripsi, in 11. q. ad fi. Posito casu lege literã, & supple tex. ibi, subnixa est. subaudi, & pœna promissa, si cõuentum fuerit, unde petitur de effectu huius transactionis sic solennizatæ, & respondetur, ut sequitur, vel adde, & pone. q̃ actor ꝯuenit, quia iterato ex priori causa egit, & quæritur. quid reus ab eo petere possit, & respõ. vt sequitur l tex Lecta litera, notabilia collige. primo q̃ in acceptilatione sunt vincula, quæ, & qualia j. dicam. Secundo q̃ actio extincta non resuscitatur, licèt data causa transactionis restituatur. Tertio, q̃ de facto agi non permittitur etiam ei, a quo pœna
2 exigitur, & ratio j. dicetur. † Quarto quod non est locus purgationi moræ, seu ut verius loquar, non est locus pœnitentiæ ad euasionem pœne commissę ex causa transactionis roboratæ p̃ Aquilianam, & acceptilationem subsequutam. Quinto, q̃ suffi-
3 cit conuentio facti, ut pœna dicatur committi. † Opp. sic transactio est pactum, vt ff. de pact. l. j. §. j. & §. eo. l. si de certa. igitur alternatiua hic in ea male est posita. Sol. quod illud procederet, si pactum hic sumeretur in genere, sed hic sumit in specie pro pacto gratuito. & transactio pro pacto non gratuito, vt in prin. gl. Et si dicas inquantum de pacto gratuito loquitur, non conueniet rubro. Respon. sufficit alias partes conuenire. nam exordiẽ do potest principale quęsitum ampliari. Vel dic, q̃ pactum gratuitum lato sumpto vocabulo potest dici transactio, quasi ab actione transitio: vt no. §. eo. l. 2. sed non potest dici transactio strictè, & propriè: ut §. eo. l. transactio. sed ex alio respectu hæc exceptio non est bona f'm Iac. Bu. quia tex. non prosequitur aliquid de pacto gratuito, sed non gratuito, cum mandat data restitui, ideo gl. transiuit ad secundam expositionem, vt dictio, vel, expo-
4 natur declaratoriè vel, pro id est. † Et ex ea nota, quod disiunctiua inter genus, & speciem posita stat declaratoriè, & restrictiuè, & idem tenet gl. in legato eidem relicto in l. j. ff. de rebus du-
5 & ibi dicit esse casum, quod not. † Dicebat dominus meus tũ, quod, quandoque alternatiua ponitur inter ea, quę sunt idem substantia, significato, vel effectu, licet sint nomine diuersa, & tunc stat declaratiue, vt hic: quandoq; inter diuersa necessario tamen concurrentia ex mente disponentis vel alia causa, & tũc stat copulatiue pro, &, infra de uerbo. signifi. l. pen. Quandoque ponitur inter diuersa opposita incompassibiliter uel priuatiue, & tunc stat proprie alternatiue. Quandoque ponitur inter diuersa, compassibilia tamen, & quæ possunt concurrere, & tunc stat subdisiunctiue: ut ff. de verborum signific. l. hæc uerba. illi autem potes tertio dicere, quòd hic stat proprie, & expone, ubi pactum, scilicet non gratuitum, super liquida tamen obligatione interpositum: vt ff. de pac. l. si intra. & transactio. s. non gratuita super non liquida obligatione interposita, & hęc proprie est transactio, ut §. eo. l. transactio. sed pactum de quo. s. etiam transactio

ADDITIO.

a Quæ est communis & uera. Hanc opi. approbant etiam Bar. Bald. Ang. Pau. de Cast. do. Alex. hic glo. Barto. & Ang. in l. rescriptum §. si pacto, quo pœnam ff. de pactis secundum quem intellectum, quando transactio fit per acceptilationem, & actor contrauenit, reus habet ista tria remedia copulatiuè, sicut quando fit transactio cum iuramento, ut infr. l. proxi. & adde quòd istum intellectum reprobant Pet. Cyn. Ray. & Ful. hic præcipuè per istum tex. qui fortiter obstat in duabus alternatiuis, & licèt Sal. hic laborat, prout hic dicit d. Iaf. ad probandum, q̃ non sunt alternatiuæ, nihil est, & breuiter tene, q̃ opin. Azo. est in se vera. Et aduerte, quia ipse non fundat se in hoc tex. Sed per tres rationes relatas in gl. præcipuè quia repelli debet a iudice, cum uiderit eum actione carere.

factio dici potest: vt §. eodem l. 2. & sic vtraque pars facit ad titu.
6 † Oppo. 2. quod text. malè dicit, dum dicit, quod firmitas iuris subnexa est vinculis aquilianæ stipulationis, &c. nam totum est econtra, quia aquiliana stipulatio subnectitur firmitate iuris, quia ius eam roborat. & firmat: vt ff. eod. l. cum aquiliana. Solu. exponendo vt in glo. 2. in princi. 2. uel clarius, ut dicamus, quòd firmitas iuris subnexa sit scilicet ipsi transactioni, mediantibus
7 uinculis aquilianæ stipulationis, & acceptilationis. † Tunc opp. 3. quod acceptilatio non habeat vincula, sed dissoluat, & perimat illa, si qua sunt. ut supra eod. l. si causa, & l. ut responsum. ff. de accep. l. i. & instit. quibus mod. tol. obliga. §. item per acceptilationem. Solu. ut sequitur in gloss. 3. usque ad fin. l. quòd uinculum acceptilationis est: quia accepto ferens obligatur naturaliter non petere, quod probat gloss. quia pactum nudum de non petendo hanc naturalem inducit: ut supra. eod. titu. j. l. pacta notissima, & ibi dixi. Sed Pet. & Cyn. dicunt, quòd inimo vincula sunt duo, non tantum unum, ut sentit glo. Et probant per istum text. qui in plurali dicit, vincula. Secundo, quia ut dicit gloss. si pactum, quod est nudum, hoc uinculum naturalis obligationis inducit, sequitur, quòd acceptilatio, quę est pactum solenne uer bis uestitum, debet producere utrunque uinculum, scilicet naturalis obligationis propter consensum, & ciuilis propter solennitatem uerborum, ut quid iuris est in parte, & in toto. ff. de pac. l. iuris gentium. §. adeo, & de rei uend. l. quæ de tota. Et est hoc notandum, & utile ualdè: quia secundum hoc si contra fiat, age tur ad interesse uelut ex pacto ualido, & efficaci interposito super obligatione non faciendi. vt ff. de re iudc. l. si quis ab alio. in fin. & de uerbo. oblig. l. eadem. §. cato. Alij, ut Mar. de Syl. & Iac. But. dixerunt per omnia contra uidelicet, quòd in acceptilatione nulla est obligatio. Primo, quia accepto ferens, uel recipiens non agit aliquam obligationem inducere: sed solum inductam dissoluere: ut dict. §. item per accep. ergo. & c: cum actus agentium non extendantur ultra intentionem eorum. ff. si cert peta. l. non omnis. in princi. & ff. de act. & oblig. l. obligationum substantia. §. 1. Secundo, quia nec uerba acceptilationis hoc important. sed solum recepti confessionem solennem, & liberationem: ut d. §. item per accepti. ergo, &c. cum nostrum non sit extendere, nec a proprio significato recedere: ut ff. solu. matri. l. si uero. §. de uiro, & de lega. 3. l. non aliter. in princip. Tertio, quia uera solutio recipientem non obligat ut infra. de usuca. l. acceptam. & ff. de so. l. pe. igitur nec ficta, qualis est acceptilatio: ut ff. de acceptila. l. per iusiurandum. §. si is, qui hominem. nec plus operatur fictum quam uerum. ut ff. de adoptio. l. adoptio. & locati. l. qui ad certum. Ad huc text respondet, quòd hoc verbum, uinculis, ad aquilianam stipu. non ad acceptilationem refertur, cum non possit, ut in simil. infra. de sent. l. fina. Vel dicunt ipsi, quod si ad acceptilationem referatur, quod impropriè loquitur, & similitudinariè, ut dicatur creditor uinculatus. quia contra debitorem non potest insurgere modo, ut poterat primo, ut ff. de ser. ur. præ. l. i. & ff. ex quibus cau. ma. l. succurritur, & l. sequen. & sic se haber communis usus loquendi. Sed Barto. dicit, quòd accepto ferens uel solutionem recipiens dicitur profiteri illum debitorem non esse. & per consequens cum eo tacitè pacisci de non petendo. ut ff. de pact. l. tale pactum. in princip. quod naturalem oblig. inducit, & quòd iste text. dicit, uinculis, in plurali, dixit habita consideratione mixtim ad utrumque. Dominus meus hoc improbat per rationes Iaco. Butr. & ad l. tale pactum. respondet, quòd ibi est pactum expressum uel tacitè præsumptum. ut ibi not. & probat litera in princip. dum dicit tale pactum. in casu nostro nullum: quia nec uerba, nec intentio hoc importãt. ut dixi: ideo nec ciuilis, nec naturalis nascitur. Et idem dicit esse, quando lex tacitè subintelligit, nec uerba hoc important: quia tunc solum exceptio inducitur. ut supra titul. j. l. secunda, & l. si creditores, & ff. de iu. do. l. si pater. §. quæ debitorem, & hoc ultimum est notandum. Ego sto cum eis, ut nulla naturalis specialis ex acceptilatione inducatur. Item, ut nullum pactum de non petendo insit in ead. & hoc per iura supra allega. qua tenetur non uenire contra acceptilationem, quam fecit sed eam seruare etiam de facto, & hæc naturalis insurgit ex illa æquitate lata, & generali naturali ratione inducta, qua dicitur, nil trahentibus, seruari: ut ff. de pact. l. prima. circa princip. & supra. debet petere, uel exigere, & ff. de condictio. indeb. l. nam natura, & per totum, & inter hanc latam, & illam specialem, quæ insurgit ex pacto de non petendo, est hæc differentia specialis, quod obligat ad interesse, & de eo poterit obijci compensatio, ut dixi in l. pacta notissima. supra titul. primo. hæc generalis, secus: est enim multiplex naturalis obligatio. ut per docto. not. ff. de iusti. & iu. l. ex hoc iure. Addebat dominus meus, quod si pactum esset adiunctum acceptilationi, sicut quotidie faciunt notarij in
a instrumentis[a] dicentes, quòd fecit finem quietationem, & remissionem & pactum de ulterius non petendo, ac etiam libera

uit eum per aquilianam stipulationem, & acceptilationem legitimè interpositam, quòd tunc pactum de non petendo induceret naturalem obligationem, & hæc naturalis obligatio posset dici vinculum acceptilationis propter connexitatem, & cohærentiam eius, quasi pactum insit, & par eius censeatur. argu. l. lecta. versicu. diçebam. ff. si cert. peta. & per hunc modum dicebat gloss. posse intelligi, & secundum hoc dictio, cum, posita in gloss. iuxta fin. exponitur temporaliter pro quando. Oppo. contra text. dum dicit, aut subsequenris, &c. quia si text. ponderetur, nihil postea fuit sequitum, nisi conuentio, quam aduersarius fecit, & illi accommodandus assensus: quia illicita, & punienda: vt hic in text. Huius timore se. gloss. exponit subsequutis, id est conuentionalibus, quasi dicat, quod dictio, sub, non stat hic pro, post, nec ordinem notat: sed stat intrinsecaliter pro. in, vel intra. vt sit sensus, quod inter nos sequutis, id est conuentis. vel dic, quod stant propriè, & intelligatur solum de accep-
8 tilatione, quæ sequitur aquilianam stipul. † Oppo. 5. quòd nedum secundum leges conuenta debent seruari: sed etiam conuenta præter, & citra. ff. de pact. l. pacisci. & supra titul. primo. l. si quis in conscribendo. Solu. dupliciter, vt in sequen. gloss. primo, quod hic non sumitur l. pro sanctione quadam sicut sumitur in contrario, & supra de legibus. l. secunda. per totum, & supra eod. l. prima, & secunda. sed sumitur hic pro conuentione quadam: vt supra. titu. i. l. legem, & ratio est, quia contractus, &c. vt ff. depositi. l. j. §. si conuenerit, vel secundo si pro sanctione sumatur, potes dupliciter text. punctare. vno modo, vt illa verba, secundum leges, legantur cum sequen. & non obstant contraria. alio modo cum præcedenti dictione, subsequutis, & tunc contrarium videtur obstare. sed intellige omnia esse secundum leges, quæ non sunt contra, licèt sint citra: vt ff. de pact. l. iurisgentium. §. prætor. Oppo. 6. quod text. malè dicat, aut pœna, &c. quia in themate nihil erat dictum de pœna, & responsio deber conuenire interrogato: vt ff. de interroga. ac. l. de ætate. §. quod autem, & §. nihil. solu. vt in princip. gloss. magnæ. quæ text. supplet dicens, quod pœna fuit promissa. &c. Et bene, quòd sequentia declarant præcedentia: vt ff. de testa. l. hæredes palã. §. sed si notam,
9 & de lega. j. d. si seruus plurium. §. fina. † Oppo. tunc 7. quod licèt pœna sit promissa, tamen non possit peti, nisi sit contrauentum: vt ff. de condi. cau. da. l. dedi. in princi. & supra titu. j. l. cum proponas. Solu. vt hic intelligatur secundum illas: vt sequitur in eadem gloss. a versi. & dic, vsque ad versi. item, & hæc vera. Oppo. tunc 8. quod si sic est, ergo prius erit cognoscendum, an pœna sit commissa, vel non, quod videtur contra istum text. dum dicit ante cognitionem causæ. Solut. vt sequitur in eadem gloss. scilicet, quòd hic loquitur de cognitione causæ principalis, qua is agit, qui contra transactionem venit, & primæuam actionem intentat, non de cognitione etiam pœnalis, qua agit is, cui contrauentum est, & in qua pœnam petit, & hoc vsque ad vers. & est speciale, & secundum hoc ista verba, ante cognitionem causæ, construuntur cum illo verbo, inferenda. Sed tunc 9. Oppo. quòd ista solutio non sit tuta, quia ex ordine prius apparet, quod mota est quæstio principalis, & postea hæc pœnalis: ergo principalis, vt prius mota, prius est terminanda: vt ff. de iudic. l. de iur. §. qui prior. Solu. vt sequitur in gloss. quod hoc est speciale: illud regulare. Vel dicit gloss. quod hæc verba, ante cognitionem causæ, non construuntur cum verbo, inferenda, sed cum participio, data, & sic designet tempus dationis, quasi dicat, data ante cognitionem causæ. scilicet nomine transactionis restituet. sed præcedens tutior, & ratio specialitatis secundum quosdam est, quia dolo facit, qui contra transactionem sic solennem venit, videlicet antequam dolus eius purgetur per solutionem pœnæ, & restitutionem datorum, non debet audiri.

Tu dic, quòd propriè loquendo hic non fallit. sed debemus dicere, quòd lex, si priorem, locum habet, quando exceptio prioritatis replicationis alterius exceptionis obiectæ non potest tolli, vel elidi. aliàs secus, vt hic. nam dicit aduersarius, qui pœnam petit, tu rectè exciperes, vt de causa principali, quàm mihi moues, prius cognoscatur, nisi cognitioni obstaret exceptio transactionis, acceptilationis, quam ad impediendum processum, & cognitionem, ego oppo. quòd fieri potest: vt supra eodem l. fratris, & sic aliàs per replicationem tollitur regula, & eius exceptio. infra, qui accu. non poss. l. prima, & ad hunc intellectum potest adaptari iste text. dum dicit, si aduersarius maluerit, nam tunc dicitur malle, si exceptionem opponat ad processum. licèt, & alium intellectum possit habere, de quo sequitur in glos. Oppo. 10. quòd text. malè dicat, si aduersarius maluerit. nam ex hoc videtur supponere, quòd istius pœnam petentis sit electio, quòd videtur contra l. plerunque. in fin. ff. de iur. dot. vbi in alterna-

ADDITIO.

a Sicut faciunt quotidie notarij in instrumentis. Tu uide de hoc dicto plenè in tractatu clausularum in clau. contract. uer. computata omni quantitati. ubi de hac materia tangitur.

a ternatiua electio est debentis, [a] fol. vt successiue sequitur in glo. & primo secundum Mar. qui fatetur contra. & hic aduersarium intelligit non actorem, sed conuentum ad pœnam, & sic non obstant contraria. Sed Mar. male dixit. primo, quia est contra mentem istius text. si bene ponderetur, nam conuentus ad pœnam est ille, qui tenetur vel stare transactioni, vel pœnam inferre, si aduersarius maluerit. & sic de aduersario eius non de seipso, cum aduersarius sibiipsi esse non possit. Secundo quia contractum non seruanti non competit electio, sed implenti. vt nota. in l. qui fidem. ff. eodem. Tertio, quia licet in mera alternatiua rerum electio sit debentis, vt dicta l. plerunque. tamen in mixta rerum, & actionum seu iurium electio est actoris. & not. supra eodem. l. cum proponas. & ff. de pact. l. rescriptum. §. si pacto. argumen. ff. de tu. l. quod in hæredem. §. eligere. & ex hoc patet, quod non obstant contraria. sed subiungit, quod Azo. intellexit istum text. si is, qui petat pœnam, velit alterum tantum ex his: sed vbi vellet vtrunque, scilicet transactioni stari, & pœnam solui, & data restitui, ipse potest. & quare hoc dixerit, statim patebit. Oppo. igitur. 11. contra ambas opinio. antiquorum. nam siue teneas, quod electio sit conuenti ad pœnam. vt Mar. di 11
xit, siue actoris, vt alij dixerunt. tex. stare non potest: quia suppo nit, quod pœna soluta, & datis restitutis cognoscetur de causa principali, & primo qua, quod videtur impossibile: quia nemo auditur, experiri volens sine actione. vt ff. de nego. gest. l. si pupilli. cum simili. sed primæua in aquilianam stipul. erat transfusa, & per consequens sublata. vt ff. de pact. l. si vnus. §. si pactus. & ipsa per acceptilationem est percmpta, vt dictum est super 4. glo. ergo. &c. Huius timore dicit glo. quod quinque fuerunt opin. vt sequitur in ea. & primo ponit opinio. Azo. vsque ad versi. alij vt Oldra. & opinio. Azo. referro pro vltima. dixit igitur Oldrad. quod quis hic non experitur sine actione, quia renascitur antiqua, & directa. nam ex quo iste petit restitui, quæ dedit, videtur consentire, vt a transactione recedatur, & in priorem statum restituatur per actum retro priori similem. argumen. infra de non numera. pecunia. authen. contra qui propriam. & infra quando li. ab empti. discedere. l. prima. Sed hæc responsio non placet Azo. quia dicit ipse, quod intentio petentis pœnam non est, vt a transactione recedatur, vt sequitur in glo. vsque ad ver. tertij dicunt. Sed attende, quia melior est responsio secundum doct. quia licet quantum ad restitutionem datorum interueniat actus retro priori similis, tamen non interuenit nec interuenire potest respectu acceptilationis, quæ primam extinxit. vnde perpetuo non resuscitatur. vt ff. de solutioni. l. qui res. §. aream. & in simili nota. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pactis. & sic non obstat. l. prima. quando liceat ab emptione discedere. similiter, nec authen. contra qui propriam. quia ibi actio non restituitur, licet noua actio puta condi. ex l. illa detur. Alij igitur defendunt confitentes, quod hic non renascitur directa, sed vtilem dicunt renasci. vt sequitur in glo. sed male dicunt: quia vtilis quandoque renascitur, mediante restitutione in integrum. vt l. j. & 2. infra si aduer. transi. quæ hic cessat, nec interuenit, vel ex aliqua æquitate, quæ hic non subest, sed deest. cum hoc contingat propter culpam ipsius contrauenientis. Alij igitur dixerunt, quod hic agitur condi. sine causa, vt in antiquam obligationem reponatur, quasi causa transactionis sit redacta ad nõ causam. Sed hoc nihil est, quia antequam in priorem obligationem sit repositus, primæua agi non potest. quod tamen iste text. supponere videtur. Præterea si ad non causam reducitur, hoc euenit facto suo, & culpa, quia non seruauit promissa, ergo, &c. vt l. quod quis. ff. de regulis iuris. Quinimmo dixit Iaco. Butriga. quod restitutio datorum non petitur, vt à contractu discedatur, sed ex noua causa, quia in pœnam contrauentionis. Alij igitur dixerunt quarto, quod verum est, quod hic agitur de facto. & ad contrarium, quo dicitur, quod nemo sine actione auditur. respondent, quod verum si potestas excipiendi esset data aduersario. sed hanc exceptionem non potest opponere, ex quo habet pœnam, & data, vt supra eodem, l. cum proponas. sic, & alias agitur de facto. infra de contrahen. & committen. stipu. l. nuda. & ff. de verbo. oblig. l. si Titius. & hanc opinionem tenet Pe. quam
sequitur Cyn. per l. Iul. §. quantum. ff. ad exhib. Item, quia sic in 12
telligendo, stabit alternatiua hic posita proprie, & non violabitur litera, & dicit gl. quod secundum quamlibet istarum solutinnum nos habemus hic casum, quod post solutionem pœnę & restitutionem datorum in causa principali, quæ de facto mota fuit, procederetur, & de ea cognoscetur. Sed Azo fuit in 3tia opinio. vt §. not. in gl. in ea parte, quam omisi, & mouetur tribus rationibus, quas gl. multum nude, & succincte recitauit. & idẽ
10 doct. Sed ego declaro ipsas. † Prima est, quia veniens contra trãsactionem simplicem iuratam, tamen pœnam soluit, & data restituit; & nihilominus actione ei verè competenti priuatur, & non auditur ex hoc, quia contra tam solennizatam transactionem venit. vt j. l. proxi. ergo, & in casu nostro, vbi licet non interuenerit sacramentum, tamen actus sic fuit solenizatus, quod primæua actio sublata fuit, quia per aquilianam stipula. & acceptilationem: secus si simplex transactio fuisset. vt supra eod. l. cum proponas. Secunda, quia cum per acceptilationem principalis actio sit sublata funditus, & extincta. sequitur, quod ex ea experiri non potest actor, nec de ea potest esse cognitio tanquã de non empto. argum. l. actor. infra. de proba, & dicta l. si pupilli. §. fina. ff. de nego. gestis. Tertia quia iudex, ad quem spectat inquisitio veritatis: vt supra. de eden. l. is apud quem. interrogauit eum, qua actione vel obligatione experiatur. Et quia non potuit respondere, eum repulit, vt in gloss. & quia hæc ratio non videtur necessitare, quia supponitur, quòd libellus in se sit actus, & per consequens habet causam certam, & sic obligationem, & actionem saltem implicitam: tamen ratio multum benè necessitat. nam iudex in his, quæ sunt sibi iudicialiter cognita, & circa acta contingentia, potest supplere, vt in fra. de temp. appel. l. 2. & not. per docto. infra. vt quæ desunt aduo. partium. l. 2. sed in casu nostro iudici liquet ex gestis coram eo, quòd iste nullam habet actionem. ergo &c. minor patet. nam & ipsum reum condemnauit, & cogit ad restitutionem datorum, & pœnam: quia contra transactionem acceptilatione vallatam venit, & sic
ei patuit, quod actionem non habet. † Quarto addi potest, quia 13
pœna non debet delinquenti præmium afferre: vt ff. de nego. gest. l. siue hæreditaria. cum concor. ibi positis in gloss. sed restitutio datorum est pœna legalis in odium contrauentionis. ergo præmium non debet afferre exercendæ actionis de facto, & non de iure, & hanc partem tenuit Iacob. Butrig. domi. Bart. & ego cum eis. Restat respondere ad dictum text. in eo, quod ad cognitionem causæ procedere postea posse, videtur supponere, & hic gloss. secundum Azo. tenet quod procedit, si aduersarius maluerit, quia exceptionem intentionis, vel facti non opponat, & non procedet, si opponat. Ego puto etiam, quod si ip-
b se non opponat, iudex possit eum suo officio reijcere [b], vt per rationem tertiam declaratam, vt supra feci, & quia ad iudicis decorem spectat neminem sine actione audire, ut ff. de admini. tuto. l. quoties. §. item si pro temporali. ergo suo officio eum potest reijcere. argum. infra. de iura. calum. l. 2. §. sed quia, & ff. de postu. l. quos prohibet, & hoc intelligo, vbi sit idem iudex, qui coegit ad restitutionem datorum, & pœnam, & coram quo causa principalis est proposita, aliàs si diuersus iudex, & diuersum tribunal, ex quo libellus est in se aptus, nec ei aliter iudicialiter innotescit, non potest eum reijcere, nisi pars opponat. Item respondere possum, quod hæc verba, ante cognitionem, non supponunt necessario cognitionem, & processum postea fieri debere, nec impediri posse. vnde subaudiri potest ante cognitionem causæ petitam per actorem. Item ad istum text. in eo quod alternatiuè loquitur, respondeo dupliciter secundum quod, dupliciter diuisit tex. Nam secundum primam diuisionem, secundum quam supponis, quod post acceptilationem creditor contrauenit, & libellum super primæuam actionem porrexit. vnde reus petit pœnam, & restitui data, antequam ille audiatur, & quæritur, an possit. Cui alternatiuè respondetur, quod aut subsequitur secũdum leges &c. Difficilis est responsio, nisi disuncta ponatur pro coniuncta, quod fieri potest. Tum quia alternatiuè l. loquitur, quæ pro vtraque parte debet esse vera, ne ars nostra reddatur incerta, vt supra. de no. co. compo. §. quibus. parit enim alternatiua incertitudinem, vt ff. de iniur. l. prætor edixit. §. quod autem. Tum etiam ne obstent aliæ regulæ iuris, quæ dicunt neminem sine actione experiri, & extincta non resuscitari, ac etiam pœnam præmium non auferre, ut in ll. supra allegatis pro Azo. Sed retento eodem themate alter formatur quæstio. puta, quod creditor conuentus petit alternatiuè alterum de duobus, vel quod actor acquiescat placitis, & sic seruet transactionem, vel restituet data, & soluet pœnam, & queritur, an sic, & ad alterum istorum actor compelletur, & tunc alternatiua stat propriè, & responsio est facilis, quia ideo ad alterum compellitur, quia reus contentatur, nec vltra petit. si tamen vtrunque vellet, ipse posset, vt in lecta. Azo. & secundum primam diuisionem, sed secundum aliam diuisionem non est ponendum in themate, quod fuerit contrauentum: sed solum quod post
12 acceptilationem fuit pœna adiecta. † Vnde quæritur, qualis effectus istius transactionis sic solennis. Respond. quod effectus
erit,

A D D I T I O N E S.

a † Electio est debentis. Tu uide de hoc dicto, & illius ueritate istum in l. si quis. num. 1. & quod ibi posui in addi. ad ipsum in uersi. electio est debentis. infra. de conditio. ob causam.

b Suo officio reijcere. Not. diligenter istam gl. quæ quotidie allegatur ad hoc, quod iudex etiam parte non petente, tenetur repellere actorem carentem actione, quando sibi constat ex confessione partis, vel ex actis. idem tenet gloss. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. in verbo, in opponendo, & ibi clarius Bart. ff. de pact. & not. Barto. in l. post legatum. in princip. in 4. colum. ff. de adi. leg. & in l. ita stipulatus. ad fin. ff. de verb. obli. & in l. si Titius. vbi etiam Imol. & Mod. eod. tit. Imol. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect. vbi dicit, sic deberi limitari regulam illius. §. ita tene, quamuis Angel. hic contrarium teneat, sed malè, & ad prædicta adde do. Soci. consi. 255. incip. in causa illorum de mazinghis. versi. 2. posito. in 2. parte,

erit, quia aut subsequitur &c. Aut si contraueniat, restituit, & soluet pœnam &c. Et secundum hunc casum non est propriè alternatiua, sed magis conditionalis, & successiua responsio, & secundum hunc casum, & præcedentem iste tex. non contradicit vllo modo lecturæ domini Azo. Oppo. tunc 12. & extra glo. quod immo de facto agere possit, & teneatur aduersarius consentire, vt ff. ad exhib. l. Iul. § quantum. Sol. quod ibi aduersario volente, & non inuito, & sic concordat cum lectura Azo. Et si replicas, ibi non est merè voluntarius: quia causatiuè compellitur, aliàs in actione ad exhibendum condemnatur. Ego respondeo, quod ibi fuit in culpa, & mora, quia rem nõ exhibuit, cum debuit. In casu nostro est totum econtra, quia culpam commisit, qui inuito aduersario primæua agere cupit, vnde non audi-
13 tur. † Oppo. 13. & extra gloss. quòd conuentus ad pœnam desistendo ab actione intentata pœnam euitet: vt §. eo. l. cum proponas. nam & tunc implere dicitur conuenta, ergo pœnam debet
17 euitare, vt §. titu. j. l. si pacto. Solu. quod hic speciale in odium venientis contra transactionem, sic solennizatam, vt hic fuit, quia per aquilianam stipulationem, ibi vero fuit simplex transactio. ibi igitur est locus pœnitentiæ, & purgationis delicti, hic secus.
14 Oppo. 14. extra, quod de facto agens non possit repelli: vt j. de contrahen. & commit. stipu. l. nuda. & ff. de verb. obli. l. si Titius. Sol. quod interdum agens de facto sperat habere actionem per litis contesta. fiendam super actione sic de facto mota, tunc admittitur: vt d. l. nuda. secũdum vnam lectu. Interdum actionem non sperat habere, & tunc, aut vult agere de facto, & consequatur id, quod petit, & nõ admittitur, vt hic. Aut vt faciat committi aliam obligationem, & auditur etiam inuito aduersario, vt d. l. nuda. secundum aliam lectu. vel alter. hic nulla suberat causa
15 obligationis etiam naturalis ad antidora: ibi secus. † Oppo. 15. cum gloss. nam hic agendo de facto committitur pœnalis stipulatio. contra quod facit j. si man. ita fu. alie. l. ea quidem. Solu. vt in glo. iuxta fin. scilicet, quod hoc fuit cogitatum, vt pœna committatur, si de facto fuerit contrauentum. ibi si de iure, & sic ibi de effectu beneficij, id est de efficiali manumissione. Oppo. 16. ad idem de l. stipulatio ista. §. quæsitum. ff. de verbo. oblig. Solu. eo. modo, vt sequitur in gloss. vsque ad fin. & sic solutiones amborum contrariorum procedunt, in casu certi: sed non in casu dubij. Ideo latius dicebat dominus meus, cum quæritur, an pœna committitur ex sola contrauentione facti: distingue. aut in pœnis legalibus, & committitur vt §. de episc. & cler. l. si quis nõ dicam, & j. de adul. l. eum. qui duas. nam ex contrauentione iuris, & sic a l. permissa non committeretur: vt j. ad l. Corne. de sic. l. 2. & 3. Aut in pœnis conuentionalibus, & tunc aut constat de voluntate contrahentium, scilicet an cogitauerunt de contrauẽtione facti, vel iuris, & illam serua, vt hic in gloss. Aut dubitatur, & tunc aut potest contrauenire solum de facto, & tunc de illo videtur cogitatum. ff. de verb. obl. l. stipu. ista. §. hic quoque, & in hac l. Aut potest contrauenire vtroque modo, scilicet de iure, & de facto, & tunc aut stipu. cui pœna est adiecta, est iuris, quia ad ius relata, & tunc ex sola contrauentione facti non committitu pœnalis stipul. quia contrauentio debet esse contraria promissioni, & ita loquitur d. l. stip. ista. §. quæsitum. cum ibi not. per gloss. Aut pœnalis contrauentio non est iuris, nec ad ius relata, & tunc aut ex contrauentione facti aduersario redundat damnum, & læsio, & tũc committitur: vt d. l. stipu. ista. §. hi quoque. nam sic videntur partes egisse propter euitandum damnum, & interesse. aut nullum damnum redundat aduersario, & vllum pretendit interesse ex tali contrauentione meri facti, & tũc non committitur pœna: quia de iure, & effectu videtur cogitatum: vt dict. l. ea quidem, & hoc ibi per Petr. & Cyn. idem, & in obligationibus non faciendis si factum sit a lege representatum.
16 vt in eod. tit. l. fin. secundum Richar. Quæro cum Iaco. But. statuto cauetur, quod ei, qui collectas non soluerit, ius non reddatur. modo pone, quod quis agat contra non soluentem: ille vero opponit exceptionem, replicat actor, quod non debet audiri: quia
10 ei non debet ius reddi ex forma statuti, quæritur, an actor debeat obtinere, & responder ipse, aut actor nunquã habuit actionem aliquam: sed de facto sic agit, & ipse succumbit: quia causam allegatam, quæ nunquam fuit, probare non poterit: vt §. de eden. l. qui accusare, & j. de probat. l. j. & l. actor. esto quod reus nihil oppositerit, vel reiectus fuerit. Aut actor actionem habuit, sed fuit, & est solum elisa aliqua exceptione, puta pacti, vel transactionis, & tunc actor vincet: quia primæuam causam probauit, nec reus super exceptione audietur opposita replicatione ex forma statuti, argu. §. tit. j. l. pacta nouissima, & §. de his qui ad eccle. consu. l. 3. in fin. Aut actio, quam habuit, nedum fuit elisa, sed extincta per acceptilationem, & tunc secundum quintam opin. & lect. quam hic tenuit Pet. & Cy. actor obtinebit, licèt de facto agat, quia non poterit reus opponere exceptionem liberationis, obstante replicatione, quia non debet ei ius reddi. Sed secundum opin. & lect. Azo. quæ est communis, & quam ipse Iacob. probat, dicit ipse, actor succumbet, quia nemo auditur agens de facto, & sicut de facto agit, ita de facto repelletur per iudicem suo officio, vt in tertia ratione, quam inducit gl. secundum Azo. quæ ad hoc est singulariter notanda. Sed in hoc vltimo dominus meus tenebat oppositum, quia Azo loquitur in eo, qui non est prohibitus adire opponens exceptionem acceptilationis. quæstio vero nostra loquitur de prohibito ex forma statuti. vnde actor probabit causam primam, quæ verè fuit, nec reus volẽs opponere exceptionem acceptilationis audietur, & ego sto cum eo. & ad istam gl. magnam intrinsecaliter. respon. quòd locũ habet, quando ipsi iudici iam per acta corã eo facta constabat, quòd actor non habebat, vt §. dixi, declarando rationes Azo. & in responsionibus ad obiecta est, quòd in q. nostra si reus fuisset admissus ad probandum exceptionem suam, & probasset, licèt actor diceret, postea eum non audiendum, tamen iudex ex officio posset repellere actorem ex liquido probatis coram eo, argu. eorum, quæ §. in dictis responsionibus dixi, & facit ad prædicta. ff. de peti. hære. l. planè, & melius in eo. tit. j. §. in fi. † Quærò
2. statuto cauetur, vt banniti possit impunè offendi, contingit, quòd contra eum, qui occidit bannitum, iudex inquirit, cum inquisitus non auderet comparere, tertius comparauit, & allegauit illum bannitum, & bannum in publicam formam produxit, an
a iudex possit vlterius procedere. [a] Barto. dixit, quòd non, quia iudici liquet, illud non esse delictum, & sic inquisitionem non habere fundamentum, vt hic in lectu. Azo. & dicit quemlibet admittendum esse ad hoc allegandum: quia venit ratione reipublicæ, permittentis in suam vltionem, & vindictam suos bannitos impunè offendi. argu. infra, quando licèt vnicuique sine iur. se. vind. l. j. §. j. sed puto, quòd etiam quilibet admittatur ad defendendum absentem. vt j. in l. reos. j. de accu. & hæc sufficiant.

A D D I T I O.

a Vlterius procedere. Adde quòd contra Bart. & cum Sal. tenent Ang. & Mod. hic & Cyn. in l. cum reos. in 6. q. & ibi Bal. in 14. col. j. de accu. adde Ang. de Are. inst. de exce. super rubr. in 11. char. vbi dicit, quòd bis habuit de facto, de quo etiam per Bal. in l. j. in 2. col. j. quomodo & quando tu. & in l. j. §. offilius. ff. ne quis eum, qui. & in c. 1. §. iniuria. de pa. iu. fir. quamuis aliter videatur velle fac. But. & Bal. in l. decuriones. j. de infa. & adde, ut refert hic do. Ias. May. practicam, quam dicit ponere Angelum post Richar. Mal. in l. quos, phibet. ibi. ff. de postu. in l. filiusfa. §. veterani. ff. de procu. & in l. fi. vbi etiam not. Iaco. But. & Albe. de Rof. ff. de peti. hære. Lud. Roma. consi. 214. quod incip. venerabilis domine, quòd si ex forma statuti in causis criminalibus non debeat aliquis audiri ad aliquam exceptionem, nisi inculpatus personaliter compareat, & se constituat in carceribus, certè cautela est, quòd non opponãtur exceptiones, sed compareat aliquis, & imploret officium iudicis, quòd iudex ex officio recipiat informationes super innocentia inculpati secundum quod in ista schedula continetur. licèt enim statutum excludat exceptiones, non per hoc excludit officium iudicis, idem not. tenet Ang. in l. planè. ff. de peti. hær. per illum tex. in verbo, officio iudicis, & dicit Bart. quòd eo audiente ponderabat ad hoc illum tex. & subdit Ang. quòd ista practica infinitis vicibus est vsus, quæ confirmatur hic per do. Ias. May. ex eo, quod fin. tenet Specu. in titu. de instr. edi. §. fin. versi. quid si debitor, & ibi Ioan. An. in addi. ubi uolunt, quod si pars renunciauit productioni testium, vel instrumentorũ, cum iuramẽto uidelicet c. si uero. de iureiur. debet procurare per medium aliquius amici, quod iudex ex officio tales testes recipiat. sequitur Ioan. de Imol. in ca. 2. de proba. lap. de ca. in c. quamuis. de pact. in 6. do. Alex. in auth. iubemus infra. de iu. & prædicta confirma prout hic latius per do. Ias. May. quem uide.

LEX LI.

1 *Transactioni iuratæ contraueniens qualiter punitur.*
2 *Transigens coactus superioris præcepto, vel statuto, an incidat in pœnam si transactioni contrauenerit.*
3 *Modi contraueniendi, quibus pœna committitur.*
4 *Iuramentum contractui adiectum moræ purgationem impedit.*
5 *Contrauenire quis dicatur.*
6 *Iurans soluere vsuras, supplicare de iudice delegato super causa vsurarum, quando debeat.*
7 *Restitutio fit de proprio non de alieno.*
8 *Dominus, quando quis alicuius rei esse desinat.*
9 *Pœna contractus non seruati cui applicanda.*
10 *Iuramentum qualiter faciat, quem esse maiorem.*
11 *Interpellans iudicem, an dicatur contrauenire.*
12 *Quæstionem non facere, & quæstionem non mouere differunt.*
13 *Supplicans principi, an dicatur transactioni contrauenire.*
14 *Periurus, an dicatur infamis.*
15 *Restitui quid dicatur.*

2 **Si quis maior.** [a] Diuiditur in duas partes, primo pe-
nit venientem ō transactionem iuratam per Deum, secundo contra iuratam per principem. secũda
1 ibi cos etiam. Casus. † Veniens quoquo modo contra transactionem

A D D I T I O.

a Si quis maior, Istam l. limita fin. per do. Car. in consi. 27. inci. in causa, & quõne excellentissimi doc. ut non procedat, quando quis supplicauit Papæ, & in supplicatione fecit mentionem de transactione iurata, nam ex quo Papa potest remittere iuramentum, si impetret rescriptum, non cadit in pœnas huius l. per text. in simili in c. caterum. de rescri. & quia censendus est actus licitus, ex quo uult contrauenire auctoritate superioris. not. quia magna est limitatio ad istam l. & nemo eam tangit secundum do. Ias. hic.

ctionem iuratam per Deum. vel Principem restituit data, soluit
pœnam. cadit ab actione. & punitur infamia. h.d. Lege literam
in princ. ibi, pacta, ex hac litera. & similibus infra positis, dicunt
Doc. q̃ pœnæ hic positæ vendicant sibi locum in quocunq; cõ-
tractu iurato inquantũ possunt adaptari, arg. l.j. ff. de pac. Ibi co-
2 gente in paruo. † Ex hoc dicunt quidã, q̃ si præcepto superioris,
vel etiã ex forma alicuius statuti, quis cogeretur transigere, vel
compromissum facere, & iurare nõ cõtrauenire, quod contra-
uenendo non incideret in pœnam huius legis, ideo notarij in
suis instrumẽtis ponunt, q̃ sponte feci. Ibi libero arbitrio, id est,
spontanea. Ex præcedẽtibus verbis patet, q̃ solennitas a iure re-
quisita non tollitur. & pro hoc facit s. de sacrosan. eccle. l.j. sec-
dum lec. gl. quæ est vera, licet in dispositione priuilegium indu-
cente hæc verba, remissionem solennitatis inducant, vt j. de te-
stamẽ. milit. l. ex testamento. & vide, quę ibi scripsi circa arbitriũ
3 datum potestati † Ibi vel interpellando. no. tres modos, quibus
dicitur contrauenire, vt pœna cõmittatur Nec ob. primo. & se-
cundo modo, vt ff. de in ius voc. l. libertus. vbi pœna nõ cõmitti-
tur, quia ibi in pœna legali imposita in ius vocandi; hic in con-
uentionali, vel legali imposita deieranti. Ibi, vel non implendo
promissa, cum dies implendi transiuerit, vel legitime interpel-
4 latus non fecerit, & sic moram cõmiserit. † Ex hoc no. quod iu-
ramentum prestitum super contractu impedit moram purgari,
& ita allegatur per Doc. & quod hic non purgetur, patet, quia
in pœna infamiæ, & carentia actionis statim facta est executio
a l. vt ff. de condic. indeb. l. qui ob rem. & de lega. 2. l. si is cui. j. re-
spon. & quia, vt dicam in 2. q. in aliis duabus pœnis non est hic
facta executio. No. aliud, quod executio facta in vna de pluri-
bus pœnis impedit purgationem moræ in aliis, quod est menti
5 tenendum. † Item no. 4. quod cõtrauenire dicitur, qui nedum fa-
cit, sed omittit, quod facere debuit. Ibi, si id fuerit. dicit gl. q̃ iu-
rauit non contrauenire. Sed idẽ puto, si affirmatiue tantũ iura-
uit se pactũ, vel transactionem seruare, & implere, quia tũc pro-
prie iuramẽto dicitur solidare; ideo non implendo promissa lo-
cum habet hæc pœna, vt supra dicit text. Et tunc ex isto tex. su-
6 pra posito, Ibi, vel stipulando Principi, coniuncta glossua. † No.
quod iurans soluere vsuras, nõ debet supplicare de iudice dele-
gato super causa vsurarũ, priusquàm petat se absolui a iuramen-
to, vel priusquàm impetret super relaxatione iuramẽti, alias in-
cidit in periurium, & idem dico de eo, qui iurauit in cõpromis-
so, quod nõ, quia quotidianum est. Ibi, non solũ, &c. No. succes-
siue quatuor pœnas, quas iste tex. incurrit. Ibi, infamia. not. vt in
glo. quod periurus est infamis. Ibi, priuatus. ex hoc verbo, colli-
gitur quod hæc priuatio actionis sit ipso iure a Larg. eius, quod
no. gl. supra de sacrosan. eccle. l. iubemus. § œconomus. & j. de
7 iuridic. omn. iud. l. in criminali. † Ibi, restituta, id est, data, vt in gl.
& bene, quia restitutio non est de proprio, sed alieno, vt l. qui re-
stituere. ff. de rei vendic. sed pœna hic adiecta est de re ipsius so-
luentis, quam promisit dare, & sic accipientis facere, vt Instit. de
act. §. sic itaque. ibi rerum proprietate, secundũ primã expositio-
nem glo. hæc verba, coniungũtur cum illis verbis supra positis,
scilicet actione priuatus, & secundũ hoc caret rerũ per eũ peti-
8 tarum proprietate ipso iure. † Ex quo not. q̃ vbi actio realis, vel
quasi, de vno trãsfertur in alium ex legis dispositione, vt est hic,
coniuncto, q̃ sequitur in tex. ille, a cuius persona recedit, desinit
esse illius rei dominus, & transfertur dominiũ in eum, in quem
actio trãsfertur, & hoc facit in arg. vt cessante rei vendicatione
dominiũ trãsfertur in cessionariũ. Cuius contrarium tenet Dy.
extra, de reg iur. c. pro possessore. ad fin. sed hic possidebat is, ad
quem actio transfertur, In quæstione Dy. secus, & hoc secundũ
primam expositionẽ glo. hic positæ, sed secundũ aliam nullam
habeãt hæc verba, coniunctionẽ cum precedentibus, sed per se
stant, & tunc non ipso iure caret proprietate, sed condi. ex. l. ista
9 petentur reddi. † Ibi, seruauerint. No. q̃ pœna non seruati cõtra-
ctus applicatur seruanti. Et attende, q̃ hoc nedum est in pœna
conuentionali, vt in l. qui fideiu. ff. eo. & ff. de iu. fis. l. j. circa me-
dium ibi dicitur ex contractu seruanti, cũ ibi no. in gl. sed etiam
in pœna legali; nam hic pœna restitutionis datorũ carẽte actio-
nis est pœna legalis, quod no. quia non debetur fisco. Ibi, nomi-
na nostra. No. Principem turbari, quando per eius nomen iura-
tur, & posita iuramentũ non seruatur. Exposita litera, & nota-
bilibus super ea collectis, venio ad apparatum. Oppo. quod non
bene dicat, si quis maior, cũ uideatur innuere, quod aliud in mi-
nore, arg. l. cũ prætor. ff. de iud. sed hoc falsum, ut j. si aduer. uen.
l. j. & authẽ. ibi posita. Sol. ut in glo. j. quæ dicit, Aut quæritur de
iure codicis, & tũc an ualidetur iuramẽto, fuerunt opi. ut not. in
d. l. j. Aut de iure auth. & tunc indistincte ualet, ut in auth. sacra-
menta puberũ. Sed attende, q̃ glo. bene dicit, quo ad ualiditatẽ
tranlactionis, & quantũ ad potestatẽ contrauenendi, sed quan-
tum ad incursionem pœnarũ huius l. dicit Iac. But. Aut iurauit
non contrauenire solum, ratione minoris ætatis, & tunc si iura-
mentũ solum faciet ipsum haberi pro maiore, ut no. j. de rescin.
uendi. l. 2. tunc contrauenendo non incidet in pœnam huius l.
sicut nec maior, qui nec iurasset. Aut iurauit non contrauenire
ratione ætatis. & quacunque alia causa, & tunc incideret in pe-
nam huius l. quia duplex iuramentum censetur præstitum, &
primum facit eum maiorem, & per consequens aliud censetur
a maiore præstitum. Aut simpliciter iurauit seruare transactio-
nem. & tunc solum ratione minoris ætatis creditur iurasse. vt
10 d. l. si aduer. ven. † Sed Bar. dixit quod quouis modo iurauerit
non incidit in pœnas huius l. nam inramentum non facit eum
vere, & essentialiter maiorem, sed interpretatiue, vel ficte facit
eum pro maiori haberi; igitur licet addat iuramento, & ex qua-
uis alia causa. non propterea est repertum vere, & essentialiter
iuratum a maiore, vt exigit l. ista, & per consequens ad eum nõ
extendendum. vt §. de nego. gest. l. 3. §. hæc verba. & maxime,
quia maior discretio est in vno, quam in alio, & sic diuersa ratio,
pro hoc accedat. j. de his qui ve. æta. l. fi. Opp. de l. interpositas. §.
cod. Sol. quod ibi de coacta, hic de voluntaria, vt in gl. 2. verum-
tamen in coacta prius deberet petere absolutionem a iuramen-
a to, [a] ne in periurium incideret, vt extra de iureiu. c. si vero. & ibi
11 not. pro hoc 15. q. j. c. merito. † Opp. 3. quod iudicem interpellã-
do non dicatur contrauenire: sed exigatur litis conte. vt ff. rem
ra. ha. l. amplius. Sol. vt in gl. 3. quia ibi promisit non petere, non
dicitur ante lit. contest. ergo prius in pœnam non incidit. hic pro
misit non contrauenire. quod intelligatur in iudicio, vel extra,
& sic non exigitur lit. conte. & hæc vera. Aliam solu. dat Azo.,
vt sequitur in glo. sed trussa est, quia termini sunt diuersi. Opp. 4.
quod immo processus, & sententia requiratur, vt ff. de bo. li. l.
qui cum maior. §. accusasse. & in l. in seruitute. §. petisse. solu. vt
sequitur in ca. gl. vsq; ad fi. scilicet quod in casibus illis aliud est,
quod declarauit Dy. dicens, quod ibi in pœna legali nos in con
uentionali. Rõ diuersitatis est, quia mitius agitur cum l. quam cũ
homine. vt ff. de ar. l. celsus. Sed hanc solu. quidam reprobant di
centes, quod immo durius agitur cum lege, quam cum homi-
ne, ar. ff. de ope. lib. l. vbi libertus moram. Nec obst. l. celsus. quia ibi
de ministro legis. vt est iudex. Sed male reprobant secundum
Iaco. Butr. dominum meum, Bar. nam inquiunt ipsi, quod quan
tum ad pœnas extrinsecas mitius agitur cum l. vt dixit Dyn. sed
quantum ad pœnam intrinsecam, id est efficaciam contractus,
durius agitur cum lege: vt §. de legi. l. non dubium, & d. l. si liber
tus. Sed contra istam sol. facit l. ista, quæ nedum in pœna conuẽ-
tionali, sed etiam legali puta carentiæ actionis, & restitutionis
datorum loquitur. Præterea per illa verba, non bene habemus,
quod in practica seruare debeamus. Ideo mihi videtur dicen-
dum, quia aut quęritur in pœna legali, aut conuentionali. primo
casu, aut pœna legalis est adiecta dispositioni legali, aut conuẽ-
tionali: si legali, tunc seruta id, quod ipsa lex disponit, siue sit ea-
dem lex, siue alia illius interpretatiua, vel declaratiua: vt d. l. et
qui maior. in prĩ. & §. libertus. & d. l. in seruiture. §. petisse, simul
iunctis. & j. de his qui. vt indig. l. alia. & j. de plus peti. l. j. & ff. de
in ius voc. l. quamuis. & l. penulti. Vbi autem nec ab eadem, nec
ab alia lege sit vlterius processum, quam ad simplicem positio-
nem pœnæ, tunc verba illius l. sunt ponderanda. & secundũ pro-
priu m sensum intelligenda, aduersus quem sit contra factum,
pœna dicatur commissa, & exigi possit, nisi alias purgatio foret
a iure permissa, a proprio eius sensu non est recedendum: vt ff.
qui, & a qui. l. prospexit. & ff. ad mu. l. constitutionibus. Si con-
uentionali, tunc similiter serua id, quod l. pœnam imponens de
ea disponit vt hic, & §. eo. l. cum proponas. & vbi per l. aliter non
apparet: tunc si concomitantiam habet cum conuentionali, idẽ
iudicandum est de legali, quod de conuentionali, vt hic, si nul-
lam concomitantiam haberet, tunc serua significatum verbo-
rum, quibus censetur adiecta. Secundo casu, quando pœna est
conuentionalis, & tunc similiter dico, quod verba sunt ponde-
randa. & secundum quod lex de eis disponit, nos disponere de-
bemus. vt patet per infrascripta exempla. nam si quis promittit
nõ contuenire: tribus modis dicitur conuenire. vt in hac l. & iu-
dicis, vel extra. Quandoque promittit rem ra. ha. & tunc idem,
de quo plenius dic, vt ff. rem ra. ha. l. quo enim. §. Quandoque
promittit controuersiam non facere. & tunc quoquo modo cõ
trouersiam faciat, in pœna incidit ante lit. contesta. vt ff. de peti.
hæredi. l. diuus. & l. sed, & si lege. §. si ante: & siue agendo, siue
excipiendo; vt ff. de procura. l. non solum. §. si status. & ibi nota.
Quandoque quis promittit in ius non vocare sub pœna. & tunc
statim cum eum fecit citari, pœna committitur; vt ff. de in ius vo
can. l. j. nec isto casu locus erit pœnitentiæ; quia hanc pœnam ha
bet actor ex sua prouisione, non legis. & sic non obst. d. l. quam
uis. & pro hoc facit d. l. celsus. ff. de arb. Quandoque quis promi
sit quæstionem non facere, & isto casu dicit gl. in l. qui fidem. ff.
de

ADDITIO.

a Absolutionem a iuramento. Adde d. Soc. consi 38. inci. pro decisione prædi-
cta ver. nec obstat, in fi. in j. partre. & an quando cui, & ex quib. sit absolu-
tio a iure concedenda, & quid si statutum reprobaret contractum, & an,
& quando inferior a papa possit cognoscere. vide per præfatum d. Soc.
consi. 115. incip. circa primam quæstionem. in prin. cum vẽr. seq. vsque ad
versi. circa secundam dubitationem. in j. parte.

de transa. quod qualitercunq; peratur, vel molestetur, pœna cõ-
mittitur, nec litis contest. expectatur, & allegat istam l. & d. l. sed
& si lege. §. sed si ante. Sed hic, & ibi sunt termini diuersi, iõ gl. il
la notãda est. Sed ꝗ illam gl. inducit Bart. tex. cum sua gl. j. finiũ
regun. l. 3. cui habes simile j. de præscr. long. temp l. in prin. Et
postea rndet, quod tex ille cum sua glo. debet intelligi, qñ illud
12 verbum, qõ, pro fertur a l. secus si ab homine. vt in alia gl. † Ego
puto longam dfiam inter ista verba. qõnem non facere, vel qõ-
nem non mouere. nam primo casu loquitur gl. in d. l. qui fidem.
& credo, quod bene, quia illud verbum, facere, non notat, vel si-
gnificat actum aliquem iudiciarium. sed potius actum facti ex-
traiudiciarij. Secundo casu credo actũ iudiciarium requiri: quia
illa verba, sonant in ius: vt j. eo. l. fi. sed, an exigat litis contest. pu
to, quod sic, vt in gl. d. l. 3. finium regun. Et hoc probo sic, nam
licèt hoc nomen æquiuoce sumatur in iure, quia qñq; pro tortu
15 ra, vt j. ff. de quæst. per to. qñq; pro dubitabili propositione: vt §.
de pac. l. fi. & j. de fur. l. ancillę, & de fideic. l. qõnem. tñ nulla pro
positio est dubia, nisi cum rationes pro, & ꝗ sunt repugnantes:
sic in proposito, q. non mouetur ab vno alteri, nisi cum alter re-
pugnat illi per suam ꝗdictionem. nam, & tunc res efficitur du-
bia: vt j. qui. ad li. prouo. non licèt. l. 3. vnde isto casu dico li. cont.
exigi. qñq; quis promittit quærimoniam non facere. vt vĩ gl. in
d. l. 3. quod libellus exigatur porrectus iudici, nec exigit conte-
stationem fieri, quod satis puto verũ, quod contestatio non exi-
a gitur. sed puto, q̃ etiã verbalis quærimonia superiori facta [a] suf-
ficiat, vt stipulatio pœnalis committatur, quia verba stipulatio-
nis non plus important. Et ad l. 3. rñ. q̃ quantum ad vim ferendę
loquitur: vt ibi ex text. colligitur, quæ conformis libello debet
esse. vt ff. commu. diui. l. fundus. qñq; quis promittit non petere
sub pœna, & tunc lit. contest. exigitur: vt ff. rem ra. ha. l. amplius.
Non obst: ff. de ope. lib. l. si decem cum petero. vbi simpli-
ci petitione extraiudiciali verificatur: quia ibi verbum, petere,
dirigitur ad creditorem, seu stipulatorem hic ad debitorem, seu
promissorem, sm Bar. sed certè vtroq; casu petere, vel non pete
re ꝑcernit creditorem, qui ius habet petendi. ideo sanctius vt di-
cendum, q̃ interdum verba sunt prolata negatiuè: & tũc habet
locum d. l. amplius. interdũ affirmatiuè: & tunc aut petitio fien-
da non concernit immediatè ipsam obligationem, & eius exe-
cutionem, & illam, quam qualificat in tpe, & tunc de petitione
extraiudiciali, intelligitur: vt d. l. si decem, & ita intelligitur gl. in
d. l. amplius. Aut ꝑcernit immediatè ipsam obligationem: ideo,
q̃ ipsius obligationis est subiectum, quod est, qñ ipsum petere
est in promissione deductum. puta promittis petere fundum,
vel centum a Titio j. tale tempus sub pœna centum aureorum,
& tunc ex aliquibus verbis præambulis, vel alijs coniecturis ap-
paret, qua de cã hoc fuerit promissum, & tunc sm variationem
cãæ, variè debet intelligi illud verbum, petere. nam si promissio
de petendo sit facta ad hunc finem, vt Titius debitor incurrat
pœnam, quam promiserat, si non soluerat, cum ab eo peteret,
tunc sufficiet petitio extraiudicialis, quia per illam cadit in pœ-
nam, vt d. l. si decem. si vero sit facta, vt promittens euigiletur a
negligentia, & interrumpat præscriptionem ꝗ eum currẽtem,
tũc sm diuersitatem præscr. diuersa requiritur interruptio ꝑcer.
nam qñq; per libelli porrectionem, & emissionem executoris,
vt j. de præscr. 30. an. l. sicut. & l. cum notissimi. qñq; per lit. ꝓtest.
vt j. de præscr. lon. temp. l. 2. & l. nec bonæ fidei. vbi aũt de cã nul
b lo modo põt apparere: tunc fauore pœnæ non committendæ.
arg. ff. de pen. l. si de interpretatione, &, quia eius commissio est
odiosa, & sic restringẽda: vt ff. de lib. & posth. l. cum quidam. ac
ẽt in odium stipulantis, qui. l. apertius debuit dicere: vt ff. de pac.
l. veteribus. Ego dico sufficere petitionem extraiudicialem, ar.
l. si 10. & ista sunt benè notanda, vt subtilia, & in alienis scriptis
non reperta. Qñq; quis promittit litem vel cãm non mouere, &
tunc dic, ut colligitur ex notatis §. eo. l. lites, vel causas, & §. tit. j. l.
postquam liti. & vide, quod ibi in secundo ꝗrio dixi, Qñq; quis
promittit non agere sub pœna, & isto casu committitur per lit.
ꝓtest. & non ante, ut probat gl. or. ff. de pec. l. si postea, & allegat
l. amplius. ff. rem ra. ha. & quia dici posset, quod in alijs terminis
loquitur: ideo dictum illius gl. ego probo per l. 2. circa prin. ff. ad
uelle. & per l. j. in prin. ff. ad mace. quæ licèt prima facie uiderentur facere in oppo. tñ hoc dictum probant sic: nam qui non ad-
mittitur ad agendum, prohibetur litem ꝓtestari, vt ibi. igitur an-
te non dẽ agere, uel egisse: quia iam fuisset admissus, & sic exclu
di postea nõ posset. Hoc ꝓfirmo ex alio capite: quia actio, & pe-
titio in d. ll. æquiparantur. ergo sicut prohibitus petere dẽ ꝗ face
re litem contestando: & non ante: vt d. l. amplius. sic, & qui non
13 põt, uel non debet agere. † Op. 5. quod supplicando principi non
ꝑca possit ꝗuenire: ut §. eo. l. cãs. fo. vt in seq. gl. quæ dicit, quod
iste tex. põt intelligi duplr: uno modo, ut supplicet de iudice de-
legato, & tũc illa l. nihil obstat. Alio modo ut supplicet de priui
legio, ut possit ꝗuenire, vt ibi, nihilominus in pœnam incidit, ut
hic. Opp. tunc 6. ab extra, quod supplicando non incidat in pœ-
41 nam: ut ff. de in ius uocan. l. liber. Sol. ut §. dixi in litera. † Op. 7. q̃
b periurus [b] non sit infamis: ut ff. de cri. stel. l. 2. in fi. & de infa. l. Lu
cius. Solu. dupliciter, ut hic in gl. licèt remittat de duob. & illa uera. s.
q̃ ibi in teste, qui licèt sit periurus, non propterea ipso iure insa.
& est ratio: quia regula est tradita, quæ sniam requirit: vt in eo.
tit. l. i. §. j. & sic cum casus ille non sit exceptuatus, sequitur quod
remanet sub regula, & ratio huius põr esse: quia testis iurat de
re præsenti, vel præterita, & ideo, ipso iure non notatur, ut d. l. 2.
& fin. de crimi. stel. sed hic iurat de futuro. Item hic iurat super
contractu, ibi secus. & hoc est valdè notandum. nam, vt ibi dicit
gloss. hæc pœna locum non habet, nisi veniam contra duo. sci-
licet contra pactum, & contra iuramentum. vnde non obediens
rectori non est ipso iure infamis, licèt obedire iurauit virtute sta
tuti, & pro hoc facit. quod hic super litera cogente Imperio di-
xi. Si dicas. quod in dict. l. Lucius. non infamatur per sententiam
ibi latam. Respond. quia cum alio, quàm cum teste fuit lata. vt
ibi nota. † Oppon. 8. quod tex. malè dicat, restituta pœna, cum
propriè alienum restituatur, & suum detur: vt ff. de rei vendi. l.
qui restituere: vt in sti. de actio. §. sic itaque. solu. exponendo res-
tituta, id est data, vt in sequen. gloss. & sic stat propriè. Oppo. 9.
quod tex. inculcet idem per idem, & sic sit superfluus, contra §.
quibus. supra. de nou. Cod. compo. dum dicit, quod caret rerum
proprietate, & emolumento, quod ex transactione fuit conse-
quutus. cum emolumentum sit ipsarum rerum proprietas, qua
recipit, & sic etiam copula non stat effectualiter inter diuer.
contra nota. super rubri. ff. de iur. & fac. igno. Solu. exponendo
dupliciter, vt in gloss. secundum primam expositionem prout
de rebus petitis loquitur. non obstant contraria. sed dic, quod
caret proprietate rerum, quas prius petebat, vt suas, & emolu-
mentorum rerum, quas receperat. secundum aliam obstant cõ-
traria. sed dic, quod caret proprietate rerum receptarum, quan-
do species fuerunt datæ, & emolumento, quando non species,
sed quantitas fuit data. Oppo. 10. quod non omnia ista possit pe-
tere, qui transactionem seruauit. vt §. eodem l. cum proponas. vt
sequitur in ea gloss. quòd hic speciale in odium deierantis, & sic
possemus hic notare, quòd iuramentum tantũ operatur, quan-
tum illa clausula, rato manente pacto, &c. de qua in dict. l. cum
proponas. immo, & maiorem vim etiam habet. vt hic patet, quia
restituit etiam data, quinimo, & purgationem moræ impedit,
vt dixi super text. Oppo. ad vltimam partem, quòd iurans per
principem, vel etiam per Deum, & deierans non puniatur. vt j.
de rebus cred. l. 2. Solu. vt ibi not. Quæro, hæc lex videtur loqui
in actore conueniente, quid in reo promissa non implente. an
hæc lex locum habeat, dicit, quòd sic, quatenus pœnæ adaptari
possunt, cum eadem sit ratio, & sic statutum in vno de correla-
tiuis locum habet etiam in alio, vbi est eadem ratio. & pro hoc
infra. de indicta vi. l. fina. in princi. & infra. de cupressis. l. i. lib. 11.
Quæro secundo, an omnes istæ pœnæ imponantur ipso iure,
dic, quod non: sed aliqua, vt pœna infamiæ, & priuationis actio-
nis, sed solutio pœnæ promissę, & restitutio datorum requirunt
processum, & sententiam.

ADDITIONES.

† Etiam verbalis quærimonia superiori facta. Ego puto limitandum hoc di-
ctum per ea, quæ not. Bald. in l. fin. §. in computatione. vers. de illo non est
dubitandum. j. de iure delib. prout posui in apostil. ad istum. §. ea. l. nu. 13. in
3. opp. in ver. iudicem interpellando.

b Quod periurus. Non sit infamis, prout no. glo. hæc in verbo, infamia. Bart.
& alij intelligunt verum in terminis huius l. quando quis iurauit in con-
tractu, & promisit aliquid in futurum, ali s. qui iurauit simpliciter, vel de
præterito, si contraueniat, quamuis sit periurus; non tamen est infamis,
ita declarat not. in l. Lucius. & ibi doct. ff. de infa. quam gloss. ad hoc reput
sing. Bald. in rub. extra. de iureiuran. ad fin. item secundum Bald. & Pau.
de Cast. hic scholaris, qui iurat obedire doctori, si contraueniat, per hoc
non efficitur infamis, & de hoc, an periurus efficiatur infamis, ponunt la-
tè cano. in c. testimonium. de testi. adde glo. in l. quæ sub conditione. §. pen.
ff. de condi. insti. & quis dicatur periurus. vide per do. Soci. consi. 155. inci.
præstantissimè doct. versi. 12. quia pars. cum uersi. seq. in 2. parte.

LEX LII.

1 *Transactio inita propter instrumenta falsa rescinditur.*
2 *Copula, & vni adiecta implicatiuè ponitur.*
3 *Transactio super falso intentato quæstionem resicari impedit.*
4 *Transactio an possit ex falsis procedere.*
5 *Copula, & inter quæ copulare debeat.*
6 *Sententia prætextu falsorum instrumentorum lata, an ualeat.*
7 *Transactio prætextu falsorum instrumentorum facta, an sit nulla, & an sit restitutio fienda.*
8 *Restitutio, an possit fieri post iuramentum.*
9 *Transactio vt retractetur, an ciuile, vel criminale de falso requiratur.*
10 *Cognosci de excipiendo, & replicando, an possit.*
11 *Transactio facta timore instrumentorum falsorum super vno capitulo pro ductorum, an rescindatur super vno, an super omnibus.*
12 *Instrumenti vna parte vitiata, an vitientur aliæ partes.*
13 *Testis in vno falsum dicens, an cæteris repellatur.*

Si ex

a **Si ex falsis.** a Primo vnum dictum, secundo eius limitatio. tertio exceptio. secunda ibi: ita
1 demum. tertia ibi: nisi forte. Casus. † Transactio inita propter instrumenta falsa, licet sit iuro firmata, potest retractari in capitulis per falsitatē decisis, non in alijs, nisi de illo falso sit transactū. h.d. Nota. quod transactio propter falsa instra non est ipso iure nulla, sed retractanda. Item quod non prius retractatur, quā falsitas fuerit detecta ciuiliter, vel criminaliter. Not. quod iuramētum non obstat, vbi falsa probatio intercessit. Not. q̄ probationes super crimine prosunt in transactionis retractione, & sic factæ super præambulo prosunt in futuro iudicio, ad quod præ-
2 bulum extitit ordinatum. † No. quod copula, &, vni tantū adiecta stat implicatiue pro, ēt, vt hic in litera, ciuiliter, &c. Concor. tex. & gl. ff. solu. matrim. l. j. in ij. rñso. No. ēt, quod falsitas in vno capitulo nō vitiat in alio separato, nec de vno trahitur ad aliud. No. quōd de falso ciuiliter, vel criminaliter intentato potest trā-
3 sigi. concor. §. e. l. transigere. † Vltimo no. quod transactio super falso principaliter intentato, est tantæ virtutis, & potentiæ, quod impedit illam qōnem replicari & incidenter ad quencunq; alius effectum, vt hic in fine. vbi non permittit replicari ad effectum
4 retractandæ transactionis. † Venio ad apparatum, & opp. quod tex. male dicat, si ex falsis. quia ex falso instro non procedit transactio, sed ex consensu, vel ut sua immediata causa. vt §. e. l. diuersa. Solu. vt in j. gl. q̄ hæc dictio, ex, stat improprie pro, ppter. vt ff. de incen. ru. nau. l. j. §. ex incendio. & ff. de pactis. l. eodē tempore. in fi. Opponitur secundo, quod idem sit, si propter falsa testimonia sit transactum, cum eadem sit ratio, & par vtriusq; potestas. vt j. de fide instrumen. l. in exercendis, ergo idem ius. vt l. illud. ff. ad l. aquil. cuius ōrium vid etur hic innuere. argu. l. cum prætor. ff. de iu. Solu. confitendo contraria, vt in ea. gl. in fin. nec ob. d. l. cum prætor, quia verbum, instrumentorum, sumitur hic late pro quacunque probatione mentem instruēte. vt ff. de fi. instrū. l. j. vel si specifice gratia dubitationis tollendæ de eis dixit, ergo &c. vt l. quæ dubitationis. de re iu. & pro hoc facit. l. diuus.
6 ff. de re iudi. coniuncta l. non minorem. §. co. † Op. 3. copula, &, debet poni inter plura, & diuersa, non opposita. vt not. super rubri. de iur. & fac. igno. sed hic adijcitur vni tantum. ergo non bene. Solu. vt in prin. gl. 2. videlicet, quod qñ adijcitur vni tantum, stat implicatiue pro, etiam, vt dixi in no. implicat autem causam criminalem falsi: vt j. de fal. l. damus. nam de falso potest agi criminaliter. & hoc vno modo tñ secundum glo. potest diuidi in duos. s. per accusationem, & inquisitionem ordinariam, & solennem. Item emergentem per iudicis officium: vt j. de testi. l. nullum, & ibi no. licet alio modo ciuiliter. & iste diuiditur in tres partes. s. per actionem, exceptionem; & replicationem, vt sequitur in gl. vsque ad fi. Sed hic insurgit dubium, an in casu nostro prius possit excipi, vel replicari de falso, quam sit petita restitutio, sed dic, vt j. dubijciam. Opp. 4. quod tex. nos dimittat in incerto, & obscuro, cum dicat, retractari transactionem, non declarat quomodo, contra §. quibus. §. de no. co. cō. Solu. per subauditū, vt in glo. 3. in prin. quæ dicit, quod per in integrum restitutionē ad instar insiæ: vt ff. de re iud. l. diuus. cui transactio æquiparatur. vt §. eo. l. non minorem. Sed in oppositum facit, vt ipso iure sit nulla, quasi insit tacita conditio, si instrumenta allegata sint vera, vt in principis rescripto dicitur. §. de diuer. rescrip. l. j. & sic retractetur de facto, quatenus de facto processit. Sed huic respondet immediate gl. quod hæc tacita conditio hic non inest. vt patet in d. l. diuus. Aliud igitur in principis rescripto, vt in d. l. fi. Itē non per restitutionem, sed ipso iure, quasi sit nulla. facit ff. de cōdi. inde. l. in summa. in princi. vbi transactio facta agente actore per calumniam est ipso iure nulla. huius timore quidam dicebant, quod hæc l. loquitur in reo, non in actore. Alij in actore distinguebant. Aut sciebat falsam, & tunc ipso iure sit nulla. vt in contrario. Aut ignorabat, & tunc est aliqua; sed datur restitutio. Sed gl. istam reprobat. in ver. nec distinguo. ex eo, quia in insia non distinguitur scientia ab ignorantia: vt l. diuus. ergo nec in transactione: vt d. l. non minorem. Sol. glo. ergo. quod interdum allegatur actoris dolus, & calumnia in agendo commissa, & illa probata redditur transactio nulla; vt d. l. in summa. licet aliud sit ex parte rei, vt §. eo. l. sub prætextu. Interdum allegatur falsitas tantum instrorum, vel attestationum: tunc, quia transactio
6 est aliqua, restō est necessaria. vt hic. † Quia attende, si de sententia nos inferamus ad transactionem. vt voluit hic glo. esset prius videndum, an sententia lata prætextu falsorū instrorum, vel attestationū sit aliqua, vel nulla in casu, quo victor sciens fuerit. Nā licet gl. hic dicat, qd̄ est aliqua: tā vltramontani fuerūt in opinio
b ne, q̄ tunc sit nulla. b Pro quibus facit, qd̄ no. gl. ff. de iudi. l. si ptor. §. marcellus. & si ista opinio sit vera, idē videretur dicendum in trā sactione. Quicquid tamen sit de sententia, dicunt quidam standum cum gl. in transactione, & hoc per istum tex. qui indistinctē loquitur p hanc rōnem. nam licet actor fabricari fecerit, vel sciēter vsus fuerit falsis instrumentis ab alio fabricatis, non proterea sequitur, ergo actionem calūniose, & falso instituit, argu. huius l. & quia hæc stat simul, ius, & actionē habere: sed probationem deficere, vt l. duo sunt Titij. ff. de testa. tute. Cum igitur dicens transactionem factam prætextu falsorum instrumentorum simpliciter, vel etiam addens ab eo fabricatorum, non allegat defectum in consensu, qui est immediata causa transactionis: vt §. eod. l. si diuersa. nec in actione, quæ est subiectum, super quo interponitur, vnde dicitur transactio ab actione transitio, sequitur, q̄ transactio debet esse aliqua super rescindendum, sed insia magis eātur a probationibus, vt l. illicitas. §. veritas. ff. de offi-
7 præsi. † Concludunt ergo, q̄ aut allegatur solūm falsitas instrumentorum, & restitutio est necessaria. Aut falsitas, vel calumnia in agendo, & tunc transactio potest dici nulla, & in quantum appareat aliqua, potest restitutio peti. & hoc ex probationibus apparebit. Ego dico, q̄ licēt sola falsitas instrumentorum non reddat transactionem ipso iure nullam, tñ opposita intralidat eius effectum, & ideo si actor liberauit reum per acceptilationē, & velit agere primæua, restitutio est sibi necessaria, cum ne minem sine actione audiat prætor. Si uero simpliciter transegit, & agat eum primæua, & reus excipiat de transactione, dico q̄ actor potest replicare, q̄ ei nō habet obstare, quia facta fuit prætextu, & timore falsorum instrumentorum, & ita petit per iudicem pronunciari, & tunc falso patefacto, iudex pronunciat transactionē non obstare, &. per hūc modum retractatur, & huic literæ satisfit. Et pro hoc accedat. extra. de excep. c. cum venerabilis, & de prob. c. licēt. in prin. non nego, quin etiam restitutionem, vt exuberantius remedium petere possit modo, quo j. dicam per Iac. But. Et pro istorum declaratione vide, quæ dixi j. de fal. l. querela. circa prin. Vnum tamen nō. extra gl. quod bona fides vtentis falso instrumento tanquam vero, & per consequens bona fides transigentis, non prodest ei, qñ fit retractatio transactionis, uel sententiæ, & hoc operatur error partis aduersæ, cui bona fides al-
8 terius non debet obesse. † Opp. 5. successiuē cum gl. q̄ post insm non sit locus restitutioni: ut j. fi minor. se ma. dixe. l. si alterius. Sol. quod hic ultra malitiā falsitas interuenit, ibi secus. hæc non est tuta, quia hic loquitur etiam, vbi ex parte producentis instrumenta nulla malitia interuenit, ut proximè dixi. solut. ergo melius, ut no. in contrario. in secunda, uel ultima sol. Op. 6. cum gl. de l. j. j. si aduer. uēdi. Sol. dupliciter, vt in gl. primo, quod hoc operatur falsitas instrorum, quæ hic interuenit: ibi uero nullum vitium falsitatis, vel erroris erat admixtum. Secundo, q̄ hic transactio est nulla, ibi venditio est aliqua, Hæc est truffa: quia, & hic transactio est aliqua, vt §. dictum est. Tertio dicit Azo. vt notū ōrio, quod ibi tolluntur iura singularia, & specialia, non ōia, ut hic in arg. ut in Auth. de non alie. §. quia vero, & ff. de testa. mil. eius militis. §. militiæ. Sed quidam reprobant, quia sicut ibi, in hic de beneficio restitutionis tractatur. sed truffa est: quia hæc restitutio est de iure communi eo respectu. quia conceditur uni cuiq; maiori, & minori propter falsa instra, vbi alias non concederetur ratione ætatis. Nam deberet probare se lætum ex eo, quia fuisset in causa victoriæ, quod non expedit, qñ per falsa instrumenta dicit se transegisse. Vnde solu. bona, quæ tñ declarationem recipit a prima. Opp. 7. cum gl. de l. ipse j. de fal. sol. q̄ ibi de falso dicitur transactum, & sic concordat cum isto tex. hic in fi. Oppo. 8. de l. j. j. de plus pet. & de l. qui agnitis. j. de exc. solu. q̄
9 imo concordant, si benē inspiciantur. † Quæro antequam transeam ad secundā partem legis, quæ diuersam materiam habet, de aliquibus ad declarationem prædictorum, & primo, an ad retractationem huius transactionis requiratur necessario, q̄ præcedat ciuile, uel criminale de falso, & videtur, q̄ sic, ut hic in tex. ibi:

ADDITIONES.

a Si ex falsis. Limita istam lex tribus modis. primo nisi instrumenta falsa fuissen talia, quæ non sufficiebant ad victoriam, tunc vani timoris non est habenda ratio. l. si quis ab alio. in prin. ff. de re iu. l. habitatores. in fi. ff. loc. fundo. Alex. hæc referentem ita limitare solitum Gul. de Suz. hic tu adde, quod idem plenius dicit Alb. allegando text. in c. ex literis. de fi. instr. & in l. fi. j. qui legi. perso. secundo, quando instrumenta non fuerunt producta, nec ostenta, sed aduersarius semper iactauit se habere, secundum Alb. de Rof. hic, per tex in l. si maior transegisti. §. eo. Tertio limita, quando aduersarius non commisit falsitatem instrumenti, sed alius eo ignorante, tunc prius debet agi contra illum tertium ad interesse, & postea in subsidium haberi regressus contra istum, secundum Iacob. But. in fin. j. fi ex fals. instru. & hæc quæ sequuntur commendat do. Alex. inferius circa 5. col. & quod trāsactio ex falsis instrumentis facta, rescindatur, adde doct. & Bal. hic in 1. no. & per Bar. in prin. quo iure uide omnino per Bal. in Spe. de instr. edi. ver. ratione patris. Item prætextu instrumenti nouiter reperti. l. super prætextu. §. eo. ubi dicitur uerum, si dolo celatum fuit, & vide ibi casus fallentiæ in glo. Item adde do. Franc. de Are. ubi dicit, q̄ prius opus est petere absolutionem a iuramento, iuxta not. in c. uenerabilem. extra. de elec. & in c. ad aures. extra quod met. causa, & ibi q̄ imperator hoc casu potest dispenere contra iuramentum; ex quo tendit ista prouisio ad exclusionem fraudis pactij, prout in simili dicit not. Barto. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. ibi firmat, quod statutum dispones, quod contractus a minore factus non ualeat, etiam cum iuramento, si curator non interueniat, de quibus, uide hic omnino per eum plenè, & notabiliter.

b Quōd tunc sit nulla. Glo. est in clicēt, & ibi cano. extra. de proba. no. Bart. in l. diuus. ff. de re iu. no. quod sit aliqua, sed quod est retractanda, de quo per Bart. Soc. qui idem tenet in suo trac. fallen. reg. 364. in uersi. sententia.

ibi: falso reuelato, &c. Nam illa uerba supponūt iudicium super falso in suo esse perfecto præcessisse, & pro hoc in simili. ff. ad Syl. l. in cognitione. sed tene contra: quia nō est præparatorium necessarium per viam principalis accusationis, vel actionis. licēt principaliter intentatum prius foret terminādum Et ideo pōt hæc restitutio sine alio iudicio primo sic peti. Dico quod cum Titius a me peteret centum, & instra produceret, ego timore illorum instrorum conueni secum ad talem transactionem, dico, q̄ reperio, quōd illa instra sunt falsa: quare peto me restitui in integrum aduersus dictam trāsactionem, tanquā factam prætextu, & timore falsorum instrorum, falso aūt postea in processu pro-
10 bato, fiet hæc restitutio, & ita pōt intelligi tex. noster. † Quæro. 2. dixi cum gl. 2. q̄ de falso excipiendo, & replicando pōt cognosci. sed, an in casu nostro poterit excipi de instro falso, priusquā sit petita restitutio, si aduersarius agat ex promissione facta ex eā transactionis, & conuentus excipiat, q̄ facta fuit timore falsorum instrorum, & breuiter dic, q̄ non sufficeret sic excipi fin Iaco. But. quia cum transactio sit aliqua, vt §. dixi, sequitur, quod talis exceptio non prodest, priusquam sit rescissa. ideo oportet, vel quod processerit iudicium principaliter restitutorium, vel qd
a excipiendo petatur restitutio, a de qua sic opponatur. puta ego excipio, q̄ timore falsorum instrorum, ego transegi ob quam cām per uos., & vestrū offīn peto me restitui in integrū aduersus dictam transactionem, qua restitutione concissa, & ea recessa, ego excipio de rescissione, & restitutione præhabita, vt hæc probantur in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. an autem possit absq; ista restitutione facere. dic, vt §. dixi. Quæro. 3. cum gl. hæc lex habet locum, qñ timore falsorum instrorum, vel falsarum attestationum quis transigit: vt in 1. gl. sed quid si timore iuri. falso præstiti, & distinguit gl. aut iurauit sponte sine delatione, aut cum delatione. tunc aut a parte aut a iudice, & dic, vt in ea. Ex qua collige, q̄ post sacramentum iudiciale, vel necessariū
11 pōt transigi. † Nunc trāseo ad secundam partem, & quæro cum gl. quid si timore falsorum instrorum super uno capitulo produ-
b ctorum d sit transactum super oībus simul, & pro una certa summa, an fiat rescissio in illo tñ, an in oībus. Rñ. gl. in illo tñ, & si dicas ignoratum, quantum pro illo sit datum, & sic necessario in oībus fienda est rescissio. arg. ff. de ædil. edi. l. cum eiusdem, & l. cum plures. Rñ. gl. q̄ pro rata pretij rerum petitarum intelligitur illa summa, seu quantitas data. arg. ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam. sed melius diceret §. cum post. q̄ est notandum, & hoc inducit Iaco. But. ad qōnem, statuto cauetur, vt habens mille in bonis faciat scribi duo milia in æstimo, & alio statuto cauetur, q̄ quantitas data in dotem detrahatur de æstimo dantis. pone patrem dedisse c. in dotem filiæ an de eius æstimo detrahentur. c. vel 200. & dicit, q̄ ducenta: licēt c. verē tñ sint in dotem data. nam c. in bonis supponunt ducenta in æstimo, & sic proportio-
12 naliter debet minui. arg. huius glo. † Quæro cum ea. gl. quia hæc
c lex loquit in ōctu, quid in instro, an si in vna parte sit uitiosum, e uitiabuntur cæteræ eius partes, & argue pro, & ō, ut sequitur in gl. & postea distingue, aut quæritur de uitio rationis, vel cancellationis, & tunc aut illud uitium est circa subiectum seu materiam instrumenti, aut circa illud subiectum, a quo omnia alia dependent. ut est in testō herede instituto, a quo dependent oīa legata, si non sit apposita clausula, si non ualet, &c. vt l. 2. si quis om. cau. testi. in fi. & ff. de testa. tu. l. si nemo, & de reg. iur. l. si nemo, & tunc illo vtiato, vitiantur cætera ab eo dependentia. arg. l. etiam §. i. ff. de mino. aut est circa aliud subiectum a cæteris distinctum, & tunc de vno non trahitur ad aliud, ut j. de test. l. si unus. de edie. di. adria. l. fi. si uero est circa solennitatem instrū, & tunc uitiatur totū, ut ff. quemad. re. aper. l. j. §. si quis ex assignatoribus, & §. de ve. iur. enu. l. 2. in fi. Aut quæritur de vitio falsitatis, & tunc aut illud est circa formam seu solennitatem eius, & tunc trahitur ad totum: quia falso probato ipsum instrumētum redditur nullum, ar. l. Seia. ff. de aur. & argen. lega. & aliarum ll. §. allegatarum. licēt si stare, veritatem aīt se habuisse, in formā debitam reduci posset. Aut vitium falsitatis est circa aliquod de capitulis ōtentis in instrumento, & tunc aut constat alia capitula vera esse, & tunc non trahitur ad uera. ita tenuit gl. j. de fal. l. falsitis apertē. Aut non stat capitula vera esse, & quia ipsa negantur, falsitas tñ de uno probatur, & isto casu Imol. in c. fraternitatis. extra. de hæreticis dicit, q̄ in capitulis connexis de uno trahitur ad aliud, argu ff. de mino. l. etiam. §. i. non separatis, & distinctis. Alij dicunt, quod in omnibus falsitas prætumitur, quia si de uno subiecto trahitur ad aliud. ut j. de suscept. & archa. l. si aliquid. lib. 10. & ff. de accu. l. si cui. §. is debet. fortius in eo subiecto de una parte trahitur ad aliam, argu. §. de uete. iur. enu. l. j. §. hoc etiam. cum quælibet pars eiusdem subiecti. i. instrumenti unico tpe, & ōtextu dicatur procedere. Nec obst. hæc l. quia loquitur,
13 qñ falsitas est circa ōctus præambula seu ipsum præcedentia, &
d hæc pars tutior. † Quæro, quid in teste, an si in uno d dixit falsum, in cæteris repellatur eius testimonium. dic, aut illud, super quo falsum dixit, est substantificum: quia principale totius negotij, & tunc in cæteris repellitur: quia si verum in alijs dicat, non curatur. aut illud non est principale, & substantificum totius probationis: sed aliud, & tunc, Aut illud, super quo falsum dixit habet qualificare eius fidem super cæteris, & tunc vitiatur in omnibus. exemplum: si interrogatus, an attineat producenti, & in quo gradu, & falsum dixerit. vel an ad eum spectet lucrum, vel commodum seu damnum, & mentitus est, Aut illud est pœnitus diuersum communionem vllam non habens cum cæteris, & tunc dixerunt quidam, quod in alijs non nocet argu. ff. de mi. l. etiam. §. i. cum ibi no. Sed veritas est in cōtrarium, vt nullo modo valeat dictum suum. 3. q. 9. c. pura. Et est ratio: quia est periurus, ergo in causa illa nullo modo debet ei credi. extra. de testi. c. testimonium. & ita tenuit Oldr. Quod limitant doct. & aduocati in practica, nisi id, super quo falsum dixit, foret impertines
e ad causam, e & ipse iurasset dicere veritatem in causa. nam ad capitulum, vel interrogationem impertinentem non videtur in iuramento se referre. argu. ff. de petitio hæred. l. si quis libertatem. §. penul. & de his per Innocen. in cap. fraternitatis. extra. de hæreti. patet igitur ex prædictis breuis conclusio, quia Aut id super quo falsum dixit, erat de pertinentibus ad causam, & totum vitiatur. Aut de impertinentibus: & tunc Aut de qualificantibus eius fidem & idem, quia, & illa consecutiuè dicitur ad causam pertinere, Aut de alijs prorsus, & tunc secus, & in Specul. de rebus §. j. ver. item quod de suo. in 16. colum.

ADDITIONES.

a Petatur restitutio. Vide Bart. & Ang. hic & plenius per eundem Sal. in l. querela. j de fal. & adde do. Ias. May. hic, qui refert, quod communis opin. est, quōd requiratur restitutio per l. nam & poster. §. fi minor. ff. de iureiur. & l. diuus. alleg. in glo. in quibus durabat prima actio. & tamen est necessaria restit. in integ. ita tenet glo. fin. in l. qui agitur. in glo. pen. ff. de excep. rei iud. Cyn. Iacob. But. & Bald. Paul. de Cast. & do. Alexan. hic Imol. & Pau. de Cast. in d. l. diuus. quicquid teneat Fulg hic.

b Quid si timore falsorum instrumentorum super vno capitulo productorum. Adde vltra ea, quæ hic not. Bart. nu. 8. ver. venio ad secundam partem. in prima lect. vbi mouet hanc quæstionem. Ang. in auth. hoc nisi. j. de solu. vbi simpliciter transit cum Bart. hic & glo.

c Si in vna parte sit vitiosum. Vide do. Ias. circa fin. & limita per eum.

d An si in vno. Adde do. Soc. consi. 155. incip. præstantissime doct. versi. 3. confirmatur in 2 parte. art. 7. vbi hoc idem alle. & firmat.

e † Nisi foret inuertens ad causam. Adde Pal. in rubr. de contro. inuesti. ver. extra not. in vsi. feud. Angel. consi. 192. & do. meum Philip. Decium consi. 10. colum. 2. volum. 1.

LEX III.

1 *Quæstio status seruilis, vel ascriptitij iureiurando deciditur.*
2 *Monachus dans aliquid ex causa transactionis abbati dicenti eum suum esse monachum, an per hoc liberetur.*
3 *Transigi, an possit super rebus spiritualibus.*
4 *Transigi, an possit super causa matrimoniali.*

1 **Iubemus.** † Quæstio mota sup statu ascriptitio vel seruili potest iureiurando decidi, hoc dicit. not. quod transactio super causa status valet, & tenet. Opp. cum glo. de l. interposita §. eo. Solu. vt ibi: quia ibi super alio, quām super statu fuit facta transactio. Oppo. ab extra in eo, quod de ascriptitio dicitur, cum non possit fine gleba seu fundo, ergo nec transigi. Solu. illud in causa certi: hic dubij. vel aliud in transactione liberationis fauore, & sic hic loquitur cum hic transigitur ad eius fauorem. Quero igitur mō, si dico aliquem seruum meum, vel ascriptitium meum, & ipse negat, postea transigo, & ei aliquid do, vt seruus, vel ascriptitius maneat, an manebit. Glos. hic tenet, quod non, tribus rationibus. in contrarium facit lex ista, quæ indistinctē loquitur. ego puto, quod valeat dubio stante, & perseuerante. Sed eo redacto ad certitudinem rescinditur, vel si a prin. erat certum retro nulla declaratur, quia ab eius potestate non dependebat, se facere seruum, vel ascriptitium, vt d. l. nec si
2 voles. † Quæro quid in causa conuersionis, vel monachationis, quam abbas instituit contra aliquem, dicens eum suum monachum, vel conuersum: & ille dedit abbati aliquid ex causa transactionis: an liber manebit, dicit glo. si interuenerit episcopi decretum, valebit transactio, & liber erit, non aliās, quia si res monasterij non possunt alienari sine decreto. vt §. de sacrosan. eccle. auth. hoc ius porrectum. minus monachus, vel conuersus, qui
a est persona monasterij. Sed doct. contra, a quia super re spirituali non potest transigi: vt extra eodem c. de cætero, & c. statuimus. Idem Iacob. But. ex eo, quia nec monachatus, nec character impressus potest de iure ciuili, a pœna separari, vt in auth. clericus. §. de episc. & cler. & in auth. vt liceat. & auiæ. §. quia vero. Idem Bart. quia propter rem extrinsecus interuenientem inducitur simonia. Credo, quod isti dicant verum, quātum ad validitatem, & efficaciam, sed quoad tolerantiā non, donec sit declaratum, cum

ADDITIO.

a Doc. contra. Et dicit Pau. de Cast. q̄ dubium est. de Papa c. cum de monasterium. in fi. de sta. mo. non tñ aliter examinat. tu uero in isto casu. quotidiano, nunquid Papa possit dispensare cum aliquo monacho iam professo, q̄ efficiatur laicus, & possit capere uxorem. dicas, quōd stante professione non potest, ut plenè uidetur hic per do. Ias. qui latius non examinat.

cum fuisse monachum, vel conuersum, puto glo. procedere. ar.
4 de iure fisc. l. eius qui delatorem. circa prin. † Quæro quid in causa matrimoniali. glo. hic videtur dicere, quod valeat, sed contrarium videtur tenere in iuramento. ff. de iureiur. l. 3. §. sed si de cõditione. Doc. dicunt: Aut transactio tendit ad dispositionem vel liberationem: & tunc non valet, vt ex eo. c. fin. & glo. contraria: quia matrimonium est inseparabile. extra. de reg. iu. c. lator. & c. consanguinei. Aut tendit ad consolidationem, & tunc valet vt in hac glo. & saltem ex nunc in matrimonium dicuntur ambo consentire, & sic non obstat l. nuptias. ff. de reg. iur.

De errore calculi. Tit. V.

LEX PRIMA.

1 *Calculus reuocatur, si in eo erratum fuerit.*
2 *Quæstiones, & lites non autem ipsæ res iudicantur.*
3 *Sententia, seu transactio super errore, quando valeat.*

2 [1] Primo vnum dictum præmittit. secundo infert ad quæsitum. tertio remouet nouum. secunda ibi: videlicet. tertia
1 ibi, sed si per errorem. casus. † Si erretur in calculo potest calculati fieri retractatio, nisi super errore sit transactum, uel iudicatum, & indebitum per errorem calculi promissum condicitur. h. d. Opp. quod error calculi non inducat retractationem gesti: quia non retractationem sententiæ: vt ĵ. qñ prouo. non est neces. l. 2. in fin. quæ calculum appellatur: vt ĵ. de app. l. si actor. Solu. quod de calculo tripliciter æquiparatur in iure, ut in gl. j. & de primo in l. nostra. de vltimo in legib. contrarijs de quo plenius. Opp. 2. quod imò per calculum præiudicetur veritati, vt §. de iur. & fac. ign. l. si non. & l. error. in quib. patet, quod calculo statur, nisi de contrario probetur. sol. vt in glo. quod hæc
2 fm illas. † Opp. 3. quod res non dicuntur iudicari, sed qões, & lites super eis motæ, vt ff. de re iud. l. j. & de reg. iur. l. res iudicata. ipsæ autem res benè adiudicantur insolutum, vt ff. de reg. iur. l. a diuo pio. §. si super reb. Sol. vt in gl. 3. exponẽdo res. i. qõnes, &c.
3 Est enim nomen rei generale, vt ff. si cert. pet. l. j. in fin. † Oppo. 4. quod sententia, seu transactio super errore non valeat, vt ff. quæ sen. sine app. rescin. l. j. in princ. & §. j. & ĵ. quando prouo. non est neces. l. 2. in prin. Sol. tribus modis, vt in glo. fi. Sed quarto dic, & melius fm Iacob. But. quod illæ leges non obstant in aliquo nostræ l. quia hic fuerat quæstio de errore ipsius calculi, & illa fuit terminata per sniam, vel transactionem. vt in princ. gl. in contrarijs nulla erat quæstio de aliquo errore, sed contraria procedunt ad illud subaudituũ, quod colligit gl. ex isto tex. & malè. Tamen vt veritas elucidius appareat, dicit, quod quandoque sententia est lata contra ius constitutionis, & habet locum d. l. j. & d. l. 2. vt plenius dicam, quandoque contra ius partis, & tunc Aut extra causam, & ius calculi, & dic etiam, vt ibi: Aut in causa calculi, & tunc, Aut iudex exprimit errorem in sententia: puta quia dicit, quod reperit, quod ex tali causa tenetur ad decem, & ex tali ad quinque, & quia 10. & 5. faciunt 15. ideo condemnamus eum ad 15. dãda &c. tunc sniã non valet in aliquo: vt d. l. tum propter errorem in ea expressum; tum quia vltra condemnat, quam posit ex forma suæ probationis, vt ĵ. quando prouo. non est neces. l. certa ratione. Aut errorem non exprimit in sententia, & tunc aut est lata super quæstione, & causa erroris, & tunc valet, nec amplius de errore calculi potest quæri, ut hic fm unam lec. Aut non est lata super causa erroris, quia nulla erat de eo quæstio, licèt de se fuerit error in calculo, sicut fit quotidie, quando reuidentur rationes alicuius administrationis, & calculati iudicij referuntur, & fm relationem condemnat, & tunc aut sententia plura cõtinet capitula, puta ex administratione salis in centum, & ex administratione vini in ducentis, & administratione lanæ, vel pannorum in quingentis, tunc in capitulo non errato, valet fm omnes: in capitulo vero, in quo fuit erratum, non valet fm aliquos, quasi error in capitulo insit in sententia, fm alios non valet, quia error non est expressus, & hoc puto verius. Et potest dici, q hic sit casus secundum aliam lecturam. nam solum contra ius partis est lata. ergo debet valere. ut d. l. j. & ij. §. allegata. ideo sibi imputet, qui non appellauit. Scire debes, quòd indebitum per sententiam efficitur debitum, ut ĵ. de condi. inde. l. j. si non contineat vnum capitulum tantum, & idem per easdem leges, & rationes, & hoc in sententia, in transactione vero dic. Aut facta super quæstione mota de calculi errore, & valet in totũ, ut hic in 2. responso. Et est ratio, quia error ille antecedens tunc est in totum purgatus: arg. contra. §. ritu. j. l. pe. in fin. & ff. de condi. ob caus. l. pen. in princ. aut non facta super quæstione erroris, & tunc aut error calculi est expressus in ea, Aut non, primo casu prouocitate lucidanda subdistingue, quia Aut error calculi consistit in reductione ad maiorem summam, Aut ad minorem. si ad maiorem, puta, quia dicatur, cum ita sit, quod Titius peteret a Sempronio centum ex tali causa, & ducenta ex tali. 150. ex tali, & ista ad vnam summam redacta faciant quingenta, & partes prædictæ volentes venire ad transactionem de dictis quingentis ex causa transactionis sic inuicem conuenerunt, quod dictus Sempronius debet soluere dicto Titio quadringẽta ex causa præcicta. & ita per stipulationem promisit ei soluere infra tale tempus & c. Et isto casu videretur transactionem non valere ad instar sententiæ. ar. §. e. tit. l. non minorem. contrarium puto verius: quia transigendo deficit lis, & quæstio. non consensus, qui est immediata causa ipsius transactionis. vt §. titu. j. l. si diuersa. verum, quia error in summando quantitates prædictas est causa maioris promissionis & obsonis: puto promissionem dẽre rescindi saltem ope exceptionis pro rata illius summæ in calculo sic additæ, arg. ff. si quis cau. l. sed & si quis. §. fi. & eius, quod hic no. in fi. huius gl. & pro hoc facit, quia negari non potest quando falsitas sit in calculo re ipsa, ergo pro rata debet rescindi, q̃ tuncunque vna summa sit promissa. ar. eius, quod no. §. ti. i. l. si ex falsis. in gl. antep. Nec ob. qd de sententia dicitur, quod illa redditur in inuitum. vt ff. de verbo. ob. l. inter stipulantem. §. j. & considerat magis ratione suæ formæ, quam ratione sui subiecti. vt d. l. certa ratione. si vero error calculi est in reductione ad minorem summam, puta, si dicatur, cum Titius petat a Gaio centum ex tali causa: & ducenta ex tali. & centum, & quinquaginta ex tali, quæ oia ad vnam summam redacta faciunt quadringenta & quinquaginta, & partes prædictæ adinuicem volentes transigere de dictis quadringentis ad huiusmodi venerunt conuentionem, quia dictus Gaius ex causa trãsactionis promisit per stipulationem dare dicto Titio de dictis quadringentis trecenta. ĵ. tale tempus. & de residuis dictus Titius solenniter liberauit dictũ Gaium & isto casu puto transactionẽ firmam remanere. sed remedio replicationis non obstare in eo plurũ, qd erat petitum, cũ tm de quadringentis sit transactũ, nec liberatio facta a residuis extenditur vltra quadringenta. de quib. expressim dixerunt, se velle trãsigere, & pro his accedat. §. ti. j. l. age. cũ ibi nota. & hoc, qñ error calculi fuit expressus. sinaũt expressus nõ fuerit in transactione. & tunc, siue fuerit transactũ pro minori quãtitate, q̃ vere dẽretur: siue pro maiori summa, q̃ vere dẽretur, puto transactionem valere, nec in aliquo vitiari, vel rescindi, dũmodo ex ea promissum sit ĵ. id, qd erat petitũ. Nec ob. sit ex tex. hic in fi. quia ibi cã stipionis fuit erronea. sed solũ in subiecto, de quo trãsigit, q̃ maiꝰ cẽ putat. & de hoc ẽ hic casus ĩ secõ rñ. Vel isto casu, qñ ꝑ pluri trãsigit, q̃ vere dẽret dãm ẽ trãsactionẽ nõ tenet, si actor fuit in euidẽti calũnia. vt l. in sũma. in prin. ff. de cõd. ind. alias sic.

ADDITIO.

a Errorem. No. secundum Pa. de Ca. hic, quod licet inter mercatores ratio fuerit sæpe calculata, tamen allegando errorem potest peti, quod iterum calculetur, ut etiam per d. Fran. de Are. hic, & si dicis secundum hoc nunquã erit finis, dic, quod poterit adiri iudex, qui dabit calculatori em, & eiusmodi stabitur donec contrarium probetur. l. 2. ĵ. de usur. & fru. le. & lic. in l. 2. ĵ. de iure fisc. ubi multa ponit de ista materia. Et adde, quod error calculi potest allegari usque ad 30. ann. gl. est in l. calculi. ff. de admi. reddi. perti. Bar. in d. l. 2. & limita, ut ibi per eum. & vide in l. in omnibus. in fi. cum gl. ff. de diuer. & temp. præscri. Item adde, quod error calculi potest allegari in ã appellationis, siue sit dedactus in causa principali, siue non, secundum Pa. de Ca. in consi. 34. quod incl. in casu præsenti, tamen ex modico errore uno uitiatur calculatio text. est in l. quamuis ff. de condi. & demon. per qué tex. ita d. Bal. in l. j. ad fi. ĵ. si aduersus sol. & illum tex. ad hoc reputat fin. Bal. in l. pro hæreditarijs. in 3. col. ĵ. de hær. act. & in c. si proponatur. de rescrip. Item in materia adde, quod illi, qui dãt pecuniam mercatoribus ad dimidiam lucri, & damni, non possunt petere calculum, & rationem nisi in fine anni. & non prius. ita not. B r. & repugnat tenendi menti in l. neminem. per illum tex. ĵ. de succef. & arch. lib. 2. lequitur. Iud. Ro. in fin. fuis. adde, quod idem tenet Ber. in l. 2. ĵ. de natu. li. 11. & ibi subdit aliud, sed non tamen firmat, tu tene, quod nisi aliud expresse sit actum potest, quandocunque peti calculus dummodo, sine calumnia petatur. l. tam diu. infra. pro soc. secundum Bar. in l. mitius. ff. pro soc. & Bald. in rub. infra cod. in 2. col.

De postulando. Tit. VI.

LEX PRIMA.

1 *Consentire sententiæ dicitur is, qui non appellat.*
2 *Postulare an possit prælatus in aliena prouincia.*
3 *Postulare prohibitus pro quo tempore prohiberi intelligatur.*

[1] Vm à præfecto. Non appellans a sententia, per quam prohibetur causas agere, nõ potest postulare, h. d. † No.
1 ex litera placitis, &c. quod non appellans dicitur sententiæ consentire. [a] concordat. l. ab eo ĵ. quomodo & qñ in. & l.
a qui ad appellationem. & ĵ. de sen. quæ sine cer. quanti. l. fi. Opp. q̃ frustra dicat, obtemperat: ex quo pena nõ est adicecta. Sol. vt in glos. in prin. q̃ licet non per istam l. tamen per aliam punitur. vt ff. eo.

ADDITIO.

a Consentire. Dic uerum secundum do. Fran. de Are. hic, quãdo appellare posset lecus, quando non posset, ut sicut quando latè esset duæ sententiæ, quo casu appellare non lice. in l. unica. ĵ. de hic. tertio prouo. & hinc ut ipse refert, dixerunt multi, quod ex sententia condemnatoria tunc demũ oritur naturalis obligatio, quando pars condemnata potuit appellare, ex quo nisa est illi consentire, qui consensus non oritur, quando appellare non posset, ideo tunc non obligat naturaliter condemnatoria. Bar. tamen quæ communiter sequuntur doct. tenet idem hoc secundo casu, & rationem ipse assignat hic quem uide.

vt ff. eodem. l. j. §. qui aduersus. Oppo. qd præfectus non potuerit prohibere perpetuo, sed solum vsq; ad annũ suæ præfecturę, vt ff. de pœnis. l. fi. Sol. tribus modis, vt in gl. & tene primã solutionẽ, qa per diffinitiuam pôt prohibere in perpetuũ, vt hic, nõ ꝑ inter-
2 locutoriã, [a] vt in cõtrario. Sed tunc q̃to ab extra, quid si cã cognita per diffinitiuam simpliciter prohibuerit, nõ adiecto, in perpetuũ, dic vt in ꝑpetuũ intelligat, ꝑhibitus, vt ĵ. de pę. l. seruus. & not. ff. eo. l. & puto. & si in diffinitiua diceret ad tẽpus, nec exprimeret ad quod, tunc intelligitur vsque ad decennũ, vt ff. de pe. l.
2 sine ꝑfinito. † Quæro cũ gl. an poterit in alia prouincia postulare respon. distinguẽdo. Aut est prohibitus ex causa, q̃ nõ irrogat infamiã. & potest in alia prouincia. Aut est prohibitus ex causa, q̃ infamiam irrogat, & tunc si pœna est perpetua, & in quocunque loco prohibetur postulare, quia infamia afficit personã, & cũ comitat, sicut lepra leprosum, vt ff. eodẽ. l. ex ea. vbi causa de vtroq; mẽbro. Si vero pœna est temporalis. & tunc aut illa sic temporalis non fuit aucta, nec minuta per iudicẽ, sed sic ꝑposita, vt lex vel consuetudo exigebat. & tunc dicit gl. qd tempore transacto euitat infamiam. & sic postulare posteà poterit. Et pro glo. vĩ casus in l. Imperator. ff. eo. sed veritas est in oppositum, quia finito tẽpore euitat infamia, vt ff. de re mil. l. qui cum vno. §. tempus. & ff. de decurio. l. cum ad tempus. Et ad. l. Imperator. respõdẽ, vt ibi not. quia, vel ibi causa non erat famosa. vel ibi ex vi interdictionis nõ prohibetur, sed infamia sic, vt ibi fuit minorata pœna. vt in sequẽti dicã. Aut illa tẽporalis fuit minuta, vel aucta, causa cognita. & tunc finito tempore poterit, quia cũ infamia vĩ dispẽsare, vt ĵ. de infa. l. si seuerior. & l. possidoneum. & ff. in eo. ti. l. quid igitur. §. pę
3 na grauior. † Vlterius extra gl. inducit Ia. Bu. gl. nostram, dũ dicit qd̃ per interlocutoriã prohibitus postulare, intelligit prohibitus solũ pro tẽpore officij sui, qd̃ relegati, vel cõfirmati ab aliquo nõ per diffinitiuã sententiã intelligit solũ vsq; ad tp̃s sui officij, & nõ vltra. & hoc vĩ, pcedere de mẽte huiꝰ gl. ẽt si maius tp̃s apponat, qd̃ est notandũ. In bãnitis aũt ꝑ cõtumaciã ex forma statuto rũ vide q̃ scripsi. ĵ. de here. l. j. in repe. mea. & ẽt in bãnitis, vel con
b finatis ad beneplacitũ. [b] seu ad voluntatem cõfinantis, vel simi. vide Bart. in l. centesimis. ff. de verbo. obliga.

ADDITIONES.

a †Non per interlocutoriam. Adde quod ista est opi. Bar. cũ quo sing. Pau. de Ca. hic, quibus adde Bal. in l. fin. in 6. q. infra. de contrah. empt.

b ¶Ad beneplacitum. Adde Bal. in l. fi. infra. de contrah. empt. & in suo repertorio seu peculio. in versi. iudex domini, & Pet. de Ancha. in c. fi gratiose. de resc. lib. 6. & Ioan. Cal. consilio suo 3. in tit. de rescript.

LEX II.

Nec cęterorũ Etiã libertini literis eruditi pũt postulare, h. d. Cætera dic, vt in glo.

LEX III.

1 *Promittens reddere certam pecuniam aduocato ab eo mutuo acceptam, quã do posit exceptionem condicere.*
2 *Species multipliciter capitur.*
3 *Honorarium quid sit.*
4 *Exceptio non numeratæ pecuniæ quando opponatur.*

2 [a] Si sub specie, de actione, ĉcta ibi, & ex hac cã. Vel
1 duplici remedio. secunda ibi, cõpetenti. casus. † Promittens aduocato reddere certam quantitatẽ pecuniæ, quã cõfessus est mutuã ab eo rec. episse occasione salarij sui patrocinii, pôt ĵ. legitimũ tẽpus exceptione condicere. h. d. No. duas vias ꝑueniendi, vt habes in summario. Itẽ qd̃ exceptio nõ numeratæ pecuniæ est ꝑpetua. Itẽ qd̃ pmittẽs tẽpus statutũ ad infringendũ labi, vĩ consen-
2 tire actui gesto. qd̃ facit ad id, qd̃ ĵ. dicã. † Op. j. q̃ male dicat, si sub specie, quia species est q̃dã specificata res q̃ in corpore quodã nõ in quãtitate ꝑsistit, vt ff. si cer. pe. l. i. & ibi no. & tũ ĵ. dicit, q̃ quãtitatẽ ꝑmisit, ergo &c. Solu. qd̃ aliter sumit ibi. & aliter hic. vt in prima gl. Vnde dicebat dñs meus, q̃ æquoce sumit in iure. Nam qñq; ꝑut infert genus, & sub illo cõtinet. vt ff. si cer. pet. l. ij. §. creditũ. & de gradi. l. iurisconsu. §. j. Quandoq; ꝑ re aliqua, vel corpore specificato, vt d. l. ij. §. i. Quãdoque ꝑ forma, vel pulchritudine. vt ff. de iud. cũ ꝑponebatur. Quãdoq; pro accidẽti, vel qualitate, vt §. de edẽ. l. editi. Quandoq; ꝑ apparentia prima. vt insti. de re. diui. §. si iola. in fi. Quãdoq; pro mẽbro, vel catu in distinctione posito, vt insti. de eo cui lib. cau. bo. §. fi. Quãdoq; pro dñio vel proprietate, vt ff. de acq. re. do. l. initula. §. aliud. Qñq; ꝑ ꝑtextu, vel velami-
3 ne ieu occasione, vt hic. † Op. ij. q̃ male dicat honorariũ, qa honorariũ est qddã ius a ꝑtore ꝑp vtilitatẽ publi. & c. vt ff. de iu. l. ius aũt ciuile. ij. rñso. & sic aduocato deberi nõ pôt, cuius ꝗriũ hic dicit. Sol. qd̃ ibi aliter sumit. q̃ hic ꝑ talario aduocati. vt in glo. ij. & dũ iubiũgit vsq; ad certũ modum dẽri pôt, q̃. §. q̃ bus. §. de no. cod. cõ. Sol. q̃ hic habuit respectũ ad iura antiqua ꝑ q̃ hoc decisum est & declarat. qa ex consuetudine fori & qualitate causæ, & facũdia aduocati, nõ tũ vltra centũ aureos, vt ff. de var. & extraordi. cog. l. j. §. sicut. & hic in gl. iij. Oppo. iiij. qd̃ ẽt nos dimittat in incerto dũ
4 dicit nec tẽporis factio, nec declarat quoto. Sol. declarãdo, vt ĩ gl. iij. † Oppo. v. qd nõ exceptio nõ numeratæ pecuniæ, sed in factũ deãt opponi, cũ interueniat stipulatio de reddẽdo, & sic videtur obstare. l. cũ vltra. ĵ. de nõ numera pecu. Sol. confitẽdo ꝗriũ, vt in sequen. gl. q̃ hoc exponit. ideo in factũ ꝑp pecuniã non numeratã. & sic hic non no. nomẽ exceptionis. sed materiã ex qua. Opp. vj. quod nec hæc exceptio in factũ deãt sic simplĩr dari, qa patrociniũ fuit præstitũ. sequitur, quod cautio nõ fuit oino indebita, qa non pro rata salarii debiti, & sic pro cõcurrenti quantitate nõ debet exceptio obiici. sed tm pro eo, qd̃ excedit. arg. ĵ. de dona. l. si quis argentũ. §. sed in his. Sol. vt sequit in eadẽ gl. ver. & in hoc, q̃ confiteẽ contrariũ. f. quod pro eo solum, quod excedit, opponat exceptio. quia & illud si foret solutum per cond. in deb. repeti posset, ergo & exceptio pro eo tãtum competere debet, vt ff. de reg. iu. l. inuitus. §. cui damus. & etiam si non foret solutum posset agi per actionẽ incerti, vt ab eo, quod excedit, liberetur. & hoc vult gl. vsq; ad ver. quid autẽ. Opp. tunc 7. quod non tantum vsque ad tempus biennij, vt dixit gl. præcedẽs, & benè, sed etiã vltra possit exceptio ista pro hoc excessu opponi, cum hæc cõfessio nõ emanauerit ipse futuræ pecunię enumerãdæ, sed ipse patrocinij, quod fuit præstitum. Huius timore Ir. fuit cõfessus contrarium, vt segẽ in gl. sed vt immediatè subiũgit gl. contra Ir. est l. ista, quapropter alij dixerunt, quod vsq; ad biennũ potest opponi, vt onus ꝑbãdi transferat in petitionẽ, sed postea poterit etiam opponere. sed cõpelletur ipse probare. & ita defendit Ir. a l. ista, & vult gl. vsque ad ver. tu dic. sed prædicta defensio nõ vĩ tuta. quia tex. iste vĩ velle, quod elapso biennio clientulus nullã habeat defensionẽ, sed fm prædictos defensionẽ haberet, si exceptionem haberet. &c. Quapropter gl. vt sequitur in ea dixit. tu dic, quod in eo, q̃ nõ excedit sibi præiudicat totaliter per biennij lapsum, sed ĩ eo, qd̃ excedit, sibi non præiudicat. nam & eius respectu cautionem postea repetere posset, vt subiungit gl. quod illud, quod in prin. huius gl. dictum est, satis bonum est. Sed aduerte, quia illud contradicere vĩ ei, quod proxime dixit gl. nam ibi dixit gl. qd̃ eo, quod nõ excedit statim sibi præiudicat, & in hoc contradicit isti. Quapropter vt omnia concordentur, sic distingue fm modernos. qñq; patrocinium tpe promissionis erat præstitum, & tunc in eo, quod excedit legitimũ modũ, statim præiudicat, in prin. gl. & est ratio, quia debitũ ex vna cã potest in aliam conuerti. saltem, vbi pecunia est parata soluti oni, vt ĵ. si cer. pet. l. si ex precio. & ff. in co. tit. l. singularia. Itẽ quia verba promissionis precesserant, & iã impleta erãt. Aut patrocinũ tpe promissionis nõ erat præstitũ, sed fuit postea similiter in eo, quod nõ excedit, sibi nõ præiudicat eo præstito. ratio est, quia cã vera promissionis fuit impleta, & sic merito, q̃ ꝑmisit pro illa rata debet repelli. arg. §. de pac. l. creditori. Itẽ qa pecunia confessata pro illa rata cẽsetur fictẽ numerata, vt ꝑbat. ĵ. de aduoc. diuer. iudi. l. si quis. facit de contrah. emp. l. fundi partẽ. & de actio. emp. l. tenetur. §. aut patrocinij, nec ante, nec postea fuit præstitũ, tunc locũ habet, quod gl. hic in fine dicit, videlicet quod biennio sibi præiudicat in eo quod non excedit, ĩ residuo vero sibi nõ præiudicat, nec in agendo, nec in excipiendo, qa in illo pluri non rã cõpetit exceptio nõ numer. pec. q̃ simulationis, vel doli, quæ debet esse perpetua, vt ff. de doli excep. l. ij. §. circa. & l. pure. in fi. & idẽ dicunt in eo, qd̃ excedit in casu, quo patrocinũ præstitũ fuit, sed istud vĩ mihi contra istum tex. quia si iste tex. bene ponderetur, de indebito loquitur, & in eo sibi præiudicet bienio, quasi ꝑtentum, & fidem tunc videatur accommodare. Itẽ qa si post biennium de debito denegat exceptionẽ, fortius actionẽ, vt ĵ. tit. j. l. nec intentio. Itẽ vbi patrocinij non fuit præstitũ, totũ confessatũ, & promissum censeẽ indebitum, vnde de toto idem vĩ iudicandum vnum de una parte, & alium de alia. Nec obstat, quod quidã subaudiant ad tex. maxime, quia est literã uiolare. Iõ mihi ut dicendũ, quod vbi patrocinij non fuit ꝑstitũ in toto cõfessato, & promisso, ẽt si excedat id quod potuisset ei deberi, ꝑiudicet ꝑ lapsum biennij. & in tex. isto, nec obstat quod de simulatione dĩ, qa respon. qd̃ hic reus illã nõ opposuit, sed exceptionẽ pecuniæ nõ numeratæ, siue in factũ ꝑ pecunia nõ numerata. nec obstat, si dicas, qd̃ confessio nõ fuit facta ꝑ numerationis futurę sed patrocinij. & sic illa exceptio non potest opponi, qa respõdet, q̃ patrocinij pecuniæ erat subrogandũ, ut ĵ. dixi, vel alĩ, licet fiat sub ꝑe alterius causæ, figura tũ obligationis est mutuum in cõfessione expressum. ideo exceptio non numeratę pecunię pôt opponi, secus si figura obsonis aliam cãm haberet, ut in obiecto. & l. ij. §. circa. ff. de doli exceptione. Vbi aũt reus opponeret exceptionẽ simulationis, dico, qd̃ in casu patrocinij præstiti ꝗctus pro ra-

ADDITIO.

a ¶Si sub specie. Adde do. Franc. de Are. hic, qui no. ex isto tex. vnũ sing. quod licet condi. ob caus. & condi. sine cau. quæ sunt personales actiones, & durare solent spacio xxx. an. vt l. ij. ĵ. de const. pec. & l. fi quis emptionis. ĵ. de ꝑscr. xxx. an. hic tũ non durant, nisi biennio, & ex hac vltima dicit doc. inferre quod vbi cunq exceptio cõcurrit cũ actione, ita qd̃ exceptio sit cã dandæ actioni, qd̃ regulatur actio a natura exceptionis. Et dicit ipse, si exceptio est temporalis, similiter actio est tẽporalis. ita probãt in hoc tex. ex his, q̃ dixit hic Bar. in materia contractuũ simulatorum, adde omnino consilium eiusdẽ Bart. quod incipit: Petr. Nicolæ. vbi eleganter loquitur vltra omnes, de quo, & per Cy. & doc. in l. j. ĵ. plus vale. quod agitur. & per Bal. in l. diuersas. ĵ. man.

pro rata illa non est simul itus, quia voluntas contrahentium fuit vt ex vna cã debitũ puerteretur in aliã, quod facere poterant, ex quo cautiæ erant compassibiles, & in effectu æquipollentes, vt ĵ. si cet. pet. l. si ex precio. secus si cautiæ forent incompassibiles, vt vera venditio & locatio, vel transactio. vel pignoratio. & ita debet intelligi infra. plus vale. quod agi. &c. pro eo. quod ratã debitã excedit, exceptio simulationis potest opponi, quia est simulatio de permisso ad prohibitũ, vt ff. de lega. l. fraus. In casu vero patrocinij nõ præstiti an cõtractus debeat dici in toto simulatus, vel non. vt hæc gl. tenere, quod nõ, sed solum, p eo, quod excedere non potuisset, non pro eo, qd ratum fuisset, ga ob cãm tactus, quæ erat loco pecuniæ; licet ipleta non fuit, ideo nõ obstat exceptio infra biennium, nec postea, quod est notandum quia contrarium fortiter facit: nam si patrocinio præstito, pro eo quod excedit, põt opponi simulationis exceptio, sequitur qd eo non præstito, debet posse opponi pro toto arg. ff. de rei vend. l q̃ de toto. cum si. Sed dicendũ quod gl. bona, quia ratio est diuersa, quia in præcedenti est simulatio de pmisso ad prohibitũ: in excedẽti nulla est simulatio. Vlterius hæc l. inducitur per Petrum pro
a casu, quod in obligatione literarum post biẽnium [a] sit obligatio naturalis inducta ex consensu per tempus lapsum, nedum ciuilis per literarum formam, vt instit. de lit. obli. per totum. vt hic ĩ tex. ibi consensum ad fidem accommodasti. Alij dicunt, quod sola ciuilis roboratur, vt ex ea efficaciter agatur, quia exceptionis obstaculum solum remouetur, vt probatur in litera.

ADDITIO.

a ¶ Post biennium. Idem voluit Bal. hic num. 5. & in l. si frau. ff. de legi. tangũt de hoc aliquid idem Bal. & Ang. in l. conuentionum. ff. de pac.

LEX HIII

Velamento. Casus. Propter absentiã aduocati nõ rescindit sniã, hoc dicit. fallit ĩ fisco, vt ĩ glo.

LEX V.

1 *Paciści, an liceat de re immensa, & an de minima.*
2 *Quota hæreditatis quid sit, & in quo differat a re certa.*
3 *Pactus succumbens in causa victoriæ, an possit pro salario aliquid petere.*

a **Si quis.** [a] Primo thema repetit, ex quo tacita quæstio insurgit. sed o illã soluit. secunda ibi placuit. Casus Paciscentes de quota litis debẽt repelli ab officio aduocationis.
1 h. d. † Quod si non de immensa parte, an saltem de minima liceat pacisci Marti. quod sic, ga pactorum materia est permissa, vt ff. de pac. l. j. nisi in eo, in quo apparet, phibita, vt §. de pac. l. pacta, quæ contra. sed hic non prohibet, nisi de immensa parte &c. Pro eo ẽt facit, quod hic dr eum graui dãno litigatoris. pro hoc etiam facit tex. dum dicit certæ partis, quia appellatione partis dimidia continetur, vt l. nomen filiarum. §. portionis. ff. de ver. sig. sed Vgo. & Azo dixerunt, quod nec ẽt de minima, per istum tex. qui nõ simpliciter dixit partis, sed certæ partis. sic quamlibet partẽ notauit. idẽ quia in qualibet parte est eadẽ ratio. & sequitur Accur. quæ
2 autem sit ratio, patebit ex sequentibus. † Quæro si non de quota hrditatis petitę, sed de re certa ipsius hæreditatis. arg. gl. qd̃ valeat ga res certa nõ est quota hæreditatis. vt ff. de leg. i. l. amplius. in fi. cũ l. seq. Itẽ quia inter rẽ certã, & quotam est dria, vt ĵ. de test. pas. l. si debitori. Item ga in casu victoriæ, licet aliquid pacisci, vt ff. de va. & extr. co. l. j. & si noie. Sed Azo ɔ̃, ne fraus cõmittat legi. l. fraus, ga per indirectũ pcederent, alias phibita, ɔ̃ l. fi. §. fi. ĵ. de vlu. rei iudi. cum si. Item quia casus vr, qd̃ nec etiam de certa re, vel quantitate liceat, vt ff. man. l. si remuneratiõi. §. fi. Primam approbat hic gl. ted ff. de pac. l. sumptus. & tenet opi. Azo. & cã sequũt doct. ga in omni casu est eadem ratio, quia inducetur ad calumniandũ, ne hoc cõmodũ perderet, & ideo notanter tex. hic ĩ pri. dicit cõpendia ex ipsis negotiis &c. Extra igitur negotia rã in cã salarij quam in causa victoriæ, licet pacisci. vt §. eo. l. sub specie. & ĵ. de suffra. l. j. & ff. de var. & extraord. cog. l. j. §. & si noie. sed cur diuersum, qñ in cã victorię, cũ, & tũc sit timor calũniæ, sicut qñ pacisciẽ de re petita. Dicunt doc. ɔ̃ rõ reddi non põt nisi quia sic
3 placuit vt l. non omnium. ff. de legi. † Ego vero non puto sine aliqua ratione persuasue hoc processisse. & ideo mihi videẽ prius inuestigandum, an pactus in causa victoriæ succumbens possit p suo salario aliquid petere, & vr mihi, quod sic, nisi expressim cõuenisset de contrario, & hoc ex eo, quia per tale pactum nõ tollitur prouisio legis in casu succumbentię. arg. ff. de cond. ob cãm. l. si extraneus. cũ si. Ex hoc modo infero, quod si aduocatus pacisciẽ, qd̃ nullũ vult salariũ, nisi ĩ casu victorię. & tũc vult certã quãtitatem, tunc tale pactum non est licitum, quia similitudinem habet cum pacto, de quota litis, nec diuersa ratio potest reddi ĩ vno magis, qm̃ in alio. Aut pacisciẽtur, qd̃ vult tantum pro salario vincat, vel perdat, & in casu victorię vult tanto plus. & tũc pactũ valet, quia cessat ratio, quę locum habet ĩ pacto de quota litis. Aut simpliciter pacisciẽtur, quod vult tantum in casu victorię, & de salario nihil dicit, & tunc etiam pactum valet, quia & si non vincat, salarium debitum seu cõgruũ petere potest. & sic cessat ratio calumnie. in casu tamen victorię aliud salarium peti non potest, quia & salarium datum in eo, quod est promissum, computatur, vt d. §. & si nomine. per quem omnia prędicta vfit mihi probari. Et si dicas nonne pacisciendo de quota litis, de re in lite deducta salariũ etiam haberet, si succumberetur: & sic pactum valere debet, vt in præcedenti. Ego respõdeo, quod si pactum esset factum de alio salario non habendo, hoc esset clarum, qd̃ non valeret propter metum calumniæ verisimiliter omni conatu committendæ. sed vbi hoc pactum non interuenit, dico, quod ratio affectionis, quã ad rem in lite deductam vr habere, inducit etiam hunc metum calũniæ committendæ, maxime cum videatur, se de aduocato participem litis fecisse. & hæc no. quia nõ reperio tacta. Quæro an idẽ sit in procuratore. dic, ɔ̃ sic. vt ĵ. de procu. l. litem. cum si. Quæro, an hæc priuatio fiat ipso iure, vel per sententiam. Respondet gl. si quod ipso iure, contra, quod facit id, quod not. in l. in criminali, ĵ. de iurid. om. iudi. Sed dici potest, quod hæc dictio, penitus adiũcta l. aliq verbo, arceatur, tollit contrarium, vt in simili dicit gl. de dictione, funditus, §. de sacros. eccl. l. decernimus. Ego puto, quod hæc litera habeat alium sensum, & vnũ supponat cuius executionem in facto hic demandat. Dico igitur, quod sententia super delicto cõmisso debet ferri, alias ei non posset in perpetuo interdici aduocatio, arg. §. eo. l. j. cum ibi nota. & p hoc facit. ff. de iure fis. l. eius qui. in prin. & etiam probat iste text. dum dicit, fuerint inuẽti, & hac sententia lata penitus, id est facto arceri debent a pfessione, quia & de matricula debent deleri, & abradi, ita qd̃ deinceps ipso iure intelligantur nõ esse de professione. & hoc forte voluit glo. dicere. & pro pleniori vide quæ scripsi in d. l. decernimus.

ADDITIO

2 ¶ Si quis. Adde quod canonizata est 3. q. 7. inanes. quid sit pacisci de quota litis vide hic per dominum Fran. de Are. qui hic in fi. etiam no. coniuncta. l. j. §. sicut ff. de var. & extraord. cri. quod salarium aduocatorum debet esse limitatum, nec potest excedere summam centum aureorum, vt ibi habetur. fallit in causa criminali, quia potest excedere dictam summam, ita dicit Bald. in apostil. p illum tex. in l. fin. ff. de dona.
† Adde vltra hic no. per Bar. in vtraque lectu. & per Bal. & vtrobique in apostill. gl. in l. sumptus. in ver. datum. & ibi præalleg. Bar. & in apost. in versi. non valet. ff. de pact. vbi dicit, quod priuatur offici aduocationis, si pacisceatur de quota, vel certa parte litis, & quid si de re minima not. idem hic in secunda lectura, & Spec. in ti. de sala. §. sequitur. uer. illa autem. & ver. quid ergo.

LEX VI.

1 *Aduocatus, & iudex in causa eadem nemo esse potest.*
2 *Iudex aduocato silentium imponere potest.*

1 **Quisquis.** Hæc lex est aduocatorum instructiua. Casus.
a Non † potest quis esse aduocatus, & iudex ea dem causa, nec in contumeliam dẽt aduocatus prorumpere, nisi quatenus sit necesse pro expeditione causæ, nec contractum põt lite pendente cum cliente inire, & exiguũ clientis munus dẽt placide accipere. nec debet studiose litem protelare. nec plus loqui seu abundantius allegare, q̃ deceat, vt sic diẽ in sermone nonteneat. & cum allegat, dẽt stare non sedere. h. d. Quærit gl. secunda an diuerso tẽpore possit eiusdẽ cause esse aduocatus, & iudex. Et dicit, quod non per. l. nemo. §. de assef. & per. l. prętor. ff. de iurisdi. om. iud. quod fatentur quidam, si primo fuit aduocatus, vt in l. §. allega. non econtra, si primo fuit iudex, quia dicunt, quod poterit postea esse aduocatus, quia ratio est diuersa, nã isto casu iudex nouus habet necesse sequi opin. illius. vt §. de senten. l. nemo. sed quando primo fuit aduocatus, verisimile est, quod non recederet ab eo in quod iam consuluerat clientulo, etiam si eum iniustitiam fouere, videret. & licet hoc forte procedat de iuris rigore, tamen non puto esse de honestate, vt quis assumat aduocationẽ illius causę, in qua ipse iudicauit, ne retro affectus videat, pcessisse seu sic iudicasse. Quero, quando litium poscit vtilitas aduocatũ cõuitiari. Respond. vt in glos. signata super verbo vtilitas. & no. exẽpla in ea posita. Quero, quare prohibetur cum clientulo ɔtra
b here. [b] & dic, vt in glos. & an finita lite dic, vt in ea. Quero an liẽtem possit conueniri de salario, lite pendente. Respon. glos. qd̃ lo. dixit, quod sic per text. istum, ibi in ,ppria fide, & c. cui applaudit glos. licet equitas suadet, dum verisimiliter oẽm pactionem ,phibet, nec habet obstare tex. dũ dicit in propria fide. nam, & si ne salarij conuentione potest in fine deceptus esse, vt ĵ. de suffrag. l. j. Subiungit glos. quod Azo intellexit hoc inuito clientulo. sed truffa est, cum iste tex. loquatur indistincte, & semper inui
2 tus presumitur. vt §. dixit glo. † Queritglo. antepenultima, an iudex possit ꝓponere silentiũ aduocato. & dicit, quod sic, & bene.

ADDITIONES.

2 ¶ Et iudex. An autem aduocatus posit esse iudex. & quomodo. uide hic per do. Franc. de Aret. qui dat tres breues conclusiones ex mente docto. in hoc articulo aliqualiter uariantium.
b ¶ Contrahere. Nor. hic d. Franc. de Aret. quod aduocatus non põt contrahere cum clientulo, quem in fidem suam assumpsit, & dicitur in suam fidem assumptus secundum aliquos eo ipso, quod clientulauit secreta suæ causæ, alij dicitę statim recepto salario, de quo articulo dic, ut ff. e. l. fi. & inquãtum in fi. dicitur, quod aduocatus debet stare, & non sedere. dic, quod iste tex. est intelligendus in aduocato nondum doctore, secus si esset doctor. ita refert ultra alios dicere hic Alber. & seruari de consuetudine. allegat tex. in l. fin. §. de offic. iudic. & ĵ. ubi sena. uel clarif. l. fin. §. fi. licet glo. ibi sentiant contrarium, quibus adde secundum eum in l. j. supra. de offi. iudi. arguendo a speciali.

LEX VII.

1 *Aduocati utriusque parificari debent in qualitate.*
2 *Doctor inuenis doctus doctori proiectiori indocto præponitur.*
3 *Nobilitas quare scientiæ filia dicatur.*

a **Prouidendum.** [a] Casus. † Aduocati ex vtraq; parte
1 debent esse pares in qualitate; aliàs iudex debet prouidere. & si aduocatus eius præceptũ contempse
b rit, debet ab aduocatione priuari, [b] & contra partẽ, quæ aduocatum subtrahit lex presumit. h. d. No. ɔ̃ scientia, & vetustas nobi-
2 litant hominẽ, vt in prin. † Et ex ordine literæ collige, ɔ̃ Doctor etiam scientia excellentior, licèt in doctoratu iunior, debet antiquiori minus scienti anteferri, licèt in dubio pro antiquiori sit pũsumptio, vt l. ij. §. de off. rect. protin. Itẽ no. virtutem probari per famã, vt hic, ibi quorum fama sit hilarior. Itẽ no. notabilẽ pũsumptionẽ, quam facit lex ista ɔ̃ illos, qui stipendiant oẽs meliores ad
3 uocatos. ɔ̃ cor. extra, de testi, c. constitutis, la j. in fi. † Vide glo. ij. q̃ dicit, quod propriè nobilitas est filia scientiæ, & pro hoc accedat
c l. ij. ff. de excus. tut. & verũ dicit, quia nobilitat interius. [c] Interius quia nobilitat intellm ex eo, quia illum illuminat, & clarum reddit. Exterius quia intellꝫ illuminatus corpus gubernat. & regit bonis, & virtuosis moribus. hoc non facit nobilitas, quę hr̃ a genere, quia illa non cohæret personæ, seu personã non qualificat; ideo licèt quis de nobili prosapia, vel genere non debet nobilis nuncupari, nisi bonis polleat moribus. Nam nisi polleat bonis moribus a sua potius dicendus est degenerare prosapia. In fine tamen eiusdem gl. dic, ɔ̃ salaria non habent de publ. co. & nihilo minus ẽt hodie debet fieri distributio & loco salarii publici tiecedit salarium clientuli, vt in simili not. ĵ. tit. j. l. fi. secundũ Doct.

ADDITIONES.

a ¶ Prouidendum. Adde D. Franc. de Are. hic, qui refert tex. istum semper allegari, quod ille, qui subtrahit alteri suas defensiones, vel probationes: quia occultat instrumenta, vel corrumpit testes, quominus testificentur, fi de his conuincatur debet in causa succumbere, & pro conuicto reputari. ad quod dicit esse videndum Bar. & Legistas in l. fi de possessione, infra de prob. & l. a. §. ij. ff. de iu. fis. & ibi Bar. quod dicit esse meri tenendum, quia multorties contingit in practica hæc gl. contra quam communiter Docto. repugnant. quibus adde, quod not. Cano. in c. intimauit. & c. causamque. & c. constitutus. extra, de testi. & in c. peruenit, de testib. vbi per Imol. & per Ant. de But.
b ¶ Priuari. Adde, quod nec possunt aduocationi restitui secundum Do. Franc. de Are. hic, quod limita tamen singulariter, vt per Arch. 3. q. 8. in c. fed uero.
c † Nobilitas interius & exterius. Istud dictum est valde notabile pro eo, quod not. Rom. sing. fin 646. incip. Nobilitas. vbi dicit, ɔ̃ nobilis scientia præferitur nobili genere. ad quod alle. Cy. idem dicentem, supra eo. l. prox. & facit quod not. idem Rom. sing. 487. incip. Heri fui interrogatus.

LEX VIII.

Nemo. Casus. Nullus põt esse aduocatus, qui nõ sit Christianus, aliàs tam ipse, q̃ eum recipientes puniũtur pęna hic statuta. h. d. & primo prohibet. secundo punit officium præfecti, tertio ipsum aduocatum. quarto præsides prouinciarũ. secunda ibi, sinautem: tertia ibi, idem no. quarta ibi, scituris.

De aduocatis diuersorum iudiciorum. Tit. VII.

LEX PRIMA.

1 *Aduocatus, si prænaricatus fuerit, punietur.*
2 *Sententia lata in criminali proderit in ciuili.*
3 *Reus defensione causæ principalis priuatur, si eius prænaricatio probetur.*
4 *Sententia annullatur, si corruptela pecuniæ probetur.*
5 *Corruptela pecuniæ an sit causa ferendæ sententiæ.*
6 *Remedium duplex actori quando detur.*
7 *Dolus aduersarij an vitiet sententiam.*
8 *Actio de dolo contra dolosum quando detur.*
9 *Aduocatus, & procurator quando de dolo possit conueniri.*
10 *Negligentia aduocati an infirmat sententiam.*
11 *Pœna calumniose accusantis quæ, & pœna talionis, in quibus locum habeat.*

1 **Si patronum.** Primo in prænaricatione ẽ prosecuta ibi, quã si. Casus. † Si pnaricatio patroni, seu aduocati probet, ipse punit, & de causa de nouo cognoscit,
h. d. Pro euidentia pmitte quid sit pnaricari, vt in gl. 2. & qualiter
2 pnaricator, [a] vt in gl. 4 postea per te pone casum in terminis, quia
2 quod hic psulnit prius intentari criminalem, q̃ ciuilem. † Tertio, ɔ̃ snia pdẽnatoria lata in criminali prodest in ciuili, & de his duobus plenè scripsi in l. j. ĵ. qñ ciu. act. Et ex his sequitur aliud, videlicet, quod probationes factæ in criminali, ,psunt in ciuili. de quo plenius scripsi in l. si quis a se fundũ, ĵ. ad le. Iul. de vi. Quarto no. ɔ̃ snia lata ɔ̃ aduocatum prenaricatũ victori principalis cautę parit prænudiciũ. Quinto, ɔ̃ probata prænaricatione reo auferẽ beneficium sniæ, sed non defensio principalis cause. Sexto, ɔ̃ non mis principaliter habeamus tractare. Opp. ab extra ɔ̃ quartũ notabile de l. ij. ĵ. de fide instr. & de toto tit. ĵ. res interalios acta. & ĵ. qui. res iud. non noc. per totũ. Huius timore dicunt quidã, ɔ̃ lex debet intelligi, quod post sniam latam ɔ̃ patronum, fuit postea actum ɔ̃ aduersarium, & idem fuit probatum. & hoc in se est verum; sed quia non bene conuenit huic literę: ideo Pet. Iac. de Ra. & do. Are. & Iac. Butr. & cõiter Doct. dicunt, ɔ̃ hæc lex debet intelligi, qñ aduersarius, cum quo dr prenaricatus fuit citatus. & sic
3 bus. & pater in nostra mã. ff. de prænu. l. 3. † Opp. ij. ɔ̃ quintũ notabile, ɔ̃ probata prenaricatione reo auferatur defensio principalis causæ, vt ĵ. de pę. iud. qui malè iud. l. j. & ff. de iu. fis. l. eius qui. Sol. vt ibi plenius no. & licèt quidã dixerint, quod hic in reo, illa in actore corrupto, truffa est per d. l. eius qui. &, quia bona rõ diuersitatis nõ põt assignari. dico ergo finaliter, vt ibi no. videl cet, quod illa addit ad istam, vt hodie actor priuetur actione sua, vt reus sua defensione per l. illam. Et notanter dixit, ɔ̃ addit, & nõ corrigit, quia actor possit eligere remediũ huius. l. si vellet. vt alias dr, ĵ. de iu. deli. l. fi. §. cũ enim. & sic dicas, qũo dicis tu, quod illa addit isti, cum ẽtante istã hæc erat, vt d. l. eius qui. Et ego rñ. quod in fiscalibus solũ hoc erat prius sancitum, vt ibi patet. & ideo hæc litera, q̃ in priuatis loquitur, de illo remedio nihil dixit. hodie verò idẽ est ẽt in priuatis cautis per d. l. j. ĵ. de pę. iud. qui male. & hoc, qñ corruptela pecuniæ interuenit, vt ĵ. dicam. Opp. iij. cũ glo. ɔ̃ de causa non statim quæratur post sniam super pnaricatione latã obstante exceptione rei iud. vt ff. de excep. rei iud. per totũ. & maximè in l. cũ quærit. & l. de hoc. Hinc est, ɔ̃ alibi dr, ɔ̃ snia prius est per in integ. restit. rescindenda, vt patet. ff. de mino. l. minor a fut. §. i. Sol. tripliciter, vt in gl. primo quod hæc intelligat fm illã, vt sic prius restitutione petita, & sniam rescissa, denuo q̃ratur de causa. Secdo dixerunt alii, ɔ̃ hic aduocatus iste allegauit pro diuersa parte, & sic delictũ commisit in faciendo, ɔ̃ grauius est. ideo snia est ipso iure nulla, in ɔ̃rio solum omisit, ɔ̃ est leuius, ideo valet snia, & opus est, vt prius restitutio petatur, q̃ de causa cognoscat. ista solo nõ tenetur; quia omittere, vel dicere sunt paria in pnaricãte, ff. de pnar. l. iij. & quia omittẽdo ex sui parte permittit ex alia parte fieri, & allegari, quod non debuit. † Tertio solunt gl. ɔ̃ hic pecuniæ
4 corruptela interuenit, ideo snia est nulla, vt l. venales, ĵ. qñ pron. nõ est necel. & ĵ. de pę. iudi. l. j. & per ɔ̃ns non obstat exceptio rei iudic. nec restitutio est necessaria. in ɔ̃rio fuit corruptus precib. & amicitia, ideo tenet snia, & restitutio est necessaria, & per hoc accedat ad Treb. l. seruo inuito. §. cũ prætor, cũ ibi notatis. & in hac solone resident gl. subiungit tũ seipsam limitãdo, ɔ̃ hoc procedit si calliditas aduersarij interuenit, per l. ptor, §. Marcellus, ff. de iud. quasi innuat, ɔ̃ alia snia non esse ipso iure nulla. ɔ̃ an verũ sit, ĵ. dicã, quia §. Marcellus. loquit, qñ ɔ̃ absentem aliquid falso est allegatũ. Videamus ergo ad ɔ̃ns duntaxat, q̃ solonum prædictarũ sit vera, & bona. ad tex. istũ an prima, vel hæc vltima. Et dixit Pet. de Mar. Sil. ɔ̃ hæc vltima nullo modo est vera, quia corruptela pecuniæ in persona iudicis reddit sniam nullam, vt d. l. venales. quia tunc ipsa est immediata causa sic ferendę sniæ. qd̃ non est in aduocato, licèt pecunię corrupto: quia nõ ab eo depẽdet potestas sic ferendæ sniæ. Item iudex est vnus de tribus, in quorũ persona substantiatur iudiciũ, vt not. in l. de qua re. ff. de iud. & aduocatus non est de illis, vt §. eo. l. velam ẽto. ergo, &c. cũ maior sit defectus in substãtialibus, q̃ in accidentalibus, vt ff. de vsu. per l. seruũ, §. j. & sic non obstat l. venales. Et ad l. j. de pę. iud. R. fi. ipse, ɔ̃ ibi nihil de virib. sniæ dr, vt no. in gl. in l. seruo inuito, §. cũ ptor, ff. ad Trebel. Dixerũt igitur pdicti, ɔ̃ hic denuo cognoscit restitutione petita, vt in prima solone, & ita pertranseunt multi. Sed meo iudicio nec ista conuenit huic tex. quia ex ipsi serie vr permittere cognitionẽ absque restitutione, qd̃ patet per tex. aliũ similia verba proferentem. ĵ. qũo, & qñ iud. l. si vt proponis. la prima. preterea quod corruptela pec. in aduocato vitiet sniam ipso iure, vr probari in d. l. j. ĵ. de pęna iud. ex duobus, primo ex æquiparatione, q̃ ibi facit tex. de iudic. procuratore, & aduocato. Secdo, quia licèt non dicatur ibi expressim, & explicitè de viribus sniæ: tũ dr implicitè, quia tacitè, & consecutiuè. nam eo ipso, quod de amissione actionis dicit, vr supponere sniam pro nulla, & de remedio circa actionem, quæ remanet firma, vt hic ei prouidere, aliàs remediũ circa amissionem actionis si sententia esset valida, videretur fru-
5 stratorium, & inane. † Tertio, quia licèt hæc corruptela aduocati non sit immediata causa sic ferendæ sententiæ, est tamẽ mediata, quod vr sufficere, vt idem sit iudicandum de vtroque; quia quicquid est causa causæ, censetur causa causati, vt in auth. multo magis, §. de sacros. eccl. & probatur in rõne decidendi posita in d. l. j. ĵ. de pœ. iudi. vbi gl. hanc partẽ firmat, & ita teneo, & licèt prędicta putem vera: tñ, quia iste tex. loquitur indistinctè nec de pecunia interuenta facit mentionẽ. Ideo Iaco. de Are. non est secutus istã sol. nec ẽt quidam moderni hac rõne, quia non est verisimile, ɔ̃ si hæc pecunia interuenisset, qd̃ actor peteret de nouo cognosci de causa, cũ posset petere reum sua defensione priuari, vt l. eũ qui. ff. de iu. fis. sed ab hoc vltimo defendit de facili; quia l. illa in fiscalib. loquitur, nec ante, vt l. ij. ĵ. de pę. iud. hoc cautũ erat, vt dixi in secundo ɔ̃rio. quicquid tñ de hoc sit, recito aliam solonem, q̃ fuit Iaco. de Are. dixit enim: Aut corruptela pecuniaria intercessit. & tunc recurrendũ est ad l. j. ĵ. de pę. iud. Aut solum pręcis gratia, & amicitia interuenit. & tũc aut aduersarius participauit dolũ, puta interueniẽdo cum precibus, & tunc denuo absq; restitutione de causa quæretur, vt hic. Aut aduersarius cũ isto aduocato dolum non participauit. & tunc restitutio est necessaria, & minori rõne ætatis, vt d. l. minor autem, §. j. ff. de mino. maiori verò ex clausula generali

ADDITIO.

a ¶ Et qualiter prenaricator. Adde D. Franc. de Are. hic quod notã. & plenè.

generali, de qua in l.j.ff.ex quib.cau.maio. & hic sequit Cy. Et rō diuersitatis pōt esse; quia ibi dolus interuenit, si excipiat reus de sniā, replicabitur de eius dolo, vt l.cū a te.ff.de dolo.& sic restitutionī non est locus arg.l.in cautē.ff.de mino. sed vbi dolus intercessit, hæc replicatio non potest locum hābre, ideo restitutione est opus. hæc verba in casu, in quo dolus aduersarii interuenit, dum sentiūt, qd restitutioni non sit locus, vsūr ꝑ not. in d.l. in cautē. vbi dr, quod restitutio concurrit cū exceptione, & replicatione. Qd vr verum esse, & probari, ex eō, quia restitutio est maioris commodi, q̄ remedium cōpetens de iure cōi, vnde vnum non excludit aliud, vt l.fi. si tut. vel cur. inter. sed ita est in ꝓposito; ergo &c. Minor probatur, quia hæc replicatio doli solū exceptionē elidit. & ex nunc, & nō retro; quia hæc replicatio est de pāti dolo. puta dolo facis excipere de sniā, quæ fuit lata pp dolum tuum in corrumpendo aduocatum meū, vt in simili dr, vt in l. sub prætextu, §. de transac. & in l. licēt. ꝗ. de iud. Sed restitutio reicindit retro, & in pristinum statum reponit, vt ꝗ. de repu. quæ fi. iud. in l.j. & per ꝑ is exceptionem rei iudicatæ non tūn elidit, imò tollit & extinguit: ergo bene patet, ꝙ restitutio maius affert cōmodum, & sic per remedium replicandi non debet excludi. & tāto minus, quāto beneficiū restitutionis implorandæ est antiquius, i. prius ei cōceditur; quia statim, ꝙ minor per sniam fuit læsus. Sed ius replicandi demum, cū reus conuentus primæua excipit de reiudic. vt d.l. licēt. ideo illud, vt prius non debet tolli per remedium replicandi, vt posterius. arg. eorum q̄ not. in l.fi. ꝗ. de fideiuſ. mi. Et pro huius dectione vide quæ dixi ꝗ. de fil. fa. mi. l.ii. Itē, ꝙ hoc sit uerū, ꝙ restitutio cōpetat, probatur ff. de reg. iur. l. diuus. & l. Imperatores. & extra, de procu. c. licēt. † Cōcludamus igitur, ꝙ vbi dolus aduersarii sine corruptela pecuniæ interuenit, duplex remedium datur actori. Vnū restitutionis petendæ, vt d.l. minor aūt, in ꝓrio alleg. & d.l. diuus, cū simil, Aliud intentandi primeuā. & sic excipiatur de sniā, replicandi de dolo, vt l. cum a te. ff. de dolo. & §. de transa. l. sub ꝑtextu. & de iud. l. licēt. & vnū remedium nō excludit aliud per rōnes, & iura §. alle. Et vtroq; modo pōt intelligi l. ista. Aut dolus aduersarii non interuenit. & tunc solum remediū restitutionis habet, vt d.l. minor. cum simil. † Opp. tunc quarto, qd vbi dolus aduersarii interuenit, sniā; sit ipso iure nulla. & sic restitutio non habeat locū, vt l. cum prætor, §. Marcellus, ff. de iudic. Glo. hoc confitetur, si pecunia interuenit, & falso aliquid allegauit, quod aduocatus pecunia corruptus admisit, & vbi gratia, vel amicitia, ita demū restitutio competat, si calliditas aduersarii interuenit. Quare dicere, vbi aduersarius hoc non procuraret, restitutio locū non habere, hæc solutio non placet Doctorib. quia §. Marcellus. locum habet, etiam si corruptela non interuenit. ideo dicunt, quod ibi, qñ falso aliquid nōn verū est allegatum ꝗ absentem. his ꝗ præsentem, & bene dicunt, licēt fortē gl. habuerit eliū intellim, quam ipsi dent. † Opp. quinto cū glo. ꝙ vbi dolus intercessit, ꝗ dolosum agatur actione de dolo, ff. de dolo, l. elegāter, §. si procurator. & sic restitutio non potest hābre locum: quia illa excludit actionem de dolo, vt ff. de dolo, l.i. §. adem Pomponius refert. Sol. quod actio de dolo competit pro cæteris damnis, & interesse, quibus non remediatur per restitutionem in integrum, vt sequitur in gl. † Opp. sexto, & ab extra, quod prius debeat conueniri aduocatus, & illo non existente soluēdo primæua actio possit intentari, & non aliter, vt ff. de dolo, l. & eleganter, §. pen. & argū. ff. de eo, per quem fac. est. l. fi. Sol. fm Bart. confitendo ꝗ rium in casu, in quo aduocatus fuisset corruptus absque aduersarii facto. secus si facto aduersarii: quia tunc exceptionem ordinis non poterit ille opponere. quod est notandum, quia habes decisum, quod qñ uterque dolum participauit in potestate actoris est, contra quem eorum experiatur. Sed aduerte pro Deo, quia hoc dictum Bar. ego confiteor verū in procuratore, qui potest conueniri actione mandati, de quo loquitur d. §. pen. non in aduocato, de quo loquitur quia actione mandati non potest conueniri; quia mandatū non dr intercedere, nec actione locati; quia in eo propriè non est locatio, vt ff. si mens. fal. modum dixe. l.j. §.i. & ꝗ. de iusff. l.i. & nec puto actione de dolo teneri. nec puto Bar. benè dicere, quia illa locum non habet, siue per aliam actionem, siue per in integrū restitutionem succurri possit ꝗ eum, qui dolum commisit, vel quemcūque alium, vt ff. de dolo, l.j. §. idem Pomponius refert. & §. fi. & l. ideoque. in eo. tit. ff. de in integ. rest. l. diuus. & sic sequitur, quod excussio prius de aduocato non est facienda: sed potius econtra, quia primo restitutio, vel actio primæua ꝗ aduersarium principalē est intentanda. & ad cætera damna, vel ad interesse, quibus non remediatur, de dolo ꝗ aduocatum agatur, vt d. §. pen. & hoc fortē fuit de mente huius gl. vt dixi in præcedenti ꝗrio. Vt tñ prædicta omnia lucidius pateant, ea sic colligo distinguendo. Cum quæritur, quomodo consulatur ei, qui ꝗriam sententiam reportauit pp præuaricationem, & corruptelam aduocati sui, Quia aut pecunia interuenit, & tunc Aut data fuit etiam iudici, & tunc sniā est ipso iure nulla, vt l. venales, ꝗ. qñ prouo. nō est necesse. Aut data fuit aduocato aduersarii duntaxat. & tunc fm Pet. & Mar. Syl. sententia valet, sed restitutio datur, sed fm glos. sententia est ipso iure nulla. Ego sic distinguo, Aut pecunia fuit data ab aduersario, vel ab alio aduersarij calliditate, & facto, & tunc sententia est ipso iure nulla, per l.j. ꝗ. de pena iudi. vbi gl. hanc opin. firmat, & quomodo per illam l. probetur, declaraui §. in tertio ꝗrio, & nouam adieci rationem. Aut pecunia fuit ei data sine aduersarii facto, puta a quodā tertio ignorante illo, tunc sententia valet, vt hic tenit gl. in verbo, si tñ calliditas, &c. nec potest de dolo excipi, vel replicari, cum aduersarius doli nō commiserit. sed restitutio est necessaria ratione ætatis, vel ex clausula generali, vt dixit Iac. de Are. per l. minor autē, §. j. de minor, & per l. diuus. & l. Imperatores, ff. de re iud. & ad cætera damna ꝗ aduocatum aget actione de dolo, vt ff. de dolo, l. & eleganter, §. si procurator. & hic in gl. Nec placet opin. Bar. qui dixit prius ꝗ aduocatum debere agi, quia §. eam reprobaui. Aut pecunia non interuenit, & tunc sniā est aliqua, sed pro remedio habendo distinguitur. Aut aduersarius dolum cōicauit cum isto aduocato, & tunc potest agi primæua. Et si excipiatur de sententia, replicatur de eius dolo, vt l. cum a te. ff. de dolo. & hic fm vnam lect. Sed dubitatur an, & eo casu possit peti restitutio. Et dico, ꝙ sic per iura, & rationes, quas §. in tertio ꝗrio allegaui. Aut aduersarius dolū non cōicauit cum aduocato, nec cum alio, qui hoc fieri fecerit, & tūc de aduersarii dolo nō potest excipi, vel replicari; sed beneficium restitutionis potest implorari, vt d.l. minor autem. & ad cætera damna, quibus per restitutionem non remediatur, ꝗ aduocatum agi. nec prius debet excuti aduocatus, vt §. dixi. Aut aduocatus non fuit præuaricatus, sed aduersarius tantū dolum commisit, pp quē sententiam inde reportauit: & tunc aut falso aliquid ꝗ absentem allegauit; & tunc sententia est ipso iure nulla, vt l. si prætor, §. Marcellus, ff. de iud. Aut ꝗ præsentem, tunc sententia est aliqua, & duplex remedium habet is, ꝗ quem est lata. f. replicationis doli, si sit actor, exceptionis doli, si sit reus, qui fuit condemnatus, & quilibet eorum habet beneficium restitutionis, vt ꝗ. si ex fal. instrum. l. 2. & ff. de re iud. l. diuus, extra de prob. c. licēt. & de sent. excom. c. cum venerabilis. non. n. vnū remedium excludit aliud, vt §. dixi. Prædicta intellige, ꝙ pp præuaricationem, vel dolum cōmissum aduersarius reportauit sententiā, quam aliàs non fuisset reportaturus, vt ꝗ. si ex fal. instr. l. 3. † Quæro, quid si per aduocatum dolus non fuit commissus, sed negligentia tantū. dicit Iac. de Ra. & Cy. quod sententia ob hoc non retractabitur, licēt negligētia fuerit tanta, quę alias consueuerit dolo ęquparari: quia isto casu dolo non æquiparatur. Nunc transeo ad vltimum no. & opp. ꝙ nō probans crimen non puniatur, vt calumniator. sed prius debeat iudex inquirere, quo animo motus fuerit, vt ff. ad Tertull. l. i. §. j. & ꝗ. de cal. l. qui non probasse. & de adult. l. quamuis. Sol. vt in gl. pen. & quia ad hanc materiam plenè scripsi ꝗ. de calum. l. 2. ideo hic non insisto, sed remitto ad ibi scripta. † Quærit gl. vltima, quę est pœna acculantis per calumniam, & dic, vt in ea. Ex qua notā, quod pena talionis nedum habet locū in pœnis ordinariis, vt l. fi. ꝗ. de accusi. sed etiā in extraordinariis, nā prēuaricator extra ordinē punitur, vt ff. de prēuar. l. j. in fi. & l. 2. & sic quod iudex fuisset arbitraturus in accusato, arbitratur in calūnioso accusatore, & si ꝓiuetudo penā declararet, illa esset attēdenda, vt no. ff. de his, qui no. infa. l. qd ergo. §. pena gratior. & de pen. l. respiciendū, in prin.

1 *Aduocati publicas functiones non recipiunt.*

1 Ne quis. † Casus. Aduocati volentes, vel inuiti receptores publicarum functionum non possunt efficiri. hoc dicit. Opp. de l. curiales. ꝗ. de decurio. lib. x. Sol. vt in glos. Oppo. quòd volentes admittantur, quia quilibet potest renunciare suo fauori, vt §. de pact. l. si quis in conscribendo. Sol. vt in glos. quia non in eorum singularitet honorem, & fauorem est denegatum: sed totius ordinis aduocatorum. ideo renunciare nō potest, quòd no. Quia habes, quòd quilibet debet præcauere a faciendo id, quòd tendit in verecundiam, & ignominiam sui ordinis, licēt principaliter in ignominiam sui. ideo non deberent doctorari immortalem scientiam, & ordinem dehonestantes. hinc est, quòd legislator dicit, quòd oporter eos excellere moribus primo, vt ꝗ. de profess. & mag. l. magistros, lib. x.

1 *Differentia inter dictionem ex, & dictionem, occasione.*

Fori tui. Casus. Quæsitum ex aduocationibus, vel earum occasione, cēsētur peculiū quasi castrēse. h.d. † No. vltra dicta in summario differētiā ꝑ dictionē ex, & dictionē,
a occasione. Nā prima eām ꝓximā, a secda eām remotā. b no. vt hic
b & §. de l nō dubiū. & no. ꝗ. de bo. q̄ lib. l. cū oportet. in prin. no. ēt qd filius fa. hoc lucrū nedū post mortē prīs, sed etiam in eius vita sibi hēt ꝑcipuum, vt colligitur ex implicatiua illa, ēt p post prīs obitum, &c. Quærit gl. an hobie hoc lucrum censeatur quasi de castrēsi cum non de publico, sed a clientulis participatur. & tenet gl. ꝙ sic. qa illius loco subrogat. & ꝙ hoc iducit. l. velut. §. de assel. & hoc sequunt doc. hic. & i. l. fi. ꝗ. de iof. test. qd tene cordi.

ADDITIONES.

a ¶Causam proximam. Quòd dictio, ex, ex proprio significato denotat causam proximā. adde Soc. consi. 14. inc. prosequendo ordinē. ver. 3. probatur in j. par.
b ¶Causam remotam. Dictio, occasio, licet denotet causam remotissimam, quaſiter intelligatur, & limitatur. vide per do. Soc. consi. 156. incipien. pro fundamēto præsentis consultationis. ver. ꝙ firmatur. nam licet verbū, occasio, in ij. par.

LEX V.

a Quicquid. a Casus. Sufficit priuilegia concedi generaliter vni per relationem ad alium, cui prius fuerunt concessa. h.d. cum l. hi sdem. ꝗ. eo. No. quod de reuerentia studij doctoribus debent priuilegia concedi.

ADDITIO.

a ¶Quicquid. Adde quod ex hoc inferunt Moder. quod priuilegia cōcessa studio Bonon. & Parisien. sic possunt authoritate imperatoris extendi ad alia studia. ideo doctoratus Ferrariæ gaudet priuilegio quo gaudent Bononiæ doctores ꝗ vulgarē opi. Sed occurrit dubitatio, an reuocato priuilegio in studio Bononiensi, cēseat reuocatū esse priuilegiū ad illius similitudinē p stitū, & p cessum in qa q̄stione Bald. hic p cludit, qd nō, duabus rōnibus. prima, quia ex quo priuilegium redactum est ad l. sicutū. l. est, propterea ius, & priuilegium, sed hæc ratio concludit, quando de priuilegio fuisset facta. l. secunda ratio est melior, quia meritum unius non debet ab alterius odium conuerti. l. 3. §. si emancipatis. ff. de contrata. & de hac qōne uide Bal. & Gul. §. de epi. & cle. l. priuilegia.

LEX VI.

1 *Aduocatus in causa consulere quandoque cogetur.*

a Sancimus. a Casus. Aduocatis nullū p sonale munus dēt
1 ꝗponi, nisi iudicandi sub pena. l. librarū auri. h.d. Op. ff. de arbi. l. iii. §. j. Sol. vt ī gl. j. † Vltimo p istū tex. & ff. de mino. §. iudicandi. gl. in l. ii. ꝗ. de proxi. sacro scri. l. ii. xij. dicit quod
b aduocatus potest cogi b ad consulendum in causa.

ADDITIONES.

a ¶Sancimus. Allegatur iste text. q̄ aduocati non tenentur ad custodias faciēdas ciuitati, quod est magnum priuilegium secundum Bald. quod tamen limita ultra eum secundum do. Franc. de Aret. nisi in subsidium. ita probat gloss. hic, per quam limitatur hæc lex, cum alijs similibus.
b ¶Potest cogi. Adde glo. singu. secundum Bal. infra. de proxi. sac. scri. lib. x. & in l. ij. quod tamen limita secundum d. Fran. de Are. hic, nisi pditio p sonarū aliud suaderet, quia uasallus cōtra dōm nec compellereturaduocare, nec consulere, quia nec militare. arg. l. aduocati. infra. eod. uel si qualitas causæ nō pateretur, quia clientulus foueret malam causam. argu. l. rem non nouā. §. fi. infra de iudi. uel si affinitatem quæreret aduocatus cum aliquo, quoniam cōtra illū nō cogeretur patrocinium præstare. argum. l. humanitatis. infra, de administ. tutor. & ff. de procur. l. affinitatis.

LEX VIII.

1 *Aduocatus fiscalis per suum officium a cobartali conditione liberatur.*

a Cum aduocatio. a Casus. † Officiū aduocati fisca-
1 lis liberat ipsum a curiali ꝑditione, & eius officio finito, & ipse efficit cōmes ꝓsistorij. & id, qd ipse ex eo lucratur, quasi castrense cēsetur. h.d. No. ex ver. iubemus. ꝙ liberatus a nexu, vel a iugo grauiori intelligi debet etiam liberatus a iugo, vel nexu leuiori concor. ꝗ. titu. j. l. ij.

ADDITIO.

a ¶Cum aduocatio. Adde Rapha. qui format hic unum dubium, quia dr in tex. quod qui eligitur aduocatus fisci ex numero aliorum præfecti prætoris eximitur a conditione curiali. Sed contra, quia ex ipso quod assumptus est ad collegium aduocatorum p fecti prætoris, eximitur a conditione curiali ipso iure, tex. est infra. eo. l. nemini. sed die secundum do. Fran. de Are. ꝙ ante illam l. nemini. forte nō erat statutum, ꝙ aduocatus eximeretur a curiali conditione date, quod esset datus, & esset assumptus in collegium aduocatorum præfecti p toris, istud to authen. statutum per l. nemini. patet, quia est statutum post istam l. argu. §. in j. constitu. §. quibus.

LEX IX.

1 *Aduocatus in rectorem ciuitatis assumi potest.*
2 *Aduocati ex aduocationibus licite viuent.*

1 Si quis. Casus. † Aduocatus in rectorē alicuius ciuitatis as-
sumptus finito rectoratus officio, ad officiū aduocationis laudabiliter pōt redire. h.d. ꝙ no. qa redeūti nō est ignominia, vt hic. No. ꝙ aduocati dūr ex aduocationibus sibi comparate vitæ subsidia. Itē, ꝙ ſcia, & honores parant inuidiā. & ego experiuus sum extra domum ob hāc cām. No. ēt, ꝙ officia, ex qbus parant vitæ subsidia, non debent sine cā, nec de facili alicui iterdici.

LEX X.

1 *Priuilegia non diuiduntur.*
2 *Officium duorum si vni tribuatur, an vtriusque salario potiatur.*

1 Binos. Casus. † Si duo eligant ad offim, cui ꝓsueuerat p esse
vnus tūn, q. libet hēt priuilegia, q̄ habebat ille solus. h.d. Et p̄t esse rō, qa priuilegia sunt ſdiuidu. a. iō q̄to, an salariū vni
ꝗ dabiē ītegrū. dic, ꝙ nō, nisi aliter sit ꝓuisū. sed qd pti vni da

LEX IIII.

1 *Differentia inter dictionem ex, & dictionem, occasione.*

Fori tui. Casus. Quæsitum ex aduocationibus, vel earum occasione, cēsētur peculiū quasi castrēse. h.d. † No.
a vltra dicta in summario differētiā ꝑ dictionē ex, & dictionē,
a occasione. Nā prima eām ꝓximā, a secda eām remotā. b no. vt hic
b & §. de l nō dubiū. & no. ꝗ. de bo. q̄ lib. l. cū oportet. in prin. no. ēt qd filius fa. hoc lucrū nedū post mortē prīs, sed etiam in eius vita sibi hēt ꝑcipuum, vt colligitur ex implicatiua illa, ēt p post prīs obitum, &c. Quærit gl. an hobie hoc lucrum censeatur quasi de castrēsi cum non de publico, sed a clientulis participatur. & tenet gl. ꝙ sic. qa illius loco subrogat. & ꝙ hoc iducit. l. velut. §. de assel. & hoc sequunt doc. hic. & i. l. fi. ꝗ. de iof. test. qd tene cordi.

ADDITIONES.

a ¶Causam proximam. Quòd dictio, ex, ex proprio significato denotat causam proximā. adde Soc. consi. 14. inc. prosequendo ordinē. ver. 3. probatur in j. par.
b ¶Causam remotam. Dictio, occasio, licet denotet causam remotissimam, quaſiter intelligatur, & limitatur. vide per do. Soc. consi. 156. incipien. pro fundamēto præsentis consultationis. ver. ꝙ firmatur. nam licet verbū, occasio, in ij. par.

LEX V.

a Quicquid. a Casus. Sufficit priuilegia concedi generaliter vni per relationem ad alium, cui prius fuerunt concessa. h.d. cum l. hi sdem. ꝗ. eo. No. quod de reuerentia studij doctoribus debent priuilegia concedi.

ADDITIO.

a ¶Quicquid. Adde quod ex hoc inferunt Moder. quod priuilegia cōcessa studio Bonon. & Parisien. sic possunt authoritate imperatoris extendi ad alia studia. ideo doctoratus Ferrariæ gaudet priuilegio quo gaudent Bononiæ doctores ꝗ vulgarē opi. Sed occurrit dubitatio, an reuocato priuilegio in studio Bononiensi, cēseat reuocatū esse priuilegiū ad illius similitudinē p stitū, & p cessum in qa q̄stione Bald. hic p cludit, qd nō, duabus rōnibus. prima, quia ex quo priuilegium redactum est ad l. sicutū. l. est, propterea ius, & priuilegium, sed hæc ratio concludit, quando de priuilegio fuisset facta. l. secunda ratio est melior, quia meritum unius non debet ab alterius odium conuerti. l. 3. §. si emancipatis. ff. de contrata. & de hac qōne uide Bal. & Gul. §. de epi. & cle. l. priuilegia.

LEX VI.

1 *Aduocatus in causa consulere quandoque cogetur.*

a Sancimus. a Casus. Aduocatis nullū p sonale munus dēt
1 ꝗponi, nisi iudicandi sub pena. l. librarū auri. h.d. Op. ff. de arbi. l. iii. §. j. Sol. vt ī gl. j. † Vltimo p istū tex. & ff. de mino. §. iudicandi. gl. in l. ii. ꝗ. de proxi. sacro scri. l. ii. xij. dicit quod
b aduocatus potest cogi b ad consulendum in causa.

ADDITIONES.

a ¶Sancimus. Allegatur iste text. q̄ aduocati non tenentur ad custodias faciēdas ciuitati, quod est magnum priuilegium secundum Bald. quod tamen limita ultra eum secundum do. Franc. de Aret. nisi in subsidium. ita probat gloss. hic, per quam limitatur hæc lex, cum alijs similibus.
b ¶Potest cogi. Adde glo. singu. secundum Bal. infra. de proxi. sac. scri. lib. x. & in l. ij. quod tamen limita secundum d. Fran. de Are. hic, nisi p ditio p sonarū aliud suaderet, quia uasallus cōtra dōm nec compellereturaduocare, nec consulere, quia nec militare. arg. l. aduocati. infra. eod. uel si qualitas causæ nō pateretur, quia clientulus foueret malam causam. argu. l. rem non nouā. §. fi. infra de iudi. uel si affinitatem quæreret aduocatus cum aliquo, quoniam cōtra illū nō cogeretur patrocinium præstare. argum. l. humanitatis. infra, de administ. tutor. & ff. de procur. l. affinitatis.

LEX VIII.

1 *Aduocatus fiscalis per suum officium a cobartali conditione liberatur.*

a Cum aduocatio. a Casus. † Officiū aduocati fisca-
1 lis liberat ipsum a curiali ꝑditione, & eius officio finito, & ipse efficit cōmes ꝓsistorij. & id, qd ipse ex eo lucratur, quasi castrense cēsetur. h.d. No. ex ver. iubemus. ꝙ liberatus a nexu, vel a iugo grauiori intelligi debet etiam liberatus a iugo, vel nexu leuiori concor. ꝗ. titu. j. l. ij.

ADDITIO.

a ¶Cum aduocatio. Adde Rapha. qui format hic unum dubium, quia dr in tex. quod qui eligitur aduocatus fisci ex numero aliorum præfecti prætoris eximitur a conditione curiali. Sed contra, quia ex ipso quod assumptus est ad collegium aduocatorum p fecti prætoris, eximitur a conditione curiali ipso iure, tex. est infra. eo. l. nemini. sed die secundum do. Fran. de Are. ꝙ ante illam l. nemini. forte nō erat statutum, ꝙ aduocatus eximeretur a curiali conditione date, quod esset datus, & esset assumptus in collegium aduocatorum præfecti p toris, istud to authen. statutum per l. nemini. patet, quia est statutum post istam l. argu. §. in j. constitu. §. quibus.

LEX IX.

1 *Aduocatus in rectorem ciuitatis assumi potest.*
2 *Aduocati ex aduocationibus licite viuent.*

1 Si quis. Casus. † Aduocatus in rectorē alicuius ciuitatis as-
sumptus finito rectoratus officio, ad officiū aduocationis laudabiliter pōt redire. h.d. ꝙ no. qa redeūti nō est ignominia, vt hic. No. ꝙ aduocati dūr ex aduocationibus sibi comparate vitæ subsidia. Itē, ꝙ ſcia, & honores parant inuidiā. & ego experiuus sum extra domum ob hāc cām. No. ēt, ꝙ officia, ex qbus parant vitæ subsidia, non debent sine cā, nec de facili alicui iterdici.

LEX X.

1 *Priuilegia non diuiduntur.*
2 *Officium duorum si vni tribuatur, an vtriusque salario potiatur.*

1 Binos. Casus. † Si duo eligant ad offim, cui ꝓsueuerat p esse
vnus tūn, q. libet hēt priuilegia, q̄ habebat ille solus. h.d. Et p̄t esse rō, qa priuilegia sunt ſdiuidu. a. iō q̄to, an salariū vni
ꝗ dabiē ītegrū. dic, ꝙ nō, nisi aliter sit ꝓuisū. sed qd pti vni da
bat, inter eos æqualiter diuidit. vt ꝗ. ti. j. l. restituendæ. circa principiū. fm Bar. facit. l. reos. §. cū in tabulis. ff. de duob. reis. Itē qa salariū ꝓsuetū erat vnicū. & sic p adiectionē ꝓsonarum intelligit diuisum. arg. ff. de ꝑdi. & demō. l. cui fundus. † Sed dubitari pōt, qd eō
2 si vnus loco duorū est positus simplr, vel hoc adiecto cum salario
ꝓueto, an vtriusq; hēre dēt salariū, cū amborū gerat officiū. vī
glo. tenere, ꝙ sic, vt in auth. vt iudi. sine quo quo suffra. §. illud. ꝙ
not., p his, q legūt duas lect. vel vnā, vbi ꝓsueuerāt esse duo, vel eō
duo sunt electi ad lecturā, ad quam vnus tantū cōsueuerat eligi.

LEX XI.

1 *Positioni negatiuæ respondere quis tenetur.*
2 *Doctor deponēs in approbationib. examinatorū votū suū iuramēto firmabit.*
3 *Doctorum filij supernumerarijs præferuntur.*

1 Nemini. Casus. Sub colore assidēdi nō dēt quis vltra nu
merū in aduocatū assumi, & recipiēdus nō dēt esse cohortali conditioni ascriptus, & iuro doctoris sui debet cō
probari, & filij collegiatorū proponunt in subrogationibus his, q̄ sunt vltra numerū. h.d. Not. text. ibi minime subiacere, &c. modum probandi istā negatiuā, scilicet quē non esse cohartalē p
a si cohartales profiteantur istū non esse de illis. facit, ꝗ. eo. l. fi. ver.
2 non alias. † Ex quo collige, ꝙ positioni negatiuæ quis tenet rūde
re. qd vī ꝗ ea, quæ in l. ij. §. quod obseruari. §. de iura. cal. sed dic, ꝙ
3 hæc interrogatio non fuit facta in ꝑtēfioso iudicio. † Item no. ex
vers. vitos peritos: qd doctores in approbationibus examinatorū dēnt deponere vota sua cū iuro, sed an cancellariusloci, q decretū suū hēt interponere in approbādo vel reprobādo, vt Archidiaconus in Bononia, si viderit, ꝙ alij ex doctoribus inuidia, dolo, vel secta deponāt eorū vota aliter, q̄ debeant, posse, ppria authoritate approbare, vel reprobare. Et vī, ꝙ non, qa doctores huius rei iudices, vel diffinitores videntur. arg. ꝗ. de, pfes. vel medic. l. magistros. lib. x. ibi iudicio ordinis, &c. l. pe. in litera iudicātibus. In ꝓrū facit iste text. q eos testes appellare vī. & hoc puto verū, vt testes de peritia artis sint dicēdi. Nec obstāt ꝓtraria, ut in eis non literarū, uel bullarū series prius est attēdēda, ut potestas approbare debentis uideant, & an numerus doctorū sit taxatus ad definiendū, vel ad testificandū, & ubi non apparet, puto, ꝙ ad testificandū & maxime, qñ in literis conscientia approbare debentis est onerata. Et iō concludo, ꝙ ñ Archidiaconus in Bononia habet huius rei sciam, ꝙ salua ꝓscētia nō pōt nō seq̄ ueritatē. & dēt seq̄ id, qd dr in l. iij. in prin. & in uer. uerba episcola. & in l. ob carmē. §. fi. ff. de testib. nec ꝑhorrescat, ꝙ in foro iudiciali hoc nō cōstet, qa tales approbationes potius sunt commissæ eius conscientiæ, quam di-
3 sputationi, ar. eius quod no. gl. ꝗ. de iecun. tab. l. ii. † Itē no. ex ver-
si. filios. quod filij doctorum collegiatorū cæteris supernumerarijs debent anteponi. cōcor. ꝗ. eod. l. petitionem. & ꝗ. ti. l. iubemus uer. filios. & ibi no. tex. qui uult quod gratis incorporentur.

LEX XII.

Sancimus. Casus. Officium aduocati fiscalis durat bien
nio. hoc dicit.

LEX XIII.

Petitionem. Aduocati ciuitatis Alexādriæ debēt esse
tiū filij collegiatorū supnumerarijs anteponunt, & officiū aduocati fisci durat biēnio, quo finito excōsul efficit, nec, ꝙ hibetur pro pertonis his scriptis aduocare, hoc dicit. Nota, quod ex isto text. coniuncto text. §. eadem lege. cum aduocatione, quod esset comitem consistorij & exconsulem idem sunt, hoc dicit.

LEX XIIII.

1 *Aduocatus gloriosæ vocis eligere quisque debet.*

Aduocati. Casus. Aduocati dicunt militare. & ita sunt
necessarij reipublicæ, sicut milites armorū. h.
1 d. † Ex isto tex. no. & corde tenus addisce, & speciaſt collige, qd
qs dēt sibi eligere aduocatū gloriosam vocē hītē. Rō est, qa vox gloriosa auditur auide. & facit imprimit, quod intēdit, & aures demulcet audientium.

LEX XV.

1 *Aduocatus salarium anni, in quo decedit, ad hæredem suum transmittit.*
2 *Priuilegium aduocatis dati quæ fuerint rationes.*
3 *Priuilegium in aduocatis percipientibus salarium a priuatis personis, locū habens quod sit.*
4 *Doctores salariati an potiantur priuilegio huius legis.*
5 *Potestates locorum eodem quo doctores, & aduocati priuilegio afficiuntur.*
6 *Assessores salarium anni, quo decedunt, an transmittat ad hæredem.*

1 Post duos. Casus. † Aduocatus trāsmittit ad hæredē sa-
lariū totius anni, in quo moriē, hoc dicit. & notabiliter. Opp. cū gl. e l. diē functo. ff. de off. assef. & l. fi vno. §. cū quidā. ff. loc. tol. qd illud regulare, hoc speciale. Opp. qd imo nō sit hic speciale, cum & aduocatus fisci nō transmittat, nisi pro rata tēporis, quo seruiuit, vt §. eo. l. petitionē. ver hæredibus. Sol. qd illa dēt intelligi fm istā, vt ibi no. vel ibi de cōmodo subrogationis legis, qa hæres nō subrogat, sed sequens in gradu. & ita ꝓtinuat ille vers. ad precedētia. Opp. ab extra de l. aduocationis. ꝗ. de cōdi. ob causam. Sol. ibi stetit per aduocatum, hic p casum, vt ibi no. Opp. de l. pe. §. fi. ꝗ. de eroga. mil. an. li. xij. & de l. detertorem. §. is qui ad hostem, cū ibi no. ff. de re milit. Solu. ꝙ ibi in his qbus

salarium darur principaliter pro labore personæ: hic principlr p
2 ꝓbitate animi, & intellꝰ, & professionis ratione, † Quæro igit pri
mo, quæ poterunt esse rōnes motiuæ illius priuilegij istis aduo-
catis fiscalib. dati. Rñ. ꝙ rōnes poterunt esse, ga in eis ꝓprie nō est
locatio, & conductio: vt patet. ff. si men. fal. mo. dixer. l. j. §. j. secus
est in scriptore. ideo de vno nō arguit ad alii. Sed o, ga hoc salariū
nō dabat ex labore personę, sed potius virtutis rōne, ga pp pro-
bitatem animi, & intellectus. vt dixi. hinc est, qd honorarium ap-
pellatur. vt §. de postu. l. j. §. in honorarijs. Tertio, qtla datur ex le-
gis dispositione sine vlla conuentione. vt d. l. iub ipē. & j. de suf-
3 fra. l. j. † Quæro sed o, an hoc priuilegium locū habeat in aduoca-
tis salarium percipientib. a priuatis, & singularib. personis. Et vr
ꝙ sic, quia illud succedit loco eius, qd percipiebat de publico. vt
no. §. e. l. fori. & ita tenet Bar. Hoc satis placet ī aduocatis annalib.
q nō ad certā cām recipiunt, sed ꝓ incertis casualiter occurrētib.
vt videamus habere magnates, & ꝓlatos, & monasteria religio-
forum, ga in eis vr eadē ratio, quæ in fiscalib. sed in aduocatis ad
vnā cām receptis, q in alia cā contra recipientē possunt esse, ma-
ius est dubiū. tū Bart. in l. j. §. diuus. ff. de var. & extraodi. cog. dicit
idē, quia in illa hora, qua in fide est receptus, cedit dies obtinis &
transmissionis, ꝙ est notandū, & pro hoc facit ff. loc. l. q operas. §.
j. & §. diuus. & hoc tenet gl. in d. §. diuus. & in l. fi. j. de cōd. ob ca.
& l. si vno. §. cū quidā. ff. loc. ad fi. magnæ gl. & ego sequor, vbi cū
certo salario fuit receptus, alias si nihil de salario certo fuit quen
tum, sequor opi. Itm. qui dixit pro rata tpis, & opere debere ꝓstari.
Et est ratio, quia iudeis arbitrio est relictū, qui operā, & factun-
diā aduocati, & alia hēt considerare, q hñr in l. j. §. in honorarijs.
ff. de var. & extraord. cog. & sic secundum futurū euentum partes
vñr dimisisse taxandū, qd nō in ꝑcedenti casu, vbi futurū euentū
4 videntur appreciasse, quantū extitit inter eos quentū. † Quæro
tertio, quid in doctorib. de publico salariatis. dic fm Bart. idem sī-
ne eis sit salarium taxatū, ꝑ statutū ciuitatis, siue ex conuentione
facta cū persona rempublicā rep̄sentante. ga talis conuentio hēt
vim legis. vt j. de dona. inter vir. & vxo. l. pen. & ff. de publi. l. Cæ
sar. Sed hic attende, ꝙ si salariū singulis mensib. debet, tūc pro il
lo mense tantū, in quo moritur transmittit, & nō pro sequentib.
vt hic de anno primo dr̄. sinautē annuatim tm̄ percipiet, tūc pro
5 illo anno integro trāsmitteret. † Quæro qd in potestatib. terarrū,
6 dic idem, quod in doct. dixi. † Quid in assessorib. eorū. Rñ. quidā
sunt, qui immediate salariant de publico. Exemplū habes ī Ferra
ria, & Padua, vbi iudex maleficiorū hēt per se salariū de publico,
& tunc idē dico, quod de potestate dixi. Quidā sunt, q ex conven
tione inita cum potestate, & ab ipso potestate salariēntur, & in hoc
reperio varias opi. Nam Iac. Bu. in l. diē functo. ff. de off. assesl. di-
xit, ꝙ solum transmittit pro rata tpis, quo seruiuit, Bar. vero ī d.
§. diuus. dicit, quod pro toto tpe transmittit, ad instar aduocati, ꝓ
Iac. facit, ne potestas duplici salario onereē. s. salario defuncti, &
subrogandi. & hæc ratio modicū valet, ga clientulus hoc duplici
salario oneratur, similiter respu. & imputer sibi potestas, q ī hoc
nō prouidit. Sequor ideo opinio. Bar. cū distinctione, quia aut sa
larium erat vnicū pro toto tpe officij sui, & tunc totū trāsmittat.
Aut erat mēiale, & tūc ꝓ toto illo mēse, & nō ꝓ pluri, vt ī aliis §.
dixi. & hoc ī assessorib. hūtib. officiū publicū, sed de assessore alicu
ius dēlegati ad certā cām forte Ia. Bu. ēt verū, tñ reliquo cogitādū.

LEX XVII.

Iubemus. Not. tex. circa principiū, ibi vel professionis suæ, ꝙ hæc equiparatur officiū finiti tpe vel morte, qd facit in ar. vt sicut ꝓcessa ab beneplacitū reuocant mor te concedentis, ita eius officio finito, ex quo sequitur, quod ꝓsina ti ad beneplacitū præsidis nō intelliguntur ꝓsinati eius officio fi nito, vt no. Bart. in l. cētesimus. ff. de ver. obl. vt dixi supra tit. j. l. j.

De aduocatis diuersorum iud. *Tit. VIII.*

LEX PRIMA

1 *Scholares priuilegijs non potiuntur, nisi in matricula describantur.*

1 **Suggestionem** ¶ † Casus. Aduocati comi-
a tis rerum priuatarum prin-
cipis, & procōsulis Achaiæ post depositum officium
2 clarissimi efficiunt, hoc dicit. Ex † tex. ibi matriculis in
serti. colligę, quod scholares ita demum gaudent priuilegijs eis
concessis, si in matricula sint descripti, nō alias. No. ex fine, quod
priuata persona est, quæ non est in aliqua dignitate, vel præemi-
nentia. concordat in Authen. de hære. & falci. §. quia vero.

ADDITIO.

a ¶ Suggestionem. No. fm do. Fran. Are. casum, in quo quis ipso iure comes effici
tur, similiter doctor legens continue per xx. an. efficitur comes. tex. est & ibi
Bar. in l. j. j. de profes. in vlt. cōst. di. x. quod dicit intelligendum esse si vtiliter le
gat, alias si legat ad pompam, vel volet per aera, sicut faciunt multi, nec se vti
lem studentibus præbeat, priuandus est lectura, nec ei salarium debetur, ita
singulariter dicit probare tex. in l. 2. j. de profes. & me. lib. x. quinimmo dixit
notanter Bal. in l. ij. j. de lib. & eorum lib. quod sicut clericus propter delictum
pōt degradari. c. cum ab homine. extra de iudi. & de pœnis. in c. degradatio.
ita est degradandus doctor, qui in officio doctoratus delinquit. & vide Bar. in
l. j. j. de athle. lib. x. vbi argum. illus tex. dicit, quod doctor nō pōt deduci ad legē
dū, nisi ter fuerit approbatus. & idē in l. athle. ff. de excusat. tuto. dicit, qd do-
ctor approbatus ꝑ corruptelā nō debet gaudere priuilegio doctorū. Item ad
de, quod aduocatus, & doctor iuris canonici cæteris paribus præferendus est
doctori iuris ciuilis. tex. est in c. 2. de priui. lib. 6. Item adde, & no. quod aduoca
tus numeratus inter clarissimos non potest secundum Bar. torqueri tanquam
in dignitate positus. Item debet deferri iuramentum domi tanquam persona
egregie. l. ad egregia. ff. de iureiuran.

LEX II.

Aduocatos. Aduocati Præfecti in aduocatos fisci assumpti a cohartali conditione liberantur tā ipsi q̄ eorū patrimoniū, hoc dicit, qd not, ꝓ aduocatis, q sunt ascripti sūmariē Bononia, vt liberēt, si ī aduocatos fisci assumant.

LEX III.

1 *Aduocatorum fisci quotus sit numerus.*

1 **Iubemus.** Primo disponit, vt primus aduocatorū Comi
tis orientis assumat in aduocatū fisci, † Secdo di
cit, qd ꝑtortiū aduocatorū fisci dēt de esse quadraginta. Tertio di
cit, qd post depositū officiū fiscale, ꝙ cæteris pōt aduocare. Quar
to eos priuilegiat, ne cogant in eorū domibus milites suscipere.
Quinto priuilegiat eos circa sportulas nō soluendas. Sexto man
dat, ne collegio aduocatorū aggregenē, q ſ studuerūt tpe taxato.
qd no. Septimo priuilegiat filios aduocatorū defunctorū, vt cæ-
teris anteponant ī collegio, si sunt sufficiētes i doctrina. qd not.
Itē, & sine vlla solutiōe, qd no. vt i gl. hic posita. Octauo priuilegi
at aduocatos fisci in transmissione salarij ad hæredes. Nono
eos priuilegiat circa munera personalia circa exhibitionem, &
deductionem ad iudicium. partes per se patent. Not. etiam ex fi.
quod iussus de citando appellatur sententia, vt hic, & in l. feq. qd
intellige de interlocutoria, vt not. in l. cum clericis. §. de epi. &
cle. Vltimo ex glo. ij. not. vnde dicti sunt antiani in Bononia.

LEX IIII.

1 *Notarij, qui dicantur clarissimi.*

a **Laudabile.** Hæc lex priuilegiat aduocatos fisci. † No
1 tām ibi clarissimorū notariorū, ex quo ex
ultāt notarij, sed forte nō de oribus hic logī. sed de eis, q gerunt
officiū in aula principis, vel de ꝓnotarijs eius loqtur. Itē ex ver
si. ita videlicet ꝑiūcta gl. No. ꝙ qñ testes recipiūt ī abntia partis, ꝙ
parti absēti reseruāt oēs allegatiōes ꝗ testes sequētes, l. vide p te.

ADDITIO.

a ¶ Laudabile. Signa glo. ij, secundum do. Franc. Are. qui facit mentionem de do-
no. la bona man q̄ hic vulgariter appellamur, literaliter autem strena, quę da
tur primo die anni, de qua habetur. 3. 7. distin. in ca. legant licet glo. alleget 28.
& singul. dicit esse no. tex. in non obseruantiis in glo. allega. quod prohibet
sub pœna peccati talem obseruantiam donandi.

De aduocatis fisci, *Tit. IX.*

LEX PRIMA.

a **Vm te.** † Casus. Sub prætextu salarij non soluti
cām non debet deferere aduocatus fisci.
h. d. quod no. quia idem videtur in doct. salariatis ad
aliquam lecturam. Opp. & solu. vt in gloss.

ADDITIO.

a ¶ Cum te. Vide do. Fran. de Are. hic, qui concludit contra communem senten-
tiā, ꝙ prætextu salarij non soluti non pōt iā causa cœpta contra eum idē ad
uocatus in causa priuati aduocare, sed bene pōt pars compelli, vt salarium
soluat per text. in §. in honorarijs. in glo. alle. & plus sentit hic Raph. ꝙ in hac
causa fiscali compellatur aduocatus patrocinari, nisi sibi soluatur salarium,
cum hoc non reperiatur iure cautum. vide præfatum do. Fran. Are.

LEX II.

1 *Fiscalis finito officio contra fiscum in alia causa aduocare potest.*

1 **Potes.** Casus. Finito fiscali officio pōt aduocatus in alia cau
sa esse contra fiscum, nō in ea in qua præstitit patroci
nium. hoc dicit. Facit in arg. vt stipendiati ob certam guerram eo
rum stipendio finito, nō pnt ire ad stipendium aduersarij, vt sint
contrarij in eadem guerra, sed in diversa sic.

LEX III.

Fisci. Aduocatus fisci non debet eius commoda occultare,
nec pro eo calumniosas actiones mouere. h. d. Et hoc
vltimum not. vt complaceant, seruant contrarium.

LEX IIII.

Rationales. Præsente aduocato fisci debet eius causa co
gnosci, h. dicit Barth. de Sali.

De errore aduocatorum, vel libellos seu preces concipientium. *Tit. X.*

LEX PRIMA.

1 *Cliens si aduocato proferenti non contradixerit, eadem proferre dicitur.*
2 *Præsens dicitur, qui audit, & quæ dicuntur, intelligit.*
3 *Contractus in præsentia iudicis suā authoritatē non interponens, an valeat.*

1 **Ea quæ** a † Casus. Prolata aduocato præsente clien
a te, & nō contradicente habentur, ac si ab ip
so fuissent prolata. hoc dicit. Oppo. de l. secunda. §. furio-
sus. ff. de

ADDITIO.

a ¶ Eā, quę. No. secundum dom. Fran. de Are. hic pro limitatione eorum, quæ ha-
bentur in l. cum pretium. infra. de libe. causa. vbi habetur, quod narratio facta
in libello habet vim confessionis, quia intelligitur hoc verum, si aduersarius
illius libelli copiam habuerit, alias non præiudicarēt, etiam si traditus fuisset
iudici, dūmodo non parti. ad quod vide Bald. omnino in l. gallus. in §. idem ere
dendum. ff. de lib. & posthu. & infra, de his quibus, vt indi. in l. aliam, & Imol.
in c. fin. cau eto. de fide instrument.

sus. ff. de iure codi. Huius timore gloss. subaudit, & intelligētibus.
Sed Bar. dicit, qd hoc subauditū non est necessariū, ga hoc verbū
ꝑentibus. hoc implicat, & includit, ga q non intelligit, nō dicit
ꝑens. vt ff. de arbit. l. diem. §. coram. fi. de ver. signi. l. cōā. qd puto
2 versi, si illa verba erāt intelligibilia ꝑ ꝑentē. † Ex hoc no. qd testi
bus dicētibus, pro tulit tale qd in ꝑsentia talis, ga intelligit illo
3 videte, audite, & intelligēte. † Sed qd de statuto Ferrariæ simpli
citer dicēte, vt contractus minoris debeāt celebrari in ꝑsentia
iudicis, an factus in ꝑsentia iudicis aliter suam authoritatē non
interponētis. vel denegātis, valeat. & vr, ꝙ sic, ga vr qd sit factū sta
tuto. In contrarium facit, ga statuta recipiunt interpretationem a
iure cōi. vt j. de noxa. l. ij. & fm subiectā materiā verba sunt intel-
ligenda. l. si vno. ff. locati. sed subiecta materia secundum ius com
mune regrit decretū, & authoritatē de interpatione. ergo, &c. &
pro hac parte videtur catus. i. de testa. l omniū. cū ibi no. in gl. pe.

LEX II.

1 *Libello statur in præiudicium libellantis.*
2 *Iudex in eadem instantia an possit restitutionem dare errore probato.*
3 *Negatiua qualiter probetur.*

Errores. Casus. Erronee scripta in libello supplicario, vel
conuentionali non præiudicant veritati proba
1 to contrario. h. d. † Not. quod narratio in libello statur in præiu-
dicium narrantis. contor. l. cum pactum. j. de lib. cau. & hoc do-
nec probetur contrarium, vt hic. Item not. quod error non præ-
iudicat veritati. concor. fint in gl. ii. Quæro de exemplis primi re-
sponsi. & pone exemplum, vt in gloss. j. quando principi, vel ordi
nario supplicabatur de iudice delegādo, vel vt in gloss. 4. qñ aliqs
afferens se condēnatum in certa quantitate supplicauit principi,
vt ei gratiā faceret de toto, vel de parte, cū gratia facta non esset,
volebat fiscus totū exigere, qd in supplicatione fuerat expressum
& dicitur, qd potest, nisi errore probetur. Quæro de exemplis se
cundi responsi. & pone, vt in gloss. iii. quia volens petere restitutio
2 nem aduersus contractum dixit aduersus sententiam. † Iuxta qd
q̄ro, an probato errore, iudex possit in eadem instantia restitutio
nē concedere. Et dico, qd non, sed nouus libellus dēt dari. sed, ꝓ-
batio erroris proderit in hoc, ga non poterit peri executio sentē-
3 tiæ. tanquā scripta in libello vera fuerint. † Nunc quæro, quomo-
a do hæc negatiua a probatur. Respon. gl. altero de tribus modis, vt
habes in ea. Sed cōtra fm modū arguit. Iaco. Bu. Nā q peter exe-
cutionē huius sententiæ in libello cōfessatę poterit replicare con
tra sententiā producta m, ego confiteor, quod sententia, quam
producis est vera, sed diuersa, cujus executionem peto, & quam
fuisti confessus in libello, & executionem illius petam suo tēpo
re, & si dicas pluralitas sentēciarū nō pręsumitur, inquit ipse hic
nō pſumitur, sed probatur, quia vnam producis, & aliam fateris:
vnde dicit ipse, qd si i libello supplicatorio, vel conuentionali qs
se retulit ad certam scripturam, & certam causam, tunc duæ sen-
tentiæ nō pręsumūtur, quia super eadem causa duæ ferri nō pos-
sunt. vt infra, quando prouoca. non est necess. l. j. simile in iurante
sibi legatum, si postea restamētum producatur, in quo apparet ni
hil legatum, quia pluralitas testamentorū est incompatibilis, nec
potes dicere super diuersō iuratum. vt j. de rebus creditis. l. fina. Vel
subiungit gloss. quod nec negatiua probatur per indirectū, quan-
do affirmatiua fuit coarctata certo loco, & tempore in certa per-
sona, quam probo tunc fuisse in illo loco, quia in alio probo eā
fuisse, vel eam prius mortuam esse. quod not. Vt tamen veritas
clarius liquet, dic. Aut negatiua est infinita, & sic improbabilis,
& tunc dic, quod probatur eo ipso, quod contrarium non proba-
tur, vt in prima solu. Aut est finita, & sic probabilis, & tunc aut
ipsa directo potest cadere in cognitionem, & sensum testis, & tūc
directo probari debet, puta, quod tale vinum non est dulce, quia
ego gustaui, & dulce non reperi. Aut ipsa directo non cadit in co
gnitionē seu sensum testis, & tunc, Aut ipsa est coarctata, loco, &
tempore, vel in persona. & tunc per indirectum probari potest,
vt in tertio exemplo huius glo. & idem si sit coarctata, per scriptu
ram, vt de matricula habuisti supra titu. secundo, lege suggestio-
nibus. Aliās non probatur nisi per confessionem aduersarij, vt
§. tit. ij. l. nemini. Vltimo ꝑ hanc. l. dixit Iac. But. qd si massarii villa
rum, qui tenenē denūciare maleficia, facerē sibi denūciationē scri
bi, in qua scribēs erratuit in nose denūciati, qd massarius nō pōt
puniri de falso, secus si sciēter scribi fecerit, vt ff. de cust. reo. l. di-
uus, in dubio tñ pręsumitur error. vt j. de his q sibi ascri. l. penul.

ADDITIO.

a ¶ Hæc negatiua. Vide omnino Bar. in l. demonstratio falsa. ff. de cond. & de. qui
singulariter dixit, quod quando producitur vna sententia, quæ conuenit in om
nibus narratis in libello pręterquam in quantitate, quod per ostēsionem ipsius
sententiæ probabitur negatiua, videlicet, sententiam non esse conformē libel
lo. ideo in illa esse erratum, nec obstat, si dicatur, quōd potuit esse alia sentētia,
quia respondet Bar. ex quo omnia alia conueniunt, prateriū illud, præsumitē il-
la sententia, de qua fit mentio in libello alleg. l. j. de do. præle. pro quo vltra Bar.
facit, quod pluralitas factorū regulariter nō præsumitur arg l. pomponius scri-
bit sibi instrumentum. §. si plures. ff. de rei uend. & per d Soci. consi. 24. incip. ui-
sis diligenter & mature. versi. 3. principaliter in j. parte. quod non sit præ. ump-
tio pluralitatis factorum, nisi ratione actuum personarum locorum, & tempo-
rum factorum, quia tunc præsumitur.

LEX III.

1 *Incontinenti fieri quid dicatur.*

Sententijs. Casus. Error aduocati vsq; ad sententiā pōt
reuocari, & postea in causa appellationis. h.
1 d. † Not. qd incontinēti fit, quod infra triduū fit. No. ēt qd cōfes-
sus audit appellans. cōcor. quod not. ff. de appe. l. creditor. §. iusiū.
a Oppo. quod non vsq; ad triduū, a sed vsque, ad finem possit er-
ror reuocari, vt supra. de iur. & fact. ligno. l. error. Solu. vt in glossa.

ADDITIO.

a ¶ Ad triduum. Vide hic omnino do. Fran. de Are.

Vt quæ desunt aduocatis partium, iudex suppleat. *Tit. XI.*

LEX PRIMA.

1 *Iudex in iure non in facto supplere potest. & nu. 5.*
2 *Iudex secundum allegata, & probata iudicat.*
3 *Iudex an possit in facto supplere.*
4 *Iudex quando, & in quibus pro absente supplere possit.*
6 *Iudex quando in iure supplere dicatur.*
7 *Iudex supplens sedere, an stare debeat.*
8 *Iudex an possit supplere de bannito accusante reum non excipientem.*

1 **On dubitandum.** † a Casus. Iudex ex
a officio pōt supplere in iure nō in facto, hoc dicit. Ibi iure publico. i. suo
officio, vt in gl. Op. j. quod copula posita inter supple
re, & pferre, nō sit iter diuersa, cum ille q supplet, pferat. Solu. vt
2 sentit prima, & secūda gl. exponendo hæc verba, vt in ea. † Opp.
ij. qd iudex nō possit supplere, cū debeat sequi allegata, & proba
ta. vt l. illicitas. §. veritas. ff. de officio pſi. Solu. vt in gl. ij. in versicu.
& no. & in fi. sui. valet, qd supplet in iure, vt hic non in facto, vt
3 ibi. & ita notatur ēt sup rubrica. † Opp. iij. qd ēt in facto possit, vt
ff. de petitio. hrd. l. fi. fol. qd Pla. fuit cōfessus, qd ēt in facto possit,
qd est ꝗ dictū. §. veritas. Ideo gl. dicit, qd ibi exceptionē nō propo
nit, sed propositam per officiū defendit, & ita debet intelligi lex
illa. Vel dic, quod licet ibi nō sic formaliter, & serio se excipereē.
tñ in facto satis excipiebat per partem, cū dicebat haberi ratio-
nē eorū, q per eum erant erogata in honorē filii, vnde iudex sup-
plet iure inferendo. ergo pro ea rata filius est repellendus exce-
ptione doli. vt fm Bart. ibi, non ante sententiam, sed postea ī exe
cutione, in qua imploratur iudicis officium. Opp. iiij. quod de fa-
cto supplere possit, vt ff. de trāiact. l. vbi. fm lectura Azo. §. de tran
sac. Solu. vt ibi dixi in vndecimo contrario. Oppo. v. de l. age. §. de
4 transac. Solu. vt ibi. † Oppo. vj. de l. ampliorē. in princi. j. de appel
la. Solu. vt ibi, Vel melius, ibi iudex non supplet pro absente, nisi
quatenus ex actitatis coram eo sibi apparebat. vnde si appellatore
absente appellatus aliqtia producat, quæ habēt iuare appellārē,
iudex ex illis eū iuuabit, quia sibi vt iudici, incipit constare, licet
producēs dixisset, qd in fauorē sui tantum producit. nā sicut te-
stis parte inuita probat ꝓ vtraque parte, ita instrumenta, argum.
infra, de fide instrumē. l. in exercēdis. Et ꝓ hoc facit tex. j. de iudic.
l. probandum. §. cum autem hermodicū. ibi dum dicit. in medio
proponantur scripturæ. Facit ēt, qd not. gloss. ff. de edend. l. j. §. edi
tiones. quod tene cordi. facit etiam, quod no. Inn. extra. de test. c.
cū olim. Opp. vij. ad idem de l. 2. §. fi. j. de tempo. appel. Solu. vt ibi
no. quia ibi in tęmpore instantiæ, qd hēt limitare iurisdictionē iu
dicantis, & quod ei innotescit, vt iudici. Opp. viij. ad idē de auth.
qui semel. j. quomodo, & quādo iudex. ibi ꝑquisita veritate, &c.
per qd datur intelligi, qd actore absente possit in facto supplere,
cum alias veritatem nō possit perquirere. Solu. qd ibi speciale, qa
lite non contesta, proceditur ad diffinitiuā, actore absente. & sic ꝑ
quandam inquisitionem proceditur. Oppon. ix. de l. quos prohi-
bet. ff. de postu. solu. ibi in his, q dignitatē, & decorē ꝓtoris cōcer-
nunt, hic in his, quæ incommodum patris. Oppo. x. de l. filius. §. mi
les. ff. de procu. Solu. ibi speciale, tum fauore publicæ vtilitatis, tū
pp decorē prætoris, quia miles veniēs nomine alieno in terro-
rē partis venit, & in præsentia iudicis terrorē istum cōmittit, q d
iudex non dēt permittere. Oppo. xj. ad idem de l. si de iruptione.
ff. fi. regun. Solu. ibi, vt iudex rem oculis sibi subiecit, & sic de fa-
cto ei nota vt iudici, ex facti euidentia iudicat. Opp. xij. ad idē de
l. 2. de feri. & de l. minor ex aspectu. ff. de mino. solu. vt pcedēs. Op.
ad idem. xiij. de eo, qd no. j. g, & aduer. quos. l. 1. So. qd illud in no
torijs, quæ tergiuersarij nō pnt, nos in nō notorijs. qd tene mēti,
5 quia illa gl. est multum notanda. † Oppo. xiiij. qd nec possit in iu
re, ga iudicis officium demum postulatur, vt ff. de damno in sect.
lege. iiij. §. hoc iudicium. & de ma. conue. lege prima. § magistrati
bus. Solu. quod ille. ll. debent intelligi in his, quæ sunt facti, quia
talia probabiliter ignorantur. hic in his, quæ in iure, & propter
quæ iudex est assumptus in iudicem, & quæ ei nō licet ignorare,
vt l. ij. cum ibi nōt. ff. quod quisque iur. & l. professo. infra de mu
ne. patri. libro. x, vide de isto plenius per Bartol. in dicto. §. hoc
iudicium. licet non omnia ibi per eum dicta videantur mihi
approbanda

ADDITIO.

a ¶ Dubitandum. Pro intelligentia materiæ ex dictis omnium collige regulam
negatiuam cum xxxv. fall. positis supra hic per dominum Fran. Are. quē uide
omnino, quia iudex officium suum non interponit regulariter, nisi petitum, fal
lit, prout hic late per eum, quem, ut dixi, uide.

9 approbanda. Quæro qñ iudex dicatur supplere in iure. [a] Respō.
a vt hic in gl. Circa id tñ, quod gl. dicit, qd pōt inducere legem, qro
an cōem, an statutariā, vel consuetudinariam non scriptam. Re
spon. quod statutariam pōt, quia illā iurauit seruare, & omnibus
debet esse notoria, & principaliter in iure consistit, & ꝓsuetudi-
nariā non potest, quia illa consistit in facto, quod est necesse, pba
ri, vt no. doc. in l. ij. ff. quæ sit long. consue. Circa aliud, qd dicit gl.
videlicet, qd ibi actio non conuenit cāæ, quod libellum corrigit:
intellige reijciendo ipsum, si tñ fuisset admissus, nō vitiatur, pces-
7 sus. vt dixi. §. de edē. l. edita. post prin. versū. sed supposito. † Iuxta
hoc quæro, an suppletio nem istā facere debet, istādo, vel sedendo.
Et dicit gl. sedendo. arg. l. quisquis. in fi. §. de postu. quod intelli
ge, qñ natura causæ hoc exigit. alias in cauſis, vel articulis, qui p-
ambulādo possunt decidi, vt ff. de dilat. l. procedente. poterit etiā
8 stando supplere. † Quæro ſm statutū bannitus, vel qui collectā
non soluit, nō debet audiri, pone alter eorū agit, vel accusat, nec
reus excipit, an iudex supplere poterit. Quidam asserūt quod Iac.
Are. dixit, quod sic. per l. item apud labeonem. ff. de iniur. quod
tenent illi, qui hoc fauore reipublicæ, & in pœnam delinquentiū
statutū fuit editū, vt ff. de publ. l. illicitatio. §. qd illicite. ergo pōt
arg. l. filiusfamilias. §. milites. ff. de proc. Sed Iac. Bu. dixit, quod nō
potest, nisi, vel pars, vel etiā quicunq; alius compareat, & intimā-
do iudici, hoc ei notū faciat. Ego dixi in l. vbi pactus. §. de trāsa. qd
si iudex iste est ille, qui eum banniuit, qd pōt, idem dico, si ipse est
exactor collectarū, vel si liber malpagorum est ei traditus, vt in eo
scriptos non audiat. vbi autem hæc cessent, succedunt opiniones
prædictæ, & de bannito sto cum Iac. de Are. tū etiam, qa concer-
nit fauorem disciplinæ reipubl. tum qa supplet de notorio, qa sen
tentia banni in notorium trāsit. vt extra, de coha. cle. & mu. c. cū
vestra. & facti apparentis per libros bannitorum in archiuo publi
co positos. In malpago. sto cum Iaco. But. quia quod non soluerit
collectam, est negatiuæ rei non apparentis.

ADDITIO.

a ¶Supplere in iure. Iudex quando de iure, vel de facto supplere possit. vide plenius per Bal. & doc. hic, & in Spe. de instr. edi. §. 4. ver. quid fit abbreuiatura. & plenius in Spec. de alle. & disp. u. §. 6. per totum. & de offi. iu. §. 6. ver. ante lit. ver. in sententia. & ver. post sententiam. & Car. in cle. 1. 3. q. de offi. ordi. & per Ioan. de Imo. in l. eum qui ita, § qui ita, de verbo. obl. & per Alex. in l. 4. §. hæc autem. de dam. infec. & adde, ꝓ supplet etiam parte non petente, qñ ex actis fit ei noto rium. Aug. in l. si pars. de inoffi. test. per l. vbi. §. de transact. & in l. fi. ff. de per. hæ. Alex. in l. eum. §. qui ita, de ver. obl. in l. 4. §. hæc autem. ff. de damno infe. vbi etiam dicit in notorio aliter, quam ex actis.

Ex quibus cauſis alicui infamia irroga. Tit. XII.

Continua rubricā vt in gl. in qua adde ibi infamis. vt ff. de po
stu. l. j. §. ex hoc, & in fi. dic, & qa ex variis cauſis irrogat infamia,
ideo subiecit hanc rubricā. Pro cuius declaratione potest quæri,
quid sit infamia. & de hoc inf. lege prima. secundo quot sint eius
species, † & quod duæ, alia iuramenti, alia facti. & de earum effe-
ctib. infra apparebit. & maxime in l. nullam.

LEX PRIMA.

1 *Infamia famæ priuatio dicitur.*
2 *Infamia, dictio, actiuē, quandoque passiuē capitur.*
3 *Carcer ad quid sit inuentus.*

INfamiæ. Cauſis. Vinculai rrogata ad custo-
diam non irrogant infamiam. h. d.
† Quæro pro declaratione terminorum, & euidētia
dicendorum, quid est infamia, [a] & respondet gl. 3. ver.
& no. quod infamia est priuatio famę, sed, ꝓprie hæc
nō est diffinitio. Et quia infamia est priuatio famæ, iō videamus
quid est fama. & rñ. gl. iuxta finē, quod fama est illæsæ dignitatis
status, moribus ac legib. approbatus, & i nullo diminutus, vt pro
batur. ff. de variis & extraor. cogni. l. cognitionū. §. æstimatio. ecōtra
igitur ifamia est læsæ dignitatis status. morib. ac l. reprobatus,
& diminutus. vt sic dictio, in, sterpriuatiue. priuat autē qñque ī to
tum, qñq; in minus. quod declara, vt in gl. priuatur autē &c. Vnū
attēde, qd diffinitio famæ supra posita est fama hominis in seip-
so. sed alia est fama, q̄ est de homine apud alios. & de ista pleni-
2 sime scripsi in l. ea quidem. ff. de accu. † His sic pro euidentia posi
tis opp. j. cōtra tex. quod inepte loquatur, cum detrimentum in-
famiæ sit eius priuatio in totum, vel in parte. arg. ff. de dā. infect.
l. ij. & per consequens supponit, quod iste remaneat infamis, qd
est cōtra intentionem huius l. Sol. quod arg. procedit, si illud ver
bum, infamiæ poneretur hic passiue, sed poniē actiue, & legitur
intransitiuē, vt sit sensus, detrimētum, quod est infamia, & infa-
mia, quę est detrimentum. vt in gl. j. Opp. ij. quod immo notetur
infamia. vt ff. eo. l. nullū. vt ff. de cust. reo. l. j. & iij. Sol. vt in gl 3. in
prin. quod hic vincula fuerūt iniecta ob crimen inuestigandum.
3 & sic ad custodiam, ibi finaliter ab pēnam explorati. † Op. 3. ab
extra, quod dicam. Solu. quod carcer non sit ad pēnam. ff. de pe.
l. aut damna. §. solent. Solut. quod verum inuentione, sed ad pēnā
potest imponi ex nouā dispositione. vt in hac gl. quod est quando
relictum non expectat aliam pēnam, vt ff. de ale. l. j. in fin. & ff.
quæ in frau. cre. l. fi. in fi. & de iniuriis. l. senatus, Quæro, an referat
iustē, & iniustē, dic quod non, vt in gl. ij.

ADDITIO.

a ¶Quid est infamia. Vide Bal. in Lea quidem. col. i. ff. de quæstio. Bart. & docto. in
Lege minore. §. tormenta. eo. ti. & an appellatione infamiæ veniat infamia iuris,
vel facti. vide Canon. & Panor. in c. super his. extra, de pœn.

LEX II.

1 *Infamis ex tribus delictis efficitur quis.*
2 *Publicanus furti, an possit conuenirī.*

Neque. Cauſis. publicanus condemnatus in duplum ex
edicto de publicanis non est infamis. hoc dicit.
1 Nota condemnatum ex altero de istis tribus delictis, scilicet,
furti, vi bonorum raptorum, vel peculatus esse infamem. Op-
pon. quod in crimine peculatus, quis possit damnari in duplum,
& per consequens sit infamis. vt ff. ad le. iul. pec. l. 4. §. fi. cuius con
2 tratium sentit hæc litera. Solu. vt in glo. ij. † Opp. quod publica-
nus possit conueniri furti. vt ff. de fur. etiam. Solu. dupliciter, vt in
glo. j. solutio non est bona. Nam & hic ab initio exigit, vt probat
verbum, exegisset, in tex. positum, vt l. fideicommiss. §. si rem. de
leg. 3. Secunda diuinat. præterea si ignorans fuit, ad duplum con-
demnari non debuit. vt ff. vi bonorum raptorum. l. ii. §. ti publica-
nus. Tertia est cōis, & vera. licet videatur errare in eo, qd dicit,
qd est arbitraria. vt patet in legibus alle. in gl. Quartam addit Ia.
Bu. quod ibi species fuit adducta, hic pecunia soluta, quæ facta fu
it accipientis. & sic furtū non committit. vt l. falsus. §. j. ff. de fur.
sed videtur contra. l. faltus. ſ. de furt. ideo tene tertiam.

LEX III.

1 *Iudex pœnam in sententia positam temperare potest, & nu. 5. & 6.*
2 *Proconsul spectabilis an dicatur clarissimus.*
3 *Nobilitas pœnam quandoque minuit.*
4 *Iudex an dicatur infamiam remissse transacto tempore.*
7 *Iudex an possit absoluere, vel condemnare, pœnam minuere, vel augere.*
8 *Infamia an tollatur, si pœna augeatur, vel minuatur.*
9 *Iudex an in sententia causam exprimere debeat.*
10 *Infamia an duret, vbi pœna est temporalis, & successiua.*
11 *Iudex an possit pœnam a statuto municipali positam minuere, vel augere.*
12 *Accusatus de violentia cum armis, si probata fuerit sine armis, qualiter puniatur.*
13 *Domus homicidæ, an sit diruenda si superior pars ad alium spectet stante statuto &c.*

Et si seuerior. Dividit in duas partes secundum Cyn.
vt primo dictū. secundo ratio. secunda
ibi, eo quod. vel primo ratio dubitandi. secundo quæstionis de
cisio. Tertio decidendi ratio, per quam excluditur illa ratio dubi
tandi. secunda ibi, tamen cum. tertia ibi, eo quod. Cauſis. finita
pœna cum cauſæ cognitiōe minuta, finitur infamia. h. d. Pone
cauſam in terminis in nube, vt litera iacet, vel exemplifica in ips
1 cie, vt in gloſſ. 3. in ver. vel melius. † Nota quod iudex ex cauſa
a potest minorare pœnam [a] in sententia, etiam si pœna imponen-
da esset ordinaria, vt hic. & ff. de pe. l. hodie. & ibi ponuntur con
cord. in gloſſ. Nota etiam, quod Præses potest prohibere, quem
ab ordine decurionum. Ex quo not. quod Præses est maior decu-
rionibus, licet ordo decurionum sit maior cæteris ordinibus ci-
uitatis. Nota etiam, quod temporaliter prohibita intelliguntur
post tempus permissa. Item, quod infamia, vt sequela limita-
tur tempore principalis pœnæ. Sequens ordinem gloſſ. oppo. pri
mo, quod ratio, quæ hic dicitur dubitādi, fuit frīuola, & in dubia,
quia non sequitur, seuerior diei debuit, ergo merito dubitatur,
an leuius condemnatus sit infamis, cum forte, nec illa seuerior
haberet infamare. Solut. quod nos debemus intelligere, quod si
illa dicta fuisset, illa infamiam irrogasset. vt in glo. secunda. Op-
2 po. quod proconsul non sit clarissimus, sed spectabilis vt supra de
episco. & cler. l. raptores. inter istos autem est differentia. vt no. in
l. qui indignus. ff. de sena. Solu. quod hic improprie ponitur, vt in
gl. ij. Oppp. iij. quod nos demittat in incerto super sufficientia ratio
num, de quibus hic dicit contra. §. quibus. §. de no. codic. compo.
Sol. illas declarando per exempla. vt in gl. 4. in qua addendo sup-
ple ibi magistrum, vt ff. de termi. mo. l. j. & ibi l. omnes. §. fi. & ſ. de
decurioni. l. quicunq. lib. x. & ibi §. ordinem. & intellige, quod pœ
na fuit minorata ex aliqua cauſa extrinseca, forte propter eius
salutifera consilia pro repu. data. Et hoc exemplum, & illud de
cōmilitone, sunt bona alia per gl. posita nō sunt bona, qa cā non
est extrinseca, sed intrinseca, qa nō plus, vel minus punit quā deli-
ctum

ADDITIO.

a ¶Minorare pœnam. Quæ autem sint cauſę minuendi pœnas, dic, vt per gloſſ. &
docto. quod sunt quinque, quas plene ponit hic d. Fran. de Aret. quem omnino
vide, vbi etiam refert singulare. d. Bal. hic, de quo etiam per d. Fran. Are. in l. me-
mini. j. qui acc. non poſſ. quod adeo dolus in capitalibus delictis de necessitate
requiritur, vt etiam stante statuto, quod q occidit, occidat, tñ nō occidit ille,
qui proiiciens lapidem, neminem existimans transeuntem inconsulto occidit.
& istam refert hic d. Pau. de facto se habuisse dicens, quod nisi fuisset authori-
tas Bal. hic, & in l. vbi. §. iudex illum delinquentem decapitasset. & idem etiam
in facto consuluit Ang. in minore. xv. anno, aliquem occidente, vt non veniat
decapitandus, & excutetur ratione minoris ætatis, licet pœna veniat alias euitā
da, licet contra hanc sententiam faciat text. in Lex cipiuntur. ff. ad fyll. & l. si ar-
rogati. ff. de tute. in quibus iurib. etiam impubes, vel pubertati proximus prop-
ter delictum venit capitaliter puniendus.

ctum mereatur. † Quandoque etiam propter nobilitatem mino-
ratur pœna. ff. de incend. ruin. nau. l. pedius. & §. de sum. trin. l. iiij.
qñq; pp conuentionem personarum. l. ij. de parrici. & hæc in mi-
nuta. in authen. vero ponit glo. exemplum per l. aut facta. §. fi. ff.
de pœn. vbi pœna augetur, vt multis crassantib. sit in exemplum.
Addit Cyn. qñq; pp atrocitatem delicti, vt in milite artē ludicrā
exercentē, vel se vēdi permittente, vt ff. de pe. l. qui iā, & in pēsby-
tero falsidico, §. de Episc. & cler. l. præsbyteri: licet tñ hoc in se sit
verum, tñ exempla ista Cyn. non videntur bona quantum ad di
spensationem infamiæ, de qua tractamus, quia attenta atrocita-
te delicti, & sic causa eius intrinseca, pœna nō est iudicāda maior
q̄ delictum in ea spē requirat. & sic pœna grauior, vel aucta nō est
censenda, sed condigna. ideo præmium huius dispensationis nō
4 debet afferre. Omissa gl. seq. quā per qq. recitabo. † Oppo. 3. ꝙ iu-
dex non dicatur infamiā tpe transacto remisisse. vt ſ. de abol. l. fi.
sol. vt in gl. fi. vsq; ad ver. & no. per errorem. facit. ſ. ꝙ ibi, de indul
gentia principis post sententiam concessam, & pœnæ impositionem,
quæ non extenditur ad infamiā. licet restitutio sic, vt ff. de postu.
l. i. §. de aqua. & est ratio, quia illa in pristinum statum reponit. hic
de minoritate pēne factę in sententia. Nec ob. si replicādo dicas, quod,
quia infamia est alterius pēnæ remissæ sequela, vt in princ. huius
glo. no. debet dici, & ipsa remissa, vt hic. quia rñdeo, ꝙ tpe indul
gentię per se subsistētiam inceperat hrē, ideo durat, nec sententia est
rescissa, ex qua, pcessit infamia, vt ff. e. l. furti. ij. rñdo. sed per restō-
nem sic. ideo tunc non durat. Quinto opp. ad idem de l. diuus. ff.
de iniuriis. sol. vt in ea. glo. vsq; ad versū. Item no. ſ. ꝙ hic ex certa
scientia. ibi per errorē minorauīt, putās debitam imponere. Sexto
opp. ad idem de l. generaliter. §. j. & de l. ad tps. ff. de tuto. Solu.
dupliciter, vt in ea. gl. & primam reprobat. vt ea. & bene, quia est
ō istam. l. quæ vult, ꝙ transactum sit super infamia, quod non pos
set interuenire, nisi infamia fuisset irrogāda. ſ. ꝙ ibi sine cauſæ co-
5 gnitione. hic cauſa cognita. † Septimo opp. quod iudex non pos-
a sit pēnam minuere. [a] vt fl. ad Turpil. l. i. §. j. Sol. tribus modis, vt in
gloſ. & licet gl. vltimam solutionem reprobet, tamen ego omnes
simul iungo. Quia aut in extraordinariis, & tunc in ipsa infamia
sententia potest, & sine aliqua cognitione, nec proprie dicē, tūc
minorare, nisi respectu solitī, alias in tali casu imponi, vt notatur
ff. eo. l. quid ergo. §. pœna grauior. aut in ordinariis. & tunc in ip-
sa sententia potest cauſa cognita, non alias, vt not. in præcedenti
contrario. post sententiam nullo mo do. ff. de reg. iur. l. iudex. Opp.
ab extra, & octauo, quod nec in sententia possit, quia tunc senten-
tia esset contra. l. & sic esset nulla, vt ſ. qñ pronoca. non est neces-
se. l. ij. cum sim. Sol. ſm Iac. de Bel. ꝙ tunc non est ō l. sed secundū
l. iudici hanc potestatem concedentem. præterea hic nullus error
iuris est in sententia expressus. Opp. nono, ad idem, nam tunc sen
tentia non erit conformis libello. & sic nulla, vt l. vt fundus. ff. cō
muni diuid. & l. fi. ſ. de fideicomm. liberta. Sol. quod si petitio cer-
tæ pœnæ imponendæ non fuit posita in libello, tunc non ob. op
positio. sinautem petitio huius pœnæ facta fuit, adhuc valet sen-
tentia, si iudex fecit cauſa cognita, quia ex potestate sibi concessa
facit non sine cauſa, vt §. dixi. & hæc in libellis criminalibus, in li
bellis autem ciuilibus hæc potestas iudici non est data. ideo om-
nino sententia debet conformari libello. Et est ratio, quia ille agentis
debitum, vel quod suum est persequitur. vt Inst. de act. in princi.
6 † Opp. x. ꝙ post sententiam possit iudex pēnam minuere, cū pos-
sit totam remittere, vt ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. fi. So. vt notatur
ſ. de pēnis. l. pēnam. videlicet, ꝙ ibi in mulcta, quam propter pau-
pertatem potest minuere, & tollere; quia illa interloquendo plę-
runq; imponitur, hic in pēna legali ordinaria, vel extraordinaria
per diffinitiuam imposita, qua lata, iudex suo offo est functus, vt
l. iudex. ff. de regu. iur. Oppo. xj. ad idem de l. quicunq;. ſ. de fer.
fug. & de l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iud. Sol. ꝙ ibi in pœnā
non remittit, sed trāsmittat de pecuniaria in corporalem, quæ est
grauior, vt in l. seruorum, ff. de pœnis, & hoc ne propter inopiam
delictum remaneat impunitum. Vel ſm Mar. Sil. Aut quis delin
quit in fraudem legis sciens se soluere non posse, & tūc potest pē-
nam pecuniariam in corporalem transmutare, vt in ōrijs. Et pro
hoc specialiter inducit. l. j. §. fi. ff. de pę. Aut delinquit tali cogitatu
non facto. & tunc transmutari nō possit. Sed præcedentem tenet
Iac. Bu. & communiter doc. Et ad dictam l. j. ff. de pę. rñdet quod
debet intelligi de elusione pœnæ re ipsa ex ipso paupertatis effe-
ctu sine aliqua præcognitione dolosa ſm Cyn. & contra Mar. in
ducit Bar. casum. ff. de in. rui. & nau. l. eum qui ædes. & ibi notabi-
liter inquit, quod hæc transmutatio pēnæ pecuniariæ in corpora
lem habet locum in hominibus vilioris vitæ, non honestioris. ar-
gum. ff. de pœ. l. capitalium, §. non omnes. quod satis est ęquum.
Opp. xii. ꝙ lata sententia nihil possit iudex sine principis consen
su, vt. ff. de quæstion. l. j. in fi. Solu. aut iudex vult innocentem li-
berare post sententiam latam, & non potest sine principis cōsen
su, vt in contra. Aut vult pœnam transmutare, & habent locum
7 supradicta. † Concludo modo prædicta, & alia sine vlteriori pro-
cessu, & sic vt queritur, an iudex possit a principio absoluere, vel
condemnare, & potest, verum si vnum faciat pro alio punitur, vt
ff. de fal. l. j. §. sed iudex. Aut quæritur, an in condemnatione possit
minuere, vel augere pœnam, & dic quod non si pęna erat appli-
canda parti, vt l. ii. in fi. & ꝙ ibi no. §. de in ius voc. iacit, quod dixi
in nono ōrio. Si vero erat applicanda fisco, & tūc aut pęna est ex-
traordinaria, & potest, licet improprie dicatur minuere, nisi respe
ctu soluti, vt no. ff. eo. l. quid ergo. §. pęna grauior. & dixi in septi-
mo ōrio. Aut pęna est ordinaria, & tunc in sententia potest illam auge
re, & minuere ex cauſa, nō sine, vt hic, & l. seq. & dixi in xvij. ōrio.
Post sententiam vero dic. Aut in mulcta, & illam propter inopiā
potest minuere, & tollere, vt ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. fin. Aut in
pęna legali, & tunc vt vult transmutare pecuniariam in corpora-
lem ex defectu inopiæ, & potest, vt ſ. de seru. fug. l. quicunq;. & ff.
de iurisdi. iu. l. si quis id, quod. & ff. de incen. ruin. nau. l. pedius. &
hoc si sit homo vilioris non honestioris vitæ. vt ff. de pę. l. capita-
lium, §. non omnes ſm Bart. aut non est defectus inopiæ, & tunc
non potest transmutare, vt ff. ad Turpil. l. i. §. i. in fi. & ad municī. l.
ordinem, nec ratione innocētiæ post ea reperte pōt condemnatū
absoluere, nisi de principis licentia, vt in text. singulariter ad hoc
notando. ff. de qō. l. i. ad fi. & hoc de primo circa potentiam augen
8 di, vel minuendi pēnam. Videamus de secūdo, an ipsa aucta, vel
b minuta intelligatur dispensatum cum infamia. [b] dic aut imponitē
pecuniaria, licet maior pro pecuniaria, & tunc nō dispensatur cū
infamia. vt ff. eo. l. quid ergo. §. pœna grauior. ver. sed si. Et est rō,
quia infamia concernit personam, non patrimonium, circa qd so
lum est versata sententia. Aut pro corporali pecuniaria, & idem multo
minus dispensat, vt ibi not. Aut imponitur corporalis pro pecū-
nia; & tunc dispensatur, vt ſ. l. proxi. in fi. & d. §. pęna grauior, & ff.
de pę. l. & in seruorum, §. fi. Et potest esse ratio, quia grauando in
vno, vē leuare in alio, vt l. cum qui. ī prin. ff. de iureiu. Item quia p
recessum totalem a pęna principali a lege imposita vē recedi, &
ab eius sequela, & ex quasi quadam nouatione voluntaria ab oī
alia pęna, & periculo recedere. argu. l. parua. ff. de condi. fur. & de
noua. l. emptor. Aut imponitur pęna corporalis pro corporali. &
tunc, licet gl. d. §. pęna grauior, simpliciter dicat, quod vbi maior
imponitur dispensare vē. Tamen distingue. Aut illa maior impo
nitur pp atrocitatem delicti. & non dispensatur, quia atrocitate
illa attēta, quæ ex modo, & tpe & loco, & ex pōnis, & ex alijs cir
cunstantiis est considerandā, pęna non est maior, q̄ delictum sic
circunstantiatū exigat, & requirat, vt dixi circa exemplą gl. & Cy.
nec aliqua quasi nouatio tunc insurgit saltem voluntaria. sed po-
titus ex delicto commensuratur pęna, vt fieri dēt; ut ſ. de pę. l. sanī-
cimus, & extra, de homici. c. sicut dignum. Aut pęna alia corpo-
ralis maior imponitur, nō quia illud delictum in se mereatur, sed
quia sic est frequētatum, iudex mouetur ad exasperandū, vt mul-
tis crassantibus locus sit in exemplo. & tunc dispensatum dē cum
infamia, ut ſ. l. prox. in fi. & d. §. pęna grauior. & hoc ubi maior im
ponitur, ubi uero minor pro maiori. & tunc si sine cauſæ cogni-
tione non dē dispensatum super infamia, ut d. l. quid ergo. §. quæ-
situm, & ff. de iniur. l. diuus. aut cum cauſæ cognitione, & tenent
gl. ubiq;, quod dispensare vē. arg. huius l. sequentis. Sed Petrus ō:
quia ad minoritatē pēnæ non sequitur necessario minoratio infa
miæ, cum gratiam faciens in vno non dicatur facere in alio, vt l. tu
tori, vt ſ. de neg. ge. nec princeps indulgens pēnam, remittit infa-
miam, vt ſ. de abol. l. fin. nec una sequitur sublata tollitur alia, ut
ff. de seruitu. vrban. prædi. l. si domus. Et ad hanc l. Respon. quod
debet intelligi, quando ex tenore sententiæ apparet, ꝙ iudex cū
infamia voluit dispensare, alias hoc non apparente, non intelligi-
tur dispensatum esse. hæc distinctio est primo deridenda, quia cū
supponatur in themate iudicem cum cauſæ cognitione facere, sp
ex tenore sententiæ vē dispensare. Item, quia ex quo cauſa cognita
agit minorare pęnam, sequitur, ꝙ vtranque tam infamiæ, q̄ aliā,
cum ratio non sit diuersa. sed constat, ꝙ infamia potest limitare
ad tps, vbi alia pęna sit temporanea, & successiua, vt hic. & ff. de
decur. l. generaliter. ergo vbi alia pęna sit instantanea, vt pedis ab
scissio, vel fustium castigatio, ꝙ pęna mortis debet, vel ipso instā-
ti infamia tolli, vel ipso iure induci, vt in secunda quęstione dicā.
9 & sic remanet gl. vera. † Quæro modo ad declarationem prædio-
rum, an sit necesse, ꝙ iudex cauſam exprimat in sententia. Resp.
Bar. aut quæritur respectu partis condemnatæ, & tunc si vtraque
pęna corporalis, & pecuniæ debuit imponi; cum sola corporalis
fuerit imposita; tunc iudex debet exprimere cauſam, alias insur-
git l. quæ iudicis defectum supplet, vt no. gl. in d. §. pęna grauior.
aut vna tm̄ pęna debuit imponi, & tunc inquit ipse, ꝙ nō est ne-
cesse cām exprimere. nec quo ad validitatem sententiæ, nec quo ad re-
missionem infamiæ, quia cum habet prātem a l. semper ex illa po
testare vē facere. arg. ſ. de pac. conuen. l. fi. sed quo ad vtilitatē iudi
cis cautela est, vt exprimat, ne tpe tyrandicatus ex quasi maleficio
conueniatur. & inquit ipse ista verba videtur q̄dam ōdictionem
implicare. ideo clarius loquendo dico, ꝙ non est necesse, vt cām
specificet,

ADDITIONES.

a † Pœnam minuere. Adde vltra ea, quę notaui in apostil. ad iſtum §. ea. l. num. 7
in versū. minorare. vbi de hoc retigi allegans Roma. ibi. quem etiam vide consi.
329. Pau. de Caſt. consi. 28. Bar. in l. j. ad fi. ff. ad Turpil. & colle. in c. 1. nu. 1. & 40
& ibi in apost. in ver. pęna ex cauſa. extra, de consti.

b † Dispensatum cum infamia. Adde Bart. in l. j. §. tit. proxi. & omnino per eundē
Bar. consi. 111.

specificet, seu, q̃ in genere aliquid exprimat, p̃ quod appareat eũ voluisse vti hac ptate, puta, nos ex cã mitiorẽ penã imponentes, &c. Aliꝰ posset dici errore motus, vt dixit gl. in §. ꝓuis de l. diuus. ff. de iniurijs. Quero secundo cum præcedẽti gl. an in casu nr̃o. in terim iste sit infamis. & dicit glos. q̃ sic. vt ff. de fal. l. falli. §. ordine. & ad munic. l. ordine. & l. g̃nalitter. & hoc vbi pena sit tpis, & successiua, sed vbi sit momẽtanea, quia fustib. cæsus: tenet gl. in §. pena. grauior. quod interdum non sit infamis per l. in seruorum. ff. de pænis, sed modicum facit, quia iã cæio loquitur. Doc. tũ sequũtur gl. pro qua facit, q̃ de tam modico, & instantaneo tpe. l. nõ curauit. tũ quia statim sit executio, ar. ff. de diuor. l. iiij. tũ quia inducta carerent effectu. & sic superuacuo, & frustra induceretur infamia. † Quæro tertio, si pena non sit minuta, nec aucta, sed a iure requisita; illa tũ est tpalis, & successiua; an illo tpe finito duret infamia. & vr̃, q̃ sic. per l. ad tpis. j. eo. ti. f̃m vnã lec. & j. l. proxima. In ꝓrium facit, qa vbi est minorata cũ cã, non durat infamia, vt dixi. & tũ minorata ex ptate iudici concessa a l. & sic debes hr̃i proinde, ac si tpis appositum a iudice fuisser a prin. taxatum a l. sed rñ. q̃ hoc est falsum, vt sit perinde, ac si a prin. illud tpis sit determinatũ, a l. vt patet in d. l. ad tpis. in prin. & ij. respon. & etiam in hac l. simul iuncta cum illa. Et est ratio, quia in vno casu iudex agit pænã minorare. & in hoc legi derogari, in alio nõ. sed legẽ sequi. facit l. cũ die dies. §. fi. ff. de atb. p iuncta l. seq. Sed tunc fortius instatur, q̃ f̃m hoc duritus hic agetur cum l. q̃ cum iudice, & tũ debet esse totũ ꝗ, vt patet in l. si cum dies. in fi. & l. seq. Sed defende, q̃ tunc agit cũ iudice, qñ iudex agit durius agere cum parte, vt ibi, non qñ agit ipse mitius agere, vt hic, q̃ no. quia hic habes pulchram limitationem ad l. illam. † Quæro quarto hæc lex cum sua materia loquit in pæna legali, & cõi, sed an pænam a statuto [a] municipali positã poterit iudex cum sua cauta minorare, vel augere. & vr̃ q̃ nõ, qa statuta sunt stricti iuris, & interpretationes non recipiunt, vt ff. ad mun. l. constitutionibus. de ver. ob. l. quicquid astringen. Item quia iurauit seruare statuta, ergo &c. vt s. de trãsa. l. si quis maior. Contrarium puto. Primo, quia statuta recipiunt interpretationẽ declarativam, & restrictiuã f̃m ius cõe, [b] vt j. de noxali. l. ij. & ff. de pub. l. Cæsar. & sic non obstat primum arg. Secundo, qa illa l. quę dat ptãm populo cõdendi statuta, dat ptãm iudici pœnas ex causa minorandi, vt hic. & l. hodie, ff. de pœnis. coniuncta l. oẽs populi, ff. de iust. & iur. Tertio quia hoc permittitur iudici ex cã, & sic in supplementum, l. q̃ culpas, & casus, ac fauores reipublicæ non potuit sigillatim excogitare, sed hæc rõ hẽt locum, & iã pena statuti, ex quo in statuto nõ reperit dispositũ de ꝓria, ergo, &c. Quarto pro hoc facit no. Inn. extra, de const. c. j. dicit. n. q̃ licitum est iudici ratione casuum emergentium leges transgredi. [c] Non obstat, quod de iuro dixi, quia sicut statuta ita & ll. iurant seruare. vt j. de iu. l. rem non non nouam. & in auth. vt iusiur. quod præst. ab his. & tũ illo iuro non obstãte possunt minorare penas, vt hic. cum §. & minorando cum cã seruant l. & iuꝝ. † Quæro. v. cum Iac. de Belu. Titius accusauit Gaiũ q̃ sibi intulit violentiam cum armis, & sic l. Iul. de vi public. & probauit violentiam sine armis. & sic l. Iul. de vi priuata esset puniendus si probationes attendamus. q̃ro igitur, an debeat absolui, vel cõdemnari. Et dixit Gul. q̃ debet condemnari. arg. ff. eo. l. quid ergo. §. pena grauior. vbi conuentus furti non manifesti. fuit condemnatus de furto manifesto, de quo probatum fuit. Item quia iudex auget, & minorat pænã ex causa, vt hic, & ibi. Sed Ia. de Are. & Cy. & ẽt Ia. But. tenet ꝗ, vt per Cy. l. ij. j. de pro. ex eo, quia ius illud, & pena illius l. non fuerũt deducta in libello, ad §. pena grauior. R. fi. Ia. But. q̃ ibi nõ fuit specialiter actum de furto nõ manifesto ad duplum. sed generaliter non expressa furti qualitate. Ad hanc l. rñdet, q̃ hic super deducto in iudicio condemnat, licet pænam minuat. Hãc q. ego latius ptractaui in l. iij. j. ad l. Iul. de vi. & ideo remitto ad ea, quæ ibi scripsi. Vltimo Pet. & Cy. inducunt legem istam ad q. Si domus homicidæ est diruenda ex forma statuti, & pars superior sit alterius, inferior sua, pars eius inferior non debeat deponi, ne, & pars superior ruat; & sic innocens punitur, sed ex causa alteretur sentẽtia, & pars eius publicetur. arg. huius l. cum §. Item pro hoc facit, qa statutum debet intelligi sine præiudicio tertij. arg. ff. ne quid si in loco pu. l. ij. §. quis a principe. cum §. In ꝓrium facit necessitas indiuisibilitatis. ar. ff. de dam. inf. l. si finita. §. ex hoc edicto. & ex bonis alijs huius homicidæ satisfiat huic conforti, vt ff. cõi diuid. l. merces. §. culpæ. & si alia bona confiscanda essent, vel alia non haberet per fiscum illius partis æstimatio reseruatur socio. arg. ff. de adul. l. si postulauerit, prima pars humanior est, & fisco minus dãnosa, & hæc sufficiant. Potes tũ addere aliqua in seq. l. rescripta.

ADDITIONES.

a † Pœnam a statuto. No. & ita Bal. Bar. & communiter omnes hic. Bart. in l. fin. de recep. quicquid dixerit Bal. qui vsus est dicere contrarium in sæpe alle. §. pena grauior, & in l. j. infra si aduersus delic. & in authen. hodie. infra, de iu. & hanc opin. tenet idem Bald. sibi contrarius consi. 348. vol. j.

b ¶ Secundum ius commune. c. cum dilectus, extra, de consue. gl. in l. ij. §. computatione, ff. de pub. deli. Bal. no. in l. si serui vestri. C. de noxa.

c ¶ Transgredi. adde d. Fran. Are. hic, qui refert Bald. eleganter hic subdere, quod iudex non dicetur periurus, si non seruat ad vnguem pœnam legis, quam etiã iurauit seruare, quando. f. mouetur ad minuendam illam, cum causæ cognitione, & ratio est, quia alternando pœnã statuti, vel legis, hoc facit ex potestate sibi concessa. argu. huius l. & hodie. ff. de pe. facit vltra ipsum, quia iuso seniu intelligitur excepta authoritas legis, & superioris. l. fi. ff. qui satisd. cogan. & dictum Inn. all. in tex. tene menti, quia singulare est secũdum d. Fran. de Are. hic.

LEX IV.

1 *Transgitur cum infamia, si pœna corporalis minuitur, vel augeatur.*
2 *Remotus ab ordine ipso iure veterem recuperat.*
3 *Infamia est perpetua, si pœna temporalis non sit aucta, nec minuta.*
4 *Relegati detrimentum in bonis non accipiunt.*

2 **Si posidonium.** † Aucta pœna corporali cum cognitione, vel etiam minuta, transactum est cum infamia. h. d. f̃m vtranq; lec. Opp. sic in eo. tit. non debet esse superflua, vt in §. quibus. s. de no. co. cõpo. sed hec l. vr̃ superflua per præcedentẽ, & eã. ergo, &c. Huius timore duæ lecturæ in gl. j. q̃ hic, pœna fuit aucta, ibi minuta. Nec ob. lr̃a hic in. prin, quæ sonat oppositum, quia ponitur tpis pro tpe, vt in glo. ij. & pro ista lectura facit rex. hic in fi. qñ f̃niæ seueritas &c. Sed qa tex. impropiatur. ideo gl. legit. Secundo, vt hic non fuerit minuta: & non ppea est superflua, quia illa in remoto ab ordine. hæc in relegato, & licet isti in aliquo cõueniant, tũ & in aliquo differunt. vt sequitur in gl vlq; ad fi. Sed quia huic lec. ob. ratio hic in fi. posita. ideo ei rñdeo primo, q̃ non est rõ directa, sed remotiua. & exponi debet qm̃, pro, q̃uis. Secundo, vt sit rãtio directa, sed p locũ a minori. vt si seueritas f̃niæ hoc operatur, fortius eius mititas, & clementia. † Sed tũc ab extra quero, quare ab ordine remotus ipso iure recuperat veterẽ. sed relegatus solus per nouã electionem Rñdeo, quia relegatio ex sui significato priuat, sed remotio suspẽdit, vt probatur in legibus hic allegatis. † gl. qd̃ no. Quæro, quid si tpe debito non stetit in relegatione. Rñdeo, q̃ duplicanẽ inducẽ, vt in sequenti gl. Quæro an interim sit infamis. Et rñdeo cũ glos. seq. in prin. q̃ vlq; ad ver. alias aũt. sed adde, q̃ dixi in l. præcedenti. in ij. q. † Quæro, quid si pœna licet temporanea sit imposita. & sic nec aucta, nec minuta. Respondeo vt sequitur in ea. gl. q̃ infamia durabit perpetuo, vt j. e. l. ad tpis. f̃m vnam lect. & ff. de decul. ad tpis. & de hac q. dixi latius. §. l. prox. in q. 3. † Quæro de quibus dãnis in fi. hic loquatur cum relegati in bonis pœnam non patiãtur, vt ff. de interdict. & relega. l. relegatorũ. §. ad tempus. Sol. vt in gl. fi. quod de infamia loquit, quæ medio tpe sibi fuit damnosa: vt s. dixi. Sed q̃ expositio non sit bona, probo sic, trãsactio est causa infamiæ irrogandæ, vt ff. eo. l. qñ. & l. furti. §. pactus. & j. eo. l. nõ dãnatos. igitur non potest esse causa infamiæ tollendæ, quia oporteretur ꝓrios effectus ꝗ, vbi l. repugnantia. de reg. iur. & ꝗ l. ij. ad fi. j. de iura. calum. Sol. vt vult hæc cadẽ gl. vsq; ad fi. q̃ hic non est proprie trãsactio, sed transitus quidam ab infamia. i. per quẽ infamia finitur. non. n. interuenit hic pecunia, q̃ testimoniũ reddat de mala pticta, nec aliqua partis quentio, sed iudicis disputatio.

LEX V.

1 *Decuriones, & eorum filij iniuriarum damnati sunt infames.*
2 *Decuriones, & eorum filij ad pœnam fustium an sint obligati.*
3 *Iudex an possit de eo, qui bannitum occidit inquirere.*

Decuriones. Hæc lex habet duas lecturas, vt colligit ex gl. fi. Vna est, quod hic actum fuit ciuiliter actione iniuriarum. & hæc licet in se vera quo ad notam infamiæ: tamen non congruit huic l. in prin. quę de fustium castigatione loquitur. Alia igitur melior, quod hic criminaliter actũ fuit. hanc prosequor. Casus. † Licet decuriones, & eorum filii nõ possint fustibus cedi; tamen iniuriarum damnati sunt infames. h. d. Vel remissio pœnæ procedens ex priuilegio personę non tollit delictum, nec infamiam ex sententia prouenientem. h. d. Supple tex. ibi iniuriam sacrocitatem, vt ff. de iniur. l. diuus Seuerus. No. q̃ damnatus de crimine iniuriarum efficitur infamis. Item, quod decuriones, & eorum filij priuilegiantur, ne possint fustibus cedi. concordantiæ sunt in gl. Item quod nõ sequitur exequutio non potest fieri, vel pœna non imponitur: ergo deliquisse nõ vr̃. Item quod priuilegium personæ circa impositionem pœnę illam non tollit ipso iure, vt hic in gl. Item quod hic in criminibus sufficit pronunciari declaratio super crimine, nec est necesse aliquid de pœna dicere. Quero, quæ fuit ratio dubitandi in l. ista. Respondeo, ut in gl. j. quia pro hoc crimine alias pœna fustium erat imponenda, quę habet infamare ex genere pœnæ, ut ff. eo. l. iictus fustium. quæ cum hic non imponeretur, videbatur non infamari. Ratio uero dicendi fuit, quia ne dum si agatur criminaliter, sed etiam ciuiliter, sufficit sententia in actione iniuriarum, qa ex f̃nia no. ut ff. eo. l. i. † Quero sedẽo an decuriones, & filij ipso iure ad pœnam fustium non sint obligati. Rñdeo, ut in gl. j. [a] quod ipso iure sunt

ADDITIO.

a ¶ Vt in gl. ij. Adde d. Fran. de Are. hic, qui refert, q̃ hæc gl. per Bal. & Ang. singulariter allegat, q̃ stant ista simul, vt dicatur quis crimen committere, & possit iudex pro tali crimine pœnam imponere, & nihilominus prohibeatur iudex super illa pœna executionem facere, ideo Ang. consueuit istam gl. coniungẽdo tex. allegare, q̃ ybi iudex impedit solam executionem pœnæ delicti commissi, non tamen delictum, definit esse delictum, inferens ad statutum, quod permittit bannitum occidi, vt occidens bannitum dicatur maleficium committere, vel etiam homicidium incurrere. de qua q. tetigi. Bar. l. vbi pactum. sup. de transac. sed dic vt habetur hic plenius per Bal. & Ang. tenentes contra Bar. & per d. Fran. Are. hic eos referentem ad hoc.

sunt obligati. sed propter priuilegium personæ eis infligi non potest. i. in eos executioni mandari, vt hic. cum §. allegatis in glo. licet regula sit, quod pro atroci iniuria quis debeat fustigari: vt ff. de iniu. l. diuus seruus. Ex ista gl. notatur delictum esse commissum, & pœna ipso iure imposita esse a. l. tamen priuilegio personæ non posse infligi. † Quod tacit ad quæstionem. Statuto cauetur, quod malpagus, vel bãnitus possit impune offendi. & alio statuto cauet, vt de quolibet delicto possit iudex inquirere. Contingit, q̃ malpagus, vel bannitus est offensus: [a] & iudex inquisitionem formauit super offensa, excipitur, q̃ non põt, quia nõ est delictũ. & sic statutũ permittens inquiri de quolibet delicto non habet locum. & dixit Ia. But. quod est delictum, sed pœna imponi non potest. nam statutum primum solum concernit impositionem pœnæ. & pro hoc inducit text. istum cum ista glo. & sic tenet inquisitio, nec talis exceptio impedit processum. Sed dubitari fortius potest, an ad merita causæ possit opponi, vt iste absoluatur, an solum executioni, vt eo condemnato pœna non infligatur. Et videtur, quod solum executioni per hanc. l. sed puto quod non solum executioni, sed etiam admerita causæ. & sic absoluat, quia illud statutum, quod permittit impune offendi, p̃cernit etiã liberationem a pœna. & sic absolutionem, & non priuilegio offendentis saltẽ principaliter, sed odio offensi. quod non est in casu huius. l. Et pro p̃dictis facit, quia, & alias sunt aliquæ exceptones, quæ possunt opponi sententiæ ferendæ, & etiam executioni iam latæ. vt scripsi. § de iur. & fac. ign. l. j. Itẽ dubitari potest, quid si in statuto fuerit additum verbum licite, & impune, vel verbũ licite tantum. Rñdeo, quod tunc illa exceptio potest opponi ad processum, cum iudex tunc non possit inquirere: quia licita non sunt directa, vt ff. ad. l. cor. de sic. l. 3. §. fin. & j. vt nemo priuatus. l. 2. & j. qñ licet vnicuique se sine iudice vindicare. vt l. j. & 2. facit ad prædicta j. de adul. l. gracchus. Oppo. cum gl. pe. quod proconsul non sit clarissimus, sed spectabilis. soi. vt in ea.

ADDITIO.

a ¶ Bannitus est offensus. Adde an occidens bannitum dicatur homicida. not. in c. si perfodiens extra, de homi. q̃ sic, & q̃ efficitur infamis de facto. licet ibi Panor. contrarium videatur sensisse, pro quo videtur text. in cap. ille gladium. 24. q. 4. de quo vide Bal. in l. data opera. j. qui accu. non poss. vbi melius loquitur. & hic Andr. Barba. in allega. c. si perfodiens. & in c. si. extra. de patre qui fili. occi.

LEX VI.

Infamia non tollitur si pœna finita sine causa cognitione minuatur.
2 *Infami a an notetur quis tempore finito.*

Ad tempus. Duas lect. habent, vnam in glo. aliam extra. secundum lec. glo. summatur sic. Finita pœna sine causæ cognitione minuta non tollitur infamia. h. d. Vel secundum aliam. Finita pœna debita, quia non aucta nec minuta, licet temporanea, durat infamia. h. d. & cum ista secunda cõcordat. l. ad tempus. ff. de decur. & circa eam vide, quod dixi. s. eo. l. & si seuerior. in 3. quæstio. Opp. q̃ ibi non retinent pristinum statutum: vt j. de pœnis. l. j. sol. ibi fuerunt damnati in perpetuũ, hic ad tempus: licet in perpetuum dãnati debuerint. & hoc vult. j. gl. & 2. in prin. f̃mul iunctæ. Opp. quod nec in perpetuum damnati statum perdant vt ff. de interdi. & rele. l. relegatorũ. §. j. Sol. q̃ illa in simpliciter relegatis, nos in damnatis in metallum, vel in opus metallicorũ, qui statum. l. ciuitatem, & libertatem perdunt. & si pœnam refugiunt de minori damnatur in maiorẽ, vt sequitur in gl. 2. vsq; ad fi. † Opp. quod finito tempore nõ notetur infamia, vt s. eo. l. 3. Sol. quod hic pœna fuit minuta sine causæ cognitione, vt in fi. 3. glo. vel extra dic a iure prætaxata imposita fuit vt 2. lectu. dixit. Quæro vnde hæc infamia insurgat. Respondeo, vt in ead. glo. & 2. vera. Bartho. de Sali.

LEX VII.

Nemo. Ex eo, quod quis repudiat hæreditatem patris, nõ efficitur infamia. h. d.

LEX VIII.

1 *Infamis efficitur, qui furti condemnatur. & nu. 2.*

a **Si furti.** [a] Casus. † Condemnatus furti efficitur in famis, nõ condemnatus de receptatione, quam ignorãter facit. h. d. Et diuiditur in duas: quia primo in condemnato in actione furti. secundo in condemnato alia ratione. secunda ibi: quod
2 si. secunda pars variis modis loquitur. † Nota, quod ex sola sententia condemnatus furti infamatur: vt in prima parte. ex secunda vero f̃m varietatem lecturarum variabũtur notabilia: vt j. patebit. Contra primam partem opp. quod condemnatus furti nõ efficiatur infamis: vt ff. eo. l. quid ergo. §. ex compromisso. Sol. vt in j. glo. quia hic a iudice, ibi ab arbitrio. & ratio ibi posita in tex. quia eius sententia proprie non est sententia. Contra secundam partem opp. quod non referat, an sciens, vel ignorans rem furtiuam receperit: vt ff. de fur. l. inficiando. Sol. vt in gl. 3. Opp. quod durior sententia iudicis non prosit, vt tollatur infamia, quia non potest iudex facere, quin damnatum furti sequatur infamia, ff. de fur. l. non potest. Sol. vt glo. 4. primo, quod in contraria fuit damnatus furti, id est, quia furtum commisit, hic non simpliciter furti, sed limitatiue. f. actione furti concepti, id est, præsumpti, ex eo, quia res furtiua apud eum est reperta. Hanc non tenet glo. quia forte, & illa infamaret. Item adde, quod non est verisimile, q̃ de illa loquatur, cũ illa sit correcta. Secundo igitur solu. gl. f̃m Mar. quod sententia præiudicat quo ad pœnam pecuniariam, nõ quo ad infamiam: ex quo vere furtum non commiserat: vt ff. de pub. in l. generi. sed gl. hãc reprobat per plures. ll. vt in ea sequitur vsq; ad ver. dic ergo. & ad l. generi. & q̃ speciale est ibi in patre. & sic in ꝗrium est ius commune, & sic illa potius facit contra Mar. & ita ibi no. gl. Sed aliqui nituntur sãluare Mart. intelligẽtes, q̃ post f̃niam super furto, patefactum fuit, q̃ alius furtum fecerat, quo patefacto non duret infamia. sed hoc non puto tutum, quia durat prima f̃nia, a qua non põt absolui sine principis conscientia: vt ff. de qõ. l. j. in fi. & hoc vbi f̃nia diffinitiua lata fuit. secus si inter locutoria, vt dixi j. eo. l. nulla. in secundo ꝗrio. Tertio igitur dicit gl. quod hic non fuit proposita actio furti, quia tunc hẽt locum ꝗ rium. sed certi condictio generalis ad duplum. sed illa non infamat: vt l. cessat. ff. de act. & obl. & hanc tenet gl. in fi. Quarto dicit vt proxime, quod hic non fuit actum furti: sed actione ad exhibẽdum, vel rei vendi. & iuratum fuit in litem. & isto respectu durior fuit sententia, quia vltra verum estimationem. & hæc etiam f̃m glo. est bona, alias sol. ponit glo. quas non prosequor. Saly.

ADDITIO.

2 ¶ Furti. adde Bal. hic. & gl. & Bar. in l. j. ff. de infam. & gl. in l. certi condictio. ff. si cert. pet. quod infamis non dicitur condemnatus cõdẽne furciua, sed cõdẽnatus actione furti, vt hic q̃ est verum, etiam si furtum non fecit. glo. & Bar. in l. athe'etas. §. fi. ff. de infa. & Pau. de Cast. consi 84. & in Spec. de reo. §. 2. ver. & n. etiam inuito iudice. in Spec. de sen. §. 2.

LEX IX.

Neminem. Duplex, litera. f. affirmatiua, q̃ negatiua teperitur in l. ista, quam declara, vt in gl. No. tamen ex prima, quod purgare pro patria non est solum pro defensione ciuitatis. sed pro repub. ipsius Barth. de Saly.

LEX X.

Iniuriarum Vtilitas iniuriati non impedit damnatũ de iniuria notari. h. d. Oppo. de text. instit. de iniuri. §. seruus. Sol. dupliciter, vt in gl. Opponitur. de l. seruus. ff. eo. so. vt in ea. gl. vsq; ad fi.

LEX XI.

Debitores. Cessio bonorum non irrogat infamiam, hoc dicit.

LEX XII.

1 *Infamis habetur, qui de crimine expilatæ hæreditatis damnatur.*
3 *Bannitus pro furto, vel pro crimine hæreditatis expilatæ an possit reuocari.*

1 **Si te.** [a] Damnatus de crimine expilatæ hæreditatis est infamis. hoc dicit. Not. expilationem hæreditatis esse furtũ improbius: & sic magis detestabile, quam furtum simplex. Item quod in furto sufficit pronunciari declaratorie furtum factum esse ab accusato, vel inquisito absque condemnatione pœnæ: vt ꝗ & eodem. l. decuriones. Quæro, quæ fuit ratio dubitandi in hac lege. Respondeo, vt ex glossa prima colligitur, duæ fuerunt rationes. Et tertia additur in glossa secunda in principio, prima igitur fuit, quia per iudicem nulla pœna fuerit imposita: sed solum super criminem pronunciatum. sed ratio decidendi contra istam rationem est: quia infamia ex sententia non ex genere pœnę procedit. ac etiã pœna in est a l. cuius reseruatur arbitrio: vt ff. ad turpil. l. j. §. j. Secũda fuit ratio dubitandi, quia pœna extraordinaria. iudicis arbitrio fuit imposita, & non alia ordinaria. vnde videbatur non infamari. argumen. ꝗ. eod. l. si possidonium. in fin. Sed ratio decidẽdi fuit, quia extraordinaria ex causa famosa, vt hic erat, infamatur vt nota. in l. quid ergo. §. grauior. ff. de his qui nota. infamia. nisi sit aucta, vel minuta cum causæ cognitione: vt supra, eadem lege. & si seuerior.. Tertia fuit ratio, quia tempore huius furti non erat persona, cui furtum fieret quod exigitur, cum furtum sit contractatio rei alienæ, &c. vt ff. de fur. l. j. §. fin. & insti. eod. §. j. sed ratio decidẽdi fuit: quia in crimine hoc expilatæ hæredis nõ requiritur persona, cui, licet in alio furto secus, infamat tamen, quia succedit in locum actionis: vt ff. de crimin. expilat. hæreditat. l. 2. & sic eius naturam assumit: vt ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum, & hęc prima ratio bona. Aliam addit gl. quia descendere videtur ab actione famosa &c. sed hęc non bona, quia ab illa non descendit, nec dependentiam habet, cum sint species oppositę: vt ff. de fur. l. hęreditarię. Oppo. modo, quod sit dare aliud furtum improbius. vt institu. vi bono. rap. in princip. Solu. confitendo. ideo dic, quod tres sunt species furti, [a] vt sequitur vsque ad fin. quod nota. Sed extra oppo. quod expilatio hęreditarię rei
b non possit furtum dici: [b] vt ff. de furtis. l. hęreditarię. Solue quòd illud

ADDITIONES.

a ¶ Tres sunt species furti. Improbum est simplex furtum, improbius expilatę hęreditatis, & improbissimũ robaria, seu rapina, de quo p. Bal. hic. & l. ti. ãfigere. ꝗ. de transa. & in auth. sed nouo iure. col. j. infra, de fer. fug. & sub quo horum trium generum comprehendatur sacrilegium, dixi in li. consue. burgum in titu. de iust. & illius executione. §. itẽ si auculsi. in gl. in ver. pour la p̃miere foys.

b ¶ Non possit furtum dici. Dic proprie, sed improprie sic, sed bene puniuntur ita tuto de fur. Bal. in l. de his, j. de fur. Bal. & Lu. in l. gerit. de acq. hær. sed communis opin. est q̃ non, sed pœna fit arbitraria, & habet locum etiam contra debentem bannitum mortuum ante aditam hæreditatem, vt per eum Salyc. in l. qui sepultura, infra, de sepol. viola.

illud, quod ibi dicitur, locum habet quantum ad actionem furti
2 pœnalem. & sic de alia specie furti ibi loquitur. † Sed iuxta hæc formo vnam quæstionem. Statuto cauetur. vt bannitis de furto non possit fieri concordia, nisi solutis decem fisco. Quæritur, an bannitis de expilatione hæreditatis, vel rapina possit fieri pax, & concordia absque luitione aliqua. videtur q̃ non; quia statutum loquitur de furto in genere, & sic de qualibet eius specie, vt ff. de leg. 3. l. si chorus. & l. si quis earum, §. interemptum. & ff. si cer. pet. l. j. & de leg. præstan. l. j. §. generale. Secundo, quia maior ratio prohibitionis est in expilatione hæreditatis, & in rapina, quàm in simplici furto, cum illa furta improbriora, vt in hac glos. & tex. ergo &c. argum. eius, quod ſ. de sacrosanc. eccle. authen. ingressi. circa princ. & in authen. præterea, j̃. vnde vir, & vxor. Tertio hoc probatur in tex. nostro, quia ante hanc l. cauebatur, quod damnatus furti efficeretur infamis, vt ſ. eod. l. furti. & per illam l. & ſi, dubiratum fuit de damnato de crimine expilatæ hæreditatis. & hic dicitur, quod idem, quia improbum furtum est. Quarto, quia si aliter dicatur, statutum reperiretur irrationabile, & absurdum contra l. nam absurdum, ff. de bon. lib.

LEX XIII.

1 *Verba increpatiua a patre testamento inserta filios quando infament.*

1 **Ea quæ pater.** Casus. † Verba increpatiua in testamento a patre scripta filios non infamant, licet opinionem eorum aggrauent. hoc dicit. Vel non infamant infamia iuris, sed facti. hoc dicit. Hanc l. quo ad secũdam partem intelligo, quãdo verba deliberatè sunt prolata. ideo tex. iste notanter dixit, quod ipse scripsit in testamento, & sic in dubio deliberatè dicitur fecisse. arg. ff. de testam. l. j. secus si calore iracundiæ protulit, vt quotidie faciunt patres; quia talia non attenduntur. arg. j̃. si quis Impera. maledi. l. j. Item per hanc legẽ reprehendo illos, qui dicunt, quod maius delictum est præterire, vel exhæredare posthumum cum causa, quàm iam natũ. ideo in posthumo testamentum fit etiam hodie ipso iure nullũ. patet enim, quod contra hanc l. dicunt. nam posthumi opinio non potest apud aliquem agg rauari, cum causam ingratitudinis non potuit committere: sicut iam natus, qui causam ingratitudinis committere potuit. & ideo etiam dico, quod ista l. procedit, vbi verba increpatiua potuerunt esse in filio vera, non allas.

LEX XIIII.

2 *Actore non probante, reus sine tortura est absoluendus.*
2 *Ictus fustium quando infamet.*
3 *Fustigatio an inferat infamiam iuris, vel facti.*
4 *Infamia quotuplex.*
5 *Infamiæ effectus qui sint.*

1 **Nullam.** Casus. Fustigatus, vel tortus ad veritatẽ eruendam, non infamatur. hoc dicit. † Recito primo glos. ij. & opin. quod ad veritatem quis non debeat torqueri, sed debeat actor probare, & eo non probante, reus debeat absolui, vt ſ. de eden. l. qui accusare. & j̃. de probat. l. actor. ff. de quæstio. l. de maiore, §. tormenta. Sol. quod in ciuilibus actore nil probante reus absoluitur, vt j̃. de iudi. l. properandum, §. & si quidem. & dic, vt ibi. & in l. in bonæ fidei, j̃. de rebus credi. sed in criminibus hic loquimur, quo casu reus quãdoque torquetur, vt veritas per eius confessionem habeatur. & hoc præcedentibus legitimis indiciis, & non aliter, vt j̃. ad leg. Corn. de sica. l. fin. & de quæst. l. 3. & ita debet hæc lex intelligi. Item quandoque sine istis torquetur; quia vacillat, vel quia ignotus, vel quia indicia sunt clara, quã ipse habet rei scientiam, & nihil vult dicere. tunc etiam fit tortura ad veritatem eruendam, vt in glo. † Opp. ij. quod ictus fustium
2 infamet. vt ff. eod. l. ictus. & j̃. eod. l. fustibus. Sol. vt sequitur in gl. quod hic ad veritatem delicti inquirendam; ibi pœnam iam commisit. Vel secundo, si hic in pœnam iam commissi causa non suberat, vt ex postfacto apparuerat, idest, quia ex postfacto apparuit, quod iste innocens erat, ibi verò causa suberat. & hæc est vna notabilis solutio. Sed contra eam opponit gl. de l. non poterat. ff. de furt. Sol. quod interdum quis damnatur tententialiter, & diffinitiuè. & tunc infamia insurgit ex sententia ex causa famosa lata, siue causa sit vera, siue non, vt d. l. non potest. facit l. generi. per locum a speciali. ff. de iureiuran. transiuit enim sententia in rem iudicatam, a qua non potest absolui. licèt nunc constet de eius innocentia, vt ff. de quæstio. l. j. ad fin. nisi a Principe, vt ibi. & ff. de posthu. l. j. §. de qua. Quandoque quis non damnatur diffinitiuè. & sic infamia non venit ex sententia, sed ductus ad iudicem, quia aliquas dicebatur subtraxisse, vel fecisse famosa. dixit iudex ite, & fustigate ipsum, isto casu infamia venit ex genere pœnæ, quo casu distinguitur. Aut causa suberat, aut non, & in dubio præsumitur subesse, nisi ex postfacto appareat de contrario. & hoc vult
3 ista glos. notanda. & in l. ictus, ff. eod. † Quæro modo, an in casu nostræ legis sit verum, quod non notetur infamia iuris, nec facti. Respon. gl. j. quod de infamia iuris loquitur hæc l. sed in infamia facti benè notatur. Idem dicit Cy. in l. 2. Sed contrarium tenuit Iaco. Butrig. per istum tex. qui dicit nullam. & sic omnem speciem infamiæ excludi, cum vniuersalis non sit vno contenta, vt ff. de reb. dub. l. si is qui ducenta, §. verum ego puto glos. veram in vno exemplo. & in alio sto cum Iac. Butrig. nam in torto, vt testis, sto cum Iaco. Butrig. in torto vero, vt reus subdistinguõ. aut post torturam fuit absolutus. & tunc adhuc dixit verum Iac. Butrig. quia indicia præcedentia sunt purgata. & per absolutionem apparet casum non subesse, ergo &c. vt ſ. dixi. Aut non fuit absolutus, licèt simpliciter relaxatus, tunc remaneat notatus infamia facti; quia increpatio, & indicia non sunt sublata, nec purgata apud bonos, & graues: & causa, ob quam iudex sic interlocutus fuit, adhuc subest. & tunc istud verbum nullam concernit indiuiduam speciem infamiæ iuris, non ipsas species infamiæ facti, & iuris, quasi diceret nullam infamia iuris. aliàs ex variis casibus resultan
4 tem. Prædicta no. vt cautus sis pro absolutione habenda. † Quero igitur pro præmissorum declaratione, quotuplex sit infamia, & dic, q̃ duplex, vt in glo. quia alia iuris alia facti. Infamia iuris irrogatur a iure, & quandoque ipso facto, non expectata sententia, quod euenit vbi. l. ipsum factum notat, vt ff. de adult. l. palam, & l. quæ in adulterio. & ff. eod. l. j. in princ. vsque ad ver. qui iudicio. vbi tria ponuntur exempla. & postea adduntur alia in versi. qui eam &c. Quandoque per sententiam, vel latam super crimine publico indifferenter, vel crimine priuato in certis casibus, vel etiã quandoque in contractibus, vt d. l. j. §. qui iudicio. vsque ad ver. qui eam. Quandoque ex genere pœnæ ex causa tamen famosa præcedente, quæ ex post facto non appareat subesse, vt ff. eod. l. ictus. & hic notatur in glos. Infamia verò facti irrogatur ex facto iure illam non inducente, sed hominum murmuratione, & collocutione. & hæc insurgit quandoque ex mala vita, & pratis moribus infamati, vt j̃. de dign. l. ij. lib. 12. & ff. de suspe. tut. l. j. §. fi. & l. suspecti. Quandoque ex testimonio paterno, seu ex imperio patris, vt ſ. eod. l. ea quæ. Quandoque iudicis, vt j̃. eod. l. verbum. Quandoque per sententiam iudicis ex certis casibus, vt in condi. furtiua, & interdicto, vnde vi. vt l. honori. & l. pares, ff. de obsequi. Et breuiter infamia facti est, quando opinio alicuius oneratur apud bonos, & graues, vt ſ. eod. l. ea, quæ, in fi. & potest esse hæc infamia facti, siue infamia iuris. sed non econtra, vbi causa, ex qua irrogatur infamia iuris, sit nota apud bonos, & graues.
5 † Nunc quære de ipsarum effectu. Respon deo infamia iuris, vt potentior omnia operatur, quæ infamia facti, & etiam vltra plura, vt patet per totum titulum, ff. de postul. Infamia autem facti secundum glos. hic positam operatur, sed Doctores addunt alia. Dic ergo, quod a dignitate repellit, vt j̃. de dign. l. 2. lib. 12. nisi in subsidiũ, vt de decu. l. eos. & l. generaliter. Item ad querelã inofficiosi facit fratrẽ admitti, qui aliàs non admitteretur, vt j̃. de testa. l. fratres. Item facit, & ab ea repelli, qui aliàs non admitteretur, vt ibi no. Item secundum opi. aliquarum gl. repellitur a testimonio, vt no. in l. Cassius, ff. de fena. & in l. 3. §. lege Iul. ff. de testi. Sed remitto ad ea, quæ scripsi in l. j. in fi. ſ. de sum. Tri. l. j. vbi gl. videtur contra. Itẽ repellit a iudicatura secũdum gl. in d. l. Cassius.

LEX XV.

1 *Mulieri licèt luctum, & habitum deponere, sed non infra tempora luctus nubere.*

Decreto. Primo permittit. Secundo prohibet. Tertio punit. secunda ibi, non etiam. tertia ibi, cum etiã.
1 Casus. † Mulieri remittitur luctus, & habitus; sed non vt nubat infra tempora luctus; quod si contra facit, notatur infamia, & etiã qui eam sciẽter in vxorem duxerit. h. d. No. tria, quæ sunt in sum-
a mario. Item, q̃ habitus non facit viduam, sicut nec monachum.[a]
a Item q̃ malitia isto casu non excusat ab infamia. Opp. q̃ contra
b non tenetur lugere coniugem,[b] vt ff. eo. l. vxores. Sol. vt in glo. quia ibi in viro, hic in vxore. Oppo. q̃ mulier nubens infra tempus luctus non notetur infamia, vt ff. eod. l. solet. Sol. vt in glo. j. quia ibi de Principis licentia facit. Opp. ad idem de l. liberorum, §. j. ff. eod. Solu. quod ibi iam partum ediderat. & sic ratio perturbationis sanguinis cessauerat. Sed Ioan. dixit, quod illa solutio non fuerat ratio finalis, sed etiam alia, ne secundo viro oriretur aliqua sinistra suspicio propter festinantiam secundarum nuptiarum, quam cognouit in vxore, vt in Auth. de re. & ea quæ pari. §. fin. & ideo tex. illud referebat ad casum præcedentem, quando vir non erat lugendus, vt vidua staret, donec partum edidisset. aliàs si vir fuisset lugendus, staret vsque ad annum. Sed contra locum facit, quia tex. ibi dicit intra legitimum tps partũ edidit. & sic loquitur de ea, cui tẽpus erat præfixum ad lugendum. & ideo fortè gl. hic in vtroq; dicit illud procedere, vt patet per implicatiuam etiam, quam hic ponit. Ad illud de sinistra suspicione potest rũderi, quod loquitur, qñ sic festinasset, q̃ de perturbatione sanguinis dubitari potuisset. Vel melius sinistra suspicio viro orirnuda nõ est causa, per quã notetur infamia, aliàs ex gelosia viri notaretur vxor. quod nõ est dicendum, sed festinantia perturbationis sanguinis inductiua est illa, quæ est causa infamiæ, vt d. l. liberorum. Oppo. de dicto Aposto. ii. q. 3. hic autem. Sol. vt sequitur in gl. q̃

ADDITIONES.

a Nec monachum. Adde §. j. in Auth. de mona. & in cle. j. & ibi Card. de fra. mona.
b † Coniugem. Adde inquantum hic quærit, an vxor teneatur plorare maritum, & dic q̃ non. nec uti uelte lugubri seu nigra, si non uule, & ita not. Ang. in l. sed si quid in ædifica. §. sed si vestimentorum, ff. de vsufr. & quæ uere dicatur nidua, no. Bal. in l. Deo nobis, supra de epis. & cler.

gl. q̃ illud dẽt intelligi quo ad validitatẽ mãrimonij, sed non quo ad euitationem infamiæ, sic ẽt est de iure nõ, vt in auth. de rest. & ea, quæ parit. §. fi. Sed tu dic melius, q̃ pœna q̃ imponit, qa nubit
2 j̃. tps luctus, euitat.[a] vt ibi not. gl. j̃. de sc. nup. l. j. quæ vẽ huic ꝓria. Sed non euitat eas, q̃ imponunt fauore liberorũ, & ex eo tãn, quia ad secunda vota transit ẽt post annũ. Et ita tenet Inn. & Io. An. in c. j. extra, de sc. nup. & est ratio, quia non proprie in pœnam, ne faciant, est inuentum, sed vt prospectum sit liberis primi mãrimonij, ne ꝓp̃ter fin fraudent. & hæc vera. licet aliqui cõtra. Opp. hic innuit a sensu contrario, quod ignoranter ducens excusatur, contra, quod facit ff. eodem. l. liberorum. §. notatum. Sol. vt glo. quod hic de ignorantia facti, ibi de ignorantia iuris, & scientia facti. Quero, an in casu nostro infametur ipso iure, dic, q̃ sic, vt in gl. fi.

ADDITIO.

2 ¶ Fuitat. Quia potest testari cum sint sublatæ pœnæ hodie de iure antiquo indũ ẽtę per dictum apostoli, mortuo uiro nubat in domino, ut no. Ange. in Auth. de non eli. 2. nub. colum. 4. & no. colle. in c. super illa. & ibi no. in apo. ad eum in uer. & non alie. extra, de secun. nup. si tamen nubat de consensu filiorum primi matrimonij euitat omnes pœnas, ut per Bal. in l. filium quem. infra. fam. ercis. & in l. j infra, de his, quę pœnæ no. & plenius per Ange. in l. mater, infra ad Tertul. de quo per Ro. sing. ccl. inci. tu scis, quod mulier.

LEX LXVI.

Fustibus. Casus. Ictus fustium ex interlocutoria in pœna cõmissi lata infamat vbi cã vera subest. h. d. de quo dic, vt dixi in l. nullam, ſ. eodem. Bar.

LEX LXVII.

verbum. Casus. Verbũ iniuriosum per iudicem prolatũ non infamat. h. d. Pone exempla, vt in glo. & ex primo no. q̃ permittitur iudici facere experientias naturales pro inuestigatione delicti non maleficas. vt j̃. de male. per totum.

LEX LXVIII.

1 *Infamia a transactione, & sententia irrogatur in causa famosa.*
2 *Pactus per pecuniam an sit infamis.*

Non damnatos. Primo dictum bimembre. secundo vnius membri limitatio. Tertio noui dubij remotio. Secunda ibi, verum. Tertia ibi, q̃ si. Ca
1 sus. † Snia, & transactio in causa famosa irrogat infamiã, sed non pactum gratuitum, nec purgatio per iurũ. h. d. Supple tex. ibi pro mala conscientia, q̃ in dubio præsumitur, vt ff. eo. l. quoniam. secus igiẽ, si petitioni ob redẽptionẽ vexationis suę dedisset. & hoc constaret, vt j̃. de adul. l. serui ob violatum. §. j. ibi absolutio, & sic iurauit reus. Sed vbi actor iurasset, tunc reus condemnatus esset
2 infamis. ff. de iureiur. l. nam & postea, §. sed si dãnetur. Opp. q̃ pactus per pecuniam non ꝓpea rẽ notet infamia. vt ff. e. l. athletas. §. fi. so. vt in gl. j. ſ. q̃ hæc lex debet restringi ad quatuor crimina prinata ibi, notata, & extra illa hẽt locũ rẽa, vt in ꝓrio. Opp. ad idem de l. in actoribus. ff. eo. so. q̃ ibi in actionibus ex contractu prosicscentib. licet famosis, vbi transigens nõ notat. aliæ gl. sunt claræ.

LEX LXIX.

Interlocutio. Casus. Simplex interlocutio iudicis nõ infamat. h. d. vel verba, redeas ad frugẽ melioris vitæ, non sint infamatoria. h. d. gl. hic posita dicit, q̃ hoc est verum de infamia iuris non facti. sed puto, quod nec etiam facti, quia ad nullam speciem redeũt, sed generaliter prolata sunt. & leges allegatas per gl. intelligo, quando ad speciem descendit. argumen. eorum quæ no. in l. turpia. de leg. j.

LEX LXX.

1 *Fenerator modum non extendens, an sit infamis.*
2 *Fenerator quilibet an sit infamis.*
3 *Infamia hæc an ipso iure, vel per sententiam irrogetur.*
4 *Vsurarius occultus an sit infamis.*
5 *Vsurarius peracta pœnitentia, & restitutione facta, an sit infamis.*
6 *Contractus minoris de consensu agnati fœneratoris factus, an sit nullus.*

Improbum. Improbũ fœnus exercentes sunt infames. h. d. de casu huius l. isto anno hic fuit q̃ de facto inter hẽdes cuiusdã Iacobi Sancolini de Becadel dis, & sorores ipsius agentes quærela. quia vsurarius dicebatur hæres in
1 stitutus. ideo casum huius l. examinemus diligenter. † Et primo quæro, an hæc lex habeat locum in fœneratore modum nõ excedente. Quidã q̃ non, quasi hęc lex notet excessum. & pro hoc facit i. gl. hic posita. & sic in duobus casibus tãn hẽt l. locum, videlicet in exigente vsuras vsurarum. & in exigente maiores, q̃ sint taxatæ. Ego puto ẽt in tertio. ſin exigente in casu a iure non prohibito. licet intra modum aliàs permissum. Sed nũc insurgit qõ, cum hodie vsuræ sint de iure canonico in totũ prohibitæ; imo, & de iure ciui. vt no. j̃. de vsu. auth. ad hæc, an hodie quilibet fenerator infametur, & vẽ q̃ non, quia hęc lex, quæ infamiam inducit in casibus tunc permissis nõ inducit. imo famam reseruat, igitur licet l. noua vsuram tunc permissam nunc prohibeat, ex quo alr superinfamia inducenda, nõ prouidet, vt illam, vt prius dimittere, ne vltra specificata alia innouentur, vt j̃. de testa. l. sancimus. & de appella. l. præcipimus. Sed Gul. de Cu. Pet. Iac. But. & cõiter oẽs tenent ꝗ ex eo, quia oẽ fœnus est hodie improbum; & sic cũ hæc l. sit in viridi observantia, & quotidie loquatur, vt ſ. de hære. l. arriani. sequitur, q̃ per hanc l. quasi post illã quæ prohibet vsuras factam infamia fœneratoribus inducitur. & hoc sequor adiecẽ is, q̃

a j̃. dicentur. † Quero modo, an & hæc infamia irrogetur ipso iure,[a] vel per snam, & gl. ij. dicit q̃ ipso iure, & ꝓbat gl. Ianc intellecta vna ratione. sa diuisione. Nã aut agetur ciuiliter ad restitutionẽ solutorum, vel ut indebitorum ex vsuraria prauitate: & tunc cõdemnatus non propterea infamabitur ex snia, qui condemnabitur, vel cond. ind. vel ex l. ista, vel quauis alia simili, & ille non infamatur, vt ff. de actio. & obligat. l. cessat. Aut agetur criminaliter ex eius dolo in exigendo cõmisso, & tunc agetur nomine stellionatus, sed istud isto casu sine snia super eo lata non põt infamare, quia propter indebitum solutum intentatur. & sic succedit loco condi. inde. & per consequens non dẽt infamare, ut ff. de pœ. l. infamem. Ergo cum non ciuiliter agendo nec criminaliter per sententiam possit infamari. Sequitur, q̃ ista l. quę infamiam irrogat, debet intelligi, vt irroget ipso iure, & ita pertransit gio. & Cy. ac alij multi cum ea. Sed ꝗ gl. opp. circa duo. Primo ꝗ id, quod supponit gl. q̃ hic posset agi crimine stellionatus, quod vẽ falsum, quia hic fenerator vsuras egerit ex conuentione, & partis consensu, ergo dolus non potest ei imputari, ut ſ. de trãſ. l. cum donationis: & ff. de ac. emp. l. j. in fi. Sed defendunt quidã, ut Iac. But. quod in stipulando vsuras procedit arg. quia de illo dolo nõ potest agi. sed de dolo postea commisso in exigendo sic. quia tũc dolum committit, & in inuitum, quod certe non credo, quia exactio trahit ortum a præambula obligatione, & ad gl. i fi. q̃ argumentabiliter sic dicit. Secundo ꝗ eius determinationem oppo. vt
b non ipso iure, sed per sententiam infametur,[b] & hoc per istũ tex. qui dicit irroganda, q̃ concernit futurum. & sic sententia tũ necessaria. arg. eius, quod no. in l. criminali. j̃. de iurisd. om. iud. & in l. si quis in tantam. j̃. vnde vi. Sed defende, ut intelligatur. ſ. quod irroganda est per hanc l. non per snam. & quod hæc sit intentio huius tex. patet ex uerbo, exercentibus. & ex uerbo, existẽtibus. per quæ no. q̃ exercitio, & exactione debet notari non minus q̃
4 ex condemnatione fienda super restitutione usurarum. † Quero tertio ab extra. an hæc lex uendicet sibi locum in usurario nõ publico nec manifesto, sed occulto, & vẽ, q̃ non, quia in tali occulto durat adhuc bona fama. & sic non potest dici illa priuatus p infamiam. arg. j̃. de testa. l. j. In ꝓrium facit hęc l. quæ generaliter, & indistincte loquitur. Ego puto in prẽsenti sic dicendum, q̃ publicus, & manifestus usurarius tenetur ipso iure infamia iuris, & facti, non manifestus uero, nec publicus non potest notari facti, quia apud bonos, & graues eius opinio non est oneratę; quia de occulto non est eis notitia. ergo, &c. ut ſ. eo. l. ea quę in fi. de infamia uero iuris etiam non puto, eum magis difficulter illa irrogetur, q̃ prima propter maioritatem sui præiudicij, sed demum illũ puto notari per snam, quia tunc transibit in manifestum. ut l. cmptorem, in princ. ff. de ac. emp. Simile uide, nam qui lenocinium publice in quæstuarijs mancipiis committit ipso iure, & facto notatur infamia, ut ff. e. l. j. in prin. & l. athletas. §. ait prætor. & non q̃ occulte, & non publice, sed demũ per snam, ut no. in d. §. ait prætor. simile ẽt in muliere deprehẽta in adulterio, quæ no. infamia, non illa, quę adulterium commisit, sed deprehensa non fuit. nam tunc exigitur, ut damnetur, ut ff. de ri. nup. l. palam. §. quæ in adul-
5 terio. cum ibi no. per Ioã. & Azo. † Quero iiij. an p̃ ꝓ penitentiã peractam, & restitutionem uturarum remaneat infamis. & vẽ q̃ sic per notata hic in gl. ubi condemnatus ad restitutionem remanet infamis, & quia infamia iam inflicta per solũ principem aboletur, vt ff. de postu. l. i. §. de qua. In ꝓrium facit, quod no. ff. eod. l. qñ. in fi. gl. dicit in publico, & manifesto primam partem procedere, cum ipse infametur ipso iure in alio occulto, & nõ publico, quem dixi demum infamari. sententia lata procedit secũda pars, si ante sententiam penitentia acta restituas, & utrunq; membrũ probat. glo. in d. l. qñ hoc ultimum directo. Primum a sensu ꝓ o ex ꝑdictis, qñ frater defuncti possit quærelare testũ, in quo fœneratorem instituit hęredem. ut l. fratres. j̃. de inofſi. testa. Item quã
6 do repellatur a dignitate, uel testimonio per no. ſ. eo. l. nulla. † Vltimo fuit dubitatum. hic statuto cauetur, quod minor non possit alienare immobilia nisi de consensu unius de agnatis suis bonę opinionis, & famę: euenit, quod agnatus qui consensit fuit fœne
c rator: quærebatur modo, an uitiaretur contractus[c] quasi non esset bonę opinionis, & famę, vt hic. Et dicebat Iac. Bu. quod statutum nõ debet intelligi de tali fama, sed quod sit discretus, & cautus ita, quod non diffamatus de dissipatione bonorum, quia de tali non est prę sumptio, q̃ male cõsultat minori, & q̃ fenerator sit huiusmodi habetis gl. ff. de usur. l. de in rem uerso. super uer. præstitisset.

ADDITIONES.

a † Ipso iure. Adde Bal. hic paulo post prin. q̃ vsurarius est infamis de facto, & nõ ipso iure, & non potest esse testis, & Bal. in l. qui accusare. in j. col. in uersi. aduertatis. ſ. de eden & in l. j. j. de testam. 7. qubi uerum etiam si non sit manifestus, & in testamento uerum restitutus usuras. Bal. hic, uersi. restat ergo, & in ru. infra de usu. in j. colum. in fin. quæro. unde Ludo. in l. admonen. ff. de iureiurando.
b † Infametur. Adde, an usurarius sit infamis, & habeo Bald. in l. qui accusare. supra. de edendo. qui dicit, quod est infamis infamia facti, ideo repellitur a quærela, & d. Ant. in c. Rayn. extra, de testi. dicit quod est infamis infamia tali. uide ibi eum; & Barba. post eum in sua Ioannina, & Bald.
c ¶ An uitiatur ꝗ ctus. Tu uide de hoc per canonistas, & signanter Mod. in c. quam perniciosum. extra, de usur. Pau. de Cast. hic & Iac. But. & Flo in l. ij. ff. de testi.

stitisset. Sed dominus meus tenebat ꝛ, ut non ualeat contractus, quia iste est infam s. & per consequens non bone famæ, & opinionis, ut exigit statutum. Est n. infamia priuatio famæ, ut no. s. e. l. i. Itē quia suę famę est prodigus, ꝓ patet, quia illicitum lucrū prę fert suæ famæ, ut s. de postul. l. si qui. Item, quia de facili sunt corruptibiles. Nam si lucrum præferunt animę, quanto magis alterius cōmodo, & utilitari, unde cum præsumptio sit, ne corrupti aliter consulerent, q̄ deberent. dicit eos non admitti. facit. ff. de accu. l. si cui. §. hi sdem. & ita dicit fuisse consultum. Ad illam gl. resp. quod loquitur secundum tempora, secundum quæ uiturę erant permissæ. & hæc tamen puto intelligenda secundum distinctionem, quam supra feci in tertia quæstione. Bart. de Saly.

LEX XXI.

Si fratres. Minor exercens artem ludicram non infamat. h. d. Opp. quod minoribus, in delictis non subueniatur, infra, si aduersus delic. l. si. Sol. vt in gl.

LEX XXII.

Fidem. Condēnatus de fide rupta est infamis. h. d. gl. sunt clarę, iō eas uide per te, uerum id quod dicit glo, ꝓ eo ipso, ꝓ quis est in peccato mortali est infamis, intellige infamia canonica, non tali, quę repellat ab his, quæ no. s. eo. l. nullam.

De procuratoribus. *Tit. XIII.*

1 *Procurator ab aduocato differt.*

1 Continua rubricam, ut in gl. Et quære primo, ut in ea, in quo differt ꝓcurator ab aduocato. & gl. vnam dr̄iam assignat. s. ga aduocatus colludens accusatur de ꝑuaricatione, vt l. i. s. de aduo. diuer. in. procurator tenetur d̄no mandati ad interesse, ut ꝗ. e. l. si procurator, in fi. Addit Iac. Bu. alias dr̄ias. s. ga, ꝓcurator ad iudicia nō ꝑt esse minor 25. ann. ut ff. de, ꝓc. l. minor. & dicet. ꝗ. e. l. exigēdi. ad uocatus sic dūmodo sit ætatis 27. an. ut ff. de ꝓst. l. i. §. puerītiā. Itē quia patroni causārū iurant. s̄m quod hī ꝗ. de iudi. l. rem non nouam. §. pr̄oni. In procuratore hoc non reperīt. Pores addere aliam dr̄iam, quā ponit gl. ff. de testi. l. fi. s. ga in ea cā nō pōt aduocatus esse testis, sed ꝓcurator sic. Sed ga hoc non est sic expeditū in ꝓcu

a ratore, remitto ad no.[a] per Bar. ff. de iu. fi. l. deferre. §. itē cos. Quæro secundo cum gl. in quo differt titulus iste a titulo. s. mand. Respon. ut ea. & secundam mēlior, in cuius fine adde. & quia gestio, ꝓcedit, postea agitur, ideo titulus iste illūm præcēdit in ordine.

ADDITIO.

a Remitto ad no. Adde d. Ias. de Mayn. hic, quod ultra sex differentias addit sexprimam, quæ notabilis est, & alijs utilior uidelicet, quia salarium, quod recipiunt aduocati a priuatis clientulis dr̄ quasi casterense, ideo non acquiritur parētib. etiam, quo ad usūmfr. & de eis possunt testari, quamuis sint in potestate patris, sicut olim erat in salario, qd de publico percipiebant gl. & do. in l. fori. §. de aduo. diue. iud. Bar. in fi. per illū tex. ꝗ. de silentia. li. 12. Bal. in l. fi. per illū text. ꝗ. de inofficiosa. & in c. cū oportet. in prin. in pe. col. de bo. quæ lib. ubi reprobat Spe. quia tenebat ꝓrium in tit. de aduo. & obl. in 5. col. in uer. nec intelligas; secus est in salario procu. ita Bald. sub dubio forte in d. l. fori. sed clare firmat idem Bal. in d. l. cum oportet. in prin. pen. col. & ibi Ang. & Mod. ꝗ. de bo. quæ lib.

LEX PRIMA.

1 *Procurator quando cautionem dare debet. nu. 3.*
2 *Cautio rati quid sit.*
4 *Procurator an debeat cauere de rato, & quando.*
5 *Procurator an admittatur cum cautione, si de mandato non constet.*
6 *Procurator an debeat satisdare, etiam si de mandato constet.*
7 *Procurator quando sciatur certo mandatum habere.*
8 *Mandatum procuratoris, quando certum vel dubium dicatur.*
9 *Mandatum allegans quando admitti debeat.*
10 *Cautio, vt prestetur, cui electio concedatur.*
11 *Mandatum an per testes probari possit.*
12 *Procurator volens cauere sub cōdōne, si nō habet mandatum, an audiatur.*
13 *Procurator ad agendum, an possit solutionem recipere.*
14 *Procurator in rem suam, an admittatur cauens de rato, si dubitetur de cessionis mandato.*
15 *Procurator in criminalibus, an admittatur cum cautione de rato si dubitetur de mandato.*
16 *Cautio rati, an possit absque fideiussoribus ad pignora augeri, vel ad cautionem simplicem minui.*
17 *Procurator an possit fideiussorem loco pignoris dare.*

a 1 **Cautio.** Casus, vbi incertum est de mandato ꝓcurator actoris cauet de rato. h. d. † Oppo. ꝓ tex. nō bene dicat, dum dicit, ꝓ cautio debet præstari. quia imo satisdatio cum hæc sit prætoria. ut ff. de præt. stipulatio. l. ii. §. i. & l. prætoria. & ff. de procurato. l. Pomponius. §. rati. at satisdationes exiguntur fideiussores, vt ff. qui satisd. cog. l. i. Cautio uero est sine fideiussoribus, ut ꝗ. de uer. sig. l. sancimus. ergo non bene. Sol. ut gl. i. quæ notabiliter dicit, quod uerbum seu nomen, cautio, est genus, & diuidit̄ in tres species, quarum duæ transeūt in proprium nomen, una uocatur satisdatio in nomine gn̄is sui. Earū quæ transeunt in proprū nomen, vna uocat̄ satisdatio, sūpto noīe ex pte cauentis. alia satis accepto, sumpto noīe ex parte recipientis. ut hic, cū de fideiussoribus alia, q̄ stat in noīe gn̄is sui uocatur cautio, & hæc sine fideiussoribus vel pignoribus. ut in ꝛrio. Modo ad propositum hic non sumitur pro illa specie, quæ stat in nomine generis sui: sed pro satisdatione, quia prætoria est. & non mirādum, quia genus repræsentatur in qualibet sua spē, vt ff. si cer. pet. l. j. & de leg. iij. l. qui earum. §. interemptum, & hoc qñ hoc verbum, cautio, profertur a l. prætoria, vt hic, sinaūt a l. ciuili, vel ab homine, dic, vt dixi in l. iancimus. vbi melius cadit q̄ hic. & hic pro continuatione mādē potes recitare q. quā hic po-

2 nam in fi. † Opp. 2. ꝓ tex. nos dimittat in incerto, & obscuro: dū dicit, ꝓ prestanda est cautio rati: & non declarat quid sit hæc ratihabitio. & sic ꝗ. §. quibus. §. de no. co. cōpo. Sol. ꝓ licet forma hic non ponatur, tū supponitur, s̄m ꝓ alibi declaratur. s. in tit. ff. rem ra. hab. & hic in gl. in ver. item quid. vlq; ad ver. item quod, sed attendendum, ꝓ licet gl. aliter dicat qualiter ratum habeatur, nō pp ea de forma cauendi aliquid dicit. Vnde Pet. dixit, ꝓ procurator debet promittere ie facturum curaturum, ꝓ dn̄s habebit ratum, & hoc ne alias vitiar̄etur promissio tanquam de facto alieno, vt ff. de ver. ob. l. stipulatio ista. Sed Dy. dixit, ꝓ licet promittat dūm ratum habiturum, valet stipulatio, quia sic traditur forma a l. ff. rē ratam hab. l. fine. §. in stipulatione, & in l. procurator competeret, & ibidē tenet Bar. & pro hoc in tex. ꝗ. de satisd. l. i. in prin. Hoc ēt tenet hic Ray. & cōiter doc. nec ob. qd factum alienum promittat, quia illud hēt locum in stipulationib. conuentionalibus, nō prætoriis, & necessariis, vt eadem l. stipulatio ista. ī fi. & in eo. ti. l. quoties, & ita vī notare gl. insti. de inuti. stipu. §. si quis alium. & ita te

3 neo. † Opp. 3. ꝓ procurator non exigat cautionem, sed ab eo exigatur. vt l. iij. §. si procurator. ff. rem rat. hab. l. prætor ait. circa prin. ff. de dam. infe. Sol. ꝓ hæc s̄m illas, nam hic passiue, & non actiue legitur. Oppo. 4. ꝓ non caueat de rato. ff. e. l. non distinguemus. §. pe. sol. gl. quod ibi in procuratore dato ad compromittēdum. ista sol. in sui forma non est bona, quia si constat, ꝓ datus fuit, siue ad

b compromittendum, siue ad agendum, non tenetur cauere.[b] Ideo dic melius, vt ibi no. ꝓ aut procurator non habens ad hoc mādatum compromisit, & non tenetur cauere de rato, quia sufficit pœnam aduersus eum ꝓmitti. vt ibi. Item quia sibi imputet, qui compromisit, & de hoc sibi non prospexit prius. Aut procurator habens ad hoc mandatum compromisit, & ēt nō cauet, quia de mādato constat, & non cauet. Aut dubitatur, & caucbit, vt hic, quia

4 & arbitria sunt ad instar iudiciorum redacta. † Opp. 5. ab extra, ꝓ licet dubitēt, non admittat̄ aduersario inuito, cum cautione de rato, vt ff. ad Treb. l. qui ita. §. i. fol. quod ibi fallit pp fragilitatem cautionis, & ratione magni periculi, qd posset imminere hrdi, si cōpelleretur adire. vt ibi no. Opp. 6. & ab extra, quod licet dubitet, non tenetur cauere de rato. vt l. Pomp. o. §. rati. ff. eo. fol. ꝓ ibi non tenetur ex eo, quia tarde ab eo petitur, quia lis iam conte. erat, vñ apetēdo reus est exclusus. vt ꝗ. e. l. ita demū. Non aūt ibi nō tenē, ga ab̄s vbi de mandato dubitetur, cauere non teneatur. Opp. 7. ab extra, ꝓ non teneatur quasi superuacuo petatur. cum dn̄s necessario ratū habebit ꝓ iurm calūniæ, ꝓ præstare tenetur, vt ꝗ. de iu. ca. l. 2. §. finaūt. & in auth. principalis. So. vt plene no. in d. l. Pomp. §. i. Opp. ꝓ non sit dr̄ia. an ꝑstet, vel dubitetur de mandato, qd vī innuere in tex. a sensu ꝛrio. vt ꝗ. de satisd. l. i. nā, & si constet de mandato, tenet̄ cauere, vt de rato, vt ff. de min. l. illud. §. si talis. & ff. de ope. no. nun. l. quia in re. §. i. Sol. ꝓ in illis non habeat sufficiēs mādatum, quia gñale hēbat, ubi spāle exigit. & de illo gñali ꝑstabat, sed de speciali dubitabat: ab̄s si de speciali non dubitaretur, repel

5 li posset. & ita intellige, qd no. ff. e. l. non solū. §. qui alieno. † Opp. ꝓ ēt si constet, cum non hr̄e, admittatur cum cautione. ut ꝗ. eo. l. maritus. Sol. quod regula est, vt non admittatur, quia nemo aliena actione experitur sine mandato. vt ꝗ. de neg. gest. l. tutori. & ff. eo. ti. l. si pupilli. §. videamus. fallit in personis coniunctis, quę sine mandato admittuntur. Sed cum cautione de rato, & nō aliter, ga nullū faciunt præiudicium dn̄o. vt ꝗ. qui res iu. non nocet. l. i. Itē hæc uera, qñ ille conuentus uenit, ut cōiunctus. Secus si uenirer, ut procurator, quia tunc de eo censeretur, ut de extraneis. sic fallit in his, qui habent quasi mandatum a lege. & quasi dñi censentur, vt tutores, quia illi admittuntur. licet aliud mandatum nō habeant ab homine, ut d. l. tutori, & ꝗ. eod. l. neq;. ff. de admi. tu. l. i. §. sufficit. & sine cautione, licet, si de eorum tutela dubiretur, ipsi debeant cauere, ut ff. de admi. tu. l. vulgo. & vide quod ibi notat. Itē fallit ꝗ. si per uim uel alio modo. l. j. Opp. ad idem, de l. ij. §. hæc rō. ꝗ. de iura. cal. vbi vī casus, ꝓ sine ullo mādato quis admittatur cū cautione de rato. solu. ut ibi sentit gl. in l. interlinearis. quod ibi licet nō fuit probatum, fuit tū probatum semiplene, uel ibi fuit ad

6 missus de facto uolente aduersario. † Opp. ēt, ꝓ si constet de mandato nō admittatur sine satisdatione, ut ꝗ. de satisda. l. i. ibi in procuratore &c. Et quia in satisdatione de iudicato soluendo, quam uerus procurator præstat, quia alias non esset cautum actori contra reum, qui forte non esset soluendo, & sic cautio illa non reddit inutilis. Hic in ꝓcuratore actoris, & in cautione de rato, quę redditur inutilis, cum constat de mandato, quia iā apparet, quod ratum

ADDITIONES.

a ¶ Cautio. Limita hunc tex. ut per dominum Ias. hic, qui ponit. xiij. limi.
b † Nō tenetur cauere. Adde hoc dictum esse uerum, nisi dubitaretur, an iste mādatum esset sufficiens ad illam causam, uel an esset reuocatum. ut subdit Saly. ita notat Pau. de Castr. in l. non solum. §. qui alieno. ff. e. per l. illud. §. j. ff. de dam. inf. de quo per Bar. Soc. in suo trac. fall. reg. 317. & Fran. de Are. consi. 135.

ratum, & gratum haber. Concludamus. igitur ꝑdicta sic, aut q̄rīt ex parte rei. aut actoris. Primo casu, siue ꝗstet de mādato, siue nō s̄m nō cauet de rato. sed de iudicato soluendo. vt ꝗ. e. l. exigēdi. & ꝗ. de satisda. l. j. Sed̄o casu fac tria mēbra, ga, Aut ꝗstet, ꝓ nō hēt mādatū: & tunc Aut venit, vt cōiunctus, & admittit̄ cū cautione de rato. vt ꝗ. e. l. maritus. & vide, qd ibi no. in ij. gl. Aut venit, vt procurator & repellit̄, ga aliena actione nemo experit̄ sine mādato.

11 fallit in casu. ꝗ. si p vim, vel alio mō. l. j. Aut cōstat, qd hēt mandatū: & tūc si sufficiēs, admittit̄ sine cautione. Si ī sufficiēs repellit̄. Aut dubitat̄ de mādato, vel eius sufficiētia: & tunc hēt locū. l. no

b stra, vt admittatur cū cautione de rato, vt hic, & ff. de min. l. illud. §. si talis. & de ope. no. nun. l. ga in re. §. j. fallit in l. q ita. §. j. ff. ad tre

7 bel. † Quæro modo cū gl. & primo, qñ dicat̄ esse incertū, vel dubitari de mādato: inter hoc. n. non est dr̄ia, vt ex fin. gl. colligitur. & rñ. glo. in ver. itē, ꝓ dicit, &c. ga negatiue conuenti. vt ꝗ. qui, ad liber. procla. nō ls l. 3. sed doc. ꝗ, vt ex sola negatione res nō efficiat̄ dubia: ga tunc sequerēt, ꝓ esset in ptāte rei semper exigere cautionē istā a procuratore actoris, negādo eius mandatū, & eē cuiuslibet asserētis se procuratorem facere, se admitti sola assertione cū cautione de rato. cū aduersarius semper negabit eum procura. Præterea negatio, q̄ fit ad fauorē alio nō apparēte redundabit in lesionē. ꝗ. l. ꝓ fauore. Item ga tunc res dr̄ facta dubia iudici, cū ipsa est semiplene prolata. vt ff. de iureiu. l. admonendi. cū ibi no. & de carbo. edic. l. 3. §. duæ cāæ. & ff. de q̄st. l. de minore. §. tormēta. non ergo p sola negationē. Non ob. d. l. 3. ga ibi de alia dubitatione loquit̄. s. respectu ꝓfessionis non factæ, de qua ibi promiserat: & respectu sequestrationis, ibi, de illa fienda, hic de dubitatione inducenda p probōnes, q̄ debent fieri iudici. vt ff. eo. probatio. l. quinquaginta. si igitur nulla probatio est facta iudici, nō est dubia nec incerta, vt regrit iste text. Sed iuris p̄sumptione est certa ꝗ̄ non probantē. ar. ff. de ꝗh. emp. l. in lege. & de testa. tutela.

8 l. duo sunt titii. † Dicamus ergo s̄m doc. ꝓ tunc est incertū, vel dubiū, cū aliquid est probatū iudici, per qd incipit opinari de mandato. sed plenā fidē nō hēt, puta si procurator producit literas priuatas, q̄ tm̄ semiplenum ꝑbāt. vt ꝗ. qui po. in pig. ha. l. scripturas, vel ēt publicas. sigillatas, de quarū fide aliqualiter dubitat̄ arg. eorū quæ no. s. de epis. & cleri. l. si qua ꝑ calūniā. vel instr̄m producit, de cuius fide aliqualiter, & modicū dubitatur, vel probat reuocationē mandati semiplene per vnum testem. arg. eorum quę no. in l. in bonę fiei. ꝗ. de iureiu. & in l. admonendi. ff. eo. tit. & dico clare hoc, ꝑbari. ff. de admi. tut. l. vulgo. ī litera. vī duret tutor, &c. vel s̄m aliquos si sit mandatū semiplene probatur. puta per vnū testem, ꝓ alii non admittunt, quia dicunt mandatum non posse probari per testes, ꝓ an sit verū. ꝗ. dicam. Sed contra istos arguo, quia semiplena probatione facta recurritur ad sacramentum. vt no. in d. l. in bonæfidei. & perq̄s non recurritur ad cautionē de rato. Sed defende, quia illud hic fallit, quia per tale sacramentum reo non esset prouisum, domino postea non habente ratum, ad

9 cuius fauorem promissum est de cautione prestanda. † Sed iuxta hoc quæro, allegans mandatum ad eius probationem dun taxat ostendit instrumenta principalis debiti, dicens illa fuisse sibi tra-

a dita: vt ꝗ̄ debitorē experiatur, paratus cauere de rato: an debet,[a] quasi sit p̄sumptio de mandato. gl. mouet hoc dubium extra de off. dele. & tenet, ꝓ non. Sed Ray. in l. vulgo. ff. de admi. tut. dicit, ꝓ sic. & inquit Inn. hoc tenere in d. c. coram. ꝓ nō est verum, sed pro eo facit. l. labeo. ff. de pac. & quod ibi no. per doc. & melius. ꝗ. de pac. cōuen. l. fi. vbi quasi casus: ut ēt sine cautione audiatur. sed tenet, vt non admittatur: quia mandatū non infertur ex productione instrumentorum principalis neg. ge. ergo, &c. arg. l. nihil. ꝗ. de acq. pos. Secundo, quia cautio in d. l. fi. hoc, ꝑbat. nam ibi per instrumentum dotale probatur traditio instrumentorum. & eo probato præsumitur, ꝓ vxor velit maritum habere administratorem parafrenalium. & in hoc est ibi speciale. igitur in ceteris ius commune est in contrarium. Dubitari ēt pōt de ostensione sigilli dñi iui ex quo quis dicit se habere mandatū. & dicit Io. And. quod non sufficit: sed requiritur scriptura sigillata. & ita in-

10 telligitur. ff. eo. l. j. §. cōstitutus. † Quæro, secundo, cuius sit electio: an procuratoris, vel rei super ista cautione præstāda. & bī tres fuerunt opi. vt no. in l. non solum. §. quia alieno. ff. e. Sed opi. Io. q̄ sequitur gl. est vera. s. quod sit in electione procuratoris. Primo per. l. plerumq;. ff. de iure do. Sed̄o per tex. ꝗ. e. l. exigendi. circa prin. & ff. de dam. infect. l. inter quos §. penul. in quibus patet, quod exēti mandati non sit ab eo, qui cautionem offert. ex quo patet, ꝓ electio est cauere debentis. Tertio ꝓfirmant doct. & fortius, ga si aliter. dicatur, nil proderit procuratori fecisse rē dubiā, si reus posset ab eo exigere plenam probationem mandati, nolens de cautione contentari. & sic frustra. ll. istæ fuissent impositæ. sed ꝗ̄ istam partem facit ista. l. in verbo, exigens. Nam cum exigere sit ab inuito extorquere. vt ff. de leg. 3. l. fideicomis. si rem. sequitur, ꝓ re facta dubia electio est rei. an velit cautionē exigere, vel mandatum sibi probari. so. ꝓ hic exigit causatiue, nisi procurator vellit mandatum probare, & electione procuratori seruata. Vel vt verius mihi vī quo ad istum tex. possum dicere, quod hic datur electio reo. & hoc ideo, quia sola negatione erat incertū, an esset ei negotium mandatum. vt dixit gl. & per procuratorem nil probat. vñ reus electiue pōt dicere, si tu nō vis probare aliter de mādato, caueas mihi de rato, ga cōtentor. & p istum tex. exigit cautionē rati, est tū exactio causatiua. Concludo igitur, ꝓ nihilo probato electio est rei, sed probatione semiplene facta electio est ꝓcuratoris. licet improprie dicatur electio, cū potius sit facultas q̄dā. & sic tex. iste pōt intelligi dupliciter in eo, ꝓ dicit incertū, &

11 s̄m vnū modū saluat̄ gl. hic posita, q̄ doc. reprobāt, vt dixi. † Quæ

b ro. 3. an mandatum posset, ꝑbari p testes,[b] & dixit Pet. ꝓ nō, per l. j. §. de man. prin. vbi scriptura exigit̄. Itē instit. de satis. §. sinaūt. vbi ēt p acta dēt ꝑstare, si dn̄s est absens. ꝑfirmat̄ rōne, ga alias nō esset cautū aduersario ex eo, ga s̄nia ꝗ̄ talē sic probatum, ꝓcuratorē non p̄iudicaret, dn̄o diffitenti suū procuratorē fuisse, cū ꝓbationes factæ super mādato nō habeāt ei p̄iudicare. ar. ꝗ. res inter alios acta. p totum, & tū euentus, ꝓcuratoris nō dēt ꝓdōnem aduersarii in aliquo deteriorē facere. vt ff. ex qui. ca. in pos. ea. l. i. §. defendi. & ista est fortis rō, sed attendendū, quod accur. ꝗ. eod. l. maritus. super verbo. ꝑscripserit, sentit. ꝓ per testes ad lites prosequendas mandatū, probari possit. Idē tenet Azo. in sum. huius ti. vltra medū, ver. est aliud. idē Bal. ext. e. c. j. idē Spe. in tit. de pc. §. rōne aūt formæ in j. col. ver. porro. Et idē Gul. de Cu. ff. e. l. fi procurationē. & Ia. Bu. licet p trāseundo. Et refert, quod multi moderni hoc sequuntur, & ꝑbant rōnibus. primo quia hoc non reperīt. phibitū. ergo ꝑmissum. ff. ex qui. cau. ma. l. nec nō. §. qd eis. & ff. de prob. l. ab ea parte. Itē quia certi sunt casus, in quibus scriptura exigit̄, qui numerantur. s. de pac. l. pactū, ꝓ bona fide. inter quos iste ponit̄, ergo &c. ga si pōt probari p literas, & instr̄m, ergo & p testes ar. ꝗ. de fide instru. l. iii exercendis. cum s̄. Itē quia p nuncīū cōstitutū. & p literas. vt ff. eo. l. j. §. j. igitur si per nuncium absq; literis, & in absentia, vt vult ibi tex, ꝛequit̄, quod per nūciū, & per testes probat̄. Ad obiecta rñ, & primo ad l. j. s. de man. prin. ꝓ in mandatis principum est speciale. & sic in ꝗ̄rium est ius cōe. ff. ad mun. l. j. in fi. & sic illam inducendo per locum a speciali, magis facit pro, quam contra. ad §. sinautem. instit. de satis. respon. ꝓ tex. ille probationem per testes non excludit, sic nec probationes per literas, vel instr̄a. solum. n. ibi considerauit, ꝓ ꝑstet de mādato. Ad rationem Pet. respon. Cy. in additionib. s̄m quosdā, ꝓ illa rō non debet attendi isto casu, ga idem est, si probetur p instrumentum: cum nec tunc præiudicet domino, si velit dicere falsum, vel s̄m alios in casu isto est spāle, vt ipso iure ꝑbatio per testes, p̄iudicet dn̄o absenti, donec probet ꝗ. Et sic rō, ga absentia dñi est causa essentialis hmōi probationis, cū si p̄ęsens esset hęc probatio, mandati non fieret. vt ff. co. l. præsens. igit nocere debet absenti. vt l. sed interpellatur. §. arbiter. ff. de arbit. & hæc fuit respon. originaliter Gul. quam posuit. ff. eo. l. si procuratorem. Hec solutio est no. & per eam habes, ꝓ dominus debet probare falsitatem procuratoris. Ray. hic fol. addit. quod putabat dn̄m citari debere, ad videndum iurare testes tale mandatum probare volentes, & opponēdum, quicquid vellet ratione sui interesse, alias non putat domino ignoranti, & non citato præiudicare. arg. eius quod no. ff. de inofficio. test. l. si suspecta. in prin. & de re iud. l. sepæ. §. scientibus. & de adoptio. l. nam ita diuus. Ioā. vero an. in additionibus suis super Spe. in præalle. ti. §. & ver. dicit, quod cōsuetudo iudiciorū talē probationem non admittit, quod ipse cōmendat, quo ad lites persequendas, sinautē tractaretur de præterito, an talis fuerit procurator, siue quæstio sit inter procuratorem, & dn̄m, siue inter alterum eorum, & tertiū, siue inter duos tertios. tunc dicit, probationes per testes admitti. Quid igitur dicam inter tantorum docto. narrationes, subsidio, tū, nea liqua pertranseam sub silentio, pondero primo quod ad rationem Petr. per illos modernos non est sufficienter responsum, quia nō valet prima responsio: cum dicitur, idem esse in instrumēto publi. si illud velit dicere falsum: quia simile non est bonum: quia instrumentum habet tabularij authoritatem, cui stetur, nisi contra probet̄, & ipsum instr̄m continet actum gestum ab ipso dn̄o. i. eius mandato. nimirum si ei statur, donec ꝗ probetur. sed testes non habent hanc publicam autoritatem. Ideo eorum testimonia, non debēt præiudicare absenti non citato, nec cōuicto, vel confesso. vt ꝗ. de testi. l. si quando. & arg. ff. de iureiur. l. sed si possessori. §. fin. cum l. seq. & no. s. de eden. l. 2. similiter, nec secunda, dum dicunt, quod ideo hic preiudicat domino: quia eius absentia est causa absentia

lis huius

ADDITIONES.

† An debet admitti. Tu vide hoc per Bal. in l. fi. j. de pac. con. & hoc & ꝓ utrobiq; notauit Barb. in apo. ad eum, & pondera, quia hic loquitur, qñ quis ostendit, sed qñ probaret instrumentorum traditionem, non loquitur hæc lex. & uide Bal. in c. cum causa. & ibi gl. extra. de of. dele.

b ¶ Probari per testes. Adde Bar. & Bal. hic qui dicunt ꝓ sic, & Bar. cū gl. in l. maritus. inf. eo. & Bal. in l. 2. sup. de mā. prin. & Io. An. in addi. ad Spe. in ti. de pc. all. in tex. & de iud. dele. §. 8. uer. sed nūqd mādatū, & Azo in sum. sup. de mā. prin. Io. de Pra. in l. j & in l. nō solū. §. qui alieno. de procu. & ibi Bar. tenet idē & addit qd superest accusatio de falso contra testes probātes falsum mandatū, ut hic, quod est uerum etiam si dominus est absens, ut hic Sal. & secundum Bart. hic. & in l. fi procu. ff. eod. cit. Item uerum etiam si sit mandatum iudiciale Bal. in l. fi. 3. col. de re. iu. item nisi sit factum ad recipiendam solutionem, qua in scriptis fieri debet. Bal. in falsis. 12. col. in fra. de fur. & ut fratim Saly. & ad predicta adde Ful. & Ias. Ma hic in 3. col. quem omnino uide & Fran. Tig.

lir huius probationis: quia istam possum declinare, vel dicere, ꝙ si est cā, est occasionaliter, & remotè, sed non immediate procedens ab eo, qđ. n. si continuo absens erat, vel ibi domiciliū nō habebat, ꝑterea, nec sequiť, ꝙ eius absentia est cā. ergo probatio inter alios facta ei non citato hēt obesse, nec. l. sed interpellat. §. j. ff. de arbi. q̃ allegāt, hoc, ꝓbat, imò potius oppositum, ga ibi citatur absens, & non veniens caderet in pēnā, & ibi debuit citari, ga iā cōpromissum fecerat. Sed in casu nro pone, quod nil agitauit coram iudice. nec nunq̃ ꝑsens fuit, quapropter si adhuc stat rō Pet. vť, quod opinio eius, & Io. And. sit sequēda. tñ, ꝙ oīum ꝓcordātia ꝑt sic dici. Aut q̃riť, an mandatū possit ꝑ testes probari. & dico, ꝙ sic prōnces. §. allegatas. Aut q̃ritur quid testiū ꝓbatio operet. & tūc, Aut q̃rit respectu cautionis de rato. Aut respectu ꝓiudicii generādi dño, primo casu si est vnus, admittatur cū cautione de rato. si plures tūc, Aut dñs solenniter, & legitime fuit citatus, & tunc sine cautione rati, vt in opinione Ray. Aut dñs non fuit citatus, vel fuit minus legitime: & tūc puto indicē debere ponderare testiū fidē, & dignitatē, seu ꝓdōnem. & an sint terrriginæ aduenæ, vel peregrini. & cuius locupletationis, & eorū numerositatē, & ætatem, ita quod eorum breui vita nō suspicet, vt sic oīb. pensatis, si in eis vendiq; cesset suspicio, admittatāblq; cautionis onere. aliś secus. arg. d. §. sinaū instit. de satisf. Sedo casu. s. an eorum testimonium ꝓiudicet dño, dic sic citato ltimę, vt dixit Ray. eo vero nō citato est dubiū. sed dicā. ť. eo. l. licet, vbi cadit, in ꝓdictis tñ ꝙ
2 suetudinē iudiciorū dico prius seruandum. † Quæro mō. si, ꝓcurator est paratus cauere sub hac ꝓdōne, si nō hēt mādatum, an sit audiendus. vť qđ sic per. l. ꝑtor ait, circa prin. ff. de dā. infec. & hoc tenuit Dy. per l. inter quos. §. alieno, in eo. tit. & ibi glo. & est hoc vtile ꝓp expensas: vt dñ. ff. rē ra. l. non solū. & l. si fine. §. cū aūt. Refert aūt Cy. qđ Pe. tenuit contra ex eo. ga hæc est cautio ꝓtoria, & simplex, & pura, ga nō ꝓdōnata vt hic patet. & ff. e. l. qui, ꝓ prio. §. q alieno. & sic aliud ei nō dēt addi. vt ff. de præ. stip. l. j. in fi sed hæc rō nil valet, ga si nō ꝓ istas ll. ꝓ alias tñ allegatas suppleť. Cōfirmat sēdo, qa ꝓdō rei tunc fiet deterior ꝓp cuētum hmōi ꝓ. curatoris, si cū hac ꝓdōne admittatē ꝗ. l. 2. §. defendi. ff. ex quib. cau. in pos. ea. qa vt dixit dño postea ratum non habente, & sic agente de nouo, expensæ hmōi a ꝓcuratore sic ꝓdōnaliter cauēte nō poterunt peti, qa ꝓstat ei mādatū non hāe. quæ repeti possent, si si pure cauissent vt d. §. cū aūt. sed nec valet, quia hoc euenire non est verisimile. & si eueniet, de facto, euenier, cui resisti nō pōt. & non de iure. & sic nō dēt attēdi. vt ff. de pę. l. eo tpe in prin. Ego tñ ꝑdicta puto vera, si ꝓdō cautionis sit sub hac forma, si nō habeā mādatū, vel nō probē mādatū, secus si onus trāsferat probādi in aduersariū, puta si tu probes me non hāe mandatū, vel ēt si dicat si apparet me non hāe mandatum. & ita pōt verificari dictū Pet.
12 quia tunc reus grauaretur in onere probādi ꝗ. d. §. defendi. † Quero. v. constat, ꝙ procurator datus ad agendum non pōt solutionē recipere: vt l. hoc iure. ff. de sol. sed datus ad solonē recipiēdā sic: vt l. vero in eo. tit. Et ēt datus ad exigendū, vt ť. de sol. l. indultum & de nouā. l. abstuli. & ff. de pig. ac. l. solum. §. solutum. licet gl. in l. non solum. ff. solu. ma. vť, & male sentire oppositum. quid igitur si de mandato hmōi procuratoris dubitē, an exigere solutionē cum cautione de rato poterit. R. ñ. Accur. ꝙ nō, vt no. ff. eo. l. non solum. §. qui alieno. circa mediū gl. magnæ. & idē cōiter dicunt doc. dicentes esse casum in Auth. de colla. §. eos. col. 9. Sed meo iudicio tex. ille non, attingit catum nrm, quia nec ibi quicq̃ de cautione rati dī, nec ibi de procuratore priuati, sed de publico officiali loquiť, qui cū cautione de rato non admittiť: vt s. de mā. prin. l. i. Item nec ibi de mandato circa exactionem siendā dubitabat, sed de mensura, & eius q̃titate. vñ recurrit ad mēsuras ꝓpragono in ecclesia deputatas. Nos vero q̃rimus, cum dubitatur, an habeat mandatum ad recipiendum. Allegāt ēt quia ꝑiuncta persona, q̃ admittiť ad agendū cū cautione de rato, non ꝓpea admittiť ad recipiendū. §. de pac. l. filius. & ff. vt leg. noīe caue. l. 2. sed hoc non est bonum. simile, quia coniuncta persona, non hēt mādatum ab homine, sed solum facultatem agendi a lege. & illam hēt limitatā: quia nō ad recipiendum, vel exigendum. & hic cō stat. sed non quærimus de eo, qui nedum ad agendum. sed ad exigendum dī hāe mādatū, sed plenarie non constat, sed semiplene saltem, allegāt etiam, quia in hoc maius periculum. & sic cautius prouidendum, vt ff. de car. edict. l. 3. §. cauſe. Maioritas autē huius pericul. est per se nota. Hæc ratio satis est colorata, sed in oppositum facit hęc lex. cum si, sed doc. eam restringunt in procuratore dato ad agendum tm. Item in oppo. vť tex. ad treb. l. qui ita. §. j. sed illum tex. ipsi restringunt in restitutione verbali, nō reali, de qua in l. restituta. in eo. tit. sed ego nō concipio, ad quem effectū verbalē restitutionem tm ibi permitteret, cū illa nō proderit, nisi si ratum habuerit, & tm commodū respectu interrumpendæ præscriptionis hēbat ante restitutionem verbalem, quantum hēt ꝑ ipsam verbalem restitutionem. vť ergo, ꝙ ibi realem quantū ad se permittat tex. ille, cum loquatur indistincte, & hoc ego confirmo rali ratione, si procurator semiplene probauit, hæc probatio semiplena aliquē effectū dēt producere, sed non declarationem iuramenti: vt s. in op. dixi, ergo effectū ꝓducit admissionis, eo cauere volente: vt hic & qua rōne ipse admittatur ad agendum eadē dēt admitti ad exigendum semiplenē probato mādato de exigendo. nec est in hoc diuersa rō. Et ito rñ. & rōnem doc. dum dñt maius est periculum in soluente fateor. & cū subiiciunt. ergo cautius prouidendum, adhuc fateor. sed in hoc stat prouisio, nō vt repellatur simpliciter: ga de hoc l. non cauet. Sed vt circa idoneitatē cautionis, de qua hic, & i aliis ll. prouidet, cautius agatur. ita vt soluens sit optime cautus de soluti restitutione illo ratā non habente. ista dico disputatiue, nō determinatiue: quia ab eo, quod diu æquum visum est, nō de facili recedi dēt, potissime ꝑp auth.
14 gl. §. allegatarū. † Quæro. 6. quid in procuratore in rem suā, si de mandato cessionis dubitē, an admittat cum cautione de rato. & dicunt doc. ꝙ non: ga si, ꝓcurator ad exigendū nō admittiť, vt in determinatione, q̃ faciunt de ꝑcedēti. qō. Ergo nec, in ista, & multominus ꝓfirmo, ga cū cautione de rato tunc procurator admittiť, qñ nō proprio, sed alieno nomine agitur: vt hic. & ff. eo. l. non solū. §. q alieno. & patet ex significato cautionis de rato. sed cessionarius agit proprio noīe, ex suo iure. licet contentio originē
15 traxerit ex iure alieno: vt ť. eo. l. qui stipēdia, ergo &c. † Quæro. 7. quid in causis criminalibus, & relegationibus: vt ť. in quibus ꝓcurator pōt. interuenire, si dubitēť de mandato. Dic ſm Cyn. & Ray. ꝙ admittet cum cautione de rato, sed obligabit se ad certā pœnā: quia in criminibus non inuenitur interesse. ff. rem ra. hab. l. procurator ad exhibendū. §. sed & si quis & no. in eo. ti. l. fi. fa-
16 cit. ff. de cu. & exhiben. reis. l. 4. † Quæro modo vltimo cū glo. hic posita. dixi, §. quod hæc cautio rati exigit fideiussores, sed an possit consensu partium augeri ad pignora, vel minui ad simplicem cautionē, sine fideiussoribus. rñ. gl. quod sic: vt ff. de col. bo. l. j. §. iubet. & ff. de fideicō. liber. l. 4. §. adici. Sed addit. Ia. Bu. quod tūc de ꝓtoria ttā sibit in conuentionalem ex consensu partium: vt ff.
17 de verb. ob. l. in conuentionalibus. & de præt. stipu. l. j. in fi. & ibi not. † Sed quia gl. dicit de partiū consensu. q̃ fuit Ia. Bu. an parte inuita loco fideiussorum poterit procurator dare pignora, & dicit ipse, quod non, ga a forma ꝓtoriarū stip. recedi non pōt. vt l. j. in fi. ff. de ꝓto. stip. & hoc tenet gl. ť. de lit. conte. auth. offerat. & ff. de reg. iu. l. j. §. nemo. & ſm vnā lec. est casus in l. ꝓtoriæ. l. 2. ff. de ꝓto. stip. sed Bar. ꝗ. per l. j §. an pignoribus. ff. de col. bo. & ꝑ l. 2. §. sed si legatarius. ff quorum legatorū. & pro hoc inducit gl. in l. j. ff. qui satisf. cog. & in auth. de exhi. re. § suspecto. Et ad l. ꝓtoriæ. tñ. qđ illud verbū, tungitur, ibi positū dēt exponi. i. fungi cogit. vt ibi in prin. magnæ gl. & ſm illā expositionē erit tūc ibi casus ꝓ ista parte. ego sto cū prima parte, Ad ll. in ꝗriū allegatas rñdeo, vt in qualibet earū no. Vel melius, ꝙ aliqñ. l. ꝓtoria dicit simpliciter satisdare debere. & tūc quia satisdatio simpliciter probata cōtinet alternatiue fideiuſ. vel pignora, & sic vtrunq;. vt no. ff. de ꝓsti. pe. l. promissor. §. constituto, & in alternatiuis electio est debentis. vt ff. de iure do. l. plerunque, poterit tunc dare quod velit. ita loquitur. d. l. j. §. iubet cui continuatur. §. an pignoribus. in cōtra alleg. & ita etiam loquitur. d. §. fi legatarius, vt colligitur ex l. j. §. ait prætor. in eo. tit. Aliqñ l. prætoria. formam satisdationi tradit, puta cum fideiusso. tunc non potest conueniri in pignora, nec contra parte inuita, cum forma sit de substantia: vt ff. de solu. l. Paulus. & argumen. l. deteriorem. ff. de vsu. & hab. Nam licet plus dicatur esse pignora habere: vt d. l. plus cautionis non tamen forte pro tunc est sibi plus propter temporis opportunitatem, vel eius peregrinationem. quinimmo cum formam mutare vult, non dicitur plus facere. argum. dictarum ll. & ff. si ex noxa causa aga. l. pe. & ibi no.

LEX II.

1 *Causa pecuniaria per procuratorem agi potest.*
2 *Satisdari in causa appellationis an debeat.*
3 *Satisdatio data de iudicato soluendo quando expiret.*
4 *Maritus an possit esse procurator vxoris.*
5 *Maritus ad litem vxoris curator esse potest.*

a **Cum rem.** [a] Casus. Causa pecuniaria vxoris potest per
1 maritum eius procuratorem legitime satisdantē agitari: siue sit causa appellationis, siue principalis. h. d. ſm vtranq; lec. † No. primo quod causa pecuniaria agiť per procuratorē. Secdo maritus pōt esse [c] procurator vxoris. Tertio, quod in cā appellationis debet satisdari. Quarto, ꝙ procurator rei satisdat de iudicato soluendo, licet constet de mandato. Oppo. qđ per procuratorem causa non agitetur, vt l. penul. §. ad crimen. solu. vt in

ADDITIO.

a ¶ Cum rem. Adde do. Ias. Ma. hic, qui subtiliter no. ex hac l. ꝙ in causa criminali, iu qua venit pęna pecuniaria applicanda fisco, non admittitur procu. ita probat iste tex. a contrario sensu contra gl. & cōiter doc. in l. seruum quoque. §. publice. ff. eo. glo. & doct. in l. absentem ff. de pe. glo. & doc. in l. pe. §. ad crimen. ff. de pu. iu. glo. & doc. in c. veniens. de act. & in c. si quando 2. quęst. 6. Bar. & Bal. in l. fi. infra de iniu. & d. Bar. in d. §. ad crimen. ꝙ ista vl. opi. est vera de iure, sed etiā de consuetudine seruatur. & ad istum tex. respon. quod licet loquatur generaliter, tamen debet distinguiper alias ll. & adde quod fortius tenet Bal. in l. reus, in pe. col. q. j. de accu. quod si aliquis pro delicto est banniendus in pecunia, quāuis talis sit bannitus, possit impune occidi, tamen in tali causa admittitur procura. quōd est multum not. & confirma. prædicta per ea, quæ habentur hic per do. [a] al. May. quem vide.

vt in gl. 2. ꝙ hæc de cā pecuniaria, illa de criminali. Op. ꝙ ēt criminalis per procuratorem agitetur, vt. l. fi. ff. de iniur. solu. vt in ead. gl. quod ibi sallit. de quo plene scripsi. ť. de accu. l. reos. quod vide. Opp. ad idem de l. sed hæ. §. patronus. ff. eo. sol. vt in eo. glo. fi. qđ ibi ēt fallit. sed melius vt ibi no. Op. quod tex. nos dimittat in incerto, dum dicit solēnibus impletis, nec declarat quæ contra. §. q bus. s. de nouo codi. com. so. declarando vt in 4. glos. Sed tunc ab extra. op. quod de tali satisdatione licet non loquat, ga illa præstatur quando de mandato dubitatur, vt. §. tit. j. at hic erat certum, ergo &c. Sol. qđ illa in procuratore actoris, hic rei. & rationem di-
2 uersitatis ibi assignaui in vlti. op. † Op. ꝙ in causa appellationis[a]
a nō satisdetur. nam aut in prima causa fuit satisdatū, & amplius satisdari non debet, ga vna & eadem est, vt ť. ne in vna eadēq; cā. ter tio prouo. non licet. in rub. & nigro. Aut non fuit in causa principali satisdatum. & tunc quia ante lit. contest. debuit peti, amplius non pōt op. vt. ť. eo. l. ita demum, vt. ff. eo. l. pomp. §. rati. fol. quod huius timore sunt hic duæ lecturæ, vna ꝙ hic loquat de cā principali, & nō appellationis & expone appellationi. i, interpellationi, & hoc planē. Alia vt loquat de causa appellationis, vt litera sonat. & tūc fol. ꝙ procurator non fuit in prima causa, sed interuenit in ista. vnde peti potest, ut ť. de consor. eiusdem li. l. 2. sed si dicas quā do in prima causa interuenit. dic, ꝙ in ea satisdedit, sed satisdatio expirauit, quia ad causam appellationis non porrigitur, nisi expressim dictum fuerit, vt ff. iud. fol. l. cū apud. & hoc vult sequens vsq; ad ver. itē, ꝙ hic dicit. non ob. igitur cōtrarium, ꝙ habet locū
3 satisdatione durante, non autem ea fina vt hic. † Ex glo. not. qđ satisdatio de iudicato soluendo simpliciter prestita in causa principali expirat, si appelletur. circa ꝙ variæ fuerunt opiniones. vt ꝑ doc. in d. l. cū apud. Sed Iac. Bu. dixit, & ista est veritas. Aut i satisd. non fuit nomen iudicis expressum. & tunc aut mutatur iudex & instātia, & expirat satisdatio, vt in hac gl. & hoc operatur mutatio instantiæ, quæ potenter agit, vt in sequentibus patet. & pro hoc facit hęc. l. & inst. de satisd. §. si vero. i fi. Aut mutat iudex sed non instantia, & tūc nō expirat, cū idē iudex per subrogationem dicat durare: vt Aut. vt nul. iu. §. hic vero iuberemus. & ff. de iudi. l. cū ꝑponebatur. Aut mutatur instantia, sed non iudex & tunc expirat, vt. ff. iudi. solui. l. ij. Si autem nomen iudicis in satisdatione fuit expressim, tunc ꝑ mortem iudicis expirat satisda. licet instantia nō sit finita; ga ipsius iudeť electa industria, ut. ť. de ca. tol. §. ne autē. Et quia mens dubia terminat verb. l. non aliter. de le. 3. ista verba tenementi, quia licet modica comprehendunt omnia q̃ Bart. di. in d. l. si apud. Opp. ꝙ non tantum de iudicato soluendo, sed ēt de iudicio sisti. de dolo malo, ꝙ absit, qđ i aliqñ. l. ꝓtoria dicit simpliciter satisdare debere. & tūc quia satisdatio simpliciter probata cōtinet alternatiue fideiuſ. vel pignora, & sic vtrunq;. vt no. ff. de ꝓsti. pe. l. promissor. §. constituto, & in alternatiuis electio est debentis. vt. ff. de iure do. l. plerunque, poterit tunc dare quod velit. ita loquitur. d. l. j. §. iubet cui continuatur. §. an pignoribus. in cōtra alleg. & ita etiam loquitur. d. §. fi legatarius, vt colligitur ex l. j. §. ait prætor. in eo. tit. Aliqñ l. prætoria. formam satisdationi tradit, puta cum fideiusso. tunc non potest conueniri in pignora, nec contra parte inuita, cum forma sit de substantia: vt ff. de solu. l. Paulus. & argumen. l. deteriorem. ff. de vsu. & hab. Nam licet plus dicatur esse pignora habere: vt d. l. plus cautionis non tamen forte pro tunc est sibi plus propter temporis opportunitatem, vel eius peregrinationem. quinimmo cum formam mutare vult, non dicitur plus facere. argum. dictarum ll. & ff. si ex noxa causa aga. l. pe. & ibi no.

LEX II.

1 *Causa pecuniaria per procuratorem agi potest.*
2 *Satisdari in causa appellationis an debeat.*
3 *Satisdatio data de iudicato soluendo quando expiret.*
4 *Maritus an possit esse procurator vxoris.*
5 *Maritus ad litem vxoris curator esse potest.*

a † In causa appellationis. Adde ad hoc, quod hic quęritur, an in causa pecuniaria principalis vel appellationis interueniat procurator vltra hic notata per Cy. Spe. in ti. de satisd. §. expedito, verficul. hæc autem. & auth. in causa arbitraria.

b ¶ Esse potest. Adde ꝙ etiam sine mādato potest esse, cū sit coniuncta persona. l. maritus. infra. eo. tamen nō potest esse curator, vt hic. Salic. & de curatore priuatis vide hic ꝑ Cy. Pau. de Castr. & alios mod. & precipue d. Alexand. hic, ꝙ dixeris lite conte. procurator cum sit effectus dominus litis, amplius reuocari non potest, nisi causa superueniat. l. post litem. cum se. ff. eo. ergo videtur eadē ratio, prout in curatore. tamen responde, quod licet non possit reuocari quo ad illam litem, secus est in aliis. ideo non vertitur ante præiudicium, sicut in cu

ratore, cuius officiū est generale ad omnes lites. Hinc est, quod maritus potest esse curator vxoris suæ ad vnam litem, secundum Specu. in d. tit. de cura. §. fina. & versi. & Bart. in l. si quis cum procuratorio. §. fi. ff. eo. Bal. hic, & per eundem Sal. in l. maritus. ť. eo. & Bal. in l. prima. in fi. ff. de excu. tuto.

c † Curator specialis ad litē vxoris. Ita no. Bar. in l. si quis. §. Iul. ff. eo. per l. maritus. vbi etiam per Bar. infra q̃ dari tut. pos. vbi etiam tenet, quia nec tutor licet hic aliter videat sentire, de quo per Spe. in ti. de cur. ver. cū autē, & in tit. de actio. ab vniner. ver. sed nunqd vir. & inquantū quæsuit. s. eo. l. an possit procurator. & dic, qđ nō generalis ad negotia, sed bene ad lites, ita no. Od of. in l. maritus. C. qui dari tu. pos. Bar. & doc. in l. maritus. infra eo. & in l. r. de excu. tuto. quod facit pro intel. apostil. præced. in uersi. esse potest.

LEX III.

1 *Causa quando incipiat a persona tutoris.*
2 *Gestor negociorum non citatus, an possit legitime comparere.*
3 *Iudex contemptus a procuratore absentis quid facere debeat.*
4 *Agens quando mittatur in possessionem omnium bonorum profideic.*
5 *Contumacia tutoris quando noceat pupillo.*
6 *Contumacia procuratoris quando noceat domino.*
7 *Confessus habetur qui respondere noluit.*

Eum, qui res. Primo ꝓsuluit. Secundo eius effectum ponit. Tertio dubium remouet. Secūda ibi, qui aūt. Tertia ibi, deliberari. Casus, nō defenso minore fit missio in eius bona, & negligens administrator ab administratio-
1 ne repellitur, vel defendere cogitur. h. d. † Not. primo, quod causa respectu citationis potest initium sumere a persona tutoris, vel cu. concor. l. prima. §. sufficit. ff. de admini. tut. idem videtur de procuratore, cum iste tex. loquatur indistincte, & generaliter, vt sentit glo. j. sed contra videtur tenere glo. extra. de do. & contu. c. cum sam. pro qua videť tex. infra vnde vi. l. meminerint. & ff. de li agn. l. i. circa prin. Bar. dixit vtranque partem veram. & sic esse in electione actoris. sed tutius esset vt incipiatur a domino propter dubium de mandato. sed de gestore sine mandato, dic, quod ab eo non potest initiari citatio, quia nec eius contumacia præiudicaret domino. vt infra. l. proxi. & infra. si per vim, vel alio modo. l. prima. & si glo. prima hic posita aliud senriret, male diceret. sed eam intelligo, quod velit, vt citato domino, qui reperitur absens citetur gestor negotiorum eius, priusquam ad admissionem in possessionem perueniatur. & hoc indubitanter verum, qñ pupillus est conuentus. Nam & cognati & amici omnes sunt citandi saltem ꝑ pclama vel edictū generale. vt. ff. eo. quib. cau. in pos. eatur. l. hæc autē. §. j. & ibi gl. in alijs aūt est maius dubiū, tñ & idē vť in eis tā ꝑ istā l. q̃ ꝓnaliter loqt, q̃ ꝑ tex. i l. ergo. ff. ex q. ca. ma. Et hoc tenet gl. i l.
2 i prin. ff. ex q. cau. in pos. eat. qđ est no. sed hodie statuta terrarū aliter ꝓuidēt. & ideo illa priⁿ seruā. † Sed tūc dubiū, an gestor iste nō citatus possit ltie cōparere ad dicēdū missionē nulla, & ad faciēdū illā reuocari. & vť, ꝙ nō, ga mandatū nō hēt. vt. ť. eo. l. tutori. In contra. facit ista. l. & fi. quæ alias super eius citatione videntur frustratorie prouidisse. & hæc pars uera per tex. ť. si ꝑ vim vel alio modo. l. j. ꝙ intelligo, si ipse velit defendere, alias secus, vt d. l. hæc aūt. §. i. in fi. & §. fe. & seq. Item not. ꝙ contumacia tutoris
a curatoris vel procuratoris[a] ꝓiudicat pupillo adulto, vel dño. Item ꝙ ad primū decretū non peruenit sine deliberatione. & semper
3 priⁿ dēt iudici de ꝓtumacia liquere. vt d. l. hæc aūt. §. i. i prin. † Itē no. ꝙ qñ iudex videť se ꝓtēni a procuratore absētis, pōt iudex vt
b consulat absenti interdicere [b] officium suum procuratoris, ita ꝙ per

ADDITIONES.

a † Procuratoris. Vide de hoc per doc. in c. j. extra. vt lite non contest. & de hoc habes per Bart. Soc. in suo tract. fallen. reg. 3 21. fallen. 6. no. Fel. in alleg. c. j. col. 3. verficu. nihilominus tene opi. Abbatis. & Raph. Cuma. consi. 5 in fi.

b Interdicere. Adde, ꝙ ad hoc iste tex. ſm Bal. est sing. in l. mandatum. in 6. col. ifra. mand. sed Pau. de Ca. hic in 2. no. dicit, quod iste tex. solū loquit in tutore & curatore, & alio simili legitimo administratore. nam cum isti constituantur a iudice, possunt etiam per iudicem remoueri, procurator antem non constituit a iudice, sed a partibus, ideo non debet posse per iudicē remoueri, adde licet ipse nō dicat, quod Bal. in l. mācipia. infra. de ser. fug. de hoc perpendes dicit esse mirum in hoc tex. quod procur. remouetur a iudice. & id ſud etiā pro mirabili no. Bal. hic in 4. no. tamē ex quo ista l. est situata in isto ti. dicendum est, quod non solum in tutore & curatore, sed etiam in procuratore, prout dicunt Ang. & Ful. hic, & secūdum Bal. ista remotio procuratoria ideo spectat ad iudicem eo quia fit ratione contumaciæ commissæ circa processum iudicialē, & sic circa ea, quę spectant ad iudicem. l. sed & si per prætorem. §. sed & si. ff. ex qui. cau. ma. secus si remotio fieret ob aliā cām. Et ad istū tex. adde quod quēadmodū administrator propter eius negligentiam remouetur ab administratione, eo modo iudex ꝑp negligentiam remoueri potest ab administratione. tex. est no. in l. si quos. ť. de offi. præ. prēto. ori. vel illi. quamuis Bal. non recordatus de illo tex. in l. mācipia. infra. de ser. fugi. aliter videatur decidere, an officialis ꝑp negligentiam possit ab officio deponi. item adde Bal. in l. i. §. quies. in fi. ff. de of. præfe. cef. quod no. ꝙ si officialis videt aliquos rixantes. & non interponit se, potest ab officio remoueri, alle Pet. & Cy. in l. si seruus, in f. de noxa. & reputat tenendum menti. Idem tenet Bal. in l. nullus. in 2. not. supra de sum. tri. similiter rex propter negligētiā potest a regno priuari, c. graui, cum gl. no. in verbo, regis, de sup. neg. præl. in 6. & ibi Io. An. & Gem. dicunt, ꝙ idem est in ducibus, comitibus, & aliis dignitatibus secularibus, intelligendo tamen, vt ibi per eos. item adde, ꝙ eodem modo prælatus ecclesiæ negligens circa res eccl. & possessiones, & earum iura potest deponi a prælatura. c. dictum, cum gl j. 81. dist. c. cum ad monasterium, §. fin. de sta. mo. & ibi glo. in verbo, negligens. quę limitat esse verum, quando est negligentia magna, & crassa. & gl. in c. sæpe, in gl. fi. in verbo, priuare, 12. q. 2. & glo. no. in c. ea quæ, in verbo, negligentia, de of. archi. per Io. An. & Gemi. in c. j. de sup. negli. præla. in 6. & Panor. in c. ea quæ, in 2. not. de statu monac.

q̃ per eius cõsum ciam nõ officiat domino absenti, quod est notandum. Opp. q̃ text. inepte dicat euoca, quiẽ ipse velut priuatus hanc potestatem non habet, vt j. de iurisdi. iudi. l. priuatorum. so. expone, euoca. i. euocari per iudicẽ facias, qa & hic posset moueri vnum dubium, an ipsemet posset esse nuncius iudicis, vide q̃ dicã in l. dotis, j. fol. ma. vel in l. si vt proponis. j. quomodo & quã do iud. & quod subiungit gl. q̃ causa incipit ab iis vocando, in telige velut a præparatorio suo non ab eius substantia, vt no. in l. causas. §. de transac. Quæro qualiter respondere cogeẽ, dicit glos. causatiue, si in administratione perseuerare velit. tu dic, quod etiã cogi potest pignoribus captis & mulcta indicta. vt. ff. de admi. tu. l. j. & insti. de satisf. tu. §. fi. & hoc vult iste tex. vt probat alternatiua hic posita. Quæro qualis erit ista deliberatio. Respon. summaria
4 vt in glos. pen. in prin. † Quæro an pro isto fideicom. agens mittet in pos. omnium bonorum. Respondet glo. aut agitur personali ex testamento, & tunc olim in omnibus bonis, hodie p̃ mẽsura debiti, aut hypothecaria, quæ competit pro legato. vt. j. cõmunia de lega. l. j. & tunc in pos. omnium mittere, vt in pos. lega. l. certa, sed attende, quia in hypothecaria ex causa legati videt speciale, ne pro pluri agatur, quãm si rata legati, vt d. l. j. in fin. & ibi glo. quæ vr huic contraria, & illud verius secundum doc. licet quidam volẽtes istam gl. tueri dicãt legem illam loqui in effectu, non ipso iure. cum omnia sint ipso iure obligata. & sic pro omni-
5 bus ipso iure posse agi hipothecaria, sed ille tex. non conuenit. Circa † vltimum de tutoris contumacia vel curatoris, videhic per Cyn. & per Bart. ff. si quis ius dicen. non obtem. l. j. & per Innoc. extra, vt lit, nõ contest. c. j. vel dic. Aut quæritur in extraiudicialibus, & dic, vt dixi in l. iubemus nullam. §. de sacrosanc. eccle. Aut in actibus iudicialib. & tũc, Aut respectu multẽ infligendæ aiu dice, Aut respectu pœnæ alias ordinatæ a lege, Primo casu nõ nocet. vt ff. si quis ius dicen. non obtem. l. j. §. si procurator. & est ratio, quia illa imponitur propter veram contumaciam, & dolum ipsius tu. vel proc. & iudicis arbitrio, q̃ debet, vt bonus vir arbitra ri illum multẽdum, cui nihil est mandatũ. Secundo casu. Aut q̃ritur respectu pœnæ retardati, p̃cessus, seu iurisdictionis denegãdæ, & tunc nocet, vt j. eo. l. actorem. & l. inuitus. & de satisf. l. j. Aut quæritur respectu missionis in poss. & tunc si ex primo decreto nocet, vt hic, & infra. de digni. l. quoties. li. 12. Si ex secundo dixit Bar. quod nõ nocet propter maioritatem præiudicij, q̃ sic, probat cõtumacia fructuarij, qui dicitur procurator proprietarii. vt ff. vsu fruc. quemad. ca. l. j. in fi. & no. ff. de no. ope. nun. l. j. in fi. non nocet isto casu proprietario, vt l. hoc amplius. cum l. eq. de dam. infect. & ff. si ex noxa. causa agatur. l. si cum vsufructuario. ergo, & cætera. Tu dic in tutore, & curatore, vt dicetur in l. cum, & minores. in
6 fra. si aduer. rem iud. † In procuratore puto eius contumaciã nocere domino etiam quo ad missionem ex primo decreto, & secũdo. ratio, quia nocet quo ad diffinitiuam sententiam, quæ est totius decisiua, & sic non attenditur grauitas præiudicij. Item quia missio ex secundo decreto, seu adiudicatio, vel venditio est consequens necessarium ad ipsãm sententiam, quia ipsius executio, vt infra. de execu. rei iud. l. ordo. & ff. de re iudi. l. a diuo pio. igit̃ si. l. permittit diffinitiuam sententiam ferri in contumaciam procuratoris vt antecedens, permittit. & consequens, sine quo sententia non haberet effectum. ar. l. 2. ff. de iuris. om. iud. & l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procu. & l. illud. ff. de acqui. hære. Vltimo pro hoc videtur quasi casus. ff. quod cuiusq; vnjue. l. j. §. quod si nemo. & l. ciuitates. Nõ obstat ratio Bar. quia fructuarius, licet procurator proprietarij nuncupetur a lege, non tamẽ proprie est procurator. quia ab eo non habet mandatum, prout diffinitio, p̃curatoris exigit & regrit. vt ff. de, p̃cu. l. j. in prin. Sed lato sumpto vocabulo respectu costodię & diligẽtię sic nũcupat. Itẽ talis, p̃curator concernit potius actum extraiudiciarium quam iudiciarii. Vel subdistinguendo possum dicere, quod vbi lite cont. peruenireturad secundum decretum contumacia procuratoris non nocet domino. vt in alle. per Bar. alias sic, vt in alle. in oppositum, & est ratio, quia ex interlocutoriis non fit venditio, nisi præcedat latitatio & fraudationis causa. & sic dolus requiritur eius, cuius bona venduntur, alias adiudicantur, vt ff. ex quib. cau. in possẽtur. l. fulcinius. §. j & 2. & ibi vide quod no. gl. & quod no. ibidem in §. si quis fraudationis, in fin. gl. Ex diffinitiua secus, quia solum pro eius executione ad vẽdicationẽ vel adiudicationem peruenitur. Aut quæritur an procuratoris communis contumacia in non iurando de calumnia commissa noceat domino, vt cadat in pœnã, l. 2. §. quod si actor, de iur. calum. Et hic attendendum, quod quãdo que principalis iurauit, sed p̃curator non vult iurare illa capitula ad quæ etiam ipse tenetur vt nõ. infra eodem ti. autẽ. principales. & tũc indubitanter nocet domino, sed ei audientia denegabitur sicut aduocato non iuranti vt l. rem non nouã, infra. de iudi. dicit infra. e. l. actionẽ. Quandoq; principalis nõ iurauit, sed procuratorem facit specialem ad iurandum in animã domini, q̃ facere p̃t vt extra. de iura. calum. c. fi. lib. 6. & hic attendendum, quod de iu re ciuili per procuratorem non poterat, vt d. l. 2. §. fin. aũt absuerit. & ideo eo iure quæstio non habet dubium, quia nõ nocet, sed de iure canonico potest, vt d. c. fin. & eo iure est dubium. Et videtur, quod nocerat, quia contumacia procuratoris super eo, quod est in iniuitum domino videtur contumacia domini. arg. l. si procuratorem. §. si tutores. ff. man. tamẽ veritas est quod non facit cadere dominum in dictam pœnam. Rationes sunt, qa tex. in d. §. quod si actor, exigit, qd̃ principalis noluerit, vel subire recusauerit, sed in casu nostro voluit, & non recusauit ergo &c. Secundo quia l. autoritate ei permittentis procuratorem ad hoc constituere non debet decipi. arg. l. i. infra de his qui veniam ætatis. Tertio quia ex cusari debet, quia sine vitio reperitur, vt j. qui pe. tu. l. cũ a mẽbus & j. de app. l. præses, & ff. de admi. re. ad ci. pert. l. 2. §. si eo tempore. nec ob. d. §. si tutores. qa ibi tutor tenebatur id facere absq; mandato, hic principalis non tenet, nisi ab eo petatur, vt l. 2. §. sed quia veremur. infra eod. Aut quærit, an procuratoris cõtumacia in nõ respõdendo positionibus nocet domino, vt illæ habeantur, vel haberi possint pro confessatis, & licet iure nostro non caueat expressum, & videatur quod sic, vt ff. eod. l. non solum. circa prin. tamẽ hodie de iure canonico distinguitur. Aut contumacia eius interuenit post iussum iudicis de respondendo, & nocet domino, quia habetur pro confesso. Aut ante, & non nocet, vt de his est tex. ex
7 tra de confes. c. 2. li. 6. † Sed tunc quæro cur diuersum ab eo, quod in præcedẽti dixi. Respondeo, quod nõ respondens habeatur pro confesso est de processu causæ, quia de actibus probatorijs in causa merito in eo præiudicat. sed quod puniatur, vt cadat causã, est extra processum cauæ, ideo ei non præiudicat: aut quæritur, an procuratoris cõtumacia præiudicet domino ne possit appellare, & loquor de vero contumace qui non auditur appellans, vt ff. de iud. l. & post ita. §. fina. & in hoc Innocen. extra vt lit. non contest. c. j. dicit, quod ei non præiudicat, quin appellare possit, quod est multum notandum. & mouetur ex eo, quia vtrique datur potestas appellãdi. si igitur priuatur sua potestate, non debet dominus ignorans sua priuari. Sed hæc ratio non est tuta, quia casus videtur in contrarium. ff. quando app. sit. l. prima. §. fina. Vnde Barto. in d. §. fina. & ff. si quis ius dicen. non obtem. l. prima, §. si procurator, in quibus idem tenet, quod Innocẽ. mouetur ex eo, quia hæc est pœna veræ contumaciæ, quæ est delictum. vt l. contumacia. ff. de re iudica. Sed, quod procurator delinquat, ei non videtur mãdatum, vt ff. de condi. indebi. l. si procurator. Hæc ratio non videtur tuta per id, quod de contumacia vera in non respondendo dixi. Vnde alia ratio videtur melior, videlicet, quod hæc pœna non est circa processum cauæ in eadem instãtia, sed extra processum. Nec ob. quod si procurator non appellat, præiudicat domino, vt ff. quando appel. sit. l. j. §. fi. & tamen illud euenit extrã processum eiusdem instantiæ, quia illud euenit negligentia, nõ contumacia procuratoris. vbique dixit contumaciam procuratoris, non nocere domino. Dixit Inn. & Bar. verum esse nisi dominus fuerit negligens & negligens in purgando illius contumaciam, vt d. c. extra vt lit. non cont. In litera iciens &c. quod est notandum.

LEX IIII.

1 *Absenti ex iusta causa defensio rintegratur & nu. 3.*
2 *Sententia contra absentem lata an valeat. & nu. 4.*

Quia absente. Primo dictũ, secundo tollit obiectum. tertio obiecti remotionem
1 probat. secunda ibi nec oberit, tertia ibi, cum aliena. † Casus. Absenti ex probabili causã minus legitime defenso reintegratur defensio. nec vxor ad defendendum virum sicut nec ad agendum pro eo in rem tamen suam procuratrix admittatur. h. d. Ponecasium in terminis per te. Et attende, quod ista l. habet duas lectur. Vna est quod restitutio defensionis fiat ipso iure a l. vt in glos. signata super verbo restitui. Et secundum istam pone casum, qã ista se absentauit ante lit. contest. vel si post lit. contest. dic quod ipse non fuit citatus ad sententiam audiendam, sed vxor tantum. alia est quod restitutio fiat iudice rescindendo sententiam, & sic d. c, quod iste se absentauit lit. contest. & quod ipse fuit citatus, ad sententiam audiendam, vnde sententia valuit. ita sentit glos. j. Notabilia quatuor collige, quę sunt in summario, & maxime illud, quod qui non admittitur pro alio ad agendum nec ad defen
2 dendum. † Oppo. secundum Iac. Bu. q̃ restitutio non sit necessaria, quia sententia ipso iure fuit nulla, quia lata contra absentẽ lit. non conte. vt, j. de tempo. appel. l. fin. §. illius. & per consequẽs rest. locum non habet. l. in cauæ. ff. de mi. & quia quod nullum est rescindi non põt. ff. de in. & ir. test. l. nam & si sub conditione. So. quod iste tex. potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod se absentauit ante litem, & tunc confiteor contrarium, & ad istũ tex. respon. quia non loquit̃ de restitutione in integrum, sed de restitutione. reintegratione quadã fienda ipso iure. vt in gl. 2. alio modo de restitutione prout est beneficium rescindẽs loquatur. & tunc dic, quod hic se absentauit, lite iam contesta. vt in glos. prima. Oppon. tunc quod etiam si se absentauit lit. contestatio. ei non subueniatur, vt ff. de mino, l. Papinianus exuli. solu. vt sequitur in eadem glos. videlicet quod ibi loquitur de absente ex causã improbabili, nos de absente ex causã iusta & probabili. id eo distingue. in ij. genera cautarum, vt no. in l. fina. ff. de in integ. rest. vel reducendo illas ad duas, dic, quod alia necessaria, alia uoluntaria. necessaria subdiuiditur in duas, quia alia est improbabilis & odiosa in bãnito & relegato. & tunc dic, ut in d. l. p. Alia est necessaria & probabilis ut in absẽte reipu. causa simpliciter voluntaria in duas quia

quia alia probabilis in scholari, alia non probabilis, vt in mercatore, vel alio absente, alia causã quam de prædictis, & hæc põt subdiuidi in duas, qa alia est ex toto odiosa, quia per contumaciam. qñq; absq; contumacia, vt hic prosequitur plene gl. in d. l. fi. & dicam in l. j. j. ex qui. cau. maio. aut in l. ab eo. j. qũo & qñ iud. vbi ẽt
3 gl. ponit. † Sed tunc pro tex. declaratione opp. 3. q̃ nõ debeat hic restitui ad defensionem causæ, quia sic restituetur ad totam causam: quia imo ad appellandum tantum. vt l. fi. ff. de in integ. rest. Sol. ibi fuit legitime defensus, quia per suum procuratorẽ, hic mi
4 nus legitime secundum Iac. Bu. † Tunc opp. 4. si hic fuit minus le
a gitime defensus, a ergo sententia nulla. quia citatio in persona eius mulieris facta fuit nulla. & si sine legitima citatione præcedente fuit lata sententia. ideo non debet valere. j. quomodo, & quando iud. l. ea quæ. sol. quod necessario secundum istam lec. nos habemus dicere, q̃ iste absens fuit citatus legitime, & non eius vxor.
5 alias hic fieret restitutio ipso iure. ut in alia lect. † Tunc iterato op. hic absens post lit. conte. debuit procuratorem dimittere. ar. j. de leg. l. eundem. §. j. si non fecit, in culpa fuit, igitur non restituẽdus. quia æquitas restitutionis cessat. sol. fm Pe. q̃ hic procuratorem relinquere non potuit. vel, quia non inuenit aliquem, vel a necessitate absentię coactus tps non habuit vel eũ dimisit, sed mortuus fuit. arg. j. qui pe. tu. l. cum a matribus. Opp. q̃ ratio hic posita in litera non sit bona, quia illa loquitur ex parte actoris: quæstio vero formatur ex parte defensoris, & sic non correspondet quæstioni, q̃ l. si defensor. §. j. ff. de inter. ac. & maxime quia fauorabiliores sunt rei, q̃ actores, ut ff. de reg. iu. l. fauorabiliores. so. quod ratio est restricta in persona mulieris. vt sic sit sensus, q̃ is, qui non admittitur ad agendum pro alio ex defectu conditionis inhærentis eius personæ, similiter eadem ratione, nec ad defendendum. Fragilitas. n. sexus & pudicitia utroq; casu repellit. Oppo. vltimo, q̃ alia negotia per plures possint exerceri, vt ff. eo. l. fœminas. & j. quando mu. tu. off. fun. potest. l. fin. auth. ibi posita. & ff. de lib. cau. l. iij. Sol. quod hic dẽ est regulare, leges in contrarium allegatæ continẽt casus speciales, & in singulis satis per se patet ratio spãlitatis.

ADDITIO.

a † Fuit minus legitime defensus. Adde, quod sententia contra absentem ante litis conte. & non legitime defensum est nulla, ut hic, quod est uerũ in reo, in actore autem secus, ut in auth. qui semel. j. quomodo, & quando iudex. & in c. causam. & ibi bo. gl. quæ affiguat rationem diuersitatis, extra de do. & contum. no. gl. in d. authen. qui semel. & Bar. in l. fi. ff. de in integ. restit.

LEX V.

1 *Procurator ad agendum est etiam datus ad defendendum.*
2 *Procurator ad agendum, an debeat defendere.*
3 *Procurator an teneatur defendere.*

Actionem. Casus: Non admittitur quis ad agendũ pro
1 alio, nisi illum defendere velit in causa reconuentionis. h. d. vel procurator actoris tenetur illum defende-
1 re in causa reconuentionis. Not. quod procurator ad agendum a
2 videtur datus etiam ad defendendum in causa reconuentionis. ex quo sequitur aliud, q̃ qui mandat vnum, videtur mandare aliud, sine quo illud explicare non potest, vt hic, & l. rem mobilem. & l. ad legatum. ff. eod. Item no. quod hęc exceptio debet opponi ante lit. conte. quia opponitur ad processum, vt hic patet. Et fm naturam aliarum dilatoriarum regulatur. vt j. eod. l. ita demum. Itẽ adde hic super tex. ibi defendat in causa reconuentionis, & in cõpetenti iudicio. vt ff. eod. l. sed & hæ. §. non solum. de quo plenius
2 hodie. j. de san. l. Pap. & aut. consequenter. † Opp. cum gl. q̃ non debeat defendere, sed sufficiat cauere de defendendo. ut ff. e. l. seruum quoque. §. ait prætor. sol. ut gl. quia Aut reus vult statim agere, & debet defendere. Aut vult differre & debet ei cauere q̃ hãc sol. facit, quia secundum ipsam videtur esse in arbitrio rei an velit sibi caueri, vel non. Cuius contrarium videtur potius esse debere, quia dicet actor rei excipienti, hodie constat. hodie agãt. vt l. si is a quo. ff. ut in pos. leg. sol. quod illa lex intelligitur, quando aduersarius iura sua dicit in promptu habere, alias differt. & in casu nostro cautio præstatur aduersario hoc petente. Tunc fortius opp. si ita est, ergo reus semper poterit excludere procuratorem actoris dicens, q̃ vult eum reconuenire in maxima quantitate. Ratione cuius non poterit istam cautionem præstare existens maxime in aliena prouincia, vel ciuitate. quod esse nõ debet vt. ff. de eo, quod cer. lo. l. 2. §. qui Strichum. in prin. & uer. proinde. Huius timore dixit Iac. de Ra. & Pe. quod non est uerum, q̃ teneatur cauere de defendendo, cum res uolet experiri. Et ad l. seruum quoq; §. ait prætor. Rñ. q̃ in cautione rati loquitur, cum de mandato dubitatur. tũ. eo. l. j. Ad l. sed & hæ. §. præter, ff. eo. rñdent, q̃ ibi de satisdatione iudicatum solui, quam præstat, cum defendit, & sic cum aduersarius experitur, & j. de satisdat. l. j. licet & illa tunc continet clausulam de defendendo. ut ff. iu. sol. l. iudicatum solui. Item quia si il la includitur, quæ tunc erit præstãda. Non ergo prius specialis de defendendo erit præstanda. quia sic duo ad idem præstarentur. Attende, quia sine dubio tex. quos gl. allegauit, non faciunt. ideo videndum, an eius opinio aff roborari possit, & pro gl. allegant qui dam, quia emancipatus, qui tenetur fratribus conferre, tenetur de bonis latentibus. & tunc nõ apparentibus cauere, ergo, & hic, qui iura nõ sunt in promptu, vt ff. de col. bo. l. j. §. sed cum posset. Sed illa in remota materia a nostra loquitur. Preterea ibi cauet is cuius bona non sunt in promptu. hic sibi caueri petit. allegat etiam pro gl. ff. re. amo. l. & ideo. §. sed si pater, ubi pr̃ agens pro filia tenet defendere, & satisdare, sed illi rñdet Iaco. de Ra. & Pet. q̃ de satisdatione de iudicato soluendo loquitur, quam defensor prestat, vt §. dixi. & ita vr intelligere gl. ibi posita, & ita est illa. l. in cetligenda. vt probat verbum, defendere. ibi in litera positum, quod actualẽ defensionem notat. Sed pro gl. allegauit Ia. Bu. casum j. de satisd. l. j. uersic. sinautem. & hoc tenet Iac. Bu. Gu. de Cu. Ray. & Bar. & Mode. quia ibi tex. Et suadet ratione, quia nisi hæc satisdatio præstaretur reo, tunc iura sua in promptu nõ habenti reus a possibilitate reconueniendi foret exclusus. cum hęc exceptio defensionis faciendę, actoris alias nõ admittendi, debeat ante li. contes oppo ni. ut hic probatur, & §. dixi in notabilib. si igit̃ iam foret admissus. hæc exceptio non posset postea locum habere. Ne igitur hoc inconueniens eueniat, ut reus, qui fuit ignatus qñ deberet conueniri, & per consequens, cui culpa non potuit imputari, vt l. si qñ, j. de dila. Excludatur absque culpa à beneficio reconuentionis, uoluit l. q̃ posset petere sibi satisdare de lite excipienda, ut sic, si ille postea defendere non uellet, ad interesse uel ad pœnam promissam agere posset. ad euitandum tamen absurdum, quod allegatur in oppositum, dicendum, quod reus, qui perit satisdari, iustam seu rationabilem causam, quæ iudicem habeat mouere, debet allegare. & maximẽ præparationem probationum & consilia aduocatorum, ut l. sciendum. ff. de usu. & ẽt super his sacramentũ calumniæ præstabit, maxime quod defendere causam nõ petit. & ne de immoderata quantitate petatur fideiussio. & in tẽpus prosixum potest iudex in utroque illam moderare. arg. ff. de dam. in fe. l. si finita. j. respon. & l. qui bona. in fi. & no. in simili in l. omnium. ff. eo. tit. Quinimo dixit Gu. de Cu. & Iac. But. hic, quod si nullam fideiussionem in loco illo posset reperire, quod iudex, antequam eum repellat, suæ iuratoriæ cautioni, debet committere, ut duo iurer, scilicet, se ibi fideiussorem præstare non posse, argũ. l. de die, §. pe. & ff. qui satisd. cog. & quod ipse iurat & promittit per stipulationem, quod dominum defendet. Et hoc ultimum probatur in rub. ff. de in ius voc. ut eant. aut satisd. aut iur. cau. facit l. cum clericis. §. de epi. & cle. & per hunc modum fraudibus utriusq; obuiabitur. † Opp. cum gl. q̃ procurator non teneat defendere dñm, ut
3 ff. e. l. seruo quoq; §. fi. so. hic in procuratore simplici, ibi in p̃curatore in rẽ suã, in quo distinguit. Aut ex cã uoluntaria, & lucratiua. & ille tenetur defendere, vt ff. e. l. pr̃. Aut ex causa nõ lucratiua. & & tunc, Aut est factus in fraudem eorum, qui secũm agere uolũt. & adhuc tenetur defendere, ut ff. e. l. si quis in rem suam. Aut sine fraude, & non tenetur, vt ff. eo. l. seruum quoque. §. fi. Quæro, ab extra, an hæc l. habeat locum in his, qui possunt experiri sine mãdato, rñ. q̃ sic pp identitatem rationis & pp generalitatẽ huius l.

ADDITIONES.

a ¶ Procurator ad agendum. Adde gl. ita tenentem in l. inuitus. in glo. fi. circa medium. infra eodem. & Bar. in l. seruum quoque. §. prætor ait. ff. eo. & Bal. hic, bene facit tex. in l. unic. in uer. quasi procu. infra, de satisd. quem ad hoc no. Fran. Tig. in d. l. inuitus. & sic apparet male dixisse Spe. in tit. de procu. §. j. in uer. item excipitur, quod licet habeat mandatum, ubi tenet, quod ad hoc, ut procacto ris sit idoneus, est necesse, quod exprimatur in mandato, quod habeat mandatum ad agendum, & etiam ad excipiendum. & ideo Panor. in c. accedẽs. in ultimo. extra. eo. dicit, quod ad euadendas opiniones fis cautus, q̃ semper in procuratorio actoris facias opponi, quod habet mandatum ad agendum, & ad defendendum: sed non est necesse, ut ex prædictis patet.

LEX VI.

1 *Reus procurationem non suscipit accusatione pendente.*
2 *Reus defensionem alienam suscipere, vel prius susceptam explicare potest.*

a **Reum criminis.** a † Pendẽte accusatione de crimi
1 ne reus nõ potest alienam procurationem suscipere. h. d. Quærunt docto. de ratione. dicit Iac. But. q̃ ratio est, quia sententia condemnatoria lata, ipse non posset in procuratione persistere, ut ff. de pub. iud. l. is qui reus. & de mu. & ho. l. reus delatus. & per consequens, nec accusatione pẽdente, qa cui ob. sententia, obstat & litis pendentia vt ff. de cond. indeb. l. Iul. & ff. de exceptionibus. l. fundus. adde & aliam, quia causam propriam debet in tiinculis dicere, & sic in carceribus stare, ut ff. de custo. reo. l. ij, & infra, de accu. l. final. & sic alienam partem prote

qui

ADDITIO.

a Reum criminis. Adde quæ habentur in l. j. j. de re. postula. li. 10. & vide ad hanc l. Gul. de Cu. Bar. & Ang. in l. j. §. ex hoc edicto. ff. de postula. l. §. ergo instũm procu. potest opponi, q̃ non est legitimus proc. quia q̃ eum pendet accusatio uel inquisitio de crimine. & intellige istam legem, siue crimen sit capitale, siue nõ; secundum communiter doc. & Ang. in d. §. ex hoc edicto, quamuis Bart. in summario uideretur restringere istam legem ad crimen capitale. item adde Bal. qui per istum text. determinat, quod prælatus accusatus de dilapidatione in curia Romana non potest interim tanquam syndicus monasterij agere vel conueniri, quod est tenendum menti secundum eum. adde gl. in d. §. fi quis autem. & ibi Ange. de Are. in stitu. de susp. tuto. facit tex. in c. licet heli. §. quia uero, de simo, sed in contrarium est fortis tex. in c. venerabili, de offi. dele. uide in glo. in uerbo suspectus. Bartol. & alij in l. quod si forte. in §. pri. ff. de solu. cathoni, in cap. omnipotens. de accusatio. limita istum tex. fauore fisci. & no. in l. penultima. ff. de accus. secundo limita si accusator desistat uel transactus sit, annus. l. reus. ff. de muneri. & honori. l. Lucius. §. idem respondet. ff. ad municip.

qui non posset, & hic duę rationes locum habent. qũ crimen est capitale. Vbi vero non esset capitale, pōt esse rō, ga lex uoluit, ut insisteret purgationi criminis sui. nec pp ostiũ procurationis, qđ subiret in causa impropria faciliter succumberet, vel propter propriam alienam indefensam dimitteret. Quarit gl. an lite contest. posset ei exceptio obiici, & dicit gl. quod non, arg. j. e. l. ita demũ,
2 cum similib. † Quæro, tex. dicit, ꝙ defensionem alienam non posset suscipere. Sed an prius suscepram poterit explicare, puto sic dicendum. Aut accusatio de eo facta est tal. s, quod oportet eum stare in vinculis. & tunc non possit impotentia obsistente. aut accusatio non est huiusmodi naturæ, & tunc aut aliena defensio erat iam inchoata in iudicio, & tunc possit illam prosequi, alias secus. ar. ff. de public. iu. l. 1. s, qui reus. & quia multa impediunt ꝗ hendu, quæ non dirimunt iam contracta: ut l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iu. & j. de insti. & subst. sub condi. fac. l. si quis patrem, cum si. In ꝗritum, ut prius inchoatam nō possit prosequi, facit, quia exceptio superueniens lite non conte. potest post lit. contestatam etiam ad processum opponi, ut j. de cōsor. eiusdem litis. l. ij. ſo. ꝙ exceptio non superuenit, quia exceptio est de suscipiēda, & nō de suscepta, ut hic in litera patet. Sed iterato obstat, quia res deueniens ad casum, a quo non potest incipere, uitiatur, si casus superueniens reperit illam in fieri non imperfecto esse, ut j. qui testa. facere pos. l. furiosum. & ff. ad l. Aqui. qui in eum casum. So. quia illud procedit, ubi casus superueniēs agit in aliqua ex causis ipsius rei, non si in qualitate; uel accidenti extrinseco. puta nocentiæ, uel innocentiæ criminis. ut hic sic, & alia qualitas malæfidei, uel sciētia rei alienæ superueniens non impedit usucapionem inchoatā perfici, vt j. de vsuc. transl. l. j. §. hoc tantummodo &c.

LEX VII.

1 *Vtilitas publica priuatæ præferenda est.*
2 *Exceptio, tu non es procurator, an sit dilatoria.*
3 *Miles an possit esse procurator.*
4 *Clericus an possit esse procurator.*

Militem. Primo dictum. Secundo ratio. secunda ibi, cũ æque. casus. Miles etiam pro coniuncto nō pōt procurationem exercere publica utilitate hoc suadēte. h. d. † No. quod utilitas publica præfertur priuatæ et coniunctorum. Item ꝙ miles tenetur magis utilitati reipubli. insistere, quam patris, vl matris, vel vxoris. Item quod rescriptum principis non valet, per quod militi conceditur prouocationem exercere. Et est ratio, ga ꝗ publicam utilitatem est, ut hic, ergo. &c. ti. ś. de præci. impe. offe. l. nec damnosa. Item, ꝙ nec aduocationes dēt exercere. Opp. de l. filiusfa. §. veterani. ff. eo. ſo. hæc in militante, illa in ueterano. ut in
4 gl. j. † Oppo. a. hæc excep. tu non potes esse procurator, est dilatoria. j. eod. l. ita demum. Sed dilatoria tolli potest per rescriptū principis, vt ś. de precib. impe. off. l. quoties. ergo &c. Sol. duobus modis. Primo, ꝙ hæc in dilatoria pionæ, illa in dilatoria iudicij, uel solutionis. hoc probatur per lac. But. & Cy. quia dilatoria personæ facilius debet remitti, quam solutionis, ut ff. mād. l. si fideiussor. §. quędam. Secūdo mō soluit gl. quod hic speciale duplici de causa. vna pp rempubl. ut hic in lra, alia pp terribilitatem, & minacē fer
3 uorem, quem induceret aduersario, & hæc cōiter tenetur. Opp. 3. ꝙ miles possit procurator esse, ut ff. eo. l. filius. §. veterani. Solu. ut gl. l. ꝙ pro suo numero admittitur, ut in ꝗrio, non pro alijs, ut hic. Item si sit in rem suam factus, vt ibi. Sed tūc quæro, quare pro eā numeri sui admittitur. Et non pro patre, & matre, ut hic, rndeo, quia, & illa est eius propria ratione cōionis, & commodi; cū & ipse sit de numero suę uexillationis. Quæro, an extra. illos duos casus, quos modo notaui, sint alij, in quibus admittatur, respondet gl. in d. l. filius, §. milites, quod sic. puta in casu. ff. de lib. cā. l. iij, §. multi, & in alio. ff. de appella. l. non tm. Quæro, si non fuit opp.
4 an teneat iudicium, dic, quod sic, ut d. §. milites. † Quæro, quid in cleticis. respondet gl. hic, & ibi, quod de eis iudicandum est, ut de militibus temporalibus, cū & ipsi sint milites celestes, ut in auth. de san. episc. §. alium autem. sed Pe. distinxit. Aut quæritur de cle
a rico claustrali, [a] ut sunt monachi, & religiosi, & tunc nō potest ēt pro ecclesia sua, ut in Authen. de sanc. Episco. Deo nobis. Aut de alio. & tunc de beneficiato, qui tenetur seruire ecclesiæ, & tūc non possit nisi in causa eclesiæ, ut ś. de Episco. & cler. l. placet. & l. omnes qui. §. j. Aut de non beneficiato. & tunc aut nō est in sacris constitutus, & tunc in distincte & in quolibet foro possit esse procurator. Aut est in sacris, & tunc possit in foro ecclesiastico nō ciuili. arg. l. consulta diualia. j. de testa. & d. l. placet. & quod ibi not.

ADDITIO.

a † Aut quæritur de clerico claustrali. Adde ad primũ quæsitum, s an clericus possit esse procur. & quia iste dicit, ꝙ in ciuili ēt si non sit beneficiatus, sed Imo. in in c. j. extra, de obli. ad ratioci. singulariter no. quod potest esse procurator laici in una causa tantum. quod dictum pro fin. refert & sequitur Romanum. sing. suo. 375. inci. tu scis, quod hæri. pro quo alle. casum in c. per uenerabilem, extra qui filij sint leg. de quo per colle. in c. requisisti. num. 9. & ibi in apost. extra, de testa. Imo. & Fel. c. cum l. & A. ad fi. extra, de iudic. & in c. cum esset. vbi etiam Inn. extra, de simo. & quid in monachis. Inno. fin. in alle. c. cum l. & A. tener, ꝙ pro amico sui monasterij ētiam laico possit esse procurator. quem ibi Fel. col. 4. uerficulo, in quibus sequuntur eum communiter. & ita eum refert, & sequitur Roma. sing. 276. incip. monachus non potest esse.

LEX VIII.

1 *Procurator an possit substituere alium, ante litem contesta. & num. 4.*
2 *Iudicia, & contractus quomodo differunt.*
3 *Procurator primo loco constitutus, an possit alium per modum substitutionis subrogare.*
5 *Procurator ad iudicia substituat lit. contestata.*
6 *Procurator ad negotia quare substituat.*
7 *Substitutio quare permittatur in mandato negocij extraiudiciarij.*
8 *Mandatum dicens se habere, an possit super hoc procuratorem constituere.*
9 *Procurator ad lites, cui data est potestas alium substituendi, an possit quem voluerit substituere.*
10 *Procurator inhabilis, an de iure possit alium substituere. & num. 11.*
12 *Substituens, quando possit substitutum reuocare.*
13 *Procurator, substitutus, in cuius sit periculo substitutus.*

a **Quod quis.** [a] Casus. † Procurator ad agendum nō pōt
1 alium substituere. a ñ lit. pt. h. d. Opp. ꝙ nō possit, vt j. e. l. neq; & l. nulla. Sol. vt in gl. ga ante lit. pte. non substituit. postea sic, ut in ꝗrijs. ratio; ga non a ñ est dñs litis. uel instātię, sed postea sic vt ff. de app. l. ab executore. in fi. Ideo merito postea, & non ante procuratorem instituit cū mandato dictum procuratorē administret, vt in diffinitione procuratoris patet. ff. e. l. j. tertia rō potest esse: quia per lit. conte. quasi ꝗhitur in iudicio, vt ff. de pecu. l. iij. §. idem scribit. Ideo illius quasi ꝗctus efficitur dñs.
b & per ꝗns procuratorē substituit. [b] Opp. ij. ꝙ in oī tpe possit alius substituere, vt j. de don. l. illā. sol. ut in fi. gl. ga illa in procuratorē rem suam. Opp. iij. ad idem, & ab extra, de l. Titius. ff. eo. vbi dī, ꝙ procurator pōt satisdationem hr loco dñi. Ex quo sequitur, ꝙ cū satisdatio præstetur ante lit. cont. vt ff. e. l. Pomp. §. rati. ꝙ ante lit. cont. potest procuratorem facere, vel substituere. So. ꝙ hic in pro curatore actoris: illa rei, qđ non placet, quia rō non est diuersa & ēt tex. j. e. l. neq; in fi. loquitur indistincte, & ēt ex parte vtriusq;. Alij dicūt, ꝙ loquit in defensore sine mādato, sed non placet, ga non dicit prius suscepisse iudiciū ado nouandi, qđ sit facta lit. pte. ꝙ quā ipsum iudiciū initiat ut in Authē. de litig. §. oēm. Dic ergo ꝙ loco dñi habeat quo ad ea, q̃ ibi no. non quo ad hoc, vt a ñ li. cōt. alium substituere possit. vt hic. & j. e. l. neq;. in fi. Opp. iv. cū gl. de l. & procuratorē. §. j. ff. mand. sol. vt in gl. ga ibi in constituto ad ne
c gotia, [c] q̃ statim pōt aliū ꝗstituere. hic in ꝗstituto ad iudicia. Sed tunc ab extra oppo. ꝙ nec ad negocia possit. vt ff. de diuer. & tēp. præscr. l. in vsucapione. §. idē ad hibendū. ij. rñ. Sol. duobus modis, vt no. in d. l. si procuratorē. §. j. Primo ꝙ ibi spāle, dū res pendenda mādet pp arduitatē negocij, & præiudicij magni. Secundo, ꝙ ibi expressim dñs prohibeat, ne alteri mandaret. ista secunda in seuera, sed & diuinat. prima. n. non vī tuta; ga s m hoc non videntur
2 dria inter mandatum ad negocia, uel ad iudicia, ꝙ facere vtilia. & d. l. si procuratorem. §. j. † Dixit tū Pet. ego fateor, ꝙ inter iudicia, & ꝗctus non est dria, & ad l. si procuratorē, rndebat, ꝙ in præiudicium sui pōt, non dñi. & idem dicebat in procur. ad iudicia. s. vt & ipse posset substituere in preiudicium suum, sed non dñi, ni si ratum habeat, nec etiam, vt in iudicijs aduersarius compellatur respondere. ita intelligit omnes leges de ista materia loquentes, vt hic plene per Cyn. hoc non placuit. do. quia text. vt dixi aliquam differentiam fecit inter ꝗctus, & iudicia, in d. l. si procuratorem. Item quia l. vī velle, ꝙ in nullius præiudiciū valeat & sic nec sui, quasi actus sit nullus. Item in contractibus, quoniam substituit in præiudicium domini, vt ff. de instit. l. quicunque. in fi. & de exercit. l. j. §. materiam. Alii dixerunt quarto, quod in d. l. in vsucapione. fuit electa industria mandatarii. ideo alii mandare non potest, secus si electa non esset, quia per alium explicare posset, ita intelligunt d. l. si procuratorem. arg. j. de cadu. tol. l. i. §. ne autem. & ff. de solutio. l. inter artifices. & C. de erog. militaris annone. l. per hanc. circa medium. li. xi. & hanc sol. tenet Bar. in d. l. in vsucapione. dicens pro ea esse casum extra, de offic. & potest. iudi. dele. cis qui. lib. vi. Licet inquit ipse, ꝙ lex, si procuratorem, posset intelligi in procuratore generali, Ista sol. licet in se sit vera, vt patet in d. c. is, qui. tū meo iudicio non congruit literæ. in d. l. in vsucapione, ga ibi non quæritur, an venditio tenuerit, nec ne, nec an præiudicauerit dño. i. primo mandāti, nec ne. Sed quærit, an accessio possessionis eius, qui procuratorem substituerat, prosit emptori ꝗ extraneum rem vendicare volentem, & dicit, ꝙ sic. si dñs. i. is qui primo mandauerat rem vendendam idipsum ei, s. substituto promisit, vnde is, qui j. mandauerat, non erat ille, qui rē aduocabat, sed alius extraneus, ꝙ patet, ga si is foret, qui mandasset, frustra de ipsu accessionis tractaretur, cum sibi per mādatum iam iudicasset. dubium ergo illius l. ut mihi videtur, fuit, quia per procuratorē, qui

alteri

ADDITIONES.

a † Quod quis. Vide hic d. Iaf. May. qui ad hunc tex. ponit quamplurimas limitationes.
b † Substituit. Adde de hac q. l. utrum procur. institutus possit aliqm substituere. ai de de hoc Bar. in l. pen. & quod ibi plene not. And. Barb. ff. de diuer. & temp. præscri. Bart. Soci. in suo trac. fallen. reg. 319. in uer. procur. ubi facit 19g. negatiuā cum 6. fallen. seu limitationibus.
c In constituto ad negotia. Adde Bald. & do. Alex. hic, & omnino uide do. Fran. de Are. & d. Iaf. May. hic.

alteri mandauit non tanquam substituto, sed tanquā constituto principaliter ab eo. Et sic is, qui vendit, simpliciter vēdidit vt procurator simplex illius tanq̃ constituentis non tanq̃ substituentis. Et ideo non potest uti emptor accessione illius primi loco procuratoris constituti, vt authoris eius, nisi is qui mandauit rem uendendam hoc suo procuratori permiserit. s. vt alium constitueret, qui eius proprio nomine uenderet, vel author emptoris dici non potest, cum non sibi, sed dño possideret, qui rem vendendā tradi derat, nec causam pos. sibi mutare potuit, vt j. de acqui. pos. l. cum nemo. & l. fin. & ff. de vsucap. pro hære. l. 2. Et ideo tex. ille non ꝗdicit ei, quod dicunt glos. s. quod procurator simplex ad negotia potest, re integra, alium substituere, vt d. l. si procuratorē, ff. mandati. sed limitat, & declarat, vt alium non possit proprio nomine constituere, vt possit uti cessione primi mandantis & sui constituentis. Sed primo loco constitutus potest alium per modū substitutionis subrogare, nisi sit prohibitus expressim, vt ibi vult gl. vel tacitē; quia eius industria fuerit electa, vt d. c. is qui. & sic glos. ibi posita est uera, & non reprobanda. Concludo ergo sic, quod procurator ad iudicia non habet potestatem substituendi. Et tāto minus constituendi alium, nisi habeat hoc in mādatis. vel nisi lis sit ab eo contestata, vt hac l. & j. eo. l. neque. & dī substituere, siue utatur verbo, substituo, siue verbo, constituo, dummodo dicat, ꝙ tanquam procurator talis hoc facit. & idem puto, si nō ponat illud verbum, tanq̃; sed simpliciter dicat: Ego procurator talis & c. arg. l, cum post. §. j. ff. qñ ex fac. tut. Et ratio quare non ante lit. contest. est; quia datur procurator ad exercit. tum actionis, ꝙ sibi prius non competit, q̃ illius sit factus dñs per litis conte. Nam tunc efficitur dñs exercitii & instantiæ. In procuratore verò ad negotia distinguo. Aut eius mandatum est de subiecto generali, seu vl, & potest procuratorē constituere, vel substituere in particularibus subiectis sub illo vl comprehensis, vt ff. de inst. l. quicunque, in fi. & de exer. l. j. §. matrem. Et est ratio, quia hoc implicat mandatum ipsum vl is subiecti: cū particulares gestiones per alios fiendas contineat. Ipsam autem vl em gestionem non puto ipsum mandare alteri posse re integra, vel non, quia ob industriā eorum consueuerunt eligi ad huiusmodi ministerium. & ideo, alteri mandare ipsum vniuersum ei non est permissum, sed potius prohibitum. ideo si secus fieret, nō præiudicaretur dño. Aut eius mandatum est de subiecto particulari: & tunc. Aut constat, quod ob eius industriam fuit electus, seu mandatū huiusmodi ei iniunctum; & non potest alium substituere. Aut constat, ꝙ nō ob eius industriam, & potest alium substituere, vt d. c. is qui. & aliis legibus s. alleg. Aut dubitatur, & tunc tex. videtur velle, ꝙ si certa forma est data explicationi mandati; & tunc non iudicatur eius industria electa. Et ideo alium potest substituere, vt d. c. is qui. j. rñ. & ff. quod vi aut clam. l. si ego. Aut certa forma non est data, & tunc industria vī electa, vt eo. c. 2. rñ. & ita dixit Bar. concludēdo in d. l. in vsucapione. Sed ego hoc vltimum non puto sic simpliciter verum. ideo puto, subdistinguendum. Aut actus ille sic commissus, vel mandatus est actus in se continens informationem eius, cui committitur, & etiam eius probitatem animi & intellectus, & tunc intelligit electa industria eius; ideo non potest alium substituere, vt d. c. is qui. vbi Papa mandat prouideri incertę personę de aliqua ecclesia, vel beneficio; & dī eius commissarii industria electa, Aut actus ille licēt non habeat certam formam talem industriam, nec informationem recepit, vel non continet; & tunc procuratorem substituere possit. Et ideo puto, ꝙ procurator simpliciter constitutus ad vendendum fundum etiam incertę personæ possit alium ad hunc actum substituere, & præiudicabitur constituenti quantum ad translationem dominii, nisi specialis inhibitio de hoc facta esset, vt voluerunt gl. nostrę, in d. l. si procuratorē, & d. l. in vsucapione. licēt si in precio sit læsus, habeat actionem
4 mandati. nec ob illa l. in vsucapione, vt ś. dixi. † Pro cuius latiori declaratione quæro in casib. in quibus dixi, quod potest, vel non potest alium substituere, an poterit alium ex propria persona cōstituere. & breuiter sic distinguo. Aut quæritur respectu ipsius facti & pęnæ resultantis ex eo; & dico ꝙ sic, vt si ego. ff. quod vi aut clam, coniuncta prima gl. Aut quęritur respectu iuris & effectus, quem aliās cōractus ipse solet sortiri, & tunc. Aut actus ille erat aliās ipso iure nullus, nisi fieret ex commissione & mādati vigore, vt in actu electionis fiendæ ab aliquo non hñte per se potestatem de aliquo ad aliquod officium vel beneficiū, & cum mandatarius ex propria persona nihil potest, nec alteri ex propria persona committere potest, sed substituere posset, vbi persona cui est certa. Et ideo litera in d. c. j. notātur dicit, ꝙ uices suas committere potest, quasi innuat, ꝙ vt mandatarius facere debet, aut actus ille erat aliās in se validus, vt in venditione rei alienæ, vt ff. de contrah. emp. l. rem alienam. & tunc mandatarius nedum substituendo potest hoc facere, vt dixi; sed etiam constituendo proprio nomine. & tenebit contractus & vsucapiet. sed nō vtetur isto secundo casu accessione mandantis nec mandatarii; quia nō habet ab eo causam, cum ex mādato eorum emerit. secus si ex substitutione emisset. puta, quia tanquam procur. substitutus vendidisset.
5 † Quæro modo de aliquibus differentiis. & primò quare procur. ad iudicia lite conte. substituit. & tamen electa videtur eius industria, cum actus ille sit talis, in quo versatur probitas animi, & intellectus. & in quo practica non modica requiritur, & tñ in actib. extraiudiciariis, vbi est electa industria non substituit. Respond. quia in actu extraiudiciario non superuenit aliquid, pp quod procurator efficiatur dominus illius actus ei commissi, vel demandati. sed in procur. ad iudicia per lit. contest. quam facit qui est actus fundamētalis ipsius iudicii, ipse efficaciter fit dñs instantiæ ab illo actu initium sumentis exercitii ipsius actionis, cum non prius dicatur agere, vel experiri, vt l. amplius, ff. rem rat. hab. Ideo licēt eius industria sit electa, tamen superuenientia talis dominii facit amodo litem respectu instantię dici propriam; ideo procur. substituit: quia diffinitio procuratoris ei congruit. Ante verò lit. conte. ideo nō substituit: quia ratio industriæ electæ, quæ sola vrget. nec
6 aliquid ei repugnans habet, substitutionem contradicit. † Quæ
a ro tunc quare procur. generalis [a] ad negotia substituit. & tamen industria in institoribus, & similibus videtur electa. Respondeo, quia mandatum hoc implicat, & per consequens mandator hoc velle videtur, cum aliās mandatum suum vniuersale explicari cō
7 modè non posset. † Quæro modò, quare in mandato speciali negotii extraiudiciarii permittitur substitutio, & non permittitur in actu iudiciario. Respon. lac. Butr. quia exercitium actionis nō æquè cadit in procur. ante mandatum, vt in dñm; sed contrahere. vt emere, & vendere, locare, & conducere æquè cadit in procu. ante mandatum, vt in domino, cum hoc absque mandato facere potest, vt l. rem alienam, ff. de contrah. empt. Hæc ratio nil valet; quia nō est generalis in quolibet negotio extraiudiciali, quia nō valet, vbi industria personæ est electa, vt d. c. is qui. cum s m. Item si prius poterat in actu extraiudiciali poterat per modum constituendi non substituendi. Et ideo sola ratio industriæ electæ, per quam vī substitutionem prohibere, alio modo superueniens est
8 illa, quæ hoc operatur. † Visis rationibus diuersitatis circa supradicta, nunc quero de aliquibus quotidie occurrentibus. & primo si est quæstio de ipso mandato. an is, qui asserit se mandatū habere, super hoc possit procu. cōstituere. dic, ꝙ sic; quia quæstio mandati est eius propria. arg. eius, qđ no. j. eo. l. licēt. in vltima gl. circa prin. & hoc tenet Spec. in tit. de procu. §. ratione autē formę. vers. porrò. & quia est eius propria, dico, ꝙ nō debet dicere, quod pro
9 cura. substituat. ted ꝙ eum constituit. † Quæro secundò, si procuratori ad lites data est potestas substituendi, an sufficiat, vt alium substituere possit, an sit necesse, ꝙ de certo substituendo dicatur, & dubium oritur pp l. dummodo certus, ff. eod. Et breuiter dico, ꝙ sufficit, quia substitutus dicit nominatim primo electus, vt l. vnū ex familia. §. si de Falcidia. ff. de lega. 2. & ff. ꝙ cuiusque vniu. Item eorum, §. si decuriones. facit ff. de ri. nupt. l. mandati. & de manum. vind. l. si pater. s m Iac. de Ra. Pet. & Cy. quod probo inconuincibili ratione. Nam in extraiudicialibus, vbi nō est electa industria personæ, vel est electa, sed mandatū est vniuersale potest procuratorem substituere, & hoc solum ideo ꝙ potestas ei a cōstituente data videtur, vt ś. in oppositionibus est dictum: ergo si tacita voluntas hæc operatur, fortius expressa, vt ff. sol. matrim.
10 l. 2. §. voluntate. † Quæro tertio, cū Pet. & Cy. si inhabilis est procurator constitutus cum potestate substituendi, an poterit de iure alium substituere. & tenent, ꝙ sic per regulam iuris, qui per alium: & quia substitutus a primo constituente intelligitur datus. ff. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. si de falcidia, & ff. quod cuiusque vniuer. l. item eorum, §. si decuriones. Item quia licēt non possit hæres institui in codicillis, j. de codic. l. hæreditas. tamē potest institui nominandus in codic. vt ff. de cond. inst. l. institutio talis. Io. verò And. in clem. religiosus, de procu. distinguit. Aut procu. qui dicitur inhabilis est ipso iure & penitus inhabilis, & tunc non possit, arg. extra de off. deleg. c. iudex, in fi. lib. 6. Aut quis non est ipso iure & funditus inhabilis, sed habilis, propter authoritatis tamē superioris defectum non habet exercitium, nec ius suscipiendi mandatum: & tunc necessaria est illius authoritas, vt substituere possit, vt d. clem. religiosus. vbi casus. Aut est habilis etiam in exercitio absque superioris auctoritate. sed potest repelli per excep. opposita ma parte, qua non opposita habilis est; & tunc ante obiectam exceptionem potest substituere, vt d. c. iudex, in princ.
11 † Iuxta proximam distinctionem, & circa primum membrū quę ro, si illi inhabili non esset data potestas per modum substituēdi, sed eligendi: puta, quia dixisset, facio te procur. ad litem, & in quātum esse non possis, facio te procuratorem ad eligendum aliquē ad exercendum litem illam. & ex nunc constituo illum in procuratorem, quem tu elegeris. an tunc electus erit legitimè constitutus. Respon. Aut de iure ille sic est inhabilis ad eligendum sicut ad litem exercendā. & sic ad vtrunq;. & tunc electus nihil agere poterit, cum electio nō tenuerit. Aut licet sit inhabilis ad primū, non ꝑpea de iure est inhabilis ad secundum, & tunc attende verbis Iac. de Are. qui refert Cy. in 2. q. supra posita. dicendum est, ꝙ nec illius electi constitutio teneat quasi facta de incerto, vt d. l. dummodo

ADDITIO.

a ¶ Procurator generalis. & in quibus casibus non admittatur procur. generalis, uide per D. Soc. consi. 231. incip. Cum in præsenti consultatione. uers. 2. ratio est. in 2. parte.

dum modo certus. Ego puto contra per d.l.item eorum.§.si decu
rionęs. ff. quod cuiuq; vni.& per.l.vnum ex familia. ff. de leg.2.
& per d.l.institutio talis. ff.de condi.insti. nec est isto casu omni-
12 no incertus.& sic non obstat.d.l.dummodo certus.† Quæro.4.an
substituens possit substitutum reuocare. & licet de hoc sit hodie
tex. qui distinguit in c.is qui.de procu.lib.6. tñ in parte est defec-
tiuus,ideo latius distingue. Aut substitutus nõdum acceptauit,
vel suscepit mãdatum.& tunc pōt reuocare: vt d.c.is qui.in prin.
in litera susceptum a sensu ꝓrio. Et idem puto si inhabilem sub-
stituerit:quia tunc pro non substituto hr̃ & merito casu,quo sub
stituens functus est officio suo.ar.ff.qũo & qñ iu.l.vt proponis.&
ff.de condi.& demon.l. hæc conditio.facit quod no.Inno.in c.in
literis.de off.deleg. Aut substitutus sint habilis & acceptauit: &
tunc.Aut cum substituit iure proprio, quia lit.pte.sic tanq dñs li
tis factus vt ff.l.neq;.& tũc pōt illũ reuocare, vt quilibet dñs pōt.
Aut eũ substituit ex potestate sibi tributa de substituendo a dño.
& tunc si æquæ hēt potestatem reuocandi a domino,non est du-
bium,quod eum reuocare pōt autoritate mandati & est tex.in d.
c.is qui. Si autem hanc potestatem reuocandi nõ hēt expressam
in mãdato. & tunc Aut ipse est procurator generalis & quia sub
stituendo in vna causa non ppea desinit esse procurator genera-
lis,poterit illum reuocare,qa reuocat procuratorem datũ imme
diate a dño iusta causa interueniente. ꝙ fortius est vt.l.si hoīem.
ff.man.& pro hoc accedat,qia procurator cesaris,qui hēt gene-
rale mandatũ,reuocat. procuratorem vel colonum ab eo constitu-
tum.ff.de of.procu.cęl.l.fi.& ibi vide tex.qui probat,ꝙ reuoca
tũ non possit restituere. qd no. Aut ipse est procurator specialis
ad vnam causam.& tunc substituendo alium ex potestate sibi ꝓ-
cessa omnem eius potestatem dr̃ in illum transferre. Et ideo qa
functus est officio suo, non poterit illum reuocare vt d. c. is qui.
13 in prin.†Quæro.5.an procurator,substitutus intelligat substitu-
tus periculo procuratoris vel dñi.R ñ.distinguendo.Aut procura
tor illum substituit iure proprio absq; expressa potestate sibi tri-
buta a domino:puta lite iam ab eo cōte.& tunc procuratoris pe-
riculo substitutus & non dñi.Aut eum eligit ex sua ptate sibi tri
t buta a dño.[a] & tunc.Aut dñs in mandato prouiderat de illo, quẽ
procurator substituit, & tunc periculo domini. cum nihil possit
imputari procuratori,qui nõ recessit a persona,de qua dominus
specialiter prouidit:vt ff.commoda.l.eum qui.§.fi. & ff.man.l.di-
ligenter.in prin. nisi conditio personæ substituendæ fuisset mu-
tata de homine bonæ famæ conditionis & vitæ:in infamem vel
vilem, vel negligentem hoc sciente procuratore.ar. ff.de sol.l.ꝙ
si forte.§.j.& l.cum quis.in prin.Aut dominus de nemine proui-
derat sed generaliter solum substituendi ei,potestatem concesse
rat.& tunc si eius culpæ potest ascribi tenetur ad interesse domi
ni, cũ mala electio culpæ adscribatur, & pro hoc accedat tex. ff.
loc.l.cum in plures.§.ferũ.in fi.& si culpæ eius non posset ascri-
bi:quia substituit eum, quem communi opinione idoneum pu-
tabat,tunc non tenet.arg.ff.commo.l.argentum.ff.de præscr.ver.
l.apud labeonem.§.fi.& hæc sufficiant.

A D D I T I O.

a Potestate sibi tributa a domino. Adde licet per modum incidentis quæstionis, an econtra, procu. qui non habet in mandato potestatem substituendi, possit ante litis cõte.procu.substituere, si sit clausula promissionis relenãdi & de hoc vide plene per Ro.sin. suo.213.inci.vl.tu scis ꝙ proc.

1 *Miles potest esse procurator in rem suam.*
2 *Alienatio an præsumatur in dubio fieri in militem.*
3 *Miles an teneatur in rem suam iurare de calumnia.*
4 *Reus an possit creditorem credentem petere.cessionario agente.*
5 *Excessio cedenti obstans an obstet cessionario.*
6 *Bannito vel malpago an reddatur ius.*
7 *Miles intentans directam ex cessione an admittatur.*
8 *Directa vel vtilis quomodo cognoscatur intentari.*
9 *Agens ex iure cesso an teneatur aduersario edere instrumentum.*

Qui stipendia. Primo quoddam dictum generale, ex quo tacite infertur decisio ad quę
situm.Secundo tollit obiectũ, seu rōnẽ dubitandi,quæ vr̃ facere
1 in opp.secunda ibi.nec pōt dici.Casus.†Miles potest esse procu-
rator in rem suã.h.d. Vel latius.miles accusationes tam proprias,
quam ex causa honesta sibi cessas potest in iudicium deducere.
h.d.No.quod habes in summario. Item quod interdicere alicui,
ne causam propriã agat pp cõmodũ alienũ est iniquũ. Propter
proprium autem qñq; interdicitur, vt patet in minore prodigo
& furioso sic.j.eo.l.non eo minus.& j.si aduer.rem iud.l.cum &
minores.Item no.tex.ibi:cum licet &c. Ex quo collige ar.ad ea,
quę j.dicam.Op.sic tex.dicit,quod miles pōt hoc facere in offen
sa disciplina.cum ista dictio,in, sumatur pro, valde, vt.ff. de libe.
& posthu.l.gallus.§.ille casus cum si.ibi no.& de fun.instr.l.quę-
situm §.si fundus. sequitur, quod cum offensa magna disciplinę
hoc fallit.& si sic, non debet admitti.nec iniquum est eũ repelli,
cuius contrarium dicitur,hic in fine. Sol.quod hæc dictio in: hic
non stat pro valde, & sic non intensiue , vel augmentatiue vt in
ll.supra alle.sed priuatiue, siue exclusiue pro nõ, vel sine. vt alias.
ff.so.ma.l.si filio.in prin.& in auth.qũo oportet epi.§.si nemo.Et
iõ exponit hoc in offensa.i. nõ offensa vt in gl. Opp.2.quod hoc
non sit tũ in cãonili,sed ēt in crãali.vt j.q acc.nõ pos.l.non ꝓhi-
bent ur.tol.cõsitendo ꝓriorum in ea.gl.nec.l.ista verat. Op.i.del.
pe.ff.de alie.iudi.mu.causa fac.sol. vt in gl.3. quod ibi ex cã intho
nesta,videlicet,vt iudicium mutaretur in potēriorẽ:honesta hãc
2 non excogitata fraude. Et ponit gl.exemplũ in donatione.† Sed
tunc q̃ro quid in dubio.dicit Pet.& Cy.quod in dubio non pũmit alienatio facta in militẽ,vt in potentiorẽ cã mutandi iudicii.
ar.ff.de proba.l.quoties.§.qui dolo.inquit tũ,quod canonistæ di-
cunt, ꝙ cessio facta in clericũ pũmit malafide facta , vt extra. de
alie.iudi.mu.cã fa. c.ex parte. nisi clericus esset sibi cõiunctus.ar.
ff.de receptato.l.ij.& ff.pro soc.l.merito,sed de hoc dic, vt scripsi
in d.l.per diuersas.in 23.q. Opp.4.quod imo non sit iniquũ,si in-
terdicatur, ne quis in cã sua p ꝑie agat vt j.e.l.quicunq;. Sol.ꝙ spe
ciale in illustribus,qui coguntur p procur.pp dignitatis præmi-
nentiam.vt in gl.fi. fallit ēt in minore rōne ætatis prodigo, & fu-
rioso rōne interdictionis,& carentiæ sensus.vt dixi sup tex. Que
3 ro mõ,vñ dicantur stipẽdia.rñ.in gl.j.† Quæro,an miles iste in rẽ
suam teneatur iurare de calumnia. rñde,& remitte,vt in ea.gl.&
quæ ēt collr̃ ex.j.dicendis. Expeditis glo. est attendendũ, qd̃ iste
4 tex.ibi cũ licet &c.facit ad multa.† Primo, vt cessionario agente
possit reus petere creditorẽ cedentẽ, in cuius pſona creditũ ini-
tiũ sumpsit,comparere,ꝙ veritate dicẽda sacro.an dicta quãtitas
petita ei in toto, vel in parte nõ soluta.vel an debitori fecerit pa-
ctum de non petendo, de quo per reũ excipitur.circa q̃ vide, qd̃
5 p gl.& doc.no.in l.si actor.ff.eo.& dicã.j.e.l.fi.† Secũdo facit ꝙ la.
de Are.5 Dy. Dixit enim Dyn. exceptio, quæ obstabat cedenti,
obstabit cessionario, si erat in rem, vt exceptio compensationis,
& consimilis,quæ sunt exclusoriæ obligationis.sinautem erat in
personam,distinguebã : Aut ex causa onerosa est facta cessio, &
tunc non obst. ff.de do.excep. l. apud celsum.§.autoris.& §.si cũ
legitima.Si ex causa lucratiua:tũc obstat, vt eadẽ.l.apud celsum,
§.ſi qs autem excausa legati.Iac.vero de Are.indistincte dixit ob
stare,pro quo inducit Iac. But. istum tex.quia cum semper in li-
bello nominet autorem suum, vt hic sp vr̃ vti cessione,seu admi
niculo illius.ergo ei debet obstare exceptio autoris quantũcũq;
personaliter.vel.Pomponius.ff.de acq.pos.asserit tamen opi.Dy,
cõem esse.de qua per eum.in c. si quis in ius.extra.de re.iu.& eã
tenet Bar.in d.l.apud celsum.§.ſi cum legitima.& ibi gl.ad hunc
tex.inducta,ut facit Iac. Bu.nullus respõdit. Sed dic, quod aliud
est vti accessione , & adminiculo autoris sui respectu continua-
tionis temporis,quo casu proprie aliquid accedit,& ita loquit.d.
l.Pompon. aliud est vti denominatione autoris sui. i. derivatione.
quo casu proprie non est accessio,sed denominatio,vñ actio
sua originẽ trahit. & tũc hēt locũ.l.ista. In delegatione aut aliter
distinguit.q̃ in cessione.vt p Dyn.& Bar.in l.doli. ff.de noua. Et
rõ:qa ex delegatione agit ex ꝓpria stipulatione, nõ ex actionẽ q̃
6 ꝓpetebat delegãti.† Expdictis patet decisio quæstionis,si statuto
cauet, ꝙ bãnito vel malpago ius nõ reddat: & alter eorũ iura sua
cesserit,q postea agit,ꝙ cessionarius ex cã onerosa non repellit,
sed ex lucratiua sic,qa exceptio bãni vel malpagi procedit ex de-
licto extrinseco & sic coheret personę & nõ rei.& si cõ obligatio-
nis non est exclusiua,sed exercitii actionis & hoc nisi ti.ille one-
rosius esset fraudulentus & simulatus.sm doc.vt ff. co.l. si quis in
rẽ suã.Iuxta qd̃ q̃ro,an in dubio pſumatur,ꝙ simulate,& in frau
dẽ statuti cesserit.Sed rñdeo,ꝙ & si fratis pũmi pt ex parte cedẽ
tis tũ non ex parte eius,qui emit,& cui facta est cessio,quod exi-
git.vt no.in d.l.si qs rẽ.Et iõ oportet, ꝙ probet participatio frau
7 dis.l.quot.§. qui dolo.ff.de prob. † Quæro,in casu nõ miles iste
intentat vtilẽ ex cessione, qd si intẽtaret directã,an tũc admitte-
tur.Quidã moderniores distinguũt, aut intẽtat directa ad vtilita
tẽ pstituentis & tunc non audiat.Aut intẽtat directã ad vtilitatẽ
suã , & tunc dicunt eũ admitti pistũ tex. & p.l.plane.ff.fami.ercis.
vbi pmittit ei, cui adiudicatio facta est intentare directã ꝓcu-
ratorio nomine ad vtilitatẽ tũ suam. Vnde ista quæstio vnũ sup
ponit & de alio ꝗrit. Suppositũ igit reuoco in dubiũ.san in casu
nostro miles possit intentare directã, & puto ꝙ in casu donatio-
nis & cessionis, in quibus exemplificat glo. hanc.l. non transeat
directę sed vtiles tantum, nec puto,quod habeant exercitium di
rectarũ.in procu. sit dictũ.Et rõ,qa est hic procurator in rẽ suã ꝙ
stitutus ab homine & voluntarie.In l. plane. a iudice vel a.l.me-
diãte facto iudicis & ex necessitate. & hoc declarati latius.j. de
8 act.& ob.l.j.in 4.q. Supposito sic declarato, q̃ro qũo cognoscat.
an ītẽtet vtiles vel directas, rñdeo sm Bar. ꝙ ex pclusione libelli
hoc colligit.Nã si petat aduersariũ sibi pdẽnari ꝓcuratorio noie
talis tũc vr̃ intẽtare directã,sinaũr petat e cũ pdẽnari sibi suo noie,
a vel simpliciter sibi , tunc vtilẽ, [a] sinaũt dicat sibi ꝓcuratori in rẽ suam

A D D I T I O.

a Vtilem.Sed quæro de effectu,dic, quòd duplex est effectus, vt refert d. Ias.hic in fi.quia quando intentarentur vtilis suo nomine,exceptio obstaret personæ cedentis,puta, si esset excommunicatus, qui non potest audiri agendo. c.j. de exce.in 6.,non obstaret cedenti, secus si intentaret directam,sm Baldum. & Paul. de Cast.hic.secundo quia priuilegia actionis de dote,habent locum si intentetur directa nomine cedentis, secus si vtilis nomine suo sm Bar.in l.post dotem, ad finem. ff.so.mat.Bal.in l.j.in 6. col.j.de priuile.do,& in l.2.j.quando fisc.vel priua.& in l.hæredem.j.de hære.acti.

suam constituto, tunc inquit ipse per directã per l. planè, ff.fam.er
cis.qd̃ mihi nõ nr̃ , si de iure cesso fecerat mẽtionẽ in narratione
facti.sed vtilẽ puto eũ deducere, qa illa verba magis important
de vtili,q̃ de directa,vel saltẽ æque bñ , ideo sm vtilẽ interpretar̃,
ut ff.de iu.l.si quis intentione ambigua,nec obs.l.plane,qa ibi cõ
stat,ꝙ directã intentat,& idẽ dicerẽ,ꝙ Bar. vbi de iure cesso prius
fuisset facta mẽtio,& est vtile hoc scire,qa directe obstaret excep
tio,q̃ tũcunq; ad vtilitatẽ suã intẽtaret, vtili vero nõ in l.quoties
9 in prin.ff.de admin.tu. † Quæro modo,an agens ex iure cesso te-
neatur aduersario hoc petenti edere instrm cessionis ante lit.cõ-
te.ferẽ ꝙ Iac.Bu.dixit,ꝙ nõ,qa hoc nõ spectat ad legitimationem
personæ, sed ad iustitiã cãæ , cũ agat vtili noie proprio, secus aut
dicebat , si agerẽt directa,& sic noie alieno,qa tenerẽt facere fidẽ
de mãdato.Ego puto hoc verũ,si hoc peter,vt apparet,an pſona
sit legitima necne.Sed si petat, vt possit deliberare, an velit cede-
re vel cõtẽdere,tũc ei copia debet fieri.ar. eorũ, q̃ dixi in.l.edita.§.
de edẽdo.& q̃ no.Inn.extra de ꝓba.c.j. Vltimo scias,ꝙ p istã legẽ
fuit consultũ,qd̃ statutũ, quo cauetur,ꝙ nisi procur.ante oĩa ,pdu
xerit instrumentum suæ procurationis,processus sit ipso iure nul
lus,non vendicet sibi locum in agendo ex iure cesso.sed in procu
ratore simplici,qualis non est agens ex iure cesso , vt hic. Et idẽ
dicunt quidam de procuratore in rẽ suam , quia proprie ipse non
est procurator,vt no.in l.j.in princi.ff.de procu.quod etiam tenet
Bar.in l.j.j.de act.& obli.

L E X X.

1 *Procurator ad litem domino an præiudicet transigendo.*
2 *Potestas plena an sufficiat ad transigendum.*
3 *Do tibi potestatem,hæc verba,quid valeant.*
4 *Procurator excedens fines mandati domino non præiudicat.*
5 *Procurator non allegans alleganda fraudem committere dicitur.*
6 *Procuratur non existens soluendo actione de dolo conuenitur.*

a Si procurator. [a] Hæc lex habet duas lecturas, vt ex gl.
colligo.vna est, quòd in ista.l.non fuit
iudicatum, sed solum transactum. & Hæc lect. colligitur ex glo.
super uerbo plenam. ver.tu dic, & secundum istam lecturam illa
uerba,rem iudicatam,stãt improprie,& intelligunt, rem iudicatã
per transactionem,quæ autoritatem habent rei iudicatæ , vt.ff.de
transl.non minorem . & secundum istam. l. diuiditur in tres par-
tes,quia primo qñ procurator fuit datus simpliciter ad litẽ.Sedo,
qñ non simpsit,sed cũ ptãte spãli trãsigendi,vel cũ gñali & libera.
Tertio prouidet ei, qui eũ constituit, si aliter ꝓcurator facit, q̃ de
buit.sed a ibi,ꝙ si plenam.tertia ibi, cũ sibi. & sm istã lecturã sum
1 marie.h.d. † Procurator simpliciter datus ad litẽ transigẽdo non
præiudicat domino,secus si super hoc habuit plenam ptãtem,qa
tũc transactio est per dñm seruanda , si tũ procurator fuit in dolo
tenetur dño.h.d.No.tria,q̃ sunt in summario . Item.4. ꝙ dolus ꝓ
curatoris in transigendo non reddit transactionẽ ipso iure nullã.
quinto nec eam facit rescindi , nisi in subsidium doloso non exi
2 stente soluendo.vt hic in gl.fi. † Op. ad istam lecturam quòd ple-
na ptãs nõ sufficiat ad trãsigendũ,vt ff.eo.l.mandato gñali.sol.vt
ī gl.sup verbo plenã.q̃d̃ plena ptãs sufficiat,vt hic.sed tũc dr̃ ple
na,qñ hēat tũ spãle mãdatũ ad hoc.& ita dicũt qdã, ꝙ hæc nõ ẽ
vera.iõ alij,vt gl.dicit,ꝙ plena ptãs est si hēt gñalẽ cũ libera.vt.ff.
e.l.pe.cui libera.sed gñalis sola nõ sufficeret,vt.ff.e.l.mãdato gña
li.& hęc vera.Op.ꝙ imo spãle exigat mãdatũ,vt.ff.e.l.pōp.i prin.
& ff.de mi.l.illud.§.si talis.Sol.vt segt in ea.gl.quod in transactio
ne hēt locũ l.ista,ī qua dic,vt.§ ī alig b.aũt casib.ispãlib.ī gb.spãle
mãdatũ reqrit.loquũt.ll. in ꝗriũ allegatæ. Sũt sirr & alij casus, q̃
2 no.ꝙ gl.in d.l.pompo.† Ex ista tũ glo.& tex.nostro simul iunctis.
b No.ꝙ ista verba,do tibi plenã ptãtẽ, tũ valẽt,[b] q̃tũ si diceret do
c tibi generalem cum libera. Idem dicit Bar. [c] si dareẽ ptãs facien-
di id,qd̃ dñs pñs facere posset , vt l.j.ff.de of. procu. cæs.Sed me-
lius facit.ff.man.l.creditor.§.lucius,ꝙ quẽ tex.videt probari,ꝙ suf
ficeret,si totalẽ eius ptãtẽ daret ei.ꝙ no. Verũ tamen scias, quod
in talibus mandatis non includitur donatio,nec dilapidatio,nec
etiam delictum.vt ff.de do.l.l.filius.& de his quæ in fra.cre.l.si pa-
ter.&.ff. de condi.inde.l.si procur. nec si dominus dicat se ratum
habiturum quicquid fecerit propterea ampliatur mãdatum , qa
verba ista generalia restringuntur ad dẽmandata, vt.ff.eod.l.man
dato.& l.si procuratorẽ.& ꝙ hoc d.l.creditor.§. lucius. & hæc de
prima lectura. Verum illa violat tex.in litera rem iudicatam.Ideo
videamus secundã, per quam illa verba,rem iudicatam, sumunt
proprie, quam sentit glo. fin. ibi dum dicit reus absolutus &c.&
secundum illã similiter diuiditur in tres partes,quia primo etiam
a procuratore dato ad vnum articulum causę tm̃.Sedo qñ consti-
tutus est ad totam cãm.Tertio,prouidet dño contra procuratorẽ
dolum committentem,partes non mutãtur,sed sic sumatur.Pro
curator cõstitutus ad vnum articulum causæ ultra illũ nõ potest
procedere. ideo sententia sequens nõ ꝓiudicat domino, secus si
habuisset plenã potestatẽ procedendi,vt qa ad totã causã fuisset
4 iudicium commisisset,a domino cõueniri posset. hoc dicit.† No.quod
procurator nõ præiudicat domino in eo,quod excedit fines mã
dati,concor.tunt in gl.3.& idem dicit gl. in iudice delegato.arg.
l.a.anõ cõp.iu.in l.j.& ēt,qa æqparat ꝓcuratori.vt ff. de iur. om.
iu.l. & qa.ista gl. sentit,quod iudex datus ad vnũ articulũ nõ pos-
sit ꝓcedere, & sic nec vltra prorogare, qd̃ alias examinabo . Se-
cũdo not.ad vnũ articulũ tm̃ pōt dari ꝓcurator. Tertio, quod do-
lus,ꝓcuratoris non instigit,nec rescindi facit sentẽtiã. Op. ab ex-
tra.qd̃ datus ad vnũ articulũ dicat datus ad totã cãm. vt ff. eo. l.q
procuratorem.Sol.qd̃ primo ibi erat datus ad actũ,in quo subsũ-
tiat totũ iudicium,puta ad lit.cont.hic nõ, puta ad producẽdũ tes-
tes,vel exceptiones, vel ibi ad actum gñaliter cõcernentẽ omnẽ
5 actum iudiciarium, quia ad agendũ, vel vt agat, licet nõ prius vi-
deat agere,q̃ litem cõtesteꝛ.vt l.amplius.ff.rem ra. ha. † Circa vlti-
mã partẽ quæro,qualiter,ꝓcurator potuit dolũ, & fraudẽ cõmit
tere. respondeo,qa nõ allegauit allegãda, vel nõ oppo.tuit, sciẽs
opponenda.vel nõ,ꝓduxit ꝓducenda.& sic his nõ obst.nihilomi
nus valet sentẽtia,vt hic.sed ꝓcurator teneẽ actione mãdati ad in-
teresse nõ de dolo,qa illa non concurrit cum alia.vt j.de dolo.l.2.
6 † Sed tunc quæro cũ gl.qd si ꝓcurator non est soluendo.respon-
det gl.quod tunc actione de dolo cõueniri potest absolutus , nisi
paratus sit suscipere iudiciũ , & cætera . vt ff.de dolo.l.eleganter.
§.pe.Et hic attẽdendũ,qa gl.dicit,ꝙ i subsidiũ cõueniẽ reus,ꝙ par
ticipauit dolũ.Hãc gl.reꝓhẽdunt quidam in duobus. Primo , qa
si dicimus hic vtrũq; participasse dolum,sequitur ergo,quod reus
non in subsidium , sed æque principaliter conueniri potest.vt ff.
de dolo.l.si plures. Sed defende,quia illud verum,quando dolus
vtriusque veniret purgandus per actionem de dolo.vt d.l.si plu-
res.sed quando dolus vnius purgatur per actionem ex cõtractu,
& dolus alterius per actionem de dolo.tunc ille,cuius dolus pur-
gatur per actionẽ ex contractu, debet prius conueniri, quia actio
de dolo in subsidium dicitur competere contra alium.vt d.§.pen.
& hæc glo.secundo reprobatur in eo,quod videtur requirere,qd̃
reus dolum participauerit , vt in subsidium possit conueniri , qd̃
videtur falsum, quia sufficit, quod lucrum ad eum peruenerit ex
dolo alterius.vt.ff.de eo, per quem factum est.l.si.in princi.& ita
dixit Ia.But.Sed defende,quod illud verum, si reum volo conue-
nire solum ex illa æquitate, quia lucrum sensit. sed vbi ego volo
eum conuenire, quia, & ipse dolum participauerit, habet locum
hæc glo.& ita vterque bene dicit secundum facti occurrentiam.
& subiungebat Iac.Bu.quod vbi dolum participauit potest credi
tor agere primitiua. & si reus excipiat de sententia creditor replicabit de dolo.ut ff. de dolo.l.cũ a te. & hoc etiam tenet glo.in d.l.
cum eleganter.§.pe.

A D D I T I O N E S.

a Si procurator.No.ex hac.l.secundum Bar.& doc.quod fines mandati sunt a procuratore deligenter custodiendi.ad quod adde.l.diligenter. in prin.ff.man. c. cũ dilecta.de rescrip.& text.ad literam.& in cap.per tuas.de arbi. & in cap.porro. & ibi gl.de priuilegiis.Item adde , quod non solum seruandum est mandatum, sed etiam qualitas mandati.c.cum venissent . & ibi no.Balde eo,qui mit.in pos. facit bonum simile,prout refert d.Ias. hic , quod sicut non valet sententia lata contra sententiã formæ mandati.ita nec cõtra qualitatẽ.c.pisanis.& ibi Panor. in 4.nota.de restitu. spo. & ille tex. est ad hoc singu. secundum Bal. in l 2. circa princi.de sent.& re iu. Item adde,quod omne, quod fit præter formam commissionis, est ipso iure nullum.l.illud.§.sed si ita.& ibi Bar.ff. quod cuiusq. viuer.ad-de etiam,quod procu. habens mandatum ad acceptandum beneficium vigore vnius gratię,non potest acceptare ex alia secundum Lud.cons.256.inci.appro bo sentẽtias.& ad prædicta collige.11.limitationes positas hic per do.Ias.may. per quas non dicitur egredi formam mandati,quas vide.

b Tantum valent . vide quod habetur hic per domi.Fran.de Are.quem vide.

c †Idem dicit Bar.& hoc nu. 13. uerficulo uenio ad secundam partem.ibi item si apponantur ista verba ꝙ possit &c.contra quod dictum tenet Io. And.in c.fi.extra.de dila.cuius contrariũ tenet ibi immo.seq.op.Bar.& Bal. consi.435.uolu.2.

L E X XI.

1 *Administrator legitimus procuratorem non constituit ante lit. contest.*
2 *Tutor vel curator,auctoratur actui quem per se explicare non potest.*
3 *Tutor,& curator quando efficiantur domini litis.*
4 *Actor ciuitatis procuratorem quando constituere possit.*
5 *Episcopus ante lit.contest.actorem vel syndicum facere potest.*
6 *Pater administrator in bonis filij procuratorem constituere potest.*
7 *Procurator in quo differat ab actore.*
8 *Pupillus an possit facere procuratorem circa tutorem.*
9 *Procurator pupilli an possit per tutorem reuocari.& nu. 10.*
11 *Pupillus an possit procuratorem constituere cum autoritate curatoris ad litem .*
12 *Pupillus procuratorem constituere potest solius iudicis autoritate.*
13 *Collegium an possit procuratorem constituere.*
14 *Procurator pro syndico quandoque ponitur.*

Neque tutores. Primo in tutore, vel curatore, sed
ante lit. cõtesta . Secũdo in pupil-
lo, uel adulto.redit ad tutorẽ vel curatorem , sed qñ lis esset con-
testata. Tutor vel curator ante litem contest. procuratorem non
constituit. sed lit. contesta.sic, pupillus vero , vel adultus sine
a tutoris, vel curatoris autoritate procuratorem non constituit. [a]
1 hoc dicit. † Nota,quòd administratores legitimi ad alienam,vti-
litatem

A D D I T I O.

a †Procuratorẽ nõ constitui.Adde an minor possit cũ iuro procur.cõstituere Bal. cons.166.uolu.j.& quod dixi.j.ea.l.nu.10.uersi. quęro cũ ea.gl.in uer. procu. intelligitur legitimè constitutus.

litatem administrantes procuratorē non constituunt ad lites ante lit. contesta. Ad negotia autem possunt, vt. ff. man. l. si procuratorem. §. j. Item quod ipsi constituunt actorem, sed cum decreto
2 iudicis, vt in glo. Item ex prima parte coniuncta cū scēda. Not. q
a tutor vel curator autoritē actui, quem per se explicare nō potest. [a]
3 Cōcor. l. si pater, itu. l. si. ff. de manu. vin. † Itē ex tertia, q tutor & curator litis contestatione efficiuntur dñi litis & instantiæ. Itē q æquiparantur procuratori. Oppo. de prin. l. ad fi. & econtra sol. q in prin. tex. lis nō erat certa, id est contestata, in fi. sic, vt in prin. gl. Oppo. tunc ij. tutor, loco domini habetur, vt ff. de vsuca. pro em. l. qui fundū. §. si tutor, sed dñs cōstituit procura. vt. ff. eod. l. j. ergo &c. Sol. q non est dñs vt exigit diffinitio procuratoris. sed quasi dominus sic, vt d. §. si tutor. vt seqt in ea. glo. qa ergo nihil agit suo nomine, anteq sit lis cont. ideo procu, non constituit. sed qa lit. cōte. suo iure agit, qa pp quasi cōtractū factus est dñs litis. ideo procuratorem constituit. Opp. 3. ab extra de l. si procuratorem. §. j. ff. man. Sol. ibi ad negotia. hic ad iudicia. Op. 4. quod curatorē non constituat, insti. de cura. §. fi. & ff. de admi. tu. l. decreto. Solu. q hic fm illas, vt constituere possit cum iudicis tñ decreto. vt ibi. Opp. 5. q immo ipse iudex constituat, vt d. §. fi. so. quod duplex modus est cōstituendi, vnus per iudicem petēte tutore vel curatore. alius per tutorem vel curatorem cum decreto iudicis, vt sequitur in gl. vsq; ibi, Idem in eōo. & vtrumq. modum dicit Bart. bonum, vt p eū no. in l. actor. ff. rem ra. ha. Sed hic attendendum, q gl. istā vult, q tunc iudex interponat decretū, qñ tutor impediturad ministrare. Sed gl. in l. curatorē. j. q dari tu. pos. dicit idē, si non impedit ad
4 ministrare. † Quæro quo ad istā partem primo, an actor cuiitatis possit constituere procu. Rñdeo, qd idē in eo, quod in tutore vel
5 curatore, vt. ff. eo. l. nec ciuitatis. & hic in glo. j. † Quæro quid in
b eōo [b] gl. dicit, quod ante lit. cōte. facit actorē, vel syndicū. post lit. cont. ab eo vel ab eius actore vel syndico procu. cōstitui potest. & sic in eo idem sit, quod in tutore, vel curatore, & idem dicit. ff. eo. l. j. ad tex. qui vī obstare in auth. de san. episc. §. si qñ. vbi dī, qd procu. constituit, rñde, qd intelligi debet fm prædicta. Sed moderni cōiter & contra p dictū. §. si quando. & aliud dicunt in tutore vel curatore, q administrant ad cōmodum alienum, episcopus
c ad suū, adeo quod æquiparatur magis vsurario, [c] qui procuratorē potest constituere. ff. vsufru. quemad. ca. l. j. in fi. & dicunt esse hoc hodie expeditum de iure canonico. vt extra eod. c. quia in causis. & c. petitio. sed certè, c. qui in causis. in vniuersitate loquitur, de qua. j. dicam. c. vero petitio. quod in episcopo loquit potius fundat intentionem glo. nostræ, quod cum ibi dicatur, quod attenta intētione episcopi &c. non vitiatur quasi mentem sequatur & non verba, sed melius facit extra. de iur. calum. c. cū causam. & ibi
6 dicit Inno. esse casum. † Quæro ab extra, quid in parte legitimo administratore bonorum filij. dicunt moderni idē, quod dixi in episcopo, quia eadē est rō cū & ipse habeat vsumfructū. & est tex.
7 de bo. ma. l. j. licet gl. aliter eū intelligat. † Quæro, in quo differt actor & procurator. & rñdeo, vt seqt in gl. Verūtamē, qd gl. dicit qd actor pstituit ad oīa, hoc, pced. t in actore gñali. nā & specialis tñ pt ad vnā cām tñ pstitui, vt j. de appel. l. si actor. & eius officiū finiet illa finita, sed officiū curatoris generalis, secus. vt in ista fm Iac. Bu. Quæro in quo differant, œconomus, syndicus, & actor, & remitte. vt in glo. Nūc ad secundā partē accedo, & op. de. l. mino rū. j. de prædi. mi. so. fm gl. qd in casu illo fallit, vt tutor p se facere debeat, nō p procura. Ex hoc apparet, quod istud p̄nū melius fuisset signatū sup prima parte, vel dic ab extra, q in alienatione loquitur, in qua nulla li. cōtest. est necessaria, sed solius cāe pbatio. Preterea nec tex. i. ille negat cām ppcu., pbari posse. licet dicat sim
8 plici assertioni credi nō debere fm Iac. Bu. † Quæro cū eadē glo. qd si citra tutorē pupillus facit, pcuratorē, vel adultus citra curatorē. an tenebit iudiciū, rñdet gl. q sic, si, p eo feratē sñia, non si cōtra. vt l. nō eo minus, j. eo. Hoc sed m lita, qñ procur. fuisset pstitutus in cā p quā seipsū minor exercere nō poterat, aliās si cā fuit talis, in qua minor legitimā pson̄ā hēat, procurator intelligeret le-
d gitimē constitutus, [d] & sic valeret iudiciū ꝗ eum. † Quæro ab ex
9 tra an procurator cōstitutus a pupillo tutoris autoritatē, & idem si ab adulto cū curatoris autoritate possit per solū tutorē vel curatorē reuocari. & videtur, q nō. ar. ff. de sol. l. prout quisq; de reg. iu. l. nihil tā naturale. Itē qa legatus proconsulis non pt p consulē reuocari in consulto principe, q autoritatē fuit impartitus. vt ff. de off. procon. l. solet. §. sicut. In cōtrariū, qa q autoritatē impartiū, facere videtur. §. de ve. iu. enucl. l. j. §. sed neq;. & sic dēt posse reuocare, Bar. istā q̄stio. dicit per no. p Inn. extra. de test. c. adhuc. Dicit. n. ibi Inn. no. qd abbas si pcu. fecit simul. cū pueru, abbas solus pōt ipsum reuocare, qa abbas solus poterat illū instituere, p toto cō-
10 uentu cū ad eum spectet plena administratio. † Ex hoc modo infert ipse, quod si pupillus fecit iustū procur. ante lit. cont. & sic tēpore, quo ipse tutor facere non poterat, licet autoritatē faciendi impartiri poterat, tunc per tutorē reuocari nō pt. sed p pupillū cū tutoris autoritate. ar. d. l. prout quisq;. cū si. Aut pupillus cū autoritate tutoris fecit procuratorē lit. iam conte, per tutorē. & sic tēpe quo tutor per se facere poterat, tunc solus tutor reuocare possit,
e vt not. Inn. & pt esse ratio, quia tunc ipse facere dicitur, vt d. §. sed neque, quod est notandū. & ad l. solet. §. sicut, rñdeo, vt ibi no. vel intellige fm prædicta. sq proqsul nō poterat p se legatū eligere.
11 aliās illud obtinet de honestate. † Quæro cū Cy. an sicut pupillus cōstituit, pcu. cum autoritate tutoris, ita possit cum autoritate curatoris dati ad litē. Et refert, quod Iac. de Are. dixit, quod sic, primo, qa curator gñalis autoritate ad hoc impartiē, vt hic. ergo & specialis in lite illa, in qua speciaēr est actus. ar. ff. de rei ven. l. q de tota. & §. de admi. tu. l. si duo. In alia aūt nō possit, vt ff. e. l. si proc. Secūdo qa autorari pōt pupillo agenti in cā illa, vt ff. de tut. l. q dī, ergo p cu. constituēti, qa tūc per procu. agere dī. vt in rla, qui per alium.
12 † Quæro, an cū solius iudicis autoritate possit pupillus, vel adultus procu. cōstituere. & dic, quod sic, qa defectū tuto. pōt iudex sciens supplere, vt j. q admi. l. bonorum. & j. de iur. delib. l. si infan
13 ti. ad finē. & adde, quod no. j. de in inte. rest. mi. l. si curatorē. † Vl
f timo, an collegiū [f] possit pcuratorē pstituere, hic ponit per Cyn. & tenet ipse cū Pe. quod vniuersitas, & collegiū possit cōstituere pcu. qa est quædam persona repræsētata, q loco dñi hī, vt ff. de fide. l. mortuo. Et hoc dicit esse hodie expeditū p c. qa i cās. extra eo. q si sic est, sūperioris decretū nō exigit. Alij dñt, q q̄dam sunt collegia solū administrationē hñtia, & illa syndicū dñt pstituere. l. nulli. ff. q cuius. vniuer. Et exemplum ponūt in collegio anciano rū, & collegio vexilliferorū & mastariorū artium cōis Bon. q̄dam sunt collegia, q̄ vltra administrationē rei, pprietatē habēt. & tūc aut pprietas debeē collegio, vel vniuersitati, vt vniuersis, & tūc & syndicū pstituere dñt. Aut debeē eis, vt singulis. & tūc, pcu. pstitue
14 re pñt, vt in societate beccariorū de porta rauennata. † Addo tñ q vbi syndicus deberet pstitui, si diceret ī instrō, q pcu. cōstituerunt, tunc nō vitiaret. Nā, p syndico accipereē, qa de mēte pstituētis apparet, & de hoc est casus in c. petitio. extra eo. & vbi, pcu. deberet cōstitui, nō puto, qd pstituēdo syndicū sufficeret, quia hoc nomē syndicus, significat pluriū, & singulorū cām dicēs: cū syndicus dicatur singulorū cām dicēs, non qa res pcernat singulos, vt singulos, sed vniuersos, & sic nomē, pcu. generalius est q̄ nomen syndici, & sub se syndicū ptinet. cogita. cautela tñ est vt utrūq; nomen opponatur. Circa ultimam partem huius l. uide, quod dixi. §. eo. l. quis. quo addito erit hic una solennis repetitio.

ADDITIONES.

a ¶ Non potest. Adde Soc. consf. 24. inc. visis diligenter, & mature. ver. præterea si isti. cum ver. seq. in prima parte.

b ¶ Quid in episcopo. Sed quid in rectoribus hospitalium, quando ad eos pertinet fructus. vide hic per dominum Fran. Are.

c † Aequiparatur magis vsurario. Adde de huius dicti veritate, q no. in c. præsenti. §. porro, de offi. or. lib. 6. & iusc. statutum. §. accessorem. de resc. eo. li. & hic per Bald. & in addi. Barba. ad eum.

d † Procurator intelligitur legitime constitutus. Adde de hoc Bar. in l. ēt. per illum tex. ff. de manu. vbi dicit, q minor quibus casibus potest agere, eisdem potest & procu. constituere. idem no. in l. j. ff. eod. & in l. 3. alias est 2. §. quidam. ff. qui po. tut. & in l. sed & si vnius. §. quod ait. ff. de iniu. & in l. si vicum aut stratum. ff. de re iu. doc. in c. fi. de pac. li. 6. vbi plene per Pe. de Ancha. & Inn. in c. ex parte. de resti. spo.

e Reuocare possit. Vide Bar. in l. post litem, ff. eo. tit. vbi allegauit sibi contrarius, secūdum Bar. in apost. ad eum hic. nu. 6. verificu. quæro an iste procura. in apo. in eo. uerbo.

f † Vltimo an collegium. adde de hoc quæsito ultra Bar. & Bal. hic eundem Balin l. j. ff. eo. titu. doc. in c. accedentes. & quod ibi not. Barb. extra. de ref. & qualiter debeat constitui. no. idem Bal. hic in fi. ver. quem constituens in loco publico & ibi posui in apostil. ad eum in eo. uersi.

LEX XII.

1 *Mandatum non requiritur ex parte defensoris.*
2 *Aequitas rigori prefertur.*
3 *Mandatum, an debeat habere vol ens alium defendere.*
4 *Agere nemo potest sine mandato.*
5 *Personæ coniunctę quę dicantur.*
6 *Amicus an admittatur ad agendum pro amico.*
7 *Coniunctì ad agendum pro coniunctis an admittantur.*
8 *Procurator cōtra procuratorē nec coniunctus cōtra coniunctū agere potest.*
9 *Persona coniuncta agens an teneatur probare mandatum.*
10 *Actas legitima quę dicatur.*
11 *Admittere, & repellere quomodo opponantur.*
12 *Exceptio minoris ętatis ante litis conte. opponi debet.*
13 *Minor an possit esse procurator.*
14 *Filius ad defendendum veniens, & admissus, quando debeat damnari.*
15 *Sententia iudicis filium repellentis, & patrem condemnantis, an valeat.*
16 *Pater existens minor an admittatur ad defensionem filij sui.*

Exigendi. Diuiditur principaliter in duas partes, qa primo declarat, an filius possit repellia defensione paterna propter defectum mandati. Secundo, an possit repelli propter defectum ætatis ltimæ, secunda ibi, sane. & secunda diuiditur in duas, quia primo loquitur de rigore. secundo de æquitate. secūda ibi, sed multo isti°. Casus. Defectus mādati satisdatione ltima pstita nō repellit minorē a defensione, vel ab actione pñna, defectus vero ætatis ltimæ ipsū repellit de rigore, nō de ætate. h. d. Pro positione casus in terīs attēde, q q̄ fuit qdā, ego pr cū esse pñs citatus vt deberē cōparere corā iudice me defensurū, cōparuit filius meus paratus me defendere. Iudex vero nō admisit eū duplici rōne. Vna, qa mandatū nō habeat, alias, qa ætatē legitimam non habeat, & sic me velut contumacem grauiter cōdēnauit. queritur an iudex debuerit eum de iure ex causis pdictis repellere

repellere. Rñdet Iurisconsq rōne mandati non debuit eū repellere. & hoc probat duplici rōne, & q̄libet venit, per locū a minori. vsque ibi, sanè. Scdo dicit, q rōne ætatis de iuris rigore, & fm
1 regulas iuris potuit eū repellere, sed de æquitate iustius fecisset eū admittere, q̄ patrem &c. vt in ira iacet. † Nō. primò, q ex parte defensoris non requirit mandatū. Scdo, q vbi extraneus admittitur, fortius filius. Tertio, q ꝓiuncta persona admittit ad agendum
a sine mandato. [a] cōcor. ff. eo. l. sed & he. Quarto, q qui admittit ad agendū, fortius ad defendendū. Quinto, q defensores sine māda to debēt esse ætatis legitimæ, aliās repelli possunt. Sexto, q filius minor admitti debet ad defensionē patris absentis. vbi verisiīt pē
2 magnū præiudicium est passurus, vt hic in si. † Septimo, q æquitas est præferenda rigori. Et circa hoc vltimū pondera benè hūc tex. quia iste tex. in sui serie vī velle, q̄ iudices ex aliqua rōnabili causa ēt non scripta possunt de iuris rigore relaxare, & a iure regulari se tollere, & equitatē non scriptam iuri regulari scripto in aliquo casu speciali pferre, & quod est bene no. & hoc examinabo in l. placuit, j. de iud. † Venio ad apparatū, & non deuiādo ab
3 ordine gl. Primo formo vnā opp. ab extra, q sine mandato quis non potest alij defendere, quia beneficiū non confertur in inuitū, extra de reg. iu. c. beneficiū. aliās inuitum. Sol. q hęc l. pōt intelligi, qñ non est uolēs nec inuitus, quia ignorās, & non ob. ꝓrium. Item pōt intelligi, qd sit inuitus, & tunc fieri ēt pōt suscipiēdo iudiciū animo nouandi, vt ff. qd cuius. vni. i. in fi. & ff. de sol. l. sorōnē. nec pfertur tunc beneficiū hoc immediatē ei inuito. sed mediāte nouatione facta inter actorē, & defensorem, per quam reus liberatur, vt ff. de noua. l. j. & est recitata gl. j. ad declarationibus. Opp. 2. l. debet esse clara, & certa, vt §. in prima cōsti. §. quibus. & perfecta, vt ꝗ. ad. Syll. l. j. sed hæc est obscura, incerta, & imperfecta. dñ dicit satisdatione, & alia legitima observatione; ergo &c. Sol. quod licēt hoc nō sit declaratū fortè gratia breuitatis, tñ per alias ll. hoc pōt declarari, quod declarādo prosequere, vt in gl. seq. que
4 benè dicit. † Opp. 3. q coniuncta persona nō admittatur ad agendū sine mandato; quia nemo experitur sine actione, l. si pupilli, §. videamus, ff. de neg. gest. & l. quoties, §. si pro tpali. ff. de admin. tut. Sol. quod speciale est in coniunctis personis, qualis est filius,
5 vt ff. eo. l. sed & he. hoc uult gl. seq. in princ. † Pro cuius decisione est uidendū, quę dicantur coniunctę personæ, vt possint agere sine mādato. & gl. ff. eo. l. sed, & hæ. in prin. dicit, q oēs ille personę cōprehenduntur, pro quibus quis ad postulandū admittitur. de quibus ff. de postu. l. j. §. fin. & l. seq. Guli. verò de Suz. dixit, q̄ sunt
b ascendentes, & descendentes [b] in infinitū, & transuersales vsq; ad quartū gradum, vt §. de aduoc. diu. iud. l. petitionē, §. egredientem. & affines, inter quos est maritus, licēt non sit affinis, sed principij affinitatis, vt j. eo. l. maritus. Itē extra coniunctos sunt consortes eiusdē litis, vt j. de consor. eiusdē litis, l. 2. quod intelligit Cy. demum lite contest. de quo ibi dicam. Itē liberti ratione affe
6 ctionis, vt d. l. sed, & hæ. † Ex quo infert Cy. q amicus ea amicitia, de qua j. de verb. sign. l. lata. §. amicos. sit, vt libertus deberet admitti. tum etiā, quia amicitia ꝓponderat affinitati, vt j. de ca. pe. l. cū allegas, lib. 12. Itē quia fortior est ꝓiunctio amicitiæ, q̄ cōcernit personam, q̄ cōiunctio eiusdē litis, dicente Seneca, quod amicus est alter ego. & Dñs in Euangelio inquit Apostolis, Vocaui vos amicos, & non seruos, quia seruus nescit ea, quę sunt dñi sui: vobis aūt feci nota, quæ patris mei sunt. Facit ad pdicta ff. qui petut. l. j. §. fi. j. si per vim, vel alio modo. l. j. Opp. tunc 4. quod cōiunctus nō admittatur ad agendū sine mandato, vt ff. de min. l. patri. circa prin. fol. vt sequit in gl. videlicet, quod pdicta hñt locum in his, in quibus sufficit generale mandatū, vbi verò exigitur specia
7 le, tunc non admittant, fallit in patre, vt d. l. patri. † Sed opp. ab extra, q coniuncti nō debeant admitti; quia & si admittantur, non ppea sñia absolutoria ꝓiudicat ei, pro quo agit, vt j. qui. res iu. nō no. l. j. & sic iudiciū est elusorium. ergo non admittendū, l. nō cogendū, §. Sabinus, ff. eo. & ff. vt leg. no. l. hæc stipso. §. diuus. Sol. q admittunt, vt prosint, & sic quantū ad commodum absentium, non quo ad incommodum. arg. l. qd fauore, §. de leg. Veruntū, ne reus reperiat exclusus, & in expensis versatis, est prouisum, ne sine cautione de rato audiat, vt ff. eo. l. Pompo. in fi. & ff. de cōpen. l. si cū filio, in fi. & ff. fol. matr. l. si cū dotis, §. si pr. & procedit hoc, nedū si maior pro maiore, vel minor pro minore, vt hic. sed etiā si maior pro minore, quia multo magis interest, vt eius iura teneantur, & quia non cōpelletur ratum hīre, sed poterit, si eius commodū sit, vt ff. iud. fol. l 3. §. j. & hoc tenet gl. ff. de admi. tu. l. tutores q. post princ. & j. de appel. l. si actor. & fm vnum intel fm hoc sequitur Guli. de Suz. Pet. & Cy. hic. nec obstat l. nec eo minus, j. eo. vt ibi dicam. Opo. 6. ab extra. ēt, q cum pdicta cautione non admittant, vt ff. eo. l. Pomp. in fi. fol. q̄ ꝗ voluntatē non admittuntur, vt ibi. sed pter sic, vt hic. fallit tñ in casibus, s. in quibus requiriē speciale mandatū, no. per gl. in d. l. Pōp. in prin. Opp. 7. ab extra. q ēt cū cautione non admittat, vt ff. ut leg. no. ca. l. 2. fol. q̄ ad agēdum admittit, vt hic cum sim. Veruntū debitor non tenet ei soluere, vt in ꝓrium. & pro tāto attende, q in libello non pōt pcludere, vt sibi soluat. sed ei, pro quo agit, vel alteri hñti potestatē recipiēdi. Et rōhuius est, quia ꝓiuncta persona non plus pōt cum cautione de rato, q̄ posset hñs mandatū gñale, vt §. dixi in gl. not. sed gñalis

procurator nō pōt petere, vt sibi soluatur: quia ad hoc mandatū speciale requirit, vt l. vero, & ibi not. ff. de sol. ergo &c. Operatur ergo hæc promissio, quo ad interruptionem pscriptionis, & quo ad faciliorē exactionem; quia res iudicata promptā habet execu-
8 tionē rei iudic. vt j. de exec. rei iud. l. fi. † Opp. ab extra 8. ad idem, nam sicut procurator ꝗ procuratorem nō habet ptātem agendi, vt ff. eo. l. qui seruo. §. fi. & sic ꝓiunctus ꝗ pariter ꝓiunctum. Sol. pstendo ꝓrium. ubi sint pariter coniuncti ei, pro quo agere uult. Et exemplū accipe in tribus fratribus, quorum unus est debitor alterius. facit l. assiduis, j. qui pot. in pig. hab. Vbi aūt conuentus esset extraneus, vel minus illi cōiunctus, quā actor, tunc hñt locum quæ dicta sunt fm Iac. de Ra. Pet. & Cy. Ego hoc puto verum, si conuentus fateatur se debitorē illius, pro quo agitur, aliās puto, quod repellere nō possit actorem, saltem qñ actus faciat præscriptionis interruptiuos; quia non pstendo vī realiter ita coniunctus. & si ad actus istos nō proceederetur, damnum absens patere tur, cum nullam actionem hīret ꝗ eum, qui sibi præscripsisset. sed in procuratorib. fortè secus, cum a seipsis per imputationem rō-
9 num exigere debeāt. arg. j. eo. l. tutori. & l. seq. cū sim. q si nō fecerit, actione mandati tenebuntur, qd no. † Opp. 9. vt recitem gl. & opi. Pet. & sic, si ꝓiuncta persona non cogit probare mandatum, vt hic dī. ergo cæteri extranei cōpellentur probare mandatū. arg. ff. de iud. l. cum ptor. & de admi. l. j. ad fin. sed Io. & gl. dicunt ꝗ, dicētes, q ubi dubitat de mandato, admittit procurator cū cautione de rato reo inuito, vt not. ff. eo. l. nō solum, §. qui alieno. & dixi §. e. l. j. ergo, vel illud falsum, vel nihil erit hic speciale in coniunctis. Sol. duob. modis, vt sequitur in gl. quā omisi vsque ad fin. & primo accipiēdo a cauda dicit gl. dic, q ꝓ in hoc est diuersitas, quia nō coguntur coniuncti allegare aliquod mādatum. & ideo expone hic probare, i. allegare. sed extranei debent mandatū allegare, aliās non audiuntur, ēt si milies velint cauere de rato, hęc vera in se. licēt coniuncti hñt dicere ꝗ coniunctos, aliās vt extranei non habeāt saltem semiplenē probare mandatū, non bene dicere, vt dixi §. eo. l. j. Dixit igitur Pla. q coniuncti hñt allegare mādatum, sed non probare. Cæteri verò hñt necesse probare, aliās reus pōt ipsos repellere. vel si non vult eos repellere, potest eos admittere cum cautione de rato. & sic in ipsius est electione; quia gl. tenuerunt, quod sit in electione procuratoris, vt not. in d. §. qui alieno. Ideo gl. hic subaudit, vt non cogatur probare. vel subaudi satisdare, ad quorum alterum cōpelluntur extranei. & intellige sanè, q non cogitur probare, vel satisdare. s. alternatiuè. sed precisè ad alterum. i. ad satisdandum de rato, vt §. dixi. & licēt opi. gl. sit com
10 munis: tñ opi. Pla. potest saluari, vt dixi §. eo. l. j. † Expedita prima parte principali transeo ad secundam in ver. sanè. & opp. x. quōd text. non benè dicat sic simplr dicendo, cum legitimam ætatem habuerit, cum legitima ætas sit, qñ post impletos 17. ann. & sic cum est 18. ann. vt ff. de postu. l. j. §. pueritiam. & qñque 25. ann. & sic sumus in dubio, de qua ætate ex his loquatur. rñ. vt glos. quia quidam de illa 18. ann. sed gl. dicit de illa 25. ann. arg. j. de his qui ve. æta. l. fin, & ita teneas potissime pp satisdationem de rato, quā præstat; quia ante illam ætatē non est sufficiens ad se obligandū, quam obionem non facit is, qui pro alio postulat ut aduocatus.
11 de quo loquitur d. §. pueritiam. † Opp. 11. q si iudex iustius fecisset eum admittere, quā eum repellere, sequitur necessario, qd dicatur fecisse ēt iustè eum repellendo, cum hęc sint opposita priuatiuè eum admittere, vel repellere, & rñ iste dicit, quod iniustè fecit. Sol. tribus modis, vt in gl. Primo, quod simplr intellecta sunt opposita priuatiuè; & tunc si ita intelligeretur, hæc dictio iustius staret electiuè, vt in tertia sol. Scdo, q hic non simplr intelligatur, sed fm quid, & respectiuè, & tunc prima sol. vera, vt intelligatur iustè fecisse inspecto iure cōi, vt ff. eod. l. minor. sed iniustè inspecta equitate. Ideo iustius fecisset, si eum admisisset. Tertio sol. glo. etiā intelligendo respectiuè, vt iustum sit eum repellere ante lit. contest. sed postea est iniustum eum repellere, & sic iustius est
12 eum admittere. † Ex ista sol. quæ est gl. j. no. quod exceptio minoris ætatis debet opponi ante lit. contesta. quod examinabo.

j. cod.

ADDITIONES.

a ¶ Sine mandato. Adde tamen, q in requirentibus speciale mandatum coniuncta persona non potest intermenire pro coniuncta, vt per D. Soci. consf. 254. incip. Visa & considerata contingentia facti. ver. secunda ratio est, circa medium. in 2. par. item istam regulam, q coniuncta persona admittatur sine mandato ad agendum pro cōiuncta extende quatuor modis, vt per D. Ias. May. hic. & eam limita 17. modis, vt latè per eū hic, quem omnino uide, & adde D. Fran. de Are. hic, q quando coniuncta persona uult admitti ad defendendum, habet locum satisdatio. vnde secundum eum tenetur cauere de iudicato soluendo. & an admitti debeat in iudicio sine cautione de rato, uel admitti prællando iuratoriā cautionem, uide per D. Soci. consf. 231. incip. Cum in præsenti consultatione, uer. circa secundam q. cum uer. seq. in 2. parte.

b † Ascendentes, & descendentes. Hoc fallit in bastardo, qui non dicitur propriè coniuncta persona, nec pro coniuncto admittitur, prout not. Bart. in l. 2. uersi. quero quid de filia naturali. & ibi in addi. ad eum in apo. in eo. uer. ff. de solut. Bal. in l. id quod pauperibus, nu. 35. uer. illud constat. & ibi in apost in uer. spurius, §. de epis. & cle. colec. no. c. nisi cum pridem, nu. 1. & in addi. in uer. manzener. extra, de renun. & Fel. in c. nonnulli, §. sunt & alii, col. 15. uer. considera bene. & uersi limitabis. extra, de rescrip. & omnino per Paul. de Cast. consf. 310 181, ubi dicit, quòd bastardus non dicitur coniuncta persona, nec eius filius.

j̃.eo.l.ita demum. Veruntã in casu nostro, in quo gl.renet, q̃ iste pater se absentauit post lit.contesta.vt j̃.dicetur. Ista sol.non applauder literæ nostræ, quia filius nón ante lit. contest. sed postea venit ad defendendum, & sic non obstante præambula lit. contest.repelli posset vsque saltim ad primum actum ꝯdictorium, vt j̃.de consor.eiusdem lit.l.2. Tene ergo præcedentem, quę est prima in gl. Ex qua nó. vt sequitur in gl.q̃ illud est iustum, cuius ꝯ
13 rium est iustius, concor.sunt in ea vsque ad fin. † Opp.12.cum gl. q̃ immo minor 25.ann.dummodo maior 18. possit esse procurator, & defensor nedum patris, sed alterius, vt Instit.qui manumi. non pos.§.eriam. Sol.vt in ea.gl.quod ibi ad negotia, hic ad iudi-
a cia. [a] Hæc sol. non placet Iac.de Are. quia inquit ipse necessariò intelligitur ibi de procur.ad iudicia, cum seruus possit esse procurator ad negotia, vt ff.eo.l.seruum quoque. & ideo d.§.alias, qui manumittuntur.& ff.de manum.vind.l.si collactaneus.intelligit ipse in procuratore ad iudicia, vt esse possit, qui 17.impleuit. Cõfirmat secũdo, si ibi intelligeretur in procuratore ad negotia, cur tex.ibi exigeret ætatem 17.annorum, & satis minor possit esse ad negotia procurator: quia, & pupillus, vt ff.de exer.l.5.§.cuius autem.& de instito.l.sed, & si quis.§.j.ad fin.& l.seq. Et pro rñsione fienda ad hanc l.& ad l.minor.ff.eo. distinguit ipse, aut minor 25. ann. maior tñ 17. venit ad agendum, vel ad defendendum sine mandato, & tunc repelli potest: quia oportet, quod habeat 25.annos, præterquam in hoc casu speciali. Et est ratio, quare sic regulare requiritur; quia si ad agendum venit, oportet, quod promittat, & caueat de rato, vt ff.eod.l.Pompo.in fi. & ff.de compen.l.si cum filio, in fi. Et si ad defendẽdum, oportet, quod satisfiet de iudicato soluendo, & sic posset restitui tam ipse, quàm fideiussores sui, & per ꝯñs non est plenè cautum aduersario. Aut venit cum mandato, & tunc si ex parte rei possit; quia habet promittere, & satisfiare de iudicato soluendo, vt j̃.de satisda. l.j. & ita intelligitur l.minor.ff eo. nisi dñs pro eo satisdederit, quia inquit ipse rñe admiti debet. Si verò ex parte actoris, tunc; quia nihil habet pro mittere, ex quo constat de mandato, vt §.eod. l.j. poterit minor procurator esse, vt d.§.eriam.& d.l.si collectaneus. Hæc distinctio licèt colorata non placuit Iac.de Ra. nec Iac.Butrig.nec Bart.nec dño meo, nec modernis cõiter, quia ex quo non potest esse pro se in iudicio, vt j̃.qui legi.perso. non debet etiam posse pro alio, arg.ff.de legit.tut.l fin. & quia qui repelluntur a postulando pro se, non admittuntur pro aliis, sed econtra sic, qui admittũtur pro aliis, & pro se.vt ff.de postul.l.j.circa princ. Item quia procurator actoris, de cuius mandato constat, tenetur cauere de rato, cauere tñ debet de defendendo dñm in causa reconuentionis, vt §.eod. l.actionem. & si defendat, satisfiare debet de iudicato soluendo, & sic non idoneus, vt d.l.minor. Item, & si sit releuatus ab istis satisdationibus per dñm, adhuc potest aliquid fateri in iudicio, pp quod opus esset restitutione in integrum, licèt executio effectualis non staret in eum. Item, quia pp vexationes, quas haberet pp hanc causam, resolui posset aduersus susceptionem mandati, vt ff.eo.l.minoribus. Item quia in procuratore per lit.contest. iudicium substantiatur; quia dñs efficitur, vt §.eo.l.quod quis. & j̃.de sent.l.j.meritò ætas legitima in eo requiritur. Et vltimo pro hoc est hodie casus extra, de procu.c.generaliter, in fi.lib.6. Et ad d.l.si collectaneus, cum sim.rñde, vt in glo.quod ibi in procuratore ad negotia, nec replicatio Iac.de Ra. ob. quia licèt seruus possit esse procurator ad negotia, & minor 17.ann.rñ.quod liber factus magis liberè & facilius expediat negotia, q̃ seruus, & etiam pp beneficium assecutum cum maiori studio, & affectione gerat negotia, q̃ si seruus remansisset; nec aliam spem libertatis habet, arg. ff.de peti.hære.l.sed si lege.§.consulit. & etiã liber factus plenius obligatur ipsi minori eius gestione, vt j̃.de neg.gest. l.si cognati. & ff.eo.tit.l.cum actũ. nec ob.q̃ dr̃, cuiusq; ætatis potest esse procurator ad negotia, quia fateor. sed nõ sequitur, quod benè aget, qui tales constituit. Et ideo in minore manumittere volente nediceret malè agere, voluit lex ætatem manumittendi prætaxare. putans ante illam ætatem non benè idoneum esse, & ætatem 17. ann.elegit, & ante illam ætatem causam ratam non habuit. Maiores autem sibi imputent, qui minores illa ætate sibi ꝓstituunt ad negotia. & l.ꝯ fatuitatem minoris occurrit, nolens eius ministrum interponere suum decretum ante illam ætatem. Stat igitur conclusio. quod ad iudicia minor 25.ann. potest esse procurator. Contra hoc opp.13.de l.j.§.pueritiam, ff.de postu.sol.vt sequitur in gl.quia aliud in aduocato, qui ad nihilum obligatur. sicut autem patet in proximè dictis in procuratore, substãtiatur iudiciũ, quod non in aduocato. Opp.14. q̃ tex.non bene dicat, dum simpliciter dicit, q̃ iudex fecisset iustius eum audire; quia debuit dicere prestita satisdatione, vt ff.qui satisd.cog.l.filius. Sol.vt in seq. gl.quod hæc fm illam debuit intelligi. Nunc recitemus seq.glos. per quæstiones. Et primo quæro, nunquid hæc lex procedat, si lis nondum ꝯ absentem erat cõtestata. & gl.vr̃ innuere, q̃ non: quia tunc patet damnari non potest, cum ad diffinitiuam procedi nõ possit lite nondũ contest. vt l.fi.§.illud, j̃.de temp.appel.& per cõsequens cessat æquitas huius l. Et pro hoc facit l.solum.§.fi.ff.eo. A sensu ergo ꝯrio gl.ex eius mẽte. No.q̃ in casibus in quibus ad diffinitiuam procedi potest lite non conte.locum haberet æquitas huius l. Item no.q̃ istã literam, quæ dicit, graui condẽnatione afficere: gl.intellexit de diffinitiua sententia. Quæro igitur, quid si alia pdẽnatio, puta pœnalis, vel mulcta esset imponenda, puto, q̃ adhuc æquitas huius l. locũ hr̃et, si mulcta, vel pœna grauis es-
2 set. † Quæro ſcdo suppositio, q̃ lis fuisset ptestata cũ patre, an filius iste post lit.conte. veniẽs ad defendendũ admissus, debeat in sntia damnari nec no. Et rñdet gl.q̃ sic, per l.liberto.§.fi.ff.de neg. gest. M.ꝯ, quia solum illũ dicebat condemnandũ, cum quo facta est lit.cont. Opi.gl.est uerior, quia hic plenariè defendit, & sic in iudicio quasi ꝯhit, vt ff.de pe.l.3.§.idem scribit. & sic ex suo quasi ꝯctu est pdemnandus, vt dicit Iac.Butr. j̃.de sent.& interlo.om. iud.l.j.vbi plenè dicam. Pla.autẽ volens hoc euitare dicebat, illud verũ si ueniret ad plenariã defensionẽ, sed hic ueniebat solũ ad allegandũ causas abientiæ, vt sequitur in gl.sed malè dicebat, qa ex litera colr̃, q̃ ad plenariã defensionem ueniebat; quia satisdationẽ præstare debet, vt hic in prima parte, licèt Pla.nitatr̃ se defendere.l. q̃ in prima parte loquitur in maiore, in secunda in minore, in qua tex.nihil repetit de satisdatione, & meritò dicebat ipse, quia minor ipse non esset idoneus ad promittendum, & satisdandum pp restitutionem in integrum. Sed certè licèt litera non ex primat, tñ secunda pars intelr̃ cum satisdatione, de qua in prima parte.arg.ff.de verb.obl.l.Titia.§.idem rñdet. & ar.l.si filius, ff.qui satisd.cog. Et ad id, quod de restitutione dicebat. Rñdet gl.q̃ hic nõ restituitur, quia iure cõi est usus defendendo patrẽ, & ẽt, quia magis patri, q̃ filio succurretur, vt in l.3.§.sed & vtrunque. ff.de min. Et ita teneas. Nec ob.q̃ filio fideiubẽti pro patre dat̃ restitutio, vt j̃.de filio fa.mi.l.j.qd̃ ibi aduersarius admittit eũ spõtaneo. hic verò lex eũ vt legitimum aduersario ẽt inuito. & sic l.auctoritate nõ debet decipi, vt j̃.de his qui ue.eta.l.j.& ita dicit gl.usque ad fi. Sed ꝯ gl.facit, quod not.gl.j̃.si de momẽ.pos.fue.app.l.j. ubi minor qui in iudicio momen.pos.admittiẽ, vt maior, põt restitui aduersus sniam. sol. q̃ ubi admittiẽ vt legitimus pro se, restituiẽ, vt ibi; quia uerè minor est; sed ubi pro alio non restituiẽ, qa alius maior, vt in hac gl.& hanc diuersitatẽ no. Quæro pp id, quod tetigit. Pla.nũquid allegans causas abſentiæ debet audiri sine mandato. & de hoc post Inn. remitto ad ea, q̃ scripsi j̃.de accus.l.reos.
5 † Quæro ulterius cũ gl.fi.hic posita, an snia iudicis, q̃ in casu nõ repulit filiũ.& patrẽ pdemnauit, valeat. & rñdet, q̃ sic, ex quo in aliquo non deficit. sed tunc dubiũ, quia iudex iustius fecisset filiũ admittere, q̃ repellere, an in aliquo teneatur. rñ.q̃ sic, quia litem suã fecit. Inst.de obli.q̃ ex quasi delic.§.j. & ff.de uar.& extra.cog. l.si iudex. Et in quantũ teneat̃ collige ex notatis ibi per gl.& Bart.
6 † Quæro ab extra.ꝯ casum nostræ l.an pr̃, qui est minor, admitti debeat ad defensionẽ filii sui.& vr̃ q̃ nõ primo per l.fi. j̃. de legi. tut. Item, quia tunc restitutio locũ hr̃et pp ea, quæ dixi §.in fi. secundæ qõnis. Contrariũ vr̃ uerius ex æquitate huius l.quia si filius pro patre, fortius pr̃ pro filio, vt inter cæteros priuilegiatos. l.patri.ff.de min. Nec ob.l.fi.j̃.de legi.tut.quia in tutela, & vr̃ gestione ubi manet periculũ, hic verò nullũ, cum, & sine hoc sniam laturus esset iudex, vt hic.& ff.eo.l.rion solum, in fi. Non ob.etiã, quod §.dixi de restitutione; quia licet isto casu deberet restitui, tñ ex hoc defensio in eminenti periculo ei dengẽda non est, cũ & principalis restituẽdus esset aduersus ipsam sniam. Quero an ma
b ior admittat̃ pro ꝯiuncta persona minore, [b] dic q̃ sic; vt hic per Cy.& dixi §.in v.oppo. Quæro vltimo an, quod dr̃ in filio, locum habeat in aliis descendẽtibus, dic q̃ sic, per identitatem rationis: & idem vr̃ in transuersalib. vsque ad quartum gradum fm Gui. de Suz.arg.eo. quæ dixi §. in tertio contrario. & hæc sufficiant.

ADDITIONES.

a ¶Hic ad iudicia. Adde D.Soc.cons.55. incip.Præstantissime Doc.ver.3.& creditur.in j.par. quod minor non potest esse syndicus, vel procurator ad iudicia, maximè in causis criminalibus.

b † Minore. Adde gl.in l.tutores.& ibi Bar.ff.qui admit.Bar.sibi contrarius tenuit oppositum in l.minor.ff.eo.tit.& Io.de Imo.in c.generaliter, extra eo.lib.6.assignans istas contrarietates dixit cogitandum. alii tamen dicunt, de quo uide colle.in c.nonnulli, nu.13. & quod ibi posui in apost.in ver.fine mandato.extra, de rescrip. & no.Rom.consi.226. incip.& illam l.patri.vbi dicit, q̃ regula, quæ vult, q̃ coniuncta persona non admittatur pro coniuncta in certis casibus fine mandato, non habet locum, quando pro minore, vel prodigo.

LEX XIII.

1 *Miles procurator esse non potest in causa matris.*
2 *Exceptio, tu non potes esse procurator, ante lit. contest. fieri debet.*
3 *Exceptio dilatoria in causa principali omissa non opponetur in appellationis causa. & nu.6.*
4 *Terminus idem iudici, & parti præfigitur.*
5 *Exceptio impotentiæ an possit opponi.*
7 *Exceptio an possit opponi post lit.contest.*
8 *Causa appellationis an sit eadem cum principali.*

Ita demum. Primo vnum dictum in causa principali lit.contest Secundo aliud in causa appellationis. Tertio aliud in criminali lite nondũ cõte. sed a ibi, quod nec.tertia ibi, Nã si integra. Casus. Exceptio militiæ non oppoſi
1 ta in causa principali nõ põt opponi in causa apponis.h.d. † No. q̃ miles non potest esse procurator etiam matris. ex quo infertur, quod negotium maternum non dr̃ esse suum, quia tunc pos-
2 set, vt §.eo.l.qui stipendia. † Secundo q̃ exceptio ista, tu non potes esse

tes esse, pcurator, dẽt opponi añ lit.cte. Ex quo inferr̃, q̃ quia est
2 exceptio dilatoria, q̃ dilatoriæ exceptiones debẽt opponi ante
3 lit.cõtest.cõcor.ff.e.l. pomp.§.rati. † Tertio, q̃ exceptio dilatoria nõ opposita in cã principali nõ põt opponi in cã appellationis, q̃ tumcunq; lis cõtestat̃ in cã appellationis inter pñtes: vt j̃.ne lic.in vna cadẽq; cã tertio .puo.l.j.Ex quo seq̃t̃ aliud.l.q̃ licet appellatio extinguat, vel suspẽdat iudicatũ.vt ff.ad treb.l.j.§.fi.nõ ppea repo nit appellãtẽ ad cũ statum, in quo erat añ lit.ptest.sed ad illud, in quo erat post li.cte, fm Bar.vel nõ reponit ad statum in quo erat añ terminũ pfixũ ad opponendum dilatorias. Et hoc dicere est tu tius pp pcuratorẽ, q̃ interuenit li.cte.vt j̃.dicã. Vel sic licet appellatio suspẽdat pronũciatũ, in quo ordinat̃ ad ipsum, nõ suspendit tũ lit.cõte.& ea, q̃ vim receperũt ab ea, vt hic est casus. Itẽ no. hic limitationẽ ad l.p hãc. j̃.de tẽp.ap.vbi dr̃, q̃ nõ oppositum in cã principali põt opponi in cã appellationis. Nã illud in pemptorijs nõ dilatorijs locũ habet. Venio ad apparatũ, & op.sic.iste tex.dicit, q̃ iste miles põt agere, si nõ est ei ante lit.cõt. opposita exceptio militiæ, & sic impersonalr̃ loqtur circa hanc oppositionem, & p ꝯñs nos dimittit in dubio de pſona, q̃ sit illa, q̃ hoc põt oppo nere §.§.qbus.§.de no.cod.cõpo. Sol. supplendo, vt in j gl.a parte
4 aduersa, vel a iudice.ex ista gl.singulari. No.q̃ terminus præfixus parti, vr̃ pfixus ẽt iu.lici.q̃ facit i ar.vt terminus a l.ciuili, vel municipali pfixus parti ad accusandum, intelligatur ẽt pfixus iudici ad ingrendum. Sed in contrarium facit gl.in l.q̃rela.j̃.de fal. sed dic, vt ibi scripsi. Opp.2.q̃ illud, qd̃ hic dr̃, non solum vẽdicet sibi locũ in militie, sed ẽt in fœminis, & similibus, qui non possunt procuratores esse, vt ff.e.l.fœmina.cum in eis sit eadem rõ &c. Sol.confitendo contrarium, vt sequit̃ in gl.nec iste tex.repugnat: qa q̃ de milite dixit, nõ dixit, vt ĩ eo notaret specialitatem, sed gr̃a dubitationis tollendæ.ergo &c.vt ff.de reg.iur.l.quæ dubitationis. Opponquod male dicat, q̃ nec cum appellatio agitur &c. Nã tunc proprie appellatio agit̃, qñ ipsa interponit̃ iudice a quo, nõ qñ cã appellationis agit̃ corã iudice ad quẽ, p quod tex.iste vr̃ pmittere vt corã iudice a quo exceptio militię opponi possit.ar.l.cũ ptor.ĩ prin.ff.de iud.& qa nõ phibita intelligunt̃ pmissa.vt ff.ex q. cauma.l.nec nõ.§.qd̃ cis.qd̃ tñ est ꝯ mentẽ huius tex. Sol.q̃ huius timore gl.2.exponit appellatio.i.officium appellationis. Opp.4.qd̃ exceptio, pcuratoria posit qñcunq; opponi.vt j̃.eo.l.licet.Sol. vt ĩ gl.fe.qa ibi exceptione falsi procuratotis, q̃ reddit iudicium retro
5 nullũ.ar.j̃.de eo.q̃ pro tut.l.2. Hic de exceptioncipotẽtiæ ꝯ verũ opponẽda. † Op.tũc.5.ab extra.q̃ exceptio ipotẽtiæ posit ẽt opponi qñcũq;.ar.ff.de iud.l.non idcirco.§.cũ postea. Huius timore Iac.Bu.In.de Are.Cyn.& dominus meus distinguũt de hac ipotentia, qa qñq; qs nõ põt esse nedũ pro alio, sed ẽt pro se in iudicio: & tunc tali procuratori cõstituto põt opponi exceptio impotentię qñcunq;, qa reddit iudiciũ retro nullum, sicut exceptio falsi procuratoris. Quandoq; qs põt esse in iudicio pro se, sed nõ pro alio, & tũc habet locũ. l.nostra. Cõtra istos doc.oppo.6. sic minor non potest esse in iudicio pro se, vt j̃.qui legi.perso. per totũ. nec pro alio. vt ff.eod.l.minor. & tñ admissus ante li. contest. non põt repelli. vt no.in l.præcedenti.in gl.super verbo.non iuste. in secũda expositione. So.q̃ vel doc.prædicti dicunt fal. vel gl.illa.& hoc
6 fm puto verius. † Opp.7.ab extra. q̃ exceptio dilatoria omissa ante li.cõt. possit opponi postea.vt de iuris, & fac.igno.l.error.cõsicta gl.ibi posita. Sol.quod omissa a sciente, vel scire debẽte non potuit postea, vt hic.cũ simi.sed ab ignorãte, nec scire debẽte sic, vt in ꝯrio.& pro hoc facit. j̃. de fur.l. manifestissimi.§.finautẽ ne-
7 scius, & dubitans. † Opp.8.quod post lit.ptesta. possit opponi vt j̃.de consor.eiusdem lit.l.2. Sol.q̃ vbi ante lit.contest.competebat, haber locum lex ista, vbi autem cepit cõpetere demum post lit.contesta, habet locum contraria.& ideo si procurator interuenisset demum lit.contesta.a domino, exceptio ista opponi nõ prohiberetur. veruntamen per primum actum iudiciarium secũ agitatum excluderetur aduersarius a repellendo ipsum, qa p illum actum desineret inter eos res integra esse, vt exigit hæc litera in fi.facit infra.e.l.nulla.j̃.de iur.calum.l.fin.§.fi. & idem dico si interueniret in causa appellationis, nec prius fuisset, vt ante lit.contesta.in illa debeat exceptio opponi, non postea, nisi lite iam contest. super appellatione interueniret.nam tunc similiter p primũ actum excluderetur, vt dixi. Concludo modo prædicta distinguẽdo. Cum quæritur, an exceptio procuratoria possit opponi lit.cõtest, vel in causa appellationis. Dic aut procurator interuenit demum lit.conte. & postea põt opponi. ante tũ primum actum iudiciarium per aduersarium cum eo factum.vt dixi ar, huius literæ. in fi.& j̃.e.l.nulla. Aut interuenit ante li.conte.& tunc aut est exceptio falsi procuratoris, & illa põt opponi quãdocunq; : quia red dit iudicium retro nullum. vt j̃.eo.l.licet.& adde, quod ibi dicũ. Aut est exceptio impotentiæ ipsius.& tunc, Aut ille est talis, qui nec pro se, nec pro alio põt esse in iudicio, & põt opponi quãdo cũque, quia sist reddit iudiciũ nullũ. facit.l.non idcirco.§.cũ postea.ff.de iudi. aut potest pro se, sed non pro alio, & tũc, Aut exceptio fuit omissa per errorem facti, & potest postea opponi. vt l.error §.de iuris, & fac.igno.cum sua glo.& ar.j̃.de fur.l.manifestisimi.§.finautem dubius. Aut fuit omissa ex certa scientia, vel per error̃ iuris, & non põt postea opponi, vt hic, & in d.l.error.& hoc quando impotentia est respectu personæ constitutæ, sinautẽ re, spectu causæ in qua non potest constitui procurator, tenuit glo. quòd litis contest.non potest opponi. j̃.de adult.l.quamuis indubitati. Sed Fran.Accur.contra.cuius opi.puto veram.vt ibi plene scripsi. Quæro iuxta prædicta, quid si quis potest esse procurator, sed non habet ius suscipiendi mandatum vel exercitium sine licentia superioris, vt in istis religiosis. vt in cle.religiosiis.de procu.ante lit.cum eo contest. potent hæc exceptio opponi. puto q̃ sic, quia defectus iste non potest suppleri per aduersarium etiam expressim consentientem. Nec ob.l.non eo minus.vt. j̃.eo.vt ibi dicam. Item quia talis defectus concernit magis exercitium rei, & per consequens quẽlibet iudiciarium merito in quolibet actu potest opponi. Quæro tunc si impotentia sit in persona dunt taxat constituentis: quia inhabilis est, vt tutor ante litem per eum contestatam. vt §. eo. l, neque. vel pupillus sine tutoris autoritate, vel iudicis defectum tutoris supplentis, vt ibi dixi, an ab his ante lit. contest. constitutus post litem per eum contestatam possit repelli. Et videtur, quòd non per l.non eo minus. j̃.eo. Ego puto quod sic: quia in tutore constituente deficit essentiale diffinitionis, quę requirit constituentem esse dominum. vt.ff.e.l.j. Item quãdo pupillus constituit deficit solennitas intrinseca a iure requisita, & sic in se actus est nullus. vt ff.de pub.l.quæcunque.§.fi. igitur post lit.contest. debet posse opponi. vt.j̃.eo.l.licet. Ad.l.non eo minus respondeo, quod post sententiam prospere gestam non potest vt ibi, sed ante sententiam non negat l.illa. & ideo ad impediendũ futurum processum non potest opponi. sed ad tollendum iam factum, vbi minor ei cohærere velit, vt ibi dicam secundum Per. Nec obstat, quod de ætate notatur. §.l.proxi.in glo. super verbo non iuste. quia illa in constituto. hæc in constituente. Præterea illam glo. non puto veram. vt.§. dixi in 6. contrario. Ex prædictis patet modo euacuatam materiam huius.l. & plenius quam in
8 scriptis doc. viderim. † Vltimo gl.hic no.quod causa principalis & appellationis sit vna & eadem. Contra quod op.de.l.eos. in prin.j̃.de appel.& de.l. cum apud.ff.iudi.sol. Et quia glo.non sol. dic quod hæc.l.non probat.tamen veritas est, quod instantia est diuersa.causa vero est eadem specie, non numero, licet conueniãt in aliquo, vt scripsi in l.inuitus.j̃.e.& ibi no.Cy.in vlt.q.

ADDITIO.

a ¶Debent opponi. Et adde, q̃ si aduocatus, qui ante litem contest. nõ opposuit talẽ exceptionem dilatoriam, si postea vult opponere, punitur in vna libra auri quæ est hodie 96.ducatorũ. tex.est in l.pe.infra.de excep.Spec.in ti.de aduo. §.j.ver.itẽ q̃ post.& in titu.de excep.§.iii.uer.porro.ad fi. Item pro ampliatione istius materiæ, adde q̃ idem in exceptione declinatoria fori. tex.est in c.in ter monasterium.de re iu. Item adde idem esse in exceptione pendentię litis, q̃ post litem cõtest.opponi non potest secundum Bal.in l.peremptorias.in vlt.q. j̃.sen.rescin.non pos. Item adde idem esse in exceptione præuẽtionis, quia est declinatoria fori, & debet ante lit.cõtest.opponi secundum Bal.in aut. sed nouo iure.in pe.col.in vers.sed pone in ciuitate Perusii.infra.de ser.fug. Itẽ adde idẽ esse in exceptione, quod delegatio est facta vltra vnam dietã, cũ sit dilatoria secundum Anto.de Bu.& alios in c.dilectus filius saracenus. de rescri. intel ligẽdo & limitando vt ibi per.d.Ant.& d.Fran. de Are. in consi.8 incipi. diligẽter cõsideratis.in 4. col.in prin.& adde, quod vult glo. in c.nonnulli, in ver. vltra duas dietas. de rescrip. & gl.in c.cum in multis.in vers.quorum, de rescri.in 6 limita tamen prædictam regulam.11.modis. & vt late per do.Ias.hic, quem uide. Item adde, quod habetur hic per d.Franc.de Are.

LEX XIIII.

1 *Maritus vxoris procurator esse potest.*
2 *Sententia lata contra procuratorem minoris an valeat.*
3 *Acta contra procuratorem minoris an valeant.*
4 *Minor vel ipsius procurator quando possit repelli.*

a **Non eo minus.** [a] Diuidit in duas. Primo qõnem decidit, & simul rationem dubitandi reijcit. secundo rationem decidendi annectit. secunda ibi. minori bus enim. Casus. Sententia lata pro procuratore minoris licet minus legitime constituto est valida, non si aduersus eum sit lata.
1 hoc dicit. † Nor. quod maritus potest esse procurator vxoris. concord. §. eod. l.i. non curator. vt insti. de excu. tut. §. pen. & not. in l. maritus. j̃. qui da. tu. pot. Item quod inducta in fauorem non sunt retorquenda in læsionem. concor. §. de leg. l. quod fauore. Item attende, q̃ licet hæc lex loquatur in adulto: idem tamen dicendũ
b est in pupillo, [b] qa in eo est eadẽ ratio. & ita no. §. e.l. neq. in pe. gl.
2 † Op. cum gl. fi. q̃ sicut non valet contra eum, ita non debet valere

ADDITIONES.

a ¶Non eo minus. No. subtiliter secũdũ do. Ant. de Ale. quod per hunc tex. probatur quod non valet iudicium, quod quis gessit tanquam procurator, si mãdatũ erat inualidum, & uelit ualere tanquam gestum a coniuncta persona, paret hic in marito, qui tanquam coniuncta persona uxoris potest agere sine mandato. l. maritus. in fra. eod. & tamen si egit uigore mandati inualidi non ualuisset iudicium ex alio capite, quia fuit coniuncta persona, patet quia hic sustinetur fauore minoris ætatis. Tu aduerte, quod non est in se uerum, prout dixit domi. Iaso. May. supra eod. in l. exigendi. sed iste text. male ponderatur qd̃ hoc, quia non est uerum quod in hac l. maritus sine mandato potuisset agere tanq̃ coniuncta persona actoris. cum in ista l. uxor haberet curatorẽ, ut expresse dicit tex. quo casu coniuncta persona non admittatur l. senatus. ubi Bal. not. infra. qui accu. non pos. nide domi. Iaso. May. in d.l. exigendi. §. eodem.

¶In pupillo. Et ultra istam extensionem extende tribus aliis modis positis hic per do. Ias. May. quem uide & limita prout ibi per eum.

a lere pro eo ar. ff. qd quisq; iur. l. j. & per totum. Solu. q illud verũ qñ priuilegiũ ad impetrationem ꝑceditur. vt eo. ti. l. iij. Hæc ſol. nõ eſt expediẽs ad caſum noſtrũ, ideo dic melius q in priuilegio a l. ꝓceſſo. hẽt locũ l. noſtra. In impetrato vero dic in codẽ facto nõ retorquet ꝯ eũ, alias priuilegiũ ſibi nõ ꝓdeſſet, ſed in alio ſimili ſic. vt ibi. Quæro ab extra tex. ille loquit in ꝓcuratore minoris, ſed qd in ipſo minore, q p ſe iterfuiſſet in iudicio. R. ſi. gl. in l. j. ꝯ. q

3 legi. plo. q idẽ ar. huius. l. Quidã ꝯ. vt hic p Cy. dicã ibi. † Quæro, 2. qd ſi nõ dũ eſſet hic lata mnia, an acta prius facta tenerent. dixit Mar. ſil. q ſi proceſſus eſt publicatus, vel in caſu publicationis, & geſta ſunt vtilia minori, qa ſit in caſu victorie, quod tunc valet, aſs in eius detrimẽ. ſi nõ valeãt. Vbi aũt proceſſus nõ ſit publicatus, nec in caſu publicationis: qa nõdũ, ꝓbationes factæ, nec dilationes datæ ſunt, ꝓcurator põt repelli, & ꝓceſſus erit nullus ſm eũ. Iac. vero de Raue. aliter dixit. fatet enim ꝓcuratorẽ ſp ante ſniam poſſe repelli. ſed ꝓceſſum iã factũ inqt ipſe poſſe validari ipſo mi nore iterueniẽte poſtea cũ tu. auto. vel eius ꝓcuratore legitime ꝓ ſtituto cõparẽte & ꝓſequẽte. Ego puto, q ipſe ſibi dicat ſane in

4 telligẽdo ipſum. † Iõ ꝓ ei[a] declaratiõe dico q duæ ſunt qõnes. Prima an ꝓcurator ipſe vl' minor poſſet repelli li. ꝓreſt. & puto, q ſic, & ipſe Ia. & Pe hoc dicũt. & dixi. §. l. pxi. aut q̃rit an ipſis repulſis poſſit ꝓceḋi ad vlteriora cãæ. & tũc aut minor vel ei' ꝓcurator ꝯ dicit, & tũc ad vlteriora ꝓceḋi nõ põt, & aduerſario iſtãte, ar. hui' l. aut minor iſtat, vt ꝓceḋat aduerſario ꝯdicẽte. & tũc aut minor ipſe nũc cõparet legitime, qa cũ curatoris autoritate, vel cõparet ei' ꝓcurator ſolẽniter ꝓſtitut'. & tũc dico, q ꝓceḋi dẽt, & põt, & acta pri' facta, q̃ erãt i ſui validitate dubia nũc validabũt idubie, adeo q ſnia, q̃ poſtea ꝓtigeret ferri ꝯ ipſũ minorẽ, nõ poſſet iſtrigi. ar. ff. de. iu. l. ſi idcirco. & j. de ad. tu. l. ſãcim'. Potuit. n. minor ratũ hr̃e & ſi hr̃e, q ꝓ ſe ĩtroductũ erat. vt. ff. d mi. l. ſi iudex circũuẽto.

ADDITIO.

a † Pro eo. Adde Spe. in tit. de mino. §. iij. ver. quid ſi minor. qui dicit, quod ſi oppo nitur ante ſententiã, quod iudex non debet vlterius procedere, quia iudicium non debet claudicare. ramen Ioan. And. ibi dicebat, quod minor ſit repellendus, quamuis geſta ſint in eius fauorẽ, tũ tenebit, & habit cũ curatoris autoritate vt feraẽ li. ia. & ita ibi dicit tenere Iac. de Are. ar. l. id quod. §. i. de reſcin. vẽ. & eandem opi. dicit tenere V ber. de bobio, cum quibus ipſe tranſire videtur.

LEX XV.

1 *Procurator de quota litis paciſcens repellitur.*
2 *Paciſcens de quota litis litem redimere dicitur.*

1 Item Catus. † Procurator pactus de quota litis eſt repellen
a dus, h. d. vel ꝓcuratoris officiũ dẽt eſſe gratuitũ, [a] & pa
ciſci de quota lit. ei nõ eſt pmiſſum. No. vltra illa duo, q reprehẽ
2 ſione digna nõ ſunt attrẽdẽda. Itẽ † qd paciſcẽs de quota litis dr̃, & p̃timũ redẽ pro r litis. Et ꝓcor. §. de poſtu. l. ii q, & circa hoc vide, q ibi ſcriptũ, & ſi q̃ras, qd faciet hæc. l. ad titu. R. ſi, ga hoc, pbato, re pelli dẽt, & ſimuiter puniri vt hic in gl. ſi, & vide ff. mã. l. ſi remune rãdi. §. Manus, & qd ibi notatũ. Opp. cũ gl. q mãdatũ nõ dẽt eſſe gratuitũ. vt d. l. ſi remunerãdi. in prin. l. ſalariũ. ĩ eo. ti. ſol. vt in glo. & plene diſtingue, vt no. in d. l. ſalariũ, & dixi. j. man. l. aduerſus.

ADDITIO.

a ¶ Debet eſſe gratuitum. facit. l. i. & ii. ff. mandati. Et adde, quod eodem modo officium tutoris, & curatoris debet eſſe gratuitum, & ſic tutor & curator non debent habere aliquod ſalarium, quia tutela eſt onus. inſti. de excu. tu. in princ. ni ſi iudex ex aliqua cã in certo actui ſalariũ cõſtituereet ſm Bar. in l. a tutoribus. §. i. ff. de admi. tut. gl. in l. j. §. j. & ibi Bar. ff. man. quantũ tñ ad ꝓcuratorẽ, vt co gnoſcas quæ actio cõtra eũ detur, diſtingue ut p Bar. & alios hic Cy. in rub. §. e. in j. q. Bar. in l. j. in prin. vl. q. ff. eo. & in l. naturalis. §. pe. ff. de ꝓſcri. uer. in j. no. p illum tex. quẽ Paude Ca. ibi ad hoc reputat. ſing. p Bal. in l. pe. q. j. manda.

LEX XVI.

1 *Procuratori non datur poteſtas alienandi in mandato generali.*
2 *Vel, dictio inter diuerſa poni debet.*
3 *Procurator ſine mandato ſpeciali quando alienare poſſit.*

Procuratorem Primo dictũ i g ñe, ſcẽo iſert ad ſpe-
ciẽ. ſcẽda ibi, vñ. Cas'. Procurator vl'
1 actor ſine mãdato ſpãli nõ põt vẽdere rẽ dñi i ei' p̃iudiciũ. † No.
a qd i gñali mãdato actori ĩtelligũt data prãs alienãdi. Itẽ q illa ver
ba fecit eũ actorẽ factorẽ & ſui nũciũ ſpãlẽ nihil opãt' i his, q̃ exi
2 gũt ſpãle mãdatũ. Opp. hec dictio, vel, dẽt ſtare ſzer diuerſa. vt l. il
le aut ille. ff. de ver. ſig. ſed g libet ꝓcurator ẽ actor, qa negotia dñi
agit. ut ff. e. l. j. ergo hic nõ ẽ poſita iter diuerſa. Sed q iſtud verbũ,
actor, eſt equocũ, & qñq; ſumit p factore ſeu caſu delione ꝓſtitu
to a dño ad ei' negotia gerẽdã, & tũc obſ. q̃rũ. & tũc ſolue, q in
qualitate & ꝯdone ꝓſonę ẽ dr̃ia, ſed diuerſimode, qa qdã dixerũt
q ꝓcurator dẽt eſſe liber, ſed caſualdio ẽt ſeruus, ſed Hu. dixit to-
tũ eõ & melꝰ vt i gl. qñq; ſumit, p actore ꝓſtituto a quaſi dño, vt
a tutore & procurator dicitur, qui a domino cõſtitut' eſt, de quo
actore habes. §. eo. l. neq; & talis actor dẽt eſſe ip liber vt in glo. &
3 tunc not. quod actor tutoris non hẽt ꝓtãtem alienandi. † Op. 2. q
procurator poſſit alienare abſque ſpãli mandato, vt ff. eo. l. procu
rator cui libera. Sol. tribus modis vt i gl. 2. & 3. & eſt ꝯ. d. l. procu
rator cui libera. tene glo. primam, quã tenent doct. Et attẽde ſub
tiliter modũ loquẽdi gl. Nam gl. vol ẽs ſolluere ꝯdicit. Ego fateor
q ſufficit generalis cũ libera, & q iſte tex. dicit de ſpeciali manda-
to. expone. i. expreſse, nõ autẽ nominatim ſpecificato, vt ſumit. ff.
e. l. Pomp. in prin. Ex quo no. q q̃dã ſunt expreſſa & ſpecificata.
quædã ſunt expreſſa, ſed nõ ſpecificata. q tene mẽti pp materiã
ſubſtitutionis breuiloquę, & cõpẽdioſã, de qbus dicet. j. in l. in te
ſtamento. j. de teſt. mil. & in l. pcibus. in fi. j. de ꝓc. & alijs ſubſt.
Item not. q aliud eſt, qd dici exp̃ſium, vt hic, aliud noſatim. vt d. l.
Põp. Itẽ, q hoc aduerbiũ ſpãſr eſt equocũ, vel gñale ad ſimplr ex
preſſum, & ad noſatim ſpecificatũ. Op. 3. qd hoc nõ foret manifeſtũ, vt hic dr̃, ga tũc veriſiẽr iſti nõ, ꝓceſſiſſent ad hmõi ꝯctũ. Sol. q hęc lr̃a ſi dicit, q eis eẽt manifeſtũ. ſed q de iure, & de iure hoc eſt manifeſtũ, vt patet in ll. alle. in gl. 3. Opp. 4. q ẽt ſi ex volũtate dñi nõ ꝓceſſerit, adhuc teneat vẽditio. vt j. e. l. ſi ptiũ. Sol. vt i ſeq. gl. videlicet, qd ibi volũtas ſecuta fuit, q ſufficit. Ex hoc not. q ſi alicui mãdat, vt certum qd faciat de volũtate, vel ex volũta. talis, ſufficiet volũtatẽ illius ſeq. facit l. ſi. j. ad Macc. & l. ſinaũt. ff. de aqua plu. arc. & ibi p Bar. Op. 5. qd ad dñm trãſferanẽ res a ꝓcurato
b re gñali vẽdita[b] vt ti. de ꝓc. Sol. vt in ſeq. gl. videlicet, q hęc i reb. q̃ ſeruãdo ſeruanẽ, illa in reb. q̃ corrũpunt. Op. 6. ab extra. qd etã ea, q̃ ſeruanẽ poſſit vẽdere. vt ff. de contraben. emp. l. rem alinem. Sol. q in præiudicium ſui põt vt ibi, non domini, vt hic. Quæro modo, an precium ſolutum emptor repetere poſſit. & qua actione. & dic, vt in gl. & plenius, j. eo. l. ſi precium. & ibi dicetur a quo.

ADDITIONES.

a ¶ Nil operantur. Vide. d. Fran. de Are. qui hoc idem tenet.
b † Res a procuratore generali venditæ. Adde an procurator generalis qui nõ ha bet poteſtatem alienandi, ſi alienet nulliter, an poſit conſequi nulliter aliena ta vigore legati eidem facti de omnibus per eum adminiſtratis. & vide de hoc Roma. ſing, ſuo. 13 2. inci. volo tibi dare mirabilem caſum.

LEX XVII.

1 *Procuratorum triplex ſpecies.*
2 *Procuratoris officium nemo cogitur ſuſcipere.*
3 *Procuratoris officium, an ſit neceſſarium.*
4 *Tacens, & ſciens, an dicatur conſentiens. & volens.*
5 *Relatio, vel demonſtratio non ſit de non ente.*
6 *Procurator, an teneatur appellare. & nu. 8.*
7 *Defenſor quando teneatur defendere.*
9 *Procurator an teneatur proſequi appellationem ab interlocutoria.*
10 *Appellationem a diffinitiua proſequi volens an audiatur.*
11 *Accuſare qui poſſit in publicis criminibus ſine conſenſu offenſ.*
12 *Appellationem quando quis teneatur ſecundo proſequi.*
13 *Actor conſtitutus a tutore quando poſſit appellationem proſequi.*
14 *Procurator tenetur ſuſcipere domini defenſionem.*
15 *Appellationis cauſa an ſit eadem cum principali.*

1 Inuitus † Pro euidentia dicendorum præmitto, quod pro
curatorum lato ſumpto vocabulo triplex eſt ſpe-
cies. quidam ſunt procuratores, quorum officium eſt publicum
autoritate, & vtilitate, quale eſt officium procuratoris fiſci, & rei-
pub. de quo. j. ſi aduer. fiſc. l. fi. §. fi. & j. de iure fiſ. & iure ha. fiſcin
varijs. ll. & ff. de viu. l. Gayus. & iſtorum officium eſt neceſſarium
tam in ſuſcipiendo, quam in ſuſcepto exequendo, vt ff. de mune.
& ho. l. munerum, & l. ſi quis magꝭtatus. & de regu. iu. l. 2. & j. de
appell. l. hi qui ad ciuilia. & de talib. nõ logẽ lex nr̃a. q dã ſunt ꝓcu
ratores autoritate publica, ſed vtilitate priuata, vt ſunt tutores
& curatores, & iſtorũ officiũ ſiẽr eſt neceſſariũ. in d. l. 2. de ver. ſig.
l. pupillus. §. min'. & inſti. de exc. tu. Sed dubitari põt de actore ab
eis iudicis decteto cõſtituto, & illius officiũ ſiẽr dico auto. publi
cum, ſed vtilitate priuatũ. ſed an teneat appellare, & ꝓſeq. j. dicã.
Quidã ſunt ꝓcuratores autoritate, & vtilitate priuata. & de iſtis
loquit. l. nr̃a. & iſti q̃ñq; ſunt ꝓſtituti ad negotia, & de eis nihil ad
nos. q̃ñq; ſunt ꝓſtituti ad iudicia, & de eis logẽ. l. iſta. Itẽ pmitto qd
hæc. l. duas hẽt lecturas, vna eſt, quod tota loquat in ꝓcuratore
actoris, & quod per tex. dicit (Nec de defenſore) intelligat in cã
recõuẽtionis. & hãc ponit gl. magna in prin. & eã, pbat. Alia lec-
tu. ẽ, quod vſq; adver. ſed nec. logẽ i ꝓcuratore actoris, poſtea rei.
& hæc vera, & ita diuidas legẽ iſtã in duas partes principales, & q̃
libet ſubdiuide in duas, vel ut magis gñaliẽ loquamur, diuide in
iiij. qa primo unũ dictũ. ſcẽo dubij cũ exceptione remotio. ter-
2 tio dicti extenſio, quarto partes p ſe patẽt. † Summarie hoc inten
a dit. Procuratoris, vel defenſoris officiũ inuitus nõ ſuſcipit, nec ſu-
ſceptũ ultra actũ appellãdi extẽdit, cũ fidẽ ſuſceptã implere ſuffi-
cit. Caſum in terminis p re pone, ut lr̃a iacet. & notabilia collige
ex ſummario. Venio ad oppoſitiones, & ad primã partẽ oppono
& extra glo. q inuitus qs cõpellat ſuſcipere officiũ ꝓcuratoris. na
ꝓcurator fiſci cõpellit inuitus ſuſcipere, ꝓcurationem fiſcalẽ. Qd
patet, qa munera publica quis cõpellit. ut ff. de mune. & ho. l. mu
nerũ. §. iudicãdi. & l. ſi quis magꝭtatus. & de reg. iur. l. 2. & j. de ap
pel. l. hi qui ad ciuilia. Sol. q curatorũ tres ſunt ſpecies, Quidã ſũt
autoritate, & utilit. publica, & quidã autoritate publica. ſed & vti
litate priuata. & oẽs iſti cõpellũt ſuſcipere, qdã autoritate, & util-
litate priuata. & iſti nõ cõpellũt, & de his logẽ hic qd latius decla
3 ra in euidẽtib. dixi. † Opp. 2. & extra. qd ꝓcuratoris officiũ ſit ne-
ceſſa-

ADDITIO.

a ¶ Inuitus non ſuſcipit. & dic, quod ſecus eſt in aduocato. l. j. §. ait prætor. el. j. ff. de poſtu. & l. prouidendum. verſi. ſi quis vero monitus. j. de poſtu. & duplicem rationem diuerſitatis aſsigna, vt per Bal. hic. in j. no. item adde, quod ſecus eſt in doctore, qui poteſt inuitus cogi ad conſulẽdum. l. in ſacris. vbi gl. & Bar. no. j. de præſacri. lib. 12. & per. d. laſ. May. l. eum qui. §. eo.

ceſſariũ, vt ff. e. l. j. §. vſus. ſo. qd ibi ſumit necẽſſario, p vtili. Vel die q vſus ꝓcuratoris eſt neceſſarius ex parte ꝓſtitutẽtis, vt ibi, nõ ex parte ꝓſtituti, vt hic. Itẽ ex parte ipſius ꝓſtitutẽtis neceſſitas nõ eſt ꝓciſa, ſed cauſatiua, ne aliꝭ plura incõmoda hoies q p ſe nõ poſſẽt, vel nollẽt, paterenẽ. Fallit i illuſtrib. q neceſſario habẽt litigare p procuratorem. vt j. eo. l. pe. cũ auth. ibi poſita, rões ibi ſcribam. Oppo. 3. & extra. quod ex parte conſtituti officiũ ſit neceſſarium, vt §. de poſtu. l. quidẽdũ. §. ſi qs nõ monitus. & ff. in e. ti. l. j. Solu. ibi in aduocationis officio, hic in ꝓcuratore, rõ forte fuit, q aduo cati officiũ eſt quodãmõ publicũ, & eſt honorariũ. ſed, ꝓcuratoris eſt vilиſſimũ, nec eligebat de publico, vt aduocati. Op. 4. & nunc intro glo. & ſic ſi iuitus qs nõ cõpellit, vt hic, ergo & g libet alius, q nõ ſit inuitus, cõmpellit. Sed hoc falſum, qa tacens nõ cõpellet vt ff. e. l. filiusfamilias, §. inuitus. Sol. vt ſentit, j. glo. ſcilicet, qd in iſta materia inuitus ĩtelꝭ, q voluiſſe nõ, pbat. vt l. filiuſ. §. inuitus. in ꝓriũ allegatus, & ſic tacẽs in iſta materia, p cõtradicente habe-
tur. l. licet, alias tacẽs, qñq; pro ſentiẽte habeat. Ex iſta gl. q̃ ſic i-
tepretatur. §. inuitus, nota conſentire, & velle idẽ ſunt, vel impor
4 tãt. † Sed 5. opp. & extra. q ſciẽs & tacens nõ habeat pro cõtradi-
cente, ſed pro cõſentiente, & volente. vt ff. ſi ſerui. vendi. l. ſi a re.
& j. de acq. poſ. l. minus inſtructus. So. q interdũ tacẽs teneẽ id fa
a cere, vel cõſentire, & hr̃ pro conſentiente [a] vt in cõtrarijs. Inter-
dũ non teneẽ id facere, vel conſentire, ſicut in caſu nr̃o, & tũc ha
betur pro contradicente. vt d. §. inuitus. Opp. 6. qd homo tacẽs ſit
medius inter ꝓſentientẽ, & contradicentẽ. vt ff. de regu. iu. l. is qui
tacet. & de exercito. l. j. §. ſi is q nauẽ. & de iti. l. j. §. ſcientiã. Pro ho
rũ, & aliorũ contrariorũ ſolutione ſciẽdũ eſt, q hæc materia eſt
brocardica, & in ea velut dubia doctores varijs modis, pceſſerũt,
b nã gl. in d. §. inuitus. rẽam facit dicens, qd qui tacet [b] ꝓſentire vr̃.
Caſus aũt contrarij ſunt caſus ſpeciales, ſed in d. l. is q tacet. gl, fa-
cit rẽam, vt tacere ſit mediũ, vt vult ſibi litera. ſed q̃ñq; applicet ex
aliqua cã ſpeciali alicui extremorũ. Iac. vero de Are. & Pe. dixerũt
econtra ad primos, vt tacens dicat ꝯdicere, fallit in caſib. cõtrariis.
Dñs meus in materia iſta procedebat ſic diſtinguendo. Aut q̃rit
de vera, & ꝓpria taciturnitatis eſſentia, vel ſignificatione, & tunc
tacẽs q̃tumcunq; ſciens non ꝯdicit, nec ꝓſentit, ſeu medium inter
ea tenet, vt ff. de reg. iur. l. is q tacet. Aut q̃rit de iuris fictione in in
terpretatione, vel extenſione, & tũc aut in caſu illo occurrẽti repe-
tiẽ media iuris diſpoſitio, & tunc illam ſeruamus, nec ad aliqd
extremorũ extendimus, vt eſt videre. ff. cõi diuidũ. l. fabinus. & de
exerci. l. j. §. ſi is qa nauẽ. & de iti. l. j. §. ſcientiã. Aut in caſu illo nõ
reperit iuris diſpoſitio media, & tũc aut tacens tenebat, & de iu-
re illud facere, vel ꝓſentire: & tũc tacẽs vr̃ conſentire. vt ff. ſi ſerui.
ven. l. ſi a re. & j. de acq. poſ. l. minus inſtructus. & ff. de rei vẽ. l. q-
dã mulier. & ſol. ma. l. 2. §. volũtate. & de acq. re. do. l. qua rõne. §. in
terdũ. In dubio. n. qs vr̃ velle id ad qd teneẽ de iure. Aut tacẽs non
tenebat illud facere, vel ꝓſentire: & tũc, Aut tacẽs eſt inhabilis ad
extrema ꝓſentiũs, vel ꝯdictionis, qa mẽte captus, vel furioſus, &
tũc in actib. exigentib. exp̃ſum ꝓſentiam, vel ẽt tacitũ hr̃ p diſſẽ-
tiẽte, & ꝯdicẽte. vt ff. lo. l. q ad certũ. Nec ob. ff. ſol. ma. l. 2. §. volũ-
tate. vbi hr̃ p ꝓſentiẽte: qa ibi text. ille dẽt ĩtelligi, qñ nõ hẽt cãm
ꝯdicẽdi, vt ibi no. & tũc, qa tenebat actũ illũ facere, vel ꝓſentire,
merito hr̃ p ꝓſentiente. & ſic cadit ſub ꝓceḋẽti mẽbro nõ ſub iſto.
In actibus vero exigentib. ſolũ factum, vel ꝯdictionẽ tacens ſin
gũt cõſentire, vt de neg. ge. l. 3. §. furioſi. & §. curatores, & ita notat
Accur. ff. de reg. iur. in l. in negotijs ꝓhen. Aut tacens eſt habilis
ad extrema ꝓſentis, vel ꝯdictionis: & tũc, Aut tacet fraudem, vel
deceptionẽ alterius: & tunc in eius odiũ, & pœnã cõſentire ſin-
gũt. vt §. ad Velle. l. ſi ſine. in fi. Aut tacet ſine fraude, & deceptione
alicuius: & tũc, Aut in actu illo tractat immediate de eius cõmo
do, & hr̃ p ꝓſentiẽte. vt ff. mã. l. ſi remunerãdi. §. q paſſus. & l. q pa-
tũr. Aut in actu illo tractat de eius incõmodo, & tũc ſi de eo obli-
gãdo, hr̃ p ꝯdicẽte. vt hic. & ff. e. l. filiuſ. §. inuitus. & ff. de ſer. urb.
prę. l. inuitũ. Fallit fauore publicę vtilitatis. vt ff. ad mun. l. j. & fa-
uore pupilli. vt ff. de fideiuſ. tu. l. cũ oſtẽdimus. §. pe. ſinaũt de alio
eius ꝓtidicio tractet, vt forte de exceptione aduerſus eũ parãda,
& tũc, Aut tacẽs ſi ꝓdixiſſet actũ illũ ꝓpedire nõ potuiſſet; & tũc
nõ vr̃ ꝓſentire. ſed ꝯdicere. vt ff. de pig. ac. l. grauior. & ibi no. & de
leg. 2. l. titia. §. lucia. & de re iud. l. ſæpe. in princ. & §. j. & §. curator,
& de fur. l. q uas. §. uetare. & de reg. iu. l. culpa caret. Aut ſi ꝯdixiſ-
ſet impedire potuiſſet: & tũc ſi neſciebat ius ſuũ vbiq; durare, cõ
ſentire vr̃. & ſibi imputet, cũ non ꝯdixit. vt ff. de pig. l. fideiuſſor. §.
j. Si aũt ſciebat ius ſuũ vbiq; durare, & tũc videẽ ꝯdicere, & non ꝓ
ſentire. vt ff. q. mo. pignus, vel hypo. ſol. l. ſicut. §. non vr̃. Fallit fa-
uore libertatis, & fauore fiſci. vt j. de re. pig. l. j. & l. ſi hypothecas:
Fallit ẽt fauore affinitatis, & cõiũctionis, vt ff. de pba. l. ꝓcula. &
de do. inter virũ, & vxo. l. q ſi ſeruus cõis. Et ex hoc infert, quod ſi
cõiuncta perſona agat, p cõiũcto illo ſciẽte, & non ꝯdicente, ille
videatur conſentire. & idem dicunt aliqui in multis amicis amici
tia deſcendente prius ex cauſa honeſta. vt ff. de verbor. ſign. l. latę.
§. amidos. & ar. ff. mã. l. pe. §. Lucius. & ita dicebat dominus meus.
Et etiam ſubiungebat, quod ſi coniunctum, & affinem meum p
ſentem, & tacentem conſtiruo ꝓcuratorem, qd ipſe dr̃ conſenti-
re, & non ꝯdicere. & ita limitat iſtam materiã. Cõtra ꝓdicta vide
tur. l. ſi filius. la. 2. ff. ad mace. vbi ſola ſcientia non videtur ſuffice-
read probationem ẽt in coniunctis, vt eſt pater, & filius, ſed aliqd
exterius interuenire dẽt. ſi directo litere, vel nũtij & ꝯdictio nõ fa
cta vel retẽtio lr̃æ. Sol. q ꝓdicta locũ hẽnt qñ tpe actus geſti tacẽs
& audiẽs erat pñs. l. ſi filiꝰ nõ abſens. Ita vr̃ ſentire Bar. in l. quo. n.
§. j. ff. rẽ ra. ha. & ſic ibi de ratificãdo & approbando actũ iã geſtũ.
hic de validitate ſeu de validiori efficacia tribuenda ipſi geſtioni.
Itẽ ibi de actu geſto tanq̃ ex mãdato abſentis, non de actu pmiſſo
5 & geſto abſq; aliquo mãdato allegato. † Opp. 7. ꝯtex. q inepte dicat nec eadẽ, cũ de nõ ente nõ poſſit fieri relatio vel demõſtratio vt l. actor. j. de, pba. nec ẽt extẽſio. ut l. ſed ſi manẽte. ff. de ꝓcat. cu-
ius ꝓriũ innuit hæc lr̃a, ibi in fi. niſi, ꝓcuratoris cã. Sol. q hic loq̃t de, ꝓcuratione ſuſcepta nõ de reiecta, & iõ gl. 2. in prin. ſup uerbo eadẽ. dixit ſponte ſuſceptã. Opp. 8. q hæc dictio, eandẽ, relationẽ facere poſſit nedũ ad ſpõte ſuſceptã, ſed ẽt ad coactã. ut. §. co. l. cũ q. Sol. ut ſequit in eadẽ gl. uſq; ad fi. vel dicab extra, q hic in non adminiſtratore, ibi i adminiſtratore, in quo an ultra actũ appellã
6 di teneat. j. dicã. † Opp. 9. ꝯ tex. & exceptionẽ in eo poſitã. Lqd q ꝓ curator nõ teneat appellare, ut. ff. man. l. ſi ꝓcuratorẽ. §. ſi ignorã-
tes. & j. de appellatio. l. ſi actor. & §. ut cãæ poſt publ. adſit tutor. l.
c j. Et ſolu. ut j ſequẽ. gl. videlicet q actũ appellãdi cogit facere [c] & ſic appellationẽ interponere, ut hic, ſed nõ exercere, ut i ꝓrijs. Itẽ nec appłonẽ interponere, ſi eũ excuſat inopia. ut d. §. ſi ignorãtes. ſed Pla. dixit, q nedũ appellare, ſed ẽt appellationẽ exercere. & ita intellexit hũc tex. q loquit indiſtincte de ꝓcurationis cã. Secũdo inducebat. l. fi. ff. an p aliũ cã appłonis. Tertio a ſimili. ff. e. l. q pro-
prio. §. itẽ q̃rit. Quarto qa ſi appellare teneẽ, ut Accur. fateẽ, ergo & ꝓſequi debet inchoatã ut. ff. cõmo. l. incõmodato. §. ſicut. ſed tene gl. quã cõiter tenẽt doc. per iura. §. alleg. p ꝓrijs, & ultra doc. Dñs meus inducebat iſtũ tex. ad, pbãdũ, q ultra actũ appellãdi, nõ te-
nereẽ tribus modis. Primo ex natura dictionis, ultra, hic poſitæ, q̃
denotat rẽ extra cõſummationẽ, & pfectionẽ ſibi adiunctã. ut. j.
de nõ nu. pe. l. 2. & l. cũ ultra. ſi igit ingt ipſe ultra, ꝓcurationẽ ſpõ
te ſuſceptã cogit appellare, ſequit, q ſnia lata finita eſt, ꝓcuratio.
& ex hoc ſequit aliud, videlicet q p appłonẽ interpoſita nõ cõpel
lit exercere. aſs ſequeret, qd poſt finitũ officiũ ſponte ſuſceptum
dupłr affligeret. ſ. ad appłonẽ ĩterponẽdã. Itẽ ad eã exercẽdã ꝯ iu
ra, q̃ dicũt. q afflicto nõ dẽt addi afflictio, nec una afflictio alterius
eẽ cã. ut. ff. de oſti. p̃ũ. l. diuus. & de epiſ. audi. l. tã demẽtis. Secũdo
, pbat de ſignificato illius uerbi, extendere. nã cũ extẽſio ſit diuer-
ſi ſubiecti uel caſus adiectio. ut ff. de arbi. l. ſi cũ dicas, i prin. & de
iud. l. j. & ij. & de pca. l. ſed ſi manẽte. Seqt, q, ꝓuocatio, ad q̃, ꝓcu-
rationis ſit extẽſio eſt actus extra, ꝓcurationẽ adiectus. & ſi ſic, ſe
qt q extẽſio iſta ad actũ appellãdi coacta, vel inducta vltra nõ de
bet ꝓtendi. qa & ſic nõ extẽdenꝭ ad actũ exercẽdi, qã extẽſio ex
tẽſionis nõ cõceditur, ſicut nec fictio fictionis ut ff. man. l. ſi uero
nõ remunerãdi. 2. & 3. rñ. & de cõd. & demõ. l. mulieri & Titio.
Tertio, q hæc actio ad actũ appellãdi eſt ultra, ꝓcurationẽ ſuſpe-
ctã, ut dixi, & ſic eſt de iure ſpãli. iõ forte q nõ modico labore &
modico dãno ſui ſaluat totũ i' dñi. igit ad appłonis exercitiũ nõ
dẽt cõpelli, qd ſine magno icõmõ & dãno ſui nõ poſſet fieri, cũ
ad iura ſpãlia nõ extẽdãt. & maxime ad caſus, i qbus nõ eſt oĩmo
da rõ, ut j. ſi unus ex pluribus appel. l. 2. & ff. de legi. l. i' ſingulare.
cũ ſi, hæ rõnes dñi mei multũ ſunt coloratæ & ſubtłr dicte, ſed
prima facie uĩ unũ falsũ ſupponere, videlicet q mãdatũ ꝓcuratio
nis finiat ſnia lata, & ſi ita eſt, qño appellat, ſeu eius appło, ꝓdeſt
dño, cũ ad actũ illũ nõ hẽat mãdatũ nec potes dicere uenit ut ne-
gotiorũ geſt. ut ff. de app. reci. l. i. i prĩ. qa tũc nõ cõpulſiue, ſed ſpõ
te hoc faceret, nec pp mãdatũ ut exigit iſte tex. iõ mãdatũ puto
durare uſq; ad actũ appellãdi ſcluſiue, ſed puto dñm meũ uelle q
licet ĩtẽtio ſuſcipiẽtis ſi fuerit ſuſcipere niſi uſq; ad terminũ ſniæ
latæ, tñ lex extẽdit uſq; ad actũ appellãdi, & i hoc ſuſcipiẽte gra-
d uat. Cõcludo igit cũ gl. iſtũ ſi teneri ad, ꝓtectionẽ appłonis. [d] Et
ad l. fi. ff. an p aliũ cã appłonis. R. ſi. primo, ut hic i gl. & ſolu. eſt i ſe
bona; ſed dutinat. Alia ſolũ dat in ꝓrio. ſ. q hic in, ꝓcuratore ſpãli
ad illã litẽ, uel cãm. ibi in gñali ad oẽs, & ſic ẽt ad cauſam appella
tionis. Et hãc cõiter tenẽt doctores. Tertia ſolutio ibi datur, ut ex
ponat ibi (dẽt) pro põt. ſed uiolat illũ text. & an ſit uera patet. j. i
qõne, quæ incipit. Itẽ iuxta ꝓdicta. Ad l. quæ proprũ. §. item quæ-
ritur.

ADDITIONES.

a ¶ Pro cõſentiente. Adde unum, quod no. dixit Bar. in l. Lucius. ff. de admi. tu. ubi dicit, quod pater non obligat pro dote filij, licet inſtrumentũ dicit quod fuit ſoluta patre præſente, & conſentiente niſi dicat, & ſe obligante ut refert hic do. Franc. de Are t. quod dicit eſſe menti tenendum ad not. in l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. ff. ſolu. mat.
b † Qui tacet. Adde de hoc brocar. iſtum in l. ſi filius. nu. 4. uerſi. ſed hoc non obſtã te. & quod ibi poſui in addi. ad ipſum in apoſtil. in uerſi. quod non præſumatur. infra. de peti. hære. ubi late & remiſſiue tetigi hanc materiam.
c ¶ Cogitur facere. limita iſtũ text. dũ uult, quod procurator teneat appellare, ni ſi ſit cõſtitutus ad unũ actũ puta, ad audiendã ſniam. l. liberto. 9. Iuli. ff. de neg. geſ. ãm Io. An. & Imo. in c. nõ iniuſte. de appe. ſolu. niſi ſit actus, i quo ſubſtãtia tur totũ iudiciũ puta ſi ſit cõſtitutus ad litẽ cõteſtãdã; nã dẽt appellare. l. q, ꝓcuratorem dat. ff. e. quæ eſt ad hoc fin. ſecundũ Bal. in c. Nicolao. in fi. de appel.
d † Non teneri ad proſecutionem appellationis. Adde Bar. in l. non cogendum. in prin. ff. e. & in l. cum procuratorib. in fi. prin. ff. de no. op. nun. Idẽ no. Pau. de Ca. conſi. 26. inci. ſuper primo dubio. & poſui in ſtilo parla. par. 1. ti. de adior. uer. item in cauſa appellationis.

ritur. R ñ. j. vt hic in gl. sed quia diuinat, rñde scdo, vt no. in ꝛrio. ſ.
ꝗ aliud in causa appꝛonis, aliud in causa restitutionis in integrũ,
7 vt ibi. † Declaremus hoc, quia ibi sunt duę lec. prima vult, ꝗ defensor in causa restitutionis tencat defendere, in causa restitutæ actionis: & ibi ideo, qui ad aliud nõ erat datus procurator ad causam in integrũ, & restitutionis, nisi ut euitaret iudicium restitutę actionis, & ecõuerso ex parte actoris ad aliud nõ fuit procurator ꝓstitutus in causa restitutionis. i. in beneficio rescindẽdi, nisi vt puniret ad iudiciũ rescissorium. i. vtilis restitutę, meritò in illo sequenti tenet defendere, quasi actus sequens se habeat ad primũ, & ecõuerso ex quadã necessitate antecedentiæ, & ꝓtię, & ideo
11 vt dicit gl. 2. causa censet de appenditiis primę, sed appꝛo non se habet necessario ad primã causam, & sic prima lec. ibi posita non obst. Silr nec secunda, q̃ vult, ꝗ defensor rei in causa principali cogat defendere & in causa restitutionis petere a sinia pro se lata ꝯ minorem restitui se petentẽ. nam ibi ideo teneretur, quia restitutio, quę petit, retro rescindit, & in priorem statũ defensionis reponit, vt ff. de mino. l. ꝗ si minor. §. restitutio. quod nõ facit appellatio, ideo restitutio de appenditiis primæ cause cõmissæ censetur, appꝛo secus. hinc est, ꝗ restitutio proprii erroris veniam petit: appꝛo verò iniquitatem sniæ arguit, vt l. pfecti. ff. de mino. & appꝛo coram superiori discutit, & frequenter in illo loco, & sumptuoso, & procuratori incõmodoso. Restitutio coram eodem, & vt plurimũ in eodem loco, & sic procuratori non grauoso. pdeꝛatis igitur omnib, dicendũ est aliud in causa appellationis, quam prosequi non tenet. aliud in causa restitutionis quã prosequi tenet. Ad aliud verò de l. incõmodato. §. sicut. R ñd. vt sequitur hic. in gl. ſi. ꝗ actus appellandi, & exercendi differũt; quia appꝛo coꝛã vno iudice; prosecutio coꝛã alio, & ideo tractatus sunt diuersi, vt
12 patet j. de app. & j. de tẽp. app. Item ad actũ appellandi cogit magis dispositione, & fictione, vel interpretatione, q̃ virtute mãdati
8 hæc includentis, vt s. dixi f̃m dñm meum. † Concludo igitur, ꝗ procurator specialis & simplex ad causam, licẽt teneat appellare, non ꝓpea tenetur prosequi appellationẽ. Sed iuxta hoc quæ-
a ro, an hęc gl. dicat verũ, [a] dum dicit, ꝗ ab actu appellandi excusatur ꝓp inopiam. & vr ꝗ non, quia in solo actu appellandi non fit expensa, vt ff. de app. l. j. in fi. & l. 2. & quod tex. dicit, debet intelligi a prosecutione appꝛonis, & in casu, in quo prosequi tenet, & sic gl. in hac parte non vr bona, sed Doct. cõiter tenent glos. quia licẽt appꝛo fiat illico in viua voce, tñ impensa est in notario actorũ necessaria, quia sine solone non scribet qualiter a dicta sinia appellauit, & ad quem, & cætera necessaria. & si nõ illico appellet, tũc adhuc maior impẽsa erit necessaria; quia in scriptis habet appellare, & solẽniter, vt ff. de app. l. j. & licẽt ista sit modica impensa, tñ quia nõ est aliqtid, quod cõpensetur cum ea, nec tractatur de iure speciali, sed cõij. ideo eius hr ꝓsideratio, & maximè in præbenda excusatione. & sic non ob. ff. de in inte. rest. l. Sejo. ff. com-
9 mod. l. in rebus, §. possunt. † Itẽ iuxta hoc quæro, quia hęc lex nõ coarctat ad prosequendum appꝛonem a diffinitiua: an idẽ, si appelletur ab interlocutoria. Dic, ꝗ non, quia illã prosequi tenetur, quia omnia sine quibus mandatũ non potest explicari, videntur sub mãdato ꝓtineri, vt ff. de off. eius cui mãd. est iurisdi. l. fi. in fi. & de iurisd. omn. iudi. l. 2. & de procu. l. rẽ mobilem. & l. ad legatum; & ita cõiter tenent. Ego puto versũ tam de æquitate, q̃ de iuris rigore, vbi causa huius appꝛonis examinaret in eodẽ loco; sed vbi in loco diuerso, & remoto; vt maximè euenit de iure canonico, vbi ab ordinario appellat ad metropolitanũ, vel Papam, non vr hoc saltẽ de æquitate procedere; quia non est verisimile procuratorem, quinimmo nec dñm cogitasse, vt euenierẽ casu illo procurator tenearur ad extranea, & remota loca accedere, & in multis periculis q̃ñq; se exponere, dedatamq; suam familiã dimittere. arg. §. de aduo. diuer. iud. l. sancimus, la j. ad fin. l. & ff. de procu. l. sed & hæ. §. non solũ, ver. cæterum. & de hoc ibi per gl. & arg. ff. de arb. l. ſi cũ dies, §. ſi arbiter. & de iud. l. ſi longius. Nec l. quod nisi, j. de ope. lib. habet obstare, quia in liberto loquit, qui magis astringit patrono, a quo essentiã recipit, seu in esse productus fuit, arg. j. de incol. l. ciues, lib. x. & de reg. iur. l. nemo. & l. quod attinet. Nec l. media, §. fi. ff. de ann. leg. quia ibi tractat de lucro legati, hic de remuneratione. Itẽ ibi fuerunt prolata certa verba a testatore, pp q̃ distinctio illa adhibetur, puta si ab vxore nõ decesserit, hic autẽ econtra vr actum, vt de loco discedat, & potissimè ne commoda aliarum procurationum perdat, & ẽt ne procurationes aliorũ susceptas implere desinat, quibus non minus astringitur, q̃ isti, vt hic in fi. arg. l. assiduis, j. qui po. in pig. hab. Concludo ergo, quod in loco remoto, per quẽ auocaretur a negotijs proprijs, ab aliorum procurationibus, non tenet personaꝫ prosequi, sed appellationẽ deferereat, & ne ei imputari posset, dño notificandũ est. Vel dicendũ est, ꝗ prosequi debet per substitutũ, quem facere debet, vel ex potestate sibi a dño concessa, vel a lege, q̃ñ esset iam factus dñs litis, non tñ suo sumptu. Vbi autem potestatem iam non haberet, puto eum non teneri ad prosequendum in loco remoto, sed dominus ipse, cui notificare debet, vt nouum procuratorem
10 in loco illo facere debeat. † Item iuxta prædicta quæro, dixi ſ. ꝗ appellationem interpositam a diffinitiua prosequi non tenetur. sed an si prosequi velit, audiri debet. Et vr gl. clarè tenere ꝗ sic, in l. hn. ff. an p aliũ cau. app. in tertia sol. quã dat ad l. istũ, dũ exponit, debet, pro põt. Sed dñs meus distinguebat sic. Aut vult admitti virtute primi mãdati, & nõ põt, quia illud est finitũ, vt s. dixi. Aut vult admitti, vt quilibet ꝑter mandatũ, & tũc ex parte rei põt satisdatione legitima ꝑstita, & alia obseruatione subiecta; vt s. co. l. exigẽdi. Ex parte verò actoris, si est ꝓiuncta persona põt absq; nouo mandato cũ cautione de rato, vt s. e. l. exigẽdi. & ff. eo. l. sed, & hæ. in prin. & l. Põponius, §. fi. Si verò nõ est ꝓiuncta ꝑsona, non põt sine nouo mãdato, & dicetur actor, vel reus in causa appellationis, vt no. j. si aduer. cred. l. j. & in Auth. de his qui ingre. ad ap-
11 pel. §. illud. & per Doc. j. de appel. l. hi qui. † Ex his infert Cyn. & dñs meus, ꝗ si in statuto cauẽt, quod in delictis publicis, vel priuatis nemo alius possit accusare sine ꝓsensu offensi, & quis accusauerit, vel etiã obtinuit, sed aduersarius appellauerit, in appellationis causa non videat hrẽ cõsensum offensi per supradicta; & appellationẽ non possit prosequi. Et idẽ dicit, si filius habuerit ꝓsensum patris agendi in causa principali, vt exigit per l. fi. ꝗ. necessitate, j. de bo. q̃ lib. non ꝓpea vr hrẽ in causa appellationis, quod est notandũ. Sed, quod primus ꝓsensus videat sufficere ad reintegrationẽ personæ, probare vr tex. ff. de minor. l. 3. §. sed vtrum. ver. & quidẽ. & ibi gl. dicit, ꝗ sufficit ꝓsensus in j. vt ex ꝓdẽnatione possit postea conuenirl. & idem notat in l. fi. §. necessitate, j. de bo. q̃ lib. sic, & hic ꝓsensus in j. sufficiat et quo ad appellationis causam. Non ob. ꝗ de mãdato hic dr, ꝗ inter simplicẽ ꝓsensum, & mandatũ longæ est dria. Nam mandatũ obligat, & astringit: simplex ꝓsensus solũ personam integrat & perficit. Item mandatũ exercitium tribuit iuris alieni: ꝓsensus habilitat ad exercitiũ iuris proprii, & vbi mandatũ intercuenit noꝫ mandantis agi cõuenit, vbi
12 simplex cõsensus noꝫ sui agit non alieno. † Quæro iuxta ꝑdicta, quid si recipit mandatũ agendi appellãdi, & prosequendi, an eius virtute teneat ad appellare, & prosequi. Et vr ꝗ non, quasi de prima appꝛone intellm sit, & nõ de secda, vt ff. qui & a quib. l. mãmonii. & de reg. iu. l. cũ querebat. & de verb. sig. l. boues, §. hoc sermone. Contrariũ tenet per Doct, qa hic indefinitè suscepit mandatũ appellãdi, & prosequendi. igitur æquipolleat vtri, cũ sit eadẽ rõ omniũ particulariũ sub indefinita cõprehensorũ, vt ff. de pig. act. l. si necessaria. §. si annua. & ff. de leg. 2. l. si plutib. in princ. Pro hoc facit, quia cũ primus actus nõ ꝓstimmauerit effectũ intentionis, verbũ illud proferentis intelligi debet de actu et vlteriori, vt ff. de ꝑd. & dem. l. hæc conditio. la j. † Quero an ꝑdicta vendicant sibi locũ in procuratore, quid in actore constituto a tutore. Dic, Aut est vris ad omnia, & tunc nedũ appellare, sed ẽt prosequi tenet. Aut est specialis ad causam illã, tunc idẽ de eo, quod de procuratore, vt j. de app. l. si actor. dixi s. eod. l. neq; vbi per gl. tangit. Vltimo, vt hanc partẽ cõcludamus, & ꝑdicta in vnũ colligamus distingue f̃m dñm meũ. Aut q̃ritur de litigãte ad proprium commodũ totaliter, & tunc ille põt appellare, vel non, vt j. de appel. l. si quis libellos. & de tẽp. appel. l. fi. §. illud. & hoc ideo, quia intẽ propria &c. vt j. mand. l. in re mandata. Aut de litigãte prima facie ad sui cõmodũ, sed effectuaꝫ ad alienũ, vt in fideiussore, q̃ habet regressum ꝯ reũ principalẽ, & in emptore, qui habet regressum ꝯ venditorẽ, & tunc causa est ei certitudinaꝫ bona, & tenet appellare, & prosequi, nisi pauꝑtas eũ excuset, vt ff. mãd. l. si procuratorẽ. §. si ignorãtes. vel nisi dño pstiti, vel vẽditori denunciet, vt appellet, vt j. eo. tit. l. idemq. §. pen. & ff. de euic. l. Hẽrennius, §. Gaia. Aut causa est ei certitudinaꝫ mala, & tunc tenet appellare, quia non cogit de iuris apicib. disputare, nec prohibet bonam fidẽ agnoscere, vt ff. mand. l. si fideiussor. §. quædã. & de admi. tut. l. quoties, §. sicut. & si appellet isto casu, nõ tenet prosequ, quia sufficit facultatẽ prosequẽdi acquisiuisse dño, vel vẽditori. ar. j. de ne go. gest. l. tu. Aut ipse dubitat de bonitate, vel malitia causę. & tũc
b in dubio non tenet appellare, nec prosequi, [b] cũ ſp ꝑsumatur pro sinia, & cum hrẽ malã causam, vt j. ne vxor pro mar. l. 2. & de priuil. fi. l. 2. cũ sim. si tñ appellet, ꝑsumitur credidisse bonã causam se habere

ADDITIONES.

a ¶ Dicat verum. Istam conclusionem gl. reprobat Bar. nã cum appellatio fiat viua voce, l. litigatoribus, infra de app. l. j. in fi. & l. 2. vbi latè Bar. ff. eo. certè non põt esse tanta paupertas, quæ possit excusare ab appellãdo in uoce: immo nec põt esse tanta paupertas, quæ debeat excusare ab appellando in scriptis, cum illa sit minima impẽsa: & sic non est iuera sol. & unã cũ Salic. est D. Alex. hic. & Ric. Mal. & Pul. ibi, & Cano. in c. iniustè, extrã eo. sed ille tex. debet intelligi de prosequutione appellationis, prout hic Sal. nã paupertas bene excusat, si appellationẽ non prosequatur: immo facit, ut non currant fatalia. Itẽ pora data ad prosequendam appellationem. gl. in c. si egrotans, 5. q. 3. & in c. cum diletci, de do. & contu. Inno. in c. ex ratione, de appel. Bal. in l. fi. infra, de cond. insẽr. & in l. acceptam, in c. 3. q. infra de vsu. & in c. si qui testium, in fi. de testib. facit in arg. tex. in l. dum non facile. & quod ibi Bar. ff. si cui plus quàm per l. Fal. & dicit Bald. in l. 2. §. fi quis in iudicio, ad fi. ff. si quis caut. ꝗ Guli. de Cu. euasẽ quendam pauperem a pena furcarum, quia appellauit, & propter paupertatẽ non erat prosequutus, sicut excusatur, qui ratione paupertatis non fecit protestationem f̃m Bald. in c. 3. de referip. tamen tex. in d. §. fi ignorantes. propriè videtur loqui de actu appellandi, patet in uersi. procuraueꝫt autem prosecutionem appellationis. & tũc oportet respondere diuinando, ut fic per Bar.
b † Non tenetur appellare, nec prosequi. Adde de huius dicti ueritate, f̃an procurator teneatur appellare, si sententia feratur ꝯ dñm suum. & an appellationem prosequi, vide Rom. fing. suo 479. incip. Procurator si sententia feratur.

se habere: ideo tenetur prosequi, nisi ꝯriũ probet protestatione, vel alio modo. i. se fecisse animo acquirendi dño, vel vend. tori fa culratẽ, prosequẽdi, vt colligi ꝑt ex no. p gl. in d. l. hẽrẽnius. §. Gaya. vt q̃ñ de litigãte totaliter ad ꝓmodũ alienũ, vt est simplex procurator, & tũc, Aut sit causa mala, vel dubitat, & dic, vt s. Aut sit bona, & tũc, Aut est procurator generalis omniũ cũrũ, & tũc tenet appellare, & prosequi. vt ff. an per aliũ cã appel. l. fi. & ibi nota. Aut specialis ad causam illã, & tũc. Aut fuit expressum ad causã principalẽ & appellationis, & tũc, tenetur appellare, & prosequi. vt d. l. fi. f̃m aliam lec. & nedũ in prima appellatione, sed ẽt in secunda, vt s. dixi in qõne pe. Aut non fuit facta mentio de cã principali, vel appellationis, sed simplr ad causam fuit datus, & tunc, Aut quæris de appellatione ab interlocutoria. & dicunt doc. qd̃ illam tenetur interponere, & ẽt prosequi, sed dic, vt s. dixi in 2. q. Aut quæris de appellatione a diffinitiua: & tunc dic, quod appellare tenetur, vt hic, nisi pauperas eum excuset, vt in gl. sed prosequi non tenetur. vt hic f̃m verum intellectum, sed an spõte pos-
14 sit dic, vt s. in 3. q. † Expedita hac parte transeo ad aliam partem. sad ver. sed nec defensione, & oppo. ꝗ imò defensionem absentis dñi compellatur procurator suscipere. vt s. e. l. actionem, & ff. eo. l. mutus. §. pena. Sol. quod præcise non cogitur, vt hic, sed cautiue sic: qa alias ei absentis nomine denegabitur actio. & sic nõ compellitur remedio compulsiuo. vt hic, sed exclusiuo, vt in contrario, & hoc vult gl. fi. in princ. vsq; ad ver. sed quantum. sed supple gl. vt sane intelligas, l. si hoc ante lit. contest. sit oppositum, & petitum, non alias, vt s. e. l. ita demum. cum si. Sed opp. 2. ꝗ imò remedio cõpulsiuo: quia alias tenetur dño mandati ad interesse. vt ff. man. l. procuratorem. §. si ignorantes. Sol. vt sequitur in ea. gl. vsq; ad ver. alii dicunt. f. quod ad petitionem aduersarii. nõ cogitur, nisi, vt s. dixi, sed respectu domini sic: quia nisi faciat, tenet sibi actione mandati cum omnia videatur mãdasse & ipse susceepisse, sine quibus explicari mandatum non põt. sed hoc limita, si ipsi procuratori erat possibile, & facile satisdare iudicatum solui. alias non tenetur domino ad interesse. ar. ff. de neg. gest. l. sinaũt in prin. & de reg. iur. l. impossibilium. & sibi imputet, quod in habi lem ad satisdandum elegit. Opp. 3. quod nec cautiue, nec exclusiue, nec etiam per actionem aliquam posset cõpelli, qa text. iste rationem subiungit, f. quia fidem suiceptam impleuit & sic si impleuit, quod debuit, nullo modo ad aliud compelli debet, & sic cũ ratio dicti non adaptetur ad istam casus positionẽ, nec ipsum dictũ, qd̃ declarationẽ recipit a rõne. vt j. de interro. l. j. & ff. de calũ. l. hæc actio. & de testi. l. ex eo. sed rũdebãt ipsi, quod hæc rõ referet ad primũ casum huius. l. vt no. in fi. gl. sed rũsio non est ꝗ
grua. qa relatio dẽt fieri ad ꝓxima, si põt, vt l. si idem cũ eo. in fi. & ibi, gl. ff. de iuris. om. iud. Ideo liicet lec. sit in se vera, tũ literæ nõ bũ ꝓuenit, quare alii similiter totã intelligentes in procuratore actoris dicunt, vt euitẽtur prædicta ꝑria, quod iste tex. vnũ suppo nit, & de alio quærit, cui rñdet. Supponit, ꝗ ipse satisdederit de defendendo dñm in reconuentione. sed nunc vult ipsum cogere, vt defendat præcise, ꝗ recusat facere, dicens se paratũ soluere pœnam ad interesse. Cui rñdetur, ꝗ precise nõ cogitur quia sufficit fidem satisdationis receptæ eo implente, qa sic ille satisdationem recipiendo vr contentus fuisse. sed gl. immediate hoc impugnat per l. sed hæc. §. ꝑter. ff. e. sed Iac. Bur. nitebat defendere, ꝗ defendere cogitur, vt ibi. tũ species defensionis est patiendo stipulationẽ cõmitti, & soluere, sicut patiẽdo in pos. venire, vel mitti, vt ea. l. §. fi. Sed truffa est tunc, qa in d. §. ꝑter. cogit ꝑcise, tũ qa patiẽs in possessionẽ venire, nõ dr defendere, nisi q̃ñ dñs, fuisset idẽ factuus, vt no. in d. §. fi. tũ qa pena, vel interesse nõ cõmittit, nisi qa placitis nõ obtẽperat. vt s. de pac. l. si pacto, quo pena. & de trã fac. l. vbi pactũ. ff. de ver. ob. l. stipulationes nõ diuidunt. §. cessus. cũ fi. nõ alii similiter totã. l. intelligẽtes in ꝓcuratore actoris dixerũt, vt sequit in gl. ſ. ꝗ ꝑcise cogi nõ põt a dño absente, vt hic. sed a reo, quẽ ꝓuenit sic. vt d. §. ꝑter. sed gl. reꝓbat p l. si defunctus. §. e. sed dicit Cy. ꝗ illa nõ ob. qa hæc in ꝓcuratore actoris, illa in ꝓcuratore rei, ꝗ quo ꝑsente dñs satisdet, vt no. in d. §. ꝑter. sed licet certe inter istos sit aliqua dria, & sic in se lectura possit esse vera: tũ huic literæ nõ ꝓgruit ꝓp rõnẽ, q̃ hic subiungit, vt dixi. iõ gl. legit quarto f̃m Io. vt prima ꝑs loquat in ꝓcuratore actoris, hęc rei, & subiũgit rõnẽ dubirãdi f. qa publice vtile. est. & c. potes addere, & q̃uis fauorabiliores sint rei, q̃ actores, vt fl. de re. iur. l. fauorabiliores. & hæc lec. vera. & magis amica literæ. Et ad illas rõnes tũ, ꝗ rei sunt fauorabiliores in decissoriis, nõ in cõpulsione officii non suscepti. ad ſ. pe. rñ. ꝗ hæc vtilitas nõ est immediate publica autori. nec vtilitate, sed ꝓsecutiue mediate, & multũ remote, at talia ex ꝓsequentia remota ꝓueniẽtia nõ attẽdunt. vt ff. ad l. rhodi.
de ia. l. nauis auersa. & de auto. ru. l. j. & de au. & ar. l. q̃uis q̃dã. & ex
15 peditæ sunt gl. & lec. † Nũc vltimo gñaliter põt q̃ri, an cã appellationis sit eadẽ cũ principali, & licet Cy. hic plene alleget, ꝗ & sic. Nã cã in gñe sumpta est, res in dicendo posita cũ certarũ ꝓsonarũ interpositarũ iudicis, actoris, & rei f̃m Tuliũ, vt hic inquit Cy. in gl. in l. cãs vel lites. s. de transac. cũ ergo hoc nomẽ. cã, ꝑdicẽt de vtroq; sed q̃ sunt eadẽ gñe. Si aũt q̃rit an sint eadẽ ſpẽ, & dic, ꝗ eadẽ dici pũt ſpẽ, taꝫ diuisionẽ faciẽdo. cãrũ, ſ.
qa alie. ciuiles. alię. criales. cũ ergo cã principalis, & appellationis sit ciuilis, vel crialis & vtraq; ipsarũ vnã ex illis speciebus sibi assumat. sequit, q̃ sunt eadẽ spẽ. qa in eodẽ subiecto, vel facto, ciuilis, vel crialis ꝑdicat de vtroq;. Si aũt q̃rit, an sit eadẽ numero, & dico. ꝗ nõ, qa q̃libet hẽt terminos suos, & limitatos, distinctos, sicut vnus hõ ab alio, nã termini causæ principalis sunt tres anni vt j. de iudi. l. properandũ. termini vero causæ appellationis sunt annus, vel biẽniũ ex cã. vt j. de tempo. app. auth. hi q, nec terminus vnius includit in termino alterius, qa non eodẽ tpe producũtur in esse, sed demũ vna post aliã. Itẽ diuersos hẽt iudices, & diuersæ dignitatis & excellẽtiæ cũ ſp appallẽt ad superiorẽ. vt j. de appe. l, ꝑcipimus. & sic cũ mutet iudicis ꝑsona. nõ ꝑt dici eadẽ cã. Itẽ principalis cã iudiciũ sumit a lite ꝓtest. vt in Auth. de litig. §. omnẽ. & j. qũo, & qñ. iudex auth. q̃ semel. Cã appꝛonis hẽt diuersa tpa, qa alia sunt tpa appꝛonis interponẽda, alia interpositę intimãdæ, & ꝑsentãdæ, alia sunt appꝛonis postea introducẽndæ, alia introductæ. vt j. de tẽ. app. l. j. & 2. & tũ oia ista tpa includunt sub illo anno, vel biẽnio, ꝗ hodie datur appellãtibus. vñ instãtia huius cãæ nõ incipit litis ꝓtest. & nimirũ, qa & in ea q̃ñq; ꝓcedit lite ꝓte. vt j. de tẽp. app. l. fi. §. illud. Itẽ in cã appꝛonis aliqd fieri pmittit, qd̃ in principali, ꝑhibet. vt l. per hãc. j. de tẽp. app. & sic differũt in mediis. cãæ sit differũt in vltimis, qa aliter fert sinia in cã principali: qa ꝑ verbũ absoluo, vel pdẽno. sed in cã appꝛonis pronũciat sinia iusta. vel iniusta, seu bñ appellatũ. & male iudicatũ, vt cõ, vt j. de app. l. eos, & ẽ rõ, qa principaꝫ de iniqtate sniæ cognoscit, de qua appellãs conqueritꝫ, licet ꝓsecutiue de veritate negotii principalis: vt ff. de minor. l. perfecti Itẽ vltimo differunt noꝫ, & tractatibus. ergo nõ dñt dici eadẽ. vt j. de codicill. l. fi idẽ. & licet vtraq; tẽdat ad eundẽ finẽ, & effectũ: qa ex parte actoris, vt a reo debitũ ꝓsequat, & ex parte rei, vt a petitis absoluat. & sic de eodẽ negotio ĩ vtraq; tractẽt. in hæc vr vna quenire cũ alia, rñ nõ ꝓpea dici põt ea. cã numero, nec simplr cũ in pluribus differãt: vt patet ex ꝑdictis. & qa ea, q̃ nõ sunt idẽ numero, nõ sunt ꝓprie idẽ. f̃m Porphi. Ideo ꝓcludo, qd̃ cã appellationis nõ est eadẽ cũ principali. licet de codẽ negotio tractẽt in vtraq;. & iõ ꝓcurator datus in vna nõ intelligit in alia, vt hic. Nec ẽt obstat, ꝗ dilatorie non oppositæ in cã principali nõ pũt opponi in cã appellationis. vt s. e. l. ita demũ. quia non tenet propterea. Ergo sunt eadẽ, vel ea dẽ causa. † Ex prædictis infertur, ꝗ pro eo. salario aduocatus simpliciter exceptus pro defensione causę, non tenetur etiam defendere in causa appellationis. & hæc sufficiant. Laus Deo.

LEX XVIII.

1 *Mulier ad defensionem alterius non admittitur.*
3 *Mater ad defensionem filij auditur, & nu. 2.*
3 *Admittitur in subsidium filij etiam maioris.*

a **Alienam.** [a] Primo mulierem reiicit. secundo consuluit. Casus. Mater repellitur, a defensione filii etiã
1 pupilli, sed dẽt petere tutorem dari. h. d. † Not. ꝗ mulier non admittitur ad defensionẽ alterius. concor. sunt in prima gl. & in-
b tellige ad plenariã, cũ ad aliegandũ causas. absentiæ [b] admittãt. vt no. in gl. magna in fi. ff. eo. l. seruum quoq;. §. publice. Oppo. j. ꝗ non sufficiat ei tutorẽ petere. vt ff. ad turpil. l. 4. non solũ. ſol. vt
2 glo. † Opp. secundo, ꝗ mater ad plenariã defensionem audiatur. vt ff. de appel. recit. l. j. Sol. vt in ead. glo. quia hic in principali, ibi in causa appella. Ratio diuersitatis est: quia maius est periculum appellationis, quia ꝓcedens sinia transiret in rem iudicatã. ideo cautius fuit prouidendũ. vt. ff. de car. edi. l. j. §. sed & si quis. Sed in causa principali hoc cessat. qa ꝯ pupillũ indefensum non põt pueniri ad f̃m decretũ, & sic nec ad diffinitiuã. vt ff. q. ex cau. l pos. ea. l. apud Iulia. Sed o non fuit ita expedients prouideri vt mater admitteret. Ex hoc infert qdã, ꝗ si ad diffinitiuam peruenirl posset ꝯ pupillũ forte ex statuti municipalis dispositione; ꝗ tũc mater ad eius defensionẽ admitteret, qd̃ nõ vr verũ, qa adhuc restat alia differentia, qa in principali nõ ꝓcedit lit. nõ cõtest. sed in cã appellationis sic. vt j. de tem. appel. l. fi. §. illud. & ideo in cã principali necesse est prouideri de persona legitima, cũm qua lis ꝓtestetur

ADDITIONES.

a Alienam. Adde, ꝗ subtiliter ex ista l. no. do. Ant. de Ale. hic, qui d. q̃ licet l. generaliter dicat, ꝗ quilibet admittitur ad defendendum præstita satisdatione. l. exigendi. sup. eo. & hoc sit inductum ob publicam vtilitatem. l. seruum quoq;. §. publice. ff. eo. tũ recipit restrinctionem ad personas habiles. vt hic. & l. quia absente sup. e. quod est de directo contra regulam Bar. cõiter approbatam. l. si quis in grau. §. vtrumque. per illm tex. ff. ad silla. & in l. j. §. nunciatio. ff. de ope. no. num. sequuntur. Guli. Bal. Sali. & Mod. in l. si filius. ff. si cert. pet. Bal. in l. fi. sup. de preci. impe. of. & per eundem Sal. in l. 2. in 3. col. vbi no. limitat. sup. de noxa. d. Alex. in l. si ab hostibus. §. j. in 1. col. vbi alio modo limitat. Tu tamen dic f̃m do. Iac. hic, ꝗ isti tex. nihil obstant, ꝗ loquuntur, vbi vertitur publica vtilitas secundario, nam ꝗ quilibet admittatur ad defendẽdum est principalis vtilitas priuati, licet secundario sit publicæ vtilitatis. vnde attenditur, quod principaliter agitur. l. si quis nec causam. ff. si cert. pe. sed regula Bar. & doc. in locis prealleg. procedit, vbi vertitur utilitas publica principaliter, non autem secundario quod quando sit declarat idem Bar. in l. j. ff. fo. ma. magis obstat tex. in l. de pupillo in prin. iuncta l. præcedenti, & fine præcedentis. ff. de ope. no. nun.
b † Ad allegandum causas absentiæ. Adde Bar. & doc. in alle. l. seruum quoque. §. publice. ff. eo. vbi d. Ant. in c. significantibus extra de offi. de leg. ubi colligit, ꝗ mater agit pro filio. de quo per Bar. in l. 2. per illum tex. ff. de neg. gest.

ſtetē, & iudiciū agitetē. Nō ergo licet ad diffinitiuā ꝯ pupillum in principali ꝓcedi poſſet, maior ad eius defenſionē admitteretur. niſi & lite nō ꝓteſtata ad diffinitiuā pueniri poſſet, vt in cā appellatio
4 nis. †Opp. tertio, ꝙ mulier admittit̄, ꝑ filio, ꝗa admittit̄, ꝑ patre. vt ff. eo. l. feminis. & tū maior rō eſt in filio. ar. ff. quod met. cau. l. iſti q dē. ſol. vt in glo. Primo ſm Vgo. q fatebat̄ ꝓtium: ſed ex verbis glo. non hī. ꝓpa intellectus Vgo. Voluit enim forte dicere Vgo. qd̄ admittit̄ ad agendū pro filio, ſicut ꝑ patre in ſubdiū, vt ibi, nō ad defendendū, vt hic, qd̄ reprobat gl. qa ſi admitteret̄ ad agendū, fortius ad defendēdū. vt ſ. eo. l. exigendi. Itē qa ratio eſt diuerſa in patre, cū ei ꝓſtuli nō poſſit ꝑ adminiſtrationē. qd̄ ſecus eſt in pupillo cui ꝓſuli pōt per tutorē, vt hic ideo mater ſi nō admittit̄ ad defendēdū, vt hic, minus ad agēdū, cū defenſio ſit ſauo uorabilior. vt d. l. exigēdi. & ſic vult gl. qd̄ aliud in patre, vt ibi: &
4 aliud in filio pupillo, vt hic. †Sed tūc q̄ro, qd ſi filius eſſet maior, ita qd̄ ei ꝑ tutorē ꝓſuli nō poſſet. Dic, qd̄ mr̄ tūc in ſubſidiū admitteret̄. ar. huius gl. a rōne ceſſante. & ita intelligo, qd̄ no. gl. vl. in ſi. in l. j. ff. de appel. reci. Sed tunc q̄ro in caſu, quo mulier admittit̄ ꝑ alio, an iuuet̄ velleiano. Gl. in l. j. ff. de appel. reci. in fi. tenet, qd̄ nōne aduerſarius reperiat̄ deceptus legis autoritate. ar. ꝯ, de his q. ve. eta. l. j. & ſ. eo. l. exigēdi. Et idē tenet hic Cy. ſed Bar. tenet, hic ꝯriū, niſi b̄ficio renunciauerit, nā, & vbi ſuſcipit tutelā filii iuuat̄ velleiano, niſi ei renūciet. vt ſ. qñ mul. tu. of. fun. poſ. aut. ma. & auiē. nec inquit ipſe decipit̄ aduerſarius legis autoritate, ſed ꝓpria fatuitate, cū eā nō debuit admittere ſine renūciatione. Iac. de Bel. latius dicebat. Quia aut ꝯrit̄ in caſibus, in quibus admittit̄ ad agēdū. vt in l. feminis. ff. e. & tūc nō iuuet̄ velleiano: qa nō alienā ſed ꝓpriā obligationē vī ſuſcipere. Aut in caſib. in qb. admittit̄ ad defenſionē, & tūc. Aut venit cū mādato, Aut ſine Si. cū mādato, & tūc Aut dñs ſatiſdedit ꝑ ea d̄ iudicato ſoluēdo, & tūc admittat̄, nec velleia. eſt locus, cū in eā nō fiat executio. vt ff. e. l. plautius. Aut ꝑ ea nō ſatiſdedit, ſed ipſe, & tūc velleiano eſt locus. iō repelli p̄t, niſi renūcier, vt d. auth. ma. & auiæ. & ff. ad velle. l. 2. §. fi. ad fi. Et hāc teneo. & ad. l. j. in fi. q̄ dicit intercedere nō vī. rūdeo, vt ex Ira ibi apparet. ibi loquit̄, qñagit, nō qñ defendit.

LEX XIX.

1 *Geſtor negotiorum non poteſt res omnium vendere ſine mandato.*

Si precium. Caſus, pretium conuerſum in vtilitatem domini rem vendicantis dēt emptor re-
1 ſtitu. h. d. † Not. quod geſtores. non p̄ſit res dñorum vendere ſine
2 mādatori: et ſi pretiū velint ꝓuertere in vtilitatē dñorū, [a] vt hic habes. & ideo nō p̄ſit vendere vnū, vt ex precio faciāt ligonizare vineas. In gl. fi. ibi, vel pp officiū iudicis. Dic non principaliter ad hoc implorat̄, ſed ad modū excipiēdi. vt ff. de rei ven. l. ſi emptor.

ADDITIO.

2 †In vtilitatem dominorum. Adde, quod And. Barb. hic in apoſtil. ad Bal. limitat ſimile dictum, quod dicit hic ipſe Bal. ſ. niſi fiat ex neceſſitate rei dominicæ. vt quia vendit frumentum, vel vinum domini tempore, quo erat in carioti precio & poſtea ſciebat vtilius, vel ſi forte peribant, alioquin.

---

1 *Procuratorem ante lit. conteſt. vel poſt conſtitui an referat.*
2 *Procurator poſt litis conteſtationem ſicut ante interueniens condemnatur.*
3 *Procurator & eius dominus poſt lit. conteſt. interuenientes condemnantur.*
4 *Procurator non damnatur, ſi verba ſententiæ in eius perſona non adaptātur.*
5 *Procuratorem ſubſtituere poſt lit. conteſta. an poſſit ordinatus.*

1 **Nihil.** Caſus. †Non teſtet ante lit. conteſta. vel poſtea procurator fuerit conſtitutus. h. d. Oppo. q imō referat. quia conſtitutus ante neceſſario habet lit. conteſtari: non conſtitutus poſtea, cum iam conteſtatā reperiat. & probatur. ff. eo. l. in cauſæ. §. ſi ex parte. & hic in verbo, tranſitus. Sol. q licet quantū ad hoc refert, non tū refert quantū ad prima no. in gl. quæ recita, vt iacēt. † No. tū, ꝙ gl. hic firmat, quod procurator interueniēs
1 poſt litem conteſtatā ita ꝑdēnāt̄ ſicut veniens ante. vt ff. eo. l. licet §. pe, & l. qui proprio. in prin. Et hoc probat Ia. Bu. quia in iudicis quaſi ꝯhitur. vt ff. de pec. l. 2. §. idē ſcribit. merito igitur procura-
2 tor interueniens poſtea ex ſuo quaſi ꝯctu debet damnari. †Et ex hoc infert ipſe. q non ſolum procurator poſtea interueniēs: ſed ēt dñs, & ſic ambo ꝓp ſuum quaſi ꝯctum debent damnari. & ſic, q glo. vī ponere ad cautelā in l. j. ꝗ. de ſen. & interlo. om. iud. ipſe ponit, vt hūc paſſum medullariter videamus, ego ponā caſus poſſibiles euenire. nā qñq; dñs tūn omni tpe fuit in iudicio, qñq; ꝓcurator tūn. & hic caſus clari ſunt, nec in eis procedit q̄ noſtra. Qñq; vterq; eorū fuit in iudicio, & tūc ſimul vterq;, & omni tpe, & tūc vtrunq; dico dānādum. Aut nō ſimul, ſed ſeparatū. & tūc. Aut ꝓcurator fuit litē ꝓte. & poſtea dñs cæteros actus exercuit. Aut ecōuerſo, primo caſu. Aut iudiciū fecit tranſitum in dūm ꝑ viā ceſſionis. quod fieri pōt, vt no. gl. ff. eo. l. in cauſæ. §. hæc cognitio. & tunc puto, quod ſolus dñs debeat dānari. & eſt ratio quia verba ſnīę non p̄ſt in perſona eius, qui non eſt ꝓcurator, ſed deficit, adaptari, imō in eius perſona deriſoria eſſet ſnīa. Aut fecit tranſitum in dūm aliter, q̄ ꝑ ceſſionē. puta, quia venit dñs ſimpliciter ad ꝓſequendū, ꝓcuratore patiente. & tūc. Aut ipſe eſt ꝓſecutus, nō reuocādo ꝓcuratorē ſuū, & tūc ſatis puto vtrū q; de iure dānandum. Aut per dūi proſecutionem procurator eſt reuocatus, & tunc nō puto procuratorem damnandum ſed dūm tūn qa in perſona eius, qui procurator nō eſt, deriſoria eſſet ſentētia, vt dixi. Sedō caſu. ſ. qñ dñs litem eſt conteſtatus, & poſtea procuratorē conſtituit, & tunc ſi per viam ceſſionis in ꝓcuratorē fuit trāſlatum iudicium, tunc non puto neceſſariū dūm damnare, qa quaſi contractus domini reſuit in perſonam procuratoris, ſi nomen damnaretur, vna cum procuratore non eſſet ſententia in perſona dñi deriſoria, cum remaneat ipſe in effectu dominus, ſi vero non per viam ceſſionis, ſed ſimplicis conſtitutionis. & tunc quicquid ſentiat Iac Bu. ego ſto cum glo. ſ. q non ſit neceſſe ad validitatē ſententiæ dominum damnari. ſed ſufficiat ſolum procuratorem dānari. ff. eo. l. licet. §. pe. & l. q proprio. in princ. & de neg. ge. l. liberto. §. fi. & eſt ratio qa cōdemnato procuratore ꝓcuratorio nomine, ipſe dñs, quē repreſentat', vī dānatus. & ad l. furti. §. ſigs alieno, in fi. ſtbaudio maxime. vt ꝗ. dicit hæc gl. Et ad rationē de quaſi ꝯctu rūdeo, qd̄ ille quaſi ꝯctus ꝓfluit in ꝑſonā ꝓcuratoris ſubſtituti. vel qd̄ quaſi ꝯctus, ex quo ſequat̄ ſnīa, ſiue q ꝓderet̄ in ſnīa, dēt hīre ꝓſe ꝓuutionē vſq; ad ſnīam. hinc eſt, q ſi ꝓcurator et̄ ſet datus ad vnū articulū tūn puta ad ꝓducēdū teſtes, vel ad videndū eos iurare, vel ad opponēdū exceptiones, talis ꝓcurator ex illo tali ꝯctu nō eēt dānādus ī ſnīa, vt ipſemet Iac. Bu. dixit, cautela
4 tū eſt, vt vtrq; dānet, & opi. euitēt. †Quæro, qd ſi verba ſnīæ in ꝑſona ꝓcuratoris nō p̄ūt adaptari, vt in caſu mrimonali, & criminali. R ſi. gl. q tūc ꝓcurator nō eſt dānādus, qd̄ no. Nā ex iſta glā fero, qd ſi iniā aliqua petere̅t executioni mādari, vel laudū ſiuetę ſtamētū, vel inſtrm̄ publicū, qd̄ qñq; pmittit̄ ex forma ſtatuti, qd̄ nō dēt ꝓnūciari exequēdū eſſe ꝑ ꝓcuratorē, q ſe oppoſuit, ſed ꝗ
5 dūm tūn. †Quæro cū gl. an ordinatus poſt lit. ꝓte. poſſit procuratorē ſubſtituere. Et duæ ſunt opi. in gl. & ſecda vera, vt poſſit ꝓcuratorē ordinare poſt actū primū litis, quē exercuit: qa p illum eſſicit dñs inſtātiæ. ar. ꝗ. e. l. nullā, & lis, quo ad eū deſijt ſtegra eſſe, vt ſ. e. l. ita demū, hinc eſt, q ipſe dānat̄ tāq̄ factus dñs litis. vt ſ. dixi, & ita tenēt doc. Et ex his habes, q in cauſis, vbi lit. cōte. nō eſt neceſſaria, iſte actus hēt vim ꝓteſtationis. vt no. gl. extra. de app. c. ij verſ. abundantia. li. vi. & ex tūc inciperet iſtantia cauſæ, niſi aliud eſſet determinatū per ſtatutum. ſequentem gloſſ. vide p te, & de modo transferendi iudicium dicam ꝗ. eodem. l. procuratoribus,

LEX XXI.

1 *Maritus pro vxore agere poteſt.*
2 *Maritus agens pro vxore non tenetur de rato ſatiſdare.*
3 *Mandatum exequens non mandata non poteſt experiri.*
4 *Maritus in quibus cauſis pro vxore experiri poſsit.*
5 *Debet verbum, neceſsitatem quandam connotat.*

1 **Maritus.** Caſus. †Maritus tanq̄ coniuncta ꝑſona ſine mādato ꝑſtita cautione de rato pōt agere pro vxore, ſi tū ſuſcepit mādatum, vltra exequi non tenetur. h. d. vel breuitis. maritus agit pro vxore ꝑter mandatum non contra. Et diui
2 dit, qa primo dictū. ſecundo eius rō. [a] tertio noui dubij remotio, ſecunda ibi: me fœminę. tertia ibi ſinautē. Not. primo, q maritus eſt cōiuncta perſona vxoris. tacit. ꝗ. de fur. l. fi. §. fi. & ꝗ. de legat. l. ſi alie. No. ſecundo, q coniuncti agunt pro ꝓiunctis ſine aliquo mādato. Tertio not. q ꝑſtare tenenē cautionem de rato: alias repelli poſſunt. Quarto no. illas rōnes, quarū prima concernit reuerentiam matrimonij: ſecūda rationē ſexus tūn. Quinto not. q mādatū ſtiſceptū maritus teneē exequi. Sexto not. q ꝗ mandatum quis non poteſt venire, ēt maritus. Septimo not. ſm aliquos, quod permiſſa in vno caſu in cæteris dicuntur prohibita, quod an ſit litera ſic intelligenda, ꝗ. dicam. Opp. quod litera iſta nos dimittat in incerto, dū dicit ſoleni ſatiſdatione, vel alia ſolenni obſeruatiōe cōtra. §. quibus. §. de nō. codi. cōpo. Sol. declarādo per alias leges,
2 vt in gl. † Opp. tūc, qd̄ maritus nō ſatiſdet de rato. vt l. fi. ꝗ. de pac. cōuen. Sol. vt in gl. & hāc ſolutionē declara p quartā in ꝗtio poſitā videlicet, qd̄ hic in bonis, q̄ ſimpliciter ſunt vxoris, & quoad dominū, & quo ad cōmodū, & quo ad adminiſtrationē, ibi in dotalib. quorū dñium & cōmodū ēt eſt mariti. vt ꝗ. de rei vē. l. doce. ꝗ. de iu. dot. l. in rebus parafrenalibus, quorū & ſi nō dñiū tū ꝓmodū, & adminiſtratio erat mariti ex volūtate vxoris, de qua conſtabat, iō nō cauet de rato: qa de tacito mādato ꝓſtabat ꝑ traditionē cautionū, q̄ ꝑbat̄ ꝑ inſtrm̄ dotale. argu. de do. l. j. Opp. 3. qd̄ litera in

ADDITIO.

a ¶Secundo eius ratio. Circa hanc diuiſionem cum Sal. adde Bar. ſed vide do. laſo. May. hic quicquid dixerint Bar. & Sal. ratio. in tex. poſita non eſt, quare non requiritur mandatum, ſed bene eſt qualiter mariti debeant in iudicio interuenire & non vxores, & conſidera, quia ratio aſſignata videtur probare, qd̄ vxor nō poſsit eſſe in iudicio ſuo nomine, cuius contrarium probat tex. in l. q abſente, in fi. ſ. e. Bal. in l. licet. in 2. co. ꝗ. e. ratio ergo quare ſine mandato maritus admittat̄, eſt ſecundum Bal. & alios hic, quia eſt de coniunctis perſonis. l. fi. §. cum autem in cōſinio. in probo tam cōiunctam perſonā, & ibi Bal. & Salyc. ad hoc no. ꝗ. de fur. Bald. & Ange. in l. 1. §. fin. de poſtu. Bar. in l. cui eorum. §. affinitatis eodem tit. ſed coniunctus admittitur pro coniuncto ſine mandato l. ſed & ita in prin. ff. eo. l. exigendi. ſ. e. ſecundam rationem aſſignat Cy. hic prout refert dom. Ial. quod affinis admittitur pro affine ſine mandato. l. ſed & hę. in prin. ſed maritus, & vxor licet non ſint proprie affines, ſed principium affinitatis. l. non facile. §. affines. ff. de gra. gl. in l. affinitatis. ꝗ. communia de ſuc. gl. & doc. in l. nō ideo minus. ꝗ. de hær. inſt. vnde idē iudicamur de prin. cauſæ, qd̄ de ipſo cauſato, qd̄ iſtud inducit Pa. de Ca. hic in vl. col. ad q. in qua ſecundum eum iuriſdoc. diſputant de qua vide hic plene per do. Ial.

---

na in ſi. inepte dicat ꝑſcripſerat, cū præſcriptio ſit quædā iuris alieni acquiſitio, vt patet in omnibus titu. de vſucap. ꝑīeri. Solu. vt in gl. qd̄ hic aliter ſumit̄, quā ibi. nā hic eſt verbum cōpoſitū, & exponitur, i. ante oculos ſcripſerit. idem tū dicit gloſſ. ſi ſine ſcriptura dixerit. Ex quo no. q gl. hic ſentit, qd̄ mandatum poſſit probari per teſtes, de quo plene dixi. ſ. eo. l. j. Op. iiij. imo vltra, & q in ſcriptura apparēat cā. qd̄ exequi debeat quaſi mandatū: vt ff. eo. l. ad rem mobilem. & l. relegatum. quia gloſſ. non ſoluit. dic, quod hæc ſecundum illas: quia omnia exequi debet, ſine quibus mādatum explicari non poteſt, vt ibi, & ſic faciendo non egreditur, ſed
3 ſeruat fines mandati, vt hic. & concord. alleg. in 4. gloſſ. † Op. v. ſi hoc ſolū exeq debet, quod eſt mandatum, ergo in aliis nō mandatis nō poterit experiri tanquam cōiuncta perſona, cuius cōtrariū videtur hæc lex in prin. Sol. ſecundum gloſſ. q quando nihil eſt mandatū, habet locū hæc lex. in prin. ſed qñ eſt mādatū, habet locum finis, vt ſic in alijs nō madatis nullo modo poſſit expediri. Et eſt rō, quia permiſſa in vno caſu in cæteris videntur prohibita, vt ff. de fun. inſtr. l. quæſitū. §. idē, rūſo. l. cū cōcor. in gl. al. ſed
4 contra hanc ſol. o p. gl. & non ſoluit de eadē. l. quæſitū. §. fi. † Quia iiic attende, q hic dependet intellectus huius. l. nā quidā tenent, q hic maritus in alijs cauſis experiri non poſſit quaſi, phibitus, vt ſ. dixi. ſed glo. dicunt, q expreſsio ſpeciei derogat generi tacito, vt hic non expreſſo, vt ibi. & no. Dy. in c. generi. extra. de re. iur. li. vj. ſed Pe. tenuit q maritus non eſſet prohibitus in alijs cauſis experiri, vt coniuncta perſona, ſed mandati vigore ſic. & per ſpeciē mandati derogatur generi in ſpecie illa ad quam nō pōt venire, niſi vigore mandati, ſed non in alijs ſpeciebus tanquā in primeuo ſtatu manentibus. arg. l. ſi extraneus. ff. de cōdi. ob cau. & l. cōmodiſſime. ff. de lib. & poſth. Sed tenentes gl. dicunt, q ꝗ Pet. eſt tex. hic in ſi. ibi licet maritus. ſuper quem datur intelligi, q in alijs non poſſit. Ad rationem Pet. reſpondent, q ibi in his, q̄ ꝓcedunt de iure cōmuni, ſecus in his, q procedunt de iure ſpeciali: vt hic. nam tunc per ſpecialē prouiſionem in vno videtur receſſum ab illa prouiſione generali in omnibus. arg. ꝗ. de pac. conuē. l. fin. ſed ibi loquitur reſpectū ciuſdē rei, pro qua diligētia eſt facta non reſpectu aliarum, & mihi videtur durum, & rationi diſſonū, quod mulier procuratorem faciendo maritum in vna cā, videtur in alijs prohibere eum experiri, vt coniuncta perſona, cum ſi experiatur in alijs, muleri hoc ſit commodiſſimum, & nō poſſit eſſe damnoſum, cum ſibi non præiudicet ſententia ꝗ maritum lata, vt ꝗ. qui. res iud. non noc. l. i. & hoc abſurdum magis apparet,
a vbi cauſa mandati iam eſſet finita. Sto igitur cū Pet. [a] nec obſt.
5 litera hic poſita, quia no. q tex. dicit, debet, & non dicit, pōt. † Verbum enim debet, neceſſitatem importat, vt no. in l. ſæpe, ff. de oſ. præſū. & ſic vult tex. q neceſſitetur ſolum ad id, quod eſt mādatū. & ſic in alijs non mandatis non tollitur potentia. Concludo igitur ſic, Aut quæritur reſpectu ſpeciei demandatę, & ſolum virtute mandati poteſt, & debet illa experiri, non vt coniuncta perſona. at. ꝗ. de pact. conuen. l. fi. ad fi. & ita poteſt hic intelligi. Aut q̄ritur reſpectu aliarum non mandatarum, & tunc aut iſtę emerſerunt poſtea. & tunc poſſit, vt coniuncta perſona, quia de illis nō poteſt dici cogitatum. Aut ſpecies illę iam emerſerāt, & tūc, Aut illę erant alij demandate, & tunc maritus videtur experiri phibitus. arg. l. cum prætor. ff. de iudi. Aut alij non erant demādatę, nec per mulierem ad exercitium deductę, quod facere poteſt, ex quo cauſa eſt propria, tunc licet de hoc ſint opiniones, vt dixi, tamen præeligo, quod maritus agere poſſit, vt coniuncta perſona per rationem, quam dixi.

ADDITIO.

a ¶Sto igitur eum Petro. Adde quod cum Vltramo. & Sal. eſt etiam Cyn. ſed eorū opi. & intellectus reprobantur per Bar. & alios hic, quamuis fundamenta docto. parum vrgeant, tu rene communem intellectum per textum met, dum dicit, licet maritus ſit, quaſi dicat, q d̄ nō admittitur tūc etiam quaſi maritus. & ita ponderant Alb. & Ful. hic & nihil melius poteſt adduci contra Vltram.

LEX XXII.

1 *Procurator dominus litis efficitur, litis conteſtatione.*
2 *Procurator non reuocatur per actum domini factum lite conteſt.*
3 *Dominus citatus & non comparens non eſt contumax, ſi lis ſit cum procuratore conteſtata.*
4 *Lis de procuratore in dominum & è contra tribus modis transfertur.*

a **Procuratoribus.** [a] Caſus. Lite cū procuratore cōteſtata dominus in ſe litē nō poteſt
1 transferre ſine cauſa, h. d. † Not. qd̄ per lit. cōteſta. procurator efficit dominus litis. Et ex hoc infert, qd̄ dñs nō pōt procuratorem reuocare. Sed dubitatur, an poſſit liti adeſſe, & teſtes, & inſtrumēta producere procuratore abſente, & eū nō reuocādo. & dixit Iacob. Bur. q d̄ ſic per. l. Paulus. ff. eo. & maxime ſi dubitetur de colluſione. arg. ff. de inofſi. teſt. l. fi ſuſpecta. & arg. ꝗ. de iuramen. cal. l. ij. §. hoc ēt. Nec obſtat iſte tex. qa no. quod dicit ꝑſequēdi. & ſic ꝑſecte, & plenarie ſequēdi, & ſic ꝑ ſe tantum ad finē, ꝓducendi: vt
2 ff. de verbo. ſigni. l. & vrbana. §. ꝓnoctare. cū ſimi. † Nota, 2 qd̄ p actū quē facit dominus lite iam per procuratorē conteſta. non in-
3 telligit̄ procurator reuocatus, cum nec poſſet, vt hic. † Quæro lite cum procuratore ꝓteſt. citatur dominus, & non comparet, an contra eum, vt contumacem procedi poſſit. Dic, quod non, quia actus citationis eſt nullus, cū procurator ipſe nō dominus debuit citari, ut hic, & ideo contra dominum, ut contumacem non pōt procedi, & ita fuit conſultum, cum dominus, & non procurator, cum quo fuit cauſa tota, fuit citatus ad ſententiam audiendā. Nā ſententia ꝗ dominum lata eſt nulla. & idem ſi fuiſſet lata contra
4 procuratorem non citatum, ut ꝗ. quomo. & qñ in. l. ca, quę. † Quæro, quomodo de procuratore in dūm, vel eō lis transferatur. Dic, quod tribus modis. Vno modo, quando in perſona eius, in quem, debet transferri, omnia repetuntur. & ita no. in l. mulctari. ff. eod. Alio modo per uiā ceſſionis inſtantiæ, ut no. ff. eodem. leg. in cauſæ. §. ſed ex parte. Tertio modo per reuocationem prætoris ex cauſa legitima. ut hic. Vel etiam procuratore, & aduerſario cōſentiente, & idem ſi dominus, qui litem fuit conteſtat, procuratorem conſtituat, ut ſ. eod. l. nihil. & adde quod ibi ſcripſi.

ADDITIO.

a ¶Procuratoribus. De practica huius l. uide per d. Bar. Cæpo. in cautela. 165. quę incipit ſi tu aduocatus. & limita eum, ut per Bar in l. Paulus. & in l. mitari. ff. eodit. & pondera tex. in uer. capitales. ſecundum Alb. de Roſ. hic contra gl. in c. 2. de proc. in 6. quæ dicit, quod ad reuocandum procuratorem ſufficiunt inimicitiæ capitales, & per illā gl. facit tex. in l. uel exilio. ff. eo. & in d. c. 2. per quæ iura ampliatur iſta l. Quæ autem dicantur inimicitiæ capitales declarat gl. in l. licet in uer. capitales, ff. de arb. & in §. ſi uero odioſus. in Auth. de teſt. Ange. de Imo. in l. ſi qui reus, ff. de pub. iu. Bal. in auth. ſi dicatur, ꝗ. de teſtiub̄ dicit relinqui arbitrio iudicis, bo. tex. in c. 2. & ibi d. Ant. & alij, ut in lite non cont. & uide omni no. Bar. in l. 3. §. fi. ff. de adi. le. & ibi etiam declarant, quid differant inimicitię capitales a grauiſſimis inimicitijs, & prædictis adde forte, quod etiam ex verbalibus iniurijs contrahitur inimicitia capitalis, ita no. fin. Bal. in c. uenies, in fi. per illum tex. de iniu. quod no. qualibet dicere contrarium.

LEX XXIII.

1 *Procurator efficitur dominus litis per actum cauſidicum in iudicio agitatū.*
2 *Mandatum ſubſtituti quo caſu revocetur.*

Nulla. Caſus. Si lite cum procuratore conteſtata moriatur
1 dñs, nō propterea finitur inſtantia, nec procuratoris mandatū. h. d. † No. literam ibi poſt cām agitatā, quia ex hac litera probat̄, quod per primū actū cauſidicum agitatum in iudicio per procuratorem conſtitutum poſt litem conteſta. a domino, procurator ipſe efficitur dominus litis, idest inſtantiæ. Similiter probatur, q in cauſis, in quibus non requiritur cōteſt. litis per primum actum cauſidicum merita cauſa cōſeruantem eum aduerſario agitatum, efficitur dominus litis, & ſic poſſit procuratorē ſubſtituere, ut ſ. eod. l. neque. & dilatoriæ litis non admittantur, ut ſ. eod. l. ita demum. & pro hoc ꝗ. de iura. calum. l. fi. §. fin. Et prædicta intellige, quādo actus ille eſſet in ſe validus. alias ſi nullus eſſet, hos effectus producere non poſſet, vt ſ. de leg. l. non dubiū. & ꝗ. l. proxima. † Quæro ſi procurator dominus litis factus procuratorem ſubſtitueret, & ante aliquem actum agitatum per ſubſtitutum dominus moriatur, an mandatum ſubſtituti velut re integra ſit reuocatum. Dic, quod non, quia non ab eo, ſed a procuratore uiuente habet mādatum, qui, & poſt mortem domini ſubſtituere poteſt. vt hic in fin. Secus ergo ſi procurator, qui eum ſubſtituerat, mortuus tunc fuiſſet. Quæro qualiter ſententia formabitur cōtra procuratorem mortuo domino. Ego puto, quod ſufficeret eum condemnari procuratorio nomine, quondam talis argu. iſtius tex. & quia tunc videretur etiam nomine cuiuſque ſui hæredis, quia mādatum erat in hæredem tranſiturum, cautius tamen eſt, ut procuratorio nomine quondam talis, & cuiuſcunque ſui hæredis. facit ff. de reg. iur. l. ſi cum procuratore.

LEX XXIV.

1 *Exceptio procuratoria opponitur poſt ſententiam.*
2 *Iudicium cum procuratore falſo agitatum, an valeat. & nu. 3. & 6.*
4 *Iudex per ſententiam procuratorem non conſtituet abſenti.*
5 *Negatiuam opponens illam probabit.*
7 *Ratihabitio, an validet ſententiam pro falſo procuratore latam.*
8 *Dominus ſciens procuratorem falſum experiri, an dicatur ratum habere pro ceſſum, ſi non prohibuerit.*
9 *Solutum falſo procuratori, quando poſſit repeti.*

Licet. Diuide in duas: Quia primo rationem dubitandi reiicit. ſecundo quæſitum deiicit. ſecunda ibi, tamen,
1 Caſus. † Exceptio procuratoria reddens iudicium retro nullum poteſt opponi quandocunque etiam poſt ſententiam. hoc dicit. Nota, quod ante omnia de perſonis eſt quærendum. concord. ꝗ. qui accu. non poſſ. l. non ignorat. nō enim ptius iuris ratio, quam perſonæ eſt quærenda, ut ff. de teſta. l. ſed ſi quæramus. Item nota,
a quod iudicium agitatum cum falſo procuratore eſt nullum, [a] ex quo ſequitur, quod iſta exceptio videtur ſemper opponi poſt litem conteſtatam, quia lis conteſta. eſt ipſo iure nulla. Oppo, primo ſic, ſi inquiti primo perſona procuratoris debet, ut litera dicit ergo aduerſarius neceſſario habet exceptionem iſtam dilatoriam opponere, cum uerbum, debet, neceſſitatem importet, ut not, in l. ſæpe. ff. de offic. præſi. ſed hoc falſum: quia poteſt exceptio dilatoria omitti, ut ſupra, eodem. lege ita demum. ergo litera debet. non bene poſita eſt. Solut. quod litera ſtat bene inſpecta natura dilatoriarum, &c. vt in gloſſ. ꝗ. quaſi dicat, quod debet ex neceſſitate

ADDITIO.

a ¶Eſt nullum. Adde d. Soci. conſi. 55. inci. in cauſa illorum de mazinghis, nere. c. 1. quia circa fin. in 2. parte char. 153.

cessitate cãtiua in ꝓta rei.l.exceptioni opponendæ,non ꝑcisa insi-
a ta plõng,vt in contrario:Op.2.ꝓ piõna procuratoris nõ tenet.ꝓ-
ponenti oñdere mãdatũ,ga sufficiet eũ cauere de rato. vt.§.eo.l.j.
So.vt hæc intelligãt ꝗm illã,vt in gl.2. Et qñ hæc cautio præstet,
2 & in cuius sit electione,dic plene,vt scripsi.† Op. litera ista dicit
quod si falsus procurator interueniat, cõtrouersie dici nõ solent,
& non declarat, qsio interuenire debeat, nec vsque ad qd tps,& sic nos dimittit in incerto contra. §.quibus. ff.de no.codi.cõp.Sol.
qd hoc interuenire potest qñcũq; ,dũmõ aduersarius hoc dicat,
3 vel opponat,& hoc probet vt in 3.gl.vt.q; ad ver.item no.† Sed ꝗ
hoc tũc op.4.ꝓ imo,nõ quandocunque, sed demũ aũ litẽ cõt. vt
§.eo.l.ita demũ.Sol.quatuor modis vt sequ in gl.vt.q; ad fi.Primo,
ꝙ in hac dilatoria est speciale,ga ꝑ eã reddit iudiciũ retro nullum.
Simile in exceptione iudicis in cõpetentis, ga ꝑ illã iudicium
reddit nullum,vt j.fi.a non cõpe.iud.l.j.& fi.& rõnẽ specialitatis
iubiungit gl.in ver.vel melius.l.ꝙ qñ procurator est falsus,vel iu
dex est incõperens iudiciũ est ipso iure nullum.& sic litis cõte.de
iure est ipso iure nulla.& ꝙ cõsequens quandocunque opponatur repiãt opposita aũ lit.cõt.,si ꝑcedens solũ de facto ꝓesserit, &
nõ de iure.& hæc vera. Aliꝗ sol.ideo,vt seqẽ,in qua adde ibi, ꝙ nõ
placet,ga vtroq;casu est dilatoria cũ nõ attingat negotiũ de quo
agit. Alii,vt Vgo distinguũt tria mẽbra,ga aut scio, & statim re-
pello eũ,quasi d cat,ꝙ post litẽ cõt.nõ possum, & in hoc male di
cit,ga ꝙ sciam,& plenium nõ validat iudiciũ,ꝙ est nullũ,vt ff.de
ap.l.si expressim.nec ꝓcurator efficitur,qui nõ est, vt ff.eo.l.j.licet
sciens in interesse suo tibi præiudicet. ar.j. cre.cuic.pig.debe.l.i.&
licet sciẽs ,proget iurisdictionẽ iudicis nõ sui,vt ff.de iudi.l.j.& l.
sed & si suiceperit.in pri.& ff.de re iud.l.q dã cõsulebat.Sifr dicit
ꝙ si ambigo statim opponere debeo, & in hoc ẽt male eadem rõ
ne.Itẽ ga de dubitãte & ignorãte idẽ est iudiciũ.l.fi.j. de cõd.ind.
& in ſcdo mẽbro solũ bñ dicit, Alij tẽ dũt quarto , vt in fi.gl. sed
diuinant.Itẽ si tacuisset illa verba,nihilominus opponere posset,
vt patet ex ꝑdictis,iõ tene primũ,qd doc.tenent,ꝙ pleniori doctri
na distingue, Aut qrit in exceptione ista.tu nõ potes esse ,ꝓcurator,
& tũc dic,ꝗm Iac.de Arc.Aut opponit qd,ꝙ se põt esse ꝓiudicio,&
nõ,ꝙ alio.& tũc ante lit.cõt.dẽt opponi ,vt §.eod.l.ita demũ.nisi
vel errore facti fuisset omissa, vel iã lite ꝙ.ꝓcurator iste venisset,
vt ibi plenius dixi. Aut opponitur ei,qui nec pro se , nec pro alio
potest esse in iudicio,& tũc ꝙ põt opponi, ga reddit iudicium re-
tro nullũ:vt ff.de iud.l.non idcirco.§.cũ postea. Nec obstat ,ꝙ de
minore ætate notat,§.eo.l.exigendi,ga dic,vt dixi in l. ita demũ.in
5.opp.& hoc qñ defectus cohæret ptõne.Si aũt causæ dic, vt scri-
psi in l.q̃ uis indubitati.j.de adult.vbi gl.tãgit.Aut qrit i exceptio-
ne,tu nõ es procurator.& tũc,Aut opponit ad finẽ,vt ei caueatur
de rato,& tũc ante lit.cõte.debet opponi. vt ff.eod l.põponius.§.
rati.Aut opponit,ad finẽ vt ipse,ꝓbet mandatũ,vel repellat.& ad
huc idẽ, aut opponit ad finẽ uitiãdi iã gesta,& similiter ne,pedat
ad vlteriora,& tũc,Aut ille fuerat iã admissus cũ cautione de ra-
to,& tũc ꝗm gl.non potest amplius opponi.ita no.gl.ff.de dã.infec.
l.inter quos.§.alieno.ꝙ limitat Per.nisi opponẽs sit paratus ,ꝓba-
re statim illũ mandatũ nõ hãc.ar.ff.vt in pos.leg.l.fi is a quo.& eũ
sequitur Bar. an nec tendo rationem,quia cum apparet eum ,ꝓcu-
ratorem non esse, sequitur ꝙ de mandato non dubitet,& per ꝓ-
sequens cautio interposita propter dubiũ mandati.vt §.eo.l.j.am-
plius nõ debet aliquid opari. Aut ille fuerat admissus sine ulla cau-
tione.& tunc, Aut super altercatione mandati fuit pronunciatũ
istum fore procuratorem.& tunc vr,ꝙ amplius opponi non pos-
sit,quia sententia habet ꝓ ueritate.ff.de re iud.l.j. &,ꝙ hoc facit
4 in simili.j.de fi.in ſtr.l.fi.†Ego dico contra primo per no.ꝙ Ioan.
And.in c.super literis.extra.de refer.nam iudex ꝑ suam sententiã
procuratorem non potest constituere absenti , a quo mandatum
non habet.vt ff.eo.l.j.non enim super hoc iurisd. habet. Ex quo
infertur iudicium , quod cum eo agitatur esse nullum , vt in hoc
rex.qui indistincte loquitur .Et est rõ,quia deficit vna de ꝑsonis
substantialibus iudicij, cũ falsus procurator non repræsentet per
sonam, cuius nomine venit. Nec obstat.d.l.fi. de fide instru.quia
super illo index iurisdictionem habet , cũ per sententiã possit fa-
cere debitum,ꝙ erat in debitũ. vt l.j.j. de condi.inde. sed non põt
procuratorem dare absenti.Item nec obstat,quod res iudicata ha
betur pro veritate:quia non in præiudicium absentis,in cuius fa-
cto substantiantur procuratio.nõ enim inter istos inter quos sen
tẽtiatur,de facto suo vere vel ficte ,pñciat, sed de facto tertij,pu-
ta quod mãdatũ dederit eorũ alteri. Nec ẽt ob. qd edictũ de fal.
tu,auto.cessat,si iudex auctorizauit eum illo tutore licite negotiũ
geri.vt ff.de fal.tu.au.l.j.§.pe.quia iudex tutorẽ dare potuit pupil
lo.sed nõ ,ꝓcuratorẽ absenti,vel parti.vñ si illi ꝓiudicet hæc sentẽ
tia, vt nulla quomodo præiudicabit aduersæ parti,cũ qualitas in
5 iudicijs sit seruanda.j.de fruc.& lit.exp.l.fi.†Fateor tamen,qd op
ponens habet probare istã negatiuã,vt hic & potissime ꝓ sentẽ
tiã,quam habet contra se,de qua apparet in actis cautæ, arg.j.de
re iud.l.j.Aut super mandato non fuit altercatum neque disputa
tum,sed simpliciter vltra processum .& tunc dic, quod hæc exce-
b prio tu non es,vel nõ fuisti procurator, põt qñcũq; opponi [b] ẽt
post sententiam. Sed tunc fortius est dubium,an opponẽs sed ut
hãc negatiuã,ꝓbare.& videtur catus,quod sic,non cautilãdo tex,
& vult hæc gl.in prin.& sic admissio facta de eo, tanq̃ de tali trãs-
ferat onus,ꝓbãdi in admittẽdo.Et rõ rõnis,ga semel cũ approba-
uit.& quasi in possessione procurationis eo patiẽte nũc reperit,
iõ ꝙ̃ asserit,hẽt probare,vt l.j.& 2.j. vbi cã status. & de ꝓba.l.si-
ue possideris.& de inge.ma.l.pen.nec curãdũ,an opponẽs sciuerit
vel ignorauerit , vt super gl.dixi.nec ꝑdictis obstat q̃dã gl.Io.An.
extra.de elec.c.j.li.6.signata sup.verbo,absenti, q̃ vult,qd nõ par-
ti,sed iudici teneat facere fidẽ procurator d suo mãdato,quia illa
gl.,procedit,vbi pars cũ nõ admisit,ga eo absente processũ fuit,
6 vt ibi in tex.vel ꝗm illã.† Nunc accedo ad gl.seq. & op.qd imo cũ
,ꝓcuratore falso aliqd sit iudiciũ,vt.ff.de iud.l.si qs.solu.vt in prin.
gl.l.nullũ est de re principali,sed cũ persona,ꝓcuratoris est iudiciũ
hæc lex ꝑsupponat,ꝙ iam cõstabat ipsum fore falsum . In ca-
su ergo dubij , & pendente cõtrouersia super mandato procedit
gl.Item op.qd imo aliqd sit iudiciũ.vt.l.plaucius.ff.e.fol.vt in glo.
qd in præiudiciũ dñi est nullũ,in ꝑiudiciũ vero sui , & suorũ fide-
iussorũ est aliqd,ut ibi.Sed tunc op. qd imo ẽt in ꝑiudiciũ dñi sit
aliqd , ut.ff.de iud.l.licet.& j.de neg.gest.l. pecunia. & ff.rẽ ra.ha.
l.3.§.fi.Sol.qd in eis ratũ habuit expresse, uel tacite.l.ap pellãdo,
7 hic secus,vt in gl.in ver.itẽ nullũ.† Sed iuxta hęc dubitari põt,an
ratihabitio superueniens validet ſniam,ꝙ falso ,ꝓcuratore latã in
c fauorẽ ipsius dñi.& uĩ qd sic [c] ut d.l.licet.sed illa loquitur penden
te iudicio,nos eo finito.ideo de qõne remitto ad ea, q̃ dicam.j.in
8 qui.cau.in inte.rest. non est necesl. si tutor.ubi glo. tãgit.† Item
dubitari potest,si scit falsum procuratorem experiri, & non pro-
hibet,an uideatur ratum habere, ut validetur processus factus,&
fiendus.Inn. quod sic, extra.de præsc.c.ex parte decani. Gul.de
Suz.contra,quia lege non cauetur.Item,quia dũs tacens scit ius
suum ubique durare,ideo non uĩ consentire, ut.ff.q.mo.pig.uel
hy.sol.l.sicut.§.non uĩ.Circa quod vide qd scripsi §.e.l.inuitus.in
9 fi.distinctionis,an taceus uideatur consentire.†Reuertor ad glo.
in uer.hinc est. & quæro an solutum falso procuratori possit re-
peti.& dicit glo.quod sic indubitanter, si aliter sit solutũ , q̃ per
ſniam: Mi autem per ſniam dubitauit glo. sed finaliter dicit idẽ
per l.sine.§.si procurator.& §.si debitum.ff.rem ra.ha. Et,quia ad
contraria non rñdet,dic, quod loquũtur , qñ soluitur per sentẽtiã
quæ tenet,hic uero nulla est respectu soluentis. Vel illud,quando
soluitur ei,cui per sententiam debitum reputatur.hic falso procu
ratori soluitur,cui sententia non facit deberi,imo recipiens furtũ
cõmittit,ut.j.de furt.l.falsus.in litera exigẽdo. ideo repeti potest.

ADDITIONES.

a ¶Non tenetur:Adde,an & quando procurator post litis cõte.si ei opponatur de procuratione ostendat originale.& quid si ante litis contest.quod no.l.ante de Oria.in c.quoniam contra falsam.in prin. nu.11. ver.attendite.& ibi in apost. ad eum extra.de proba.
b ¶Potest quandocunque opp . Tu vide de hoc vltra hic deducta per Bar.in vtraq; lec.& per Bal.quod no.idem Bar.in l.2.j.de eo, qui pro tuto.& in l.eleganter.§. fiquis.ff.de cond.inde.& in l.Pomponius.§.rati.ff.eo.de procu.licet Ang.abiteneat contrarium, nisi quando succubuit, de quo per Lanfr.in c.quoniam contra falsam.§.exceptiones.nu.2.ver.præterea est notandum. extra. de proba. & in stylo parla.par.j.ti.de exce.ver.item secundo.
c ¶Et videtur,quod sic. Adde quod communis opi.est,quod processum,& sententiam latam in fauorem falsi ,ꝓcuratoris potest dominus ratificare , siue sit maior per tex.in l.licet.vt Bar.& doc.ff.de iu. & est glos. reputata singularis in l.si mater.§.hoc iure.& ibi Bar.hic approbat.ff.de exce.rei iu.& no.Bar.in l.iul.in v.q.ff.qui satisf.cog.& Im.in l.sæpe.in 25.col.ff.de re iu.& in l.2.§. voluntate.ff. fe.ma.& in c.cum iure peritus.de offi.delega.limita tamen.12.modis vt per domi.Iaso.hic latius quem vide.

LEX XXV.

1 *Illustres personę per procuratores litigabunt.*

1 Quicunq; Primo statuit.secundo punit.sed ta ibi,si quis
a Casus.†Illustres [a] debent litigare per procu-
ratores,nec possunt ꝑse,ꝙ si ꝙ̃ fecerũt , sniã ,ꝙ eis lata nõ habet ef
fectũ,& iudex, q̃ eos admisit ad eius officiũ punit pœna hic statu
ta.h.d.In tex.ibi substituat dic.i.ꝓstituat.uel istituat.Et sic no.qñ
dũs substituat talẽ,ꝓcuratorẽ,si uitiat mãdatũ,sed itelr illũ istitue
re ut hic facit.ff.de li.& post.l.gall°.§.i.& §.si q̃ nepos.uide gl.pte.

ADDITIO.

a Illustres.Sed qui sunt isti illustres dic , quod Spoan ti.de actore.vers.itẽ illustris, exemplificauit illum tex.in cardinalibus, qui bene sunt illustres,nõ episcopi,q̃ nõ sunt illustres,sed spectabiles.vt no.Bal.in l.ad similitudinẽ. §.de epis.& cle.

AVTHENTICA.

1 *Vsque,dictio,inclusiue capi potest.*

1 Hocius Summata est cum præcedẽti.†Not.ꝙ dicto, us-
a que,[a] stat inclusiue. Circa cuius doctrinã dic,aut
constat de mẽte, & illã seruo. Aut dubitat: & tunc , aut tractatur
de fauore,& stat inclusiue.Aut de odio, & stat exclusiue, arg.l.cũ
q̃dã.ff. de li.& posth. Aut nec de fauore,nec de dolo,ga iuris in
materia indifferẽti, & tũc aut ei annexũ ponitur in casu accusati-
uo,& stat exclusiue.argũ.de cond.& de.l.nõ putabã.& l.si in an-
nos. Aut in ablatiuo, & tũc stat inclusiue.argũ.ff.de manu.testa.l.
si ita fuerit libertus .§.relicta. Et iuxta illos uersus . In cãpo currũ,
bñ dicis si is ĩ illo. Si sis exterĩ° Icãpum sit tibi cutsus.ꝗm Iac.But.

ADDITIO.

a Dictio usque.De hac dictione,usque, qualiter ponatur,an inclusiue,uel exclusiue vide per d.Soc.consi.25.incid.Fran.syndicus.ver.quare affirmatur.cum uersseq.in j.parte.char.47.

LEX XXVI.

1 *Comparere personaliter, quando & in qua causa quis debeat.*
2 *Comparere personaliter an debeat iuramentum calumniæ præstiturus.*
3 *Iudex maximus quis dicatur.*
4 *Aduersarius petere potest cedentem personaliter comparere .*
5 *Citari debet ponendus in banno .*

In pecuniarijs. Primo dictũ,secũdo exceptio.Sed ta ibi
nisi.Casus.Quęliber citatio in causa
in qua aliãs põt interuenire procurator, habet in se tacitũ ꝑditio-
nẽ cõparendi, ꝙ se,vel ꝓcuratorẽ,nisi iudex ex causa ꝑciperet
1 eũ personaliter cõparere.h.d.Iac.But. † Quero tex.dicit in causa pe
cuniaria:Quid in criminali. Rñdet prima glo.ꝙ in criminali,hæc
rña locũ hãc non põt , q̃ procurator in eis interuenire nõ põt, vt
l.pen.§.ad crim.ff.de pub.iud. Sed tũc q̃ro,quia in quibusdã cri-
minalib.põt procurator interuenire.l.qñ imponitur pena relega
tionis,vel remotionis ab ordine,an tũc rña huius l.& exceptio lo
cũ habebũt. Quidã ꝙ sic ꝓ identitatẽ rõnis,& ꝗm hoc habes re-
medũ in his criminib. vt iudex si nõ uelit,procuratorẽ non ad-
mittat,cũ ex ꝑtia principalis ueritas melius habeat. nam ꝑiump-
tio veritatis colligit ex vultu,& trepidatione, & qua ꝓstantia qs
loquat,vt ff.de qõ.l.de minore,§.tormẽta &ita dicit Bar.Sed Iac.
But. hic dixit, ꝙ reus citatus ꝓsonaliter debet remedũ tale adhibe-
re, vt procuratori det mãdatum iurãdi de calũnia in aĩam ipsius.
& iurãdi,& rñdendi de ueritate,& rñsiones ponere in mandato
sup singulis.sup quibus interrogari posset.& sic cũ apparebit in-
structus, vt dñs, nõ poterit reus cõpelli ad uenienduꝫ ꝓsonaliter.
Sed ex hoc nõ vr rollĩ rõ Bar.ga aliꝫ vultus & loquela principalis
indiciũ facit ueritatis.tũ siue in dicia sint ꝗ̃ reũ probata, siue non,
puto,ꝙ principalis nõ cõpellat uenire, nec iudex ꝗ̃ cũ, vt ꝓtuma-
2 cem procedere,vt plenẽ scripsi in l.reus,in fi.j.de accusi.† Quero
sed o,an hodie sit necesse,vt ꝓsonaliter prius cõpareat ꝓ iutũm casu
3 niæ,ꝙ habet ꝑstare.Et rũdeo remittendo,vt in gl.3. † Quero ter-
tio,ga lex.in fi. dicit maximi iudicis,quis in hac mã appellat ma-
ximus. Rñ.vt in gl.pen.§.cũq; haber cognitionẽ causę,de qua
a agitur,& adde,siue sit ordinarius,siue delegatus,vt extra de iud.
c.j.lib.6.Quero quarto,q̃ sunt istę iustæ causæ. [a] Rñ.vt gl.a.in pen.
ꝙ sunt tres,videlicet quia principalis melius scit ueritatẽ . Sed ta,
ga est legalior ꝓona.Tertia,ga minus rixosa. Est & quarta qũ cã
4 est talis,q̃ procuratorẽ nõ admittit, vt §. dixi. † Iuxta hęc q̃ro,ga
ꝑdicta in procuratore simplici , quid in procuratore in rẽ suã cõ-
parẽte,& agente ex iure cesso. nũquid pot aduersarius petere,vt
cedens ꝓsonaliter cõpareat rñsurus saltẽ positionib. tanq̃ legalior,
& melius sciens ueritatẽ &c.Iac.de Arc.& Cy.hic dũt. Aut peri-
culũ causę spectat ad cedentẽ. vt ga mãdauit actionẽ moueri suo
periculo,qd fieri põt,vt ff.mãd.l.si tibi mãdauero.§.interdũ.& l.si
mãdato meo,§.fi.& tunc rñdere teneat. Aut periculũ nõ spectat
ad cedentẽ,& tunc nõ teneat uenire, cũ sua ꝓfessio,vel rñsio ni-
hil ꝑiudicaret,vt ff.quemad.ser.amit.l.si patrẽ,§.fi.& ff.loc.& cõ-
du.l.qui fundũ.Idẽ dicit in effectu.Iac.But.dicẽs. Aut q̃ iura ces-
sit,tenet.de euictione,& teneat rñdere,aliãs nõ.Et est rõ,ga causa
non tã esset aliena q̃ propria,vt l.i.§.in propria.ff.qñ app.lit.Bart.
verò in l.si actor.ff.eo.dicit, ꝙ Aut nondũ lis est ꝓtest.& tũc reus
possit procuratorẽ in rem suã factũ repellere,& de legalitate dñi
disputare.Aut lis est cõtest.& tunc nõ possit,& imputet sibi,qui
eũ admisit.Et pro hoc inducit l.pen.& fi.ff.de ali.iud.mu.cau.fa.
& l.3.j.de noua.& leg.& qa ꝑedens pacisci non põt,vt l.si cũm
emptore, cũ ibi no.ff.de pac.& l.fi.de trãs. Ego sto cũ prima opi.
& facio longã diãm,an debitor paciscat cũ creditore,q̃ iura ces-
sit,postq̃ aliqd interuenit de his,q̃ no.in l.3.j.de noua.& tunc fa-
teor, ꝙ non põt, vt d.l.si cũ emptore. cũ ibi no,& idẽ dico,si cre-
ditor renũciat.ar.l.si partẽ.§.fi.§.alleg. idẽ si ei soluat,vel quid sile
aliud fiet,an creditor ꝓsteat,sibi prius fuisse solutũ,vel prius pa-
cũ fecisse debitori de non petẽdo,q̃ iura cederet,vel aliqd predi-
ctorũ tũ interueniret,vel ꝑctum fuisse simulatũ. & tũc quia cõ-
fessio de nouo non inducit,sed inductũ retro declarat,& probat,
vt ff.depositi.l.Publia.puto,ꝙ de talibus possit interrogatio fieri,
ga talia ante gesta ꝑiudicant cessionario,vt d.l.3,j.de nouat. Ve-
rũ,vt fraus ois euitet limitatio ꝑdictorũ. Doct. placet,vt cõfessio
ꝑiudicet,si periculũ ad ipsum confitentẽ spectabat,aliãs nõ. Sed
nunc q̃ro eꝫ, quid si ex parte rei procurator in rẽ suã est constitu-
tus. dicit Bart.in l.si actor,ꝙ ante lit.ꝓtest. actor habet electionẽ,
quẽ potius conueniat,& de hoc dicit esse casum,in d.l.actor, sed
lite ꝓtest.nõ possit sacere dũm interrogari sup meritis causę alle-
gata cã legalitatis,& iciẽtie veritatis.licẽt illa ꝗm eũ nihil dicit,&
ideo tenet ipse,ꝙ nõ possit;ar.l.si cũ emptore,cũ ibi no.ff.de pac.
Ego puto,ꝙ possit nõ minus,imò magis q̃ in ꝑcedẽti. Primo,ga
in ꝑiudiciũ actionis talis procurator nõ põt ꝓstitui ; per quẽ eius
cõditio fiat deterior,vt l.2.§.defendi.ff.ex qui.cau.in pot.ca.& po
tissimẽ qñ iudicii mutãdi causa,vt l.pe.ff.de alie.iud.mut.cau.fac.
cũ ibi not.in gl.q̃ illã l.intelligit in reo.Sed ta,quia rõ vr eadem,q̃
in ꝑcedẽti. Tertio,quia pro hac parte facit mẽs d.l.si actor. Quar-
to,quia casus vr in c.i.extra de iud.lib.6.dũ ibi dicit,vel pro ueri-
tate dicenda. nã ibi loquitur lit.contest. in rñsione fiẽda positio-
nibus.& pro hoc l.ista.q̃ loquitur in diffinctẽ. Nec ob.ꝙ procura
tor in rẽ suam iuret de calumnia, vt j.de iura,cal.l.2.§.j.quia & eo

iurante, põt,& eligi cedens,vel cũ ꝓstituens,vt de veritate super
5 uenientis causæ rñdeat ex causis hic allegatis. Vltimo allegat lex
ista,ꝙ si statuto cauetur, q̃ qñ aliquis ponitur in bãno,debeat cita
ri,vt ueniat,vel alius pro eo, & iudex fecit citari,nec ad ecit,vt a-
lius pro eo cõparere possit , ꝙ bannũ nihilominus ualeat, vñ in-
b telir [b] citatus,vt ꝙ se,vel aliũ ueniat,vt hic,& sic expressio non
curat,quasi non operet,vt j.de fide.ins.l.nõ rectẽ.ꝗm Iac.But.,pu-
to verba statuti multũ ꝓsideranda,ne expressionẽ requirant pro
forma,vt ignorantiam ẽt uris nõ prætendat citatus. ar.j.quo.&
qñ iud.l.ostentaneũ. & j.de iu.delib.l.fi.§.cũm enim.ver.& ideo.

ADDITIONES.

a ¶Et q̃ sunt istę cause. Vide ẽt per gl.& Doct. in l.actor.ff.eo. & in c.querelã,eo. tit.& in c.fi.de maio.& obe. & in c.j.de iud.in 6. inter quas no.precipuẽ istam, qñ persona principalis est legalior. nam per istam gl.dicit Bal.in l.j.in vl.col. j.de sent. quod licẽt infamis possit esse procurator, vt per D.Ias.in rubr. § eo. tamẽ potest tunc cogi principali, vt compareat tanq̃ legalior.Item adde,ꝙ isto casu tenetur iudex exprimere illam causam in citatione, ꝗm Ioan.And.in c.a.de iud.in 6.Bal.in l.j.§.vsus,in fi ff.eo.Gul.de Suza.& Cy.hic sentit,qñ quis citatur die feriata . in casibus specialibus debet ille casus specialis exprimi in citatione,ꝗm Imo.in c.preterea,de dila.gl.& Doc.in l.2.si quis in ius vocãdo.
b ¶Vnde intelligitur. Bar.in l.j.§.sufficit,ff.de admin.tut. & in l.qui habet,§.si pupillus,ff.de tut.infert per istũ,ꝙ pupillus potest solus citari ad iudiciũ, quia intelir quod cõpareat per se, vel per procuratorẽ, cuius ꝑsum tenet ibi. And. Barb.in apost.ad eundẽ Bar.de quo per Cano.in c.cũ in iure,extra de off.delc.

Ne liceat potentioribus patrocinia litigantibus præstare,vel actiones in se transferre . Tit. XIIII.

1 *Actor potentioris patrocinium recipiens in aduersarij interesse punietur in iactura causę.*
2 *Potentiores non erunt procuratores.*
3 *Iudex non priuabit actorem actione nisi parte instante .*
4 *Domus appellatione, quid veniat.*
5 *Delegatus a Principe causam meri & mixti imperij potest delegare .*

LEX PRIMA.

a Si uine admodũ. patrocinijs potẽtioris in
1 interesse aduersarij debet in iactura causę puniri,& pa
trocinijs ꝑstans uenit puniẽdus ꝑ iudis arbitrijs , qui in
2 his eligit iudex nõ obstante fori priuilegio,h.d. † No.ꝙ potẽtio-
res rõne officii a procuratione sint repellẽdi. Itẽ no.ꝙ interest to-
tius reip.ne minores opprimantur a maioribꝫ,sed notandũ. Et alia
3 no.q̃ sunt in summario,& q̃ colligent ex gl. †.No. gl,sup verbo
afficerent,in fi.Ex qua no.ꝙ qñ actor est priuãdus actione sui,ꝙ
iudex nõ põt facere nisi parte instãte,& petẽte.& sic nõ ex mero
officio fieri põt,& põt esse rõ,ga parti est applicãda hęc pœna,vt
no.j.tit.j.l.j.& ideo pœnã arbitrariã imponendã patrocinãt.bus,
quia nõ est applicãda parti,põt iudex ex mero officio imponere,
& pinquisitionẽ procedere,vt probat istę tex.ibi custodes.& cõ-
tẽptarẽ iudicis.In gl.super verbo potentiorũ ibi.§. fi dẽsinat.Itẽ
hæc gnast ante litẽ,& postea, ibi ante tũ,& causa futuri iudicii.
Itẽ hic ꝗm aliquos de actore & reo,ibi de reo tũ,vt no.in l.pen.ff.
de alie.iud.mu.cau.fac.In gl.sup verbo,aduocasse.in fi.dic,ꝙ hãc
approbãt Doc.ar.l.si de interpratione.ff.de pœ. facit l.quicũque,
4 §.de heret.In gl.sup verbo,operib.ibi,vel illis de domibus.† Nõ.
ꝙ qñ applo domus non põt ꝓgruere ædificio, intelir de his, qui
sunt de familia & agnatione . facit l.j.§.si vir.ff.ad Sylla. Et ex his
põt colligi,ꝙ sicut imperãs patrocinijs potẽtioris rõne officii pu-
nit : ita impetrans patrocinijs alicuius de domo,vel familia illus
potẽtioris.facit j.si rect.prouin.in rubro,& nigro,In gl.super ver
bo,seuera.ibi,motu iudicis,dic hæc vera ꝗm Doct.quia ibi qualitas
penæ nõ exprimitur,iudicis arbitrio relinquitur.l.j §.expilato
5 res.ff.de effra.& expil. † In gl.fi.ibi,vt delegatis simplr. ex ista gl.
b no. ꝙ delegatus a Principe [b] põt causam meri, vel mixti imperii
delegare.& no.in l.j.j.ꝙ pro sua iur.sed ꝗm Iac.de Ra.& Per.ꝗ̃,&
ibi dicã.In ea.gl.iuxta fi.ibi in princ.dic,ꝙ hoc notat accedẽtiam
facti,nõ ministeriũ iur. nã in qualibet parte sit instrũ, sufficit, siue
in ipsa cessione,siue aĩ,vel statim postea,vt hic ꝑ Cy.Et est rõ,ga
omnis causa ordine intellectus, præcedit suum effectũ; licẽt ꝗm
ordinem verborum sit post posita. & adde que ẽt in seq.l.dicam.

ADDITIONES.

a ¶Diuinẽ admodum . Limita hanc legem quatuor modis,vt per D.Ias. quẽ inde.
b † Delegatus a Principe. Vide de hoc Barto.in l.j.C.qui pro sua iur. & in l.j.& 3. ff.de iurisd.om.iud. & in l.nequaquam,§.vbi decretum,ff.de off.procon.Alex. in rubr.de off.eius. & in l.j.col.4.cod.tit.& Bald.& Ioan.And.in addit.ad Spec. in tit.de leg. ver.causæ.

LEX II.

1 *Actio in potentiorem cedi non debet.*
2 *Exceptio,ante lit.contest.omissa, an postea possit opponi .*
3 *Cessio quibus ex causis impugnari possit .*
4 *Simulatio non presumitur, si iustum pretium confessetur .*
5 *Causa tituli in cessione, an sit probanda.*

1 Si cuiuscunq; Casus.†In potentiorem ratione of-
ficii non debet actio cedi , & cedens
debet ea primari.h.d.Opp.de l.pen.ff.de alie.iud.mu.cau.fa.Sol.vt
2 in gl.† Quero,si ista exceptio non est opposita ante lit.ꝓtest.vtrũ
postea possit opponi. dic ꝙ non in vi dilatoriæ,vt §.eod.l.ita de-

mum. sed in vī peremptorię sic, & dicit in vī peremptorię opponi, si incidenter petat cedētem actione sua priuari. ar. ff. mosti. test. l. pompon. §. si filius. vel qd puto verius, si dicamus cessionem non valere ipso iure, semper pōt opponi, cum nemo sine actione possit experiri, vt. l. si pupilli. §. videamus. ff. de nego. gest. &c. Si autē dicamus ipso iure valere, sed cessionarium posse peti priuari. tūc habet locum, qd proxime dixi. Iste tū tex. innuit, qd cedens sit ille, qui sit priuandus, & tunc cum per cessionem transeat vtilis, vt §. ti. j. l. qui stipendia, in surget vnū mirabile, ꝓ priuato cedente sua directa, vtilis remanebit inanis penes cessionarium, quod no. Sed quid si nec per partē, nec per iudicem aliquid fuit oppositū. & ꝓ isto potentori fuit lata sententia, vtrum post sententiam poterit opponi; dic aut extitit appellatum, & potest in vim peremptoriæ. ut j. de temp. appel. l. per hanc. nō in vī declinatoriæ vt §. eo. l. ita demum. aut nō extitit appellatum, & tunc vī, ꝓ non possit. ar. ff. de inoff. test. l. posthumus. §. si quis ex his. Ego puto verius, qd possit, quia exceptio non ꝑdicit sū iæ. ergo postea debet posse opponi. ar. eorum quæ no. in l. j. §. de iur. & fa. ig. Item quia timor potentatus, & minacis terroris continue affuit. & sic sententiam latā ꝑsumi facit, & illum tacitum in opponendo, quod potuit Et sic nō ob. obiectum. Item hæc lex tps huiusmodi priuationi non
3 ꝑsigit. † Quæro nunc in materia cessionis, ex qbus causis cessio impugnari possit. R. si. ꝓ impugnatur qñq; ratione pſonę cedētis, qñq; ratione pſonæ, cui cedit. qñq; rōne iuris, qd cedit. qñq; rōne fraudis de persona ad personam cōmissæ. qñque ratione simulationis tam præsumptæ, q̄ verę. Primum patet. ff. de au. tu. l. potest. & ibi no. Secundum vero duplici de causa non potest contingere. Primo ratione tutelæ, vel curæ, quā habet cessionarius in pſona, vel rebus eius, contra quam actio ceditur in auth. minoris. j. q tu. da. pos. Secūdo pōt hoc euenire ratione potentatus, ꝓ cessio facta est ei, qui minacem terrorem rōne officij potest inferre ei, cōtra quem cessio facta est. vt in hac l. & in litera rubricæ. Ex quo in fero quod licet vni officiali esset facta cessio, qui tamen hunc terrorem non posset inferre, l. ista locū non haberet. idem dico, si es-
a set facta vni coequalis potētiæ. [a] arg. ff. de exc. tu. l. sed & milites, circa prin. & ff. de ri. nup. l. non solum. § de vno. non enim tunc in fraudem. l. aliquid factum videtur. vt ibi. Tertiū vero, per quod dixi impugnari cessionē. s. rōne iur. Incessibilis probatur. ff. de iure dotium. l. si mulier. §. ex asse. Quartum vero, per quod impugnat cessio, est ratione fraudis factæ de persona ad personam, vt si potētior noluit nominari in instrumento, sed interpositam personā subiecit, cui cessio facta fuit, vt. j. quod met. cauſa. l. si impressorem. & §. de sac. san. eccl. auth. qui buscunque. & est casus. j. mā. l. ab anastasio. circa medium. ff. de aut. tu. l. pupillus §. sed si per iter positam. Et hic attendendum, quia in clericum facta, præsumitur fraudulenta. vt extra. de alie. iu. mu. cau. fac. c. ex parte. & dixi. §. eo.
b qui stipendia.[b] Quintum propter quod impugnatur, est ratione simulationis præsumptæ. & hæc simulatio pręsumitur ex tribus. vt notā. per gloss. in l. præcedenti. primo si actio sit pro parte vendita, & pro parte donata. nam quatenus pretenditur donatio, nō valet cessio, & cedens priuabitur iure suo. vt j. man. l. ab anastasio. Secundo si minori pretio sit vendita. nam in illo plurium præsumitur simulatio, haberi tamen debet ratio expensarum iudicii, vt not. infra. man. l. per diuersas. Tertio si titulus cessionis non cōtinetur in instrumento, vt. j. man. da. l. per diuersas. & ibi notatur, ꝓ fatetur Dy. verum inter extraneos, sed inter coniunctos licet titu. expressus sit, tū præsumptio donationis sufficiet. Et hoc specialiter inducit. l. patrē. ff. de his q̄ in frau. cred. & ibi p eū. & Ray. facit ff. de proba. l. procula. de castr. pec. l. dotem, & ex his Barto. dixit in quodam suo ꝓsilio, qd si in instrumēto cessionis dicatur, ꝓ se ius cessit gayo talia iura, &c. pro centum, quod non vitiat cessio, qa pp pretiū adiectum resultat ti. emptionis, & vēditionis, vt. d. l. j. j. de prædi. cu. li. 10. Sed vltra istos tres modos addit alibi glo. aliū casum quartū, vbi in instrumēto nō ꝓtinet vera pretii numeratio, sed ꝓfessio tū receptionis ipsius. ita no. gloss. in l. p diuersas. j. man. signata super verbo soluturam. & incipit no. in hoc forte vis. Pro qua facit ille tex. & fortius in eo. titu. l. ab anastasio. § si quis. ibi dum dicit nihil amplius percipiat, quam rem ipsam persoluerit: Hoc tenet Ia. de Bel. in Auth. de æquali. do. §. illud. & inducit illū tex. facit ēt, quod no. gl. j. qui pot. in pig. habe. l. assiduis. in gl. q̄ incipit, nō ergo in dote ꝓfessata, &c. & ita Bar. de facto cōsuluit. Quidā cōsuluerūt ꝗ. Primo, quia confessio numerationem ꝓbat. vt l. publia. §. fi. ff. de posit. Secundo, quia simulatio nō dēt ꝑsumi extra illos casus, in qbus lex pręsumit. sed ex ꝓfessione inquiunt ipsi ꝑsumitur simulatio, qñ pretiū ꝓfessatū est minus, quā sit verū, & iustū pretiū. & ita loquit. l. p diuersas. nec hoc operat ꝓ fessio, qa idē si in instrumēto ꝓtinet vera numeratio, sed, esset mi noris ꝑtij cōputatis sumptibus, vt. §. dixi. Itē ex ꝓfessione ꝑsumit quādo est pro parte vēdita, & ꝓ parte donata, vt. d. l. ab anastasio. vnde in totum simulata creditur, nisi quatenus probetur, quod re ipsa persoluerit, vt ibi in versiculo, si quis. & versiculo, sed & si
4 q̄s. Et ita consuluerunt aduocati florentini. † Concludunt ergo quod vbi iustum ꝑtium est confessatum, simulatio non pręsumitur ad §. aliud. in Authenti. de æquali. do. R. respondent, quod confessio erat ibi suspecta propter alios creditores, quibus prejudicabatur. vt no. j. de do. ante nupt. auth. sed iā necesse. hic vero pp ipsum debitorem tūc. Sed attende, quia a glos. & ab opi. Iacob. de Bel. & Bar. ego non recederem, quia si pondero tex. in l. per diuersas. & in l. ab anastasio. hęc cessio actionis rōne simulationis obiectę recipit diuisionem, vt in parte teneat, & in parte non, modo ad propositum, scilicet vbi fatetur minus iusto precio receptisse, tota præsumitur simulata, nisi probet re ipsa pertoluisse, & eatenus, quatenus probat se soluisse, eatenus a debitore debet recipere, quia pro ea rata apparet, quod non est simulata, vt ꝑfati aduocati fatentur. sed nec ex hoc sequitur, quod etiā vbi iustū pretiū fatetur, quod in toto simulata præsumit, nisi enumeratio probat, arguendo de parte ad totū. cū ratio non sit diuersa, vt ff. de rei ven dic. l. quæ de tota. Ad l. publia, respondeo, quod confessio non ꝑbat corporalem traditionem, sed quandam ciuilem præsumptā, vt patet in l. 2. §. fi. cum ibi no. ff. si cert. peta. & ff. si quid in frau. pa. l. j. §. si mutuam. in fi. & j. de non numera. pecun. l. si cui. & de bon. dam. l. si quis post hanc. in prin. quæ ciuilis, & si cōfitentē afficiat vel statim, vel post alicuius temporis lapsum. vt l. in cōtractibus. §. j. j. de non numera. pecun. non tamen, tertium afficit, quoniam & post illud tempus excipere possit, vt l. si cui. in eo. titu. & ideo si debitor excipit non numeratam. & per consequens ob aliquā causam simulatam, nisi cessionarius probet numerationem verā, ipse succumbet. vt d. l. per diuersas. & d. l. ab anastasio. nā exceptio simulatiōis, de qua ibi, est anomola, & impropria, causata a nume ratione non facta per confessionem præsumitur ficta. quod fieri nolluit cessione iurium, & hæc est veritas. Sextum propter qd impugnatur cessio est ratio simulationis verę. quę probatur, quia ratione præsumptę, vt in precedentibus, fortius ratione veræ, de qua constat, quia vere simulatum est nullum, vt j. plus val. quod agi. per totum. & id quod nullum est omni tempore impugnatur vt §. eodem. l. licet. Nec autem quæ de simulatione pręsumpta dixi, vendicant sibi locum, quando actiones principaliter cediturin consequentiam alicuius rei venditę. nec etiam ad defensionē rei iam possessę, vt d. l. per diuersas. versic. exceptis. qd declara, vt
5 ibi no. † Quęsiuit Bart. in l. per diuersas. an causa tituli in cessione sit probanda. puta si dicat cedens, quod ex causa donationis cedit propter merita & seruitia, sibi a cessionario impensa. Et dicit, qd non, qa ad esse cessionis non requiritur, sed ad solū titu. quem merita precedunt, & hęc vera, nisi defectus meritorum redderet titulum nullum, vel inualidum. vt est videre, quādo pater donat filio, quem haber in potestate. vt not. in l. si donatione. j. de colla. & dic, vt ibi. & adde, qd scripsi in auth. vnde si parens. j. de inoffi. test. & l. filię cuius. j. famil. ercisc. vel si donatio excederet legitimū modum & nō esset insinuata. vt l. aquilius regulus. ff. de do. Circa quod dixi in l. illud. §. de sacrof. eccle.

ADDITIONES.

a ¶ Vbi coęqualis potentiæ. Adde Bald. & Modern. idem tenentes. facit c. ex parte. vbi doc. præcipue Innocen. de feud. quicquid dicat Specu. & minus bene in titulo. de cessio. act. §. fina. versi. quid si aliquis peretbat.

b † Supra eo. l. qui stipendia. voluit allegare. supra. de procu. l. qui stipendia. num. 7. versi. sed tunc quæro. & ibi posui. In addit. ad ipsum in apos. in versi. nisi clericus esset sibi coniunctus.

De his qui potentiorum nomine titulos prædijs affi. vel eorum nomina in litem prætendunt. Tit. XV.

¶ Continua rub. vt in gl. Aliqui tamen dicunt, quod precedens tit. loquitur tam in actore, quam in reo, vt patet ex tui generalitate. iste in reo tātum, sed ibi in potentiore ratione officij tantum. hic nedum ratione officij, sed etiam dignitatis.

LEX PRIMA.

1 *Affigentes titulos prędijs nomine potentiorum qualiter puniuntur.*

a Animaduertimus. Casus. Qui potēciorū noſeti.
1 prędijs a te posſessis affigūt, vel eorū noſa in litē prętēdūt in metallū damnātur, & in iactura causæ mulctantur, potentiores vero, qui in hoc consenserint, dānentur infamia. hoc dicit. gloss. sunt clare, ideo eas vide per te. Sed no. gloss. signatam super verbo. mulctentur. ex qua not. qd vbi lex dicit, qūod quis priuetur iure, vel mulctetur in iactura causę, quod illa pœna applicatur parti non fisco.

ADDITIO.

a ¶ Animaduertimus. Adde Bal. in l. edita. in pen. colum. §. de eden. quod not. istum tex. in verbo solenniter a contrario sensu, quod quādo libe ius est inepta seu solennis nulla pęna potest solui reo ex oppo. alicuius exceptionis, vel ex negatione, vel aliter, quod dicit esse multum notandum ad statuta imponentia pęnā eo excipienti, sequitur domi. Alex. hic. & in l. etiam. §. j. in vlt. colum. ff. solu. matri. Ludou. Roman. in cōsil. 419. quod incip. ad discutiendū. in ult. dubio.

Vt nemo priuatus titulos prædijs suis vel alienis imponat, vela regia suspendat. Tit. XVI.

1 *Titulum principis imponens rei sue illa priuatur.*
1 *Statutum, quo cauetur bladum extra terram portari, quomodo intelligatur.*

LEX PRIMA.

a 1 REgiæ. Casus. † Qui titulū principis rei suæ impo
1 nit illam pdit, & eā iurispublici efficit. h. d. Hēt duas lecturas. vt patet. j gl. & utraq; notabilis. Et no. potissime secundā ꝗ illos, qui depingūt arma
2 dnorū in parietibus domorū eorum. † In glo. super verbo dnicū in fi. Dic ar. bonū est statutū, quo cauet, vt si quis portauerit bladū, vel sal extra locū, puniat in tūn, & nihilominus bos, & æquus super quo portatur publicet, ꝓ si æquus fuerit alterius, & ignorātis, nō dēt publicari, & ꝓ hoc. j. de cunuc. l. j. & ff. de pub. l. quotē. §. dns. Sed vnū notabile verbū subiungit Iac. But. dicens, ꝓ ad æstimationē æqui tenetur portās fisco. ar. huius gl. & tex. allegati. in ea. & j. de ser. fug. l. quicūq;. §. in minorū. & j. vnde vi. in l. me minerit. Circa ꝓ dubium fateor bene, quod in casu, in quo statu tū disponeret, quod animal publicaretur, ēt si portantis non fuerit, ꝓ portans teneretur in æstimationē dno animalis. arg. l. impetratores. in prin. ff. de publ. sed pro Ia. bū facit. j. de fal. mo. l. j. in fi.

ADDITIO.

a Regie. Adde d. Fran. de Are. hic, qui refert, quod Bal. in sua disputatione, quæ incip. accusatus, quod in turbatiua. quod notarius, qui ponit certū signum in instrumentis suis, si videt; quod alter vult vti suo signo pōt tanquam turbatus q̄relam facere. & ad hoc vide, quod ipse Bal. ēt not. in l. comparationes. j. de fid. instr. sed quid de armis qñ vnus vult portare arma alterius, vide quod no. Bart. in l. a. inf. de dig. li. 12. in sua rep. & per arma & signa cognoscimur. vt l. signatā. inf. de fabricē. li. 11. & ideo quia lacerat arma nostra, iniuriā nobis facit. & id q offendit imaginē gloriosæ, & beatæ virginis, capite punitur. vt in c. fi canonis de of. ord. li. 6. & qñ aliquid relinquitur alicui maiestatis positæ in prædio alieno rion applicatur dno prædii, quia illa maiestas repræsentat fātum illud, pro quo facta est, & ideo quæritur Deo immortali sm præfatum dom. Fran. de Are. ad quod dicit esse videre no. per And. in disp. sua quæ incipit in refugienti, & vide ad hoc bon. tex. in ar. in l. Iulia. ff. ad l. Iul. rep. & l. statutis. de vsufr. & vide quod no. Bal. in l. si quis ad declinandam. §. de episc. & cler.

LEX II.

1 *Titulum, vel vela regia rebus possessis, ab alio imponens ad mortē dānatur.*
2 *Clericus quem a plebeiātu excludit.*
3 *Pena magna pro delicto leui quandoque imponitur.*
4 *Clericus an magis puniatur, quam plebeius.*

Ne quis vela. Casus. † Titu. vel vela regia rebus ab
alio possessis iuste, vel Iiuste imponēs si est plebeius vltimo supplicio punitur, si nobilis deportatur, & licitū est vnicuiq; illā frangere, tollere, vel deponere. nec de hoc pōt acusari, & iudex recipiēs accusationē puniendus est pęna hic statuta. h. d. Not. ex litera ibi sine preceptione iudicis. qd iudicis iussus excusat. Itē ex litera licet iniustus &c. ꝓ ꝗ possessorē q̄tum cunq; iniustū nihil, pria autoritate est attētandū. Itē no. ex vers.
2 cū aūt. ꝓ grauius puniunt plebeii, q̄ nobiles, vel nō plebeii. [a] † Itē
2 ex litera ibi. vel clericus not. ꝓ clericus excludit quē a plebeiātu. iō minus punit q̄ plebeius, vt hic. Itē ex litera, sed ēt libertate, no. sm gl. ꝓ deportatus, hic perdit libertatē. Sed ego intelligo, quia in opus publicū est dānatus, & sic verbū istud, deportatus, sumit strictē & late. Itē ver. deponēdi aūt. No. ꝓ licet dno, vel rei possessori q̄cq̄d priuatus facit in re ab eo possessa tollere, pria auto. ēt si sint arma regia, vt in prin. hui[s]. l. ꝓ tyrāni hodierni nō paterēt.
3 † Vltimo no. ꝓ pleui delicto imponit magna pęna. ꝗ qd opp. gl. 2. & non soluit de. l. pręsbyteri. ꝓ de epis. & cle. Sed attende, quia hoc ꝗrium nō facit ꝗ notabile collectū a gl. sed ꝗ notabile gl. facit, quia pęna dēt cōmensurari delicto, vt j. de pęn. l. sancimus. & extra de homi. c. sicut digū. Sed sol. ꝓ l. ista. hoc delictū reputauit atrox, & graue, ne maiores opprimāt tenuiores. vt §. titu. 2. l. j. Itē pp pęnam confiscationis rei, quæ erat imponēda, qñ titulus re-
4 gius de volūtate dni fuisset impositus. vt §. l. j. † Sed ꝗtra aliud notabile. §. collectū, quo dr. ꝓ hic magis punitur plebeius, quam clericus, facit. d. l. præsbyteri, vbi clericus magis punitur, quā laicus. Et tunc solue, ꝓ ibi dr. inquit prætextu dignitatis, seu clericatus. hic secus. vel ibi delictum tendit in derogationem clericatus, hic secus. & circa hoc brocardum, quo quærit, an magis nobilis, vel ignobilis puniat. dic per Cy. in l. nemo. §. de iur. trini. & melius scripsi. j. ad l. Iul. l. seruos. Oppo. cum gl. quod hodie nemo bene natus efficiatur seruus pœnæ. vt in auth. de nup. §. si vero, quod fatetur. gl. sed dic. vt j. de don. inter vir. & vxo. auth. sed hodie.

ADDITIO.

a Vel nō plebeii. Sed an alienigena, qui moriatur in loco dicatur de plebe, vel de populo illius loci, vide bo. tex. in corpo. de quæstore. §. j. & vide quod no. Bal. de forma fidelitatis. c. j. in usi. feu. & aduertas, quod iste sex. in eadem specie delicti grauius punit plebeium, quam hoiem, vel curialem. ad quod vide. I. publius. ff. de incen. rui. nau. Et adde, quod quis potius plebeius præsumitur, quam nobilis, quia in qualitatibus, quæ nobis non insunt a natura, qualitas non presumitur, nisi probetur, ut per dominum Soci. consi. 246. inci. eleganter & subtiliter, uer. circa primam. cir. med. in 2. parte.

Vt nemini liceat sine iudicis autoritate signa imprimere aliens rebus. Tit. XVIII.

LEX PRIMA.

a SOepe. [a] Casus. Insignia imposita rei meæ sine iudi-
cis autoritate, licet mihi propria authoritate remouere. h. d. Quæro in quo differat iste tit. a præcedē-
ti, dic vt in glo. rubricæ. Oppo. glo. de l. Iniullus supra de iude. Et

nō sol. dic, quod ibi in re ab alio posſessa, hic a sc. ideo sua autoritate potest remouere, & si bene inspiciatur, concordat cum ista.

ADDITIO.

a ¶ Sæpe. Adde d. Fran. de Are. huc. qui no. ex tex. ibi fructibus. quod lite pendente fructus debent assignari possidenti, quia interim nil debet innouari, & si innouabitur de facto, illud innouatum de facto remoueri potest, vt dicit hic text. quādo dicit licite detrahere, & ad hoc bene facit, qd dicit gl. prout ipse refert in l. si minor. de euic. & Bal. in l. si pacto quo pęnam. §. de pact. & ideo dicit hic. Bal. quod si donec pendet quæstio super finibus agrorum alter erigat ibi furcas quod tunc aduersarius si de facto ipsas destruat pœnam non meretur.

Ne fiscus, vel respu. procurationem alicui patrocinij causa in litem præstet. Tit. XVIII.

LEX PRIMA.

a REipublicę. [a] Casus. Sub ꝑtextu pecuniæ fi-
sco debitæ non debet fiscus patrocinium præstare. hoc dicit.

ADDITIO.

a ¶ Reipublicæ. No. ex isto tex. iuncta rub. quod est differentia inter fiscum & rem publicam. ad quod vide quod no. Cy. in j. consi. forum. & vide quod no. gl. in l. in prouinciis. j. de numerar. & actuar. lib. 12. & vide quod no. Bar. in l. j. inf. de iur. fis. lib. x. & vide omnino, quod no. Bal. in l. j. inf. de hær. aūt. vbi dicit, qd nulla bursa dicitur fiscalis nisi Pape & Imperatoris. vnde aliæ ciuitates, quæ sibi vendicant iura fiscalia. hæc habet ex pace constantiæ, & ex largitione principis, vel quia præscripserunt, vt dicit Bar. in l. cunctos populos, cu. fi. §. de sum. Tri. & si aliter faciunt, de iure non fit, etto, quod aliquæ ciuitates de facto vsurpauerint vt dicit Bar. in l. item veniunt, §. peritam. ff. de peti. hære. vbi loquitur de Florentia, & tūc excusatur iudex. quia satis est, quod de facto seruetur ibi. & bene facit, quod ipse no. in l. hostes. ff. de capti. Est tamen aduertendum, qd si ciuitas sit paritia, puta quia Guelfi expellant Gebellinos, quod tunc non habet illa ciuitas ius confiscandi contra illos expulsos, vt d. Bal in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. & de pac. te. in c. 1. & in vlt. const. feu. §. sententię.

LEX II.

Cum allegas. Casus. Respu. nō debet pacisci de quo-
ta litis. h. d. sm primā lec. vel sic. actio li tigiosa si dēt rei publi. cedi, h. d. sm aliā le. & notabili[s]. Bar. d Sal.

LEX IIII.

Ad fraudem. Casus. Respubl. non debet debitorem
suum priuare cōtra aliam prætextu debiti sui. hoc dicit.

De neg. gestis. Tit. XIX.

Continua rubricam vt in gloss.

LEX PRIMA.

1 *Expense, quę fiunt pietate materna, non repetuntur. & nu. 4.*
2 *Mater tutores suspectos facere non potest.*
3 *Pietas, an sit munus.*

Vm tutores. Primo dictum cum ratione di
recta. Secūdo illud probat per locum a maiori, vel minori. Nam vtroq; modo potest arg, deduci. secunda ibi cum esset. † Casus. Expensæ factæ pietate materna, vel affectione domestica non pūt repeti, h. d. vel sic. Vbi ipēsū affectione domestica nō pt repeti, min[s] repetit ipēsū pietate materna. h. d. Expone tex. Ibi faceres. i. detegeres. vt in gl. Et ex hoc dixi pridie, cū datus fuisset curator cuidā puellæ in cām cuiusdā legitimationis fiendę de q busdā fratribus dictæ puellæ, q petebāt recipi, pbationes ad æternā rei memoriā sup matrimonio ꝗcto, cū eorū matre, ex quo dicebant se legitimos, post, pbationes dicebāt in hac cā curatorē ñ fuisse datū, sed in alia, re, pōdebat qd ex hoc nō dēt dici curator minus legitimę datus. quia satis apparebat de mente. Exponi dēt legitimationis fiendæ. i. detegendæ, vt hic. Ibi nō admittit expone. i. denegat, & sic nota, qd tantū valet dicere, ego nō admitto, quantū denego, quod no. per eo, ꝓ multoties reperis in actis. i. ꝓ iudex nō admisit tales positiones. † Venio ad gl. & opp. quod mater non possit tutores facere suspectos, sed eorū mali mores, & vita, vt l. 3. §. fin. & l. suspecti. ff. de suspe. tu. so. vt in gl. 3. in prin. qa eos nō facit. sed detegit & hoc facit ad quæstionē, quā dixi sup tex. Itē ꝓ ñ iudex qui proximiorē debet decernere tutorem, dixit do talem proximiorem agnatū tutorem, ꝓ valeat. licēt propriè dicere nō debeat do. sed decerno, cū extātibus legitimis, nō peruenīat ad datiuos, sed verbū illud, do, exponit. i. per l. datū cōfirmo, vel declaro. pp enim subiectā materiam verba impropriantur, vt hic & l. si stipulatu. ff. de vsu. Oppo. 2. ꝓ nec mater possit eos suspectos detegere. sed iudex, corā quo debent accusari, nec ēt omnis iudex pōt, sed pses esse dēt, q hēt merū, & mixtū imperiū, vt ff. ad Turp. l. j. §. suspecti. sol. cōtēdo ꝗriū, vt in eadē gl. sequit, & vsq; ibi, & nisi hęc duo &c. Et ex pdictis declaratis dicas, ꝓ mali mores tutorem suspectū faciunt. Accusatio aūt matris, & probatio malorum morū suspectū detegit. Iudex aūt sic detectū remouet. sed qa circa iudicis personā dubitat. f. an requirat, ꝓ habeat merū imperiū, & an possit delegari, vide qd no. Mar. sifr. in l. solent. in prin. ff. de offic. procon. & lega. & Iac. But. in l. cognitio. ff. de offic. eius cui mand. est. Bar. Oppo. 3. ꝓ mater nō necessitetur ad hoc faciendum, vt ff qui pe. tu. l. fi. Solu. vt sequitur in glo. & primo, ꝓ non necessitatur necessitate præcisa, vt in ꝗrio. sed cātiua sic, qa nisi hæc duo faciat. f. suspectū remoueri, & nouum dari petat, successionē filij

morientis in pupillari ēt excludere: vt l. sciant, ff. de legi. hær. Secūdo soluit, qđ ad accusandū nō ꝓpellit ꝓcise, nec cātiue, vt in ꝯ. ria, sed ad petēdū stari sic, & tūc cātiue, vt d. l. sciāt, & hanc tenet gl. & cōiter doc. Sed ꝯ sol. istā facit, quia rō hic posita in tex. quæ est, qa munere pietatis fungebatur, sequit vtrunq; ꝑdictorū, & sic pariter ad vtrunq; dēt referri: vt l. quis, ff. de impub. & aliis subst. Ro quidā dixerunt, qđ Aut est notoriū, q tutores sunt suspecti, tunc accusare tenēant, vt hic. Aut nō est notoriū, & nō teneā-

a re d. l. fi. qa hoc discernere, nō est muliebre, vt ibi, Ista solutio di-
uinat, nec probatur. I. imo est ꝯ Ifam. in l. ꝓria. & ibi pōt ēt delicta ignorare. vti ex illa implicatiua, ēt colligitur q idem est si sciuerit eius delicta, ideo aliter rūdeo. f. q rō hic posita concernit vtrūq;, sed diuersis respectibus. f. q munus pietatis ad vtrunq; aggrauet matrē. sed in petendo necessitat, qa munus illud ad ꝑceptū licet cautiatiue est redactū, sed in accusando de suspecto nullo modo

1 necessitat, nisi quatenus pietas ipsa eā mouet, † Opp. 4. q pietas non sit munus, cū munera qs subeat inuitus: vt ff. de mu. & ho. l. munerū. per totā. l. Sol. vt in l. seq. gl. in prin. vt hic exponāt munus pro officio &c. vt in gl. Sed attende, q hoc officio pōt dici munus lato sūpto vocabulo, cū pietas ista impellat, & vrgeat matrē ad faciendū. & hæc impulsio vno casu est redacta ad ꝑcepta, vt ꝓxime dixi. & tūc ꝓprie munus appellat, alias secus. † Opp. 5. q mater istas impēsas repetere possit, vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. vtrūq;. & ff. de li. agnos. l. si quis a liberis §. si mater, sol. vt sequit in eadē. gl. vsq; ad fi. f. vt hæ intelligant fm illas. Sed hæc latius sunt examinada. Nā hic q̃dā sunt expēsæ factæ in litigādo, vt in accusando tutorē de suspecto, quędā in petēdo tutores dari. q̃dā in itinere, & cibo, & potu, & expensas factas in accusando de suspecto & nullo modo repetit, si succumbat in cā, quia apparent inutiliter factæ: vt ff. iud. sol. l. iā tū. §. in hac. licet secus esset in ꝓcuratore habēte ad hoc mandatū: vt ff. de proc. l. qui ꝓprio. §. pe. & ibi no. sinaūt obtineat, tūc gl. est vera, vt ꝓsideremus q̃ritatem expensarū, & facultates vtriusq;, & hoc iō, qa illas impensas voluntarie fecit. Expensas vero in petēdo tutorē dati nō repetit fm Cy. & Ia, qa illas fecit ex necessitate, vt dixi. & iō inquiunt, q ēt si fuisset protestata, illas non repeteret, qa in actu necessario ꝓtestatio nō iuuat, ꝓtestātē. ar. eius. qđ no. ff. eo. l. alimēta. & in l. nesennius. ff. eo. Sed dns meus dicebat, qđ ēt illos sumptus pōt repete-

a re, & maxime si fuit ꝓtestata, a qua, q suo sumptu petat nō reperitur expressum in lege. iō intelligat sumptu pupilli. Sicut dr in hrde. q tenet ꝓficere inuētariū, sed sumptu hrditatis, vt ꝑ. de iur. deli. l. fi. §. i ꝓputatione. Idē Bar. & inducit aliud simile de fructuario, cui iniungit cura refectionis domus, nō aūt expēsa magna, vt ff. de dam. infec. l. inter fructuariū. & l. dāni. §. ei cuius. Itē qa mr exculat, si nō petat filiis egenis. vt ff. ad trup. l. 2. & si mr. in fi. licet hujc rōni possit rūderi, q ibi, qa non est, qđ administrari debeat. Ad rōnē allegatā in op. nō aīt rūdet Bar, sed patet rūsio ex dictis, f. q ꝓcessitate respectu curæ, & solicitudinis inducit mr, nō respectu expēsæ. Vel aliter fm dnm meū, illa necessitas nō est cura pcisa, sed ꝓdōnalis. f. si ꝓtingeret filiū mori in pupillari ętate, & talē necessitatē nō est veri simile matrē ꝓsiderasse, ar. ff. qui & a g. l. Iulia. & de ver. ob. l. inter stipulātē. §. sacram. & ēt ne videat sollicita de hēditate filii viuentis, & maxime ꝯ votum parentis. l. fi. de pac. & ꝯ l. Iul. ff. si quis omis. cau. testa. Item talem necessitatem caulatiuam non habemus considerare, vt patebit in l. proxi. Expensas aūt factas in itinere, & in victu nō repetit. quia casdē, vel partē fuisset in domo sibi factura, vnde & illud modicum superfluum non est considerandum: vt d. l. vtrunq;. Op. 7. quia impensæ factæ ex pietate repetantur, vt ꝑ. de nup. l. patrem. sol. vt in l. scilicet, q ibi fallit propter ingratitudinem. Vltimo potes addere distinctionem, quam scripsi. ꝑ. eodem. lege. alimenta.

ADDITIO.

a † Si fuit protestata. Adde Bar. in l. nesennius. ff. de nego. gest. ubi not. dicit, q nōpoit & facit mentionem in suo memorali, quod uiderur fecisse animo repetendi, & sic operatur, sicut protestatio, quod tene menti, quia utile, & ad hoc quod no. Bal. in l. si patruus. in commu. utrusq; iu. ubi ipse dicit, quod quādo mercator, in prin. libri intitulat sibi & alteri, quod ex hoc solo conuincitur, quod iste alter est socius pro dimidia, quod tene menti.

LEX II.

1 *Gestio negotiorum pupillorum qualiter eos obliget.*
2 *Necessitatis, dictio multis capitur modis.*
3 *Pupillus, quando teneatur, etiamsi locupletior factus non fuerit.*

Contra. Didide in tres. Primo dictū in genere, secdo in spe cie. tertio excipit. secunda ibi quæ actio. tertia. si non matertera. Casus. † Gestio negotiorū pupillorū obligat eos, quatenus sunt locupletiores, a nisi alius fuisset gtatis gestūrus. h. d. super tex. ibi. duxisti. Hęc dictio, licet caueat, vt iudex videat personā, nō tn est necessariū, quia ēt absenti pōt tutor dari. vt ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. illud. & intelligit datus sub coditione, si sit pupillus: vt l. seiæ. & l. egressæ. in co. tit. licet aliud in curatore ad litem. vt no. in d. l. illud. ibi si matertera. alias est materterā. in accusatiuo, & tunc pupillus est ille, qui hoc habet ostendere, alias est matertera in nominatiuo. & tunc construitur cum verbo, ostenderit. Et tunc no. singulariter, quod matertera b admit-

b 2 titur ad defensionē nepotis, & ꝓ interesse suæ affectionis. † Opp. primo, q ex quo necessitas vrgebat, q ꝓ insolidū pupillus teneatur ēt si non sit locupletior: vt ff. de mino. l. verum. §. itē. & ff. solu to matri. l. in pupillo, solu. vt in prima gl. quā declara. quia illud verbū, necessitatis, positum in tex. pōt intelligi dupliciter. Vno mō, vt exponāt. i. vtilitatis, & tunc non obstat ꝓriū. Alio mō, vt intelligat proprie, vt iacet. & tunc dic, q hæc necessitas pōt considerari dupliciter. Vno modo, qa sit insita rebus, & nō ꝑsonæ. vt puta, qa res erant perituræ, & tunc tenet, ēt si non sit locupletior: vt in ff. in ꝓriū allegatis. Alio modo, q necessitas sit insita ꝑsonæ putā, quia gerens erat curator & sic gestor necessarius. & tunc non agit, nisi quatenus pupillus sit locupletior, vt hic, sed ab extra cause, q dices tu, qūo in curatore loquit: quia curator impuberi nō pōt dari, vt ff. de admi. tu. l. tutores qui. §. curatores. sed defendendo dic quod inutiliter fuit datus, vt ibi, sed gerere fecit. iō tenet tutores petere pupillo dari, vt ibi. & in e. l. §. j. & 2. donec sint dati in gestione perseuerare, ted nō agit, nisi quatenus pupillus est locupletior. Stat ergo cōclusio, quod in negotiis vtilibus nō tenet pupillus, nisi quatenus est locupletior. in necessariis vero necessitate rē ipsam gestā ꝑcernēte tenet insolidū, sed necessitate cōcernēte gestorē, licet vtilis sit gestio tā pupillo q̃ rei gestæ tenet solū quatenus locupletior. † Op. 2, qđ ēt non locupletior teneat: vt

3 ff. eo. l. sed an & vltro. §. j. vbi sufficit vtiliter inchoatū. So. vt in sequen. gl. qa illud regulare. sed in pupillo est speciale, vt hic, & in aliis casibus, quos gl. no. in l. si quis negotio. ff. eo. quos hic adde. Op. 3. qđ pupillus teneat, & si non sit locupletior: vt. l. litis, ff. eo. sol. vt ea. gl. in prin. f. q hæc. fm illas, vt si tpe litis cōtestatę sit locupletior, licet desinat, teneat, vt ibi. & si lit. contest. tpe non sit locupletior, si tū tpe sniæ locuples reperitur. sufficit, vt ibi no. arg. ff. de peti. hære. l. illud. & l. si a patre, quo tpe. vbi aūt neutro tpe dictorum locupletior reperitur, tunc nō tenet, vt hic. Op. 4. & extra ꝯ sēdam partem, q expensam factā in petitione tutorū nō repetat: vt. §. l, px. solu. q ibi in matre, hic in extraneo. Sed tūc opp. 5. q fortius, iste extraneus fuerat inutiliter curator datus testamēto, ut dixi. §. gl. j. & per ꝓns cum inchoasset gerere, necessitabatur tutores istos petere. vt ff. de admi. tuto. l. tutores qui. §. 2. & §. curatores. lo 2. & si sic sequiū, q impensam nō pōt petere, arg. q no. ꝑ. e. l. alimenta. solu. q ad hanc petitionē non tenebat præcise, sed causatiue. f. si periculū gestionis pro futuro tpe volebat cōstituere vt d. l. tutores qui. Vel secundo tenet petere, sed nō sua impēsa, vt dixi de matre. §. l, pxi. Oppo. vltimo de se. l. j. in fi, iō. vt in gl. fi.

ADDITIONES.

2 Sunt locupletiores. Sed quis hēt probare, quod pupillus sit factus locupletior, dic quod in dubio est prēsumptio legis, qđ locupletior factus fit, ut dicit glo. & Ang in l. rutrum. ff. de peti. hær. quod tū non est uerum in mutuo facto mino ri ut no. Bar. & Bal. in l. j. j. fi aduer. cre. uide plene per d. Soc. consi. 165. iniciar ca primam. q. in prin. cum omnib. uer. seq. usque ad finem. in l. parte.

b Quod matertera. Sed quō potuit ista matertera, cum sit fęmina, esse in iudicio, & comparere pro defensione tertii, qñ sua non interest. ut l. a diuo pio. si fe per. ff. de re iud. & per no. in l. si suspecta. ff. de inof. testā. sed ad utrūq; obstacū rūdetur, dicendo quod est ꝑ p fauorē pupilli, ex quo no. qđ pro defensione pupilli admittit tertius, qñ ēt si sua nō interest, licet ēt sit ꝑsona, q̃ alias ad iudiciū uenire nō posset, quod est ꝑpetuo mēti tenēdū fm d. Fran. de Are. hic.

LEX III.

2 *Obligatio personalis inter hæredes diuiditur.*
2 *Actio neg. gest. an sit directa, vel vtilis.*
3 *Iudicium fam. ercis. semel intentatum, quare denuo intentari non possit.*
4 *Actio in genere quę sit.*

Siue protratre. Casus. Pro gestione cōis negotii, qđ potuit expediri oro parte, hēt locū actio negotiorū gestorū. Pro ea vero, q̃ nō pōt expediri pro parte, hēt locū actio fami. ercis, vel cōi diui. h. d. fm gl. † Not. q personalis obligatio diuiditur inter hrdes, sed non hypotheca. Et est rō, qa vna concernit personam, alia rem. Item no. q liberatio pignoris est indiuidua ēt, quamdiu restat nutius ad soluendū, nō liberatur. vt hic, & l. quandiu. ꝑ. de distra. pig. Itē, q iudicium fami. ercis. intentat tū semel. Oppo. q primus casus sit superfluus propter fm. Sol. vt gl. j. Vel dic, q in primo casu ēt pignus interuenerat, sed in primo soluit sponte, & intentio principalis fuit, vt coheredem liberet. in secundo casu soluere pro cohærede nō volebat, sed cum pignus petiit, coactus fuit soluere totum, si pignus habere voluit. Sed tunc oppo. quod in 2. casu eandem ac. nego. gest. non habeat: quia cum negotium hmōi liberationis nō potuit expediri ex parte ac. neg. gest. locū non hēt, vt ff. fami. er. heredes. §. non tūn. & cōi. diui. l. si quis putās. Solu. tribus modis vt in glo. pe. Primo, quod directa non datur, vt in ꝓrio. sed vtilis sic, qnā ꝯcurret cum illis, hanc tenet Pet. & Cy. hic. Secundo qđ hic dat actio neg. ge. in subsidiū. quia nec cōi di. locū hēt: qa pignus desierat esse cōc. ar. l. j. ff. cōi diui. nec fami. ercis. qa illa fierat iā inuētata. hæc forte diuinat. Tertio vt exponāt ī eādē actio. f. in genere nō in specie. vt in illo exēplo mulier dānauit, q̃ saluauit, & sic dabitur hic cōi diui. non actio neg. gest. vt in ꝓrio. hanc tenet gl. & Bar. Sed meo iudicio violat literam hanc, nec simile est bonum: quia in eo non est dictio, eadem. prout est hic, vnde hic vr loqui de eodem nomine, & specie, & verba dēnt sumi, propriē, & non improprie, qñ pñt. Et iō has solu. cōbinando diliquo sic. aūt cohæres, vel socius q̃ totū soluit, vult agere neg. gest.

ex eo

ex eo solū, quia cohæredē, vel sociū liberauit a parte suę obłonis, & tunc agit directa actione neg. gest. vt hic in prima parte. & ita pōt intelligi ēt secda pars. nā licēt coactus fuit soluere totū, si pignus uoluerit liberare, non pōt inde ex illo capite agere. sed simplr dicere, q pro parte sua ēt solut. & eā liberauit a sua personali obłone, & de pignore omittere, & directa ei tunc cōpetit, aut solueus uult experiri ex eo, quia pignus liberauit in totū, cū rem als liberam hrē non potuit, & tūc, Aut res desiit esse cōis, ita q̃ actio cōi diui. vel fam. ercis. locū hrē non possit. & tunc in subsidiū dat actio neg. gest. vt in secda sol. posita hic. & puto istā fore utilē, non directā, quia dat in subsidiū. Et qa extremū tps gestionis non fuit habile ad inducendū tunc actionē neg. gest. licēt hodie ex quadā ægrate det in subsidiū. Aut res nō desiit esse cōis, & tūc aut actio cōi diui. vel fam. ercis. pōt intētari, in qua hæc ꝑstatio ꝑsonalis uenit. & tunc actio neg. gest. nō cōperit, nec directa, ex quo negotiū nō potuit expediri pro parte, nec utilis detur, & tūc procedit ult. sol. hic posita. sinaūt intētari nō pōt, tunc utilis det. Ex ꝑdictis patet, q prima sol. hic posita nullo modo est bona. Opp. 3. & extra, q in gestione necessaria ꝑ detur utilis, vt ꝑ. eo. l. curatoris. sol. qđ gestio qñque est necessaria respectu officii ꝓambuli, cuius causa qs tenet gerere, & hēt locū l. ꝓria. qñq; est necessaria respectu rei gestę. i. ipsius gestionis, q̃ nō pōt expediri ꝓ parte, & haberi locū

2 lista. † Quæro in casu primo huius l. an hæc actio neg. gest. sit directa, vel ꝓria. dic, q ꝓria, vt hic no. gl. 2. versū & illa est directa, put directa sumitē ad dr̃iam utilis. & est ꝓria, qa datur gestori ad dr̃iam

3 directē, q̃ dat dño negotiorū. † Quæro, quare iudiciū fam. erc. semel intentatū amplius nō pōt intentari. R ū, vt no. p. gl. ff. fam. ercis. l. si filia, §. familiæ. & vide ēt ibi notatos casus, in quib. pluries

4 pōt intētari, de quibus pōt hic opponere, & soluere, vt ibi. † Vltimo ex gl. no. q̃ est dare actionē in gñe. & idē no. ff. de stip. ser. l. si seruus cōis Meuij, §. cū seruus. & hoc vr probari Instit. de act. §. j. & 2. & ff. de act. & obl. l. actionū gña. Hæc tū actio in gñe consistit in intellu, nec ex aliqua speciali mā dr̃ oriri, sicut nec animal, vel homo in gñe. Sinautē oritur ex aliqua spāli mā, tunc illa est spālis, & de ea genus suum ꝑdicatur. vnde verū erat dicere. Actio ex empto est actio, per quā quis ꝑsequitur, q ex ꝯctu empti sibi debetur: veruntū est aliqua mā generalis ad plura, & ex illa oriē actio, quæ generalis appellatur. sicut est certi cōdictio ꝓnalis, quæ cōpetit, vbicunq; certū petitur, vt ff. si cer. peta. l. certi cōdictio, in princ. & sic no. q̃ aliud est dicere actio in gñe, aliud actio gñalis.

LEX IIII.

1 *Actio neg. gest. quando detur.*
2 *Pupilla an teneatur ad impensas per suum negotiorum gestorem factas.*

Qui pupillæ. Casus. Mandatum tutoris non impedit actionē neg. gest. oriri inter gerētem, & dñm negotiorū. h. d. Et fm diuersas punctationes litera pōt intel

1 ligi duobus modis, vt in gl. † Opp. q̃ actio neg. gest. nō detur, sed mandati, arg. Instit. de obli. quæ ex quasi ꝯctu. § j. ēt si unus tutor mandet alteri, vt ff. mand. l. si procurator, §. ſi tutores. Sol. q̃ illud uerū inter casdē personas, non diuersas, vt hic, & pro hoc est casus. ꝑ. eo. l. si mandatū. Sed dubium est, an contēplatione pupillæ sit necesse eum gessisse. & dixit lo. q̃ sic. alii non, vt hic dr̃, in gl. fi.

2 dicam ꝑ. eod. l. si mandatū. † Quæro, an econtra pupilla teneatur ad impensas factas per hunc gestorem. dic q̃ sic, quatenus est locupletior, nō obstante mandato tutoris, quod habet obligare insolidum, ēt si nō sit utiliter gestum, vt ꝑ. mandatum. l. ēt. & ff. de proc. l. qui proprio. §. litis, quia illud inter mandantes, non inter mādatariū, & eū, cuius negotia geruntur sine eius mandato. q̃ est not.

LEX V.

1 *Obsequij necessitas non impedit actionem oriri.*
2 *Officium pro actu naturaliter persuaso capitur.*

Officio. Casus. † Nec necessitas obsequii impedit hanc actionē oriri. h. d. No. dr̃iam inter obsequium, & pietatē, vt in gl. & adde. Inter Deū autē & hoīem est religio, vt l.

2 veluti. ff. de iust. & iu. † Et attēde, quod in iure officiū. Qñque a sumit pro actu nātr pūuso, vt hic, qñque pro opera diurna, vt ff. de ope. lib. l. i. Qñq; pro publica authoritate, siue ptāte, vt §. de off. di uer. ma. p totū. Qñq; pro exercitio illius authoritatis, siue ptātis, vt ff. de iurisd. om. iud. l. j. & ff. de edil. edi. l. ediles, §. itē sciendum. Qñq; officiū dr̃ mādatū a lege, vel ab hoīe susceptū, vt no. in l. feminæ, ff. de reg. iur. Itē quia tex. loquit in pupillo, q̃ro qd in adulto. dic, vt in gl. hoc intelligo, qñ impēdit p respectū ad obsequiū ꝑstandum. Si aūt ultra, credo eum repetere, vt dixi in matre. §. eo. l. j. Et hoc qñ in negotiis, sed quid si in tutorib. petendis. & vr q̃ non repetant, quia liberti tenenē petere tutores ei dari, aliās punitur, vt l. 2. per totū, & maximē in §. fi. ff. qui pe. tu. In ꝓrium facit, qđ de matre dixi §. l. j. Sed sīe non est bonū, quia libertus plus astringitur, i. magis præcisè, q̃ mater, vt patet in d. l. 2. cogita benē.

ADDITIO.

a ¶ Officium quandoq;. Quot & quibus modis capitur officium. Adde Bal. in rubr. infra de oper. lib.

LEX VI.

1 *Curatoris datio facta in testamento non valet.*

Curatorem. Primo decidit vnā quæstionem præambulam ad quæsitum. secūda ibi, quod si.

1 † Casus. Curatoris datio non tenet in testamento, si tamen datus administrat ante confirmationem iudicis, tenetur act. nego.

a gest. hoc dicit. † In tex. ibi iure factum, a nisi sit datus furioso, vt §. de episc. audi. l. de creationibus. secundum Barto. ibi immiscuit ante confirmationem. Quæro, vt in glos. an iste possit pro libito administrationem deserere. dic quōd non, ex quo cœpit administrare, tutorem autem debet petere, vt in gl. cu. us autem expen, dixi §. eod. l. 2. Quæro an in casu nostro hæc actio erit directa, vel vtilis, puto quod directa, quia officium non arctat gerentē, aliās esset utilis, vt ꝑ. eod. l. curatoris.

ADDITIO.

2 ¶ In tex. ibi iure factum. Adde q̃ secus erat de iure sportum, vt l. pater Seuerinam, §. cognitionū, de cond. & dem. l. codicillos, in §. fi. ff. de vsufr. leg. & rat o, quare dare nō potest, quia curator datur petenti, & uolenti, vt in §. iuuiti. Instit. de cur. vnde non debet dari a testante. Et hinc est, quod etiam nu la cura est legitima, nisi prodigi, uel furiosi, vt l. de creationibus, §. de episc. aud. idē dicas in quolibet demente, vt dicit Bal. in l. sed & milites, in §. iam autem, ff. de excus. tut. ubi allegat tex. sing. in corp. ut hi, qui obligatus, circa med. Ite ergo tex. locum sibi uēdicat in adulto, sed non in prodigo, uel furioso, aut in alio demente fm D. Fran. de Are. hic, qui refert etiam, quod de æquitate canonica Arch. & Paude Leaza. 24. q. 3. in c. Cyprianus. volunt, q etiam in testamento dari possint, & dicit aduertendū esse, quia per istū tex. probatur, quod gl. in l. j. de excus. tut. dum dixit, q ibi fuit curator datus in testamento, malē loquuta est, quia in testamēto dari non pōt, ut est hic tex. Sed an curator generalis possit dari pupillo, dicas q̃ sic, sed non potest cū eius authoritate adiri hęreditas, l. cum in una. §. j. ff. de appel. nec etiā dari potest in testō curator bonis, vt est tex. iuncta gl. in l. Lucius, §. Mętia. ff. ad Treb. nec etiam datur uentri, ut d. gl. in l. si mulier, ff. quemad. testā. ape.

LEX VII.

Si ab eo. Casus. Pro rata, qua creditor succedit debitori, hæc actio extinguitur, & pro reliqua salua manet. h. d. Opp. de l. si compensandi. ꝑ. de hær. instit. sol. vt glos. fin.

LEX VIII.

Aduersus. Primo dictum. secūdo remouet obiectum annectendo rationem. secunda ibi, nec oberit. Casus, actio nego. gest. velut personalis, non tō l. tur spacio longi temporis, sed xxx. ann. h. d. Nota, q ratio administrationis potest peti ad xxx. ann.

LEX IX.

1 *Actio neg. gest. datur ratificanti exactionem pecuniæ factam suo nomine.*
2 *Creditor an possit ratam habere hanc exactionem.*
3 *Ratihabitio in quo æquiparetur mandato. & nu. 6.*
4 *Negotium quot modis alienum dicatur.*
5 *Actio nego. gest. vnde oriatur.*
7 *Condictio indebiti quomodo, & vnde nascatur.*

1 **Si pecuniam.** Casus. † Ratificans exactionem pecuniæ suo nomine factam habet actionē

2 neg. gest. a h. d. No. q̃ in negotio, quod est nostrum ratihabitio-

b ne, hæc actio nascitur demum ratihabitione secuta. b Opp. quod tex. in princ. ineprè dicat, si pecuniam tuam, quia propriē illud dr̃ alicuius, quod est sub dñio illius. ita quōd illud uendicare potest directa, vel utili rei uendi. vel quasi, vt ff. de au. & arg. leg. l. Quintus, §. argento. & l. scribitur, in princ. sed hæc pecunia non est sub dominio creditoris, sed sibi debita, ergo &c. Sol. ut glo. j. quæ ex-

c ponit tua. idest tibi debita. & sic ponitur hic c impropriē. † Opp. po.

2 q̃ creditor iste hanc exactionem ratam habere non possit; quia non suo nomine est facta, vt est facta, vt ff. eod. l. si pupilli. §. sed si ego. Sol. ut in 2. gl. in princ. f. q̃ hic debet intelligi, q̃ suo nomine exegerit, aliās ratum haberi non posset, quod intellige uerum. & ita subau ii ad gl, nisi re perempta, vel præscripta, vel aliter ad impossibilitatē dandi deducta, vt not. in l. mater, ꝑ. de rei uend. Opp. tertio. q̃ contra debitorem agere debeat, non contra eū, cui solutio facta fuit, vt ff. eo. l. soluendo. Sol. ut in ead. gl. vsque ad fin. f. q̃ illud uerum, qñ non mandauit, nec ratum habuit, vel etiā ratum habere nō potuit, vt in prin. huius gl. Opp. quarto, q̃ agi nō possit act. nego. gest. ex eo, quia ratihabitio æquiparatur mandato, vt ꝑ. ad Maced. l. fi. & de reg. iur. l. semper. Sed ubi intercessit mandatū, datur actio mādati. & de neg. gest. vt ꝑ. eo. l. si mandatum. sol. pluribus modis, vt in gl. fin. Primo fm Io. q̃ qñ hr̃ ratum negotium a præsente gestū, tunc æquiparatur mandato, & dātur actio mandati, vt in ꝓrio. & pro hoc facit l. qui patitur. & l. si pro te. & l. si remunerandi, §. si passus, ff. mād. aut habetur ratum negotium gestum ab absente, & tunc datur actio neg. gest. vt hic. & hāc sol. tenuit Dy. sed non placuit Iac. Butr. quia tunc nō ratihabitio, sed præsentia esset illa, quæ haberet uim mandati. Secundo dicit gl. & multum notabiliter, q̃ tunc datur mandati, quādo mandatum præcesserat, sed suspectum non erat. sed audito, q̃ mandans erat dedigna-

ADDITIONES.

a ¶ Habet actionem neg. gest. Actio neg. gest. cui competat, & quando, ex quibus vide per D. Soc. consi. 16. incip. Ex his quæ in fac. ver. j. quia præfati. cum versi. seq. vsque ad fin. in j. parte.

b ¶ Ratihabitione secuta. Adde D. Soc conf. 158. incip. visis processu & sententijs. vers. item in prima causa, in fi. in 2. par. quod ratihabitione actus gestus nominemo dicitur meus, & de materia ratihabitionis sume fundamenta, quę tibi dat hic D. Franc. Aretinus, quem uide.

c † Ponitur hic. Quia dominium non transit, an autem isto modo poterit pecunia accommodari, vide tex. in l. 3. §. fin. cum l. seq. ff. commod. est enim differentia inter suum & debitum, vt not. gl. in clem. auditor, in ver. debitum, de rescrip.

dedignatus, mandatarius processit ad gestionem, & dñs ratũ habuit, & ideo tunc datur mandati, quia gerere vĩ prætextu prioris mandati, & ita vĩ dñs ratum habere. Hic verò nullum mãdatum præcesserat. & pro hac fol. facit extra de procur. licèt, lib. 6. vbi casus factus de ista fol. Et hæc in se uera, sed dicunt. Tertio soluit glos. q̃ in l. semper. sit speciale in fideiussione. de iudicio sisti. hæc non ualet, quia bona ratio specialitatis reddi non potest, nec rõ gl. est bona: quia specialia non sunt extendenda, vt ff. de legi. l. qd
3 non ratione. † Quarto modo sol. glos. q̃ ratihabitio æquiparatur mandato quo ad effectum, sed non quo ad speciem actionis. hãc tenet Iac. Butr. Sed certè per eam nõ soluitur ꝓrium. de l. ip, in fi. vbi datur actio mandati. Ideo istæ solutiones per dñm meũ coniungebantur sic, quia aut quæris, an ratihabitio æquiparetur mãdato quo ad effectum obligandi, & dic q̃ sic, vt l. fi. j. ad Macedo. & hoc uult sol. Aut quo ad speciem actionis producẽdæ, & tunc aut negotium est gestum absente dño, & nullo prius præcedẽte mandato, & tunc datur actio neg. gest. vt hic, & non mandati. & sic isto casu non æquiparatur. Aut prius præcesserat mandatum quod tunc ille respuerat; sed postea pœnitentia ductus gessit, & ille ratum habuit, & tunc æquiparatur, & datur mandati, vt hic in secunda sol. & in d. c. licèt. Aut negotium gestum est pñte dño, & tunc aut illud est dño euidenter utile, & tunc ex sola pñtia datur mandati, vt l. qui patitur. & l. si remunerãdi, §. si passus, ff. mãdati. & est ratio, quia uoluntas mea pp euidentem utilitatem vĩ procedere; aut illud non est euidenter utile. Et tunc sola pñsentia non æquiparatur mandato, sed una cum ratihabitione postea se
4 cuta; ideo datur actio mandati, vt d. l. semper, in fi. † Quæro modò quot modis negotium dicitur alienũ. & rñdeo, vt hic in fi. gl. f. q̃ duobus modis, s. cura, & solicitudine. & isto modo negotia pupilli dicũr spectare ad tutorem, vel furiosi ad curatorem. Item re ipsa, vt, qñ in re mea impendis utiliter, vel necessario. Itẽ ipso gestu, vt, qñ soluis creditori meo nomine meo, vt ff. eo. l. soluendo. Itẽ ratihabitione, vt hic. Et scias q̃ hæc verba, sunt magistralia, vt ibi no. Item dixit Bar. q̃ aliis modis negotium potest dici alienũ,
5 de quo ibi plenè per eum. † Nunc reuertor ad id quod §. tãgit gl. & quæro in negotio quod est alienum ratihabitione vnde nascatur hæc actio, an ex gestione, an ex ratihabitione. Et rñdet glo. q̃ ex ratihabitione. & idem no. in l. mater, j. de rei vend. & ff. eo. l. si pupilli, §. idem ait. Et hoc etiam tenet Dyn. in c. rati. extra de reg. iur. Sed Pet. dixit quod ex neg. gest. sed pp ratihabitionem secutam. & pro hoc inducit l. dispensatorem, ff. de sol. vbi tex. dicit, q̃ tollitur actio si non habet ratum. si igitur tollitur, vt ibi dĩ, sequitur quod erat nata. Sed Dy. & gl. rñdet ibi quod tollitur; quia natiuitas impeditur. Item probat Pet. ex eo, quia actio neg. gest. nõ debet ex unius uoluntate pendere, vt ff. eo. l. Pompo. quod faceret si ex ratihabitione, & sic ex uoluntate ratum hũris nasceret. rñdet Dy. q̃ l. Pomponius, debet intelligi in aliis speciebus, non in ista quarta specie cum Pet. tenet Iaco. Bũtrig. ex eo, quia paria sunt ab initio esse tale, vel ex postfacto redire ad tale, vt l. fin. ff. re. amot. sed sic est quod si negotium fuisset meum a princ. daretur mihi actio neg. gest. ex istius gestione: ergo & idem dicẽdum est si fiat meũ ex post facto per ratihabitionem. & pro ista rõne non cauillãdo literã est casus istam rationẽ faciens in proposito. ff. eo. l. si pupilli, §. idem ait. versi. at quin. Item pro hac parte facit, quia quoties duæ causæ concurrunt ad unum, & eundẽ effectum, & vna per prius, alia per posterius effectus denominatur a priori, nõ a posteriori, qui venit ad ualidandum primam, vt ff. de pac. l. legitima. & de re. perm. l. ex placito. & ff. ad Treb. l. si quis priore. Sed ratihabitio hæc solum uenit, vt faciat negotium eius qui ratum habet, vt l. si pupilli, §. item quæritur. & §. idem ait. hinc est, q̃ ratihabitio non est causa gestionis, sed econuertio. hanc opi. sequitur & Bar. arguendo a vi nominis. nã actio quæ cõpetit ratihabitione secuta appellãt actio neg. gest. nõ ratihabitionis. Itẽ tex. ff. eo. l. 3. §. hæc actio. dicit q̃ hæc actio oritur ex neg. gest. & indistinctè loquit, & sic in quacunq; specie neg. gest. cũ de opposito non ca
6 ueatur lege. Et istæ rõnes fortissimè faciunt ꝗ gl. † Sed pro gl. facit primo, quia ratihabitio æquiparatur mandato, vt l. fi. j. ad Maced, sed constat, quod ex rebus gestis uigore mandati non nascit actio ex gestione, sed ex mandato, vt ff. mand. l. si remunerãdi. §. j. ergo & in gesto sine mandato nasci debet ex ratihabitione. Secundo, quia obiõ parit actionẽ. l. licèt. §. ea. ff. de procur. sed gestio neg. quod non sit alicuius alterius de prædictis modis non parit obiõnem, & per ꝗs nec actionem. sed in negotio quod est alienũ ratihabitione. ipsa ratihabitio obligat ubi prius obiõ nõ erat. d. l. si pupilli, §. item q̃ritur, & §. idem ait. & si ipsam obligat, ergo & actionem producit. & sic ex ea, non ex neg. gest. dẽ oriri. Et has duas rationes faciebat dñs meus pro glos. Sed eis non obstantib, teneo aliam partem per rationes, & iura §. allegata, & etiam per
7 aliud simile. † Nam cõdictio in debiti nascitur ex quasi ꝗ̃ctu per solonem, & repetitionem celebrato, vt Inst. de ob. quæ re ꝗ̃hunt. §. his quoque, & de ob. quæ ex quasi ꝗ̃. §. item his. & tñ ratihabitione eius cuius nomine est solutum, secunda condictione indebiti, quæ ex præambula solone nascitur ratum habens tenetur, vt ff. de cond. ob cau. l. si procurator falso. Ad rationes prædictas rñdeo. Et ad primam, q̃ mandatum & ratihabitio æquiparãtur, sed non quo ad omnia, vt hic no. & maximè in proposito producendæ ex le actionis, quia mandatum est causa gestionis, hic cõtra gestio, est causa ratihabitionis. Ad secundam rñdeo, q̃ ratihabitio obligat pp se, sed non ex se parit obligationem, vt est uidere in additione hæreditatis, quæ facit teneri hæredem ex præambulo contractu defuncti, & illa actione qua defunctus, & tamen ex se illa non producit. concludo igitur, q̃ ex neg. gest. oritur, sed propter ratihabitionem secutam domino, & contra dñm detur, & sic si quæratur vnde oriatur dicendum est ratihabitione secuta. Et hoc in ista specie qñ negotium est alienum ratihabitione. qñ verò est alienũ altero de tribus aliis modis, quicquid Dy. in c. rati. dic, q̃ nascitur ex solo negotio gest. absq; ratihabitione, vt d. §. hæc actio. Item quia nascitur nego. gest. furiosi, vt ff. eo. l. 3. §. si furiosi. vt tũ furiosus non potest habere ratum, vt ff. loc. l. qui ad certum. Item patet ex eo, quia oritur inter ignorantes, vt ff. de act. & obl. l. ex maleficiis, §. si quis, & Inst. de obl. quæ ex quasi cõtra. §. i.

LEX X.

Si seruum. Casus. Expensa facta in curando seruum vti Iem domino repetitur act. nego. gest. hoc dicit. Quæro si erat inutilis, dic vt in glos. Quæro si utilis erat quid si expensa non profuit. dic quod nihilominus repetitur, quia sufficit utiliter cœptum, vt ff. eo. l. sed an ultro. §. j. versi. & ideo. vbi casus, quem vide pro huius declaratione.

LEX XI.

1 *Pietas personas concernit non ipsas res.*
2 *Pietas materna quando non impediat repetitionem.*
3 *Mater filium alimentans viuente patre expensas. repet. & nu. 4.*
4 *Impensam animo repetendi factam esse quis probabit.*

Alimenta. Diuide in duas: Primo, quando impedit circa personam. Secundo, quando circa res, secunda ibi, si quid autem. Casus. Si mater expendit circa alimenta filij non vĩ in dubio habere animum repetendi. secus si impẽde-
1 rit circa res ipsius. h. d. † No. pietatem concernere potius personas, quàm res. Item q̃ fauorabilior est expensa facta circa personam, quàm circa res, licèt non sic sit repetibilis. hinc est, q̃ mater redimens filium, ab hostium captiuitate non repetit, quod impẽdit nisi fuerit protestata, vt in tex. not. j. de capt. l. liber captus. & ibi de protestatione not. Opp. q̃ mater non repetat alimenta facta in filium non illa ratione, quàm ponit hæc litera; scilicet materna pietate. sed alia, scilicet quia pater erat sibi facturus gratis, vt §. eo. l. 2. in fi. Sol. quod ratio hic posita procedit patre mortuo, sed eo uiuente procedit l. contraria. hoc uult gl. vsque ad ver. aut mortuo. Oppo. secundo, q̃ etiam eo mortuo non repetit ex eo, quia pietas materna obstat, sed ex eo, quia mater tenetur eũ alere, & ad hoc cõpelli põt, vt l. nec filium, j. de pa. potest. sol. vtre-
a quitur. in gl. f. q̃ illud verum filio existente infra ætatẽ triennalẽ[a] nam tunc ẽt si protestata fuisset non repeteret, quia sunt nõ aliena, sed suum negotiũ dĩ gessisse, cum ad illud faciendũ esset obstricta de iure, nec eadẽ sol. debet parere liberationẽ, & inducere
2 repetitionẽ, vt ff. de cond. inde. l. cum his, §. si fideiussor. & de sol. l. hoẽm, §. fi. hic ergo loquitur cũ ætatem triennalẽ excessit. † Oppo. tertio, q̃ supposito patre mortuo, & filium excessisse ætatem triennalẽ, q̃ materna pietas non impediat indistinctè repetitionẽ: sed debeat considerari quantitas impensarũ, & facultas utriusq;, qualitas ẽt personarum, vt ff. de don. inter vi. & vxo. l. vtrũ. & ff. cõmo. l. in rebus, §. possunt. & de lib. agno. l. si quis libertus. vsq; ad §. si vel parens. Sol. ꝓ intendo ꝓrium. & sic hęc, f̃m illas, vt sequitur. in glo. vsq; ad ver. & idẽ in auia. Sed hic aduertendũ, nam dicet speculatiuus, si f̃m illas leges hoc debet intelligi sequeretur, q̃ pietas materna non hr̃et aliquid operari, quod est ꝗ̃ istã l. nisi dicamus rõnem hic positam fuisse inanem & frustratoriã, q̃ non est dicendum, vt j. cõia de leg. l. 2. in fi. ideo dico, q̃ ubi extraneus nõ repeteret f̃m illas ll. nec mater. Vbi verò extraneus repeteret pietas mr̃na de qua constat repetitionẽ impedit. & vbi de ea dubitetur ad ꝓiecturas, hic no. in gl. recurritur, vt mr̃ inops non reddatur voluisse donasse filio diuiti. & ecõtra mater diues credatur
3 donasse filio pauperi. Et ubi neuter pauper, vel uterq; diues qualiter impensæ cõsiderentur, vt si tanta est, non sit uerisimile eam donasse filio, tunc repetat, & si modica sit quam extraneus repeteret tunc pietas mr̃na præsumitur interuenisse; & ideo tũc non repeteret, vt hic. Opp. quarto, q̃ si mr̃ alimentet filiũ patre uiuẽte, q̃ ipsa nihilominus repetat, cuius ꝓrium dicit gl. in princ. vnde vĩ obstare in Auth. vt lic. mat. & auiæ, §. illud quoque, col. 9. fol. vt sequitur in gl. videlicet, q̃ interdum pater uiuit, & durat matrimoniũ, & tunc a filio, non repetit, vt §. in prin. gl. Sed an patre, maritoq; suo, cuius negotium vĩ gerere cum ipse filium proprium reneatur alere, vt j. de bon. q̃ lib. l. fi. §. hoc proculdubio. & dicit Iac. Butrig. q̃ sic. quod puto nisi maritalis, & domestica affectio aliud inducat, vt §. l. j. in fi. & l. rem legatã, j. de lega. Aut matrimonium erat dissolutum diuortio, & tũc si culpa mariti debẽt alimentari apud

ADDITIO.

a ¶Triennalem. Adde bon. gl. in l. j. in ver. ex eo tempore. & quod ibi no. in ap. ob. in uer. & tunc apud matrem, ff. ubi pup. edu, deb. no. Bar. in l. fi quis, §. fi. mater, ff. de lib agn. & Bal. in Romnem, infra ad Tertul. & in l. 2. C. ubi pup. edu. deb.

apud matrẽ expensis prĩs. & ideo tũc a patre repetit: nec affectio maritalis locũ habet, cũ maritus affectionẽ dissoluerit. aut culpa fuit vxoris, tũc alunt penes prem, & dicit gl. expẽsis matris, q̃ est no. qa in d. §. illud quoq; hoc nõ dĩ. Sed puto gl. veram quoniq; filius tres annos habuerit, quia vsq; ad illos tenet mr̃ filiũ alere, vt §. no. in gl. sed post illos nõ credo eã teneri, licet diuortiũ fecerit, nisi maritus & filiꝰ essent sopes, & ipsa locuples, vt d. §. illud quo q; ver. sinautẽ. Nec ob. q̃ vbi culpa viri fiat diuortiũ, tũc alimẽtãtur filij penes mr̃em expẽsis prĩs. illud iõ, qa pater tenebat eos ale re prius suis expẽsis. vt d. §. proculdubio, & hanc op. puto esse de mẽte legislatoris, licet gl. hic, & j. de diuor. apud quẽ libe. educa.
4 de. auth. si pater. videat aliter sentire. † Cõcludo ex p̃dictis hãc materiã sic, qñq; mater expẽdit circa alimẽta filij. qñq; circa res patrimoniales filij. qñq; circa alia vtilitatẽ filij pcernentia, vt accusando tutores de su. pecto, & petẽdo ei tutores dari. Primo casu, Aut mr̃ de iure tenebat illa alimẽta prębere, vt, quia filius nondũ erat
a triennalis, vel erat inops, & mr̃ locuples: & tũc nõ repetat, etiam si fuerit protestata [a]. Et est rõ, qa in actu necessario & a iure determinato, ptestatio nihil opat: vt hic i gl. & rõ rõnis est, ne eadẽ p̃statio pareret liberationẽ, & repetitionẽ: vt §. dixi. Aut mr̃ nõ tenebat de iure illa præstare, & tũc, Aut alius tenebat id facere, & repetit ab illo, nõ a filio, ẽt si ille alius sit pr̃: vt §. dixi. & pbat in l. Nesennius. ff. eo. ibi dũ litera dicit. finge patrẽ peregre esse. Aut alius nõ tenebat id facere, & tũc, Aut alius erat facturus gratis, & tunc non repetit: vt §. eo. l. 2. in fi. Aut alius nõ erat facturus gratis. & tunc, Aut expendit, vltra q̃ deceret, & tũc illud excessiuũ nõ repetit. vt ff. comm. l. in rebus. §. posset. & arguit. §. eo. l. 2. & l. si seruum. Aut vltra q̃ deceret non expẽdit. & tunc, Aut fuit ptestata, & tũc repetit vt. ff. eo. l. nesennius. Aut non fuit, ptestata, & tũc, an videat donasse recurrẽdum est ad cõiecturas, de q̃ bus §. dixi in tertio ꝓrario, ; hęc diuortio non facto. Eo vero facto f̃m glo. variat persona & impẽta. Ego puto variari solũ pson̄ã, apud quã. non aũt impẽsa, qa circa ea ius primæuũ seruat. & sic seruãdo æqualitatẽ magis sequimur, si bene pẽderet. Sed o vero casu. f. qñ impẽdit circa res eius. dic. Aut pstat, quo animo ꝗ̃ impẽdit, & illud scrua. Aut dubitat, & p̃stimit fecisse ad o repetẽdi, vt hac l. in fi. & in gl. seq. eius animus tũ nõ attẽdit, vbi alius fuisset gratis factur[a], vt §. e. l. 2. in fi. vel ẽt si, phibita fecerit, vt. j. eo. l. fi. Tertio casu dic, vt dixi. §. e. l. 2. Quæro, an dicta in mr̃e habeant locũ in auia. dic, q̃ sic. vt in glo.
5 † Quæro quis debeat ostendere, qd impẽta facta in rebus fuerit, fa cta ad o repetẽdi. Quidã, q̃ filius. hæc truffa. qa tũc probaret ꝗ̃ ipsum. Præterea est ꝗ̃ hanc f̃am. alij, q̃ mr̃, sed tunc ob hæc l. in prĩ. & ff. e. l. nesennius. Sed rñdebãt qdam, vt hic f̃m illas, vt sic in dubio non habeat aĩm repetẽdi, nisi fuerit ptestata. alij, & melius, q̃ ria in expẽsis factis in alimentis hic in factis in rebus, in q̃ bus non præsumit animus donandi. Iõ hoc ostendit o ipso, q̃ de ꝗ̃rio non pbatur, vt in gl. & hæc vera, vt pbatur ex aduersatiua hic posita, q̃ dẽt aduersari in facto, & in iure, ex quo non est adiũcta copula, vt ff. ne quis eũ, q̃ in ius vo. est vi eximat. l. 2. Quærò, mr̃ dotauit filiã inopẽ, dic, qd̃ non repetit, ẽt si se tenere pstauit, quia errore sublato remanet causa pietatis, vt. ff. de cõdi. inde. l. cum his. §. si mulier. & ita notant ibi doct. pro hoc etiam facit, quia participationẽ habet cum alimentis, vt. j. de re. do. l. vbi. ver. ita tamen.

ADDITIO.

a Etiam si fuerit protestata. Vide d. Fran. de Are hic, & adde d. Soc. consi. 161. inci. pro decisione præsentis consultationis. ver. confirmatur. nam ratio. in 2. parte. quod mater astringitur ad alendos filios eadẽ ratione, qua astringitur ad alendos filios descendentes.

LEX XII.

1 *Filius in potestate, an repetat, quod soluit pro patre. & nu. 2.*

Si filius. Primo dictũ bimẽbre in genere. Secundo infert ex secundo membro ad q̃ stũ in specie. sed a ibi, si igitur, Casus. filius in postate soluẽs pro patre non repetit. idem
1 in emancipato, si aso donandi facit. † Op. q̃ imo filius in ptãte solues repetat, quia in peculio castrensi pro patre fa. hr̃. vt. ff. ad mace. l. 2. Ideo repetere dẽt ad instar emancipati. sol. vt in glo. quod hic soluit de peculio profectitio, quod etiam hodie quæritur patri. Si
2 autem de castrensi locũ habet contrarium. † In peculio autem aduentitio duæ sunt opi. vna, q̃ repetat, sed non viuo patre, qa pecuniæ solutæ vsumfru. debent habere. Alia quod nullo tempore repetat, quia donare videatur per hanc. l. Quidam dicunt, q̃ ista l, pbat totum ꝗ̃rium ut ibi in fra aso donãdi, sed forte illud refertur ad filiũ emancipatũ, ante, & sic secundũ Io. in filio in potestate hic vĩ casus, q̃ nullo modo repetat. Pet. & docto. dicunt, q̃ si constat de animo, illud seruari dẽt. In dubio vero debet distingui. Aut de bitum erat paruum, tunc uidetur animo donãdi, aut magnum, & tũc animo reperendi. arg. ff. de don. inter vi, & vx. l. sed utrunq;. & de pba. l. cum de indebitis. qd̃ satis placet, sed eandem distinctionem facio in filio emancipato, qa eadẽ est ratio scilicet filialis pietas, ĩ casu aũt quo repetit, dic, Aut pr̃ habet usumfru. & tunc mortuo patre, Aut nõ siue peculiũ sit castrẽse ut quasi, siue adutitiũ, ut ĩ casib. not. in auth. excipit. ut. j. d bo. q̃ h, & tũc statim repetit,

LEX XIII.

1 *Maritus an statim teneatur impendere in curando vxorem egram.*
2 *Maritus negligens in vxore curanda in quo puniatur.*
3 *Maritus, an teneatur alere vxorem non sibi cohabitantem.*

Quod in vxorem. Casus. maritus impendens in curando uxorem ęgram non repetit. impendens uero in funerando eatenus repetit, quatenus
1 dos ad patrem reddit. hoc dicit. † Quæro, an maritus teneatur cõ-
a tinuo impendere in curando uxorem ęgram. dic aut ęgritudo nõ prohibet eam esse in obsequio uiri, & tunc tenetur eam alere, & curari facere. ar. ff. commoda. l. in rebus. §. possunt. & ff. de ope. lib. l. sicut, coniuncta l. uerbo uictus. ff. de uerb. sign. Aut ęgritudo ꝓhibet eam in seruitio uiri. & tunc si est dotata, uir tenetur facere expensas secundum quantitatem dotis, ut ff. sol. matrimo. l. si cũ dotem. §. sinautem in seuissimo. Et intelligo secundum quantitatem dotis id, quod ex dote redigitur, ut. ff. de adimen. lega. l. cum unus, in princ. & §. fi. & ff. ad treb. l. imperator. accedat. ff. ubi pupil. edu. de. l. ius alimentorum. §. modum. ubi autem red. ditus dotis non sufficeret, tũc pro eo pluri videtur gl. dicere, q̃ etiã tenetur. ideo in d. §. sinautẽ in seuissimo. subaudit maxime. Sed ueritatem collige ex sequentibus. Si uero non est dotata, & tunc, Aut mulier habet aliũde, unde potest se facere curari, & tunc maritus nõ tenet expensam de ꝓprio facere. Ideo si facit, dicit marit ali affectione fecisse, & nõ repetit, ut hic, q̃ intellige, nisi protestatus tũc fuerit, ut ff. eod. l. nesennius. Aut nõ habet aliunde, & tunc si habet patrem, uel alij, q̃ de iure tenet eam alere, & tunc maritus similiter non tenet, ut. l. quod si nulla. ff. de relig. quod si facit, tũc dubitari potest, an a patre reperere possit, & si fuit protestatus dubitari potest, ꝓpter maritalem affectionẽ, ob quã uĩ fecisse, ut hic. In ꝓrium facit, quod de matre alente filium dixi. §. eo. l. alimenta, quẽ pater alere tenebat. Nam dixi f̃m doc. quod a patre repetit. & ꝗ̃ hoc facit. d. l. q̃ si nulla. licet aliqua diuersitas uideat, qa uxor fuit in seruitio uiri, & curata ęperat redire, sed filius nõ fuit, nec curatus erit in seruitio matris, sed patris. Sinautem alium nõ hẽr, qui eam alere reneat, tũc maritus facere tenet, ut. d. l. qd̃ si nulla. & j. unde uir, & uxor. auth. præterea. & isto casu ꝓcedit gl. in d. §.
2 sinautem in seuissimo. † Quæro in casibus, in q̃ bus dixi maritũ te-
b neri, quid si neglexit, [b] & ita obiit. dicit gl. ff. fo. matri. l. si ab hosti bus. §. quod omne cõmodũ, qd̃ esset habiturus ex dote uigore pacti initi, perdit. & idem dico si uigore alicuius statuti partem alij q̃
3 deberet, lucrari. quod no. † Quæro uxor non est ęgra, nec in seruitio uiri, sed est extra eius domum, an maritus teneat eam alere. dic f̃m Ia. de ar. & Cy. Aut est culpa uiri, & tenet. ar. j. de insti. & substi. sub condit. fac. l. i. & ff. de ꝗ̃hen. empt. l. habeo scribit. Aut vxoris. & non tenet. ar. l. si ea. j. de cond. inter. & ff. de ac. emp. l. Iul. §. offerri. & diceret culpa uxoris interuenisse, si propter dotẽ quã ipsa promisit, & nõ soluit. hoc euenit, ut in Auth. de nõ eli. secundo nub. §. illud. in fin. Et, quia deceptis, & non decipientibus iura
c subueniunt. Sed ubi non esset eius culpa, sed patris, uel fratris[c], q̃ dotem promisit, & non soluit, ꝓpter quod maritus eam remisit ad eorum domum, dubitari magis potest. Sed tamen uidetur, qd̃
d nec tunc eam alere teneatur, [d] quia text. parificat hos tres casus, scilicet mulierem dotem promisisse, uel patrem, uel extraneum in d. §. illud quoq;. & est ratio, quia omni casu dos est mulieris, & propter onera matrimonij promissa.

ADDITIONES.

a ¶In curando vxorem ęgram. Adde de hoc vltra aliam dist. quam hic ponit Bar. eũdẽ in l. diuortio. §. si vir. & ibi apo. ff. fo. ma. Ro. cõs. 517 & Pan. cõs. 85. vol. j.
b ¶Quid si neglexit. Sed quid si maritus nolens impensas, & debita alimenta præstare vxori, & alius præstaret cõtra eius prohibitionem, an ab eo repeti pñt. vide per d. Soc. cõs. 287. inc. visa, ptestatione. ver. j. rõ. circa fi. in par. char. 205.
c ¶Patris vel fratris. Iac. no. fin. Raph. Cu. in l. si cum dotem. §. si marius, ff. solu. ma. vbi omnino per Alex. & in l. si donaturus. §. j. ff. de cond. ob cau. & ipse consi. 40. volu. 4.
d Alere teneatur. Adde d. Soc. consi. 79. inci. circa præsentem consultationẽ, versi. quam conclusionem. & ver. confirmatur. in 2. parte. char. l. quod marius. quando ducit uxorem, ex quo incipit sustinere onera matrimonij, uxor cõstituitur in mora irregulari, & ipse potest alimenta petere, sicut uenditor tradendo rẽ, secus si data fuerit dilatio a marito soluendi dotem.

LEX XIIII.

1 *Actus idem diuersas producit actiones.*
2 *Actio neg. gest. vt contra dominum auctoris detur, quid requiratur.*
3 *Actio neg. gest. quando simul mulieri, & gestori competat.*

Si mandatum. Diuide in duas. Primo de actione dãda inter gestorem, & uxorẽ non mãdantem. secundo de actione dãda inter gestorem, & maritum mãdantem. sed a ibi, si sane. Casus, mandatũ impedit actionem ne-
1 go. gesto. ĩter easdem pson̄as, nõ inter diuersas. h. d. † No. q̃ idem actus potest producere diuersas actiones respectu diuersarũ pson̄arum, uel melius nõ est idem actus, sed diuersus, ut dixi. §. eo. l. si pecuniã. No. q̃ est dare directã actionem neg. gest. & ꝗ̃riã. directã dat domino negotiorum, contraria dat gestori, ut hic, & institr. de ob. ex quasi ꝗ̃. §. j. Item no. quod sũt est dare actionem mãdati directã, & ꝗ̃riam. directa competit mandãti, contraria mãdatario ut hic. & j. mand. l. j. & in quibus casibus directa, & contrarã locũ habeat, scripsi. j. eod. l. curatoris. † Itẽ nota, quod ad hoc ut actio neg. gest. detur gestori ꝗ̃ uerum dominum, non expedit, qd̃ eius cõtemplatione sit gestum, ut hic in prin. in litera ꝗ̃ius. Opp. ꝗ̃ hoc ultimũ, quod imo sit necesse, ut eius cõtemplatione sit gestum. ut

stum, ut ff. e. l. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. So. ut in gl. j. & primo fm Io. iste tex. intelligatur fm illum, ut hic si contemplatione vxoris et gesserit, sed hec violat literam istam in prin. dum dicit solius mariti secutus. Quare gl. rñdet, q̃ in l. ꝓria debet subaudiri dictio, maxime, & hic per istum tex. & l. si pupilli. in prin. ff. e. Et hæc vera ad casum nostrum. Tñ, vt opi. cõcordetur distinguit Iac. But. dñs meus. & doc. cum quæritur, nunquid gerens debeat scire negotium ad alium pertinere, & eius contemplatione gerere, vt hæc actio sibi competat, nec ne. Dic, qa Aut gerens non habet animum aliquẽ sibi obligandi, quia credit negotium esse proprium, & tunc hæc actio, nec alia locum habet, sed retentionẽ tñ habet pro impensis. ff. de condi. indeb. l. si in area. Fallit in causa fauorabili. ff. de relig. l. at si quis. §. ant epe. & fi. Item in casu l. si quid possessori. ff. de peti. her. quod declara, vt dixi in l. nec in tentio. §. de transac. Aut gerens hẽt animũ sibi aliquem obligãdi. & tunc Aut queritur in negotio, quod est nostrũ ratihabitione tñ, & tũc oportet, q̃ contemplatione illius sit gestum, alias non potest ratũ haberi, nec actio oriri, vt ff. e. l. si pupilli. §. si ego. ver. idemq;. & de calum. l. ij. in fi. & ff. de prec. l. si seruus. Fallit in subsidium reperẽpta, vel præscripta. ut ff. e. l. fi. & j. de rei ven. l. mater. & ẽt fauore libertatis, vt j. de his, qui a nõ do. ma. l. j. & in hoc negotio, q̃ cedit opi. Io. Aut queritur in negotio, quod est nostrum alio modo, q̃ ratihabitionem. & tunc Aut ille, qui gerit in animo obligare, est dñs negotiorum, & non est dubium, q̃ ipse tenetur actione neg. gest. ut per hunc titulum. Aut ille non est dñs negotiorum, & tũc aut ad illum spectabat negotium cura, & sollicitudine. & tunc ad hũc neg. ge. competit ꝯ uerum dñm, licet eius cõtemplatione nõ sit gestum. vt. §. co. l. qui pupille. & hic, & ff. e. l. si pupilli. in prin. & potest esse ratio, quia verus dñs repræsentatur in eo, cuius cõtemplatione geritur. pura ei' tutoris, curatoris, vel procuratoris. Aut negotium spectabat ad eum, cuius cõtemplatione gessit re ipsa, non tñ plene, vt est videre in negotijs peculiaribus. & tũc dic, vt ff. eod. l. si pupilli. §. sed si ego. Aut negotiũ nullo mõ spectabat ad eũ cuius ꝓtemplatione est gestũ. & tũc ille non obligat. sed verus dñs sic. licet eius ꝓtemplatione non sit gestũ, attenta magis veritate q̃ opi. vt. ff. e. l. si pupilli. §. si Titij seruũ. & l. cũ putaui. † Opp. 2. q̃ actio ne. gest. nõ cõpetat pariter mulieri, & gestori, cũ gestori det cõtraria, mulieri directa, vt in insti. de obli. ex quasi ꝯctu. §. j. So. q̃ actio ne. gest. competit vtriq;, vt hic, sed diuersificatur noſe vna ab alia, vt in ꝯnio. & in gl. 2. & 3. in prin. Op. q̃ imo non detur actio ne. ge. sed mandati, cum hic intercesserit mandatũ: vt inst. de obl. ex quasi ꝯctu. §. j. Sol. q̃ hic mulier non mandauit, sed maritus, vt sequitur in gl. Op. 4. q̃ non actio neg. ge. sed in factum det. ff. mã. l. si tibi mandauero. §. si curatoris. Solu. vt in e. gl. f. quod ibi nil fuit impensum in negotijs absentium, hic sic in negotijs mulieris. & sic ibi negotium est absentium ratihabitione. hic re ipsa, licet sit versũ, quod in negotio, q̃ est nrum ratihabitione, tñ quo ad actionem in factũ, de qua opponit, dic melius, quod ibi de actione dãda absentibus ꝯ mãdantes. hic de actione danda mulieri ꝯ gerẽte. Op. 5. q̃ mulieri nedum contra gestorem, imo & contra maritũ, qui mandauit detur actio neg. gest. vt. ff. eo. l. nã, & seruus. §. fi. So. vt in gl. quæ confitetur contrarium, & bũ, qa maritus mandãdo gerit per alium sine aliquo mandato sibi facto. Sed tunc. 6. ꝯ glo. extra opp. q̃ non agat mulier contra maritũ actione neg. gest. sed in factum, vt d. l. si tibi mãdauero. §. si cure, in fi. Sol. q̃ ibi in negotio, q̃ erat absentium ratihabitione, q̃ cum ratum haberi non posset, quia non suo nomine erat gestũ, datur in factum ꝯ mãdãtem. hic in negotio, q̃ est alienum re ipsa. Et si replices, si ibi negotium est alienum ratihabitione, cur ibi, in penultimo rñso datur actio neg. ge. absentibus contra præsentes, qui mandauerũt. & in vltimo datur in factum. Rñdere possum, q̃ in pe. rñ. allegando dicit, nõ dispositiue, vt ita sit, & ideo in pe. rñ. dicẽdũ, q̃ dat actio in factũ, sicut in vl. & istud forte fuit de mẽte alterius gl. supra positę.

LEX XV.

1 *Vitricus alens priuignum quando repetere possit.*
2 *Vitricus dives alere priuignum pauperem animo non repetendi presumitur.*
2 *Mulieres olim in liberalibus instruebantur.*

a **Si paterno.** [a] Diuiditur in duas, quia primo, quando imponit animo non repetendi. secundo, quãdo animo repetendi. secunda ibi, q̃ sicut. Casus. Affectio quasi prima spedit actionẽ ne. ge. h. d. No. qs vitricus, & quis priuignus appellet. Itẽ, q̃ vitricus nõ tenet alere priuignum, alias non repeteret. ar. gu. eius, q̃ no. §. eo. l. alimenta. Itẽ no. quod animus multum attenditur in his gestionibus. Quæro primo lex ista distinguit in casu certo, quid in dubio, dicit gl. q̃ dã dixerunt, q̃ animum donãdi vr̃ habere. Sed ꝯ. tenet gl. p l. nesennius, ff. eo. & hæc vera. Verũ tñ subiungit gl. qd̃ si priuignus, vel priuigna erat in seruitio vtrici, q̃ tunc vr̃ impendere pp seruitium, & operã, iõ non repetat. ar.

1 ff. de do. iter vi. & vx. l. si vir lata. §. fi. facit. ff. d ope. li. l. sicut. † Quæro sed̃o supposito, q̃ i seruitio nõ essent, an vitricus repeteta priuignõ, an ab ei' matre vxore q; sua. Rñ. aut mr̃ tenebat̃ eum alere, vr̃ nõ, vt sed̃o casu a priuigno tñ. Primo vero eligere potest quẽ velit, cũm vtriusque negotiũ gesserit. facit, q̃ dixi. §. eo. l. si mãdatum. Quæro si mater fuisset gratis factura. rñ. vt §. eod. l. 2. in fin.

2 † Quæro si vitricus erat vir nobilis, & dives priuignus pauper. Rñ presumitur non habuisse animũ repetendi: tum ratione suę nobilitatis. arg. ff. de don. l. filius. tũ ratione paupertatis priuigni

3 quæ tempore gestionis priuat animum repetendi. † Quæro de quibus magistris loquatur text. noster. Rñ. de docentibus artẽ sextii

b congruentem. [b] Et iam vidi in Bononia mulieres multas scriptrices tex. & glos. & audiui dñm meum suis temporibus vidisse. vltra centum. Et vr̃, q̃ o. im liberalibus artibus, & maxime in grãmatica instruebãtur. & vt in tex. gl. ff. vbi pupil. edu. debeãt. Quæro cum gl. qui casus faciant cessare hãc actionem. Rñ. vt in glo. q̃ signa. & addeibi l. patrem. nisi ingratitudo interueniat, vt ibi.

ADDITIONES.

a † Si paterno. Adde pro huiu. l. intellectu, & his, quæ in ea dicũtur. R. o. cons. 151.
b Sexui congruentem. Adde Bal. qui tamen nihil alle. sed tu secundum d. Fran. de Are. alleg. tex. in l. si fictius. ff. de leg. 3.

LEX XVI.

1 *Actio neg. gest. datur, si pro alio soluendi mandatum intercessit.*

Si negotium. Primo thematis repetitio. secundo tacitæ quæstionis solutio. secunda ibi, negotiorum. Casus. † Vbi non intercessit mandatum, soluenti p alio

1 datur actio nego. gest. h. d. Opp. de l. j. ff. mandati. solu. tripliciter, vt in gl. Et prima vera, secunda est ꝯ no. supra eo. l. si pecuniam, tertia violat tex. Quæritur, quidam habet in æstimo fundum, quem vendidit, & tradidit. Titio. Et, quia æstimi non mutantur, nisi de decimo in decimum. soluit venditor collectas. in terim q̃ritur, an repetere possit ab emptore, & videtur quod nõ: quia proprie æstimum non soluit. In contra. quia hoc onus dicitur spectare ad possessorem, & perceptorem fructuum, vt ff. de vsufruc. leg. l. si pendentes. §. si quis. & de publi. l. imperatores. & de censi. possessor. §. fi. & de mu. & ho. l. rescripto. §. fi. & ff. de leg. j. l. apud iuli. §. hæres. & j. sine censu, vel reli. l. fin. Vnde licet æstimus eius non mutetur per descriptionem, mutatur tamen propter translationem: & ideo, vt gestor necessarius vtili agat actione, vt j. proxi. ini si aliud per l. municipij sit prouisum.

LEX XVII.

1 *Actio neg. gest. contra hæredes ex necessitate gerentis conceditur.*
2 *Actio contra defunctum competens contra hæredem, quando competat, & quando non.*
3 *Directa, dictio, multipliciter capitur.*
4 *Actio directa, quando dari cognoscatur, & quando contraria.*
5 *Actio directa vbi locum habeat, & vbi vtilis.*
6 *Dominus negotiorum, qua actione agat.*
7 *Hæres quando teneatur de leui culpa.*

Curatoris. Primo declarat, qualiter hæredes gestoris necessarij conueniantur ex persona defuncti secundo an officium administrationis transeat ad eos. tertio inferit

ex proximo dicto. secunda ibi. nec ad eos. tertia ibi: ideo quæ. Casus. † Actio ne. ne. datur contra hæredes gerentis ex necessitate &

1 ex persona illius tenentur de dolo, & lata culpa. Officium tamen administrãdi ad eos non transit: & ideo nec potestas alienandi. h. d. Not. 4. quæ sunt in summario. & ex primo not. quod gerens ex

2 necessitate curæ tenetur hac actione & vtili. † Item ex secundo not. quoddam mirabile, videlicet quod actio, quæ contra defunctum competit ratione doli & culpę latæ & læuis, non potest intẽtari contra hæredem pro leui culpa defuncti, sed solum rõne latę culpę. & tamen actio, quæ contra defunctum competit, est illa quæ in hæredẽ transit, quæ modo extenuatur, & sic leuius culpa defuncti in persona successorum purgatur. Et tertio no. q̃ officia industrialia non sunt in hæredes transitoria. concor. j. de cad. tol. l. j. §. ne autem. Et 4. no. q̃ alienare non potest, qui autoritatẽ non habet, vel cui autoritas deest. Venio ad apparatum. & pro introitu primæ glo. oppo. quod tex. male dicat, dum dicit vtili conuentus actione, propter quod supponit, quod dominũ negotiorum detur vtilis: sed alibi dicit, q̃ dat ei directa. vt insti. de ob. ex quasi ꝯctu. §. j. & §. eo. l. si mandatum. & inter vtilem & directam est lon

a ga differentia. [a] vt. j. patebit. & dixi in l. legem. §. de pact. ergo &c.

3 † Huius timore est facta prima glo. quæ dicit quod hoc nomen, directa, sumitur æquiuoce: nam quandoque directa dicitur ad differentiam contrarię, vt. d. §. j. inst. de obl. quæ ex quasi contra. & eo respectu hic dominus nego. gest. agit illa directa. Quandoque sumitur directa ad differentiam vtilis, vt directa comperat, quando mens, & verba, concurrunt in actione producenda. Vtilis quando mens tantum, ita q̃ non verba, vel qñ non verba, sed interpretatio iurisconsultorum locum habet, & fm istã diuisionẽ gestor spontaneus neg. quæ fuerunt viuentis, vel alicuius, dũ moriẽ tenet dño directa actione neg. gest. & hæc est directa duplici respectu ad dñã ꝓrię, q̃ competit gestori, & est directa, qa cõcurrũt mens, & verba, ad dñam vtilis, quæ locum habet, vbi mens tũ concurrit. nã his duobus casibus mens, & verba concurrũt: vt patet. ff. e. l. ait ꝑtor. in prin. & qa verba ꝑtoris loquunt̃ in spõtaneo gestore, vt ibi patet. iõ in gestore necessario verba ꝑtoris deficiũt: sed qa mẽs nõ deficit, sed taltẽ iterꝑtatio iurisconsultorũ, vel eorũ

extensio.

ADDITIO.

a Est longa differentia. Vide omnino d. Fran. de Are.
† Adde Bar. in l. actio, ff. eo. & in l. j. & 2. C. de act. & obli. Bal. in l. ex legato. C. de le. & ibi quæ dicatur directa. de quo per Bar. in l. debitor. §. ex asse. ff. ad treb.

extensio. ideo illa directa, quæ directa iudicatur ad differentiã huius vtilis nõ competit domino negotiorum, sed competit vtilis, vt hic. & sic in casu nostro adultus cuius fuerunt neg. gesta p cura torem. habet directam, quæ datur domino ad dñam contrariæ, q̃ datur gestori. & hæc directa est vtilis, quia verba prætoris in gestore necessario deficiunt. & sic non ob. cõtra. quia & ideo exponit vtili. i. vtiliter, & sic aduerbialiter. unde dicit gl. i. Tu debes scire, q̃ vtilis, & directa per nomen referũtur ad actorem, per aduerbium vero ad conuentum. & sic in casu isto datur dño directa vtiliter, & curatori, vel eius hæredi contra dominum datur vtilis directo, q̃ prosequere, vt in gl. Sed hic attendendum, quia Pet. & Cy. contra dicũt, q̃ dño debet dari vtilis, vt litera iacet, quia quoties duo reperiuntur ad substantiandũ, vnum actum seu vnum directum iudicium deficiente uno ex illis debet deficere illud directum, ar. ff. de transa. l. cum hi. §. si prætor. sed ita est in proposito, qui licet mẽs adsit, tamen verba deficiunt, ex cuiusuis igitur parte deficiãt iudicium debet dici utile secundo, quia hæc actio oritur ex gestione, ut. l. 3. §. hæc actio. ff. eo. Et ex gestione resultat unicus quasi cõtractus, quo unus obligatur alteri. & ista gestio debet esse uoluntaria, & per ꝑns quasi cõtractus debet esse volũtarius. igitur ex neutrius parte dabitur directa, sed semper utilis. Sed tene gl. a qua cõmuniter doc. non deuiant, & hoc per rationem ipsorum, quæ retorquetur in cõtrarium. Nam cum duo principia requirant, unũ ex parte actoris, aliud ex parte rei, sequit, quod illo principio uariato, ex parte unius eorum tantũ, ex parte illius uariari debet iudicium, & nõ ex parte alterius, ex parte cuius sũũ essentiale principium adest, & nimirum, quia ex uarietate personarum terminis respectiui uariantur, ut. ff. de inof. testi. l. Pap. §. sed nec impuberis. Ad rationem secundam, quæ potius urget non uidentur rñdere, nec prædicta rñsio uĩ sufficere, cum hic ex utriusq; parte gestio sit necessaria, sed rñdere possum, q̃ gestio ex parte adulti non fuit necessaria, quia curator ad negotia nõ dat̃ adulto inuito, sed uolẽti, ut insti. de ac. §. itẽ inuiti, uel aliter, prætor dixit, si quis negotia alterius sponte gesserit. unde spontanea gestio cõcernit persõ nã gerentis, non domini neg. & sic stat glo. nostra defensata. & cũ ea habemus concludere, qñq; mens, & verba edicti concurrunt ex parte utriusq; factoris & rei, & tũc ex utriusq; parte datur directa, directo. Qñq; ex parte utriusq; deficiũt uerba, sed mẽs locum habet. & tunc datur utilis utiliter. Qñq; cõcurrũt mẽs, & uerba, ex parte actoris, sed ex parte rei solum mẽs, & tunc locum habet directa, sed utiliter, ut hic cum gl. Quandoque econuerso ex parte actoris concurrit solum mens, sed ex parte rei mens, & uerba, & tunc datur utilis directo, ut esset hic uidere, si curator ageret pro impensis factis circa adultum. idem dicit glo. in rei uend. & pecu. hæredi. quod per te uide. & no. etiam super rubri. ff. de rei uen. Et ex prędicta differentia, & alia posita in princ. gl, colligit glo. quod est dare directam, & contrariam directam, & directam utilem, &

7 contrariam utilem, ut in fi. j. glo. † Transeo modo ad rem nostræ legis, & op. q̃ sic debeãt teneri hæres de leui culpa, si gerat sicut defunctus cũ ratio non sit diuersa. sol. quod uerũ, si gerat tunc ex sua persona, sed litera nostra intelligit ex persona defuncti. Sed attendendum, quia notat contrarium scilicet, qd̃ ẽt ex sua persona non teneatur de leui. ff. de hær. tu. l. cum ostendimus. post prin. sed dic, aut expleuit inchoata per defunctum, & tunc ex proprij gestione teneat solum de dolo, & lata culpa. ut in gl. ꝓria. & est rõ quia illud tenebatur ex necessitate facere. ut eo. ti. l. j. aut noua inchoauit gerere, tũc ẽt de leui. ut hac gl. op. 4. q̃ persona defuncti teneatur de leui. ff. de hær. tu. l. j. & 2. & 3. sol. ut sequit in gl. qd̃ hoc regulare fallit in tribus casibus, ut in gl. Op. quinto qd̃ imo hæres defuncti etiam teneatur de leui. ut l. 3. §. hæc actio. Solu. quod illa in spontaneo gestore, cuius hæres etiam de leui. tenetur. & in hoc est differentia inter hæredem uoluntarij gestoris, & necessarij. quod no. & adde quæ no. infra. eod. l. tutore.

ADDITIO.

a † Vbi pecunia mẽs & verba, ita no, Bar. in l, actio. ff. e. & Bal. in l. si quis seruo. co. j. tfi. ver. dubitat̃ ergo, ifra de fur. ubi no. quenit ex mẽte, ex uerbis, & ex mẽte,

LEX XVIII.

1 *Gestio necessaria actione esse bonęfidei non impedit.*

Ab vno cohærede. Casus. Actio ne. ge. est bonæ fidei, & in ea uenient̃ usuræ

1 ex mora, uel alia iusta causa, h. d. † Nota, quod gestio necessaria nõ impedit actionẽ esse bonęfidei. licet utilis actio detur gestori, ut dixi in l. præcedenti, quę directa esset, si spontaneus gestor fuisset. Et sic no. q̃ ubi utilis datur ex mente, qualitas actionis non mutat propterea de bonęfidei in stricti iuris. Op. qd̃ gestor sumptus nõ repetat. ut. l. 3. §. in hoc, ff. iu. fol. dic, ut ibi. & in l. j. j. man. gl. uide per te, & adde in j. glo, & sic primum respon. differt a secundo, qa loquitur in gestore necessario, In glo. 2. in prin. ibi sub usuris, qd̃ expẽdisti in necessitatẽ, uel utilitatẽ adulti, & debet uti litatis præualere usurarũ grauitati, alias in utilitatẽ nõ expẽderet.

LEX XIX.

Ob negotium. Casus. habens ratam uenditionem pro sua parte suo nomine factam

agit ad præcium actione neg. Nota quod pro communi neg. gest, datur hæc actio, de quo dixi. §. eod. l. 3, & nota j. fa. erc. l. in familiæ.

Op.

Opp. de l. si pupilli. §. sed si ego. ff. e. & l. seruus. ff. de preca. sol. ut in gl. Et ꝗ sol. opp. de l. min. j. de rei uē. sol. vt gl. Quæro in casu, quo ratum hīe non possit, qualiter ei ꝓsulatur ad p̄cium, & rñ. vt in gl.

LEX XX.

3 *Officium tutoris, & curatoris necessarium est.*
2 *Gestor sine mandato, & gestor cum mandato differunt.*
3 *Officium curatoris an sit voluntarium.*
4 *Muneris necessitas, quando finem gestioni faciat in tutore, & curatore.*
5 *Gestio negotiorum an finiatur officio finito.*
6 *Voluntas propria non facit finem in gestore.*
7 *Gestor negotiorum omnia gesturus veniens, de omissis tenetur. & nu. 8.*
9 *Vsura an peti possint.*
10 *Experiri an possit quis alieno nomine.*
11 *Gestor negotiorum an teneatur a se exigere.*

Tutori. Hæc lex est subtilis, pulchra, & notanda, quam diuide principaliter in duas, quia primo ponit qdam dictū differentiale præambulum ad quæstum. Secundo inferendo, quæstum decidit distinguendo. secunda ibi secundum quæ. Prima in tres, quia primo dictū differentiale. secdo eius declarō. tertio declarationis rō. secda ibi, quippe. tertia ibi, hæc satis. secda principalis subdividit sitr in tres, qa primo q̄stū soluit in gestis. ideo in non gestis. tertio cōsulit. prima ibi. fm q̄. secda ibi, de cęteris. tertia ibi. & idcirco. Casus. Officiū tutor. vel cu. ex vna parte, & offm spōtanei gestoris ex alia differunt in administrationis fine, & executione administrandi. & in potēcia exigēdi. h. d. fm Ia. But. vel sic, tu. & cu. differūt a gestore. qa illorū offm est necessarium, & necessitate cessante finit, gestoris vero. offm volūtariū, & ppria voluntate finit. Item illi actiones intentāt, gestor vero non, & vt erq; tēn de leui culpa teneāt. h. d. Pone casū in terminis cohęrē tē partib⁹ diuisionis, & sic. Quidā gerit, vel gessit negotia mea, & ex gestiōe aliqua recepit. & debitores meos, vel aliquos res meas detinētes nō exegit, in iudiciovolo agere ꝗ ipsum vt rōnē reddat, & aliqua restituat cū vsuris, qa morā ꝓmisit. Itē in redditione rōnis eius culpæ volo inseribere, ꝙ debitores meos seu rerū mearū detētores in iudicio nō exegit q̄ro, an possim. Cui impator, ante q̄ rñdeat, dicit qd te mouet ad dubitādū, cui dicit q̄rēs moueor ex eo, qa dr, ꝙ tut. & cu. de oībus p̄dictis pñt queniri. & ita gerūt ipsi negotia aliena, sicut iste mea. Hoc audito, dixit impator ego volo, ꝙ scias, ꝙ tutori vl curatori simul nō ē spōtaneus gestor neg. qa illorū offm est necessariū ex necessitate munęris eis iūcti, qua cessante finit eorū officiū, sed gestoris volūtarij ppria finit volūta te. & huius est rō, qa sufficit, q̄ cui, vel in paucis, &c. Dixit q̄rēs si similes nō sunt, quo rñderis ad pricipale q̄stū, cui rñdit impator, qa iste est spōtaneus gestor. dico, ꝙ cū quenire potes, vt reddat tibi rōnē. & scias, ꝙ iple teneē de dolo, & lata culpa, & si qua tibi debebūt, illa cū vsuris petere posses. scias tū, ꝙ ei nō pt imputari cur res tuas nō exegerit a possessoribꝰ, qa fr voluisset, nō potuisset, obstāre exceptione, ꝙ mādatū nō hēt, & postea dat p̄silii agēdi ꝗ possessores, vt i lra paret. † No. ꝙ offm tutoris, & cur. est necessariū. [a] cor. §. l. curatoris. offm vero gestoris volūtariū. Not. ꝙ eorū offm non finit uolūtate, sed finita necessitate, q̄ durat q̄diu offm durat, & sic tutoris offm vsq; ad pubertatē, curatoris vero gñalis dati adulto, quandiu durat minor ętas. Item no. ꝙ gestoris sine mandato offm finit, ppria volūtate. † Itē no. hæc lex vult aliqua differentia facere inter gestorē sine mādato, & gestorē cum mandato, qui, pcu. appellat, vt vnius offm finiat propria volūtate: alterius non. ꝙ no. ad j. dicendā. Item no. ꝙ sola amicitia necessitatē gerendi nō imponit, & p tanto sufficit. si amico per amicum ꝓsulat. licet in paucis. Et sic no. ꝙ dñs non habet cām quærēdi de paucitate gestionis, sed potius laudādi, ex quo paucitas q̄ fūcū que sit, ei affert ꝓmodū, & nō dānū. Item no. qd gestor tenetur de leui culpa. Itē, ꝙ tutor, & curator pñt mouere actiones, sed non simplr gestor. Itē, ꝙ alicui nō dēt nec pt imputari, sinō fecit, ꝙ de iure facere non potuit. † Nūc venio ad apparatū, & op. Primo, ꝙ [b] offm curatoris sit volūtariū, vt gestoris, vt insti. de cu. §. itē inuiti. sol. vt in gl. ꝙ necessariū est ex pte dati, qa datū inuitus, sed nō ex pte ei⁹, cui dat, qa demū volēti, & petēti, vt in ꝗrio. hic in curatore gñali ad negotia, sed curator ad negotia, & curator ad lites gñalis, vel spālis dat inuito, si est reus, nō si actor, vt no. ff. de tu. l. q hēt §. si pupillus. sed non dat, qs inuitus, vt no. ff. de tu. & cu. da. ab his. & ibi p Dy. sitr nec curator datus bonis, dat inuitus, vt l. 2. §. pe. ff. de cu. bonis dā. † Opp. secūdo, qē in tutore, & curatore, muneris necessitas finē non faciat gestioni, imo quandiu necessitas durat, tandiu gerere necesse hēt, & sic necessitas existēs finē nō facit. So, vt in ca. gl. videlicet quod necessitas existēs non finē facit, sed cessans sic, & ita deber hæc litera intelligi. & dicitur cessare, cū finit offm, ꝙ multis modis finit, vt in stit. q. mo. tute. fi. & insti. de cura. in prin. † Op. 3. ꝙ imo finito officio non finiat gestio. vt j. de ca. post pub. adit. tu. sol, vt in ea gl. ꝙ ibi fallit, qa negotiū erat ceptū, qē cōmode nō pōt per aliū nō instructū explicari, vel dic, qd licet officiū in sua vniuersitate sit finitū, nō tn in illa specie inchoata. l. finiri voluit, saltē in exercitione cā. cōtinētiæ diuidit. ar. j. de iu. l. nulli. † Op. 4. qē in gestore, ppria volūtas finē nō faciat, cū ipsete neat de non gestis. vt. ff. eo. l. Pap. & l. si e. Sol. duob. mod. vt in gl. si e. Primo, ꝙ aut accessit ad oīa gestur⁹, sed quidā tn gessit. & tūc de nō gestis teneē vt i ꝗrio, aut accessit q̄dā tn gesturus, & illa gessit tūc de alijs nō teneē, & sic voluntas, quā habuit a principio dēt attendi, vt hic, nō quā habuit ex postfacto, vt in ꝗrio. hęc sol. nō placuit Io. qa ille text. potius vī p̄siderare voluntatē fm q̄ principaliter dēbit ad imponendū. & immediate, q̄ primā, q̄ secūdatio, & immediate finē cōcernit. Iō dixit ipse, ꝙ licet accesserit oīa gesturus nō ppea teneat de gerēdis, q̄ omisit, sed tn de gestis. vt hic, & ff. e. l. Nesennius. §. si viuo. ad l. Pōpo. hic rñdit. Sed dic, ꝙ ibi quo ad aliū effectū dicit initiū esse ispiciēdū. f. quo ad effectū cōdēnationis moderādæ, cū aliter teneat dñs, vel pr, & aliter filius emācipatus, vel seruus manumissus. vt ibi no. Nō ob. l. sed hæc cū aliqs. ff. eo. qa illa ꝓtinuatiue venit ad l. Pōpo. & iō ad eundē effectū logit ad quē l. Pōpo. & ita ea. sol. ē ad vtrāq; cōis. † Op. 5. ꝗ opi. Io. ꝙ vbi accessit oīa gesturus teneat de omissis, qa ab initio fuit voluntatis ex postfacto efficit necessitatis, vt. ff. cōmo. l. in cōmodato. §. si cut. Sol. tribus modis, vt seqū in glo. primā approbat glo. ut in inchoatis, nō in inchoandis loquat. & sic gl. hic ꝙ firmat op. Io, sed Cy. hic, & sequaces. dñt, ꝙ opi. Io, nō ē bona p d. l. sicut, cui bn rñdet, nā cū accedit oīa gestur⁹, vī quasi ꝗhere cū dño de oīb. gerendis, & sic, ppio motu a priore volūtate nō pōt residere. d. l. sicut, hāc literā de volūtate priori intelligunt, p hac opi. reprobandā in duco tex. ff. eo. l. si pupilli. §. videam⁹. ver. certæ. Vbi teneē, si omisit a se exigere, & tn ali⁹, q oīa gessisset, ab eo exigere nō potuisset, & sic de his, q̄ gerere potuit, sed omisit tm. Itē, p hac parte induco. ff. eo. l. nā & seruus. §. si viuo. vbi mortuo dño noua inchoare necesse non hēt. ergo a sensu ꝗrio dño viuente hēt necesse noua inchoare, ex quo accessit gesturus oīa. Ego teneo opi. Io. & hujus gl. Primo p istū tex. qa dēt intelligi de voluntate secda nō prima, qa si de prima intelligeret, tunc volūtas non esset immediate cā finē imponendi, sed necessitas ob ꝗnis q̄ fm eos iā subessent. vt d. l. in cōmodato. §. sicut. Secdo p hūc tex. in ver. de cæteris. ibi q nec agēdi, &c. vbi pōdera illā ꝗplicatiuā, nec, q̄ est sui naturaimplicatiua casus ꝗrij ad exp̄sum, vī ex casu ꝗplicito hēs, qd ēt si haberet prātē agēdi a lege, ꝙ nō teneret. & rō est qa sufficit, si cui vel in paucis. &c. Tertio p l. si pupilli. §. videam⁹. vbi tex. vult, ꝙ de nō gestis teneat, si ali⁹ diligēs ea fuisset gestur⁹. & tūc ē rō, qa in gestis dānificat dñs ex aliorū gestione, cessantib. ergo his, qa alius non erat gesturus oīa, nō dēt gestor teneri de nō gestis, licet accesserit oīa gesturus, cū ex hoc dño nō sit factū p iudiciū, sed, pficuū saltē i gestis, ꝙ sufficere ei dēt, & gerētē laudare, vt hic. Quarto p l. nā & seruus. §. si viuo. ff. e. ibi nova inchare nō dēt. nā qd dr dño mortuo, idē est co viuo cū nō sit i hoc casu rō diuersa. Cū si ex primo, ppōsito obligareē ad oīa gerēda, quasi esset vna gestio, morte nō reuocareē, ppositū, quasi inchoatū, sicut nec mandatū reuocatur re nō integra, qa gerit inchoata. Quinto, qa licet accedat gesturus oīa, accedit ea gesturus, vt plura. & sic vt hoc, & illud, & sic de singulis, maxime qñ sūt diuersi generis, vel speciei. & sic quq gña, vel spes, tot negotia, & gestiones. ar. ff. de trās. l. l. age. & si sic, se quit ꝙ non gestis vllo mō non pōt actione ne. ge. tn cū illa non ex ꝓposito primeuo oriat, sed ex neg. ges. ut. ff. eo. l. 3. §. hæc actio. Sexto, qa si aliter dicat mā ista, q̄ in fauorē habētiū est introducta, vt. ff. e. l. j. R. redūdabit i læsionē ꝗ. l. ꝙ fauore. §. d legi. & ꝗ mētē. l. 2. §. e. ibi ex vtilitate eorū, &c. Quia non sic faciliter ad gerendū illa quis accedat sciens oīb⁹ tn ēt non inchoatis. Septimo per tex. l. j. §. si. ff. de eo qui, p tu. ne. ge. Octauo quadet rōne, liberalitas hmōi gestionis inter amicos, sic amare, & infeste sit tractanda. ar. §. eod. l. j. Ad allegata in opp. Rñ. & primo ad l. sicut. vt in glo. nec bn dicit Cy. qa primū, ppositū debeat attēdi, qa falsum est per no. §. in quarta, & quinta rōne pro ista parte facta. Secdo ad l. si pupilli. §. videamus. ner, certæ. R. ñ, ꝙ ex ꝙmissione exactionis fiendæ a se dñs passus est dānū, qa pecunia in qua debitor erat, soluere debuit ne bona dñi venderent, vel in reparationē ædificiorū illā depēderet, q̄ collapsa sūt uñ pp defectū pecuniæ nō pōt se excusare cū ia illā hēret, pepes se, vel illud forte, iō ut actione bonæfidei teneat q prius actione tn stricti iuris tenebat. Ad tertiū, de §. si uiuo. rñdeo ut in quarta rōne pro ista parte. † Concludamus ergo sic istā matertiam, cum quærit, an gestor teneat de nō gestis, [c] qa aut nō gesta erant

ADDITIONES.

a Est necessariū. Adde d. Fran. de Are. hic. q dicit forte esse limitādū nisi recipet et iuxta causā puta pp ętatem alle. rex. l. 2. de excu. cu. uel propter damnū, q posset incurrere curator in facto proprio si alienā sumeret gestionē. nā tunc quia propria utilitas præferē aliene dicendū est dicit ipse, ꝙ non cōpellatur etiam si lex, uel statutū diceret, quod nulla exceptio admittat, refert Ang. in statuto Perusino dictāte, qarbiter electus necessario cōpellatur sub pœna acceptare, & laudare; & ꝙ nulla exceptio admittatur. nā si euidenter ostendit, quod propter hoc graue damnū ſcurreret executatur, alle. tex. l. apud Iul. in prin. ad treb.

b † Officium curatoris. Tu dic quod officiū cura. ad litem non est necessariū. pro. ut no. Ia. de Are. & Bar. in l. qui habet. §. si pupil. ff. de tute. idē Bal. in l. q fortētis. col. 8. C. de pi. ac. & in c. j. x. col. in ti. de nil. uat. sed an bonis. uide spec. de instru. edit. §. 14. uer. hoc ēt, Cy. & Ang. in l. j. C. q. pe. tut. qd no. Ang. inst. de cura. §. item inuiti. & in. l. 2. §. quæritur. de cur. bo. dando, cano c. syndicorum. extra, de ęta. & quali. qui tenent quod non. auth. ut lice. ma. & aliæ.

c † De nō gestis. Adde Bar. & Bal. hic & do. & Bar. in l. si pupilli. §. videamus. ff. eo. ti. item adde d. Soc. consi. 213. inci. in præsenti consultatione. ven3. etiam ꝓbatur. circa fi. j. 2. part. char. 87. quod ne. gest. rationem reddere tenetur, & de mala, & negligenti administratione obligatur.

sta erant geri inchoata, & teneē, quia perficere debuit. l. nā, & seruus. §. si viuo, & ar. ff. cōmo. l. si in ꝓmodatū. §. sic. in inchoato. n. na scitur quasi q̄ctus. aut non erat geri inchoata. & tunc aut illa erāt gestis ꝓnexa. & adhuc, de eis teneē. ar. ff. de admi. tut. l. tres, tutores. ver. non solū. Et est ratio, quia ratione connexitatis cēset pars gestorum. aut non erat connexa gestis, & tūc aut gestor non accessit ea gesturus, & tūc de his nō teneē, nisi alius diligēs fuisset oīa gesturus q ꝓp gestionē illius nō accessit illo sciēte & non cedēte. ut ff. e. l. si pupilli. §. videamus. aut gestor accessit oīa gesturus, & idē si alius fuisset gesturus, & multo fortius q̄ in p̄cedēti sinaūt alius non fuerat gesturus, tunc uendicāt sibi locū opiniones, de quib. §. Sed teneo opi. Io. ꝙ de non gestis non teneatur nisi in non gesto a se non exigēdo. ut d. §. videamus. & hic in uer. & ea. fm unā

a lec. Oppo vi. ꝙ nō de leui culpa,[a] sed tn de dolo, & lata teneē, ut ff. eo. l. iij. §. interdū. Sol. ꝙ hic dr est regulare. fallit ibi, qa negotia erant deterta, & nullus erat gesturus, & ideo in minus tenetur. Oppo. 7. ꝙ imo de leuissima culpa teneē, ut ff. eo. l. si pupilli. §. videamus, & insti. de obli. q̄ ex quasi ꝗct. §. fin. in fi. So. ꝙ hoc regula re fallit vbi alius diligentissimus erat gesturus. ut ibi. & hoc ne le uissima gestoris culpa afferret dānū dño, ꝙ non fuisset habitutus pp diligentissimā gestionē alterius. Op. ꝙ imo ēt de casu teneatur, ut ff. e. l. si negotia. & j. eo. l. negotiū. Sol. ꝙ ibi fallit, & in alijs casib. notatis in e. l. si negocia. Opp. 8. & ab extra. ꝙ de leui nō teneat, ut s. eod. l. curatoris. Sol. ꝙ ibi in hrde gestoris, cū quo mitius

9 agitur si fuit gestor. ut ibi dixi in fi. l. † Opp. ꝙ vsuræ nō possint petiqa illæ nō ueniūt circa vinculū stipulationis, ut l. q̄uis. j. de usur. So. ꝙ ibi in actione stricti iuris, hic in bonæfidei. ut est actio neg. gest. ut s. l. ob negotiū. Iō uenūt ex mora, & alia iusta cā. vt hic, &

10 l. in bonæfidei. † Opp. 10. ꝙ experiri possit qs nomine alieno sine mandato cū satisdatione de rato, ut ff. eod. l. sinaūt. in prin. Sol. ut in gl. pe. ꝙ hic loquitur qñ non erat coniuncta pśona ibi, qñ ꝓiuncta q̄ agit, & experiē cū satisdatione. sed nō ppea exigere pōt quo ad effectū solutionis recipiendæ, ut ff. de pac. l. sed si tm. & ff. fol. ma. l. nō solū. facit ff. de sol. l. hoc iure, & ita dēt intelligi ff. e. l. j. &

11 adde qd ibi no. † Opp. 11. & ab extra, ꝙ a se exigere nō teneat. ar. ff. man. l. si remunerandi. §. apud Iul. cum ibi no. sol. qaccedēs oīa gesturus teneatur a se exigere ut hic, & ff. e. l. si pupilli. §. fi. Sed non accedens q̄dā gesturus, ut in ꝗrio. & rōnes no. gl. in d. l. si pupilli. §. fi. Opp. 12. & ab extra, ꝙ ēt gestor gñalis non possit a se exigere cum exigere sit p modū iurisdictionis ꝓtentiosę ab inuitis extorque e, ut ff. de le. iij. l. fideicō. §. rē. sed unus nō posset esse actor, & reus. ergo Io. ꝙ in exactione impropria hic loquit. puta, qa dēt debitor in libro rōnū gestionis se facere debitorē ex gestione illus q̄titatis ad quā pri⁹ tenebat alia actiōe. Nec hujus ob. ff. e. l. at q nā. §. cū me. vbi petitores submittit, qa ibi, vt actio euictionis ei salua sit. Quæro mō j. q̄tū tp̄s hoc facere dēt. & sic j. modicū tp̄s iudicis arbitrio relīquēdū, vt no. ff. e. l. diuortio. & q d si tpe gestionis solūēdo fuit. & dic ꝙ ei nō iputat. vt d. l. diuortio. ij. rñ. Itē ꝙ pficuū ē magis debitorē teneri actio. ne. gest. q̄ prima. rñ. iv. de cāis vtilibus hoc fuisse inuentū, vt no. j. eo. l. diuortio. ver. cęterū. in gl. magna.

ADDITIO.

a † Qd non de leui culpa. Tu vide Bar. in l. fideiussor. in prin. ff. e & in l. 3. §. interdū. eo. tit. ubi dicit, ꝙ teneatur de dolo lata, & leui culpa, sed non de leuissima. Itē no. in l. si negotia: post gl. eo. tit. Item no. in l. quod nerua. q. xj ff. de positi.

LEX XXI.

1 *Obligatio personalis libertatem non impedit.*
2 *Liber factus non tenetur de ante gesto.*

1 Si cognati. Duas qq. decidit. secda ibi, quinautem. Casus. † Obligatio pśonalis nō ipedit libertatē, & factus liber non teneē ex ante gesto. l. d. Op. ꝗ primū de l. ab eo. j. de ser. pi. da. fol. vt gl. j. ꝙ hic erat obligatus pśonaliter tm, ibi reddit, qa seruus pignori datus quo casu distinguit aut ipāt, aut gñalr,

2 vt ibi in lra. & adde, ꝙ ibi no. in gl. † Quærit gl. tex. dicit ꝙ liber factus nō teneē de añ gest. non ꝓnexo postea gesto. qd de ꝓnexo. & duas opi. ponit quas sic concorda distinguēdo fm doc. ant liber factus nō pseuerauit in administratione, & rtr de añ gesto nō teneē, vt hic in fi. & l. actū. ff. e. fallit in l. ꝓmissa. j. an seruus ex suo offo, & l. fi. j. de peti. hær. vt no. hic in gl. Aut factus liber pseuerauit in administratione, & tūc aut administratio noua non est de ꝓnexis pri⁹ administratis, & nō teneē de prima, sed de secda. vt hic, & l. cū. in prin. ff. e. Aut de ꝓnexis. & tūc aut agit. vt secunda separet a prima. & fieri pōt. vt l. at qui nā. ff. eo. aut agit, vt totius ēt añ gesti rō reddat. & tūc aut hoc petit, quia tpe seruitutis administrauit, siue gessit. tunc sic petēdo male agitur, vt hic in fi. Aut agitur, quia per seruādo in administratione liber factus debuit a se exigere id in quo tenebatur ex ante gestis, & tunc recte agitur, vt d. l. cū actum. in fi. & l. si e. Et ꝗ solendū est ei ne pseueret in administratione. Et hoc p modū agendi, sed per modū excipiēdi, & retinēdi de periculo legato reliqua, i. q̄ ex administratiōe priori erāt debita pñt deduci, vt ff. de pec. le. l. si peculium. in fi. & hoc vult gl. ista in fin.

LEX XXII.

1 *Gestor quando teneatur de casu fortuito.*

† Negotium. Gestor non teneē de casu fortuito, nisi hoc fuerit ꝓuentū. h. d. Opp. si hic fuit ꝓuentū se quit, ꝙ dñs voluit, vt ille gereret eius negotia, sed voluntas præ-

bula inducit mandatū, vt ff. man. l. j. ij. rñ. ergo in gestore, sine mandato non pōt loqui l. ista. Sol. primo ꝓfitendo ꝗrium, vt in gl. sed non bn, qa tūc hæc l. nō esset situata sub ꝓgruo ti. Sol. igitur. ij. vt i gl. & exēplifica, vt in ea, & per eundē modum exēplificat. l. si pupilli. §. fi. ff. eo. Opp. ꝙ ēt sine pacto teneatur de casu fortuito, vt ff. eo. l. si negotia. Sol. vt in gl. videlicet, ꝙ regulare est, vt non teneat de casu. fallit hic, & ibi, & in alijs casib. ibi notatis per gl. Vltimo querit gl. an casus fortuiti debeāt ispecificari in pacto. Sed de hoc dic, vt ff. si quis caut. l. si quis. §. quæsitum. sequentem vide per te.

LEX XXIV.

1 *Inuitus non contrahit, nec quasi contrahit.*
2 *Locupletari cum aliena iactura nemo debet.*
3 *Protestatio sine scriptura fieri potest.*
4 *Protestatio quibus verbis fieri debeat.*
5 *Protestatio in scriptis, an debeat coram parte legi.*

Si quis. Primo thema, & qō. Secdo ioio distinguendo. secda ibi, hoc decidentes. Casus, ꝙ hibitio dñi tollit actionem ne. gest. in gestis postea nō añ. h. d. † No. ꝙ sicut qs inuitus nō ꝗhit, vt l. sicut. j. de act. & obl. ita inuitus non quasi ꝗhit vt hic. Itē, ꝙ protestatio non trahit retro. Itē, ꝙ protestatio pōt fieri cū scri-

a ptura, vel sine. [a] Itē ꝙ voluntas dñi ponit finem negocio cępto ēt bn, & vtiliter gesto vel inchoato. Itē ꝙ impensæ fāctæ post protestationē q̄uncunq; vtilē non repetunt p gestorē. Cōtra hoc opp. gl. ij. de l. si quis mācipijs. §. Proculus. ff. de institoria. Sol. ꝙ vbi uoluntas seruī abfuit q̄ dimin inuitū pōt obligare de peculio, vel de

2 in rē uerso, ut ff. de pec. l. si qs seruo. §. ēt. † Op. tūc secdo, ergo hic locupletabit dñs cū aliena iactura. ꝗ l. nā nā. ff. de ꝓind. huī⁹ timore gl. fi. dubitās nungd hæc lex hēat locū dūtaxat de iuris rigore q̄siuit, an de æquitate ei deē actio aliqua, & vī sentire ista gl. ꝙ nō, cū qua ꝓcordat alia in l. q̄ Stichū. §. fi. ff. de don. Sed alia vī istis ꝗria, & tene ꝙ sic. ff. eo. l. soluēdo. in gl. j. relatā ad vtrunq; casum. f. ꝗdictionis, & ignorantiæ positū in tex. sed hæc, & aliæ ueriores. Primo p tex. l. si ꝗ te. ff. man. Secdo, qa ꝗsāle in vno casu denotat in cęteris ius cōe in ꝗriū, vt ff. de legi. l. ius singulare. & ad mu. l. i. in fin. sed ꝗsāle est in l. at q̄ qs §. itē Labeo. ff. de relig. & hoc fauore religionis. ergo &c. Itē qa, ꝓhibitio fecit cessare ꝓtensū, ergo nasci nō dēt obso, nec actio. Quarto si subtilr ꝗra nra speculet in ea casus qōnis dicēt. vñ pōdera, qd q̄riē in qōne, an dñs hēat aliquā actionē. Itē qd dr, ꝙ aliq dabāt directā, aliq utilē, aliq nullā. hi aūt qui utilē dabant, non poterant moueri, nisi ex quadā æqtate ne locupletareē cū aliena iactura, & tn tex. rñdet, ꝙ nulla dat, & sic nec directa, nec vtilis, nec de eqtate. nec ob. l. nā nā. qa culpa gerētis hoc euenit, & eius facto, vñ alia pictura non est nisi dōnis quasi animus in repetendo desuerit. Ad gl. in ꝗriū allegatā dūt doc. ꝙ non est bona, vel pro eius saluatione referat tm ad casum ignorantiæ, nec est bonū dicere ibi negotia liberationis. qd est alienū ipso gestu: qa confundit p d. l. si ꝗ te. ff. man. Quæro cū gl. mandasti mihi, vt emerē tibi certū librū, ꝙ decē, nō potui hīc nisi pro 20. & ita pro 20. emi. & bn valet. 20. quērit, an solita 20. a te petere possim. Mar. ꝙ sic. cum nō videor ꝗ mandatū fecisse. ar. l. cū in testō. ff. de uer. sig. Itē ne tu locupleteris cum aliena iactura, vt ff. de ꝓd. ind. l. nā nā. Contrariū tenet glo. fm Gul. & Io. vt decē tm petā. & hoc p tex. ff. eo. l. q aliena. § si libertos. & l. si ex duobus. & per l. si pro te. ff. mā. Ad l. cū in testō. resp. vt ibi no. & plenius in d. §. libertos. Ad l. nam nā, rñderi potest quod sibi imputet, quia ꝗ mandatū fecit, ut l. quod quis. ff. de re iu. Pe. vero dixit aut mihi potest imputari, quia pro decem potuissem habere, & tunc vltra non petam. & hoc satis uerum puto. Aut pro minori precio non potui habere, nec mihi pōt aliquid imputari, & tūc aut quæris, an pro illo pluri ego ha-

ADDITIO.

a Cum scriptura, uel sine. Adde d. Fran. de Are. hic, qui dicit hoc verbum, esse intelligendum, nisi habeat effectum libelli, & peritionis sicut in l. ut perfectius. j. de ann. excep. & prout hic Sal. in fi. sed opus est, ꝙ protestetur parti cui protestatio fit. & alias non reuelat, ut vult hic tex. in uer. transmittitur. Sed nunquid innotescit eo ipso, quod protestatio facta est domi. d. text. esse in l. scire oportet, §. cōsequens. de excu. tu. ꝙ sic. dum dicit ad faciem, uel ad domum. & ad hoc d. ēt bene facere tex. in l. prætor. & l. aut quæ aliter. in prin. ff. quod ui aut clam. & refert in ꝗrium decidere Bart. in l. non solum. §. mortem. ff. de nou. ope. nun. ubi vult ꝙ debeat fieri protestatio in personam nisi sit absens ille qui debet protestari, & idem vult l. iij. §. nūciare. §. de lib. ag. item dicit etiam bene facere quod no. de citatione. l. 4. §. præter. de dam. infec. & ꝙ fuerit absens non sufficiat probare per testes, sed dic opus esse quod sit facta interlocutio, & sic quod sit facta discussio: ad quod dicit esse uidendum not. per Bar. in l. cum quidam. de le. ij. & potest in protestatione secundum eum apponi expressa, unde specifice debet fieri declaratio, iuxta no. in l. prætor. edixit. ff. de inin. & ideo refert hic dicere Bal. quod non sufficit dicere syndico protestor tibi quod ego sum iniuriatus in iudicio, nisi declaret modos per quos iniuriam passus est. & quod in protestatione requiratur cā. Bal. in l. edictio diui. j. de edi. di. Adr. rol. alle. tex. in l. j. j. de prædijs dec. lib. 11. itē adde fm eum, ꝙ in actu successiuo protestatio dēt fieri in prin. all. gl. ualde no. in l. concubinatu. in uer. contestatione. ff. de concubinatu. nec repugnat ille tex. per ea, quæ ibi latius per eum habentur, quem uide, & quando, & quo casu protestatio fit clam, & non parti, & an ēt in actib. dependentibus a uoluntate duorum iunat uide per d. Socin. consi. 263. inci. ca pio primum cōsultationis articulum. uer. tūc. adde in secunda parte. char. 168. & an iunat protestanti quo minus possit conueniri actione nego. gest. uide per ipsa. Soc. consi. 16. inci. ex his quæ in facto. uer. 5. attendo. in prima parte. char

ego habeam actionē, & dicit, ꝙ nō, vt gl. & hoc, siue tradiderim siue non, aut si non tradidit, an vti possim retētione, vel exceptione, & dicit ipse, ꝙ sic, ar. d. l. nā nā. & decōd. ind. l. si arca. Gul. vero de Cu. dixit, ꝙ indistincte ego habeo actionē, ga mandans, vel in totū dēt approbare, vēl in totū reprobare. ff. de admi. tut. l. cū ꝗtē Ad l. istā Cy. rūdet, ꝙ loquunt qñ prohibitus ꝯ phibitionē faciēs incidit in delictū ingrediendo, & apprehendendo bona phibentis. in casu nro secus, sed hæc rñsio nihil valet, ꝗtum ad l. ū, ꝙ te. ff. man. cum ibi fideiussor tam fideiubēdo, ꝗ soluendo nō incidat in delictum. Quid igitur dicā vbi tāti doctrā antiqui, ꝗ moderni variant formidādo: coactus tū pro pūti dico, ꝙ mādatarius cū libru non potuit hre pro pretio ptaxato: non pcedente aliqua eius culpa liberatus est mandato suscepto: ga intelxit ille mandasse, vt pro tanto emat ſ pro tanto, vel minori pōt hre. & ipse ita suscepisse, vt probat in l. diligenter, in prin. & in fi. ff. mand. Si igit emit pro pluri, vt in themate nro non posset emptor agere mādati, ga alius dr fecisse. vt d. l. diligenter. ij. rñ. & hoc vult gl. in fi. & pōs nec mandator posset agere ꝯ eū vt, ꝙ ptio emptio sibi tradat, ga vt dixi mandatū euenit ex utriusq; parte, alias ꝯctus claudicaret. De mandato ergo & eius actione non est ꝗrendū. Sol. est ergo videdum, an ille emerit noīe ꝓprio, ꝙ potuit, vt dixi, an noīe eius, qui mandauit. licet non ex mādato, sed animo gerendi negotiū illi. nā si ꝓprio non cōpellit illi tradere. et si integrū ptiū velit soluere, cū non posit mandatū allegare, vt dixi, nec ratū hre, ga nō est suo noīe gestū, sinaut noīe illius, qui mandauit, & eius cōtemplatione emit, tunc qa ille pōt ratū hre, pōt ratū habendo totū pcium offerre, & rē per actionē neg. gest. petere. & si emptor iā rē illi tradidit, tunc si ille sciēs pretiū recepit cōpellat illud soluere p actionē neg. gest. Contrariū, ga recipiendo sciēter vr ratum hre. sinaut precium ignorat: tūc cū sciuerit cōpellit. totū ꝯctum approbare, vel ſ probare. & sic, vel ptiū integrū soluere, vel rē restituere, & nō poterit pro parte approbare, ga, vt dixi, mandatū non potest allegare, emptor igitur si ageret mandati male ageret, & verum dicere posset hæc gl. sed agere debet actione neg. gest. & tunc alia opinio est verior. Nec ob. hæc lex, nec aliæ allegatę in glo. quia fateor quod vigore actionis descendentis ex cā ei prohibita agere non pōt, vt hic, cū si. sed vigore actionis descendentis ex cā ei non phibita. sed aduersario grata, & per eū approbata bñ experiri pōt, vt in themate nro. hæc pōdera vt hucusq; sinaudita. Quæro ab extra est unus tondēnatus infra tres menses soluere centū alias ei amputet manus, & eū amicus ꝓ eo soluere velit ipse ꝯ dixit. huius ꝯdictione non obstante amicus soluit, sed postēa ab eo vult repetere, & dubitat, an possit: & vr ꝙ non. per l. hic allegin glo. Tū veritas est in ꝯrium, ga sicut expensa in funerando repetit. ar. ſ. q. s. ītē Labeo. ff. de relig. & sum. fu. & hoc, ga Reipu. interest, ne corpora humana insint in ieipulta. vt l. iij. §. diuus. in eo. titu. sic interest Reipu. ne volentes pereant in totū, vel in parte. l. ij. & iij. ꝗ de l. cā.

3 & l. si non defendat. ff. de pę. ſ. Vlterius, ga hic hēs, ꝙ ptestatio pt

a fieri sine scriptura a op. de l. vt pfectius. ꝯ de ann. exce. vbi scriptura regrit. Sol. aut ptestatio succedit loco libelli, & actionis tūc dēt fieri in scriptis, vt ibi, qñq; non succedit in locū actionis tūc scriptura nō est necessaria, vt hic & ff. de excu. l. scire oportet. §. fallit. ſm Bar. in auth. hanc ꝗrelā. ꝯ de non nu. pe. sed dici pōt, ꝙ ibi succedit loco libelli. † Sed ſ xta hoc ꝗro nunqd ptestatio ista de qua hic debeat fieri verbis spālibus de qualibet specie administrationis mētionē facientib. an sufficiat simplr, & ꝗsiliter fieri. & vr, ꝙ simplr per nro. hic in gl. ꝙ quod est verum si simpliciter, & indefinite vult, phibere. alias sia certa specie tūm de illa dēt facere mentionem ne a totali gestione videret prohibitus, ar. ff. quod vi aut clā.

5 l. aut qa. in prin. † Quæro, qñ fit in scriptis, an sit necesse, ꝙ legat parti, cui, ptestat. vr ꝙ non, sed sufficit, vt ei scriptura tradat ptnēs protestationē, cū sufficiat eā affigere ad domū, vt d. l. vt pfectius. quod puto uerum ꝗtum ad essentiā ptestationis. sed quo ad eius pbationem, & cōtentorū in scriptura mihi vr necessariū, ꝙ legat, alias, testes non possent deponere de ptētis in ea. nec ob. l. vt pfectius, ga & ibi testes viderunt, legerunt, & se subscripserunt. & domui affigitur, vt euidēter omnibus appareat, & ab omnibus legatur.

ADDITIO.

a † Sine scriptura. Adde ultra hæc dicta per Bar. & Bal. & per do. coapostillatorem meum in apo. infra, in uer. cum scriptura. cum Bal. in auth. presbyteros. num. j. & ibi infra, addi. in uersi. non est de substantia protestationis. §. de Episc. & cle. Bar. in auth. de temp. non fol. pecu. nu. 5. & in. addi. in uer. proponi. colla. 8. Lanfrā. in c. quoniam contra falsam. de interlocutorij. & de app. nu. 5. uer. nō per hæc creatis. & ibi addi. in uer. in scriptis. extra. de prob. & no. Fely. in c. cum M. Ferrariensis. colu. 8. uer. circa 3. partem. extra, de const.

Quod metus causa. Tit. XX.

Continua Rubricam, ut in gl. Oppo. etiam quod sit nugatoria cum in metu insit vis, vt ff. eod. l. j. fol. vt ibi.

LEX PRIMA.

1 *Fur, & violentus in mora semper esse creduntur.*
2 *Interitus ad quem spectet in violentia compulsiua.*
3 *Sententiæ duæ, actione quod metus causa feruntur.*
4 *Metum inferens, an teneatur de casu.*
5 *Reus in quibus de interitu teneatur.*

1 Ersequtionē. Casus. Periculū interitus spectat ad furē, & metū iferētē. h. d. No. ꝙ fur,[a] & uiolētus ſp dr esse in mora. Itē, ꝙ in obligatione continente rei restitutionem re perēpta res ipsa petitur, ut hic, & pro hoc, ff. de cōd. fur. l. iij. & l. si fertuus. §. boue. & ff. re. amo. l. si cōcubina. §. non iolum. & de ver. ob. l. inter stipulātē. §. pe. sed ꝙ precium debeat peti probatur in l. in re furtiua. ff. de cōdict. fur. & ff. de le. j. l. cum res. §. ita ꝗ. dic, ꝙ electio est actoris petere rē, vel estimationem. Et ita concordari debent dicta iura, ut probatur in l. il lud. §. j. & ff. de dou. cau. mor. quicquid sentiat gl. in d. l. in re furtiua. ſm Bar. Opp. ꝙ l. ista non sit situata sub congruo ti. ꝯ. §. quib. Non de vi ablatiua tractat titu. ꝯ. vi bo. rap. & ff. eo. tit. & de furto subtracto tit. ꝯ. de fur. sub illo ergo ti. debuit l. ista situari non sub isto, qui tractat de traditis ui, vel metu. So. ut gl. videlicet quod ꝯ procedit in uiolentia ablatiua, sed hic tractatur de uiolentia compulsiua, & ſm hoc uerbum, ablata non refertur ad uerbum, ui, vel si refertur generaliter, & late. & sic improprie non stricte, & proprie intelligatur. Et ad id, ꝙ de furto dr fatetur gl. ꝯrium: sed hic incidenter dixit, quia similitudinem in eo de quo hic dr, habet cum uiolentia prædicta, & pro tanto dicit tu debes scire, quo d uiolentiarum multa sunt genera, &c. quod prosequere, ut gl. & plenius.

2 ff. eo. l. extat. † Opp. ꝙ in uiolentia compulsiua, de qua hic tractat interitus non spectet ad contentum, imo re perempta venit absoluendus, ut ff. eo. l. si cum exceptione. §. aliquādo. & l. si ipsa. fol. ut in gl. circa medium ibi tertia, &c. scilicet quod metum inferenti de interitu tenetur, ut hic. Sed alius, ad quem res peruenit bo. fi. tenetur si eius dolo malo res perit, sinautem sine eius dolo, tūc apud eum, & non tenetur. ut d. §. aliquando. Aut apud alium cui vendidit. & tunc licet si peremptā tenetur propter precium quod recepit, vt d. l. si ipsa. Opp. cum gl. ꝙ interitus nō spectet ad aliquē in tex. nominātorum. ut ff. de fur. l. subtracto. fol. ut gl. pe. in fin. ꝙ ante moram purgatam ibi postea. & qualiter purgetur ibi plene

3 no. † Oppo. ꝙ etiam ante purgatam moram non teneatur de interitu. ff. eo. l. si cum exceptione. §. ꝙ si homo. fol. ut ea. gl. in princ. Pro cuius declaratione attende quod in actione quod me. causa, duæ feruntur iniæ, vna super rei restitutione. Illo aūt non restitutę fertur secunda, & condemnatur in quadruplo in quo inest rei persecutio. ante ergo primam, & post primam ante secundam tenet de interitu, post secundam vero vſq; ad tps quadrimestre qd datur iudicatis non tenetur si interim pereat. Et est ratio, ga vſq; ad illud tps dilationem hēt. l. ideo mora ex l. dispositione vr quasi purgata, cum ibi non est petitio non videatur esse mora, ut ff. si cer. peta. l. lect. uer dicebam, nec ꝙ hoc reo prodest ſnia, & nocet uictori, quia aū secundam, ut dixi prima nō proderat victo nec secunda, quia pœnam continet tripli. & pp hoc grauamentipli lex releuauit condemnatum in alio. ſ. ꝙ vſq; ad tps quadrimestre, si res pereat sine eius dolo nō teneat de interitu, sed post quadrimestre tps teneat. † Opp. ꝙ metū inferens[b] non teneat de casu. ut ff. eo. l. si cum exceptione. §. quod si homo. ver. sed si non culpa. Solu. vt ea. gl. hic in ꝯrario, scilicet ꝙ de interitu iuris, vt hic, fallit qñ eodē modo interituta fuisset penes actorem, vt in contrario. & est rō, ga in pœna tripli grauatur, ergo in alio releuatur. ff. de iureiur. l. cū qui. in prin. Quæro nunc latius, an hæc distinctio fuerit res interitura penes actorem, vel nō, locū habeat in ceteris actionib. & licet in repetitione mea. l. ꝙ re. ff. si cer. pe. ego attigerim plenius aliqui doct. istam materiā: hic tū succincte prætēdo dicunt, ꝙ in realibus actionibus ma. fi. possit ꝙ tpe tenet de interitu indistincte. l. item videndum. & l. illud. ff. de pe. hære. sed bone fi. posa principio. malę fidei autē ex post facto. & intelligo ex post facto, ꝙ lit, ꝙ. si habuit iustā cām litigandi. & sic nō restituendi pp euictionē, & tūc tenet indistincte. vt. l. vtiq. cū ibi nō. de rei uē. sinaut non habuit iustā cām litigandi, tūc pp bo. fi. ꝗ habuit ab initio distinguit, an res fuisset eodē mō pitura penes actorē, vel

5 nō, vt eadē. l. item si. §. fi. † In pōnalibus vero descendentibus ex delicto: dic, ꝙ rta est, vt i distincte teneat reus de interitu: vt hic, & ꝯ. de fur. l. subtracto. & ff. de vi & vi ar. l. j. §. rectissime. & l. meritoriū. in eo. tit. fallit in hac actione, ꝙ mo. cā, vbi distinguit si fuisset interitura eodē mō penes actorem, vel non, & rōnē ipecialē tratis. §. assignaui. & sic in furto de quo hic dr non habet locū p dicta distinctio. In pōnalibus vero descēdētibus ex ꝯctu, vel quasi fuit discordia inter Ioā. & Mart. Nam Io. dixit distinctionē illā adhibēdam nō esse, Mart. ꝙ sic, & motiua ꝙ vtroque scripsi in d. l. ꝙ re. & Per. cos cōcordare voluit vno mō. Gul. de Cu. alio modo. Sed eorum cōcordationibus pro nunc omissis teneo opi. Io. quam communiter sequuntur gl. & doc. in d. l. quod te. vt morosus teneatur in distincte ꝙ d. l. quod re. & ff. de le. j. l. cū res. §. fi. & l. si fertuus. & ff. de ver.

ADDITIONES.

a Quod fur. Adde Bart. in l. merito, ff. de ui, & vi an. & in l. quæ furtum. de cond. fu. & in l. si eo. ti. & l. subtracto. & ibi Bar. cum Bal. j. de fur. ubi dicitur uerum, nisi moram purgauerit offerendo. uide in l. parui, de condi. furt. Item nisi mora esset extincta nouatione uoluntaria. item, nisi interueneritstipulatio nō animo nouandi, quia fur de interitu rei non tenetur. Bal. ibidem.

b † Metum inferens. Tu uide de hoc Bar. & doc. in l. si cum exceptione. §. quatenus. ff. eod. & hic plene ubi etiam ponit, an periculum interitus pertineat ad inferentem metum.

de verb. ob. l. si filius. §. fi. & l. si ex legati causa. quę o ēs indistincte loquitur dicentes morosum tūm in interitu, pro quibus facit, quia fur, & morosus æquiparantur. vt ꝯ. de fur. l. subtracto. & ff. de ver. ob. l. inter stipulantem. §. pe. sed fur tenetur indistincte, vt in pcedenti dixi, ergo, &c. Item quia mora est delictū culpabile[a] in de-

2 ferendo commissum, igitur non debet remanere impunitum, vt l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Item quia mora creditoris in cū trāsfert indistincte periculum, vt l. qui decem. & l. si debitor. & l. si ꝯ luturus. ꝯ. de solu. ergo econuerso. Item pro hoc vr quasi casus. ff. de condi. ob cau. l. si pecuniam. §. fi. Ad l. si plures, ff. de positi. quæ facit in oppositū rūdet gl. duobus modis. in d. l. quod te. Et tertio mō in d. l. si plures. sed illa tertia solutio non est bñ tuta pp id qd ibi in fine dr de herede. Sed primas duas solutiones positas in l. ꝙ te, iunge, vt dicamus aut depositarius, & eius hrs habēt iustā causam non restituendi forte pp sumptus factos in re deposita qui ei non restituunt, & tunc ꝗdm causa illa durat, reus nō est in mora, sed actor in culpa. ideo perit actori nō reo. ut d. l. si plures. ſm vnā lect. aut non hēt causam iustā retinendi, & tunc refert inter principalem depositarium, & eius hæredem. Nam cum principalis depositarius habeat scientiam rei alienæ, veram moram committit. Ideo indistincte debet teneri. ut legibus, & rationib. §. allegatis. ideo eius respectu ad l. plures. subauditur maxime. in eius aūt hī de dic. idem si habeat scientiam rei alienæ. sinaūt suam, & hrditariam putauit, ꝙ ēt in dubio ptumit. ut l. ꝗ in alterius. ff. de reg. iur. & tunc licet per lit. cont. efficiat malæ fidei ficte quo ad qdā non tñ, ꝙ ad ea, ꝗ uerā morā requirūt, & est piculū oī modū interitus, iō, vt in ficto moroso, & respectuo distingui dēt, an res fuerat eo mō interitura penes actorē, vel nō, vt in sūi. §. dixi in reali, & tunc nihil dēt subauditi ad d. l. si plures. Verū notandū, ꝙ hæc ignorātia dicet durare, & periculū interitus ad creditorē spectare donec lata sit insa ꝯ hrdē, vt vult gl. in d. l. si plures. ver. cui. Et est rō, quia tunc per snīam res efficitur ei certa, & tollitur præsumptio prima, & incipit tunc contemnere partem, & iudicē. Ideo tunc indistincte teneatur, arg. ff. de eden. l. vbi. §. j. Ad l. siue habēda. §. si ea. ff. ad l. Rho. de iac. rūdeo, vt ibi no. quia nos in moroso, ibi in culposo, quo casu dic, vt ibi no. vel latius, vt dixi in dicta lege quod te.

ADDITIO.

2 ¶ Est delictum culpabile. Adde d. Soc. consi. 179. circa præsentem consultationē. uer. confirmo. nam ille, qui in 2. parte. char. l. quod more regulatis, uel irregularis facit quem esse in culpa.

LEX II.

1 *Solutio spontanea de metu promisso, an tollat actionem quod metus causa.*
2 *Soluens sponte an possit repetere.*
3 *Soluens putans se teneri, an repetere possit.*
4 *Promissio turpis ipso iure nulla dicitur.*
5 *Solutio meticulosa quæ dicatur.*
6 *Metum allegans illum probare debet.*
7 *Soluens sponte parum post promissionem metu extortum, an repetere possit.*
8 *Iuramentum aliquid dare: si sponte dedit, an repetere possit.*

1 Cum te. Primo qōnis decisio. Secdo rō. Tertio exceptio. secunda ibi, qñ. tertia ibi: nisi, Casus. † Solutio spontanea de metu promisso tollit actionem ꝙ metus causa. h. d.

a vel spontanea solutio purgat metum[a] adhibitum in promittendo Nor. ꝙ non est verisimile soluentem sp̄te iustam defensionē habuisse. ex quo sequitur aliud. ſ. ꝙ non est verisimile, ꝙ qui tene

2 tur exceptione sit promptus in solutione. † Opp. ꝙ imo. soluens repetat, vt ff. eo. l. metum. §. sed quod pretor. & ff. de condi. ob tur. cau. l. ex ea. Solu. ut gl. ſ. ꝙ ibi in promittendo, & soluendo vis adhibita fuit, hic in promittēdo, tūm rationes subiūgit gl. prima est, quia per spontaneā solutionem per quā ratum dr hrē promissionem tollitur præcedēs causa turpitudinis. vt l. si ob turpem. ff. de condi. ob tur. cau. Secundarō gl. est, quia hæc exceptio est odiosa, ideo cessare debet repetitio. vt ff. de cond. indeb. l. qui exceptionē. sed hæc ratio reprobatur, quia l. qui exceptionem, loquit in mere odiosa, vt Macedoniani. Sed ista licet sit odiosa ex parte metū inferentis, tūm est fauorabilis ex parte vim passi. Itē, quia licet exceptio odiosa impediat repetitionē p dōnē indebiti, non tū habet impedire per actionē obligationis rescissoria seu restitutoria aduersus obionē ꝯ quam exceptio comperebat. vt est actio ꝙ metus causa, quæ reponit in statum in quo erat aū pmissionē. Tertia rō gl. est, ga eadem solutio non debet parere liberationem, & repetitionem, vt ff. de solu. l. qui hominem. §. fi. Sed hæc rō modicū vrget, quia diuersis respectibus posset parere liberationem, & repetitionē, quia liberationē eo respectu quo ei obstabat exceptio, iō tutus exceptione fauorabili soluens. reperit. vt d. l. qui exceptionem. Teneo igitur primam rōnem cui pōt addi secunda. ſ. ga spōte soluendo vr renunciare exceptioni si quam hēt. ar. l. ad solonē. ꝯ. de appel. Ex his igitur legibus, & rationibus prædictis reprobat glossator quandam gl. Ir. gl. vt sequit in gl. usq; ad ver. itē qd si pa-

3 rum, quem omitto vſq; ad uer. item non ne prosequar ꝯria. † Op. igit scdo, ꝙ iste soluens repetat cū soluerit putans se teneri, & sic errauit in iure, at error iuris nō nocet, qñ tractat de dāno vitādo, vt l. regula, ff. de iur. & fac. igno. fo. vt gl. ꝙ illud verū nisi error fuerit supinus, ut hic, & eo. ti. l. supina. Aliqui reprobāt gl. ex eo, quia error supinus iur. s non nocet cum tractatur de damno vitādo, vt l. error. in fi. ff. de iur. & fac. ign. Et ideo dicit ꝙ istum tex. debemus intelligere, qñ soluit sciēter non errauter. Alij dicunt, vt Bart. ꝙ vbi errauter debemus dicere, aut soluit sponte, & non coacte ꝗtū eunq; errauter, & non repetat per actionē, ꝙ metus cā, vt hic. sed bene repeteret per condictionem indebiti pp errorem, licet supinum, vt l. sed si me putē. in prin. ff. de cōdi. indeb. Sed illa de errore facti loqt. iō melius facit l. si is cū quo, & l. cū is. §. j. ꝯ. e. tit. Sed ego puto, ꝙ ista verba licet sint colorata non sint vera, quia si spontanea solutio licet erronea purgat metū, ut ipsi sentiunt dū dñt, ꝙ non potest repeti per condictionem, ꝙ metus causa: sequitur ꝙ indebitum non est solutum, quia metu sublato debitum repetitur, & sic conditio indebiti cessat. nec leges §. allegatæ habēt obstare, qa

4 loquuntur, qñ exceptio per solutionem nō est purgata. Ideo pro saluatione gl. aliter vr dicendum, videlicet, ꝙ error iuris ciuilis, licet supinus qñq; cohæret errori iuris quasi naturalis, tunc talis error nocet ēt si tractatur de damno uitando, ut l. uenia, §. de iniuriis. quēque nullo modo cohæret errori iuris quasi naturalis, & tūc non nocet. ut d. l. error. in fi. & ibi gl. Pro hac solutione modo ad propositum quod fœdera facta metu nō traheant, vel obseruari necessario non debeant, est de iure quasi naturali. Et ideo a bestijs al legabat, vt in illo versu Aesopi. fœdera facta metu, &c. & ita dicebat dñs meus. † Oppo. 3. promissio fuit turpis, & sic ipso iure nulla, ut l. si plagij. & l. generaliter. ff. de uer. ob, & percō sequens spontaneus consensus sequens non habet illam validare. arg. §. de legi. l. non dubium. Sol. ut ea. gl. vſque ad fi. videlicet ꝙ illud habet locum qñ id quod deducit in promissione est quid turpe, vt hominem occidere, plagium cōmittere, &c. similia. Secus qñ illud est honestum, vt decem dare, vel fundum, sed turpitudo est in modo perueniendi ad promissionem, quia per metum, & uiolētiam, ut hic. nam tunc promissio non est turpis turpiter facta, ut in gl. Sed diceret quis, indagare uolens subtilius. Hæc sol. non tollit ꝯrium de l. si plagij. nam ibi deductum in stipulatione est honestum, sed causa est inhonesta, & tū ibi promissio est nulla ipso iure, & ff. de pac. l. iurisgentium. §. sed si hoc maleficium, & ibi no. per gl. Et tu defendēdo gl. adde ibi unum membrum, & sic faciamus tria mēbra. nam qñq; turpitudo est in subiecto deducto in stipulationē, & sic in causa materiali, & tunc stipulatio est ipso iure nulla, ut d. l. generaliter, & §. de pac. l. pacta quę ꝯ, & §. de legi. l. non dubium. qñq; turpitudo est in causa effectiua, licet remota, ut est, qñ metu de dolo quis inducitur ad promittendum. nam consensus, & voluntas, quæ sunt causa effectiua. i. efficiens promissionis, vt l. j. in prin. ff. de ver. ob. & ff. de pac. l. j. in princ. est turpitudine qualificata, quia compulsiua in stipulante, meticulosa in promittēre, & sic non libera, & tunc ipso iure est aliqua, sed obstat exceptio. & de ista loquitur l. ista, & gl. quæ dicit, ꝙ ista est turpiter facta. qñque turpitudo est in causa fi. quia promittitur certum quid, & inhonestum ad finem turpem, & inhonestum. & an tunc promissio sit ipso iure aliqua, vel non. gl. uidentur ꝯriæ, nam in d. §. sed si ob maleficium. gl. septit qip so iure sit nulla. & ff. ob tur. cau. l. ij. in gl. fin. sentit, ꝙ ipso iure sit aliqua lex inefficax. sed hæ glo. ad concordātiam possunt sic reduci, aut hęc causa non fuit expressa, & tūc est ipso iure aliqua, sed inefficax. aut causa fuit expressa. & tunc aut fuit expressa in ui conditionis, & tunc stipulatio est ipso iure nulla, ut d. l. si plagij. facit, quod no. gl. in l. si militē. ꝯ. de condi. ob cau. aut in ui modi, & tunc aut promissio facta est ne certū maleficiū committatur. & tunc ēt est nulla ipso iure. vt d. §. sed si ob maleficium. aut facta est, ut certum maleficium fiat. & tunc in odiū promittēdo est aliqua. & similiter in odium stipulatoris est inefficax, ut ei doli obstet exceptio, quia in pari causa. & c. ff. de cond. ob tur. cau. l. pe. in fi. & tunc si fœus aufert a promissore sicut fecisset a stipulatore si ei solutū fuisset, ut ff. de iur. fi. ſ. l. Lucius. Et ideo in eius odium dixi forte esse ipso iure aliquam, quia alias fœtus non haberet super quo se fundaret, & pro hoc bene facit auth. sed nouo iure, C. de pœna iu. Aut promissio facta est, ut stipulator ei impleat id ad quod ex cōtractu preambulo, vel quasi tenetur. & tunc promissio est aliqua, sed agenti ex ea, quia turpis est ex parte sua, ob. exceptio.

ADDITIO.

a Purgat metum. Adde d. Fran. Are. hic qui dum hic no. ꝙ per pactum postea subsequens purgatur vitium metus primo loco contractum, quod intelligendum est uerum si primo actu fuit seruata, alias ista secunda non procederet, per hoc dicit fuisse decisum, ꝙ coronatio facta sponte de Papa Vrbano non purgabat uitium metus ꝙ dicebatur interuenisse tpe electionis factæ. & ad hoc dicit facere gl. in c. ne Romani. de elec. lib. 6. & quod no. in c. licet heli. extra, de fi. & dicit esse uidere, quod ad hoc no. Bal. in cō. fi. de schismate, quod recitat in l. j. infra. fi. quis aliquē test. prohi. & iste metus, qui interuenit tpe promissionis in dubio creditur interuenisse ēt tpe solutionis ex cōuicinitate actus, si statim post promissionem, fit facta solutio. ar. l. j. §. quæ onerādę, ff. quarum rerū actio non datur. & l. Fulcinius. §. j. ff. ex qui. cau. in possea. Sed si ex interuallo fiat, nō ꝙ metus fuerit continuatus, ut habetur hic in gl. magna. quod dicit esse intelligendum uerum, nisi tempore solutionis fuerit eadem potentia oppressionis, ut dicunt hic docto. & Barto. in l. si ob turpem, ff. de condi. ob tur. cau. & in suo trac. de tyranno, & hinc d. esse quod confessio facta in tormentis non ut purgari per ratificationem factam coram tribunali. quia tū cineit idem metus pp eandem potentiam officialis. ad quod dicit bene facere text. in l. nouissime. ff. quod fal. tu. auto. & ideo dicit hic Bal. quod talis confessio non meretur executionem, qñ sit facta præcedentibus indicijs.

exceptio doli. vt d.l.pe.in prin.cũ ibi no.in gl.hæc tene menti,qa
5 non sic habes per alios doc.† Quarto.oppo.quod solut. sequens
a promissionem sacram vi vel metu, debeat iudicari meticulosa [a]
ex quo principium est meticulosum. quia a primordio tituli posterior formatur euentus.j̃.de imponen.luc.deseri.l.j. lib.10. glo. antepenul. hoc contrarium format, & non soluit. dic ꝙ hic sequens sol.& sic posterior euentus venit per modum purgationis & nouationis ad primordium. quia cũ solutio sit spontanea,purgat primum vitium. In contrario non venit per modum aliculus nouationis, vel correctionis: sed per identitatem rationis, ideo a primordio formam sumit �means Iac. But. & dominũ meum.
6 & hæc de contrariis secundæ partis.† Nunc op.5. contra vltimã partem. hic in ver.nisi,& primo,ꝙ metum alleganti non debeat credi nisi quatenus facit fidem iudici.vt j̃. eo.l. metum Sol.confitendo contrarium, vt in vltima glo. Ideo supple tex. vt in ead. Op.6.ab extra.vult ergo tex.iste, ꝙ si probat metum in soluẽdo, ꝙ repetat,ꝯ,quia soluendo se liberat.vt insti. qui. mod.tol.ob.in prin.& sic sequitur, quod repetere non potest cum eadem solutio nõ producat liberationem,& repetitionem. ff. de sol.qui hominem.§.fi.Sol.ꝑm Bar.quod illud procedit, qñ obligatio est valida.secus si inualida.vt hic Hæc solutio non est tuta:quia in obligatione inualida solutio parit liberationem ita, ꝙ non repetitionẽ.vt j̃.de ꝓdi.inde.l.j.& ff.eo.ti.l.Iulianus.& in l.qui excepti. prout in exceptione odiosa loquit.Ideo sꝛ,aliter videlicet quod in obligatione valida dic,vt s̃. In obligatione vero inualida dic, quod solutio,quæ parit liberationem non inducit repetitionẽ ꝑ se solam,sed cũ alio sic,qñq; puta ratione ætatis,& læsionis causatæ per solu. vt. j̃.si adiuer.sol.l.2.& dic,vt ibi.vel ratione metus in soluendo adhibiti: vt hic, vel ẽt ratione errꝛoris, vt in toto titu. de condi.indebi.& sic diuerso respectu non eodem. Versũ,vt sub tilius videas attende quod interdum actio quæ datur ad repetendũ est sufficiens ad rescindendum primæua obligationem,vt est actio, ꝙ metus causa. & tunc primæuam obligatio non restituit retro soluenti.interdum non sufficiens est ad rescindẽdum obligationẽ primæuam. tunc sicut restituitur pecnia soluenti,ita restituitur obligatio primæua adiuersus eum.patet in condi.inde.ff. de ꝓ
7 di.inde.l.cũ his.§.i.quod ibi no.† Reuertor modo ad quæstiones quas omisi. & quia hæc lex vr̃ loqui,qñ multo post promissionẽ sponte soluit.Querit gl.quid si parum post sponte soluit,& dicit gl.ꝙ aliud dicebat,ꝙ tunc repetere poterat,& mouebatur per l.3. vt in gl.Hugo.vero dicebat ꝓrium. Pe. & Cy.tenent cum Albe. quia statim soluendo vr̃ inesse illa violentia, quæ fuit in promittendo adhibita,quia quæ incontinenti fiunt inesse creduntur,vt l.lecta,ver.dicebant.ff.si cer.pe.Item.quia paria sunt aliquid facere compulsum,vel facere ne compellatur.vt l.nouissime.ff.quod fal.tut.au. Ia.Bu.& dñs meus tenent cum Azo. & cum glo. quia gl. in tit. gõnis loquit, qñ sponte soluit.& sic in casu certi. Sed l. alle.ꝑ Pe.& Cy.loquunt in casu dubri. nec obstat.l.l.alleg.ꝑ Alb. quia nõ obstat.l.3.§.Icio.ff.de mi.qa ibi secundus actus trahit necessariam ꝓsequentiã a primo hic iccꝯs:nec ẽt obstat.l.si mulier, j̃.ad velleia.quia ibi in secũdo actu est eadẽ rõ q̃ in primo. nec ẽt ob.l.ab hostibus.§.fi.ff.ex qui.cau.ma.quia sic in illo modico tpe adest impedimẽtũ sicut in tpe anteriꝛis absentiæ. tũ in dubio, an dicatur sponte soluere,vel coacte.dic aut post ꝓmissionem fãtã metu soluit incontinenti,& tunc præsumitur metu soluisse ꝑ l.allegatã.per Pe.aut ex intervallo, & tunc aut durabat eadem cã
b metus [b].vt puta,quia promissor erat captus , & nõdum exiuerat prãtem capiẽtis.& tunc,quia durat eadem potẽtia ꝑsumitur metus in soluendo,sicut fuit in promittendo:vt ff qui.ex cau.in po. ea.l.Fulcinius.§.j.& ff.de neg.gest.l.nam,& seruus.& ꝯ eorum q̃ no.in l.j.§.j.& ff qua.re.ac.nõ dat.Aut nõ durat eadẽ cã metus.vt qa promissor euaserat manus stipulatoris.& erat in propria liber
8 tate,& tunc metus in soluẽdo nõ ꝑsumit:vt hic.†Quæro cũ glo. qd si per metũ iurati dare decẽ: sponte soluit,an reperã.gl.ꝙ nõ: quia primus metus est purgatus ꝑ sponẽ spõtaneã. vt hic, & l.si
c ob tur.cãm.ff. de ꝓdi.ob tur.cau.nec metus periurii [c] hẽt obstare quatenus solutio dẽat spõtanea dici, qa iurm velut metu extortũ põt de iure deseri,vt l.fi.ff.q satisdat.cog. Sed Pla. ꝯ.qa teneor
d ad obseruatiã.iurũ [d] vt j̃.si adiuer.ven.l.j.ẽt sup re als illicita ꝑstiti. vt sup vsuris,lꝯ vsuras solutas reperã. vt ext. de iureiu.c.ad aures Istã sẽtã tenet Pe.& Cy. pro vera de iure canonico ac ẽt ciuili cũ multi metuant ẽt inualidũ iuramentũ.ar.l. quæ sub ꝓditione. ff.de condi.insti.& sic.d.l.fi.qui satisf.cog. non habet obstare. idẽ tenet Bar.quia primus metus non dicitur esse purgatus.quia vbi alia causa subesse põt in solutione quam comprobatio, primæ promissionis quis non præsumitur illam approbare,vt no.Inn. in c.vt sũper.de renun. Sed hic põt subesse alia causa, puta periu rii euitandi.ergo,&c. Et ex.h.d.Bar.ꝙ si ex forma statuti non potest opponi exceptio metus,vel doli ꝑ instrumẽtum guarentigiatum , vt in partibus Tusciæ,ꝙ is qui soluit non dr̃ approbare instrm.vt sponte factum, & guarentigiatum,sed potius soluisse ne capiatur.Ideo solutum postea repetere posset:vt hac glo.c.ad aures. als debitores,in hoc puto cogitandum cum regula faciat ad oppositum quę dicit,ꝙ ei cui denegatur exceptio potius denegatur actio.vt s̃.de transac.l.nec intentio.Nec ob.quod de iuramento hic dr̃,quia eadem.l.quæ compellit ad soluendũ propter periurium,eadem ei dat postea repetitionem,vt reiillicitæ solutę.at statutum denegando oppositionem metus,videtur vtroquemodo denegare propter regulam antiquam sic interpretantem,vt in auth.de fil.ante do.inst. nã.in prin. Vlterius extra glo,quæro, an hęc lex habeat locum in contractibus qui sunt nulli ipso iure propter metum,vt in tribus casibus no. ff.eo.l.si duos,dic,ꝙ sic. vt probatur extra. eod.c.j.& ibi in glo. fi.facit infra.si rector protin.l.j.Bart.

ADDITIONES.

a Meticulosa.Adde Bar.in l.interpositas.& ibi gl.s.de transa.& in l.si ob turpem. & ibi Ale.ff.de condi.ob tur.cau.Bal.in l.2.C.de ope.lib.& Ale.omnino in l.si eum dotem,§.eo autem.ff.so.ma.vbi ponit certam limitationem,s.nisi subsit causa metus omni tempore.ut quia durat tyrannus tempore solutionis cuius metu facta fuit promissio.vt per Bart.hic & ita not. Alex.cons.44.vol.4.alias. est consilio sequen.

b Durabat eadem causa metus. Adde ultra ea quæ posui in apo. ad istum,sup.ea l.nu.v.in apo.in uer.meticulosa.Io.And.& Pet.de Anch.in c.pen.de procu.lib. 6.& eundem Pet.de Anch.consi.300.

c ¶Metus periurii. Vide de hoc gl.in c.autoritate.15.q.6.alias.7.& extra,de iureiur.c.si uero.& c.peruenit.& uide gl.in c.j.§.item sacramenta,& ibi Bal.in tit. de pace iur.fir.& consi.369.

d Ad obseruantiam iuramenti. Adde ꝙ iuramentum metu uel minis extortũ dẽ seruari donec absolutio impetretur.c.si uero.& c.cum contingat.de iureiu.ue per Imo.in gl.pe. Im.in c.uenerabilem.in fi.de ele.& Arch.in c.2. de pac.in 6. Pa.de Ca.cõsi.68.ꝙ est uerum in casibus in quibus ius simpliciter disponit nõ in aliis habentibus probationem iuris, & restitẽtiam per l. non dubiũ.sup.de leg.ꝑm Bald.fin.in l.pactum dotale.j̃.de colla.& Imo.in d.c.cum contingat.& char.sed cautius est prius absolui.Ang.in d.l.fi.ff.qui satisf.cog.allegata inter.

LEX III.

1 *Vendens per metum rem vendiam repetere potest.*
2 *Distinctiuę natura quæ sit.*
3 *Actor cui soluat eligere potest.*
4 *Ius excipiendi de primo emptore,transit in secundum.*
5 *Actor precium ab emptore acceptum , an a reo venditori solutum reddere debeat.*
6 *Possessor donationis titulo,quando excipere possit se restituere non teneri.*
7 *Possessor carens tit.donationis,an habeat ius excipiendi.*
8 *Pretium venditę rei,quando debeat reddi.*
9 *Vtilis rei vendicatio non datur si dominium in emptorem non transferatur.*
10 *Quoque,dictio,cuius sit natura.*
11 *Actio & exceptio per prætorem inductę fuerunt.*
12 *Præscriptio longi temporis actione quod metus causa non præscribitur.*
13 *Emptor secundus,an possit præscribere.*
14 *Præscriptio emptoris,an prosit metum inferenti.*
15 *Actio quod metus causa , vnde oritur cum contra singularem successorem proponitur.*
16 *Venditore non tradente rem,an venditio uitietur.*
17 *Precium sponte recipiens,an possit contractum rescindere.*

a **Si vi vel metu.** [a]Primo consulit, & quæstionem de-
1 cidit.Secundo excipit ibi.si mõ.†Casus. Vendens vel eius hæres fundum per metum venditum re-
b perit [b] a quolibet possessore si precium offerat, & ille non præscripserit.h. d. Vel sic, actio ꝙ metus causa & vtilis rei vendicatio competit ꝯ mentem ab eo,qui vim intulit credito sibi precio, nisi præscripserit tpe longo.h.d.No. ꝙ actio quod metus cã,licet
c sit personalis est tn in rem scripta.[c] ideo concomitatur possessorem.Item no.ꝙ ipsa est restitutoria. ideo cum ea concurrit vtilis rei vendicatio. Item.ꝙ tradõne facta per metum non transfert plenum dñiũ cũ vtilis rei vendicatio competat tradenti.Item ꝙ actio,ꝙ metus causa,transit ad hæredem.Concordat.ff.eo.l.q di ximus.§.fi.Et nedũ ad primum,sed etiam ad sequentes:vt hic patet & ita notat hic gl.Item quod precium debet restitui per actorem etiã singulari successori.Item quod receptio precii nõ purgat metum in tradendo rem ad libitum quod reuocabo in dubium,in quæstione vltima. Item , ꝙ per ꝑm emptorem potest res præscribi non per primum ꝑ eius dolum,& malam fidem.licet hodie mala fides autoris nocet successori.vt in auth.malefi. j̃.de
2 præscr.long.temp.de quo.j̃.dicetur.† Venio ad apparatũ:& op. quod tex. male dicat disiunctiue,si vi velimetu: quia disiunctiua ea q̃ disiungit simul esse non finit:vt l.ille aut ille.ff.de ver.sig.& sic innuit,ꝙ vis,& metus sint diuersa,sed hoc falsum, qa qñcũq; vi fit,metu fieri dr̃.vt ff.eo.l.j.in fi.Sol.ꝙ hic alia ꝓsideratione dr̃ vi vel metu:sed vt vis intelligat respectu corporis:metu respectu
aiæ.vt in gl.j.& ij. Et pone exẽplũ in metu animæ.vt.ff. eo.l.illi
q dẽ.§. ꝙ si dederit. & vbicũq; resultaret ex facto iuris infamia,vt
3 ibi no.†Op.2.q̃ tex.iste nos dimittit ꝛcerto, & obscuro.ꝯ.§.qb s̃.de no.C.ꝓo.Dicit.n.ꝙ ꝑciũ dẽt reddi: & nõ dicit cui.sꝛ.vt gl scilicet,ꝙ

ADDITIONES.

a Si vi vel metu.Adde do.Franc.de Are.qui ponit sex no.conclusiones,de quibus omnibus hic per eum vide.

b †Repetit:Adde quid in alienatione rei ecclesiasticæ meticulosæ,quãdo res erat alias alienabilis.& dic quod talis est ipso iure nulla, casus est singula.in c.prælabens ver.abbates,extra de excef.præla.quẽ ad hoc dicit fin.Rom.fin.suo.ꝛ5, incip.alienatio rei ecclesię.

c In rem scripta.Adde Spe. de cessio. actio.§.j.uer. ut autem.& in tit.de alienat. mu.cau.facta in uer.quando locum habeat.

ꝙ actor habet electionẽ,cui soluat.i.primo emptori.vel secundo. Nã in casu nostræ.l.soluit scẽo ꝯ quẽ agit.Sed ꝯ hoc facit,qd nullo mõ scẽo,qa a scẽo ꝑciũ ñ recipit.Sed a primo,ergo ei,ñ secundo.cũ tex.dicat reddito ꝑcio , & reddere sit retro dare.vt l.verbũ reddendi.j̃.deverb.sig.& sic ei a quo recipit.Item qa alteri soluendo,quam a quo recipit,nõ consequitur liberationem.vt ff.de sol. l.si hoiem. §. si nullo. Glo. hoc volens euitare ñdet immediate in ver.& cogetur.s.ꝙ soluẽdo scẽo gerit vtiliter negotium primi, cũ scẽs poterat repetere a primo euicto fundo.Et ideo cogetur habere ratum,vt soluendo.& l.quę vtiliter.ff.de neg.gest.Item qa licitum est debitori soluere creditori creditoris sui , vbi aliter rem suam hrẽ non possit, ut l.solutum,§.solutam, ff.de pig. act. vel ẽt vbi creditoris sui interest : licet primo casu libereẽ ipso iure.In secundo ope exceptionis uel doli.ut ff.de exce.l.doli si operam.Habemus ergo hucusque, ꝙ põt soluere secundo. & primus nõ põt conqueri.Item ꝙ põt dicere,ꝙ uult offerri primo emptori,& nõ
4 poterit conqueri secundus, cum ab eo causam non habuit. †Sed opp.ꝙ non possit primo,inuito secundo, quia ius excipiẽdi de ꝑsona primi emptoris transit in secundum ẽt nõ cessum, vt l.finali. ff.de except.rei uen.& tra. Pro hoc facit,quia regula generalis, ut ius excipiendi trãsear ad singularem successorem,ut ff.de iureiur. l.etiam. & ff.pro sol.l.denique.§.fin.& ff.de excep.rei iudi.l.si mater.§.item Iulianus. no.Dy.ff.de dam.infe.l.fluminum.§.ꝙ dr̃.& extra.de regul.iur.c.si quis in ius procedit hoc fortius,ubi primus emptor omne ius suum expressum transtulisset in emptorẽ suũ. arg.l.3.j̃.de noua.& l.nomẽ.j̃.quę res pig.obl.poss.Puto ergo,qd emptori suo actor restituere precium non possit , postq̃ secundus emptor idem qd̃ reus exceperit , ut sibi reddatur, uel aliter prius, ei denũciauerit dictis.ll.§.allegat.Sed an possit,uel nisi de rei ꝑcesserit uoluntate,quę colligi potest etiam ex modo propositionis, exceptionis,ut dicam in seq.Et ideo non sine causa hic fuit reddi-
5 tũ secundo emptori.facit.l.emptor. ff. de rei uen. † Sed tunc quęro,quod preciũ reddi debet.an ꝙ ipse actor recepit a suo emptore, an quod reus soluit suo uenditori.respondet ea glo.in fi. illud quod sibi minus est,ut l.si cum militaribus.infra.de rest.mi. Item quia & si nihil ipse recepisset,qa gratis per metũ tradidisset.nihil reddere tenetur.ut j̃.de euic.l.super empt.in fi.Pet. uero,& Cyn. dicunt,ꝙ si plus recepit actor, quod totũ restituere debet emptori secundo,quia emptor sccꝯ subrogatus est loco primi , cui totũ ab eo recepit, restituere teneretur argu.d.l.emptori. ff.de rei uendic. & l.si in uenditione.ff.de actio. empti . Sed melius facit.l.doli.§.eum.ff.de contrahen.emptio.Item alias actor remaneret in lucro cum alieno damno , contra.l.nam natura. ff. de condic.inde. non enim primo emptori remaneret aliquod ius saltum ad recepandum illud residuum.& sic non obstat.d.l. si cum militaribus. quia ibi ius saltum ad residuum remanet prioribus creditoribus. argu.ff.si cert.pet.l.creditor. Bart. uero dicit, ꝙ Petr. dicit uerum, vbi uenditor transtulit omne ius suum in emptorem, sed cessione non facta debet attẽdi,qualiter opponatur exceptio, quia aut dicit,non teneor tibi restituere,nisi mihi restituas preciũ. & tunc solum precium,ꝙ ipse dedit restitui dẽt.ut d.l.si cum militaribus, & hic in gloss.aut dicit non debeo tibi restituere, donec restituas precium suum priori emptori . & tunc ex persona uenditoris excipit, ex cujus persona exceptio in emptorem transiuitin dicta l. final. ff. de exceptio. reiuenditę. &l. & tra. & l.si mater.§dem Iulianus. ff.de exceptio. rei iudicatæ . cum similibus . secundum ergo Bartol. non potest excipere ut sibi quod plus est , tradatur. & sic stat cum glo.ista.sed ut suo autori.& hoc addit ad gloss.& illud puto uerũ,qa ad plus recipiendum nõ habet mandatum. utl. hoc
6 iure.ff.de sol. † Ex prædictis infero,ꝙ si possessor ti.donationis recepit ab emptore,quod ipse potest excipere, ꝙ restituere nõ tenetur,nisi precium reddatur suo autori.nam & ad successorẽ ex causa lucrativa transit ius excipiendi,ut no. Dy.in c.si quis in ius.nec principaliter excipit ad proficuum actionis suæ , sed ad propriũ, ut sibi liceat rem sibi ex iusto tit.retinere,donec impleta sit conditio redditionis precij.Item ex prędictis infero , ꝙ precium proprium possit excipiẽdo petere sibi reddi,& residuum autori suo.
7 † Sed quæro , ubi possessor non haberet tit.an haberet hoc ius excipiendi.uidetur quod non,quia non diceretur singularis successor,cum causam non haberet a priore.& hoc tenet hic Pet. & Cy.Sed de hoc dubito,quia nos sumus in materia, in qua proponeretur in libello,quomodo actor per metum uendidit Titio fundum pro tanto precio , & ei per metum tradidit , & quod postea a dtalem peruenit,qui eum possidet,unde agit actione quod metu causa,uel utili rei uend.ut fundus ille sibi restituatur.Aut,ergo ꝑcium receptũ iste offert in libello, & res est clara. Aut non offert, & uꝛ,ꝙ libellus non procedat,quia restitui non debet,nisi reddito precio,ut hic.& sic prius oblato,ut l.Iulian°.§.offerri,ff.de act. em.l.qui heredi,ff.de ꝓd.& de.Nam isti ablatiui absoluti resoluũtur in uim ꝓdõnis,ut l.euictis,ff.de ser. uel libellus procedit, licet possessor non possit excipere ex persona emptoris,qui autor eius non est,tamen ex natura actionis intentatę, quę est ꝓtractus prioris rescissoria,& in pristinum statum hinc inde restitutoria, uꝛ,ꝙ a lege habeat,ut dicere possit, nõ teneor restituere,nisi prius tu precium,quod recepisti,restituas,ut sic hęc l. cum si. quemcunq; possessorem huius rei fecerit oppositorem , ne actor postea remaneret in lucro cum aliena iactura.vt in præce. quæst.dixit Per.
8 & Cy.cogitabis in prædictis.† Reuertor ad glo.& oppono, quod precium non debeat reddi. vt j̃. de rei ven. l. si mancipium.Solu. vt in glo.vel dicclarius,quod hic vendidit dñs,& precium recepit. ibi non vendidit dominus,nec preciũ recepit,ideo non restituit. qd̃ ad eum non peruenit.& sic postquã recepit, non curaẽ in eius vtilitatem sit versum,vel non.Op.de l.emptor, ff. de rei vend.sol. eodẽ modo . Op.de l.j.j̃.de præscrip. lon.tem.& de leg.2.j̃. ne rei do.vel templo.& de leg.j.j̃.de rescin.vẽ. Solu.eodẽ modo scilicet hic precium recepit.Op.qd̃ precium non restituatur. vt j̃.eod. l.si per impressionem. Solu. quod speciale in casibus illis.Præterea
9 ibi non agitur actio.qd̃ metus causa:sed cõdictione ex l.illa.†Op. quod vtilis rei vend.non detur,cum dominium non sterit in emptorem translatum.vt l.in traditionibus.supra,de pac.l.pactum.§. volenti.ff.eodem. Solu.quod directum suit trãslatum,sed vtile re
10 manst propter restitutionem, quam prætor fecit, vt in gl.† Opp.
a dictio,quoq;,sut natura est implicatiua. [a] ff.de hæred.insti. l. iulianus quoque.sed hic non apparet,quid implicet,vel importet ergo &c.Sol.quod implicat , vt videt actio quod metus causa,de qua ĩ hoc ti.Sed tunc opp.illa est personalis , & sic contra alium,quam metum inferentum non debet competere.Solutio, vt in gl.quod illud in meris personalibus, non in his, quę sunt in rem scriptæ, quia illę dantur contra quemliqet possidentem.& ita.vt. ff.eodẽ.
11 l.metum.§.fin.& l.si cum exceptione.§.in hac.† Oppo.quod non tantum actio , sed etiam exceptio per prætorem sit inducta. vt ff. eod.l.metum.§.quod prætor.versi. sed ex facto. Solu.confitendo contrarium,& sic tria remedia dantur,vt sequitur in gloss. vlq; ad
12 fin. † Oppo. contra vltimam partem.scilicet quod præscript.longi temporis non præscribatur actio quod metus causa : quia illa est personalis.& sic durat.30.ann.vt j̃.de condi.pe.l.2.sol.secundum Pla.primo,vt iste finis referatur tantum ad vtilem rei ven.vel secũdum gloss.ad vtranq;actionem , & contrarium procedit in meris personalibus,non in his,quæ sunt in rem scriptæ.Et est ratio,quia excedit terminos suos,vt in glo. Addunt aliqui aliam rationem, scilicet quia concomitantiam habet cum reali.ar.eorum quæ no. in l.corruptionem.infra.de vsufru. Potest addi & terria,quia sublata persecutoria per præscriptionem tollitur.& pœnalis. vt instate de his quia non do.ma.l.fin. & licet ista non sit pœnalis ab origine,tñ esse põt ex post facto.vt ff.eodem.l. si cum exceptione.§.latis clementer.& hæc secunda est communis, licet primam quandoq;videatur tenuisse Iac.Bu.sed quid si rationes prędictæ essent: puta si promisit quis per metum decẽ dare, quo casu datur actio, quòd metus causa,vt liberetur,& nullam concomitantiam habet cum reali,nec etiam videatur,in rem scripta.forte tunc.30.an.præscriptio requiretur,nisi eam in potẽtia, & aptitudine ꝓsideremus magis,q̃ in actu. Op. quod iste emptor nõ ꝑscribat,quia dominus non præscribit, quia dominus factus erat. vt ff.eo.l.si metu.At dominus non præscribit: vt ff.de vsuca.l.sequitur.§.Iana.ergo,&c.respondet gl.qd̃ licet de iure ciuili sit dominus : non tamen de iure prætorio,quo fingitur nõ dominus, vel prescribit ꝯ intentionem agentis,ne illud dominiũ ei auferatur. vel ab extra dicclarius pleno iure dominus non prescribit , vt in ꝓtrario , nisi quatenus illud ab eo reuocari posset,vt eo.l.sequitur.§.fructus.non pleno iure dñs bene præscribit,vt eius dñium augeatur, & fiat plenius. vt hic.Op.ꝑ violẽtiam res vr̃ affecta, ideo nõ debet posse prescribi.vt instit.de vsuca.§.furtiue.& ff.de vsuca. l.sequitur.§.ꝙ autem. Sol.ibi,qñ vis expluſiua intercessit,hic qñ vis cõpulsiua : quia minus ꝑ voluntatẽ,quã in se habet.vt ff.eodẽ. l. metum. §. volenti.
13 † Oppo. ꝙ saltem hodie iste secundus emptor non possit prescribere:quia mala fides actoris nocet ei. vt j̃. de ꝑscri.lon. tẽp.auth. malę fi.fol.quod verũ est, ꝙ hodie corrigitur. Vel dic , ꝙ nõ corrigitur, qa ibi,qñ extraneus vendidit rem alienã . & sic dñium non transtulit.hic qñ dominus vendidit,dñium trãstulit.vnde nõ tam illud præscribit,quàm fortificat,& roborat.Ego non discederem a glo.qa,& præscribit contra vtile dñium , quod remansit in bonis tradentis fictione iuris. vt ff.e.l.metum.§.licet. vt sic,quod iuris est de toto quo ad totũ : idem de parte quo ad partem . vel qd̃ iuris est de pleno,idem de semipleno.arg.ff.de rei ven.l.q̃ de tota. & de vsu.l.qui sit.Op.successiue cũ gl.j̃. in ver. item nunquid finitur.quod minori tpe tollat̃ quia vtili anno,vel hodie quadriẽnio continuo quo ius petendi restitutionem in integrum tollitur , vt infra.de tem.resti.in integ.l.superuacuam. Sol.ut in glos.quia ibi
14 qñ vi officij, hic quando iure actionis peritur restitutio . † Quæro cum glo. an præscriptio huius emptoris prosit metum inferenti, dicit gloss.ꝙ sic.ar.j̃.de his qui a nõ do.ma.l.fi.in fi.lac.But.tenuit contrarium , quia exceptio superueniens singulari successori nõ prodest autori.vt ff.de excep.rei.l.si a te.§.Iulia. cum sc.& inducit etiam quasi pro cauſ.ff.de ali iu.mu. cau. fac.l.itẽ si res.in princip. & ad dictam.l.fi.respondet,quod ibi penalis ẽ accessoria ad realẽ. Ideo

ADDITIO.

a † Est implicatiua. tu vide Barto.in l.fin.colum.2. versi.tu vero dic. ff. de eo quod certo loco.& in l.labeo.& ibi in additio. ad eum in ver.dictio, quoq;,est implicatiua.ff.de pactis.& no.Car.in cle.j.2.de regula.

Ideo nimirũ si principali sublata tollit accessoria, vt l.cũ principalis.ff.de reg.iur.hic vtraq; est æq; principalis, vel ibi pscriptio superueniẽs facit iuris fictionẽ cessare cãm,cãm agẽdi a pricipio:qa firmat actum retro,sed hic nõ cessat cã agendi,vt d.l.item si res,& ibi no.gl.2.Ego puto non discedendũ a gl.quia actio quod met. cau.et ꝯ primum emptorẽ cõpetens est in rem scripta. iõ,& eius respectu dicendũ fore præscriptũ.secus si actio esset mere psonalis, vt est actio in factũ ex edicto de alie.iu.mu.cau.fa.Itẽ,& ꝯ primũ emptorẽ actiõ,ꝯ me.cau.concomitantiam habuit cum reali Nam,& vtilis rei vendicatio,qd diu possedit,ꝯ eum competit,& et postea si dolo desiit possidere,vt l.si culpa,ff.de rei ven.In l.itẽ si res, hanc concomitantiam non habuit. Itẽ hic vtraq; ex eodẽ fonte,qa pp dñiũ translatũ per metũ, ibi ex diuerso:qa ibi actio in factũ ꝯ alienãtem : quia mutãdi iudicii cã alienauit in duriorẽ aduersariũ,realis ꝯ possessorem pp dñiũ,q; prius habuit.Item hic vtraq; restitutoria. Ibi altera tm.Itẽ hic ambæ ad idẽ ibi ad diuersa,& sic non obstat.d.l. item si res,similiter nec.d.l.si a te.§.fi.& l. se,qa ibi in exceptione rei iud. q̃ cohæret psonæ,nõ rei,vt l.cũ q̃rit,& l.cũ de hoc.in e.tit.Nos in exceptione pscriptionis,q̃ rei,& actioni cohæret, & illas cõcernit. Ex persona vero propria verũ dicit Ia.Bu.qa eius mala fides nõ tollit, quæ impediret ipsum p-
15 scribere,si nõ alienasset.† Quæro qñ ista actio ꝓponitur ꝯ singularẽ successorẽ, vñ oritur, cũ ipse deliquerit.dicit gl.ꝯ ex variis figuris causarum.ar.l.j.in prin.ff.de ac.& ob. Sed attende.qa.l. illa hic nõ ꝓbat, imò glo.ibi illud tertiũ mẽbrũ exẽplificat p.l.istã, & iõ gl.est bñ notãda. Et ex ea collige,ꝯ qñ actio psonalis ꝓponit ad instar realis rõne possessionis,ꝯ tunc dr̃ nasci ex variis figuris causarũ.Et ita no.Bar.q trãsit cũ gl.Sed Iac. Bu.dixit,ꝯ hæc q̃ intentat ꝯ hũc fm emptorẽ, est eadẽ cũ illa,q̃ cõpetit ꝯ metũ inferrẽtẽ,vñ sicut illa ex delicto,sic & hęc,quæ,qa est in rẽ scripta ext ẽdit fimbrias suas ꝯ hũc possessorẽ,vt j.eo.l.si cũ exceptione.
16 §.in hac.& l.metũ.§.fi.† Quæro si in casu nostro venditor nõ processisset ad traditionẽ,an ꝯctus esset ipso iure nullus,ita,ꝯ nõ esset nata actio, vel obligatio emptori.rñdet gl. fm Ir.primo,ꝯ est ipso iure nullus: qa dolus interuenit,& cãm hmõi ꝯctui dedit,q̃ est bonæfidei,ergo,&c.vt ff.de dolo.l.eleganter.postea glo.vr̃ ab ista opi.recedere,rñdens,ꝯ l. elegãter, loquitur in dolo simplici, nos in velato,q̃ est in metu.Et hãc cõiter doc.tenẽt. Et rõ est,qa dolus simplex est alteri ꝯ hentiũ in cognitus.vnde cessare vr̃ eius ꝯsensus, cũ intentio eius si ꝯhendi, si dolus absit. Sed dolus,q; in metu inest,eius consensum cessare nõ facit,cũ dolus ille ei inno-
17 rescat,vt l.metum.§.volenti.ff.eo.†Quæro vltimo.extra gl.hic vi detis,ꝯ receptio ꝑcii non purgat metũ,nunqd hoc ꝓcedat,si spõte recepit,& circa hoc pono casus,de q̃bus nõ dubito. Nã iterdũ recipit ante traditionem rei , q̃ fecit , & res non habet dubiũ,cũ supponamus metũ in tradendo interuenisse, & ita nõ est purgatum.aut post rei traditionẽ.& tũc,aut incõtinenti, & idẽ, vt dixi econuerso in l.ꝑcedẽti.in j.q. Aut ex interuallo,& idẽ si prima cã metus durabat,vt dixi, Aut prima causa nõ duraba,qa manus illius violẽti euaserat.& tunc si ꝓstat,ꝯ omnino roborandi,& validãdi priorẽ ꝯctum fecerit, ita ꝯ ab oĩ metu recedere voluit,res adhuc nõ hẽt dubiũ:vt j.l.,pxi.sed vbi non ꝓstet,licet spõte recipiat,stat dubiũ nostrũ: & puto, ꝯ spõtaneã receptio ꝑcii nõ purget metũ illatũ in traditione rei ar.huius.l. Et est rõ, qa receptio est circa diuersum.Itẽ,qa in recipiẽdo põt cadere alia psumptio, q̃ purgationis metus,puta maioris suæ cautelæ. Itẽ, quia q recepit,nõ agit ꝯctũ implere, sed tradẽtẽ liberare.qui metũ nõ poterat opponere.hinc est, quod leges ꝓsiderãt solũ traditionẽ eius,q metũ vel turpitudinẽ potest opponere, vt patet in l.pe.ff.de condi.ob tur.cau.& hanc opi.sentit Inno.in c.vt super de renun.Sal.

LEX IIII.

1 *Exceptio consensus contra actionem quòd metus causa opponitur.*
2 *Res si non statim restituatur,an in quadruplum quis condemnetur.*

a **Si per vim.** [a] Casus.Actio, ꝯ metus cã.j.annũ vrilem si res non restituat vsq; ad quadruplũ dat̃,Post annũ vero in sumptũ tm̃.& non concurrit cũ alia,q̃ nõn compe-
1 tat ex eodem fonte.h.d.† No.ꝯ ꝯ hanc actionẽ op.exceptio con-
b sensus [b] postea adhibiti.Item,ꝯ annus,de quo hic loquit est vtilis,vt in litera experiendi potestas. Itẽ,ꝯ preceptionẽ pretii non purgatur metus,de quo dixi in l. præcedenti, in fi.alia no.q̃ sunt in summario.Op.ꝯ vbi vis intercessit, actio vi bo.rap.vel interdi dictũ vnde vi locũ habeat,vt j.vnde vi.& j.vi bo.rap.p totũ.Sol. ꝯ ibi de vi.ablatitia:vel expulsiua,vt in prima gl.Opp.de l.inter-
2 positas.§.de transac.fol.vt in gl.2.Et adde,ꝯ dixi.§.l.pro.x.in glo.
2 j.Opp.de l.ij.§.eo.fol.ut glos.3.† Opp. quod licet res,non statim restituatur,non propterea in quadruplum cõdemnetur: vt ff.eo. l.si cum exce.§. satis clementer Sol.vt in gl.5.qa hæc fm illam,& no.ꝯ gl.intelligit, vt in hac actione duæ ferantur sniæ,vna ad rei restitutionẽ:& rem si nõ restituat.j.tps legitimum,nouũ inchoetur iudiciũ, & petat ꝯdemnari ad quadruplũ, & ita plenius no. in ꝯtio.Sed Pe.vt hic refert Cy. dixit vnam tm̃ ferri, & libellum in conclusione concipi, quare peto, vt librũ pone mihi tradat,& si differat tradere vsq; ad sniam eum ꝯdẽnari in quadruplũ, arg. eius,ꝯ no.in simili, j. loca.l.conductores. & hoc suader ratio, vt lites amputentur,vt j.de iud.l. properandum. in princ. & ne fiat per plura,ꝯ potest fieri per pauciora.j.de ap.ampliorem. §. in refutatorijs.Sed moderni cõiter sequũtur gl.pro q̃bus.vr̃.tex. in d. l.si cũ exceptione.§.pedius. ibi:iubeat rẽ restituere, & sic vr̃ vna snia ferenda super rei restitutione.Itẽ hoc probatur in ea.l,quæ nus.ver.ꝯ si hõ.vbi patet,ꝯ habet facultatem restituendæ vique ad tps,ꝯ datur iudicatis,& sic non vsq; ad sniam illam, de qua dixit Per.sed post illã.& sic vna est iam lata.Et pro hoc ẽt litera ibi posita dũ dicit rei cõdemnatione,&c. Ad l.conductores,rñ.& in iudicio bo.fi.loquitur,in quo vna tm̃ fertur snia, vt plene not.gl. in l.j.ff.de act.empt.Nos in stricti iuris,& arbitrio, in quo duæ ferantur:quia arbitrium vertitur contra cum , qui sniæ iudicis non paret,vt ff.de rei vend.l.qui restituere. Vel dicit Bar. ꝯ iudex põt eodẽ tempore duas proferre snias.l.condemno te ad rem & si rẽ non restituas,ex nunc cõdemno te ad quadruplum.ar. l. non ab re.j.vnde vi.& vtrãq; practicam bonã dicit,licet libellus diuersi mode veniat formãdus,vt ex practica apparet factũ,ergo ꝑ plura non vitiatur,licet fieri possit ꝑ pauciora,& sic nõ obstãt.l.§.allegatæ proxi.Opp.cum hæc actio cum alia concurrat, vt §.l. proxi. & ff.eo.l.si cũ exceptione.§.eum qui.Sol.vt in gl.& prima bona, sed potest pati aliqua contraria,quæ uide,& solue no.in d.§.eum qui,Secunda Io.etiam bona, & vult Io.quod hic non concurrat cũ alia non proueniente ex eodem fonte,vt hic, & d.§.post annum.sed cum proueniente ex eodem fonte.sic,vt d.§.eum qui.

ADDITIONES.

a †Si per vim.Adde ꝯ Paul.de Cast.per hanc l.dicit se consultusse,quod cum quidam tyrannus uolebat pecunias ab uno , qui non habebat, & ob hoc fecisset eum incarcerari,vt compulsus uenderet possessionem uni pecuniosoꝯ: & ille emptor putaret tute emere quia ab ipso uiolentia non inferebatur, ꝯ nihilo minus uenditor poterat habere regressum ad bona, & illa recuperare , nec emptor precium poterat recuperare,qua non uersum fuit in utilitatem eius, & hoc dicit diuersum ab eo,quod dicitur in l.qui carcerẽ.pro quo facit quod no.j.eo.l.non interest.in sum.& nu.2.uersi.quærit gl.

b ¶Exceptio consensus.Et sic no.quod actio quod met.cau.infringitur per exceptionem consensus postea adhibiti,ad hoc uide Bar.hic,& de hac actione per Spe.in ti.de his quæ metus cau.fi.& in toto ti.ff.& quando intentatur , quid sit considerandum in Spe.de ac.seu pe. §.sequitur, uersi.& no.quod iudicium, & seq.item adde,quod est famosa,ut in Spe.de iure deliuer.secundum est.

LEX V.

1 *Actio quod metus causa vendere coacto competit,*
2 *Emptor an debeat scire venditorẽ metu vendere, vt venditio rescindi possit.*
3 *Vendere compulsus iusto pretio,an habeat actionem quòd metus causa.*

Non interest. Gl. diuidit istam legem in duas partes;
1 quia primo in eo, qui non erat alias uẽditurus. Secundo in eo,qui erat uenditurus , sed fuit coactus minori precio uendere,secunda ibi:nam si.Et ibi probat primũ dictũ per locũ a minori.Casus.† Actio ꝯ me.cã ꝯpetit ei,q̃ est coactus uẽdere,siue,ut minori precio uenderet,nec refert uẽdat metum Inferenti,vel alij.h.d.No.ꝯ in primo casu egit,vt vẽditio rescindat̃,& res sic tradita restituatur.in secũdo,vt iustũ ꝑciũ supplea tur,vt in gl.fi.vel vt res restituatur refuso ꝑcio fm Bar: Et sic alter natiue poterit ꝑcludi in libello,vt ff.de iure do.l.si res. §.j.& j. de rescin.ven. l.ij. Itẽ no. ꝯ ille,qui cõparuit tertio metum inferẽte
2 tenet. † Quærit gl.an sit necesse,ꝯ emptor metũ sciuerit.& rñdet qd̃ nõ,& bene,vt ff.e.l.si cũ exceptione.§.in hac,ibi:& si crimine careat,&c.& aliqñ hic,ergo subauditur maxime,nec ẽt ob.ff.eo. l.metum.§.sed licet,vbi fraudis participatio requiritur: qa ibi in diuerso casu loquitur,vt dicit gl.l.cin eo,qui præmium recepit,vt à violentia liberaretur. Sed tunc quæro,an scientia, vel ignorantia in aliquo operat:rñdet gl.ꝯ sic q̃tũ ad meritũ rei,vt d.§.aliqñ. Extra q̃ro,an in casu nostro ꝯ metũ inferẽtẽ agi possit,dic ꝯ sic,
3 vt ff.eo.l.si cũ exceptione.§.pedius.† Quæro quid si alias venditus ꝓpulsus fuit uẽdere iusto precio,an hac actione experiri possit.Cy.ꝯ non,quia damnum non patitur:quia non in uendẽdo , cum supponatur,ꝯ erat venditurus.nec in precio,cum suppona tur,ꝯ iustum recepit,& sic,nec ei obesse dr̃,actio ergo ꝯ metus cã non datur,vt ff.eo.l.sed & patris.§.fi.& l.si cum excep.in prin. Sed gl.tenet oppositum ex eo,quia nec iusto precio quis debet compelli rem suã uendere,vt l.non enim.ff.rer.amot. Cum ergo pro illo iusto precio.i.cõi dare nollet,sed plus uolebat , compelli non debuit ab eo,qui iuris potestatem non habuit.Itẽ quia eius interesse potuit vltra cõe preciũ,vt ff.de min.l.si in emptione.Itẽ quia illud censetur maius preciũ,quod sibi elegit,ut Insti.de act. §.præterea,& ff.de in diem adic.l.si uenditor.Et hæc uera,eam tenet Azo in sum.Vltimo quæro ad quid hic in fi. tex. addatur.respondeo,ut in gl.fi.cui adde,quod in notabili primo dixi.Sal.

LEX VI.

1 *Dignitas metum non infert:nemini nocet;nec male agere præsumitur.*

Ad inuidiam. Primo ad euidentiam unum dictum
1 dic.secundaiibi:unde.Casus.†Ex sola dignitate non præsumitur quis metũ inferre.h.d.No.ꝯ dignitas non debet alicui esse nocua,ut hic,& l.si longius,in fi.ff.de iud.Itẽ,ꝯ dignitas nõ est ꝑsumptio alicuius mali agendi,ut hic:sed boni tic,ut l.j.ff.de offi. præfe.præto. Deber.ergo dictum probari,ut hic.quod ,pbo, ꝯ quandoque grauius punitur in dignitate positus,ut l.præs byteri. §. de epilco.& cleri.Opp.de l.non est.ff.eo.fol.ut in glo.

Si dona-

LEX VII.

Si donationis. Casus.omnia ꝑ metũ facta veniunt re-
a tractus.vt in gl.j. Itẽ qd̃ minę capitales faciũt iustũ metũ. [a] Cõtra hoc op.de l.accusatiõis.j.e. fol.exponẽdo minas capitales vt ĩ gl.

ADDITIO.

a † Faciunt iustum metum. Supple factæ a persona , quæ verisimile possit exequi, quod minatur iuxta plene no.per Bar.in suo tra.de tyranno,&b ene facit tex.l. 1.§.honorande.ff.quarũ re.ac.non datur.& l.de pupillo. §. si quis.ff.de op. nun.dum loquitur de eo, qui solius est inferre metum. & fic adde , ꝯ sicut non releuat,nisi minæ sint capitales, ita non excusat inimicitia,nisi fuerit capitalis ad ꝯ vide no.per Bal.in l.hæreditas.infra.de his quibus vt indi.& inter contendentes de statu dicit Bal. in l.scire oportet. §.1.de excu.tut.quod dicitur esse capitalis inimicitia,quæ tantum purgatur,quãdo adinuicem cõuersantur,vt Bal. in authen.si dicatur.infra.de testi.vbi all.not.per Innoc.in capit.cum oporteat de accu.ad ꝯ bene facit, quod dicit glo.instituta.de iniu.9. fi. & fortius purgat quando inimicus legat,vel relinquit inimico , coipso vr̃ facta reconciliatio secundum Bal.in l.athletę.§.dat remissionem.ff.de excusat.tutor.per illum textũ. quod tene menti , & econtra si solitus conuersari & salutare non salutat , nec cõuersatur,amicus vlterius esse nõ cesentur. & hic per gl.bo. q.3 c.Cyprianus.
† Adde de hoc qd̃ hic dicit de minis vnũ verbũ quod vr̃ per Bal.cõs.131.vol.3.

LEX VIII.

1 *Venditio quæ non revocetur actione quod metus causa.*

1 **Cum te.** † Venditio facta,vt cautio frumẽti sibi reddatur, vel ne ad munera ciuilia voceẽ,ꝑ actionẽ, ꝯ metus causa nõ retractatur.h.d. Quæro, quæ fuit ratio dubitandi.respõdeo,ꝯ vẽditio facta fuit officiali.l. in primo caiu exactori tributorũ.in secũdo eiꝯ erat nominator psonarũ ad munera,vt in prima,& tertia gl.in princi.vnde facilius vr̃ præsumi metus,cuius cõtra.hic deciditur,quia metus est probandus. vt§. eod. l.ad inuidiam.nec iste allegatus est iustus.Opp. quod immo istis subsumeiur.vt ff.eo.l.non est. §.j. Sol. quòd hic aliter iustus metus non allegabatur,sed vbi allegaretur,& probaretur,tunc ex atrocitate facti comminata per officiales quandoq; ei consiliturofficio iudicis,vel actione in factum ad simplũ.vt in contrario,non per actionem quod metus causa,quia casus istos non posuit prętor in edicto.& hoc vult gl.3.Oppo.quod immo id , ꝯ factum est rescindatur.vt j.de condi.ob tur.causam.l.si repetendi. & ff. in eod. titu.l.
2.§.j.folue,vt in glo.quia hic loquitur , qñ causa non fuit expressa,quo casu distinguit glo.vt in ea sequitur. Sed est aduertendum quia,& hic forte causa fuit expressa,sed hic non repetit,qa hic tractamus de repetendo rõne metus.vnde solum inspiciamus, an sit iustus,vel non.In cõtrarijs uero tractatur de repetẽda ratione causę turpis,ob quã data res fuit , vel cõtractus celebrat̃ extitit, quo casu an cã sit expressa,vel non:nõ curatur,dũmodo tacite ab vtroque subintelligatur,vt ff.de condi.ob tur.causam.l.j.§. si parendi. & de act.& ob.l.fin.Si igiẽ quęritur,an vẽditio, de qua hic loquit, veniat rescindenda,tanquam facta per metũ,dic, vt in precedenti ꝑtio.Si autẽ non veniat rescindenda,qa ob tur.causam facta . dic in primo casu. Aut instrumentum factum de frumento erat inde bitum,& tũc si nõ est redditũ põt agi duplici via,vel,quia cã nõ ẽ sequuta,vel,quia ob turpem cãm facta, & si sit redditum,tũc hac vltima via solũ agi potest. Est enim turpitudo ex parte recipiẽtis tm̃,cũ gratis reddere debuit,vt l.j.§.j.& l.fi.ff.de ꝑdic.ob tur.causã. In secundo casu dic , aut nominatus erat in habilis,& repetit, qa turpitudo est ex pte recipientis tm̃ , vt l. ꝯ euitandi. j.de ꝑdic. ob tur.caus.aut habilis,& tunc turpitudo est ex parte vtriusq;.iõ non repetit,vt l.si ob turp.cãm. ff. de cõd. ob turp.caus. turpe est enim ciuilia munera detractare.vt in gl.veruntamen. hoc non remanebit apud accipiẽtem,sed fisco applicabitur, vt ff. de cal.in heredẽ. & no.in l.2.in princ.ff.de condi.ob tur.causam.

LEX IX.

1 *Iactatio,acclamatio,vel rumor metum non inducunt.*
2 *Minę,an inducant iustum metum.*

1 **Metum** † Iactatio simplex vel ꝓtestatio non inducit me-
tum.h.d.secundum vtrãq; lect.vel sic.ex solis minis non probatur metus, nisi fuerit deuentum ad actũ . hoc dicit. prout de inferente loquitur litera nostra.vel dic. Acclamatio, vel
a rumor eius,qui dicit se metum pati,nõ probat metum[a]. hoc dicit.
2 prout de metum passo hic loquitur.potest etiã de vtroq;log,vt in gl.† Quero,an sit verũ indistincte, ꝯ minę non inducant iustum metum.rñdeo distinguẽdo, vt in gl.l. ꝯ persona est põderanda.s. an sit potens comminatũ exequi, vel nõ,an licet sit potẽs ꝓueuerat verba sua,ꝑducere ad effectum. Nam tũc iustus est metus, dũmodo cõminatũ atrocitatẽ facti habeat, vt §.e.l.si donationis,& ff. e.l.non est.§.j.& ff.ex qui. cau.ma.l.3.vbi aũt nõ sit ad hoc potẽs, tunc iustus metus nõ est.ar.j. si quis impera. maledixerit.Et sic in disquisitione iudicis hoc residet.vt d.l. 3. in fin. & no.ꝑ Inn.ĩ c.cũ dilectus. Nec obstat,quod no.ff.de arbi.l.licet,quia minæ non ꝑbãt factum,ꝯ dicitur sequutum, vt hic.sed bene probant inimicitias inter cõminantem,& comminatum,vt ibi.Et predicta faciũt an q̃nem de eo,qui post minas ei factas reperitur interfectus.de qua dic per Cyn.& est conclusio, vt qualitas personarum attendatur,& temporis tractus,& alia indicia,ad hęc verisimilia.

ADDITIO.

a †Non probat metum.& adde quod ideo dixit Spe.in tit.de pig.§.vt videndum.in ver.no.ꝯ non probat violentia, licet probetur,quod aliqs clamando de nocte dicebat succurrite, quia Titius mihi auferet librum , vel vim,& ad hoc vide ẽt quod ipse no.in ti.de fur.l.quod circũstantiæ,quæ requruntur vltra uerba sunt respectu eius,quod comminatur,& respectu loci, in quo fit comminatio,habeat tunc potentiã imprimẽdi & exequendi, prout occurrit in tiranno, tunc uerba etiam deprecatiua inducũt iustum metũ,ut dicit ibi gl.no.infra.li recto.pro uin.& bene facit,ꝯ no.Bar.in l.de pupillo.§.si quis ipsi , de no. ope.nunciat.& in effectu metus debet esse tantus,quod cadat in constantem uirum,& idem dicas in dolo.nam non releuat ipsum,qui dicit se dolo deceptum, nisi fuerit rantus qd̃ etiam probum uirum decepisset.ut d.Bald.in rub.infra.de rescin. ven.alle.Inno.in c.fi.extra quod metus causa.

LEX X.

1 *Accusatio instituta, vel instituenda metum non inducunt.*

1 **Accusationis.** Casus.† Metus accusationis institutæ,
vel instituendæ,nõ inducit hanc actionem.h.d. Opp.ꝯ datum repetat̃. vt ff. de condi.inde. l.in summa. in prin.Sol.vt gl.quia hic causa nõ est expressa,ibi sic. quo casu.distinguit,vt in ea.Tu dic melius , ꝯ hic d̃ repetitione fiẽda ꝑ actionẽ,ꝯ met̃ cã,ibi de repetitione alio iure fiẽda,quo casu expressio cãę nõ attendit̃,dũmodo ab vtroq;tacite intelligat̃.l.j. §. fi petẽ.di. ff.de ꝑdi.ob tur.cãm,& l.fi.ff.de act.& obl.distinguendũ est igitur cũ de repetendo alio iure tractẽt.aut accusatio erat cuidẽter calũniosa & repetit̃,qa trãsactio ipso iure ẽ nulla , vt d.l.in sũma.& ẽt quia qñ dat̃ ob accusationem nõ instituendã turpiter accipit,qui calumniose acturus erat. & iõ etiã ex edicto de calumniatoribus repeti p̃t,ut ff.de calũ.l.1.& l.nisi ab eo.aut nõ erat calumniosa.& tũc de crimine trãsigi potuit,& trãsactioni stetur, tũc repeti põt tanq̃ dati cã nõ sequuta.si vero trãsigi nõ potuit, tũc nõ repetit̃, licet nõ stet̃,qa turpiter & cõtra iura dare videt.vt. l. si quidem.in fi.j.de contrahen.& cõ.stipu.Opp.d.l.nec timorem. in fi. ff.e.fol. vt in gl.Et ex ea no.qd̃ priuatus,q; non põt aliũ iure & sic impune occidere nõ est minister legis.Et est rõ qa.l.eĩ nõ ꝑcipit, sed ꝑmittit.iudex igiẽ minister appellat̃, qa ei lex ꝑcipit vt iustitiã faciat & hãc pœnã imponat.& hæc gl.est bene notãda.qa allegat̃,ꝯ in cõtractu pacis inito inter aliquos possit renũciari statuto, vel puisionis,quacauet̃,vt bãnitus possit impune offendi,quia est permissoria nõ præceptoria,& cõmodũ priuatũ vr̃ cõcernere, ꝯ minister l.nõ dicatur esse.Sed Old.distinxit,aut hæc licẽtia, vel facultas est permissa cuilibet de populo,& tunc concernere vr̃ fauorẽ publicum,iõ renunciari nõ põt.aut est aliquibus tm̃ cõcessũ,& tũc pos
a sit per eos renũciari:[a] quia eorum fauorem cõcernit.accedat.ff.de pac.l.si vnus.§.item nec experiar.& l.iuris gentium. §. si paciscar.

ADDITIO.

a † Possit per eos renunciari , quia eis solis ex tali statuto permittitur ultimo quã per alios exercere nõ possunt.ut p Bal. in l.ut uim. ff.de iu.& iure.& in c.j.§.iniuria.in tit.de pace iura.fir.& no.plene Andr.Barb.in rubr.extra.de homicidiis.

LEX XI.

1 *Impressione officialium sunt puniendę.*
2 *Metus in officiali qualis exigatur.*

Si per impressionem. Primo thematis repeti-
tio , secũ do tacitę q̃stionis solutio.tertio ipsius extẽsio.secunda ibi, simili. Casus, Venditio ꝑ impressionẽ officialis celebrata ꝑdictione ex hac.l.rescindit̃,nec preciũ restituit̃.h. d. † No.ꝯ grauius
1 puniunt̃ impressiones officialium,cũ ꝑciũ eis non restituat.Item, ꝯ qui non potest facere ꝯctus in persona sui, nec potest in persona alterius. [a] ꝯ no.ꝯ ꝯeneratores , q̃ ĩ psonã tertij faciũt instrumẽta sua ꝑfici.Oppo. ꝯ rex.iste nos dimittat in incerto ꝑtra.§.de quibus.s̃.de no.co.com.cũ hic dicat̃,ꝯ reddat̃ acceptũ, & nõ declarat̃, qua actione.Sol.vt gl. & qdã pp subiectã mãu dicebat actione, ꝯ met.cã.alij ꝑdictione ex hac.l.& hæc vera,vt patebit ex sequẽtibus,& ex hac.l.& alijs colligit gl.varijs modis metũ puniri, vt hẽs in gl.Op.2.ꝯ ꝑciũ debeat reddi.vt §.e.l.3.So. vt ĩ gl.ꝯ hic speciale vel melius,ibi qñ agit̃ actione,ꝯ met̃ cã,vbi exigit̃ timor mortis, vel cruciatus corporis, hic qñ agit̃ ꝑdictione ex.l.ista, quo casu timor ille nõ exigit̃,sed timor impssionis officalis.Sed tũc op.de l. ad inuidiã.§.e.ti.So. qdã ibi habẽte dignitatẽ sine administratione,hic ĩ habẽte administrationem.alii, ꝯ hic ꝑstat de metu,ibi
2 nõ. & hãc tenet Bar. † Qualis aũt metus in officiali [b] exigat̃,dicit
b ipse,ꝯ nõ mortis,nec cruciatus corporis, sed sufficeret, ꝯ diceret, ego denunciabo te de tali maleficio,& denunciator esset talis,q̃ ꝑ positus ẽ denũciationib.vel erat iudex ad maleficia. & dixit, Ego inq̃sitionẽ formabo ꝯ te de maleficio. Opp. ꝯ immo alia pęna imponat,q̃ debet fisco,vt ff.de ꝯhẽ.empt.l. nõ licet.& l.q offi. Sol.vt gl.ꝯ hæc suppletur ꝑ illã, & sic hic de pęna applicãda parti. ibi de applicãda fisco.Opp. ꝯ prædam istã sibi non quærat, cũ restituere teneatur.vt hic dicit tex.præterea ꝑtractus iudicis est interdictus.l. j.supra.de contra.iudic.solu.exponẽdo quęruntur.i. quęri nituntur.

Venditiones

ADDITIONES.

a ¶In persona alterius.adde quod etiam facit ad q̃ó.de patre.quid relinquit amico filij spurij,de quo confidit iuxta no.in l.fi.ff.de his quib. ut indi.& facit quod si forensis non potest acquirere in loco bona stabilia,non poterit ẽt uxor ilia, licet ipsa non sit forensis,prout hoc dicit Franc.de Aret.

b † In officiali. Adde de his ultra remissiones , quas posui in l.metum.in apostilla. in uersi.post minas.s̃.eo.Specu. in titu. de appella.§.2. uersi.37.& §.1.in princ. & Panormi.in c.cum super.nume.4.& ibi posui in additio.in uersi.minę.extra. de offi.ordi.Pau.de Castr.cons.312.

LEX XII.

Venditiones. Quilibet contractus metu celebratus venit rescindendus hoc dicit.

De dolo malo. *Tit. XXI.*

LEX PRIMA.

1 *Fideiussor pignora recipiens quando restituere teneatur.*
2 *Mandatum de soluendo suscipit qui & de fideiubendo.*
3 *Actio mandati contraria quandoque infamat.*
4 *Fideiussor quando pignora emere possit.*
5 *Potestates terrarum condemnati ad summam aliquam quid facient ne officio priuentur.*

1 **Si fideiussor.** Primo dictum, secundo ratio: secunda ibi ne fidem rupte. Casus. †Fideiussor emens a creditore pignora in contractu, in quo fideiussérat obligata, nisi restituat, tenetur de fide rupta. hoc dicit. Vel sic. Fideiussor tenetur pignora luere non emere, & si emit, tenetur ea cum fructibus reddere restituta sibi sorte cum vsuris. hoc dicit. Pro euidentia præmitto, quod quandoque fideiussor soluit sponte extra iudicium, & pignora velut liberata ei traduntur, vt teneatur: & tunc non dubium, quod debet restituere creditori: & non faciens tenetur de fide rupta, isto tamen casu. l. ista non loquitur. Quandoque soluit coacte conuentus coram iudice: & tunc interdum petit sibi pignora tradi in cautelã. & idem q̃ uod supra. Quandoque petit sibi tradi in emptionem implorans iudicis officium, qui in hoc ei consentit, & sic voluit: & tunc venditio dicitur ei facta ex necessitate iudiciaria. & isto casu etiam tenetur restituere, vt ff. de distra. pig. l. 2. & l. cum propriis. §. j. sed non propterea habet locum l. ista. Quandoque fideiussor non est conuentus, si pignora sunt exposita, vel alia, & fideiussor emit tanquam quilibet extraneus. & habet locum. l. ista. & secundum hunc modum intelligit eam
2 glo. j. †Secundo præmitto, quod suscipiens mandatum de fideiubendo videtur suscipere etiam de soluendo. & sic potius de liberandis pignoribus, quam de sibi emendis: facit. ff. de condi. inde. l. indebitam. & ideo si facit contrarium, quia sibi emit, videt fidem susceptam rumpere, vt hic. in fi. Pone modo per te casum in terminis: quo posito no. primo quod proxime in euidentiali dixit. Secundo, quod ratio fidei susceptæ efficit, vt quod quis nõ
3 pot vt ipse, nec possit vt alius. †Item no. q̃ actio mandati contraria quando agitur de fide rupta infamat. & ideo imperator hic q̃ sulit, vt non expectet contra se agi hoc famoso iudicio: sed prius restituat: ad quod facit. ff. de procura. l. si reus. in litera, quid enim si famosa, &c. Opp. quod nedum vsuræ solutæ, sed vsuræ sortis, q̃ soluit, debeant dari fideiussori. vt ff. man. l. si vero, §. si tibi manda uero. Sol. quod hæc s̃m illam vt in gl. Opp. quod dominium nõ restituat: quia illud non habet penes se. quia rẽ alienam vendens non transfert dominium, vt l. rem alienam. ff. de ꝓhen. empt. cũ ibi no. Sol. q̃ illud verum est in alio, qui non habet ius vendendi sed quia creditor ius habet, ideo transfert. instit. qui. ali. licet. §. j. Vel expone hic dominium, id est rem ratione dominii, vt in gl. & dic, q̃ vtraq; vera. prima enim vera, si vendidit ex conuentione, vel secundum formam. l. fi. ff. de iu. do. impe. sin autem præter,
4 tunc procedit secunda. † Opp. 3. si pignora erãt exposita venalia, vt in gl. j. & fuit seruata forma. l. fi. ff. de iur. do. Imp. ergo fideiussor emens tutus est. & sic ab eo restitutio peti non potest. Sol. q̃ illud in extraneo emptore, non in fideiussore. Sed tunc quæro cur diuersum. & respondet, vt in gl. super verbo, consultus. l. q̃ ratio est, quia extraneus emit ex voluntate, fideiussor ex necessitate mandati, & hæc est præsumptio iuris, & de iure, contra q̃ non admittitur probatio in ꝓtium, & hoc ne teneatur de fide rupta. Sed aduerte: quia hic dependet intellectus huius. l. nec per doct. declaratur. & ideo sic op. si hæc est ratio in fideiussore, quia in eo est præsumptio iuris, & de iure, q̃ ipse nõ emeret vt quilibet: sed ex necessitate mandati, vt fideiussor. sequitur, quod de fide rupta non poterit contra eum agi. cuius contrarium hic dicitur in fin. & sic gl. ista non bene sentit. nec leges in ea allegatæ loquuntur in isto casu: sed q̃ uentus in iudicio emit assecutus iudicis officũ. Est ergo ratio, vt non sit tutus: quia ex fide suscepta non emere, sed luere debuit. Vel si vis tueri gl. dic, q̃ ꝓ illam præsumptionem iuris non admittitur probatio in ꝓtium, nisi per confessionem eius, pro quo inducta est præsumptio. vt no. glo. in Auth. de equali. do. §. illud. & per Cy. in auth. sed iã necesse. j. de dona. ante nup. sic est hic, quia debitor petit pignora sibi restitui, tanquã emerit, vt fideiussor ex necessitate mandati. Ipse vero fatetur se emisse, vt quilibet, & non, vt fideiussor. & sic contra tacitum mãdatũ se fecisse. Vnde imperator ei consuluit, vt restituat, sibi soluta sorte, & vsuris, ne attenta eius confessione, de fide rupta ꝓ eũ agi possit. & sic ꝓiuncto tex. cũ gl. hic erit casus, quod ꝓ præsumptionem iuris, & de iure admittit probatio per ꝓfessionẽ aduersarii. & vnã gl. hoc tenentem. §. allegaui. Opp. tunc quarto ab extra, q̃ si ita est, q̃ fideiussor iste emisset, vt quilibet, nõ teneret qd̃ restituere, cũ hoc euenat in procuratore, aliquid cõsequutus, vt quilibet, qa illud non restituit, vt no. gl. & doc. in l. qui proprio §. procurator, vt in cæteris. ff. de procu. Sol. q̃ hic ideo, quia ex fide suscepta sibi erat interdictum emere vel facere, vt quilibet, ibi, secus hic, ergo consultus facit restituere, alias tenebitur ad interesse, vt hic in fi. Opp. tunc. 5. q̃ quid non põt, vt ipse, possit vt quilibet. ff. de adopt. l. si pater. §. qui duos. & ff. q̃ cuiusq; vniuersi. l. item eorum. in prin. glo. non soluit. Ideo dic, quod illud regulare, hic spãle ratione taciti pacti, & fidei susceptæ, vt no. in glo. seq. & sic alias est spãle ratione fraternitatis & cõmunionis, vt ff. de leg. 2. l. fi. §. quatuor, & ratione contrarietatis, vt l. si proponas, in fi. ff. de in off. tes. a. Opp. 6. contra finem huius literæ, quod nõ de doli actione: quia alia datur. s. mandati, vt ff. man. l. si mandato titi. §. j. & de pig. l. 2. Sol. pluribus modis, vt in gl. & primam appro ba, quæ fuit Io. Azo. & Accur. & quam communiter omnes sequuntur. Nec ob. quod tunc ista lex non videtur situata sub contractu titu. quia respondeo, q̃ satis facit ad titulum, quia de dolo eius tractatur. Vel forte hic agitur actione de dolo & concurret ipsa cum actione mandati: q̃n agitur de fide rupta: quia tũc vtraque infamat, & sic cessat ratio, quæ mouet prætorem ad non volendum, q̃ actio de dolo competat vbi alia competit, vt ff. eo. l. j. §. ait prætor, & etiam vtraque ad idem competit. Et pro hac solu. faciunt, quæ in se. l. no. Sed contra hanc sol. facit tex. & gl. ff. eo. l. ideoque. Sed defendendo potest dici, quod hic in vno: ibi in duobus, quorum vnus est aprior & proximus obligationi ratione officii, ideo prius conuenitur alteri. Op. 7. ab extra. quod immo actione. nego. gest. agi debeat: vt. ff. de neg. gest. l. fideiussor. solu.
5 vt ibi, no. † Vltimo ex hoc tex. quidam consulunt potestatibus terrarum, in quibus vigent statuta disponentia, vt præsides condemnati in quantitate mille aureorum non possint amplius ibi habere aliquod officium, quod si viderint se in casu condemnationis, prius soluant, vt sequatur absolutoria ab obseruatione iudicii. Et licet hoc consilium putem bonum per. tex. insti. qui. mo. tol. ob. §. fi. & ff. de procura. l. si reus, in litera. quid enim si famosa. tamen ad l. istam nihil facit, quia hic nondum erat actum famoso iudicio: ita quod de expectatione sententiæ nihil dicitur.

LEX II.

1 *Actio de dolo non concurrit cum alia.*
1 *Actio de dolo cum interdicto vnde vi, quando concurrere possit.*
3 *Actio de dolo cum interdicto, quod vi aut clam, cum actione iniuriarum, cã beneficio restitutionis in integrum non concurrit, & nu. 4. & 5.*

1 **De dolo.** †Actio de dolo cum alia non concurrit: & causã cognita competit. h. d. Opp. quod concurrat cum alia, vt ff. si cer. pe. l. certi condictio. in prin. & de condi. sine causa. l. j. Sol. q̃ cum alia speciali non concurrit: sed cum alia generali sic, vt in contrariis. Ratio est, quia spẽs genus suum non excludit. Opp. q̃ imò cum alia spãli concurrant. vt ff. q̃ me. causa. l. si cum exceptione. §. cum qui. Sol. q̃ aut illa alia est ex æquitate
a inducta; & tunc concurrunt cum illa[a], vt in contrario, alias secus, vt hic. Vel aliter, vt j. sentit gl. sẽ. q̃ aut alias specialis ex eadẽ æquitate producta est inferior, q̃ sit actio de dolo: quia se hẽt vt spẽs quo ad actionem de dolo. & tunc concurrit cum illa. nam in metu dolus inest. & sic dolus est genus quo ad dolum simplicẽ, & quo ad dolum in metu existentem. Aut alias specialis nõ est inferior, sed pars. & tunc cum ea non concurrit, vt hic. & sic potest dici, q̃ se habet ad modum inuidi. vt in gl. dicitur. Ex prædictis vẽ, quod concurrere possit cum actione mandati, q̃n agitur
2 de fide rupta. vt s. proxime dixi. †Quæro, an concurrat cum inter
b dicto, vnde vi.[b] Et arguit glo. q̃ sic, quia concurrit cum actione, quod metus cã. cum qua concurrit interdictum illud. Et postea determinat oppositum & bene per tex. ff. eo. l. j. §. ait prætor. nec est verum, quod interdictum vnde vi ꝓcurrit cum actione, q̃ me. cã, cum illud pro vi expulsiua. actio q̃ me. causã pro vi compul-
3 siua. & ita no. s. tit. j. † Quæro, an concurrat cũ interdicto, quod vi aut clam, dic, quod non, vt in gl. vt dictio. versiculo, vsq; adeo, & inducit Bar. quia illud interdictum potest habere locũ et, vbi dolus non est commissus, vt l. prohibere, §. clam. ff. q̃ ui aut clam.
4 †Quæro, an cum act. iniuriarũ. gl. quod non per d. §. ait ꝓtor. Et confirmatur, q̃ actio de dolo datur ad interesse. vt. l. arbitrio, §. non tũ ff. eod. actio vero iniuriarum ad vindictam, vt ff. de iniur. l. prætor edixerit, §. j. cum igitur non competant ad idẽ, frustra de concursu earum quæritur. † Quæro, an concurrit cũ beneficio restitutionis in integr. dic, q̃ nõ, vt in gl. vt ff. e. l. j. §. idẽ põ. & l. diuus. ff. de ĩteg. rest. & ex hoc hẽs, qd̃ vbi iudex ex offo subueniri pt, illa locũ nõ hẽt. Quero, qd̃ vertãt in cãe cognitione. rñ. ut in gl. fi.

ADDITIONES.

a ¶ Concurrit cum illa. sed dic quod tollitur vna per aliam, Bar. in d. §. cum qui. l. fi cum exceptione allegatio. in tex.
b ¶ Vnde vi. vide Bart. hic. in 1. 2. & 3. quæstio.

LEX III.

1 *Tempus vtile cui currat.*

Non possunt. Casus. Vtilis annus in actione de dolo non currit absenti reipub. causã. h.
1 d. † No. q̃ tempus utile curtit habenti facultatem agendi. hodie autem, quia biennium continuum datur, s̃. eo. l. ij. curret absenti, sed daret restitutio. & ita intellige gl. in qua adde ibi, s̃. l. fi. dic hæc non est uera: quia illa loquitur de biennio, hęc de utili anno,

1 *In con-*

LEX IV.

1 *In contractibus innominatis datur actio præscriptis verbis.*
2 *Actio de dolo, vel præscrip. verb. datur ad interesse.*
3 *Actio de dolo datur in contractu facio, vt des.*
4 *Libertas semel concessa non reuocatur.*
5 *Pœna facto adiecta quando exigi possit.*
6 *Contractus innominatus ex conuentione cognoscetur, & nu. 9.*
7 *Actio præscrip. verbis, quando detur.*
8 *Actio de dolo datur, ut conuenta impleantur.*
9 *Contractus innominati cognoscuntur ex conuentione, non ex implemento.*

1 **Cum proponas.** †Primo pro euidentia præmitto, q̃ in contractibus innominatis impletione ex vnius parte sequuta duæ ei competunt actiones. vna ad implendum conuenta. & hæc vocatur act. præscrip. ver. siue sit do, vt des, siue do, vt facias, siue facio, vt facias. Si autem sit facio, vt des: tunc ad implendum conuenta detur actio prescrip. uer. tenuit glo. q̃ non, sed tantum ac. de dolo. & hoc per tex. ff. de prescrip. ver. l. naturalis. § quod si facio. vbi tex. dicit nulla erat ciuilis actio. Et sic cum vniuersaliter excludat omnem actionem ciuilem, sequitur q̃ excludit præscri. ver. ciuilem, de qua prædixerat. imo, & cõd. ob causam, de qua etiam prædixerat, & illa ciuilis est, & sic de dolo solum competit. & ita vult etiã glo. hic posita. Nec huic ob. ff. de pact. l. iurisgen. §. j. ad fin. vbi præscrip. ver. durat manumittenti, quia ibi fuit contractus do, vt facias, qui cognoscitur ex conuentione secundum gl. Iac. Bu. & dominum meum, vt plene hoc distinxi in l. cum mota. s. de transact. † Et notandum, quod
2 actio ista de dolo, uel præscrip. uerb. datur ad interesse, ut pater in d. l. naturalis, in quo interesse uenit, ut impleat conuenta. Alia autem actio datur ad repetendum data, quia causa nõ sit sequuta. vt d. l. naturalis. §. j. & C. & ff. de condi. ob caus. per totum. & hoc vbi datum, uel factũ est quid repetibile, vt l. si quis accepto, ff. de cõd. ob cau. vbi vero est quid irrepetibile, ut libertas, tunc de dolo potest agi, ut hic. & d. §. quod si faciam. & per hunc modum intellexit Pet. l. istam. Et sic hic sunt duæ lec. una, quod hic agatur, ut impleantur conuenta. & hanc prosequuntur gl. Alia, ut recedantur
3 a conuentis, sed petatur interesse libertatis præstitæ. † Et s̃m lect. glo. summat̃ sic. In ꝓctu facio, ut des. vbi ex facto nihil adest aduersario, vel si adest, nõ tamen consistit in ꝓrio commodato, non dat̃ præscrip. uer. sed de dolo, ut impleantur conuenta. h. d. secundum lect. Moder. & summatur sic. Si in contractu facio, ut des, non seruatur fides facienti, & factum de se non est repetibile, datur act. de dolo facienti, quatenus interest eius, illud non fecisse. h. d. Diuide legẽ in tres partes, quia in primo thematis repetitio. secundo quę stionis decisio, in casu quo tenuit manumissio. tertio in eodem casu prouidetur de remedio. quarto in casu, quo manumissio nõ tenuit, quia dñium transfertur non fuit, nouum remedium adijcit. secunda ibi, intelligis. tertia ibi, sed solum. quarta ibi, quod si pœ
4 nes. † No. quod libertas semel præstita non potest reuocari: licet causa ex parte aduersarij non impleta, & nedum cond. ob cau. vt hic, sed nec ope restitutionis in integrum, ut s̃. si aduers. liber. l. j. Item siue quis manumiserit ancillam, siue ad manumittendum dederit, manumissione sequuta non habet locũ præscrip. ver. sed actio de dolo. Tertio, q̃ manumissione non sequuta ancilla repetur cum liberis. Capio glo. ij. & oppo. sic. si conuentum fuit, ut ille daret mancipium pro ancilla manumittendum. ergo fuit contractus do, ut facias. idest cõuenio dare, ut facias, sed in cõtractu do, vt facias: si non impleantur conuenta, datur actio præscrip. verb. vt ff. de prescrip. verb. l. naturalis. §. explacitis. ergo non de dolo, licet præuentum sit in ancilla manumittenda, ut ff. de pact. l. iuris gen. §. j. ubi casus videtur contra istum tex. Solu. quod illud proce dit si conuenisset dare, ut manumitterem, quia tunc esset do, ut facias, sed hic fuit econuerso, quia conueni, vt manumitterem, ut ille daret, & ita manumisi. & sic facio, ut des. ideo non ciuilis præscrip. uer. sed de dolo competit, ut ea. l. naturalis. §. si faciam. Opp. tunc licet ista so. possit stare quantum ad primum casum positum in tex. non tamen quo ad secundum, quando tradidisti, ut ille manumitteret, quia tunc fuit do, ut des, & sic præscri. ver. act. locũ habet, ut d. l. naturalis. §. j. Sol. vt eadem glo. scilicet, quod hæc datio est pro facto, uti prius conueneram manumittere, ut daret, sed postea, ut hanc conuentionem implerem, & non ut nouum contractum celebrarem, ego ei tradidi ut manumitteret, & sic quasi per eum manumitterem. vnde cum datio non fiat propter se, sed pro-
5 pter factum, datio ipsa non attenditur, sed factum. † Et ex hoc de
a cidit Bar. statutum est in Perusio, quod si pœna adiiciatur facto,[a] possit exigi non si addatur dationi illius, quod consistat pondere, numero, vel mensura. modo contingit, quod partes promiserunt parere laudo sub pena certæ quantitatis. & postea laudatum est, ut ab una parte certa quãtitas alteri detur, quæ data non est: ideo dubitatur, an pena peti possit. & dicit ipse, quod non, quia hæc pena videtur adiecta dationi, quia stare, & parere laudo est propter illud dare, quod continetur in laudo: ideo illud attenditur. argu. huius gl Et pro hoc dicit esse casum. ff. de uerb. ob. l. v. §. fi. In contrarium facit, quia principaliter pœna est adiecta propter conceptum arbitrii, ut ff. de arb. l. Celsus. & l. si quis rem. & sic ratione facti non ratione sortis. Item mens statuentium vẽ in primeuis obligationibus sortis non secundariis executinis debiti iam ꝓcti in iudicialibus, vel quasi. & tex. quẽ allegat pro casu potest induci in oppositum, vt ex ensio fiat ad diuersum. arg. l. q̃ Neruа. ff. de positi. Potest tñ dare ad ꝓrium aliam sol. q̃ ꝓrium proceditur, vbi quis dat, ut ille sibi habeat, & retineat: sed hic dat, vt manumittat, & sic non retineat, sed potius, ut per eum manumittat, vt in prin. j. gl. Oppo. 3. q̃ per alium manumittere non potuerit. vt j. commu. de manu. l. j. in fi. so. vt in glo. scilicet, quod per simplex ministrum vel proc. non potest. ut ibi. sed per proc. in rem suam, vt hic. Et dr̃ in rem suam ꝓp dñium in eum translatum, ut ipse impleat conuentionem a tradente factam. Oppo. 4. de l. cũ mota. s. de transac. Sol. vt in gl. q̃ ibi fuit do, ut facias. licet ibi fuerit præuentum in fa
6 ciendo, hic eõ. † Ex ista so. no. q̃ ꝓctus innominati cognoscunt̃ ex conuentione, non ex implemento. Et hanc opi. ibi tenui quicq d Pet. & Bar. dixerint. ideo vide, q̃ ibi plene scripsi, vel in l. cum mota. ex facto adest quid pecuniarium aduersario, ideo datur præscr. ver. vt j. dicam. Opp. ab extra. et v. si tibi dedi, vt manumittas: ergo præscri. ver. locum habere potest, ut d. l. naturalis. §. i. So. hic dedit, ut dñium quod transferebant, ab eo per manumissionem disce-
7 deret. & ita discessit, vt uoluit. ideo non dr̃ adesse. † Opp. 6. & extra, vbi ex facto adest aduersario, datur ibi præscri. ver. & non de dolo. l. solent. ff. de pscr. ver. sed huic adest iuspatronatus, ergo sol. q̃ ex hoc non dr̃ locupletior, ut d. l. nãlis. in fi. non. n. quid æstimabile, vel pecuniariũ; ideo non considerandũ. vt ff. de lc. j. l. plane. l. 2. §. fi. cũ l. se. Opp. 7. q̃ imo non de dolo, sed condictio detur, vt ff. de condict. ob causã. l. 3. §. sed si tibi dedero in fi. Sol. q̃ ibi de pdi. certi generali, quæ cum actione de dolo concurrit. ut no. s. eo. l. 2. Vel aliter, ut nõ. ibi in ꝓrio. ibi in conditione, quæ ex tali ꝓctu nascitur, vt litera. dicit, & sic de ꝓditione personali actione, quæ prescrip. ver. nunc upatur, quę ad implendum conuenta datur, & tũc rñdeo, q̃ ibi conuenit dare, ut tu manumitteres. & sic ibi est do, vt facias. hic eõ conuenit manumittere, vt daret, & sic est facio, ut
8 des. ideo datur de dolo. † Ex predictis vos habetis q̃ gloss. intelligunt hic dari actionẽ de dolo, ad implendũ conuenta. & non pscverb. Vltramontani reprobauerunt gl. in ambobus. Primo in mero intellectu huius l. dicens, q̃ actio de dolo datur ad interesse, vt ff. e. l. arbitrio. in prin. & hoc recessum a conuentione, non aũt, vt impleatur, dicens, q̃ hic uolebat̃ reperere, tanq̃ causã nõ sequuta, vt l. si quis accepto, ff. de condi. ob cãm. per totum. Sed q̃ a hoc nõ erat factum repetibile, ideo datur de dolo ad interesse, nec offerẽdo mancipium, quod conuenerat dare, liberetur ab aliqua parte huius interesse, quia non agit, vt impleat, sed ut resiliat. & hũc casum dñt hic probari ex ꝓtinuatione, & ex seriẽ lrãe. & qa actio de dolo datur ad interesse, qa conuentũ non est impletũ, inferit: qd̃ si ageretur, vt impleret, non de dolo, sed præscrip. ver. agi dẽt p l. iurisgen. §. i. ff. de pac. & per l. 3. §. si tibi dedero. in fi. ff. de cõdi. ob cãm. Et ad hunc tex. rñdent, q̃ hic ad resiliendũ agit̃, & ut res lucidius pateat, distinguũt. Aut agitur ad reuocandum, vel repetendũ, qd̃ est factum. & tunc si illud est repetibile, locũ habet cõd. ob cãm. vt ff. de pd. ob cãm. l. fi. aut non est repetibile, & tunc solũ de dolo ad interesse, ut hic. Aut agit̃ ut impleat, & tunc p̃ scr. ver. vt l.
9 s. alle. † Sed caue, qa s̃m opi. quam teneo, videlicet q̃ ꝓctus innominati cognoscuntur ex ꝓuentione, non ex implemẽto, illi dictũ eorum non probant, qa in eis fuit ꝓctus do, ut facias. A verbis tũ eorũ non recedo, qa teneo quid in ꝓctu facio, ut des: siue adsit ad uersario siue alteri de uoluntate illius implenti datur actio præsc. uerbis, ar. l. nãlis. in fi. ꝓiuncto cũ prin. & uer. q̃ si faciam. in. e. l. intelligo, q̃n ex facto nemini adest. vt hic declaraui j. de re. permu. l. ex placito. & rationes ibi assignaui, quas uide. Quæro, qũo potuit hæc ancilla tradi ad manumittendum, cũ dñium non fuerit trãsla tũ, cũ rẽa sit in oppositũ, ut l. traditionib. ff. de pac. R. fi. vt in gl. pen. quia sub pdõne, vel quia fidem non habuit de mancipio sibi dando, cũ deserit, q̃ incontinenti volebat sisti dari. arg. inst de re. diui. §. uenditæ. Et hæc secunda est multũ notanda, quia ex ea habes, q̃
b sicut in uendirione, vbi non hr̃ fides de precio, [b] dñium rei traditæ non transfertur, ita in cõtractu innominato, si fides non hr̃ de alia re conuenta. Sed ꝓrium no. gl. in l. 2. j. de rer. permu. & in l. cũ præcibus. in e. ti. pedes non firmauit. Sed Per. & Cy. ibi firmãt istã partem, quasi nõ sit rõ diuersa, sed quod dixi in l. traditionibus, §. de pac. in fi. gl. Item ex gl. no. q̃ nisi aliqua cõiectura ex uerbis appareat, quod in dubio vẽ dñium uelle transferre. Item, q̃ cõiectura sufficiẽs est, si dicat, q̃ precium uult sibi incõtinenti numerari.

ADDITIONES.

a † Si pœna adijciatur facto. Adde ad huius quęstio. solu. Barr. & Mod. in l. Iulia. ff. de cond. & demon. & in l. rogasti, §. decennio, ff. si cer. per. Bal. in l. cum allegas. & ibi late And. Barb. in apostil. ad eum, C. de vsu.
b † Vbi non habetur fides de precio. Tu uide ad hoc propositum, & eorum, quæ hic subduntur Sal. in l. traditionibus. nu. 4. uers. oppo. 5. & quod ibi potuit addi. ad eum, in apostil. uer. sufficit, quod fidem habeat de precio. s. de pact.

LEX V.

1 *Pater filij emancipati tutor rationem ei reddere debet.*
2 *Dolus existens causa transactionis eam non vitiabit.*
3 *Actio de dolo contra patrem non datur filio.*
4 *Actio in factum quomodo proponatur.*
5 *Interdictum qua infamet infamia.*

Si superstite. Primo thematis repetitio, ex quo tacita elicit q̃stio, sed o eius solutio distinguendo. tertio notii dubij remotio, seu nouæ q̃nis decisio. sed a ibi, p̃spicis. tertia ibi, sane. Casus. Si trãsactione interposita inter patrẽ, & filium emancipatũ non de dolo, sed peractionem in factũ, vel eius replicationem filio succurrit. h.d. † No. q̃ pr̃ est legitimus tu-
a tor filii emancipati. Itẽ, qñ pr̃ est tutor filij tenet̃ ei reddere rõnẽ, a vt q̃libet extraneus. ꝛc. ff. de li. leg. l. Aurelius. §. Stichus. l. ij. licet sit
b secus, qñ est legitimus administrator b rõne vsusfructus. vt j. de bo. q̃ lib. l. cũ oporteat. §. non aũt. & l. fi. §. illo, ꝓculdubio. & ita intelligẽ gl. ff. de tu, & cu. da. ab his. in l. is q. & an eõ filius possit esse cu rator p̃ris. ibi habes tex. q̃ sic. Itẽ no. ꝓ transactio inter patrẽ, & filiũ valet. Itẽ, ꝓ simplex transactio, ꝓducit solũ exceptionẽ, sed p l.
b Aquil. & acceptilationẽ, liberat ipso iure. † Itẽ, ꝓ dolus dans cãm transactioni non reddit transactionẽ ẽt simplicẽ ipso iure nullã, ex quo sequit, ꝓ transactio est ꝛctus stricti iuris, non bonæ fidei, ꝗa tunc esset ipso iure nullus, vt l. eleganter. in prin. ff. e. ti. & ita tenui in l. sub ꝓtextu. l. j. §. de trãsac. vbi gl. idẽ tenet. licet videat sentire oppositũ. §. ti. i. l. de tutela. Notanter dixit de dolo dante cãm transactioni. nã dolus præambulus in agẽdo. & sic euidẽs calũnia actoris transactionẽ impedit. vt l. in summa. §. j. ff. de ꝓdi. inde. de
3 quo plene scripsi in d. l. sub ꝓtextu. † No. ꝓ actio de dolo, nec repli catio doli dat ꝗ patrẽ, sed in factũ, tã in agendo, vt hic in fin. quã replicãdo, vt in gl. sup ver. exceptionẽ. nõ. n. tũ actiones famosæ, sed nec exceptiones, vel replicationes aduersus parentes ꝓpetũt. vt ff. de act. & obli. l. licet. & de doli exce. l. apud Celium. §. aduer
4 sus. † Sed q̃ro, qũo proponereẽ hæc actio in factũ, & replicatio in factũ. R ñ. ꝗa cũ tẽperamento verborum, ita ꝓ non faciat mentionẽ doli vel fraudis. vt ff. eo. l. non dẽt. Vnde dicet filius in libello, ꝓ pater induxit ipsum ad trãsigendũ, & ꝓ p trãsactionẽ fuit enormiter læsus, & ꝓ æquitas nõ patiẽ patrẽ sic locupletari, & filiũ in tũ dãnificari, iõ proponit actionẽ in factũ. vel eõ exceptionẽ trãsactionis replicat in factũ, vel replicationẽ in factũ, ꝓponit. Opp. ꝓ nõ actione in factum, sed ꝓd. ob cãm. vt l. si qs. ff. de ꝓd. ob cãm. So. vt in gl. super verbo læta. Op. ꝓ inepte dicat immodice, aliter non certificando ꝗd, & quantũ ꝗ §. quibus. Sol. declarando, vt in gl. seq. & licet tex. in l. si oleum. in fin. dicat vsq; ad duos aureos. & gl. ibi intelligit inclusiue. & sic oportet, ꝓ dãnum duos aureos excedat, & quia excessus iste remanet indeterminatus a l. ideo sed̃a mihi magis placet, vt relinquatur in iudicis arbitrio cogitãdo qua litates personarũ, & rẽ, de qua agit. Nã in casu nro satis absurdũ vẽ, vt pro tribus aureis filio diuiti ꝗ patrẽ dareẽ hæc actio in factũ. & ꝓsideret̃ lesio trium aureorũ in tanto negotio, q̃tũ est administratio hui⁹ tutelæ. Op. ꝓ restõ non det̃ filio aduersus patrẽ, vt j. q. & aduer. quos. l. fi. solu. vt gl. Opp. ꝓ actio famosa detur in patrẽ, vt
4 ff. de furt. l. si quis vxoris. §. j. sol. vt gl. † Opp. ff. de vi, & vi ar. l. j. §. interdictũ. Sol. vt in glo. s. ꝓ interdictũ non in famat, ꝓ est verum infamia iuris, sed facti sic, & ideo nec parentes possunt intentare, vt l. honori, & l. parens. ff. de obsequi. Quare dic melius, vt litera in ꝛtium. l. ꝓ ex ui in ermi datur actio in factum, & sic tẽperatur interdictum; ex ui armata datur interdictum vnde vi. licet in famet infamia facti, & hoc operaẽ atrocitas delicti per patrem cõmissi.

ADDITIONES.

a ¶ Reddere rationem. De quibus bonis pater tenetur reddere rationem, uide per do. Soci. consi. 34. incipien. prosequendo ordinem. uersi. circa sextam principalem. q. cum uer. sequen. in j. parte.

b ¶ Legitimus administrator. Adde do. Soci. consi. 254. incip. uisa, & considerata contingentia facti. uersi. sed contra præmissa. ibi nam speciale est. in 2. parte. quod pater, qui habet liberam administrationem filij non tenetur reddere rationem suę administrationis, & hoc in eo speciale est.

LEX VI.

1 *Dolum allegans illum probabit.*
2 *Dolus an præsumatur cum aliquid omittitur, & num. 3.*
4 *Contrahens cum eo, quem inebriauit in dolo præsumitur.*

Dolũ. h.d. † No. qui dolum dicit debet illũ probare. cõcor.
a sunt in gl. No. ꝓ ea, quæ consistunt in animo, a non possunt directe probari, sed per indicia perspicua, & pone exemplũ, vt in glo. s̃m Albe. Opp. vt gl. ꝓ dolus præsumatur, vt ff. manda. l. si procu. §. si ignorantes. & ff. ad l. Fal. l. dolo. Sol. ut in gl. ꝓ hic dr̃ esse regulare. ibi speciale. vel melius ibi in omissis, b hic in gestis & factis.
2 † Op. ꝓ in omissis dolus p̃sumatur, vt extra, de reg. iur. c. qui in alterius. Sol. ibi sunt omissa iusta ignorantia, secus si ex certa sciã, uel ignorantia iniusta. & dr̃ iniusta, qñ cadit in latã culpã. vt ff. si cer. pe. l, ꝓ te. ad fi, cũ ibi no, & l. late. ff. de verb, sig. nã tunc cũ lata culpa dolo æquiparet. vt ff. depositi. l. ꝓ uerua. dr̃ esse in dolo presumpto. Opp. ꝓ in gestis, & factis dolus præsumat. Vñ op. de l. j. ad l. Cor. de sic. de l. non ꝓuicij. j. de iniu, So. ꝓ hic in permissis, ibi in, phibitis. Op. ꝓ in, phibitis debeat distingui. aut facta sunt clã, aut palã, ut in primo casu p̃sumat dolus, sed o nõ, vt ff. de adm. tut, l. non æstimo, ff. de ri. nup, l. fin. So. ibi in, phibitis, quę tamen sunt de genere permissorum: prædicta in prohibitis, quæ sunt de ge-
3 nere, phibitorũ. † Concludit igit. Aut queritur in gestis, & factis, aut in omissis, vel neglectis. Primo casu, aut quærit in pmissis. & dolus nõ præsumit̃ sed probari dẽt, vt hic, cũ si. Aut in prohibitis tũc, Aut illa, circa q̃ dolus dr̃ cõmissus, sunt de gẽere, phibitorũ & tunc dolus præsumit̃, ut j. ad le. Cor. de sic. l. j. & de iniurijs. l. si nõ ꝓuicij. & ff. ad l. Aquil. l. si qs fumo. Cõiecturæ tñ aliquæ probatæ hãc p̃sumptionẽ doli faciunt cessare, vt no. in d. l. j. & in d. l. si non ꝓuicij. Aut ista sunt de genere permissorũ: licet in specie illa sunt, phibita, & tũc, Aut sunt facta clã, & dolus præsumit, Aut palã, & non p̃tumit̃, vt d. l. non æstimo. & d. l. fi. de ri. nup. & ff. de iu. fis. in l. non intelr. §. si qs palã. Sed o casu, Aut sunt omissa ex certa scientia & dolus præsumit̃, vt ff. man. l. si procu. §. si ignorantes. & §. dolum. Aut ex ignorãtia, & tunc aut iniusta. & idẽ, vt l. dolo. ff. ad l. Fal. & l. ꝓ te, in fi. ff. si cer. pet. Aut iusta, & non p̃sumitur do
4 lus. † Vltimo ex exemplo gl. no. ꝓ contrahens cum eo, quem inebriauit, dicitur dolo illum ad contrahendum inducere.

ADDITIONES.

a † Ea quæ consistunt in animo. Tu dic, quod hoc est verum, quod non possint plene probari, semiplene autem quandoque, puta ex indicij⁹, vt per Bar. in l. inter omnes. §. & petere, & ibi no. Barba. in apostil. ad eum. ff. de fur. & no. Bal. in l. cum proponas. C. de bo. autho. iudi pos.

b ¶ In omissis. Adde do. Soci. consi. 223. incip. tum in præsenti consultatione. vers. præterea vtraque cir. med. in 2. parte. quod doli præsumptio est, si quis non facit illud, ad quod scit, vel scire debet se teneri ratione officij.

LEX VII.

1 *Repudiatio executionem sibi annexam habet, & de vtraque idem iudicatur.*

Si maior. Diuiditur in duas partes, nam primo, qñ institutus repudiauit a se ipso. secundo qñ dolo substituti. sed̃a ibi: sane. Casus repudians hr̃ditatẽ dolo substituti ꝗ illũ agit de dolo. h.d. Not. ꝓ ẽt ꝓp lucrũ non factum alterius dolo daẽ actio de dolo. Opp. ꝗ secundum rñsum. de l. j. §. ait ꝓtor. ff. e. ti. Sol. vt in gl. j. Op. ꝓ repudiatio sit ipso iure nulla, ex quo dolus ei cãm
1 dedit, vt l. eleganter. in prin. ff. e. ti. So. vt in gl. fi. † Ex qua no. ꝓ ꝗ repudiatio trahit secum executionem, de ea iudicatur, vt de contractu bonæfidei executione facta, veruntamen non dico repudiationem esse cõtractum, vel distractum, quia cum ante ipsam nullus esset ꝗctus celebratus, vel quasi per hæredem scriptum nõ potest dici per repudiationem fieri distractũ. est ergo repudiatio qd diuersum a ꝗctu, vel distractu. & ita potest rñderi ad d. l. eleganter.

LEX VIII.

1 *Actio de dolo, quanto tempore duret.*
2 *Absenti quæ tempora currant.*
3 *Tempus in statutis positum, quando incipere dicatur.*

a **Optimum.** a Casus. † Actio de dolo hodie durat biennio continuo a tpe doli commissi numerãdo, quod tps currit absenti & ignoranti & lis intra illud biẽnium inchoata debet ẽt terminari. h.d. Opp. ꝓ imo teneaẽ dolosus ꝓpetuo, vt ff. eo. l. itaq;. & l. Sabinus. Sol. ut in gl. j. † Opp. ꝓ hæc tpa absenti non currant. vt ff. e. l. iij. So. pluribus modis, vt in gl. ij. & illa vera, quod ibi in vtili anno, hic de biennio continuo. & sic hæc corrigit illã in duobus. veruntũ licet absenti currat hoc biennisi; tũ si iusta abientia abfuit, ei restitutio dabitur s̃m no. in l. fin. ff. de in. int. rest. & hic in vltima so. Opp. ꝓ per li. cont. perpetuet̃, vt j. de præscr. xxx. ann. l. fi. & de an. exce. l. fi. So. ꝓ fallit in actione de dolo, ut hic. sic & in retractatione status defuncti, de quo dic, ut in gl. Quærit gloss. vtrum rescissoria perpetuetur litis contesta. dic,
3 ut habes in l. superuacuã. j. de in integ. rest. † Vltimo hæc l. p̃stat
b ar. b ꝓ si statuto caueat, ꝓ ultra sex mẽses nõ possit accusari de maleficio qd̃ tps illud a die maleficij cõmissi, nõ a die sciæ ꝓnumeratur, & si maleficium fuisset occultũ. vt hic. Itẽ ꝓ si statutũ diceret, ut ultra tantum tps non possit cognosci, ꝓ lis intra tps inchoata sup accusatione porrecta, dẽat infra illud idẽ tps terminari. alias ultra tempus cognosceretur, quod esset contra statutum, ut hic.

ADDITIONES.

a ¶ Optimũ. adde Bar. in l. itaq;. § cui pueniẽs. ff. e. & uide l. sub ꝓtextu. j. de transa.

b ¶ † Vltimo, hæc lex pr̃stat arg. not. hic Barb. in apostil. ad Bal. nu. 1. vers. vltr. hæc l. est arg. quod tempus statuti super maleficio currit continue, de quo uide quę no. idem Barba. in apostil. ad Bal. in l. captatoria. j. de testa. ubi late remisit.

De in integrum restitutione minorum xxv. annis. *Tit. XXII.*

Continua Rubricam, vt in gl.

LEX PRIMA.

1 *Renunciatio querelæ quibus præiudicet.*
2 *Renunciatio ipso iure, an præiudicet.*

Illud inspiciendum. Primo in maiore, secũdo in minore. secunda ibi. nec hoc. Casus. † Renunciatio querelæ expressa, vel tacita præiudicat maioribus nõ minoribus ætatis beneficio, h.d. Pro euidentia opp. Quæro qualiter tacita dissimulatione dr renuncia sse gl. super verbo dissimulatione. exemplificat, qñ aliquid fecit propter ꝓ iudicium defuncti videaẽ agnoscere. Istud exemplum licet possit adaptari, non tũ congruit significato huius verbi, nam facere non est tacite dissimulare, ideo alij exemplificauerunt in taciturnitate quinquennali, ut in gl. ma. in uer. uel dic. & hęc magis applaudet literę. Ex qua nor, ꝓ lapsus termini a l. præfixi tacitã renunciationem inducit ꝛcor. l. pe. ff. rem ra. hab. & ita no. in gl. in l. si ego, ff. de nego. gest. Oppo. ꝓ etiam expresse renunciatio ipso iure non præiudicet, ut j. eod. l. si cura-

l. si curatorẽ. Sol. vt hæc s̃m illã. Et no. bene ꝗ gl. logr̃ nedũ̃ exp̃ssa, sed ẽt tacita, q̃ in faciẽdo p̃sistit, vt autoritas curatoris exigat.
2 Op. ꝓ † tacita nõ p̃iudicat ipso iure, vt j. i. q. ca. in inte. re. nõ est ne. l. 2. Sol. tribus modis, primo, ꝓ hic de tacita renũtiatione q̃ factũ exigit, ibi, de ea, q̃ p cursum tp̃is, & negligentiã inducit, hæc bona in se, sed, vt dixi, ꝓprie nõ ꝓgrut̃ huic lr̃æ, ꝗa, & hic de dissimulatione causata negligẽtia loqt̃. quare sic intelligẽdo dic, vt seqt̃ in gl. ꝓ tpe huius. l. tps currebat, sed restõ dabat rõne ẽtatis, vt ꝓbat hęc lr̃a. I fi. & natura ti. sub quo hæc lex est situata. Hodie aũt hoc corrigit, ꝗ tps ipso iure nõ currit, vt i ꝗtio. Cõcludamus ergo, ꝓ in renũciatione exp̃ssa necessaria ẽ restitutio. In tacita vero causata a facto minoris similiter hodie necessaria est restitutio. In tacita vero cursũ tp̃is causãta tpe hui⁹. l. necessaria erat restitutio, hodie secus, ꝗ ipso iure est illesus. Alij dicebant, ꝓ hoc erat spãle, vt ẽt expressa renũciatio nõ p̃iudicaret minori ipso iure odio q̃relę. vt hic. Sed truffa est, ꝗ ꝗ istũ tex. in fi. & hæc. l. nõ esset situata sub ꝓgruo ti. Itẽ rõ, quã allegat Ir. (odũ querelæ potius facit ꝗ, ꝗ a odia facilius tolli debent. ar. l. cũ quidã. in prin. ff. de lib. & posthu. Sed forte voluit dicere exhæredationis, propter quam datur querela.

LEX II.

1 *Liberi quandoq; patris supplent ætatem, sed non impediunt restitutionem.*

1 **Eo tempore.** Licet liberi certis casibus suppleat̃ p̃ris ætatẽ, nõ tũ impediũt restitutionẽ. h.d. Vel numerus liberorũ non supplet ętatem ad impediendũ restitutionem. h.d. No. quod tempus petendi bonorum possess. currit ipso iure minori. Contra, quod oppo. de l. final. j. in quibus cau. in integr. resti. non est neces. Solu. vt glos. quia hæc hodie corrigitur, quia ipso iure seruatur illæsus.

LEX III.

1 *Minor si sine curatore contrahat, an valeat contractus.*
2 *Adultus curatorem habens an possit testari.*
3 *Minori. 25. an. prodigo quare datur curator.*
4 *Officium curatoris quando non est necessarium, adultus eo non eget.*
5 *Pupillus adulto habenti curatorem in quibus æquiparetur.*
6 *Pecunia sine decreto alienari potest.*
7 *Pupillus, an possit alienare cum solo decreto iudicis.*

Si curatorem. Diuidit in tres. Nam primo decidit quęstionem in minore curatorem habente. secundo eius rationem innectit. tertio decidit quæstionem, quan
1 do minor non habet curatorem. Casus. † Si minor curatorem habens sine eo ꝗhit, ꝗctus est nullus, sinautem curatorem non habens sine eo contrahit, cõtractus valet, sed restituetur si lædatur, hoc dicit. No. vltra ea quæ sunt in summario. Primo, ꝓ vbi contractus est nullus, quis est ipso iure tutus. Secundo, ꝓ tutus ipso iure non indiget restitutione. Tertio, quod minor curatorem habens æquiparatur prodigo, & quia alibi dicitur, quod prodigus æquiparatur pupillo. vt ff. si certum petatur. l. certi condictio. §. inde quærit. colligit gl. ex his duobus simul iunctis, ꝓ minor cu-
2 ratorem habens æquiparatur pupillo. † Contra, ꝓ op. gl. ꝗ a adul-
a tus curatorẽ habẽs testat̃ a, & nõ, ꝓdigus. vt ff. de test. l. 1. s cui bonis. & d̃ leg. 2. l. cũ pater. §. curatoris. cũ si. So. gl. ꝓ licet æqparent̃ vt hic, nõ tũ quo ad ofa. & sic i q̃busdã sũt fises, vt in prin. gl. in q̃busdã dissimiles, vt i ꝗtis. & sic dicere possumus, qd̃ in actibus vi uẽtiũ ęqparẽt, nõ moriẽtiũ. Rõ diuersitatis põt esse, ꝗ adulto daẽ curator pp ætatis ꝗpedimentũ, ꝓdigo aũt fit interdictio pp ꝓdiga
3 litatis vitium. † Sed ꝗ ꝗdicta arguo, si hæc sunt vera, sequeretur, ꝓ minori. 25. an., ꝓdigo, dẽret curator dari, vt prodigo, nõ vt adulto, cum, si deẽ vt adulto, non sit plene, puisum, cũ testari possit. & si deẽ vt, ꝓdigo plenius prouideaẽ, cum nihil eorũ facere possit, vt hic in gl. & tũ fallum vẽ, ꝓ ei curator deẽ, vt, ꝓdigo. ar. ff. de tut. l. ꝗ habet. in prin. ver. idcirco & ita tenet gl. in l. j. in prin. ff. de cu. fu. So. qd̃ curator ei dabitur vt adulto, vt, ꝓxime allegaui, & tũ nihil ꝓhibet interdictionem sibi nihilominus fieri, vt prodigo, & non propterea ei dari curatorem, vt, ꝓdigo, sed vt adulto. Opp. cũ. e. gl. ꝓ adultus cura. habens non ęquiparet̃ pupillo, cũ pupillus suũ tutorẽ nõ accuset de suspecto. sed adultus sic curatorẽ suũ. vt insti. de suspect. tu. §. impuberes. Item, ꝗa pupillus suo tutori nõ restituit hæreditatem, sed adult⁹ sic suo curatori. vt ff. ad trebelli. l. j. §. fuit quæsitũ. sol. gl. quod similes sunt, vt dictum est. s̃. sed non per omnia, vt in ꝗtis. Et in accusatione suspecti potest esse ratio, quia eius ætas nõ est tantę cognitionis, vt talia discernat. Item quia tutor maiorem habet potestatẽ in pupillo. vt l. j. ff. de tuto. quam curator in adulto, quia curator adulti daẽ principaliter rebus, licet secundario personę. Item, quia in accusando de suspecto tutoris autoritas exigit in pupillo, quod non in adulto. in restitutione vero hęreditatis reddit ratio in dicto. §. fuit quæsitum. scilicet quod in pupillo est necessaria tutoris autoritas, si extraneo fieret restitutio, ideo in rem suam autor esse non potest, sed in adulto auto-
4 ritas nõ est necessaria, si fiat extraneo, ergo nec sibi. Et ex hoc no. ꝓ in casibus, in quibus officium curatoris non est necessarium, ꝓ inde est, ac si adultus curatorẽ nõ haberet. & ita est de mente gl. i d. §. fuit q̃sitũ. & hoc tex. extra de iudi. c. fi. li. 6. Op. ab ex. ad idẽ, cũ pupillus nõ testet̃, adultus sic. vt l. qua ætate. ff. de test. & de le. 2. l. cũ pr̃. §. curatoris. & de li. leg. l. Aurelio. §. Gayus. sol. pupillus in actibus moriẽtiũ, hoc viuentiũ. Opp. ab extra ad idem. de l. sicut. j. de

præscrip. 30. an. vbi p̃scrip. 30. an. nõ currit pupillo, sed adulto sic licet cura. habeat. So. qd̃ i p̃scriptione rerũ & iuriũ nõ semp æquiparent̃ vt ibi. de quo hodie, vt in l. fi. j. in gb. cau. in inte. rest. non
5 est nec. † Modo ad p̃dicta ꝓcludendo possumus sic dicere, cũ q̃rit, an pupillus & adultus curatorẽ habens æquiparent̃. Dic, aut q̃rit in actibus morientiũ & nõ æquiparantur, vt, s. in pe. ꝗrio. Aut q̃rit in actibus viuentiũ, & Aut in rebus & iuribus suis p̃scribẽdis. & dic vt. j. si aduer. vsuca. l. 1. &. j. in q̃b. cau. in inte. rest. non est ne. l. fi. Aut in accusationibus ab eis fiendis. & dic ꝓ non ęquiparant̃. vt insti. de suspec. tu. §. impuberes. & plenius scripsi. in l. 2. j. qui ac cusa. nõ poss. Aut q̃rit in aliis a prædictis, & tũc Aut tractatur de his liberãdis, Aut de eis obligãdis. Primo casu non æqparantur, siue tracteẽ de eis liberãdis a creditore uniuersitatis, ꝗa hęreditatis. vt. l. 1. §. fuit q̃sitũ. ff. ad treb. siue a creditore alicuius rei singularis, cũ pupillus non faciat sine tutore pecuniã creditoris, vt. ff. de sol. l. ꝓ si forte. §. fi. adultus sic. vt no. in d. §. fuit q̃sitũ. & probatur in auth. nouissima. C. de admi. tut. Sd o casu, qñ tractat̃ de eis obligandis, & tũc, Aut ex delicto & nõ semp ęqparant̃. vt. j. vnde vi. l. si qs in tãtã. & j. de fal. mo, l. j. ad finem, Aut ex cõtractu. & tunc parificant̃, ut hic nisi iuramẽtũ iteruenerit. vt. j. si aduer. vẽ. auth. sicꝗ puberũ. Reuertor ad gl. & op. ꝓ nec cũ curatore poterit alienare. cũ iudicis decretũ sit necessariũ. vt. ff. eo. l. & si sine. §. q̃ situm. So. vt in gl. 2. ꝓ hęc. l. in rebus, ibi in immobilibus, veruntamen in mobilibus est hodie innouatũ, vt si seruando seruentur, quia non corrumpentur, idem sit de eis, ꝓ de immobilibus. In aliis re-
6 manet ius antiquũ. vt. j. de admi. tu. l. lex q̃ tutores. † Tũ vnũ scias
b qd̃ licet pecunia seruãdo seruet̃, b tũ in ea est spãle, ut sine decreto alienet̃, sicut olim. hoc sentit gl. in l. 1. §. fuit q̃sitũ. ff. ad trebel. & licet nihil alleget, ꝓbatur in auth. nouissima. j. de admi. tuto. & hoc operaẽ necessitas quotidiani vsus. Op. ꝓ pubes sine curatore suo obligeẽ ex stipulatione. vt. l. puberes. ff. de ver. obli. fol. vt in gl. ma-
7 gna, & in cõtrario melius. † Quero cũ gl. an pupillus h̃s tutorẽ,
c vel adultus h̃s curatorẽ posit ꝗhere cũ solo iudicis decreto a absque tutore, vel curatore. Et fuit opinio quorũdã ꝓ non, ꝗa tũc deficeret vnũ de substantialibus & necessarijs, ideo nõ valeret. vt. ff. de trãsa. l. cũ hi. §. ꝓtor. &. j. si pp pu. pẽ. l. fi. In ꝗriũ arguit gl. & nõ soluit de. l. ait ꝓtor. §. pmittitur. ff. eo. & de. l. bonorũ. j. ꝗ admit. ad bono. posse. pos. Primam tenet gl. j. de fi. mi. l. 2. & j. si pp pu. pen. l. fi. & eã seqt̃ Mar. Sill. Iac. Bu. Dominus meus rñdent ad contraria. & primo ad §. pmittit̃. ꝓ ibi in actu necessario, vt ibi no. in gl. fi. & necessarius appellatur pp litem, q̃ suberat. ar. l. fi deic õ. §. si rẽ. de leg. 3. Alii dicũt, qd̃ ibi curatorẽ nõ habebat, vt patet in princ. literę. Ad. l. bonorũ. rñdent, qd̃ ibi tutorem nõ habebat, alias non posset, ut j. patet de iure deli. l. si infanti. in fi. a sensu cõtra. Hæc solutio ex cõtinuatione literę. in l. bonorũ. non ut̃ tuta, ideo dominus dicebat, qd̃ ibi in actu, ꝗ per solũ tutorem, vel per pupillũ cũ sola tutoris autoritate poterat explicari, vi ibi patet i 1. &. 2. rñso. & nedũ in bon. poss. sed ẽt in aditione hęreditatis, vt patet in l. potuit. j. de iure deliberan. & sic nõ ob. l. si infanti. in ꝗ. Stat igitur cõclusio p̃dictorũ sic, ꝗa Aut q̃rit in actu, in quo autoritas tutoris, vel curat. exigit & ẽt iudicis decretũ, & tũc nõ põt iudex supplere alicuius eorũ defectũ, vt est uidere in alienatione prędiorũ minoris, vt. j. de p̃di. mino. ꝓ totũ, & ita loqtur l. fin. j. si pp pub. pẽsi. & est rõ, ꝗa deficeret tũc vnũ de substãtialibus. vt. §. dixi. Item nę fungaẽ duplici offo rępugnãri ꝗ. l. fi. ff. de offi, ꝗto. & de offi. præsi. l. pręses. Aut queritur in actu, ꝗ quo solus tutor, uel cur. sufficit, ita qd̃ iudicis decretũ non exigitur. & tunc, Aut in actu necessario, & tunc posit defectum eorũ supplere. ut l. ait prętor. §. permittitur. ff. de mino. Aut in actu uolũtario, & adhuc dicũt, ꝓ põt ut. d. l. bonorum. & l. si infanti. in fine. Sed post, eos superuenit Barto. & in hoc ultimo. s̃, quando actus est uolũtarius ipse constetur prędicta, ubi minor non haberet tutorem, uel curat. ut dictis. ll. & idẽ si haberet. sed eius p̃sentia haberi nõ posset. ar. l. si lõgius. ff. de iu. & l. si cũ dotẽ. §. eo aũt tpe. sol. matr. ubi autẽ eius copia haberi posset. dicit ipse, ꝓ iudex sciẽs põt curatoris defectũ supplere, sed nõ tutoris

ADDITIONES.

2. † Adultus curatorem habens testatur. Adde an possit donare causa mortis uide Barto. & Docto. in l. sciendum. ff. de lega. 1. ff. de tute. & rati. distra. ubi tenet apte quod etiam donare potest causa mortis.

b † Pecunia seruando seruetur. Adde de hoc Bar. in l. 1. §. fuit quæsitũ. nu. 2. uersi. ex hoc dico. & ibi posui in apostil. in uer. seruari nõ possunt. ff. ad trebel. & in l. interdum. num. 2. & in additio. in uer. semari. ff. de cond. indeb. de quo per Roma. singu. suo 103. incipit. tu habes no. Fran. Cremensis sing. 79. incip. pecunia est. & per Ant. Corl. sing. suis. in uer. pecunia. inci. pecunia est de his.

c Solo iudicis decreto. Adde do. Francis. de Aret. hic, ꝗ ita conciudit, quod in his, quæ sunt iurisdictionis cõtentiosæ defectũ curatoris iudex non supplet. & ad hæc dicit uidendum esse, quod plene not. Bal. in l. fi. §. necessitatem. j. de bo. q̃ li. fecus aũt est in his, quæ uolũtarie fiunt, ad quod d. l. si infanti, all in tex. & bonus tex. in l. bonorum. j. qui admitti. & dicit bene facere, quod inquit Bal. in l. uiduę. j. de nup. & per l. si furiosi. in prin. eo. titu. per Bald. & Ang. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. soln. matrim. quod est uerum, nisi lex uel statutum cumulauerit ista duo. ut quia diceret, ꝓ adultus debeat facere cum decreto iudicis, nam tunc iudex non potest supplere defectum utriusque personæ. ut di. Bart. & Bald. sed ut ipse refert, contra hoc uidetur facere text. si recte ponderet. d. l. bonorũ. ubi req; rebat decretũ iudicis. & tũ ibi iudex supplet defectũ curatoris ꝗ tutore uero regulariter iudex nõ supplet eius defectũ, nisi ex cã. vt d. hic Bar.

tutoris. Ratio est, quia curatorē habenti pōt curator dari, vt l. vē tri. ff. de tuto. & curat. da. ab his. & ideo pōt iudex illius personā assumere. sed tutorem habenti non potest tutor dari. vt l. cū iure. J. qui pe. tuto. & l. licet. J. in quib. cau. tu. habenti tuto. vel curato. dari potest. ideo illius personam non potest assumere. Et pro hoc inducit dictam l. si infanti. Ego hanc diuersitatē non cōcipio, ex quo vtriusque copia posset haberi. prius ergo tū in tutore, quam in curatore est adhibēda præsentia legitimis citationibus peedētibus, vt. l. cùm qui. §. de procur. & eis nō comparentibus in eorū defectū poterit supplere. necante dicunt deficere, nec officiū eorū dē vniuersaliter assumere, sed in illo actu particulari supplere. Sed fortius cōtra docto. in primo membro arguo. dicunt, quod vbi autoritas vtriusq; exigit, iudex nō potest supplere defectū tut. vel cu. vt d. l. bonorum. nam tutor erat necessarius in petendo, vel autorizando pupillo, vt ibi in primo & secdo rñ. & iudex in decernendo. vt l. j. §. decretalis. ff. de succes. edi. & ita intelligit d. l. bonorum. licet postea fuerit innouatū, vt hodie sufficiat simplex agnitio p l. fi. in co. titu. Sol. fortè, quod dictū doct. locum hēt in actibus principaliter ordinatis ad alienationē. l. bonorū. in ordinatis principaliter ad acqsitionem, licèt in sequentiam pupillus incidat in obloquium, vel q̄ verius puto, ibi iō, qa decretū interponit de iure communi nō speciali minorum. & sic nō astringit istud membrū, & remanet cōclusio prædicta vera. Veruntamē attēde, quod allēgari debet istum minorem esse, & eum tu. vel cura. carere, vt d. l. ait prætor, §. permittit. & d. l. si infanti. in fine. vel eum interesse non posse, & iudex sciens. & sic ex certa scientia defectum ipsum debet supplere. vt d. l. bonorū. & hæc omnia fac scribi in actis. Vltimo quæro, quid vertatur in causæ cognitione. respōdeo vt i gl.

LEX IIII.

1 *Aetatem allegans illam probare debet.*
2 *Præsumitur hodie esse, quod olim fuit.*
3 *Aetas quando probetur.*
4 *Obstetricibus an credatur de ætate deponentibus:*
5 *Vicinis & agnatis quando creditur, quem minorem esse asserentibus.*
6 *Mater & personæ coniunctæ admittuntur ad probationem ætatis minoris.*
7 *Probatio per aspectum qualiter fiat.*
8 *Iudex dubitans de aspectu an possit euitare, ne pronunciet.*
9 *Aetas an per aspectum probari possit.*
10 *Testes de tempore non contestes an sint singulares.*
11 *Sententia super maiori ætate lata quo ad omnes præiudicat.*

a 1 **Si minorem.** [a] Casus. † Allegans ætatem debet illā probare, siuè ætas sit causa intentionis actoris, siuè rei defensionis. h. d. & notabiliter. Oppo. qd non tantum minor ætas sit probanda, sed etiam læsio. vt ff. de iureiu. l. nā & postea. §. si minor. Sol. vt gl. j. quæ fatetur contrarium. & attēde, quod non dicit læsus, vbi contractus foret ipso iure nulius. ideo tunc non daret restitutio, vt §. l. proxi. Et ideo dicendū est, qd hic contraxit solennitatē iuris seruata. Opp. quod non expediat actori probare minorem ætatem, sed sufficiat, quod se exhibeat iudici q̄ ex aspectu interloquatur eū minorem. vt ff. eo. l. minor 25. an. ex aspectu. tol. vt in gl. magna. s. q̄ ibi probat ex aspectu, qui facit præsumptionem pro eo, & in aliū trāsfert onus probandi. Oppo. iterato ad idem, qd etiam sine aspectu hoc ei, pbare nō sit necesse, cū certum sit, eum aliqn fuisse minorē, ar q̄ olim fuit, hodie pūmit esse. vt. J. de, pba. l. siue possidetis. & ff. de regu. iur. l. id, qd nostrū. & ff. de accu. l. si cui. §. ij sdem. Sol. vt gl. magna circa mediū. videlicet, q̄ illa in his, quæ tractu tēporis mutant, vt est ætas, ideo q̄ olim fuit hodie nō præsumitur. l. spadonem. §. cui absolutus. ff. de excu. tuto. Sed aduerte licet in ætate, q̄ olim fuit, puta qa anniculus fuit, hodie nō pūmat. nō tū sequitur istud quod allegat aduersarius. f. qd sit maior. ideo, forte gl. immediate subiūxit, vel qa est hodie maior, quasi īnuat, si est hodie maior, præsumitur tpe cōtractus maior, vt dicit e. gl. in prin. potuit enim cōtraxisse in hac maiori ætate. & hunc puto fore casum huius. l. pp literā in secda parte, tū & pcedentem dico in se verā. Et iō facio tria membra, quia aut hodie est minor, & hoc constat, & res clara est, quia nō habet, pbare, qd tempore cōtractus fuerit minor. Aut hodie est maior, & hoc pstat, tum, quia possibile est contractū celebratū paulo ante intra hanc maiorem ætatem, & debet probare se fuisse minorē tēpore cōctus vt hic. Aut dubitat, an de præsenti sit maior vel minor. & tūc, qa certa ætas est causa huiⁿ bñficij, debet ipsa probari vt J. de, pba. l. cū te. & ff. e. ti. l. cū de ætate. & qa ei qui. dicit incumbit onus, pbandi. J. de prob. l. actor & ff. eo. tit. l. ei qui. & ita sentit gl. in l. de ætate. ff. de mi. nec est curandum, an verbis affirmatiuis, vel negatiuis ætas allegeē. qa ab allegante ad intētionem suā fundādam debet probari. Vnde si minor dicat se læsum, & se nō esse maiorē. 25. an. hāc negatiuā quę habet implicitā affirmatiuā debet, pbare, qa hæc negatiuā nō est de se improbabilis, & sic non obstat. l. cū te. J. de, pba. & negatiua, q̄ ē, pbabilis, ex qua fundat ali cuius intentio dēt, pbari. vt l. nec codicillos. J. de codicill. & ita tenet Iac. Butr. vt d. l. de ætate. & Bar. quicqd ibi sentir glo. Stat pclusio, q̄ nisi iudex p aspectū onus, pbandi trāsuteat in al. ū, q̄ allegās ætatē ad sui fundamentū debet illā probare, sed huic dicto repugnat gl. ista in fi. ibi. vel vere intelligēti. & c. Sed ei rñd. q̄ cauda huius gl. locū hēt, qñ probatio ætatis est facta, s. quia, pbauit se minorē fuisse tēpore cōctus. vñ hoc, pbato præsumit minor, & non excessisse legitimā ætatem. Sed tu replicabis fortius. Nam actor iste necesse habet de duobus temporibus facere mētionē in libello suo, videlicet, q̄ minor fuit tempore contractus. Item, q̄ ipse ē J. tempora petendæ restitutionis, licet igit, pbet primū, cur pūmimus fm. Itē qua ratione, pbato primo, præsumimus hoc secūdū eadem rōne nō habet actor nisi ponere seu positionē facere, qūo aliqn fuit 25. annorum, & reus fatebit. & sic probata p pfessionē illa minori ætate pūmitur, & tunc maior est. & sic alia probatio non erit necessaria, q̄ est ō prædicta. Sed defendendo respondeo ad vtrunq; qd ego intelligo, vt, pbato primo præsumat secdm, qū secdm ex, pbatione primi infert pūmptione. nō alias, vt I hoc exēplo. Probaut actor, q̄ tēpore ōctⁿ ipse erat ætatis. 20. annorū, vel circa, & q̄ cōtractus tali tēpore, & tali mēse fuit celebratⁿ, vnde si ex diminutione annorū ab illo tpe, & circa inferat eū nō excessisse legitimā ætatē, ad restitutionem petēdā. ego illud pūmam. secus si simpliciter, pbasset se minorē, sed nō quantæ ætatis. ita, q̄ ex diminutione nō pōt hoc intelligi. nam tunc tps secūdū nō pūmitur, nisi probet. pterea ad secdm dictū, qd illi positioni nō teneretur rñdere velut incerte, nō releuāti, vt patet ex prædictis, sed si esset certa in tpe, puta tali millesimo erat ætatis. 25. an. qa tūc velut certe, & pinēti teneretur rñdere, vt patet ex prędictis. Sed iterato insisto, quia in probationibus dubiis præsumptio non debet capi contra ætatem. ff. de proba. l. cum de ætate. Solu. quod illud, pcedit, vbi hincinde sunt, pbationes. nam non statim, pbationē, quæ noceat ei, de cuius ætate quæritur sequi debet iudex, sed cā cognita omnem præsumptionē legitimā debet admittere, vt sic, qd verisimilius est ipse sequatur, vt dixi ibi. sic, & hic qd verisimilius est, sequi debet. Et ideo si præsumptio, est pro ætate minori, illā sequitur. puta, q̄ ex aspectu coadiuuatur, vt in cauda istius gl. Præterea, qd. §. dixi, habet locū, qñ ex parte minoris, pbatio est inducēda. vnde eo non, pbante, reus debet absolui. stat ergo conclusio, q̄ ex eo, quod quis fuit minor ratione suę originis, vel natiuitatis non pūmit hodie minor, nisi stat alia, pbatio. † Et ideo vt tollā obiecta, quæ tangit ista gl. distingue in brocardo, cū q̄rit. Nunqd, q̄ olim fuit, præsumatur hodie esse, qa aut q̄ritur in his q̄ solo tractu tpis mutant, vt est ætas. & tūc in minori ætate, q̄ olim fuit, hodie nō pūmit, vt hic. & ff. de proba. l. q̄ te. & ff. de excu. tuto. l. spadonem. §. q̄ absolutus. sed si in maiori ętate, secus, quia qui olim maior fuit, hodie fortius est. Aut q̄ritur in his, q̄ tractu tpis nō mutant. & tunc, Aut I his, q̄ sunt I animā, Aut in his, quæ sunt extra animā. Primo casu, Aut I his q̄ ornāt animā, vt virtutes & tunc, q̄ fuit, hodie pūmit esse, donec cōtrarium, pbet, vt ff. de
b lega. ij. l. cum qdā. l. cum pī §. rogo. Aut I his, q̄ vituperāt animā,[b] & officiunt, vt sunt vitia, & tunc I ea. specie, q̄ homo olim fuit, hodie pūmit esse, iō semel malⁿ, sp pūmit malus. ff. de accu. l. si cui. §. iisdē. & ff. de re mi. l. nō oēs. §. a barbaris. donec, pbatus seu correctus virtutibus appositis spatio triennij, pbetur accessisse, vt in Auth. de mona. §. sancimus. si vero q̄rit in his, quę sunt extra animā, & tūc, Aut q̄rit in possessione, Aut in dñio. si I possessione, & tūc aut q olim possedit, hodie negat, & tunc q olim fuit hodie nō pūmit esse. ar. l. 3. §. in admittēda. ff. de acqr. poss nisi possidebat tpe litis pte. vel nisi causam habuisset ab actore, vt hic no. & I. nō ignorat. J. ad exhi. aut asserit se possidere, & pūmit. nisi q̄rit, pbaret, vt hęc plenius explicabunt in d. l. non ignorat. si in dominio tūc q olim fuit, hodie pūmit esse. vt l. id, q̄ nostrū. ff. de reg. iu. & l. siue. J. de, pb. nec ob. de oī agro deser. in l. q agros, qa ibi speciale I
c prędio tributario fisci fauore. Quero modo, q̄ sunt tpa[c] J. quæ le sus in minori ętate potest restitutionem petere. R. ideo, vt in gl. ij.
3 † Quæro, qūo ętas probetur. [d] R. ideo pluribus modis, videlicet
d per testes, per aspectum, & per scripturam priuatā parentū; & per publicum

ADDITIONES.

a † Si minorem. no. quod ætas probari debet p eum, qui se fundat in ea, prout hic tex. Bar. & Bal. & Pau. de Castr. consi. 143. incip. visis & consideratis omnibus. & l. cum te. & ibi Bar. & do. infra. de proba. Bar. in l. 1. in fi. ff. de except. & in l. eadē oratione. ff. de for. & in l. de ætate. ff. de mi. & vbique dicit iudicem esse adeundū qui pronunciet super ætate. Bar. in d. l. de ætate. 3. quęstio. item adde. d. Francis. de Aret. hic. itē adde quod debet probari per eum, in quē iudex ex aspectu trāstulit onus, pbandi, alias debet, pbari per eū, qui se fundat in ætate maiori, vel minori, siue agēdo siue excipiēdo. Et vide Bal. in d. l. cū te. de prob. & p Ioa. de Imol. in l. 3. §. duæ. ad treb. & Bal. in l. data opera. 15. co. 1. q̄ accus. nō pōt & gl. 70. di. ipsbiter. & I Spe de ac. ver. qd ergo plenius p do. Ale. in l. de ætate. de mi.

b † Aut in his, quæ vituperāt animam. Tu vide de hoc quæsito & materiam præsentis brocardi, quod plene tangit do. Boeri. in additio. ad Dy. in reg. non est. & Anto. Corse. singu. suis in versi. præsumptio. incip. semel in aliis.

c † Quæ sunt tempora. Adde quod restitutio ad plus competit. J. quadriennium a die scientiæ vt per do. Socin. consi. 194. incip. subtiliter & elegāter absoluta. ver. 3. quia restituitur in 2. parte & q̄ durant quadriennio, vide per præfa. Socin. consil. 176. incip. supra scripti insignes. ver. nam dicit q̄. circ. me. in 2. parte. itē q̄ expirat quadriennio post maiorem ætatē, & quibus casibus non competit vide per præfa. Soc. consi. 154. incipit pulchra & subtilis est præsens consultatio. versi. ad secundam vero inductionem in 2. parte.

d † Quomodo ętas probetur. adde Bar. in l. minor. 25. annis. nu. 1. & ibi in addit. in versi. ex aspectu iudicis. ff. de mino & in l. 1. C. de mendi. uali. lib. 11. Bal. in l. de tutela. nu. 1. & 2. J. eo. no. colle. c. in præsentia. nume. 4. & in apost. in versi. probatur ętas. extra. de probatio.

publicum instrm. Item per partis cōfessionē, vt de his J. dicā. Per testes maior ætas de facili probat, si deponāt uidisse talē uiuentē iam sunt xxv. ann. perfecti, nā tunc sequit necessario, ergo ille maior est. Sed minor ætas probat difficilius pp originis, seu natiuitatis principiū, quod vt plurimū ignoraⁿ, seu a paucis scitur. & ideo p obstetrices, q̄ fuerunt tpe partus probari pōt natiuitas eius. & probato, q̄ tpe natiuitatis eius principiū habuit ex dinumerōne annorum apparet, cuius modo sit ætatis, & pro his accedat. ff. de
4 fer. l. 2. cū ibi no. in gl. & de Carb. edi. l. 3. §. due causę. † Sed iuxta hoc q̄ritur, quid si obstetrices dicant, quē minorē xxv. an. & dñt se ideo scire, quia interfuerunt, qñ natus fuit, & viderūt eū nasci, & ab illo tpe citra nō trāsiuerūt ann. xxv. sed interrogatę quo annono natus fuit. dixerūt se nō recordari, an tūc deficiāt in, pbatione. & vī q̄ sic. Quia ignorato anno principii, dinumeratio annorū dī ignorari. ar. ff. de gra. l. nō facile. Sed Bar. refert se p sluisse oppositū, qa licèt ignorēt annus millesimi natiuitatis Dñi, vel incarnationis ipsius, nō sequit, ergo ignoraē principiū natiuitatis istius, nā scire pñt principiū natiuitatis istius, & ab illo facere dinumerōnem annorū p numerū, nō p millesimū vlq; ad pñs tps. & ex tali dinumerōne numeri ætatis huius veritatē hre, & ita videm' quotidie. Cōsiluit tū, q̄ si testis nō benè recordat de numero annorū, sed recordat, q̄ ille natus fuerit anno, quo talis nouitas fuit in ciuitate, qa vna pars expulsa, vel Imperator venerit ad ciuitatē, vel dñs vxorē duxerit, q̄ illud dicere debeat, nā alii testes ab il
5 lo tpe citra sup dinumerōne annorū poterūt deponere. † Quid si obstetrices nō sunt, sed vicini & agnati affirmātes talē esse mino rē & interrogati, qūo scīūt, dñt, quia sunt, & tūc erāt eius vicini, & agnati, & ante illū diē notorū erat saltē in vicinia, qd talis nō habebat talē filiū, & illo die incepit notorū esse inter agnatos, & vicinos, q̄ illi natus erat talis filius, an sufficit. dicit Bar. q̄ sic. ar. J. eo. l. de tutela. & J. de nup. l. si vicinis. & ff. de his q̄ sunt sui, vel ali. iu. l. filiū. & ff. vñ cog. l. attaui. Et vt bī pcludā, qñ ætas nō pōt verè probari, probat per indicia, vel pūmptiones, vt l. cū de ætate, ff. de prob. Debēt tū sic esse vehemētes, q̄ inferāt id, de quo q̄rit,
6 vt extra de prob. c. in pñtia. † Sed q̄ritur, an coniunctæ pśonæ ad-
a mittanē. [a] Et dic, q̄ sic, quia & mrī admittit, vt l. 1. ēt. ff. de prob. Sed dicit Inn. in d. c. in pñtia. q̄ nō ppea semiplenā probationē facit, sed coadiuuat, & adminiculat. & ita sentit glo. in d. l. ēt, & in l. ex-
7 cusant, in prin. ff. de exc. tut. † Nūc de probatione siēda p aspectū aliqd dicamus. Et hic aduertēdū, q̄ lex minor xx. an. ex aspectu. ff. eo. vī dicere, q̄ hęc probatio p interlocutoriā latā p iudicē sup aspectu. verū hæc interlocutoria nō p iudicet, si ōrium probetur. Sed q̄ro, an iudex hāc interlocutoriā possit reuocare, ōrio nō probato plenè nec semiplenè. Puto, q̄ si extra causam inchoatā iudex pronūciauit, reuocari nō possit, qa suo officio est functus, & iudex sic esse definit. sed vbi in cā mera puta restitutionis in integrū iudex pronūciasset istū minorē ex aspectu, & sic adhuc durat iudex in cā: qa nōdū est finita, ego dubito, tū in eā parte inclino, s. q̄ nō possit reuocari. Primo, qa cā nō subest, ex quo nihil apparet, q̄ in ōriū iudicē moueat, qa hæc sñia, vel speciē probationis hēt, vel facit. sine cā igit in p iudiciū partis, cui prodest, non reuocāda. Vel speciē probationis nō hēt, sed sup probatione inducta, videlicet ex aspectu lata nō dēt posse reuocari, cū ab ea debeat appellari, vt l. intra vtile, ff. de min. nā, illę ōrio imperio nō reuocant, q̄ vim diffinitiuarum hūt, vt not. ff. de re. iur. l. q̄ iussit. & illę vim diffinitiuarū hūt, a quib. appellari dēt, vt no. in l. afi. J. quo. app. nō
8 reci. † Quero iudex aditus, vt pronūciet ex aspectu, dubitat, q̄rit, an possit euadere, ne, pnūciet. & si nō pōt, q̄ro an pronūciare debeat pro ætate, vel ō dubito. Et q̄d in hoc dubio pro ætate debeat, pnūciare, facit cauda hic in fi. gl. posita, cuiⁿ verba I forma, q̄ sunt posita, probāt, q̄ si facies nō indicat ipsum maiorē, dēt pūmere eū minorē. Pro hoc facit, qa talis pronūciatio est modici p iudicii, cū ea nō obstāte possit ōriū probari, vt l. minor xxv. ann. ex aspectu. ff. eo. in ōriū facit, qa aspectus in ducit ad probandū, sed, pba-
9 tio dubia nō releuat, vt l. testiū. & qd ibi not. J. de testi. † Quæro,
b nūquid testes de aspectu deponētes prob ēt[b] ætatē, quā ex aspectu dñt se pcepisse. Vī q̄ nō, qa istud relictū vī iudici, vt d. l. minor xxv. ann. ex aspectu, vel ei cōmiserit. ar. ff. de vent. in l. pi. l. j. in prin. & §. notandū. facit I. cōparationes, J. de fi. instr. In ōriū, qa edictū de testib. est pmissoriū, vt ff. de test. l. j. & probationū facultas nō est amputāda, vt l. qm. §. de heret. & J. de iu. fi. l. facultas, lib. x. Itē qa absurdū esset, q̄ ætas absentis, vel iā mortui nō posset probari p testes, qui eū viderunt. & ex aspectu verisīr cognouerunt eum minorē, vel maiorē. Quidā dixerunt, q̄ nō pñt, qa testis debet deponere de eo, q̄ sensū corporeo pcipit, vt J. de test. l. testiū. & ff. de testi. l. q testō. & extra de test. causam. & ibi Inn. Sed p sensum corporeū inquiunt ipsi, testes hoc nō percipiunt, qa ætas non vī, sed iudicio intellēs duntaxat percipit; ergo &c. sed hæc rō non vrget, quia iudicii intellēs hoc diiudicat p aspectū obiecti pśonalis, qd sensū corporeo oculorū vī, vt d. l. j. de ven. in sp. & J. quemad. test. aper. p totū. & ideo solū verba sunt pōderanda corū, qui aspectū dñt, an verisīr inferāt ætatē quā dñt, cū aspectus hoīs non sp sit vniformis; & ideo fallax est. Nā si ætas allegata in magno tpe excedit, id qd aspectus diiudicat de facili, adesse discerni pōt, & ex anno tūc diiudicato ad ætatē inferri pōt, sed vbi in modico exce-

dit, ita qd faciliter discerni non pōt, dicit Bar. q̄ testimoniū eorū admitti nō debet, vt p eū no. in d. l. de ætate. ff. eo. & mouetur, qa testes dēnt dicere illud, q̄ verisimilius credēdū sit, vt ff. de prob. l. cū de ætate, in fi. Ego nō percipio, quare testimoniū eius nō probet, si ex verbis suis pro vero suppositis inferat ætas probāda. puta vult probare, q̄ Titius tpe suæ mortis erat minor 14. ann. & testis hoc affirmās interrogatus de causa scię. R. ū. q̄ in sta vnū annū ante eius mortē, cū eo pluries cōuersatus fuit, & eū cognouit, & pluries eū vidit, & qualibet vice ego iudicaui eū minorē xii. ann. vel minorē xiij. p sex mēses. Sed benè puto, q̄ testes dēnt dicere, qd viderunt, iudicauerūt ex aspectu fore tātæ ætatis. nō aūt sufficeret, q̄ dicerēt, qd iudicēt, cū aspectum de pñti nō uideant, quia aⁿs aspectus pro tūc fuisset trāsitorius, nō deliberatorius, vt exigit
10 d. l. minor ex aspectu. † Quæro, quid si testes de tpe aspectus, non sunt ętestes, qualibet tū probat ætatē, an dicent singulares, ita qd nō probēt. dic q̄ nō. Ideo probant, quia ad vnā ætatē probāda in tēdunt. & ita inferūt, facit qd no. in l. ob carmē. ff. de test. Nunc q̄ro qūo literis probēt. R. ū. pñnis. Nam multoties pī scribit diē, millesimū, & mēsem natiuitatis filiorū. nā tales scripturę probāt ætatē. dūmodo aⁿs nō sint suspectæ. Et de hoc est casus fm vnā expositionē in l. ēt. ff. de prob. & in l. excusanū, in prin. ff. de excu. tut.
c & ibi gl. tenet, q̄ ēt instrīs publicis probetur: [c] Et pro hoc facit, qa si per testes, vt dixi pariter per instrā debet probari. ar. J. de fi. instru. l. in exercēdis. & est tex. J. si min. se ma. dix. l. 2. si fr. p pfessionē partis, vt J. si min. se ma. dix. l. j. & 2. Quæro, an semel probata minori ætate probationes illæ faciant fidē in quacunq; alia causa, & quocū que, vī q̄ sic, vt l, de ætate, ff. de mino. In ōrium, quia ætas minor solo cursu tpis mutat; ideo probationes factæ in vno iudicio non debent facere fidē in alio, vt l. spadonē, §. qui absolutus, ff. de excus. tuto. Nec ob. l. de ætate. quia in maiori ætate. dic, Aut q̄rit, an illæ probationes in alio iudicio productę probēt retro fm tps earum sic fuisse, & dic, q̄ sic. arg. l. de tutela. nam tunc nō est rō diuersā inter ętatē minorē, & maiorē. Aut, an probēt de pñti ætatē minoris: & tunc, Aut illā numero, q̄ tunc fuit probata. & dic, q̄ nō, vt d. §. qui absolutus. Aut an probēt diuersa in numero, sed minor in suo gñe, vel in specie; & tunc acta, vel attestationes sunt multum ponderandæ, vt videat, si ætas hodie allegata ex illis necessario inferatur, vt tunc probata dī, non aliās. Exemplū si probauit, q̄ quis tali tpe erat quinq; ann. vel nō erat maior sex ann. ex illo tpe fiet annorū dinumeratio vlq; in pñtem diē, & ex dinumerōne cognoscerē ætas pñtis tpis, sed vbi nō esset ætas certi tpis probata: puta, quia ex aspectu fuisset infans iudicatus. & hodie dicat se. J. pupillarē ætatē. tunc non a primo. 2. 3. 4. nec 5. ann. infantiæ debet fieri dinumeratio, sed a modico tpe anteriori, ante finē septēnii, in quo ætas infantiæ potuit discerni. & idē dico si ex aspectu fuisset iudicatus pupillus, vt infra pupillarē ætatem. & tunc q̄returan sit maior xxv. ann. vel nō: & ideo cautela est, q̄ de certo an. numero fiat mētio, qñ iudex ex aspectu iudicat, & qd ex aspectu iudicata facient fidē in futuro tpe probatur, vt l. 2. de fer. Quæro quidā petit sibi curatorē dari, vt ei authoreturin quodā ōctu, & ita cū illius authoritate iudicis decreto immediatè ōxit cū Titio, vult probare se fuisse minorē tpe illius ōctus per instrm ōdictæ decretionis curæ, & ōctus ōdicti, q̄ritur, an possit, dico, q̄ sic ō eum, cum quo tunc ōxit, sed ō alios nō puto per regulam J. res inter alios acta. Itē, quia actus ille est volūtarius, & nō iudicio celebratus, nec cū aliquo ōdictore. nec ēt iudex dī tunc ex aspec-
11 tu iudicare, hoc ēt fiadet rō causā fraudis euitandæ. † Quæro an sñia lata super maiori ætate pīudicet quo ad oēs. dic q̄ sic, vt plenè disputat gl. in l. de ætate. ff. eo. & ibi per Doct. vel dic plenius. Aut q̄ceptio fuit inter alios inuicē litigantes, & non cū eo, de cuius ætate fuit q̄situm, & tunc licèt inter eos faciat ius, non tñ p iudicat ei, qui in iudicio nō fuit, cum tunc sñia declaratoria faciat ius quo ad oēs, qñ cum legitimo ōdictore lata fuit, vt l. si cum nō iusto. ff. de col. dereg. & nō alias. ideo stat rñ, vt alteri nō pīudicet sententia,

ADDITIONES.

a ¶ Admittantur. Vide Bal. hic, & infra in l. de tutela, & Paul. de Castr. consi. 138. & Bar. in l. de ætate, 2. q. & Bal. in l. testium, vle. col. infra de test. & Pau. in d. consi. vbi dicit non esse omni exceptione maiores, sed eorum fidem attentari, licèt probent. vnde si ex aduerso testes non sint coniuncti, præferuntur coniuncti. & tener Bar. in l. minor xxv. ann. ex aspectu. in fi. de min. item adde D. Soc. consil. 20. visis actis, & productis nerum obstat si diceretur, circa med. in j. parte.

b ¶ Probent. Adde Bar. in l. 2. §. si dubitetur, fr. quemad. testa. ape. & Pau. de Castr. in consi. 128. vide Bar. in d. l. minor xxv. ann. ex aspectu. in l. minor. vbi tenet contrarium. in 3. col. & consi. in questione verteute inter Dominum Simonem, & Bart. in l. solam. vle. col. J. de test. sed dic verum de aspectu ab omnibus cognoscibili aliàs iudice, vel eis, quibus iudex cōmittat per aspectū, probatur, vt ibi per Bar. & die verum de ætate minoris non maioris, vel paris ætatis testis, Bal. in l. de tutela, de testib. integ. item nerum, etiam si testis interrogatus quis est aspectus tanti temporis, dixit nescire Bar. in d. l. de ætate. & Pau. de Castr. in ō.

c ¶ Probetur. sed an probatur per instrm matrimonii, dic q̄ sic, non per instrumēta doris promissa pro matrimonio in contractu, sed pro contrahendo sic præsumptione, Bal. in addi. Spec. in titu. de instrum. rest. ver. per instrm matrimonij. uer. fi. sed Bal. in l. neque natales, 3. col. de prob. dicit probari per instrumēta matrimonij inter personas gradus, & honestas per locum a communiter accidentibus. communiter enim accidit, q̄ primo contrahatur matrimonium per consensum, deinde copula, vt per Alex. in l. de ætate, in princ. de major.

sententia; vt l.cũ de hoc.ff.de excep.rei iud. Aut cõtentio fuit cũ eo, q maior ætate est pronũciatus, & tunc Aut ipse fuit, qui ætatẽ probauit aduersar. o ꝓdicente, & tunc habet locũ d.l.de ætate, cũ gl.sua. Aut ipse, pro bauit aduersario non ꝓdicente. & habet locũ l.ij.ʒ.si mi.se ma.dix. Aut nõ ipse, sed aduersarius fuit, q hoc probauit, & isto ꝓdicente. & adhuc iudicat quo ad oẽs. argu. eorũ q̃ gl.not.in l.de ætate. si tñ ætas fallo sit probata absq; eius fraude, vel dolo posset aduersarius sniæ ꝓuenire, qñque ipso iure, qñque ope restitutionis, fm not.ʒ.si ex fal.instru.l.j.& ij.Barth.de Salyc.

LEX V.

a **Minoribus.** a Casus. Etiã aduersus nõ dolosum actũ minori lęso dat restitutio, quã pot implorare ẽt ʒ.minorem ætatẽ.h.d. Quæro rõnem dubitandi. R.si.vt in gl.fin.in prin. Opp.de l.j.& pen.ʒ.de his, qui ve.ęta.imp. Sol.vt gl.

ADDITIO.

2 ¶Minoribus. No. q minoribus cõpetit restitutio in integ. sed quid requiratur, ut in integ. restituantur. & qũ & ex quibus restituuntur, uide per D. Soc. cõs. 177. inci. Suprascripti & insignes. in prin. cum uer. seq. uiq; ad fi. in 2. par. & ꝓsi. 242. incip. circa primũ consultationis. in prin. in d. par. & an, & quãdo, & ex quibus restitutio in integrum denegatur. uide per præsa. Soc. cõsi. 147. incip. uila facti contingentia uer. circa sedam dubitationem usque ad uer. circa tertiã, & ult. in 1. parte. item an, & quando competat, uide per eum consi. 299. incip. capio primum consultationis articulum. uer. secundum maiorem, in 2. par. & consi. 172. inci. multum abundẽ, & eleganter. ver. 2. moueor, q usque ad fin. consilii, in 2. parte. sed an restitutio ratione læsionis ex priuilegio minorum datur cõmunitati unius castri, ex quo per multos homines regitur, uide per præsa. Soc. d. consi. 299 incip. capio primum, uer. circa secundum articulũ, cum uer. seq.

LEX VI.

1 *Instantia causę officio iudicis implorato in heredem transfertur.*
2 *Restitutio contra heredem datur, & heredi minoris.*
3 *Minor an restitutionis causę possit renunciare.*

a **Si intra.** a Casus, instantia causæ in inte. rest. trãsit in hæredem. h.d. † No. q instantia causæ, in qua implora-
1 tur iudicis officium transit in hæredem. † Item no. q restitutio
2 competit contra hæredẽ, vt hic, & ʒ.l.proxi. similiter datur hæ-
b redi minoris, b vt ff. de in inte. resti. l. non solum. & ff. de min. l. mi-
3 nor autẽ magistratus. † Quæro, an causæ restitutionis possit mi-
c nor renunciare, c gl. hæc, & in l. si iudex circumuẽto. dicit q non, si adhuc minor est, qui renunciat, quia ex ipsã renunciatione apparet eum lædi. arg. ff. eo. l. interdum. & pro hoc ff. de noua. l. doli exceptio. ver. diuersum. Ad hunc tex. Respondet, q hic excesserat minorem ætatem. & sic erat infra quadriennium, infra quod hodie potest petere restitutionem in integrum. quod not. Salyc.

ADDITIONES.

2 ¶Si intra. restitutio aduersus lapsum instantiæ, an, & quando, & quibus competat, vide per D. Soc. consi. 299. incip. Capio primum consultationis articulum. uer. circa secundum articulum. cum uer. seq. in 2. parte.
b ¶Datur hæredi minoris. An restitutio in integrum peti possit per hæredem minoris aduersus non aditionem minoris, uide per Soci. consi. 177. incip. Suprascripti insignes. in prin. cum uer. seq. in 2. parte. item adde q non competit hæredi minori quando competit regressus contra tutorem qui non adiuit, ut in d. consi. uers. confirmatur ista conclusio.
c ¶Renunciare. An minor, & etiam eccl. possit beneficio restit. in integ. renũciare. adde Spec. de rest. in integ. §. qualiter, uer. quid si minor & uer. sed nunquid minor. & l. interdum. uer. hoc enim ipso, de rest. in inte. q minor renunciãs beneficio resti. in integ. pręsumitur lædi eadem facilitate, qua lędit cõtrahendo. item adde Bar. post gl. in l. si iudex. ff. de min. & gl. & Sicu. c. si diligenti. in 5. col. in fi. §. 4. dicit gl. de fo. comp. & per Alex. post Bar. plenius in l. doli, ff. de noua. & in l. si duo §. idem Iul. & ibidem D Alex. in 4. col. ff. de iureiu. Item adde Pan. in d. c. si diligenti, in 5. col. in fi. ver 4. dicit gl. de fo. comp. & Bart. in l. sciẽdum, in 3. col. in fi. ver. & istud facit ff. de uerb. obl. Bar. Ang. & Pau. de Cast. in auth. sacramenta. ʒ. si aduer. uend. & ibi per D. Ias. May. & dicit Alexan. in d. l. sciendum. in 3. col. ver iuxta hæc quęrit, cum concord. ibi per eum signatis.

LEX VII.

1 *Minor, qui falso se maiorem probauit contra tutoris liberationem obtinebit restitutionem.*
2 *Restitutio non est necessaria minori ipso iure tuto.*
3 *Consanguineus ad ætatem consanguinei probandam admittitur.*

De tutela. Hęc lex habet duas lec. vna, q ætas falso fuerit probata minore. Alia q fuerit probata
1 a tutore, fm primam lec. h. d. † Licèt minor fallo probauerit se
maiorẽ tutori, auunculoq; suo, p qd tutor ipse cõtecutus est plenariã liberationẽ, non ppea prohibet minor aduersus illã liberationẽ petere restitutionẽ. h.d. Opp. fm istam expositionẽ, minor allegat sũã turpitudinem ꝯ l. tranlactione. §. de tranlac. Sol. duobus modis, vt in glos. Primo, q ibi ꝯ ignorantem non licet. hic ꝯ scientẽ licet, quia scienti, & volenti dolus non inferatur, vt §. de transac. l. cum donationis. In isto aũt tutore scientia pręsumitur, vt hic. & ʒ.dicit gl. Sed o modo soluit. s. q qñ ipse probauit, credi-
a dit se maiorem, nunc aliter credit. & fm hoc illud verbũ, falso, a positũ in tex. intelligetur re ipsa, non consilio, quod no. pro testibus. Itẽ pro illis, qui aliis dicunt, tu falsum dicis, nã non infertur iniuria, q ille non dicat, quod ille ex certa scientia, & sic dolosa dicat, & per ꝯns nec ex illis verbis infertur iniuria. cũ omne non verũ sit in se fallsum, licèt superbi, & elati incontinenti illa assumant tanq̃ in iniuriam eorum dicta. Item no. ex ista gl. q ꝯ positionem confessatam, licèt cum iuro præambulo potest confessus ꝯuenire, vt melius hodie informatus, & probando ꝯrium, non dicetur periurus. Opp. q minor, qui falso probauit ætatẽ non audiatur, vt l. minor xxv. ann. ex aspectu. ff. eod. sol. vt sequitur in gl. Oppo. ad idẽ, q ẽt si ei præiudicium parauit, non audiatur, vt ʒ.si mi. te ma. di. l. si alterius. sol. vt gl. Vel vt prædicta ꝯria euitẽtur legit gl. sedo modo, vt sequitur. & hæc est secda lec. fm quã sic sum matur. Si minor absoluit tutorem pp ætatem a tutore fallo probatã, potest restitutio peti. l. d. † Contra istã lec. opponitur, q restitutio non sit necessaria, cũ minor sit tutus ipso iure, quia liberatio non tenuit ex eo, quia dolus aduersarii causam ei dedit, & sic ipso iure nulla fuit, vt l. eleganter, in prin. ff. de dolo. Sol. vt gl. s. q hic fuit processum ad fictã traditionem, quę per acceptilationem inducitur, vt l. si quis accepto. ff. de cond. ob cau. & l. si pluribus. ff. de accep. Hæc sol. non est bona, quia ꝯctus acceptilationis non debet dici bonæ fi. vt sentit ista solo, cum non numeretur. in §. actionum, Inst. de act. & maximè pp præcedentẽ interrogationem, & secutam. rñ. vt l. j. & l. & vno. in fi. ff. de accept. vnde æquiparatio vẽditionis, quã fecit gl. non est bona. & latius vide, quod dixi in l. sub prętextu. §. de transa. Dicendũ est igitur, q hic dolus dedit causam ꝯctui stricti iuris; ideo deberet dari de dolo. sed excludit restitutione, vt hic. ff. de dolo. l. 2. & hoc vbi acceptilatio interuenit. Si autẽ simplex pactum, subiungit gl. q ageretur primęua, & si exciperetur de pacto, replicaret &c. Sed nec hoc procedit, quia gl. intelligit, quod replicaretur de dolo. & malè dicit, quia pacto liberatorio dolus causam non dedit, sed assertioni & probationi ætatis, ideo peccatum est efficax, sed restitutio aduersus ipsum dari debet. Aut glo. sentit, q replicari posset de restitutione, & ẽt non benè dicit, quia ante non pot de ea replicari, q̃ fit concessa, vt dixi §. de transac. l. si ex falsis. ideo gl. fortè aliter dixit,
3 & melius, vt in ea sequitur vsque ad fi. † Vlterius gl. colligit arg. quia ratione sanguinis, & officii quis pśumitur scire alterius ætatem, & statum, vt hic. & ff. vnde cogn. l. octaui. Ex quo dicit Bart. q si testis dicit, quẽ esse certæ ætatis, & interrogatus de rõne sciẽtiæ, dixit, quia ego sum eius consanguineus tutor, vel curator, q ipse probat iuris pręsumptione, vt hic, & l. octaui. Nam in talibus personis l. scientiã subintelligit. & pro hoc facit, quod not. in l. si quis, ʒ. de adulte. licèt aliàs testis debeat reddere causam scientiæ suæ, per ea, q̃ sensu corporeo percipit, vt l. testiũ, ʒ. de testi. & l. qui testõ. ff. de test. Sed attende, q ipse tex. & gl. in simplici consanguineo, vel auunculo non loquuntur, sed qui est etiã tutor, vnde necessario excedebat ætatem pupilli in quantitate 13. vel 14. ann. & vltra, ita q de pupilli ætate poterit meritò recordari. Sed vbi simpliciter diceret, quia sum eius consanguineus, non infert, q ppea sit tantæ ætatis, q verisimiliter ipse debeat recordari, vel scire ætatẽ eius, de cuius ætate deponit, sicut tutor pp affectum. & ideo credo, q expediret, q diceret plura alia verba verisimilia, & adderet, q est tãtæ ætatis, q ipse benè potest recordari de ętate illius.

ADDITIO.

2 ¶Verbum falso. Adde D. Fran. de Are. hic.

LEX VIII.

Minoribus. Casus. In omissis ex certa scientia, vel etiã sine, minori datur restitutio. h.d. Opp. q tex. in se sit superfluus. Sol. vt in glos. Salyc.

LEX IX.

1 *Compromittuntur causæ inter consanguineos ortæ.*
2 *Minor restitutionem petens quomodo libellum formabit.*

Non videtur. Seipsam sumpsit, quia regulã ponit. Sed quia dubia est, ideo ꝛto de exemplis, exẽpla pone, vt in gl. in prin. & fm spãliter no. ad quęstionẽ.
1 Statuto cauet, a vt qõnes vertẽtes inter coniunctos vsq; ad quar
tum gradum debeant cõpromitti, & ita partes cõpellantur per
ptãtem, modò minor litigans cũ sibi coniuncto fecit cõpromis-
sum, & vult restitui, quasi lęsus cõpromittendo, vt ff. eo. l. si mino
res, §. minores. dubitat, an posset. & dicit Iac. de Are, q non, quia
istud est cõpromissum necessariũ, non voluntariũ, qa tunc habet
locũ §. minores. Minor. n. est vsus iure cõi municipij, qd ita ligat
minores, sicut maiores, vt l. si in hærede, §. Lucius, ff. de admi. tut.
b ergo nõ restituendus, b vt hac l. & gl. Nũc videamus qd Guar. q
fuit bonus Logicus, voluit in quadã sua gl. quã hic poluit, dixit,
etenim, ꝯsequentiã tollit nõ oppositũ infert, quia pars eius est. &
glossa-

ADDITIONES.

2 † Statuto cauetur. Tu adde de hac quęstione, & exemplo, quod no. Bal. hic nu. 3. uer. & ideo facit ad quæstionem. & quod ibi not. And. Barb. in apostil. ad cum in apost. in eo. ver. ubi plenè. & diffusè hanc q. examinat.
b ¶Non restituendus. Adde Bald. hic, qui ex hoc infert limitationẽ ad l. si dictum, §. si cõpromissum, ff. de euic. ubi est tex. q cõpromittens perdit remedium euictionis, nam intelligit hoc esse uerum in compromisso uoluntario, secus autẽ in necessario, puta si statutum cogit ad cõpromissum partes, dicit tamen Bar. in l. libera. ʒ. de sent. q licèt compromittens non agat de euictione ad duplũ, prout d. tex. in d. §. si compromisero. tamen nõ per hoc perdit, quin possit pretium recuperare. quod tene menti. Item in alio casu limitatur tex. in d. §. si cõpromisero. uidelicet, quando est compromissa euictio, cum uniuersali clausula, ut quia sic dictum quocũque modo euinceretur, noluit uenditor teneri pro euictione. nam tali casu etiam compromittens habet beneficium euictionis. & hoc singulariter dixit gl. in l. cum pena, ff. de arbit. non ergo dici potest lęsus minor ex compromisso, quando sibi necessarium erat compromittere, nã tunc uidetur usu iure communi. & pro hoc limita gl. in l. qui minor xxv. ann. filiofam. ff. de minor. dum dicit, q minor dicitur lædi eo ipso quod compamit.

glossator nititur varijs modis exponere. Et pro euidentia scias q Bar. pũctat post dictionem, non, vt sit sensus, quod dictio non posita in prin. huius. l. consequentiam tollit, & eius oppositũ infert, quia de affirmatiua infert consequentiã negatiue, quia pars eius est. Sed mihi non placet, quia si pars eius est, sequitur, quod eius oppositũ nõ sfert, vt infra. patebit iõ sequor expositionẽ gl. fm quam debet fieri pũctus post verbum, tollit. vt sidicas hoc ante cedens, minor læsus vsus est iure cõi, tollit hanc cõsequẽtiã, ergo circũscriptum, nec eius oppositum infert antecedens, q est, vsus est iure cõi, nõ infert oppositum cõsequentię, vt ibi prius affirmatiue dicebat, ergo circũscriptus, nũc inferatur negatiue, ergo nõ circũscriptus, qa pars eius est. i. qa ipsum antecedens, qd est, vsus est iure cõi, est pars cõsequentiæ. & sumit pars pro specie. nã non circũscriptorũ quidã sunt vsi iure cõi, & q dã nõ, qa fatue egerũt, licet non sint circunscripti, vt in exemplis q̃ gl. ponit. Sed ista expositio in vltima parte nõ placuit Bul. qa ista nõ se habẽt, vt gen' & species, sed potius, vt excedentia, & excessa, nisi inquit ipse saluãdo diceres, qa pars eius est. i. particulariter verũ est. i. in q busdã verũ est, & in q busdã nõ. qua si dicat, q ex puris particularibus inferri nõ pot, vt logici dicũt. Vel tertio dicit gl. hæc consequentia nõ est bona, minor est, ergo lęsus est, qa p hanc. l. tollit. sed truffa est, quia de indubitabili esset, cũ per ll. antiquas iam erat, puisum, vt nedum probaret minorem ętatem, sed etiam lęsionẽ, vt l. nã & postea. §. si minor. ff. de iureiur. Vel quarto dicit glos. secundum Ari. Huius notulę est sensus, quod hæc consequẽtia nõ est bona. Minor est lęsus: ergo est circunscriptus. nam licet sit lęsus iure cõmuni potuit vti. & sic non vr circumscriptus, vt hic, & p consequens non restituendus, vt hic. sed certe ista recidit in primã. Sed vt clarius intelligas & effectũ eius reportes in practica, scias pro euidẽtia, q non omnis lęsio causat restitutionem, sed ea quæ proueuit ex facilitate ætatis vel dolo aduersarij: vt ff. de minor. l. j. in prin. & §. j. & tunc proprie dicit circumuentus vel circunscriptus. & no. ʒ. si aduer. fi. l. j. alias autem simpliciter appellatur lęsus. & ex hoc patet, q nõ seqt minor est lęsus: ergo circumscriptus, qa cõsequentia nõ infertur necessario ex antecedẽti, cũ potuit lædi vsus iure cõmuni vt exemplis positis in prin. glo. nec eius oppositum infert. l. nec ex prædicto antecedenti infertur. ergo nec est circumscriptus: qa similiter consequentia non est necessaria: quia potuit lædi sui facilitate vel dolo aduersarij, & sic diceret circumsciptus. & hoc totum euenit, quando cõsequẽs negatiue, vel affirmatiue prolatũ est pars antecedentis, sic generaliter & non limitate prolatum. & sicut genus non infert, speciem suã affirmando. ita nec propositio illa. Minor est lęsus, infert, aliquam de pdictis ĩuis spe
2 ciebus. † Ex ex prædictis seqt in practica, quod si minor petens restitutionem in integ. narret simpliciter in libello, q ipse fuit & est lęsus ex illo contractu, nec addat facilitate sui vel dolo aduersarij, vel non dicat se circumscriptum, q libellus uelut non cõcludens necessario ad id, quod petitur, potest dici ineptus, vel saltem vt mis generalis potest peti declarari, ne auferatur ab eo beneficium deliberandi. de quo in Li. in princ. ff. de eden. facit, quod no. in si. in l. in rem. §. si. ff. de rei vend. R eo autem hoc non petente non ꝓ
2 pterea vitiaretur a processus, sed ex probatis in cã appareret, an esset pro eo, vel contra eum ferenda sententia. ar. eo. quæ no. insti. de actio. §. alio. & ʒ. de anna. excep. l. fi.

ADDITIO.

2 ¶Vitiaretur. Adde Bal. in l. actori. ʒ. de iureiur. q̃ ad hoc singulariter no. gl. insti. de obli. in prin. & vide hic in fi. do. Fran. de Aret.

De filiofamilias minore. Tit. XXIII.

LEX PRIMA.

1 *Filiusfamilias minor fideiubens pro patre, nisi fi successerit, in integrum restituitur.*
2 *Filiusfamilias, si se pro alio obligauit, in integrum restitutionem petet.*
3 *Filiusfamilias minor in modica parte, patri succedens, lędi dicitur.*
4 *Filius pro patre incarcerato fideiubens non restituitur.*

Filiusfamilias. Diuiditur in duas, quia primo
1 do quando pro patre. secunda ibi. sed & si. Casus. † Fi-
a liusf. minor. xxv. an. fideiubens a pro extraneo, vel præ
potest restitui in integrum, nisi ci successerit. h.d. No. qd filiusf. obligatur ex contractu, concor. ff. e. l. si dubitetur. §. filius. Secundo no. quod patris autoritas non firmat contractum filij sic, q non posit restitui. Tertio quòd successio tollit lęsionem, & consequenter excludit restitutionẽ, & sic no. q cessat restitutio. Op. q hæc restitutio nõ prosit, vt ff. eo. l. minor. in vlt. col. Solu. qd nõ prodest reo principali, vt ibi, sed ipsi minori sic, vt hic. & ff. e. l. ait ꝯ uendo. vt ff. eo. l. cum mãdato. §. sed & si ex euentu. & §. sed si ipse. Sol. q Pla. confitebat ʒ. & male. ideo sol. secunda, vt in gl. & illa vera. & idẽ not. ff. eo. l. 3. §. sed vtrũ. ver. excepta. Opp. ad præmissa dicto §. excepta. & de l. ʒ. proxi. Solu. quod ibi principaliter cõtraxt, & est tũc speciale in mutuo iussu patris cõtracto. hic vero fide iussit. Quæro qs dicatur extraneus in ista materia, respon. vt. gl. Quæro q̃ sit ratio, quare si succedat patri cessat restitutio. respon. vt in gloss. sequen. Sed tunc oppo. si rationes illæ sunt veræ, ergo non erit differentia inter patrem, & extraneum, quod videtur cõtra istum text. Solu. vt gl. confitendo contra. nec l. istã differentiã facere voluit, licet Pla. dixerit, quod sic, & non bene, quia vbi est
2 eadem ratio, ibi idem ius debuit statui. l. j. ʒ. de lib. præte. † Quęro, quid si non fideiussit, sed se principaliter obligauit. dic, quod etiã restituitur, nisi successit vero & principali debitori, quia tunc cessat læsio, quòd intelligo defuncto existente soluendo, alias nõ cesset læsio, & sic aduersus propriã obligationem, quæ nõ esset extincta, posset petere se restitui, non aduersus obligationem defuncti, q maior fuit: sed aduersus aditionem hæreditatis sic: si & tũc minor fuit, & læsus reperiatur. vt ʒ. si vt se ab hære. abst. per to.
3 † Quæro, qd si patri successit ĩ modica parte. Pla. dixit ei dari restitutionẽ, qa remanet lęsio, cũ minus percipiat, q̃ teneat. Et p hoc facit. ff. qd cũ eo. l. 2. & 3. gl. tenet contrariũ, quia per successionem extincta est obligatio fideiussoria. & sic sua, ppria obligatione nõ pot conuenire, sed hæreditaria, aduersus quã nõ datur restitutio,
4 qd intellige, nisi aduers a aditionẽ peteret se restitui, vt §. dixi. † Quęro ab extra, quid si pro parte incarcerato fideiusserit: an tũc ei restitutio dabitur. dic, q nõ, qa filius tenebat illud facere, alias poterat de iure exhæredari. vt in Auth. de hære. & fal. §. causas. ver. quẽ libet. & ideo p eo fideiubendo, vt a carcere liberaretur, vsus est iure communi maioris: ideo non debet restitui: vt §. ti. j. l. fi. & sic per illum tex. limitatur iste. quod no. Sali.

ADDITIO.

2 ¶Fideiubens, an, & quando filiusfa. fideiussor esse posit. vide not. in l. si filiusfa. ff. q. fati. fida. cog. & in l. sed si dubitetur. §. si filius. ff. de fideiusso. & in l. 3. §. sed si fideiussor. ff. de pec. & in l. si pater. ʒ. de fideius. itẽ adde, qd filius fideiussor idoneus non dicitur etiam pro patre, nisi habeat propriũ peculium. l. filiusf. & ibi Bal. ʒ. de fideiu. sed Bald. ex in l. alio. infra. qd cũ eo. dicit ibi esse casum, qd p patre pot fideiubere. ita de iudicio si bi, p patre est. l. 2. §. sed filiusfa. q̃ fati. cog.

LEX II.

1 *Exceptionis beneficium restitutionis est exclusiuum.*
2 *Pater ex contractu filij conuentus, an restituatur.*
3 *Mutuans secundum senatusconsul. maced. non restituitur.*
4 *Restitutio quare non detur mutuanti contra Macedonianum.*

a **Si frater.** Casus. Filiusfam. minor restituitur aduersus mu
b tuũ, a nisi patris iussus interuenerit, b vel iuuetur
1 per Mace. h.d. † No. q beneficiũ exceptionis est exclusorium resti
tutionis, q declara, vt in vlti. q. dicã. Opp. q licet iussus pris intercedat, nihilomin' iuuetur exceptione. fi. c. l. 3. §. sed vtrum, pinde. So. qd illud est regulare in quoliber contractu, vt iussus patris ei restitutionem non tollat, vt ibi. & l. proxi. §. fallit in cõtractu mutui, vt hic. & ibi in ver. excepta. Et ratio no. ibi, s. q cum frequẽter creditores pseuerant peccare mutuãdo ꝯ legem, vt l. j. ff. ad maced. voluit. l. fauere isti. qui fm legẽ iussum pris req̃ suit. arg. eius,
2 qd dr in euangelio, q cœlestis curia maius gaudiũ facit, &c. † Op.
qd etiã ex alio ꝯctu filio nõ det restitutio, vt d. §. sed vtrum. Sol. vt ea. gl. l. qñ pater ex contractu filij conuenitur de peculio nõ restituitur, vt ibi, sed filius sic. Contra hanc solutionẽ fortiter obstat. l. patri. in prin. ff. eo. ideo Pla. dicebat. Aut pater conuenit nomine filij, & tũc pr restituit, vt d. l. patri. Aut, pprio nomine, & tũc non restituit, vt d. §. sed vtrũ. sed nõ bñ dixit, qa si pr ꝯuenit noĩe filij, tũc ꝯuenit, vt legitim' administrator filij, & i soldiũ & sic fi de peculio. & tũc restituit noĩe filij, nõ pprio, nec restitutio noĩe filij impetrata hẽt patri, pdesse, sicut nec pdesset, si ipse filius impetrasset, quare ad l. patri. dic, vt ibi in prima solutione Io. videlicet, q interdũ pater conuenitur de peculio, & ex abũti ꝯctu celebrato a filio, & nõ restituit, nec restõ filij aduersus ꝯctũ, pdest pri. vt d. l. sed vtrum. Interdum pater vt legitimus administrator filij conuenitur ex facto, ex quo non tenebatur de peculio, & tunc nomine filij potest petere restitutionem in filio inuito: ne pr incidat in obligationẽ, in q̃ incideret snia ꝑtra filiũ lata, nã tũc ex quasi ꝯctu in iudicio celebrato inciperet teneri de peculio: vt l. ij. §. idẽ scribit. ff. de pecu. Stat ergo pclusio talis, q restitutio filij prodest pri, ne ĩ laqueũ futuræ obłonis icidat: vt l. pri. nõ aũt ei, pdest, vt obłonẽ iã q̃ sitã euadat, vt d. §. sed vtrũ. Et rõ hui' est, qa facili' ipe diunt ꝯhẽda, q̃ tollat iã ꝯcta, vt l. pre furioso. ff. d his, q sũt sui, vel alie.

ADDITIONES.

2 ¶Aduersus mutuum. adde quod filiusfa. obligari potest ex omni contractu, præter quam ex mutuo & ex voto. l. filiusf. infra. de fideiu. l. filiusfa. de actio. & obliga. si quis rẽ. §. voto. de pollici. Bar. in l. rem ctur. §. si filius. de actio. empti. & l. 3. §. sed vtrũ. in 1. oppo. ff. de mi. quod est verũ, si votũ sit in dando, secus si in faciendo. & Ange. in Auth. de sanc. epis. §. nulli vero. columna 9. sed de iure canonico obligatur, quia qui spiritu dei aguntur non sunt sub lege seculi. de regula. licet. 19. q. & domi. Lu. in fing. ver. votum, ver. quod aliter. item addic. in nota bil. & Panormi. in c. scripturæ, de voto. & Alex. in l. si quis. ff. de pollici. & per Io. de Imol. in c. cũ contingat. circa medium. de iureiuran. Itẽ adde, qd obligatur adeo, quod carcerari potest pro debito Ioan. de pra. in l. filiusfami. ff. de procu. post Bald. & doc. in l. filiofa. ff. solu. matri. contra gl. in 3. §. sed vtrum. ff. q̃ mino. ĩ l. ff minor. §. si seruus, eod. ti & tenet Ber, Bal. ĩ marga. versicu. filius. ver sic. 3. quod est verum, tam pro causã ciuili, quam pro criminali secũdũ doc. vbi supra. & in tracta. item verum, si sit in potestate, secus si emancipatus, qui non potest carcerari, cum non teneatur, nisi quatenus facere potest secundũ Cy. in l. eius. ʒ. quod est eo. Item secus pro officio male gesto per dolum. l. si filius. de iud. & Bald. in auth. sed cum testator. in fi. infra, ad l. fal.
b Nisi patris iussus interuenerit. Adde Bald. & Ale. ĩ l. singularia. 8. colũ. ff. cer. peta.

alie.iur.cũ ſi.Sed ab extra opponit quarto, pater loco fideiuſſoris habetur:vt ff.de ver.ob.l.cũ filius.in princ.igit ſublata obligatione filij,quæ eſt principalis,nõ põt ſtare paterna, vt l.cum principalis.ff.de reg.iur.& l.eos,j̃. de vſur.Sol. qd̃ beneficiũ reſtitutionis,qd̃ eſt de iure prætorio,nõ eximit filiũ a totali obligatione,licet pariat exceptionẽ,j̃.tit.j. l.j. Et iõ fideiuſſio remanet, licet veri' ſit,q̃ pater,q̃ retentur de peculio, nõ habeatur pro fideiuſſore, cũ in filiũ nõ detur ſibi regreſſus. Oppo.v. ad idem, nam abſentia filij facit patrem reſtituì. vt ff. de acqui,hæred.l.cũ quidam.in prin.ergo,& ętas.Sol.abſentia plus tribuit,quam ętas.vt pater.ff. de mino.l.auxilium.in prin.& ff.ex qui. cau.maio. l.ſi qua.in prĩ.

3 ſimul notatis,& ita no.in §.ſed vtrum.†Oppo.contra ſecundam partem, qd̃ mutuans ſm ſenatuſ. maced. nõ poſſit reſtitui,qa tũc dicitur non mutuaſſe ꝗ maced.quando in neceſſarias cauſas recepit,vt ff.ad mace.ſed & iulianus.alias l.itẽ ſi.§.qd̃ dicit. & §.ſeq.& §.proinde.& p cõſequẽs eſt vſus iure cõi.& ſic nõ conſtituendus vt ſ.tit.j.l.fi.& patet ex tex.ff.eo.l.verũ.§.ſciendum, & itẽ quærit. Sol.vt gl.pe.ſ.qd̃ hic loquitur,qñ publice apparebat paterfa.quo caſu ceſſat ma. nec curatur an ĩrem neceſſariam, vel nõ, recipe-ret.nam vtroque caſu dat reſtitutio. Vel ſi vt filiusfa.recipit. dicit glo.dic,qd̃ licet in neceſſariam cauſam receperit,tamen reſtitutio cõpetit,ſi poſtea ſui facilitate eã amiſit,vt hic. Contra iſtam ſolutionem facit l.in pupillo,in fi.ff.de ſol.vbi pecuniam perdidit. ſed tamen non reſtituitur,ſed gl.ibi dicit, q̃ pecuniam ibi non perdidit,ſed rẽ ex pecunia emptã,ideo nõ reſtituit,vt d.l.verũ.§.ſciẽdũ hoc eſt contra illã literam,quæ de pecunia perdita loquit, vt curioſus lector colligere põt.ideo gl.hic melius ſoluit. ſ.qd̃ ibi fato i.caſu pdidit,hic ſui facilitate.qd̃ no.Cõcludo ergo,q̃ interdũ minor,q̃ recepit pecuniã mutuatã in cauſam neceſſariã,pdidit pecuniã.& tũc diſtingui debet, an ſui facilitate, vel caſu,vt primo caſu,detur ei reſtitutio.ſecundo non.Interdum rem ſibi neceſſariã ex illa pecunia emptã perdidit,& tũc ſine ſui facilitate, ſiue caſu

4 nõ reſtituit.†Quæro quare qñ contra maced.eſt mutuatus ei nõ

a datur reſtitutio.[a] Reſponder gl.pe.in prin.quia tunc eſt iure cõi tutus,vt ff.eo.l.in cauſa.Ex quo no.q̃ beneficium exceptionis tollit in integrum reſt.cũ tutus per macedo.tuetur exceptione.ff.ad maced.l.iulia.§.non ſolum.& l.tamen.& no.in l.j.in eo.tit.quod eſt notandum.quia gl.2.l.in cauſa.la.2.in prin.& in §.ſed & il lud. l.põpo.tenet contrarium & nihil allegat.& ſic dicendum videtur qd̃ illę gl. non dicunt verum. Sed puto pro earum defenſione ſic dici poſſe.Aut per reſtitutionem non plus conſequitur, q̃ per exceptionem. & tunc habet locum.l.iſta. Aut plus conſequitur, & habent locum glo.contrariæ,& pro hac ſol. accedit, qd̃ not.doc. & ibi dicam.j̃.tit.2.l.fin.de claro in caſu noſtro,exceptio macedo. eſt huius naturæ,quod naturale non tollit,vt l.quia.ff.ad mace.ſic nec reſtitutio.vt not.in l.in cauſę,la i.ff.de mino. & vtrunq; exceptionẽ producit vel aliud in exceptione maced,q̃ eſt anomala,vt ff.ad maced.l.tam,& ſi.& no.ſ.de iur.& fac.igno.l.j. Vel tertio in terdũ exceptio antecedit tempore,& tunc impedit reſtitutionẽ, interdum eſt poſterior in tpe,& tunc reſtitutionẽ nõ impedit,vt j̃.ti.j.l.fi.Interdum ius vtriuſque ſimul concurrit in tempore, ita qd̃ non apparet,q̃ eorum prior,& quæ poſterior,tunc ſi ſint paris potentię exceptio excludit reſtitutionẽ, vt hic.ſecus,ſi reſtitutio plus de robore,& potentia tribuat.quia tunc exceptio,& reſtitutio locum habent.arg.ff.eo.l.in cauſę.la.j. facit quod no.j̃. ſi adu-er.rẽ iud.l.fi.Reſpon.ratio primi,& ſecundi membri eſt,qa multa impediunt contrahenda, quæ non dirimunt iam facta. vt l.patre furioſo.ff.de his qui ſunt ſui, vel alie.iur.cum ſimi .Et pro dicta diſtinctione facit.j̃.de inoff.dona. l.ſi filius.& no.vt inaudita.

ADDITIO.

a Non datur reſtitutio. Adde ſpe.de nun.& concluſ.uer.cum autem.

De fideiuſſoribus minorum. Tit. XXIIII.

LEX PRIMA.

1 *Reſtitutio minoris ad eius fideiuſſores non extenditur.*
2 *Fideiuſſor tenetur euictionis.*

POſt quam. Diuiditur in quatuor dicta, & primum eſt inter minorẽ, & emptorem, & alia tria ſunt inter minorẽ, & eius fideiuſſorẽ. ſecundum incipit ibi,ſed ea res.tertiũ,ibi quare.quartũ ibi modo. Caſus.†Reſtitutio minoris non porrigit ad eius fide

1 iuſſores,ideo eis ſoluentibus,vel cõdẽnatis, mandati tenet, niſi, & aduerſus eos ſpecialiter reſtituatur.hoc dicit. Vel magis ad litem.Minor reſtitutus aduerſus venditionẽ nõ tenet de venditione,ſed eius fideiuſſores remanẽt obligati,q̃ ſoluentes,vel cõdemnati agunt contra minorẽ per actionem mandati, niſi contra eos

2 ſpecialiter reſtituatur.hoc dicit. † Notabilia habes in ſummario, ſed inter alia illu ſpecialiter no.quod fideiuſſor euictionis tenet licet beneficio ſpecialis ætatis res euinçatur,facit.l.in cauſæ, ĩ prĩ. ff.eodem.Opp.quod ratione ſolius ætatis non concedatur reſtitutio,ſed debeat etiam concurrere læſio, vt ff.de iureiuran.l.nam & poſtea. §.ſi minor.Sol.quod hæc ſecundum illam, vt in prima gl.Op.2.qd̃ hæc lex nos dimittat in incerto ꝓtra.§. quibus.ſupra. de no.co.cõ.nõ.n.certificat cõtra, qd̃ ſi minor fuerit reſtitutus. So.ſupplẽdo,vt in gl.2.& ſm primã op. qd̃ huic reſtitutiõi nõ ſit opus,cũ ipſo iure ſi tutus.nã ſi prædiũ paternũ fuit, vt litera ſupponit,ſequit,qd̃ eumci nõ potuit.& ſi fuit euictus,imprudẽtia nõ habet obeſſe vẽditori. vt ff.de euict.l. im prudẽtiã.Rñdet glo.qd̃ paternũ fuit putatiue,nõ vere.Sed cõtra hoc replicat glo.l.qa tũc nõ eſt circũſcriptus,& ſic nõ reſtituẽdus, & rñdet altero de trib' modis,vt in ea.& licet defenſiones bonæ, tñ applaudẽdo magis literæ poſſumus dicere, qd̃ vere fuit paternũ. ſed p hypothecariũ fuit euictũ.& ſic de euictione tenet.vt ff.de euic.l.ſi mãcipiũ, §.ſi. & ita debet intelligi.l.fi.ff.de cõdi.ob cau . Contra autẽ ſecundã lec.qua diciť,qd̃ hic fuit reſtitutus ꝗ vẽditionẽ vt ſic vẽdicare poſſet:op.q̃ etiam iſto caſu reſtitutio nõ ſit neceſſaria :qa vendicare poſſet ipſo iure,cũ non tenuerit vẽditio ſine iudicis decreto.vt j̃. de pdi.mino.l.predium.& j̃.de admin.tu.l.lex,q̃ tutores.So.vt gl, q̃ hic decrerũ,& alia ſolẽnia interceſſerunt.Nec tũc ob.ff.e.l.ait prætor.§.permittit.vt ibi.& j̃.l.pxi.nota. Vel.dicit gl. qd̃ etiam ſi decretũ nõ interceſſiſſet,& minor vẽdicaret, nihilominus ſecunda pars huius.l.locũ haberet,qa fideiuſſores ſp tenẽtur.vt l.ſi is.j̃. de pdi.mino.Sed ꝗ hoc vltimũ facit, quia ſi ꝗctus nõ valet,nec fideiuſſio valere debet.vt ſ.de legi.l.nõ dubiũ . Sed defende, q̃ illud verũ,qñ contractus ſimpliciter prohibetur non reſpectiue ſa uorem pſonæ,qd̃ eſt notandũ.Sed iterũ cõtra lec.gl.op.ſi minor reſtitutus vẽdicat,debet emptor dicere:reſtituas mihi pretiũ, cũ reſtituto vtrũq;;reponat in priſtinũ ſtatũ.vt l.j.j̃.de rep. q̃ fiũt in iu.& ideo ſi ſundũ reſtituit,minori pretio ſibi non reddito, fuit emptor in culpa.vnde ꝗ fideiuſſorẽ nõ debet poſſe agere. ar. l.qd̃ qs.ff.de reg.iu.So.qd̃ forte hoc fecit:ſed minor,q̃ bauit ſe pretiũ p didiſſe. vt j̃.de pdi.minor.l.prædiũ.vel qd̃ vltra ſimplũ de euictio ne promiſerat contra morẽ regionis.vt ſ.in gl.not.Barth.de Sal.

LEX II.

1 *Fideiuſſor obligatus manet aliquando minore reſtituto.*
2 *Decretum non requiritur poſſeſſione penes pupillum exiſtente.*
3 *Reſtitutio ceſſat dolo intercedente.*
4 *Fideiuſſor minoris an reſtituatur,minore reſtituto.*
5 *Fideiuſſor ex pſona ſua reſtituitur minore reſtituto dolo aduerſarij allegato.*
6 *Fideiuſſor an poſsit reſtitui minore reſtitutionem non petente.*

1 Si ea quæ. Primo in cõtractu non doloſo.ſecunda ibi,verum. Caſus.†Minore reſtituto fideiuſſor ex ſua perſona re-

a manet obligatus,[a] vtrique tamẽ ſuccurritur vbi dolus aduerſarij interceſſit.hoc dicit.Supple literam ibi conſulendũ eſſe ipſo iure,ſi dolus dedit cauſam contractui, nec proceſsum eſt ad traditionem,vt l.eleganter.in prin.ff.de dolo.alias ſi ad traditionem eſt pceſſum,vel dolus incidit in ꝗctu,tunc per reſt. l int.& hoc magis

2 conuenit huic ti.†Opp.q̃ decretum non fuit neceſſarium, ſi ſola poſſeſſio erat penes pupillum, vt litera ſonat.vt l. magis.§.j.ff.de reb.eorum.Sol. exponendo ſolutiones.i. res poſſeſſas. vt in glo. & plenius dic,vt no.in d. §.i. Oppo. quod etiam ſolum decretum non ſufficiat,cum etiam debeat interuenire tutoris auto.vt.j̃.ſi.p pter publi.penſi.l.fi. alias tanquam deficiente vno de ſubſtantialibus contractus eſſet ipſo iure nullus.vt ff.de tranſact.l.cum his§. ſi prætor.& ſic non haberet locũ reſtitutio.vt ſ.ti.2.l. ſi curatorẽ, j.rñ.& ff.eo.l.in cauſæ. Sol.qd̃ hic debet intelligi, vt etiam auto. tutoris interuenerit vt in ſe.glo.Op.tunc, quod iſta reſtitutio locũ non habeat.vt ff.e.l.ait prætor.§.pmittitur.So. vt in e.glo.ſed ibi iudex præcepit,hic ſolum pmiſit.Et ex hoc no.ꝗpermiſſio nõ neceſſitat, licet iuſſus ſic.Similiter, qd̃ autoritas differt a iuſſu.vt no.in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.ff.de acqui.hære.Oppo.de primo reſpon.huius l.& ſecundum. Sol.vt in ſeq.gl. Oppo.q̃ in primo rñ.fideiuſſor nõ remanet obligatus ex ſua perſona,immo nõ mine.vt.ff.de his qui no.infa.l.furti.§.ſi quis alieno.& probatur.ſ. l.proxi.vbi ei ſoluenti datur contra minorem actio mandati.Solu.pſtendo contra.ſed hic expone.i.ex ſua propria ob.vt l.blãditus.infra de fideiuſſ.Nec tunc obſtat.l.eos.j̃.de vſuc.nec.l.cũ principalis.ff.de regu.iur.vbi acceſſoria non ſtãt ſine principali, vt.j̃.

3 dicam.†Opp.ad ſecundam partem, quod vbi dolus interceſſerit, reſtitutio ceſſet, cum minor ſit iure communi tutus, ſiue dolus dedit cauſam contractui, ſiue incidit in contractu. vt l. eleganter.ff.de dolo.quod latius declara, vt in gloſſ.Sol.vt gloſſ.primo qd̃ hic dedit cauſam ꝓtractui, ſed ad traditionem fuit pceſſum, & in ſe vera,& communis,ſed eam limito.vt j̃.dicam. Vel ſecũdo,quod hic dolus incidit in cõtractu,ſed non fuit dolus emptoris, quia tunc habet locum contra. ſed fuit cuiuſdam tertii.iſta poſſet eſſe vera in ſubſidium, illo tertio non exiſtente ſoluendo. arg.l.fin.ff.de eo per quem fact.eſt.& arg. ff.de mi. cum mãdato. vel tertio,quod dolus fuit incidens, & fuit aduerſarij. & qd̃ licet habeat actionem ex eo contractu, ne decipiatur in ꝓtio, vt in j̃rio,nihilomius,& reſtitutionem petere põt,vt hic,quia reſtitutio datur,vt ꝗctus reſcindatur,& res reſtituatur.& hanc tenet Petr.& adl.

ADDITIO.

a ¶Remanet obligatus.Sed an & quãdo procedit, quod obligatio fideiuſſorum ex quo refert ſe ad obligationem principalium,illa deficiente,deficiat illa fideiuſſorum,quia ea ſublata,eorum obligatio remanet ſine cã.vide per Soci.con ſi.173.inci.in præſenti conſultatione.uerſi.præterea obligatio.in 2.par.

ad l.in cauſę.ff.eo.rñ.q̃ iſta remedia competunt hic ad diuerſa,iõ vnũ nõ ceſſat pp aliud.ſecus ſi cõpeterẽt ad idẽ,qa igit ꝗẽs ſo.pũt eſſe veræ,iõ eas ſimul ſic iungo,qa Aut fuit dolus tertii. Aut ꝗhẽtis,primo caſu valet indiſtinctẽ ꝗctus.& ille,qui doluſ cõmiſit, debet prius cõueniri,& in ſubſidiũ minori dabit reſtõ,vt in ſecũda ſo.& l. ſ.alle. ſecundo caſu Aut dolus ꝗhentis dedit cauſam contractui aut incidit in ꝗctum. Primo caſu. Aut res eſt integra,& ip ſo iure non valet ꝗctus,vt d.l.elegãter. in prin.& ſic ipſo iure nõ tenet fideiuſſio.vt l.nõ dubiũ.§.de legi. Nec ob.quod not.gl.2.in fi.in l.pcedenti. qa ibi loquitur, qñ de iure ſpãli ꝗctus eſt nullus, Aut res non eſt integra,qa fuit proceſſum ad traditionẽ. & tunc reſtõ datur,vt hic,& ceſſat de dolo, vt in prima ſo.q̃ intelligo,q̃ ceſſat de dolo ad rẽ,ad quã datur reſtõ, ſed nõ ad cætera dãna,& interesse,vt in ſequenti. Si verò dolus incidit in ꝗctu,tũc duplex eſt opi. Vna q̃ reſtõnem non hẽt.alia q̃ vtrunq;.ſ. actionem, & reſtõnem. & hæc placet,vt reſtõnem habeat,vt ꝗctus reſcindat, & habeat rem,quam forte intereſt ſua potius hrẽ.actionem verò ex ꝗctu habeat,vt non decipiat in precio. & ſic hẽat electionem. ar.ff.e.l.in cauſæ.in prin. & ff.de ope.no.nunc.l.in prouinciali. in prin.& arg.eius,q̃ no,Doc.in l.etiam.j̃.ti.1. Op.q̃ licet dolus nõ interceſſit. tñ reſtituto minore eius fideiuſſori ſuccurrat. vt ff. de procu.l.ſi minor.ſol.varijs modis, vt ibi no.& final' gl.ibi. & hic approbat iſtam,ſ.q̃ tunc ſuccurratur vtrique, qñ ius aduerſarij remaneret ei ſaluũ ꝗ ſtium debitorem,vt in contrario, non qñ cõtra neminem ſaluum remaneret.vt hic.Nam tunc fideiu.non ſuccurrit,nili dolus aduerſarij interceſſerit,vt hic.Opp.ad idem de l. ſi tutor.ff.de admi.tu.& de l.ſi pupillus.ff.de acquit.hær.ſol.eo dẽ modo.vt in gl.Opp.ad fi.de l.Marcellus.ff.de fideiuſ.ſo. vt in fine gl.vel dic melius,q̃ illa. l.velut gñaliter ſm iſtam debet intelligi. & diſtingui ſm Doct.Op.ꝗ primum caſum huius l.ab extra.quia principali ſublata non debet remanere acceſſoria,j̃.de vſu. l.eos. & ff.de re.iu.l.cum principalis.So.ſm Ia.de Ra.quod principalis licẽt ſublata ſit quo ad ciuilẽ, non eſt ſublata quo ad naturalẽ, vt aliãs de ſuia dr.in l.Iul.verum debitorem.ff.de cõd.ind. cui nãli applicata remanet acceſſoria,argu.l. 1.ff.de noua.ſed Pe.non placet,q̃ ſit ſublata ciuilis,qa reſtõ eſt bñficiũ prętoris.vt ff.eo.l.j.in prin.& l.ait ꝓtor.in prin.ſed ꝓtor iura ciuilia ipſo iure tollere non põt.vt Inſti.de bo.poſ.§.quos aũt.ergo &c.dicit ergo ipſe qd̃ per reſtõnem.obſo non tollitur, ſed pſona minoris ſubducatur, qd̃ dicit Ia.Bu.verũ.vt pſona minoris ſubducat opę exceptionis, nõ ipſo iure.Et ita dicit,q̃ opę exceptionis tollit naturalis,& ciuilis. Et eſt rõ,qa ſi minor nõ vult vti reſtõne impetrata, non tenetur, vt ff.eo.l.ſi iudex circumuento;& hanc partem tenet gl. & ita ſol. hoc j̃rium.ff.eo.l.3. §.ſed vtrum. & l.ſed ſi fine. §.q̃ ait.facit in fi.

4 ff.de fideiuſ.l.debitori depottato. † Opp.contra ſecundam par.q̃ reſtituto minore non reſtituat fideiuſſor, quia exceptiones perſonales non egrediuntur perſonam.vt h.exceptiones. in princ.ff. de excep.Solu.vt in gl.fin.in prin.ſ.q̃ iilud regulare,fallit in odiũ doloſi. nam in eius odium ex reſtitutione minoris, ipſe tuetur exceptione.q.d. quod dolus aduerſarij facit beneficium cauſę reſtitutionis eſſe reale. ſicut qñ creditori,aduerſus quem reſtituitur remanet ius ſuum ſaluum cõtra antiquum debitorem. vt l.ſi minor.ff.de procu.Et hoc no.in gl.& ita no.Iac.de Arc. facit l.dolo. j̃.de inuti.ſtip.& l.ſi quis cum al.ter.ff.de ver.ob. Sed Pe.dixit,q̃ hæc debet intelligi,vt reſtitutio propria proſit,non minoris,vt in contrario.prima eſt communis; tunc propter ſimilia ſupradicta: tum quia reſtitutio minoris non eſt mere beneficium perſonale,quia non tam cauſatur ex ætate, quam ex læſione:vt ſ.tit.2. l. minorib.& ff.eo.l.quod ſi minor.§.non ſemper. & ff.de iureiurã. l.nam poſtea. §. ſi minor. Et ideo ex principio læſionis tranſitorium eſt ad hæredes.l.non ſolum.ff.de in integ.reſt.contra.regulam beneficiorum perſonalium,vt ff.fo.ma.l.quia.& extra,de re. iu.c.priuilegium perſonale,li.6.& ibi per Dy. & ad fideiuſſorem, qñ ſaluum eſt ius creditori,vt d.l.q̃ ſi minor. & eo modo, quando dolus aduerſarij interceſſit,vt hic. & ſic in quibuſdam habet vim perſonalis,in quibuſdam realis. & hæc vera,quando minor nõ ſimpliciter læſionem, ſed dolum aduerſarij allegauit. aliãs de reſtitutione cõceſſa minori nõ poſſet excipere fideiuſſor. †Que-

a ro minor dolo aduerſarij allegato[a] eſt reſtitutus,an fideiuſſor poterit ex ſua perſona reſtitui. ſentit hic gl.quod ſic. Sed in cõtrarium facit,quia ſi exceptionem habet ex reſtitutione minoris,reſtitui non debet ex ſua perſona.vt ſ.ti.1.l.fi.& quod ibi dixi. Sed potes dicere, quod hic exceptionẽ habet iure alieno ibi proprio.

6 vel hic exceptio competit de iure ſpeciali,ibi communi. † Quæro nunc,ſi minor non petat ſe reſtitui,vel quia nolit, vel alia cauſa,vel ſi petit,dolum aduerſarij non allegauit, vnde ex ſua perſona tanquam fideiuſſor tamen minoris,& ex dolo aduerſarij vult fideiuſſor petere ſe reſtitui,an poterit.gl.ponit duas opi.Et prima eſt,q̃ ſic per iſtum tex.qui dicit vtrique.& per l.ſi poſt. §.quia.de contratab.Alia quod non.ſed tunc cum effectu poterit conueni re minorem. Prima eſt cõis,& vera per iura allegata. & ne dolus patrocinetur aduerſario,vt j̃.de leg.l.pe.ff.de neg.ge.l.ſiue hære-

7 ditaria.†Sed tunc quæro vſque ad quod tempus. Reſpondeo,minor vſque ad totum tempus minoris ætatis.poſtea vſque ad quadriennium. ſed fideiuſſor, quia eſt maior ſolum vſque ad quadriennium,a tempore fideiuſſionis.l.ſuperuacuam.j̃.de tẽp.reſt.

ADDITIO.

a Dolo aduerſari iallegato,facit ad propoſitum eorũ, quę hic dicuntur.quod no. iſte.in l.non videtur nu.j.& quod ibi poſui in addi.ad ipſum in verſic.facilitate ſui uel dolo aduerſarij.ſupra de in inte.re.mi.

Si tutor,vel curator interuenerit. Tit. XXV.

LEX PRIMA.

1 *Minor ſi lędatur contra hæreditatis aditionem reſtituetur.*
2 *Aditio hereditatis ab impubere, vel pubere quando valeat.*
3 *Adultus contra curatorem non agat,ſed per ſe reſtitutionem petet.*

SI iam puberes. Diuiditur in duas. Quia primo qñ tps reſtõnis nõ eſt lapſum.ſecundo qñ eſt lapſum.ſecunda ibi.qd̃ ſi.Ca-

1 ſus. †Minor læſus põt reſtitui aduerſus aditio.hære.licet interuenerit autoritas curatoris.ſed ſi tps legitimũ exceſſit,ꝗ curatorem.regreſſum hẽbit.h.d. Oppo.qd̃ per procuratorẽ reſtõ peti non poſſit,vt ff.de min.l.illud.§.ſi talis.ſol.vt gl. Op.q̃ reſtõ nõ ſit neceſſaria,cũ ipſo iure poſſit ſe abſtinere,vt ff.de acq.her.l. in puberib. Sol.ſm Pla.qd̃ ĩpubes põt ipſo iure.vt ibi.ſed pubes

2 ſine reſtõne ,vt hic.ſed male dicit ,vt in gl.† Ideo dic ,aut impubes adit ſine tutore,& tunc qa aditio eſt nulla,vt l.pupillus.ff.de acqui.hær.poteſt ſe abſtinere ſine reſtitutione,vt d.l.impuberib. ſm vnam lec.Aut adit cũ autoritate tutoris,& tũc qa aditio tenet reſtitutio eſt neceſſaria,vt j̃.ſi vt ſe ab hære.abſti.l.j.Aut fuit pubes,& tunc aut curatorem generalem hẽbat, & tũc quia ſi ſis eſt pupillo,vt ſ.de in inte.reſt.l.ſi curatorem. Dicendũ eſt vt ſ.Quia, aut adiuit eius autoritate,& reſtõ eſt neceſſaria. Aut curatorem nõ habebat,quia tunc ſe põt obligare,vt d.l.ſi curatorẽ.tenet aditio,per conſequẽs neceſſaria eſt reſtitutio,vt l.ſi minor, ff.de acq. hær.& d.l.impuberibus, & hæc vera in hæreditate extranei. Sed in hæreditate patriś, in cuius fuit poteſtate, ſi impubes de facto ſe immiſceat, vel illam verbo adeat,maius eſt dubiũ. cũ ſm l.12. tabu.ſit ipſo iure hæres,& neceſſarius,licẽt beneficio ꝓtoris mor tui poſſit ſe abſtinere.vñ non abſtinendo, ſed j̃rium ꝗctum faciẽdo , licẽt ſine tutore,vẽ hæreditati obligari, vt prius ſecundum l. duodecim tabu. Et pro hoc vẽ quaſi caſus.ff.de act.hær.l.mores. tertio rñ,& ſic reſtitutio videretur neceſſaria. In cõtrarium facit, quia beneficio ſibi tributo per prætorẽ mortuũ vẽ renũciare. iõ abiũ; tutore non ꝗiudicat ſibi ipſo iure,vt ſ.de in inte.reſt. l.cum

3 ibi nota.facit ff.de noua.l.doli.§.idemq;. †Opp.3.contra literam, in fi.vt contra curatorem non agant. q̃ a poſt finitam adultã ætatem ipſi per ſeipſos potuerunt reſtitutionem petere vſq; ad quadriennium, q̃ cum non fecerint, hñt ſibi imputare, & non curatori,cuius officium erat finitum. Sol. quod eorum officio finito vtrunque remediũ habuerunt.vt j̃.eo.l.ẽt.licet igitur ſint excluſi a reſtõne non prohibentur via ordinaria ꝗ curatores agere tã de geſtis,quia perperam autoritatẽ præſtiterunt, q̃ de neglectis, qa noſe eorum reſtitutionem non petierunt. ad quod facit j̃.eo.l.ſi.

LEX II.

Minorib. Caſus. Minor circumuentus præſente tutore, vel curatore in iudicio,vel extra reſtituiť.h.d. Quæro de exemplis.R.ſi.vt in gl.j. Op.inf de admi.tu.l.ſancimus. & ad Treb.l.pe.Sol.vt gl. Vlt.not.gl.ſuper verbo, circumuentus.

a ad id,quod dixi ſup.tit. 4.l.non videtur.in fi.[a]

ADDITIO.

a †L.non uideur in fi.Tu uide,quod poſui in apo.ad iſtum in l.ſi ea que.nu.5.uer. quæro minor dolo aduerſarij allegato. in apo.ſi.in uer.dolo.ſup.de fideiu.miu

LEX III.

1 *Auxilium ordinarium ab extraordinario non excluditur.*

Etiam. Caſus.Minor non prohibetur reſtitui licẽt indẽnitatem a ſuo tutore,vel curatore poſſit cõſequi.h.d.

1 †Not.q̃ auxilium ordinarium non excludit extraordinariũ, qñcõpetunt ꝗ diuerſos.Opp.in gl.& materiam colligam.j̃.eo.l.fin.

LEX IIII.

Si creditor. Caſus. Vbi aduerſus minorem ex cõtractu adminiſtratoris ſui non datur actio, ei non competit reſtõ.h.d. Not.quod licet creditor ſciat adminiſtratorẽ contrahere in re minoris,ſi tñ ipſum eſt ſecutus, vt titium ipſe ſolus,& nõ minor ei tenet. Sed q̃ro qd ſi eum rõne officij,& adminiſtrationis fuit ſecutus. Dic,q̃ tunc nõ ipſe,ſed dñs tenet,vt l.ſi. ff.de inſti.In dubio aũt,an eũ,ut titiũ,vel vt adminiſtratorẽ, intelligat ſecutus.vide quod no.ff.de proc.l.procurator qui p euictione. gl.vide per te.

LEX V.

1 *Electio quando preiudicet.*
2 *Extraordinarium quando excludat ordinarium .*

Etiam tutorib. Caſus. Vbi tutor vel curator res minoris diſtrahit, minor poteſt petere reſtitutionem , vel via ordinaria experiri contra adminiſtratorẽ, nec ſibi præiudicat per electionem.h.d. Not.q̃ auxilium ordina-

1 rium, & extraordinarium concurrunt contra diuerſos. † Item q̃ electio non præiudicat. Item not.q̃ contrahere eſt diſtrahere,vt ex iſta litera implicatiua,aliãs colligitur ex exemplis in glo. poſitis.

tis. Op. primo, ꝙ electio ꝑiudicat, vt l. fi. ʃ. de codicil. Sol. vt in prī. glo. quod ibi ꝗ eundem, hic ꝗ diuersos. Sed ꝗ istam sol. facit ʃ. de fur. l. manifestissimi. §. sed tales. vbi electione facta, qñ iura competunt ꝗ diuersos, si bi præiudicat. Sol. defendendo, ꝙ ibi alterũ ius est pēnale. hic vtrumq; persecuto ritũ. Vel ibi, qñ iura competunt ꝗ diuersos, quorum vnus ꝗ alium est reuersurus. hic secus. Vel so. primum ꝗrium. de l. fi. ʃ. de codi. ꝙ ibi iura erant contraria, hic
2 secus, de quo remittit ad no. per gl. & Doc. in l. 1. ʃ. de fur. †Op. 2.
a ꝙ extraordinariũ,[a] non habeat locũ, vbi ordinariũ locũ habet, vt ff. eo. l. in cautæ. So. quatuor modis, & in gl. & secũda vera. ſ. ꝙ ibi ꝗ eundem hic ꝗ diuersos. Opp. 3. ad idem & ꝗ solutionē prædictã d. l. properandum. in fi. ʃ. iud. sol. quod ibi ſpeciale in iudicijs, i. qñ
b instantia[b] cauſę est perempta, & actio remanet ſalua. & iō secus esset, vbi instantia cauſæ appellationis esset perempta, ga cũ tunc ius minoris non remaneat ſaluum imo peremptum, ga ſnia aduersus eũ lata remanet firma, restitutio locum hēt, vt ʃ. ti. 2. l. fin. Opp. 4. de l. cum mandato. §. sinaũt ipse. ff. eo. Sol. vt gl. ga ibi gestor voluntarius hic necessarius. Vt tñ prædicta colligant, & alia ꝗria in materia cuitenẽ, distingue, cũ ꝗritur, an auxiliũ extraordinarium concurrat cũ ordinario. Quia aut iudicis offm seu aliud extraordinarium auxiliũ est inductũ ad coadiuuationem ordinarij. & sic in ſubſidium, & concurrit cũ ordinario, vt l. 1. §. per hãc. ff. de rei ven. & ibi no. Aut extraordinariũ est inductũ in ſubſidiũ & tunc aut per ordinarium remedium idem hre nõ pñt, sed minus puta ſi intereſt minoris potius hre rem q̃ pecuniam, & tunc ordinariũ non excludit extraordinariũ. ff. de mil. in cauſæ. la 1. in prin. & de ope. no. nun. l. in proum. circa prin. & no. in l. fi. inf. ſi ad uer. rem iu. Aut idem poſſum hre per vtrũque, & tunc aut ambo auxilia competunt ꝗ eundem. & ceſſat extraordinariũ, vt l. in cau ſæ. la 2. ff. de mi. Aut competunt contra diuersos, & tunc aut ille, qui tenetur via ordinaria, geſſit officium voluntarium, tunc ipse debet primo conueniri, & in ſubſidium ad restitutionem veniri, vt ff. de mi. l. cum mandata. Aut geſſit officium neceſſarium, & tunc minoris sit electio, vt hic. ſup. eo. l. etiam. Fallit in tempore instantiæ cauſæ princ. vt l. properandum. §. pe. ʃ. de iud.

ADDITIONES.

a † Extraordinarium. Tu uide, quando remedium extraordinarium concurrat cõtra diuersos, cum ordinario Bal. hic & And. Barb. in apost. ad eum. & in l. tutor vbi bo. tex. inf. eo.

b Quando instantia. Adde Soc. consi. 299. inci. capio primum consultationis, ver. 2. pr. mitto. in 2. parte. vbi hoc item inducit & firmat. Item adde d. Fran. de Are. hic, qui dicit, ꝙ instantia quantumcunque perempta conseruat hunc effectum, quod actio, quæ erat primo temporalis, fortificatur, & perpetuatur, qd est intelligendum verum esse, quando per negligentiam perit instantia. secus autem quando perit per renunciationem, quia tunc nullus effectus conseruatur, ut refert, quod sing. uolunt Bar. & Ang. in l. cum mota, §. de transact.

Si in communi eademque causa in integ. rest. postu. Tit. XXVI.

LEX PRIMA.

1 *Transactio fratris quando fratri nocet.*
2 *Restitutio an prosit maiori.*
3 *Factum vnius, quando alteri prosit.*
4 *Ratum habere non possum, quod meo nomine non est gestum.*

NEc si maior. Diuiditur in duas, quia primo, qñ transactio, non suit habita rata. secundo qñ habita fuit rata. secunda ibi, nam si.
1 Casus. †Transactio fratris non nocet fratri ratũ nõ habenti, nec restitutio minoris prodest maiori secũ cõem cãm hũti. h. d. No. ex litera, cognitus, quia sciens demũ põt hre ratũ. alia no. q̃ sunt in ſum. Quæro de rõne dubitandi in secũda par. R ñ. ꝙ cõitas cauſæ dubitationē induxit. sed rõ decidendi fuit, ga beneficium restõnis est perſonale. vt dicit gl. mag. in princ. Nec ob. §.
2 ti. ij. l. ij. in fi. vt ibi no. †Oppo. ꝙ imo prosit maiori, vt ff. quemad. ſer. am. l. ſi cõem. & ſi ſer. ven. l. loci corpus. §. ſi fundus. Sol. vt gl. ꝙ hic ſ causa diuidua, ibi indiuidua, puta seruitutis realis. vt in gl. sed Pet. non placuit ſo. ista, quia sicut in re indiuidua factum ipsius minoris nõ nocebat consorti maiori, vt hic in prin. & l. pro parte. ff. de serui. & l. per fundum. ff. de serui. ru. præ. nisi, & postea ipsi consenierint, vt hic. & d. l. per fundum. sic postq̃ cõsenserint, restõ concessa minori, non dẽt prodesse maiori, cũ beneficiũ sit
a perſonale[a] vt d. l. exceptiones. ff. de exce. Sed defende, ꝙ Pe. dicit verum, vt ſnia restitutionis directo maiori non profit, sed in consequentiã, & ex neceſſitate indiuiduitatis, vt est videre in seruitute luminũ. nã minorẽ restitui ad partẽ seruitutis, seu luminũ, est impoſſibile, & ita intellexit gl. & Cy. hic in add. sed idem in alijs seruitutib. perſonalib. cum seruitus debeat prædio nõ perſonæ,
3 vt l. qui aliena. in fi. ff. de ne. ge. †Oppo. ꝙ ẽt in diuiduis prosit factũ vnius alteri. vt ʃ. ſi vnus ex plu. ap. l. 1. & 2. gl. commiſcuit hoc cõtrarium cum ꝑcedẽtib. & ſol. eodẽ mõ, q̃ ibi in re indiuidua, sed certe ille ll. loquentes ẽt in re diuidua generaliter loquunt, nisi gl. voluisset intelligere reſpũ ſniæ, quæ indiuidua iudicat, vt l. in hoc iudicio. ff. fam. erc. licet res, ſuper qua est lata, vel de qua cõtẽditur, ſit diuidua. dicendum est ergo, ꝙ hic in beneficio restitutio nis in integrum, ꝙ cõceditur de iure ſpeciali. ibi in beneficio appellationis conceditur de iure cõi. ideo appellatio vnius, prodeſt alteri ſecum in cã participanti ẽt in his, quæ diuiſionē recipiunt. nã cũ ſint contortes eiuſdẽ litis, potuit vnus proſequi ius vtriuſque, vt ʃ. de conſor. eiuſdẽ litis. l. 2. Opp. de l. 3. §. Scio. ff. de mi. vbi ſi initiũ rei fuit in minori ætate licet læſio ſit cõſummata in maiori, nihilominus maiori ſuccurritur inſpecto initio. & ſic & iſtis ſuccurrãt q̃ cõſenſum accõmodarũt in maiori ætate ſi transactio ꝑceſſit qd in minori ætate. Sol. vt gl. qd iſti fratres nõ trãſegerũt i minori ætate. ſed ſoror ipſorũ. Ipſi aũt maiores facti ratũ habuerũt. vſi nõ reſtituunt, ut hic, & ʃ. ſi ma. fa. ra. ha. p totũ. vel dicit gl. ſuppoſito, qd ipſi trãſegiſſent in minori ætate vna cũ ſorore, tñ ex quo maiores facti ratũ habuiſſent, adhuc reſtõnẽ nõ hrent vt ʃ. ſi ma. fac. per totũ. Nec ob. l. ſcio. ga ibi finis trahit neceſſariam ꝑniam ad prin. hic ratihabitio nõ habuit neceſſariã ꝑniam ad prin
4 cipiũ, cũ ex mera uoluntate, ꝑceſſerit. †Op. ꝙ ibi fratres non potuerint hre ratũ, & ſic eis nõ fit ꝑiudiciũ: ga qd meo noĩe non est geſtũ &c. ff. de neg. ge. l. ſi pupilli. §. ſi ego. Sol. ꝙ iſta ſoror ẽt trãſegit noĩe fratrũ. & iõ dixerunt qdã, ꝙ gl. hic ſignata ſup verbo, geſſit, malè ẽt, ꝙ ſuo proprio tm̃ noĩe geſſit, vel ſuppoſito, qd ita fuiſſet, vt gl. dicit Sol. ſm Pet. & Cy. ꝙ ratũ hre potuerũt in ſui ꝑiudiciũ, ne rẽ vẽdicare poſſẽt, vt hic. ſed ad ꝑficiũ nõ poſſint hre ratũ, vt eis dẽt ac. neg. geſt. vt in ꝗrio, de quo plenius dicam in l. mater. ʃ. de rei ven. uel breuius. Quod meo noĩe nõ est geſtũ, nõ poſſum hre ratũ, vt mihi ex ratihabitione producatur actio, niſi
b in ſubſidium, ſed vt ꝗ me[b] paretur exceptio ſic, vt hic. Op. qd restitutio huic minori nõ ſit neceſſaria, cum eius transactio ſit ipſo iure nulla ex defectu ſolemnitatis requiſitæ, de qua inf. ſi aduer. transa. l. 1. ſol. quod hic de transactione ualida loquitur.

ADDITIONES.

a Perſonale adde tex. & Bart. in l minor autem magiſtratus. §. non ſolum. ff. de mi. & pulchre per Barto. in l. qui duos. in 2. col. ff. de re. du.

b Sed vt contra me. adde d. Fran. de Are. hic, qui dicit hoc eſſe menti tenendum. quia est no. limitatio ad regulam. c. ratihabitio. de re. iu. in 6. ſicut in ſimili dat alia ratio per Iac. But. & Bald. in l. 1. ʃ. qui admitti. ad regulã datam. in l. bonorũ. ff. rem ra. hab. per quam legem datur regula, quod ratihabitio debet fieri, ʃ. idem tempus, infra quod actus geri poteſt. hoc eſt verũ, quantum ad effectũ producendæ actionis & validandi contractum. ſed quantũ ad præiudicandũ ratum habenti, vt non poſſit venire contra, iſtę regulæ non habent locũ, qa ſemper poteſt fieri, quod tene menti.

Si aduerſus rem iudicatam. Tit. XXVII.

LEX PRIMA.

1 *Restitutio minori datur contra ſententiam, quæ ſuper actione tutelæ contra eum fertur.*
2 *Sententia in parte condemnans, & alia tacens, an ualeat. & uu. 4*
3 *Sententia vltra formam iurisdictionis ferentis lata non ualet.*
5 *Minor tempore iudicii inchoati restituitur.*
6 *Minor restituitur ſuper uſucapione rei ſuę.*
7 *Restitutio datur abſenti non defenſo.*
8 *Minor in restitutione petenda quid narrabit.*
9 *Restitutionem petens læſionem probare debet.*
10 *Minor quo caſu contra tutorem restitutionem petat.*

MInus ex tutelæ. Diuiditur in duas. Primo qñ ſnia est lata in minori ætate. ſecundo qñ in maiori ætate. ſecũda ibi, cæterũ.
1 Casus. †Aduerſus ſniam latam ꝗ minorẽ ſup actione tutelæ dat restõ, nõ ſi ſit lata ꝗ maiorẽ. h. d. No. qd pars ſniæ põt approbari, & pars improbari, & ꝗ partẽ ſprobatã restõ peti. Op. ab extra. ꝙ iure cõi poſſit agere ad id, ꝙ minus est cõſecutus. vt ʃ. de iud. l. licet. & §. de trãſa. l. age. Sol. ꝙ interdũ minor egit gñaliẽ, & dic, ut in d. l. licẽt. interdũ ſpecialiter ad vnam ſpẽm, & tunc ſi vult agere ad aliã ſpẽm, põt de iure cõi, ut in ꝗrijs. Aut vult agere ad eandẽ ſpẽm, de qua est diſpudicatũ, & hẽt locũ. l. iſta. & ita ponit gl. 1. caſum. Opp. 2. & capio gl. fi. Et op. quod de alijs ſpecieb. nõ poſſit de iure cõi experiri, ut §. de tranſ. l. ſub ꝑtextu. Sol. trib. modis, ut in gl. et tertia uera. ſ. ꝙ ibi egit gñaliter de oĩb. ſpecieb. & ſiſt gñaliter transegit. hic uero, egit ſpecialiter. ut §. dixi: Et ſi hic generaliter egiſſet, & ſic proſecutus fuiſſet, & gñaliter iudicatũ fuiſſet, tũc prima ſo. uera eſſet. et ſi in l. ſub ꝑtextu. diceremus actũ fuiſſe ſpecialiter, dic, ꝙ poſtea ſecuta fuit transactio gñalis, q̃ ex ꝓuẽtione ꝑcedit. iõ in oĩb. ꝑiudicat. hic uero ſnia nõ fuit ſpecialis. Op. 3. qd ad eandẽ ſpẽm poſſit hic agere de iure cõi, quia ſi in parte tm̃ condẽnauit ſnia, ipſo iure nõ tenuit, vt l. in hoc iudicio. ff. fa. erc. & l. apud Celſum. §. idẽ q̃rit. ff. de except. rei iud. Solu. qd ibi non ꝓnunciauit ſuper toto petito, hic ſecus. quia in parte condemnauit, & in parte abſoluit, & ita ponit gl. caſum. Sed qdam dixerunt, ꝙ hæc diuinat in l. iſta. & in d. §. itẽ q̃ritur. iõ dixerunt, ꝙ hic condẽnauit in parte tm̃, de alia parte nihil ſpecificauit, ſed tacẽdo tacitè dr̃ abſoluiſſe. & iõ restõ est neceſſaria, vt hic qd gl. nõ placet, ga de toto dẽt ſita ſnia iudicare. ut l. qualem. §. i. ff. de arb. & ʃ. de app. l. eos. in prin. ibi oẽm cauſam &c. nec aliqua lege, ꝑbat, ꝙ in omiſſo dicatur abſoluiſſe, ſed potius. in d. §. item
2 quæritur. probatur oppoſitũ, ideo pone caſum, vt gl. †Sed iuxta

hæc

a hæc q̃ro, poſito, ꝙ in parte ꝑdemnaſſet,[a] & de alia parte tacuiſſet, an ſnia ex toto eſſet nulla, an condemnatio eſſet ualida. Hug. fuit in opi. ꝙ condẽnatio ualeret, & motus fuit per d. §. itẽ queritur. Sed Azo fuit in opin. ꝙ ẽt in pronunciato eſſet nulla per l. in hoc iudicio. ff. fam. erc. & quia nõ pronunciaſſet ſup toto, vt l. ꝑcepit, vt d. l. qualẽ, & d. l. eos, in prin. & l. amplioriẽ, in eo. tit. & arg. ff. de iud. l. de quare. Itẽ quia nõ eſſet ꝓformis libello, vt debet, vt l. vt fundus, ff. cõi diuid. & ſm ꝑdicta debet intelligi d. §. itẽ quæritur. & hanc tenet hic Accur. & ibi, & in d. l. qualẽ. Sed aduertendũ, ꝙ cõiter Doct. dñt, ꝙ gl. iſti ꝗriam habemus ʃ. de re iud. l. ij. ſed gl. il la loquit in diuerſo caſu. ſ. qñ in pluri iudicauit, q̃ iuriſdictionem hret. vnde nõ est aduerſa, ſed diuerſa, licẽt habeat aliã ꝗriam. l. fi.
3 ff. de juriſ. om. iud. † Ideo dic, ꝙ qñq; iudex pronũciauit ultra formã iuriſdictionis, vel ultra q̃ ſit petitũ in libello, licẽt ſit intra formã ſuæ iuriſdõnis, & tũc in nihilo ualet ſnia, vt l. certa rõne, ʃ. qꝙ prouo. nõ est neceſ. & in gl. d. l. fi. niſi illud ultra eſſet. in c. prorſus ſeparato. arg. eorũ, q̃ in ſequenti dicã, nec curo ex certa ſcia, vel ꝑ erroreẽ, qcquid dicat gl. in l. ij. ʃ. de re iud. cũ ſnia ex ſui forma iudicet indiuidua. Qñq; iudex pronũciat in minus, q̃ ſit petitũ. & tũc aut id, ſup quo pronũciat, est prorſus diuerſum capm ab eo, ſuper quo pronũciare omittit, aut est oĩno idẽ, aut ei cõnexũ, licẽt aliqualr diuerſum. Primo caſu ſnia valet in capto, in quo pronunciauit, & in alio nihil dr̃ pronunciatũ; quia quot ſunt capta, tot
b intelligunt petitiones,[b] & ꝑ ꝓs tot ſnię, vt l. licere debemus, ff. de verb. obl. & ff. de min. l. ẽt. §. j. & fam. erci. l. q̃dam mulier. & ꝑ hoc caſu põt induci l. Paulus, ff. de re iud. vbi commiſſio pronũciationis fiẽdę in expẽſis non vitiat ſniam latã in rebus principalibus. Sedo, & tertio caſu, quia connexũ cenſeẽ pro vno & eodẽ, vt d. l. ẽt. §. j. & d. l. quædã mulier, dic in vtroque. Aut capm, ſuper quo est pronunciatũ pro parte, est de re indiuidua. & non est dubiũ, ꝙ ſnia non ualet; quia in indiuiduis vtile per inutile vitiatur, vt l. Pedius. aliàs l. parui. ff. de arg. Aut est de re diuidua. & tũc licet alias ſit rta, quod in ſeparabilib. vtile non vitiẽt per inutile, vt ff. ſi cert. pet. l. certi ꝑdictio. §. qm̃. tñ ſnia ꝓſidera. ꝙ potius reſpectu ſuæ fortꝓæ, q̃ est, vt ſuper toto ſeratur, & libello ꝓformetur, vt ll. §. alleg. igitur cũ forma ſit indiuidua, vt l. Seia. ff. de au. & arg. leg. ſequit, ꝙ ſnia lata in parte tm̃ non tenet. & ita dicebat Iac. Butrig. & dñs meus. Et rõ rõnis põt eſſe, quia ſi valeret pro illa parte, & alia pars remaneret in pẽdenti, oporteret, ꝙ iam deciſum retificaret in dubio rõne partis in deciſæ in alio iudicio, ꝙ fieri non debet. arg. l. j. ff. de reg. iur. & arg. ʃ. qñ prouo. nõ est nec. l. j. & qd ibi not. & hæc vera ſm Bar. niſi inſtãtia cauſę periiſſet in parte omiſſa, quia tunc valeret in parte pronunciata, vt in caſu ſingulari. ff. ſol. mat. l. ſi cõſtante, §. fi. Sed ego nõ puto illũ caſum. ſic rude debere intelligi, ꝙ niſi iudicaſr ibi ꝑtitiſſet, qd dos publicata fuiſſet, in ſolidũ cõdẽnare debuiſſet, cũ ei ꝓſtabat vnjuerſam dotẽ debere restitui de iure, & de publicatione nihil, & ideo ille tex. debet intelligi: ga de publicatione obiecta ei ꝓſtitit, & ga in ea parte inſtantia perit. Ideo dico, ꝙ in ſnia pro ea parte reũ abſoluere debet ab inſtantia cauſa obiecta, ga pro illa parte dos publicata extitit. Itẽ prędicta vera ſm eũ, niſi lex diuideret inſtantiã cauſę reſpectu ꝑſonarum: ga tunc ꝗ unã põt ferri, & ꝗ aliã omitti, vt l. nõ idcirco, ff. de iudi.
4 qd intelligo cauſa exp̃ſſa, vt in ꝑcedenti dixi. † Stat igitẽ cõcto, ꝙ
c ſnia non põt ferri pro parte, & pro parte omitti,[c] nec ſi lata valet in parte pronũciata, niſi vel ex inſtantiã diuiſerit, vel in parte rei pierit, vt in duob. caſib. §. ꝑ Bar. inductis, quos intelligo, vt §. dixi. Sed ego opp. ꝙ immo valeat in parte pronunciata. nã paria ſunt pronũciatũ nõ eſſe, vel legitima citatione nõ ꝑcedente, vt ʃ. quo. & qñ iud. l. ſi ut proponis. & l. ea, quæ. & ff. de re iud. l. 4. §. ꝑdẽnatum. facit ff. qui ſatiſ. cog. l. quoties. ſed ꝓſtat, ꝙ ſnia lata ꝗ plures, quorũ aliqui dũtaxat fuerũt legitimè citati valet ꝗ illos, & non ꝗ citatos, vt ff. de re iud. l. de vnoquoq;, in prin. & ſi pro parte nõ citatorũ hr̃ pro omiſſa, ergo cũ in alia parte ualeat, ſequit, ꝙ concło ꝑdicta nõ est uera. Sedo ad idẽ, nã ſi actor petit plures reos debẽdi ſibi ꝑdẽnari, & quẽlibet inſolidũ cũ proteſtatione. ponamus, ꝙ vnica ſolone ſit ꝓtentus, & iudex eos ſimpl̃r ꝑdẽnat, intelr̃ vnũquẽque ꝑdemnaſſe pro parte in viriles, & tenet ſnia, vt ʃ. ſi plures vna ſent. ſue. condẽ. l. j. & tñ in ꝑſona cuiuslibet facta est omiſſio pro parte, quia ſnia in parte lata, & in parte omiſſa ualet in parte, in qua est lata, vt dixit Hugo. ꝙ est ꝗ Azo. Acc. & Do. Et quia cõis opi. ſtat cũ gl. & minimè mutandũ eſt, quod diu certã interpretationẽ habuit, vt ff. de leg. l. minimè. Ideo glo. defendo, & ad ꝑdicta ar. q̃ difficilia ſunt, rñdeo. Et ad primũ rñdeo, ꝙ paria ſunt nõ fieri, reſpectu iuris, & effectus ſortiẽdi ex ipſo facto minus legitimè, nõ reſpectu ipſius facti. nã licẽt reſpectu ſuiipſius non ſortiat iuris effectũ; tñ nõ inualidat aliud legitimè factũ, ad cuius facti legitimè ualidationẽ ſufficit in alia parte de facto pronunciatũ eſſe, & inter oẽs, licẽt quo ad aliquos ſolẽnitas ꝑambula nõ ſit ſeruata. quaſi dicã, ſufficit ſup toto pronunciatũ, & inter oẽs, licẽt ſolẽnitas citationis ꝑambulæ in aliqbus nõ fuerit ſeruata. nõ est ergo ibi defectus in nõ pronunciando ſuper toto, de quo q̃rit qõ nia, ſed in ſolẽnitate ꝑambula. Vel alr. ibi res diuidua erat petita a pluribus, & ſic a quolibet pro ſua rata, vel pro uiriliꝰ, vnde quot erant ꝑſonæ, & rate tot erãt capitula, & ſniæ. vñ licẽt ꝗ unũ ſnia nõ ualeat, valet tũ ꝗ alios, quia in ꝑſonis aliorũ cenſeẽ diuerſa, & eorũ cuiuslibet propria. & ſic ꝓcordat cũ diſtinctione Doc. Nec huic ſoſoni obſtat l. in hoc iudicio. ga ibi in iudicio diuiſorio, in quo in ꝑſona oĩum oportet ſniam ferri, alꝭ diuiſio non est facta in aliquo, vt petiẽ. lex verò de vnoquoq; in alio iudicio loquitur. Ad ſcdam de l. i. ʃ. ſi plu. vna ſen. fiue. &c. ꝙ fortius ob. rñdeo, ꝙ licet ibi ꝗ vnũquenq; nõ fuerit iudicatũ inſolidũ, nec ſup ſolido, vt petebat, tñ legiſlatori viſum fuit ſufficere ad validitatẽ ſnię ſup toto iudicatũ eſſe, licet nõ talr, qualr petebat. vñ non ſup eſſentia rei petitæ vr̃ aliquid omiſſum; ſed potius ſup qualitate, & modo pronũciandi, ꝙ nõ est ita graue peccatũ. ar. ff. de noxa. l. in delictis, §. ſi detracta. Aliã ſoſonẽ ad pñs non uideo. Sed iuxta eãdem mãm q̃ro, quid ſi index, q̃ in parte rei petitę ꝑdẽnauit, adiecit dictionẽ taxatiuã, vel excluſoriã. ſ. duntaxat, vel tm̃; ſeu ſolũ, vel ſolũmodo, vr̃ ualere; qa tunc a reſiduo vr̃ abſoluere. ar. eorũ, q̃ no. gl. in l. rõnes, ʃ. de prob. & arg. eorũ, q̃ no. Bart. in l. ſi cũ dos, in prin. ff. re. amo. & pro hoc bene facit ff. de adi. le. l. 3. §. cũctatio.
5 † Reuertor ad gl. & op. ꝙ ẽt ſi maior fuerit tpe ſniæ, dũmodo minor tpe iudicij inchoati, poſſit restitui, vt ff. de min. l. 3. §. j. Sol. in gl. vt in gl. Quia aut dilatio est tracta in maiorẽ ætatẽ dolo aduerſarii, & tũc dẽt restitutio, vt in ꝗrio. Aut ſine eius dolo, & tũc dẽt restitutio, vt hic. & ſi in diẽ ſequentẽ poſt maiorẽ ætatẽ ſnia lata fuerit. & ita ſubau. gl. Contra hoc ſubauditũ opp. gl. de l. ab hoſtib. §. ſed qd ſimpl̃r. ff. ex qui. cau. ma. vbi ſi læſio est initiata in abſentia, & pſecta ʃ. modicũ tp̃s pñtiæ. illud modicũ tp̃s non attendit, imò pro abſentia cõputat; & ideo restõ dat. Sol. vt gl. ꝙ aliud in ſnia, vt hic. Aliud in vſucap. vel ꝑcrip. vt in ꝗrio. Et rõ est, quia
6 hic remediũ appellãdi. † Ex iſta gl. collige ar. ꝙ ſi rei minoris vſucapio eſſet inchoata in minori ætate & pſecta ʃ. modicũ tp̃s maioris ætatis, qd restitutio daret, qd est notandũ, licẽt hodie in minori ætate tpa pſcriptionũ nõ currãt, ita ꝙ q. nõ, ꝑcederet, vt l. ſi.
7 in gb. cau. in inte. reſt. nõ est nec. † Itẽ collige aliud ar. videlicet, ꝙ ibi ꝗ maiorẽ abſentẽ reip. cã minus legitimę defenſum lata ſnia, dat restõ ad totã cãm, vt no. in l. fi. ff. de in inte. reſt. ꝙ ſi eo reuerſo ʃ. modicũ tp̃s ſit lato ſniã, tũc ei restõ nõ ꝑcedẽt; ga iure cõi appellare põt, vt hic. Gl. vr̃ illud dictũ limitare, vt habeat locũ in vſucapione, nõ in ſnia; ꝙ fortè nõ est verũ, quia vtroq; caſu. ſ. in ſnia & vſucapione hẽt reuerſus aduocatos q̃rere & ſarcinulas cõponere, & ſic in vtroq; est eadẽ rõ, ſed maior factus non hẽt neceſſe hoc facere; iõ in eo est diuerſa rõ, & hęc uerior vr̃ ſol. Tũ ab extra op. fortius. nã cũ ſnia lata in maiori ætate traxerit neceſſariã pñtiã ad agitata in iudicio in minori ætate, vt l. de qua re. ff. de iud. debemus inſpicere initiũ & restõnem ꝑcedere, vt ff. eo. l. 3. §. ſcio. gl. ibi format hoc ꝗrium & ſoluit, ita ꝙ in his, q̃ trahũt neceſſariã pñtiã ad principiũ. Interdũ minor factꝰ maior vult restitui aduerſus ipſum actũ finale maiore ætate geſtũ, & non põt, vt hic, & ibi in §. j. niſi dolus aduerſarij intercesſerit. Aut vult restitui aduerſus actũ primęuũ in minori ętate geſtũ, & tũc põt, vt d. §. ſcio. Bar. alr dicit, videlicet ꝙ iudicare bũ trahit neceſſariã ꝑntiã ad ꝓceſſum priorẽ, vt d. l. de qua re. ſed talr iudicare ꝑntiã illã nõ trahit; & iõ nõ dat restõ, ut hic ſubiũgit. ꝙ ſi alr iudicaret, traheret neceſſariã ꝑntiã ad actũ, vt ga minor omiſſet aliqd probare, quo nõ proba to ſniam ꝗriã reportaſſet, ꝙ tũc restõ aduerſus ſniam daret, licet in maiori ętate lata eſſet. ar. d. §. ſcio. Ego puto, ꝙ in dubio ſnia ex prius actitatis trahat neceſſariã ꝑntiã, tñ ſm ꝓbata iudex debeat pronũciare, vt l. illicitas, §. ueritas, ff. de off. prę. & ga ꝑ ſnia ſp ꝑſumit, vt l. Herẽnius, §. Gaia. ff. de eui. & ideo cũ tex. iſte q̃rat, an dẽt restõ aduerſus ſniam, dẽt intelligi in caſu, in quo minor alꝭ restituereẽ. ſ. ga læſus, & tũc dr̃ læſus: ga non probauit, ꝙ potuit; vel ſi ꝓbauit, iudex eius ꝓbationes ſecutus nõ fuit, licet ergo nõ ꝓbauerit, qd potuit: tñ lex iſta restõnẽ denegat, q a ex ſnia maior non fuit lęſus, cũ ſit maior. Sed ex omiſſione ꝓbationis aduerſus quã tũc potuit restitui, vt l. minor aduerſus omiſſã. ff. e. qd nũc nõ põt restitui, vt in hac lra, q̃ indiſtinctè loquit. Itẽ qa tex. excipit ſolũ ca ſum, qñ dolo aduerſarij ſnia tracta fuit, vt d. l. 3. §. j. iõ ſol. glo. mihi vr̃ verior. Vel alr: Aut actus geſtus i maiori ætate hẽt remediũ ordinariũ de iure cõi; & tũc nõ cõſideramus initiũ quantũ ad restitutionem

ADDITIONES.

a † In parte condemnaſſet. No. hic Doct. ꝙ ſi gabella non ſoluatur in totum, quæ ex forma ſtatuti debet ſolui pro ſnia, quod ipſa est nulla, verbi gratia dicat, ſtatutum, ꝙ non ualeat ſnia, niſi ſoluatur gabella ad computũ ſex denariorum pro libra, ſi ſit lata ſnia in centum, ſolutaq; pro quinquaginta, ꝙ in totum erit ſnia nulla, de quo per Ang. in l. Męuius, & in l. qui heredi. ff. de cond. & demon. Bal. in l. qui petit, de acqui. hęre. & in l. fi. de temp. app. & Rom. in l. 2. ff. ad Syll.

b ¶ Tot intelligunt petitiones. Adde D. Soc. conſ. 118. incip. viſis narrat. puncti. verſ. ſecundo reſpondetur, circa med. in 1. par. & vide Bar. l. etiam. §. ex cauſa. ff. de min. & hoc in j. col. verſ. quid dicemus.

† Adde ultra no. hic per Bart. & Bal. ꝙ no. idem Bal. in ſua prac. ſyndicaria, quę est impreſſa poſt pract. Lanfran. de Oria. in j. cap. in tit. vtrum ualeat ſententia eius, qui ultra quantitatem iuriſdict. iudicauit.

c ¶ Et pro parte omitti. Adde tex. in l. in hoc iudicio. & ibi Bart. ff. fam. erci. & plenius per eum. l. 2. ʃ. de re iud. & Bened. Capra in c. inter. de iud. & per Bar. in l. air prætor. §. j. de re iud. per l. apud Celſum, in prin. & ibi Alex. de do. ex cep. & in l. ſi conſtante, §. fin. ſol. matr. quod uerum, niſi in ea deducatur indiuiduum per Io. de Por. in l. ſtipulationum, la j. §. j. de uerb. obl. uide Bal. in l. j. ver. quero num quid ſententia, ʃ. de erro. cal. item uide per D. Panor. in d. c. cum inter, in 6. col. uer, extra gl. quero. cum multis concor. ibidem ad hoc per eum ſignatis;

tutionē ꝓcedendā vt hic, nisi in odiū dolosi. Aut nō hēt remediū ordinariū, & tūc hēt locū §. ſcio. Vel aſt, aut reſtōne ꝓceſſa aduerſus actū geſtū in minori ætate ſequit ipſo iure reſciſſio actus geſti in maiori ætate abſq; alia ſpāli ipſius reſtōne; & tunc hēt locū §. ſcio. Aut nō ſequit ipſo iure illius actus reſciſſio: ſed opus eſſet, vt ſpālis reſtō ēt, p actu illo peteret, & hēt locū lex iſta, & tūc diſtinguit. Aut aduerſus actū ſequentē nō pōt peti reſtō; & tūc nec aduerſus priorē cōmiſſum, vel omiſsū, ſeu neglectū; qa ſtante actu ſecdo reſtō prioris eſſet fruſtratoria & inanis. & ita hic, prout ſnia lata eſſet in maiori ætate abſq; aduerſarii dolo in ætatē illā, ptracta. Aut aduerſus actū ſequētē pōt reſtō peti, & tūc aduerſus prio rē peti poterit, vt eſt uidere, qñ ſnia dolo aduerſarii, ptracta fuit. ſed vnū hic attendendū, ꝙ aduerſus priorē peti nō pōt, niſi ēt aduerſus ſequentē petat; puta aduerſus ſniam: qa vt dixi ſtāte ſnia,
8 prioris actus reſtō eſſet inanis, & hęc magis placet. † Quæro modo, qd minor dēat in petitione reſtōnis narrare & ꝓcludere, vt ſic his probatis valeat obtinere, & loquor in mā nra rei iudicatę. & hic attēdendū, ꝙ qñ minor eſt læſus ex ſola iudicis ſnia; vt qa minor ſic clarē de iure ſuo, ꝓbauit, ꝙ pro eo ſnia ferri debuit. ſed iudex ſecutus nō fuit, ꝓbationes, imo ꝗ, ꝓbata tulit ſniam, & tūc minor hēt narrare ſe minorē & ꝓ, ſniam læſum, & aduerſus ipsā petere dēt reſtōnē, &, ꝓbata ętate ſm alterū de modis, de quo ſcripſi in l. ſi te minorē, de in inte. reſti. de facili, ꝓbabit læſionē. ſ. ꝓ, ꝓductionē probationū factarū in cā. qñq; minor nō eſt læſus ex ſola ſnia; qa iudex ſecutus, ꝓbationes fecit, qd debuit, ſed eſt læſus ex eo, ꝙ ipſe non, ꝓbauit, qd potuit, quo, ꝓbato ſniam, ꝓ ſe reportaſſet, & iſto caſu dēt vtrunq; ꝓdictorū narrare & ꝓcludere, qa petit ſe reſtitui aduerſus ſniam, & ſe reponi in ſtatu, in quo erat, qñ, ꝓbare debuit, qd ſui facilitate, ꝓbare omiſit, & ſic aduerſus omiſsā ꝓbationē & ſniam, tanḡ lęſus, petit ipſe minor ſe reſtitui. Probata igit minori ætate, & lęſione, q lęſio, ꝓbabit, ꝓbādo id, qd i ꝓtiore iudicio fuiſſet cā ſuę victorię, qd an ſufficiat ſemiplenè, ꝓbare, ꝗ. dicā, quia iudex dēt ipſum reſtituere aduerſus ſniam, & tps, in quo erat, qñ, ꝓbare debuit, & ꝓbationib. poſtea plenariis in iudicio principali factis, iudex in negocio principali, ꝓſequendo acta prius facta, ꝓ eo ferre ſniam, & ꝓ hūc modū lis inſtaurabit, nec nouus libellus, ꝓducit, ita pōt intelligi l. j. ꝗ. ſi aduer. lib. q de inſtaurōne litis loquit, & hæc vera, qñ totū tps inſtātię principalis cauſæ nō erat lapſum. aſs ſi lapſum erat, nō dēret petere ſe reſtitui ad ſta tū, in quo erat tpe, ꝓbationis; quia illa eadē lis inſtaurari non poſſet, cū oia acta ꝓcedētia, ſicut litis ꝓte. & iurm calūnie, & ſiſta euanuiſſent, vt l. lite mortua. ff. iud. ſol. & abſq; eis ad diffinitiuā non pōt peuniri, vt l., plata. ꝗ. de ſent. nec aduerſus lapſum inſtātię cāę principalis dar reſtō, vt ꝗ. de iud. l., perādū, §. fi. ꝗō eſſet tūc opus, vt peteret ſe reſtitui aduerſus ſniam, vt ſic ea reſciſa de nouo andēactione mouere poſſet. i. de nouo poſſit expediri. & de hoc eſt caſus in l. iſta. Nō nego, qn & in ꝓcedēti caſu. l. qñ adhuc nō eſſet lapſa inſtātia, ſi peteret ſe reſtitui aduerſus ſniam, vt ea reſciſa ite rato experiri poſſet, & ꝓbare, qd omiſit, libellus ēt, ꝓcederet. arg. hui⁹ l. q vtroq; modo pōt intelligi. imò iſte cautior modus eſſet, ſi
9 timeret, ne interim haberet inſtātia illa. † Quęro, an iudicio reſtōnis hmōi debeat plenè, vel ſufficiat ſemiplenè lęſionē probari. & vī ꝙ ſummariè cognoſcat, & ſic ſemiplenè, ꝓbari ſufficiat, vel pſumptione. nā qd venit recēſendū in iudicio principali nō expedit in ꝓambulo plenè, ꝓbari, vt ff. ad exhi. l. 3. §. ſciēdū. & l. theſaurus. ꝓbationes tñ factę in hoc iudicio nō facerēt plenā fidē in alio, vt extra de teſt. c. veniēs. & hoc vī tenere Inn. in c. corā felicis, in fi. extra de in inte. reſt. & Bar. ff. de iureiu. l. nā & poſtea. §. ſi minor, in fi. & allegat ff. ad l. Aqui. l. in lege Aquiliana ſi deleť. Sed nihil facit, & potius ad oppoſitū tēderet. Ergo in caſu nro. ſ. qñ aduerſus rē iudi. peteret reſtō, puto ꝙ lęſionē plenè dēat, ꝓbare. & ꝓ hoc induco ſpālr. ꝗ. ſi mi. ſe ma. dix. l. fi. ibi dū lra dicit ex, ꝓbatione luce. faciūt ēt rōnes ſubijciēdę. ſed in caſu, in quo nondū eſſet iudicatū: ſed eſſet terminus perēptorius ad probandū lapſus, & ipſe peteret reſtōnem ad probationē omiſsā. tūc ſto cū dictis ꝓdictorū Doct. Et directò in eo caſu verba corū ſunt, plata, ſi bñ pōderent. & rō diuerſitatis apparet mihi multiplex. Nā qd reſtituat ad terminū probādi ſolū, repugnat rigor termini lapſi, nō ęqtas, q dictat, vt nō tollat probādi facultas, vt l. Arrianus, §. de heret. iō ex facili pſumptione habita ei ad hoc ſuccurrit, ſed ꝙ ex leui præſumptione leſionis ei dēt reſtō aduerſus ſniam, nō patit rigor nec ęqtas. Rigor. n. authoritatis rei iud. a quo de facili non recedit, vt litū ſit finis, vt l. fratres, §. de trāſa. cū ibi no. & ff. ſi cer. pet. l. quidā, hoc nō patit, nec ęqtas ſuadet, vt ex pſumptione rei in futurum probādę tollat aduerſario actio, vel exceptio reſultās ex re iudicata potiſſimè; qa poſſet minor aduerſus rē iudic. reſtitutus, poſtea nō experiri, ſed differre. & reus reperiret eluſus, ꝙ nō eſt veri ſiſe eū facturū, ſi añ reſtitutionē plenè probaſſet, ſciēs, ꝙ hę ꝓbationes velut plenarię & ꝓfectę fidē facerēt in alio iudicio. Coſtat aūt ꝙ talib. fraudatorijs dilationibus, vel fruſtrationib. lex occurrit, vt in auth. q ſemel. ꝗ. quo. & qñ iud. & in corp. vñ ſumit. ꝑterea ſi qñ ad lapſum termini dūtaxat reſtō petit, ſummaria cognitio, & pſumptiua probatio ſufficit, nōne, & ſi nō tñ ad lapſum termini, ſed ēt aduerſus rē iudic. poſtea ſequutā, & ſic aduerſus vtrūq; petatur reſtitutio, euidentior & perfectior debet eſſe probatio, q̃ qñ aduerſus primum tm̃. certē ſic. cum duo ſint fortiora vno. Itē qa maius eſt tūc periculū, ideo cautius agendū, vt ff. de Carb. edi. l. 3. §. duæ. Prēterea ſi dūtaxat aduerſus rē iudicatā petijt ſe reſtitui, ex, ꝓductis in cauſa principali ipſe habet probare iudicē pro eo debuiſſe proferre ſniam, vt ſ. dixi. & hæc probatio eſt plena & perfecta; ergo & tunc quia cōpetit aduerſus vtrūq;, debet probare plenè, ꝙ ex producēdis, & probādis erit in caſu victorię. vt ſit, qd eſt neceſſe in facto, ſit opportunū ēt in fiendo. Nō obſtāt ea, q̃ de actione ad exhibendū allegant; qa ibi de modico ꝗ iudicio tractat. nec actio illa eſt reſciſſoria alicuius iudicati, nec alicuius geſti cū aduerſario, vt eſt hic, & hoc cū reſtitutio petit ꝓ ꝓ lęſionem iudiciariā. ſi nautē extra iudiciariā, vide gl. & i bi dicā, ꝗ. qui, & aduer. quos, l. j. † Quæro cū Bar. minor egit ꝗ tutorē ad vnā ſpeciē,
10 rōne cuius ēt vſuras iudicis officio petere potuit, quas nō petijt, fuit tutor ꝓdēnatus in ſorte, ꝓ ꝓ ꝙ expirat officiū ſup vſuris petendis, nec poſſet agi primæua ob illā omiſſionē accelſorij vſurarū, vt l. 4. ſm cōem intelm ꝗ. depoſiti. & patet in fi. in l. ſi cū tibi, ꝗ. de iud. Dubitat modò, an reſtitutionē aduerſus ſniam petere poſſit, vt ſic primęua agat ad ſortē, & iudicis officio petat vſuras, & dicit ipſe, ꝙ ſic per iſtā l. addens, ꝙ hæc l. per illas ll. exēplificari poſſet.

LEX II.

1 *Minor reſtituitur contra ſententiam latam ſuper patria poteſtate.*
2 *Venire contra factum ſuum nullum quis poteſt. & nu. 3.*
4 *Filius qualiter emancipatum ſe probabit.*
5 *Præſes aduerſus proconſulis ſententiam non reſtituet.*

1 **Si cū pater.** Caſus. † Filius minor xxv. ann. pōt reſtitui aduerſus ſniam pro patre latā ſuper patria ptāte. h. d. Ibi, pronūciate. dic, & valuit iudiciū: quia cū auth. cum agitat. debet. n. curator dari ei, de cuius ſtatu dubitat, vt ꝗ. de pet. hær. l. ſi pīs. No. ꝙ in libello ſuo quis pōt facere mentionē de defenſionib. rei, & de replicationibus ipſius actoris, qd not. pro eo, qui fecit pactū de nō petēdo, & poſtea recepit pactū de petēdo, vt de oībus poſſit dicere in libello, de quo dixi §. de pac. l. pacta no
2 uiſſima. † Itē no. ꝙ quis pōt venire ꝗ factum ſuū, qd eſt ipſo iure nullū. Itē, ꝙ eſſe emancipatū eſt vtile, nō damnū, ideo ex ſnia pro patria ptāte lata filius dī eſſe lęſus. aſs nō daret reſtitutio, vt ff. de iureiu. l. nā, & poſtea. §. ſi minor. hinc eſt, ꝙ emācipator dī beneficiū filio ꝓferre, vt ꝗ. de bo. q lib. l. cū oportet, §. cū autē. Itē opi. ꝙ pī nō debuerit obtinere: qa ꝗ factū ſuū nō potuit venire, vt ff. de adop. l. poſt mortē. Sol, duob. modis, vt in gl. & ſecda vera. Vel tertio ſm Pet. hic filio viuēte, ibi iā mortuo. Hęc ſol, cōiter nō tenet p l. qd ꝓſtitutū, ꝗ. ne de ſta. defun. & p l. ſi deceſſit, ff. de Carbo. edi. in quibus poſt mortē defuncti q̃rit de emācipatione, quare tene ꝓcedentem. Vel latius ſm Iac. Butrig. & Cy. hic in addit. ad Dñm meū. cum quærit, an pater venire poſſit ꝗ emancipationē a ſe factam. Aut fuit ſoleniter, & legitimè facta, & non pōt, niſi ex cauſa, vt ff. de adopt. l. qui liberatus. Aut fuit minus ſoleniter facta: & tunc, aut patri obiicitur factum ſuum tm̃, Aut curſus tpis tm̃. Aut vtrunque. Primo caſu ꝗuenire poteſt, vt hic, & l. ab ea parte, ff. de proba. & Secdo caſu, aut curſus tpis eſt ſufficiens ad inducendū ꝓſcriptionē exiſtentiæ ſui iuris. vt, quia in quaſi poſſeſſione ſui iu-
a ris ſtetit filius ſpacio xx. ann, [a] tūc ꝗuenire nō poſſit, non tñ rōne facti ſui: quia non allegat, q̃ rōne ꝓſcriptionis, arg. ꝗ. de ꝓſcr. q̃ pro lib. l. 2. & ꝗ. de pat. pot. l. j. cū ibi not. Tertio caſu ſufficiunt x. anni vnā cū facto allegato, vt d. l. j. cū ibi not. ſm primā opin. & ita debet intelligi d. l. poſt mortē. Sed hic vertitur vnū dubiū, quid ſit actū allegatur, & quaſio poſſeſſio exiſtētiæ ſui iuris per decennii, & hoc ſecundū probat, non primū: an obtinere debeat filius, vel pī. & dixit Iac. Butt. ꝙ filius: quia probato hoc ſecdo, ꝓſumit eman cipatio, allegat l. cū de in rē verſo, ff. de vſur. & arg. eorū quę not. in l. ſi certis annis, §. de pact. In ꝗrium facit, quia ex quo factum
b non probatur, fuiſſe non creditur. [b] argu. ff. de ꝗhen. empt. l. in le. cū ſimil. Itē, quia fruſtra lex requireret xx. ann. ad eius ꝓſcriptionē, vt dixi. ſed pro rñſione vide, quod ſcripſi in d. l. ſi certis annis.
3 Et hoc de ꝗrijs emancipationē dūtaxat ꝓcernentibus. † Sed pro generali, quo quæritur, an quis poſſit venire ꝗ factum ſuum, dic aut factum eſt ſui nā per facientē ſui reuocabile, & poteſt, vt l. j. §. de ſacroſ. eccl. & ff. de cond. ob cau. l. ſi pecuniā, & depoſiti. p to. Aut non eſt reuocabile ſui nā. & tunc, aut uult venire ꝗ nomine alieno, & poteſt, vt ff. de lib. cau. l. j. & §. de ſacroſ. eccl. l. iubemus, §. ſanè. ſm vnam lect. Aut nomine proprio, & tunc aut factum eſt ſm l. aut ꝗ. l. aut præter. Primo caſu regula eſt, ꝙ non poteſt, vt ꝗ. de act. & obl. l. ſicut. fallit in caſibus ibi no. Secundo caſu ꝗuenire pōt, ſed eo modo, & reſpectu, quo lex permittit, vt l. nō dubiū, §. de

ADDITIONES.

2 ¶Spacio xx. ann. Adde D. Fran. de Are. hic, ſed quando quis gerit ſe pro patre, patre ſciente, & patiente quantum tempus requiratur d. ipſe eſſe uidere, per not. per Bal. hic. & in l. 3. ad Maced.

b † Non creditur. quia quilibet præſumitur eſſe in poteſtate patris, niſi probetur emancipatus. l. nec emancipati. & ibi Ang. infra de col. eman. nam eſt quid facti, & factum non præſumitur, niſi probetur. l. libello, §. factæ. ff. de rapto. Sufficit tamen ſecundum Ange. probare, ꝙ diu ſe geſſit pro homine ſui iuris, & contraxit patiente patre per l. 3. ff. ad Maced. quia filius præſcribit ſpacio xx. ann. contra patrem exiſtentiam ſui iuris, ſicut ſervus, qui tanto tempore moratus eſt in libertate, vt per gl. & Cy. in l. j. infra de pat. poteſt.

§. de leg. cum ibi no. Tertio caſu, aut q̃ritur in his, q̃ nō poſſunt tpe validari, vt ſunt obligationes; & tunc contrauenire pōt. patet in pacto nudo, §. de pac. l. ſi certis an. aut in his, quæ curſu tpis vali dantur, vt eſt emācipatio minus ſolēnis; & tūc dic vt §. in ea. dixi qa aut factū curſu tpis roborat &c. Sed contra prædicta ab extra op. ꝙ nec x. anni poſt emancipationē, nec. xx. ſine emancipatione requirant. ſed ſufficit ꝙ publice ſic credat, qa ſic cōtrahat, ſic muneribus ſungat, vt l. j. ff. ad mace. & l. 2. ad maced. Sol. ꝙ ꝑdicta locū habēt q̃tū ad ꝓſcribendum ſe in libertate. ꝗria vero loquūtur quo ad validationem corū, q̃ cū his celebrant, nā tūc error cōis facit valere, qd alias non valeret, vt ibi, & l. Barbarius. ff. de offic. ꝗ
4 to. † Quæro iuxta hæc, ſi filius vult probare, ꝙ ipſe ſe geſſit, ꝓ emācipato ſpacio. x. vel xx. an. ſm diſtinctionē. §. poſitā. qd hēbit ipſe probare. dico ꝙ ipſe hēt probare, ꝙ ipſe dicto tpe exercuit actus emancipatis, vel exiſtētib. ſui iuris duntaxat ꝓuenientes, vt ſunt actus teſtandi, mutuum recipiendi, in iudicio ꝓ ſe exiſtēdi, de bonis per eum q̃ ſitus pro libito diſponendi, & ſimilia, ut patet in d. l. 3. ff. ad mace. p actus ergo indifferentes, q ita cōueniunt exiſtenti in poteſtate, ſicut emācipato, nō eſſet bona ꝓbatio. facit qd no.
5 Inn. in c. extra. de reſti. ſpo. c. ex parte. † Reuertor ad gl. & op. ꝙ ꝑſes non poſſit reſtituere aduerſus ſniam procōſulis, cū minor nō reſtituat aduerſus ſniam maioris, vt ff. eo. l. præfecta, & l. minor. Solu. vt gl. vel dic ꝙ præſes hic non reſtituit ex ordinaria iuriſdictione, ſed forte ex principis delegatione. Op. ꝙ filius nō reſtituatur aduerſus patrē, vt ꝗ. q & aduer. quos. l. fi. Sol. pluribus modis, vt in gl. & illa vera, qd ſpāle ſit in cā ſtatus ꝓp maioritarē ꝗiudicij.

LEX III.

1 *Princeps ſolus reſtituit aduerſus principis ſententiam. & nu. 2.*
3 *Inferior, an poſſit de ſententię ſuperioris nullitate cognoſcere.*
4 *Superior, an cognoſcere poſſit de ſententia inferioris.*

Aduerſus. Primo denegat. ſecundo permittit. ſecunda
1 do ratio. Caſus. † Aduerſus ſententiam vicarij vel delegati princi
a pis ſolus princeps [a] reſtituit. h. d. Op. ꝙ non princeps, ſed alij inferiores ab eo cognoſcant de ſentētia delegati a principe. vt in Aut. de ap. §. fi. Solu. aliud in cauſa appellationis, vt ibi. aliud reſtitutionis, vt hic ſm gloſſ. Tu dic melius, quod idem eſt in vtraque, nam ſicut hic adit princeps, qui reſtituat, ita ibi ad principem appellatur qui ſententiam in melius reformet, vt ꝗ. q ꝓ ſua iuriſ. l. j. & ſicut ibi cognitio cauſæ quibuſdā iudicibus ad hoc deputatis per principem cōmittitur, propter occupationes varias, quas prince-
2 ps habet, ita & cā reſtōnis. † Op. ꝙ non ſolus princeps, imo, & ipſe delegatus poſſit, vt ꝗ. vbi, & apud quos. l. fi. R ñ. q. ſm quoſdā, ꝙ hæc l. i hac parte eſt correcta p illā. & hāc opi. tenet gl. ff. de mi. l. minor aūt. §. idem imperator. & ꝗ. vbi, & apud quē. l. j. Et ſimiliter Pe. per d. l. fi. & etiam per talem rōnem, quia mandatum procuratoris, & delegati æquiparantur, vt ff. de iuriſdi. om. iud. l. moræ, ſed qui cauſam committit procuratori, videtur dare ei prātē petendi, & recipiendi reſtōnem, vt ff. de procurat. l. qui proprio. §. item quæritur. ergo & in delegato dicendū eſt, vt videatur ei data ptās reſtituendi, & reſtōnis iudicium coram eo exercendi. Sed contrarium tenet Iac. Bu. & communiter doc. per iſtum text. qui dicit ſolus princeps, & ſic cæteros excludit. Et per tex. in d. §. imperator, qui dicit ab alio non fiet reſtō, niſi a principe. Itē qa lata ſnia delegati officium eſt finitum. vt l. iudex. ff. de re iudi. igitur vt priuatus nil debet poſſe. l. priuatorū. ꝗ. de iuriſdom. iu. Itē qa ſi lata eſt ſnia, quæ eſt ipſo iure nulla, ampliⁿ nō cognoſcit, vt ꝗ. quomodo, & qñ iud. l. ſi vt proponis. fortius nō recognoſcet, ſeu multominus, vbi eſt aliqua. Ad rōnē Pe. rñ. ꝙ falſa eſt, nā ꝓcuratori ſimplici non dī data ptās petendi reſtitutionem in integrū ſine ſpāli mandato, vt ꝗ. etiam per procuratorem cā in integ. reſt. & c. niſi aliter cām, ꝓſequi non poſſet. & ſic aduerſus incidentia, vt ibi dicā. nec §. q̃ritur. ꝗdicit, cū ibi minor ſit ille, qui reſtōnē petit, ꝓcurator vero patiat, & ſic ibi paſſiue. Ad l. vltim. ꝗ. vbi & apud quos. R ñ. ꝙ ibi aduerſus interlocutoriā ab eo latā reſtituit, & nimirum qui eius officiū, & iuriſdictio adhuc durat, ſed non aduerſus diffinitiuā, vt hic, niſi ſibi ſpāliter eſſet cōmiſſum. & ita etiam poſſet intelligi. l. illa, & hæc veritas, & hoc in ſnia delegati. In ſnia vero vicarij dicēdū, aut de ſnia vicarij ex cōmiſſione ſpāli illius cauſę, & idem, qd in præcedenti, qa ꝓ delegato hī, aut de ſnia lata vigore ordinarię iuriſ. ſibi in vicariatu cōceſſa, vt videmus in iſtis vica rijs papę per ſingulas ciuitates, & tunc aduerſus ſniam ſuā reſti-
3 tuere poteſt, vt quilibet ordinarius. † Quæro ab extra, an inferior de nullitate ſniæ ſuperioris poſſit cognoſcere. dic ſm Iac. But. aut per viam principalis petitionis, & nō pōt, ſicut nec reſtituere, vt hic. nam ille pōt tollere, qui, & declarare, & ecōtra. ar. l. j. & fi. §. de legi. aut ꝓ viam incidentis, puta exceptionis, & tunc poteſt. nam tūc q iuriſdictionē nō habet, illam conſequitur. vt ꝗ. de iud. l. quo
4 ties. † Quæro cā, an ſuperior cognoſcere poſſit principaliter de nullitate ſniæ inferioris, dic ꝙ ſic, ut l. abſentem. ꝗ. de accu. & hoc in nullitate diffinitiuę, nō interlocutoriæ, quia illa nō pōt ꝓ ſe mouēri eorū ſuperiore, ut ext. de app. c. dilecto. & ita ibi no. Inn. Quod limita, niſi inferior ſit delegatus, qa tunc poteſt delegans cognoſcere de nullitate etiam per uiam ſimplicis querelæ, ut ff. qui ſatiſd. cog. arbitro, & l. ſi ab arbitro. & in qualibet earum no.

ADDITIO.

2 ¶Solus princeps. Adde quod Bal. ex hoc infert, quod ſtante conſtitutione legati quod appellatio nō intelligatur deferta, licet apoſtoli non fuerint petiti, & legatus a papa in terra iuriſdi. ſuæ protulerit ſentētiam, a qua fuerit appellatū, non tamen fuerunt apoſtoli petiti, quod appellatio dicitur deferta, quia conſtitutio inferioris non obſtat delegato principis.

LEX IIII.

1 *Sententia contra minorem indefenſum reſcinditur. & nu. 4.*
2 *Sententia in adultum lata quando valeat.*
3 *Adulti geſta curatorem non habentis quando valeant.*
4 *Interlocutoria contra minorem ferri quando poſſit.*
5 *Snia contra minorē, an valeat vbi in principio fuit tutor, & poſte : deſit eſſe.*
6 *Sententia, an valeat, vbi tutor fuit in lis. conte. ſed poſtea debitum confeſſus fuit.*
7 *Sententia an valeat in qua minor primo non fuit defenſus, ſed poſtmodum tutor ei affuit.*
8 *Sententia, an valeat, quando pupillus iudicium incepit, quod non ipſe, ſed tutor proſecutus eſt.*
9 *Sententia lata pro minore indefenſo, an valeat.*

a **Cum, & minores.** [a] Diuiditur in duas, qa primo, qñ ſnia lata cōtra minorē inde
1 fenſum. ſecdo qñ ꝗ defenſum. ſecda ibi, nā ſi iuſta. Secda ſubdiuidit in duas, quia primo; qñ fuit defenſus per tu. uel cur. ſecdo quādo per legitimum procuratorem. ſecunda ibi. eodem modo. uel ſi
1 uis potes diuidere in tres partes, vt patet ex prędictis. Caſus. † Sententia diffinitiua contra minorem in defenſum eſt aliqua, ſed per reſtitutionem reſcindenda. h. d. No. ꝙ idē ſtatuitur in procuratore legitime ordinato, quod in tutore, & curatore. Op. ꝙ hæc l. in prin. ſit de indubitabili. contra. l. qd Labeo. ff. de car. edi. nemini enim dubium debuit eſſe, ꝙ ſnia lata lite non cōt. eſt ipſo iure nulla, ut l. fi. §. fi. ꝗ. de tēp. ap. Sol. vt gl. j. ſ. ꝙ hic fuit lis cōte. cū ipſis minoribus. uerum quia tu. uel cu. nō interuenit, ſententia eſt nulla, ut in j. & 2. gl. Vel opp. ꝙ tex. implicet cōtra dictiōnē, qa primo dicit minores fuiſſe indefenſos. poſtea in ſecdo rñ. q uenit ꝓtinuatiue ad primū ſupponit, qd ipſi ſeipſos defenderūt, ergo &c. Sol. ꝙ u erum eſt, ꝙ in utroq; rñ. ſe defenderūt, ſed primo ꝓ ſeipſos, ita ꝙ nō ab alio. in ſecundo ꝓ ſeipſos ꝓ tu. & cura. q aſtiterūt
2 eis. † Op. 2. ꝙ imo ſententia ualeat contra adultum, ex quo lis ſecum fuit cōteſt. qa ei ſuę rei defenſio cōmittit, ut ff. ex quib. cau. in poſ. ea. l. hoc autem. §. fi. Sol. ſm aliquos, ꝙ ibi in adulto curatorē nō habente, quo caſu ualeret ſnia cōtra eum lata, hic in habēte curatorē, quo caſu ꝗ eū lata nō ualet, quia pupillo æqparat, ut l. ſi curatorē. §. de in inte. reſt. hac reprobo, qa ſi cura nō hēat, nō pōt eſſe in iudicio ſaltē cōuentus. ſed dēt ſibi petere curatorem dari, ut ꝗ. qui da. tu. poſ. l. uniuerſis. & inſt. de cu. §. fi. & ſic nō ualet ſententia cōtra eum lata. & hoc, ꝓbat clare in l. acta. §. fi. ff. de re iud. li cet glo. dicat, ꝙ lege non cauetur. Sol. ergo ꝗriū ꝙ tex. ille, q dicit ꝙ defenſionem rerū ſuarū hēt, dēt intelligi cū aut. cu. & eſt expe
3 dita gl. uſq; ad uer. & eſt ſpālc. † Op. tunc 3. ꝙ geſta ab adulto curatorem non habente ualeant, ut l. ſi curatorē. §. de in inte. reſtit. l. neceſſarijs. ff. de acq. hę. Sol. ꝙ ll. illę loquuntur in actibus extraiudicialib. nos uero in iudicialib. in quib. minores nō habēt legitimam perſonam, ut d. l. acta. & ꝗ. qui legi. perſo. p rot. ideo diffinitiua contra eos indefenſos ferri non pōt, ut hic. & hoc uult glo.
4 uſq; ad uer. item in iudicijs. † Opp. 4. qd imo ꝗ minorem indefenſum ferat ſnia, ut ff. ex quib. cau. in poſ. ea. l. apud iu. §. fi. Solu. qd diffinitiua ferri non pōt, ut hic. & d. l. acta. Sed interlocutoria de mittendo ex primo decreto ſic, tam contra pupillū, q̃ contra adultum. ſed & venditionem non patitur pupillus, licet adultus, ſicut ff. de bo. auto. iud. poſ. l. fi minor. pro graui tamen damno tunc adultus reſtitueretur, ut ibi no. Sed attēde, quod alibi gl. tenent, quod pupillus patiatur uenditionem, ſi expediat ei, quia debitū ſit ſub grauioribus uſuris. & ita no. glo. ſi non expedierit in prin. ff. de bo. auto. iud. poſ. & in l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex qui. cau. I poſſ. & ibi uidetur tex. Differt ergo in hoc pupillus ab adulto, quia adultus indiſtincte patitur uenditionem, ut d. l. ſi minor. pupillus autem ita demum, ſi ei expedierit, nō alias. & ita teneas. nā indu cta in fauorē, ſi ſecus diceret, retorquerent in læſionē ꝗ. l. qd fauo
5 re. §. de leg. † Sed extra op. ꝗ gl. & v. qd interlocutoria ꝗ minorem
b ferri nō poſſit. [b] ut l. ſi pſes. ꝗ. quo, & qñ iu. Sol. qd interlocutoria de mittēdo ferri pōt, qa illa in abſentem, & cōtumacē tm̃ ferī, ſed interlocutoria, q̃ ferī in ꝓſentē ferri nō pōt, ut in ꝗrio. Vel ibi de interlocutoria, q̃ hēt uim diffinitiuę. & idē dico eā de diffinitiua, q̃ hēt uim interlocutoriæ, ut qñ eſt appellatū ab interlocutoria, & iudex appellationis, pnūciat male appellatū, & bñ iudicatū, nā hæc ſnia diffinitiua ē quo ad iudicē, ſed iterlocutoria quo ad ptē. ar. l, itra utile. ff. de mi. hāc nō patit minor idefenſus. ar. d. l. ſi pſes.

Item

ADDITIONES.

a ¶Cum & minores. Adde l. ſi præſes. & ibi doc. infra qūo, & quando iu. Bar. in l. i. infra. de confeſ. ver. & eſt hic vnus. vbi dicit ſecus in confeſsione l. contra pupillum. & l. acta, §. fi. ff. de re iud.

b Interlocutoria contra minorem ferri nō poſſit. adde de hoc Bal. in auth. hodie. de iura. cal Pau. de Leaza. c. finem litibus extra de do. & contu. gl. in cle. cum a repulſione. extra. de app. & Pau. de Ca. conſi. 26. & an minor patiatur præceptum guarentigiæ, vide per Bal. in addi. ad Spe. in tit. de app.

Item op.ab extra, & vj. q̃ diffinitiua possit ferri in minorem per seipsum defensum. vt ĩ.qui leg. perso.l. momentaneæ, & ĩ. si de mo.pos.fu.ap.l.i.Sol.fallit in diffinitiua lata in pos.momentanea,
6 vt ibi:quia ltimã personam habet standi tunc in iudicio. †Quæro
a iuxta hoc,gd si tu.vel cu.fuit in exordio.i. in prin.[a] & sic fuit lit. contesta.sed postea destitit,quia amplius in processu non fuit, postea contra minorem est lata sententia, an valeat. Et arguit gl.q̃ non,ar.l.quamuis.ĩ.de adul.Sed ista potius concludit ad oppositum,vel nil facit,quia ibi sententia absente lata fuit. Contrarium postea determinat gl. per d.l.si præses. a ꝓtrario sensu.nã ibi ideo non valet:quia destituti erant auxilio curatorũ,& sic ibi cur.desierant esse,q̃ mortui, vel remoti, vt ibi no. In casu aũt nr̃o extrabant adhuc,licet in ꝓcessu nõ fuerint. & ita dicit gl. & ꝓ ea facit ff.de mi.l.minor.xxv.ann.ob omissam allegationẽ.Sed Ia. Bu.dixit indistincte sniam isto casu nõ valere,nec esse curãdũ,an mortui, vel remoti fuerunt,an viuentes in ꝓcessu nõ defenderũt, vt sentit gl.in d.l.si ꝑses.q̃ huic vr̃ ꝛ,& cũ ea vr̃ cõcor.Bar.in l. cõtra pupillũ.ff.de re iud.& Pet.& idẽ tenuit,vt refert Cy.& ꝓ hac parte facit primo,quia paria sunt nõ esse, vel nõ apparere.l.in legẽ. ff.de ꝛh.emp.& ff.de testa.tu.l.duo sunt Titij.vel nõ esse,& nolle, vt ĩ.de cad.tol.l.j.§.cũ aũt.& sic distinctio gl. non bona.Sed a pro hac parte facit.d.l.si ꝑses.in rõne sua, attẽta implicatiua ẽt,ibi posita.Itẽ,ga vtroq;mõ dicunt destituti auxilio curatorũ. sic ibi vr̃ casus,ꝓ illa gl.ꝛ istã.Et pro hoc facit ẽt,ga ita mediũ iudicij consistit i substãtia ꝓbationũ, & pars formalis iudicij sicut principiũ. vt l.prolatã.cũ ibi no.ĩ.de sen.Et ideo sicut principium vitiosum vitiat,vt in seq.q.dicã,sic,& mediũ.Itẽ.pro hac parte facit gl.de ꝓcu.l.eum q. Ad l.minor aduersus omissam.R.ñ.q̃ interdum in ꝓcessu iudicij oia sunt solenniter acta,ga ꝑsonæ citandæ fuerunt legitime citatæ,& eis legitime comparentibus dilationes ad ꝓbandũ legitime assignatæ.Sed ĩ.eas nihil probauerunt, & postea eis legitime citatis lata est sniã cõtra ipsos minores,& tũc valet sniã. sed ꝓp probationem omissam põt peti restitutio, vt ibi: & idẽ si nondũ esset lata sniã,vt ibi,vt hæc latius declaraui.ŝ.eo.l.j.Interdũ post lit.cõtest.citationes legitimæ,& dilationũ assignatio nõ ꝓcesserũt;& tũc non valet sniã.vt l.ea.ĩ.qũo,& qñ iu.Interdum citationes legitimæ,ꝓcesserunt,& alia a iure req̃sita:sed ad defensionẽ tu.vel cu.vel alia legitima ꝑsona nõ cõparet,sed minor solꝰ, cui terminus,vel dilatio assignat ad ꝓbãdũ.vel ẽt nullus ꝓ eo cõparet,sed parti aduersæ dilatio assignat,& tũc stat dubiũ hui⁹ qõnis,& vr̃.q̃ opi.Iac.Bu. tũc procedit per ll.& iura,supra alle.Nam verum est dicere,q̃ est indefensus.ergo,&c.vt hic in princ.& d.l. acta. in fin.Et vltra prædicta facit, quia d.l.acta.§.fina. & hic cum simi.aliquid speciale voluerunt inducere in fauorem minorum, qd̃ non est in maiorib.sed ꝓstat,q̃ lit.cõtest.cũ maiore,eo postea lt̃me citato ad oẽs actus iudiciarios sequentes,tenet sniã q̃tũcũq;nullus ꝓ eo,nec ipse cõparuerit,licet ꝓ legitimã absentiam restõ det,vt ŝ.de ꝓcu.l.q absente.fm vnã lec.& l.fi.ff.de in inte.rest. ergo,vt aliq d ispãle sit in minore, in casu isto dicemus sniam nul-
7 lã.& ita teneo.†Quæro nũc cũ gl.in ver.idẽ dico.licet gl.mihi videat in se corrupta.qd si tutor fuit lit.ꝓte. sed postea in positionibus fuit debitũ ꝓfessus,& postea nõ citatus, sed minor cũ curatore,an valeat sniã,dicit gl.q̃ sic. hãc qõnẽ intelligo, q̃ pupillus factus fuit adultus,& cũ auth.cura.fuit ꝓsecutus,licet cãæ post pubertatẽ tutor deãt adesse, donec rõnẽ curatori reddiderit. vt ĩ.vt
8 cãæ post puber.adsi.tu.l.j.†Quæro cũ gl.qd si in prĩ.nõ fuit defensus minor ꝓ tu.vel cu.sed ꝓ seipsum fuit litẽ cõte.sed postea ĩ,ꝓcessu assuit tutor,vel cu.ꝓtinue adeo, q̃ postea oia,ꝓcesserũt legitime an tenebit,ꝓcessus,& sniã secuta.dicit gl.q̃ nõ, ga lit.conte. non tenuit,ga cũ minus ltĩma ꝑsona facta, vt l.momentanea.ĩ.q da.tut.po.l.in vniuersis.& sic cũ iudicũ nõ hẽat fundmñ,oia inde secuta sunt nulla. Ex ꝑdictis possumus ꝓcludere principaliter.iii.videlicet,aut minor nullo tpe fuit defensus legitime, gã nec in prĩ. nec in medio,nec in fi.& sniã est nulla,& totus ꝓcessus,vt hic in j. rñ. Aut omni tpe legitime defensus,licet nõ ꝓbauerit,qd̃ potuit, & valet sniã,sed dat restitutio, vt hic in ij.respon. & q̃ tunc hẽat probare,dixi.ŝ.l.j.q̃ vide. Aut nõ fuit defensus in prin. sed postea sic,& nihil valet qd̃ actũ est, & ꝓ ꝓñs nec sniã, vt hic in gl. in fin. Aut fuit defensus in prin.sed nõ postea,& isto casu sic distinguo, ga aut non fuit defensus,ga tu.vel cu.decesserũt, & nõ fuerũt alij dati.& tũc,ꝓcessus sequẽs nõ tenet,nec sniã,vt l.si ꝑses.ĩ.qũo,& qñ iu,& hic gl.aut nõ fuit defensus ex eo,ga tu.vel cur. citati non fuerũt,& res clara est,ga nõ valet sniã,vt l.ea q̃.ĩ.qũo, & qñ iud. Aut nõ fuit defensus,ga tu.vel cur.legitime citatus cõtumax fuit vere,ficte,& sic amplius in cã nõ fuit. & tũc gcqd dicat hæc glo. Ego sto cũ Pe.Iac.Bu.& Bar.vt sniã nõ valeat rõnibus,& iuribus q̃.ŝ.allegaui.& ꝓ hoc gl.in d.l.si ꝑses. & hoc qñ nullo mõ postea fuit defensus.Si aũt sicut in prĩ. ita & postea i medijs cãæ fuit defensus,sed nõ i fi.ga nõ tẽpore snie.& tũc distingue eo mõ,quia aut ex defectu citationũ,& nõ valet sniã,vt d.l.ea q̃.aut ex defectu ꝓtumaciæ,& valet,vt ibi.Et ratio,cur secus,dixi in ꝑce.q̃ contumax fuit in medijs causæ, ga tunc proprie ad defensionẽ citat;cũ tunc debeãt fieri probationes, & defensiones, sed qñ est ꝓtumax in fi.iam est conclusum in causa,& cognitũ de ea, & sic ex actitatis est ferenda sententia, vnde contumax non dicitur proprie pupillũ indefensum relinquere, sed potius ad sententiam audiendã nõ venire in Aut.ex defectu mortis,vel infirmitatis tut.vel cur.& nõ valet,vt d.l.præses.& ff.de re iu.l.quæsitũ.cũ ibi no. & in d.l.ea quæ.& tũc est rõ,ga est defectus in obiecto,in quo dirigitur citatio.& hoc verũ, nisi minor cum aut.tu. vel cu. nõui cõparuit, vt
9 hic in gl.ver.idem dico.† Quæro ab extra,pupillus autoritate tutoris initiauit iudiciũ, postea pupillus non est prosecutus, sed so
b lus[b] tutor,& contra tu.iudicatũ, an valebit snia.& pupillum te-
10 neat,dic q̃ sic.tex.est notabilis in l.si ideo.ij.rñ.ff.de euic.†Quæro cum glo.quid si minor fuit in prin.indefensus,sed pro eo est sniã lata,an valebit.tenet gl.q̃ sic.Sed Iac.But.habuit in hoc singularẽ opi.videlicet vt l.nõ eo minus,q̃ gl.alleg.locũ hẽret,qñ cũ persona legitima lis fuit cont.vel cũ quasi legitima,vt cum procuratore licet minus solenniter constituto,quia exceptio procuratoria ante lit.cõt. debuit opponi.cum non fuit opposita tenet li. ꝓt. ideo nimirum,si licet totus alius processus fiat cum minore,valet in eius fauorem,sed vbi litis contes.esset facta cũ minore,tunc in quit ipse lit.conte.est ipso iure nulla.& ideo processus secutus,& snia esset ipso iure nulla,ga carent fundamento,& sic est perinde, ac si ad diffinitiuã esset deuẽtum absq; lit.cont. Sed hæc opi.cõter non tenetur,quia rõ posita in d.l.non eo minus.non considerauit,nisi exitũ.videlicet, an snia contineret fauorẽ minoris, vel non.Item rõ Ia.But.non est bona,qa non est verũ,q̃ procurator minus solenniter a minore constitutus non possit repelli a lit.ꝓte.vt dixi in d.l.nõ eo minus,& plenius in lia demum. in eod.tĩ. & sic a quocũq; ipsorum lis contes.eadẽ est rõ.Expedita prima parte.l.transeo ad secundam. & opp. q̃ nõ restituantur, nisi probent læsionem.vt ff.de iureiur.l.nam & postea.§.si minor. Sol.q̃ hæc fm illam.ideo gl.hic suppleuit probata læsione, quæ qualiter probetur,scripsi.ŝ.eo.l.j.Opp.de l.eum qui.ff.eo. Solũ. vt glo. q̃ ibi ideo minor non restituitur,quia non læditur,cum ex sentẽtia ibi non obligetur.hic non sunt alia.

ADDITIONES.

a †In princip.An sententia lata pro minore indefenso a principio litis sit nulla.vide canonistas in c.causam quæ.& ibi And.Barb.extra.de iud. & Ang. in l.fin.ĩ. qui legi.perso.

b †Sed solus si tutor. Adde vltra ea, quæ hic no.Barto. & Bald. eundem Bald.in l.si quando.ĩ.de testi.

LEX V.

1 *Sententia,quæ contra tutorem fertur, contra pupillum lata dicitur.*
2 *Restitui non potest qui communi iure tuetur.*
3 *Restitutio datur aduersus sententiam infra tempus appellandi.*

a 1 **In rem pupilli.** [a]†Casus. Sententia lata contra tutorem in causa pupillari dr̃ contra pupillũ lata.ideo pupillus põt restitutionẽ petere.h.d.Op. q̃ aduersus sniam latã ꝑ tutorẽ restitutio non detur pupillo,qa non est læsus ex ea,ergo &c.vt ff.de iureiu.l.nã postea.§.si minor.Sol.q̃ hic lata est in re pupillari, & sic læditur,secus si in re tutoris,ꝑria,ga tũc nõ restituerẽt,vt dicit prima gl.Opp.ad idẽ de l.si tutor.ĩ.in gbus cau.in inte.resti.nõ est necesꝛ.Sol.hic tutor fuit legitime iudicio,ibi minus legitime; qa antequam posset administrare, & sic ibi in sententia non lædit pupillũ,hic sic.Op. ad idẽ de l.eũ q. ff.eo.Sol.eo.modo s.q̃ ibi minor ex sniã nõ lædit,licet ex cã pupilari lata, qa ibi nullus eius administrator interuenit,sed q dã q se sponte liti obtulit;vnde cum in illius bonis,& nõ pupilli fiat executio,ibi pupillo non datur restitutio.hic vero tutor,vel curator eius fuit in iudicio, & in bonis minoris fieret executio, iõ ei dat
1 restitutio.Quero modo ad quid restituatur,qa tutus iure cõi non põt restitui.vt l.in causæ.la 2.ff.eo.sed minor põt de iure communi appellare.ergo &c.Quidam antiqui confitentes,q̃ si appellare posset restitutionem non haberet,dicebãt,q̃ hic tempora appellandi transiuerant.ideo hic restituebatur, & ad appellandum tantum,vt prius ante cursum temporis poterãt & subiungebãt isti, quia hodie tempora minoribus non currunt.vt l.fin.ĩ.in quibus cau.in integ.restit.non est necesꝛ.& sic iure communi possunt appellare,ga restitutio nõ est necessaria.& per ꝓsequens.l.ista,& cõ similes sunt correctæ.Sed isti in omnibus male dicunt. primo in eo quod dicunt,q̃ si appellari posset, restitutio locum non haberet,quia illud falsum,vt per totum hunc titu.probatur in quo dicitur,q̃ aduersus rem iudicatam restitutio datur, quæ nunq̃ fm
b illorum opi.dareẽ.Non ob.l.in causæ.[b] quia locum hẽt vbi restitutionẽ non subueniret plenius,q̃ per remedium ordinarium, sed hic plenius subuenitur,ga ad tota causam restituit q̃ est minori vtilius,q̃ appellare.vt ĩ.si sepi.in integ.re.po.l.j.& dixi.ŝ.eo.l. j.& ita dicit gl.& notabiliter.Secundo dixerunt male in alio, dũ dixerunt,q̃ tempora appellationũ hodie ipso iure non currũt,ga falsum est,vt ĩ.de iud.l.,pperandum.§.fi.& in Auth.de hær.& fal. §.pupillus,& ita dicit glo.Sed ab hoc secundo defendit Iac.But.

cos

ADDITIONES.

a †In rem pupilli.And.Barb.in apost.ad Bar.hic in prima apost.colligit hoc quod appellatione pendente potest peti in inte.resti.& ita no.Arch.lxxxvi.diff.ꝛe ligiosum.& hoc ẽt dicebat d.Flor.hic. & allegauit.ĩ.ĩ. de appel. & facit quia poterat peti in principali causa.l.imperator.§.postquam. vt le. no.cau.

b ¶Non ob.l.in causæ.Adde do.Fran.de Are.hic,quem vide.

cos dicens, q̃ leges prædictæ loquuntur in instantia causæ principalis,in qua nihil de iure suo deperit pupillo.hic in tpe appellationis, quo trãsacto remanet snia prima ualida ꝑ minorẽ,& ideo dicendum est fm eũ non currere per rationem positam in d.l.fi. Ad §.pupillus.Rñ.q̃ in quodã casu fauorabili,& vltimæ uolũtatis loquitur.hoc idẽ tenuit Pe.vt no.Cy.ĩ.si sepi.in inte.rest.po.l.i.Sed salua eorũ reuerentia gl.melius dicit,& casus est pro ea in Auth. de ap. & in utroq; tpe.ŝ.fi. col.4.& operatur autoritas iudiciorũ.
3 † Concludo ergo cum gl.q̃ ĩ. tps appellandi põt aduersus sniam restitui : & si vult iure cõi põt appellare, & tpe illo transacto põt restitutionẽ petere,uel ad appellandũ,vel aduersus rem iudicatã, prout minor elegerit. Quero tunc,quid si curator adulti appellauit,sec hoc,non attẽto adultus aduersus sententiam vult restitui; an potest.dicit gl. q̃ sic.per l.si minoris.ff.de admi.tu.Saly.

Si aduersus venditionem. Tit. XXVIII.

LEX PRIMA.

1 *Minor iurans non contrauenire venditioni,an possit restitui.*
2 *Venire contra iuramentum suum,an quis possit.*

1 **SI minor.** † Casus.Contra uenditionem in se validam minori corporaliter iuranti de
2 nõ ꝛueniendo,non datur restitutio.h.d.Et no.tex.ibi, corporaliter,[a] quod idem est dicere,quod manu tactis scripturis.Opp.q̃ a tali iuro minor non excludatur, quasi non factum presente parte,argu.ff.de confes.l.certum,§.si quis absente. & potissime,quia alter alteri quærere stipulando, vel paciscendo non potest,ff.de uer.ob.l.stipulatio ista,§.alteri. Sol,ut in gl.q̃ hic iurauit emptori,non alteri,vt in ꝑrio.Et not.spãliter,q̃ hic de tabellione dicit.& quia gl.remittit.dic,ut statim in auth.dicam.Op. q̃ sacrẽ nihil noceat minori,ut l.non dubium.ŝ.de legi.Sol.primo fm Bulg.q̃ hic,qũ uenditio fuit solennis, & sic tenuit ꝛctus. ibi, qñ non tenuit.vnde ꝛctum ipso iure nullum nõ firmat iurm. Vel secundo fm Mar.q̃ ẽt hic ualidatur, si uenditio solennis nõ fuit,cum hæc l.indistincte loquatur.Ad l.non dubium.rñd.q̃ ibi in perpetũo prohibitis. Opi.Bul.est cõis,tum, quia non est absurdũ,vt una lex distinguatur per aliam.vt ĩ.de inof.do.l.vnica.& ff. de leg.l.nam & posteriores.Item quia hæc lex fm subiectam materiam debet intelligi.ff. loca.l.si uno. & sic cum simus in materia restitutionis,dẽt de tali iuro q̃ restitõnem excludat,non aũt nullitatem,vel eius cãm,hoc ẽt probant verba hic prolata.p q̃ imperator dicit,se non uelle esse autorem periurij, qd̃ esset,si restitõnẽ cõcederet,& rõ rõnis est,ga facilius tollunt iura spãlia,q̃ cõia,vt no. ĩ.gl.fi.Op.q̃ hodie ẽt ꝛctus nullus ualidet. ut i auth.facta, hic posita.fol.vt sequitur in gl.& plenius ibi dicã. Opp.q̃ iurm non impediat resti.in inte.vt ĩ.si mi.se ma.di.l.si alterius.So.vt in se.glo. q̃ hic corporaliter.ibi verbotenus iurauit.Itẽ si sup ætate,hic sup-
2 per ꝛctu.†Op.q̃ ꝑ iurm permittat ueniri, ut l.si falsis.ŝ.de transa. fol.trib.mo.vt in gl.& j.fol.vult,q̃ ibi dolus,& calumnia in agendo interuenerit, & sic transactio nulla, ut l.in summa.in princ.ff. de cõd.ind.& hęc sic intellecta est in se uera,sed talis calumnia nõ allegat ibi.Secundo vt differat a prima,vult, q̃ transactio ibi facta fuit in casu a l.prohibito.vt in casibus no.in l. transigere.ŝ.de transa.& ff.in eo.ti.l.cum ibi,ŝ.si prætor, & ratio est in fi.hæc diuinat, nec hoc allegatur in ꝑrio.Tertia sol.est uera.s. q̃ iurm tollit bñficium restitutionis concedendũ de iure spãli ratione ętatis,nõ cõcedẽdo de iure cõi,quia ẽt cuilibet maiori ratione falsitatis,ut ibi. Op.ab extra, q̃ ꝑ iurm ueniri possit.vt ĩ.de non nu.pe.l.fi. & ff.q̃ satisd.cog.l.fi.Solu.ibi iurm habet in se tacitam conditionem,hic nullam. Oppo.ad idem de l.nullum.ff.de obsequi. Sol.ibi sacramentum est contra pietatem & bonos mores. vt ibi patet. ideo non obligat,vt in c.non est obligatorium.de reg.iur.in 6. Opp.ad idem de l.fi.in prin.ff.qui, & a quib. Sol.ibi remittitur ab eo,cui impleri debuit.vñ merito restituitur, & non periurus efficit. qd̃ not.

ADDITIO.

a Corporaliter.Sed an necesse sit,q̃ sacrm corporaliter præstaretur, uide Bar.hic qui tenet,q̃ sic,tamen adde,quod fallit in Episcopis, qui non tenentur tangere euangelia, ut decidit Rota decisio 418.de iureiu.in antiquis, q̃q̃ ibi referat, q̃ Papa Gregorius xi. aliud uolebat de Episcopis, qui erant in curia Romana

LEX II.

1 *Iuramentum minoris pro maiori eum facit haberi.*
2 *Sacramentum,quod ui extorquetur,ipso iure annullatur.*
3 *Iuramentum vi extortum,an noceat.*
4 *Iuramentum de non reducendo laudata ad arbitrium boni viri, an valeat:*
5 *Iuramentum contractibus apponi solitum,quod dicatur.*
6 *Iurari verbotenus, an sufficiat.*
7 *Iuramentum,an requirat euangeliorum tactum.*
8 **Impubes iuramento non ligatur.*
9 *Mutus iuramento potest astringi.*
10 *Contractus ipso iure nullus quandoque validatur.*
11 *Contractus adulti absque curatore initus,an validerur beneficio ætatis.*
12 *Stipulatio,an possit dici contractus.*
13 *Iuramentum generale,an noceat.*
14 *Iuramentum generale factum extra iudicium,non obest iuranti.*
15 *Iurans non venire contra iudicium,an possit restitutionem petere.*
16 *Testamentum iuramento firmatum mutari non debet.*
17 *Iuramentum super distractu factum,an liget.*
18 *Iuramentum super re aliena factum,an astringat.*
19 *Iurare per procuratorem,an quis possit.*
20 *Minor iurans debet certioratus esse,ne non possit contrauenire.*
21 *Sacramenta quomodo constringantur.*
22 *Minor deceptus ultra medietatem iusti pretij,an possit contrauenire.*
23 *Sacramentum de non contraueniendo,quam exceptionem recipiat.*
24 *Actio an detur ex pacto nudo firmato iuramento.*
25 *Sacramentum,an sit personale.*
26 *Statuto ciuitatis cauetur, ne minores iuramento ligentur.*
27 *Minor non contrahat,nisi in consanguineorum præsentia.*
28 *Statutum,contractum & iuramentum annullans,est nalidum.*

Sacramenta. Primo in spontaneo. Secundo in violento. Secunda ibi, ꝑ uim. Casus. Cõractus puberũ iuro spontaneo firmati nequeunt retractari,secus si iurm
1 per vim sit extortum.h.d. † Not.primo, q̃ iurm [a] minoris facit eũ
a censeri loco maioris,& ita no.gl.ĩ.de rescin.vend.l.ij. Secundo,q̃ sacrm tollit beneficiũ restõnis.Tertio,q̃ est fortius, q̃ tollit bñficium annullationis,i. de iure dicẽdi nullũ.cõpetens de iure spãli
2 bñficio ætatis,fm lect.gl. & Mar. † Quarto, q̃ sacrm per uim extortum est ipso iure nullum, licet rtr facta per metũ valeant ipso iure,ut ŝ.quod met.cã.l.iij. & quasi per totum. puto tñ, q̃ prius q̃q̃ ꝛueniri possit,debeat petere declarari a iudice competenti iurm ipsum fuisse per vim vel metum extortum,per id quod legitur,& no.in c.Abbas.extra,q̃ me.cau.& ĩ c.si uero.extra,de iureiu.Quin
3 to no. † tex.ibi, ne quærimoniam.& dic hæc verba triplicem pñt habere sensum.vnus est, ut hęc uerba legantur in fin. & erit tunc ratio huius secundi dicti,scilicet quare,non ualet iuramentum vi uel metu extortum.Alius est,ut hic nõ sit ratio dicti,sed eius ampliatio,ut sit sensus,q̃ iuramentum præstitum ui uel metu nõ noccat,& maxime, idest etiam si super illa ui,uel metu fuerit iuratũ. scilicet quod de ista ui non cõqueretur, quod intelligo si eadem causa metus,& uiolentiæ suberat, alias renunciatio, & iuramentum haberet obstare, & priorem causam turpitudinis tollere. ut ŝ.quod metus causa.cum ibi no. & hæc,ubi uis,uel metus præcessit,alias habet locum.Tertius intellectus, qui est,ut iste tex.intelligatur generaliter,non tamin ui uel metu,q̃ in quocunq; maleficio committendo,ut iurans querelam non facere,si fiat, nihi-
4 lominus possit quærelari, cum id factum erit. † Et fm hoc no.bonum ar.q̃ si iuratum fuit in compromisso non petere laudata reduci ad arbitrium boni uiri,ẽt si per dolum non fuerint laudata; tale iurm non arctat, si per dolum fuerit laudatum. & hoc tenuit do. Io. Cal.in quadam sua disputa. & hoc ne detur arbitratoribus occasio fraudandi,& dolum cõmittendi,ut ff. de pac.l.si unus.§.illud,& de pac.do.l.conuenire,& de admi.tu.l.cum quis decedens.
b Itẽ,quia iurm [b] habet in se conditionem,nisi per arbitratores dolus,uel fraus committatur.arg.l.fi.ĩ.de non nu.pe.& l.fi.in prin.ff. ad mu.& qui satisd.cog.l.fin.& pro hoc tertio induco text.istum. Item facit,q̃ si feci pactum cum Titio,ut de quacunque iniuria peum nihil inferenda liceat mihi ẽt de facto,& sine autho. iudicis uendicare,quod pactum ei non obsit,quominus si de facto vindictam assumam,posset coram iudice querelam proponere. Aliqui tñ fortius intelligunt tex.istum, ẽt si iuretur post maleficiũ cõmissum,& hoc fauore Reipu.cuius interest ne delicta remaneant impunita,ut ff.ad l.Aquil.l.ita vulneratus.& hoc dicunt probari hic in lia cõmissorum, quibus repugnat,quod no.ff.de pact.l.si vnus, §.illud tñ.tunc distingui potest,ut no.in l.transigere.ŝ. de transi.& tunc no.q̃ vbi simplex transactio non præiudicat,sic nec firmata iuro.Transeo ad apparatum,quem recitabo per qq. quia oppositiones feci in l.præcedenti, quas uide.& iuxta primum verbum,
c sacra.† Quæro de quo sacro. rñ.per quod cõcernit religio Dei,[c] & euangeliorum.vnde non sufficeret iurari per caput suum,uel ꝑ animam suam fm Ia.Bu. & potest esse ratio,quia sacrm est per sacra astringimentum,aliud in iuramẽto litis decisuo,quia sub qua cunq; forma,sub qua defertur,potest iurari,& seruatur,dummodo non sit vanæ superstitionis,ut ff. de iureiu.l.non erit.§.diuus.
4 & §.sed,& si quis.† Quæro secũdo,an sufficiat uerbotenus iurari.
d dic,q̃ non,sed tactis scripturis.[d] ut in l.præce. per quam ista recepit determinationem, & quia speciale est in Episcopo,ut in auth. sed iudex.ŝ.de Epis. & cle.non.n. est tantæ efficaciẽ vnum, quãtẽ
6 aliud,ut ff.si mi.se ma.l.si in alterius. † Quero tertio, an euãgelia debent esse,super quibus iuretur. rñ.cõis consuetudo interpretatur,q̃ non,sed sufficit quælibet scriptura,quia opi.iurantis ad euãgelia Dei refertur,& facit illã scripturam haberi loco euangeliorum. Et ideo notarius cautus dicit, quod iuretur ad sanctã Dei euangelia

ADDITIONES.

a Quod iuramentum.Iuramenti uinculum quot principales effectus causat.uide ꝑ do.Soc.consi.68.inci.frustra plenitudini.uer.4.rñdetur in fi.cũ uer.seq.i. j.par.

b Item quia iuramentum. Adde Soci.consi.85.inci.uiso compromisso.i. 2.col.in parte.ubi hoc idem allegat & firmat.

c Concernitur religio Dei.Adde Soc.consi.57.inci.circa primam quæst.i.2.probatur.cum uer.seq.& uer.superest.cum se. in j.parte.& consi.6.inci.frustra plenitudini.uers.2.principaliter.cũ uersi.seq.in d.parte. & ibi qñ seruari dẽat.

d Tactis scripturis.Tu dic de hoc,ut dixi in apost.ad istum.seq.l.j.nu.1. in apost. in uers.tactis scripturis.& ibi etiam dixi in apost.ad Bar.in uersi.intellige manu, non capite.ubi latissime discussi hanc materiam

euangelia, & non sup sancta Dei euangelia, in negotiis tũ arduis
8 caucla est, vt euangelia apportentur, super quibus iuretur. † Quæro iuxta fm verbum puberis, qd in impubere, rñ. gl. j. q̃ hęc auth. non vendicat sibi locũ in eo, qa impubes nõ obligat ex iuro. vt l. q iurasse. in prin. ff. de iureiur. p̃ter q̃ ũ manumissus iuret p̃stare operas, vt l. fi. ff. de li. cau. & hoc fatent oẽs in pupillo nõ doli capace; qa in eũ nõ cadit periuriũ, sicut nec aliud delictũ, vt ff. de furi. impuberem. & d. l. q iurasse. sed in doli capace, in quo cadit omne delictũ præter q̃ carnis, vt ff. de adul. l. si minor. nõ est dubiũ, q̃ ille obligat ex iuramẽto. vt in c. i. extra, de iureiur. li. vj. & no. extra, de delic. pu. c. i. Et tñ insurgit dubiũ, an in eo hæc auth. locũ hẽat, & vr qd nõ, qa hæc auth. logit litate in pubere. Igit in impuberẽ, licet doli capacẽ nõ extẽdet, tũ qa est odiosa, & sic nõ est extẽdẽda, vt ff. de lib. & post. l. cũ gdã, in prin. tũ, ẽt qa euitat legũ correctio. j. de app. l. p̃cipimus. tũ qa ĩ vno est maior discretio, q̃ in alio, & sic diuersa ratio, & ius diuersum. vt l. j. j. de lib. p̃t. & in hoc facit auth. huius gl. & Pet. & Cy. Alij dixerũt idẽ in vtroq; qa hoc statutũ est pp vinculũ sacramẽti, qd pariter cadit in vtroq; & nõ
a odio, sed fauore salutis animæ [a] cunctis rebus p̃seredæ, vt l. sancimus. §. de sac. sanc. eccle. & ne princeps sit autor periurij, vt §. l. px. Itẽ qa l. p̃cedẽs logt ẽt in pubere doli capace, cũ loquat indistincte, & sic p hãc nõ fit correctio, nec extensio. hæc opin. est verissima de iure cano. Itẽ est vera de iure ciuili, qñ ꝛctus celebratus ab ĩpubere doli capace erat de se validus, ita q̃ opus erat restitutioni, sed vbi fuisset nullus, tũc qa lex p̃cedẽs locũ non hẽt fm opin. Bul. dicamus remanere casum illũ incorrectũ, ẽt supposito qd hæc auth. locũ habeat in ꝛctu nullo rõne ætatis, cũ hic solũ de impubere loquatur. licet de iure canonico secus, vt dixi. vel forte idẽ verius de iure ciuili, quia pupillus doli capax puberi æquiparatur in delictis. Itẽ qa sacramentũ facit cũ hri pro maiore, Itẽ qa si obligat de iure canonico sequitur, q̃ iudex ciuilis tenetur illud obseruare, & ad hoc ꝓpelli põt, extra de iureiu. c. licet. l. vi. vñ sanctius est concordare ius ciuile cum canonico. & sic qd hic de pubere dr, intelligat, & de impubere vim & effectũ puberis habente. † Quæro ab extra, an hæc auth. procedat in pubere muto. Rñd. qd sic, qa & ipse intelligit per signa. & sic cum intellexit, iurare põt, quia verborũ expressio non est necessaria fm Iac. Pe. & Cy. facit l. discretis. ver. sinaũt, j. q testa. fa. pos. Quæro iuxta terminum verbũ. l. videlicet super contractibus &c. qd si ante ꝓtractũ, vel
10 in ipso cõtractu. dic idẽ, vt in gl. 2. † Quæro iuxta idẽ, quid si ꝛctus
b erat nullus [b] ipso iure. rñ. gl. qd per hanc auth. validatur, & ponit exemplum, qñ decretum non intercessit. idẽ tenuit in præc. l. & ita vt dixi, practicat vniuersus mundus. Sed vltramontani tenuerunt cõ. Primo ex significato illius verbi ꝛctus. Nam contractus dici non potest, qui suam debitã formã, vel solennitatẽ requisitã nõ habet, ar. ff. de sta. ho. l. non sunt liberi. & de re iu. l. 4. §. condẽnat. Secũdo ex significatu illorũ verborũ (non retractãdis) p q̃ data tur ĩtelligi, quod de contractu valido hic loquat, cũ retractari, p priẽ nõ possit, quod nullum est ipso iure. ar. l. nam & sub pdõne. ff. de iniu. testamẽ. & pro hoc ẽt facit. §. de leg. l. non dubium. & ff. de pact. l. iuris gentium. §. & generaliter. Sed defendo gl. & cõem practicam, quæ vr fundari ex eo: quia alias hæc auth. modicũ aut nihil adderet. l. præce, Item quia referunt aliqui ex nostris maioribus, q̃ imperator Federicus, qui fuit tpe Bul. & Mar. fecit istam auth. directo ad tollendũ discordiã eorũ. & approbauit opi. Mar. & ideo Accur. q̃ hoc sciebat, simpliciter dixit q̃ opi. Mar. est hodie approbata per auth. istam, & ad rationes in opp. dic. Et primo ad hãc lrãm, q̃ loquit de contractib, nõ retractãdis, tã de iure. cõfficio restõnis, qñ sunt validi: q̃ de facto, qñ sunt inualidi ex defectu decreti iudicis, vt sic quatenus de facto, pcesserunt, eatenus retractentur vt ais. ff. de fer. l. 2. §. si vero. ff. de reb. eo. l. 3. §. pe. & ff. de iu. fisl. ne pcurator: & sic ais verbũ semel positũ, sumitur diuersimode, proprie, & improprie. l. 2. ff. de offi. procõ. & le. Ad l. nõ dubium. rñ. q̃ loquitur in contractu ipso iure nullo de iure cõi, nõ qñ est nullus bñficio speciali ætatis maiorẽ solennitatẽ req̃rẽtis, quam ius cõe. Et est ratio, quia facilius tollunt iura specialia, q̃ cõia. vt in Auth. de non alie. §. quia vero. & ff. de testa. mil. l. eius. §. militiæ. & hoc maxime procedit de iure canonico. quia in spũalibus adultus censetur maior, & legitimæ ętatis: vt extra de iud. c. si annum. li. vi. Sed iuramentum est quid spirituale. Hinc est, q̃ iuramẽtum adijcit forum propter quod eos potest iurantem cogere ad obseruantiã iuramenti, vt no. Io. An. in c. fi. de fo. comp. li. vj.
11 † Sed tunc quero, quid si adultus curatorem generalẽ haberet. & absq̃ eo iurãuit. an tunc validẽt contractus nullus beneficio ętatis. & vr q̃ sic ea ratione, qua validatur, qñ est nullus, quia decretum non interuenit, vt proxime dixi in op. qa per dationẽ curatoris vr ei interdicta nedũ alienatio, sed & facultas iurãdi, vt sic iuramentum non producat effectum consitetum. ar. l, curatorẽ. j. de l. hę. rest. mi. & pro hoc accedat qd no. gl. ff. de iureiu, l. iusiurandũ. §. pupillus, in gl. super verbo, debet. in fi. ubi glo. tenet, q̃ minor curatorẽ habẽs non potest iuramentũ deferre, qa in eius detrimẽtũ iuretur, ergo fortius nec ipse contra se iurare põt, saltẽ quentionalitẽ. Et sic ratio est diuersa, qñ solũ deficit iudicis decretum, ab ea qñ deficit curatoris generalis auto. Quidam dixerunt, aut interrogat. dixit se curatorẽ nõ habere, & tũc nõ iuuetur, vt j. si mi. se ma. dl. l. iv, Aut de hoc nõ fuit interrogatus, vel dixit se cur. habere, & tunc iuuetur. arg. j. ad Maced. l. j. hanc opi. dicit Cy. cõem, licet asserat, q̃ Pe. tenet simpliciter, q̃ nõ iuuetur quasi modica discrepantia sit inter istum casum, & præcedentem, sed meo iudicio magna est, ut dixi cum per dationẽ curatoris nõ tam a lege, quam a iudice sit ei administratio interdicta, & ẽt facultas iurandi, & quia hoc procederet in quocunque maiore, cui curator generalis esset datus, & sic nullus ꝛctus a sola ętate non causatur, sed ẽt ab alio extrinseco, & sic hæc auth. cessat. † Quæro
12 cum gl. quid si adultus donat, uel stipulanti promittit, & utroque casu iurat, an tunc hęc auth. locum habeat. quidam, q̃ non, cum hæc litera dicat super ꝛctibus, & ꝛctus proprie est vltro citroque obligatorius, ut j. de uer. sig. l. I. Labeo. Cõtrarium determinat gl. per l. si donationis. §. q̃ me. cau. & per l. si quis emptionis. j. de pręscript. xxx. ann. in quibus patet, q̃ donatio, & stipulatio ꝛctus appellantur. imo dicebat plus Ros. q̃ hæc auth. locum habet super quacunque obligatione iuretur, personali uel reali, dicens, quod hoc uerbum ꝛctibus: latissime hic accipitur sicut in l. oẽm obligationem. ff. de iud. & l. quæsitum. ff. de fi. instr. hanc opi, sequebatur Bar. quia licet hic tractetur de odio respectu bonorum temporalium, tñ principaliter tractat de fauore, quia de salute animę, quæ cunctis rebus est, præferenda. l. sancimus. §. de sac. san. eccle. ifo latissime interpretanda, vt ꝛctus proprios, & improprios cõprehendat. hanc partem sequor. pro qua facit etiam ratio præcedentis l. ne sit autor periurij, quæ locum habet in quolibet ꝛctu proprio, uel improprio. & potissime hæc opi. procedit de iure canonico, cum iurametum possit seruari sine interitu salutis æternæ, ut in c. ij. extra, de pac. l. ib. vj. & extra, de iureiur. c. cum contingat.
13 † Quæro cum gl. quid si iurauit generaliter, [c] se non uenturum ad
c ꝛctum, quem sit facturus, & postea ꝛxit cum aliquo iuro nõ repetito; an ꝛ illum ꝛctum postea uenire poterit, & allegat gl. j. rationes, ut possit. primo qa res inter alios acta, &c. ut j. res inter alios acta. per to. & ff. de iureiu. l. qa non dẽt, secunda, quia gñalis renunciatio non ꝑiudicat in his, quæ spãliter quis non foret renũciaturus, ut ff. si quis cautio. l. sed, & si quis. §. quæsitum. In ꝛrium induc it tres rõnes. prima, quia generalis renũciatio præiudicat, vt ff. de ver. ob. l. qui Romę. §. duo fratres. & no. in §. quæsitũ. sdõ, qa iuratur super ꝛctibus, vt Ira ista dicit. & a uerbis l. non recedũt, ut ff. de exer. l. j. §. si is, qui nauẽ. & de le. iij. l. non aliter. Tertio, quia illa ratio, ne sit autor periurij, quæ ponitur in præcedenti. l. locum habet. hanc dicit gl. rationis rationem esse, & hanc partẽ tenuit Iac. de Ra. per tex. in auth. de hære. ab intestato. §. mulieribus trãsmptiue, j. qñ mu. tu. of. fun. potest. Auth. ma. & aui. hanc tenet Bar.
d dicens pro hoc iuro partis pręsentia [d] non requiritur. sicut, nec in aliis actibus, qui pendent ex uoluntatate unius tñ, ut patet in ratihabitione, ut ff. de neg. gest. l. Pomp. scribit. & in aditione hæreditatis, ut l. auia. j. de iure deliber. Cum. n. hoc iurm sit confirma-
e torium [e] vim ratihabitionis videtur habere secundum eum. Et q̃ partis pręsentia non requiratur no. i. q. vii. ca. quoties cordis ocultus, sed in primã opinionẽ uidetur inclinasse gl. i. supra l. pręcedẽti. pro qua facit ff. de iureiuran. l. 3. in principio. & l. secunda, in fin. sed ille in iuramento litis decisuo. & ibi pro se, hic contra se, & iuramento gesti, uel gerendi roboratiuo, vnde non obst. Secundo, quia tale iuramentum non fit super contractu, sed seorsum a contractu.

ADDITIONES.

a Sed fauore salutis animæ. Adde do. Soc. consi 68. inci, frustra plenitudini. ver 3. hæc opin. in i. parte q̃ iuramentum est seruandum propter periculum animę, quod non cadit in iudeos. sed præstitũ inter eos an seruari debeat, & an aliquid operetur. uide in d. cõsi. per eum. in uer. postremo. cum uersi. seq. & in consi. 67. incipien. circa primam q. uersi. postremo, quod iuramentum. in d. parte.

b Erat nullus. An iuramentum firmet actum nullum, & contractum inualidũ non seruatis solennitatibus requisitis, & quam uim habeat de iure fori, & de iure canonico, & quid requirat, & quando seruandum sit. uide per do. Soc. consi. 76. incip. in præsenti consultatione. circa med. v. col. eum omnibus uer. seq. usque ad fi. in j. par. Item adde, quod iuramentum ad hoc, ut seruandum sit, & obliget, debet habere iudicium, iustitiam, & ueritatem, quorum si alterũ deficiat non est seruandum, ut per præfa. do. Soci. consi. 67. incip. circa primam. q. uersi. superest nunc ibi, quia tunc iuramentum. in d. parte. item uide per eum in consi. 40. inci. ex actis gestis. & actitatis. circa prin. v. col. in d. paree, quod inter alias substantias iuramentum debet habere iudicium, unde si per errorem emanat non obligat, quia nihil est tam contrarium consensui, & iudicio, quam error, qui detegit imperitiam, & si obligatio principalis non teneat, similiter nec iuramentum, quod est accessorium. Item adde, quod iuramentum, quando contractus est reprobatus, & ubi dolus partis concurrit, non ligat, nec opus est absolutione, ut per præfa. dom. Soci. consi. 214. in causa Onofrij. uersi. 4. respondeo ibi, sed clarum est in 2. parte.

c † Quid si iurauit generaliter. Adde de hac q. ultra no. hic per Bar. no. 15. uersi. ulterius quero, quid si iuro generaliter. Imo. in c. cum contingat. extra, de iureiu.

d † Partis præsentia. Iuramentum enim supplet absentiam partis. ut no. Bal. in ꝛ. res inter alios acta. Bar. recte cum intuendo. in l. cum quis. §. codicillis. ff. de l. 3. & Imo. c. cum contingat, extra, de iureiu.

e † Iuramentum sit confirmatorium. Adde quod iuramentum assertorium, ex quo respicit præteritum, non nulidat, & in eo non est peccatum, secus si esset iuramentum confirmatorium, quod respicit futurum, quia ualidat, & in eo est perjurium, si iuratur falsum. & Il. antiqua sunt correctæ in iuramento promissorio, non in assertorio, ut per do. Soci. consi. 62. incip. in præsenti consultatione. uersi. nec obstat si iurauerit. cum uersi. seq. in prima parte. & consi. 67. inci. frustra plenitudini. uer. 3. respondetur. circa medium in d. parte.

tractu. & sic non deseruit verbis huius auth. & si dicas gl. hic posita dicit, q̃ dr fieri super ꝛctu, ẽt si fiat ante. Et ego rñ. q̃ debet intelligi incontinenti, ita q̃ inesse credatur. arg. ff. si cer. pet. l. lecta. ver. dicebam. & §. de pac. l. in bonæ fidei. Tertio, quia hoc iurm excludit legitimam defensionem. Ergo in eo requiritur expressio ꝛctuum, seu specierum saltem aliquarum, vt d. §. quæsitum, cum ibi no. & hoc, ne sub inuolucro verborum teneatur ultra cogitatum. l. qui cum tutoribus, ff. de transac. Quarto, quia negari non potest, quin hoc iurm sic gñale sit indiscretũm, tum rõne infinitatis casuum, seu ꝛctuum; quia multoties quis iurat in gñe, quod non fuisset iuraturus in specie, si cogitasset casum illũ futurum esse, tum rõne infinitatis tpis personarum, vel numeri, q̃ vnusquisque discretẽ agens debet euitare, vt l. fi. §. de sacros. eccl. cum sim. Tum ẽt, quia concernit actus futuros, & iurm de futuro. l. remittit velut incautum, vt ff. de cond. inde. l. quæ sub cõditione, in prin. ergo non debet eũ astringere, cum deficiat vnum de tribus requisitis in iuro, q̃ not. auth. qd eis, j. de nup. Quinto, quia cũ neminĩ iurauerit nisi soli Deo: & soli Deo in foro pęnitẽtiali debet teneri, non parti cui nõ iurauit, nec sciens fuit. & sic, nec animum habuit illum ex iuro sibi obligandi, qñ cum eo ꝛxit. actus. n. agẽtium, non extenduntur vltra intentionẽ eorum, vt d. l. nõ omnis, in prin. ff. si cer. pet. & hæc pars vr mihi tutior. & eam tenuit Iac. Butr. & Pet. & dicit Cy. q̃ multi Mod. ipsam tenent, qñ iuratum est extra iudiciũ. arg. eorum, quæ no. in l. illud, §. de sacrosan. eccl. Quid aũt si fiat in iudicio. j. dicam. Ad obiecta rñ. & ad primam rõnem patet rñsio per tertiam pro ista parte factam. Et ad secundã patet rñsio per quartam; vt sic rõ periurii locum habeat, qñ super certo ꝛctu; nõ qñ gñaliter super quolibet, pp iudicium qd tunc deficit. ad tex. qd inducit Iac. de Ra. Rñ. q̃ ibi de iuro nihil dr: sed supposito, q̃ ibi dicatur, q̃ ibi actus tutelæ requirebat illud capũ gñale de iui nã. sed ifiud sacrm gñale non accidit alicui actui de cuius nã procedat, & sic rõ non tenet, nec afficit in foro iudiciali, nec vnũ est simile alteri. Nec ẽt obstat rõ Bart. quia hoc iurm non est ratihabitio: imò multum distat ab ea. nam iurm de non ꝛueniendo implicat ratihabitionem fiẽdam, non aũt factã. arg. eius quod no. ff. de eo qd cer. lo. l. in bonæfidei. Itẽ potius implicat renunciationẽ iuris impugnandi, vt hic in litera patet. & §, de transac. l. si quis maior. Sed renunciatio iuris futuri non valet vt ff. de acq. hær. l. qui superstitis. & l. is qui. & de leg. 2. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. Præterea sicut td, quod nõ valet in cõtinente, non valet etiã in ptento. sic & illud quod nõ afficit in explicito non habet afficere in implicito, vt ff. de ier. ruft. pred. l. itẽ. §. fi. in fi. & de don. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. i. & ff. de bo. iud.
14 auth. pos. l. cum vnus, in prin. ver. planè. † Ex his igitur patet conclusum, q̃ hoc tale iurm extra iudicium factum, licẽt coram multis personis in foro iudiciali non præiudicat iuranti. Nũc quæro, quid si coram tabellione? rñ. gl. in l. præced. q̃ etiam non præiudicat. quod putant quidam verum, qñ simpli coram eo iuratur, sed si iuratur ei recipienti vice, & noie omniũ, quorum in futurũ intererit: dñt tunc tenere, cum tabellio possit alteri quærere, vt no. Instit. de inutil. stipula. §. si quis alii. sed pro veritate inuestiganda oporteret quærere, an in conuentionali. tabellio alteri quærere possit. & fm opin. eorum, qui tenent q̃ non, vt fuit Iac. Butrig. & quæstio dubium non habet. Sed fm aliorum opin. qui tenent, q̃ si quæstio dubium habet, tñ & illa opin. supposita; ego puto, q̃ nec isto casu præiudicet, quia & secunda, & tertia rõ, & quarta potissimè sibi locum vẽdicant, quas in præced. feci. vbi aũt iurasset specialiter super vno ꝛctu; tunc locum hẽt opi. illorum. Quæro tunc si iurasset gñalr coram iudice, & ipsi iudici. Quidam, q̃ tunc valeret, & in omnibus præiudicaret. arg. ff. rem pup. fal. fo. l. non quasi. & ff. de magi. conuc. l. 2. §. exigere. Ego puto, q̃ non. Primo, quia in conuentionalibus hæc potestas iudici data non est, sed in prætoriis, & iudicialib. vt legib. §. alleg. Secundo, quia & in eo ra-
15 tiones §. alleg. vendicant sibi locum, sicut in tabellione. † Nunc prosequendo gl. quæro, hæc lex loquitur qñ iurat super ꝛctu; qd
a si iurat super iudicio, puta non venire ꝛ? [a] nunquid validabit iudicium, nec poterit restitutionem petere? arg. gl. q̃ sic: quia in iudicio quasi ꝛhitur, vt l. j. §. idem scribit. ff. de pecu. sed hęc lex vẽdicat sibi locum in quasi ꝛctibus. argum. eorum, quæ dixi in q. de sti. & donationib. ergo &c. Secundo, quia iurm facit eum cen seri maiorem, vt hic. & no. j. de rescin. vend. l. 2. Sed maior renuncians seu pacisceens excluditur à remedio infringendi iudicata, vt j. de temp. app. l. fin. in fi. ergo &c. In ꝛrium arguit gl. Primo, quia iudicium redditur in inuitum, vt ff. de verb. obl. l. inter stipulantem, §. j. sed inuitus non obligatur ex iuramento, vt hic, ergo &c. Secundo inducit auth. decreuit. j. de arb. Hãc secundam partem tenuit Iac. Butrig. quia hæc auth. vt odiosa minorib. non est trahenda ad quasi ꝛctus, maximè celebratos per modum iurisdictionis contentiosæ. & si ex spontanea mera voluntate non procedunt, vt l. si quis maior. §. de transac. Itẽ tenuit Iac. Butrig. addens, q̃ hæc authen. suppositio, q̃ in quasi ꝛctu locum haberet, non tñ in omni, sed solum in celebrato super rebus suis: ergo &c. Fatetur, q̃ si quis spõtè in iudicio fatetur se debitorem alicuius, & iuraret non ꝛuenire, q̃ tunc valeret confessiõ, velut facta a maiore, nec posset restitutio peti: quia confessio est facta super re sua. Iaco. verò de Ra. tenuit primam partem. l. vt contrauenire nõ possit per rationem illam, quia quasi contractus intelligitur celebratus a maiore, vt dixit idem Bar. addens, q̃ hæc auth. est fauorabilis propter salutem animæ, quam concernit; ideo in quasi contra ꝛctibus locum habet, vt §. dixi. Ad rationem Iac. Butrig. rñ. q̃ licet iudicium reddatur in inuitũ: non propterea sacrm ab inuito extortum, sed spontè præstitum. Ad rationem Iac. Butrig. per quam dicit, in iudicio quasi contrahitur super rebus suis. Respõderi potest per verba Rom. & Bar. in alia quæstione, quam j. subiiciam, s. q̃ hic non sumitur res sua respectu dominii vtilis vel quasi: sed accipitur res pro obli. cum rei appellatio sit generalis. ff. si cer. pet. l. j. in fi. & sic sit sensus, q̃ non iuuatur, cum iurat super contractibus obligationũ suarum. hanc partem sequor, & potissimè, quia habet locum ratio præcedentis l. & maximè de iure canonico: qñ sacrm potest seruari sine interitu salutis æternæ, vt extra de iureiur. c. cum cõtingat, & de pac. c. 2. lib. vj. Ad auth. decreuit. respon. q̃ illa in arbitrio loquitur, de quo dic, vt ibi. vel dic, q̃ minor paratus iurare de non ꝛueniendo, nõ propterea necessario admitti debet ad iudicium parte inuita, vel etiam iudice inuito: cum non habeat legitimam personam, sed si admissus est cum sacrõ, non
b poterit postea ꝛuenire. [b] & ita intelligantur prædicta fm Iacob.
16 de Ra. † Quæro ab extra, quid in testamento, vel codicillis iuro firmatis, cum postea mutari non possit, dic q̃ hæc auth. in eis locum non habet: quia non est contractus, nec quasi contractus, vt ff. de verbo. signific. l. verba cesserant. sed an iurm habet obstare, nec ne. vide per Cy. §. de sacros. eccl. l. j. ad fin. & per Bar. ff. de leg. 3. l. si quis in principio testamenti. & per Dyn. in c. non est obligatorium. & communiter tenetur, q̃ iurm non obst. vt d. cap. non est obligatorium. est enim ꝛ bonos mores præstitum: quia aufert liberam testandi factionem, vt ff. de verb. obli. l. stipulatio hoc modo concepta. & §. de pac. l. fin. & l. pactum quod dotali. & quod
17 ibi not. & d. l. j. in fi. §. de sacrosan. eccl. † Quæro ab extra tex. iste loquitur, qñ est iuratum super contractu: quid si super distractu. i. liberatione aliqua, quam fecit. Tu habes gl. in liberatione facta per adultum tutori, tenentem, q̃ ꝛueniri non potest per hanc authen. ff. de contra. iu. tu. l. j. §. quid ergo. aliàs est l. 3. circa prin. Quidam dicunt, q̃ dictum illius glo. est verum per c. cum contingat, de iureiur. & per rationem primæ l. sed non per hanc auth. quę in contractu, non in distractu loquitur. Ego dico hanc auth. locum habere; quia liberationes species sunt conuentionis, vt l. j. §. conuentionais, ff. de pact. & sic sunt contractus liberatorij, adeo q̃ secundum aliquos ex liberatione in surgit quoddam tacitum pactũ
18 de non petendo, vt dixi in l. vbi pactum, §. de transact. † Quæro, quid si contractus est celebratus de re aliena? dic, q̃ hæc auth. locum habet, vt sic verbum rei sumatur generaliter, vt dixi §. q̃ proxi. fm Rom. & Bart. Et ex hoc patet, q̃ si minor pro alio fideiusserit, & iurauerit non contrauenire, iurm habebit sibi obstare.
19 † Quæro, an adultus, vel quiuis alius per procuratorem constitutum ad iurandum in animam constituentis iurare possit: ita q̃ postea locũ habeat hæc auth. dicit Iac. de Ra. q̃ non videt, quomodo hoc fieri possit. nam procurator concipere debet verba in persona sui, licẽt procuratorio nomine. & ideo dicet (ego iuro) & sic verba obligatiua concipit in personam suam, cũ subiicit (in animam dñi,) ergo non vult animã eius obligari; sed cum dñs nihil iuret: sequitur q̃ neutrius anima est obligata: & sic iurm non tenet; sed dicit, q̃ posset vt nuncius, concipiendo verba in personã dñi, puta Dominus meus dicit, q̃ ipse iurat in animam eius &c. Hinc est, q̃ venire non valenti sacrm mittitur ad dominum, j. de iureiur. l. generaliter, §. his de præsentibus, ff. in eo. tit. l. ad personas. & sic per procuratorẽ non potest iurari. sed Canonistæ hñt tex. q̃ per procuratorem instructum iuratur in animam Dñi. extra de iuram. cal. c. in appellationib. lib. 6. & de testi. c. in pũtium, eo. lib. Et est ratio, quia si iurat vt procurator: non vt ipse; sed vt ille
10 dr iurare. & sic rõ Iac. non est bona. † Quæro ab extra, nunquid ad hoc

ADDITIONES.

a ¶ Non uenire contra. Adde Do. Ias. de May. hic circa med. j. 8. col. dicit istam extensionem glo. & Doct. perpetuo esse notandam, & nunquam obliuiscẽdam, quia ex ea habes mirabilem cautelam, & practicam, quando minor compareat in iudicio sine curatore, facias eum iurare de non ueniendo contra processum, & sententiam: si minor iurat, ualebit iudicium, sententia, & processus. & ita dicit limitari totum titulum j. qui legi. perso. non ha. & istud limitat singulariter Bart. prout ipse Ias. refert in consi. quod incip. Berardus de Fuderto minor. & procedit quando uerba iuramenti sunt concepta in futurum: puta, quia minor iurauerit non contrauenire iudicio, tunc procedit quod dixit. sed si minor aliquid confessus est in iudicio, quod fit de præsenti, uel de præterito, & iurauerit: puta confessus est positionem cum iuramento esse ueram, tunc non habet locum ista auth. nec gl. imò si reputatur læsus, non obstante iuramento potest restitui in integrum, sed an talis limitatio sit uera uel falsa, uide hic per D. Ias. loco supra alleg. ubi not. & latè.

b † Non poterit postea contrauenire. Adde de hoc ultra hic nor. per Bar. & Bald. & utrobique in apostil. & quod hic notauit Dominus Coapostillator meus, eundem Bart. in l. quid ergo, §. contrarium. & ibi in addit. in ter. nunquid ualet. ff. de contra. iud. tu. in lect. Nico. de Neapo. & Anto. de Petru. in reper. l. j. in lxx. essectu. ff. de iureiur. Lanfran. cap. quoniam contra falsam, §. confessiones, nu. 3. & ibi in apost. mag. in uer. Ang. in d. §. j. extra de prob. & in decis. Theolo. dec. 45. posui in apost.

ad hoc, vt minor iurans nõ possit ꝗuenire, exigatur, ꝙ sit certio-
a ratus [a] de beneficio restitutionis. Dy. vr̃ pituisse, ꝙ sic, aꝯ iurm ei non ꝑiudicet, vt not. p Cyn. in l. ij. ꝯ. de resc. vẽd. & mouebat, ga iurm non porrigit ad id, qd̃ verisimile non est cogitatũ, vt ꝯ. de non num. pec. l. fi. & de transa. l. si ex falsis. & ff. ad munic. l. fi. in prin. & de iu. pat. l. adigere, §. fin. Sed minor ignorat restitutionẽ istã sibi competere, ergo verba gnalia de non ꝗueniendo ad ipsa non tra hunt. Sedo, quia gnalis renunciatio non trahit ad ius, qd̃ ignorat sibi cõpetere, vt ff. de peti. hær. l. legitima. & de inoff. test. l. mr̃. Quòd aũt minor p̃sumat ignoraste. Primo probat ætas eius. Secũdo simile de muliere, q̃ renunciat beneficio Velleiani, vt ei ꝑiudicet si de bñficio sit certiorata, non aliàs, vt not. p Cyn. in l. j. ꝯ. ad Vell. & not. gl. in l. sciendũ, ff. de verb. obl. & in Auth. quo. opor. epis. §. igit̃ ordinandus. in gl. q̃ incipit, no. hic in fi. ij. col. Sed Bar. dicit, ꝙ ipse nõ putat, ꝙ sit necesse, vt certioret̃ sup iure restitutionis, nec spãlr̃ de bñficio restitutionis; sed solũ de facto cõuentionis, & sup eo iuret̃, cum iurm sup facto extendat̃ ad omne ius, qd̃ desẽdit ex illo facto, vt l. si duo. §. fi qs iuraucrit, ff. de iureiur. Et pro ista parte dicit esse casum ſ. eo. l. j. vbi iurm gnale de ꝗueniẽdo includit beneficii restitutionis. Pro ista parte ẽt facit, quia auctoritas sacri facit eũ haberi pro maiori, seu defectũ ætatis tolerari: ergo ætas ipsa non põt allegari. Item vbi expressim apparet, ꝙ bñficio restitutionis renũciauit, ignorasse eius effectũ nõ dr̃. arg. l. j. in fi. ꝯ. si cer. pet. Bal. verò pro ꝓcordia dicit opin. Bar. verã, vbi curator adulti p̃stitit authoritatẽ: qa eius scia reputat̃ scia adulti, vt ff. de acq. hæ. l. pupillus, aꝯ si nõ p̃stitit authoritatẽ, vera est opi. Dy. ẽt si iudicis decretũ interuenerit, ga non reperit̃ lege cautũ, ꝙ scia iudicis interpretet̃ scientia adulti. sed mihi nõ placet, ga iudex, si solus sufficit, defectum tutoris, vel curatoris supplet. & sic eius sntia deberet sufficere sicut curatoris. arg. ꝯ. g admi. ad bo. pos. l. bonorũ, & ꝯ. de iu. delib. l. si infanti, in fi. Itẽ quia scientia tutoris sufficit, vbi scientia pupilli nõ est necessaria, vt d. l. pupillus. vbi ergo est necessaria, nõ sufficit solius tutoris scientia, est ergo solũ videndũ, an sit necessaria, vel nõ. & circa hoc versant̃ opiniones p̃dictæ. Notarii tũ ad cautelã specificãt aliquos modos ꝗueniẽdi,
21 & postea subiicũt eãm gnalem. † Quæro modo cũ gl. quo hæc sacra pstringunt̃. rndet gl. vt detur actio, & exceptio, vt l. statuas, ff. de acq. re. do. Tunc q̃ro, q̃ actio? & tunc rn̄. vt in gl. factio ex eo ꝗctu, re nondũ tradita: non aũt ex iuro, quia iurm fuit interpositũ ad toborandũ ꝗctum, vt ex se producat actionẽ; quo casu qd iuris sit, ꝯ. dicã. Re autẽ traditaqnt̃ habet penes se, & nulla datur actio, sed exceptio, vel replicatio si petereꝛ restitutio; aut rẽ nõ habet penes se, quia a possessione rei cecidit, & tunc primęua ex ꝗctu nõ agit; quia p traditionẽ extincta fuit, sed rei ven. vel pub. vt
22 in gl. † Quæro cũ glo. quid si iste minor fuit deceptus vltra dimidiã iusti pretii. rn̄. vt in glo. remittendo relatiuè, & sub breuitate; quia aut in iurãdo restrinxit se ad beneficiũ ætatis tm̃: & tunc de iure cõi ꝗueniri põt, vt maior deceptus. aut eouersõ restringit ad beneficiũ iuris cõis, & tunc põt ꝗuenire rõne ætatis. aut super vtroque expressim iuratuit, & tunc nullo illorũ modorũ ꝗuenire põt. aut gnaliter, & indefinitè iuratuit, & tunc aut ex verbis pambulis, vel adiunctis iuro põt colligi eius restitutio: puta, qa dixit tabellio, & talis sciens se minorẽ iurauit corporaſt tactis scripturis non ꝗuenire, & tunc sacrm est restrictũ ad beneficiũ ætatis. & idẽ si dixisset, iurauit nullo modo ꝗuenire, quia intelleꝛ nullo modo rõne ætatis, de qua p̃dixit. ar. l. Titia, §. idẽ rndit, ff. de verb. obl. & l. si seruus pluriũ, in fi. de leg. 1. Aut ex verbis pambulis nulla restrictio colligit; & tunc sm̃ oẽs dr̃ renũciasse beneficio iuris cõis. Sed de beneficio sp̃alis ætatis dixit Dy. ꝙ nõ. Bar. ꝙ sic, vt in pce. q. dixi. Et pro eo facit, quia vna renũciatione plura iura tolli pñt,
23 vt ff. de succ. edi. l. j. §. sed videndũ. † Quæro, an hoc sacrm de non ꝗuenieado, recipiat exceptionẽ fraudis, & doli. Br̃ dic, aut in eo nulla fraudis, vel doli est facta mẽtio. & tunc aut est iuratũ de nõ ꝗueniendo sup iam facto, & tũc exceptionẽ fraudis, & doli recipit, dummodo fraus, & dolus sit incognitus iurãti, vt ff. de pac. l. tres fratres. & arg. eorũ q̃ no. in l. Pompo. ff. de neg. gest. Et ita debet intelligi gl. l. quid ergo, circa prin. ff. de contra. iu. tutelæ. aꝯ si iurãt, & forer cognitus, intelligerẽt remissus, arg. ff. de pact. l. emptor, §. Lucius, §. de transac. l. sub ꝑtextu instrũ. Aut est iuratũ sup fiẽdo; & tunc aut nõ est facta mẽtio fraudis nec doli: & tũc iurm exceptionẽ, seu replicationẽ doli, & fraudis recipit, qa dolus futurus non dr̃ remissus. arg. ff. de pac. l. si vnus, §. illud, ff. de pac. dot. l. ꝗuenire. & arg. l. cũ quis decedens, ff. de admi. tut. Itẽ, qa si ꝑteritus incognitus non dr̃ remissus, vt in primo membro dixi, minus futurus. Pro hoc facit tacita conditio, q̃ inest iuro, vt ff. qui satisda. cog. l. fi. & ad muni. l. fi. in princ. & de nõ nu. pec. l. fi. Aut est facta mẽtio doli, & fraudis. & isto casu licẽt prima facie videret̃, ꝙ exceptionẽ istã non reciperet: tũ Io. Cald. in quadã sua disput. tenuit ꝯ: quia dolus futurus ẽt expressim non põt remitti p pactũ, vt ff. de pac. l. si unus, §. illud. nec in vltima volũtate, vt l. cũ qs decedẽs, ff. de admi. tut. & hoc totũ, ne det̃ occasio delinquẽdi, vt l. ꝗuenire, ff. de pac. dot. ergo nec p iurm eadẽ rõne, & pro hoc indu eo tex. istũ ibi, nec maximè q̃rimoniã, &c. Itẽ, quia obseruantia iuri non debet permitti in fauorẽ eius, qui remanereꝛ in peccato mortali: vt est qui dolũ cõmisit, vt in c. cũ ꝓtingat. extra de iure-
iur. & si dicas, quid ergo illa verba proderunt. rn̄. nihil, nisi ꝙ faci
14 lius eliciunt aduersariũ ad ꝗhendũm, vt d. l. cũ quis. † Nunc q̃ro, an ex pacto nudo, ex quo de iure ciuili nõ datur actio, si sit firma tũ iuro ex eo detur actio, & dixit Iaco. & Pet. ꝙ sic, per hãc auth. & per l. actori, ꝯ. de iureiu. & pl. vt iurisiurandi. ff. de ope. lib. Doc, nostri cõiter tenent ꝗrium. tũ vt veritas clarius elucescat, dic quãtum ad hoc propositũ spectat, ꝙ triplex est iurm: ga aliud est litis decisiuũ, & illud actionẽ producit, vt d. l. actori. & ff. eo. tit. l. sed si posteriori, in prin. ver. proinde. Quoddã est iurm obłonis nũciatiuũ: vt qñ nulla p̃cedente causa iuro, ꝙ Titio: dabo centũ, & de iure nr̃o nullã producit actionẽ, ga l. non cauet, & qa vr̃ indiscretiuũ, & sic ꝗ no. in auth. qd̃ eis, ꝯ. de nupt. Fallit in operis a manumisso debẽdis, vt d. l. vt iusiurãdi. & ff. de fide. l. si qs, p eo. in prin; & hoc priuilegio manumissoris. Quoddã est iurm gesti roboratiuũ. & tũc, aut in gesto deficit solẽnitas intrinseca a iure cõi reqsita; & tunc iurm illud nõ ualidat, nec ex se actionẽ producit, vt l. nõ dubiũ, §. de leg. & l. fi qs, p eo. & ita est in pacto nudo, in quo deficit vestimentũ iuris ciuilis. aut in gesto solẽnitas intrinseca a iure cõi reqsita nõ deficit, sed extrinseca sic. i. spãlis. & adiecta fauore pſonę, puta, & tunc iurm illud gestũ validat, & pficit, vt ex eo velut valido, & perfecto producat actio, vt hic in princ. gl. fin.
25 † Modò q̃ro, an sacrm sit pſonale, [b] ita ꝙ nõ afficiat heredẽ iurã-
b tis. Et hic rndeo p ea, q̃ latius scripsi in l. pactũ qd̃ dotali. §. de pac. in fi. videlicet, aut q̃ritur, an afficiat hæredẽ quo ad vinculũ spirituale, vt hic sortiat̃ forũ epi, sicut ipse iurãs. & dic ꝙ nõ. & isto respectu dr̃ pſonale, vt no. per Io. And. in nouel. extra de fo. cõp. c. fi. & ita intelligat̃ dictũ Inno. in c. veritatis, extra de iure. aut q̃ritur, an sit pſonale, ita ꝙ non afficiat heredẽ quantũ ad vinculũ tpale. i. vt validitas, & efficacia ꝗctus, vel obłonis nõ sit in heredes trãsitoria. & isto respectu cense̊t reale, & heredẽ afficit, si est interpositũ sup eo, qd̃ sui nã est trãsmissibile ad heredẽ: aꝯ secus. Et est rõ; qa multũ discrepat a principali sacro hereditariũ iurm, vt l. gnalr̃. ꝯ. de reb. cred. in prin. qa nescit hrs veritatẽ, sicut testator. Sed obło valida pp iurm, q̃ pl. transit in heredẽ, cũ afficit, vt l. j. ꝯ. si cer. peta.
26 & l. pro hereditatijs, ꝯ. de acq. her. † Vltimo q̃ro, an p statutũ [c] ci-
c uitatis possit puideri, ne isti minores sic faciliter p iurm obligentur, cũ videamus multos periclitarie & quidã dixerũt ꝙ sic, si p statutũ reprobet̃ ꝗctus, & iurm, nisi certa forma seruet̃. & p hoc inducũt l. si qs inqlinos, §. fi. de leg. j. Sed illa. l. hoc nõ, pbat; qa ibi ꝗctus de iure cõi nõ tenebat; iõ nõ ualidat̃ iuro, vt l. nõ dubiũ, §. de leg. & ff. de pac. l. iuris gentiũ, §. & gnalr̃. nec his casibus hęc auth locũ hẽt, vt §. est dictũ. Nos aũt q̃rimus vbi statutũ certã solẽnitatẽ adhibet, q̃ si nõ seruet̃, vitiet̃ iurm, qd̃ vr̃ fieri non posse. Primo, qa iurm est qd spirituale, & sup spiritualib. non ualẽt sta tuta laicorũ, vt extra de ord. cog. c. tuã. Sedo, qa statutũ inuitat minorẽ ad piuriũ, ꝗ l. pcedentẽ. & sic non debet valere, sicut nec pactũ. ff. de pac. l. vnus, §. illud. Tertio, qa talis obseruãtia, vel dispositio g hãc auth. vr̃ improbari. igit̃ per statutũ inferioris nõ põt innouari. arg. ꝯ. de fur. auth. nauigia. & ꝯ. cõia de succ. auth. oẽs peregrini. & ff. de sepul. vio. l. 3. §. diuus. Dixerunt ergo alij, ꝙ remediũ suma tur ex ista auth. in secta parte, vt statutũ post solẽnitatẽ, quã adhiberi mãdat, dicat, ꝙ si aliter factum fuerit, talis ꝗctus p̃sumatur dolosus, & violentus, & ꝗ talem præsumptionem, non possit vlla probatio in ꝗrium admitti. vel põt dicere, ꝙ fingatur dolosus, & violentus. Alij dicunt, ꝙ sine hac fictione, vel presumptione fieri põt, si ratio sic disponendi annectatur in statuto, q̃ sit rationabilis, & æqua. puta cum hominũ malitia, & iniquitas excreuerit, & multũ prompta facta sit ad decipiendũ minores, & inducendum minores ad alienationẽ, & obłonem bonorũ suorũ: & iurãdum, ꝙ est ꝗ iura, & bonos mores; ideo prouiderunt, &c. hanc ponit
27 Bald. sed in hac est magis cogitandum. † Aliam vr̃ ponere Bart. in qua-

ADDITIONES.

a ¶ Quòd sit certioratus. Adde D. Ias. May. hic circa med. 14. col. qui dicit, ꝙ in practica tutum esset minorẽ certiorare, & licẽt ab hac sntia non sit recedendũ, tñ æquior est opi. Dy. fortẽ de iure verior, quã multos tenere non mediocris authoritatis tenẽt Do. Ant. Io. And. & Card. in cle. pen. de emp. & uend. & refert D. Ant. dicere, ꝙ ista est cõis opin. & verũ dicebat tpe suo, idẽ tenet Cy. in l. j. de resc. uend. & ibi ẽt Sal. licẽt hic non clarè firmet. idem simpleꝛ tenet Bal. in §. idem Iul. l. fi duo patroni. ff. de iureiur. & ibi D. Alex. sibi ꝗrius, & in l. sciendũ, de verb. obl. & quãuis Inno. in d. c. cum contingat, inclinet in hanc opin. tñ eam non est ausus firmare, sed eam firmat in d. l. sciendum. & dicit Fudo Rom. ꝙ ista opin. Dy. est æquior, & melior: licẽt opin. Bart. de iuris rigore sit uerior, & in hanc d. ipse inclinare, cum minor præsumatur ignorare iura, & præsumere certiorari est facti. & certioratio est solẽnitas extrinseca, quæ non pręsumitur, nisi probetur l. quæcunque, in fi. ff. de Publicia. in d. l. sciendum.

b ¶ Sit personale. Vide per D. Soc. consi. 115. incip. Circa primam q. ver. præteres not. circa med. in 1. parte.

c ¶ An per statutum. Adde Soc. consi. 66. inci. Frustra plenitudini. ver. secundo principaliter. in 1. parte. & consi. 239. incip. Præsentis consultationis. ver. ex quibus concludo. cum seq. in 3. par. idem alleg. & tenet. Item adde, ꝙ statutum annullans contractum minoris, si ultra iuramentum non interuenerit certa solennitas, interuentus consanguineorum, vel uicinorum, an procedat. & obstet quin contractus firmetur iuramento, vide per Soci. consi. 279. incip. Visa donatione facta. uer. circa primum non insistendo, ibi, quibus præsuppositis. in 2. par. sed quid, an habeat locum quando unus tantum consensus eorum interuenerit, ex quo loquitur in numero plurali, iude præsa. Soc. consi. 263. inci. Circa primum consultationis arti. uer. ultimo addo. circa fin. in dicta parte.

in quadam q̃one per eum hic formata. ſ. si per statutum disponit, ꝙ nullus possit ꝗhere cum minore sine præsentia, & pſensũ consanguineorum, &c. Nam tunc inquit ipse, ꝙ licet minor iuret, tũ iurm non erit obligatorium minoris in fauorem secum ꝗhentis: quia ille, qui secum ꝗhit sine pſensu pſanguineorũ facit ꝗ ꝓceptũ l. & sic peccauit mortaliter. extra de ma. & obe. c. qui non obedie rit. & in epist. pe. ad Roma. 14. vbi dr̃ oĩs aſa subdita sit principi. & ꝯ. subijcit. & qui voluntati eius resistit: voluntati Dei resistit, & dãnationẽ acquirit. Si igitur peccat mortaliter, sequitur, ꝙ iurm nõ valet, tanq̃ interpositum sup̃er peccato mortali, vt in c. nõ est obligatorium. extra de re iu. & c. 2. ext. de pac. li. vj. Nec ob. hæc auth. cum gl. sua, quia hic non interponit sup̃er prohibito ꝓceptorie, sed sup̃er ꝗctu, cui l. non resistit, licet non assistat. quasi factus sit ꝑter l. non ꝗ l. cum l. simpleꝛ dicat ꝗctum minoris factũ sine decreto non valere. Or attende, quia ista dria vr̃ mihi verbalis, non rea lis: nam statutũ annullans ꝗctum sine certa solennitate factum cũ minore, dr̃ prohibere illum absq; illa solennitate ꝗhere. Est. n. an nullatio effectus implicitæ, & præambulæ prohibitionis, vt clare patet in l. non dubium, §. de leg. vnde qui disponit de effectu, disponit & de causa. & qui vult consequens, vult & antecedens necessarium. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procu. cum si.
28 † Et ideo puto, ꝙ vbi statutũ annullat ꝗctum, & iurm, ꝙ statutũ teneat per d. l. nõ dubium. §. de leg. & per l. si quis inquilinus. §. fi. ff. de le. j. & quia non dr̃ periurtus, qui ex causa pcessa dixerit illud l. fi. ff. qui satisd. cog. Et quia tale sacrm potest remitti a parte, cuius fauorem concernit, vt ff. qui & a quib. l. fi. & ff. de bon. quæ lib. l. si patronus non aluerit: & per pſis per statutum, ar. eorum, quę not. super rub. ꝯ. de decu. lib. x. & ẽt, quia oẽs ciues etiam si non interfuerunt in condendo hoc statuto, finguntur interfuisse, & pſensisse, vt l. oẽs populi, ff. de iust. & iu. & extra de const. c. j. lib. vj. & p pſis is, qui cum minore ꝗxit, & propter hoc non potest petere iuramentũ seruari, quod ipse disposuit vires non habere, nec sibi, vel alij seruari. & ex hoc patet, ꝙ ratio prima in oppositum inducta non obstat, quia hoc speciale iurm a parte inducitur: & a parte cuius fauorem concernit, dr̃ remitti, quod potest fieri, vt in ll. §. alle. Nec etiam secunda, quia periurus non est, vt d. l. fi. Nec tertia, quia statutum non improbatur, cum sit factum, ne minores ꝓducantur, & quia ipsi ꝗhentes finguntur hoc fecisse, quod nõ est in casu huius authen. nec iudex qui iurauit statuta seruare, potest obseruantiam eorum omittere. facit quod no. in l. adigere, §. quãuis, ff. de iur. pat. & hæc sufficiant de præsenti repetitione.

LEX III.

1 *Minor, si in venditione lædatur sui facilitate, restituetur.*
2 *Minori quomodo consulatur, si a tutore circumueniatur.*
3 *Dolus tutoris non semper contractum uitiat.*

1 **In integrum.** Casus. † Minor læsus in venditione sui facilitate, vel tutoris fraude, restituitur. Op. ꝙ imo fraus tutoris semper sit necessaria, vt ff. de min. & si sine. §. j. Sol. vt in ij. gl. Quæro, an sit necesse, ꝙ vere sit cõmentitia. Rñ. ꝙ non. sufficit. n. ꝙ deceptus sit re ipsa, vt d. l. & si sine. & in ti l. j, & l. etiã. §. j. Nã semper præsumitur cõmentitia, vt hic in glo. i.
2 Quæro, qñ dolus, vel insidiæ tutorum interuenerunt, quasi minori ꝓsulatur. Rñ. vt in gl. fi. ꝙ duplici via. vna per actionẽ vtilẽ ꝗtutorem. Alia ꝗ emptorem, vt §. si tu. vel cura. interue. l. etiam. & ff.
3 de min. l. in causæ, §. interdũ. & vide quod ibi no. Vlterius ꝗattẽde, quia hic vr̃ casus. ꝙ dolus tutoris non reddat ꝗctum ipso iure nullum. quod est verum, nisi sit participans cum emptore. Nam tunc dolus emptoris reddit contractum nullum in eius fauorem, non pręiudicium, vt ff. de act. emp. l. Iul. §. fi quis a pupillo.

Si aduersus venditionem pignoris. Tit. XXXI.

LEX PRIMA.

1 *Venditio rei minoris facta iure creditoris est omni alia priuilegiatior. & nu. 6*
2 *Etiam, dictio implicatiua est.*
3 *Damnum enorme non exigitur, sed pro modico restitutio datur.*
4 *Contractus de re minoris est nullus sine decreto iudicis initus.*
5 *Præsertim, dictio cuius sit naturę.*

Etiam. Primo dicit in genere. Secundo infert in specie, secũda ibi, si igitur. Casus. Si res minoris sit vendita iure creditoris, pro enormi damno ei datur restitutio. h. d. No. † venditionem factã iure creditoris de re minoris, priuilegiatiorem esse, q̃ alia: cum hic requiratur enorme dãnum, vt hic, & l. si ex causa. in prin. §. de mi. in alia secus, vt ꝯ. dicam. Sedo, ꝙ qui damnum alle. illud probat. Tertio, ꝙ non sequitur res minoris vẽdita, ergo læsus est.
a enormitas tũ damni residet in iudicis arbitrio, [a] inspecto damno, & aliis facultatibus pupilli. ar. ff. de excu. tut. l. item propter. Item,
2 ꝙ emens non habet regressum de euictione, vt ꝯ. dicam. † Oppo. dictio, etiam, est implicatiua, vt l. etiam, §. si tu. vel cur. interue. hic non adiicit̃ ad qd̃ implicare debet, & sic nos dimittit in obscuro, contra §. quibus. Sol. supplendo, vt in gl. j. Opp. ꝙ creditor sic absolute non possit pignus vendere, vt ꝯ. de iur. do. impe. l. fi. Sol. vt in 2. gl. ſ. ꝙ hic vendidit legitime, quia ex pacto. vel si pactum nõ
3 intercessit, vendidit seruata solẽnitate. d. l. fi. † Oppo. 3. ꝙ enorme damnum non exigatur, cum etiam pro modico detur restitutio, vt ff. de in inte. resti. l. scio, & de minor. l. & si fine, §. idem faciunt, vt ꝯ. de præd. mi. l. ij. Sol. vt sequitur in ea glo. ſ. ꝙ pignus hic cœpit a prędecessore minoris, ibi a minore. Sed hæc sol. in quantũm de persona prędecessoris loquitur, dubitationem recipit, vt not. ꝯ. in l. seq. Ideo remitto ad ibi no. Inquantum vero dicit, ꝙ si incępit in persona minoris, restituitur pro modico damno, non puto bene dicere. vnde pondera quod tex. hic in ver. si igitur. loquitur in pignore prætorio, & iudicis authoritate vendito, ideo enorme damnũm exigitur. In conuentionali vero quidiuris sit, idem videtur per princ. huius legis, quod est multum generale. & sic ver. si igitur, loquitur in pignore capto in pſonam minoris, & non prædecessoris. ita credo, quod loquatur istud principium, alias illatio non inferretur ex præcedentibus, & pro tanto in pignore etiam conuentionali inchoato in pſona minoris, dico enorme damnum requiri, vt hic est tex. eum non cauillando. & in eo est speciale, tum ratione creditorum, vt facilius reperiant emptores, vt pignus apud eos non reperiatur inutile, vt ff. de pign. act. l. si cõuenit. tum etiam fauore minorum, vt facilius reperiant in suis necessitatibus sibi mutuantes, vt d. §. item faciunt. tum quia non a minore, nec eius administratore eius nomine vẽditur, sed a creditore iure creditoris. tum etiam, quia rationabiliter minori pretio debet vendi, cum pro eo non debeatur euictio, vt ꝯ. cre. euict. pig. non debe. l. j. & sic omnibus his ponderatis. l. voluit enorme damnum interuenire debere, quod non est regulare, vt d. l. scio. nec aliæ leges §. alleg. habent obstare, quia licet dicant, ꝙ ei, si sit lęsus, datur restitutio: debent intelligi secundum istã, q̃ exigit ma
4 gnũ ꝑiudiciũ. † Opp. 4. successiue, ꝙ restitutio non sit necessaria, quia ꝗctus est nullus rei minoris, si iudicis decretum non interue
b nit [b] vt ff. de re. eo. l. j. in prin. & no. §. tit. j. l. j. Sol. ꝙ illud, qñ venditura a minore, vel eius administratore: non qñ a creditore, & iure creditoris. vt eo. l. j. si communis. in fi. & ꝯ. de præd. mi. l. 2. Opp. v. ꝙ si enorme damnũ non interueniat, restitutio det̃: vt d. l. 2. in fin. ꝯ. de præd. mi. Sol. dupliciter vt in gl. signata super verbo magno, & in primo ꝙ interdum creditor fraudem participauit cum emptore, tunc restituitur etiam pro modico damno. interdũ nõ participauit cum emptore, tunc requiritur grande damnum: vt hic & §. de min. l. si ex cã, in prin. Hæc solum mihi placet, qa fraus creditoris, & emptoris faciunt cessare rationes supradictas, per quas requirebat̃ enorme damnũ. ar. ff. de mino. l. auxilium. Vel secũdo dicit glo. hic pignus cœpit a minore ibi a minoris prædecessore. hæc sol. vel est corrupta vitio scriptoris, vel contradicit. ꝙ gl. 2. di-
5 xit. Tene igitur præcedentẽ. † Opp. vij. ꝙ tex. in fi. male ponat illã dictionem pręsertim cum illa velut implicatiua idẽtitatis iuris in casu cõtrario ad expressum videat̃ innuere, ꝙ post maiorẽ ætatẽ, qñq; posset restitutionem petere, qd̃ est falsum, qa solum potest ꝯ. quadriennium continuũ: vt ꝯ. de temp. resti. l. superuacuum. So. vt in glo. ſ. ꝙ verum est, ꝙ ꝑplicat: sed implicatio dẽt restringi sm̃
6 il. in cõtra. alle. † Oppo. 7. ab extra. hæc venditio facta a creditore, est facta de re cõiter spectante ad ipsum creditorẽ. & ad ipsum minorem: sed cum minor non consenserit, sequit̃ ꝙ ipso iure sibi nõ fiat præiudicium, quo minus rem vẽdicare, p suo iure possit. vt §. si in cõi eadẽq; cã & c. l. j. Sol. ꝙ illud procederet, qñ venditor venderet iure, pprio, nullam descendentiam habente a minore: secus si descendentiam habeat a minore quia tunc hẽt locum l. ista vel ab eius prędecessore: quia tunc habet locum quod ꝯ. l. seq. dicam.

ADDITIONES.

a Residet in iudicis arbitrio. Adde, ꝙ enormis læsio dicitur. §. sextam partem. l. vnde si Neruę ff. pro so. Bar. in l. fi societatẽ. §. arbitrorũ. eo. ti. vel ex arbitrio iudicis, ispecta qualitate causæ, & personarũ. gl. inst. de contra. emp. §. pretii. Ray. in rep. l. si libertus. de ope. li. Bal. hic & Bal. in c. quintauallis. & ibi doc. de iureiu. gl. in auth. de sen. & §. si vero absunt. sed Bal. in l. 2. §. sed & si quis. 4 col. j. cõia de leg. tenet, ꝙ enormis læsio dicitur, qñ vt iniqua rescinditur in totũ, nõ aũt vsque ad mediocritatẽ. læsio vero patet ex eo, ꝙ probatio nulla facta est, vt, ꝙ bat in pſi. videtur primo non admittendum ver. nunc descendo ad fm. Item vide plenius per Alex. in l. fi quis arbitratu. vl. col. de verb. obl. Item adde, ꝙ enormis læsio in contractu empti, & vẽditi dicitur vltra dimidiã iusti pretii in emptore, & in venditore quod dicitur iustum arbitrio vulgi, uel discretoris. l. 2. & ibi Bal. in prin. ꝯ. de rescin. ven.

b Non interuenit. Sed quid, an naleat alienatio, si firmata fuerit iuramento vna cum contractu, licet non seruatis solennitatibus requisitis in alienatione immobilium de iure communi, uide per d. Soc. consi. 231. inci. pręsentis ꝓsulationis difficultas. in prin. cũ uer. se. in ij. parte. Item adde, ꝙ minor, & mulier sunt personæ, quæ quando sine causa, uel cum causa iniusta aliquid faciunt, præsumantur ex fragilitate, & simplicitate id facere, unde minor etiam si iurasset, relaxãdum est uinculum iuramenti, & potest a contractu discedere, quia tunc iurmẽtum dicitur esse captiosum, & iniustum, ut per præfa. d. Soc. consi. 263. inci. capio primum consultationis. uer. circa. 3. aduertendum circa prin. in 2. parte.

LEX II

1 *Gesta a defuncto non reuocantur hæredis priuilegio.*
2 *Minor restituetur si in rei suę venditione lędatur.*
3 *Minor quando contra venditionem rei suæ venire possit.*
4 *Minor restituitur aduersus venditionem pignoris, ex prædecessoris conuentione factam.*
5 *Restitutio competẽs iure cõmuni, eã, quæ speciali iure competit, nõ excludit.*
6 *Pignus, si legis dispositione vendatur, restitutio an concedatur.*
7 *Restitutio quando debetur minori contra emptorem pignoris.*

Rem quam. Primo dictũ. Secundo illud extendit. Tertio consulit, secunda ibi: quod iure. tertia ibi, nã si. Casus. vbi pignus cœpit a prædecessore minoris, cõtra vẽditionẽ minori non dat restitutio, sed ꝗ vẽditorẽ agit, si fraudẽ cõmisit; & ẽt cõtra tutorẽ, vel curatorem, q̃ venundari passus fuit
1 h.d. † Not. ꝙ gesta a defuncto de facili nõ reuocant hæredis priuilegio. Concorda. j̃. de re mi. l. q a pre. & de re. alie. non alie. l. mancipia. vt hic in prin. gl. 2. Item no. ꝙ mala fides creditoris non annullat venditionẽ pignoris, licet annullatio tendat ad fauorẽ mi
2 noris. † Opp. ꝙ minor possit petere hanc venditionẽ rescindi, q̃ gesta cum minore læso sui facilitate, vel aduersarij calliditate, veniunt rescindenda. l. j. ff. de mino. Sol. quidam; ꝙ hæc oia fuerunt gesta in vita patris, & nihil cũ minore. & ita non obstat ꝓsi. Sed hæc sol. est ꝗ hanc literam in fi. quæ dicit ꝙ cõuenire potest tutores, & curatores, q̃ passi sunt rẽ venũdari. & sic vẽditio fuit facta post mortẽ pris, & in vita minoris, & ita dicit gl. j. Sol. ergo, ꝙ hic nihil fuit gestum cum minore, q̃a ex cõuentione prædecessoris vẽditur. in contrario aliquid põt dici hic gestũ, vel omissum a minore. Dic, ꝙ hic, non fuit dãnũ requisitũ. vt j̃. dicã. Op. ꝙ restitui possit. vt §. l. pxi. Sol. vt in 2. glo. s. ꝙ hic minor patitur modicum damnum, ibi enorme. & hæc vera; si aliquid gestum est cum minore. als nec pro enormi restitutio datur vt in præcedenti ca. dixi. Opp. successiue cum gl. ꝙ imo pro modico damno, vt j̃. de prædi. mi. l. 2. & ff. de dist. pig. l. si creditor. §. illud. Sol. ibi creditor fraudem participauit cum emptore, hic secus. & hæc bona. vt dixi. §. l. proxi. Op. cum gl. ꝙ nullo modo cõtra emptorẽ restitui possit, vt l. j. & l. cum contra. j̃. si ven. pig. aga. Sol. ꝙ hæc, & quæ dicta sunt locum habent, q̃ si pignus minoris vẽditum est ibi, quãdo pignus maioris. quo casu, aut debita solennitas nõ est seruata, & habet locum. l. cum contra. aut seruata, & habet locum l. j. & sic vbi debita seu requisita solennitas non interuenit, facta venditio a creditore, non præiudicaret maiori. vt d. l. cum contra. & sic nec minori debet iure pãdicare. Vt tamen quæ hic & l. præcepenti dixi,
5 clarius pateant, cum res minoris pignori nexa vendita est. † Quæritur, an per minorem contraueniri possit, & quo iure. dic, aut in venditione solennitas a iure requisita non interuenit, & ipso iure sibi non præiudicat, sicut nec minori. vt j̃. si vendi. pig. aga. l. cũ contra. & probatur, j̃. de prædi. mi. l. 2. aut debita solennitas interuenit, & tunc aut tut. vel cur. eius fuit, qui vendidit, & tũc ipso iure nõ põt cõtrauenire, sed mediãte restitutione sic, & sufficit modicum damnum secundum regulam generalem. vt l. scio. ff. de in inte. resti. & probatur in l. 2. in prin. Aut creditor fuit ille, qui vẽdidit. & tunc aut pignus incipit a minore, aut ab eius prædecessore. si a minore, aut in venditione nulla fraus, quia non re ipsa, nec ex proposito interuenit, & tunc nullum dubium, quia nullo modo cõtraueniri potest. aut fraus re ipsa, sed non ex proposito interuenit, & tunc pro enormi damno restituitur. vt §. eo. l. j. aut fraus ẽt ex proposito interuenit. & tunc, aut participata fuit cũ emptore, & tunc restitutio competit etiam pro modico damno. ar. l. scio. ff. de in inte. resti. & ita dẽt intelligi. l. 2. j̃. de prædi. mi. 2. rñ. Aut hęc fraus cum emptore participata non fuit, & tunc restitutio competit pro enormi damno, non pro modico. & §. eo. l. j. & de mi. l. si ex causa, in prin. & rationes, quare enorme damnum in casib. prędictis. l. requirit, & quasi modicũ sufficit q̃ fraus participata fuit. scripsi in l. præce, & hoc in pignore prætorio, vel conuentionali, ibi etiam dixi. Si autẽ pignus cœperit a prædecessore minoris, tũc habent locum opp. quæ ponuntur in glo. sequen. Pro quarum re citatione attende, ꝙ opi. aliquæ tenent, ꝙ restitutio nullo modo detur, aliquę quod restitutio, sed diuersimode. Et ideo videndũ est primo, an restitutio detur, vel non. quidam ꝙ sic, quia ex quo supponitur læsus, ergo ei restitutio debet dari, vt ff. de iureiur. l. nã & postea. §. si minor. & §. de min. l. i. alii quod non per istam. l. quę indistincte loquitur. Ad l. in contra. alle. respondent, ꝙ loquitur quando aliquid est gestum cum minore, hic nihil est gestum. iõ restitutio non datur, & hæc fuit opi. Azo. quæ in fi. gl. ponitur, & quam Accur. tenet, & forte. Io. vt j̃. dicam, & huius responsionis timore quidam distinxerunt. Aut venditur ex conuentione pdecessoris ipsius minoris, & tunc restitutio nõ competit, tũ quia ab illa venditio trahit consequentiam. Et iõ tempus conuentionis initæ nos respiciimus. vt. ff. de mino. l. 3. §. i. tum quia tunc nihil est gestum cum minore, & sic ei restitutio non datur. vt d. l. j. Et pro hoc inducunt specialiter, ff. eod. l. Emilius. Sed de iure communi pceditur, vt in hac l. & j̃. si vẽ. pig. aga. l. i. Aut venditur ex l. pter ꝙ uentionem, & sic secundum formam. l. fi. j̃. de iu. do. impe, & tunc minor restituitur, quia tunc minoris facto, & omissione, qui citatus fuit. vt d. l. fi. dicitur hoc processisse. sic & alias minor ex omissione læsus restituitur, vt ff. eod. l. minor xxv. an aduersus omissam, & sic aduersus vsucapionem inchoatam cum defuncto, vt j̃. si aduer. vsuc. l. j. sic aduersus omissionem aditionis hæreditatis, vel petitionis boni. possi. vt j̃. si vt amis. hære. &c. per totum. Hanc opi. & distinctionem tenuit Iac. But. & dicebat eam confirmari p gl. sic distinguentem in l. si cum militaribus. in fin. de resti. mi. per quam ista gloss. in fin. declaratur. Hanc distinctionem sequit Barto. in l. cum filius §. in hac. l. ff. de verbo. obligat, & ego eam sequor. Sed contra vtrunque membrum ego arguo, & primo qd non restituatur, quando venditur ex lege, sicut nec quando venditur ex conuentione, quia inter creditorem, & debitorem videtur semper actum, & conuentum, vt ei fm. l. vendere liceat, vt patur in l. si conuenit. ff. de pig. act. & tacite actum ex natura contractus habetur pro expresso, vt l. cum quid. ff. si cer. pet. ergo contra venditionem tanquam ex conuentione præcedẽte nulla dabitur restitutio. Sol. ꝙ illud procederet vbi tacitũ, & expressum in eo de quo q̃ritur, nõ haberet rationẽ diuersam, sed omnimodam. In casu nostro habet diuersam, quia expressum non requirit leg. obseruantiam, quia in ea sufficit tempus quentionale trãsire: vnde nil dici potest gestum, vel quasi cum minore. Sed q̃a tacitũ pactũ requirit a minore citari, ideo eo citato dicitur aliquid
4 geri, vel quasi cũ minore, merito ei dat restitutio. vt ff. eo. l. j. † Secundo opp. contra primum membrũ, ꝙ licet pignus sit vẽditum expressa conuentione pdecessoris, tñ ipsi minori detur restitutio, q̃a non fm initiũ, sed fm finẽ, & cõstitutionẽ debemus iudicare, & ætatem successoris inspicere. vt l. cũ filius. §. in hac. ff. de verb. obl. Sol. ibi obl. erat committenda propter fieri. ideo tps illius fẽti nos inspicimus, & fm priuilegiũ successoris restitutio dat, vt ibi. in casu nostro erat cõmittenda simpliciter propter nõ fieri, & nullo actu, vel quasi gesto cũ ipso minore, ideo restitutio nõ dat. Et de isto brocardo. l. an priuilegiatus, succedens nõ priuilegiato vtatur iure suo, plene scripsi in auth. quas actiones. §. de sacrosan. eccle. Opp. iij. ꝙ licet committatur obligatio pp non fieri in plõa hæredis nihilominus ei detur restitutio, vt patet in emphyteusi, a qua cadit minor hæres maioris, ex eo, quia debitum canonẽ nõ soluit intra tẽpus, vt no. in l. ij. j̃. de iure emphy. Sol. vt ibi sentit glo. Pe. ꝙ ibi ex clausula generali, si qua iusta causa, &c. restituitur, q̃a iustã ignorantiã psumitur habere. vt in c. q in alterius. extra de reg. iur. Sed nõ restituere rẽ ræ ætatis, vt hic. vel fm Bar. in terdũ cessatio minoris tendit ad resoluẽdũ factũ defuncti, & tũc hæres minor rẽne ætatis põt restitui. vt ibi. Interdũ tendit ad illud implendũ, & tũc restitui nõ põt, vt hic. † Ex ista solutione habes, ꝙ restitutio de iure cõi cõpetẽs nõ excludit restitutionẽ cõperetẽ de iure speciali. Vel dic tertio, ꝙ si læsio causata pp cessationẽ minoris hæredis, pcedit ex. l. dispositione, restitutio detur ẽt ratione ętatis. sinautẽ pcedit ex quentione, tũc restitutio non datur ratione ætatis. ratio: diuersitatis, quia mitius agitur cum. l. q̃ cũ homine. vt l. Celsus. ff. de arbi. istã solutionẽ sentit gl. in l. sicũ militibus. j̃. de resti. mi. patet modo, ꝙ distinctio pdicta, sau ventitur ex conuentione prædecessoris, aut ex dispositione. l. est bona, &
6 de iure defensata procedit. † Quæro modo. ij. quia dixi, quod vbi venditur ex legis dipositione, ei datur restitutio, an enorme dãnum requiratur, vel sufficiat modicũ cum fraude participata: an vero requiratur vtrunque. i. grande damnum, & participatio fraudis. & glo. dicit, ꝙ Io. fuit in opi. ꝙ vtrũque requiratur, & ista ratione, q̃a dẽt omnino vti iure defuncti, vt ff. e. l. Emilius. ista rõ ꝙcludit ad oppositũ, q̃a tunc nõ daret restitutio ei, sicut nec defuncto, sed adhæret iuri cõi ad intereſſe suum fm formam. l. j. & l. fi. j̃. si ven. pig. aga. Sed p defensione Io. attẽde, q̃a Io. vult, ꝙ defunctus licet maior possit restitui propter dolũ emptoris, & enorme dãnũ ad rẽ ipsam, eo debitũ seu pretiũ soluturũ offerente emptori, vt d. l. j. & erit tũc restitutio, q̃ concedit hæredi, vt hæredi. & fortę ipso iure absq; eo, ꝙ aliter petat rescindi ꝗctus, vt d. l. j. Sed non erit restitutio, q̃ pcedatur rõne ętatis. Et sic no. qd Io. tenuit cum Azo. & Accur. in pcedenti. q. Sed q̃a nos q̃rimus de restitutione rõne ętatis ipsius minoris citati, iõ tenẽdo illã opi. ꝙ restitutio detur ratione ætatis, credo, ꝙ opin. Bul. sit vera. s. quod enormi damno tñ, vel pro modico, quando fraus interuenit, & cum emptore participata fuit. vt l. ij. j̃. de præd. mino. vt sic isto casu non sit differentia, an pignus cęperit a minori, vel a prædecessore. Sed vẽditur ex dispositione l. ex actu quasi gesto cum minore, cũ aduersus venditionem ipsam petatur restitutio. † Quæro nunc ab extra. ego dixi, quod ubi pignus cępit a minore, & fraus participata cum emptore interuenerit, quod restitutio ei datur ꝗ emptorẽ. Sed quomodo hæc restitutio peratur, id est an ipso iure, ut rei uendi. directa utili, uel quasi aget ad fundum, petendo illũ sibi restitui, & si excipiatur de re per creditorem iure uendita, replicabitur de dolo, & fraude participata, an uero est necesse, quod iudicis officium imploretur ad restitutionẽ contractus, & prima pars uidetur uera per. l. j. j̃. si uend. pig. aga. & per not. hic in gl. ij. ibi dum dicit, quod restituuntur ad rem, & pro hoc facit, quia dolus emptoris uidetur reddere contractum nullũ in pũdicium minoris, ut ff. de act. em. p. l. Iul. §. si quis a pupillo. Secundam partem teneo pro ueriori, & tutiori: q̃a, p enormi dãno restitutio datur aduersus vẽditorem, ut hic in rubro. & l. j. & ut patet ex situatione ti. dat ad rescindẽdũ, ergo & idem dicã, qñ dat pro modica fraude participanti, cũ hæc duo æqparentẽ, ut hic in gloss. Sed o pro hoc uidetur casus, j̃. de pdi. mi. l. ij. nam de eodẽ beneficio loquit in ij. rñso, de quo in primo vt ex continuatione tex. ibi patet. Ad obiecta rñdeo, & primo ad l. i, j̃, si uen. pig. aga. ꝙ illa dẽt intelligi fm pdicta. s. restõne in inte. mediante. Vel forte aliud in maiore, q̃ de mum in subsidium ad recuperandũ fundũ admittit, ut ibi patet. & sic cum hoc grauat, in alio releuet. prima placet. Ad l. iul. §. si qs a pupillo, rñdeo ibi emptũ fuit a pupillo, uel eius tutore, hic a creditore

ditore vendente eius creditoris non pupilli, uel minoris nomine. Ideo hic tenet ꝗctus, sed dat restõ. Ad id qd no. hic in gl. rñdeo, ꝙ nihil obstat, q̃a gl. vult dicere, ꝙ restituit ẽt ad rem. q. d. si vult petere solũ interesse, põt: sed si potius uult petere rẽ sibi restitui, pt, restõne tñ præhabita, quæ ẽt põt peti in exceptione, & replicatione, ut j̃. de rest. mili. l. fi. & j̃. q̃ non ob. lon. temp. præscri. & l. ab hostib. & l. fi. & ff. de iureiu. l. nam & postea. §. minor. & uobis exemplificaui, & hęc sufficiant de mã ista multum dubia, & per gl. multum intricate, & obscure tradita. & p doct. pde sicco pertransita.

Si aduersus donationem. *Tit. XXX.*

LEX PRIMA.

1 *Donatio sponsalitia, quę, & quando reuocetur.*
2 *Donatio sponsalitia ętatis prętextu reuocatur.*
3 *Donatio sponsalitia in quantum sit rescindenda:*

a **Si quæ.** a Primo thematis repetitio, ex quo tacita elicitur qõ. Secũdo ipsius qõnis solutio. secunda ibi, ab obtentu. Casus. † Donatio spõsalitia nõ
1 1 immoderata prætextu ętatis non reuocat. h. d. Op. tex. iste dicit nõ immoderate facta, per quod innuere vr, ꝙ quia modũ excedebat, insinuari necesse erat, qd est falsum, q̃a donatio pp nuptias velut facta ob cãm non insinuat, ut in Auth. vt fratrum filij. §. illud. So. ꝙ hic fuit donatio sponsalitia, vel simplex, non aũt pp nuptias. i. quæ fit in recompensationem dotis, ut in ꝓrio. Hoc, qd dicit glo. de insinuatione, procedit fm iura nouissima fm quæ, in quantum concernit fauorem mulieris, insinuatio nõ requirit, vt j̃. de don. ante nup. auth. eo decursu, Sed de iure isto excedens legitimam summam insinuari debet, vt in c. ti. l. cum multæ. in fi. & j̃. de iur. do. l. fi. §. similiq; modo. Sed meo iudicio tex. iste pp insinuationem ista verba non dixit, sed pp qualitatẽ personarũ, ut in alia gl. no. Potest ergo intelligi in donatione aſi nuptias, ut lra iacet, q̃ hodie pp nuptias appellatur, q̃ immoderatior licet insinuata prętextu ætatis reuocari põt. Op. ꝙ istud uerbũ immoderate, uel ut dubiũ, & obscurũ male sit positũ ꝗ §. q̃ bus. Sol. declarando, ut
2 in gl. † Op. ꝙ hæc donatio prętextu ætatis retractetur, uel ut ipso iure nulla, ut §. de in inte. rest. l. si curã. Sol. ut in gl. vel sol. ꝙ ibi curator non interuenit, hic sic. Op. ꝙ aduersus dona. dẽt restõ, ut j̃. l. se. in fi. Sol. dupliciter, ut in prin. gl. fi. Primo, ꝙ ipso iure nõ retractatur, ut hic, sed ope restitutionis sic, vt ibi. Scdo ꝙ in hac donatione est spãle, q̃ libet põt esse bona, ut ex sequẽti b. patebit. Op. igit, ꝙ in hac donatione non sit spãle cum aduersus rem restitutio detur minori, ut j̃. de pręd. min. l. prædia. Sol. tribus modis, ut in gl. Et secunda sol. est, ꝙ hic in donatione ante nup. quę hodie appellat pp nup. & est illa, quæ fit in recompensationẽ dotis, vt j̃. de don. ante nup. l. cum multę. & auth. dos data. In ꝓrio de don. spõsalitia, quæ non in compensationem dotis, sed gratia sponsaliorũ tñ spõsus donat sponsæ, & hãc firmat gl. per ꝓrium, & magis applaudet lræ. Alia sol. hęc est, ꝙ hic, & ibi in spõsalitia loquat, sed hic erat facta in mobilibus, ibi in immobilibus. & hanc tenet hic gl. pp id, qd dixi in j. gl. Sed coniunge istas duas sol. simul, quia aut quæritur in donatione pp nup. & solenniter facta, quia cnm decreto, & cura tozis auth. in rebus immobilibus non retractat ipso iure, nec bñficio restõnis, si sit moderata, ut hic. Et est ratio, quia tunc nulla est læsio, cũ moderata dotẽ non excedat, ut d. l. cũ multæ. & auth. dos data, ibi posita. si immoderata, quia dotem excedat, tũc restõ dat, ut hic a sensu ꝓrio, ut in d. l. prędia. prout intelligitur in donatione
3 ante nup. † Sed hic põt quæri, an tunc in totum rescindat: an quatenus excedit. & sic immoderate est gestum, & puto solum quate nus immoderate est gestum. & hoc, quia dos data necessario donationem mercẽ, ut d. auth. dos data. cũ ibi no. in gl. nisi forte consuetudo regionis esset, ut nulla donatio fieret, quia tunc tota immoderata uideretur. Si aũt minus solenniter facta fuisset, tunc ipso iure non præiudicaret, licet de nouo fienda esset, usq; ad cõcurrentem q̃titatem dotis. ut d. auth. dos data. Aut quæritur in donatione sponsalitia, & tunc aut solenniter est facta, & tunc ipso iure ualet, nec retractatur si modũ non excedit, ut hic. Si aũt modũ excedit, tunc aduersus eã restituit rõne ætatis, & in totũ rescindit, vt in d. l. prædia. & in hoc differt a pcedenti, quia illa rescindit quatenus immoderata facta est, & hoc, q̃a fit in recõpensatione dotis, & necessario, non uoluntarie, sicut ista. Sed tunc ꝓ ro in ꝗbus rebus fieri possit, & quæ solẽnitas requirat. & gl. remittit ad ll. in ea alle. Sed dic, ꝙ quælibet dictarũ donationũ potest fieri in rebus mobilib. & sine decreto ualet. Sed in rebus immobilib. facta sine decreto non ualet, cum decreto uero ualet donatio aſi nup, sed curatoris autoritas exigitur, ut hic, & j̃. de iur. do. l. mulier. Sed in donatione spõsalitia dubitatur ex eo, quia decretum vr nullũ, quia ex
b iusta cã interpositũ, ut ff. de fideicom. lib. l. cũ uero, §. subuentũ. & ff. ne uis fiat ei. l. i. §. hęc uerba. Secũdo, q̃a datio cur. spãlis ad hoc etiam uałere nõ vr, cum causa sit iniusta, quia donare est perdere, ff. de prob. l. cum de indebito. nisi mos regionis tales donationes suadet. arg. eius quod no. in l. non uidetur. §. de in inte. rest.

ADDITIONES.

a ¶ Si quę; No. & tene menti secundum do. Fran. Aret. hic, quod licet obligatio ad antidora operetur plures effectus, ut habetur in l. si testamẽto. § j. ff. de fideiuss. & in l. sed, & si lege. §. consului. de peti. hæred. attamen non est potens impedire in integ. resti. vt est hic tex.

b Datio curatoris specialis ad hoc, qia non potest curator ad donandum fieri. Ex quo dicto Bal. hic ad fi. inferebat, quod refutationes illas, quas faciunt puellæ fratribus cum authoritate curatoris, inquantum sapiũt donationem, sunt ipso iure nullæ, etiam si iurant, si statutum illud præstari prohibet, de quo per Bald. in auth. sacramenta. nu. 14. ver. & hic apparet. & ibi in apost. in uer. sorores. §. si aduersus uenditio. & in l. de tutela. sup. de in integ. rest. & in l. si minor. supra, de dolo, de quo plene hic in addi. ad Bal. per And. Barb. num. 3. in uer. refutationes.

LEX H.

1 *Minor aduersus contractum, & consensum restituitur.*
2 *Vendere prohibitus venditioni consentire prohibetur.*

Si in te. Pater rem quam donauit filio emancipato, non potest alteri donare sine illius consensu, nec p pea consensus præiudicat filio, si res est talis, quæ nõ possit alienari sine decreto, alias ei præiudicat, sed datur restitutio. h. d. & hæc l. quatuor facit, ut in litera per se patet. Item alia, no. † ꝗ sicut minor re-
a stituitur aduersus ꝗctum, a ita restituitur aduersus consensum si-
2 bi præiudicialem, & damnosum, ut hic in fi. † Item no. ꝙ prohibitus uendere, uel donare, prohibetur uendenti, uel donanti cõsentire, quod facit in arg. vt statutum, quo minores prohibentur vendere res suas sine consensu agnati, vendicet sibi locum, qũ minor consentiret alteri vendenti, cum & tunc vendere videatur, ar. l. pr. in fi. ff. de manu. uindi. & l. si liqueat. in fi. j̃. de inoffi. don. Referũt tñ quidam, ꝙ Iac. But. dixit ꝗ. per l. si pr filio. in fi. in eo. tit. Item q̃a prohibita de iure municipali ꝗ ius cõe non debent ad continentiam trahi, ut ff. de legi. l. ius singulare. & l. quod vero ꝗ. Et maxime ne fiat correctio in casu non expresso. ut j̃. de ap. l. precipimus. Item quia lex municipalis stricte est intelligenda, vt ff. ad munici. l. constitutionib. hinc est, quod dicimus, ꝙ quicquid est omissum habeatur pro omisso, ut l. quicquid astringendę. de uerb. ob. & relinquit in dispositione iuris cõis. ut l. si extraneum. ff. de cond. ob cau. & l. commodissime. ff. de lib. & post. Ad hãc l. rñdebat, ꝙ hic in prohibitione de iure cõi, qu ot ad similes casus potest extendi, ut l. non possunt. ff. de leg. Ego in hac q. sic distinguerẽ. Qñq; minor consentit vendenti rẽ propriam, sed minor habet ius pignoris in re, & tunc statutum locum non habet, ut d. l. si pater filio in fine. quia res uendita non est sua, & sic casus unus non est similis alteri, & sic habent locum alię rationes. §. alle. Qñq; minor cõsentit uendenti rem minoris iure pleni dominij, & tunc puto statutũ locũ hre per aliã. l. pr ex prouincia. in fi. & per hanc l. Itẽ ne fraus de facili fiat statuto. Itẽ q̃a prohibitio non facta est a statuto pp ipsum uendere, quia in facto tñ consistat. sed pp iuris effectũ, & sic pp alienationẽ dñij, vel quasi, quod resultat. Sed hęc ratio hẽt locum in consentiente, ergo, &c. Itẽ q̃a in staturis mens, de qua constat magis spectat, q̃ uerba. l. non dubiũ. §. de legi. & talis mens potius dr interpretatiua, & declaratiua, q̃ extensiua, ut no. per doct. in l. Cęsar, ff. de pub. Præterea statuta ꝗ ius cõe aliqua bona rõne sunt extensibilia ad casus oĩmodo similes, ut no. in gl. in l. Gallus. §. & quid si tñ. ff. de lib. & post. & in l. quę pp necessitatem. ff. de reg. iur. Et pro hoc ampliando uide, quod scripsi in auth. ingressi. in prin. §. de sac. san. eccle, ꝙ plenius postea scripsi in l. ij. j̃. de noxa. Præterea hic non est tam extensio hois, q̃ l. istius, & similiũ, vt in fi. gl. no. j̃. de fur. l. si quis seruo. & ff. de legi. l. quod uero ꝗ. Qñque minor consensit uendenti rem minoris, sed non pleno iure puta, quia minor hẽt directũ dñium, & uenditor utile, vel eꝗ. & tũc si uenditor uendit ea rõne iuris pleni, & idem dico, ꝙ in præcedẽti per easdem rõnes, & leges: aut uendidit ratione iuris sui tñ, sed requirit consensum minoris, ne forte ei cadat in pęnã, vt j̃. de in. emp. h. l. ij. & tunc statutũ locũ non habet, q̃a mens, & uerba eius cessant, & hñt locũ rõnes oppositę, pdicta no. ut quotidiana. Nũc uenio ad gl. & opp. ꝗ prin. l. de l. i. j̃. de inoffi. don. Sol. vt in gl. Op. ꝗ ii. partẽ de l. fi. j̃. si ma. fac. ra. ha. Sol. ut in gl. opp. ꝗ fi. ꝙ filius non restituatur aduersus patrem, ut j̃. qui & aduer. quos. l. fi. Sol. ut in gl. & plenius, ut ibi dicetur. Quæro, quod est istud senatusconsult, de quo hic loquitur. Respondeo, ut in glo. Item quæro, quæ sunt res, quæ sine decreto possint alienari. respon. ut in gl.

ADDITIO.

a ¶ Contractum. Adde etiam fictum, ut per do. soc. consi. 172. incip. multum abunde, & eleganter. uer. postremo moneor, circa fi. in ij. parte.

Si aduersus libertatem. *Tit. XXXI.*

LEX PRIMA.

1 *Minor restituitur aduersus sententiam pro præstando libertatem latam.*
2 *Restitutus in integrum super principali non pronunciat, sed probata læsione sententiam rescindit.*
3 *Sententiam retractari petens, quando auditur.*
4 *Libertas si præstari iubeatur, conditio implenda est, ante quam liber fiat.*
5 *Sententia iuxta consilium alterius a iudice lata an ualeat.*

Si post. Duo principia facit, q̃a primo unũ dictũ, qñ sola sntia est lata. Secũdo duo alia ponit, qñ est executioni man data, quia libertas est præstita, sed ibi; ꝙ si, vel diuidit in tres partes, quia primo, qñ sola sntia est lata de liberta te præstanda. Scdo qñ executioni est mandata, & libertas præstita. Tertio prouidet minori ꝗ curatorẽ, partes per se patent. Casus. † Aduersus sententiam pro libertate præstanda latam potest minor restitui, si non sit mandata executioni. nam tunc libertas semel præstita non reuocatur. Sed contra culpa

biles

biles curat. agitur. h.d. No. q̃ libertas semel præstita non reuocaꝫ
bñficio ętatis, ex quo no. q̃ priuilegiatior est libertas, q̃ ætas. † Itē
no. ex tex. ibi ab instauratione. q̃ iudex in integ. rest. non pronun-
ciat de principali negotio, sed solū læsione, ꝑbata rescindit sñiam,
q̃ læsionem induxit, & hoc ēt probatur in l. ij. j̃. in qui. cau. in inte.
rest. non est necess. & ff. de tu. & ra. di. l. alterius. in prin. † Itē no. q̃
2 non admittitur, vel non auditur, qui sñiam petit retractari qñ se-
quuta post sñiam non veniunt retractanda. Et est rō, quia id non
dēt admitti, qd̄ non pōt operari. vt ff. de proc. l. non cogendū. §. Sa
binus, ut le. no. ca. l. stipulatio. §. diuus. Op. q̃ hæc sñia fuit ipso iu-
re nulla, & sic restō non fuit necessaria, vt l. ij. qñ prouo. nō est ne-
cess. Sol. q̃ hic error non fuit expressus in sñia. ibi sic. ideo hic va-
let sñia, vt in gl. iv. Op. ij. si sñia tenet, ergo lis instaurari non pōt, vt
l. j. in prin. de reg. iu. Sol. q̃ hic non instauratur ipso iure, sed per re
4 stōnē in inte. sic. vt in se. gl. in prin. † Opp. q̃ licet iudex pronuncia
uerit libertatē pæstandā esse, vel deberi, non ꝑpea fit liber, nisi cō
ditionē impleat, & ꝑpea restō nō fit necessaria, vt in fi. gl. inducit.
ff. de rescin. ven. l. pe. So. gl. q̃ iudex hic pronunciauit ēt ista x. q̃ di
cebātur in condōne non deberi. Sed Ia. Bu. dixit, q̃ est diuinare,
iō soluit aīt, videlicet, q̃ ibi actor in petitione offerebat se tribu-
tum soluturū, vñ iudex, q̃ pronūciauit sibi fundū restitui debere,
intelligitur pronunciasse, ſm contentā in libello suo, ut sñia sit li-
bello conformis, vt l. fundū, & l. cū fundus. ff. cōi diuid. & arg. l. j. §.
de diuer. resc. Sed hic per eū, qui libertatē petebat nihil offerē, sed
simplr libertas petiē. vñ sup debito, qd̄ nō est in indicio deducti,
iudex, pnunciasse non vr, vt l. non quēadmodū. ff. de iu. sñia ergo
sup libertate simplr pstāda, intelr pura, ideo minori p iudicat, sed
restō dat. Mihi uero non uerisīle pro parte minoris nō fuit oppo-
sitū de condōne apposita, & non impleta, & per ꝑs libertatē nō
teneri præstare, vñ his oppositis iudex, vel expressim sup his pro-
nunciauit, vt gl. dicit uel tacite, & consecutiue, pnunciando liber
tatē dēri, cū illa verba debeant intelligi cū effectu, ut l. j. §. hęc uer
ba. ff. q̃ quisq; iuris. & ēt id, qd̄ sub condōne debēt non est in obli
gatione, priusq̃ ꝑdō impleat, vt l. cedere diē. ff. de uer. sig. & p ꝑs
exceptionē reiicere vr. ff. de ꝑpen. l. qd̄ in diē. §. si rē. & §. si rōnē. &
de neg. ge. l. si aūt. §. pe. q̃ p gl. alle. vñ colligi pōt, q̃ hæc fuit mens
gl. facit l. j. & qd̄ ibi no. j̃. de ꝑd. ind. Fateor ergo, q̃ actor in ꝗrio of
ferebat; hic nihil offerebat, quo casu dic, aut reus de condōne appo-
sita, & nō impleta nihil excipit, tunc locū hēt sol. Ia. Bu. ut videaꝫ
pnunciasse fideicō. libertatē dēri, tanq̃ purā relictā, ut petebat, nō
q̃ ꝑdōnē videbat reiecisse, quæ in iudicio deducta non fuit, & for
te, quā ignorauit, aut de ꝑdōne apposita excipit, & hēt locū solu.
gl. ex qua tunc no. q̃ si actor aliquid petit, vt simplr debitū, & re
ꝑsitet dēri sub ꝑdōne, & iudex pnunciat in sñia simplr illud dēri
ita q̃ dubitari pōt, an intelligat sub ꝑdōne, vt reus fateē, vel simplr
& pure, vt petit actor; q̃ in hoc dnbio vr pronunciasse, put actor
petit, & sic, p actore, qd̄ tene menti. Opp. de l. si qs sub ꝑdōne. ff. si
qs omis. ca. re. rūder gl. vt in ea patet. Sed admiranē multi, quō gl.
inducit le. illam pro ꝗrio quasi nihil faciat. Sed dic, q̃ facit p hunc
modū, q̃a minor petēdo restōnē vr petere id, qd̄ cā ꝑdōnis implē
de est dandū. sed in l. ꝗria dr, q̃ illud peti non poteſt. ergo, &c. Re-
stat ergo q̃rere de sol. cū so. gl. adaptari non possit. dic ergo, q̃ hic
legatarius petens libertatē uenit eo iure, quo teneē ad ꝑdōnē im-
plēdā. Et iō heres petit se non compelli ad dandū, nisi ꝑdōne im-
pleta, vt hic; & l. Iulia. §. offerri. ff. de ac. emp. q̃ tū in casu nro post
sñiam latam facere non pōt, nisi restōne petita. Sed in ꝗrio heres
scriptus non petit hæreditatem eo iure, quo teneē ad condōhem
implendam, quia iure testamenti tenebatur. Ipse aūt hrditatē ab
intestato petebat. Opp. iv. de l. si. j̃. eo. sol. vt in gl. q̃ ibi pnunciauit
eū liberū, hic liberandum. s. per manumissionē fiēdam, quod n o.
& uide si. Nā aliud est quem restituere, aliud pronūciare restituē-
dum esse, vt j̃. ubi, & apud quos. l. fi. sic & aliud est quē deportare,
aliud pnunciare, quē deportandū esse. ff. de le. iij. l. j. §. deportatos.
& aliud quē posse mittere, aliud pronūciare mittendū esse. vt no.
ff. de offi. eius, cui mād. est iurisdictio. l. cognitio. §. bonorū posses-
5 sio. Et faciunt hæc in arg. q̃ si consultor in causa consuluit, vt per
a iudicem pars altera litigantium absoluatur[a] uel condemnetur, &
iudex dicat, & ego sic pronuncio, vel dicat ego pronuncio secun-
dam formam consilij, quod ex hoc non uideat absoluisse, vel con
b demnasse.[b] Et ita pertransiuit Iac. Bū. & induxit gl. signatā super
verbo cōpromissarius. in l. fi. j̃. vbi, & apud quos. Sed Iac. de Are.
ctius dicta uerba fuerunt dixit, q̃ iudex dr absoluisse, vel condē-
nasse, ut res potius ualeat q̃ pereat, ut l. quoties, ff. de reb. dub. Et p
hoc facit, ff. de rescindenda vendit. l. fundus. in uerbo (rescindi) ibi
posito, & de æd. edic. l. quēro. Similiter dixit, q̃ si statuto cauēat,
ut potestas nō possit quem extrahere de carceribus per duos dies
ante finem sui regiminis, non prohibetur pronunciare eū extra-
hendum esse, & sic successor postea exequetur. Opp. v. q̃ contra
libertatem præstitam venire possit, vt de manumis. vind. l. pupil-
lus. Sol. quod hæc secundum illam. & illa ſm istam. s. q̃ iste tex. de
bet intelligi, qñ solenniter est data, alias, si minus solenniter, tūc
quia manumissio nō teneret ipso iure ꝗuenire posset, & hoc vult
gl. super uerbo dedisti. Oppo. vj. quod imo solenniter data uenire
possint, vt ff. de mino. l. nisi. Sol. vt in sequen. glo. & attende, quia
male glo. alleg. Opp. vij. ab extra de l. si pater. ff. de ma. vin. in prin.
So. ibi nō tenuit manumissio, q̃a manumissio erat reuocata, hic
valuit. nec ob. huic sol. ff. de ꝑdi. ob causam. l. si pecunia. §. si seruū.
vt ibi not. Oppo. ad idem, j̃. de li. & eorum lib. l. ij. & l. fi. solu. ibi
propter ingratitudinem, per quam se reddunt indignos priori be-
neficio, exsiccat enim ingratitudo fontem pietatis: hic autem pro
hibetur ratione ætatis. Quæro circa vltimam partem, quid si cu-
rator non est soluendo. dic, vt in glossi. Bart. de Sali.

ADDITIONES.

a ¶Absoluatur: Adde Bar. hic. & in l. solet. de offi. procon. & hæc etiam volunt Bal. & Ang. quod si iudex vltimo mense non poteſt absoluere nec cōdemnare, can tela est, quod ipse non absoluat, sed pronunciet absoluendum.

b †Non videatur absoluisse, vel condemnasse. Tu vide de hoc Ioan. An. in c. consti tutum. extra. de relig. do. d. An. c. cum venerabilis. eo. tit. & in c. transmissa. ex tra, de elect. & in c. super eo. de offi. deleg. & Ang. consi. 233. alias est cōsi. 234. Pau. de Cast. tamen tenet contrarium. & ita dicit tenuisse Ioan. Fasioli. & Bart. ita consuluisse, vt res potius valeat, quam pereat.

LEX II.

Et si minor. Casus. Minor aduersus libertatem præsti-
tam, licet dolo manumissi non restituitur:
sed manumissus propter dolum tenetur. hoc dicit. Expone tex.
ibi in consilio, id est autoritate præsidis, qui deliberationem cū
curia sua habuit saltem iuris præsumptione. arg. eorum quæ de
consilio scripsi. §. de sacrosan. eccle. l. j. Ibi nec obtentu implicat,
quod nec etiam prætextu doli ipsius manumissi. gl. vide p te, Sal.

LEX III.

1 *Restitutio non requiritur, vbi actus gestus ipso iure annullatur.*

a **Quos retrahi.** [a] Casus. Libertas præstita a minore, cau
sa non probata non valet ipso iure. ea
vero probata valet, nec restituit, sed contra manumissum, vel do
losum curatorem agitur. h.d. & diuiditur principaliter in duas.
Primo, quando datio libertatis non valet. Secundo, quando va-
let, secunda ibi, quod si. secunda subdiuiditur in tres, quia primo
restitutionem denegat. Secundo contra tutorem, & manumiſ-
sum ciuiliter remediat. Tertio criminaliter prouidet. secunda ibi,
si tamen. tertia ibi, nōn dubitaturus. vel diuide a principio in qua
1 tuor, vt ex prædictis apparet. † No. quod vbi actus gestus est nul
lus ipso iure, restitutio non est necessaria. Item no. hic quasi cā
sum, qd̄ resartio damni, & punitio criminis potest concedi in ea
dem instantia. Concor. j̃. ad l. iuli. de vi. l. si quis a se fundum. &
ibi scripsi. & in l. j. quando ciu. ac. præiud. gl. vide per te.

ADDITIO.

a ¶Quos retrahi. Adde Bal. hic qui dicit referendo Iacobinū de Ra. quod quando statutum dicit, quod de dam. dato stari debet dicto saltuarij, q̃ tunc non po teſt probari aliter, quam saltuarij virtute, quia opus est acquiescere dicto suo. & ad hoc vide quod not. Bald. j̃. de re iudic. §. rub. & l. fi. j̃. infra. ad l. aq. l. & in l. j. §. de iureiurand. vbi dicit quod illud statutum debet intelligi in subsidium. s. quando aliter de damno non constet. & ad hoc alleg. gl. in c. statutum. in §. vero, de rescript. lib. vj. vnde si pars, quæ passa est damnum, posset, ꝑbare ꝑ testes vel per confessionem damnum, non admitteretur dictum saltuarij, sed vbi ali ter doceri non poteſt, tunc statur dicto suo, & illud non potest reprobari qd̄ ī telligas verum nisi constet de fraude, & ad hoc vide quod no. Ang. in l. q. resti tuere. ff. de rei vendica. & adde quod ipse nota. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de dam. infe. & plenius in l. si vacantia. infra de bo. vacan. lib. decimo. & in comp. de exhib. reis. § i. & idem dicas, quando ex inspectione oculorum apparet con trarium eius, quod retulit saltuarius, vt refert hic Bal. referēdo dictum Azo. in summa ad l. aqui. & bene facit quod ipse no. in l. fi. quis testibus. in fi. infra. de te stib. vbi dixit, quod etiam post sententiam admittitur probatio contra senten tiam, quando constat ex inspectione oculorum, & ideo dicit quod ad demon strandum, quod quis non fuerit interfectus gladio, prout dictabat sententia, fuit exhumatum corpus. quod tene menti.

LEX IIII.

In iudicio. Casus. aduersus sententiam in causa liberali
declinatoria latam minor non restituit, sed
appellatur. Opponitur de l. j. §. eod. Solu. vt gl. & vide qd̄ ibi dixi.

Si aduersus transact. vel diuisionem restitut. in integrum postuletur. Tit. XXXII.

LEX PRIMA.

1 *Minor aduersus transactionem restituitur.*
2 *Restitutio minoris non requiritur, si transactio nulla dicatur.*
3 *Res immobilis ex causa transactionis dimissa alienari non dicitur.*

1 **Cum in integrum.** Casus, † minor aduer
sus transactionē, vel
diuisionem ꝑt restitui quo restituto aduersarius eius ī
pristinum statum reponitur. h.d. Ibi restituto. Ex hoc
participio quod est prēteriti tpis, & sic rem perfectam no. vt §. de
mi. l. fi. Et no. in l. seq. collige, quod non prius aduersarius, quam
minor sit restitutus, in pristinum statum ponitur, vt l. quod si mi
nor. §. restitutio. ff. de minoribus. & l. i. j̃. de repudijs, quæ fi. in iu.
ibi diuisionem. circa hoc vide glo. pe. in l. seq. iuxta fi. Opp. quod
restituto minore, non propterea eius aduersario restituatur actio.
vt ff. e. l. cum minor. Sol. quod huius timore hic sunt duæ lec. pri
ma, quod tex. iste non loquatur de aduersario, sed de minore.
hæc violat. Ideo legitur secundo, vt hic loquatur in eius aduersā
2 rio. & tunc so. vt no. j̃. l. prox. & in contrario. † Opp. quod nō sem
per minori sit necessaria restitutio, cum forte transactio nō valet
ipso iure, quia facta sine tutore, vel sine decreto, qñ decretum est
necessarium in alienatione, quod qñ sit, habes in l. lex q̃ tutores.
j̃. de ad.

j̃. de admi. tut. gl. fatetur ꝗrium. ideo hanc l. intelligit in trāsactio
ne valida, secus si non esset valida: quia tunc ipso iure non potest
ꝗuenire, vt §. ti. j. l. 3. in prin. Tūc quæro, qñ non valet transactio.
respon. cū glo. in qua adde in fi. sol. ibi in alienatione necessaria q̃
valet ēt sine decreto: hic voluntaria. Est igitur conclusio gl. talis.
aut minor transegit super re, q̃ nō pōt alienari sine decreto, & tūc
trāsactio est ipso iure nulla sine eo: siue sit pupillus, siue adultus.
aut pōt alienari sine decreto: & tunc in pupillo est necessaria au-
thoritas tutoris: quia sine eo quicquam alienare non pōt: vt ff. si
cer. pe. l. non omnis. §. si pupillus, & de condi. inde. l. interdum. in
prin. In adulto vero distingue, aut hēt curatorē: & tunc idē, q̃ in
pupillo, vt l. si curatores. §. de in inte. resti. Aut nō hēt curatorē, &
tunc, q̃a istarū rerum alienationē habet, vt j̃. tit. j. l. ij. & ff. de mi. l.
illud. valet transactio, & necessaria est restitutio. Ex ista glo. no. q̃
actio iudicatur mobilis, vel immobilis, & sic alienabilis, vel in-
alienabilis per respectum ad rem, ad quā ꝑtit. circa, qd̄ vide qd̄
scripsi. §. de sacros. eccl. l. iubemus. la ij. in prin. Item istam gl. tene
cordi ꝑp ca compromissa, quæ æquiparantur transactionib. vt in
Auth. de fideiusso. §. j. Et no. §. de transa. l. sub prætextu, vt videas
2 quæ in eis requiruntur. † Itē no. q̃ licēt res immobilis dimissa ex
cā transactionis, non dicatur alienari, vt l. si fundo. §. de trās. & ibi
no. tñ si minor fuit q̃ dimisit, decretum dēt iteruenire tanq̃ si alie
na. foret, vt hac gl. Et hoc fortē ꝑp ꝑpetuā exceptionē, q̃ paraē ꝗ il
lius vēdicationē, ar. ff. si quis in frau. pa. l. j. & ar. j̃. de re. ali. nō alie.
l. fi, & sic paria sunt alienare, vel ꝑpetuā exceptionē ꝗ se parere. q̃
a no. Itē no. hanc gl. ad liberationes, & refutationes, [a] quas sibi fa-
ciunt fieri fratres, quando nubunt sorores, & ætate minores. Sal.

ADDITIO.

a †Ad liberationes, & refutationes. Tu adde de istis, & an valeant vallatæ iuramē to, quod notaui in aposit. ad istum in l. j. in fi. in aposit. in uer. datio curatoris spe cialis. ad hoc. sup. fi aduersus dona.

LEX II.

1 *Extinctum semel non præsumitur resuscitari.*
2 *Actio, quæ minori datur in consequentiam restitutionis, quando actori concedatur, & nu. 3.*

Si ex persona. Restituto minore, actio elisa roborat
aduersario: & extincta ei resuscitatur.
h.d. Ibi imploretur. i. obtineatur. Ibi replicat. one. s. restōnis ꝑha
bitæ. ibi tributa, & nō prius ꝑcedit restō, & postea tribuit. i. resu-
scitatur actio. Opp. cū tex. iste dicat, q̃ restō, implorat, & nō dicit
ad quid, & ꝗ quid, nos dimittit ēt in incerto ꝗ. §. qbus. Sol. q̃ petit
ꝗ trāsactionē, & promissionē eius de aliquo dando factā, ne da-
re ꝑpellatur, vt in j. glo. & ſm hoc minor erat reus, cū quo fuerat
transactū, vt dicit gl. dic, vt §. l. proxi. & ſm hoc minor petit se re-
stituī ad suā actionē, quo restituto, restituat ēt actio sua aduersā-
rio, non obstante transactione, per quā erat elisa, vel nō obstante
perēptione, si fuerat extincta per acceptilationē, quia replicatur
de restōne, quā lex sibi fecit mediante restōne minoris, & mō li-
1 tera clara est. † Op. q̃ res extincta nō resuscitē, vt l. inter stipulan-
tē. §. sacra. ff. de ver. obl. Sol. q̃ illud verū in æstimatione irreme-
diabili: sed in remediabili, i. cui per l. pōt remediari, dic q̃ ipso iure
nō resuscitat: sed ōper restōnis in integ. sic, vt hic, & nedū ipso mi-
2 nori restōnē implorantī; sed ēt eius aduersario, vt hic. † Sed iuxta
hæc q̃ro, an aduersario restituat actio ipso iure, in ꝑstitā restōnis
ꝑcess. à minori, an vero sit opus, q̃ ipse imploret nouā restōnem p
offīm iudicis, & dicit gl. q̃ quidā dixerunt, q̃ noua, sed melius fa-
cit, ne sñia in fauorē minoris lata ei afferat præiudiciū ꝗ. l. euiden
ter. ff. de excep. rei iu. cū §. sed gl. tenet opi. per istū tex. qui ſi benē
ponderēt solū restōnem minoris exigit, & ꝗ l. ꝑcedentē, & per l.
petēdæ. j̃. de tem. ī treg. rest. nec. l. fi. j̃. de ac. aliq d facit, & hæc opi.
cōiter teneē. Et ad l. euidenter. rñ. i. ſm Pe. & Cy. q̃ hoc non ex vi
sñia tūm, sed ex vi, & ptāte legis ipsum restituentis, vel melius, q̃
hoc est ex vi sñiē. & restōnis immediate per sñam ꝑpetentis, &
sñiē ideo prodest aduersario, quia minor hoc voluit, & petijt, cū
a restōnē imploraūit, cū restō in pristinū statum eū reponit, [a] & sic
in statū, in quo, nec actio, nec res esset remissū, vel data, vt j̃. de re-
pu. q̃ fi. in iu. l. j. ff. de mi. l. quod si minor. §. restō, & hoc est, quod
hic in princ. dixit gl. Et an actio ista restituta sit vtilis, & directa.
q̃ eq̃d dixerit Odoff. dic, q̃ si prima nō erat penitus sublata, dic, q̃
est directa, q̃a solū remouēt obstaculū exceptionis. Si vero peni-
tus sublata, puta per acceptilationē, tūc est vtilis, & ita tenet gl.
in l. si diuersa. §. de transa. & j̃. de rest. mi. l. q̃ tpe. & ita intelligo gl.
3 antepe. in l. superuacuā. j̃. de tēp. rest. in inte. Op. mō. 3. cū gl. q̃ in
b ꝑñam restōnis ꝑcesse minori nō restituat eius aduersarius. [b] vt ff.
eo. l. cū minor. Sol. dupliciter, vt in gl. primo, qd̄ ibi in sñia, hic in
transactione, sed hæc nō est tuta ēr. l. non minorē. §. de transa. Itē
quia restō vtrūq; reponit ī pristinū statū, vt hic. Ideo tene sēdam.
Vel latius declarādo dic, aut aduersario prius nō ꝑpetebat aliqua
actio, & tunc de eo, q̃ ei non ꝑpetebat, nō fit restō, vt in sēda sol.
posita in ꝗrio, aut ei ꝑpetebat, & tunc, aut in eadē specie, vel capi
tulo, & tunc ei fit restō, aut in diuerso, & tunc aut illud est cōne-
xum ei, aduersius qd̄ minor restituitur, & tunc restitutio minoris
ad eum porrigitur, vt hic in gl. & hoc ꝑp connexitatem, quæ plu
ra facit vnū censeri. arg. j̃. de transa. l. si ex falsis. Aut illud capitulū
est penitus separatū, & tunc restitutio minoris ad aduersariū non
porrigitur, vt l. ēt. §. j. & l. cum minor. ſm vltimā solu. ibi positā. ff.
eo. Op. 4. q̃ hæc l. sit superflua per præcedentem. ſ Sol. q̃ imo hæc
differt ab illa in plurib. vt in gl. Quæro cum glo. an diuisio facta
cum minore, valeat, nec ne. distingue, vt in gl. i quia adde, ibi pro
uocat subaudi nisi sibi expediat, puta, quia cum socius est homo
nimis potens, depopulator, vel rixosus, vt ff. de iur. dot. l. Titia, &
ff. de auth. tut. l. inter pupillos. secundum Iac. de Ra. & circa hoc
vide quod scripsi. in l. Iul. la. ij. in prin. §. de sacrosan. eccl.

ADDITIONES.

a ¶Eum reponit. Adde do. Soc. consi. 242. incl. circa primum consultationis articu lum, ver. non omitto. circa fi. in 2. parte.

b † Non restituatur aduersarius. Tu uide ultra hic notata. per Bal. nu. 2. uer. quær hic nunquid restitutio, quod no. idem Bald. in l. j. inf. de repud. quæ fiunt in iud

Si aduersus solutionem à deb. vel à se factam. Titu. XXXIII.

LEX PRIMA.

1 *Tutores pupillorum curatoribus soluentes liberantur, & quando eius restitutio detur.*

1 **Exemplo.** Primo vnum dictum circa libera-
tionem. secundo aliud circa in inte.
rest. secunda ibi: sed ante. Casus. † Tutores quondam
pupillorum soluentes curatorib. eorum liberantur:
sed eis dabitur restō, si pecunia eis non sit salua. h.d. Opp. q̃ eis re-
stitutio nō fit necessaria, sed ipso iure eis subueniaē, vt ff. de so. l. in
pupillo. Sol. q̃ ibi debitor soluit pupillo sine tutoris auth. nec pe
cunia est salua. hic adulto, vel eorū curatori, vt in gl. Op. ij. q̃ tunc
non detur restō, vt ff. eo. l. ait prætor. §. j. & ij. sol. q̃ ibi soluit man-
dato iudicis, hic sine, vnde distingue tria mēbra, vt in gl. q̃ vide
per te. Et attēde, quia differt primū à secundo. Nā in primo licet
pecuniā saluā habeat, nō liberatur ipso iure, sed si petat, vel agat,
obstat ei si opponatur exceptio doli, quæ tunc competit opponenti, quia dolo facit petere, quod habet, in secundo liberatur ip
so iure per. sol. Contra ſm membrum, & ꝗ hunc tex. opp. Azo in
summa de l. minor. xxv. an. adito præside. ff. eod. Sol. q̃ ibi minor
ex aspectu iudicē decipit, & debitorem. ideo ibi restitutio denega
tur. Contra tertium membrum opponit ipse de l. si quidem. j̃. de
prædijs mi. Solu. ipse, q̃ ibi in contractu voluntario venditionis
hic in solutione, quæ fit ex necessitate, quod intelligo ex necessī-
tate iussus iudicis sic iubentis: vt d. l. ait prætor. §. j. ff. eodem.

LEX II.

1 *Legatum indebitum iuris errore solutum à minore repetitur.*
2 *Debitum naturaliter iuris errore solutum non repetitur.*
3 *Generaliter dictio, quid significet.*
4 *Cōmpensatio quo casu obijci possit.*
5 *Restitutio aduersus quid detur.*
6 *Restitutio ad quid petatur.*
7 *Condictio indebiti, an detur quando restitutio petitur.*

a **Indebito.** [a] Casus. † Legatum ciuiliter indebitum, per er
rorem iuris à minore solutum repetitur, præ-
habita restōne in integ. h.d. Vel sic, minor restituitur contra solu
tionem debiti naturalis, quam facit lapsus errore iuris. Op. q̃ resti
tutio non sit necessaria, quia de iure cōi indebitum soluenti da-
tur repetitio, vt j̃. & ff. de cond. inde. per totum, & sic remedium
restitutionis non hēt locum, vt ff. de min. l. in cāe. So., quod illud
verū, si fuisset ora iure indebitum, sed hic erat naturaliter debi
tum: ciuiliter aūt indebitum, puta, quia legatum erat in minus so
lēni voluntate relictum, vel si in solenni, poterat per falcidiam de
falcari, vt in j. gl. Sed hic attendēdū, q̃ Per. dixit talia legata omni
iure fore indebita, q̃ non est verū, vt in legato minus solenni vo
luntate, probatur, j̃. de fideiuss. l. ij. & ff. de cond. ind. l. si fideicōmis
sum, & in legato defalcando probatur. j̃. ad l. Fal. l. j. & hæc clarissi
2 me scripsi in repetitione mea in l. cū quis. §. de iu. & fac. ign. † Op.
ij. qd̄ naturaliter debitū errore iuris solutum nullo mō repetaē, vt
l. error. j̃. ad l. fal. & l. cum qs. §. de iur. & fac. igno. Sol. vt in se. gl. q̃
q̃ illud verū in maiore: in minore vero secus, ꝑhabita restōne, q̃
ēi ꝑcediē, & maiori denegaē. Op. 3. q̃ imo maior, & minor ipso iu
re repetant, vt l. ea. l. error. Sol. quod illud verū, qñ errore facti sol
uerunt, nā pariter repetunt, vt ibi: hic qñ iuris errore, nam de iu-
re cōi ipso iure neuter repetit, sed bñficio restōnis iuuaē minor,
vt hic. Op. 4. q̃ minor ipso iure rēpetat, quia soluendō nō potuit
dñium trāsferre, absq; tu. auth. vt j̃. de adm. tut. l. lex quæ tutores.
& l. iterdū. ff. de ꝑd. inde. Huius timore gl. distinguit tria mēbra,
videlicet. Aut solutum est omni iure indebitum, & illud repetiē
de iure cōi, vt dixi in primo ꝗrio, quod intellige per ꝑd. inde. dñio
translato à principio, vel ex postfacto cōsumptiue sequuta, alias
rei vēdicatio ꝑpetit. Aut debitū est omni iure, & tūc minor pupil
lus, vel adultus ñ repetit, q̃a debitū ad qd̄ poterat cogi, soluit. Sed
an statū libereē? Dicit gl. distingue ēter res quas soluit, & solēnita-
tem,

ADDITIO.

2 ¶Indebito. Adde hic, d. Fran. de Aret. qui super hac l. iuncta gl. dat sex notabiles conclusiones, quas omnino uide.

tē, quæ interuenit: nā si res est talis, q̃ nō pōt alienari sine decreto, tūc si decretū iteruenit, statim liberat. alias psumptio expectatur, & idē si sine decreto pt alienari, sed nō sine tutore, nā tunc si tutoris auto. interuenit, statim liberat, alias psumptio expectat, & vt hic sub breuitate pcludā solutione dic, aut solēnitas regsita interuenit, & statim liberat, alias psumptio nō expectat, vt l. nō ois. §. si pupillus. ff. si cer, pe. Verū extra gl. vnū scias, q̃ qñ pecunia est debita, pupillus differt ab adulto, nā pupillus nō trāsfert dñiū ei' sine tutore, vt d. §. si pupillus, & ff. de pd. inde. l. interdū, sed adultus sic, vt no. in l. j. §. fuit q̃ sitū. ff. ad Tre. qd̃ intelligo, nisi ipse haberet curatorē, qa tūc ei esset interdicta administratio, sicut pupillo, vt l. si curatorē, §. de in inte. resti. aut dicit gl. q̃ est vno iure tātū debitū, & tūc si nāliter est debitū, aut est solēniter solutū, & tūc trāsfert statim dñiū, sed nō repetit, nisi per restitutionē, vt hic, aut minus solēniter est solutū, & tūc extātē vēdicat, psumptā pdicit, vt d. l. interdū. Qd̃ intellige mediāte restitutione in integ. vt hic si ue sit pupillus, vel adultus, cū hæc lex indistinctē loquat. Et pro hoc in pupillo est casus. ff. ad Treb. l. si eius, ver. & si eius, licēt Pla. dixerit adultū petere mediāte restōne, & in eo restringebat hāc l. pupillū ät dicebat repetere ipso iure, & de hoc dicebat esse casū in d. l. interdū. Et qa Bar. segt opi. pla. Videamus eius. rōnes motiuas, & dicebat ipse, q̃ casus est, p Plac. in d. l. interdū. dū litera dicit in his psonis gñaliter. Vñ dicit ipse. † No. illud, verbū, gñalr, qd̃ idē est dicere, q̃ indistinctè, & sic nō attēta scientia, nec errore iuris, vel facti. Itē qa illa l. est posita in ti. de pd. inde. nō in ti. de in inte. rest. Itē, qa iō in debitū scienter, vel errore iuris solutū nō repetit, qa soluēs donare vr, vt ff. de pdic. inde. l. j. Sed pupillus nō pt donare sine tutore: qa si ñ pt alienare, ergo, &c. Ad l. si eius. q̃ dicit, q̃ pupillus soluens nāle debitū hrdi añ restōnē fideic. vel fideic. post restōnē nō repetit. R fidet ipse, q̃ verū est de iure cōi, sed de ægtate ex priuilegio psonæ sic, & ipso iure, vt d. l. interdū. Sed mihi vr, q̃ nō sit sufficiēter rñsum ad d. l. si eius, qa s̃m rñsionē Bar. hæc l. corrigeret illā, q̃ æquitas scripta corrigat rigorē, vt j. de iu. l. placuit, qd̃ non est dicendū. tum, vt correctio euitetur. tū qa. l. si eius, est posterior, & sic illa potius deberet corrigere. l. interdū, q̃ est anterior. Vñ sequor opi. gl. q̃ segt Ia. Bu. Ray. & Gul. de Cug. dñs meus, & cōiter Doc. tū p d. l. si eius. tū p hanc lēgē, q̃ indistinctē loqtur in quolibet minore. tum per. l. illud. in prin. ff. de min. Nec ob. l. interdū, qa licet ibi dicat i his psonis gñaliter locū esse repetitioni, tunc dēt intelligi diuersimode, qa aliter in pupillo, aliter in furioso, vel prodigo, vt ibi no. Nec ēt obstat alia rō, q̃ secit. §. q̃ pupillus nō pōt donare absq; tutore, & sic de iure cōi pecuniā psumptā dēt posse repetere, quia dico, q̃ debitum natura liter solutū non dr donari, cum tex. dicat, q̃ soluens non plus debito soluit. j. ad l. Fal. l. j. & probatur in l. si patronatus. ff. de dona, piuncta. l donari. in e. tit. Et sic in hoc mēbro teneo gl. sed dico eā defectiuā in vno quarto mēbro. s. qñ ciuiliter debitū, sed nāliter in debitum soluit, sed in eo dic, q̃ pecuniā non solenniter solutā extantē vendicat; consumptā, vel extantem solenniter solutā cōdicit de iure cōi, & indistinctē; quouis errore sit soluta, & no. in l. j. ff. de pd. in deb. & dixi in l. cū quis. §. de iur. & fact. ign. † Quēro eo casu, quo extantē vendicat, vel cōsumptā condicit, an ppensatio obijci possit? Et dicit gl. hic iuxta fin. q̃ sic, sed rōne ætatis eā euitat. Sed aduerte, quia gl. non bene dicit. Primo, qñ extantem vēdicat ppensatio obijci non pōt, quia pecunia vendicatur, vt species, & de specie ad quantitatem ppensatio nō obijcitur, vt ff. de ppen. l. j. Secō, nec ppensatio obijcitur, qñ psumptā pdicit, qua ille error qui dat repetitionē, ille idem excludit ppensationē, aliās. l. frustratorie, in casu illo daret repetitionem, ℈ l. ij. j. cōia, de leg. & ita tenet gl. in l. cū is. §. fideiussor. ff. de cond. indebi. quæ hic vr ℈ria. Item, quia quadam fictione iuris dr eum spoliasse, ideo prius restituendus. argu. j. ad l. Iul. de vi. l. si quis a se fundum. Præterea naturalis sequuta psumptione est sublata, & quandiu stat. fol. nō remisit. Igitur de ea, quæ non est, ppensatio opponi non pōt arg. j. de prob. l. actor. demum enim pecunia reddita illa naturalis restituitur aduersario, & tunc frustra obijcitur ppensatio, sed saluado gl. possumus dicere, q̃ ipsa dicere voluit, qd̃ patitur ppensationē per viā liberationis, & cessionis in debito ipso naturali, & sic dicat ille. hoc, qd̃ repetis, cessit in debito naturali, à quo tu es liberatus; ideo repetitio tibi non datur, sed subiungit glo. q̃ ratione ætatis iuuatur: † Ad cuius declarationem quero, aduersus quid restitutio detur, & dicit gl. ne compensetur, & sic sentit, q̃ aduersus ppensationem si obijciatur, q̃ nō vr verum per ea, quæ proxime dixi. Alij, vt Iac. de Are. dicunt, q̃ aduersus naturalem obligationem, quia licēt alibi dicatur, q̃ aduersus naturalē obligationem non datur restitutio, vt no. ff. de procu. l. si minor. in gl. magna, & de ar. l. si pupillus. tū illud est verum, q̃ non lędit, quia aduersus eius obiectum de iure cōi minor potest se tueri. sed vbi læditur, tunc restitutio bene petitur, vt no. ff. de neg. gest. l. 3. §. si pupillus, & ideo in casu nostro cum ex ea lædatur, quia iam solutum est, tunc restitutio peti possit, vt hic cum si. Sed hæc etiā non vr tuta, quia stante solutione retro facta, naturalis demum resurgit: ideo aduersus naturalem, quæ non est, restitui nō potest. Alij dicunt, q̃ aduersus solutionē debet hæc restitutio peti, vt hic in rubric. Sed ℈ eos facit, quia simplex solutio minorem non læsit, cū num mos extantes vendicare poterit de iure cōi. vt §. est dictū. ideo aduersus eam solā restō non datur. itē, nec consumptione sequuta, quia lęsionē non perficit, cū minore gest. ex tit. ideo, nec aduersus eā restitutio cōperet, ar. ff. de min. l. j. §. j. Itē his ponderatis dicebat dñs meus, q̃ aduersus omnia prædicta consecutiue datur restō. Nā ex solutione, q̃ est principale, processit cōsumptio, & psūptio læsionē inchoat, & sic ex facto pupilli dicitur procedere, vt ff. si cer. pet. l. non ois. §. si pupillus, & ex consumptione sequitur dñij translatio, ex translatione læsio, quia cōuersio in debitū nāle tūc, ex læsione restō, ideo principlr aduersus solutionē, per quā hodie est translatū dñium, & in debitū naturale est puersum, dat restō; & sic psecutiue aduersus oia pdicta, & ita dēt intelligi hæc rubrica. † Sed tūc q̃ro, ad qd restō petat? Quidā, vt Ray. qd̃ pd. in de. intentare possit, dicēs casum esse in l. interdū. ff. de pd. inde. & ita intelligit hanc. l. dū dicit repetitionē decerni. Et pro hoc ēt inducit. ff. de mi. l. in cāæ. §. interdū in litera vel rescissa alienatione, &c. & l. illud, in prin. Sed huic ob. qa illā nunq̃ habuit, & sic in ea Læsus non fuit, & per consequens ad eā restitui non dēt, cū restitutio fiat ad id, qd̃ abstulit læsio, vt j. de rep. q̃ fi. in iu. l. j. cum si. Sed dñs meus hāc. opi. tenens dicebat, qd̃ qa simplex solutio eum nō læsit, licet qualificata ex certa scientia, vel iuris ignorantia, vt §. in gl. ij. no. q̃ ad eius læsionis oppositū dēt restitui, vt remota, vel rescissa scia illa vera vel psumpta, hēatur, p solutione facta errore, vt amō de iure cōi possit repetere, vt i debitū, & istud dicebat hic, pbari, dū dicit repetitionē decerni, & i d. l. interdū, & d. l. illud, & p hoc facit, qa iudex restōnis de principali negotio se non ipedit. §. si adu. li. l. j. Sed attende, q̃ s̃m pdicta erunt hæc duo iudicia, primū restōnis, s̃m actionis intentandæ ad repetendū. Itē in iudicio restōnis s̃m pdicta erit necesse, q̃ minor dicat in libello, cū tenet nāliter tm̃ ad decē Titio, & illa retinere posse, errore iuris, vel ex certa scia Titio illa solui, & Titius illa cōsumpsit, nec ea repetere possum, qa in debitū nāle cesserunt, pp qd̃ sum læsus, vñ peto me restitui, vt hēat pro soluente facti errore, & sic possim repetere. Sed vltra hoc scias, qd̃ ego repetio q̃ Ia. Bu. qñq; dixit, q̃ in libel lo restōnis minor pōt implorare iudicis officium, [a] vt cōpellat aduersariū ad pecuniæ redditionē, & sic ad actū retro priori similē. Et p hoc facit, qa actionē ñ habuit; sed pecuniā, iō ad eā fit restō ar. l. qui, pprio. §. itē q̃rit. cū ibi no. §. de, pc. Itē q̃ minor alr non est restitutus, cū in priore statū dēat reponi, vt ff. de mi. l. q̃ si minor. §. restō. vbi vr casus, & sūt. j. de rep. q̃ fi. in iu. l. j. facit. j. de sen. pas. l. fi. Itē, p hoc facit ista rub. Ego puto vtrumq; modū tolerari posse, & in electione minoris esse, & p vtroq; modū vr tex. ff. de mi. l. i cāæ. §. interdū, & hūc s̃m modū suadētēt ll. q̃ disponunt lites abbreuiari, sumptib. & litib. parci, & superuacuis non vti. † Nunc vl timo q̃ro in casu, quo petit restitui, vtrū agat pdi. inde. an actio il la erit directa, vel vtilis, & dubiū est, qa nunq̃ ppetijt. nā si ppetijsset habet locum, quod dixi. §. tit. 1. l. si ex persona. sed in casu nostro datur de nouo. igitur videtur directa, sed tex. videtur dicere, q̃ sit utilis. in l. illud. in prin. ff. de min. & hæc sufficiant.

ADDITIO.

a † Potest implorare iudicis officium. Adde, an iudex ex officio possit minorem restituere in integrum, etiam si non petat Io. An. in c. cum venissent. extra. de insti. no. q̃ sic. quod dictum pro sing. refert & sequitur Ro. sing. mihi. 458. incip. quod iudex motu proprio, de quo per Fel. c. j. col. 2. extra. de iudic.

Si aduersus dotem in integr. restitutio. postuletur. Titul. XXXIIII.

LEX PRIMA.

1 *Ius petendi restitutionem in integrum transit ad heredes.*
2 *Immobilia, an possint in dotem dari absque decreto.*

Quoniam Primo partis thematis repetitio, ex quo tacita elicitur qō. secō illi rñdet quodammodo psulendo, secā ibi, an veritas. Casus. Minor circumscripta in dotione sua uiro tanta dote non digno, poteſt restitui, & eius heredes. h. d. No. quod habes in summario. † Item quod ius petendi resti. in integ. transit ad hæredem [a] de iure ciuili, uel prætorio. Opp. quod non oia bona minor dare possit in dotem, quia non immobilia, cū illa duntaxat ob æs alienum alienentur, nec tunc absq; decreto, ut j. de pd. mi. l. ob æs. sed datio in dotē nō ē ęsalienū, ergo, &c. Sol. s̃m Io. qd̃ hic erāt mobilia. Cōtra hāc solōnem Io. facit l. Titia. ff. de iu. do. ubi fundū dedit, & dotē, nec pt ibi dici, quòd

ADDITIONES.

a ¶ Transit ad hæredem. adde d. Soc. cōsi. 177. incip. subscripti, & insignes. in prin. cum uersi. seq. in ij. parte.
† Vide de hoc Bar. in l. si de fideiuss. minorum, & in l. Pātonius, & ibi Imo. & Pa. de Cast. ff. de acq. hæ. & in l. magistratus. §. fi. de min. & cons. 23. inci. Nicolaus, eundem in l. si infanti. col. pen. ver. vltim. aduertē, & ibi omnino Alex. & Mod. C. de iure delibe. qui tenent, q̃ sic, licet ibi Raph. contra & Bal. in l. cum antiquioribus. ad fi. ver. secundo autem casu. eo. ti. sed opin. Barto. est ipsa veritas, quæ est uera, nisi hæres approbauerit gesta minoris læsi. ut ult. glo. sing. in l. pater fa. in gl. mag. de priuile. credi. secundum Rom. sing. suis. in uersi. restitutio. in integrum, uel nisi minor decedat in pūctō, quo expirabat beneficium restitutionis in integrum, ut no. glo. & Bar. in l. non solum. de rest. in integ. de quo uide Pau. de Cast. consi. 339. incip. primum dubium. & Alex. consi. 20. incip. uiso processu causæ. ad fi.

quòd pr̃ sic, p̃ misserit, p cōsequens ęs alienū fuerit. Sed dicit gl. qd̃ ibi licet tpe pmutationis foret minor; tū facta maior fundū ex causa pmutationis forte receptū dedit in dotē. hæc in se vera, sed diuinat. Ideo Azo in ℈rio, & hic i fi. dixit, hic speciale in dote, [a] ut licet non fuerit, pmissa a mulierīs prē, sed ab ipsa minore, & tradita potsit in re mobili, procedere: vt d. l. Titia. & hac l. q̃ loq̃t in distincte. & ad l. ob æs. vbi poniē dictio tantū. dic, vt ibi no. l. qd̃ causas similes, & alias a iure pmissas non excludit. † Oppo. q̃ de cretū sit necessariū, & q̃ absq; eo mobilia dari nō possit i dotē: vt l. lex q̃ tutores. circa prin. j. de admi. tu. Sol. p sitēdo ℈riū, qa ibi casus, q̃ decretū sit necessariū. & ita dicit d. l. Titia. put i minore loq̃tur, & hęc in dote. In dōne ät ante nuptias, vel spōsalia, dic vt §. si aduer. don. l. j. & q̃ ibi dixi. Op. qd̃ hæc restō nō sit hrdi necessaria, nec ēt ei cōpetat: qa de iure cōi muliere mortua ei' hrdi ipso iure ppetit dotis restō. vt ff. fo. ma. l. si ab hostib. §. si vir. ergo restitutio cessat. vt ff. e. l. i cāę, in prin. Sol. dupliē. vt in gl. Primo, q̃ hoc ptigit hic pp pactū qd̃ fuerat, vt marit' partē dotis lucraret. Hoc nō placet Ia. Bu. qa tūc aduersus dotē non peteret restō, sed aduersus pactū. Sed puto eā defendi, vt dicam', qd̃ petit aduersus dotē in qua læsa fuit, qa vir nō erat dignus tanta dote, [b] & p ons pcīn ēt rescindit, saltē p rata. Vel dicit gl. q̃ petit se restitui, vr p se quā fructus medij tpis pro ea rata; qa vir nō fuit dignus tanta dote. hanc tenet Ia. Bu. Op. q̃ non minori. & p ons nec hrdi eius dotē tur restō, cū oia bona indistincte possint in dotē dari. vt j. de iure do. l. nulla. Sol. vt in gl. qd̃ ibi in maiore, hic minore. Opp. qd̃ minor ipso iure sit tuta. vt l. siue gñalis. ff. de iur. dot. & de adm. tuto. cū post. §. j. Sol. hic tradit quot hēt, ibi vltra. quo casu distinguit. Aut vltra patrimoniū, aut ītra patrimoniū, sed vltra vires, vt i gl. Sed attende, qa Ia. de Are. & Ia. Bu. dūt, q̃ ista distinctio gl. hēt locū, vbi vir nō esset dignus rāta dote: sed vbi esset dignus, cessat repetitio, & ēt restō. ar. l. si donaturus. §. j. in rōne ibi posita. ff. de cō dic. ob cām. Opp. q̃ etiam parte absente de eā restōnis cognoscatur. ff. eo. l. in cāæ. §. cā. Sol. vt in glo. & adde quod dicam. j. si vt se ab hæreditate abstineat, auth. ad hæc. Sal.

ADDITIONES.

a † Speciale in dote. Et sic no. ex ista glo. singulariter, q̃ licet minor sine decreto stabilia bona alienare non possit, tamen in dote est speciale, q̃ no. ad l. j. ff. fol. matr. cum ponuntur priuilegia dotis.
b ¶ Non erat dignus tanta dote. Adde do. Fran. Are. hic, q̃ quando immoderatam dotem quis promitteret, ita q̃ excederet patrimonium, p̃ promissio foret nulla. ad l. I. siue generalis. ff. de iur. do. & quando dos non est specificata, vtrum in dubio omnia bona vxoris intelliguntur in dotem constituta, vide qd̃ no. gl. in l. si mulier bona. de iur. dot. Et vide quod no. Bar. in disputatione sua. quæ incipit mulier habens amplum patrimonium, & uide quod no. Bal. in l. nullam. j. de iure do. & in usib. feu. an maritus succedat vxori. in c. j. ubi dixit, q̃ non uidentur omnia bona in dotem data, quando pro uxore non fuit facta traditio.

Si aduersus delict. in integ. resti. postu. Tit. XXXVI.

LEX PRIMA.

1 *Minor aduersus delictum quando restituatur.*
2 *Doli capax quis dicatur.*
4 *Minori triplici de causa in delictis consulitur.*

In criminibus, [a] Diuidit in duas: qa primo i delicto dolo ꝓmisso: secō in cōmisso culpa non dolo. secūda ibi, sed cū delictū. Casus. † Contra delictū culpa cōmissum minori succurrit ope restōnis in integ. cōtra vero commissum dolo nō succurrit, si criminalr agat, secus si ciuiliter. h. d. No. q̃ mali mores reprobant a iure. Itē q̃ infirmitas animi nō excusat a dolo. nā malitia supplet ætatē, vt in gl. j. Oppo. de l. infans. ff. ad l. Corn. de sica. & de l. impuberē. ff. de fur. Sol. vt in gl. 3. s. q̃ hic i doli capace: ibi in scapace. † Et dr doli capax, qñ est proximus pubertati, circa qd̃ vide qd̃ scripsi in l. impunitus. j. de pœnis. Op. q̃ litera ℈rie sibi in secā parte, dū primo dicit, q̃ noxa nō ꝓmittit. & postea dicit, q̃ restituit. Sol. vt gl. pe. vsq; ad ver. nā tunc. Opp. de prin. huius l. ad fi. Sol. vt in ea gl. vsq; ad uer. & dixi. Oppo. qd̃ ei subueniat, etiā si delinquit ex aio, & pena sit corporalis. vt ff. e. l. auxilius. & qd̃ no. in l. & si seuerior. §. de his q. no. insta. Sol. remittē do ad no. ff. e. l. si ex cā. in §. tunc videdū. † Pro cuius decione, & p̃ cordia gl. dic, q̃ in delictis minori ꝓsulit qñq; ipso iure, & in totum. & hoc triplici de causa. Primo pp imbecillitatem ꝓsilij, qa ē tantū imbecillitatis, q̃ nullū delictū vr cadit in eo: qa doli nō est capax: vt ff. de iureiu. l. qui iurasse. & ad l. cor. de sic. l. infans. & de fur. impuberē, & j. de falsa mo. l. j. & hic in gl. 3. Secō pp ætatem simplr. nā licet sit doli capax, si tñ nō est viri potēs, in eā nō cadit carnis delictū, vt l. si adulteriū, ff. de adult. Tertio legis bñficio: vt j. l. pxi. Sūt. n. quędā delicta in marib. pstituta, q̃ nō in fœminis: vt ibi, & j. in q. cau. in inte. rest. nō est neces. l. ij. & ff. ad sill. l. j. §. si im pubes. cū sim, Qñq; in delictis nō subueniē minorib. ipso iure, sed ope restōnis, vel per offm iud. & tūc dic, aut minor delinqt culpa tm̃, & tūc ope exceptionis iuuat in totū: vt ff. de re. iu. l. fere. & hic in gl. fi. Aut delinqt dolo: & tūc aut agit criminaliter, & nō iuuat vt hic i prin. nisi quatenus iudex miseratione ætatis pēnā suo officio minoraret: vt ff. e. l. auxilius. & no. §. de his q. no. insta. & l. si seuerior. ff. in eo. tit. l. qd ergo. §. pena grauior. Aut agit ciuiliter: & tūc iuuat per restōnem, sed nō in totū: qa solū eaten', quatenus hēat pro transacto, vel pfesso, si pfessio sibi pfuisset ad minoritatē pœnę. vt ff. eo. l. si ex cā. §. nunc videndū. Et hæc in dolo vero: sed i psumpto, dic q̃ Aut in futurū nō psumat & minori nō succurrit: vt l. auxiliū, in prin. sed bene succurrit, ne in pteritū fuisse psumat, vt d. no. gl. singularis. in l. vbi. ff. de eden. hoc tene cordi. Op. successisse cū gl. j. ff. cōmo. vbi adultus non tenet de dolo per eū cōmissō. So. vt in gl. vel aliter. s. q̃ illa lex nō negat simplr de dolo minorē doli capacē nō teneri: sed s̃m q d. & respectiue, qa actione cōmo dati dicit casū illo eū non teneri. & rōnem subiungit: qa ab initio non psistit cōmodatū. vñ s̃m rōnē illā dēt dictū restringi. vt ff. de cal. l. hæc actio. vt sic dicamus, Aut ꝓctus nullo iure tenuit a principio, qa cū ĩfante celebratus, q̃ nec ciuiliter, nec naturalr obligat & tunc actione ex illo ꝓctu nō tenet, licet dolū pubes factus cōmiserit, vt ibi. Alia actione nō negat ibi dolū illi puniri. Aut ꝓctus aliquo iure tenuit. vt qa cū maiore infante celebratus, qui saltem naturalr fuit obligatus, licet tutor nō iteruenerit, & tūc ex dolo postea cōmisso tenet. vt in e. ti. l. 3. ī pri. & hoc est qd̃ ibi voluit gl.

ADDITIO.

a † In criminibus, An minor aduersus delictum suū restituatur in integr. uide Bar. in l. ex causa, §. nunc uidendum. de minor. qui dicit, q̃ sic, si delinquit ex culpa, iremisi ex dolo uero, nisi habeatur pro transacto, uel confesso in casibus in quibus pœna crescit per negationem, nō autem si ex dolo præsumpto in futuro, si ex præterito sic, & uide gl. in l. auxilium. §. fi in delictis de minori. Cy. & Bar. hic & in l. seq. per Cy. & Bar. in l. si quis in tantam. j. unde ui. 4. col. & gl. in c. 2. de delict. pue. & scias, q̃ in atrocioribus non restituitur aduersus confessionē Bar. in d. l. auxilium.

LEX II.

1 *Lex generalis loquens in maioribus non extenditur in minores.*
2 *Minor tempore obitus mariti, quid si post annum maior effecta tutorem nō petijt.*

Licet, Casus. Delictū matris, q̃ ītra annū filio tutorē nō petit, nō cadit i matre ętate minori, ideo nō priuat a successione filij moriētis in ætate pupillari. h. d. † No, q̃ lex gñalr loquēs interpretata in maiorib. nō est extendēda ad minores, & maxime qñ est penalis, vt hic i fi. q̃ facit ad id qd̃ dixi. in l. si quis maior. §. de trāsl. Quērit gl. an ipso iure, vel ope restōnis, & dicit bñ q̃ ipso iur. Quero ꝓqd si tpe mortis mariti erat minor, & tractu tpis facta ē maior, & postea sterit p annū, q̃ tutorē nō petijt: tunc locū hēbit, q̃ nō p no. j. q. 1 cau. in inte. rest. non est nec. l. j. & j. de his q. vt indi. l. minoribus. & qd̃ ibi dixi, & §. l. proxi. & qd̃ in fi. & quia beneficia dēnt esse ppetua, vt in Auth. cōstitutio q̃ de dignitatibus. §. illud, & maxime exclusoria pœnæ, vt hic. Nec obst, l. Titia Seia. §. vsuras. ff. de le. i. qa ibi allegat ætas ad impugnandū, hic ad defendū. Præterea annus iste est iā decursus, quia a morte mariti incepit: vt l. sciant, j. de leg. hær. inst. ideo non restaurādus in preiudiciū cuius fauor est, vt concurrisse nō dicatur. & sic non habet locum. l. fi. j. in qui, cau. in integ. rest. non est necessaria. Sali.

Si aduersus vsucapionem. Tit. XXXVI.

LEX PRIMA.

1 *Restitutio datur maiori aduersus vsucapionem.*
2 *Concessum in vno in alijs censetur prohibitum.*
3 *Alienari an possint res adulti.*
4 *Res adulti olim alienari poterant.*
5 *Immobilia adulti, an poterant olim vsucapi.*
6 *Minori succedenti ei, contra quem vsucapio, vel præscriptio incoata est an currat tempus, & nu. 7.*

Contra. pionē. hoc dicit. Vel vsucapio inchoata cum defuncto finitur cum eius hærede licet minore, sed restitui pōt, h. d. s̃m intel. q̃munē doc. Nā duas lēc. habet: vna, q̃ vsuca. inchoauerit in persona minoris. & est correcta. Alia, quod inchoauerit in psona prædecessoris. & hæc nō est correcta. † Opp. sic, qd̃ de vno dicit in aliis, phibet: vt ff. de iu. l. cū ptor. cū si. Sed tex. iste dicit aduersus vsucapionem dari restitutionem minori, ergo in uere vr, qd̃ aduersus pscriptionē non detur. sed hoc vr falsum, quia in vtroque est eadē ratio. ergo, &c. Sol. vt in prin. videlicet, qd̃ quidam fatebantur aliud esse in pscriptione, qa per eam nō ꝓrebatur dominium: vt litera ista dicit, sed quasi dominium, vt no. in auth. nisi. j. de bo. mater. Sed isti male dicunt qa vtriusq; est idem effectus. & p vtranq; minores lędunt. & sic in vtraq; idem ius. Et inducit pro gl. specialiter j. qui, non ob. long. tēp. pscrip. non incognitum, vt ff. eo. l. ēt ei. & j. de tem. in int. rest. l. si intra. Ad hūc textū respōdeo, qd̃ hic de vsucapione generaliter loquit, ut cōprehendat ēt præscriptionem. Et quod dicit litera si dominium, intelligatur directum, vtile, vel quasi, ut d. authē. nisi. & ibi not. vel si hic sumatur strictē, dicendum est, quòd gratia exempli sic dixit, seu causa dubitationis tollendæ. Oppono. 2. iste text. loquitur generaliter de minore, & sic de pupillo, & adulto. sed quòd in pupillo non loquatur probo, quia res pupilli nequeunt vsucapi. vt ff. de acqui. rerum do. l. in bonę fidei. Solu. vt glossa, confitendo contrarium, quòd in pupillo hæc lex non loquatur. sed contra seipsam oppo. glossa. ff. de exceptio. doli. l. apud Celsum. §. si quis. Et respondet, quòd ibi erat pupilli quò ad opinio. non verè. ita dicit glossa. & sic sentit, quòd in re pupilli. l. ista

li.l.ista procedat, quasi vsucapi nequeat. & eodem modo rñdet ali bi ad l.ij.§.si a pupillo. ff.de vtuc. pro emp. Sed Alde. & Ir. dixerũt ꝙ l.in bone fidei loquitur in re immobili, vt ibi patet in litera. dũ dicit a solo separati. & dum dicit lon. temp. cap. Aliꝗ ll. lo juuntur in re mobili, & ita intellexerunt istam. l. Et huius duplex pōt esse rō vna, qa vsucapio in rebus mobilibus mero fauore pscribentis est inducta, in rebus immobilibus non: sed ialtē in parte odio negligentis: vt j. de edic. diui Adria. l.fi. Alia, qa res mobiles poterant alienari sine decreto: vt j. de admini. tuto. l. lex q̄ tutores: licet nō sine tutore: vt dicto. §. si a pupillo. ideo melius a pupillo, quē iusto errore adultū putauit, vsucapi: qa si adultus fuisset dominium trā stulisset, ꝙ nō fecit pupillus ab iq̄ tutore. ideo vsucapio propter in stū errorē in re propria pupilli ibi locū hēt, & ita intelligebāt illū tex. & forte non absurde. sed restitutio ei dabaē, vt hic. Et si hunc intellectū teneas. habes dicere hoc hodie esse correctū p legē fi. j. in q. cau. in integ. resti. nō est necessaria. Facit. l. j. j. si quis nō ign.

3 rē mino. eme. licet in re immobili loquat. Hoc tene mēti. † Oppo. 3. ꝙ in re adulti nō procedat: qa aut est immobilis, & illa non pōt alienari, nisi in subsidiū ob æs alienū; & tūc cū decreto. & frustra tūc de vsuca. seu prescr. tractat, cū dñium transferatur: vt ff. de reb. eo. l.i. in casu ergo, phibito alienari loquit l. ista. Et sic vsucapi nō pōt. l. alienationis. ff. de ver. sig. Aut res erat mobilis, & tūc fateor, ꝙ olim illa poterat alienari sine decreto, & p ꝓns vsuca. & ita pt

2 intelligi hæc l. sed hodie, si pōt seruāi. seruari, ª nō pōt alienari, vt l. lex q̄ tutores. j. de admi. tu. & p ꝓns nec vsucapi, vt d. l. alienationis. Aut nō pōt seruari, & tūc frustra de vsucapione q̄ritur, qa tantō tpe nō seruarē. Sol. fm gl. ꝓtendo ꝓrium. l. ꝙ in rebus adulti,

4 q̄ nō pōt alienari, nō peedit hæc l. † Ego dico, ꝙ res mobiles adulti indistinctē olim poterant alienari. vt ff. de reb. eo. l.j. circa prin. id q̄d ex cæteris reb. &c. & perꝓns modo dño vendente, vel alio titulo poterant vsucapi, nec tpe huius l. phibitio facta erat. & perꝓns fm tps hui' l. vsucapio peedebat, sed dabat restō. Quod an hodie sit correptū, eo respectu, qa sunt, phibitę alienari, sine decreto tenet ista gl. ꝙ sic. Sed ego dubito ppid, ꝙ de immobilib. dicam.

5 † Propter qd quæro, an olim immobilia adulti poterāt vsucapi. vr ꝙ non: qa sine decreto nō poterant alienari: vt d. l. alienationis. In ꝓrium facit, quia in pupillo est speciale. vt patet in l. bonæfidei. ff. de acquirendo rerum dñio, q̄ directo de immobilib. loquit, & sic in adulto ꝑmittit. arg. l. cū ꝓtor. ff. de iud. & ad mul. l.j. ad fi. Et ad rōnem in op. pōt rñderi, ꝙ p adultū, vel rutorē vendētē sunt phibita alienari sine decreto, & ære alieno, & absq; his p eos vēdita nō ꝑscribunt. sed non sunt, phibita vendi per extraneū illū vēdētē, vt propria. l. rē alienā. ff. de ꝓtrah. emp. & tūc bona fi. vendi. nō prohibet preicribi, & tunc authoritas iudicis in venditione non exigat. & vide si. ꝙ fm Ald. Ir. dixi, in pupillo vendente rem mobilē propriam, non vt pupillus, sed adultus: qa tūc vsucapit. vel l. alienationis loquit. qā res est phibita, & affecta, nō qñ ꝓna seu res rōne personæ fm Mar. Sill. vel hēt locū in re simpliciter phibita nō in ꝓriā permissa fm Iac. de Arc. Sed qeqd sit ista respectu, videam' an alio respectu ēt suppositis his ꝙ veris, an hæc. l. sit correcta per istam posita in l. fi. j. in qui. cau. in integ. resti. nō est necc. & dico ꝙ sic, nā hodie vsucapio, vel ꝑscriptio in casib. predictis ipso iure eis non currit, qa melius est ali tps occurrere, & ꝙ hoc sit verū, ca sus exprestis, si qs igno. res maio. eme. l.j. & l. fin. & iō, vt hic correctio cuitet, gl. iegerunt sedo modo hūc tex. vt j. dicetur.

Quæro tū gl. an hæc lex pōt hrē locum in præscriptione xxx. an. inchoata in persona minoris. Dic, ꝙ non, qa ea perfecta minor factus esset maior, & tante ætatis, q̄ lapsum esset tps petendę restō-

6 nis, vt in gl. † Quæro, qd si vsucapio, vel alia ꝑscriptio erat inchoata contra prædecessorē minoris: an minori eius successori currit tps ita, ꝙ tpe minoris ætatis perfici possit. Dicit ꝙ sic excepta ꝑsc. xxx. an. q̄ nō currit ī pupillari ætate, ut in l. licet. j. de ꝑscr. xxx. an. sed inquit gl. quòd restō debetur. & dicit ita debere intelligi l. istā. Sed ꝓtra istam determinationem op. gl. & non solut. Primo de l. Emilius. ff. de mino. Sed sol. quòd ibi de præteri. prouenente ex cōuentione celebrata cum defuncto. hic in ꝑscriptione legali initiata cū defuncto, absq; aliquo eius facto. ideo datur hæc restō, ut plenius scripsi in auth. quas actiones. §. de sacrosf. ecc. Sedo op. de l. apud Iulian. in prin. ff. ex qb. cau. in pot. et. Sed nihil facit qa ibi de nulla ꝑscriptione tractat. Tertio op. de l. si fundum. ff. de fun. dota. sed illa potius facit pro, q̄ contra. nā ibi non ob. priuilegio p ficit præscriptio prius inchoata, ut hic, sed de restōne ibi nihil q̄ritur: quia nec mulier forte minor erat: hic hæres minor erat. stat ergo conclusio gl. quia tpe huius l. præscriptio inchoata cū defuncto perficit in persona hæredis minoris, sed ei datur restō. ut hic

7 est casus. & pro hoc. d. l. si fundū. † Sed tunc quæro, an hodie sit correctū. fut ipso iure tps nō currat. Et nū ꝙ sic p l. sācimus. j. i q. cau. in inte. resti. nō ē necēs. & ibi gl. Hoc tenēt Ia. de Are. & Pet. qa sicut ꝑscr. xxx. an. inchoata cū defuncto nō currit ipso iure pupillo. ut j. de ꝑscr. xxx. an. l. sicut. §. nō sextus. sic nō hodie ulla ꝑscriptio currere dēt minori: licet inchoata sit cū ꝓna defuncti, ex quo, ꝓusū ē ne minori currāt: ut d. l. sāncimus. Ad l. fundū. ff. de fun. dot. rñdet, ꝙ ubi priuilegiū dat fundo dotaline ꝑscribat, nō ē tpe certo præfixū, sed simpliciter quandiu durat dos. nimirū igitur si ꝑscriptio inchoata ꝓficitur: quia durum esset expectare tātō tēpo re, quo matrimoniū dissolueret, qa possibile esset ꝙ minus esset lōgum, dum tps ętatis minoris est de certum minus lōgum. Et p hac differētia induco qd no. gl. in l. nisi. ff. de tu. & ra. distra. Sed Iac. Bu. dās meus. Bar. & cōiter omnes docto. citrammōtani dicunt hoc nō fore correctum, & inducit gl. istā hoc velle, vt ex ꝓtinuatione verborum suorum pōt apparere. & mouenē p d. l. si fundū. cui sufficienter non est respōsum, cum & in casu huius l. tempus expectandū possit esse minus longū, si ponas pupillum ad nihil, & prescriptionē paulo ante inchoatam, & potiūsme si de vsucapione quærat, quę ęteris breuior est. Item qa sicut in vsucapione inspicimus initiū, vt eo tpe bona fides sufficiat, vt j. de vsuc. transfor. l.j. §. hoc tantum modo. Sic & ibi si est legitime inchoata cū defuncto, non dēt desinere perfici ex su peruenienti ꝓna, ꝗ quē non poset inchoari. Cōfirmo, quia si est speciale in pupillo, vt in præscriptio. cum maiore inchoata dormiat tpe pupillaris ætatis, & nō tpe adultę ætatis, vt d. l. sicut. j. de præscrip. xxx. ann. & arg. l. prætor. ff. de iudi. sequitū, ꝙ si tantum tēpus transiuisser in persona defuncti, ꝙ perficeret in persona adulti, ꝙ ei deber restitutio dari. nec pōt dicere illam in hac parte correctam per l. sancimus. quia illa posterior est, & in diuerso casu loquitur. ideo per illā potius. l. sancimus determinatur, vt l. sāncimus. restrigat ad præscriptiones inchoatas contra minores. & tunc per illam corrigatur prima lectura posita, & eo casu verificetur gl. d. l. sancimus. Nec obstat. l. Emilius. ff. de mino. vt §. & hæc sufficiant.

ADDITIO.

a † Si potest seruando seruari. Adde quæ sint res, quæ seruando seruari possunt, & quæ non. Bal. hic. & quod no. Ale. & Inno. in apostl. ad eum in ver. contra vsum. in ver. seruando seruari. & an pecunia sit de rebus, quæ seruando seruari non possunt, vel contra vide illum in l. si curatorem. nu. 5. ver. tamen vnum scias. & quod ibi posui in apo. ad eum. in ver. tamen vnum scias. §. de in integ. rest. min.

Si aduersus fiscum. Tit. XXXVII.

LEX PRIMA.

1 *Minor læsus aduersus venditionem procuratori cæsaris factam restituitur.*
2 *Minori læso quo subueniatur remedio.*

1 **Si probus.** † Si minor lædatur in venditione facta ꝓcuratori cęsaris potest restituti. & cōpetens iudex est procu. fisci. h. d. fm vnā lect. & veriorē. Vel sic. Minor lęsus ex ꝑctu inito cū fisco potest restitui. h. d. Et fm hanc hic nō declarat, qs sit cōpetēs in dex. sed in l. seq. sic. & hæc lec. licet nō sic applaudat nigro, ꝙ currit magis rubro. & tunc no. ꝙ fiscus regiē de iure cōi, nō

2 si appareat de ꝓtrario. concor. j. de pet. hær. l.j. † Oppo. ꝙ minori circumuento non dēt restitutio, cum sit tutus remedio ordinario vt in l causæ. ff. eo. ꝙ autem sit tutus remedio ordinario, ꝓbat gl. a diuisione. Quia aut dolus aduersarii qui interuenit in circūueniendo minorem, dedit causam ꝓtractui: & tunc contractus est ipso iure nullus. Aut cadit in ꝑctu. & tūc ei subuenitur p actionē ex eo ꝑctu, vt l. Iul. §. si dolo. ff. de ac. emp. So. qd hic circūuentus fuit re ipsa absq; dolo aduersarii: vel si dolus aduersarij interuenit, dic, ꝙ cum ꝑctui dedit, sed ad traditionē, peccsum nō fuit, vt ī gl. Op. ij. qd si circumuentus fuit re ipsa, subueniatur actione ex eo ꝑctu. vt l. ij. j. de rescin. ven. Sol. vt in gl. ꝙ læsio nō trāsibat vltra

a dimidiā' iusti pcii. sinaūt transiuisset, peedit ꝓrium, an tūc restō detur, vide quod scripsi in l. eriam. §. si tu. vel cura. interuene.

ADDITIO.

a † Vltra dimidiam. Adde ꝙ dott. voluunt, ꝙ etiam in tali casu competat restitutio cum inter sit minoris ex quo non habet probare de tanta læsione. ut scias, ꝙ remedium. d. l. ij. de rescin. ven. non habet locum in præiudicium doris, vt nō. d. l. Bal in l. circumscripta. j. fol. mat.

LEX II.

1 *Præses in causa restitutionis inter priuatos, sed inter fiscum, & priuatum cognoscit cæsaris procurator.*
2 *Fiscus an possit conuenirī.*
3 *Præses solus inter fiscum, & priuatum hodie causam dicit.*

1 **Si aduersus.** Casus. † In cā restōnis inter priuatos solus præses cognoscit, sed inter fiscū, & priuatum cognoscit procurator Cæsaris, vna cū Præside. h. d. Et diuiditur in duas, vt i litera patet. secūda ibi, quod si aduersus.

2 † Op. ꝙ sed dam partem, quòd aduersus fiscum non possit agi: quia fiscus est res intuisibilis, & incorporalis, & sic conueniri nec citari pōt, vt sieri dēt. l.j. ff. de in ius voc. Sol. exponendo fiscum. i. ꝓcuratorem fisci, vt in gl. † Op. ꝙ hodie solus præses de cā inter fiscū & priuatum cognoscat, vt in Auth. vt oēs obe. iu. prouin. §. fi. Sol. fm gl. quòd illa corrigit istam, sed male dicit, qa ille tex. dū dicit, nullo priuilegio extante, dēt intelligi de priuilegio in corpore iuris non clausō. hoc ā est clausum, & de iure cōi hic cognoscit fm Pet. & doc. Op. ab extra, ꝙ solus proc. Cæsaris cognoscat. vt l. ad fiscum. j. vbi caulæ fiscales. Sol. secundum Iac. Butr. ibi in causis mere pecuniarijs: hic mixti Imperij. Est enim ratio de mixto imperio, ut no. in l. imperiū. ff. de iurisd. om. iu. Alij, vt Oldr. dicebāt, ꝙ dēmus dicere, ꝙ priuatus hic primo rē vendidit fisco, & postea fiscus illā vēdidit alicui priuato, & tūc minor restitutionē petet ꝑ cū, q̄ emit a fisco q̄ rē possidet ꝙ pōt, vt ff. de mi. l. in cāę. §. iter dū. & iō cognoscit vterq; ꝑsc: ideo qa iudex ordinarius est conuenirī

vēti procu. cæsaris: iō qa ꝓuentus hēt cām cū fisco, cui ꝓctus nū ciauit, vt defensioni adesset, ar. l. vēdente. j. vbi cāę fisci. quod est notandum, sed diuinat, & literam violat, q̄ dicit, ꝙ aduersus fiscū agebatur. primam teneo, vt magis amicā literæ. tū limita, vt dicā in l. seq. Nec ob. §. eo. l.j. fm secundam lec. quia illa debet intelligi secundū istam, vt ibi dixi. Nec obstat etiam. l. sequēs, vt ibi dicam.

LEX III.

1 *Fisco rem alienā, vt propriam vendente, quando possit eā dominus vēdicare.*
2 *Procurator cæsaris quando, & præses prouinciæ quando de causa cognoscat.*
3 *Venditio valida quinque requirit.*

1 **Edicto.** Casus. † Si fiscus vendidit rē alienā, vt suā, dñs poterat iure isto rē vendicare vsq; ad quinquennū, si erat maior. minor vero ēt vltra, si ū vēdidit iure creditoris, quo casu nullo tpe neuter eorū auditur nisi fit ꝑcio minori vendita, & solēnitas debita nō seruata. Et de hoc cognoscit ꝓcurator Cęsaris. h. d. Et primo minoris allegationē reijcit. Sedo in q̄sito ex noua cā ei ꝓfuit. sedā ibi. sed qm. Op. ꝙ hodie si fiscus rē alienam vēdat, vt propriā, statim securus sit emptor, vt j. de quadri. ꝑscr. l. oēs. & l. fi. Sol. gl. qd illud verū, si sit res maioris, licet vsq; ad quadriēniū ā fisco possit petere ꝑciū. secus si minoris, qa ēt vltra quadriēniū ad rē suā admittēt. l. neq; j. de resti. mi. hæc gl. est corrupta vitio scriptoris, vel in aduertentia. nā nō ad rē, sed ad ꝑciū ꝗ si

2 fcū admittit fm Ia. Bu. † Op. ꝙ non, pcu. Cęsaris cognoscit, sed pses prouinciæ, vt l. si fundus. ff. de rei ven. Sol. ꝙ hic fundus nōdū erat p fiscū emptori traditus, & sic ꝓueniebat fiscus, vt priuatus, fm Pet. hæc in se vera, sed diuinat. Iō sol. aīt, vt p. gl. in l. si minor. j. de iure fisc. li. x. f. qd vterq; est ꝓpetēs iudex, & ī electione est acto ris eligere procu. Cęsaris, vt hic, vel ꝑsidē, vt ibi. Et est rō, qa licet ꝑses sit iudex ordinarius ꝓuenti, tū, qa tractat de ꝑiudicio fisci vēdētis, lex ordinariū ēt fecit, ꝓcur. Cęsaris. q aliās est iudex inter fiscū, & priuatū. arg. l. cū vēdēte. j. vbi cāę ꝑ. Ista rō potius ꝑplicat, vt vterq; simul cognoscat, vt §. l. pxi. vel qd ꝑ sp. ꝓcu. cæsaris. Idē forte aīt est dicēdū, qd si in eo loco, vel ꝓuincia nullus est, ꝓcur. cęsaris, qa Cæsar ibi nulla bona hēt, tūc ꝑses, ꝓuinciæ cognoscit. inter dū, ꝓcu. Cęsaris est ibi, & tūc ille cognoscat, vt hic. Et rō huius so. est ne partes ad ꝓuicē extra, ꝓuinciā trahant cū magno dispēdio. Op. qd imo simul vterq;, vt l. pxi. Sol. ibi in cā restōnis, & sic mixti imperij, hic in cā mere pecuniaria, qa in rei vē. cū vēditio dicat ipso iure nulla ex defectu substātialiū. † Nā quinq; exigunt, vt va

3 leat, f. ꝙ verē sit debitū, a pp qd uēdit, & qd bona fide vēdat, & iusto ꝑtio. Ite subastatione facta, & qd plus offerenti dēt. vt j. si pp pu. pen. & l.j. fm Ia. But. Hoc, qd in cā restōnis vterq; cognoscat, pōt procedere qñ ambo sunt in eodem loco, aliās inhonestum est, ꝙ vnus accederet ad domum alterius, nec fieri posset absque præiudicio aliarum causarum coram illos vertentium.

ADDITIO.

a † Quod verē sit debitum. Tu uide de hic positis, & alijs quæ requiruntur ad hoc ut dicatur uenditio solennis, ultra ea, quæ hic no. Bal. eundem post gl. in l. j. inf. de præscrip. 3. o. nel 40. annorum, & in l. j. inf. de hær. nel act. uendi.

Si aduersus creditorem. Tit. XXXVIII.

LEX PRIMA.

1 *Minor mutuum recipiens contra creditorem restituitur.*
2 *Creditor, an teneatur minorem ex sua pecunia locupletiorem factū probare.*
3 *Appellanti, an sufficiat iniquam dicere sententiam.*
5 *Creditor mutuans pecuniam odiosus dicitur, non sic aliam rem mutuans.*
5 *Pecunia quando dicatur in alicuius vtilitatem uersa.*

2 **Cum & ipse.** a † Hæc lex hēt duas lec. principales, vna, vt illud verbū (restituta) ponatur ꝑ restituenda. & hæc variat tribus modis. aliā, vt stet, vt iacet, & loquat.

1 hic in cā appłonis. prima cōiter tenet, & summarie. h. d. † Minor, q mutuū recipit, restituit aduersus creditorē, nisi, ꝑbet minorē fa cū esse locupletiorē. h. d. cū. l. seq. No. ꝙ minores ꝑsumuntur pe-

2 cuniā receptā mutuo inutiliter ꝓsumere. † Opp. qd creditor non dēat probare minorē locupletiorē, nā ꝓstat eū habuisse pecuniā, & penes eū fuisse. ergo, & hodie ꝑsumit, nisi, ꝑbet se ꝓsumpsisse, ex quo cām hēt ab actore, vt l. nō ignorauit. j. ad exhib. & no. j. de ꝓb. l. siue possidetis. aīs nisi, ꝑbet se ꝓsumpsisse, ū, ꝑbat se lęsū, ꝙ necesse hēt, ꝑbare. ff. de iniur. l. nā, & postea. §. si minor. Solu. vt gl. qd hic est speciale in odiū creditoris, & qa gl. tenet istā. declara eā sic. f. qa minor negat eā se hre, & ei data erat mutuo solū, vt eā ꝓsumeret, credit ꝓsumpta, & sic penes se nō hre, & qa minor est, ꝑsumitur, inutiliter ꝓsumpta, & ī odiū eius, q sciēter minori mutuauit. Et notāter dixi, sciēter nā vere, vel ꝑsumptiue dēt scire eū minorē esse. Circa, qd vide, ꝙ no. in l. si Titius. ff. de fi. instr. & in l. q cū maior. ff. de re. iud. Alij dicebāt, ꝙ creditor iō hic, ꝑbat, qa ipse onus, ꝑbādi suscepit, vt aīs. ff. de, ꝓb. l. circa. Sed hæc diuinat, nec est verisimile. Itē qa licet reus in se suscipiat onus, ꝑbādi, & ñ, ꝑbat, nō ꝓpea succūbit, nisi actor id qd est cā intētionis suæ probauerit, vt no. in d. l. circa. facit ff. de app. l. scio. Alij sol. 3. vt in gl. sed diuināt. Itē nec ꝑsumitur idigētia, vt l. si. ff. de exer. & p ꝓns, ꝑbatio oppositi nō fuit necessaria. Alij soluūt. 4. ꝙ hic nō logt in cā prin

3 cipali, sed appłonis, vt in gl. † Et no. ex fi. ꝙ appellāti sufficit dicere sniam iniquā, & nisi æqua demōstretur p aduersariū, iniqua ꝑsumit, & circa hoc plenius dicet in l. hi q. j. de ap. Op. qd hic nō sit spāle in odiū creditoris: imo sit hoc regulare de iure cōi, vt j. de ꝑdi. mi. l. si ꝑdiū. gl. hic circa prin. remittit ad ib i no. & plenius no. in l. ꝑdiorū. ex. fi. Qd sic declara, qa interdū minor agit rei vē. qa cō tractus rei suæ nō tenuit, & tūc dēt se dñm, ꝑbare. quo, ꝑbato, si reus dicat se uelle retinere: qa pecunia in eius vtilitatē versa fuit, illud dēt, ꝑbare, qa illud ē cā suæ retētionis, vt ibi. Interdū minor nō dicit ꝑctū nullū, sed restōnē petit, & tūc, aut aduersus ꝑctū dū taxat p quē se lęsū dixit, & tūc, ꝑbat, vt ff. de mi. l. pr. §. fi pecuniā. Aut petit se restitui, qa pecuniā pdidit, & tūc de iure cōi hoc, ꝑbare dēt, qa læsio sup pditione fundaē, vt l. nā & postea, ff. de iureiu. sed fallit hic ī odiū creditoris, vt hic, & ita dicebat Ia. But. Quero tūc, an creditor dī esse fęneratitius, & vī ꝙ sic, hic in j. glo. interlineari, & in l. se. Sed ex verbis Doc. satis colit, qd nō, & pro hoc facit rubrica istā, q̄ simpliciter logt, & sic tā si sit fęneratio q̄ ñ, & ꝙ hoc

4 accedat qd de mac. dī. ff. ad mac. l. sed Iulianus. §. siue. † Quæro, an in alio mutuo q̄ pecuniæ locū hēant? puto qd non, qd illi nō sint sic odiosi creditores, nisi fraudē fecerint. ff. ad mace. l. sed Iulia. §.

6 mutui. † Quæro quaē, ꝑbaē, ᵇ pecuniā uersā in vtilitatē minoris.

b Rūdeo, vt in eccłia dixi, in auth. hoc ius porrectū: §. de sacrosf. ecc. & in l. ciuitas. ff. si cer. per. Quæro hic. l.j. dicit, qd dēt, ꝑbari minorē locupletiorē, & l. ij. dicit in rē minoris versam, an nō dicet' uersa, nisi uersio dutet. ita, ꝙ locupletior fit toto tpe, quo restō peti pōt, qd vī, ar. ff. de in rem uerso. l. si, ꝓ parte, & §. uersum. In ꝓrium vī, ꝙ sufficiat a prin. in rem necessariā, uel utilem uersam esse, vt ff. de mi. l. uerum. §. sciendū, & quod ibi no. in gl. fi. & hoc uerius.

ADDITIONES.

a ¶ Cum & ipse. Adde do. Soc. consi. 15. iuci-uisis prædictis publicis instrumētis uer. 3. probatur per no. in j. parte, & in uer. hæc autem cōclusio. circa prin. quid de mutuo recepto, & per tutorem, & curatorem, an minor obligetur, nisi probetur uersio in rem, & utilitatem ipsius minoris.

b † Quæro qualiter probabitur. Adde ultra Bal. h. icnu. 6. uer. iuxta prædicta. quod no. idem Bal. in l. si præsidium. inf. de prædijs min. & in Auth. hoc ius porrectum. sup. de sacrosf. ecc. Bar. in l. j. §. fi. ff. cōm. & in l. si ipsa res. ff. quod me. cau.

Si minor se ab hæreditate abstinet. Tit. XXXIX.

LEX PRIMA.

1 *Filius hereditati paterne se non immiscens non obligatur.*
2 *Protestatio coram testibus fieri debet.*
3 *Filius suus quando dicatur hęres patris.*
4 *Filius domum paternam inhabitans, an dicatur hereditati se immiscuisse.*

1 **Si vos.** Diuide in duas, ut clare ex litera patet. Casus. † Filius non adiens, vel se nō immiscens hēditati pārnæ non obligat. immiscens uero, uel adiens obligaē, sed minor in integ. rest. h. d. Not. ꝙ immiscere est suorū, adire extraneorū. ꝓcor. iunt

2 in gl. No. ꝙ fides ueri, &c. vt in lra. † No. ꝙ prestatio fit corā testi-

3 bus. ꝓcor. l. fi. de neg. gest. sed an requiraē scriptura, ibi dixi. † Item collige, ꝙ filius suus non est ipso iure hē pris, sed demū si ipse se immiscet, vel adit, & p ꝓns creditoribus pānis non est obligatus, nisi, ꝑbet immixtionem, uel aditionem. Quidā tū dixerunt ꝓriū, vt in gl. & mouenē prio ex dicto apli, qa filius, ergo hēs. Sedo qa tex. alibi dicit, ꝙ filius ī ptāte est hēs pris necessarius, ut Inst. de hęre. & quali. & diffe. §. sui, & Inst. de hær. q̄ ab inte. deferū. §. ij. adeo qd licet furiosus sit filiꝰ, nihilominus pri hēs suus existit, vt de cura. furio. l. fi. §. j. Tertio, ꝙ hac parte uī casus aptus. licet gl. ista non alleget. ff. de acq. hæ. l. necessariis, & ff. si qs omisi. ca. test. l. j. §. q̄ sūt ī ptāte. Quarto, ꝙ eis facit, qa ꝓtor, q dedit eis bēficiū abstinendi, nō ꝑt facere quē desinere esse hrdē, ut Inst. de bo. pos. §. quos aūt. Sed gl. tenet primā p hāc. l. p l. q̄ situ. ff. de acq. hæ. Itē, ꝙ hac parte facit qa tex. dicit, ꝙ ꝓtor cos loco extranei ꝓstituit, ut l. nā emācipat'. de le. j. l. ius ciuile. postea sequēs idē uolēs dixit, ꝙ solū nudū nomē hrdis retinet, ut ff. ad Tur. l.ij. §. fed sint. I Iunc ē, ꝙ eis se nō īmiscētibus, nec adeuntibus, sequētes ī gradu uocant ēt ē iure ciuili, ut l. defunctis. j. de su. & legi. ꝑbaē ēt. ff. de col. do. l.j. circa prī. Hoc ēt ꝓfirmat: qa, & si prnā hrditatatē trāsmittūt, siue ad solos posteros siue ad quoscūq;, ut multi dicūt, ñ trāsmittūt illā, ut eis q̄ sitā ex existētia sui hrdis, sed ut q̄rēdā, & adeūdā p eorū hrdes, ut j. ꝑbaē de his q añ aper. ta. d. j. ff. de acq. hæ. l. di q; s filiū. ī §. j. & sic patet, ꝙ hēs nō est nec ꝑsumit, nisi p creditores, ꝑbēt, ut uult hic gl. & clare. ff. fo. ma. l. si cū dotē. §. tran sgrediamur, & ita tenēt cōiter Doc. Ad §. sui. §. q ptāte, ut in d. l. necessariis. rñdeo, ut ibi p gl. quā Dy. & Iac. de Are. sequunt. Nec placet mihi, ꝙ ibi dicit Bar. q dicit, qd stati sunt hrdes noīe, & est ectu. Sed ī eos nō ꝑt actio dirigi, uī directe ꝓdēnatio seq, nisi p creditores, ꝑbenē īmiscuisse, ª ut

a hic.

ADDITIO.

a ¶ Immiscuisse. Ad quod etiam uide tex. in l. j. j. de repud. uel absti. hær. & adde, ꝙ nec repugnat text. in l. j. §. sunt qui in potestate. ff. si quis cau. omisi. tex. dicit ꝙ hē pro hærede suo, quod est quò ad ea, q̄ filio sunt fauorabilia, put transmissio, & confirmatio tutelæ, de quo uide in l. si filius qui patri. de uulg. per Barto. Sed quid foret, quando non uertitur interesse, nec damnum filij, sed solum tractatur de fauore tertij: an tunc operetur suitas, licēt non sit probata immixtio, tex. no. ualde in lata tamen. §. si pater. ff. ad Treb. uult, ꝙ sic, & adde ꝙ etiā operatur hodie suitas, ut non habeat locum titulus pro hærede in suo, ut singulariter dicit gl. l. nihil. inf. pro hærede, & istud beneficium abstinendi à prætore concessum, secundum Bal. in l. si paterna. inf. de his quæ in frau. credit. est hodie etiam de iure ciuili per tex. in fi. §. sed & quia. inf. de iure delib.

hic. quasi obio petit nouari sub pdone si re, & verbo se abstineat arg. l. pecuniã. ff. si cer. pe. qa hoc ẽ ꝓ rõne vltimã, & penul. q̃. §. feci p gl. Fatendũ tñ ẽ, q exñtia sui hrdis certa retinuit ꝓmoda, & pri uilegia, tã circa pfirmationẽ libertatũ, vt ff. de fidei. li. l. cũ quasi. §. sed, & si qs. i fi. & j. no. ĩgl. q̃ circa pfirmõnẽ tabularũ pupillarũ,
4 vt l. si filius q pri. ff. de vul. & pu. & ibi vide plenius p Doc. † Quæ
a ro nũc, si pñã domũ in habitat an credat ĩmiscuisse, & dicit gl. q pic, nisi. de ptestatione, & aio ꝗrio probet, de quo remitto ad plenius no. p do. j. de repu. hær. l. j. Cęteras gl. vide p te, qa clarę sunt.

ADDITIO.

a ¶ Si paternam domum inhabitat. Colligunt hic Doc. q filius inhabitans domum patris præsumitur se eius hæreditati immiscere, de quo uide Doc. in l. pro hæredi. ff. de acq. hære.

AVTHENTICA.

1 *Creditores citantur, quando contra hæreditatis aditionem restitutio petitur.*
2 *Citandus est unusquisque ad actum sibi præiudicantem,*
3 *Præsentes, an debeant citari.*
4 *Minor, an possit abstinere se post hæreditatis aditionem.*
5 *Citari quomodo, & vbi quis debeat.*
6 *Læsus ex aditione quomodo quis probetur.*

Ad hoc. Alias icipit. Si oẽs, & dinidit̃ tres partes. Nã j. qñ oẽs creditores sunt pñtes. ij, qñ oẽs, vel aliq sunt absentes. 3. protuidet circa res hereditarias. ne hi ad quos spectare
1 debent, fraudenũ, sed a ibi, sed si oẽs. tertia ibi: iudice. Casus. † Qñ testõ aduersus aditionẽ hrditatis petit, oẽs creditores sunt citandi, qb. non pparẽtibus restitutio pceditur, & curator hrditati dabit̃, q inuentariũ apud acta dimittat. h. d. In tex. ibi creditores'. Hic ẽt pprehendit legatarios, qa, & eorũ intereſt, cũ p aditionẽ hrditatis eis hrs sit obligatus, vt in gl. no. Itẽ quod ibi (quantitate earum) dicit, notauit illud, nedum rerũ qdditatis. i. substantia, & earũ qualitas, sed ẽt quantitas. i. æstimatio dẽt poni in inuentario, vt fraudibus obuietur. q̃ de facili, si hoc nõ fiat, in rerũ uiliũ subrogationẽ pmittentur. Et, p hoc allego istũ tex. & clarius de magr. conue-
2 nic. l. ꝗ no. † No. q ad actus sibi piudiciales vnusquisq; est citandus. pcor. l. nã ita diuus. ff. de adop. Itẽ no. q hic ad restõnis sniam
3 pceditur. non cõt. Alia no. q̃ dixi in summario. † Op. q pñtes in iudicio nõ sunt citãdi. cũ citatio fiat ad finẽ cõparendi in iudicio, vt ff. de in ius vo. l. j. Sol. vt in gl. j. f. q hic non erãt pñtes in iudicio, sed in ciuitate, siue extra locũ vbi reddit ius, siue in loco vbi reddit, sed non sunt pñtes actui q celebrat, ideo vocãdi sunt. Sed pñtes actui, & ipsum audientes, & intelligentes nõ expedit eita-
a ri ad validitatẽ actus, & ita no. Gul. de Cu. in d. l. j. & pro hoc facit iste tex. cũ gl. moueri tñ possunt, p actu in posterũ sic dõ, vt in l. ij. j. qño, & qñ iu. Op. qd restitutio ñ teneat, vt l. ẽt. §. fi. co. So. ibi aduersarij nõ fuerũt citati, nec erãt pñtes in iudicio, vt dixi. Opp. q nedũ creditores, sed ẽt legatarij sunt citãdi, vt l. auẽh. de hrdi. & fal. in §. sancimus. & quia eorũ interest. ergo, &c. vt j. de auth. pst. l. fi. So. cõfitẽdo ꝗriũ, vt in gl. licet in ꝗriũ faciat, quia appłone creditorũ ñ videnẽ ꝗtineri, vt j. de iure dcli. l. fi. §. sed legatarij. Sed ibi de creditoribus defuncti tñ loquit̃. hic de oĩbus q facti sunt cre-
4 ditores hrdis p aditionẽ hrditatis, qa oĩum interest, vt dixi. † Op. q post aditã hrditatẽ minor ñ potest ipso iure se abstinere, sed de mũ phabita restõne, vt s. in l. j. ij. resp. Sol. cõfitẽdo ꝗriũ. ideo glo. exponit abstinẽt. a. petit se restitui, vt abstineat. Op. q p pñtes posst. piudicari absentibus, vt ff. de pac. l. sũ, & l. maiorẽ. Sol. fm gl. q illud verũ, si pñtes esset maior pars. Sed dic melius, q ille leges loquuntur in diuersa materia. s. in remissione debiti. vnde in casu nõ pñtes nõ piudicãt absentibus, sed eorũ contumacia, & ab
5 sentia. fm Ia. Bu. † Quæro qño citabunt. Dicit gl. ad domũ. dic, q est verũ qñ certũ est q sunt illi, sed, qa possibile est aliquos ignotos, & incertos esse. rõ pro illis dẽt fieri pclama gñale, vt l. si eo. j. de remi. pig. Quæro nemine pparẽte, qualiter ab hrditate disce-
b det. dicit gl. p restõnẽ. Et ex hoc segt̃ li. ñ cõt. pceditur ad sniam. b q vr̃ j. l. Pom. §. fi. ff. de mi. & j no. p gl. ff. de postul. l. j. §. de qua. ver. an aut. sed, p eorũ concor. dicit Cy. aut p restõnẽ in integr. petitur aliquid dari, vel fieri ab aduersario. & tunc lit. cõtestat. sit necessaria, vt in ꝗtijs, aut nihil petitur dari, vel fieri ab aduersario, & tũc pcedatur lit. nõ cõtesta. vt hic, facit, quod no. gl. Ber. extra. de off. vica. c. 2. Hoc ẽt sentit Iac. But. & rñdent ad l. fi. §. illud. j. de tẽpo. ap. vt in appłone vr̃ spãle, vt ad diffinitiuã, pceda t̃ li. nõ cõt. & sic in principali cã est j, qa rñ. ipse, q̃ principali idẽ dici dẽt, vbi nil petit dari, vel fieri à parte. Et p istã. l. q cum se cõsuluisse de facto dicit, qd ã fuisset cãcellatus d̃ matricula societatis suæ, & peteret se reponi in ea, & nullus cõpareret, cõsuluit absq; lit. cõt. ad diffinitiuã, pceditposse. Alij dicunt, q nos nõ dẽmus distinguere, aut petit̃ aliqd dari, vel fieri, vel nõ. sed solum aut partes sunt pñtes, & tũc lit. cõtest. est necessaria: qa, & sic est in cã appłonis, ut j. ne li. in vna eadẽq; ca. tertio, puo. & p hoc gl. extra g fi. sint legi. c. p verabilẽ. Aut pars aduersa est absñs, & tũc nõ est necessaria: quia & sic est in appłone, vt d. l. fi. §. illud. Sed istũ uidenẽ minus bũ itel ligere ista uerba (aut sunt pñtes, uel nõ) rñã nemini dubiũ, q dẽt ciri ẽt in cã appłonis, & si nõ ueniãt, absentes sunt cõtumaces, & pcedẽt ad diffinitiuã lit. nõ conte. ẽt si aliqd petat dari, uel fieri a parte ĩ negotio principali. licet in appłone petatur solum ĩ negotio pnũciati sniam iniquã, & bñ appellatũ, & male iudicatũ, & p pñs dandũ, vel fiẽdũ, vt prius, vt no. in l. eos. j. de ap. & si pparẽt. tũc pñtes dũr, vt ĩ hac auth. & tũc li. pte. tã in cã appłonis, q̃ restõnis. Sed hoc est plus, q eis nõ pparẽt. ib. i cã appłonis, pceditur ad diffinitiuã, ẽt si aliqd petat dari, vel fieri a parte, sed in cã principali si petat aliqd dari, vel fieri, ad diffinitiuã ñ, pceditur. li. ñ pte. sed ad alia iuris remedia, & isto respectu ẽ spãle i cã appłonis. Sed vbi nõ pe tit̃ aliqd dari, vel fieri, tũc ad diffinitiuã, pceditur absq; lit. pteſt. a qa p alia remedia actori nõ puidet. Et de hoc ẽ hic casus, & hoc vbi restõ petit̃ p viã principalis petitionis. Vbi aũt petereẽ incidẽter, sup occursis in iudicio nõ est dubiũ, q lit. pt. nõ est necessaria: qa sup ea nõ, pceditur ordinarie, & dẽt expediri, & vt principalis cã ter minet, infra sua tpa, vt est videre, cũ petit̃ restõ aduersus lapsũ ter mini, sed vbi ĩcidẽter peteret aduersus aditionẽ hrditatis, vide tex.
6 cũ gl. in l. defendẽte. ff. de autho. tu. † Quæro, qũo ex aditione pba uit se læsũ, & dixit Iac. de Aret. q dẽt, pbare tot esse credita hrditaria, q facultates nõ sufficiãt, pbando eorũ quãtitatẽ, sed Ia. Bu. dixit sufficere si, pbet se tãtũ vni obligatũ, q ex obłone apparet eũ læsũ, nisi p aduersarios, pbet facultates sufficere ad soluẽdũ, & hoc tenco, qa pt, pbari. l. defendẽte. ff. de auth. tu. Per q̃ forti' vr̃, q si ex agitatis in priori iudicio innotescit, vt iudici, quo tpe est læsus: qa ꝗ eũ petit̃ executio sniæ in qua est pdẽnatus, vt hrs, pot pe tere se restitui, vt læsus ex aditione, nec expedit aliq̃ probari læsionẽ, qa p ipsã sniam, q̃ executioni mãdari petit̃, iudici apparet de læsione tutius tñ puto esse, si snia producit ad lesionẽ probandã.
c Quæro, qd si adiuũ cũ bñficio inuentarij ẽ dic, q ẽt tũc pot restitui, si expedit sibi litib. & sumptibus nõ vexari, ut ff. eo. l. maiorib. & hæc no. Quæro qũo de reb. puidet. R fideo dãdo curatorẽ bonis ex officio, & intellige ẽt si nõ petat, quia sibi liquet, vt iudici, q aliter bona perirent, & hoc pp restitutionẽ, quã cõcessit, quod no. quia regulariter officiũ sũũ non exhibet, nisi petatur, vt ff. de magi. pueni. l. j. §. in magistratib. & de damno infe. l. 3. §. hæc autẽ.

ADDITIONES.

a ¶ Non expedit citari. Et sic no. fm do. Fran. de Are. hic, q præsentia supplet defectum citationis, vbi non opus est citare præsentem, & sic monitio sic facta præsenti a iudice, habet vim peremptorię. allegat gl. no. in d. l. ij. j. qũo, & qñ iudex, quod d. uerum intelligendum esse, q non requiritur citatio vbi est præsentia partis, & locum haberet, nisi citato, esset de forma, nam tunc debet seruari, & non sufficit in æquipollenti adimplere, vt d. glo. no. in c. j. quo tempore miles. in vsi. feud. & hinc dicit esse gl. in cle. j. de vi. & ho. cle. nolente, q vbi requiruntur tres citationes pro forma, tunc peremptorium nõ assumit vim triũ citationum, & hinc dicit esse etiam q Bal. in l. j. de lib. & posth. dixit quod si citatorium est datum pro forma, q apponatur nomen patris, & aui, tunc nõ sufficeret citare Galopsum secundum quod dicit gl. in l. hac cõsultissima. j. de test. vbi dicit q per singularitatem nominis non est opus alia demonstratione.

b † Proceditur ad sententiam. Et ita no. Bar. Sal. & Raph. singu in l. 3. inf. fi. regun. Iac. in auth. qui semel. C. qũo & quando iudex. Bal. in auth. ei qui. C. de bo. ma. pro quibus est bo. rex. in l. sancimus. §. pe. aliãs fi. inf. ad Treb. & no. Bar. in l. fini ta. §. Iulianus. ff. de dam. infe. licet Raph. Cu. ibi aliqualiter dubitet, de quo uide ibi Moderniores, & And. Barb. in apost. ad Bal. hic nu. x. uersi. quærit hic Iac. But. in apost. in uer. respondet ipse.

c † Quid si adiuũ cum beneficio inuentarij. Vide Bar. in auth. si cum testator. inf. ad legem Fal. & Ang. in l. j. §. hæc autem. si cui plusquam per legem Fal.

LEX II.

Si cum aui. Casus. Minor hrditatẽ aui pt adire, licet pre stõnẽ renũciauerit paternę. h. d. gl. vide p te.

Si vt omis. hæredita. vel bonor. possessio. vel aliquid aliud. Tit. XL.

Minores. Casus. Minor pot restitui, vt adeat hæreditatẽ de iure ciuili, & ẽt vt bonorũ poss. petat de iure præt. ad collationẽ tñ tenebit̃. h. d. tostis. In glo. j. in prin. ibi repudiauerunt. Et sic non ob. q ius adeundi est perpetuum, & sic non finitur in minori ætate, vt no. i l. cũ antiquioribus. j. de iure deliber. alia psequere per te Sal.

In quib. causis in integrum restitutio non est necessaria. Tit. XLI.

LEX PRIMA.

1 *Minor, an debeat mortem patris vlcisci.*
2 *Minor factus maior, an teneatur vlcisci mortem patris.*

Minoribus. Primo dcm. scdo illud, pbat ab authorite. scda ibi: in numerosis. Casus † Minor hrditate pña ñ priuat: licet pñs mortẽ nõ vlcisca t̃. h. d. Op. qd nulli liceat vĩdicare sine iudice, vt j. ne liceat, &c. Sol. vt hic intelligat accusando, ut in gl. Sed op. de l. j. & quasi p totũ.
2 j. de his qui. ut ind. Sol. qd illa in maiorib. hæc in minorib. † Quæ ro qd si j. paucos dies adultus, q agit, maior efficit, an tũc vlcisci
a teneat, & si nõ facit, ei hrditas auferat. R ñ. gl. a q non, & idẽ no. in l. minorib. j. de his qui. vt indi. Sed Pet. q̃, quasi sit finita cã priuilegij eo facto maiore. ut ff. de tut. & ra. distra. l. si tutor reipub. & de leg. ij. l. Titia Seio. §. usuras. sed tene gl. quia illud hẽt locũ in priuilegio successiuo, id est, quod non psumauit effectũ suum pro omni tpe, q non est hic, qa effectũ sũũ rotaliter psummauit non enim præcipit̃ hæredi, vt vlciscatur post hæreditatẽ aditã, sed añ; & sic licet duo videantur pcepta, tñ fm venit ad litationẽ primi.

LEX II.

1 *Minori, quantum tempus currat ad intentandum querelam inofficiosi.*

Adolescentiæ. Primo, qñ adhuc durat minor ætas. sedo qñ illam excessit. tertio rõ huius secundi. Casus. † Tempus quinquennij ad intentandum que relam inofficiosi ipso iure non currit minori. h. d. No. q etiam vl timo instanti minoris ætatis dicitur lædi. Item no. q læsio debet esse consummata in minori ætate, vt detur restitutio infra quadriennium. Oppo. de l. j. §. de in integ. resti. Sol. vt glo. in fin. Quæro de duabus quæstionibus quarum vna est in prima gl. alia in se cunda, & dic, vt in eis.

LEX III.

1 *Debitor purus quando constituatur in mora.*
2 *Legata iudiciorum bonæ fidei ad instar sunt habenda.*
3 *Maior an statim re tradita moram committat.*
4 *Minor regulariter in moram non incidit.*
5 *Contractus bonæfidei, an moram desiderent.*
6 *Legata, an sint stricti iuris.*

In minorum. Primo dictum, secundo eius declaratio, & limitatio, secunda ibi: in his. Casus. In bonæ fidei contractibus, & in debitis ex vltima voluntate minori fit mora reipsa, id est, sine alia interpellatione. h. d. Vel si minor rem venditam emptori tradidit, statim emptor moram
1 cõmittit, si ei pcium non soluit. † No. quod licet regulariter debitor purus non constituatur in mora, sine interpellatione: tñ fallit minoris fauore, vt hic, & idem Doc. in ecclesia, & repu. argu. §.
2 de sac. san. eccl. l. fi. & j. ex quib. cau. maior. l. respublica. † Item no. qd legata, & fideic. hñtur ad instar iudiciorum bonæ fidei, non tñ actio ex testõ est bonæfidei, vt patet in §. actionum. Insti. de ac. & prob. copula, hic posita, quæ cõsueuit stare inter diuersa. Itẽ no. q hanc similitudinem non sp obtinent, vt probatur. in l. alias. ff. de in litem iurã. & in l. si hæres, coniuncta. l. in bonæfidei. ff. de eo,
a q cer. lo. Forte dicendum est, q in casibus expressis a à iure, fiẽda sit æquiparatio, seu extensio, non alias, vt vnumquodq; in dubio iudicetur, fm suã naturalem regulam, vt l. ius singulare, & l. q vero ꝗ. ff. de legi. Op. q hoc non sit speciale in minore, quia idẽ in quolibet maiore re tradita, vt j. de act. emp. l. curabit, & ff. in eo. ti. l. Iulianus. §. ex vẽdito. Quidã fatentur ꝗrium, & male alias. l. ista nihil noui induceret. Alij, quod hic re non tradita, ibi tradita. Sed nec hoc valet, qa re nõ tradita minor nõ pt interpellare maiorẽ,
3 vt eũ pstituat in vera mora, vt l. qui pendente. ff. de act. emp. † Dic ergo, fm Iac. But. & Ia. de Ar. qd maiori non cõmittitur statim re
b tradita mora re ipsa, sed demũ cũ fructus pcipiũtur ex illa re b tradita in minore statim re tradita. licet emptor nondũ pceperit fructus. Itẽ dicit ipse, q añ traditionẽ venditor pot agere ad pciũ, & vsuras, sirẽ offerat cũ fructib, aliãs, si rẽ solã sine fructib. vsuras petere nõ poterit, sed pciũ tñ, & in h. d. minoris esse electionẽ, & hoc est notãdũ, qa l. aliter nõ cauet. Et qa Cy. hic tractat materiã moræ licet non pfecte, & ego plenius in repetitione mea. l. qd te. ff. si cer. pe. & plenissime in alia mea repetitione. l. si ex legati cã ff. de
4 ver. ob. iõ dic, vt in eis scripsi. † Transeo ad apparatũ, & op. q non in psona minorũ, quia tunc sequeretur, q minores essent deterioris conditionis, q̃ maiores', in quarum persona mora regulariter non committitur re ipsa, vt in præcedentibus dixi, & q hoc sequatur probat proprium significatum istorum verborum, quod significatum ponit alibi gl. videlicet. in l. j. in princ. ff. de constit. prin. & in gl. signata super verbo, ei, & in co. Sol. & ibi in accusati uo, hic in ablatiuo. Vel hic constat de mente, ideo exponitur. l. ad eorum vtilitatem, vt in j. gl. Op. tex. nos dimittit in incerto, cũ dicat, re ipsa, & non declarat quomodo, contra. §. quibus. s. de no. co. com. Sol. vt in 2. gl. & copulam (&) resolue in declaratoriam, id est, & sic seipsum declarat. non autem nos in incerto dimittit,
5 & concor. adde, vt in gl. † Op. q male dicat in his, quæ desiderant moram, cum bonæ fidei cõtractus non desiderent moram, quia illa bona fides est contraria, vt l. mora. §. in bonæfidei. ff. de vsur. Solu. q moram fieri non desiderauit, vt in contrario, sed factam
6 puniti, sicut hic. † Op. legata, & fideicomiss. sunt stricti iuris, vt Institu. de act. §. actionum, ergo in eis vsuræ non venunt citra vinculum stipulationis, vt j. de vsur. l. quamuis. Sol. q illa in debitis ex contractu, hic ex ultima voluntate, in quib. usuræ in persona minorũ debẽtur re ipsa, in persona uero maiorũ ex mora p interpellationẽ. Hinc est, qd minore facto maiore, vsuræ, q̃ prius curre bãt priuilegio minoris sine interpellatione, desinunt currere, do nec hæres iterpelleẽ, & in uera mora pstituatur, ut ff. de legatis se cũdo. lege. Titio Seio. §. usuras, q̃ uide, p declaratione huius tex.

ADDITIONES.

a ¶ In casibus expressis. Adde Soc. consi. 184. incip. pro facto ni fallor, uersi. sed ad hoc respondetur in 2. parte ubi hoc idem allegat & tenet.

b ¶ Cum fructus percipiuntur ex illa re, hoc tamen intelligo, ut per Bal. in l. 2. inf. de usu. & adde Cy. hic qui dicit, q in casu l. curabit requiritur, q emptor percepcerit fructus, uel percipere potuerit, ut hic per eum in c. oppo. quod ultimum uerbum, an procedat, uide Bar. in l. de diuisione, & ibi Imol. & Alex. & eundem Alex. in addi. ad utrunque ff. sol. mat.

LEX IIII.

1 *Tutor priusquam administret satisdare debet, & nu. 3.*
2 *Restitutio minoris non vt quiritur, si actus ipso iure annulletur.*
4 *Dominus quando gesta possit habere rata.*
5 *Ratihabitio quando gesta validet.*

Si tutor tuus. Primo quoddã dictum præmittit. secũdo ex illo infert decisionem quæsiti. secunda ibi, frustra igitur. Casus. Sententia lata ꝗ tutorem, qui nõ satisdedit rem pupilli saluam fore, pupillo non præiudicat ipso
1 iure. h. d. † No. q tutor legitimus sine inquisitione, non potest ad ministrare, priusquam satisdet, nec ab eo gesta valent, vt hic in li-
2 tera, nec ea, &c. & sic non est hic speciale in snia tñ. † Item no. qd vbi actus gestus est nullus, ipso iure restitutio non est necessaria minori, & est ratio, quia tutus iure communi, &c. vt l. in causæ, ff.
3 ff. de mino. † Oppo. q tutor satisdare non teneatur, vt Insti. de satis. tut. §. j. Sol. distinguendo, vt in gl. j. Oppo. q licet non satisdederit, nihilominus sententia valere debeat, vt in procu. minus legitime ordinato dicitur in l. non eo minus. §. de procu. Sol. gl. qd hic est lata contra eum. ibi pro eo. Et subiũgit gl. quod tunc iure singulari minoris pro eo lata ei prodest. Sed hic attendendum, q gl. non declarat, q ipso iure valeat, & profit ei absque alia ratihabitione, an vero sit necesse, q habetur rata. Et quidam intelligũt, q prodest, si rata habeantur, non alias, ego autem credo, q gl. nelit, q prosit ipso iure, sicut si solenniter fuisset constitutus, vel tutor satisdedisset, & ita credo esse de mente. l. nõ eo minus, & hoc non est modicæ vtilitatis, quia forte minore defuncto absque ratihabitione, hæres eius ratum habere non posset. Quidam autẽ sic intelligunt ex gl. q gesta cum minus legitimo procur. & snia ex eis lata, non possit, haberi rata de iure cõi, sed de iure speciali sic. Ad q facit. l. vulgo. ff. de adm. tut. & aliam glo. pro contra allegant, q̃ est in l. si mater. in §. hoc iure. ff. de exce. rei. iu. quæ dicit, q
4 snia lata in fauorẽ falsi procu. pot haberi rata. † Circa hoc aliqualiter ampliando dixit Pet. Aut dns vult gesta hrẽ rata, pendente adhuc iudicio; & potest, ut ff. de iu. l. licet. Aut snia lata, & tũc aut contra eum, & sic in sui præiudicij; & pot, ut l. 3. §. fi. ff. rem ra. ha. Aut est lata pro eo. & sic in eius fauorem, & dicit, q non pot, neaperiatur uia malitijs, & ne detur occasio dño tacendi, & euentũ snię expectandi, & in sui fauorẽ latã ratificandi, alias nõ ratificaturus, qd̃ esset iniquũ, ut in simili patet, ff. de ꝗh. emp. l. scimus. in fi. Itẽ pro hoc iducit, quia exceptio falsi proc. pot opponi qñcunque, ẽt post snam ex cuiuslibet parte, ut s. de proc. l. licet quæ loqtur indistincte, & intelligo uerba Pet. ẽt in falso procur. minoris. Nec ob. l. non eo minus, quia in uero loquit̃, licet minus, solenniter ordinato. Sed Iac. de Are. & Bar. tenent, q indistincte omnia
a gesta, & lata possint haberi post sniam rata, a ex eo, qa ubi aliquid est nullum ex defectu psensus tñ, superueniente psensu illud ualidatur ẽt retro, ut l. fi. j. ad mac. & no. p Cy. in c. rati. extra de reg. iur. li. 6. Sed pro opi. Pet. facit ultra suas rõnes rigor iudiciorũ, & æqualitas seruãdorũ in eis, de qua. j. de fru. & li. ex. l. fi. & extra, de rest. iud. c. in iudicijs, nã si pro parte aduersa fuisset lata, nõ potuisset eius approbatio eã ualidare ꝗ dũm, ergo nec pro dño lata ap-
5 probari ꝗ partẽ aduersam. † Secundo, quia ratihabitio, ut ualidet gesta, oportet fieri infra tps, infra q ratum hñs potuisset de iure illa gerere, ut ff. rẽ ra. ha. l. bonorũ. Sed nemini dubiũ, & si dns ratam hret snam tñ, nihil ageret, qa processus anterior remaneret nullus, nec ex processu nullo pot sequi snia, habuistis. in l. cũ & minores. §. si aduer. rẽ iu. & ideo est necesse, ut ratificet processum totum, & sniam inde secutã. Sed pstat, q post snam processus finiri non posset, ut j. de sen. l. prolatã, uel saltẽ pcessus ille nõ posset fieri infra instantiã, quę uel esset iã finita, uel de proximo finiẽda, ergo nec reuocari post snam, & si sic, sequitur, q omnia remanẽt inualida, ut dixi, & sic ratihabitio nõ potest operari. Tertio, quia non gestũ nostro nomine non possumus in nostrum fauorem ratum hrẽ. l. si pupilli. §. uideamus. ff. de neg. gest. sed iudex non tulit snam noie huius q ratũ hẽt, nec ẽt potuit, ergo ipsam ratam hrẽ non pot, ut eã ualidet, non enim procu. actum snię fecit, nec obst. l. licet. ff. de iud. nec etiam iudex nunc consentit, nec cõsentire potest, quia functus officio suo. l. iudex. ff. de reg. iur. & tñ in ratihabitione, ut actus ualidetur, consensus omniũ, qui essent necessarij ad actũ illum, debet pro tunc adesse, ut l. Pau. & ibi p Gul. de Cug. ff. de sta. ho. Et pro hoc accedat etiam, q no. Inn. extra de rest. c. ex parte decani, ubi simpliciter dicit, q factũ falsum procu. nõ potest ratificari, & hoc suadẽt rationes Pe. quas supra scripsi. nec obst. q ꝗ eũ lata pot haberi rata, quia rñd. q in præiudicium ipsius falsi proc. est aliqua, ut l. Plautius, ff. de procur. iõ de facili p ratihabitionem dominus trahit illam contra se, ut d. l. 3. §. fi. ff. rẽ ra. hab. & ita consului in Ferraria. Opp. q imo ipso iure gesta ualeant. ut ff. de offi. præto. l. Barbarius. gl. nõ soluit, dic ibi error est communis, & utilitas publica, hic error singularis in pręiudiciũ pupilli, quod prępondẽrat utilitati sui aduersarij, quia fauorabiliores sunt minores maioribus, ut l. j. ff. de mino.

ADDITIO.

a † Possint haberi post sententiam rata, tu dic hanc esse communem opi. ut per gl. Bar. & Doc. in l. ex hoc iure, ff. de excep. rei iud. Ange. & Doc. in l. j. inf. quibus res iud. non nocet, & Bal. in l. licet ad fi. uer. sed ulterius quæro sup. de procur.

LEX V.

1 *Minor quanto tempore exceptionem, non numeratæ pec. possit opponere.*
2 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, quomodo ab alijs differat.*
3 *Prescriptio ipsa iure, an currat in rebus minorum.*
4 *Minores, an ipso iure seruentur illesi.*

Sancimus. Catus. Præscriptiones tpales, quæ olim currebant minoribus, cum beneficio restōnis, a hodie ipso iure nō currunt, excepta præscriptione, 30. vel 40. an.[a] 1 h.d. † No. q exceptio non nu. pec. pōt per minorem opponi in to b to tpe minoris ætatis. Itē postea vsq; ad biennium, & non vltra,[b] & tunc si ʒ. illud biennium non opponat non restituitur: quia læsio incepit in maiori ætate, vt ff. de noua. l. doli. §. diuersum. Item no. regulam nouā, quā habes ī summario. Itē, q periculis melius est ante tps occurrere, q̄ post cām vulneratā remediū q̄rere. Item ex fine, q res minorū p̄scribūtur præscr. 30. vel 40. an. Op. ʒ prin. q imo exceptio non nu. pecū. currat ipso iure minoribus, vt l. intra. in fi. ʒ. de non nu. pec. Sol. vt in gl. 2. in fi. † Sed tunc q̄ro, p expeditione huius principij, quę dr̄ia est inter exc. non num. pec. & alias excep. & p̄scr. ʒ̄ petentes. R n. vt in gl. j. in cuius fine adde, & nō finiunt tpe, vt ff. de doli exce. l. putæ. in fi. & sic q̄libet est tpalis vna respectu finis, alia respectu principij. Op. fi. ʒ. ver. sed humanius, de l. si mater. ʒ. ne de sta. defun. & de l. auxilium, ff. de mi. So. vt in gl. distinguendo tria mēbra, qa aut ā istā l. tpa ipso iure mi nori nō currebant, & ista l. nihil innouat, aut currebāt, nec restō dabāt, & adhuc l. ista nō innouat, aut currebāt, sed restō dabāt, & tūc hæc l. innouat, & prouidet, vt tps nō currat, & ipso iure serue tur illęlus, & hāc gl. no. qa illuminat. l. istā. Op. 3. q imo hodie nō seruētur ipso iure illæsi, vti vr̄ obstare. ʒ. de iu. l. ꝓperādū. in fi. Sol. vt in gl. se. q ibi spāle in p̄cr. gb. iudicia sopiunt, vel dic, q hic de p̄scr. quæ currebant, nec dabāt restō, nisi in subsidiū, vñ ne mutet ordo conuentionis oīs p̄scriptio currit, vt prius, hic de ea q̄ curre bat, & indistincte restō dabāt fm Doc. Sed licet hæc sol. sit bona, tū illa gl. magis mihi placet, vt gnālis. nā ꝓprehendit, casum vbi non est dare illū ordinē ꝓuentionis, puta in cā appłonis, vbi currit, sed dat restō, vt in Auth. de ap. & intra q̄ tēp. §. i. col. 4. Itē illa restō, q̄ dat ī d. §. fi. datur ad diuertium, nō aduersus tēp. la psū, vt ibi dicā, iō sol. gl. melior, & hęc operāt rigor iudiciorū, & equalitas ī cis seruāda, at ʒ. de fruc. & lit. expē l. fi. Op. ad idē de §. pupillus. in Auth. de hęre. & fal. Sol. vt gl. ibi, spāle fauore vltime volūtatis, ac ēt fauore creditorū, gb. l. morā fieri nō vult in aditione hrditatis, & idē tenet gl. in tpe dato ad pfectionē inuētarij in l. auxiliū, circa fi. prin. ff. de min. vbi gl. magistra. in hac materia. Op. de l. ēt. ff. eo. Sol. vt gl. Op. ad idē de auth. si mi. ʒ. de tēp. re. Sol. ibi spāle fauore dotis. Et sic no. q̄d fauor dotis p̄ferī iuri spāli minoris. Opp. ad idē de l. cū miles, ff. ex g. ca. ma. So. vt gl. videlicet, q ibi inchoauit ī pśona pdecessoris. Op. de l. j. §. si aduer. vsuc. Sol. fm gl. q hęc corrigit illā, q̄d est verū si dicamus, q ibi p̄scriptio incępit in pśona minoris, vt ibi fm vnā lec. S ed si ponamus, q ibi incępit a prę decessore minoris, vt in alia lec. tunc illa l. remanet incorrecta, vt patet in solutione pcedentis ʒrij, & plenius scripsi in d. l. j. Sed cir ca vnū attende, q d. l. j. §. si aduer. vsuc. loquit in p̄scriptione legali initiata cū defuncto absq; eius ʒctu, vel cōuentione, iō dat mino c ri hrdi restō.[c] In l. vero Emilius. ff. de mi. loqtur in p̄scriptione, p- uenientе ex p̄scriptione celebrata cū defuncto, absq; aliquo minoris facto, iō restō ibi non dat. Op. ʒ regulā, seu rōnē hic tradita de l. si tutor. ff. de aut. tu. Dicit gl. ibi de plcr. nihil dicit, q̄d declarat Ia. Bu. sic qa ibi de lesione ʒctus: hic ex tpis cursu, sed certe ibi nō fuit ʒctū, sed omissum pp auth. defectū, sed qa ille tex. ʒdicit rōni posite, dū dicit, q melius est ant tps occurrere, &c. p quā vr̄, q tutor ibi cogi debuit autorari. iō sol. ut ī gl. alterius ʒrij ibi no. Vel dic, q ibi dubiū erat incurrere dānū: hic certū, vt in fin. huius gl. no. Op. q Iust. non fuerit primus innentor, vt ʒ. si qs rē mi. &c. Sol. plurib. modis, vt in gl. Primo, q illę leges intelligūtur fm antiquā tpa, & sic, q ibi dr̄, q tpa non currūt, intelligāt in effectu, qa restō dabāt, & sic illę essent correctę, p istā, hęc non placet, qa illa litera uiolatur, & ēt legū correctio dēt euitari. Secō, q ibi fuit additū post Iusti. a cōpositoribus noui iuris, & hęc bona. Tertio fm Pla. q Iusti. non recordabatur, sed nil valet ʒ̄ l. omniū. ʒ. de te. Quarto sol. gl. ʒ. in ver. item, qa spāliter. f. q prius p alios hoc fuit inuētum. Iusti. h. d. ne res tam utiliter, & equa ab eo uideretur ne glecta. hęc bona, ubi ꝓstaret aliū prius inuenisse, sed in dubio cre d dendū de Iusti. ideo secda melior. † Op. q ēt ante legē istā satis erat prouisum, ne p̄scriptio curreret ipso iure ī rebus minorū, & hoc per duas leges simul iūctas, primo enim cauet, q res mobiles uel ī mobiles minorū, q̄ seruando seruantur, non possint alienari si ne decreto, ut l. lex q̄ tutores. ʒ. de admini. tut. igitur sine decreto d alienata, non possint prescribi,[d] qa alienatione prohibita intel- e ligitur prohiberi usuc,[e] ut ff. de uer. sig. l. alienationis uerbo, nec dici pōt, ut hic loquat de mobilibus, q̄ seruando nō seruātur, qa nimis est restringere. l. istā pterea ille non seruantur, ut plurimū triennio, ita quod possint usucapi. Sol. quatuor modis, ut in gl. & primas tres approbat, ut in ea. Quartam uero examinemus dicit enim gl. q illa argumentatio, prohibetur alienari, ergo & usucapi, non ꝓ̄ est uera, cū fundus dotalis, qui prohibetur alienari, ut Iust. qui ali. licet in prin. nō prohibeat p̄cribi, ut ff. de fun. do. l. si fūndū. Sed certe per illā. l. non meruit argumētatio pdicta reprobari: qa ibi loqtur in p̄scriptione iā inchoata, sed pficēda, q̄ res deducit ad priuilegiū iustcapibilitatis, nos vero loqmur ī ichoāda in qua inspicit initiū ar. ʒ. de vsuc. transfor. l. j. §. hoc tūmodo. Iō sol. melius, q interdū alienatio est prohibita mero fauore ipsius rei, vt qa sacra, vel religiosa, & tūc argumentatio est bona, & hēt locū. d. l. alienationis, vt ibi no. Interdū est prohibita fauore psonæ, & tunc, aut alienatur ab eo, q est prohibitus, & minus so lēniter, vel in cām, phibitā, & ad huc argumētatio est bona. Et est rō, qa ex tali ʒctu non, pbat titulus, sine quo nō, pcedit vsucapio, vel p̄scriptio, & ita pt intelligi. l, bonefidei. ff. de acq. re. do. aut alienat a pśona nō, phibita, puta a quodā tertio, & tunc, qa talis alienatio pbet titulū, vt l. rē alienā, ff. de ʒh. cmp. tūc olim nō, phibet vsucapio in re mobili, & pupilli, vt ff. de vsucap. pro empto. l. 2. §. si a pupillo; & fortius in re mobili adulti. arg. ff. de re. eo. l. j. circa prin, In reb. aūt immobilib. maius est dubiū, & spāl̄r in reb. pupilli pp d. l. bonæfidei, vt latius scripsi. §. si aduer. vsuc. ī l. j. in primo, & tertio ʒrio. Tñ qcquid sit de iure antiquo, hodie per istā. l. nec vsucapio, nec p̄scriptio pt ī eorū pśonis inchoari, vt hic, & ʒ. si qs rē mi. emerit. l. i. & l. fi. licet quō ad fructus bonæfidei emētis ei p fit, vt no. in l. 2. eo. ti, sed inchoata cū pdecessore bñ pt pficī, vt d. l. si fundū, & minori dabit restō, vt l. j. §. si aduer. vsuc. q̄ sic ītellecta p hāc nō corrigit, vt in ʒrijs. §. dixi. † Op. q̄d imo ipso iure nō seruent illæ sic, vt patet. §. si aduer. ven. & si aduer. transf. & si aduer. do. So. vt ī gl. in fi. f. q illæ in ʒctib. hic in p̄scriptionib. Et assignat gl. rōnē, qa in ʒctib. nō est certū eū deceptū esse, sicut in p̄scriptio 4 nib. Quidā reprobāt gl. qa in ʒctu, in quo certū est ipsū lædi, nō ꝓpea seruat ipso iure illæsus, vt patet in l. si minor. 25. an. §. j. ff. de min. vbi eo ipso, q minor ꝓmittit, dr̄ & p̄sumit lædi, nec ꝓpea seruat ipso iure illæsus, sed opus est, q petat se restitui. Iō dixerūt, q aliud ī ʒctib. qa ī his fcm minoris iteruenit, hic in p̄scriptione, in qua eius fcm nō interuenit. Vel in p̄scriptione oī dic apparet de læsione, qa hēt effectū successiuū, licet de eius pfectione appareat solū in fi. sed in ʒctu ñ lædit anteq̄ pficiat, & eo pfecto, qa nō pt fieri ī fectus, restō dat, sed p̄scriptio pt ī pediri, & iō Iusti. hāc, p- uisionē fecit, vt eius cursū ī pediret. Et ex ista gl. & ex pdictis no, q̄d ad, pbādū læsionē p̄scriptionis, sufficit, pbare lapsum tpis, & p hoc ēt facit, q no. gl. ī eq. in prin. q intellige, nisi aliqd gestū pre cedat tpis cursū, p q̄d cursus tpis p̄sumat nō lędere, vt ast videre, q̄ snia ē lata ʒ minorē, nec appellauit, nec appłonē deseruit. nā p̄sumptio, q̄ est, p snia, vt ff. de euic. l. Herennius. §. Gaia. facit, vt so lus cursus tpis nō sit sufficiēs probō lęsionis. Quæro mō de intel lectu huius. l. fi. R n. duob. modis, vt in gl, sed tene primū, q̄d gl. tenet. Nec ob. rō Old. qa fateor, q si cępit in pśona adulti, nō potерit restituī, qa anteq̄ sit ꝓpleta non, qa rē suā, vel sibi debitā pt petere de iure cōi, non postq̄ erit ꝓpleta, quia in maiori ætate erit pfecta, sed vbi est inchoata cū pdecessore, tunc si esset perfecta cū minore, restitui potest, nisi præscriptio esset causata ex ʒctu celebrato cū defuncto, qa tunc denegatur restō, vt l. Emilius. ff. de mi no. Nec etiam obst. l. 2. §. si aduer. ven. pig, vt ibi plenius scripsi.

ADDITIONES.

a ¶ Vel. 40. an. Minor restituitur aduersus præscriptionem. 40. an. vide per do Soc. consi. 296. incip. capio primum consultationis articulum. vers. præterea præscriptio. circa prin. in 2. parte.

b ¶ Et non vltra. Hoc est verum de iure ciuili, quia de æquitate canonica pōt quā docunq; etiam post biennium opponi, ut no. Dy. in reg. locupletari, & ibi do. Boerij in addi, ad ipsum no. collec. in c. cum non liceat, nu. 3. & ibi in addit. ad eum in uer. no. secundum canones. extra de prescri. Fel. in c. si cautio. col. 17. ver. modo fallit primo. extra, de fide instr. Bal. in l. cum quis, col. pe. nu. 22. uer. & ista procedunt, & ibi in addi. in ver. de æquitate canonica, sup. de iur. & fac. ign. & in l. in contractibus. in prin. de non nu. pec. q̄ est verum, nisi de numeratione cōstet per publicum instrumentū, ut no. gl, & Doc. in l. si ex cā. ff. fo. ma.

c ¶ Restituto. Et sic no. q̄ præscriptio non quæritur contra minorem, nisi esset cę pra cum maiore. Bar. in l. etiam. in j. col. de min. vbi dicit prout hic Sal. eum tūc restitui fm gl. contra vltra mōn. quod est uerum etiam contra nondum natum, qui est in utero, ut restituatur post quam natus est in d. l. etiam, & ibi Barto. Sed quid est statuta uide per Bal. in auth. nisi triennale, uer. si quid dices. ʒ. de bo. ma. & per Bar. & Bal. hic, item uide Inn. in c. constitutus, de rest. in inte. Item ad de ad supradicta Pau. de Cast. consi. 4. incip. de iure communi dicta hæreditas. in 4. dubio, ubi q̄ sic, sed restituitur in inte. Item adde Bar. in d. l. etiam in prin. 2. col. uer. quæro quid in præscr. & Bal. in l, cum notissimi. in prin. in 1. col. inf. de præscr. 30. an. ver. no. quōd in omni.

d ¶ Præscribi. An & quando bona prohibita alienari præscribi possint, & quando non, uide per do. Soc. consi. 251. inci. quoniam in præsenti consultatione. uer. sed præmissis non obstantibus, in 2. parte. item, an & quando alienatione permissa præscriptio dicatur permissa, & an idem econtra, & in quibus casibus, uide per præfa. Soc. cōsi. 246. inci. in causa quæ uertitur. uer. sed tamen his non obstan. ibi. Item pari ratione in dicta parte.

e † Intelligitur prohiberi usucapio. Tu uide de hoc ultra hic no. p do. coapostillatorem meum Bar. in l. filius fa. §. diui seuerus, nu. 14. uer. quæro uerū res prohibita alienari, & ibi in apo. in uer. usuc. ff. de leg. j. Bal. in l. j. nu. 17. uer. ubi etiā no. in add. in uer. alienare prohibita. ʒ. de ser. fug. no. Bar. Soc. in suo trac. Fallentia rum. reg. 13. in uer. alienatio. Pa. de Ca. cōsi. 290. & Ale. de Im. cōsi. j. col. 6. uol. 4.

Qui & aduersus quos in integrum restitui. non possunt. Tit. XLII.

LEX PRIMA.

1 *Semiplena probatio eliditur per contrariam præsumptionem.*

2 *Con*

2 *Concilium quid sit.*
3 *Officialem publicum, vel de maioribus quē fuisse, dicitur in notoriū transire.*
4 *Lęsio in contractibus probari debet.*
5 *Sacramentum, quando deferatur propter semiplenam probationem.*
6 *Lęsus gestor publicorum actuum, quando restituatur.*

IN concilio. Hęc lex habet duas lec. vnam ponit gl. aliā Pe. vt ʒ. patebit fm lec. gl. h. d. Vbi verissime non est minorem læsum pp eius sagacitatem, & industriā in publicis actibus approbatā, restitutio non conceditur, nisi euidenter de læsione plene probetur. h. d. Et secundum hoc diuiditur in duas, quia primo q̄n læsio non probatur plene, sed semiplene. secō q̄n plene. secda ibi. ve 1 rum. † No. q semiplena probatio eliditur per ʒriam presumptionem, sed plenaria non. Item, q sagax, & industriosus in publicis actib. presumitur sagax, & industriosus in alijs, nec præsumit, q 2 de facili decipiatur. † Opp. q iudex non habeat concilium, qa cōcilium est q̄dam prælatorum congregatio, in vnum conuocatorum ad aliquid statuendum, vel ordinādū, vt §. in epistola victor. §. suscipimus. vel est quoddam corpus, vel collegium clericorum, vt l. j. §. de sac. san. ec. Sol. vt in gl. in prin. & secnda melior, vt sicut in vero concilio concurrunt plures prælati ad aliquid deliberandum, vel firmandum, ita omnes spirituales indulgētiæ iudicis ad hoc deliberandum concurrant, vel si sit præses oēs eius collatera les iudices. Oppo. 2. q iudex non habeat ista considerare, nisi sibi 3 ꝓbenē, vt ff. de offi. præsi. l. illicitas. §. veritas. So. ut in gl. † Ex qua no. q quem fuisse officialem publicum, & de maioribus transit in notorium, & est ratio, quia nō potest esse, quin innotescat vniuerso populo. Item, q de notorio iudex potest se informare. Item quod de notorio non sunt fiendæ ꝓbationes, de quo plenius scripsi, ʒ. de accusa. l. ea quidem. Oppo. 3. q tex. male dicat, dum dicit, q iste debet probare se industriosum, quia tunc ʒ̄ seipsum cōpelleretur ad probandum, ʒ̄ l. nimis graue. ʒ. de testi. & l. qui accusare, §. de eden: Sol. ut in se. gl. f. q hic, non docuit. sed ʒ̄ se doceri fecit occasionaliter, & consecutiue, vt excluderetur a restitutione petita. Vel dicit gl. lege, vt iacet. f. quod dic nō debet se doceré industriosum in iudicio, ut in ʒrijs, sed docuit se de preterito, & extraiudicialiter, eo ipso q actus publicos diligenter gessit, vnde so la gestio actuum publicorum est illa, quę debet probari. Op. 4. de prin. huius l. ad uer. verum. So. ut in gl. eq. in prin. Op. 5. a diuisione, quia aut iste minor probauit se lęsum, & debet restitui, siue diligens sit, vel non, quia saltem in actu illo diligens non fuit. Aut læsionem non probat, & tunc non restituitur, ut ff. de mino. l. j. & de iureiur. l. nam, & postea. §. si minor So. duobus modis, ut in gl. & licet secunda sol. sit multum notabilis, quia per eam limitatur. 4 tit. §. si adner. cred. rñ quantū ad hanc l. tene primam. † Ex qua nō plura. Primo, q in ʒctib. lęsio debet plene probari. in iudicijs aūt quid iuris sit, dic, ut dixi in l. j. §. si aduer. rem iud. Secundo, q ubi imploratur iudicis offm in defectū plenæ probationis, & in sup- 5 plementum semiplenę recurritur ad sacramentum. † Tertio, q ad hoc, ut pp semiplenam probationem deferatur sacfm, oportet, q a illa semiplena probatio nō sit aliqua præsumptione opposita[a] vē risimile elisa, q no. Et pro hoc facit tex. cōiunctō eo, quod no. gl. ff. de iureiur. l. si duo patroni. in gl. super ver. ita fidei. Sed Pet. non fuit contentus ista solutione, quia dictū gl. & solutio eius supponunt, q ex industria in actibus publicis inferatur industria in priuatis, quod non vr̄ uerum, quia, ut plurimum periti & industriosi in vno, sunt imperiti in alio. vt probatur §. de iur. & fac. igno. l. j. & ff. eo. ti. l. 2. vñ dicit ipse, q hic loquitur in eadem spē gestionis, non diuersa, & per eius casus positionē summatim hoc intēdit. In actibus, in quibus quis est approbatus industriosus, cessat restō rōne ętatis, nisi in subsidium fuerit assumptus. h. d. Et fm, hoc diuide in duas par: qa primo in electo, & ordinario. secō in electo extraordi 6 nario, & in subsidiū. secda ibi, verum. † No. q lęsus in gestione publicorum actuū nō petit restōnem in integ. nisi sit electus in subsidium. Ex quo no. q subsidiarij non præsumuntur industriosi, saltē, ut primi. ista lec. Pe. vr̄ probari per id, q̄d no. gl. in j. fi. & in l. 3. ʒ. ti. j. vbi dicit, q probitas supplet ætatem. & allegat hanc l. Itē per id, quod no. gl. ʒ. de mu. pa. l. professio. li. x. vbi dicit, q si doctor legum omisit aliquid probare in causa sua, licet sit minor nō dēt restitui,[b] qa fuit assumptus, & probatus ad doctoratū, ut industriosus in professione illa. & professio, & desiderū suū inuicē discrepant. tñ lec. gl. magis vr̄ mihi a mica huius lræ. pp illud uerbum verisimile positū in prima parte. tū ēt pp dictionē, verum, q̄ aduersatur ad primum casum. Sed pro veritate nihilominus possemus ita distinguere. Aut quærit in eadē specie, in qua vt industriosus est approbatus, & tunc, aut fuit approbatus in subsidium, vel inuitus, & beneficium restōnis habet locum, ut in lec. Pe. quam ēt sentit gl. pe. & fin. Aut fuit approbatus volens, & non in subsidium, & tunc non restituatur in integ. fm lec. Pet. & fm gl. in d. l. professio. Aut quærit in alia specie, in qua vt industriosus non est approbatus, & tunc licet approbatio in alia spē sit probabile argm, vt non restituat, tñ ꝓbata plene lęsione, restō si denegat, vt hic fm lec. gl.

ADDITIONES.

a Aliqua præsumptione opposita. Adde d. Soc. consi. 194. inci. subtiliter & elegantex. uer. postremo prædicta procederent. in 2. parte, quod probatio vna aliam elidit. vnde probatio semiplena, quæ habet aliquam præsumptionem contra se, non est potens ad iuramentum defendendum in defectum probationis.

b † Non debet restitui. Adde ultra ea, quæ hic notatui in apo. ad Bal. post eum nu. 4. uer. & est ista lex. arg. in apo. in uer. minor. 25. ann. Bar. in l. sed, & probari. nu. 2. & ibi posui in addi. ad eum. in uer. non possit petere rest. in integ. in lect. Nic. de Neapoli. ff. de excu. tuto.

LEX II.

1 *Restitutio pretextu minoris ętatis contra parentes, vel patronos non datur.*

Cum apud. Primo ponit q. secō opi. quorūdam antiquorū, qua oīmō restō denegat. tertio ponit opi. quorundam aliorum distinguentium dolosos a non dolosis. quarto eligit, seu probat primam opi. nectendo rationem. se cūda ibi, & quidam. tertia ibi, alij autem. quarta ibi, q ut maneat. 1 & exponit ibi, quod, pro sed. † Catus. ʒ̄ parentes, vel pśonos non datur restō rōne minoris ætatis. h. d. No. ex fi. q filij, & liberi debent procurare, ne quis lædat famam patris, vel pśoni. Oppo. 4. modis, vt in gl. 4. So. ut in ead. & omnia concludendo distingue, quia aut quæritur de restōne iure actionis, & potest, vt l. si superstite. §. de dolo, aut per officium, & tunc aut ratione ætatis, & tūc contra patrem, & factum eius, & non potest, vt hic, aut contra patrem, & factum alterius, & potest. vt §. si aduer. rem iudic. l. si cum patre. aut contra factum patris, sed non directo cōtra patrem, & potest, ut §. si aduer. do. l. ij. Aut quęritur de restitutione ratione absentię, & dicit Iac. de Ra. Cyn. quod potest, quia de contrario, nō cauetur. ergo, &c. vt l. ab ea parte, ff. de proba.

Si minor se maiorem dixerit, vel probatum fuerit. Tit. XLIII.

LEX PRIMA.

1 *Minor instrumentis suę natiuitatis credens excusatur, si se maiorem dixerit.*
2 *Confessio erronea, non nocet iudicanti.*

SI cū minor. Minor confessus se maiorē p errorē, non, phibet petere restōnē. h. d. Vel minor probat maior p instrā suae natiuitatis, 1 ꝓbatio ʒ̄ pōt restōnē petere. h. d † No. primo, q tabulæ pfessionū prīs, vel mrīs sup ætate filij eū excusant a supina credulitate. Secō, q bñficiū restōnis non tollit, probato ʒrio. Tertio no. q vt detur restō, oporter fuisse gestū in minori ætate. Oppo. si fuerunt tabulę professionū tuarū, vt lra dicit, ergo tu mētitus fuisti, & sic non dēs restitui, vt ʒ. l. 3. fo. q hic ista uerba nō stant actiue, sed pāsiue, vt in j. gl. licet videāt expositiua. Opp. q sol. ista nō sit bona, quia lra ista postea dicit (probasti) per qd̄ innuit, q filius producit illas ad probandū, se maiorē. So. q imo alius eas protu- 2 lit, vt in 2. glo. sed filius eas approbauit, vt in l. 3. † Gl. quærit, nunquid sit necesse, q aduersus pfessionē, quam feci in ʒctu, puta, qa confessus fuit se maiorem, opus est, ut petat restōnē, & dicit glo. q non, qa veluti pfessio erronea sibi non preiudicat &c. Itē, quia facta extra iudicū. Sed ista secūda ratio modicum valet, quia nec facta in iudicio nocet, errore reuocato, & contrario probato. vt l. error, §. de iur. & fac. igno. Et contra primum argu. gl. de l. cum & cautio. ʒ. de condi. indeb. Sed dic, q ibi de cautione emissa ad obligandum, & eius repetitione. hic de confessione approbatoria, & eius reuocatione, quia erronea. cætera dic, vt in gl. Sal.

LEX II.

Si is, qui. Casus. Fallaciter asserens se maiorem, nō potest petere restitutionem. hoc dicit. Vel deceptis, & non decipientibus iura subueniunt. hoc dicit materia huiusmodi l. & præcedentis dicitur in l. seq.

LEX III.

1 *Minor non restituitur si dolose se maiorem asserat.*
2 *Ætas instrumentis, & testibus probatur.*
3 *Iuramentum quando impediat restitutionem in integ.*
4 *Testes, & instrumenta, an habeant parem vim.*
5 *Contractus cui dolus dat causam, est nullus.*

Si alterius. [a] Catus. † Minor dolose asserens, uel ꝓbans se 1 maiorē, non restituit. secus si dolo aduersarij hoc probauerit. & vbi neutrius dolus intercesserit, si fuit simplex assertio, restituit lęsione probata. si nāt assertio fuit iuro firmata, tunc, si iurm fuit corporaliter pstitū, ei restō denegat, non si uerbotenus, sed tunc ętas per instrā duntaxat est probanda. h. d. Et diuidit in 5. primo qn̄ dolus minoris interuenit. Secundo qn̄ aduersarij. tertio qn̄ neutrius. quarto, qn̄ fuit iuratum uerbotenus. quinto qn̄ corporalr̄ scripturis tactis q̄ maioris est efficaciæ, q̄ non tactis. secda ibi, aditus. tertia ibi, si tñ. quarta ibi. hmōi. No. q malitia supplet ætatem, vt hic in princ. sic & probitas. vt §. ti. j. l. & ʒ. ti. ij. l. 2 ij. † Item, q ætas probatur tam per testes, q̄ p instrā. concor. ʒ. ti. ij. l. ij. & ff. de ser. l. ij. & de excusa. tuto. l. ij. §. ætas. Item quod ibi a l. est tra-

ADDITIONES.

a Si alterius. Adde do. Soc. consi. 68. inci. fru stra plenitudini. ver. 4 respondetur. circa fi. in j. parte. quod iuramentum assessorium, de quo in hac l. excludit minorē a beneficio restitutionis in inte. non a beneficio nullitatis contractus, quod est singulare.

† Adde de intellectu istius l. & pro dubiorum in ea contentorum enodatione, quod no. Pau. de Ca. consi. 141. Pet. de Anch. consi. 237. & Ro. consi. 12.

est tradita certa forma probandi a iure, nõ potest probari alia forma. Item, ꝓ iurm præstitum tactis scripturis maioris est efficacia a q̃ non tactis. concor. §. si aduer. vendi. l. j. Opp. p̃ primum rũsum de l. minor ex aspectu. §. plane. ff. eod. Sol. ut gl. ꝓ ibi minores noluerunt decipere curatores, sed soluentes, &c. Et ideo, quia dolus cõmissus aduersus vnũ non præiudicat aduersus alium, vt ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. ꝓ si aduersus. Opp. ad idem §. de in integ. rest. l. tutela. So. vt ibi, & hic in gl. Opp. p̃ secundum rũsum. si iste minor dolo aduersarij se maiorem probauit, ei subueniri non debet, quia vnicuique licitum est renũciare fauori pro se introducto, vt §. de pac. l. si quis in conscribendo. Sol. ut in seq. gl. ꝓ huic beneficio renunciari non potest, vt no. ff. eo. l. si iudex. & ibi poni
3 tur ratio. † Op. ꝓ iurm non habeat impedire in integ. rest. vt §. de transa. l. si ex falsis. Solu. fm Azo. ibi, qñ iurans fuit deceptus dolo aduersarij producentis falsa instra, hic qñ sui falsitate, & fm hoc ver. si tũ instrũ. refertur ad proximum ver. f. aditus, & hec vera, & cõis. Alij referentes huñc uer. ad uer. ꝓ si per iniuriam. & per p̃ns tenentes, ꝓ hic dolus aduersarij interuenit. dixerunt, ꝓ in l. si ex falsis. maior dolus, & fraus interuenit, q̃ hic, ga ibi falsa instra produxit; hic solum mendacia protulit. Hec solu. non est tuta, quia si hic dolus aduersarij in probatione ætatis fuit, sequit, ꝓ causa huius periurij fuit, & magis immediata, q̃ in l. si ex falsis. igitur restõnem impedire minus deberet potissime, quia, & hic falsitas commissa fuit in probatione ętatis fienda. & pro tanto si dicemus dolum aduersarij hic interuenisse, debemus dicere. Aut vult, qui iurauit venire p̃ beneficio spãli. ętatis; & non potest, vt hic. Aut beneficio iuris cõis, ꝓ cõpetit ẽt maiorib. & potest, vt in p̃rio. Et ratio est, quia facilius tolluntur iura spãlia, q̃ cõia, vt j. de testa. mi. l. eius. §. j. & in Auth. de non alie. §. ut aũt. Itẽ quia hoc iurm se opponit beneficio ætatis tm̃, quia illud solum concernit. ideo illud tollit, non beneficium iuris cõis, quod non cõcernit speciale. & isto casu uerificatur alia solutio posita hic in glo. in ver. vel hic tractaẽ. vbi aũt dolus aduersarij non interuenit, tunc dicendum est. Aut vult p̃uenire de iure cõi, & non potest. Aut de iure speciali, & tũc aut iuratum fuit hic corporaliter, & nõ potest, vt hic in fi. aut ver botenus, & tunc potest, si ætas probetur per scripturam, ut hic in fi. Opp. 4. de l. iurisgentium. §. sed si fraudandi. ff. de pact. Sol. ut in gl. quia ibi dolus aduersarij interuenit. & sic non tollitur ibi beneficium replicãndi de dolo, & fraude, quia illud est de iure cõi, & no. ꝓ hęc gl. illum tex. intelligit, ẽt si iuratũ sit, & idem no. in glo,
4 pe. Opp. 5. de l. non dubium. §. de legi. Sol. vt in ea. gl. † Opp. 6. ꝓ si hic dẽt ætas probari per instra tm̃, ergo parem vim non habent testes, & instra, quod est p̃l. in exercendis. j. de fi. instr. So. ut in se. gl. ꝓ ibi spãle. Et rationem spãlitatis assignat, quia memoriæ ætas non bene retinetur. Hæc ratio non est bona, ga fm hoc haberemus dicere, quod ętas testibus probari nõ posset, quod est falsum, vt l. §. in notabilibus all. vnde dic, ꝓ iurm prius prestitũ est illud, ꝓ hoc operatur. facit. n. præsumi illum non errasse, nec immemorẽ diuinæ salutis fuisse, & testes nunc producendos subornatos esse. oppo. 7. de l. j. §. eod. Sol. vt in glo. l. ꝓ ibi dolo, & suasione aduersarij se maiorem dixit. vnde ẽt si iurauit sibi non præiudicat. hic sui facilitate. Et subiungit gl. ẽt si dolus aduersarij interuenit, dũtaxat, ut deciperetur in ꝓtractu, quia hoc sufficit, ut si excipiatur de iurõ, replicetur de dolo, & sic non tolletur testamento. † Circa
5 quod aduerte, quod glossator notanter dixit in p̃ctu, & sic in precio; nõ aũt dixit in p̃hendo, & quia tunc cum dolus dedit causam p̃ctui, si fuisset bonæ fidei p̃ctus, foret ipso iure nullus, vt l. elegantẽr, in prin. ff. de dolo. nec validaretur isto iurõ, quo iurat se maiorem, quia, & maior potest dicere p̃ctum nullum. quãnimo, & si iurasset nõ p̃uenire, nihilominus posset, ex quo p̃ctus eẽt nullus rõne doli, & fraudis aduersarij, ga nec l. nec auth. sacra puberũ. isto casu uendicant sibi locum, ut ibi dixi. & hoc forte vult ista gl. Vltimo distinguẽ cum gl. vel melius. Aut minor probauit se maiorẽ dolo suiipsius, & tunc non restituitur, ut maior hic in princ. & §. l. proxi. Aut dolo aduersarij, & tunc restituitur, vt hic in 2. rñ. & §. e. l. j. aut dolo cõi vtriusq;, & tunc potest restitui, quia dolus cum do
b lo compensat, b nec de dolo minoris potest excipere aduersarius, quia scienti dolus non infertur, ut §. de transac. l. cum donationis. & ff. de doli excep. l. apud Celsum. §. Marcellum, & hoc qñ utriusque dolus in probando, vel affirmãdo interuenit, alias si dolus aduersarij interuenit in p̃hendo, vel in p̃ctu, & dolus minoris in affirmando se maiorem. tunc, licet beneficium ætatis ei tollerẽt, vt hic; alia tamen beneficia iuris communis sibi salua essent, & hoc voluit gl. & alia superposita. Aut nullus dolus interuenit. & tunc, aut minor nõ iurauit, licet maiorem deceptus se esse affirmauit, & restituitur, ut hic, & §. eo. l. j. Aut hoc sacro affirmauit, & tunc, aut uerbotenus tm̃, aut corporaliter. & his casib. dic vt no. hic in lra. sed an in dubio p̃sumat dolus interuenisse, vel non. dicit gl. ꝓ p̃sumitur, ex quo prius se maiorẽ dixit. & idẽ dicit Azo in sum. qd est no. Verum Pe. tenet p̃rũ p l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. & ga ignorantia ætatis potius est p̃sumẽda, ut ff. de prob. l. verius, & dolus demũ a sciente p̃mittit. vt no. §. l. pxi. & ꝓ hoc bñ facit tex. hic in uer. aditus. in forma qua logt, ibi dũ dicit. dolũ tuũ nõ repetijt.

ADDITIONES.

a Est maioris efficacię. Adde de hoc, quod notaui in apo. ad istum in l. j. nu. 1. in uer. tactis scripturis. supra, si aduer. uen. & in auth. sacramenta puberum, nu. 8. uer. quæro, an sufficiat verbotenus iurat. i in apo. in uer. tactis. eo. ti.

b Compensatur. Adde d. Soc. consi. 158. incip. in primis determinanda. uer. nec præmissis obst. in prin. in ij. parte.

LEX IIII.

1 *Fides veri probationibus cognoscitur.*
2 *Restitutio prætextu ætatis, an concedatur.*
3 *Restitutio non requiritur, quando ipso iure sententia annullatur.*
4 *Læsio an sufficienter probetur probatione semiplena, cum iuramento.*

Cum circa. Duas habet lec. Casus. Si iudex per errorẽ calculi pronũciauit eũ qui se dicebat mino
1 rẽ non debere restitui, valet sntia, sed aduersus eã dat restõ. h. d. fm vnam lect. † No. quod fides veri cognoscitur ex probationibus. concor. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsi. Item no. quod vbi petit restõ aduersus sntiam, læsio debet plene probari, ut probat hic, dũ dicit, ut probationũ luce. Idẽ si aduersus p̃ctum, vt no. §. tit. j. l. Sinautem aduersus lapsum termini iudiciarij, tunc semiplena probatio sufficit, ut dixi §. si aduer. rẽ iud. l. j. & circa primam adde, ꝓ in fi. huius l. dicã. Opp. ꝓ sntia sit ipso iure nulla pp errorem. vt l. ij. & l. j. qñ prouo. non est necef. Sol. ut in gl. Vel sic si restõ est denegata minori propter ætatem falso probatam ab aduersario, aduersus sententiam illam, & ad probandum minorem ętatẽ pot
2 restitui. h. d. fm aliam lect. † Opp. ꝓ restõ rõne ætatis non debeat concedi, & ꝓ sufficiat illa, quæ de iure cõi ẽt competit maiorib. aduersus sntiam latã pp falsa instra. ut ff. de re. iur. l. diuus. & §. si ex falsis instru. l. 2. fo. vt in gl. f. quod utraq; competit, nec unam aliã tollit, ut in gl. Et ratio huius potest esse, quia licet ordinarium auxilium excludat extraordinarium p̃ eundem. vt ff. de eden. l. quædam. in princi. & de mi. l. in cause. & non tñ extraordinarium hẽt aliud tollere, quia paris sunt potentiæ, ut ff. de dam. infe. l. qui bona. §. qui opus. & ff. quod me. cã. l. si cum exceptione. §. eum. & no. Dy. in l. in prouinciali. ff. de ope. no. nun. Sed Pet. & Iac. de Ra. aft soluebant p̃rium dicentes hunc minorem non habere in inte. res. de iure cõi, sed tm̃ rõne ætatis, ga auxiliũ ratione ætatis, ut spãle, derogare dẽt auxilio gñali prouenięti ex clausula gñali, si qua mihi iusta cã esse uĩ, ut ff. de reg. iur. l. in toto. & in c. gñi. eo. tit. lib. 6. Item quia ratio ętatis prouenit a natura; rõ falsorũ instrorum prouenit ex accidenti, & sic prima magis dẽt attendi, ut ff. de tuto. l. q. habet, in prin. Et pro isto vr quasi casus. j. de temp. re. l. i. ubi prius ratio ætatis hr, q̃ malitiæ, seu abtentiæ militaris, sed a gl. non recederem per iura §. alle. nec in casu isto potentius agit, quia, nec imbecillitate ætatis immediate, & principaliter dr læsus, sed instrorum falsitate, qua quisq; maior fuisset deceptus, & læsus, nec ætas ut spãlis tendit ad erogandum clausulæ generali, quæ de maioribus tm̃ loquitur, & in maioribus suas habet clausulas speciales. ẽ ergo electio minoris, quo vult iure petat restitui. Et hoc apparebit ex narratis in libello, & si ratio ætatis cessauerit, tunc necessario de iure communi restitutionẽ petet. vt l. j. j. de tempo. re. Nec ob. prædictis, quod dixi in l. j. quia iuramentum super ætate beneficium ætatis tollit, & beneficium iuris cõis dimittit. † Oppo. ab
3 extra, quod opus non fit, ut restitutionem petat, cum sententia
a sit ipso iure nulla propter falsas probationes a lata. ut ff. de iud. l. si pretor. §. Marcellus. So. ut ibi, qñ p̃ absentem, hic p̃ presentem. vel si dicas hic maiorem absentem, dic, quod aliquando probans credit falsos testes ueros. & tunc restitutione opus est, ut hic. aliquando sciuit illos falsos esse, tunc sntia est ipso iure nulla, ut in p̃rio. & ibi no. Hoc etiam forte uoluit ista gl. dum dixit, quos credidit veros. Ex quo no. quod licet testes falsum dixerint, non propterea sequitur. ergo producens falsum commisit. Op. cum gl. a diuisione, aut iudex ꝓnunciauit interlocutorie tm̃. puta super ætate tm̃, & non super restitutione, ut l. intra utile. ff. eo. & tunc, quia interlocutoria nõ præiudicat in totum super principali, vt facit diffinitiua, restitutio non est necessaria, cum possit reuocari p̃rio imperio, ut l. quod iussit. ff. de re iud. Aut pronunciauit diffinitiue, & tunc cum per diffinitiuã sit denegata restitutio, non debet ipse restituì, nisi appelletur, ut j. titu. i. l. i. & sic non aduersus sententiã. Sol. quod utroque modo potest intelligi, & interlocutorie, & diffinitiue, nec secundum primum modum obst. l. quod iussit, quia hæc interlocutoria est talis, q̃ trahit secum executionem, & necessariam decisionẽ in principali. ideo non potest p̃rio imperio reuocari, vt no. in l. i. in fi. de pręt. stip. Ideo opus est, ut ab ea appellet, uel restitutio petatur, ut d. l. intra utile. & not. in d. l. quod iussit, uel possemus dicere, quod & si reuocari posset, iudex tamen nõ vult. ideo ad restitutionem peruenitur, fm Bar. Item intelligi potest diffinitiue. & tunc respond. quod infra titu. l. i. non est alia causa quam antiqua. ideo prohibetur peti ex illa; sed hic noua causa
4 allegatur, scilicet testimonia falsa, uel etiam ætas, & tunc non probata, de eo restitutio conceditur. † Quæro dixi in notabilibus, ꝓ hæc læsio est plene probanda, sed an sufficiet semiplena cum iuramento

ADDITIO.

a † Propter falsas probationes. Adde quod no. in apo. ad istum, in l. si ex falsis. nu. 6. uer. or attende, in apo. in uer. quod tunc fit nulla, supra, de transa. no. post Dy. in apo. in l. qui agentis. in uer. non simpliciter rescinditur. ff. de exce. post Bart. hic nu. 3. in uer. ex falsis testibus. & post colle. c. i. in fin uer. per falsas probationes, extra. de purg. uul.

ramento, quæ in ciuilibus regulariter habetur pro plena, vt not. in l. bonafides. j. de iureiur. & ff. eod. l. admonendi. & videtur ꝓ non per istum tex. qui dicit probationes luce &c. Et sic cum luci de requirantur, non sufficiat, vt in criminalibus dicit. ar. l. sciãt, j. de probat. dubito, quia in restitutione aduersus contractum requiritur plena probatio, & tamen sufficit semiplena cum iuramẽto, vt not. §. titu. j. l. j. & forte hoc ideo, quia falsitas probationum pro causa læsionis allegatur, quæ est magni ponderis, & p̃iudici, & etiam quia iam erat restitutio propter ętatem semel denegata. cogitandum est.

Si sæpius in integ. resti. postu. Tit. XLIIII.

LEX PRIMA.

1 *Restitutio potest peti coram iudice superiori, omisso medio.*
2 *Tempus, an currat minori ad appellandum.*
3 *Restitutio ad appellandum a quadetur sententia.*
4 *Appellare tertio, an quis possit.*
5 *Minor bis appellans, si succumbat, an restituatur.*
6 *Minor, cui primo negata fuit restitutio, an si demum probet, audiatur.*
7 *Minor, cui per sententiam denegatur restitutio, an iterato possit eam petere.*

a **SI post sententiam.** a Primo petiti denegatio cũ rõne. secũdo concessi exhibitio cum limitatione. secunda ibi, sed si. Casus. Aduersus latam sententiam in causa restitutionis p̃ minorẽ, minor non restituitur, nisi ad appellandum. h. d. No. ꝓ imputare sibi debet, qui nõ appellat, & sic est in culpa.
1 † Item no. ex si. literæ, ꝓ restitutio ad appellandum potest peti coram iudice quocunque superiori, etiam modo omisso. licet iure nostro non appelletur ad superiorem, omisso medio. Item not. quod restitutio denagata amplius non conceditur. Ratio autem quare non restituitur hic cõtra sententiam restitutionis denegatæ est secundum Pet. quia non debet quis restitui ad restitutionẽ petendam, ne sententia sit ludibrio. Sed fm Ia. But. ratio est, quia si daretur restitutio, illa cõcederetur, vt posset restitui p̃ primã, & sic daret restitutio restitutionis. & sic inducerẽt circuitus p̃ l. dñs
2 restõ. ff. de pd. ind. cũ si. † No. 4. ꝓ tps ad appellãdũ currit minori. Cõtra ꝓ op. de l. fi. §. in qui. cau. inte. re, non est ne. Sol. dupliciter, vt in gl. Primo, ꝓ hæc est hodie correcta per illã. Secundo, vt non sit correcta. & ibi in cursu tpis alio, quam iudiciorũ, vt hic. & hoc pp rigorẽ iudiciorũ, & hęc vera. vt patet in Auth. de ap. & intra. q̃ tpa. §. j. col. 4. sed Iac. But. tenuit primã, & male. Et intelligo in cã appellationis alias in principali, licet tpa current, non daretur restitutio, vt l. properandum. §. fi. j. de iu. Op. 2. ꝓ imo nõ ad appellã dũ, sed ad totam cãm vt j. l. j. & inter hæc est longa diuersitas. Nã q restituitur ad appellãdũ, debet appellare. & si non prosequatur cãm vsq; ad annũ, vel biennium, si fit impeditus in primo, confirmatur prior snia, vt in auth. ei qui. j. de remp. app. Sed q restituit ad totã cãm plus consequitur, ga non hẽt necesse appellare, sed in priorẽ statũ reponitur, ac si snia lata nõ fuisset, vt hic in gl. no. So. quinterdũ cã antiqua allegat. i. q̃ in priori restitutione petita, licet denegata fuit allegata, & tũc solũ restituitur, vt nõ appellet a snia restõnis denegatę, vt hic. Interdũ noua cã sufficiens allegat, & tunc ad totam cãm restituit, vt in l. seq. Opp. 2. si hic restituit ad appellandũ, ergo p indirectũ concederet, ꝓ tmũ principalẽ de
3 negatũ. Sol. vt no. in seq. l. † Quæro tunc cũ gl. a qua snia dabitur restitutio, ad appellandũ. Dic, ꝓ a qua vult, vt in prima op. gl. Et est rõ, ga hic lex indistinctẽ loquitur, fm Cyn. Item quia ita læsus fuit nõ appellando ab vna, sicut ab alia, nec rõ est diuersa, vel maior in vna q̃ in alia. Ia. tũ But. vr tenere aliã, q̃ dicit a secunda. & iõ forte, ga magis continuatur ad literam proximã. Quæro supposito, ꝓ appellauit a snia primo lata super fundo, & tps appellationis prosequendę currit, ita ꝓ prima snia firma remanet, nũc petit restitutionẽ. f. aduersus dictã sniam firmã remanentẽ, & ita intelligo gl. & hic p sniam denegata fuit, an amplius peti poterit. R. ñ. gl. ꝓ nõ aduersus sniam dictam, ga sæpius peti non pot aduersus idẽ, vt hic, & bñ dicit. Sed subiũgit gl. ꝓ restitui pot ad appellãdũ Et ga hoc vltimũ posset reuocari in dubio, ergo intelligo, ꝓ pot restitui ad appellandũ aduersus istã secundã, p quã restõ denegata fuit. nã ꝓ restituat ad appellandũ aduersus primã latã sup principali, nõ puto, ga iã appellauerat. Et in appellando læsus non est, sed in omissione prosecutionis, & lapsũ tpis, vñ ad tpa p̃secutionis tm̃ dẽt petere re restitui. ar. ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed ꝓ simplr. Nec ob. qd hic dicit Cy. qui sentit, ꝓ restituatur ad appellãdũ aduersus principalem sniam ex eo, quia tpa sunt lapsa. Perinde est, ac si nõ fuisset appellatũ, vt ff. de his, q̃ no. in fa. l. furt. & j. de rẽp. appel. l. fi. §. illud. ga illud quo ad effectũ executionis primę sniæ, q̃ firma dr remanere, nisi restõ petat, q̃ peti dẽt solum ad id in quo minor læsus est, & sic ad ẽps decursum, quo restituto remanet appl̃o a prima snia, ac si instantia nõ fuisset perempta. &
4 hoc patet in restitutione, q̃. l. facit in d. §. illud. ad fi. † Sed tunc quæro supposito, vt Cy. intelligit, ꝓ restituatur ad appellandũ a prima snia. Pone, ꝓ in hac noua appellatione succumbit, an postea plus appellare poterit. Dic, ꝓ nõ, ga non licet tertio prouocare vt hic no. in §. gl. Sed fm intellectum, quẽ dedi. f. ꝓ restituatur tantum ad tps prosecutionis decursum, & postea prosequens itera-

to succubuit, ac poterit iterato appellare. Et vr̃, ꝓ sic, qa hic erit secunda appellatio, nõ tertia, ꝓ est verũ, nisi restitutio prius denegata hrẽt hoc impedire. nã vt in themate supponitur, prius restitutionẽ aduersus sniam petijt, q̃ denegata fuit, & hæc vim hẽt vnius appellatiõis, vt l. præles. ff. e. alia est appellatio restituta. & sic ĩ effectu sunt duæ. & sic nõ vr̃ posse amplius appellare. Sed meo iudicio ista gl. sentit primã partẽ, & Cy. hic in 3. q. & fm hoc habemus dicere, ꝓ cã restõnis nõ habeat vim vnius appellatiõis. de
5 quo dubito, vt patet in §. eo. † Quæro ab extra. minor bis appellauit, & succubuit, an postea aduersus sentẽtiam restitui poterit. Videtur, ꝓ sic. vt ff. eod. l. minor. §. deniq;. in 2. rñ. & sic nõ conceditur ꝓ tũc a denegatione appelletur, vt hic. In contrarium facit, ga sic lites propagabuntur cõtra l. properandũ. in prin. j. de iudi. Itẽ ga nõ licet tertio prouocare, vt j. ne lice. in vna eademq; cã, sed restõ habet vim appellationis. vt ff. eod. l. p̃ses. ergo &c. & hoc ex identitate rõnis, ga sicut appellans, si vult obtinere, dẽt, pbare in cã appellationis, quod in principali nõ probauit, vt sententia reuocetur, seu infirmẽt, ita qui restitutionẽ aduersus sniam petit dẽt probare plenarie læsionẽ, & sic qd̃ in prima nõ probauit, in hac probare dẽt. licet lex nõ audiat volẽtẽ tertio prouocare; tum vt lites nõ sint immortales, tũ quia si in tribus instantijs nõ pbauit, nõ creditur amplius probaturum, vel saltẽ nõ, sine suspitiõe, ergo nec restitutionẽ petentẽ dẽt audire pp eadẽ rõnes. & hæc pars videtur æqua. & vr̃, pbari p gl. in d. §. deniq;. 2. rñ. q̃ illũ tex.
6 restringit, qñ noua cã allegatur. sed cogitãdũ est. † Quæro ab extra. minor petijt restõnẽ, & denegata fuit, ga pbare nõ potuit. iterato petijt, ga pbare pot, an audiat. Vr ꝓ sic, ga sic est in cã appellationis, vt j. de remp. ap. l. p hãc. cõtrariũ tenuit Pe. ga nõ est nostrũ. l. istã extẽdere. vt ff. fo. ma. l. si vero. §. de viro. oportet ergo secundũ eũ, vt cã noua allegẽt. vt in seq. nõ pbatio noua. Alter ad cõtrariũ nõ rñdet, nisi ꝓ vr̃ fateri, aliud in cã appallationis, q̃ bis est cõcessa. aliud in petitione restõnis, q̃ sedẽ est denegata, vt hic. Et rõ pot eẽ, quia appellatio est de iure cõi, restõ de iure speciali.
7 † Quæro, minor est læsus ex contractu, denegata est restõ sibi per sniam; nunquid iterato potest peti se restitui, ga in casu isto nõ est nũ vna sententia lata. in latitem istã duæ, & sic videtur posse restitui. contrarium tenet Cy. per l. sequentẽ. Tum quia hæc l. cõsiderat solum denegationem restitutionis. Tum etiam quia vtrobique est eadem ratio. Alia potes addere, quæ dicentur in l. seq.

ADDITIO.

a ¶ Si post sententiam. vide Barto. in l. diuus. in vlt. col. in princ. ver. quæro quid est hoc dictum, ff. de rest. in integ. & adde Bal. hic in fi.

LEX II.

1 *Restitutio denegata potest peti ex noua causa. & nu. 3.*
2 *Conceditur, quid vna via, quod denegatur alia.*
4 *Restitutio semel concessa, an possit pluries peti.*

1 **Quanquam.** Casus. Ex noua causa potest peti restitutio, quæ alias fuit denegata, & nõ alias. hoc dicit cum seq. Pro declaratione terminorum quæro de exẽplis, quando ex noua cã petitur. Respondeo, vt in gl. 2. in qua adde, quæ ibi allegata non sunt. puta, quia antiquum instrumentum nunc allegat, & producit, quod prius non fecerat, secundum Odof. & ibi. §. titu. j. l. fin. ex quo in petitorijs emergentibus exẽplificatur. l. ista. Et aliud exemplum ponit Odof. puta si denegata fuit restitutio aduersus lapsum instantiæ, ex eo quia tutor erat soluendo. vt j. de iudic. l. properandum. in fin. & postea factus est non soluendo, secundum eum, ei conceditur restitutio. quod est notandum. Oppo. ꝓ tex. male dicat curatores pupillæ cum tutor detur pupillis, curator adultis. vt. ff. de tute. l. j. & l. qui habet, in prin. Sol. vt in glo. j. l. quod hic erant tutoribus adiuncti. Sed tũc replico. si erat pupilla, vxor esse non potuit. vt j. de nup. l. sancimus. & tamen tex. dixit vxoris tuæ. Solu. ꝓ vel improprie vxor erat & sic destinatione, vel verbum pupillæ improprietur, & intelligatur de pupilla quondam. Opp. quod solum ad appellandum restituetur. vt §. l. prox. So. vt in 2. quod in effectu non sit dif
2 ferentia, non, in l. præcedenti. † Op. 3. ꝓ in effectu non sit differentia. & per p̃ns so. non sit bona, ga si restituitur ad appellandum a sententia restitutionis negatę, iudex qui de hac appellatione cognoscit, probatione facta restituet, sicut prior facere debuit. & sic qd̃ vna via denegatur, alia ꝓceditur p̃ l. scire oportet. ff. de tuto. & cura. da. ab his. So. dupliciter, vt in glo. & etiã Cy. quod multa cõceduntur p obliquũ, quæ directe non conceduntur. vt ff. de auto ri. tutor. l. j. Sed ne sub silentio pertranseam, attende qualiter ista glo. est notabilis, quæ supponit, ꝓ iudex istius appellationis non tantũ pronuntiabit bene appellatũ a restitutione denegata, sed etiam restituet aduersus primam sententiam. ꝓ intelligo si fuit in appellatione petitum, alias si non fuit petitũ, tunc post sniam, qua ꝓnunciasset bñ appellatũ & male iudicatũ, oporteret, ꝓ petitio noua dareẽ super restitutione fienda, quasi ad iudicẽ ap. deuoluta esset cognitio negotii principalis, a quo appellatur Vel possumus dicere, qd̃ hæc restõ est quodãmõ suæ sniæ executio, q̃ ad eũ spectat. vt j. de ap. l. ꝑcipimus. ver. officijs. Op. 4. ꝓ et ex noua cã nõ possit petere restõnẽ denegatã. vt ff. eo. l. minor. §. deniq;. j. rñ. Sol. vt in gl. fi. & secũda vera vt, pbat verbũ ꝛcolorate positũ in
3 p̃rio. † Et sic stat ꝓclusio, ꝓ prius denegata, de nouo nõ ꝓceduntur,

nisi noua cã allegetur. Et rõ est, qa si noua cã nõ allegaẽ, & aduersus primã sniam petat, vt prius, obstat exceptio rei iudicato, p quã fuit iã denegatũ, & si petat aduersus secũdã restitutionis denegatoriã, tũc petereẽ, vt posset restitui ꝗ primã, & sic dareẽ restitutio restitutionis, & circuitus inducereẽ ꝗ l. dñs testõ. ff. de ꝓdi. inde. iõ noua cã nõ allegata, restituit solũ ad appellãdũ. vt j. l. j. Sed qa qñ noua cã allegat, exceptio rei iud. nõ obst, vt l. mater. & l. ea. ff. de excep. rei iud. p tãto restitutio iterato peti pãt aduersus primã siniam, licet ex cã alia denegata fuit fm Iac. Butr. Sed pp primã solutionẽ hic datam, q̃ro an restitutio semel ꝓcessit pluries peti possit. Dic, aut ad actũ priori ꝗriũ; & pt, nisi prna reuerẽtia impediat. vt j. de bo. q̃ lib. l. fi. §. vbi aũt puerilis. aut ad eũdẽ, & tũc illo priore stãte ꝗ pt, nec expedit, aut illo rescisso, & pt. vt ff. eo. l. & si tm, §. restõ. hoc ẽt vult gl, i l. se. Vltio q̃ro, qd si ꝗpetrauit restitutionẽ aduers' sniã, & negligẽs fuit in ꝓbando &c. & dic, vt notat ꝗ l. seq. Bar. de Sal.

De his qui veniam ætatis impetra. *Tit. XLV.*

LEX PRIMA.

1 *Principis, vel legis autoritate nullus decipitur.*

Os. Qui. Aduersus gesta post veniã ætatis ꝗpetratã, & iudici intimatam minores nõ restituunt. h. d.
1 †No. q̃ auto. principis, vel l. nullus decipi debet, in gl. fi, in fi. Tu dic cõtra, quia aut nondum ꝗxit, & restitutio nõ est necessaria, cum possit iure communi huic priuilegio renuntiare, vt ff. eo. l. i iudex. aut post quam contraxit. & tunc non potest. vt in hac l. & si renunciat, debet facere publicis proclamationibus, ne quis ignoret. ff. de insti. l. sed pupillus. §. præscribere.

LEX II.

1 *Venia a solo principe est impetranda.*
2 *Princeps solus veniam ætatis concedere potest.*
3 *Mulier quare minori tempore impetret.*
4 *Masculus quando per procuratorem probare non possit.*
5 *Legitimari nemo potest per procuratorem.*

Omnes. Primo, qñ mares impetrãt veniã ætatis. secõ, qñ fœmine. tertio casu excipit in quo impetratio nil prodest, quarto dat iudices, quib. intimatio fieri debet. quinto annullat cõtra factũ, partes p se patẽt. Casus † solo principe veniã ætatis impetrãt, [a] masculus dẽt esse minor annis. xx. & dẽt, pbare ætatẽ & morũ instituta, p se tm apud cõpetentem iudicem. Fœmina vero dẽt esse maior annis. xviij. & hæc solũ dẽt, pbare nec cogit p se, qa põt ẽt p proc. Et venia impetrata, nõ sinit immobilia alienari, sine decreto. h. d. Pone p te casum in terminis. Supple literã ibi rescripsimus. Iudex tũ eis prius administrationẽ decernere dẽt, vt in text. sing. j. de tẽp. in intre. rest. gl. ea, q̃. in prin. Notabilia collige, vt in l. & ex summario, sed iter alia. † No. q̃ solus princeps veniam ætatis cõcedit. sic & alia multa sibi reseruauit, vt bñficiũ aureorũ annulorũ. & restõnis nataliũ. vt j. de iure anul. au. l. j. & ẽt alia, quẽ omitto. Sed hic formo q̃nẽ facti. Statuto Pistoriẽsi caueẽ, vt vltima ætas tã in masculo q̃ in fœmina sit xx. ann. Quærit an statutũ valeat. & vr, q̃ nõ, qa solus princeps ꝓcedere põt bñficiũ ætatis, vt hic, & in l. seq. ergo nõ populus, vel eius statutũ. vt d. l. j. j. de iur. an nu. aure. & l. fi. §. de legi Cõtrariũ ego ꝓsului, & ita ꝓfitmariũ fuit per doc. hic in Bononia, & in Florentia, qa regula est, vt populus possit sibi statuta ꝓdere. vt ff. de iust. & iure. l. o. cẽs. nec casus iste repit exceptuatus. ergo &c. Ad hãc l. rñ. q̃ ꝓcessio singularis veniæ ætatis est pricipi reseruata. vt ibi. cũ fi. sed vlis dispositio sup lstima ætate nõ est ex populo sublata, nã multa sunt prohibita in particulari quæ non in vlĩ. vt ff. de re. du. l. in tm. §. vniuersitatis, & de in ius vo. l. sed si hac. §. si manumitriẽ. & de ꝗ. emp. l. in modicis. Itẽ in singulari bñficio ætas, & morũ istituta oportet probari in primis, vt hic, qa hæc in principe ꝓcedenti sunt no. nec pro diligẽtib. hẽt tã ipse, quã eorũ patria. sed in themate nostro hæc nõ sunt pbãda. Nã vniuersaliter a patria sua pro diligentibus oẽs sunt habiti. & in multis, puincijs hoïes in breuiori tpe sunt sagaciores, q̃ in alijs, & specialiter in locis, vbi minus viuunt. Quæro corã quo debet
3 fieri probatio. dic vt in gl. fin op. Ioã. † Quæro, quare in minori tẽpore impetrat mulier. dic vt in glo. cõtra quã facit, qa mulieres vt minus sagaces adiuuantur velleiano. vt ff. ad velleia. l. j. iõ alia rõ
b redditur [b] videlicet, qa in sua ætate naturali citius perficit. Hinc est q̃ citius moriẽ, qa minus hẽt de calore naturali, q̃ homo. & hæc
4 rõ potest esse rõ rationis gl. † Quæro quare masculus non põt per procur. probare, cum edictũ de procur. sit permissorium. vt ff. de procur. l. j. Rñ. quia hic regitur examinatio personæ circa morum instituta, & probitatẽ animi, quæ melius cõcernuntur ex gestis in præsentia, ex responsionibus & locutionibus, quam in absentia, licet hoc non toleretur in mulieribus propter pudicitiam sexus.
5 † Vltimo hæc lex præstat argumen. vt quis non possit legitimari p procuratorem. Sed veritas est in contrarium, vt probatur in auth. qui, mo. na. effi, sui. §. generaliter. & in auth. item quis j. de na. lib. & no. per Gul. in l. nec absens. ff. de adop. & ibi dixi.

ADDITIONES.

a ¶ Impetratur. Adde Bar. in l. non ambigitur. & ibi omnino per do. Ale. post Bart. circa med. ff. de legi. & in l. omnes populi. j. q. prin. in ver. si vero fierent in causis maioribus. ff. de iu. & iu. Bal. in l. j. paulo post prin. j. de in aur. anulo.

b Ideo alia ratio redditur. Tu dic ad quæsitum. s. quare mulier est citius viri potẽs quam masculus, quia facilius est pari, quam agere, vt no. philosopus. i. elẽch. pãtique autem fœmina ubi masculus agit, & ideo fiunt citius nubiles. ut inditi, de nup. in prin. uer. masculi quidem puberes.

LEX III.

1 *Alienatione prohibita quid pro liberi dicatur,*
2 *Minor impetrata venia, personam habet standi in iudicio.*

Eos. Casus. Sicut minor venia ætatis impetrata prohibetur alienare immobilia sine decreto. vt. §. l. proxi. ita prohibetur ea pignori, vel hypothecæ dare. h. d. † No. q̃ alienatio prohibita de proprio significatu non comprehẽdit pignus, vel hypothecã, cum hic ponantur, vt diuersa, facit j. de fun. do. l. j. in fi. Op. duob. modis. & sol. vt in glo. Et in glo. fi. in fi. adde, quod non est verum. vt §. eo. l. j. Et ideo dicit quòd in alienatione fienda sine decreto, sunt pares, quia non tenet, sed in facto cum decreto sunt pares, vt valeat, sed dispares in restitutione, quia vnus restituitur, alter non, secundum Ia. Bu. & Mar. Syl. † Quæro, an minor impetrata venia ætatis hẽat personam legitimam standi in iudicio. dicit, q̃ sic, tex. no. j. de ap. l. i actor. in fi. & no. gl. in l. 2. j. q. leg. pso. Sal.

LEX IIII.

1 *Verba, naturaliter, & proprie intelligi debent.*
2 *Spurius legitimatus testamentum patris non rumpit.*

a Si quis. [a] Casus. Si quid debetur alicui, vel si cum ad legitimam ætatem peruenerit, licet veniam ætatis impetrauerit, non tamen illud petere poterit. h. d. † No. q̃ verba, debẽt intelligi naturaliter, & proprie, non ciuiliter, & improprie, vel fiẽte. facit. l. j. §. verba. & quod ibi no. ff. de neg. gest. Item quòd non sufficit fieri ciuiliter, quòd debet fieri naturaliter. Item, q̃ loquens de ætate loquitur de naturali. Et hoc præstatur, quòd concedens rem in emphyteusim pro se recipiẽti, & filijs legitimis, non intelligãt concessisse pro legitimatis beneficio principis. Nam illud verbum, legitimis cum possit referri ad legitimos ex natura, non intelligẽ de legitimis per accidens, vt hic. Op. quod ciuiliter factum operetur id quòd naturaliter factum. vt l. quinque. §. parentes. & Ladoptiuum. in prin. ff. de in ius voc. glo. non soluit. Dic aut ciuiliter factum consummauit effectum eius, de quo agitur, & tunc nõ expectatur, vt fiat naturaliter, ut ibi. & §. de epis. & cler. l. Deo nobis. Aut non consummauit effectum eius, de quo agitur. & non sufficit, ut hic. & hæc cõa probantur in l. res. uxoris. j. de don. inter vi. & uxo. Item op. gl. in fi. de pluribus legibus, & non soluit. dicut in Sol. hic disponens fe retulitad solutum fieri naturaliter. & iõ nõ sunt æquipollentia, quia ciuiliter factum repugnat uoluntati
2 disponẽtis. ibi autẽ sunt æquipollẽtia. † Et hoc facit ad quæstionẽ
b de spurio legitimato, [b] & restitutio ad successionem post mortẽ patris testati, ut nec eius testamentum rumpat, nec cum filijs legitimis defuncti admittatur, de quo plenius dixi in l. nam ita diuus ff. ad op. & dicam. j. de natu. lib. auth. item si qui sine.

ADDITIONES.

a ¶ Siquis. Vide ad propositum huius l. Pe. de Anch. cõsi. 389. qui ex ea infert, quod si Papa concedit alicui, quod possit prouidere personæ idoneæ de tali beneficio, ip comprehendat illum, qui est idoneus per dispositionem, unde infero, q̃ appellatione ætatis legitimæ uenitur ad pubertatem, & sic in masculo. 14. an. & in fœmina 12. & ita probatur per tex gl. & doc. in c. 1. de reg.

b ¶ De spurio legitimato. Adde Soc. consi. 246. inci. eleganter & subtiliter. uer. 3. ista cõclusio. in 2. parte. ubi hoc idem allegat, & id tenendo declarat.

Si maior factus ratum habuerit. *Tit. XLVI.*

LEX PRIMA.

1 *Ratificatio gesti retro non trahitur.*
2 *Ratihabitio fit tribus modis.*

Si inter minores. Si maior factus ratificat ea, quæ in minori ætate gessit, restõnem perdit. hoc dicit. No. contra rusticos, quod diuisio etiam sine scriptura fieri potest. † No. q̃ ratificatio gesti, quæ tendit ad corroborationem de se nulidi, non trahitur retro. Op. quod etiam si dolo facta sit diuisio, ratificari possit, ut. ff. de li. lega. l. si quis rationes. & l. aurelio. §. Gaius. Sol. distinguendo scientem ab ignorante, ut in glo. Op. q̃ iste tex. &
2 tit. sit superfluus per alium. j. maior factus. Sol. ut in gl. † Ex qua habes, q̃ ratihabitio põt fieri tribus modis. Vno modo uerbis expressis. Alio rebus, & factis. & de istis duob. loquitur tex. in l. Paulus. & ff. rem ra. ha. Tertio modo taciturnitate temporis. Primis duobus casibus, habet locum ti. iste. Tertio casu habet locum tiialius. j. si maior factus. Op. de l. 3. §. scio. ff. e min. Sol. q̃ ibi gestũ in maiori ætate trahebat necessariam consequentiam a gesto in minore ætate. hic secus. Contra sol. replicat glo. de l. liberis. §. j. ff. de lib. causa. Sol. ut in gl. & illa uera, quod ibi participauit preciũ quia tunc secundus actus fuit necessario consecutus ad primum. & sic pactum secundum uidetur approbare primum.

Vbi, & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit. *Tit. XLVII.*

LEX PRIMA.

1 *Princeps solus restituit contra sententiam principis.*

Siquid. † Contra sniam principis, uel eius delegati, uel procuratoris Cesaris, solus princeps restituit. h. d. fm oẽs lect. Op. qd si solus princeps, sed ẽt ipsemet q̃ sniã tulit, ut ff. e. ad l. in cãa. §. fi. & l. pfecti. & l.

ẽti. & l. preses. Sol. vt gl. s. q̃ hæc fm illas. s. vt solus princeps restituat, vel hi, qui snias tulerunt, vt ibi. Sed q̃ hæc sol. nõ procedat, Primo qñ procu. Cæsaris tulit sniam; probo, qa solus de cã restitutionis cognoscere nõ põt, sed vna cũ pside, vt §. si aduer. fisc. l. 2. in fi. Sol. sustinendo lecturã, videlicet, q̃ ibi qñ aduersus ꝗctũ: hic qñ aduersus sniam, gl. intelligo fm illã. s. vt restituat vna cũ pside. Secõ, q̃ ꝓdicta sol. non procedat in delegato. probo, qa sniã lata finita est eius iurisdictio, & sic, vt priuatus nõ dẽt posse restituere, vt l. iudex, ff. de re iud, ꝗuncta l. & priuatorũ, j. de iur. omn. iud. Sol. fm Pet. q̃ spãle est in delegato, vt hic, & j. ea. l. fi. qa uices tenet ordinarii, vt l. a iudice, j. de iud. Sed Iac. Butr. dicit, q̃ aduersus diffinitiuã nõ restituit, sed interlocutoriã sic, & sic intelligit j. eo. l. vlt. & sic ista gl. nõ est bona, & hãc partẽ tenui in l. aduersus, §. si aduer. rẽ iudi. & dic, vt ibi plenius scripsi. Non ob. l. a iudice. quia ibi ante finitã iurisdictionem, nõ postea. In vicario aũt Principis sto cũ gl. quia ipse iurisdictionem ordinariam habet. Nec obst. q̃ de iniquitate suæ sniæ non cognoscat, vt j. de appellat. l. præcipimus, in prin. quia verum per viam appellationis, sed per modum restitutionis sic; quia per restitutionẽ petit proprii erroris veniã, non querelam iniquitatis sententiæ ponit, vt ff. eo. l. perfecti.

LEX II.

1 *Actor forum rei sequitur.*
2 *Laudum peti debet coram iudice eius, contra quem petitur.*

a Quoniã. † In cã restitutionis actor sequitur forũ rei. h. d. No. q̃ idẽ est in quacũq; alia causa, [a] vt gl. Op. de l. 2. §. si aduer. fisc. Sol. q̃ spãle est in fisco, vt ipse nõ sequat forũ rei.
2 † Exista l. dñt Doc. q̃ petens laudũ reduci ad arbitriũ boni viri
b dẽt hoc petere corã iudice illius [b] ꝗ quẽ petit, cũ laudũ seu arbitramentũ videat trãsactio quẽdã, vt in Auth. vt diff. iu. §. j. & j. de iud. auth. si verò. & no. §. de transa. l. sub ptextu. l. 2. qd fatet Bar. de iure cõi. Sed ubi lauda hẽnt vim sniæ, vt est qñque ex forma statutorũ, tunc dicit ipse, q̃ hoc fieri debet corã superiore eius, qui arbitratus est, licẽt pars sit alterius fori. arg. §. eo. l. j. Et rõ diuersitatis, quia primo casu ꝗueritur de ꝗctu, nunc de sniã, q̃ est summè notandũ. nam l. i. §. eo. hoc nõ probat, quia ibi Imperator est ordinarius vtriusq;. Itẽ ista lex vr velle, q̃ etiã si aduersus sniam petatur restitutio, q̃ in foro rei petatur. ibi dum dicit. & ex queũque alia causa &c. quia is ꝗ quem petitur, si non est de eodem foro, non potest inuitus trahi ad iudicium, vt l. ij. j. de iurisd. omn. iud. & l. fin. ff. eo. tit. Item lauda arbitrorũ, quæ hodie producũt actionem, executionem merentur in foro rei, vt j. de act. l. cum antea, cifca prin. Vnde potius contra Bar. videtur dicendum, sed cogita.

ADDITIONES.

a ¶ In quacunque alia causa. Adde D. Soc. consi. 18. incip. Prosequendo ordinem, ver. primo, quia circa medium. in 1. parte.

b † Coram iudice illius. Tu uide de hoc Pet. de Anch. in sua disput. inci. Laicus. Ange. in l. si suscepta, ff. de inoff. testa. & vbi debeat peti recursus a sententia arbitri, vide l. cum antea. & ibi Bald. j. de arbit.

LEX III.

1 *Restitutio coram quo iudice peti debeat.*
2 *Causæ restitutionis, an possit delegari.*
3 *Delegatus, an restituere possit.*
4 *Compromitti an possit in arbitrum, an quis restituendus sit.*
5 *Arbiter, an possit sup incidenti restituere, si de cã principali cõpromissũ sit.*
6 *Iudices nulli administrationi præesse, qui dicantur.*
7 *Delegatus, an possit restitutionis causam subdelegare.*

a Cum scimus. [a] Primo q̃ncm decidẽdo rlam quandã ponit circa iudices, qui de restitutione pñt cognoscere. secõ aliquos excipit, & rõnem annectit. tertio primã rlam verificat, & declarat. secũda ibi, sed ne quis. tertia
1 ibi, sed ne quid. Casus. † Restitutio in integrũ debet peti coram iudicib. ordinariis, & eorũ delegatis, vel ẽt coram delegatis a principe, siue sint spãliter ad causam restitutionis dati, siue gñaliter ad pluralitatẽ causarum. & idẽ si ad unã causam tm. dummodo tunc restitutio petatur super incidenti. Coram aũt iudicib. cartulariis, vel arbitris compromissariis, peti non põt. h. d. In tex. ibi, vt videat ipse cognoscere. arg. q̃ si statuto caueẽ, vt certi notarii debeant scribere acta facta corã certo iudice, & ꝗtingat q̃ iudex ille causam deleget, tunc alter ex illis notariis coram delegato acta scribere debeat, cum vt delegatus cognoscere videat, vt hic. Sed puto ꝗrium, quia non uerè, & propriè, sed impropriè dr ipse cognoscere, vt probat verbũ, vr, hic positũ, vt l. non vr, §. de in inte.
2 rest. † Opp. j. cũ gl. magna, q̃ causa restitutionis non possit delegari, quia ea q̃ expediunt iudicis officio cũ plenaria causæ cognitione, nõ delegantur, vt l. nec quicq̃. §. vbi decretũ, ff. de offi. proc. & leg. Sol. gl. q̃ illud est regulare. fallit hic minorũ fauore. Sed dices tu, hic ẽt de restitutione ꝓcedẽda maiorib. loquit. & sic fauor minorũ non est ille, qui hoc solũ operetur. sed dic, q̃ minorũ fauore principalr fuit inuentũ, licẽt pp identitatẽ æquitatis, & de maiorib. fuerit annexum, vel ad eos extensum. Opp. secundò, illa pñt delegari, q̃ competunt iure magistratus, vt l. j. §. j. ff. de off. eius cui mãd. est iurisd. & sic, cũ cã restitutionis possit delegari, vt hic, vr q̃ iure magistratus competat. sed hoc falsum, vt l. ea q̃. §. j. ff. ad mun. Sol. duob. modis, vt in gl. Primo, q̃ ea, q̃ cõpetunt iure magistratus, benè delegãtur, vt in ꝗrio. sed non conuertiẽ, vt ea quæ

delegãtur, sp iure magistratus cõpetere dicantur, vt hic, & in causis meri imperij, qñ cõtingit pñdẽ abesse, vt l. j. §. j. de off. eius, &c. Secõ, q̃ iure magistratus non cõpetit, quia illa cuilibet ẽt priuato delegari pñt; sed hæc priuato delegari non pñt, sed iurisdictionem tm hñti, vt sunt magistratus municipales. Simile inducit gl. de tutela, & c. hæc diuinat, & nimis lstã l. restringit, ideo prima vera. Subiũgit tũ gl. q̃ hodie possumus dicere iure magistratus cõpetere, quia cuilibet põt delegari, vt hic, sed truffa est: quia si olim hoc non erat, nec hodie. cũ iste rex. in fi. dicat, q̃ hæc ẽt de iure ve
3 teri fieri poterant. ideo tene, q̃ §. dixi. † Opp. tertiò, q̃ delegatus non possit restituere, vt §. si aduer. rẽ iud. l. aduersus. Sol. q̃ qñque causa restitutionis principalr delegatur, & restituere põt, vt hic. qñque cã restõnis principalr nõ delegat, quia de ea in delegatione non est factus sermo: & tũc aut est delegata vniuersitas causarũ; & tunc restituere põt ẽt aduersus diffinitiuas, vt hic in fi. ibi, vel gñalr, &c. Qñque una causa tm delegatur, & tũc aduersus in-
b cidentẽ, [b] vel emergentẽ restituere põt, vt hic in fi. non aduersus diffinitiuã, quia ea lata, finita est delegatio, vt l. iudex, j. de re iud. & hoc vult gl. hic in fi. Et hoc ẽt dico, si sit principis delegatus, vt dixi §. e. l. j. & plenius in d. l. aduersus. Qñque non una causa tm, nec uniuersitas, sed pluralitas causarũ delegatur; & tunc idẽ dico de eis, q̃ de una dixi. arg. ff. de verb. obl. l. scire debemus, §. fi. & l. si
4 pluribus, cũ sim. † Quæro cũ gl. super verbo, cõpromissarios, in fi. an in arbitrũ, licẽt non possit restituere, vt hic, possit tm cõpromitti, an quis sit restituendus necne: cũ inter hæc sit dfria, vt habuistis §. si aduer. lib. l. j. Sol. ut quidam fuit in gl. q̃ sic. & pro hoc facit l. cognitio. §. vt possessio. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. Sed Odofr. dixit, q̃ nec hoc pertinet. arg. huius l. q̃ ei cognitionẽ non tribuit huius rei, cũ nullam iurisdictionẽ habeat, vt l. ista requirit. Nec ob. d. l. cognitio. quia loquit in delegato. Confirmant aliqui Moder. quia talis modus cõpromittendi, vel sic petẽdi non reperitur cautus. l. sed solũ quo quis se petit restitui. sed tenẽ gl. ex quo quis patit de facto se hoc modo queniri. arg. l. Iul. §. quantũ, ff. ad exhib. nec ob. q̃ iurisdictionẽ non habet, quia vero, ut restituere possit, sed bene poterit pronunciare restituendũ esse, si solum de hoc sit cõpromissum. nã inter hæc est dfria, vt §. dixi. Et tunc facit hæc gl. ad q. qñ q̃ sultor in causa q̃sulit reũ ꝓdemnandũ, & iudex dixit, q̃ pronunciabat fm formã q̃silii, an dicat ꝓdẽnasse, de quo
5 scripsi §. si aduer. lib. l. j. † Sed tũc q̃ro, si de causa principali est cõpromissũ, an sup incidenti, vel emergenti poterit arbiter restituere, vt puta aduersus probationẽ omissam. dixit Azo. Pet. & Cy. q̃ sic. ar. j. de iud. l. quoties. & de orig. iur. l. j. & vr hodie tex. extra de in inte. rest. c. cã. in fi. & pro hoc bene facit j. de iureiu. l. cũ propo nis, fm vltimã lect. in fi. Itẽ q̃ro, ex quo cautla restitutionis nõ põt in arbitrũ cõpromitti, vt hic: an poterit in arbitratorẽ? ferẽ, q̃ Bar. ꝓsuluit, q̃ sic: quia arbitramentũ est quẽdã transactio. vt in Auth. vt diff. iu. §. j. & j. de iud. auth. si uerò. sed de cã restitutionis posset
6 transigi. ergo & cõpromitti. † Quæro cũ gl. qui sunt isti iudices, qui nulli pñt administrationi. dicit gl. q̃ sunt hi, qui iurisdictionem hñt uoluntariã ex forma suorũ priuilegiorũ, ut sunt q̃ qñque notarij, de quibus in l. rẽ non nouã, j. de iud. & ff. de iud. l. j. & ibi no. & appellãtur iudices cartularij. Sed tunc q̃ro, an isti poterunt restituere, dicit gl. q̃ non, per vers. cũ nos, hic positũ. vbi delegati eorum non possunt: ergo nec ipsi, ex quo non est defectus causæ, quia delegabilis est. ꝗtia patet; quia delegantes dicuntur cogno
7 scere illis mediãtibus, vt hic in litera. † Quæro, an delegatus possit causam restitutionis subdelegare. dicit glo. q̃ sic, si est delegatus a principe, vel alterius, si lis est coram eo contestata. argum. l. iudicium non soluitur, ff. de iud. & dicam in l. a iudice, j. de iud.

ADDITIO.

a ¶ Cum scimus. Adde Bart. in l. 2. ff. de restit. in integ. q̃ per delegatum dari potest, nisi contra suam interlocutoriam. Bar. in l. cum fideicom. in vlr. col. ver. quæro an iudex. ff. de confes. Bal. in l. aduersus, in 2. q. §. si aduer. rem iudic.

b † Incidentem. Adde ultra hic no. per Bar. & Bal. & per eundem Bal. in l. j. j. quando prouoc. non est necesse. vbi dicitur, q̃ ille, cui est commissa appellatio, potest incidenter de nullitate cognoscere.

De repu. quæ si. in iu. in integ. rest. *Tit. XLVIII.*

LEX PRIMA.

1 *Restitutio in integrum omnia in pristinum statum reponit.*
2 *Minor non necessario restitutionem petit, ante restitutionem actionis in antiquum debitorem factam.*
3 *Restitutio, an competat minori contra naturalem.*
4 *Debitor antiquus, an statim conueniri possit minore restituto.*

a Vl restituitur. [a] Casus. † Restitutio in integrũ restituit omnia in pristinũ statum, ẽt ꝗ tertium. h. d. No. q̃ qui non vult incõmodũ nõ debet participare lucrũ. Itẽ q̃ paria sunt minorẽ non esse locupletiorẽ, vel dolo desiisse, vt hic, in fi. Opp. sic, inducta in fauorẽ non debent retorqueri in læsionẽ, vt §. de legi. l. quod fauore. Et per ꝗs minor, qui restituit aduersus damnum, non debet restitui aduersus lucrum. Sol. hic erat facturus lucrum cum

ADDITIO.

a ¶ Qui restituitur. Adde D. Soci. consi. 242. incip. Circa primum consultationis articulum. vers. non omitto. circa fin. in 2. parte.

cum iactura eius, ꝗ̃ quem restitutionem petebat, vt in gl. j. vel hic non tm̃ ipse, sed aduersarius restituitur aduersus hoc lucrum, qd̃ minor est facturus. vel ēt minor id vr̃ velle, quia hoc venit in p̃ntiã suæ restitutionis, vt hic. Opp. ij. q̃ non totũ qd̃ ad minorẽ pertinet, sed demum quatenus est locupletior, vt l. qd̃ si minor. §. restõ. ff. de mino. cũ ꝓcor. in gl. positis. Sol. vt in gl. 2. in princ. q̃ hęc ſm illas. Opp. iij. q̃ imò nec id, in quo est locupletior, vt j̃. de reſc. vẽd. l. j. ſm vnã lec. & s̃. qd̃ me. cau. l. si p impressionẽ. gl. nõ soluit; dic q̃ ibi fallit pp violentiã veram, vel p̃sumptã aduersarii. Item ibi ꝗ̃ctus petitur rescindi iure actionis & obłonis. hic iudicis officio, quia in pristinũ statũ petitur fieri repositio. Opp. ꝗ̃ sedam partem. l. q̃ non sic necesse, vt in veterẽ debitorẽ restituat actio, quia illa nõ fuit extrinseca vel sublata, sed sp cõpetit & durauit, vt ff. de pac. l. in personã, §. qui pecuniã, cum ibi not. Sol. vt in seq. gl. s. q̃ hic minor intercessit animo nouandi obłonem prioris debitoris, ibi secus. † Opp. v. q̃ non sit necessariũ, q̃ minor petat restitutionẽ, priusq̃ in antiquũ debitorem actio restituatur; cum etiã eo non petente lex restituat ipsam ipso iure, vt ff. ad Vell. l. debitrix. §. fi. Sol. vt in seq. gl. s. q̃ hic in minore intercedente; ibi in muliere. rõnem assignat gl. quia mulier beneficio, vel ipso iure tenetur. minor verò beneficio ætatis nõ tuet ipso iure. Sed hęcrõ in forma, q̃ est scripta in pſona mulieris, nõ est bona; quia nõ est verũ, q̃ mulier ipso iure non teneat, imò ciuilr̃, & nãr̃ tenetur, vt ff. ad Vell. l. si mulier in iure. & de sol. l. Stichũ, §. aliqñ. & not. Instit. de obl. in prin. ff. ad Maced. l. j. in gl. sup verbo, post petitio. Veruntã pſona eius a l. ipso iure absq; homini is facto ab obłone subducit; & ideo iure ipso in antiquũ debitorẽ actio datur; quia iuris p̃sumptione mulier obligata non credit, hic verò restitutio iudicis officio. petitur ſm Iac. Butr. Opp. vj. q̃ in veterẽ debitorẽ non restituatur actio. vt Inst. qui. mo. tol. ob. §. p̃terea. Sol. quatuor modis, vt in gl. Prima non habet bonam rõnem diuersitatis, nisi pupillus fuisset infans, vt ibi no. Secda non valet, quia si hic pro creditore suo efficaci intercessisset, beneficio restitutionis iuuari nõ deberet. arg. ff. ad Vell. l. si debittrix. & j̃. ad Vell. l. 2. Tertia diuinat. Quarta est cõis & vera, & eã tenet gl. in p̃rio. Op. vii. de l. si Titius, in fi. ff. de fi. Sol. vt gl. Cibi minor dolo creditoris fuit inductus ad nouandum debitũ debitoris: hic secus. quod no. quia per hoc tota ista l. limitatur. nam habes, quòd dolus creditoris restituto minore, impedit actionem restitui in antiquũ debitorẽ, siue sit extraneus, vt d. l. si Titius. siue in ipsum minorẽ, vt ff. de sol. l. qui res, §. huic. & ex hoc vr̃ in primo casu huius l. si minor dolo aduersarii fuit læsus, non teneatur lucrũ quod percepit restituere suo aduersario. qd̃ est bene notandũ. Opp. viii. sed ab exera, q̃ minore restituto non restituatur aduersarius, vt ff. eo. l. si iudex. Sol. ibi minor noluit vti
3 restitutione: hic sic. † Quæro, an minori aduersus nãlem tm̃ com petat restitutio? glo. vr̃ q̃ non regtr: sed q̃ nque sic. Vel dic, aut nãlis non lædit. & tunc non restituatur, vt ff. de neg. gest. l. 3. §. pupillus. & s̃. si aduer. fo. l. 2. & ibi dixi. † Quæro, ab extra. an restituto minore, sic restituatur actio in antiquũ debitorem, q̃ statim conuenirí possit. dic aut antiquus debitor fuit citatus, & tunc statim conueniri poterit, quia ſnia pro minore lata ei tunc præiudicat, vt ff. de re iud. l. læpe. §. scientibus. aut nõ fuit citatus; & tũc opus erit noua restitutione in pſona creditoris. arg. corũ, q̃ not. in l. cũ miles, §. i. ff. ex quib. cau. maio. & j̃. si pp pub. pen. l. si desertam. vel fortè verius, q̃ qñ non fuit citatus, nouæ petitionis restitutione non est opus, quia l. hic restituit ipso iure in p̃ntiam restitutionis minoris. Item quia in casu isto creditor, qui est maior ætate, hr̃et allegare ꝗ̃ suum debitorẽ restitutionem minori factam, & etiam cla gñali petere se restitui, vt posset intentare actionem ꝗ̃ ipsum debitorem, seu vt ꝗ̃ debitorem actio restituatur. & postea iterato nouũ iudicũ super actione restituta intentare. sed hos anfractus & circuitus mẽo iudicio l. ista voluit euitare; ideo ipso iure restituit, arg. l. dñs testõ. ff. de cond. inde. & ideo in casu nõ puto, q̃ an req̃ ipso iure a l. sibi restitutã possit intentare. si exeipiat de delegatione & nouatione facta a minore, replicabitur de restitutione ei concessa. & si replicabitur, q̃ nõ fuit citatus, quadruplicabitur q̃ non fuit necesse; quia sumus in casu, in quo ſnia ei præiudicat, vt hic; quia cũ legitimo ꝗ̃dictore lata & declaratoriè. Nam iudex pronunciat eũ minorem & lęsum, & ex his eũ restituit. nisi ergo debitor aliquid opponat, per q̃ restitutio minoris impedita fuisset, puto eũ cõdemnatũ esse. arg. huius l. non obstat l. cũ miles, §. i. ih p̃rium alleg. cũ sim. quia ibi minori non fit restitutio rei ipso iu re a l. Itẽ ibi non aduersarius minoris, sed ipse minor est ille, qui secdam petit, & ei ius petendi cõpetit. sed in casu nro si fit restitutio minoris, cũ non p̃iudicaret antiquo debitori nõ citato, creditor non hr̃et ius petendi restitutionẽ ꝗ̃ ipsum debitorem; quia illã restitutionẽ non posset ꝗ̃ eũ allegare ex quo eo nõ citato ipso iure nõ p̃iudicat; ideo hãc secdam teneo. Quæro, rẽ aliquã emi a minore, qui mãdauit vt preciũ soluerem suo creditori; & feci: postea minor aduersus venditionem est restitutus, an ego aduersus creditorẽ eius debeam restitui? Ego puto, q̃ non: quia ipsi mi nori dr̃ solutum, non ipsi creditori, arg. ff. si cer. pet. l. singularia. & ff. de iure dot. l, licet, §. quoties. vnde a minore debeo preciũ petere: eo aũt non existente soluendo, dicit Pet. q̃ tunc a creditore repetere potero, sicut fit creditor ex causa lucratiua, vt l. fin. ff. de eo p quẽ fac. est circa prin. siue ex causa onerosa, vt ff. de leg. j. l. planè. la 2. §. j. Sed ego non video, q̃ũo non fit soluendo, qui rẽ petit sibi restitui æquiualentẽ precio. Nec puto teneri emptorẽ ad restitutionẽ rei, ne vel precium soluat in eius vtilitatẽ versum, vel ei de soluendo caueat. arg. j̃. de pręd. min. l. prædictorũ. & l. si prędium.

Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse. Tit. XLIX.

LEX PRIMA.

1 *Restitutio in integrum per procuratorem peti potest. & num. 2.*
3 *Mandatum speciale quando dicatur quis habere.*
4 *Syndicus, an debeat habere speciale mandatum in gerendis.*
5 *Mandatum speciale, quare exigatur in restitutione.*

a Causam. a Casus. † Restitutio in integ. pōt peti
1 per procur. ad hoc ſpāle mandatũ habentẽ. h. d, Opp. tex. dicit ēt per procur. & sic p implicatiuã, ēt, supponit per alios peti posse. & non declarat p quós; ergo nos dimittit in incerto, ꝗ̃ §. quibus. s̃. de no. C. cōp. Sol. supplendo, vt in gl. sup rubr. & hoc. in prin. gl. vt sic implicet de tut. & cur. & nedũ per seipsum. Op. de l. neq; s̃. de proc. Sol. vt hæc ſm illã, & sic intelligatur per proc. legitimè ordinatũ. Opp. de l. illud. §. fi talis, ff. de mino. Sol. vt per illã restringatur l. si habeat speciale mandatũ. Nam gñale mandatũ vniuersarũ suarum causarũ non sufficit, vt ibi. † Opp. q̃ nec ēt per speciale peti possit, s̃. de his qui ve. æta. impe. l. 2. vbi probatio ætatis per procurat. fieri non pōt, & tñ illa in casu restitutionis necessaria est probãda, vt ff. de min. l. de ętate. & §. de in inte. rest. l. si te. gl. nõ soluit. dic, vt ibi speciale, quia nedũ ætas, sed ēt morũ institutæ debent probari, q̃ magis apparent per pſonę p̃tiam, vt ibi dixi. Opp. q̃ ēt sine procu. petatur. ff. eo. l. pr̃. in prin. Sol. ibi in patre, qui prosequit propriũ interesse, vel saltem cõe patris & filii. Itẽ qui est legitimus administrator filii, ideo in eo mandatũ ſpāle non exigitur,
3 vt l. inter bonorũ, ff. de admi. tut. † Quæro dixi s̃. q̃ exigitur ſpāle mandatũ, qñ dicetur hr̃e speciale mandatum? dicit Pet. & Cy. & Gul. ff. si quis cau. l. sed & si quis, §. q̃ situm. qñ aduersus certam lęsionẽ hoc mãdatur. & ita causa & persona ꝗ̃ quem exprimat. arg. ff. de acq. hær. l. si quis mihi bona, §. iussũ. & quia tex. in d. l. illud, §. si talis. dicit, nolatim: & aliud est loqui nominatim, & specialr̃ de aliquo. aliud de specialibus, cũ nolatio specialis de specialibus plura cõprehendat; quia ola sub specie cõtenta, q̃ non facit nola tio specialis specialiter facta ſm Guil. & pro hoc accedat l. ij. ff. de lib. & posth. sed Doc. dñt cõiter, q̃ non est necesse, q̃ fiat mentio certę lęsionis, vel pſonæ. nã illud esset potius singularis rei mãdatum q̃ speciale, cũ speciale sub se plura singularia, vel indiuidua possit ꝗtinere. arg. tex. qui dicit nolatim in d. §. fi talis. nõ dicit nominatim respectũ expressionis causæ, & pſonæ; sed respectu gñalis mandati, in quo nõ fiat sermo de restitutione petẽda, vt ibi patet ex sequentibus. & hoc ēt probat illud relatiuũ (ad ipsum) ante verbũ nolatim positũ, q̃ relationẽ simplr̃ de restitutione facit, nõ de causa, vel de pſona, de qua nihil p̃dixerat, & pro hoc accedat in fi. qd̃ not. ff. de do. l. filiusfa. §. fi enim. & pro hoc cle. j. extra de procur. Sufficit ergo, q̃ habeat mandatũ ad rẽ in inte. petendam. Nec ob. l. ij. ff. de libe. & posth. qa ibi de odio tractat, vt ibi no. Itẽ nec l. si quis mihi bona, §. iussum. quia ibi in hęreditate, in qua imminet periculũ æris alieni, noluit lex per iussum gñalem patrẽ incurrere. Itẽ dicit Cy. & Bar. q̃ p̃dicta sunt necessaria, qñ principaliter restitutio petit. secus si incidenter super aliquo incidenti, vel emergenti, quia tunc absq; eo, q̃ in mãdato fuit factus sermo de restitutione, nihilominus per proc. peti pōt. arg. s̃. tit. ij. l. fi. in fi. & probat in l. qui proprio. §. itẽ quærit, ſm vnã lec. ff. de proc. & pro hoc extra de in inte. rest. c. scificitata. facit ff. de procu. l. ad rẽ mobilem. & l. legatũ. & j̃. de iud. l. quoties. † Quærit Iac. de Are. & Cy.
4 b quid in syndico: b & rũdeo distinguendo, quia aut gerit officiũ publicũ, vt syndicus alicuius ciuitatis, vel castri; & tunc, quia officialis est publicus, speciale mandatũ nõ exigit, vt ff. de mu. & ho. l. munerũ, §. defensores. & s̃. de off. eius, &c. l. j. vbi quasi casus. aut gerit officiũ priuatũ: vt qa syndicus societatis, seu corporis fabrorũ, vel pupillariorũ, & similiũ; & tunc exigit, vt habeat ſpāle mã
5 datum, vt hic. † Quæro, quare in restitutione exigatur mandatũ speciale? Dic, q̃ rõ potest esse triplex. Prima, quia est de iure ſpāli ꝗ̃ cõe, vt ff. de act. & obl. l. in honorarijs, §. fed cum rescissa. Secda, quia ꝗ̃ eũ, cuius nomine petit, habet retorquutionẽ, vt in tit. p̃ce. & s̃. si aduer. transl. l. ij. Tertia, quia venitur q̃ũque ꝗ̃ factum dñi, q̃ non potest fieri sine speciali mandato, vt ff. mand. l. si hominem.

ADDITIONES.

a ¶ Causam. Adde Bar. & Bal. hic, & Bar. in ult. opp. & Spec. de resti. in integ. §. 2. in 9. col. in fi uers. prælatus. & ibi Bal. in addi. uers. legirimi.
b † Quid in syndico. Adde Inno. in c. scitata. extra de resti. in integ. Bald. in l. illud. §. j. ff. de minor. Bald. in l. iusiurandum. & ad pecunias, §. defensor. ff. de iureiur. & quod not. Rom. cons. 324.

In integrum restitutione post. ne quid no. fiat. Tit. L.

LEX PRIMA.

1 *Innouatio circa quæ fieri non debeat.*
2 *Minor, an debeat restitui contra venditionem, de cuius pretio ditior factus est.*

Postulata.

1 Postulata. Casus. † Causa in inte. resti. pēdente, nil debet innouari. h. d. Quæro circa quæ non debet fieri innouatio. & rñdeo vt in glos. Et no. q̃ gl. dicit de executione, & specialiter, q̃ glos. d. in appellatione extēditur causam restitutionis. ad qd̃ facit ff. eo. l. pēses. veruntã, q̃ non fiat executio ſniæ procedit indistinctē, si executio esset irretractabilis, vt not. in fi. j̃. de exec. rei iud. l. 3. vbi aũt foret retractabilis, distinguitur, aut restitutio petitur malitiosè, vt res dilaterur, q̃ in iudicis residet arbitrio, ſtunc executio nõ imperitur, vt extra de in integ. rest. l. scificitata. vbi casus. & pōt probari j̃. de fal. l. satis. & de ord. cog. l. fin. aut malitiosè non petitur; & tunc executio differt, vt hic, in casu tñ quo non differtur, satisdatio debet p̃stari, de qua in fi. auth. quæ supplicatio. s̃. de prec. Im
2 per. offe. † Quærit gl. minor petit se restitui aduer. vend. & est locupletior in pretio. vnde tenetur illud restituere, vt s̃. tit. 2. l. i. Sed pone, q̃ lite p̃test. dr̃ esse locupletior, an tenebitr̃ emptori, vel fortè recepit mutuũ, & petit se restitui, locupletior est ex mutuo tpe lit. cõte. sed postea desiit, an tenebitur ad restitutionẽ huius pecuniæ. & vr̃ q̃ non: quia locupletior non est tpe restitutionis cõcessæ, & sic ſniæ, vt ff. eod. l. qd̃ si minor, §. restitutio. In p̃rium facit, quia nihil debuit minor innouare, vt hic. & hoc tenet ista glos. & etiam allegat ff. eod. l. si minor. & h. d. Pet. & Cyn. verum si dolo desiit locupletior esse, vt s̃. tit. 2. l. j. in fi. aliàs secus: quia nõ debet ei obesse litis contest. vt ff. de compens. l. compensationem. & de reg. iur. l. non solet. Item, quia ex noua causa læsionis superuenientis potest minor iterum restitui, vt s̃. si sæpius in integ. restit. l. 2. & 3. & hoc puto æquum. No. tamen ex gl. q̃ restitutione peti
2 ta, nec is contra quem, a nec is qui peti, debet aliquid innouare.

ADDITIONES.

2 † Nec is contra quem. Bald. hic infert, q̃ condemnatus donec petit restitutionẽ in integ. non potest poni in carcerem propter sententiam, vel instrumentum debiti, & simile no. ex hac l. Paul. de Cast. in l. 4. §. cindemnatum, ff. de re iud. dicens, q̃ exceptio nullitatis, seu petitio impedit capturam personæ, quę fieret pro executione sententiæ, quia per illam infertur quædã iniuria, quę aboleri non potest. & hoc dicit uerum, si incontinenti offertur probatio nullitatis, alleg. not per Bal. hic, de quo per Alex. post Imo. in d. l. 4.

De rest. militum, & eorum qui reip. causa absunt. Tit. LI.

LEX PRIMA.

1 *Restitutionis petendæ beneficium ad hæredem transmittitur.*
2 *Lęsio in restitutionis petitione super quo fundanda sit.*
3 *Tempora quæ currant absenti.*
4 *Procuratorem debere mitti, quomodo intelligatur.*
5 *Hæres minoris morientis non adita hęreditate, an possit ex persona defuncti restitutionem petere.*

Si Valerianus. Casus. Si miles absens causa reipub. nõ petijt bo. pos. j̃. tp̃s
1 legitimũ, & postea decessit, hæres eius ex pſona defuncti j̃. annũ utilẽ pōt petere se restitui. h. d. † No. q̃
a bñficiũ petēdæ restitutionis trãsmittit ad hæredẽ. a ꝓcor. j̃. de rẽ. restit. l. ex pſona. & ff. de in inte. rest. l. non solũ. Opp. q̃ non sit necessariũ, vt bon. pos. Sol. vt gl. q̃ illud de iure nouo. Opp. ii. q̃ hodie nõ habeat vtilẽ, sed quadrienniũ continuũ, vt j̃. tit. 2. l. fi. Sol. vt gl. q̃ hodie est hoc correctũ. Opp. q̃ tex. nos dimittat in incerto, non declarando tp̃s quod exigitur ad petendũ bon. pos. Sol. q̃ hic tp̃s supponit, q̃ aliàs declaratũ extitit, vt in prin. gl. super verbo, exactos. Opp. quartò, q̃ restitutio non sit necessaria hęredi, qa ipso iure pōt agnoscere bon. poss. vt j̃. de iu. delib. l. cũ antiquiorib us. Sol. vt sequitr̃ in gl. l. q̃ quidã dicebant, q̃ dictio, post. sol. ꝗ̃. vt dicamus hic decessit post tp̃s. ibi j̃. tp̃s. ideo residuũ tpis ibi ad hęredẽ transmittit. Et idẽ dicebant, q̃ hoc esset si intra tp̃s decessisset, sed malè dicebãt, quia bo. pos. nõ petita nõ transmittitũ, vt l. 3. §. acquirere, ff. de bo. pos. Sol. ergo, q̃ hic in bo. pos. q̃ de iure p̃torio nõ petita nullo modo transmittit, siue post, siue j̃. tp̃s moriat. ibi in tpe dato ad deliberandũ adire debēti de iure ciuili. Op. tũc quintò, si moriens j̃. tp̃s non trãsmittit, vt dixi. ergo hęres eius ita debet tunc posse restitui, sicut qñ morit post tp̃s; cũ vtroq; casu videatur eadẽ rõ, & de hoc est tex. in, l. Pantonius, ff. de acq. hęr. & p̃ñs hæc litera frustra dicit, post exactos cũ idem sit, si ante exactos, vt d. l. Pātonius. Sol. tribus modis, vt seq. in gl. Primo, q̃ hæc verba nõ fuerũt hic posita, vt denotarẽt ministeriũ iuris; sed quia sic in facto fuit, ideo subauditur hic maximè. sed hæc vr̃ aliqualis violatio. Secdo, q̃ in hoc est diuersitas; quia si moriat ante restitutionẽ, datur solũ de æquitate; sed postea de rigore, & de æquitate. hæc non placet; quia restitutiones non dantur, nisi de æquitate ꝗ̃ rigorem, vt patet in l. j. ff. eo. Tertio ſm Io. quia si moriẽ postea, hęres restituit j̃. tp̃s legitimũ totũ, & in inte. bon. pos. peti debet; q̃ illud totũ erat transactũ. si verò moriẽ ante tp̃s transactũ, tunc de æquitate dat restitutio hęredi j̃. tm̃ tp̃s, quantũ supererat de
2 functo, & nõ j̃. maius. & hæc sol. est multũ notãda. † Quero modo ad decisonem p̃dictorũ, sup quo fundabit lęsio, q̃ debet allegari in l. Pātonius. vt sic videamus, qua æquitate hęc restõ detur, & ex cuius pſona peti debeat. Et dixit, q̃ hęres ibi ex propria pſona petit, tanq̃ læsus ex eo, q̃ a defunctus ad eũ bon. pos. nõ trãsmittit,

& sic ex cla gñali, si quia mihi iusta cã, &c. & non ex pſona defuncti, qa lęsus nõ fuit, ex quo tp̃s ei superat. vñ ex casu tpis lęsus nõ fuit. Sed huic opp. repugnat tex. in l. Pātonius. vbi in themate dr̃, q̃ ex pſona defuncti petebat. & ita credendũ est, q̃ in rñsione intellexerit, vt rñsio queniat interrogato. Itẽ, q̃ hęres ex pſona sua petat, nulla æqtate fundat, cũ hæres maior esset, nec absens fuisset; ergo &c. vt ff. de mi. l. 3. §. sed vtrũ. Ideo Iac. Butr. dicebat, q̃ ex pſona defuncti petijt tanq̃ lęsi ex eo, qa moriẽdo bo. pos. nõ agnitã nõ trãsmittit. & sic, qa in momẽto mortis lędit, ideo ex æqtate restituit. Sed hęc nõ vr̃ mihi tuta; quia tunc videret petere ꝗ̃ mortẽ, seu lęsionẽ mortis vel legis, q̃ dicit, q̃ moriẽs non trãsmittit, Bar. dicit, q̃ ibi restõnẽ petit aduersus læsionẽ causãtã p absentiã iunctã cũ morte. sed alr̃ nõ declarat, in quo facta sit lęsio. vnde vr̃ sentire, q̃ mors iuncta hoc operet; quia nõ trãsmisit, & sic in idem recidit cũ Iaco. Butr. Ego puto, q̃ ibi petit ex pſona defuncti lęsi, nõ ex eo, qa nõ transmisit, sed ex eo, quia non petit vel agnouit, impeditus peteret, vel agnoscere rõne abũtiæ militaris, vel quasi quã iuris p̃sumptione p̃sumr̃ petiuisse, vel agnouisse, si pñs fuisset, vt hic no. in gl. nã illa rõ locũ habet, qñ pars tpis trãsiuit, sicut qñ totũ trãsiuit. vñ aduersus omissionẽ petitionis, vel agnitionis causãtã pp absentiã petit defuncti noie se restitui; vt sic de æquitate tm̃ operet mors secuta intra cursum tpis, quantũ lapsus totius tpis in vita, quasi tp̃s anni, vel centũ dierũ sit terminus p̃fixus moriẽti, & abbreuiatio termini ipsi viuenti ꝓcessi. Et faciũt hęc, vt hęres minoris defuncti, hęreditate nõ adita, possit ex defuncti
3 pſona ad adeundũ restitui, de quo j̃. dicã. † Opp. vj. q̃ hęc tpa nõ currũt absenti, vt Inst. de bo. pos. §. fi. Sol. ſm Pla. & reproba. vt in gl. 2. ſm Mar. & illã sir̃ reprobat secdo, vt in glo. sequit. Sed caue, quia sol. gl. in prima parte vr̃ sibi ꝗ̃ria. Nam cũ dicit, q̃ militia im peditus fuit dimittere procuratorẽ: sequitr̃, q̃ impeditus dimittere, nõ potuit. sed parũ ante dicit, q̃ potuit dimittere: ergo impeditus non fuit. hæc sunt ꝗ̃ria, ergo &c. Quare Pet. & Cy. defendantes gl. dñt, q̃ voluit Accur. facere tria membra, seu tres casus, primus, qñ nullo modo potuit procuratorẽ dimittere; & tunc tēpus nõ currit ipso iure, vt in ꝗ̃rio. Secũdus, qñ potuit, sed cũ difficultate. & tũc currit, sed restitutio dat, vt hic. Tertius, qñ potuit. & de facili, & sic negligẽs pōt dici, & tunc tp̃s currit, nec dat restitutio. facit in sit q̃ not. in l. senatus, ff. de off. p̃si. sed licèr gl. hoc voluerit: tñ ſm Iac. Butr. nõ bñ dixit: qa in absente ex probabili causa t. p̃. hēt locũ ista distinctio, an potuerit dimittere, procuratorẽ, vel nõ, vt ff. eo. l. nec nõ. j. rñ. q̃ equid ibi sentit gl. sed in absente ex probabili, & necessaria tm̃, vt est cã militię, vel legationis, tũc p̃dicta distinctio nõ est necessaria, vt hic, & j. fi. ff. de in integ. rest. & ff. ex q̃b. cau. ma. l. sed si p̃tor, §. itẽ inquit p̃tor. Dicendũ est igit pro
4 solone ꝗ̃rij, aut miles iste nullo modò potuit procuratorẽ dimittere; & tp̃s nullo modo currit, vt in ꝗ̃rio. aut potuit, sed nõ fecit: & tũc, siue cõmodè, siue incõmodè potuerit, currit tp̃s: sed dat restitutio, vt hic. aut, procuratorẽ dimisit: sed ille nõ petit, & tũc etiã tp̃s currit, sed restõ dat, vt l. fi. ff. de in inte. rest. ſm Iac. But. sed fortè hoc ultimũ est uerũ demũ in iubsidiũ, excusso procuratore. arg. ff. de min. l. cãm mãdato. & arg. eius qd̃ no. in l. fi. §. fi tu. vel cur. interu. vel dic, ut dixi in l. j. j. ex q̃b. cau. ma. † Latius tũ in mã gñali, qñ q̃ritur, an qs teneat mittere procuratorẽ, vide hic q̃ Cy. & Gul. de Cu. in l. ij. §. sed & si qs, ff. si quis cau. quorũ dicta sic p̃iunge: qa aut q̃ritur, an debeat mitti procurator ad p̃scriptionẽ interrumpẽdã, & mitti debet, vt l. fin. ff. de diuer. & tẽp. p̃scr. aut ad ꝓtumaciã excusandã. & hic distingue causas impedimẽtis; quia aut iste impedit rõne dignitatis seu priuilegij. & tunc si impedimentũ est ppe tuũ tenet mittere procuratorẽ, vt §. de procu. l. fi. Si verò est tpale, tũc non tenet, vt ff. de iud. l. pars literarũ. & de iniu. l. nec magistratibus. Aut impedit rõne absentiæ; & tunc aut impedimẽtum est voluntariũ licèt, pbabile, & tenet mittere, pcu. vt ff. eũ qui ap. in proui. defendere. l. j. & ff. eo. l. necnõ. in prin. Aut est necessariũ tm̃, & ēt tenet, vt l. Papi. ff. de min. & l. sed si per p̃torem, §. i. ff. eo. aut impedimentũ est necessariũ, & probabile; & tũc aut est parũ duraturũ, & non tenet. l. ij. §. sed & si quis, ff. si quis cau. & l. quæsitũ, ff. de re iud. aut est multũ duraturum. & tunc, aut impedimentum superuenit lit. contest. & tenetur mittere, aut ante lit. ꝓtest. & non tenetur, vt l. eundẽ. ff. de legat. Opp. modo septimo de l. ei qui reipu. ff. eo. Sol. vt sequitur in gl. vsque, ad fi. † Reuertor ad q̃stionem

ADDITIONES.

a ¶ Ad hæredem. Adde Bar. in l. fi. de fideiusſmi. & quod no. in l. Pantonius, vbi Imo. & Pau. de Cast. ff. de acq. her. & in l. minor aũt magistratus, §. fi. ff. de min. & hic Bal. in l. si intra. s̃. de rest. in inte. Pau. de Cas. tenet in l. fi infanti, j̃. de iu. delib. & ibi Bar. in pe. col. in uer. ulti. aduerte. & ibidẽ oino p D. Alex. Im. & alios Mod. in pe. col. in uer. extra. gl. tractat Bar. sed ibi Raph. ꝗ̃. & per Bal. in l. cũ antiquiorib us. in ult. col. uer. sed o autẽ casu. eo. tit. & si hęres est minor, nõ currit ei tp̃s. gl. mag. & Bar. in l. interdum, ad ff. de min. & dic transmittit, nisi hæres appro bauerit gesta minoris lęsi, gl. sing. in l. paterfa. ff. de prin. cre. in gl. mag. & Lud. Pon. in sing. uers. restitutio. in inte. item, nisi minor decedit in puncto, quo expectabat beneficiũ rest. in inte. quia tunc nõ restituitur hæres. gl. & Bar. in d. l. non solũ. & Pau. de Cast. cons. 339. quod incipit, primũ dubiũ. & D. Alex. cons. 20. incip. visò processu causę. in ult. col. itẽ adde D. Soc. cons. 207. inci. in causa Dñę Annę. uer. 5. & ult. loco cum uer. seq. usque ad uer. j. ex capite, in 2. parte.
b † Adde quod notauit in apost. ad Salic. in l. j. nu. j. uer. item quod ius petendi. in apost. in uer. transit ad hęredem, s̃. si aduer. dotem.

stionem quã ſ. tetigi. & quæro, an hrs minoris defuncti hrditate non adita, quæ fuerat ſibi delata, poſſit ex perſona defuncti, & ad adeundũ reſtõnem petere. & Iac. Bu. hic licet tranſitorie, ꝙ ſic. Idẽ tenuit, & Ia. de Are. quẽ Bar. ſequutus eſt. R ones motiuę ſunt iſtę: videlicet æquitas, q̃ mouit iuriſcõſultos in l. Pantonius. ff. de acq. hær. q̃ idẽ dẽt operari in iſto caſu, qd operat̃ in illo. Itẽ p l. q duos. in prin. ff. de re. du. & ibi plenius tractat Bar. & inducunt iſtũ tex. in ea parte, in qua dicit, ꝙ ſubſtitutus in hrditate vltimi inueniat hrditatem primi. qd inquiũt eſſe nõ poſſe niſi p bfficiũ reſtõnis, cũ ictus nõ adiuerit hrditatẽ primi, nec adire potuiſſet ſine tutore, ut l. potuit, ff. de iu. deli. Confirmo tali rõne, minor defunctus in eius uita non adeundo fuit læſus; ergo potuit reſtitui, & per ꝓns eius hrs dẽt poſſe, ut l. nõ ſolũ. ff. de l. inte. reſti. & de mi. l. ſi minor. §. fi. Cõtiummatio læſionis in eius uita apparet ex eo ultimo vitę ſpiritu, quo nõ vr̃ poſſe adire. vt ff. de le. j. l. ab oĩb. §. cũ quidã, & ff. qũ di. le. ce. l. fi. Cõtrariũ vr̃ gl. tenuiſſe in l. non ſolũ. in j. gl. ff. de in inte. reſti. dũ Io. dixit op. de puncto, &c. in l. cum qdã. in prin. ff. de acqui. hære. & Iac. de Bel. idẽ tenuit in q. diſputata, quã poſuit in
6 Auth. de trĩẽ. & 1 emi. §. j. † Sed, ut ueritas elucescat, examinemus iſtã q. Primo in infante. ſecundo in pupillo. tertio in adulto. & p in fante vr̃ caſus in iſtã parte in l. ſi in infanti. j. de iu. deli. ĩ prin. & in uer. ſi uero non ſit tutor. in prin. vr̃ caſus, ſic deducendo. Nã in-
a fante [a] mortuo hæreditate ſibi delata nõ adita, parer capit illam iure paterno, & ſic ex pr̃no priuilegio, ex quo ſequit̃, q̃ aliud remedium pater non habebat, & per ꝓns reſtõnem implorate non poterat, itẽ ſi pr̃ ibi priuilegiatur, ſequit̃ q̃ alius hrs infantis oĩ remedio eſt deſtitutus. ſiḡr in uerſi. ſi uero. vr̃ caſus, vbi lra dicit, ꝙ
b infante [b] mortuo hereditas illa per tutorem non adita puenit ad eas ꝑonas, q̃ uocabantur, ſi minime hrditas fuiſſet infanti de ata. vbi põdero primo illud uerbũ, pueniat, qd demõſtrat pfectã, & effectualẽ uendõnẽ, ita q̃ aduocariab eis non poſſit, vt patet ff. de uer. ſig. l. nomen filiarũ. §. fi. facit j. e. ti. l. ædificia. §. pceſiſſe. & l. urbana. §. pnoctare. Sed to põdero illa uerba, ſi minime infanti fuiſſet delata, p q̃ dat intelligi ꝙ reſtõ nõ pr̃ peti, ſicut nec indubitanter poſſet, ſi ei hrditas delata non eſſet, & p hunc modũ inducit alius tex. ff. ad Ter. l. ij. §. ſi quis a liberis. & §. ſed ſi infanti. in lra ac ſi ei
7 delata nõ eſſet. † Hoc pfirmo rõne tali: infans nõ potuit adire nã repugnãte, cũ nec ſciam dilationis habuit, nec animũ, nec uoluntatẽ additionis, iõ ſolus tutor adijt, ut d. l. ſi infanti. verſ. parente ue rõ: & ſi ſic, ieḡ̃ neceſſario, ꝙ hrs infantis nõ potuit reſtitui, ut ãdeat. ꝙ infans adire nõ potuit, patet, ꝙ aut dices, ꝙ reſtituat̃, ut tutorio noĩe adeat, & hæc truſſa, quia tutorẽ mortuus non hẽt, aut adeat infantis noĩe, & hoc obſtare nõ pt, cũ infans per ſe non pomerjt, nec alius eius noĩe, niſi tutor, vel pr̃ eius. aut ut adeat ꝓprio noĩe, & non pt, q̃ a ſibi ung̃ delata nõ fuit. & ꝙ hac rõne facit j. de cur. fur. l. fi. §. tunãtur ĩ fauore. ubi idẽ ĩ furioſo pp carẽtiã ſenſus, & diũ retionis, ꝙ nec eius hrdi dat reſtõ, ſed pinde eſt, ac ſi furioſus in medio nõ fuiſſet. & hęc eſt pacificatio bonorũ furioſi, & infantis, qũ infantis noĩe nõ fuit hrditas adita, vel bon. poſſ. agnita, vt patet ĩ d. §. ſi qs a liberis. j. & ij. rũ. Hãc ptẽ puto verã. Ad ll. in ꝑiũ alleg. rũ. & primo ad l. Pãtoni. ꝙ ibi in ꝑona, ĩ qua cadebat agnitio, & petitio bo. poſ. & eius ratiha bitio. licet pp factũ extrinſecũ. ſ. abſtię reip. eã nõ agnouerit nec petijt. p̃ dicta uero in infanti ſic & ĩ ꝑona, in qua ſubſtãtia, ſiue eſsẽtia, ſeu ſubiectũ aditiõis cadere nõ poterat, qa ſenſus, animus, & uoluntas deficiebãt. Itẽ læſio ꝓſummata fuit ĩ uita abſtis a ſ articulũ mortis, nõ aũt ĩuita ĩfantis, q̃ a q̃ diu uixit, tutor eĩ adire ñ potuit. Itẽ abſtia reipu. cã pl'opat, & pt ĩ reſtõne pcedẽda, q̃ minor ætas. vt ff. ex q. ca. ma. l. ſi qua. pũ cta l. auxiliũ. ff. de mino. & ĩ qualibet earũ no. & p gl. & doc. & rõ pt̃ eſſe, qa abſtia reip. cã eſt munꝰ neceſſariũ p l. inductã, iõ l. facilius ſubuenit ei, cui hoc munꝰ iniũxit, ꝙ poſtea cã læſionis fuit. ĩ minor ętas al. nõ inducit, nec carẽtia ſẽius, & intellectus, ſed a nã & ſic l. nõ eſt cã huꝰ læſionis, p tãto, nõ ſic faciſ ætati ſubuenit, ut facit abſtię. Et ex his patet ꝙ l. Pãronius, nõ hẽt extendi ad caſũ, ĩ quo nõ ſit oĩmoda rõ. ar. ff. de le. l. ꝙ vero ꝗ. & ff. de reg. iur. l. q̃ pp neceſſitatẽ. Et ex his infero, ꝙ ſiue tutor infantis non fuerit in cũlpa, & nõ ſit ſoluẽdo, ꝙ hrdi infantis nõ ppea dabit ĩ ſubſidiũ, reſtõ ad adeũdũ, qa hrditas eſt alij delata, a quo lex non vult auferri, qa perinde eſt ſi infanti nõ fuiſſet delata, vt ſ. dixi. R eſtat rũderi ad l. q duos, & illa l. ñ hẽt obſtare. iõ põdera, ꝙ lra ibi dicit, ꝙ ſubſtitutus in hrditate ſcdẽ inueniet in hrditate primi, & ſic quodãmõ inuenire vr̃, ꝙ hrditates ſint vnitæ, & ei licet vnũ acerũ face re. aĩs in ſcda nõ inuenit primã, ſed eius petendi reſtõnẽ, ut adeat primã, ſm intellm Iac. de Are. & Bar. & iõ deferũtẽ do lræ, oportet nos dre, ꝙ ibi vltimo moriens adiuerat hrditatẽ primi, & ſolenni ter; qa cũ autho. tu. q̃ ſecũ habebat in naui. & p hoc accedat qdã gl. ibi poſita, q̃ dicit, ꝙ hoc iõ, qa hrs hrdis reſtõris ẽ hrs, vl ibi nõ, qa portio primi morientis nõ adita accreuit portioni ſcdo moriẽtis, iõ ſubſtitutus vltimo moriẽti hẽbit ẽt hrditatẽ. i. portionẽ primi. & ibi ẽt exiſtẽtia ſui hrdis ꝓfirmat tabulas pupillares, vt l. ſi filius. §. q patri. ff. de vul. & pupil. vel ẽt dici põt, ꝙ ſubſtitutionẽ, q̃ facit defunctus vltimo moriẽti, vr̃ velle fratrẽ ſuccedere in portione primi, vt, pbat̃ in l. pe. j. de impu. & aliis ſubſtit. ꝙ p ꝓns vr̃ velle, ſubſtitutũ vltimo morienti debere hre ẽt hrditatem primi, mediante morte ſecundi. & per viam reſtitutionis in inte. qa illud eſt

8 diuinare, & ꝗ ſignificatũ lrę, & hoc de ĩfante. † Nũc videamus, qd
c in pupillo. [c] & ꝙ eius hrs poſſit petere reſtõnẽ alle. l. Pãtoni. & l. q duos. ſed facilis eſt rũſio, vt uidiſti ſ. & iõ ſolũ recurrẽdũ eſt ad principia nra. Eſt. n. unum de principijs nrĩs, ꝙ qui ius nõ hẽt, ad eius hrdem non tranſmittit. vt ff. de of. procon. & leg. l. obſeruare. in fi. & de reg. iur. l. nemo. & pro tanto eſt uidendũ, an pupillo cõpetierit in eius uita hoc ius petendi reſtõnem, & vr̃, ꝙ ſic, quia in ultimo uitæ ſpũ potuit adire. ff. de leg. j. l. ab oĩbus. §. cũ qdã. & qñ di. leg. ce. l. fi. & ſic fuit læſus in uita, & p p imbecillitatẽ ætatis, qa
d tutore autore potuit adire. [d] vt j. de acq. hæ. l. potuit. & inuẽtariũ ſolenniter facere, & ſic præiudiciũ creditorũ non timere. nec aliã deliberationem expectare, vt l. j. §. j. cũ l. ſeq. & ſe. j. de in. deli. ut lę ſus põtigitur reſtitui. ergo & eius hrs. ut l. non ſolũ. ff. de in inte.
9 reſt. † Contrariũ puto uerius. & quia dubium eſt, an vltimo ſpiritu poſſit adiri hæreditas. Arguo ſic a diuiſione, an pupillus iſte potuit hæreditatem adire vltimo uitę ſpiritu, quod vr̃ poſſe p no. per gl. in l. miles. §. pro parte, ff. de le. ij. & pro hoc facit tex. ff. de cõdi. inſt. l. fi. & tunc læſus non poteſt dici. ergo, &c. Aut dices, ꝙ nõ potui, ꝙ ſaltẽ in pupillo puto uerius, qa tunc tutor autorizari nõ põt pp ignorantiã voluntatis ipſius pupilli, & adhuc dico, ꝙ non põt reſtitui, qa læſio, ſi qua eſt, nõ eſt cauſata ex curſu tpis, qa tps ſupereat ad adeundũ, cũ ſit perpetuum, vel ſaltẽ. 30. an. ut l. licet. & l. cũ antiquioribus. j. de iu. deli. nec fragilitate ętatis, qa ſi uixiſſet adire poterat. ſed cãt ex morte, q̃ eſt cõis, & dñat oĩb. igitẽ ex tali læſione nõ reſtituendus. vt l. non vr̃. ſ. de in int. reſt. & quia caſus fortuitus mortalitatis non eſt cauſa iuſta concedendæ reſtõnis. vt ff. de mino. l. verum. §. ſciendũ. & §. ſi locupleti. & probat̃ hoc clare in l. j. ſ. de reſt. mi. Nec obſtat æquitas l. Pantonius. qa rñ. ut in p̃
10 ced. dixi. † Confirmo, qa prohibita directo, non dñt concedi p obliquum, ſed pſtat, qꝰ hrditas ẽt parentũ non adita non transmittitur ad extraneos, j. de his, qui aĩ ap. tab. l. j. & hr perinde ac ſi non eſſet delata, ut j. de cadu. tol. l. j. §. cũ aũt in ſuperiore pte. l. & hoc operatur edictum ſucceſſorijs, qd tã in minoribus q̃ in maioribus locum hẽt. vt per to. ti. de ſuccel. edic. patet. & ſi hr perinde, ac ſi non fuiſſet delata, ſequit̃, ꝙ reſtõ peti nõ põt, ut in infante dixi. Itẽ probat̃ alia rõne, quia ſi aĩr dicat, ſequit, ꝙ lex fruſtratorie pui derit, quia ſubſtõ pupillaris ꝓtineat vulgarẽ, cũ hrs ex pupillari ſp poſſit hrc pñam mediante reſtitu. in integ. Itẽ pbat̃, qa aditio hrditatis cõſiſtit in animo. l. auia. j. de iure delib. licet ex geſtis exterius, uel expreſſis uerbo, dẽat̃ pbari, ut ff. de aqr. hær. l. gerit. ſed hrs defuncti non põt declarare animũ, & uoluntatẽ illius, ut l. centeſimus. §. fi. ff. de uer. ob. & j. cõia de le. l. fi. §. ſed, & ſi qs. ergo nec ex ꝑona illi' adire, & p ꝓns nec ex illi' ꝑona ĩ interest. petere, ut ex ꝑona illius adire poſſit. Præterea ſi põderemus ſubtilr minor non læditur, quia non adiuerit, ſed quia læſio põt dici illa, quæ cõſiſtit in hoc, quia ius adeundi non transmiſit. ſed iſtud euenit ex legis diſpoſitione, quæ non vult hrdem in hoc beneficiare, & per ꝓns non vult reſtõnem petere, qa tunc potius ſubuenireẽ hrdi, & maiori, q̃ defuncto minori ſ l. iij. §. ſed utrũ. ff. de mi. & ẽt beneficium ſuitatis, quo ad tranſmiſſionem modicũ operareẽ in pupillis. & ſi æquitas operatur in quibuſdã perſonis, vt hrditatẽ nõ adita tranſmittant, ut j. de his q aĩa p. tab. l. j. & j. de cad. tol. §. in nouiſſimo, ſequit̃ ꝙ in alijs perſonis æqtas deeſt. & ſi ſic, ſequit̃, ꝙ reſtõ, q̃ concedit ex ægrate, dẽt eis denegari æquitate deficienre, & potius ꝗrium ſuadente, ne multoties ad extraneos ſucceſſores trãſirent hrditates agnatis defuncti excluſis ꝗ l. j. §. fi. ff. de uen. inſpi. ex his igit̃ pcludo, hrdẽ pupilli non poſſe, nec debere reſtitui. ut d. l. Pãtonius. Et ad l. qui duos. R ñ. ut in infante dixi, nec curo habuerit tutorem, uel non, & an fuerit ſoluendo, uel non q̃ cquid dixerit Bar. in d. l. q duos. & eſt rõ, quia ſi ius petendi reſtõnem ætatis nõ ꝓpetita prin. nec ex poſtfacto. nec minus competit, licet tutor idoneus, & ſoluendo ſit. ut l. fi. §. ſi tu. uel cu. inter. & hoc in pupillo. In adulto uero idẽ fortius dico, niſi curatorẽ gñalem haberet, quia tunc æquiparat̃ pupillo, ut ſ. de in integ. reſt. l. ſi curatorẽ.

ADDITIONES.

a Nam infante. Adde Soc. conſ. 116. inci. non poteſt negari. uer. ſi ad tertium dicendum in prima parte. ubi hoc idem allegat, & declarat.

b Quod infante. Adde Soc. conſi. 153. inci. pulchra, & ſubtilis. uer. præterea tex. in 2. parte. ubi dicit quod contraria opi. eſt magis communis.

c Quid in pupillo. Adde Ia. de Are. in d. l. qui duos. & ibi Bar. in 2. col. in uer. opp. extra gl. ff. de re. du. & Bar. in conſi. Peruſinus quidam. &c. in fi. & Bar. in l. non ſolum. ubi omnino uide ff. de reſt. in inte. Io. An. in c. in præſentia. de prob. dicit ꝙ datur hęredi pupilli, licet non pupillo, quia adhuc uiuens adire poterat, unde quia in puncto mortis probatur læſio, datur reſtitutio hæredi aduerſus nõ aditam, & tenet Bar. in d. l. qui duos. ſupra alleg. & uide Bal. in l. ſi infanti. 2. j. de in re deliberan.

d Tutore autore potuit adire. Vide de hoc Bar. in l. pupillus. la j. in pe. q. ff. de acq. hær. Bal. in l. potuit. in 3. q. C. de iure delib. & quid ſi non habebat tutorem. uide eũdem Bal. in l. bonorũ. la 2. C. qui admit. ad bo. poſ. po. Pa. de Ca. in l. mutũ. §. j. ff. de acq. her. & Ale. & doc. in alle. l. bonorum. ubi plene per Bar.

LEX II.

1 *Præſcriptio actionem elidit.*

Si quid. Caſus. Ad actionem præſcriptam reſtituiẽ abſens rei publi. cã. h. d. † No. ꝙ ſpiſcriptio tollit actionẽ: qd an nat ipſo iure, vel ope exceptionis, dicã in l. ſicut de præſcri, 30. ann. Oppo. ꝙ iuriſdictio prætoris non fit perpetua. ut inſti. de ppe. & temp. ac. l. j. in prin. Sol. ut gl. exponẽdo hic ꝑpetua. i. gñali.

Abſens

LEX III.

1 *Abſens reuerſus, quando reſtituatur.*

2 *Annus utilis ad reſtitutionem petendam, quando cœpere incipiat.*

3 *Reſtitutio, an dari debeat, quando tempus præſentiæ tantum eſt, quãtum tẽpus abſentiæ.*

4 *Negligentia, quando obſit reſtitutionem petere negligenti.*

5 *Reſtitui ad rem quis, & ad actionem quis dicatur.*

6 *Tempus abſentię ſubmoueri & ſe dominum declarari, an quis ſimul petere poſſit.*

7 *Actor, an debeat plenè de dominio ſuo phare, ſup iudicio reſtitutionis petitę.*

8 *Actio reſtituta an ſit utilis, vel directa.*

9 *Reſtitutio vltra annum, quando peti poſſit.*

Quod tempore. Hæc lex habet duas lect. Vna eſt cum ſeq. & hoc intẽdit in ſum. † Abſens reuertus pt reſtitui j. annũ vtilẽ, computandum a die reuerſionis, aduerſus vſucapionem tempore abſentię, vel parum poſtea perfectam, licet in p̃ſentia inchoatam: vt tempus abſentiæ ſubducatur, & res reſtituat & vltra annum non adit. h. d. Alia eſt lec. Bu. ſm quã dico, ꝙ (poſt quam) cõſtruitur cũ pcedentibus vſq; ad dictionẽ, infra, & ſm eũ hoc intẽdit in ſum. Aduerſus pſcriptionem madatã in abſentia, ſed principiatã & finitã in præſentia, poteſt reuertus reſtitui: vt tẽpus medium abſentię ſubducatur. quo ſubducto, rem vendicare poſſit, & debet peti reſtitutio infra annum vtilem a tempore vſucapionis completę inchoandum. h. d. Sed ſm quamlibet lect. ſup plẽ literam. Ibi (poſſeſſum) ſubaudi & vſucapũ. ibi (poſtquam) ſecundum lec. Mar. conſtruitur cum illis verbis (annum vtilem) infra poſitis ſm lec. Bul. conſtruitur cum verbo (poſſeſſum) & cum ſub audito vſucaptũ. ibi (annũ vtilem) hodie quadriennũ continuum. vt j. ti. 2. l. fi. ibi (vltra autem) intelligi poteſt. ſ. annum vtilem. Item intelligi poteſt vltra tantum tempus, quantum eſt illud medium tempus, quod admoueri poteſt &c. & quod ſit veritas. j. patebit. Item poteſt intelligi vltra. ſ. illud modicum tempus, vt ſit ſenſus, ꝙ ſi vltra modicum tempus in præſentia, ſit vſucapio completa, non detur reſtitutio. & ita videtur intellexiſſe Mar. ſed Bul. contra. Examinemus modo, quis iſtorum melius dixerit, & pro euidentia dicendorum, præmitto ꝙ illa verba, quę dicunt, (ſi vſucapio ſit finita modico tempore poſt reuerſionem) intelli
a guntur q̃tum ad modicum tempus reſidere in iudicis arbitrio. [a] vt ff. eod. l. non enim. vt ſit modicum tempus, in fra quod tarcinulas componit, aduocatum quærit̃, & ſup iure ſuo conſilium ab eo q̃rit. & quia hoc non poteſt determinari, iõ relictũ eſt in iudicis arbitrio. vt d. l. nõ enim, ſicut alia incerta. vt l. j. j. de iur. delib. Et iſtud modicũ tps, p quaſi abſtia computat̃. vt ff. eo. l. ab hoſtibus. §. fin.
2 & in hoc nulla diſcordia inter gl. nec Moder. † Sed diſcordia inter Bul. & Mar. fuit in tribus. primo in mero caſu huius l. an in litera iſta fuerit vſucapio completa in p̃ſentia, an l. abſtia. & Mar. dixit ꝙ in abſtia, vel parum poſtea. j. modicũ tps, ꝙ habẽt pro abſtia. Bul. vero dicit, ꝙ fuit completa ẽt poſt modicũ tps. & in h. d. Cyn. ꝙ Mar. melius dixit, qa lec. Bul. non põt literę adaptari, qa cum annꝰ vtilis ſcipiat currere ad reſtitutionẽ petẽdã demũ a die vſucapionis completę, & ſic læſionis cõſummatæ; ſequet̃ ſm lec. Bul. ꝙ iſte annus non incipiet computari a tpe, quo deſijt abeſſe, vt regit iſta litera, ſed demũ poſtea. Sed certe lec. Bul. valde bñ gruit huic literę ſi illa verba (poſtea q̃, &c.) conſtruat̃ cum pcedentibus vſq; ad illa verba (intra annũ, &c.) & pro Bul. ꝗ Mar. facit litera ibi medii tps, &c. p q̃ dat̃ intelligi p reſtõnẽ remanẽte alio tã in prin. q̃ in fi. ꝙ non admouet̃. ſed ſm lec. Mart. nõ eſſet date reſpectu finis tps aliquod remanẽs, cũ illud modicũ tps p̃ſentiæ. j. ꝙ cõpleta ẽ vſucapio, p abſtia habeat̃. & ita ſubdueat̃, ſicut tps veræ abſentiæ; ff. eo. l. ab hoſtibus. §. ſed ꝙ ſimlr. Igit̃ lec. Bul. magis literę vr̃ ꝑuenire, qe qd dicat Cy. & ſequaces. Sed cõ fuerũt diſcordes in alio videlicet, qa Mar. denegat reſtõnẽ, ſi vltra illud modicum tps p̃ti æ læſio fuit cõſummata. Bul. vero pcedebat, licet ante minus de tpe abſtiæ dixerit ſubduci, q̃tũ fuit illud qd exceſſit illũ modicum tps. & in hoc Bul. melius dixit, & pro eo facit hic l. ſi leganẽ illa verba, poſteaq̃, &c. cũ pcedẽtibus. Itẽ l. fin. in fi. j. de temp. re. in inte. vbi reſtitutio dat̃ ad ſubducẽdũ omne tps abſtię, ſicut minoris ætatis. nec diſtinguit an fuerit completa læſio in abſtia, vel p̃ſtia poſt modicũ tps, vel j. Et ita dixit Cy. & idẽ Guili. de Cu. induxit auth. qd ſi q buſdã. j. de præſcrip. lõ. temp. vbi dr, ꝙ tps abſtiæ duplicat̃, & intelligit de tpe medio, ꝙ fuit tps abſtiæ. Itẽ induxit p caſu. ff. eo. l. nec. §. ſi qs ſepius. vbi tpa abſtiarũ cõiũgunt̃, & ſic aliqua tẽpora cucurrerũt in p̃ſtia; & tñ primũ tps abſtiæ, attẽta opi. Mar. nõ deberet p̃ſiderari ꝙ eſt ꝗ illũ tex. & ſic opi. Bul. vera,
3 q̃ tenent doct. † Sed iuxta hæc q̃ro, ſi tps p̃ſtiæ. j. ꝙ læſio eſt conſummata, ẽ tñ q̃tũ tps quod fluxit in abſtia an reſtitutio debeat tunc dari, vel denegari. Dicũt qdã ꝙ dẽt denegari, & ꝙ Mar. hoc voluit, & hoc i odiũ negligẽtis ſuã rẽ vẽdicari. arg. j. de inoffi. teſta. l. ꝗ. & pro hoc facit, quia ex quo tacet tanto tpe, non vr̃ abſtia media eũ læſiſſe, quaſi retro non habuit animũ petẽdi, ſed continuo negligẽdi, arg. l. ſi filius. j. de pe. hr̃. & ff. de acqr. hr̃d. l. qui in aliena. ſed tene ꝗrium, q̃ cum ius petendi reſtitutionẽ incipiat ſibi demum competere a die pfectę vſucapionis, nil eſt ſibi inputãdum circa ipſum ius reſtitutionis, eſt tñ p ſummatio læſionis ini-

tium producẽdæ reſtõnis. & ſic illa non debet excludere, quã habet in eſſe producere, nec obſtat negligentia anterior habita ſup re petẽda, quia illa non corrodit tempus abſentiæ, cum illud nondum ſit in cauſa reſtitutionis petendæ, nec retro negligẽtia preſumitur. imo ſi fuit: ab abſentia cauſata præſumit̃, & ideo reſtitutio a. l. conceditur. Nec obſt. d. l. ſi filius. & l. quis in aliena. quia in diuerſo caſu loquuuntur. præterea ibi de fauore tractatur. † Sed tunc q-
4 ro, quid ſi poſt lęſionem conſummatã negligat tanto tempore reſtitutionem petere quantum fuit tps abſentiæ, vel quaſi quod poterat petere ſubmoueri. dic, ꝙ tunc hoc tps negligentiæ corrodit illud tps abſtiæ. ideo reſtitutio tunc eſt denegãda, & hoc vult gl. pe. hic poſita in l. ab hoſtibus. §. ſed, ꝙ ſimpliciter. ff. eo. & eſt rõ, qa hoc tps p̃ſtiæ compenſatur cum tẽpore abſtię, & in eius locũ ponit̃, vel ſubrogat̃. & ſic oĩa tempora vſucapionis nũc reperiũt fluxiſſe in p̃ſtia. & circa hoc vide q̃ dicã. j. ti. 2. l. ſuperuacuam. in glo.
5 ſup. verbo continuatio. † Tertio fuerunt diſcordes. qa Mar. dicebat eum reſtitui ad rem. Bul. vero ad actionem, ſed in caſu noſtro opi. Bul. verior eſt. R ñ eſt, qa, vt Mar. ponit in lect. ſua aduerſarius abſtis rem iæpit poſſidere in p̃ſtia; & ſic abſens tpe abſentię rẽ illã nunq̃ poſſedit, at reſtitutio dẽt fieri ad id, quod abſtulit læſio, propter abſtiam, & non plus. vt ſ. de repu. q̃ fit in in. l. j. & j. de ſen. pat. l. fi. & ff. e. l. quod ſi minor. §. reſtõ. & ff. ex q. cau. ma. l. pe. ergo. &c. Et quod hoc ſit verum, probat in litera iſta dum dicit, amota præſcriptione, &c. Nam hæc verba, ſunt principalia præteriti temporis, & rem perfectam notant. vnde vult litera, ꝙ p̃ſcriptio prius amoueatur, & ea amota agat: quia iſti ablatiui abſoluti reſolũ-
b tur in vim conditionis [b]. vt l. etiũ. ff. de vſu. quæ prius ante permiſſionem debet impleri. vt ff. de condi. inſti. l. j. l. Titię. ff. de condi. & demõ. & hoc verum in caſu huius. l. ſed extra caſum huius. l. vbi non in preſentia, ſed in abſentia alicuius rem eius, & ab eo poſſeſſam quis incapit poſſidere, & poſtea vſucapere. Tunc opinꝰ Mar. poſſet procedere, quia tunc in poſſeſſione, & ſucceſſiue in proprietate fuiſſet Iheſus. nec ante abſentiam actualiter ſibi competit, & hæc probant ur. j. ti. j. l. 2. & ff. de procu. l. q proprio. §. itẽ q̃ritur. ſm vnã lec. & vr̃ ex. ff. eo. l. ait ꝓtor. §. itẽ ei. & pro hoc, qa ſi eſt in minore. vt ff. eo. l. q ſi minor. §. reſtitutio. ꝙ no. Et ſm prædicta patet, ꝙ in l. noſtra ſuo erãt iudicia, primũ re. in integ. ſm ſuper vendica
6 tione rei. † Sed tunc q̃ro in caſu noſtro, an poſſet vtrunque peti
c in eodem libello [c] conditionaliter, & ſucceſſiue, puta pero me reſtitui, vt tps abſentię ſubducat̃. & ſi reſtitutus fuero, ex nunc prout ex tunc peto me dominum declarari, & rem mihi reſtitui. & vr̃, ꝙ ſic, quia quotiẽs duo iudicia ſic ſe habent: ꝙ unum ex altero q̃rit̃, ibi procedit ſi bellus purus in primo & ꝗditionalis in ſecdo, ut no. in l. conducto res. j. locati. & ẽt l. non ab re. j. unde ui. & in l. 2. §. itẽ ſi in facto. ff. de uer. obli. & in l. qui de inoffic. in fi. gl. mag. næ. ff. de inof. teſta. nec habent obſtare no. in l. ęd. §. de edẽ. quia tunc non eſt cumulatio: ſed plurium petitiõnẽ ſubordinat̃ propoſitio. In contrarium a facit, qa eum reſciſſoria nondũ ſit nata, ſequitur ꝙ nõ poteſt in iudiciũ deduci. ut l. quẽadmodũ. ff. de iu. & ſic nec petitio hrditatis cũ querela inoffi. teſt. ut ff. de inoffi. teſta. l. qui de inofficioſo. Item qa ſimul, & ſemel non poſſet ſub utroq; lis conteſtari. ut cum reſciſſoria non ſit in rerum natura, & p ꝓns nec ſup ea procedit. ut. l. fi. §. illud. j. de tempo. app. & hæc pars uera, q̃tũ ad
7 proceſſum ſe ndũ ſuper utraq;, ſi tñ libellus reperiret̃ ſic propoſitus, non reijcerẽt ex toto, ſed procederet ſuper primo capitulo reſtõnis in integ. q̃. nõ ſuper alio in ualido. arg. l. etiam. §. 1. ff. de mi. & l. quædã mulier. ff. fa. her. & ita no. Cyn. in fi. in l. ordinarii. in 2. q. j. de rei uen. & ita intelligo gl. d. l. qui de inofficioſo. & hæc uera, quando dñus mortuale, & ſic directum eſſet p̃ſcriptum Sed ubi vtile tñ, directe remanente penes dñm, quod q̃tũ ſit habes in auth. niſi. j. de bo. ma. & dixi ĩ l. traditionibus. §. de pactis, tunc amplius deberet peti reſtitutio, q̃ opponeret̃ præſcriptionis exceptio. Sed an libellus procederet in hac forma peto me dñm declarari, & illũ ad p̃diũ reſtituendũ pdẽnari, & compelli, & aduerſus p̃ſcriptionẽ, ſi qua concurriſſe dicat̃, & appareat peto me reſtitui, ut ſic, me reſtituto nõ obſter p̃ſcriptionis excep. o. & vr̃, ꝙ ſic: qa tunc ceſſant rõnes. ſ. factæ, & pro hoc j. eo. l. fi. & j. qui. nõ ob. lon. tempo. p̃ſcrip. l. ab hoſtibus. & l. fi. ſed aliqualiter vr̃ dicerẽ gl. ĩ l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimplicter. ff. e. quę vult, quod rei uen. non poſſit intentari niſi reſtitutione prius conceſſa aduerſus vſucap. vel præſcrip. ſed poteſt dici, ꝙ ingꝗtum de præſcriptione rei immobilis ſo-
7 quit̃ illa glo. dẽt intelligi in effectu, ſi exceptio opponat̃. † Quæro in caſu

ADDITIONES.

a In iudicis arbitrio. Facit ad hoc quod no. Bar. & doc. in fi. in l. ab hoſtibus. §. fi. ff. ex qui. cau. maior. & Bal. in c. firmiter. in j. no. in ti. de prohi. feu. alienę per Fed. & Ale. conſi. 17. in prin. vol. 4.

b Reſoluuntur in uim conditionis. Ita no. Bar. in l. j. nu. 1. & ibi in apo. in uer. ablatiui abſoluti. C. quando non pe. par. & in l. fi. in conceſſum §. cum eſſet. ubi etiã in apo. in eo uer. ff. de leg. 3. Bar. in l. ab emptione. in 2. no. per tex. in uer. inſtitutis hic ff. de pac. & Bal. in l. 1. col. 2. uer. quæro nunquid in contractibus, C. quando liceat ab empt. diſcedere.

c In eodem libello. Adde ultra hic notata per Bal. nu. 6. uer. ſi. nam quoties in iudicio. q̃ no. idem Bal. in l. ſi quis homicidiũ. j. de accu. & tex & Ant. de But. in c. ad diſſoluendum. extra de deſpon. impu.

in ea ſu nſre.l. vbi duo debēt eſſe iudicia. nūqd ſup primo reſtōnis petitæ dēt actor plene ꝓbare de dñio ſuo.& dicit Pe.qđ non, ſed ſufficit cū ꝓbare ſummariè,& ꝓſumptiue, cum poſtea in iudicio reſciſſorio plene ſit ꝓbandū de dñio, & eſt rō, quia primū vr̄ ꝓparatorium, ad ſm.ergo,&c. vt ff.ad exhib.l.thetaurus,& ff. de le. p ſtā.l.filiū.§.ſi qs,& §.pe.In oppoſitū facit : quia primū iudiciū hic nō eſt tā præparatorium ſecūdi,q̄ cauſatiuum, & inductiuū illius. Igitur in primo plenę debēt ꝓbationes fieri,quæ poſtea valebūt in ſcdo, quaſi quodāmodo primi executiuo, vt no. circa mediū. gl.in l.qd,de inoff.teſt.ff.de innof.teſt.& in l.ſi cū extra. §. cū aūt hęc actio.ff.qđ me.ca. Primā partē ſequit Cyn. nedū in caſu pdicto,ſed ī fortiori.ſ.qñ vnico iudicio p̄teti tps vſucapionis amoueri,& rem ſibi reſtitui , qđ qñ fit.§.dixi,& ſi hoc, qđ in illo caſu ſufficiat præſumptiua probatio,fortius in caſu,qñ ſunt duo iudicia,cū in primo non petatur rei reſtitutio,& pro hoc dicit eſſe caſum.ff.eo.l.ait prętor.§.item ei.Nā ibi ad probationē dñij ſufficit ꝓbare ſe poſſediſſe tpe abſentiæ , & ſic ꝓſumptiue ſe dñm fuiſſe, ſed caue,q̄a gl.ibi vult,q̄ poſſeſſionē petebat ſibi reſtitui , quia p abſentiā fuerat illa priuatus:vñ hoc ſolum ꝓbare ſufficit,ſed nihi lominus in primo caſu puto ſufficere ſemiplenā ꝓbationē , quia dñium vel quaſi nō ducit principaſt in iudicio , ſed ꝓſecutiue ad effectū vſucapionis rūpendæ,& poſtea dñium principſt deducit
8 in iudicio,& ita ſe hēt cōis opi.† Quæro modo cū gl.an hæc actio reſtituta erit vtilis,vel directa, dicit gl,i. in ſi. qđ eſt vtilis, vt patet in l.ſi.j.ex quib.cau.ma.q̄ fatcor verū in caſu huius l. q̄a directū dñium erat vſucaptū , ſed vbi p ꝓſcriptionē vtile fuiſſet q̄ſitū remanente directo,tunc actio q̄ intentareť eſſet directa,q̄a ſup illo directo dñio fundat̄, & vbi prius erat inefficax,& ſic inutilis,nūc reſtitutione aduerſus ꝓſcriptionē ꝓceſſa facta ē efficax , & vtilis.i. vtilitatē afferet,& ita hoc verbū(vtilis) variatur ſm varietatē pręſcriptionis.Et idē dico in actionibus ꝑſonalibus.Rō vero ꝑdicto rum eſt:quia vno caſu actio eſt penitus extincta, iō perpetuo nō reſuſcitatur eadē in ſubſtantia, vt ff.de uerb.o.bli.l.inter ſtipulantē.§.ſacrā,& de ſol.l.qui res.§.areā.alio vero caſu nō eſt extincta, ſed eliſa.ideo illa reſurgit eliſione ſublata, vt ff.de pac.l.ſi vnus.§.
9 pactus ne peteret,& §. de pac.l.pacta nouiſſima,cū ibi no.† Quæro de intellectu huius l.in ſi.ibi (vltra aūt, &c.) ad quid referat illud vltra,& dñt quidā , q̄ ad annum vtilem, quaſi dicant,q̄ vltra annū vtilē non pōt reſtōnē petere , & hæc bona: Sed circa eā eſt ſciendum,q̄ non ꝓpea reſtitutio.ſemper ꝓceditur , licet infra annū vtilem petatur,vt dicam.j̄.ti.2.l.ſuperuacuam, alij dixerunt , q̄ refertur ad illud mediū tps,de quo.ſ. dixi, & hoc pōt intellhgi duplr,vno modo,vt referatur ad ius petendi reſtōnem, & hoc ēt duplr.Primo,vt ſit ſenſus,q̄ ſi ſtā tps eſt lapſum poſtea in pñtia , & poſt vſucapionem completam,quātum fuit illud medium tps lapſum in abſentia,vel quaſi,poſtea non poſſit aduerſus poſſeſſoris reſtitutionem petere,& hæc etiam bona , vt ſ. dixi ſm lect. Bal.ſecundo,vt ſit ſenſus,q̄ ſi vltra illud medium tempus , quod fluxit in abſentia,vſucapio eſt completa in pñtia.j̄.tantum tps q̄ tum erat illud abſtiæ,reſtitutio non poteſt peti ſm Mar.ſed hæc non bona,quia perfectio vſucapionis non dēt eſſe cā impediendæ reſtitutionis,ſed potius ꝓcedendæ,vt ſ.dixi. Alio modo principali,ut non referatur ad reſtitutionem,ſed ad uendicationē, vt ſit ſenſus , q̄ vltra illud medium tps iam reſtitutum non poſſit vtilem rei vendicationem , & ſic vtilem reſciſſoriam intentare, hoc eſt multum notandū. Sed aliqua dubia ſunt quærenda, uide licet,ēt ſi intra illud tps ſit intentata,an.j̄.illud tps debeat ēt terminari,& veritas eſt , q̄ non , ſed an ſit neceſſe infra illud tps litē ꝓtestari ſup ea,& veritas eſt,q̄ ſic,vt hic,omnia dicētur.j̄.ti.3.l.ſi.

LEX IIII.

1 *Abſens cauſa reipublicę differt ab alio abſente.*
2 *Secundum decretum quid requirat,vt ad ipſum perueniatur.*
3 *Venditio facta iudice non expectato abſente,an valeat.*
4 *Creditor,an cogatur abſentis regreſſum expectare.*

a **Ignorare.** [a] Contra abſentem reip.cauſa fit remiſſio,non venditio.h.d,No.hic caſum, q̄ in primo decreto non requiritur latitatio. Opp. q̄ hoc non ſit priuilegium abſentium reipublicæ cauſa, vt venditionem non patiantur , quia idem in pupillo,vt ff.ex quib.cau.in poſſe.ea. l.in poſſeſſione.§.j. Sol.confitendo contra,vt in princ.gl. ſed,q̄ hic dixit, non fecit, vt cæteros ſimiles excluderet ſed propter materiā ſubiectā quæ eſt de abſentibus.Opp.2.q̄ imo abſentes patiantur venditionē,
1 vt,ff.ex quib.cau.ma.l.item ait.§.j.Sol.ut in glo.fin. † Ex qua no. duo.Primo differentiam,quam facit inter abſentem reip. cauſa, & alios,ſed hæc differentia non uidetur bona, quia & contra abſentes reipu.cauſa,ſi cęperint latitare,fiet uenditio, vt in eis ſit ea dēratio quę in alijs,& probatur in d.§.j.in ſi.qui in omni abſente loqtur,ſed defende,q̄ gl.ideo ſic dixit, quia abſens reip. cā nō p̄t latitate,abſentia ex illa cauſa durante,alij abſentes ſic, ſed ea fini
2 ta ſic,& tunc idē erit qđ in alijs.†Secundo no.ex gl.q̄ ad hoc, ut peruenirі poſſit ad ſecundum decretum,non eſt neceſſe, quod is contra quem debet interponi,latitauerit tempore primi,ſed ſufficit eum latitare tempore ſecundi.Sed in contrarium uidetur tex. ff.ex qui.cā.in poſ.ea.l.Fulcinius.§.2.& in Auth.de exhi.reis. §.ſi uero,& pro hoc gl.ff.e.ti.l.ait prætor.§.ſi.ſup uerbo.latitat,& hāc partem tenet Iac.de Are.ſed Bart.in d.l.Fulcinius, & in l.ſi finita.
b §.Iulia.ff.de dam.inſect.tenet, q̄ non requiratur latitatio [b] p hāc l.cum abſens reip.cā non dicatur latitare,& tū primū decretū interponitur:non ſm.Hoc dicit ēt ,ꝓbari p l.2.ff.ex qui.cau.in poſſ. ea.& p l.in poſſ.§.j.in eo.ti.Et ad l.Fulcinius.§.ij.rñ. q̄ l.illud edictū videat requirere,q̄ tpe primi,& ſecūdi dēat latitare, tū p alias leges ,ꝓbat,q̄ latitatio tpe primi nō exigit̄, vt patet ī hac l.& aliis. §.alleg. ſed ei fortiter obſtat,q̄a nō eſt veriſimile. q̄ prætor in illo tit.hoc exegiſſet,niſi de iure,& gñaliter hoc fuiſſet,cū illud edictū ſit generale:Præterea vr̄ caſus.ff.eo.l.itē ait ꝓtor.§. hoc autē. Ideo ego facio.4.membra,quia interdum quis latitat tpe, quo primū, & ſm decretū dēt interponi,& tunc clarū eſt,q̄ vtrunq; interponi poteſt,vt l.in ꝗriū allegata,interdum neutro tpe eorum latitat & tunc primū tūc poteſt interponi,non ſm.Sed differtur,vt hic, ff.e.l.itē ait ꝓtor.§.hoc aūt.ff.ex quib.cau.in poſ.ea.l.2.& l.in poſſeſſionem.§.i.licēt proprie loquendo non poſſit dici primum , & ex quo ꝗ eundem tpe regulari non pōt ad ſm peruenirі. interdū latitat tpe primi decreti interponendi,ſed nō tpe ſecundi , & tūc ad primū peruenirі pōt,non ad ſm , quia illud latitationē exigit pp maius ꝓiudiciū,qđ inducit ei ꝗ quē interponitur,vt ll.§.alle.& intelligo,q̄ latitat vere,vel ꝑſumpre,vt j̄.dicā.Interdū cū non latitat tpe primi,ſed tpe ſecundi ſic,& tunc primum interponi pōt per iura allegata in ſcdo membro, & ad ſm peruenirі nihilominus pōt,cū erit in caſu latitationis,vt hic in abſente reip.cā , & in pupillo,qui ī pupillari ætate patitur ſolū immiſſionē,& tpe adul tæ ætatis venditionē,ver.hoc aūt,& l.in poſſ.§.j.ff. ex quib. cauſ. in poſ.ea.& ita ꝓcordo opi.Op.3.ab extra q̄ venditio non differa
3 tur,vt j̄.eo.l.ſi cū militaribus.Sol. qđ hic de venditione facta creditoris iure.†Quæro,q̄d ſi ꝗ hunc abſentē iudex non expectauit, ſed ꝗ eū ad venditionē ꝓceſſit.an venditio tenebit , & idē quæro ſi ad venditionem inſolidum proceſſit, & hæc gl.duas ponit opi. Alia eſt,q̄ decretū hoc ſm ſit ipſo iure nullum alia,q̄ ſit aliquod, ſed p reſtitutionē reſcindatur. Primā vr̄ tenere gl.in l. Fulcinius. §.j.ff.ex q̄b.cau.in poſ.ea.& hoc per tex.in ea.l.§. ſi quis , ſed opi. ſic ꝓcorda.aut ſolennitas requiſita,non fuit ſeruata, & tūc ſm decretū,vel venditio eſt ipſo iure nulla.Aut fuit ſeruata , q̄a citationes legitime proceſſerunt,& tunc aut fuit in notitiam iudicis deductum,q̄ iſte abſens erat reip.cā,& tunc decretum eſt ipſo iure nullum.ar.ff.de re.iu.l.quæſitū,& ita intelligo dcn.§.ſi quis, aut hoc ad iudicis notitiam non eſt deductum,& tūc ſit ipſo iure aliquid,ſed venit reſcindendū,vt in hac glo.licet per l.alle.in ea. ſed ea rōne,quia pp citationes præcedentes , quæ in eius notitiā potuerunt veriſiſt deduci,inducitur q̄dā ꝓſumpta latitatio , q̄uis de vera nō appareat,ſed iſta ꝓſumpta ſufficit,hinc eſt,q̄ ſi q̄s abſentat poſt lit.ꝓte.& ꝓcuratorē non dimittit,latitare præſumitur, & poteſt ad ſm decretū peruenirі,vt ff.de le.l.cūdē.§.j.hoc ēt tenuit Dy.ex eo,q̄a a ſcdo decreto pōt appellari,& ſic neceſſario vera latitatio non requiritur:q̄a tūc appellari nō poſſet,vt j̄.de iu.l.ꝓperādū.§.ſinaūt reus.ff.de in inte.reſt.l.diuus,& ff. de app.l. ex cōſenſu.§.j.& hoc qñ ,ꝓcedit ad ſm decretū ꝗ obligatū ex ꝗ ſtur , vel quaſi , quia tunc latitatio exigit̄,vt d.l. Fulcinius.§.j.& ij.ff.de pricred.l.eum q̄.& l.imperatores, vbi aūt peruenirі ad ſm decretū occaſione debiti, vel quaſi procedentis vitio ipſius rei , tūc ad ſm peruenirі ēt ꝗ non latitātē,vt ff.ſi ex noxa.cā agatur.l.2.& ff.eo. l.ab hoſtib.§.ſed ſi dāni,& ff.de dā.inſec.l.ſi finita,§.ſed ſi forte,& §.poſtea autē.iō ꝗ abſentem reip.cā valet, ſed reſtitutio datur, vt hic in gl.& ll.all.in ea,& pro tanto non curatur ſcientia, vel igno
4 rantia iudicis. † Quæro in caſu huius l.ſi creditor nō vult expectare,donec abſens reuertatur, q̄ō ei ꝓſulatur?rñ.ſm Bar. aut ſpera tur,qđ de proximo ſit reuerſurus,& tunc cogitur eū expectare,vt
c l.ſi.de leg.aut hoc nō ſperatur, & tunc deber dari curator bonis,[c] ꝗ quē poterit ordinarie procedere,& ad diffinitiuam, & eius exe cutionem peruenire,vt ff.eo.l.ab hoſtib.in prin.& de pri.cre. l.ſi. & hæc pro præſenti ſufficiant.Latius tamen de materia primi, & ſecundi decreti vide per Cy.j̄.de bo.aut.iu.poſ.l.cum proponas, & auth.ibi poſita,& per Bar.in l.ſi finita.§.Iul.ff.de dam.in ſec.

ADDITIONES.

a ¶Ignorare.Adde Spe.in ti.de primo,& ſecundo decre.§.iuxta.uerſi.ſequitur.uidere.
b ¶Quod non requiratur latitatio.Vide Bar.in l.4.§. prætor, & ibi communiter Doc.ff.de dam.infe.& Bal.in l.arbitrio.ad fi.ff.qui fatif.cog.& Bar.in l.Fulcinius §.ſi quis bona poſſederit,ff.qui.ex cau.in poſ.ea.
c ¶Curator bonis.Adde d.Soc.conſi.31.inci.profequendo ordinem.uer.arbitror. etiam in prima parte.

LEX V.

Neque. Caſus.Contra præſcriptionem quadrienuii,quæ currit,quando fiſcus rem alienam vēdidit,vt propriam,abſentes poſſunt reſtituі.h.d.In tex.ibi(obeſſe)dic quomi minus reſtituantur,vt aduerſus fiſcum agant ad precium,non autem contra emptorem.l.ſi.§.de quadrien.præſcr.g.videtur aliud ſentire in hoc edicto.§.ſi aduerſus fiſcum.

LEX VI.

1 *Abſens cauſa reipublicę reſtituetur aduerſus venditionem ſui pignoris, & num.2.*
3 *poſſeſſor totum debitum ſibi ſolui excipere poteſt.*

Sicum

1 **Si cum militaribus.** † Venditio pignoris facta a creditore,debitore abſente reip.cauſa,valet.ſed abſens pōt reſtituі.h.d.Opp.q̄ non reſcindatur,vt §.ſi aduer.ven.pig.l.2.Sol.vt in gl.ſ.q̄ hic vendit ex l.per miſſione.& ſm l.ſi.j̄.de iu.do.impet. Ibi,ex quentione habita cū debitore. Hæc ſol. eſt multū notanda,inquantū ſentit, q̄ in caſu nro ſi conuentio facta eſt de pignore vēdendo,non datur abſenti reſtitutio,ēt ſi fuerit propria eius cōuentio,qđ ſecus eſt ſi vendat ſm l. Et ratio eſt ſm Bart.q̄ abſens cauſa reip.non reſtituatur aduerſus ꝗctum , vt l. ſeq. quia qñ venditur ex conuentione ꝗctus, conuentio eſt illa que lædit abſentem,& non abſentia;ideo non datur reſtitutio, ſed qñ venditur ſm l.abſentia eſt illa, quę eū lædit,ideo reſtituitur. & ideo dicit fore utile,vt pactū de uendendo j̄.certū terminum apponatur in ꝗctibus.Sed Iac.But.dicit,q̄ tūc ēt daretur abſenti reſtitutio ; quia occupatus pp militiam ad diē non fecit, quod debuit , qđ veriſſt feciſſet, ſi occupatio militaris non fuiſſet; & ſic abſens eſt læſus,ideo reſtituendus. arg.§.eo.l.i. & ff.eo.l.Iul.& l.antepen.& quia hæc lex loquitur indiſtinctē.& hoc vr̄ mihi tutius.& induco gl.j̄.de temp.re.l.ſuperuacuā. ſigna tam ſuper verbo,continuatio.circa ſi. quæ hoc probat etiā in lucro. Itē hęc gl.eſt notanda in eo, quod de minore dī,ſi intelligis eam,qñ conuentio fuiſſet facta cum minore. Nam ſi cū eius prædeceſſore loquitur.d.l.2.quo caſu dic ut ibi,ſed qñ cū minore,ſentit hęc gl.q̄ non reſtituitur.q̄ non puto verū,ſi eſt læſus:cum minor aduerſus ꝗctum ſecum in itum reſtituatur. Opp. ab extra,q̄ venditio debeat retardari,vt §.eo.l.ignorare Sol.q̄ ibi de alia uen
2 ditione loquitur, quā hic, vt ibi dixi. † Quæro nunc, ad quid iſte reſtituat,& aduerſus quid? dñt gl.q̄ aduerſus uenditionē,& ut rē vendicare poſſit,& ſic erunt duo iudicia.ſed meo iudicio iſta litera aliquaſt repugnat ibi;dū dicit (recipiens poſſeſſiones) non.n. dicit (petens poſſeſſiones)ideo credo,q̄ in eodē iudicio peter reſcindi uenditionē,& rem reſtituі. & eſt rō, quia hic agitur ꝗ poſſeſſorem,eundemq; emptorem,vt probatur hic in ſi.& ideo ci fit reſtitutio, vt ff.de min.l.q̄ ſi minor.§.reſtitutio. & eo.tit.l.in cauſe.§.interdū.in litera ibi(vel cognitione ꝑtoria)q̄ ſic debet intelligi.facit ff.eo.l.ait ꝑtor,§.itē ei.& ff.de proc.l.qui proprio.§.item q̄ritur,ſm vnam lect. Oppo.q̄ pretium non teneatur offerre emptori,vt l.ſi mancipiū, ff.de rei vēd. Sol.q̄ ibi non fuerat uerſum in vtilitatem actoris : hic ſic. & pro tanto ſi debitum fuit minus, q̄ pretium,non tenetur offerre,niſi debitum;vt probat hęc litera.
2 † Opp.ab extra,q̄ licēt pretiū fuerit minus:tū poſſeſſor poſſit excipere, vt totum debitū ſoluatur; quia emptor ſubrogatus vr̄ in locū ſui uenditoris,& ſic creditoris.ar.ff.de ꝑh.empt.l.dolia.§.eū. & de rei uend.l.emptor. Sol.diſtinguendo,aut creditor tranſtulit omne ius ſuum in emptorem:& tunc fateor,q̄ excipere poteſt,vt totū debitum ei ſoluatur , licēt pretiū excedat . aut ius ſuum non tranſtulit in eum:& tunc,aut ipſe excipit,vt ſibi ſoluatur, & non poteſt,niſi quatenus cōcurrit cum pretio,vt hic. & eſt ratio,quia ad illud plus recipiendū non habet mandatum:ergo,&c. vt ff.de ſol.l.hoc iure.nec dicatur actor locupletari cum aliena iactura;q̄a in reſiduo remanet creditori ſuo actio ſalua,vt ff.ſi cer.pet.l.creditor. Aut ipſe excipit,vt creditori,& ſic ſuo venditori ſoluatur; & tunc poteſt, quia ex eius perſona tranſit exceptio in emptorē, vt ff.de rei ven.l.fi. & ff.de excep.rei iud.l.ſi mſ,§.idem Iulia,& circa iſta uide plenius, quod ſcripſi §.quod met.cauſa. l.ſi vi,vel metu.

LEX VII.

1 *Abſens aduerſus præſumptionem reſtituitur.*

1 **Quæ à patre.** Caſus. Conſummata cum defuncto nō reuocātur heredis priuilegio.h.d. † No. q̄ abſens non reſtituitur aduerſus contractum,ſed aduerſus præſcriptionem ſic, vt j̄.tit.2.l.2.§.eod.l.quod tempore . Opp. q̄ imo etiam aduerſus contractum, vt l.proxi. Sol. quod aduerſus contractum proprium non reſtituitur , vt hic . ſed aduerſus alienum celebratum ſuper re ſua ex negligentia cauſata ab abſentia, bene reſtituitur,vt ibi plenius dixi, quod uide. Vlterius de hoc generali, an priuilegiatus ſuccedens nō priuilegiato utatur priuilegio
a ſuo.dic,ut ſcripſi in auth.quas actiones. [a] §.de ſacroſan.ecc. Item no.ex gl. ſuper uerbo, diſciplina.arg.ut priuilegium ſcholari conceſſum extendatur ad Doctorem,& magiſtrum .

ADDITIO.

a † In auth.quas actiones. Tu dic,ut ſcripſi in apoſt.ad iſtum poſt eundem in præall.auth.nu.3.in uer.priuilegiatus. & ibi etiam poſui in apoſtil.ad Bart.num.4. verſ.ſecundo quæro verum priuilegiatus.

LEX VIII.

1 *Priuilegium ceſſat ipſius cauſa ceſſante.*

Sancimus. Caſus: Tēpus abſentiæ, & occupationis reipub.cauſa prodeſt : non tempus præſentiæ,
1 vel occupationis uoluntariæ . h. d. † No. q̄ ceſſante cauſa priu-
a legii ceſſat priuilegium, [a] concor. ſiui in gl. Item no. q̄ abſentia prodeſt, vt reſtitutio concedatur,tam ut exceptiones repellātur, quām ut actiones reſuſcitentur,facit j̄.qui.non ob.ion.temp.pręſcrip.l.ab hoſtibus,& l.fin.quas uide.

ADDITIO.

a ¶Ceſſat priuilegium.Adde D.Soc.conſ.150.incip.& nos introducere.verſi.ſextò confirmatur.circa med.in 1.parte.

De vxori. mili. vel eorum qui reipub. cau. abſunt. Tit. LII.

1 *Vxor quę virum militarem ſequitur eius fauore reſtituitur.*
2 *Familiares militis, an poſſint reſtitutionem petere.*
3 *Vxor,an debeat virum ſequi adremotas partes euntem .*

LEX PRIMA.

1 **Temporalibus.** Caſus. † Vxor uirum militarē ſecuta reſtituі poteſt militis fauore. h.d.cum gl. Sed hoc limitat Pet.dicēs, q̄ verum ſi uir eam ſecum duxerit diu abſuturus:aliàs ſi modico tempore , dicit reſtitutiones ceſſare : quia vir eſt in culpa ſecum ducendo uxorem, ff.de offi.procon.l.obſeruare,§.proficiſci.& ipſa non eſt abſens reip.cauſa,vt hic in gl. Sed ego puto contrarium,quia hæc l.in diſtinctē loquitur.nec uxor in culpa potest dici : quia ex uoto tenetur vxor ſequi uirum & participem ſuorum infortuniorum eſſe,vt ff.ſol.matr.l.ſi cum dotem,§.ſi maritus in ſi. Item,quia marito permittitur ſecum uxorem ducere;
2 licēt cautius faciat,q̄ſque ſe abſtinere, vt d.§.proficiſci. † Quæro quide aliis familiaribus. dicit Iac.de Ra.q̄ illi non poſſunt reſtitutionem petere,quia ſponte abſentant; ergo &c.vt l.fin.ff.de in inte.reſt. Cy.verò dicit,q̄ licet abſentia ſit uoluntaria,tū eſt probabilis;ideo reſtitutio competit. arg.ff.eo. l.i. Doct.communiter diſtinguunt. Aut ſunt familiares neceſſarii,attenta illius dignitate.& tunc reſtituuntur;aliàs non. arg.ff.de iudi.non aliàs.§.i. & §.de epiſ.& cle.l.2.ad fi.nec ob.l. ſeriniarios,j̄.de teſt.mil. quia ibi de priuilegio teſtandi.circa quod dic,ut ibi.hic verò de priuilegio abſentiæ ex cauſa probabili.& pro hoc ff.eo.l.inter eos,§.militū.
3 † Quæro,an uxor teneatur ſequi uirum in remotis partibus. [a] &
a dicunt Doct.q̄ non ex neceſſitate præciſa,ſed conſecutiuē, vt totum impleat , & liberos habeat, cū ſint ſocij diuinæ, & humanæ domus, vt j̄.de crim.expi.her.l.aduerſus. & operari tenetur uiro, vt ff.de don.inter uir.& vxo.l.ſed ſi uir,in prin.Ego diſtinguo ſic, aut q̄ contraxit cum eo, maritus habitabat in remotis, & tenetur ſequi domum mariti. arg.ff.de iudi.l.exigere.& j̄.de mu.& in quo lo.l.j.lib.x. Et ratio eſt,quia ſic a princ.vr̄ conuenire cum eo. Aut q̄ſi ꝗxit cum eo, ambo erant eiuſdem fori , ſed poſtea maritus mutat forum,vel aliter ſe abſentat. & tūc aut uadit quaſi coarando,vel ut erro, & uagabundus, & non teneatur eum ſequi,licēt & prius uagabundus fuerit: quia uagabundare eſt uitium,vt ff.de ædil.edic.l.quid ſit fugitiuus,§.erroneum.& no.j̄.ubi de cri. agi opor.l.j.ſequi autem uitia viri non tenetur. quinimò ipſe potius vr̄ uxorem accipiendo conuenire de nō uagabundādo . Aut non uadit,ut uagabundus, ſed officiū ſuum exercendo, ut faciūt hiſtriones,qui modo iſtuc modo illuc ſequuntur magnatum curias, & tunc dicit Cyn. in l.libertæ,j̄.de oper.liber. q̄ ſi tempore, quo matrimonium contraxit, etat eiuſdem conditionis,quod tenetur eum ſequi.arg.l.plenū, §.equitii,ff.de viu & hab. Quod nō puto uerum,niſi & ipſa artem illam exerceret, quia tunc ſic conueniſſe uidentur;aliàs & ipſa vr̄ conuenire de non conquerendo de mariti abſentia,& circuentia terrarum. Et e contra maritus vr̄ conueniſſe de conſeruando eam in ſua reſidentia , & honeſtate congrua. arg.d.§.equitii. Aut maritus mutat forum aliàs, faciendo ſibi domicilium,& tenetur ſequi uirum,ſiue maritus faciat ex uoluntate , ſiue ex neceſſitate . vt accidit in iſtis confinatis, quia conſors debet eſſe commodorum, & incommodorum mariti,vt l.ſi cum dotem, §.ſi maritus, in fi. ff.ſol. matri. & quia ſocia debet eſſe diuinæ,& humanæ eius domus,vt l.j.ff.de ritu nupt. & hoc ubi locus domicilii ei ſit honeſtus,& pudicitiæ non incongruus.

ADDITIO.

a † An uxor teneatur ſequi uirū in remotis partibus. Tu uide oīno de hoc quęſito Ant. Corſ.ſing.ſuis,in uer.uagabūdus.inci.ſi beneficiatus. vbi dicit,q̄ uxor nō tenetur ſequi uirum, & uſque ad fi. per quæ dicta limitabitis, q̄ hic ſubdit Sal

LEX II.

1 *Vxore militis contra rei ſuæ præſcriptionem reſtituta, emptor contra venditorem aget ad pretium.*
2 *Venditor rei præſcriptæ, quando euincatur, & debeat pretium refundere.*
3 *Fundus a procuratore venditus nō reſtituitur,niſi emptor pretiū refunderit.*
4 *Procurator non legitimus cauſam vſucapiendi prębet .*

1 **Et quæ.** Caſus. † Qñ vxor militis aduerſus præſcriptionē rei ſuæ reſtituitur,emptor, à quo res euincitur,ſaluam habet ꝗ venditorem ad pretium actionem. h.d. ſm primam lec.quæ eſt cōis. No. q̄ re euicta de iure ſpeciali , ſolum pretium
2 repetitur, & non ultra. † Opp. q̄ pretium refundere non debeat, vt j̄.de rei vend. l.ſi mancipium. Sol. q̄ a muliere non reſtituitur, vt ibi : ſed a venditore ſic,vt hic . & hoc vult gloſ.2. & 3. in princ. Contra hanc lect.opp.ab extra.ſ.q̄ venditor non teneatur ad pretium:quia actio de euictione,ſi qua erat,extincta fuit per pręſcriptionem, vt l. qui alienam, in princ.ff.de euict. & ſic ea agi non poteſt,vt l.qui res, §.aream, ff.de ſol. Sol. q̄ illud uerum ea ſtante extincta, ſed hic reſuſcitatur vtilis, vt ff.de euict. l.ſi venditor.§.j. & eſt ratio, quia reſtitutio reſcindit præſcriptionem , & quemlibet in ſuum primæuum ſtatum reponit, vt §.de repu. quæ fin. in iudi.l.j.& hoc vult gl.2.& 3. Opp.ab extra, & ad idem. nam cum

res iſta

res ista euincat beneficio specialis restitutionis, nullo modo debetur euictio, etiam quantum ad verum ptiũ, vt l. Lucius, ff. de euic. Sol. q̃ hic beneficio legis euincitur ibi beneficio principis. Item hic ex causa retrotractum habente, & rem venditoris non fuisse retro demonstrante, in ꝓrio tecus. & sic ibi nõ de iure, sed de facto potius aufertur. Item ab extra opp. q̃ non venditor, sed mulier, quæ restitutionem petit, debeat pretium refundere, vt §. ti. j. l. si cum militatibus. Sol. quod ibi pretium erat in vtilitatem actoris conuersum. hic secus f̃m istam lec. Item ab extra oppo. si hic agatur de euict. contra venditorem: ergo non ad pretium dũ taxat solutum, sed ad interesse, si res plus valeat, vel ad duplum, si fuit promissa, vt ff. de euic. l. j. & ij. & l. euicta. Sol. q̃ hinc euincitur de iure speciali, ibi de iure cõi, & in hoc ista lec. est notanda & menti tenenda. Veruntã licẽt hæc lec. a prædictis obiectis sit defensata, & sic etiam communis; non ꝓpea meo iudicio congruit, huic literæ, quæ in fi. vult q̃ refuso pretio mulier rem recipiat, & sic non ante cum illi ablatiui absoluti resoluantur in vim conditionis, quæ prius impleri hẽt, vt ff. de euic. l. euictis. Sed hoc non expectaturaliàs, imò rei restitutio fit prius euincẽti, vt ff. de euic. l. si cũ venditor, §. si secundus. ergo, &c. Ideo fortè gl. transiuit ad
3 secundam lect. f̃m quam, h.d. † Euincẽti per restitutionem in integ. fundum a suo procuratore venditum, fundus non debet restituí, nisi refundat emptor pretium in eius vtilitatem conuersum, h.d. & exemplifica, vt in gl. fi. circa prin. ibi, potest etiam, &c. Cõtra istam lect. opp. quia si erat procurator huius mulieris, ergo facit quod ipsa mandauit, vt ff. de procur. l. j. & per ꝓñs ipsa non dẽt restituí rõne absentiæ aduersus ꝑctum, vt l. q̃ a patre §. ti. j. Præterea nec præscriptio fuit necessaria ad dominii acquisitionem, cũ statim fuit in emptorem dominium translatum, vt ff. de procur. l. procurator cui. Sol. q̃ prædicta procedunt, vbi fuisset procurator ad hoc temporalis, vel generalis habens liberam. Sed hic fuit generalis absq; libera, cui hæc facultas non est concessa, vt ff. de pro
4 cu. l. procurator totorum. † Ex ista lec. no. q̃ factum procu. minus legitimi præbet causam vsucapiendi, ad quod facit, ff. de vsucap. pro empto. l. qui fundum, §. procurator. Et ex hoc dicit Bart. q̃ si executor vltimę voluntatis vendat in casu non permisso: nihilominus transfertur publiciana, & vsucapiendi conditio. Opp. q̃ hæc l. non conueniat huic literæ, q̃ supponit cõmenta calide adhibita Sol. q̃ gl. ideo subiecit, q̃ dolo mulo ei facit gratiam de ꝑtio. & sic calide se habuit cum emptore. & fortè simulans pretiũ esse maius, q̃ re vera fuerit, ideo vltra verum non refundit, vt hic in fi. Opp. q̃ non totum pretium debeat refundi, vt §. eo. l. si cum militatibus, in fi. Solu. ibi non fuit versum eius vtilitatem, hic sic. Et sic non obst. etiam d. l. si mancipium, ꝗ. de rei. vendi. Secũdum ergo istam lec. commenta adhibita fuerunt circa precium rei, & a venditore non à muliere, & hæc verba absentiæ iunguntur cũ infinitiuo (abesse.) Tertij vero videntes, q̃ de calliditate circa ꝑcium nihil dicebatur, dixerunt q̃ calliditas, & commenta fuerũt circa absentiam adhibita, & illa verba (diutinæ absentiæ) iũgebatur cum verbo (adhibita) & circa personam commenta adhibentem. uariabant. Nam isti quos glo. tertios appellat dicebant venditorem commenta, & calliditatem adhibuisse, vt mulier abesset ideo precium refundit sicut soluendo. Mulier vero in subsidium si in eius vtilitatem sit conuersum. Ista lect. non est bona; quia calliditas sua non debet ei patrocinari. vt ꝗ. de leg. l. si. Sed hic patrocinatur, quia venditor re euicta debet teneri ad totale interesse l. euicta la 2. ff. de euict. hic vero ad minus teneretur, &c. Præterea hic in fine loqui vr̃ de muliere refundere debente præcium, vt dixi circa primam commenta, & calliditatem adhibuit, ꝗ vt maritus eam secum duceret. Sed ꝗ̃ hanc lec. facit, quia tunc pp dolum, & operam, q̃ dedit, vt abesset, restitui non debet, vt ff. eo. l. j. §. j. & l. qui data. Rñdebat, Mar. illud verum, si probari posset: sed hic nõ poterat probari. Sed tunc replicatur contra Mar. paria sunt non esse, vel non apparere, l. in l. ff. de ꝗhen. emptio. & l. duo sunt Titij, ff. de test. tutel. Si igitur calliditas non ꝓbat, bona fides affuisse præsumitur, & sic restitutio ei debet dari absq; refusione pretij, quod non recepit, vt hic in princip. quod nec miles teneretur, vt §. ti. 1. l. si cum militaribus. Ad cuius exemplum ipsa restituitur vt §. eo. l. 1. Et ꝓp hoc Doct. omnes reprobant lect. Mar. & tenent primam, vel secundam. Et dicunt aliqui, quod Mar. fuit motus ex alia sua opin. in qua tenet, quod iudex possit iudicare, f̃m informationem, q̃ habet vt priuatus. Ideo faciebant tria membra aut constat in iudicio, q̃ absq; dolo, & opera ipsa fuit absens cũ marito, & tunc restituitur absque refusione precii in eius vtilitatem non conuersi. Aut econtra cõstat in iudicio, quod opera data hic fuit, & tunc nullo modo restituatur, aut neutrum eorũ cõstat iudicialiter, sed ipsi iudici cõstat, vt priuato, quia dolo, & opera data se absentauit, & tunc restituitur, refuso tamen pretio. Sed quia illa opi. est contra, l. illicitas, §. veritas, ff. de offi. præsid. ideo hanc lec. Mar. reprobat. Item, quia tũc deberet iudicare, ac si hoc in iudicio probatum foret. Ego autem puto, q̃ Mar. alia ratione fuerit motus, f. quod in casu, in quo neutrum eorum sit probatũ l. ista suspicetur de fraude, & commento. i. an vxor subduxerit virum, vel non, seu data opera eum induxerit, vt eam secum ducat, vel vir ita omnino voluerit: quia ista vt plurimum inter virum, & vxorem facta sunt aliis secreta. ideo, vt fraudes istæ euitentur, lex eligit, vt restitutio detur mulieri sed non in damnum emptoris. Et ideo voluit, q̃ pretium quod re vera soluit, ei mulier refundit, siue sit in eius vtilitatẽ conuersum, siue nõ. Et rõ est, quia mulier isto casu ꝓtra regularẽ nãm restituitur, cum absens reipub. cã non dicatur, vt no. §. eo. l. j. Ideo in hoc releuata grauatur in alio, ar. l. eum, qui in prin. ff. de iureiu. Nam dicere, q̃ hoc pretium in eius vtilitatẽ erat versum, esset dicere, q̃ hæc l. nihil, nouiinducere t, quia idem esset in quolibet vendicante de iure communi. Cogitabis tamen in prædictis, quia hęc pro absolutis non pono.

De temp. in integrum restitutionis tam min. & aliarum personarum, quæ restitui possunt quam hæredum eorum. Titu. LIII.

LEX PRIMA.

1 *Causa noua restitutionis tempus ex prima currere impedit.*
2 *Annus vtilis quo casu non currat ætate minori non perfecta.*
3 *Annus vtilis, quando currat absenti.*

1 **In his.** Casus. † Noua causa restitutionis superueniens impedit tp̃s ipso iure currere ex prima, h.d. Ibi (tempore) dic inchoato ꝗ. tp̃s, petendę restitutionis rõne ætatis. Ibi, præstitum, q̃ est hodie quadriennium continuum, vt ꝗ. eo. l. fi. licet prius fo
2 ret annus vtilis. † No. hic casum, in quo annus vtilis, nec quadriennium continuum currit, non perfecta minori ætate. Opp. q̃ istarum legum vna sit superflua per aliam. contra, §. quibus §. de no.
3 C. compo. Sol. q̃ immo differunt, vt in prima gl. † Oppo. q̃ immo annus vtilis currat in absentia, vt §. ti. 2. l. j. & maxime, q̃a per procuratorem potuit restitutionem petere, vt §. etiam per procuratorem in inte. resti. agi posse. horum timore Mart. fatebat utilẽ annum currere in absentia, & ei reuerso dari alium annum vtilẽ ad petẽdum sibi restitui illum annum vtilem, quem fluere in absenti dicebat, & ita intelligebat istum tex. Sed hæc litera nõ patitur hunc intellectum: nec in prima parte, quia tunc non toto tẽpore militaris expeditionis: supposito quod illud tempus excessisset illum annum vtilem similiter nec in secunda, qua tempus præstitum ætati dicit initiari ex die reuersionis. Ideo dic, q̃ ipso iure non currit, vt dicit gl. Et rõ fuit vt circuitus euitaret ar. l. dñs testamento, ff. de condi. inde. in quẽ deducemur, si deberet peti restitutio, vt restitutio peti possit. Nõ obstat. obiecta: quia dean no vtili loquuntur, qui si currit circuitum non inducit. Quęro cũ gl. seq. quid de quadriennio continuo, quod datur hodie loco illius anni, & dic idem, vt in gl. qd̃ declara, vt in ea. Barth. de Sali.

LEX II.

Si intra. Casus. Beneficium restitutionis transit ad hęredẽ, & tempus, quod supererat defuncto, nõ currit hæredi minori, uel in militia existenti, h.d. gl. vide per te, quia sunt claræ. Salyce.

LEX III.

Si intra. Quadriennium, quod datur minori facto maiori, non currit ei se absentanti causa reip. h.d. ibi constitutus es, tu cuius res est usucapta. ibi, restitutionis, hic iunge uerbum, non patitur, ut benè construas literam. Quæro in quo hæc lex differt a prima, dic vt ibi. Op. q̃ hęc l. nõ sit necessaria, q̃a præscriptiones hodie non currunt adultis, ut j, fi, §. in qui. cau. in inte. rest. non est necessã. Sol. ut in gl. & plenius dixi in ꝓrio. Sal.

LEX IIII.

Ex persona. Beneficium restitutionis ex quacunq; cã competens ad hæredem transmittit, h.d.

LEX V.

1 *Restitutio ad quadriennium datur, venia ætatis impetrata:*
2 *Quadriennium ad restitutionem datum, quando currere incipiat.*
3 *Persona defuncti inspicitur, in beneficio transmittendo.*
4 *Annus vtilis ab aditione hæreditatis currere dicitur.*
4 *Tempora quę dicantur solida supputari.*
6 *Subrogatum est eiusdem naturæ, cum eo, in cuius locum subrogatur.*
7 *Tempus, an incipiat currere hæreditate iacente.*
8 *Hærede moram in adeundo faciente, non curret tempus.*
9 *Tẽpus, q̃ in persona defuncti incœpit currere perficitur hæreditate iacente.*

a **Ea quæ.** a † Post uenĩam ætatis impetratam, & administrationem impetranti cõcessam per iudicem, de ante gesto datur restitutio usq; ad quadriennium, & ultra donec cõpleuerit, xxv. ann. h.d. usq; §. fi quando. Op. glo. de l. j. §. de his qui uen. æta.

ADDITIO.

a Ea quæ. Adde Pa. de Ca. q.d. per hunc tex. q̃ stante statuto, quod ætas, 18. annorum habeatur pro legitima ætate, & aliquis ante illam ætatem contrahat, & lædatur, q̃ tempus in inte. rest. petendę incipit post completam ætatẽ 18. ꝗan. & nõ finitur donec compleuerit. 25. licet de gestis post decimum octauũ non posit petere restitutionẽ, & ita de facto consultus Florentiæ. sed dicit respondisse, & dicit facere, q̃ no. Io. An. in addi. ad Spe. in ti. de in inte. rest. in additione, quæ incipit saluo.

2 veni. æta. impe. Sol. vt ibi no. † Quæro, quando incipiat currere istud quadriẽnium. duę sunt opin. in gl. j. vera quam declara, vt in ea. Vlterius no. tex. ibi, ei, quia administratio rei sit permissa: quia hic habes q̃ iudex coram quo fiunt probationes ætatis, &c. est ille, qui debet decernere administrationem. Et sic no. q̃ impetrãs veniam ætatis nõ potest prius administrare, quam ei sit rei administratio decreta, vt alias in tutore dicit. de ar. tu. l. fin. Et ideo sint notanda, quia in l. 2. §. de his qui veni. æta. nihil de hoc dicitur. Itẽ no. ex autoritate rescripti nihil potest fieri per impetrantem, nisi
a post prętentatum rescriptũ, a ad qd̃ extra de resti. ꝗo. c. audita. Et sic primus actus debet esse de rescripti præsentatione. & iõ caute la est, vt de præsentatione rescripti fiat publicum instrumentum.

ADDITIO.

a † Post præsentatum rescriptum. Adde vltra ea quæ hic no. Bal. num. 3. ver. & est arg quod no. idem Bal. in l. j. §. vt lite pendente.

§. Si quando. Casus. Tẽpus vtilis anni, qd̃ superat ad restitutionem petendã defuncto, nõ cur
3 rit eius hæredi minori: sed demum eo facto maiore. h.d. † Nota, q̃ in trãsmissione beneficij ſ̃picitur persona defuncti. Sed in tpe intentãdi inspicitur ætas eius in quem transmittitur. Item quòd minor succedens minori in tẽporis, pgressu vtitur suo priuilegio, velut fortiori, & pinguiori, vt circuitus euitrẽt. vt §. eo. l. j. Quæro an tp̃s, q̃ supererat maiori defuncto, currat hæredi tempore suæ minoris ętatis. & dixit Mart. quòd sic per iura hic allegata in glo. Accur. qd̃ nõ, & eius opi, vera per rationes suas. Et ad obiecta rñde, vt in gl. tam hic, q̃ in l. interdum. ff. de mino.

§. Cum vero, Maior succedẽs minori habet annũ vti-
4 petendũ restitutionẽ ex persona defuncti. h.d. † No. q̃ iste annus vtilis currit de mũ ab adita hæreditate, vel bono. pos. petita. Op. q̃ imò iacente hæreditate. vt ff. de in di. adic. l. si ꝑdio. Sol. q̃ ibi in ꝑscriptione in vita defuncti inchoata, q̃ complet iacente hæreditate. vt l. nunquã. §. vacuũ. & l. ceptã. ff. de vsucap. hic in præscript. inchoanda post mortẽ: q̃ demũ inchoat ab adita hæreditate vt hic, & ll. alle. in gl. Opp. q̃ ẽt inchoanda imminet iacente hæreditate. vt l. si seruus. ff. de diuer. & temp. ꝑscrip. Sol. gl. q̃ ibi fallit. Et põt esse ratio: q̃a seruus erat stipulatus tale quid qd̃ eius nomine poterat experiri iacente hęreditate. iõ præscriptio incipit currere.
5 vt ibi no. in vna sol. † Quærit gl. quæ sunt ista tẽpora, quæ solida supputanf. dixerũt quidã. f. tpa minoris ætatis prædecessoris. sed male dũt, q̃a hæres iste censet ea. p̃sona cũ defuncto. & sic est perinde ac si defunctus nũc maior eẽt factus. & sic annus vtilis q̃ dat maiori facto, est aliud tp̃s qd̃ huic hæredi supputat. Sed tunc q̃ro,
2 quare vtilis annus iacẽte hr̃editate nõ currit, a dixit Bar. q̃ hæreditas iacẽs repræsentat defunctũ. l. mortuo. ff. de fi. sed defuncto, q̃a minor nõ currebat, ergo, &c. Sed, rõ nil valet, quia eũ nõ repręsentat in ętate. alias sequeretur, q̃si decessisset in 25. ann. iuxta finem, puta per mensem, quod postea transacto anno iacente hæreditate, annus ille fluxerit post primum mensem iacentis hæreditatis; cuius contrarium vult l. ista, quæ demum ab adita hæreditate dicit currere. Ideo alij dicunt, q̃ ratio est, quia annus iste erat vtilis, & sic non currebat hæreditati iacenti, quæ non valebat agere.
6 arg. ꝗ. de an. except. l. j. in fine. † Quæro, quid hodie de quadriennio continuo, quod datur loco huius anni vtilis. dic idem ar. eorum quæ no. §. eo. l. j. glo. pe. Et quia subrogatum assumpsit naturam eius, in cuius loco subrogat. vt l. j. §. hæc actio, ff. si quis rest.
7 li. esse iuſ. † Quæro, quid si esset curator hæreditati iacenti, quod quandoque fieri potest, vt l. si quis restituatur. §. j. & 2. ff. de hære. insti. & l. ait prætor. ff. de iure delib. an tp̃s tunc incipiat currere iacente hęreditate. dic, aut nõ habet ipse potestatem agendi, & tũc non currit, aut habet potestatem actiones intentandi, & puto q̃a currat. ar. l. si seruus. ff. de diuer. & temp. præscri. cum ibi no. facit
8 quod dixi. §. ea. l. in 2. contrario. † Quero, quid si hæres moram facit in adeũdo. dicit Bar. q̃ tp̃s tunc curret, & mutabit hæreditate iacente, quia tm̃ debet operari mora, & dilatio fraudulenta, quantum aditio. vt ꝗ. de silentiarijs. l. pe. quod mihi non placet, q̃a hęc lr̃a loquitur in distinẽte, vel per illã l. meretur limitari. quia hic tractatur de iure suo conseruando. ibi vero de alteri debito abdicando. item odium vertitur ex parte prescribentis. ideo restringendũ
9 vt l. cum quidam. in prin. ff. de libe. & posthu. † Quæro si tempus inceperat currere in persona defuncti, dixi supra, quòd perficitur hæreditate iacẽte per l. nunquam. §. vacuum. & per l. ceptam. ff. de vsuca. an hoc sit indistincte verum. dicit Pe. & Cy. hoc esse verum si hæres faciat moram in adeundo, nõ alias. Et ratio est, quia vbi non negligit, si tũc curret, restitueretur velut ex iusta causa, & sic ex clausula generali, & per consequens restitueretur ad restituendum. sed ne hoc eueniat volunt leges, q̃ tp̃s nõ currat. vt §. eo. l. j, & ibi no. & ff. de mi. l. Iterdum. ergo, &c. & hoc est bene notãdũ. Vltimo concludendo l. nostram, distingue, vt hic in gl. fin.

ADDITIO.

a † Iacente hæreditate non currit. Adde Cy. Ang. & Bal. in l. licet, in pe. col. q 4. & vt ꝗ. de iure del. Bal. in l. si ita. ꝗ. de non nu. pec. Imo. in l. si seruus hæreditarius, ff. de diuer. & temp. præscri. & in l. sed si cõditione. §. si seruus alienus. & ibi Ale. post eum. ff. de hæ. instit. & no. Ant. de Bu. & Pau. in c. de quarta. extra de reseri.

AVTHENTICA.

1 *Tempus quærelæ dotis non numeratæ in minoribus currit dotis fauore.*

1 **Si mior.** Casus. † Tempus querelæ dotis non numeratę ipsę, q̃ eorũ hęredes pñt restitui ꝗ. tpa hic statuta. ibi. annos subaudi ꝓtinuos. vt ꝗ. de ser. l. j. Quæro cum glo. an hic intelligat̃ de tpe nuptiarũ ꝑctarum, vel ꝗhendarum. i, habilitanriũ ad ꝓtrahendũ. & duę fuerunt opi. vna Mart. & Io. q̃ de tempore contractarũ intelligatur, & secũdum hoc supposito, q̃ in 25. an. minus vna die contraxisset matrimonium, posset restitui usque ad 27. ann. Alia, est opi. Bul. & Azo. q̃ de contrahẽdis intelligatur, & hãc probat gl. Iac. But. Cy. & communiter omnes. tum, quia tempus datum ad querelam dotis confessatæ, & non numeratæ faciendum curreret maiori negligenti, & ei daretur restitutio cõtra omnẽ æquitatem, cum prætor nõ subueniat negligentibus: vt ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. in fi. tum, quia hæc litera supponit in princip. q̃ tempus currat minori. sed secundum exemplum prædictum curret maiori, & sic literę non applauderet. Tũm, & tertio, quia dos non debet esse deterioris conditionis, q̃ alij contractus, vt ff. sol. ma. l. j. Tum, & quarto, quia hic intendit ꝗauore dotis, vt patet hic in 2. respon. ergo idem dicendum hic in primo respon. & hæc est veritas. Quæro quot, & quæ specialia inducat. l. ista, & responde, vt in gl. seq. in qua adde, q̃ ei supererat. superesse autẽ dicitur sem per totus annus cum non currat in minori ætate, vt ꝗ. cod. l. fi. Et ideo tex, §. l. proxi. in fi. dicit solida supputentur.

LEX VI.

1 *Dilatio quætam actori, quam reo concedatur.*
2 *Actoris est eligere, quando velit agere.*
3 *Instantia debiti principalis perempta, nil parti deperit.*
4 *Iudex, quando debeat reo dilationem dare ad probandum.*
5 *Actor, in criminalibus duas habet dilationes.*
6 *Actor, an possit vti dilatione, cui reus renunciauit.*

Petendę. Hæc lex est multum vtilis, ideo bene notanda, & diuide eam in duas, quia primo quando
dilatio petita non excedit tempus instantiæ causæ restitutionis, vsque ibi, si uero. Secundo, quando excedit, & illa subdiuiditur in tres, quia primo in actore petente. secundo in reo, tertio dubiũ
1 quoddam remouet. secunda ibi, quod si, tertia ibi, qua dilatione. Casus. Dilatio, q̃ tp̃s instãtiæ causæ resti. in integ. non excedit, dẽt ꝓcedi tam actori, quam reo. sinaũt excedit non actori, sed reo dẽt concedi. infra tamen dilationem reo concessam potest actor suas probationes facere. h.d. & notabiliter. Expone tex. ibi, si dilatio, ad probandum læsionem. ibi, quæ, scilicet dilatio. ibi, quocunque, actore, vel reo, uel eorum procuratore. curriculaj. tempora
2 spaciũ, scilicet anni vtilis. † No. quòd in potestate actoris est, quãdo agat, sed non rei quando conueniatur. concor. l. si quando. ꝗ. de an. exce. l. j. in fin. Et ex hoc sequitur aliud, q̃ facilius deprehẽditur, & reprehenditur mora in actore, quàm in reo. Item no. qd̃ negligenti, & in arctatione se ponenti lex non subuenit. Item, q̃ fauorabiliores sunt rei, quàm actores cum plura cõcedantur reo, quam actori. Item, q̃ ex causa iudex procedit ultra instantiam, liti & causæ præfixam a lege. facit. l. intra vtile. ff. de mi. Item, q̃ quis habet per alium, quod per se habere non potest. facit. ꝗ. de fruc. & lit. expen. l. fin. Item, q̃ dilationes probatorię sunt cõmunes actoris, & rei, ut hic in fin. & ad hoc toto anno allegatur. Quæro tex. iste dicit, q̃ si in confinio petatur dilatio per actorem, q̃ ei debet denegari. quid si actor a prin. dilationem petit, quæ instãtiam trãscendit. puta, q̃ probationes sunt in partibus multum remotis, an denegari debet. & gl. quæ incipit no. duo videtur sentire, q̃ sit denegandа. sed Pe. & Cy. contra, quia tunc actor nõ est in mora, & sic cessat ratio huius l. & uẽdicat sibi ratio locũ, quæ ponit in reo, ita sicut reo conceditur, quia non est in culpa, uel mora, ideo actori debet concedi. ar. ff. ad l. aqui. 1. illud. Sed gl. ucrior, ideo sic distingue. aut actor se arctauit in restitutione petenda, & ei dicta dilatio non debet concedi, vt hic. aut se arctauit, quia statim a principio anni vtilis, uel hodie quadriennij continui peti. & tunc ad intentionem probandam maior dilatio non est danda, q̃ sit instantia cum nulla annum utilẽ excedat. ut ꝗ. de dila. l. j. & ita uult hæc gl. Sed ad replicationem contra exceptionem rei probandam bene est danda, quia in eius potestate non fuit prius replicare, quã reus exciperet, & tunc posset procedere dictum Pe. quia tunc est ratio in actore, quæ & in reo. & ita dicebat Ia. Bu. & pro hoc bene
3 facit. ff. de excu. tu. l. quinquagnita. cum se. † Quero, an q̃ hic dicitur vendicet sibi locum in instantia debiti principalis. dic, q̃ nõ, quia illa perempta nil deperit pti. ut ꝗ. de iud. l. properãdũ. §. fi. hic vero finita instantia peritius restitutionis, quia amplius peti non põt, ut ꝗ. l. proxi. Ideo cautius fuit prouidendum, ut ex cã amplieẽt instãtia. ar. ff. de carbo. edi. l. 3. §. cause. facit quod in fi. notãt doc. ꝗ. de temp. ap. auth. si tñ. in medio. Et ideo potes concludere, q̃ ubi tempus præfigitur causæ, & instantiæ. l. ista locũ habet. secus si in stãtiæ tm̃. & sic in causa appellationis, pcedit. l. ista, q̃a per lapsum instantiæ perit ius appellantis, & remanet firma prima snt̃a. & pro hoc accedat. ꝗ. de temp. app. auth. item si appellatione. & hoc etiã tenet Bar. Quæro iuxta prędicta, quid dicemus, si instantia causę sic est abbreuiata per statuta, q̃ dilatio petita non potest dari si cã

ꝗ. sua

ĩ.sua tempora debet terminari.dic, vt ex proxime dictis apparet, quia ius,& actio perit, aut non. Nam , & statuta recipiunt interpretationem restrictiuam , seu declaratiuam a iure communi. vt
4 ĩ.de noxa.l.2.† Sed tunc dubium, quid si per statutum pœna est apposita iudici,si causam non expediat.ĩ.tẽpora limitata à statuto an,dilationẽ-reo ad probãdum debet dare si transcendat tempus instantiæ. Dicũt aliqui, quòd sic per istam.l.nam ex facto partium istud tempus potest prorogari , nec iudex incidit in pœnam quæ alias de iure imponit iudici litem protelanti.ĩ.sua tempora non terminanti.de qua.ĩ. de iud. l. properandum.sinautem vtraq; cum & statuta recipiant interpretationem a iure communi.vt d.l.2.ĩ.de noxa. Alij dicunt quòd iudex,vt euitet pœnam,debet dilationem dare,sed ante finem instantiæ pronunciare sub cõditione scilicet pro actore, si reus non probauerit.ĩ.dilationem si bi datam exceptionem suam,& pro reo sub conditione si probauerit.argu.eorum,quæ no.Cyn. ĩ. qui ac.non pos.l.j. circa fin.lec. Hæc est bona,si probationes essent iam receptę,licet non examinatę.sed vbi nondum essent receptæ, quomodo sententia feratur ante receptionem, vel quomodo postea recipietur contra.l.prolatam.ĩ.de sen. & ideo prima tutior quam dicit Bar. tenuisse. Quæro,an distinctio huius l.circa dilationem dandam, vel non, habeat locum in arbitro electo a partibus ei terminum anni, vel sex mensium præfigentibus. dic quòd non,quia tempore transacto desinit arbiter esse. Item, quia est quod partibus imputatur, quæ tempus sic breue ei præfixerunt.& ita tenet Pet.& Cyn.Quæro, quid in iudicio ad annum delegato . dic secundum Pet. & Ray. Aut illi parti, quæ dilationem petit, potest culpa imputari, cur tã breuis terminus fuit statutus,& tunc dilatio transcendens terminum non est ei danda.arg.ff.si quis cau.l.2. Aut non potest imputari ei, & tunc aut actus ille , ad quem dilatio daretur,expiraret p lapsum termini iudici præfixi;& dari non debet cum non produceret effectum. Aut non expiraret , quia in instantia causæ vna cum processu ad superiorem posset remitti , qui eisdem actis esset cognituru,& iudicaturus; & tunc dari dẽt : quia iste censetur idem cum primo,vt l.mortuo. ff.de iudi. & pro hoc facit.ff.de excu.tu. l.si cum ipse.quando autem actus ille expiraret,vel non,vide.l.,perandum.§.sinautem in medio.ĩ.de iudi. Et ex his verbis prędictis no.quòd delegatione finita, causa cum eisdem actis reuertitur ad delegantem,& si superest de instantia ordinaria causæ pronunciabit diffinitiue, alias absoluet ab obseruatione iudicii,ac si causa coram eo fuisset ventilata , & hæc sufficiant circa primam
5 partem.† Nunc circa vltimam partem quero primo ſm Dy. quia in criminalibus actori dantur duę dilationes,reo tres.l.fi.ff.de feran ĩ.illam tertiam datam reo potest accusator de iure suo probare.& dicit ipse quod sic per hanc l.facit. l. fi.ĩ.de fruc,& lit.expen. & hoc ẽt sequitur Cyn.& Ray. Quæro nunc ſm Bar.quid si ĩ.di-
a lationem reo datam [a] potest actor probare,& sic,ꝓ hæc dilatio sit communis.respondet ipse,quod solum super illo articulo,& eius respectu tm̃ super quo dilatio est data,vt superillo, & eius respectu vterq; probet quod sibi incumbit, non respectu aliorum articulorum, quia aliorum articulorum respectu nulla dilatio pẽdet, vnde non potest dici, quòd sit cõmunis.Item pro hoc facit , quia extra hunc articulum , & eius dependentias actor negligens fuit si ĩ. suam dilationem non probauit,igitur in aliis non auditur.ar. ff.de iureiur. l.admonendi.ibi, in quibus solis vsuris, &c. hæc sũt
6 bene notanda.†Quæro modo quid si reus videns,ꝓ actor vult vti dilatione sibi data renũciat illi , an actor poterit tunc illa vti.Quidam dixerunt,ꝓ sic per l.post mortem.§. fin.ff.de contratab.Alij, ꝓ non per l.si iudex.ff.de mi.& per no.in l.j.ŝ. de reptd.quæ fi. in iu,hi qui tenent primam respondent ad l. si iudex.quòd ibi de iure speciali,& extraordinario , & contra ius commune, nos in ordinario , & de iure communi. Qui tenent secũdam Respondent ad l.si post mortem,ꝓ ibi illa petitio bo.pos.contratabu.facta ab instituto,habetur in effectu pro non petita. vt ibi sentit glo.& Dy. & sic non habet obstare.Iac. de Are.qui tenuit quod non. Aliter etiam respondebant , videlicet aut quis vult vti beneficio contra illum qui est causa illius beneficij, & non potest illo renunciante suo,vt d.l.si iudex.& ar.ff.de excu.tu.l. amicissimos.secus si nõ renunciauit suo.vt l. fi.ĩ.de fru.& lit.expen. Aut non vult vti cõtra eum,sed contra tertium,& tunc potest.ut l.si post mortem. Alij dixerũt,aut res est integra,qſi renunciat,& tunc quia locus est pœnitentiæ,nõ põt aduersarius vti . aut res nõ est integra,& vti potest, qa pœnitentię locus non est,arg.l.si pecuniam. in prin.ff. de cond. ob cau. Alij dixerunt,ꝓ nullo mõ põt renũciari,qa statim data dilatione ius quæsitũ est aduersario,quod nõ põt tolli abs;q; eius facto.ar.ff. de pac.l.fi.& de ar.l.nec in potestate.ff.quemad.ser.amit. l.si partem.§.fi.& ff.de bo.auto.iudi. pos.l. cum vnus. in princi.Et hanc partem dicunt alij consuetudine roborari, & eã confirmãt per no.per Inn.& Host.extra.de re.spo.c.ex ꝓquestione.vbi dicũt qd̃ statim cum impetratũ est rescriptum delegatorium, & iudici p̃sentatum,non põt præsentans renunciare in præiudicium eius ꝗ quẽ,quo minus eo uti possit,quinimo ſm quosdã, nec ante p̃sentationẽ, qa per impetrationẽ statim fcm̃ est cõe. Et ad obiecta tñdet,qd̃ priuilegiũ huius dilationis hẽt ex facto rei, non ex persona eius.& licet huius opinio.serio sa recitatio deberet mihi sufficere,tñ affectus non modicus inuestigandi veritatẽ non permittit me transire sub silentio.Et ideo attende, ꝓ si uera est opi. Bar. in p̃ce.q.quæ satis vĩ consona rationi. Ista q.est decidenda p hunc modum,aut reus renũciat,anteq̃ de iure suo faciat probõnes recipi, aut postea.ĩ.tamẽ dilationẽ,quæ adhuc durat. Primo casu audiatur renuncians. Sed'o nõ.Ratio est,quia actor non potest capitulare,nec probare,nisi id quod cohæret ei, quod cõcernit articulum exceptionis,quem reus proponit,& probare intẽdit ad eneruationem intentionis actoris, sed hoc sibi non expedit cum reus excepta probare non velit,ergo &c. Sed qñ probationes recipiũtur,hæc ratio cessat,ideo actor auditur.& ita forte intellexerũt hi qui dixerũt:aut res est integra, vel non,quid plus?si teneamus ꝓ ẽt articulos principaliter super intẽtione sua fundẽdos posſit ꝓducere,& probare,adhuc teneo idẽ per d.l.si iudex.Nã & hic admittitur de iure speciali ꝗ prohibitionẽ primo factam de iure cõi, vt hic patẽt.Item,qa hæc litera hoc probat.vt colligi p̃t ex illa implicatiua,ẽt actor,&c.q̃ demonstrat hanc literã loqui,qñ reus nõ renũciauit,sed probõnes perquirit & inuestigat. Et pro hoc facit ratio generalis, qa cessante causa debet cessare effectus, & beneficiũ ꝓp cãm concessum,vt d.l.amicissimos. Ad l.si post mortem. rñdeo dupliciter,vt ŝ. Ad l.si partem,§.j.qd̃ illa,in iure pure,& sim pliciter quæsito,hic vero in iure nõdũ perfecte,& plene quæsito: qa demũ aduersario probare intendente , seu volente. Et eodem modo rñdeo ad l.fi.ff.de pac.Ad l.vero cũ vnus.i prin.dico, ꝓ ibi qui impetrauit immissionem,non renunciat iuri suo. Item ibi alij creditores vtuntur priuilegio suo contra tertium,puta debitorẽ. Ad illud qd̃ dicit Inn.de rescripto impetrato. rñdeo, ꝓ post p̃sentationẽ eius res non est integra,nec quo ad partẽ,nec quo ad iudicem cui principaliter, & non cõsequutiue iurisdictio est cõmissa: licet sit ĩtegra quò ad iurisdictionis exercitiũ,iõ reuocaret morte delegantis,vt l.& quia.ff. de iur. om.iu. Item iurisdictio delegata procedit a mero,& nobili officio delegãtis:quia & proprio motu potest delegari. Impetratio vero delegationis procedit ab officio seruo,& proficuo parti ; & sic quatenus velit vti ille quo vtente, vult.l.quòd aduersarius utatur, vt æqualitas seruetur , & eo re integra vsui, & concessioni renunciante,aduersarius vti nõ poterat,ſſir ut æqualitas seruet, & ne a fauore odiũ generetur.eo uero non renunciante,sed negligente probationes suas facere,dico ,ꝓbationes aduersarij recipi debere , & sibi imputet , qui prius non renunciauit quam reciperet , imo , quod puto verius, priusquam aduersarius dilatione vteretur. Nam tunc sciens,& patiens consentire dicitur, arg. ff.man. l, & remunerandi.§. si passus, & l.qui patitur.& ita hanc concludo. si tamen aliqua opi. sit consuetudine approbata illa est seruanda.

ADDITIO.

a † Infra dilationem reo datam. Adde omnino de hoc & quæstione , quam hic ponit nu.seq.Lanf.de Oria.c.quoniam cõtra falsam.§.dilationes.nu.4.ver. sed pone.& ibi in apo.in ver.vtrq; parti extra de proba.Fel.c.prudentiam.in prin.extra.de mu.pet.& melius in c.de testi.in j.no.ibi Pan.ver. quæro pro declaratione extra. de resti.& Spe.in tit. de dila. ver.in summa. & ibi Bal. omnino in apo. ver.dilatio est communis.

LEX VII.

1 *Quadriennium hodie datur loco vtilis anni ad restitutionẽ petendã. & nu.5.*
2 *Lis contestari debet in causa restitutionis in integ.*
3 *Annus vtilis quomodo cognoscatur.*
4 *Iura iuxta locorum diuersitatem,an varientur.*
6 *Maioribus ad restitutionem petendam quantum tempus detur.*
7 *Minor læsus,quia non appellauit,factus maior restitutionem petet.*
8 *Restitutionis causa infra quantum tempus terminanda*
9 *Restitutio,an posit obiici per modum exceptionis? nu.10.*

Superuacuam. Primo ponit statutum suum. secundo illud extendit. Tertio illud declarat.secunda ibi,quod non solum.tertia ibi,& quemadmodũ.† Causus. Loco vtilis anni ad restitutionẽ petẽdã dati hodie dat̃ quadriennium.ꝓtinuũ, & numerãdũ a tpe quo annus vtilis incipiebat currere tã in restitutione minorum,quã maiorum.ĩ. qd̃ lis debet cõtestari,& finiri.& de eo subducuntur tempora absentiæ,& minoris ætatis,& omne iustũ impedimentum.h.d. No. ꝓ ex diuersita
a te locorum nõ dẽt statui ius diuersum. [a] Cõcordat, §.de insti.l. cũ
2 interdũ.†Item nota.ꝓ in cã re.in inte.lis debet contestari. Concordat.ff.de mi.l. Papinianus exuli. In ĩtriũ facit.ŝ. si vt ab hæreditate se abstine.auth.ad hæc,sed dic,vt hic scripsi.Item not. quòd hoc quadriennium est statutum tam ad lit.contest. q̃ ad causam finiendã.& sic potest dici liti,& causæ statutum,quod est notandũ. prorogatur tñ ex causa.vt ŝ.l.proxi.ff.de mino.l.intra vtile. Itẽ qd̃ iudicis

ADDITIO.

a Ius diuersum.Adde Pau.de Cast. hic ꝓ infert ad q.de qua ĩ l. cunctos populos ꝓ notarius creatus ab aliqua communitate,uel aliquo domino, nõ poterit ꝓficere instrumenta extra territorum ꝓ si aliquis notarius taliter creatus conficiat instrumentum extra territorum inter personas subditas domino, uel communitati,qui uel quæ creauit notarium, & de rebus etiam existẽtibus, q̃ tale istrumentum ualebit.& ita dicit se Pergomi cõsuluisse, quia penes diuersitatem locorum non est diuersa ratio,sed penes personas inter quas,& res de quibus cõficit iustrumentum,& dicit, ꝓ ita debet intelligi determinatio doctorum & ꝓ quamplures se suo consilio subscripserunt.

iudicis officium per quod imploratur resti.in integ.non perpetuatur.per lit.contest. Item , quod hoc tempus quadriennij non currit minoribus, nec absentibus. Et est ratio ne restitutio detur ad restituendum.vt ff.de mi.l.interdum. & sic,vt circuitus euitet vt ŝ.eo.l.j.& l.ea quæ. Opp,qd̃ hæc litera implicet cõtradictionẽ. Nam in principio remouet annum vtilem, & postea concedit quadriennium,dicens eum esse continuum,&postea dicit,quod hoc quadriennium non currit minoribus nec absentibus,vel aliter le
a gitime impeditis,[a] & sic est vtile,huius timore dicit gloss.quod tẽpora alia sunt simpliciter cõtinua,alia simpliciter vtilia,alia respectiue tantum,quia quo ad quid vtilia,quo ad quid ꝓtinua, vt est hic quadriennium,& hæc omnia declara,vt in gloss. in qua adde in fin.& vbi.l.simpliciter de vtili anno, vel tempore loquitur , in suo potiori significato debet intelligi,vt sic sit vtile simpliciter & nõ respectiue,& secũdũ qd,vt l.j.ff.de diuer, & tẽpo.pscri.& vbi l.non facit mentionem de vtili,vel cõtinuo, intelligitur de continuo,vt no.super rub.ff.de diuer:& temp.præscri.& probatur.ĩ.de
3 fer.l.j. † Opp.tex. dicit vtilis anni. nec aliter declarat , quo modo vtilis annus cognoscatur,vel quę requirãtur cõtra. §.quibus. Sol. quod si hic non declaratur,alibi est declaratum, & hic supponit, tamen quæ requirantur no.hic glo. super verbo vtilis.quam vide. Opp, ꝓ tempora huius quadriennij facta non restringantur: vt ŝ.fi mi.se ma.di.l.j.in fi.& ff.de noua .l. doli.ver.diuersum.Sol. vt in seq.gl. ꝓtendo contrarium, nec hæc.l.dicit diuersum.Ideo dicit glo.hoc quadriennium nõ est priuilegiatum,sed rei priuilegia
4 tę datum.fallit in casu speciali.ĩ.de rep.hær.l.fi.§.fi.†Op.ꝓ ex locorum diuersitate varium,& diuersum ius inducatur. vt ff.de offic.proconsul.& leg.l.j.& ij.ff.de eo,qd̃ cer.lo.l.ideoq;.gl. nõ soluit.dic,ꝓ ibi ideo,qa ex diuersitate locorũ inducit varietas pœnes
5 rationem iuris constituti.hic secus.† Opp.dicit hæc litera , ꝓ hoc quadriennium incipit currere in prima die.xxvj. anni. contra de l.j.ŝ.eo.titul.& quod ibi nota.& ĩ.de anna.exce.l.j.in fi.Sol.ꝓ hic ſm illas,scilicet,vt ex tũc incipiat currere , si facultatẽ agendi tũc habuit,vt probat hic in ver.& quemadmodũ. Opp. qd̃ hoc quadriennium non statim currat cum.xxv.ann.quos impleuerit,sed a tempore læsionis,vt ff.quãdo ac.de pec. est annalis.l.j.§.annus. Solu.qd̃ p̃dicta habent locum,qñ læsio est inchoata in minori ætate.Nam ea completa statim incipit quadriennium de præsenti currere.sinautẽ læsio sit inchoata postea , tũc a tempore læsionis ſm Io.& vltra non videtur Pet. habuisse in glo.Ideo repræhẽdere videtur secundum Cy.dicens , ꝓ glo. sentit, ꝓ si præscri.x.xx. vel xxx.anno .inchoasset.in xxvi .ann.post eã daret restitutio , ꝓ dicere est absurdissimum.sed restringe gl.ſm id,ꝓ cõiter habet in ea.videlicet qñ minor se absentauit reipub. causa. vnde interim quadriennũ ei nõ currit,vt ŝ.e.l.j. vt hic ĩ vers. quẽadmodũ.Op. qd̃ nõ quadriennũ,sed.xii.an.vt ŝ.eo.auth.si minor. So.ꝓ ibi est
6 speciale,qd̃ declara,ut ibi dixi.† Oppo. ꝓ maioribus nõ dẽt quadriennium,sed biẽnium,vel aliud tp̃s,vt ŝ.de dolo.l.fi. So.vt ĩ gl. se.qa aut petũt restitutionẽ iudicis officio , & locum habet.l.ista. aut iure actionis,& habent locũ leges in contrarium allega. Optex.iste dicit,ꝓ maioribus læsis detur restitutio.ĩ.quadriennium. Cõtra imo nullo mõ,ut ŝ.de restit.mi.l.quæ a patre.Solu.aut sunt læsi ex contractu,& restitutio non datur,vt ibi, aut ex tpe, qa res sua sit vsucapta,vel p̃scripta,& tunc restituitur,vt hic. Sed ŝ.qa ãtũ tp̃s possit restitutionẽ petere, vatiæ opi.sunt in gloss.qa gl. Accu.tenet,ꝓ si tp̃s fluxũ in absentia fit tm̃,quantũ quadriennium, vel plus,tũc hẽt quadriennium,in integ.ad resti.petendã,& causam finiẽdã.vt hic.Aut tp̃s, qñ absentia fluxit fuit minus quadriẽnio;& tũc illud solũ hẽt,& nõ plus,ĩ.qd̃ restitutio petatur , & cã finiatur,vt ff.e.l.,sed si p̃ prætorem.§.fi cũ feriæ.& §.quoties . Aliq vero tenuerunt, qd̃ licet tp̃s absentiæ sit minus quadriennio, nihilominus ad p̃dicta fauenda detur quadriennũ. & ita no.gl.ista in fin.Et hoc tenent Petr.& Cy. licet glo j.fitmet in d.§.quoties. Aliqui vero tenuerunt & in l.interdũ.ff.de min. Sed pro concor
b dia [b] dic ſm Dy.& Ia.Butr. & cõmuniter oẽs,ꝓ diuersimode, & tripliciter de tẽpore q̃ti põt,qa interdũ quærit̃ de tpe ad qd̃ dẽt peti vel fieri restitutio , & tunc ad tm̃ tp̃s , quantũ fuit illud in quo fuit læsus propter absentiam,& non plus , vt ŝ.de resti.mi.l.ꝓ tẽpore.& ff.ex qb.cau.ma.l.sed si p̃ prorẽ.§.si cũ feriæ.& §.quoties. Interdũ q̃rit̃ de tẽpore ĩ. qd̃ dẽt peti restitutio in iudicio, & tũc si læsio est causata,& sñia ĩ absentem lata,tũc est etiã quadriennũ integrũ a die reuersionis computãdũ,& ĩ.hoc debet cã nedũ inchoari,sed ẽt terminari,vt hic. Si vero ex p̃ctu tunc nulla est quæstio,quia absens non restituitur aduersus contractum,vt d.l.quę a patre.ĩ.tit.ij.licet minor sit,& tunc in ea est etiam quadriennũ ab implemento minoris ætatis cõputandũ.Si vero læsio sit causata ex cursu tp̃is,& tunc,aut illud plus quadriennio, vel tãtũdẽ.& tunc ĩ.quadriennium debet peti. aut est minus quadriennio,& tũc illud attẽdit,& non plus.vt ĩ.tãtũdẽ restitutio petatur,& nõ vltra.Et est rõ,quia tempus,quod negligit petere ,corrodit tempus absentię qd̃ esset restituendum. & sic per indirectũ excludit
7 ante quadriennũ.vt d.§.quoties. †Et ex hoc infertur, quod minor lęsus qa non appellauit,maior factus debet petere restitutionem in integ.infra decem dies.& ita no.gl.antepe.in l.diuus.ff.de in inte.rest. Sed attende, quia quidam dicũt aliud de iure canoni co.per cle.vnicam.de in inte.rest.ſ. vt infra quadriennũ sufficiat peti nec tp̃s præsentiæ cõcorda tpi absentiæ.& ita tenet Io.An.in glo.Sed certe illa cle.hoc nõ dicit,nec ex verbis eius ,pbat. & idẽ dicit quod l.ista.sed seruetur ĩ suo foro,si ita debet intelligi.Interdum petitur de tẽpore ĩ.quod debet petita terminari,& hoc secũdum omnes est quadriennium,vt hic.licet qñq; illud amplietur. vt ŝ.l.proxi.& in auth.si minor . Sed ego hoc reuoco in dubium in casu isto,Pone quod statim minor maior factus,vel absens reuersus petit rest.in inte.an instãtia huius causæ ,ꝓtendit vtq;,& ꝓ totũ quadriẽniũ . an vero finiet ſm regularem cursum cautarum ciuilium.ſ.per lapsum triennij,vt ĩ.de iud.l.properandum. §.j.ita ꝓ triennio lapso sit opus,vt inchoetur de nouo,& terminet ĩ. residuum,ꝓ superest de quadriennio.& tenetur per hanc.l.ꝓ totũ quadriennium sit de instantia.& ita videtur sentire glo.pe.in l.diuus.ff.de in integ.rest.& sic erit huius causæ instãtia,quandoque maior triennio,quandoque minor,si tardius inchoetur.interdũ, & quarto quæritur de tpe,ŝ.quod vtilis actio restituta debet intẽ
8 tati,& de hac dicetur.ĩ.tit.j.l.fi.†Opp. dicitur dic, qd̃ causa huius restitutionis debet terminari ĩ.quadriennium adeo,ꝓ ea nõ terminata amplius peti non potest.ĩ, quia per litem contest.perpetuant actiones,vt ĩ.de præsc.xxx.an.l.fin. Solu. qd̃ illud in actionibus,quæ sunt ius ,pseqũdi,&c.vt inst.de ac.in prin. licet in eis fallat qñq;.vt l.fi.ŝ.de dolo.Nos in officio ad rescindendũ implorato,qd̃ nõ perpetuatur.sed perit quadriennio , vt hic.& ff.de mi.l. Pomp.§.si quis. Opp. ꝓ imo vltra quadriennũ duret. vt l.intra.j. rñ.ff.de mi.Solu.vt in gl.qd̃ ibi in odium eius , qui appellauerit, vt litem ꝓtraheret. Opp.ad idẽ de l.petẽdæ.ŝ.eo. So.vt gl.ibi reo volente,cuius fauore est p̃stitutum , vt finiatur ĩ. quadriennium, nec esset idẽ in instantia causæ principalis,vt ibi dixi.Et est ratio, qa ꝓ eius lapsum nõ perit ius totũ, hic sic.Opp.ꝓ de eo quadriennio excipiatur ẽt tp̃s,quo per aduersariũ factũ quo minus cã expediat,vt l.intra.ff.de mi.So.cõsi.vt in glo.pe.Quæro an, qd̃ alibi dicit de vtili anno hic corrigat. rñdeo,ꝓ non , vt in gl.fi.Quæro cum gl.antep.an vtilis restituta pereat ĩ ĩ.quadriennũ nõ intẽ
9 tet.quicqd dicat glos. ego remitto ad dicenda.ĩ.titu.j.l.fina. †Expeditis gl.quæro, an de restitutione possit obiici per modũ excipiendi.dic aut q̃ritur de restitutione, quã l.facit ipso iure absque iudicis facto; tũc põt.aut de restitutione , q̃ fit ab hoſe, sed actionis iure;& etiã tũc põt,vt ff.de inoffic.te.l.Papinianus. §. si filius. Et est ratio,qa cui damus actionẽ,fortius exceptionẽ,vt in regula iuris inuitus . §.cui damus . aut de ea q̃ fit iudicis officio extraordinario,& tunc,aut q̃rit̃ an possit excipi de vtili restituta,& dic ꝓ sic,si restitutio erat iã cõcessa,nõ alias,quia illa rescissoria passiua non prius cõpetit, q̃ restitutio concessa fuerit,vt l.nec nõ.§.exceptio.ff.ex qui.cau.ma.& no.in l.nã .& postea.§. si minor.ff.de iureiu. aut q̃ritur,an possit excipi de officio rescindendi.& dic ꝓ nõ, licet p modum excipiendi possit implorari. non est enim ipsum officiũ actio,nec exceptio,vt l.plane.& l.fi.ff.de peti.hære.& l.quã
10 uis.ff.de annu.lega. † Item tũc quæritur , an post quadriennium possit opponi per modũ excipiendi.& videtur, ꝓ sic,quia annua ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.ĩ.de excep.l.licet.& ff.de excep.do.l.pura.in fi.§.fi.In ĩtriũ est veritas , vt ff.ex qui.cau. ma.l.necnon.§.exemplo. & ff. de iureiurand.l.nam & postea.§.si minor.Non obstant contraria,quia procedunt in his,quorum ,ꝓpositio non est in potestate rei . Vlterius quæri potest, an officiũ rescidens,& vtilis rescissoria possit proponi in eodem libello.& dic,vt dixi in l.quod tempore.ŝ.de rest.mino.

ADDITIONES.

a ¶Vel aliter legitime impeditis . Adde vltra hic notata per Bald.nu.7.uer.opponitur.dicitur hic,quod no.idem Bald.in l.falsam.ĩ.fi ex fal.instrumen.
b ¶Sed pro cõcordia.Tu uide de hoc in l.doli exceptio.§.diuersum.ff.de noua.qd̃ fallit in casu.l.fi.in fin.ĩ.de repu.hære.de quo per Barto. in l.an hostibus.§.sed qd̃ simpliciter.ff.ex qui.cau.mai. Cano.in cap.cum ex literis.extra de integ.rẽsti.& Card.in cle.j.eodem tit.in cle.

Quibus ex causis maiores restituantur. Tit. LIIII.

LEX PRIMA.

1 *Legatis restitutio datur indefensis.*
2 *Defensus non legitime,an restituatur ad totam causam.*
3 *Absens causa studij,an restituatur.*
4 *Absens ex causa necessaria,an restituatur.*
5 *Causa absentiæ voluntaria non probabilis quæ sit .*
6 *Absens ex infirmitate graui cui æquiparetur.*

1 Si propter. Primo dictũ. Secũdo ratio.secunda ibi,nam eos.Casus.† Legatis indefensis condemnatis datur restitutio,sicut absentibus republi.causa.hoc dicit.Not.quod officium legationis est iusta causa restitutionis . Item quod hic restituitur ad totam causam,non ad appellandum tantũ,vt colligit ex illo verbo instaurationem . Item collige , quod in causis ambasiatorum.l. ferias non inducit,alias sentẽtia est nulla ipso iure,vt l.2.ĩ.de fer.

& sic opus nõ esse restitutione. Op. qd̃ non restituatur. vt l. hic q. l. qui dat. ff. eod. Sol. vt in glos. ij. Opp. quod imo sententia sit ipso iure nulla. vt ẗ. de iud. l. properandum. §. j. Solu. quod illud procederet, si lis non fuisset legitime contesta. hic fuit contestata ante absentiam, vt no. in glo. penul. Oppo. quod etiam si lis sit contesta. non propterea valeat sententia, nisi edicta, & citationes legitimẽ præcesserint. vt ẗ. quomod. & quando iud. l. ea quæ. & l. seq. Solu. quod hæc secundum illam debet intelligi. Op. quod etiam defensus restituatur, vt s̃. de procu. l. q absente. Solu. quod ibi potest dici indefensus, quia minus legitime fuit defensus. Oppon. quod imo ad appellandum tãtum, vt ff. de in integ. restit. l. fin. Sol. quod ibi fuit defensus legitime. Vnde fac tria membra, vt in glo. quia aut fuit legitime defensus, & restituitur ad appellandum: aut nullo modo defensus, vel minus legitime, & tunc ad totam causam, dummodo ante absentiam lis fuerit contesta. vt d. l. properandum. Sed ab extra contra vtrunque membrum opp. & primo, vbi fuit legitime defensus nõ restituatur ad appellandum, pbo, quia iure communi veniens potest infra dies decem appellare, vt eo. ẗ. quomo. & quando iu. & authentic. sed hodie. cum ibi no. ẗ. de appella. & sic restitutio non est necessaria, vt l. in causẽ. ff. de mi. nec post hos. x. dies a die reuersionis numerãdos, qa tũc, pter negligentiam. l. non subuenit, & l. ad hostibus. §. fi. ff. eo. Sol. quod hæc glo. debet intelligi post hos. x. dies quos debes intelligere lapsos in eius absentia, vt quia procurator nõ appellauit, quãdo potuit, & debuit, secundum not. in l. inuitus. s̃. de procurato. & sic tempora ipso iure cucurrerunt. Oppo. quod defensus non debeat restitui. vt. ff. eo. l. is qui. Solu. quod non ad totã causam, vt ibi, sed ad appellandum sic. & ita no. Sed tunc oppo. quod prius non debet restitui, quam contra procuratorem egerit, & eum excusserit, & in subsidium ad restitutionem venire, vt l. cũ mãdato, ff. de mi. Solu. confitendo contrarium. & sic prædicta sunt per illam l. limitãda, vt sentit gl. in vna solu. in l. is q. ff. eod. l. licet. aliud esset in gerente officium necessarium, vt l. etiam. ẗ. si tuto. vel cura. interu. vel dic quod in absente causa reipu. l. illa non vendicat sibi locũ, vt videtur sentire gl. in auth. hodie. ẗ. de ap. Et hoc operatur necessitas muneris, & opera quã dedit pro repu. quæ si hoc nunc fauet ei. sic etiam fauet, vt non curetur, an potuerit procura
2 torem dimittere, vel non, vt statim dicam. † Opp. tunc ꝓtra aliud membrum, scilicet quod nõ legitime defensus, vel nullo modo, quia hæc parta sunt, non restituatur ad totam causam, quia procuratorem dimittere debuit, vt ff. de lega. l. eundem. §. j. quod si non fecit est in culpa. & sic hõ debet restitui, vt. ff. eod. l. ab hostibus. §. fi. sed suo iure potest appellare. cuius timore dicit Cyn. qd̃ hic procuratorem dimisit, sed ipse non defendit. Sed hæc solu. & intentio Cy. non videtur bona, quia vt inquit Ia. Bur. in l. j. s̃. de restitu. mi. in absente reipu. causa, vel quasi, non curãt si procuratorem non dimisit, licet potuerit, qa non propterea restitutio ei denegatur, vt ff. eo. l. ied si per prætorem. §. item inquit prætor. in fi. pro hoc. l. ista. & l. ti. ff. de in integ. restitu. quæ indistincte loquũtur. & hæc l. disposuit propter minoris necessitatem, quam inuitus subijcit, & fauore reipu. cui deseruit, vt liberius reperiat officia talia subeuntes. & potissime, quia homines quandoque turbati circa sibi commissa cogitantes, sarcinulasque cõponentes, de talibus non recordantur. Ad l. igitur eandem respõde aliter, vide licet, quod loquitur quãtum ad hoc, vt excusetur penes ꝓtorem, & vt de diligentibus sibi prouideat, sciens, quod ex quo lis erat ꝓtest. ad diffinitiuam procedi poterat, non quantũ ad hoc, vt ei tollatur beneficium restitutionis, si procuratorem nõ dimisit. & sic ibi de consilio, non de necessitate loquitur, in quantũ de, pcuratore dimittendo ibi intelligitur. Item ad idem opp. quod ad totã causam non restitueretur, quia iure communi iste indefensus potest appellare reuersus, vt l. ab eo. ẗ. quomo. & quando iud. q̃ in omni absente videtur loqui. vt ibi uor. Pe. Sol. quod illud verum si vellet illam viam eligere, sed vbi velit restitui ad totam causam ipse hoc facere potest, vt hic cum fin. Nec obstat, quod hoc extraordinarium deberet cessare per illud ordinarium, vt l. in causæ. ff. de mino. quia illud haber locũ, vbi extraordinarium affert maius commodum, quam ordinariũ, vt no. in l. fi. §. si aduer. rem iud. & in l. Emilius. ff. de mi. & prædicta in absente ex probabili, & necessaria causa, quæ bene no. quia alibi nõ reperies ita plene decla
3 rata. † Nũc quæro quid de absente ex ꝓbabili causa. vt de absen-
a te gra studiorum.[a] dic aut ipse fuit legitime defensus, & tũc nõre stituitur, nisi in subsidium, excusso procuratore & eo nõ existente soluendo, & tunc ad appellandum tm̃. hoc probat in l. post. §. fi. ff. qfi appellandũ sit, & ibi gl. & etiã no. in auth. hodie. ẗ. de ap. facit. l. properandum. §. fi. ẗ. de iud. Aut ipse non fuit defensus, vel minus legitime, quia a potestatem non habente. & tunc, aut se absentauit ante lit. cont. & processus est nullus, & sententia, vt ẗ. de iudi. l. properandũ. §. j. & de rem. appel. l. fin. §. illud. ideo de restitutione nõ est querendum. Follit si causa fuisset talis. in qua ꝓcedi potuisset lit. nõ contest. Nam tunc, quia teneret processus & sententia, restitutio est necessaria. & tunc dico eũ restituendum esse ad totam causam. i. aduersus omnem læsionẽ propter absentiam causatam. argum. l. nec non. in prin. ff. eod. & probatur in l. diuus. ff. de in integrũ restitutio. ibi dũ dicit, vt ratio, & æquitas postulabit. Aut se absentauit li. cõtesta. & tunc aut procuratorẽ reliquit, sed ipse non defendit. & tunc, aut non defendit, qa de functus. & tunc adhuc puto restitui ad totam causam, vt repona tur in eodem statu, in quo erat ante defensionem omissam. Et hoc per. l. proxime allega. dico etiam, quod si vellet, de iure communi appellare potest, vt l. ab eo. ẗ. quomodo, & qñ iu. nec hoc facit cessare primum, velut extraordinarium, ex quo per extraordinariũ pinguius prouidetur, vt no. in d. l. fi. §. si aduer. rẽ iu. & in l. Aemilius. ff. de mi. Aut procurator non defendit, quia noluit, & isto casu dico eum restituendum etiam ad totam causam, sed demum procuratore excusso, & in subsidium arg. d. l. j. ff. quãdo appel. sit, in fi. arguẽdo de respectiuo ad respectiuum, & de parte ad totum, vt l. quæ de tota. ff. de rei vend. Aut procuratorem non
b dimisit.[b] & tunc aut dimittere non potuit. & tunc dicunt glo. ꝓ restitutio non est necessaria, quia tempus appellandi velut vtile ipso iure ei non currit, vt no. in d. l. ab eo. ẗ. quomod. & quando iu. & etiam. l. fi. ẗ. de in integ. rest. Sed hoc non est verum ſm Gul: de Cu. & Ia. But, quia hæc duo æquiparantur, procuratorem non potuisse dimittere, vel dimisisse, & procuratorem nõ defendisse, vt not. ff. eod. l. sed si per prætorem. §. j. in glo. super verbo ex causa. Sed vbi procurator dimissus ex quacunque causa non defendit restitutio locum habet, vt in duobus membris præcedentibus. ergo, &c. Secundo tex. in d. l. nec non, nedum in primo, sed etiam in ij. respon. loquitur indistincte. Ad rationem, quam fecerant gl. respon. ꝓ fateor, ꝓ tempus appellãdi isto casu ei nõ currit. iõ ipso iure potest de iure communi appellare, & tũ si illã partẽ nõ vult eligere, potest restitutionẽ petere. & nõ ad appellãdũ tãtũ, qa tunc procedit obiectũ, sed eam petit, & cõcedi debet ad totã causam, qd̃ est plus, q̃ ad appellandũ, vt s̃. dixi. Aut, pcuratorem nõ dimisit in cã, licet potuerit, & tunc gl. videntur velle, qd̃ licet non fecerit, tñ ex quo abest ex probabili cã, restituatur. ita no. in l. sed si per ꝓtorẽ. §. j. ff. eo. & idem vñ sentire in l. ab eo. ẗ. quomodo & quando iud. sed in l. fi. ff. de in integr. restitutio, vñ sentire; qd̃ nõ restituat. & hanc partẽ puto tutiorẽ, qa aut q̃rit ad appellãdũ, & dicendum est, qd̃ non, qa ipso iure potest appellari. vt d. l. ab eo. & authentic. hodie, & sic frustra de eo ad hoc restituendo q̃rit. aut vt restituat ad cãm; & dicẽdũ est, qd̃ non, qa ex quo lis erat ꝓtesta. secũ, cã debuit exercere vsq; ad fin. in l. ꝓsentanẽdũ. & auth. q semel. ẗ. quomo. & qñ iu. & hæc necessitas al. inducta est maior, & potentior, q̃ necessitas studiorum, pp q̃ se absentat, qa illa ei a. l. nõ inducitur, licet vt laudabilis a l. approbẽt. & iõ potius debet causæ assistere, q̃ se ex cã tali absentare. argu. ff. de re iud. l. ꝗ pupillũ. in fin. & ꝓ tanto in cã nõ est restituẽdus. ar. ff. eod. l. nõ enim. Et, ꝓ hoc facit. d. l. nec non, in princip. si litera bene ponderẽt. Ex ꝑdictis modo ꝓcludere possumus breuius de appellationibus in absente ex probabili causa tantũ, qd̃ si fuerit legitime defensus, restituitur ad appellandũ tm̃ ẗ et demum in subsidiũ, si nullo mõ fuit defensus, vel minus legitime. tũc si absentia fuit ante li. cõtesta. aut q̃rit in causis, in quibus nõ potuit procedi ad diffinitiuã. & tũc frustra de restitutione q̃rere t, quia oĩa agitata sunt nulla. aut in causis, in q̃bus li. non contesta. põt procedi, tunc restituatur ad totam causam. si vero se absentauit lit. iã non cõtest. & tunc si procuratorem dimisit, tunc ẗ ad totã cãm restituitur, siue nõ defenderit, qa defunctus sit, siue noluerit. sed isto casu qñ noluerit, demũ ĩ subsidiũ. s̃. procuratore excusso. Si nauta nõ dimisit procuratorẽ, tunc si non potuit, põt petere restitui ad totam cãm. si vero, qa noluit tũc ad nihilũ restituit, licet iure cõi appel-
4 lari possit. † Nũc de absente ex necessaria cã tãtũ videamus. Et in hoc licet glossatores fortius dubitauerint, q̃ in ꝑcedẽtibus tñ sub distingue, aut fuit legitime defensus. & dicunt gl. qd̃ nõ restituit, qd̃ fateor ad restitutionẽ cãæ, sed ad appellãdũ sic. excusso tñ pri' ꝓcuratore. nã tñ ex iusta causa, vt ĩ ꝑcedẽti dixi, & ꝓtor ei ꝓbuenit ex iusta, vt l. sed si p ꝓtorẽ. §. j. ff. eo. ergo, &c. aut defensus. & tũc si nullo tẽpore fuit defensus, qa nec añ lit. ꝓtesta. nec post. & tũc in causis, in quibus procedi nõ põt absq; li. contesta. idem dico, qd̃ in ꝑcedẽtibus, cũ ꝓcessus sit nullus. In causis vero, in q̃bus ꝓcedi pt, distingue, vt in sequenti mẽbro. Si vero fuit defensus a principio, ita qd̃ lit. fuit ꝓtestatus, & post ea nõ, qa absens factus, qa relegat'. dic aut nõ potuit dimittere ꝓcuratorẽ, & restituit ad totã causam, si hoc eligat. põt tamẽ de iure cõmuni appellare, vt in ꝑcedentibus dixi. aut potuit procuratorem dimittere, sed non fecit, & tunc non restituit, sed de iure cõmuni põt appellari. aut procuratorem dimisit, sed nõ defendit. & tunc si ideo, quia defunctus fuit, & tunc ad totam causam restituitur. licet de iure cõmuni appellare possit. sinautem non defendit, quia non voluit. & tunc ꝓcuratore excusso restituit ad causam. & non ante, arg. l. eum mandato. ff. de mi. & l. fin. ff. de eo per quem factum est. cõmuni.

ADDITIONES.

a ¶ Gratia studiorum. Tu dic de hoc, ut plene per Bart. in l. fi. colum. ij. uersi. uenio ad secundam absentiam. ff. de restitu in integ.

b ¶ Aut procuratorem non dimisit. Adde doc. in c. cum antiquitas, uersi. absens. C. de testa. Barto in l. j. de diuer. & tempo. præferi. Bald. in l. si conuenerit, ff. ꝑ foci. & omnino per Panor. in c. querelam, nu. iij. vbi dicit procedere in causis breuibus. & ibi etiam collec. nu. j. & in addi. ad eum, in uer. si procuratorem constituere poterit, extra de procurat.

5 muni tñ iure põt appellare, & hæc de tertia absentia. † Nunc est videre de quarta, scilicet, q̃ est voluntaria, sed nõ probabilis, & qa illa qñq; habet in se ꝓtumaciã verã, qñq; fictã, vel præsumptãtiõ sic distingue, aut quæris, an restitui possit, & dico ꝓ nõ aliquo casu, aut quæris, an appellare possit, vel debeat, & tunc, aut ipse nullo modo est ꝓtumax, quia nec vere, præsumpte, nec ficte, & tũc, quia sñia est nulla ipso iure, vt ẗ. quomodo & qñ iud. l. ea quæ. ff. de re iud. l. de vnoquoq; appellare nõ tenetur, & frustra interponeret. l. si expressum. ff. de app. aut fuit citatus legitime, & sic fuit
a ꝓtumax, & tunc aut est ꝓtumax vere, & non auditur appellans,[a] vt in auth. iud. §. audiẽ. & ẗ. de iu. l. post. §. fi. & de ap. l. ex ꝓsensu. §. fi. Et hoc nisi veniat iudice sedente pro tribunali, ut l. diuus. ff. de in inte. rest. quia tũc purgatur illa ꝓtumacia, aut est ficte ꝓtumax, quod proprius est dicere præsumpte ꝓtumax, & tunc licet veniat iudice non sedente pro tribunali, põt appellare, vt ẗ. quomodo; & qñ iud. l. ab eo. quis vero dicatur verus, vel præsumptus contumax, dicetur, in l. ea quæ. in eo. ti. & ponitur per Cy. ẗ. de iu. l. pro-
6 perandum. §. sinautem reus, & forte ibi dicam. † Quero, cui ex prędictis æquiparabitur absens ex graui infirmitate, dic secundum gl. quod æquiparabitur absenti ex probabili, & necessaria causa, vt no. in l. quæsitum. ff. de re iud. & sic non minus operatur absentia a principe cęlesti inducta, quàm a principe terrestri causata, vt hic. Adde tamen, quod circa vires sententiæ ibi no. glo.

ADDITIO.

a † Non auditur appellans. Adde de hoc per Bar. in l. fi. col. 4. uers. uenio ad quintã absentiam. inf. de in inte. rest. no. Bar. in Auth. de iudi. §. audient, nu. 3. & ibi in apost. in uer. non appellat. col. 6.

LEX II.

1 *Retentus in custodia, propter quod comparere non potest, restituitur.*
2 *Sententia non valet contra non citatum.*
3 *Citatio facta ad carceres, an valeat.*

1 **Si idcirco.** † Retentus sub fida custodia restituitur, si ob cã cãm cõparere non possit. h. d. Et hẗ duas lec. Pro quarum declaratione opp. ꝓ restitutio nõ sit necessaria, quia arbitri sententia non obligat, nec ex ea datur actio, vt ẗ. de arbi. l. j. Sol. ꝓ huius timore dicunt gl. ꝓ hic loquitur de iudice ordinario, qui arbiter nuncupatur, ut l. quisquis. s̃. de postu. non de
3 arbitro compromissario, de quo, vt in contrario. † Sed tunc op. ꝓ nec iudicis sñia valeat, quia citatio in notitiam absentis non venit, & sic sñia est nulla ipso iure, vt ff. quæ sen. sine app. rescin. l. j. §. item cum contra. Sol. ꝓ ibi nullo modo fuit citatus: hic ad do-
a mum, quod no. quia hic habes gl. ordinariam,[a] ꝓ incarceratus pt
3 citari ad domum. † Sed an teneat citatio facta ad carceres, videtur, ꝓ sic per l. 2. ff. de cust. & exhi. re. quod credo verum, si præsentia sui faciat, alias non. argu. l. pleriq;. & l. seq. ff. de in ius voc. Si tamen non potuit comparere restituitur in inte. vt hic. Alij uerò intellexerunt, ꝓ hic de arbitro ꝓmissario loquatur, quia de citatione nihil dicebat hæc litera. Sed contra eam facit, quia sñia arbitri lata altera parte absente non valet, vt ff. de arbitr. l. diem. §. si quis. Respon. vt hic in gl. ꝓ in compromisso facta erat cõuentio, vt parte absente, & non citata posset ferri sñia. sinautem hæc cõuentio non ꝑcessisset, sñia non valeret, ẗ si quis citatus fuisset, nã statim eũ non venit, pęna ꝓmittit, vnde amplius cõmitti non põt, & frustra ad sñiam peruenitur, nisi esset dictum ꝓ ępius cõmitti posset, vt l. si duo. §. femel. & l. diem proferre. §. fi quis litigatorũ, ff. de arbit. Primam tñ lec. approbat gl. quia si tenear sñia arbitri quò ad cõmissionem pęnæ, non præterea ex ea datur actio. & sic aduersus sñiam non esset necessaria restitutio, vt vult hæc litera. Sed moderni dicunt, ꝓ posset procedere hodie in arbitro sine pęna electo, quia tunc ex eius sententia hodie datur actio, vt ẗ. tit. ij. l. cum auia, & sic aduersus eius sententiam datur restitutio. Opp. qd̃ prima lect. non procedat, quia ꝗ absentem lit. non contest. nõ proceditur ad diffinitiuã, vt ẗ. de tẽp. app. l. fi. §. fi. Sol. quod anteq̃ iste fuisset sub custodia militari lis fuerat cõtesta. vt sentit gl. in fi.

ADDITIO.

a ¶ Glo. ordinariam. Et dum gl. loquitur de sententia lata contra existentẽ in carcere, adde Pau. de Cast. qui refert, ꝓ Florentiæ fuit magna dissensio per ea quę dicit Bar. in Lis qui reu., de publ. iud. unde dicit ipse, ꝓ bonum est, ut citetur, ad domum, & si uicinus refert, quòd citauit, ualebit sententia, quia potest esse ignarus ꝓ fuit in carceribus, si uero referat ꝓ citatus est in carceribus, sententia non ualebit.

LEX III.

1 *Minores læsi in contractibus restituuntur.*

1 **In contractibus.** † Maioribus in contractibus enormiter lęsis subuenitur officio iudicis. h. d. Opp. qd̃ maioribus non subueniatur in contractibus, nã aduersus contractum eis non datur restitutio, vt s̃. de resti. in integ. l. ea quæ a patre, & no. s̃. eo. l. superuacuam. Sol. ꝓ hic non loquitur de restitutione, quæ fit officio iudicis nobili. sed ea quæ fit iure actionis, & officio mercenario, & exemplifica, vt in gl. vsq; ad uersiculum sed an. Op. tunc, ꝓ idem sit in contractibus strictiuris, vt s̃. de dolo. l. eleganter. §. non solum. in fi. Sol. confitendo, vt in fi. gl. Sed hoc ideo dixi, quia in contractibus bonæ fid. ex ubęrantius, & iudicis officium. Quæro, infra quantum tempus proponeretur, respon. vt in gl. Sed quia hæc. l. secundum hanc lectu. gl. non conuenit rubro. Ideo potes dicere secundum modernos, ꝓ hic loquitur de restitutione, quæ fit iudicis officio, & de iure speciali, puta aduersus contractum, non à se, sed à tertio celebratum: puta à procuratore suo, vt in casu. l. 2. s̃. de vxo. mi. & l. fi cum mulieribus. s̃. de restit. min. Aduersus autem contractum, à se celebratum non auditur, vt d. l. quæ a patre.

LEX IIII.

1 *Respublica Romana vbi esse dicatur.*
2 *Ciuitates, ville, & castra quæ restituantur, & nu. 3.*
4 *Ciuitas subiecta principi, uel tyranno, an restituatur.*
5 *Respublica quando restituatur.*
6 *Restitutio infra quantum tempus peti possit.*

a **Respublica.** [a] No. ꝓ respubli. & minores æquiparanẽ. Quæro de qua republ. hic loquatur. Resp. in repu. Ro. & hoc est sine scrupulo ante imperium translatum in principem. Sed postea respub. absolute sumpta est fiscalis im-
1 perij, de qua ẗ. de iu. fiscli b. x. † No. ꝓ respub. Romana hodie non extenditur vltra limites territorij Romani, licet quædam priuilegia sibi retinuit vltra alias ciuitates, vt no. super R. u. de iure reipu. li. 11. Et hæc, an hodie priuilegiatur, vt si hoc beneficium aliis ciuitatibus non competat est videndum. Nam omnes fatentur, ꝓ
2 etiam hodie respu. ciuitatis restituitur. † Quæro igitur qd de alijs ciuitatibus. Et arguit, gl. quod restituuntur, quia prælati ciuitatũ restituuntur, vt s̃. eod. l. j. & ff. eod. l. legatis. ergo, & multomagis ipse ciuitates, quia propter quod vnumquoque, & illud multomagis. In contrario arguit gl. quia. l. non cauetur, sed solum ratio. ci. vt ẗ. de iud. reipu. lib. xi. l. rempu. ergo, &c. non obstant. l. s̃. alleg. quia loquuntur in legatis, qui restituuntur propter eorum iustam absentiam, vt s̃. l. j. Sed ciuitates hanc absentiam non habent, ergo, &c. Quid dicendũ. gl. remittit ad no. in d. l. rempu. & ibi gl. firmat, ꝓ restituantur. Et idẗ tenet in l. nihil. ff. ad maced. & hæc est cõis opi. & probatur per d. l. rempub. quæ indistincte loqtur. Et in omnibus ciuitatibus potest intelligi, cum aliæ. ll. huius ti. loquantur de repu. singularium ciuitatum. Item probatur per l. j. §. fãe. s̃. de off. eius, qui vices alte. gerit. Nam ibi de repu. ciuitatum prouinciæ præsidium habente loquitur: non de repu. primitiua Roma. qa tunc solus præses forte non posset de restitutione cognoscere, sed vna cum ꝓcuratore Cæsaris, vt s̃. si aduer. fil. l. ij. Itẗ probatur quia eadẗ est ratio in eis, quę in repu. Ro. videlicet, qd̃ per plures administratores regitur, & multis deceptionibus subijcit. ideo ei subuenitur. ar. ff. de mi. l. j. Item probatur, ꝓ legati singulariũ ciuitatũ restituuntur, vt s̃. dixi. Nec obstat replicatio, qua dĩ, ꝓ ipsã restituantur pp iustam absentiam, nõ pp ciuitatẗ: quia dicta absentia est caulata ab ipsa ciuitate, adeo ꝓ absentia sola non est cã dandæ restõnis, sed ea sic qualificata, quia a ciuitate causata, & propter temp. ciuitatis. Nõ obstat etiam ratio Per. qui dixit, ꝓ si ciuitates restituerentur, sequeretur, ꝓ eis nõ possit opponi exceptio macedoniani, cum aduersus eam restituerẗtur, vt ff. de mi. l. verum. §. fi. Sed ꝓstat, ꝓ locum habet exceptio prædicta, vt ff. ad mace. l. nihil ergo, &c. qa rñdeo, vt no. in d. l. f. ꝓ licet obstet exceptio, tñ potest peti restõ, vt d. l. verũ. §. fin. & ita teneo. Addit tñ Ia. Bu. ꝓ res. primitiua Ro. restituitur, vt resp. Sed alię ciuitates nõ restituuntur, vt respu. nec ex illa clausula, sed ex clausula gñali, si qua mihi iusta cã, &c. Est aũt iusta cã læsione ꝓbata, qa de obligatione uniuersitatis, & populi tractatur, uel de alio ꝑ iudicio. Et ista uerba sunt Accur. in §. rursus. Inst. de act. in gl. 2. in
3 prin. quod no. † Quæro quid in castro,[b] uel uilla. dicit, ꝓ non res-
b tituuntur, & nihil allegat. Sed pro gl. facit, quia sunt pars ciuitatis. iõ ciuitas non ipsum castrum, uel uilla debet restitui. Itẗ qa
c non ꝓtinetur appellatione reipu.[c] proprie, uel improprie sumptã, sed ciuitas sic, sub cuius iurisdictione sunt. Sed Ia. Bur. distinguebat aut uilla, uel castrum sic est magnum, uel amplũ, ꝓ per suos administratores regitur; & tunc restituaẗ, ut in ciuitate dicitur, sal tem ex clausula si qua iusta causa uidetur. Aut sic est paruum, ꝓ per administratores non regitur, & tunc non restituatur, ut in gl. Et huic applaudet Bar. Sed Ia. de Are. tenuit ꝓ indistincte restituerentur, qa quodlibet municipium æquiparatur ecclesiæ, ut s̃. de sac. san. eccl. l. inter diuinũ. Sed ecclesia restituitur, ut hic no. ergo &c. Itẗ quia sunt pares, & membrum reipu. ff. de iud. l. insulæ.
d Itẗ qa largo sumpto uocabulo dicuntur rempu. habere,[d] ut ff. de publ. l. sed is. §. ꝑterea, & no. in Auth. de hære. & fal. in prin. Quarto qa uniuersitas quãtũcũq; parua, ex quo tractaẗ de ea oblanda in cõi, uel de alienatione rei, q̃ esset ꝓprie uniuersitatis, & sic cõis plurium, ut uniuersorum, per alios necesse regitur, & per omnes, qui sunt de uniuersitate, nõ ꝑ pupillos, & mulieres, maximè cum

ADDITIONES.

a ¶ Respublica. Adde Spec. de loc. §. 6. uersi. xv. ad fi. Bur. in e. j. de rest. in integ.

b ¶ Quid in castro. Adde Spe. de rest. in integ. §. 2. uer. ad doctrinam quod sic, & uide Bar. Cepoin eum qui uecti. de uerb. sign. 4. quæst.

c ¶ Appellatione reipu. Quæ dicatur respublica uide per Spe. de rest. in integrũ. §. 2. & in 3. char. uer. idem quoque. la. 2. parte Bar. in l. cum rem. ẗ. qui potior. in pign. ha. ꝓ Romanorum est proprie, aliarum ciuitatum improprie. l. cum qui. de uerb. signi. Car. in clem. 2. de re iud.

d Rempu. habere. Quòd castrum non habeat rempubli. Adde post gl. j. hic Doc. & Ang. de Per. in gl. in l. quantæ. ff. de publ.

cum infantes, & pupilli, non valeant per se consentire. igitur uniuersitas est restituenda, sub qua prædicti comprehenduntur, nõ si se obligassent, vt singuli. Et ita teneo, saluo, nisi si vellent petere restitutionem aduersus totum. i. aduersus ciuitatem, cuius pars censetur. Nam forte non potest, cum totum trahat ad se partẽ, non econtra, nec pars potest ꝑdicere pro tota, vel quasi, vt ff. de
4 pa. l. maiorem, & ad muni. l. ꝙ maior. † Quæro ciuitas est supposita vni domino, vel principi, vel tyranno, an tunc poterit restitui. Pet. dixit, ꝙ non, quia tunc eius respu. gubernatur per vnum, vel per plures. Item quia tam ciuitas quam dominus ille restitueret, ad cuius vtilitatem omnia fiunt, quæ in ciuitate aguntur, quod non est dicendum, vt l. 3. §. sed vtrumq; ff. de mi. Sed do. cõiter tenent ꝓrium, quia non ipse, sed vniuersitas, & eius syndicus est ille, q restitutionẽ petit, & vniuersitatis nomine, & licẽt vnus ibi sit princeps vel dñs, non propterea vniuersitas, & eius resp. desinit, nec ipse rerum cõitatis est dñs, sed gubernator, & administrator: licet de facto redditus, & prouentus sibi vsurpet, nec ipse solus, sed per alios administratores administrat. Et ꝙ hoc sit verũ, ego probo per hanc. l. & per l. rempu. j̃. de iu. reipubl. Nam ille factæ sunt post imperium translatum in principem, & tũ respu. fiscalis, qa de ea hic loquitur, restituit. ipse aũt dñs fateor qd̃ suo no
5 mine restitui non posset, & ita forte voluit dicere Petrus. † Quæ-
a ro nunc, qd̃ respu. restituatur[a] dicit, gl. ꝙ qñ est læsa in contractu, vel pacto, & idem si in iudicio, vt l. j. j̃. de iud. reip. lib. xi. ad instar minoris cui equiparatur, vt hic, & ad instar ecclesiæ, cui etiam parificatur, vt in glo. Sed tunc quæro, quid si sit læsa in tempore, puta in præscriptione rerum suarum, an tunc restituatur, & videtur ꝙ sic, quia minor cui æquiparatur restituitur, vt si aduersus vsucap. l. j. In contrarium, quia secundum veram opin. ecclesia nõ restituitur, vt no. in auth. quas act. §. de sacrosan. eccle. ergo, nec respu. alicuius ciuitatis, vel ẽt fiscalis, quia ẽt inuicem æquiparãtur, vt l. fi. §. de sacrosan. eccl. & hoc verius quia ar. de ecclesia venit p locũ à maiori, cũ maior sit ratio in ecclesia, quã ĩ ciuitate, vel rep. vt §. de sacrosan. eccle. l. sancimus. arg. aũt de minori ad rẽpub. venit à solitis. Item a pari vel simili, & hoc modo est ita efficax, vt l. ꝓparationes. j̃. de fide instru. Et sic non obstat, hæc l. vel dic, ꝙ eq parantur minori in ꝓ̃ctu, vel iudicio, non in prescrip. vt sentit hic
6 gl. † Quæro tunc in casu, quo debet restitui, in fra quantum tempus hæc restitutio potest peti. duæ opi. ponuntur in gl. Vna ꝙ perpetuo: alia, ꝙ vsq; ad quadriẽnium, & hæc cõis & vera, licet aliæ opi. ponantur in sepius alle. l. rempu. j̃. de iu. rei pu. Nec ob. ꝙ ciuitas, vel respu. æquiparatur minori, cui quadriennium non currit, vt §. ti. j. l. fi. quia verum minori facto maiori, alias incertum esset expectare tps quo maiores efficerentur, quod nũquam esset euenire. Facit ad prædicta l. nisi. cum ibi no. ff. de tuto. & ra. di. Item oporteret nos expectare, qd̃ ecclesia, vel ciuitas destrueretur, qd̃ expectare non debemus, vt l. Mutianæ, & l. si ita legatum. ff. de cõdi. & demon. Item quia actiones de iure communi competentes ecclesiæ, vel ciuitati limitantur tempore, vt d. auth. quas actio. & §. de præscr. xxx. ann. l. omnes, ergo fortius ius extraordi. eis competens de iure speciali. argu. ff. de test. mili. l. eius militis. §. militiẽ. & ff. de actio. & oblig. l. in honorarijs. sed cum rescissa.

ADDITIO.

a ¶Quero nũc, quando respublica restituatur. Adde de hoc quæsito ultra eã, quæ hic no. per Bar. Bal. & communiter alios, ꝙ ponit Spe. in tit. de loc. §. 6. uer. 15. ad fi. & quod no. An. de Bu. in c. j. extra de resti. in integrum.

LEX V.

1 *Filius cum patre, & matre captus ab hostibus illis mortuis succedet.*
2 *Captus ab hostibus seruus efficitur.*
3 *Exemplatum differt ab exemplo.*
4 *Exceptio annua opponi non potest ei, cui restitutio actionis facta est.*
5 *Actio competit ab hostibus reuerso.*
6 *Actio rescissoria quando competat.*
7 *Actio rescissoria quare sic uocetur.*
8 *Actio rescissoria, an sit natiua, vel datiua.*
9 *Vsucapio est de iure ciuili, restitutio est iuris prætorij.*
10 *Actio rescissoria quanto tempore tollatur.*
11 *Actio vtilis rescissoria contra quos competat.*

1 **Si ab hostibus** † Captus ab hostibus cum patre, & matre, reuersus illis defunctis ibi potest succedere, & eorum bona interim vsucapta, potest vendicare vtili rescissoria, restitutione præhabita, quæ olim infra annum vtilem, hodie quadriennium continuum debet peti. non vsucapta autem ipso iure potest vendicare. h. d. secundum vtranque lectu. sed prima magis amicatur literæ. scilicet, vt in re vsucapta loquatur. Pro euidentia præmitte, qui dicantur hostes in ista materia, vt hic in glossa prima. Item præmitte, quando fictio. l. Corneliæ locum habeat, & quid operetur, & quando ius posthliminij, & quid etiam operetur, vt in glo. 2. Pone casum in terminis per te.
a Nor. hic duas fictiones[a] concurrere circa diuersa, & in diuersis personis, quia vna in persona patris apud hostes defuncti, alia in persona filij reuersi. Item ꝙ fictiones sunt contra veritatem assumptiones. Item nota. actionem restitutam fore vtilem. Item ꝙ vtilis restituta, infra annum debet proponi, quod qualiter in-

telligatur. j̃. dicam. Oppo. i. quòd beneficium. l. Cor. locum non habeat, nam omnis captus seruus efficitur, vt l. apud hostes. ff. de capt. & sic. l. Cor. locum non habet, vt ff. ad l. Falc. l. j. §. Solu. vt hic sentit glo. j. scilicet, ꝙ hic de capto ab hostibus, non ab trunculis. Nota in contrario omnes latrones debent appellari, præterquã hi quibus olim populus Roma. hodie Imperator bellum indu-
2 cit. l. hostes. ff. de capt. † Oppo. 2. quia si pater, & mater fuerunt capti ab hostibus serui facti sunt, ideo non possunt habere hæredem, quia seruus non habet hæredem, vt infra, com. de suc. l. seruus. Solutio, ꝙ illud verum, nisi iuuaretur fictione. l. Cor. quę fingit eum mortuum præambula hora captiuitatis, & sic in libertate, vt hic, & Insti. qui non est permis. fac. test. §. fi. Oppo. 3. ꝙ filius eis succedere non possit: quia, & ipse citatus fuit, & sic seruus factus sibi non potest quærere hæreditatem, vt infra, de heredi. instit. l. cum proponas, & ff. de acquiren. hæred. l. placet, & l. si quis mihi bona. §. iussum. Sol. ꝙ illud verum eo stante seruo, sed hic, quia reuersus fuit, fingitur iud. posthliminij nunquam captus, vt Insti. quib. mo. ius patr. potesta. sol. §. fi ab hostibus. Oppo. tunc. 4. ab extra contra prædicta, hic sunt duę fictiones, at duę fictiones non debent simul concurrere, vt infra, de proba. l. j. Solu. ꝙ illud circa idem: hic circa diuersa, & in diuersis personis. Oppo. 5. ꝙ similitudo hic posita non sit bona; quia restitutis non competit vtilis, nisi restitutione præhabita, vt supra, si aduer. transl. l. 2. & ff. de iureiu. l. nam, & postea. §. fi minor, sed huic reuerso videtur ipso iure actionem competere, vt probat hæc litera in fin. sol. debet intelligi restitutione prehabita, & hoc si ponas res vsucaptas, &
3 hæc est prima lectu. vsque ad ver. & tunc expone. † Oppo. tunc. 6. ꝙ hęc lect. non possit huic literę conuenire, quia illud, quod fit ad exemplum alterius, non est idem cum illo, vt infra, de probat. l. exemplo, & ff. deposi. l. quod Nerua. Sed secundum hanc lect. vtilis restituta dabitur ad exemplum suijpsius. ergo, &c. Solu. exponendo literam tribus modis, vt sequitur in glo. vsque ad versi. & quod dicit. Sed prima expositio totaliter istam literam violat; alię duę minus violant, & minus tertia, quã secunda. ideo illam tene, licet quęlibet in se vera. Alij volentes hoc contrarium euitare, & se literę magis conformare, dixerunt ꝙ debemus dicere, ꝙ res non erant vsucaptę, ideo ipso iure vendicat directa actione, sicut restituti vendicant vtili restituta. Et quòd sequitur (cum exceptionis annuę) refertur ad vtilem restitutam, & hęc similitudo, quam hęc litera facit ad hanc lectur. ponit per glo. j. in versic. sed si proponas secundo modo. Sed, quia illa verba (cum exceptionis annuę) coniunguntur cum sequentibus, ideo precedẽs
4 lectu. communiter tenetur, sed vtraque vera. † Oppo. 7. & contra primam lectu. si restitutio actionis est facta, ergo annua exceptio ei vendicanti non potest opponi, quia actio restituta debet durare tanto tempore, quantum fluxit in absentia, & tempore captiuitatis, vt l. quod tempore. supra, de restitu. mino. Solu. vt sentit glo. in versicu. & quòd dicit, scilicet quòd annus iste fluxerat in absentia, & tempore captiuitatis, & ideo reuersus infra, tempus restitutum debet hanc intentionem vtilem intentare, quo negligente, reperitur prescriptio completa in presentia, coniungendo tempora primę presentię cum temporibus secundę presentię à die reuersionis computatæ, & hoc vult glo. usque ad versicu. nisi. Et quod glo. dicit de quadriennio, gratia, exempli dicit, ideo subiungit, ꝙ tantundem de captiuitate fluxerat, licet aliqui intelligant glossi. vt loquatur de quadriennio ad restitutionem petendã subrogato loco utilis anni. de quõ supra, titu. j. l. superuacuam, quod non credo fuisse de mente gl. & de hoc tempore dic, vt ibi dixi. Opponitur successiue, & octauo, quod hæc utilis restituta non tollatur anno, uel quadriennio, sed perpetua sit facta, quia per lit. contestatio. perpetuantur actio. ut infra. de præscrip. long. tempo. & de præscript. 30. uel 40. anno. l. fina. Solu. ut sequitur in gl. vsque ad uersic. & hæc videlicet, ꝙ illud uerum lite ꝓtest. super utili rescissoria, ut in contrarijs, hæc. l. intelligitur lit. non ꝓtest. iõ utilis restituta non plus durat, q̃ tempus restitutum; imo qñque
5 minus, vt infra dicam. † Opponitur successiue cum glo. & nono. quòd huic reuerso, etiam si res sit vsucapta, absque restitutione ipso iure competat actio. nam exceptio est actionis exclusio, ut ff. de exce. l. i. & 2. Sed tex. hic dicit, quod obstat exceptio annua, ergo, &c. Itẽ adidẽ, quia tex. in l. in honorarijs. §. sed cũ rescissa. ff. de actio. & obliga. dicit, ꝙ anno tollitur: igitur ipso iure competit. aliàs tolli non potest quod non est, ut ff. de iniusto test. l. nam, & si sub ꝓditione. §. j. Harũ legũ timore gl. hic in uer. si ergo dicit, ꝙ qdã fatentur ꝓria, & male, quia ꝓ̃. l. ab hostibus. j̃. qbus nõ obstat. tem. prescr. Iõ alij dixerunt, ꝙ ll. ꝓdictæ debent intelligi restitutione præhabita, qd̃ probat illud uerbũ restitutis, ꝙ est tpis ꝓteriti perfecti. Et si exponas restitutis pro restituẽdis, dicũt ipsi, dic, ꝙ hic opponitur natiuitati, & in §. cũ rescissa. tollit respectu. nati-

ADDITIO.

a ¶Duas fictiones. Adde ꝙ fictiones de iure communi concurrant, quãdo una oritur ex altera. Bal. in l. j. in fi. inf. quando licet ab emp. di. & per Car. in cle. quod circa. 20. q. de ele. & de materia fictio nis, uide plene per Bart. in repe. l. si is qui pro emptore. ff. de usu, & in l. nec utile. ff. ex qui. cau. ma. & Bal. in l. siue possidetis. inf. de prob. & Car. in d. cle. 13. q. & seq.

natiuitatis, q̃ impeditur. Alij, vt Accur. idem in casu, in quo sunt restituti per prætorem viuũ: sed vbi non sunt restituti per sententiam, dicit, ꝙ prætor mortuus eos restituit ipso iure, & eo respectu vtilis rescissoria eis competit, sed illa est sine effectu, donec ꝑtor viuus in eam insufflet spiritum vitæ, per eius sententiam reuersum restituendo, quod debet fieri j̃. annum, vt hic, quo casu nõ facto, illa vtilis semiuiua a ꝑtore mortuo cõcessa tollitur, vt d. §. cum rescissa, & hoc vult gl. vsq; ad fi. & in l. ab hostib. §. sed cum simpliciter, ff. e. Et pro hoc põt induci ꝙ dr̃ de bo. pos. dictali, & decretali, ff. de succes. edi. l. j. §. decretalis, nã statim competit edictalis ex ꝑdictio ꝓtoris mortui. Sed nihil prodest nisi j̃. annum, vel centũ dies petat decretalis, vt no. j̃. g admit. ad bo. pos. l. j. Sitẽ insero. nam Leonissa catulos facit semiuiuos, & postea tm̃ clamat in aurib. corũ, ꝙ in eis insufflat spũm vitæ. Doc. tũ, vbi res sit vsucapta dñt ante restitutionem nullam actionem pro re vendicãda ei competere, sed solum posse officium ad rescindẽdũ vsucapionẽ implorare, ꝙ qualiter petat, & ad quid petat, & j̃. quantũ ꝓs, dixi
6 in l. qd̃ tpe, §. deresti. mi. & in l. superuacuã, §. ti. j. † Circa aũt actionem rescissoriã, de qua hic tractat, dicit Dy. & Doc. cõiter, quod actio prius cõpetens est sublata ipso iure, vt patet in vsucapione triennali in reb. mobilib. vt §. de pac. l. traditionib. & tunc hæc vtilis rescissoria non competit, nisi restitutione præhabita, [a] & hoc
a prout eam consideramus in actu, sed si consideretur in potentia, & tpe: põt dici competere, vt in hac glo. Aut prior actio non est ipso iure sublata. vt est videre ꝗm cõem opi. in prescriptione rerũ immobilium, vt no. in auth. nisi j̃. de bo. ma. & dixi in d. l. traditionib. §. de pac. licet Pet. hic in lec. Cy. contradicat, & male, vel etiã in ꝑscriptione actionũ, ut no. in l. sicut j̃. de ꝑscr. 30. an. & tũc ipso iure competit, sed inefficax ante restitutionem præhabitã vtilis efficitur. i. efficax, & valida, vt j̃. quib. non ob. lon. temp. præscr. l. ab hostib. & ff. de cap. l. ab hostib. & his casibus per annum vtilẽ, vel hodie quadriẽnium non præscribitur actioni, quia iam est ꝑscriptum, sed officio quo põt restitutio peti. Opp. x. & fortiter, ꝙ post habitam restitutionem hæc vtilis non tollat anno vtili, vel hodie quadriennio cõtinuo, cum fiat rei pecutoria: ergo ꝓpetuo ut Insti. de ꝓperpe. & temp. act. in prin. & §. j. Sol. ꝗm Doc. ꝙ in hac rescissoria fallit illa regula. Est enim restõ, qñ ꝓ̃ ius cõmune, & de iure speciali datur, vt ff. de ac. & ob. l. in honorijs, §. sed cum rescissa, ideo facilius tollitur, ar. ff. de test. mi. l. eius, §. i. & in Auth. de nõ ali. §. qui verisimile. Quod intelligunt qñ toto quadriẽnio, vel maiori tpe contingit læsio, alias si minori, vsq; ad illud tempus tantũ durab it hæc rescissoria, vt ff. ad Vel. l. si deitrix, §. fi pro eo, & forte hoc fuit de mente gl. nostræ hic in ver. & ꝙ dicit. Sed dicerali quis, mirandũ est, ꝙ leges in præscriptione maiorsi tpis quadriẽnij totum tps restituat, & subducant: ac si in absentiæ nõ concurrisset, vt l. quod tpe, cũ ibi no. §. de resti. mi. & in l. superuacuam, §. ti. j. & ff. c. l. sed, & si per ꝑtorẽ, §. quoties, & postea, & j̃. totum tps restitutum non permittant intentari actionẽ, quia sic videnẽ seruisse de vento, ꝓ̃ l. 2. j̃. cõ. de le. & tanto fortius, cum restitutio sit in pristinum statum repositio, vt §. de repu. l. j. Sed ꝗm statũ pristinum ante absentiã, totũ hoc tps habuisset ad actionem intentandam: ergo & nunc dẽt habere. Nec ob. qd̃ dr̃. Restitutio facta est de iure speciali ꝓ̃ cõe: quia concedo: sed non est facta simplr̃, vt actio intentẽ, sed vt tps læsionis totũ tollat, & in pristinum reducat, sicut eõ, qñ tps est minus quadriennio, solum j̃. illud minus, & non vsq; ad quadriennũ intentari potest. Harum forte rõnũ timore Io. fuit motus ad dicendum, ꝙ pẽdente restitutione in ite. dr̃ quis & rescissoriam actionem intẽtare, & pariter sup vtraq; litẽ contestari, vt no. §. tit. j. l. superuacuam, in gl. super verbo finiẽdam, in fi. quasi vellet diceret ꝙ ipsa statim cõpetit ipso iure. sed sine effectu, nisi restitutio petatur, & tunc illam petendo videat vtraq; producta in iudicio, & in li. conte. facta, & restitutionẽ nõ petendo j̃. annum, vel hodie quadriennium continuũ, excludat in totum, & sic idem annus numero est vnum, & idem tempus vtriusq;. Sed, quia in præcedenti contrario tenui, ꝙ prius non cõpetit, q̃ restitutio sit concessa, & per consequens super vtraq; nõ potest dici li. conte. vt plene dixi in d. l. quod tpe. Ideo ab opi. Io. recedo, & aliter videretur dicendũ, s. ꝙ in re mobili vsucapta, si restitutio non sit congruo tpe petita natiuitas vtilis actionis restituendæ impedit: & eius spes, & potentia tollitur, vt hic ꝗm vnã lec. Si vero restõ congruo tp sit petita, & cõcessa: tunc hæc vtilis rescissoria j̃. tps restitutũ dẽt in iudicio deduci, & lis super ea ꝓtestari, & efficitur tunc ꝓpetua: alias s. j̃. illud tps non sit in iudicio deducta: tunc euanescit. Sed attendendum est, ꝙ hoc non põt excedere quadriennium nec cum eo ꝓcurrere, quia vltra triẽnium, quo res mobiles ꝑscribunt̃, non potest excedere: sed minus, bene põt esse, & hoc hodie. Sed olim qñ annus erat vtilis, & sic tps huius anni poterat esse minus, q̃ tps quod dicebat restitutum: possum dicre, ꝙ hoc euenieba t; quia prętoris remedio fiebat hęc restitutio, at ꝑtorũ remedia consueuerunt esse annalia, vt ff. de suc. edic. l. i. §. sed videndum, & §. largius, & quis ordoꝗn bo. pos. seruetur, l. j. §. fi. & hoc in re mobili ꝑscripta, quia primæua actio durat ꝗm opinio. gl. & omnium Doc. tunc si illam non intentat, j̃. annum, j̃. quem restitutio dẽt peti: dico, ꝙ postea non poterit in effectu intentari, & per istum modum anno tollẽ, quia vtilitas efficaciæ ei denegabit, quia eum agenti rei vendicatione opponetur excẽptio ꝑscriptionis, non poterit replicare de restitutione, q̃ non est habita, nec tunc potest cam petere, quia tps perendi trãsiuit, & ei currit: quia eã ante obiectum exceptionis petere potuit, vt in exceptione non numeratæ pec. dr̃ j̃. de non nu. pe. l. si ex cautione. Et ita ẽt põt hæc l. intelligi. Si vero illam intentauit, & petit, j̃. tps legitimum, & concessa est, tunc stat dubium meum. Nam pone, ꝙ læsus fuit in x. annis iste absens restitutus an tunc, qa x. anni vsũ ei restituti, j̃. in illos x. annos poterit illam proponere, an quadriennio excludetur, & hic subdistinguo, quia aut directã rei vendicationẽ proposuit statim reuersus, & super illa lit. est cõte. & postea opposita est exceptio præscriptionis, & aduersus eã restitutio petita est concessa. Et tunc puto, ꝙ sufficiat illa ꝑcedens contestatio, & factio, efficax facta dicetur ꝓpetuata. Aut reuersus rei vendi. non egit: sed statim restitutionẽ petiit, & cõcessa est, & tunc si directam rei vendicationem utilem factam proponit inf. quadriennium, & etiam est super ea li. contesta. & qõ, dubiũ non habet; quia perpetua est. Si autem infra quadriennium postea nõ proponit, sed in quinto, sexto, vel septimo anno, tũc stat quęstio. mea, & isto casu non video rationem cur proponi non possit, ex quo est, j̃. tempus restitutum, nisi dicas, ꝙ quando tempus absentiæ est minus quadriẽnio, illud subducatur, quando vero maius, totum non subducatur, vel non restituatur, sed totum quadriẽnium, vel olim annus utilis. In his est bene cogitandum, quia trãscendunt intellectum. † Quero modo circa materiam, primo quare hæc actio appelletur rescissoria, vt patet, ff. eo. l. nec non §. exẽplo. Respon, propter præambulum rescindens usucapionem intentatum, & sic ab euentu sic cognominatur. Et ex hoc sequitur aliud quod non est proprium nomen actionis, sed ad actio quę ãã, proprium autem nomen rei ven. uel publiciana, & idem dico in ꝑsonalibus actionibus restitutis, vt proprium nomen sit illud, ꝙ prius habebant. Quæro 2. quare appelletur vtilis. Respondeo, vt dixi ex dictis in ix. & x. ꝓtio patet, s. quod in vsucapione rerum mobilium vtilis appellatur ad differentiam directæ prius extinctæ, quæ resuscitari non potest. Sed in præscriptione rerum immobiliũ vel actionum, qua directa non est extincta, licet inefficax facta restitutione petita, illa directa, nũc efficax facta appellatur vtilis. i. vtilitatis efficaciam afferens; sed directa est, vt prius, & ideo illud nomen vtilis variatur secũdum extinctionem actio
8 nis. Pet. sequutus suam opi. quæ est, ꝙ sicut in mobilibus directũ dominium vsucapitur, ita & in immobilib. & etiam in actionib. dixit, in omnibus prædictis casibus eam fore datiuam, quia non habet præexistentem materiam, unde nascatur. Cy. vero hic in 5. q. sequutus opi. gl. & Docto. dicit, quod Petr. dicit in vsucapione rerum mobilium: nam utilis illa est datiua. Sed in præscriptione immobilium dicit, quod est natiua, quia ex priori dominio nata est illa directa, quæ adhuc durat, ut in precedenti dixi. Ego puto etiam in primo casu sit natiua, & nascitur ex vtili dominio recuperato, quia per restitutionem rescinditur vsucapio, & per consequens fingitur non usucapta remedio prætoris. Sed quia prætor nõ tribuit iura directa, sed vtilia, item quia directum dominium requirit ti. & traditionem, vt §. de pac. l. traditionibus, ideo nõ directum, sed vtile transfertur, & ex illo vtili nascitur hæc vtilis rei vendi. Et si aliter dicatur, sequeretur, quod fructus rei non restituentur absenti, contra l. quod si minor §. restitutio, ff. de mi. nam si datiua, dabitur, demum præhabita restitutione. & sic, ut ex nunc, & per ꝑs restitutio non habebit retrotractum, cõtra l. j. §. de rep. Et pro his facit quod dicitur de stipulatione ficta, ex qua nascitur utilis, ff. de adop. l. his verbis, j̃. de rei vxo. ac. l. j. in prin. & hoc uẽ de mente gl. hic, dum dicit quod natiuitati eius oppo. Sed diceret aliquis immo videtur, quod sit directa. primo, quia restitutio, est in pristinum statum rẽpositio, ut d. l. j. supra de repu. sed in pristino statu erat directa. ergo, &c. Secundo, quia sicut absq; usucapione non quærebatur possessoria prin. ita quæsitũ ex postfacto debeat apud eum remanere vsucapione rescissa, arg. de fideiui. l. vranius. Sed his nõ obstantibus, dic quod est vtilis, vt in hac
9 l. & ita omnes fatentur. † Nec obstant obiecta, quia usucapio est de iure ciuili, & restitutio de iu. prætorio. Prætor autẽ non põt tollere ipso iure remedia iuris ciuilis, vt insti. de bo. possel. §. quos aũt, ff. de lib. & posth. l. si filius qui in potestate, sed tollit quo ad effectũ, & actionem utilem attribuit. Et ita no. gl. in l. ꝓtor, ff. de
b re. iu. † Quarto quæro, qñ hæc actio rescissoria competat, [b] & circa hoc vide, vt dixi in 11. contrario, & tene distinctionem Dyn.
10 † Quinto quæro, quanto tpe duret, uel tollatur rescissoria. Et dic quod

ADDITIONES.

a †Nisi restitutione præhabita, l nec non exemplo, & l. si is, & ibi Bar. in j̃. op. ff. e. & in l. in honorarijs, ff. de act. & oblig. & an eodem libel. no. Spe. in ti. de ac. seu peti, §. sequitur, ver. sed nunquid possunt simil. ubi non decidit, sed remittit.
b ¶Competat. De materia actionis rescissoriæ, uide Spe. ti. de rest. in inte. §. j. & in ti. de of. itu. §. j. & in ner. si uendo, hãs de eius natura, & an officio iudicis expediatur. Item adde, ꝙ non datur, nisi prius sit impetrata restitutio in inte. l nec non exemplo, & l. si is, per Bar. in 1. op. ff. ex qui. cau. maio. & in l. in honorariis ff. de act. & ob. an eodem libello in Spe. de ac. seu pet. §. sequitur, uer. sed nunquid possunt, similiter ubi non decidit, sed remittit.

quod si quæratur de officio rescindendi.dic, vt dixi in l.quod tpe
s.de re mili.& in l.superuacuam,s.ti.j.Si autem quæratur de vtili
restitutæ,dic,vt dixi s.in decimo ꝓrio,& ibi conclusi,ꝙ est perpe-
tua.Sexto quæro,an perpetuetur li.conte.dic quod non, sic vt di
xi in 9.contrario.Septimo q̃ro,an lit.conte.super petitione resti-
tutionis intelligatur contesta. facta super hac rescissoria, ita ꝙ sit
perpetuata.dic,ꝙ non vt dixi,in x.ꝓrio,& in l.quod tpe,s.de rest.
11 mi.quicquid Io.dixit,s.ti.j.l.fi.† Octauo q̃ro ꝗ quos hæc vtilis re
scissoria competat.& dic,quod contra eum qui immediate sen-
sit lucrum ex hac læsione,vel immediate secundum distinctionē
l.in causæ,la j.§.fin.& l.seq.ff.de mi.Nono quæro,an officium re
a scindens,& actio rescissoria simul t possint proponi in eodem li
bello,[a].De hoc remitto ad id,quod dixi in d. l. quod tempo. Et
hæc sufficiant de materia huius l.

ADDITIO.

a †Possunt proponi in eodem libello.ego formaui hanc quæstionem in apost. ad istum sup.eo.l.nu.10.uer.circa autem actionem rescissoriam,in apost.in versi. nsi restitutione prehabita.

De alie.iudi.mutan. causa facta. Tit. LV.

Cōtinua rubricā ad p̃cedentia, quia post restitutiones de gb. prædixi,dictturus erat de iudiciis,& metu futuri iudicii possessor, qnq; alienat rem:& hæc alienatio est causa,pp quam per prætorem mortuum ipso iure actio restituitur ꝗ alienationem;pro tanto ante titulum de iudi.& post ti.de restitu. quæ fiunt a prætore viuo.ponit hunc titulum,qui tractat de restitutione,quæ fit a p̃tore mortuo.Et hoc est quod voluit dicere gl.hic posita.

LEX PRIMA.

1 *Possessio non actionem,sed dominium parit in rem.*
2 *Incorporalia quasi possidentur.*
3 *Rei vendicatio a duobus principiis causatur.*
4 *Possessor,an differat a domino.*
5 *Rei vendicatio duplex est.*
6 *Legans omnes actiones suas,an dicatur rei vendicationem legare.*
6 *Rei vendicatio non legatur,omnibus legatis actionibus.*
8 *Condemnatio quare sequatur possessione superueniente,& nu.9.& 10.*
11 *Restitutio,an detur pro re alienata mutandi iudicij causa.*
12 *Alienans qua actione conueniatur.*
13 *Reus conuentus rei vendicatione directo, an possit eius virtute condemnari,& nu.14.*
15 *Actiones quæ simul competant, & an exactione vna facta, agi possit ex alia.*

Vm in rem. Si res alienatur causa mutandi iudicij, & iterfit aduersarij,
a cum alienante, & emptore potest agi, h. d. Vel la-
tius. Qui alienauit causa mutadi iudicii,potest actio
ne in factum prætoria ad interesse[a] conueniri,contra
possessorē,in quem res est translata, rei vē. potest agi,h.d.primo
ponit duas rationes decidendi.Secundo decisionem tacitæ, q.in
fert ex illis.secunda ibi intelligis. Et not. ex aliēa rōne infert ad
ad alterum membrum decisionis.Ex alia ad aliud. Et ex vtraq; se
quitur,ꝙ electio est actoris ꝗ quem agat. Nota duo quæ habes
in summario.Item tertium,ꝙ possessor parit in rem actionem ad
uersario.[b]Et ex hoc sequitur aliud, s.ꝙ actor dicit aduersari reo.
1 †Opp.ꝙ possessio non parit actionem in rem,sed dominium:vt
ff.de rei vendi.l.in rem,in prin.& ff.de auro,& arg. leg.l.quintus,
§.argento.Sol.quod diuersimode habetur litera:nam alias est in
rem actio in aduersarium,& tunc non obstat ꝓrium s.Verum qd
gl.dicit obnoxium,intellige latē,& improprie,nam in istis realibus
proprie non est obligatio,vt Inst.de actio. §.j.Alias est,in rē
actionem,in accusatiuo,& aduersario,in datiuo casu, & tunc ob
stat ꝓrium.Sed dicit glo.ꝙ possessio parit in rem actionē ex par-
te conuenti:sed ex parte actoris dominium ei actionem parit, vt
in ꝓrio,& fortificat hoc gl.in diffinitione rei vendi.est actio,quē
competit alicui ratione dominii, vel quasi : & possessionis,vel
quasi,& sic cum in diffinitione complectatur dominium,& pos-
sessio,ambo requiruntur,& alterum tantum non sufficit. Sed ex
tra,gl.opp.ꝙ male dicat primo,dum dicit)quod quasi dominium
est vnum de principiis rei vendica. quia quasi dominium causat
publicianam,& non rei vendi.ff.de publi.l.j.& institu.de actio.§.
aliæ subdistinguendo gl.quod hic quasi dominium,sumitur pro
vtili dominio de quo ff.si ager vectig. l. j.§.quod autem, & idem
dico in omnibus casibus in quibus vtile dominium competit
actori de quibus scripsi in l.traditionibus,ff.de pact.In contrario
pro quasi dominio,quod causatur a tit.& traditione. Vel dic, ꝙ
lato sumpto vocabulo quæliberest rei vendica. & actio in rem.
2 †Oppo.quod male dicat quasi possessionis : nam pro incorpora-
libus,quæ proprie non possidentur,sed quasi;vt ff.de serui.l.quo
ties,& de acquiren.rer.domi.l.seruus,§.incorporales non compe
tit rei vendica. sed confessoria vel negatoria.vt ff.si ser. venditio.
l.loci corpus §.competi.& §.in confessoria. nec requirunt posses
sionem ex parte aduersarij , licet in rem actiones dicantur , & de
vtroque est tex. institu.de actio.§.æque.Solutio defendendo , ꝙ
glossi sic dixit , vt includat eum qui dolo desijt possidere : quia
conuenitur,vt possit.ut ff.de rei vendica.l.quod si dolo & l.parem
ff.de regul.iur. non vt includat quasi possessorem rerum incor-
poralium vt incontrario . Vel ideo sic dixit vt iucludat eum,qui
solum habet detentationem facti vt in eodem titul.l.officium.
vel eum qui liti se obtulit i.quia & ille possessor habetur vt ff.de
3 rei uendicatio. l. is qui se obtulit ? Item ab extra oppo .quia sm
gl. duo sunt principia necessaria ad causandum rei uendicatio.s.
c dñium ex parte acto.& possessor.ex parte cōuenti.Sed quod pos.ex
parte conuenti,[c] non sit vnum de principiis necessariis proba-
tur sic . Actor debet probare causam intentionis suæ , & non
probante reus debet absolui,vt s.de eden.l.qui accusare, cum si.
Sed alibi dr ꝙ licet actor non probauerit reū possidere, qui nec
vere possidebat,dummodo probauerit dñium, qd sequit condē
natio,& non absolutio,vt no.per gl.secundum primam lec. gl.in
l.si a te,§.j.ff.de excep.rei iud.ergo bene sequitur, ꝙ possessio est
principiū necessarium rei vendi.quia alias ip sequeret absolutio.
Sed ab hoc defende gl.quia illā primā lec.ideo fuit ꝓdēnatus,qa
vt possessor venit,& ita asseruit,licet errauerit:alias condemnari
non debuisset,& si condemnatus fuisset, licet nō debuisset,snia
tū tenet, secus,si dixisset se non possidere,licet,ꝓbauerit rē suā esse,
debet reus absolui.vt ibi in tertia lec.Oppo.ad idem, ꝙ posses-
sio non sit vnum de principiis causantib.rei vendi.quia rei vendi
catio datur ꝗ nō possidentem,qui nec dolo desiit pos.quia prius
non possedit,vt ff.de rei vendi.l.finautem,§.possidere.Solu.gl.ꝙ
licet ibi non possidere a princip.incipit tamen possidere iudicio
4 intentato,quod sufficit. † Nunc circa hanc primam partem pro
cōtinuatione mãe , & pro declaratione prædictorum,quēro de
aliquib.& primo si idem est dominus,& possessor ita quod alius
nullo iure vel modo teneat vel possideat,an ei competat rei ven
dicatio.& vr,ꝙ non per l.j.in prin.& j.vbi in rem actio. l.j. Item
qa rei vendi.est actio,sed actio est ius persequendi,ꝙ debetur ab
alio.vt institutio.de actio. in princ. ergo cum nihil sibi debeat,ei
non competit. Et pro hoc facit,quia actio præsupponit actionē,
quia hæc correlatiua sunt,sed actio,& possessio non possunt esse
in eodem subiecto,ergo &c.non enim sulipsius quis debitor esse
potest,vt j. de fideicom.l.3.& ad leg. Falc.l.imponēda. Item pro
hoc vr tex.ff.vti possidet.l.j.§.interdū aut 2.rñ.& hanc partē tenet
gl.in l. ordinarii j.de rei ven.& j.de interdic.l.incerti,& l.natura
5 liter,§.nihil,ff.de acq.pos.& hæc fuit communis opi.† Sed super
uenit Pet.vt hic refert Cyn.in 4.qō.dixit quod rei vendicatio po
test dici duplex. Vna causalis,alia formalis. Causalem autem ha
bet existentem cum causa sua puta cum dominio.Formalem nō
non habet,quia illa exigit aduersarium,vt hic , & j.vbi in rem
actio.l.j.& 2. Simile dicit ipse habemus in vsufr. Nam quandiu
ius percipiendi fructus est solum penes dominum ipse dominus
habet vsufructum causalem,sed cum alteri constituit vsufructū,
tunc ille alius habet vsumfructum formalem, prout est seruitus,
vsufruc.§.pen.& ibi no.per Barto.ff.de exceptio.rei iudica.l.si cū
argentum,§.penul.Et ex his infert ipse,quod rei vendicatio causa-
lis habet vnum tantum principium,scilicet dominium:sed for
malis habet duo , scilicet dominium & possessionem,vt hic in
6 glo.j.†Et ex his infero decisionem quæstionis.Pone,ꝙ aliquis le
gauit,Tertio omnes actiones suas.an intelligatur legasse rei ven
dicationem,& sic dominium in rebus suis, quas plenarie possi-
debat,& dixit Petr.quod sic,quia actionem habet causalem , &
pro hoc etiam inducebat. ff.de legatis primo, quod in reuum , §.
primo.Et in hac quæstione Iacob.Butrig.plus dicebat, scilicet ꝙ
rei vēdicatio habet solum vnum principium,scilicet dominium
vt ff.de rei vendi.l.in rem.in prin.possessio vero alterius non esse
secundum eum principium causatiuum eius,sed solum inducit
facultatem dominio dirigēti actionem in possessorem,& de hoc
dicit esse casum sm primam lecturam,quæ vult,quod pos.faciat.
Pro hoc etiam inducit,ff.de rei vendicatio.l.finautem,§. possi-
dere,vbi si ꝗ non possidentem agitur,& iudicio pendente rei su-
uenire pos. ex eadem instantia recte , fit condemnatio, & h.d.
ipse,

ADDITIONES.

a Ad interesse.Adde l.j.& ibi Bar.in prin.ff.de alie. iu.mu.cau.fact.& A. de xād.in l. 2.§.item locum,eo.tit.& Bald.in l.1.col.j.infra communi diui. ꝙ alienans rem causa mu.iu.tenetur actori ad interesse, l. quod verum etiam discussione non facta contra possessorem,quando interesse est euidens , vt quia emptor præscripsit & possessor non reperitur, vel est absens in partibus longinquis secū dum Bar.ibi post gl.in 2.colum.in ver.qu erit gl.vide Bat.in l.3.§.fi.ff.eo. ti.Ire uerū nisi sit paratus defendere ac fi possideret,l.3. §. quid ergo,eo. tit. sed est in electione actoris agere ꝗ alienantem, uel ꝗ possessorem ut hic. Item adde, ꝙ tenetur ad interesse etiam expensarum,l.quia etiam §.ex quibus,& ibi Bar. ff.de alie.iudi.mu.cā fa.Item adde,ꝙ tenetur ad interesse si fuit in dolo , non alias l.item si res,§.item si fieri,e.ti.per Bar.quem uide omnino pro practica.

b †Parit in rem actionē aduersario,ita no. Spec.in tit. de cā possef.& proprietatis §.sequitur,ver. & hic etiam,pro quo allegat bonum tex.in l.sine possessio ne,in prin.ff.de usuc.& in re sine possessione, & ibi apost. dñi Boerii post Dy.

c †Quod possessio ex parte conuenti.Adde quod etiam rei uendicatio datur nō possidenti contra non possidentē,quo casu debet sententia ferri,in qua actor declaretur dominus,& perat effectum contra reum, si reus postea possideat, secundum Alex.aug.in l.naturaliter,§.nihil commune chap. 4.ff.de acqui.pos. & in l.si a te,§.j.& ibi Bar.de execu.rei iudi.

ipse,qa actori nō supuenit ius de nouo,sed solū facultas dirigēdi
actionē in aduersariū, & sic in eo,qui legauit actiones suas,idē vi
derē dicendū quod Pet.dixit. Sed ego credo,ꝙ dñs, & possessor
proprie loquendo non habeant rei vend.& per iura s.alle.s.quia
ei non potest conuenire diffinitio actionis , ergo &c. Item, quia
actio supponit pos.in alio,ergo &c.Possumus tñ ista distinguere.
Aut dominus omnimodo possidet, & etiam detentationem ha-
bet.& tunc actionem rei vend. essentialiter & actualiter non ha-
bet,prout actio est ius persequendi &c.Hoc etiam patet,quia rei
vend.supponit ius agendi in alium,quia deriuatur a verbo actiue
significationis.Sed potentialiter pōt dici ei competere, si cadat a
possessione. Aut dñs possidet , & alius detentationem habet. &
tunc rei vendicatio essentialiter ei competit, vt l. officium .ff. de
rei ven.& ita no.in gl.j.§.interdum.ff.vti posside.Aut dñs nō pos-
sidet,& tunc aut res a nemine detinetur,aut ab aliquo detinetur.
primo casu ei rei vendicatio competit,sed deest facultas,in quem
dirigenda , quia nullus est possessor. Si tamen ꝗ aliquem dirige-
tur,& pendente iudicio incipiat is,ꝗ quem dirigitur, possidere,ex
eadem fit condemnatio,vt l.finautem.ff.de rei vend. in §.posside
re,& ff.ad exhiben.l.tigri. §. si quis. Secundo casu res non habet
dubium, quia contra denuntiationem cōpetit,vt hic. &l. officiū.
7 †Et ex prædictis, patet, ꝙ legatum actionum suarum non exten-
ditur ad rei vendicationem,quā non habet:quicquid dixerit Pet.
nec obst.l.quod in rerum.§.j.de le.j.quia aliud est quærere de vsu
fru.aliud de actione.quia actio non est,sed vsufr.est saltem causa-
lis,qui est pars dñij per l.4.ff.de vsufr.sed rei vend.causalis non re
peritur,nec potest esse. quia actio semper est a sua causa separata,
vt l.licet.§.ea.ff. de procura. ideo similitudo non est bona.præte-
rea aliud est legare vsufr. certæ rei : aliud actiones suas in genere
nam in verbis generalibus non veniunt ea,quæ quis verisimiliter
non foret specialiter concessurus.l.fi.j. quæres pig.ob.poss.sicut
esset in casu isto,quia inane remaneret dñium penes heredē.Item
verba prolata debent intelligi proprie, non improprie.l.nō aliter.
ff.de le.3.Ex prædictis patet,ꝙ glo. posita in l.fi.j.de hære.vel ac.
ven.quæ dicit,ꝙ si dñs & possessor libri vendat & cedat rei vend.
a quam habet in libro,nihil agit cum nullam habeat,est vera.alicet
ꝗ eam facit,quia dominus manumittens seruum ei tribuit liberta
tem.vt ff.de iust.& iur.l.manumissiones.& tñ illam libertatem,q̃
tribuit,apud se nō habuit: sed nunc transferre in eum dr. Item vr
velle per cessionem rei vend. dominium a se abdicare & in illum
transferre & sic cum vult cōsequens,vr velle antecedens necessa-
rium.vt l.2.ff. de iurisd.omn. iud. & ad prædicta facit.j.de dona.l.
quisquis. Sed prædicta non obstant,quia non primum,quia ma-
numittens habet animum dimittendi seruum a suarū manuum
potestate.& hoc potest etiam facere:ideo libertatem tribuit,quia
a potestate dimittendo , & loquendo quo ligabatur dissoluendo.
Sed possessor cedens rei ven.nihil agit, quia non hēt,nec aliquid
est quod cedere possit, cum de non ente fiat. ar.l. actor.de probat.
Nec etiam obstat sm,quia cessio rei vend. non infert necessario
translationem dñij, licet eꝗ sit,vt plene no. Dy.in c.pro possesso-
re.ad fi.de reg.iur. lib.6. quod vide omnino.nec etiam.l. quisquis.
quia ibi est casus diuersus,vt apparet:quia ibi dñium rei vult trās-
ferre quod habet penes se. vnde ibi dubitauit solū de modo trās-
ferendi. hic vero videtur velle transferre quod non habet. Quæ-
ro modo,dixi s.ꝙ si actio rei vend.cōpetat & facultas desit in quē
dirigatur:si pendente iudicio superuenit facultas dirigendi actio-
nem in aduersarium, ꝙ ex eadem instantia sequi debet condem-
natio.vt ff.de rei vend.l.finautem.§. possidere.cum si.Sed quid si
actor tempore lit.contest. non habeat dñium,sed lite pendente ei
superuenit,an tunc sequi potest condemnatio. & glo. si habetur
nō corrupta,distinguit.Aut superuenit ex causa noua,& non pōt
sequi condemnatio in eadem instantia.vt l.nō potest. ff. de iu.aut
ex causa de præterito,puta si pendente iudicio superueniat domi
nium rei vend.sub conditione lega. & tunc sequi potest condem
natio.vt d.l.si rem.§. fi. & ff.man.l. si mandauero tibi. sed hoc sm
membrum subdiuidunt quidā,dicentes.aut hæc causa de præteri
to habet retractū,& tunc sequi debet condemnatio.vt ff.de inoff.
testa.l.qui reduodianti.§.fi.aut non habet tractum retro,& tunc se
qui non potest.allegā t.l.si mater.§.eadem.ff.de execu.rei iud.Sed
verius est, ꝙ licet retrotractum non habeat, sequi debeat condē-
natio pen.l.supra alleg.& ita tenet Dy. & Cy. Nec §.eadem con-
8 tradicit. † Sed tunc quæro, cur superueniente possessione ex parte
rei,& ex causa noua sequitur condemnatio.vt d.l.finautē.& non
superueniente dominio ex parte actoris. Respondeo, quia ex iu-
re actoris principaliter ius metimur, vt ff. si pars hære. pe.l.j.§.j.in
prin.non ex persona rei, vt ibi. vnde si ex parte actoris nō est ius.
nec actio tempore lit. conte. sequitur ꝙ iudicium nullum habet
fundamentum,deficiente suo formali principio:& ideo non pō-
test sequi condemnatio. Sed vbi est ius, & actio ex parte actoris,
tunc est reperire super quo lis contestetur & iudicium habet fun-
damentum,& suum essentiale principiū,& solum deficit facultas
dirigendi actionem in aduersarium.ideo facultate illa superueniē
te,sequi debet condemnatio.Item quia facultas illa non attendi-
tur, nisi propter secundam partem sententiæ . Nam prima pars
principalis est declaratoria ad resti. vnde superueniente facultate
rei restituendæ,supposita prima pro vera,debet de facili sequi cō
demnatio, quia petit se dominum declarari,secunda condemna-
toria ad rei restitutionē, quia hæc consequutiua est, & accessoria
9 primæ.† Sed notandum,ꝙ dñs Inn.quartus in prædicta quæstio-
b ne dixit,ꝙ vbi actor egit rei ven.certa causa expressa,[b] tunc habet
locum distinctio nostra.Aut causam certam non expressit,sed ge
neraliter dominium proposuit,& tunc ex dominio superuenien-
ti,& ex causa noua debet sequi condemnatio.ar.l. scio. ff.de app.
Et de hoc facta est hodie decretalis extra de re iud. c. Abbate sa-
ne.li.vj. Sed vt inquit Pe. & nostri doc.illud seruatur in foro suo,
non nostro,quia sine rōne processit.nam licet libellus sit genera-
lis,non propterea veniunt in istis singularibus iudiciis ea, quæ su
per petitione porrecta nō possunt includi.vt ff.de iudi.l.solemus.
& ff.de exce.rei iudi.l.si mater.§. eandem.sed dominium ex causa
noua superueniente post lit.contest.non potuit includi in illa pe-
titione generali.ergo &c. Præterea generalis petitio resoluitur in
suas singularitates. l.fin. de an, excc. Sed ista non est de illis,quia
non erat in rerum natura.nec sperabatur esse.ergo &c. Præterea
sicut ꝗctus verus simpliciter factus non trahitur ad futura , vt ff.
de ver.ob.l.si a colono. & l.cum stipulatur. sic nec quasi ꝗctus per
lit.contesta.celebratus.vt in l.1.§.item scribit.ff.de pecul.Quarto
quia si super probatis iudicium non est fundatum,sequi non pōt
10 condemnatio,vt j.qui.da.tu.pos.l.in vniuersis.† Quæro nunc eꝗ,
quid si tempore lit.cōte.erat dominus, sed postea desiit, an sequi
debeat condemnatio.dic, aut desiit facto ꝙ actori potest imputa-
ri,vel ei a quo causam habet.& tun sequi debet absolutio.vt ff.de
cond.fur.l.si seruus,aut desiit facto,quod reo potest imputari, pu-
ta, quia vsucapione pendente litem perfecit. & tunc sequi debet
condemnatio.vt ff. de rei vendi.l.si post acceptum. & de hoc dic,
vt j.vel puta, quia seruum petitum occidit.vt l.item si verberum.
§.fi. cum l.seq. ff. de rei ven. Et pro batur vtrunq; membrum in l.
& ideo.ff.de cond.fur.aut desiit facto,quod nemini potest impu
tari: pnta morte naturali, & tunc dic, vt in d.l. item si verberatū.
§.fi. Et veritas est, ꝙ excepp. quandoque reo superueniens potest
in quacunq; parte iudicii opponi,etiam post sententiā, vt not. in
11 l.j.s.de iu.& fact.igno.† Accedo ad 2.respon sum,& oppono,ꝙ pre
alienata causa.mutandi iudicii,in integrū restitutio nō datur acto
ri,quia restitutio in integ.est ræmedium extraordinarium.vt ff.ex
quib.cau.ma.l.j.quod non concurrit cum ordinario.l.in causæ.ff.
de mi. extraordinaria rei vendi. competit contra possessorem. er-
go &c. Solue, ꝙ hic non loquitur de restitutione,quæ fit iudicis
officio, vt in contrariis:sed de ea,q̃ fit iure actionis in factum ipso
iure ex edicto prætoris de alie.iu.mu.causa fac.& competit contra
alienantem,vt ff.e.l.j.& l.ex hoc edicto.§. ait prætor. Oppo.quod
hæc actio in factum non sic simpliciter competat,sed demum tri-
c bus concurrentibus quæ hic no.in glo. Solu.confitendo contra-
rium illa tria, quę exiguntur. dic vt in glo. Oppo.ab extra,quod
iste tit.sit superfluus per tit.supra ne lic.poten.l.j. Solu.quod imo
differunt,quia ibi de potente rationе officii & iurisdictionis,hic
de potēte ratione diuitiarum vel simplicis dignitatis ; ideo maior
pœna imponitur, quia grauiter deliqui propter minacem terro-
rem, quem ille imponere potest .ideo differunt & in aliis. vt ibi
12 scripsi.† Oppo. successiue cum glo. quod imo alienans non con-
ueniatur actione in factum , sed rei vendi. quia dolo desiit possi-
dere.vt ff.de reg.iur.l.parem.Sol.vt in glo.quod hic & illud reme
dium datur. Sed attende,ꝙ glo. dicit quod illa rei vendi. est vtilis
per l.electio §.si is .ff.de noxa. ꝙ videtur contra verba magistralia
Accur.posita super rub.ff.de rei vend.vbi dicitur,quod directa &
vtilis per nomen referuntur ad actorem,& directa utiliter per ad
uerbium referuntur ad reum. Cum igitur dominium directum
in casu huius.l. non defecerit actori per alienationem factam
a reo, sequitur , quod rei vendic. directa competit vtiliter contra
eum,qui dolo desijt possidere, vt hic. & ita credo, quod fuerit de
mente gl. licet inaduertenter hic sic scripserit. Sed dixit quidā ꝙ
ista gl.dicebat verum,& aliæ non.Et est ratio,quia duo principia
requiruntur ad formandam directam rei vendi.vt hic in prin.igi-
tur altero deficiente non potest formari illa directa rei vendic.ar-
gu. ff. de transa. l. cum hi.§. cum prætor. & pro tanto ex cuiusuis
parte siue actoris siue rei aliquod principium varietur, est neces-
se actionem variari in qualitate, & directam in vtilem conuerti.
Et pro hoc inducit tex.in simili quem glo. hic allegat.ff.de noxa.
l.electio. §. j. & §.fi is. vbi contra possidentem datur ciuilis dire-
cta, ꝗ cum qui dolo desiit possidere datur prætoria. & sic vtilis.
Et ad idem etiā.ff.de pet.hære.l.nec vllam.§. ꝙ si.quis. & §.si quis
sciens. Vbi scienter emens hæreditatem alienam tenetur vtili pe
titione

ADDITIONES.

a †Est vera. Tu vide de illius veritate Bar. Ange.& doc.in l.j. §. quod autem. & ibi etiam gl.ff.de superfi.& Alex.omnino in l.indebito,§.fi.ff.de condi.inde.

b †Certa causa expressa.Tu dic de hoc vt per Spe.in tit.de lib.concep.§.iuxta propositiones.col.2.ver.quid si in libello,& seq.

c †Sed demum tribus concurrentibus. Scilicet, ꝙ alienatio sit facta causa iudicij mutandi,& ꝙ dolose,quia aduersarius in quem facta est fit durior,& ꝙ interfit actoris,& ita not.Spec.in tit.de cessac.§.j.ver.illud quoque.ibi etiam dicit per istum tex. cum sua glo. ꝙ est in electione actoris, an agat contra alienantem, an contra emptorem.

titione hæreditatis.& nō directa pp titulū quem habet.nec tit.ille excludit petitionē hæreditatis pp scientiam, & malā fidem,& sic patet, ꝓ variaro vno ex principiis substantialibus iudiciū directum variat.& qualitas ipsius, & de directo efficit vtile.& hoc sequitur Cyn.super rubri.j̃.de rei ven.& multi ita sequūtur.Sed defendendo gl.possumus dicere,& ēt eas cōcordare,ꝓ vbi dicūt quod vtilis competit,vel vtili conueniat,debet intelligi,id est directa vtiliter,& ita sei ipsam exposuit gl.ī l.curatoris.§.de neg.gest. Et ratio motiua Accur.potuit esse illa,q̃ p̃dicti faciunt contra gl. scilicet,quādo duo principia requirunt ad actionem directam, vi delicet vnū ex pte actoris,illud ex parte rei , variato principio ex parte vnius ipsorū.tamē ex parte illius debet variari actio, & nō ex parte alterius,cuius principiū nō est mutatū.& potissime, qñ dominium directū remanet penes actorē, vt prius , nō debet desinere sua actio directa esse per factum aduersarii.Respectiue igit debet variari.vt l.Papinianus.§.sed nec impuberis.ff.de soffi.test. Ad l.electio.§.i.quæ fortius vrget,respond.ꝓ si illud ius,quod,ꝑ uidet contra possessorem,prouidet, & contra dolo desinentem, tūc hēt locū distinctio gl.Si vero sit ius diuersum,tunc habet locum.l.electio.§.j.nam vbi ius ciuile,puidet,contra dolo desinentem nō prouidet,sed p̃tor postea prouidit,& illa est p̃toria,&,vtilis.nā p̃tor directa remedia nō solet tribuere,vt ff.de bo. pos.hæreditati.& insti.de bono.pos.§.quos autem . Ad l.nec vllam.§.fi qs. ff.de peti.hære. respondeo,quod per iurisconsultos fuit ille casus additus,non autem per senatores,qui inuenerūt petitionem hereditatis.Vel si a senatoribus dicat,& in illo casu prouisum,expone,vtili,id est efficaci,ad differentiam inefficacis. & sic erat directa,q̃ dabitur vtiliter,quia tit.non deficit,qui directo est exclusorius.& sic ex interpretata mente ibi competit vtilis.† Quæro modo,si reus conuentus directa rei vendica. post litem cōtesta. dolo desiit possidere , vtrum potest condemnari virtute directæ ꝑpositæ,an est necesse inchoare nouum iudiciū super utili.& hoc suppositio,quod de directo varietur in vtilem,vt dixit Pe.Iaco.& Cy.in præceden.quæstio. Et dicit Cyn.quod doct.tenent quod sequi debet ꝓdemnatio.arg.ff.de rei vē.l.ī nautem.§.& si is.& l.q petitorio.& hoc dicit Dyn. tenuisse per l.quāquam.§.Iulianus.ff. de aqua plu.arcend. & ibi per eum.& instit.de actio.§.j.Et probatur hoc dictum per l.seruus.ff.de his qui no.infa.Subiungit quod est notabilius,quod executio fiet contra possidentem.vt ff.vt in poss.leg.l.penul.& infra.eodem ti.l.is cui.§.qui possessorem.& j̃. vt in poss.leg.l.certa forma.Sed contra hoc vltimum tenet Bar.in repetitione.l.i. colum. 2.infra de pi.in illa quæstione, an pactum de ingrediendo transeat contra singularem successorem. Et mouetur.per l.i.§.j.ff.si mulier,uen.nomine. ubi quiuis possessor,vel detentator nō potest expelli,nisi iudicio ordinario.Item quia licet fiat alienatio in fraudem , non propterea fit executio contra possessorem nisi conueniatur ordinario iudicio. ut j̃. de his quæ in frau.cred.l.i.& insti.de acti.§.si quis in fraudem . Ad.ll.per Cynum alle. respōdet,quod in vltima volūtate loquimur,in qua est speciale,arg.ff.de sacrosan.eccle.l.j.in fin.& hoc, si tempore alienationis res non erat facta litigosa.[a] alias fateretur ius executiuū trāsire in singularē successorē,ga tūc res est effecta litigosa.vt l.secunda.j̃.de liti.Alij dicunt, quod est verū dicere in casu nostro, quia alienans,& possessor tenentur eodē genere actionis,eum eadem rei vend.teneatur vterque. Sed in ll.alleg. per Bar.alienans tenetur sua principali,recipiens tenetur publiciana,vel Fauiana. Et hoc fatetur Bald.verum si possessor fuit citatus in isto processu,non alias.argumen.eorum que infra. si propter pu.pen.l.si deserta.& ff.ex quibus caus.maior. l.cum miles.§.j.† Quæro si conuentus rei vendica. desiit culpa, & non dolo possidere , an in rei vendicationem condemnabitur,vt possessor.Dic secundum Petrum & Cynum in vltima quæstione.Aut culpa fuit lata , & tūc pinde est ac si dolo. vt l.quod Nerua.ff.depositi. Aut fuit leuis,& tūc aut ante lit.ꝓtesta.desiit,& non cōdemnabitur,quia,ꝑ possessore non habet. Aut post lit.cōtestat. & tunc condemnabitur.vt l.si culpa.ff.de rei vendica.& ratio est, quia ꝑ li.contesta. quidam quasi contractus celebrantur, vt l.3.§. idem scribit.ff.de pac.& iste quasi contractus gratia vtriusque est celebratus.& iō illa culpa venit in hoc quasi contractu,quæ in vero contractu veniret.vt ff.de re.iu.l.contractus.& sic de leui tenetur,cum gratia utriusq; quasi contractus celebrari dicatur.ut ff.cōmo.l.si ut certo.§.nunc uidendū.sed ante lit.ꝓte.nullus quasi contractus celebratur.ar.ff. de arb.l.si cum dies.§.fi.& ideo culpa nisi sit lata nō uenit, & hæc satis sunt notanda.& hęc sufficiant de secunda parte.l. Nunc ad 3.partem accedo,& oppo.quod dominus non habeat electionē de qua hic in text.sed necessario habeat intentare prius ordinariam actionem, scilicet rei vend.ut l.in causę. ff.de mi. Solut.qd quidam hoc fatebantur,ut in glo.sed male,quia contra istam litem.ideo dic,ut in gloss.& quod l.in causæ, habet locum,quādo remedium ordinarium, & extraordinarium competunt contra eundem.hic contra diuersos.† Quæro cum gloss.de diuabus quæstionibus quæ sequuntur in ead.& dic, ut in gloss.in qua adde in fine.Vel dic clarius,& plenius,quia aut queris,an prædictę actiones simul competant, & eodem tempore, & tūc dic,ꝓ sic,ut hac gl.Aut q̃ris,an exactione facta ex una possit agi ex alia,& tūc dic Aut agit primo rei vendi.& exegit,& tunc si in alio interfit , quā exactio vel restitutio, tunc in illo seu ad aliud potest agi actione in factum ex edicto,& non in pluri.vt ff.eodem.l.3.§.ex qb. Aut primo egit actione in factum & exegit:& tunc vtili rei ven. ꝓtra eundem non potest, sed de directa cōtra possessorem dubitari potest.& veritas est,quod in casu non potest,quia possessor cau sam habet ab eo,qui conuentus actione in factum soluit interesse totale.& pro hoc.ff.de re.eorum.l.illicitæ.& de reg.iur.l.bona fides. secus si causam non habuisset,quia conuenirī posset. vt.ff.de petit.hæred.l.nec vllam.§.fina. & supra. de sol.l.stichum. §. dolo.& hæc de materia huius.l.sufficiant.

ADDITIO.

a ¶Litigiosa.Adde Bal.in l.j.iij.q.infra.de execu.rei iud.quod si alienatio sit facta causa mut.iudicde re nondum litigiosa,potest executio sententiæ late contra alienantem ferri contra possessorem rei ad iudicium citatum.

De receptis arbitris. *Tit. LVI.*

¶Gl.continuat Rub.quia.§.de edendo,& de in ius voc.dictū est de præparatorijs iudiciorum.Restat videre de iudicijs. Sed quia arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum [a]. vt.ff, eodem.l.j.ideo de eis præmittit.Contra continuationē facit, quia si arbitria sunt redacta ad similitudinem iudiciorum , sequitur quod de iudicijs prius dicere debet, quia omne id quod fit ad similitudinem alterius sequit illud.vt.ff.depositi.l.quod Nerua. Sed defende, quod licet ad similitudinem iudiciorum sint redacta,tamen timore iudiciorum venitur ad compromissa , & recipiunt arbitri , ideo de eis præmittit.Item oppon.ad idem,quia ad similitudinem iudiciorum sunt redacta.ergo ex eis debet oriri actio , sicut ex re iud. vt.l.actori.j̃.de iureiur.sed contra dicitur hic in l.j.ergo &c.defende,quod similitudinem habent,sed nō in omnibus.Nam in quibusdam conueniunt,in quibusdam differunt,tam in principio,q̃ in medio,& fine.†Conueniunt in principio , quia sicut libellus debet offerri coram iudice vt.j̃.de lit.conte.auhten.offeratur.ita coram arbitro.vt.§.de epis.& cler.l. generaliter. Sed differunt in principio,quia iudicium redditur in inuitum.vt.ff.de verb.obli.l. inter stipulantem.§.j.sed compromissum.non , quia nemo cogit inuitus compromittere. Conueniunt in medio , quia sicut iudex debet probationes recipere & testes examinare,ita arbiter.vt.j̃. eo.l.pe.Sed differunt in progressu : quia coram arbitro non contrahitur Heremoditium.vt.j̃.e.l.2.sed coram iudice sic.vt.j̃.de iudi.l.properandum.§.finautem. Conueniunt in fine etiam,quia sicut iudex debet iudicare de toto,& ita arbiter.vt. ff.eo.l. quid tamen.Sed differunt in hoc,quia ex sentētia iudicis nascitur actio: non ex sententia arbitri.vt hic.in l.j.fallit in tribus casibus,videlicet,quando compromissum est sine pœna, & laudum est expresse emologatum , vel taciturnitate decem dierum. vt.j̃.l.cum antea.Item erat iuratum.& de hoc apparebat scriptura quod an hodie sit correctum,dicam.j̃.eod.aut.decernimus.

ADDITIO.

a ¶Ad instar iudiciorum.Adde do.Soci.consi.124.incip.præsens consultatio.cirme.2.col.in j.parte.vbi hoc idem.& adde quod in omnibus censetur facta ꝓparatio,nisi in his in quibus aliquid specialiter reperiretur contrarium expressum vt per præfa.Soc.consi.195.inci.circa primum consultationis articulum. ver.accidit.in 2.parte.

LEX PRIMA.

1 *Appellari a sententia arbitri non debet.& nu.2.& 3.& 4.*
5 *Arbitrium vsq;ad quod tempus differri possit.*
6 *Lites infra triennium dirimi debent.*
7 *Arbitrium vbi fieri debeat.*

1 IX sententia Primo dictum , secundo ratio. tertio rationis ꝑfirmatio. quarto noui dubij remotio. secūda ibi. quia nec.tertia ibi. & ob hoc. quarta ibi. si vltra.† Casus. A sententia arbitri non appellatur,quia ex ea actio iudicati non datur, sed pœna tantum petitur.Et sententia lata vltra diem compromissi non valet.hoc dicit.Nota.4.quæ sunt in summario. Item quod arguit a communiter accidentibus est validum , [2] vt in glo. Opp.quod appellari possit.vt ff.qui satisd.cogan.l.arbitro.& j̃.de iud.l.cum specialis.Sol.vt in gloss. 2.scilicet quod ibi arbiter accipit ꝓ iudice delegato.& solutio est bona q̃tū ad l.arbitro. sed nō quo ad l. cū speciali,iō ad eā,qd ibi de arbitro iuris q̃ subrogat in locū iudicis delegati,hic,ꝓprie de cōpromissario. Op.ꝓ rō nō sit bona,ga & a sentētijs,ex quibus orit actio iudicati, nō propterea appellat. vt.§.de p̃.imp.of.l. j. & in authen. q̃ supplicatio.& ff.de offi.p̃fec. præto.l.j.Nam a sententijs præfectorū prætoris non appellatur. vt ibi.& tñ actio iudicati datur.Sol.vt sentit gl. in prin. ꝓ aliquæ sunt

ADDITIO.

a ¶Est validum.Adde d.Soci.consi.146. incip.in causa communitatis castri montis nigri.ver.v.conclusio.cir.me.& consi.156.inci. in controuersia quæ.ver.sic confirmantur præmissa.in 2.parte. & consi. 113.inci. cir.primū presentis ver. postremo.cir.prin.j.parte.& adde Pau.de Ca.in consi. quod incipit.in Christi nomine amen.visis & ponderatis omnibus. Item adde etiam.l. neque natales. infra.de proba.

sunt snīæ, a quibus nō appellatur ꝑ autor.iudicantis,vt in p̃rijs. quædam a quibus non appellatur propter earum utilitatem,ga nullæ sunt.vt sunt snīæ arbitrorum.& de his loquitur hic. Opp.
2 2.ꝓ si ratio hic posita sit bona,ꝓ hodie saltem qñq; a snīa arbitri
a possit appellari,[a] quia qñq; ex eo oritur actio iudicati.l.si cōpromissum sit sine pena,& emologetur expresse vel taciturnitatē decem dierum,vt j̃.eo.l.pen.§.i. & ij.Sol.ut in gl.ꝓ propterea,& hodie non appelletur,quia appellatio non debet interponi j̃.x.dies. vt j̃. de appella.authen. hodie.sed ante x.dies ex snīa arbitri non oritur actio. ergo nec ante appellatur. & post x. dies immediate nascitur,& tunc tarde prouocatur.& hoc qñ tacet.Si autem expresse ante emologat, tunc appellare non potest.arg.j̃.de appel. non recipi.l.obseruare.cum sim.Nam quod semel approbauit re probari non potest. j̃.de fur.l.j. & ita transiuerūt nostri maiores. Sed Barto.qñ expressim non emologauit.dixit ꝓ j̃.x.dies potest appellare, nam appellando confirmat snīam,ut latam, sed nō vt iuste & vt bene latam,vt alias dīn l.2.§.falsus. ff.rem rat.hab. Et sic in eodem instanti producit actionem,& per q̃ns potest appellari,vt hic,sed & alias potest approbari rei substantia, reprobata qualitate,vt j̃.ar.in l.interdictæ.Sed ego teneo gl.quia ab ea snīa appellatur,quæ prius produxit actionem,vt probat hic litera.Sed snīa arbitri prius non producit. ergo &c. quinimo nec in eodem actu & instanti,quo appellatur actionem producit, quia cum per appellationem extinguatur,vel suspendatur pronūciatum, vt ff. ad Turp.l.i.§.fi.quo induci potest id,ad quod p̃dictio non cōsentit,nec appellans agit: non uideo, & maxime cum appellans nil agat nouari.vt j̃.nil inno.app.pen.per totum . Itē quia per appellationem non validatur snīa,quæ est nulla.vt ff.de app.l.fi expressim. licet aliquam, & validam quis appellando trahat ad se.ita loquitur l.3.§.falsus.quam Bar.alle.nam ibi snīa est aliqua, & ꝗ procuratorem falsum exequenda,vt l.Plautius.ff.de procur.vnde appellando illam trahit ad se,& non,quia snīam approbet,sed personam procuratoris,qui de rato promisit.Ex prædictis patet glo. verum dicere.Op.4.ꝓ ratio hic posita non sit bona,quia ratio debet esse de necessario concludentibus . vt j̃.de probatio.l.ad probationem .& l.neq; natales.& j̃.vñ cogna.l.ob hoc. & no.in l.nō oē.ff.de legi.Sed multę sunt snīæ,ex quibus nō orit actio iudicati,& tñ ab eis appellatur,vt patet ī absolutorijs,& multę sunt interlocutoriæ,a qb.appellat. & nō,ꝑpterea actio iudicati nascit,vt no.in l.ante snīam.j̃.quo.ap.non reci.Sol.ꝓ hic non arguit a necessariis,sed a cōiter accidentibus,vt sequitur in gl. vsquead uer. sed licet. Oppo.5.ꝓ imo a snīa arbitri appellatur.l.non distinguemus.§.cum quidam.ff.de arbi. Sol.vt sequitur in gl.vsq; ad fi.l.ꝓ ibi improprie,& potest dici quædā species appellandi.vel clarius,
2 ibi per modum excipiendi,non autem appellandi.vt hic.† Opp.
6.ab extra,ꝓ appelletur.vt ff.pro soc.l.si Neruę.Sol.hic in arbitro ibi in arbitratore,& nō ꝑpea ibi appellatur,sed ad arbitrium boni viri petitur reduci, ꝓ secus est in arbitro, quia eius snīæ æquæ
3 vel iniquæ oportet stari.vt ff.de arb.l. diem proferre.§.stari.† Op.
b 7.ad idem de c.statuendum.2.q.7.Sol.ꝓ aliud de iure can.[b] vt ibi; aliud de iure ciuili,ut hic.& illud seruatur in suo foro,non in nostro, quia dispositio iuris ciuilis fundat ratione illa . Ratio enim quare non appellatur ponitur, quia laudum hic non obligat, iō actionem non producit,& est alia,quia appellatio fit ad superiorem in gradu ratione iurisdictionis, vt j̃. de appel.l.præcipimus. sed arbiter nullā habet iurisdictionem,vt hic, & ff.e.l.i. ergo nec supeiorem in gradu iurisdictionis. Quærit Bar.si per statutum ciuitatis ex sententia arbitri daretur actio , an tūc posset appellare. & dicit ipse ꝓ sic.ar.huius l.& eorum quæ no.in l.fi.j̃.de iudi.Ista q.requirit altiorem inquisitionem. Nam licet statutū daret actionem, non ꝑpea diceretur dare iurisdictionē arbitro, & sic adhuc vendicarer sibi locum ratio secunda , quam in præcedēti opinio, feci. Item verba statuti essent etiam ponderanda, an disponerent
4 super actione danda vel oriūda. † Quæro,an per pactum possint
c partes cōuenire,vt appelletur.Hug.dixit,ꝓ sic,quia nulla l. prohibetur.& idem Dy.in l. ex consensu;ff.de appella. & l.nemo.de leg.i. Sed Cy.hic tenet ̃rium,quia per hoc daretur iudici iurisdictio,quia solam notionem habet,vt ff.de reg.iur.l.ait prætor.§.i. quod fieri non potest.ut j̃.de iurisdi.om.iud.l.priuatorū.Sed potest dici,ꝓ s̃m diuersas consideraciones vtraque opi. saluatur.nā de appellatione stricto sumpto vocabulo verū dicit Cy. quia cū snīa sit nulla,appellari non pōt,nec per appellationem extingui, nec suspendi.ar.§.de prob.l.actor.nec per desertionem confirmari.nec ex ea iudicati actio dari,nec executioni mandari,vt hic.sed de appellatione gñalius,& impropriè sumpta.puta,q̃ pro reclamatione sumit in ista mā,vt patet ff.qui satisd.cog. l.arbitro.& ff. q̃ appella.non licet.l.fi.tunc verū dicit Hu.& Dy.& operabit pactum,vt appellando.i.reclamando non incidat in pœnā.Et ꝓ pactū de tali reclamatione dēat intelligi , probatur ex eo , quia sermones s̃m subiectam mām debent intelligi,ut ff. loca.l.si vno.& tamen operatur qñq;, vt res valeat, & non pereat.vt l.insulam.ff. de præscrip.verbis.& l.quoties.ff.de re.du. † Quæro,hic dī,ꝓ nō valet snīa post diem compromissi lata , vsque ad quod tempus potest arbitrari,si dies in compromisso non sit apposita. Resp.ꝓ quidam dixerunt,ꝓ vsque ad triennium tantum,quia sic est in iudiciis,ad quorum instar arbitria sunt redacta. vt ff.e.l.i.Alii quod etiam ultra triennium per l.sed si compromissum.in fi.ff.e. & ibi gl.sed isti non declarant,quantum ultra. Alii ꝓ usq; ad quinquennium.arg.instit.de lit.obl.§.multum.coniuncta l.item si unus.§.i. ff.eo.& ibi de hoc no.& primam approbat ibi gl.Cyn.uero. §.de iudi.in l.properandum.§.finautem.in medio,dicit,ꝓ a die lit.ꝓte. coram arbitro habet triennium,sicut iudex, ut d.l.properādum. circa princ.& sic ultra triennium a die compromissi numerandū. non a die litis conte.& ita concordat primam, & secundam opi. Ego dico tertiam ueram in casu,in quo lis non fuerit contest. coram arbitro,ut compromissum experiret per lapsum quinquennii.Sed de arbitratore mai' est dubiū , quia amicabilis cōpositio dicitur,nec more iudiciorum coram eo procedit.Et ideo in eo dicit Spe.in ti.de arbitro.§.autem.versic.item vt j̃.triēnium quod triennio non finitur,ꝓ nihil boni allegat. Sed Bar.in l.si quis arbitratu.ff.de uer.ob.dixit,ꝓ eius potestas,expirat statim, cum nō vult arbitrari,& dicitur non uelle,cum labitur annus,ut l.fina.§. sed,& si quis,infra com. deleg. & ibi dicit esse casum huius quæstio. Sed hoc non uidetur mihi bonum simile, quia ibi arbitriū est concessum super electione rerum,non super discrepatione litis,& controuersiæ inter partes uertentis . Ideo melius simile vī in l.cum quidam.de leg.2.ut intelligatur iustum tempus.j̃.quod potuit arbitrari ei prefixum.vt ibi in fi.& istud iustū tempus ad ar
6 bitrandum secundum arduitatem rei esse considerandū. †Verūtamen ad similitudinem legistarum,quibus uisum est, quod triēnium sit tempus competens ad omnem litem dirimendam.ut d. l. in princ.mihi uidetur.quod in isto casu sit triennium. ar. illius tex.sic generaliter loquentis.uerum hoc triennium dico enumerandum a tempore,quo primum p̃dictionem,seu causam quærelæ utriusque partis audiuit , quia tunc habuit causam procedendi, & si partes neglexerint eum audire per annum , & sibi notificare compromissum in eum factum, dicit Bar. ꝓ compromissum expiraret, sicut dicitur in eo, qui literas delegatorias impetrauit, & stetit per annum,ꝓ eas nō præsentauit,ut extra, de rescr.c.plerique,& in appellante,ut in auth.ei qui.j̃.de temp.appe.ꝓ liberis in petenda bo.pos. vt ff.de succes.edic.l.i.§.largius.sed ista non uidentur mihi bona. similia sunt de beneficiis, quę non procedūt ex conuentione,sed a lege,& in casibus multum a nostris differētibus,qui ex conuentione procedunt.Constat aūt,ꝓ per iura cōuentionalia non consueuerant anno concludi , sed consueuerūt esse perpetua.Item in illis ll.uni soli potest imputari culpa & negligentia;hic utrique. & sic negligentia cum negligentia cōpēsatur,& ideo mihi vī,ꝓ sicut expirat compromissum per negligentiam multi temporis in arbitro,ut ff.eo.l.item si unus.§.i.ita in arbitratore,& quia hoc uerbum (multum) tempori adiectum alibi interpretatum est quinquennium.vt inst.de lit.obl.§.multum. ita & in proposito.alias velut indeterminatum relinqui debet in iudicis arbitrio.ar.l.i.ff.de iur.deli.& adde quod dicam j̃.de ̃hen.
7 emp.l.fi.in 6.& 7.q.† Quero si locus in compromisso non sit appositus,in quo debeat arbitrari.R fideo cum tex.ꝓ is intelligitur ubi compromissum est.vt ff.e.l.sed cū dies.§.si arbiter.quod limitat ibi Gul.de Cu.nisi ex coniecturis aliud colligatur,puta si arbiter erat absens.& alterius fori,in quo habitabat tpe compromissi.arg.ff.de iud.sed & si susceperit. §.j.& ita uidi de facto seruari.

ADDITIONES.

a ¶Possit appellari . An a sententia arbitri possit appellari.Adde Bal.in l.ex compromisso.ff.eo.& Bar.in l.arbitro.ff.qui satisd.cog.ibi uidetur tenere contrarium.quæ autem ratio sit,quod a sententia arbitri non appellatur.uide Ang.& doc.in l.arbitro.& adde Bal. hic reproban.Bar.inquam alle.§.falsus.& in quantum dicit,ꝓ in casu l.cum antea.possit appellari.j̃.x.dies.de quo per Alex.cōs. 24.4.lib & 96.1.lib Pau.de Ca.216.& adde do.Fran.ar. hoc.in fi. & hanc l.limita,ut no.per gl.& Bar.in l.arbitro.qui satisd.cog. ubi omnino uide,& uide per Mod.in l.ex consensu.in prin.ff.de appel.Item limita, nisi compromissum sit in iudicē,& ipse ut arbiter sententiam tulit,quia tunc poterit appellari.text.est uale de no.in c.a iudicibus.2.q.6.& no.in c.ab arbitris.de offi.deleg.lib.6.potest tamen superapponi excep.soli. secundum Bal.in rub.infra,de appel.in fi.Item potest peti in integ.rest.secundum Bal.in l.2.in fi.infra, si de mom.pos.fue.ap. Item limita,ut per do.Fran.Ar.hic, quem omnino uide .

b ¶Aliud de iure cano Qualiter de iure can.ista procedere debeant. Vide per Ro. in l.ex consensu. de appel.& ibi per do. Alex.

c ¶Vt appelletur.Adde Moder.hic,& uide Bar.hic contra quem tenet Spec.in tit. de appel. §.2.ver.quid si conuenerit.alleg.tex.in auth.vt in me,li.non fi.fa.iuf. circa princ.& in l.priuatorum.infra,de iurisdic.omn.iud.

LEX II.

1 *Contumax in non comparendo in pœnam compromissi incidit .*

1 Si contra. † Contumax in non comparendo coram arbitro, incidit in pœnam compromissi. hoc dicit. Oppo. quod non semper non parendo incidat in pœnam.vt ff. eod.l.non ex omnibus.Sol.quod hic fuit actum,vt adesset, quando arbiter præciperet; ibi secus. Sed quia idem videtur, & si non fuit hoc actum.vt ff.eodem.l.diem.ff.si quis legatorum.Ideo dic latius,quod interdum est actum,quod pareatur cuilibet sentētiæ sine præcepto arbitri, & tunc ratione cuiuslibet contumaciæ pœna cōmittitur,ut hic. Interdum est actum,ut pœna cōmittatur,si sententiæ non paretur; tunc de diffinitiua intelligitur. ut l.quod iussit.ff.de reg.iur.& l.j.§.quod in sententijs. ff.qñ appel.sit secundum Cy.Interdum est actum simpliciter de parēdo arbitro,nul-

la facta

la facta mentione de sñia, vel præcepto, & tunc simpliciter debet intelligi. & ideo ex quacunque cõtumacia committitur pena. vt hic, & l. diem proferre. §. si quis legatorum. ff. eo. ti. intellige, si interest aduersarij illum contumacem non fuisse, alias secus, puta, q̃ a non uoluisset probare, vel testes producere, vt d. l. non ex omnibus. ibi quo in numero, &c. Item prædicta intellige, quando contumacia est impeditiua sententiæ ferendæ, quia coram arbitro non contrahitur heremodicium. secus si non esset impeditiua sententiæ, ut quia actum esset, quod parte absente procedi posset, & diffinitiua proferri, ut d. l. diem. §. si quis. versic. proinde. Et ex hoc reprobat Iac. Butr. opi. quorundam, qui dixerunt, quod si sit contumax ante lit. cont. non committitur pena, quia cum lis non sit contest. non potest ferri diffinitiua. nam inquit ipse si uenisset, litem contestari potuisset, & sic ad diffinitiuam peruenire. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum.

LEX III.

1 *Exceptio de dolo opponitur contra penam petentem ex compromisso.*
2 *Arbitro ferente sententiam sine dolo partis, an teneatur pars stare laudo.*

Arbitrorum. Primo prouidet de modo excipiẽdi. Secundo de modo agẽdi. Secunda ibi, sed

1 ex doli. Casus. † Aduersus petẽtem penam ex compromisso, po-
a test excipi de dolo. [a] si sorde, vel gratia fuerit arbitratum. Item ex clausula doli potest ad interesse agi. h. d. Not. quod compromissum inter patrem, & filiam emancipatam valet. Item quod si nõ paretur laudo per dolum lato, pœna committitur ipso iure. Op. q̃ imo sit tutus ipso iure, quia in compromisso inest tacita conditio, si dolus non sit commissus, vt ff. e. l. ita demum. in princ. & sic deficiente conditione stipulatio conditionalis non debet ipso iu-
b re committi. [b] vt l. cedere diem, ff. de verb. sig. Sol. ut in gl. l. quod tacita conditio non reddit negotium conditionale. l. cõditiones extrinsecas, ff. de condi. inde. Sed doc. dicunt, q̃ gl. nõ bene dicit, quia tacita conditio ita suspendit, sicut expressa. ut ff. de uerb. ob. l. interdum, & de cond. inde. l. j. in fi. & no. in l. item quia. ff. de pac. unde dicendum, q̃ tacita conditio suspendit id, cui adijcitur. Sed q̃nq; adijcitur promissioni, & obligationi, & tũc illam suspendit, ut in contrario. Q̃nque adijcitur eius exactioni, & effectui, tunc exactionem, & effectum solum suspendit, ut hic, nã hic promittit parere sententiæ arbitri, si dolus eius cesset. Ista ergo conditio si dolus, &c. non suspendit promissionem, nec eius obligationẽ, quia illam non concernit. sed suspendit id, quod permittitur. s. factum paritionis, & executionis laudi. Nam cum sententia nõ sit sñia, nec ex ea detur actio, ut ẽ. eo. l. j. sequitur, q̃ promittens ei parere, promisit de facto si dolus, uel gratia cesset, qua non cessante opponit exceptionem, ut non compellatur ad plenam solutionem, quia non tenetur ad hanc facti paritionem. Oppo. q̃ excipi non possit, ut l. diem. §. stari. ff. eo. Sol. ut sequitur in ea. glo. usque
2 ad fi. † Quæro cum gl. quid si arbiter tulit sententiam, sed nõ dolo partis, an tunc tenetur pars, contra quam tulit, stare laudo. Io. dixit, quod sic, quia dolus debet nocere committenti, non alij. ut ff. quæ in fraud. cre. l. quę a debitore. Sed gl. tenet contrarium, quia pars nunc dolo facit cum pœnam petit, sciens arbitriũ dolose laudasse. arg. ff. de excep. do. l. j. §. generaliter. cum si. alleg. in glo. Hoc sequitur ẽt Pe. quia arbiter tenet locum iudicis, cuitus dolus parti præiudicat. j. de euict. l. ob causam. & ff. de euic. l. si plures. & hæc pars probatur clare. ff. eo. l. non distinguemus. §. cum quidam.

ADDITIONES.

¶a ¶ Excipi de dolo. Et sic nota, q̃ licet excipi possit de dolo, tamen sententia arbitri corrupti pecunia ualet, ut hic, & no. per Inno. in c. ab omni, de uita, & honest. cler. & ibi gl. licet Io. dixerit contrarium. 2. q. 6. §. diffinitiua, uer. uenales, secus si continet expressum errorem, quia est nulla, sicut sententia iudicis, ut in §. stari. hic allegato per gl. & Bal. in l. uenales, infra, quãdo prouo. est nec es.
b ¶ Ipso iure committu. Adde quod facit no. in l. 3. §. si seruus, de pecu.

LEX IIII.

1 *Sententiæ arbitri iurantis se litem diremptuum esse standum.*
2 *Actio in factum an datur ex sententia arbitri.*
3 *Arbitri testimonio standum est.*
4 *Arbiter an possit esse testis de actis coram se.*
5 *Emologo, vel confirmo, æquiparantur.*

Ne in arbitris. [a] Diuide legem, vt in gl. 3. quia primo
a exordiũ, secundo statuit. secunda ibi: si igitur. Secundo subdiuiditur in 4. ut in gl. & quamlibet partem legatam de per se. Casus. Si per scripturam probatur, q̃ pars iurauerit stare sententiæ arbitri, & quia arbiter iurauit causam cũ omni veritate dirimere, partes tenentur omnino ei stare. h. d. Not. q̃ per iuriis est obtiandum. concor. l. videamus, ff. de in lit. iuran. Itẽ no. tria, quæ hic parificantur in litera, uidelicet scripturam manu propria factam per publicam personam, scriptam extra acta, & apud acta. Facit autem hoc inter liberos. j. de testa. Item no. quod hæc parificantur iuramentum præstitum, vel confessionem emanasse quod præstitum fuit. nam ita creditur. Salyce.

ADDITIO.

a ¶ Ne in arbitris. Vide hic do. Franc. Are. qui ponit 7. not. conclu. quas uide ofino.

§. sinaũt. Hæc secunda, quando partes tantum iurauerunt. Casus. Vt non possit uenire contra sententiam arbitri, sufficit partes scripsisse se arbitrum cum iuramento elegisse, nec curatur, an scriptura ante sententiam sit facta, vel postea. h. d.

§. sed, & ipse. Hic tertia, q̃ uando iurauit arbiter tantum. † Casus. si arbiter iurauerit partibus cum omni ueritate litem dirimere, & hoc appareat per scripturam omnimodo sententiæ stari debeat, & his casib. ex ea po-
2 test agi. h. d. † Oppo. q̃ actio in factum non detur ex sententia arbitri, ut ẽ. eod. l. j. Sol. quod hic de actione in factum generali, specialis autem, quę oritur ex sententia, non competit, ut hic, & secũdum hoc actio in factum generalis erit hic datiua, quia non habet præexistentem materiam, ex qua nascatur. Sed Mar. Sil. dixit, q̃ hic loquitur de actione in factum speciali. Et hoc operatur præstatio iuramenti. Quæro in quo casu quælibet istarum actionum competat. Respon. ut in glo. in qua adde in fi. imo nec ibi ex sola sententia transfertur, nisi tradatur, ut ibi no. in gl. magna.

§. sinaũt. Hæc quarta, quando de iuramento non constat per scripturam. Casus, ubi de iuramento non cõstat per scripturam, licet altera pars, uel arbiter asserat esse iuratũ, eis nõ creditur, at sententia arbitri producit actionem. hoc dicit. Op. de l. iiij. j. de appella. & l. properandum. §. illo, & j. de iud. Sol.
3 vt in glo. † Opp. quod arbitri testimonio credat. ff. de test. l. ob carmen. §. illud. Sol. ut in ea. gl. scilicet quod hoc ideo, quia de iuramento debet apparere scriptura, quæ hic non aderat. Sed contra hãc solutionem ab extra op. quia acta possunt probari per testes, ut notatur supra, de hære. l. quoniam. & per Innocentium in ca. quoniam contra falsam. extra, de probatio. Sed defende, quod illud uerum per testes deponentes de scriptura, secus si de ea non deponatur, ut hic. Vel illud in actis scripturam non exigentibus. ut l. scire oportet. ff. de excus. tuto. hic de actis scripturam exigentibus. quo casu dic, vt ẽ. quicquid Cy. dicat l. errore, j. de testibus. Accur. q̃ sic. per l. ob carmen. §. illud quoque. & §. item senatus. ff.
4 de testibus. † Quæro, an arbiter [a] vel iudex post latam sententiã
a possit esse testis de eo, quod prius actum fuit coram eo. Azo, quod non per legem finalem. ff. de testibus. Accurs. quod sic per legem ob carmen. §. illud quoque. & per §. item senatus. ff. de testibus. Circa hanc materiam hic vide Cynum, & Iacobum de Are. Sed pro solu. obiectorum, latius dic secundum Ioan. Cal. Aut iudex inducitur in testem super principali negocio, aut super actis habitis vel factis coram eo. Primo casu, aut eius officium erat iam finitum, aut non, si erat finitum, & tunc aut per diffinitiuam quã tulerat, & tunc non est idoneus testis, argumen. l. eos. ẽ. de appellationibus. vellet enim super eis sententiam firmam manere. Et pro hoc 2. q. 6. c. statuendum. aut alio modo erat finitum: & tunc potest, siue fuerit finitum ante litem contestatam, siue postea, dũ tamen ante depositionem testium, vt extra, de test. c. dilecto. ff. de testib. l. ob carmen. §. fi. ante depositionem testium, ideo dicitur, quia postea non posset propter didicita testificata. Si uero officium non erat finitum, & tunc non potest, quia oficio testis, & iudicis non potest fungi. arg. ẽ. depositi. l. quisquis, quia de conscientia propria non iudicat, ut l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsi. & quia testis deponit iuratus, & munitus, sed a seipso hociuũm non potest exigere, nec se mouere. l. pe. ff. e. & in l. 3. ff. de iureiur. Secundo casu principali, q̃n super actis coram eo habitis. Aut hoc facit

ADDITIO.

a ¶ An arbiter. Adde quod arbiter in causa, in qua tulit sententiam, testis esse non potest, nec eius testificatio nocet parti. Inno. in c. non sine. in j. col. in gl. fua in verbo. clerici. de arb. & Bald. in marg. arbiter. uersi. 3. Cyn. & Bar. in 2. oppo. & Bald late in 2. col. uersic. iuxta prædicta quæro. hic gl. in c. fi. in uer. app. de test 2. q. 6. c. statuendum. & Lanf. in tract. de arb. 7. par. 27. q. & in c. quoniam contra. ver. testes. de probat. quod est uerum si assumitur ut testis in ipsa causa, secus si causa finita assumatur super processu, quia potest, nisi sit solus, uel scriptura facta non sit, quo casu non potest. Bart. hic in j. opp. vbi dicit etiam, quod super iustitia sententię suæ non potest esse testis talis arbiter, ut per eum not. in l. si societatem. §. arbitrorum. in pen. col. in uersi. quero quando examinatur. ff. pro soc. dicit, q̃ si arbitri inuestigauerunt de facto, & non sunt aliæ probationes possunt examinari si sint plures, quod intellige in causa reductionis secundum Bar. ibi. scias autem q̃ arbitrio habenti potestatem procedendi in scriptis & fine, creditur de gestis coram ipso. Bar. sing. in auth. nisi breuiores. in fi. j. de senten. exper. cu. reci. & But. in c. cum ad sedem. pen. colum. de restit. spol. & in cap. in præsentia. deprobat. ubi dicit idem, quando arbiter habet potestatem procedendi de iure, & de facto. & adde, quod decisionem Bar. sequitur expresse Pan. in c. j. in 6. col. de lib. obla. sed contra Bar. tenet idem do. Anto. in c. quin tauallis. in 6. artic. & ibi Imo. in 11. colum. de iureiur. & Ange. in d. authen. nisi & Ludo. in d. l. sciendum. in pen. colum. & ibidem do. Alexan. de Imo. in 11. col. ff. de uerb. ob. de quo uide etiam do. Iasin sua aurea repetitione. l. admonendi. in colum. 159. ff. de iureiuran. cum concord. ibidem per eum signatis. Ioan. de Imo. in c. cum a nobis. de elect. dicit idem ex ui clausulę in scriptis, & fine, ut supra dictum est. quod etiam tenet Lanfran. in tracta. de arbi. 7. parte. 27. q. & in c. quoniam contra. versic. testis. 13. c. de proba. & tenet Angel. in l. sciendum. 6. colum. ff. de uerbo. obli. in repetitione. & ibi Alexan. in 8. colum. Quod dic verum esse in causis leuibus. non in magnis quę continent magnam lęsionem, secundum But. in consi. videtur primo non admittendum. versic. nunc quæritur, an arbitrorum dictum &c. ubi dicit, q̃ communis opin. legistarum est, q̃ non credatur arbitro uel iudici in forma testis producto coram alio iudice, quia pstimitur velle tueri gesta a se, sed eis tũc creditur cum sint plures, & attestãtur de gestis coram se ab alijs, in quibus non sequitur laus, uel uituperatio eorum, unde non credatur eis probantibus quod facta fuerit sides coram eis, uel probatio, secundum Ant. But. ubi supra Alex. in d. l. sciendum. 8. col. & Bar. in d. §. arbitrorum. ult. col.

facit vt iudex, & ei nõ credit nisi quatenus legitimis documẽtis appareat vt hic, & j. de lib. l. j. & extra de prob. c. quoniam contra falsam. in fi. aut hoc facit vt testis, quia corã alio iudice. & tunc aut de his, quæ sunt acta corã eo, aut de his, quæ ipse fecit. primo casu sibi credit vt testi. Et si est vnus, vt vni. si plures vt pluribus. extra de elect. c. cum dilecti. & de accu. cum dilec. & d. l. ob carmen. j. fi. Secundo casu, si de his quę ipse fecit. & tunc eius testimoniũ non est idoneum, nisi cõtra se, vel quantũ ad prę sumptionẽ inducẽdã. extra de arbi. c. 2. & quod ibi no. & hoc ẽm Io. Cal. Sed hoc vltimum limita, nisi vellet ratificari ad declarandũ, vel interpretandũ verbum dubiũ vel ambiguum a se prolatũ, & sic sui animi intentionẽ, quæ sibi verbis laudi põt ẽcludi. ar. ff. de appel. l. ad executionẽ. & eius q̃ no. ista gl. in prin. & quia de ꝯrio non cauetur, vt de testi. l. j. Item, quia & alias testis interrogatur vt declaret dictũ suũ vt in aut. de testi. §. pen. Et ibi no. & extra de testi. c. cum clamor.

§. Si quis autem. Quibuscunq; verbis pars ꝓfirmet sñiã arbitri, oportet illi stari. & ex ea dat actio, & exceptio. Nec refert, an dicat approbo, vel non im
5 probo, vel emologo, seu nõ contradico. h. d. & notanter. † No. ex gl. 4. simul iunctis cum tex. q̃ paria sint dicere emologo, vel confirmo, & non ꝯtradico. Et pro hoc. l. quo enim. & ibi glo. patua. ff. rem ra. hab. & tangitur. j. si cer. pet. l. si quis absens. quod nõ est dignum, & hoc procedit ex iuris interpretatione. Nam de vi, & proprio significatu verbi, quæ non contradicit, nõ confirmat, sed medium tenet. arg. ff. de reg. iur. l. qui tacet. Item hæc interpretatio locũ habet, q̃n a parte cõferuntur hæc verba, secus a tertio. vnde pone, q̃ tabellio scriberet actũ, seu latum præsente tali, & non cõtradicente, certe talis scriptura non probaret eum approbasse, quia talis scriptura est quoddam testimonium notarij, q̃d non probat q̃d debet esse de necessario concludentibus. licet quo ad solennitatem præsumamus pro scriptura. l. sciendum. ff. de verb. obl. secus si tabellio diceret latum præsente tali & dicente, ego non cõtradico, quia tunc scriptura est de verbis prolatis a parte.

AVTHENTICA.

1 *Compromissum cum iuramento fieri prohibetur.*
2 *Compromissum iuratum cum pœna adiecta, an teneat.*
3 *Arbiter male iudicans facit litem suam.*

Decernimus. Alias incipit decernit. s. pręsens constitutio. Et summario non indiget prop-
1 ter breuitatem eius. Vel dic. † Hodie prohibetur fieri compromissum cum iuramento, & licet arbiter iuret, si male iudicat, solum a Deo punitur. h. d. Pro declaratione huiꝰ materiæ, procedo quærendo primo, quomodo hæc auth. adaptetur ad l. codicis. Respõ-
b deo corrigendo, quia illa permittit facẽm, hæc vetat. [b] Sed dubium restat, an hæc Auth. prohibeat nedum arbitrium, sed etiã partes. Io. & Azo, q̃ omnes. Bul. vero q̃ solum arbiter. Petr. vero, vt hic refert Cyn. dicit, q̃ partes tũ prohibẽtur & non arbiter, quia sicut iudex iurat, vt in auth. iusiurandum quod præs. ab his. §. j. ita arbiter. arg. eius quod dixi sup rub. ista. Sed opi. Io. & Azo. teneo. Tunc, qa loquit simpliciter, & ĩdefinite. Tum proprer tex. in cor. §. qa vero, in prin. & in ver. & quia cognouimus, & in versi. scientib[b]. vbi dicit pœnas periurij &c. Et rõ diuersitatis inter iudicẽ, & arbitriũ est, qa vt plurimum arbitri non eliguntur periti in iure.
2 vt d. §. qa vero. in prin. sed iudices secus. † Quæro secundo, quid si
c iuratum sit, nihilominus pœna est apposita, [c] an tenebit cõpromissum. Quidã q̃ nõ, vt in gl. Sed male dicunt, qa iuramentũ non vitiat legitime factũ, licet nõ validet a iure improbatũ, vt. ẽ. de leg. l. nõ dubiũ. Alij q̃ valeat cõpromissum, sed vitietur iuramentũ. vel ut improbatũ, vt sequitur in gl. Et isti dicunt verũ, quia in separabilibus vtile non vitiatur ab inutili. vt. ff. si cer. pet. l. certi cõdictio. §. quo nã: hoc ẽt probatur ex litera vbi patet, q̃ pœna quę cõpromittitur, iu alido compromisso põt cõmitti. vt j. ca. l. fi. ẽ. eo. l. j. ibi iure perfecto &c. Nec ob. auth. sacramẽta pub. ẽ. si aduer. vẽ. quia ibi in iuramento approbato super ꝯractibus minorũ nõ retractandis interposito. Et ex prædictis collige, q̃ q̃n reprobatur sacramentũ, & approbatur id super quo interponitur, vt hic. Quandoq; reprobat vtrũq; vt d. l. non dubiũ. Quandoq; propter iuramẽtũ factũ pricipale approbatur, seu minoris efficacię reddit. vt d. auth. sacramenta. Quero ab extra, an q̃d hic dicit. l. q̃ sacramentũ factũ principale approbatur, seu minoris efficacię reddit. vt d. aut. sacramenta. Quæro ab extra, an quod hic dicit. l. q̃ sacramentum deferri potest, & cõueniri, iuramento non obstante, si procedat de iure cano. dicit Cy. q̃ non, qa iuramentum q̃ vergit in detrimẽtũ salutis æternæ debet seruari, vt c. cũ contingat. extra de iureiu. Sed doc. communiter dicunt, q̃ quãtũ ad priuilegium actionis in factum dandæ ex sententia propter iuramentum, de quo in l. codicis est dictũ, q̃ hæc auth. adhuc hodie procedit, quia cũ sacramẽtũ, q̃ olim erat approbatũ, nũc sit reprobatũ, perinde est ac si non fuisset iuratũ. & sic actio illa nõ dabit. sed quantũ ad obseruãtiã sacramenti fiendã per centuram ecclesiasticã procedit opi. Cyn.
d Quæro iũc, an hæc auth. locũ habeat in arbitratore, [d] vt partes licet iurauerint parere arbitrio, vel laudo, nõ, ꝓpterea teneãt ad eius obseruãtiã. Dicũt doc. quod nõ, qa ante hanc auth. partes iurãtes cõpellunt ei stare, ũ sit æquũ. vt l. ũ libertus ita, ff. de opc. li. ergo & hodie, cũ hæc auth. quæ loquit in arbitro, nõ sit extẽdẽda ad arbitratorẽ, vt legũ correctio euitetur. Sed tũc esset videndũ, quid ĩ ar
3 bitratore, sed dicam in l. seq. † Transeo ad secundã & oppo. quòd arbiter, q̃ male indicauit, facit litem suam, & sic aliã pœnam patiat quã dei vltionẽ. ẽ. de pac. l. si qs in cõscribẽdo, in fi. Sol. ut in gl. q̃ hic speciale in odium eorum qui fecerũt eum iurare. & sic fuerũt causa periurij. Quæro si in casu huius aut. arbiter bene iudicauit, an valebit. Dicit gl. q̃d nõ p. l. 3. §. in bello, ff. de re mili. Alij dicebãt, q̃ valet. Opi. gl. procedit ẽm opi. illorũ, qui dicunt q̃ compromissum etiã non tenet. Alia opi. procedit secundũ illos, q̃ dicunt compromissum tenere. Et hanc opinionem tenui supra.

ADDITIONES.

a ¶ Decernimus. No. ẽm do. Fran. de Are. hic, q̃ licet iudex, q̃ dolo male iudicat, faciat regulariter litem suã: tamẽ secus in arbitro, q̃ dicit esse meri tenẽdũ, de quo tamẽ se remittit ad ea, quæ ipse dixit in l. pen. ẽ. de pac. quẽ ibi vide. sed ad uertas ẽm eum adid, q̃ hic dicit Bar. dũ quæritur, an ista prouisio facta contra iuramenta & sic ad correctionem. l. præcedentis fit valida de iure canonico, q̃ dicit q̃ sic, quia hic est factum præceptum personæ, unde non venit contra per tẽx. in c. a. de ma & obe. q̃ dictum reprobatur, vt ipse dixit in auth. sacramenta ẽ. si aduer. ven. & ideo inquit q̃ illud, q̃d hic dicit, caret fundamento, sed est dicendum prout no. voluit Bal. hic. ipse refert vbi vide.
b ¶ Hęc vetat. Adde no. per Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuſ. & no. ad c. cum contingat. de iureiuran.
c ¶ Pœna est apposita. Vide omnino Bart. in l. arbitrorum. in ver. quæro, an ex sententia arbitratoris.
d ¶ In arbitratore. Adde Bar. hic & text. iuncta gl. in l. hae edictali. §. idem illud. in ver. sacramento. j. de secundis nup. & ex opposito iudex de hoc late per Spec. in ti. de arbi. §. fi. uer. sed quid si cum adulto. cum. §. fin.

LEX V.

1 *Exceptio an detur reo ex pacto de parendo.*
2 *Sententia arbitri in scriptis dari debet.*
3 *Sententia arbitri tacite emologatur cursu decem dierum.*
4 *Recusatio sententiæ arbitri debet aduersario notificari.*
5 *Iuri futuro per pactum renunciari potest.*
6 *Iudicis & arbitri differentia multiplex.*
7 *Actio ex sententia an datur facta emologatione.*
8 *Agi an possit ex sententia cum clausula &c.*
9 *Arbiter & arbitrator differunt, & nu. 10.*
11 *Copulatiua nonnunquam in disiunctam est resoluenda.*
12 *Actio an oriatur ex sententia arbitratoris.*
13 *Sñia arbitratoris quo iure ad arbitrium boni viri reduci petatur. & nu. 14.*
14 *Reductio ad arbitrium boni viri infra quantum tempus peti possit.*
15 *Arbitramentũ iuratum, an possit per partem laesam peti ad arbitriũ reduci.*
17 *Emologari, an dicantur posita in compromisso, diem dicitur ex nunc prout ex tunc.*
18 *Appellari an possit à sententia lata super reductione ad arbitrium boni viri.*

Cum antea. [a] Primo recitat ius antiquum. Secũdo ponit nouũ. secũda ibi, sancimus. Et illa subdiuiditur in 5. quia primo quãdo partes emologauerunt expresse sententiam arbitri vsq; ibi, ẽm aũt. Ibi secunda, q̃n emologauerũt tacite per transcursum decem dierũ, vsq; ibi, altera aũt. ibi, tertia. q̃n altera pars expresse reꝑbauit, vsq; ibi, licet ignoremus. Ibi, quarta, & remouet vnũ dubiũ circa interruptionẽ præscriptã vsq; ibi, ad hæc. Ibi quinta, in qua declarat an probatio facta corã arbitro, ꝑsit in alio iudicio vsq; ad finẽ. Casus. Vbi ex sentẽtia arbitri reo dabat exceptio, actori nõ dabit. actio hodie, siue expresse, siue taciturnitate decẽ dierũ eius sñia sit emologata, actori dat actio, & reo exceptio: parte vero reclamãte sentẽtia nõ hẽt effectũ, nisi cũ sacramẽti religione arbiter fuerit electus, & per li. cont. factã corã arbitro interrumpitur præscriptio, & gesta coram eo probant inter eodẽ in iudico ordinario. h. d. Not. primo quod hæc lex circa id quod de actione dicit, habet locũ in arbitro sine pœna electo vt patet in prin. ibi, quod neq; pœna &c. in uer. sancimus. ibi, quoq; prædiximus. &c. Item no. 2. quòd hæc. l. loquitur in arbitro communi consensu electo, & cuius sententiæ per nudum pactũ cõuenerunt partes parere, vt in versi. sancimus. & ita intelligunt glos.
1 † Item no. 3. q̃ ex nudo pacto de parendo olim reo dabatur exceptio, & non propterea reo nõ condemnato actori dabat actio. & hoc forte operatur pactum nudum, quod parit exceptionem nõ actionẽ. Sed Insti. magis ꝑsideraui æqualitatem. ideo dedit actionem per hanc. l. emologatione post sententiã secuta, vt hic. non si
2 ante. vt j. dicetur. † Itẽ no. 4. quòd sententia arbitri debet fieri in scriptis, vt in uersi. sancimus. ibi, siquidem subscripserit. &c. Item no. 5. q̃ corã iudice ordinario petitur sentẽtię arbitralis executio. concor. supra. de iudic. l. iudęi. in fine, Item nota. 6. quod in foro eius contra quem petitur executio. & sic nec locus compromissi nec laudi lati attenditur, vt hæc duo probantur in ver. sed in hac
3 quidem regia ciui. † Item no. 7. quod ex cursu decem dierum sen
b tentia arbitri tacite emologatur, [b] vt in ver. sinautem. & tamẽ nõ propterea

ADDITIONES.

a ¶ Cum antea. Vide omnino hic d. Fran. Are. ubi multa ad materiam not.
b ¶ Emologatur. Vide Bar. in l. si societatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro socio, qui tenet q̃ nõ, & eũ sequitur Inn. in c. quintauallis, extra de iureiu. itẽ adde, q̃ laudũ iudęorum absq; emologatione tacita uel expressa in continenti mandatur executioni. tex. est ibi no. secundum unam lectu. in Iiudæi. j. de iude. & ibi not. Guid. de Suza. ad quid si cũ pœna, an mandetur executioni, uide d. Alex. in l. diẽ proferre. §. fi. ff. eo. & ibi, quid si est clausula, rato manente pacto compromisso.

pr opterea appellat. vt no. §. e. l. j. Itē no. viij. qđ a ſnia arbitri debet
4 j. x. dies reclamari, & tūc nec actio, nec exceptio dat. † Irē no. ix. ꝓ
reclamatio, vel recuſatio iſta dēt fieri nota, vel iudici, vel aduerſa
rio, & ſic clandeſtina non ſufficit, vt hic in ver. ſinaūt. nec vel alte
ra prædicit, imo cōfirmat, i prin. dū dicit ſm pfatū modū, &c. &
intelligo iudici qui tollit ſniam, & ipſe iudex appellat, vt §. eod. l.
ne in arbitro, i pri. & in l. fi. §. & apud quē. & maxime, qa ad iudi-
cē ordinariū ñ reclamat, cū ſnia arbitri nō petat ad arbitriū boni
viri reduci, ſed ei æquę, uel iniquę dēt dari, alias pena ꝓmittit. vt l.
diē. §. ſtari. ff. eo. licet ſnia arbitratoris ſic vt. l. ſi ſocietatē. §. arbitra
tor. cum ſe. ff. pro ſocio. Venio ad apparatū. & opp. de prin. huius
l. ad §. altera. Sol. vt in gl. Oppo. iſte tex. dicit, ꝓ ſi poſt ſententiā
partes approbauerunt, qđ actio datur vt hic. in ver. ſancimus. in-
nuit a ſenſu contrario, ꝓ ſi ante ſententiam emologauerunt, ꝓ
actio ex ſententia nō dareť cōdemnato reclamāte. j. x. dies, & ſic
5 pacto nō obſtante cōueniri poſſet. † Sed ꝑ, qa & iuri futuro renū
a ciari pōt ꝑ pactum [a], vt §. de pac. l. j. & fi. de pac. l. & hæredi, §. fi. itē
ꝓ pactū de ſtādo ſniæ iudicis ordinatij ante ſniam factū valet, &
impedit poſtea appellationem interponi, & ſic reclamari. vt j. de
temp. ap. l. fi. §. fi. ergo. & hoc cū arbitria ad inſtar iudiciorū ſint re
dacta vel inducta, vt. ff. eo. l. j. gl. hic ſup verbo poſtq̄. licet nō ſol-
uat primū contrariū, ſoluit tñ ſecundū, & ſic vr̄ tenere, ꝓ in caſu
noſtro pactum antea factum non noceat, & hanc cōiter tenent
doct. & ad l. j. §. de pact. R ñ. ꝓ ibi nullus inuitatur ad delinquēdū,
hic ſic, quia daretur occaſio arbitro arbitrandi inique contra. l. cō
uenire. ff. de pac. do. & l. quidam decedens. ff. de admi. tu: & qa ēt
per pactum dolus futurus remitti nō poteſt. vt ff. de pac. l. ſi vnus.
§. illud, cum ſi. Ad. l. fi. de tēpo. appo. R ñ. ſm gl. ꝓ ibi in iudicio or-
6 dinario, hic in arbitro, vt dicit gl. † Et ratio diuerſitatis poteſt eſſe
multiplex. Primo qa arbitri nō eligunt ita periti, vt iudices. Secū
do, quia iudices iurant. vt in auth. iuſiurādū, ꝓ præſtat ab his, ſed
nō arbitri. vt §. in auth. decernimus. Sed dicet aliquis, hæc rō ꝓce
dit de iure nouo, ſed rēpore huius. l. arbiter iurare poterat. ut §. l.
proxi. & j. in ver. exceptis. Et ego reſpōdeo, ꝓ tex. hic loquiť qñ
non iuratuit, alias partes nō compellerent omnino ei ſtare, vt ibi.
Tertia ratio poteſt eſſe, quia iudex habet iuriſdictionē iuratam,
ſed arbiter nullam habet, nec priuatorū conſenſus ei tribuere po
teſt. l. priuatorum. j. de iur. om. iud. ꝓ facere videntur. ſed per hunc
modū ſentētia omnino effectū haberet, & elideret. l. illa. Quarta,
quia facilius roboratur, ꝓ eſt validū, & contraueniri non poſſit
quā ꝓ eſt nullū. l. ſi expreſſum. ff. de ap. Quinta, qa ſicut pactū de
parendo ſententiæ arbitri haber in ſe tacitā cōditionē, ſi æque ar-
bitrabiť. vt ff. de ope. li. l. libertus. & extra, de iureiu. c. quintauallis.
& c. veniens. ſic & emologario, vel approbatio antecedens, velut
ei cohærens hanc tacitam cōditionē debet habere. Sed hæc ſnia
non ineſt in ſnia iudicis: qa in iniuitū redditur, nec ex eō ſenſu par
tium eligūt: ideo pacto eſt ſtandum. & ꝓ gl. hic dicit corā iudice:
procedit in ſimplici renunciatione, non in pacto, quia illud valet,
etiam ſi non fiat in iudicio, vt patet in d. §. fi. & no. in l. j. §. de pact.
Ex prædictis habes, ꝓ illa verba, quæ hodie apponunt ꝑ tabellū in
compromiſ. videlicet. Et ex nunc prout ex tūc approbant & emo
logant omnem ſententiam & laudū ferēdā, vel ferendū ꝑ dictos
b arbitros &c. nō impediunt, quominus reclamari poſſit, vt hic. &
7 hoc etiam tenuit Dy. † Opp. 3. ꝓ etiam emologatione facta poſt
ſententiam actio nō datur ex ſententia. vt §. e. l. j. Sol. dupliciter, vt
in ſe. gl. Primo, ꝓ hæc non naſcitur ex ſententia, ſed ex l. hæc non
tenetur, quia litera iſta loquitur de actione in factum & nō de ꝑd.
ex l. Itē iſta lra dicit, vt poſſit ſnia executioni mādari, & ſic de actio
ne in factum querit ex ſnia. vt l. actori. j. de iureiu. quare glo. dicit
primo, ꝓ qñ ꝓmiſtum eſt pēnale, hic qñ ſine pena eſt emolo-
gatū tacite vel ēpſſe, vt hic. & hāc tenet glo. i d. l. j. & do. hic, & ibi.
Oppo. 4. ꝓ hoc nō ſit nouum, quia de iure fforum dabatur actio
incerti ad intereſſe, vt ff. e. l. diē. §. fi. Sol. ibi ꝑ ſolā ſtip. ꝓmiſit ſtare
ſniæ arbitri, hic pacto nudo, ex quo non dat actio. iō in ſubſidium
ex emologatiōe dat actio, ibi ſecus, qa ſubſidii & remediū ceſſat
ꝑ ordinariā actionē, q̄ datur ad intereſſe. Opp. 5. ab extra. ꝓ ſine
alia emologatione, vel ſtip. deť actio. vt §. eo. l. ne in arbitris. Sol. ꝓ
ibi, qñ iurm. interceſſit; hic qñ ſine iuramento, vt patet. j. in verſi.
excep. & tūc ſerua, ꝓ dixi i auth. decreuit. Collige ꝑdicta ſic. Aut
iuramētū interceſſit, & olim dabat actio. vt ff. e. l. proxi. hodie dic
ut in auth. decreuit. Et qa ibi tenui, ꝓ licet uitiet iuramentū, nō ꝓ
pterea uitiet cōpromiſſum, tūc dic, ſi q̄rit an actio deť, ut in ſequē
tibus. Aut iuramētum nō interceſſit, uel pro nullo fuit. Et tūc aut
pena nō fuit adiecta aut ſic. primo caſu aut pactū nudū de parēdo
interceſſit, & hēt locū tex. iſte, vt demū actio naſcatur, ſi tacite, vel
expreſſe emologeť poſt ſniam, nō ſit ante. vt §. dixi. Aut ſtipu. iter-
ceſſit, & tūc actio ex ſtip. cōpetit ad intereſſe, ſi nō pareť. d. l. diē. §.
fi. Secūdo caſu, quando pœna interceſſit, & tūc ſi pactū nudū iter-
ceſſit, actio ex ſentētia nō naſcit, ſed ad pœnā tm̄ agit. vt §. eo. l. i.
q̄ remanet incorecta, vt hic in gl. Si uero ſtip. interceſſit, tūc licet
nō emologeť. ut §. dixi, tñ ſi contra fiat ex utraq; ꝓmiſſione agi
pōt. ſ. de parēdo ad intereſſe, & de pœna, licet al terū tm̄ exigi pōt,
niſi fuerit actū. ut l. reſcriptū. §. ſi pacto. ff. de pac. ꝓ no. pro com, ꝓ-
miſſis hodiernis ſm Ia. de Are. Sed iuxta hoc quæro, compromiſ
ſum factum eſt nudo pacto, ſtip. pœnalis adiecta, an tunc ſi ex-
preſſe, uel taciturnitate decē dierum emologetur, da bitur actio &
exceptio, iſta gl. ſentit qđ nō, & clarius. ff. e. l. 2. Alij ꝑ, qa non vi
deť cur diuerſum, igitť idē ius ſtatuendū. ut l. j. j. de lib. pter. Ēt hāc
partē uī tenere gl. ff. de re. iur. l. ait pter. in prin. & ē gl. ſup verb. ñ
hñt: & idē. ff. e. l. ſi duo in gl. ſup verb. ſocii. Et ſm iſta ex emologa
tione dabit actio, & ſi poſtea queniat ꝓmittit pena, licet utrq; pe-
ti nō pōt. hāc ēt tenēt Cano. extra de ar. c. p tuas. Alia pars cōiter
tenet ꝑ doc. primo p iſtū tex. in prin. ubi nec pena ꝓmiſſi valebat. tñ ſi pena eſt adiecta, hæc. l. locū nō hēt. & potiſſime, ut legū
correctio euitet. Secō, qa huius. l. remedia uidenť ſubſidaria, ergo
locū non hñt ubi cōpetit actio ordinaria, ꝑ pena. ar. §. e. auth. decre
uit. Tertio, qa, puiſio hoīs ſpedit, uel tollit, puiſionē. l. j. de pac. ꝓ-
8 uē. l. fi. † Sed tūc q̄ro, qd ſi clauſula ſit adiecta iuxta pœnalē ſtip. i. vt
c pena exigi poſſit, rato manente pacto, [c] ſeu ſnia, nunq d ex ſnia a-
gi poterit, & ēt pena peti. Iſta glo. format iſtā qōnē, & remittit ad
no. i l. 2. ff. e. & ibi tenet, ꝓ ſic, ar. l. q fidē. ff. de trā. Hoc ſentit Odo.
piſtā rōnem, qa duo reperiunť iſto caſu cōpromiſſa. ſ. unum cum
pena, & ex illo pena exigi pōt, ut proxime dixi, aliud ſine pena, dū
ſubiungit rato manēte ſnia, uel pacto. Et ex iſto poterat agi uel ex
cipi, qa ſine pena reperiť, ut hic. Hoc ēt tenet Bar. i l. ait pter. i pri.
ff. de re. iu. Ego in iſto caſu diſtinguo, aut ſentētia fuit emologata
poſtq̄ fuit lata, ſed poſtea fuit ꝑuentū, qa pars nō uult exeq: & tūc
iſti dicūt uerū, ut gl. in l. 2. ff. eo. Aut fuit ſnia reprobata. j. x. dies. &
poſtea nullo mō emologata. & tūc nō uideo, ꝓ clauſula iſta hēat
operari, nec poſſit circa ꝑductionē actionis, qa per illa uerba ſnia
nō emologať, uel ſi dici poſſet ut emologareť, emologata añ ſniā
rūpereť, & ſic actio nō dareť, ut plenius dixi. §. in 3. op. exceptionē
uero, ꝑduceret ex eo, qa & ante hāc l, ꝑducebat, nec hæc l. ab hoc
corrigiť, ſed addit. Et in hāc opi. uī mihi ēt fauōre Mater. de Fano
& Cy. i additionibus ſuis. Nec rō Odo. iſto ſcēo caſu locū habere
pōt, ſed primo ſic. Quæro cū gl. qd ſi pignus datū eſt arbitro &c.
An ſi nō implet, quinūt debeat pignus dari obſeruāti, uel poſſit ſi
bi retinere. Et diſtingue, ut in glo. Et adde, ꝓ in dubio uī datū, ut
obtemperanti deť, cū oſa q̄ fiūt in iudicio referanť ad litigantes. vt
l. pe. ff. ſi qs eau. & ad clauſulā obſeruātis, quaſi loco pœnæ ſucce-
dat: facit. l. ſi maior. §. de trāſ. & l. arbiter itra certū. ff. e. Et hæc de ar
9 bitris. † Nunc de arbitrantibus aliqua uideamus. Eſt enim inter
d eos differentia, [d] nam arbiter habet iudicare de iure tantū, & ſecū
dum ordinē iudiciorum. arg. ff. e. l. j. ſed arbitrator eſt qdam amica
bilis cōpoſitor, ideo de iure, & de facto iudicare pōt. ut l. ſocieta-
tem. §. arbitrorum. ff. pro ſoc. hinc eſt, ꝓ arbitramentum eſt ſpecie
e es tranſactionis, [e] lato ſumpto uocabulo, id eſt partes uidentur a
lite, & quæſtione trāſire pro eo quod ille arbitrat. hoc probat i au
10 then. ut dic. iud. §. j. & ibi gl. † Quæro, quid ſi eſt dictum, ut proce-
f dat de iure, & de facto [f] in cognoſcendo, ſed de iure tantum debeat
terminare, an dicet arbiter, an arbitrator. Nā ſi arbiter eſt, ſenten-
g tię dēt ſtari, § nec ad arbitriū boni uiri pōt peti reduci. ut ff. e. l. diē
ꝑferre. §. ſtari. niſi pacto nudo, & ſine pena ſit electus, ut hic. Si ue-
ro arbitrator, tunc pōt peti reduci. ut d. §. arbitrorum. & ibi dicit
Bar. ꝓ eſt arbiter, & non arbitrator, ad ſimilitudinem iudicis, qui
ſummariam cognitionem habet, & de iure ſolum iudicat. ut ff. de
11 offi. procu. l. nec quicquām. §. de plano. cū ſi. † Quæro quid ſi in eſt
h eſt compromiſſum anteq̄ in arbitrū, & arbitratorem. [h] dic, ꝓ co-
pula, ꝑpter incōpatibilitatē reſoluit i ſiūctam. vt in l. ſi. 2. rñ. j.
de cōdi. & ſic eius erit electio. & vna uia electa nō poterit variare.
ut d. l. ſi. & j. de fur. l. j. & ita tenet Dy. i l. 3. ff. de teſt. mi. & eo modo
cognoſcendi perpendiť, an fecerit, ut arbiter, uel ut arbitrator, ar-
corum quę

ADDITIONES.

a † Per pactū. Et vnum adde ꝓ notabiliter voluit Bart. in l. qđ de bonis. §. j. j. ad l. fal. & idē tenuit Spe. in tit. de arbi. §. differt autē. ver. itē ſi ſit pactū. & §. fi. ver. quid ſi ſit compromiſſum. & in l. ſi. q. 12. de actio. emp. per Bal. vbi plenisſime.

b ¶ Reclamari poſsit. Adde Bar. in l. ſocietatem. §. arbitrorum. vlti. col. ver. quero quid ſi in compromiſſo, ff. pro ſoc.

c ¶ Rato manēte pacto. Adde gl. in l. 2. in ver. exceptionē. ff. de arbi. quod clauſula rato manente pacto in compromiſſo poſita facit actionē naſci ex laudo.

d ¶ Inter eos differētia. ſed qualiter differūt arbitrator, & amicus cōis, vide ꝑ do. Soc. cōſi. 124. inci. præſens conſulta. in 4. col. in j. parte. clar. exev.

e † Tranſactionis. Adde d. Soc. cōſi. 134. inci. ꝑſens conſul. circa mediū. 2. col. in j. parte. & conſi. 159. inci. viſis, & conſideratis. verſi. poſtremo. q̄tum. cir. ſi. in ii. parte.

f ¶ De iure, & de facto. Adde quod hęc clauſula in compromiſſo facit ſentētiā ferri poſſe de nocte. Pau. de Ca. in l. oratione. ff. de feriis. itē quod credatur arbitris de geſtis corā eis Bal. in c. in ꝑſentia. de proba. itē ꝓ credatur teſtibus die feriata receptis, nō tñ ſine cauſa deponētibus Bal. i l. ſolā, in ſi. j. de teſti. & Ale. conſi. lxj. in fi. 4. parte. Itē ꝓ non teneatur ſeruare iuris ordinē Bald. in l. j. ff. de euic. itē ꝓ reductio pōt peti. Bar. in d. §. arbitrorū. ff. pro ſocio.

g ¶ Debet ſtari. Adde d. Soci. cōſi. 124. inci. prout, §. in fi. ii. col. in j. parte.

g ¶ In arbitrū, & arbitratorē. Quid operetur, & quomodo inteliligatur. vide Bar. in l. ſi ſocietatē, §. arbitrorū, ff. ꝓ ſoc. 4. in ver. quero qd ſi eſt dictū cōpromittimus, q dicit ex ordine ꝓcedenti cognoſci, an ſit arbiter, vel arbitrator, vide Bar. i l. ſeruus pluriū. §. fi. paulo poſt pri. & ibi Ang. ff. de le. j. & Bal. in ad. ſpe. de arb. ver. ſi qs eſt arbiter. & in l. ſolū codicillū, in ii. col. in verſic. & ſic eſt arg. j. de teſt. & Lu. in rub. de arbi. xxvi. col. & Bal. in l. ii. in ii. col. in ver. quid ergo ſi iſta duo. §. eo. cū cōcor. alleg. ꝑ Alex. de Imo. in d. l. ſi ſeruus. §. fi. in ii. co. in ver. ulti. eē. gl. & an tūc poſſit peti reductio, uide Bar. in d. l. ſeruus.

eorum quæ no. in l. i. ff. de iu. & l. epiſcopale. §. de epiſco. au. & ita
12 tenet Inn. in c. qntauallis, extra. de iureiur. † Quæro an ex ſnia arbi
tratoris oriat aliqua actio. Quidā dixerūt, qſic, ſi fuit iuratū, qa tūc
actio in factū, l. actori. j. de iureiu. alias ex ſtipu. ſi intercessit de ſtā
do arbitramēto, vel actio ex eo ꝑctu, vbi ꝑ arbitramētū impletur
ꝑctus præambulus. vt ff. pro ſol. l. ſocietatem. §. fi. cū. l. ſequē. Pri-
mū dictū non eſt verū, qa iuramentū hic fuit nō litis deciſiuū, ſed
contractus roboratiuum, igitur actionem nō producit. nec arbi-
tratorum ſnia, quia nō eſt ſentētia iuris, ſed facti, & maxime ſecū
dum illos, q tenent, qđ nō emologatur temporis curſu, licet arbi
tri ſic, vt in hac. l. Et ex hoc inferť, qđ paratam executionē nō hēt
13 niſi aliud cauereť. in l. municipali. † Quæro, quo iure ſentētia eius
petat reduci ad arbitrium boni viri. Inn. dixit ſimpliciter qđ iudi-
cis officio. ſed Bar. hoc fateť, ſi ſit interpoſitū ſuper ꝑctu ſtricti iu-
ris, vt l. ſi libertus. ff. oper. lib. ſinautē ſuper bonafide, diſtinguit.
Aut ex iſto ꝑctu oriť actio ei, qui petit reduci. & tunc petat actio-
ne ex illo ꝑctu, vt l. vnde ſi neruę. ff. ꝑ ſo. Aut actio ei nō pōt oriri,
& tunc iudicis officio, vnde ſi dos eſt ꝓſtituta mulieri per arbitra-
torē, & iniq;, qa mulierē nimis grauauit, tunc qa ei ꝓſtante matri
monio nō naſciť actio de dote, poterit iudicis officiū implorare,
vt exgraueť. vt d. l. ſi libertus. ego dubito de caſu medio, nā qđ ac-
tio ex ꝑctu deť, in l. vnde ſi neruę non vr̄, quia ꝑ partem proprie
non agitur, vt ipſa reducat ad arbitrium boni viri, ſed a iudice po
terit, vt ipſe faciat, ideo iudicis officium imploratur qđ ex bona ſi
de debet interponi, qa cōtractus ēt eſt bonæfidei. & ita forte fuit
14 intentio. l. vnde ſi neruą. † Quæro cuius iudicis officium implo-
a rari debet, [a] quidam, quod iudicis appellationis, vt l. nō diſtingue
mus. §. cū quidā. ff. eo. ſed Bar. quod iudex rei, cōtra quē petitur re
duci, debet adhiberi. & maxime ſi ꝑ viā actionis petatur, vt in caſu
quem. §. dixit, & hoc per regulā generalem poſitam in l. 2. ff. de
iuriſ. om. iudi. Siue imploretur iudicis officiū. nā & tunc actor ſe-
quitur forum rei, vt §. vbi, & apud quem. l. ij. Addit ipſe, & multū
notab. ꝓ etiam hoc iudicis officium poſſet implorari coram iu-
dice ipſius implorātis. & mouetur tali ratione, qa ille eſt cōpetēs
iudex ſuper arbitratione ex ſui officij, ſeu decreti interpoſitione,
qui eſſet competens in principali petitione eius, ſuper quo arbi-
tratur, vt ff. de tranſa. l. cum hi. §. tranſactiones alimētorū. ſed in ꝓ-
poſito, ſi vigore arbitramenti lati ageret ille, pro quo latum eſt ꝓ-
petens iudex, eſſet iudex rei, qui excipere poſſet de iniquitate ar-
bitramēti, de hoc cognoſceť corā eo. ergo & nūc. Hoc eſt nobile
dictum, ſi eſt verū. nam §. illāe tranſactiones. hoc nō bene probat,
quia §. ille, loquitur in procuratore Cęſaris, qui eſt ꝓpetēs iudex
inter fiſcum & priuatum, ſiue fiſcus agat, ſiue ꝑueniat, vt j. de re-
pu. hær. l. j. & j. vbi cau. fiſc. l. ad fiſcum. & ibi gl. vnde ſi ibi ſpeciale
in cauſa fiſcali, in aliis in ꝑrium eſt ius cōe, vt ff. ad mun. l. j. in fine.
15 ideo cogitandum. † Quero infra quantum tp̄s poſſit peti hæc re-
b ductio. R ñ. ſm Pe. i ti. de arb. §. ſequitur. j. x. dies, [b] quia ſpecies eſt
quædam appellandi, vt ff. eo. l. nō diſtinguemus. §. cū quidā. Bart.
vero diſtinguit. Aut j. annum non conſequens, ſed quadam taci-
turnitate pertranſiuit. & tunc qa approbare vr̄, poſtea non audiat.
vt j. de cenſi. l. qui grauatos. lib. xi. Aut infra annum eſt ꝓſequēs.
& tūc recurrit ad diſtinctionem eius, quā ſcripſi. §. in 3. q. proxi. ꝓ
ſi petat iure actionis, tunc infra quantum tempus durat actio, in-
ſtō tm̄ poſſit peti hæc reductio. ſi vero petitur iudicis officio, tūc
inq t ipſe, ꝓ vel habet. xxx. an. vt l. q̄rela. j. de fal. vel forte, & non
mule quadrienniſt cōtinuū. arg. l. ſupuacuū. j. de tē. reſti. Poſt hęc
reperi, qđ Cy. i additionibus ſuis ſuper. l. ſi ſocietatē. §. arbitrorū.
ff. ꝑ ſo. quē Bal. ſequit i l. ſi. j. de ꝑh. emp. dixerit, ꝓ vſq; ad xxx. an.
q a cū tempus aliquod non ſit determinatum a iure, debemus di
cere illud prōptū, vt j. de ꝑſcri. xxx. an. l. ſicut. Ego puto, ꝓ nō ha-
beat annū ad quęrelā fiēdā. ſed puto, ꝓ habeat ſolū decē dies ad
ꝑdicendū extra iudicii. & hoc ideo, qa ſic in arbitro, vt in hac. l.
& hoc ſimile eſt magis proximū caſui noſtro, q̄ illud de eo, cuius
bona ſunt ęſtimata. & de quo in. d. l. q grauatos. & tūc ꝑdictione
facta ad quærelā, ꝓponendā in iudicio pōt habere locū ꝑdicta di
16 ſtinctio. † Quæro. 7. pone, ꝓ partes iurauerūt ſtare arbitramento,
c & ipium approbare, an iuramēto nō obſtāre [c] poterit pars q̄ dicit
ſe grauatā petere reduci ad arbitriū boni viri. Et dicit Inn. ꝓ ſic,
ꝑ cū not. in c. quintauallis. extra. de iureiur. nā ingt ipſe iuramen-
tum habet in ſe tacitā ꝑditionē, ſi æquū fuerit arbitratū. vt d. c. qn
tauallis. & c. veniēs. eo. ti. Idem tenet Bar. in l. ſi ſocietatem. §. arbi
trorū. ff. ꝑ ſo. ar. j. de nō nu. pec. l. fi. ff. ad mu. l. fi. i prin. facit melius
ff. de oper. libe. l. ſi ita libertus. in prin. Hoc limitat Ho. dicēs hoc
eſſe verum, qñ iuramentū fuit generale & ſimpliciter ꝑtium de
parēdo, ſecus ſi in eo ſit facta ſpecialis mentio de iniquitate, vt qa
iurauit parere, & nō ꝑuenire, quantumcunq; ſit iniquum, quia
tunc ceſſar rō. Inn. Hoc ſequutus eſt Io. An. in nouella, poſtea ſu-
peruenit. Io. Cal. & i q̄ſtione per eū diſputata dixit, ꝓ iurm ſuper
iniquitate præſtitum tūc impedit reduci ad arbitriū boni viri qñ
iniquitas fuit reipſa, alias ſi poeſſit ex dolo vel forte arbitratoris,
iuramentum nō haberet obſtare. & hoc I deo, qa iſte caſus ſordis,
& doli nō intelligiť cōprehenſus in iuramēto, ne arbitratori deť
occaſio delinquendi, & peccādi. ar. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pact. Itē
qa cōpromittiť in eum, vt in bonum virū, ſed bonus nō eſt q do-
lum promiſit, ergo &c. Et plus addit, ꝓ ſi de hmōi dolo fuiſſet facta

mentio in iuro, tunc iurm eo reſpectu non fuiſſet obligatorū, qa
ꝑ publicā iuſtitiā honeſtatē, & ꝑ bonos mores. ergo, &c. vt in ca.
non eſt obligatorū, de reg. iur. lib. vj. Itē, qa ſic ꝓpromittendo, vr̄
ſe ſociare arbitrorū pacto, quare nō obligat deſerēdo, vt recedat a
malo, & reuertat ab bonū. 22. q. 4. c. ſi ad peccatū, & j. de nup. auth.
qđ eis. Itē qa turpitudinē ꝓtinet in ſe. I ęc verba videnť mihi mul
tū æqua, & ꝓbari poſſe ꝑ tex, §. ſi aduer. vē. i auth. ſacra puberū. in
lſa ne quærimoniarū, & c. vt ibi latius ſcripſi. Quero octauo, nūqd
in hac poſitione reductionis, &c. poſſint nouę ꝓbationes fieri, an
nō, & ex factis corā arbitratore tm̄ dēat iudicari. dicit Bar. ꝓ ſi hac
i reductione neceſſe hēt, ꝓ dolus delegat, ꝓ qñ ſit collige ex ꝓxi-
me dictis, & tūc ex antigs tm̄, alꝯ ſi detegereť eius dolus, qa dolus
nō cadit i ignorāte, vt l. j. §. de dolo, & §. ſi aduerſus delic. l. j. i prin.
& hoc niſi ꝑ eū fuiſſet, nec corā eo ꝓbationes factę fuiſsēt, vt ff. de
euic. l. ſi dictū. §. fi. ſi vero nō eſt neceſſe, ꝓ dolus arbitratorū detegat,
ſed tm̄ iniqtas, tūc ꝓbōnes nouæ fieri pñt, ſicut in appellatio-
7 ne. ar. j. de app. l. eos, & j. de tēp. ap. l. ꝑ hāc. † Quæro an emologanē
opposita in ꝓmiſſo, dū dr̄ ex nūc, put ex tūc, approbāt oē arbi
trēmētū, &c. ipediat poſtea reductionē, dico, qđ nō, vt §. i arbitrio
dixi, & plus dicūt q dā, vt Bal. in l. ſi. j. de ꝑhē. emp. ꝓ ſi añ laudū da
tū ſit ꝓſtitutus, ꝓcurator ad ratificādū, ꝓ hoc intelligi dēt ſalua
bona fide, vt ff. mā. l. creditor. §. Lucius, & ſi ambigit, an laudū ſit
æquū, vel nō intelligit, ꝓ dñs ꝓſulat, cuius intereſt, vt ff. mā. l. quē-
tus, & j. de diſtr. pig. l. creditor, quia nec ꝓmiſsū vr̄, ꝓcuratori, ꝓ ia
ctet, & dilapidet bona dñi, vt ff. q̄ in frau. credi. l. ſi pr̄, & ff. de vſuc.
ꝑ emp. l. ſi ſundū. §. tutor, & ff. de ꝑd. inde. l. ſi, ꝓcurator, ꝓ ē æquū
8 & notatu dignū. † Quæro an a ſnia iudicis lata reductione iſta
poſſit appellari. dñs Rufugarius doc. antiquus diſputauit. q. iſtā, &
tenuit, qp nō, ex eo, ꝓ ab arbitramēto nō appellat, ergo nec a ſnia,
q̄ ſup eo ferť. Itē, qa iudex nō cognoſcit hoc, vt iudex, ſed vt bon'
vir. ff. ꝑ Soc. l. ſi ſocietatē. §. arbitrorū. i fi. & hr̄ pinde ac ſi nō iudex
ad id fuiſſet aſſumptus, primū declarat, qa ſubrogatū i alterius lo
cū, illius nām ſortit, vt ff. ſi qs cau. l. ſi eū. §. q iniuriarū. cū ꝑcor. ibi
no. Sicut ergo ab arbitratore nō appellatur, ita nec ab iſto, vñ qñ
arbitri in locū iudicū cognoſcūt, ab eis appellaťę, vt a iudicibus. j.
de iu. l. apertiſſimi, & l. cū ſpecialis, & de off. deleg. ca. ab arbitris.
li. 6. ſic ergo e contrario, qñ iudex locū arbitratoris tenet nō appel
latur, alias per primā, & ſecūdā appellationē in anfractibus litigio
rū incidāt partes qđ a prin. abhorruerūt. hoc no. Io. And. ſup ſpe-
cul. in ti. de ap. §. in quibus. verſi. quid ſi ꝑuenit, ꝓ eſt notādū, & qa
poſt hæc ſcripta hāc. q. diſputaui, iō vide latius, ꝓ ſcripſi. j. de ap. l.
in maioribus, vbi idē tenui. Quæro vltimo, qd habeat iudex ꝓſide
rare in hac reductione danda, vel negāda, dic. c Bar. ea, q̄ in tranſa-
ctione approbāda, vel nō, ꝓſiderant, qa arbitramentū hēt vim trā
ſactionis, vt in Auth. vt diffe. iu. §. j. & ibi no. ſed in tranſactione cō
ſideratur eius cā. Itē modus. i. pro quanto, item perſonarum quali
tas, vt ff. de tranſact. l. cum hi. §. vltra igitur. cū ſe. Itē dēt examina-
re, quō res erat dubia, & liquida, ita ꝓ dubio litis euentu ꝓſidera
to, ſiue ponderato deliberet iudex, an pro illa quātitate arbitrator
debuit ſic arbitrari, vel non. arg. eorū, quæ no. ff. ad Tre. l. Lucius. §.
fin. ego remitto ad ea quæ dicā in l. 2. j. de reſcin. ven. Pone, ꝓ pars
ꝓmiſit non petere reduci ad arbitrium boni viri ſub pena, & po-
ſtea ꝓmiſſione nō obſtante reduci petit. ꝓſtat, ꝓ interim pena peti
nō pōt ꝑ tacitā ꝑditionē, q̄ nō ineſt, ſi æque fuit arbitratus, vt di-
xi in 7. q. Sed qđ aduerſarius fuit in hac reductione abſolutus, pro
pter, ꝓ & ad eius probationē, ꝑducit ſniam. Cōuētus ad euitatio-
nē pœnæ vult probare arbitriū fore iniquū nō obſtāre illa ſnia, du-
bitat, an poſſit. Dy. dixit, ꝓ, ꝑbare nō pt ꝑ l. q Romę. §. duo fratres,
ſm lec. q̄ vult, ꝓ ibi pena ꝓmittat. licet ſnia nō fuerit iuſte lata. Bar.
hoc fateť, ſi iudex in abſolutoria exp̄ſſit cām. ſ. qa arbitriū fue-
rat æquum, vt d. §. duo. aliās ſi abſoluit, qa nō, ꝑbatur, tūc qa iudex
nō agit declarare aliquam æquitatem laudi, poterit in hoc iudicio
penali

ADDITIONES.

a † Implorari debet. Bal. hic nu. ix. uer. ulterius no. in uerſ. ſed in hac quidam dicit, ꝓ iudicis rei. & idem no. Bar. ꝑ illū tex. in l. ad ius pio. in prin. & §. j. ff. de re iu.

b ¶ Infra decem dies. reductio ad arbitrium boni viri, ex quo eſt ſpecies appellationis, an poſt. x. dies, uel perpetuo vſq; ad 30. an. peti poſſit ſicut appellatio. vi de ꝑ do. Soc. conſ. ccxx. inci. viſo compromiſſo laudo. uer. primum eſt nam reductio. cum uerſi. ſeq. in 2. parte char. 96. & qual. & quan. peti poſſuide in d. conſi. uer. circa ſecundam difficultatem, & ibi in uerſi. reſpondetur alio modo, ꝓ ſi re ductio ad arbitriū boni viri. inf. an. illa contra quæ laudum eſt latum extraiudicialiter etiam abſente parte conqueri poſſit, an poſt annum poterit.

c An iuramento non obſtante. Adde domi. Soc. conſi. ccxcix. incip. capio primum conſi. arg. in prin. ibi ex qua concluſione in 2. parte, ubi an laudum ex defectu compromiſſi non obſtante iuramento dici poſſit nullum, & Item conſi. 283. incip. eleganter, & iuridice. uerſi. præterea reſpondeo. cir. fin. cum uer. ſi. ſeq. in d. parte, ubi quando, & ex quibus laudum latum dicatur nullum, & poſſit non obſtāte quocunq; pacto, & iuramento in compromiſſis adiectis irritari, & ibi qd ſi ſtatuto cauetur, ꝓ contra laudum. neq; de iniquitate neq; de nullitate oppo ni poſſit. item adde præfa. Soc. conſi. ccxx. inci. uiſo compromiſſo, & laudo. uer. ſecundum quod obijcitur, cum uer. ſeq. in d. parte, ubi ſi partes promiſerūt laudum obſeruare, & iurauerunt, an uirtute iuramenti teneātur obſeruare, & ibi quid ſi renūciatum fuerit cum iuramento reductioni ratione magnæ leſionis. item uide eum in conſi. 85. inci. uiſo compromiſſo. in prin. omnibus. uer. ſeq. uſq; ad ſi. in 1. parte, ubi ſi partes in compromiſſo promiſerunt attendere, & obſeruare q quid laudatū eſſet, & nō cōtrauenire, & ſic iurauerūt, an pars enormiter læſa iniquum id dicere, & allegare poſſit, & an ei aliquo remedio ſuccurrat.

pēnali de iniqtate docere. Aut iudex simpliciter absoluit cā non expressa, & tūc in dubio pſumitur absolutus, quia non probatū, nisi æquitas fuisset exaduersario in actis probata. Nam sententia semper refertur ad causam, quæ colligitur ex actis. vt ff.de excep. rei iudi.l.si quis ad exhib.facit.ff.de probat.l.circa. & ff.de lib.cau sa.l.liberis.§.j. Circa ista vide, quæ notā.in l.iulianus. ff. de condi. inde.tamen in quæstione ego sto simpliciter determinationi Dy. galaudum prius latum, ex quo iniquitas eius nō est probata, pre- ſumptione iuris preſumitur æquum.ar. l.Herennius.§.caya. ff.de cuic. & iudex licet simpliciter absoluat, tacite confirmat laudum de quo sibi constat.in l.autem iul.si de debito non constabat vere nec præsumptione iuris,illa materia isti nō est similis. Quæro vtre rius si laudum est reductum ad arbitrium boni viri, an tenentur fideiussores, vel pignora, & remitto ad scripta per me in l.fin.ʒ.de contrahen.emp.Et hæc sufficiant de materia ista. Reuertor ad legem nostram, & dicitur hic in ver.licet, ꝙ libellus dēt dari in scri- ptis coram arbitro. Cōtra quod opponit gl. de auth.generaliter. in fine.s.de episco.& cleric.& nō soluit,sed dic, vt ibi no. Oppo- ni.ꝙ attestationibus factis coram arbitro nō debeat stari in ordi- nario iudicio,vt l.fin.ʒ.de testibus. Solue ꝙ hic secundum illam, vt in glo. Quæro an inter alias personas dari debeat. Respondet gl.quod non, vt l.2.s.de edendo.de quo ibi plenius scripsi.

LEX VI.

a **Sancimus** [a] Mulieres non possunt compromissum recipere, & per eas laudata non nocet.h. d. Quærit glossa quomodo est, quod comitissa Matelda, vel campaniæ quotidie arbitrantur, & respond.per l. primam.infra. de emanci.libe.quasi dicat quod ex consuetudine possint, vt hodie est casus in capitulo, dilecti.extra. eodem. Et quod hic dicitur, habet locum in compromisso, & arbitrio,non in arbitramē to, quia nulla.l.cauetur. vt hic per Cyn. & nota. in Spec. in titu. de arbi.§.2.in princ.

ADDITIO.

a † Sancimus.sed quid si cōpromittentes iurant.no.Spe.in ti.de ar. §. pe.post prin. in fi.vide omnino.c. dilecti.extra.eo.videtur probare,ꝙ hoc sit speciale.in partibus gallicis secundum eorum cōsuetudinem. ex opposito vide in l. filiæ.ff.de re.iu.sed quid de sibilla,dic,idem,vt habetur in c.dilecta.de ma.& obe.vbi Inn. quærit, an abbatissa habeat iurisdictionem in suas moniales.& vide Ang.in l.fi. ʒ.de test.mi.vbi loquendo de sibilla allegat in corp.de iud. §.fe. & dicit,ꝙ sibil la reddebat ius Romæ apud lateranēse palatiū, & an mulier possit esse cōmissaria in testamento,vide gl.in l.pe.ff.de tute. & an possit esse executrix vide d. Soci.consi.xi.incip.circa pſentem cōsul. ver.nec ob.ꝙ mulier. in j.parte.

De satisdando. Tit. LVII.

Continua rubricam, vt in gl.

LEX PRIMA.

1 *Satisdatio de iud.sol.debet peti ante lit.contesta.& nu.6.*
2 *Procurator an teneatur cauere de rato.*
3 *Iudicium agitatum cum procuratore reuocato an ualeat.*
4 *Deceptis,& non decipientibus subuenitur.*
5 *Procurator actoris quam satisdationem præstare debeat.*

NOn est incerti iuris. Procurator actoris non satisdat de rato, vbi constat de mandato, sed bene tenetur satisdare defendendo in causa reconuentionis, alias non auditur,procurator vero rei licet de mandato constet, satisdat tamen de iudicato soluendo.hoc dicit.Et primo in procurato re actoris.secundo rei. secunda rei autem. Prima subdiuiditur in tres, quia primo decidit vnam quæstionem annectens rationem. Secundo inferendo decidit illam quæstionem.Tertio nouum du bium remouet circa reconuentionem.secūda ibi,itaq;. tertia ibi, sinautem.Not. quod processus factus cum procuratore ignoran- ter reuocato valet.Item quod de defendendo in causa reconuen- tionis, vel de satisdando debet opponi in litis exordio. Item ꝙ habet impedire processum, vt hic in ver. sinaūt. concor.s.de pro- 1 cu.l.actionem.† Item not.ꝙ satisdatio de iu. sol. ante lit. contest. debet peti, & prædicta ideo, quia sunt exceptiones de quibus ple nius scripsi.l. ita demum. s.de procuratori. Venio ad apparatum, quem in prima parte recitabo per quæstiones. Primo igitur que a ro, si aliter pstet[a] de mādato quā apud acta,dicit gl.qd idē, vt nō teneat satisdare.Tūc q̄ro, quibus modis mādatū probet.Respon. vt in glo.& not.eam,dum dicit, probatur per literas domini mis- sas ad iudicem, & intelligo de literis in dubiis propter ea, quæ di- xi,in l.si qua per cal.s.de episc.& cleri.& probatur ff.de procurato ri.l.si procur.absentem. Et no.quod glo. hic nihil dicit de testib. 2 sed hic vide,quæ scripsi in l.prima.supra.de procuratori.† Quæro qñ aliquo casu, vbi cōstat de mādato, teneat cauere de rato. dicit gl.quod sic ī duobus casibus.primo i l.de pupillo,alias est. l.j.§.q procuratorio.ff.de operis noui nūciatione.sed melius dicit, quod ibi non habebat sufficiens mandatū, quia habebat generale,vbi speciale exigitur,& de speciali ibi dubitatur,alias repelli posset,vt no.ff.de procuratoribus.l.nō solū.§.qui aliena. Secundo dicit gl. quod fallit.ff.ad treb.l.qui ita.§.etiam. Sed attēde,quia ibi nō cō- stabat de man.ideo ibi fallit isto casu, sed ibi dubitatur, & nō ad mittitur cū cautione de rato. & isto casu, &c. Potest dici ibi speciale,& hoc pp fragilitatē cautionis, & ꝓpter magnum periculū quod posset imminere hæredi,si compelleretur adire, vt ibi nota. Quæro ab extra, an quando quis venit vt procurator presentis, debeat docere,ꝙ sit procurator, & sic de mandato. Dic ꝙ non, qa eo ipso,ꝙ dominus est præsens,& non contradicit,videtur man- dare, vt ff. manda.l. qui patitur,& l.si remunerandi. §. si passus.& l.si pro te. & hoc de prima parte. Venio ad versiculum itaque. quem recito per contraria, & quæstiones, & ex isto versiculo, qui illatiue venit ex principio notatur, quòd assertio reuocatio nis mandati de quo constat, & eius reuocationis negotio non sa ciant rem dubiam,vt sic debeat prestaricautio de rato.quod facit pro op.Pet. vt simplex affirmatio, vel negatio non faciant in hac materia rem dubiam,quicquid dixerit gl.in l.j.s.de procuratori- 3 bus. † Op.quod iudicium agitatum cū procuratore,cuius mādatum fuit reuocatū,nō valeat,vt l.vero.§.sed &si quis.ff.de solutio. Glossa,vt,hec,& alia soluat,distinguit,quod interdum reuocatio procuratoris fit ante litem contesta.interdum lite iam per procu- ratorem conte. Primo casu distinguit glos. tria membra. sed ego addam quartū,quia Aut nullus sciuit,scilicet nec reus,nec iudex, b nec etiam procurator.Et tunc valet iudicium,ꝙ vt hic.quod indu bitanter est verum.sed secundum omnes in fauorem aduersarij, Sed vbi sententia ferretur in fauorem reuocantis,est dubium,an tunc pro eo valeat,& puto quod non ope replicationis,nam ipso iure valet.Primo quia ī casu, quo in notitia solius ꝓcuratoris fuit deductum,sententia pro eo lata non proficit ei, vt infra, no.in gl. ergo minus debet proficere ei, vbi notitiam eius non duxit, cum tunc maior dolus & fraus deprehendatur in eo. Secūdo, quia q̄ reuocat mandatum,dissensit,& contradicit gerendis. ergo iuuari 4 non debet ex eis.arg.ff.de solut.l.dispensatorem.in fi.† Tertio, qa deceptis, & non decipientibus suffragantur beneficia: vt supra si mi.le ma.dix.l.si is, cū concor.ibi not. & sic ex causa claudicabit iudicium in eius odium. Interdum, & secundo reuocatio peruenit in eorum omnium notitiam, & tunc dicit gloss. quod processus, & iudicium est nullū.alleg.l.vero.§.sed, & si quis.ff.de solutio.Sed quia illa loquitur in actu extraiudiciario, ideo probat dictum gl.ratione, quia cum iudex sciat personam nō fore legitimam,nō valet processus.l.quæsitū. ff.de re iudica. & quia procurator scit procuratorem nō esse,ergo & dolosius, igitur processus vitiosius, & exceptio potest opponi quandocunque, vt l. licet.supra, de procur. Interdum, & tertio alter eorum tantum scit, & tunc aut is qui sciuit, fuit iudex tantum: & tunc dicit glo. quòd non valet.Idem tenet gloss. ff. de procuratoribus.l. si procurato- rem absentem, & pro hoc.d.glossa.facit l. quæsitum. Nec ob. ꝙ dolus tertij non reddit actum ipso iure nullum, vt ff.de dolo.l.cle ganter.& maxime quando actus est stricti iuris,vt ibidem,quia iu dex licet sit tertius.i.de tribus vnus, tamen non est tertius extrise cus ab actu,sed intrinsecus ad actum requisitus, cum iudicij ꝓsistat ex tribus. l. ex persona actoris,rei, & iudicis, & iō nō est pars iudicij formalis, & ideo eius dolus nocet mixtus cū defectu legitimę ꝓsonæ,quæ si foret legitima,esset pars iudicij. Aut is q sciuit fuit reus tantum. Et tunc dicit gl. quòd sententia valet ipso iure, sed ope replicationis effectum absolutoriæ non consequitur in odium ipsius scientis,& fraude, vel dolo tacētis, procurator autē qui ignorauit exercitiū potestatis prius sibi commissæ.ipso iure non perdit,ideo ipso iure valet. Aut is qui sciuit, fuit procurator tantum, & tunc dicit glos. quod sententia valet pro aduersario, non autem pro reuocante, quia ex parte eius persona est legiti- ma.& sic habet locum.l.licet s.de procuratori.& in odium reuocantis

ADDITIONES.

a † Constet.Adde Ang.in l.si filius.ff. qui satisf. cog.ꝙ licet hoc regulariter sit, ꝙ procurator rei caueat de iudicato soluendo, tamen illud fallit, si venit ad defensionem alicuius articuli causę alleg.gl.in eo.§.j.ff.de reg.iu. & adde ad hoc facit in simili quod no.Bar.in l.debitum.ff.de condi.inde. & in c.filiusfa.de do. in l.cum procurator.in prin.ff.de dam.infe. ꝙ no.item no. ꝙ nō cauetur de iudicato soluendo, vbi natura causæ non patit, vt declarat Imo.in l.pe. §.ad crimen.ff.de publi.iud.Ītē adde,ꝙ non tenet cauere de casibus, de quibus in l.papi.§.sed,& si is.ff.de procur.& qd̄ no.Bar.in l.de pupillo.§. pen.de ope.no. nū. Item no.ꝙ ibi ꝓcurator venit ad defensionē resultantē ex actis, nunq̄ est necesse,ꝙ de rato caueat, quoniam si quis nō defenderet, iudex ex officio defendere,& supplere teneret ſm glo.in l.ubi pactū.§.de transact. ac etiam, quia in tali defensione etiam persona inhabilis puta mulier, vel minor admittitur ſm Inn.in c. veniens.extra.de accus. & refert do.Lud.in l.de pupillo.§.si procura. ff.de ope.no.nuncia.

b † Valet iudicium & sic no.qd̄ reuocatio non notificata nihil operatur,qd̄ fallit qñ requiritur verus consensus, & non sufficit fictus, sicut est in constitutione matrimonij,ita qd̄ si renoco mandatū latum procuratori,vt contrahereet matrimoniū, tollit potentiā contrahendi matrimonium, etiam si nō fit notificata.c.si.de procu.lib.6. secundo fallit in repudio. l.fed, & si non pœnitu erit.ff. de adulte.tertio fallit in aditione hæreditatis. l. si quis mihi bona. §.penultimo.ff. de acquir.here. quarto fallit quo ad translationem dominij, vbi sola pœniten tia operatur,& impedit mandatum,licet non sit notificata, vt l.de fingu.tex. l.si quis prohibuerit.ff.de public.quinto fallit in nuncio,qñ tractatur de causa succef.vt notatur in dicta.l.si mandasse.ff.mandati.& ad hoc facit.l.si mater.ff. mandati.item adde quod gestor etiam tenet notificare, qñ vult desistere a gestione, vt est tex.notabilis in l.j.§.fi.ff.de eo qui pro tutore.

cantis,qui debuit tenere iudici,&aduersario,claudicat iudicium. argu.supra titu.proxi.l.cum autem.§.sinautem.& ff.manda.l.fide iussor.in princ.Interdum, & quarto reuocatio peruenit in noti- tiam duorum ex eis,& tunc solutionem collige ex pdictis.Nam ibi scientia vnius illorum duorum nocet, fortius si alius secū sit admixtus.& hoc,quando reuocatio facta est lit. non contesta. Si autem lit.contest.tunc dicit,quod procurator inuito domino po test exercere, nisi iusta causa interuenit, vt ff.de procura.l.q̄ omnia.& tunc adde,quod si iusta causa reuocatio sit facta, habet locum præcedens distinctio,quia paria sunt ante lit. conte.reuoca- 5 ri sine causa,vel postea cum causa legitima.† Transeo ad versi.sinautem. & quæro,quam satisdationem procurator actoris debet præstare, si reus velit dominum continuare, gloss.ff.de procur.l. sed & hæ.§.defendere.la.j.dicit,quod hec satisdatio est de iudica. soluen.& est ratio,quia in hac parte est procurator rei.Et subiungit,quod eam præstat coram libello porrecto, sicut, & aliæ satisdationes.vt in auth.offeratur.infra de li.contesta.Sed alia gl. dicit,quod si statim agit,quod solum de iudi.sol.satisdat.sed si nō agit, sed dicit se acturum, tunc statim præstare debet cautionem de lite suscipienda, & postea cū aget nouam satisdationem præstabit,de iu.sol. vt faciunt procuratores rei originarij, vt hic in si. & hæc glo. ponitur.ff.de procu.l. seruum, quem.§. ait prætor.& s.de procu.l.actionem,& allegat.ff.rerum amot.l.ideo.§.fi.Hanc secūdam partem tenuit Ia.But.& dicit,ꝙ de hoc est casus in l.sta ibi.super excipienda lite &c. & hoc postea secutus est Barto. & ita teneo, licet Pet.& Iaco. tenuerint contrarium per suas ratio- nes,quas vide, & earum responsiones, vt in d.l.actionem.plene scripsi.Quæro,an quanlibet litem teneatur suscipere. Dicit,quod sic,in gl.dummodo sit pecuniaria. Quæro si non velit suscipere. Dic,quod vltra repulsionem tenetur domino mandati ad interes 6 se.vt in glo.† Venio ad vltimam partem,dicitur hic, quod procu rator rei satisdat de iu.sol.& si constat de mandato,sed actoris,ꝓcurator non satisdat de rato,si constat de mandato.Sed cur diuer sum,quia per mandatum procuratoris rei non est plene cautum actori,quia forte reus,contra quem debet fieri executio, esset nō soluendo.& tunc satisdatio reperitur multum vtilis.Item quia in teresst nostra plures reos habere. sed ex parte actoris frustratoria est cautio de rato,cum iam per mandatum,de quo constat, appa ret,quod ipse habet ratum.Item quia per absolutoriam latam,ꝓ reo contra dominum paratur exceptio rei iudi. & sic ei plene est prouisum, vt ff.vt in possessio.lega.l.j.§. sed si debitori.hoc non est de procur.l.non solum. §.qui alieno. Quæro,quia procurator rei satisdat de iud.sol.vt hic in ti. nisi sit releuatus in mandato,ꝓ dominum ab hac satisdatione,vt insti.de satisd.§. si vero. & insti ti.2.l.2.§.quod obseruari.ver.sinautem. Quomodo sit hæc releua tio, Cyn.ponit hic varias opiniones.similiter Bar. super rubrica. ff.iudi.sol. Finaliter concludunt,quod dominus debet promitte re fideiussori nomine procuratoris stipul. & nomine omnium, quorum interesse potest,vel in futurum iudicatum soluere.& po stea nuda promissione procurator promitit iudicatum solu.& sic futura obligatio accedat fideiusso.quod potest, vt l.4.& l.si stipu latus.§.final.ff.de fideiuss.& dominus erit fideiussor,vt dicit litera in d.l.§.si vero.vers.vel extra. Et per istum modum actor habebit plures reos pro executione rei iudicatę, & sic erit satisfactum ra- tionibus,quas in præcedenti dixi. Et pro hoc, quod procurator debeat nuda cautione promittere, facit, quia quando l. remittit alicui onus satisdationis,non propterea remittit onus promissio nis,vt ff.vt lega.nomi.caue.l.si quando.§.i. & l.filio.in fine.& idē si remissio fiat ab homine,vt l.tribus.ff.de vsufruct.earum rerum quæ vsu con. Dixerunt tamen aliqui, quod principalis promittit notario.& etiam ei dabit fideiussorem,& sic procurator nihil pro mittere tenebitur. Sed per hunc modum non satisfit literę in d. §.si vero.quæ dicit, quod dominus erit fideiussor sui procurato- ris.Sed pro eis facit.ff.iudic.sol.l.si ad defendendū. & iste modus facilior esset procuratoribus, quia secundum primum ipsi obli gantur proprio nomine,& non procuratorio, licet executio fie ret prius contra dominum, qui esset fideiussor in rem suam,vt su pra.qui satisda.cog.in.l.dedit.§.j.& supra.de pac.l.fideiussor.& cō tra procuratorem in subsidium.vt in Authen. de fideiusso.§.j.se cundum Dynum.vnde Iacobus de Arc.approbat vtrunque mo dum.sed primus tutior.

De formulis in petitione actionem sublatis. Tit. LVIII.

Continua rubricam vt in gloss.

LEX PRIMA.

1 *Actio debet esse competens negotio narrato in libello.*

VTrisque Antiqua formula actionum sublata nec oportet actiones a pontifice impetrare, sed sufficit eis apto modo ꝓponere.h. d. totus tit. Oppo.quod solennitas debeat seruari.vt l.dituus.ff.de in integrum.restitutione.gl.nō soluit.dic,quod ibi de solēnitate vtili, & necessaria,hic de inutili,& superuacua.Op.de l.in fraudem.§.quoties.§.

1 de iure fisci.Sol.vt in glo.†No.ex l.2. [a] quod actio debet esse apa ta,& competens negotio proposito,seu narrato in libello.Ex quo collige,quod exceptio ineptitudinis impedit processum. Sed dubitatum fuit,an nomen actionis debeat poni in libello, & opin. fuerunt varię. & no.in l.j.in gloss. magna. ff.de edend.& pro vna parte hic videtur casus.Sed communis practica seruat, quod nō. Sed remitto ad ea,quæ dixi in l.edicta,de eden.

ADDITIO.

a ¶Ex.l.2.Adde quod ista l.2.allegatur.prout dicit ma.marhe.in suis no. dictis notabi.x.quod quando ex libello apparet actionem ipso iure non competere, siue nata fuerit,& extincta, siue nunquam nata fuerit, nec speretur nasci,vt est, quando obligatio est conditionalis,libellus est nullus ipso iure,quia ex eo nō concluditur ius agendi.

De iureiurando propter calumniam dando. Tit.LIX.

Continua rubricam,vt in glossa.

LEX PRIMA.

1 *Actor in quibus causis debeat iurare de calumnia.*
2 *Iurari de calumnia quibus possit exceptionibus.*
3 *Instrumenti appellatione non venit scriptura priuata.*
4 *Iurari de calumnia an debeat in actione criminali.*

a TN omnibus. [a] † In omnib. causis in quibus necessitas probationū
1 exigitur,petens prius de calumnia iurare tenetur,& vbi petatur,qd̄ qñ quæstio de seruis hr̄,debet iurare quod non odio seruorum, nec dominorum petit. 2 Sed quia aliter veritas haberi non potest.hoc dicit, † No.quod in excep.ante lit.conte.oppositis iuratur de calumnia, vt colligitur ex litera,propter quicquam aliud.& ibi colligit glo. Item no.ex litera ibi,nisi prius,quod si iudex det terminum ad probandū par ti,si pars illa petit de calumnia iurari,qd̄ antequā iureē,terminus ad probādū nō currit.Itē no.ex litera. nā sacri &c.Rationē, qua re sacramētū calumnię est inuentū.Itē ex litera, contentiosa,no. quod in iurisdictione voluntaria hoc sacramentū nō vendicat si bi locū.ita no.spe.in tit.de iura.calum.§.sequitur.vers.qd ibi iu iurat ex officio.Itē ex verbo litigantiū.no.qd̄ iudex non iurat, si ꝓcedit ex officio.Itē ex verbo,ne aūt.No.ꝙ ille, q̄ petit aliquem torq̄ri,dēt iurare se alias probationes non habere.Ex quo not.ꝙ ad probationē eruendam ꝑ tortura peruenit dēmū in subsidiū. Itē vilib.personis nō credit, nisi in defectu aliarū probationū.& tunc cum tormentis tantum,qd̄ est no.Itē no. ꝙ bona hæreditaria facilius probant per seruos hæreditarios q̄ per extraneos, & facilius ꝑ familares domus,q̄ per alios. Itē, qd̄ hic seruꝰ torquet ꝗ dominū,qd̄ est ꝗ l.j.de quæstio. sed est speciale in rerū heredita riarū probatione,vt ʒ.de iure delib.l.fi.§.licentia,& ʒ.de quæstio. l.fi.& vide qd̄ ibi no.Quero,quando est quæstio de literis, & instrumentis.dic,vt in gl.j.quæ varijs exponit modis. Et primā no. q̄ exponit literas,i.scripturas priuatas,& instrm exponit, scilicet, 3 publicum.† Et ex hoc colligunt quidā,qd̄ appellatione instrumē b ti non continetur scriptura priuata. [b] Contra quod facit l.j.ff.de eden.vbi continet omne id, quod cām seu mentem auditoris instruit.& scriptura priuata instrumētū dr̄,vt l.instrumēti.ʒ.de probatio.& sic instrumentū est genus. & hoc verū, qa comprehēdit alias species ab expressā mente proferentis,q̄ exprimit vtrūq;, si tamen posset,ꝑari vsus loquendi, refertur ad publicū instrumentum tantum,tunc simplex appellatio instrumenti ad publicum instrumentum tantum refertur, & non ad scripturam priuatam.sed iste vsus loquendi non debet probari. Circa quod vide 4 Bar.in l.labeo. de sup.leg. † Quæro an in actione criminali, [c] iure- c tur de calūnia.Mar.dixit,ꝙ non,Accur.Ioan.& cęteri, ꝙ sic, vt in gl.Et ad rationes Mar.respon,vt in gl. & quia glo.arguit vltimo pro Mar.& non soluit.dic,vt in fi.gl.Sed ex hoc non sequitur, ꝙ iurare non teneatur,& ideo dic,ꝙ ipsi iurāt.vt no.ʒ.eo.l.2.§.ꝙ ob seruari.& ʒ.si per vim,vel alio mō.l.j.dicūt tū aliqui, qd̄ in criminalib.verū est dicere, quod iuramētum veritatis debeat præstari. per c.cū dilectus,de accu.& arg.l.fi.ff.de cri.expil.hæredi.& ita dicūt de consuetudine seruari.Ego aūt seruari vidi, vt in fi.accusationis iureē ꝑdicta vera esse.& in prin. aliqñ scribit, qd̄ suo sacramēto denūciāt,& accusant &c.Tñ hoc nō tollit,qn ēt de calūnia in exactionib.,ꝑbationū iurari dēat.Queri ꝑt, qd ī causis spiritualibus.dic,vt dicā.ʒ.e.l.2.§.sed quia.vbi gl.tāgit,alias gl. vide ꝑ te.

ADDITIONES.

a ¶In omnibus.vide d.Ale.in l.qui bona.§.si alieno.de dam.infec.vbi ad hoc refert notabile dictum Bal.in l. non solum.in prin. de proc.& no. quod omissio huius iuramenti præstiti vitiat processum vt per Imo.& Alexand.in d.§.si alieno. in glo.in vers.rebus.vbi referunt vnam cautelam pro hoc ad inualidandum ꝓcessum.& ibi subdit Alex.quod tale iuramentum quandocunq; ꝓcęstatur,dum modo non sit conclusum in causa.gloss.est no.in c.ex literis.de iureiu. Itē not. quod etiam in causis summariis iuratur de calumnia.vt in cle.sepe. de verbo. signi. item vide omnino do.Fran.Are.hic, qui ponit ꝗ plures nō.cōclusiones.

b ¶Scriptura priuata.vi.R o.consi.78.

c ¶Criminali.An in causa criminali iureetur de calumn. adde Bar.in l.is qui rem.in 7.col.de pub.iu.& in l.j.ff.de bo.eo.

AVTHENTICA.

1 *Sacramentum speciale quando exigatur,& quando generale.*

1 **Hoc sacramentum.** †Nor. quod sacramentum speciale de calumnia non exigatur, vbi generale est præstitum. Not. quod hoc generale
a præstatur in initio, & sic tempore lit. contesta. Ex quo infertur, quod hæc auth. non corrigit l. præcedentem in exceptionibus, oppositis ante lit. contest. secundum Ia. Bu. Cyn. & communiter doc. Quinimo dixit Richa. Malum. quod licet generale sit præstitum, quod in casu, quo peteret, vt testes torquerentur, debet præstari speciale sacramentum propter imminens periculum. & sic in secunda parte l. præcedens remanet incorrecta. Item not. ꝙ si ab initio sacramentum generale est præstitum, ꝙ specialia peti possunt. an autem instantia finita, vel in causa appellationis iterato iuretur, nota in glos. seq. Oppo. de l. qui bona. §. pe. ff. de dam. in fec. vbi pluries iuratur. fol. duplicitur. vt in glo. fin. & secunda verior. vel dic, quod in hoc non fuerat præstitum sacramentum generale in figura iudicij. Opp. in Auth. de test. §. quia vero. fol. glo. quod ibi de alio iuramento, quod præstatur propter suspitionem nouã superuenientem ex trina testium productione, ex qua suspicat de falsitate, & subornatione testium. vnde potest dici, ꝙ ibi est sacramentum purgationis. Vltimo hæc auth. facit in ar. ꝙ vbi te-
b stis repetitur ad declarandum dictum suum [b], ꝙ non sit necesse, quod iterato iuret. & sic nec pars erit citanda, quæ alias citatur solum, vt videat iurare testes, vt nota. in l. quando. infra de test.

ADDITIONES.

a ¶In initio. Adde d. Fran. Are. hic, qui dicit, quod sufficit, ꝙ a prin. aliquid agatur generaliter, licet non sit postea in processu in aliquo articulo repetitus, & istud optime pro eo facit, quod dicit Bal. in l. f. supra. vt q̃ aduo def. vbi dicit, quod licet, quando sententia datur in fauorem rei, si non apparet, quod lata fuerit ad instantiã partis, talis sententia valere non possit, tamen si sit lata in fauorẽ actoris, dicit, quod valet, quia licet non appareat, quod tempore sententiæ egerit iudicẽ, ꝙ condemnaret re vera, satis est; quod istud in princ. quando dedit libellum, nam illa generalis petitio a princ. facta operatur in tota causa sicut occurrit, hæc in iuramento, quod d. esse menti tenendum.

b ¶Dictum suum. Adde d. Soci. in consi. 214. incip. in causa Onofrii. ver. sed huic obiectioni. in fi. in 2. parte. char. 90.

LEX II.

1 *Iudices pro tribunali sæpenũ euangelia debent coram se habere.*
2 *Reo fatente debitum, sed excipiente de pacto, quis prior iurabit.*
3 *Iurari an debeat in causa appellationis.*
4 *Iurari an debeat si in medio triennij iudex sit mutatus.*

Cũ & iudices. Casus. Litecõt. debet iuramentum calumniæ præstari. Et primo a litigantib. secundo a patronis causarum. & si qui sunt, qui ad iudicem venire non possunt, vel eos venire non deceat, iudex debet mittere notarium, qui ab eis exigat iuramentum aduersa parte præsente.
1 h. d. † No. quod iudices in tribunali suo debẽt tenere præposita sancta dei euangelia. An autem quando iudicant habeant iurare. dic, quod non, vt in glo. Item ex litera ibi nisi post. no. quod per narrationem, & responsionem fit lit. contest. de quo plenius j. de lit. conte. l. j. Item ex lra antequam &c. No. ꝙ prius iurant partes, quam aduocati. Ex hoc colligit gl. quod aduocatus in causa prius non possit fungi officio aduocationis, quam iuret. Item quod q̃ñ reus respondet libello vel interrogationibus, quę fiũt ad prepara
a tionem cause, aduocatus debet stare [a] seorsum, ita quod non dẽt instruere respondentem, ꝙ no. Item postea no. formam iuramenti tam actoris, quam rei. Et no. ꝙ actor se refert ad causam, reus ad instantiam. Item ex versu. finautem no. ꝙ propter dignitatem
b vel sexum mittitur sacramentum ad domum [b]. Item, quod pars aduersa debet admoneri, vt adsit prestationi iuramẽti. Op. quod non statim post li. cõte. iuret, sed in primo ordio, vt j. eo. l. fi. fol. vt l gl. Op. ꝙ non prius iuret actor, quam reus, sed econtra, vt insti. de pœna temere liti. §. j. fo. vt gl. dicunt tamen doc. ꝙ iste ordo non est de forma substantiali iudicii. arg. j. ea. l. §. sed quia. & ideo nec eius preposteratio vitiaret. Quæro quid in duplicib. iudiciis. R. ñ,
2 vt in eã glo. †Quęro, quid si reus fatetur debitum, sed opponit excep. pacti, quis prius iurat. Respon, vt glo. dicunt tamen quidam, quod qõ ꝓcedit, qa exceptio pacti est peremptoria, & de ea est disputãdũ postea, iõ sacramẽtũ generale ꝓcedẽs sufficit, vt s. e. auth. hodie. Sed dic, ꝙ nõdũ erat ꝓstitũ. tũ ordo iste nõ est de substãtia iõ dixi frustra q̃ritur, qs prius. Quęro an hoc sacramẽtũ remittat
c partib. & patronis. [c] dic, ꝙ sic, vt olim, qa qd nõ mutat &c. nec ob.
3 j. ea. l. §. sed qa. hęc remissio fit a l. nõ ab hoc, vt ibi. Quero, si fuit iuratũ in principali, an iterũ iurabit in cã appellationis. qdã quod nõ, vt Pe. & Azo, qa eędẽ sunt psone, res & cã &c. alii vt Io. quod sic, & ad hãc partẽ iclinat gl. iducẽdo l. ꝓ Io. & hęc opi. est hodie canonizata, extra eo. ti. c. 2. lib. 6. & cã verã esse de iure nostro, ꝓbat Iac. But. sic, nã suppo sito, qd cã sit eadẽ, de qua tũ dubitat, vt dixi I l. inuitus. s. de pcu. tũ istãtia est diuersa, & hoc sacramẽtũ magis ad instãtiã instãtię, q̃ cãę refert, vt hic in lra. & pater in empto re, a quo res iuste emuntur ꝓ verũ dũm, vt no. in gl. seq. ergo &c. Confirmatur, qa opi. litigãtis hodie ꝓt esse diuersa a prima, quia instructior est factus ex ꝓcessu, & ex sententia, vñ dicẽdum est, ꝙ iterato iuretur arg. ff. de dã. infec. l qui bona. §. pe. Quero, quid si instantia per iapsum triennij sit finita, an in instantia de nouo incohata iurabitur. Respon, quod sic, vt in gl. & est ratio, qa acta q̃ concernunt ordinationem iudicij percũt litę mortua, vt ff. iudi. fol. l. a. hęc de illis, ergo &c. Item, quia noua fiet lit. contest. ergo
4 & nouum iuramentum, vt hic. †Quero, quid si in medio triẽnii iudex sit mutatus. Respon. gl. ꝙ non iurabitur iterum, licet Io. di xerit contra per l. cum apud. ff. iud. fol. Sed resp. ꝙ illa in fideiussoribus. præterea ibi instantia erat peremptа. Item per text. in auth. de testi. §. quia vero. sed respondeo, quia ibi de alio iuramento, vel dixi in auth. hodie. Quero, quid si actio mutetur, sed nõ causa, & nolente reo. dicit gl. ꝙ iterum non iurabitur, quod fatetur. Ia. Bu. rñ. actio mutata insurgat ex nouo facto. arg. l. qui bona. §. pe. ff. de dam. infe. Quero, quis iurabit in casu l. 3. & 4. ff. de lib. causa. & in casu l. non tamen. ff. de app. in quibus pro inuito agitur, dic, quod agens, ut in glos. & pro hoc, quia legitimi administratores iurant. vt j. ca. l. §. j. Quero, an sit dare casum, in quo quis non foueat istam caulam, & tamen possit iurare, & sacramentum calumniæ prestare, dic, quod sic, & exemplum pone in emptore, cui debetur euictio, ut in gl. sequen.

ADDITIONES.

a ¶Aduocatus debet stare. Sed an pars debeat habere copiam positionum, anteqũ respondeat. vide Bal. in l. a. supra ne li. pen. per Innoc. in c. per tuas in fi. de test. & ibi etiam per eum, quid de copia interrogatoriorum. & quod no. Bar. in l. si duo ad fi. de iureiu. in §. idem Iulianus. & an aduocatus debet esse præsens. vide Bald. in l. si postulauerit. §. q̃stum. de adulte. & no. secundum do. Franc. Are. hic, quod positionibus sue articulis respondendum est, per vebum credit. nã vt dicit hæc glos. & doct. ille qui iurat de calumnia, loquitur per verbum credit, nõ tamen potest postea aliud dicere, quam crediderit, nisi iusta causa eum mouerit, de quo dicir videndum esse Bal in l. de tutela. supra de i inte. re. mi. & ille, qui loquitur per verbum credit. non debet loqui suspensiue, nec conditionaliter, dicendo, quod credit scire, inquãtum, dicendo debet absolute respondere, si tamen uerificare, debet dicere, qd nõ credit, nisi legitimę hæc cons. & allegat l. de ętate, de interro. act. & ibi Bal.

b ¶Ad domum. Dic verum in causa ciuili, non autem in criminali, vt habetur per gl. & docto. in c. j. de testi. cog.

c ¶Paribus, & patronis. Adde de hoc, & quid econtra. an remittatur filio vel libero Bar. tenet, quod sic, in Liqsiurandum. §. qui iusiurãn. ff. de iureiur. per text. in c. sacramentum. §. quibus. in ti. de consue. recti feudi. in vsib. feud.

AVTENTICA.

In isto. In iuramento calumniæ continetur, quod nulla probatio non necessaria exigitur. hoc dicit. Nota, quod iste est unus de finibus, ad quem iuramentum calumniæ ordinatur. idest, vt aduersarius ab onere probandi releuetur. & ideo dicimus, quod responsio affirmatiua facta positionibus, quantuncunque per uerbum cred. t. releuat aduersarium ab onere probandi, & vbi taliter sit facta, quod non releuat ab onere probandi, nõ est sufficienter responsum.

AVTENTICA.

1 *Iudicibus de causa cognoscentibus nil dari debet.*
2 *Negotium in medio ad quas transeat personas.*
3 *Administratores legitimi de calumnia iurabunt.*
4 *Tutor vel curator, an debeant de calumnia iurare. & nu. 5. & 6.*
7 *Minor an debeat præstare sacramentum veritatis.*
8 *Monachus an debeat de veritate iurare.*
6 *Sacramentum testis an possit esse de credulitate.*
10 *Sacramentum calumniæ super quibus deferatur.*
11 *Positio quid sit.*
12 *Positiones de quibus fiant.*
13 *Positiones quo tempore fieri debeant.*
14 *Positioni dubiæ, & impertinenti, an debeat responderi. & nume. 15. & 16.*
17 *Positioni negatiuæ, an debeat responderi.*
18 *Positiones post publicationem processus fieri possunt.*
19 *Positioni implicitę, & simplici, an debeat responderi.*
20 *Positioni captiosę vel criminosę an debeat quis respondere, & nu. 21.*
22 *Procurator, an possit litem constituere antequam dominus iuret de calumnia.*
23 *Iudex inquirere potest, an quis sit absens, vel præsens.*
24 *Procurator, an debeat de calumnia iurare. & nu. 25.*
26 *Dominus per procuratorem iurare potest. nu. 27.*
28 *Iudex partes ad sacramentum calumniæ cogere potest.*
29 *Iuramentum calumniæ an possit remitti.*
30 *Iuramentum calumniæ an possit per rescriptum principis remitti.*
31 *Sacramentum potest testi a parte remitti.*
32 *Syndicus iurabit in causa vniuersitatis.*
33 *Tempus an debeat dari ad deliberandum, an velit quis de calumnia iurare.*
34 *Reus nolens iurare pro confesso habetur.*
35 *Baunitus pro condemnato an sit habendus.*
36 *Contumax in respondendo an dicatur confessus.*
37 *Exceptio opponi potest contra procuratorem post lit. contest. constitutum.*

1 **Principales.** Hic ponitur aliud capitulum iuramẽti. Casus. † Litigantes nil dare debent iudicibus de causa cognoscentibus, & super hoc debent iuramentum præstare, & si quis litigantium non potest uenire ad iudicium, debet sbi mitti iuramentum ad domum, & masculus debet iurare parte presente; fœmina uero absente, & si aduersarius est suppositus alienæ iurisdictioni debet mitti ad iudicem illius loci, qui exigat iuramentum, & nolens iurare debet iure suo priuari, & tutores,
2 & curatores iurare debent. hoc dicit. † Quæro, quæ sunt personę, ad quas negocium in medio transit. dicit glossa, quod heredes defuncti, ad quos instantis transit, ut l. si prætor. ff. de iu, & ff. de fideiussi. l. si cum hominem. Et pro hoc etiam facit, quia iuramẽtum defuncti non est iuramentum hæredis, vt j. de re. credi. l. generali ter, in prin. Item dicunt gl. ꝙ sunt procuratores post li. conte. ordinati, ad quos instantia transit: vt l. in causa, §. ex parte, ff. de procu. Et subiũgit gl. quod per hoc primum capitulum tantum iurabunt, & est rõ, quia in aliis sufficit iuramẽtum principalis. sed de hoc dicam plene, j. in §. quod obseruari. ver. finaũt affuerit. Alias gl. vide per te, & in gl. super verbo, aliis, dic, quia dubitatur, an hodie sit correctum. dic, vt ibi per Doc no.

§. Quod obseruari. Diuiditur in tres partes vsq; ad ver. finautem affuerit. nã primo dictum. secundo rõ. tertio cõfirmat iura antiqua circa alia iuramenta. secunda ibi conuenit: tertia ibi in omnibus. Casus.
3 †Administratores legitimi debent iurare de calumnia secũdum creduliratem eorum aliis iuramentis firmis remanentibus, h. d. Collige ex tex. ibi, quod isti iurant in animam propriam non domini. alias isti non afficerentur iuramento, & pro hoc etiam, qd j. dicit ex animi sui sententia, &c. secundum Bar. Item ex illo verbo, credit, quod j. ponitur, & ex alio ante posito, ibi scire possunt causam, &c. collige, quod ille, qui ex vehementi opi. aliquid credit, scire dr, ideo alibi dicitur, quod scire est vehementer opinari, ff. de aqua plu. arcen. l. 2. §. Labeo, proprie autem scire est rem per causas cogno scere, vt inquit philo. & probatur in l. scire, ff. de le. Item no. ex text. quod sacramentum calumniæ non cadit in minorem, licet sacramentum veritatis sit, vt hic no. in gl. quę incipit ex hoc dicunt quidam. Item no. quod practica respondendi positionibus per verbum, credit, sumpta fuit ex isto tex. vt hic dicit
4 glo. †Venio ad apparatum, & op. quod tutores, vel cu. non iurẽt de calumnia, quia illud iuramentum non est præstandum, quod præstitum non preiudicat, vt j. de non nu. pecu. l. si in conaractib. §. illo, & arg. ff. vt leg. no. caue. l. hæc stipula. §. diuus, sed istud non præiudicat pupillo, vel adulto. ergo, &c. Minor patet, quia tutorum confessio illis non præiudicat, vt ff. de confes. l. certum, §. sed an ipsos, & tamen vnus de finibus iuramenti est fateri, vt aduersarius releuetur ab onere probandi, vt s. eodem authen. in isto, & j. not. in gl. super verbo, credit, ergo &c. & ita formari debet hæc opp. alias l. certum. nthil faceret ad propositum, gl. i. vatijs modis soluitur hoc contra. Finaliter dicit, quod si q̃ratur, an confessio tutorum præiudicet pupillo, vel cu. adulto: debet distingui. Aut minor fuit ille, qui suscepit litem cum authorita. administratoris sui, & tunc confessioni tutoris non statur, ut in cõtrario. Aut fuit administrator tantum: & tunc si præsente pupillo, uel adulto p̃iudicat eius confessio. arg. huius text. Aut eo absente fuit confessus, & tunc ei non præiudicat, vt in contrario, nisi infans esset. de cuius præsentia non curaretur, cum infans non habeat consensũ expressum, nec tacitum. Hæc distinctio quo ad primum membrum stare potest, sed quo ad secundum, & tertium non potest stare. ratio, quia præsentia non debet inducere consenum in dãnosis, argumen. ff. de procu. l. filius fam. §. inuitus, & de pigno. ac. l. Gaius, & quod ibi no. Item licet sit absens pupillus, confessio tutoris debet ei preiudicare: quia non prohibetur tutor bonam fidem agnoscere etiam in iudicio, vt l. quot §. sicut ff. de administratione. tuto. Præterea si confessio tutoris ei non præiudicat: ergo nec semper tenebitur iurare de calum. secũdum ar. huius gl. declarandum, vt in princip. dixit, & tamen alia gl. quæ incipit. ex
a hoc dicunt quidam. dicit, quod tutor semper iurat, [a] ego, &c. dic ergo, cum quæritur, an confessio tuto. vel cura. præiudicet pupilli, vel adulto. Aut minor fuit ille, qui suscepit litem cum sui administratoris auto. & tũc cõfessio administratoris facta in iudicio minori non preiudicat: quia non ipse, sed minor est is, qui debuit interrogari, & respondere. Aut eius administrator fuit ille, qui litem suscepit, tunc non habita distinctione præsentiæ, vel absentiæ minoris, dic quod quod si confessio emanet per iurisdictionis contentiosæ bonæfideitunc preiudicat minori, vt d. l. quoties, §. sicut, ff. de admi. tuto. facit j. mandati, l. creditor, in fin. & extra, vt lit. non contesta. c. j. de reg. iu. c. suborta. Verumtamen minori ad uersus talem confessionem subuenitur, & de iure communi si emanat per errorem facti, vt l. error s. de iur. & fac. igno. vel bene ficio speciali restitutionis in integ. vt not. in d. §. sed an ipsos. vbi vero emanasset per modum iurisdictionis voluntariæ, tunc eiñ præiudicat, vt ff. de admini. tuto. l. Lucius, §. tutelæ, argumen. j. de noua. l. non abstulit, & ita loquitur, §. sed, an ipsos. & idem sic, nõ bo. sit argu. l. qui filium, ff. de manumi. testam. & omnium est rõ, quia tales confessiones speciem contin ẽt dilapidationis, quę legitimo administratori interdicitur, vt. ad Trebellia. l. imperator, ita no. Bar. in §. sed an ipsos, & hic Pe. & Cy. Et, quia de confessione procu. dubitari potest; ideo dic secundum eosdem. Aut quętur de procu. fine mandato, qui defensor appellat, & eius confessio non præiudicat domino, vt l. si defensor, ff. de interrog. actio. Aut de procuratore cum man. & tunc habet in hoc speciale mandatum, & præiudicat domino, vt l. si per seruum, ff. de interro. ac. & l. proinde, §. proc. ff. ad l. Aqui. & ibi no. ff. si quis iudi. non ob. l. j. §. si quis procu. Aut haber generale tantum, & tunc ipsum æqui paratur tuto. & curato. & ideo distinguunt. Aut in contentiosa. Aut in voluntaria iurisdictione, & primo casu præiudicat: vt l. nõ
5 solum, ff. de procura. alie. no. †Opp. ij. quod tutor nõ debeat com
b pelli ad iurandum, etiam secundum quod credit, [b] quia dubitur materia deierandi, vt in hoc casu, pone enim, quod tutor duorum pupillorum inuicem litigantium. nam si pro vtroque iurat, pro altero deierat: quia impossibile est, quod simul duo contraria credat. huius timore dicit gl. Ego fateor, quod in casu illo nõ iurabit, argum. l. licet, §. si plures, supra de procurato. Sed contra hanc solutionem facit l. accipientis, ff. de accusa. Sed gloss. defendit se tribus modis. Primo, quod in eadem causa non potest. [illegible] vt §. si plures, sed in diuersis sic, puta si vnus ex pupillis ex vna causa agat contra extraneum, & ille extraneus conuenit ex alia causa alium pupillum, ita intelligit l. accipientis, & licet ista sit communis solut. tamen aliqualiter videtur ibi violare literam. Secũdo, quod ibi secundum vetera tempora, secundum quæ non iurabatur. Sed hæc est contra tex. ff. familiæ hercisundæ, l. inter coheredes. §. qui fami. nisi hanc solu. intelligas de magis antiquo tempore. Tertio solu. quod ibi iurabitur ab ipsius pupillis auto. tuto. hæc magis conuenit rubro in quo illa l. est posita. Vnde habeamus intelligere, quia pupillorum iudicium agit authorita. tuto. nec in hoc sacramento calum. euenit absurdum, de quo in §. si plures, quia sacramentum istud ex parte actoris refertur ad causam, & ex parte rei ad instantiam. vt in prin. huius versi. actor, & hæc sunt cõpassibilia: quia reus potest iuste resistere propter euictionem, & actor propter iustitiæ fauorem, vt in d. versi. actor. no. & condemnatio fertur in personas pupillorum qui interfuerunt iudicio cum authorita. tuto. Nec ob. l. ista si pupilorum, in prin. ff. de reb. eorum quia ibi ideo, quia minor nõ prouocat ad diuisionem, & ideo in diuersis tutoribus idem statuitur, quod in vno, quid dicendum. Breuiter hæc solu. deprehendetur ab alia quæstione, de qua j. in glos. signata super verbo, stare. Nam si teneamus, quod minor, qui suscepit iudicium cum tuto. vel curato. aut possit iurare de calum. ista sol. est verissima. Si autem teneamus opin. illius glo. scilicet, quod etiam si minor suscepit iudicium cũ sui administratoris authori. nihilominus iurat administrator.
Nec debemus aliter respondere ad primum contrarium de periurio, & tene contra glos. scilicet, quod idem tutor in causa duorum pupillorũ inuicem litigantium authorabitur vtrique, vt d. l. accipientis, & nihilominus pro vtroque iurabit de calu. nec redditur periurus, quia, vt ibi sacramentum ex parte actoris refertur ad causam, ex parte vero rei ad instantiam, vnde pro vtroque potest iurare sine timore periurii, si iusta causa mouet puta euictionis, verum, quia quandoque non est dare istam iustam causam: ideo caueat, ne suo tempore inuicem moueant litem, vel faciat dare vnum actorem vni, & alium alteri, & illi iurabunt. Oppo. 3. quod tutor non iuret, vt l. videamus, ff. de in litem iuran. Solu. vt in alia glos. ff. scilicet, quod ibi de iuramento in lit. & affectionis, hic de sacramento. calum. Opp. 4. quod non curator, sed minor iurat, vt l. quoniam, supra de hæret. & ff. rerum amotar, l. Marcellus, & ff. ad Sylla. l. j. §. impuberi, Solu. quod ibi in sacramento veritatis: hic celumniæ, quod magis qualitatem causę concernit. Venio ad quęstio. & reuertor ad gl. quam dimisi super verbo psonæ, & quæro, qui sunt isti alii, qui iurant de calum. vt legitimi administratores. R. ñ. gl. ꝙ actor minoris, vel sindicus vnius vniuersitatis. sed dubitatur quis iurabit in causa aduentitij peculii, & dicit gl. quod patet, si ipse agat, vel conueniatur, sinautẽ filius sit, qui agat, vel conueniatur, quod potest de consensu patris, vt l. fi. §. necessitate. j. de bo. quæ libe. & tunc filius iurabit dummodo non sit minus xxv. anno. quia voluit dicere glos. quod pater iuraret. Sed Pe. & Cy. dicunt ꝙ omni casu iurat pater, quia est legitimus administrator, sicut in tutore, & curatore, not. j. in secunda glo. Et est ratio, quia nec filius est integra persona, sicut nec minor. Sed Doct. communiter transeunt cum glo. Et forte est ratio quia in minore non ita cadit notitia qualitatis cãæ, sicut in maiore. Item in filiofa. maiore sufficit a principio vnicus consensus patris in causa, adeo quod in quolibet actu non habet autorari, qd secus est in tutore, & cu. & ætate minore. In causa uero castrẽ. peculij dicit gl. ꝙ filius agit, quia pro patre fam. habetur ff. ad M ac. l. 2. & ideo ipse iurat cum patris tamen autori. Istud vltimum de patris autho. communiter reprobatur, quia in castrensibus filius potest esse in iudicio absque patris consensu, vt est hodie casus in §. fi. de iu, li. 6. Item, quia esto, quod possit, dicit Pe. quod pr̃ est ille, qui iuraret deberet, vt in tutore hic dicitur, sed dic, vt in pce denti dixi. Quærit gl. in casib. in quibus minore habent lehitimã personam standi in iudicro, an tunc de calum. iurabunt, & dicit, ꝙ sic, & bene fm Doc. † Quæro cum gl. seq. an tutor, & cu. semp de calumnia iurabunt, & videtur, quod sic per istum tex. In contrarium facit, quia rñ restringit, & limitat dictum fm seq. vt ff. de calum. l. dæ actio. Sed rõ quare tutor, & cura. iurant, est quod ipsi

ADDITIO.

a ¶Quod tutor semper iurat. Huic articulo adde dom. Fran. ar. hic quem uide om nino.
b †Secundum, quod credit. Adde hic notata per Bald. numero 6. uerficulo 3. opp. uide Bar. in l. cõuenticulam, in 6. opp. sup. de Epis. & clericis.

ipsi sciunt causam minoris, ergo vbi minor sciret causam, & non
tutor, vel cura. ipse iurare dēt, & maxime adultus, si ageret, vel p
ueniretur, cura aut quod poteſt, vt l. i. §. ſufficit, de admi. tuto Hu
ius timore quidam gl. antiqui dicebant, Aut quæritur in cauſa
pupilli, & ſemper tutor iurat, quia pupillus non poteſt ſcire veri-
tatem cauſæ, arg. ſ. de fal. mo. l. j. in fi. & ff. de iureiur. l. qui iuraſſe.
aut in adulto, & tunc aut ipſe melius nouit veritatem quam eius
cu. & tunc ipſe per ſe iurabit arg. eorum quæ proxime dixi. Aut
æqualiter ipſe, & eius curator ſciuit, & tunc ille, qui conuenitur.
iurabit, ſed Accur. non placuit iſta diſtinctio, quia hoc iuramen-
tum cedit tantum in perſonam legitimam, non in minorem. qui
ideo dicitur non habere legitimam perſonam, quia qualitatem
cauſæ ignorat ſaltem legis præſumptione, & de facili capi poſſet.
Et ad hanc literam reſpon. quod dum dicit, q̄ tutor, & cui. ſciunt
cām, debet intelligi id eſt qualitatem cauſæ. Nec etiam obſt. q̄d
pupillus debet cōueniri auth. tu. qui, tutor, & tunc iurabit, & nō
miremur ſi alius conueniatur, & alius iurat, quia tutor eſt ille, q̄
experiri dicitur cum autho. impartiatur, arg. ſ. de vet. iu. enu. l. 2.
§. merito. & idem in adulto, & curatore, hanc opi. ſequitur Pe. &
Cy. & communiter Doc. quod no. ad ea, quæ ſcripſi in 2. op. Eſt
ergo cōcluſio gl. quod in omni caſu legitimus adminiſtrator iu-
ret de ealum. & ita tranſeunt Doct. Mihi vr̄, quod hæc opi. proce
dit quantum ad primum capitulum iuramenti calum. de quo in
prin. huius l. in ver. actor, nam de ille loquitur iſto tex. Sed quo ad
alia capitula inuenta per auth. hic poſitas, quib. per iuēm admini
ſtratoris non eſt ſatisfactū, q̄ adultus ēt iurabit. q̄ aūt ſunt illa ca-
pitula hētis ſ. in alia glo. † Quæro, an minor p̄ſtet ſacrām veritatis.
7 R ſ. gl. quod ſic, & inducit 4. leges. & pro hac rōne eſt tex. ſ. clarius
ſ. de autho. p̄ſtan. l. clarum, & cum autho. tu. vel cur. vt ibi. Sed du-
bium eſt, ſup quo dēat authorari, & dixit Bar. q̄ eſt duplex actus
vnus diſceptationis, an reſpondere teneat necne. & hæc diſcep-
tatio dēt fieri cum auto. tuto. vel cur. Alius eſt actus rūdēdi, & tūc
aut q̄riē, an dēt autorari, vt rūdeat, aut ſic, & aliter rūdeat. Primo
caſu dēt authorari, vt d. l. clarū. Sed ſo nō. q. hoc nō cadit in ſniam
tuto. vel cur. to. rgo, & c. erg. l. videamus, ff. de iureiu. Alii dicūt,
q̄ ēt dēt authorari, vt ſic rū. deat, ne per ſimplicitatem ſuam capia
tur ſicut multoties euenit, q. in rūtionib. non proferunt, vel nō
componunt verba, ut debent. Et hoc vult d. l. clarum, quod mihi
placet, dummodo in probatione non faciant eos autho. deiiera
re. & hęc in ciuilibus, in criminalibus vide, quod dixi in d. l. clarū.
8 Quæro quid in filio. vel ſeruo, cuius nomine conueniē pater, vel
dominus. R ñdet gl. quod illi dēnt de veritate iurare. † Quæro qd
in monacho, p̄ cuius facto agit Abb. dicit gl. q̄d monachus iura
tūt de varitate. Sed Iac. de Are. ꝗ, quia cauſa effectualiter non eſt
ſua, ſed monaſterij, vt in auth. ingreſſi. §. de ſacroſ. eccc. Et ſic ſyndi
cus debet interrogari, quia eſt in iudicio loco monaſterij, arg. ff.
q̄ñ appellan. ſit l. j. §. in propria. Secundo, quia alius pro alio non
debet rūdere, vt l. ſi ſine, §. fi. ff. de interro. ac. Tertio, quia pp factū
alterius quis non debet lite ſua priuari, vt ff. de proc. l. quæ omnia
Quarto poſſum adducere. id, quod decedente actione dixi in l. ſi.
a §. de procu. Quæro quidam, vt minor[a] petit ſibi dari tut. aduerſa-
rius negat eum minorem, an ſuper hoc iurabitur de calum. R ſi j.
gl. quod ſic poſtea vr̄ ſentire. quod non, ſed iurabitur ſuper nego
tio principali ſub hac exce. ſit ſi maior. prima communiter tene-
tur, quia ſuper hac emergenti eſt diſceptandum, ideo ſuper ea iu-
randum, & pronunciandum, vt §. eo. l. j. q̄ non eſt correcta, ut. dixi
in auth. hodie. ibi poſita. Ex gl. tū colligunt q̄dam, quod procura
torem habens præſumitur minor. ideo aliqui conuenti, vel agen
tes in iudicio petūt ſibi curadari, vt aperiant ſibi viam ad in inte.
9 reſti. no. † Quæro, an ſacramentum teſtis poſſit eſſe de credulita-
b te.[b] quidam quod ſic. ſed gl. tenet, quod non ſed de veritate tantū
per l. teſtiū ſ. de teſti. ēt in Auth. de hære. & fal. ſi. huic nobis. Alii
ab extra dicunt, quod dixi eſſe de veritate, vt notat gl. niſi natura
rei ſuadeat recipi de credulitate, vt l. j. ff. de ven. inſpic. ſed ibi de
peritia artis teſtificantur, & iudicant. Vel forte dicendum eſt, q̄d
iuramentum delatum teſtib. dēt eſſe de ueritate. ſed deponentes
de credulitate nō ſunt propterea repellendi. ſiue a ſeipſis, ſiue in-
terrogati dicāt rationem ſuæ credulitatis, & illa debet eſſe de eo
quod ſen ſu corporeo vere percipit, & ſic de ueritate, & tunc ex ra
tionibus illis credulitatem inferentibus dicentur ſcire, vel non
Et pro hoc facit, quod ſcire dicitur, qui vehementero pinatur, vt
l. 2. §. habeo, ff. de aqua plu. arcen. & etiam litera noſtra. Et pro
hoc habes exemplum in l. filium, ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. iu.
& ex hoc dico, quod hi qui interrogatorijs ſuper quibus teſtes
ſunt examinandi. ſcribunt, quod ſi teſtes de credulitate depoſue-
runt, amplius non queratur, male dicūt. & iudex, qui corrigit ea,
illa verba permittere non debet, ſed cancellare, & addere, quod
de cauſa credulitatis addatur. Fateor tamē, quod in caſu l. j. §. j. de
ventre inſpic. non eſt neceſſe, quod cauſa credulitatis addatur: ga
10 de peritia artis iudicatur. † R euertor ad ſacramentum calumniæ,
& quæro, quæ ſit culpa, & quot, & ſuper quibus[c] iurari debet, &
c gl. in uerſicul, ſed vr̄. quod erant tria, licet poſtea addat quartum.
Primo, quod non calum. cauſa agit, vel reſiſtit, vt princip. huius l.
Secundum quod probationem non neceſſariam non exigit, ut
in auth. in iſto. Tertium q̄ pecuniam non dedit nec promiſit; vt
in authentica principales. Quartum addebat quidam, quod falſa
charta vel teſte non vtetur. Sed hoc vltimum dicit gl. quod de iu
re fieri non debet, quia lege non cauetur, & pro tribus primis gl.
ponit verſus. & addit quartum valet. Iſtud iuretur quod lis ſibi iu
ſta videtur, ut in hac l. in prin. Et ſi quæretur verum non inficiet,
vt in auth. in iſto. Nil promittetur, vt falſa ſententia detur: vt in
authen. principales. Vt lis tardetur, dilatio nulla peretur, vt l. j. in
princip. §. eo. & hæc velut ſacramenta per iudices deberent cuſto
diri. & pondera, quod ſub inuolucro verborū nō debet pertran-
ſiri: ſed ſingulariter & ſpecifice, & quodlibet capitulum debet
iurare. His ſuppoſitis quero, ſi ita eſt, quod iuratur, quod ſi quæ-
ratur verum non inficiatur, quomodo eſt, quod de veritate non
reſpondetur, ſed de credulitate. Reſpōdet gl. patua: ſcilicet in ver-
ſicu. item. Nota, quod generalis conſuetudo hic admittit, quod
iſtæ poſitiones, & interrogationes fiunt, vt quis releuetur ab one
re probandi. Sed tunc replicabis tu. Si reus reſpondebat, credo,
vt ponis, vel dicis, quō eſt hoc, quod actor probare non debeat.
cum aliud ſit credere. aliud rē ſic eſſe, & p̄batio eius debet neceſ-
ſario concludere, l non ob hoc ſ. vñ cognati. Et ego reſpondeo
quod licet aliud ſit, ſic eſſe: aliud ita credere. tamen ille, qui reſpō
det, quia credit, ideo ſic reſpondit, vt ponentem releuet ab one
re probandi, & per conſequens fatetur ſe nolle illū teneri ad hoc
probandum: quaſi ſit verum, quod eſt petitum, quod ſufficit, vt
hic. Vel quia ipſe credit ei, qui ponit, quod verum dicit, & ſic po
ſitum habet pro vero, & ſic talis reſponſio preiudicat reſpondē-
ti quaſi confiteūti, & ſuper hoc fundata eſt generalis conſuetu-
11 do. † Quæro modo extra gl. de aliquibus neceſſariis ad materiam
d poſitionis, & primo quid eſt poſitio.[d] Dico, quod poſitio eſt par
ticularis facti aſſertio producta coram iudice, vel arbitro, ſuper
qua petitur aduerſarius interrogari, vt ſic ponens per illius reſpō
ſionem releuetur ab onere probandi, & ideo in practica dicunt,
ponit talis, &c. infra ſcriptas poſitiones ſuper quibus petit talem
aduerſarium ſuum interrogari, an prædicta ſint vera, & conten-
12 tus, vt reſpondeat per verbum credit, vel non credit. † Quæro ſe-
cundo, de quo debeant fieri poſitiones. R eſpondeo de eo, q̄d ne-
ceſſe probari habet a ponēte, vnde narratis in libello debet actor
facere ſuas poſitiones, & reus de exceptis, ſeu de his, quæ ſunt cā
13 ſuæ defenſionis. † Quæro tertio, quo tempore[e] debeant fieri iſtæ
e poſitiones. R eſpondeo, quod tempore, quo probationes, quia ea
rum loco ſuccedunt, vt not. per glof. & ita intempeſtiue; quod ſi
negentur poſitiones, poſſit negatas ſ. tempus legitimum proba-
re. nam tranſacto tempore probationes a iure ſtatuto, & poſitio
nes non poſſunt fieri a parte parti, arg. ſ. ti. j. l. iudices, & probatur
c. quoniam contra extra de proba. licet iudex ex officio nobili ad
infirmationem ſui poſſit q̄icunq; æquum ſibi vr̄, interrogatio-
nem facere, vt l. vbicunque, ff. de interrogatio. actio. Quero quar-
to, an ponens prius debeat iurare, quod non calumniæ cauſa po
nit, ſed quia ita credit, vt ponit gl. iuxta iſta finem ſentit, q̄ ſic, q̄d
puto verum, niſi prius ſacramentum calumniæ generale ſit præ-
ſtitum. † Quæro quinto, & reuertor ad gl. an poſitioni debitæ, vel
14 incertæ reſpondere debens teneat ipſe rūdere, & dicit gl. q̄d non
ad prorſus incertas, non ſi poſitio ſit eius, qui iuit vltra mare viu-
uat. Vel reſpondere poteſt, dubito, vt in gl. & bene in p̄dicto exē
plo: quia de facili nō poteſt de illius vita informari, ſed vbi de po
ſitione ei dubia, & ſ. cer. terminū poſſet faciliter ſe īformare, tūc
ad ſe īformādū, & clare rūdēdū dēt ei dari, vt ff. de iu. iu. l. iuſiurā-
dum

ADDITIONES.

a † Quidam, vt minor. Adde de hac quæſtio. vlera ea quæ hic no. Bal. in x. verſ. hic quæro de iſta quæſtio, vbi eandem format, quod no. idem Bal. & Arg. in l. cum te. ſ. de probationibus.

a ¶ De credulitate. Vide no. Bar. in trac. de reſtit. c. ix.

c Super quibus. Qñ, ſuper quibus, & a quo iudex facit præſtari. vide in Spe. de of. om. iu. §. 6. ver. poſt-li. conte. & de iur. calumnię, §. 1. & 3. ver. ſed nunquid petēs quod regulariter in omni cauſa.

d Quid eſt poſitio. Adde Bar. hic in 4. col. uer. quæro quid eſt poſitio, & vide in Spe cu. de poſi. §. 1. in prin. & per totum uide etiam Bal. ibidem in addi. in verſic. 2. & in ver. poſitio eſt breuis, quia ratio. Io. And. in c. 1. de confeſſi. 6. & Bal hic in vltima col ver. vlri iſta materia, & no. quod poſitio non dicitur prinſquam ſit producta, & admiſſa per iudicem ſecundum Bal. in l. generaliter, §. j. de rebus cre. & ibi uide p̄ eum no. differentiam inter poſitionem, & copulā, & articulū quam etiam poſt Bar. habes per domi. Alex. in l. non fatetur, ff. de confeſ. ad fi. & uide Spe in ti. de teſta §. 6. poſt prin. ver. ſciendum igitur, & cardi. in cle. ſæpe, §. & quia, de verb. ſign. & Spe. ubi ſup.

e ¶ Quo tempore, ſed an poſitiones poſſint fieri ante litem contestatam tex. eſt in c. unico. de lit. conte. & uo. Bar. in l. 1. d. lit. cont. licet uideatur contrarium, q. ſuccedunt in locum probationum, quod no. & adde tex. in c. dudum, de ele. & aduerte, quia illa iura non arctant partem ad rūdendum illis, videri meo dēt responderi, uide glos. in c. j. & 2. de confeſ. in 6. & per Spe. in ti. de poſitio. §. 4. in princip. Et an ſuper expenſis emanantibus ante litem contestatam poſſit fieri poſitio, uide Spe. in d. tiii. de poſitio. §. 1. uerſi. 1. item adde, quod qui fa-rit poſitiones, debet prius iurare, quod credit eas eſſe ueras, uel aliter aduerſarius non tenetur reſpondere gl. in l. unica, in gl. magna ad fi. j de confeſ. quā ad hoc reputat ſingu. Bal. in c. per tractandus, de iurā. calū. ſecus in eo, qui facit interrogationem, quia non affirmat. Item adde, quod poſitiones, ſicut, & aliæ. probationes non admittuntur niſi poſt lit. conte. in interrogatoria quandocunque ſecundum Bal. in c. ex parte, el 2. in 2. col. de reſcr. tu caue per tex. in ea. 1. de lit. contesta.

dum, & l. ad pecunias. in princ. Vbi autem non ualeat ſe informa
ri gloſſ. iſta dat conſilium, quod reſpondeat negatione pręmiſſa,
15 quod no. † Quæro ſexto, quid de poſitione impertinenti. Dicit gl.
quod illi non tenentur reſpondere, ut ff. de noxa. l. quoties. §. fina.
& de iureiurando. l. qui iuraſſe. §. penult. cum ſimilibus. Dicitur
autem pertinens, quę cauſam uel per ſe fundat, vel coniuncta cū
alia poſitione, & ſine directo per indirectum, puta ſi de præterito
inſeratur ad præſens. puta ſi ad probationem præſentis dominii
induco poſitionem de dominio præcedenti. p̄ m quiolim domi
nus fuit, hodie præſumitur. l. id, quod noſtrum. ff. de re iudica. de
præterito enim quandoque infertur in præſenti. ff. de conſeſſis. l.
certum. §. j. & de accuſa. l. ſi cui. §. iiſdem. & quandoque de præſen
16 ti ad præteritum. ut ſ. de adulte. l. ſi qui. † Quæro ſeptimo, quid ſi
redderetur ſibi cōrarius, an reſpondere teneatur. Dicit gl. quod
non, ſed hic aduertendum pro declaratione terminorum, nā que
ſtio poteſt intelligi, quando poſitiones erant hincinde factæ, ſed
contrarię. nam alter alteri non tenebitur reſpondere, ſi uero; de
calumnia iuraiit, vt hic ratione contrarietatis. Item quia hincin-
de ſatis eſt reſponſum, ex quo contrarium eſt poſitum. alio mo-
do poteſt intelligi, quod q̄ñ reſpondi ſuper vna poſitione ad vnū
non tenear reſpondere ſuper alia, quæ pendet ex illa, cui iam re-
ſpondi. nam inciderem in contrarietatem & periurium. Sed Cy.
hic videtur tenere contrarium, quia non ſequitur, quod incidam
in periurium, quia quod olim credidi, poſſum nunc plenius in-
formatus credere, & hæc ſunt compaſſibilia. dictum Cyn. proce-
dit, vbi diuerſis temporibus factę eſſent poſitiones, & interroga-
tiones, non ſi eodem. Item deberet reſpondens reuocare prior̄
reſponſionem, alias incompaſſibilitas permaneret. Quero an de
facto alieno. Dicit gl. quod quidam dicunt, quod non per l. Mar-
cellus. ff. rerum amo. Sed veritas eſt, quod de facto alieno, ſi pon
tur negatiue, non debet reſpōderi, ſi affirmatiue debet reſpondē-
ri, ex quo pertinēs eſt, & ſi reus exigir, dabit ſibi terminus ad de-
liberandum. ut nota. ff. de interrog. actio. l. qui interrogatus. Quæ
ro, an de quæſtione iuris. dicit gloſſa, quod reſpondere non tene-
tur. quod eſt uerum, ſi poſitio eſt de iure communi, ſiue ſcripto, ſi-
ue municipali illius ciuitatis, in qua litigatur. Si uero alterius ci-
tatis, tunc poſitio fieri poteſt, q. ritud conſiſt in facto, & ſic pro
bari debet. & idem de conſuetud. ne ciuſdem, vel alterius ciuitā-
tis. argum. extra. de conſti. cap. primo. li 6. Et attendendum, quod
Speculum in hac materia. §. 7. uerſicul. 1. d. dit, quod ubicunque ſit
poſitio cum aduerbio, legitime, uel ſolēniter, vel canonice, quod
talis dicitur poſitio iuris. argum. l. cū ea parte. ff. de proba. quod eſt
17 no. † Quero quid de poſitione negatiua. dicit gloſſa quod reſpō-
dere non tenetur, quia negatiua non eſt probabilis, ut ſ. de prob.
l. actor. ergo nec punibilis, cum probationes fiant, ut ponentes, re-
leuentur ab onere probandi. Subiungit gloſſa, quod iudex ex of-
ficio ſuo ſine poſitione querentis, poteſt de hoc interrogare. ut l.
penult. ff. de interroga. actio. & ita poteſt intelligi infra, de aduo.
di. iu. l. memini. uel dic, ut ibi ſcripſi. Sed dubitari poteſt, ſi negati-
ua ponatur affirmatiue per dictionem, abſque. puta, quod fuit abſ
que eo, q̄d titius ſic fecerit. Dic quod ad cauſam huius poſitio-
nis non proceditur, quod cenſenda eſt negatiua. ita intelligitur,
quod nota. Cyn. in tertia quæſtione. ſed ſi in poſitione additur
cauſa, puta & abſque eo, quod talis tali tempore ſic fecerat, quia
toto illo tempore fuit abſens in tali loco. tunc quia præcedens
negatio reſultat ex ſequenti affirmato, non debet dici mere ne-
gatiua, ideo reſponderi debet, & nota. Speculum in materia poſitio-
num. §. ſeptimo. uerſiculo octauo conſiderandum. Quærit gloſ-
ſa, an ſæpius de eodem facto quis poſſit interrogari. & dic, quod
ſic, ut in exemplo, quod ponit. Ex quo collige, quod ſi noua cau-
ſa ſuperueuerit, ex qua informatus eſſe poteſt, quod ante nōcre-
debat, interrogari poteſt, quod eſt notandum. † Et ex gl. colligūt
18 a quidam, quod poſitiones[a] poſſunt fieri per publicationem pro-
ceſſus, quod eſt uerum ſi iudicis officio fiant, & non ad inſtantiā
partis, ut l. ubicunque. ff. de inter. & in c. cum Ioann. Hæremita. ex
tra, de fide inſtrumentorum, & ita dixi ſupra. in 3. q. de tempore.
19 † Quæro ab extra, quid ſi poſitio ſit ſimplex, & implicita, dic, q̄
ei reſpondere non tenetur, nam prius diuidi debet. vt ff. ad l. Cor.
de falſis. l. filius. & de iniuri. l. prætor. §. quod autem. Nec ſufficit,
ſi ponens dicat, quod ipſe ponit diſiunctim, quia non propterea
reſpondere tenebitur, quia ipſe non ponit, ut debet. ut no. gloſſ.
in c. 2. extra de confeſ. li. ſexto. Attendendum tamen, quod ſi poſi-
tio implicita eſſet pro parte uera, & in parte falſa, licitum eſt eam
negare in totum. Ita no. gl. in d. c. ſecundo. & in c. præſentium. de
teſta. & ead. l. in glo. ſuper uerbo, ſigillatim. arg. de re. du. l. ſi is, qui
te. §. utrum. & ita continet Speculum in præalleg. §. uerſic. xi. conſide
randum eſt. Sed Bartol. in l. prima. §. ſtipulanti, de uerborum obli
gationibus. fateur hoc uerum, quando poſitio continet aliquid
falſum in qualitate, ſecus in quantitate, quia ratione partis falſe,
& plus petitæ, non ualet totum negare. argumen. ff. de legatis ſe-
cundo. qui ſolidum. in principio. & de excep. rei iudicatæ l. ſi quis
cum totum. & de verb. ſignific. l. pupillus. §. fin. cum ibi no. in gl.
& non ſunt hæc modici effectus. tamen propter ſtatuta negati-
bus poſitiones impertinentes: tūm propter expenſas litis, quādo
in parte ſit condemnatio, & in parte abſolutio, ut ſcripſi infra, de
plus pe. l. i. in vltima quæſtione. & infra, de iudicijs. l. properandū.
20 §. ſinautem alternatra. † Quæro, quid ſi poſitio ſit captioſa. & intel-
ge captioſam, quando neutri parti poteſt reſponderi ſine pericu-
lo, & captione inducta, eſt captioſa. dic, quod non tenetur reſpon
b dere: [b] quia nemo tenetur ſe illaqueare. ita nota. in dicto capitu.
21 ij. de confeſſ. libro ſexto. † Quæro, quid de poſitione criminoſa,[c]
an cogatur reſpondere, & uidetur, quod ſic, quia accuſatus de cri
mine cogitur ſuper eo reſpondere, ut ff. de public. iudic. l. ſi is qui
reus, & infra, qui accuſare non poſſunt. l. neganda. & extra, de ac-
cuſa. c. cum dilectus. Item, quia conuentus rei vendi. compellitur
reſpondere, an dolo deſiit reſpondere. vt ff. de rei vendica. l. qui pe
titorio. in principio. & de noxali b. l. quoties. §. prætor. Item pro
hoc facit ff. rerum amotarum. l. Marcellus. vbi iuratur res non eſſe
amotas cauſa diuortij. Item, ff. de iure fiſci. l. non intelligitur. §. ta-
cite. cum ſua gloſſa. In contrarium eſt gloſſa noſtra in l. qui iuraſ-
ſe. §. fina. ff. de iureiurando. quę mouetur per illum textum, & idē
ſentit in l. fina te. in principio, ff. de exceptio. rei iudicatæ. Item nor.
gloſſ. Ioan. And. in capitulo ſecundo. extra, de confeſ. libro ſexto.
allegat de pœniten. diſtinct. j. capitulo. ex pœnitentibus. Item nota
Speculum in titulo depoſi. §. ſeptimo. verſiculo decimo nono. Idem
Iaco. Butriga. in dicta l. qui iuraſſe. Pro iſta parte facit, quia nullus
compellitur turpitudinem ſuam detegere. vt l. alias, & l. qui iuraſ-
ſe. §. ſi pater. ff. de iureiur. nec in iudicio crimen ſuum fateri, vt di-
cto capitulo ex pœnitentibus. nec aduerſarium in criminibus ab
onere probandi releuare. vt infra, de probationib. l. fina. nec poſi-
tioni captioſæ reſpondere, vt in præced. dixi. Nunc autem capere
tur, vel quia in periurium incideret, ſi verum negaret, vel ſi fatere
tur, turpitudinem ſuam detegeret. & ſic infamiā incurreret. qui. l
igitur dicendum. Barto. in dicta l. Marcellus. & in lege finali. ff. de
his, quibus, ut indig. diſtinguit ita. Aut per confeſſionem poſitio-
nis criminoſæ veniretur contra iam deciſam per iuramēntum, vel
ſententiam, & tunc non tenetur reſpondere. vt dicta l. qui iuraſ-
ſe. §. ſi pater. cum ibi not. in dicta l. fi a te. Aut non veniretur con-
tra iam deciſa, & tunc aut per poſitionem criminoſam detegitur
aduerſarium eſſe debitorē ponentis, ſeu locupletari eum eius iniu
ria, & tunc non tenetur reſpondere per iura ſupra allega. & maxi
me per dictam legem qui petitorio. & dictā l. quories. Aut per po
ſitionem illam nō detegitur iſtum eſſe debitorem ponentis. Sed
vel perſona compelletur, vel ſimpliciter ex delicto condemnatur.
& tunc reſpondere non tenetur ut in dicto capitulo ex pœniten-
tibus. Et ita limitatur opinio canoniſtarum, & Innocen. in capitu
lo dudum, de electione. Sed ex hac diſtinctione ſequitur, quod ſi
fiat poſitio, quod inſtrumentum ſit vſurarium, vel de duplo veræ
ſortis, quod ei reſponden tenetur. quia illum debitorem eſſe po
nentis detegitur. Sed qui ſequuntur communem opinionem,
quod reſpondere nullo caſu teneatur. R eſpon. ēt ad leges allega
tas per Bartolum, & primo ad primam rationem, quod eſt verū,
quod accuſatus vel delatus cogitur reſpondere libello ex neceſſi-
tate ordinis iudiciarij: & ſic ad litem conteſtatam, non poſtea per
modum poſitionum. vt l. finali, ff. de probationib. Et eodem mo
do reſpondent ad legem qui petitorio. & ad legem quoties: quia
ibi non per uiam poſitionis, quæ fit in releuationem oneris pro-
bandi. Sed per uiam interrogationis neceſſariæ ad probationem
iudicij, non ad deciſionem, quia nec decidit. Ad leg. Marcellus. di
cunt, quod ibi in iuramento litis deciſuo. Ad leg. nō intelligitur.
§. tacite. cum ſua gloſſa. R eſpon. quod de confeſſione in lite facta,
quam per viam reſponſionis ad poſitiones loquitur. nec litera il-
la neceſſitat. Quæro, quid ſi fiat poſitio non ſuper criminis eſſen-
tia, ſed ſuper eius fama publica, puta, quod publica vxor, & fama
eſt, quod aduerſarius eſt publicus vſurarius. Dicit Innocentius in
capitulo dudum, de electionibus, quod in cauſis ſpiritualibus eſt
reſpondendum ſuper poſitionibus de infamia. non ſuper tempo
ralibus. licet ergo cauſa vſuraria ſit eccleſiaſtica, nō tamen eſt ſpi-
ritualis. & ideo in caſu prædicto hoc tenetur reſpondere. Quæro,
an in caſibus, in quibus quis non teneatur reſpondere. pro confe
ſo habebitur, gloſſa in d. c. extra, de confeſ. lib. vj. dicit, quod non.
Et hæc ſufficiant. Salyce.

ADDITIONES.

a † Poſitiones. Adde omnino, quod no. in apoſtil. ad Bal. hic. num. xix. uerſi. 7. quærit gl. in uerſicu. principali, ubi reſpondeo ad Hypoli. de Marſi. ſingu. cx. incip. communis opinio doctorum, de quo per Fely. poſt Card. in cultra tertiam. ad fin. extra, de teſtibus.

b ¶ Non tenetur reſpondere. Adde Pau. de Caſt. in l. controuerſiam. ff. de tranſac. & Lanfran. in c. quoniam contra. uerſi. poſitiones, de probatio. & adde Spec. in titulo depoſit. in §. 7. in uerſicu. x. & ibidem Bald. in uerſi. poſitioni captioſæ: gl. in c. ſi poſt. in uerbo rationabili, de confeſſi. in 6.

c ¶ Criminoſa, quod poſitioni criminoſæ non ſit reſpondendum. Adde Bartolum hic in quinta columna, & in l. qui iuraſſe, ff. de iureiurando, qui limitat, niſi reſpondens primo confiteatur ſe de crimine diffamari; nam tunc tenetur poſitioni criminoſę reſpondere: ita notatur in capit. dudum, el ij. de electionibus, & ibi Innocen. quod ſicut poſitioni criminoſę non eſt reſpondendum; ita nec illi, per quam peruenitur ad illud. argumentum l. ij. ff. de iuriſdictione omniū iudicum. alias limitationes ad regulam prædictam uide in l. Marcellus, §. j. ff. re rum amo. & an ſit reſpondendum. & uide Bartolum in conſilio xxij. item uide Paulum de Caſtro hic. item adde dominum Franc. de Are. hic qui ponit ſeptem caſus, in quib. aduerſarius non tenetur reſpondere poſitionibus de quibus omnibus ibi uide.

§. Sinautem abfuerit. Casus. Qñ causa per procuratorẽ agit siue ex parte actoris, siue rei, principali, debet de calumnia iurari. h.d. No. fm quosdam, quod procurator absentis non iurat de calumnia saltẽ iure isto, quod an sit verum. j. dicetur. No. ꝙ absens iurat in loco, ubi degit. Item ꝙ procurator rei pōt per dominum releuari a satisdatione de iu. iō. ꝙ qñ fiat, dixi in l. j. in fin. §. de satisda. Oppo. si ita est, ꝙ dominus non potest constituere procuratorem, priusquam iuret de calumnia, vt hic, & iuramentum calumniæ præstetur demum lit. conte. §. ea. l. in prin. Sequitur, ꝙ ad lit. contest. non poterat quis procurator constituere, sed hoc falsum, vt ff. de procu. l. sed etiam. & l. non solum. in prin. ergo dominus procuratorẽ cōstituit, antequam de calum. iuratet. Sol. fm gl. 2. quia si vult constituere ad lit. conte. potest, vt in contrario, si ad totam causam exercēdā, habet locum litera ista. † Ex ista gl. non redditur mihi hæc litera clara, ideo reuoco in dubium. Pone procurator est constitutus ad totam causam, an poterit litem contestari, priusquam dominus iuret de calum. & vr ꝙ non, quasi mandatum non teneat, vt ex ordine, & forma huius literæ vr probari. Nec ob. ratio in oppositum facta, dum dixi, quod hoc sacramentum præstatur demũ lit. conte. quia verum a presente, ab absente uero præstatur, & antequam per procuratorem incipiat litigare, vt hic, & hoc ideo forte, quia cum statim lit. cōte. debeat præstari, non posset ab absenti præstari, & si dicas in iudicio non prestabitur parti aduersæ, quod fieri debet, vt §. ver. sinautem. & ego rñdeo, ꝙ quia non dum erat dare sibi aduersarium fuit vtium legislatori sufficere, quod iuret apud acta iudicis prouinciæ, in qua degit. & hanc præstationem iurrī fecum procurator portabit. Sed quia iste intellectus licet litere sit conformis, forte non placeret oibus. ideo possum aliter dice re. l. ꝙ gl. vel it dicere, ꝙ si fiat mandatum ad totam causam, mandatum tenet, & itē poterit contestari, sed non ad vlteriora procedere. priusquam principalis iurauerit apud acta sui iudicis. Oppo. tunc si dñs iurat de calum. & non procurator. ergo vbi dubitatur de mandato non habebit locum cautio de rato, quia dñs iurando ratum habere dr. arg. l. Paulus. ff. rem rat. hab. & tñ hæc cautio locum habet, ut j. eo. §. hoc etiam. Glo. soluit remittendo ad no. in l. Pomp. §. sed, & is. ff. de procu. vbi gl. dicit, ꝙ non frustra, respēdu actuum, qui per procuratorem facti essent ante li. conte. quos forte dñs iurando de calum. diceret se ratos habere nolle. Itē nec ēt frustra, si procurator fuit constitutus post iurm calumniæ, & de eius mandato dubitatur, & ita ēt dicunt doc. Opp. ꝙ si procurator non tenetur iurare, ut hic. ergo dilationes calumniosas peteret ꝗ l. j. §. eod. & calumniosas positiones, & interrogationes faciet ꝗ no. §. e. l. j. §. quod obseruari. rñdet gl. ꝙ iudex cum cautela debet dilationes dare, & inquirere a dño, si præsens est, vel an dolo absit.

23 † Ex ista glo. colligit Bart. ꝙ iudex potest suo officio inquirere, an quis sit absens, vel præsens, & pro l. si tamen. ff. de leg. 2. Sed quicquid de hoc sit, gl. ista hoc non dicit, sed vult, ꝙ si interrogatio facta a procuratore dubitat, an sit calūniosa, iudex inquiret a dño, si præsens est, quia intelliget, i. quæret a præsente, an illam interrogationem facere uelit vel nō, & si absens est, quæret, an dolo vel non, sed quia litera nostra loquitur, qñ absens erat, & sine dolo, & ideo remanet oppositio, & pro tanto dicunt alij, quod procurator iurare tenetur, & quod hæc litera hoc non notat, ut statim

24 dicam. † Oppo. quarto, quod procurator etiam iurare teneatur, ut ff. de dam. infe. l. qui bona. §. si alieno. Glo. ista in fi. tol. tribus modis. Vno modo, quod hæc corrigit illam, sed truffa est, quia hæc litera non vetat procuratorem iurare. licet dicat dominum iurare debere. Alio modo soluit, quod ibi in iuramento extraiudiciali: hic in iudiciali. sed certe, & ibi de iudiciali, quia in casu damni in fecti libellus offertur, & pro tribunali cautio peritur. vt ibi. in l. 3. §. toties. & §. hoc iudicium. Sed forte gl. voluit dicere, quod ibi de iuramento, quod non est de forma, nec de ordine iudicij. sed præstatur ad probatio. iuris petentis, vt alias in l. thesaurus. ff. ad exhib. hic de iuramento, quod est de solennitate iudicij & tunc hæc esset bona suppositio, quod hic præstare non teneretur fm Bar. qđ non est verum. Ideo alio modo sol. quod regulariter non iurat. vt hic, sed speciale in casu illo. & hoc forte, quia iudicium est ibi summarium. sed quia hoc dependet ab eo, quod in sequen. dicā.

25 † Reuoco igitur in dubium, an procurator simplex a teneatur iu

a rare de calumnia. & gl. ista remittit ad no. in l. nō solū. in pri. ff. eo. & ibi gl. distinguit. Aut ꝙ eo est satisdatū, aut nō, si est satisdatū. & tunc, aut a dño, aut a seipso. si a domino, & tūc si iurat, vt hic. si a seipso, & tūc aut est quētus ex sua propria obligatione, qua se astrinxit, & iurat. Aut est quētus obliga. qua tenet domino, & nō iurat, sicut in secūdo casu, qñ ꝙ eo nō est satisdatū. Et tūc stat sic ꝛclusio, qđ ipse nō iurat, agat, vel queniat actione domino. vel ꝗ dominū competente, sed Marti. syllania. Iaco. Butr. Petr. Cyn. & Barto. dicunt, quod iure digestorū iurabat, vt l. qui bona. §. si aliena. ff. de dam. infe. & ꝓbatur in d. l. non solum. in prin. vbi respōdet positionib⁹. Ex quo sequtur, quod de calūnia iurat, vt no. §. in §. quod obseruari. de iure vero codicis hoc nō reperitur mutatū. ergo &c. vt l. præcipimus. j. de appellationibus. Et qđ hoc iure nō sit mutatum, patet, quia si mutatū dici potest, hoc non est nisi ꝙ istā literam, vt glo. dicunt, sed eum discurrendo nihil de h. d. licet dicat dominum iurare debere, ergo, &c. Confirmant, qa aduocati cauiæ iurant, ut in principio huius legis, & j. de iudic. l. rem non notam. ergo fortius procurator, cum ipse efficiatur dominus litis, & non aduocatus, quinimo addendo posset dici hic, casus in uer. simili modo ibi, & ipse &c. vnde illa copula potest implicare personam procuratoris. Item confirmatur, quia si aliter dicatur non esse plene prouisum. & deduceremur ad absurdum. s. quod procurator calumniosas dilationes peteret, & calumniosas interrogationes faceret. hęc responsio huic facta per gl. valet, vt §. dixi, pro hoc facit etiam tex. de iur. nouo in authen. principales. in principio. ibi, vel ille, ad quos negotium migrauerit &c, qui potest intelligi in procuratore, quicquid ibi dicat gl. vt tñ opi. euitētur, prouisum est hodie de iure canonico ꝙ procurator simplex

26 iuret, vt extra co. c. 2. l. 6. † Item etiam est prouisum, vt dominus iurare possit per procuratorem habentem ad hoc speciale manda-

b tum, ⁶ & iurabit tunc in animam domini, vt ibi dicitur in c. fi. ꝙ an fieri possit periurisdas dubitabatur. vt not. per Cy. j. ea. l. §. hoc etiam, & tunc duplex sacramentum præstabit vnum in animam,

27 & personam sui, aliud in animam, & personam domini. † Sed iuxta hoc quæro, pone procuratorem non habere ad hoc speciale mandatum, & dominum fore absentem in remotis, ita ꝙ eius copia haberi non potest, ut iuret de calumnia. Dicunt doc. ꝙ procurator potest petere dari curatorē bonis, vt ff. de mu. & ho. l. j. §. j. il lud. versi. sed & in bonis. qui velut legitimus administrator iurabit, ut in §. quod obseruari. & pro hoc facit, qđ no. glo. in l. 2. ff. de cura. bo. dam. & ff. ex quib. cau. maio. l. ab hostibus, in princip. & hoc videtur velle glo. Ber. in c. cum causam, extra co. procurator enim sufficiens non esset ad iurandum pro domino, cum eum in periurium sui speciali mandato non posset facere cadere, vt d. ca. fi. Quæro quid in procuratore in rem suā. Pla. distinguebat, vtrū intentaret directam uel vtilem, vt hic in gl. Sed gl. ꝙ omni casu iuret, quia ad propriam vtilitatem agit: & hoc tenet in l. non solum. in prin. ff. de procu. vbi melius posset sciri veritas per dominum, vt l. fi. §. de proc. quod intelligę, quia tunc dominus iurabit, & positionibus respondebit, nec propterea releuabitur procurator a sacramento generali calum. secundum opi. quam tenui in procuratore simplici, & qñ dominus, seu qui iura cessit, posset interrogare, & eius confessio piudicet cessionario, dixi in d. l. fi. Quæro ab extra, quid in defensore sine mandato, qui satisdedit, alias non debet admitti, vt §. de procu. l. exigendi, glo. in d. l. non solum, dicit quod si cōuenitur ex promissione, quam fecit, quod tenetur alias dominus. Azo. vero, & Hug. quod ipse iurare tenetur, etiā factio ne, quæ tenet dominum conueniatur, quod puto verum, & siue animo iurandi, siue non, ad defendendum venerit, quia procurator simplex iurat ex sua persona, vt dixi. ergo fortius iste tenet, qa admittitur a l. ergo &c. vt §. eo. §. quod obseruari. Tum etiam, quia iudicium tenet ipsum, vt l. plautius, ff. de procu. ergo de calumnia iurare debet, nec in hoc iudicio dominus de calumnia iurare tenetur, quia ille nō ligat. Fateor bene cū Bar. quod si actor vellet, ꝙ dominus veniret ad respondendum de veritate, quod reus cogeretur venire, sicut quilibet tertius, de cuius facto agitur in iudicio vt de proba. l. cum probatio. & j. de fer. fug. l. quicunque, ad fin. & j. de quæst. l. interrogari. Ex prædictis collige, ꝙ idem in cōuncta persona, quæ admittitur ad agendum sine mandato cum cautione de rato, de qua dicam, j. ea. l. §. hoc etiam.

ADDITIONES.

a ¶ An procurator simplex. Adde Bar. in l. non solum. in princi. de procura. & l. qui bona, §. si alieno. ff. de dam. infec.

b ¶ Speciale mandatū. Adde c. j. de iur. cal. li. 6. item adde, ꝙ dicit Bar. prout refert etiam hic do. Fran. Are. ꝙ non sufficit, ꝙ procurator sit constitutus ad lites, & causas cum potentia iurandi de calumnia, quæ requiritur, ꝙ sit facta mentio specialis, in qua causa iurare debeat de calumnia, nec repugnat huic dicto illud, quod ipse no. prout dicit hic d. Fran. Are. in l accipiendi. ff. de auto. tu. ubi dixit, ꝙ clausula generalis operatur in quolibet particulari, prout si facta fuisset mentio specialis, & ideo dicit, ꝙ si procurator dicat, represento me in omnibus causis, in quib. ego sum procurator. idē est, quantum si illas expresse, & sigillatim demonstrasset. nam Bar. ibi no. loquitur, qñ non tractatur de incursu pœnæ, vel de commissione. nam tunc non sufficit clausulas generales, ꝙ dicit esse menti tenendum. item adde ꝙ Bar. hic, & in l. qui bona. §. qui alieno. de dam. inf. limitat istum tex. nam dicit, ꝙ si dñs esset absens, tunc procurator constitutus ad lites, & causas potest iurare de calumnia, etiam si non habeat specialiter mandatum, quia in casu necessitatis permittitur illud, quod alias est prohibitum, & illud est, ꝙ iurat, ꝙ aliqñ transit sine cessione, ut l. damni, de dam. infe. & l. sancimus. j. ad treb. item adde, ꝙ refert etiam tale dictum non placere Bal. cum dicit, ꝙ ratio istius §. est fundata ad hoc, ut procurator non faciat dominum incurrere periurū, & ista ratio debeat militare ita domino absente, sicut præsente, & dic secundum do. Fran. ultra dicta per Bal. quod si hoc, quod dicit Bart. procederet, sequeretur alia conclusio, quod procurator generalis, quando dominus abesset posset gerere specialiter, & sic posset petere in integ. res. quod iure cautum non reperitur, sed tamen hoc non obstante salua eum dicēdo prout hic in fi. dicit do. Fran. quem no. uide.

§. Sed quia veremur. Casus. sacramentum calumn. non potest remitti, etiam si agatur coram arbitro, quia propter publicam vtilitatē est inductum. h. d. No. coram arbitro iurādū esse de cālūnia. No. ꝙ mutuo non pōt a partibus remitti, qa ꝓ publica vtilitate est inductū, q̄ ꝓsistit, vt litigantiū calū. & iniquitas cōpescat. vt §. eo. l. j. Nōt. ꝙ

28 † No. ꝙ iudex ex mero eius officio potest a partibus, & inuitis exigere sacm calumniæ: ideo minime debet pati, vt remittatur, vt dicit hæc litera. Oppo. de l. si quis in conscribendo. §. de pac. Solu, vt

29 in gl. † Quæro an tacite possit omitti. ª Io. ꝙ sic. Azo. ꝙ non, vt in

a gl. & effectus est magnus, quia si non potest, sententia tunc nō valebit, quasi sit omissum vnum de substantialibus, vt l. prolatam. j. de senten. opi. Ioañ. cōminuiter tenetur per eius iura, & hodie hoc est decisum. in cap. j. extra eo. tit. vel forte concordari possunt opin. vt tacite remitti non possit, sed omitti sic, & aliud sit remittere, aliud omittere. Nam de omissione loquitur prælle. ca. Nec ob. quod sit vnum de substantialibus, quia verum, si petatur, non alias. veruntamen licet partes omittant, iudex potest illud exigere, vt hic, & in quacunque parte iudicij, quia non est de substantia ordinis, vt in prin. præstetur, vt in c. j. in prin. & ita no. ibi Ioa. An. quod est notan. quia hæc l. in principio videtur aliqualiter repugnare, sed dici potest, quod a principio præstari est de bene esse, sed non de necessario esse, vt in d. ca. hinc est, quod dixit Iaco. de Are. & Cy. quod si quis noluit iurare a prin. poterit quandocunq; ante sententiam se purgare, & iurare, vt per eum no. j. in §. quod si actor. Quæro, an parens, & patronus tenentur iurare. dic, quod non, vt olim. nam l. eis remittit, iste autem §. loquitur de remissione hominis. Quæro, quid in cleticis. dic, quod iurāt de calumnia, præterquam in spiritualibus. ita dicit glo. sed quod dicit de spiri-

30 tualibus, est hodie correctum per c. j. in fi. extra eod. lib. 6. † Quæro an per principis rescriptum possit alicui remitti præstatio huius sacramenti. dicit glo. quod sic, si dicat non obstante l. hac, alias rescriptum non teneret, de quo vide, quod scripsi in l. fi. §. si contra ius, vel vtili. pub. Subiungit glo. ꝙ in casu, quo teneret remissio, prodesset aduersario per l. fina. j. de fruc. & lit. expen. Quæro, quid si opponi. contra rescriptum, an in hac causa iurabitur? dic, quod

31 sic, vt in glo. & probatur, supra eod. l. j. † Quæro, an sacramentum deferendum testi possit a parte remitti. Hu. quod non. argumen. huius §. Contrarium tenet glossa. argumen. ff. de fer. l. j. & ibidem glo. idem tenet, quod hic. Et est casus extra de testi. c. tuis. Et est ratio, quia illud concernit merum fauorem partis. hic vero commune vtilitatem, vt hic.

ADDITIO.

a Possit omitti. Et aduerte secundum do. Fran. Are. hic, ꝙ propter iuramentum calumniæ non præstitum irritatur processus solum in vno casu. s. quando aperte apparet esse petitum, & postea non est præstitum, quia solum in hoc casu loquitur iste tex. & ideo dicit hic gl. ꝙ licet non possit remitti, potest tacite omiti, quia tex. iste loquitur solum de parte petente secus iudex, qui ex officio potest petere, ꝙ præstetur, ex quo venit ad remouendas fraudes, & calumnias secundum do. Ion. in c. j. de off. vic. vbi dicit, quod contra calumniam iudex ex officio se mouet etiam ad priuatam utilitatem, unde facerat libellum calumniosum sicut ineptum, & ad hoc dicit esse uidendum Bald. in l. 1. in. quomodo, & quando in attamen si pars non uelit iurare, quando iudex postulat, processus non irritatur, quod dicit esse menti tenendum.

§. Hoc etiam. Casus. Qui propter dubium mandari est admissus cum cautione rati, nō releuatur, qui principalem suum debeat facere iurare de calum. infra tempus a iudice statuendum. h. d. Nota, ꝙ cautio rati firmat personam procuratoris, præterquam quo ad iuramentum calumn. præstandum a domino, & si dominus iuret de calum. rati cautio non euanescit, & si non iuret, ad vlteriora non proceditur, vt hic, & cautio rati tunc omittitur ad interesse, vt ergo admittatur ad actus interiores, prodest hæc cautio, vt no. §. in §. sinautem, & si is ꝓ quo agit, esset in ita in remotis, quod eius copia haberi nō potest: consilium est, vt curatorem faciat dari bonis, vt hic per Iacob. de Are. & dixi supra in versic. sinautem. Item quōd in causa vniuersitatis ita est iurandum de calum. sicut in causa singularium personarum, & qui debeant iurare habes hic in glo. fin. Quæro ab extra, an coniuncta persona, quæ admittitur sine mandato, sed tamen cum cautione de rato, vt j. qui. res iudi. non no. l. j. in princ. debeat facere iurare de calumnia, & videtur, quod sic per istū tex. Sed tene contra, quia aliās frustra admitteretur. Item quia administrationem in agendo legitimam habet: ergo eius iuramentū sufficit, vt in §. quod obseruari. §. eod. Item quia dominus illo iudicio non ligatur, vt d. l. j. ergo iurare non debet. Pro hoc etiam sic facit, quod no. gloss. super verbo mouisse. in fi. posita in princ. huius legis. Et quod etiam no. glo. super verbo, personæ. in fin. in d. §. quod obseruari. vbi dicitur, quod seruus pupillus, & extraneus in causa momentaneæ possessionis, in qua admittitur sine mandato, solus iurat de calum. quia a l. personam habent legitimam. Nō ob. iste tex. quia in eo conuenit, vt procurator loquitur, & hoc est de mente glossellæ primæ, licet sit interlinearis, quæ exponit pro-

32 lato, id est probato. † Quæro, quia tex. hic in fin. dicit, vel plurima

a parte, &c. quis iurabit in causa vniuersitatis, ª dicit glos. quod syndicus legitime ordinatus. argu. supra in §. quod obseruari. vel per maiorem partem administratorum ciuitatis, non totius populi, vt in glo. & iurabit syndicus in animam constituentium, non vniuersitatis, quia illa caret anima, vt alias no. in cap. præsentium. extra de test. lib. vj. quod ibi habeat speciale mandatum administrādum. Sed si non habeat hoc speciale mandatum, & dicamus, quod vt legitimus administrator admitteretur, & vt olim iurabit in animam, & conscientiam suam, vt in d. §. quod obseruari. Sed puto nō vt legitimus administrator debeat admitti, qa mandatū habet ab hominenō non releuat, quin administratores debeant iurare. Quæro quid in causa monasterij, videtur, quod abbas in animam sui, & conuentualium suorum, vt in c. præsentium. extra de testib. Alii, quod syndicus tantum, puto vtrunque iurare de calumnia debere, nisi syndicus habeat ad hoc mandatum speciale, nam tunc duplex iuramentum præstabit, vt de procurator. in §. sinautem.

ADDITIO.

a In causa uniuersitatis. Sed quid si ifti administratores uniuersitatum periurent, an de periurio teneatur tota uniuersitas. dic, ꝙ non sed solum anciani uel alij in quibus uniuersitas repræsentatur, ut dicit Innocen. in cap. graues. extra de senten. ex commun.

§. Quod si actor. Actor nolens iurare de calumnia cadit ab actione instituta, & reus habet pro confesso. h. d. Opp. ꝙ actor cadere non debeat, qa licitū est ei prosequi nolle. vt §. de pac. l. postquam liti. Sol. vt in gl. quia illud habet locum in prorsus desistente nō dilatare uolente. nam ille non audit, sed ad alterū cōpellit, vel respondere, vel renunciare. Item opp. ꝙ non debeat ius, quod habet admittere, vt j. ti. j. l. properandum. §. sinaūt ex gestis. Solu. vt glo. Quæro an ipso iure, vel per sententiam actor eadat ab actione sua. dicit gl. per sen-

a tentiam, ª quia sic est in reo, vt j. prox. respon. Item ꝓ tex. in auth. vt li. iu. & transumptiue in auth. principales, ad fin. §. c. vbi casu. Et pro hoc, quia hæc lra dicit. cadat. & sic concernit futurum, & per ofis ministerium iudicis requirit, vt no. in l. fi quis in tantam. j. vñ vi. facit qđ no. in l. in criminali. j. de iu. om. iu. Quæro ad huius declarationem, an duæ ferrentur sententiæ, vna super casu accusationis, vel super facta confessione rei. Alia super libello, seu negotio principali. Et videtur, ꝙ duæ, vt in positionib. quæ pronunciantur pro confessatis, quia aduersarius noluit respondere, & postea ad diffinitiuam proceditur, vt in c. 2. de confess. li. 6. Meo iudicio hæc lra in auth. principales. vult, ꝙ vna tātum feratur sentētia sup negotio principali, & ꝓ modū cāæ dicere in sua absolutoria, qa actor noluit iurare de calūnia, & eō reus dicit in condemnatoria. facit qđ no. doc. j. de cal. l. j. Quæro, an ab hmōi sua poterit appellari. dicit gl. ꝙ sic pl. creditor. §. iustus. ff. de aqp. Sed hæc opi. nō vr prodest: tū ꝓ ipposito, ꝙ noluit iurare et si bona cām foueat, dēt succūbere, vt hic, & iudex cāæ app. necessario habet primā cōfirmare. Sed rñdeo fm Ia. de Are. ꝙ iudex ap. examinabit, an iusta rōne iurare uoluerit, vel non. forte. n. nō iurare tenebat ex priuilegio sibi a Principe cōcesso. vel forte licet prius noluit, postea purgare noluit. Facit. j. de iureiur. l. gñalt. §. j. uel si iurm pstari petebat sup positionib. vel petebat rñderi, & nō voluit, ita ꝙ positiones habeant pro cōfessatis, appellans a diffinitiua poterit docere, ꝙ iusta cā recusauit. Nā multæ sunt cāæ, pp quas pōt recusari, vt no. i §. qđ obseruari. in gl. super verbo, credit. † Quærit, an

33 ꝑs ad deliberandū, an uelit de calūnia iurare, debeat ei dari, dicit gl. ꝙ sic sicut dat ad rñdendū positionib. Sed Pet. & cōiter doct. tenent ꝙ nō, qa ꝓ hoc facm calūniæ nō pōt anceps subire piurū. Itē qa cū pstet libello lato, uel litis cont. iā habuit terminū ad deliberandū, an uelit cedere, uel cōtēdere, ut i auth. offerat. j. de li. cōt. iō de lib. & instr. debet uenisse, vt si uelit contendere, qa hoc facit, qa putat bonā instantiā hre. Sed sustinendo gl. possum dicere, ꝙ forte ob cām extrinsecā petit dilationē forte pp priuilegiū, qđ hēt, vñ vult deliberare, an velit illud allegare, vel nō uel etiam uult informari, an debeat iurare ēt sub qua forma, qa est homo imperitus, & plura sunt capitula, q̄ iurant, ut no. in §. qđ obseruari. Quæro, an qui iurare non uult, teneat iuranti actio. iniuriarum

34 dic, ut in glos. † Quæro tex. iste uult, ꝙ licet reus nolēs iurare habeat pro cōfesso, nō tñ ipso ēt cōdēnandus. Vñ qro de exēplo. Dicit gl. qđ actor si libello suo dixerat, reū ꝓ metū sibi ꝓmisisse &c. vñ reus ur fateri tar qualr actor iurat in libello. Sed hoc exēplū nō placuit Ia. de Are. qa dicit, quōd futurus fuisset iudex, qui talē libellū admisisset, vt §. de his, q ad eccl. cōf. l. seruus. & s ut nemo pri. l. fi. & iō exponit fm quod rei qualitas exegerit, & rei petita, ut si qitas petebatur, condēnēt, si spēs in spē, si seruitus ad patiētiā, ergo possumus tertio dicere, quōd hæc lra, iō sic dicit, qa non in omni capitulo iste habeat pro confesso, iō dicit in his capitulis &c. & sic ad capitula singularia se refert, forte. n. dicebat, quia iste negauit simpliciā narrata in libello. Dicatis ibi, quod ipse iuret, quōd nō calū. cā hoc, & hoc mihi negasset, & reus sup aliquo iurauit, & sup aliquo iurare noluit, vñ solū sup illo hr pro cōfesso, vnde

ADDITIO.

a ¶ Per sententiam. Et sic non ipso iure. & hoc etiam tenet Io. de Imo. in c. fi post præstitum. de confes. in 6. & hic etiam sequtur Bal. in c. fi vasallus feudum. fi de feu. contro. quod computabitur alia ratione, vt quia committitur motu iudicantis. in dicto capitul. si post præstitum. eum dicit absque rationabili causa, ergo requiritur iudicis declaratio, & ideo secundum Bal. sic in l. constituta. de pēna iud. qui male iud. & in l. 1. in 2. colum. de confess. casus, quia si tu es aduocatus eius, qui non respondet, & causa committatur consulenda facias, quōd committatur sola diffinitiua, non interlocutoria, quia cum sit interlocutum diffinitiuē, id potest fundari ratione contumaciæ, sed altera pars sic cauta quōd faciat committi, quæ sunt partes iudicis, qd tene menti. idem ad prædicta adde nor. per Bal. in l. iubemus. §. œconomus. in versic. is. supra de sacrof. sanc. eccle. & per dom. Fran. Are. hic.

so, vnde iudex habet ponderare, an illius solius confessio sit sufficiens, vt debeat sequi condemnatio, vel non. Ideo dicit litera, q̃ sententiã ferat, vt ipsa rei qualitas suggesserit: verum tamen, quia
35 exemplum glo. est in se possibile, licet non sit verisimile. † No. ex gl. q̃ vbi libellus est ineptus, vel vbi manifestam rei continet defensionem, ex ficta huius libelli confessione non potest sequi cõdemnatio, sicut nec ex vera. Ex quo sequitur, q̃ statutum disponens, vt bannitus habeatur pro confesso & condemnato, debet intelligi, quando accusatio, vel inquisitio est apta, & concludit
a criminis, & tale, quod sit punibile. Item q̃ ficta confessio [a] huius banniti sit a statuto inducta, & extendatur ad omnia, & singula in accusatione, vel inquisitione contenta, & sic inquisitus, & bannitus de furto videtur fateri furtum, & res, vel quantitates, quæ dicuntur furto subtractæ. Quæro, si nolens iurare de calumnia habeatur pro confesso, nunquid idem in non volente respondere interrogationibus, quæ fiunt ad præparationem iudicij. Dic, quod sic, vt ff. de interro. act. l. de ætate. §. qui tacuit, & ff. eod. §. nihil. non tamen idem, si non vult. lit. contesta. vt no. Iac. de Are. l. j. §. ex hoc
36 rescripto. ff. de ven insp. † Sed quid de eo, qui non vult responde
b re positionibus, [b] & contumax est in respondendo, respõdet Pet. q̃ iudex potest pronunciare eas habere pro confessatis per istum tex. & ipse probat sic. Propter quod vnumquodque, & illud multo magis, vt §. de sacros. eccle. auth. multomagis. & l. digna vox. §. de legi. Sed iuramentum calumniæ præstatur, vt positionibus respondeatur, vt not. in §. quod obseruare. sequitur, quod si nolens iurare de calumnia habeatur pro confesso, fortius habeatur, qui positionibus, propter quas iuramentum est inuentum, non vult respondere, & pro hoc inducit de interro. actio. l. de ætate. §. tacuit. hodie uero hæc quæstio est decisa per c. 2. extra de cõfes. lib. 6. vbi patet, quod tria exiguntur, videlicet, q̃ positiones sint subiectę, & super his interrogatus. Item quod sit monitus personaliter per iudicem, non in abientia per nuncium. Item q̃ absque rationabili causa recuset, ita quod contumaciam suam non possit excusare. Iusta autem, & rationabilis causa recusandi est, quãdo positio est talis, cui non debeat responderi simpliciter, uel saltem pro tunc. Sed dato termino ad deliberandum, quem iudex dare noluit, vt hęc omnia ibi in tex. & gl. Et ibi in vlt. gl. subiungitur, quod habetur pro confesso, quando confessio est ei nociua, non proficua,
c quia tunc pro negante habetur, [c] facit quod no. in l. quandiu. ff. de acq. her. Sed dubitari vidi, si sacramentum calumnię noluit prestare monitus, vt supra, noluit respondere positionibus, an tunc haberi possit pro confesso, & videtur, q̃ non, quia in illo. ij. dicitur, si post sacramentum calumnię prestitum, &c. ergo antequam sit prestitum, illud c. non uidetur habere locum. Sed tene contrarium, quia tanto maior est contumacia, ergo fortius habet locum illa pœna. arg. j. de ser. fug. l. quicunque, & pro hoc tex. iste, & ita consultum fuit per dominos Io. de Sancto Georgio. & Ri. de Sal. in florentia, & ita obtentum fuit hic Bononiæ.

ADDITIONES.

a ¶ Confessio. Adde de hoc, quod notaui in stilo parla. par. 1. in tit. de cont. super actione reali, uer. item aduerte. ver. secundo.

b † Positionibus. Adde omnino de hoc quæsito Lanfran. de oria. in c. quoniam contra falsam. §. responsiones. nume. 11. vercul. præterea. & verficu. est tamen, & an ista contumacia possit vsque ad sententiam purgari, ibidem, & utrobiq; in apos. ext. de probat.

c † Tunc pro negante habetur. Adde de hoc, ut per Lanfr. de orian. c. quoniam contra falsam. §. responsiones. nu. 11. uer. illud quoque. extra de probat. & ibi habes, an si ille, qui respondere debeat, & fuit contumax, ex quo uirtute statuti habitus fuit pro confesso, & mortuus sit ante sententiam latam, an talis pena nocet hæredi, de quo dic, ut ibi.

---

§. Sed prædictum. Casus. In litibus post hanc legem mouendis sacramentum debet præstari in primordio litis, in tunc vero pendentibus præstari debet in primo litis ingressu, & si vna pars tantum est præsens, illa sola debet iurare, & si ambæ sunt absentes, lis suo marte debet discurrere. h. d. Not. literam, ibi post hanc l. ingressum &c. Ex qua collige bonum argumentum, q̃ lex noua disponens de processu causæ habet locum lite pendente quo ad processum futurum, si dispositio illa potest adaptari, de quo plene scripsi. in l. le
37 ges. §. de lega. † Item est argumen. quod contra personam procuratoris constituti post litis contesta. possunt exceptiones opponi vsque ad primum litis ingressum, non postea, & sic ad primum actum iudicarium factum cum parte, vt tantum operetur primus actus iudiciarius factus cum parte, quãdo interuenit lite iam contest. quantum operatur lit. contesta. quando interuenit, ante dixi in l. nullam. §. de procuratori. Item no. ex litera ibi, & aliquid contra &c. quod inducta, vt lites tollantur, non debent operari eorum prorogationem, & sic inducta ad vnum effectum non debẽt operari contrarium. Opponi. quod post ipsam lit. contesta. primordium in quacunque parte iudicij possit ad iurandum compelli, vt in c. j. in princ. extra eod. lib. vj. Dicunt aliqui aliud de iure canonico, quod non est verum, nam ibi in principio dicitur, quòd debet præstari in litis primordio, sicut hic dicitur. dic ergo, quod hęc suppletur per illam, vt si ipso litis primordio non fuerit prestitum, nihilominus postea in quacunque parte litis potest prestari, & exigi, & tunc nedum de futuro, sed etiam de preterito tempore debet iurari. Et huius libri sit finis. Deo gratias, & laudes. Amen.

Finis Primæ partis Lecturæ Domini Bartholomæi de Salyceto super Primo, & Secundo libris Codicis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.

Omnes sunt Quaterniones, preter V, & X, Terniones.